

DOKUMENTI
ORGANIZACIJA NARODNOOSLOBODILA KOG
POKRETA

BROJ 1

**DIREKTIVA ŠTABA OSMOG KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE OD
1. SIJE NJA 1944. PODRE ENIM JEDINICAMA ZA DEJSTVO
NA PODRU JU LIVNO—GLAMO I U SREDNJOJ I SJEVERNOJ
DALMACIJI¹**

DIREKTIVA BR. 1

Štaba VIII korpusa N.O.V. Jugoslavije za 1. I. 1944. god.

Sekcija: Zadar, Novi Grad, Zirje, Šibenik, Knin, Split, Drvar, Livno,
Jajce

Razmjer 1:100.000 jugoslavenske izvedbe.

Stanje kod neprijatelja: Prema posljednjim prikupljenim podacima, neprijatelj je napustio sjevernu Dalmaciju² zapadno od rijeke Krke, izuzev Zadar. Na tom sektoru ostala je mjestimi no doma a banda³ u dosadašnjim neprijateljskim garnizonima. Na liniji Knin—Otri —Lapac neprijatelj je izvršio ja u koncentraciju,⁴ koja nam broj ano nije poznata. Namjere te neprijateljske koncentracije tako er nam nisu poznate, ali se može pretpostaviti, ili odlazak u nekom pravcu ili nadiranje u pravcu sjevero-zapada prema Grahovu i Drvaru. U garnizonima Knin, Drniš, Split, Šibenik uobi ajene neprijateljske snage, promjenljive ja ine, koje tako er osiguravaju liniju Knin—Drniš—Split i Drniš—Sinj.⁵ U Kosovu i okolini Knina nalaze se etni ke bande popa uji a. Snage neprijatelja u Mu u i Sinju mijenjaju se, ali se uglavnom kre u do 500. One osiguravaju taj put i put

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 1/1-1, k. 517.

², ⁴ i ⁵ Nijemci tada nisu napustili sjevernu Dalmaciju. U studenom 1943. god. 264. Pješadijska divizija smijenila je 114. lova ku diviziju koja je u prosincu sudjelovala u operaciji »Ziethen«. Po završetku ove operacije 114. lova ka divizija grupisana je na ilniji Knin—Otri odakle je u prvoj polovici sije nja 1944. godine povu ena u Italiju pravcem: Gra ac—Gospi —Oto ac—Senj—Novi—Rijeka. Opäirnije o tome vidi knj. O, dok. br. 107, napomenu 2 i dok. br. 223.

³ Odnosi se na etni ke i ustaške jedinice.

Sinj—Livno. U Livnu je izvršena ja a koncentracija neprijateljskih snaga, koje su pred dva dana došle od pravca Knina i Drniša.⁶ Njihova namjera nije ta no poznata, ali se može pretpostaviti, da e pokušati sa prodorom u pravcu sjevera, linijom prema Kupresu ili Glamo u. Uglavnom se može o ekivati, da e neprijatelj pokušati ofanzivno djelovati sa sektora Livno i sa linije Knin—Zrmanja—Srb. Osim ovih snaga neprijatelj drži na pomenutim linijama manja osiguranja, na pogodnim mjestima. Moral i borbenost kod neprijatelja nisu na dovoljnoj visini, što se najbolje vidi iz slabog nastupanja njihove pješadije ako nije potpomognuta sa motorizacijom i ja om vatrom teškog oružja. Prema dosadašnjem iskustvu uo ava se da se neprijatelj uglavnom kre e cestama, sa motorizacijom, što vjerojatno proisti e uslijed slabosti pješadije koja se ne može upotrijebiti za ja e manevarske poduhvate. Sastav neprijateljskih jedinica po narodnosti je raznolik, tako da imade vojnika iz porobljenih zemalja, gdje je borbenost vrlo slaba.

Op i zadatak: Ofanzivno djelovanje naših jedinica u pravcu najosjetljivijih neprijateljskih linija i centara. Uništavanje etnika i ostale doma e bande i temeljito rušenje neprijateljskih saobra ajnih linija, što e biti naro ito efikasno, s razloga što se neprijatelj kre e samo cestama.

Za izvršenje gornjega,

n a r e u j e m o :

IX divizija sa dvije svoje brigade⁷ i Glamo kim odredom

ima za zadatak da u slu aju eventualnog neprijateljskog nadi-ranja linijom Livno—Glamo , Glamo —Mliništa, uporno brani taj pravac, primjenjuju i uglavnom na in energijih bo njih udaraca.⁸ Ovaj na in borbe najlakše e ostvariti sa naslonom na padine planine Staretine. Ukoliko bi neprijateljska kolona bila manja, suprotstaviti joj se frontalno sa manjim snagama i kombinovati sa energijim bo nim udarom sa težnjom, da se uništi. Svoje snage smjesti e prema ve dobivenom telefonskom nare-njenju, s tim da osigura dobru izvidni ku službu. U pogodnim momentima izvrši e, sa manjim odeljenjima, desetinama ili vodovima, snabdjevenim sa više automatskog oružja, demonstrativne no ne napade na neprijatelja u Livnu, radi uznemiravanja.

⁶ Vidi knj. 9, dok. br. 374.

⁷ Odnosi se na Tre u brigadu koja je po ovoj direktivi posjela položaje na pravcu Livno—Glamo i etvrtu brigadu koja se razmjestila u rajonu s. Halapi —s. Glavice—s. Sumnjaci sa zadatkom bo nog dejstva u slu aju neprijateljskog prodora na pravcu Livno—Glamo —Mliništa. Vidi dok. br. 7, 8 i 295.

⁸ O dejstvima jedinica Devete divizije u pomenutom rajonu vidi Uok. br. 85 i 295.

XIX divizija sa svim svojim snagama⁹ i grupom Sjeverno-dalmatinskih odreda¹⁰

ima za zadatak, da aktivno djeluje na liniji Knin—Otri—Srb, sa zapadne strane, s tim što se Kninski odred, sa oba bataljona prebaciti na sektor Plavno—Rastivo, sa zadatkom dejstva na liniju Knin—Zrmanja, sa isto ne strane i Knin—Golubi—Strmica sa zapadne strane, kao i onemogu avanje i uništavanje neprijateljskih kolona na tom sektoru. Dejstvo na liniji Knin—Zrmanja—Srb izvrši se u vidu zasjeda i prepada sa težnjom uništenja neprijateljskih kolona, a u pogodnim slučajevima nastojati likvidirati po koje neprijateljske uporišta, naročito na ovoj liniji. Na ovoj liniji mora se razviti što veća aktivnost, da bi se ista izbacila iz prometa, tim više što se uslijed snježnih vijavica saobraćaj sa njome bitno otežava. Na sektoru sjeverne Dalmacije likvidirati sva neprijateljska uporišta i prema istima biti nemilosrdan, naročito u onim mjestima odakle se napadalo na naše snage za vrijeme borbe sa okupatorom. Pristupiti što jače ovoj mobilizaciji radi popune brigada. Naročito posvetiti pažnju mobilizaciji sa sektora Bukovice i okolice Knina. Sve ljudstvo iz Odreda, preko 350 ljudi, prekomandovati u brigade. Ukoliko za to postoje objektivni uslovi prebaciti divizion od tri haubice kalibar 105 mm u sjevernu Dalmaciju i koristiti ga za razbijanje neprijateljskih uporišta na rijeci Krki, Skradinu i Roškom Slapu. Stalno prikupljati podatke sa sektora Promine, tj. isto no od Krke, kako bi u pogodnom momentu mogli izvršiti akciju u tome pravcu,¹¹ kombinirajući i sa snagama koje bi djelovale sa isto ne strane u pravcu linije Knin—Drniš. Osim toga izvršenja i samom na terenu izvršenja ove akcije treba biti posebno pažljivo, a naročito naglasiti kad nastupi povoljan momenat. Na otocima sjeverne Dalmacije ostaviti samo jedan bataljon od Odreda i staviti mu zadatak da ugrožava neprijateljske posade u Pašmanu i Ugljanu (Preko), a u povoljnom momentu treba pristupiti likvidaciji tih uporišta; drugi bataljon prebaciti na kopno i nastojati ga otkloniti u što većim akcijama.

XX divizija sa svojim snagama¹² i grupom srednjodalm. odreda¹³

ima uglavnom zadatak dejstva sa istoka u pravcu linije Knin—Drniš i u pravcu linije Sinj—Muševci—Drniš. Ukoliko je

⁹ U sastavu ove divizije djelovale su Peta, Šesta i Sedma dalmatinska NO brigada.

¹⁰ Grupu sjevernodalmatinskih NOP odreda sačinjavali su: Kninski, Zadarski, Otočki i Sjevernodalmatinski NOP odred. Naredbom Štaba Osmog korpusa izvršena je u prvoj polovici siječnja 1944. god. reorganizacija Grupe. Zadarski i Otočki NOP odred tada su rasformirani, a ljudstvo raspoređeno u ostale jedinice Grupe i Devetnaeste divizije. Vidi dok. br. 17, 21 i 23.

¹¹ Prodor na područje Promine izvršile su jedinice Devetnaeste divizije 23. siječnja 1944. god. I pritom napale sela Oklaj, Mratovo i električnu centralu Manojlovac na Krki. Opširnije o tome vidi dok. br. 77, 78, 98 i 463.

¹² U sastavu ove divizije djelovale su: Osmi, Deveti i Deseti dalmatinski NO bataljoni. Vidi dok. br. 10.

¹³ Grupu NOP odreda za srednju Dalmaciju sačinjavali su: Dinarski, Mosorski, Svilajsko-mosorski i Sibensko-trogirski NOP odred. Vidi dok. br. 40.

ista oslobodila Vrliku, odnosno Cetinsku dolinu,¹⁴ ovo će izvršiti na taj način, što će sa dvije brigade djelovati aktivno na pravcu Vrlika—Kijevo—Polača—Knin i nastojati da na tom pravcu likvidira neprijateljsko uporište Kijevo, s tim što će ga oduzeti i od njegove baze i pritiskom na njega kao i vatrom teškog oružja nastojati likvidirati.¹⁵ Na desno krilo ovih dviju brigada, tj. prema Dinari, upotrebiti će Dinarski odred sa zadatkom aktivnog djelovanja linijom Podinarje prema Topolju i Vrpolju.*⁶ Zaštitu Cetinske doline osigurati na liniji Runjevica (k. 515) i Goleta (k. 627). Sa trećom brigadom aktivno djelovati linijom Vrlika—Drniš i u slučaju neprijateljskog nadiranja braniti tu liniju. Sa odredom Mosorskim zatvoriti liniju Vrlika—Sinj i aktivno djelovati u tom pravcu i liniji Sinj—Livno u vidu prepada, demonstracija i zasjeda. Sa Mosečko-svilajskim odredom djelovati na liniju Sinj—Muševci i prema Drnišu, na najpogodnijim mjestima i sa pogodnijih pravaca. Segetsko-marinski odred aktivno upotrijebiti prema konkretnoj situaciji i iziskivanim potrebama. Težiti što upornijoj odbrani Cetinske doline koja je vrlo pogodna kao baza za operacije te divizije. Naročito prikupljati podatke na neprijateljskoj saobraćajnoj liniji Knin—Drniš, kao i ostalim linijama na tom sektoru i svaki povoljan moment iskoristiti. Stajati u vezi sa XIX divizijom i nastojati iskoristiti situaciju koja bi eventualno nastala na tom sektoru operacijama XIX divizije na njezinom sektoru. Naročito ispoljiti aktivno djelovanje prema liniji Knin—Drniš sa zadatkom razbijanja neprijateljskih uporišta.

Grahovsko-peuljski odred

zatvoriti će i braniti pravac Knin—Grahovo na taj način, što će dva bataljona spustiti prema Strmici, povezujući ih sa Kninškim odredom i djelujući prema Golubiću, a jedan bataljon zadržati kao rezervu kod Bosanskog Grahova. Obezbediti se patrolama prema Livnu.

Način izvođenja akcija

Pošto se neprijatelj u dosadašnjim svojim akcijama isključivo služio cestama, svaka će jedinica na svom sektoru poduzeti sve potrebne mjere sa kojima se neprijatelj služi i kojima bi se eventualno mogao poslužiti. Na svim cestama uništiti sve mostove, a gdje istih nema prekopavati sa velikim jamama na što više mjesta i prekopavati debelim zidovima. Ovome zadatku posvetiti naročitu pažnju i iskoristiti sve mogućnosti za pot-

¹⁴ Borbu za oslobodjenje Cetinske doline započela je Devetnaesta divizija 22. prosinca 1943. god. O postignutim rezultatima vidi dok. br. 24.

¹⁵ Napad na Kijevo tada nije vršen.

* O djelovanjima ovog odreda od 15. prosinca 1943. do 14. siječnja 1944. god. vidi dok.

puno uništenje svih puteva. Divizije e poduzeti sve potrebne mjere da u svojim tehničkim radionicama uzmognu praviti nagazne mine, koje e postavljati na pogodnim mjestima na neprijateljskim saobraćajnim linijama; XIX divizija neka se obrati Glavnom štabu za nagazne mine. Nagazne mine pokazale su se najuspješnije, naročito protiv težih neprijateljskih tenkova. Da bi se neprijatelju oduzela inicijativa iz ruku i da mi preuzmemo vrstu inicijativu u svoje ruke, potrebno je što ja e aktivizirati sve naše snage na određenim sektorima. Ne smije se dozvoliti pasivno držanje jedinica na pojedinim položajima. Naročito treba nastojati otkloniti mlade jedinice uvođenjem i ih postepeno u sve ja e borbe. Kod jedinica razviti što ja u upornost pri odbrani i što ja i ofanzivni polet u napadu. Neprijatelju se ne postavljati frontalno nego ga uvijek nastojati osjetljiv na bokove i da se ovakvim udarima. Treba imati u vidu, da je neprijatelj vrlo osjetljiv na bokove i da se ovakvim udarima najlakše razbija. Naročito pažnju posvetiti razbijanju etničkih uporišta nanose i imati što ja e gubitke i politički iskorištavaju i svako kolebanje u njihovim redovima. Teško i protukulsko oružje e treba što više iskorištavati u borbi protiv neprijatelja.

Znaci raspoznavanja

Svaka divizija izdaje sama znakove raspoznavanja za podređene jedinice.

Veza

Sve jedinice ostvaruju vezu sa ovim Štabom putem radio-stanice i putem redovnih dnevnih izvještaja. Za svaku akciju poslati odmah kratak izvještaj, koji treba da sadrži sve potrebne podatke i što prije operativni izvještaj (relacija), a najdalje u roku od tri dana od dana završetka akcije. Jedinice e se tako međusobno povezati na najpogodnijim mjestima radi kombiniranja akcija.

Ishrana

Sve jedinice organizirati e ishranu sa svoga sektora ili e vršiti ishranu na dosadašnji način. Napominjemo da se pitanju ishrane treba posvetiti naročito pažnja, da bi se borci održali u potrebnoj kondiciji za veće napore.

Mjesto štabova

Štab Korpusa ostaje do daljnjega na istom mjestu. Štabovi divizija izvjesti e nas o svom smještaju.

Napomena

Štabovi divizija i Štab Grahovsko-peuljskog odreda potvrđuje primitak ove direktive. Izvršenju ove direktive sve jedinice pristupi e odmah po primitku.¹⁷

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar
Kuko Ivo, v. r.

Komandant, p. pukovnik
V.¹⁸ *etkovi*, v. r.

(M. P.)

BROJ 2

**IZVJEŠTAJ ŠTABA DVADESETE DIVIZIJE NOVJ OD 1. SIJEČNJA 1944.
ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O PREKIDANJU KANALA ZA ODRŽAVANJE VEZE KOPNO—OTOCI, KOD MARINE, SEGETA I VINIŠĆA
OD STRANE NEPRIJATELJA¹**

Š T A B
XX. DALM. DIVIZIJE N.O.V.J.
1. januara 1944.

ŠTABU VIII. KORPUSA N.O.V.J.

P o l o ž a j

Prema najnovijim obavještenjima i podacima koja smo dobili od naših jedinica koje su sprovodile ranjenike ka moru i od komandanta Splitskog Područja druga Dade,² neprijatelj je prekinuo ponovo kanal sa otocima i to na sledeći način: duž morske obale pored Marine, Segeta, Vinišća i Vrpolja u zadnje vrijeme poseo je položaje i u Sevidu sa 500 vojnika; 2 topa i 4 teška bacača. Manje snage drži u Rogoznici i Primoštenu.³ U Muškovoj kotlini neprijatelj drži garnizone u Muškovoj i u Ramljanima oko 210 vojnika. Po danu saobraćaju i za obezbeđenje ceste drže položaje u Vrbi i na Gradini, ponekad izašalju patrole i na sam Movran.

¹⁷ Vidi dok. br. 8, 10, 38, 40 i 85.

¹⁸ Vlado

¹ Original (tipkan na pisarničkoj mašini) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. Dr. 2-1/1, k. 517 A.

² Nikola Arapić - a a

³ Dijelovi 284. pješačke divizije. Vidi dok. br. 306 i 307.

U vezi ovakve situacije nisu se mogli prebaciti na otoke ni avijati ari sa drugom Augustin i em⁴ koji su pre nekoliko dana krenuli sa ovog sektora. Oni se sada zadržavaju u Bristivici.

U vezi ovoga izveštavamo da se ne mogu za sada probijati nikakvi delovi prema otocima i da se ne šalju ranjenici i bolesnici dok se ovaj kanal ne otvori o emu emo izvestiti naknadno.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkom: Na elnik — p-pukovnik: Komandant — p-pukovnik:
Živko Živkovi , v. r. Bio i ,⁶ v. r. Vel.* M. Kneževi , v. r.

BROJ 3

**IZVESTAJ MILOŠA ŽANKA IZ BARIJA OD 1. SIJE NJA 1944. GODINE
OBLASNOM KOMITETU KPH ZA DALMACIJU O PRISTIZANJU
ZBJEGA SA VISA U SANTA MARIA DI LEUCA — ITALIJA»**

Dragi drugovi,

Ju er 31. XII sam stigao u Bari. Zbjeg² se je po putu prili no napatio od mora i zime. U Bari-u sam — nakon otpremanja zbjega u Brindizi — otišao do delegacije i upoznao ih sa svrhom dolaska. Tu sam našao i druga

4 Ante

5 Frane

6 Velimir

1 Original (rukopis, crnilom) u Arhivu Instituta za historiju radni kog pokreta Dalmacije — Split, reg. br. KP-26/154.

2 U toku studenog i prosinca 1943. godine njema ke jedinice su poduzele niz operacija i manjih akcija radi uništenja jedinica NOVJ i zaposjedanja dalmatinske obale i otoka (vidi knj. 9, dok. br. 6, napomenu 6, dok. br. 16, napomenu 2 i 3, dok. br. 22, napomenu 4, dok. br. 71, napomenu 2 i dok. br. 163, napomenu 3). Usput je neprijatelj palio sela, plja kao i ubijao nebora ko stanovništvo. Pred tom najezdom narod je napuštao svoje domove i povla io se zajedno sa jedinicama NOVJ na otoke. Oblasni komitet KPH za Dalmaciju i Okružni komitet KPH za srednjedalmatinsko oto je odmah su poduzeli mjere za zbrinjavanje mnogobrojnih pristiglih izbjeglica a 22. prosinca 1943. Vrboskoj na Hvaru je u tu svrhu formirana i posebna komisija — odbor. Delegat Centralnog komiteta KPJ pri Oblasnom komitetu KPH za Dalmaciju Svetislav Stefanovi -Ce o obavijestio je 23. prosinca Centralni komitet KPJ i Vrhovni štab NOV i POJ, da na otocima ima 10.000 izbjeglica i da se s Kor ule o ekuje još 5000 izbjeglica.

Vlatka⁸ i Miloja,⁴ koji su došli iz Kaira, a vjerojatno e sko iti i do Visa. Poduzeo sam ve prve korake u pogledu zbjega i svega što je s njim u vezi. Još vam ne mogu dati definitivna obavještenja o tome kako e biti rješena sva pitanja radi kojih sam došao, zasada samo ovo:

Saveznici e svakog dana prebaciti sa Visa po 1.000 ljudi. Više zbog preoptere enosti — kako oni kažu — nisu za sada u stanju.

Svi naši brodovi iz Italije krenuli su za Vis, ali sporo e stizati radi nevremena.

Naše prve izbjeglice sada idu u logore u Brindizi (selo Tutturano). Tu je neka vrst prihvatnog logora gdje ih se preobu e, nahrani, desinfekcira i zatim otprema u Santa Maria di Leuca (to je na rtu talij. polu-otoka »Na peti«). Tu je definitivni logor.

Zasad smo ipak postigli autonomiju zbjega, to jest priznali su naš odbor koji istupa u ime zbjega. Taj odbor još nismo definitivno formirali, jer još nisu svi predvi eni odbornici se sakupili. Englezi zasad priznaju Beškera⁵ i Paulu Zon, a priznat e i odbor u cijelosti.®

Što se ti e broja izbjeglica, to iako se je htjelo ograni iti, zasad ne dolazi u obzir. Vi šaljite što možete i što se nalazi u opasnosti ne gledaju i na broj, ali imajte u vidu da nije baš ugodno putovanje, nego naprotiv izbjeglice se dosta napate po moru i prebacivanju na kopno. Nemojte naraito popularizirati evakuaciju u Italiju, ali s druge strane nemojte ni ograni avati ukoliko prijeti realna opasnost. Lako emo mi ovdje za slu aj potrebe na i mjesta za narod radije nego da Nijemci kolju.

Zasada su svi u Italiji i još e mo i nekoliko hiljada ostati. Me utim, ukoliko bi bio ve broj — a taj u ustanoviti naknadno na sastanku sa

Ujedno je obavijestio da postoji mogućnost prebacivanja izbjeglica u Italiju te moli za savjet. Vrhovni štab je Vojnoj misiji NOVJ pri saveznoj Vrhovnoj komandi za Sredozemlje ve 24. prosinca naredio da pregovorima osigura prihvata i smještaja jugoslavenskih izbjeglica na oslobo enom teritoriju južne Italije. Pošto je problem na elno riješen, nare eno je Operativnom štabu za obranu otoka, tada još u Hvaru, da organizira prihvata i zbrinjavanje izbjeglica. Štab Mornarice NOVJ uputio je 28. prosinca 1943. godine radiogram Delegaciji NOVJ u Bari da pošalje odmah sve naše parobrode u Komizu radi evakuacije zbjega. Do dolaska brodova, Oblasni narodnooslobodila lei odbor za Dalmaciju preuzeo je sve organizacione pripreme za prihvata i otpremu zbjegova. Pod rukovodstvom tajnika Oblasnog NOO-a za Dalmaciju dra Miloša Žanka obrazovana je u Visu posebna komisija — odbor, koja je 29. prosinca krenula sa Visa u Bari radi sre ivanja svih pitanja za prihvata i smještaja zbjegova. Sutradan 30. prosinca sa dva naša broda i jednim engleskim ratnim brodom u Bari je krenula i prva grupa od 2.600 izbjeglica.

Do 5. sije nja 1944. godine na otoku Visu bilo je prikupljeno ukupno 10.620 izbjeglica s poluotoka Pelješca i Makarskog primorja, otoka Bra a, Hvara, Šolte i Korule, iz Splita i kotara Omiš. Skoro jednodobno organizirani su i drugi logori zbjegova na Kornatima, Dugom otoku i Zirju. Na dogovorenim tokama obale 1 otoka grupe izbjeglica su u dogovoreno vrijeme o ekvivalente brodove, koji bi ih naj eš e no u i pri slabim meteorološkim uvjetima prevozili na slobodni otok Vis i dalje u južnu Italiju i Egipat — El Shatt. Opširnije o jugoslavenskom zbjegu vidi Dr Veseljko Hulji : Vis 1941—1945, str. 294—299, Institut za historiju radni kog pokreta Dalmacije Split, 1979. Sime Vlasanovi : Zbjeg iz sjeverne Dalmacije, Zbornik IHRP Dalmacije, knj. 4, str. 977—987.

3 i 10 Velebit, lan Delegacije u Bazi NOVJ u Bariju.

4 i 11 Milojevi , lan Delegacije u Bazi NOVJ u Bariju.

5 Zvonko

6 Centralni odbor zbjega u Italiji sa injavali su po etkom sije nja 1944: Ružica Markoti , Ivo Marki , dr Milivoj Viskovi , Mate Barbi , Zvonko Bešker, Ante Tuti , Paula Zon i Ivo Jurlina-Vinov. Kada je krajem sije nja jedan dio zbjega otišao iz Italije u Egipat, s njim odlazi i ve i dio Centralnog odbora zbjega. Nakon toga formiraju se posebni centralni odbori za zbjeg u Italiji i za zbjeg u Egiptu. I jedan i drugi, me utim, bili su za svoj rad odgovorni direktno Oblasnom NOO-u Dalmacije.

generalom Milesom,⁷ — vjerojatno će se suvišak slati u Afriku. U tom slučaju nastojati ćemo da pođemo u Egipat kao najpogodniji. Drugi Vlatko i Miloje kažu da stvarno u Italiji, zbog velikog broja vojske, nećemo se moći sve smjestiti, ako ih bude prešlo desetak hiljada.

Naši drugovi već su se počinjali nalaziti, doktori Fiskovi se naročito isto tako rado, požrtvovno su. Naši izbjeglice stoje dobro, a naročito im se sna i smjeste.

Dobiju svi odijelo, deke i obilato hrane. Međutim, sad će trebati organizovati ostale grane života.

Ja sam tek stigao i vrijeme zasad iskoristio za sastanak sa Makiedom,⁸ Mirkom,⁹ Vlatkom¹⁰ i Milojem¹¹ da ih upoznam sa pitanjima zbjega. Nakon sastanka s njima otišao sam u Monopoli u Bazu i održao tamo sastanak sa polit. kom. i zamj. polit. kom. baze. Partijski rad i život je vrlo slab. »Brod«¹² je tek preuzeo funkciju zamj. pol. komesara. Ima mali broj partijaca oko 14, a na 34 broda oko 22. Međutim baza i brodovi imaju oko 550 ljudi.

Osjećam se hitno potreba uspostavljanja i funkcioniranja part. organizacija. Upoznao sam drugove sa našim radom Partije u tim uslovima. Međutim, stvar se komplicira u vezi sa brodovima u bazi. Njih ima 34 sa posadom oko 400 ljudi. Oni su partijski povezani i odgovorni partijskoj organizaciji pri Štabu Mornarice i dosad nemaju nikakve veze partijske sa bazom, iako se život i rad tih brodova i posada stvarno odvija u bazi. To dovodi dotle da zamj. pol. kom. Štaba mornarice samo formalno rukovodi.

To je pitanje trebati riješiti, a ja sam zasad zamj. pol. komesara dao upute da on redovno saziva sve pol. komesare sa svih brodova u bazi i da skupa s njima pretresa sva pitanja u vezi života i rada posade tih brodova koje stvarno rade i žive najviše u bazi.

Iz tehničkih razloga pravac puta kao i ostale upute za put na tim brodovima izdaju Englezi. Time se stvara dojam kod posade, a naročito kapetana kao da Englezi stvarno upravljaju i da oni nemaju ništa sa bazom. A kod kapetana i posada tim u vezi javlja se tendencija odvajanja od štaba baze. Da bi se ta tendencija uklonila kazao sam drugovima iz štaba Baze da komandant ili pol. kom. baze redovno prije i poslije putovanja pozovu kapetane brodova na sastanak i izdaju im direktive, kao i da traže izvještaje o putu. To će podignuti autoritet naše baze a imaju i u vidu da je za nas saobraćaj važno pitanje ne samo danas, već i ubuduće i da je stoga potrebno imati i jako partijsko uporište me u saobraćajnim

⁷ Za pomaganje pokreta otpora u balkanskim zemljama Britanci su formirali Jedinicu 133 (Force 133), kojoj se glavni štab nalazio u Kairu. Ona je bila podređena Štabu saveznih snaga (A.F.H.Q.), a bila je istodobno i vojna i politička organizacija koja je zastupala britansku vladu u kontaktu sa snagama pokreta otpora u balkanskim zemljama. Glavni štab u Kairu imao je svoj istureni dio u Bariju, na čijem se području nalazio komandant Jedinice 133, brigadir Mills; njegov je glavni zadatak bio održavanje veze s partizanima u Jugoslaviji.

⁸ Dr Sergije, član Delegacije u Bazi NOVJ u Bariju.

⁹ Sardeli, član Delegacije u Bazi NOVJ u Bariju.

¹² Ivan Rakuli -Brod

osobljem — sve to nalaže da se posveti ve a, daleko ve a pažnja radu partije u bazi i na brodovima baze, gdje sada ima oko 550 ljudi. To traži stvaranje partijskog rukovodstva za sve naše ljude u Italiji.

* * *

Ja u sutra po i da posjetim logore i da im pomognem pri organizovanju kako uprave logora, tako i USAOH-a, AFŽ i Partije. Postoji **moгу nost za** izdavanje lista i o tome emo razgovarati im dovršimo **smještanje**. Sporo ide rad, jer je delegacija, Bari, Monopoli, Brindizi itd. vrlo daleko jedni od drugih.

Odavde su poslata 2 velika kamiona za Vis. Ukoliko je još potrebno neka se javi delegaciji.

Ako prof. Petni ki nema pametnijeg posla, neka odmah do e za tuma a u našu delegaciju. Isto tako Makiedo i Mirko traže da im uputite profesora Svetu Brki a iz Splita koji je bio kod N.O.O. Hvar nastavnik u školi.

Vickova¹³ i Markova¹⁴ obitelj bili su svršili u logor u Brindizi, jer su ih Englezi strpali i poslali. Me utim, poslali smo po njih i ve ve eras imaju biti u Monopoli kod dr. Smodlake.¹⁵ Ina e su dobro.

Javite ako slu ajno namjeravate ostati na Visu i izdavati »SI. Dalmaciju«,¹⁶ jer bi trebalo izvu i iz logora tipografe Kuzmi a i Izidora.

Ako budete izdavali »SI. Dalmaciju« na savezni kom papiru upozorite Bunka¹⁷ i Hercega¹⁸ da su taj papir **zajedni ki** darovali firma P.W.E. (Political War Excentiv) i P.W.B. (Psihologu War Bureau) ameri ka firma.

Ja u što skorije natrag. Nadam se izme u 10. i 15. januara. Ovo Su prvi utisci,¹⁹ jer sam tek jedan dan ovdje.

S. F. — S. N.

Svih vas pozdravlja

Miloš Žanko, v. r.

ì—l 1944.

Izvještaj br. 1.

13 i 14 Vjerojatno Vicka Krstulovi a i Drage Gizdi a.

15 Josip, povjerenik Nacionalnog komiteta za vanjske poslove.

16 »Slobodna Dalmacija«, glasilo JNOF-a za Dalmaciju.

17 Nikola Sekuli -Bunko, lan Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.

•a Serif Sehoi -Herceg, lan Agitpropa Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.

!» Detaljnije o zbjegu vidi još dok. br. 11, 15, 26, 31 i 42.

BROJ 4

**IZVJEŠTAJ ŠTABA MOSORSKOG NOP ODREDA OD 1. SIJE NJA
1944. ŠTABU GRUPE SREDNJE DALMATINSKIH ODREDA O DEJSTVU
U VREMENU OD 6. DO 31. PROSINCA 1943. GODINE'**

Š t a b
Mosorskog Odreda Grupe
Srednje Dalmat. Odreda
1. I. 44

Štabu Grupe Srednje Dalmatinskih Odreda

P o l o ž a j

Dostavljamo vam operativni izvještaj, za vrijeme od dolaska sa otoka pa do danas.²

Dne 6. XII. 43 iskrcao se je Mosorski Odred kod Starog Trogira na kopno i tokom dana stigao u Bristivicu.

Dne 7. XII. 43 pokreta Odreda od Bristovice do Sratoka.

Dne 8. XII. 43 pokret od Sratoka do Brštanova.

Dne 9. XII. 43 snage Odreda na odmoru u Brštanovu.

Dne 10. XII. 43 snage Odreda na položaju: jedan bat. prema Gizdavcu, jedan u Donjem Ogorju, a tre i kao rezerva u Brštanovu.

Dne 11. XII. 43 bataljoni na istim položajima.

Dne 12. XII. 43 bataljoni na položajima bez ikakvih promjena.

Dne 13. XII. 43 Odred na zasjedi Postinje—Vrba—Gradina.

Dne 14. XII. 43 bataljoni na prijašnjim položajima.

Dne 15. XII. 43 I. bataljon vodio je borbu oko Gizdavca, neprijateljski gubici 10 mrtvih 13 ranjenih. Naši gubici 2 mrtva 1 ranjen.³

Dne 16. XII. 43 naš III. bataljon vodio je borbu oko Gizdavca. Taj dan naši gubici iznose 2 lakše ranjena, dok je neprijatelj imao 10 ranjenih i mrtvih.⁴

Dne 17. XII. 43 Odred na položaju na cesti Vrba—Donje Ogorje—Donji Muslimi. Taj dan prošao je bez borbe.

Dne 18. XII. 43 Bataljoni na istim položajima. III. bataljon vodio je borbu na Vrbi sa pratnjom neprijateljskih kamiona koji su vra eni prema Drnišu.⁵

¹ Original (tipkan na pisa em stroju, zaplijenio neprijatelj). Snimak originala u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njema ka, NAV-N-T-314, film 560/613-614.

² O prebacivanju Mosorskog NOP odreda 17. studenog 1943. na otoke vidi knj. 9, dok. br. 90 i 105.

³ i ⁴. Vidi knj. 9, dok. br. 328 i 329.

⁵ Vidi knj. 9, dok. br. 375.

Dne 19. XII. 43 I. bataljon na položaju u Zelovu, a drugi i tre i bataljon vode toga dana borbu na cesti Mu —Vrba. Neprijateljske snage iznosile su sa kasnije stiglim pojaanjima oko 400 ljudi. Neprijatelj je toga dana odbaen sa gubitcima. Zarobljen je jedan njemački podoficir, koji je nakon saslušanja strijeljan.⁸

Dne 20. XII. 43 Neprijatelj pokušava sa ja im snagama motorizacijom od 120 kamiona da pre e preko Vrbe i Mu a za Sinj ili Split, međutim riu to ne uspjeva jer ga je sprijeio III. bataljon, koji je dva kamiona oštetio, a ostali su vraeni osim 30 kamiona koji su se probili greškom II. bataljona.⁷

Dne 21. XII. 43 Nastavlja se borba na Vrbi—Gradini i više Mu a.⁸ U borbama koje su voene u poslednja etiri dana na tom sektoru naši gubitci iznosili su tri mrtva 6 ranjenih i tri nestala. Gubitci neprijatelja po dobivenim podacima od štabova bataljona i obavještajne službe iznosili su za ta etiri dana oko 100 mrtvih i ranjenih, među kojima je bio i jedan viši oficir i tri podoficira.

Dne 22. XII. 43 naš odred dobio je zadatak da po e na akciju likvidiranja neprijateljskih snaga u Gornjoj i Donjoj Maovici. Akcija je po elaa istog dana u ve e u 6 sati. Borba se je vodila itavno.⁹

Dne 23. XII. 43 produžava se borba. Naše snage izbacuju neprijatelja iz Maovice i zauzimaju Vrliku oko 8 sati u jutro.¹⁰ U toj akciji zaplijenjen je jedan puško-mitraljez i 10 pušaka vojnih i lovačkih. Od zaplijenjene hrane iskoristili smo jedino stoku (250 ovaca i koza i 10 volova), dok smo ostavili oko 15 kvintala hrane koju nismo mogli prenijeti radi pomanjkanja konja i nadiranja neprijatelja. Istoga dana morali smo se povući jer nismo imali veze sa VIII. brigadom, pa je to neprijatelj iskoristio. Naši gubitci u toj akciji iznosili su 1 mrtvi, 1 ranjeni, i 8 nestalih. Gubitci neprijatelja nisu nam poznati.

Dne 24. XII. 43 bataljoni na položaju Buzov—Pasci, te Maovike Razvale.

Dne 25. XII. 43 Odred se vraća u Pribude i Milešine.

Dne 26. XII. 43 Odred ponovno dobiva zadatak da po e na akciju za likvidiranje neprijateljskih snaga u Maovicama i postavljanje zasjede na cesti Drniš—Vrlika.¹¹ Akcija je otpo elaa istoga dana u 13 sati i 30 min. im je zasjeda postavljena naišao je jedan etnički kamion u kojem je bilo 5—6 kvintala razne hrane. Kamion je zapaljen i hrana je zaplijenjena. Tri etnika od pratnje kamiona su ubijena.

Dne 27. XII. 43 I. bataljon drži zasjedu na cesti Drniš—Vrlika. II. bataljon drži položaj na Orlova i dok III. bataljon vodi borbu na Kuni i i Kuku.¹² Taj dan neprijatelj je imao 10 mrtvih i ranjenih dok je jedan lakše ranjen. Zaplijenjeno je istog dana oko 100 komada sitne stoke.

Dana 28. XII. 43 I. bataljon vodi borbu na Maglaju prema Drnišu, a ostali bataljoni su na istim položajima. Neprijatelj koji je nadirao od

6 1 7 Vidi knj. 9, dok. br. 331, 336 i 343.

8 Vidi knj. 9, dok. br. 346.

9 Vidi knj. 9, dok. br. 360, 365 i 372.

10, 11 i 12 Vidi knj. 9, dok. br. 176 i 422.

Drniša prema Vrlici u ja ini od 200 ljudi bio je odbijen uz gubitke oko 20 ranjenih i mrtvih.

Dne 29. XII. 43 I. bataljon vodi borbu na Orlova i dok je II. bataljon bio na položaju Pasci, a tre i bataljon preba en je u Pribude. Neprijatelj toga dana imao je deset mrtvih ili ranjenih, dok je naš jedan lakše ranjen.

Dne 30. XII. 43 I. bataljon na položaju Svilaja, tre i u Donje Ogorje, do im II. bataljon vodi borbu više Kamenskog sa žitni kom brigadom (etni kom), koju je uspio natjerati u pani an bijeg i raniti tri etnika.

Dne 31. XII. 43 Bataljoni su smješteni u Pribudama, Milešini i Donjem Ogorju.

Prema dobivenim podacima neprijatelju je izba en iz stroja 181 vojnik.

Naši gubitci iznose: 6 mrtvih, 12 ranjenih, 11 nestalih.

U akcijama zaplijenjeno je oko 350 glava sitne stoke i 10 volova. Za vrijeme borbe na Vrbi zaplijenjene su [. ..] puške, a sa mrtvih neprijatelja skinuta su dva odijela. Neprijatelju je oduzeto oko 400 metaka.

U svim ovim borbama naro ito se je istakao III. bataljon ovoga odreda, na elu sa komandantom bataljona Markom Križanom.

Organizaciono stanje ovoga odreda: komandni kadar je uglavnom popunjen osim što u I. bataljonu manjka jedan komesar ete i u III. jedan komandir. Od toga komandnoga kadra imade ih koji ne zadovoljavaju. Dobro bi bilo kad bi se moglo popuniti komandni kadar iz redova naših oficira koji su svršili kurseve.

U koliko izvještaj nije potpun, napomenite nam manjkavost, da bi u budu e mogli slati potpune izvještaje. Ovaj puta bataljoni nisu na vrijeme podnijeli izvještaje.

S. F. — S. N.

Politi ki komesar:

R.¹³ Koki , v. r.

Komandant, kapetan:

Gara a Niko, v. r.

BROJ 5

**IZVJEŠTAJ ŠTABA TREĆEG POMORSKO-OBALSKOG SEKTORA
OD 2. SIJEČNJA 1944. ŠTABU MORNARICE NOVJ O NAPADU
NA NEPRIJATELJSKI BROD »MOSOR«¹**

STAB III POMORSKO-OBALSKOG SEKTORA
2. I. 1944. g.

STABU MORNARICE N.O.V.J.

NB »-Jadran« i »Napredak«, pošto su konvojirane brodove kod otoka Oliba predali NB II. sektora, vratili su se u Telašćicu, s time da su ekajima prazne brodove na povratku iz II. sektora i doprate ih prema jugu. Iskorištavaju i njihovu prisutnost, obzirom na dosta živ neprijateljski saobraćaj, naređeno im je od strane ovog sektora da vrše patroliranje u cilju ometanja saobraćaja. NB »Napredak« nije mogao da izvrši zadatak jer mu je nastao kvar na sisaljki motora, tako da može voziti samo sa najmanjom brzinom i za kraće vrijeme.

31. decembra oko 1200 sati obaviješten je NB »Jadran« da se je na istoj obali otoka Ista nasukao biv. jugoslovenski minopolaga »Mosor«,² te da se posada iskrcala i utvrdila u školi u mjestu. »Jadran« je odmah isplovio i upućeno je jedno naoružano odjeljenje sa broda, koje je opkolilo školu i pozvalo posadu minopolaga a na predaju. U školi se je nalazilo 24 njemačkih i 5 hrvatskih mornara, koji su se nakon kraćeg odbijanja na predaju ipak predali. Oni su razoružani i pregledani, te smješteni na brod, nakon čega je uplovljeno u Luku na Dugom Otoku i izviješteno. Pristupilo se saslušanju iz kojeg se saznalo da su Nijemci bili ranije ukrcani na naoružanim penišama koje su bile napadnute i poplunjene kod Omiša, te su preko Splita upućeni za Šibenik. U Šibeniku je odjeljenje hrvatske mornarice dobilo naređenje da osposobi brod »Mosor« i ukrca 5 članova posade (uglavnom mašinsti), te da isplovi do Zadra i naprijed za Trst, gdje su se Nijemci trebali iskrcati. Na visini otoka Ista navodno im je ponestalo kotlovene vode i bili su prisiljeni sidriti, ali je sidro uslijed nevremena popustilo i brod se nasukao. Obzirom na nestalnu situaciju i potrebu što temeljitijeg ispitivanja, te pošto je istom prilikom zaplijenjena i njihova pošta, upućeno je 1. januara NB »Jadran« sa zarobljenicima za Hvar. NB »Napredak« bio je određen da pristupi demontiranju topa sa »Mosora«, ali radi kvara na sisaljka motora nije mogao pristupiti akciji. Nastojati će se im prije pronaći i jedno drugo sredstvo (brod), iako nenaoružan, da se demontiranje izvrši.

30. 12. izmeću otoka Rivnja i Sestrinja naletio je na minu jedan neprijateljski trgovački brod oko 4000 tona. Mina je eksplodirala kod

¹ Original (tipkan na pisanim stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 3/1-3, k. 2064.

pram anog magazina i oštetila brod. On je bio prisiljen da se nasu e na zapadnoj obali otoka Rivnja. Tu se još do danas nalazi. Kvarova na mašini izgleda da nema jer su mu kotlovi potpaljeni i posada broda se nalazi na njemu. Bilo je predvi eno da se i na nj uputi jedan naoružani brod, ali pošto ga nemamo, a neprijatelj je naoružan topovima, to i ova akcija za sada se ne može izvršiti. Nastojat e se poduzeti potrebno (ukoliko bude na vrijeme) kad se NB »Kornat« povrati sa svoje misije sa sjevera.

Ovom prilikom ponovo ukazujemo na bezuslovnu potrebu da se na ovom sektoru nalaze barem dva naoružana broda, ispravna i sa dovoljnim naoružanjem (top i teški mitraljez). Sa »Dalmacije«³ uspjelo je skinuti jedan top od 47 mm, te e se u najskorije vrijeme uputiti brod »Miran« da bi mu se top montirao i opremio sa municijom; tom prilikom molimo da bi se brodski motor doveo u red i izvršilo utvr ivanje broda. Do dolaska »Mirana« natrag u ovaj sektor molimo ponovno da bi se u sektor poslala dva naoružana broda, jer mogu nosti za akciju su vrlo povoljne i kako se vidi, iskorištavaju i momentalnu prisutnost naoružanih brodova, dolazi se do uspjeha.

Politkomesar :
A,⁴ Sori , v. r.

Komandant:
M.⁵ Ikica, v. r.

(M. P.)

BROJ 6

**RATNI IZVJEŠTAJ ETVRTOG POMORSKO-OBALSKOG SEKTORA
OD 2. SIJE NJA 1944. ŠTABU MORNARICE NOVJ O PREBACIVANJU
VOJSKE I ZBJEGA IZ HVARA NA VIS'**

ŠTAB IV POM.-OBAL. SEKTORA
Br. službeno
2. januara 1944
Položaj

Ratni izvještaj.

ŠTABU MORNARICE

- 1) Nikakovo neprijateljsko dejstvo.
- 2) NB6: sjeverni Jadran. NB7 i NB1 na raspolaganju majoru oki² za konvojisanje. NB8: sjeverni Jadran. NB9 u specijalnoj misiji za zam.

3 O potapanju ovog broda vidi dok. br. 354, napomenu 11 i knj. 9, dok. br. 92 i 183 — depeša br. S68.

< Ante

5 Mladen

1 Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB. reg. br. 4-1/3, k. 2064.

2 Savi evi

politkomesara ovog Sektora.⁸ NBIO na zadatak u Korulu sa komandantom V Sektora, nije se još vratio. NB2 prevezio vojsku⁴ na Hvar i Vis, jutros uplovio u Hvar. »Jadran« vratio se sa 28 zarobljenika Njemaca i [mornara N.D.H.], sa podruja III Sektora.⁵

3) Tokom noći iz Hvara prebaeno je na Vis sa 16 brodova 800 boraca (dijelovi Prekomorske⁶ i Dalmatinske, kao i drugih jedinica), ostatak Bolnice XXVI Divizije sa materijalom, i oko 350 zbijega. Pet brodova upu eni su u Bol, jedan u Starigrad, jedan u Milnu — tako er za prebacivanje.⁷ Jedan brod je upu en u Su uraj na raspolaganje Makarskom i Neretvanskom odred.

Iz Visa poslatà su direktno tri broda za Boboviše; za Stomorsku dva i za Starigrad jedan.⁸ O prebaenom broju ljudstva nemamo još ta njih podataka.

4) Rasporeivanje brodova i materijala. Nagazne mine podijeljene za otok Bra i Hvar. Ostale nepotpune vrati e se u Vis.

5) NB10 vratio se u Hvar i izvršio zadatak.

S. F. — S. N.

Na elnik štaba:
Jan.⁹ Tomši, v. r.

BROJ 7

**UPUTSTVO ŠTABA OSMOG KORPUSA NOVJ OD 3. SIJE NJA 1944.
ŠTABU DEVETE DIVIZIJE ZA RASPORED I DEJSTVO JEDINICA
NA LINIJI LIVNO—GLAMO¹**

S t a b

VIII KORPUSA NOVJ JUGOSLAVIJE
Br. 182, Dne, 3. I. 1944.

ŠTABU IX. DIVIZIJE N.O.V. JUGOSLAVIJE

Primili smo vaš izvještaj² br. 2, od 3. I. tek. god. U vezi sa rasporedom vaših jedinica izvršenim na liniji Livno—Glamo napominjemo da jedinice nisu raspore ene najpravilnije u duhu zadatka dobivenog preko

3 Vlado Bagat

4 Rije je o prebacivanju jedinica sa Korule.

5 Odnosi se na posadu neprijateljskog minobaca a »Mosor« (vidi dok. br. 5 i 354).

6 Prve prekomorske brigade.

7 Misli se na prebacivanje dijelova Dvanaeste i Prve dalmatinske brigade.

8 I ovi brodovi imali su zadatak da vrše prebacivanje jedinica: u Bobovišu su se nalazili dijelovi Dvanaeste dalmatinske brigade, u Stomorskoj Prve prekomorske brigade i u Starom Gradu dijelovi Prve dalmatinske brigade.

9 Janez

1 Kopija originala (tipkana na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 23-1/1, k. 517.

2 Vidi dok. br. 8.

telefona, od komandanta ovog štaba.³ Prema postavljenom zadatku jedinice su trebale biti tako postavljene da se kolona može tu i što više po dubini, tj. da se pusti im dublje u naše zasjede i da se bojom udarima nastoji ispresijecati i bar po dijelovima tu i, što ovakvim rasporedom nije postignuto. Prema terenu na kojem bi se borba mogla odvijati, nepravilno je postavljanje dijelova vaših snaga isto no od linije Livno—Glamo, s razloga, što postoji mogućnost da bi neprijatelj mogao te snage nabaciti na Glamo ko Polje i dovesti u vrlo tešku situaciju, a drugo, što su baš te snage na zapadnoj strani te linije, pa je malo vjerojatna mogućnost da bi se one mogle za vrijeme borbe prebaciti sa isto ne na zapadnu stranu. Nezgodna strana je i to, što se bataljoni cijepaju i Štab bataljona ne može da komanduje sa njima ako ih neprijatelj uspije razdvojiti. Sa ovim se također u mnogome slabi udarna snaga naših snaga sa zapada. Postoji vjerojatno i da bi neprijatelj u svom nadiranju radi osiguranja mogao izbaciti desnokrilno osiguranje koje bi se svakako sudarilo sa našim snagama na koti 1036 i time otkrilo naše zasjede i po elu borbu na samom ulasku u zasjedu, primoravaju i nas na frontalni vid borbe, što nama nije u interesu, pošto se na elu neprijateljske kolone nalaze jače snage i tenkovi.

Prema tome potrebno je sve snage prebaciti na zapadnu stranu sa rasporedom kojim bi bataljoni bili što više prikupljeni da bi tako predstavljali što jače udarnu snagu.⁴ Prema tome treba jednostrano na in zasjede, s tim da se neprijatelj što više pusti unutar, makar on popravljao prekope, tako da se njegovo elu, koje se obično sastoji od tenkova, nastoji otkloniti i od glavnine, tj. od kamiona koji bi se mogli snažnim bojnim udarima cijepati i tu i. Bataljone ne treba u potpunosti držati na položaju nego ih treba držati što više u selu da se odmaraju, a na prve položaje postaviti samo jednu metu i osigurati dobro osmatračnicu na koti 1145, koja sa dobrim dalekozorom može da osmotri neprijateljsku kolonu im kreću iz Livna. Ako se osmatračnica dobro poveže sa linijom ili relejima sa barjama i ima, može se blagovremeno izvijestiti sve snage, da na vrijeme izađu u na položaj.

Pod tačkom 3. vašeg izvještaja, po pitanju naše direktive⁵ br. 1., umetnuli ste jedan izraz »nastojati ćemo da po istoj postupimo«. Izraz nastojati treba izbaciti iz vojnog života jer se naređenje mora izvršiti.

U izvještaju ste nam također odgovorili na nekoliko dopisa kojima smo mi tražili razne podatke po pitanju veze, po nekim operativnim pitanjima itd. Ovim mješanjem prave se kod nas poteškoće u administrativnom pogledu, pa nam u buduću i u ovakvim slučajevima odgovorajte zasebnim aktom, tako da bi podaci koji su sadržani u tome aktu mogli ići na rješavanje samo jednom otključavanju.

³ Komandant Osmog korpusa NOVJ bio je tada Vlado Cetković.

⁴ O razmještanju jedinica Divizije po prijemu ovog naređenja vidi dok. br. 85.

⁵ Vidi dok. br. 1 i Q.

Tako er je nepotreban potpis na elnika kada su ve potpisi komandanta i komesara. Na elnik potpisuje one akte iji je sadržaj iz djelokruga njegova rada, i takove akte ne potpisuju komandant i komesar.

U vezi ovih napomena izvršite odmah reorganizaciju rasporeda vaših snaga.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar

Komandant, p. pukovnik

BROJ 8

IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETE DIVIZIJE OD 3. SIJE NJA 1944. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O RASPOREDU JEDINICA I STANJU NA PRAVCU LIVNO—GLAMO —MLINIŠTA¹

S t a b

IX. DIVIZIJE N.O.V. JUGOSLAVIJE

3. I. 1944.

Br. 2/44.

ŠTABU VIII. KORPUSA N.O.V. JUGOSLAVIJE

1) Prema telefonskom nare enju toga štaba-' dobivenog no u 30/31. prošlog mj. izvršili smo slijede i raspored snaga za zatvaranje pravca Livno—Glamo i Glamo —Mliništa i to:

III. Dalmatinska brigada sa dva bataljona drži položaje od Priluke do Kori ne na putu Livno—Glamo . Jedan bataljon iznad Priluke na položaju Prosiš e (k. 1036 i 1081) — Puciguz (k. 1058) i Kurozeb (k. 1038), imaju i na pogodnim mjestima protivtenkovske puške. Drugi bataljon se nalazi u Starom Selu spreman da u slu aju neprijateljskog pokreta od Livna prema nama što prije iza e na Kori nu i posjedne položaje k. 1203, 1033, 1176, Jaukovac i Jelovac (k. 1082). Sa ovim bataljonom na ovim položajima bio bi i Glamo ki odred koji po jednu etu drži stalno na Kori ni. Druga dva bataljona ove brigade nalaze se u selu Podgradina i Kamen da bi u slu aju potrebe tj. neprijateljskog pokreta od Livna prema Glamo u jedan zauzeo položaj Velika Glavica (k.1165) na Rastik i Kuk iznad Rudine, a jedan odatle i na Rajan (k. 1238). Ovi bataljoni ima-

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 1/2, k. B24A.

² Vidi dok. br. 7 1 295.

ju zadatak tu i neprijatelja koji bi od Kori ne prodro za Glamo na barikadama koje se postavljaju na ovom putu.

Od Kori ne prema Priluci put je na više mjesta prekopan, a tako isto na više mjesta su postavljene i barikade, koje se sa predvi enih položaja mogu braniti protivkolskim i automatskim oru em. Pored toga na ovom prostoru ima prili no velikih smetova snijega — nameta, koji predstavljaju tako er prili ne prepreke za neprijateljsku motorizaciju.

Zajedno sa Štabom ove brigade i Štabom Glamo kog odreda predvi e- ni su položaji pojedinih bataljona i eta, kao i mjesta pojedinih protivkol- skih i automatskih oru a, za što bolje branjenje ovoga pravca. Sa ovim položajima su upoznati i komandiri eta.

IV. Dalmatinska brigada nalazi se na prostori Glamo —Vaganj na odmaranju, a spremna da u slu aju potrebe zatvori pravac Glamo —Mli- ništa djeluju i sa svojim snagama bo no na ovu komunikaciju.

Livanjski partizanski odred je ostao na starom mjestu tj. sa jednom etom na Krug Planini drže i položaj prema Livnu i održavaju i vezu lijevo sa li kim jedinicama u pravcu Donjeg Malovana. Jednu etu ima na Cincaru po zadatku dobijenom od tog štaba.

2) Izvještaje koje smo dobili 30. prošlog mj. o poja anju neprija- teljskih snaga u Livnu i njihovim namjerama na sjever bili su neta ni. Oko 50 kamiona je bilo došlo iz Sinja u Livno, koji su se sutradan vratili natrag sem jednog manjeg djela koji je preko Borove Glave prošao za Šujicu. Sadašnje stanje neprijatelja u Livnu je isto. Preko Livanjskog odreda imamo vezu sa jednim bataljonom II. Li ke brigade koja se nalazi na Donjem Malovanu. I današnji izvještaj Livanjskog odreda govori o toj vezi i stanju neprijatelja u Šujici, ja ina istog je nepoznata, ali su neaktivni i posljednjih dana ne vrše nikakve pokrete u pravcu položaja Li ke brigade. O Duvnu nemaju detaljnih podataka.

U Priluci se nalazi posada od 30 Nijemaca i 60 milicionera. Mi smo preduzeli tj. predvidjeli napad na ovu posadu sa našom III. brigadom, radi likvidacije iste, a uz sadejstvo djelova Glamo kog i Livanjskog odre- da, koji e ovom prilikom vršiti demonstrativni napad na Livno. Ovu akciju predvidjeli smo za 4. ov. mj. na ve er. O rezultatima iste emo vas izvjestiti.³

3) Primili smo direktivu⁴ br. 1. toga štaba od l. I t. g. i nastojat emo da po istoj postupimo.

4) Ishrana naših jedinica na ovim terenima je mnogo otežana i pret- stavlja dosta ozbiljan problem, koji emo bez obimnijih akcija i našeg pomjeranja naprijed tj. u pravcu juga biti vrlo teško riješiti. Jedinice ve oskudijevaju u ishrani, a kao mlade, drže i položaje na ovako hladnom vremenu, e to teško podnijeti.

5) Ceta koju smo po nare enju toga Štaba 31. prošlog mj. uputili u Livanjsko Polje preko s. Bastasi vratila se je i izvještava:

³ Pomenute jedinice ušle su bez borbe u PrUuku, jer je ova od neprijatelja prije po etka napada napuštena. Vidi dok. br. 85.

⁴ Vidi dok. br. 1.

da se neprijatelj koji je 29. prošlog mj. od Livna pošao prema Grahovu sa sjeverne i sa južne strane Livanjskog Polja, poslije izvršene pljačke u nekoliko sela toga dana vratio natrag u Livno i da više nije pokušavao ovim pravcem. VI. Dalmatinska brigada koja se nalazila u Livanjskom Polju, poslije dobivenog naređenja za pokret u Grahovo zadržala se je zbog meave — vijavice sve do jučer ujutro, kada je krenula u pravcu Grahova.⁵

6) Prema vašem naređenju⁰ A. br. 168/43 od 28. XII. 1943. god. odgovaramo vam slijedeće:

Mi imamo radio-stanicu Typa P.R.T. 22 E., jačinu stanice ne znamo. Talasna područja su 2 Mc/S do 8 Mc/S, radi na samoindukciju. Naši pozivni znaci su JOK, radno vrijeme je sa tim Štabom svakog dana u 6, 12.30 i 17 asova, a sa USA svakog dana u 9.30 i 12 asova, samo što sa njima nemamo utanačenu šifru.

Imamo tri radiotelegrafista, od kojih dva Talijana. Sva trojica su stupili u partizane 10. IX. 1943. godine, pa su svi i nesigurni na ovim dužnostima. Ranije smo vam tražili jednog boljeg radiotelegrafista, pa to i ovog puta inimo, jer nam je stvarno neophodan za dalji rad i pravilno funkcionisanje one stanice, kao i sigurnost u nju. Dva Talijana su prilično vješti radu na stanici ali ne vladaju našim jezikom, a treći — Jugoslaven koji bi trebao da vodi kontrolu nad njima ne daje garancije ni za svoj rad, jer je mlad partizan.

7) Po vašem naređenju Op. br. 164/43. od 29. prošlog mjeseca u pogledu pregleda radova na rušenju puta Livno—Glamo, uradili smo sve, o čemu smo vas uglavnom izvijestili u ovom izvještaju pod ta kom 1) i 2).

8) Prije nekoliko dana smo u taj Štab uputili naš radio-aparat na opravku kod vašeg stručnog osoblja za to. Molimo vas da bi nam se taj aparat što prije vratio, jer nam je neophodno potreban za izdavanje vijesti i obavještanje naših jedinica o situaciji, tj. o razvijanju događaja u ovo vrijeme.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

V. d. političkog komesara:	Načelnik:	Major
<i>Andro Kovačević</i> , v. r.	<i>Mom. 7 Poleksi</i> , v. r.	Komandant:
		<i>A. 8 Banina</i> , v. r.

(M. P.)

⁵ Ona je stigla u Bosansko Grahovo 2. siječnja 1944. god. Opširnije o tome vidi dok. br. 38.

⁶ Vidi knj. 9, dok. br. 186.

⁷ Momilo

⁸ Ante

**IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETNAESTE DIVIZIJE OD 3. SIJE NJA 1941.
STABU OSMOG KORPUSA NOVJ O PREBACIVANJU JEDINICA SA
PODRU JA BOSANSKOG GRAHOVA U SJEVERNУ DALMACIJU¹**

Š T A B

XIX. DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE

3. I. 1944. g.

ŠTABU VIII KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

Sa V. Brigadom i ranjenicima stigli smo u G. Tiškovac i Kaldrmu. Danas, tj. 3 ov. mj., krećemo iz Tiškovca pravcem Ljubina Poljana—V. Popina—Turovac—Duboki Dol—Krupa. Usljed velikih nameta i smetova marš od Grahova do Tiškovca bio je dosta naporan i težak. U nastavku puta marš će tako i biti dosta težak.²

VI. Brigada 2. ov. mj. na večer stigla je u B.³ Grahovo. 3. ov. mj. stiće u G. Tiškovac, a 4/5 ov. mj. prebacit će se tako i za nama. Sa djelovima V. Brigade prihvatit će je kod Turovca.

Prijelaz preko V. Popine mora i se vršiti sa borbom,⁴ jer se etnici nalaze pod [Golom] Milom na Sućevu a Brdu. Na drugom mjestu prijelaz je još mnogo teži. Linija Lapac—Srb—Zrmanja je dobro osiguran, a neprijatelj se nalazi kako slijedi: Dobro Selo 200 Nijemaca i 50 etnika, Doljane 250 Nijemaca i 30 etnika, Brotnja 60 Nijemaca i 55 etnika, Donja Suvaja 50 etnika, Srb 500 Nijemaca (pletu žicu), Kupirovo 250 Nijemaca, Srpski Klanac 150 Nijemaca, imaju logore pod Ljuti. Na Goloj Mili i Sućevu a Brdu nalaze se etnici doma i. U Otrtu tako i nalazi se 250 do 300 Nijemaca⁵ a tako i u Zrmanji i u Pačanima brojno stanje je prilično veliko.

Razlog zašto nismo večer se prebacili preko linije je velika vijavica koja je bila u ovim krajevima, te prisustvo ranjenika nije dozvoljavalo da se po ovakvom vremenu vrši pokret. Mi smo bili pokušali 31 [XII] i 1. I., ali nismo mogli. Usljed velike zime nekoliko se drugova smrznulo.⁶

¹ Original (tipkan na pisanim stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 23-1/1, k. 518.

² Cilj ovog marša bio je prebaciti se na područje sjeverne Dalmacije i pristupiti izvornoj operaciji prema direktivi Štaba Osmog korpusa NOVJ. Opširnije o tome vidi dok. br. 1, 21, 38 i 296.

³ Bosansko

⁴ Vidi dok. br. 20.

⁵ Iz sastava 373. legionarske divizije.

⁶ Opširnije o tome vidi dok. br. 38.

Drug Miloš Uzelac koji je bio poslan na otoke, -do danas nije se uspio prebaciti,⁷ a kuriri i intendanti koje smo bili uputili za sjevernu Dalmaciju, izgleda da su pali neprijatelju u ruke prilikom prelaza preko Zrmanje.

Ishrana boraca je bila vrlo slaba s razloga što su ova sela, kroz koja prolazimo, vrlo siromašna.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar:
Petar Babi, v. r.

Komandant — potpukovnik:
M.⁸ *Šaki*, v. r.

(M. P.)

BROJ 10

**IZVJEŠTAJ ŠTABA DVADESETE DIVIZIJE OD 3. SIJE NJA 1944.
STABU OSMOG KORPUSA NOVJ O RASPOREDU JEDINICA
I BORBAMA NA PODRU JU SINJA¹**

S t a b

XX. DALMATINSKE DIVIZIJE
N.O.V.J.
3. januara 1944.

ŠTABU VIII. KORPUSA N.O.V.J.

P o l o ž a j

Vaše nare enje² od 1/1-44. primili smo danas 3/1-44. u 16 asova u pogledu djelovanja Korpusa.

U vezi tog nare enja izvještavamo da ne emo u potpunosti pristupiti izvršenju iz sljede ih razloga:

1) Prema nare enju³ Štaba korpusa od 28/12-43. da se hitno uputi jedna brigada na Grahovski sektor, radi smjene jedinica XIX. Divizije, koje se upu uju u sjevernu Dalmaciju.⁴ Mi smo po tome nare enju postupili i 2/1-44. uputili IX. Brigadu ove divizije i prema izvještaju kurira ta brigada je danas bila na putu negdje oko Grkovca, a ove no i e ve sti i na predvi ene položaje: Jelino Polje—Strmica—Orlova a—Plavno.

⁷ Prilikom povratka sa Visa ubijen je iz zasjede od ustaša kod sela Lišine. Vidi rtok. br. 77.

⁸ Mi un

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 3-1/1, k. 517A.

² Rije je o direktivi. Vidi dok. br. 1.

³ Vidi knj. 9, dok. br. 175.

⁴ O povratku Devetnaeste divizije u sjevernu Dalmaciju vidi dok. br. 1, 9 i 21.

2) VIII. Brigada ove divizije je upu ena preko Svilaje i Mu a radi: provo enja naših teških ranjenika iz naše bolnice (59 boraca), radi prikupljanja velikog broja dezertera iz te brigade, koji su poslije zadnjih teških borbi pobjegli u velikom broju ka obali svojim kućama i u odrede, isto tako da primi odje u ukoliko joj ista bude na raspoloženju jer su borci veoma slabo, gotovo nikako, odjeveni, što je pospješilo ovo dezerterstvo. Poslije izvršenih zadataka brigada e se povratiti na ovaj teren gdje e dobiti konkretne zadatke. O ekujemo njen povratak tek oko 20. ovog mjeseca.⁵ Ona ima i zadatak da mobiliše po sporazumu sa O. K. Šibenika.⁶

3) Sa snagama divizije u sadejstvu odreda snaga⁷ bili smo uspjeti da o istimo Vrliku i Cetinsku dolinu do Kijeva i Podinarja.⁸ Ali odmah poslije toga neprijatelj sa jakim snagama i nešto tenkova iz pravca Knina, Kosora i Drniša uspio je da nas izbacii iz Vrlike 30/12 i iz gornjeg toka Cetine 31/12 ove godine.⁹ Poslije odlaska IX. Brigade na Grahovski sektor bili smo prinu eni da ovu brigadu koja nam je još ostala prebacimo na lijevu obalu Cetine i izbacimo dio snaga te brigade na cestu Vaganj—Trnova Poljana—Bili Brig gdje je neprijatelj u zadnje vrijeme znatno poja ova uporišta (oko 2 bataljona Nijemaca).

U vezi ovakvog stanja naših jedinica ne emo mo i u potpunosti i odmah pristupiti izvršenju nare enih zadataka.¹⁰

5 Brigada se vratila u rajon Sinja 8. ožujka 1944. god. Vidi dok. br. 28, 53 i 205.

6 Okružni komitet KPH Šibenik.

7 Rije je o Dinarskom i Mosorskom NOP odredu. Vidi dok. br. 40.

8 Opširnije o tome vidi dok. br. 24 i knj. 9, dok. br. 164, 165, 176 i 422.

9 U izvještaju 264. dopunskog bataljona od 3. sije nja 1944. o angažiranju oko Vrlike

Diše:

»Prema izdatom nare enju, borbena grupa, koja se sastoji od 2 oja ana vo a i 1. voda 5. baterije 264. art. puka krenula je 28. 12. 1943. godine u 5,00 sati iz Drniša i u 9,00 sati, bez dodira sa neprijateljem, stigla u Vukovi . etnici su stigli u grupama u vremenu od 9,00 do 10,00 sati. U 10,15 stigao je i njihov vo a kapetan Mijovi [Novak. na . štaba etni ke Dinarske divizije] [. . .]

Oba oja ana voda kretala su se sa obje strane puta za Vrliku. Glavnina etnika kretala se preko visova južno od ovog puta. Jedna manja grupa etnika nadirala je preko visova sjeverno od puta. Prvi vod 5. btr. 264. art. puka zaposjeo je vatreni položaj kod Vukovi a sa zadatkom da borbenu grupu obezbje uje vatrenom zaštitom i da na primije ene ciljeve samostalno odmah otvori vatru.

Nešto prije 12,00 sati, na borbenu grupu je sa k. 877 i južno odatle iz izgra enih zapre nih položaja od kamena otvorena jaka mitraljeska vatra. Istodobno je uslijedila vatra i sa bokova i iz pozadine s visoravni koja se nalazila sjeverno od puta.

Na primije ene ciljeve najprije je otvorena vatra iz teških mitraljeza i srednjih minobaca a, a kasnije i vatra 1. voda 5. btr. 264. art. puka. etnici, koji su ve bili stigli do više od polovine k. 877, poslije prvih pucnjeva obustavili su dalje napredovanje [. . .]

29. 12. 1943. tek u 10,00 sati bilo je nastavljeno dalje napredovanje sa linije koja je bila dostignuta prethodnog dana. Sa etnicima smo se sreli tek poslije jednog i pol sata nakon zakazanog vremena.

K. 877 bila je zauzeta bez borbe. Neprijatelj je pružao otpor iz izgra enih bunkerskih položaja koji su se nalazili na k. 1087, 1146 Bajina gradina (lijevo od »a« od Gradina) i k. 1301. U toku dana Bajina gradina je, po teško prohodnom zemljištu, i uz jak otpor neprijatelja, uz artiljerijsku podršku bila djelimi no posjednuta dok se neprijatelj bio u vrstio dalje u pozadini. Do planiranog napada uve er na k. 1146, kao i na zadnji položaj na Bajinoj gradini nije došlo, pošto su se etnici poslije spuštanja mraka bili povukli sa svim grupama sa položaja, usprkos protivljenja njihovog vo e[. . .]

30. 12. 1943. ponovo je nastavljeno nastupanje [. . .] Ve i dio etnika i jedna naša grupa kretali su se preko visoravni južno od puta, pri emu su k. 1146, 1082 Bajina gradina i k. 1301 »poslije slabijeg neprijateljskog otpora bili zauzeti [. . .] Grupa koja je napredovala sa obje strane puta dostigla je bez dodira sa neprijateljem Golo brdo, koje su još posjedali partizani. Na južnom dijelu, kre u i se zajedno sa jednom etni kom grupom, uspelo je da se minobaca kom vatrom neprijatelj primora na povla enje. Ovdje se uspostavila i prva veza sa njema kim jedinicama koje su se nalazile u Vrlici. Poslije povla enja protivnika na Golo brdo, stigli smo u Vrliku i tamo zano ili [. . .] Vidi snimak u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka Freiburg, film 8/303-304 i dok. br. 305 i knj. 9, dok. br. 367, 369 i 372.

10 O ovim zadacima vidi dok. br. 1.

2. ovog mjeseca neprijatelj je iz Sinja ja ine 600 Nijemaca sa 2 haubi-
ce ispad u Hrvu e¹¹ i do Zelova odbacivši jedan naš bataljon na tom
pravcu. Na ovaj na in prekinuta je veza za Mu i Svilaju osim za kurire.
3. ovog mjeseca neprijateljske snage iz Hrvu a izvršile su napad prema
Biteli u,¹² dok je jedna eta Nijemaca uspjela da se tajno probije od
Bilog Briga do na kose neposredno iznad samog sela Bulovi gdje se je
nalazio naš Štab divizije. Ovaj iznenadni napad na sam Štab divizije"
izgleda da je spremila i sprovodila ustaška milicija iz obližnjih sela i ne-
primjetno dovela [snage] na 100 metara od samog štaba. Pošto su bri-
gadne snage bile angažovane u borbi i na položajima, nismo imali pri-
ruci nikakve rezerve da bi parirali ovaj napad. U ovakvoj situaciji na-
stradali su svi komorski djelovi, intendantura divizije, telefonski ma-
terijal, dinama za punjenje akumulatora i jedan akumulator.

Sadašnji raspored naših snaga koje se nalaze na ovom terenu je
sljede i: X. Brigada na liniji Dabar—Biteli i Ko omana staje—Jelovi
Umac prema Vagnju i cesti prema Livnu. Dinarski odred sa jednim ba-
talionom u Kamešnici a sa drugim bataljonom u Gornjim Koljanima.
Mosorski odred nalazi se na jugozapadnim padinama Svilaje iznad Mu ke
doline sa zadatkom aktivnog dejstva na komunikaciji Sinj—Drniš. Mo-
se ko-svilajski odred koji broji svega 55 boraca nalazi se u Pribudama.

U Mu koj dolini neprijatelj ima garnizone u Mu u, Postinju, Vrbi i
Ramljanima, radi ega je ovaj kanal za more na ovom prostoru vrlo
rizi an.

U vezi vašeg najnovijeg nare enja pozva emo hitno IX. Brigadu iz
Grahova i ponovo se aktivirati u Cetinskoj dolini.

Upu ujemo vam druga Krauta,¹⁴ potpukovnika jugoslavenske vojske,
koji je dosada bio na dužnosti na elnika brigade, gdje se je pokazao kao
marljiv i agilan.

Ukoliko je isprobana i popravljena naša radionica koju smo vam
uputili pre 7 dana, povratite nam natrag da bi smo mogli uspostaviti
radio vezu. Druga koji je došao da organizuje radio vezu sa vašim štabom
upu ujemo vam nazad, pošto naša stanica još ne dolazi. Ukoliko imate
na raspoloženju akumulatora pošaljite nam jedan akumulator od 12 W.
i jedan dinamo za punjenje akumulatora, jer smo mi ostali bez istog.

Naš štab sada se nalazi na Vrdovu, zaseok api i.

Operativni izvještaj za protekle akcije posla emo vam naknadno.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkom :
Zivkovi Zivko, v. r.

Komandant — p. pukovnik
Vel.¹⁵ *M. Kneževi*, v. r.

P. S. Ranjenici korpusne bolnice, koji su bili došli do Biteli a, zbog
ovakve situacije vra eni su nazad u Vješti a Goru. Omladinci iz Bosne
su blagovremeno prosljedili za Svilaju ka moru.

¹¹ Odnosi se na njema ku akciju Hasenjagd. Vidi dok. br. 40, 306, 323 i 454.

¹² Vidi dok. br. 306.

¹³ Vidi dok. br. 310, napomenu 2.

¹⁴ Božidar Kraut

¹⁵ Velimir

**IZVJEŠTAJ MILOŠA ŽANKA IZ BARIJA OD 4. SIJE NJA 1944.
OBLASNOM KOMITETU KPH ZA DALMACIJU O STANJU ZBJEGA
U ITALIJI¹**

Dragi drugovi,

Šaljem vam drugi izvještaj² o prilikama i radu u Italiji. Danas nakon 4 dana boravka mogu vam ta nije opisati prilike uopće, a zbjega napose.

Zbjeg: Najprije, organizaciono stanje i položaj zbjega kako interni tako i u odnosu prema saveznicima. Kao što znate — a imaju i iskustvo sa našom bolnicom i internircima — osnovno pitanje bilo je postići i autonomiju (samoupravu) zbjega kako u cjelini tako i u pojedinom logoru. Mogu da vam kažem da smo uspjeli da postignemo najveće u autonomiju. Izgledalo je da će biti i teško, kao što je i bilo po elo. Međutim kad sam došao u kontakt sa Saveznicima i poeo s njima razgovore uvjerio sam se da je dobar dio krivice za to bio na našim drugovima, pa konkretno i na samoj delegaciji koja pitanju zbjega nije posvetila potrebnu pažnju. Na sastanku 2. I sa savezni kim najvišim vlastima (generalom Miles-om i lord Hardcourt-om) utana ili smo slijedeće:

Imamo punu autonomiju, koja se sastoji u slijedećem: Za sva pitanja zbjega Saveznici će se obrađivati isključivo našem odboru za zbjeg. Mi imamo puno pravo da u cjelini kao i u svakom pojedinom logoru imamo svoju upravu tj. odbor zbjega. Taj odbor ima isključivo pravo primanja i otpuštanja iz zbjega i Saveznici će u tom pitanju jedino slušati mišljenje odbora zbjega. Naš odbor postavlja sve potrebno osoblje za upravljanje unutar zbjega. Govorio sam i o osnivanju A.F.Z. i USAOH unutar logora. Oni su to u cijelosti bez ograničenja i kontrole prihvatili. Oni nam ne nameću niti jednog ovjeka Jugoslavena, etnika ili bilo koga u naše logore ili pojedina mjesta u logoru. Mi možemo da organizujemo kuhinje, postavljamo intendante itd. čak su nam bili kazali da sami postavimo policiju logora, koja će intervenirati kako unutar logora tako i pri pokušaju intervencije izvana. Izjavio sam im da mi nemamo policije već organizacije Odbor zbjega, aktiv A.F.Z. i USAOH iz kojih će pojedini članovi biti zaduženi tim radom koji kod njih vrši policija. Kao što vidite oni nam daju potpunu upravu i političku slobodu u zbjegovima i sad zavisi od nas da to iskoristimo. O tome ću vam više pisati. Zaboravio sam da vam kažem da su spremni da nam za zbjeg stave na raspolaganje sve potrebno za organizaciju bolnice i tu su htjeli da mi stavimo sve svoje ljudstvo. Međutim, kazao sam im da će to trebati nešto više njihove pomoći, jer nemamo dovoljno ljekara za civile.

b) Broj izbjeglica. U pogledu zbroja izbjeglica molili su me da im kažem koji za prvo vrijeme predviđamo. Istina izgleda da su — kao što

¹ Original (rukopis, crnilom) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije — Split, reg. br. KP-26/155.

² Prvi izvještaj je dostavljen 1. siječnja, vidi dok. br. 3.

Odgovornost

155

1

MUZEJ
Narodne Revolucije - SPLIT

inv. br.

Smještaj: 1-102-36A

Dragi omladinci,

Sadržem vam drugi izvještaj o putovanju i radu u Italiji. Damaš uakou 4 dana boravka mogu vam tačnije opisati put i te uslove a zbjega uopse.

Zbjeg: Najviše organizaciono stanje i položaj zbjega kako intervi tako i u odnosu prema savezniciima. Kao što znate - a imajući istu stvar sa našim bolnicima i interviima - osnovno pitanje bilo je postići autoorganizaciju (samoupravu) zbjega kako u zajednici tako i u pojedincu u logoru. Mogu da vam kažem da smo uspjeli da postignemo najveću autoorganizaciju. Izgledalo je da će ići teško, kao što je i bilo počelo. U odlučim kad sam došao u kontakt sa savezniciima i počeo su ljudi razgovore uijer o same se da je dobar dio njih za to bio na našim omladincima, pa kad trećina samo, delegacija koja pitaju zbjega u je posvetila potrebnu pažnju. Na sastanku sa saveznicima najvišim vlastima (gen. (ov. Utes. ov. i lord Hato court-ov.)) utavac u svo sljedeće:

Imamo firmu autoorganizacije, koja se sastoji u sljedećem: Za sva pitanja zbjega saveznici će se obraćati istyčivo našem odboru razh. Mi imamo pravo da u zajednici kao i u svakom pojedincu u logoru i imamo svoju upravu i odbor zbjega. Taj odbor ima istyčivo pravu pimanja i otpisivanja iz zbjega i saveznici će u tome pitanju jednako suraditi u zbjegu uje zbjega. Naš odbor postavlja sve potrebne

su nam i tamo još u Hvaru govorili, a ovdje i Makiedo,³ htjeli ograničiti na 4—5 hiljada. Međutim, na konferenciji koju sam s njima održao kad sam kazao da bi moglo za prvo vrijeme biti prebačeno 20.000 ljudi, a kasnije možda i više oni se tom nisu protivili već su složni da se to izvrši.

c) **Mjesto smještaja izbjeglica.** Danas su izbjeglice smještene u sljedeće a 3 logora: Tutturano (kod Brindizi), Santa Maria kod Taranta, te jedan gradić kod Otranta. Tutturano je bivši logor interniranih i zarobljenika. To je danas naša prihvatna stanica. Tu se naše izbjeglice opere, obuhranjuju, nahrani i tu se nekoliko dana odmire, a odatle se šalju u dva druga spomenuta logora.

Tutturano: logor od naših baraka relativno dobar, ali premalen. Santa Maria jedan gradić turistički u kojem su smjestili sada oko 1600 izbjeglica ispraznivši iz privatnih kuća a jedan dio domaćeg stanovništva odnosno u jednom dijelu kuća a nije nitko stanovao, jer su obično dolazili ljeti stranci. Treći logor je nešto sličniji.

Saveznici su nam kazali da bi oni morali poslati (kad ima veliki broj izbjeglica) u Egipat. Oni su to motivirali time što apsolutno nemaju prostora za smještaj svoje vojske. To je po svoj prilici tačno. Oni su iz logora Tutturano ispraznili svoju vojsku i smjestili je u susjedstvu pod šatore. Uopće vidi se da oskudijevaju stambenim prostorima. Osim toga kažu da im je teško, kad im je opterećen saobraćaj, snabdjevati ih hranom. Ja sam htio da insistiram da ostanu u Italiji. Međutim, prethodno su me baš prije konferencije i drugi Vlatko⁴ i Miloje⁵ upozorili da ne insistiram da ostanu izbjeglice u Italiji, jer da je njihovo mišljenje da je im u Egiptu biti bolje.

Ja sam Saveznicima kazao da ukoliko dođe i veći broj i ukoliko bi išli u Afriku neka onda Saveznici najprije ostave izbjeglice izvjesno vrijeme u Italiji da se odmire i organizuju, a zatim da ih prebace preko oceanskim parobrodom radi udobnijeg putovanja. Oni su se sa tim potpuno složili.

Saveznici zasad mogu da svojim brodovima prebacuju po 1000 ljudi. Međutim, po mogućnosti poslati će i više što se ne obavezuju.

Sudjelovao sam 4. I konferenciji sa saveznicima komisijom za smještaj svoje vojske i naših izbjeglica. Neka vrst vojno-pozadinske vlasti i intendature. I tu sam vidio da nam stvarno izlaze u susret. Bilo je 15 njihovih intendanata: jedan je dobio u dužnost smještaj, drugi ishranu, treći i šišanje i brijanje i dobavu aparata za to, jedan liječnik pomoćnik za naše liječnike, čak se jedan po prijedlogu našeg Odbora za zbjeg o kojima su diskutovali i usvajali, ih preuzeo brigu za školske table i papir.

Posjetio sam 2 naša logora. U Santa Maria ima oko 1650 izbjeglica. I tu sam vidio da Saveznici u praksi nakon naših pregovora stvarno daju autonomiju. U Santa Maria formirao sam odbor za taj logor, održao sastanak sa svim partijcima (oko 16), A.F.Ž. i USAOH. Na jednu zgradu je

3 i 13 Sergije, član Delegacije u Bazi NOVJ u Bariju.

4 Velebit, član Delegacije u Bazi NOVJ u Bariju.

5 Milojević, član Delegacije u Bazi NOVJ u Bariju,

postavljena tabla »Odbor za zbjeg Jugoslavena«. Englezi su stavili omladini na raspolaganje zgradu Omladinski dom, a ženama zgradu za ženski dom. Čak su im i piano stavili na raspolaganje.

Dobro ih hrane i dobro su ih obukli. Samo sa cipelama za mlade stoji loše, jer nema brojeva. Zatim je velika teškoća spavanje. Kuće u ovom logoru su dobre, ali pošto u ovom kraju (južna Italija) nema šume podovi su od cementa i studeni, pa je zato teško sa spavanjem uzavastojanje. Slame takoer nema, a deke su dali svima. Meutim, sve to ne može da poboljša spavanje. Ukratko: sa ishranom ide vrlo dobro, sa odjeom isto, jedino smještaj težak.

Veliku teškoću u mom radu oko zbjega imemilike daljine Bari—Brindizi—Taranto—Otranto. Tako sam na pr. jučer obišao sva ta mjesta i prosjedio 8 sati u kamionu.

Formirao sam Centralni odbor za zbjeg u Tuturanu. U nj su ušli Ružica,⁶ dr. Viskovi,⁷ Marki,⁸ Barbi,⁹ Vinov,¹⁰ Bešker,¹¹ Tuti,¹² Paula Zon. Naši su se poeli snalaziti tek sada i sami Englezi izjavljuju da se je po elaosjeati organizovanost i disciplina i da je sve na visini. U početku, a i sada prigodom dolaska tj. iskrcavanja u Bari i sve do dolaska u logor osjeaju se velike teškoće i neorganiziranost. Po mom mišljenju odgovornost pri tome snose članovi naše delegacije, koji pitanju izbjeglica ne posvećuju dovoljnu pažnju. Tako na primjer došlo je dosada nekoliko transporata izbjeglica. U najtežim momentima tj. prigodom iskrcavanja nakon putovanja koje je dosta naporno. Meutim, niti jedanput nije nitko bio na deku od delegacije, a naši umorni ne znaju što da rade, ne znaju jezik za sporazumijevanje, a moraju produžiti napred ne znaju i ništa. I tu uzavastojanja drugova koji prate transport ne može se uredno iskrcati ili bolje prekrati, jer još pri iskrcavanju djeluje stara organizacija. Tada interveniraju Saveznici, dolazi do dezorganizacije i Saveznici dobijaju dojam da smo nesposobni da sami upravljamo.

Ina em naši drugovi do u do logora tu ve funkcioniра, jer ih prihvati Odbor za zbjeg. Vrlo dobra i snalažljiva se pokazala Ružica. Upravo ona je bila stub Odbora dok još nije definitivno formiran pravi odbor. Vrlo dobar je i dr. Viskovi. Drugovima iz Delegacije Makiedu¹⁸ i Mirku¹⁴ skrenuti u pažnju na njihov odnos prema zbjegu. Ne bih htio dati definitivni sud o delegaciji, ali dobijam dojam da se previše pretvara u poslanstvo. Ina em se osjea svugdje nedostatak partijskog rada i organizacija.

Sada sam organiziraju i Odbor zbjega i AFŽ i USAOH pristupio i organizovanju Partije u zbjegu. A zatim u proučiti pitanje rukovodstva

6 Markoti

7 Milivoj

8 Ivo

9 Mate

10 Ivo Jurlina-Vinov

11 Zvonko

12 Ante

14 Sar ell

za Bazu, Delegaciju, Bolnice, zbjeg itd. Ne poznam dovoljno partijski kadar, pa će mi biti teško i možda neću moći pristupiti definitivnom formiranju. Ali to je bezuvjetno potrebno.

d) Veza sa Saveznicima za zbjeg. Da bi se sve naše ustanove centralizovalo i podiglo autoritet delegacije uspostaviti ćemo referenta za zbjeg pri Delegaciji. Taj referent bit će jedan član Centralnog odbora za zbjeg.

Da bi što pravilnije teklo prihvatanje izbjeglica i njihovo dodjeljivanje Odboru zbjega na dalji razmještaj, kao i da bi kako iz Visa, tako i iz drugih mjesta u Italiji, vršili pravilno transport formirali smo Ured u koji ulaze 2 naša i 2 engleska predstavnika. Ta 2 engleska predstavnika već su mi išli na ruku i 1 od njih htio da po em skupa s njim na Vis radi prebacivanja zbjega. Pošto ja, ne mogu doći još za par dana, to će on po svoj prilici doći sam sa mojim pismom za Stevu kao člana komisije za izbjeglice. Upozorite na to Stevu.

e) **Propaganda.** Ovo ću vam vrlo kratko i ako ima mnogo. Nastojati ćemo svakako izdavati list. Oskudijevamo kadrom i štamparijom. Mislim da će najbolje odgovarati Paula Zon, koja se dobro snalazi. Još nisam dospio da sve ovo konkretiziram, jer sam imao mnogo posla sa zbjegom. Međutim, nastojati ću najozbiljnije da postavim i organizujem i naknadno ću javiti.

Od velike bi mogao biti važnosti dodir koji sam uspostavio sa šefom Savezne komisije propagande za Italiju i Balkan. Održao sam s njim i sa još jednim iz P.W.E.¹⁵ sastanak i dugo smo razgovarali. Ima mnogo mogućnosti za pomoć od njih. Traže da im šaljemo po 6 primjeraka svakog izdanja. Dao sam im fotografije i dosta naših listova i brošura. Bili su oduševljeni. Nadam se dobiti filmsku kameru i radio aparat koji sam bilježi vijesti.

Sporazumili smo se da bi bilo najbolje kad bi mi formirali odbor za Propagandu sa sjedištem u Italiji. Zakazali smo ozbiljnu konferenciju na kojoj ćemo pokušati mnoga pitanja konkretizirati.

O tome ću vam naknadno pisati.

e) Bolnice. I tu postoji prilična zbrka. Traže ranjenike, koji svrše na razne strane. Tu će sigurno unijeti reda Sanitetska misija V.Š.¹⁶ koja je stigla. I na tom polju dati će punu autonomiju nama.

Danas sam primio Vickovo¹⁷ pismo u pogledu Vicine¹⁸ žene. Odmah ću izvršiti kako je on u pismu postavio i poslati je u zbjeg. U zbjegu imamo već ambulantu i treba bolni arki. Ta ambulanta ide sa zbjegom i nalazi se u logoru. Da li da Vicinu ženu, sposobnu bolni arku, uposlamo u toj ambulanti zbjega. Ta ambulanta je u logoru. Ja sam Ružicu upozorio na taj slučaj Vicine žene.

¹⁵ Riječ je o britanskoj firmi Political War Excentiv.

¹⁶ Vrhovni štab NOV i POJ

¹⁷ Vicko Krstulović, sekretar Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.

¹⁸ Vice Buljan, član Oblasnog NOO-a za Dalmaciju.

d) Javite mi gdje u vas na i. Ja bi odavle otišao kroz 5—6 dana najkasnije.

f) Vickova¹⁹ i Markova²⁰ obitelj je premještena u Monopoli kod Smo-dlake.²¹ Dobro su. Donijeti u sa sobom pisma, koja e napisati.

Ako imate vremena javite mi se.

Ina e ja sam dobro, samo jedva ekam završiti poslove i do i natrag, jer mi velegrad i izvjesna »otmjenošt« sa Saveznicima ne prija.

S. F. — S. N.

Uz drugarski pozdrav svima

*Marinko,*²² v. r.

Pozdravite i sve drugove iz Obi. N.O.O. kojima nemam vremena da pišem.

Saznao sam da se Baljkas prijavio kod ekspoziture naše delegacije u Bari i tražio da ga se prebaci u logor u Gravinu, a odatle kad bude mogu e u zemlju. Ja u ako dospijem ukratko porazgovoriti s njim što ho e i kako gleda na stvari, a vi mi javite što da radim. Drugove sam upozorio tko je on.

Ako bi se morao evakuirati i Vis odnosno ako prijeti opasnost da e biti zauzet bilo bi dobro da Kolja do e na Vis preuzme papir i štampariju i magazinira u Bari u Bazi dok ne dobijemo mogu nost rada. Javite što mislite. Eventualno ako nema nikakvih izgleda da bi ta štamparija mogla proraditi za dogledno vrijeme onda bi se ona mogla upotrebiti za tiskanje brošura i Historije u Bari, jer su i onako u zbjegu naši tipografi.

Neuredno pišem, jer pišem u autu na putu za Brindizi Bari.²³

4. I. 1944.

19 i 20 Vidi dok. br. 3, napomenu 9 i 10.

21 Josip, povjerenik Nacionalnog komiteta za vanjske poslove.

22 Miloš Zanko, Clan Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.

23 Detaljnije o stanju zbjega vidi još dok. br. 3, 15, 26, 31 i 42.

BROJ 12

**IZVJEŠTAJ OKRUŽNOG KOMITETA KPH ZA SREDNJU DALMACIJU
OD 4. SIJE NJA 1944. OBLASNOM KOMITETU KPH ZA DALMACIJU
O POLITI KOJ SITUACIJI I ORGANIZACIONOM STANJU PARTIJE,
SKOJ-a, AFŽ-a I NO ODBORA¹**

OKRUŽNI KOMITET KPH ZA
SREDNJU DALMACIJU
4-1-1944.

Drugarskom

OBLASNOM KOMITETU KPH ZA DALMACIJU

Dragi drugovi,

šaljemo vam izvještaj za mjesec novembar i decembar.

Politi ka situacija. Kroz posljednje vrijeme situacija se na našem okrugu mijenjala, a tome je najviše uslovljavao dolazak Njemaca i ustaša u ove krajeve, njihovi neprestani pokreti gotovo po itavom našem okrugu, a koji još i danas uvijek traju.

Iznijet emo vam nekoliko karakteristi nih momenata politi kog raspoloženja naroda sa pojedinih sektora u više slu ajeva svojstvena samo pojedinim kotarima i predjelima.

Na Omiškom kotaru osje a se kod naroda pomalo depresija zbog aktivnosti neprijatelja, zaplašenost uslijed neprestane opasnosti, njegove pokretljivosti po itavom kotaru, kao i zbog odsutnosti naših vojnih jedinica. Po selima esto krstare ustaški na elnik Poljica Sori sa tridesetak ustaša, održavaju i zborove, na kojima poziva partizane da se povrate svojim ku ama, da pruže jedni drugima ruku i da se okane »bratoubila kog« rata. Pri ovim pokretima lijepe razne plakate u kojima se veli a ustaška Hrvatska i Paveli (prilažemo vam neke od njih), a tako isto dijele i razne letke. Kroz govore na ovim zborovima osje a se postavljanje mobilizacije koja je i službeno proglašena za godišta od 18—35. Od kapitulacije Italije pa na ovamo osim, u Koštanjima, Pogra u i Seocima nije niko otišao u ustaše što je naro ito zna ajno za Krajišku op inu koja je do nedavno bila uvijek pod ustaškom kontrolom. U dijelu Donjopolji ke op ine zapaža se bojažljiv i pomirljiv stav naroda prema okupatoru, boje i se nekih vojni kih akcija sa naše strane koje bi kako oni misle urodile neprijateljskom reakcijom (npr. Zrnovnica). Jedan od razloga zamorenosti naroda je sku enost našeg politi kog djelovanja i nedovoljno upoznavanje širokih masa o historijskim politi kim uspjesima u

¹ Kopija originala (tipkana na pisa em stroju) u Arhivu Instituta za historiju radni kog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Vojnoistorijskom institutu, mikroceka CK SKH, film 45/400—408.

zemlji i svijetu, dok ekonomska situacija nije loša pošto narod još ima donekle hrane. U nekim selima bilo je pojave špijunaže naročito na prikazivanju naših bunkera sa materijalom od kojih su mnogi stradali. Neprijatelj je isto puta vršio pritisak na seljake pri čemu se naročito isticao ustaša Matijević iz Omiša. Prilikom bombardovanja Omiša od strane Engleza narod je izlazio iz grada u obližnja sela, a što ustaše nastoje spriječiti zabranjuju i izlazak. Redovno su ga i vojni objekti tako da kod naroda nije bilo žrtava. Moral kod neprijateljske vojske nije na visini, bilo je slušanje kupovanja civilnih odijela, zatim nastojanja neprijateljskih vojnika da se približe našim simpatizerima i seljacima, pa i sa strane Njemaca sa tendencijom da se osiguraju nakon poraza koga oni naziru. U tom pravcu data su organizacijama uputstva da se povezuju sa njima i preko njih razbijaju redove neprijateljske vojske. Na ovaj kotar (Mosor) bilo bi potrebno prebaciti neku vojnu jedinicu koja bi spriječila neprijatelju slobodno krstarenje, narodu podigao moral i borbenost, a nama omogućila da sprovedemo mobilizaciju.

Na Sinjskom kotaru osjeća se stopostotna promjena držanja Njemaca i ustaša prema narodu. Dok su nedavno pljačkali, ubijali i palili po selima danas oni taktiziraju odnose i se sasvim drukčije. Redovito i to visoko plaćaju što kupe, te uvijek mole od seljaka ako im što ustreba (hrane itd.). Na prolazu kroz sela Njemci su govorili seljacima: »Mi vam odlazimo, a dođite i vam Englezi i kralj Petar!« Povratio se znatan broj seljaka iz žice koji su bili pobjegli pred neprijateljskim prodorom, a što je povoljno odjeknulo u svim selima. Organizacija uspijeva preko ovih uticati da se i ostali vrate svojim kućama. Održani su zborovi po selima koji nisu bili dobro organizirani. U posljednji mjesec dana stupilo je preko 120 dobrovoljaca u našu NOV i što je značajno, da su oni baš iz onih sela koja nisu do sada bili aktivni uz našu borbu (na pr. Otok, Gala itd). Drugovi su bili izvršili pripreme za sprovođenje mobilizacije sa pozivima na triljskoj općini, gdje su seljaci govorili da je potrebno da svi idu u vojsku, a što je bilo spriječeno neprijateljskim prodorom. Na biteli koja općina stanje se popravilo, naročito me u pravoslavnom stanovništvom koje je bilo do nedavno pod etničkim uticajem. Ova općina je sada dobrovoljno dala 400 ovaca našoj vojsci. Neprijatelj još nije pokušao silom mobilisati, ali se ipak zapaža u tom pravcu njegove namjere. Na prolazu kroz Tijaricu Njemci su govorili seljacima: »Što čekate, ili u ustaše ili u partizane; nema čekanja!«

Kroz muški kotar neprijatelj neprestano prolazi služeći i se komunikacijom Drniš—Sinj i uprkos ovoga situacija je donekle bolja nego ranije u ovom kotaru. Seljaci koji su iz Gornjeg Muzića, Neorića i Gizdavca bili pobjegli ustašama ponovno su se najviše im dijelom vratili kućama, dok je iz Prugova oko 90 seljaka otišlo ustašama, nakon ubistva jedinog partijca iz ovog sela koga su ubile ustaše. U Mosekom bataljonu ima oko 70 dobrovoljaca sa ovog kotara, a narod i materijalnim doprinosima potpomaže našu vojsku hrane i mnoge jedinice koje su ovdje prolazile. Nepravilni postupci isto puta i surovi sa strane naših jedinica i pojedinih boraca koji ovim kotarom prolaze, slabo politički odjekuju kod naroda te ako se s druge strane uzme još taktičan postupak neprijatelja

prema ovom seljaštvu, onda možemo usljed ovakvog držanja imati i teže posljedice (služaj X Brigade ije razne nepravilnosti možete najbolje razabrati iz prepisa priloženog dopisa KK Mu).

Na trogirskom kotaru uprkos neprijateljskih prodora narod je vezan uz našu borbu, jedino je bolno pitanje tegle e marve koju su vojne jedinice u prolazu pokupile ovim seljacima kao i slabo ekonomsko stanje ve ine ovih sela.

U Splitu se osje a veliko negodovanje naroda u vezi Savezni kog bombardovanja, a tome još doprinaša o ajna ekonomska situacija gdje znatan dio naroda formalno gladuje. Usljed toga što Saveznici nisu pogalali vojne objekte prilikom bombardovanja nego nanijeli žrtve uglavnom gra anstvu, a po malo radom neprijateljske propagande koja je svu krivicu za patnju i žrtve naroda prebacili na Saveznike govore i: »Dok se vaši sinovi bore u šumama, dotle Englezi bombarduju vaše ku e!« Nastoje i vezati te žrtve i napore naroda sa istom sudbinom koju trpe i oni usljed ovih bombardovanja, narod nema povjerenja prema Englezima i Amerikancima, te ne vjeruju ni u iskrenost saveza SSSR, Engleska i Amerika. Sama partijska organizacija u Splitu nepravilno je tuma ila ova bombardovanja, a to se najbolje može vidjeti iz njihovog dopisa upu enog nama koja prikazivaju kao »reakciju reakcionerskih me unarodnih klika, kao odgovor na sastavljanje našeg Nacionalnog Komiteta, koji je u vezi toga definitivno kidao sa našom izbjegli kom vladom na elu sa kraljem zadavši im teški udarac«. Iz ovakvog tuma enja dade se zaklju iti da i partijska organizacija pada pod uticaj masa koje su zavedene neprijateljskom propagandom, jer su i sami nepravilno tuma ili ova bombardovanja ne prikazuju i ih kao napore Saveznika u borbi protiv fašizma, ve kao reakciju me unarodne reakcionarske klike. Mi smo u jednom dužem dopisu ukazali drugovima na ovu grešku i objasnili im smisao savezni kog bombardovanja, upoznavaju i ih sa obavijesti Vrhovnog Štaba NOV i POJ kojim se upozoruje civilno gra anstvo u našim gradovima da se udaljuje od vojnih neprijateljskih objekata u vezi savezni kog bombardovanja. Svakim danom sve više rastu simpatije naroda prema naporima i pobjedama Crvene Armije u koju imaju potpuno povjerenje, kao i našu NOV. Neprijatelj je ovakvo raspoloženje naroda želio iskoristiti i prišao organiziranju radnih eta koje e spasavati unesre ene prigodom bombardovanja, kao i uklanjati ruševine, davaju i im povišicu u hrani i plati. Drugovi su i sami shvatili da bi neprijatelj mogao da koristi ove radne ete u druge svrhe, te smo ih i mi na to upozorili, a pomo unesre enima od bombardovanja može se pružiti i preko naših organizacija. Ne zapaža se neka naro ita politika aktivnost raznih protunarodnih grupa, ak i nema nekih širih organizacionih pokušaja sa njihove strane. U Split su se povratili neki etni ki rukovodioci (sin Alfirevi a), ali još se ne zapaža njihovo naro ito djelovanje, dok se neki iz grupe HSS-ovaca, tako isto iz omladinskih redova pasivno odnose na našu borbu (Zaneta, Stüde itd.). Neprijatelj je izvršio i neka hapšenja, uglavnom nasumce i to ve inom iz redova jugonacionalista. Drugovi u Splitu misle da e neprijatelj pokušati sprovesti prisilnu mobilizaciju i oni vjeruju, da e uglavnom svi ovi onda krenuti u

partizane, a mi smo im ukazali da je potrebno da oni već sada djeluju u tome smislu.

U solinskom kotaru osjećamo se malaksalost naroda zbog slabog ekonomskog stanja, a uz odugovlačenje otvaranja drugog fronta, te uz pripomoć neprijateljske propagande i savezničkog bombardovanja, kojom prilikom je stradalo mnogo civilno pučanstvo (slučaj u Suurcu gdje su u crkvi stradalo mnogo mještana, koji su se tamo sklonili i to većinom djece i žena),² zapažamo se nepovjerenje prema savezu SSSR, Engleske i Amerike. Narod ne može da dijeli reakcionarne struje u Engleskoj i Americi od slobodoljubivih i demokratskih snaga naroda, već se osjećamo bojaznost za sutrašnjicu misleći da mi sami ne možemo odlučivati o poslijeratnom uređenju u našoj zemlji, već da će Englezi uspostaviti vlast kakvu oni hoće. U većem dijelu kotara narod se oslanja i ima povjerenja jedino u Crvenu Armiju i našoj NOV, dok se u nekim selima donjih Kaštela osjećamo uticaj etnika. U ovim selima bilo je organizovano 25 etnika, koji su primili oružje koje su Njemci sada razoružali kad nisu htjeli i na položaj, već samo uvažavati kućne od partizana. U Solinu, Vranjicu i Mravincima postavljeni su glavari, što je trebalo prije i na što smo ukazali drugovima i vjerovatno je da će se glavar Solina sada odreći ove dužnosti (on je naš simpatizer). Na Dugopoljskom sektoru nakon neprijateljskog prodora dosta je otišlo u neprijateljsku vojsku i jedan dio naroda je pod ustaškim uticajem.

Na okrugu ima nekoliko pojava dezerterstva. Tako na Krajiškoj općini prilikom prebacivanja Mosorskog Odreda na Brač³ dezertirao je komesar II etne bataljona Tade Pejković sa još 30 boraca koji su svi rodem iz Krajiške općine. Svi su se raspršili po svojim kućama. Međutim, još taj drug nije došao sa spomenutim borcima iako je dobio naređenje da se hitno prebaci s njima na sektor Mosora u cilju formiranja novog odreda.⁴ — Zatim na Klisu komandir jedne etne Uvodi Spiro prvi je dezertirao i tako bio povod za daljnje dezerterstvo. Dali smo ga uhapsiti i sprovesti vojnim vlastima. Prilikom napuštanja Kaštela tek novoformirana Kaštelanska etna raspršila se i borci se vratili kućama. Preko NOO-a radi se na tome da se ovi dezerteri opet vrate u jedinicu, ali to još nije dalo rezultate vidnije. — Na trogirskom kotaru također ima jedan mali broj dezertera. Ova pojava nije masovna, ali radimo na tome da vratimo sve te dezertere u jedinicu.

Na itavom okrugu ne osjećamo se jačim i političkim i organizacionim rad protunarodnih grupa iz etničkih redova ili izdajničkih grupa u HSS-u, ali mi upozorujemo drugove na opasnost koja je još uvijek kod nas prijeti našoj borbi i opasnost koja može izbiti usljed naše nebudnosti. Osjećamo se slabije politički djelovanje naših organizacija što je u mnogim slučajevima uzrok prisutnosti neprijateljske vojske i njegova pokretljivost gotovo po itavom okrugu. Zborova je održan mali broj i to na Trogirskom kotaru, koje nije bilo moguće dobro pripremiti. Neobavješćavanje naroda o najnovijim političkim i vojnim događajima mnogo

² Vidi knj. S, dok. br. 299, 300 i 409.

³ I 4 Vidi dok. br. 4.

je doprinijelo da partijske organizacije nisu sigurni rukovodioci politički kod raspoloženja naroda. Ni ovi najvažniji historijski događaji za našu oslobodilačku borbu (preobraženje AVNOJ-a u zakonodavni i izvršni organ, formiranje Nacionalnog Komiteta, odluka o federativnom, demokratskom uređenju Jugoslavije itd.) nisu dovoljno popularisani kroz političko djelovanje naših organizacija. Osjećaju se potreba lista »Slobodna Dalmacija« koja nam stiže ne redovito, a narod je veoma dobro prima. U vezi ovih najvažnijih političkih događaja i političkih zadataka koji stoje pred partijskim organizacijama poslali smo organizacijama jedno cirkularno pismo posluživši se uglavnom sadržajem primljenog dopisa od Agitpropa Oblasnog Komiteta.

Organizaciono stanje partijske organizacije. Ovo zadnje vrijeme partijska se organizacija brojano znatno ojačala, ako se k tome još uzme u obzir da je preko 150 partijaca išlo u vojsku. Partijska organizacija je gotovo po svim kotarima izuzev Omiša, pa donekle i Mušaka a ovo zadnje vrijeme popunjena sa novim članstvom, a najviše se to osjeća kod sinjske i trogirске organizacije. Ovo brojano jačanje partijske organizacije ne može se reći i da je razvodnilo partijske organizacije, ali to se može dogoditi ako se ne bude pravilno radilo s ovim novoprimitim članstvom. Greška sektašenja još uvijek postoji, a tome je najbolji primjer strijeljanje dvadesetpetorice rodoljuba u Sinju od kojih su se mnogi herojski držali, a nisu bili obuhvaćeni u partijskim organizacijama, što smo i iznijeli kao primjer sektašenja u cirkularnom pismu upućenom organizacijama. Postavlja se kao najvažniji problem i zadatak izdizanje ovog partijskog članstva. Formiranje općinskih komiteta gotovo u svim općinama doprinijelo se jačanju veza između u kotarskih komiteta i partijskih jedinica, ali ovi komiteti nisu izdignuti, niti su rukovodioci svojih dužnosti, a nemaju dovoljno ni samoinicijative tako da im uvijek treba pružiti neposrednu pomoć preko članova kotarskih komiteta.

Kotarski Komitet Omiša jedan je od boljih naših kotarskih komiteta. Drugovi su snalažljivi, samoinicijativni, a i u najtežoj situaciji zadržali su se na terenu. Kotarski Komitet Sinj sastavljen od mladih članova iako se po malo razvija još uvijek dosta rastrgano djeluje preko pojedina nog rada svakog članova komiteta. U Kotarskom Komitetu Mušaka a naročito su radišni i požrtvovani drugovi Zekan⁵ i Čirli⁶ dok se osjećaju se superiornije i nezdravo držanje druga Čolaka⁷ sekretara prema ostalim članovima. Kotarski Komitet Trogir još uvijek rastrgano djeluje, a i li na organizaciona sposobnost i teoretska sprema kod članova ovog komiteta dosta je niža nego kod ostalih komiteta. Sam komitet nema kontrole u radu drugih ustanova, naročito Komande Mjesta, tako da nije svestrani rukovodioc na svom kotaru. Kod same partijske organizacije osjećaju se slabost u malenoj odgovornosti partijskih članova prema svojim dužnostima. Kotarski Komitet Solin iako je jedno od jačih naših kotarskih rukovodstava, ipak ne djeluje podjednako na svim djelovima ovog kotara;

5 Jakov

6 Paško

7 Petar

pretežno djeluju i u samom Solinu zapašta rad u Donjim Kaštelima i Dugopolju. Iz ovog Kotarskog Komiteta poslali smo za šefa Ob. centra za Srednju Dalmaciju druga Živka tako da K.K. sada broji 5 članova.

Bar privremenoj slabosti u radu partijskih organizacija dosta je bio uzrok odsutnosti sa terena našeg Okružnog Komiteta kao i Kotarskog Trogir a djelomično i Solin.

Mjesni Komitet Split samoinicijativnoš u druga Laie⁸ sekretara, sredio je partijske i vanpartijske organizacije iako je neko vrijeme bio bez veze sa nama. Na sastanku sa drugom Bajom⁹ zaključio ili smo da reorganiziramo mjesnu partijsku organizaciju. Do sada je struktura partijske organizacije bila prilagođena strukturi organizacije NO Pokreta, zbog čega se nije sama partijska organizacija pravilno razvijala niti djelovala. Osjećamo se skućenost djelovanja partijskih članova koji rade samo unutar akcionih odbora i pododbora. Strukturu organizacije mislimo prilagoditi starom načinu rada preko rejonskih komiteta i uključiti njih u rad. Paralelno sa ovim trebalo bi izvršiti reorganizaciju NO Pokreta koji je organizovan po strukama, a to smo ostavili za kasnije kad vi sami o ovome donesete zaključak. Partijska organizacija djelovat će unutar NO Pokreta preko partijskih frakcija u Mjesnom Odboru i akcionim odborima, te radom partijskih članova, kandidata i simpatizera, unutar raznih pododbora. Prema socijalnom sastavu članova Partije partijci ulaze u akcione odbore i pododbore po strukama. Partijska frakcija formira se unutar Mjesnog odbora AFŽ, a drugarice iz partijskih jedinica pojedinačno ulaze u odbore i pododbore AFŽ-a i tamo partijski djeluju, kao i drugarice kandidati i simpatizeri. Prema tome M. K. je preko rejonskih komiteta vezan i rukovodi sa partijskom organizacijom, a preko partijskih frakcija unutar akcionih odbora i pododbora djeluje u NOP-u, te isto tako unutar AFŽ-a.

Naročito se osjećamo slabost djelovanje partijskih organizacija unutar NOO-a, AFŽ, SKOJ-a i USAOH-a gdje se često partijci slabost snalaze i ne pružaju dovoljno pomoć i ovim organizacijama. Primjećujemo da nisu niti dovoljno upoznati sa načinom svog rada unutar ovih organizacija, a i premalena kontrola i odgovornost u njihovom radu. Zatim partijske organizacije ne djeluju podjednako na svom terenu, a slabost se osjećamo i u tom što ne postoje partijske organizacije u gradu Omišu i Trogiru, dok je nedavno u Sinju formirano dvije partijske jedinice.

Jedan od načina izdizanja partijskog članstva i organizacija treba da sprovedemo održavanjem teoretskih sastanaka svih partijskih jedinica, uvode i planski rad u svim organizacijama (upoznati drugove što to zna i planski raditi) i održavanjem partijskih savjetovanja. Tako smo već na trogirskom kotaru održali jedno kotarsko partijsko savjetovanje, a imamo sada namjeru održati isto tako na Muru i Sinju, ukoliko nam to bude dozvoljavala vojna situacija. Za izdizanje partijskih rukovodilaca bilo bi potrebno održati partijske kurseve koje mi nismo u mogućnosti da održavamo zbog vojne situacije na terenu, te ukoliko vi

⁸ Nikica Kuzmani -Lala

⁹ Ante Jurjević -Baja, član Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.

budete održavali ove kurseve nastojte i sa ovog okruga pozivati, jer i onako mlada partijska organizacija nema dovoljno rukovodioca. Ovako izgleda organizaviono stanje prema posljednjim podacima:

Kotarski K	Op . K.	el.	lan.	muš.	žen.	kan .	muš.	žen.	simp:	
Solin	5	3	14	81	50	31	54	28	26	618
Trogir	5	3	16	77	57	20	38	31	7	665
Sinj	6	3	23	93	75	18	72	52	20	445
Omiš	6	3	16	70	53	17	81	70	11	457
Mu	5	3	10	38	34	4	38	29	9	245
Split	5	M.K.3	3M.C.	15	68	46	22	47	32	139
Ukupno	5	KK 15	94	427	315	112	330	242	88	2569
		1 MK	3 MCK							
OK.KPH	7			7	6	1				
OKSKOJ4				4	3	1				
OO.AFŽ	3			3	-	3				
USAOH	1			1	1	-				
K.S.P.	5			5	5	-				
K.C.P.	3			3	3	-				
Ob.C.	2			2	2	-				
Ob.C.	3			3	3	-				
				455	338	117				

Da li smo partijski ukor drugovima Blažu i Mati, lanovima M.K. Split koji su bez odobrenja organizacije napustili Split prilikom naše evakuacije. Tako er smo drugu Dalmatinskom, sekretaru K.K. Trogir dali partijsku opomenu zbog slabog, nezainteresiranog držanja prilikom održavanja partijskog savjetovanja.

NOO-i. Osje aju i slabost u radu kotarskih NOO-a, kao i op inških zaklju ili smo da ih oja amo davaju i najbolje drugove partijce iz partijskih komiteta na rad u ovim odborima. Neki odbori nisu ni popunjeni, kao npr. kotarski NOO Solin, u koji e u i iz K.K. drugarica Vanja, a ve se nalazi i drug Jurko, lan K.K. iz Koprivnog u ovom odboru. Zatim u ovaj odbor potrebno je da u e i drug Ilija (partijac) iz Bro anca, tako da i ova sela preko Kozjaka imaju lan u K.NOO-u, tim lakše što e ovaj drug odgovoriti svojoj dužnosti. Na ovom kotaru zapaža se jedna greška na što smo drugove upozorili, a to je da partijske organizacije rješavaju stvari koje treba da rješavaju NOO-i. Rad Kotarskog NOO Mu svodi se na aktivnost i rad druga Zekana, lana K.K., dok ostali lanovi slabo djeluju. Naro ito je slab u radu, prema njegovoj odgovornosti kao lana K.K., drug Šundov, te smo riješili da njega izvadimo iz ovog odbora, a dademo boljeg, agilnijeg i popularnijeg druga irli a iz Radoši a koji je tako e lan K.K. Op inški NOO Le evica u radu se prili no birokratizirao izdavaju i propusnice, kancelarijskim radom i pismenim vezama sa seoskim NOO-ima. Na konferencijama su birani op inški NOO Mu i Ogorje, dok je neprijateljska akcija omela biranje

Op inskog NOO-a za Levicu. Tako er se prili no birokratizirao kancelarijskim radom Kotarski NOO Sinj. I ovdje smo riješili da u e u odbor drug Silvestar, lan K.K. Sinj, uz druga Matea isto lana K.K. koji ve tamo djeluje. U Sinju je formiran Mjesni NOO, ali koji dosta slabo djeluje, jer je i sama partijska organizacija tek nedavno formirana. Kotarski NOO Omiš u svom radu bio se donekle odvojio od svakidanjeg rada seoskih NOO-a, prepuštaju i Kotarskom Komitetu da se bavi organizacionim stanjem seoskih NOO-a. Ovo je greška i K.K. koji je na ovaj na in ko io djelovanje Kotarskog NOO-a. U selu Srinjinama neprijatelj je za vrijeme ofanzive odveo u internaciju kompletan seoski NOO. U Kotarskom NOO-u Trogir osje a se potreba jednog pismenijeg druga, dobrog rukovodioca. Ove sve izmjene i popune trebalo bi da se naprave preko Oblasnog NOO-a Dalmacije prisustvom jednog lana, ili pak jednim dopisom kotarskim NOO-ima. NOO-i naro ito ovo posljednje vrijeme veoma malo politiki djeluju, a što leži krivnja na partijskim organizacijama, komitetima, koji bi trebali preko partijskih lanova u odborima da djeluju u ovom smislu, u prvom redu održavanjem zborova, koje bi organizirali NOO-i i na njima istupali pojedini lanovi ovih odbora. Naro ito je slabo djelovanje lanova Partije u NOO-ima, gdje oni dovoljno ne djeluju) osje a se da nisu pred Partijom dovoljno odgovorni za svoj rad, a isto tako da nisu dovoljno ni upoznati sa na inom svog rada unutar ovih NOO-a. Mjesni NOO Split uspio je da se poveže sa svim svojim akeionim odborima i pododborima, a sastav Mjesnog NOO-a još nam nije poznat, jer nas M.K. nije o tome obavijestio, ali emo drugove upozoriti da nas sa ovim upoznaju. Oblasni NOO za Dalmaciju je bio odluo da se dade pripomo Splitu u iznosu od 500.000.— lira; me utim, ovaj odre eni novac Komanda Splitskog Podru ja dostavila je Oblasnom NOO-u. Pošto je ekonomska situacija u Splitu veoma loša, a posljednjom našom mobilizacijom otišao je dosta veliki broj hranitelja obitelji u partizane, to bi bilo potrebno da se hitno dostavi ovaj odre eni novac Splitu. U posebnom dopisu obratio se M.K. i na nas da im hitno dostavimo ovaj novac, jer da im je nužno potrebno.

Mi smo mišljenja da je potrebno formirati okružni NOO, jer zapažamo da Kotarski NOO-i nisu dovoljno vezani sa Oblasnim NOO-ima, a osim toga postoje svi uslovi za njegovo formiranje, i mo i e se ve a pomo dati svim kotarskim NOO-ima. Mi predlažemo sljede e drugove: Sikirica¹⁰ (HSS Sinj), Radi¹¹ (instruktor K.K. Sinj—Split), Aljinovi¹² (lan K.P. Omiš), olak¹³ (lan K.K. Mu), eki¹⁴ (lan K.K. Trogir), Mileva¹⁵ (lan Okružnog odbora AFŽ — Solin), Zlatko (lan Okružnog odbora USAOH-a Split), biciklista¹⁶ (lan O.K. K.P.H. — Solin), Gazin¹⁷ (lan O.K. — Omiš). Za predsjednika mi mislimo postaviti Sikiricu, a za

10 Nikola

11 Hanja

12 Mate

13 Petar

14 Petar Roži -Ceki

15 Bubalo

16 Kajo Vu i i -Biciklista

17 Hugo

sekretara Milevu. Javite nara da li se i vi s ovim slažete, te ukoliko se složite potrebno bi bilo da preko Oblasnog NOO-a formiramo ovaj odbor. Na okružju postoji: 4 kotarskih, 4 mjesna, 19 op inskih i 172 seoska odbora.

Ovo posljednje vrijeme opaža se veoma slabi odnos vojske prema NO-ima koje se potcjenjuje, potcjenjuje ih se, upotrebljava za sve mogu e svrhe (konkretne primjere navest emo dalje, kad budemo govorili po vojsci).

U organizaciji AFŽ osje a se ja i priliv žena kroz ovo posljednje vrijeme. Najslabije organizacija djeluje na Mu u, gdje se i manje pomo i pruža organizaciji, pa i preko partijskih organizacija. Mi smo se upoznali sa preorijentacijom organizacije AFŽ, tj. zaklju cima Oblasnog savjetovanja AFŽ za Dalmaciju pa smo zaklju ili da je potrebno da se sa ovim upoznaju svi kotarski komiteti i partijske organizacije, kako bi se moglo dati pravilnu pomo ovoj organizaciji. Svi ovi odbori AFŽ ne uspijevaju da rukovode sa ovim masovnim pokretom žena. Slabo se osje a djelovanje drugarica partijki u odborima AFŽ, pošto u mnogome ne žive partijski, ne razvijaju se u tom pravcu, a i sami komiteti malu pažnju posveuju njima. Partijskim jedinicama unutar kotarskih odbora AFŽ malo se pomaže i partijski sa njima radi. Postavili smo zadatak održavanje kotarskih savjetovanja AFŽ, na kojima e se naro ito upoznati sa zaklju cima savjetovanja Oblasnog Odbora AFŽ. Širim politi kim sastancima sa ženama po selima i op inama trebalo bi žene angažovati na politi kim zadacima, a koja e održavanja u mnogome prije iti slabi politi ki kadar rukovodioca AFŽ.

Okružni Odbor AFŽ ostao je samo na 3 lana (Mileva, Jugana i Tetka) i mi smo vas u prošlom dopisu upoznali da bi bilo potrebno popuniti ovaj odbor te smo ga sada i popunili, tako da sada ima 7 lanova, a u okružju ima 5 kotarskih odbora, 3 mjesna, 13 op inskih i 151 seoski sa 12846 žena.

Skojevska organizacija i organizacija USAOH-a slabo se osje a na terenu. SKOJ ne vrši ulogu pokreta a omladinskih masa i veoma je slab rad organizacije kao cjeline kroz organizaciju USAOH-a. Osje a se da se ne traži na ina okupljanja omladinskih masa na bilo kojem radu, ve uvijek po istom šablonu i principima održavanja sastanaka itd. U samoj organizaciji SKOJ-a skojevci se ne razvijaju ka pravi mladi komunisti, a u tom pravcu ne djeluje se dovoljno, te je rezultat toga bio da se na trogirskom kotaru sav SKOJ pretopio u USAOH. I po ostalim kotarevima nema življeg rada i omladinskog poleta. Slabo odgajanje skojevaca kao mladih komunista najbolje je došlo do izražaja danas u vojsci gdje ima dosta slu ajeva njihovog slabog držanja, neaktivnosti i dezerterstva. Sama rukovodstva sastavljena su od novih, mladih drugova koji još ne djeluju kao rukovodioci, a niti sama rukovodstva kao cjelina. Pa i sam Okružni Komitet SKOJ-a ne pruža dovoljne pomo i organizacijama, a osim toga kao i Okružni Odbor USAOH-a nema dovoljno lanova. Partijci skojevci ne davaju dovoljno pomo i organizaciji i nema njihovog ja eg djelovanja. Broj ana snaga SKOJ-a i USAOH-a

nije stvarni odraz stanja i snage ovih organizacija, koje u mnogome slabije:

5 kotarskih komiteta, 12 op inskih, 3 mjesna i 102 aktiva sa 1075 skojevaca. 4 kotarska odbora USAOH-a, 12 op inskih, 3 mjesna, 12 seoskih sa 6000 lanova.

Vojska. U 3 Odreda: i to Šibensko-trogirski, Mosorski i Dinarski i Moseki bataljon koji se nalaze na našem terenu partijski se veoma slabo radi, a i stanje partijskih organizacija je veoma slabo. Osje a se kod partijaca-rukovodioca više linija »komandantstva« sa malo partijnosti i partijskog rada. To se naročito osje a u Trogirskom odredu gdje ima slušajeva da se partijci rukovodioci ne odazivaju partijskom sastanku i uopće zapostavljaju partijski rad i važnost toga rada. Mi smo održali sastanke u ovom odredu i ukazivali drugovima na ove nedostatke, ali oni se svejedno ponovno pojavljuju i tu je potrebno smjenjivati drugove kod kojih se pojavljuju ove nezdrave pojave. Na prolazu kroz ovaj teren pomogli smo drugovima u IX Brigadi u održavanju partijskog savjetovanja dok u odredima to ide malo teže obzirom što su oni uvijek u pokretu ili po polazajima, a isto tako što nije ni jedan drug u našem Komitetu odgovoran samo po ovoj dužnosti i njoj se posvetio. Formiran je i Štab grupe Srednje-dalmatinskih partizanskih odreda,¹⁸ koji još nema političkog lica, a Komandant je drug Branko Dude. Pri održavanju partijskog savjetovanja za kotar Trogir pozvali smo i političke rukovodioce iz Trogirsko-šibenskog odreda što bi njima sigurno koristilo. Drug Dude njih nije pustio da odu na savjetovanje, kad ga je sa ovim upoznao zamjenik politkoma Odreda rekavši: »Neka Okružni dođe održavati savjetovanje u Odredu, a mi ne ćemo tamo odlaziti«, a usto se nezdravo odnosi prema našem Komitetu. To se naročito odrazilo po pitanju Trogirsko-šibenskog Odreda gdje su izvršene neke izmjene sa strane Štaba IX Brigade (Odred je tada spadao po odluci Štaba XX Divizije pod komandu ove Brigade, jer nije ni postojao Štab grupe) u sporazumu sa nama, jer je pri tome trebalo partijski posredovati u nezdravom odnosu Štaba Odreda prema Brigadi, a sve što je bilo uinjeno uinjeno je u dobroj namjeri i potpuno je nezdrav ovaj njegov stav koji je najbolje došao do izražaja u dopisu upućenom nama. Smatramo da smo i mi krivi slabom stanju u Odredima; jer im nismo pružili dovoljno pomoći. Odnos vojske prema komandama mjesta i obratno isto puta je nezdrav (slučaj Trogirsko-šibenskog Odreda i Komande Mjesta Trogir), a isto tako i prema Narodnoj Vlasti tj. NOO-ima. U prolazu kroz naše kotare bilo je teških prekršaja pravilnog odnosa vojske prema narodu. Na mu kotaru gdje mi i onako politički najbolje ne stojimo X Brigada veoma je slab utisak ostavila kod naroda. Mi smo drugove upozorili na ovakve postupke, jer smo o tome bili obaviješteni od zamjenika politkoma Mosorskog Odreda koji se tamo nalazio. Uprkos toga teške su se greške ponovno ponovile na Ogorju gdje je ta Brigada boravila. To ćemo najbolje moći vidjeti iz dopisa K.K. Muću upućenog nama po ovoj stvari koga vam šaljemo u prepisu.

¹⁸ Vidi knj. 9, dok. br. 76.

Pozadinske vlasti. Danas u našem okruženju dosta sku eno djeluju zbog neprestanih pokreta i stalnih neprijateljskih upada. Stanje u raznim Komandama nije ni malo zadovoljavajuće. Komanda Splitskog Podru ja nije odgovorila svojim dužnostima niti je pružila dovoljnu pomo svojim komandama mjesta. I pri evakuacijama (npr. sa Trogira) ova Komanda je dosta kriva što je upropašteno dosta materijala, jer se dopuštalo nezdravo razvijanje Komande Mjesta Trogir, a isto tako su se birokratski odnosili na nedostatke i uopće na rad ove Komande. Mi smo na našem sastanku postavili ovo pitanje, ali konačno rješenje ostavili smo dok ne dođe k nama jedan drug iz Oblasnog Komiteta. U vezi propadanja materijala na trogirskom kotaru umnogome je kriva Komanda Mjesta; a zbog toga je najviše terećen drug Bećir, zamjenik Komandanta i u vezi toga on je riješen svoje dosadašnje dužnosti, a pripremamo i partijsku istragu u tom pravcu da utvrdimo njegovu krivicu. I Komandu Podru ja smo popunili sa drugom Ivom Raićem (partijac iz Splita) koji vrši dužnost zamjenika. Komanda Cetinskog Podru ja također slabo stoji i dosta rastrgano djeluje a ima i nezdravih pojava. Drug Pave Roje se nezdravo odnosi prema podrećenom osoblju i osoblju oko Komande, ne dolazi na partijske sastanke kad ga pomoćnik poziva, a drug Vinko, pomoćnik ne odgovara svojoj dužnosti tako da bi ga trebalo smijeniti. I ovdje je prilikom evakuacije sigurno krivnjom Komande dosta materijala (u Kostanjama 50 kamionskih guma i vreća konca itd.). Ovoj Komandi podru ja mislimo dati za pomoćnika drugu Moću,¹⁹ kad Štab Korpusa po ovome dađe svoju odluku. I same komande mjesta veoma slabo djeluju, a pojavljuju se i te nezdrave pojave kao u Komandi Mjesta Poljica gdje se osjeća ležernost u radu, familijarnost, mali osjećaj odgovornosti. Trebalo bi smijeniti Komandanta drugu Tadiju kod koga je jako razvijen osjećaj lokal-patriotizma. U svim ovim komandama partijski se veoma slabo živi i radi zato i ima ovakvih nedostataka. Partijski Komiteti ne pružaju dovoljno pomoć i ovim kandidatima, a što je važnije niti ih dovoljno ne kontroliraju, upućuju ih u rad i pozivaju ih na odgovornost.

Obavještajni centri za splitsko i cetinsko podru je slabo djeluju. Splitski rejonski centar tek je sada popunjen, jer su drugovi Mirković i Moca ostavili svoje dužnosti, a da nisu prije tražili popunu. Ovom centru dali samo za šefa drugu Zivku, a za člana K.K. Solin. Obavještajni centar za Cetinsko podru je dosta nevezano djeluje i sada je drugovima dao upustva za rad drug koji je došao od Glavnog Ob. Centra koji je i popunio ovaj centar.

U vezi ovih nedostataka u vojsci, komandama, ob. centrima, te izmjenama koje smo u inicijalima i mislimo u inicijalima uputili smo dopis drugu Kukoću, politkomu VIII Korpusa koga vam u prepisu šaljem. Tu ne iznosimo nepravilnosti po inicijalima sa strane X brigade u Ogorju, o nezdravom odnosu Štaba Trogirsko-šibenskog odreda prema štabu IX brigade, jer se je to kasnije dogodilo. Mislimo opet uputiti jedan dopis drugu Kukoću²⁰ u

¹⁹ Ljubo Prvan

²⁰ Ivica Kukoć, politički komesar Osmog korpusa NOVJ.

vezi ovih događaja. Zamjenicima politkoma odreda uputili smo pismo, želeći im pomoći i u njihovom radu. Prepis ovoga pisma mi vam upućujemo.

Tehnika naša još ne djeluje. Prilikom evakuacije sa Drvenika propala je litava u zapaljenom brodu. Ona se je mogla spasiti, ali smo u tome bili dosta spriječeni drugim dužnostima tj. organizovanjem odbrane. Sada smo dobavili radio-aparat, ciklostil i ciklo-papira, šapirograf ali tehnika još ne djeluje, jer nam manjka još neke stvari (akumulator i gumeni valjak od ciklostila). Nastojimo tehniku osposobiti prije, jer nam je neophodno potrebna za obavještanje masa radio-vijestima i izdavanjem brošura.

litarina iznosi 32928 kuna i 2880 lira. Odbivši postotak koga smo zaustavili za naše potrebe, mi vam šaljemo: 26338 kuna i 2304 lire.

Drugarski pozdrav:

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za OK KPH:

BROJ 13

IZVJEŠTAJ MJESNOG OBAVJEŠTAJNOG CENTRA U SPLITU OD 4. SIJEČNJA 1944. REJONSKOM OBAVJEŠTAJNOM CENTRU ZA SREDNJU DALMACIJU O SITUACIJI U SPLITU¹

M.O.C.² za SPLIT
Br. 1-2/44

Split, 4 januara 1944

I Z V J E Š T A J

Njemački sektor: od njemačko-ustaške okupacije Splita do 30-XII-43.
Vojni sektor: (Njemci)

U početku litava djelatnost usmjerena u svrhu povlačenja iz grada za slučaj invazije, a nakon prvih zračnih napadaja sa strane saveznika u samom gradu je znatno smanjen broj vojnika (oko 300) i to SS-ovci³ i obalne trupe. Daleko veći broj vojnika smješten je u obalnom sektoru (Solin, Stobrež), a naročita pažnja posvećivala se cesti Split—Sinj. Bivše talijanske utvrde nijesu uopće iskorištene. Usljed ovih zračnih napadaja namjeravalo se grad braniti kontraavionskim baterijama, koje su kroz najkraće vrijeme i postavljene, ali se od ovoga odustaje.

¹ Original (tipkan na pisarničkoj stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije — Split reg. br. OB-SL-61/98.

² Mjesni obavještajni centar

³ Dijelovi SS divizije »Prinz Eugen«,

SS odredi zamjenjeni su regularnim trupama⁴ i to u znatnom ve em broju, a u grad je stigla i njema ka mornarica, tako da se danas ovdje nalaze regularne i obalne trupe, te mornarica. Broj njema kih vojnika mjenja se iz dana u dan, jer neprestano nadolaze nove snage i to sa oba smjera (Solin i Omiš) a isto tako i odlaze. Ista je stvar i sa položajima koje ove trupe zauzimaju, mjenjaju ih iz dana u dan. Tako je tokom decembra veliki dio trupa bio smješten u predjelu Spinuta, a po nekim znakovima izgledalo je da e se ovdje duže zadržati (ispražnjavanje nekoliko privatnih zgrada, popravljanjem ošte enih taljanskih logora), ali nakon bombardiranja ovog predjela skoro svi položaji su napušteni. Dolaskom obalnih trupa na južnoj obali Marjana kao i uz obalu od Ba vica pak isto no postavljeno je nekoliko baterija, a u predjelu nove bolnice zapo elo je kopanje rupa za mine. Obzirom na broj i jakost ovih baterija mišljenja smo da iste imaju svrhu onemogu iti eventualne lakše akcije NOV-e, a nikako invaziju sa strane saveznika kako to gra anstvo misli.

Snabdjevanje: Od prvog dana okupacije pa do danas obavlja se uglavnom kopnenim putem. U samom po etku jedan mali dio hrane prenosio se avionima. Saobra aj zra nim putem funkcionirao je redovito 1—2 puta dnevno sve do zra nog napadaja na Split 31/X (vidi izvj. 139).⁵ Od tog dana saobra aj zra nim putem uop e ne funkcionira. U posljednje vrijeme primje uje se da se jedan dio snabdjevanja vrši i morskim putem. Brodovi putuju samo no u dok se preko dana zadržavaju u luci.

SS-odredi (Princ Eugen) bili su uglavnom sastavljeni od Bana ana⁶ skoro svi govorili su i hrvatski. Vojnici koji se danima nalaze u gradu uglavnom su pravi Njemci.

Starost: SS odreda i obalnih trupa koji su bili u po etku prosje no od 20—25 godina, dok trupe koje su danas u gradu a naro ito Wermacht sastavljene su uglavnom od starijih godišta tj. srednje 30—40 god.

Oružanje, oprema i ishrana: Ne primje uje se uop e teško naoružanje, a vojnici su naoružani puškama a ve ina i revolverima. Kamioni veoma loši uglavnom taljanski i rekvirirani privatni.

Vojnici su dosta loše odjeveni, do danas su ve ina bez kaputa, odjela esto okrpana, cipele ve inom taljanske. Oficiri dobro odjeveni. Ishrana vojnika dosta slaba. Usljed poteško a u snabdjevanju naro ito u po etku okupacije doga alo se da po par dana Njema ka vojska nije dobila kruha.

Moral ovih trupa vrlo loš. Velika ve ina vojnika i oficira ne vjeruje više u pobjedu fašizma, jedino im je želja da rat im prije završi i da se vrate svojim ku ama. Tuže se da im je skoro itava Njema ka srušena. Neobi no se plaše zra nih napadaja. Željni su vijesti sa frontova i to u tolikoj mjeri da je bilo nekoliko slu ajeva gdje su od prolaznika tražili da ih informiraju o vijestima. Tuže se na lošu hranu. Oficiri se tuže da su loše pla eni, a isplate neredovite (po 20 dana zakašnjenja), esto okrivljuju Hitlera za sve ovo. Priznaju da postoji u Njema koj razne antihitle-

⁴ U studenom 1943. god. jedinice SS divizije »Prinz Eugen« su smijenili dijelovi 264. pješadijske divizije.

⁵ Vidi knj. 9, dok. br. 376.

⁶ SS divizija »Prinz Eugen« formirana od folksdoj era.

rovske «-klike» koje on nije uspio onemogućiti u svom djelovanju. O partizanima govore sa poštovanjem, priznaju njihovu borbenost i požrtvovanje, ali su daleko od toga da bi na njih i njihove akcije gledali sa simpatijama. U njima vide jakog neprijatelja.

Bilo je nekoliko slučajeva pljačke po privatnim stanovima i nekim trgovinama. Često se događalo da vojnici nude na prodaju građansku hranu, odjevne predmete itd. koje su ukrali svojoj vojsci, odakle se najbolje vidi na kojem je stupnju danas moral, svijest i disciplina ove vojske.

Politički sektor:

Sto se vlasti tiče neosporno je da je Italija u njemačkim rukama. O ustaškim vlastima može se pouzdano kazati bilo to u pogledu vojne ili civilne vlasti. Nijemci uopće ne vode računa. Eventualni sporovi — ukoliko to uopće jesu u pogledu nadležnosti između u ovih vlasti svršavaju uvijek onako kako to Nijemci hoće bez obzira dali to spada u nadležnost njemačke ili ustaške vlasti. I sami ustaše izjavljuju u povjerenju da u Splitu stvarnu vlast ima Gestapo. U pogledu proganjanja i teroriziranja građanstva nije do sada poduzeto ništa tj. njemačke kao i ustaške vlasti provode ovdje »blagu« politiku i taktiziraju sa narodom. Razlog ovakvom postupku po našem mišljenju je u prvom redu slabost neprijatelja. Okupiravši Split poslije narodnog ustanka, a dobro poznavaju i raspoloženje i borbenost građanstva prema okupatoru još za vrijeme talijanske okupacije, što se najbolje ispoljilo prigodom ustanka bili su prisiljeni provoditi ovakvu politiku. Znali su da terorom neće pokoriti građanstvo i skrenuti ga sa svoga puta već obratno da bi ovo u tom slučaju pružilo žilav otpor, a time bi još onaj mali broj boraca koji se nalazi u Splitu otišao u NOV-u. Zna i, bili su prisiljeni da blago postupaju vjeruju i da će možda takovim postupkom i dobrom propagandom uspjeti da se izvjesni broj partizana vrati, a kod građanstva barem ublažiti mržnju prema sebi.

U pogledu uništavanja naših organizacija također nije primjereno naravno i to u prvom redu treba pripisati njihovoj slabosti i »nepoznavanje terena«. Međutim, primjereno je nekoliko pokušaja sa strane Gestapoa da prođe u naše redove. Svi ti pokušaji koji su primjereno i suzbijeni izvedeni su sa strane neprijatelja po istom kalupu. Špediter Dimitrije Boroinski predložio je putem jednog rodoljuba NOO da ovaj odredi dvije žene koje bi Boroinski namjestio u njemačku komandu, a ove bi mogle špijunirati. Kad mu ovo nije uspjelo pokušao je kao šef civilne zaštite (taj položaj je zauzimao za vrijeme oslobođenja) predložiti NOO-u da će on zaštitu pružiti od »neprijateljskih elemenata«, a ova zamjeniti pouzdanim rodoljubima. Bilo je još slučajeva pokušaja sa strane nekih gestapovaca kao Dr. Ritmana koji je tražio vezu za neke oficire »anti-hitlerovce«, zatim sa strane bivšeg jugoslavenskog oficira ruskog izbjeglice Georga Malickog.

Nakon ovih neuspjelih pokušaja uslijedilo je hapšenje od oko 25 građana koji su uhapšeni pod sumnjom da su komunistički vođe. Osim sedmorice poslije par dana svi su oslobođeni (vidi izvještaj). Do ovih hapšenja došlo je vjerojatno na temelju denuncije ruskog izbjeglice prof. Majkovski, gestapovca.

Ustaški sektor

Vojska:

Ustaških kao i domobranskih vojnika skoro uopće nema u Splitu (ukupno oko 100). Odjeveni su veoma loše. Odijela okrupana i sastavljena od raznih uniforma (talijanske, biv. jugoslavenske, a esto po koji dio odjeće i od civilnog odijela). Hrana je slaba, moral loš. Tuže se na lošu odjeću i hranu. O NOV-sci govore sa velikim strahom, a veina u partizanima ne vide neprijatelja.

Mornarica :

U gradu se nalazi oko 120 mornara, 10 podoficira i sedam oficira (vidi izvještaj o položajima nepr. vojske od 21 dec. 1943). Posjeduju svega nekoliko brodova. Mornari uglavnom otvoreni i iskreni simpatizeri NOP-a.

Politički sektor:

U početku okupacije primjećuje se namjera ustaša da osnuju ustaške političke organizacije, ali uvidjevši neuspjeh te namjere odustaju od toga. Tek kasnije osnivaju ustaške stožere ženske i muške mladeži. Broj organiziranih je ispod 100, a uglavnom sama djeca. Ni jedna priredba političke naravi nije do danas priređena.

Odnos između ustaša i Njemaca i to me u vojnim i civilnim vlastima, je neiskren. Jedni o drugima otvoreno se izražavaju nepovoljno, a naročito Njemci koji sa ignoriranjem govore o ustašama, smatraju ih neiskrenim saveznicima — gorim od Talijana, nesposobnim vojnicima, pljačkašima, te da oni moraju prolijevati svoju krv radi ustaša. A ustaše naprotiv tuže i se da zasijecaju u nadležnost civilne vlasti i da su oni u tome nemoćni.

Veina ustaških funkcionera podgriza uvjerenje u izgubljeni rat. Veliki dio ustaša koji zauzimaju pa čak i one najodgovornije položaje (Nardelli,⁷ Lueti,⁸ Celebrini itd.) otvoreno govore protiv njemačke i poglavnikove politike, ali nijesu spremni da ništa doprinesu slomu. Tim prijedanjima žele opravdati sebe jer se boje sutrašnjice, a u izdajni kom dijelu HSS-a vide svoj spas. Željno očekuju savezničku invaziju u uvjerenju da će kao pristaše Maček spasiti svoju glavu. Komunisti se plaše, a ukoliko po koji od njih simpatizira sa NOP-om to je prema njihovom tumačenju iz razloga što se u NOV-sci nalazi veliki broj Hrvata, protiv istih oni nemaju ništa.

Opazuje se znatno opadanje ustaškog autoriteta. Na odgovorna mjesta u veini ustanova postavljaju se ljudi, koji su poznati kao antihitlerovci — glavno je da nije komunisti. Značajan je slučaj sa jednim inovnikom koji je za vrijeme talijanske okupacije izbačen iz ustanove u kojoj je radio. Trebalo je postaviti povjerenika ove iste ustanove i Lueti je tražio podatke o tom izbačenom inovniku. Kad mu je od jedne osobe (koja je intimna sa Lueti em) bilo kazano da je taj uvijek pošten, a politički

⁷ Bruno Nardelli, glavar gradske uprave u Splitu.

⁸ Ante Lueti, veliki župan Velike župe Cetina sa sjedištem u Splitu.

Orijentiran »kao i svi mi« t.j. anglofilski, Lueti je odgovorio »dobro postavi u ga za povjerenika«. Mržnja stanovništva prema novom okupatoru je sve otvorenija i izrazitija. Oskudnicu hrane i sve ostale teško e stanovništvo podnosi prili no mirno bacaju i krivnju na okupatore, a ni u kojem slu aju na NOV-sku kako su to ustaše putem svoje propagande htjeli posti i. Tek u posljednjih mjesec dana razdijeljeno je pu anstvu nešto hrane, ali vrlo malo, uslijed ega su cijene živežnih namirnica rasle iz dana u dan (pšenica 600 Kn, kukuruz 500, mast 5000, ulje 2800) ovu hranu donose uglavnom seljanke i prodavale u glavnom u zamjenu i to za skupocijene odjevne predmete i zlato. Ove visoke cijene i izgledi da e iste dalje rasti prisilile su ustaške vlasti da dozvole slobodnu prodaju, ime je postignuto u posljedjih par dana minimalno opadanje cijena. Na tržištu se može nabaviti sve mogu e vrsti hrane u dosta velikim koli inama što kod gra anstva poja ava ogor enje prema ustaškim vlastima vide i u tome njihov nemar prema ishrani pu anstva.

etnici: Dnevno se vra aju u Split sa terena i to legalno sa njema kim propusnicama. Moraju se javiti njema koj komandi, a ustaše izvrše formalne premeta ine. Uglavnom se vra a omladina i to razo arani. Tuže se na izdaju sa strane svojih vo a a ipak ne gledaju sa simpatijama na NOP — jer su to komunisti. Po našem mišljenju ve ina se vra a ovdje da do konca rata budu neaktivni. Sin Alfirevi a — bivši jug. gard. oficir tako er se ponovno vratio po njegovu pri anju neobi no razo aran — izjavljuje da se ne e baviti politikom i u tu svrhu prijavljuje se ustaškim vlastima, kojima je izdao pismenu izjavu u ovome smislu. Isto stavlja do znanja NOP-u ne interesiraju i se za stav koji e NOP zauzeti prema njemu.

Me u etnicima vlada panika naro ito poslije stava Londona prema NOV-i. Ve ina etni kih familija seli iz Splita njema kih vojnim kamionima. Jedan dio nalazi se u otvorenoj službi Njemaca na elu sa frizerom Holiem, dok se kod ostalih opaža bezglavost. Skoro nikakav politi ki rad nije primje en, naro ito me u omladinom. U posljednje vrijeme primjeno je tek nekoliko sastanaka.

Stav ustaša prema etnicima je tobože neprijateljski, što ispoljavaju putem svoje propagande, dok ih stvarno toleriraju, a do danas ni jedan etnik nije bio progonjen od ustaša.

Izdajni ka frakcija HSS-a: Odmah nakon napuštanja Splita dolazi Vojko Krstulovi koji rukovodi itavim radom. Jasno se opaža da radi bez direktiva, stvara razne planove od kojih poslije nekoliko dana odustaje. Zauzima nejasan stav prema HSS-ovcima koji su se pridružili NOV-i za vrijeme ustanka. Ne e da ih osu uje, a niti povla uje njihovo prilaženje NOV-i. U pogledu stava prema partizanima uvijek naglašava da se sa ovima mora postupati u rukavicama, jer da se u NOV-i nalazi velik dio Ma ekovaca, a da se može pregovarati jedino sa oružjem u ruci. Radi toga stvara planove o nekim oružanim odredima, koji obzirom na poteško e pri pokušaju ostvarenja propadaju. Stav prema ustašama tako er nejasan, niti ih napada, ali u najve em povjerenju dozvoljava prikrivenu saradnju sa ustašama. S druge strane ustaše toleriraju pristaše HSS-a dok HSS daje

podršku ustaškim vlastima što se ispoljava u pogledu direktive HSS-a 0 prihva anju ustaških namještenja.

Komandant mornarice Zaharije uspostavlja vezu sa Krstulovi em, tako da su ova dvojica u dnevnom kontaktu, a Krstulovi prema Zahariji ima neograni eno povjerenje. Preko Zaharije nastoji u mornaricu uvu i im više svojih ljudi, ali to ostaje na svega nekoliko. U radu u mornarici još je aktivan oficir Slavko Kirhmajer, kojeg su partizani skupa sa brodom »Jadro« zarobili.⁹

Do dolaska Vojka Krstulovi a iz Zagreba koncem ovoga mjeseca (vidi izvj. 164) nije primje en skoro nikakav politi ki rad. Omladinci koji su ostali ovdje nisu organizaciono povezani, isto tako ni stariji. Održano je svega nekoliko sastanaka i to od nekoliko omladinaca koji stoje uz Vojka Krstulovi a. Pojedina ne veze obavlja samo Vojko Krstulovi i to sa omladinom i starijima. Glavna briga Krstulovi a i Zaharija bila je postavljanje novoga vodstva. U obzir su došli Dr. Brki , Slavko Roje, ing. Ivaniševi i Dr. Tartalja. U posljednje vrijeme Krstulovi je znatno izmjenio svoj stav prema Dr Brki u smatraju i ga negativnim SS-ovcem, iz ega zaklju ujemo da se sa ovim nije složio. Dok obratno o Dr. Tartalji I Ivaniševi u govori dosta pohvalno. Pitanje vodstva je u Zagrebu sigurno rješeno, ali još nijesmo mogli doznati njegov stav. Po nekim indicijama dade se zaklju iti da e ovo novo vodstvo biti sastavljeno od isklju ivo nekompromitiranih ljudi, a ovi zatražiti pregovore sa NOP-om.

Zaharia koji je rodom iz Zagreba podržava vezu i sa SDS-ovcima Milošom Jelaskom i ing. Felerom koji su povezani i sa NOP-om me utim, o tome ništa ne obavještavaju. Osim toga Zaharia podržava vezu i sa Nardeliem i to vrlo esto, Tartaljom i elebrinom (upr. pol.). Nekim HSS-ovcima Zaharija u povjerenju govori sa velikim simpatijama o Njemcima, dok u Englezima vidi nepouzidane saveznike. Dali je to iskreno ili se samo pravi njesmo do sada mogli ustanoviti. Ta no je da je neprijatelj NOB-a i antikomunist.

Savezni ko bombardiranje gradova. Po etak ovih bombardiranja dok su ciljevi bili uglavnom vojni objekti, gra anstvo je primalo sa zadovoljstvom. Prvi zra ni napadaj izvršen no u gra anstvo je pripisivalo Njemcima, za to je i imalo razloga, jer su ciljevi bili samo stambene zgrade, a za vrijeme napadaja primje eni su svijetle i signali koji su bacani iz neprijateljskih položaja, kao i neobi ni promet brodova u luci. Svega par dana kasnije (5/XII)¹⁰ saveznici su bombardirali ponovo Split. Bombe su pale samo na stambene etvrti, poginulo je oko 70 lica. Poslije ovog napadaja gra anstvom je zavladala panika i ogor enje nasprama Engleza. Op e je uvjerenje da su no ni i dnevni napadaji engleski i da je namjera ovih napadaja bila baš uništavanje civilnog stanovništva, i to iz razloga, »jer je Split partizanski, a Englezi ne trpe partizane«. Sa strane naših organizacija pokušalo se je ublažiti ovo ogor enje tuma e i gra anstvu da, ukoliko je ovom bombardiranju bila svrha kako to oni misle, onda je to djelo engleskih reacionera.

⁹ O zarobljavanju broda »Jadro« vidi knj. 9, dok. br. 119.

¹⁰ Vidi knj. 9, dok. br. 116 i 405.

Me utim, može se sigurno utvrditi da nije postignut nikakav uspjeh, a ukoliko se nešto postiglo, onda je to minimalno. Sa druge strane ustaška propaganda pokušala je iskoristiti ovo ogorčenje nastoje i pridobiti simpatije na svoju stranu, ali u tome nijesu imali nikakvog uspjeha.

Naše je mišljenje, što se ovih napadaja tiče, u pogledu efikasnosti istih, isto kao i granstva tj. ciljevi su u većini slučajeva krivo izabrani. Bombe koje su bačene na grad dne 5/XII vjerojatno su bile namjenjene željezni kom usjeku a po mišljenju stručnjaka pogriješke su minimalne. Me utim, smatramo da je nepotrebno bilo rušiti i ovaj usjek, kad željeznica uopće ne funkcioniše, uostalom ako se je već htjelo onesposobiti kolosjek onda se je to moglo učiniti u predgrađu, gdje i uz već pogriješke žrtava ne bi bilo ili pak minimalan broj. Isto tako primjećujemo da se njemačke i ustaške vlasti u posljednje vrijeme služe sve više morskim putem. Citavo snabdjevanje stanovništva je morskim putem. Ovi brodovi plovo noću, a u luci se zadržavaju danju. Od početka savezničkih napadaja nikad nije napadnut nijedan ovakav brod iako su saveznički avioni često nad gradom. Bilo je nekoliko napadaja i na brodove, ali uvijek na oštećene i neupotrebljive. (Brod koji je kao neuporabiv usidren u Spinutu napadnut je 5—6 puta). Pošto je broj brodova kojima se neprijatelj služi veoma malen, uništenjem istih postigla bi se velika korist.

Neprijateljske položaje dalo bi se također bombardirati, ali da se to postigne morala bi postojati neobično brza veza, jer se ovi stalno mijenjaju.

Prilažemo izvještaj o stanju industrijskih preduzeća.

Uz drugarski pozdrav: S. F. — S. N.

Povjerenik:
*Janko*¹¹ v. r.

I z v j e š t a j

o stanju industrijskih preduzeća na području od Šibenika (Lozovac) do Ravnica (Omiš)

1) Tvornica aluminija dd. Lozovac. Ne prima više električnu energiju od hidroelektrane centrale Šupuk, jer kad bi istu primala nebi je mogla više iskoristiti obzirom na to, što su Talijani prije njihovog odlaska odnijeli u Italiju sav bakreni materijal, potreban za normalni pogon peći. Ova tvornica iz gore navedenog razloga ne može se staviti u pogon. Mogla bi se staviti u pogon kad bi se udovoljilo gornjem preduvjetu tj. kad bi se nabavilo bakrene šipke za peći kao i potrebna količina sirovina za fabricaciju aluminija, koja sada postoji u vrlo ograničenoj količini. Tvornica **bi** morala biti saživana jer je jedna od najmodernijih i uspjela je da konkurira u najtežim vremenima specijaliziranim tvornicama iste vrste u Japanu.

11 Miro Segvi -Janko

Kao što je poznato nad hidroelek. centralom Šupuk nalazi se:

2) **Hidroelek. centrala Manojlovac**, u kojoj nije uglavnom ništa ošte-eno i koja, obzirom na današnje prilike ne doprinosi efektivno svojim aktivitetom ništa ni gradu Šibeniku ni njegovim industrijskim preduze ima.

3) **La Dalmatien Šibenik**: Ima dvije tvornice i to: A) **Staru tvornicu**, koja je proizvodi željezne legure (Fe Mn feromangan i Fe Cr ferocrom). Rad ove tvornice potpuno je onemogućen s razloga što su Talijani odnijeli sav materijal potreban za njegov pogon. Njezino stavljanje u pogon ne dolazi u obzir za duže vrijeme. — B) **Nova tvornica** amorfnih i grafitiranih elektroda. Njena izgradnja nije potpuno završena, ali bi mogla biti dokrajčena u najkraće vrijeme u novim boljim prilikama. Poznati su svi stručnjaci, koji su saradivali pri izgradnji iste, a za slučaj potrebe svi bi se nacrtili mogli pribaviti saradnjom spomenutih stručnjaka. Trebalo bi je svakako sa uvati jer predstavlja prvenstvenu važnost za našu buduću industriju, pogotovo kad se uzme u obzir činjenica, da je jedina njezina konkurencija u Evropi Siemens-Halske Berlin vjerojatno uništena.

4) **»Dalmatia«** kod Sv. **Kajo Su urac**. Pogon ove tvornice obustavljen usljed pomanjkanja radne snage u tulinolomima. U normalnim prilikama spremna za pogon.

5) **»Adria Portland«** kod Sv. **Kajo Su urac** (isto kao pod 4).

6) **Tvornica »Majdan« Solin**. U ovoj tvornici radi sada samo jedan mlin, jer su ostali oštećeni. Ovaj mlin radi samo na malom kapacitetu od 2—3 vagona za jednu noć. Raspolože obzirom na gornju proizvodnju sa dovoljnom količinom pečenog klinkera za dulje vrijeme.

7) **Elektrana poduzeća Split** dobivaju — kao što je poznato — električnu energiju sa Majdana za potrebe industrije i rasvjete.

8) **Jadranska brodogradilišta Split** potpuno su onemogućena osim za minimalne reparacije strojeva. Sve naprave jako havarirane. Jedino je jedan dok neoštećen i nalazi se pod morem. Njegovo bi izvlačenje tražilo izvjesno duže vrijeme. Za sada brodogradilište isplaćuje oko stotinjak radnika, koji uglavnom ne rade, već se krajem sedmice jave u cilju da prime plaću.

9) **»La Dalmatien« Dugirat** potpuno onemogućena s razloga što su Talijani otuđili ili sav pomoćni materijal za njezin pogon, nadalje usljed poznatih požara izvršenih u tvornici i usljed pomanjkanja radne snage. Ova tvornica raspolože sa lagerom od 200 tn. cijanamida koji se nalazi u silosima tvornice i sa 900 vagona metalurgijskog koksa.

10) **Tvornica »Lavocat« Ravnice** (Omiš) isto kao pod 4 i 5.

11) **Centrala Kraljevac** u potpunom je redu. Neophodno potrebna da bude sačuvana. Mogućnost sprovođenja električne energije iz centrale Kraljevac za grad Split i okolice i ne dolazi u obzir. Eventualno bi se moglo naći jedan provizorni i nesigurni izlaz na bazi sprovođenja jednog električnog voda.

Izgleda da mjerodavni faktori još ne misle na ovakvo rješenje te prema tome nije za sada aktuelno. Trebalo bi spriječiti ovakova [. . .]¹²

¹² Kraj dokumenta nije sačuvan.

BROJ 14

**IZVJEŠTAJ ŠTABA DVADESETŠESTE DIVIZIJE OD 6. SIJE NJA 1944.
ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O BORBAMA NA KOR ULI OD
22. DO 25. PROSINCA¹**

S T A B
XXVI DIVIZIJE NOVJ
6. I. 1944.

ŠTABU VIII. KORPUSA NOVJ

P o l o ž a j

Dostavlja se operativni izvještaj o borbama na o. Kor uli od 22. decembra do 25. decembra 1943. god.:²

RASPORED JEDINICA XIII. BRIGADE:

I. bataljon: jedna eta na Mljetu, druga na Lastovu, treća u brigadnoj rezervi u s. Postrana.

II. bataljon: raspoređen od s. Lumbarda (k. Ražnji) do Kor ule ukljuivo.

III. bataljon: nalazio se u brigadnoj rezervi u selu Pupnatu.

IV. bataljon: raspoređen je od Kor ule iskljuivo do Ra išta ukljuivo.

RASPORED PREKOMORSKE BRIGADE:³

Od uvale Samograda zapadno od sela Ra ište pa zapadno sjevernom obalom otoka Kor ule preko rta Proizd—Vela Luka, zapadna obala o. Kor ule preko Rta Troten⁴—Trsteno—uvala Karbuni do Brne iskljuivo.

Jedan bataljon Prekomorske brigade bio je u rezervi u Blatu.

RASPORED KOR ULANSKOG ODREDA:

Od Brne ukljuivo do isto nog rta otoka Kor ule — Ražnji a.

RASPORED ARTILJERIJE:

Jedan top kal. 105 mm. smješten je sjeverozapadno od sela Lumbarda kod k. 109; 2 topa kal. 105 mm. mijenjala su svoj položaj im bi od strane neprijatelja bili osmotreni njihovi položaji ali, može se reći, njihovi položaji bili su jednoga kod Kampuša isto no od sela Zrnova oko k. 172, a drugoga zapadno od sela Zrnova kod k. 276. Kad su ova dva topa osmo-

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 1/5, k. 1100.

² i 8 O zauzimanju otoka Kor ule od strane Nijemaca vidi dok. br. 26 i operaciju »Herbstgewitter II«, knj. 9, dok. br. 163, napomenu 3.

³ O formiranju Prve prekomorske brigade vidi knj. 9, dok. br. 8, 72, 86 i 129.

⁴ Rt Trsteno

trena od strane neprijatelja, promijenjen je njihov položaj na Bilušin (trigonometar 230), gdje ih je i zatekla borba. Iznad sela Ra ište smješten je jedan brodski top kal. 75, a drugi iznad sela Oskorušice. Prije dva dana borbe Saveznici su poslali 6 protutenkovskih topova, 2 P. T. topa dana su XIII. brigadi da vrši obuku. Ni jedan od ovih topova, koji su bili kod XIII. brigade nije imao municije. 2 P. t. topa raspoređena su u Prekomorsku brigadu jedan na položaj Prigradica, a drugi u Blatu, na kojemu se vršila obuka. Jedan top je postavljen za odbranu Vela Luke, a jedan za odbranu luke Brna. Artiljerija ukupno: 3 topa 105 mm., 2 brdska topa 75 mm. i 6 P. T. topova. Zaliha municije na kalibrima 105 bila je veoma oskudna — oko 50 granata. Za kal. 75 mm. nešto ispod stotine. Svaki P. T. top bio je opskrbljen sa 150 granata.

KOMANDOVANJE:

Odbrana otoka Kor ule, kako je bila povjerena Brigadi, Odredu i Prekomorskoj brigadi, da bi se sjedinila komanda nad svim tim jedinicama obrazovan je Operativni štab za odbranu otoka Kor ule. U Operativni štab ušli su komandant i komesar XIII. brigade,⁵ referent pješadije u Stabu Mornarice⁶ i komandant V. obalskog pomorskog sektora sa svojim komesarom,⁷ kako bi sjedinili akcije flotile i saobraćajna potrebama odbrane Kor ule.

TOK BORBE:

22 decembra 1943. god. u 4.30 sati neprijatelj je napao na položaje IV. bataljona XIII. brigade sa prethodnom jakom artiljerijskom pripremom.⁸ Raspored neprijateljske artiljerije bio je od Orebića do Kuštica i Vignja na poluotoku Pelješcu. Cijeni se jačina neprijateljske artiljerije na 10 do 15 topova. Neprijateljska artiljerijska vatra bila je koncentrisana na dvije tačke otoka Kor ule: selo Ra ište—Kneža i Banja (uvala zapadno od gr.[ada] Kor ule). Za desant neprijatelj je upotrebio 20 naoružanih brodova raznih veličina i naoružanja, među kojima su bile 3 motorne krstarice i 6 duplo povezanih peniša (maona) sa jakom protutenkovskom i mitraljeskom vatrom. Smatramo, da su penişe iste po naoružanju i nosivosti kao ona, koju su Saveznici MTB,⁹ zapalili noć u 18 na 19 decembar u Bračkom Kanalu. Na zapaljenoj peniši našli smo 14 protutenkovskih mitraljeza kal. 20 mm. i jedan četverocjevni protutenkovski mitraljez 20 mm. Ostali naoružani neprijateljski brodovi pojačali su artiljerijsku vatru vlastitom protutenkovskom artiljerijom i bacačima. Kad se je desantna flotila približila invazionim tačkama na par stotina metara, po izjavi zarobljenog njemačkog vojnika klinasta formacija naoružane flotile otvorila je vrh klina kroz koji su prolazili laki i brzi gumeni amci

⁵ Komandant Trinaeste NO brigade bio je tada Bogdan Pecoti, a politički komesar Marinko Borić.

⁶ Vlado Prošić

⁷ Komandant Petog pomorsko-obalskog sektora bio je Marko Orhanović, a politički komesar Rato Dužević.

⁹ Motorni torpedni amci. Vidi knj. 9, dok. br. 146 i 422.

u svoj brzini na kraj. Još u zaletu sa gumenih amaca otvarana je jaka vatra iz »šaraca«.

Naša artiljerija, razmještena po raznim ta kama otoka, nije se mogla upotrebiti koncentrično, a uslijed malog broja municije nije bila u stanju paralisati neprijateljsku artiljeriju, još manje nije došla do izražaja u tamnoj noći i da uspješno ga neprijateljsku flotilu. Kalibri 105 ga ali su do posljednje granate. Uslijed pomanjkanja vu ne stoke nisu se mogli izvlačiti ve su uništeni.

Prvu tačku za iskrcavanje neprijatelj je odabrao s. Kneža, ali u prvom naletu nije uspio, jer je do ekan sa mitraljeskom vatrom. Pokušaj iskrcavanja u Banju neprijatelj je platio ve im žrtvama i borba za iskrcavanje trajala je do 11 sati istog dana. Poslije odbijenog prvog napada na selo Kneža neprijatelj je pojačano minobacačkom vatrom jurao na uvalu Samograd zapadno od s. Ra ište, gdje mu je uspjelo iskrcati se. Osiguranjem mostobrana u Samogradu i istodobnim prodiranjem u pravcu Korita neprijatelj je iskrcao do 200 vojnika u Samograd. Sa istim snagama ovladao je k. 315, odakle je usmjerio nadiranje u pravcu istoka iznad sela Ra ište. Novopristigle neprijateljske snage u Samograd nadirale su stazom Samograd—s. Ra ište. Ove snage potpomognute bojom dejstvom onih neprijateljskih snaga koje su ovladale k. 315 i sjevernim padinama glavice k. 306 blokirale su našu metu na položajima u Ra ištu i oko Ra išta. U tom momentu neprijatelj je uspio iskrcati se u Kneža, ime je poluotok izme u Ra išta i Kneža bio presječen, a na tom području (Sadine) nalazila se je i eta prekomorske brigade, koja je trebala da smjeni metu IV. bataljona XIII. brigade, da bi se tri bataljona XIII. brigade upotrebila za akciju na Pelješac. Prema izjavi nekolicine boraca iz ete IV. bataljona XIII. brigade, koji su se nalazili u selu Ra ište, Prekomorska eta je upozoravana tri puta, da ne stoji u kućama, jer su svi izgledi da neprijatelj vrši napad na otok. Poslije svih tih upozorenja komanda iste ete nije shvatila realnost situacije, odgovaraju i »to oni obično pucaju«. Tek, kad su »šarci« otvorili vatru kod same zgrade, gdje je bila smještena Prekomorska eta, u dvorištu iste zgrade postrojavana se eta. Dok se je eta sakupljala Nijemci su upali u dvorište i od te ete izvukao se komandir i 14 boraca. Likvidacijom Ra išta neprijatelj je koristio ovu lukovinu za dovlačenje novih snaga. Manevar obuhvata iznad Samograda i Ra išta istodobno je potpomagala neprijateljska artiljerija, koja je po iskrcavanju neprijatelja u Samograd prebacila vatru na liniju sjeveroistočne padine Samograda — k. 406 — sjeverno od Korita i sjeverne padine glavice, a dočnije samo vrhove k. 406, 325, 315, 308.

Istim naletom po dovlačenju ja ih snaga neprijatelj je nastavio jednim dijelom proširivati mostobran uz obalu do Banje, gdje mu je uspjelo iskrcati se oko 11 sati istog dana. Drugi dio snaga jaletom oko 500 nadirao je pravcem Ra ište—Pupnat.

Ceta I. bataljona, koja se nalazila u rezervi u selu Postrana, na prvi pokušaj neprijatelja da osigura mostobran u Banji baletom je u pravcu Banje na položaje padine Brda i sjeverno od sela Prvo Selo i k. 111 sa zadatkom, da potpomogne naše snage, koje su držale položaj osiguranja Banje. Jaka i koncentrična neprijateljska vatra na padinama izme u Banje

i Prvog Sela prije ila je brzo nastupanje ovoj eti iz rezerve, da pruži pomoć snagama kod Banje. U nastupanju od artiljerijske vatre komandni kadar iste ete izba en je iz stroja, a sami ostatak ete u sukobu sa pješadijom neprijatelja nije mogao da se poveže sa razbijenim jedinicama koje su osiguravale Banju i predve er istog dana neprijatelj je ovladao Prvim Selom. Od Banje uz samu obalu neprijatelj je nadirao u pravcu grada Kor ule i istovremeno pokušavao je iskrcavanje u sam grad. Iskrcavanje je zadržano upornom borbom sa naših položaja u gradu: toranj Sv. Nikole 2 teška mitraljeza na zapadnom rtu Kor ule i sa 2 izvidnice-kule na isto nom rtu grada, u jednoj i drugoj kuli po 2 teška mitraljeza. Pod no neprijatelj je direktno napao grad sa zapadne strane kopnom preko k. 71 i 83. U ovoj situaciji posada grada Kor ule napustila je grad, povla u i se esto u pravcu sela Lumbarda i jednim dijelom u pravcu Kori enica. II. bataljon, koji je bio raspore en Lumbarda—Kor ula, izvla io je sa položaja, koji nisu bili ugroženi, snage za pomo ć gradu. Ali, kako su položaji razvu eni duž obale, proteklo je dugo vremena, dok se okupila jedna eta, ija je intervencija došla kasno.

Da bi se lokalizirao mostobran u Samogradu i Ra ištu i poslije ega bi se odbacio neprijatelj iz Samograda i Ra išta, u tu svrhu upu en je III. bataljon, koji se nalazio u selu Pupnatu u brigadnoj rezervi, na položaje iznad Samograda, Ra išta i Kneža. Ceta, koja je bila orijentisana u pravcu Kneža, njeno nastupanje bilo je usporeno jakom artiljerijskom vatrom u kojem vremenu neprijatelj je izbio na Oblo Brdo (k. 314) i Un inovo Brdo (k. 388) gdje je tre i bataljon stupio u borbu. Na toj liniji vodila se borba do 15 sati istog dana. Neprijatelj je potisnuo naše jedinice i otpo ela je borba za Veli Vrh (k. 473). Kratkom, ali žestokom borbom neprijatelj je ovladao k. 473 u 16.30 sati. Padom k. 473 otvoren je put neprijatelju u selo Pupnat, kojega su naše jedinice evakuisale. Izbijanje neprijatelja do samog Pupnata, dovelo je II. bataljon i etu I. bataljona, koji su se nalazili isto no od Žrnova, da budu otsje eni. U ovakvoj situaciji Štab brigade izdao je nare enje o izvla enju II. bataljona i ete I. bataljona. U toku no i 22 na 23 vršena su dva protunapada na k. 473 u cilju odbacivanja neprijatelja, ali sve bez uspjeha. U toku iste no i organizovana je linija odbrane na položajima Ljubak (k. 346), k. 333, Oblik (k. 462), k. 554, k. 560, k. 536 zaklju no sa Koritom. Položaje od Ljupka do Klupaca isključno držali su bataljoni XIII. brigade smanjeni za jednu tre inu i dobrim dijelom izba enim iz stroja komandnim kadrom. Od Klupaca do Samograda držala je Prekomorska brigada oja ana sa jednom etom Odreda. Takav raspored XIII. i Prekomorske brigade bio je odre en zajedni kom odlukom Operativnog štaba za odbranu Kor ule, a po nare enju Operativnog štaba za odbranu otoka.¹⁰ Nepouzdana kuriri nare enje nisu prenijeli Štabovima bataljona i izneseni raspored nije bio prekontrolisan niti je bilo održavanje veza na krilima bataljona, a niti je bila uspostavljena veza izme u XIII. i Prekomorske brigade. Na odre enoj liniji otpo ela je borba im je zadani. Gusta magla, koja je prekrila visove 22 i 23 decembra, trajala je i nadalje. Neprijatelj, zaštiti en maglom, mimoišao je

10 O formiranju ovih operativnih štabova vidi knj. 9, dok. br. 33, 45, 46, 47, 60 i 131.

predstražarske položaje i sukobio se sa našim jedinicama pod samim vrhom Klupaca. Borba za Klupca trajala je do 16 sati istog dana. U to vrijeme pojavili su se neprijateljski tenkovi i prodrli od Pupnata do pred samu Caru, a iznenada ulla se jaka vatra pozadi Klupaca u Malom Duhovu, gdje je izbio neprijatelj neopaženo kroz naš raspored. Pojava neprijatelja na Dubovu pozadi naših položaja, prodor tenkova, demoralisao je naše snage, koje su se bezglavo povla ile. Tog istog dana preba ena je eta I. bataljona sa Lastova u Brnu, odakle je preba ena pojavom tenkova u Pupnatu, na položaje desno i lijevo od ceste izme u Care i Pupnata. Tenkovi su probili barikade na cesti Pupnat—Cara i ne osvr u i se na vatru ete, koja je držala zasjedu pred Carom dospjeli su do na 2 km. pred samu Caru. Sa nekoliko granata protutenkovskog topa 4 neprijateljska tenka vra ena su nazad u Pupnat. Istoga dana 2 neprijateljska broda pokušala su iskrcati se u Prigradicu, ali su bila odbijena od naše artiljerije. U toku no i 23/24 preduzelo se rušenje ceste Cara—Pupnat i Cara—Smokvica. Barikade su stavljene pod vatru P. T. topova. Cijelu no pristizali su razbijeni dijelovi bataljona XIII. i Prekomorske brigade. Od sakupljenih boraca zaposjednuta je linija sjever—jug pred Smokvicom.

24. XII. 1943. Zorom istog dana stigla su 2 bataljona I. dalmatinske [brigade] na o. Kor ulu sa komandantom Divizije,¹¹ pomo nikom kom. Mornarice,¹² komandantom I. dalm. brigade¹³ i zamjenikom politkoma I dalmatinske brigade.¹⁴ Bataljoni I. dalmatinske skupa sa gornjim rukovodiocima spremljeni su za polazak na Kor ulu uve e 22. XII., ali zbog neвременa nijesu pošli. Oba bataljona I. dalmatinske, jedan desno a drugi lijevo od ceste Cara—Smokvica raspore eni su za borbu. Djelovi XIII. i Prekomorske brigade, koji su tokom no i pristizali, upotrebljavani su kao bo na obalska osiguranja. Tog dana prihva ena je borba desno od ceste na k. 140, a lijevo na Celu (k. 367) oko 10 sati istog dana i trajala do 12 sati, sa kojih je položaja neprijatelj bio odba en do pred samu Caru. U toj borbi ubijeno je 20 neprijateljskih vojnika, a 5 zarobljeno. Pred samom Carom neprijatelj je utvrdio odbranu i obasuo je položaje I. dalmatinske jakom artiljerijskom vatrom. Pred ve er izbili su neprijateljski tenkovi kod Care u pravcu Smokvice. Tenkovi su odbijeni protutenkovskom artiljerijskom vatrom. Spremao se no ni napad za likvidaciju neprijateljskih brodova — peniša plovilo je 2 milje udaljeno od obale iz pravca istok—zapad. Skrenuli su u luku Brna, gdje ih je do ekala mitraljeska i topni ka vatra. Brodovi su odbijeni i prosljedili su vožnjom dalje na zapad, gdje su uplovili u uvalu Karbuni, koju su štatile manje snage u ja ini jednog voda Prekomorske brigade. Posljednja rezerva utrošena je osiguranjem Brne. Izvla enje iz te rezerve iz Brne za osiguranje Karbuna potrajalo je mnogo duže vremena, nego što je trebalo neprijatelju da doplovi u istu luku i osigura mostobran.

¹¹ i ¹⁵ Nikola Martinovi , podlegao ranama 25. prosinca. Vidi dok. br. 39 i knj. 9, dok. br. 185 i 192.

¹² Sre ko Manola

¹³ Bogdan Stupar

¹⁴ Mirko Novovi

Na izvidnici sjeveroistočno od Smokvice, blizu P. T. baterije ranjen je od granate komandant Divizije i više članova topovske baterije, usljed eksplozije dviju vlastitih granata od udara neprijateljske granate (O sluzaju druga komandanta Divizije priložen je poseban izvještaj).

Iskrcavanje neprijatelja u Karbunima dovelo je u opasnost sve naše jedinice na otoku Koruli, jer se je otkrivalo prodiranje neprijatelja u Vela Luka prije nego se izvuku naše jedinice. U takvoj situaciji donjeta je odluka od strane ranjenog komandanta Divizije,¹⁵ da se preduzme izvlačenje snaga sa Korule, prethodnim rokiranjem jedne čete u pravcu Karbuna.

V. ob. pom. sektoru stavljeno je u dužnost da sakupi brodove u određene luke za evakuaciju jedinica. Ođređene su luke: za XIII. brigadu Bristva, za I. dalm. Vela Luka, ali je dođnije to promijenjeno, jer su brodovi isplovili iz Vele Luke i I. dalmatinska se je evakuisala preko Prigradice. Za Prekomorsku brigadu određena je Prapatna. Uz I. dalmatinsku trebao se evakuisati Odred. Brodovi su za noć 24 na 25 određeni za evakuaciju zbijega, jer se nije otkrivalo razvitak događaja koji su uslijedili (iskrcavanje neprijatelja u Karbunima), tako da kad je bilo nužno izvukle su jedinice, brodova nije bilo u dovoljnoj količini, a i ono što je bilo, uslijed panike koja je nastala, mnogi kapetani brodova nisu stizali u luke, koje su im bile određene, nego i s polovinom ukrcanja odlazili su za Hvar. Svi brodovi koji su stizali u Hvar, odmah su vraćeni nazad u određene luke Korule pod kontrolom kurira i prate čete Štaba divizije. Uz sve to noć 24./25. XII. nije bilo moguće izvukle sve jedinice koje su bile na okupu, kad je donijeta odluka o evakuaciji. Preko dana 25. decembra u manjim ribarskim brodovima prebacivale su se manje grupe na najbližu otoku Hvaru. Saveznički lovci kružili su izvjesno vrijeme nad brodovima koji su se danju prebacivali, kako bi im osigurali prebacivanje od napada neprijateljskih aviona. Sa grupama koje su ostale na otoku ugovorena je svjetlosna veza za prebacivanje noć 25./26. Evakuacija se nastavljala u manjim djelovima noć 25. i 26. i 26./27. I 8 dana poslije iskrcavanja neprijatelja u Karbunima pristizavale su manje grupice i pojedinci na otok Hvar. Kad je donesena odluka o evakuaciji Korule, poslano je naredenje jedinicama na otoku Mljetu da se prebace na kopno između Stona i Dubrovnika. Isto ovo naredenje ponavljano je Orjenskom odredu 3 puta. Jedinice na Mljetu: četa I. bataljona XIII. brig. i Orjenski odred mjesto na kopno, evakuisale su se na Vis, uništivši 2 topa od 100 mm. Prilikom evakuacije jedinica sa Mljeta, kad su došli blizu Sušca, napao ih je neprijatelj sa 2 aviona, kojom prilikom je nastradalo 16 drugova, 2 na brodu mrtva i 14 potopljenih. Među poginulima bio je i komandant Orjenskog odreda i zamjenik komandanta I. bataljona XIII. brig.¹⁶ Poslije izvlačenja čete I. bataljona sa Lastova, na Lastovu su ostale partizanske jedinice samih mještana, koje su bile sklone da ostanu na Lastovu. Peta kolona pozvala je Njemce na Lastovo. Koliko god su naše jedinice na Koruli bile ispresjecane i iskrcavanjem u Karbunima demoralisane, još uvijek je bilo moguće da se izvuku mnogi koji su htjeli da napuste

¹⁶ Vidi knj. 9, dok. br. 179.

Kor ulu. Ali, ustanovljeno je da su mnogi, pa čak i rukovodioci iz štabova bataljona bježali iz luka u kojima su trebali da se evakušu. Napr. hotimi no je ostao na Kor uli politkom. II. bataljona XIII. brigade i njegov zamjenik. Za mnoge etne rukovodioce zna se da su bili u jedinici, koja je evakuisana u najtežim momentima, a poslije toga su nestali što se smatra da su dobrovoljno ostali... Uz sve to mora se ista i u prva dva dana borbe poginulo je dosta etnih rukovodilaca II. i IV. bataljona, koji su se iskreno i junački zalagali za borbu. Tek u momentu evakuacije ovaj štab bio je obavješten o ustaško-etničkoj organizaciji u drugom bataljonu XIII. brigade. Peta kolona u građanstvu i u vojsci bila je jako razvijena.

XIII. brigada pred borbu imala je 1057 po spisku. Poslije borbe ukupan broj evakuisanin 525. Poginulo, dezertiralo, hotimi no ostalo, nije se moglo izvući i ukupno 532. O broju evakuisanih Prekomorske brigade i Odreda obavijestiti vas ili vas je obavijestio Štab mornarice. Sa Kor ule izvučen je samo jedan protukolski top, koji je izvučen snagama Prekomorske brigade.

Razlozi koji su uslovlili pad Kor ule i veliki gubitak u ljudstvu i materijalu:

1. Upornost neprijatelja koji je imao na raspolaganju nadmoćnu artiljeriju, ljudstva i naoružanih brodova.
2. Nesmetana koncentracija.
3. Potpuna vlast u zraku i na moru.
4. Raširena špijunaža u građanstvu i vojsci.
5. Linijski raspored naših jedinica duž cijele obale Kor ule, koje je svedena na minimum rezerva za taktičku i manevarsku upotrebu.
6. Neiskustvo i slaba borbenost naših jedinica.
7. Slabe veze između komandnog mjesta i nižeg rukovodstva i neodržavanje veze na krilima susjednih jedinica.
8. Izbacivanje iz stroja prvog dana etnog rukovodstva, što je dovelo do rasplinutosti jedinica.
9. Nesnalaženje Štaba brigade i ostalih članova Operativnog štaba u rukovanju, odnosno komandovanju i raspoređivanju jedinica prema taktičkom sklopu terena.
10. Nikakva pomoć Saveznika, kako u avijaciji tako i u mornarici, a na koju se zasnivala upornost odbrane.
11. Neuvršeno komandovanje u ruci najsposobnijih formiranjem Operativnog štaba za Kor ulu.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar:
Vojin Popovič, v. r.

Na elnik
Parma Stanko, v. r.

(M. P.)

**IZVJEŠTAJ MILOŠA ZANKA IZ BARIJA OD 6. SIJE NJA 1944.
OBLASNOM KOMITETU KPH ZA DALMACIJU O STANJU ZBJEGA
U ITALIJI¹**

Izvještaj br. 3²

6. I 1943

Dragi drugovi,

1. Osje a se velika promjena u držanju Saveznika. Vlatko³ i Miloje⁴ mi kažu da im je kazano da je danas stiglo nare enje iz Kaira da u kako delegaciji tako i vojnoj misiji u svemu sasvim izi e ususret do krajnih granica. »Da e navodno najdalje kroz mjesec dana uslijediti priznanje«.

2. Naša misija lije nika — a u vezi sa op im poboljšanjem odnosa sa Saveznicima — uspjela je [da] dobije punu autonomiju. Dobiti e jednu veliku op u bolnicu.

3. Sada kad ima toliko naših ljudi i ustanova (Delegacija, Baza, bolnice, zbjegovi, vojska) bezuvjetno je potrebno partijsko rukovodstvo i uspostavljanje i povezivanje partijskih organizacija.

U zbjegu sam postavio organizaciju Partije na slijede i na in: U logoru Santa Maria (a tako mislim i u svim zbjegovima) svi partijci iz odbora zbjega u logoru, odbora A.F.Z. i USAOH sa injavaju jednu jedinicu (po prilici dolazi 8 do 12 partijaca). Jedna jedinica iz sva 3 odbora mislim da je najpogodnija uslijed istih uslova života i potrebe da se zajedni ki angažiraju u rješavanju svih pitanja logora. Ostali partijci koji nisu u odborima ve u kuhinji, ekonomatu, straži logora sa injavaju drugu jedinicu itd. Ukoliko ima 3 ili više jedinica, što je rijedak slu aj onda sekretari jedinica sa injavaju Biro logora. Sekretari biroa logora (ukoliko postoji) odnosno sekretari partijske jedinice ako nema biroa logora stoje u vezi sa sekretarom partijske jedinice sastavljeni iz Centralnog odbora zbjega, Centralnog odbora A.F.Z. i USAOH zbjega.

Sekretar partijske jedinice u Cetralnom odboru zbjega bio je povezan sa partijskim rukovodstvom.

Sastav Centralnog odbora zbjega: Ružica Markoti — Bešker⁵ — dr. Viskovi⁶ — Marki⁷ — Barbi⁸ — Tuti⁹ — jedna odmladinka i Vinov¹⁰ iz K. K. Makarska. Smatrao sam da je za sekretara part, jedinice od po-

¹ Original (rukopis, crnilom) u Arhivu Instituta za historiju radni kog pokreta Dalmacije — Split, reg. br. KP-26/156.

² Izvještaj broj 1 i 2 vidi dok. br. 3 i 11.

³ Velebit, lan Delegacije u Bazi NOVJ u Bariju.

⁴ Milojevi, lan Delegacije u Bazi NOVJ u Bariju.

⁵ Zvonko

⁶ Milivoj

⁷ Ivo

⁸ Mate

⁹ Ante

¹⁰ Ivo Jurlina-Vinov

stoje eg kadra u koji dosad imam uvid samo djelomi no, najbolje da u e Vinov, koji ima iskustvo, u partijskom radu.

Pristupiti u organizovanju odnosno u vrš enju i reorganizovanju Partije u Bazi, a preko Vujovi a¹¹ sekretara ljekarske misije N.O.V. organizovanju u bolnicama.

U pogledu partijskog povjereništva za Italiju 2 su teško e: upoznavanje partijaca i velike promjene koje ovih dana nastaju u vezi organizovanja bolnice i zbjega.

Mislim da e najbolje biti da u u u sastav rukovodstva 4—5 drugova i to: sekretar partijske jedinice Delegacije N.O.V.J. — sekretar partijskog biroa bolnica, koji e trebati formirati — sekretar biroa baze u Monopoli i još 1—2 dobra partijca rukovodioca. Teže je pitanje veze sa zbjegom kad on bude odlazio u Egipat. A u Egipat po svoj prilici išla bi prva partija od 4000 ljudi¹² oko 20. januara.

Mislim da bi iz baze mogao da u e (uzimaju i u obzir partijce, koji su tamo) Mirko Sardeli , a iz bolnica sekretar Vujovi . U svemu ovome nemogu e je zasada definitivno postaviti drugove. Ja u o organizacionoj formi povjereništva porazmisliti i upoznati s tim Mirka i Vujovi a, a definitivno formiranje mislim da e biti najbolje da izvršimo kad se ja vratim k vama i s vama se sporazumim.

O ostalom u vas obavjestiti im se vratim što se nadam kroz 4—5 dana.

S. F. — S. N.

Pozdrav svima

Marinko,¹³ v. r.

BROJ 16

NARE ENJE ŠTABA DEVETNAESTE DIVIZIJE OD 7. SIJE NJA 1944. STABU TRE EG POMORSKO-OBALSKOG SEKTORA DA OBEZBIJEDI PREBACIVANJE JEDINICA I MATERIJALA S OTOKA NA KOPNO¹

S t a b
XIX DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE
7. I. 1944 g.

STABU MORNARICE NOVJ
STABU III OBALSKOG SEKTORA
Drugu Milošu Uzelcu, oficiru ovog štaba

Stab VIII Korpusa NOV Jugoslavije depešom br. 30 od 7. I. t. g. naredio je slijede e:

¹¹ Mltar

¹² Detaljnije o zbjegu vidi dok. br. 3, 11, 26, 31 i 42.

¹³ Miloš Zanko

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 6-1/1, k. 1009,

»Zaposijedanjem sve obale od neprijatelja² dovedene su u opasnost naše snage i materijal na otocima, koje moramo hitno prebaciti na kopno. Pronađite i osigurajte kanal za prebacivanje na taj način što ćete uspostaviti više relejnih stanica na otocima koje će osiguravati brodove i pratiti ih do naredne stanice — baze. Uvjeriti se prethodno da je put siguran. Kad bude kanal tako organiziran, javite Mornarici da uputi brodove označenim vezama. Snage postavite tako da vam za iskrcavanje budu spremne — za prihvata. Prvenstveno svakako morate hitno uspostaviti radio-vezu«.

U vezi prednjeg naređenja Štaba VIII Korpusa, određuje se drugom poručniku Milošu Uzelcu da uspostavi kanal i relejne stanice od Sjeverne Dalmacije do otoka Brač, Hvara i Visa i sa Mornaricom.

Drug Miloš pri uspostavi ove veze postupi će na sljedeći način: 1. sa komandama mjesta Sjeverne Dalmacije uhvatiti vezu i organizirati informativnu službu koja će svakoga dana znati raspored neprijateljskih jedinica, kao i njihove snage duž obale.

2. U dogovoru sa Komandom mjesta Vodice na najpogodnijem mjestu izmeću Pakoštana i Pirovca uspostavi će jednu relejnu stanicu sa radio-stanicom koja će biti u vezi sa Štabom ove divizije i Štabom III Obalskog sektora. Ovoj stanici preko Komande mjesta Vodice moraju se najhitnije dostavljati svi informativni izvještaji o neprijatelju duž obale.

3. Uspostaviti radio-vezu izmeću Štaba XIX Divizije i Štaba III Obalskog sektora, zatim izmeću Štaba XIX Divizije i Štaba Mornarice i izmeću Štaba III Obalskog sektora i Štaba Mornarice.

4. Na svom putu od Sjeverne Dalmacije prema otoku Visu uspostavi će relejne stanice od obale preko otoka Sjeverne i Srednje Dalmacije, a u dogovoru sa Štabom III Obalskog sektora i Štabom Mornarice. U uspostavi ovih relejnih stanica moraju se uložiti i upotrijebiti najbolji i najsvjesniji drugovi, tako da potpuno besprekorno i konspirativno djeluje. Sa ovim stanicama upozna će Štab XIX Divizije, Štab III Obalskog sektora i Štab Mornarice, koji će se njima služiti radi izvršenja prednjeg naređenja Štaba VIII Korpusa, a ne upotrebljavati ih za ostale veze i potrebe da bi im se potpuno sačuvala tajnost.

5. U vezi gornjeg naređenja Štaba Korpusa, a radi što bitnije uspostave ove veze, mole se Štab Mornarice i Štab III Obalskog sektora da u svemu pomognu drugu Miloša Uzelca pri uspostavi ove veze i da se preko njega i u dogovoru sa njim donesene odluke u svemu sprovedu, da se potpuno sigurno može realizirati da utvrdene veze i stanice funkcioniraju bez daljnjih objašnjenja i formalnosti.

6. Na sektoru Sjeverne Dalmacije nalazi se V i VI Dalm. brigada XIX Divizije i dva odreda. V Dalm. brigada dobila je zadatak da neposredno pomaže prebacivanje jedinica, odnosno materijala sa otoka i da u određeno vrijeme, kada budu stizale jedinice ili materijal, izvrše osiguranje kanala, koji se u to određeno vrijeme pokaže kao najpodesniji, a koje će davati prema naređenju štaba ove Divizije poručniku Milošu Uzelcu.

² Obalu od Zadra do Splita zaposjele su snage 264. pješadijske divizije, a od Omiša na jug do Dubrovnika jedinice 118. lovačke divizije.

7. Raspored V Dalm. brigade u toku 8. bi e u okolini mjesta Stan-
kovci, radi eventualnog prihvata jedinica ili materijala, koji bi se u toku
no i 8 na 9 ov. mj. prebacio preko Pakošтана.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar:
Petar Babi, v. r.

Komandant — potpukovnik
M.³ *Saki*, v. r.

(M. P.)

BROJ 17

**NAREDBA BROJ 18. ŠTABA DEVETNAESTE DIVIZIJE NOVJ ZA DAN
8. SIJE NJA 1944. O REORGANIZACIJI GRUPE SJEVERNODALMA-
TINSKIH NOP ODREDA I POSTAVLJANJU RUKOVODILACA U JEDI-
NICAMA¹**

NAREDBA Broj 18.

Štaba XIX DIVIZIJE NOV Jugoslavije za dan 8. januar 1944. g.

I.

Po ukazanoj potrebi i u vezi dobivenim nare enjima Štaba VIII.
Korpusa NOV Jugoslavije vrši se slijede e:

1. REORGANIZACIJA GRUPE SDP ODREDA

Grupu Sjev. Dal. Part. Odreda sa injavaju. Kninski i Sjev. Dal.
Part. Odred.

Zadarski i Oto ki Part. Odred rasformiraju se i stavljaju na
raspoloženje Stabu Grupe Sjev. Dal. Part. Odreda.

Kninski Part. Odred formirat e se u 2 bataljona i Štab Odreda
do ukupno ja ine 350 ljudi.

Sjev. Dal. Part. Odred formirat e se u 3 bataljona i Štab Oreda
da ukupno ja ine od 350 ljudi.

Sve preteklo ljudstvo stavit e Štab Grupe na raspoloženju
Štaba ove Divizije.

Odredi e i dalje mobilisati i poja avati se brojno po izvršenoj
reorganizaciji.

N A R E D B A Broj 18.

Štaba XII- DIVIZIJE NOV Jugoslavije za dan 8 januar 1944 g.

I.

Po ukazanoj potrebi i u vezi dobivenim naređenjima Štaba VII.Korpusa NOV Jugoslavije vrši se sljedeće:

1. REORGANIZACIJA GRUPE S D P ODREDA

M.H.O. S.D.P.J.
APRIL 1944
No. Par. 11-1116
K. 1016

Grupu Sjev.Dal.Part.Odredu sačinjavaju: Kninski i Sjub.Dal.Part.Odred.

Zadarski i Otočki Part.Odred rasformiraju se i stavljaju na raspoloženje Štabu Grupe Sjev.Dal.P art.Odredu.

Kninski Part.Odred formirat će se u 2 bataljona i Štab Odreda do ukupno jačine 350 ljudi.

Sjev.Dal.Part.Odred formirat će se u 3 bataljona i Štab Odreda upuno jačin e od 350 ljudi.

Sve preteklo ljudstvo stavit će Štab Grupe na raspoloženju Štaba ove Divizije.

Odredi će i dalje mobilisati i pojačavati se brojno po izvršenoj reorganizaciji.

2. IMENOVANJE ŠTABA GRUPE S D P ODREDA

Za komandanta Grupe Sjev.Dal.Part.Odredu postavlja se drug ŠIME IVAS, major, dosadašnji komandant VI.Dal.Brigade.

Za politkomesara Grupe S.D.P.Odredu postavlja se drug MUNIŽABA MILAN dosadašnji politkomesar VII.DAL.B rigade

Popunu ostalog potrebnog kadra predložit će Štab Grupe ovome Štabu.

3. ŠTABOVE ODREDA

Imenovanja i postavljanja Štabova Odreda predložit će Štab Grupe Štabu ove Divizije.

II.

Po ukazanoj potrebi vrše se sljedeći premještaji i imenovanja po Štabovima Brigada ove Divizije:

1. IMENOVANJE I PREMJEŠTAJI

Za komandanta V.Dal.Brigade postavlja se major VLA-ISA VILJEVIĆ DUSAN, dosadašnji komandant iste Brigade.

Za komandanta VI.Dal.Brigade postavlja se kapetan DAMJANOVIĆ DANILCO, dosadašnji komandant iste Brigade.

Za komandanta VII.Dal.Brigade postavlja se kapetan G VARDIJOL ANTE, dos.v.d.komandanta iste Brigade.

Za komesara V.Dal.Brigade postavlja se drug ILIJA RADAKOVIĆ, dos.komesar iste B rigade

Za komesara VI.Dal.Brigade postavlja se Drug MAODUŠ STEVO dosad.komesar iste B rigade.

Za komesara VII.dal.B rigade postavlja se drug RUKAVINA MILIVOJ dos.v.d.komesara iste Brigade.

Za zamj.komandanta V.Dal.Brigade postavlja se kapetan BURSAC DUSAN, dos, zamj.komandanta VI. Brig.

Za zamj.komandanta VI.Dal. Brig. postavlja se kapetan Breka Mane dos, zamj, komandanta V, Dal. Brig.

Za zamj.VII.Dal. Brig. postavlja se poručnik Vukmanović Staniša dos. Načelnik Štaba V.Dal. Brig.

Za Načelnika Štaba V.Dal. Brig. postavlja se kapetan Rak Rudi dosadašnji zamj.komandanta VII.Dal.Brigade.

Za načelnika Štaba VI.Dal. Brig. postavlja se kapetan Pavlović Milutin, dosadašnji Načelnik Štaba iste Brigade. v.j

Za v.d.n. učelnika VII, S, D, Brigade postavlja se poručnik Čelić Milan.

2. NAPOMENA

Štab VII.Dal. Brig. odmah će uputiti drugu kapetana Rak Rudi na novo dodjeljenu mu dužnost a poručnik Vukmanović Staniša upućen je na viši kurs pri Gl.Štabu NOV Hrvatske i po završetku istoga bit će upućen na novu dužnost.

2. IMENOVANJE ŠTABA GRUPE S D P ODREDA

Za komandanta Grupe Sjev. Dal. Part. Odreda postavlja se drug ŠIME IVAS, major, dosadašnji komandant VI. Dal. Brigade.
Za politkomesara Grupe S.D.P. Odreda postavlja se drug MUNIZABA MILAN dosadašnji politkomesar VII. Dal. Brigade.
Popunu ostalog potrebnog kadra predložiti će Štab Grupe ovojme Štabu.

3. ŠTABOVE ODREDA

Imenovanja i postavljanja Štabova Odreda predložiti će Štab Grupe Štabu ove Divizije.

II.

Po ukazanoj potrebi vrše se slijede i premještaji i imenovanja po Štabovima Brigada ove Divizije :

1. IMENOVANJE I PREMJEŠTAJI

Za komandanta V. Dal. Brigade postavlja se major VLAISAVLJEVIC DUŠAN, dosadašnji komandant iste Brigade.
Za komandanta VI. Dal. Brigade postavlja se kapetan DAMJANOVI ĐANILO, dosadašnji komandant iste Brigade.
Za komandanta VII. Dal. Brigade postavlja se kapetan GVARDIJOL ANTE, dos. v. d. komandant iste Brigade.
Za komesara V. Dal. Brigade postavlja se drug ILIJA RADAKOVIC, dos. komesar iste Brigade.
Za komesara VI. Dal. Brigade postavlja se drug MAODUŠ STEVO dosad, komesar iste brigade.
Za komesara VII. dal. Brigade postavlja se drug RUKAVINA MILIVOJ dos. v. d. komesara iste Brigade.
Za zamj. komandanta V. Dal. Brigade postavlja se kapetan BURSAC DUŠAN, dos. zamj. komandanta VI. Brig.
Za zamj. komandanta VI. Dal. Brig, postavlja se kapetan Breka Mane dos. zamj. komandanta V. Dalm. Brig.
Za zamj. VII. Dal. Brig, postavlja se poru nik Vukmanovi Staniša dos. Na elnik Štaba V. Dal. Brig.
Za na elnika Štaba V. Dal. Brig, postavlja se kapetan Rak Rudi dosadašnji zamj. komandanta VII. Dal. Brigade.
Za na elnika Štaba VI Dal. Brig, postavlja se kapetan Pavlovi Milutin, dosadašnji na elnik Štaba iste Brigade.
Za v. d. na elnika VII. S. D. Brigade postavlja se poru nik e- li Milan.

2. NAPOMENA

Štab VII. Dal. Brig, odmah e uputiti druga kapetana Rak Rudija na novo dodjeljenu mu dužnost a poru nik Vukmanovi Staniša upu en je na viši kurs pri Gl. štabu NOV Hrvatske i po završetku istoga bit e upu en na novu dužnost.

Štab V i VI. Dal. Brigade izvršit e ovaj raspored po dolasku VI. Brigade na ovaj sektor.

III.

Po ukazanoj potrebi u vezi postoje ih nare enja, formiraju se i upotpunjuju pri Štabu Divizije ove jedinice:

1. Ceta pri Štabu

Ja ine 45 ljudi od kojih 15 kurira, 30 stražara.

2. CETA ZA VEZU

Ja ine 45 ljudi

3. IZVI A KA CETA

Ja ine do 35 ljudi

4. OSMATRACKA DESETINA

Ja ine do 10 ljudi

5. INZINJERSKI BATALJON

Ja ine do 100 ljudi od kojih minerska eta od 20 ljudi i 2 pionersko pontonirske ete od 35 ljudi.

6. ARTILJERIJSKI DIVIZION

Ja ine i formacije prema broju oružja

7. DOPUNSKI BATALJON

(za prihvata novomobilisanih i slabijih fizi ke ja ine prema uslovima i prilikama).

8. Vojni i politički kurs

Za izobrazbu i podizanje komandira i komesara eta.

9. VOZA KI BATALJON

Ja ine i formacije prema izdatim nare enjima od na elnika intendature Vrhovnog Štaba.

10. IMENOVANJA I POSTAVLJANJA KOD JEDINICA ŠTABA DIVIZIJE

Popunu kadra za etu pri Štabu, dopunski bataljon, predložiti e na elnik Štaba ove Divizije.

Popuna kadra ete za vezu, izvi a ke ete osmatra ke desetine, predložiti e referent za vezu ovog Štaba.

Popunu kadra za inženjerski bataljon predložiti e komandir minerskog voda ovoga Štaba u sporazumu sa na elnikom i komesarom Štaba ove Divizije.

Popuna kadra vozarskog bataljona predložiti e na elnik intendature ove Divizije.

IV.

Po ukazanoj potrebi i prema postoje im nare enjima formirati e se i upotpuniti jedinice po slijede em: pri Štabovima Brigada:

1. KURIRI I STRAŽA

Ja ine za stražu 7 drugova, za kurire 10 drugova, a po potrebi i više.

2. TELEFONSKE CETE

Ja ine do 60 ljudi. Ja inu podesiti i upotpunjavati prema raspoloživom telefonsko signalnom materijalu.

3. INŽINJERSKA CETA

Ja ine do 35 ljudi sa vodom minera do 10 ljudi i vodom pionirsko pontonirskim, ja ine 10—15 ljudi, izvi a ko osmatra ki vod ja ine 10—15 ljudi.

4. VOJNI I POLITI KI KURS

Za odgoj i podizanje desetara i vodnika vodnih-delegata.

5. VOZARSKE JEDINICE I RADIONE

Prema izdatom nare enju od ekonomskog odsjeka V. Štaba NOV i POJ.

6. BOLNI ARI I SANITET

Prema propisima Sanitetskog odsjeka V. Štaba.

V.

1. VOJNO POZADINSKE VLASTI U SJEV. DALMACIJI

Prema depeši br. 87 Štaba VIII. Korpusa NOV Jugoslavije rukovodstvo vojno pozadinskih vlasti Sjev. Dalmacije preuzima Štab Grupe S.D.P. Odreda,² a Štab XIX. Divizije upoznat e i pripomo i Štabu Grupe u rukovo enju sa vojno pozadinskim vlastima.

2. IMENOVANJE I FORMIRANJE

U vezi prednjeg nare enja, a po ukazanoj potrebi pri Štabu Grupe S.D.P. Odreda formira se odsjek za vojne vlasti u pozadini.

² Vidi dok. br. 30.

Za šefa Odsjeka za vojne vlasti u pozadini postavlja se drug Jeli Slavko, dosadašnji šef Odsjeka za vojne vlasti u pozadini pri Stabu XIX. Divizije.

VI.

1. ZADUŽENJE SPREME

Opazilo se je nekoliko slu ajeva da vojnici otu uju i zamjenjuju primljenu vojni ku spremu i odjela za novac i hranu. Da bi se ovome stalo na put sve jedinice ustrojiti e spiskove zaduženja oružja i sprema i stalnom kontrolom provjeravati spremu kod vojnika, da bi se sprije ila svaka prodaja i zamjena odjela i sprema.

2. ISTO A I PRANJE ODIJELA

Kako se je pojavilo nekoliko slu ajeva pjegavog tifusa i postoji opasnost dalje zaraze i širenja istog, što bi moglo dovesti do vrlo teških posljedica po svim jedinicama preduzeti najenergi nije mjere za sprije avanje daljeg širenja zaraze.

Stalna parenja odijela, šišanje vojnika (sviju kosmatih djelova tijela), isto a i pranje rublja, održavanje isto e tijela, stalna borba protiv ušljivosti pri potpunom zalaganju svog starješinskog kadra, otkloni e svaku opasnost. Za svako dalje širenje ove zaraze kao i uopšte za ušljivost vojnika, punu odgovornost snositi e odgovorne starješine.

3. UREDNOST ODJE E I OBU E

U posljednje vrijeme jedinice su primile ve i broj potpuno novih odijela i obu e, a ve se opaža pocjepanost i zamazanost i kod nekih potpuno neispravnost primljene odje e i obu e. Naro ito što se ti e obu e, opaža se puna aljkavost ili neznanje boraca da je uredno nose, nego idu sa nezavezanom obu om, a o iš enju nema ni govora. Partizanke vrlo neugledne i esto bez petokrake, šinjeli i bluze bez dugmadi i nezakop ani, tako da aljkavost pojedinih boraca baca vrlo ružnu sliku na celu jedinicu.

Da bi se sprije ila ova pojava Štabovi Brigada zahtjevat e od nižeg komandnog kadra da dnevno vrši smotre nad odje om i obu om boraca i da se manje greške otklanjaju od samih boraca, a ve e opravke pri radionici bataljona i Brigada. Sami Štabovi Brigada povremenim smotrama kontrolisati e izvršenje ove naredbe.

^J

4. OZNAKE INOVA I POLOŽAJA

I pored izdatih nare enja da svi unapre eni oficiri i podoficiri odmah stave odgovaraju e znakove — inove, opaža se da ovo nare enje nije u potpunosti izvršeno.

Svi unapre eni oficiri i podoficiri moraju u roku od 10 dana

od prijema ove naredbe staviti oznake na odijela. Štabovi brigada podne e po ovome izvještaj.

Unapre eni komandni kadar kao i komesari i zamj. komesara isto tako moraju voditi ra una da stalno nose oznake na odijelima.

5. VOJNI KO DRŽANJE

Nare enjem V. Štaba³ NOV i POJ to no je odre eno kako se oslovljava u našoj vojsci kao i opho enje u redovima vojske, ali se opaža da borci nisu nikako ili u vrlo maloj mjeri upoznati sa ovim propisima. Sve starješine dužne su da ispravljaju i upu uju sve ljudstvo u pravilnom oslovljavanju i opho enju. Na vojni ko držanje boraca se ne obra a dovoljna pažnja od strane komandnog kadra te ponekad držanje pojedinih boraca daje vrlo lošu sliku. Na ovo obratiti pažnju i nastojati u što kra em roku otkloniti ove pojave i od boraca stvoriti otnesite i vrste vojnike.

U cilju otklanjanja svih ovih grešaka poja ati vojni ki i politi ki rad u jedinicama, rukovanje oružjem, kao i obuku u svim ostalim vojni kim radnjama koje doprinose podizanju sposobnosti sa samim tim i vojni kog izgleda jedinice.

VII.

6. VEZE I IZVJEŠTAJI

Pošto se naša Divizija nalazi na prohodnom i manevarskom terenu po kojem neprijatelj može vrlo lako i brzo vršiti akcije u svim pravcima, radi spre avanja svakog iznena enja, potrebno je organizovati vezu izme u Štabova Brigada i ove Divizije, kao i izme u susjednih jedinica svim mogu im sredstvima i u potpunosti.

Slanje dnevnih izvještaja o rasporedu i radu sopstvenih jedinica kao i o neprijatelju ne smije se ni jednog dana zanemariti. Za vezu koristiti i mobilisati sva sredstva na terenu (motocikla, bicikla i si.).

Ukoliko se pojedine Brigade udalje od Štaba divizije, uspostaviti e potreban broj relejskih stanica, kako bi pošta i dnevni izvještaji stizali sigurno i na vrijeme. Pri svakom pokretu razmotriti potrebe ovih relejnih stanica, te organizovanje istih predvidjeti marševskim zapovjestima, a o istim izvjestiti ovaj Štab.

Ovu naredbu pročitati pred strojem i po istoj točno postupiti i u 15-dnevnim izvještajima osvrnuti se i izvjestiti što je po pojedinim tačkama ove naredbe urađeno.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar: Komadant — Potpukovnik:
Petar Babi s. r. M.P. M.⁴ *Šaki* s. r.

Dostavljeno
na znanje
Štabu VIII. Korpusa NOV Jugoslavije

na postupak
Štabu Grupe S.D.P. Odreda
Štabu V, VI i VII Dal. Brigade

STAB V-DAL-BRIGADE
XIX-DIVIZIJE NOVJ
12. I. 1944 god.

Štabu I, II, III, IV, bat., Ceti prat. oružja
i četi za vezu ove Brigade

Dostavlja vam se prednje naređenja na znanje, istu proraditi i pročitati pred strojem. Držati se striktno gore navedenih naređenja.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Prepis je vjeran originalu ovjerava:
Komandant — major:
(M. P.) *Vlaisavljevi*,⁵ v. r.

IZVJEŠTAJ DESETE BRIGADE DVADESETE DIVIZIJE NOVJ OD 8. SIJE NJA 1944. STABU DIVIZIJE O POKRETIMA I DEJSTVU JEDINICA U VREMENU OD 15. DO 31. PROSINCA 1943.¹

S t a b

X. DALM. BRIGADE

Br. sl-8-1-44 GOD.

Položaj

STABU XX. DALMATINSKE DIVIZIJE

P o l o ž a j

Petnaestodnevni izveštaj od 15—31-XII-1943 god.

- 15-XII. Brigada se je nalazila na Rogozni kom sektoru/Sapina Doca. Jedan bataljon se nalazio na osiguranju prema Gustimi, ostali bataljoni su se nalazili u Sabinim Docima i Koteljima na odmaranju, posle etvorodnevnog marša.
- 16-XII. Brigada se nalazila na istom položaju, s time što je isturila jedan bataljon na položaj Jelinjak sa koje je strane nadirao neprijatelj (Njemci)² u ja ini 40 kamiona i 500 vojnika. Na istom položaju I. bataljon je prihvatio borbu sa neprijateljem, koja je trajala od 13—17 sati. Neprijatelj nije uspio da ovlada našim položajima. U ovoj borbi neprijatelj je imao nekoliko mrtvih i ranjenih vojnika. Sa naše strane bilo je jedan mrtav (vodnik Deškovi Miro) i 4 ranjena. Ostala tri bataljona izvršili su pokret u 16 sati za Prgomet, dok se je ovaj bataljon povukao kasnije u samu no u pravcu kolone.
- 17-XII. Brigada sa karavanom je stigla u Prgomet i tu se odmarala.
- 18-XII. Brigada se je odmarala u s. Prgometu. Osiguranja su postavljena u pravcu Radoši a i Perkovi a.
- 19-XII. Brigada sa karavanom izvršila je u 03.00 sata za Nisko. Po dolasku u Nisko postavljena su osiguranja u pravcu Brštanova, Korošce i Kladnjice. Posle dolaska u Nisko ljudstvo se odmaralo. Jedna eta IV. bataljona koja je držala položaj Brštanovo—Gizdovac sukobila se sa ustaškom patrolom. U toj borbi poginulo je nekoliko ustaša, dok sa naše strane nije bilo gubitaka.
- 20-XII. Brigada se nalazila u istom mestu i bataljoni na istim osiguranjima.
- 21-XII. Brigada sa karavanom u 14 sati izvršila je pokret za Ogorje.

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 1/3, k. 1032 II.

² Dijelovi 264. pješadijske divizije.

- 22-XII. Brigada sa karavanom izvršila je pokret iz Ogorja za Zelovo.
- 23-XII. Brigada se je nalazila na odmaranju u Zelovu.
- 24-XII. Brigada izvršila je pokret iz Zelova za Potravlje. Osiguranja su postavljena prema Hrvacama i Maljkovu. Ostalo ljudstvo se odmaralo.
- 25-XII. Prema dobivenoj zapovesti od štaba Divizije u cilju iš enja Cetinske doline, Brigada je izvršila pokret preko Zelova—Ogorja—Milešina—Pribude i smestila se u Kamensko, Drvnjak i Pasci.
- 26-XII. Po dolasku u Kamensko—Drvnjak posle kra eg odmora Brigada je nastavila pokret u pravcu Maovikih razvala sa kojih je položaja otpo elu borbu. Borba je otpo elu u podne i trajala je sve do 28 ov. mj.³
- 27-XII. Brigada je vodila borbu u G. Maovicama na kotama 808, 650, 630, koje je posle dugosatne i uporne borbe likvidirala i u 22 sata zauzela Vrliku. Odmah po zauze u Vrlike jedan bataljon je postavljen na osiguranje prema Kijevu u s. Kostur, a jedan bataljon je postavljen u Jovi i staje sa zadatkom da zaposedne kote 1104 da štiti pravac Štikova i Kosovske doline. Jedan bataljon ostao je na Ple u i koti 808 u cilju zatvaranja pravca sa strane Drniša. Jedan bataljon je ostao u s. Vrlike kao posadni bataljon.⁴
- 28-XII. U jutro neprijatelj je poduzeo napad na položaje bataljona koji su zatvarali pravce od Kijeva i Štikova. Posle duge borbe neprijatelju je uspelo da potisne naše snage u nazad do kote 630 na kojima su ostali do povla enja naših snaga preko ceste Drniš—Vrlika. U ovim borbama gubici sa naše strane su 9 mrtvih i 14 ranjenih. Neprijateljski gubici iznose 15 mrtvih i nekoliko ranjenih. Zaplijenjen je jedan baca , jedan tronblon, nekoliko metaka i nešto sprema.⁵
- 29-XII. Brigada je bila na položajima od Mašata do Ma je grede. Neprijatelj je iz pravca Podosoja pokušao da izbac i naše snage sa Golog brda, koji nije uspio i neprijatelj je bio primoran da se povu e nazad u Podosoj. Ostali bataljoni nisu u estvovali u borbi, sem IV. bataljona koji je imao manja arkanja oko Orlova e.⁶
- 30-XII. Brigada se povukla iz Otiš a. Jedan bataljon je ostao u Maljkovu radi osiguranja od strane Koljana i Otiš a, jedan bataljon u Hrva ima koji je zatvarao pravac od Sinja i štiti mostobran na Panju, druga dva bataljona su bili na odmaranju u rezervi u s. Kunci i Lihi i (Potravlje).
- 31-XII. Brigada se nalazila na istim položajima. Ljudstvo se odmaralo i održavali sastanci sa Štabom I. i IV. bataljona.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

(M. P.)

Komandant
Ivan P. Vulin, v. r.

**IZVJEŠTAJ OBLASNOG NO ODBORA DALMACIJE OD 9. SIJE NJA
1944. ZAVNOH-u O STANJU U DALMACIJI POSLIJE KAPITULACIJE
ITALIJE¹**

Oblasni Narodno oslobodila ki odbor
Dalmacija
9. I. 1944
Broj 248

Zemaljskom Antifašisti kom vije u
narodnog oslobo enja Hrvatske

Dragi drugovi,

Šaljemo Vam ovaj krnji izvještaj o stanju u Dalmaciji poslije kapitulacije Italije, koje se je mijenjalo prema vojni kom položaju u pojedinim okruzima naše oblasti.

U južno dalmatinskom okružju stanje nije posvuda isto. Dubrova ki kraj je cijelo vrijeme pod okupatorom. Stanje je sli no ranijem, ali ipak uslijed kapitulacije Italije i njema ko-ustaškog pritiska se je ponešto osjetilo oživljenje, tako da je taj kraj dao za NOV-u oko 500 boracu. Ustaše su potpuno izgubili utjecaj na narod, a i etni ki utjecaj u samom gradu Dubrovniku je vidno opao. Uslijed slabog našeg rada raspoloženje masa nije se ispoljilo onako kako bi to trebalo prema postoje em stanju, jer narod je u ogromnoj ve ini za NOV.

Na poluotoku Pelješcu, dok je bio oslobo en, rad se je bio dobro razvio na svim poljima i po svim pitanjima. Tako er i pri upadu neprijatelja narod je u ogromnom broju, svim sredstvima pomagao našu vojsku koja se nalazila na položajima. I ako je kroz to vrijeme bila berba grož a, narod je sve to ostavio, nosio i stavio na raspolaganje našoj vojsci sve što je imao. Pri povla enju naše vojske,² evakuiralo se na Kor ulu 2.500 stanovnika, t.j. sve što je imalo mogu nosti da se prebaci preko kanala. Vrlo mali broj ljudi je ostao na zapadnom dijelu poluotoka nad kojim je neprijatelj izvršio pokolj tako da je na svirepi na in zaklano 131 osoba. Mnoge su ku e popaljene a oplja kano je sve do ega se došlo. Ve im dijelom naroda sa ovoga dijela poluotoka, gdje je neprijatelj naglo upao, internirano je. Usprkos svega toga narod nije klonuo, ve i dalje stoji vrsto uz našu borbu. Uticaj izbjegli ke »Vlade« kao i Ma ekove klike je nikakav. Ranije je ovdje HSS imao utjecaja, ali sve pristaše kao i funkcioneri prišli su u NOV. O konferenciji HSS održane u novembru ve smo vas obavjestili. Na toj konferenciji bilo je prisutno 60 bivših

¹ Prijepis originala (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Instituta za historiju radni kog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu V.I.I., mikroteka CK SKH, film 44/730-744.

² Rije je o njema koj operaciji »Herbstgewitter« na Pelješcu. Vidi knj. 9, dok. br. 8, napomenu 8.

funkcionera-prvaka raznih organizacija HSS koji su manifestirali svoju privrženost ZAVNOH-u i AVNOJ-u.

Kor ula je bila od kapitulacije sve do nedavno oslobođena i rad se je svakim danom sve to jače razvijao. Utjecaj NOB je velik. HSS-ovci su također ovdje kao i na Pelješcu održali konferenciju o kojoj smo vas također obavjestili, a na kojoj su bili skoro svi prvaci, tako da je i ovdje utjecaj Matkove klike nikakav. Jugoslavenski nacionalisti i ako su bili uvijek malobrojni, nisu u potpunosti prišli našem pokretu, te su uvijek ispod žita burgijali i oni su i dalje ostali pristaše kralja i izbjeglike »vlade« i etnika D. Mihailovića. Za vrijeme neprijateljskog upada na Korulu,³ pojavila se je i do tada utomljena peta kolona, koja je bila dosta aktivna i pomagala okupatora. Kako je neprijatelj naglo upao, narod nije imao mogućnosti da se evakuiše ni izdaleka u onom broju u kojem se je mislilo. Od 2.500 izbjeglica sa Pelješca, koji su se nalazili na Koruli evakuisalo se oko 700 a doma ih 920. Neprijatelj je i ovdje u nekim selima vršio pokolj, a prvenstveno odbornike i njihove porodice. Po dolasku okupatora na otok narod nije ostao vrst uz borbu kao na Pelješcu, što se ima pripisati radu etničkog i ustaškog elementa. Sa Lastova i Mljetom uslijed gubitka Korule povukla se naša vojska te došla do izražaja peta kolona osobito to se može reći za Lastovo, gdje su ranije pripadnici fašista (a upisani su bili svi muškarci) spalili kuće nekih 9 naših odbornika koji su se sa vojskom povukli. Od gubitka Korule imamo slabe veze kao i sa svim drugim dijelovima ovog okružja.

Jedino potpuno slobodno okružje od kapitulacije Italije jest Otočje (Brač, Hvar, Vis, Šolta). Ovdje je i ranije narod listom bio uz našu borbu, a po oslobođenju je svakom prigodom manifestirao svoju odanost što se najbolje vidi po rezultatu samih izbora za mjesne NOO-e u cijelom okružju osim Šolte gdje su isti uslijed nove nastale situacije bili odgođeni. Izbori na Braču i Hvaru bili su sprovedeni 12 XII. 1943. a na Visu 19. XII. 1943. godine. Rezultat istih je slijedeći. Na Braču od 7.908 glasa a glasalo je 6.975 t.j. 88%; na Hvaru od 6.587 glasa a glasalo je 5.888 ili 91% na Visu od 3.925 glasa a glasalo je 3.526 ili 92%. Na predizbornim zborovima i konferencijama, kojih je održano na Braču u svih 25 sela 40 (skoro svagdje po dva zbora ili konferencije) učestvovalo je oko 13.000; na Hvaru u svih 22 sela održano je 29 zborova (po jedan u svakom a po negdje i dva). Učestvovalo je oko 8.500; na Visu također u svih 7 sela 5.660. U ove brojke treba uračunati i broj učesnika ovom prigodom sa širih sastanaka A.F.Z. i USAOH-a a koji su održani kroz sva sela.

Kako je u ovom međuvremenu održano II zasjedanje AVNOJ-a sa kojeg su objelodanjene odluke o imenovanju Nacionalnog Komiteta kao i one ostale, narodu je svestrano objašnjen značaj tih historijskih odluka te se narod plebiscitarno za njih izjasnio i prihvatio sve odluke AVNOJ-a i N.K. osobito referat drugog maršala Tita o imenovanju za maršala i predsjednika N.K. narod je jednodušno prihvatio i pozdravio. Također su ranije popularizirane i sve odluke ZAVNOH-a sa drugog zasjedanja u Plaškom.

³ Vidi dok. br. 14.

Sli no ovom okružju narod cijele Dalmacije je putem zbora, konferencija, sastanaka, štampe i t.d. prema postoje im mogu nostima svagdje u ogromnom broju manifestirao svoju odanost i privrženost Nacionalnom Komitetu, vo i naroda Jugoslavije drugu Josipu Brozu Titu i narodno oslobodila koj borbi. Na svim tim konferencijama i sastancima narod je živo u estvovao i postavljao pitanja, to no onako kako ste vi to ukazali u vašem dopisu br. 2501, od 20. XII. 1943. koji smo mi primili tek pred tri dana i koji smo uputili svim Okružnim, Kotarskim NOO-ima s našim popratnim pismom.

Napomenuti nam je da su od našeg odlaska iz Livna na otoke srednje Dalmacije po svim slobodnim otocima održavani po svim mjestima zborovi, konferencije i širi sastanci sa narodom svakih 7—10 dana. Takvo stanje je ostalo sve do danas usprkos što baš sada evakuišemo sa svih otoka dio stanovništva, na dobrovoljnom principu, zbog toga što se o ekuje napad neprijatelja iz Primorja i sa drugih otoka. Sve evakuirane šaljemo na Vis, a odatle u Italiju.⁴ Do sada smo otpremili u Italiju preko 9.000 izbjeglica, a na Visu ih ima još preko 1.000. Od evakuisanih dio od 3.500 je iz Makarskog primorja, koji su se evakuisali prigodom upada neprijatelja u tamošnji kraj. Iz Splita preko 1000 izbjeglica koji su izbjegli uslijed neprijateljskog bombardovanja za vrijeme dok je Split bio oslobo en, a dio pri upadu Nijemaca; ostali su sa svih otoka koje smo mi napustili i onih koje još uvijek držimo.

Biokovsko-neretvansko okružje je sve pod kontrolom neprijatelja, koji po svuda drži svoju vojsku, pa je rad u tom okružju daleko teži nego je ikada ranije bio. Narod je ovdje, osobito u primorskom kraju listom bio za našu borbu, te nije malaksao ni uslijed plja kanja tog kraja, kao ni uslijed pokolja, koji je vršio neprijatelj u vrgorsko-neretvanskim selima. Zagorski dio ovog okružja (Imotski kotar) poznat kao ustaški kraj, mada je sav pod kontrolom neprijatelja, što ranije nije bio, je daleko bolji i u daleko ve em broju stoji uz našu borbu i Nijemcima ne uspijeva kao ranije da se po tim selima uspostavlja milicija. Kao što smo ve napomenuli, narod je iz primorja evakuiran na otoke ali ni izdaleka u onom broju u kojem je želio (kao i na Kor uli) ve je po našem savjetu u ve em broju sklonio se na Biokovo odakle se postepeno vra ao svojim ku ama. Sa evakuisanim narodom je evakuisan i dio odbornika po am od okružnih pa do seoskih NOO-a. Isti je slu aj i sa odborima južno-dalmatinskog i srednje dalmatinskog otog okružja, ali je ipak po svuda ostavljen jedan (najbolji i najzdraviji) dio, drugi je dio otišao u vojsku, a oni stari bolesni i iznemogli otpremljeni su da rukovode sa zbijegom. Sa ovim okružjem imademo vrste i bolje veze nego na pr. sa južno-dalmatinskim i održavamo redoviti kontakt. I u ovom okružju, dok je bio oslobo en održavani su redoviti zborovi, konferencije i širi sastanci kao i na otocima, što sada nije mogu e, ali se ipak ima tijesni kontakt sa širokim slojevima naroda.

Srednje-dalmatinsko okružje, koje ima pet kotara i koje je najve e okružje nije bilo nikada potpuno oslobo eno, ali kapitulacijom Italije ipak

⁴ Vidi dok. br. 3, 11, 15 i 31.

je bio oslobođen veliki dio ovog okružja, dok danas u većini ili manjoj mjeri neprijatelj posvuda vrši kontrolu. Ipak postoje i one koje mogu nositi ruda u jednom dijelu Trogirskog i Muškovskog kotara nego li Solinskog ili Omiškog. Naš utjecaj je i dalje usprkos svih makinacija neprijatelja ja i nego ranije osobito se to može reći za Levećki kraj koji je ranije bio sklon ustašama, danas je listom uz Narodno oslobodilačku borbu, koju ja i pomaže nego prije dok je bio oslobođen. U Solinskom, Trogirskom i Omiškom kotaru narod se listom digao na ustanak pri slomu Italije, kao što se je digao i u samom gradu Splitu. Utjecaj građanskih stranaka je minimalan i ne dolazi u jačoj mjeri do izražaja, ali je ipak potrebno naglasiti da su etnici bili uspješni u donjim Kaštelima (mada u isto hrvatskom kraju) naoružavaju 30 etnika, pristalice JNS, pod rukovodstvom jednog bivšeg jugoslavenskog oficira. Oni su se međusobno posvadili tako da je broj spašeno na 14 a te su Nijemci razoružali. Nijemci pokušavaju sprovesti tu i tamo mobilizaciju, pod prijetnjom, ako se ne odazovu da će im obitelji internirati, ali i to im, osim pojedinih rijetkih slučajeva ne uspeva. U sinjskom kotaru je neprijatelj poduzeo i teror: spaljeno je potpuno nekoliko sela (Gljevec, Gala, Udovičići, Ruda i drugo), opljačkano je još više a strijeljano je bilo posvuda više ili manje, dok je u samom Sinju streljano 27 tačaka⁵ radi jedne akcije na njemačkog oficira. I po svom ostalom okružju je bilo paleža, pljačka i ubijanja, osobito u okolici Solina (samo iz tvornice Majdan je streljano 48 radnika i namještenika). Neprijatelj nije štedio ni ona sela u kojima je postojala ustaška milicija, i tu je pljačkao kao i ubijao kao i u ostalim selima pa čak negdje i više (Konjsko, Bisko i t.d.), u samom Splitu ustaše nisu mogli da na u ni toliki broj izrođa da popune svoje ustanove, već su ih iz Zagreba dovukli. Oni i u svojoj štampi pišu kako je sav Split partizanski, što možemo najbolje vidjeti iz citata »Slobodna Dalmacija« koji su izveli iz ustaškog Novog Doba. Mada su u Splitu na obali podignuta dvojica vješala i da vlada strahovita glad narod [se] nije pokolebao. Napomenuti da je Split kao i niz drugih mjesta u Primorju strahovito postradao od savezničkog bombardovanja gdje su uz materijalne štete i velike žrtve u ljudstvu, tako da je u samom Sinju kod Splita poginulo od bombardovanja 126, teže ranjeno 20, lakše 50, stotine kuća porušeno i oštećeno. Kako su ta bombardovanja bila u pojedinim selima i gradovima strahovita, naroda se to strašno dojmilo. Iako je ovo okružje dalo NOV i POJ-u preko 12000 boraca (od 35.000 koliko je dala cijela Dalmacija) još uvijek ostaci sposobni za vojsku se i dalje priključuju. Sa ovim okružjem pridružujemo veze premda one nisu redovite.

Stanje u Šibenskom okružju je nešto drugačije nego u srednjo-dalmatinskom okružju. Ovdje se jače osjećaju upadi neprijatelja u pojedina sela i ti upadi više djeluju na moral naroda, osobito to vrijedi za benkovački kraj. Iz Šibenika je veliki dio naroda iselio uslijed bombardovanja, koje je i ovdje imalo strašnih posljedica, ali narod se ipak dobro drži i ako se ica doma ih etnika skupa sa ustašama i oni sve mogu i da skrši duh naroda. I ovdje kao i u ostalim okružjima održavaju se zbo-

⁵ Vidi knj. 9. dok. br. 85, napomenu 2 i dok. br. 390.

rovi i konferencije, kad god je to mogu e i gdje vojni ke prilike dozvoljavaju. Ovaj okrug je dao NOV i preko 8.700 boraca. U ovom okružju utjecaj Ma ekove klike je nikakav jer su skoro svi prvaci ovdje pristupili NOV jedino se osje a ponešto utjecaj etnika me u srpskim žvljem kojeg pariramo sa popularizacijom »srpskog narodno oslobodila kog kluba« pri ZAVNOH-u. I u ovom okružju se koriste najmanje mogu nosti za održavanje zborova, masovnih sastanaka, konferencija na kojima se narod upoznaje sa svima aktuelnim pitanjima vojno-politi ke prirode u našoj zemlji kao i u svijetu.

Zadarsko okružje je najnestabilnije, ovdje se najbrže osje sT prirast ili opadanje borbenog raspoloženja naroda prema vojni koj situaciji. Prigodom kapitulacije Italije narod je sa puno optimizma gledao u skorij svršetak rata, a kad je naišao neprijatelj, ustuknuo je, što se objašnjava još nedovoljno u vrš enom politič kom sviješ u i što naši odbori ne znaju u dovoljnoj mjeri realno da stvari objasne i prikažu. U pojedinim mjestima ovog okružja ima nekog utjecaja i klika Ma eka, a još ja e etnici, osobito u selima sa srpskim žvljem, koje je po kapitulaciji Italije naglo opao, tako da su bande u velikom broju prišle našoj vojsci, dio otišao ku ama, a vrlo mali broj otišao Nijemcima u Zadar. Kako je taj kraj tako er stalno pod kontrolom neprijatelja na kojem on nije vršio represalije, kao ni na šibenskom okružju ve taktizira, pošlo mu je za rukom da dobije u pojedinim srpskim selima za sebe tu i tamo po nekoliko etnika, koji sa ustašama i Nijemcima upadaju u sela i ostavljaju zasjede na putevima kuda prolaze naši drugovi, pa radi toga nam je postradalo mnogo drugova, dobrih. Glavna su uporišta etnika me u imu nijim slojevima (trgovcima) i me u pokvarenom inteligencijom. U ovom okružju više nego u ma kojem drugom se populariše uz odluke donesene na drugom zasjedanju ZAVNOH-a i AVNOJ-a i Srpski narodno oslobodila ki klub, na kojeg srpski živalj sa simpatijama gleda, kao što i sa simpatijama prima i »Srpsku rije«.

Ipak se opaža da zadnje vrijeme opada utjecaj etnika, koji se je bio nešto podigao po dolasku Nijemaca. U ovom okružju kao i u cijeloj oblasti, od proglašenja Nacionalnog Komiteta, te naše privremene vlade, narod još vrš e stoji uz narodno oslobodila ku borbu i sa puno optimizma gleda u budu nost.

Na Kninskom okružju stanje je najlošije u našoj oblasti. Ovdje je još uvijek utjecaj etnika me u srpskim žvljem velik, kao i ustaški u hrvatskim selima. etnicima Popa Duji a polazi za rukom još uvijek da mobilišu. Tako er su isto i ustaše u tom okružju mobilisali do 2000 od kapitulacije Italije, ali je u ovom okružju stanje bolje nego je bilo ranije, ma da su svugdje Nijemci, ustaše i etnici. Usprkos što je ovaj okrug dao veliki dio za ustaše, a još više za etnike ipak je najviše pristupilo našoj vojsci. I ovdje bi stanje moglo biti daleko bolje usprkos svih peripetija, kad bi imali bolji rukovode i kadar, koji ne bi napuštao svoje okružje kad neprijatelj ja e pritisne kao što se je desilo zadnje vrijeme kad su mnogi rukovodioci preselili u Liku. Svim drugovima sa tog okružja dale su se direktive za politič ku propagandu, a osobito isticati i popularizirati »Srpski N.O. Klub« a protiv povratka kralja i izbjegli ke »vlade«.

U kratko može se reći da je od kapitulacije Italije NOV u mnogom porasla, u velikom dijelu kotara se je razvio pravi narodni ustanak. Utjecaj Maeka je skršen, dok utjecaj izbjeglike »vlade« iz dana u dan slabi, osobito poslije proglašenja odluke sa drugog zasjedanja ZAVNOH-a, o federativnoj demokratskoj, slobodnoj Jugoslaviji, a još više od proglašenja odluka sa drugog zasjedanja AVNOJ-a kojom se isti e N.K. kao našu privremenu vladu.

No usprkos toga stanje bi moglo biti još bolje kad bi imali tješnje, eše i brže veze sa svim našim okruzima i kada bi na terenu imali bolji rukovode i kadar, ovo osobito vrijedi za dubrovački, metkovski kraj i dijelom u sva tri sjeverno-dalmatinska okružja me u kojima se opet najviše isti e kninski okrug.

I. Upravno-politički odjel. Uslijed razgranatosti posla i potreba rada, a u sporazumu sa drugom Blaževićem⁶ mi smo popunili mjesto poginulog popa Jove Miodragovića, a naša pokrajinskog I.⁷ Odbora, a sada Oblasnog odbora i još k tome poveali sa 7 članova na 10. I. NOO Dalmacije sada sa injavaju: 1) Predsjednik: Vice Buljan; 2) potpredsjednik: Ivo Tijardovi; 3) potpredsjednik Stanko Škare; 4) potpredsjednik Dr. Miloš Zanko; 5) Mato Jakšić; 6) Dr. Jerko Radmilović; 7) Drago Gizdić; 8) Ivan Kuzmić; 9) Stevo Zečević, 10) Dušan Popović.

Iako povean, odbor nije radio kao cjelina kroz sve vrijeme. Jedino po našem odlasku iz Livna na otoke rad se je po eo uvaati, riješavali su se svi poslovi kolektivno. Postavljeni su odjeli: upravno-politički od dva člana; gospodarsko-financijski tri člana, prosvjetni tri člana, propagandni 6 članova, zdravstveni tri člana i socijalni od tri člana, ali tek što su poeli raditi morali su se uslijed vojničke situacije raziti, kao što se je u glavnom razišao Izvršni Odbor. Za vrijeme kapitulacije Italije svi smo se nalazili na terenu, što je u mnogom pomoglo odborima da se brzo sna u u novo nastaloj situaciji, kad je trebalo brzo donošati odluke, a još brže ih sprovesti u život. Dok smo bili sa sjedištem u Livnu održavali smo vezu sa svim okruzima ali direktna pomoć je bila najmanja. Jedino tu smo dali ja u pomoć kotarskom NOO-u Livno i organizirali široku konferenciju HSS-a u Duvnu, o kojoj smo vas ukratko upoznali preko razgovora sa potpredsjednikom drugom A. Hebrangom⁸ na njegovom putovanju kroz Livno. Jedino vam možemo reći da smo tom konferencijom prvi put ja e utrljali put našem pokretu i vrsto privezali u pokret jedan dio prvaka HSS-a iz toga kraja.

U centru nas je sada etvorica, dok su ostali na terenu i to: Dušan Popović na kninskom kraju, Stevo Zečević na šibenskom i zadarskom okružju, Radmilović na biokovsko-neretvanskom, Dr. Zanko je otišao u Italiju u vezi organiziranja zbijega.⁹ Kroz ovo razdoblje se je stalno nalazilo 4—5 članova po raznim okruzima. Do sada smo formirali 5 okružnih NOO-a i to: 1) južno-dalmatinski, 2) srednje-dalmatinski [otok], 3)

⁶ Odnosi se na Jakova Blaževića, člana ZAVNOH-a.

⁷ Izvršnog

⁸ Andrija Hebrang

biokovsko-neretvanski, 4) šibenski i 5) zadarski. Još imamo uspostaviti srednje-dalmatinsko za koje smo izvršili ve pred radove i kninsko.

U južno dalmatinsko okružje ulaze: Dubrova ki, pelješko-mljetski i Kor ula-lastovski. U ovom okružju imamo uz kotarski, 16 op inskih i 57 seoskih. Održali smo po nekoliko puta sastanak sa pelješkim i kor ulanskim NOO kao i sa mnogo op inskih. Tako er smo pomogli organizirati konferencije HSS na Kor uli i Pelješcu. Sve do dolaska okupatora koji se danas nalazi (osim Mljeta i Lastova) u svem okužju, rad NOO-a bio je na dosta velikoj visini gdje su se isticali kao organi borbe, politi ka predstavništva naroda i narodne vlasti. Me utim, dolaskom okupatora svi NOO-i su okrnjeni i njihov rad je sada minimalan, ali po svuda ipak postoje odbori pod kontrolom kotarskih ili okružnih odbora. Odbori su bili glavni inicijatori svih zborova i sveg života u mjestima, pa je njihov utjecaj svakim danom rastao. Svi ovi odbori su birani na demokratski nan t.j. odozdo.

Biokovsko-neretvanski okružni NOO je formiran. Ovaj okrug je sastavljen od tri kotara i to: Makarskog, Imotskog i Metkova kog. U kotaru ima 9 op inskih i seoskih 86 NOO-a. Ranije je ovaj okrug dulje vremena bio oslobo en i tu je rad odbora bio najbolji u cijeloj oblasti i bili su primjerni. U neretvanskom kotaru je stalno okupator i male su mogu nosti za rad, ali ipak odbori postoje i rade prema jakosti pojedinih odbornika. U ovom okrugu je bio strahoviti teror. Ubijeno je na stotine ljudi, nekoliko sela potpuno istrebljeno, a još više do temelja popaljeno. Narod je dosta zastrašen, pa odbori nisu na onoj visini na kojoj bi mogli biti. Imotski kotar je djelomi no bio trenutno slobodan, dok je sad sav pod okupatorom. Svi odbori rade sada kao i u ostala dva okružja ilegalno. Velika je razlika bila od ranije izme u stanja i rada makarskog kotara, imotskog i neretvanskog. Veliki dio odbornika iz makarskog kotara je otišao sa zbijegom u Italiju pa su sada svi krnji u velikoj mjeri, a tako er su krnji i kotarski kao i okružni NOO-i. Sada je rad u ovom okružju vrlo težak jer je okupator u svakom selu.

Najbolji okružni NOO jest za srednje-dalmatinsko okružje¹⁰ koji je u narodu kao takav svojim radom stekao autoritet. U ovom okružju postoje: bra ki, hvarski i viški kotarski NOO koji su uz našu prisutnost izabrani na konferencijama. Op inski NOO ima 16, seoskih 61. Kako smo ve napomenuli svi ovi odbori su birani iz naroda uz ogromno u eš e na izborima, kakove se ne pamti u tim krajevima za nikakvu vlast ranije. U ovom okružju smo više puta održali šire kotarske konferencije dok smo u zadnje vrijeme u sva tri kotara održali široke konferencije na kojima su uz u eš e odbornika u estvovali i predstavnici svih mjesnih, op inskih i kotarskih odbora AF2-a i USAOH-a, tako da je na istima u estvovalo po 100 do 150 delegata koji su dali vrlo dobre rezultate. Ovdje su se još ja e nego bilo gdje drugdje istakli NOO-i i oni predstavljaju može se re i zaista sav narod. I ovdje su odbori krnji, obzirom što je dio otišao sa zbijegom, a manji dio u vojsku, predpostavljaju i da može okupator upasti

⁹ Vidi dok. br. 3, 11, 15 i 31.

¹⁰ Trebalo bi da stoji oto je.

i u ovo jedino danas osloboeno okružje. Kako smo ve rekli da je u ovom okružju održano na stotine zborova, konferencija i t.d. tako e se zapaziti njihova djelatnost i na ostalim odjelima, osobito gospodarskom, prosvjetnom i propagandnom, pa se i iz toga može ocjeniti rad NOO-a u ovom okružju.

Za srednje-dalmatinsko okružje, mada smo izvršili sve predradnje nismo još formirali Okružni NOO što namjeravamo im netko od nas ode na taj teren. U ovo okružje ulaze kotarevi: Sinj, Omiš, Solin, Trogir, Mu i grad Split. Svi kotarski NOO-i birani su na širokim konferencijama, gdje je uvijek bio prisutan jedan lan Oblasnog NOO-a. Svaki kotarski NOO su na terenu i uz velike poteško e održavaju veze sa narodom. U ovom okružju postoje svagdje opinski, seoski i gradski NOO, kojih ima: opinskih 20, gradska 4 i seoskih 165. Ranije dok je veliki dio omiškog kotara bio osloboen, izvrsno su radili NOO-i i za njih se ne može re i isto što za otoke odbore kroz ovo zadnje vrijeme. Sli no je i sa trogirskim NOO koji danas imaju ve e mogu nosti za rad. Mu ki kotar uvijek je bio najslabiji u ovom okružju, ali kao što politiki danas tu stojimo bolje je nego ikada mada i po njemu krstare okupatori dok je ranije bio sav osloboen, tako i rad NOO-a u svakom pogledu je vrš i i bolji. Sinjski kotar se nalazi približno u stanju kao i uvijek, dok je u jednom dijelu ipak mogu s vremena na vrijeme ja i masovni rad, to se ne može re i za drugi dio, t.j. zapadni dio preko Cetine. I u ovom kotaru se NOO u vršuju i sve više povezuju sa narodom, ali oni ipak još uvijek zaostaju za primorskim NOO ovoga okružja. Solinski kotar je skoro uvijek bio velikim dijelom pod okupatorom, a danas je sav, ali ipak u glavnom svi NOO su na terenu i ako uz velike poteško e rade. Oni imaju veliku praksu rada pod ilegalnim uslovima, i njihovi rezultati su primjerni. Ovaj kotar se listom digao u narodni ustanak kao ni jedan drugi u našoj oblasti. Na ovom okružju održano je niz kotarskih konferencija NOO-a. Na ovom okružju organizovali smo dvije šire kotarske konferencije HSS-a, kao i nekoliko opinskih o kojima ste ve upoznati ranije, a koje su imale široki politiki prelom kod HSS-ovaca. Tako er smo u ovom okružju održali oblasnu konferenciju HSS-a za Dalmaciju koja je bila usprkos vrlo loše vojni ke situacije brojno posjeena, a koja bi bila daleko brojnija da nas baš u to vrijeme nije omela neprijateljska ofanziva.

Šibenski NOO je formiran pred kratko vrijeme i njegovo djelovanje se ipak zapaža u narodu. U ovom okružju ima tri kotarska NOO-a i to: Šibenski, Vodi ki i Kistanjski. Opinskih ima devet, gradskih jedan a seoskih sto, ve se iz istog razabire da jedino u dva sela ne postoje (Rupama i Kistanjama). Svi ti kotarski NOO-i izabrani su kao i u drugim okruzima na konferencijama uz prisutnost našeg jednog lana. Rad ovih odbora je uza sve svoje nedostatke ipak daleko bolji, povezaniji i vrš i, nego je bio ranije i ovdje NOO se sve više povezuje sa narodom. Mi smo ovom okružju kako i ostalim sjeverno-dalmatinskim okružjima dali manju pomo , nego drugim okruzima što se donekle da opravdati radi toga što su uvijek bili najudaljeniji od našeg sjedišta pa je i to jedan razlog da odbori nisu na onoj visini gdje bi uz našu ja u pomo mogli biti, ali ipak

u zadnje vrijeme i u tom pravcu se kreće napred tako da se uvijek dva
lana oblasnog nalaze na sjeverno-dalmatinskim okruzima.

Isto tako je u zadnje vrijeme formiran i O NOO Zadar u koji ulaze tri
kotara: Biograd na moru, Benkovac, Preko i grad Zadar. U ovom okružju
postoje svi opinski NOO-i i oko 80 seoskih. Iako iz izvještaja ne možemo
razabrati gdje odbori nisu uspostavljeni držimo da nema ni jednog mjesta
gdje isti ne postoje. Ovdje rad odbora je sličan radu odbora u šibenskom
okružju a okolnosti pod kojima se radi su također iste. Obzirom što ni
ovi kotarevi u zadarskom okružju nisu dobili jednu temeljitiju direktnu
pomoć od nas pa u mnogom i ne znaju i postaviti stvari, rad odbora
hramlje te ćemo nastojati da što prije neki drug od nas sa više prakti-
nog iskustva pođe na tamošnji teren. Također su i ovdje održane kon-
ferencije NOO-a ali manje (izuzev kninskog okružja) nego u mjestu kojem
drugom okružju. Veze sa njima imamo ali su spore i nesigurne.

Kninski okružni NOO nismo još formirali, ali još uvijek su za to
vrlo slabi izgledi. Kao što se ovdje najlošije politički stoji od cijele oblasti
taj nesrazmjer je još u većoj mjeri na organizacionom polju. U ovo okružje
ulaze: kninski, drniški i vrljički kraj. Mi do sada imamo jedino formiran
kninski NOO koji ponešto radi i koji [ima] formiranih nekoliko opin-
skih i deset seoskih NOO-a. Vrljički NOO bio je kooptiran, ali ne radi
uslijed stalnih upada etnika u taj kraj, što mi tu nemamo nikakvog na-
šeg kadra na koji bi se mogli osloniti i što su previše udaljeni od nas. Od
tog kotarskog NOO nemamo nikakvih podataka, a sumnjamo da bi nešto
tako postojalo u organizacionom smislu u tom kotaru. Sa drniškim kra-
jem ne samo što nema nikakve veze i pregleda dogaća, već to nemaju
ni njima susjedni kotarevi, iako bi donekle trebali i mogli, a to osobito
se može reći za kninski. Mi smo postavili pred naše članove koji su sada
na kninskom okružju da svakako uhvate vezu sa Drnišem i da se i tamo
otporne sa radom, jer žalosna je činjenica da je tamo stanje još uvijek
onakvo kao pred dve i pol godine, dok se u cijeloj našoj oblasti kao i u
cijeloj zemlji napravio ogroman korak napred.

Kako su uglavnom po ev od Oblasnog NOO-a do seoskih ispunili one
zadatke koje je oblasni NOO pred njih postavio na svojoj konstituiraju-
ćoj skupštini, odlučili smo na sjednici održanoj 19. XII. 1943. da održimo
drugu skupštinu za 21. I. 1944. i to baš na dan godišnjice održavanja prve
skupštine. Za tu skupštinu smo pozvali uz dosadašnje vijećnike i po jed-
nog delegata iz svakog kotarskog NOO-a te po dva delegata od svakog
okružnog NOO-a, a isto tako su trebali doći i delegati kotarskih i okružnih
odbora AFZ-a i USAOH-a. Poziv je bio popravljen kraćim objašnjenjem u
kojem se govori o izvršenom radu kroz minulih godinu dana i o potrebi
sazivanja skupštine na kojoj bi se pred sve odbore postavili novi zadaci u
vezi odluka ZAVNOH-a i AVNOJ-a donesenih na njihovim drugim zasje-
danjima. Mada su pozivi već upućeni, uslijed novonastale vojne situa-
cije skupština se neće održati.

Od zadnjeg iscrpnog izvještaja kojeg smo vam uputili u julu prošle
godine za sve NOO-e može se reći da su napravili veliki korak na proši-
renju istih još više na njihovom osamostaljivanju, povezivanju i u vrš e-

nju. NOO su prerasli iz organa borbe (što nisu prestali da budu) u organe vlasti, a afirmisali su se kao politički organi naroda. Narod u njima sve više gleda svoje pravo i jedino predstavništvo, koje svakom prigodom i svakim danom daje sve više podršku u borbi i radu. Kao što smo već naglasili da je ovaj izvještaj krnji i iz njega se ne može dobiti potpuni uvid u rad NOO po odjelima, pa se zato ne može po ovom izvještaju ocjeniti koliko je koraka napravljeno u organizacionom proširivanju, osamostaljivanju, povezivanju i u vršenju više ili manje svih NOO-a u Dalmaciji.

Privredno-financijski odjel. Koncem augusta p.g. uputili smo vam bili naš posljednji izvještaj o radu privredno-financijskog odjela ovog NOO-a. Tom prilikom smo vam javili kako je taj odjel započeo svojim sistematskim radom. I baš kad je odjel počeo sistematski da funkcioniše, nadošlo je njemačko nadiranje u Dalmaciju uslijed kojeg je, prema odluci prvog i Oblasnog NOO-a Dalmacije obzirom na situaciju 3. IX. 1943. donesena odluka da se svi članovi I.O.¹¹ raspodjele po terenu i uslijed te odluke rasformiran je i privredno-financijski odjel, a njegova arhiva odbora je bunkerirana. Uslijed kapitulacije Italije i oslobođenja velikog dijela Dalmacije članovi I.O. našli su se na terenu i pružili su pomoć pojedinih kotarskim NOO-ima. I.O. našeg NOO-a prvi se je put ponovno sastao u Livnu 25. X. 1943. i tom prilikom je donesena odluka da se ponovno formira privredno-financijski odjel. Neposredno poslije donošenja ove odluke nametnula se je potreba da drug odgovoran po privredno-financijskoj grani rada, napusti Livno (centar) i pođe na Vis da bi tu organizovao prijem i raspodjelu hrane koju su upućivali saveznici. Uslijed toga je i samo organizovanje odjela ostalo odgođeno. Uslijed vojne situacije naš odbor je svoje sjedište prenio iz Livna na srednjedalmatinsko otočje (Hvar), gdje je prva sjednica I.O-a održana u Starom Gradu 6. XI. 1943. Neposredno je pristupljeno organizovanju privredno-financijskog odjela, koji je počeo sistematski da radi i da svoj rad rasprostire prema mogućnostima po cijeloj oblasti, ali uslijed novo nastale situacije, 24. XII. 1943. donesena je odluka da I.O. napusti svoje dotadašnje sjedište. Neki članovi odbora su raspoređeni po terenu dok je radni centar još uvijek u pokretu. Uslijed ovog pokreta arhiva je opet bunkerirana.

Smatramo da je bilo potrebno da istaknemo ove pojedinosti kako bi opravdali pomanjkanje detaljnih podataka u izvještaju ovog odjela, koji je po svojoj prirodi morao velikim dijelom da bude protkan tim brojkama.

1) Gospodarski odjel: Skoro pri svim NOO-ima su organizovani gospodarski odjeli od ponekoliko lica (3—5) kojima redovno rukovode blagajnici odbora. Ovi odjeli imaju svoje komisije koje rješavaju razne gospodarske probleme, koje svakodnevni život nameće. Tako su za vrijeme žetve bile formirane komisije za sakupljanje i za sklanjanje žetve, komisije za raspodjelu hrane, komisije za prikupljanje i pripremljanje pekmeza i sušenje smokava i t.d. U glavnom njihov ekonomski život se razvija pod rukovodstvom Kotarskih gospodarskih odjela naročito kod zrelijih ko-

¹¹ Izvršnog odbora.

tarskih NOO-a. Ovi gospodarski odjeli pri nižim NOO-ima uglavnom vrše direktive kotarskih NOO-a, a okružni vrše kontrolnu ulogu i paze da bi se direktive koje primaju od Oblasnog NOO-a i ZAVNOH-a pravilno i jednoobrazno provodile. U tom svom radu gospodarski odjeli dali su vidni rezultat naročito u pogledu afirmiranja NOO-a u narodu. Pravilnim svojim radom naročito su komisije za raspodjelu hrane afirmirale autoritet NOO-a, a tamo gdje je njihov rad bio manjkav osjetilo se je i slabljenje autoriteta i narodne vlasti. U takvim slučajevima ovaj odbor nastojao je dati i potrebne direktive da ispravi greške nižih odbora, a gdje se pojavila potreba i mogu nost i da direktno intervenira.

Privredno-financijski odjel ovog odbora je davao poticaje i rukovodio je raznim kampanjama: prikupljanje žetve, za prigrotovljanje pekmeza od grož a, sušenje grož a i smokava, prikupljanje roga a, soljenje riba, prikupljanje soli iz mora, prikupljanja rublja i odjevnih predmeta i drugo.

Privredno-financijski odjel ovog odbora je rukovodio organiziranjem ribarenja, pomagao je i posticao prikupljanje ulja i u tom pravcu i uputama i materijalno pomagao niže odbore opskrbljuju i iste benzinom, naftom, mazivom i potrebštinama za uljarne. Od naše strane davana su uputstva za organizovanje uljarna, pomoć i za prikupljanje i prigrotovljanje plodova i maslina. Ovaj odbor je nadalje prenosio na niže odbore sve direktive koje je po ekonomskoj struci dobivao od ZAVNOH-a.

2. Narodno-oslobodilački fondovi. Pri svim NOO-ima organizirani su NO fondovi kojima rukovode blagajnici. Ma da ne raspolažemo ta nima podacima o stanju i radu fondova pojedinih odbora, možemo ustvrditi da su NO fondovi u Dalmaciji u glavnome odgovorili svim onim zadacima, koje im je nametnula situacija i svakodnevi život. Oni su uspjeli da usvoje fondove, prikupe od naroda viškove, kojim se je u prvo vrijeme poslije kapitulacije skoro isključivo izdržavao NOV sa svim onim jakim prilivom boraca koji su stupali u N.O. Vojsku a kojih je bilo na desetine hiljada. N.O. Fondovi na Pelješcu na pr. su za cijelo vrijeme jesenjeg ribolova uspjevali da opskrbljuju vojsku i stanovništvo ribom dok je u cijeloj Dalmaciji vojska za cijelo vrijeme sazrijevanja voć a bila obilato opskrbljena grož em i smokvama. Vinom je vojska stalno opskrbljivana na in da je svaki borac dobivao po pola litre vina dnevno. Sami otoci Bra , Hvar i Vis su dnevno izdavali po jedan vagon vina za vojsku. Prvih mjeseci poslije žetve N.O. Fondovi su opskrbljivali vojsku i žitom dok sjeverna Dalmacija i danas još opskrbljuje jedinice NOV koje tamo operišu žitom i mesom. N.O. Fondovi nadalje opskrbljuju ogroman dio vojnih jedinica u Dalmaciji uljem. Naročito pažnju posvećivali su N.O. Fondovi bolnicama opskrbljuju i iste svim onim im je odnosni kraj raspolagao.

Pored brige oko opskrbe vojske N.O. Fondovi su morali da svoj rad orijentišu u pravcu pomaganja siromašnim i potrebnim slojevima naroda. U tom pravcu su Fondovi djelovali naročito u posljednje vrijeme kad je vojska dolaskom iz inozemstva bila u glavnom opskrbljena. U svom djelovanju su pojedini fondovi pokazali naročito aktivnost na pr. N.O. Fond otoka Mljet, gdje je obzirom na mali broj stanovništva sakupljena

ve a koli ina hrane za vojsku i narod. N.O.F. kotarski NOO Kor ule gdje je u prvim danima kampanje za sakupljanje ulja sakupljeno u samom Blatu 4.000 litara a u Veloj Luci 6.000 i 300 hl vina. U Komiži je na pr. u jedan dan sakupljeno jedan vagon vina. U Blatu na Kor uli je na jednom javnom zboru sakupljeno nekoliko vagona vina. Narod Pelješca je za vrijeme borbe obilato opskrbljivao vojsku mesom, vinom i drugom hranom. Kotarski NOO Trogira je u kampanji za sakupljanje odje e sakupio rekordan broj raznih odjevnih predmeta. Ima fondova koji u glavnom zadovoljavaju svoje zadatke, a ima i onih koji su obzirom na mogu nosti manje ili više podbacile. Naro ito se kriti ki moramo osvrnuti na pitanje omasovljenja fondova kod raznih odbora. U tome ima dosta propusta i sa naše strane što nismo dovoljno uspjeli da u tom pravcu direktno dovoljno djelujemo na razne odbore, ali mana u mnogom je nastala uslijed toga što nam prilike, osobito vojni ke naravi, nisu dozvoljavale da se približimo pojedinim odborima i da im damo potrebitu pomo .

Prilikom kapitulacije Italije N.O. Fond ovog odbora je što konficirao, što rekvirirao na samom otoku Visu 50 vagona slane ribe, 9 vagona konzervirane ribe i 5 vagona soli. Na Lastovu i Veloj Luci su tako er konfiskovane ve e koli ine ribe i soli. U Stonu je konfiskovana ve a koli ina soli koja je za kratko vrijeme naše vlasti u Stonu djelomi no podjeljena okolnom narodu a jedan dio je prenesen u Biokovo, Kor uli i Pelješcu upotrebljavana za ishranu vojske i naroda. U Dugom Ratu konfiskovana je jedna ve a vagona koli ina cianimida, koja je raspore ena me u okolne kotare i razdijeljena me u narod za ubrenje zemlje.

N.O.F. u Splitu koji je do kapitulacije Italije bio 'naš najaktivniji fond koji je u mnogome izdržavao izdatke za potrebe N.O. Borbe u Dalmaciji danas je uslijed emigracije velikog dijela stanovništva i aktivnosti iz N.O. organizacija poreme en ali se njegovo reorganizovanje ve osjea. Ma da o tome nemamo ta nih podataka znamo da N.O. Fond Dubrovnika pored izdržavanja žrtava reakcije koje u Dubrovniku ima dosta znaajno pomaže NOV i PO u Hercegovini.

Primjera radi citiramo da je N.O. Fond kotara Vodice ubrao kroz mjesec novembar lira 49.527.65, vina 16706 l, rakije 80 l, smokava 1404 kg, kukuruza 1141 kg, še era 6755 kg, ulja 78,50 l, soli 3.008 kg. Pošto nemamo naš arhiv pri ruci ne možemo vam dati ta an pregled rada N.O. Fondova u Dalmaciji.

Ubiranje nov anih doprinosa raznih N.O. Fondova raznoliko je prema krajevimai ma da u tom pogledu N.O. Fondovi ne pokazuju velike rezultate ipak svi ti doprinosi ubrani u fondove dovoljni su za potrebe odbora, a mana odbora je i naša da još uvijek nismo uspjeli da provedemo praksu da se 70% prihoda iz kotarskih N.O. Fondova nama upu uju. Me utim, iako fondovi taj iznos od 70% ne upla uju nama oni esto, kolikogod da je to nepravilno predaju ve e iznose novca pojedinim vojnim jedinicama.

Ovo pitanje, kao i pitanje opskrbe vojske iz fondova, te pitanje rekvizicije i konfiskacije raspravljali smo i definitivno pravilno postavili u dogovoru sa ekonomskim odsjekom štaba VIII. Korpusa NOVJ shodno od vas ranije primljenim direktivama. Ovo pitanje je bilo potrebno ras-

praviti kako bi se izbjegle sve nesuglasice izme u pojedinih NOO-a i vojnih jedinica i kako bi se u pogledu rada po svim pitanjima zaveo potreban rad i jednoobraznost. U pogledu ja anja i u vrš enja fondova održao je nekoliko konferencija ovaj Odbor sa Okružnim i kotarskim NOO-ma, kojima su prisustvovali i delegati vojno pozadinskih vlasti, a u tom pravcu je ovaj odbor uputio nižim odborima i nekoliko direktivnih okružnica.

3. **Nabavna poduze a.** Da bi oživio privredni život i trgovinu ovaj odbor je pored ostaloga preduzeo potrebno da se pri K. NOO-ima organizuju nabavna poduze a. U tom pravcu direktivnim okružnicama date su upute svim kotarskim NOO-ima (Pelješac, Kor ula, Bra , Hvar, Vis, Makarska, Omiš, Trogir, Šibenik) kao i pri nekim okružnim NOO-ima (Biovskovo-neretvanski, Srednjedalmatinsko oto je) organizovana su nabavna poduze a, od kojih su neka dala dobrih rezultata, mnoga od njih su u najboljem razvitku usled neprijateljske okupacije bila ometena u svom radu. Tako su mnoga od ovih poduze a bila ve organizovala izmjenu robe sa južnom Bosnom (Livno) i pripremili se za izvoz svojih produkata dublje prema Bugojnu i Jajcu, ali ih je u tome omela neprijateljska ofanziva. Mnoga nabavna poduze a su bila organizirala izmenu robe izme u pojedinih kotara, te sa kotarevima iz Sjev. Dalmacije, ali ih je u tom pogledu omelo neprijateljsko nadiranje prema obali i na otoke. U projektu je bilo i formiranje oblasnog nabavnog poduze a za cijelu Dalmaciju ali smo privremeno odustali od tog projekta uslijed novo nastale situacije. Izmjenjivalo se ve inom sol, južno vo e, vino, ulje i rakija, za žito, stoku, krumpir, duvan iz Bosne, dok su me usobno oba nabavna poduze a izmjenjivala viškove proizvoda svojih krajeva (ulje, roga e, smokve, slanu ribu, kukuruz i t.d.).

4. **Ekonomsko stanje naroda,** je op enito oskudno. Žita kojeg je u prvim mjesecima poslije žetve bilo ponešto, od oktobra mjeseca nema više nikako osim u sjev. Dalmaciji gdje ga u malom broju kotara još ima (Zadarski, kninski i manji dio šibenskog okruga, te metkovski kotar). Ali i tamo gdje ima nešto žita okupator stalno plja ka i odnosi i ono malo što je preostalo.

Stoka je tako er mnogo stradala dijelom što je narod do maksimuma istu davao partizanima, a ono što je preostalo oplja kao je okupator. Smokva je ove godine bilo u dovoljnoj koli ini u ve ini primorskih krajeva ali uslijed nestašice druge hrane narod je smokve u glavnom pojeo osim na isto nom dijelu Hvara, gdje ih ima nešto više i u Makarskom primorju, koje da nije bilo neprijateljske okupacije moglo da izveze do 20 vagona.

Grož e je ove godine dobro rodilo pa je vina bilo u izobilju u svim krajevima tako da se je postavljao problem sudova u koje bi se pohranilo novo vino. Taj problem se je nametnuo dijelom s razloga, što je tokom minule godine okupator popalio mnogo ba ava (naro ito u makarskom primorju) a dijelom stoga što je veliki dio vina od lanjske berbe ostao po konobama neprodat. Ovaj odbor je nastojao da seljacima u tome pomogne savjetima i uputama o pravilnoj raspodjeli ba ava. U nekim slu ajevima ovaj odbor je uspio da nabavi manji broj ba ava i podjelio me u najpotrebnije.

Dobiveno vino nije moglo da se iskoristi, jer uslijed novo nastale političke situacije vino se nije moglo iznositi na tržište. Jedan mali dio je iz omiškog i imotskog kraja upuivan u Bosnu, tako isto i rakija, ali sve to u manjim neznatnim količinama. Ovaj odbor je bio preduzeo mjere da omogući i tu trgovinu u znatnim razmjerima, ali u tome ga je spriječila neprijateljska ofanziva.

Uslijed toga veina vina ostala je po konobama sa ostatkom prošlogodišnjeg vina. Neprijatelj je prilikom upada na Pelješac prolio mnogo vina i popalio mnogo bačeva. Slično se dogodilo i u makarskom primorju, gdje su velike količine vina opljačkane. Sa Koru ule nemamo izvještaje ali treba pretpostaviti da i tamo velika količina vina bitiod neprijatelja opljačkana i uništena.

Vina za izvoz još ima na Visu oko 500 vagona, na Hvaru oko 800 vagona, na Braču oko 60 vagona, dok za druge krajeve nemamo podataka.

Isprieno je i nešto rakije (tako na pr. na srednjem dalmatinskom otoku Braču, Hvar, Vis — ima oko 25 vagona za izvoz). Prema potrebama vojske od rakije se je pravio destilat i tako su sve bolnice bile opskrbljene dovoljnom količinom alkohola.

Mi smo blagovremeno dali direktive za kampanju pečenja pekmeza od grožđice, ali se bile stvorile zalihe zdrave hrane, ali odbori nisu shvatili korisnost ovih uputa i u tome nismo postigli željene rezultate, tako da je pekmeza bilo priugotovljeno samo nekoliko vagona, od toga najviše u Vrgorskom kraju i nešto malo na Hvaru, Koru i Pelješcu, a u drugim krajevima sasvim neznatne količine. Od ostalog voina bilo je nešto više rogača na Visu i badema u Makarskom Primorju (oko 2 vagona) i Trogiru. To voina je narod iskorištavao za prehranu tako da se narod Komiške opskrbljuje još i danas uglavnom time ishranjuje.

Rod maslina je ove godine bio rekordan u Makarskom i Omiškom primorju, na Pelješcu i Koru dok je u ostalim krajevima bio osrednji i u nekim mjestima podbacio, ali baš u Braču kad je kupljenje maslina i priugotovljavanje ulja bilo u punom toku, neprijatelj je izvršio upad u krajeve najbogatije uljem i time potpuno poremetio kupljenje maslina i priugotovljavanje ulja. Tako je na pr. kotar Makarski koji bi inače bio pripremio oko 20 vagona ulja za izvoz, prikupio minimalne količine. Isti slučaj se je desio sa Koru i Pelješcem. Uslijed toga trpe svi oslobođeni krajevi u pomanjkanju ulja, a također i vojska. Na Hvaru ima nešto ulja, a tako isto i na Braču, ali te količine ne mogu da zadovolje tamožnje potrebe naroda. Na Visu nema uopće maslina, a u sjevernoj i južnoj Dalmaciji ima nešto malo, ali sve je to minimalno i neznačajno. U tvornicama ribe u Komiži je rekvirirano 1.5 vagona ulja nakon kapitulacije Italije, ali to ulje je već velikim dijelom podjeljeno vojsci i narodu. Još postoji zaliha od cca 25 kv koja nije dovoljna ni za najpotrebnije slojeve naroda na Visu.

Ljetni ribolov je bio ove godine rekordan, ali uslijed vojničke situacije i ranijih zabrana ribarenja (od strane okupatora) samo je djelomično mogao da bude iskorišten. Ipak je narod otoka uspio da osoli jedan dio ribe naročito na Visu, te Koru, Lastovu i Hvaru i narod je rado preko nabavnih poduzeća tu ribu mjenjao za smokve, rogače, ulje, duhan i t.d.

Za vrijeme ljeta i rane jeseni narod uz more (tamo gdje okupator nije spalio mreže) ishranjivao se je svježom ribom, koje je bilo u dovoljnim koli inama. Ovaj odbor je koliko je mogao pomagao onim krajevima koji su oskudjevali ribarskim alatom, na takav na in što je iz krajeva gdje je bilo više alata opskrbljivao one krajeve u kojima je neprijatelj uništio sav ribarski alat.

Iz ovog, ma koliko nepotpunog prikaza ekonomskog stanja naroda vidi se da je neposredno poslije žetve, dok je još bilo grož a i u primorskim krajevima ribe nekako kuburio, ali sa približavanjem zime stanje se sve više pogoršavalo, tako da je ono sada kriti no. U mnogim krajevima, naro ito trogirskoj zagori, u skoro cijelom srednje-dalmatinskom okrugu, na otocima a naro ito na otoku Bra u, gdje se kod naroda uslijed slabe ishrane ve pojavile bolesti, bilo je i nekoliko slu ajeva smrti od gladi.

Prema svemu izloženom vidi se da je ekonomsko stanje naroda Dalmacije vrlo loše, a i da ne govorimo o oskudici odjevnih predmeta, koji se za cijelo vrijeme trajanja rata nisu nikako obnavljali, a i onako su bili oskudni.

5. Pomo Vrhovnog štaba. Pored ovako lošeg ekonomskog stanja naroda Vrhovni štab, baš sam drug maršal Tito donio je odluku da narodu u Dalmaciji, koji se listom povezao uz narodno oslobodila ku borbu treba svim mogu im sredstvima iza i u susret, pružiti mu pomo . Pošto su u po etku novembra po ele da pristižu izvjesne koli ine hrane koje je Vrhovni Stab dobio od saveznika, prema odluci druga Tita, dvadeset i pet posto od ukupno primljene hrane bilo je odre eno za potrebe naroda Dalmacije. Brigu oko prijema i raspodjele te hrane povjerio je Vrhovni štab ovom odboru i mi smo u tu svrhu obrazovali komisiju za prijem i raspodjelu hrane na Vis, koja komisija je radila po direktnim uputama i kontrolom privredno finansijskog odjela ovog odbora. Ma da koli ine ovako primljene hrane ni iz daleka nisu bile dovoljne za najnužnije potrebe izgladnjelog naroda Dalmacije ipak je tako pružena pomo bila od velike koristi, a i politi ki je imala svoj rezultat, jer je narod bio svjestan da narod prima od Vrhovnog Štaba po odluci samog vrhovnog komandanta, koji uvi a potrebe naroda, pa ak i od potreba vojske ukida, da bi pomogao potrebnom, ali svjesnom narodu Dalmacije.

Iz ovih izvora su prehranjivani i razni zbjegovi nastali uslijed neprijateljskog nadiranja. Ukupno je do sada primljeno oko 50 vagona hrane kako je detaljno specificirano u priloženom iskazu. Ta hrana je dijeljena narodu (razumije se besplatno), prema stvarnim potrebama pojedinaca, vode i pri tome prvenstveno ra una o najpotrebnijima, o nezbrinutim familijama partizana i narodnih boraca te žrtava reakcije. Odluku o podjeli hrane donosili su NOO-i na terenu na javnim zborovima, gdje su birane komisije sa zadatkom da provedu pravilnu podjelu. Hrana se djelila po kotarevima prema mogu nostima dostave.

6. Zajam ZAVNOH-a. Svojevremeno smo od vas primili obveznice zajma u iznosu od 1.050.000 kuna. Cim smo obveznice primili mi smo odmah razdijelili K. NOO-ima radi plasiranja sa striktnim uputama da se kampa-

nja za upisivanje brzo sprovede ne uzimaju i za to više od jedne do dve nedelje. Prilikom podjele obveznica mi smo istakli politiku važnost zajma i upozorili odbore na njegov značaj. Ali obzirom na nestalnu i stalnu promjenljivu vojnu situaciju komunisti [u] NOO-i koji su primili obveznice stalno su morali da se kriju po bunkerima, da rukovode evakuacijom naroda, vode brigu o hitnim potrebama naroda i stoga nisu mogli svi da na vrijeme izvrše upisivanje i realizaciju zajma. Ukupno je po odborima razdijeljeno 950.000. Do sada smo dobili jedino od okružnog NOO-a Zadra obračun za primljene obveznice i iznos od Kuna 100.000. koji vam u prilogu dostavljamo. Na račun još neprimljenih iznosa zajma šaljem vam Kuna 400.000 ostatak ćemo vam poslati im od naših odbora primimo novac.

U pogledu plasiranja daljnjih iznosa zajma isto ćemo da su prilike vrlo nepovoljne u prvom redu zato, da narod nije uspio da unovči svoje proizvode (vino i rakiju) pa je ostao bez gotovine, a s razloga što je obzirom na stalne neprijateljske upade i zasjede teško prenositi obveznice bez opasnosti da iste upadnu u neprijateljske ruke.

U pogledu zajma u lirama isto je stanje. Mi bi ipak mogli na sebe da preuzmemo plasiranje zajma u iznosu od Lira 200.000, koliko vjerujemo da bi kroz kratko vrijeme mogli da realizujemo.

U pogledu daljnje mogućnosti plasiranja u lirama obračunamo se sjeverodalmatinskim okružnim NOO-ima da nam daju svoje mišljenje koliko bi oni mogli da plasiraju. U naprijed nam je teško predvidjeti, pa prema tome im primimo izvještaje od tih odbora, mi ćemo vam se javiti i reći vam naše mišljenje o tome.

7. Trgovina i industrija. Pored onog što smo gore istakli moramo napomenuti da je trgovina u cijeloj Dalmaciji u punom zastoju, što je uslijed prilika i razumljivo. Osim raspoloživih količina vina i rakije u Dalmaciji ima još za izvoz izvjesnih količina etera, ulja (ružmarinovog, kaduljina, lavandule), oko 15 vagona višnjaka na Braču i u veškim količinama buha i suhih višanja. Kotarski je NOO Visa bio uputio u Italiju 2 delegata da pokušaju tamo osigurati razmjenu vina, rakije i ostalih raspoloživih artikala sa artiklima kojima raspolaže Italija. Usprkos da su ti delegati bili od službenih talijanskih vlasti (i od samog ministra za korporacije) prividno dobro primljeni oni u svom zadatku stvarno nisu uspjeli, jer im je tada nužno zelja, suhog voćega i kod nas ima, a u zamjenu je od njih traženo slane i konzervirane ribe. Mi takvu transakciju nismo mogli odobriti jer se njome krnji i naš prestiž u inostranstvu a i zato što zamjena ne bi bila korisna, jer bi time iz zemlje izvezili hranjive artikle koje zamjenom ne bi valjalo nadoknaditi.

Ovaj odbor se bavi mišlju, a i sam je svojevremeno bio donio i odluku da u Italiju uputi radi nabavke i zamjene potrebnih artikala jednu delegaciju. Ali pošto se jedan član I.O. nalazi u Italiji i tamo vodi brigu o smještaju i organiziranju izbjeglica, koje tamo upućujemo, te o ekujemo njegov povratak da bi nam on podnio izvještaj o mogućnostima rada takve delegacije.

U pogledu industrije u Dalmaciji možemo da kažemo da je ista na osloboenom i neosloboenom teritoriju potpuno u zastoju, bilo joj fale sirovine bilo što nema pogonskog materijala uslijed uništenja i onesposobljenja električnih centrala od strane partizana. Tako isto je i sa rudnicima koji ne rade.

8. Bazno. Da bi se što efikasnije pružila pomoć izgladnelom narodu Dalmacije, na inicijativu ovog odbora održana je konferencija sa delegatima VIII. korpusa NOVJ na kojoj je donesena odluka da se vojnicima na otocima snize obroci hrane, a razlika da se preko ovog odbora podijeli najsiromašnijim i najpotrebnijim slojevima naroda.

Pored toga direktnim okružnicama i direktnom pomoć i davana su uputstva svim nižim NOO-ima po svim važnijim gospodarskim problemima koji su se nametali.

9. Prosvjetni odjel. Po dolasku na otoke, pri ovom I.O. ponovno je formiran Prosvjetni Odjel od tri lica. Odjel je rukovodio prosvjetnim radom svih područnih NOO-a u Dalmaciji. Pri svim NOO-ima tako er postoje prosvjetni odjeli (od tri do pet lica) u kojima pored odgovornog **druga** iz odbora ulaze i po jedna drugarica iz A.F.Ž. i drug omladinac iz USAOH-a.

Narodna briga prosvjetnog odjela bila je organiziranje narodne prosvjete na cijelom osloboenom teritoriju. Otvorene su osnovne škole koje su radile po uputstvima koja smo od vas dobivali. U školama su podučavali u itelji i u iteljice, a gdje ovakvih nije bilo njihova mjesta su popunjavana intelektualcima raznih zvanja, sklonih N.O.B. U mnogim mjestima i selima poluosloboene teritorije tako er rade naše škole prema gornjim principima. Pošto je narod primorske Dalmacije u glavnome pismen nije se nametala potreba održavanja analfabetskih tečajeva ali u krajevima zagorske i sjeverne Dalmacije održanih je i nekoliko analfabetskih tečajeva kao i niže prosvjetnih. Po nekim kategorijama gdje je zato bilo uslova i gdje su prilike dozvoljavale održano je i nekoliko u iteljskih konferencija na kojima su u iteljima davana uputstva za daljnji prosvjetni rad.

Za potrebe nastavnog osoblja izdao je ovaj odjel naputke za rad, a i neki Kotarski NOO-i su u pomanjkanju uputstava još ranije bili izdali slične naputke.

Ovaj odjel kao i prosvjetni odjeli pri Kotarskim NOO-ima su nastojali da pribave što više školskih potrebština za potrebe u itelja i iteljica, kako uslijed nestašice ne bi trpila sama obuka.

Pored osnovnih škola radilo je na osloboenom teritoriju i 9 građanskih škola.

Uslijed neprijateljskog nadiranja nekoliko škola moralo je obustaviti rad u onim krajevima gdje je neprijatelj u posljednje vrijeme okupirao.

Na osloboenom teritoriju su neke školske dvorane momentalno [momentalno] da budu upotrebljene za privremeni smještaj vojske i zbijega ali takvo stanje ne može dugo trajati i školski rad u tim dvoranama mora se kroz najkraće vrijeme normalizirati.

Cijelo nastavno osoblje je primalo opskrbu i hranu od NOO-a. Neki NOO-i su organizirali i kuhinje iz kojih su školska djeca primala tople obroke hrane.

10. Propagandni odjel. Ovaj odjel je formiran u zasebni odjel i nije skupa sa prosvjetnim odjelom kao ranije za vrijeme dok smo bili u Livnu, a istog smo oja ali kad smo došli na otoke. Isti broji 6 članova i to: uz druga Dr. Zanka ispred Oblasnog ušli su u odjel neki drugovi iz »Slobodne Dalmacije« i neki iz odbora za umjetnike, književnike i javne radnike narodnog oslobođenja u Dalmaciji. Rad ovog odjela se je po eo dobro razvijati ali uslijed ve napomenutih vam razloga i ovaj odjel se je snizio na tri člana.

Uz izdavanje »Slobodne Dalmacije« koju smo zadnje vrijeme štampali izdajemo »Dnevne vijesti« kao i radio vijesti. Od umnoženog materijala umnožili smo u 200 komada. Važnost i učešća žena u narodnoj vlasti, u 125 komada. Naputci za održavanje nižih prosvjetnih tečajeva i rad u jednoobraznim školama u 1.000 komada. Historijsko zasjedanje AVNOJ-a i letak u 200 kom. Živio VIII Korpus NOV. Umnoženje ovog materijala je u glavnom sve u XII mjesecu pr. godine.

18. i 19. XII. održana je u Hvaru konferencija umjetnika, književnika i javnih radnika Dalmacije.¹² Na konferenciji nisu bili zastupljeni neproductivni radnici već samo productivni. Broj učesnika je bio 39, 5 odsutno. Njihov broj je mogao biti veći i da se je na vrijeme temeljitije pripremilo. Na ovoj konferenciji je biran i njihov odbor od 8 članova. Sa konferencije je upućen proglas svim književnicima, umjetnicima i javnim radnicima kao i narodu Dalmacije. Također pri Oblasnom NOO postoji Kazališna grupa od 20 članova. Ista je davala niz priredaba po ev od Livna i Duvna pa kroz Makarsko Primorje i na Korčuli dok su bili oslobođeni. Također je dala niz priredaba na Hvaru i Visu. Predviđaju i da ćemo se morati nešto prebacivati po terenu, a da bi bili što pokretniji, pri reduciranju članova i personala ostalih odjela, prebacili smo i ovu kazališnu grupu kao cjelinu u vojsku, dodijelivši je štabu XXVI Divizije, pri kojem grupa i dalje radi.

U Hvaru postoji najstarije kazalište na Balkanu. Isto je za vrijeme Talijana u mnogome oštećeno i nikako nije radilo pa smo ga mi dali popraviti i u istom dali nekoliko uspješnih priredaba.

Kao što Oblasni ima svoje glasilo tako imaju i 4 okružna NOO-a kao i niz kotarskih, koji uz radio vijesti donošaju ponešto i lokalnog, dok u velikom broju preštapavaju direktivne članke koji se tiču N.O. Borbe iz naše centralne štamparije »Vjesnika«, »Naprijed«, »Slobodne Dalmacije« i t.d.

Propagandni odjeli po svuda funkcionišu, osobito njihov je rad zamašan na oslobođenom terenu. Srednje dalmatinsko otočje Okružni NOO ima i svoju kazališnu grupu od 18 članova koja također pokazuje dobre rezultate. Isto tako su postojale te grupe i u Biokovsko-neretvanskom okružju kao i južno dalmatinskom dok nije upao neprijatelj. Također postoji

¹² Vidi knj. 9, dok. br. 148.

niz takvih grupa po kotarevima, op inama i selima koji su dali na stotine priredaba koje su imale vrlo lijepih rezultata.

Rad propagandnog odjela se je manifestirao prigodom proslave Oktobarske Revolucije. U o i iste gorile su hiljade krijesova i bakljada po ev od Cavtata pa sve do Velebita. Svuda su se istacale nacionalne kao i crvene zastave, bilo na oslobo enom i poluoslobo enom teritoriju. Zbo- rovi i mitinzi održani su svugdje na oslobo enom i poluoslobo enom ter- ritoriju a na neoslobo enom teritoriju konferencije i širi sastanci. U eš e naroda na zborovima, konferencijama i priredbama je bilo ogromno kao nikada i nijednom prigodom do sada.

Tako er rad ovog odjela se još ja e istakao popularišu i odluke do- nesene na II zasjedanju AVNOJ-a a još više pri populariziranju Nacio- nalnog komiteta, Maršala Josipa Broza Tita i t.d. kao i prigodom izbora za NOO. Sva Dalmacija je ukrašena našim parolama.

Tako er su dana i mnoga direktna uputstva svim propagandnim odje- lima pa u vezi toga u svim aktuelnim zgodama upu uju im se cirkular- na pisma.

U radu ovog odjela, kao važnom, osvrnut emo se više pri produženju iscrpnog izvještaja kad se opet u ve em broju na emo na okupu.

V. SOCIJALNI ODJEL

Pri svim NOO-ima brigu po socijalnim problemima vrše socijalni odsjeci, koji su obrazovani pri Okružnim i Kotarskim NOO-ima a ve ina op inskih i mjesnih NOO-a tako er imaju svoje socijalne odjele (od 3—5 lica) u kojima pored odgovornog druga po ovom odjelu redovno djeluju barem po jedna drugarica iz A.F.Z.-a i jedan omladinac iz USAOH-a.

Socijalni odjeli nižih odbora djelovali su pod rukovodstvom socijalnog odjela ovog oblasnog odbora i po njihovim direktivama. Gdje je to trebalo i sami lanovi I.O. su intervenisali i davali svoju pomo . To je naro ito vršeno prilikom obrazovanja raspodjele hrane, organizovanja uzajamnog pomaganja u poljskim radovima, organizovanju prihvata, pomo i i sta- ranja oko zbijega, prilikom upu ivanja izbjeglica u Italiju i t.d.

Socijalni odjeli su po direktivama koje su od nas primali vršili brigu o žrtvama neprijateljskog terora i svim raspoloživim sredstvima su na- stojali da ublaže nevolju stradalnika. Na otoku Bra u na pr. gdje je faši- sti ki okupator neposredno prije kapitulacije popalio 830 ku a uslijed ega je ostalo bez krova 4.200 stanovnika, razmješten su svi pogorelci bri- gom odbora me u ostali narod. Ovakvi primjeri rada provode se i po svim ostalim djelovima Dalmacije.

Socijalni odjeli su u granicama mogu nosti vodili punu brigu o parti- zanskim familijama narodnih boraca. Naru itu pažnju su odjeli pripisi- vali brizi oko sirotinje kao i o zbrinjavanju potrebnih i nemo nih.

VII. ZDRAVSTVENI ODJEL

Ovaj odjel je sastavljen od 3 lina, od toga jedan liječnik. I ovaj je tek zadnje vrijeme poeo ja e da radi. Mogu nosti ja e su bile jedino na oslobo enim otocima gdje smo imali 3 civilne bolnice (Kor uli, Hvaru, te jednu zaraznu tako er na Hvaru). Ove bolnice smo tako er evakuisali sa ostalim zbijegom. Broj liječnika na terenu je malen, obzirom što je vrlo malo terena oslobo eno. 9—10 liječnika koje imamo na raspolaganje su ve inom stari i vrlo malo pokretni, sve mla e liječnike je mobilisala vojska. Na terenu gdje je okupator imao vrlo malo liječnika. Ljekarne su skoro sve prazne, jer sve što je imalo se, dalo se vojsci ranije, pa smo sada u oskudici lijekova za najnužnije potrebe pu anstva.

Bolesti me u narodom u ja oj mjeri nema. Bilo je nekoliko slu ajeva difterije, osobito ovo posljednje vrijeme kod jednog dijela zbijega i to radi vrlo slabe ishrane. Narod esto podleže i najslabijim bolestima, uslijed toga što ve dugo gladije pa previše iscrpljen lako podleže.

Pri svim NOO-ima postoje zdravstveni odjeli, koji uz pomo liječnika i sanitetsku pomo narodu, paze i na isto u ku a, ulica, ubrišta, drumova i t.d.

VIII. VJERSKI ODJEL

Pri ovom NOO-u obrazovan je i vjerski odjel za koji je odgovoran jedan lan I.O. Pri nižim NOO-ima nisu obrazovani vjerski odjeli, jer se za to nije pokazala potreba.

Ispovjedanje vjere slobodno se je odvijalo na itavom slobodnom teritoriju. Sve enici, vjerou itelji, gdje god je to bilo, omogu eno je podu avanje vjere u osnovnim i gra anskim školama.

Na intervenciju oto kog biskupa Pušića, koji ima sjedište u Hvaru, odobrena je sve enicima pomo radi opskrbe i ishrane u istom omjeru kao i drugim namještenicima i radnicima koji rade pri NOO-ima.

U Sjevernoj Dalmaciji je održana mješovita konferencija katolika i pravoslavnog sve enstva na kojoj su rodoljubi sve enici izjavili svoju odanost N.O. Borbi.

Na izborima na Bra u, Hvaru i Visu uzeli su u eše i sve enici a u samom mjestu Hvaru glasovao je i sam biskup sa cijelim kaptolom. U nekoliko mjesnih i op inskih NOO-a u Dalmaciji ima i lanova sve enika, a pri evakuaciji nekoliko sve enika je napustilo svoje domove i pridružili se narodu koji se sklanjao ispred neprijateljskog zuluma.

Obzirom na prilike u kojima se nalazimo molimo vas da ovaj naš izvještaj primite sa svim njegovim manama i manjkavostima. Mi smo svijesni da je on daleko od onoga što bi trebalo da bude i kako bi trebalo da izgleda.

On nije pravi odraz narodno oslobodila kog pokreta u Dalmaciji, jer se iz njega ne može dobiti prava slika sveg onog mnogo stranog rada NOO-a u Dalmaciji. Izvještaj je ra en na brzinu, jer nismo htjeli da proпустimo priliku da vam uputimo, makar i ovaj krnji izvještaj, kad se je

za to pružila prilika, ma da je ovaj izvještaj ra en bez potrebne dokumentacije (itav arhiv nam je bunkeriran) i u odsustvu sekretara i nekoliko lanova I.O. koji se nalaze na terenu.

Uz drugarski pozdrav

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za sekretara:
Drago Gizdi, s. r.

Za Oblasni NOO Dalmacije
Pretsjednik :
Vice Buljan, s. r.

Pe at:

Narodno oslobodila ki odbor
Dalmacije
Predsjedništvo

REKAPITULACIJA

Broj ano stanje NOO u Dalmaciji

	Postoji	
Oblasni Izvršni	— 10	lanova
plenum	— 42	lana
Okružni NOO	— 5	
Kotarski NOO	— 22	
Op inskih NOO	— 75	
Gradsko-seoskih	— 559	
Ukupno :	— 662	
662 odbora sa oko	3969	odbornika
	Nepostoji :	
Okružnih NOO	— 2	
Kotarskih NOO	— 2	
Op inskih NOO	— 6	
Seoskih NOO	— 67	
Ukupno:	77	

Postoji Okružni NOO za:

1. Južnu Dalmaciju; 2. Srednjedalmatinsko oto je;
3. Biokovsko-Neretvanski; 4. Šibensko i 5. Zadarsko.

Nepostoje Okružni NOO za :

1. Srednju Dalmaciju i 2. Knin.

Broj seoskih NOO-a po kotarevima u Dalmaciji:

1. Dubrovnik	postoji	20	nepostoji	-
2. Korula	»	11	<i>li</i>	-
3. Pelješac	<i>n</i>	26	<i>li</i>	-
4. Vis	<i>n</i>	7	<i>li</i>	-
5. Hvar	»	22	<i>li</i>	-
6. Brač	<i>u</i>	32	<i>li</i>	-
7. Makarska	<i>li</i>	41	<i>li</i>	-
8. Metkovi	<i>li</i>	15	<i>li</i>	-
9. Imotski	<i>li</i>	29	<i>it</i>	-
10. Sinj	<i>II</i>	41	<i>a</i>	-
11. Omiš		39	<i>a</i>	-
12. Muć	<i>II</i>	30	<i>li</i>	-
13. Solin	<i>II</i>	25	<i>li</i>	-
14. Trogir	<i>II</i>	30	<i>li</i>	-
15. Šibenik	<i>II</i>	30	<i>a</i>	2
16. Vodice	<i>II</i>	28	<i>a</i>	-
17. Kistanje	<i>II</i>	41	<i>li</i>	-
18. Preko	<i>II</i>	27	<i>a</i>	-
19. Biograd n/m	<i>II</i>	25	<i>li</i>	-
20. Benkovac	<i>II</i>	28	<i>li</i>	-
21. Drniš	<i>II</i>	-	<i>li</i>	32
22. Vrlika	<i>II</i>	-	<i>li</i>	11
23. Knin	<i>II</i>	10	<i>li</i>	10
Ukupno:		559	Ukupno :	67

(Pe at)

(Narodno oslobodila ki odbor Dalmacije
Predsjedništvo)

**IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETNAESTE DIVIZIJE OD 9. SIJE NJA 1944.
GLAVNOM ŠTABU NOV I PO HRVATSKE O DEJSTVIMA SEDME
BRIGADE NA KOMUNIKACIJAMA SRB—LAPAC, GOSPI —GRA AC
I NAPADU NA VELIKU POPINU¹**

Glavni štab NOV i POH²
broj 325, dne 23. I. 1944.

S t a b

XIX. DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE
Broj 4
9. I. 1944. g.

**GLAVNOM ŠTABU NOV I POH
ŠTABU VIII. KORPUSA NOVJ**

27. decembra 1943. godine I. bataljon VII. Brigade krenuo je da postavi zasjedu na komunikaciji Dobro Selo—Doljane. Zbog neopreznosti i nevojni kog rada, taj bataljon je na putu upao kod Brezovca u neprijateljsku zasjedu i pretrpio osjetne gubitke i to: 6 ranjenih, 5 mrtvih, me u kojima jedan komandir ete i 6 koji su se predali neprijatelju. Od oružja izgubljeno je 1 p. mitraljez, 8 pušaka, 1 strojnica, 1 pištolj, 1000 metaka, 1 konj i 1 magarac.

30. decembra 1943. g. II. bataljon VII. brigade vršio je napad na etnike u Velikoj Popini. Neprijatelj je imao 10 što mrtvih i ranjenih bandita, me u kojima i komandir »crne ruke«³ Branko Stojsavljevi . Naših gubitaka nije bilo.

30. decembra 1943. g. III. bataljon sa jednom etom postavio je zasjedu kod Radu a i onesposobio 12 neprijateljskih kamioni. Tom prilikom Nijemci su pretrpjeli osjetljive gubitke i to 30 mrtvih i više ranjenih. Plijena nije bilo, a tako er ni naših gubitaka.

U no i izme u 2. i 3. o. m. eta za vezu VII. Brigade sa jednom etom IV. bataljona sjekla je telefonsku liniju izme u Dobrog Sela i Doljana i skupila oko 3 km. telefonskog kabla.

Štab divizije sa V. Brigadom, te oko 100 ranjenih i bolesnih drugova, krenuo je na marš iz Bosanskog Grahova 2. o.m. i no u izme u 3. i 4. o.m. ve izbio na prostor Turovac—Duboki Dol—Krupa.⁴ Iako sa velikim brojem ranjenika i komore, marš je bio dobro organizovan i vrlo dobro uspio. Marševska disciplina bila je vrlo dobra. Prilikom prelaska preko komunikacija Otri —Srbski Klanac i Otri —Malovan, nije dolazilo do borbe, ve jedino zaštitnice su vodile manje borbe sa etnicima iz V. Popine.

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 15/1, k. 112.

² etvrtasti pe at Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske.

³ Lokalni naziv za istaknute etnike, kolja e.

⁴ Vidi dok. br. 9.

VI. Brigada je 2. o.m. krenula istim pravcem iz Bastasa, ali zbog mnogo težih vremenskih nepogoda, snježne vijavice, izgubila je više vremena na tome maršu i mnogo teže maršovala. Za vrijeme marša, uslijed jake zime i sniježne vijavice, izba eno je iz stroja zbog smrzavanja 60 drugova, od kojih su 7—8 mrtvih. I ta brigada tako er je preko komunikacija prešla bez borbe, samo je, prilikom prelaska komunikacija Otri — —Srb, bila presje ena od neprijateljske motorizovane kolone. Neprijatelj nije primjetio Brigadu, a Brigada nije uslijed velike studeni napala tu kolonu.

Jedan bataljon Oto kog odreda 5 o.m. razoružao je selo Škabrnje i zaplijenio 35 pušaka. Istovremeno je naišao 1 njema ki kamion sa 6 vojnika. Kamion je pao u naše ruke, 4 Nijemca ubijena, a dva zarobljena (1 narednik, a 1 podnarednik). Poslije toga naišla je patrola od 6 ustaša, koji su tako er svi zarobljeni. Naši gubici jesu: 1 mrtav. Plijen: 2 Nijemca, 6 ustaša, 1 kamion, 1 šmajser, 3 pištolja, 43 puške, 40 mina i nešto odijela.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar,
Petar Babi, v. r.

Komandant, ppukovnik,
M.⁶ Saki, v. r.

(M. P.)

BR. 21

**IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETNAESTE DIVIZIJE OD 9. SIJE NJA 1944.
ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O JACINI NEPRIJATELJSKIH
GARNIZONA, RASPOREDU VLASTITIH JEDINICA I STANJU
U SJEVERNOJ DALMACIJI¹**

Š T A B
XIX DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE
Broj 5
9. I. 1944. g.

ŠTABU VIII KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

Situacija: Neprijatelj se nalazi u garnizonima Zadar 2000—2500 Nijemaca; Zemunik aerodrom 200 vojnika, a u mjestu isto toliko ustaša; Biograd n/m oko 200 vojnika; Pirovac oko 250—300; Vodice oko 150;

⁵ Vidi dok. br. 55.

⁶ Mi un

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 5-1/1, k. 517 A.

Zaton 60; Benkovac 350 Nijemaca; 150 ustaša i nešto Stegnjai evih etnika; Karin 250 Nijemaca; Obrovac 150 Nijemaca, 140 ustaša i 120 etnika; Mokro Polje 60 Nijemaca i oko 100 etnika; Skradin oko 450 Nijemaca, a u okolini jedan etni ki bataljon oko 200 vojnika.²

Oklopnih i motornih vozila nepoznat broj i to ne velik. Naoružanje nepoznato.

Izгледа da su to dijelovi 114 Divizije, iji motorizovani dio je prodorom na Bos. Grahovo bio otsje en i produžio za Livno.

Odlaskom XIX Divizije sa ovog terena³ neprijatelj je vršio mobilizaciju. Ve eg uspjeha imao je u Benkova kom kotaru i u okolini Skradina. Tako je na teritoriju Benkova kog kotara i gore prema Zadru i Novom Gradu mobilisano u neprijateljske redove otprilike oko 600 što ustaša, što etnika. Glavno im je uporište Smil i i Benkovac. U okolini Skradina mobilisao je otprilike oko 300 u etnike. Formiran je Splitsko-šibenski etni ki bataljon⁴ pod komandom jugoslovenskog p. poru nika Draže Prostrana. Taj bataljon ve je dva puta bio razbijen: jednom kod [(s.)] evrske,⁵ a drugi put kod Bratiškovca, gdje su imali 52 mrtva i 12 zarobljenih.

Saobra aju komunikacijama: Obrovac—Karin—Benkovac; Obrovac—Karin—Smil i —Zadar; Zadar—Benkovac; Zadar—Šibenik pored obale; Obrovac—Gra ac i Obrovac—Lovinac.

Njema ke trupe su sastavljene od raznih narodnosti, a ima oko 50 do 60% Njemaca. Moral dosta slab, samo kod komandnog kadra vrst.

Komunikacija Knin—Otri ; Otri —Gra ac i Otri —Srb jest vrlo živa i vrsto je drže. Posade bez promjene. U samom Kninu nalazi se manji broj vojnika sa štabovima, dok se glavni dio vojnika nalazi po okolnim selima.

Sa strane neprijatelja aktivnosti nema.

Naše snage raspore ene su ovako:

V Brigada na prostoru Ostrovi ke Lišane—Vukši —Stankovci—Mala Cista, sa zadatkom obezbje enja kanala za dopremu materijala i prihvata istog,⁶ te djelovanja na komunikaciji Pakoštane—Vodice i Ostrovi ke Lišane—Bribirske Mostine—Mala Cista, prikupljanje dezertera i razbijanje doma e bande.

VI Brigada na prostoru Krupa—Bilišane—Zegar na odmoru i sre i vanju. Ukoliko se situacija ne promijeni, ta brigada dobi e zadatak da

² Nakon povla enja 114. lova ke divizije u toku prosinca 1943. god. podru je sjeverne Dalmacije zaposjele su jedinice 264. pješadijske divizije. Vidi dok. br. 317.

³ Divizija je napustila podru je sjeverne Dalmacije po etkom prosinca 1943. god. po nare enju Štaba Osmog korpusa. Sa dvije brigade (Petom i gestom) ona je dejstvovala oko Aržana, a zatim do po etka sije nja 1944. god. na podru ju Livno—Bos. Grahovo. Sedma brigada ove divizije bila je u to vrijeme pod komandom Operativnog štaba za Liku. Vidi dok. br. 9, 61 i knj. 9 dok. br. 187.

⁴ Splitsko-šibenski etni ki bataljon je formiran u kolovozu 1943. godine. Vidi knj. 7.

⁵ Bataljon je razbijen 16. prosinca 1943. godine. Vidi dok. br. 55, 511 i 512 i knj. 9, dok. br. 171.

⁶ Rije je o ratnom materijalu koji je u Italiji dobiven od saveznika i prevožen brodovima i ve im jedrenjacima na Vis gdje je pretovaren u manje brodove i preba en do obale, a odatle razvezen jedinicama.

djeluje na prostoru Obrovac—Benkovac—Smil i , a eventualno i djelomično da djeluje na komunikacije Obrovac—Lovinac, Obrovac—Graac i Graac—Otri .⁷

VII Brigada nalazi se na komunikaciji Lapac—Otri , Otri —Graac—Lovinac—Medak. Njezin zadatak mislimo da bi trebao biti da se što više angažuje na komunikaciji Srb—Popina i Otri —Graac i u tom smislu poslati ćemo joj naređenje.⁸

Opšti i osnovni zadatak koji je postavljen pred naše jedinice jest sređivanje i organizaciono uvršćivanje, popuna i vojno-političko uzdizanje. U tom smislu već je poduzeto: u sastav V i VI Brigade uključena su dva mala bataljona S. D. P. odreda⁹ i jedan mali bataljon Kninskog P. odreda bez komandnog kadra. Taj broj boraca, kojeg su brigade već dobile, jest, s obzirom na brojno stanje brigade, nedovoljan i po završetku reorganizacije jedinica Štaba grupe,¹⁰ dobiti ćemo na raspolaganje već i broj boraca. Tako će organiziranjem Kanala za iskrcavanje i dopremu materijala sa mora, mislimo da ćemo moći, da popravimo stanje obučene i odjevene, kao i ishrane, što će i poboljšati stanje u 11. Diviziji. Nadalje nizom manjih i sitnijih akcija, zasjeda, iščinja terena i borbi sa okupatorom i domaćim bandama, sve što imamo u projektu, te forsiranim radom oko podizanja stručnosti rukovodioca, putem kurseva, konferencija itd., mislimo da će Divizija brzo krenuti naprijed i stanje se popraviti.

Po naređenju o reorganizaciji Štaba grupe i njihovih jedinica poduzeli smo sljedeće:

Na sastanku sa komandantom Grupe, drugom majorom Ivasom,¹¹ utvrđeno je da se Kninski partizanski odred reorganizira od jednog bataljona u dva bataljona sa brojnim stanjem do 350 vojnika. Komandni kadar od jednog bataljona koji je ušao u sastav VI Brigade povraćen im je. Sjeverno-dalm. part. odred, koji će i dalje ostati sa tri bataljona, da daje gro boraca Diviziji, a svoje bataljone da popuni iz Otokog i ZadarSKog odreda. Brojno stanje toga Odreda da bude 350 ljudi. Otokog i ZadarSKI odred da se rasformira i da se komandni sastav stavi na raspolaganje Štabu grupe za popunu svojih jedinica, a sav suvišak u borbama i kadru preda Diviziji. Osnovni zadaci koji su postavljeni pred Štab grupe jesu mobilizacija, prikupljanje dezertera i organiziranje i uvršćivanje vojno-pozadinskih vlasti. Ta reorganizacija je još u toku. Po završenoj reorganizaciji Kninski partizanski odred ćemo prebaciti preko komunikacije Pačine—Zrmanja—Otri sa zadatkom da djeluje na tu komunikaciju. Mislimo da će trebati formirati još jedan bataljon u tome Odredu, koji će morati da ostane na sektoru Turovac—Rujište, koji bi djelovao na istu komunikaciju sa zapadne strane i koji bi i održavao vezu sa teritorijom sa onu stranu komunikacija. Sjeverno-dalm. p. odred po izvrše-

⁷ Prema direktivi Štaba divizije od 10. siječnja, Brigada je raspoređena na području s. Bruška—s. Popovi . Manjim dijelom snaga zatvarala je pravac Zegar—Obrovac i ometala neprijateljski saobraćaj na komunikaciji Obrovac—Graac. Vidi dok. br. 23 i 296.

⁸ Vidi dok. br. 23.

⁹ Sjevernodalmatinski NOP odred.

¹⁰ O reorganizaciji jedinica Štaba Grupe sjevernodalmatinskih NOP odreda vidi dok. br. 17.

¹¹ Sime Ivas

noj reorganizaciji biti e raspore en tako da e jedan bataljon (Zadarski bataljon) biti orijentisan na prostoru Karin—Zadar, jedan Benkovac—•—Biograd—Vodice, a jedan Skradin—Mokro Polje—O estovo. Štab grupe dobio je zadatak da na teritoriji Promine razvije jednu jedinicu i mi smo za to stavili na raspolaganje neke rukovodioce iz Divizije, a koji su sa teritorije Promine. Na Promini postoji ve jedna organizirana grupa koja vrši akcije i tu grupu treba obuhvatiti, vojni ki organizirati i stalno kontrolisati. Mislimo da bi trebalo druga Milu Po u u, dosadašnjeg komandanta Oto kog odreda, postaviti za zamjenika komandanta Grupe.

Politi ki komesar Grupe¹² nije se još javio na svoju dužnost. Štab grupe dosad sa injava samo komandant i informativni oficir. Štab grupe e se sam popuniti iz lanova rasformiranih štabova Zadarskog i Oto kog odreda. Najve a teško a bi e da prona u obavještajnog oficira i intendanta, a i mi im u tome ne emo mo i pomo i, s obzirom da nemamo raspoloživog kadra. Ukoliko imate odgovaraju e kadrove, molimo da ih pošaljete.

Za popunu našeg Štaba molimo vas da nam dodijelite jednog veterinara za referenta veterine, kao i da nam druga majora Popovi a¹³ stalno dodijelite i usvojite naš predlog preko radia.

Opaza se da iz naše Divizije Li ani borci i komandni kadar više nego ranije bježe u Liku. Ovo zbog toga što se u Lici formiraju li ke jedinice, koje vrlo rado primaju te naše dezertere u svoj sastav. Naši borci to su osjetili i organizovano i u masi napuštaju našu diviziju i bježe u Liku. Tako se ve otprilike oko 80 boraca nalazi u Li kom odredu, a isto toliki broj ih se još nalazi kod svojih ku a, koji su ve ozdravili, a koji e također vjerovatno u i u taj odred i biti primljeni. Molimo da intervenišete preko Glavnog štaba, da se dezerteri iz naše divizije ne primaju u te li ke jedinice, a tako er i bolesni i ranjeni nakon ozdravljenja, nego da se vraćaju natrag u našu diviziju. U protivnom dogoditi e se da e naša divizija ostati i bez komandnog kadra, koji je rodom iz Like. Dogodilo se na primjer, da je iz V Brigade, prilikom njezina prelaska preko komunikacije Otri —Gra ac, dezertiralo 11 drugova, sve komandni kadar i vjerovatno su otišli za Li ki odred. Ukoliko se ovakvo dezertiranje ne bude strogo kažnjavalo, dezerterstvo e se nastaviti još u ja oj mjeri.

Mjere koje smo poduzeli za vezu sa Mornaricom i prihvrat materijala, odnosno dopremu materijala i iskrčavanje upoznati e te iz priloženog dopisa kojeg smo uputili Komandi mornarice i Komandi III. obalskog sektora. Po tome pitanju specijalno smo zadužili oficira ovog štaba, druga poru nika Miloša Uzelca.¹⁴

Molimo da izdate nare enje Štabu mornarice, da nam izdadu tri dobre radiostanice, koje su nam potrebne i neophodne. Tako er da nam dodijelite jednog sposobnog radiomehanikara. Tako er molimo da nam se odobri, da uzmemo 3—4 teška baca a, kojih vjerovatno ima na otocima, kao i ve u koli inu baca ke municije. Od ovih baca a koje imamo, jedan je bez nišanskih sprava i, ukoliko se mogu nabaviti, potrebne su nam.

¹² Na ovu dužnost bio je postavljen Milan Munižaba. Vidi dok. br. 54 i 77.

¹³ Tomica Popovi

¹⁴ Vidi primjedbu br. 7 uz dok. br. 9 i dok. br. 77.

Naša Divizija ima po spisku svega 3 protivkolska topa (dva 47 mm. i jedan 37 mm.). Od tih dva su data na otoke i još ne znamo šta je sa njima, a jedan je kod nas i to bez nišanskih sprava. Molimo da nam se dodjeli, ukoliko ima negdje, ve i broj tih oružja, tako da bi svaka naša brigada imala bar po jedan ispravan protivkolski top, a po mogu nosti dva.

Naša divizija nema artiljerije, odnosno na teritoriju Like postoji artiljerija (jedna haubi ka i jedna poljska baterija) za našu Diviziju, ali koje mi ne možemo upotrebiti pod ovim uslovima. Nama bi u ovoj situaciji vrlo dobro došla jedna brdska baterija, koja bi mogla da se tovari i prema tome i kre e po ovome terenu. IV Korpus raspolaže sa ve im brojem brdskih topova (XIII Divizija ima 4 br anina 75 mm. i jedan ili dva 65 mm., VIII Divizija ima 7 do 8 brdskih topova), mislimo da bi vi preko Glavnog štaba Hrvatske mogli dobiti za našu diviziju jednu bateriju barem od dva oru a brdskih topova, molimo vas da to u inite.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar:
Petar Babi, v. r.

Komandant — potpukovnik:
M.¹⁶ *Šaki*, v. r.

(M. P.)

Prilog: Naredba br. 18 Štaba XIX divizije od 8-1-1944
Prepis pisma upu en Štabu mornarice od 8-1-1944

BR. 22

**IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVE PREKOMORSKE BRIGADE OD 9. SIJE NJA
1944. ŠTABU MORNARICE NOVJ O ISKRCAVANJU BRIGADE U LUKU
DRAGE IZME U BIOGRADA I PIROVCA¹**

STAB I. PREKOM. BRIG.

Br. si.
9. I. 44.

Javi emo vam se
opet

ŠTABU MORNARICE

Izveštavamo vas da smo sretno stigli na kontinent, dobro smo prošli prvu no kad smo krenuli iz Visa za Tajer [(Telaš ica)].²

15 Mi un

¹ Original (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 12/1-3, k. 2064.

² Brigada je krenula sa Visa no u, 3/4. sije nja 1944. god. Vidi dok. br. 44, depešu br. 327.

Odmah idu e no i pokušali smo da se prebacimo na kopno, kad smo uhvatili vezu sa III. Sektorom, ve smo se bili uputili sa konvojem, ali ponesre i bura nas sprije i, malo je falilo da nismo izgubili neke brodove u konvoju te no i. Ostali smo tri dana na Kornatskim otocima, ekali dok se vrijeme ne popravi.

Mogu vam javiti da nam nije pružena nikakva pomo u pogledu obavještenja, ni brodovi koje smo tražili od III. Sektora, 7. nave e smo se uputili sa konvojem da se probijemo u luku Drage koja se nalazi izme u Biograda i Pirovca. Brodove smo konvojirali i osigurali u pratnji dva naoružana patrolca, a to je »Jadran« i »Kornat«. Ta no kad smo bili 5 Nm ispred Drage, tj. izme u Pašmana i Murtera, izgleda da nas je neprijatelj primijetio kao što je bila mjese ina kao dan, po eo bacati crvene i bijele rakete, i sa pu ine od Šibenika tako er se pojavljivalo svjetlo.

Bilo je vjerovatno e da nas napadnu kao što ovdje raspolažu sa dvije malo ve e torpiljarke. Baš prije dva dana na rtu Murtera nasukao se jedan njema ki brod od 1000 tona tipa »Srbin« i sa njega su bacali rakete i tukli mitraljezom.

Odvažnost naših patrolnih amaca i smjelost Štaba Brigade — uspjeli smo se probiti bez i jednog gubitka, sav materijal smo uspjeli izvu i još u toku no i, sami mobilišu i kola i konje.

Iako smo obavijestili štab odreda³ i Komandu Podru ja o našem dolasku i prebacivanju ništa nisu nam pripremili, ve se ude i prave da se nisu nadali našem dolasku, i ve kad smo došli tražimo kao što imaju mogu nosti da nam dadnu kamion i kola — opet ništa, ve sami smo morali vu i na sebi.

Molim Štab Mornarice i ostale drugove da upozore ovaj Sektor da se više zalažu na radu kod ovakvih situacija, a naro ito ovu Komandu Podru ja i ove jedinice koje su bile naro ito upozorene depešom o našem dolasku, ina e e idu i transport dovesti u tešku situaciju.

Ukoliko budete slali ostale konvoje — nek uvijek imaju pratnju.

Uhvatili smo vezu sa XIX. Divizijom koja je prije nekoliko dana došla sa sektora Knina i Grahova.⁴ Mi smo sebi stvorili ve prvi dan manevarski prostor i sada se osje amo gospodari situacije, pred nama je Velebit i Bukovica i snijega koliko ho eš, a najvažnije mo emo da se proslavimo u Ravnim Kotarima. Prekomorci su neobi no zadovoljni kad su uspjeli jednom da se prebace.

Pohvalu zaslužuju naši patrolni brodovi »Jadran« i »Kornat«. Mišljenja smo da ih Štab Mornarice pohvali za ovaj konvoj (zaslužuju).

³ Rije je o Stabu Grupe sjevernodalmatinskih NOP odreda. Zamjenik komandanta ove Grupe odreda Mile Po u a sa grupom drugova sa ekao je Brigadu prilikom iskrcavanja.

⁴ O odlasku, rasporedu i zadacima Devetnaeste divizije NOVJ na teritorij sjeverne Dalmacije vidi dok. br. 21.

Sanitetski materijal koji je bila s nama poslala kapetan Jela za V. S. predali smo ga III. Sektoru, pošto ovdje nije niko do eka — kako je ona rekla da e dvojica drugova ga preuzeti.

Ovih dana, kad malo odmorimo vojsku, kre emo dalje.⁵

Primate drugarski pozdrav

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Vlado* v. r.

BROJ 23

**DIREKTIVA ŠTABA DEVETNAESTE DIVIZIJE OSMOG KORPUSA
NOV JUGOSLAVIJE OD 10. SIJE NJA 1944. PODRE ENIM JEDINI-
CAMA ZA DEJSTVO U SJEVERNOJ DALMACIJI I LICF**

GLAVNI ŠTAB NOV I POH"
Broj 334 dne 23. I. 1944

DIREKTIVA BROJ 12

Štaba XIX Divizije NOV Jugoslavije od 10. januara 1944 god.

Sekcije: Zadar, Novi Grad, Zirje, Šibenik, Knin

razmjer 1:100.000

Stanje kod neprijatelja: Prema poslednjim podacima neprijatelj je poslije završene ofanzive na sjevernu Dalmaciju³ zadržao manje garni-
zone duž obale u cilju sprije avanja saobra aja sa otocima, kao i radi
mobilisanja bande po okolnim selima.

U Zadru nalazi se 146 regimenta 112 divizije u ja ini od 2500 ljudi.⁴

⁵ Prema direktivi Štaba Devetnaeste divizije NOVJ od 10. sije nja 1944. godine, Brigada je trebala da dejstvuje na komunikaciju u rajonu Biograd, Pakošane, Pirovac, Tijesno, Vodice, Zaton i da u rajonu Pakošane—Stankovci vrši prihvata materijala i trupa sa otoka. Me utim, ova direktiva je izmijenjena i Brigada je upu ena u Drvar, gdje je rastformirana i njeni borci raspore eni po jedinicama Prvog proleterskog kor-
pusa (vidi dok. br. 23).

⁶ Proši

¹ Prijepis originala (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 5/1, k. 111.

² etvrtasti pe at Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske.

³ Vidi knj. 9, dok. br. 117 i 143.

⁴ Na podru ju Zadra bio je tada razmješten 891. grenadirski puk 264. pješadijske divizije.

Biograd jedna kompanija od 160 Nijemaca i 20 Talijana⁵ sa jednim topom.

Pirovac 150 Nijemaca sa 60 bicikla i 2 topa.

Tijesno 150 Nijemaca sa 3 topa.

Vodice 200 Nijemaca u isto nom dijelu mjesta.

Zaton 100 Nijemaca sa nepoznatim naoružanjem.

Skradin i okolna sela oko 400 ustaša, domobrana i etnika i malo Nijemaca.

Mokro Polje oko 120 Nijemaca.

Obrovac 150 Nijemaca i oko 50 bande.⁶

Karin jedna kompanija Nijemaca.

Smil i 80 etnika, Kaši 20 etnika, Pridraga 100 ustaša, Biljane 23 etnika, Kruševo 35 ustaša, Nadin 200 bande,⁷ Kula Atlagi a 180 bande,⁸ Korlat 116 novomobilisane bande,⁹ Lisi i 80 ustaša.

Benkovac dvije ete Nijemaca, 300 ustaša, 180 etnika.

Zemunik 420 ustaša. Zemunik aerodrom 100 Nijemaca. Gornji Zemunik 20 ustaša.

Preko 1 eta Nijemaca, Tkon jedna eta Nijemaca.

Na liniji Knin—Zrmanja—Gra ac—Srb ja a koncentracija Nijemaca i etnika.

U toku 8. ov. mj. neprijatelj¹⁰ je napustio Obrovac sa 60 do 100 motornih vozila u pravcu Gra ac—Lovinac, dok je posadu u Obrovcu preuzela posada Nijemaca iz Zadra u ja ini 100 do 200 vojnika. Neprijatelj se sprema i pakuje za pokret iz Obrovca.¹¹

Neprijatelj saobra a: komunikacijama Zadar—Biograd—Šibenik, Zadar—Benkovac—Karin—Obrovac, Zadar—Smil i —Karin—Obrovac—Gra ac i Obrovac—Lovinac, Knin—Otri —Zrmanja—Srb—D. Lapac i Otri —Gra ac—Lovinac—Gospi .

Može se o ekivati da e neprijatelj smijeniti sadašnje jedinice u okolini Zadra sa nekim novim ili da e smanjiti posadu garnizona. Zatim opaža se koncentracija oko Pa ena, koja ima cilj ponovno zauzimanje i zaposjedanje Kistanja.¹² Koncentracija na liniji Knin—Zrmanja—Srb služi za osiguranje saobra aja na toj liniji a i kao rezerva za eventualno potrebno dejstvo prema obali. Neprijatelj raspolaže sa kamionima u sjevernoj Dalmaciji i to u manjem broju, dok na liniji Knin—Srb¹³ raspolaže sa jednom motorizacijom, oklopljenim kolima itd. Moral kod neprijatelja je slab, naro ito pješadije u borbi bez sadejstva artiljerije i oklopnih vozila. U odbrani organizovanih položaja i naseljenih mjesta su uporni.

⁵ Rije je o pripadnicima bivše talijanske vojske koji su se nakon kapitulacije Italije stavili u službu Nijemaca.

⁶ do ⁹ Odnosi se na etnike.

¹⁰ i ¹¹ Odnosi se na povla enje 114. lova ke divizije iz sjeverne Dalmacije radi sudjelovanja u operaciji »Ziethen« i nakon toga odlaska u Italiju. Vidi knj. 9, dok. br. 374.

¹² Kistanje su zauzeli dijelovi 92. motoriziranog puka upu enog u sjevernu Dalmaciju kao poja anje 264. pješadijskoj diviziji. Vidi dok. br. 78, 348 i 344.

¹³ Ovu komunikaciju osiguravali su dijelovi 373. legionarske divizije.

Naše snage: Na ovom sektoru nalazi se V., VI. i VII. Dalm. brigada, I. prekomorska Brigada¹⁴ i Grupa odreda za sjevernu Dalmaciju¹⁵ (5 bataljona).

Naš zadatak je: uništenje etnika i ustaša i doma ih bandi, likvidiranje manjih neprijateljskih uporišta, postavljanje zasjeda i onemogućavanje saobraćaja neprijatelju, rušenje i preprečavanje komunikacija i osiguranje veze sa otocima.

Za izvršenje prednjeg

N A R E U J E M O :

- V. dalm. brigada** Ofanzivno će djelovati na bandu izmeću Zemunika, Benkovca i Novog Grada, razoružavaju i bandu i mobilizuju je. Najprije likvidirati selo Lisi i,¹⁶ a zatim iznenadnim djelovima, selo Smil i¹⁷ i ostala uporišta određene prostorije. Pored toga postavljati zasjede saobraćajnih kamiona izmeću Zemunika—Benkovca, Benkovca—Biograda, Benkovca—Karina.
- VI. dalm. brigada** će ofanzivno djelovati i zasjedama onemogućavajući neprijatelju saobraćaj na linijama Obrovac—Karin, Obrovac—Gračac, Obrovac—Lovinac (sa jugozapadne strane Velebita). Zatvoriti pravac Obrovac—Zegar aktivnom odbranom. U koliko neprijatelj napušta Obrovac, odnosno istog drži sa manjom posadom, nastojati zauzeti to uporište i porušiti most preko Zrmanje. Stalnim zasjedama na dodijeljenim pravcima ometati i nanositi neprijatelju što više gubitaka u ljudstvu i materijalu. Po potrebi sa jednim ili dva bataljona sadejstvovati sa V. Dalm. brigadom pri likvidaciji pojedinih uporišta oko Benkovca, odnosno Karina.¹⁸
- VII. dalm. brigada**¹⁹ Djeluje na liniji Gračac—Brvno s tim da postavlja zasjede duž komunikacija Gračac—Obrovac, Gračac—Popina, Srbski Klanac—Srb—Prisika.²⁰
- I. Prekomorska brigada**²¹ Osigurava prihvat materijala i trupa sa otoka na prostoriji Pakoštane—Stankovci. Pored toga zasjedama na komunikacijama Biograd—Pakoštane—

¹⁴ Vidi dok. br. 22, napomenu 5.

¹⁵ U njenom sastavu bili su tada Kninski i Sjevernodalmatinski NOP odred. Vidi dok. br. 17.

¹⁶ O rezultatima napada vidi dok. br. 38.

¹⁷ Napad na ovo mjesto nije izvršen. Vidi dok. br. 296.

¹⁸ Vidi dok. br. 296.

¹⁹ i ²⁰ Ova brigada bila je tada pod komandom Operativnog štaba za Liku. Vidi dok. br. 59.

²¹ Vidi dok. br. 22, napomenu 5.

—Pirovac—Vodice, Pirovac—Pakoštane, Pirovac—
—Tijesno, Tijesno—Vodice, Vodice—Zaton da one-
mogu i neprijatelju saobraćaj na ovim komunika-
cijama, kao i patroliranje van garnizona.

Grupa SDP odreda

Najhitnije je pristupiti reorganizaciji grupe prema Naredbi br. 18/44,²² a zatim angažovati Kninski odred prema Rujištu, Mokrom Polju, Erveniku, Turovcu i Popini, radi postavljanja zasjede i hvatanja veza sa jedinicama oko Grahova. Sjevernodalmatinski odred upotrebiti za mobilizaciju i prikupljanje dezertera i vršenje manjih akcija i to Zadarski bataljon sa V. Dalm. brigadom, Vodi ki bataljon sa prekomorskom brigadom, a Bukovi ki bataljon na liniji Pačine—Kistanje. Ovi bataljoni²³ u operativnom pogledu spada e pod brigade na kojima se sektoru dejstva nalaze i iste e ih upotrebljavati povremeno radi zatvaranja pojedinih pravaca ili sadejstva u akcijama, ina e im omogući slobodan rad na mobilizaciji i prikupljanju dezertera.

Izvođenje akcija

Pošto neprijatelj raspolaže malim brojem pješadije, to se većinom služi cestama, odnosno upada u pojedina sela u cilju pljačke i patrolira obalni pojas kad je siguran u odsutnost naših jedinica. Prebacivanje iz pojedinih garnizona u garnizone vrše kamionima, esto bez pratnje oklopnih vozila. Obzirom na sve ovo, koristiti zasjede kao i iznenadne akcije daleko od sjedišta svojih jedinica, kako bi se postiglo iznenađenje. Ovo naročito pri akcijama na uporišta ustaša, četnika i ostale bande. Akcije izvoditi iznenada sa većim marševima i uz punu konspirativnost.

Komunikacije kao i sve objekte na kojima neprestano rušiti i barikadirati, a na komunikacijama sa kojima saobraćajem kombinovati zasjede sa nagaznim minama, koje u punoj mjeri koristiti i postavljati. Pri postavljanju nagaznih mina, obratiti najveću pažnju na dobro maskiranje mjesta postavljenih mina. Zasjede postavljati sa što dubljim rasporedom i sa rezervom koju umješno upotrebljavati na najslabiju točku, koja se kod neprijatelja ukaže.

²² Vidi dok. br. 17.

²³ Iz sastava Sjevernodalmatinskog NOP odreda.

U slučaju potrebe sadejstva V. i VI. Dalm. brigade, ovo će regulisati major Popović,²⁴ član Štaba ove divizije.

U punoj mjeri iskoristiti prateća oružja, a naročito protivkolska oružja koja upotrebljavati i protiv kamiona. Pod svaku cijenu nastojati da ova oružja budu u stalnoj upotrebi radi korisnosti istoga i radi vježbe posade, jer se do sada iz raznih uzroka uopšte nisu iskoristile.

- Veza** Sve jedinice ovom štabu slati dnevno dva izvješta, a po potrebi i više.
V. Brigada održava vezu sa prekomorskom i VI. brigadom i Zadarskim bataljonom.
VI. brigada održava vezu sa V. i VII. brigadom i Grupom SDP odreda. Prekomorska brigada održava vezu sa Grupom SDP odreda i V. brigadom. Svi štabovi brigada na terenu na kojem se nastoje da prona u najmanje po jedan motorbicikl za kurirsku službu i što više bicikla.
Pod svaku cijenu sa ovim štabom i susjednim jedinicama uspostaviti što bržu i stalniju vezu.
- Znaci raspoznavanja** Važe izdati od štaba ove divizije i dostavljeni jedinicama.
- Ishrana** Sve jedinice organizirati ishranu sa svog sektora, s tim da pod svaku cijenu borci moraju imati dobru hranu i redovno snabdijevanje. I. Prekomorska brigada suhu hranu sa kojom raspolaže savati i za dalji pokret.
- Mjesto štaba** Štab divizije nalazi se u selu Dobropoljci. Štabovi brigada i Štab grupe izvjestiti nas o mjestu svojih štabova.
- Zarobljenici i zapljena** Sve zarobljenike upuivati u ovaj štab radi pre slušanja. Plijen upotrebljiv za jedinice zadržavati, a ostalo sa spiskom ukupnog zaplijenjenog materijala slati u ovaj štab.

Prijem ove direktive potvrditi.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar:
Petar Babi, s. r.

Komandant — potpukovnik:
MP Saki, s. r.

²⁴ Tomića
²⁵ Mlun

Dostavljeno
na znanje:

Štabu VIII korpusa NOV Jugoslavije,
Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske,
Operativnom štabu za Liku.

Na postupak:

Štabu V., VI. i VII. Dalm. brigade,
Štabu grupe SDP odreda i
Štabu I. Prekomorske brigade NOVJ

Da je prepis vjeran originalu, ovjerava

(M. P.)

Na elnik Štaba:
*Toni*²⁶ *Bio i*, v. r.

BROJ 24

**IZVJEŠTAJ ŠTABA DVADESETE DIVIZIJE OD 10. SIJE NJA 1944.
ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O REZULTATIMA IŠ ENJA
CETINSKE DOLINE OD ETNIKA¹**

STAB XX DIVIZIJE NOV. i POJ.
10. januara 1944 god.
Br. 3/44 god.
Položaj

ŠTABU VIII KORPUSA NOV. JUGOSLAVIJE

P o l o ž a j

Dostavlja se operativni izveštaj o borbama oko Vrlike u vremenu od 22 do 28 decembra 1943 godine.²

Prema dobivenom zadatku jedinice ove divizije i to: VIII brigada, jedan bataljon IX brigade sa Dinarskim Odredom, a u saradnji sa Mosorskim imali su zadatak da 22. XII otpo nu iš enje Cetinške doline i potisnu etni ke odrede na sektoru Maljkovo—Otiši —Koljani—Garjak—Cetina—Kijevo—Vrlika Gor. i Donj. Maovice.

²⁶ Ante

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 1/2, k. 2029.

² Vidi knj. 9, dok. br. 164, 165, 176 i 422.

Raspored snaga prema priloženoj izdatoj zapovesti je bio slede i:

Sekcija Split 1:100.000

VIII brigada otpo elala je napad 22. XII u 9 asova i to: III bataljon sa zadatkom da nastupa u pravcu Jelenjak—Razvale Otiški ke i Maovi ke, te da zaposedne Ma ju Gredu i likvidira neprijateljsku posadu u Podosoju, a po likvidaciji neprijatelja u Otiški u i Koljanima o istiti Ma ju Gredu i da zauzmu položaj na Golom Brdu; I bataljon sa pravca Milošina—Razvale Maovi ke — podnožje Ma je Grede na k. 623, te da likvidira neprijateljsku posadu kod Vukovi a mosta i zauzme položaj na Ma joj Gredi; II bataljon sa pravca Razvale Otiški ke — selo Otiški da nastupa sa desnim krilom u pravcu Otiški ke crkve, a sa levim od Stoisavljevi a prema Ma joj Gredi, IV bataljon preko Razvala Otiški kih na selo Otiški sa bataljonom IX brigade po zauze u Ma je Grede i Golog Brda od strane III i I bataljona da se stavi na raspoloženje Intendantu divizije radi prikupljanja pljena i konfiskacije.

Bataljon IX brigade u toku 22. XII izvršio je iš enje sela Maljkovo i Gor. Otiški i potiskivao neprijatelja koji se je uz borbu povla io u pravcu sela Koljani, te je u 14.30 asova stigao pred Vukovi a most.

Mosorski Odred dobio je zadatak da o isti i zaposedne selo Maovice, kao i da osigura levo krilo naših snaga.

Nasuprot ovih naših snaga nalazili su se etni ki odredi u ja ini oko 500 boraca.

Po izdatoj naredbi nisu postignuti rezultati iz slede ih razloga:

a) Mosorski Odred koji je trebao o istiti selo Maovice nije prikupio svoje snage i time je naš lijevi bok ostao nezašti en.

b) Zamenik komandanta VIII brigade, koji je rukovodio operacijom sa III i I svojim bataljonom iz razloga pod a) izmenio je njihov pravac kretanja i naredio III bataljonu da napada preko Razvala Otiški kih i spustio ga ka selu Stoisavljevi mesto u pravcu Ma je Grede.

c) I bataljon je ostavio na Razvalama Otiški kim i Maovi kim da štiti naše levo krilo i osigura zale e jedinicama, koje operišu prema Otiški u.

Po spušanju jedinica u selo Otiški borba se razvila sa neprijateljem u vremenu od 11 do 16 asova u toku 22. XII. Tre i bataljon VIII brigade isterao je neprijatelja sa Ma je Grede i istu zaposed, ali se je neprijatelj brzo prikupio i izbacio jednu etu istog bataljona sa ovog položaja.

Neprijatelj drže i Golo Brdo i Ma ju Gredu iskoristio je nastalu šupljinu izme u I i III bataljona te maglu, te se kroz ovu šupljinu provukao izme u I i III bataljona, udario sa levog boka naš III bataljon, a sa prikupljenim snagama preko Ma je Grede i sa Koljana napao naš II bataljon prisilivši ga na povla enje.

Prilikom protivnapada od strane neprijatelja jedinice VIII brigade povla ile su se u pani nom begstvu, tako da je III bataljon u svome odstupanju ostavio neprijatelju l teški mitraljez jer je posada istog u borbi ubijena i ranjena, a tom prilikom zarobljena su tri kurira, koji

su ovom bataljonu prenosili naređenja, 3 borca su poginuli, 5 ih je ranjeno, 6 je drugova nestalo. II bataljon je imao 3 mrtva i 4 ranjena druga, a I bataljon nije imao gubitaka.

Bataljon IX brigade usled situacije nastale kod jedinica VIII brigade bio je prinuđen da se povuče u selo Zasiok uz gubitak od 3 druga lakše ranjena.

Neprijateljski gubici iznose više mrtvih i ranjenih, a 10 etnika je zarobljeno sa jednim komandantom etničke ete.

Komandovanje od strane štabova bataljona i nižih rukovodioca podbacilo je, a komandanti i komandiri nisu držali podređeno ljudstvo vrsto u ruci. Veza i saradnja između brigada i jedinica su bile slabe, a naročito ljudstvo VIII brigade rasturilo se po selima, te su zanemarili svoju dužnost.

IV bataljon VIII brigade koji se spustio u selo Otiši rasuo se po kućama i ljudstvo se kroz 2 sata nije moglo prikupiti, ma da je ovaj bataljon po naređenju štaba brigade imao priteći i u pomoć III bataljonu radi iznenađenja. Ma je Grede. Štab brigade nije dobivao izveštaje od svojih bataljona, te nije mogao rukovoditi borbama.

U ovakvoj situaciji noću između 22 i 23. XII, II i III bataljon VIII brigade povukli su se zajedno sa bataljonom IX brigade u selo Zasiok, IV bataljon je ostao u selu Otiši u bez veze sa ostalim jedinicama, a I bataljon na svom položaju.

Moral boraca pred samu borbu bio je slab, jer su naročito borci VIII brigade goli, bos, promrzli zaostajali po kućama da se ogreju i odmore.

Nijedna se jedinica u ovoj borbi nije vidno istakla.

Usled ovog neuspeha Štab ove divizije, imajući se ljudstvo odmorilo i prikupilo izdao je 24. XII novu zapovest³ sa zadatkom da se još jednom pokuša oistiniti Cetinsku dolinu i prema priloženoj zapovesti naredio ponovnu akciju za 26. XII u podne i to:

X brigada sa celokupnim svojim snagama angažovati će se u ovom napadu: sa 2 bataljona od pravca Pribude—Kamensko—Klačina—Sovro—Razvale Maovike napasti će selo Maovice te produžiti za Vrliku; sa jednim bataljonom napasti će Mađu Gredu, zatim Koljane, a sa drugim bataljonom izbiti će na Golo Brdo i napasti Podosoje.

IX brigada sa svoja 2 bataljona angažovati će se sa jednim bataljonom sa Jelenjaka, napasti će Gor. Otiši, a sa drugim bataljonom sa Razvale Otiške na Donji Otiši i odatle produžiti na Mađu Gredu i Golo Brdo, te potpomoći X brigadu.

VIII brigada sa jednim bataljonom napadaće pravcem Maljkovo ište i frontalno Otiši između Svilaje i Cetine i dalje potpomagati IX brigadu.

Dinarski Odred sa manjim snagama napasti će Vukovića most, vezati neprijateljske snage na Koljanskoj glavici, i glavinom napasti će Ježevići, te Vinali i Garjak, a sa jednim delom preko Suvog polja ka Cetini.

³ Vidi knj. B, dok. br. 165.

Mosorski Odred ima da zatvori cestu Drniš—Vrlika i spre i intervenciju neprijatelja sa te strane, isturivši obezbe enja u pravcu Kuka i Kuni e.

Mose ki Odred vršiti e pritisak iz Pribude u pravcu Svilaje i osigurati na taj na in zale e našim snagama.

Od neprijateljskih snaga u ovoj borbi u estvovali su Vrli ka brigada na elu sa Ivom Jankov, Ustaška milicija i jedan odred Njemaca i etni ki odred » u uza« — svega 700 etnika, 300 milicionera i 200 Njemaca.

Prema prednjoj zapovesti naše jedinice otpo ele su akciju ta no u 12 sati.

Bataljoni X brigade u 11 sati su se skoncentrisali kod Razvala Maovikih i odatle u strelja kom stroju krenuo je I i II bataljon ka Maovicama, a III i IV bataljon prema Golom Brdu i Ma joj Gredi. Nastupanje je bilo neopaženo tako, da je neprijatelj bio iznena en i u panici je napustio Maovice, te se povukao na k. 808, Ple a i k. 630, odakle davao otpor.

Na Ma joj Gredi nalazili su se manji neprijateljski delovi koje je III bataljon ove brigade izbacio na juriš. Borba na ozna enim položajima i na Gradini trajala je do 18 asova.

I bataljon X brigade 26. XII oko 18 asova povukao se bez narenja u Svilaju, te brigada za njega nije znala sve do 27. XII u 11 sati.

No u u 24 sata izdato je nare enje II i III bataljonu da zauzmu vanjske odbrambene položaje Vrlike. Radi nesnalaženja i nepoznavanja terena II je bataljon kasno zauzeo Ple a, k. 808, a III je bataljon zauzeo k. 630. Patrola koja je odre ena da uhvati vezu sa I bataljonom ustanovila je da se neprijatelj povukao u samu Vrliku. II bataljon je zauzeo Ple a i tamo se je susreo sa neprijateljskim snagama.

Uvidevši našu neaktivnost neprijatelj je skoncentrisao 27. XII u jutro ja e snage (oko 400 od kojih 200 Njemaca), te poduzeo kontranapad na položaj X brigade. Borba je bila uporna i jaka, te je neprijatelj par puta vršio napad i jurišao na položaje II i III bataljona i uspio je potisnuti III bataljon na susednu kotu kod k. 630, a drugi bataljon na Maoviku gradinu i k. 808. Uvidevši upornost naših boraca neprijatelj se je 27. XII no u povukao u Vrliku, koju je odmah i napustio. U 22 sata III bataljon ušao je bez borbe u Vrliku u kojoj je ostao kao posadni bataljon.

Dva odre ena bataljona IX brigade krenuli su 26. XII u 5 sati iz Milešine preko Svilaje za Razvale Otiške, odakle su u 12 sati izvršili napad na neprijatelja u selu Otiši . Posle 2 sata borbe uspeli su proterati neprijatelja iz sela Otiši a i do 15 sati zaposeli su Golo Brdo i Ma ju Gredu, te na taj na in smenili bataljone X brigade koji su bili zauzeli te položaje.

26. XII na ve er sa jednim bataljonom napadnut je neprijatelj u Donjem Podosoju, odakle su ga proterali. U 22 sata produžili su napad u selo Garjaku gdje je neprijatelj dao žilav otpor, te su ga uz pomo minobaca a odatle proterali i uz borbu gonili preko Vinala a do Kosora.

27. XII jedinice IX brigade zadržale su se na Golom Brdu, Garjaku i Vinali u i odatle no u sa jednom etom krenuli na Kosore, odatle proterali neprijatelja u pravcu Civljane i odatle sa jednim bataljonom i sa preostale 2 ete II bataljona u zajednici sa jedinicama X brigade krenuli na Vrliku, koju je neprijatelj ve bio napustio.

28. XII u 12 asova IX brigada sa jednim bataljonom napala je neprijatelja u selu Civljane i posle dvo asovne borbe potisla neprijatelja iz grupe ku a u kojima su se u vrstili i jurišala na ostali deo sela. Neprijatelj koji se zadržao u gornjim ku ama na padini Kozjaka otvorio je žestoku vatru na levo krilo i ugrozio jednu etu III bataljona, te se je ova morala povu i na prihvatni položaj.

VIII brigada sa jednim bataljonom je sadejstvovala delovima IX brigade u iš enju sela Otiši . Ovaj bataljon je nastupao frontalno prema selu Otiši u i uz reku Cetinu. Ovaj bataljon nije naišao na ozbiljan otpor neprijatelja, jer dejstvom naših jedinica od Svilaje neprijatelj se je naglo povla io prema Vrlici. Posle iš enja Otiši a 26. XII ovaj bataljon je stavljen na raspoloženje Intendanturi divizije radi konfiskacije.

Ostala tri bataljona ove brigade nalazila su se na položajima prema Sinju—Bilom Brigu i Vagnju radi spre avanja ma kakve intervencije sa te strane. Ovi bataljoni nisu imali borbe u toku ovog zadatka.

Dinarski Odred po dolasku u Vukovi a most sa manjim snagama produžio je sa glavninom za Ježevi gdje je naišavši ha neznatan otpor neprijatelj uspio da u e u Ježevi dok se je neprijatelj povukao u Modre Grede i tamo ostao potpuno pasivan. Glavnina ovog odreda produžila je u toku 28. XII u pravcu sela Cetina gde su male grupice etnika davale otpor.

Mosorski Odred u toku 27. XII zatvorio je cestu Drniš—Vrlika i Drniš—Mu — na padinama Svilaje prema Mu u, te je u toku dana zadržao dve kolone koje su se kretale u pravcu Mu a i koje su ostale pasivne, pošto je ovaj odred razbio jednu kolonu Nijemaca koji su iz Drniša kretali cestom prema Vrlici i odbacio ih natrag i time ih onemogu io da priteknu u pomo ugroženim snagama u Vrlici.

Mose ki Odred u ovoj akciji sara ivao je sa Mosorskim Odredom te zadržavao kolone koje su se kretale iz pravca Mu a iste prinudio da ostanu pasivne.

X brigada u ovoj akciji postigla je i izvršila je odre eni zadatak te u ovoj borbi oduzela neprijatelju 1 laki baca , 1 puškomitraljez i nešto municije i spreme. Sa naše strane nije bilo gubitaka u oružju i spremi.

Gubici neprijatelja iznose 15 mrtvih i nekoliko ranjenih.

Jedinice X brigade imale su 9 mrtvih i 14 ranjenih, me u kojima su ranjeni komandir Jovo Štrbac i politkomesar ete Vrdoljak Ivo. Utrošeno je 6.000 kom. metaka i 8 minobaca kih granata.

Držanje boraca X brigade bilo je osrednje. Držanje rukovodioca I, II i IV bataljona nije zadovoljavaju e. Najviše se je istakao primernim

držanjem u ovoj borbi III bataljon ove brigade, štab bataljona i komandant poru nik Beli Vinko.

IX brigada u ovoj akciji izvršila je svoj zadatak dosta dobro, ali je i kod jedinica ove brigade zapažena nedovoljna aktivnost u brzom gonjenju neprijatelja i iskorišćavanju situacije ve neko odugovlačenje uz neodlučnost. Ova je brigada imala 7 mrtvih drugova, 18 ranjenih i 6 nestalih, te je izgubila 6 italijanskih pušaka koje su neprijatelju pale u ruke. Jedinice ove brigade zarobile su 5 milicionera, a neprijatelj je imao 15 mrtvih i ve i broj ranjenih.

U ovoj brigadi nije bilo rukovodioca, koji su se vidno istakli u borbi.

Bataljon VIII brigade vršio je sporednu ulogu u ovoj akciji, te usled toga što je imao ve e gubitke u prvoj fazi ove bitke, o emu je istaknuto u prednjem delu ovog izveštaja bio je dodeljen Intendanturi divizije radi konfiskacije.

Dinarski Odred nije bio na visini svog zadatka, te se izvlačio iz borbe, izgovaraju i se da nema dovoljno municije i nije dao sve od sebe, te se je slabo angažovao u akciji.

Ostali su Odredi izvršili svoj zadatak savesno.

Odluke i izdate zapovesti bile su realne.

Rukovođenje i upravljanje borbom bilo je dosta slabo od strane nižih štabova usled pomanjkanja odlučnosti i vojnog znanja, te su im podinjeno ljudstvo slabo držali na okupu i dozvoljavali da se udaljavaju sa položaja i rasturaju po selima bez njihova znanja.

Sadejstvo drugih susednih jedinica nije se ispoljilo, te se pojedini štabovi i jedinice izvlačile i ne angažuju se potpuno da priteknu brzo u pomoć susednoj jedinici.

Korisne pouke koje smo izvukli iz ove borbe raspravili smo time što smo pojedine niže rukovodioce uzeli na odgovor i smenili sa položaja, kao i kritikom akcije na sastanku štabova.

Iz razloga, što je etnička banda u jakosti od 700 ljudi uz pripomoć artiljerije iz Drniša uspela da pomakne Mosorski Odred i na taj način ugrozi naš bok, te što su u Kijevo stigli 6 tenkova sa odredom Nijemaca, kao i etnici iz Knina, a i naša IX brigada morala je krenuti za Grahovo, prekinuli smo ovu akciju išnja Cetinske doline.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar,
Zivko Zivkovi, v. r.

Na elnik
potpukovnik,
Bio i,⁴ v. r.

Komandant
potpukovnik,
*Vel.*⁵ *M. Kneževi*, v. r.

4 Frane
5 Velimir

BROJ 25

**ZAPOVIJEST ŠTABA DEVETE DIVIZIJE OSMOG KORPUSA NOVJ
OD 11. SIJE NJA 1944. PODRE ENIM JEDINICAMA
DA IZVRŠE PRITISAK NA LIVNO¹**

STAB
IX. DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE
11. I. 1944.
Broj 14. I. 44.

Prepis

Z A P O V I J E S T

Sekcija Livno razmjerni 1:100.000

Neprijatelj je 7. ov. mj. napustio Šujicu povla e i se u Livno, a sa manjim snagama u Duvno. Neprijatelj, koji je bio kao posada Livnu, spakovao se i pokupio telefonsku liniju, pa je otišao u pravcu Sinja, a onaj koji je došao iz Šujice, zadržao se u Livnu.² Posljednji podaci govore da je njegova ja ina u Livnu 400—600 Nijemaca sa nekoliko topova. Svaki dan odlaze kamioni u pravcu Sinja, gone i civilno poku stvo (astale, stolice, prozore itd.). Po svemu sude i Nijemci namjeravaju kona no napustiti Livno,³ ali se zadržavaju još zbog važnosti ovoga mjesta koje im služi kao dobra zaštitnica njihovim snagama u pravcu Jadranske obale.

Mi smo dobili zadatak⁴ da sa sjeverne, isto ne i južne strane vršimo ja i pritisak na Livno dejstvuju i na komunikacije od Grahova, od Šujice i od Karlov Hana, preko Smri ana za Livno. Tako er bi manji dijelovi trebali djelovati na put Livno—Sinj na prostoru Livno—Grborezi. Za izvršenje ovog zadatka.

N A R E U J E M O :

1) IV. Dalmatinska brigada e odmah izvršiti pokret i smijeniti III. Dalmatinsku brigadu sa njezinih položaja na pravcu Livno—Glamo , tako što e jedan bataljon uputiti prema Livnu i smjestiti u košare gdje se sada

¹ Prijepis originala (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 1/1, k. 842 A.

² i ³ Tada se iz rajona Livna povla ila 114. lova ka divizija koja je sudjelovala u operacijama »Ziethen« (vidi knj. 9, dok. br. 374), a u Livno su pristigli dijelovi etvrtog puka »Brandenburg«. Vidi dok. br. 445.

⁴ Rije je o nare enju koje je Divizija primila 10. sije nja od Štaba Osmog korpusa NOVJ. Vidi dok. br. 295.

nalazi 4. bataljon II. Brigade i eta Glamo kog odreda, a to je Pudina i Marjanova košara. Odavde aktivno vršiti pritisak na grad preko Kabli a, Suha e i Zastinja, kao i preko Šušnja a, Burki a Drage sa Debelog Brda na Bašajkovac i Bijelu Kulu.⁵ Ovaj e se pritisak vršiti u sadejstvu sa našim snagama sa isto ne i južne strane grada. Razviti obavještajnu službu pored izvi a ke i nastojati da se odmah saznadu sve promjene kod neprijatelja u gradu. Ostale bataljone raspodijeliti duž komunikacija Livno—Glamo na mjestima gdje se sada nalaze bataljoni III. Brigade.

2) III. Dalmatinska NOU Brigada e se danas prikupiti na prostoru Staro Selo—Vidimlije i krenuti pravcem: selo Dolac—Dragni —Krug Planina—s. Poto ani. Ovdje za zatvaranje pravca Livno—Poto ani postaviti jedan bataljon na položaj: k. 1136 pozadi Sušica Hrasti (k. 880) i Gradina (k. 893). Porušiti most na potoku Brina—Begova a i postaviti što ve i broj protivkolskih oru a na zgodnim mjestima za zatvaranje ovog pravca, a ljudstvo koje ne bude na položajima smjestiti u s. Podgređa—Poto ani. Sa ostalim bataljonima produžiti za selo Dobro—Vidoši, odakle se postaviti za zatvaranje puta Podhum—Livno i za dejstvo na njemu. Glavni zadatak Brigade je pritisak na Livno sa isto ne i sa južne strane.⁶ Nastojati da se prikupi što više stoke i životnih namirnica za potrebu ljudstva ove divizije, naravno od stanovništva prema nama neprijateljski raspoloženog. Održavati vezu desno preko Krug Planine sa dijelovima IV. Brigade i sa Glamo kim odredom u Zagori ane—Borova Glava.

3) Glamo ki partizanski odred e u toku današnjeg dana izvršiti pokret pravcem: s. Dolac—s. Dragni —Mari eve košare—Borova Glava—Šujica. —Zagori ani gdje se smjestiti, a položaj održati na Borovoj Glavi i osigurati se od Šujice, kao i od Livna u slu aju neprijateljskog prodora preko Poto ana. vrstu vezu održati sa III. Dalm. brigadom preko Poto ana i s. Dobrog ija le a štiti, sa IV. Dalm. brigadom preko Krug Planine u pravcu Prosiš a i sa Livanjskim partizanskim odredom koji se nalazi u Šujici, t.j. pravcem preko Šujice. Pored ovog nastojati uspostaviti vezu sa dijelovima naše vojske i pravcu Duvna ukoliko ih bude.

4) Livanjski partizanski odred e po prijemu ove zapovijesti krenuti pravcem: s. Dolac—s. Dragni —Mari eve košare—Borova Glava—Šujica. Ovdje porušiti temeljito most na rijeci Šujici. Uputiti vezu preko Donjeg Malovana sa dijelovima VI. Divizije a sa glavninom snaga krenuti u pravcu Duvna, nastojati porušiti most na Šujici kod Mokronoga, postaviti se na tome pravcu prema Duvnu i postaviti vezu sa Duvanjskim odredom u pravcu Vran Planine i sa VIII. Krajiškom brigadom ili nekom drugom jedinicom koja se nalazi na sektoru Duvno. Održati tijesnu vezu sa Glamo kim odredom preko Borove Glave i preko ovog odreda sa Štabom III. Dalmatinske brigade i ovim štabom.

5) Puntovi za vezu Štaba divizije bi e: telefonska stanica na Kori ni i relejna stanica na Mari evim košarama na Krug Planini.

6) Hirurška ekipa i bolnica IX Divizije nalaziti se u selu Popovi i preko Vagnja.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politički komesar:
Andro Kovačević s. r.

Komandant — major:
Banina⁷ s. r.

Da je prepis vjeran originalu potvrđuje:

Načelnik Štaba IX. Divizije NOVJ:
Major Momčilo Poleksi, v. r.

(M. P.)

BROJ 26

**IZVJEŠTAJ OBLASNOG KOMITETA KPH ZA DALMACIJU OD 12. SIBI
JE NJA 1944. O VOJNO-POLITICKOJ SITUACIJI U DALMACIJI'**

OBLASNI KOMITET KOMUNISTIČKE PARTIJE
HRVATSKE ZA DALMACIJU
12. I. 1944. g.

Drugu Ivi Kuko u članu Obi. K.K.P.H²

Dragi druže,

I. Vojno-političko stanje.

U većem dijelu naše oblasti izmijenili su se uslovi djelovanja partijskih organizacija i organizacija narodno-oslobodilačkog pokreta. U većim neprijateljskim ofanzivama potpuno su nam okupirana Južno-Dalmatinsko okružje, Makarsko, Srednje-Dalmatinsko, Kninsko, a dijelimično Zadarско i Šibensko. Jedino okružje koje je oslobođeno je Otočac (Brač, Hvar, Vis). Okupacijom većeg dijela naše Oblasti kao i stalna aktivnost neprijatelja u mnogome otežava rad naših partijskih organizacija.

Makarsko Okružje: Sa povlačenjem naših vojnih jedinica iz Biokova i Makarskog Primorja, na otoke se prebacilo oko 4.000 izbjeglica.

1 Ante

8 Momčilo

1 Original (tipkan na pisnom stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u V.I.I., mikroteka CK SKH, film 44/745—765.

2 Ovaj izvještaj je poslan i Centralnom komitetu KP Hrvatske.

Bježanje ispred neprijatelja³ u Makarskom Primorju obuhvatilo je velike razmjere tako da je sav onaj narod htio bježati na otoke, ali mi to nismo mogli dopustiti pošto nisu postojale mogu nosti da se sav taj narod prebaci na otoke, te smo isto savjetovali da se ispred neprijatelja privremeno skloni u brdima Biokova što su oni dobrim dijelom učinili. Na terenu Makarskog okružja ostao je O.K. Partije⁴ sa Kotarskim i op inskim Komitetima i jednim dijelom lanstva. Isto tako ostao je O.K. SKOJ-a, Odbori USAOH-a, AFŽ-a i NOO-a, kao i jedan dio vojske Makarskog i Neretvanskog odreda. Sve lanstvo partije, SKOJ-a i ostalih organizacija, koje je aktivno u estvovalo u Narodnooslobodila kom pokretu nismo mogli zadržati na terenu, jer je prijetila opasnost da budu uništeni, te smo ih zato prebacili na otoke. Prema posljednjim izvještajima koje smo dobili sa terena Makarskog okružja i pored velikih teško a za probijanje iz jednog sela u drugo, kao i za njihov svakodnevni život (stanovanje, ishrana itd.) ipak sve organizacije rade prisposobivši svoj rad novo nastalim uslovima. Okupacijom Biokova i Makarskog Primorja neprijatelj je bio strašno surov i bijesan. S jedne strane s toga što je znao sa kolikom je aktivnoš u narod pomagao NO Borbu i koliko je njoj predan, a s druge strane ulazivši u sela zaticao ih je potpuno prazna. Zbog svega toga on je upadaju i u sela iskaljivao svoj bijes na starce i žene ubijaju i ih, kao i u totalnoj plja ci cjelokupne imovine naroda koji je napustio svoje domove. Poslije nekoliko izvedenih akcija na grupe njema kih vojnika ^pni su izvršili pokolje u selu Ba ini (Makarski Kotar) i nekoliko sela duž Neretve. No, ne gledaju i na sve to narod se sjajno drži uop e nije ni zaplašen ni demoralisan i na svakom mjestu i u svakoj zgodi manifestuje i daje svoju privrženost NOB-u tako da u Makarskom Primorju, Neretvi pa i u Imotskom kotaru naš politiki uticaj ne samo što se nije pokolebao i smanjio, ve se može re i još više u vrstio, a narod još toplije i vrš e vezao svoju sudbinu sa NO Pokretom. Pored ostalog to se manifestuje i u tome što narod i pored toga što je oplja kan do grla i sam gladuje i u teškom je materijalnom stanju, a s druge strane i pored prijetnja okupatora da im ku e mogu biti spaljene i oni pobijeni, narod pomaže naše jedinice kao i terenske radnike primaju i ih po no i na spavanje, donose i im hranu, peru i veš itd.

Južno-Dalmatinsko okružje: Prilikom okupacije Pelješca i Kor ule⁵ u manjoj mjeri nego u Makarskom Primorju i ovdje je narod htio masovno da bježi ispred okupatora. Ni ovdje kao u Makarskom Primorju nismo mogli dopustiti da svi oni koji su htjeli bježati, da im to omogućimo, jer smo prilikom napuštanja Kor ule, više nego prilikom napuštanja Makarskog Primorja imali neprilike radi prebacivanja, jer se postavljalo pitanje prvenstveno spašavanja naših vojnih jedinica. No i pored

³ Dielovi SS divizije »Prinz Eugen« i 118. lova ke divizije poduzeli su u toku studenog 1943. godine operaciju »Landsturm« koja je zahvatila i ovo podru je. Vidi knj. 9, dok. br. 16, napomenu 2 i 3.

⁴ Okružni komitet KPH

⁵ Radi okupacije poluotoka Pelješca i otoka Kor ule jedinice SS divizije »Prinz Eugen« i 118. lova ke divizije poduzele su u toku studenog i prosinca 1943. godine operaciju »Herbstgewitter« i »Herbstgewitter II«. Vidi dok. br. 14 i knj. 9, dok. br. 6, napomenu 6 i dok. br. 163, napomenu 3.

svih tih teško a mi smo uspjeli da sa Pelješca i Kor ule evakušemo oko 2.000 zbijega. Kao i na Makarskom Okružju tako i na ovome ostavili smo Okružni Komitet, Kotarske i Op inske komitete Partije, SKOJ-a, odbore USAOH-a i AFŽ-a i NOO kao i jedan manji odred vojske. Prema posljednjem izvještaju neprijatelj je na Pelješcu i Kor uli bio manje surov no što je bio u Makarskom Primorju, ma da je na Pelješcu i Kor uli ubijao. Nešto je naroda strpao u koncentracioni logor, a imovinu odbjeglih je oplja kao. Za razliku od Makarskog Primorja ovdje se narod u cjelini ne drži na takvoj visini. Prili no je zastrašen, a ima i pojedinih slu ajeva otvorenog neprijateljskog držanja.

Srednje-Dalmatinsko okružje: Kao što smo u po etku naglasili i Srednje dalmatinsko okružje (najve e i rukovode e okružje u našoj oblasnoj partijskoj organizaciji) cijelo je pod okupacijom. Tu i tamo s vremena na vrijeme na e se po' koji dio gdje neprijatelja nema, ali to ne zbog toga što su to dijelovi oslobo eni, ve što neprijatelj ne može jednostavno da stigne sve da posjedne. I u ovom Okružju uslovi rada naših organizacija teži su nego ikad do sada za ovih dvije i pol godine NOB-e. Neprijatelj⁶ je ovladao svim glavnim komunikacijama i svud je na i kao ve e i manje garnizon i e, a pored toga vrlo je aktivan i uporan u u estalim racijama u iš enju terena. Neprijatelj krstari i isti i onaj teren gdje ranije nikad nije dolazio ili vrlo rijetko. Sve to u velikoj mjeri otežava rad i kretanje naših organizacija i drugova. No ne gledaju i na sve to O.K. i cijela naša partijska organizacija, SKOJ, USAOH, AFŽ i NOO uspješno djeluje. Svi se oni nalaze na terenu. Na ovome terenu neprijatelj je u posljednje vrijeme primijenio drugu taktiku u odnosu prema narodu — naro ito je izbjegavao plja ku izuzev represalija paljenja i ubijanja što ih je po inio još u septembru mjesecu oko Sinja. No i pored te taktike neprijatelja narod se u cijelini dobro drži tako da nekoliko sela (Le evica, Zelen-Babe, Sratok i Prgomet) koja su ranije u prili noj mjeri bila neprijateljski raspoložena prema nama, sada su u ve ini uz nas i pomažu nas. U nekoliko kotareva ustaše su proglasile op u mobilizaciju i pozvali narod da se prijavi u vojsku. Narod se tim pozivima nije odazvao. Kad su ustaše vidjeli da im se narod dobrovoljno ne odaziva u vojsku, onda su po eli sa prijetnjama i represalijama. Ako se pozvani ne odazove u roku od 24 sata, da e mu ku a biti spaljena, a obitelj otjerana u internaciju. Takvim na inom uspjeli su na pojedina mjesta da nešto mobilišu, dok su nam u tom me uvremenu oko 150 ljudi pristupili dobrovoljno u vojsku sa Sinjskog kotara.

Zadarsko okružje: Posljedice slabog rada pre ašnjeg O.K. osje aju se i danas. Sadašnji O.K. za Zadar koji je bolji vrlo sporo ispravlja propuste i nedostatke ranijeg O.K. Slabost naše partijske organizacije na ovom okružju ogleda se i na svim ostalim sektorima rada, kako partijskih tako i vanpartijskih organizacija, kao i u našem uticaju na narod. Na terenu ovoga okružja u prili noj mjeri se ispoljava uticaj ustaša i etnika na mase. Svojim demagoškim držanjem ustašama polazi za rukom u po-jedinim mjestima da zavade narod s time što su oni za slobodnu Hrvatsku

⁶ Dijelovi 264. pješađijske divizije.

za koju je i Ma ek, koriste i na taj na in HSS-ovsko raspoloženje masa. Negdje uspijevaju da aktivno pridobiju narod, a negdje im polazi za rukom da ga pasiviziraju i odvoje od aktivnog u eš a u NOB-i. U ovom ustaškom radu aktivni su popovi, a naro ito je aktivan Dr. Pin i , koji je sada svoju centralu prenio u Zemunik. Prema narodu postupaju taktiki, pa ak pozivaju lanove NOO-a u njihova op inska vije a. etnici koji su nakon kapitulacije bili u velikoj mjeri demoralizirani i razbijeni u posljednje vrijeme se prebiru, organizuju i po inju aktivno da djeluju, tako da im u nekim mjestima, uslijed slabosti naših organizacija, a naro ito neaktivnosti po pitanju raskrinkavanja etnika, uspijeva da zavedu narod pa negdje ak da ga mobilišu za njihove bande. Sve u svemu u Zadarskom okružju naš uticaj na mase nije zadovoljavaju i s obzirom na povoljne mogu nosti rada. I pored aktivnosti ustaša i etnika naš uticaj na mase je ipak veliki samo što on nije stabilan. Mi ne uspijevamo da ga organizaciono u vrstimo i da ga u svoj svojoj širini i ja ini održavamo. Svaka promjena situacije koja nastupa bilo neprijateljskim ofanzivama, bilo ve om aktivnoš u neprijatelja, taj se uticaj smanjuje, slabi da bi u povoljnim za nas uslovima opet porastao.

Kninsko okružje: Pored Livanjskog okružja najslabije okružje je Kninsko. I pored toga što se je stanje, kako u Partiji, tako i u širenju našeg uticaja na mase u prili noj mjeri popravilo od onoga što je bilo ranije, ipak to okružje najviše zaostaje od svih ostalih. I pored toga što su postojali i sada donekle postoje svi objektivni uslovi da se Partija organizaciono oja a i proširi svoj uticaj na mase, ipak se nije uspjelo ono što se je moglo. Ono što je karakteristi no za ovo okružje je to: da etnicima popa uji a⁷ uspijeva da održe još uvijek svoj uticaj na jedan dio naroda tog okružja. Bilo bi pogriješno misliti da etnici u Kosovu polju i još nekim op inama Kninske krajine održavaju svoj uticaj na narod samo pomo u terora. To što etnici uspijevaju da svoj uticaj na narod još uvijek održe, to je dobrim dijelom zbog toga što naša partijska organizacija nije uspjela, njenim planskim, sistematskim, upornim radom iz dana u dan, da na konkretnim injenicama korak po korak raskrinkava izdaju etnika i na taj na in da ih odvaja od masa. Mi smo uglavnom na tom okružju zadržali svoj uticaj na ona sela i op ine gdje smo i ranije imali. Od kapitulacije na ovamo uspjelo se u pojedinim krajevima, da se u neka sela koja su bila etni ki raspoložena i aktivno pomagala etnike — pasiviziraju. Svakako da je i to jedan uspjeh, ali sve je to minimalno s obzirom da su postojale i sada postoje široke i konkretne mogu nosti za razbijanje etni kog uticaja. Zbog ve ih koncentracija neprijateljskih snaga u samom Kninu, kao i poja anoj aktivnosti njema kih, etni kih i ustaških bandi po selima O.K. nije našao mogu nosti da se održi na terenu svog okružja ve se prebacio u Liku. Ma da se mi ne slažemo i ovaj gest ne odobravamo pošto smatramo da se moglo na i mogu nosti za održavanje na svom terenu ili u krajnjem slu aju moglo se privremeno prebaciti na teren nekog susjednog okužja naše oblasti. Pored spomenutog etni kog uticaja na ovom okružju imaju nešto uticaja i ustaše u Promini

7 Mom ilo uji , komandant Dinarske etni ke divizije.

i oko Drniša. Naš dosadašnji rad u tom kraju imao je uspjeha u tom što smo jedan dio naroda koji je aktivno pomagao ustaše i bio otvoreno neprijateljski prema nama uspjeli da pasiviziramo na taj način što smo ih uvjerali o bliskom krahu fašizma i ustaša. Do tog saznanja svakodnevno sve više dolazi i narod onih sela koja stoje pod uticajem etnika, tako da se u cijelom okružju stvaraju povoljni uslovi za proširenje i organizaciju u vršenje našeg uticaja na mase.

Livanjsko okružje: I pored toga što se ulagalo mnogo truda u radu na Livanjskom okružju sve to u srazmjeri što smo postigli nije zadovoljavajuće. No pored te opće konstatacije mi smo ipak u tome izrazito ustaškom i neprijateljskom kraju postigli dosta. Dok se je u početku narod Livanjskog i Duvanjskog kotara prema našoj vojsci odnosio zagriženo neprijateljski, a ustaše gledao kao idole i svemogućeg, u posljednje vrijeme to se raspoloženje promijenilo u našu korist. Narod je postepeno po sebi uvjerali da su ustaše, kao i to da im predstoji neminovno propast, a u nas i Narodno-oslobodilačku vojsku gledao je snagom kojoj se treba povinovati i koju treba pomagati. Isto tako nastupilo je veliko previranje u redovima HSS-a u Livanjskom, naročito u Duvanjskom kotaru gdje su se ista sela pa i kotari izjašnjavali za NOB-u i aktivno pristupali. Poslije zauzimanja Livna⁸ O.K. sada se nalazi na Glamočkom terenu. Prilikom upada Nijemaca poginuo je sekretar O.K. Sefko Latifi i član O.K. Mirko Kutleša, a još 23 člana Partije, što će se u velikoj mjeri odraziti na daljnji rad Partije.

Otoko okružje: Sa kapitulacijom Italije Otoko okružje bilo je sve oslobođeno. Narod se je kao i u ostalim dijelovima Dalmacije masovno digao na ustanak, razoružavajući i neprijateljske garnizone i dobrovoljno i masovno se prijavljivao u našu vojsku. U cijelom okružju uticaj naše Partije je velik, a ogromna većina naroda vrsto stoji uz NOP. U ovom okružju, koje je cijelo oslobođeno najbolje je moglo da dođe do izražaja velika aktivnost naroda u pomoć vojsci, mobilizaciji naroda oko ukrcavanja i iskrcavanja robe i ratnog materijala, kao i u manifestaciji široke političke svijesti i aktivnosti. Ovo posljednje naročito je došlo do izražaja prilikom sprovođenja izbora za mjesne i općinske NOO-e koji su prošli u znaku popularizacije i okupljanja naroda oko Nacionalnog Komiteta na čelu sa drugim Titom. Na svim otocima održani su masovni predizborni zborovi i konferencije, te sastanci i konferencije USAOH-a i AFŽ-a, tako na pr. na Visu gdje ima 7 sela održano je 18 zborova. Na Bra u gdje ima 25 mjesta održano je 40 zborova. Na Hvaru gdje ima 22 mjesta održano je 29 zborova. Na Šolti je također održano 10 zborova. Sveukupno na svim tim zborovima bilo je prisutno na Bra u 20.000, Hvaru 15.000, Visu 9.000, Šolti 2500 ljudi. To znači da je u toj predizornoj kampanji bilo obuhvaćeno masovnim zborovima oko 46.500 ljudi. Ne računajući i tu širu i užu sastanke USAOH-a i AFŽ-a. Na dan samih izbora narod se odazvao više od svakog očekivanja tako da su se izbori pretvarali u neku vrstu plebiscita za Nacionalni Komitet. Ovo je formulacija saveznika Engleza i Amerikanaca, koji su sa velikom pažnjom i interesovanjem pratili pripreme i tok samih izbora. Na mjesto izbora dolazili su i tako reći nepokretni starci,

⁸ Vidi operaciju »Ziethen«, knji. 9, dok. br. 107, napomenu 2.

starice pa i bolesni. Evo nekoliko cifara koje govore o velikoj politici koja aktivnosti masa. U Selcima i Supetru glasalo je 95% upisanih glasa a. U Sumartinu, Postirama i Bolu 97%, u Podhumcu 100%. Na cijelom Bra u od 7.907 upisanih glasa a glasalo je 6975, što znači i 88%. Na Hvaru u mjestima Sv. Nedjelja, Zastrazišće, Poljica, Pitve, Selca, glasalo je 100% upisanih glasa a. Od 6587 upisanih glasa a glasalo je na Hvaru 5999 što znači i 91%. Na Visu, Komiži i Postrazi glasalo je 100% od 3925 glasa a glasalo je 3526 što znači i 92%. Isto tako skoro u svim mjestima glasali su i fratiri, a u Hvaru i biskup sa cjelokupnim svećenstvom. No i pored ovog velikog našeg uticaja na mase, na otocima Bra u, Hvaru, kao i Visu, tu i tamo osjeća se i uticaj Jugonacionalističkih elemenata. Naravno ito se taj uticaj povećao i njihova aktivnost povećala poslije dolaska izvjesnog dijela etničkih elemenata iz Splita. Ustaški uticaj na otocima je minimalan te ga nije vrijedno ni spominjati. Uglavnom nosioci ustaškog uticaja i rada su pojedini fratiri, te smo u vezi s time bili prisiljeni da 2000. godine likvidiramo što je narod dobro primio, jer smo ih pred narodom raskrinkali. Pored ovih slučajeva masovnih zborova koje smo održali na Visu, Bra u i Hvaru isto tako održavani su masovni zborovi na Kor uli, Lastovu u duhu direktiva u vezi sa popularizacijom Nacionalnog Komiteta. Nemamo još izvještaja sa svih okružja dali je sve uređeno u vezi s time ali smo ovih dana dobili izvještaj sa terena Srednje-dalmatinskog okružja u kome nas izvještavaju da se i tamo održavaju zborovi, šire i uže konferencije na kojima se govorilo o značenju Nacionalnog Komiteta o odlukama AVNOJ-a. Za Nacionalni Komitet i njegove odluke vlada interes u narodu. Velika politička aktivnost skoro u svim okruzima kao i jačanje našeg uticaja došlo je do izražaja prilikom proslave 26-godišnjice Oktobarske Revolucije, gdje se je u svim okruzima narod u mnogo većem broju odazvao i uzimao živog učesnika nego prošlih godina.

Šibensko okružje: Kao i na terenu Srednje-dalmatinskog okružja, tako i na terenu Šibenskog postoje svi uslovi za masovno djelovanje naše Partije za proširivanje uticaja na mase i za njihovu najširu mobilizaciju u redovima Narodno-oslobodilačkog Pokreta. Međutim, zbog slabosti naše Partije ne iskorištavaju se svi ti uslovi da bi se postigli mogući rezultati. Kao i na Zadarskom okružju tako i ovdje isprepliću se uticaj i aktivnost ustaša s jedne strane i etnika s druge strane. Do kapitulacije Italije etnici su bili jedan od glavnih oslonaca okupatora u borbi protiv Narodno-oslobodilačke vojske, a sada su ostali glavnim osloncem okupatora i dalje etnici sa svojim bandama i svojim Štabom u Šibeniku,⁹ dok ustaše formalno organizuju vlast. Ne gledaju i na to što je kroz ovo okružje prokrstario veliki broj neprijateljske vojske (Nijemci i ustaše) koji su pljačkali i ubijali, terorizirali narod, ne gledaju i na svestranu podršku ustaša i etnicima, narod se i dalje drži dobro i u velikoj je većini raspoložen i aktivno pomaže Narodno-oslobodilačku borbu, tako da u Šibenskom, Vodnjanu i Kistanjskom kotaru postoje još mogući uslovi za mobilizaciju u našu vojsku. I pored mjestimičnih uspjeha koje su postigli ustaše, a i etnici u nekim mjestima u cjelini se primjećuje demoralizacija i kod

⁹ Vidi dok. br. 508 i 518.

jednih i kod drugih — osje aju da ne mogu više održati narod na parolama »Vrati se kralj Petar« »Englezi su uz Dražu«, a ustaše »da e Njema ka dobiti rat«. Narod iz dana u dan uvi da je pogibelj jednih i drugih neminovna, a sve to pojačava demoralizaciju. Znakovi te demoralizacije su da nam se pojedini odgovorni ljudi iz ustaških, etničkih, pa čak i njemačkih krugova nude na usluge. Nešto u manjoj mjeri nego u Zadarskom okružju i ovdje dolazi nestabilnost i nedovoljna jačina našeg političkog uticaja na masu. To najbolje dolazi do izražaja u momentima kada na terenu prisustvuju naše i vojničke snage, narod ih toplo pozdravlja i svestrano im izlazi u susret i pomaže. Čim se naše jedinice povlače, a nastupaju neprijateljske, odmah se u prilikoj mjeri mijenja raspoloženje masa, ne toliko u smislu političke preorijentacije koliko u strahu i pasivnosti. Kao i u Zadarskom okružju tako je i ovdje dosta jak rad petokolonskih elemenata koji nam zadaju i prave velike poteškoće. Do sada skoro u svim okruzima nije bilo jednog plana ni sistema a ni upornosti u borbi protiv V. kolone, te zbog toga ona je uspjela da na nekim mjestima prilikom razgrana široku mrežu svog razornog djelovanja.

Rad partijske organizacije. Za posljednjih nekoliko mjeseci partijska organizacija u našoj oblasti imala je dva probna kamena gdje se moglo vidjeti njenu organizacionu vrstinu, uticaj i povezanost sa masama, kao i sposobnost rukovođenja. Prvi probni kamen bila je kapitulacija Italije. Za vrijeme kapitulacije Italije može se reći da je naša partijska organizacija u cjelini odgovorila svim onim zadacima koje su joj se nametale, kapitulacijom i daljnim razbuktavanjem narodnog ustanka. U vezi s time treba naglasiti još i to da u momentu kapitulacije Italije na terenu Dalmacije nisu se našle i vojničke jedinice te je to u mnogim slučajevima stavljalo našu partijsku organizaciju u takav položaj da su morale riješavati vojni ka pitanja, kao na pr. razoružanje divizije »Bergamo« u Splitu¹⁾ i izvršene od strane naroda pod rukovodstvom naše partijske organizacije. Isto tako razoružavanje garnizona po srednjoj Dalmaciji, sjeverno oko Knina i svim otocima sprovodile su partijske organizacije. Nešto u manjoj mjeri nije se snašao Makarski O.K. Uporedo sa razoružavanjem, partijske organizacije su rukovodile i sa masovnom mobilizacijom za našu vojsku, te je kao rezultat te mobilizacije izrastao i naš VIII. Korpus. Kao uvijek u mnogim situacijama tako i ovom prilikom u vezi sa kapitulacijom Italije ispoljilo se da u onim mjestima i krajevima gdje su postojale i partijske organizacije sa dobrim rukovodstvima, tu su se svi problemi brzo riješili i uspješno sprovodile sve mjere. Tamo gdje nismo imali jakih partijskih organizacija i gdje rukovodstva nisu bila na dovoljnoj visini uinjani su manji ili veći propusti. Kao najkarakterističiji primjer toga je Dubrovnik, gdje je partijska organizacija bila mlada, neiskusna, a rukovodioci slabi. Tamo se desilo to, da je partijska organizacija podbacila, stajala je po strani kao pasivni posmatrač dok se italijanski garnizon htio povezati s nama u borbi protiv Nijemaca i ustaša, a naši su to odbijali i dopustili da se Talijani sami odupru Nijemcima smatraju i to kao uspjeh što se fašistički okupatori me u sobom tuku. Otpor Talijana je bio slom-

ljen s jedne strane zbog toga što su ih izdali fašisti ki elementi u samoj talijanskoj vojsci, a s druge strane što vojnici nisu osjetili podršku s naše strane.

Drugi probni kamen je ofanziva Nijemaca i ustaša u Dalmaciji. Ne gledaju i na to, kao što smo ve u po etku spomenuli, što je cijelo Srednje-dalmatinsko okružje okupirano i uslovi rada otežani, i isto tako ne gledaju i na to što je okupirano, Makarsko Primorje koje je 18 mjeseci bilo oslobo eno, ne gledaju i na to što su u estale ofanzive i racije na Šibenskom i Zadarskom okružju¹¹ naše su se partijske organizacije u svim tim okružjima održale i sa nesmanjenom aktivnoš u produžuju rad. Iako neprijatelj poduzima sve ne samo da do maksimuma oteža uslove djelovanja ve i da razbije naše organizacije, ipak njemu do sada nije pošlo to za rukom. U ovoj novoj nastaloj situaciji okupacije naši okružni, kotarski i op inski komitet, pa i ogromna ve ina lanova pokazali su se na visini u smislu brze preorijentacije svoga rada u novo nastalim uslovima, pokazali su vrstinu i upornost u radu. Pored ovih op ih karakteristika potrebno je spomenuti još nekoliko momenata koji karakterišu rad naših partijskih organizacija. I pored toga što su naše partijske organizacije uglavnom se snašle u o uvanju, postavljanju i riješavanju zada a ipak su pojedine od njih u svom svakodnevnom radu pokazale i niz slabosti. Te slabosti bile su uslovljene s jedne strane s time što je brzo razbuktavanje narodnog ustanka preko no i postavilo pred naše partijske organizacije niz novih složenih zadataka koje su morale da riješe bez potrebnog iskustva. Tako na pr. pred okružja postavilo se negdje u manjoj negdje u ve oj mjeri pitanje organizovanja vojno-pozadinskih vlasti, sprovo enje mobilizacije, formiranje odreda, mornarice, ekonomskih, prosvjetnih i zdravstvenih problema. Sve se to na njih sru ilo, sve je to partija morala pravilno da postavi i svim time uspješno da rukovodi. Pri postavljanju, riješavanju i rukovo enju u svim tim problemima s jedne strane uslijed slabosti naših part, organizacija, a i neimanja iskustva s druge dešavalo se to, da naše part, organizacije i drugovi nisu i ne drže sve niti u svojim rukama, mnoge stvari im se izmi u te zbog toga ima dosta manjkavosti i nepravilnosti i propusta u radu.

Iz svega gore re enog mi danas konstatiramo da osnovna slabost cijele partijske organizacije u Dalmaciji u njenoj organizacionoj slabosti koja se izražava :

1) U tome što još uvijek ne u tolikoj mjeri kao ranije, ali ipak postoji nesrazmjer izme u politi kog uticaja naše Partije na najšire slojeve naroda, požrtvovanosti i odanosti naroda našoj Partiji s jedne strane i brojane ja ine i priliva novih lanova u Partiju s druge strane. To je osnovna karakteristika partijske organizacije u Dalmaciji, a to zna i da se još uvijek neke od njih sektaški odnose prema primanju novih lanova u partiju, ne ja aju part, organizaciju iskoriš avanjem masovnog narodnog pokreta, a naro ito masovne organizacije SKOJ-a, USAOH-a i AFŽ-a, koji predstavljaju neiscrpan izvor novih lanova za Partiju.

¹¹ Vidi knji. 9, dok. br. 71, napomenu 2 i dok. br. 374.

2) U emu se izražava organizaciona slabost naših part, organizacija je to što se nisu uzdige **do kraja** na stepen rukovodioca. U mnogim slu ajevima neke naše part, organizacije i rukovodioci ne uo avaju probleme, ne znaju da ih postave i uspješno riješe, pletu se na repu doga aja i tako mnoge se stvari razvijaju mimo njih. Još uvijek neke naše part, organizacije ne mogu da shvate dalekosežni zna aj koje za nas ima organizaciono pitanje. — Organizaciono ja anje naše Partije. Oni ne mogu da shvate rije i druga Marka¹² koji kaže: da od pravilnog postavljanja i riješavanja organizacionog pitanja zavisi opstanak i budućnost našeg naroda i ishod zapo ete borbe. Na dalje karakteristi no je i to da se neka naša part, rukovodstva nisu još uvijek i u dovoljnoj mjeri osamostalila da se esto ne osje a njihovo konkretno rukovodstvo i pomo nižim partijskim organizacijama i nemaju u svakom svakodnevnom radu plana, sistema i organizovanosti, a u vezi s time osustvuje i po nekad perspektiva u radu. Sporo uo avaju probleme, sporo se snalaze u sve težim, složenijim i komplikovanijim uslovima koje razvoj NOB-e izbacuje na površinu. Rade na par e od danas na sutra što im prvo padne pod ruku, gube previše vremena i energije u rješavanju sporednih pitanja, zapuštaju i rad na rješavanju osnovnih pitanja NOB-e i partijskog djelovanja. Zbog svega toga pojedini naši Okružni, Kotarski i Op inski komiteta ne osjeaju se u dovoljnoj mjeri kao konkretna i vrsta rukovodstva, a neki od njih ne funkcionišu kao jedinstvena rukovodstva. Uzdizanje part, rukovodstva ne ide onim istim tempom kojim se razvija NOB-a i pitanja koja ona postavlja pred rukovodstvima da ih se rješava. Kao rezultat svega toga ima praznina, propusta i pukotina u radu. Ma da se posljednjih mjeseci u mnogome popravio rad partijskih jedinica (elija) upore uju i sa onim stanjem kako je bilo ranije ipak još uvijek ima i tu dosta nedostataka i manjkavosti. Op a karakteristika rada dobrog dijela partijskih elija je ta da ni kvalitativno ni po opsegu ni po širini nisu na visini zadatka koji se postavljaju pred part, jedinicama kao uporištima i osnovi svakodnevnog part, života i rada. Part, jedinice kao cjeline nisu organizatori i nosioci masovnog rada, a u mnogim slu ajevima ne snalaze se u rukovo enju svim sektorima part. rada. Primje uje se i to da pojedine part, jedinice u dovoljnoj mjeri nisu bile povezane sa svakodnevnim životom masa. Na dalje se primje uje i to da su spore u uo avanju osnovnih problema i njihovom sprovo enju. Ne snalaze se u reorganizaciji (prestrojavanju) svog svakodnevnog rada i potrebama NOB-a i narodnog ustanka, zadacima i potrebama koje proisti u iz tih novo nastalih uslovi. I pored estog ukazivanja i davanja konkretnih upustava npr. organizacije na terenu nisu posve ivale dovoljno pažnje usmenoj i pismenoj agitaciji u širokim narodnim slojevima i nisu se iskorištavale sve one postoje e mogu nosti koje smo mi mogli iskoristiti u vezi s tim. Ukoliko su se agitacija i propaganda sprovodile one u mnogim slu ajevima nisu bile konkretne, nisu uzimale u obzir prilike, potrebe i politi ko stanje u doti nom selu kraju ili okrugu. Naro ito se malo uradilo putem agitacije i propagande etnika u Kninskoj krajini, šibenskom i zadarskom okružju. No i pored ove op e kon-

stacije ipak se može reći da je naša agitacija i propaganda u narodu posljednjih mjeseci bila mnogo veća i aktivnija i da smo u tom pogledu postigli izvjesne uspjehe, ali sve to prema konkretnim mogućnostima i potrebama nije zadovoljilo. Što se tiče detaljnijeg upoznavanja našeg rada na polju propagande to ćemo se moći upoznati iz izvještaja naše Agit-prop-komisije.

Pitanje kadrova. Osnovna karakteristika ogromne većine partijanstva i kadra je ta da su to drugovi koji su se izdigli i izrasli za vrijeme Narodno-oslobodilačke borbe. Nadalje što karakteriše našu partiju, organizaciju u danom momentu je i to da je većina partijskog članstva i jedan dio rukovodioca nedavno primljen u partiju, pa prema tome sa vrlo malim partijskim stažom, u mnogim slučajevima od svega par mjeseci. I pored toga što je partijski kadar disciplinovan, predan Partiji i požrtvovan, on je zbog nedovoljnog partijskog iskustva s jedne strane i niskog teoretskog nivoa s druge strane često nesnalažljiv u radu na terenu. U posljednje vrijeme partija, organizacije nešto više posvećuju pažnju svakodnevnom planskom uzdizanju i osposobljavanju kadrova ma da još uvijek kod njih postoji dosta nerazumijevanja, šablona i krutosti. Oblasni Komitet u posljednje vrijeme i uz pomoć C.K. K.P.J. posvećuje više pažnje politici i teoretskom uzdizanju partijskog kadra. Oblasni Komitet je organizovao do sada dva srednja partijska kursa kroz koja su prošla 70 partijskih rukovodioca sa terena i iz vojske. Kroz koji dan otpočelo se sa radom trećeg partijski kurs. Kod svih okružnih komiteta osjeća se potreba za organizovanjem nižih partijskih kurseva. Mi ćemo nastojati da osposobimo nekoliko predavača i uputiti ih na pojedina okružja gdje će se održati niži partijski kursevi. Makarski okružni komitet je već ranije svojim sopstvenim snagama održao nekoliko nižih partijskih kurseva za potrebe svoga okružja, koji su uspjeli.

Za sada nismo u mogućnosti da vam pošaljemo iscrpan organizacioni izvještaj o brojnom stanju naših partija, organizacija, ali iz niže priloženog izvještaja možete dobiti donekle sliku o brojnom stanju naše partije, organizacije.

Okružje Južne Dalmacije: Kotarski komiteta 3, općinskih komiteta 5, mjesnih komiteta 3, partijskih članova 25, ukupan broj članova 217, a kandidata 172. Nemamo ta njihova podataka o socijalnom sastavu, ali većina partijskog članstva su seljaci i ribari.

Okružje Makarske: Kotarskih komiteta 3, općinskih 4 i mjesnih 2, članova 30, ukupno članova 284, a kandidata 103. U Partiji imamo 230 muškaraca i 54 žene. Od tog broja je 61 radnik, 193 seljaka, 23 intelektualca i 4 obrtnika.

Otokružje: Kotarskih komiteta 3, općinskih 16, članova 77, ukupno članova 399, a kandidata 198. Od toga je 96 radnika, 272 seljaka, a intelektualca 25 i 6 obrtnika. Muških 269, a žena 130.

Srednje-dalmatinsko okružje: Kotarskih komiteta 5, općinskih 15, mjesnih 1, partijskih jedinica 94. Ukupno članova 455, od toga broja

muških 338, drugarica 117, kandidata 330. U ovom broju ura unat je i Split, gdje imamo M.K. sa 15 jedinica i 68 lanova. Od toga broja 46 drugova i 22 drugarice kao i 47 kandidata. Osnovno je to da je naša aktivna osnovna baza izašla iz Splita, ali i ono što je ostalo u svojoj ogromnoj ve ini je raspoloženo prema Narodno-oslobodila koj borbi. U Splitu je narod prili no deprimiran od gladi i savezni kog bombardovanja.

Šibensko okružje: Kotarskih komiteta 3, mjesnih 1, ukupno lanova Partije 170.

Zadarsko okružje: Kotarskih komiteta 3, elija 32, ukupno 177 lanova i 55 kandidata. Socijalni sastav pretežno seljaci.

Kninsko okružje: Kotarskih komiteta 1, op inskih komiteta 2, elija 13. Ukupno 56 lanova i 57 simpatizera. Socijalni sastav pretežno seljaštvo.

Livanjsko okružje: Kotarskih komiteta 1, op inskih komiteta 1, elija 18, ukupno lanova 60, a kandidata 47. Socijalni sastav: radnika 17, seljaka 35, intelektualaca 5, obrtnika 3.

Zna i, prema ovim nepotpunim podacima mi u našoj oblasti imamo 8 okružnih komiteta, 22 kotarska, 43 op inska, 317 partijskih jedinica, sa ukupno 1798 lanova Partije i 966 kandidata. U vezi s time treba naglasiti da je ovo najve i broj lanova Partije što je ikada naša oblast imala, ne gledaju i na to što smo za posljednjih 3 mjeseca poslali sa terena preko 1.000 lanova u vojsku.

Ma da su ovi podaci nepotpuni, ipak se može dobiti približno jasan pregled o broj anom stanju partijske organizacije. Pri tome treba naglasiti da smo prilikom mobilizacije, mobilisali oko 1.000 lanova Partije i uputili ih u novo formirane brigade, odrede i mornaricu. Iz svih ovih podataka se jasno vidi:

1. Da je u nekim okružjima kao na pr. Kninskom, Livanjskom, Zadarskom i Šibenskom organizacija broj ano još uvijek slaba, ma da i u ostalim okružjima prema mogu nostima i uticaju naše Partije a pri malo ve oj brizi i radu na tome mogao biti broj lanova ve i.

2. U svim okruzima veliki nesrazmer izme u lanova Partije i kandidata, što još jednom govori o tome kako part, organizacije ne posve uju dovoljno pažnje i stalne brige za ja anje i obnavljanje naše Partije.

3. Naro ito pada u o i mali broj drugarica lanova Partije. Sektaški odnos prema primanju drugarica u Partiju još uvijek se primje uje kod nekih okružja, kada se ima u vidu injenica da širom itave Dalmacije imamo na hiljade žena, koje svojom predanoš u, aktivnoš u, disciplinom prevazilaze mnoge lanove Partije. Mi smo na tu injenicu do sada bezbroj puta ukazivali svim okružnim komitetima i samo je Srednje-dalmatinsko i Šibensko u tome pogledu postiglo izvjesne rezultate i drugovi u Splitu i Šibeniku.

S.K.O.J.

U vezi sa opštim razvojem NOP i uticaja naše Partije na mase vrši se svakodnevno sve veća mobilizacija omladine za NOB. Na svim sektorima NOB najmnogobrojniji i najaktivniji je u esnik omladina.

Posljednjih 6 meseci omladinski se pokret u priličnoj mjeri omasovio a naročito poslije kapitulacije Italije kada su nam aktivno prišli i omladinci bivše HSS-ove i jugonacionalističke omladine. Tako da danas imamo oko 25.000 omladinaca i omladinki organizovanih u USAOH-u. Treba naglasiti da ove brojke ne odgovaraju potpuno stvarnoj aktivizaciji, borbenosti i privrženosti omladine NOB. Omladina u nekim mestima izvodi akcije, učestvuje u borbi, a nema organizacije SKOJ-a i USAOH-a. Nisu retki slučajevi da omladinci koji dolaze u vojsku nemaju pojma ni o SKOJ-u ni o USAOH-u. Isto tako ima slučajeva da se dobri, hrabri i disciplinovani omladinci u vojsci ne primaju u SKOJ.

Osnovni momenti koji danas karakterišu omladinski pokret u Dalmaciji su slijedeći: s jedne strane jaka nabujalost omladinskog pokreta naročito poslije kapitulacije Italije, sve veća aktivnost omladine u NOB-u, sve brojniji problemi i sve odgovornije zadaci koje se pred omladinom postavljaju. Ono što ranije nije bilo kao izraziti slučaj danas to postaje sve izrazitije a to je da je omladina postala jedan od glavnih i vrlo jakih pomoćnika Partije, vojske, N.O.O. u sprovođenju svih mjera i zadataka NOB-a. Uporedo s time primećuje se da pojedina rukovodstva ne uspevaju istim tempom kojim se pokret razvija da pokret omladine organizaciono obuhvate, povežu, prodube, u vrste i dalje vode. Pojedina rukovodstva su slaba, ne snalaze se, ne znaju da rukovode svim sektorima omladinskog rada. Otuda vrlo često sretamo takve slučajeve da pokret počinje prevazilaziti pojedina rukovodstva a iz toga sledi prilično rasklimatanost i rasplinutost organizacije. Organizacije su išle u širinu a nije se uvek uspevalo da ih se organizaciono uvrsti. Ali, ne gledaju i na sve te nedostatke i slabosti, ipak je omladinski pokret dobio izvesnu organizacionu vrstinu, povezanost i sve što je potrebno za daljnje njegovo omasovljavanje i organizaciono jačanje.

Prvom polovinom decembra održana je oblasna konferencija USAOH-a¹³ na kojoj je bilo oko 150 delegata sa terena i vojske. Za ovu se konferenciju veći deo vremena osećala potreba i ona je uspela. Na konferenciji su se raspravila sva pitanja političke i organizacione prirode kao i zadaci koje se postavljaju pred omladinu. Na konferenciji je došlo do izražaja velika aktivnost i požrtvovanost omladine u NOB-u a isto tako otkrili smo veliki broj dobrih omladinskih kadrova za koje do sada nismo znali. Što se tiče Obi. K. SKOJ-a on nam je za sada nešto oslabio sa odlaskom drugarice Ranke,¹⁴ druga Bili a Branka¹⁵, koji ide u P.K. SKOJ-a i druga Dule Štrbca koga smo morali poslati u Bari radi operacije, tako da sada imamo 7 članova. Ovi članovi Obi. K. su mladi drugovi, predani

¹³ Oblasna konferencija USAOH-a održana je 14. prosinca 1943. god. u Bolu na otoku Bra u. Vidi knj. 9, dok. br. 126.

¹⁴ Neda Marovi -Ranka

¹⁵ Jure Bill -Branko

našoj Partiji, požrtvovani, ali još uvek nedovoljno iskusni, ali uz našu pomoć i podršku moraju da odgovore svojim dužnostima. Za vreme bajevoštine¹⁶ Obi. K. SKOJ-a ne samo što nije dobio nikakvu pomoć od P.K.K.P.H. već je bio i ometan u svome radu. Međutim, sada Obi. K. Partije svakodnevno svestrano pomaže Obi. K. SKOJ-a. Ranije partijske organizacije na terenu nisu pokazivale dovoljno pažnje i pomoć SKOJ-u. Ovako prepuštene skojevske organizacije same sebi, sve su se više otuđivale od Partije, a tu i tamo bilo je nezdravih istupa. Partijci koji su radili u SKOJ-u srozavali su se na nivo običnih i to nedovoljno svijesnih skojevaca, te se nisu osjećali odgovorni pred Partijom za njihov rad u SKOJ-u. Mi smo odmah na tu opasnost signalizirali partijskim i skojevskim organizacijama, a po svim tim štetnostima žestoko udarali tako da su se sada u tom pogledu stvari sasvim popravile, ali još uvek neke partijske organizacije ne shvataju svoju ulogu nad Skojem, ne shvataju važnost Skoja kao prvog i najaktivnijeg pomaga a Partije, kao rezervoar Partije, a to isto ne shvataju ni Partijci Skojevcima pa i pojedine skojevske organizacije. Na kraju spominjem jedan propust Obi. K. SKOJ-a. Kapitulacijom Italije i razbuktavanjem ustanka u Dalmaciji sva HSS-ovska i nacionalistička omladina aktivno je pristupila redovima NOP, stupaju i u vojsku i angažuju i se u radu po ostalim sektorima. Obi. K. to pristupanje je shvatio da se više ne treba boriti i zalagati za stvaranje jedinstva omladine, te zbog toga toj omladini nije posvećivana skoro nikakva pažnja. Oni nisu shvatili da je ustanak bio samo ona snaga koja je tu omladinu pokrenuo, ali na nama je bilo da je mi prihvatimo i pomognemo da se oslobode svih onih nastranosti i negativnosti i na taj način da je do kraja aktiviziramo u NOB-u i samim tim bi se postiglo i ostvarilo vrsto i aktivno jedinstvo. Drugovima je na taj propust ukazano i oni ga sada ispravljaju, ali dosadašnji propust nije mogao ostati bez izvesnih posljedica. Unutar Ujedinjenog Saveza SKOJ je shvatio svoju ulogu iako tu i tamo ima nedovoljnog razumevanja i snalaženja kod pojedinih skojevskih organizacija i rukovodioca.

Broj članova stanje SKOJ-a prema dostavljanim podacima je sledeće:

Okružni Komitet Južne Dalmacije:	3 kotarska,	1 Mes. sa uk. 458 članova
Okružni Komitet Makarske	3 kotarska,	7 op inskih, 711 članova
Okružni Komitet, Brač, Hvar, Vis	3 kotarska,	16 op inskih, 563 člana
Okružni Komitet Sred. Dalmacije	5 kotarska,	16 op inskih, 988 članova
Okružni Komitet Šibenik	3 kotarska,	8 op inskih, 443 člana
Okružni Komitet Zadar	3 kotarska,	8 op inskih, 491 član
Okružni Komitet Knin	3 kotarska,	4 op inskih, 260 članova
Okružni Komitet Livno	2 kotarska,	– op inskih 37 članova

¹⁶ Misli se na Ivana Amulja-Bajera, koji je zbog grešaka smijenjen sa dužnosti organizacionog sekretara Pokrajinskog komiteta KPH za Dalmaciju.

Sveukupno u oblasti imamo 4.011 članova SKOJ-a. Jedan dobar dio sveukupnog članstva SKOJ-a su drugarice. Broj drugarica SKOJ-a na terenu se još više povećao kada smo prilikom posljednje mobilizacije jedan dio skojevaca poslali u vojsku. Jedan dobar dio skojevaca su sada novo primljeni. Politički nivo skojevaca nije na visini iako su odani našoj Partiji i privrženi našoj borbi. Zbog omasovljavanja i proširivanja organizacije osjeća se veliko pomanjkanje u kadrovima. Preduzimaju se mere da se preko kurseva osposobi i uzdigne što više i broj skojevskih rukovodioca.

A.F.Z.

Posljednjih meseci dosta se postiglo na mobilizaciji i aktivizaciji, i organizacionom obuhvatanju žena u NOP, tako da danas imamo stvarno masovni pokret žena. Bez preterivanja za Dalmaciju se može reći i da je 90% žena antifašistički raspoloženo izuzev u jedno-dva kotara, samo što naše organizacije još ne uspevaju da do kraja koriste to antifašističko raspoloženje žena za daljnju mobilizaciju i organizaciono obuhvatanje. Prema nepotpunim podacima u antifašističkom frontu žena je obuhvaćeno oko 40.000 koje na razne načine sarađuju i pomažu NOP i borbu. Ma da su drugarice iz Odbora AF2 za Dalmaciju ulagale dosta truda i rada na uzdizanju i osposobljavanju Kotarskih, općinskih i mesnih odbora te su i postigli izvesne uspehe, ali sa daljnjim razbuktavanjem ustanka i aktivizacijom žena opet u organizaciji dolazi do izražaja ono što je bilo karakteristično ranije, a to je: nedoraslost i nesposobnost organizacija da taj masovni pokret organizaciono vrsto drže u rukama te tako imamo pojavu rasplinutosti i rasklimatanosti. Jedan od glavnih uzroka što AFŽ nije organizaciono u vršeno je taj što se pokret razvijao i razvija naglo a kadar sposobnih drugarica, koje bi tome pokretu dale organizacionu vrstinu i svestrano obuhvatili bio je vrlo malen i sporo se uzdizao. Tome još treba pridodati i to da su mnoge Partije, organizacije u Dalmaciji do skoro sektašile u odnosu prema uzdizanju drugarica. Za vrijeme kapitulacije Italije neke organizacije nisu se snašle u brzom prihvatanju one velike mase žena koje su nam tada pristupale. One su prema njima imale čak nepravilan stav govoreći: vi nam ne trebate, gde ste bile do sada. Jedan problem za naše organizacije predstavljale su žene koje su išle sa Talijanima, a poslije kapitulacije pristupale NOP. Većina Mesnih odbora stajala je na gledištu bojkota tih žena, ne pružiti im nikakve moguće pomoći za ma kakvo angažovanje u pokretu. To je pitanje uz pomoć drugarica Cane i Vande principijelno rešeno, ali još uvek se osjeća težina i u tome.

Oktobra-novembra vršile su se pripreme za održavanje oblasne konferencije AFZ-a. Međutim, neprijateljska ofanziva je omela da do u delegatkinje sa nekih okružja, a i same članice Odbora za Dalmaciju nisu bile sve na okupu te smo tako mesto konferencije održali savetovanje¹⁷

¹⁷ Prvo oblasno savetovanje AFZ-a za Dalmaciju održano je 18. i 19. studenog 1943. godine u Bolu na otoku Bra u. Vidi knj. 9, dok. br. 62.

sa onim drugaricama koje su bile stigle. Na savetovanju je bilo oko 140 drugarica. Savetovanje je uspelo. Pored organizacionih i političkih pitanja koja su se pretresala na savetovanju izabran je također i Odbor za Dalmaciju. Odbor za Dalmaciju broji 11 članica a od toga: 1 radnica, 2 intelektualke, 3 domaćice i 5 seljanki. Ovaj je Odbor zadovoljiti i ve funkcioniše kao centralizovano rukovodstvo.

Ono što smo rekli za SKOJ u još ve ojoj meri se odnosi na AFŽ tj. da se oseća veliki nedostatak u kadrovima. Niski politički nivo, odsustvo praktičnog iskustva i organizacionih navika u radu mnogo se odražava u svakodnevnom životu i radu odbora. Na osnovu ve postojeće široke mreže seoskih, kotarskih i nekoliko okružnih odbora, a na osnovu dosadašnjih iskustava u radu i izborom novog Odbora za Dalmaciju, stvoreni su svi preduslovi kako za organizaciono uvršćenje tako i za daljnje omasovljavanje AFŽ-a, koja je bitna kadra da ispuni sve one nove zadatke koje daljnji razvoj NOB pred njima bude postavljao.

N.O.O.

Skoro cela Dalmacija sa otocima obuhvaćena je mrežom N.O. Odbora, tako da mi u Dalmaciji sada imamo: 5 okružnih, što znači da samo u dva okruga nemamo odbore, 22 kotarska što znači da samo u dva kotara nemamo odbore. Svi su kotarski odbori aktivni osim vrlo malog. 75 općinskih odbora što znači da samo u 12 općina nemamo odbore, a od toga broja 7 u Dubrovnikom kraju i 540 seoskih i 8 gradskih. Sto se tiče rada i vrednosti pojedinih N.O. Odbora to zavisi prvenstveno od situacije na terenu koja je i organizacionom stanju Partije na terenu kao i o snalaženju i iskustvu ljudi koji rade u odborima. Sve N.O. Odbore u Dalmaciji prema postojećoj situaciji i stanju možemo podeliti u dve skupine: Odbori koji rade na oslobođenom i poluoslobođenom teritoriju i odbori koji su na neoslobođenom teritoriju. Ti se uslovi odražavaju na sam rad odbora u smislu njihove povezanosti sa masama i širinom delovanja. Opšta ocena rada za sve odbore od kapitulacije na ovamo je da se povećao njihov autoritet i ugled u masama kao organa vlasti. Tešnje su povezani sa masama, jak politički faktor i uživaju autoritet u narodu. Narod ih priznaje i poštuje kao organe vlasti, povinjuje se njihovim naredbama, odlukama i presudama. Isto tako povećala se i sposobnost odbora i njihovih rukovodilaca u svom svakodnevnom radu. No, i pored toga opšteg poboljšanja rada još uvek u mnogim slučajevima N.O. Odbori nisu na visini svojih zadataka. Nisu povezani sa narodom, ne osećaju se kao organi vlasti, slab politički rad u narodu, nemaju autoriteta, narod ih u dovoljnoj meri ne priznaje i ne poštuje. U nekim slučajevima zapaža se da odbori ne shvataju svoju dužnost i funkciju kao organa vlasti pa da u tim odborima sjede marljiviji i NOB odani ljudi. Oni svoj rad svode oko nekih sitnica. Ne bave se osnovnim pitanjima koja stoje u dotičnom selu, općini, kotaru. Naravno i to se ta sitna avost ili bolje rečeno jednostranost izražava u tome da se isključivo delatnost nekih odbora sastoji da pronalaze kurire, vodiče, konje, da pronalaze hranu za vojsku, te se tako odbori pretvaraju

u intendature, punktove i li e na sve drugo samo ne na organe vlasti, Najbolji odbori u Dalmaciji su: Makarski, Bra ki, Hvarski, Viški, Omiški, Solinski kotarski N.O. Odbori. Oni su se organizaciono u prili noj meri u vrstili, osamostalili i postali istinski organi vlasti i nosioci svakodnevnog politi kog života. Povezani su sa narodom. Uživaju ugled u narodu, politi ki deluju, bore se, postavljaju i uspešno rešavaju sve probleme narodnog života i borbe. Brinu se za ishranu vojske, partizanskih porodica, bave se gospodarskim, zdravstvenim, prosvetnim i drugim pitanjima, a putem štampe i zborova, konferencija politi ki deluju na narod, na podizanje politi ke svesti i njegovom još ja om aktivizacijom i mobilizacijom za rešavanje svih pitanja koja se pred NOP postavljaju. Oni nisu privesci Komandi mesta i naših vojnih štabova ve stvarni organi vlasti u kojima vojska ima podršku i svestranu pomo , a narod pouzdano rukovodstvo. Na dalje opšta karakteristika za sve N.O.O. pa i one koji su najbolji je ta da se oni još uvek organizaciono u dovoljnoj meri nisu u vrstili i još do kraja nisu osposobljeni i osamostaljeni do onog stepena da bi mogli bez manjkavosti i pukotina obavljati rad i dalje ga razvijati prema potrebama NOB-e. Ali, ne gledaju i na tu izvesnu organizacionu slabost i sve te manjkavosti N.O. Odbori skoro u celoj Dalmaciji postali su izraz borbenog jedinstva naroda jer su u njima zastupani i oko njih se okupljaju svi poštenu rodoljubi ne gledaju i na politi ku, nacionalnu i versku pripadnost. Iz svega ovoga sledi da je osnovni zadatak koji se postavlja pred nas: u vrstiti N.O. Odbore, podi i njihov autoritet, osposobiti, osamostaliti i razgranati njihov rad u svim pravcima svakodnevnog javnog života naroda. Raditi na tome da N.O. Odbori postanu istinski organi narodne demokratske vlasti.

Izvršni Odbor N.O.O. za Dalmaciju broji 10 lanova. Pretsjednik: Vice Buljan, I podpretsjednik Miloš Žanko, II potpretsjednik Ivo Tijardovi , III podpretsjednik Stanko Škare, Ivo Kuzmi , Drago Gizdi , Stevo Ze evi , Dušan Popovi , Mate Jakši i Radmilovi .¹⁸ U plenumu ima 42 lana. Miloš Žanko i Marko¹⁹ Gizdi su lanovi biroa Obi. K. K.P.H. Narodno-oslobodila ki Odbor u ovakvom sastavu potpuno odgovara i uspešno rukovodi radom N.O. Odborima u celoj Dalmaciji. On je stekao navike i iskustva u radu a uživa i potreban autoritet kao vrhovno politi ko predstavništvo za Dalmaciju.

Vojska

Sa kapitulacijom Italije otpo eo je nov priliv boraca u našu vojsku. Ve ina je bila dobrovoljaca a nešto smo mobilisali i preko poziva i tako je došlo do formiranja novih brigada i divizija koje danas uglavnom sa- injavaju VIII Korpus. Ovo ljudstvo koje se sada nalazi u jedinicama VIII Korpusa nije kao ono koje smo ranije mobilisali pre svega ni po svojoj politi koj svesti i spremnosti da se bori pa donekle ni po svojoj fizi koj kondiciji, jer ima jedan prili an broj starijih. Jedan dobar dio boraca

¹⁸ Jerko

¹⁹ Drago Gizdi -Marko

koji sada sa injavaju VIII Korpus su ljudi koji su iz raznih pobuda oklevali i izbegavali da aktivno stupe u redove NOV. Uspesima Crvene Armije, uspesima NOV i kapitulacijom Italije jedan dobar dio tih boraca bio je uveren da je rat pri brzom završetku. Da je najpogodniji momenat za pristupanje u NOB kako bi nakon svršetka rata mogli re i da su i oni nešto doprinijeli u borbi i na taj na in donekle opravdali svoje pasivno držanje. Razume se ovo postavljanje ne odnosi se u tolikoj meri na spli ane mada je i me u njima bilo ljudi koji su tako rezonovali.

Mi smo još prvih dana mobilizacije postavili da oko 30% lanova Partije sa terena obavezno mora po i u vojsku, a negde je taj procenat bio i ve i. Tako da smo za ovo kratko vreme uputili preko 1.000 lanova Partije i dva put više skojevaca u vojsku. Ne gledaju i na to što smo mi nastojali da slanjem partijaca i skojevaca u vojsku u što kra em vremenu organizaciono vojni ki u vrstimo novo formirane brigade i politi ki uzdignemo, ipak nam to nije u potpunosti uspelo i to u glavnom iz tri razloga.

1. Zbog samog ljudstva od kojeg su sastavljene vojni ke jedinice.
2. Zbog izvesne slabosti nižih partijskih i vojni kih rukovodioca.
3. Što se skoro svim tim jedinicama u toku samog formiranja nametnule teške borbe za koje one nisu ni vojni ki pa ni politi ki bile pripremljene. Ma da se za ovih tri- etiri meseca ipak uradilo dosta na vojni kom u vrš ivanju i politi kom uzdizanju kao i po pove avanju borbenosti vojni kih jedinica sve to ni izdaleka nije ono kako bi moralo biti. Svim tim novoformiranim brigadama pa samim tim i divizijama ne možemo postavljati teže vojni ke zadatke, jer smo do sada imali nekoliko slu ajeva da su podbacivali. Naro ito se ovo odnosi na XXVI Diviziju a donekle i na XX i XIX Diviziju. Dok u IX Diviziji stanje je bolje. U pri li noj meri se na razvoj brigada odražavalo to što se njima kao što rekosmo nametale prve vrlo teške borbe kada je neprijatelj poduzimao sa jakim snagama ofanzivu. To je uticalo da su pojedine jedinice gubile veru u svoje sopstvene snage a precenjivale neprijateljevu. Uporedo s time postojala je i fama o njema koj vojsci kojom se teško boriti, ma da i sada ta fama posle nekoliko sukoba sa Nemcima polako iz ezava. Kad ovo govorimo uglavnom baziramo ovo mišljenje prate i borbe i razvoj XXVI Divizije u ijoj smo neposrednoj blizini, dok o borbama i razvoju ostalih divizija nemamo ta nih uvida jer se nalazimo daleko od njih a izveštaje divizijskih komiteta i zamjenika politkomesara skoro ne dobijamo. XXVI Divizija koja je formirana od novomobilisanog ljudstva sa otoka i nešto biokovaca, u toku svog formiranja ve je stajala pred krupnim zadacima suprostavljaju i se neprijateljskoj ofanzivi koju je poduzimala prema Makarskom primorju i otocima. I pored toga što je neprijatelj nastupao sa ve im snagama i u borbama bio uporan, ipak da je na mestu XXVI Divizije bila koja starija i vojni ki iskusnija i borbenija jedinica druga ije bi se borbe razvijale, pa mogu e, bio i druga iji ishod. Ne bi se moglo re i da su borci u borbama na Biokovu i Makarskom primorju podbacili ma da je bilo i tih slu ajeva. Ono što je bitno a to je da borci nisu bili dorasli da prihvate takvu borbu koju im je neprijatelj nametao. Veliki

dio boraca je tada prvi put pušku opalio. To su borci koji nisu bili naučeni na artiljerijsku, minobacačku i mitraljesku vatru. To potiskivanje naših jedinica sa Biokova i Makarskog primorja i njihovo prebacivanje na otoke u priličnoj mjeri se odrazilo na njihov moral i potenciralo gubljenje vere u svoje sopstvene snage te se time pored ostalih uzroka o kojima se može reći kasnije može protumačiti činjenica da su jedinice u borbama na Koruli podbacile. Kad je reč o XXVI Diviziji kazat ćemo nekoliko reči i o samom štabu. Štab Divizije su sačinjavali: Komandant Niko Martinović (koji je poginuo na Koruli),²⁰ politkomesar Vojo Popović i načelnik Stanko Parać. O njihovoj predanosti Partiji ne ćemo ni govoriti jer vi ih sami znate. U borbama na Biokovu a kasnije na Koruli oni se kao Štab u potpunosti nisu snašli. Kod njih se primećivala izvesna zbuđenost, neodlučnost, sporost i nesnalaženje, te se pored ostalog i time objašnjava što u potpunosti nisu ispunili one zadatke koje je borba pred njima postavljala. Naravno je Štab Divizije izgubio malo glavu prilikom evakuacije sa Biokova i Makarskog Primorja kada je neprijatelju ostavljeno nekoliko topova, kada su ostavljeni kamioni apsolutno neopterećeni, kada je ostalo mnoštvo ratnog materijala i hrane, kada od stotine konja na otoke nije prebačeno ni jedan itd. Na sve ovo mi smo im na sastanku štabске jedinice najozbiljnije ukazali. Ma da su bile dosta teške okolnosti pod kojima su se morali povlačiti, ali da je bilo malo više prisebnosti, brzine, organizovanosti i snalaženja sve to se nije moralo desiti, ako ne u potpunosti a ono ne u tolikoj mjeri.

Nadalje karakteristično je za sve naše vojničke jedinice to da pored njihove nedovoljne borbenosti, vojnčkog i ratnog iskustva imamo este sluh ajeve ne disciplinovanosti a poslednje vreme, negde u većoj a negde u manjoj mjeri, i sluh ajeve dezerterstva. Prilikom mobilizacije u naše vojničke jedinice prošvercovali su se nametnuti, a negde i etnički i ustaški elementi, koji su ugrabili prvu priliku da pobjegnu sa oružjem, neki otvoreno neprijatelju a neki se kriju po svojim selima, te nam oni predstavljaju prilično opasnost za slobodno kretanje naših terenskih radnika. Isto tako primjećuje se u nekim slučajevima nepravilan odnos prema narodu. Neke jedinice su otišle toliko daleko u tome da su izazvale masovno negodovanje narodno-oslobodilačkoj borbi privrženih sela, tako da su u nekim selima odbornici tražili puške da se bore protiv naših jedinica jer da njihovi postupci nisu postupci narodne vojske već neprijateljske i da im ne može biti dozvoljen pristup u sela (XIX Divizija). Razume se da za ovakvo stanje u našim vojničkim jedinicama, ako ne u svemu a ono jedan dobar dio krivice snose naše partijske i skojevske organizacije. Nemamo podataka o radu i stanju Partije u XIX Diviziji, ali ono što znamo o XIX, XX i XXVI i o odredima može se reći da Partija i SKOJ u mnogim slučajevima nisu na visini svojih zadataka. Nisku partijanost, slab osjećaj odgovornosti, ne shvaćanje svoje uloge te se zbog toga partijske jedinice i skojevski aktivisti ne osjećaju kao organizatori, pokreta i nosioci svakodnevnog rada i života, akcije i borbenosti i slično. Divizijski komiteti uglavnom zadovoljavaju kao partijska rukovodstva ali koliko idemo na niže

²⁰ Vidi dok. br. 39.

u toliko je stanje sve gore, tako da i pored toga što bataljonski birovi postoje skoro u svim jedinicama u mnogim slučajevima oni su samo formalnost. Oni se kao partijska rukovodstva bataljona slabo ose i nisu rukovodioci partijskog rada u bataljonu. Članovi bataljonskih birova više se ose iju kao predstavnici svojih jedinica a ne kao rukovodioci partijske organizacije u celavom bataljonu. Upornim nastojanjem uspelo se da i etne partijske jedinice manje više redovito održavaju partijske sastanke, ali i ve ina tih sastanaka su pusta formalnost. Svi oni teku po jednom unapred utvr enom šablonu a pitanja koja se pretresaju na njima su daleko od svakodnevnog života i ete, potrebama i zada ama koje se postavljaju pred etom. Daju i ovu opštu karakteristiku stanja i rada naših organizacija u vojsci pogrešno bi bilo misliti da partijski rad u našim vojni kim jedinicama zamire ili stoji na mrtvoj ta ci. Divizijski komiteti, Obi. Komitet i okružni komiteti i naša dva polit, odela i zamjenici politkomesara brigada ulažu dosta truda da se partijski i politiki rad u vojni kim jedinicama uzdigne a jedinice osposobe za uspešno izvršavanje svih onih zadataka koje se pred njih postavljaju. Ali to uzdizanje i osposobljavanje naših partijskih jedinica i partijskog kadra i pored toga što su Partiji predani ide dosta sporo, ne razvija se onom brzinom koje potrebe i zada e naše vojske name u. U tom radu ima dosta poteško a zbog mladosti, partijske neizgra enosti, partijskog kadra koji nema ni dovoljno partijskog prakti nog iskustva, a politiki i partijsko-teoretski nivo veoma nizak. To se naro ito odnosi na politkomesare, i njihove zamjenike, eta a i bataljona. Te zbog toga imamo slu ajeva da mnogi politkomesari eta a i bataljona se ne snalaze u svom [radu] zbog ne poznavanja svojih osnovnih dužnosti. Tako na pr. politkomesari su sve drugo i intendanti, i kuvari, i magazioneri, i komandiri, samo ne politiki komesari.

Ovde kod nas na otocima, pored jedinica XXVI Divizije, Bra ko-Šoltanskog i Hvarsko-Viškog Odreda, nalazi se i I Dalmatinska Udarne Brigada. Ovo sve što je do sada re eno o vojsci u negativnom smislu ne odnosi se na I Dalmatinsku brigadu. I Dalmatinska U. brigada je jedna stvarno od najboljih naših vojni kih jedinica u Dalmaciji, kako u vojni kom, borbenom i moralnom pogledu tako i u politiki koj uzdignutosti i svesti boraca kao i u partijskom radu. U borbama na Biokovu, Pelješcu i Kor uli bataljoni I brigade su svuda bili na visini kao udarna snaga i ve i deo borbe izvla ili su na svojim le ima. Pre par dana od zamjenika politkomesara upu en nam je iscrpan izveštaj o brigadi. Po odluci V.Š., Štab Korpusa je smenio Komandanta brigade Miladina Ivanovi a, a na njegovo mesto postavljen je Bogdan Stupar, dosadašnji komandant I bataljona. Za zamjenika komandanta brigade postavljen je Ljubo Truta, dosadašnji komandant IV bataljona. Mi se nadamo da e i jedan i drugi zadovoljiti na svojim novim dužnostima pošto su kao komandanti bataljona prevazišli svoje nove funkcije. Ina e i jedan i drugi su stari članovi Partije i dobri partijci.

Kada smo Miladinu saopštavali odluku o njegovom smenjivanju, on se u po etku nije do kraja samokritiki poneo prema svojim nedostacima i slabostima kao i antipartijskim postupcima u odnosu prema narodu, članovima Partije sa terena pa donekle i prema višim štabovima. Isto

tako po odluci C.K. K.P.J. i zamjenik politkomesara Mirko Novovi²¹ trebao se resiti dužnosti i poslati Centralnom Komitetu. Mi smo tu odluku Mirku bili saopštili, ali je nismo sproveli, s jedne strane što donekle verujemo da je drug Mirko posle iskustva sa Miladinom i ukazivanjem na njegove sopstvene nedostatke i slabosti, izvu i pouku te u svom budućem radu zadovoljiti, a s druge strane zbog toga što nismo imali podesnu zamjenu za njega. Pored ostalog mi smo drugu Mirku skrenuli pažnju na njegovu blagost i popustljivost prema greškama i slabostima druga Miladina. To je čak došlo i do izražaja u njegovom izveštaju od 21. XII. prošle godine, koju je uputio Centralnom Komitetu K.P.H. i K.P.J. Isto tako ukazali smo mu i na njegovu nesamokritičnost prema svojim sopstvenim nedostacima i slabostima, gde on u spomenutom izveštaju ne govori ništa o sebi već samo smatra da je odluka o njegovom smenjivanju bila prenagla jer da viši forumi nisu bili upoznati dovoljno o njegovom radu. Sto se tiče politkomesara brigade, druga Cene,²² on je još uvek onakav sa svim njegovim nedostacima i slabostima kakav je i ranije bio. On u potpunosti ne odgovara na svojoj dužnosti i sporo se razvija. Kad bi imali podesnu zamjenu mi bi ga povukli sa njegove dužnosti i dali mu novu dužnost na kojoj bi više koristio a on bi se brže i bolje razvijao. U poslednje vreme brigada se, kao što rekosmo, prilično uzdigla, a naročito su postignuti uspjesi u radu na izvršavanju partijske organizacije i na omasovljavanju Partije i SKOJ-a.

Broj članova stanje Partije u brigadi je sledeće: 20 partijskih jedinica sa ukupno 210 partijaca, 69 kandidata, 482 skojevca, a brigada broji 1.400 boraca. Socijalni sastav Partije je 49% radnika, 46% seljaka i 5% intelektualaca.

Divizijski komitet XXVI Divizije broji 5 članova. Sekretar je drug Zvonko Raos, zamjenik politkomesara XI brigade. Mišljenja smo da komitetsko partijsko rukovodstvo u diviziji zadovoljava. Do sada smo prisustvovali na dva njihova sastanka. Osećamo se da još nemaju dovoljno sistema i plana u radu. Mogu da uoče probleme i da pravilno postavljaju zadatke, ali nemaju u dovoljnoj meri upornosti za sprovođenje postavljenih zadataka, a naročito je slaba kontrola prema partijskim jedinicama kako se sprovode u život zaključci i zadatci koje divizijski komitet postavlja pred bataljonskim biroima i jedinicama.

BROJ ČLANOVA STANJE PARTIJE U DIVIZIJI JE SLEDEĆE

	jed.	part.	kand.	SKOJ	selj.	rad.	int.	podof.	oficira
XI brigada	30	149	36	261					
XII brigada:	23	137	80	299	72	50	9	6	–
XIII brigada:	20	143	80	261	78	45	18	2	1
štabska jed.	1	7	–	–	1	–	5	–	1
prateća i kuriri:	1	6	5	14	3	1	2	–	–
bolnica:	1	4	4	11	–	2	2	–	–
Ukupno:	76	446	205	846	154	98	36	8	2

²¹ Mirko Novovi, zamjenik politkomesara Prve dalmatinske brigade.

²² Ante Kronja-Ceno

Izneseni podaci o XIII brigadi su prije udara kojeg je pretrpjela na Kor uli.²³ Na Kor uli je XIII brigada prepolovljena. Od 1.100 boraca izvuklo se je oko 550. Svakako da je to slučaj i sa Partijom i sa SKOJ-em.

Borave i ve dva meseca na otocima imali smo prilike da se upoznamo sa stanjem i radom Štaba Mornarice kao i sa stanjem u mornarici uopšte, bar u ovom delu koji je od nas. Ono što je karakteristično za našu mornaricu je to što je ona izrasla i formirala se tako reći u toku jedne noći i sa velikim aparatom pred kojom su stajali veliki i dosta komplicirani zadaci a da se zato iz ranije nije imalo potrebnog iskustva i kadra. Znači da se naša mornarica nije razvijala postepeno kao ostale naše vojne formacije, već naglo. Sve se ovo odrazilo i sada se odražava na rad mornarice i na uspešno rešavanje zadataka koji se pred nju postavljaju. Potrebe borbe svakodnevno su pred mornaricom postavljale sve nove i teže zadatke a za njihovo uspešno izvršavanje niti se imalo dovoljno iskustva a niti sposobnosti i pouzdanih kadrova. Skoro ni u jednoj našoj vojnoj jedinici i formaciji nije tako slabo partijsko jezgro i partijsko rukovodstvo kao što je u mornarici. Skoro ni u jednoj našoj vojnoj jedinici nemamo toliko veliki broj, u dovoljnoj meri ne proverenih, pa samim tim i nesigurnih ljudi kao u mornarici. Sve se ovo svakodnevno odražava i u negativnom smislu ispoljava u radu mornarice. Potrebe rada su se svakodnevno povećavale, a da bi se rad kako tako obavljao uzimati su ljudi ne samo koji nisu bili u dovoljnoj meri provereni što se tiče privrženosti narodno-oslobodilačkoj borbi, već su se zapošljavali ljudi za koje se znalo da su ranije bili čak i neprijateljski raspoloženi. Ovakvo stanje, naročito dolazi do izražaja u malo težim situacijama, kao što je bio slučaj prilikom evakuacije Makarskog primorja, a naročito Korule, kada su se desetak brodova, koje smo mi sa Hvara uputili prema Koruli za prihvatanje vojske i naroda, isplovili iz hvarske luke, pošli prema Koruli, ali dva tri pucnja, i bez da su proveravali s koje strane ti pucnji dolaze, okrenuli se i vratili natrag u Hvar, dok su stotine boraca i naroda čekali na brodove jer im je na Koruli preti uništenje. Pri ovakvom stanju stvari sam Štab Mornarice kao i Pomorski Sektori nalaze se u dosta teškom položaju za uspešno izvršavanje zadataka.

Štab Mornarice sa injavaju: drug Cerni, komandant. Drug Manola, pomoćnik, Pero Radović politički komesar, Nikola Randić zamjenik političkomesara i na čelu Mardešići, aktivni oficir bivše jugoslavenske mornarice koji je u augustu 1943 došao k nama.

[...]²⁴

Kao što vam je poznato pod komandu Štaba Mornarice spadaju III, IV i V Pomorski Sektor. V Pomorski Sektor koji je obuhvatao teren Pelješac, Korula i obalu do Herceg-Novog, okupacijom Korule — raspao se, a jedan dio flotile, koji nije pao u ruke neprijatelju, ušao je u sastav IV Sektora. IV Sektor obuhvata obalu od Ploče do Primoštena sa srednje-dalmatinskim otocima. Pod komandu IV Sektora spada još i dva partijska odreda: Bračko-Šoltanski i Hvarsko-Viški. Štab Sektora sa inja-

²³ Vidi dok. br. 14.

²⁴ Izostavljeni dio teksta odnosi se na personalne podatke pojedinih rukovodilaca.

vaju. Komandant Niko Srzi, borac od prvog dana ustanka na Biokovu. Mornar, bio je komandant bataljona i Makarskog Odreda. Stari je član Partije, predan, disciplinovan i borben. Uglavnom zadovoljava na svojoj dužnosti, a ukoliko ima propusta i manjkavosti to je zbog toga što su Sektor i zadaće velike pa se zbog nedovoljnog iskustva tu i tamo ne snalazi, ali svojom upornošću i požrtvovanjem nadoknađuje taj svoj nedostatak. Politički komesar Branko Radelić je stari biokovski partizan i stari član Partije. Svršio je srednji partijski kurs i dugo vremena je radio u našem Agitpropu. Politički je razvijen, partijski na velikoj visini, energičan je i uporan te na svojoj dužnosti odgovara. Zamjenik politkomesara je drug Vlado Bagat, bivši komesar Štaba Grupe odreda. Svršio je viši partijski kurs pri C.K. K.P.H., radnik, predan našoj Partiji. Partijsko na visini samo je dosta spor i neodlučan, te se to u prilikama odražava u njegovom svakodnevnom radu. Uglavnom zadovoljava na svojoj dužnosti.

Gore smo vam rekli karakteristiku ljudstva koje je u našoj flotilji. U 5 flotilja koje spadaju pod ovaj sektor ima 125 boraca. Od toga broja 13 je partijaca, 8 kandidata i 13 skojevaca. Nadalje ima grupa naoružanih brodova sa 40 boraca a od toga broja samo 2 partijca, 2 kandidata i 2 skojevca.

Ovih dana posvećujemo naročito pažnju postavljanju političkog i partijskog kadra u flotilji jer je on do sada bio nezadovoljavajuć. Već smo nešto borbenih partijaca i skojevaca poslali u flotilju naoružanih brodova. Tu ćemo do krajnjih mogućnosti pojačati partijsko jezgro i rukovodstvo.

Isto tako pod komandu IV Sektora su i oko 90 mobilisanih brodova različitog tipa (trabakuli, braceri, longerate itd.) sa posadom oko 350—400 ljudi. Brodovi se upotrebljavaju kako za transportovanje ljudstva tako i materijala. Većina posade su vlasnici brodova koji u većini slučajeva više paze na svoje lične interese nego na interese i potrebe borbe. Međutim u ovom posadom ima samo nekoliko partijaca te ćemo i tu partijsko jezgro pojačati. Rad je sa njima prilično otežan kako politički tako i vojnički jer se brodovi uvek nalaze raštrkani po raznim lukama i uvalama radi eventualnog neprijateljskog napada iz zraka ili su na putu.

Artiljerija sa svojim Štabom ima oko 150—200 boraca od kojih 12 partijaca, 10 kandidata i 5 skojevaca. Što se tiče ovog ljudstva na baterijama to je skoro sve novomobilisano, u borbama ne provjereno, a većina je dio nestručan radi čega baterije ne mogu u potpunosti odgovoriti svojim zadacima. Stanje na baterijama do skora je bilo strahovito loše, a posljednje vreme se nešto popravilo, ali još nije zadovoljavajuće. Bilo je nekoliko slučajeva postupaka od strane pojedinih posada na baterijama. Komandir jedne baterije na Braču zbog panike uništio je 2 topa i 240 granata.

Kao što smo ranije spomenuli pod komandu ovog Sektora spadaju i dva odreda: Bračko-Šoltanski i Hvarsko-Viški, koji pojedinačno broje oko 500 ljudi. I tu je ljudstvo uglavnom novomobilisano, ima dosta starijih i bolesnih koji nisu bili sposobni da uđu u brigadu. Vojničko iskustvo i borbenost, pa i politička svest kod boraca u odredima je prilično niska.

Oni ne predstavljaju bog zna kakav vrst vojni ki oslonac. U Bra ko-Šoltanskom odredu ima 40 partijaca, 32 kandidati i 51 skojevac. U Hvarsko-Viškom odredu ima 45 partijaca, 31 kandidata i 48 skojevaca. Ukupno brojno stanje ljudstva Štaba IV Pomorskog Obalskog Sektora je 2.345 boraca a od toga broja 126 partijca, 80 kandidata i 130 skojevaca.

O III Sektoru nemamo skoro nikakvih podataka. On je po svome opsegu mnogo manji, i po teritoriji pa samim tim i po broju boraca. Mislmo da on broji oko 150 boraca sa 8 partijaca.

Na teritoriji Dalmacije imamo tri grupe partizanskih odreda i to: Južno-dalmatinska Grupa Partizanskih Odreda u koju ulaze Makarski i Neretvanski Odred, Grupa Srednje-dalmatinskih Partizanskih Odreda u koju ulaze Mosorski, Dinarski, Šibenski i Mose ki Odred i koji ukupno broje desetak bataljona i Sevrno-dalmatinska Grupa Odreda sa Zadar-skim i Kninskim Odredom. Svi ovi odredi nalaze se na terenu u pozadini neprijatelja. Neki od njih vrlo uspešno operišu i zadaju neprijatelju osetljive udare (Mosorski, Neretvanski, Šibenski i Trogirski). Broj ano kako boraca tako i partijaca ne znamo ta no.

Razno

1. Kor ula. Smatramo za potrebno da vas sa slu ajem Kor ule upoznamo napose jer je on najporazniji za ovih dve i po godine borbi u Dalmaciji. Mislmo da poraz kojeg su naše jedinice pretrpele na Kor uli nije nigde sli no pretpela ni jedna jedinica u našoj zemlji.²⁵ Za nepunih dva dana borbe neprijatelj je uspio da nam razbije ceo Kor ulansko-Pelješa ki odred koji je brojao oko 400 boraca od kojih se prebacilo svega nekoliko desetina. Od XIII brigade koja je brojila oko 1.100 boraca, koje poubijano, koje zarobljeno, koje raspršeno oko 600 jer se je prebacilo svega 510. Od Prekomorske brigade koja je brojila 800 boraca prebacilo se nešto više od 500. Jedino što su bataljoni I Dalmatinske brigade uspeli da izvuku sve svoje borce izuzev dvadesetak koji su verovatno zalutali u šumi. Pored izgubljenih i razbijenih jedinica mi smo na Kor uli izgubili sav ratni materijal i naoružanje a to je oko 12 topova, etrdesetak mitraljeza, dosta municije, bombi, dosta živežnih namirnica kao i nekoliko brodova. Gde leže uzroci ovom porazu? Prvo u tome što komanda nad jedinicama koje su bile na Kor uli nije bila jedinstvena i objedinjena. Operativni Štab za Kor ulu koji je postojao uopšte je podbacio. Da njega nije bilo mogu e da bi, što se ti e konkretnijeg rukovodstva nad jedinicama, ispalo bolje. Drugo i pored toga što se raspolagalo sa izveštajima o tome da neprijatelj priprema napad na Kor ulu nije se tome pridao skoro nikakav zna aj. U štabovima je vladala nebudnost i bezbrižnost. Potcenjivale su se neprijateljske snage a precenjivale svoje. Vrlo malo se preduzelo na pripremi boraca i njihovoj svestranoj mobilizaciji za odbranu Kor ule. Tre e ni Štab XIII brigade, Prekomorske,²⁶ ni Štab odreda nije

²⁵ Vidi dok. br. 14 i njema ku operaciju »Herbstgwitter II«, knj. 9, dok. br. 163, napomenu 3.

²⁶ Odnosi se na Prvu prekomorsku brigadu.

bio na visini. Živeli su odvojeno od jedinica, nisu imali veze ni vrsto rukovodstvo. Nisu držali jedinice vrsto u rukama. U štabovima je vladala prili na bezbrižnost, raspojasanost a kad je napad usljedio štabovi su ostali bez kontakta i veze sa vojskom. Stab XIII brigade za svo vreme borbe nije imao veze sa tri svoja bataljona, a isto tako i štabovi bataljona ne ose aju i vrsto rukovodstvo Štaba brigade nisu bili povezani sa etama. Cete sa mladim i neiskusnim vojnima i politima kadrom, prepuštene same sebi, ne imaju i podršku i rukovodstvo od strane štabova bataljona, nisu se snalazile, raspršavale se i spašavale kako je koja znala.

etvrto, najve i propust i najve a greška ak i odluku e za ovakav ishod borbe na Kor uli bio je to što se je izgubio najdragocjeniji i najodlu njih 24 asova zapravo što se nisu jedinice I Dalmatinske brigade sa Nikom,²⁷ komandantom Divizije i Manolom²⁹ prebacile na Kor ulu 22 nave er, kako smo to na sastanku zaklju ili. Da su se jedinice I Dalmatinske brigade sa Nikom i Manolom [prebacile] u toku no i 22. XII one bi ve ujutro 23 stupile u borbu i onemogu ile bi neprijatelju da se u vrsti na svojim polaznim položajima. Neprijatelj je tek 23 ujutro zapo eo sa ja im pritiskom prema našim dominiraju im položajima. Da su jedinice I Dalmatinske brigade stupile u dejstvo 23 ujutro sa dominiraju ih položaja koje smo mi držali, ako neprijatelj ne bi bio sjuren u more sa svojih slabijih položaja a ono bar podigao bi se moral kod ostalih jedinica koji je tada bio samo poljuljan. Ako to ne, onda bi se dobilo svakako u vremenu da se jedinice XIII i Prekomorske brigade i odreda organizovano povuku. Me utim, prebacivanje jedinica I brigade kao i odlazak Nike i Manole bio je odgo en za 23 nave er, zaštita zapravo nije postojalo razloga za odlaganje. Iako drugovi Manola i Cerni²⁹ taj neodlazak pravdaju nevremenom on ne stoji. Nevreme je bilo ali ne tako da se nije moglo ploviti. A da je to ta no govori nam ta injenica da je te iste no i sekretar Okružnog Komiteta za Južnu Dalmaciju sa Kor ule mnogo manjim brodom nego onim kojim su oni mogli da idu, došao sa Kor ule na Hvar da nas obavesti 0 situaciji a istovremeno da nam prikaže potrebu za upu ivanje I Dalmatinske brigade. Kao drugu injenicu navodimo da je te iste no i i drug Branko Radeli , politkomesar IV Sektora otplovio sa Hvara na Bra . Sve to govori o tome da se te no i moglo ploviti. Oni su se tek prebacili 23 na ve er i jedinice I Dalmatinske brigade stupile su u akciju 24 kada je neprijatelj ve uspio da razbije sve pomenute jedinice. Jedinice I Dalmatinske brigade na dva mesta su sa ekale neprijatelja, dobro su ga potukle l nagnale ga u bekstvo. Imao je dosta mrtvih i nekoliko je neprijateljskih vojnika zarobljeno, ali sve to nije moglo da izmeni ishod borbe za Kor ulu. U prebacivanju jedinica na Kor ulu i kod druga Manole, Cernog pa i kod druga Nike bila je strahovita sporost, aljkavost, nisu shvatali do kraja veliki zna aj i važnosti da se jedinice trebaju prebaciti baš te no i. Bezbrižnost, aljkavost i sporost ispoljile su se i 24 na ve er kada su se trebala mobilisati sva raspoloživa sredstva za spasavanje jedinica sa Kor ule koje su se povla ile. Posmatraju i njihovo držanje ovek dobija utisak

27 Martinovi

28 Sre ko

29 Josip, komandant Mornarice NOVJ.

kao da je kod njih isezao svaki oseaj odgovornosti. Mi smo im ukazali, gurali pa čak u jednom navrataju i pretili i tek tada su se prebirali i preduzimali brže i energije nije mere za koje se sprovođenje morao uvek da angažuje po kojim član Oblasnog Komiteta.

U borbama na Korčuli, kao što se iz svega ovoga vidi, do kraja je podbacilo vojni komandant i tako er isto i političko rukovodstvo. Imali smo slučajeva da su članovi Partije skidali petokrake i predavali se. U jednoj kući i bio je opkoljen jedan vodnik i kada su ih Nemci pozvali na predaju vodnik, član Partije, prvi je digao ruke i predao se, dok nekoliko boraca članova Partije, bacivši nekoliko bombi na Nemce uspeli su da pobjegnu. Oblasni Komitet je formirao jednu komisiju³⁰ koja sada detaljno ispituje slučaj na Korčuli, jer smatramo da neki partijski i vojni komandanti ne mogu proći i nekažnjeni.

Dubrovnik

Sredinom prošlog meseca u Dubrovniku je otpočela provala. Prvi je uhapšen Nudražić, sekretar Mesnog N.O.O. pa se zatim provala od N.O.O. prenela na Partiju tako da za nepunih pet-šest dana uhapšeno je oko 30 drugova, članova Partije i simpatizera. Ima dosta nejasnoća u vezi sa ovom provalom. Sudeći po nekim momentima kako se ova provala razvijala nije isključeno da se je Gestapo uvukao u partijsku organizaciju Dubrovnika. U vezi sa ovom provalom mi smo otpočeli istragu. Radi svake sigurnosti raspustiti ćemo partijsku i sve ostale organizacije i nanovo formirati od drugova koji nisu kompromitovani i poznati.

Okružni Komitet Bra —Hvar—Vis

Već smo vas i ranje u našim izveštajima obavestavali da u ovome Okružnom Komitetu ima dosta nezdravih pojava. U ovome okruženju bilo je nekoliko slučajeva grubog oportunizma pa čak i otvorene izdaje od pojedinih članova Kotarskih Komiteta pa i protiv partijske organizacije na terenu. Kad nisu pomogla sva naša ukazivanja i pomoć koju smo pružili tom okruženju bili smo prisiljeni u septembru mesecu prošle godine da streljamo jednog člana Kotarskog Komiteta zbog panike i izdaje, a neke smo isključili iz Partije. Prema tim oportunističkim pojavama neki članovi Okružnog Komiteta pa i sam sekretar drug Benko³¹ vrlo su se pomirljivo odnosili, a kada smo im mi ukazivali na to oni su sve to vrlo uvredljivo primali pa čak pravdaju i oportunističam u njihovim organizacijama, time da oni nisu jedini, da i u drugim organizacijama ima oportunističam. To njihovo nepartijsko držanje otišlo je toliko daleko da su optužili Oblasni Komitet da prema njima ima naročiti stav nemoguć da ni jednim argumentom potvrdi tu svoju optužbu. Mi smo na jednom sastanku tu antipartijsku optužbu svestrano analizirali i najozbiljnije

³⁰ Vidi dok. br. 146.

³¹ Matuli

smo im ukazali na njenu antipartijnost. On su se po eli povla iti kako nisu tako mislili itd. Ne gledaju i na to što je to pitanje skinuto sa dnevnog reda mi smo svesni toga da dokle god je Okružni Komitet u ovakovom sastavu ne e biti garancije da se i u budu e ne e sli ni slu ajevi dešavati. Zbog ovog a i zbog drugih slu ajeva nepartijskog držanja mi emo ovaj Okružni Komitet sav izmeniti samo tu meru nismo mogli da sprovedemo odjednom zbog toga što nismo imali zato podesne drugove te smo za sada preduzeli samo to što smo u Okružni Komitet kooptirali jednu dobru drugaricu i druga Gandija.³² Kako budemo nalazili podesne drugove tako emo Komitet popunjavati a sadašnje njegove lanove jednog po jednog dizati i slati ih na nove dužnosti. Pored nemanja dovoljnog broja podesnih drugova koje bi kooptirali u O.K. još jedan razlog zbog ega nismo raspustili Okružni Komitet bila je situacija na otocima, a sve to ne bi moglo a da ne izazove izvestan potres u itavoj partijskoj organizaciji.

Italija

Da bi dobili ta an uvid kako je stanje u našoj Bazi u Bariu kao i to da bi se sporazumeli sa Saveznicima u vezi sa formiranjem bolnice kao i da bi pomogli oko formiranja prekomorskih brigada nametala se potreba da neko od nas ode u Italiju. Krajem novembra drug e o³³ bio je u Bariu i dobio dosta jasnu sliku o stanju tamo. Drug Machiedo³⁴ i Mirko³⁵ koji su vršili dužnost delegacije imali su mnogo posla tako da su neka pitanja i problemi po eli ih ve daviti. I pored toga što su uglavnom posao obavljali dobro ipak toliko se taj rad razgranao da su im se mnoge stvari po ele izmicati iz ruku. Pored svakodnevnih veza i razgovora sa predstavnicima saveznih misija oni su imali još preko sebe i Bazu sa preko 30 brodova, rukovodili istovarom, utovarom, magazinima, radnim bataljonom, internircima itd. Nametala se potreba da se za pomorski saobra aj, magazine, utovar i istovar, radni bataljon formira Komanda Baze. Za Komandanta Baze postavljen je drug Odrlijn, stari partizan,³⁶ lan Partije. Za politkomesara Baze postavljen je [..,]³⁷ a za zamjenika politkomesara postavljen je Rakuli Ivan »Brod«, po zanimanju brodski mašinista koji je ranije bio lan K. Komiteta Omiš. Po našem mišljenju i komandant i politiki komesar i njegov zamjenik mo i e da odgovore na svojoj dužnosti. Nedavno je naša Baza preba ena u Napoli. Pod njenom komandom su 34 broda sa ostalim ustanovama u Bazi. Baza i brodovi imaju oko 550 ljudi. Na samim brodovima ima oko 400 ljudi posade a me u njima svega 22 partijca, a u samoj Bazi 14. Partijski rad i politiki život u Bazi je vrlo slab, a i sama organizaciona

³² Nikola Repanl -Gandi

³³ Svetislav Stefanovi - e o, instruktor CK KPJ pri Oblasnom komitetu KPH za Dalmaciju.

³⁴ Segije

³⁵ Sardelle

³⁶ Jakov

³⁷ U izvještaju je izostavljeno ime. Za politiki komesara Baze je postavljen Luka Dan evi .

struktura nije prisposobljena potrebama što pravilnijeg i uspješnijeg rada. Partijska Baza i brodovi bili su povezani i odgovorni za svoj rad partijskoj organizaciji Štaba Mornarice iako nemaju nikakve veze s partijske strane sa Štabom Mornarice jer se život i rad tih brodova i posade odvija u Bazi. To dovodi do toga da zamjenik politkomesara Mornarice samo formalno rukovodi. Sad smo postavili da zamjenik politkomesara Baze rukovodi partijskim radom u Bazi a on e podnositi izvještaj zamjeniku politkomesara Mornarice.

Kao što vam je poznato u Italiji imamo našu bolnicu. Centralnu u Grumo a nešto ranjenika u bolnici Modugno. U po etku je bilo dosta natezanja sa Saveznicima oko uprave bolnice. Zapravo pokušali su da nam nametnu upravu kao i cjelokupni bolni ki personal etni ki nastrojene ljude. Mi smo to odbili u cenu vra anja naših ranjenika nazad u domovinu. Na kraju smo nekako udesili da bude na pola engleska a napola naša uprava, a sada kako nas izveštavaju drugovi iz Baria Saveznici su privolili da mi uspostavimo celu našu upravu. ak nam izlaze u susret i u tome tj. da e nam dati jednu veliku zgradu gde emo mo i da koncentrišemo sve naše ranjenike. Bolnica e biti potpuno autonomna i u našim rukama, samo što e nam Saveznici izlaziti u susret što se ti e lekara specijalista i ostale potrebe za le enje. Prije nego što je bio upu en drug Vujovi³⁸ za politkomesara bolnice mi smo sa prvim transportom ranjenika uputili i politkomesara Gamulina Martina bivšeg lana K. Komiteta Hvar koji je nedavno svršio srednjepartijski kurs, drug koji poznaje dobro liniju Partije i koji je dobre partijnosti. Na toj dužnosti on se uglavnom snašao i odgovara. Njegovu funkciju kao politkomesara legalizovali smo kod Saveznika. Isto tako uputili smo i nekoliko dobrih le nika kao i nekoliko starih bolni arki koje su prošle kroz naše vojni ke jedinice i koje su dobre i solidne drugarice u svakom pogledu. Saveznici su što se ti e prihvatanja. smeštanja i brige oko ranjenika pokazali veliku predusretljivost, brigu i njegu.

S okupacijom Pelješca, Biokova i Makarskog primorja, krupni problem koji se postavio pred nas bio je zbjeg. Sa okupacijom Kor ule pitanje zbjega postavilo se sa još ve om ozbiljnoš u. Ne samo što se ti e njegovog smeštaja i prehrane nego i njegove daljnje bezbjednosti, pošto je nesigurnost otoka postala sve ve a. Prebacivanje zbjega na kopno nije bilo mogu e, a u slu aju okupacije otoka on bi bio prepušten fizi kom uništavanju i mi smo po odobrenju C.K. K.P.J. poduzeli prebacivanje zbjega u Italiju.³⁹ Pored Makarskog zbjega, Pelješca, Kor ule, Mljeta, nešto Jevreja sa Raba i nesposobnih i bolesnih iz vojni kih jedinica, mi smo isto tako evakuisali sa Šolte, Bra a i Hvara. Sveukupno do sada je za Italiju preba eno 10.000 evakuiranih. Ostaje nam još da evakuišemo sa Visa. To emo u initi narednih dana.

U po etku su Saveznici stavljali izvjesna ograni enja što se ti e evakuacije tj. odobravali su nam broj od 4.000—5.000. Me utim, sada su tu odluku promenili i odobravaju nam da evakuišemo do 25.000. Prilikom

³⁸ Mitar

³⁹ I 41 Vidi dok, br, 3, 11, 15 I 31.

evakuacije mi se rukovodimo i evakuishemo one koji su najkompromitovaniji i za koje smo uvereni da bi im se neprijatelj svetio, prvenstveno žene, decu, starce i sve one koji su nesposobni za vojni ke jedinice i za vršenje ma kakve dužnosti u pozadini. Evakuacijom neposredno su rukovodili lanovi Oblasnog N.O.O. i Partije. Evakuacija je vršena po planu i organizovano tako da su se Saveznici pohvalno izražavali kako što se ti e organizovanja evakuisanja tako i držanja i discipline evakuisanih. Sa ovih 10.000 zbjega upu eno je i 208 lanova Partije, ve inom drugarica. Prilikom odre ivanja partijaca za zbjeg, rukovodili smo se s jedne strane da pošaljemo one drugove koji nisu sposobni za operativne vojni ke jedinice, a s druge strane koji su politiki jaki i imaju iskustva u politici i partijskom radu. Isto tako sa zbjegom ima dosta skojevaca kao i drugarica odbornica AFŽ-a i odbornika N.O.O. Za prihva aj zbjega u Italiji kao i za njegov smeštaj i organizovanje unutarnjeg života u zbjegu poslali smo druga Marinka⁴⁰ podpredsjednika N.O.O. za Dalmaciju i lana Oblasnog Komiteta. I drug Marinko nas izveštava⁴¹ da je zbjeg smješten u 3 logora: Tukuran kod Brindizi-a, Santa Maria kod Taranta te jedan gradi kod Otranta. U Tukuranu je naša prihvatna stanica, tu se izbjeglice operu, obuku, nahrane i nekoliko dana odmora i onda se šalju u dva spomenuta logora. Tukuran je logor od daš anih baraka, relativno dobar, ali premalen. Santa Maria je turisti ki gradi u kome je smešteno oko 2.000 zbjega, ispraznivši iz privatnih ku a jedan dio doma eg stanovništva. Tre i logor je nešto sli no kao i Santa Maria. Postigli smo da imamo punu autonomiju koja se sastoji u slede em: za sva pitanja zbjega Saveznici e se obra ati isklju ivo našem Odboru za zbjeg koji je formiran od 7—8 drugova i drugarica. Mi imamo pravo da u celini kao i u svakom pojedinom logoru imamo svoju upravu tj. Odbor zbjega. Taj Odbor ima isklju ivo pravo primanja i otpuštanja zbjega i Saveznici e u tom pitanju slušati mišljenje Odbora zbjega. Naš Odbor postavlja sve potrebno osoblje za upravljanje unutar zbjega. Odobreno nam je osnivanje organizacija AFŽ, USAOH-a unutar logora. U logoru Santa Maria Englezi su stavili omladini 2 zgrade na raspoloženje za omladinski dom a ženama 1 za ženski dom. Oni nam ne name u ni jednog oveka jugoslavena- etnika ili bilo koga [u] logor koga mi ne emo. Mi organizujemo kuhinju, intendanturu itd. Cak su nam kazali da organizujemo policiju koja e intervenirati kako unutar logora tako i pri pokušaju intervencije izvana (sigurno misle na etnike). Re eno im je da mi nemamo policije ve organizacije i Odbori zbjega te organizacije AFŽ i USAOH-a, iji e pojedini lanovi biti zaduženi tim radom koje kod njih vrši policija. Isto tako Saveznici su spremni da nam stave na raspoloženje sve potrebno za organizovanje bolnice za zbjeg kao i škole za djecu. Prihvat od strane Saveznika kao i briga za smeštaj zbjega bilo je skoro iznad svakog o ekivanja. I u vezi sa ishranom izlazili su nam svestrano u susret.

Zbog velikog broja zbjega koga evakuishemo u Italiju Saveznici su nam kazali da e biti prisiljeni da jedan dio prebace u Egipat. Oni to motivišu time što nemaju prostorija za smeštaj svoje vojske. To je po

svoj prilici ta no jer su iz logora u Tukuranu, kako javlja drug Marinko, ispraznili svoju vojsku i smestili je u susedstvu pod šatore. Osim toga kažu da e im tako veliki broj evakuisanih otežavati transport za snabdevanje. Poslije izvesnog natezanja u vezi s time drugovi Marinko i Vlatko⁴² su se složili, a i mi ovde kad je bio general Maklen,⁴³ da se jedan dio zbjega prebaci za Egipat. Tamo e biti bolje no u Alžiru ili Tunisu kako se ranije predvi alo. Kao što je gore spomenuto drug Marinko je formirao Centralni Odbor Zbjega. Isto tako su formirani odbori USAOH-a i AF2-a i partijske organizacije. Partijska organizacija u zbjegu je postavljena na slede i na in: svi partijci logorskog odbora zbjega, USAOH-a i AFŽ-a sa injavaju jednu jedinicu. Po prilici dolazi 8 do 12 partijaca. Jedna jedinica iz sva tri odbora postavljena je zbog toga što svi oni deluju u istim uslovima života i potreba da se zajedni ki angažuju u rešavanju svih pitanja logora. Ostali Partijci koji nisu u odborima ve u kuhinji, ekonomatu, straži logora itd. sa injavaju drugu, tre u jedinicu itd. Ukoliko ima tri ili više jedinica onda e sekretari jedinica sa injavati biro logora. Sekretari biroa logora stoje u vezi sa sekretarom partijske jedinice sastavljene iz partijaca Centralnog Odbora zbjega, AFŽ-a i USAOH-a. Sekretar partijske jedinice u Centralnom Odboru zbjega bio bi povezan sa partijskim rukovodstvom. Za sada sekretar jedinice Centralnog Odbora Zbjega, AFZ-a i USAOH-a je drug Vinov. On je bio lan Kot. Komiteta za Makarsku. Ima iskustva u prakti kom radu a svršio je srednje partijski kurs. Iz svega ovoga što je re eno u vezi sa Bazom, bolnicom, zbjegom name e se potreba jednog centralizovanog partijskog rukovodstva u formi nekog partijskog povjereništva za Italiju, o emu smo vas ve obavestili. Mišljenja smo da bi to rukovodstvo odgovaralo ako bi ga sa injavali sekretar partijske jedinice delegacije NOVJ, sekretar part, biroa bolnice, sekretar biroa Baze u Monopoli, sekretar partijske jedinice Centralnog Odbora Zbjega za Italiju i još dva-tri partijska rukovodioca koji bi bili neka vrsta sekretarijata. Ovo je samo naše mišljenje i predlog i bilo bi potrebno da nam po ovoj stvari dadete vaše definitivno mišljenje.

Usljed preopširnosti ovog izveštaja ovog puta ne emo vas izveštavati o radu komandi mjesta, kao i komandi podru ja i naših radiona.

Ishrana

Veliki problem za nas predstavlja ishrana vojske na kopnu, a naro ito ishrana naroda. U mnogim krajevima Dalmacije, Makarsko primorje, oko Trogira, Mu a, u Splitu pa i na otocima narod bukvalno gladuje. Narodno-oslobodila ki Odbor Dalmacije do sada je razdelio oko 25 vagona razne hrane za ishranu naroda Makarskog primorja i otoka. Sada ispitu-jemo mogu nosti da se prebaci nešto hrane za vojsku i za narod oko Trogira i ostale delove Srednje Dalmacije.

42 Velebit

43 Fitzroy Maclean

Savezni ka bombardovanja

U nekoliko navrata Saveznici su bombardovali Split, Šibenik, Zadar, Su urac, Solin, Dubrovnik i još neka mjesta.⁴⁴ U tim bombardovanjima nastradalo je dosta civilno stanovništvo. Tako na pr. u Zadru pored 400'—500 neprijateljskih vojnika nastradalo je i oko 3.500 civilnog stanovništva. Grad je skoro srušen sa zemljom. U Šibeniku je stradalo oko 100 ljudi, a 10% kuća je srušeno. Narod je izbjegao u okolna sela. U Splitu je tako mnogo zgrada porušeno a nastradalo je oko 150 građana. U Su urcu blizu Splita mnogo je kuća porušeno, 126 mrtvih, preko 20 težih i 50 lakših ranjenika. U Solinu udarila je bomba u crkvu u koju se bio sklonio narod i ima oko 100 mrtvih. U Dubrovniku je pogoden direktnim pogotkom hotel »Petka« u kojem je bio smješten Stab. Mnogo je Nemaca ubijeno, ali isto tako nastradalo je dosta civilnog stanovništva. Ova bombardovanja dosta su se teško dojmila na stanovništvo i izazvala negodovanje prema Saveznicima. U vezi s time ima i raznih komentara kao na pr. »to je delo engleske reakcije koja namerno ruši i ubija stanovništvo Splita i Šibenika jer su to partizanski gradovi« itd. U bombardovanjima gledaju neiskrenost Saveznika i da Saveznici jednog dana podvaliti i nama i Sovjetskom Savezu. Ovakva se shvatanja pojavljuju čak i kod članova Partije. U vezi s tim bombardovanjima mi smo ve nekoliko puta Saveznicima skrenuli pažnju.

* * *

Mi se sada nalazimo na Visu. Imali smo nameru da idemo na teren Sjeverne Dalmacije, ali pitanje odbrane otoka a naročito Visa pa zatim pitanje zbjege i niz drugih pitanja koja se ovde postavljaju a koja treba rešavati brzo prisilili su nas da se još jedno izvesno vreme zadržimo na otoku. Drug Martin,⁴⁶ član biroa Obi. Komiteta se nalazi već mesec dana na terenu šibensko-zadarskog okružja, a sutra na taj teren odlazi i drug Bunko,⁴⁶ član biroa Obi. Komiteta, drug Marko⁴⁷ član biroa Obi. Komiteta i N.O.O. za Dalmaciju, jedna drugarica iz AFŽ-a i jedan drug iz Oblasnog SKOJ-a. Druga Crnog,⁴⁸ članica biroa Obi. Komiteta kao i članica Obi. SKOJ-a, sa jednom drugaricom članicom Obi. AFŽ i drugom Radmilovićem⁴⁹ članicom N.O.O. za Dalmaciju poslali smo na Biokovski teren. Više nego ikada do sada Oblasni Komitet funkcionise kao jedinstveno rukovodstvo, rukovode i svim okružjima i pružaju im pomoć. Za ovo vreme jedino što su slabe veze i nedovoljna naša pomoć bila O.K. Kninu i Livnu, ali budući da se drug Jordan,⁵⁰ član biroa Obi. Komiteta nalazi u neposrednoj blizini O.K. Livna i pored svoje zauzetosti po komesarskoj liniji u Stabu VIII Korpusa, nadamo se da bar donekle pruža pomoć drugovima u O.K. Livno.

44 Vidi dok. br. 320.

45 Veži

46 Nikola Sekuli -Bunko

47 Drago Giz i

48 Ivan Mor in-Crni

49 Jerko

50 Ivica Kuko

Da bi poja ali O.K. Šibenik koji je dosta slab odlu ili smo da za sekretara O. Komiteta postavimo druga Valenta⁵¹ dosadašnjeg zamj. politkomesara VIII brigade, a za zamjenika politkomesara, dosadašnjeg sekretara O.K Knin. Drug Jere je član Partije od 1939 godine, a u partizane je stupio u Srbiji u Kraljeva kom bataljonu. Na dosadašnjoj dužnosti sekretara O.K. nije u potpunosti zadovoljio no i pored toga mi se nadamo da će kao zamj. politkomesara zadovoljiti pošto ima iskustva rada Partije u vojsci a i sam ima želju da radi u vojsci.

U ovom našem izvještaju ima dosta manjkavosti i nesre enosti pošto smo ga pisali na brzu ruku. Isto tako on je u mnogome nepotpun a naro ito što se ti e zadataka koji se sada postavljaju pred nas kao i to što mi konkretno svakodnevno preduzimamo na polju svakodnevne partijske delatnosti po svim sektorima partijskog rada.

Drugarskim pozdravom

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Oblasni Komitet
Komunisti ka Partija Hrvatske
za Dalmaciju
e o³² — Vic Jeo,¹⁵⁹ v. r.

(M. P.)

BROJ 27

**IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETE DIVIZIJE OD 12. SIJE NJA 1944. ŠTABU
OSMOG KORPUSA NOVJ O POKRETIMA NEPRIJATELJSKIH SNAGA
NA LINIJI ŠUJICA—LIVNO—SINJ¹**

STAB

IX. DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE

12. januara 1944.

ŠTABU VIII. KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

Poslije izvještaja Livanjskog odreda² o namjeri napuštanja Livna od strane njema ke okupatorske vojske, mi smo preduzeli mjere⁸ o kojima

⁵¹ Ivo Družić - Valent

⁵² Svetislav Stefanović - Ce o, instruktor CK KPJ pri Oblasnom komitetu KPH za Dalmaciju.

⁵³ Vicko Krstulović, sekretar Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 7-1/1, k. 517A.

² Rije je o izvještaju koji je Odred poslao Diviziji 7. sije nja 1944. god. Vidi operacijski dnevnik štaba Devete divizije dok. br. 295.

³ Vidi dok. br. 7, 85 i 295.

smo vas redovno izvještavali. Ustvari se je neprijatelj, koji je bio u Livnu,⁴ spremio, pokupio svu svoju spremu, pa i telefonske linije, napustio je položaje i sam grad Livno i otišao motorizacijom 7. o. mj. za Sinj. Ali je istog dana neprijateljska posada iz Šujice došla u Livno gdje se zadržala.⁵ Dva dana na položajima oko Livna nisu držali položaje. Kamioni su saobra ali putem Livno—Sinj, koji su iz Livna odgonili civilno pokrovništvo, kao astale, stolice, prozore i vrata iz kuća. Tjerali su ve iinom drveni materijal i prilično veliki broj kola sijena iz Livanjskog Polja.

Naš jedan bataljon, koga smo poslije ovoga uputili u pravcu Borove Glave da ispita situaciju prema Šujici, izvijestio nas je: da su se njegovi izviđači a i dijelovi lično uvjerali da je Šujica ispražnjena od neprijateljskih snaga, koje su 7. o. m. ve im dijelom prešle u Livno, a manjim otišle preko Duvna, da su otjerali svu svoju spremu i da su za sobom zapalili bunkere. Naših dijelova na ovom sektoru nije bilo, a obavijestili su se od stanovništva sela Donjeg Malovana, da su se dijelovi VI. Divizije povukli u pravcu Kupresa zbog velikog snijega i hladnoće. Vezu sa našim dijelovima u pravcu Duvna nijesu uspostavljali.

10. o. mj. neprijatelj je ponovo posjeo položaje u Livnu i po eo da minira polja ispred bunkera.

Posljednji podaci od Livna dobijeni su jutros u 3 sata od našeg ob. oficira⁶ koji se nalazi iznad Livna i oni glase: ja ina neprijatelja u Livnu je ispod 500 Nijemaca. Ustaša, žandara i domobrana pod oružjem ima svega 70. Saobraćaj sa Sinjem prekinut im je u Prološkoj Draži i ne komuniciraju tim pravcem. Putem za Karlov Han saobraćaju samo do Prisoja, a most na Karlovom Hanu, koji je porušen, juče su popravljati i u tom cilju su tamo pošla 4 kamiona i 1 tenk, ali se on ne može popraviti za nekoliko dana. U gradu se nalaze 4 topa, izgleda brdska, i smješteni su kod Kutješinih kuća. Imaju troja borna kola maskirana u jednoj bašti, a govori se da imaju i četiri tenka u jednoj garaži, od kojih je jedan pošao za Karlov Han. Govore da im je moral vrlo slab i hrana loša, kao i da među Nijemcima ima i četkeza, zarobljenih Rusa i Poljaka, koji nerado gledaju Nijemce i raduju se napredovanju Crvene armije kroz Poljsku. Mi smo u ovom pravcu preduzeli mjere da ove Ruse i Poljake obavijestimo o pravoj situaciji na Istočnom frontu i u svijetu i pozvali smo ih da ne dozvole Nijemcima odvlačenje materijala od nas i da pređu na našu stranu. Po ovome nijesmo imali još nikakvih rezultata.

11. o. mj. je naša III. Brigada sa Štabom divizije pošla pravcem Glamo ko polje—Krug Planina—s. Potočani—s. Dobro i Vidoši, a IV. Brigada je preuzela položaje koje je ranije držala III. Brigada, a to je zatvaranje pravca Livno—Glamo. Zapovijest za ovaj raspored snaga, koju smo izdali našim jedinicama, prilažemo vam.⁷

⁴ i ⁵ Vidi dok. br. 25 i 295.

⁶ Nedo Milunović

⁷ Vidi dok. br. 25.

Prema današnjem nare enju Na elnika toga Štaba,⁸ tj. sugestiji pre-
nijetog telefonom, da uspostavimo vezu sa dijelovima naše vojske u prav-
cu Bugojno, naredili smo Štabu IV. Dalm. NOU brigade da uputi dvije
izvi a ke desetine, jednu preko Hrbaljina i Blagaja za Kupres, a drugu
preko Pribelje, desno od ardaka preko Smiljevca za s. Pljevu i Dragni ,
da bi tamo uhvatili vezu sa dijelovima naše vojske i saznali situaciju na
pravcu Jajce—Bugojno. im ove patrole stignu, podnijet emo vam
izvještaj.⁹

Pregled komandnog kadra, vojnih i politi kih rukovodilaca, inten-
danata, ljekara i obaveštajnih oficira naše divizije, koji smo vam trebali
dostaviti još u mjesecu decembru, nijesmo dostavili iz razloga što naše
brigade nijesu uspjele podnijeti nam ga zbog zaposlenosti u akcijama i na
položajima, i što je IV. Brigada izgubila nare enje i formular prilikom
povla enja od Duvna ovamo. Nastojali smo i prikupiti od brigada ove
podatke, koje smo mi izradili da vam dostavimo, ali kod IV. Dalm. NOU
brigade nam nedostaju neki podaci, koje emo u toku današnjeg dana
prikupiti i navedeni pregled vam sutra dostaviti.

Molimo vas, ako imate jednu sekciju Jajce, pošaljite nam je, jer je
jedinu koju smo imali drug komandant ponio sa sobom.

Pregled brojnog stanja i naoružanja naših jedinica po novim obras-
cima dostavi emo im nam prispiju podaci od brigada. 15-dnevni opera-
cijski izvještaj, koji smo do sada redovno dostavljali, nijesmo vam dost-
avili za drugu polovinu mjeseca decembra iz razloga što nam je potpu-
kovnik drug Tartalja¹⁰ saop io da se u tome Štabu rade novi rokovnici
za podnošenje periodi nih izvještaja.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Štab IX. Divizije NOV Jugoslavije
Na elnik štaba:

Major *Mom.¹¹ Poleksi* , v. r.

(M. P.)

⁸ Na elnik Štaba Osmog korpusa NOVJ bio je tada Milan Kuprešanin.

⁹ Vidi dok. br. 66.

¹⁰ Mihovil

¹¹ Mom ilo

**IZVJEŠTAJ ŠTABA DVADESETE DIVIZIJE OD 12. SIJE NJA 1944.
ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O POVLACENJU NEPRIJATELJ-
SKIH SNAGA SA PRAVCA HRVAČE—SATRICE I BILI BRIG—BITELIĆ
I PRIPREMI NAPADA NA HRVAČE¹**

Š T A B
XX. DIVIZIJE NOVJ
Br.
12. januara 1944.

ŠTABU VIII. KORPUSA

P o l o ž a j

Vojnička situacija na ovom terenu je slijedeća: Poslije ispada njemačkih i ustaških snaga u pravcu Hrvatske—Satrič i Bili Brig—Bitelić,² njemačke snage su se povukle prema Sinju ostavivši ustaški garnizon u selu Hrvatske. Jačina ovog garnizona je oko 250 ustaša sa 30 Nijemaca. Zadatak neprijatelja u ovom novostvorenom uporištu je kontrola sela na desnoj obali Cetine i zatvaranje našeg kanala prema Mušuvu.⁸ Desnu obalu Cetine od Maljkova do Vrlike i dalje prema Kninu kontrolišu četničke snage i ustaška milicija koji su stvorili uporište u svim selima na ovom dijelu terena.

Njemačke snage koje su se nalazile na obezbjeđenju ceste Sinj—Livno napustile su položaje koje su držale na Obrovcu—Bilom Brigu—Trnovim Poljanama i Vagnju i povukle se prema Sinju.

Jedinice ove Divizije (X. Brigada) sa Dinarskim odredom kontrolišu cijeli teren lijeve obale Cetine od Gor. Koljana do Gljeva zaključno.

IX. Brigada koja je dosada bila na Grahovskom sektoru,⁴ povratila se na ovaj teren i 10. ovog mjeseca smjestila na prostoru Bitelić—Vučipolje radi kraćeg odmora.

VIII. Brigada ove Divizije još se nalazi na trogirskom terenu, gdje je dobila najnoviji zadatak da izvrši mobilizaciju ljudstva na terenu Šibenika i Trogira. Po izvršenoj mobilizaciji ova brigada treba se povratiti na ovaj sektor.⁵

Štab Grupe SD odreda sa Mosorskim i Mosekovo-svilajskim odredom, poslije izvršenog pritiska neprijatelja iz Sinja u pravcu Zelova, prebacio

¹ Original (tipkan na pisanim stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 8-1/1, k. 517A.

² Vidi dok. br. 10.

³ Vidi dok. br. 50.

⁴ Brigada je upućena u rajon Bos. Grahova 2. siječnja 1944. god. po naređenju Štaba Osmog korpusa od 28. prosinca 1943. god., a zadatak joj je bio da smijeni jedinice Devetnaeste divizije. Vidi dok. br. 10 i knj. 9, dok. br. 175.

⁵ O njenom povratku vidi dok. br. 10, napomenu 5.

se preko Mu a na Trogirski sektor. Na ovom sektoru se nalazi sada i Marinsko-segetski odred.

U vezi ovakve situacije na ovome sektoru izvršiti ćemo pripreme za napad na neprijateljsko uporište Hrva e sa ciljem likvidacije istog,⁶ kako bi oslobodili ovaj kraj, onemogu ili mobilizaciju neprijatelju i omogu ili kanal prema Mu u.

U zadnjem napadu koji je neprijatelj izvršio na Biteli , izgubili smo dinamomotor za punjenje akumulatora, radi ega izgleda da ni ovoga puta nismo mogli uspostaviti radio-vezu sa vašim štabom. Mogu nosti za punjenje ovih akumulatora nismo mogli prona i, zato ukoliko raspolazete sa jednim ovakvim motorom, a vama nije nužan, pošaljite nam po kuririma koji nose ovu poštu.

Stab ove divizije nalazi se u Dabru (zaselak Pod Gradinom).

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar
Zivko Zivkovi , v. r.

Komandant p. pukovnik
Vel.⁷ *M. Kneževi* , v. r.

(M. P.)

BROJ 29

**OPERATIVNI IZVJEŠTAJ ŠTABA ETVRTOG POMORSKO-
-OBALSKOG SEKTORA OD 12. SIJE NJA 1944. ŠTABU MORNARICE
NOVJ O BOMBARDIRANJU MAKARSKE OD STRANE SAVEZNI KIH
AVIONA¹**

STAB IV POM.-OBAL. SEKTORA

Br. službeno
12. januara 1944.
Položaj.

Operativni izvještaj.

ŠTABU MORNARICE NOVJ.

1 — 1025 12 savezni kih aviona bombardirali Makarsku.² Primije en je veliki plamen i dim. 1045 po drugi put bombardiranje Makarske.

⁶ Vidi dok. br. 48, 92 i 128.

⁷ Velimir

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 14/1-3, k. 2064.

² O ovom bombardiranju vidi dok. br. 452 i 457.

U 2245 odpoela artiljerijska vatra sa brodova koji su tukli odprilike visinu punta Sumartina na Krvavicu i redom prema Podgori. Trajalo do 2320, u 2320 opažena su dva neprijateljska broda koji su išli sa uš a Neretve prema Strnu. U 0025 jedna bijela raketa u Strnu i brodovi su se zaustavili. 2310 prošao jedan nepoznati avion preko Hvara prema Neretvi. Vratio se nije.

U 0335 bijela bliskasta raketa u pravcu Drvenika i uje se mitraljevska paljba.

U 0505 u pravcu Drvenika primjeene 4 bijele rakete: prva raketa je opažena sa 4 bliska u zraku.

U 0530 opaženo na Drveniku jedna bijela raketa, trajanje svjetla od nekoliko sekundi.

U 0800 sati 11 saveznih aviona naišlo je na skupinu neprijateljskih aviona izmeu kojih je zapoela borba nad Gradcem. Borba je trajala oko 15 minuta, jedan avion je u plamenu oboren, jedan drugi nekud iza brda. Na povratku imali smo u vidiku 9 saveznih aviona, neprijateljske nismo mogli ustanoviti po broju radi brda i oblaka.

2 — Naoružani brod »Biokovac« vršio je u toku noćno i patrolisanje izmeu Hvara, Šedra i Koru ule.

1 naoružani leut isplovio za prebacivanje lanova Oblasnog komiteta za Pelješac.

Naoružani brod »Kornat« isplovio u sumrak za Vis.

3 — Iz Hvara upuena 4 broda za Vis, Bol, Starigrad i Suuraj.

4 — Brod »Sv. Ante« isplovio za englesku misiju³ u Suuraj.

Naoružani brod N. B. I⁴ je pregledan na Visu i ustanovljeni su sljedeći kvarovi: svinut je propeler, izjedena bukula, pumpa za isisavanje vode iz santine nevu e, regulator neispravan, brod je rasterećen i pušta vodu, te je potrebno da se brod izvu e na obalu. Potrebno je i eventualno iš enje motora.

S. F. — S. N.

Politkomesar
Radeli,⁵ v. r.

Na elnik štaba
Jan. Tomši,⁶ v. r.

Komandant
Srzi,⁷ v. r.

³ Odnosi se na predstavnike britanskih pomorskih snaga.

⁴ Ovaj brod je zarobljen prilikom napada Nijemaca na otok Korulu (vidi Arhiv V.I.I. arhiva NOB, reg. br. 26/1-4, k. 2024.).

⁵ Branko

⁶ Janez

⁷ Nikola

BROJ 30

**IZVOD IZ NAREDBE BR. 3 ŠTABA OSMOG KORPUSA NOVJ OD
3. SIJE NJA 1944. O ORGANIZACIJI OTSJEKA PRI ŠTABU KORPUSA
I NUMERIRANJU BRIGADA PO DIVIZIJAMA¹**

N A R E D B A br. 3

Štaba VIII. Korpusa Narodno-Oslobodila ke Vojske Jugoslavije
od 13. I. 1944. g.

**I. ORGANIZACIJA OTSJEKA
PRI ŠTABU KORPUSA**

Radi što lakšeg i bržeg odvijanja
posla izvršena je organizacija kako sli-
jedi:

I.

Pri Štabu Korpusa osnovan PRVI
i DRUGI ODJEL. PRVI ODJEL obuh-
va a Operativni Otsjek, Obavještajni
Otsjek, Personalni Otsjek i Sekciju za
vezu.

DRUGI ODJEL obuhva a Inten-
danturu, Otsjek za vojne vlasti u poza-
dini, Vojno-sudski Otsjek, Tehni ki Ot-
sjek i Sanitetski Otsjek.

II.

Sa PRVIM ODJELOM rukovodi I.
pomo nik na elnika, a sa DRUGIM
ODJELOM II. pomo nik na elnika. Sa
pojedini m Otsjecima rukovode šefovi
Otsjeka.

**II. FORMIRANJE SEKCIJE
ZA VOJNO-POZADINSKE
VLASTI PRI ŠTABU
SJEV. DALM. GRUPE
ODREDA**

Radi lakšeg rukovo enja sa Vojno-
-pozadinskim ustanovama Štab Sjever-
no-dalmatinske Grupe odreda formira-
e Sekciju za Vojno-pozadinske vlasti
pri svom Štabu.² Ova Sekcija rukovo-
di e neposredno sa Zadarskim, Šiben-
skim, Kninskim i Sjeverno-oto kim po-
dru jem, u saglasnosti sa Štabom Gru-
pe. Štab Grupe pristupi e odmah for-

¹ Prijepis originala (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta,
arhiva NOB, reg. br. 6-1/1, k. 517.

miranju ove Sekcije. Navedena područja slane izvještaje toj Sekciji, a Sekcija e Vojno-pozadinskom Otsjeku pri ovome Štabu.

III. NUMERISANJE BRIGADA PO DIVIZIJAMA

Ozna avanje brigada sa brojem za cijelu teritoriju Dalmacije, stavlja se van snage. Štabovi divizija oznaie svoje brigade sa I., II. i III. brigada doti ne divizije,³ o emu e izvjestiti ovaj Štab.

[...]

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar
Kuko Ivo, s. r.

Komandant, p. pukovnik
etkovi Vlado, s. r.

Dostavljeno na znanje:
Glavnom Štabu NOV i PO Hrvatske

Dostavljeno na postupak:
Štabu IX, XIX, XX. i XXVI. divizije
Štabu Mornarice NOV Jugoslavije
Štabu Sjeverno-dalm., Srednje-dalm. i
Južno-dalm. Grupe Odreda
Štabu Grahovsko-peuljskog, Glamo kog,
Livanjskog i Duvanjskog P. Odreda.

(M. P.)

Da je prepis vjeran
originalu, potvr uje
Na elnik Štaba, p. pukovnik
M.⁴ Kuprešanin, v. r.

³ Brigade su u okviru svake divizije nosile brojne nazive 1, 2 i 3. sve do 12. srpnja 1944. godine.

⁴ Milan

**IZVJEŠTAJ MILOŠA ŽANKA IZ BARIJA OD 13. SIJEČNJA 1944.
OBLASNOM KOMITETU KPH ZA DALMACIJU O STANJU USTANOVA
NOVI I ZBJEGA U ITALIJI¹**

Dragi drugovi,

Nalazim se još u Italiji. Iskrsavaju razna pitanja i poteškoće i zbog toga nisam još mogao da otputujem. Ja nastojati da koliko mogu još kroz par dana pomognem srećivanju raznih poslova. Međutim, s obzirom na razgranatost naših ustanova i raznovrsnost poslova osjećam se neophodna potreba jedinstvenog rukovodstva.

U Italiji sada imamo:

a) Delegaciju N. O. V. Bari sa Makiedom² i Mirkom³ na čelu i nekoliko drugova i drugarica zaposlenih oko tehničkih poslova (kancelarijske 3—4 vile, straža, šoferi).

b) Baza Monopoli — koja se bavi svim poslovima primanja, ukrcavanja, smještaja i transportovanja robe. U bazi se nalazi 38 brodova, koji saobraćaju sa domovinom i lukama u Italiji. U Bazi se nalazi radna etaža i straža, kao i nešto upravnog kancelarijskog osoblja. Ukupno sa momadi sa brodova ima oko 530 ljudi. Na čelu baze nalazi se Štab sa 4 druga i komandantom Odrlićin,⁴ z. kom. Jukas,⁵ pol. kom. Luka Dančević, z. polkom. Rakuli⁶ »Brod«.

c) Bolnice u Grumu, Modugnu, Tarantu i nešto po raznim mjestima razbacano. Poslovima bolnice, sada rukovodi Sanitetska misija V. Š.⁷ (dr. Mešterovi,⁸ dr. Nikoli,⁹ Vujovi).¹⁰ Oni su sada na najboljem putu da bolnice centraliziraju, srede i uvedu našu samoupravu.

d) Vazduhoplovna baza sa 150 ljudi i taj broj neprestano raste. Drug Miloje¹¹ sa pol. kom. Vasiljevićem rukovodi sa tom bazom odnosno vodi o njoj brigu. Međutim, još zapinje na smještaju i raznim drugim tehničkim pitanjima.

e) Logor u Gravini za vojsku. Tu se prikupljaju svi oni koji su sposobni za vojsku i od kojih će biti formirane vojne jedinice. Sada ih ima

¹ Original (rukopis, crnilom) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije — Split, reg. br. KP-26/157.

² Sergije

³ Sardeli

⁴ Jakov

⁵ Anton

⁶ Ivan

⁷ Vrhovnog štaba NOV i POJ

⁸ Đuro

⁹ Dušan

¹⁰ Mitar

¹¹ Milojević

oko 847. Sve što nije za vojsku šalje se u druge jedinice odnosno logore za izbjeglice ili na posao gdje su nam potrebni. I tu preuzima rukovodstvo drug Miloje.

f) Zbjeg smješten u Tutturano (Brindizi), Santa Maria (Taranto), Santa Cesarea (Otranto) i prolazno u Carbonari (Bari).

g) Dosta naših ljudi koji žive samostalno razbacani po Italiji ili po logorima iz kojih ih se sad prikuplja.

Kao što vidite niz ustanova i raznovrsnih poslova sa tom teško om da je sve to razbacano po itavoj Južnoj Italiji.

Prije nego li pre em na ocjenu svega toga iznijeti u vam situaciju sa zbjegom, zbog ega sam najviše i došao.

Kao što i sami znadete zbjeg kroz posljednje vrijeme ovamo stiže skoro svakog dana ili svakog drugog dana.

Zbjeg, u pravilu, dolazi iz Visa u Bari. U Bari-u smo organizovali prihvatanje u jednoj velikoj trgova koj ku i. Tu ih se nahrani, odmorse i prosle uju za Tutturano (Brindizi) sa željeznicom daleko oko 120 km. U Tutturanu ih prihvata Centralni odbor zbjega i odatle raspore uje u Santa Maria, Santa Cesarea. Sve ovo smještanje i transportovanje od domovine do logora i u logore funkcionira dobro. Kao što sam vam napisao naši odbori imaju samoupravu u zbjegovima. I sa te strane uglavnom funkcionira, i ako ima nedostataka.

Isti em da uglavnom sve funkcionira i izbjeglice nekako prolaze pri li no dobro. I u pogledu toga nema naro itih problema. Me utim, danas iska e problem definitivnog smještaja zbjega. Nakon prvih 5—6 hiljada novi priliv izbjeglica dovodi do natrpavanja logora i time do otežavanja položaja. Engelske vlasti nam kažu da nemaju novih logora, ve da e trebati prebaciti u Egipat. I drug Vlatko¹² i Miloje, koji poznaju prilike kažu da stvarno je nemogu e smjestiti u Italiji. I oni muku mu e sa smještajem vazduhoplovne baze sa 200 ljudi, kao i osnivanjem naših vojnih logora. Svi avijati ari, tenkisti itd. spavaju u Bariu razbacani po 20—30 u jednoj sobi. Tako da jedino rješenje trajnije rješenje problema zbjega i njegovog smještaja ostaje Afrika. Ja sam u po etku insistirao da se ostane u Italiji, kao što sam se s vama sporazumio. Me utim, drugovi Vlatko i Miloje su kazali da nema smisla na tome ustrajati, jer nam nije korisno. S jedne strane to njihovo mišljenje, s druge strane prenatrpanost koja je dolaskom novog zbjega sve ve a dovelo je do toga da sam i ja odustao od upornog traženja da se ostane pod ovakovim uslovima u Italiji. Istodobno mi je drug Vlatko kazao da je sa vama, a posebno sa drugom e om,¹³ razgovarao o tome i da ste se složili da se ide u Afriku.

Obzirom na to da je sve što se ti e zbjega i njegovog primanja i smještaja u Italiji uglavnom rješeno i da se u ovakvim uslovima uslijed poveavanja broja izbjeglica stvara prenatrpanost i ne može ra unati na definitivno dobro smještanje u Italiji, ja sam nakon razgovora sa Vlatkom otišao da se razgovaram sa Englezima radi odlaska u Afriku.¹⁴

12 Velebit

13 Svetislav Stetanovi -Ce o

14 Detaljnije o zbjegu vidi dok. br. 3, 11, 15, 26 i 42.

12-1 razgovarao sam sa lordom Hardcour-om i pukovnikom Dickensom (onaj iz misije pri Štabu IV. op. zone). Dickens se vratio iz Egipta gdje je razgovarao i o tom pitanju. Engleska Komanda u Egiptu složila se je da se 10.000 ljudi prebaci u Afriku. Bili bi smješteni oko kanala Sueza gdje je šumoviti i najpovoljniji kraj odnosno tamo najzdraviji.

Kad bi bili preba eni nisu mogli dati ta an i konkretan odgovor, ali izgleda da bi tek prva partija otišla 20-1 i do konca januara moglo biti završeno prebacivanje. Konkretiziranje odnosno definitivno utvrđivanje svih pitanja u vezi transporta teško je iz razloga — kako kažu Englezi — to zavisi od mnogih faktora (prevoz trupa uzrokuje oskudjevanje brodova, zatim treba brodovima zbjega zra na i pomorska pratnja itd.). Dickens nam je stavio do znanja da e iz Egipta do i 2 engleska oficira koji sa injavaju komisiju za transport zbjega u Afriku i da emo sa njim sve konkretizirati. Sa njima se nadam sastati danas-sutra. Obzirom na odlazak zbjega u Afriku postavlja se pitanje da netko od naših po e u Afriku da pregleda i pripremi teren. Obzirom na to da — ukoliko se u tome složimo sa Englezima — odlazak bi mogao biti tek do 4—5 dana, a kako mi kaže Vlatko tamo bi se moralo ostati dvadesetak dana ja sam mišljenja da ja ne bih mogao da to u inim, nego da tamo uz popratno pismo Vlatka i dokumentima engleske komisije krene netko iz Cent, odbora zbjega. Javite što mislite.

Ukratko: poslovi oko zbjega odvijaju se normalno, a sada je na redu slanje u Afriku i tim u vezi imam danas sastanak sa Dickensom, Vlatkom i dvoje oficira koji sa injavaju britansku komisiju za Afriku.

Nakon toga namjeravam da održim sastanak sa našim rukovodiocima u zbjegu da im dadem definitivne upute za Afriku i istodobno vezu za Vladimira Dedijera u Kairu.

Održao sam sastanak sa partijskim rukovodiocima iz svih ustanova. Osnovne konstatacije u pogledu rada Partije jesu:

Ima Partijaca, ali nema Partije, jer nema part, organizacije. Uslijed toga partijci prestaju živiti partijskim životom i popuštaju u disciplini i aktivnosti. S druge strane bez part. org. nema govora o ja anju Partije primanjem kandidata, jer nema tko da ih provjerava i prima.

Veliki broj tu ih Partiji i nar. osi. borbi stranih pa ak i neprijateljskih elemenata. Unašanje linije n. o. b. u te mase, unošenje discipline zapinje zbog nepostojanja part, organizacije. Kvalitet part. org. treba da bude visok zbog malog broja partijaca. Nepovezanost i pomanjkanje ispomaganja ne samo partijaca ve svih ustanova bez razlike i s tim u vezi izvjesna konfuzija, dezorganizacija, lutanje u radu itd.

Pomanjkanje part, rukovodstva koje bi vodilo ra una o radu i životu Partije da bi Partija bila organizator i rukovodioc, što danas ovdje ni izdaleka nije.

Sve ovo sam iznio na sastanku sa drugovima koji su bili prisutni (a koji su to javiti u vam kad do em). Drugovi su se s ovim složili i sami istakli potrebu stvaranja part, rukovodstva koje bi vodilo o svemu tome ra una i povezalo sve partijce i part, organizacije, a preko toga utrlo put za koordinaciju i ispomaganje svih ustanova u Italiji. Ja u održati užu sastanak sa drugovima, koji po mom mišljenju dolaze u obzir

za part, povjereništvo. Kad se vratim saopiti u vam i tek tada, jer ih sve dobro ne poznam. Kad s vama prodiskutujem tu stvar, javiti emo ovdje drugovima, te e na taj na in oni s kojima tu stvar pretresem znati to nakon odluke Obi. kom. i provesti u život.

U partijskom radu teško a e biti sa Afrikom, gdje odlazi zbjeg. Mislim da e biti najbolje da se formira Komitet zbjega u Africi, koji e biti u vezi i podvrgnut povjereništvu za Italiju.

Ina e osje a se daleko ve a susretljivost Saveznika nego prije. Ali to ne zna i da nema poteško a.

Pošto idem na sastanak sa Komisijom za Afriku, prestajem sa izvještajem i poslati u vam novi kroz par dana.

Što je od vas? Ne primam od vas nikakovih vijesti ni dopisa. Ne znam da li ste primili moje izvještaje. Poslao sam ih dosad 4. Ina e ima dosta teško a tehni ke, više nego li politi ke prirode. I ako još ima »sitnog rezanja«.

Vickovi i Markovi su dobro.⁴⁵ Šaljem vam njihova pisma.

S. F. — S. N.

13.-I 1944.

Puno vas pozdravlja
Miloš¹⁶, v. r.

BROJ 32

**NARE ENJE ŠTABA JEDANAESTE DALMATINSKE BRIGADE
OD 13. SIJE NJA 1944. PODREDENIM JEDINICAMA DA SPRIJE E
DALJNJE ISKRCAVANJE NEPRIJATELJA NA OTOK BRAC¹**

STAB
xi DALMATINSKE N. O. BRIGADE
13. I. 1944.
str. pov. br. 73/44.

ŠTABU I, III, IV, V i VI BATALJONA

P o l o ž a j

Neprijateljske snage nepoznate ja ine uspjele su se iskrcati na otok Bra , na nekoliko mjesta, i to: u Pu iš u, u valu Konopljkovu i Powlju i prodirale su u toku današnjeg dana do Selca i Sumartina i Pražnice.² U vezi toga

¹⁵ Vidi dok. br. 3, napomenu 9 i 10.

¹⁶ Zanko

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 2/2, k, 1101.

² O njema koj operaciji »Morgenwind« radi zaposjedanja otoka Bra a vidi dok. br. 41, 43, 60, 311, 313, 316 i 354.

N A R E U J E M O

1. — Baterija na Su urju preduzeti e patrolno izvi anje od Su urja do Poljica. Zadatak njihov bi bio osujetiti neprijateljsko iskrcavanje, pripucati na neprijatelja i povu i se u sastav VI. bataljona.

2. — VI. bataljon povu i e svoju etu koja je do sada kontrolisala od Su urja do Poljica i Pitve. Zadatak bataljona je da intervenira u pravcu Jelse (eventualno prema južnoj obali otoka). Bataljon e održavati vrstu vezu sa I. bataljonom.

3. — V. bataljon ostaje i dalje na svom položaju s tim da obrati najve u pažnju na Rudine (odnosno valu Stinivu i Klju nu) i Vrbovsku. U slu aju neprijateljskog iskrcavanja na sektoru tog bataljona, bataljon e primiti borbu, a u slu aju vrlo jakog iskrcavanja pripucati e i povu i se na liniju k. 274 (Purkin Kuk — k. 207 (Sv. Ana). Bataljon neka održava vrstu vezu patrolama sa etom u Stari Gradu.

4. — I. bataljon e svoju etu iz Dola poslati u Stari Grad da smijeni na položaju etu IV. bataljona.

5. — IV. bataljon povu i e etu iz Stari Grada (po izvršenoj smjeni) i s njom poja ati obalu od Pelegrina do Radov ine. Stab bataljona preseliti e se u Veliko Grablje.

6. — III. bataljon ostaje na svojim položajima s tim da drži na Paklenim Otocima jedan vod sa teškim mitraljezom i protutenkovskom puškom kod Marginskog Rta.

7. — Brigadna bolnica poslati e na Vis sve bolesnike koji nisu sposobni za pokret, i preseliti e se u Brusje.

8. — Po ovom nare enju postupiti odmah.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Zamj. politkomesara
Raos,³ v. r.

Na elnik:

Komandant, kapetan:
Atlagi,⁴ v. r.

(M. P.)

**RATNI IZVJEŠTAJ ŠTABA ETVRTOG POMORSKO-OBALSKOG
SEKTORA OD 13. SIJE NJA 1944. ŠTABU MORNARICE NOVJ
O ISKRCAVANJU NJEMA KIH JEDINICA NA ŠOLTU¹**

ŠTAB IV. POM.-OBAL. SEKTORA

Br. službeno

13. januara 1944. g.

u Visu

Ratni izvještaj.

ŠTABU MORNARICE

1) Tokom dana u Visu se ulo u više mahova šum aviona.

Izme u 0300 i 0400 sati nepr. iskrcao se u Maslinici,² verovatno iz Velog Drvenika. Za iskrcavanje upotrebljeno: dve motorne peniše i dve torpiljarke. Naša izvidna stanica je primetila iskrcajanje po pucanju mitraljeza i baca a, kao i po paljenju sign, raketa. Suhozemne jedinice (naše)³ bile su koncentrisane u Gornjem Selu, te na obavest izvidnice posiate su patrole u tom pravcu. Oko 7 sati opažene su grupe civila iz Grohota prema Gornjem Selu, prapene po našoj patroli. Po izjavi ovih civila, oni su bili upu eni od Nemaca napred za iš enje barikada. Po povratku patrola naše jedinice su izveštene da Nemci u koloni kre u prema Donjem Selu. Oko 1100 sati neprijatelj je prime en kako se kre e iz Senjske prema Gornjem Selu, tom prilikom naši borci su prvi put otvorili vatru na Nemce, koji su tako er odgovorili, mitraljeska paljba trajala je oko jednog sata, zatim prestala. Oko 1500 neprijatelj je prime en kako se sa zapadne strane spušta prema Stomorskoj i Veloj Straži, našto su naši ponovo otvorili vatru uz povla enje prema Livki. Povla enje se vršilo uredno pod zaštitom naših otstupnica. Neprijatelj nije navaljivao, tako da se ukrcavanje na spremljene brodove moglo vršiti u potpunom redu i napuštanje otoka Šolte sa strane naših snaga izvršeno je u 1800 sati. Evakuisano je 45 boraca, kompletna Izvidna stanica Vela Straža i 18 drugova Šoltanske flotile, ukupno sa 5 brodova, od tih 3 naoružana i 2 nenaoružana.

Izvidna stanica Vela Straža, a po nare enju zam. komandanta bataljona, lana Operativnog štaba odbrane otoka, ispalila je ugovoreni signal da se neprijatelj iskrcao na otok, oko 0800 sati. Oko 1730 li no komandant dao je ugovoreni znak da se otok napušta.

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 10/1-7, k. 203/5.

² O njema koj operaciji »Morgenwind II« radi zaposjedanja otoka Šolte vidi dok. br. 60, 311, 313, 316, 319, 325, 354 i 445.

³ Odnosi se na dijelove Bra ko-Soltanskog NOP odreda.

Za napomenuti je da sa Giova su ga ani naši položaji haubicama izme u 1100 i 1400 sati.

Evakuacija Šolte je izvršena u celosti bez ikakvih gubitaka u ljudstvu i materijalu, dok je sa neprijateljske strane ustanovljeno da je bilo 7 poginulih.

Komandant⁴ Šoltanske flotile rukovodio sa brodovljem prilikom evakuacije i tokom no i sve je stiglo u Vis.

2) NB8 i NB10 isplovili iz Visa u pratnji konvoja za severni Jadran. Na povratku — u Visu NB6, NB1 i NB2. NB7 u severnom Jadranu, podataka nemamo. »Jadran«⁵ havarisao u III. sektoru, delovi motora poslani u Vis na popravak. NB9 u Hvaru.

Viška flotila vršila no no patroliranje sa P 10 u sektoru Host—Barjaci i Host—Ravnik. Po izjavi komandanta Viške flotile,⁶ ista potpada i u operativnom pogledu pod ovaj Sektor, kako Sektor o tome nije obavešten, molimo topogledna nare enja.

Šoltanska flotila u celosti se nalazi u Visu, sastoji se od 3 broda, od kojih »Zora«, najve i i najbolji, mora na hitan popravak, molimo za nare enje kako i u koji sastav e ova Flotila spadati.

3) U toku no i isplovili iz Visa za Bari 2 broda, za III. Sektor 4 broda, za II. Sektor 2 broda, za Hvar 1 brod. Uplovili u Vis iz Barija 3 broda, iz Šolte 2 broda, iz Komiže 1 brod, a iz Bola 1 brod koji je pro sledio za Komižu. Prednji brodovi su svi naoružani i vršili su prevoz robe i putnika.

Tokom dana završen je popravak na 10 brodova koji su usposobljeni za plovību. Na popravku se nalaze još 10 brodova. Nastavljaju se radovi na izgradnji skloništa od napadaja iz vazduha kod Centr. meh. radionice, kao i usposobljavanje brodogradilišta. Podeljen je sanitetski materijal meh. radionici.

Kompletna posada Izvidne stanice Vela Straža iz Šolte koja je stigla u Vis sa signalnim sredstvima predvi ena je kao Izvidna stanica na Biševu, te bi imala opti ku vezu sa Izvidnom stanicom Hum. Moli se nadležno odobrenje.

5) Bez sadržaja.

S. F. — S. N.

Operativni oficir:

DavJ Orebi, v. r.

4 Petar Vidan

5 Kad je nastupio kvar, brod je sklonjen u luku Sali, a teški mitraljez 22 mm skinut je sa njega i postavljen na brod NB »Šteljko«.

6 Viktor Kobal

7 Davor

**IZVJEŠTAJ OKRUŽNOG KOMITETA KPH ZA JUŽNU DALMACIJU
OD 13. SIJE NJA 1944. OBLASNOM KOMITETU KPH ZA DALMA-
CIJU O POLITI KOJ SITUACIJI U OKRUGU, ORGANIZACIONOM
STANJU PARTIJE, SKOJ-a, AFŽ-a I NO ODBORA¹**

Drugarskom

Oblasnom Komitetu KPH za Dalmaciju

P o l o ž a j

Dragi drugovi!

Primio sam pismo od drugova e² i Vicka,³ u kojem mi pored ostalog traže da im pošaljem organizaciono-politi ki izvještaj sa ovog Okruga. Tako er sam primio 50.000 kuna, koje nam je poslao drug Vicko.

Od kako sam stigao na Biokovo održao sam sastanak sa Okružnim Komitetom, na kojem su prisustvovali i novi kooptirani lanovi, sa Kotarskim Komitetom za Metkovi , te sa Kotarskim Komiteom za Makarsku, na kojem su prisustvovala trojica lanova, dok su ostali bili odsutni. Održali smo širi sastanak sa štabovima odreda i Štabom Grupe Odreda,⁴ na kojem sam prisustvovao ja i drug Gabro.⁵

Prema dobivenim izvještajima na ovim sastancima, politi ko stanje u ovom Okružju je slijede e:

KOTAR METKOVI : U posljednje vrijeme se osje a sve ja a orijentacija masa prema Narodno-oslobodila kom Pokretu. Jaka zastrašenost koja je vladala kod masa, postepeno iš ezava. Ovaj proces vrši se pod utjecajem doga aja koji se odigravaju u svijetu i našoj zemlji: velike pobjede Crvene Armije, Moskovska i Teheranska konferencija te odluke donešene na njima, drugo zasjedanje AVNOJ-a, formiranje Nacionalnog komiteta Narodnog Oslobo enja Jugoslavije i druge odluke donešene na zasjedanju AVNOJ-a. Ova preorijentacija ne ispoljava se u nekoj ja oj politi koj aktivnosti masa, ve se u glavnome ograni ava na simpatije, ali postoje objektivni uslovi da se mase upornim i svestranim radom više aktiviziraju. Da su mase Metkovskog kotara do danas pasivne razlog je, prvo, što Neretva nikad nije bila vojni ki osvojena, a drugo, što se je radilo uvijek pod dosta teškim ilegalnim uslovima, a pored toga bilo je mnogih nepravilnosti u radu. Pravljena su još ranije izvjesna kretanja

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Instituta za historiju radni kog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu V.I.I., mikroteka CK SKH, film 44/7766—770.

² Svetislav Stefanovi -Ce o, instruktor CK KPJ pri Oblasnom komitetu KPH za Dalmaciju.

³ Vicko Krstulovi , sekretar Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.

⁴ Stab Grupe južnodalmatinskih NOP odreda.

⁵ i 7 Vice Srzi -Gabro

u lijevo, te u estale nepravilne ekonomske akcije od strane Neretvanskog Partizanskog Odreda, koje su politički postigle negativne rezultate, i treće, reakcioneri iz redova HSS-a, Bjelovu i i ostali, koji su ranije otvoreno radili protiv N. O. Pokreta, u današnjoj novo nastaloj situaciji njihov razorni rad se i dalje vrši, samo u novom obliku. Oni nastoje raznim krilaticama da narod i dalje zadrže u pasivnom stanju, kao na primer parolama: da treba sa uvati što više života, da ne treba uludo ginuti, jer da e i onako velike sile odlučivati. Pravoslavni živalj u Metkovskom kotaru uglavnom stoji pod utjecajem etnika, i ako pokušaji etničkih glavešina da ih mobiliziraju, ne uspeavaju. Njihove simpatije su na strani Draže i kralja. etnici bacaju parolu, da se oni bore protiv okupatora i ustaša.

KOTAR MAKARSKA: Poslije masovne evakuacije koja je izvršena u Makarskom kotaru, političko stanje je slijedeće:

Neprijatelj je usredotočio svoj teror na Makarski kotar znajući i da se je tu zadržavala naša vojska, kao i da su te mase bile do kraja vezane uz N. O. Pokret i našu Vojsku. Po svom dolasku izvisio je kroz sva sela plakate, u kojima je prijetio, da e za jednog ranjenog Nijemca streljati 25 rodoljuba, a za jednog mrtvog 50. Ove svoje prijetnje po eo je sprovoditi u djelo. Pristupio je ubijanju u selu Šipku, gdje je pokušao ubiti i strijeljao preko stotinu žena, staraca i djece. U selu Bašine ubili su dva člana Partije, ujedno i odbornika, kao i dva druga iz Tehnike O. K. objesio i to jednog u samom Vrgorcu, gdje je visio tri dana, a drugoga r. a cesti kod Dragljana. Sve ovo imalo je za rezultat jaku zastrašenost kod naroda.

Evakuacijom naroda likvidirane su mnoge organizacije, kako partijske tako i vanpartijske. Onim pak drugovima koji su ovdje ostali, bilo je otežano održavati kontakt sa narodom, jer je neprijatelj uspostavio garnizone u svakom selu, što je sve dovelo do političke neaktivnosti. Ali i pored toga narod je uglavnom naklonjen i odan N. O. Pokretu. Imaju se slušajeva gdje je narod bio pasivan prema našem Pokretu i za vrijeme kada je bio oslobođen teritorij, a danas govore, kad e opet do i partizani jer su ogorčeni na Nijemce, koji im pljačkaju sve do čega do u.

Ima pojava špijunaže, preko koje se Nijemci koriste. I ova okolnost otežava rad.

KOTAR IMOTSKI: U ovom kotaru posljednji događaji imali su dubokog odraza na političkom preorijentisanju kod masa, što se naročito ispoljava u masovnom dezertiranju iz ustaške i domobranske vojske. Po imotskim selima i šumama krije se na stotine dezertera. Neprijatelj je pokušao izvršiti mobilizaciju, u kojoj je uspio tek 20%. Kod masa je razbijena vjera u pobjedu Njemačke. Još uvijek ima dio naroda, koji je krvlju vezan za ustaše, tako da se i danas orjentiše prema njima, iako demoralisan. Uslijed je njihov neprijateljskih garnizona koji se tamo nalaze i komunikacija kojima oni krstare, teško je iskoristiti u punoj mjeri ove objektivne mogućnosti. U vezi sa ovakvom situacijom, na sastanku sa Okružnim Komitetom, težište našeg rada usmjerili smo prema imotskom kotaru,

na koji smo poslali dva člana iz O. K., druga Luku, člana Oblasnog O. USAOH-a, jednog druga iz O. K. SKOJ-a i jednu drugaricu ispred AFZ-a. Na tom sektoru neposredno u blizini samog Imotskog, upućena je jedna desetina Imotskog Partizanskog odreda, koja pored vršenja akcija ima za zadatak da prikuplja dezertere u našu vojsku, i tako preraste u višu vojnu jedinicu.

Nazad nekoliko dana naši politički radnici uhvatili su vezu sa 120 organizovanih Rusa (crvenoarmejaca),⁶ koji su se nalazili u Vinjanima, kod Imotskog. Ovi su pokušali da pređu na našu stranu, ali nekonzpiracijom samih Rusa Nijemci su doznali za njihove namjere i osujetili im prelaz. Trojica od njih uspjela su ipak preći. Dvojica se sada nalaze kod nas, a jedan je, i to doktor (liječnik) ostao sa našim drugovima da i dalje podržava kontakt i omogući bijeg ostalih. Ova dvojica, koji se nalaze kod nas dobri su, i kažu da su članovi Partije. Oni su nas upoznali me u ostalim, da se nalazi još 400 Rusa spremnih za bijeg, organizovano, negdje oko Imotskog. Okružni Komitet pisao je Okružnom Partijskom Povjereništvu za Ljubuški, da sa ovima stupe u vezu.

EFEKAT SAVEZNIH KOG BOMBARDOVANJA: Bombardovanje Metkova, Ploča, Makarske, Podgore od strane Saveznika, imalo je dobrih rezultata vojnih i političkih. U Metkovi u uništeno je samo u jednom bombardovanju sedam njemačkih brodova (trabakula), uništena carinarnica i sva slagališta municije, i poginulo 400—500 vojnika i civila, među kojima je veći broj bio talijanskih zarobljenika (komoraša). Za vrijeme bombardovanja među neprijateljem je nastala panika, bezglavo je bježao ostavljajući i oružje i ostalu spremu. Ova bombardovanja, naročito u selima imaju dobrog političkog učinka, jer narod vidi s jedne strane slabost neprijatelja, a s druge strane vidu pomoć Saveznika, i živi u uvjerenju da je savez između partizana i Saveznika vrstan. Imotski, koji je centar njemačkih snaga na ovom sektoru, koji je stalno prepun njemačke vojske i magazina, još nije bombardovan. Narod imotske krajevine željno očekuje i traži da se Imotski bombarduje.

I. ORGANIZACIONO STANJE

Organizaciono stanje u Okružju je sljedeće:

OKRUŽNI KOMITET sastavljen je od 6 članova. Socijalni sastav: sekretar radnik, drugi član radnik, treći član seljak, četvrti član inženjer, peti član intelektualac, a šesti član — drugarica domaćica. Komitet i ako je sastavljen od mladih drugova, ima uslova da se razvije u jedno dobro partijsko rukovodstvo. Drugi Gabro,⁷ i ako mlad, posjeduje iskustvo, ima samoinicijative i snalažljivosti u radu. Kod njega je partijskost na visokom stupnju. Drugi iro posjeduje priličnu teoretsku sposobnost, ali se ona ne ispoljava u praktičnom radu. Prilično je nepokretan i nema do-

⁶ Odnosi se na ruske zarobljenike uključene u njemačke borbene jedinice.

voljno samoinicijative. Drug Dumandži,⁸ i ako oskudjeva sa iskustvom, samoinicijativan je, odan, snalažljiv i ima uslova da se razvije u dobrog partijskog rukovodioca, tako da je pored druga Gabre najbolji član Komiteta. Drug Sreko⁹ je prilično samoinicijativan, odan, intelektualac je, u više slučajeva stvari površno gleda i postavlja. Postoje mogućnosti, da se ove negativne strane otklone, jer pokazuje za to volju, a i drugovi iz O. K. uz svoju pomoć, pomažu mu. Drug Vlado,¹⁰ sekretar O. K. SKOJ-a, dosta je mlad i ima uslova da se dobro razvije. Drugarica Krasna,¹¹ kao šesti član O. K., posjeduje dosta ženskih mana. Drugovi su joj na to ukazali i ona pokušava da ih savlada. Ne uživa autoritet kod nižih foruma, a i sam O. K. nije joj dao dovoljno pomoći. Njen daljnji opstanak u O. K. u pitanju je.

KOTARSKI KOMITET METKOVI. Osustvom druga Sreka on je dosta oslabljen. U ovom Komitetu nalaze se dva druga sa Makarskog kotara, jer na Metkovskom kotaru nema odgovarajućih kadrova. Ovaj komitet sastavljen je od 6 članova. Njegov socijalni sastav je: 3 radnika, 2 seljaka, 1 intelektualac. I ako u Komitetu ima odanih drugova, on kao cjelina nije na visini, jer su drugovi mladi i neiskusni, a kod nekih se osjećaju i tragovi oportunitizma. U Kotaru Metkovi postoje tri općinska Komiteta i to: Opuzen, Metkovi, Plina, svaki sa 3 člana. Svi ovi Komiteti su nedavno formirani, nemaju dovoljno rutine i partijskog iskustva. Dosta su labavi i kao takvi ne udubljuju se u sve probleme koji se pred njih postavljaju.

Partijskih jedinica u ovom kotaru ima: 8 seoskih partijskih jedinica, jedna pri Kotarskom NOO, jedna pri Komandi mjesta, sa ukupno 61 član, od kojih je 7 drugarica. Svi ovi članovi su mladi partijci, jer je Partija u ovom kotaru vrlo mlada. Njihov teoretsko-politički nivo je nizak. Ne posjeduju potrebito iskustvo, niti se osjećaju u selima kao rukovodioci borbe i života masa u selima. Bilo je sektašenja po pitanju primanja novih članova u Partiju, a naročito prema drugaricama. Kandidata ima 23. Rad sa njima je loš. Simpatizera ima 210. I rad sa njima je također loš.

KOTARSKI KOMITET MAKARSKA: Poslije evakuacije i odlaska druga Dumandži a iz Komiteta, ovaj se je Komitet osjetio nesposoban za rukovodstvo. Pristupilo se njegovom popunjenju i u vršenju i ima izgleda, da će se uz svoju pomoć O. K. uspjeti stvoriti dobro partijsko rukovodstvo. Ovaj Komitet je popunjen sa novim mladim drugovima i sada broji šest članova. Socijalni sastav je slijedeći: 1 radnik i 5 seljaka. Stariji drugovi u ovom Komitetu: Goran,¹² Mijo¹³ i Smjeli¹⁴ teško se saživljavaju sa zadacima, koji se u današnjim uslovima postavljaju pred njih. Prilično se slabo snalaze i spori su u radu. Bez samoinicijative su.

8 Ante

9 Ivo Marinkovi -Sreko

10 Vlado Despot

11 Krasna Nola

12 Josip Martinovi - Goran

13 Mijo Bogunovi

14 Jure Marinkovi -Smjeli

Poslije ofanzive na Biokovo, partijske organizacije su se dezorganizovale, a u mnogim mjestima i potpuno likvidirale. Op inski Komitet za Makarsku i Gradac nije uopće postojao. Pristupilo se njihovom formiranju.

Op inski Komitet Vrgorac ima 5 članova. Ovaj Komitet zadovoljava. U općini Vrgorac ima 12 jedinica sa 55 članova. Sa Komitetom Partije i SKOJ-a ima 64 partijaca. U općini Makarska postoje 3 partijske elije sa tri uporišta i dva člana Partije u Općinskom NOO, sa ukupno 18 članova Partije. U općini Gradac postoje 2 partijske elije i 4 uporišta, sa ukupno 21 član Partije.

elija pri Kotarskom NOO broji 6 članova. Jedna drugarica u Kotarskom Odboru AFŽ-a i 2 u Kotarskom K. SKOJ-a. Ukupno u Kotaru 119 partijaca, od toga 25 drugarica.

Partijnost i vrstina organizacija sliče na je kao na metkovskom kotaru.

Broj kandidata i simpatizera do sada je poznat samo u općini Vrgorac: 13 kandidata i 221 simpatizer.

KOTARSKI KOMITET IMOTSKI: sastavljen je od 6 članova. Na sastanku ovog Komiteta nisam još bio, što ću uraditi u najskorijem vremenu. Iz izvještaja drugova na sastanku O. K., ovaj Komitet je prilično slab i sastavljen od starijih drugova, koji su dosta nepokretni. Ovi drugovi se trude i odani su našoj stvari, ali se ne saživljuju i teško se snalaze u promjenljivim uslovima. U ovom kotaru ima 6 seoskih partijskih jedinica i jedna pri Kotarskom NOO sa ukupno od 28 članova. Detaljnije o stanju upoznat ću se kad otiđem na taj teren.

SKOJ I USAOH

Okružni komitet SKOJ-a sastavljen je od 4 člana. Socijalni sastav: 1 radnik i 3 seljaka, od toga jedna drugarica. Tri člana su novokooptirana kroz zadnji mjesec dana. Komitet je mlad, nema iskustva, ali ima uslova za razvitak.

Kotarski Komitet SKOJ-a Makarska postoji sa dva člana. Isti će biti u najskorije vrijeme popunjen.

Kotarski Komitet SKOJ-a Metković sastavljen je od 4 člana. Sekretar Komiteta je bio upućen na Kongres, i njegovo odsustvo se osjeća. Odstupanjem od Kongresa on se vraća na teren, gdje će biti zadržan, jer je neophodno potreban, a drugi će se poslati.

Kotarski Komitet SKOJ-a Imotski sastavljen je od 4 člana.

U Metkovskom kotaru postoje dva općinska rukovodstva, a treće i je u formiranju. Postoji 11 Skojevskih aktiva sa 126 Skojevacima, od toga 60 drugarica.

U Makarskom kotaru postoje 2 Općinska Komiteta i to za Vrgorac i Gradac. U Makarskoj općini je u formiranju. Postoji 18 aktiva sa 219 Skojevacima, od toga 118 drugarica.

U Imotskom kotaru postoje dva općinska rukovodstva. Ima 8 aktiva i 3 uporišta, sa ukupno 87 Skojevacima, od toga trećina drugarica.

Na Makarskom kotaru uslijed odsustva velikog i najboljeg dijela omladine, organizacija se oslabila, dok se na Metkovskom i Imotskom kotaru u vrstila. S obzirom na raspoloženje omladine, koja je uglavnom antifašisti ki raspoložena, postoje uslovi za ja anje omladinskog pokreta.

Okružni Odbor USAOH-a ima 4 lana, od toga 2 lana O.K. SKOJ-a.

Postoje Kotarski Odbori u sva tri kotara.

U svim mjestima gdje postoje skojevske organizacije, postoje i organizacije USAOH-a.

U itavom Okružju obuhva eno je oko 70% omladine. Rad sa omladinom vrši se preko sastanaka, gdje se prou ava materijal koji se posjeduje, itaju se vijesti i omladina se upoznava sa situacijom u svijetu i zemlji. Omladina aktivno u estvuje u materijalnom pomaganju naše vojske.

NARODNOOSLOBODILA KI ODBORI

Okružni NOO ne postoji. Ovdje se nalazi samo jedan lan — drug Dumandži . On prakti no ne može ni do i do izražaja i osjetiti se kao rukovodstvo uslijed situacije nastale okupacijom. Radi toga nije se ni pristupilo njegovom formiranju. Treba u vrstiti postoje e Kotarske NOO, koji su dosta loši.

Postoje tri Kotarska Odbora i to:

Kotarski NOO Makarski od 6 lanova. Svi su lanovi Partije. Kotarski NOO Metkovi od 5 lanova. Svi partijci. Kotarski NOO Imotski od 4 lana, od kojih 2 partijca.

Op inski NOO-i u Makarskom kotaru su razbijeni. Pristupa se njihovom popunjenju. Postoje 24 seoska NOO, 6 uporišta.

U Imotskom kotaru postoje dva op inska odbora. U nekoliko sela postoje NOO-i u cjelini, a u ve ini sela uporišta.

U Metkovskom kotaru postoje 3 op inska NOO-a. Postoje 32 seoska NOO.

Rad svih ovih odbora ne zadovoljava ni u politi kom ni u prakti - nom pogledu.

Uslijed teške situacije i loših veza, detaljnije podatke teško je dobiti.

A. F. 2.

Okružni Odbor AFŽ sastavljen je od 4 lana. Sve partijke. Postoje dva Kotarska Odbora AFŽ i to Metkovski od 4 lana i Imotski od 3 lana. U Makarskom postoji samo jedna drugarica. U najkra em vremenu ovaj Odbor bit e formiran.

U Makarskom kotaru, izuzev op ine Vrgorac, organizacije su razbijene, a mnoge likvidirane. Radi se na njihovom formiranju i u vrš enju. Postoji Op ina i Odbor za Vrgorac i u svim selima osim tri, postoje mjesni odbori. Organizacijom je obuhva en veliki broj žena. Politi ki rad je dosta loš.

U Metkovskom kotaru postoji jedan opinski Odbor od tri lina. Postoji 12 seoskih odbora. Obuhvaćeno je 750 žena.

Za kotar Imotski izvještaj o stanju i radu organizacija nedostaje.

Sa strane partijskih organizacija ovoj organizaciji pružana je slaba pomoć.

VOJSKA

Postoje 3 Odreda i to: Makarski Odred. Štab Odreda sastavljen od 3 lina: komandant, zamjenik komandanta i politički komesar, koji vrši ujedno i funkciju partijskog rukovodioca. Boraca ima 28 i 10 u rashodu. Moral, borbenost, disciplina na vrlo niskom stupnju, tako da prijete opasnost njihovog rasula, i ako je srazmjerno veliki broj partijaca. Uzroci ovakvog stanja je uležanost, pasivnost, loš politički rad, a partijski nikakav.

Imotski Odred. Štab od 2 lina: komandant i komesar. 23 boraca. Stanje u ovom Odredu je slično kao i u Makarskom.

Neretvanski Odred: Štab od 2 lina: komandant i zamjenik komandanta. Komesar koji je predviđen sa terena, nalazi se na lijevoj obali Neretve i nije se još uspio prebaciti. Odred broji oko 120 boraca. Svrstan je u četiri grupe. Jedna grupa je Hercegovska grupa, koja je krenula u pravcu Hercegovine. Ona je sastavljena većinom od Hercegovaca. Krenula je na sektor Ljubuškog sa određenim vojnim zadacima, pored kojih će vršiti daljnju mobilizaciju i okupljanje dezertera na tom sektoru.

Stanje u ovom Odredu je najbolje. Uzrok je tome, što je ovaj Odred vojnički bio najaktivniji, izvršio niz uspješnih akcija, i što se u njegovoj blizini nalazi Štab Grupe Odreda. Politički i partijski rad nedostaje, jer odred nema političkog ni partijskog rukovodstva.

Na sastanku sa drugovima najozbiljnije smo im ukazali na njihove slabosti i na in kako da ih otklone. Pored vojnih zadataka, postavljeni su pred njih i politički zadaci, a naročito pred partijske rukovodioca. Pred drugeve iz Štaba Grupe postavili smo zadatak jačeg davanja konkretnih pomoći, naročito Makarskom i Imotskom Odredu.

Sa vojničkog gledišta greška je bila u tome, što se njihovo djelovanje ograničeno isključivo na jedan dio Biokova. Pored ostalih negativnih rezultata bio je i taj, što je neprijatelj mogao lako da odredi mjesto zadržavanja naših snaga i da usmjeri svoje akcije protiv nas. Pred Štab Grupe Odreda smo postavili zadatke, da svoje akcije usmjere više u dubinu prema neprijateljskim komunikacijama, što će pored ostalog unižeti i zabunom u neprijateljskim redovima, i tako su već mogli izvođenja akcija.

Uslovi pod kojima živimo i radimo su teški. Neprijatelj, koristeći se špijunažom, vrši česte prepade i to nam, tako da smo stalno u otkivanju neprijatelja i pokretu. Naša obavještajna služba nam vrlo malo vrijedi.

Rad vojno-pozadinskih vlasti uslijed ovakvog stanja vrlo je ograničen, radi čega smo rasformirali Komande Mjesta i jedan dio sposobnog

ljudstva otpremili u vojne jedinice. Mjesto ovih stvorili smo punktove, koji će poslužiti za veze, rukovođenje magazinima i slično. Rad ovih ustanova bio je otkriven. Nisu se snašli u novo nastalim uslovima. Njihovom krivnjom i nesposobnošću vojska je bila loše opskrbljivana hranom i robom, dok je hrana i roba ležala u magazinima, kojih je nekolicina propala. Otrag par dana radi loše konspirativnosti neprijatelj je došao i zapalio magazin, koji se nalazi u sred brda, dok vojska, koja se nalazila u njihovoj blizini, išla je pocjepana. Radi ovog i sličnih slučajeva, poduzet ćemo najozbiljniji postupak.

Poslao sam kurira u pravcu Dubrovnika sa zadatkom, da se poveže sa Kotarskim Komitetom Pelješca i M. K. Dubrovnika, kao i sa III. Bataljonom, koji se nalazi na sektoru Hrasno—Zavala. Mišljenja sam da postoje uslova za mobilizaciju u tom kraju. Kad se ovaj kurir vrati, ja imam namjeru krenuti u tom pravcu. Sa III. Bataljonom udesit ću tako, da oni dadu vojni komandni i politički rukovodstvo i nekoliko boraca, od kojih bi se stvorila jedna manja vojnička formacija, koja bi djelovala na sektoru Stona i Dubrovnika. Pored vojnih zadataka imala bi i taj zadatak, da okuplja oko sebe novo ljudstvo, jer i u tom kraju ima pojava dezerterstva iz ustaške i domobranske vojske. Dok ne krenem na taj sektor, zadržat ću se na terenu Makarske i Metkovića, a prema mogućnostima oti ću i na sektor Imotskoga.

Da bi pod ovakovim uslovima što lakše i bolje upoznali masu sa događajima, pored izdavanja »Biokovskog Vjesnika« pokrenuli smo i izdavanje dnevnih vijesti. Međutim, radio aparat kojeg smo imali, pokvario se uslijed nestog prenašanja i vode, a oskudijevamo sa ciklostil papirom, masti, lakom i matricama. Da bi se ovaj rad mogao nastaviti, potrebno bi bilo da nam pošaljete jedan radio sa akumulatorima, ciklostil, ciklostil papira, masti, laka i matrica.

Otrag nekoliko dana održano je Oblasno savjetovanje za Hercegovinu, na kojem je zaključeno da se formira Okružno Povjereništvo (partijsko) za Ljubuški. To Povjereništvo poslalo je dopis O. K. K. P. H. za Makarsku, od kojeg traži neke drugove hercegovce koji se nalaze na njihovom sektoru i pored njih jedan ciklostil, i ostali potrebni materijal za Tehniku. O. Komitet i sam nema tog materijala, pa ako vi imate -nosti nabaviti pošaljite nam, a mi ćemo njima dostaviti. Ja i drug Gabro pozvali smo jednog drugu iz ovog Povjereništva da se s njim detaljno sporazumimo o svim vojničkim i političkim pitanjima. Ovom Povjereništvu je neophodna pomoć ovog O. Komiteta, a potrebna je i koordinacija rada. Preko njih ću ja uspostaviti vezu sa Oblasnim Komitetom za Hercegovinu.

Pošaljite nam što možete više partijske i ostale literature. Raunajte na Ljubuški kotar, kojeg trebamo uglavnom mi opskrbljivati, kao i na potrebe vojske.

Kad budete slali literaturu za O. K. Makarska, pošaljite i jedan primjerak za mene.

Veze sa O. K. Bra—Hvar, kao i O. K. KPH za Južnu Dalmaciju loše funkcionišu. Da bi se one vrste i odrednice uspostavile, dolazi drug Sre -

ko na Hvar, da to sve na vrijeme uspostavi. On e vjerojatno do i i do vas i usmeno o svemu razgovarati.

Noga me dobro služi. Vjerujem da u izdržati. Nastojat u da iskoristim sve mogu nosti, da moj boravak na ovom sektoru bude što korisniji.

Primite svi skupa mnogo drugarskih pozdrava od

*Crnog,*¹⁵ v. r.

Pozdravljaju vas drugovi iz O. K.

Biokovo 13/1. 44.

BROJ 35

**IZVJEŠTAJ ŠTABA DVADESETE DIVIZIJE OD 14. SIJE NJA 1944.
ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O PREBACIVANJU RANJENIKA
NA OTOKE¹**

STAB
XX. DIVIZIJE NOV I POJ
14. januara 1944.

ŠTABU VIII. KORPUSA NOV I POJ

P o l o ž a j

U vezi vašeg dopisa o prebacivanju ranjenika na otoke,² nastojat emo da se isti svakako prebace, obezbje uju i ih sa našim jedinicama.³

Najosjetljiviji prelaz na ovom terenu je Cetinska dolina, radi neprijateljske posade u selu Hrva e.⁴ Ostali dio kanala do mora je za sada slobodan, ali ovo stanje kanala se esto mijenja. Prema najnovijim podacima od naše VIII. brigade neprijatelj je napustio Rogoznicu—Primošten i povukao je prema Marini, a izgleda da iz Marine isto tako ide prema Trogiru. Za obezbje enje ranjenika pri prijelazu same Cetinske doline angažovat e se jedna nepuna brigada, a za daljnje prebacivanje i i jedan bataljon iste brigade.

Radi iš enja i likvidacije neprijateljskog manjeg uporišta u selu Gali,⁵ prebacili smo našu X. brigadu na prostoriju Gljev—Ruda. Pored

¹⁵ Ivan Mordin-Crni, lan Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 9-1/1, k. 517.

² i ³ Vidi dok. br. 10 i 53.

⁴ i ⁷ O sastavu neprijateljske posade u selu Hrva e i napadu na istu vidi dok. br. 48, 92 i 128.

⁵ Napad na Galu izveden je 17. sije nja 1944. god. Vidi dok. br. 37 i 92.

ovoga ova brigada treba da izvrši mobilizaciju ljudstva na tome terenu. IX. brigada nalazi se na prostoriji Dabar—Biteli , a sa jednim bataljonom kontroliše komunikaciju Bili Brig—Han Vaganj—Prolog, koju treba razrušiti i onemogu iti za saobra aj. VIII. brigada se još nalazi na šibenskom sektoru" sa zadatkom mobilizacije i prikupljanja dezertera iz naših jedinica.

Ukoliko prilike budu povoljnije imamo u vidu likvidaciju neprijateljskog uporišta u selu Hrva e,⁷ jer se to pokazalo kao nužno obzirom na naš kanal prema moru⁸ i radi stvaranja povoljne baze za eventualno kasnije iš enje Cetinske doline i Vrli ke krajine.

Topovi koji su bili bunkerisani na Vagnju premješteni su sada na Vrdovo, zaselak Dapi i, gdje su sada bunkerisani. Prilikom pretraživanja dijelova topova nije se mogla na i cijev od jednog topa. Municija, nišana sprava i jedan baterijski durbin nalazi se pri Komandi mjesta Sajkovi . Artiljerijsko ljudstvo koje smo ranije imali sada je rashodovano po brigadama, a nekolicina je dezertirala. Osim toga ne raspolažemo sa konjima, niti se mogu na obližnjem terenu mobilisati, te radi toga nemamo mogu nosti da ih prebacimo dalje. Artiljerca-vodnika kojega je tražio potpukovnik Kraut⁹ ne možemo poslati pošto je isti dezertirao prije izvjesnog vremena.

Da li je u tom štabu odleno u pogledu popune naših jedinica iz odreda.

Napomena: Prema nepotvr enim podacima njema ke snage su se povukle iz Knina, Drniša i Kosova, radi toga sa ja im snagama nudile bi se povoljne mogu nosti za dejstvo ozbiljnijeg zamaha na sektoru srednje Dalmacije. Obzirom na to da ne poznajemo situaciju i stanje na sektorima našeg korpusa i centralne Bosne, važno bi bilo da nas u redovnim dopisima unekoliko upoznate.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkom:
Zivko R. Živkovi , v. r.

Komandant p. pukovnik:
VeZ.¹⁰ *M. Kneževi* , v. r.

⁶ Vidi dok. br. 53 i 92.

⁸ Vidi dok. br. 28.

⁹ Božidar

¹⁰ Velirar

**IZVJEŠTAJ ŠTABA DESETE BRIGADE DVADESETE DIVIZIJE OD
14. SIJE NJA 1944. ŠTABU DIVIZIJE O DEJSTVIMA JEDINICA
U VREMENU OD 1. DO 14. SIJE NJA 1944.¹**

STAB

X. Dalm. Brigade
14/1. 1944. g.

Operativni izvještaj

STABU XX. DIVIZIJE

P o l o ž a j

Redovni petnaestodnevni izvještaj od 1—14 januara 1944. god.

- 1 januara Ova brigada tog dana prebacila se je sa tri bataljona iz Potravlja na ljevu obalu Cetine, dok je jedan bataljon ostavljen u Hrvacama sa zadatkom da štiti (zatvori) pravac Sinj—Vrlika, i drži mostobran na Panju.
- 2 januara Jedinice su prema novome rasporedu zaposjele odrede na položajima, I. bataljon bio je raspoređen sa dvije ete u Podgradini sa zatvaranjem pravca od Bilog Briga i Bajagi a do im sa trećom etom držao mostobran na Panju. III. Bataljon smjestio se je u Zasioku štite i stime Šegin most i držanje veze sa Dinarskim Odredom Koljane. IV. bataljon smestio se je na Vrdovo (Penja staja) sa zadatkom kontrole: Trnovih Poljana, Vagnja, Odžak i Rujane. Oko 10 sati neprijatelj uja ini oko 500 vojnika nadirao je na položaje našeg II. bataljona i nakon žestoke borbe II. bataljon povukao se je u pravcu Satri a, dok je neprijatelj unišao u same Hrvace sa nekoliko gubitaka po njega.² Od naše strane nije bilo nikakvih gubitaka.
- 3 januara Neprijatelj je oko 10 sati uja im snagama po eo nadirati iz Hrvaca u pravcu Panja, predhodno tukao je sa artiljerijskom i bacačkom vatrom po Panju, radi toga Štab I. bataljona samoinicijativno rokirao je svoje dvije ete sa položaja Podgradina ka Panju a pravac od Bilog Briga i Bajagi a ostavio je nezaštićen, radi čega je neprijatelj uspio se probiti neopaženo od Bilog Briga do u zasiok Bulovi i, isto tako se je neprijatelj probio od Bajagi a do Bulovi

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Volnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 2-1/3, k. 1032II.
² i 3 Vidi dok. br. 308.

- vi a. Stime je doveden Štab Divizije kao i sve ostale jedinice u težak položaj, I. bataljon dobivši tako neprijatelja iza le a povukao se je u zasiok Vu ipolje, a sve ostale jedinice radi nepoznavanja situacije povukle se na Vrdovo.³
- 4 januara Jedinice ponovo raspoređene na starim položajima: I. bataljon zasiok Bulovi i—Podgradina sa zadatkom kontrole Bili Brig—Bajagi i—Panj. II. bataljon Vrdovo sa kontrolom Trnovih Poljana, Vagnja, Odžaka i Rujana. III. bataljon Miljkovi i sa zadatkom zatvaranja pravca Koljane most ka Biteli u i Bra ev Dolac. IV. bataljon Zasiok—Dabar sa zadatkom kontrole Šeginog mosta. Štab brigade Vrdovo. Usljed jake bure i me ave stanje na položajima bilo je vrlo teško.
- 5 januara Bez promena na položajima, usljed jake zime i vetra osiguranja su smenjivana svakog sata.
- 6 januara Položaji isti, Štab brigade smestio se u zasiok Bulovi i. Neprijatelj nije ništa poduzimao, od naše strane patrolna izvi-anja.
- 7 januara Smjenjen je naš III. bataljon po Dinarskom Odredu sa položaja Koljane i smešten u Buljane kao brigadna rezerva.
- 8, 9, 10 i 11 januara Ostalo stanje položaja nepromenjeno. Stanje i položaji isti kroz to vreme nije bilo nikakvih ofanzivnih pothvata od strane neprijatelja i nas. Neprijatelj se povukao sa Vagnja, Bilog Briga i Trnovih Poljana zapalivši i razrušivši sve barake i bunkere na tim položajima.
- 12 i 13 januara Stanje i položaji isti, III. bataljon koji je bio u rezervi poslat je na Bili Brig i Vaganj da transportuje naše topove koji su bili bunkerisani na pomenutim mjestima te da ih bunkerise na Vrdovu.
- 14 januara Posle podne primili novu zapovjest od strane tog Štaba. Ostalo stanje isto.

ORGANIZACIONI IZVJEŠTAJ

U razdoblju ovog izvještaja napravili smo reorganizaciju našeg komandnog kadra. Izvršili smenjivanje, uzdizanje, kao i premeštanje sa starih dužnosti na nove, po svim jedinicama ove brigade.

VOJNA IZOBRAZBA

Sve slobodno vrijeme iskorišteno je na samoj izgradnji i pripremi boraca i rukovodioca. Održane su konferencije po bataljonima sa svim vojnim rukovodiocima, na kojim su

im prikazani svi nedostaci kao i date sve direktive i uputstva za dalji rad.

Istovremeno umnožava se materijal sa vojnog oficirskog kursa koji se održava pri Vrhovnom Štabu, temeljita obrada tog materijala sa drugovima borcima i rukovodiocima po etičke ovih idu ih dana.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Polit-kom.
Bilobrk,⁴ v. r.

Komandant kapetan
Ivan Vulin, v. r.

BROJ 37

**ZAPOVIJEST ŠTABA DESETE BRIGADE DVADESETE DIVIZIJE NOVJ
OD 14. SIJEČNJA 1944. POTCINJENIM JEDINICAMA ZA NAPAD NA
NEPRIJATELJSKO UPORIŠTE U GALI I BUNKERE KOD OBROVCA¹**

S T A B
X. DALM. BRIGADE
Položaj 14. I. 1944.

ŠTABU XX DIVIZIJE

P o l o ž a j

Z a p o v e s t

(sekcija Split 1:100.000)

Neprijateljski garnizon u Gali ima oko 60 vojnika, naoružani sa 1 teškim bacačem, 2 šarča, 1 bredom i 3 puškomitraljeza.

U Obrovcu (prema Mostine) žand. kasarni ima oko 40 nepr. vojnika, a tako isto na izvoru Kusinac nalazi se oko 20 nepr. vojnika i naoružanje nepoznato.

Neprijatelj je izgradio nekoliko suvozdanih bunkera poviše Obrovca, pa redom do poviše zaseoka Br i .

Tokom ove noćne jedinice naše Brigade sa dvije čete Din. odreda napast će neprijateljsko uporište u Gali² i bunkere od Obrovca do Br i a.

⁴ Mate

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 2-2/3, k. 1032 II.

² Vidi dok. br. 45.

N A R E U J E M O

1) I. Bataljon sa jednom etom postavi e zasjedu izme u Kuli a i Kuštrna do same ceste. Ne dozvoliti, da bi ma kakvo poja anje neprijatelj dobio od Obrovca i ujedno spre io bježanje neprijatelja od Gale ka Obrovcu. Sa ostale dvije ete likvidira e bunkere zaklju no kota Glušac i glavne ceste Sinj—Livno i sli no. Po zauze u tih bunkera napraviti demonstrativni prepad na neprijateljski bunker Kosinac.

II. Bataljon sa dvije ete napast e neprijatelja frontalno sa sjeverne strane i to lijevo i desno od puta Gljev—Gala, stime da likvidiraju bunker na Gromili poviše popove ku e, zatim popovu ku u i odmah produžiti sa napadom na neprijatelja koji se nalazi u Boškovi a ku ama. 3. etu spusti e ka crkvi sv. Sveti i redom sa njome istiti prema kr mi Dedi a.

III. Bataljon Dinarskog Odreda sa jednom etom nastupi e prostorom crkve svi Sveti i Cetine u pravcu Dedi a. Drugu etu stavi e pod komandu našeg drugog Bataljona, koju e isti rasporediti po desetinama u svoje jedinice, kako bi iste te desetine poslužile kao poznavaoi terena toga sela.

IV. Bataljon VIII. Dalm. Brigade sa svoje dvije ete napast e žandarmerijsku stanicu u Obrovcu (prema Mostine) dok e tre u etu imati u rezervi.

2) III. i IV. Bataljon bi e u rezervi stime da III. Bataljon pošalje jednu svoju etu na put Gala—Gljev, koja e prihva ati eventualne ranjene i mrtve i evakuisati u Brigadnu Ambulantu.

3) Brigadna Ambulanta nalazi e se u zaseoku Kamber. III. Bataljon VIII. Brigade evakuise e svoje eventualne ranjenike u Divizijsku Ambulantu u Biteli u.

4) Brigadno previjalište nalazi e se u zaseoku Males (Gljev).

5) Štab Brigade nalazi e se isto u zaseoku Males (Gljev).

6) Znakovi raspoznavanja: HVAR — HUMAC. . . . Sre ko — Sr an.

7) Po etak napada bi e ta no danas 15. o. mj. u 20 sati. Prema tome da si jedinice procjene vrijeme polaska kako bi u odre eno vrijeme napad mogao na svim ta kama jednovremeno uslijediti.

8) Sve jedinice me usobno održava e najtjesniju vezu. O svim promjenama redovito izvještavati ovaj Štab.

9) Sve zarobljenike i plijen evakuisati u Gljev kod Štaba Brigade.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Z. Polit, komesar
Dušan Sijan, v. r.

Komandant
Ivan Vulin, v. r.

(M. P.)

**IZVEŠTAJ ŠTABA DEVETNAESTE DIVIZIJE OD 15. SIJE NJA 1944.
GLAVNOM ŠTABU NOV I PO HRVATSKE O BORBAMA U SJEVERNOJ
DALMACIJI I LICI¹**

GLAVNI ŠTAB NOV i POH2
Broj 489 dne 5. II 1944

S T A B
XIX. DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE
Op. broj 4
15. I. 1944. god.

Operativni izvještaj od
1. do 15. I. 1944. god.

ŠTABU VIII. KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE
I GLAVNOM ŠTABU NOV I PO HRVATSKE

Dostavlja se operativni izvještaj za period od 1—15. I. 1944. g.

VI. Brigada

29. XII. 43. g. Po dolasku na prostoriju sela Ljubun i , Dolac, i Ravni Dolac VI. Brigada smjestila se tako da je jedan bataljon u selu Zirovi u sa predstražom kod sela Plo a, dva bataljona u Dolcu i Ravnom Dolcu, a jedan bataljon u selu Ljubun i u. Zadatak Brigade bio je: zatvaranje pravca Livno—Bosansko Grahovo i aktivno bo no dejstvo na pravcu Livno—Glamo .

Opis položaja: Pravac Livno—Bos. Grahovo koji zaptvara Brigada podijeljen je putem na dva topografski sasvim razli ita dijela. Sjeverno od puta po inju blage kose, koje se poslije 1000—1200 metara penju sve strmije i nastavljaju se preko Jasenove Kose i obronaka južno od Ravnog Dolca na Kurozeb i Grbicu pl. Sa južne strane puta proteže se Livanjsko Polje, mjestimi no poplavljeno. Položaju omogu ava upornu odbranu jedino put kojim se i kre e neprijateljska motorizacija, a on je postavljen preko takvog terena da se ne može dobro zabarikadirati, ve se može svuda obi i i zasjeda se ne može postaviti u neposrednoj blizini.

Naziv naše jedinice koja se borila: III. i IV. bataljon. Susjedna jedinica bila je III. Dalm. brigada, ali ona nije

¹ Prijepis originala (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 32/1, k, 112.

² etvrtasti pe at Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske.

sadejstvovala u ovoj akciji iako je imala zadatak uzajamnog potpomaganja sa našom brigadom.³

Naziv i sastav neprijateljske jedinice:⁴ Naziv jedinice protiv koje se vodila borba nije poznat, kao i njeni komandanti, ja ina je bila oko 70 do 80 motornih vozila, od kojih 4 tenka, nekoliko oklopnih automobila, motorbicikla, a ostalo kamioni. Neprijatelj je raspolagao sa dva teška baca a i dva protivkolska topa i drugim automatskim oružjem.

Obostrana situacija: VI. Brigada na navedenom prostoru imala je zadatak zatvaranja pravca i odmor, poslije napornih borbi i neredovne ishrane oko Livna.⁵ Namjera neprijatelja je bila vjerovatno probijanje prema Bos. Grahovu ili izlazak u daljnja sela Livanjskog Polja u cilju plja ke.

Vrijeme kad je borba po elala: 29. decembra 1943. g. oko 7.30 asova.

Tok borbe: Neprijatelj je još u toku no i došao neprijemno do sela Priluke, zaposjeo Gradinu (k. 937), a sa motorizacijom na dijelu puta Priluka—Prisap. Naši pretstražarski dijelovi nijesu primijetili ovaj pokret neprijatelja i ujutro su svi dijelovi bili potpuno iznena eni, jer su bili opkoljeni sa dvije strane. U žurbi oko izvla enja iz klopke ovi dijelovi nijesu izvijestili Stab svoga bataljona, niti Stab brigade, a docnije poslali izvještaj zakasnio je. Neprijateljska motorizacija pod zaštitom izba enih osiguranja probila se, samo nije prošla putem koji je bio zabarikadiran, nego je prešla preko bašta i ograda i padine sjeverno od puta. Tenkovi su otvarali put kamionima, a svi su se mogli ovako kretati blagodare i smrznutom terenu. Oko 8.30 asova tenkovi su se pojavili u selu Ljubun i i po eli mitraljirati iznena ene dijelove u ovom selu, koji su se po eli izvla iti. Za vrijeme dok su tenkovi bili u selu, ostala motorizacija je prolazila prema Bos. Grahovu. Pošto su se naši dijelovi izvukli, tenkovi su izašli iz sela na put i produžili za kolonom. Iz zaštitnice kolone stala su dva kamiona i pod zaštitom vatre iz tenkova iskrcalo se oko 50 vojnika i ušlo u selo Ljubun i , gdje su se zadržali kratko vrijeme, pregledali ku e, oplja kali razne stvari i potjerali izvjestan dio stoke. Za sve ovo vrijeme iz kamiona je neprijatelj sa jakim zvu nicima pozivao partizane na predaju.

Ishod borbe: Dobiveni zadatak zatvaranja pravca Livno—Bos. Grahovo nije izvršen. Neprijatelju je uspjelo

3 Vidi knj. 9, dok. br. 191.

4 Vjerovatno dijelovi 114. lova ke divizije. Vidi knj. 9, dok. br. 374.

5 Vidi knj. 9, dok. br. 187.

da prodre i opljačka usputna sela, zaključno sa selom Vrbicom i da se u toku sljede ih no i vrati natrag u Livno. Zarobljenika nije bilo, tako isto nije zaplijenjeno ništa materijala. Gubici neprijatelja nisu poznati.

Naši gubici: U ovoj akciji imali smo 5 poginulih, 7 ranjenih i 6 nestalih drugova. Nestali su drugovi vjerovatno zarobljeni. Poginuo me u ostalim i komesar 3. eta IV. bataljona drug Lali D. Vitomir. Od stoke potuena su 2 konja i 6 magaraca.

Utrošak municije: Utrošeno je 115 jugoslavenskih i 155 francuskih pušanih metaka. Izgubljen je jedan teški mitraljez »Breda«,...

Imena u esniku koji su se naročito istakli ili koje treba pohvaliti: Ovakvih u esniku ili jedinica nema.

Imena lica ili jedinica koji su se slabo držali: Slabo su se držali predstražarski dijelovi i eta IV. bataljona, koja je jedina kriva za ovakvo iznenađenje.

Kritika akcije: Zatvaranje pravca bilo je pravilno postavljeno. Odluke i izdate zapovijesti su bile realne. Rukovođenje borbom bilo je slabo i neorganizirano iz razloga potpunog iznenađenja. Veza je slabo funkcionisala, a neprijatelj je sa motorizacijom brzo nadirao i nije dozvolio da se sredimo i pružimo neki organizovani otpor, ve dok su se naše jedinice izvukle iz mjesta gdje su bile smještene, dotle je on prošao i sa time je akcija bila završena.

Više komandovanje nije moglo niukoliko da ispolji svoj uticaj na rukovođenje ovom akcijom, koja se vrlo brzo odvijala i svršila prije nego je isto imalo jasnu situaciju. Niže komandovanje u IV. bataljonu je podbacilo i jedino je krivo (eta na predstraži) za ovakav ishod akcije, a to isto i niži starješinski kadar u III. bataljonu prilikom izvlačenja, nije pokazao dovoljno snalažljivosti i umješnosti, niti brzine ni energičnosti, te je tako dozvolio da se nekoliko drugova i ne izvuku i padnu neprijatelju u ruke, premda su se ovi drugovi mogli i sami izvuci, da su zato imali malo više volje. Držanje ljudstva osrednje.

Iz ove akcije se mogu izvuci i slijedeće pouke. Ljudstvo, a tako isto i niži komandni kadar, nisu upoznati sa službom predstraža, nemaju razvijen osjećaj odgovornosti, jer su svojom nemarnosti dozvolili da itava Brigada bude iznenađena, štabovi bataljona moraju više da kontrolišu i obilaze položaje, a naročito na važnim mjestima, a i da se jedan član Štaba stalno nalazi na takvim mjestima, ukoliko niži komandni kadar ne zadovoljava u potpunosti. Obezbeđenje posvetiti ve u pažnju, održavati stalno kontakt sa neprijateljem, stalno patrolirati pred terenom i preduzimati sve da nas neprijatelj ne iznenadi.

U toku istog dana brigada je primila nare enja za pokret prema Bos. Grahovu.

Dana 30. XII. 43. g. Brigada je izvršila pokret iz Dolca i Ravnog Dolca za selo Bastasi, gdje je stigla oko 16 asova i smjestila se radi preno išta. Ovdje je e kao karavan sa odje om i obu om i preduzete su mjere da se isto podijeli bataljonima i obu e ljudstvo.

Dana 31. XII. osvanuo je dosta veliki snijeg sa meavom. Brigada nije mogla izvršiti pokret, ve je ostala i dalje u Bastasima, ljudstvu se dijelila sprema. 1. januara 1944. g. vremensko stanje je isto, nije dozvolilo pokret.

2. t. mj. stanje vremena se poboljšalo i Brigada je u 8 asova izvršila pokret pravcem za Grahovo, s tim što je ostavila i predala sve ranjenike i bolesnike bolnici Grah.-peuljskog odreda u selu Bastasima. Me u tim, u selu Grkovci primili smo nare enje od Divizije da sa sobom ponese mo sve bolesne, te su isti ponovo uzeti. Ovoga dana VI. Brigada je bez II. bataljona koji je ostao u selu G. Bastasima da sa eka bolesnike, došla i preno ila u s. Maleševci i Radulovi i. Sutradan produžen je pokret prema s. Pe i—Trivanovom Dolu—D. i G. Tiškovcu i Kaldrmi, u kojim je mjestima Brigada preno ila sa drugim bataljonom i ranjenicima u D. Tiškovcu.⁶ Dana 4. t. m. II. bataljon se sa ranjenicima prebacio do G. Tiškovca, a bolesnici do Kaldrme. Brigada je ovdje preno ila i odmarala te vršila pripreme za prebacivanje u sjevernu Dalmaciju.

Dana 5. t. m. osvanuo je novi snijeg i dosta jak vjetar. Brigada je spremna za pokret i zajedno sa na elnikom Divizije donijeta je odluka da se bolesnici ostave, jer je stanje vremena vrlo slabo, hladno a velika, bolesnici mogu samo jahati na konjima, a zbog velike hladno e i mraza izložili bi se smrzavanju. Izvršen je pokret u 10.30 asova, pravcem Ljubina Poljana—Velika Popina—Turovac—Duboki Dol—Krupa. Mraz i hladno a bila je vrlo velika. Me ava neobi no jaka, tako da je došlo i do smrzavanja pojedinih drugova i zaostajanja stoke. Teško e su bile vrlo velike, ljudstvo nedovoljno otporno pri ovako niskim temperaturama, a zatim izvjesno ekanje i stajanje u mjestu prilikom sakupljanja i sa ekivanja, kao i presijecanje kolone od strane jedne njema ke motorizovane kolone,⁸ koja je oko 18.30 asova prošla od Srba za Otri , što je pridonijelo novo ekanje i pove alo uticaj hladno e i smrzavanja. Oko 20 asova stiglo se do s. Lukii, gdje su ostala dva bataljona, a dva bataljona pro-

⁶ Vidi dok. br. 9.

⁷ Ante Bio i

⁸ Vjerojatno dijelovi 114. lova ke divizije.

dužila pokret za Turovac i Duboki Dol, gdje su se smjestili i preno ili.

Marš od Kaldrme do Turovca i Dubokog Dola donio je Brigadi slijede e gubitke: 13 smrznutih umrlih drugova; sa promrzlim pojedinim dijelovima tijela, koji su upu eni u bolnicu, 53 druga; sa malim promrzotinama, ali nesposobni za ma kakav rad i pokret sa jedinicom za izvjesno vrijeme, 29 drugova, koji se nalaze na lije-enju i odmoru kod svojih jedinica i 4 zaostala druga, za koje se ne zna, što se sa njima dogodilo. U svemu 98 drugova izba enih iz stroja.

6. t. m. dva bataljona su preba ena za Krupu, a dva su ostala u Turovcu i Dubokom Dolu. 7. t. m. i druga dva bataljona su preba ena u selo Krupu, gdje se smjestila itava Brigada. Radilo se na prikupljanju i upu ivanju u bolnicu promrzlih drugova i sre ivanju jedinica. IV. bataljon je preba en u selo Bogatnik, da smijeni bataljon V. Brigade i preuzme osiguranje pravca Žegar—Obrovac. Poslije ovoga primljeno je nare enje Divizije za prebacivanje itave Brigade na prostor Krupa i Brigada je krenula oko 20 asova, s tim što je ostao II. bataljon u selu Krupi za osiguranje bolnice.

Od 8—10. t. m. Brigada je ostala na terenu sela Krupe u sre ivanju jedinica, rasformiranju I. bataljona i formiranju novog I. bataljona od I. bataljona Kninskog odreda, osiguranju pravca od Obrovca i Ervenika, rušenju i barikadiranju puta, prikupljanju podataka o neprijatelju i td.

Dana 10. t. m. oko 15 asova Brigada je izvršila pokret prema nare enju Divizije za sela Bruška i Popovi , s tim što je ostavila i dalje IV. bataljon na prostoru Obrovac—Zegar. Zadatak je Brigade da na prostoru Zegar—Obrovac—Karin—Benkovac—Zadar vrši ofanzivna dejstva na komunikacijama i postavlja zasjede i uništava etnike i banditska uporišta.⁹

13. na 14. I.
t. g.

Opis položaja : Položaji, koje su posjedali bataljoni VI. Brigade u akciji iš enja sela Kruševa i postavljanja zasjeda na putu Karin—Obrovac, imaju sljede e topografske karakteristike :

Položaj i zasjede koje je zasjedao II. bataljon nalaze se zapadno od puta: Karin—Obrovac kod Vrki a stana. To su padine Orljaka, koje se na tom dijelu spuštaju dosta strmo prema Karinskom Moru. Teren je mjestimi no pošumljen, naro ito sjeverno od Vrki a stana, skoro neprekidno prema vrhu Orljaka pružaju se gajevi, koji omogućuju prikriveno izvla enje. Samo mjesto zasjede je u ne-

⁹ Vidi dok. br. 296.

posrednoj blizini puta, ima dosta zidova i ograda, što omogućiava tajnost zasede. Osiguranja su na k. 210 i Pržunu (k. 347), dominantnim tačkama sa kojih može da se ispolji dobro vatreno dejstvo prema Donjem Karinu i zaštititi zaseda od zaobilaska. Ina e ove su kote gole, ali je kamenjar, te ima dobrih zaklona i mogu se uporno držati.

Položaji koje je držao IV. bataljon — prema zapovijesti — je istina, bez uzvišenja ili kota, ali dominantno u odnosu na neprijatelja koji bi pokušao da iz Obrovca izabroga vatrenog dejstva. Teren sela Kruševa, koje je preiš avao I. bataljon je brdovit isprijecan, pošumljen ve im dijelom, sa dobrim izborom položaja, skoro u svim pravcima, omogućiava voenje borbe za duže vremena i sa manjim snagama.

Naziv jedinica koje su se borile: I., II. i IV. bataljon. Susjednih sadejstvuju ih jedinica nije bilo.

Obostrana situacija: Neprijatelj se nalazio: u Obrovcu, Karinu i naoružani seljaci — banda — u selu Kruševu. Neprijatelj je bio pasivan, ukoliko je imao neku namjeru ona nije bila poznata. Naša brigada, koja je bila smještena na prostoru Zegar—G. Karin—Popovi, donijela je odluku da likvidira neprijateljsko uporište u selu Kruševu, razoruža bandu, konfiskuje imovinu narodnih neprijatelja. Istovremeno da postavi zasedu neprijatelju na putu: Karin—Obrovac i Obrovac—Karin i Obrovac—Zelengrad u visini kota: 203 i 129 na izlazi iz Obrovca. Postavljene zasede imale su da štite i osiguravaju akciju išenja sela Kruševa od Obrovca i Karina. Inicijativa i mogućnost stvaranja iznenaenja bila je na našoj strani.

Vrijeme kad je borba poela: Borba je otpoela kod Vrki a stana u 14, a kod zasede ispod Obrovca u 15 asova.

Naziv i sastav nepr. jedin. ja ina: Ja ina neprijatelja prema zasedi u D. Karinu: oko 100 vojnika Nijemaca, ustaša, te etnika, naoružanih pešadijskim naoružanjem, jednim teškim i jednim lakim baca em i brdskim topom. Ja ina neprijatelja iz Obrovca oko 200 Nijemaca u prvom momentu, docnije je stiglo pojaanje sa dva kamiona, naoružanih pješad. naoružanjem, tri teška baca a i jedan brdski top.

Tok borbe: Iako je zaseda kod Vrki a stana postavljena u tajnosti u toku no i, ipak je neprijatelj saznao za istu. Oko 14 asova izvršio je neprijatelj napad na zasedu, a teškim oružjima tukao osiguranje. Zaseda se uporno držala, te je jednom prilikom i odbacila ne-

prijatelja, koji se docnije prikupio i ponovno preduzeo akciju da zbacii zasjedu, ali nije uspio. Borba se vodila do mraka, kada se neprijatelj povukao, a tako isto i zasjeda.

Oko 15 asova neprijatelj je iz Obrovca napao našu zasjedu. Isti je nastupio strelja kim strojem pod zaštitom automatskog oružja, baca a i topova, koji su tukli po našim položajima. Zasjeda je dala žestoki otpor i neprijatelj je bio zaustavljen. Oko 16 asova neprijatelju su stigla poja anja, te je pove an pritisak na kotu 203 i eta koja se nalazila na ovom položaju bila je povu ena. Neprijatelj je poslije toga skoncentrisao svu vatru na kotu 239 (Krš), te su se i ovi dijelovi povukli. Povu eni dijelovi zaposjeli su položaje na koti 350, gdje su se uporno držali i nisu dozvolili neprijatelju dalje napredovanje. Pred ovim položajima mrak je prekinuo borbu i neprijatelj se povukao u Obrovac.

Bataljon koji je imao da pre isti selo Kruševo, nije naišao na otpor, uhva eno je nekoliko narodnih neprijatelja organizatora bande, sa jednim fratrom, i konfiskovana imovina nekih kolovo a, te pripremljen zbor za 15 asova, ali isti nije održan, jer je u tom vremenu uslijedio napad neprijatelja i seljaci su se razbježali.

Ishod borbe: postavljeni ciljevi su donekle postignuti. Selo Kruševo je pro iš eno, neprijatelj, kako iz Obrovca, tako i iz Karina, nije uspio da protjera postavljene zasjede. Zarobljenika, sem gore navedenih organizatora, a koji su predati Komandi mjesta Obrovac, nije bilo. Gubici neprijatelja bili su: 7 mrtvih i oko 15 ranjenih. Ovo je to no utvr eno, a vjeruje se da su njegovi stvarni gubici bili znatno ve i.

Naši gubici: 5 ranjenih drugova, me u njima i delegat Juras Joso. Gubitaka u materijalu nije bilo.

Utrošak municije: Utrošeno je 300 jugoslavenskih puš anih i 492 italijanska puš ana metka, te 330 metka za teški mitraljez »Breda«. Ošte enog oružja nije bilo.

Imena u esnika koji su se naro ito istakli: Ovakvih nije bilo, a tako isto nije bilo ni onih koji su se slabo držali da ih treba pozvati na odgovornost i kazniti ih.

Kritika akcije: Akcija je bila pripremljena prema zapovijesti. Odluke i izdate zapovijesti bile su realne. Upravljanje i rukovo enje borbom bilo je dosta dobro, a tako isto i držanje boraca. Saradnja izme u pojedinih jedinica bila je dobra. Iz ove akcije mogu se izvu i sljede e pouke: ljudstvo naših bataljona se drži vrlo dobro i uporno u zasjedama i na položajima u odbrani, daje žilav otpor i neprijatelj teško može da ga izbacii. U na-

padu ne pokazuje istu smjelost i upornost, te o ovome treba voditi računa prilikom budu ih akcija i ljudstvo vježbati za napadne akcije.

* * *

V. Brigada
10. I. 44. g.

Sekcija Zirje 1:100.000.

Opis bojišta: Na cesti Pirovac—Vodice došlo je do sukoba naših jedinica sa neprijateljem na dva mjesta:¹¹⁰ kod crkve Sv. Križ i kod crkve Sv. Nikole, na raskrsnici ceste: Tijesno—Dazlina i Pirovac—Vodice. Položaj je krševit, ima mnogo zidova, podesan za zasjede, kao i za izvlačenje neprijatelju, ukoliko bude potjeran u bjegstvo.

Jedinice koje su učestvovala u akciji: I. ud. i IV. bataljon ove brigade. Desno od njih nalazile su se jedinice Oto kog odreda, lijevo od njih nije bilo naših jedinica.

Imena neprijateljskih jedinica: Dijelovi 348. Njemačke divizije, kompanije 77-e. Sastavljeni od raznih nacija, jačina neprijatelja bila je 60—80 vojnika, od Pirovca za Tijesno 30—40 vojnika, od Tijesnoga za Pirovac 80 vojnika. Imena komandanata nepoznata.

Namjere neprijatelja bile su: spojiti se na cesti Pirovac—Vodice i osigurati neprijateljski saobraćaj na toj liniji.

Obostrane situacije: U neprijateljskom garnizonu Pirovac nalazilo se 180 neprijateljskih vojnika, od kojih je 9. o. m. Oto ki odred izbacio iz stroja 30, tako da ih je 150 ostalo u garnizonu. U Vodicama se nalazilo 150 do 200 neprijateljskih vojnika i u Tijesnom 130 vojnika, koji su povremeno vršili saobraćaj između ovih garnizona. Namjere neprijatelja iz Vodica i Tijesnog spojiti se sa neprijateljskom posadom u Pirovcu, pošto su osjetili naš pristup ovom garnizonu. U vezi prednje situacije naše odluke bile su sljedeće: Postaviti neprijatelju zasjedu na cesti Pirovac—Tijesno, sa ekati i uništiti neprijateljske kolone koje saobraćaju, spriječiti pojava anje garnizona Pirovac, i stvoriti uslove za napad na Pirovac.

Izdate zapovijesti prilažu se.

Vrijeme kad je borba počela: 10. o. m. u 6 sati i završila se uveče istoga dana. Bila je sa prekidima, pošto je bilo tri sukoba sa neprijateljem.

Tok i opis borbe: Oko 6 sati neprijateljska kolona, koja je kretala iz Vodica, sukobila se sa dvije četete IV.

bataljona kod crkve Sv. Križa, gdje je neprijatelj istu cestu, postavljenim osiguranjem štiti dio snaga, koje su vršile iš enje ceste. Došlo je do kra e borbe, gdje su naše jedinice izvršile juriš i potjerale neprijatelja prema Vodicama. Druga jedna kolona je oko 11 sati krenula iz Pirovca prema Makirini u ja ini 30 do 40 vojnika, gdje se sukobila sa jednom etom I. ud. bataljona. Nakon kra e borbe neprijatelj se povukao prema Pirovcu, štite i se jakim baca kom vatrom iz Pirovca. Borbe su se vodile ispred varoši. Tre a kolona oko 16 sati, u ja ini od 80 vojnika, naišla je od Tijesna i sukobila se na k. 48 (Malo elo) i Makirina, gdje je stigla još jedna eta u pomo , nakon ega su naše snage prešle u protivnapad i natjerale neprijatelja u pani no bjegstvo prema Tijesnom. Borba se završila na istim mjestima, pošto je neprijatelj u pani nom bijegu pobjegao u polazne baze, ostavljaju i bicikle i kare na putu.

Ishod borbe: postavljeni zadatak je djelomi no postignut, ali nije u potpunom iz razloga što je neprijatelj nastupao vojni ki oprezno. Zarobljen je jedan neprijateljski vodnik, jedna kara, jedan konj, 30 komada mina za teški baca , 26 bicikla, jedna talijanska puška, 20 sanduka municije za Šarac, 14 raketli, 50 ru nih bombi, 1 pištolj i jedno odijelo. Ubijeno je 25, ranjeno više vojnika.

Naši gubici: 2 nestala druga, koji su u prvom sukobu nestali, 2 puške sa istima i 80 metaka. Izgleda da su dezertirali. etiri ranjena od baca a.

Utrošak municije: 600 metaka za p. mitraljez i puške, za njema ke i jugoslovenske puške i p. mitraljez 250 metaka, za teške talijanske mitraljeze 80 metaka. Izgubljene dvije puške i 80 metaka.

Imena u esnika koji su se istakli: pojedinaca ili jedinica nije bilo.

Imena lica i jedinica koje su se slabo držale: nije bilo u ovoj operaciji.

Kriti ki osvrt na akciju:

Akcija je bila pripremljena dobro. Jedino su borci bili dosta zamoreni od velikog marša iz Bosne za Dalmaciju. Izdate zapovijesti bile su pravilno postavljene, što se pokazalo i za vrijeme same borbe. Rukovo enje sa operacijom bilo je otežano iz razloga što je razvu en teren na kome se vodila operacija. Kod štabova bataljona bilo je malo sporosti. Upotreba raznog oružja bila je dobra, malo se koristilo automatsko oružje u prvom naletu, to je jedini nedostatak.

Pouke iz ove operacije su slijede e:

Za vrijeme postavljanja zasjede voditi više ra una 0 tajnosti zasjede, postavljati kombinovane zasjede, brže donošenje odluka.

10. I. 1944. g. Akcija na Pirovac.¹¹ Sekcija Zirje 1:100.000.

Opis bojišta: U mjestu Pirovcu nalazilo se oko 130 neprijateljskih vojnika, naoružanih sa 4 topa, 2 baca a, 10 šaraca i 2 teška mitraljeza. Smještaj neprijatelja u sedam ku a zidanica; spoljnih utvr enja neprijatelj nije imao.

Jedinice koje su u estvovale u akciji: I. ud. bataljon 1 IV. bataljon i eta prate ih oru a V. Brigade.

Imena neprijateljskih jedinica: u ovom garnizonu nalazi se jedna kompanija Nijemaca 77. Regimente 348. Divizije.

Namjere neprijatelja: Stalno osiguranje garnizona i spre avanje našeg saobra aja obalom mora.

Obostrane situacije: Prije samog napada na neprijateljsko uporište na Pirovcu, stanje neprijatelja bilo je nesre eno, pošto je neprijatelj 9. i 10. o. m. iz istog garnizona pretrpio osjetljive gubitke — oko 50—60 mrtvih i ranjenih. Ostali neprijateljski garnizoni: Vodice, Tijesno i Biograd imali su posade 150—200 vojnika, koji nisu imali dovoljan broj snaga za brzu intervenciju. Utvr enja neprijatelja oko mjesta nije bilo.

Izdane zapovijesti: Na licu mjesta nakon završenog izvi anja izdata je usmena zapovijest.

Vrijeme kad je borba otpo ela: 10. o. m. u 22 sata.

Tok borbe: Prije samog napada izvršeno je privlačenje, tako da su jedinice stigle u neposrednu blizinu zgrada, gdje se neprijatelj nalazio, tako da su naše jedinice ušle u samo mjesto sa sjeverne strane da ih neprijatelj nije osjetio. Pošto je neprijatelj preko dana osjetio prisustvo, organizovao je odbranu u južnom dijelu Pirovca u sedam ku a, kojima je pristup vrlo težak. Kad su jedinice prišle na otstojanje 100—150 metara, neprijatelj je otvorio brzu paljbu iz baca a i automatskog oružja, našto su naše jedinice odgovorile, izvršile snažan nalet i potisle neprijatelja iz sjevernog dijela svog smještaja, gdje su ih naše jedinice zaustavile u daljnjem napredovanju. Izvršena je ponovno priprema za napad u 3 sata, kojom prilikom su jedinice IV. bataljona došle pred samu školu, ali im nije uspjelo upasti u zgradu, jer se neprijatelj branio bombama. Pošto su borci bili dosta zamoreni i pospani vode i operaciju na cesti Pirovac—Vodice, donijeta je odluka da se jedinice povuku sjeverno od samog mjesta 1 km. i po, kako bi izbjegle

vatru baca a koja je bila jako žestoka. Tri ete II. ud. bataljona, koje su nakon povla enja stigle u pomo , upu ene su u zasjedu na raskrsnicu cesta Pirovac—Vodice, Pirovac—Tijesno, gdje su se 11. o. m. sukobile sa njema kom kolonom, koja je nailazila od Tijesna i nakon kra e borbe nagnali neprijatelja u povla enje prema Tijesnu.

Ishod borbe: Postavljeni zadatak nije izvršen pošto se neprijatelj skoncentrisao u neke zgrade od tvrdog materijala i davao gr evit otpor, a naše jedinice uslijed prošlih marševa i operacija bile su dosta zamorene za daljnje operacije. U zasjedi na cesti Pirovac—Tijesno zarobljena je jedna municijska kara, 6000 metaka za Šarac, jedna puška, jedno odijelo i cipele, 22 rezervne cijevi za Šarac i jedan vojnik. Ubijeno i ranjeno 15 neprijateljskih vojnika. Gubici neprijatelja u Pirovcu nijesu poznati.

Naši gubici: 3 mrtva i 12 ranjenih, od kojih je veina od baca a. Od oružja jedna puška ošte ena od metka.

Utrošak municije: jugoslovenskih 620 metaka, talijanskih 1700 metaka, francuskih 300 metaka, za teške talijanske mitraljeze 690 metaka, za male baca e 19 komada mina, za teški baca 9 mina, 15 ru nih bombi.

Imena jedinica kao i pojedinaca koji su se istakli nije bilo.

Imena jedinica i pojedinaca koji su se slabo držali nije bilo.

Kriti ki osvrt: Priprema za akciju nije bila dovoljno dobra iz razloga što je neprijatelj 10. o. m. uve e pred sam napad naišao od Tijesnog gdje su se jedinice IV. bataljona zadržale i nakon toga morale odmah krenuti u napad na Pirovac. Donesene odluke bile su realno postavljene, jedino je vrijeme priprema bilo kratko. Komandovanje nižeg i višeg komandnog kadra bilo je dobro, griješilo se na gomilanju snaga na užem prostoru, slaboj organizaciji vatre automatskog oružja. Upotreba baca a bila je dobra, tako da je no u vatra baca a tukla po samim položajima neprijatelja. Sadejstvo svih jedinica nije bilo najbolje, tako da su pojedine jedinice bile pasivne, dok su druge aktivno djelovale. Takti ki postupci bili su dosta spori, tj. prvi nastup naših jedinica bio je dosta spor koji je omogu io neprijatelju snalaženje u odbrani iz grada.

Pouke iz ove operacije bile su sljede e:

Napad na njema ke garnizone po mogu nosti izvoditi u najve oj tajnosti, tj. nastojati iznenadnim napa-

dom na neprijatelja sa više strana prodrijeti u same zgrade, u prvom momentu koristiti sva oruđa, naročito koristiti teško oruđe, koje na neprijatelja djeluje moralno, pripremiti eksplozivnog materijala za rušenje kuća kao i sredstva za paljenje.

13/14. I. 44. g. Akcija na selo Lisi i . Sekcija Novi Grad 1:100.000.

Opis bojišta: U mjestu Lisi i u nalazilo se oko 30 ustaša i 110 naoružanih seljaka, koji su se smjestili u utvrđene zgrade. Prostor oko sela Lisi i a uglavnom je ravan.

Jedinice koje su učestvovala u akciji: I. i III. bataljon V. Brigade sa jednim teškim bacačem.

Imena neprijateljskih jedinica: 30 ustaša i naoružani seljaci iz sela Lisi i a.

Namjere neprijatelja: Namjere neprijatelja su osiguranje sela Lisi i i kao predstraže posade u Benkovcu.

Obostrana situacija: Situacija prema podacima bila je povoljna, tj. neprijateljski garnizon Lisi i imao je posadu neorganizovanu, i to većinom seljake. Kao intervencija neprijatelju mogla je biti i jedino pješadija iz Benkovca, pošto motorizacije nisu imali.

Izdate zapovijesti: Zapovijest za napad izdata je usmeno na konferenciji štabova I. i III. bataljona.

Vrijeme kad je borba otpočela 14. o. m. u 5.30 sati.

Tok borbe: U samom privlačenju naših jedinica neprijatelj je primijetio naše snage i svojom jačom vatrom ometao daljnje nastupanje. Nakon kraja borbe jedinice III. bataljona uspjele su odbaciti neprijatelja iz nekoliko kuća, uslijed brisanog prostora i zore, jedinice III. bataljona zadržane su, vatra bacača također nije potpomogla nastupanje prema neprijatelju. Dok su jedinice III. bataljona vodile borbu, I. ud. bataljon nalazio se na prostoru Lisi i a i Benkovca na osiguranju pravca Benkovac—Lisi i . Oko 10.30 as. istog dana naišlo je neprijatelju pojačanje iz Benkovca u jačini od 150 vojnika, ustaša i Nijemaca i pošto su naše snage bile ugrožene na osiguranju, povukle su se prema s. Popovi . U 11 asova neprijatelj je produžio nastupanje prema našim jedinicama ispod sela Popovi , odakle se povratio natrag u Benkovac.

Ishod borbe: Postavljeni zadatak nije izvršen iz razloga što je informativna služba podbacila — i prije samog polaska raspolagalo se podacima da se u tom mjestu nalazi svega 50 naoružanih seljaka. Sadejstvo pješadije i teškog bacača bilo je slabo. Neprijatelj je bio utvrđen, a prvi nalet naših jedinica bio je slab. Daljnje napredovanje također nije bilo dobro. Ubijeno je 6 nepri-

jateljskih vojnika, ranjeno 4, zarobljene 3 puške, 270 metaka i 6 bombi.

Naši gubici: 3 lakše ranjena, koji su ostali u jedinici, 2 nestala za vrijeme borbe (dezertirali ku i) odnijeli su sa sobom oružje.

Utrošak municije: za teški mitraljez 430 metaka, za p. mitraljez 1600 metaka, puš anih metaka 520, engleskih bombi 17 komada i 9 komada talijanskih.

Ime jedinice kao i pojedinaca koji su se istakli: nije bilo.

Imena jedinica i pojedinaca koji su se slabo držali: nije bilo.

Kritički osvrt: Pripreme za akciju nisu bile dovoljne, obzirom da se nije znalo pravo stanje neprijatelja, gdje je trebalo pripremiti alata za rušenje zidova. Donošene odluke nijesu bile realne iz razloga što je određeno vrijeme za napad bilo dosta kasno, trebalo je po eto najkasnije no u u 24 asa. Komandovanje je bilo prilično dobro, uz manje nedostatke (spornost, neaktivnost), koji su uglavnom otežavali pravilno izvršavanje zadatka. Sadejstvo jedinica tako er nije bilo dobro, a naročito baca a i pješadije, slabi pogodci baca a, podba aj. Taktički postupci, obzirom na prednje okolnosti, tako er su bili slabi.

Pouke iz ove operacije bile su sljedeće: Prikupljati detaljnije podatke o neprijatelju, vršiti detaljnije pripreme. Kombinovati vatru, koristiti teško oružje, tačnost istoga postići. Uvježbati jurišna odjeljenja za brzo prodiranje [..]¹²

UKUPNI REZULTATI U SVIM OVIM AKCIJAMA SU SLJEDE I:

Ubijeno je 104 neprijateljska vojnika. Ranjeno 37 neprijateljskih vojnika. Za ovoliko je utvrđeno, dok broj ranjenih iznosi vjerovatno više. Zarobljena su: 2 njemačka vojnika, 5 pušaka, 1 pištolj, 56 bombi, 6270 metaka, 30 mina za teški baca , 1 konj, 26 bicikla, 20 sanduka municije za Šarac, 14 raketli, dva odijela, municijska kara, 12 kamiona oštećeno, uništena dva kamiona nafte, 1 cipele, 22 rezervne cijevi za p. mitraljez Šarac, 15 telefonskih stubova uništeno i 4 km. kabla.

¹² Redakcija je izostavila dio teksta koji govori o dejstvima Sedme dalmatinske NO brigade, jer je on objavljen u dok. br. 20 i 61.

SOPSTVENI GUBICI:

U ovoj akciji na našoj strani bilo je 14 mrtvih, 13 smrznutih-mrtvih, 39 ranjenih, 81 promrzlih, 59 nestalih.

Izgubljeno je: 1 šmajser, 48 pušaka, 2 p. mitraljeza, 1 teški mitraljez, 2712 metaka, 1 pištolj, 1 konj i 1 magarac.

UTROŠAK MUNICIJE U SVIM OVIM AKCIJAMA:

U svim ovim akcijama utrošeno je: 12.927 puš anih i mitraljeskih metaka, 41 ru na bomba, 39 bombi od malog baca a i 9 mina za teški baca .

KRITI KI OSVRT:

Kratak osvrt za operacije izvedene u vremenu od 1—15. I. 44. g.

1. Operacije nisu dovoljno pripremane. Informativni podaci nisu blagovremeno skupljani. Materijal nije tako er blagovremeno pripremljen. Štabovi brigada i bataljona nisu svojim pot injenima uvijek pružali dovoljno i konkretne pomo i u razra ivanju zadataka, iako su svijesni da ga ovi ne e samostalno i pravilno postaviti. Tako er nije se borce pripremlilo na upornu borbu do pobjede i akcije su bile neenergi ne.

2. Rukovo enje u borbi nije esto zadovoljavalo. Štabovima nedostaje upornosti. Primjer [sela] Pirovca i Lisi i a govori da je bilo upornosti da bi se akcija izvršila sa uspjehom.

3. Sve oružje nije dovoljno iskoriš eno, naro ito automatska oružja. Plan vatre se ne pravi, a i ukoliko se pravi, ne sprovodi se.

4. Takti ki postupci nisu uvijek bili u skladu sa situacijom. Tako su se donosile odluke i izdavale zapovijesti za povla enje jedinica, iako je situacija bila povoljna za energi an napad. Primjer na Lisi i u, Pirovcu pa i Kaši u.

Pouke: Prije donošenja odluke dobro procijeniti situaciju i kad se donese odluka za napad, onda treba riješiti i da se pobijedi, ili bolje ne napadati.

Stvarati plan vatre i striktno ga se pridržavati.

Pružiti ve u pomoć potčinjenim štabovima i starješinama i više se založiti za postignuće uspjeha.

Postiti ve u žilavost i upornost u borbi.

Upoznati dobro automatska oružja i rukovati sa njima.

Prenijeti na jedinice iskustva drugih jedinica o napadu na utvrđeni položaj, zgradu ili objekt.

Poslije operacije istu proanalizirati i uočiti sve nedostatke.

U borbi, odnosno na sistem utvrđenja, formirati bombaška-jurišna odjeljenja za proboj neprijateljskih položaja.

Pripremiti borce za samu akciju i na teškoće, te postiti i u najvećem stepenu požrtvovanosti i hrabrosti.

Komandni kadar više učestvovati u borbi.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar:
Petar Babi, s. r.

Komandant — potpukovnik:
M.¹³ ***Saki***, s. r.

Za tačan prijepis jam:

Šef kancelarije:

Načelnik Štaba, major:

T. Bio i, v. r.

(M. P.)

13 Mi un
14 Tonl-Ante

**IZVJEŠTAJ ŠTABA DVADESETSESTE DIVIZIJE OD 15. SIJE NJA
1944. STABU OSMOG KORPUSA NOVJ O BORBAMA NA KOR ULI
I DRUGIM DEJSTVIMA OD 16. DO 31. PROSINCA 1943.¹**

STAB
XXVI DIVIZIJE NOV
15. I. 1944.

ŠTABU VIII. KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

Položaj

Predmet:

Petnaestodnevni operativni izvještaj od 16. XII. do 31. XII. 1943. god.

RASPORED SNAGA

Obrana otoka Hvara povjerena je I. i XI. Dalmatinskoj brigadi.

I. brigada:

Štab brigade sa prate om etom, dva bataljona i dijelovima drugih dvaju bataljona, odre enih za opštu rezervu, nalazi se u Starom Gradu. Bolnica i intendantura nalaze se u Starom Gradu.

I. bataljon: sa svojim dijelovima drži položaje od Glavica (Vrboske)—Humac—Rt Dugi Rat—Travna Rt—Kabal, zaklju no do Stupiš a. I. bataljon ove brigade drži položaje od istog Doca—Tatinja—Pelegri-no—Hvar—Milna. II. bataljon sa svojim dijelovima drži položaje kod mjesta Jelse i od Sv. Ante do Stari Grada.

IV. bataljon sa svojim dijelovima drži položaje od Sv. Ante do Gra iš e.

XI. brigada:

Štab brigade sa prate om etom, intendanturom i bolnicom nalazi se u Jelsi.

I. bataljon ima kontrolu obale sa sjeverne strane od Didine L. (uključivo) do Zavale (uključivo), sa južne strane od Prapatne do Pelinovika (uključivo). Štab bataljona sa jednom etom i prate im vodom smješten je u Jerkovu Dvoru.

II. bataljon nalazi se na Visu.

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 2/5, k. 1100.

III. bataljon ima kontrolu obale sa sjeverne strane od Rakomine L. (uključivo) do Pokriivenika uključivo, a sa južne strane od Smrske do Carvnja uključivo. Štab bataljona u Gdinju.

IV. bataljon ima kontrolu obale sa sjeverne strane od Suurja do Divlja uključivo, a sa južne strane do Suurja do Prapatne uključivo. Štab bataljona sa 2. ete nalazi se u Suurju.

V. bataljon: ima kontrolu obale samo sa sjeverne strane i to od Kruševe L. uključivo do Vrboske (uključivo Glavice). Štab bataljona sa jednom etom u Poljici.

XII. brigada: (jedan)

Štab brigade sa jednom rezervom od 1 bataljona u Nerežišću.

I. bataljonu sa 2. ete Bračkog odreda povjerena je odbrana otoka Šolte.

II. bataljon, sa sjedištem Štaba bataljona u Mirci, drži položaje od Lovrenine Vale do Huma.

III. bataljon sa jednom etom u rezervi i prate im vodom. Štab ovog bataljona smješten je u Selcima. Ostale jedinice ovog bataljona drže položaje od Rta V. Pole do Drasina.

I. bataljon Bračkog odreda sa sjedištem Štaba u Povlji drži položaje od Lovrenine Vale do Rta V. Pole.

II. bataljon sa sjedištem Štaba u Gornjem Selu drži položaje od Drasine do Huma.

Ovoj brigadi i odredu povjerena je odbrana otoka Braća i Šolte.

Odbrana otoka **Korule**, **Lastova** i **Mljeta** povjerena je XIII. brigadi, Korulansko-mljetskom i Orjenskom odredu.

XIII. brigada:

Štab brigade sa prate im etom i III. bataljonom u rezervi nalazi se u selu Pupnatu.

I. bataljon: jedna eta na Mljetu, druga na Lastovu, treća u brigadnoj rezervi u s. Podstrana.

II. bataljon: raspoređen od s. Lumbarda (K. Ražnja) do Korule uključivo.

IV. bataljon: raspoređen je od Korule isključivo, do Rašća uključivo.

Raspored Korulansko-mljetskog odreda: od Brna uključivo do istog rta otoka Korule — Ražnja.

Raspored Orjenskog odreda: sa jednom etom I. bataljona XIII. brigade raspoređen na Mljetu.

Štab divizije:

Sa prate im etom nalazi se u gradu Hvaru.

PROMJENE I AKCIJE

16. XII.

I. Dalmatinska: bez promjena.

XI. brigada: jedna eta prebacuje se na kopno za poja anje Neretvanskog i Makarskog odreda.

XII. brigada: Sakuplja podatke za akciju na Mali i Dugi Rat.

XIII. brigada: Neprijatelj tukao položaje IV. bataljona (o. Kor ula). Nije bilo žrtava. Savezni ki avioni bombardovali Ston, Trpanj, Dubu; mitraljirali Orebi, Ku ište i Viganj na p. o. Pelješcu.

17. XII.

I. brigada: Jedna eta IV. bataljona sa kom. bataljona Ljubom Truta preba ena na Bra radi sudjelovanja sa etom I. bataljona XII. brig, u akciji na Mali i Dugi Rat (sekcija Omiš).

XI. brigada: bez naro itih doga aja i promjena.

XII. brigada: Priprema za napad na Dugi i Mali Rat. Neprijatelj je bacio nekoliko granata u selo Postira (o. Bra). Žrtava nije bilo. Na ostalim sektorima ove brigade bez promjena.

XIII. brigada: bez promjena.

Nare eno Orjenskom odredu da poduzima potrebno za prebacivanje na sektor Ston—Dubrovnik.

18. XII.

I. brigada: Jedna eta IV. bat., predvo ena komandantom bataljona Ljubom Trutom, pridružila se u Postiri eti I. bataljona XII. brigade, da bi zajedni ki izvršili akciju na Dugi i Mali Rat.²

XI. brigada: eta V. bataljona prebacila se na kopno. Ista je imala zadatak da napadne Drvenik (M.³ primorje), ali uslijed poja anja, koja je neprijatelj dovukao u toku dana, ime je bilo jako otežano iskrcavanje ete na obalu, ista se je kroz neprijateljski obru probila za Biokovo.

XII. brigada: 1 eta I. bataljona sa jednom etom IV. bataljona I. Dalm. brigade vrši akciju na Mali i Dugi Rat.

Za ovu akciju dobili smo pomo od savezni ke mornarice u pomorskim jedinicama od jedne motorne topovnja e i jedne motorne torpiljarke. Zadatak savezni kim pomorskim jedinicama bio je da patroliraju u Bra - kom Kanalu od 19 sati pa sve dok se naše jedinice sa kopna ne prebace na otok, jedna linijom Sutivan—Stobre, a druga Pu iš a—Omiš—Omiška Rogoznica. eta I. Dalmatinske i eta XII. brig, krenule su na izvršenje zadatka u 19 sati. Za samo prebacivanje eta preuzela je rukovodstvo Bra ka flotila sa svojim naoružanim leutima i jednim transportnim motornim brodom, Sa etama prebacio se je na kopno komandant IV. bataljona I. brig.⁴, komandant i komesar XII. brig.⁵, i zamjenik komandanta

² Vidi knj. 9, dok. br. 146 i 154.

³ Makarsko

⁴ Ljubo Truta

i komesar I. bat. XII. brig. ete su se iskrcale na kopno u uvali Supetar, zapadno od Malog Rata. Radi zakašnjenja nekih brodova, koji su izvjesno vrijeme lutali po moru traže i iskrenu luku, akcija je tek poela u 23 asa i trajala do 3.30 sati sljede eg dana. Borba je bila dosta žestoka. Neprijatelj se zbio u tvrde ku e, odakle je pružao žilav otpor. Borci su se za vrijeme same borbe privukli utvr enim ku ama i bacili bombe i zapaljene benzinske flaše, poslije ega se uo jauk u ku ama, u kojima se neprijatelj utvrdio. U Dugom Ratu neprijatelj je bio istjeran iz radni ke barake i iz nekoliko utvr enih ku a u samom mjestu sa gornje strane ceste. Neprijatelj je nastojao da zadrži što duže borbu, nadaju i se pomo i. Za vrijeme borbe osiguravaju e odjeljenje, potpomognuto minerskim odjeljenjem, razrušilo je most na cesti Split—Omiš, nekoliko metara isto no od s. Krilo.

Ugovoreno je sa savezni kom misijom, da e savezni ka avijacija od 21 sat do 21.30 tu i Omiš, a poslije toga mitraljirati Omiš i Stobre i što duže zadržati se iznad Omiša i Stobre a, ime bi poja ali demoralizaciju u neprijateljskim redovima. Avijacija nije stigla. Mjesto bombardovanja avijacijom, bombardovanje Omiša preuzela je savezni ka topovnja a, ispalivši 60—70 granata iz svojih topova »pompom« i mitraljiraju i Omiš sa mitraljezima 20 mm. Na savezni ko bombardovanje Omiša neprijatelj je odgovorio sa 10—15 granata u pravcu savezni ke topovnja e. Topovnja a po bombardovanju i nadalje patrolirala je Bra kim Kanalom, isto no od linije Postira—Omiš, i oko 1 sat na 3 milje od obale, kod Omiške Rogoznice, naišla je na neprijateljsku maonu i 3 motorna broda, koji su se kretali u pravcu Makarske. Po izjavi druga Petni kog, našeg tuma a pri engleskoj misiji, na prvi susret sa navedenim brodovima smatralo se da su isti naši zalutali brodovi, koji su prebacivali ete iz Postira sa uvalu Supetar. U prvom susretu topovnja a je tražila od brodova, na udaljenosti od 50 metara, da stanu. Ovi to nisu htijeli i prosljedili su putovanje. Ponovnim susretom od istih brodova se je tražilo: »slijedite nas«, na što je savezni ka topovnja a usmjerila svoje kretanje u pravcu Bra a. Pomenuti brodovi i dalje su nastavili kretanje u pravcu Makarske. U tre em susretu traženi su pomorski svijetle i znaci, na što isti brodovi nisu dali odgovor. Po ovom bilo je jasno da su brodovi neprijateljski i savezni ka topovnja a otvorila je vatru iz svih svojih oružja. Nastavila se je polasatna borba izme u neprijateljskih brodova i savezni ke topovnja e artiljerijskom i mitraljeskom vatrom. Saveznici su bacili jedno torpedo na neprijateljski brod, ali je cilj promašen. Sretnim pogodkom mitraljeskog metka 20 mm. u benzinsku ba vu na brodu neprijateljski brod bio je zapaljen. Nastavila se i dalje kra a borba, kojom su saveznici potopili i preostala 3 broda iz pratnje. Zapaljeni neprijateljski brod, koji je bio ustvari duplo spojene dvije maone, sa naoružanjem 8 mitraljeza 70 mm. i jednim etverocjevnim protuavionskim mitraljezom, kao i 10 mitraljeza »Breda« 8 mm., gorio je 18 asova — sve dotle, dok ga nije Bra ka flotila sa kanala povukla u uvalu Proja, zapadno od Postira (o.

5 Komandant ove brigade bio je Borko Arseni , a politiki komesar Fabijan Trgo.

Bra), gdje je izgašen. Sa broda demontirani su mitraljezi 20 mm. i od dijelova koji su bili ispravni montiran je 1 mitraljez 20 mm. Isti brod je oklopljen debelim elinim pločama od 8 mm, a unutrašnjost maone bila je podijeljena na 12 komora. I na palubi i u komorama bile su benzinske flaše. Sa istog broda spasena je manja količina benzina (10 bačava) i cjelokupan arhiv sa pomorskim kodeksom. Isti materijal je predat Saveznicima.

Neprijateljski brod jednim pogotkom iz mitraljeza ošteti je drveni bok topovnja e i teško ranio jednog mornara-torpedistu, poslije čega se ista topovnja povukla na Vis. Druga saveznička pomorska jedinica MGB.⁶, koja je patrolirala linijom Sutivan—Stobrež izbacila je jedan torpedo na brod, koji se kretao uz obalu između Stobreža i Krila. Docije je saznato da tu nije bio nikakav brod nego kućna na periferiji Krila, iz koje se vidjelo svijetlo kroz pritivorene kapke.

Akcija naših četa nije izvršena po planu iz slijedećih razloga:

Jedna desetina, koja je upućena iz Postira kao prethodnica i sa zadatkom da napravi mostobran ostalim jedinicama, sa kojom je krenuo komesar Braček flotile,⁷ radi zbuđenosti što su naišli na neprijateljski brod pri samoj obali, desetina se nije iskrcala na obalu odjednom, već u dva navrata pomoću manjeg broda. Komesar flotile ostao je na 3 milje od obale na kanalu.

Iako je imao zadatak — na što je dobrovoljno pristao — da osigura mostobran i na jednom dijelu kanala prihvatiti i davati pravac brodovima za Sumartin, isti komesar pošao je krivim pravcem i nije mogao doći u susret nijednom od brodova koji su pristizavali.⁸ Dogodilo se tako da je prethodnica stigla sat i po kasnije od glavnine. U prethodnici su se nalazila odjeljenja za osiguranje u pravcu Splita i Omiša, kojima su bile pridružene minerske grupe. Iz tih razloga, kao i slabe strukture posade na patrolnim brodovima Braček flotile, brod koji je vozio voditelj I. brig, skrenuo je sa svog pravca i stigao na obalu 2 km. na zapad od Supetra. Isti brod našao se je usamljen u nepoznatoj uvali, a i s dovoljnim nesnaženjem zamjenika komandira čete, kojoj je pripadao taj vod, nije se dovoljno preduzimalo da se na kopnu poveže isti vod sa ostalim dijelovima svoje čete. U 2 sata vod se je vratio u Postira (o. Braček) uopće se ne spojivši sa svojom četom, niti u estvuju i u borbi. I bez I. voda I. brig, i zakašnjenja osiguravaju ih odjeljenja, rukovodstvo se snašlo i od snaga, koje su se iskrcale u Sumartinu, otcijepljena su osiguranja i preduzet je napad sa manjim snagama i velikim zakašnjenjem: 23 sata, mjesto u 21 sat.

Tako je vod I. dalm. vršio napad na Dugi Rat i dao osiguranje prema Omišu, koji zadatak je trebala da vrši jedna četa. Ovo je jedan od najglavnijih razloga da se nije moglo postupiti po predviđenom planu.

⁶ Vjerojatno omaška. Treba MTB (Motor Torpedo Boat — torpedniamac).

⁷ Marko Ostojić

⁸ Zbog kvara na motoru do kojeg je došlo u toku noćnog izlaska, amac se odvojio od glavnine. Upotrijebljena su vesla ali se nije stiglo na vrijeme izvršiti postavljeni zadatak (izjava Marka Ostojića).

Drugi razlozi: Obavještajac XII. brigade, koga smo poslali dan prije na kopno da uspostavi signalnu vezu na mjestu iskrcavanja, prikupi podatke o neprijatelju i da prihvati predhodnicu na mjestu iskrcavanja sa vodi ima iz istog sela, nije ispunio zadatak. Dat je vatrom znak gdje se može iskrcati, ali isti (obavještajac) nije sa ekao ete na obali, ve je prije toga krenuo prema Bra u i na samom moru sreo se sa zalutalim vodom ete I. dalm., kojima je dao pravac kud se treba iskrcati, ali i poslije toga vod je krenuo krivim pravcem. Sami borci I. i XII. brig, dali su od sebe najviše. Pravilno se vršilo podilaženje i juriš na neprijateljske nastambe. Bacane su bombe i benzinske flaše sa udaljenosti od 10 metara od objekata, iz kojih je neprijatelj otvarao vatru.

U Malom i Dugom Ratu bilo je ustaša i Nijemaca, a ne — kako smo krivo obaviješteni — domobrana. U Malom Ratu 60 neprijateljskih vojnika, od ega 10 Nijemaca. U Dugom Ratu 90 neprijateljskih vojnika, od ega 15 Nijemaca. Ustaše su jamari⁹ iz Ljubuščkog sreza.

Gubitci neprijatelja nisu to no utvr eni, ali se smatra da su bili znatni po jauku iz ku e, u koju su bili stjerani. U istu su ku u ba ene bombe i zapaljive benzinske flaše. Zato, što je zgrada od cementa, kao i njezin pod, i što je stalno gašena od neprijateljske posade, ista se nije mogla zapaliti.

Naši gubitci u ovoj akciji 2 mrtva iz ete I. brig, i 2 lakše ranjena iz ete XII. brig.

Zarobljen 1 ustaša, koji je pokušao da bježi.

19. XII.

I. brigada: 1 eta sudjelovala pod komandom XII brigade, uz sudjelovanje jedne ete iste brig, u akciji na Mali i Dugi Rat, o emu je naprijed iznijeto. Pred zoru i nakon uporne odbrane neprijatelja ete su se uredno povukle na Bra . Cjelokupnom akcijom na Dugi i Mali Rat rukovodio je na elnik ove divizije. Istog dana održana je konferencija sa Štabom flotile, gdje se je rekapitulirao tok prebacivanja jedinica sa Bra a na kopno i obrnuto. Iznijete su mnoge manjkavosti u izvršenju prebacivanja i uo ene su manjkavosti u stru noj spremi i borbenosti kod posade flotile. Predeno je komesaru flotile, da se nije držao dostojno jednog komesara. Obavještajac XII. brig, uzet je na odgovornost i konstatovano je da je napustio obalu prije dolaska jedinica, zato što nije u pogledu toga Štab brig, definisao mora li on sa ekati jedinice, ili samo dati znak.

Smatramo ukoliko i nije likvidiran neprijatelj u Malom i Dugom Ratu, a po ovome nije se vršio prepad u pravcu Omiša i Krila, akcija je uz sve manjkavosti uspjela, obzirom na kompliciranost samog desanta, nedolaska savezni ke avijacije i borbenog neiskustva ete XII. brig. U prilogu se dostavlja zapovijest¹⁰ i skica podru ja, gdje se je vršila akcija.

Na ostalim položajima I. brig, nije bilo promjena.

⁹ Ustaše koji su svoje žrtve ubijali bacanjem u jame.

¹⁰ Redakcija ne raspolaže zapovješ u.

XI. brigada: bez promjena.

XII. brigada: Smijenjen IV. bataljon sa Šolte sa I. bataljonom iste brigade. Baterija na položaju Milna (o. Bra) primijetila je 2 neprijateljska ribarska broda, koji su plovili ka Splitskim Vratima, i na iste otvorila vatru. Jedan brod je oštećen. Potom je saveznička mornarica pristupila likvidaciji istih brodova i prisilila oba broda na predaju. Posada obaju brodova bila je njemačka, a koju su saveznici odvezli za Bari [Italija].

XIII. brigada: U zoru i više puta preko dana artiljerijska djelatnost sa neprijateljske i naše strane.

Naređeno Orjenskom odredu da izvrši čim skorije prebacivanje na kopno na prostor Ston—Dubrovnik.

četiri neprijateljska aviona ujutro i poslije podne izvičaju luke, gdje su smješteni naši brodovi.

20. XII.

I. brigada: bez promjena.

Njemački avioni zorom izvičaju luke.

XI. brigada: bez promjena.

XII. brigada: Na području o. Bra ništa novo. Na Šolti smjena bataljona. Prilikom smjenjivanja bataljona na Šolti, u kući, gdje je bila smještena meta, eksplodirala je paklena mašina. Poginuo 1 drug, dok ih je 5 teško ranjeno. Komandant Brigade pošao na Šoltu da sredi bataljon i ispita slučaj eksplozije.

XIII. brigada: Sa položaja Orebi —Viganj—Kušine neprijatelj pred zoru i sumrak gaća naše položaje oko Rača i [rada] Koruće. Drug Manola¹¹ održao sastanak sa Štabom brigade, i pripremao prebacivanje dvaju bataljona na Pelješac na područje Tršteno—Žuljana. U ovu akciju trebao je učestvovati 1 bat. I. dalm. i 1 bat. Prekomorske brigade. Zadatak ovih snaga bio je iščepanje neprijateljskih garnizona.

21. XII.

I. brigada: bez promjena.

XI. brigada: bez promjena.

XII. brigada: Naređeno da sakupi podatke za napad na Drvenik i provjeri primljene podatke, te da stvori plan za napad. Isto noćno i na 22. XII. saveznički razara i bombardovali Drvenik.

XIII. brigada: Naređeno da ispita snage na Pelješcu, kako bi se izvršilo iskrcavanje naših bataljona na područje Tršteno—Žuljane.

Nekoliko noćno primjećuje se bacanje raketli od strane petokolonaša sa otoka Hvara i Braća.

11. 12.

11 Srećko

¹² R@ak13a je izostavila dio izvještaja o borbama na otoku Korući, jer su ove borbe opširno opisane u dok. br. 14.

25. XII.

Komandant Divizije Niko V. Martinovi podlegao ranama u hvarskoj bolnici. Sve do podne na ribarskim brodovima izvlačile su se veće i manje grupe XIII. Prekomorske brig., Korulanskog odreda i II. bat. I. brigade.

XI. i XII. brigada: Mitraljirane od strane veće skupine njemačkih aviona, luka na Braču i Hvaru. Ostalo bez promjena.

Orijenski odred i jedna eta I. bat. I. brigade prebacili se na Vis.

I. brigada: Jedinice II. bat. sreću se. Ostalo bez promjena.

26. XII.

Drug komandant Divizije¹³ sahranjen, kako je opisano u posebnom izvješčaju o njegovom slučaju.

I. brigada: Veća skupina njemačkih aviona izviđa preko cijelog dana luke i traži brodove. Na ostalim sektorima bez promjena.

XI. brigada: Neprijateljski avioni bombardovali grad Hvar. 1 drug mrtav i nekoliko lakše ranjenih. Bombardovane Luke Velika i Mala Grčka, sjeverozapadno od grada Hvara.

XII. brigada: Na sektoru ove brigade mitraljirane luke od njemačkih aviona i pojačana budnost.

XIII. brigada: Naređeno mjesto za sakupljanje jedinica — Vrisnik na o. Hvaru.

Održan sastanak Štaba divizije i mornarice sa Obi. komitetom¹⁴ i drugom Milićem.¹⁵ Pretresao se slučaj Korule. Donijeta odluka o prioritetnoj odbrani otoka. Za Hvar da se ne drži linijski raspored duž cijele obale. Jedan bat. XI. brig.¹⁶ kontroliše od Poljica do Surja istočno obalu o. Hvara. Sjedište tog bataljona selo Bogomolje. Prva linija pravac sjever—jug Sv. Juraj—k. 193. Obalsko područje od Jelse preko Kabla ne zaposjeda se linijskim rasporedom, nego osigurava patroliranje iz unutrašnjosti u pravcu Uvale. Treća odbrambena linija je masiv Humac—Zarbinina, sela Selca—Brusje—Pelegrino Rt. Posljednja linija osiguravanja užeg mostobrana luke Hvar. Štab Brigade je u Vrbnju. Organizovano je izvlačenje preostalih snaga na o. Korulu. Naši brodovi, sa ugovorenim znacima izmeću brodova i divljih luka sjeverozapadnog dijela Korule, izvlače preostalo ljudstvo.

27. XII.

Po narednju druga Milića na elnik Divizije otišao na Braču u svrhu upoznavanja Štaba XII. brigade o donijetim odlukama na sastanku Štaba mornarice, ovog štaba i Obi. komiteta za elastičnu odbranu o. Brača, da se ne bi dogodio slučaj kao sa Korulom.

¹³ Niko Martinovi . Vidi dok. br. 14.

¹⁴ Oblasni Komitet KPH za Dalmaciju

¹⁵ Maks Bačić-Milić

¹⁶ Riječ je o četvrtom bataljonu. Vidi dok. br. 32.

I. brigada: kod ove brigade i Štaba XI. brig, drug Manola održao sastanak, gdje je detaljiziran plan odbrane Hvara u duhu pomenutog sastanka. I. Brig. Preorijentacija snaga u duhu novih uputstava.

XI. brigada: Prebacuje bataljone po novom nare enju.¹⁷

XII. brigada: Na elnik Divizije prenio rješenje, donijeto na zajedni - kom sastanku u vezi elasti ne odbrane Bra a, i po istom se jedinice raz- mještaju i sre uju.

XIII. brigada: Sakuplja i sre uje ostatke svoje brigade.

Istu brigadu pregledao i održao sa njom sastanak komesar Divizije i drug Mili . Na sastanku sa Štabom brigade raspravljano je pitanje bor- be na Kor uli, i ukazano istom Štabu na sve propuste u toku borbi: po pitanjima veze sa jedinicama, blagovremenog manevrisanja i osiguranja prihvatnih položaja. Kritikovana je slaba kontrola politi kog života u bataljonu, jer se saznalo tek 24. XII. preko ob. službe da u bataljonima XIII. brigade ima ustaških elemenata, koji su me usobno povezani.

Neprijateljska avijacija bombardovala Malu i Veliku Gr ku L. te ostale uvale gdje su se nalazili naši brodovi i potopila 16 brodova.

28. XII.

Dnevno mitraljiranje i bombardovanje Stari Grada, Jelse, Vrboske i Pitvanske Plaže. Na Bra u tako er mitraljiranje i bombardovanje Po- stire.

XII. brigada: Sazvani štabovi bataljona kojima su date op e direk- tive o odbrani otoka Bra a i Šolte na na in nekoliko prihvatnih polo- žaja prema mjestima koja bi mogao neprijatelj napasti. Naglašavano odr- žavanje veze za vrijeme borbi i stalni oslon na susjedne jedinice. Kod ostalih brigada bez promjena.

Neretvanski odred: Jedinice ovog odreda na cesti Vrgorac—Kozica u 5 sati jutrom sa ekali 4 neprijateljska kamiona, od kojih 3 zapalili, ubivši sve ljudstvo koje se u istim nalazilo, dok je etvrti, koji je od ovih išao na udaljenosti od 400 metara, uspio pod kišom metaka našeg oružja da pobjegne natrag. Tom prilikom ubijeno je 25 švapskih vojnika i oficira. Zarobljen je jedan njema ki oficir. U ovoj akciji naši nisu imali gubitaka.

I. brigada: raspore uje jedinice u duhu donijetih odluka.

XI. brigada: Neprijateljski avioni u zoru i po danu izvi aju i mitra- ljičaju naše luke.

XIII. brigada: Prihva a pridošle borce sa Kor ule i sre uje se.

Uspostavljena je veza sa ostalim jedinicama na Kor uli, koje su organizovane i povezane. Mjestimi no i dalje se vodi borba na Kor uli.

29. XII.

Neprijateljska avijacija aktivna i stalno izvi a luke gdje držimo brodove. Obzirom na veliki gubitak brodova od strane neprijateljske

¹⁷ Vidi dok. br. 32.

avijacije, da se nebi ponovio slučaj Koru, donijeta je odluka od strane druga Milica da se I. Dalmatinska, XII. i XIII. brigada sa Štabom divizije prebace na Vis.

I. brigada: Izdato naređenje za prebacivanje na Vis. U duhu naređenja Brigada sakuplja jedinice.

XI. brigada: Sreću položaje i gradi barikade na cestama, miniraju i iste.

XII. brigada: Naređenje prebacivanje na Vis. Artilj. iz Omiša tu e Postiru.

XIII. brigada: Izdato naređenje za prebacivanje snaga na o. Vis.

30. XII.

Štab divizije sa pratetom prebacuje se na Vis i smješta se u Plisko Polje. Politički [komesar] Divizije sa Hvara odlazi na Bra radi sastanka sa Štabom XII. brigade i Bra ko-šoltanskim odredom, povodom najnovije situacije po padu Koru.

I. brigada: U noć na 31. dec. brigada se prebacuje sa svim jedinicama na Vis.

XI. brigada: Njemački avioni izviču luke gdje su smješteni brodovi. Za više noć vide se rakete iz signalnih pištolja, bačene od strane petokolonaša na Hvaru.

XII. brigada: Priprema za prebacivanje na Vis.

XIII. brigada: Prebačena na Vis.

31. XII.

I. brigada: Štab brigade smješta se u Visu, isto ni dio grada Unkovića i sreću jedinice.

XI. brigada: Radovi na izgradnji barikada i miniranje nastavlja se. Jedinice zauzele novoodređene položaje.

XIII. brigada: Štab brigade kao i ljudstvo iste smješta se u s. Marine Zemlje i sreću se, te zaposijeda položaje, određene po Operativnom štabu za odbranu otoka.¹⁸

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar :
Voj,¹⁹ Popovi, v. r.

(M. P.)

Načelnik :
Stanko,²⁰ v. r.

¹⁸ Riječ je o otoku Visu.

¹⁹ Vojin

²⁰ Parma

**IZVJEŠTAJ ŠTABA GRUPE NOP ODREDA ZA SREDNJU DALMACIJU
OD 15. SIJE NJA 1944. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O BORBAMA
OD 9. PROSINCA 1943. DO 14. SIJE NJA 1944. GODINE¹**

Š T A B
GRUPE PARTIZANSKIH ODREDA
ZA SREDNJU DALMACIJU
Br. si. 15/1. 1944. god.
Položaj

ŠTABU VIII. KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

P o l o ž a j

Operativni izvještaj:

Dinarski odred:

Na prostori ovoga odreda nalazi se XX. Divizija. Kroz cijelo vrijeme je upotrebljavan za zatvaranje pravaca Koljane—Biteli , Koljane—Braev Dolac i Sinj—Hrva e.²

Od 22-gog do 30-tog XII. uzeo je u eš a u iš enju Cetinske doline na pravcu Koljane—Garjak—Ježevi —Cetina i zadatak izvršio.³

11. bataljon ovog odreda, koji se nalazi u Kamešnici, izvršio je tri napada na neprijateljske snage u selu Gala i sprije io neprijatelja da u e u selo Otok. Zasjede na cesti Sinj—Livno nijesu vršene, pošto je neprijatelj imao jake snage na Bilom Brigu—Trnovoj Poljani i Vagnju.

Od 15-tog XII. do 14-tog I. ovaj odred nanio je neprijatelju gubitke od 6 mrtvih i 13 ranjenih, uz vlastite gubitke 2 mrtva i 3 lakše ranjena. Od oružja nije zaplijenio ni izgubio ništa. Ovako slaba aktivnost ovog odreda dolazi kao posljedica što je stalno upotrebljavan od strane Štaba XX. Divizije kako smo gore naveli za zatvaranje pravaca.

Mosorski odred:

Po prebacivanju sa Bra a ovaj odred je stigao 9-tog XII. pr. god. na prostori u Mose —Brštanovo.

12, 13 i 14-tog postavio je ja e zasjede na prostori u Postinje—Vrba, ali neprijatelj nije tih dana saobra ao cestom Drniš—Mu .

14-tog neprijatelj je došao od pravca Klisa u ja ini 200 vojnika i zadržao se u školi u s. Gizdovac. U jutro 15-tog I. bataljon ovog odreda izvršio je napad na neprijatelja, borba se vodila do pada mraka.⁴ Preko cij-

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 1/7, k. 1603.

² Vidi dok. br. 24 i 28.

³ Vidi knj. 9, dok. br. 164, 165, 176 i 422.

log dana neprijatelj je dobijao u dva navrata pojačanje iz Klis. 16-tog borba se nastavlja na prostorijski s. Gizdovac—Mose —s. Brštanovo.⁵ U borbu je upućen i III. bataljon Odreda. U toku borbe koja se vodila cijeli dan, neprijatelju je stiglo pojačanje sa pravca Unešića—Kladnjice od oko 200 ustaša da bi naše snage napale sa leđa, ali i na tom pravcu neprijatelj je zaustavljen i odbijen u pravcu Unešića. Uslijed ovakve situacije po padu mraka Odred se prebacio na prostorijsku Crivac—Ogorje. Prema tim podacima neprijatelj je imao 14 mrtvih i 21 ranjenog, uz gubitke Odreda 2 mrtva i 3 ranjena.

18-tog III. bataljon je izvršio napad na neprijateljske snage koje su obezbjeđivale prolaz jedne kolone od 30 kamiona iz Drniša na prostorijsku Vrba—Raduni, neprijatelj je povraćen u Drniš.⁶

19-tog neprijatelj ponovno pokušava da prođe cestom Drniš—Mušići i nailazi na našu zasjedu, na prostorijsku Vrba—Raduni. Borba se vodila 19, 20, 21-vog,⁷ neprijatelj je stalno dovlađivao pojačanja u ljudstvu i artiljeriji, tako da je 21-vog bacio u borbu oko 800 vojnika. U međuvremenu neprijatelj je pokušavao da na krilima obijeh naše jedinice pravcem Petrovo Polje—Cavoglave—Crivac i Mušići—Smolčići—Ivančevići, ali je na oba pravca odbijen. Za cijelo vrijeme neprijatelj nije uspio da prođe cestom Drniš—Mušići osim jedne kolone od 30 kamiona. U ovim borbama prema prikupljenim podacima neprijatelj je imao 64 mrtva i 82 ranjena, među mrtvima bio je jedan viši oficir i tri podoficira. Naši gubici: 3 mrtva, 6 ranjenih i 3 nestala. Dok su se ove borbe vodile, nalazila se je X. brigada XX divizije u s. Brštanovu na povratku sa mora u pratnji jedne karavane robe. I pored toga što smo od njih tražili da sa jednim bataljonom izvrše napad na neprijatelja sa leđa, a naročito na neprijateljsku artiljeriju koja je bila plasirana u s. Ramljane, Štab X. brigade nije htio da izvrši napad, premda su postojale mogućnosti nanošenja neprijatelju osjetljivih gubitaka. 21-vog navečer ovaj odred je dobio zapovijest od Štaba XX. divizije da sa jedinicama tog štaba izvrši napad na neprijatelja iz sela D. i G. Maovice u cilju očišćenja Cetinske doline. Sat napada je 22. u 9 prije podne. Bataljoni su se nalazili rastureni na prostorijskoj D. Zellovo—Smolčići—Vrba—Raduni, tako da te jedinice nijesu mogle da stignu na vrijeme i izvrše napad. Štab XX. divizije je dan ranije bio upoznat sa stanjem i rasporedom jedinica. Odred je po prikupljanju krenuo 22-og pred zoru iz sela Pribude i u 18 sati otpočeo sa napadom na s. Maovice.⁸ U toku noći uspio je da zauzme s. Maovice i u jutro da produži napad na samu Vrliku⁹ koju je uzeo bez jakog otpora sa strane neprijatelja. Uslijed tog što napad nije izvršen jednovremeno sa strane Odreda i VIII. brigade, neprijatelj je rokirao svoje glavne snage na VIII. brigadu i uspio je odbaciti iz Otišića, te se ponovno baciti na jedinicu Mosorskog odreda u selo Maovice. Pod jakim pritiskom Odred se povukao, pretrpjevši gubitke od 1 mrtvog, 1 ranjenog i 8 nestalih koji nijesu uspjeli da se povuku iz Vrlike. Gubici neprijatelja nijesu poznati.

4 1 5 Vidi knj. 9, dok. br. 328 i 329.

6 Vidi knj. 9, dok. br. 336.

7 Vidi knj. 9, dok. br. 156.

Gubici koji su na»-tali u ovoj borbi i neuspen zauzimanja Vrlike, posljedica su toga što jedinice Mosorskog odreda nijesu mogle da izvrše napad u odre eno vrijeme, koje je bilo kratko, usto su jedinice bile rasturene na širokoj prostoriji, a nastupni marš dug, preko teškog terena, sa ljudstvom koje je prije toga etiri dana vodilo neprekidne borbe. Odred se povukao na prostoriju Pribude—Milešina.

25-tog je Odred ponovno po zapovijesti Štaba XX. divizije krenuo na zadatak iš enja Cetinske doline i izvršio napad na selo Maovice u 13.30 sati 26-tog t. mj. Po zauzimanju s. Maovica Odred u estvuje u borbama za Vrliku i zatvara pravac Drniš—Vrlika 26, 27, 28, 29 i 30-tog, sa neprijateljem koji je preko Petrova Polja pokušao da izi e na Svilaju u zale-e naših ostalih snaga.¹⁰ Pod borbom Odred se povukao na prostoriju Pribude—Kamensko i odatle odbacio 30-tog Zitni ku etni ku brigadu u Petrovo Polje.

U ovim borbama neprijatelju su naneseni gubici od 45 mrtvih i ranjenih, uz naše gubitke od 3 ranjena. Zaplijenjen je jedan kamion sa 600 kg. razne hrane koju su Nijemci slali Štabu Vrli ke brigade, 1 p. mitraljez i 6 pušaka, 400 metaka, kamion je zapaljen. Izgubljen je jedan puškomitraljez.

2-gog je I. i II. bataljon vodio borbu sa neprijateljem koji je od Mu a krenuo u pravcu Zelova.

2-gog na ve er Odred se prebacio na prostoriju Mose —Brštanovo, pošto je neprijatelj u toku dana odbacio jedinice XX divizije iz s. Hrva e i II. bataljon Odreda iz Zelova, a neprijateljska koncentracija etnika u Mirlovi u, ustaša i Nijemaca u Kljacima je primje ena sa ciljem iš enja Svilaje.¹¹

3- eg je neprijatelj iz pravca Mirlovi —Petrovo Polje—Mu krenuo u pravcu sela na padinama Svilaje, pošto su se naše snage povukle, neprijatelj nije naišao na otpor. Nijemci su odmah produžili za Hrva e, a ustaše su se zadržale u selima do 6-tog kada su se povukli u Petrovo Polje.

etnici su u Kamenskom 5-tog na ve er, kada su se povla ili iz Milešine u Kamensko, zaklali 5 civila i otjerali stoku.

5-tog t. mj. neprijatelj je sa 700 vojnika preduzeo napad na naše snage na prostoriji Mose —Brštanovo sa pravca Gizdavca.¹² Jedna kolona od 150 ustaša (t. zv. Le eva ka satnija) krenula je od Uneši a u pravcu Kladnjica i u prvom sukobu sa našima se povukla natrag. 5, 6, 7 i 3 1. mj. vo ene su borbe sa njema kom kolonom od 700 vojnika na prostoriji Mose —Brštanovo—Korušce—Le evica.¹³ Neprijatelj je uspio 8-mog na ve er da odbaci naše snage iz Le evice i da pro e cestom Gizdavac—Le evica—Kladnjice—Sratok—Perkovi .

U ovoj borbi neprijateljski su gubici 10—15 mrtvih i ve i broj ranjenih, gubici Odreda su 3 ranjena i 4 zarobljena.

9-tog I. bataljon uspio je da odbaci Le eva ku satniju iz Kladnjice, nanijevši joj gubitke od 3 mrtva i 8 ranjenih i da joj zaplijeni stoku koju su oplja kali od seljaka, naših simpatizera; stoka je povra ena seljacima.

8, 9 i 10 Vidi knj, 9, dok. br. 184, 165, 176 i 422.

}

U ovoj borbi greškom Štaba II. bataljona zarobljena su 4 druga i izgubljen teški baca .

10-tog t. mj. I. i III. bataljon ovog odreda upu eni su na prostoriju Mosor i sela na jugozapadnim padinama Kamešnice, dok je II. bataljon zadržan na prostoriji Mose a u sastavu Svilajsko-mose kog odreda.

Svilajsko-mose ki odred:

Sa tri manje ete koje je imao u svom sastavu, nalazio se je na prostoriji Mose —Ogorje—Pribude. Po dolasku Mosorskog odreda ete su prikupljene na prostoriji Pribude—Crivac.

Vodio je svakodnevno borbu sa neprijateljskim patrolama koje su dolazile iz Petrova Polja u Crivac i Bra evi i sprje avao neprijatelja da kontroliše ta sela.

Sadejstvo je sa Mosorskim odredom u borbama 18, 19, 20, 21/XII. na pravcu Crivac—Cavoglave i borbama 5, 6, 7, 8. t. mj. na prostoriji Korušce—Le evica.¹⁴ U tim borbama nanio je neprijatelju gubitke od 5 mrtvih i 13 ranjenih; njegovi gubici bili su 1 mrtav i 3 ranjena. Zaplijenjeno je 3 puške i 200 metaka.

Šibensko-trogirski odred:

Pored obezbe ivanja kanala i veze sa morem izvršio je 4 napada na neprijateljske vojnike, 2 napada na neprijateljske brodove i odbio 6 napada neprijatelja koji je pokušavao da se probije u sela u kojima su se naši nalazili. U tim borbama nanoseni su neprijatelju sljede i gubici u ljudstvu i materijalu: 44 mrtva, 22 ranjena i 13 zarobljenih me u kojima i jedan kapetan broda, zaplijenjeno je 12 pušaka, 2 teška fiat mitraljeza, 9.600 raznih metaka, 1 strojnica, 2 pištolja i razne druge opreme. Potopljen je jedan ve i motorni amac i jedan motorni jedrenjak ošte en mitraljeskom vatrom. Gubici Odreda u tim borbama jesu sljede i: 2 mrtva i 5 ranjenih.

Ovaj odred imao je najviše mogu nosti za zasjede i prepade na neprijatelja na prostoriji Trogir—Marina—Rogoznica—Primošten, ali je u više slu ajeva morao odustati od vršenja zadataka, radi prebacivanja ranjenika na toj prostoriji i samog obezbje ivanja prebacivanja.

U vremenu od 12/XII. 1943 god. do 12/1. 1944. god. jedinice ove grupe nanijele su ukupno neprijatelju sljede e gubitke u ljudstvu i materijalu: 358 mrtvih i ranjenih, zaplijenjena je 21 puška, 2 teška mitraljeza »Fiat«, 10.200 metaka, 1 strojnica, 2 pištolja, 1 puškomitraljez. Zapaljen jedan kamion i 10 ošte eno, potopljen 1 motorni amac i 1 jedrenjak motorni ošte en. Zaplijenjeno je nešto odijela i cipela, hrane i stoke.

Naši gubici: 47 mrtvih, ranjenih i zarobljenih, 1 teški baca , 1 puškomitraljez. Gubici neprijatelja prikupljeni su prema podacima Ob. službe i seljaka.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Štab gruke — Komadant:

Branko S. Dude, v. r.

11 do 14 Rije je o njema koj akciji »Hasenjagd«. Vidi dok. br. 10, 306, 323 i 454.

BROJ 41

**ratni izvještaj štaba etvrtog pomorsko-obalskog
sektora od 15. siječnja 1944. štabu mornarice novj
o iskrcavanju njemačkih snaga na brač¹**

STAB IV POM.-OBAL. SEKTORA

Br. službeno
15. januara 1944
u Visu

Ratni izvještaj

ŠTABU MORNARICE

1) Neslužbeno saznali da je nepr. zauzeo otok Brač.² Politkomesar odreda³ zarobljen od neprijatelja u Pražnicama prilikom njegovog dolaska na mjesto sa motociklom.

1815 primijećena jedna ognjena vatra kod otoka Budikovac, naredno Viškoj flotili na izvidi.

1820 opaženo rasvjetljavanje reflektora sa Korčule.

0245 primijećeno u pravcu Hvara nekoliko bljeskova i detonacija. Zapitan telefonski IV Sektor u Hvaru, odgovoreno da se radilo o jednom brodu koji je dao pogrešne znakove, te je otvorena artiljerijska vatra na njega.

2) Patrolni brod »Badija«, Viške flotile, vršio je noćno patroliranje od Stonice do Komiže, uplovljenje u Komižu nije uslijedilo zbog jakog vjetra.

3) Bez sadržaja.

4) NB8 i NB10: sjeverni Jadran. »Jadran« havarisan u sjevernom Jadranu. Na popravku u Visu NB1, NB2 i NB6. NB7 u Visu, potrebni manji radovi koji će se izvršiti tokom današnjeg dana. NB9 u Hvaru. NB »Miran« III P. O. S. čeka na odlazak konvoja za sjeverni Jadran.

Tokom noći isplovili iz Visa za Bari 4 broda, za Hvar 7 brodova, za Komižu 1 brod, za Rukavac 1 brod. Uplovili u Vis iz Hvara 7 brodova, iz Monopoli 1 brod.

Tokom noći uplovila u Komižu 2 broda, 1 iz Visa.

Tokom jučeršnjeg dana završen popravak na 4 broda, u radu radionica još 6 brodova.

¹ Original (tipkan na pisanim stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 14/1-7, k. 2036.

² Vidi dok. br. 32, 43, 60, 311, 313, 316 i 354.

³ Mate Ceperni

Lu koj kapetaniji u Visu predano 6 omota san. materijala za nenaoružane brodove.

Komandant IV. P. O. S. zatražio usmeno preko politkomesara Šoltanske flotile da još tokom no i cjelokupna Šoltanska flotila isplovi za Hvar. Prednjem traženju se nije moglo udovoljiti obzirom da je »Zora« na skveru, a ostala dva naoružana leuta zbog vjetra nisu mogli isploviti. Komandant je obavješten telefonski, ukoliko prilike budu dozvoljavale — Flotila bi e upu ena ve eras.

Namjerava se da po povratku Šoltanske flotile iz Hvara, a u saglasnosti s tam. depešom, da ista preuzme zadatak patroliranja i osiguranja južne obale otoka Visa sa sjedištem u Komiži, dok bi Viška ostala u Visu u cjelosti i vršila osiguranje i patrolisanje sjeverne obale.

5) Naknadno saznajemo sljede e o doga ajima na Bra u: Dana 13/1 u 03 sati iskrcao se neprijatelj na trima ta kama otoka Bra a, i to u Puš u, u Povljama i još u jednoj uvali izme u Povija i Sumarlina. Prema još nepotvr enim vijestima njihove snage iznose 1500 vojnika sa 6 brodova. Od 3 do 5 sati trajala je intenzivna Lopovska i minobaca ka vatra na gore pomenutim položajima. Do sada nisu izvršena mkakova zvjerstva nad civilnim pu anstvom. 13/1 u 0200 sati stigli su do Pražnica i Humca, oko 21 sat na tre ini puta od Humca do Bola. 14/1 oko 5—6 sati stigli su navodno u Bol. Veliki dio naše vojske je evakuiran prema nare enju Štaba XXVI Divizije.⁴

14/1 jedan nepr. aparat bombardirao je Hvar i znatno oštetiio zgraditi Lu ke kapetanije. Źrtava nije bilo.

Ukazala se velika potreba konzistentne masti za sve brodove.

Tako er treba jedna izvjesna koli ina puš anih metaka talijanskih.

S. F. — S. N.

Operativni oficir:

Dav.⁵ J. Orebi , v. r.

⁴ Na Bra u su se ranije nalazili Dvanaesta brigada 1 Bra ko-šoltanski NOP odred, a po evakuaciji glavnine, na otoku je ostala samo jedna eta.

⁵ Davor

BROJ 42

**PISMO OBLASNOG KOMITETA KPH ZA DALMACIJU OD
17. SIJE NJA 1944. MILOŠU ŽANKU U BARIJU U POVODU
SLANJA ZBJEGA SA VISA U ITALIJU¹**

Oblasni komitet
Komunisti ke partije Hrvatske
za Dalmaciju
17.1. 1944 godine

Drugu Marinku,² lanu Obi. K. K. P. H.

Dragi druže,

Primili smo tvoje pismo poslato 4.1.³ na koje ti tek sada odgovaramo znaju i da ne eš krivo shvatiti što ti nismo odmah odgovorili, obzirom što si i sam svjestan kakva je situacija ovdje. Mi se i dalje nalazimo na istom mjestu,⁴ kao što emo i dalje ostati a razlog je tomu što smo tu neophodno potrebni koliko iz vojnih razloga toliko i s toga što za Sjev. Dalmaciju nije baš siguran teren. Situacija se, kako i sam znaš, izmijenila i to s time što je neprijatelj bez ja ih borba okupirao otok Šoltu i Bra,⁵ a i sam nije bacio ja e snage. Situacija na Kor uli se donekle sredila kao i stanje jedinica tako da se postepeno ve sve stabilizuje. Naše jedinice se nalaze na Hvaru i na Visu gdje se misli dati neprijatelju ja i otpor, a naro ito na Visu, gdje smo spremni primiti i krvavije borbe. Neprijatelj u samom Bra u i Šolti nije pravio nekih naro itih represalija prema narodu. Narod je u povla enju naše vojske, koju je sa injavao jedan Odred koji je bio na Bra u, htio da evakuiše, ali sama njihova molba za evakuaciju bila je neodre ena da ili ne tako da su napokon isti ostali na samom otoku i nisu to krivo shvatili.

Korake koje si ti poduzeo u vezi bilo organizacije zbjega ili part, organizacije u zbjegu kao i svega ostalog mi u cjelosti odobravamo. U vezi toga organizovanja a naro ito part, organizacije dobili smo pismo i od samog C. K. K. P. J. sa uputom da se organizuje u zbjegu part, organizacija što smo ih obavijestili da je to ve napravljeno. Svijesni smo toga da je samu tu organizaciju bilo teško sprovesti a naro ito s razloga što nisi poznavao part, kadar. Mi smo bili mišljenja da ti pošaljemo karakteristike svih partijaca koji su otputovali dole, ali me utim, smo saznali, da se u samom zbjegu nalazi drug Vinov⁶ koji ima karakteristike svih

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Instituta za historiju radni kog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu V. I. I., mikroteka CK SKH, film 44/771-772.

² Milošu Zanku

³ Vidi dok. br. U.

⁴ Oblasni komitet KPH za Dalmaciju tada se nalazio na otoku Visu.

⁵ Vidi dok. br. 32, 33, 41, 43, 60, 311, 313, 316, 319, 32S, 354 i 44S.

⁶ Ivo Jurlina-Vinov

partijaca te ukoliko su ti potrebne istom se obrati da te upozna s njima. Nastoj da upozoriš drugove da se ne bi dogodilo da isti budu skretali sa linije tako da ne bi ubudu e imali komplikacije bilo sa zbijegom ili sa samim Saveznicima.

Na samom Visu nalazi se još samo 300 zbjega koje emo nastojati poslati im nas obavjestiš obzirom što smo obavješteni da prije 20. ov. mj. ne smijemo ništa da šaljemo. Iz samoga Visa emo poslati još najmanje 2.000 a po mogu nosti i 4.000 zbjega jer do sada još niko iz Visa nije otišao.⁷ Tako er emo nastojati iskoristiti bilo kakovu mogu nost da bi izvukli nešto bar naših familija iz Solina, Splita i Šibenika, obzirom što taj narod živi u strašnom stanju, a naro ito od kada je nastalo bombardovanje, glad i bijeda su na prvom mjestu i situacija je takva da za jedno tuce jaja možeš da dobiješ najbolje englesko odijelo. A naro ito je o ajno stanje kod naroda koji je iselio iz Šibenika po okolnim mjestima i koji nema ni gdje da stanuje *ie se* je smjestio na nenaseljenim otocima, kao i narod Zadra gdje o ekuje na ovaj na in svoju smrt. Drug Martin⁸ se nalazi u Sjever. Dalmaciji a ujedno putuju u tom pravcu i drugovi Marko⁹ i Bunko¹⁰ koji pored ostalih zadataka imaju i tu dužnost da ispitaju mogu - nosti kako bi se mogla izvršiti ova evakuacija. Ujedno nas i ti obavijesti kakve su još mogu nosti za prebacivanje zbjega.

Što se ti e naše delegacije koja se nalazi dole bavili smo se mišlju da istima uputimo jedno pismo u vezi tog njihovog držanja, ali smo konkretno zaklju ili da je bolje i pravilnije da ih i pored onog sastanka koji se ve održao s njima nanovo pozoveš te iste upozoriš na greške i ukoliko se u budu e pokaže sa njihove strane takva ležernost prema zbjegu i ostalim stvarima da e isti najstrože odgovarati. Jednako tako upozori drugove koji se dole nalaze pri našoj tehnici da one Titove slike povuku jer da iste nevaljaju obzirom što na samoj slici izgleda drug Tito da je mrtav, i iste upozori da se što takva sli na više ne doga a.

Mišljenja smo da bi trebalo ozbiljno upozoriti drugove koji se nalaze bilo u Odboru zbjega ili part, organizaciji da strogo povedu ra una o licima koja se nalaze u samom zbjegu, obzirom što tu ima koje kakvih elemenata pa ak i neprijateljski raspoloženih, a ujedno i ljudi koji ho e da pod partizanskom kapom profitiraju narodno-oslobodila ku borbu te na taj na in koriste za svoje li ne ciljeve, kaljaju i krv i živote naših najboljih sinova kao na pr. neki fotograf koji je htio i koji ho e da se preko naših slika dole plasira.

Dole u samom zbjegu nalaze se lanovi Okružnog N. O. Odbora Markarske te bi bilo neophodno potrebno da dva lana tog odbora odmah uputiš Oblasnom N. O. O-u.

U vezi samoga Baljkasa koji je stigao, mi smo mišljenja da isti dole ostane. Istoga treba budno paziti kao njegov rad i djelovanja, a povu ga tek onda kada se pruži mogu nost da ga pošaljemo za C. K.

7 Detaljnije o zbjegu vidi dok. br. 3, 11, 15, 26 i 31.

8 Veži , lan Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.

9 Drago Gizdi , lan Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.

10 Nikola Sekuli -Bunko, lan Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.

jer njegovo pitanje mogu samo oni riješiti, a sada ža to ne postoji mogu -
nost. Jednako tako i za Pintara važi.

U vezi štamparije i samoga slanja druga Kolje u vezi toga, mi kako
je danas stanje uopšte ne mislimo da evakuišemo Vis a niti postoji mo-
mentalno opasnost da on bude zauzet, te smo baš u vezi toga i zaklju ili
da istu štampariju koja je bunkerirana u samom Visu izvadimo i po nemo
radom, iako smo momentalno u nemogu nosti obzirom što nemamo štam-
para, ali se nadamo da emo u najkra e vrijeme i to dobiti. Sam papir
koga smo imali na raspoloženju od njega poslali smo 6 bala C. K. K. P. H.
a 3 ostavili za sebe. Ukoliko bude postojala bilo kakova opasnost mi emo
postupiti po tvojim uputama.

Drug Crni¹¹ se nalazi i dalje na Biokovu, a Vice¹² e i i u Sjev. Dal-
maciju. U sastav vašeg odbora ušla je i drugarica Neva Pai . Još te mo-
žemo obavijestiti da o ekujemo svakog dana iskrcavanje 150 engleskih
komandosa.

Uz drugarski pozdrav

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Obi. K. K. P. H.
za Dalmaciju
Potpis ne itljiv

P. S.¹³ Nalaziti po mogu nosti što više
šapirografa. Neka drugarica Buijana
ide za bolni arku.

BROJ 43

**IZVOD IZ KNJIGA PRIMLJENIH DEPESA ŠTABA MORNARICE
NOVJ ZA PERIOD OD 1. DO 17. SIJE NJA 1944. GODINE¹**

Redni broj	Datum i sat primitka	„ e p e s a
348	I/I.	Mili ² preuzima odbranu otoka, Manola ³ do dalj- njega neka ostane u Štabu Mornarice. T. = V. Š. ⁴

¹¹ Ivan Mor in-Crni, lan Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.

¹² Vice Buljan

¹³ Dopisano rukom, crnilom.

¹ Original (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB,
reg. br. 49/I-8, k. 2021 i 2-2, k. 2072.

² Maks Ba e-Mili , komandant Operativnog štaba za obranu otoka.

³ Sre ko

⁴ Vrhovni štab NOV i POJ

Redni broj	Datum i sat primitka	D e p e š a
350	1/I.	Na Visu e ostati I. Dal. brig., a na Hvaru, Bra u i Šolti jedna brigada 26. div. od odredskih snaga s tim da omogu i izvla enje ovih dijelova za krajnje potrebe. Sve ostale jedinice odmah prebaciti na kopno. — V.S.
364	2/1.	Komandu nad odbranom otoka primio je Mili . Upute je dobio — oje. Kdez za vod. ^J Sve po nare enju V. Š. iskoristite sve mogu nosti da što prije prebacite ljudstvo i materijal na kopno. 11. Jordan, ⁸ etkovi ⁷ — br. 177
365	2/1.	2 bat. rasporedite na Hvar, 2 bat. na Bra . Ta nas izvjesti što bi poslao na kopno da znamo rasporediti jedinice. Obaviješteni smo da u Splitu Njem. vježbaju gumenim amcima. Razvijte dobro obavj. si. da ne budete iznena eni. Ovo nare enje vrijedi za kom. mor. ⁸ Manola neka ostane u Š. mor. ⁹ Ovo je definitivno nare . s kojim se složio V. Š. Za ta nost izvršenja smatramo odgovornim tebe i Š. mornarice — Mili u. VIII korp. Br. 321
368	2. 01.	Br. 121 — Mili u. Nare enjem V. Š. preuzmi komandu nad snagama za odbranu otoka. Odbranu urediti ovako: na Visu 3 bat. I brig XXVI div. i odrede, 2 brig. XXVI div. prebacite na kopno. XIII brig. popuniti na 800 ljudi, ljudstvom sa otoka. Biokovski bat. koji je u sastavu I dalm. prebacite na kopno. Sve teške baca e, brdske i protukolske topove sa municijom prebacite na kopno, ostalu artiljeriju koncentrisati na Vis. Poduzeti potrebne mjere da se mogu snage u slu aju nepr. napada prebaciti na kopno. VIII korpuz
373	3.01.	II Sektor, Situacija: Neprijatelj evakuiše Pag. U Pagu naše snage. Lu ki uredi [na] Pagu ponovo uspostavljeni. Na sektoru Crikvenice vlada zatišje. No as stigao konvoj: 1 Sv. Juraj, 2 Rab, 2 Obiv, 2 p. o.

⁵ Tako stoji u originalu.

⁶ Ivica Kuko , politi ki komesar Osmog korpusa NOVJ.

⁷ Vlado, komandant Osmog korpusa NOVJ.

⁸ Komandanta mornarice

⁹ štab mornarice

Redni broj	Datum i sat primitka	D e p e š a
374	5/1 16,30 h od vili korpusa	Za Miladina. ¹⁰ Obrana otoka Visa se bazira na mogućnostima naših snaga. Zasnivanje odbrane na pretpostavci savezničke pomoći je nepravilna. Ona bi bila opravdana samo onda ako bi potreban broj aviona i mornarice bio po (dvije crte uopće nerješive). ¹¹ Naše ljudstvo nije priuđeno na upornu pravilnu odbranu... ¹² k tome da iskoristite sve naoružanje koje imate tamo... ¹³ na primjer Korulu, zato postupite po našem naređenju br. jedan... ¹⁴
370	7. 01. 14.15.	Pošto se je ostalo na koncepciji izvjesne odbrane, to je nemoguće poslati bataljon odreda na Vis. Ukoliko naredite, bit će izvršeno. Da li će veeras isplivati Englezi i kada? Trebalo bi da me izvještavate o tome redovito. Skicu minskih polja od I brigade pošaljite što prije. Manola
379	8. 01. 16	6. I. u 23 Nijemci napustili Ugljan. ¹⁵ Prekomorci prebaeni. ¹⁶ Ranjenici stigli u Božavu. Uputi smo ih im preuz pratnju »Kornata«. Materijal sa municijom upućen za Senj kamo će se uputiti i sav materijal koji je stigao sa prekomorcima. S. 3. S. 32 III sektor
386	9. 01. 11.45	Dana 30—31 u zoru neprijatelj okupirao Mljet, ¹⁷ sa oko 2.000 vojnika, većinom Poljaci i ustaše, pljačkajući sela. Razmešteni po privatnim stanovima. Drže položaje i patroliranje. Nameravaju napasti Vis. Sadašnje snage oko 500 i 2 borbena čamca. Mljet
397	10. 01. 10.30	Br. 19. Za Milića. Prekomorci su prebaeni u redu. ¹⁸ Ako još ima tamo prekomoraca prebacite ih istim putem. XIII brigadu im prije popunite i uputite istim pravcem. ¹⁹ Zato što više mobilisati ljudstvo na otocima i uputiti za popunu Devete div. Sa XIII brigadom pošaljite sve puškomitraljeze. Maksimalno koristite kanal sa... ²⁰ Dalm. Trogir. Šalji mješo-

¹⁰ Mila in Ivanovi, komandant Prve dalmatinske NOU brigade.

¹¹ Vjerojatno ne itljiv, napomena šifranta.

¹², ¹³ i ¹⁴ Ne itljiv tekst.

¹⁵ O iskrcavanju Nijemaca na Ugljan vidi knj. 9, dok. br. 71, 74, 250, 254 i 255.

¹⁶ i ¹⁸ Odnosi se na Prvu prekomorsku brigadu. Vidi dok. br. 22 i 44.

¹⁷ Vidi dok. br. 44 i knj. 9, dok. br. 316 i 371.

¹⁹ Vidi dok. br. 60, 178 i 298.

²⁰ Ne itljiv tekst. Odnosi se na kanal za prebacivanje materijala sa Visa na kopno u rajonu Starog Trogira.

Redni broj Datum i sat primitka

D e p e š a

vito: odje u, hranu, lako automatsko oružje, teške i lake baca e, brede dvadeset sii. brdsku artiljeriju. j 21 e.*² VIII korpus

424 13. 01. 14.50 Prema posljednjim vijestima provjerenim Nijemci se iskrcali u Pu iš u i Poviju, te napreduju prema Praznici i Selcima.²³ Ve eras potrebno patrolisanje u kanal Bra —Hvar i u Splitskim Vratima. Stan-ko²⁴ odlu io da ve eras ve napušta Bra .

Manola

428 13. 01. 9.35 Dozvoljavamo iskrcavanje 150 engleskih vojnika za odbranu Visa,²⁵ i napada na luke. Odobravamo zajedni ki napad²⁶ na Lastovo i zajedni ku posadu. Civilna pozadinska vlast mora biti vršena samo od naših organa. V.S.

21 Ivica Kuko -Jordan

22 Vlado Cetkovi

23 Radi zaposjedanja otoka Bra a Nijemci su poduzeli operaciju »Morgenwind«. Vidi dok br. 32, 41, 60, 311, 313, 316 i 354.

24 Parma , na elnik štaba Dvadesetšeste divizije.

25 Za pomaganje pokreta otpora u balkanskim zemljama Britanci su formirali Jedinicu 133 (Force 133), kojoj se glavni stab nalazio u Kairu (vidi dok. br. 3, napomenu 7). Drugog sije nja 1944. godine Jedinici 133 bio je dodijeljen 2. komando (2. Commando), a tjedan dana kasnije i Ameri ka operacijska grupa (U. S. Operation Group), koja je brojala 12 oficira i 120 vojnika, ve inom sinova jugoslavenskih 1 gr kih iseljenika. U to vrijeme 2. komando nije bio kompletan, neke jedinice prolazile su kroz regrutsku obuku, a ni Ameri ka operacijska grupa nije imala potrebnu borbenu gotovost. Commando je brojio 444 vojnika i oficira, a podijeljen je organizacijski, na 6 trupova (Troop). Te jedinice su se upotrebljavale za diverzantska i prepadna dejstva. Stoga je bilo odlu eno da se u Molfetti ubrza obuka regruta i da se trupe postepeno šalju na otok Vis. U me uvremenu je brigadir Mills u pratnji komandanta 2. komandoa, potpukovnika J. M. T. F. Churchilla, prispio 10. sije nja na Vis, gdje je imao razgovore s komandantom Mornarice NOVJ, majorom Josipom Cernim i komandantom Dvadesetšeste divizije, potpukovnikom Maksom Ba e. Pošto je Vrhovni stab NOV i POJ dao dozvolu za dolazak britanskih snaga na Vis, sporazumno je odlu eno da na Vis do e oko 1000 savezni kih vojnika. Komandu nad tim snagama imao bi britanski komandant i one bi sura ivale sa snagama NOVJ u obrani otoka.

Prvi dijelovi 2. komandoa, jedna grupa od 30 vojnika pod komandom kapetana R. W. Keepa, Iskrcala se u Komizl 16. sije nja da bi pripremila smještaj za ostale dijelove, kojih se dolazak o ekivao poslije tri dana. Loše vrijeme odložilo je dolazak tih snaga za 24 sata, pa su se 20. sije nja iskrcale na Vis 3 trupa od kojih jedan s teškim oru em i 30 vojnika Ameri ke operacijske grupe. Slijede i kontingent od oko 150 britanskih i 65 ameri kih vojnika prispio je na Vis 25. sije nja. Do kraja mjeseca ameri ke snage na Visu bile su kompletne, a 2. komandou nedostajao je jedan trup, koji je kona no prispio na Vis 12. velja e. Komandant savezni kog garnizona na Visu bio je potpukovnik J. M. T. F. Churchill, komandant 2. komandoa. Dana 28. velja e prispio je na Vis kompletan 43. mornari ki komando, 5. ožujka došao je na Vis Stab 2. SS brigade (2. Special Service Brigade), a sutradan je dužnost komandanta savezni kog garnizona na Visu preuzeo komandant te brigade, brigadir Tom Churchill.

Po etkom ožujka dijelovi Jedinice 133, koji su se nalazili u Bariju, dobili su nov naziv — Jedinica 266, jer su organizacijski bili razdvojeni od Jedinice 133, koja je ostala u Kairu. Pored kopnenih jedinica na Visu su bile upu ene i neke artiljerijske, inžinjerijske i pozadinske jedinice. Sredinom travnja je pukovnik H. Meynell iz 20. obalske grupe (20. Beach Group) preuzeo dužnost komandanta pozadane na otoku, i do kraja mjeseca Vis je postao »Isturena baza br. 1« u zoni 2. podru ja, kojim je upravljala 20. obalska grupa. Nova poja anja u ljudstvu i dalje su pristizala na Vis. Tako je 5. svibnja prispio 40. mornari ki komando, pa su savezni ke snage na otoku dostigle ja inu oko 2000 ljudi. Na Visu je osim toga bio u me uvremenu izgra en i aerodrom, što je stvorilo šire mogu nosti za avijacijska dejstva na Balkanu. Vidi dok. br. 64, napomenu 11 i 14 i Jovan Vasiljevi : »Ofanzivna dejstva savezni kih snaga s otoka Visa«, Pomorski zbornik knj. 2, str. 151—156.

26 Vjerojatno omaška. Trebalo bi da stoji zajedni ko zaposjedanje Lastova jer se Nijemci do kraja rata nisu iskrcali na ovaj otok.

Redni broj	Datum i sat primitka	Depeša
447	15. 01. 14.00	Veeras bi trebalo da saveznici patroliraju na Split- skim Vratima i na liniji Vis—Šedro. Veeras pre- bacujemo odred i braški zbijeg. ²⁷ Manola
472	17. 01. 15.00	Dvije brigade sa Hvara odmah prebacite na oba- lu. ²⁸ Na Hvaru ostavite izviška grupe, s time da [e] se može evakuisati u slučaju potrebe. Za po- stupak javite se, dobitete direktive. V. S.
473	17. 01. 15	Br. 25/15/1. Dvije brigade sa Hvara smjesta preba- cite u Sjever. Dalmaciju. ²⁹ Tamo neka ostane odred. Dnevno nas izvještavajte o preduzetim mjerama. 15. o. mj. idemo u V. Š. da pitanje otoka definitivno raspravimo. Mi stojimo na stanovištu napuštanja otoka i to što prije. VIII korpus
475	17. 01. 11.50	16-1 uputili smo za Vis 105 ranjenika u pratnji jedinica II POS koji će pratiti ranjenike do Dugog Otoka. Ne samo potreba praćenja ranjenika, već i situacija u Hrv. Prim., gdje se otkuje ofanziva, za- htjevala je: da Štab II sektora isplovi sa svojim je- dnicama prema sjever. dalm. otocima. Organizirajte prihvat ranjenika. G. Š. H. ³⁰

²⁷ Odnosi se na Bračko-šoitanski NOP odred koji se prebacio 13/14. siječnja na otok Hvar. Vidi dok. br. 44 — depeše br. 386 i 393 i dok. br. 60 — depešu br. 34.

²⁸ i ²⁹ Odnosi se na Prvu i Jedanaestu dalmatinsku brigadu (vidi dok. br. 60 — depeše br. 41 i 44). Vrhovni štab NOV i POJ je kasnije promijenio ovu svoju odluku i 20. siječnja usvojio prijedlog da se Vis brani sa tri brigade, tj. da se Prva i Jedanaesta brigada prebace na otok Vis a ne na kopno (vidi dok. br. 60 — depeše br. 49 i 51).

³⁰ Glavni štab NOV i PO Hrvatske.

**IZVOD IZ KNJIGE PREDATIH DEPEŠA ŠTABA MORNARICE
NOVJ ZA PERIOD OD 1. DO 17. SIJE NJA 1944. GODINE¹**

Redni broj	Datum i sat predaje	D e p e š a
315	1/I 44	VIII korpus = 1 Brig. ² preba ena je na Vis. XI je na Hvaru, XII. je koncentrisana i spremna za pokret na Bra u. Prekomorska spremna za pokret. ³ Vreme loše, pokret nemogu . Stanica poslana na Rogoznicu ne javlja se. Upu ena tri broda materijala na sektor sj. Dalm. = Mili ⁴
316	1/I	VIII korpus = Za potpuno ozbiljnu odbranu Visa potrebno je bar 3000 ljudi t. j. najmanje dve brigade. Dok se drže Hvar i Bra potrebna je još jedna brigada. Predlažemo, na Visu I i XII, Hvar XI, Bra —Šolta odred. Ako bi XI postala raspoloživa onda možemo jednu brigadu uputiti na kopno = = Mili — Cerni ⁵
322	2/1.	Stvari se razvijaju tako, da nam se na Visu name ne samo frontalna, nego i tvr avska borba. Vis ima 75 km obale, preko 50 teških mitraljeza, 17 protuavionskih mitraljeza i nekoliko topova. Saveznici obe avaju pomorsku i zra nu pomo i još teškog oružja. Sve ovo ne može apsorbovati 1 brigada. Potrebne su najmanje 2 brig. U protivnom odbrana postaje nerealna i bolje je unapred spasiti ljudstvo. Vis smatramo vanredno važnim i odlu uju im za Jadran. Preko Visa veza i pomo je omogu ena. Sa 2 brig. t. j. oko 3000 ljudi obranu smatramo realnom. Molimo ponovno nam javite Vašu odluku = = Cerni — Mili . Upu fenol] VŠ ⁶ i VIII Korpusu
323	3/1	VIII korp. = Stigao je Vlatko ⁷ i Maclean ⁸ i sa njima razgovaramo o mogu nostima savezni kog angažovanja u obrani otoka. = Mili — Cerni.

¹ Original (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 32/1-8, k. 2021, 1-2, k. 2072 i 16-1, k. 523.

² Odnosi se na Prvu dalmatinsku brigadu.

³, 10, 13 i 17 Odnosi se na Prvu prekomorsku brigadu. Vidi dok. br. 22 i 43.

⁴ Maks Ba e-Mili , komandant Operativnog štaba za obranu otoka.

⁵ Josip, komandant Mornarice NOVJ.

⁶ Vrhovni štab NOV 1 POJ

⁷ Velebit

⁸ Fitzroy Maclean

Redni broj	Datum i sat predaje	D e p e š a
327	4/1	III P. O. S. ⁹ = Sino 3 januara upu eno 7 brodova sa Prekomorskom brigadom ¹⁰ na Kornate i Dugi Otok, radi daljnijeg prebacivanja na sektoru Biograd—Pirovac. Transportne brodove sa pratnjom vratiti odmah poslije izvršenja zadatka.
331	5/1	V. S. — VIII korp = Avijatori stigli. Neprijatelj uz obalu. Primanje ranjenika otežano. VIII brig, emo snabdjeti ¹¹ = Mili , Cerni.
332	5/1 8,30 h Za V. Š.	Stigao je Vlatko i Maclean i s njima razgovaramo o mogu nostima savezni kog angažovanja u obrani otoka. ¹² — Mili — Cerni.
344	7/1 10,10 h Za III P. O. S.	Sta je sa prekomorcima. ¹³ U Rogoznici zarobljen brod »Sv. Ivan« iz Jezera. ¹⁴ Kapetan broda ubijen, 2 mornara zarobljena i prisiljeni da kažu ugovorene znake. Nisu kazali, te su odvedeni u Šibenik. Da li su stigli ranjenici iz Hrvatske. — S. M.
347	7/1 17 Za Manolu	Bataljon Jedanaeste brigade raspore en na Biševu, stoga zamena s odredom nemogu a. ¹⁵ Poželjno da bataljon odreda do e na Vis za popunu XIII brigade koja se predvi a za prebacivanje na kopno. ¹⁶
353	8/1 14.30 h Za V. Š. i VIII K.	Prekomorska brigada 1650 — 1650 ljudi stigla na Dugi Otok. ¹⁷ Potrebno je narediti 19. diviziji da joj organizira prihvata i prolaz. Mili — Cerni.
362	9/1 7.30 V. Š.	Do sada upu eno u Bari 165 — 165 avijati kog osoblja, iz Hrvatske stiglo 40 — 40 tenkista — Š. M.
371	11/1 8 V. Š. i VIII Kor.	Nemci sa 2.000 — 2.000 vojnika zauzeli Mljet u no i 30 na 31 dec. ¹⁸ Sada, 8. jan., na Mljetu 300 neprijateljskih boraca i 2 motorne torpiljarke. Sa Mljetom održavamo radio-vezu. Mili — Cerni.
373	10/1 17 V. Š.	General Miles stigao na Vis i traži odobrenje da na Visu iskrca 150 engleskih vojnika za odbranu Visa

9 Tre i pomorsko-obalski sektor

¹⁰ Osma dalmatinska brigada u to vrijeme nalazila se u rajonu Trogira (vidi dok. br. 10).

¹² u ovim razgovorima Maclean je obe ao pomo savezni ke mornarice i avijacije, no do njenog angažiranja nije došlo.

¹⁴ Vjerojatno se radi o datumu 24/25. prosinca 1943. godine. Vidi knj. 9, dok. br. 354.

¹⁵ Rije je o Drugom bataljonu Jedanaeste brigade. Štab ove brigade tražio je da se ovaj bataljon vrati sa Visa na Hvar u sastav brigade a da se na njegovo mjesto pošalje bataljon Hvarsko-viškog NOP odreda (vidi Arhiv Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 2/2, k. 2072 — depešu br. 363).

¹⁶ i ²⁸ Odnosi se na prebacivanje Trinaeste brigade Dvadesetšeste divizije radi ulaska u sastav Devete divizije na mjesto Prve dalmatinske brigade koja je ušla u sastav Dvadesetšeste divizije radi obrane otoka Visa. Vidi dok. br. 43, 60, 178 i 298.

¹⁸ Vidi dok. br. 43 i knj. 9, dok. br. 316 i 371.

Redni broj	Datum i sat predaje	Depesha
386	13/1 22.50 Stanko ²² -Bra	i napade na neprijateljske luke. ¹⁹ Isto tako predlaže da zajednički zauzmemo Lastovo i da postavimo zajednički ku posadu. Naše je mišljenje da prihvatimo. Ekamo vaše naređenja. ²⁰ Vicko ²¹ — Mili . Mišljenja smo da na Bra u svakako treba dati što žilaviji otpor i zadržati ga koliko je moguće i time da se osigura izvlačenje ljudstva i materijala po unapred predviđenom planu. ²³ Na koncu ostaviti na Bra u grupu od barem 50 partizana. Mili — Cerni.
393	14/1 12 h Stanko Hvar	Bra koji odred prebaciti na Vis i smjestiti se na prostoriji ajno Polje—Vino Polje. ²⁴ Vojo
394	15/1 8 h V. Š. i VIII Korpus	13. jan. oko 18.00 sati naše jedinice napustile Bra . Na Bra u ostao partizanski odred. ²⁸ Mili — Cerni.
396	15/1 8 h V. Š. i VIII Korpus	Generalu Milesu saopšteno vaše odobrenje. ²⁶ Dolazak engleskih vojnika otkriva se za četiri dana. Mili — Cerni
420	17/1 08.00 h V. Š. VIII Korpus	Izgledi su da će nam uskoro ostati slobodan samo Vis i da će neprijatelj nastojati da ga zauzme, Mi vrsto vjerujemo da Vis možemo obraniti. Za ozbiljnu obranu i borbu potrebne su nam ozbiljne snage. Sada 2 brigade osiguravaju obalu. Nužna nam je i rezerva. Molimo vas dajte nam definitivno naređenje za obranu Visa i stavite nama na raspoloženje i treći u brigadu koja se sada nalazi na Hvaru. ²⁷ — Mili — Cerni. Istu depešu dostaviti i V. Š.
421	17/1 08.00 h VIII Korpus i V. Š.	Trinaesta brigada spremna za prebacivanje. Eka prestanak bure. ²⁸ Mili — Cerni

¹⁹ Vidi dok. br. 43, napomenu 25.

²⁰ Vrhovni štab NOV i POJ je odobrio iskrcavanje pomenutih engleskih vojnika (vidi dok. br. 43 — depešu br. 428).

²¹ Krstulović, sekretar Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.

²² Parma, na elniku štaba Dvadesetšeste divizije.

²³, ²⁴ i ²⁵ O napadu i borbama na otoku Bra u vidi dok. br. 32, 41, 43, 60, 311, 313, 316 i 354.

²⁶ Vidi dok. br. 43 — depešu br. 428.

²⁷ Sa ovim prijedlogom Vrhovni štab NOV i POJ se složio i odredio tri brigade za obranu otoka Visa (Vidi dok. br. 60 — depešu br. 49).

**IZVJEŠTAJ ŠTABA DESETE BRIGADE DVADESETE DIVIZIJE NOVJ
OD 18. SIJE NJA 1944. ŠTABU DIVIZIJE O NAPADU NA NEPRIJA-
TELJSKO UPORIŠTE U GALI¹**

STAB
X. Dalm. Brigade
18/1. 1944.

Štabu XX Divizije

Položaj

Operativni izvještaj o akciji izvršenoj na nepr. u Gali.

U noć i izme u 15—16 januara t. g. izvršili smo napad na neprijateljsko uporište u Gali.² Neprijatelj je bio utvrdio položaj redom iznad Gale do Obrovca i to sa suvo zidanim bunkerima, u svakom tom bunkeru imao je oko 10 vojnika **sa DO** jednim automatskim oružiem. U Gali smestio se u Popovoj kući, Boškovića kući i u krmi Dedi. Neprijatelj je bio u jačini oko **100** vojnika ustaša i nešto Njemaca naoružan sa 1 brdskim topom oko 75 mm., 2 teška baca a. 1 teški mitraljez. 3 šarca i 5—6 puško mitraljeza. Napad je izvršen sa dva bataliona ove Brigade i Galjskom etom (Dinarskog Odreda) koja je bila raspoređena po našim jedinicama za vodič. Napad je otpočeo u 21 čas na svim tačkama. Borci od Galjske ete prema izjavi našeg rukovodioca došli su pijani i doveli naše borce do pred same bunkere ne znajući na kom se mjestu nalaze bunkeri. Tog momenta bili su obasuti žestokom mitraljeskom vatrom usljed čega smo imali dosta osjetljivih gubitaka. Ovaj moment prilaza bunkerima nije se iskoristio tj. bombaši nisu izvršili svoj zadatak bombama, jesu obasuli bunkere ali iz daljine od **50—60** m. i potom nije se jurnulo na same bunkere, iza toga tuklo se je iz teškog baca a ali ne precizno, usljed jake bure tačnu korekturu nemoguće je bilo izvršiti. Potom se je opet jurnulo ka bunkerima ali i ovog puta bez uspješno, jedino je uspjelo I. bataljonu da zauzme jedan bunker i to uspevši istog zaobići sa jedne strane te tako neprijatelj bi primoran da istog napusti u paničnom bijegu ostavivši iza sebe jednog mrtvog Švabu. Radi mjesečine poslije više nemoguće se je bilo približiti bunkerima i radi toga prekinuli smo sa daljnjim napadanjem.

Držanje naših boraca i rukovodioca u ovoj borbi bilo je na dosta dobroj visini naravno pojedinaca uvijek ima pa i ovog puta bilo ih je nekolicina koji su se izvlačili ili pod bilo kojim izgovorom.

¹ Original (tipkan na pisem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 4/3, k. 1032 II.

U ovoj borbi imali smo 3 mrtva i jedan naknadno po putu umro, 7 ranjenih (dva teže i pet lakše), 1 nestao tj. jedna drugarica sa položaja dezertirala i javila se Ustašama u Gali.

Na strani neprijatelja bilo je 12 mrtvih i nešto ranjenih.

Zapljenjeno je 750 kom. metaka za Šarac, dve rezervne cevi od Šarca, 7 ebadi, 4 šatorska krila, 1 šmajserica, 1 pištolj i 4 gas maske.

U toku dana 16 i 17 o. mj. pripremili smo ponovni napad koji bi bio izvršen u no i izme u 17 i 18 o. mj. jedinice ve su bile krenule u napad kad smo dobili izvještaj da se je neprijatelj povukao iz Gale i to pred samu no naše jedinice ve su izvršile napad prije nego što su primile izvještaj o neprijateljskom povla enju, bombaši su jurnuli na bunkere sa bombama koje su našli prazne.

Bunker i su odmah bili zapaljeni i razoreni te sada se nalaze naše jedinice u Gali i po položaju iznad Obrovca.

Neprijatelj je o ekivao naš napad u no i izme u 16 i 17 o. mj. Vide i kretanje naših jedinica kod neprijatelja je zavladao panika i kad se je dosta pani no povukao iz Gale. Napad i ako nije uspio po planu ali je imao dosta jak efekat kod naroda, a što je najglavnije moral kod naših boraca je porastao.

III. bataljon VIII. Brigade u estvovao je u ovom napadu i to na bun- kere iznad Obrovca sa desne strane ceste Livno—Sinj nije ih uspio likvi- dirati a tom prilikom imao je 2 nestala.

[. ..]³ izdate zapovijesti ove akcije.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Komesar
Bilobrk,⁴ v. r.

Komandant
Ivan Vulin, v. r.

³ Jedna rije izostavljena jer je dokumenat na ovom mjestu ošte en.

⁴ Mate

**IZVJEŠTAJ ŠTABA GRUPE JUŽNODALMATINSKIH NOP ODREDA
OD 19. SIJE NJA 1944. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O FORMI-
RANJU ŠTABA GRUPE, REORGANIZACIJI ODREDA I NJIHOVIM
ZADACIMA¹**

STAB GRUPE
JUZNODALM. PARTIZAN. ODREDA
Br. 3/44
une 19 sije nja 1944 g.

ŠTABU VIII.KORPUSA NOVJ — Položaj

Dostavljamo vojni ki izvještaj za razdoblje od 1. do 18. o. mj.

1. Dana 3. o. mj. formiran je i sastao se Štab Grupe južnodalm. partizan. odreda, kojega sa injavaju komandant Viski Vlado, politkomesar Despot Žarko i zamj. politkomesara Šeri Živko. Za pomo komandantu uzeli smo druga Glavina Andriju (svršenog aka škole ga anja) kao oficira na raspoloženju.

2. Dana 4. o. mj. reformirali smo štabove Makarskog, Imotskog i Neretvanskog odreda. Štabove Makarskog i Neretvanskog odreda sa injavaju komandant,² zamj. komandanta³ i politkomesar, dok Imotski samo komandant i politkomesar.⁴

3. Dana 6. o. mj. trebalo se održati savjetovanje štabova odreda sa ovim štabom. Me utim, to savjetovanje je odgo eno iz razloga što je Imotski odred uslijed vojni ke situacije bio prisiljen da se zadržava na sektoru Studenci—Lovre , a komandant Makarskog odreda je bio bolestan. Savjetovanje je sazvano za dan 12. o. mj. a ovaj štab se kroz to razdoblje zadržao kod Neretvanskog odreda.

4. Dana 12. o. mj. održano je savjetovanje štabova ove Grupe na kojemu se konstatovalo :

a) da je jedino prakti no — kao vojni ka jedinica — postojao Neretvanski odred, koji je živio vojni kim životom i vršio neke akcije;

b) da je Makarski odred, krivnjom rukovodstva, došao u vrlo loše stanje u svakom pogledu, iako je taj odred imao dobre uslove: stare borce i rukovodioce, podesan teren za vršenje akcija na neprijateljski

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 14-1/1, k. 517A.

² Komandant Neretvanskog NOP odreda bio je Stanko Marevi -Prpi , a Makarskog NOP odreda Ivan Prodan.

³ Zamjenik komandanta Makarskog NOP odreda bio je Andrija Bogunovi , a Neretvanskog NOP odreda Nikola Battnl .

⁴ Komandant Imotskog NOP odreda bio je Marijan Lubina, a politiki komesar Manko Mustapi .

saobraćaj. Do ovoga je došlo iz razloga što se rukovodioci nisu znali sna i u promijenjenim i težim uslovima za održavanje i borbu u Biokovu, što se ispoljilo u tome da je ta jedinica ležala na jednom mjestu, u snijegu, ne žive i vojni kim životom, ne vrše i pokreta ni akcija, dok su trpjeli glad i zimu. Sve ovo dovelo je do opadanja morala i borbenosti, mnogih nezdravih pojava (familijarnosti, nediscipline i si.), pa čak i opadanja u brojnom stanju.

c) da je Imotski odred, sastavljen od dijela Makarskog odreda, pod rukovodstvom mladih i neiskusnih rukovodilaca proživljavao krizu sličnu onoj u Makarskom odredu.

Nakon ovoga konstatovanja i ukazivanja iz kojih razloga je do ovakvog stanja došlo, zaključeno je:

a) da se Neretvanski odred preformira iz 2 i u 4 čete, od kojih jedna sastavljena uglavnom od Ljubušaka sa imenom »Ljubuški« i zadacima operisanja na ljubuškom terenu.

b) da Makarski odred okupi sve svoje borbe, u vrsti jedinicu vojnički i politički, omasovljuje se sa terena Makarskog i Imotskog kotara, danomice vrše i akcije, pokrete.

c) da Imotski odred također u vrsti jedinicu i omasovljuje se i prena vršenje akcija.

d) da sve jedinice — uslijed drskosti i jačine neprijatelja — promijenjene na način života, rada i borbe, primjenjuju i taktiku pokretljivosti, vojnički život i brzinu u radu.

e) da sve jedinice im prije prena izvršenje akcija za koje smo, obzirom na stanje i kvalitet naših jedinica, dorasli.

5. Poslije savjetovanja — osim reorganizovanja i uvršenja radom — Neretvanski odred nije učinio ništa, iz razloga što je bio angažovan za osiguranje obale gdje se trebala iskrcati hrana. Ostali odredi također.

6. Snage neprijateljske vojske na našem sektoru su dosta jake i smještene u svim mjestima uz obalu i na cesti Zadvarje—Metković. Neprijatelj se stalno premješta i prebacuje, što je uslovljeno savezničkim bombardovanjem i neprijateljskom ofanzivom na slobodnu teritoriju i otoke. Glavnina neprijateljskih snaga je u luci Ploče, Podaci, Podgori, Makarskoj, Zadvarju, Imotskom, Vrgorcu, Ljubuškom i okolnim selima, te oko Metkovića.⁵ Neprijatelj pored uobičajene taktike izvištanja i ispada protiv nas, koji obično usljeđuju iz više pravaca, upotrebljava i naročitu taktiku u odnosu prema narodu nastojeći ga dobiti za sebe da bi stvorio vodice i špijune.

7. Dana 18. o. mj. dobili smo radio-stanicu kojom, pored toga Štaba, održavamo vezu i sa Štabom mornarice i Obič. k. KPH za Dalmaciju. Dana 8. o. mj. uputili smo kurire preko Neretve da hvataju vezu sa III. bat. I. dalm. NOU brigade. Tom prilikom poslali smo dopis, u kojem smo tražili nešto rukovodilaca za naše odrede, predložili koordiniranja akcija sa Neretvanskim odredom.

⁵ Na ovom području bili su razmješteni dijelovi njemačke 118. lovačke divizije Petog SS brdskog armijskog korpusa. Arhiva ove divizije 1 korpusa nije sačuvana. Pretpostavlja se da je neprijatelj uništio pred kraj rata.

8. U saglasnosti sa članom Obi. komiteta drugom Crnim,⁶ zaključili smo da po povratku ovih kurira jedan član ovog Štaba dođe u okolicu Dubrovnika i na Pelješac, gdje bi organizovao i reorganizovao — pokrenuo ve postojeće jedinice.

9. Vojni kadrovi u našim odredima zasad ne odgovaraju u potpunosti svojim dužnostima, ali ima uslova da se razviju. Pored ostalih nedostataka kod ovih drugova je uživiljena familijarnost i nepravilan odnos prema starješinama.

10. Ovaj Štab još ne može da odgovori jednom operativnom štabu, uslijed raštrkanosti i malobrojnosti naših jedinica, koje nisu dorasle za akcije većeg stila.

Uz borbeni pozdrav

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar:
Ž.⁷ Despot, v. r.

Komandant:
Višci,⁸ v. r.

Opisni izvještaji

BROJ 47

**IZVJEŠTAJ ŠTABA GRUPE JUŽNODALMATINSKIH NOP ODREDA
OD 19. SIJE NJA 1944. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O BORBAMA
POTCINJENIH JEDINICA OD 1. PROSINCA 1943. DO 18. SIJE NJA
1944. GODINE¹**

STAB GRUPE
JUŽNODALM. PARTIZAN. ODREDA²
dne 19. sije nja 1944. g.

ŠTABU VIII. KORPUSA NOVJ — P o l o ž a j

Dostavljamo operativni izvještaj za razdoblje od 1. XII. 1943. do 18. I. o. g.:

1/XII patrola N. P.³ odreda napala na brodu iznad Podace njemačku patrolu od 9 vojnika. Ubijena 2 i ranjena 3 Nijemca.⁴

⁶ Ivan Mordin-Crni

⁷ Žarko

⁸ Vlado

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 2/12, k. 1603A.

² Štab Grupe južnodalmatinskih NOP odreda formiran je 3. sije nja 1944. godine. Vidi dok. br. 46.

³ Neretvanskog partizanskog

⁴ do 8 Vidi knj. 9, dok. br. 188.

2/XII. jedan vod Neretvanskog odreda napao iz zasjede izme u Rogotina i Plo e neprijateljsku trokolicu. Trokolica uništena, ubijen jedan pukovnik i šofer.⁵

7/XII. jedna desetina boraca Neretvan. part, odreda napala kod Opuzena posadu neprijateljskog topa. Uništen dalekometni top, spaljen kamion sa vagonom artiljerijske municije. Ubijena 4 a ranjena 2 Nijemca, ostali rastjerani. Poginuo je naš drug Ujdur Niko iz Gradca (Makarska).⁶

10/XII. neprijatelj napao iz zasjede desetinu koja je uništila top. Naši borci dali otpor. Ubijen 1 a ranjen 1 Nijemac.⁷ Poslije ove zasjede ovoj desetini bio je onemogućen povratak preko Neretve, pa je nastavila put probijanjem preko Pelješca na Mljet i Biokovo.

19/XII. Neretvanski odred, koji je do tada imao jednu etu (60 boraca) dobija iz XI. dalm. brigade još jednu etu i napada Drvenik kod Makarske.⁸ Neprijatelj je primijetio šuljanje i iznenađenje nije postignuto. Borba se odvila, trajala 45 minuta i naši borci su se povukli bez uspjeha. Na našoj strani 1 teže ranjen drug. Gubitci neprijatelja nisu nam poznati.

Makarski odred izvršio prepad na neprijateljski garnizon Igrane.⁹

28/XII. jedna eta Neret. odreda izvršila je iz zasjede napad na 3 njemačka kamiona kod Ravne (Vrgorac).¹⁰ Tom prilikom ubijeno 25 njem. vojnika i jedan kapetan, a 3 kamiona zapaljena. Zaplijenjene 3 puške i 1 sanduk sanitetskog materijala.

31/XII. Makarski odred napao je neprijateljski garnizon Veliko Brdo (Makarska).¹¹ Nakon kraje borbe naši borci su se povukli. Ubijen njemački stražar. Poginuo jedan, a ranjen jedan naš drug.

Jedan vod Neretvanskog odreda na cesti Kozica—Podgora napao iz zasjede ustaški automobil.¹² Tom prilikom ubijen jedan ustaša i ranjena 3, me u kojima teže komandant II. prometnog zdrugara (Sarajevo), puk. Krešimir Kuraja. Automobil je zapaljen benzinskom flašom, jer je naišao kamion Nijemaca koji su osjetili bitku, izišli iz auta i pošli u streljačkom stroju prema mjestu napada.

2/1. 1944. Makarski odred napao je iz zasjede na Turiji neprijateljski kamion. Ubijeno 13 njem. vojnika i jedan oficir. Kamion zapaljen.

4/1. Imotski Odred napao je iz zasjede izme u Klenovca i Krivodola (Imotski) neprijateljevu limuzinu. Ubijen jedan neprijateljski vojnik, zaplijenjeno 410.000 kuna, zapaljen automobil.

6/1. Neretvanski odred izvršio je napad na neprijateljski garnizon Komin (Neretva). Napad je izvršen noću. Nakon kraje vremena našim borcima je uspješno da zauzmu Komin. Zarobljeno je 12 ustaša, ubijena 2 njem. vojnika, ostali su se razbjegli. Zapaljen jedan brod od 20 tona i željeznička stanica.

11/1. jedna desetina Neretvanskog odreda napala je neprijateljsku patrolu u Bašini. Tom prilikom ubijena su tri njem. vojnika i 1 potporučnik. Zaplijenjene 3 puške i 1 pištolj.

⁹ Vidi knj. 9, dok. br. 345.

¹⁰ i ¹¹ Vidi dok. br. 447 i 443 i knj. 9, dok. br. 188.

¹² Napad je izvršen 31. prosinca 1943. godine. Vidi dok. br. 448 i knj. 9, dok. br. 188 i 422.

U ovom razdoblju neprijatelj je nekoliko puta izlazio organizovano iz raznih pravaca u cilju uništavanja naših snaga. Tako er u ovom razdoblju naše jedinice su postavile mnogo zasjeda na koje neprijatelj nije naišao.

\

Borbeni pozdrav

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar:
Ž.^{is} *Despot*, v. r.

Komandant:
Viski,^u v. r.

Izveštaj samo hronološki nabroja akcije, bez ikakvog objašnjavanja. Skoro nepotpun.¹⁵

(M. P.)

BROJ 48

**ZAPOVIJEST ŠTABA DEVETE NO BRIGADE DVADESETE DIVIZIJE
OD 20. SIJE NJA 1944. PODRE ENIM JEDINICIMA ZA NAPAD
NA HRVA E¹**

S T A B
IX. NO BRIGADE
Br. 28
20 januara 1944 g.

Z A P O V I J E S T
(Sekcija Split 1:100.000)

Neprijateljski garnizon u Sinju koji je raspore en u s. Hrva e, Hanu i drugim okolnim mjestima ja ine je oko 1200—1400 vojnika, od kojih je 140 Nijemaca, 138 ustaša, nešto žandara, a ostalo su domobrani i jedan broj neboraca. U Vrli koj kotlini su etnici i milicija koji isturaju svoje patrole prema Maljkovu i padinama Svilaje. Neprijateljski garnizon

13 Žarko

14 Vlado

15 Primjedba vjerojatno data u štabu Osmog korpusa NOVJ.

1 Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 22/3, k. 1032/1.

u s. Hrva e u ja ini od 340 vojnika od kojih je 240 ustaša, 60 domobrana i 40 žandara. Ustaše su iz sela Potravlja, Maljkova, Zasioka i nešto iz Biteli a. Žandari su nekoliko aktivnih, a ostalo su pomo ni žandari. Domobrani izgleda da su iz okolnih sela. Naoružanje: Ukoliko su se mogli prikupiti podaci, neprijatelj raspolaže sa 14 puškomitraljeza, 2 teška mitraljeza, 1 teški baca i 2 laka baca a, nekoliko strojnica, a ostalo su nje ma ke i jugoslovenske puške. Naziv ove jedinice je 27 djelatna ustaška bojna, a domobranska 15 pukovnija (jedinica).

Raspored neprijateljskog garnizona u s. Hrva e je sljede i:

U popovoj ku i, koja se nalazi južno od crkve do 50—60 koraka, nalazi se Štab bojne sa nekolicinom vojnika. Oko same crkve u ku ama Guberci—Mijalji nalazi se neprijateljska vojska. Ispod Šari a glavice (k. 438) u Šari a ku ama nalazi se neprijateljska vojska. Na lijevu stranu komunikacije Satri —Hrva e—Sinj, u ku ama Buljci, Malovani nalazi se neprijateljska vojska, i to u ku i Mušteri Bože i Solde Petra. Na lijevu stranu komunikacije Satri —Hrva e ispod Šari a glavice nalazi se škola, u kojoj se nalaze žandari, odnosno u blizini škole u nekim ku ama. Raspored oružja: kod crkve se nalazi teški baca , a ostalo oružje srazmjerno je podijeljeno prema rasporedu vojske. Okolnih utvr enja nema, sem u blizini popove ku e što se nalaze stari bunker i koji su donekle porušeni, kao i sjeveroisto no od crkve oko Buljaca i Malovana, a oko crkve i groblja imaju zidovi, od kojih vjerovatno da e neprijatelj davati otpora kao i iz ku a koje su od zida.

Naša brigada dobila je zadatak da osigura mostobran na Šeginu mostu, potpuno zavlada sa Potravljem, Satri em i da likvidira neprijateljski garnizon u Hrvacama.² Na lijevu stranu Cetine nalazi se X. brigada, t. j. u Biteli u, Vu ipolju i Dabru. U Koljanima (Perkovi i) i prema Ježevi u nalazi se Dinarski odred. U vezi gornjeg

N A R E U J E M O :

III. bataljon napaš e neprijatelja u selu Hrva e komunikacijom Zelovo—Hrva e isklju no Vu jak, zaklju no preko Pletikosi a ku a i Stipan i a ku a, koje se nalaze ispod ceste koja vodi od s. Hrva e za Zelovo, i likvidirati popovu ku u u kojoj se nalazi Štab doti nog garnizona, kao i posadu u istoj ku i. Za ovaj napad upotrijebiti dvije ete sa dva teška mitraljeza i protivkolskom puškom, a tre om etom, oja anom sa dva teška mitraljeza, zaposjesti položaj isto no od Vu jaka kod ku a Zori a i Kekeza, koja e imati zadatak da tu e neprijatelja koji bi bježao iz Hrva a i koji bi eventualno pružio pomo iz Sinja za Hrva e. Na istom mjestu presje i telefonsku liniju i po mogu nosti staviti barikadu na cesti. Od te ete jedno

² o rezultatima napada vidi dok. br. 92 i 128.

odjeljenje oja ano puškomitraljezom postaviti na Gaju (k. 531) koja e štititi zale a od Lu ana iste ete kao i itavog bataljona.

II. bataljon oja an sa baca em mina I. bataljona, kao i svojim baca em, napaš e neprijatelja sa sjeverozapadne strane, tj. preko Ra ana—k. 438 na sektoru komunikacija Hrva e—Zelovo zaključno i cesta Hrva e—Satri isključno. Likvidirati školu, odnosno ku e oko škole, u kojoj se nalaze žandari i ku e Šari a koje se nalaze ispod k. 438 i produžiti crkvi i, vezuju i se na cesti Hrva e—Zelovo sa snagama III. bataljona, likvidirati neprijateljsko uporište oko crkve. Baca e mina postaviti kod prvih ku a sjeverozapadno od k. 438 i tu i sa njima neprijateljska uporišta oko crkve, odnosno odakle neprijatelj bude davao najja i otpor kao i njegovo automatsko oružje i baca e, vode i ra una da se ne bi desilo da baca tu e po našim snagama. Sa baca ima i automatskim oružjem treba da upravlja Štab bataljona, s tim što ga privu i na takvo otstojanje, odakle može da dadne efikasno dejstvo.

I. bataljon sa svojom jednom etom, oja anom jednim teškim mitraljezom, napaš e neprijatelja s lijeve strane komunikacije Satri —Hrva e—Sinj, vezuju i se sa snagama II. bataljona na komunikaciji Satri —Hrva e ispod k. 438, iste i ku e i neprijateljska uporišta Buljci prema mlinici, tj. ku e Malovani i Mušteri i, a razumije se ku u Mušteri Bože i Petra Solde, u kojima je naglašeno da se nalazi razmještena neprijateljska vojska. Sa ostale dvije ete, oja ane teškim mitraljezima, zaposješ e položaj prema Maljkovu, i to na sektoru glavna komunikacija Potravlje—Koljani zaključno i Jasenja isključno. Zaposjesti k. 390, k. 538 i Gradinu (k. 804). Od k. 804 slati patrole prema Jasenju i Gnojna staja. Niukom slujanu ne dozvoliti neprijatelju ma kakve intervencije ili zaobilazjenja ka Potravlju. Sa etom, koja e napadati na Hrva e, treba da ide jedan od lanova Štaba bataljona.

IV. bataljon kad se povrati sa Vrdova do i e u selo Potravlje, u blizini crkve i škole. On e služiti kao rezerva i prijaviti se Štabu brigade. Nastojati da stigne, ako ga je ve smijenila X. brigada, za vrijeme akcije.

Po etak napada bi e danas, 20. tek. mj., ta no u 23 asa, t. j. ta no u to vrijeme treba da po ne borba na svim odsjecima. Zato e štabovi bataljona sve pripreme i podilaženja izvršiti blagovremeno, kako ne bi bilo zakašnjenja. Ne treba se

obazirati na vezu — je li koja jedinica prišla ili nije, nego svak da ide na svoj zadatak u određeno vrijeme i u određenom pravcu a, razumije se, i jednovremeno hvatati vezu sa susjedima. Neprijatelj po no i istura patrole koje se sigurno sukobiti sa našim snagama pri nastupanju, ali na to ne obrađati mnogo pažnje, nego u brzini likvidirati i produžavati određeni zadatak.

Štab brigade kreće se za **II.** bataljonom i u prvo vrijeme nalaziti se kod Alebića (k. 476), a odatle pomjeriti se prema Radanu i prema situaciji. Sve kurire slati u pomenutom pravcu.

Sanitet brigade nalazi se u selu Potravlju, u zaseoku Vunduši i u blizini crkve, gdje sve ranjenike upućivati, a referent saniteta Brigade dobiće naknadno naređenje za daljnju evakuaciju ranjenika.

Intendantura brigade nalazi se također u selu Potravlju.

Znaci raspoznavanja za dan 20. **I.** Sava—Sana, a borbeni Mejo—Muje.

Vidni znaci: puška u desnu ruku vertikalno i ustranu jedanput, a odgovor dvaput.

Napomena: Štabovi bataljona dobro će pripremiti ljudstvo i svakoj eti dati njezin zadatak kojega treba i mora da izvrši. Voditi strogo rauna da se borci ne nagomilavaju, nego da idu u streljačkom stroju koriste i dobre zaklone, potpomažu i automatskim oružjem i bez borbe nastojati da se prije na najbliže otstojanje i, po mogućnosti, ručnim bombama napasti neprijatelja, a ako neprijatelj primijeti to ranije, otvoriti na njega vatru iz automatskog oružja, a strijelci i bombaši najvećom brzinom da dojure do određenog cilja i u brzom energičnom napadu uspjeh će biti 100% sigurniji. Poslije prilaza i otvaranja vatre, ukoliko se ne bi momentalno uspjelo, baciti mine i sa određenih položaja neprijatelja odakle bude davao otpor, a sa teškim mitraljezima i automatskim oružjem isto tako otvoriti paklenu vatru i poslije toga izvršiti ponovni juriš i udar. Po likvidaciji neprijateljskog garnizona sve zarobljenike kao i zarobljeni materijal slati u selo Potravlje, obavještavaju i Štab brigade. Po završenom zadataku **III.** bataljon povući se na Vučjak i na komunikaciju koja vodi za Zelovo i držati Gaj (k. 531) sve dotle dok se ne izvrši evakuacija zaplijenjenog materijala kao i žita. **II.** bataljon povući se na k. 438 i zatvoriti pravac od komunikacije Hrvač—Satri do komunikacije Hrvač—Zelovo. Manje dijelove ostaviti u s. Hrvač, koji će detaljno izvršiti pretres svih kuća i pomoću obavještajnih oficira i vodiča koje dobijete, kao i drugih naših simpatizera. Štab **I.** bataljona isto tako poslije izvršenog zadatka povući se u visini **II.** bataljona, sa zadatakom: rušenje komunikacije i zaposjedanje iste sa teškim mitralje-

zima i protivkolskom paškom. Ukoliko osvane dan, a ovo se sve ne izvrši u potpunosti i neprijatelj iz Sinja bude nadirao prema Hrvacama, III. bataljon povla i e svoje dijelove prema Plešivici i na komunikaciju Hrvacima—Zelovo, prvenstveno obavještavaju i sve dijelove koji se nalaze u s. Hrvaca kao i van njih. Nastojati svim silama da se u toku no i izvrši odre eni zadatak, a u slu aju ako se ne izvrši, utvrditi se na zgodnim položajima oko s. Hrvaca i u samu zoru pomo u baci a ponovo napasti neprijatelja. II. i I. bataljon, t. j. eta I. bataljona, isto tako povu i e se i zaposjesti najzgodnije položaje iznad Hrvaca i ne dozvoliti mu nikakvu intervenciju prema Satri u.

Ovaj Štab potražio je vodi e od Komande mjesta koji poznaju taj sektor i ukoliko stignu, bi e vam upu eni. Njih trebate dobro iskoristiti prema dobivenim vam zadacima, a ukoliko ne stignu, bez obzira na to i i za odre enim zadatkom.

Snage I. bataljona, koje drže položaj prema Maljkovu, i dalje e ostati na istim položajima, ne dozvoljavaju i neprijatelju nikakve intervencije prema Potravlju kao i neko eventualno zaobilaženje od strane Otiši a preko padina Svilaje.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar,
Vojo Jankovi, v. r.

Na elnik Štaba,
Patrlj,³ v. r.

Komandant, major
Sava Kesar, v. r.

(M. P.)

Dostavljeno svima
jedinicama ove bri-
gade po kuriru
u 10.30 asova.

BROJ 49

IZVJEŠTAJ ZAMJENIKA POLITI KOG KOMESARA 9. DALMATINSKE BRIGADE 20. DIVIZIJE OD 20. SIJE NJA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O POLITI KOM RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE¹

CENTRALNOM KOMITETU K. P. J.

IZVEŠTAJ O STANJU I RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE
IX. DALM. BRIGADE XX. DIVIZIJE

U brigadu sam došao 7/XII-43. god.

Zajedno sa mnom došlo je još 9 partijaca Krajišnika, koji su upu eni od Štaba Divizije, za vojne rukovodioce u ovu brigadu. Prije nego što

³ Vladislav

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu CK SKJ — Beograd, reg. br. 1944/14.

sam ja došao u brigadi je bilo 56 partijaca, koji uopšte nisu živjeli partijskim životom, jer elije po jedinicama nijesu bile još formirane.

Prije moga dolaska održano je partijsko savjetovanje svih političkih komesara i zamjenika, koji su postojali u bataljonima i etama, a bilo je jedinica u kojima nisu bili određeni.

Odmah kad sam ja došao, održao sam sastanak sa zamjenicima komesara i komandira bataljona, gdje je bio prisutan i komesar brigade i tako se upoznao sa stanjem partije u brigadi. Izvršili smo raspored partijaca po jedinicama, što nam je omogućilo, da smo po svim etama i štabovima bataljona formirali elije i bataljonske komitete, također i eliju štaba brigade, a pošto u brigadnoj intendanturi, ambulanti, vodu za vezu i tehnicu imamo po jednog partijca, to smo od njih formirali prištabsku eliju. Sad partijska organizacija u ovoj brigadi broji 22 elije, koje imaju 91 član, među kojima 35 seljaka, 26 radnika, 18 intelektualaca i deset bivših inovnika i trgovaca.

Kandidata ima 56 sa kojima se je do sada dosta slabo radilo, jer nemamo toliko izgrađenih komunista, koji bi mogli sa njima planski raditi.

Članovi partije su većinom mladi, oni koji su stariji, obično su do formiranja brigade radili na terenu u pozadini, te se teško snalaze i prilagode radu u vojsci. Teorijska izgradnja kao članova tako i rukovodećeg kadra je na vrlo niskom nivou, a tako i borbenost, izuzev kod jednog malog broja koji su duže u našoj vojsci, dosta slaba. Obišao sam sve bataljonske komitete i neke od elija, po jedan ili dva puta, a posle toga održao ponovo savjetovanje sa sekretarima bataljonskih komiteta, u vezi sastanka divizijskog komiteta, koji je održan 28/XII-43, sa kojeg vam je zapisnik upućen, i problema koji se postavljaju pred partijsku organizaciju ove brigade. Posle održanog sastanka divizijskog komiteta, kod mene je došao rukovodilac divizije,² koji nam pruža potrebnu pomoć u podizanju partijske organizacije. Na sastanku div. komiteta predviđeno je, da se obzirom na slabu teorisku izgradnju održe predavanja pred partijskim aktivima po bataljonima: o stvaranju partije, teoriji partije, eliji i organizacionoj strukturi partije. Ove teme po elijama smo i mislimo da obradimo na taj način, što će se po predavanjima odrediti materijal sa kojim raspoložemo u vezi teme, proučiti po jedinicama pod našom kontrolom i sekretara bataljonskih biroa. Predavanje o stvaranju partije održao sam po svim bataljonima zajedno sa rukovodiocima politodjela, u prisustvu svih partijaca, kandidata i najboljih skojevaca. Partijski sastanci održavaju se obično svakih deset dana na po jedan radni i jedan vaspitni i pored ovih pokreta, a nastojimo da se održavaju što češće. Održe se po neki put i kratki sastanci, povodom pretstojećih akcija, na kojima se objasni važnost zadatka i kako treba da se drže partijci u njihovom izvršavanju. Na radnim sastancima obično se u koliko ima važnijih momenata govori o političkoj situaciji, podnosi izveštaj o radu partijaca po sektorima, diskutuje držanje drugova u izvedenoj akciji, kao i problemima koji se postavljaju pred jedinicu, postavljaju zadatci i t.d. Na vaspitnim sastancima su se proučavali članci iz Proletera 15—16, letak C.K.K.P.J., govor Staljinov,³ rezolucija ZAVNOH-a

² Milisav Luki

³ Milovan

i prora uju se materijal sa zasjedanja AVNOJ-a (govor druga Tita, rezolucija i odluke). Ovaj raniji materijal nije temeljito prora en, ve samo itan sa diskusijom, te se zbog toga mora ponovo proraditi. Sada se materijal obra uje na taj na in, što svi partijci prethodno pro itaju i jedan od njih pripremi referat koji održi na vaspitnom sastanku, poslije toga se razvija diskusija. Obzirom na slabu teorijsku izgradnju potrebno bi bilo da se pri štabu divizije obrazuje niži partijski kurs, o emu smo ve razgovarali i što e se svkako u initi. Poslije moga dolaska, u partiju je primljeno 25 lanova, a isto tako donošene su i nekolike kazne i to dva stroga ukora, jedan ukor i nekoliko opomena, što je bilo obi no zbog slabog držanja u borbi, a bilo je tako er i partijaca, koji su u borbama imali primjerno držanje, to smo ih pohvalili pred brigadom. Partija nije na visini i ne osje a se dovoljno u brigadi, ali obzirom na mjere koje su preduzete i to što emo primati one koji se budu isticali kao najbolji i najdisciplinovaniji borci u akciji, a isto tako kažnjavati i isklju ivati one koji se budu pokazivali slabi, uvjeren sam da e se stanje brzo popraviti.

SKOJ u brigadi broji 150 lana. Aktiva u jedinicama ima 21. Po svim etama, kao i pri štabu brigade postoji aktiv SKOJ-a. Postoje tako er bataljonski, kao i brigadni komitet. SKOJ je organizaciono dobro postavljen, ali se u brigadi vrlo slabo osje a, zbog toga, što se u borbama lanovi SKOJ-a, izuzev pojedinaca, ne razlikuju od ostalih boraca, tako ni u disciplini i urednosti ne odska u. Partijske elije nijesu ukazivale dovoljno pomo i skojevskim aktivima, ve su se više oslanjale na sekretare aktiva, koji obi no nijesu partijci, a smatrali su da je dovoljna kontrola partije preko sekretara bataljonskih komiteta.

Sada smo postavili pred partijskim elijama zadatak da svestrano potpomognu SKOJ, t. j. da odgovorni za rad po SKOJ-u u elijama pomognu u izdizanju skojevskih aktiva i da obzirom na to što se skojevci ne kandiduju na sastancima aktiva govore o partiji, te da se na taj na in najbolji skojevci pripreme za ulazak u partiju. U aktivima je izvršena podela rada po sektorima i sastanci se dosta redovno održavaju kako radni tako i vaspitni. Ja sam prisustvovao jednom sastanku brigadnog komiteta SKOJ-a, a isto i tre i lan politodjela obišao brigadni i bataljonske komitete. Opšte stanje u brigadi je slijede e:

Boraca po spisku ima 784, od kojih na licu 721.

Brigada je formirana poslije kapitulacije Italije od ljudstva sa trogirskog sektora, kada je ve ina njih mislila da je rat svršen i tako je u brigadu dospio veliki dio ljudstva koji je politiki bio nezainteresovan, a jedan dio njih je do tada služio ak i neprijatelju. Borbeno stanje, naro ito u I. i II. bataljonu je slabo, dok u III. i IV. donekle zadovoljava. Disciplina nije na visini, a koliko postoji više je kruto vojni ka, zasnovana na strahu dok svjesne samodiscipline ima vrlo malo. Moral kod ljudstva nije zadovoljavaju i, što se najbolje vidi po tome da je od 15/XII-43 do sada dezertiralo 12 boraca, od kojih je jedan uhva en i zbog toga što je prilikom bježanja napao na stražara streljan pred strojem. Slu ajevi dezerterstva pojavili su se naro ito prilikom prebacivanja za Bosnu, želja za morem, naime lokalni patriotizam, a tako i strah od Bosne prime ivao se je naro ito ranije, dok se sad manje toga osje a. Primje uju se, naro ito kada

ljudstvo nije dovoljno nahranjeno, pojave krahova, zalaženje po kućama i prodavanje pojedinih stvari za namirnice, što je posljedica niske političke svijesti.

U štabu brigade postoji saglasnost i sporazumjevanje po svim pitanjima, nema nikakvih nesuglasica ni razmimoilaženja. Jedino na elniku štaba bio je jugoslovenski oficir, kasnije kao domobranski bio čak na istom frontu i po povratku ovamo učestvovao u akcijama protiv N.O. Vojske. On kao bivši oficir ima prilično stručnog znanja, ali kao uvijek ima dosta nedostataka, naročite vrste, tako da se na njega teško može uticati, nema dobar odnos prema ljudstvu, prilično sitni čovjek, ali je dosta marljiv i koristimo koliko je to moguće njegovo stručno znanje i utičemo na njega u cilju otklanjanja tih nedostataka. Ostali članovi štaba odgovaraju na svojim dužnostima i štab kao cjelina ima dovoljno autoriteta i uživa prilično povjerenje kod boraca. Što se tiče štabova bataljona i oni također sa malim izuzecima zadovoljavaju. U I. bataljonu dosadašnji komandant, bivši jug. oficir, bio je kao takav zarobljen od Njemaca — pobjegao nakon pada Italije na putu za Njemačku i pristupio u našu vojsku. Nije odgovarao na dužnosti komandanta, jer se nije prilagodio našem načinu ratovanja, već se je držao više ranijih vojničkih propisa. Njega smo odredili za nastavnika na vojnom kursu pri štabu divizije, a za komandanta je došao dosadašnji komandant I. bataljona X. brigade, koji ćemo vjerovatno zadovoljiti jer je stari partizan. Komesar ovog bataljona je dobar i zadovoljava. Zamjenik komesara nema dovoljnog teorijskog znanja, ali je hrabar, odan i stari borac, te ćemo nadam se zadovoljiti s tim što ćemo mu se pružiti potrebna pomoć. Štab kao cjelina prilično zadovoljava. Komande četa nijesu na visini svojih dužnosti, te im se mora ukazivati stalna pomoć.

U II. bataljonu komandant je dobar vojničar i stari borac, pa obzirom na to da je ovaj bataljon najslabiji i što se nije dobro slagao sa komesarom prebacili smo ga iz IV., a komandanta II. poslali u IV.

Komesar u II. bataljonu je politički prilično izgrađen, ali je kao borac slab i njegov odnos prema borcima nije dobar, te ćemo, u koliko se ne popravi, biti prisiljeni da ga smijenimo. Zamjenik komesara je dobar, odan i hrabar, ali njemu nedostaje teorijskog znanja. Zamjenik komandanta je također dobar, te štab kao cjelina izuzev komesara je dobar. Komande četa (komandiri, komesari i zamjenici) izuzev pojedinaca nijesu na visini, te ćemo nekoga od njih morati da smijenimo.

U III. bataljonu komandant je dobar, komesar također prilično dobar, isto i zamjenik komandanta, ali zamjenik komesara je slab kao borac, neuredan i nema dovoljno autoriteta, pa ga moramo smijeniti sa te dužnosti i kazniti u partiji. Štab izuzev zamjenika komesara dobar je i uživa dovoljno autoriteta kod boraca. Komande četa u ovom bataljonu dosta su dobre.

U IV-tom bataljonu komandant, koji je do sada bio komandant II. bataljona, ne osjeća se sposobnim i sam zahtjeva da ga smijenimo, što ćemo morati i pored toga što je odan i dobar borac u partiji. Komesar je do formiranja brigade bio u O.K. za Trogir, radi prilično, ali borbenost njegova nije na visini. Komande četa u ovom bataljonu su dobre. Zam-

jenik komesara bataljona je odan, dosta hrabar i ima puno volje za rad ali mu nedostaje teorijskog znanja, tako er je do formiranja brigade radio na terenu.

Vodnici i vodni delegati (u koliko ovih postoji, jer ih u mnogim etama nema) nemaju dovoljno autoriteta kod boraca, kao ni desetari i ne osjeaju se kao rukovodioci dovoljno.

Vojni ki rad sastoji se u tome što je pri štabu brigade održan kurs za niže vojne rukovodioce, koji je trajao nešto više od 30 radnih dana, a kroz koji je prošlo 27 boraca. Ovaj kurs, iako ne u potpunosti, može se re i da je uspio. Na kursu je osposobljeno 6 komandira i zamjenika, a ostali za vodnike i desetare. Odmah po svršenom ovom kursu otpo eo je drugi, na koji smo uputili 31 borca, koji je odmah premješten kod štaba divizije. Komandanti bataljona održavaju sastanke sa svojim rukovodiocima, kojima esto prisustvuje neki lan štaba brigade (zamjenik komandanta ili na elnik). Sa borcima se tako er održavaju vojni ki asovi i izvode prakti ne vježbe, kojima tako er ponekad prisustvuje neki lan štaba brigade. U pogledu vojni kog podizanja naših jedinica, štab brigade ukazuje potrebnu pomo i to putem savjetovanja sa štabovima bataljona, kao i sa nižim vojnim rukovodiocima i dosta estim održavanjem vojnih asova, te obzirom na preduzete mjere i pored toga što je brigada mlada, a borci neiskusni vjerujem da e se stanje brzo popraviti.

Što se ti e politiki kog rada u brigadi, održavane su iako neredovno konferencije po etama i bataljonima, pored toga prora ivan je a bolje re i samo pro itan slijede i materijal: govor druga Staljina povodom 26 godišnjice, govor druga ilasa, rezolucija ZAVNOH-a i materijal sa drugog zasjedanja AVNOJ-a. Sav ovaj materijal je itan uz vrlo slabu diskusiju, bez ikakvih priprema i neplanski, tako da se taj materijal mora ponovo temeljito proraditi. Ostali materijal, Naprijed. Sl. Dalmacija i dr. nije sav ni pro itan pred borcima. O politiki koj situaciji je malo govoreno, tako da borci nisu dovoljno upoznati sa najnovijim doga ajima i pored toga što radio vijesti izdajemo dosta redovito i skoro sav materijal koji dobijamo umnožimo, tako da svaka eta dobije po jedan primjerak svega onoga što umnožimo. Politi ka je svijest boraca vrlo slaba, što se najbolje vidi po slu ajevima dezertstva, kra e, malodušnosti ijilabog drugarstva. Krajem decembra u ovu brigadu je došao za komesara Vojo Jaukovi , koji je održao sa komesarima bataljona i eta po jedan radni sastanak na kojemu im je izme u ostalog objasnio dužnosti politiki kog komesara, zatim jedan vaspitni na kojemu je obradio sa njima temu kakvih ima ratova, koju e zajedno sa komesarima eta, zamjenicima i delegatima obraditi politiki komesari bataljona i tako pripremiti bataljonske i etne konferencije za ovu kao i druge teme koje se budu obra ivale. Tako er je održao konferenciju u I. i II. bataljonu, na kojima je izložio politiki ku situaciju.

Mislim da e se eš im sastancima komesara bataljona i eta, kao i redovnim obilaženjem i temeljitim prou avanjem dobijenog materijala i eš im održavanjem konferencija i objašnjavanjem situacije podi i politika svijest boraca u brigadi. Kulturno-prosvjetni rad se uopšte skoro ne osje a iako postoje kulturni odbori i horovi po etama i bataljonima i

ljudstvo ima puno smisla za rad na tome polju. Otkad sam ja došao nije se davala niti jedna priredba, ma da su prije par puta davane. U nekim jedinicama izdaju se zidne novine, ali neredovno. Postoje analfabetski te-
ajevi, koji ni su dovoljno aktivni u likvidiranju nepismenosti.

Nastoja emo da aktiviziramo kulturne odbore, da oživimo ovaj rad i da mu se posveti više pažnje. U tu svrhu pokušava emo da organizujemo brigadni list. Sa pozadinom tako er skoro nije ništa ra eno, sem što je održana jedna konferencija i za idu u nedjelju zakazan zbor u selu Biteli u.

Sto se ti e ishrane, do posljednjih dana bila je dobra, ali posljednjih dana nije bila baš tako uredna zbog toga što se snabdjevanje sa hranom vršilo preko komandi mjesta i N.O. Odbora, koji nisu pokazali dovoljno razumjevanja u pogledu nabavke hrane za našu vojsku. Intendant radi sa puno volje, ali nema iskustva i ne snalazi se dovoljno zbog ega mu se ukazuje pomo u objašnjavanju njegove dužnosti i na inu snabdevanja.

Kako brigada tako i bataljonske komore dosta su dobro organizovane. Odje a boraca tako er je dobra, više od polovine boraca imaju engleska odijela.

Zdravstveno stanje u brigadi dosta je dobro, nema slu ajeva zaraznih bolesti i nastoji se da se isto a održava na visini. Citavo sanitetsko osoblje nema dovoljno stru nog znanja i ne zalaže se dovoljno za održavanje higijene, te je potrebna direktna intervencija i pomo štaba brigade.

Doktor (brigadni referent) je prili no slab stru njak i nema dovoljno smisla za organizaciju sanitetske službe. Postoje referenti saniteta po bataljonima, a tako po etama bolni arke i nosioci ranjenika.

Opšte je stanje u brigadi nezadovoljavaju e, ali obzirom na preduzete mjere i svestranu pomo štaba divizije i brigade, mislim da e se uskoro popraviti i da e brigada u potpunosti izvršavati zadatke koji se pred nju budu postavljali.

Obavještajna služba do prije kratkog vremena nije funkcionisala kako treba, ali u posljednje vreme dobro je organizovana i u glavnom zadovoljava.

U posljednjim borbama poginula su dva partijca i to: jedan zamjenik komesara ete i jedan vodni delegat. Nekoliko ih je bilo ranjeno.

Rukovode eg kadra nedostaje, ali nastoja emo da odaberemo i izdignemo potreban broj, jer pretpostavljamo da ga ne možemo dobiti sa neke druge strane, ve da ga moramo sami pronalaziti i stvarati.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

20/1-44

Drug. pozdrav
Zamj. politkoma IX. Dalm. N.O. Brigade
Vel.⁴ Radi evi (Veco), v. r.

Pro itao
17. II 1944. Cr.⁵

(M. P.)

⁴ Velimir

⁵ Sreten Zujovi -Crni, tada lan CK KPJ.

**DIREKTIVA ŠTABA OSMOG KORPUSA NOVJ OD 21. SIJE NJA 1941.
 PODRE ENIM JEDINICAMA ZA ČIŠĆENJE CETINSKE I KOSOVSKE
 DOLINE I PROMINE OD USTAŠA I ETNIKA¹**

Z A P O V I J E S T

Štaba VIII. Korpusa NOV Jugoslavije na dan 21. I. 1944. g.

Sekcija: Šibenik, Zirje, Knin, Split i Drvar

razmjer 1:100.000 jug. izrade

Stanje kod neprijatelja: U posljednje vrijeme osje a se veliki pokret neprijatelja na sektoru Dalmacije i na sektoru Jajca prema Dalmaciji. Po prikupljenim podacima neprijatelj je u posljednje vrijeme izvukao dvije divizije iz Dalmacije, koje su uglavnom otišle za Liku i prema Biha u.² Istodobno je neprijatelj skoncentrisao ja e snage prema obali, ve inom na južnom dijelu Dalmacije, radi okupacije otoka, te je do sada uspio da zauzme otoke Šoltu,³ Bra ,⁴ Hvar⁵ i Mljet.⁶ Neprijateljska koncentracija i dalje je na tome sektoru. U vezi odlaska dviju divizija za Liku i koncentracije neprijatelja na južnom dijelu Dalmacije, usmerene prema otocima, oslabljeni su u znatnoj mjeri neprijateljski garnizoni na sektoru srednje i sjeverne Dalmacije. Radi ovog slabljenja neprijateljskih garnizona, koji su djelomi no popunjeni sa doma im bandama i domobranima, nastalo je izvjesno kolebanje kod etnika i ostale doma e bande.

Neprijateljska kolona⁷ koja se je probila od Jajca, stigla je u Livno i sa svojim prednjim dijelovima prošla Livanjsko Polje do sela Grkovci. Neprijatelj još drži liniju Mliništa—Glamo —Livno i Livanjsko Polje. Namjere neprijatelja nisu nam poznate, ali prema izvjesnim podacima imao bi preko Knina da krene prema sjeveru.⁸ Nisu isklju ene ni druge

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 13-1/II, k. 517.

² Tokom prosinca 1943. povu ena je iz sjeverne Dalmacije glavnina 114. lova ke divizije radi sudjelovanja u operaciji »Ziethen« i zauzimanja Livna (vidi knj. 9, dok. br. 374), a po etkom sije nja 1944. god. ona je preko Like i Hrvatskog primorja otišla u Italiju. Podru je Knina, Zadra i Šibenika zaposjela je 264. pješadijska divizija.

Utoku prosinca 1943. godine iz srednje i južne Dalmacije povu ene su i snage SS divizije »Prinz Eugen«, preko Mostara za Sarajevo. Vidi knj. 9. Podru je od Omiša do Dubrovnika, poluotok Pelješac i otoke zaposjela je 118. lova ka divizija.

³ Vidi njema ku operaciju »Morgenwind II« za zaposjedanje otoka Šolte, dok. br. 33, 60, 311, 316, 319, 325, 354 i 445.

⁴ Vidi njema ku operaciju »Morgenwind« za zaposjedanje otoka Bra a, dok. br. 32, 41, 43, 60, 311, 316 i 354.

⁵ Vidi njema ku operaciju »Walzertraum« za zaposjedanje otoka Hvara, dok. br. 60, 64 i 354.

⁶ Vidi njema ku operaciju »Herbstgewitter III« za zauzimanje otoka Mljeta, dok. br. 43, 44 i knj. 9, dok. br. 316 i 371.

⁷ i ⁸ Rije je o privremenom dolasku u sjevernu Dalmaciju Prve brdske divizije i 92. motoriziranog puka. Vidi dok. br. 328, 332, 335, 336, 338, 341, 347, 348, 349, 372, 374, 376, 445, 526 i 527.

pretpostavke t.j. da će djelomično popuniti garnizone u srednjoj i sjevernoj Dalmaciji, koji su znatno oslabljeni ili da isti teren prema Drvaru.

Najvažnija etnička i ustaška uporišta u srednjoj Dalmaciji jesu Cetinska dolina, Kninska Krajina i Promina. U Cetinskoj dolini neprijatelj drži garnizone u Kijevu, jačine oko 150 ustaša,⁹ utvrđene u crkvi u samom mjestu i Vrliku, u kojoj se nalazi manji broj etnika. Zatim neprijatelj, odnosno etnici, imaju svojih domaćih bandi u selima Cetina, Civljane, Kosore, Koljane, dok se ustaše nalaze u selu Hrvacama kod Sinja. U Sinju nalazi se vrlo mali broj Nijemaca oko 100 do 150, a ostalo domobrani i ustaše. Linija Sinj—Livno napuštena je. Većina Cetinske doline raspoložena je neprijateljski prema NOB, sa malim izuzecima.

U Kninskoj Krajini nalaze se uglavnom etnička uporišta, čiji je glavni centar oko željezničke stanice Kosovo i u samom Kninu. Etnici kontrolišu sela Golubi, Vrpolje, Topolje, Biskupiju, Markovac, Ritanje, Miošić, Ramljane i Vrbnik. U samoj Kosovskoj dolini nalazi se Kosovska brigada, jačina od oko 500 etnika—bandita, koji su uglavnom okupljeni oko popa Đujića¹⁰ i koji predstavljaju najopasniju bandu u ovoj etničkoj grupaciji. U samom Kninu imade promjenljiv broj Nijemaca i oko 800 ustaša i domobrana i nešto etnika.

Na sektoru Promine ustaše drže sela Oklaj, Mratovo, Manojlovac, Roški Slap, Siveri i Drniš. U ovim mjestima imade ustaška posada jačine 100 do 150 ustaša,¹¹ izuzev Drniša gdje se nalaze jačine njemačke, ustaške i domobranske snage. Osim nabrojanih garnizona neprijatelj drži liniju Knin—Otrčani, s kojom svakodnevno saobraćaju i u ponekom selu na sektoru srednje Dalmacije imade domaće bande naoružane iz samog mjesta.

Opis i zadatak: Izbijanje Cetinske doline i sektora Promine, a zatim koncentrirano dejstvo prema glavnim etničkim uporištima u Kosovskoj dolini. Cilj ove akcije je razbijanje etničko-ustaških bandi na ovom sektoru, a naročito etničke grupacije oko popa Đujića, koja predstavlja najjaču grupaciju etnika na sektoru Dalmacije. Ovom akcijom također će se ispoljiti dejstvo na najvažniju neprijateljsku saobraćajnu liniju koja veže obalu sa pozadinom Drniš—Knin—Otrčani.

Naše snage: U akcijama učestvuju IX. Divizija sa dvije brigade, XX. Divizija sa tri brigade, XIX. Divizija sa dvije brigade i određeni sektori srednje Dalmacije.

Za izvršenje postavljenog zadatka

N a r e u j e m o :

IX. divizija, sastava ima za zadatak da napadne i likvidira neprijateljsko uporište Kijevo.¹² Istodobno da se osigura od Kosova i Knina na najzgodnijim položajima na liniji zapadne padine Kozjaka, Pakovo Brdo i Vršine. Po izvršenom ovom zadatku sa

dvije brigade, Glamočki i Grahovsko-peuljski i Dinarski odred, sa 5 teških bacača

⁹ i ¹¹ Dijelovi Sedmog ustaškog zbratara.

¹⁰ Momčilo Đujić, komandant Dinarske etničke divizije.

¹² Napad na ovo mjesto nije tada izvršen.

dijelom svojih snaga krenu e u pravcu Vrlike, sa zadatkom likvidacije sela Civljane i Kosore i pružanja pomo i dijelovima XX. Divizije za likvidaciju neprijateljskog uporišta Vrlika.¹³ Za svaku eventualnost treba se osigurati i na Kozjaku (Veli Vrh, k. 1103). Dijelove Grahovsko-peuljskog odreda treba upotrijebiti za dejstvo u pravcu Strmice i zaposijedanje Plešivice (k. 1125), sa zadatkom spreavanja neprijateljskog ispada preko Podinarja. Ostatak ovoga odreda zadržati kao jedan bataljon Glamo kog odreda na liniji Sajkovi —Grkovac—Grahovo, sa zadatkom kontrole tog pravca. Dinarski odred upotrijebiti po potrebi.

**XX. divizija, sastava
tri brigade i Grupom
srednje-dalmatinskih
odreda sa 5 teških
baca a**

sa dvije brigade napaš e i likvidirati neprijateljsko uporište Vrliku i osigurati put Vrlika—Drniš na najpodesnijem mjestu na liniji Orlova a (k. 1082), Maglaj (k. 1070), Kuni a (k. 1101), isturaju i pojedine djelove i dalje na zapad, ve prema zahtjevu samog terena. Istodobno e likvidirati sva neprijateljska uporišta dolinom rijeke Cetine, od s. Hrvace do Vrlike.¹⁴ Po likvidaciji neprijateljskog uporišta u Vrlici, produžiti dalje linijom Vrlika—Kijevo, sa zadatkom iš enja sela Civljane i Kosore i pružanja eventualne pomo i snagama IX. Divizije. Sa tre om brigadom zatvori e pravac Sinj—Vrlika na najpogodnijim položajima, im bliže prema Hrvacama, — sa dva bataljona, a sa druga dva kontrolisati liniju Prolog—Sinj, ukoliko ne stigne na taj sektor Mosorski odred, a ukoliko isti stigne, oba bataljona zadržati u rezervi na najpogodnijim položajima oko sela Biteli a. Dijelovi ove brigade ispolji e demonstrativno dejstvo u pravcu Sinja i okoline. Mosorski odred upotrijebiti za osiguranje i kontrolu linije Sinj—Livno, a Mose ki odred za dejstvo na liniji Sinj—Drniš. Trogirski odred ostaviti na osiguranju kanala, s tim da u blizini prostora kuda vodi kanal ne vrši nikakove akcije, da ne bi privukao pažnju neprijatelja na sami kanal.¹⁵

¹³ i ¹⁴ Divizija je izvršila pokret u cilju približavanja i napada na Vrliku, ali je on kasnije odložen. Vidi dok. br. 53, 77, 295 i 190.

¹⁵ Rije je o kanalu koji se protezao pravcem: Otok Vis—obala, izme u Rogoznice i Trogira preko Mose a i Svilaje do Dinare.

**XIX. divizija, sastava
tri brigade i Sjeverno-
dalmatinskom grupom¹⁶
sa 5 teških bacača**

Sa dvije brigade pre i e na isto nu obalu rijeke Krke, sa zadatkom likvidacije neprijateljskih uporišta Oklaj—Mratovo—Manojlovi,¹⁷ a ukoliko postoje mogu nosti, odnosno uslovi, pristupiti i likvidaciji Roškog Slapa.¹⁸ Jednu brigadu ostaviti na zapadnoj obali rijeke Krke, sa zadatkom da štiti odstupnicu preko rijeke i sa manjim dijelovima da demonstrativno djeluje prema Skradinu i Kninu sa zapadne strane rijeke Krke. Ukoliko stigne na taj sektor XIII. Dalmatinska brigada,¹⁹ a blagovremeno do e iz Like i VII. brigada,²⁰ onda sa cijelom Divizijom pristupiti izvršenju zadataka na sektoru Promine, a XIII. Dalmatinsku brigadu upotrijebiti za zadatak na zapadnoj strani Krke. Kninski odred postaviti na liniji Pa ene—Otri , sa zadatkom energičnog dejstva na tu liniju na najpogodnijim mjestima. Potrebne dijelove Sjeverno-dalmatinskog odreda upotrijebiti za održavanje kanala, a jedan dio i za ostale zadatke u duhu ovih akcija.

Izvo enje akcija

Postavljeni zadaci sa injavaju prvi dio izvršenja našega plana, dok bi drugi dio bio iš enje Kosovske doline sa energičnim dejstvom sa isto ne i zapadne strane u pravcu glavnog etni kog uporišta Kosovo. Prvi dio akcija mora se najenergiji nije izvršiti, bez obzira na sve poteško e, pa je zato potrebno izvršiti detaljne pripreme kako samog ljudstva za ove akcije, tako i koriš enje naoružanja i ostalih pomo nih sredstava. Svaka divizija, odnosno jedinica koja napada utvr ena mjesta, pripremi e kante eksploziva bar nekoliko komada, podešene za rušenje utvr enih zgrada. Njih treba upotrijebiti tamo gdje se neprijatelj ne može da likvidira ostalim naoružanjem. Sve ceste na sektorima koje obuhvata ova operacija, moraju se, bez obzira na sve, najdetaljnije porušiti svim mogu im sredstvima i svim mogu im raspoloživim vojnim snagama, a i uz pomo stanovništva iz obližnjih sela. Za rušenje cesta mora se unaprijed ta no predvidjeti plan i staviti u zadatak pojedinim jedinicama. Ceste moraju biti uništene na najpogodnijim mjestima. Poslužiti se sa prezidavanjem cesta, širokim prezidama širine

¹⁶ NOP odreda

¹⁷ O rezultatima napada na ova neprijateljska uporišta vidi dok. br. 51, 77, 78 i 296.

¹⁸ Na Roškl Slap izvršen je demonstrativni napad 23/24. sije nja. Vidi dok. br. 78.

¹⁹ O prebacivanju Trinaeste dalmatinske brigade sa otoka na kopno vidi dok. br. 60, 178 i 298.

po nekoliko metara i što gušim, zatim miniranjem i rušenjem svih mostova i propusta na cijeloj dužini odnosne ceste. Ispred prekopa do neprijatelja postaviti nagazne mine koje se mogu dobiti kod ovoga štaba. Na mjestu miniranja ceste, odnosno krajnjih prekopa prema neprijatelju, postaviti zasjede sa protukolskim oružjem, a na najvjerojatnijem pravcu neprijateljskog nastupa i teške bacače sa takvim planom vatre, da baca i tuku po dužini, a automatsko i protukolno oružje je bilo i kosom borbom vatrom. Za zauzimanje utvrđenih mjesta naročito pažnju skrenuti na plan vatre. Automatsko oružje mora biti tako postavljeno da omogućiti borcima neposredno povlačenje do neprijateljskih položaja. Teško oružje treba biti postavljeno što bliže neprijateljskim položajima. Prilikom upotrebe mina za rušenje zgrada, prethodno pripremiti jurišne odjele koje će u momentu eksplozije iskoristiti zabunu kod neprijatelja i izvršiti energičan juriš sa bombama, šmajserima i hladnim oružjem. Napadi moraju biti tako pripremljeni da se izvedu najenergije, sa svom silinom i nastupa i vatrenog dejstva. Gdje su jača neprijateljska uporišta na kojima bi se morali duže zadržati i dati žrtve za njihovu likvidaciju, ne ubravadati neprijatelja sa svih strana, nego mu dati mogućnost odstupnice u najvjerojatnijem pravcu njegovog odstupanja, s tim što će se na tome pravcu, dalje od samog mjesta borbe, postaviti jaka zasjeda, koja će sa ekatom neprijatelja i u jurišu sa bliskog odstupanja, potući ga jakim plotunskim vatrama. Nastojati likvidirati prvenstveno najjače neprijateljsko uporište, ili, u najgorem slučaju, ne dozvoliti da se iz ostalih manjih i slabije utvrđenih neprijateljskih uporišta skoncentriše u najjače uporište i time dovede u pitanje likvidaciju istoga. Ako se predviđene akcije ne završe uspješno u toku same noći, imade se pristupiti likvidaciji istih sve dotle dok se zadatak potpuno ne izvrši, izuzev ako se u međuvremenu pojave nepredviđeni tako ozbiljni momenti, koji 100% onemogućavaju uspjeh akcije. Pošto se je do sada pokazalo da pojedine starješine ili borci odstupaju sa položaja pri najmanjem otporu bez naređenja, potrebno je najenergije skrenuti pažnju svima starješinama i borcima, da će svaki onaj koji odstupa sa položaja bez naređenja, biti izve-

den pred sud, ako za to nema 100% opravdaju e razloge. Štabovi jedinica i starješine moraju da rukovode sa borbom sa mjesta odakle je to najpogodnije i da neposredno sami služe primjekom, a ne da prepuste borcu na položaju, a oni da se zavuku u ku e ili na neka mjesta, odakle uopšte ne mogu ni pratiti tok akcije, a kamoli utjecati na istu, kao što se je to do sada dogadalo. Snage IX i XX. naročito a i XIX. Divizije po izvršenju postavljenih zadataka postave dovoljno jake zasjede na pravcima kojima neprijatelj eventualno izvršiti protunapad. Ove pravce, odnosno zasjede, držati u najvećoj tajnosti, fortificirati, kamuflirati, stvoriti najbolji plan i, u slučaju nastupa neprijatelja, pustiti ga na najbliže otstojanje, žestokim plotunima i bombama razbiti i odmah izvršiti juriš, energično goniti neprijatelja. Ove zasjede ne smiju biti u vidu streljačkog stroja u rastegnutoj liniji, nego u vidu zaposjedanja sa jačim i zbijenim grupama na najvjerovatnijim pravcima, da bi se postigao što jači udarac neprijatelju. Ove zaposjednute tačke poveže se međusobno sa gušim patrolama. Jedinice moraju biti na vrijeme na svojim mjestima i tačke određeno vrijeme po etičkim akcijama. Nikakvi razlozi za zakašnjenje ne mogu biti opravdavajući i štabovi ne mogu biti uzimani na najstrožu odgovornost, jer se ove tretiraju kao neizvršene zadatke.

II. DIO

Po izvršenju prvog dijela zadatka izvršiće se najhitnije pripreme za drugi dio zadatka, za koji za sada dajemo uglavnom direktivni plan. Ovaj zadatak sastojao bi se u likvidaciji Kosovske doline, a ukoliko budu postojale mogućnosti i samoga Kosova. Ovaj zadatak izvršiće IX. Divizija sa svoje dvije brigade i sa jednom brigadom iz XX. Divizije pod komandom Štaba IX. Divizije. Ove tri brigade nastupale bi sa svojom glavninom preko s. Markovca, Kosovice i Orlića u pravcu željezničke stanice Kosovo, sa zadatkom likvidacije etničke bande u ovim selima i u povoljnom momentu izvršiti akciju na samo Kosovo uz saradnju snaga XIX. Divizije. Lijevo i desno krilo nastupalo bi preko Biskupije na liniju Kosovo—Knin i preko Miočica u pravcu Si-

veri a. Zadatak desnog krila bio bi rušenje ceste i pruge na liniji Knin—Kosovo, razbijanje neprijateljske pomoći koja bi od Knina pošla u pomoć Kosovu. Ovaj zadatak najlakše će se izvršiti aktivnim dejstvom prema samom Kninu. Ovo krilo mora se osigurati na koti Vršine 1009. Levo krilo ima zadatak presijecanja i rušenja ceste i pruge na liniji Kosovo—Drniš, sprečavanje neprijatelja da od Drniša pruži pomoć etnicima u Kosovu, osiguravajući se na svom lijevom boku od pravca Mu a. Ostale dvije brigade XX. Divizije ili bi se zadržale u rezervi, ili bi vršile napad i likvidaciju ustaškog uporišta Hrvaca kod Sinja, ili bi djelomično djestovale južno od Drniša. Za ovo će se blagovremeno donijeti zaključak, već prema konkretnoj situaciji.

Snaga XIX. Divizije po izvršenom prvom dijelu zadatka dejstvovao je, sa jednom svojom brigadom na Ramljane, zapadno od sela Kosova, sa zadatkom likvidacije toga sela, a zatim će saradivati sa snagama IX. Divizije u svrhu likvidacije Kosova. Sa lijevim svojim krilom dejstvovao je u pravcu Vrbnika i Ljubana, sa zadatkom likvidacije toga sela, a zatim će saradivati sa snagama IX. divizije u svrhu likvidacije Kosova. Sa lijevim svojim krilom dejstvovao je u pravcu Vrbnika i Ljubana, sa zadatkom likvidacije ovih uporišta, ukoliko za to postoje mogući nosioci. Presijeca se linije, t.j. ceste i pruge Knin—Kosovo i spojit će sa desnim krilom IX. Divizije radi zajedničke odbrane i zajedničkog dejstva u pravcu Knina. Sa dijelovima desnog krila pristupiće likvidaciji sela Siveri, ispitati mogući nosioci uništenja rudnika, prekidanje linija Drniš—Kosovo u sadejstvu sa lijevim krilom IX. Divizije. Sa drugim dijelom svoga desnog krila demonstrativno dejstvovati u pravcu Drniša i organizirati upornu odbranu od pravca Šibenika na najpodesnijim položajima.

Vrijeme izvršenja drugog dijela akcije

Po etak akcija drugog dijela javiće se putem radio-stanice nakon stvorene odluke koja će zavisiti o konkretnoj situaciji stvorenoj kod neprijatelja nakon izvršenja prvog dijela akcije. Potrebno je unaprijed predvidjeti ove akcije i u tom smislu vršiti pripreme i prigrotovljavati svoje snage.

Veza

Pošto je u pitanju kombinovana akcija sa više snaga koje su prilično neiskusne u kombinovanim akcijama, vezi treba posvetiti naročitu pažnju. Veza štabova divizija sa ovim štabom održava se putem radio-stanica i putem kurirske veze. U tu svrhu potrebno je da štabovi divizija radio-stanicu nose sa sobom i da im pod svaku cijenu omogućavaju rad za vrijeme akcije. Rad sa stanicama počinje u 6 sati ujutro, i to najprije sa XIX. do 7 sati, zatim sa XX. do 8 sati i sa IX. do 9 sati. U 9 sati imalo bi se opet po etički sa XIX. pa dalje istim redom, ukoliko se u toku prvog sata rada ne bi situacija izmjenila. Na in rada sa stanicama bi je isti kao i do sada. Radio-stanice je prekinuti rad sa ostalim za ovo vrijeme, ali ukoliko bude u me uvremenu slobodna, može raditi i sa ostalim radio-stanicama, sa kojima je do sada imala vezu. Kurirsku službu podesi je IX. i XX. Divizija, tako da svaki dan i svaku noć dobijemo dva puta izvještaje, t. j. četiri puta u 24 sata, a po potrebi i više. XIX. Divizija ispita je mogućnost kurirskih izvještaja i dostavljati iste svakodnevno. Štab Dinarskog, Grahovsko-peuljskog i Glamočkog odreda slati je izvještaje neposredno Štabu korpusa i štabovima najbliže divizije. Ostali odredi slati je izvještaje najbližem štabu divizije koja je ih, prema njihovoj važnosti, prenesti ovome štabu. Štabovi divizija povezuju se međusobno na najpodesnijim dodirnim tačkama sa susjednim jedinicama preko svojih jedinica. Štaba IX. i XX. Divizije može se povezati na sredokračnoj izmeci u s. Kosore i Vinali a, isto noć od kote 470, i zapadnim padinama k. 425 i na putu Vrlika—Kijevo kod s. Kostur. Isturene zasjede prema Kosovu povezuju se na koti 809, južno od sela Kneževi a, koju je držati desno krilo snaga XX. Divizije. U drugom dijelu akcija snage IX. i XIX. Divizije povezuju se na dodirnim tačkama. Da bi se unaprijed znalo gdje se nalaze snage koje jedinice, da je se znak raketom i to jednom zelenom i jednom bijelom, koji je znak dati snage IX. Divizije kada krenu sa položaja Biskupija, Markovca i Mao i a na liniju Drniš—Knin. Snage XIX. Divizije odgovaraju sa jednom crvenom i jednom zelenom kad u u u selo Ramljane, Vrbnik i pri ulasku u Siveri . Ovo je biti znak da se snage približuju jedne drugima i zatim treba upućivati

patrole radi hvatanja veze koje moraju biti oprezne i služiti se ugovorenim znakovima za no .
im se uhvati veza, štabovi koji komanduju do-
tim jedinicama iji su zadaci povezani, odmah
e se sastati radi kombinacije zajedni kog plana.
Po mogu nosti poveza e se i štabovi divizija.
Izvještaji koji budu slati, moraju biti kratki i
iscrpni. Izvještaji putem radio-stanice što kra i,
ali ipak moraju da obuhva aju najpotrebnije
elemente.

Po etak akcija

Ta an datum po etka akcija javi e se na-
knadno putem radio-stanice, pošto ga je sada
nemogu e odrediti radi poja ane neprijateljske
koncentracije koja je izvršena na sektoru Mli-
ništa—Livno—Livanjsko Polje, a ne zna se iz
kojih razloga. Potrebno je vršiti dalje pripreme,
tako da bi se moglo u povoljnom momentu brzo
pristupiti akciji.

Znaci raspoznavanja

Prvi dan akcije **Dinara** —• **Promina**, drugi
dan **Kundak** — **Kosovo**, tre i dan **Cijev** — **Ce-
tina**, etvrti dan **Sablja** — **Svilaja**, peti dan **Maz-
ga** — **Mosor**, šesti dan **Nož** — **Nin**, sedmi dan
Obara a — **Obrovac**, osmi dan **Visak** — **Vrlika**,
deveti dan **Opasa** — **Obrovac** i deseti dan **Kun-
dak** — **Krka**.

Ugovoreni znaci po no i: za prvu no 4—8,
drugu no 6—2, tre u no 12—5, etvrtu no
18—9, petu no 7—3, šestu no 14—8, sedmu no
16—1, osmu no 19—15, devetu no 12—6, de-
setu no 21—9.

ILI NA OVAJ NA IN!?

Ugovoreni znaci po no i: za prvu no 4-8,
drugu no 6-2, tre u no 12-5, etvrtu no 18-9,
petu no 7-3, šestu no 14-8, sedmu no 16-1,
osmu no 19-15, devetu no 12-6, deset u no 21-9.

Ugovoreni znaci po danu: za prvi dan par-
tizanka²¹ na pušci i dva kruga iznad glave, od-
govor partizanka na pušci i dva kratka podizanja
u vis, za drugi dan partizanka na pušci i jedan
podizaj u vis (dulji), odgovor partizanka na pušci
i jedan krug iznad glave, za tre i dan partizanka
na pušci i tri kruga iznad glave, odgovor parti-
zanka na pušci i tri kratka podizanja u vis, za
etvrti dan partizanka na pušci i dva kratka

²⁰ Sedma dalmatinska brigada Devetnaeste divizije nije tada došla iz Like. Vidi dok. br. 59.
²¹ Rije je o kapi.

podizaja u vis, odgovor dva podizaja u vis i jedan krug sa partizankom na pušci i za peti dan partizanka na pušci, jedan krug iznad glave i jedan podizaj u vis, odgovor partizanka na pušci, dva kruga iznad glave i dva kratka podizaja u vis.

Mjesto štabova

Štabovi divizija smesti e se na najpogodnijem mjestu, odakle mogu imati najbolju preglednost i utjecaj na akcije o emu e nas izvjestiti. Mjesto ovog štaba naknadno e se odrediti.

Ishrana

Ishranu jedinice vršiti na sektoru na kome se jedinica nalazi preko NO odbora, ukoliko je to mogu e i ukoliko isti postoje, a u banditskim selima od konfiskovanja imovine. Napominjemo da štabovi jedinica li no moraju posvetiti pažnju ishrani boraca koja mora biti dobro organizovana.

Sanitet

Štabovi divizija u svojim zapovijestima predividje e najpovoljnije mjesto za sanitetski punkt. Za sanitetski punkt Štaba korpusa i za našu bolnicu naknadno e se javiti.

Postupak sa zarobljenicima

Zarobljene etnike i domobrane koji se samovoljno predadu bez otpora, one za koje se ustanovi da nisu zlikovci i da nisu zaslužili da ih se strijelja, uvrstiti odmah u redove NOV. One za koje se sumnja da su se ogriješili o NOB ispitati i staviti pod vojni sud. Zarobljene Nijemce zadržat i izvjestiti njihova imena i jedinicu radi zamjene.

Postupak sa zaplijenjenom robom

Zaplijenjenu i konfiskovanu imovinu upotrijebiti za ishranu jedinica, a preostali dio pohraniti na sigurna mjesta i o tome obavijestiti ovaj štab. Izvještaj mora sadržati spisak cjelokupne konfiskovane imovine, uz naznaku šta je utrošeno, a šta je spremljeno.

Postupak sa stanovništvom

Sa nebora kim stanovništvom imade se najbolje postupati i politiki im objašnjavati ciljeve i zadatke NOB, iskoristiti svaki povoljan moment da se što više raskrinkaju etnici i ustaše, koji su povezani sa Nijemcima protiv NO vojske.

Napomena

U samoj borbi prema svima onim doma im banditima koji se sa oružjem bore protiv nas biti nemilosrdan. Treba nastojati da se neprijatelju zadadu što ja i udarci sa što ve im uništavanjem njegove žive snage. Pod svaku cijenu

sprijeđiti pljačku i dezorganizovano konfiskovanje imovine neprijateljski raspoloženih lica. Pitanje konfiskacije treba riješiti na taj način što se ona izvršiti kod onih lica u svakom selu, koji su najpoznatiji kao organizatori i istaknutiji vođe banda. Treba težiti za tim da se stvori pocijepanost u selu, t. j. da se odvoji selo od vođe. Zato je potrebno prema vođama i istaknutijim ličnostima koje drže selo u šahu, biti najnemilosrdniji, a prema ostalima postupati što ljepše ... Konfiskaciju mora vršiti unaprijed određena komisija, koju se sačinjavati tri člana od politički svjesnih drugova i koja će voditi tačan popis šta konfiskuje i od koga konfiskuje. Za tačnost ovoga uzima se na odgovornost štabovi dotičnih jedinica. Naravno treba skrenuti pažnju svima jedinicama na način konfiskacije i **ne dozvoliti da se pojedine jedinice zadržavaju na tome pitanju, radi čega bi trpio daljnji tok akcija.** Za vrijeme borbe ni jedan borac, odnosno jedinica, ne smije da se zadrži na konfiskaciji imovine itd.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar,
Kuko Ivo, v. r.

Komandant-
potpukovnik:
V. ²² *etkovi*, v. r.

Dostavljeno
na znanje:
Glavnom štabu NOV i POH;
na postupak
Štabu IX., XIX., XX. i XXVI. Divizije NOVJ i
Štabu mornarice NOV Jugoslavije.

Tačnost prepisa ovjerava,
Načelnik-
potpukovnik:
Kuprešanin,²³ v. r.

P. S. Zbog veće neprijateljske koncentracije na prostoru Glamočkog i Livanjskog Polja, čije namjere nisu poznate — tačan datum za početak akcije nije se mogao odrediti, ali će štabovi divizija razraditi zapovijest sa potrebnim štabovima, naravno držeći i sve u najvećoj tajnosti, i vršiti pripreme u duhu ove akcije, kako bi se moglo u vrlo kratkom vremenu, kad se za to ukaže povoljan momenat, preći na samu akciju.

²² Vlado

²³ Milan

**ZAPOVIJEST ŠTABA DEVETNAESTE DIVIZIJE OD 22. SIJE NJA 1944.
 PODRE ENIM JEDINICAMA ZA ČIŠĆENJE NEPRIJATELJSKIH
 UPORIŠTA NA PROMINI I ZA DEJSTVO NA PROSTORU
 GRACAC—OTRIC—SRB¹**

STAB
 XIX. DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE
 22. I 1944

GLAVNI STAB NOV I POHZ
 Broj 492, dne 5. II. 1944

Z A P O V I J E S T

(Sekcija Šibenik, Split, Knin 1:100.000)

Podaci o neprijatelju: Neprijatelj u posljednje vrijeme od 8. o. mj. vršio je pokrete sa ja im snagama iz Dalmacije u pravcu Like.⁸ Pokret je vršen iz pravca Sinja, Drniša i Knina prema Graacu i Gospiću, sa jakom motorizacijom. Tako er preko Obrovca neprijatelj je vršio pokret sa kolonom od 300 motornih vozila u pravcu Like.

U sjevernoj Dalmaciji neprijatelj je ostavio stalne posade uz obalu⁴ koje su poslije nekoliko naših zasjeda potpuno prešle u defanzivu i drže garnizone u kojima su se utvrdili. Prema podacima takvo stanje je na Promini, Kosovskoj i Cetinskoj dolini. Prominu su njema ke snage potpuno napustile, a garnizone drže ustaše, etnici, domobrani i žandarmerija. Liniju Knin—Graac—Gospić neprijatelj je dobro osigurao i upotrebljava je kao glavnu vezu izme u Like i Dalmacije.

Namjera neprijatelj u Dalmaciji, poslije izvršene njema ke ofanzive i iš enja, uglavnom su spre avanje prebacivanja robe preko otoka u unutrašnjost zemlje. Jedinice motomehanizovane divizije koje su u estvovala u ofanzivi⁵ neprijatelj je povukao iz Dalmacije i s njima sada vrši ofanzivu u Lici.

Raspored i ja ina neprijateljskih garnizona su sljede i:

Velika Popina: 180 etnika sa manjim brojem Nijemaca. **Su evi i:** dva voda Nijemaca. **Zrmanjski klanac—Otri :** 200 Nijemaca, 150 etnika. **Zrmanjska dolina:** 250 Nijemaca, 60 etnika. **Pribudi :** 40 etnika. **Plavno, Radljevac, Pa ene i Oton:** 250 etnika. **Pa ene:** eta Nijemaca stalno, a na prolazu ve i broj koji se stalno mijenja. **Žagrovi :** 80 etnika. **Knin:** jedan bataljon Nijemaca, 15 domobranska pukovnija (500 boraca), nešto etnika i ustaša. **Golubi :** 350 etnika. **Kosovska dolina:** oko 500 etnika.

¹ Prijepis originala (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 9/1, k. III.

² etvrtasti pe at Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske.

³ i ⁵ Rije je o povla enju 114. lova ke divizije. Vidi dok. br. 50, napomenu 2.

⁴ Obalu sjeverne Dalmacije držale su jedinice njema ke 264. pješadijske divizije.

Siveri : 50 žandarma i 60 ustaša. U **Drnišu**: jedan bataljon Nijemaca, oko 500 ustaša. **Trbounje**: 35 ustaša i 60 milicionera. **Vrbnik**: 40 etnika. **Okraj**: 50 domobrana i 5 ustaša. **Razvode**: 50 milicionera. **Mratovo**: 100 ustaša. **Manojlovi** : 100 ustaša. **Ljubo** : 20 domobrana i 10 Nijemaca. **Skradin**: 300 Nijemaca. etni ki logor **Bi ine**: 300 etnika. **Mokro Polje**: 20 Nijemaca. Stanje u Cetinskoj dolini nepoznato, dok prema zadnjim podacima u Vrlici i Kijevu ima od jednog voda do jedne ete Nijemaca, koja organizuje odbranu Cetinske doline, uz pomo Vrli ke etni ke brigade i seoskih ustaških i etni kih milicija.

Moralno stanje neprijatelja: Dobro u odbrani, naro ito Nijemaca. etnici i ustaše mnogo su otporniji i kuražniji u sadejstvu sa Nijemcima, dok su sami slabiji.

Pošto momentalno neprijatelj ne raspolaže sa motorizacijom i tenkovima u ve em broju, svoje akcije izvodi uz pomo i sadejstvo baca a i artiljerije, koju vrlo vješto upotrebljava, naro ito baca e, koje u velikom broju upotrebljava u svakoj akciji i kojima na neiskusne borce ja e moralno uti e, nego materijalne štete nanesene.

Naše snage: IX. i XX. Divizija (ukupno 5 brigada) isti e Cetinsku dolinu, a po zauzimanju iste dvije brigade IX. Divizije upaš e i produžiti iš enje Kosovske doline.⁶

XIX. Divizija, bez VII. i VI. Brigade, a oja ana sa XIII. Dalm. brigadom⁷ i Štabom Grupe Sjeverno-dalmatinskih odreda (pet bataljona vrši e iš enje Promine i štiti kanal za prebacivanje robe. VI. Brigada XIX. Divizije vrši iš enje banditskih uporišta na prostoru sjeverno od linije Zadar—Zemunik—Karin,⁸ a VII. Brigada XIX. Divizije sadejstvuje na prostoru Gra ac—Srb—Otri .⁹

Naš zadatak: U sadejstvu sa IX. i XX. Divizijom, a u isto vrijeme dok oni iste Cetinsku dolinu i Kosovo, o istiti Prominu i potpomo i iš enje Kosova, osiguranje kanala za prevoz robe sa otoka i izvršiti mobilizaciju na Promini i uspostaviti i osposobiti Odred koji bi se zadržao stalno na Promini.

U cilju izvršenja prednjeg zadatka

N A R E U J E M O :

**Stab Grupe
S.D.P. odreda**

sa Kninskim partizanskim odredom (ja ina dva bataljona) vrši e obezbje enje prijelaza na rijeci Krki kod ori eva mlina i prijelaza Krke kod Radu i a prema Marasovinama od mogu eg neprijateljskog dejstva od Knina, Pa ene i Mokrog

⁶ Ova operacija bila je odložena, jer su jedinice bile angažirane na spre avanju neprijateljskog prodora na pravcu Sujica—Livno—Sinj. Vidi dok. br. 50, 77, 78, 295 i 296.

⁷ O prebacivanju Trinaeste dalmatinske brigade sa otoka Visa na obalu i njenom privremenom dejstvu u sastavu Devetnaeste divizije vidi dok. br. 43, 60, 178 i 298.

⁸ iš enje Promine po elo je 23/24. sije nja. Opširnije o tome vidi dok. br. 77 i 78.

⁹ Rije je o sadejstvu snagama Operativnog štaba za Liku.

Polja. U toku noćnog posjete položaj na liniji Raduška Glava (k. 360)—Raduška, sa naslonom desnog krila na rijeku Krku, i to na sljedećem: U toku noćnog 23/24. I. u 24. sati izvršiti napad na uporište Mokro Polje i likvidirati neprijateljske snage, a po mogućnosti i Nijemce.¹⁰ Ukoliko napad uspije, jedan bataljon povući se prije zore i posjete određeni položaj, a sa drugim bataljonom uporno nastojati likvidirati ovo uporište. U zoru, bilo da se likvidira ili ne likvidira neprijateljsko uporište, i drugi bataljon povući se na odobreni položaj. Položaj organizovati za odsudnu odbranu, s tim da se predvidi predstražarni i glavni prihvatni položaj.

Predstražarni i glavni položaj fortifikacijski organizovati, s tim da svaki borac za sebe izradi zaklon, a za mitraljeska i p. mitraljeska gnjezda prema planu vatre kojega će urediti sam komandant, također izraditi zaklone.

Komunikaciju od Knina zapriječiti nagažnim minama protiv bornih kola.

Sa Sjevero-dalmatinskim odredom zatvoriti pravac od Knina prema Oklaju. U tu svrhu zaposjete i organizovati položaj na liniji: s. Marasovine—Bobodol—s. Luka. Organizacija položaja — kako je navedeno za Kninski partizanski odred, s tim što će postaviti nagazne mine na komunikaciju Knin—Ljuboti—Oklaj i Knin—Vrbnik'—Vu ipolje—Oklaj.

V. Brigada:

Upaše preko Krke na prominsko područje i likvidirati u toku noćnog 23. i 24. I. t.g. neprijateljska uporišta u Oklaju i Mratovu¹¹ i izvršiti osiguranje prema Drnišu i Skradinu. Napad na Mratovo i Oklaj izvršiti sa po jednim bataljonom, ojačanim bacačima. Sa jednim bataljonom osigurati pravac prema Drnišu, a jedan bataljon držati kao rezervu, čiju upotrebu predvidjeti, bilo da u toku noćnog pomogne napad na Oklaj ili Mratovo, odnosno u zoru da pojača zatvaranje pravca od Drniša.

Bataljone, određene za napad prije same akcije detaljno upoznati sa zadatkom, odrediti bombaše, jurišna odjeljenja i vatrene granice, tako da u slučaju jačeg neprijateljskog otpora bude zagarantovan uspjeh. Upotrebu bacača

¹⁰ Napad na Mokro Polje nije uspio. Vidi dok. br. 78 i 296.
U Vidi dok. br. 78.

iskoristiti u punoj mjeri i na to naročito obratiti pažnju, da borci steknu povjerenje u bacanje.

Komunikaciju od Drniša prema Oklaju organizovati za odbranu u što većoj dubini s naslonom na Prominu, samu komunikaciju zapriječiti na što većoj dužini, a prema izabranim položajima sa nagaznim minama, kombinovanim sa barikadama i aktivnom vatrenom odbranom.

XIII. Brigada

Pojavila se Zadarskim bataljonom Sjevero-dalm. odreda štiti se kanal Pakoštanje—Stankovci—Dobropoljci sa dva bataljona, jednim prema Biogradu, drugim prema Pirovcu, a sa bataljonom Sjevero-dalmatinskog partizanskog odreda (Zadarskim) zatvori se pravac Benkovac—Vrana. Sa dva bataljona štiti se prijelaze na rijeci Krki od pravca Roškog Slapa i Skradina. Pošto se nema podataka o neprijateljskim snagama na Roškom Slapu, Brigada se preko informativne službe na licu mjesta pokupiti podatke i u slučaju da na Roškom Slapu [budu] samo male snage neprijatelja, prema istome se ostaviti jednu etetu, a sa ostalim izvršiti napad na etetnički logor Bieline u toku noći 23. na 24. I. t.g. u 24 sata, a demonstrativno napasti i Roški Slap.¹² U zoru pojavila se na položaje ispred Roškog Slapa, odnosno Skradina za zatvaranje pravca prema predviđenim prijelazima na rijeci Krki i Kistanju. Sa nagaznim minama zapriječiti komunikaciju i prema Skradinu i prema Roškom Slapu.

Vrijeme napada:

Jedinice Štaba Grupe odreda i XIII. Brigada počinje sa napadom u 24 sata, a jedinice V. Brigade u 1 sat noći u 23. na 24. I. t.g.¹³

Na polaznim položajima za napad jedinice moraju biti jedan sat ranije, tako da se raspored detaljno izvrši, borci snaju na terenu i upoznaju sa okolicom.

Opća rezerva:

Za opću rezervu služi se dopunski bataljon u selu Kistanju.

Inženjerski bataljon:

Pripremi se nagazne mine protiv bornih kola i odrediti po dva izvježbana минера za V. Brigade, za Kninski odred, za Sjeverno-dalmatinski odred i Štab XIII. Brigade, koji se dati uputstva o načinu postavljanja ovih mina minerskim

¹² Vidi dok. br. 78, 296 i 298.

¹³ Zbog teškoća koje su iskrle prilikom prebacivanja preko rijeke Krke, napad na Oklaj i Mratovo počinje 4 sata kasnije. Vidi dok. br. 77 i 78.

vodovima ovih jedinica. Štabu V. Brigade dati 40 mina. Kninskom odredu 10, Sjeverno-dalmatinskom odredu 20 i 10 mina XIII. Brigadi.

Osim toga potpomo i e prijelaz jedinica na skeli kod Manastira Krke i obilježiti ga kod sela Radu i a i izvršiti tehni ko obezbje enje mosta kod ori eva mlina. Izradi e jedan splav, pored ovih stalnih prijelaza, koji e služiti kao rezervno mjesto prijelaza u slu aju ja eg neprijateljskog dejstva prema odre enim mjestima za prijelaz. Splav e izraditi na liniji Kistanje—Selo Mratovo. Da bi ovaj posao mogao izvršiti, štab Grupe odreda poja a e ovaj bataljon za 20 ljudi, koji e mu kasnije služiti kao podloga za inžinjerijski bataljon. Pripremiti alat i materijal kao i prevozna sredstva potrebna za ovaj rad.

Izvi anje i obezbjeenje:

Pored obezbje enja koje se vrši ranije postavljenim rasporedom, skre e se pažnja svim štabovima na izvršenje svih propisa obezbje enja — kako na maršu sa prethodnicima tako i na položajima sa pretstražama, oja anim danju izvidnicama i osmatra kim desetinama, a no u daljnjim patrolama.

Plan ure enja veze:

Glavni centar veze bi e u Kistanju, sa kojim e se sve jedinice za vrijeme operacija održavati vezu.

eta za vezu pri Štabu divizije:

Poveza e Kninski partizanski odred sa telefonskim kablom, a ukoliko postoji zra na linija na cesti Kistanje—Radu i , iskoristiti je, s tim da se prekine linija prema Kninu.

eta za vezu V. Brigade:

eta za vezu V. Brigade poveza e telefonskim kablom Štab brigade sa Štabom divizije, a ako iste e kabla povezati bataljone koji su u napadu. Ako ne iste e kabla, postaviti gusto relejne stanice od Štaba brigade do bataljona u napadu, preko kojih e dolaziti sva obavještenja i prenositi se preko telefona Štabu brigade, a Štab brigade dalje. Sa bataljonima na osiguranju prema Drnišu isto organizovati relejne stanice i kurirsku vezu, koja e donositi izvještaje do najbližeg telefonskog centra i izvještaje prenositi preko telefona.

eta za vezu XIII. Brigade:

Uspostavi e telefonsku liniju od bataljona koji su na osiguranju kod Roškog Slapa sa glavnim centrom veze u Kistanju, ukoliko ista ne raspolaže sa telefonskim materijalom, postaviti relejnu stanicu na više mjesta, preko kojih stalno slati izvještaje.

Sjeverno-dalm. part, odred:

Za vrijeme operacija Sjeverno-dalm. part, odred bi e dodijeljena radio-stanica, kojom e održavati vezu sa Štabom divizije i izvještavati O svakoj promjeni na sektoru. Sa bataljonom V. Brigade održavati e tijesnu vezu pomo kurira i relejnih stanica. Za vrijeme odašiljanja kurira slati kurirske patrole radi bolje sigurnosti, a po mogu nosti sa vodicom ili poznavaoцем terena.

Kninski part, odred obavještava e Sjevero-dalm. part, odred sa me usobnom kurirskom vezom o svim nastalim promjenama kod jednog l drugog.

Obezbjede enje od aviona:

Pošto se pojavljuju ponovno neprijateljski avioni, obratite pažnju na obezbje enje od neprijateljskog napada iz vazduha, kako u pokretu, tako i na odmoru i na položaju.

Ishrana i popuna municije:

Sjevero-dalm. part, odred primi e suhu hranu za dva obroka, koju e predi i iz intendanture ove divizije. Ishranu sa terena vrši e na dobrovoljnoj bazi, odnosno rekvizicijom i konfiskacijom.

V. Brigada primi e dva suha obroka iz intendanture ove divizije. Intendant stupi e u vezu sa lanovima O. K. Knin¹⁴ od kojih e dobiti ta ne podatke o narodnim neprijateljima kao i O mogu nosti i na inu ishrane Brigade na terenu.

XIII. Brigada poveza e se sa Kotarskim NOO l Komandom mjesta Kistanje, od kojih e prikupiti podatke o narodnim neprijateljima i na inu ishrane na terenu. Ukoliko se ne bi uspjela snabdjeti sa terena, Brigada e dio sledovanja trebovati od Komande mjesta Kistanje.

U slu aju konfiskacije i rekvizicije intendanti e podnijeti izvještaj o na inu rekvizicije,

odnosno konfiskacije, kao i o koli ini. Sav višak predace u intendanturu Štaba divizije. Prijevoz suhe hrane iz intendanture ove divizije izvrši e intendantura štabova brigada, odnosno Štaba Grupe odreda.

Popuna municije. Popuna puš anom, mitraljeskom i baca kom municijom vrši e se iz bojne komore ove divizije, koja e se nalaziti kod Šupljaje na rijeci Krki.

Sanitet:

Divizijski sanitetski punkt, hirurška ekipa, nalazi e se kod mlina u Šupljaji. Ranjenici e se odavde upu ivati u prihvatnu divizijsku bolnicu u Bijelini.

Brigadno previjalište XIII. Brigade nalazi e se u Smrdeljama, ranjenici e se upu ivati hirurškoj ekipi, itav brigadni sanitetski vod e se dodati kao poja anje nosiocima ranjenika bataljona koji napadaju.

Previjalište Kninskog P. odreda nalazi e se u Radu i u, ranjenici e se otpremati hirurškoj ekipi.

Previjalište Sjeverno-dalm. part, odreda nalazi e se u Puljanima. Ranjenike otpremati do hirurške ekipe.

Mjesta bataljonskih previjališta odredi e štabovi brigada (odreda).

Evakuacija ranjenih drugova vrši e se od etnih previjališta do bataljonskih, od bataljonskih previjališta do Divizijskog sanitetskog punkta (hirurške ekipe). Evakuaciju vršiti kolima ili konjima, a prije toga postarati se za nabavku dovoljnog broja konja i kola. Ranjenicima posvetiti što ve u pažnju prilikom transportovanja kao i ukazivanja prve pomo i, kao i svakog ranjenika snabdjeti propisnom ranjeni kom kartom.

Napomena: Za prijevoz ranjenika mobilizirati i civilno stanovništvo sa improviziranim nosilima, koji e stajati pod komandom referenta saniteta Brigade.

Borna kola:

Za odbranu od bornih kola minirati puteve nagaznim minama i izraditi barikade na pogo-

dnim mjestima. Ova mjesta izabrati tako, da ih neprijatelj ne može obiti i da budu pod vatrom, da ih neprijatelj ne može srušiti. Protuoklopne puške postaviti da tuku ove prepreke iz što je moguće veće blizine.

Fortifikacijsko uređenje položaja:

Pošto je akcija išta Promine trajati duže vremena, a moguće je intervencija neprijatelja sa pravca Šibenika, Drniša, Knina, Skradina i Mokrog Polja, jedinice određene za zatvaranje ovih pravaca utvrde svoje položaje što jače fortifikacijski, a za automatska oružja stvoriti plan vatre, urediti međusobno vatreno potpomaganje otpornih tačaka, flankirajućom vatrom. Pri fortifikacijskom uređenju položaja prvenstveno izraditi zaklone, a zatim po potrebi i vremenom pravce za saobraćaj po položaju i za izvlačenje i pristup sa i ka položaju. Naravno pažnju obratiti maskiranju zaklona.

Narodne odredbe:

Na položaje za odbranu neprijatelja pustiti na što bliže odstojanje, a zatim ga vatrom i udarom odbiti i suzbiti. U slučaju jačeg pritiska neprijatelja povlačenje vršiti propisno sa djelovima, uz međusobno potpomaganje, sa predstražom na glavnom položaju, nad kojim pod svaku cijenu zadržati i spriječiti neprijatelja da odsiječe jedinice sa lijeve obale rijeke, tj. da ovlada prijelazom preko Krke.

U napadu se koristiti iskustvom o zauzimanju utvrđenja i pripremiti alat za rušenje istih i upoznati borcu sa podilaženjem zgradama, pri čemu je najvažnije da se automatskim oružjem zaslijepi neprijatelja u utvrđenoj kući, za koje vrijeme bombaši, odnosno odjeljenja za postavljanje mina podilaze ka utvrđenoj zgradi. Pri ovome je najvažnije iznenadjenje, tj. u prvom naletu ako je ikako moguće iznenaditi stražara i uletjeti u zgradu, dok se posada ne snađe.

Znaci raspoznavanja:

Za 23, na 24. I. t.g. **Mirko — Marijan**
Za 24, na 25. I. t.g. **Poklopac — Promina**
Za 25, na 26. I. t.g. **Konopac — Kosovo**

Zarobljenici i plijen:

Zarobljenike slati u Štab ove divizije, a o plijenu dostavljati spisak.

Mjesto štabova:

Štab divizije nalazi se u Kistanju, štabovi brigada sa mjesta gdje se smjeste uputi se odmah kurire u Štab divizije koji je to no znati mjesto svoga štaba.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar :
Petar Babi s. r.

Komandant — potpukovnik :
Mi un Šaki s. r.

Dostavljeno:

na znanje: G.Š.H., VIII. Korpusu
na izvršenje: Štabu V. Brigade, VIII.
dalm. brigade, Štabu Grupe odreda,
Štabu Inženjerijskog bataljona, Kninskom
i sjev. D.P. odreda.

Za ta an prijepis jam i:
Na elnik Štaba:
T.¹⁵ **Bio i**, v. r.

(M. P.)

BROJ 52

**OBAVJEŠTENJE OKRUŽNOG KOMITETA KPH ZADAR
OD 22. SIJE NJA 1944. ŠTABU GRUPE SJEVERNODALMATINSKIH
NOP ODREDA O USPJEŠNOJ AKCIJI NA NJEMA KI GANIZON
U PREKU¹**

Drugarskom

Štabu Grupe Sj. Dal. Odreda

P o l o ž a j

Dragi drugovi!

Posljednjih dana uspješnom akcijom na njema ki garnizon u Preku,² zadani su teški gubici neprijatelju zbog kojih je morao kroz tešku borbu da evakuira svoje snage sa itavog otoka Ugljana. Ova uspješna akcija neobi no je mnogo podigla moral masa i postoje uslovi da se pre e na politi ku kampanju i na mobilizaciju, da bi se takvo raspoloženje održalo

¹⁵ Ton i-Ante

¹ Kopija originala (tipkanog na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 4/17, k. 1603A.

³ Vi i dok. br. 62, 64, 354 i 382.

mišljenja smo da bi se eta Sj. Dalmatinskog Part. Odreda koja ovdje djeluje zadržala još neko vrijeme jer bi tako bili ve i uslovi za široku mobilizaciju. Ukoliko se s ovim slažete bi e potrebno da se sa vaše strane izda hitno nare enje gore navedenoj eti i odredi njen zadatak.

Sa pismom druga politkomesara Sj. Dalmatinskoga Odreda koje se upu uje tome Stabu mi smo upoznati, jer nam je u tom smislu sa njegove strane dostavljeno otvoreno, ali nezastupamo mišljenje niti smo zauzeli stav nare enja prema jedinicama tog Odreda na otoku Ugljanu kako to po rije ima druga politi kog komesara proizlazi.

Drugarskim pozdravom:

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

22. I. 1944.

Okružni Komitet K.P.H.
Zadar

BROJ 53

**NARE ENJE ŠTABA DVADESETE DIVIZIJE OD 23. SIJE NJA 1944.
PODRE ENIM JEDINICAMA DA POSJEDNU LIJEVU OBALU CETINE
I SPRIJE E PRODOR NEPRIJATELJSKIH SNAGA NA PRAVCU
LIVNO—SINJ¹**

STAB
XX DVIZIJE NOVJ
23/1-44

P o l o ž a j

Prema zadnjim podacima neprijateljske snage² iz Livna i Livanjskog polja sa svojom glavnom i motorizacijom prebacuju se preko Vagnja za Sinj, a izgleda da odilaze dalje prema Kninu. U Livanjskom polju zadržala se je i dalje neprijateljska pješadija³ gdje logoruje u pojedinim selima na južnoj i sjevernoj strani Livanjskog polja. etni ki komandanti sa sektora Vrlike hitno su pozvani za Kosovo. Razlog ovome nije još poznat. Radi ovakve situacije jedinice ove divizije izvršit e sljede i raspored:

IX. Brigada: prebacit e se u toku no i 23—24. na lijevu obalu Cetine i posjesti položaje na liniji Dabar—Zasiok—Vu ipolje—Biteli , sa zadat-

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 7-1/1, k. 1029.

² Odnosi se na Prvu brdsku diviziju i 92. motorizirani puk. Vidi dok. br. 50, napomenu 7 i 8.

³ U rajon Livna stigao je 21. sije nja etvrti puk »Brandenburg« koji se 23. sije nja prebacio u rajon Knina. Vidi dok br. 337, 340 i 445.

kom zatvaranja svih pravaca koji preko Cetine i od Bilog Briga izvode prema Dinari. Jedan bataljon te brigade izbaciti u Bra ev Dolac gdje e služiti kao rezerva za eventualne zadatke, bilo prema Vješti a Gori bilo prema G. Koljanima. Dok se budu dijelovi Brigade prebacivali, jedan bataljon iste brigade sa intendantom izvršit e konfiskaciju neprijateljske imovine u selu Maljkovo, za potrebe jedinica ove divizije. Po izvršenoj konfiskaciji bataljon e u i u sastav svoje brigade. Bataljon, koji se nalazi prema Hrvacama, zadržati e se duže u toku no i i iš ekati prolaz bolnice ove divizije, nakon ega e se i sam povu i na lijevu obalu Cetine. Radi toga imati vezu u selu Potravlju, kako bi se mogao obavijestiti o nailasku bolnice.

Lijevo održavati vezu sa X. brigadom, desno sa Dinarskim odredom.

X. Brigada: sa dva svoja bataljona zatvorit e pravce eventualnog neprijateljskog nadiranja iz Livanjskog polja prema Dinari. Najve u pažnju obratiti na pravac Sajkovi —Gubin prema Vješti a Gori i Caprazlije— —Rujani prema Vrdovu. Sa jednim bataljonom zatvoriti pravac prema Vagnju i Trnovim Poljanama, a etvrti bataljon zadržavati u rezervi na Vrdovu. Brigada e ozbiljno shvatiti zatvaranje pravaca prema Livanjskom polju i svaki eventualni pokušaj neprijatelj, izbjivanja na Dinaru prije iti.

Povezati se sa Komandom mjesta Sajkovi , preko koje dobiti podrobna obavještenja o neprijatelju u Livanjskom polju. Po mogu nosti spreavati plja ku stanovništva od strane neprijatelja i nastojati da se reguliše snabdijevanje preko ove komande.

Prema najnovijem izvještaju neprijatelj iz Bastasa i Celebi a se povla i prema Livnu, dok u Sajkovi u i Gubinu i dalje se zadržava; u tim selima su prili no slabe snage ije se prave namjere ne znaju. Me u njima ima i domobrana. Ukoliko prilike budu povoljne i izgledi na uspjeh sigurni, može se izvršiti i napad na njihova logorišta u cilju iš enja.

Dinarski odred: i dalje e se zadržati na istim položajima i sa istim zadacima koje je Odred ranije dobio, tj. zatvaranje pravca prema Ježevi u i Vukovi a mostu. Skre e se pažnja da bi etnici u vezi nove situacije mogli izvršiti ispad prema položajima ovoga odreda, zato biti obazriv i svaki pokušaj energično suzbiti. Ne zanemariti i kontrolu sporednih pravaca prema Modrašu i drugi. Vezu održavati lijevo sa IX. brigadom.

Mosorski odred: svojim bataljonom koji se nalazi na ovome sektoru zadržat e se u Ko omanovim stajama, sa zadatkom kontrole i zatvaranja pravca prema Bilom Brigu i Trnovim Poljanama. Kontrolisati samu cestu Vaganj—Bili Brig i izvijestiti ovaj štab o mogu nosti postavljanja zasjeda.

Vezu održavati lijevo i desno sa IX. i X. brigadom ove divizije.

Mose ko-svilajski odred: prihvati e teže ranjenike divizijske bolnice i u toku no i 23—24 prebaciti ih preko Mose a do slijede eg odreda ka moru. Ovo prebacivanje ranjenika ozbiljno shvatiti i uložiti sve napore da se izvrši što savesnije i sa punim obezbje enjem. Poslije izvršenog prebacivanja odred e se zadržati na Ogorju ili Mose u, tj. kakva situacija bude na ovom sektoru Mu ke doline.

Ovaj odred e održavati stalnu vezu sa nama i obavještavati nas o situaciji.

VIII. Brigada: prema nare enju od ranije trebala se' je hitno prebaciti na Svilaju.⁴ Brigada e procijeniti situaciju pri svom pokretu, povezuju i se sa Mose ko-svilajskim odredom i izvršiti prebacivanje na Ogorje. Ukoliko situacija na Svilaii i Mu u bude takova da zadržavanje Brigade na terenu Svilaje bude rizi no, Brigada e se za izvjesno vrijeme zadržati na sektoru Mose a (Brštanovo—Nisko—Kladnjice).

Odmah po dobijanju ovog nare enja Stab brigade e poslati vezu sa stanjem u Brigadi i ostalim izvještajima koje treba dostaviti.

Štab ove divizije nalazit e se u Vu ipolju, zasjelak Podgradina.

Bolnica ove divizije smjestit e se u Podgradini.

Raspored snaga prema ovome nare enju izvršiti najdalje u toku no i 23—24 o. mjeseca.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

P. S. IX. brigada e pri svom pokretu na lijevu obalu Cetine ponijeti sa sobom što više municije za talijanske puške, mitraljeze i baca e.

Municija se nalazi na Ogorju. Ovo isto saopštiti i bataljonu X. brigade koji se sada nalazi na Ogorju. Jedinice IX. brigade koje se nalaze na mostovima prema Zasioku, Panju i Obrovcu sprije it e svako kretanje civila bez propisnih propusnica izdatih od komande mjesta. Ovo isto važi i za Dinarski odred.

Politkom :
SI. otsutan

Komandant :
*Vel.*⁶ *M. Kneževi*, v. r.

⁴ Brigada je tada djelovala na podru ju Trogira, a njeno prebacivanje na Svilaju trebalo je izvršiti u vezi direktive Štaba Osmog korpusa NOVJ od 21. sije nja (vidi dok. br. 50) i koordiniranim dejstvima Devete i Dvadesete divizije na pravcu Cetinske doline i Kosova. Jak neprijateljski garnizon u Mu u i pokreti njegovih snaga na komunikacijama Drniš—Mu —Klis, Mu —Sinj onemogu ili su tada njeno prebacivanje. Vidi dok. br. 10, napomenu 5.

⁵ Velimir

BROJ 54

**IZVJEŠTAJ ŠTABA GRUPE SJEVERNODALMATINSKIH NOP ODREDA
OD 23. SIJE NJA 1944. STABU OSMOG KORPUSA NOVJ O FORMI-
RANJU I ORGANIZACIONOM STANJU GRUPEI**

Stab
Grupe S. D. P. Odreda
Br. 41
23.1. 1944. g.

DOSTAVLJA ORGANIZACIONI
IZVJEŠTAJ

Stabu VIII. Korpusa NOV i POJ

U sastavu Grupe Sjev. Dalm. Bataljona² nalazi se Sjev. Dalm. Part. odred sa tri bataljona, koji su sastavljeni od tri pešadijske ete, Kninski partizanski Odred sa dva bataljona sa po tri pešadijske ete, Oto ka partizanska eta, Prominska partizanska eta i eta za vezu štaba Grupe.

Stab Grupe je bio nepotpun. Politi ki komesar drug Munižaba Milan, koji je bio imenovan za komesara ove grupe, ostao je na raspoloženju Divizije, tako da sama Grupa danas nema komesara. Iz sastava komesarskog kadra koji se nalazi u Grupi danas ne može niti jedan drug da zadovolji toj dužnosti. U Štabu se nalazi komandant, na elnik (nije još imenovan) i Inf. oficir. Referenta za vezu dobili smo pred par dana. Šefa otsjeka za v. v. u p.³ još nemamo a za postavljanje istog dali smo predlog da se imenuje drug Petar Ron evi sadašnji pomo nik komande šibenskog podru ja.

Ceta za vezu je tek sada u formiranju. Komandni kadar za istu etu za sada nemamo, kao ni nikakvih sredstava za vezu.

Štabovi Odreda i bataljona, kao i komandi eta sada su popunjenje, tako da su sada komande popunjenje sa svim potrebnim lanovima. Naoružanje kao i podjela oružja je izvršena.

Kod Odreda se još nisu formirali vodovi za vezu i vodovi prate ih oru a, pošto za sada ne raspolažemo sa težim naoružanjem.

Kod Štaba Grupe još nije organiziran pionirski vod i minerska desetina, ali je isto u projektu. U formiranju su šusterska, šnajderska i radiona za popravlanje oružja i pravljenje mina, koje e proraditi kroz nekoliko dana.

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) zaplijenio neprijatelj. Snimak u Arhivu Vojno-istorijskog instituta, arhiva njema ka, mikroteka NAV-N-T-314, OIm 563/1260.

² Omaška. Trebalo bi da stoji NOP odreda.

³ Vojne vlasti u pozadini.

Intendantura u Grupi do reorganiziranja nije ni postojala i ista je danas u organiziranju. Imamo nekoliko intendanata, a za na elnika intendanture namjeravamo predložiti druga Coli Milu dosadašnjeg intendanta Sjev. Dalm. Oto kog odreda.

Organizacija jedinica završit će se kroz koji dan.

Sanitet u jedinicama još nije organiziran, sama Grupa još nema referenta saniteta. U pojedinim bataljonima već postoji sanitet, ali kako je sada ne može da odgovori potrebama jedinica. Tako e ambulante pri Odredima nisu uspostavljene do danas, kako bi trebalo biti prema direktivi sanitet, ostsjeka Glavnog Štaba NOVH.

Za organizaciono stanje u Grupi možemo za sada reći da nije završeno i da grupa ne može ovakva kakva je zadovoljiti zadacima koji su postavljeni pred istu.

Obavještajna služba uopšte ne postoji u jedinicama i po istoj ćemo se odmah pozabaviti. Kadar za ovo nam je težak problem, dok informativna služba je donekle organizovana, ali ista ne može kakva je da zadovolji. Kadar za istu još ćemo moći riješiti.

Kroz neko vreme samo stanje u grupi će se popraviti i mi se otpočetkom raditi i mi se jedinice malo u vrste.

Veza na ovom djelu nije zadovoljavajuća, ali se organiziraju relejne stanice, pošte pri Komandi područja, a samo postavljanje zračne linije po elu se postavljati, dok rad na istoj zbog još neorganizovanosti jedinica za vezu ne može da se odvija kako treba.

Sam rad štaba Grupe bit će u mnogomu napred olakšan, samo je potrebno da nam se dodjeli komesar za grupu i da nam se pomogne po mogućnosti u koliko ima za obavještajnu službu. U koliko nam ne možete pomoći i u kadru za obavještajnu službu mi ćemo nastojati da tu stvar riješimo sami, samo nam nastojte poslati dobrog komesara.

Organizacija svih jedinica i ustanova u ovoj grupi bit će završena do 15. II. ove godine.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Komandant — major:

Sime Ivas, v. r.

**IZVJEŠTAJ ŠTABA GRUPE SJEVERNODALMATINSKIH NOP ODREDA
OD 23. SIJE NJA 1944. O BORBAMA PODRE ENIH JEDINICA U TOKU
PROSINCA 1943. GODINE¹**

ŠTAB
GRUPE S. D. P. ODREDA
23-1-1944
Br. 43

Operativni izvještaj
dostavlja

ŠTABU VIII. KORPUSA NOV I PO
JUGOSLAVIJE

Prije formiranja Štaba Grupe SDP Odreda,² u odsutnosti XIX. SD Divizije,³ odredi su izveli sljede e akcije:

Zadarski odred:

Dana 3. XII 1943 u 6 sati neprijatelj je napao jednu etu istoga odreda koja se nalazila u Polešniku i uspio da je izbac i sa njenih položaja. U toku istoga dana, izme u 3 i 4 no u, snage ovoga odreda napale su neprijatelja koji je bio zalogorovao u selu Polešniku.

Neprijateljske snage:

Neprijateljske snage koje su se nalazile u mjestu Polešniku bile su 100—150 vojnika — ustaša i etnika, naoružanih sa 2 minobaca a, 3 t. mitraljeza i 4 p. mitraljeza, ostalo puške.

Naše snage:

Dvije pješadijske ete i jedna mitraljeska eta svega 150 vojnika, naoružanje 4 t. mitraljeza i 3 p. mitraljeza, ostalo puške.

Tok borbe:

Naše snage napale su neprijatelja koji nije uspio u toku iste no i da se sredi. Našim jedinicama uspjelo je da za kra e vrijeme izbace neprijatelja iz samoga mjesta, dok zbog zakašnjenja jedne ete i nižeg komandnog kadra neprijatelju je uspijelo da uz pomo minobaca ke vatre i nad-

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 18-1/1, k. 517A.

² Stab Grupe sjevernodalmatinskih NOP odreda formiran je naredbom Štaba Devetnaeste divizije NOVJ od 6. prosinca 1943. godine. Vidi knj. 9, dok. br. 108.

³ Vidi dok. br. 21, napomenu 3.

mo nije vatre u oružju ponovo izbacili naše snage iz mjesta, sa vršenjem protiv napada.

Gubici neprijatelja:

Neprijatelj je imao 6 mrtvih i više ranjenih, dok na strani naših jedinica bilo je 1 mrtav, 1 lakše ranjen i jedna drugarica borac je nestala.

Plijen:

U ovoj borbi zaplijenjena je 1 puška. Sa strane naših jedinica nije izgubljeno oružja ni sprema.

Utrošak municije:

U ovoj borbi utrošeno je 740 metaka za t. mitraljez talijanski, za p. mitraljez talijanski 400 kom., za puške 320 metaka i 20 ru nih bomba.

II.

Dana 14. XII. 1944 neprijatelj je napao snage Z. P. Odreda⁴ koji se nalazio u Islamu Latinskom, zatekavši ih na obuci, a na osiguranju (predstraži) bio je jedan vod koji uslijed magle nije mogao da primijeti neprijatelja koji je dolazio, sve dok nije došao na daljinu od 1 km.

Podaci o neprijatelju:

Prije samoga napada nije se raspolagalo sa nikakvim podacima u vezi sa neprijateljskim pokretom u pravcu naših položaja.

Neprijateljske snage:

Neprijateljske snage koje su napadale, brojile su do 600 vojnika sa naoružanjem 4 t. mitraljeza, 30 p. mitraljeza, 8 šmajsera i ostalo puške.

Naše naoružanje:

Naoružanje naših jedinica: 5 t. mitraljeza, 2 p. mitraljeza i ostalo puške; brojno stanje — 112 vojnika.

Pravac napada:

Neprijatelj je napadao iz pravca Islama Gr kog i Latinskog sa širom fronta 600—700 met., tako da je streljaki stroj bio dosta gust, a neprijatelj je bio dosta u pijanom stanju.

Raspored naših snaga:

Raspored naših snaga bio je slijedeći: 1 t. mitraljez nalazio se na sjeveroistočnoj strani ceste koja vodi preko Islama, 1 t. mitraljez nalazio se

⁴ Zadarski NOP odred

na samoj cesti prema Islamu, a dva teška mitraljeza nalazila su se, i to 1 na crkvi, a 1 jugoistočno od crkve. Raspored snaga bio je: jedna eta i dva voda jugoistočno od crkve, a jedan vod na sjeveroistočnoj strani od ceste prema Podgradini.

Tok borbe:

U momentu nailaska neprijatelja primljena je borba na pomenutom položaju, gdje je neprijatelju dat otpor, ali pošto je neprijatelj bio nadmoćniji po naoružanju i broju, uspjelo mu je da odbaci naše snage i da zauzme samo mjesto Islam.

Neprijateljski gubici:

U ovoj borbi neprijatelj je imao 58 mrtvih i ranjenih; to se utvrdilo po tome što neprijatelj nije dozvolio nikome izlazak iz sela za 24 sata.

Naši gubici:

U ovoj borbi sa naše strane bilo je 3 mrtva, lakše ranjena 3 [..]⁵ zarobljena, od kojih su dva odmah oba eni u ustaše, a jedan u [..]⁶ prilikom neprijatelj je zaklao 7 civila Hrvata u selu Islamu.

[..]⁷ metaka za teški mitraljez talijanski.

[...]' i u materijalu:

Izgubljen je 1 p. mitraljez, iz razloga što je nišandžija ostao po [..]⁹ je poginuo prilikom povlačenja.

Utrošak municije:

U borbi je potrošeno 1350 metaka za t. mitraljeze, 800 za p. mitraljez, 430 za puške.

Za pohvalu:

Prilikom vođenja borbe naročito su se dobro pokazali kao hrabri borci I. mitraljeske ete Z. P. Odreda koji su tukli neprijatelja sve dok nije poeo da juriša, t. j. došao je na sasvim blisko otstojanje, tako da se može kazati da većinom neprijatelja potukli borci iz te ete, a naročito nišandžije, bivši italijanski vojnici, a sada partizani.

III.

Dana 20/XII. ov. god. jedna eta II. bataljona ZP Odreda vodila je borbu sa neprijateljem na položaju kod Polešnika kojoj je bio zadatak da uva jedan saveznički avion koji se spustio na taj teren, a u kome se spustio jedan saveznički avijator (poručnik). Toga istoga dana krenuo je neprijatelj sa 3 tenka i 5 kamiona i 100 pješaka u pravcu gdje je avion

⁵ o 9 Na ovim mjestima dokumentat je oštećen.

pao. Pošto se na položaju nalazila ta eta, ista je sa ekala neprijatelja i zadala mu ja i otpor. Neprijatelj je raspolagao tenkovima i odbacio je tu etu sa položaja. Poslije kratkog vremena prikupljena je ta ista eta i izvršen je protivnapad na neprijatelja koji se nalazio oko aviona. On je odba en sa tog položaja i nije dozvoljeno da taj avion razmontira.

U ovoj borbi neprijatelj je imao 4 mrtva i nekoliko ranjenih.

Na strani naše ete jedan lakše ranjen.

U borbi kao cjelina pokazala se ta eta dobro u vršenju protivnapada na neprijatelja.

IV.

Dana 16/XII. ov. god., u saglasnosti sa Štabom S. D. P. Odreda¹⁰ i Štabom Oto kog partizanskog odreda izvršen je napad na neprijateljski garnizon **evrske**,¹¹ u kome su se nalazili etnici i vršili razna nasilja i plja ku nad stanovništvom.

Istoga dana izvedena je akcija u kojoj su u estvovali I. i II. bataljon iz O. P. Odreda¹² i I. bataljon iz S. D. P. Odreda koji su sa injavali I. grupu Operativni otsjek.

Plan za napad:

Napad na samo mjesto evrske dobio je zadatak I. bataljon S. D. P. Odreda sa svoje tri ete, iz pravca Goši a, Nožica i Ležaji a, s tim da pret-hodno ispita nasilnim izvi anjem stanje i snagu neprijatelja u s. evrske.

Zadatak dviju eta iz I. bataljona O. P. Odreda da izvrši osiguranje iz pravca Kistanje na liniji Ze evo—D. Brdo na kotama 325, 342 i 369, sa zadatkom da ne dozvoli neprijatelju da do e u pomo etnicima koji su se nalazili u evrskama. Jedna eta iz istoga bataljona dobila je zadatak da osigura iz pravca Bribir na položaj Divi (k. 324).

Zadatak II. bataljona O. P. Odreda da osigura pravac od Benkovca i sela Rodaljice, na liniji: sa jednom etom k. 413 (Mijanca) i 364 kod Brguda da prije i svaki pokušaj neprijatelja iz pravca Benkovca.

Sa dvije ete da se osigura pravac na liniji Kožlovac, D. Lepuri i Ost. Lišane, te na tome prostoru zatvorile pravac u slu aju nailaska neprija-telja.

Plan za akciju:

Prema naprijed izloženom jedinice su pristupile izvršenju zadatka.

Tok borbe:

Dana 16/XII. ov. god. manji dijelovi koji su dobili zadatak da izvrše prikupljanje podataka o neprijatelju, došli su u manji sukob sa patrolom i tad je postepeno otpo ela borba u 12 sati navedenog datuma. Pošto je postojala vjerovatno a da bi neprijatelj mogao da izbjegne iz samoga mjesta, snage I. bataljona S. D. P. Odreda otpo ele su napad prije odre-enog vremena, približavaju i se samom mjestu do jurišnog odstojanja.

¹⁰ Sjevernodalmatinskog NOP odreda

¹¹ Vidi dok. br. 21, 511 i 512 i knj. 9, dok. br. 171.

¹² i 17 Oto kog NOP odreda

Ja im pritiskom naših snaga neprijatelj je poeo da napušta samo mjesto i da bježi u pravcu Skradina.

Ishod borbe:

Naše snage zauzele su samo mjesto na juriš i ovladale istim. U momentu kada se neprijatelj povlaio iz mjesta, jedan vod iz I. ete I. bataljona O. P. Odreda napao je neprijatelja bo no i tada je uništio više neprijateljskih vojnika.

Gubici neprijatelja:

U ovoj borbi uništeno je 10 do 15 neprijateljskih vojnika, dok ranjenih je bilo više.

Naši gubici:

U ovoj borbi naše jedinice imale su 1 mrtvog i 5 ranjenih drugova.

Plijen:

U ovoj akciji zaplijenjeno je 3 t. mitraljeza talijanska, 10 pušaka, 5—6000 municije za talijanske puške i mitraljeze, 600 kgr. kruha i ostalih namirnica, dvije etni ke zastave i arhiva Šibensko-splitskog etni kog odreda.

Dana 19. XII. I. Operativni odsjek dobio je u zadatak da napadne i razoruža etni ku posadu u selu G. Karin koja se sastojala iz 80—100 naoružanih seljaka koji su primili oružje od etni kog vo e Stegnaji a, sa zadatkom da brane selo, a naoružanje istih je bilo 2 p. mitraljeza i ostalo puške.

Plan za akciju:

I. Bataljon S. D. P. Odreda dobio je u zadatak da napadne i razoruža neprijateljsku posadu u G. Karinu, s tim da izvrši sebi osiguranje sa sjeverozapadne strane i sa južne strane, 1 vod da se postavi na osiguranje k. 562 (Goli), u pravcu Karina i Radeke, i sa jednom etom da pro isti selo Radeke, sa jednom da pro isti selo Coso, a jedan vod da se ostavi u rezervi bataljona, te u slujaju potrebe da pruži pomo jedinici koja napada samu školu sjeverno od Dmiovi a.

I. bataljon O. P. Odreda da pro isti selo Kunovac i Dra inu, a sebi da postavi obezbe enje na liniji Kom (k. 42) i Žedna Greda (k. 450).

II. bataljon da ostane u rezervi radi upotrebe u pravcu gdje bi se ukazala potreba.

Akcija je izvedena prema gore navedenom rasporedu i planu i zauzeta je škola, u kojoj je zarobljeno 15 naoružanih seljaka i ubijeno 3, ostali, pošto su se nalazili ve inom po selu uspjeli su da izbjegnu u pravcu D. Karina gdje se nalazio neprijateljski garnizon Nijemaca.

Prema direktivnoj zapovijesti Štaba Grupe S. D. P. Odreda br. 1, od 24/XII. 1943. god., Oto ki partizanski odred izveo je sljede e akcije na dodijeljenom rejonu.

Podaci o neprijatelju:

U okolnim selima na liniji Benkovac—Zemunik nalaze se neprijateljske manje posade naoružanih seljaka i sa njima ustaše ili etnici. Naoružanje i ja ina tih snaga mijenja se svakodnevno, te prema tome ne može da se ustanovi njihov stalni broj i naoružanje.

Naše snage:

Otoki partizanski odred koji je sastavljen od dva bataljona od po tri . ete koji broji 370 vojnika, naoružanje 11 p. mitraljeza, 5. t. mitraljeza, 45 šmajsera, ostalo puške.

Plan akcije:

II. bataljon Otokog partizanskog odreda dobio je u zadatak da razoruža neprijateljski garnizon Nadin sa zaselcima Versaljko, Ivkovi i, Batovi, Brzoi i Staro Selo, sa rasporedom snaga: jedna eta da izvrši osiguranje iz pravca Benkovca na prostoru kota sjeverno od sela Majstorovi a, Gradina (k. 266) pa do groblja sjeverno od Gradine. Jedan vod postavljen je na osiguranje izme u Nadina i Škabrnje, na k. 161, pa na jug — zapad prema putu koji vodi iz Nadina za Škabrnje. Jedna eta i jedan vod određeni su da izvrše napad na navedene zaselke na sljede i na in: druga eta, sa jednim vodom iz tre e ete, ima da napadne selo u vidu potkove od sjevera, jugozapada i juga.

Napad na samo selo i postavljanje svih osiguranja ima da bude gotovo ta no u 21 sat, u koje je vrijeme i otpo ela akcija koja se razvijala po predvi enom planu, sve dok nije neprijatelj uspio da se izvu e iz obližnjih zaselaka do zaselka Versaljko, u kome je dao gr eviti otpor brane i se iz ku a, iza zidova koji su više izgledali kao neko utvr enje koje nije se moglo da savlada, našto su se jedinice morale da povuku pred samu zoru idu eg dana.

Ishod borbe:

U ovoj borbi uspjelo je snagama II. bataljona da savlada sve zaselke sem Versaljka.

Gubici neprijatelja:

U borbi u navedenim zaselcima ubijeno je 10 neprijateljskih vojnika i više ranjenih kojih se broj nije mogao da ta no ustanovi. Od ubijenih je jedan vo a i organizator toga sela Versaljko Marinko.

Sopstveni gubici:

Tokom cijele borbe na strani naših jedinica bilo je dva druga ranjena koji su odmah otpremljeni u bolnicu.

Plijen:

U ovoj borbi zaplijenjeno je 7 pušaka i 500 metaka za iste, zarobljeno je 7 vojnika koji su dati na daljnja preslušanja Komandi zadarskog podru ja.

V.

Dana 29/XII. ov. god. II. Bataljon O. P. Odreda postavio je neprijatelju zasjedu na liniji izme u Benkovca i Zemunika,¹⁴ na prostoru od s. Raš-tevi pa do sjeverozapadnih padina Gradine (k. 266). Na istu zasjedu neprijatelj je naišao 29/XII. u 8 sati u jutro, kad je borba otpo ela.

Snage neprijatelja:

Neprijatelj je krenuo iz Benkovca za Zemunik sa 5 kamiona iza kojih se kretala pješadija (oko 150 vojnika) u pratnji istih. Po nailasku neprijateljskih kamiona otvorena je paljba na iste, a zatim je izvršen juriš. U momentu kada su se borci II. bataljona nalazili kod kamiona, neprijateljska pješadija koja se kretala iza kamiona napala je naše snage i tada su morali da prime borbu sa pješadijom, tako da su morali da zapale kamione, od kojih su se uspjela zapaliti dva kamiona.

Ishod borbe:

U ovoj borbi ubijeno je 25—30 neprijateljskih vojnika i puno više ranjenih. Mrtvi su ve inom ubijeni u jednom kamionu koji je bio pun vojnika te ih je uhvatila mitraljeska vatra, tako da nisu uspjeli da iza u iz istog, tako er je bilo i od samih pješadijaca koji su nastupali preko brisanog terena prema položaju III. ete II. bataljona.

Naši gubici:

Na strani naših jedinica jedan ranjen u prst od desne ruke prilikom paljenja kamiona.

Plijena nije bilo, tako er nije izgubljeno ništa od oružja i spreme.

VI.

Dana 29. XII. ov. god. tre a eta I. bataljona O. P. Odreda postavila je neprijatelju zasjedu na prostoru izme u Pirovca i raskrsnice puteva kod Crkve Sv. Petka na cesti Pirovac—Vodice.¹⁵

Neprijatelj je naišao sa biciklima u ja ini od oko 60—70 vojnika. Prilikom nailaska neprijatelja borci te ete pustili su neprijatelja na savim blizo otstojanje, tako da se neprijatelj nije mogao uopšte da sna e 1 da dade otpor. U toj borbi ubijeno je oko 40—50 njema kih vojnika i ostalo ranjeno sem što su oko petorica uspjeli da pobjegnu.

Na strani naših snaga bilo je svega jedan drug ranjen u ruku i desnu stranu grudnog koša.

Plijen:

U ovoj borbi zaplijenjeno je 2 p. mitraljeza (šarca), 1 mali tromblon, 2 njema ke strojnice, 3 puške, 1 signalni pištolj, 5 bicikla, 1200 metaka

14 Vidi knj. 9, dok. br. 369.

za šarce, 9 mina za tromblon, 10 signalnih metaka za zarobljeni pištolj, 1 pištolj 9 mm, 1 dvogled, nešto odijela i obu e. Jedan njema ki podoficir koji je tada zarobljen, predan je odmah Stabu XIX. Divizije, radi prikupljanja podataka o njihovoj vojsci.

VII.

Prema direktivnoj zapovijesti br. 1 od 24. XII Štaba Grupe S. D. P. Odreda izvedena je akcija na selo Škabrnje.¹⁶

Stab O. P. Odreda¹⁷ u saglasnosti sa O. K. K. P. H. za Zadar¹⁸ donio je odluku da se razoruža neprijateljsko uporište Škabrnje.

Podaci:

U neprijateljskom garnizonu Škabrnje nalazilo se oko 30—40 naoružanih seljaka koji su ve inom bili skloni da predaju oružje NOV.

I. Bataljon, sa pridatom jednom etom iz III. bataljona, dobio je zadatak da razoruža navedeno selo.

Plan za napad:

Tre a eta I. Bataljonja da izvrši osiguranje izme u Nadina i Škabrnje, jedan vod iz II. ete da postavi osiguranje od pravca Zemunika kod crkve Sv. Marije, jedan vod da postavi osiguranje prema Pletencu⁵ selu Prkosu.

VIII.

Sa ostale dvije ete da se izvrši opkoljavanje sela Škabrnje, a po izvršenju da pozove na predaju oružja.

Prema predvi enom planu akcija je i uspjela, tako da kod samog razoružavanja sela nije bilo nikakove borbe.

U selu je zaplijenjeno 35 pušaka koje su sami seljaci, koji su bili naoružani, predali.

U vremenu dok su se jošte naše snage nalazile u samome mjestu, naišao je jedan njema ki kamion sa 6 Nijemaca, na koje je otvorena vatra i tako onemogu io svaki pokušaj odbrane neprijatelju. Poslije jedan sat vremena nailazi 6 ustaških vojnika, te su pušteni na sasvim blizu otstojanje do osiguranja na položaju kod crkve Sv. Marije. Pozvani su na predaju, tako da su tih 6 ustaša pali u ruke I. bataljona O. P. Odreda.

Plijen:

U ovoj akciji je zarobljeno 2 Nijemca (1 narednik i 1 p. narednik), 6 ustaša koji su predani na daljnji postupak Štabu XIX. divizije.

¹⁶ Vidi dok. br. 20.

¹⁸ Okružni komitet KPH za Zadar

Od plijena uhvaćen je 1 kamion, 35—40 mina za sprengovanje, 43 puške, 1 strojnica njemačka, 3 pištolja, kao i 16.000 kuna koje su namene kod ustaša i predane su blagajni Štaba XIX. Divizije.

Sopstveni gubici:

U ovoj borbi sa Nijemcima poginuo je jedan drug kojeg je ubio jedan Švabo kad smo pokušali da damo otpor.

Neprijateljski gubici:

Ubijeno je 4 njemačkih vojnika koji su pokušali da bježe i da bi dali otpor.

Veza:

U svim dosadašnjim borbama veza nije zadovoljila, kako u samim strijeljačkim strojevima i među usobno jedinica sa jedinicom, do danas borci kao i sam komandni kadar iz ovih jedinica nisu shvatili važnost same veze.

Sanitet:

U svim do sada akcijama sanitet se je dosta dobro pokazao: svima ranjenima drugovima ukazana je pomoć na vrijeme i otpreman je u bolnice, ukoliko je vrsta rane zahtijevala.

Kritički osvrt na akcije:

Uzevši cjelokupne akcije, koje su izvođene, nije ni jedna izvedena kako je to stvarno po planu predviđeno, uz svaku akciju bilo je niz nedostataka koji se nastoje da otklone, ali pošto su jedinice mlade i neiskusne u borbama, pa i kod samog komandnog kadra nije još razvijena samoinicijativa i preduzimljivost. Borci još ne znaju da koriste momenat kada treba da se vrši juriš, ili da koriste svaki zemljišni predmet prilikom nastupanja po otvorenom prostoru, nemaju još te vještine u zauzimanju zgrada i pojedinih utvrđenja.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar

Komandant, major:
Šime Ivas, v. r.

BROJ 56

**IZVJEŠTAJ ŠTABA NERETVANSKOG NOP ODREDA OD 23. SIJE NJA
1944. ŠTABU GRUPE JUŽNODALMATINSKIH NOP ODREDA O BORBI
U BACINI¹**

STAB
Neretvanskog Part. Odreda
dana 23.1.1944.

Š T A B U
Grupe Južno-Dalmatinskih Partizanskih Odreda

P o l o ž a j

Dostavlja izvještaj
o borbi u Bacini.

I. — Po Vašem nare enju naša 2. eta izvršila je pokret u selo Ba ina sa zadatkom kojeg vidite u priloženoj zapovjesti.

Dana 21. januara t.g., neprijateljska kolona (Njemci)² u ja ini od 33 vojnika krenula je iz svog garnizona Plo e u Ba inu sa namjerom da i dalje plja ka selo. Naši borci koji su se nalazili u zasjedi na cesti kod Boškovi a a koja je zatvarala pravac Ba ina—Plo a stupila je u borbu sa neprijateljem.

II. — Naši borci iznenadili su neprijatelja otvorivši na istog vatru nanijevši mu osjetne gubitke. Neprijatelj je prihvatio borbu koja se nastavljala sa još ja om otpornoš u. Borba se vodila pola sata nakon ega je neprijatelju stiglo poja anje iz garnizona Plo e, u broju od 150 vojnika i jednog tenka, i jednog kamiona koji je vukao top. Usljed toga komanda naše ete bila je prisiljena da izvrši povla enje kako je predvi eno u priloženoj zapovjesti. U samom toku borbe naišli su savezni ki avioni i vršili bombardovanje luke Plo e, što je omogu ilo uspješno povla enje naših boraca.

III. — Borba je po ela 21. I. u 9 sati u jutro a završila u 10 sati.

IV. — U toj borbi neprijatelj je imao 6 mrtvih i 16 teže i lakše ranjenih.

V. — Naši gubitci u ljudstvu i materijalu iznosi jednog teže ranjenog.

VI. — U ovoj borbi je potrošeno 90 metaka od talijan. puškom. 60 metaka za strojnice i 55 komada metaka za jugosl. pušku.

VII. — U ovoj borbi istakao se je drug bolni ar Ribi i kao i cijela desetina koja je sa neprijateljem borbu vodila.

VIII. — Za kazniti usljed slabog držanja prema neprijatelju nemo koga.

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 1/10, k. 1617.

² Iz sastava 118. Iova ke divizije.

IX. — Akcija je bila dobro i organizaciono pripremljena jer se uspješno iznenaditi neprijatelja i nanijeti mu gubitke.

X. — Odluka i zapovjest povodom ove akcije naše je mišljenje da je bilo dobro.

XI. — Upravljanje i komandovanje u ovoj borbi od strane komande 2. ete bilo je dobro.

XII. — Vrsta vojske u ovoj borbi bila je pješadija koja je dobro upotrebljena. U ovoj borbi upotrebljeni su puško-mitraljezi, strojnice i puške.

XIII. — Komandno osoblje u borbi se je snašlo i pokazalo dobro.

XIV. — Oružje koje je upotrebljeno u ovoj borbi iskorišteno je dobro.

XV. — Odluke i narednja naših rukovodioca u toj borbi bile su umjesne i u skladu sa razvojem situacije na frontu.

XVI. — Iz ove borbe može se izvući i slijedeća konstatacija: Svaka akcija koja je smišljena i organizovano pripremljena a u kojoj se uspješno iznenaditi neprijatelja postiže svoj zadovoljavajući i rezultat. U ovoj borbi primjetio se nedostatak od strane komande ete, što oni nijesu uspjeli da u pravo vrijeme priskoče u pomoć svojim drugovima koji su vodili borbu i s tim omogućiti potpunu likvidaciju neprijatelja ili lakše i uspješnije povlačenje sa tog položaja. To naročito važi kad se uzme u obzir kako je neprijatelj brzo reagovao i skočio u pomoć napadnutoj koloni.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Pol. komesar:
Mili Urli, v. r.

Komandant:
S.³ Marevi, v. r.

BROJ 57

IZVOD IZ NAREDBE BR. 5 ŠTABA OSMOG KORPUSA NOVJ OD 24. SIJEČNJA 1944. O SEKTORIMA DJELOVANJA GRUPE NOP ODREDA U DALMACIJI¹

Naredba br. 5

Štaba VIII. Korpusa N.O.V. Jugoslavije na dan 14. I. 1944. god.

[...]

V. REORGANIZACIJA JEDINICA

U vezi sa postavljenim zadacima I. Dalm. Brigada ulazi u sastav XXVI. Divizije NOVJ. XIII. Dalm. brigada ulazi u sastav IX. Divizije NOVJ.

³ Stanko Marevi -Prpi

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 23/8, k. 529.

VI. SEKTORI DJELOVANJA GRUPA ODREDA

Radi lakše organizacije i rada Odreda prostor Dalmacije djeli se na 3 sektora. I. sektor obuhvaća Sjevernu Dalmaciju do linije Knin—Drniš—Rogoznica. Na ovom sektoru djelova e organizaciono i operativno Stab Grupe Sjeverno-Dalmatinskih Odreda. II. sektor obuhvata liniju od Knina—Drniša—Rogoznice na jug do linije Aržano—Zadvarje—Baška Voda. Na ovom sektoru djelova e organizaciono i operativno Stab Srednje-Dalmatinske Grupe Odreda. Na sektoru južno od linije Aržano—Zadvarje do rijeke Neretve djelova e operativno i organizaciono Južnodalmatinska Grupa Odreda. Svaka grupa odreda bi e odgovorna za svoj sektor u krugu postavljenih zadataka pred Štabove grupa Odreda.

[...]

Ova Naredba stupa odmah na snagu.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar:
Kuko Ivo v. r.

Komandant — Potpukovnik :
V.² etkovi v. r.

Dostavljeno na znanje:
Glavnom Štabu N.O.V. i P.O. Hrvatske
na postupak:
Štabu IX, XIX, XX i XXVI Diviziji NOVJ,
Štabu Mornarice N.O.V.J.
Štabu Glamo kog, Grahovsko-Peuljskog,
Livanjskog i Duvanjskog odreda,
Štabu Sjevero, Srednje i Južno Dalm.
Grupe Odreda.

Da je prepis vjeran originalu,
potvr uje
Na elnik —• Potpukovnik :

(M. P.)

**IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETE DIVIZIJE OD 24. SIJE NJA 1944. ŠTABU
OSMOG KORPUSA NOVJ O ODLASKU NEPRIJATELJSKIH SNAGA IZ
GRKOVCA I ODLASKU ETNIKA SA PODRU JA KNINA
U LIVANJSKO POLJE¹**

ŠTAB

IX. DIVIZIJE NOVJ JUGOSLAVIJE

24. I. 1944.

u 11,30 asova

ŠTABU VIII. KORPUSA NOVJ JUGOSLAVIJE

Prema izvještajima Ob. službe sa sektora sjevernog dijela Livanjskog Polja neprijatelj je ju er napustio Grkovce, odakle je jednom polovinom svojih snaga pošao u Bastase, a drugom u Kazance. Od motorizacije u Grkovcima imali su 4 tenka i oko 20 kamiona. Sada se u Kazancima otprilike nalaze njihove najve e snage od mjesta u Livanjskom Polju, jer im je tu i neka komanda.² Naredit emo odmah IV. Brigadi i bataljonu Glamo kog odreda da ovo provjere i da se primaknu neprijatelju, te da ne izgube kontakt sa njim ako oni ovo ve nisu uradili.

Štab IV. Brigade nas izvještava da se etni ke bande koje su od pravca Knina preko Dinare prešle na ovu stranu još 22. ov. mj.³ sada nalaze južno od puta Grahovo—Livno na prostoru izme u Dinare i Gnjata, a to je Bilobare—Arapova a—Mari a košare i Gavranuša. Odatle se patrole spuštaju no u u pravcu sela oko puta. Kad su naše jedinice ju er prekopavale put na prostoru Korita—Donje Peulje, oni su puškarali negdje u Bilobarama i Arapova i. Druga jedna grupa etnika okrenula je preko Gnjata na Kuke i spušta se u Grakovce i Crni Lug. Njih svega otprilike ima oko 150, od kojih je 100 iz ovih sela od Peulja do Grahova, pa se sada nalaze na prostori Bilobare, a 50 njih su Crnolužani i iz Grkovaca, pa se nalaze u blizini svojih ku a. Ob. služba je saznala od nekog druga iz Uništa (navodi da je partizan i dosta pouzdan) da je ovih dana trebala itava uji eva etni ka divizija da pravi ofanzivu u pravcu Bosne i da u ove krajeve upadne preko Dinare.⁴ A od jednog druga iz Cetine saznali su da se u Vrlici nalazi 200 etnika i 15 ustaša, a u Kijevu samo milicija otprilike njih 80.

etnike koji su 22. ov. mj. prešli preko Dinare na ovu stranu vodi i sa njima komanduje Markica Cu uz, etni ki razbojnik iz Gornjeg Peulja. On ima oko 150 etnika koji su naoružani sa tri puškomitraljeza, jednim teškim mitraljezom i jednim lakim baca em.

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. il2, k. 842A.

² Vjerojatno se odnosi na etvrti puk »Brandenburg«. Vidi dok, br. 337, 340 i 445.
³ i ⁴ Vidi dok. br. 85.

Mi ćemo odmah izdati naređenje Stabu III. i IV. Brigade da sa svojim dijelovima iz Marinkovaca i Donjeg Peulja odmah preduzmu išćenje prostorije južno od puta Grahovo—Peulje, a to je Gavranuša, Marija i košare, Bilobara do Arapova i Borove Glave.⁶ Za ovo će se moći koristiti kao putovoje i poznavaoici terena partizani iz mještanske straže sela Peulja.

Kad dobijemo izvještaj od Štaba IV. Brigade o pravom stanju na tome sektoru, kako u pogledu Nijemaca u Livanjskom Polju tako i u pogledu etnika, tj. etničkih bandi na padinama Gnjata i Dinare odmah ćemo vam javiti o tome stanju.⁶

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

(M. P.)

Komandant:
A? *Banina*, v. r.

BROJ 59

**IZVJEŠTAJ ŠTABA SEDME NO BRIGADE OD 24. SIJEČNJA 1944.
ŠTABU DEVETNAESTE DIVIZIJE O BORBI NA PLOČANSKOM
KLANCU¹**

ŠTAB
VII BRIGADE XIX DIVIZIJE NOVJ
24. januara 1944. god.

**ŠTABU XIX DIVIZIJE NOVJ JUGOSLAVIJE
OPERATIVNOM ŠTABU ZA LIKU**

Operativni izvještaj

Zapovješ u ovoga štaba od 13. januara 1944. godine, a prema naređenju Operativnog štaba za Liku,² ova brigada sa dva bataljona trebalo je da brani Pločanski Klanac, odnosno da na liniji Gračac—Medak aktivnim djelovanjem olakša izvršenje zadataka našim jedinicama na sektoru Gospi—Peruši—Otočac.³ Naknadnim naređenjem Operativnog štaba za Liku ova brigada trebalo je sa dva bataljona da osigura prijelaz ranjenih dru-

⁵ išćenje je poduzeto, ali su etnici neposredno prije toga napustili ovo područje. Vidi dok. br. 85.

⁶ Vidi dok. br. 75.

⁷ Ante

¹ Original (tipkan na pisanim stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 3/15, k. 1237A.

² Vidi Zbornik Vojnoistorijskog instituta, tom V, knj. 23, dok. br. 46.

³ i x? ¹ e S ¹ n i c e Operativnog štaba za Liku vodile su tada borbe protiv njemačke 114. lovačke divizije i ustaško-domobranskih snaga sa rajona Gospića. Vidi o tome Zbornik vojnoistorijskog instituta, tom V, knj. 23, dok. br. 91, 102, 103, 161, 162, 163 i 164.

gova iz Bosne za Liku,⁴ a sa ostala dva bataljona da djeluje na liniji Otri — Gra ac—Medak. Za izvršenje ovoga zadatka sa sektora Plo a povu en je III bataljon ove brigade i preba en u Mazin, dok sa linije Gra ac—Otri , tako er u Mazin, preba en je IV bataljon. Na Plo anskom Klanacu, odnosno na liniju Gra ac—Lovinac, ostao je djelovati II bataljon ove brigade. Dijelovi I bataljona vršili su rušenje komunikacije Gra ac—Bruvno—Lapac na prostoru Vodena Glava. Ostali dijelovi I bataljona nalazili su se u Dalmaciji.

18 ovoga mjeseca od Štaba II bataljona ove brigade dobili smo izvještaj da je u Lovinac stiglo oko 500 do 600 ustaša, gdje su i preno ili. Na osnovu izvještaja Štab brigade odložio je akciju koju je bio za 19 januar t.g. predvidio Štabu II bataljona. Istovremeno, nare eno je II bataljonu da sa svojim dijelovima zatvara Plo anski Klanac i da ne dozvoli neprijatelju upadanje na oslobo enu teritoriju.

Za odbranu Plo anskog Klanca II bataljon ove brigade zauzeo je sljede e položaje: sa jednom etom zaposjeo je k. 661 i k. 728, drugu svoju etu postavio je, i to dva voda na k. 733, a jedan vod na k. 934 (Gostuša V.). Tre u svoju etu postavio je na Koma u (k. 1180) i Komi (k. 1028). Svakoj eti pridato je po jedno mitraljesko odjeljenje; protukolni mitraljez i teški baca imali su položaj na k. 728. Prelazi i mostovi na Jadovi bili su uništeni. U samom Klanacu put je porušen i miniran sa nagaznim minama. Jedinice su blagovremeno zauzele položaj i do 11 sati 19 januara t.g. nisu primije ni nikakovi neprijateljski pokreti u pravcu naših položaja od strane jedinica II bataljona. Ovo je dalo povoda štabu II bataljona da donese zaključak da neprijatelj ne e vršiti napad.

Oko 12 sati 19 januara t.g. neprijatelj je primije en da nastupa u dva pravca, i to: 1-vi i glavni pravac neprijateljskog napada bio je glavnim drumom od Lovinca prema Gor. Plo i. Drugi pravac neprijateljskog napada bio je sedlom izme u Kukavca (k. 984) i Troure (k. 1234), radi zauzimanja ključa Plo anskog Klanca, k. 934 (Gostuša V.). Napad je izvršen sa oko 1200 do 1500 neprijateljskih vojnika, od kojih je glavnim pravcem napada kretalo se oko 900 do 1200, a pomo nim pravcem napada oko 300 neprijateljskih vojnika. Napad neprijateljske pješadije potpomognut je sa 3 topa, 2 teška baca a i sa 3 tenka.

U prvim momentima neprijatelju je uspjelo da bez borbe ovlada ključem Plo anskog Klanca, k. 934 (Gostuša V.), jer se je vod koji je bio na Gostuši povukao zbog iznena enja. Dalji pokret neprijatelja, radi zauzimanja ostalih položaja za ovla ivanje Plo anskim Klancem, bio je usporen i uko en otporom kojeg su davali borci II bataljona. Neprijateljska artiljeriska i minobaca ka vatra bila je neobi no jaka i koncentri no tukla sve naprijed navedene položaje.

Prvi izvještaj da je neprijatelj napao na Plo anski Klanac, Štab brigade dobio je oko 13 sati. Drugi izvještaj o padu položaja na Plo anskom Klanacu, Štab brigade dobio je tek u 22 sata 19 ovog mj. U me uvremenu prekida telefonske veze izme u Štaba brigade i Štaba II bataljona ove brigade ovaj štab preko Komande mjesta Lovinac interesirao se je o stanju situacije

⁴ Rije je o ranjenicima koji su prevoženi u sjevernu Dalmaciju i na otoke, a zatim brodovima u Italiju, radi lije enja u saveznim bolnicama.

na Plo anskom Klanacu i dobio je odgovor da se II bataljon nalazi na svim ranije zauzetim položajima i da se dobro drži. Ovo je dalo povoda Stabu brigade da donese zaključak da je ovaj neprijateljski podhvatao lokalnog karaktera, naime da je bio izvršen radi pljačke. U vezi toga donesena je odluka da se II bataljon smijeni sa položaja sa IV bataljonom ove brigade, koji se je tada nalazio u Mazinu, Mandića i Dragića, uslijed zamorenosti ljudstva II bataljona zbog ovih borbi i marševa prethodnih dana. Bataljon je na odmor trebao biti smješten u s. Komi, odakle bi ujedno zatvarao pravac neprijateljskog vjerovatnog napada između Komića (k. 1028) i Komača (k. 1180). IV bataljon u tom slučaju držao bi sve ostale položaje za odbranu Plo anskog Klanca. IV bataljon upućen je iz Cerovca na zadatak u 17 sati 19. ov. mj.

Po dobivenom drugom izvještaju (u 22 sata 19. I. 1944 g.) od Štaba II bataljona o povlačenju bataljona sa k. 934 (Gostuša V.), te k. 733, k. 728 i k. 661, te zauzimanja položaja na k. 794 (Lipac Vrh) i k. 727, ovaj štab donio je odluku da sa II bataljonom pored k. koje je on zauzeo nakon napuštanja naprijed navedenih, zauzme još i k. 867, dok sa IV bataljonom da brani desnu stranu Klanca, time što bi jednu postavio na zapadne padine k. 1093 prema Tušice, a sa druge dvije postavio ovoga bataljona da brani Komača i Komi. Izvještajem o stanju na Plo anskom Klanacu, novostvorenoj situaciji i donijetoj odluci, Štab brigade upoznao je Operativni štab za Liku. Međutim, Operativni štab za Liku nije se složio sa našom odlukom da Plo anski Klanac branimo pasivnom odbranom, već da sa oba bataljona izvršimo protivnapad i povratimo izgubljene položaje. Ovaj štab ponovo je razmotrio situaciju i donio odluku da sa zamorenim bataljonima nije moguće izvršiti uspješan protivnapad i neprijatelja izbaciti sa položaja, već je i dalje ostao pri odluci da brani Plo anski Klanac kako je naprijed iznijeto. Ovu svoju odluku stavio je na znanje Operativnom štabu za Liku, koji je našu donesenu odluku odbacio i ponovo naredio da se neprijatelj protivnapadom zbaciti sa Plo anskog Klanca, objašnjavajući i važnost tog položaja za nas. Štab brigade u tome momentu donio je odluku da sa II-gim bataljonom izvrši protivnapad na neprijateljske položaje na k. 660, k. 728 i k. 733, dok sa IV bataljonom da izvrši protivnapad na Gostušu i Kukavac, te zbaciti neprijatelja sa Plo anskog Klanca. Napad je bio predviđen u 5 sati 20-og januara 1944 godine. Narednje za napad izdato je preko telefona Stabu II bataljona, dok također izdato narednje za Štab IV bataljona trebao je da prenese II bataljon ove Brigade, pošto je IV bataljon bio na putu za Plo. Štab II bataljona ovo narednje po patroli trebao je uputiti u pravcu kretanja IV bataljona, tako da patrola bataljon sretno u kretanju. IV bataljon po dolasku u Komi, saznao je pravo stanje na Plo anskom Klanacu od strane II bataljona, koja je bila na Komi i Komača, kao i od obav. oficira ove brigade, koji je bio na putu za Štab brigade. Međutim, Štab ovog bataljona ostao je striktno pri narednju koje je dobio od Štaba ove brigade i obilaznim putem preko Srednje Gore uputio se je za Plo u radi smjenjivanja II bataljona, tako da patrola koja je nosila narednje za izvršenje protivnapada nije naišla na bataljon. Ovaj bataljon stigao je u Srednju Goru oko 3 sata, a narednje bataljonu za napad, pored već izdatog preko štaba II bataljona, izdato je oko 4 sata 21.

I. t.g. Bataljon u ovom momentu nije mogao sti i na zadatak radi izvršavanja povratnog napada u zakazano vrijeme, ve je mogao izvršiti posijedanje položaja za odbranu radi spreavanja daljeg neprijateljskog prodiranja u pravcu Udbine. U toku no i neprijatelj je napustio k. 728, što naše jedinice nisu iskoristile. Oko 9.30 sati 20. I. 1944 godine neprijatelj je, zapalivši Gor. Plo u i stogove sijena, po eo napuštati položaje na Plo anskom Klanacu, nakon ega su ete II bataljona krenule u napad i neprijatelju sprije ile potpunu paljevinu sijena i ku a u Gor. Plo i, gone i neprijatelja do k. 661. Gonjenje neprijatelja sa k. 661 izvršeno je jurišem II ete II bataljona.

Ispod ove borbe je sljede i: i ako akcija nije izvedena po planu, neprijatelju je sprije eno da izvrši paljevinu i plja ku D. Plo e, a tako er sprije ena je i djelomi na paljevina Gor. Plo e. Postavljeni ciljevi nisu postignuti naime nije postignuta potpuna odbrana Plo anskog Klanca, a time nije ni sprije ena paljevina Gor. Plo e. U ovoj borbi neprijatelj je imao oko 15 do 20 mrtvih i ranjenih. Od materijala nije zaplijenjeno ništa. Na našoj strani bila su 4 ranjena druga, od kojih je teže ranjen operativni oficir II bataljona, potporu nik drug Backov Mirko, za vrijeme gonjenja neprijatelja, jurišaju i na k. 661. Od oružja i sprema nije izgubljeno ništa.

Za vrijeme borbe utrošeno je 4800 pušanih i mitraljeskih metaka, 7 velikih i 3 male granate od teškog baca a.

U ovoj borbi li nom hrabroš u istakao se je operativni oficir II bataljona, drug potporu nik Backov Mirko, i desetar 2 ete II bataljona, drug Vitaz Jovo, Svi borci 3 ete II bataljona, i pored vrlo jake i neprekidne koncentri ne neprijateljske artiljerijske vatre i vatre iz teških baca a, ostali su stalno na položaju, te mislimo da ovu etu treba pohvaliti.

Kritički osvrt na akciju je sljede i: II bataljon nije pravilno izvršio zaposijedanje položaja kada je na klju Plo anskog Klanca, k. 934 (Gostušu V.), postavio samo jedan svoj vod koji nije bio u mogućnosti da brani položaj, tim više što nisu postavljeni nikakovi drugi dijelovi vojske na Kukavac, odnosno južne padine Troure (k. 1234) radi kontrole prijevoja izme u Troure, Kukavca i Gostuše, odnosno Gostuše i Kukavca, jedinih mogućih napadnih neprijateljskih pravaca na Gostušu. II bataljon, iako je znao da su u Lovincu zano ile ustaše, nije hvatao pomo u patrole kontakt sa neprijateljem, niti je k. 822 (Debeljak) iskoristio za istaknutu osnovnu ta ku zbog ega je bio iznena en, što je u mnogome uticalo na gubljenje položaja Gostuše bez borbe. Prekid telefonske veze izme u Štaba II bataljona i Štaba brigade prouzrokovao je u ovoj akciji najve i dio nepotpunog uspjeha naših bataljona. Iz razloga što se nije blagovremeno znala prava situacija na Plo anskom Klanacu, odnosno odbacivanje II bataljona sa položaja na Plo anskom Klanacu, nije odmah izdato nare enje IV bataljonu da zauzme položaje na Trouri, odnosno Koma i i Komi u, ili da zajedni ki sa II bataljonom izvrši povratni napad radi ponovnog zauzimanja izgubljenih položaja. Štab II bataljona nije preduzeo ništa da uspostavi ponovo vezu sa Štabom brigade, iako je u neposrednoj blizini imao telefon Komande mjesta Lovinac. Tako e nije poduzeo ništa da bude povezan sa etom koja je bila na Komi u i Koma i. lan Štaba bataljona koji je bio sa ovom etom slao je izvještaje po kuririma, mjesto da je slao

po patroli, tako da ove izvještaje Štab bataljona nije dobio. Telefonsko nareenje ovoga štaba Štabu IV bataljona upueno je od Štaba II bataljona preko stražara Komande mjesta Lovinac koji nisu svesrdno pristupili izvršenju datog im zadatka. Ovo nareenje trebalo je poslati po patroli iz sastava II bataljona. II bataljon u toku no i nije hvatao kontakt sa neprijateljem, zbog čega nije ni zauzeo k. 728, koju je neprijatelj u toku no i bio napustio. Za vrijeme gonjenja neprijatelj se nije u stopu gonio, niti su se pratili njegovi pravci odstupanja, tako da bataljon po završetku akcije nije znao da li se tko od neprijateljskih vojnika nalazi u Lovincu. Prenošenje ranjenika kod II bataljona nije bilo organizovano tako da se je tek po završetku akcije pristupilo ovome poslu, zbog čega ranjenicima nije blagovremeno ukazana druga pomoć. Štab IV bataljona u ovoj akciji bio je neinicijativan. Po dolasku u Komić i nakon saznanja pravoga stanja na Ploanskom Klancu, ostao je i dalje pri tome da izvrši nareenje Štaba brigade radi smjenjivanja II bataljona, umjesto da je samoinicijativno i u sporazumu sa Štabom II bataljona izvršio napad na Gostušu i Kukavac, i povratio izgubljene položaje, ili bar zauzimanjem padina Troure donio odluku da prije i neprijatelju dalje prodiranje u pravcu Udbine. Štab IV bataljona, koja je držala položaje na zapadnim padinama k. 1093, iako je vidjela da neprijatelj pali Gor. Plo i da odstupa, nije prešla u napad i pomogla goniti neprijatelja.

Radi rukovođenja akcijom Štab brigade uputio je svoga naelnika Štaba, poručnika druga Celića i Milana, u 13.30 sati 19. januara 1944. g. Međutim, isti je stigao na položaj 20.og januara 1944. godine u 9.30 sati, tako da nije rukovodio akcijom. Štab brigade, oslanjajući se na upućenog naelnika Štaba, nije više ni jednog svog čлана izaslao na položaj radi rukovođenja akcijom.

Galije teškog bacača nije bilo tačno.
Prilog lista gubitaka.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za politkomesara:
Ilija Mugoš, v. r.

Komandant-kapetan:
Ante Gvardiol, v. r.

(M. P.)

P.S. Na intervenciju Operativnog štaba za Liku na položaj 21 I 1944. g. otišao je komandant brigade sa jednim članom politodjela. Po njihovom dolasku u Ondić neprijatelj je bio napustio Plo i u.

BROJ 60

IZVOD IZ KNJIGE DEPEŠA ŠTABA DVADESETŠESTE DIVIZIJE ZA PERIOD OD 1. DO 25. SIJE NJA 1944. GODINE¹

Datum	^	Sadržaj depeše
		1944
1. I.	2	Br. 198. Milicu, ² tvoje gledanje na mogu nost odbrane Visa izgleda nam nerealno. Na otocima mi imamo i više od 3080 ljudi, ali ne boraca. Njihovo nastavljanje na Visu dovelo bi u opasnost da se ponovi Kor ula. ³ Na tvoje mišljenje da je efikasna odbrana Visa jedino mogu a samo tolikim angažovanjem savezni ke avijacije i mornarice, kojima e iskrcavanje onemogu iti borbu sa Njemcima na obali i na otoku, tamošnje jedinice nisu dozrele.
1. I.	3	Br. 199 — Ispitaj i izvesti kako je došlo do postavljanja interniraca na Kor uli i sa borbenim zadacima, kad je nekoliko puta nare eno njihovo prebacivanje.
2. I.	8	Štabu Divizije Br. 203. 2. I. Pripremite dve br. za što brže prebacivanje na kopno. Popuniti Trinaestu brigadu sa ljudstvom sa otoka na osamsto. Jedna vam brigada ostaje na otocima. Ako pre ete na sektor Sjev. Dalm., javite se preko stanice XIX. Divizije. Mili je dobio ta na uputstva za vas. J. ⁴ . ^s
4. I.	13	Štabu Korpusa Na Bra u i Šolti ostavljena 2 bataljona odreda — ukupno 400 boraca. Na Hvaru XI. brigada sa 4 bataljona. I., XII. i XIII. brig, sa Orjenskim odredom, jednim bataljonom XI. brig, i jednim batalj. Viškog odreda nalaze se na Visu. V. Š. ⁶ nare uje upornu odbranu Visa sa dvije ja e brigade, ukupno 2.500 ljudi. Vi nare ujete popunu XIII. brigade na 800 i prebacivanje dviju brigada na kopno.

¹ Original (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 15-I/1, k. 523.

² Maks Ba e-Mili , komandant Operativnog štaba za obranu otoka.

³ O napadu Nijemaca na Kor ulu vidi dok. br. 14.

⁴ Ivica Kuko -Jordan, politiki komesar Osmog korpusa NOVJ.

⁵ Vlado etkovi , komandant Osmog korpusa NOVJ.

⁶ Vrhovni štab NOV i POJ.

Datum	Redni broj	Sadržaj depeše
		<p>Drug Mili odredio je na elnika Divizije⁷ da rukovodi sa jedinicama na Bra u, a druga Manolu⁸ na Hvar.</p> <p>Popuna XIII. brigade, i da dvije brig, ostanu na Visu, dovode nas u nemogu nost da izvršimo prebacivanje dviju brigada i održimo upornu odbranu Visa uz nare eno držanje snaga na Bra u — Šolti i Hvaru.</p> <p>Molimo vašu presudu i objašnjenje ako e jedna ili 2 brig, i i na kopno, ho e li s njima i i komesar i na elnik Divizije.</p> <p style="text-align: right;">Vojo⁹ — Stanko¹⁰</p>
7. I.	18	<p>4. I. dobili smo nare enje od V. Š. da na Visu zadržimo dvije ja e brigade sa 2.500 ljudi.</p> <p>Sa Tre om brigadom uvamo Hvar, Bra i Šoltu. Ostaje za prebacivanje samo XIII. brig.¹¹ koju popunjavamo sa odredima, koji su rasformirani. Cini nam se da se naše nare enje o odašiljanju dvije brigade ne slaže sa nare enjem V. Š.</p> <p style="text-align: right;">Mili</p>
7. I.	21	<p>Za Mili a</p> <p>Br. 13. 5. 1. 22 sata.</p> <p>Pošto je neprijatelj posjeo itavu obalu, postoje mogu nosti istovremenog iskrcavanja na više otoka, pa zato prebacujte im prije odre ene snage na bilo koji sektor, gdje je to bilo mogu e. Izvijesti o stanju u jedinicama sa napomenom kako su na borce djelovali posljednji neuspjesi na Kor uli.</p> <p style="text-align: right;">Jordan — etkovi</p>
11. 1.	28	<p>Štabu Korpusa</p> <p>U zoru 7. ov. mj. nevirijeme bacilo na Bra 3 motorna amca i 1 barkasu sa 12 Njemaca. Borci Bra ko-šoltanskog odreda zarobili 11, a jednog, koji je davao otpor, ubili ga. Zarobljenici su kod ovog Štaba. Zaplijenjena su 2 šarca, 3 revolvera, 1 strojnica i 3 puške.</p> <p style="text-align: right;">Vojo</p>
14. jan	34	<p>Štabu Korpusa</p> <p>Neprijatelj ja ine do 500 ljudi zauzeo 12. ov. mj. Šoltu¹² bez otpora, a 13. ov. mj. Bra ¹³ poslije jednodnevnog na-</p>

7 i 10 Stanko Parma

8 Sre ko

9 Vojo Popovi , politi ki komesar Dvadesetšeste divizije.

11, 14, 15 i 21 o prebacivanju Trinaeste brigade sa Visa na obalu vidi dok. br. 44, napomenu 16 i 27.

12 Vidi dok. br. 33, napomenu 2.

13 Vidi dok. br. 32, napomenu 2.

Datum	Sadržaj depeše
	šeg slabijeg otpora. Neprijatelj ja ine 2 bataljona. Bra - ko-šoltanski odred no u 13. na 14. prebacio se na Hvar. Vojo
15. jan. 40	Štabu Divizije Br. 218, 15. I. Trinaestu brigadu prebacite odmah bez ikakvog odlaganja. ¹⁴ Mili u smo naredili da sa njome prebaci još jednu brigadu. Za svako odlaganje uzima emo na najstrožiju odgovornost. J., C.
16. jan. 41	Štabu Korpusa XIII. brigada popunjena na 800. 16. ov. mj. u 17 sati upu- uje se na kopno. ¹⁵ Sa njome šaljemo ostatak prekomor- raca. ¹⁶ Upu ujemo pismene izvještaje. U pogledu preba- civanja još jedne brig., Obi. kom. ¹⁷ uputio vam je pred- log i saop io nam da ekamo odgovor. Vojo — Stanko
16. jan. 42	Štabu 26. divizije Br. 219. 16. 1. Šta ste preduzeli za prebacivanje snaga na kopno. Kanal u Sjev. Dalm. osiguran je. 19. divizija e vas prihvatiti. Neprijatelj namjerava zauzeti sve otoke. Prebacujte se najbržim sredstvima. Kuprešanin ¹⁸
18. I. 43	Štabu Korpusa Na Bra u je ostao odred od 84 borca sa Štabom. ¹⁹ Poli- ti ki [kom.] Odreda zarobljen. Odred raspore en za po- punu 12. i 13. brigade. Vojo
18. I. 44	Štabu Divizije Br. 220. 18. I. Prebacite odmah dvije brigade na kopno, ²⁰ kako vam je ranije nare eno, bez obzira na bilo kakvu situaciju. Za izvršenje biti e odgovoran Štab. Sa sobom ponesite sve teško oružje i što više p. mitraljeza i lakih baca a. Kuprešanin
18. I. 45	Štabu Korpusa Zbog nevremena brodovi zakasnili. XIII. brig. Veza preba ena ²¹ tek 17. o. mj. u ve er. (naša) XI. brigadu povla imo sa Hvara na Vis — 41 — 18. ov. mj. Vojo

16 Odnosi se na ostatak Prve prekomorske brigade. Vidi dok. br. 22.

17 Oblasni komitet KPH za Dalmaciju

18 Milan Kuprešanin je tada bio na elnik Štaba Osmog korpusa NOVJ.

19 Vidi dok. br. 44 — depešu br. 394.

20 Vidi dok. br. 43 — depešu br. 472.

Datum	^ o " 1	Sadržaj depeše
20. jan.	46	<p>Stabu Korpusa</p> <p>18. ov. mj. prebacili smo XI. brig, na Vis. Na Veza Hvaru ostala jedna eta i 27 boraca kao odred. — 45 — Iste no i Njemci se iskrkali na o. Hvar²² — u Bogomolju, Rudinama i Starigradu. 19. uve- er etu sa Hvara povukli a odred poja ali sa 10 boraca, koji e tamo stalno ostati.</p> <p style="text-align: right;">Vojo</p>
21. jan.	49	<p>Stabu Korpusa</p> <p>Na predlog Mili a V. S. odobrio tri brigade za odbranu o Visa.</p> <p>Raspored naših snaga: I. brig, brani isto ni dio o. Visa i drži položaje od Gornjih Poljica (k. 159) i južno do Glavica (k. 142), a XII. brig, zapadni dio otoka. XI. brig, nalazi se u rezervi, a jedan bataljon na o. Biševo.</p> <p style="text-align: right;">Vojo</p>
21. I.	51	<p>Stabu Divizije</p> <p>Br. 223 — 21-1. Na Visu ostaju Prva dalm. brigada²³ i dvije vaše. Prva dalm. ulazi u sastav 26. div., a 13. bri- gada u sastav Devete divizije. Stab vaš ostaje tamo i preuzima komandu nad sve tri brigade.</p> <p style="text-align: right;">J., C.</p>
22. I.	53	<p>Stabu Korpusa</p> <p>Vis utvr ujemo. Položaji se stalno obilaze i daju uput- stva za utvr ivanje, kojim bi se postigao što uspješniji plan vatre. Uložit emo sve da Vis odbranimo. Predlažemo da Biokovski bataljon u e u sastav I. bri- gade, a njezin V. bat, u sastav III. brigade.²⁴</p> <p style="text-align: right;">Vojo — Stanko</p>
24. I.	59	<p>Stabu Korpusa</p> <p>Nastavlja se rad na utvr ivanju i organizaciji položaja na o. Visu. Od Saveznika zatražena pomo u materijalu. Jedinice spremamo vojni ki i politički za odbranu Visa.</p> <p style="text-align: right;">V. S.</p>
25. I.	63	<p>Br. 231. 25. I. Za vršioca dužnosti [komandanta] XXVI. div. naredbom V. S. postavljen je potpukovnik Maks Ba e. Istome je javljeno da preuzme dužnost.</p> <p style="text-align: right;">Kuprešanin</p>

²² Vidi operaciju »Walzertraum«, dok. br. 64 i 354.

²³ Do tada je ova brigada bila u organizacijskom i formacijskom pogledu u sa-
stavu Devete divizije NOVJ, a u operativnom pogledu pod komandom Dvadesetšeste
divizije NOVJ. Od 21. siječnja 1944. god. Prva dalmatinska brigada ulazi definitivno u
sastav Dvadesetšeste divizije, a Trinaesta brigada u sastav Devete divizije. Vidi dok.
br. 76 i 298.

²⁴ Još za vrijeme borbi kod Imotskog 25. listopada 1943. godine došlo je do raz-
mjene ovih bataljona. Vidi knj. 9, dok. br. 9.

BROJ 61

**IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ŠTABA ZA LIKU OD 25. SIJE NJA 1944.
GLAVNOM ŠTABU NOV I PO HRVATSKE O NAPADIMA NA NEPRI-
JATELJSKE KOLONE NA KOMUNIKACIJI GRA AC—GOSPI ¹**

GLAVNI STAB NOV i POH=
Broj 386 dne 28. I. 1944.

OPERATIVNI ŠTAB ZA LIKU
25. I. 1944. g.
Ob. br. 2I...

Operativni izvještaj

GLAV. STABU HRVATSKE

Dostavlja se operativni izvještaj jedinica Operativnog štaba za Liku o izvedenim akcijama u vremenu od 29. XII. 43. do 19. I. 1944. g.

(Sekcija Knin—Novi Grad 1:100.000)

Tok borbe:

III. brigada³ XIX. divizije 29. XII. 43. g. sa III. bataljonom oja anim jednom etom postavio je zasjedu na komunikaciji Lovinac—Medak, na prostori sjeverne padine kote 602 i kote 675. Zasjeda je bila jednostrana po dubini komunikacije sa krilnim osiguranjem i osmatruima.

29. XII. 43. g. u 12.30 asova naišla je neprijateljska kolona ja ine 60 kamiona u kojima se vozilo oko 300 nje ma ko-ustaških vojnika. Naoružanje neprijatelja: 2 teška baca a. 2 tromblona i više automatskog oružja. Naoružanje naših jedinica je pješadijsko sa pridodatim teškim i lakim baca ima.

Zasjeda je propustila oko 30 neprijateljskih vozila, a na 30 otvorena je vatra iz raspoloživog oružja. Prvim metcima bio je pogo en prvi kamion od drugog dijela kolone i zaustavljen drugi dio kolone. Sa našeg položaja vatra se produžava, tuku i vojnike i kamione.

Obostrana situacija: Kod neprijatelja brisan prostor bez prirodnih zaklona, manevar otežan. Od naše vatre zaklonili su se za kamione i za sniježne namete. Kod nas dosta veliko odstojanje, prva otvorena vatra nije bila

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 8/2, k. 112.

² etvrtasti pe at Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske.

³ Odnosi se na Sedmu dalmatinsku brigadu Devetnaeste divizije. Naredbom štaba Osmog korpusa NOVJ od 13. sije nja 1944. godine privremeno se mijenjaju dosadašnji nazivi brigada u divizijama. U svim divizijama brigade nose brojne nazive od 1 do 3. Vidi dok. br. 30.

dovoljno koncentri na, brisan prostor, manevar dosta otežan, jedinice dosta razvučene. Neprijatelj se brzo snalazi, šoferi upaljuju kamione i velikom brzinom bježe prema Metku. Ostavili dva oštećena kamiona i oko 50 Nijemaca. Bataljon postiže vatrenu nadmoćnost i pod zaštitom vatre vrši rokiranje jedinica i priprema ih za juriš. Neprijatelj se osjeća ugroženim i stavlja se u bijeg. U istom momentu stiže od pravca Lovinca 150 kamiona sa materijalom i vojskom. Naše jedinice vrše povlačenje. Borba je trajala od 12.30 do 17.30 sati, kada su naše jedinice prisiljene na povlačenje.

Ishod borbe: Uništena su 2 neprijateljska kamiona natovarena sa naftom. Neprijatelj je imao preko 30 mrtvih i toliko ranjenih vojnika. Na našoj strani nije bilo gubitaka u ljudstvu niti u materijalu.

U ovoj borbi utrošeno je 2300 metaka za puške i puškomitraljeze, 15 mina za teški bacač i 18 za lake bacače.

Kritički osvrt: Akcija nije uspjela u potpunosti iz razloga što je neprijatelj imao dosta jake snage i naoružanje, a isti je dobio pomoć i tako uspio se spasiti od uništavanja.

Nedostaci sa strane bataljona: nije postavio kombinovanu zasjedu nego jednostranu. Rastojanje između neprijatelja i zasjede bilo je dosta veliko, sporo manevrisanje, a to je zato što se jedinice nisu držale u rukama, slab plan vatre i otvaranje iste bez komande.

5. I. 44. g. I. i IV. bataljon III. brigade dobili su zadatak da postavie zasjedu na komunikaciji Gračac—Lovinac, i to: I. bataljon na Stikadskom Klancu, a III. bataljon na prostoru Rubi, ispod Razbojne. Bataljoni su imali djelovati neovisno jedan od drugoga. I. bataljon krenuo je na zadatak noć u od 4. na 5. o. mj., ojačan jednom etom. Zasjeda je postavljena u toku noći. Vrijeme je bilo vrlo mrzlo. U 8.30 sati nailazi neprijatelj cestom od pravca Gračaca u jani od 200 neprijateljskih vojnika, 4 kola, 2 teška bacača i jedan manji top. Kad je neprijatelj naišao svojim prvim dijelovima u visini zasjede, na istog je otvorena vatra, ali ista je bila vrlo slaba pošto je zamrzio oružje — skoro svi puškomitraljezi i pojedine talijanske puške. Neprijatelj se vrlo dobro snalazi i prelazi na vid frontalne borbe. Nakon kraće borbe neprijatelj je pod zaštitom vatre povukao se prema Gračacu, a bataljon u polaznu bazu.

Ishod borbe: U ovoj kratkoj borbi neprijatelj je imao 3 mrtva i 7 ranjenih, na našoj strani nije bilo gubitaka u ljudstvu niti materijalu.

Tok borbe:

III. bataljon krenuo je na zasjedu na gorepomenutu prostoriju iz sela Smokri a u 4 sata pravcem Rasoja, izme u kote 770 (Volarice) i kote 838 (Medvidova a). Bataljon je kretao sa nepotpunim osiguranjem, t. j. samo sa prethodnicom. Kad je elo prethodnice ulazilo u samo sedlo, dobilo je vatru sa svog desnog krila i frontalno. U isto vrijeme neprijatelj je otvarao vatru sa kote 833 prema glavnini kolone, a na desnom krilu kolone neprijatelj je zauzimao kotu 657 i ve po eo ugrožavati desno krilo bataljona. Štab bataljona nare uje povla enje bataljona i drugu etu ostavlja kao zaštitnicu. Neprijatelj povla enjem naših jedinica osje ao se je nadmo nim i odmah je produžio sa gonjenjem. Bataljon se povla i u velikoj brzini i dosta neuredno, a eta u zaštitnici ostaje opkoljena, koja se energi no sa dva voda probija kroz obru , a tre i vod, ne poslušavši nare enje, okre e drugim pravcem i nailazi na najja e snage neprijatelja gdje biva uništen — izložen najve oj opasnosti.

Ishod borbe:

Bataljon u svom pokretu naišao je na zasjedu i nije imao uslova za razvijanje za borbu. Pošto je neprijatelj zaposjeo sve okolne dominantne kote i bataljon je bio prisiljen na brzo izvla enje iz borbe. Pri izvla enju jedinice nisu držate u rukama i tako se nije moglo pružiti pomo jedinici koja je ostala u zaštitnici.

U ovoj borbi gubici neprijatelja nepoznati su, dok na našoj strani bila su dva mrtva, dva ranjena, 37 nestalih...

U ovoj borbi utrošeno je 350 metaka, izgubljeno 1632, 38 pušaka i jedan puškomitraljez.

Kriti ki osvrt:

Nedovoljna opreznost; bataljon se u svom nastupnom maršu nije obezbje ivao vojni ki, jedinice nisu držate u rukama i sa istima se nije mogao izvesti manevar, dosta slabo snalaženje u iznenadnom napadu. U toku no i Štab bataljona bio je upozoren od Komande mjesta o vjerojatoj namjeri neprijatelja, a istoj obavijesti nije pridavana važnost...

11. na 12. o. mj. jedna eta osiguravala je prijelaz Doljane—Dobro Selo kuda prolaze naše jedinice i na toj liniji sakupila je 3 km kabela, poslije ega se je vratila u sastav bataljona.

Tok borbe:

16. I. 1944. g. II. bataljon III. brigade, oja an jednom etom, teškim i lakim baca em, postavio je zasjedu neprijatelju na pruzi Lovinac—Medak, prostor padine kote 602 — i kote 673, sa zadatkom da do ekaju neprijatelja na pomenutoj komunikaciji. Zasje da je bila jednostrana,

sa osmatra ima i prihvatnim položajem. Istog dana u 10.30 asova naišla je neprijateljska kolona ja ine 40 kamiona i dvoja blindirana kola; u svom sastavu imali su ve i broj automatskih oružja i tri teška baca a. Kad je pomenuta kolona naišla na visinu zasjede, polovina od pomenute kolone propuštena je da prode, a na drugu polovinu otvorena je vatra. Otvaranjem vatre kolona je bila zaustavljena, a neprijatelj je odmah zaposjeo položaje uz cestu i davao otpor.

»gn210pih

Obostrana situacija: Neprijatelj je dosta jak i raspolaze sa dosta automatskog oružja. Ispred neprijatelja prema napada u prostor je brisan i ne boji se iznena enja. Situacija kod naših jedinica: Prvom vatrom nisu uspjeli potu i što više neprijatelja i zbuniti ga. Bilo je dosta veliko odstojanje od neprijatelja, rastegnute jedinice, izvo enje manevra dosta otežano.

U kratkom vremenu borbe neprijatelj otvara paklenu vatru i postiže nadmo nost. Za to vrijeme svi su se šoferi ukrcali u kamione i jedan dio vojnika, te su naglo jurnuli prema Metku, ostavivši za sobom dva kamiona natovarena sa naftom i jedno ja e odjeljenje vojnika. Poslije ove situacije bataljon vrši manevar opkoljavanja i uspijeva odbaciti neprijatelja sa ceste i poništiti kamione, ali u me uvremenu neprijatelju je stiglo poja anje od pravca Gra aca i Metka u ja ini od 150 kamiona natovareni sa spremom i vojskom. Bataljon je po nailasku poja anja prisiljen na povla enje.

Ishod borbe:

U ovoj borbi neprijatelj je imao 15 mrtvih i više ranjenih, dva uništena kamiona natovarena sa naftom.

Naši gubici u ovoj borbi iznose jedna mrtva drugarica i 5 ranjenih drugova, i to svi lakše.

U ovoj borbi utrošeno je 5430 metaka, 16 mina za teški baca i 30 mina za laki baca .

U toku same akcije držanje bataljona bilo je dosta dobro.

Kriti ki osvrt:

Slab plan vatre, zasjeda je bila postavljena dosta daleko od komunikacije, sporo manevrisanje sa jedinicama, nedovoljna samoinicijativa, jer se bataljon povukao od komunikacije, a mogao je postaviti još jednu zasjedu koloni koja je došla u poja anje napadnutom neprijatelju.

Istoga dana IV. bataljon iste brigade potukao je 4 neprijateljska vojnika i više ranio u blizini sela Konti i,

sjeveroisto no od Gra aca, prilikom izvi anja saobra aja neprijatelja na komunikaciji Otri —Gra ac. Tom prilikom na našoj strani nije bilo gubitaka.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar:
Milivoj Rukavina, v. r.

Komandant, major
Per.⁴ *Kleut*, v. r.

(M. P.)

BROJ 62

IZVJEŠTAJ ŠTABA TRE EG POMORSKO-OBALSKOG SEKTORA OD 25. SIJE NJA 1944. STABU MORNARICE NOVJ O NAPADU NAŠIH SNAGA NA OTOK UGLJAN I O NAPUŠTANJU OTOKA OD STRANE NEPRIJATELJA¹

STAB III POMORSKO-OBALNOG
SEKTORA
Broj: službeno
25. januara 1944. godine

ŠTABU MORNARICE NOVJ

20 januara izvršio je jedan kombinovani odred napad na ostrvo Ugljan.² Akcija je poduzeta u cilju uznemiravanja neprijatelja i eventualnog zauzimanja ostrva.

1) Operacija se je vršila na ostrvu Ugljan i to: napad na kasarnu u Prekom, u Lukoranu, na Sv. Mihovil i vodovod.

2) U estvovao je kombinovani odred i to jedna nepotpuna eta S.D.P. odreda,³ jedna desetina dopunske ete III Pomorsko-obalskog sektora i 50 skojevaca i terenaca sa Preka.

3) Ja ina neprijatelja bila je oko 120 u kasarni Preko, Sv. Mihovilu i vodovodu i 20 u Lukoranu.

4) Neprijatelj bio je sa glavninom u kasarni, dok su manji odredi bili na Sv. Mihovilu, vodovodu i Lukoranu. Neprijatelj je bio potpomognut

⁴ Petar

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 37/3, k. 2064.

² Vidi dok. br. 52, 64, 354 i 382.

³ SJeversnodalmatinskog NOP odreda

artiljerijskom vatrom iz Zadra. Naše su snage bile raspoređene tako, da se glavni napad izvrši na kasarnu Preko, dok su ostali delovi imali zadatak da spreče sjedinjavanje neprijateljskih snaga.

5) Borba je započela u 0630 sati. Neprijatelj bio je potpuno iznenađen, jer su se naše jedinice uspele neujno privući i samoj kasarni skinuvši cipele i koristeći noć. Otpornost neprijatelja bila je isprva spala te je izgledalo da će ga se moći prisiliti na predaju, ali nastupom artiljerije iz Zadra, koja je sa dosta velikom tačnošću tukla naše položaje, moral je neprijatelja porastao. Borba je trajala do 1900 sati, kad su se naše snage, radi dolaska pojačanja iz Zadra, povukle sa ostrva.

6) Rezultati borbe:

- a) vlastiti gubitci: 3 mrtva i 10 ranjenih drugova.
- b) Neprijateljski gubitci: 53 mrtva, 34 ranjena i 2 zarobljena.
- c) Utrošak pušane i mitraljeske municije nepoznat, 150 bombi.
- d) Ratni plen:

1	Mitraljeska municija »Fijat«	1 sanduk
2	Razne municije	1/2 »
3	Nagaznih mina	5
4	Baca a	1 komad
5	Postolja za mitr. »Šarac«	1
6	Mina za baca	3 sanduka
7	Signalnih metaka	1
8	Municija za mitraljez »Šarac«	1
9	Pušana municija	1
10	Municija za puškomitraljez	2
11	Municija za mitraljez »Fijat«	6
12	Gas-maske	4
13	Rezervnih delova za mitraljez	1
14	Razne municije	8
15	Razne odeće (ovijača, kapa)	1 sanduk
16	Šećera	2.000 kg
17	Mašinskog ulja	1 kanta
18	Petroleja	1
19	Razne odeće za zašt. od bojn. otr.	1 sanduk

e) Usled dolaska pojačanja iz Zadra, nastupom noći, naše su se snage povukle sa ostrva. Međutim, neprijatelj je poslao to pojačanje da izvuče svoju posadu sa ostrva iz škripca i da napusti ostrvo i tako se je desilo da su obe strane napustile ostrvo. Sledećeg je dana bilo ostrvo bez ikakvih snaga i na Sv. Mihovilu izvešena je bela zastava. Tog dana otvorio je neprijatelj artiljerijsku vatru na Sv. Mihovil iz Zadra. Istog dana, tj. 21/22,

tokom no i naše su jedinice ponovo zaposele ostrvo Ugljan, koje je neprijatelj definitivno napustio.

7) Akcija je pripremljena temeljito te je moment iznena enja bio potpuno iskoriš en i zbog toga je neprijatelj imao toliko gubitaka, dok su nasuprot naše jedinice srazmerno dosta malo. Uspeh ove akcije ima velikog zna aja u politi kom i vojnom pogledu.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar,
s. o.

Za komandanta,
F.⁴ *Flego*, v. r.

(M. P.)

Stabu VIII KORPUSA NOVJ. — S molbom na znanje i upotrebu. Mišljenja smo da je napad pripremljen dobro, ali uspjeh je mogao biti potpuniji u pogledu uništenja neprijatelja s obzirom na iskorišten momenat iznena enja.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar,

(M. P.)

Komandant

BROJ 63

IZVESTAJ SANITARNOG OTSJEKA OSMOG KORPUSA NOVJ OD 26. SIJE NJA 1944. SANITETSKOM OTSJEKU VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ O RADU U TOKU PROSINCA 1943. I SIJE NJA 1944.¹

STAB
VIII. Korpusa NOV. Jugoslavije
Sanitetski ostsjek
Br. si. 26/1. 1944

SANITETSKOM OTSJEKU VRHOVNOG ŠTABA NOV i POJ
Sanitetskom ostsjeku G.S.H.
STABU VIII. Korpusa

Mjese ni izvještaj sanitetskog ostsjeka.

Mjese ni izvještaj koji smo trebali podnijeti dne 1. o.m. nismo mogli na vrijeme uputiti, obzirom na to, što smo u poslednjoj sedmici decembra

4 Franc

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 2/7, k. 530.

p.g. i po etkom januara o.g. bili mnogo zaposleni oko evakuacije ranjenika i bolesnika za otoke, i stoga podnašamo izvještaj za decembar 1943 i januar 1944 godine zajedno.

I. KADROVI:

sanitetski, apotekarski i veterinarski :

Dostavljen Vam je popis u izvještaju od 1/XII. 1943.

Iza toga izvršene su razne promjene i to:

Ijekari: drug **Dr. Letica** stavljen je na raspolaganje civilnoj sanitetskoj službi i njegova ekipa po elu je radom na Glamo kom sektoru.

drug **Dr. Weis** dodjeljen je IX. diviziji za šefa mobilne kiruške ekipe,

drug **Dr. Jamnicki** upu en je na rad u XIX. diviziju,

drug **Dr. Pagani** nestao pri povla enju iz Livna,

drug **Dr. Krasin** upu en za upravnika bolnice XX. divizije,

drug **Dr. Kurajica** postavljen za referenta saniteta XX. divizije.

Izvršili smo još razne promjene i postavljanja kod pojedinih divizija, glavne korpusne bolnice, štaba ratne mornarice, a isto tako stavili smo izvjestan broj ljekara na raspolaganje Oblasnom N.O.O.-u za Dalmaciju i to za organizaciju civilnog saniteta, no uslijed manjkavih i oteš anih saobra ajnih veza, nismo sigurni da li je sve izvršeno, kako je to bilo nare eno. Kad budemo imali ta ne podatke, mi emo Vam ih dostaviti.

Kako nas je referent saniteta XXVI. divizije depešom od 7/1. o.g. obavijestio, upu eni su sa Visa za Bari još slijede i ljekari:

Dr. Vu kovi , Dr. Krstini , Dr. Hruš, Dr. Jankovi , Dr. Klajn, Dr. Miroševi , i bolesni ljekari Dr. Ru ando i Dr. Pasini. Prije toga bio je upu en drug Dr. Bratani .

Apotekari: Mikulka Jaroslav ostao je kao šef sanitetskog slagališta ovog ostsjeka pri pomo noj korpusnoj bolnici u Ti evu, jer se je pokazao kao vrlo radin, marljiv, okretan i pouzdan, a XXVI. diviziji, za koju je svojevremeno bio odre en kao veterinar nije neophodno potreban, a što je toj diviziji bilo nare eno, da za veterinara mobiliše veterinara Mrkonji a, koji se nalazi na otocima. Aps. formacije Žankovi pomaže drugu Mikulki pri radu.

Veterinari: Dr. Dekaris upu en je XIX. diviziji kao vet. ref.

II. BOLNICE:

Bolnice u Livnu i Glamo u evakuisane su nakon odlaska iz Livna u PREODAC. Livanjska bolnica se rasformirala, ljekari: Dr. Letica otišao u civilni sanitet, dok je Dr. Mladinov ostao kao kirurg pri bolnici Preodac, ostalo osoblje raspore eno, djelomi no (stru no) pridodali bolnici a djelomi no upu eno u svoje jedinice.

Imali smo velikih poteško a dok smo bolnicu u Preodcu osposobili, pošto je bilo potrebno izvršiti izvjesne popravke, a nedostajao je alat i materijal, osim toga nismo mogli sve ranjenike i bolesnike smjestiti u jednu zgradu i stoga smo morali da ih porazmještamo u manje ku e u

komšiluku Preodca. Pored toga trebalo se je na vrijeme pobrinuti za ishranu, jer je to brdovit kraj i ako zapadne veliki snijeg, dovoz je veoma otežan.

U sporazumu sa nadležnim pokušali smo dva puta evakuaciju ranjenih i bolesnih drugova i drugarica na otoke.

Radi što preciznije klasifikacije ranjenih i bolesnih drugova i radi što bržeg izvršavanja prebacivanja, boravili su ref. saniteta ovog Korpusa kao i njegov pomoćnik naizmjenice po nekoliko dana u Preodcu, gdje su nastojali, ovu sa velikim poteškoćama skopati anu evakuaciju, što brže i sa što manje štrapa za ranjenike sprovesti.

Evakuacija ranjenika i bolesnika za otoke:

Prva evakuacija od 52 konjanika i 14 pješaka uslijedila je 18/XII. 1943 preko Sajkovića. Nažalost vratili su se svi drugovi opet u bolnicu dne 24/XII. 1943 radi prekinute veze.

Drugi transport pošao je 28/XII. 1943 preko Grahova i to 52 konjanika i 11 pješaka sa 5 pratilaca. Ovaj je transport izgleda sretno stigao na odredište. Obavijest o tome nismo do danas primili.

29/XII. 1943 krenuli su preko Sajkovića a 47 konjanika, 8 pješaka i 13 nosila. Osim dvojice umrlih na putu, vratili su se svi ranjenici i bolesnici u bolnicu Preodac dne 9/I. o.g.

Ovo vraćanje ranjenih i bolesnih drugova u bolnicu, bez obzira na štrapa kojemu su bili izloženi, djelovalo je na njih veoma deprimirajuće i mi smo osim velike brige za ponovno smještanje istih, imali još i tu zadaću, da drugove uvjerimo, da smo mi taj pokušaj prebacivanja poduzimali u njihovom interesu, t.j. da im na taj način omogućimo bolji smještaj, bolju ishranu i što brže i efikasnije liječenje i ozdravljenje.

I kada smo 13/I. o.g. pristupili ponovnom prebacivanju ranjenika i bolesnika, imali smo ogromnih poteškoća oko prikupljanja potrebnih konja i potrebnog ljudstva, jer drugovi seljaci poučeni iskustvom ranijih transporta, nisu htjeli staviti na raspolaganje potreban broj konja.

Poslali smo kurire u obližnja i udaljenija sela, tražili podršku i intervenciju sa strane mjerodavnih u našem Korpusu i V.S.-u, koji su nam najpripravnije izašli u susret i ukazali pomoć. Konačno nam je uspjelo, da pribavimo potrebni broj konja i ljudstva, tako da smo mogli odpremiti:

13/I. 1944 preko Sajkovića a 19 pješaka,

14/I. 1944 preko Sajkovića a 17 pješaka,

15/I. 1944 preko Sajkovića a 82 konjanika, 9 konjanika-pješaka i 12 drugova i drugarica kao pratnja.

21/I. 1944 preko DRVARA 12 nosila, 20 konjanika sa 6 drugova pratnje.

Ovih 12 nosila ostalo je u bolnici XI. divizije, dok su konjanici sa osobljem krenuli dalje za otoke.

Pomoć na korpusna bolnica u Tivuu imade danas svega 3 bolesnika i to na zaraznom odjeljenju, međutim, se upućuju teži ranjenici i bolesnici iz IX. divizije u ovu bolnicu.

Ishrana bila je zadovoljavajuća. Danas nema nikakve zalihe, jer je zalihe uslijed pomanjkanja sredstava za evakuaciju predala raznim jedinicama.

Pored ostalog osoblja u bolnici je ostalo 4 ljekara i to: upravnik, zamjenik upravnika koji je ujedno šef internog odjeljenja, kirurg i jedan stariji ljekar (Dr. Avelini) koji boluje od angine pectoris. (Drug Dr. Vlaši ortoped, upućen je danas po nalogu SOVS-a² u Drvar, odakle će biti upućen u BARI).

Glavna Korpusna bolnica na Visu:

Prema spisku od 15/XII. 1943 koji smo primili 18. o.m. stanje je sljedeće:

487 bolesnika i ranjenika, a otpremljeno je u Bari do 15/XII. 1943 335 ranjenih i bolesnih drugova i drugarica.

Bolnica IX. divizije:

Nalazi se sada u Tivuu, ima 2 ljekara. Broj ranjenika i bolesnika varira između 50 do 100 (današnje stanje 75, od toga 15 nepokretnih /u ovom broju sadržano 7 zaraznih, koji su u ozdravljenju/). Liječenje, njega i smještaj povoljan, ishrana jednolična i slaba. Odjeća i obuća bolja nego ranije, nadati se je, da će dok pristigne nova roba, biti svi snabdjeveni potrebnom obućom i odjećom.

Neko vrijeme oslanjali su se V. i VI. brigada XIX. divizije kao i X. brigada XX. divizije, koje su u ovim krajevima operirale, a njihove divizijske bolnice i brigadne ambulante nisu bile u blizini, također na IX. diviziju i oni su im pružili svaku pomoć.

Divizijska bolnica nema dovoljan broj konja, a pošto treba da prati diviziju i u naglom pokretu, pomanjkanje konja čini im velike poteškoće.

Bolnice XIX., XX. i XXVI. divizije:

Iza izvještaja kojeg smo Vam svojedobno poslali, nismo mogli dobiti iscrpan i tačan izvještaj, pak pošto se je ref. san. drug Dr. Perera uputio na teren ovih divizija, radi pregleda rada sanitetskih radnika i pravilnog raspoređivanja liječnika i osoblja, mi ćemo Vam izvještaj o ovim bolnicama naknadno poslati.

III. ORGANIZACIONO STANJE U JEDINICAMA:

IX. divizija: Sanitet je u glavnom uređen. Potreban je jedan ljekar, kojeg smo već pozvali sa otoka i čim stigne, bit će im dodjeljen. Mobilna kirurška ekipa ne može da zadovolji što se tiče abdominalne kirurgije.

Izdali su do sada 3 broja svog lista »Naš sanitet« koje smo Vam poslali.

Prilažemo rezoluciju, koja je donešena na sastanku sanitetskih radnika IX. divizije, održan 29/XII. 1943 godine, kao i dopis od 25/1. o.g.

² Sanitetskog odsjeka Vrhovnog štaba NOV i POJ

Referent saniteta ovog Korpusa drug Dr. Perera obišao je u zajednici sa ref. san. IX. divizije drugom Brankom Cvjetanovi em njihovu divizijsku bolnicu, brigadne ambulante i ostale sanitetske jedinice, te održao sastanak sa sanitetskim radnicima, davaju i im uputstva i smjernice za pravilan i uspješan rad.

XIX., XX. i XXVI. divizija: Nakon povratka druga Dr. Perere poslat emo van iscrpan izvještaj, jer se nadamo da e mu biti mogu e do i snjima u kontakt. Momentalno nemamo veze s tim divizijama i ne možemo Vam stoga dati ta an izvještaj.

IV. GRAHOVSKO-PEULJSKI, GLAMO KI I LIVANJSKI ODRED: Organizaciono stanje zadovoljavaju e. Nakon završenog kursa naše sanitetske škole u Livnu, uputili smo odredima potrebne san. referente, koji uspješno djeluju.

V. Sanitetski materijal: Osje alo se pomanjkanje istoga, naro ito pako zavoja. inili smo sve mogu e, da bi bar najpotrebnije osigurali, kontrolirali upotrebu istog, naredili da se pranjem i steriliziranjem zavoja iskoristi svaki komadi ak do maksimuma i opskrbljavali jedinice koje su se nama obra ale, sa najnužnijim lijekovima i materijalom.

Izdali smo nare enja, da nam se sa otoka uputi u torbicama što više sanitetskog materijala i kona no smo uputili Apotekara Korpusa druga Hrvoju Tartalju na otoke, sa zadatkom, da što brže prebaci što više sanitetskog materijala u torbicama ili tovarima. Kako smo saznali, drug Tartalja nalazi se ve na putu za ovaj Štab i nosi sanitetski materijal.

Pošto smo obavješteni od SOVŠ-a da je stigla karavana sa sanitetskim materijalom, odmah se je uputio u Drvar drug Dr. Vanja Tomaseo zajedno sa Apotekarom i preuzeli su izvjesnu koli inu materijala koji je nama dodjelje. Istodobno obavjestili smo IX. diviziju, te je i ona poslala svoga apotekara u Drvar, koji je preuzeo sanitetski materijal za njih.

Opskrbili su se ovom zgodom i Grahovsko-peuljski i Glamo ki odred sa san. materijalom koji smo za njih odredili. Ve i dio materijala bit e zadržan pri našem sanitetskom slagalištu/

Ostale divizije su se opskrbile sa otoka.

VI. Zdravstveno stanje u jedinicama:

Usljed zime i slabe ishrane borci oboljevaju od prehlade. Bilo je nekoliko slu ajeva smrznua lakšeg ili težeg stupnja.

Zarazne bolesti po ele su se širiti iz Glamo kog sreza. Bilo je 13 slu ajeva pjegavca od toga 5 smrtnih, dok je 8 ozdravilo ili je u ozdravljenju. Trbušnog tifusa 8, sve u ozdravljenju, dizinterije 5, svi ozdravili.

Poduzeti su odmah koraci, da se sprije i širenje zaraze.

Divizijama i odredima stavljeno je u dužnost: da strogo vode ra una o razušivanju, kupanju, parenju i si. i da zarazne bolesnike ne upu uju u daleke pozadinske bolnice, nego da formiraju pri divizijskim bolnicama zarazna odjeljenja i da u tim odjeljenjima lije e takove slu ajeve oboljenja. U korpusnu bolnicu da upu uju samo one zarazne bolesnike, kojima je korpusna bolnica bliža od divizijske.

Zarazna odjeljenja pri divizijskim bolnicama treba da imaju zaseban personal, a upravnici divizijskih bolnica i ref. san. divizija treba da strogo vode ra una o tome, da ne do e do širenja zaraze me u civilnim puanstvom.

Da vojni sanitet iskoristiti svaki boravak u selu, da stvori ili ako one postoje, da u vrsti zdravstvene sekcije NOO-e, da sve vojne san. ekipe iskoriste boravak u selu, da izvrše razušivanje sela.

Nadalje su date svim divizijama i odredima upute, da vode naro itu brigu o vršenju depedikulacije svojih jedinica, te da u tu svrhu mora postojati **u svakoj diviziji:**

Divizijska mobilna higijenska ekipa i

Brigadne mobilne higijenske ekipe

a u svakoj grupi odreda

mobilna higijenska ekipa Grupe odreda i
Odredska mobilna higijenska ekipa.

Svaka divizijska ekipa treba da imade 4 partizanska bureta, osim u manjim odredima, gdje je dovoljno 2 partizanska bureta.

Da se rukovo enje hig. ekipama povjeri samo pouzanim i energi nim drugovima, koji su preživjeli prošlu epidemiju pjegavca, pa makar ne imali stru nu spremu.

Parenje da se uvijek poveže sa kupanjem i šišanjem.

Odgovornost za gubljenje partizanskih bureta, treba da bude isto tolika, koliko za upropaš avanje najdragocjenijeg oružja.

VII. Sanitetska škola:

Na prvom kursu koji je završio 8/XII. 1943 svršilo je školu 18 drugova i drugarica. Ispitu je prisustvovao ref. san. drug Dr. Perera a uspjeh je bio veoma dobar i zadovoljavaju i.

Apsolventi ove škole upu eni su kako slijedi :

u IX. diviziju	6
XIX. "	1
XX. "	1
Stabu vazduhoplovstva	1
Glamo kom odredu	3
Dinarskom odredu	2
Mose kom odredu	1
Grahovsko-peuljskom	1
Komandi cetinskog podr.	1
Livanjskog podr.	1

Drugi kurs sa 9 kursista zapo eo je u Preodcu 18/XII. 1943 a završio 15/1. o.g. Ispitu je prisustvovao pomo nik ref. san. drug Dr. Tomaseo. Uspjeh zadovoljavaju i. Apsolventi su upu eni u glavnom u svoje jedinice kao ref. bataljona.

Tre i kurs zapo eo je 25/1. o.g. u Ti evu sa 7 kursista.

VIII. Medicinski list :

Izdali smo prvi broj »Medicinski Glasnik« drugi je već zgotovljen i sada se umnožava na pisanim stroju.

IX. Radione:

Usljed evakuacije Livna i stalnog pokreta, obustavljena je izrada onih predmeta, koji su nabrojani u našem izvještaju od 1/XII. 1943.

Dane su upute drugu Padovanu Grgi da organizira radionice sterilizatora, parila, nosila, pinceta, kramerovih šina, diteriks udlaga, alkohola i dr. i da slagalište svih tih predmeta treba da bude na Visu, odakle će putem kurira iz jedinica snabdjevati jedinice. Do danas nismo dobili nikakav izvještaj o tome što je učinjeno.

X. Sanitet Korpusa:

Još nije određen Veterinar Korpusa. Izdata su uputstva i naređenja Štabovima divizija i odreda, kao i svim komandama područja i mjestima, u pogledu veterinarske službe.

Epidemiolog pozvan je sa otoka, još nije stigao.

XI. Vojno pozadinski sanitet:

Postavljeni higijeni ar za Livanjsko područje je **organizirao** dezinfekcijske stanice u Glamoču, Sajkoviću. Parila i kupala se je vojska koja je prolazila, sa improviziranim tuševima. Isto tako osnovana su odjeljenja za liječenje svraba.

XII. Civilni sanitet:

Kako smo napred spomenuli drug Dr. Letica stavljen je na raspolaganje civilnom sanitetu Livanjskog okruga, te je poeo sa organiziranjem ambulante i kupatila u Vagnu i obližnjim selima, isto tako u zajednici sa Kot. N.O.O. stvaranje zdravstvenih sekcija.

ZAVNOH uputio je drugaricu Miru Jurić sa zadatkom, da na našem terenu organizira civilnu sanitetsku službu. Mi smo drugarici Jurić ukazali pomoć u granicama naših mogućnosti i bili joj pri ruci oko osnivanja škole za civilne sanitetske radnike, koja je škola bila započela radom u Preodcu, a morala biti raspuštena nakon povlačenja iz Preodca, jer su se u ostalom kursisti vratili svojim kućama.

Uputili smo dopise Štabovima divizija u pogledu organiziranja civilne sanitetske službe na teritoriju našeg Oblasnog NOO-a sa strane ZAVNOH-a i skrenuli im pažnju, da se obzirom na važne zadatke, koje taj sanitet ima da riješi (naročito suzbijanje zaraza) njihov rad ima da se sastoji u stručnom i materijalnom potpomaganju rada sanitetske škole,

koja e se formirati pri nekoj vojnoj bolnici. Da im se stavi na raspolaganje potreban i mogu broj stru nog osoblja i san. materijala, koliko je to mogu e, sve to i obzirom na to, što se pitanje suzbijanja zaraznih bolesti u vojsci ne može riješiti, ako se istovremeno ne riješi pitanje suzbijanja epidemija me u civilnim pu anstvom.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar:
Kuko Ivo, v. r.

Referent saniteta:
pomo nik:
por. Dr. *Tomazeo*,³ v. r.

Komandant:
Ppukovnik:
V.⁴ *etkovi*, v. r.

P r i l o z i

BROJ 64

**IZVOD IZ KNJIGE DEPEŠA ŠTABA MORNARICE NOVJ ZA PERIOD
OD 18. DO 26. SIJE NJA 1944. GODINE¹**

1	18.1 12.30	Od V.Š. — Snage sa Hvara evakuisati na kopno. ² Na Visu neka se ne ponovi isti slu aj Kor ule. ⁸ Li no za to odgovarate. Dobro ispitati mogu nosti odbrane i evakuacije u slu aju prinudnog napuštanja ostrva.
2	18.1 13.30	Od V.Š. — Izvršite nare enje. Odmah uputite na obalu dvije brigade. ⁴ U pogledu odbrane Visa postupite po direktivi koju smo vam uputili.
4	19.1 08.00	Za V.Š. — Hvar napuštamo. ⁵ Molimo vas javite nam vašu definitivnu odluku o Visu. Naše je uvjerenje da su moguća dva rješenja: ili organizovati upornu odbranu ili im prije otok napustiti. Za upornu odbranu potrebne su ja e snage, najmanje 3000 — 3000 boraca, t.j. tri naše brigade. Mi emo izvršiti sve pripreme za eventualnu evakuaciju, ali pošto nam neprijatelj može da uništi ve inu brodova, pri samom napadu, može nam se nametnuti borba na život i smrt, a zato trebamo imati dovoljno snaga. Mislimo da ostavljanje manjih snaga ispod nužno potrebnog zna i

³ Ivan Tomazeo Vanja

⁴ Vlado

¹ Original (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 13/2, k. 2072.

² i 4 odnosi se na Prvu i Jedanaestu brigadu Dvadesetšeste divizije NOVJ.

³ O borbi na Kor uli vidi dok. br. 14.

⁵ I 8 O napadu Nijemaca na Hvar i njegovoj evakuaciji vidi dok br. 60 i 354.

najve u opasnost. U tom slučaju najbolje je otok blagovremeno napustiti. Mi Vis svaki dan sve bolje utvrđujemo i naoružavamo, moral je dobar i predlažemo da nam naredite da sa tri brigade Vis odbranimo.

Mili « — Cerni⁷

7	20.1 08.00	Za V.Š. — Jutros 19. I u četiri sata neprijatelj se iskrcao na Hvar. ⁸ Na Hvaru je ostao mali partizanski odred Mili
8	20.1 08.00	Za V.Š. — Neprijatelj još uvek nije zauzeo Lastovo. Mili — Cerni
8	20.1 10.20	Od V.Š. — Daljnje odobravamo tri brigade za odbranu Visa. ⁹ Utvrdite ostrvo. Postavite prepreke i mine. Tražite pomoć od saveznika u artiljeriji, tenkovima i protuavionskim sredstvima. Uspostavite vezu sa saveznicima, da vas u najodlučnijim momentima odbrane avijacijom i mornaricom, a u slučaju nužde evakuisati.
12	23.01. 8 h	Za V.Š. — II P.O.S. u jadranskoj zoni nalazi se na Dugom Otoku. Zadatak: uspostava i održavanje pomorske veze sa Hrvatskim Primorjem u saradnji sa G.Š. Pomorske akcije u području otoka Sestrunj—Molat—Silba. Mili — Cerni
13	23.01 8 h	Za V.Š. — Sjever. Dalm. Odred izvršio prepad na Preko. ¹⁰ Ubijeno oko 40 Njemaca. Vlastiti gubici dva poginula, deset ranjenika. Štab Mor.
17	24.01. 8 h	Za V.Š. — Komanda engleske trupe na Visu interesuje se da li odobravate dolazak britanske jedinice »komandosa« u ukupnoj jačini od 500 — 500 vojnika. ¹¹ M., C.
19	26.01. 8 h	Za V.Š. — Kod otoka Olib nasukao se neprijateljski remorker. Napadnut od jedinica II P.O.S. ¹² Zarobljeno 15 članova posade broda. Brod zapaljen.* ³ Štab. Mor.
21	26.01. 12 h	Za V.Š. — 25. jan. stiglo je novih 200 — 200 engleskih vojnika. Navodno su ih do 1. II sa svim pomoćnim ljudstvom i p.a. odbranom bili oko 1.000—1.000 ¹⁴ Mili — Cerni

6 Maks Bačić-Mili, komandant Operativnog štaba za odbranu otoka.

7 Josip Cerni, komandant Mornarice NOVJ.

9 Opširnije o ovome vidi dok. br. 60 — depeše br. 49 i 51.

10 Vidi dok. br. 52, 62, 354 i 382.

11 Vrhovni štab NOV i POJ je, depešom od 25. siječnja odobrio dolazak pomenutih engleskih komandosa (vidi dok. br. 43, napomenu 25 i reg. br. 13/2, k. 2072 u Arhivu Vojnoistorijskog instituta).

12 Drugog pomorsko-obalskog sektora

13 Riječ je o remorkeru »Constante« koji se nasukao 24. siječnja 1944. god. kod rta Ploče na južnom dijelu otoka Oliba.

14 Vidi dok. br. 43, napomenu 25.

BROJ 65

**IZVJEŠTAJ ŠTABA OSMOG KORPUSA OD 27. SIJE NJA 1944.
GLAVNOM ŠTABU NOV I PO HRVATSKE O STANJU U DALMACIJI,
RASPOREDU I ORGANIZACIONOM STANJU JEDINICA¹**

GLAVNI STAB NOV I POH²

Broj 542, dne 8. II. 1944

STAB

VIII. KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

Br. 252

27.1. 1944 god.

S T A B

Op i izvještaj br. 1

GLAVNOM ŠTABU NOV I PO HRVATSKE

OPCE STANJE:

Jedinice ovoga korpusa djelovale su uglavnom na prostoru Dalmacije od linije Zadar—Obrovac pa južno do rijeke Neretve, kao i na otocima Jadranskog Mora. Na prostoru Dalmacije komunikacijske veze dobro su rasprostranjene i dosta guste što omogu ava neprijatelju brzu pokretljivost i manevrisanje. Glavna neprijateljska linija je Split—Šibenik preko Knina za Liku. Druga važna neprijateljska linija jest dolinom rijeke Neretve za vezu sa unutrašnjoš u Bosne. Tre a po redu važna je linija Sinj—Livno, sa kojom se neprijatelj povremeno probija u unutrašnjost Bosne i etvrta po važnosti jeste Zadar—Obrovac za vezu sa Likem. Ove etiri linije koje vežu Dalmaciju sa unutrašnjosti povezane su me usobno dosta gustom mrežom koje neprijatelj koristi za svoj saobra aj i dobro osigurava. Neprijatelj naro ito dobro drži obalni pojas koji utvr uje. Najja a neprijateljska uporišta jesu Knin, Drniš, Zadar, Split, Šibenik, Sinj, Livno, Imotski i Mostar. Osim ovih jakih neprijateljskih uporišta u me uprostoru na komunikacijama nalaze se manji neprijateljski garnizoni koji su dobro utvr eni još za vrijeme italijanske okupacije. Neprijatelj drži sva važnija mjesta, raskrsnice puteva i važnije dominantne ta ke za osiguranje bezbjednosti samih saobra ajnih veza. Neprijatelj u posljednje vrijeme po eo je da praktikuje da u garnizonima ostavlja doma u bandu pomiješanu sa Nijemcima, a svoje najbolje jedinice drži kao brzu pokretnu snagu koja može brzo intervenisati u svakom slu aju. Na cijelom prostoru Dalmacije neprijatelj je vrlo osjetljiv i na svaki naš pokušaj brzo reagira. Ovo je naro ito zato što neprijatelj teži da po svaku cijenu sprije i da se

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 7/2, k. 112.

² etvrtasti pe at Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske.

koristimo sa materijalom pomo i Saveznika. Neprijateljska špijunaža vrlo je dobro razvijena na cijelom prostoru Dalmacije i neprijatelj je u stanju da vrlo brzo sazna za naše pokrete, namjere itd. Pošto preko ovoga terena ide i veza za inostranstvo, ovaj prostor je vrlo pogodan teren za špijunažu. Mogu nost akcija na prostoru Dalmacije je približno sku ena s razloga što su garnizoni vrlo solidno utvr eni i bez teškog oru a teško se mogu osvajati, a usljed dosta dobre komunikativnosti brzo stiže pomo . Mogu -nost zasjeda tako er nije najbolja iz razloga što neprijatelj osigurava linije sa utvr enim dominantnim položajima, što je špijunaža jaka pa brzo zasjede otkrije itd. Povoljniji prostor za zasjede jest sjeverna Dalmacija. Teren Dalmacije je dosta neprohodan s obzirom na naše jedinice i teško se može koristiti sa težim oru em. Lakše pokretnu artiljeriju, koja bi nam bila neophodno potrebna, mi nemamo, što nam u velikoj mjeri otežava akcije. Preko ovoga sektora tako er dolazi materijal koji se prebacuje u unutrašnjost i najve i dio naših jedinica zauzet je za osiguranje kanala i sprovo enje robe, što tako er ide na uštrb operativnih planova. Najja a divizija sa najboljom I. Dalm. brigadom nalazi se na ostrvu Visu sa sve tri svoje brigade za osiguranje i odbranu otoka.³

ORGANIZACIONO STANJE

Pod komandom ovoga korpusa potpadaju IX., XIX., XX i XXVI. Divizija, zatim Štab Mornarice, Grupe Sjeverno-dalm., Srednje i Južno-dalm. odreda, Grahovsko-peuljski, Livanjski, Glamo ki i Duvanjski odred. Osim toga u nadležnost ovog Štaba korpusa spadaju i vojnopozadinske vlasti.

IX. Divizija formirana je bila od I, III. i IV. Dalm. brigade, ali ofanzivom neprijatelja I. brigada je povu ena na ostrva i sada se nalazi na otoku Visu.⁴ Pošto je nare enjem V.Š. ta brigada morala da ostane na Visu, sa dvije brigade XXVI. Divizije, to smo donijeli odluku da ta brigada u e u sastav XXVI. divizije, a XIII. Dalm. brigada⁶ koja je preba- ena na kopno, a bila je u sastavu XXVI. Divizije, ušla je u sastav IX. Divizije. Usljed ovoga udarna snaga IX. Divizije je znatno oslabljena, pošto su sve tri brigade formirane od mladog ljudstva u momentu kapitulacije Italije. Brigade su formirane od etiri bataljona, svaki bataljon od 4 ete, eta od 3 voda, a vod od 2 desetine. Prate e oru e pridijeljeno je pojedinim bataljonima uz mitraljesku etu. Na in formiranja prate ih oru a raznolik je kod svih jedinica, što emo nastojati da se postigne jednoobraznost.

Pomo ne formacije, kao eta za vezu, inženjeriski bataljon, itd., nisu formirane onako kako je to predvi eno. Ovim pomo nim dijelovima nije se uop e pridavala neka važnost, ili vrlo slaba, tako da se tek u posljednje vrijeme pristupilo tome, što ide dosta sporo i nailazi na nerazumijevanje štabova.

³ Odnosi se na Dvadesetšestu diviziju NOVJ. Vidi dok. br. 87.

⁴ Vidi dok. br. 87.

⁵ i ⁶ Vidi dok. br. 76 i 298.

XIX. Divizija formirana je od tri brigade⁷ po predvi enoj formaciji. Pomo ne formacije formirane su kako je to predvi eno. Ova divizija organizaciono najbolje je sre ena.

XX. Divizija formirana je⁸ kao i IX. Divizija, s razlikom što se pomo nim formacijama pridaje još slabija važnost nego kod IX. Divizije.

XXVI. Divizija formirana je od tri brigade.⁹ Detaljnije organizaciono stanje ove divizije nije nam uop e poznato, pošto izvještaje od njezinog formiranja do danas nismo dobili.¹⁰

Mornarica: Na in organizacije mornarice tako er nam nije poznat,¹¹ s razloga što izvještaj od nje do danas nismo dobili.

Grupe Sjev.-dalm. odreda. Prema najnovijoj našoj direktivi, izvršena je reorganizacija¹² i formirana je od 2 odreda i to od Sjeverno-dalmatinskog i Kninskog odreda. Sjeverno-dalmatinski odred imade 3 manja bataljona, a Kninski odred imade 2 bataljona. Stavljeno je u zadatak ovoj grupi da formira jedan manji odred na sektoru Promine i na sektoru Šibenika. Sektor djelovanja ove grupe na jugu je do linije Knin—Drniš—Rogoznica. Ova grupa organizacijski je dosta dobro sre ena i pružena joj je dosta dobra pomo od Štaba XIX Divizije.

Srednje-dalmatinska grupa odreda ima 4 odreda, i to: Mosorski, Mose ki,¹³ Dinarski i Trogirski.¹⁴ Ja ina i formacija ovih odreda vrlo slabo nam je poznata, pošto od njezina formiranja do danas nismo dobili ni jedan izvještaj. Uglavnom, ja ina sva etiri odreda kre e se do 1000 boraca. Njen sektor rada dostiže na jug do linije Livno—Aržano—Zadvarje.

Južno-dalmatinska grupa formirana je od 2 manja odreda,¹⁵ ija je ja ina oko po 100 boraca. Grupa djeluje na prostoru oko rijeke Neretve. Ni od ove grupe nemamo detaljnije izvještaje.

Grahovsko-peuljski odred formiran je od 3 manja bataljona i djeluje na prostoru Grahovo—Strmica i na Dinari.

Glamo ki i Livanjski odredi formirani su od po 2 manja bataljona. Sa Duvanjskim odredom nemamo uop e nikakove veze.

Komandni kadar u divizijama uglavnom je popunjen sa izvjesnim pomanjkanjem. Sva etiri Štaba divizije imadu komandanta i na elnika, kao i najpotrebniji broj ostalog osoblja. Štabovi grupa nisu popunjeni. Stab Sjevero-dalmatinske grupe imade komandanta i zamjenika komandanta, dok komesar još nije imenovan. Stab Južnodalmatinske grupe imade komandanta i komesara. Stab Srednje-dalmatinske grupe imade samo komandanta. Štabovi odreda su tako er nepopunjeni, naro ito u Srednje-dalmatinskoj grupi.

7 Rije je o Petoj, Šestoj i Sedmoj dalmatinskoj brigadi.

8 Ona je formirana po etkom listopada 1943. god. U njen sastav ušle su: Osmi, Deveti i Deseti dalmatinska brigada.

9 Odnosi se na Jedanaestu, Dvanaestu i Trinaestu dalmatinsku brigadu.

10 Vjerojatno se misli na izvještaje organizacijskog karaktera. Divizija je pisala i slala Korpusu operacijske izvještaje.

U Vidi knj. 9, dok. br. 19 i 27.

12 Vidi dok. br. 17.

13 Formacijski naziv bio mu je Svilajsko-mose ki NOP odred. Vidi dok. br. 40.

14 Rije je o Sibensko-trogirskom NOP odred. Vidi dok. br. 40.

15 Grupa južnodalmatinskih NOP odreda formirana je 3. sije nja 1944. godine od Makarskog, Imotskog i Neretvanskog NOP odreda. Vidi dok. br. 46.

Štab korpusa sada je uglavnom sa najnužnijim osobljem. Otsjeci II Odjela nepotpuni su, tako nam manjka na elnik II. Odjela. Sudski odsjek imade samo jednog sudiju koji je došao u partizane u momentu kapitulacije Italije i nema nikakova iskustva u radu. Šefa Vojno-pozadinskog odsjeka imali smo, naime bio je imenovan, ali je već odsutan skoro 2 mjeseca, tako da je i ovaj odsjek bio manje-više prepušten samome Štabu. Isti je sada pozvan sa otoka i preuzme svoju dužnost. Tehnički odsjek također je vrlo slabo organizovan. Intendantura Štaba korpusa također je slabo organizovana, čemu je razlog uglavnom pomanjkanje osposobljenog ljudstva.

Uzevši općenito cijeli Korpus organizaciono još vrlo slabo stoji i treba ga još prilikom drugog vremena dok se uspije bar donekle srediti.

[...]

VOJNI KOG UZDIZANJE BORACA I STARJEŠINA :

Ovome pitanju do sada se posvetilo vrlo malo pažnje. Kursevi za starješine održavani su jedino u XIX. Diviziji, dok u ostalim divizijama nisu održavani. Pri Štabu korpusa održan je 1 kurs za starješine, koji uslijed neprijateljske ofanzive nije ni dovršen. Što se tiče vojnog uzdizanja samih boraca također se nije učinilo ni onoliko koliko se je moglo učiniti. Uslijed stalnih pokreta, formiranja jedinica itd., rad na pitanju uzdizanja boraca bio je vrlo slab. IX. i XIX. Divizija izdale su program za rad sa borcima po vojnoj liniji, ali taj program nije se u cjelosti izveo onako kako je to trebalo. Iako je pitanje vojnog uzdizanja i boraca i starješina bilo jedno od najvažnijih pitanja jedinica ovoga korpusa, nije mu se posvetila potrebna pažnja, niti je pravilno ocijenjena važnost ovoga rada. I ono što se je radilo, nije se radilo sistemski i sa dovoljno pažnje. U XIX. Diviziji održavaju se redovito politički i vojni kursevi za niže starješinski kadar pri Štabu divizije, a povremeno za desetare i vojnike i pri štabovima brigada. Štab Sjevero-dalmatinske grupe određuje također i potiče sa održavanjem kurseva za niže vojne rukovodioce.

[...]

Pitanje dvostrukog komandovanja još nije riješeno i događa se da V. Š. naredjuje direktno Mornarici, preskače i ovaj Štab.

Jedan od najvećih problema koji stoji pred ovim korpusom jest pitanje doturanja spremne snage na obalu i sa obale u unutrašnjost, koje je pod ovakvim uslovima vrlo teško i preko polovice naših snaga angažovano je samo za taj posao, što vrlo nepovoljno djeluje na vojni razvoj naših jedinica i same operativne zadatke ovog korpusa.

AKCIJE:

Kao jedna od najvažnijih akcija koje stoje pred ovim korpusom, jest razbijanje etničkih grupa u Cetinskoj i Kninskoj kotlini. Ova etnička grupa je najopasnija u Dalmaciji i neminovno zahtijeva da se naše snage

angažuju u borbi protiv nje. Pitanje naših akcija je vrlo otežano iz razloga koje smo ve naveli. Akcije na etni ka uporišta bili smo ve poduzeli,¹⁷ ali uslijed neprijateljske ofanzive koja je uslijedila iz Bosne prema obali, kao i uslijed zauze a naših snaga za osiguranje kanala, ova akcija nije se još mogla izvršiti. Osim toga jedna naša divizija sa najboljom brigadom ostavljena je po nare enju V. Š. na otocima,¹⁸ radi odbrane istih. Sve ovo nepovoljno utje e na izvo enje naših operacija koje smo ve postavili pred sobom i za koje je taj štab obaviješten. Osim toga, svi garnizoni u Dalmaciji utvr eni su, a mi ne posjedujemo artiljerije, s kojom bi se mogli pomo i. Za naš teren i naše prilike bilo bi nam neophodno potrebno najmanje 3 baterije brdskih topova kal. 75 mm., koji su najpodesniji za teren, na kome djeluje ovaj korpus.

U budu em izvještaju, dok prikupimo detaljnije podatke od naših jedinica, podnije emo tome štabu detaljniji izvještaj o cjelokupnom stanju.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar:
Boško Siljegovi, v. r.

Komandant — potpukovnik:
V.¹⁹ *etkovi*, v. r.

(M. P.)

BROJ 66

**NARE ENJE ŠTABA DEVETE DIVIZIJE OD 27. SIJE NJA 1944.
PODRE ENIM JEDINICAMA DA PODUZMU MJERE OBEZBJEBENJA
NA PRAVCU LIVNO—BOSANSKO GRAHOVO¹**

Š T A B
IX. DIVIZIJE N. O. V. JUGOSLAVIJE
27. I. 1944 god.
9,30 as.

ŠTABU III. I IV. BRIGADE IX. DIVIZIJE
ŠTABU GRAHOVSKO-PEULJSKOG N.O.P. ODREDA
BATERIJI I CETI ZA VEZU OVOGA ŠTABA

Podaci o neprijatelju:

Neprijatelj koji se nalazio u Livanjskom Polju u selima na prostoru od Livna do Grkovaca sa motorizacijom povukao se je 22. i 23. ov. mj. u

¹⁷ Vidi dok. br. 24, 50 i 58.

¹⁸ Rije je o Dvadesetšestoj diviziji NOVJ. Vidi dok. br. 87.

¹⁹ Vlado

¹ Prijepis originala (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 2/1, k. 842A.

pravcu Livna.² Tako er i onaj koji je od Kupresa preko Hrbljina i od Mrkonji Grada preko Mliništa bio došao u Glamo ko Polje, i on se povukao preko Glamo a za Livno. Napustio je itavu prostoriju Kupres—Mrkonji Grad—Mliništa—Glamo . Njegove ve e snage izgleda da su produžile od Livna preko Prologa za Sinj, a izvjesni dijelovi da su od Livna produžili u pravcu Duvna i Aržana. Snage neprijatelja u Livnu nepoznate su nam, ali im je moral i borbenost na vrlo niskom stupnju. Jedan crvenoarmejac koga su Nijemci prije godinu dana zarobili na Istom frontu silom je primoran da stupi u njema ku vojsku i on je 22. ov. mj. pobjegao iz njema ke jedinice koja je bila u Livanjskom Polju prema našoj IV. Brigadi, on je pobjegao na našu stranu i govori o vrlo slabom borbenom elanu njema ke vojske i da se na logorištima i odmorištima vrlo slabo osiguravaju, kao i to da je u njihovim redovima veliko neslaganje i razmimoilaženje Nijemaca i Austrijanaca i da oni koji su iz porobljenih država silom mobilisani od njema ke vojske željno o ekuju zgodnu priliku da okrenu puške na njema ke vojnike.

Podaci o našim snagama:

Bataljoni IV. Brigade se nalaze u Livanjskom Polju sa prednjim dijelovima do Rujana, a jedan bataljon Glamo kog odreda sjeveroisto nom stranom Livanjskog Polja nastupa od Celebi a u pravcu Livna. Na položajima prema Kninu i Strmici nalazi se Grahovsko-peuljski odred. U Glamo u i Glamo kom Polju nalaze se dijelovi I. Proleterske divizije,⁴ a od Glamo a prema Livnu dijelovi Glamo kog i Livanjskog odreda. U Kupresu su dijelovi X. Divizije.

Naš zadatak:

Naš zadatak je da se postavimo na pravac Livno—Grahovo i da ga osiguravamo, a na kome se pravcu i sada nalaze naše snage. Da bi se raspored naših snaga na ovom pravcu pravilno izvršio, izdajemo sljede e

N A R E E N J E

1) IV. Dalmatinska brigada e se sa svojim bataljonom postaviti tako što e dva bataljona smjestiti na prostoriju Crni Lug—Kazanci, sa zadatkom osiguranja i što dubljeg izvi anja u pravcu Livna. Na putu ispred svojih dijelova u pravcu Livna postaviti nagazne mine, koje imati pod kontrolom da ih ko ne ukloni i da naša voze a sredstva na iste ne nai u. Dva bataljona smjestiti na prostoriju Nuglašica—Bastasi, sa zadatkom osiguranja i dubljeg izvi anja prema Livnu i održavanja veze lijevo preko Staretine sa jedinicama u Glamo kom Polju. I na ovom pravcu postaviti mine u pravcu Livna.

² i ³ Vidi dok. br. 58, napomenu 2.

⁴ Odnosi se na Tre u krajišku proletersku brigadu. Vidi dok. br. 75.

Nastojati uspostaviti vezu desno sa dijelovima XX. Divizije⁵ u pravcu Vrdova i Prologa, a lijevo sa dijelovima I. Divizije⁶ u Glamo kom Polju i Glamo kog odreda, koji će se kretati sjeverozapadnom stranom Livanjskog Polja u pravcu Livna.

2) III. Dalmatinska brigada će dva bataljona smjestiti na prostoriju Maleševci—Marinkovci—Luka—Korita, a dva na prostoriju Donje i Gornje Peulje—Podgora. Vezu desno održavati preko Grahova u pravcu Knina sa Grahovsko-peuljskim odredom, u pravcu Livna sa IV. Brigadom koja se nalazi u sjevernom dijelu Livanjskog Polja. Na smještajnoj prostoriji svaki bataljon treba da se propisno osigurava i da prije samog slušaja pronađe položaje za svaki slučaj iznenadjenja ili borbe. Na smještajnoj i okolnoj prostoriji i pomoć u Grahovsko-peuljskog odreda razviti dobru ob. službu u cilju pronalazjenja etničkih bandi u tome kraju, koji se tuda kriju i koji u grupicama često dolaze. Bataljoni sa prostorije Maleševci—Marinkovci pored ostalog voditi će i o bezbjednosti naše bolnice koja će se smjestiti, t.j. koja će ostati na sadašnjem smještaju u selu Ti evo, pa za njezino osiguranje kod nje ostaviti jednu četu u Ti evu.

3) Grahovsko-peuljski odred bi će na položajima na kojima je i do sada bio, a sa zadatkom kojega je dobio od Štaba VIII. Korpusa,⁷ s tim da održava stalnu vezu sa III. Brigadom i preko nje sa ovim štabom.

4) Glamoški partizanski odred će osiguravati pravac prema Livnu, i to: onaj dio iz Glamoša preko Kori ne, a bataljon koji je krenuo sjevernom stranom Livanjskog Polja ima prići što bliže Livnu i od Ljubun i a preko Priluke i Kori ne hvatati vezu sa drugim dijelom svoga odreda. Ovaj se bataljon treba smjestiti na prostoriju Strupni ili Ljubun i , koji bi o svakom pokretu neprijatelja iz Livna u našem pravcu hitno izvijestio ovaj štab.

5) Baterija će se smjestiti u s. Gornje Peulje.

6) Štab Divizije, čeka za vezu i hiruška ekipa smjestiti će se u s. Nugašica ili Grkovci.

7) Svi dijelovi prilikom smještaja treba da vode računa da teže pokretljive dijelove i stvari ne smještaju blizu ceste i da vode računa o tome da ovom cestom, koja se ne može ozbiljno porušiti, može neprijateljska motorizacija napraviti pokret, pa u tom slučaju iznenaditi naše dijelove koji su blizu ceste.

Prednji dijelovi prema Livnu, ako primijete pokret neprijatelja i njegove motorizacije u pravcu naš, objaviti će to bacanjem raketi i to jednu bijelu i jednu crvenu, na koji bi se znak svi naši dijelovi imali upozoriti od iznenadjenja.

8) U slučaju pokreta neprijatelja i njegove motorizacije iz Livna, IV. brigada organizovati će položaje na svome sektoru, koje orijentisati sjevernom stranom puta Grkovci—Peulje, u kom bi se pravcu imale orijentisati sve naše snage.

⁵ O uspostavljanju veze sa ovom divizijom vidi dok. br. 85.

⁶ Riječ je o Prvoj proleterskoj diviziji.

⁷ Opširnije o zadacima ovog odreda vidi dok. br. 50.

9) Bolnica IX. Divizije e i dalje ostati u selu Ti evu za ije e se osiguranje starati III. brigada.

10) Na ovakvom rasporedu treba održavati što vrš u vezu izme u svih svojih dijelova i nastojati da se izvještaji podnose što brže za svaku promjenu situacije, a dnevno najmanje dva puta javljati stanje svojih jedinica i svojih položaja.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politi ki komesar:
Andro Kova evi, v. r.

Komandant — major
Ante Banina, v. r.

(M. P.)

Da je ovaj prijepis vjeran originalu potvr uje:

Na elnik Štaba IX. Divizije
Major
Mom.⁸ *Poleksi*, v. r.

BROJ 67

**DIREKTIVNO PISMO OBLASNOG KOMITETA KPH ZA DALMACIJU
OD 27. SIJE NJA 1944. IVANU MOR INU LANU BIROA OBLASNOG
KOMITETA KPH ZA DALMACIJU ZA DALJI RAD NA PODRU JU
JUŽNE DALMACIJE¹**

Oblasni Komitet
Komunisti ke Partije Hrvatske
za Dalmaciju
27.1.1944 godine

Drugu Crnom,² lanu biroa Obi. Komiteta K.P.H.

Dragi druže,

Primili smo tvoj dopis od 21. I. 1944 godine. Mi se slažemo potpuno sa svim mjerama koje si tamo poduzeo u bilo kojem pogledu. Što se ti e formiranja manjih vojni kih grupica nastoj da sprovedeš to u život a samu formu i zadatke da im daš prema mogu nostima i uslovima rada na ta-

⁸ Mom ilo

¹ Kopija originala (tipkanog Ila pisa em stroju) u Arhivu Instituta za historiju radni kog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu V. I.I., mikroteka CK SKH, film 44/774-775.

² Ivan Mor in-Crni

mošnjem terenu. Sam vod koji se je priključio u sastav XXIX Divizije, mislimo da ga povučemo s time da mu dajemo izvjesne zadatke kao i postavimo na mjestu gdje bi isti mogao koristiti obzirom na same povoljne uslove koji nastaju na tom terenu a naročito Ljubuškom kotaru, tako da se isti vod proširi u četvrtu a potom u bataljon, s razloga toga što mi vojnici ki veoma loše stojimo na tome sektoru. Taj vod kao i ostale manje jedinice oni će prema današnjoj situaciji odigrati važnu ulogu jer će biti prihvatne jedinice bilo to za dezertere i novo mobilisano ljudstvo koje će im pridolaziti. Vežu sa Korčulom mi imamo stalno kao što smo tek uspostavili, pod vrlo teškim uslovima, vežu sa Hvarom, Bračom i Šoltom. Ujedno održavamo stalnu vežu i sa samim Lastovom. O.K.³ za Brač — Hvar—Vis ima sjedište u Visu sa jednim dijelom članova a ostali članovi su na terenu Brača i Hvara. Druga Benka⁴ smo smijenili sa sekretara O.K. Brač —Hvar i isti je poslat za zamjenika politkoma u XI brigadu a na njegovo mjesto je postavljen Pločar — Jure Franičević. Isti je smjenjen što na samom položaju nije zadovoljio a ujedno što je kriv da se stvorio nepravilan odnos sa strane O. Komiteta prema Oblasnom Komitetu. Ujedno smo kooperirali u njihov komitet SKOJ-a druga Lešu. Mi smo zaključili da od sada pa ubuduće otok Lastovo pripada teritorijalno kao i partijski O. Komitetu Brač —Hvar radi novonastale situacije s razloga što je samom Komitetu za Južnu Dalmaciju danas malo teže s njima raditi a ujedno i zbog toga što postoji prilično antagonizam između lastovana i korčulana te nas je rukovodilo i to da će pod ovakovim uslovima postojati bolja koordinacija rada. Mi smo drugove iz oba komiteta upoznali sa našom odlukom, ali ujedno i ti im ukaži na pravilnost ovih naših zaključaka. Ovdje u posljednje vrijeme smo formirali pored Štaba Mornarice i bazu ratne mornarice u Bari koja ima u zadatak da prihvati i pripremi ljudstvo za prijem naših ratnih brodova kao i trgovačkih, a ukoliko ne dobijemo naše (bivše jugoslavenske) postoje velike mogućiosti da kroz najkraće vrijeme dobijemo te brodove, a u najgorem slučaju da dobijemo bar par engleskih ratnih brodova onakve kao što su oni imali u Visu. Za komesara te nove baze bio je imenovan drug Čerenović,⁵ ali on je pukim slučajem ranjen od stražara u nogu i morati će mu je kidati, tako da za sada ostaje to mjesto prazno. Na dužnost zamjenika politkoma te baze stupiti će drug Raos,⁶ zamjenik politkoma XI brigade. Ostalo osoblje Štaba imenovati će V.Š., koje smo mi uputili predloge. Također smo izvršili reorganizaciju i u samom Štabu Baze Monopoli. Drug Marinko⁷ se nalazi još sa zbjegom u Italiji dok su drug Marko⁸ i Bunko⁹ išli u Sjevernu Dalmaciju. Mi smo još na Visu i ukoliko ostane situacija ovakva mi ćemo se prebaciti u Sjevernu Dalmaciju da bi samoj organizaciji Sjeverne Dalmacije pomogli. Na samom otoku Visu ostati će drug Martin¹⁰ kako bi pomogao ovim vojnim jedinicama, komitetima a ujedno i održao stalno vežu s vama

3 Okružni komitet KPH

4 Matuli

5 Ante Kronja-Cen o

6 Ante

7 Miloš Zanko-Marinko, član Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.

8 Drago Gizdi -Marko, član Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.

9 Nikola Sekuli -Bunko, član Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.

10 Vežić, član Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.

i Italijom i samim Oblasnim Komitetom. Situacija se ovdje nije ništa izmjenila, kako si i sam upoznat oni se nalaze na svim otocima i to sa manjim snagama dok je Vis utvrđen, mislimo ga braniti a uvjerenja smo da ćemo ga i obraniti, jer su naši borci spremni da dođekaju neprijatelja, a u vezi toga su poduzete i sve potrebne mjere. Na samom otoku se nalazi pored naše vojske još oko 400 Engleza i Amerikanaca.¹¹ Situacija po ostalim okružjima naše oblasti se prilično sređuje i naši su već preuzeli inicijativu u svoje ruke i na mnogim mjestima već su pošli da tuku neprijatelja.

U vezi same situacije koja je nastala u samoj organizaciji u Dubrovniku neophodno je potrebno da se Mjesni Komitet Dubrovnika rasturi te da se nanovo, ukoliko postoje za to mogući uslovi, formira od provjerenih i odanih ljudi našoj Partiji. Ukoliko za to ne postoje uslovi onda u tom slučaju formirati bar partijsko povjereništvo. Ujedno je neophodno potrebno da se ispita u detalje slučaj sa samom provalom u Dubrovniku, po mogućnosti čak i postaviti komisiju za ispitivanje tog slučaja a naročito se pozabaviti pitanjem druga Gvozdena za kojega smo mišljenja da je isti u stvari estovovao u toj aferi obzirom na samo njegovo držanje s kojim je on navukao sumnju na sebe. U danima kada su svi oni uhapšeni ujedno da je on pušten i da se opet slobodno vraća u Dubrovnik.

Vežu sa brodom s vama ćemo nastojati kao i sa O.K. Južne Dalmacije držati pod svaku cijenu a u tome nam mnogo dolazi u susret i sam Štab Mornarice. Ali smo mišljenja da vežu između vas i O.K. Brač—Hvar će biti teško uspostaviti a ujedno i održati. Literaturu za O.K. Južne Dalmacije mi ćemo slati preko tog komiteta, kod kojeg se ti sada nalaziš, ali vjerojatno kako danas postoje mogući uslovi, da će biti mnogo lakše održavati direktnu vezu sa O.K. Južne Dalmacije iz Visa. Mi smo već uredili sa Agitpropom da ubuduće, kad šalje literaturu za O.K. Makarska, i tebi šalje po jedan primjerak od svih izdanja, što će isti i učiniti.

Pisma od Rusa¹² smo primili i iste smo pukim slučajem uništili, a ukoliko postoje mogući uslovi da isti opet pišu, neka to i naprave a o gubljenju tih pisama ne treba uopšte njima napominjati. Gabrina¹³ pisma za Bari su prosljeđena dalje.

Ujedno smo primili tvoj izvještaj kojega smo proučili i kako već naglasimo složili se sa svim tvojim mjerama u vezi bilo kojeg pitanja. Momente koji tamo iskrsavaju a to je preorijentacija masa naprama NOB treba istu vješto koristiti a naročito pitanje Rusa¹⁴ i Poljaka među kojima je nastala stvarno prilična demoralizacija ne samo na terenu tog okruga već izgleda u okviru cijave naše zemlje. Mi smo u vezi toga uputili naše mišljenje drugu Marku za izdavanje jednog letka za vojnike stranih narodnosti koji se nalaze u njemačkoj vojsci, i ukoliko nam oni pošalju te letke ili nam odobre da ga mi izdamo u okviru Dalmacije, mi ćemo ti ga poslati kao i svim organizacijama. Brojeve literature koje ti tražiš, a koje smo mi već poslali O.K. Makarske, mi nemamo iako smo nastojali da ih svakako dobijemo i da ti ih pošaljemo. Traženi materijal za tehniku mi

¹¹ Vidi dok. br. 64, napomenu U.

¹² i ¹⁴ Vjerojatno se odnosi na ruske zarobljenike koje su Nijemci uključili u jedinice 118. lovačke divizije a koji su izrazili želju da prijeđu na stranu NOVJ.

¹³ Vice Srzić-Gabro, sekretar Okružnog komiteta KPH za Makarsku.

za sada uopšte ne možemo poslati a veoma su mali uslovi da istu robu nabavimo. Ukoliko se pruži mogućnost da iste stvari nabavimo ne možemo drugove zaboraviti jer smo svjesni važnosti toga. Naročito nemamo mogućnosti da pošaljemo radio-aparat jer istoga nemamo od kuda da dobijemo. Jednog kojeg smo imali i to veoma slaba, morali smo poslati za tehniku baze u Monopoli, kako bi ista mogla da proradi, jer se u Italiji nikako ne može doći do radia. Ujedno drugovima iz O.K. treba saopštiti da se po mogućnosti nastoje sami pomoći, bilo to iz Imotskog ili ostalih krajeva pa čak, ako treba i iz Dubrovnika, jer ne smijemo u ovim momentima narod tih krajeva ostaviti a da ga ne upoznajemo preko radio-vijesti o unutrašnjoj i vanjskoj situaciji. Također materijal kojeg mi dobivamo iz Italije je mnogo skuplji nego u samim našim gradovima koji su još pod okupatorom, jer se tamo sve pokupovalo, tako da se ne mogu dobiti ni najsitnije stvari. Velika je skupina a tako da jedan ciklostil košta 25.000 lira i moj dragi Crni možeš i sam vidjeti kakvi su uslovi da doemo do tih svih artikla. O torbici druga Gabre nema ni govora jer pored svih nastojanja druga Vicka¹⁷ nije se mogla dobiti.

Drugu Kiriginu¹⁶ smo naredili da ide u pravcu O.K. Makarska.

Stoj nam dobro, pozdravi sve drugove i drugarice a ti primi najiskreniji drugarski pozdrav uz poklik

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Obi. K.K.P.H.

BROJ 68

**DIREKTIVA ŠTABA DEVETNAESTE DIVIZIJE OD 28. SIJEČNJA 1944.
PODREČNIM JEDINICAMA ZA DEJSTVO U SLUČAJU
NEPRIJATELJSKE OFENZIVE¹**

GLAVNI ŠTAB NOV i POH²
Broj 495, dne 5. II. 1944

ŠTAB
XIX. DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE
28. I. 1944 g.

DIREKTIVA BR. 14
Sekcija Šibenik, Knin, Novi Grad, Zirje, Zadar 1:100.000

Podaci o neprijatelju: Jačina i posada neprijateljskih garnizona po zapovijesti od 22. I. 1944 g.³

¹⁵ Krstulović, sekretar Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.

¹⁶ Josip

¹ Prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog Instituta, arhiva NOB, reg. br. 10/I, k. III.

² četvrtasti pečet Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske.

³ Vidi dok. br. 51.

24. o. m. neprijatelj je sa motorizovanom kolonom od oko 300 vozila preko Ervenika iz Pa ena prodro za Kistanje. 26. o. m. sa kolonom od oko 120 vozila prodro je iz Kistanja prema Benkovcu.⁴ Dok je sa snagom od 400—500 vojnika iz Mokrog Polja u toku 27. o. m. zauzeo Ervenik i isturio dijelove prema Zegararu. Zadnjih dana, od 24. o. m., osje a se poja an neprijateljski saobra aj iz Gra aca prema Obrovcu, gdje neprijatelj kamionima prebacuje mazge i grupe talijanskih zarobljenika.

O namjerama neprijatelja nismo mogli ništa doznati, nego se stalno pronose verzije o nekom izvla enju neprijateljskih snaga, što me utim može biti samo manevar neprijatelja. Pretpostavlja se da je neprijatelj upoznat sa našim snagama u sjevernoj Dalmaciji, kao i planom za mobilizaciju, te da je preduzeo akciju da bi nas u tom omeo i istisnuo iz sjeverne Dalmacije, naro ito poslije udarca koje je pretrpio u Promini.⁵ U vezi sa dolaskom pješadijskih neprijateljskih dijelova⁶ u Ervenik i Žegar, sa postavljanjem garnizona u Kistanju, pritiskog etnika iz Mokrog Polja i Skradina, koncentracijom neprijatelja u Benkovcu i poja anim saobra ajem iz Gra aca, mogao bi neprijatelj preduzeti nabacivanje naših snaga prema Velebitu,⁷ gdje bi nam ostopnicu imale presje i snage u Mokrom Polju, Erveniku i Zegararu. Ukoliko se ne radi o neprijateljskoj cfanzivi iš enja sjeverne Dalmacije, snage u Erveniku možda su zato tamo da privuku naše snage i oslobode put Kistanje—Knin za nesmetan povratak neprijateljskih vozila iz Benkovca.

Naše snage: V., VI. i XIII. Brigada, Grupa sjevero-dalm. P. Odreda (pet bataljona), i VII. Dalm. brigada⁹ na prostoru Gra ac—Lovinac—Otri —Lapac.

Naš zadatak:¹⁰ U slu aju neprijateljske ofanzive nanijeti neprijatelju što više gubitaka, sa uvati kanal za prihvat robe sa Otoka i u slu aju povla enja sa uvati kompaktnost jedinica; u slu aju povla enja dijela neprijateljskih snaga svom silinom preduzeti iš enje novostvorenih etnikih i ustaških uporišta, koji mogu niknuti za vrijeme ofanzive.

U cilju izvršenja prednjeg zadatka :

NARE UJEMO:

V. Brigada: Zatvori e pravac prema Mokrom Polju i Erveniku, posijedaju i položaj prema tom pravcu zaklju no sa Zmištakom (k. 562). Tako er e zatvoriti pravac od Kistanja prema Biovi inom Selu.

⁴ Odnosi se na akciju »Frühlingswetter« koju je poduzeo 92. motorizirani puk zajedno sa ustašama i etnicima, radi iš enja podru ja Knin—Kistanje. Vidi dok. br. 112, 129, 138, 296, 343, 344, 345, 353, i 445.

⁵ Vidi dok. br. 77, 78, 98, 100 i 463.

⁶ Odnosi se na Prvu brdsku diviziju. O dolasku ove divizije u Sjevernu Dalmaciju vidi dok. br. 328, 332, 335, 336, 338, 341, 347, 348, 349, 445, 526 i 527.

⁷ Vidi operaciju »Emil«, dok. br. 112, 124, 129, 138, 145, 296, 359, 360, 362, 363 i 367.

⁸ Vidi dok. br. 51, napomenu 7.

⁹ Ona je tada (u operativnom smislu) bila pod komandom Operativnog štaba za Liku. Vidi dok. br. 61.

¹⁰ Vidi dopunu (dodatak) direktive, dok. br. 69.

VI. Brigada: Zatvori e pravac prema Žegar i Obrovcu, s tim što e desno držati zaklju no Prošek Mali (k. 595), gdje e na Zmištaku biti u vezi sa jedinicama V. Brigade, dok e lijevo držati zaklju no Žednu Gredu i Dubrava Goru.

XIII. Brigada: Bez dva bataljona zatvori e pravac Benkovac—Dobropoljci i lijevo od VI. Brigade sa kojom e održavati vezu na Dubrava Gori. Dva bataljona ostavi e na dosadašnjim položajima za obezbedenje kanala za prihvat robe i trupa, sa kojima biti u stalnoj vezi.

Stab grupe: Sa Kninskim odredom dejstvova e sjeverno od Zrmanje i naro ito istiti i postavljati zasjede na liniji izme u Zegara i Ervenika i apsolutno ne dozvoliti neprijatelju prolaz manjim snagama na tom pravcu.

Sa S.D.P. Odredom¹¹ osigurati pravac evrske—Dobropoljci i na komunikaciji Benkovac—everske—Kistanje postaviti zasjede sa što ja om upotrebom nagaznih mina.

Zadarski bataljon ostaviti na prostoru sjeverno od linije Benkovac—Zadar, radi iš enja manjih uporišta i mobilizacije.

Komandovanje: Uslijed sporih veza i velike razvu enosti terena, kao i neprijateljskog upadanja i možebitnog presijecanja veza izme u pojedinih dijelova, odnosno pojedinih jedinica od Štaba ove divizije:

a) Štab Grupe S.D.P. Odreda rukovodi e obezbe enjem kanala i prihvatom materijala, te mu se u operativnom pogledu stavljaju pod komandu sve jedinice, koje se na u na tom sektoru, s tim što e sa dva bataljona XIII. Brigade biti i jedan lan Štaba brigade, koji e sa Štabom grupe sa injavati Štab. Ukoliko se na e koja brigada na tom sektoru, odmah e Štab brigade hvatati vezu sa Štabom grupe i stvoriti operativni Štab. Pojedini bataljoni potpadaju direktno u operativnom pogledu pod Štab grupe.

b) Sa Sjevero-dalm. P. Odredom ostaje zamjenik komandanta Grupe odreda Po u a¹² i rukovodi akcijama na tom sektoru.

c) Na sektorima brigada rukuju štabovi brigada, s tim da svi bataljoni ostalih brigada ili odreda, koji se nalaze odvojeno od svojih jedinica automatski potpadaju u operativnom pogledu pod štab brigade sa kojim su u **vezi.**

d) Dopunski bataljon u operativnom pogledu ulazi u sastav VI. Brigade, koja e ga dobro prihvatiti i uz potrebnu pripremu od nekoliko dana uvrstiti u svoje bataljone.

e) Inženjerijski bataljon razdijeli e svoje ljudstvo za V. i VI. Brigadu kao rukovodioce za miniranje puteva, a ostatak zadržati i upu ivati na traženje XIII. Brigadi ili odredima za miniranje puteva, odnosno za rad po nare- enju Divizije. O odjeljenjima pridatih brigadama vodi e se evidencija i po završenim neprijateljskim akcijama ta odjeljenja brigada e se povratiti u sastav Inženjerijskog bataljona.

Izvi anje i obezbje enje:

Od kolike je važnosti izvi anje i obezbje enje pri ovakvom na inu brzih prodora neprijatelja to mora biti svima jasno i nikakva se okolnost ne e uzeti u obzir kao olakšanje za iznena enje. Rušenje i pregra ivanje puteva glavnih kao i sporednih, postavljanje izvidnica u svim pravicima, ure enje brzog izvještavanja mora biti do maksimuma sprovedeno.

Veza:

Pošto neprijatelj, barem koliko je do sada poznato, ne raspolaže snagama sa kojima bi odjednom mogao sa svih strana udariti, mora se obratiti puna pažnja na održavanje veze, kako unutar jedinica tako i nižih štabova sa višim štabovima. U ovaj štab moraju stizati najmanje tri izvještaja dnevno, bilo ili ne bilo promjena za vrijeme trajanja ovakvog stanja. Tako er u tim izvještajima nave- sti, da li se ima veza sa susjednim jedinicama.

Ishrana i popuna municije:

Ishranu urediti po mogu stvu sa terena, a gdje to ne može trebovati iz intendanture Štaba divizije. Sve je- dinice snabdje e borce sa rezervnim obrokom za dva dana koje odmah po prijemu ove direktive trebovati i do i sa prevoznim sredstvima iz intendanture ove divizije. Obrati- titi pažnju i vršiti stalnu kontrolu da se ovi rezervni ob- roci bez nare enja ne smiju nipošto trošiti.

Tako er odmah po prijemu ove direktive snabdjeti se sa potrebnom koli inom municije za sve vrste oružja za bojnu komoru, kao i rezervnom municijom koju bunkerisati na pogodnom mjestu na sektoru svog djelovanja.

Sanitet:

Glavnu brigu oko ranjenika primi e na sebe Sjevero- dalm. odred i Štab grupe odreda. Ranjenike upu ivati u prihvatnu divizijsku bolnicu u Bjelinu, a referent saniteta e se pobrinuti da se svi nepokretni ranjenici po mogu - stvu kanalom prebace do Sjevero-dalm. odreda, koji e se starati za njihovo dalje prebacivanje u zajednici sa Štabom grupe prema moru, odnosno otocima.

U slu aju pokreta upravnik bolnice i referent sani- teta napravi e popis svih bolesnika poimeni no i sa spro-

vodnikom uputiti ih u njihove jedinice. U slučaju da u momentu pokreta nade se nepokretnih bolesnika, mobilizirati konje za prebacivanje istih, a u svakom slučaju prebaciti ih do jedinice koja je prema situaciji biti određena za prenos ranjenika. Za sada ovu dužnost preuzima na sebe VI. Brigada i mora predvidjeti jedan bataljon koji bi u slučaju potrebe vršio prenos ranjenika.

Obrana od bornih kola :

U posljednjim akcijama došle su do izražaja nagazne mine i protitenkovske puške.¹³ Pri organizaciji položaja u punoj mjeri koristiti aktivnu odbranu pomoću protitenkovskih pušaka. Pasivnu odbranu miniranjem puteva i rušenjem komunikacija, glavnih i sporednih, sprovesti u potpunosti i stalno raditi na rušenju svih komunikacija i u svim pravcima. Prosto zatrpati zidovima sve puteve.

Fortifikacijsko uređenje položaja :

Položaj fortifikacijski urediti. Naročito obratiti pažnju na izradu mitraljeskih zaklona, zaklona za protitenkovske puške, koji moraju biti izrađeni u saglasnosti sa predviđenim planom vatre. Položaj uređivati za odsudnu odbranu.

Znaci raspoznavanja:

Ugovoreni znaci:

28/29. I. Ilija — Pero
29/30. I. Simo — Petar
30/31. I. Ante — Branko
31. I. 1944 Bogde — Branko
1/2. II. Mile — Marko
2/3. II. Mišun — Pepa

Znaci raspoznavanja:

28/29. I. **Nož — Našice**
29/30. I. **Bluza — Banija**
30. I. **Sablja — Staljingrad**
1/2. II. **Maja — Mostar**
2/3. II. **Pobjeda — Prozor**

Naročite odredbe: U slučaju jakog pritiska neprijatelja, tako da sa glavninom budemo primorani privremeno napustiti teren sjeverne Dalmacije, opći pravac izvlačenja je prema Velebitu izmeću Ervenika i Zegara, kao i izmeću Ervenika i Mokrog Polja.

¹³ Vidi dok. br. 78.

Mjesto štabova: Štab divizije nalazi se u Dobropoljcima, Štab grupe odreda na primorskom sektoru uz kanal, o samom mjestu izvijesti e nas. Štabovi brigada izvijesti e nas o ta nom položaju svojih štabova, kao i jedinice me usobno e se izvijestiti o mjestima štabova.

Zarobljenici i plijen:

Zarobljenike sprovesti u ovaj štab, a o plijenu dostavljati popis i intendantura ovog Štaba vrši e raspodjelu plijena.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar:
Petar Babi s. r.

Komandant — potpukovnik:
M.¹⁴ **Šaki** s. r.

Dostavljamo na znanje: G. Š., VIII. Korpusu. Na postupak V., VI., VII. i XIII. Br.

Za ta an prepis jam i:
Na elnik — major:
Toni¹⁵ **Bio i**, v. r.

(M. P.)

BROJ 69

DODATAK DIREKTIVI ŠTABA DEVETNAESTE DIVIZIJE OD 28. SIJE NJA 1944. ZA DEJSTVO PODRE ENIH JEDINICA¹

Š T A B
XIX. DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE
28. I. 1944. g.

DODATAK DIREKTIVI BROJ 14

Podaci o neprijatelju: Kao u direktivi broj 14,² s tim što je prema dobivenim podacima neprijatelj iz Ervenika produžio prema Zegararu i isti napustio Ervenik u toku 28. o.m. Tako er kolona od oko 120 vozila koja je u toku 27. o.m. stigla u Kistanje iz Knina, u toku 28. o.m. krenula je prema Benkovcu i sada se nalazi u Lišanima.

14 Mi un

15 Ante

1 Prijepis originala (tipkanog na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 10/1, k. 111.

2 i 3 Vidi dok. br. 68.

Namjere neprijatelja:³ Pošto još nije jasno i nema se ta no podataka da li neprijatelj namjerava preduzeti ofanzivu iš enja, ili samo prolaz, ili pak prolazi kroz sjevernu Dalmaciju prema Zadru, iz kojega bi izvukao neki materijal i produžio dalje, to predpostavljamo sve tri mogu nosti.

Naš zadatak: Ostaje isti kako je dat po direktivi broj 14, s tim što e se preduzimati stalni napadi na neprijatelja. Naš položaj u odnosu na neprijatelja vrlo je povoljan za ovakav na in dejstva. Mi se nalazimo u centralnom položaju, dok neprijatelj saobra a oko naših položaja. Iako je naglašeno u zadatku po direktivi broj 14 da se neprijatelju nanese što više gubitaka, nije se iskoristila ova povoljna situacija. Dati položaji samo se osmatraju, a glavnina snaga drži se u rezervi, koja služi da eventualno parira pokušaj neprijateljskog napada na pojedine ostsjeke položaja, a isto tako da se neprijatelja napada na komunikacijama aktivno, postavljaju i mu zasjede i ne dozvoljavaju i mu slobodan prolaz.

U cilju izvršenja prednjeg zadatka

N a r e u j e m o :

V. Brigada: Drža e iste položaje kao po direktivi broj 14, s tim što e postaviti zasjede i aktivno dejstvovati i sprije iti neprijatelju saobra aj izme u Kistanja i Knina i prikupiti podatke za eventualnu likvidaciju Mokrog Polja.⁴

VI. Brigada: Drža e dosadašnje položaje i aktivno dejstvovati na liniji Obrovac—Zegar i na komunikaciji Obrovac—Karin.

XIII. Brigada: Pored držanja položaja odre enih preuze e od S.D.P. Odreda⁵ zatvaranje pravca evrske—Dobropoljci sa dva bataljona koji su do sada osiguravali kanal i aktivno e dejstvovati prema Lišanima i Stankovcima i na komunikaciji Kistanje— evrske, Skradin— evrske.

S.D.P. Odred: Preuze e zaštitu kanala i povu i e u svoj sastav Zardarski bataljon.

K. P. Odred:« Zatvori e pravac Mokro Polje—Ervenik i onemogu iti neprijatelju saobra aj tim pravcem, drže i uporno položaje i ruši e komunikaciju i prikupljati podatke za likvidaciju Mokrog Polja.

Sve ostale odredbe ostaju kako su izdane po direktivi broj 14. Naro ito dobro razviti informativnu službu i izvi a kim dijelovima blagovremeno uo iti sve pokrete neprijatelja.

⁴ Vidi dok. br. 124.

⁵ Sjevernodalmatinski NOP odred

⁶ Kninski NOP odred

Sve jedinice su dužne podpomo i susjedne jedinice u slučaju angažovanja na sektoru dotične jedinice i bez čekanja naredja.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar:
Petar Babi s. r.

Komandant — potpukovnik:
Mi un Saki s. r.

(M. P.)

Dostavljeno na znanje: G. Š. Hrvatske i Štabu VIII. Korpusa NOV Jugoslavije.

Dostavljeno na postupak: Štabu V., VI. i XIII. Brigade, Knin. P. Odredu i S.D.P.O., te Štabu Grupe odreda sjeverne Dalmacije.

Za tavan prepis jam i:

Na elnik štaba — major:
Toni⁷ Bio i, v. r.

(M. P.)

BROJ 70

**IZVJEŠTAJ ŠTABA GRUPE SJEVERNODALMATINSKIH NOP
ODREDA OD 28. SIJEČNJA 1944. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ
O SPROVOĐENJU REORGANIZACIJE JEDINICA'**

Štab
Grupe S. D. P. Odreda²
br. 62
28.1. 1944.

Dostavlja izvještaj
o reorganizaciji
Grupe S.D.P. Odreda.

ŠTABU VIII. KORPUSA NOVJ

Prema dobivenim podacima od strane Štaba XIX. S.D. Divizije na konferenciji održanoj dana 6. januara a na osnovu naredja Štaba VIII.

⁷ Ante

¹ Original (tipkan na pisanim stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 20/1, k. 517A.

² Sjevernodalmatinskih partizanskih odreda.

Korpusa Grupa Sjev. Dalm. bataljona, koja je u svom sastavu imala Kninski, Zadarski, Sjevero-Dalmatinski i Sjevero-Otoki Partizanski Odred reorganizirala se i u sastavu Grupe Odreda treba ponovo da se organizira Kninski odred u ja ini od dva bataljona i sjev. Dalm. Odred u ja ini od tri bataljona.³

Odmah po primanju zadatka Stab Grupe poduzeo je potrebne mjere za izvršenje dobivenog zadatka.

Dana 7. januara upućen je za popunu V. Brigade 1 i 3. bataljona S.D.P. Odreda sa ukupnim brojnim stanjem 270 boraca, od kojih su štabu Brigade stigli samo 87 boraca, dok je ostali broj na putu za brigadu dezertirao.⁴ Ovi bataljoni su predvođeni pod komandom svojih štabova, koje je imao da provede do brigade sam zamjenik komandanta V. Brigade kapetan Mane Breka.

Dana 7. januara održan je sastanak sa zamj. komesara svih Odreda koje se upoznao sa zadacima i istima je dano u zadatak da pripreme jedinice i izvrše reorganizaciju.

Od 2. bataljona Kninskog Odreda koji je ostao u sastavu Grupe formirana su dva bataljona. Ukupno brojno stanje u vreme reorganizacije je 260 boraca. 1. bataljon ovog Odreda sav bez komandnog kadra stavljen je na raspoloženje štabu XIX. Divizije tzv. popunu jedinica.

Od 2. bataljona Sjev. Dalm. Odreda koji je ostao u sastavu Grupe formiran je 1. i 2. bataljon, kojima se pridodalo nešto boraca iz otokog odreda. Poslije formiranja oba odreda, brojno stanje oba odreda iznosilo je 300 boraca. Treći bataljon ovog odreda formiran je od Zadarskog Odreda. Brojno stanje iznosi 150 boraca.

Da bi sav teren koji obuhvata ova Grupa operativni štab je odlučio da uputi u Prominu 20 boraca koji bi prikupili udarne grupe koje se nalaze na tom sektoru i 40 boraca za Otoku koju se ima povratiti na otoke sa zadatkom daljnjeg djelovanja i vršenja akcija.

Kod reorganizacije grupe nije bilo jasno mnogim rukovodiocima kao ni borcima važnost reorganizacije i ulazak boraca u Brigade, a nije ni bilo dovoljno vremena da se borci za ovo kratko vrijeme pripreme, a sam dosadašnji rad nije ni malo posvećen na tome da se borci pripreme za pristupanje u brigadu te kod reorganizacije jedinica ove grupe nastala su velika dezertiranja⁵ iz svih jedinica.

Kod upućivanja 1. i 3. bataljona S.D.P. Odreda dezertiralo je oko 180 boraca, iz 1. bataljona Kninskog Odreda koji je ušao u sastav VI. Brigade dezertiralo je 54 boraca, kod pokreta Otokog Odreda iz Primorja za Bukovicu dezertiralo je 49 boraca, kod prelaza jednog dijela Zadarskog Odreda u Bukovicu dezertiralo je 45 boraca, tako da ukupan broj boraca koji je dezertirao kod napuštanja svoga terena, ili prelaza u brigade bio 328 boraca svi sa oružjem. Među navedenim ima nekoliko drugova iz komandi eta i jedan dio dezertera i delegata i vodnika. Tako er poslije ovih dezertiranja je ponovo bilo oko 20 dezertera. Od dezertera iz S.D.P.

³ Vidi dok. br. 17.

⁴ i ⁵ Riječ je o borcima koji nisu željeli odvojiti se od svoga kraja. Oni bi se kasnije ponovo prikupili ili odredima koji su obično djelovali na području gdje su i formirani.

Odreda uspjeti smo do sada prikupiti oko 100 boraca, koje smo uputili u štab Divizije i to njih 87, dok ostalo u Dopunski bataljon.

Prije izvršenja reorganizacije naše Grupe brojno stanje je bilo svih jedinica oko 1500 boraca. Ovi borci su uglavnom bili poludobrovoljno mobilisani i dobrovoljci, a koji nisu od svog dolaska u N.O.V. živjeli vojni kim životom. Ovo se naročito isti je kod Zadarskog odreda, te zbog toga sami borci nisu bili pripremani za odlazak u brigade, zbog čega je i glavni uzrok tako masovnog dezertiranja.

Brojno stanje Grupe iznosi poslije reorganizacije i to:

S.D.P. Odred sa sva tri bataljona oko 480 boraca.

Kninski Odred sa oba bataljona oko 260 boraca.

Prominska eta sa 20 boraca.

Otoka eta sa 40 boraca.

Ceta za vezu Štaba Grupe 40 boraca.

Straža i kuriri 35 boraca.

Ukupno brojno stanje Grupe S.D.P. Odreda iznosi oko 890 boraca.

Kod reorganizacije iz jedinica Grupe stavilo se na raspoloženje Štabu XIX. Divizije i štabu dopunskog bataljona oko 200 boraca, tako da se još van jedinica nalazi oko 400 boraca.

Naše mišljenje da se same borce nije unapred pripremalo za stupanje u brigadu i važnost stupanja u istu, te da se sa ovom reorganizacijom za sada nije ništa postiglo već da se imalo i same štete. U koliko se uspije u kratko vrijeme prikupiti dezertere, sama reorganizacija je do i od koristi pošto se je stanje u jedinicama Grupe poboljšalo ne iz razloga kvaliteta boraca, već radi toga što je u glavnom sav kadar iz svih jedinica Grupe ostao i dalje u grupi, tako da je pitanje kadra za sada u glavnom riješeno, što garantuje da će se samo stanje u jedinicama popraviti.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Komandant — major:

Sime Ivas, v. r.

Dostavljeno:

Štabu VIII. KORPUSA NOVJ

Štabu XIX. Divizije NOVJ

P.S.⁶ Ovaj izvještaj je poslan 22. I. 1944. god., ali je isti pao neprijatelju u ruke, te vam istog dostavljamo u prepisu.

BROJ 71

**OPERATIVNI IZVJEŠTAJ ŠTABA ETVRTOG POMORSKO-OBAL-
SKOG SEKTORA OD 28. SIJE NJA 1914. ŠTABU MORNARICE NOV O
PREBACIVANJU RANJENIKA SA KOPNA NA OTOK VIS I PREBA-
CIVANJU SAVEZNI KIH KOMANDOSA NA OTOK HVAR¹**

STAB IV POM.-OBAL. SEKTORA

Službeno
28 januara 1944
u Visu

Operativni izveštaj.

ŠTABU MORNARICE

1) 1820 opti ka signalizacija izme u broda i rta kod Veleluke.
1900 dve bele rakete u pravcu Šolte.
1931 jedna bela raketa u pravcu Šolte.
1920 crveno svetio u pravcu Šolte.
2230 bela raketa u pravcu Šolte.
2310 bela raketa u pravcu Drvenika.
2355 jako belo svetio izme u Rogoznice i Drvenika.
0130 belo svetio u luci Hvar.
0135 belo i crveno svetio u pravcu Hvara.
0505 dve bele rakete u pravcu Veleluke.
1515 crvena raketa u pravcu Hvara.
0520 bela raketa u pravcu Pelješca.
0700 — 0730 šest neprijateljskih aviona kruže oko Visa i preletaju ostrvo.

2) Patrolisanje oko Visa vršeno u manjem obimu, zbog nevremena NB 1 i NB 10 upu eni u Grebašticu po ranjenike. Oba broda su se vratila jer je NB 1 koji je teglio NB 10 jako propuštao vodu i imao kvar sisaljke, a NB 10 se nije mogao probiti sam zbog jakog mora. NB 2 na popravku u brodogradilištu. NB 6 u pratnji konvoja za severni Jadran. NB 7 sa bar-kasom 2 i 4 te »Sv. Nikolom« vršili prebacivanje engleskih i ameri kih trupa te odreda I Dalmatinske brigade na Hvar i natrag.² NB 8 sa NB 3 u teglju iz Sev. Jadrana uplovili u Vis. NB 9 u Visu neispravan.

3) Bez sadržaja.

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 27/1-7, k. 2026.

² No u 27/28. sije nja 1944. god., oko 100 komandosa i ameri kih vojnika, koji su do uvale Milne na otoku Hvaru bili preba eni s 2 broda Mornarice NOVJ, napali su nje-ma ko stražarsko odjeljenje isto no od mjesta Hvara i poslije kra e borbe ubili 2, a zarobili 4 njema ka vojnika. (Vidi dok. br. 79 i Jovan Vasiljevi : »Ofanzivna dejstva sa-vezni kih snaga sa otoka Visa«, Pomorski zbornik knj. 2, str. 157, Zadar 1964).

4) Iz Visa tokom no i isplovio »Jadran« — 1st za Bari, a »Mir vami« isplovio za Komižu, ali se zbog nevremena vratio u Vis.

Tokom dana osposobljenih 6 brodova, a prispelo u popravak 11 brodova.

5) Bez sadržaja.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

OPERATIVNI OFICIR
Dav. J. Orebi, v. r.

BROJ 72

IZVJEŠTAJ DRAGE GIZDICA I NIKOLE SEKULICA OD 28. SIJE NJA 1944. OBLASNOM KOMITETU KPH ZA DALMACIJU O SVOM BORAVKU I RADU NA ZADARSKOM OKRUŽJU«

Dragi drugovi, od našeg odlaska sa Visa zadržali smo se do sada na zadarskom okružju. Na kotaru Preko održana je partijska konferencija kojom je rukovodio drug Bunko.² Na istom kotaru održali smo jedan kra i sastanak sa lanovima Kotarskog N.O.O-a. Osnovno što se moglo zapaziti u radu drugova u pre kom kotaru, a isto se može kazati i za ostale kotareve, jest da površno rješavaju sve poslove, da forumi nisu u kontaktu i ne žive sa lanstvom i masama, svi skupa su nedorasli i na repu doga aja. I previše je upadljiva sirovost lanstva, koji su vrlo mladi u Partiji i sa sasvim nedovoljnom pomo i. Marko³ je prisustvovao partijskoj konferenciji za kotar Benkovac i kotarskoj konferenciji N.O.O-a za isti kotar, zajedno sa drugovima Vicom,⁴ Popovi em⁵ i Ze evi em.⁶ Ovoj trojici drugova bilo je korisno da prisustvuju konferenciji, da bi se osposobljavali za samostalni rad. Partijskoj konferenciji za kotar Biograd prisustvovao je drug Bunko.⁷ Zakazana konferencija N.O.O-a istog kotara u zadnji as je odgo ena zbog akcije neprijatelja, koji je no u izvršio napad na ku u i selo u kojoj je održana partijska konferencija. U toj ku i su se nalazili odbornici partijci, koji su se ujutro imali prebaciti u drugo selo na konferenciju N.O.O. a koji su se uslijed napada raspršili. Do sada nam je poznato da je upala u ruke neprijatelja jedna ranjena drugarica.

3 Davor

1 Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Instituta za historiju radni kog pokreta Dalmacije — Split, reg. br. KP-26/161.

2, 7 i 19 Nikola Sekuli -Bunko, lan Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.

3 Drago Gizdi -Marko, lan Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.

4 Buljan, lan Oblasnog NOO

5 Dušan, lan Oblasnog NOO

6 Stevo, lan Oblasnog NOO

Ilanovi Oblasnog N.O.O. održali su me usobno dva kraja i sastanka na kojima su pretresali stanje na tri okružja Sjeverne Dalmacije i donijeli zaključke za dalji rad.

Marko će se zadržati na zadarskom okružju još tri dana. Prisustvovat će sastanku O.K. Zadar i O.N.O.O. Zadar, a Bunko će poći na šibenski okrug.

5-og idućeg mjeseca održat će se savjetovanje Partije za sva tri okružja. Ovo savjetovanje je zakazao drug Martin.⁸

Naše je mišljenje da za Oblasna rukovodstva nema uslova za smještaj na kopnu Sjeverne Dalmacije. Zato postoji mogućnost na otocima (Dugom otoku), prema situaciji kakva je danas. Naši su potjerali Nijemce sa otoka Ugljana.

Marko⁹ iz Politodjela XIX Divizije, na putu kroz Bukovicu (išao je za Moslavinu) iz zasjede je napadnut od Švaba. Vjerojatno je sobom nosio poštu koju je drug Ceo¹⁰ dao Marku. Drug iz Politodjela je poginuo, a iz Divizije očekujemo vijesti da li je nosio našu poštu.

Nijemci su sada im snagama ponovno ušli u Kistanje. Jedan naš bataljon pružio je otpor. Isti čemo da je budnost s naše strane bila skoro nikakva. Izgleda da je nekoliko drugova i približna količina materijala sa radio-stanice Divizije upala u ruke neprijatelja.¹¹ Izvršena je uspješna akcija na hidrocentralu na Manojlovcu, kao i akcija na kolonu na cesti Drniš—Kistanje. U prvoj akciji pobijen je i zarobljen itav garnizon (oko 120 vojnika), a u drugoj je zapaljeno 15 kamiona i 2 tenka. Nastradalo je mnogo neprijateljskih vojnika, a bila bi itava kolona uništena, jer je bila potpuno opkoljena, da nije u zadnji čas došla pomoć Švaba i bande iz Drniša.¹²

Drugaricu Miru Jurić uputio je ZAVNOH (drug Gregorić)¹³ Oblasnom N.O.O. da organizira Sanitetsku službu u Dalmaciji. Drugovi iz Oblasnog N.O.O. misle da pokušaju sa radom na ova tri okružja, i to u prvom redu da organiziraju kurs za pokretne sanitetske ekipe. Uputimo pismo drugu Gregoriću a za drugu Vicku.¹⁴

Svijetu drugarski pozdravljamo

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

28. siječnja 1944.

Drug Ziki¹⁵ i Kaštelan¹⁶ su ovdje, Kuzmi¹⁷ i Smoli¹⁸ su otišli za Srednju Dalmaciju.

Marko, v. r.

Bunko,¹¹ v. r.

⁸ Vežić, član Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju

⁹ Čanković. Vidi dok. br. 77.

¹⁰ Svetislav Stefanović-Ceo, instruktor CK KPJ pri Oblasnom komitetu KPH za Dalmaciju.

¹¹ Vidi dok. br. 77.

¹² Vidi dok. br. 78.

¹³ Pavle

¹⁴ Krstulović

¹⁵ Bulat

¹⁶ Jure

¹⁷ Ivan

¹⁸ Dr. Ivan

DIREKTIVNO PISMO IVANA MORINA LANA OBLASNOG KOMITETA KPH ZA DALMACIJU OD 28. SIJEČNJA 1944. KOTARSKOM KOMITETU KPH PELJEŠAC ZA BUDUĆI RAD

Drugarskom K.K. K.P.H.²

Pelješac

Dragi Drugovi,

Otrag par dana javi sam vam se sa jednim pismom na koje sam tražio odgovor, kojega do danas nijesam dobio. Otrag dva-tri dana ova-
mo je stigao jedan omladinac iz Boke i to Nikola Mari, koji ste vi poslali
sa još desetoricom partizana kao sprovodnika u 29 Herc. Div. Preko njega
sam se upoznao o stanju i mogućnostima za rad kod vas. Isti mi priča, da
su neprijateljske snage na Pelješcu dosta male, da je teren od Janjine do
Stona bez neprijateljskih garnizona. Iz razgovora sa drugom, uočio sam
krupne greške koje ste vi napravili.

1) Slanje Odreda sa terena Pelješca u Hercegovinu, taj vaš je postupak
skrajnje oportunistički, to zna i skretanje sa linije N.O.B. Vama je poznato
da je drug TITO u ovoj šestoj ofanzivi dao naredbu svim part. snagama,
bez obzira kolike one bile i gdje se iste nalazile, da pojačaju svoju aktiv-
nost, i tako vežu na sebe neprijateljske snage i olakšaju našoj glavnini
koja vodi teške i uporne bojeve u ovoj našoj zemlji sa mnogobrojnim
neprijateljem. Vi ste postupili suprotno ovom naredbu, i likvidirali tu
jedinicu, koja je imala zadatak pored uspješnih manjih akcija na nepri-
jatelja, da se dalje omasovljuje i tako preraste u vojnu formaciju,
koja bi trebala da odigra jednu važnu ulogu pri kapitulaciji Njemačke i
njeni sateliti, ne samo na Pelješcu već i u ovoj stonskom primorju. Ova-
kav vaš postupak opravdavaju bojazni da se borci ne bi prijavili nepri-
jatelju. Ostupati pred poteškoćama znači i u linijom manjeg otpora što
nama nije svojstveno. Mi smo u našoj borbi imali ogromni poteškoćama i
svjesni smo, da ćemo ih i u budućnosti imati. Sve nas to nesmiije plašiti, jer
smo uvjereni da se borimo za pravednu stvar. To važi naročito danas,
kad je situacija u svijetu i kod nas takova, da dan nakon oslobodjenja
je vrlo blizak.

2) Dalje saznanjem od spomenutog druga, i pored toga što imate mo-
gućnosti stalno biti u kontaktu sa narodom, među njima politički djelo-
vati, upoznavati ga sa krupnim događajima, koji su se u posljednje vrije-
me desili, u svijetu i našoj zemlji. »Moskovska-Teheranska Konferencija«.
Drugo zasjedanje AVNOJA, njegove odluke i pretvaranje AVNOJA u
Zakonodavno izvršno tijelo, formiranje Nacionalnog Komiteta kao privre-

¹ Original (tipkan na pisarničkoj stroju) u Arhivu SUP-a SR BiH — Sarajevo, snimak u
Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka SUP BiH, film Ia/15-16.

² Kotarski komitet KPH

mene Vlade Jugoslavije na elu sa drugom TITOM, uva anje maršalskog zvanja u našoj vojsci, kojega je dobio drug TITO, populiziranje maršala TITA pod njegovim punim imenom JOSIP BROZ TITO. Zaklju ak stvaranje Federativne Jugoslavije i zabrana povratka u zemlju Kralju i izbjegli koj Vladi. Sve su ovo historiski doga aji sa kojima treba narod svestrano upoznati, preko širih i užih sastanaka, konferencija te pojedina no. Kako sam vam gore naveo vi te mogu nosti ne iskorištavate ve samo no u dolazite u sela i vaš rad ograni avate na vrlo mali broj ljudi. Sa ovime trebate prekinuti i pristupiti masovnom radu, razbijati psihe straha u narodu i sa njime se vrsto povezati. Narod svakodnevno upoznavati sa doga ajima u svijetu i našoj zemlji. Sedmog do idu eg mj. namjeravamo do do vas ja i drug iz Oblasnog Skoja, a vjerojatno i drug iz Obi. N.O. Vi trebate izvršiti predradnju i to slijede e:

Za devetog februara treba da bude na okupu itav vaš Kot. Kom. Part, i SKOJA. U koliko se drugovi nalaze vani terena Pelješca, pozovite ih neka se toga dana na u na Pelješcu. Da bi naš boravak bio što efikasnije iskorišten, potrebno je da na sastanak do ete sa punim podacima o organizacionom i politi kom stanju u vašem Kotaru. Pored masovnog polit, rada, težište vašeg rada treba da bude omasovljavanje i organizaciono u vrš ivanje Partije. To e se posti i time na konkretnim zadacima provjeravati svakog pojedinog lana Partije, i sve one koji ne budu izvršavali postavljene zadatke isklju ivati iz Partije kao nedostojne. Nove mlaje svježe snage uvla iti u Partiju. Vaš Komitet treba u svojim rukama da ima vrsto Partijske Organizacije sa kojima treba da rukovodi. Treba da ima uvid u stanje i rad svake Part. Org. kao i svakog pojedinog lana. Tako isto treba postupati i sa ostalim vanpartijskim Org. u kojima treba da se osjeti vrsto Part, rukovodstvo, a to e se posti i ako lanovi naše Partije koji rade u tim Organizacijama budu primjer u svakom pogledu.

Po donosiocu ovog pisma odmah me izvjestite, da li imate vezu sa Visom, i gdje te veze održajete, i da li je stigla radiostanica i radiotelegrafist, da li primete hranu i ostalo sa Visa, da li primete literaturu. U koliko ne postoji mogu nost primiti hranu na donjem dijelu Pelješca, pišite mi da li postoji mogu nost da brod koji bi doveo hranu može da predani negdje u crnogorskoj zagori. U koliko gore nazna eno nije stiglo javite mi ja u zatražiti da vam se pošalje, samo mi nazna ite da li je mogu e da vi primite na postoje oj vezi u koliko imate ili da predložim da to se prebaci u zagoru. Vi bi se trebali postarat da na ete podesno mjesto gdje bi se brod preko dana mogao skloniti, jer za jednu no ne bi mogao i i natrag.

Javite mi kako stoji sa vašom tehnikom, da li imate potrebiti materijal za redovito izdavanje RADIO VIJESTI i ostalog? U koliko vam nešto treba javite mi. U kratkom me pismu upoznajte o politi kom i organizacionom stanju u vašem Kotaru. im ovaj drug povrati se do mene, ja u krenuti do vas. Od 7. II. t.g. pa nadalje nek nas neko sa eka na vašem punktu B., koji e nas provesti do vas. Za rad mislim, da e biti najpodesnija Crna Gora. Za vrijeme našeg boravka održati emo sastanak i sa K.N.O.O., kao i drugaricama koje rade u AFZ.

Cuo sam, da mi se majka i moja drugarica nalaze na Pelješcu, one su napravile jednu glupost što su dolazile na Pelješac. Ja im pišem jedno pismo kojega vi odmah trebate proslijediti do njih. To možete napraviti tako, da pošaljete jednu drugaricu MARIJU BARA ili bilo koga da im to pismo preda i donese odgovor od njih, kojeg mi vi pošaljite po drugu Nikoli Maricu. U koliko im preti opasnost u Janjini, neka do u do vas gdje e se zadržati do moga dolaska. Šaljem jedno pismo za druga GANDI, kojeg mu odmah predajte. U koliko se ne nalazi na Pelješcu, vi ga otvorte i po njemu postupite. Pozovite sve članove O. Komiteta, da se na u osmog do desetog velja e na Pelješcu. U koliko ne održavate veze sa Mljetom i Stonom to morate odmah napraviti. Na sektoru Op . Stona i Dubrovnika nalaze se dva člana O.K. sa kojima trebate održavati vezu. Tako er trebate uspostaviti vezu i sa Kor ulom.

Za ovaj put ovoliko, a ostalo ćemo usmeno raspraviti. Sviju vas pozdravljam sa našim borbenim pozdravom

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Položaj, 28. I. 1944.

Za Oblasni Komitet K.P.H.
za Dalmaciju
Crni,³ v. r.

P.S.

Šaljem vam 1 komad odluka AVNOJ-a i referat Tita kojeg ste vi sigurno dobili.

BROJ 74

**IZVJEŠTAJ KOMITETA SVILAJSKO-MOSE KOG NOP ODREDA OD
28. SIJE NJA 1944. OKRUŽNOM KOMITETU KPH ZA SREDNJU
DALMACIJU O PARTIJSKOM RADU U ODREDU¹**

K O M I T E T

Svilajsko-Mose kog Odreda
Položaj, 28-1 1944

Drugarskom

Okružnom Komitetu K.P.H.
za Srednju Dalmaciju

Dostavlja se petnaestodnevni izvještaj o partijskom radu u ovom Odredu.

³ Ivan Mor in-Crni, član Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Instituta za historiju radni kog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu V. I. I., mikroteka CK SKH, film 39/594-595.

Kroz spomenuto razdoblje partijski rad bio je aktivniji i to zbog toga što su u svim partijskim jedinicama održani redovito sastanci i to kako teoretski tako i organizacioni, a isto tako je održana i jedna bataljonsko-partijska konferencija.

Na ovim sastancima članovima je od strane Komiteta Odreda naročito bilo ukazano na činjenicu da se naš Odred sastoji uglavnom od novih boraca, koji su u redove NOV-a došli nakon pada Italije, a od kojih veći broj nije uopće na terenu bio organiziran u N.O.P. Nadalje su mnogi od ovih boraca smatrali da je rat već završen te se nijesu naučili snositi sve poteškoće, koje sobom donosi partizanski život nego su u naše redove stupili iz iste egoističkih razloga s namjerom da od toga vuku korist za sebe.

Ovakovi borci znatno utiču na moral ostalih boraca, pa je stoga naročito skrenuta pažnja članovima Partije da pojačanim radom među borcima prorade oko što višeg podizanja morala i borbenosti boraca u Odredu.

Rezultat ovih savjetovanja za sada nije povoljan jer su se nakon svega ovoga događaji u jedinicama nemilom događali kao što je na pr. prodavanje robe vlasnosti NOV, krađa u selu i slično. Krivci ovih zlodjela još se nisu pronašli, a istraga je u toku.

Nisu svi članovi Partije bili na visini, jer u toku posljednjih dana prigodom pokreta nestao je jedan član K.P. i to Pavić Frane, borac 1. čete I bataljona iz Splita, a drugi je i to Roje Ivo, borac 2. čete I bataljona, također iz Splita, bio upućen u bolnicu, a doznajemo da se sada nalazi u Splitu.

Iz napred izloženog vidi se da u glavnome nije podesan teren za pojačanje partijskog kadra, jer bi svako istraživanje u ovom pravcu moglo imati za posljedicu oslabljivanje partijskog kadra. Naprotiv, iz ove situacije treba izvesti poučak, te u Partiju primiti samo one, koji su kao kandidati kroz stanovito vrijeme dokazali da zbilja zaslužuju da postanu članovi Partije.

O svim ovim pojavama govoreno je na sastancima te je donesen zaključak da se održavanjem većih političkih skupova i konferencija kao i oživljavanjem rada među pojedincima skrene pažnja na ovakove štetne pojave. Nadalje je zaključeno da se krivci narodne imovine pozovu najstrože na odgovornost, te da prema prilikama budu izvedeni i pred vojni sud, kako bi se primjerom ostalima spriječilo da se u budućem ovakove stvari među borcima događaju i da bi se jednom u Odredu zavela strogo vojnička disciplina koja nam je u današnjoj borbi neophodno potrebna.

Na teoretskim sastancima proučavano se II zasjedanje AVNOJ-a, te razni članci iz »Naprijed« i »Vijesnika«. Osim toga raspravljalo se o ulozi naše Partije u narodnooslobodilačkoj borbi.

Pri samom proučavanju gornjeg materijala bilo je dano u dužnost pojedinim članovima, da održe referate po određenim temama. Neki od članova, kojima je stavljeno u dužnost održavanje referata, primili su i održali prilično uspjele referate nakon kojih se razvila diskusija, koja je na nekim sastancima bila dosta živa te su u njoj učestvovali mnogi članovi i kandidati. Neki nisu uopće održali referat te su bili upozoreni na njihovu

nemarnost, na što su oni obećali da će u budućnosti biti marljivi i da će naknadno spremirati referat sa temama koje su im već bile određene.

Kroz posljednjih 15 dana održana su 2 sjela u Koruščima i Dugobabama na kojima su sakupljenim seljacima prikazani razlozi današnje borbe, uloga K.P. u ovoj borbi, te značaj zasjedanja AVNOJ-a (II zasjedanje), a to u svrhu da bi se što više popularizirao AVNOJ kao zakonodavno tijelo i naša prva privremena vlada.

Seljaci su sa pažnjom i odobravanjem pratili gornja izlaganja te su putem postavljenih [pitanja] ujedno mnogi od njih učestvovali u raspravama, koje su redovito nastajale iza održanog referata.

Prigodom 22 godišnjice smrti neumrlog osnivača i vođe K.P. druga Lenjina održana su uz saradnju sa terenskim radnicima dva javna zboranja i to u Levcima i Dugobabama. O uspjehu ovih zborova već je izvješteno u posebnom izvještaju. Istom prigodom su održane konferencije po četama, te su na istima prikazana djela druga Lenjina kao i značaj i važnost K.P. u današnjoj borbi.

Organizaciono stanje

U Odredu su formirane partijske jedinice i aktivisti SKOJ-a i to kako u Stabu Odreda tako i u Stabu Bataljona, te po svim četama.

Brojno stanje u Odredu iznosi 30 partijaca, 25 kandidata i 52 SKOJ-evaca.

Novo postavljeni zamjenici u I i II četi I bataljona do sada su u glavnom zadovoljili. Mada su politički dosta neizgrađeni, ipak taj nedostatak naknadno u svojoj marljivošću i požrtvovanošću tako da se u budućnosti može od njih očekivati mnogo više.

Rad SKOJ-a

Ovaj rad je nešto oživio, jer drug Galić Petar, koji je odgovoran po SKOJ-u ima više mogućnosti da obilazi aktivističke SKOJ-a i da im na taj način pomaže u radu, a to se najbolje opaža u prosvjetnom radu i to izlaženjem zidnih novina, poučavanjem trojice nepismenih čitanju i pisanju, te u veseloj pjesmi omladinaca prigodom pokreta. Detaljno o ovom radu izvijestiti će sam drug koji je odgovoran za rad SKOJ-a u Odredu.

Uz drugarski pozdrav

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Odredski Komitet
Zamj. politkoma
[Potpis nečitljiv]

**IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETE DIVIZIJE OD 29. SIJE NJA 1944. ŠTABU
OSMOG KORPUSA NOVJ O BORBI JEDINICA DVADESETE DIVIZIJE
KOD BITELICA I POKRETIMA NEPRIJATELJA NA PRAVCIMA GLA-
MO —LIVNO I LIVNO—SINJ—KNIN¹**

S T A B

IX. DIVIZIJE N. O. V. JUGOSLAVIJE
29. I. 1944.

ŠTABU VIII. KORPUSA N. O. V. JUGOSLAVIJE

1) Jutros se je vratila patrola naše IV. brigade koja je po našem nare-
enju 24. ov. mj. upu ena na Vrdovo za vezu sa 20. Divizijom, koja je
pored veze imala u zadatak da donese upalja e, osnovna i dopunska pu-
njenja za mine od teškog baca a za našu diviziju. Ova patrola izvještava
da je poslije njihovog dolaska na Vrdovo, baš u momentu kad su bili
došli do Štaba XX. Divizije da podignu upalja e iz nekog skloništa, naišlo
100 kamiona Nijemaca i došlo u Biteli , gdje su iznenadili dijelove XX.
Divizije,² poslije ega se razvila jaka borba, u kojoj su naši dijelovi imali
oko 100 mrtvih i ranjenih drugova, a neprijatelj je imao 200 mrtvih. Pos-
lije ove borbe neprijatelj je zauzeo Biteli i posjeo most na Cetini i školu
u s. Bajagi u, na kojim je mjestima postavio straže. Izvještavaju da svako-
dnevno prolaze ve e kolone motorizacije³ koje dolaze iz Livna i Imot-
skog preko Sinja i Vrlike za Knin, te da se govori da idu za Italiju. Ove
podatke su im dali u XX. Diviziji.

U borbi kod Biteli a naši su izgleda izgubili sve komore. Bolnica XX.
Divizije na vrijeme je evakuisana i ona ima do i u Livanjsko Polje.

Ova patrola nije donijela nikakav pismeni izvještaj od Štaba XX.
Divizije.

2) Bataljon IV. brigade, koji je preko Sajkovi a prošao za Rujane i
Lištane u cilju ispitivanja neprijatelja u Prologu i u pravcu Livna, izvje-
štava: da u Prologu nema neprijateljskih snaga, da je u Livnu prili no
jaka neprijateljska komora, da nema veliki broj njema ke vojske. Posadu
na bunkerima i položajima oko Livna drže domobrani Šimi eve pukov-
nije,⁴ da njema ka i hrvatska vojska koje su u Livnu prili no gladuju i
da ak kolju konje za ishranu. Ove podatke je prikupio naš obavještajac
koji se nalazi sa ovim bataljonom. Pored ovih podataka naš obavještajac

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva
NOB, reg. br. 22-1/1, k. 517A.

² Jedinice Dvadesete divizije NOVJ iznenadila je njema ka Prva brdska divizija
koja je bila u pokretu za sjevernu Dalmaciju. Vidi dok. br. 128, 149, 346, 348 i 461.

³ Ovim pravcem su nastupali, pored Prve brdske divizije, 92. motorizirani puk i
etvrti puk »Brandenburg«. Vidi dok. br. 328, 332, 336, 337, 338, 340, 341, 347, 348,
349, 445, 526 i 527.

⁴ Rije je o Prvoj domobranskoj dobrovolja koj pukovnji pod komandom generala
Franje Šiml a.

nam javlja da je neprijateljska motorizacija, koja je od Mliništa prošla preko Glamo a za Livno, produžila za Sinj, a odatle jednim dijelom preko Vrlike za Knin, a drugim preko Mu a za Drniš, a da su izvjesne snage motorizacije i pješadije iz Knina odlazile u pravcu Aržana.

3) Bataljon Glamo kog odreda koji je pošao sjevernom stranom Livanjskog Polja kod Celebi a je naišao na miliciju⁵ sa kojom je vodio borbu i koju je poslije iste protjerao. Kod Kova i a i Strupni a naišao je na neke grupe etnika sa kojima se esto spoti e. Naša IV. brigada je, u cilju što boljeg iš enja ovog terena od milicije i etni kih bandi, uputila svoj jedan bataljon za Celebi , da tamo pomogne bataljonu Glamo - kog odreda da protjeraju ustaške i etni ke bande i miliciju i da ih primjerno kazne konfiskacijom imovine od istih.

4) Upostavili smo vezu sa drugim dijelom Glamo kog odreda koji se nalazi na Kori ni u pravcu Priluke, a tako isto i sa Livanjskim odredom iji se štab nalazi u Docu, a dijelovi na Krugu i Cincaru. Od njih smo izvještteni u kojim je snagama i kojim pravcima neprijatelj prolazio od Mliništa preko Glamo a i od Kupresa preko Hrbaljine i Cincara za Livno. Livanjski odred je prilikom prolaza neprijatelja preko Hrbaljine, t. j. preko Skradinovca i Cincara, imao nekoliko mrtvih drugova, jer ih je neprijatelj jednom prilikom napao i iznenadio na Krugu. Izvještavaju da je neprijatelj usput plja kao stoku i imovinu seljaka, bez obzira na to da li su to bile etni ke familije ili ne. Iz sela Hotkovaca, pošto su ga popalili, odveli su sa sobom 40 ljudi, od kojih su 5 odmah ubili u selu.

Poslije prolaza neprijatelja za Livno, etni kih bandi nije ostalo u Hrbaljini niti u Glamo kom Polju, a bilo ih je sa Nijemcima prili an broj, koji su sa njima i produžili dalje.

5) Stab IV. brigade nas izvještava da je preko svojih prednjih dijelova saznao da su proleterske jedinice preko Kori ne stigle u Priluku. To su vjerovatno dijelovi III. Krajiške brigade⁶ koja se nalazi u Glamo - kom Polju.

6) Naša patrola sa kuririma XX. Divizije, koji su 25. ov. mj. pošli sa poštom za XX. Diviziju, nije se još vratila. Mi smo jutros, t. j. naša IV. brigada odmah po dolasku ove patrole koja se je vratila sa Vrdova uputila drugu patrolu tamo radi saznavanja prave situacije kod XX. Divizije. Izvijestiti emo vas odmah im nešto o ovome saznamo.

7) Kod nas se ukazuje velika potreba za uzdizanjem vojni kih kadrova u našim brigadama, a naro ito nižeg komandnog kadra. Ukoliko vi ne namjeravate ubrzo otpo eti sa kursom za obuku komandira i njihovih zamjenika, po potrebi koja nam se ukazuje, to bismo uradili mi pri našem štabu, t. j. otpo eli bi sa održavanjem kurseva za niže vojni ke rukovodioce, a u prvom redu za komandire i njihove zamjenike, pa vas molimo da nam javite možemo li mi sa ovim kursevima otpo eti.

8) Zamjenik komandanta naše III. brigade, major Bogdan Viski , se ie razbolio i nema izgleda da e u skoro vrijeme ozdraviti, tako da ne može obavljati svoju dužnost. On je bolestan na plu ima i bi e potrebno upu-

⁵ Odnosi se na ustašku miliciju.

⁶ Tre a krajiška proleterska brigada Prve proleterske divizije.

titi ga negdje gdje e imati bolje uslove za lije enje. Pošto njegovim odsustvom Štab III. brigade ostaje samo sa jednim vojni kim rukovodiocem, i to komandantom brigade kapetanom Puriši em,⁷ koji nema ni na elnika Štaba, ukazuje se potreba da kapetanu Puriši u dadnemo pomo za komandovanje Brigadom u vojni kom pogledu. Mi predlažemo poru nika Žužulj Josipa, zamjenika komandanta V. bataljona I. Dalmatinske brigade, koji je prije mjesec dana došao sa višeg vojnog kursa, održanog pri Vrhovnom štabu, a koji je završio sa odli nim uspjehom kao osmi u rang u od njih 140, — za zamjenika komandanta III. brigade. Poru nik Žužulj je na vojnom kursu osposobljen za komandanta brigade i predložen za unapre enje u in kapetana. Mi smo ga ve po potrebi dodijelili na službu u Štab III. brigade, pa vas molimo, ukoliko se slažete sa našim predlogom, da ga imenujete t. j. naredbom odredite na ovu dužnost.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

V. d. Politi ki komesar:
Andro Kova evi, v. r.

Komandant:
A.⁸ *Banina*, v. r.

(M. P.)

BROJ 76

**NAREDBA ŠTABA DEVETE DIVIZIJE NOVJ ZA 29. SIJE NJA 1944.
O PROMJENI BROJNIH NAZIVA BRIGADA I ULASKU PRVE DALMATINSKE
BRIGADE U SASTAV DVADESETŠESTE DIVIZIJE A TRINAESTE
BRIGADE U SASTAV DEVETE DIVIZIJE¹**

N A R E D B A Br. 4

Štaba IX. Divizije N. O. V. Jugoslavije za 29. januar 1944. god.

I.

Naredbom Štaba VIII. Korpusa N. O. V. J. Br. 3 od 13. I. 1944. god.² stavljeno je van snage numerisanje brigada sa rednim brojem za itavu Dalmaciju, a nare eno da Štabovi Divizija ozna e brigade iz svoga sastava po rednom broju za svoju diviziju. Prema tome, dosadašnja III. Dalmatin-

⁷ Ivo Puriši

⁸ Ante

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 12/1, k. 842A.

² Vidi dok. br. 30.

ska brigada nosit će naziv I. brigada; IV. Dalmatinska Brigada nosit će naziv II. brigada i XIII. Dalmatinska brigada nosit će naziv III. Brigada IX. Divizije N. O. V. Jugoslavije. Ova odluka stupa odmah na snagu i ima se izvršiti i o tom izvjestiti ovaj Stab.

II.

Prema naredbi Štaba VIII. Korpusa br. 5. od 24. I. 1944. god.³ da se radi obezbeđenja Štabova, kurirske službe i pokreta imovine samoga štaba formiraju prateće i da jačinu tih djelova za štabove brigada propišu štabovi divizija, pa u duhu toga naredbe ujedimo: da Štabovi brigada formiraju pionirske vodove od po 15 boraca u duhu naredbe Vrhovnog Štaba N. O. V. i P. O. J. izdate u septembru mjesecu 1943. godine. Posle toga svaki Stab brigade može i treba imati osam (8) kurira i šest konjevodaca.

Na obezbeđenju štabova poklanjati veliku pažnju i o tome voditi strogo računa.

III.

Odlukom Štaba VIII. korpusa, a po ukazanoj potrebi zbog dodeljenih zadataka I. Dalmatinska N. O. U. Brigada, koja je do sada bila u sastavu ove divizije sada ulazi u sastav XXVI. divizije N. O. V. i P. O. J., a XIII. brigada⁴ XXVI. divizije ulazi u sastav ove divizije.

IV.

Po ukazanoj potrebi određuje se za komandanta Štaba II. brigade drug Kati Sveto do sada zamjenik komandanta IV. bataljona iste brigade.

Za zamjenika komandanta IV. bataljona II. brigade određuje se drug Radi File, komandir I. čete istog bataljona iste brigade.

Raspored se ima izvršiti odmah.

V.

Da bi se imao svakodnevni pregled stanja — rada i života naših jedinica štabovi brigada ove divizije će svakodnevno izjutra podnositi ovome štabu pismeni izvještaj — dnevni raport o stanju svojih jedinica u sljedećem:

1.) Brojno stanje: po spisku — muških, ženskih; na licu — muških, ženskih i u rashodu — muških, ženskih. Rashod objasniti gdje se nalazi.

³ Vidi dok. br. 57.

⁴ Vidi dok. br. 298.

2.) **Podaci o neprijatelju:** Prema svojim položajima prikupljenim putem izvi a ke ili obavještajne službe.

3.) **Raspored svojih snaga:** na položajima i odmorištima, mjere koje su preduzete za što bolje obezbe enje i osiguranje, kao i za izvi anje neprijatelja.

4.) **Veze:** djelova brigade izme u sebe, sa štabom brigade, sa susjednim djelovima, drugih jedinica levo i desno i sa štabom divizije, kao i sve druge veze uspostavljene putem izvi a ke i obavještajne službe sa djelovima naše vojske. Nazna iti kakva je veza t. j. kakvim je sredstvom za vezu ista uspostavljena.

5.) **Ishrana:** Kakva je bila u toku proteklog dana i šta se sve poduzelo da bude dobra na osnovu pravilnog na ina snabdjevanja.

6.) **Zdravstveno stanje:** Koliko ih se u toku dana javilo za lekarsku, koliko je od ovih stupilo u bolnicu, a koliko ih se u toku dana vratilo ozdravljenih, ranjenika i bolesnika iz bolnice.

7.) **Stanje obu e i odje e:**

8.) **Vojni ki rad u toku dana:** Sta se sve kod pojedinih jedinica vojni ki radilo po planu rada izdatom od strane ovoga Štaba.

9.) **Politi ki rad:** Sta se politiki ki radilo sa jedinicama u toku proteklog dana, a šta e se raditi u toku dana.

10.) **Disciplinske greške i prestupci:** Je li bilo istih.

Po svim ovim pitanjima odgovarati vrlo kratko i jasno.

Izvjestaj podnesen jednog dana izjutra obuhvata rad i stanje proteklog dana.

VI.

Prilikom svakog dolaska na novo mjesto prvenstveno se imaju izabrati dobri položaji, koji e se držati ili koji e se u slu aju potrebe imati posjesti. Tako isto kad se izvjesni djelovi smjeste na odmaranje vojni ke starješine prije smještaja imaju pregledati, odabrati i odrediti položaje za posjedanje tako, da se u slu aju ma kakvog i ma odakle neprijatelj iznenadio naše snage unapred znadu položaji za svaku jedinicu koji bi se imali posjesti.

VII.

Po svim ta kama u naredbi Glavnog Štaba N. O. V. i P. O. Hrvatske i Štaba VIII. Korpusa koje smo i koje emo vam u prepisu dostavljati imate postupati u potpunosti ukoliko se na koju jedinicu odnose.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

V. d. politkomesara:
Andro Kova evi , v. r.

Komandant — major:
Banina,⁵ v. r.

(M. P.)

BROJ 77

IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETNAESTE DIVIZIJE OD 29. SIJE NJA 1944.
GLAVNOM ŠTABU NOV I PO HRVATSKE O BORBAMA NA PROMINI
I PREBACIVANJU RATNOG MATERIJALA SA VISA U SJEVERNOM
DALMACIJU¹

GLAVNI ŠTAB NOV I POH2
broj 496 dne 5/II. 1944.

Š T A B
XIX. DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE
29. I. 1944. g.

ŠTABU VIII. KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

Iako je bila operacija u Cetinskoj dolini i Kosovu odgođena,³ mi smo ipak odlučili da upadnemo u Prominu, zbog toga što je situacija bila izvanredno povoljna i što smo već bili završili i koncentraciju i sve pripreme.⁴ Međutim, samu operaciju omeo je iznenađujući prodor njemačke motorizovane kolone pravcem Knin—Mokro Polje—Ervenik—Biovino Selo—Kistanje.⁵ Kninski part, odred nije dovoljno shvatio važnost rušenja ceste i također nije dobro ni uvao taj pravac i na taj način omogućio je neprijatelju da brzo prodire i postigne iznenađenje. Zahvaljujući iznenađenju uhvatio je naš luksuzni auto na putu iz Kistanja prema Biovinu Selu u kojem se vozio drug Marko Canković i poručnik Ličina Dane. Marko Canković je član polit. odjela V. Brigade, koji je baš tada putovao za Glavni štab, a poručnik Ličina je putovao za VIII. Korpus za komandira pratećete i sa palim drugom Markom i drugom Ličinom pala je sva pošta i za Korpus i za Glavni štab Hrvatske. Sa tom poštom pali su i svi naši redovni izvještaji, koje je prepiše sada ponovno šaljemo. Također zahvaljujući iznenađenju Štab Divizije nije se blagovremeno evakuisao iz Kistanja i zbog toga pala je u ruke neprijatelja i naša radio stanica (u Kistanju se nalazio samo operativni dio Štaba).

Taj prodor neprijatelj omeo je itav plan operacije na sektoru Promine. Tadašnji uslovi na Promini omogućili su iznenadne itave teritorije do linije Drniš—Roški Slap (zaključno), te sjeverno od Knina, pa čak bili su uslovi i da se upadne u samo Kosovo. Poslije toga mobilizacija u Promini bi sigurno krenula.

¹ Original (tipkan na pisanim stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 7/4, k. 112A.

² četvrtasti pečat Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske.

³ Prema zapovijesti Štaba Osmog korpusa NOVJ od 21. siječnja 1944. god. u ovoj operaciji trebale su sudjelovati Deveta i Dvadeseta divizija sa ukupno 5 brigada. Zbog prodora njemačke Prve brdske divizije i 92. motoriziranog puka na pravcu Sujica—Livno—Sinj pomenuta operacija je odložena. Vidi dok. br. 50, 51, 53 i 78.

⁴ Opširnije o tim pripremama i postignutim rezultatima vidi dok. br. 78, 98, 100 i 463.

⁵ i 6 Odnosi se na njemačke 92. motorizirani puk. Vidi dok. br. 343, 344, 345 i 349.

Istoga dana dijelovi ustaškog garnizona Benkovac došli su u sela Bili, Lišane i Ostrovicu. Ne znaju i za to poru nik Miloš Uzelac, vraču i se sa Visa luksuznim kolima, krenuo je za Štab divizije. Kod sela Lišana napao ga je neprijateljski avion, a na istom mjestu su i ustaše postavile zasjedu, tako da je on iziživši iz auta naletio na zasjedu i poginuo zajedno sa šoferom. Kod njega su uhvaeni svi njegovi dokumenti, a uhvaen je i sprovodni list za neke 3—4 broda materijala koji stiže. Te ustaške jedinice koje su došle u Lišane pretpostavljamo da su došle radi osiguranja komunikacija Kistanje Benkovac.

Prodorom neprijatelja⁶ za Kistanje i dalje prema Benkovcu, Mokrom Polju, Erveniku i dalje prema Obrovcu ometen je naš plan za mobilizaciju. U jeku kampanje za stupanje u redove NOV mi smo za dan 25. o. m. organizovali na pojedinim mjestima centre, gdje bi se vršio ljeekarski pregled svih onih novih boraca na teritoriji kistanjske i evrsake opštine koji su do tada trebali biti mobilisani. Me utim, taj plan, koji je tim prodorom odgoen, mi emo sprovesti u djelo i proširiti ga i na ostali dio sjeverne Dalmacije. Sama mobilizacija vrlo teško ide i dosadašnji rezultati su negativni. To se vidi iz toga što je brojno stanje naših jedinica nešto manje po dolasku na ovaj teren. Da nije bilo toga prodora, mobilizacija bi uspjela.

Organizacija kanala za prebacivanje materijala s Visa stoji ovako: neprijatelj je svojim prodorom za Benkovac u stvari prekinuo taj kanal i u ovakvoj situaciji, kad on tom komunikacijom još uvijek saobra i dok je naro ito živ saobra aj komunikacijama Knin—Graac i Knin—Obrovac,⁷ mi nemamo mogu nosti za prebacivanje toga materijala sa obale u unutrašnjost. I dok je postojao taj kanal, relativno siguran, nije se uspjelo podmiriti ni potrebe naše divizije. Naše potrebe u odje i i obu i, naro ito u šinjelima i cipelama nisu ni izdaleka podmirene. Tako er nismo dobili ni teškog oružja onakvog kakvog trebamo. Do sad smo dobili 5 teških baca a i 3 protukolska topa, dok brdske topove koje smo naro ito trebali i tražili nismo mogli dobiti.

Sad u ovakvoj situaciji taj kanal ne e funkcionisati, a im uslovi budu bolji mi emo opet osposobiti i osigurati, ali emo nastojati da u tom poslu potpuno osamostalimo Grupu part, odreda sjeverne Dalmacije.

Mišljenja smo da bi se naše jedinice najbrže i najlakše opremile ako bi ih se slalo direktno na obalu, gdje bi ih ekao materijal.

Radi što boljeg funkcionisanja toga kanala potrebno bi bilo da na obali postoji jedna radio-stanica preko koje bi i Štab Mornarice, a i mi najbrže doznawali situaciju na obali i mogli donositi odluke o pojedinim transportima. Isto tako morali bi i mi imati dobru radio stanicu, a sad je nemamo. Molimo vas da nam se dodije te dvije radio-stanice.

Da bi Štab grupe mogao da izvrši taj zadatak organizacije prihvata materijala, te transporta u unutrašnjosti, kao i uopšte da odgovori zadacima koji stoje pred Grupom, potrebno bi ga bilo popuniti. Sada u Štabu grupe postoji samo komandant i informativni oficir. U ovom sastavu ne e mo i udovoljiti. Za komesara Grupe bio je odre en drug Munižaba, ali me utim,

⁷ j lza 92, motorizirano g puka nastupala je Prva brdska divizija. Vidi dok. br. 346,

odlaskom našeg komesara VII. Brigade⁸ na raspolaganje G.S.H.,⁹ mi smo Munižabu ostavili u VII. Brigadi. Ovo je zbog toga što mi stvarno u Diviziji sada nemamo niti jednog drugog druga za komesara Brigade osim njega, i ako bi njega postavili u Grupi, naša VII. Brigada ne bi imala komesara ...

Stražu koju ste tražili šaljemo, kao i komandira. Bili smo ih ranije poslali, ali pošto je komandir poginuo kod Biovi ina Sela, tako er i dvojica stražara istoga dana, ostali su se vratili.

U ovim posljednjim operacijama istakla se naša I. Brigada.¹⁰ Predlažemo da se ta brigada pohvali i da se proglasi udarnom.¹¹ Ovo bi naro ito koristilo u odnosu na druge naše brigade, koje bi vjerovatno zahvatio polet takmi enja u udarništvu. Pregled akcija i operacija te brigade poslaemo naknadno.

Tako er predlažemo da se pohvali Stab sjevero-dalm. P. Odreda i I. i II. bataljon za dobro držanje u borbama protiv Švaba na cesti od Kistanja do Radu i a.¹² Taj odred i štab naro ito jako su popularni na terenu Bukovice i mobilizaciju u taj odred izvršili bi bez poteško a. Bavimo se mišlju da taj odred pretvorimo u brigadu¹³ i, u slu aju da naša III. Brigada¹⁴ ostane u Lici,¹⁵ mi bi opet imali brigadu, a ako ne, onda bi to mogla biti IV. Brigada naše divizije. Javite nam vaše mišljenje o ovom pitanju.

Preko naše III. Brigade stigla su dva brdska topa za vas. Molimo da nam ih dodijelite. Sa Visa ne možemo dobiti brdske topove, jer ih nemaju. Potrebni su nam, jer uporna neprijatelja ne možemo izbaciti iz zidane zgrade bez topova. To se pokazalo do sada u operacijama kod Pirovca, Lisi i a, Kaši a, Oklaja,¹⁶ gdje su zgrade tu ene iz teških baca a i protukolskih topova bez ikakvog uspjeha i samo zbog pomanjkanja artiljerije nije se uspjelo.

S obzirom da je na našem teritoriju sada prisutan ve i broj neprijatelja, koji u glavnom maršuje pravcem jug—sjever i jug—sjevero-zapad,¹⁷ naše jedinice u glavnom aktivisa e se na tim komunikacijama.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar:
Petar Babi, v. r.

Komandant, ppukovnik:
M.¹⁸ Saki, v. r.

(M. P.)

⁸ Do 8. sije nja 1944. god. politi ki komesar je bio Milan Munižaba.

⁹ Glavni štab NOV i PO Hrvatske.

¹⁰ Odnosi se na Petu brigadu Devetnaeste divizije. Naredbom Štaba Osmog korpusa NOVJ od 13. sije nja 1944. god. brigade u svim divizijama nose brojne nazive od 1 do 3. Vidi dok. br. 30.

¹¹ U Vidi dok. br. 78.

¹² Vidi dok. br. 78.

¹³ Ovaj odred nije prerastao u brigadu.

¹⁴ Odnosi se na Sedmu brigadu Devetnaeste divizije.

¹⁵ Do 5. velja e ova brigada je dejstvovala u sastavu Operativnog štaba za Liku, a kasnije u sastavu Tridesetpete divizije Jedanaestog korpusa NOVJ. Vidi dok. br. 30/2, k. 112 i 9/14, k. 1237A u Arhivu Vojnoistorijskog instituta.

¹⁶ Ova neprijateljska uporišta napadale su Prva (Peta) i Druga (Sesta) brigada. Vidi dok. br. 38 i 296.

¹⁷ Ovim pravcima kretala se njema ka Prva brdska divizija i 92. motorizirani puk.

¹⁸ Mi un

IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETNAESTE DIVIZIJE OD 29. SIJE NJA 1944.
GLAVNOM ŠTABU NOV I PO HRVATSKE O NAPADU NA OKLAJ,
MOKRO POLJE, RUPE, ROŠKI SLAP I MRATOVO¹

GLAVNI ŠTAB NOV i POH*
Broj 494, dne 5. II. 1944.

S T A B
XIX. DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE
Op. br. 55
29. I. 1944. g.

Operativni izvještaj

ŠTABU VIII. KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE
I GLAVNOM ŠTABU NOV I PO HRVATSKE

Akcija na Prominu 23. na 24. I. 44. g. i 24. I. 1944. g.

1 — Dostavlja se skica terena. Sekcija Knin, Šibenik 1:100.000.

2 — Akciju izvela V. Brigada i S.D.P. Odred,³ sadejstvovali Kninski odred i XIII. Brigada.⁴ Trebali su sadejstvovati iz Vrli ke doline prema Kosovu XX. i IX. Divizija, ali su bili u tome sprije eni.⁵

3 — Neprijateljske snage: Oklaj 50 žandarma, centrala Manojlovac 120 ustaša, rudnik Mratovo, Mokro Polje 20 Nijemaca i 50 etnika, Bi ine 300 etnika, Skradin 300 Nijemaca nepoznatih jedinica."

4 — 21. I. tg. u 16 asova radio-telegrafskim putem dobiveno je na re enje od Štaba VIII. Korpusa za akciju na Prominu⁷ u toku no i 23. na 24. I tg., kojeg dana je trebalo IX. i XX. Divizija izvršiti napad i iš enje Cetinske doline, a potom upad u Kosovo polje. Na Prominu po na re enju trebali smo upasti sa dvije brigade, me utim VI. Brigada nam je bila na prostoru sjeverno od linije Zadar—Benkovac—Obrovac, a VII. Brigada oko Gra aca.⁸ Imali smo na raspoloženju i XIII. Brigadu, me u-

1 Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 122, k. 112.

2 etvrtasti pe at Glavnog štaba NOV I PO Hrvatske.

3 Sjevernodalmatinski NOP odred

4 Naredbom Štaba Osmog korpusa ova je brigada ušla u sastav Devete divizije, kao njena Tre a brigada. Ranije je bila u sastavu Dvadesetšeste divizije. Vidi dok. br. 65, 76, 295 i 298.

5 Vidi dok. br. 51, napomenu 6 i dok. br. 77, napomenu 3.

6 U Skradinu su se nalazili dijelovi 891. puka njema ke 264. pješadijske divizije.

7 Istog dana poslao je Stab Osmog korpusa i pismenu zapovijest za napad na Prominu. Vidi dok. br. 50.

tim ista je osiguravala kanal⁹ i baš tada su stigle veće količine robe, te je nismo smjeli odvajati. Preko Krke imali smo samo jedan prolaz — most kod Supljaje prema centrali Manojlovac, i to porušen, dok gazovi usljed nadošle vode nisu bili upotrebljivi. Neprijateljska banda iz Skradina i Bičina esto je upadala u oslobođenu teritoriju, isto tako i iz Mokrog Polja. Neprijatelj iz Pirovca i Biograda poslije kraćeg zastoja ponovo pokušava patroliranje obale. Snage koje se prebace u Prominu u slučaju neuspjeha IX. i XX. Divizije i nelikvidiranja Manojlova, a sa slabim obezbjeđenjem na desnoj obali Krke, mogu biti teško ugrožene. Prema podacima neprijatelj nije imao motorizacije u Kninu i Drnišu u tom momentu i kao pomoć u samu Prominu mogla je biti i samo pješadija. Element iznenađenja bio je na našoj strani i u vezi svega iznijetog donijeli smo odluku da u Prominu upadnemo sa V. Brigadom i S.D.P. Odredom (dva bataljona). Prema Kninu postoji obezbjeđenje — Kninski Odred s desne strane Krke, a prema Roškom Slapu i Skradinu — dva bataljona XIII. Brigade. U toku noći i likvidirati Oklaj i Mratovo, opkoliti Manojlovac, S.D.P. Odred baciti na osiguranje prema Kninu sa lijeve obale Krke, a jedan bataljon V. Brigade prema Drnišu.

5 — Prilog — izdana zapovijest.¹⁰

6 — Kninski odred otpočeo borbu noću u 23. na 24. I. tg. u 3.50 časova, V. Brigada 24. I. tg. u 5 sati u jutro, XIII. Brigada 24. I. tg. u 10 sati.

7 — Koncentracija jedinica za akciju izvršena je u Kistanju i okolnim selima. 23. I. u 17 časova jedinice su krenule na izvršenje zadatka prema zapovijesti. S.D.P. Odred trebao je preći i Krku kod Radu i a, međutim gaz se nije mogao koristiti uslijed visoke vode. V. Brigada trebala je preći i most kod Supljaje, međutim istog dana ranije ustaše iz Manojlovca porušili, o čemu nismo imali informacije. Inženjerski bataljon imao je u toku noći i da osposobi splav kod Manastira Krke, koji bi služio za eventualno nasilno izvlačenje sa Promine. Pionirsko odjeljenje V. Brigade, i ako je prvi put imalo zadatak opravku mosta, vrlo dobro je izvršilo svoj zadatak i u roku od 2 sata napravilo pješacko brvno raspona 8 metara, tako da je Brigada u 11 sati poela sa prelazom pješackih dijelova preko Krke. Prebacivanje je išlo sporo, jer je bio mrak, a brvno uzano, tako da su pojedini bataljoni prebacivani po čitav sat, dok su svi konji i komora morali ostati na desnoj obali Krke. Oko 2 sata pristigao je na most i S.D.P. Odred, koji se nije mogao prebaciti kod Radu i a, te se je i on prebacio kod Supljaje. Pošto se nije mogao izvršiti napad određen po zapovijesti, na licu mjesta riješeno je i izdana usmena zapovijest da se akcija na Oklaj, Mratovo u 5 časova počne, tako da bi S.D.P. Odred mogao biti i na osiguranje, kao i bataljon V. Brigade, prema Drnišu. Pri prelazu rijeke Krke naišlo se samo na jednu ustašku patrolu, koja je odmah rastjerana jedinicom mostovne zaštite, a dvije čete, koje su bile prebačene kod Manastira Krke sa malom splavi i koje su na vrijeme izvršile svoj zadatak. II. bataljon V. Brigade imao je da napadne Oklaj; IV. bataljon imao je da likvidira ustaše u Mratovu (rudnik Foča); III.

⁹ Vidi dok. br. 68 i 69.

¹⁰ Vidi dok. br. 51.

bataljon da osigura pravac od Drniša, a I. bataljon bio je u rezervi u selu itluku i sa jednom etom držao je centralu Manojlovac, da ne bi pokušali pristiti i u pomo Oklaju ili Mratovu. S.D.P. Odred postavio je zasjede i barikadirao cestu Knin—Oklaj.

Pošto je zadatak bio dobro pripremljen i jedinicama jasan, to je prvim naletom na Oklaj zauzeto samo mjesto i bunker oko kasarne, dok se sama kasarna nije zauzela. Tako er neprijatelj u Mratovu bio je potpuno izne- na en i prvim naletom razbijen i raspršen i samo mjesto i rudnik zauzet. Raspršeni dijelovi ustaša iz Mratova naišli su na II. bataljon kao i na zasjedu III. bataljona i ve inom bili pobijeni. Samom likvidacijom Mra- tova, bataljon koji je likvidirao Mratovo, tj. IV. ostao je rezerva, a I. ba- taljon dobio je zadatak da sav krene na Manojlovac, dok je i IV. bataljonu nare eno da jednom etom zatvori pravac prema Roškom Slapu. Ustaše iz Manojlovca pokušali su prite i u pomo Mratovu i Oklaju, ali naišavši na jednu etu I. bataljona pripremali su juriš. Iznijeli su mitraljeze i baca na polazne položaje za napad i uz jaku vatru krenuli na juriš. Za to vrijeme stigle su ostale snage I. bataljona, rasporedile se na položaju, odlu no napravile plan vatre i sadejstvo baca a. Pustile neprijatelja na blisko otstojanje i na dani znak, jakom vatrom iz baca a, mitraljeza, p. mitraljeza i strojnica potpuno zbunile neprijatelja, a zatim jurišem natje- rale u pani no bjegstvo, odsjekavši ga pri tome od centrale koja je bila jako utvr ena, te je isti pobjegao prema Roškom Slapu, gdje je naišao na zasjede IV. bataljona, koje su mu nanijele jake gubitke i vršili gonje- nje u pravcu Bogati a. I. bataljon jurišom istjerao je ostatak snaga iz cen- trale [Manojlovac], koje su se razbježale u svim pravicima i u toku cijelo- g dana pojedinci nailazili na naše snage i bili uništavani. Postrojenja rudnika Fo e i centrale Manojlovac uništeni su. Likvidacijom Manojlovca i Mratova orijentisan je i IV. bataljon prema Drnišu. Kasarna u Oklaju uporno se držala. Topom 47 mm. i baca ima potpuno je porušen krov i kroz prozore ubacivale granate u samu zgradu, ali u toku dana nije se mogla likvidirati.

U toku dana opazili smo bombardiranje Kistanja, a u 16 asova dobi- jen je dopis od komandanta Divizije da je njema ka motorizovana kolona preko Ervenika zauzela Kistanje¹¹ i da se ne dozvoli opkoljavanje u Pro- mini. U 17 asova izvješteni smo da od Kistanja neprijatelj kre e prema Kninu. Povodom ovakve nastale situacije Stab V. Brigade sa na elnikom štaba Divizije¹² odlu io je da se u toku no i sa dva bataljona zauzme mo- stobran kod Šupljaje i jedinice po mogu stvu još u toku no i 24. na 25. I. tg. prebace na desnu obalu Krke.

I. bataljon V. Brigade i S.D. bataljon upu eni su da zauzmu mo- stobran i to Sjeverno-dalmatinski prema Kistanju, a I. bataljon prema Kninu.

Zbog ovoga nije izvršena likvidacija Oklaja koja je bila predvi- ena za no 23. na 24. I. tg. Bataljon na osiguranju prema Drnišu sa e-

11, 13 i 14 Rije je o akciji »Frühlingswetter« poduzetoj od 92. motoriziranog puka. Vidi dok. br. 112, 129, 138, 343, 344, 345, 353 i 445.

12 Ante Blo i

kao je jednu patrolu od 50 ustaša, koja je iz Trbounja kretala prema Oklaju i raspršila je.

Kninski odred napao je Mokro Polje, ali nije postigao iznenađenje, te je jakom vatrom odbijen odmah u po etku i povukao se zatvorivši jednim bataljonom pravac Ervenik, a jednim Knin—Kistanje.

Jedinice XIII. Brigade oko 24. asa pro istile su selo Rupe u kojem nisu naišle na neprijateljske snage, a sa Orijenkim odredom i prekomorskom etom demonstrativno je napadnut Roški Slap. Poslije pomenute akcije bataljoni su imali da zaposjednu položaje na liniji Plastovo—V. Glava—Runjava (k. 156). U 10 sati II. bataljon stigao je u selo Bratiškovci, dok je IV bataljon odstupio u Smrdelje. U isto vrijeme etni ko-ustaške bande ispale su iz Skradina na V. Glavu i otpo ele borbu sa II. bataljonom, koji se je nalazio na položaju Gaj (k. 212)—selo Bratiškovci. U prvom naletu naše snage odbile su neprijatelje nazad i prešle u protivnapad. U isto vrijeme jedna grupa neprijateljskih vojnika izbila je preko Sonkovi a prema s. Gorice i na taj na in ugrozila desno krilo naših snaga. U 14 sati stigao je IV. bataljon iz Smrdelja i odmah po eo da napada neprijatelja na liniji Vici i, Bratiškovci—k. 231 l neprijatelj je potisnut nazad. Pošto se situacija naglo izmijenila prodorom neprijatelja u Kistanje, ovim dijelovima XIII. Brigade nare eno je da se povuku i sprije e neprijatelju nadiranje na liniji Ze evo brdo—Kistanje.

8 — Ovom akcijom postignuti su vrlo dobri rezultati iako nisu izvršeni svi postavljeni zadaci, što je uslijedilo radi iznenadne intervencije njema ke motorizovane kolone koja je došla od Sinja i Drniša, a da se o njoj nije imalo uop e nikakvih podataka. Likvidacijom i uništenjem postrojenja u Manojlovcu i Mratovu, nanesene su neprijatelju velike štete i sa istima se više ne e mo i koristiti. Centrala Manojlovac izra ena je da snabdijeva elektri nom energijom cio rudarski Prominski bazen, a rudnik Mratovo proizvodio je boksit. Zandarmjerijska stanica u Oklaju, iako nije likvidirana potpuno je razrušena, te iako nemamo podataka, sigurno je da ih je mali broj živih ostao u njoj. Ustaška pomo koja je krenula od Drniša, u kojoj su bili ustaše iz škole, potpuno je razbijena, što e sigurno odjeknuti me u stanovništvom. Ovo je prva akcija ove vrste na taj kraj i me u ina e oportunisti ki nastrojenim elementom vrlo dobro je odjeknulo likvidiranje i iš enje Prominske op ine od neprijateljskih uporišta i spre avanje pridolaska pomo i, a samo povlaenje, pošto je izvršeno bez ikakvog pritiska neprijatelja, nije razbilo povjerenje u našu vojsku. Gubici neprijatelja na sektoru kod V. Brigade je 50 mrtvih ustaša, što se sigurno zna, dok broj ranjenih, mrtvih u Oklaju, kao i mrtvih pri bježanju neprijatelja iz Manojlovca, nije poznat. XIII. Brigada izbacila je iz stroja 60 etnika i ustaša. V. Brigada zarobila je 2 ustaše, 1 domobranskog oficira, 1 poreznika, 1 finansu, 2 žandarmerijska narednika, 12 ustaških špijuna, me u kojima je i jedan ustaški tabornik. Zaplijenila je 1 motorcicl, 3 bicikla, 1 bure nafte, 11 pušaka, 2 remena iz centrale, 1 teški baca 81 mm sa 200 mina, 3 teška mitraljeza, 2 p.mitraljeza, 24.000 metaka puš anih, 100 ru nih bombi, 2 signal-

na pištolja sa 100 metaka, 90 ebad, 23 šinjela, 2 pisane mašine, uništena centrala na Krki i rudnik Mratovo i od S.D.P. Odreda zapaljen jedan luksuzni auto.

9 — Naši gubici: kod V. Brigade 5 mrtvih, me u kojima Potkonjak Bogdan, potporučnik, obavještajni oficir IV. bataljona; Vojnovi Dušan, komandir I. i II. bataljona, i 3 ranjena. Kod XIII. Brigade 7 ranjenih.

10 — Utrošeno municije za tal. puške 3000, Jugoslovenske municije 2000, 30 bombi, 8 mina za mali baca , 40 za teški baca i 25 topovskih granata.

11 — U ovim akcijama naročito se istakao I. bataljon i borci II. bataljona, i to desetar Potkonjak Dmitar i ali Spiro i partizan Lacmanovi Mile i Štab V. Brigade u rukovođenju sa akcijom.

12 — Nije bilo lica ni jedinica koje su se slabo držale.

13 — Kritički osvrt: Akcija je došla iznenada, ipak je dobro pripremljena i zadatak na vrijeme izdan i ujutro prije akcije održana je konferencija Štaba divizije sa štabovima brigada i odreda, gdje je akcija u detaljima proučena i pripremljena. Izdate zapovijesti bile su realne. Operacijama rukovodio je Štab divizije, s tim što je načelnik Štaba bio sa kolonom preko Krke u Promini. Rukovođena brigada po štabovima bilo je dobro, isto tako i bataljona, a u ovoj akciji opazio se dobar napredak u rukovođenju nižeg komandnog kadra sa četama i vodovima. U akciji na Promini došlo je do punog izražaja sadejstvo bacača u akcijama, što je dalo vidnog poleta borcima. Kako se situacija u toku same akcije naglo izmijenila, postupci i doneseni zaključci bili su u skladu sa razvojem situacije. Uložili smo sve sile na funkcionisanje veze, te smo za to upotrijebili i radio-stanice i naročito na to skretali pažnju svim starijima, ali nije u potpunosti zadovoljila.

Produženje akcije u toku 25. I tg. oko Kistanja.

U toku 24.1. tg. za vrijeme operacija u Promini jedna neprijateljska motorizovana kolona od 300 vozila probila se iz Knina preko Ervenika za Kistanje,¹³ u koji je upala u 11.20 časova. Bataljon Kninskog odreda koji je zatvarao pravac Knin—Ervenik nije uopće davao otpora, jer je sa jednim teškim mitraljezom koji je bio na putu u zasjedi... nije uopće otvorio vatru, te je kolona upala najprije u Ervenik, iznenadno i odmah produžila za Kistanje, usput uništila naš luksuzni auto i ubila druga Marka i Rankovića i komandira stražeporučnika Ličinu Danu, koji su iz s. Kistanje išli za Ervenik i iznenadno upali u Kistanje. U Kistanju je bio dopunski bataljon, sastavljen od novomobilisanih boraca na obuci, koji je dao kratak ali žestok otpor, te se povukao. U Kistanju je bio i Štab divizije koji je doznao za neprijatelja tek nakon njegovih pucnjeva i ocijenivši da najviše opasnost prijete jedinicama u Promini, zadržao se i napisao naredbe za izvlačenje iz Promine. Za to vrijeme neprijatelj je već bio u gradu, te se i Štab morao povući. Sa Štabom je bila i radio-stanica, koja se isto tako nije mogla izvući zbog težine. Kistanje je u toku toga dana ujutro bilo bombardirano iz aviona u tri navrata, pri čemu su poginula četiri borca. U Kistanju je pored

Dopunskog bataljona bila i gluma ka grupa i muzika, koji su se izvukli, ali je nekoliko instrumenata propalo.

Borba na Šupljaji 25. I. tg.

1 — Drum izme u Kistanja i Knina kod mosta Šupljaja. Sekcija Knin 1:100.000.

2 — V. Brigada i S.D.P. Odred u estvovali u akciji.

3 — Kolona neprijateljske motorizacije od oko 70 vozila sa oko 600 vojnika nepoznatog naziva.¹⁴

4 — Neprijatelj je saobra ao komunikacijom Kistanje—Knin. V. Brigada i S.D.P. Odred uspjeli su se bez borbe prebaciti preko Krke i ocijenivši da pošto je neprijatelj nesmetano prošao komunikacijom Kistanje—Knin i ostavio garnizon u Kistanju da e ša manjim snagama saobra ati na tom pravcu. Momentalno nije se znala situacija kod ostalih jedinica, niti se bila uhvatila još veza, jer je rijeka pre ena sa zadnjim dijelovima oko 8 asova u jutro. U ovakvoj situaciji donijeta je odluka da jedan bataljon S.D.P. Odreda i jedan bataljon V. Brigade drže zasjedu na putu, a dva bataljona da im budu kao rezerva, dok su dva bataljona V. Brigade bila u selu Ivoševci kao rezerva, a eventualno dejstvo u drugim pravcima, tj. prema Kistanju, Biovi inom Selu i Erveniku, ukoliko bi intervencija uslijedila sa tih strana.

5 — U vezi takve odluke na elnik Štaba divizije izdao je usmenu zapovijest za ovu akciju štabovima V. Brigade i S.D.P. Odreda.

6 — Borba je po ela u 11.30 as. 25. o.m.

7 — Neprijatelj je naišao sa dva tenka i 14 kamiona koji su vukli 4 topa i 3 luksuzna automobila iz Kistanja prema Kninu. Kolonu je zadržao III. bataljon V. Brigade i prisilio da napusti vozila i da se razvijaju za borbu. Pri tome je iz protivkolske puške zapaljen jedan tenk. Bataljon S.D.P. Odreda pri napadu neprijatelja koji je napao po izlasku iz kamiona, povukao se prema Vujašinovi ima. III. bataljon za to vrijeme zadržao je neprijatelja, a komandant S.D.P. Odreda uzeo je i svoj bataljon iz rezerve i izvršio napad na neprijatelja i istoga potisnuo. Oko 2 sata S.D.P. Odred stigao je na jurišno odstojanje do kamiona i prisilio neprijatelja na otstupanje. Istodobno neprijatelju je stiglo poja anje od Pravca Knina, ja ine 50 kamiona i tenkova, te se je III. bataljon okrenuo prema poja anju. S.D.P. Odred izvršio je juriš na kamione i zauzeo ih i uništio 14 kamiona, 3 luksuzna automobila. Oko kamiona vodila se žestoka borba, gdje su ranjeni neprijateljski vojnici davali otpor... Na III. bataljon za to vrijeme napadao je neprijatelj ja ine do 600 vojnika, potpomognut etnicima iz Mokrog Polja. Bataljon je vrlo uporno držao položaj i branio stopu po stopu i tako omogu io izvršenje zadatka S.D.P. Odredu. Neprijateljski tenkovi uspjeli su se cestom probiti do uništenih kamiona, te se je S.D. bataljon morao povu i, dok je u isto vrijeme i III. bataljon odbaciti sa glavnog položaja, te su se sva tri bataljona povukla. Za to vrijeme iz Kistanja je neprijatelj pokušao pomo i opkoljenim kamionima, ali je intervencijom II bataljona iz sela Ivoševaca odbaciti.

en nazad. I. bataljon tako er koji je bio odre en kao rezerva zasjede i koji je za vrijeme borbe zatvarao pravac Kistanje—Šupljaja, sa ekao je ovu kolonu po završenoj borbi sa S.D.P. Odredom i III. bataljonom kod sela Rudele na bliskom otstojanju. Neprijatelj je uz pomo baca a i topova zauzeo selo Rudele i pokušao prodor prema selu Ivoševcima, gdje ga je bataljon protunapadom odbacio, te se je neprijatelj povukao u Kistanje.

8 — Cilj akcije djelomi no je postignut i zasjeda je uspjela, samo što se zaplijenjeni materijal nije mogao izvu i, nego se morao uništiti. Uništeno je 14 kamiona i 3 luksuzna automobila, zapaljena dva tenka, uništena dva topa 65 mm. i dva topa 75 mm. koji su bili zaplijenjeni, ali se nisu mogli izvu i. Zaplijenjena 4 »šarca«, 1 pištolj, dosta sekcija, torba i dnevnik jednog oficira. Ubijeno 150 Nijemaca i ve i broj ranjenih.

9 — Naši gubici: S.D.P. Odred 3 mrtva, 13 ranjenih, 5 nestalih. V. Brigada 9 mrtvih, 13 ranjenih. Izgubljeno 6 pušaka, 1 p. mitraljez kojeg je raznijela topovska granata. Utrošeno 15.000 puš anih i mitraljeskih metaka, 50 metaka za protikolsku pušku, 40 metaka za laki baca , 70 ru nih bombi, 20 mina za teški baca . Me u poginulim nalaze se Pua a Mane, komandir 2. ete II. bataljona V. Brigade i zamjenik komandira Mandi uro.

10 — U ovoj akciji za umjesno i hrabro rukovo enje Odredom za svaku je pohvalu poru nik Simo Dubai , komandant Sjeverodalm. P. Odreda, zatim komandant I. bataljona S.D.P. Odreda Šuput Nikola, komesar ete Mikin Petar i vodnik Rak Dume, svi iz S.D.P. Odreda. Iz V. Brigade za pohvalu su sljede i drugovi: Novakovi Nikola, komandir 1. ete III. bataljona, Suša Nikola, p.mitraljezac 1. . II. b., Star evi Obrad, desetar 1. ., Zorka Bilaš, bolni arka III. ., Mar eti Mane, vodnik 2. ., Savo Dragiši vodnik 2. . svi iz III. bataljona.

11 — Slabo su se pokazale jedino komora i Intendantura S.D.P. Odreda, zašto su ukorene.

12 — Akcija je bila dobro pripremljena i odluke i zapovijesti bile su realne. Rukovo enje starješinskog kadra u toku same akcije bilo je vrlo dobro i ispoljila se snalažljivost i samostalno rukovo enje i nižih starješina. Sadejstvo i potpomaganje pješadijskog automatskog oružja, baca a i protivkolskih pušaka, bilo je dobro i to je glavni uzrok uspjeha akcije, jer su protivkolskim puškama uništena dva tenka, a samim tim poljuljan moral kod neprijatelja, a zatim vatrom iz baca a uspjelo se potisnuti neprijatelja sa položaja, sa kojih je branio kamione, kojih se ina e u dosadašnjim našim zasjedama bez upotrebe baca a neprijatelj gr evito držao i ne bi ga se moglo izbaciti sa tih položaja. Propust je bio, kod II. bataljona, kod kojeg jedna eta nije izvršila dovoljno brzo otsije- canje neprijatelja od Kistanja, jer da je to ura eno, oko 30 Nijemaca koji su pokušali napasti Ivoševac bili bi zarobljeni. Ova nam akcija u punoj mjeri pokazuje neophodnost i odlu uju u ulogu rezervi u zasjedama, sa kojima se može intervenisati kako prema samom mjestu zasjede, tako i

prema pomo i koja neprijatelju stiže. Tako er fortifikacijsko organizovanje položaja stvara sigurnost boraca u odbrani. Dobro postavljena protukolska oružja i hrabro rukovanje sa njima, donosi najve u korist u zasjedama na motorizovane kolone.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar:
Petar Babi, v. r.

Komandant — potpukovnik:
(M. P.) *M. Šaki*, v. r.

BROJ 79

OPERATIVNI IZVJEŠTAJ ŠTABA ETVRTOG POMORSKO-OBALSKOG
SEKTORA OD 29. SIJE NJA 1944. ŠTABU MORNARICE NOVJ O PRE-
BACIVANJU RANJENIKA I O PRIPREMAMA ZA NAPAD NA OTOK
BRA ¹

STAB IV POM.-OBAL. SEKTORA
Službeno
29 januara 1944
u Visu

Operativni izvještaj.

ŠTABU MORNARICE

- 1) 1100 Nepoznati avion iz NE [severoistok] kruži oko otoka Visa na udaljenosti 2 Nm 30 do 50 m nad morem.
- 1150—1156 6 nepoznatih aviona kruže oko otoka Visa i nadletavaju Vis.
- 1810 na zapadnom delu Šolte jedno belo i jedno crveno svetio.
- 1745 jedna bela raketa na Drveniku.
- 1855 opti ka signalizacija projektorom izme u Pelješca i Kor ule.
- 1900 sa južne strane otoka Hvara ispod brda Sv. Nikola signalizacija sa otokom Š edro ili nekim brodom u blizini Š edra.
- 1940 jedno belo svetio u pravcu Velaluke.
- 2045 jedna crvena raketa na severnom rtu Hvara.
- 2130 jedna bela raketa na Šolti.

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 28/1-7, k. 2036.

2330 belo svetla kod Velaluke.
0050 jedno jako belo svetlo izme u Rogoznice i Drvenika.
0240 jedno belo svetlo na moru u pravcu Splitskih Vrata.
0310 jedno belo svetlo na moru blizu Ravnika.
0325 jedno belo svetlo na moru u pravcu Splitskih Vrata.
0600 jedna bela raketa na Šolti.
0610 jedna bela raketa na Šolti.

2) Patrolisanje oko ostrva Visa vršeno je tokom itave no i ali nije prime eno ništa novo.

NB1 i NB8 upu eni u Grebašticu po ranjenike. NB1 se je vratio sa 40 ranjenika i 6 Italijana, dok NB8 do 0200 nije prispeo u Grebašticu niti se je do sada vratio u Vis. NB8 isplovio za vezu sa Bra em gde veza nije bila uspostavljena i sa Šoltom gde je veza primljena. NB 10 isplovio sa konvojem od 5 brodova za sev. Jadran. P 59 stavljen je bio na raspoloženje Englezima za akciju na Hvaru.⁸ P 56 sa hranom isplovio za Biokovo. NB 3 i NB 7 na popravku u brodogradilištu. NB6 u sev. Jadranu.

3) Bez sadržaja.

4) Tokom no i isplovili za Bari tri broda: »Sre ko« — Velaluka, »Deva« — Split i »Sv. Ante« — Slano, 5 brodova otplovilo za III Sektor, 5 brodova u Komižu. U Vis uplovila 4 broda. ^

U luku Komižu uplovili su u 2200 tri engleska broda i to jedan remorker, jedan transportni brod i jedan invazioni brod — sva tri broda isplovila u 0200 za Bari.

Tokom dana osposobljeno je u radionicama 10 brodova a na popravak stiglo 7 brodova.

5) Bez sadržaja.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Operativni oficir
Srzi , v. r.

IZVJEŠTAJ MJESNOG OBAVJEŠTAJNOG CENTRA U SPLITU OD 29. SIJE NJA 1944. REJONSKOM OBAVJEŠTAJNOM CENTRU ZA SREDNJU DALMACIJU O POLITI KOJ SITUACIJI U SPLITU¹

M. O. C.² za Split
Br. 17/44
Dne: 29 januara 1944

R.O.C.-u za Srednju Dalmaciju

P o l o ž a j

Politi ko obavještajni izvještaj o političkom i propagandnom radu:

a) Okupator: Njemačka vlast još uvijek provodi blagu taktiku prema puanstvu. Sam okupator ne vrši direktno nikakvu pismenu propagandu, a ni usmenu jer ne postoji kontakt sa narodom.

b) Ustaše: U samim ustaškim redovima razmimoilaženja se sve više pojačavaju, što se ispoljava uporedo sa razvitkom političke situacije tj. sve jasnijim uvjerenjem u izgubljeni rat. Nardelli³ sa Zahariom⁴ i domobranima rade na tome da se iz Splita ukloni ustaška vojna vlast i ova zamjeni domobranima, dok se na drugoj strani Bednjanec tome opire, i na svaki mogući način želi to onemogućiti. Vjerojatno je da Nardelli želi ukloniti ustaše iz Splita iz razloga, jer ne želi da pred narodom ispadne kao ustaša, raunaju i da bi time mogao spasiti svoju glavu. Zaharia s druge strane želi dovesti domobrance radi HSS-a računaju i da bi u tom slučaju HSS mogao otvorenije saradivati sa hrvatskim vlastima, koje se onda ne bi sastojale od ustaških elemenata. Međutim u samim ustaškim vojnim vlastima postoje također sukobi. Sa jedne strane Markoti⁵, Stipević⁶, Cekić⁷ i Luetić⁸ a s druge strane Jonić, Ferić, Bednjanec. Prvi prigovaraju posljednjima da ih zapostavljaju, dok su se oni dvije godine borili, a Bednjanec, Jonić, Ferić sjedili u Zagrebu sada zauzeli položaje, dobre plate itd.

Postupak prema narodu je uglavnom nepromjenjen, nastoje zanemariti ustaštvo naglašavajući hrvatsko oko kojega žele okupiti narod. Propagandom se obaraju na NOP, uvjeravajući da je to borba za uništenje Hrvata i ostvarenje velikosrpsva ime žele pokazati uzaludnu borbu

¹ Original (tipkan na pisnom stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije — Split, reg. br. OB-SI-61/113.

² Mjesni obavještajni centar

³ Dr Bruno Nardelli, glavar gradske uprave u Splitu.

⁴ Zacharia, pukovnik NDH.

⁵, ⁶ i ⁷ Ustaški prvaci u Splitu.

⁸ Ante Luetić, župan Velike župe Cetina u Splitu.

hrvatskog naroda u redovima NOV-e. Pozivaju partizane svojim kućama garantiraju i im miran i slobodan život.

Nikakove političke priredbe se ne priređuju. Kulturni život žele oživiti putem kazališta.

Izmjena upr. pol. bez sumnje je u vezi sa osposobljenjem policijskog aparata. Prigodom preuzimanja dužnosti Lipnjak⁹ je održao govor u kojem je pozvao inovništvo na rad, osuđuje ih radi smalaksalosti i izgubljene vjere u pobjedu, a prijete im smrću za svaki i najmanji propust.

Racija u predjelu Varoš sigurno je u vezi sa pokretanjem policijskog aparata, koji se baš ovom prigodom pokazao vrlo nesposoban. Ova racija izvršena je navodno radi prikupljanja ratnog materijala, međutim mi smo mišljenja, da je ona bila uperena protiv naših organizacija nastoje i time me u građanstvom stvoriti strah i zabunu.

c) **Reakcionarno vodstvo HSS:** Po dolasku Vojka Krstulovića iz Zagreba koji je tamo otišao radi dobijanja uputa i imenovanja novoga vodstva, grupa oko Krstulovića pristupa oko organiziranja omladine. Omladinski povjerenici i 2—3 omladinke započeli su sa redovitim sastancima. Ovi sastanci uglavnom teoretske su naravi. Na njima se ne održavaju organizacioni izvještaji odakle proizlazi da Krstulović pojedinačno sa povjerenicima ove stvari rješava. Osim povjerenika koji su spominjani u našem izvještaju još ima oko desetak organiziranih omladinaca HSS-ovaca čija imena dostaviti. Omladinci su započeli sa vrbovanjem USAOH-ovaca naglašavajući i pri tom da i oni sarađuju sa NOP-om. Uz omladinu Krstulović namjerava organizirati mlade intelektualce radnike, pa je u tom pogledu pokušao vrbovati jednog našeg rodoljuba.

Po svemu se opaža da je težak rad u rukama Krstulovića, što pripišujemo prvo ambiciji samog Krstulovića da ima sve u svojim rukama, kako bi mogao sutra zauzeti »visoki« položaj i drugo neslaganja starijih HSS-ovaca sa izdajničkim radom Krstulovića. Uz Krstulovića je aktivan i pukovnik Zaharia koji isto održava vezu sa Dr. Tartaljom i Nardelom. Zaharia dolazi i u kontakt sa građanstvom prikazuje se kao simpatizer NOP-a, a nekim rodoljubima priča o svojim vezama sa partizanima. Do sada nijesmo mogli utvrditi da li je Dr. Tartalja i ing. Ivanišević u vodstvu, ali je tačno da Krstulović koji uglavnom napada sve starije istaknute HSS-ovce o Dr. Tartalji i ing. Ivanišević u govori dobro. Ing. Ivanišević je pred skoro mjesec dana oputovao u Zagreb, a ovih se dana povratio.

Stav HSS-ovaca prema ustašama je prijateljski, a saradnja je vjerovatno preko Zaharie sa Nardelom. Prema NOP-u stav je neprijateljski, što se najbolje vidi iz pokušaja razbijanja redova NOP-a. Otvoreno ne istupaju prema NOP-u opravdavajući i to razlogom što se u redovima NOP-a nalazi veliki dio mlade ekovaca.

Nedavno su HSS-ovci raspisali brošuru »Istina o dr. Mačeku«, a uskoro bi trebao izaći i još jedan letak.

Mišljenja smo da bi bilo potrebno nastaviti sa raskrinkavanjem Vojka Krstulovića i izdajničkog djela HSS-a.

d) **etnici:** Ni tokom ovog mjeseca nije zapažena aktivnost u redovima etnika, a jedino je primjećeno nekoliko omladinskih sastanaka. Još nekoliko omladinaca vratilo se sa terena tokom ovog mjeseca. Mišljenja smo da etnici nijesu u Splitu organizirani na široj bazi, jedino samo uži krug. Nikakvi etnički letak od napuštanja Splita pa do danas nije izdan. Primjećuje se jedino usmena propaganda i to uglavnom preko omladinaca koji se vraćaju, a žele dokazati da Bui¹⁰ nema veze sa Dražom Mihajlovićem. Pokatkad ubacuju etnici po koju alarmantnu vijest sa namjerom da štete NOB-i (kao vijesti o velikom broju zarobljenih partizana, o strijeljanju sa strane partizana, o raspadanju NOV-e itd.). Jasno se opaža kako etnici imaju podršku od njemačkih vojnih vlasti i kod istih uživaju daleko više povjerenje nego ustaše.

Mišljenja smo da u Splitu uopće ne postoji saradnja između ustaša i etnika i da se mržnja jednih prema drugima stalno pojačava, što se ispoljilo prigodom ubistva Vajsića kao i pokušaja atentata na Markotića. Ovaj posljednji atentat je po našem mišljenju odgovor sa strane etnika, koji otvoreno saraduje sa Njemcima na ubistvo Vajsića. Otvorena saradnja jednog djela etnika sa Njemcima vidi se baš iz slučaja sa Holijem kojeg su hrvatske vlasti uhapsile poslije atentata i morale predati njemačkim vlastima koje su ga tražile kao »pripadnika njemačkih oružanih snaga« sa motivacijom da ga mu suditi njemački vojni sud. Međutim, odmah nakon izručenja bio je pušten na slobodu.

II. Rad špijuna, petokolonaša i agenata neprijatelja i naše kontrašpijunaže.

A) Rad Gestapoa jedva se primjećuje. Progoni rodoljuba uopće se ne vrše. Nije primjećeno ni jedan slučaj prodiranja u redove naših organizacija, a primjećuje se povećanje broja agenata, po čemu zaključujemo da je Gestapo primjeniti taktiku kontroliranja rada naših organizacija.

Prema našim podacima zaključujemo da se među vodećim gestapovcima nalaze i Dr. Ritman, oficir Kiršbaum (konspirativno ime Ivan Petrović) i Georg Malicki (Filipović).

U posljednje vrijeme primjećuje se rad UNS,¹¹ kojom rukovodi ustaša Božo Boban. Pokušava uspostaviti vezu sa narodom kako bi prodro u naše redove.

III. Industrijska postrojenja koja rade za okupatora

Citava industrijska djelatnost u samom gradu i okolici potpuno je obustavljena. Jedino djelomično radi tvornica cementa Majdan, a uskoro bi trebala proraditi punim kapacitetom. Cement koji se nalazi u tvornicama fabrika Njemci su blokirali za vojne svrhe. Većina obrtnih radnja uopće ne radi i to radi pomanjkanja radne snage i materijala.

¹⁰ Momčilo Vukić, komandant Dinarske etničke divizije.

¹¹ Ustaška nadzorna služba

IV. Podaci o stanju u narodnim masama

Raskrinkavanje kralja i »vlade« naišlo je na povoljan odjek među građanstvom. Ovim je postignuto još veće povjerenje u NOP i snagu NOV-e. Uspoređujući i raniji stav NOP-a prema kralju sa današnjim, u kojem se zabranjuje povratak »vladi« i kralju, građanstvo dolazi do zaključka da NOP stalno jača, a obzirom na svoje jačanje da je u stanju zauzimati otvoreniji stav prema svojim neprijateljima. Napuštanje otoka i mjestimi ni uspjesi VI neprijateljske ofanzive nijesu ni malo pokolebali uvjerenje naroda u snagu i neuništivost NOV-e. Krivicu za ovo građanstvo pripisuje jedino nedovoljnoj pomoći sa strane saveznika. Izvještavanje o građanstvu uz sav rad i uticaj NOP-a, ne vidi razliku između engleskih reakcionarnih krugova i engleske vlade, te krivicu pripisuje samoj vladi.

Sa druge strane povjerenje u SSSR iz dana u dan raste u kojem se vidi jedino i iskrenog saveznika NOV-e. Ovo se naročito ispoljilo prigodom vijesti »Pravde« o pregovorima vode ih engleski, ličnosti sa Ribentropom.

Nestašicu hrane stanovništvo podnosi prilično mirno, okrivljuju i za to Njemce i ustaše. Ovo se naročito ispoljilo prigodom dozvole slobodne prodaje živežnih namirnica nakon čega se na tržištu pojavila svakovrsna hrana i to u dosta velikim količinama.

Sa njemačkim vlastima i vojnicima stanovništvo ne dolazi uopće u kontakt i to radi neprijateljskog stava naroda prema njima, kao i radi rezerviranosti ovih prema narodu.

Pored blagog postupka i propagande kojom ustaše žele ublažiti mržnju naroda i pridobiti ga, narod vidi svoje prave pretstavnike u NOP-a, opažaju i nemar i nesposobnost ustaškog aparata da organizira vlast.

Povratak etnika u grad sa njemačkim propusnicama još je više uvjerio građanstvo u njemačko-etničku saradnju.

Stav građanstva prema ustašama i etnicima najbolje se ispoljio prigodom incidenata koji su posljednjih dana nastali među njima na koje građanstvo gleda sa nasladom vide i u tome među sobno razbijanje neprijateljskih redova, koje ide u prilog NOV-i.

O radu HSS-a uopće se ne govori, jer ga se do sada ni ne primjećuje, a smatra ga se izdajničkim iz razloga, što ne sarađuje sa NOP-om.

Podatke o narodnim neprijateljima ne dostavljamo u ovom izvještaju iz razloga o kojem smo ranije javili, t. j. još uvijek svrstavamo podatke o narodnim neprijateljima prije oslobođenja Splita, čemu je razlog pomanjkanje originala kartoteke. Započet ćemo sa dostavljanjem ovih podataka onda, kad pošaljemo prepis kartoteke Komandi Spi. Područja.

Vojni izvještaj također nije sastavljen iz razloga, što još uvijek nismo u mogućnosti saznati ni približne podatke koji se od nas traže.

Jedino ime raspoložemo su podaci o smještenju i približnom broju, a promjene ovih ćemo dostavljati putem sedmi njih izvještaja. Za sakupljanje ostalih podataka za ovaj sektor rada u ino ćemo sve što je u našim mogućnostima, kako bi im prije do istih došli.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Povjerenik:
Jankov. r.

BROJ 81

**DIREKTIVA ŠTABA DEVETNAESTE DIVIZIJE OD 30. SIJE NJA
1944. PODREDENIM JEDINICAMA ZA DEJSTVO U SLU AJU
NEPRIJATELJSKE OFENZIVE NA PODRU JE BUKOVICE¹**

Š T A B
XIX DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE
30 I 1944 g.

DIREKTIVA BR. 15

Sekcija Knin, Novi Grad 1 : 100.000 jugoslavenske izrade

Podaci o neprijatelju: Ja ina okupatorske vojske u garnizonima u posljednje vrijeme broj ano se poja ala. Ovo naro ito poslije prodora neprijateljskih kolona od Knina prema Benkovcu i od Gra aca—Obrovca—Benkovca—Zadra.² U toku zadnjih dva dana neprijatelj je poduzeo ofanzivu iz Benkovca i Biograda na kanal sa kojim smo prevozili materijal.³ Neprijatelj je posio Stankovce, Vranu i Pakoštane, te na taj na in prekinuo nam je svaki saobra aj sa morem. Daljnje namjere neprijatelja nisu nam ta no poznate, ali po svom izgledu i po nekim obavještenjima neprijatelj se koncentriše sa svojim snagama u Mokrom Polju, gdje je do sada skoncentrisano 1000—1500 vojnika,⁴ tako isto u Obrovcu i okolini, kao u Kruševu i Krupi nalazi se na logorovanju oko 1500 neprijateljskih vojnika.⁵ Isto tako osje a se poja an neprijateljski garnizon Benkovac, te po svemu ovome izgleda da neprijatelj namjerava poduzeti iš e-

12 Miro Segvi -Janko

¹ Prijepis originala (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 12/1, k. 111.

² Na ovim pravcima nastupali su njema ka Prva brdska divizija i 92. motorizirani puk. Vidi dok. br. 328, 332, 335, 336, 337, 338, 341, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 445, 526 i 527.

³ Akciju iš enja ovog podru ja poduzeli su 28. sije nja 92. motorizirani puk, jedan bataljon 98. puka Prve brdske divizije i dijelovi 264. pješadijske divizije. Vidi dok. br. 346.

⁴ i 5 Jedinice Prve brdske divizije i 92. motoriziranog puka.

nje Bukovice od naših snaga, što je u toku današnjeg dana i pokušao sa jednim manjim prodorom iz Benkovca prema Brgudu, vjerovatno ispitivaju i naše snage na ovom dijelu fronta.

Naše snage: V., VI., XIII. Brigada i Kninski P. Odred.

Naš zadatak: U slučaju neprijateljske ofenzive na teritoriju Bukovice,⁶ suprotstaviti se neprijatelju, nanijeti mu što više gubitaka na označenim linijama, omogućiti izvlačenje naših snaga u pravcu Velebita, ukoliko nas neprijatelj na to bude primorao.

U cilju izvršenja prednjih zadataka:

N A R E U J E M O :

- V. Brigada**   Zatvori se pravac prema Mokrom Polju i Erveniku, postavljaju i se na liniju Ku evi —Malješev V. (k. 577)—Kabi i—Jagodnik (k. 490)—Crna Glava (k. 285)—Pleševica (k. 287)—Obru (k. 300) i Zmišćak (k. 562) sa desnim krilom zaključno, a lijevim na Malješev V., s tim da brani pravac neprijateljskog nadiranja od pravca Kistanja.
- VI. Brigada:**   Zatvori se pravac prema Obrovcu, Bilišanima i Medvici, a postavi se na liniju sa svojim desnim krilom na Golubi ku Gradinu (k. 416), pa ulijevo V. Greblje (k. 335)—Gagi i (k. 416) zaključno sa lijevim krilom na Uvezac (k. 549).
- XIII. Brigada:**   Postavi se na liniju Jelovac (k. 1031)—Lipa —k. 933—Pena (k. 970)—Tremzina (k. 1175) i Zaperova (k. 900) sa svojim lijevim krilom zaključno. Pored zatvaranja ovog pravca od Gračaca prema Krupi i Otrčaca prema Dubokom Dolu i Krupi, zadatak ove brigade je da djeluje na liniji Gračac—Otrča, postavljaju i zasjede neprijatelju na ovoj komunikaciji.
- K.⁷ Part, odred:**   Sa svojim snagama postavi se i zatvoriti pravac na liniji Kom (k. 100)—Rujište—Vrbica (k. 1041), sa pravcem dejstva na neprijateljsku komunikaciju Otrča—Prevljes.

Dopunski i inženjerski bataljon ostaju do daljnjeg naređenja u sastavu jedinice kojoj su pridodati.

Izvištanje i obezbjeđenje: Sve jedinice po dolasku na dodijeljenu liniju odmah će poduzeti nasilno izvištanje, da bi se utvrdilo na koji način moglo doznati o namjerama neprijatelja, jer prema do

⁶ U cilju uništenja Devetnaeste divizije Komanda njemačkog Petnaestog brdskog armijskog korpusa poduzela je u vremenu od 2—7. veljače operacije »Emil«. Vidi dok. br. 112, 124, 129, 138, 145, 296, 359, 360, 362, 363 i 367.

⁷ Kninski

sada primljenim izvještajima, ovo se nikako ne može ustanoviti. Isto tako jedinice e preduzeti sve mjere, tako da ni u kom slu aju ne smiju se dozvoliti iznena enja od strane neprijatelja. Na dodijeljenim pravcima organizovati rušenje ceste i svih puteva koji su u vezi sa neprijateljskim garnizonima.

- Veza:** Uslijed toga što bi uslijedila neprijateljska ofenziva, održavanju veze kako sa ovim štabom, tako i unutar jedinica, kao i sa susjednim jedinicama mora se posvetiti osobita pažnja. Štab V. Brigade održava e vezu sa jedinicama VI. Brigade na V. Prošek (k. 658). VI. Brigada uhvati e vezu sa jedinicama XIII. Brigade u Golubi u, zaselak Krivodol. XIII. Brigada uhvati e vezu sa jedinicama Kninskog odreda u selu Javorniku. Kninski odred održava e vezu sa V. Brigadom na Jagodniku. Sve jedinice sla e najmanje tri puta dnevno izvještaje ovom štabu, u kojima e iznijeti stanje na položaju, a tako er izvijestiti da li imaju veze sa susjednim jedinicama.
- Ishrana i popu-
na municijom:** Ishranu organizovati po mogu stvu sa terena gdje jedinice djeluju. Baza za snabdijevanje XIII. Brigade bi e Turovac, Duboki Dol i Krupa; Kninski part, odred Rujište, Ku evi , Ervenik; V. Brigada Ervenik, Ivoševci, Biovino Selo, Modrino Selo i Par i ; VI. Brigada Bilišane, Medvi e, Zelengrad i Muškovci. U koliko je nemogu e u potpunosti snabdijevati se sa terena, onda i preko intendanture ove divizije. Svi štabovi brigada i odreda pri svom prebacivanju ponije e i povesti sa sobom što više konfiskovane hrane i stoke za ishranu svoga ljudstva, s obzirom na to, što e ishrana na tom dijelu biti otežana. Isto tako snabdjeti se sa potrebnom koli inom municije za sve vrste oružja, kao i potrebnim brojem rezervne municije. Štab V. Brigade, ukoliko raspolaže viškom u jugoslovenskoj municiji, dodijeli e izvjesnu koli inu Štabu VI. Brigade. Štab VI. Brigade izvijesti e koliko je primio ovakove municije.
- Sanitet:** Štabovi brigada i odreda organizova e svoja brigadna previjališta na pogodnim mjestima, radi prihva anja ranjenika. Pokretna prihvatna divizijska bolnica bi e uz brigadno previjalište V. Brigade. Dalje u pogledu prebacivanja ranjenika izda e se naknadno nare enje.
- Odbrana od
tenkova:** Preduzeti da se na putevima koji vode iz neprijateljskih garnizona postave nagazne mine, kao i protutenkovsko oružje. Pri organizaciji položaja protutenkovske puške moraju do i do svog izražaja. Težiti što višem uništenju i miniranju puteva.

- Fortifikacijsko utvr enje položaja:** Dodijeljene položaje fortifikacijski urediti za upornu odbranu. Naro itu pažnju posvetiti izradi zaklona za automatska oru a i protutenkovske puške. Izraditi detaljan plan za odbranu, kao i plan vatre.
- Znaci raspoređivanja:** Važe izdati po direktivi broj 14 od 27. I. to.⁸
- Mjesto štabova:** Štab Divizije nalazi e se u selu Par i , a u slu aju neprijateljskog prodora Štab divizije povu i e se sa jedinicama V. Brigade. O daljnjem smještaju ovog štaba bi ete obaviješteni. Štabovi brigada i odreda izvijesti e nas O ta nom položaju svojih štabova, a isto tako izvijestiti l susjedne jedinice.
- Zarobljenici i plijen:** Zarobljenike sprovoditi u ovaj Štab, a o plijenu dostaviti popis i izvještaj, a intendantura ovog štaba vrši e raspored plijena.
- N a p o m e n i** Sve brigade ostavi e najmanje jedan bataljon u svojoj rezervi, koji e prema potrebi i situaciji upotrijebiti gdje to bude najpotrebnije. Potvrditi prijem ove direktive.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar:
Petar Babi, s. r

Komandant — potpukovnik:
Mi un Šaki, s. r.

Dostavljeno:

na znanje: Glavnom štabu NOV i POH i VIII. Korpusu NOVJ
na postupak: Štabu V., VI. i XIII. Brigade i Štabu Kninskog
partizanskog odreda.

Da je prepis vjeran svome originalu tvrdi:

Na elnik Štaba, major:
Toni⁹ Bio i, v. r.

(M. P.)

⁸ Vidi dok. br. 68 i 69.

⁹ Ante

IZVJEŠTAJ POLITODJELA DVADESETŠESTE DIVIZIJE OD 30. SIJE-
NJA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KP JUGOSLAVIJE O PROPU-
STIMA I GREŠKAMA PRILIKOM BORBI NA KOR ULI¹

POLITODJEL
XXVI DIVIZIJE VIII KORPUSA

CENTRALNOM KOMITETU K. P. J.

Dragi drugovi,

U ovom izvještaju pisaćemo uglavnom o borbama na Kor uli,² to jest o držanju i radu partijske organizacije u okviru XIII-te brigade.

Odmah poslije prelaska dijelova XIII-te brigade otišli smo da pomognemo u reorganizaciji partijskih organizacija, kadrova i njihovog rada.

Opšta konstatacija je da se partijska organizacija, za vrijeme borbi na Kor uli, nije pokazala kao rukovodeća snaga. Kao što smo još u prvom izvještaju naglasili da je njihova partijska organizacija, osim nekoliko vojno-političkih rukovodioca, mobilisana iz pozadine. Ona se nije mogla, a ovakva i u tako kratkom vremenu nije imala ni uslova, da prilagodi vojnicima koji su vrstini i disciplini. Jedan od glavnih razloga što nije bilo vrsteno i borbenosti, osim nedovoljnog provjeravanja, bilo je to što nije postojao kod većine članova Partije osjećaj odgovornosti za svoj rad i rukovodeću ulogu. To je naravno i posljedica i nedovoljnog pozivanja na odgovornost za neizvršenje dobivenih zadataka. Sigurno da je djelomično i nedovoljan rad doveo do takve katastrofe koja se desila na Kor uli, ali da je baš glavni razlog toga neprovjerenost većeg dijela članova Partije i neodgovornost za svoj rad o tom nema sumnje.

To sve, iako je važno za partijsku organizaciju u cjelini, važno naročito za rukovodioce, posebno za partijsko-političke. Već u prvim momentima kada su došli pojedinačna jedinica iz Kor ule, nestajali su rukovodioci. Kao primjer može se navesti da su poslije borbe na Kor uli, osim nekoliko ranjenih, došli svega: 3 zamjenika politkomaeta, i jedan zamjenik politkoma bataljona (jedan ranjen). Osim toga nisu bile rijetke pojave da su se politkomesari i zamjenici prvi ukrcavali u lađu i bježali ili da su skidali komesarske znakove pred borcima iz bojazni pred neprijateljem. Borbe se, osim pojedinačno, ne može kriviti jer su u datom momentu borbe ostali bez rukovodstva. Da je to zaista tako vidi se da tamo gdje su bili rukovodioci na svome mjestu, nije nastalo rasipanje vojske i da su jedinice u glavnom izvukle.

¹ Kopija originala (tipkana na pisnom stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu V. I. L., mikroteke CK SKH, film 37/232-235.

² O borbama na Kor uli vidi dok. br. 14, 26, 146, i 269 i knj. 9, dok. br. 163, napomenu 3.

SKOJ tako je u tim teškim momentima nije uspio da postane rukovodilac sve omladine. To nije mogao zato što nije imao one potrebne vrste, a što je najosnovnije, borbenosti i odgovornosti. To su većinom omladinci koji su se po prvi put našli u borbi, a vide i pored sebe svoj komandni kadar kako se je izgubio i oni su se našli izgubljeni. Neprovjerenost većine SKOJ-evaca, a i labavost koja je vladala u organizaciji doveli su do toga da je dobar dio SKOJ-evaca napustio svoje jedinice, pa čak predavao se i neprijatelju. Većina rukovodioca, mjesto da služe u takvim momentima za primjer, ni sami se nisu razlikovali od ostalih nego su i oni nestajali. Samo jedan rukovodilac SKOJ-a u bataljonu se je vratio (jedan ranjen), dok su drugi ostali na Kor uli.

Štab brigade se nije snašao i nije djelovao kao cjelina. Članovi štaba su djelovali kao pojedinci a nije bilo dovoljno povezanosti među njima a time ni sa jedinicama. Zamjenik komandanta bio je u toku borbe ranjen, a ostali nisu imali jedinice u svojim rukama. Greška je i to što nisu prije borbe uinili izvjesne neophodne predradnje i pripreme kao: miniranje cesta i pripremanje boraca za borbu protiv tenkova (baš su tenkovi unijeli najveće rasulo u jedinicama). Ovo posljednje je dokaz nedovoljne budnosti, potcjenjivanja neprijatelja kao i preveliko samouvjerenje. Nadiranjem neprijatelja štab brigade se je sve manje osjećao kao rukovodstvo tako da na poslijetku nije imao mogućnost komandovanja.

Obavještajna služba nije funkcionisala kako treba. Prije napada neprijatelja na Kor ulu dolazila su kontradiktorna obavještenja, ali se je ipak znalo o izvjesnim pripremama za napad (dolazak gumenih amaca, koncentracija artiljerije). U međuvremenu ipak nisu preduzete dovoljne mjere predostrožnosti.

Još se više osjeća la nebudnost kod boraca na položaju. Živjelo se garnizonskim životom a partijska organizacija nije mnogo doprinjela da se borci ubijede u ozbiljnost situacije. Kolika je nebudnost bila dokazuje to što su Njemci zatekli naše borce u bunkerima bez straže i raspasane. Iznenađenje je bilo naravno veliko. Uglavnom ta nebudnost bila je uzrokom da je jedan bataljon bio odmah isprijesecan, štab bataljona napadnut, i on nije mogao više da pruži efikasan otpor neprijatelju. Iz toga slijedi da su se borci, pa i partijska organizacija, uljuljkivali u san vječne slobode.

Pored toga bilo je još grešaka u organizaciji brigade što je doprinijelo rasulu, dezerterstvu itd. Intendantura i sanitet nisu uopšte funkcionisali. Ishrana boraca za vrijeme borbe bila je očajna ili bolje rečeno nije je skoro ni bilo. Intendanti su bježali, kuhar i ekonomista su hranili bjeGUNCE boje i se po i na položaj. Sanitet se uopšte u borbi nije mogao vidjeti. Borci su ostali neprevijani na položajima. Osim toga to je potenciralo i nedrugarstvo među borcima, koji su često puta prolazili kraj ranjenih drugova i ostavljali ih.

Odmah poslije prelaska brigade na Vis pošli smo da pomognemo u reorganizaciji jedinica. Dok je brojno stanje partijske organizacije brigade prije napada na Kor ulu bilo: partijaca 129, kandidata — 80, SKOJ-

-evaca — 251, poslije napada na Kor ulu bilo: partijaca — 70, kandidata — 26, SKOJ-evaca — 104.

Partijske organizacije kao cjeline nije bilo. Nitko od članova Partije, pa ni rukovodioci, nisu se sjetili da održe partijski sastanak i da na njemu pretresu nedostatke i propuste u borbama. Nijedan partijski sastanak nije održan do našeg dolaska iako je bilo dosta vremena za to. Nije se moglo vidjeti da se Partija osjeća odgovorna za katastrofu na Kor uli. Kao što nije partijska organizacija odigrala rukovode u ulogu u borbi tako se ni poslije borbe nije osjetio ikakav njezin rad. Nijedan sektor rada nije bio pokrenut, borci su se pod dojmom Kor ule osjeća ali izgubljeni i bezizrazno sjede i promatrali oko sebe. Situacija kakvu su je oni gledali bila je uska perspektiva borbi na Kor uli.

Najprije je održan sastanak štabne jedinice na kojem su uočeni propusti, a izbora je iz Partije obavještajac koji uopšte nije odgovarao svojoj dužnosti, a kao muškarac promatrao je Partiju kao neku muškarčuku akademiju. Poslije toga je održana brigadna partijska konferencija, koja istina nije imala sve ani karakter, ali je u cijelosti pretresla pitanje borbe na Kor uli. Samokritički su se ponijeli naravno oni, koji su se u borbi pokazali kao komunisti, a oni koji su se izvlačili ili iz borbe izvlačili su se i iz kritike. Partijska konferencija je pokazala da je partijska organizacija brigade bila nesposobna da rukovodi borbom u onako teškoj situaciji. Autoritet Partije kod boraca, a i kod naroda na Kor uli, je opao. Pojedinci — članovi svojim kukavičkim držanjem, kompromitovali su Partiju. Zbog toga je postavljeno kao jedan od najvažnijih zadataka objašnjavanje borbama da je to kukavičluk pojedinaca zalutalih u Partiju, a ne Kompartije. Kao najprvi zadaci postavljeni su: 1. reorganizacija i uvršćivanje partijske organizacije; 2. podizanje i odgovornost.

Nakon toga smo pošli da reorganizujemo partijske organizacije. Naravno, to se nedostatak osjeća u partijsko-političkom kadru. U postavljanju partijsko-političkih rukovodioca rukovodili smo se da postavimo provjerene kadrove pa makar i sa manje znanja i političke svijesti. U toj borbi ipak se je moglo provjeriti i u komunističke se je tako moglo donekle popuniti nedostatak rukovodioca. Ostalo je mnogo etničkih komesara i zamjenika kao i bataljonskih, koji vrše obe dužnosti.

Partijske jedinice nisu uopšte funkcionisale. Morali smo reformirati etne jedinice dodajući i tu i tamo po kojeg člana Partije ili rukovodioca. Ponovo su se morale raspodjeljivati dužnosti i sektori rada uzimajući i u obzir maleni broj članova Partije. Uslijed nedostatka kadrova partijski bataljoni i biro-i su bili nepopunjeni, a u jednom bataljonu nije ni formiran. Iz istih razloga nije bila formirana u jednom štabu bataljona partijska jedinica.

Iskustvo sa Kor ulom pokazalo je da su se partijske organizacije esto puta varale u procjenjivanju kandidata. Ukazano im je da u kandidate primaju samo provjerene ljude u borbi, kao da i u primanju kandidata u Partiju budu oprezniji.

SKOJ-evski aktivisti, kao ni rukovodstva, nisu se snašla da održe konferencije SKOJ-a povodom borbe na Kor uli. Sa sekretarom brigadnog

komiteta SKOJ-a obišli smo ve inu aktiva, a formirala su se i rukovodstva. SKOJ-evci su se ve im dijelom osvrnuli kriti ki i samokriti ki, premda nedovoljno, a naro ito na rukovodioce, koji su se kukavi ki ponijeli. Pred njih su postavljeni najvažniji i neposredni zadaci:

1. u vrš enje etnih aktiva i osamostaljenje bataljonskih biroa SKOJ-a.

2. podizanje teoretsko-politi ke svijesti.

U daljnjem primanju omladinaca u SKOJ postavljeno je da u SKOJ prvenstveno primaju omladince koji su se pokazali kao dobri borci u borbama na Kor uli.

Ipak se kroz tako kratko vrijeme nije moglo detaljno sve ispitati i iskustva prenijeti na partijske organizacije bataljona.

Oblasni komitet je odlu io da pomogne i prekontroliše rad u vojsci te je u tu svrhu odredio svoje lanove i delegate da u prvom redu do u u XIII-tu brigadu. Tada su detaljnije obiene sve partijske i SKOJ-evske organizacije i rukovodstva. Na dnevnom redu bile su borbe na Kor uli i zadatci u vezi sa njima. Zaklju ci o uzrocima i povodima katastrofe na Kor uli bili su uglavnom isti koji su i prije uo eni, ali su pojedinosti 0 borbama i držanju part, organizacije prikupljeni iz svih jedinica. Iako jedan ovaj obilazak nije mogao da donese odmah veliki preokret ipak je on mnogo koristio partijskim organizacijama kao i borcima, jer su održane i bataljonske konferencije. Na poslijetku su donijeti, na zajedni kom sastanku, zaklju ci i na osnovu njih direktive za daljnji rad.

Jedan od razloga za slabo držanje partijaca bio je i nisko teoretsko znanje. Praksa u radu XIII-te brigade, pa i u svima ostalim, pokazala je da je rad na teoretskom uzdizanju partijskih lanova bio vrlo slab, bez dovoljne kontrole i pomo i rukovodiocima. To je bilo djelomi no posljedica i toga što je vladalo uvjerenje da su teoretski sastanci manje važni nego radni. Da bi se pružila efikasnija pomo , a ujedno i kontrola bila ve a, predložili smo svim zamjenicima politkoma brigada, a u XIII se to po elo sprova ati u djelo, sistem rada koji bi na tom polju najbolje odgovarao. Naime, stvar je u tome da zamjenik politkoma brigade ili ako može bataljona, da održi referat po jednoj temi pred itavim bataljonskim partijskim aktivom. Zatim se, prema opsegu teme, izvjesno vrijeme pre-ra uje ona tema na teoretskim partijskim sastancima, a u odre eno vrijeme se u ini neka vrsta ispita u vidu diskusije po toj temi. Na nekoliko sastanaka vidjelo se je da to nailazi na ve e interesovanje kod lanova Partije, a ujedno se postiže kontrola, pomo i spremanje rukovodioca za predavanje.

U toku rada ispoljio se nedostatak u politi kom radu, što je uslovalo 1 odsustvo jednog lana politodjela. Komesar brigade nema dovoljno inicijative tako da i pored podstrekavanja na rad nije imao dovoljno kontrole nad radom politkomesara. Na nekoliko dana prije odlaska brigade na kopno održane su bataljonske politi ke konferencije sa referatom druga Tita na II zasjedanju AVNOJ-a. To je bilo potrebno i zbog toga što su borcima perspektive bile uske, a u radu do tada nije bilo temeljito pro-

ra en tako da borcima nije bio dovoljno jasan značaj i važnost Nacionalnog Komiteta i AVNOJ-a kao vrhovnog zakonodavnog i izvršnog tijela. Te konferencije su imale dobrog odjeka kod boraca.

Kulturno prosvjetni rad je tek posljednjih dana dobio izvjestan polet što se je osjetilo i u životu i u radu boraca.

U me uvremenu se brigada popunjavala i pred svoj odlazak na kopno iznašalo je brojno stanje oko 800. Tada je izvršena zakletva brigade. Tu se je moglo vidjeti da se je brigada, iako u tako kratkom vremenu, ipak politički oporavila. Prilikom odlaska jedinica XIII-te brigade na kopno bilo je samo nekoliko slučajeva dezertiranja.

Prije samog odlaska brigade na kopno formirana je od Oblasnog komiteta komisija za ispitivanje slučaja na Korčuli. Ta komisija koja je bila veoma nužna, a trebao ju je da formira i divizijski komitet, formirana je kasno. Jedan član našeg politodjela bio je član te komisije te Vam ovdje prilažemo zapisnik komisije sa sastanka članice štaba XIII-te brigade.

DIVIZIJSKI KOMITET

Od našeg prvog izvještaja divizijski komitet je održao četiri sastanka i to jedan neposredno pred napad na Korčulu, drugi odmah poslije izvlačenja naših snaga sa Korčule, treći i specijalno po pitanju odbrane Visa, kada je za to došlo definitivno naređenje, a četvrti po pitanju izmjena u sastavu divizijskog komiteta. Na prva tri sastanka prisustvovao je drugo član na zadnjem jedan član Oblasnog.

Na prvom (zapravo drugom po redu) sastanku pretresani su problemi i stanje partijskih organizacija unutar divizije, ali je on bio više informativnog karaktera. O zaključcima sa prošlog sastanka se nije diskutovalo te se nije prekontrolisalo dali i koliko se je učestvovalo u njihovom sprovođenju. Na ovom sastanku je uglavnom drugo član postavio zadatke, koji su u organizacionom pogledu tj. pomoć biroima, u vršenju partijskih organizacija, pomoć SKOJ-u, donijetim i na prošlom sastanku. Osim toga donijet je zaključak o podizanju autoriteta vodnicima i desetarima, koji je još i sada vrlo slab.

Treći sastanak, na kojem je prisustvovao i zamjenik politkoma i I dalmatinske brigade, održan je odmah neposredno poslije pada Korčule u neprijateljske ruke. Na tom sastanku postavljeno je samo pitanje Korčule. Nedostaci i uzroci brzog pada Korčule u okviru XIII-te brigade uoči na ovom sastanku podudaraju se i sa našim konstatacijama iznešenim u ovom izvještaju. Donešeni su zaključci da se iskustvo sa borbi na Korčuli prenese na Partijske organizacije svih brigada, zatim da se pozovu na odgovornost i za primjer strijeljaju specijalni slučajevi panikerstva i kukavi luka. Taj zadnji zadatak nije u potpunosti izvršen, već su samo neki članovi izbačeni iz Partije. (I naša greška je što nismo dovoljno insistirali na sprovođenju ovog zaključka).

Treći sastanak održan je u cilju izvršavanja priprema za odbranu Visa. Pošto je u sastav ove divizije ušla i I dalmatinska brigada, to je na mjesto zamjenika politkoma XIII-te brigade u divizijski komitet ušao kao član zamjenik politkoma I dalmatinske brigade. Taj sastanak održan je na inicijativu druga Čekića. Postavljeni zadaci su bili: mobilisati partiju, organizaciju a zatim i sve za upornu odbranu Visa. Pretresene su sve nužne potrebe za mobilizaciju partijskih organizacija.

Zadnji sastanak održan je na traženje Oblasnog komiteta. Zamjenik politkoma XI-te brigade, ujedno i sekretar divizijskog komiteta, određen je za zamjenika politkoma ratne mornarice. Na njegovo mjesto postavljen je sekretar O. K. za srednje dalmatinske otoke, a za sekretara divizijskog komiteta određen je zamjenik politkoma I dalmatinske brigade. Prijedlog divizijskog komiteta da za partijskog rukovodioca XI brigade dođe zamjenik politkoma jednog bataljona I dalmatinske brigade, sadašnji politkomesar XI brigade, koji bi svojim iskustvom partijskog rukovodioca u vojsci i kao vojnik mogao više da pomogne partijskoj organizaciji od strane Oblasnog komiteta nije prihvaćen, premda je po našem mišljenju taj prijedlog imao realnu podlogu.

Divizijski komitet se još nije uspio osamostaliti. Na svakom sastanku je prisustvovao netko iz Oblasnog komiteta ili drug član, koji su uglavnom postavljali zadatke dok su članovi divizijskog komiteta u estvovali ve inom u diskusiji. Još se svaki član ne osjeća kao sastavni dio komiteta i kao rukovodilac. Kroz nekoliko sastanaka se nije postavljalo pitanje sprovođenja u život zaključaka donesenih na prijašnjem sastanku. Na naš prijedlog zaključeno je da sekretar napisane zaključke pošalje u brigade i da se tamo prenesu na partijske organizacije. Do sada se je divizijski komitet mogao da osjeti kao informativno tijelo i kao tijelo za prenašanje iskustva. Kao vršni rukovodilac Partije u diviziji nije se osjetio premda je za to bilo moguće.

Jedan član našeg politodjela bio je uvijek prisutan sastancima divizijskog komiteta. Osjeća ali smo to za potrebno, jer i čestputa divizijski komitet ne bi imao pravu sliku o stanju partijske organizacije u diviziji uslijed mladosti i nedovoljnog iskustva nekih zamjenika politkoma brigada. O našem daljem prisustvovanju na sastancima divizijskog komiteta ravnamo se prema izdignutosti njegovoj.

U prvom našem izvještaju nismo se dotakli pitanja štaba divizije što smo sada uiniti. Dolaskom istog štaba na otoke formiran je od njega i štaba mornarice operativni štab za odbranu otoka. Napadom neprijatelja na Korčulu taj štab je podbacio u procjeni kao i u zalaganju za odbranu i izvlačeni naših snaga iz Korčule. Opšta konstatacija je da su se jedinice I dalmatinske brigade prebacile, prema predviđanju, u određeno vrijeme na Korčulu, a bilo je moguće, da bi se jedinice sigurno organizovano izvukle. Zbog loše procjene za vrijeme povlačenja bili su brodovi dati za prebacivanje zbjegova, što je isto djelovalo na borbe da su dezertirali sa obale. U tome veći dio odgovornosti pada na štab mornarice. Štab divizije nije imao vršni odlučujući stav veći je bio prilično popustljiv.

Povlačenjem glavnine naših snaga na Vis, a ostavljaju i manje snage na Hvaru i Braču, postao je komandant operativnog štaba drug Milić. Već u početku on je stvari postavljao kao neograničeni gospodar. Smrću komandanta štaba divizije je postao nesamostalno tijelo organizaciono i operativno pod komandom operativnog štaba, što je još više prouzrokovalo naređenje druga Milića da na čelnik štaba divizije mora da ode na Brač i da tamo samo sa odredskim snagama ravna obranom Brača. Polikomesar divizije nije tu pokazao dovoljno vrstine tako da je štab divizije postao neko administrativno tijelo kojemu je Milić određivao mjesto stanovanja. Odnos druga Milića prema štabovima brigada bio je isto tako diktatorski i nekomunistički što je dovelo do opšteg negodovanja.

Sada je postignuto razgraničenje time da su pod komandom štaba divizije sve suhozemne snage, pod štabom mornarice morske, a operativni štab donosi i kontroliše mjere i odluke za obranu Visa, dok štabovi izvršavaju svaki na svom sektoru.

Sada je drug Milić primio da vrši dužnost komandanta divizije. Raspoloženje kakvo sada vlada nije garancija da će biti sve u redu. On, nekoliko dana poslije imenovanja, nije primio dužnost iako je to bilo moguće.

Kako je u sastav ove divizije ušla I dalmatinska brigada, a pošto smo samo nas dvojica u politodjelu, mora ćemo da se ograničimo, bar za sada, samo na ove dve mlade brigade, tj. XI i XII brigadu.

Položaj, 30-1-1944 god.

BROJ 83

**IZVJEŠTAJ ŠTABA ŠIBENSKO-TROGIRSKOG NOP ODREDA
OD 30. SIJEČNJA 1944. OKRUŽNOM KOMITETU KPH ZA SREDNJU
DALMACIJU O ORGANIZACIONOM STANJU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U ODREDU¹**

ŠTAB

SIBENSKOG-TROGIRSKOG P. O.

Položaj 30. 1. 44.

DRUGARSKOM O. K. ZA SR. DALMACIJU

P o l o ž a j

I Z V J E Š T A J

Organizaciono stanje naše Partije za 1 mjesec 1944 god. Promjene organizacionog stanja kroz ovaj mjesec.

¹ Original (tipkan na pisem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu V. I. I., mikroteka CK SKH, film 39/539-541.

ST. B
BESKLOP-TRUGARSKOG P. O.
1944. 1. 14.

TRUGARSKOG

O. K. ...

TRUGARSKOG

IZVJEŠTAJ

Organizacija starije vojske Partije za 1. januar 1944 god. Program organ
ejonog starije kroz ovaj izveštaj.

Ovi odredi ima 2 bataljona koji su rasformirani 8.1.44. god. i sastavljene
ostali ostanu 37 ljudi, ostanu 3 god. pri komandi vojvode Trojira i VIII. Dala
pauzom. Razformirane bataljone rasformirani su i bataljoni biroa. Kroz ovaj izveštaj
se vidi da je jedan član prijavio u Partiju koji je jedan član imao u bataljonu
koji je jedna ostanu iz vojske stalno rasformirani koji se nalazi kod svoje kuće
u ovom upravljačkom bataljonu Trojira, jedna član imao u VIII. Dala. Drugi član
odnosno prijavio član Partije je pobijegao kući u Beograd jer je zato što ga se
1. 12 u ostanu koji se nalazi u dubravi pored Sibiria. Nalazi se kroz ovaj izveštaj
član Partije u ovaj odred sa otoka koji prijavio student pri stabu biroa.
reza tone Partijske starije ovoga odreda je slijedeće:

- 1/ Stabska celija odreda 1 sa 5 članova 5 (muškaraca)
  - 2/ Celija pri stabu Odr. 1 sa 6 članova 3 (muškaraca) 3 (zene)
  - 3/ I ostan im celija 1 sa 6 članova 5 (muškaraca) 1 (zema)
  - 4/ II, ostan im celija 1 sa 10 članova 9 (muškaraca) 1 (zema)
  - 5/ III, ostan im celija 1 sa 7 članova 6 (muškaraca) 1 (zema)
  - 6/ IV, ostan im celija 1 sa 6 članova 6 (muškaraca)
- celija 6 sa 40 članova 34 (muškaraca) 6 (zema) UKUPNO:

Rad Partijskih celija kroz ovaj mesec:

- 1/ Celija stabu odreda je imala 3 praktična i 2 teorijska sastava gdje su
naučili o članak Nacionalno pitanje u Jugoslaviji u svjetlosti Narodno-Oslobodi
e Borbe i članak Komunistička Partija je avangarda Radničke klase.
- 2/ Celija pri stabu odreda je imala dv. praktični sastav i jedan odgoj
reputirani članak Nacionalno pitanje u Jugoslaviji u svjetlosti Narodno-Oslo
bičke Borbe.
- 3/ Bataljonski biro prvog bataljona do 8.1.44. god. je imao svaku ostanu po
praktični sastav na celijama i jedan sastav ~~XXXX~~ praktični bataljonskog
a.
- 4/ Bataljonski biro drugog bataljona do 8.1.44. god. je održao u prvu, dru
redu i ostanu ostanu po jedna praktični sastav i jedan sastav praktični ba
tjonskog biroa.

Rad Partijskih celija u ostanu poslije rasformiranja bataljona sast
edeće:

- 1/ Ostan je imala dva praktična i dva teorijska sastava na ostanu su ro
bili članak iz Teorija Partije, Komunistički je Partija Avangarda Radničke klase
članak iz Proleterski Nacionalno pitanje u Jugoslaviji u svjetlosti Narodno-
bedilačke borbe i članak zasjedanje drugo A.V.K.O.J-a.
- 2/ Celija u drugu ostanu je imala dva praktična i dva odgojna sastava pro
ali Nacionalno Pitanje u Jugoslaviji u svjetlosti N.O.B. i članak Komunističke
Partije Avangarda Radničke klase i drugo zasjedanje A.V.K.O.J-a.

Ovaj odred ima [je] 2 bataljona koji su rasformirani 8. 1. 44. god. i sastavljene su etiri ete po 37 ljudi, a ostatak poslan pri komandu mjesta Trogir i VIII. Dalm. Brigadu. Rasformiranjem bataljona rasformirani su i bataljonski biro. Kroz ovaj mjesec nije ni jedan lan primljen u Partiju nego je jedan lan išao u bolnicu na otoke, jedan otpušten iz vojske stalno nesposoban koji se nalazi kod svoje ku e o emu smo upoznali Kotarski Komitet Trogir, jedan lan išao u VIII. Dalm. Brigadu, a jedan novo primljeni lan Partije je pobjegao ku i u Seget Gornji zato što ga se je slalo u etu koja se nalazi u Dubravi poviše Šibenika. Došla su kroz ovaj mjesec dva lana Partije u ovaj odred sa otoka koji pripadaju ambulanti pri štabu odreda i prema tome Partijsko stanje ovoga odreda je slijede e:

1). Štabska elija odreda	1 sa	5 lanova	5 (muškaraca)
2). elija pri štabu Odr.	1 sa	6 lanova	3 (muškarca) i 3 (žene)
3). I eta ima elija	1 sa	6 lanova	5 (muškaraca) i 1 (žena)
4). II eta ima elija	1 sa	10 lanova	9 (muškaraca) 1 (žena)
5). III eta ima elija	1 sa	7 lanova	6 (muškaraca) 1 (žena)
6). IV eta ima elija	1 sa	6 lanova	6 (muškaraca)
<hr/>			
UKUPNO: elija	6 sa	40 lanova	34 (muškaraca) i 6 (žena)

Rad Partijskih elija kroz ovi mjesec:

1). elija štaba odreda je imala 3 prakti na i 2 teorijska sastanka gdje su prou avali lanak Nacionalno Pitanje u Jugoslaviji u svijetlosti Narodnooslobodila ke Borbe i lanak Komunisti ka partija je Avangarda radni ke Klase.

2). elija pri štabu odreda je imala dva prakti na sastanka i jedan odgoj, prou avali lanak Nacionalno Pitanje u Jugoslaviji u svijetlosti Narodno-Oslobodila ke Borbe.

3). Bataljonski biro prvog bataljona do 8. I. 44. god. je imao svaku etu po [..] prakti na sastanka sa elijama i jedan sastanak prakti ni bataljonskog biroa.

4). Bataljonski biro drugoga bataljona do 8. I. 44. god. je održao u prvu, drugu, tre u i etvrtu etu po jedan prakti ni sastanak i jedan sastanak prakti ni bataljonskog biroa.

Rad Partijskih elija u etama poslije rasformiranja bataljona jest sljede e:

1). eta je imala dva prakti na i dva teorijska sastanka na kojima su prou avali lanak iz Teorija Partije, Komunisti ka je Partija Avangarda radni ke klase, lanak iz Proletera Nacionalno pitanje u Jugoslaviji u svijetlosti Narodno-oslobodila ke borbe i lanak zasjedanje drugo A. V. N. O. J-a.

2). elija u drugu etu je imala dva prakti na i dva odgojna sastanka prora ivali Nacionalno Pitanje u Jugoslaviji u svijetlosti N. O. B. i la-

nak Komunisti ka Partija Avangarda Radni ke Klase i drugo zasedanje A. V. N. O. J-a.

3). elija u tre u etu je imala tri prakti na i dva teorijska sastanka prou avali Nacionalno pitanje Jugoslavije u Svijetlosti N. O. B., lanak Komunisti ka Partija je Avangarda radni ke Klase, i o Nacionalnom Komitetu Jugoslavije.

4). Partijska elija u etvrtu etu je imala dva prakti na i jedan teorijski, prou avali lanak iz lista Naprijed.

Pomo etnim elijama od zamjenika komesara i komesara- štaba Odreda jest slijede e:

1). Komesar je održao jedan sastanak sa elijom druge ete i jedan sastanak sa elijom pri štabu odreda.

2). Zamjenik komesara je održao u prvu etu jedan prakti ni, jedan teorijski koji su prou avali lanak Komunisti ka Partija je Avangarda radni ke Klase i prou avali o Nacionalnom Komitetu Jugoslavije.

3). U drugu etu dva prakti na i dva teorijska, prou avali Nacionalno Pitanje u Jugoslaviji u svijetlosti N. O. B. i zasjedanje Drugo Anti-fašisti kog vije a u Jugoslaviji.

4) U tre u etu jedan prakti ni, jedan teorijski, prou avali lanak Komunisti ka Partija je Avangarda radni ke Klase i o Nacionalnom Komitetu Jugoslavije.

5). Sa elijom etvrte ete jedan sastanak prakti ni.

K A N D I D A T I

Kroz ovaj mesec primljeno u Kandidate 11 drugova, a 19 drugova Kandidata je kroz ovaj mesec poslato u druge jedinice n. p. r. pri Komandu mesta Trogir i VIII. Dalm. Brigadu, u bolnicu na otoke i 3 druga su poginula. Rad sa Kandidatima kroz ovaj mesec je:

1). Sa Kandidatima pri štabu odreda se sastali etiri puta i dva teorijski.

2). Sa Kandidatima u prvu etu održana tri prakti na, dva teorijska sastanka, prou avali lanke koje i Partijci. Ovim teorijskim sastancima prisustvovao zamjenik Komesara odreda.

3). U drugu etu Kandidati imali dva prakti na i dva teorijska sastanka, prou avanje Nacionalnog pitanja u Jugoslaviji u Svijetlosti N. O. B. i lanak Komunisti ka Partija je Avangarda Radni ke Klase. Ovo su skupa prou avali sa lanovima Partije i S. K. O. J-evcima, gdje je bio prisutan zam. Komesara Odreda.

4). Partijska elija u tre u etu je održala sa Kandidatima etiri prakti na i dva teorijska sastanka, prou avali o Nacionalnom pitanju Jugoslavije u svijetlosti Narodno-Oslobodila ke Borbe i lanak Komunisti ka [Partija] je Avangarda Radni ke klase. Gdje je prisustvovao zam. komesara Odreda.

5). U etvrtu etu Partijska elija je održala sa Kandidatima dva prakti na i jedan teorijski sastanak, prou avali jedan lanak iz Naprijed.

Kandidata u ovom odredu ima

1). Pri štabu odreda ima	2 Kandidata
2). U prvu etu ima	8 Kandidata
3). U drugu etu ima	4 Kandidata
4). U tre u etu ima	3 Kandidata
5). U etvrtu etu ima	7 Kandidata
UKUPNO:	24 Kandidata

S. K. O. J.

Kroz ovaj mesec primljeno u S. K. O. J-a 6 drugova, a upu eno u druge jedinice pri komandu mesta Trogir, VIII. Dalm. Brigadu i u bolnicu na otoke 22 lana. U odredu imamo 5 aktiva sa 45 lanova.

1). Jedan aktiv pri štabu odreda	sa 5 lanova	
2). Jedan aktiv u prvu etu	sa 8 lanova	7 (muškaraca) 1 (drugarica).
3). Jedan aktiv u drugu etu	sa 11 lanova	9 (muškaraca) 2 (drugarice).
4). Jedan aktiv u tre u etu	sa 16 lanova	14. (muškaraca) 2 (drugarice).
5). Jedan aktiv u etvrtu etu	sa 6 lanova	6 (muškaraca).
UKUPNO : S.K.O.J.-evaca	sa 46 lanova	36 (muškaraca) 5 (drugarica)

Rad aktiva S. K. O. J-a za ovaj mesec:

1). Aktiv S. K. O. J-a pri štabu odreda ima 2 prakti na i jedan teorijski, prou avanje Nacionalno Pitanje Jugoslavije u Svijetlosti Narodno-Oslobodila ke Borbe.

2). U prvu etu aktiv S. K. O. J-a održao tri prakti na i dva teoretska sastanka, prou avali drugo Zasjedanje Antifašisti kog Vije a Narodnog Oslobo enja Jugoslavije, i lanak Komunisti ka Partija je Avangarda radni ke klase.

3). Aktiv S. K. O. J-a u drugu etu je imao dva prakti na i dva teorijska sastanka, prou avali o Nacionalnom Komitetu Jugoslavije i Nacionalno Pitanje u Jugoslaviji u svijetlosti N. O. B.

4). U tre u etu aktiv S. K. O. J-a je održao tri prakti na i dva teorijska sastanka i prou avali lanak Nacionalno pitanje u Jugoslaviji u svijetlosti N. O. B. i lanak Naprijed.

5). Aktiv S. K. O. J-a u četvrtu etetu je održao samo jedan praktični jer nije bilo moguće više zato što je ta eteta u Dubravu poviše Šibenika i kroz ovi mjesec je bila previše preopterećena radi mobilizacije na tom sektoru i apšenje dezertera iz raznih jedinica.

Rad partijski jedinica je svakog dana bolji kako se to vidi iz samog izvještaja, ali još ni do danas nisam uspio da zamjenici etni elija šalju eše izvještaje svog rada nego ih treba više puta opominjati i pismeno i usmeno. Zapaža se i to da bi partija mogla i morala pružiti višu pomoć kandidatima i SKOJU našto su partijske elije i upozorene.

U nekim partijskim elijama u etetama ima i takovi nedostataka da se pojedini lanovi me usobno mrze protiv ega sam poduzeo oštre mjere da se to sprije i i da bude pravi odnos izme u lanova K. P. Ista stvar se doga a i u eliji Štaba Odreda izme u komandanta i ostalih lanova, a naro ito izme u komandanta i mene. Stvar je u glavnome radi toga što ja tražim više puta partijski sastanak, a on partijski sastanaka ne voli niti priznaje partijsku kritiku i prema tome je došlo do viši suprotnosti izme u mene i njega i to 26/1/44 kada smo se preselili iz Sapini Dolaca u Široke. Odma izjutra 27/1/44. sazvaio sam partijski sastanak na kojem nije htio priznati svoju grešku na koju su mu ukazali ostala 4 lana elije, a ja sam iznio svoju grešku i priznaio je. Drug komandant Nini³ je kao borac dobar, ali je dosta neozbiljan i nema skoro nimalo partijske discipline. Isti je zadnji put partijski kritikovan, ali doti ni zaslužuje strogu partijsku kaznu jer se doti ni izjasnio na partijskom sastanku 27/1/44. da je htio 26/1/44. nave er upotrebiti pištolj na mene. Na samom sastanku je zaključeno da nesmi više do i do ovoga. Molim vas da mi odma odgovorite pismeno na nedostatke koje predvidite iz ovog izvještaja.

S. F. — S. N.

Zam. Polkoma
[Potpis ne itljiv]

² Politi ki komesar je tada bio Nikola Vu kovi -Javor.

³ Ivan Nlni

BROJ 84

**IZVJEŠTAJ OKRUŽNOG N. O. ODBORA ŠIBENIK OD 30. SIJE NJA
1944. OBLASNOM N. O. ODBORU ZA DALMACIJU O ORGANIZACIO-
NOM, POLITI KOM I EKONOMSKOM STANJU U ŠIBENSKOM
OKRUŽJU¹**

Okružni N. O. O. Šibenik
Broj 146
30. januara 1944.

Drugarskom Oblasnom N.O.O. za Dalmaciju

P o l o ž a j

Podnašamo vam kratki organizacioni, politički i ekonomski izvještaj za naš Okrug za razdoblje od okružne konferencije do danas.

Organizacioni izvještaj. Organizacioni izvještaj o stanju do okružne konferencije nalazio se je u zapisniku konferencije koji smo vam odmah dostavili. Uglavnom, bitno se nije ništa izmijenilo. Svugdje postoje mjesni odbori, osim u nekoliko mjesta, u kojima ih nismo ni ranije imali. U zadnje vrijeme mnogi su pododbori po zaselcima ukinuti, jer su se pokazali neaktivni i suvišni. Na mjesto njih izabran je povjerenik, koji je član mjesnog odbora sela (ranije Izvršnog odbora), mnogi mjesni odbori su bilo na traženje naroda ili viših odbora ponovno birani na zboru. I u ovoj općinskim odborima nastale su neke izmjene, ali osim u općinama Tjesno i Čevrske nisu bile ukinjene na konferenciji.

U Kotarskom N.O.O. Šibenik došlo je do popunjenja Odbora i do izmjene većini starih odbornika na konferenciji koja se održala 23. ožujka. Zapisnik, kojim dobijemo, dostaviti ćemo vam.

U ovom mjesecu održano je nekoliko općinskih radnih sastanaka i dva kotarska, na kojima su se uglavnom raspravljala pitanja o mobilizaciji, o upoznavanju naroda s odlukama AVNOJ-a, o prehrani naroda i vojske te ostalo.

Na zadnjem sastanku Okružnog N.O.O. donesena je odluka da se rasformira općina Zlarin, i to zbog nemogućnosti rada i davanja pomoći u radu sa strane Kotarskog N.O.O. Šibenik. Selo Zlarin pripalo je općini Primošten — Rogoznica, i Zirje i Kaprije općini Tjesno, te Prvi Luka i Prvi Šepurine općini Vodice — prvo u kotaru Šibenik, ostala kotaru Vodice. Vjerujemo da ćemo poboljšati rad na ovim našim otocima koji su do sada zbog slabih veza bili zapostavljeni u radu.

Rad Odbora nije zadovoljavajuć i baš zbog toga što ne odstranjuju svoj nedostatak. Nakon okružne konferencije pokazalo se izvjesna živost

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Gradskom muzeju Šibenik, neregistrirano.

u radu ali ne bismo mogli reći i u radu odbora kao cjeline, već više u radu pojedinaca. Kod mjesnih odbora glavni nedostaci su u samoj organizaciji, još ne znaju organizirati rad, rade pojedinačno, više su izvršni a manje rukovode i organi, nemaju jačeg dodira s masovnim antifašističkim organizacijama, a što je najgore, vrlo rijetko polažu računa na narodu. O svom radu i ne pitaju ga za savjet u pojedinim slučajevima. Podjela na odsjeke je na papiru, jedino se kod kotarskih odbora pojavljuju znaci da bi mogli proraditi po odsjecima. Pomaganje u radu sa strane viših odbora nižima nije bilo velika, a ukoliko ga je bilo, nije pokazalo jačih rezultata. Bitno je nam potrebno održavati posebne kurseve za odbrone da ih se osposobi za rad.

Rad samog Okružnog N.O.O. po sebi se tek razvijati i postoje svi preduvjeti da se i nadalje progresivno razvija. Rad po odsjecima po sebi je od nedavno i dao je tek prve rezultate. Slijede i put dostaviti vam izvještaj po odsjecima.

Politički izvještaj. Politička situacija u Okrugu uglavnom je zadovoljavajuća.

U kotaru Šibenik, uzevši skupa i grad, dobro je osim na terenu Konjevrate, i dijela Danila koji graniče s drniškom općinom, gdje etnici i ustaše uspjevaju da nešto mobilišu, bilo milom ili silom. U gradu Šibeniku i još nekim mjestima okolice, kao Zlarinu pučanstvo je ogorčeno zbog ovih bombardiranja koja ne pogoduju vojničke objekte, nego uništavaju njegove živote i domove. Ipak, moral naroda je dobar.

U kotaru Vodice je dobro, osim u dijelu općine Stankovci (Lišane, Buli, Budak), gdje su stari banditi s našim dezerterima prišli okupatoru. Ta mjesta ponovo su postala uporišta bandita. Najviše zadovoljava stanje u općini Vodice, gdje je narod ohrabren uz našu borbu. Napominjemo da su u Stankovcu općini, najslabijoj u ovom kotaru, najbolja dva srpska sela: Morpala i Mala.

U kotaru Kistanje stanje je dobro, osim u općini Skradin, gdje esto pljačka i akcije okupatora, etnika i ustaša ometaju mnogo rad. Treba puno da se razbije okupatorova parola da je Hrvatima potrebno i [...]* pljačkanje etnika.

U općini Kistanje stanje je najbolje iako tamo prodire u neka sela etnička propaganda, koju mnogo pomažu i dezerteri.

U općini evrske sad je stanje bolje nego ranije.

U cijelom okrugu potreban je jači politički rad, više naše literature i propagande, a što je najvažnije, i bolji dodir s narodom. Zborovi su se pokazali kao nedovoljni, esto puta i nekorisni, pa smo pristupili radu putem užitih sastanaka po zaselcima.

Ekonomski izvještaj: Stanje je većim dijelom loše, a tek manjim dobro.

² Na ovom mjestu dvije riječi i su neizbježne.

Narođito je teško ekonomsko stanje u Primorju i kod izbjeglica iz Šibenika. Ve i dio tog pu anstva ve gladije. Isto stanje je u bivšoj op ini Zlarin, op ini Skradin i popaljenim zaselcima op ina Danilo—Dubrava i Primošten — Rogoznica. Op ine Kistanje, evrske i Stankovci mogle bi donekle same da ishranjuju svoje siromašne op inare, ali stalne vojne akcije na terenu tih op ina i u vezi s time plja ke okupatora, s jedne strane, te esto stacioniranje ve ih naših vojnih jedinica na njihovu podru ju, s druge strane doveli su u pitanje i ishranu srednjih seljaka u tim op inama.

Pred kratko vrijeme omeo nam je okupator akciju za prevoz soli s mora na terene Bukovice. Tu sol namjeravali smo dati u zamjenu za hranu, s kojom smo opet mislili pomo i pasivno pu anstvo. Ukoliko nam putevi budu slobodni, radit emo i dalje na tome.

Pomo Oblasnog N.O.O. dosad je malena, jedino što su se njome koristila dva otoka, Žirje i Kaprije, iji su predstavnici sami otišli na Vis po hranu. Najnovija pomo Oblasnog N.O.O. sada se dijeli najpotrebnijima u Primorju.

Ukoliko mogu nosti dopuštaju, trebali bismo hitnu pomo za narod, a osim toga valjalo bi urediti s VIII. Korpusom da se Vojska osamostali u pogledu na snabdjevanje brašnom, jer ina e ne znamo kako e i ona i narod imati u februaru kruha.

Podnose i ovaj izvještaj, napominjenmo vam da je naš rad, kao i svih odbora, skop an s velikim poteško ama, obzirom na este neprijateljske prolaze i zadržavanje na najosjetljivijim to kama našeg terena. Unato takvom stanju stvari, nastojat emo da naš rad poboljšamo i da vam u slijede em izvještaju iznesemo više konkretnih rezultata.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Okružni N.O.O. Šibenik

Predsjednik:

Sekretar:

F.³ *Ljuba v. r.*

**IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETE DIVIZIJE OD 31. SIJE NJA 1944.
STABU OSMOG KORPUSA NOVJ O BORBAMA NA PODRU JU
LIVNO—GLAMO ¹**

STAB
IX. DIVIZIJE N. O. V. JUGOSLAVIJE
31. januar 1944.

STABU VIII. KORPUSA N.O.V. JUGOSLAVIJE

Operacijski izvještaj za borbe
koje je vodila I. brigada 16. 1.
t.g. i II. brigada 18. i 19. I. t.g.
kao i rad brigada za svaki dan
u mjesecu januaru t.g.

- 1.1. 44. Po nare enju² Štaba VIII. korpusa naše dvije brigade postavili smo na zatvaranje pravca Livno—Glamo —Mliništa, i to obje sa zapadne strane ove komunikacije. U duhu ovoga izdali smo nare enje da se III. brigada postavi za osiguranje pravca Livno—Glamo više po dubini, otprilike do samog Glamo a, i da sve svoje snage smjesti na zapadnu stranu ove komunikacije, a IV. brigada da se smjesti na prostoriju s. Halapi —s. Glavice—s. Šumnjaci na odmor, ali da bude spremna da sa svojim dijelovima bo no interveniše u slu aju prodora neprijatelja iz Livna preko Glamo a za Mliništa. Baterija je smještena u s. Šumnjaci za dejstvo izme u Šumnjaka i Vagnja na pravac t.j. put koji vodi od Glavice za Mliništa. Divizijska bolnica smještena je u s. Popovi i, a Štab divizije u s. Radaslije.
- 2.1. 44. Ovog dana su se bataljoni III. i IV. brigade smjestili na svoje položaje i mjesta predvi ena za odmor. Glamo ki partizanski odred raspore en je na sektor III. brigade sa istim zadatkom kao i Brigada, a Livanjski partizanski odred je sa dvije ete na Krug Planini, a sa jednom na Cincaru, sa zadatkom osiguranja ovog pravca od Livna i što dubljeg izvi anja u pravcu Livna i Šujice i da posluži za vezu sa dijelovima I. divizije³ koji se nalaze na Gornjem Malovanu.

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 7, 8 i 295.

² i 6 Vidi dok. br. 7, 8 i 295.

³ Odnosi se na Prvu proletersku diviziju.

- 3.1. 44. Ovog dana nije bilo nikakvih promjena na našim položajima. Dobili smo naredbu⁴ Vrhovnog komandanta N.O.V. i P.O.J., kojom odaje priznanje III. i IV. Dalm. brigadi, koje su se istakle u etrdesetodnevnim bojevima na sektoru Aržano—Posušje i oko Livna.⁵ Ovu naredbu smo raspisali brigadama da se saopšti borcima pred strojem.
- 4.1. 44. Izdali smo nare enje III. brigadi i Glamo kom odred⁰, da padom mraka ovoga dana izvrše napad na s. Priluku i da u njoj likvidiraju neprijateljsku posadu od 30 Nijemaca i 60 milicionera, koji su se do ovog dana tamo nalazili. Neprijateljska posada iz Priluke je baš ovog dana istu napustila i povukla se u Livno, a dijelovi koji su trebali vršiti napad unišli su u Priluku bez otpora.
- 5.1. 44. III. brigada jednim dijelom na položajima, a jednim na odmaranju, nalazila se na ranije datim mjestima, a IV. brigada tako e na odmaranju.
- 6.1. 44. Ovog dana nije bilo nikakvih promjena. Otpo eli smo sa kursom za vezu pri Štabu divizije, na koji smo pozvali po 10 boraca iz III. i IV. brigade, te je ovog dana sa njima i sa našom etom za vezu otpo eo rad.
- 7.1. 44. Bez promjene na našim položajima.
- 8.1. 44. Ujutro rano dobili smo izvještaj od našeg ob. oficira⁷ i Štaba livanjskog odreda da se neprijatelj sprema da definitivno napusti Livno i da su njegove glavne snage ve pošle u pravcu Sinja. Odmah je izdato nare enje Štabu III. brigade i Glamo kom odred⁰ da upute svoje snage u pravcu Livna radi provjere ovoga izvještaja, i ako bude to ta no, onda da ovladaju gradom. III. brigada je jedan svoj bataljon uputila preko Krug Planine do Boro-ve Glave da ispita situaciju u Šujici.
- 9.1. 44. Ustanovljeno je da je neprijatelj ustvari ima namjeru napustiti Livno, što je i uradio 7. o. mj. pokupivši sve svoje stvari, pa i samu telefonsku liniju i napustivši bunkere i položaje oko grada.⁸ Ali istog dana nave e stigla je iz Šujice u Livno motorizovana kolona od oko 100 vozila, koja je, izgleda, pri prolasku kroz Livno dobila nare enje da se ponovo zadrži u Livnu.
- 10.1. 44. Dva bataljona III. brigade sa jednim bataljonom Glamo kog odreda bili su prema Livnu, dok su se ostale snage odmarale na svojim mjestima.
Pred mrak ovog dana smo dobili nare enje od Štaba VIII. korpusa da sa jednom brigadom pre emo na južnu i jugoisto nu

⁴ Vidi dok. br. 1/4, k. 846A u Arhivu Vojnoistorijskog instituta.

⁵ Vidi dok. br. 295.

⁷ Nedo Milunovi

⁸ Vidi dok. br. 25.

stranu od Livna i da se otuda vrši pritisak na grad, kao i da se djeluje na komunikacije koje vode iz Livna u pravcu Šujice, u pravcu Karlova Hana i u pravcu Prologa. Na osnovu ovoga izdali smo nare enje⁹ III. brigadi da se spremi za taj zadatak, a IV. brigada da smijeni III. brigadu na dosadašnjim položajima prema Livnu.

11.1. 44. IV. brigada je primila položaje III. brigade, a III. brigada je sa Štabom divizije krenula pravcem Glamo —s. Vidimlje—s. Dolac do Krug Planine.

12.1. 44. III. brigada sa Glamo kim i Livanjskim odredom prelazi na prostoriju Borova Glava i odatle upu uje dijelove prema Šujici i selima jugoisto no od Livna. IV. bataljon je na istim položajima. Ovog dana no u, poslije prodora neprijatelja od Jajca u Janj i iz Janja u Blagaj, uslijedilo je nare enje Štaba korpusa da se III. i IV. brigada prebace odmah na prostoriju zapadno od puta Glamo —Mliništa. U tome smislu ovo nare enje je prosljedilo III. brigadi, a IV. brigada u toku no i je izvršila pokret na prostoriju s. Šumnjaci—Vaganj—Perduhovo Selo.

Ovog dana su bataljoni III. brigade, koji su prešli južno od komunikacije Livno—Borova Glava, imali borbu sa neprijateljem u s. Poto anima, koji je sa motorizacijom bio iz Livna krenuo za Šujicu.¹⁰ Ova borba trajala je nekoliko sati i neprijatelj se morao vratiti natrag. Neprijateljski gubitci su nepoznati dok su naši imali 3 mrtva, 3 lakše ranjena i 1 nestalog druga.

13.1. 44. III. brigada sa Glamo kim i Livanjskim odredom su izvršili pokret sa prostorije Borove Glave i južne strane puta Livno—Sujica popodne i u toku no i do južnog dijela Glamo kog Polja—s. Dragni —Dolac. IV. brigada se nalazi na prostoriji s. Šumnjaci—Vaganj—Podgradina, odakle je upu ivala izvi a ke dijelove u pravcu ardaka i Mliništa, kao i oficirske patrole za vezu sa dijelovima VI. divizije.

14.1. 44. III. brigada prešla je na prostoriju Glamo a. Glamo ki odred došao je na Kori nu, Livanjski na Krug Planinu, a- IV. brigada bila je i dalje na ranijim mjestima.

15.1. 44. Prema nare enju Štaba korpusa IV. brigada je upu ena na prostoriju s. Glavice—s. Halapi —Glamo , a III. brigada na prostoriju Šumnjaci—Vaganj—Hotkovci. Prva da zatvara pravac preko Staretine i u slu aju ja eg pritiska da se povu e južnim padinama Šatora na sjeverni dio Livanjskog Polja, a druga da štiti pravac Rore drže i položaje na zapadnoj strani puta s. Glavice—Mliništa.

⁹ Pomenuto nare enje izdano je brigadama 11. sije nja. Vidi dok. br. 25.

¹⁰ i 11 u rajonu Glamo —Livno prikupljali su se 92. motorizirani puk i Prva brdska divizija radi daljeg nastupa u sjevernu Dalmaciju. Vidi dok. br. 328, 332, 335, 338, 341, 347, 348, 349, 372, 374, 376, 445, 526 i 527.

Ovog dana u 18 asova došla je jedna neprijateljska kolona¹¹ od Kupresa preko Hrbaljina u s. Pribelju, a druga od Dragani i Pljeve preko arđaka na Mliništa. Izdato je naređenje III. brigadi i skrenuta joj pažnja na ovo.

16.1.44. No u izme u 15. i 16. I., poslije dolaska neprijatelja u Pribelju i Mliništa, Štabu III. brigade dat je zadatak i položaji koje ima posjesti. Ovoga dana je bila borba:

1) III. Dalm. brigadi dati su položaji Mala Glava (k. 1002) i Truljuša (k. 1028), iznad s. Glavice, onda Ozren (k. 1118) i Gradina (k. 1116) i k. 1069, iznad s. Šumnjaka za dva bataljona, a za dva bataljona s. Vaganj—s. Maleševi i i s. Hotkovci, sa položajima prema putu Glavice—Mliništa, sa glavnim položajima Oblaj (k. 1143)—Velika Gradina (k. 1224), sa osiguranjem prema Mliništu na Kosi (k. 1154), šalju i izvi a ke dijelove naprijed. Ovaj i ovakav položaj se može vidjeti na sekciji »Drvar«, razmjere 1 : 100.000.

2) Ovog dana je na ovim položajima vodila borbu III. Dalm. brigada. Desno od nje na prostori Halapi —Glamo nalazila se je IV. Dalm. brigada, a lijevo u s. Stekerovcima bio je II. bataljon I. Proleterske brigade, a oko Mliništa dijelovi VI. divizije. U borbi koju je vodila III. brigada ovoga dana sa neprijateljem koji je došao od pravca Pribelje nije sadejstvovala ni jedna druga jedinica.

3) Ujutro u 8 asova neprijatelj se od pravca Pribelje pojavio u tri kolone. Srednja i glavna kolona išla je od Pribelje—•—Ninkovi a Glavica, izme u Kuruza i Razvale na emernicu i sašli u s. Hasanbegovci. Desna i manja kolona sašla je na s. Prijani, a lijeva u s. Dubrava. Sve su se spustile u nazna ena sela i odatle u borbenom rasporedu prvo sa manjim dijelovima, a poslije sa ve im krenule preko polja u pravcu položaja III. brigade. Ja ina neprijatelja u sve tri ove kolone iznosila je 600 do 800 vojnika (1 bataljon) sa prili no velikim brojem komore. Sastav neprijatelja su bili Nijemci sa grupama etni kih bandi Duvnjaka i Doki a, koji su im služili kao putovo e i izvi a ki dijelovi. Kako se zvala ova njema ka jedinica nijesmo saznali.

4) Ove neprijateljske snage koje su došle prvo od Jajca preko Janja za Blagaj i od Bugojna na Kupres, te su okrenule preko Hrbaljina i Pribelje za Glamo ko Polje, imale su zadatak vjerovatno da iste ovaj teren izme u komunikacija, misle i da se na njemu nalaze bolnice i skloništa sa naše slobodne teritorije, a ujedno su poslužile kao bo na osiguranja kolona koje su se kretale iz Jajca preko Bugojnog i Kupresa za Livno i iz Mrkonji Grada preko Mliništa i Glamo a za Livno.

III. Dalm. brigada imala je sa zgodnih položaja koji su joj dati do ekati neprijatelja i iskoristiti ovakve položaje, nanijeti mu što ve i broj gubitaka i onemogu iti mu prolaz za zapadnu stranu puta Glamo —Mliništa i dalje nadiranje u pravcu Rora.

5) Pismenu zapovijest za ovu borbu nijesmo izdavali, ve samo na licu mjesta po karti i na terenu izdali li no zadatak Štabu III. brigade, kako no u kad smo saznali da je neprijatelj došao u Pribelju i Mliništa, tako i ovog dana izjutra kad smo primijetili neprijateljske kolone da su se pojavile od Pribelje u pravcu Glamo kog Polja.

6) Borba je po ela 16. o. mj. u 10.30 asova.

7) Bataljoni III. brigade nijesu na vrijeme i uredno posjeli svoje položaje, ve su na iste polako i bez reda izlazili. Štab brigade se ovoga puta nije založio da se položaji što prije i što pravilnije posjednu, te da bi se neprijatelj do ekao pravilnim rasporedom svojih snaga i sa tim mu se nanijeli osjetni gubitci. Svoju prate u etu od nekoliko teških baca a nijesu ni postavljali na položaje ve su je bili cjelokupnu uputili u s. Rore i tek na direktnu primjedbu Štaba divizije povratili su jedan baca na položaj.

Prilikom nastupanja neprijatelja preko polja u pravcu s. Glavice i Šumnjaka, otvorena je na njega prili no slaba puš ana i p.mitraljeska vatra, koja nije mnogo zadržavala neprijatelja u svome kretanju preko polja. Dejstvovao je i teški baca , ali se posluga na istome pokazala neumješna i nesposobna za iznalazjenje elemenata i uspješno ga anje ciljeva sa istim. Neprijateljski prednji dijelovi su za prili no kratko vrijeme uspjeli uni i u s. Glavice i s. Šumnjake, potisnuvši sa prili no lakom minobaca kom i artiljerijskom vatrom naše dijelove sa vojni ke ivice na Ozrenu i Gradini kotama: 1118, 1116 i 1069. Tako su poslije ulaska u ova sela prili no lako izašli na ove kote i ovladali sa njima. Tako isto su prili no lako ovladali položajima Mala Glavica—Truljuša i Radov evo Brdo — kote: 1002, 1028 i 1124. Poslije nekoliko sati borbe i povla enja sa prvih položaja dijelovi III. brigade su se zadržali iznad Vagnja na koti 1095—Jun Kravi (k. 1136)—Veliki Vrši (k. 1105). Desna kolona od s. Prijana prešla je u Perduhovo Selo i Podgradinu, odakle se uputila u pravcu zaseoka Ivi i i Maleševi i i poslije manjeg otpora naših snaga ovladali su i njima, pošli su u pravcu Vagnja i zauzeli ga. II. bataljon III. brigade sa 2 ete bio je na Oblaju, t.j. sa jednom etom, dok je jedna trebala biti prema Podgradini, ali se i ona povukla na Oblaj. Neprijateljski manji dijelovi koji su krenuli uz brdo na Oblaj izašli su na njega bez otpora, jer su se ete II. bataljona koje su bile gore, kad su primijetile neprijatelja da izlazi na brdo i poslije lake minobaca ke vatre, povukle sa ovoga brda preko Glavice na Kadinja u (k. 1134). Nare eno je Štabu III. brigade, da pošto je neprijatelj ovladao Oblajem sa jednim bataljonom posjedne položaje iznad Korita, pored k. 1095 i k. 1085 i Kadinja u (1134). Na ovim položajima je snage III. brigade zatekao mrak, a neprijatelj na Oblaju—Vagnju—Šumnjacima i Glavici.

III. bataljon III. brigade nalazio se je na prostoriji Lonari—Krmari, odakle je imao osiguranje na Velikoj Gradini (k. 1224) i Kosi (1159). Jedna eta II. bataljona koja je bila pridodata ovom bataljonu imala je osiguranje na Oblaju (k. 1077), dok je neprijatelj ovladao Oblajem, onda su se ovi dijelovi povukli. Ovaj bataljon nije preko dana imao uopšte borbe, premda mu je bilo naređeno da preko Oblajka djeluje protiv neprijatelja koji se sa Perduhova Sela i Podgradine bio uputio na Oblaj. Zanimljivo je u s. Hotkovci osiguravaju i se samo patrolama, premda je znao i vidio neprijateljske dijelove da su otkrili na Oblaju. Neprijatelj je no u 16. na 17. oko 24 časa upao u 3. Hotkovce i zbog neaktivnosti osiguravaju ih dijelova iznenadio bataljon i stvorio zabunu kod njega. Jedinice nijesu imale vremena da se spremne i dadnu otpor. Štab bataljona se nije snašao da organizuje otpor i da dočeka neprijatelja, nego je dozvolio da se jedinice u neredu povuku u s. Stekerovci uz prilične gubitke u ljudstvu i materijalu.

8) Rezultat borbe bio je taj da je neprijatelj ovladao položajima III. brigade bez velikih napora i tako reći bez gubitaka, s obzirom na to da je bilo bolje organizacije položaja i komande nad ljudstvom, da bi neprijatelj trebao pretrpjeti ogromne gubitke. Cilj koji se mogao postići i u ovoj borbi nije postignut, niti je pak postavljeni zadatak izvršen. Neprijatelj je u ovoj borbi imao vrlo mali broj gubitaka u ljudstvu, a u materijalu nije uopće zarobljeno i zaplijenjeno neprijateljskih vojnika i materijala nije ništa.

9) II. i IV. bataljon III. brigade u ovoj borbi imali su 4 mrtva i 7 ranjenih drugova, a III. bataljon prilikom iznenadjenja no u s. Hotkovci imao je 5 nestalih drugova. Neprijatelju je pao u ruke sljedeći materijal: 1 mali bacač, 1 protivkolska puška, 1 teški mitraljez »Breda«, 2 p.mitraljeza »Breda«, 5 pušaka, 4 konja, 1700 metaka za mitraljez »Breda«, 40 metaka za protivkolsku pušku, kao i sva spremna i arhiva Štaba III. bataljona.

10) Municije je utrošeno: 1000 metaka za pušku, 200 metaka za p.mitraljez i 50 metaka za teški mitraljez. Izgubljeno oružje vidi se pod tačkom 9).

11) U ovim borbama nije se naročito istakla nijedna jedinica, niti pak ko od starješina, nego se čak mnogo podbacilo.

12) U ovoj borbi podbacio je Štab III. brigade i svi štabovi bataljona, jer prvo nijesu na vrijeme posjeli položaje, a poslije se nijesu zalagali u rukovanje svojim jedinicama. Štab III. bataljona je zbog nevojničkog postupka, što je dozvolio iznenadjenje no u s. Hotkovcima, izgubio pet drugova i navedeni broj oružja i materijala. Sastav ovog štaba bataljona je sledeći: komandant kapetan Pezelj Vlado, politkomesar drug Palaveršić Ante, zamjenik komandanta drug Dušan Romac i zamjenik ko-

mesara drug Tadin Dušan. Po ovom sluaju je povedena istraga, o rezultatima koje će izvjestiti štab korpusa.

13) Naš kritički osvrt:

a) Poslije dobivenog zadatka operacije koje su se vodile ovoga dana na položajima III. brigade mogle su biti mnogo bolje pripremljene.

b) Odluka i zadatak Štaba divizije dat III. brigadi bio je realan, jer se sa položaja koje je imala III. brigada moglo nanijeti neprijatelju mnogo gubitaka, jer su sami položaji bili vrlo pogodni i povoljni.

c) Upravljanje t.j. rukovođenjem borbom, koju su vodili bataljoni III. brigade, ovog dana nije bilo dobro. Rukovodioci nijesu zadovoljili, naprotiv mnogo su podbacili.

d) Komandno osoblje u ovoj borbi nije se snašlo od početka iste. Nijesu izvršili potrebne pripreme, niti pak organizovali položaje, koji su bili povoljni za to, a imali su i vremena. Nijesu se znali postaviti na mjesta odakle bi mogli komandovati sa svim svojim dijelovima i pravilno rukovoditi borbom, a pri tom imati preglednost nad razvojem i tokom iste. Ovo se odnosi na Štab brigade i na štabove bataljona, kao i na niža rukovodstva. Štabovi bataljoni i niži rukovodioci nijesu imali dovoljno uticaja nad svojim jedinicama, niti su mogli objediniti komandu. Drskost neprijatelja ih je prilično zbunila.

e) Automatska oruđa može se reći da skoro nijesu djelovala, jer nijesu bila sposobna za to zbog nedostatka maziva i ulja, što se ni u kom sluaju nije smjelo dozvoliti. Da su ovog dana radila sva automatska oruđa, i pored toga što položaji nijesu bili organizovani, ipak bi se nanijelo neprijatelju prilično gubitaka.

Štab brigade je svoju pratnju oruđa prije početka borbe uputio sa komorom pozadi, ne postavljajući i teške bacače na položaj odakle su mogli uspješno tu i neprijateljske kolone i komore u Glamo kom Polju, koje su se približavale našim položajima. Za ovo glavnu krivicu snosi Štab III. brigade.

f) Sadejstvo između jedinica, kao i pojedinih oruđa nije se uopšte primijetilo.

g) Taktički i borbeni postupci starješina i jedinica nijesu bili u skladu sa razvojem situacije na bojištu, jer se nije imalo preglednosti situacije, niti su jedinice koordinirale za vrijeme borbe onoliko koliko je trebalo i koliko je moglo biti.

h) Ukoliko rukovodstva nijesu dovoljno nastojala da se borba što povoljnije razvija i bolje riješi u našu korist, utoliko i poslije prekida borbe tokom noći nijesu nastojali da se dobro obezbijede i osiguraju, pa je to omogućilo iznenađenje III. bataljona u s. Hotkovci.

i) Iz ove akcije treba izvući velike pouke, a to će se uiniti ako se otklone svi nedostaci kod rukovodilaca, koji su se ovog dana pokazali, a koji su u tekstu ovoga izvještaja prilično ukazani.

zani. Sve starješine t.j. rukovodioci III. brigade trebaju znati, da su u ovoj borbi sa onako pogodnih položaja koji su se imali, mogli nanijeti veliki broj gubitaka u ljudstvu i materijalu neprijatelju koji je onako drsko i tako re i vojni ki u neredu nastupao u pravcu našeg položaja, a što se ovo nije postiglo svakako da je glavni razlog neumješnosti i nesnalaženje u komandovanju i rukovo enju jedinicama u borbi, pa neka to bude glavna opomena svima da se na tim propustima pou e i da ne dozvolne njihovo ponavljanje kod sebe i kod sebi pot injenih rukovodilaca.

IV. Dalm. brigada je ovog dana bila na prostorijsi Glamo — Radaslije—Halapi do 16 asova, do kog vremena neprijatelj nije kretao na njezine položaje, a pošto je ovladao položajem III. brigade, ona se iz Halapi a preko Staretine prebacila u Bastase, ostavljaju i jedan bataljon u zaštitnicu.

17.1. 44. III. brigada je u toku no i i ujutru rano po nare enju ovoga štaba izvršila pokret do sela Preodac gdje se je smjestila isturaju i osiguravaju e dijelove prema Rorama i Popovi ima. U s. Stekerovci došli su dijelovi III. Proleterske brigade.

IV. brigada je došla na prostorijsi Grkovci—Peulje, a Glamo ki odred na prostorijsi s. Bastasi—s. Nuglašica.

18.1. 44. III. brigada je u s. Preodcu.

IV. brigada i Glamo ki odred na prostoru Grkovci—Peulje. Oko 16 asova je jedna neprijateljska kolona od oko 200 vojnika i 50 konja iz Glamo kog Polja, od s. Halapi a preko Staretine, izbila na pomol sela Bastasi u sjevernom dijelu Livanjskog Polja. Ova kolona spustila se u selo i odmah produžila u pravcu Nuglašice. Jedan bataljon IV. brigade i jedan bataljon Glamo -kog odreda, koji su bili u s. Grkovci, zauzeli su položaje na južnoj strani brda Orlovca, na Gradu i Goloj Glavici prema s. Nuglašica, pustili su neprijatelja blizu i otvorili na njega vatru, on se uskomešao i povratio natrag i zadržao se u isto nom dijelu s. Nuglašice gdje ih je zatekao mrak. Padom mraka pojavila se je neprijateljska motorizacija od Sajkovi a u pravcu Grkovaca, do kog je sela pristizala sve do 24 asa gdje je zastala i pogasila svjetla na vozilima. Primijetilo se po svjetlu da vozila ima preko 50. Dijelovi bataljona IV. brigade i Glamo kog odreda koji su bili prema neprijatelju ostavili su tamo samo manje dijelove, a oni su se povukli u Gornje Peulje.

19.1. 44. Ovog dana bila je III. brigada u s. Preodcu, a na položajima IV. brigade i Glamo kog odreda bila je borba sa neprijateljem, koji je sa motorizacijom došao od Livna preko Sajkovi a.

1) Bataljoni IV. brigade nalazili su se na sljede im položajima: Golubovina (k. 1056)—Popova a— alakuša (k. 1201) i Pilip ov Tavan (k. 941). Glamo ki odred držao je položaje lijevo prema neprijatelju na Milakovini, k. 971, onda osiguravaju e

dijelove na Babin Gradu (k. 1485), i Orlovcu (k. 1366), a izvi a ke dijelove u pravcu Me ugorja, jer se pretpostavljalo da bi neprijatelj iz Popovi a mogao preko Me ugorja izbiti na Nuglašicu ili skrenuti desno na Šatorsko Jezero, kako bi preko Crnca zašao iza le a dijelovima IV. brigade, pa je zbog ovoga III. brigadi nare eno da uputi jedan bataljon na s. Crnac, te da zatvori pravac od Šatorskog Jezera. Ovi se položaji vide na sekciji Drvar, razmjer 1 : 100.000.

2) Na položajima je bila IV. Dalm. brigada sa tri bataljona, dok je jedan sa nebora kim dijelovima brigade bio upu en u s. Marinkovci i Glamo ki odred sa jednim bataljonom.

3) Neprijateljska pješadija u ja ini od 200 vojnika došla je od Glamo kog Polja preko Staretine, a motorizovana kolona od 50 vozila (5 tenkova, a ostalo kamioni), došla je od Livna preko Sajkovi a. Sa pješadijom bilo je oko 100 etnika Markice Cu uza iz bande popa uji a, a ostalo je bila njema ka vojska. Naziv ove neprijateljske jedinice prema podacima koje nam je dao jedan bivši crvenoarmejac koji je prošle godine zarobljen od Nijemaca na Isto nom frontu a sada prebjegao na našu stranu, jest: dijelovi 98. puka 68. Alpinske divizije, komandant 3. bataljona je pukovnik Rossel, a komandir jedne ete poru nik Golier.

4) Namjere neprijatelja nijesmo mogli ta no saznati ili su bile da preko Grahova pro e za Knin, ili su htjeli da posluže kao bo no osiguranje njihovih ve ih motorizovanih kolona koje su se kretale sa sjevera na jug od Glamo a i Kupresa preko Livna za Sinj, a odatle za Knin. Štab divizije preko svoga na elnika¹² dao je zadatak IV. brigadi i Glamo kom odredu da se postave na navedenim položajima i da sa protivkolskim i automatskim oru ima udare neprijatelja bo no prilikom nailaska komunikacijom za Grahovo i da mu ne dozvole prolaz tamo.

6) Pismene zapovijesti nijesu izdavate, ve je na elnik Štaba Štabu IV. brigade i Štabu Glamo kog odreda na licu mjesta izdao zadatak.

7) Borba je po ela u 9 asova 19.1.1. g.

8) Iz s. Grkovaca su ujutro rano neprijateljski manji dijelovi pješadije krenuli zapadnom stranom puta pored žandarmerijske stanice u pravcu k. 890, a za njima motorizacija — 2 ve a i 3 manja tenka — došli su preko Ražnjeve Glavice do škole i crkve prema Gornjem Peulju. Na k. 808 postavili su dva brdska topa, iz kojih su otvorili vatru na naše položaje. Od crkve je jedna grupa od 30 Nijemaca i etnika krenula u pravcu s. Gornje Peulje, do ekani su sa naših položaja vatrom iz automatskog oru a i pušaka i oni su pobjegli nazad. Tenkovi koji su došli do crkve, pošto je na njih otvorena vatra iz protivkolskih pušaka, stali su i iz tenkova malim protivkolskim topovima i protivkolskim mi-

traljezima otvorili vatru na naše položaje, a s. Gornje Peulje ga ali su zapaljivim zrnima i sa tim zapalili oko 10 zgrada u Gornjem Peulju koje su odmah po ele da gore. Ovdje je neprijatelj ostao do 12 asova, a poslije se povukao u pravcu Grkovaca zadržavaju i tenkove na Ražnjevoj Glavici (k. 870), a kamione, njih oko 25, kod žandarmerijske stanice u pravcu Grkovaca. Topovi su im i dalje ostali na k. 808 i odatle vrlo esto tukli naše položaje, ali su vrlo slabo poga ali, jer su ili mnogo podbacivali ili prebacivali. Naši dijelovi su ostali i dalje na svojim položajima.

U 14 asova izdato je nare enje Štabu IV. brigade i Štabu Glamo kog odreda da se tokom no i ima neprijatelj napasti na prostoru izme u Ražnjeve Glavice i s. Grkovaca. Za ovaj zadatak IV. brigada je imala uputiti dva svoja bataljona, i to jedan da u D. Peulje pre e na južnu stranu puta, onda iznad s. Trivnovi i Podgore do e na k. 890, a odatle jednom etom da napadne topove i posadu na k. 808, a sa jednom etom kamione kod žandarmerijske stanice. II. bat. da uputi preko Milakovine na Golu Glavu, odakle da sa jednom etom neutrališe tenkove kod Ražnjeve Glavice, a sa drugom etom napadne neprijateljske kamione kod žandarmerijske stanice u zajednici sa etom bataljona sa južne strane puta. Glamo ki odred imao je uputiti jedan bataljon preko Milakovine ispod Orlovca na Grad, da ako bude neprijatelja na njemu ima da ga likvidira i da sa jednom etom po e u pravcu Nuglašice, a drugom u pravcu Grkovaca, te da izvrši pritisak i sa tim osigura le a bataljonima koji napadaju neprijatelja na prostoru Grkovci—Ražnjeva Glavica. Štabovima su stavljeni na raspoloženje vodi i iz mještanske straže koji dobro poznaju predjele kojima e bataljoni prilaziti na cilj, a štabovima na terenu ukazati pravci prilaza bataljonima i sami pravci napada, a tako isto i po karti, Napad je predvi en da otpo ne u 21 as. Bataljoni su pred prvi mrak pošli svojim pravcima na zadatak. Štab brigade i Štab odreda trebali su biti na Golubovini (k. 1056) prije po etka napada da se odatle prati tok i razvoj borbe.

Oko 22 asa otpo ela je borba i to tako što su bataljoni uputili manje dijelove prema neprijatelju na koga su pripucali. Neprijatelj je otvorio vatru u pravcu i jednog i drugog bataljona koja je povremeno trajala sve do 24 asa. Bataljoni nijesu odluno napali neprijatelja, ve su se zadržali na polaznim položajima i odatle oko pola no i povukli nazad na položaje gdje su bili u toku dana.

9) Ovom borbom nijesu postignuti nikakvi rezultati, niti je izvršen zadatak koji je postavljen. Zarobljeno i zaplijenjeno nije ništa, niti se zna da je neprijatelj pretrpio gubitke.

10) Naših gubitaka nije bilo, sem u toku dana što su lakše ranjena dva druga na položajima od artiljerijske vatre.

Bataljon Glamo kog odreda je sa Štabom pošao na vrijeme na zadatak, posio Grad ispod Orlovca na kome nije bilo neprijatelja i uputio jednu etu u pravcu Nuglašice i Grkovaca. Tamo su bili sklonjeni neki neprijateljski kamioni i jedan dio vojske, na koje u samim selima nijesu vršili napad, ve samo pripucali, ali neprijatelj na njih nije reagirao.

11) Puš ane municije i municije za automatska oru a utrošeno je 1300 metaka i 50 metaka za protivkolsku pušku.

12) U ovoj borbi nije se naro ito istakla nijedna jedinica.

13) Štab IV. brigade nije bio na odre enom mjestu, odakle se trebao pratiti razvoj borbe, ve su se odmarali u selu. Štabovi bataljona, koji su ušli u napad, nijesu najozbiljnije shvatili akciju, niti su izvršili zadatke, premda su im najozbiljnije postavljeni i skrenuta pažnja da se što bolje vojni ki pokažu. Sam Štab brigade, pored toga što nije bio na mjestu, i pored toga što nije pratio razvoj borbe, sa tim nije ni uticao da se sama borba uspješnije razvija i završi. Vodnik 1. voda 3. ete II. bataljona IV. Dalm. brigade, namjerno je izbjegao borbu zašto je uzet na odgovornost od svoga štaba brigade.

14) Naš kriti ki osvrt na ovu akciju:

a) Pripreme za posijedanje položaja i borbu koja se je vodila preko dana nijesu dobro izvedene, t.j. Štab I. bataljona IV. brigade je pogrešno razumio nare enje Štaba brigade, pa je izjutra mjesto da posjedne položaj prema nare enju povukao se sa bataljonom u pravcu Crnca, poslije ega mu se moralo davati posebno nare enje da posjedne položaj.

Akcija, napad koji se imao izvesti no u, tako er nije dobro pripremljena, premda je zadatak jasno postavljen.

b) Odluke i izdata nare enja, kako za borbu preko dana tako i za napad u toku no i, bile su realne.

c) Upravljanje odnosno rukovo enje borbom prilikom napada u toku no i nije bilo zadovoljavaju e, jer Štab brigade nije pratio razvoj same borbe, Štab Glamo kog odreda bio je sa svojim bataljonom koji je išao na zadatak.

d) Sadejstvo izme u jedinica, kao i samog oru a, s kojima se raspolagalo, nije se osjetilo.

e) Takti ki i borbeni postupci u toku dana bili su donekle u skladu sa situacijom, ali u toku no i postupci starješina nijesu zadovoljili.

f) Pouke iz ove akcije možemo izvu i tako što e se na sve greške koje su po injene ukazati i ista i ih, tako da ih jasno vide svi oni koji su ih po inili. Ne bi se smjelo više dogoditi ovako našim rukovodiocima da se zaborave u svojim dužnostima u borbi, jer ovakvi postupci i ovako izvršavanje zadataka ne daju sigurnost niti u jedinice niti pak u starješine tih jedinica.

Bataljoni IV. brigade i bataljon Glamo kog odreda u toku no i došli su na položaje, koje su držali prvoga dana.

20.1.44. Ovog dana III. brigada je imala slijede i raspored: jedan bataljon u s. Crnac, sa zadatkom zatvaranja pravca od Meugorja preko Šatora na Šatorsko Jezero. Dva bataljona na prostorijsku Veliko i Malo Ti evo na odmaranje i jedan bataljon u s. Preodcu, koji ima zadatak izvi anja u pravcu Popovi a i Vagnja i vezu sa dijelovima III. Proleterske brigade u Stekerovcima.

IV. brigada i jedan bataljon Glamo kog odreda su na položajima koji su iznijeti pod prednjim datumom, t.j. 19. o. mj. Ostatak Glamo kog odreda prešao je u s. Preodac, da bi preko svojih vojnika koji su ina e iz Glamo kog Polja vršio što dublja izvi anja i na taj na in saznavao podatke o neprijatelju.

Neprijatelj koji je bio na Ražnjevoj Glavici i k. 808 povukao se u s. Grkovci i Nuglašice.

III. brigada je na istim položajima.

21.1. 44. Jedna neprijateljska patrola ja ine 15 vojnika od Grkovaca krenula je u pravcu položaja IV. brigade t.j. u s. Peulje, kod same škole, naišla je na jednu patrolu IV. brigade koja se bila sklonila t.j. bili su neobazrivi kao izvi a i i dozvolili su da ih neprijatelj iznenadi i pohvata. Dijelovi sa položaja otvorili su na neprijatelja vatru, kojom je prilikom ranjen jedan njema ki vojnik i jedan naš od ove dvojice zarobljenih. Ovaj ranjeni drug je ostao, dok je drugi, vjerovatno zbog vatre, pobjegao sa Nijemcima. Nijemci su uspjeli odnijeti svog ranjenog vojnika i povratili su se natrag u s. Grkovce.

22.1. 44. III. brigada je sa dva bataljona prešla na prostorijsku Maleševci—Marinkovci, jedan je ostao u Crncu, a jedan u Malom Ti evu. IV. brigada i Glamo ki odred bili su na istim položajima.

23.1. 44. Brigade su bile na istim položajima.

Neprijateljska motorizacija se po ela povla iti iz Grkovca preko Sajkovi a u pravcu Livna, tako da je u sjevernom dijelu Livanjskog Polja ostalo vrlo malo neprijateljske pješadije. Ovog dana su etni ke bande od Knina prešle preko Dinare i jedna grupa pred mrak došla u s. Peulje,¹³ gdje su iznenadili dijelove IV. brigade, ali pošto su bili malobrojni i nekuražni, odbijeni su sa svega jednom patrolom naših boraca. Još u toku no i preduzete je iš enje ove bande na pravcu kojim je došla.

24.1. 44. Ovoga dana smo dobili predlog od Štaba IV. brigade da im se odobri napad t.j. iš enje terena južno od puta Priluke—Grahovo gdje se ra una da su se sklonile etni ke bande koje su došle preko Dinare. Ovaj štab je na taj predlog izdao nare enje o iš enju toga terena sa dva bataljona IV. brigade u sadejstvu jednog bataljona III. brigade i jednog dijela Grahovsko-peulj-

¹³ Prema izvještaju Devete divizije od 24. sije nja, etnici su stigli u ovaj rajon 22. sije nja. Vidi dok. br. 58.

skog odreda sa sjeveroisto ne strane. Ovaj napad je trebalo izvesti no u od 25. na 26. o. mj. Štab IV. brigade, pošto je dobio ovu zapovijest, preduzeo je sam na svoju ruku napad t.j. iš enje ove bande ranije za jedan dan bez sadejstva dijelova III. brigade i Grahovsko-peuljskog odreda. Kad je akcija izvršena, na terenu nije bilo nikoga, ve su se etnici povukli natrag u pravcu Dinare iz razloga što se i njema ka vojska povla ila iz Livanjskog Polja. Opomenut je Štab IV. brigade za ovaj neispravan i nevojni ki postupak.

- 25.1. 44. Brigade su bile na svojim mjestima. Neprijatelj se iz Livanjskog Polja, t.j. njegovog sjevernog dijela, potpuno povukao u pravcu Livna i Prologa. Za ovo smo izviješteni od strane Štaba IV. brigade poslije 24 sata od vremena kad su oni saznali. Naredili smo odmah Štabu IV. brigade da uputi izvjesne dijelove za neprijateljem koji e održavati kontakt sa istim, bataljonu Glamo - kog odreda naredili smo da krene sjevernom stranom Polja u pravcu Livna sa istim zadatkom.
- 26.1. 44. Bataljon IV. brigade i bataljon Glamo kog odreda pošli su za neprijateljem i izvijestili su, prvi da neprijatelja nema na ovoj strani Rujana, a drugi da ga nema na ovoj strani s. Vrbice.
- 27.1. 44. Jedinice su bile na istim mjestima.
Zbog velike oskudice u ishrani, jer smo se nalazili na siromašnim predjelima, predložili smo Štabu korpusa da svoje snage pomjerimo jednim dijelom na sjeverni dio Livanjskog Polja. Nave e smo dobili nare enje od Štaba korpusa da možemo pomjeriti snage tako što emo jednu brigadu imati na sjevernom dijelu Livanjskog Polja, a drugu na prostoru od Livanjskog Polja do Grahova. No u smo izdali nare enje¹⁴ brigadama, i to: IV. brigadi da se smjesti na prostoriju Grkovci—Nuglašica—Bastasi, sa manjim dijelovima niz Livanjsko Polje u pravcu neprijatelja, a III. brigadi da dva bataljona smjesti na prostoriju sela Peulje, a dva u s. Marinkovci i Maleševci. Bolnica da ostane dalje u s. Ti evo, osiguranje da joj da, u ja ini jedne ete, III. brigada.
- 28.1. 44. U toku dana brigade su izvršile pokret na nova mjesta i položaje. Štab divizije se premjestio iz s. Veliko Ti evo u s. Grkovci. Veliki pokreti neprijateljske motorizacije od Livna u pravcu Sinja i od Šujice u Livno primije eni su od naših izvija kih dijelova iz s. Rujani i Lištani.
- 29.1. 44. Ovog dana smo uspostavili vezu sa brigadama XX. divizije koje su prije dva dana vodile jake borbe sa Nijemcima na prostoru Biteli —Bajagi .¹⁵ Jedna njihova brigada¹⁶ je ovog dana pred mrak izbila na prostoriju Sajkovi a.

¹⁴ Vidi dok. br. 66.

¹⁵ Vidi dok. br. 75, 149, 346 i 348.

¹⁶ Odnosi se na Devetu NO brigadu. Vidi dok. br. 86.

Bataljon Glamo kog odreda koji je upućen preko Vrbice za Celebi tamo je naišao na miliciju i etničke bande, sa njima vodio borbu i protjerao ih u pravcu Celebi a. Ovaj bataljon je zatražio pojačanje da bi likvidirao ovu bandu.

Dobili smo izvještaj od Štaba Glamo kog odreda (drugog dijela) koji se nalazi u Kori noj iznad Priluke prema Livnu, tako isto dobili smo izvještaj i od Štaba Livanjskog odreda koji se nalazi u s. Docu, sa dijelovima na Cincaru. Izdali smo naredbe ovim bataljonima da se primaknu na položaje bliže Livnu. Naredili smo Štabu IV. brigade da uputi jedan bataljon sjevernom stranom Livanjskog Polja u pravcu Celebi a, da tamo sa bataljonom Glamo kog odreda protjera bandu koja se nalazi na tome pravcu.

30.1. 44. Ovog dana su bataljon IV. brigade i bataljon Glamo kog odreda oistili s. Celebi i protjerali bandu u pravcu Ljubuni a i Priluke.

Izdali smo naredbu¹⁷ o promjeni naziva brigada, a prema naredbi¹⁸ Štaba VIII. korpusa, da III. Dalm. brigada sada nosi naziv I. brigada, a IV. Dalm. brigada nosi naziv II. brigada, a XIII. Dalm. brigada nosi naziv III. brigada IX. divizije N.O.V. Jugoslavije.

I ovog dana neprijateljska motorizacija je saobrala stalno pravcem Livno—Sinj i Šujica—Livno.

31.1. 44. Izdali smo naredbe IV. brigadi da još jedan bataljon uputi u pravcu Celebi a, tako da bi bataljon Glamo kog odreda prešao na prostoriju Kori ne u sastav svoga odreda, radi držanja položaja i zatvaranja pravca prema Glamo u. Dobili smo izvještaj od Štaba Grahovsko-peuljskog odreda da je banda¹⁹ pojačanja od Knina i Strmice pošla u pravcu Grahova i stigla do s. Zaselak gdje se sada vodi borba, a da obavještajni podaci govore da su Nijemci iz Knina došli u Strmicu i da namjeravaju preko Derala u pravcu Grahova.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

V. d. polit, komesara:
Andro Kovačević, v. r.

Komandant, major:
A.²⁰ *Banina*, v. r.

(M. P.)

Prilog: Liste gubitaka

15. XII. 43. do 31.1.44.

¹⁷ Vidi dok. br. 76.

¹⁸ Vidi dok. br. 30.

¹⁹ Odnosi se na etnike Dinarske etničke divizije pod komandom vojvode Momčila uju a.

²⁰ Ante

**IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETE DIVIZIJE OD 31. SIJE NJA 1944. ŠTABU
OSMOG KORPUSA NOVJ O RASPOREDU BRIGADA I POKRETIMA
NEPRIJATELJSKIH JEDINICA¹**

Š T A B
IX. DIVIZIJE N. O. V. JUGOSLAVIJE
31. I. 1944.
10 h.

ŠTABU VIII. KORPUSA N.O.V. JUGOSLAVIJE

IX. Brigada XX. Divije je 29. ov. mj. stigla na prostoriju Sajkovi .² Jedan bataljon naše II. Brigade³ koji se nalazio na prostoriji s. Rujani, s. Lištani, sa zadatkom izvi anja prema Prologu i Livnu, vratit e se u toku današnjeg dana na sjeverni dio Livanjskog Polja. Bataljon Glamo kog odreda i jedan bataljon naše II. Brigade u toku ju erašnjeg dana istili su prostor sela elebi —Strupni i Lusni na sjevernoj strani Livanjskog Polja od milicije i etni kih bandi koje su se tamo pojavile i koje su iz tih sela kao i od Vel. Golije napadali naše dijelove koji su išli tamo, t.j. bataljon Glamo kog odreda koji je radi izvi anja bio krenuo tim pravcem. Po dolasku IX. Brigade u Sajkovi , t.j. na jugozapadnu stranu Livanjskog Polja, naredit emo II. brigadi da uputi još jedan bataljon preko Bastasa na prostor elebi —Strupni , a da se bataljon Glamo kog odreda prebaci na Kori nu u sastav svoga odreda radi držanja položaja prema Livnu od pravca Glamo a i radi toga što ovaj odred priprema jedan bataljon za jednu krajišku brigadu.

Prema iznijetom, raspored bataljona II. Brigade bio bi slijede i: dva bataljona na sjeveroisto noj strani Livanjskog Polja na prostoru elebi —Strupni —Ljubun i , a dva bataljona na sjevernom dijelu Livanjskog Polja (sela Grkovci—Nuglašica—Bastasi). Naša I. Brigada⁴ nalazit e se na dosadašnjem rasporedu, sjeverno od puta za Grahovo, na prostori-riji s. Peulje, Marinkovci i Maleševci.

Izdali smo nare enje Livanjskom partizanskom odredu da se sa dvije ete spusti na Krug Planinu i da odatle šalje izvi a ke dijelove u pravcu Livna i dublje u Livanjsko Polje, kao i u pravcu Šujice, radi prikupljanja podataka o neprijatelju, njegovom kretanju i promjenama kod istog, te da nas o tome na vrijeme izvještava.

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 24-1/1, k. 517A.

² Ona je tada raspore ena u rajonu: Rujani—Provo—Sajkovi , sa zadatkom zatvaranja pravca Provo—Sajkovi . Vidi dok. br. 95.

³ Odnosi se na etvrtu splitsku brigadu. O promjeni naziva brigada Devete divizije vidi dok. br. 30 i 76.

⁴ Odnosi se na Tre u brigadu.

Naš obavještajni oficir nalazi⁵ se u s. Lištani radi prikupljanja podataka o neprijatelju u pravcu Prologa i pravcu Livna. Isti nas izvještava: da se prili no velike kolone motorizacije kre u od Livna preko Prologa za Sinj,⁶ da se manji broj ali praznih kamiona vra a od Sinja za Livno. Manje kolone automobila odlaze putem Livno—Karlovo Han—Aržano. Tako e je prili no veliki saobra aj putem od Šujice za Livno i sa te strane dolazi prili an broj kamiona i vojske za Livno. Podaci govore da je tako er živ saobra aj neprijatelja od Imotskog preko Studenaca za Sinj. Iz Sinja odlaze za Knin u dva pravca i to preko Mu a i Drniša, a drugi preko Vrlike za Knin. Govori se da su neki neprijateljski vojnici govorili seljacima da idu svi za sjevernu Italiju. Vojska im je jako zamorena, prili no gladna i vrlo slabe odje e i obu e. Vojska koja im ide pješke mnogo je zamorena i teško se kre e. Naredili smo našem obavještajcu da svakodnevno prikuplja svježe podatke i da prati sve promjene kod neprijatelja, pa da nas na vrijeme izvještava. On je uspostavio vezu sa Livnom i iz samog grada dobio izvještaj.

Periodi ne izvještaje koje smo trebali dostaviti po rokovniku, dostavit emo u najkra e vrijeme.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politi ki komesar:
Andro Kova evi, v. r.

Komandant — major:
A.⁷ Banina, v. r.

(M. P.)

BROJ 87

**NAREDBA ŠTABA DVADESETŠESTE DIVIZIJE OD 31. SIJE NJA
1944. PODRE ENIM JEDINICAMA ZA RASPORED I OBRANU
OTOKA VISA¹**

STAB
XXVI. DIVIZIJE NOVJ
31. I. 1944.
Br. str. pov. 81/44.

N A R E D B A

Dosadašnji raspored brigada duž obale O. Visa² sa unutarnjim utvrđenim i upornim ta kama mijenja se na sljede i na in:

⁵ Nedo Milunovi

⁶ Rije je o 92. motoriziranom puku. Vidi dok. br. 85, napomenu 10 i 11.

⁷ Ante

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 1/3, k. 1100.

² O planu Nijemaca za desant na otok Vis i organizaciji obrane Visa od strane Dvadesetšeste divizije NOVJ vidi dok. br. 157, 161, 162, 169, 174, 199, 232, 354, 391 i 446.

I. Dalmatinska N.O.U. brigada sa svoja dva bataljona zauzima položaje obalnom linijom Crni Vrh, odakle na istok preko Viške Luke sa gradom Visom, dalje preko rta Ston ica na jugozapad do k. 48, rt južno od uvale Zaglav uklju ivo. Unutarnja grani na linija sektora V. Vrh—V. Glava—k. 48.

XI. Dalmatinska N.O. brigada sa svoja dva bataljona preuzima položaje obalnom linijom od k. 48 uklju ivo, nadalje u pravcu jugozapada i zapada do uvale Gnjilna (isto no od Rta Stupišta) prva uvala. Unutarnja **granica** linije sektora u. Gnjilna—V. Glava—k. 48.

XII. Dalmatinska N.O. brigada sa svoja tri bataljona zauzet e položaje obalnom linijom od uvale Gnjilna uklju ivo, nadalje obalom Komiškog zaliva—grad Komižu preko rta Križni rat i rta Barjaci do V. Vrh a isklju ivo.

eta XII. brigade, koja se nalazi na osiguranju luke Roga i , stavlja se pod komandu I. Dalmatinske N.O.U. brigade sve dotle, dok se Divizija nalazi na O. Visu i prijeti neprijateljsko iskrcavanje na O. Vis.

Unutarnje grani ne linije sektora XII. brigade: u. Gnjilna, V. Glava, V. Vrh.

U sektor odbrane XI. brigade ide i O. Biševo, na kojemu e se ostaviti samo jedna eta, a ostale dvije ete dobi e svoj raspored kada stignu u sastav Brigade.

Time, što na Biševu ostavljamo samo jednu etu, Biševo minirati i ispreplesti žicom na prilaznim dijelovima obale.

REZERVE

Rezerva se dijeli na brigadnu i divizisku. I. Dalmatinska zadržava jedan svoj bataljon u brigadnoj rezervi sa smještajem uz komunikaciju, kako bi se što brže upotrijebio na sektoru I. bataljona.

XI. Brigada zadržava jedan bataljon u brigadnoj rezervi, smješten u Pliskom Polju.

XII. Brigada zadržava jedan bataljon u brigadnoj rezervi u s. Kostimi.

Divizijsku rezervu sa injavaju jedan bataljon I. Dalmatinske, koji e se smjestiti zapadno od velike zaokuke iznad Visa, zapadno od k. 116 i dva bataljona XI. brigade sa smještajem u Podhumlje, a drugi u Plisko Polje.

Svim brigadama odre eni su obalni i unutarnji sektori i stavlja se u zadatak štabovima brigada da hitno preuzmu organizaciju oslonih ta aka i prihvatnih položaja na unutrašnjosti svog sektora.

Organizacija otpornih ta aka i njihov smještaj izlazi iz op e studije sklopa zemljišta i povezanosti na druge sektore.

Izvijestite o izvršenom po ta kama ove naredbe, sa detaljnim izvještajem o rasporedu jedinica, oružja, rezervama municije i saniteta i smještaju štabova, odnosno komandi eta.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar : Na elnik : v. d. Komandanta,
*Vojo,*³ v. r. *Stanko,*⁴ v. r. p.pukovnik

(M. P.)

Dostavljeno: I. Dalmatinskoj N.O.U. brigadi,
XI. i XII. Dalmatinskoj N.O. brigadi
ŠTABU MORNARICE.

BROJ 88

IZVOD IZ OPERATIVNOG DNEVNIKA TRE EG POMORSKO-OBALSKOG SEKTORA ZA PERIOD OD 1. DO 31. SIJE NJA 1944. GODINE¹

1944.

I/I. Prema izvještajima iz Zadra prilikom bombardiranja 30/XII znatno je ošte ena nova obala, zgrada »Fašija« i izgleda centrala. U luci su potopljena 2 remorkera.² Kruže neprovjerene vijesti o napadu bande na Dugi Otok (detaljne nakane nisu poznate). 31/XII. oko podne nasukao se na E obali Ista minopolaga »Mosor«. Po depeši Kde mjesta upu en N.B. »Jadran« koji je zatekao cijelu posadu (24 Njemca i 5 Hrvata mornara) u školi u Istu gde su se utvrdili.³ Pozvati na predaju nakon kra eg uskra ivanja su pristali. Svi su razoružani i pretraženi, smješteni u brod i dovezeni u Luku. Ispitivanjem je ustanovljeno da su Njemci posada [...] naoružanih peniša kod Omiša i preko Splita i Šibenika (tu su se ukrcali na »Mosor« sa mašinstima i 1 podof. hrvat, mornarice) upu eni za Trst. Kod Ista im je ponestalo kotlovne vode te su sidrili, a usljed nevremana sidro je popustilo i brod ba en na obalu. Upu eni su I/I. nave er za Vis. Istom prilikom upu eno je 8 ranjenika iz bolnice. U 18,30 sati doveden je 1 Amerikanac avijati ar (Chapman), poru nik, koji se prisilno spustio kod Komiže prihva en od naših jedinica (21/XII.) i upu-

³ Popovi

⁴ Parma

¹ Original (rukopis, crnilom 1 olovkom) u Arhivu Vojnoistorijsko instituta, arhiva NOB, reg. br. br. 41/1-2, k. 2030.

² O bombardiranju Zadra od strane savezni kih aviona vidi dok. br. 353 i 354.

³ 1 14 Vidi dok. br. 5, 6 1 354.

en vezom do Štaba Sektora. Upu en je odmah sa »Jadranom« na jug. Poduzete su mjere za pronalaženje pravca otstupanja. Isto nare eno i bolnici i date potrebne upute.

2/1. Održan sastanak sa referentima (bunkerisanje materijala, pokretljivost štaba i linije otstupanja). Radovi na mjesecnim izvještajima. Prispio N.B. »Enare« sa delegatom V. Š. i sa 3 broda materijala koji se ima prebaciti na Murter. Opisana nesigurna situacija obzirom na neprijatelja u Pirovcu. Delegat izvijestio da je imao obavještenje da e kanal biti ist. Riješeno da se brodovi zadrže do prikupljanja podataka i onda prema situaciji upu ivati jedan po jedan. Prispio brod »Darinka« sa oružjem za Štab Grupe sektora, nare eno da se sa eka do ispitivanja terena i uputi preko R.S. »Sloga« stigao u Koromašnu sa »Štrmeljom«. N.B. »Streljko« izvijestio da je motor osposobljen i da brod može voziti (nije sasvim siguran). Kdt »Streljka« napustio je brod prije 2 dana i nije se još vratio. Izvidima ustanovljeno da je otišao u pravcu Pašmana. Stigao izvještaj sa Sestrunja da se nasukani brod nalazi na južnom rtu otoka Sestrunj. Popravci na N.B. »Napredak« u cilju osposobljavanja motora vršeni od ju e nave er; motor može lagano voziti, ali nije siguran, stoga i akcija protiv nasukanog broda nije mogu a, jer prema izvještajima na istome se nalazi pored posade još 60 vojnika. Za v. d. kdta »Streljka« odre en i upu en Santini Mile. Nare eno da uplovi nave er radi radova kod »Mosora«. »Miran« i »Napredak« upu uju se u toku ve eri do Lavse, s tim da produže sutra nave er za Vis. »Miran« u cilju naoružanja i popravke motora, »Napredak« radi popravka motora i vra anja IV sektoru.

3/1. Povjer. obavještava o mogu nosti prelaza Talijana k nama i pozicijama. Upu en Santini Mile da zamjeni kdta »Streljka« Šari a. Izvješten Š.M. o brodovima kod Sestrunja. Stigao brod »Sloga« iz Visa, donio sanitet, materijal i brod »Zmaj« sa pogonskim materijalom (30 baava nafte, 2 ba ve ulja). Upu en »Streljko« da obavijesti »Mirana« o pravcu vožnje (ne Hvar, ve Vis). Stigli dijelovi za M. . »Preko« i po eto sa radom. Kdt »Streljka« Šari stigao i uzet na saslušanje radi samovoljnog udaljenja sa broda na Pašmanu (otsutan 2 dana). Priznaje krivicu i brani se da je morao i i radi nezbrinute porodice. 10 zamjenika upu eno za R. St. i time da se »Velebitom« upute u Vis, ili ako je on krenuo drugim brodom. Upu en ujedno, i drug Rebula radi oboljenja i lije enja u bolnicu. Stigla drugarica⁴ postavljena za ref. apotekarstva. Drug Šiljo (iz V.Š.)⁵ obaviješten da pravac iskrcavanja još nije nikako osiguran i da treba ekati. Zatraženo od Š.M.³ rješenje po pitanju prebjeglih talijanskih vojnika. Nare eno N.B. »Enare« da uplovi radi izvršenja zadatka po spasavanju topa sa »Mosora«. 2/1. nave er prispjela gluma ka grupa XIX div. u cilju prebacivanja na svoj teren, riješeno na sastanku 3/1 da se zadrže neko vrijeme po gornjim otocima i održe priredbe. Predzoru izvijestila izv. stanica Grpaš ak da je ula u blizini stanice razgovor sumnjivih lica (i izgleda 2) i stražar u tom pravcu ispalio nekoliko meta-

4 Silvana Miladinov
5 Vrhovnog štaba NOV i POJ
6 štaba Mornarice

ka. Lica su se razbjegla i nije ih se pronašlo. Radi obezbje enja stanica poja ana sa još 4 borca. U 23.00 sati stigao »Streljko« i odmah upu en u 1st radi demontiranja topa sa »Mosora«. Izv. stan. Bonaster izvijestila da su oko 19 sati isplovila 4 broda prema NW [sjeverozapad]. Radi se vjerojatno o »Enare« i konvoju, koji je obaviješten da nije mogu e prebacivanje u okolinu Murtera, isplovio za II sektor.⁷

4/1. Iz II sektora stigli N.B. »Kornat« i 1 mot./jed. sa avijati arima iz Slovenije.⁸ Izvijestili su da su na putu izme u Molata i Sestrinja sreli 1 nepr. ratni brod; iz II sektora upu uju se ranjenici za Vis u toku idu e no i. Riješeno da se »Kornat« zadrži do dolaska ranjenika i da ih konvojira na jug, a m/j da krene u toku no i naprijed. U 08,30 uplovili u Dumboku (Tajer/[Telaš ical]) 10 m/j iz. Visa sa I prekomorskom brigadom, koja ima zadatak da se prebaci u Modravu.⁹ Odmah (po dolasku kdt brigade — 11,30) riješeno da se pošalje depeša Stabu Grupe sektora o obezbje enju iskrčavanja u no i 4 na 5 januara (depeša se nije predala jer stanica A nije nikako mogla da prima). Riješeno da se prebacivanje ipak izvrši, jer po ranijim podacima ve eras ima da se izvrši osiguranje iskrčavanja, materijala za Š. Grupe odreda¹⁰ te se radi toga ve vrši osiguranje linije Pirovac—Pakoštane. Konvoj e pratiti »Kornat« i »Jadran« izvi aju i za vrijeme puta (»Kornat« naprijed 2—3 milje, a »Jadran« po boku) i obezbje uju i samo iskrčavanje patroliranjem na liniji Pakoštane—Pašman—Vrgada—Murter. II sektor obavijestio o mogu nosti uspostave prometa i radio-veze. U 18,00 isplovio iz Tajera [Telaš ical] konvoj sa Brigadom. U 19,00 stigao delegat Štaba VIII korpusa radi dobivanja informacija o mogu nosti prebacivanja materijala preko Murtera. Objašnjeno da prema sadašnjoj situaciji prebacivanje nije mogu e, ve da bi trebalo vršiti snažno osiguranje i iš enje nepr. uporišta na obali. Brod »Divna« sa politkomesarom upu en u cilju ob. službe. Došao drug Gatin na raspored u sekciju pom. saobra aja.

5/1. Održan sastanak referenata (organizacija ishrane, ob. služba, služba veze, upute za rad). Sa delegatom VIII korpusa pretresena situacija u pogledu prebacivanja materijala. Riješeno da nije mogu e dok se ne bi ja im snagama o istio teren i obezbijedila sigurnost na moru. Stigao sprovodnik sanit. materijala koji se upu uje za apoteku Vrh. štaba. On je sa materijalom iskrčan sa konvoja koji je prebacivao brigadu i nema ta nih obavještenja o pravcu kretanja. Prema izjavi ne može da krene prema sjeveru te e se uputiti brodom »Sloga« za Vis zajedno sa materijalom. Došla hitna depeša od VIII korpusa za upu ivanje jednog broda u Grebašticu koji ima prihvatiti 100 drugova.¹¹ Odre eno da se uputi brod »Velebit« a po brodu »Sloga« izdata detaljna uputstva za pravac vožnje. Stigao kdt »Kornata« i izvijestio da konvoj sa Brigadom nije

7 Drugi pomorsko-obalski sektor

8 Po nare enju druga Tita, svi avijati ari, hidroavijati ari, mehani ari, šoferi i tenkisti upu ivani su iz jedinica i pozadine u Bari radi završavanja kursa i dobijanja odgovaraju ih borbenih sredstava. Vidi o tome i depešu Štaba Mornarice br. 322 od 29. prosinca 1943. god. u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 49/8, k. 2021.

9 i 13 o prebacivanju ove brigade vidi dok. br. 22, 43 i 44.

10 Stab Grupe sjevernodalmatinskih NOP odreda.

11 Rije je o ranjenicima.

sino izvršio iskrcavanje radi jakog nevremena. Kdt Brigade traži da se to obavi veeras i da se obavijesti Š. Grupe odreda. Odgovoreno da je situacija takva da prebacivanje ne može biti osigurano ni sa mora (stalna neprijateljska patroliranja) ni sa kopna (kratko vrijeme i pojaani garnizoni u Pirovcu, Tijesnom i izgleda u Murteru). Predlaže se pravac Senj i to kad se popravi vrijeme i da se izvrši u 2 puta. U tom smislu predata depeša Š.M. i hitno se traži rješenje — 1 parobrod tipa »Srbin« nasukao se tokom noći na isto . obalu Prišnjaka. Javljeno sa Sestrinja da je parobrod, oštećen od mine, isplovio vlastitom snagom 3. I. u pravcu NW [sjeverozapad]. Pitanje talijanskih vojnika koji bježe iz Zadra riješeno na taj način da će ih se upuivati na kopno i prebacivati Štabu VIII korpusa radi daljeg rasporeda. O tome izvještene kdepodruja. U 18,00 sati primljen izvještaj da će se materijal za Š. Grupe odreda prebaciti 6 u noći i uvrstiti patrolna osiguranja. Nareno kuriru da odmah osvemu izvijesti kdt I prekomorske brigade i da se eventualno povežu obje akcije. O tome izvješten Štab I prek. brigade.

6/1. Izmijenjeno nareenje u pogledu prebacivanja sanit. materijala, s tim da će se vožnja izvršiti u pravcu Senja, u koliko nije već »Sloga« krenula za Vis. Dostavljen dopis Š.M. o svim neispravnostima u pogledu upuivanja brodova. Prema dopisu Štaba I prek. brigade izvješteno detaljno o sadanjoj situaciji na Murteru i predloženo da bi se koristio prvi kanal, s tim da se procjeni situacija u samom Štabu Brigade. Nareno N.B. »Kornatu« da odmah krene do Štaba Brigade i da joj se stavi na raspoloženje. U 10,15 savezni ki avioni ... bombardirali u pravcu Zadra i s. Bibinje, vidila se vatra u pravcu s. Bibinje. Štab brigade u 17,00 izvijestio da će se prebacivanje izvršiti tek 7. u noći i da je upuiven kurir radi organizacije obezbjeenja. Kdir 2 stanice izvijestio da »Velebit« nije izvršio 5. u noći zadatak radi nevremena i da će isto izvršiti 6. u noći.¹² Štabu Brigade javljeno da uzme na raspoloženje sve brodove koji se nalaze na rei. stanicima, jer su im neki brodovi havarisali. U 23,30 primljen izvještaj od ob. oficira da se Njemci na otoku Ugljan spremaju napustiti otok. Ve 5. nave stigla je vojska iz Lukorana, a 6. demontirani su p.a. topovi i naveer dotegljena je jedna peniša radi ukrcavanja. Pravac pokreta nije još poznat i ne zna se hoeli do i smjena. Izvješten Štab Brigade i Kda Podruja o svemu i pojaana straža. O ekuju se detaljniji podaci u toku jutro. »Streljko« isplovio sa obavještenjima za Štab Brigade, s tim da se odmah vrati u Tajer (Telašica). Bombardovanje u 10,15 izvršeno je na aerodromu u Zemunik, pogoene barake.

7/1. Kda mjesta Kukljica javlja da su Njemci napustili otok Ugljan u 23,00 sata — 6. I. obaviješten Š. M. i Štab I prekom. brigade. Sanit. materijal za V. Š. prebaen na »Slogu«. »Kornatu« (koji se nalazio u Dumbokoj a o tome nije obavijestio) nareno da sa izvještajem za Š. Brigade odmah isplovi. Savez, avioni letili ujutro oko 0,5 sati i u 12,00 sati ulose bombardovanje u pravcu N [sjever] i NE [sjeveroistok]. Rezultati nisu poznati. Politkom II sektora u 23,00 javio da je došao sa

12 Ovaj brod je trebao da preveze oko 100 ranjenika iz Grebašnice za Vis.

2 broda (ranjenici) i da se on sa 1 N.B. do i u toku no i do Štaba. Nepoz. avioni letili nad Dugim Otokom u 23,00.

8/1. Stigao politkom II sektora. Održan sastanak. Zaključeno da »Streljko« isplovi za Božavu i konvojira 2 broda (i u teglju jer je pokvaren) do uvale Opata, a u toku 9 nave er u pratnji »Kornata« isplovi e za Vis. Data pomo u hrani za ranjenike i II sektor, ugovoreno za vršenje saobraćaja, radio-veze i uopće boljeg kontakta. Upu ujemo kap. D. . . i pilote, te kap. »Vlaši a« u II sektor. Kdt »Kornata« i »Jadrana« obavijestili da je prebacivanje I prekom. brigade u potpunosti izvršeno,¹³ smetnji nije bilo. Prazni brodovi uputi e se ve eras u pratnji »Jadrana« za Vis. Kurir iz Ugljana javio da su Njemci ponovno došli — zna i izvršila se samo smjena. Provjera je u toku. O svemu obaviješten S. M. Nare eno »Slogi« da isplovi sa N.B. II sektora i prekrcia dio materijala za V.Š. te da sa ostatkom otputuje do Senja. N.B. »Kornat« uze e 9.1, po podne gluma ku grupu XIX div. do Koromašne, odakle e uz dogovor sa Š. Grupe odreda biti preba eni nave er. »Jadran« havarisao i nije mogao isploviti. Javljeno R.S. da se isplovljenje odga a do sutra nave er. R. S. javila kurirom da je neprijatelj saznao za mjesto stanice i da e se u toku no i premjestiti na ve odre eno mjesto. Odobreno. Stigao kurir XIX divizije i obavijestio da je stigla Divizija na staro podru je. Donio uput za vršenje radio-veze. Božava izvijestila da su Njemci sa 2 broda došli u Ist, vjerojatno radi slućaja »Mosora«.¹⁴ Stigao politikomesar sa izvještajima sa Ugljana. Njemci ponovo došli (nešto manji broj ano i stariji ljudi). U Zadru prilikom bombardiranja 31/12 potopljen 1 naoružani manji brod sa 4 topa.

9/1. Božava izvijestila da su Njemci napustili Ist. Prethodno su digli u zrak Komandu mjesta i odveli izvjestan broj starijih ljudi. Ranjenici iz II sektora u toku no i preba eni sa »Arduinom« i »Marjanom« u pratnji »Streljka« do Opata. »Streljko« uplovio u Dumboku. N.B. »Jadran« javlja da ne može isploviti jer mu je pukao jedan dio u motoru, što treba zavariti. Nare eno »Kornatu« da preuzme i konvoj »Jadrana«. On e ukrcati i lanove Z.A.V.N.O.H-a koji putuju za Vis, kao i internirce u Zmanu (oko 26). Greškom N.O.O. u Zmanu izbjeglice su kasno spremljene za put, tako da ih »Kornat« nije mogao ekati. Nare eno da se uputi »Edison« s time da usput izvrši i vezu za Vis mjesto ponedjeljka. Gluma - ka grupa nije otputovala navodno, jer je vo a grupe izjavio da nema o Divizije nikakva nare enja, usprkos jasnog nare enja ovog Štaba da se ve eras ima prebaciti. U 18,40 javljeno iz bolnice u Zmanu da treba jednog ranjenika koji treba hitnu operaciju prebaciti u Vis. Odre eno brod »Zmaj«, koji e ga prebaciti do R.S.¹⁵ a potom sa »Štrmeljom« naprijed. U 11,40 preletilo 20 etvorom, bombardera i 9 lovaca od NW [sjeverozapad] prema SE [jugoistok], prethodno su se ule jake detonacije bombi iz pravca Lošinja.

10/1. Stigao delegat XIX divizije. Na sastanku iznio izvještaj o dolasku XIX div. na podru je Bukovice i predvi ene zadatke u sektoru djelovanja. O ekuje se likvidacija manjih garnizona i obezbje enje kanala.

Izvijestio o potrebi kanala i uspostavi stanice za materijal. Depešno zatraženo prebacivanje ranjenika, te je s njim uređeno da se isto obaviti 11 o. m. u noć i stim da se jedan od 8 brodova preuzeti prevoz, a prebacivanje 2 manja broda. »Streljko« se patrolirati. Riješeno pitanje održavanja radio-veze. Brodovima iz Visa (8) izdata hrana jer su ostali bez nje. Jedan od komandanata izjavio da svi brodovi ne mogu isploviti jer su potrošili zalihu nafte. Naređeno da isplove svi koji su u mogućnosti, a ostali da sačekaju dolazak nafte. Uputen u Vis i intendant Štaba sa instrukcijama za primanje materijala. U 19,00 sati stigao kurir Divizije sa traženjem prebacivanja ranjenika još isto veče. Opširno odgovoreno da se prebacivanje izvršiti 11. u noć i objašnjeno u pogledu postupanja u budućnosti, jer sva traženja prekasno stignu.

11/1. Pošto se m/j »Velebit« još nije vratio i postoji opasnost da je pao neprijatelju u ruke, zatraženo od Š.M. da izvijesti da li je isti došao u Vis. Naređeno »Streljku« da preuzme osiguranje prebacivanja ranjenika koje se izvršiti večeeras, potom ima ih pratiti do Visa i tamo ostati da se na njemu izvrši naoružanje. Za pripomoć ranjenika upućen ref. saniteta. Brodovi koji su prevozili prekomorice isplovili dijelom jučer navečer za Vis. Ostali izgleda ostali do večeeras. Nije još ništa poznato za ranjenike iz II sektora koje je imao pratiti »Kornat«. Pregledane pozicije oko Štaba radi vršenja osiguranja u slučaju napada. Pregledano brodogradilište u Salima radi mogućnosti pojačanja. Moguće izvršiti i u tu svrhu treba im prije početka sa radom.

12/1. Štab Grupe odreda uputio 2 druga radi preuzimanja 2 bunkerisana topa. Izdato naređenje art. ref. i pripremljen plan koji se ima izvršiti u toku ove noći. Iz bolnice se vratio drug Valentin i izvrši se predaja dužnosti teh. referenta. Drug izmek preuzeo nadzor nad radio-nicama i izvršiti uspostavljanje istih. Date upute u pogledu nabavke alata i materijala. Stigao kdt Šibenskog područja. Održan sastanak na kojem je izložena uska saradnja, pitanje brodova, predaja alata sa »Murtera«, pitanje prebjeglih Talijana i inform. služba (kao najvažnije pitanje hrv. mornarice). Večeeras mu se stavlja na raspoloženje 1 brod do Paga radi prikupljanja soli. Poslat Š.M. o posljednjim podacima neprijatelja. Kdt Područja nije isplovio jer je malen brod. M/j »Matija Gubec« otputovao sa talijanskim vojnicima.

13/1. U 01,30 uplovio N.B. 7 (»Enare«) sa konvojem (3 broda) iz II sektora za jug. Date mu upute o pravcu vožnje. U 08,30 prispio delegat XIX divizije (Uzelac), intendant Sektora. Izvijestili da su stigli 3 broda i 1 N.B. sa materijalom za ovaj Sektor i XIX diviziju, 1 brod ostao u Žirju sa hranom za stanovništvo, 2 broda i 1 N.B. u Dumbokoj koji imaju prosljediti za II sektor. Naređeno komandiru relejne stanice za prebacivanje materijala (jednog dijela u toku ove noći) a ostalo idu ih noć i prema uputama Divizije i ovoga Štaba. Održan sastanak sa poručnikom. Rješavanje pitanja o rasporedu prebacivanja, upućivanju 1 bataljona na otoke, uspostavi radio-veze, korištenju morskih veza, uspostavi naročite relejne stanice za materijal, upućivanju 1 stalnog delegata za vezu i brigu oko materijala, prebacivanju glumačke grupe i uoči avanju

neispravnosti; pitanju nadležnosti za bolnicu, reorganizaciji i osiguranju. Akcija spasavanja dijelova topa 47 mm p. tenk na Ugljanu nije imala uspjeha, jer su ti dijelovi odneseni vjerojatno od samih mještana. Poduze se istraga. Riješno da ga se kompletira dijelovima topa koji je dignut sa »Faina«. Održan sastanak sa delegatom R.O.C.¹⁶ za Zadar i date mu upute u pogledu vršenog povezivanja, linije podataka i korištenje podvojenosti et. ustaša, mogućnost veze sa Šibenikom. Stupljeno u vezu sa Kdom mjesta Nin u pogledu rješavanja inf. službe, osposobljavanja telegr. linije i pitanja izbjeglica. Vršeni radovi na brodovima (osposobljavanje »Zmaja« i mot. amca). Održan sastanak sa pretsavnicima V. i G.Š. u cilju uspostavljanja jedne stanice na otocima radi prikupljanja materijala koji se upućuje iz Visa i prebacuje u pravcu kopna. Iznesene sve pojedinosti i pronađeno mjesto. O tome se odmah sainiti izvještaj i pristupiti organizaciji.

14/1. Održan sastanak referenata (rad u Štabu, odnosi prema prolaznicima i raspodjeli materijala koji je prispio). Prema narednji Š.M. potpada bolnica pod ovaj Sektor. Izvršen pregled bolnice i održan sastanak sa upravnikom i politkomesarom. Izložene potrebe i nedostaci (istota, hig. prilike, red u bolnici, inventar, odnosi međusobni i prema ranjenicima, pregledi boraca). Riješeno da se preuzme cijela zgrada za bolnicu. Pozvat pretsjednik N.O.O. Žman i data mu uputstva radi pripomoći za popravak brodogradilišta u Salima. Stigao pogonski materijal (nafta, benzin i ulje).

15/1. Stigao na raspored drug Bogdanović za referenta sudstva. Delegat O.K. Šibenik tražio brod radi prevoza materijala za potrebe stanovništva. Upućeno u R.S. ... gdje se odrediti jedan od brodova konvoja za jug. Date mu upute u pogledu tješnje saradnje veze i inf. službe. Dobivena r.¹⁷ veza sa XIX divizijom. R.S. izvještava da je prebacivanje ranjenika i prihvat materijala za Diviziju do sada uspješno provedeno, ali da se stalno susreću neprijatelj, patrolne jedinice. Gluma ka grupu upućenu u 20 sati iz v. Sali prema kopnu. Dobivena depeša o event, dolasku 1 brigade¹⁸ i prebacivanju na kopno. Javljeno Diviziji da obavijesti o mogućnosti prijehva i prebacivanja. Narednje Š.M. da se zadrže brodovi koji su upućeni u II sektor, radi ofanzive Njemaca u Hrv. Primorju, nije izvršeno jer su brodovi (2 broda i »Kornat«) upućeni već 13. o.m. za II sektor.

16/1. Javio se na novi raspored drug Flego Franc. Stupio na snagu novi raspored vožnje za vezu. U 11,00 sati saveznički avioni (oko 50) preleteli od SW [jugozapad] za N [sjever] preko Zadra, nisu bombardirali. U 13,15 saveznički avioni preletali preko Dugog Otoka i bombardirali u pravcu Zadra u 4 navrata. (Izgleda bombardiran predio na moru između m. Preko, Kukljica i Zadar). Započeto sa upućivanjem u radove 1 zadatke druga Flego (kao na elnika Štaba). U vezi primljene depeše

16 Rajonskog obavještajnog centra

17 Radio

18 i 20 Odnosi se na Trinaestu brigadu sa kojom je prebačeno ostatak Prve prekomorske brigade (vidi dok. br. 43, 60, 178 i 298).

0 dolasku i prebacivanju jedne brigade, upućen brod »Sv. Nikola« sa kuririma za davanje upućenosti na relejne stanice.

17/1. Tokom noći i doplovila su tri broda II P.O.S. sa cjelokupnim Štabom II sektora koji se evakuirao iz Senja po naredjenju G.S.H.¹⁹ Brodovi su uplovili: jedan u Božavu, jedan u Zaglavu i jedan u Tajer (Telašica). U 10,41 uo se je šum aviona i detonacije bombi u pravcu Zadra — isto to u 17,40. Tokom dana ulla se je pucnjava topova i minobaca u okolini Biograda. U 19,00 sati došli su kđant i komesar II sektora na dogovor i odlučeno da se do daljeg brodovi II sektora smjeste u uvali Luka.

18/1. Flotila II P.O.S. — »Partizan II«, »III« i »IV« smjestili su se u Božavi. »Partizan I« otpratio je konvoj ranjenika za Vis. Tokom noći i 17/18. doplovio je konvoj ranjenika pod pratnjom »Kornata« a iz Visa doplovio je konvoj od 5 brodova sa XIII brigadom (prekomorci).²⁰ Oko 14,00 sati došao je u Stab kđant Divizije sa kđtom Brigade da se objasni glede prebacivanja Brigade na kopno. Kod nastupa noći i upućen je konvoj sa ranjenicima pod pratnjom »Kornata« za Vis, a tokom noći i 18/19. prebaena je Brigada na kopno. Tokom iste noći i doplovio je u R.S. jedan brod iz Visa sa materijalom za XIX diviziju.

19/1. Prije podne stigli su članovi O.K. K.P.H. i održali su sjednicu u prostorijama ovog Štaba i zatim se uputili u v. Sali. Navečer stigao je »Miran« koji je vršio osiguranje konvoja koji je prebacio XIII brig, na kopno. Na Visu naoružan je taj brod sa jednim teškim 20 mm mitraljezom. Tokom itavog dana ulla se je pojaana artiljerijska i mitraljeska paljba prema Zadru. Komesar II sektora javlja da je neprijatelj uspio da prođe do Žute Lokve (ne zna s kojeg pravca) i da nadire prema Senju. Iz Karlobaga da nadire obalom prema S. Kđt III sektora održao sastanak sa II sektorom (brodovi, održavanje veze, raspored personala i upotreba N.B.), sa kđtom područja (sudovi, ishrana i ototana, izbjeglice, šverc, dezerteri).

20/1. U 06,00 sati započela je napad na Preko jedna eta S. D. P. odreda.²¹ Isprva sa uspjehom, no kasnije započela je tu i naše položaje artiljerija iz Zadra. Navečer došlo je neprijatelju pojaanje i naš je odred napustio ostrvo. Rezultat oko 30 pobijenih Njemaca, me u kojima i kđant — naši 2 mrtva i 10 ranjenih. Oko podne održan je sastanak kđanta III I II sektora u pitanju rasporeda brodova i sastava konvoja. Odlučeno je da konvoj ranjenika ide tokom noći i 20/21 a konvoj Talijana i Jevreja 21/22.

21/1. Priprema za otpremu konvoja. Navečer otputovao konvoj ranjenika (2 broda) za Vis pod pratnjom »Partizana III«; drugi konvoj (3 broda) za Žirje sa tal. voj. i Jevrejima; treći sa teretom soli (2 broda) za Pakoštane. Od 20,00 započeo šum avionskih motora koji su kružili nad Zadrom i uputili se prema N. ulla se zatim eksplozije bombi u pravcu Rijeke. Oko 20,30 sati avioni u pravcu S. »Sv. Ruža« javlja da vidi vrlo veliki broj svjetala koji potiče od nekog velikog konvoja. Upućen je »Par-

¹⁹ Glavni štab NOV i PO Hrvatske.

²¹ Vidi dok. br. 52, 62, 64, 354 i 382.

tizan II« na Veli Rat da ispita situaciju. »Streljko« je upu en sa drugom Gatinom na Sestrice tako er radi ispitivanja situacije i eventualnog hvatanja kontakta s konvojem. U 23,00 upu en »Partizan IV« do Sestrica da ispita svjetioni ara. Nare ena je stroga pripravnost na cijelom ostrvu. »Bor« je u 24,00 asa opazio svega 3 ratna broda. Svako je nastojanje da se dozna da li je to doista konvoj i kuda kre e ostalo bezuspješno. Nasluuje se da je savezni ki jer su uputili svjetlo kada su se savezni ki avioni vra ali sa bombardovanja Rijeke. U 23 sata došao je na službu u ovaj Stab drug Podboj Franc i drug Štuk Stjepan.

22/1. Rano zorom stigla su 2 engl. oficira (1 pridodat Gl. štabu radi snabdijevanja) i drug Zobrundžija u prolazu za Vis. Tokom dana bila je ja a aktivnost u Ravnim Kotarima. Savezni ki avioni bombardovali su u dva navrata nepr. položaje u okolini Zadra (prije podne i poslije podne). U 15,30 preletila su 2 njem. vazduhoplova sa W [zapad] prema Zadru.

23/1. Tokom dana uje se eš e šum aviona i prelijetanje aviona iz Zadra preko ostrva III sektora. Osje a se jaka aktivnost u Ravnim Kotarima. Nave er održana je sjednica užeg štaba u pogledu dogovora radi saradnje sa III sektorom.

24/1. Kdant, na . št. i saobr. referent otišli su u III sektor da urede pitanje: rejon akcije, ishranu, raspored brodova, goriva i t. d. Poslije podne izvršena je selidba Štaba III P. O. S. iz škole u jednu privatnu zgradu. U 15,30 nasukao se je jedan neprijateljski tender od 500 t na s [južni] rt otoka Olib. II sektor odredio je odmah »Partizan I« i »Part. III« koji su uspjeli da zarobe 15 l. posade, jednog ubiju, a dvojica su uspjela još ranije da umaknu u Lošinj, odnesu pokretan materijal i zapale brod. Kdant, na . štaba i saobr. ref. izvršili su pregled R. S. 2. i dali upute kdiru R. S. kako ima da se ubudu e radi. Na putu za R. S. sreli su jedan leut iz Visa sa drugom Milinom i 3 engl. am. oficira. Doktor engl, prekrčan na »Miran« i pokupljene njegove stvari, upu en u R. S. odakle je upu en u Pakoštane i dalje za G. Š. H. Ostala dva oficira upu ena su u Zaglav. Iste ve eri vratili se sa puta komandant, na . Štaba i saobr. referent. Sa kdtom Podru ja riješeno je pitanje selidbe izbjeglica iz Zadra. IT R. S. odlu eno je da se odvoje zasebno R. S. za materijal u Lavsi, za putnike na starom mjestu i za ranjenike u Salima. Odre eno je da se uspostavi izvidna stanica na Vrgadi i novi red kod uplovljenja brodova iz Visa za R. S. pomo u jednog mot. leuta.

25/1. Ujutro izvršen je dogovor sa engl, oficirom. Date su mu sve upute i obavještenja o akcijama i pom. putevima koje upotrebljava neprijatelj. II sektor završio je ispitivanje zarobljenika i poslao ih je za Vis. Nave er Englezi su sa m/leutom isplovili za Božavu. Odaslan je kurir u Dumboku sa pismom za kdta M. T. B.

26/1. Tog je dana zapaženo eš e prelijetanje nepr. aviona u raznim pravcima preko svih otoka. Artiljerija iz Zadra bombardirala je Preko. Kale bilo je preko dana etiri puta bombardovano. Štete male, ranjena jedna žena. Poslije podne bio je dogovor sa pretstavnicima Podru ja zbog vršenja selidbe stanovništva. Odlu eno je da se izvrši selidba iz Luke i

Zmana, zatim iz (v.) Sali, nakon toga selidba zadarskih izbjeglica. U pogledu mobilizacije odlučeno je da se pošalje naš delegat koji bi vršio izbor drugova za mornaricu.

27/1. Kdant obolio od gripa, a na . Štaba od rana na prstima noge. Avioni nepr. vrše konstantno izvi anje i bombardovanje naših položaja oko Zadra. Na o. Vrgadi uspostavljena je pomoćna izvidna stanica za osiguranje prometa sa kopna. Nave er došao je engl. por. freg. po obavještenju. Ljudstvo je primilo odje u.

28/1. Javljeno je da dio Zadarskog odreda te no i evakuirao položaje na Visu te jedan se je dio prebacio u (v.) Sali (luku), a jedan na o. Se-strunj; stanje tog Odreda i politički i moralno i materijalno je vrlo loše. U 08 sati došao je engl. major da javi da će se sljedeće noći izvršiti svoj zadatak i da će se produžiti za Vis — dobio je još potrebne informacije iz Zadra. U 08,30 oko 50 sav. aviona prošlo je prema NNW [sjever — sjeverozapad]. XIX div. predala je nepotpunu depešu u kojoj javlja da su radio-stanica, pozivni znakovi i radio-vrijeme pali nepr. u ruke — o tome odmah izviješten Š. M. Do daljeg javlja se da se ne upućuju brodovi za kopno iz R. S. — obaviješten Š. M.

29/1. Tokom cijelog dana čule su se detonacije bombi i topova prema Pakoštanima i pozadini Zadra i mitraljeska paljba iz pravca Zadra.²² Kanal prema Pakoštanima zatvoren, materijal za XIX div. zadržan u R. S., o tome obaviješten Š. M. Poslije podne drug kdant radi bolesti odveden u bolnicu (u v.) Sali. Nave er upućen drug Mežnari na Vis radi dobavke potrebnog materijala. U 20 sati došao kdir R. S. radi dogovora. Tokom noći i prispjela je manja količina nafte i hrane za III sektor (12 tona nafte).

30/1. Borbe oko Pakoštana se nastavljaju.²³ Višekratno prelijetanje nepr. aviona koji su vršili izvi anje ostrva ispred Zadra. Naređeno je da se nave er evakuišu bolesnici i ranjenici iz naše bolnice u Salima. Nastavlja se evakuacija civilnog stanovništva preko R. S.

31/1. Dobivena je obavijest da su u Ravne kotare prodrle 2 njem. motorizirane divizije²⁴ preko Kistanja i Benkovca i da se vode borbe. Pakoštane da su zauzete od neprijatelja. U Zadar prispjelo je 10 m/j, 7 borb. amaca i 3 tvr ave. Odmah je otposlata depeša U Š. M. za bombardovanje tih jedinica. U 10 sati amer. avioni vrše bombardovanje Zadra.²⁵ Nakon bombardovanja opažen je jedan jedrenjak ispod Punta Mike gdje gori, 3 borb. amca otišli su N [sjever] od Punta Mike, a 4 prema S [jug], U podne dobivena je veza za Bari i traženo je bombardovanje Benkovca (bez rezultata). Očekuje se tokom noći i napad na Ugljan.²⁶ Nave er došao je drug komesar Santini i obavijestio nas o stanju, t. j. da su naše jedinice južno od Zadra opkoljene, Pakoštane zau-

²² i ²³ Vidi dok. br. 352 i 353.

²⁴ Odnosi se na 92. motorizirani puk i dijelove Prve brdske divizije. Vidi dok. br. 81, napomenu 2.

²⁵ Vidi dok. br. 353.

²⁶ Desantom na otok Ugljan neposredno je rukovodio komandant Petnaestog brdskog armijskog korpusa zbog čega je 23. siječnja krenuo za Zadar.

zete. Odlučeno je da ide naš obavještajac preko Ugljana na Krmine i dalje u kopno da ta no razvidi situaciju. U 19 sati otišao je brod na Ugljan sa drugom Santinijem i drugom obavještajcem. U 23,00 javljeno je da se je neprijatelj iskrcao na Ugljan sa ja im snagama.²⁷

BROJ 80

**IZVJEŠTAJ ŠTABA SEDME NO BRIGADE OD 31. SIJE NJA 1944.
ŠTABU DEVETNAESTE DIVIZIJE O NAPADU NA NEPRIJATELJSKE
KAMIONE NA CESTI GRAC—OTRIC¹**

Š T A B
VII BRIGADE XIX DIVIZIJE NOVJ
31 januara 1944 godine.

Operativni izvještaj
za 29 januar 1944 g.

Sekcija Knin 1:100.000

Zapoviješ u ovoga štaba od 27 januara 1944 godine I, II i III bataljon ove brigade imali su postaviti zasjedu neprijatelju na liniji Grac—Otri, koji je na pomenutoj liniji vršio redovni saobraćaj. Raspored ovih bataljona u zapovijesti bio je predviđen na sljedeći način: I bataljon sa svim svojim snagama i pridodatim teškim bacačem i protutenkovskim mitraljezom imao je zaposjesti položaj ispod zaseoka Kontići, sjevero-zapadno od željezničke stanice Malovan. Ovaj bataljon imao je glavni zadatak tu i neprijatelja prilikom saobraćaja od Otrića za Grac i obratno. II bataljon imao je zadatak osiguranje lijevog krila I bataljona iz pravca Popine i Otrića, s tim što bi jednom etom uzeo položaj između zaseoka Brkljaci i Grubišići, sa zadatkom kad neprijatelj upadne u zasjedu I bataljona, da ga tu e i istovremeno u estvuje sa I bataljonom. Drugom etom da zauzme položaj na Goljoj Mili (k. 985). Treću etu da slavi u rezervu, s tim što bi jedan vod te ete sa jednim mitraljeskim odjeljenjem zauzeo k. 1162 (Ljut), sa zadatkom da sprije i neprijateljsko nadiranje iz pravca Popine. III bataljon imao je zadatak da osigura I bataljonu desno krilo i to da sa jednom etom zauzme položaj prema cesti ispod zaseoka Kneževići, koja je imala u zadatku da sprije i neprijateljsko nadiranje od Smrekovca i eventualno da u estvuje u borbi sa I bataljonom. Druga i Mitraljeska eta imale su da osiguravaju iz pravca

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 5/15, k. 1237A.

Drobci, s tim što je Mitraljeska eta bila postavljena na Jelovi Vrh (k. 999). Tre a eta toga bataljona imala se staviti u brigadnu rezervu kod Cvjetkovi i.

Koncentracija bataljona izvršena je 28 januara t. g. u Gubav evom Polju, gdje je Štab brigade sa štabovima bataljona proradio zapovijest i dali se detaljni uputi za izvršenje ovoga zadatka. Podaci o neprijatelju do toga vremena bili su da neprijatelj na pomenutoj liniji saobra aj vrši dnevno sa 20 do 30 kamiona, i po koji put sa kolima. 28. I. u 17 asova Štab brigade dobio je podatke da istoga dana iz pravca Knina prolazi jedna njema ka divizija² u pravcu Gra aca, od koje su jedni dijelovi zano ili u Vel. Popini, dok su drugi, koji su prolazili u Gra ac, zano ili u Grabu. Plus toga da je cesta osigurata na mjestu gdje se ima postaviti zasjeda. Štab brigade, cijene i situaciju, donio je odluku da ne odustane od akcije, ali je izmijenjena zapovijest u sljede em: kod II bataljona II voda, koja su trebala biti u rezervi bataljonskoj, odre ena su bila u sastav ete na Ljut, s time da bi na Ljutu bila cijela eta i Mitraljesko odjeljenje, a pošto je postojala vjerovatno a da e neprijatelj najprije nai i iz pravca Otri a, to je bilo odre eno III bataljonu da ona eta koja e biti kod Kneževi a ima prva da otvori vatru. Pored toga, skrenuta je pažnja bataljonima na opreznost prilikom polaska na zadatak. Ostali raspored važio je iz prve zapovijesti. 28. I. t. g. u 24. asa, kada su bataljoni krenuli na zadatak i stigli u Glogovo, Štab brigade bio je obaviješten da je cesta zaposjednuta i da u toku sutrašnjeg dana ima da pre e još jedna njema ka divizija. Odluka je donesena da se na zadatak krene. Bataljoni su krenuli na zadatak, sa ispitivanjem terena, što je isto usporavalo kretanje, tako da sve jedinice nisu stigle na vrijeme na odre eno mjesto. 28. I. t. g. u 7,30 sati iz pravca Gra aca za Otri naišla su dva kamiona na koje nije otvarana vatra, uslijed toga što još tre a eta III bataljona nije bila stigla na svoje odre eno mjesto. U istim kamionima, doznalo se je, bili su » etni ki oficiri«, koji su se vra ali iz Gra aca za Otri . U 8,30 sati iz pravca Otri a za Gra ac naišla su dva luksuzna automobila i sa njima jedan motocikl. Na ove kamione I bataljon otvorio je vatru, ali ih nije uspio da zaustavi, ve su prošli za Gra ac. U 9 sati naišao je jedan kamion iz pravca Otri a sa posadom od 10 vojnika, dok se I bataljon bio primakao na domet bombi cesti. Na isti kamion otvorena je vatra i zaustavljen je, gdje je neprijatelj bio prisiljen na kapitulaciju, dok su dvojica od posade utekli, dvojica zarobljeni, a ostali pobijeni. Poslije likvidacije ovog kamiona iz pravca Otri a kretala se jedna kolona pješadije od 400 do 500 vojnika i sa 30 konjanika. Na ovu kolonu I bataljon je otvorio vatru na dosta velikom otstojanju radi izvlačenja sprema koja je bila u kamionu. Kolona je sa manjim snagama prihvatila borbu na cesti, a sa ja im dijelom krenula u pravcu Gole Mile, prema II bataljonu. II bataljon otvorio je snažnu vatru na neprijateljsku konjicu i nanio joj gubitke, dok je pješadija, pod zaštitom sopstvene vatre, podilazila na naše položaje. U isto vrijeme iz pravca Popine od Skondri a po eli su etnici da im intervenišu u pravcu Ljuta. Ovaj bataljon

² Odnosi se na oja ani 98. brdski puk Prve brdske divizije. Vidi dok. br. 347.

držao je vrsto ove položaje i nije dozvolio neprijatelju izlaz na iste, dok se I bataljon nije povukao. Iz pravca Gra aca od Smrekovca neprijatelj je nadirao u pravcu položaja III bataljona, gdje je isti prihvatio borbu. Neprijatelju nije dozvolio ovaj bataljon da onemogu i otstup I bataljonu, ve je isti bio zadržan. Štab brigade, vide i da je neprijatelju stiglo poja- anje i da se na samoj cesti više ne može voditi borba, uslijed toga što su iz pravca Gra aca stigli tenkovi, izdao je nare enje bataljonima da se povuku u pravcu Glogova.

Cilj ove akcije bio je uništenje žive neprijateljske snage, kao i mate- rijalne, ometanje saobra aja i vezivanje neprijatelja za ovaj sektor.

Prilikom ove borbe uništen je jedan neprijateljski kamion, zaplije- njeno je od materijala: jedan radioaparata, 2 to ka gume, 3 cerade od kamiona, 11 komada ebadi, 15 pari veša, 5 pari cipela, 4 šinjela, 8 pari odijela, 25 pari arapa, 1 dvogled i 1 foto-aparata. Od oružja zaplijenjeno je: 3 puške i 2 pištolja. Gubitci kod neprijatelja u ovoj borbi su 52 mrtva vojnika, 9 konja, dok broj ranjenih nije poznat, ali ih je ve i broj. Zarobljena su dva neprijateljska vojnika — Talijana.

Naši gubitci 8 ranjenih, od kojih 5 lakše, da nisu [..]³

Prilikom ove akcije, kao [..]⁴ dok su se borci prvog voda 3 ete I bataljona pokazali zajedno sa vodnikom kao dobri borci. Isti su prilikom zaustavljanja ka [..]⁵

Kriti ki osvrt na akciju — Ispitivanju položaja, koje su trebali zapo- sjesti bataljoni, nije se prišlo odlu no i brzo, to se naro ito odnosi na II i III bataljon, zbog ega je zaposijedanje završeno sa zakašnjenjem. Iz ovoga se vidi da raznorazne glasine imaju jak uticaj na štabove bataljona, a naro ito onda kad su prepušteni sami sebi. II bataljon u potpunosti nije izvršio zadatak stoga što jednu svoju etu nije postavio na položaj prema cesti izme u Brklja a i Grubiši a, zbog ega neprijateljska kolona koja je naknadno dolazila od Otri a i zaglavljena na ovom prostoru nije bila tu ena u vrijeme kada je I bataljon zadržao da bi izvukao opremu iz zadržanog kamiona. Ova eta je upotrijebljena na ovom prostoru kad se je neprijatelj ve snašao. III bataljon tako er nije u potpunosti izvršio zadatak. Postavljanje nagaznih mina otpo elo je tek u 8.07 sati nakon prolaza dvaju luksuznih automobila od Gra aca za Otri i obratno, u ko- jima su se, navodno, vozili etni ki oficiri, i nakon prolaza jedne moto- cikle. Da su bile postavljene nagazne mine, ovi ne bi bili umakli. Jedinice I bataljona jednim malim manevrom, primicanjem strelja kog stroja bliže cesti, što im je bilo mogu no izvršiti bez štetnih posljedica, mogle su tako er zadržati luksuzne automobile i motocikle. Ostupanje II i III bataljona nije vršeno kako treba. III bataljon vršio je povla enje u dva pravca, razdvojeno jedan od drugoga i bez povezanosti, naime, jedna eta ovog bataljona ušla je u sastav II bataljona na padinama Mile Vode. II bataljon, povla e i se, uzastopne položaje zauzima o je penju i se po prednjoj padini položaja. I ovom prilikom uticaj nižeg komandnog kadra bio je vrlo slab, a naro ito za vrijeme povla enja. Kod I bataljona zapa-

ženo je slaba organizovanost pri izvla enju materijala, tako da je skoro itav bataljon upotrijebljen za izvla enje materijala, iako za to nije bio potreban. Uo eno je da borci ne znaju ga ati pokretljive ciljeve. Mjesto zapre ne vatre, odnosno ga anja ispred cilja, borci su ga ali nišane i u cilj, koji je uvijek bio promašen. Veza (izvještaji) ovoga puta su zadovoljili, s tim što nije na vrijeme dobiven prvi izvještaj o posijedanju položaja. Sanitet je tako er zadovoljio.

Odluke Štaba brigade bile su pravilne u vezi sa dobivenim izvještajima o situaciji.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za politkomesara:
*Ilija,*⁶ v. r.

Komandant — kapetan:
Ante Gvardiol, v. r.

BROJ 90

**IZVJEŠTAJ KOMANDANTA NAORUŽANOG BRODA »STRELJKO«
OD 31. SIJE NJA 1944. STABU TRE EG POMORSKO-OBALSKOG
SEKTORA O DEJSTVU BRODA¹**

NB »STRELJKO«
31-1 na 1-II

ŠTABU III POM. OBAL. SEKTORA
(Operativni izvještaj)

I. Dana 31-1. 1944. nalazio sam se u vezu luke Zaglav. Oko 18 asova dobio sam nare enje da prebacim druga komesara odreda² Santinija³ i obavještajnog oficira III Pom. obal. sek.⁴ na otok Ugljan u uvalu Sabušu i da produžim za otok Vrgadu i da izvidim položaj u kojem se nalaze naši odredi vojske. U Vrgadu sam uplovio u 22.00 asa. Brod sam usidrio u neprimetljivu uvalu. Zatim sam uputio politkomesara i još jednog mornara na otok Mala Arta, na kojem se nalazio drug za vezu koji im je saopštio slede e: Vojska naša nije u opasnosti; neprijatelj se nalazi u Pakoštanima, Dragama, Modravi i Murteru. Po dobivenim podacima isplovio

6 Mugoš

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 6/1-3, k. 2027.

² Odnosi se na Sjevernodalmatinski NOP odred.

³ Zvonimir

⁴ Jure Jergovi

sam za Zaglav. 31-1. u 03.00 asova uplovio sam u Zaglav, i izvijestio o svemu Štab. U 05.00 asova dobio sam nare enje da isplovim u Duboku kod v. Sali do daljnjeg nare enja. Po usidrenju uzeo sam osiguranje koje se sastojalo od dvije izvidnice na ukama sa mitraljezima. U 08.00 asova primijetila se neprijateljska jedinica sa brzinom iznad 15 milja, ista je vozila u pravcu Zmana. Nato su naši sa rta Žmana otvorili paljbu i odbili jedinice. Ja sam odmah uputio kurira u Štab da me izvijesti o situaciji. Isti se je vratio i saopštio da zadržim položaj do daljnjega. U 11.30 asova primijetio sam od Rta Iža (Parda) da su se uputile etiri jedinice prema Žmanu i kad su se približile na jednu n. milju, otvorila je naša vojska vatru, a oni su odgovorili i produžili u pravcu Dumboke. Dolaze na otstojanje od 500 metara, otvorio sam mitraljesku vatru sa uka. Drug Galeši Šime, nišandžija mitraljeza »Brede« i drug Palaskov Miloš — »Fiat« ta no su ga ali u jedinice i time neprijatelja poremetili, nastala gužva i jedan u drugog lakše udarili, a zatim pod stalnom našom vatrom krenuli u pravcu Laudare, a u to vrijeme odgovarali paljbom iz minobaca a i iz teškog p. a. mitraljeza.

Zaobišli otok Laudaru i sa južnog rta krenuli put male Proverse. Poslije svega isplovio sam u pravcu Sali, za vrijeme vožnje do Sali naišla je štuka koja je pikirala na brod, bez pucanja, i produžila. Naš brod je vijao zastavu. Kada sam pristao u Sali, našao sam dva broda krcata hranom i naredio im da isplove za Štab u mojoj pratnji. Tražio sam telefonsku vezu sa Štabom, ali isti je bio u pokretu. Odatle sam produžio za Zaglav te za Zman, na brod se je ukrcao drug komesar Štaba⁵ i nekoliko drugova i krenuli za Luku. Pred ulazom u Luku naišao je avion tipa »Roda«, pustio se tako nisko da smo vidili gdje je pilot mahnuo dva puta rukom prema naprijed, a brod je uvijek vijao narodnu zastavu. Pristao u Luku oko zapada sunca, i ostao do 20.00 asova. U istoj luci su se ukrcali na osam brodova drugovi borci koji su isplovili prema Privlaki. Još je ostalo 40 drugova po nare enju komesara Štaba i iste sam ja prebacio na brodove koji su isplovili prema Privlaki. Na putu kod Savra sreo sam brod sa drugovima kojemu je motor havarisao i istog sam uhvatio u tegalj i na isti prekrcao drugove sa mog broda. Teglio sam ga dok nisam uhvatio pred Božavom i predao ga njima da ga tegle, a potom sam uplovio u Luku. Dolaskom u Luku našao sam druga intendanta⁶ štaba koji mi je saopštio nare enje komesara da isplovim na vezu na otok Ugljan u uvalu Sabušu, našto sam isplovio i došao u pravcu južnog Iža i naišao na dvije neprijateljske jedinice, nato sam zaustavio motor, naredio brod »borbu«, neprijatelj je bio udaljen oko 300 met. i krenuo natrag, isti me nije primijetio i on je produžio u pravcu Sali sa 3—4 broda. Na Rtu Parda (Iž) primijetio sam jednu crvenu raketu a u pravcu Sabuše bijelu, u pravcu tjesnaca Zdrelec crveno svijetlo i ulo se je zujanje motora. Nalaze i se u nepodesnom položaju, produžio sam u pravcu Relejne stanice i stigao oko 03.00 asova, po nare enju komesara Štaba imao sam ukrcati posadu R. S.⁷ i prevesti na Vis. Na položaju

5 Ante Sori

6 Sime Cosi

7 Relejne stanice

nisam našao nikoga ve sam saznao da je u potpunom redu evakuisana. Obzirom na kasno doba — smjestio sam se u zaljev otoka Vodenjaka. U jutro sam uputio dva kurira sa ribarskom la om da potraže i izvide da li je još koji brod ostao i naišli su na NB »Miran« koji je bio upu en iste no i u pravcu Sali i povratio se iste no i i pristao u uvalu Lunga.

Stupio sam u vezu sa komandantom NB »Miran« i ugovorili vrijeme za isplovljenje za Vis, što smo izvršili u 19.00 asova. Mitraljeske municije utrošeno je: 943 kom. i teških p. a. 23 kom.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar:
Ljubo P. Jakovljević, v. r.

Komandant:
Santini I. Milivoj, v. r.

BROJ 91

**DIREKTIVA CENTRALNOG KOMITETA KP JUGOSLAVIJE
OD SIJE NJA 1944. CENTRALNIM, POKRAJINSKIM I OBLASNIM
KOMITETIMA KPJ ZA BUDUCI RAD RUKOVODSTVA AFŽ-a¹**

CENTRALNI KOMITET
KOMUNISTI KE PARTIJE JUGOSLAVIJE

CENTRALNIM, POKRAJINSKIM I OBLASNIM KOMITETIMA
KOMUNISTI KE PARTIJE JUGOSLAVIJE

U posljednje vrijeme mnoge naše partijske organizacije — naro ito na oslobo enoj teritoriji — dopustile su u radu i razvitku AFŽ greške koje bi mogle imati štetne posljedice za itav naš narodno-oslobodila ki pokret. Te se greške sastoje uglavnom u slijede em:

1. U AFZ se je razvila vrlo štetna tendencija ka vrstoj centralizaciji i pretvaranju toga pokreta u posebnu i krutu organizaciju ime se je oslabila i sve više slabi osnovna povezanost lokalnih odbora AFZ sa narodno-oslobodila kim pokretom, i sa lokalnim organizacijama Partije.

2. Rukovode i organi AFŽ po eli su da stvaraju neki aparat kancelarija, instruktora i funkcionerki, koji je naj eš e više ili manje izdvojen iz ostalog političkog života i borbe, te samim svojim postojanjem razvija tendencije ka organizacionom izdvajanju pokreta AFŽ iz op eg borbenog pokreta protiv fašisti kih imperijalista.

3. Na toj osnovi razvija se tzv. »Ženski aktiv« u našoj Partiji, ija je karakteristika u tom da drugarice partijke iz tog »Ženskog aktiva« rade

¹ Prijepis originala (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Instituta za historiju radni kog pokreta Dalmacije — Split, zbirka Drage Gizdi a — neregistrirano.

isključivo samo u AFŽ, stvaraju u njemu čak i partijske elije, te se na taj način skoro sasvim izdvajaju iz općeg unutarnjeg partijskog i političkog života. O to je da je pod takvim uslovima razvitak tih drugarica partijski nepravilan i jednostran i potcrtava već i onako pogrešnu i štetnu orijentaciju pri razvijanju AFŽ u krutu, centralizovanu »borbenu političku organizaciju«.

4. Niži odbori AFŽ sasvim u skladu sa gore pomenutim greškama esto su se razvili u usku terensku žensku organizaciju, koja se (u mnogim mestima) smatra mnogo više obaveznom prema višim odborima AFŽ, nego prema lokalnim tijelima i lokalnim potrebama i zadacima opće narodno-oslobodilačke borbe.

Jasno je da sve te greške imaju, uprkos nesumnjivo velikim uspjesima i pomoći, koju je do sada pokret AFŽ pružio našoj narodno-oslobodilačkoj borbi, ka njihovom izdvajanju iz općenarodnog fronta protiv okupatora i njihovih slugu i za novu demokratsku Jugoslaviju. Nema sumnje, da bi dalje dopuštanje tih grešaka olakšalo razvijanje čak i izvjesnih feminističkih tendencija. Karakteristično je da su se sve te greške, koje su se inače najjače manifestovale u Hrvatskoj, uglavnom pojavile u svim zemljama Jugoslavije.

Sve naše partijske organizacije moraju poduzeti sve, da se te greške što prije isprave. Upozoravamo pri tome naročito na slijedeće zadatke:

1. Opći zadatak AFŽ jeste: okupiti i aktivirati žene u općenarodnom oslobodilačkom frontu, pomoći im u njihovom političkom izdizanju sa ciljem da zauzmu svoje mesto u općem oslobodilačkoj borbi zajedno sa muškarcima.

2. Iz toga izlazi, da je osnovni pravac djelatnosti naših aktivistkinja u AFŽ njegovo razvijanje u **širinu**, prilaženje što širih masa žena, prodiranje **u redove još neobuhvaćenih ženskih masa**, pronalaženje **metoda za jačanje u aktivizaciju** zaostalih ženskih masa, a uporedo sa njihovom aktivizacijom treba sve više uvršćavati povezanost žena sa organima narodno-oslobodilačkog fronta i lokalnim organizacijama Partije.

3. Da bi se ta zadatak mogla postići, odbori AFŽ na terenu treba da imaju najširu formu, daleko od svake organizacione krutosti. Ti odbori moraju u stvari biti samo forma za održavanje konferencija i za opću aktivnost žena u narodno-oslobodilačkoj borbi. Najnužnije funkcionerke tih širokih odbora AFŽ, u koje ustvari treba da ulaze sve žene sela, gradova, ulica i t. d., ne smiju da shvate svoju funkciju tako da su one pretstavnice žena u narodno-oslobodilačkoj borbi, nego kao funkciju aktivistkinja narodno-oslobodilačkog fronta za mobilizaciju žena u zajedničkoj borbi.

4. Zadatak viših odbora AFŽ (sreskih, okružnih, glavnih i centralnog) jeste prema tome, da politički manifestuju učestvovanje žena u narodno-oslobodilačkoj borbi, da lokalnim organizacijama pomažu savetima, da povezuju žene, a naročito ženske organizacije u pokrete, koji su pod uticajem raznih drugih političkih strujanja, da organizuju centralnu i nacionalnu

štampanje za žene itd. To znači, da ti odbori treba da budu što širi, da obuhvataju predstavnice žena raznih političkih i vjerskih pripadnosti. Ovi odbori treba u prvom redu da su povezani sa odgovarajućim partijskim organizacijama i organima narodno-oslobodilačke borbe, a svoju aktivnost ka nižim odborima AFŽ treba da razvijaju prema potrebama i uputama tih organa. Njihov odnos prema nižim odborima AFŽ ne smije biti kruto-organizacijski, već u glavnom agitaciono-propagandistički. Viši odbori AFŽ moraju se starati o tome da niži odbori budu u prvom redu odgovorni lokalnim organima Narodno-oslobodilačke borbe.

5. Partijske u užim izvršnim tijelima Centralnog, Glavnih, Pokrajinskih i Oblasnih odbora AFŽ treba da budu partijska komisija za rad među ženama pri čemu zadržavaju konspirativnost prema nepartijkama u tim odborima. Samo u rijetkim najnužnijim slučajevima može se dopustiti da partijka bude partijski uposlena samo na radu AFŽ. Partijske aktivistkinje AFŽ moraju uporedo obavljati i druge partijske zadatke. Međutim, sve bez razlike treba da su upućene u partijske organizacije (celije, komitete) u kojima se mogu normalno razvijati i dobijati zadatke.

6. Treba težiti za tim da se sve aktivistkinje AFŽ, partijske, nepartijske i nekomunistkinje pored njihove aktivnosti u AFŽ privlače na rad i na drugim sektorima opće narodno-oslobodilačke borbe.

7. Osnovnu odgovornost za rad na mobilizaciji žena, tj. i za rad AFŽ svuda treba da nose partijske organizacije, tj. celije i rukovode i komitete naše Partije. Ako se prije svega od tih organizacija bude tražilo da polažu računa o djelatnostima među ženama, onda će gore pomenute greške biti brzo likvidirane. Upravo, prenošenje odgovornosti za rad u AFŽ sa partijskih organizacija na partijske-aktivistkinje AFŽ i čak » celije u AFŽ« i na odbore AFŽ u najvećoj mjeri olakšalo razvijanje pomenutih grešaka.

CENTRALNI KOMITET
KOMUNISTI KE PARTIJE JUGOSLAVIJE

P. S. Gornje direktive temeljno proraditi i uz objašnjenje sprovesti kroz sve partijske organizacije.

Januara 1944 godine.

**IZVJEŠTAJ ŠTABA DVADESETE DIVIZIJE IZ DRUGE POLOVINE
SIJE NJA 1944. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O NAPADIMA NA
GALU, OBROVAC, GLJEV I HRVA E¹**

STAB
XX DIVIZIJE NOVJ

STABU VIII KORPUSA NOVJ

P o l o ž a j

OPERATIVNI IZVJEŠTAJ ZA AKCIJE NA GALI I HRVACAMA

Dana 16/1-44 jedinice ove divizije bile su raspoređene kako slijedi:

IX Brigada na položaju Potravlje—Zasiok—Satri —Zelovo. Zadatak joj je bio da štiti mostobran preko Cetine i omogući prolaz karavanima i ostalom što ide prema moru i od mora.

X Brigada na položaju Vrdovo—Biteli —Bajagi , sa zadatkom zatvaranja doline Cetine od eventualne intervencije neprijatelja bilo preko Vagnja, bilo preko Obrovca kao i kontrolisanja mosta kod Panja.

III bataljon VIII Brigade nalazio se je u a ijinom Dolcu, sa zadatkom zatvaranja pravca od Bilog Briga.

Pošto je neprijatelj bio za mornenat zanemario komunikaciju Sinj—•—Livno, i na taj način omogući nama da oslobodimo jednu brigadu koja je dotle zatvarala pravac prema Cetini, a pošto se je ukazala povoljna mogućnost mobilizacije naroda u vojsku na sektoru Ruda—Otok, to je ovaj štab donio odluku da se jedna brigada prebaci na taj sektor.

Za uspješno mobilizovanje novih boraca kao i podizanje morala kod naroda bilo je potrebno da se iz istih političkih razloga likvidiraju uspješno uporišta Gala—Obrovac. Zadatak i za mobilizaciju kao i za likvidaciju uporišta dat je X brigadi. Brigada se je prebacila na sektor Gljev—Kamber u toku noći 16—17/1-44.

Linija neprijateljskih položaja Obrovac—Gala je linearna t. j. prava u odnosu prema rijeci Cetini. Cio sektor povezan je bunkerima. U Galu se je nalazilo oko 140 ustaša, 30 Nijemaca i nešto domobrana.

U Obrovcu bilo je oko 80 ustaša. Naoružanje: jedan poljski top, 3 baca a, 8 puškomitraljeza i 3 teška mitraljeza.

Pošto je težište za uspjeh likvidiranje Gale, to se pristupilo kao osnovnom likvidiranju iste, a na Obrovac da se u ini demonstracija.

Bataljon VIII Brigade dobio je zadatak da izvrši demonstraciju na Obrovac, a X Brigada da likvidira Galu na sljedeći način: jednim bata-

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 16-1/1, k. 517A.

ljonom da se provu e izme u Otoka i Gale u samu Galu, a sa dva bataljona da likvidira bunker na Glušcu i bunkere iznad popove ku e. Sam napad trebao je da otpo ne 17/1-44 u 11 sati no u. Me utim, prilikom podilaženja neprijatelj je naše snage primijetio i onemogu io podilaženje našto se je otvorila borba i time bilo onemogu eno likvidiranje Gale kao cjeline, do im je jedan bunker kod popove ku e bio o iš en od neprijatelja. Nakon duže borbe jedinice ove brigade su se povukle na polazne položaje.

Naši gubitci iznosili su 4 mrtva i 7 ranjenih drugova, a neprijatelj je imao 8 mrtvih ustaša, 4 Nijemca i 2 domobrana, do im je bilo oko 20 ranjenih.

Potrošeno je 3800 metaka i 30 minobaca kih granata.

U ovoj akciji nije bilo drugova koji su se naro ito istakli.

U samoj akciji pokazalo se je da kako borci, tako i niži rukovodioci nemaju dovoljno iskustva u podilaženju bunkerima, kao ni dovoljno inicijative u no noj borbi. To je prouzrokovalo da nije napravljeno iznenajne neprijatelju koji je bio dobro utvr en. Veza je tako er bila loša emu je razlog neinicijativnosti i nepredanost samih kurira.

U borbi je zaplijenjeno oko 2000 metaka, 2 puške, jedna strojnica, dijelovi »šarca«, nešto deka, kao i ostale vojni ke spreme od nevelike važnosti.

Dana 19/1-44 ista brigada je ponovno otpo ela sa likvidiranjem Gljeva i Obrovca. Pokrete bataljona u toku dana kao i dva tovara municije vidio je jedan neprijateljski špijun, što je sve dostavio ustašama u Gljevu. Ustaše su mislile, kad su primijetile kretanje bataljona, da je to pridolazak nekih novih snaga na ovaj sektor, i pod dojmom toga napustile i Galu i Obrovac. Jedinice X Brigade kao i Štab ove divizije nije bio upoznat sa napuštanjem Gale dok se u istu nije ušlo. Sam napad predvi en za ovu akciju tekao je kao i prvi put samo s tom razlikom što su komandnom kadru kao i ljudstvu predo ene greške i propusti prvoga napada. Po padu Gljeva i Obrovca jedinice su zauzele položaj kod Zanka i iznad Kusinca, s tim da se pokuša likvidirati i sam most kod Hana ako se ukaže zgodna prilika.

U ovoj obnovljenoj akciji nije bilo gubitaka ni u ljudstvu ni u materijalu, ni kod nas ni kod neprijatelja. Tako er nije bilo ni boraca ni komandnog kadra koji se je istakao, ili koji bi se ukorio radi naro ite slabosti.

Dana 20/1-44 jedinice IX Brigade otpo ele su sa pokušajem likvidiranja garnizona u s. Hrva e² iz tog razloga što nam taj garnizon veže velike snage radi omogu avanja slobodnog kanala za more.

Garnizon u s. Hrva e brojao je oko 300 ustaša, 40 žandara i nekoliko Nijemaca i domobrana. Naoružanje: 10 puškomitraljeza, 2 teška mitraljeza, 2 baca a.

Neprijatelj se je nalazio u samom selu Hrva e i ne u nekim osobitim utvr enjima sem u zidanim ku ama, ali vrlo oprezan.

Zadatak Brigade je bio da sa dva bataljona vrši napad, a sa tre im da u ini zasjedu izme u Sinja i Hrva a.

U 11 sati no u otpo eo je napad. Jedan bataljon išao je izme u Bošnjaka i Gali a, a drugi izme u Ra ana i Pletikosi a, do im je tre i bataljon kod Kekeza bio u zasjedi. Prilikom podvla enja neprijateljskim logorima naše jedinice su bile primijene i time se onesposobile da naprave no no iznena enje neprijatelju. U borbi koja je trajala 5 sati uspjelo je izbaciti neprijatelja iz njegovih 4 uporišta, me utim naša zasjeda, baš u momentu kad je neprijatelj htio da potpuno napusti Hrva e, otvorila je vatru na jedan kamion, a ustaše, misle i da su opkoljene, ponovno su se prikupile i davale otpor kojeg naše snage nisu mogle skršiti u toku cijele no ne borbe. Naše snage nisu uspjele da postignu cilj, t. j. likvidaciju Hrva a.

Mi smo imali 17 drugova ranjenih i jednog mrtvog, a neprijatelj 4 mrtva i 40 ranjenih. Utrošak municije na našoj strani bio je 7000 metaka i 40 granata. Plijena nije bilo nikakovog.

Ni u ovoj akciji kao ni u prednjim akcijama IX Brigade nije bilo pojedinaca koji su se istakli u borbi, do im I bataljon kao cjelina ipak je najuspješnije izvršio zadatak.

Za neuspjeh ove akcije snosi najviše odgovornosti Stab brigade što nije dao dovoljno uputstava zasjedi kako e se odnositi za slu aj dolaska ve ih ili manjih snaga kao poja anja iz Sinja, tako da je jedinica u zasjedi, na jedan kamion kojega je mogla i propustiti, otvorila vatru, ime je neprijatelj osjetio da je blokiran i upro sve svoje snage da bi izdržao u otporu do kraja, što mu je i uspjelo. Iznena enje nije prire eno ni ovog puta iz razloga što se ljudstvo kretalo sa bukom i predstraže neprijateljske primijetile su ih ranije nego što je trebalo. Na sve ovo ukazano je Štabu brigade.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Komesar:
Živkovi Živko, v. r.

Komandant, p. pukovnik:
Vel.³ *M. Kneževi*, v. r.

**IZVJEŠTAJ ŠTABA TRE EG BATALJONA MOSORSKOG NOP
ODREDA KRAJEM SIJE NJA 1944. KOTARSKOM KOMITETU KPH
OMIŠ O IZVEDENIM AKCIJAMA U DRUGOJ POLOVINI SIJE NJA¹**

Prepis² — pisano olovkom

Štab III bat. M. O.³
K. K. Omiš⁴

Operativni izvještaj III bat. otkada je došao na sektor Mosora⁵ 15.1. 44. u Dugopolju ubismo 2 ustaše na Ljutom kamenu ubili smo jednog ustašu dva teže ranili.

18 u Docu napali smo ustaški garnizon neprijatelj je imao gubitaka.

24. naša jedna patrola sa ekala je auto tako na pruzi Split—Sinj ubili smo jednog talijanskog fašistu koji je vozio auto. Auto se zapalio od ru ne bombe unutra su izgorila 3 Nemca po dokazu bili su oficiri, skinuli su rezervnu gumu.

26. sa ekali smo njema ku patrolu koja se spuštala iz Mosora u Dugopolje prosja it, mi smo joj napravili zasjedu na prolazu bilo ih je 111. na koje smo otvorili vatru. Neprijatelj je imao 5 mrtvih 6 zarobljeni, zapljeno je jedan šarac, jedna strojnica, dvi pištole, devet pušaka, 1200 metaka, jedan kano al bolje vrste, jedan signalni pištol i ostale ratne opreme. Na našu stranu nije bilo gubitaka ovo su sve sitnice ali ipak neka neprijatelji osjete da ima još Mosoraša jer je obalio parolu da je propao Križanov bataljun još bi on osjetio nas bio bi lako svršio u žicu ali po nare enju moram napustiti prevremeno ovaj teren, meni je to žao ali nare enje izvršenje opet e Križan do i ako bude živ.

Drugovi što u da vam više dužim samo eto da se zna da smo ovde.

Pozdravljam cjeli K.K osobitu Ratu—Matu pozdravlja drug

M.⁶ *Križan*, v. r.

S.F.S.N.

Politkom
Somre, v. r.

Komandant
M. Križan, v. r.

¹ Ovjeren prijepis originala (tipkan na pisa em stroju) u Muzeju narodne revolucije Split. Snimak u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka MNO — Split, film 8/41.

² Original je zaplijenio neprijatelj. Prijepis je izvršen i ovjeren u Uredu za promi bu NDH u Splitu. Vjerojatno je rukopis bio teško itljiv zbog toga u prijepisu ima mnogo slovnih grešaka.

³ Mosorskog NOP odreda

⁴ Kotarskom komitetu KPH Omiš

⁵ Vidi dok. br. 4.

⁶ Marko

Dragi drugovi!

Evo vam šalje Križan izvještaj o njegovom djelovanju na Mosorskom osjeku od kad je došao na Mosor. Dobio je štab bataljona dopis od Štaba odreda da se odma prebaci na Sinjski sektor, a da ostavi u Mosoru samo jednu desetinu. A docnije da e prebaciti i drugi bataljon. Ja sam i kazo drugu Blažu on kaže da javlja štab grupe odreda u suglasnosti sa divizijom. Ja sam stavio predanje da mi ne emo za ništa odgovarati. Još nešto pridošao je ustašen Pavi Ivan lan K.P. iz Srijana. Seljaci razkrivaju što je u Mosoru jer su ustaše zapritili da e pobiti.

Uz drugarski pozdrav

S.F — S. N!

Za to nost prepisa jam i:

Potpis ne itljiv

Promi beni izvjestitelj:

P. *Babi*, v. r.

(M. P.)⁷

BROJ 94

**IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETNAESTE DIVIZIJE OD 1. VELJA E 1944.
ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O KONCENTRACIJI I POKRETIMA
NEPRIJATELJA I O RASPOREDU I BORBAMA POTCINJENIH JEDINICA U SJEVERNOJ DALMACIJI¹**

Š T A B
XIX. DIVIZIJA N.O.V. JUGOSLAVIJE
A. Broj 31
1. II. 44. g.

ŠTABU VIII. KORPUSA N.O.V. JUGOSLAVIJE

1. Op a vojni ka situacija: Posljednjih nekoliko dana u sjevernoj Dalmaciji jeste veliko nagomilavanje neprijateljskih jedinica.² Komunikacija Knin—Gra ac—Obrovac—Benkovac—Zadar jeste vrlo živa u oba smjera. Tako er komunikacije: Šibenik—Zadar, te Benkovac—Kistanje—Knin i

⁷ Okrugli pe at: Nezavisna država Hrvatska, Ured za promi bu Omiš.

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 26-1/I, k. 517A.

² 3 i 6 Rije je o njema kom 92. motoriziranom puku i Prvoj brdskoj diviziji. ViA dok. br. 91, napomenu 2.

Knin—Mokro Polje—Ervenik—Obrovac služe povremeno neprijatelju za saobraćaj. Prema do sada primljenim informacijama, radi se o trupama koje se trebaju prebaciti za Sjevernu Italiju morskim putem preko Zadra na Ankonu i komunikacijom ispod Velebita prema Karlobagu. Imena tih divizija³ nismo saznali, ali znamo samo toliko da se jedan bataljon u Zrmanji zove »Lediko« i da spada u diviziju »Princ Eugen«.⁴ Isto tako informirani smo da treba da prođe i »Vražja« divizija,⁵ koja je već navodno u Kninu. U Benkovac i Zadar također su stigle već dvije divizije.⁶

Neprijatelj je uspostavio garnizone u Radu i u, Kruševu, Pakoštanima, Kistanjima, te ustaške u Stankovcima i Vrani, koji su već protjerani.

Skoro svi neprijateljski garnizoni su pojačani.

Neprijatelj vrši ispad na oslobođeni teritorij i to u cilju pljačke, naročito zbog sijena, jer veliki dio komore ovih kolona jeste sa konjskom zapregom.

Navodno, te divizije maršuju iz Bosne i iz Grčke. Sastav tih jedinica jeste raznovrstan: Nijemci, Srbi, Poljaci, Rumuni, zarobljeni crvenoarmejci, Talijani itd.

Po njihovom stanju i zamorenosti vidi se da putuju iz daleka.

Prema nekim informacijama, namjeravaju da nas izbace iz sjeverne Dalmacije.⁷ Zbog svega toga mi smo izvukli snage u sjevernu Bukovicu i sada smo raspoređeni ovako:

S.D.P. Odred⁸ i Štab Grupe: drže prostor Stankovci—Vrana—Vodice.

I. Brigada nalazi se na prostoru Kistanje—Ervenik—Mokro Polje, sa zadatkom da djeluje na te komunikacije i na komunikaciju Gračac—Obrovac.

XIII. Brigada⁹ nalazi se na prostoru Turovac—Duboki Do, sa zadatkom dejstva na komunikaciju Zrmanja—Otrčac—Gračac.

Kninski part, odred nalazi se na sektoru Rujišta, sa zadatkom dejstva na komunikaciju Knin—Zrmanja.

Orijenski odred, koji je u sastavu XIII. Brigade, nalazi se na komunikaciji Dobropoljci—Bjelina.

Štab Divizije je u Parici ima.

Ovakav raspored jedinica dao je nekim borcima povoda da misle o našem odlasku u Liku i Bosnu i da dezertiraju.

Neprijatelj je izvršio ofenzivu na sektor Stankovci—Pakoštane u cilju prekidanja kanala, što mu je uspjelo. Kanal su branili dva bataljona XIII. Brigade,¹⁰ koji su nakon prodora neprijatelja u Pakoštane otstupili na sjever u sastav Brigade.

U jednom dopisu izrazili smo mišljenje da bi Sjevernodalm. P. Odred u sadašnjem sastavu bio vrlo dobar kostur za jednu novu brigadu. Međutim

³ Tu su se nalazili dijelovi Prve brdske divizije. Sedma SS divizija »Prinz Eugen« djelovala je tada u Bosni i Hercegovini.

⁴ 369. legionarska divizija »Vražja« obezbjeđivala je komunikaciju Sarajevo—Mostar.

⁵ Riječ je o njemačkoj operaciji »Emil« izvođenoj od 3. do 7. veljače. Vidi dok. br. 112, 124, 129, 138, 145, 296, 359, 360, 362, 363 i 367.

⁶ Sjevernodalmatinski NOP odred

⁷ O njenom odlasku sa otoka Visa u sjevernu Dalmaciju vidi dok. br. 43, 60, 178 i 298.

⁸ Vidi dok. br. 298.

⁹ Vidi dok. br. 298.

¹⁰ Vidi dok. br. 298.

tim, kako je popuna naše Divizije najosnovniji naš problem, to imamo jednu drugu kombinaciju, a to je da S.D.P. Odred, tj. dva bataljona S.D. Odreda, zajedno sa komandantom Odreda drugom Simom Dubaji em uklopimo u sastav naše II. Brigade, a da jedan bataljon iz Brigade dademo za Sjevernodalm. odred, koji bi onda zajedno sa Zadarskim bataljonom imao opet brojno stanje oko 350 ljudi. U tom slu aju morali bi dati novog komandanta Odreda. Simo Dubaji bi ušao u Štab II. Brigade kao zamjenik komandanta Brigade, dok bi sadašnjeg zamjenika komandanta druga Breku¹¹ imali na raspolaganju, pa ili bi ga postavili za zamjenika komandanta Grupe, ili bi ga stavili na raspolaganje Štabu Korpusa za komandanta jedne od brigada, s obzirom da nam nije potreban i da ga mi ne bi mogli pravilno upotrijebiti. U tom slu aju, tj. ulaskom Sime Dubaji a sa dva bataljona u sastav II. Brigade, mi bi mnogo dobili. II. Brigada bi bila preporo ena. Broj ano bi narasla, dezerterstvo bi se smanjilo, ili sasvim nestalo, s obzirom da u Brigadu ulazi i Simo Dubaji , a i kvalitativno bi bila bolja, s obzirom da su ti bataljoni solidne jedinice. II. Brigada u tom sastavu imala bi dobre mogu nosti mobilizacije u Bukovici. Mislim da bi nam po ovome problemu trebali što hitnije odgovoriti, kako bi se to moglo što prvo sprovesti, jer brojno stanje naše II. Brigade mnogo nas brine, a druge mogu nosti popunjavanja su vrlo spore.

Sama mobilizacija skop ana je sa velikim poteško ama. Vojni ki situacija na ovom terenu stvara najve e poteško e usljed nesigurnosti koja je nastala u ustalim prodorima na oslobo eni teritorij.

[...]

Ve smo vam javili da nam je radio stanica pala, a doznajemo da na otocima nema više niti jedne radio stanice i da je ne emo sa otoka dobiti. S obzirom da vi dobivate ve i broj radio stanica, molimo vas da nam pošaljete barem dvije sa motorima za punjenje akumulatora i za pratnju tih radio stanica šaljemo jedan vod vojnika.

U vezi vašeg dopisa op. broj 13 od 22. I. 1944. g., izvještavamo da smo naredbu vašeg Štaba op. br. 2 od 4. I. tg. primili tek 30. I. 44. g. i prema istoj naredbi nismo mogli poslati izvještaje. Prema tome, mišljenja smo da po istoj naredbi možemo postupiti u sljede im izvještajima.

U vezi naredbe broj'3 toga Štaba¹² od 13. I. 1944. g. ta ke III. u predmetu »Numerisanja brigada po divizijama«, izvještavamo da smo po istom postupili i da se naše V., VI. i VII. Brigada od sada zovu I., II. i III. Brigada XIX. Divizije.

Baš je u toku organizacija transporta materijala za vas. U tome se bilo malo stalo, s obzirom na dolazak ovolikih neprijateljskih snaga na naš teritorij i prodor do Pakoštana. Me utim, nastoja emo da ovaj materijal što je ve iskrcan i bunkerisan odmah prebacimo. Kanal za iskrcavanje za sada ne postoji.

Operativni izvještaj za naše posljednje akcije poslati emo odmah.¹³ Sad ih ne možemo poslati, jer nismo dobili operativne izvještaje. Usljed

U Marie Breka

¹² Vidi dok. br. 30.

¹³ Vidi dok. br. 90.

ovakve situacije naše jedinice uglavnom bile su u pokretu i manevru i vo-
ene su samo manje patrolne borbe. Tako je na pr. I. Brigada ubila 5 Švaba
na sektoru Macure — kod Kistanja i zarobila 5 pušaka od jedne njema ke
patrole od 50 vojnika. II. Brigada u Bilišanima zarobila je 16 mula sa
samarima, nešto opreme, žito i sijeno koje su Švabe oplja kali. [Na ene
su] etiri/mule mrtve, a nepoznat je broj ranjenih Švaba. III. Brigada
sa tri bataljona bila je u zasjedi kod Malovana i tom prilikom ubijeno je
50 Nijemaca, 10 konja i zarobljena su dva Talijana i nešto materijala. Naši
gubici u toj borbi: 8 ranjenih. Zarobljeni Talijani izjavljuju da pripadaju
I. Planinskoj diviziji, koja je 30. i 31. I. tg. iz Gra aca preko Obrovca
pošla za Zadar i treba da ide za Sjevernu Italiju.

Molimo vas da nam što prvo odgovorite na ovaj izvještaj.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar:
Petar Babi v. r.

(M. P.)

Komandant — potpukovnik:
M. Šaki v. r.

BROJ 95

**IZVJEŠTAJ ŠTABA DVADESETE DIVIZIJE OD 1. VELJA E 1944. ŠTA-
BU OSMOG KORPUSA NOVJ O RASPOREDU I BORBAMA POTCINJE-
NIH JEDINICA OKO LIVNA I O MOBILIZACIJI U SELIMA GLJEV,
RUDA I VOŠTANE¹**

STAB
XX. DIVIZIJE NOVJ
Dne 1. II 1944
Br. si.

ŠTABU VIII. KORPUSA

Stanje na sektorima koje kontrolišu jedinice ove Divizije je bez bit-
nih promjena.

IX. Brigada nalazi se na prostoru Rujani—Provo—Sajkovi sa zada-
tkom kontrole i zatvaranja pravca koji od Prologa izvodi ka Sajkovi u. U
samom Prologu za sada nema neprijateljskih snaga, ve povremeno iz
pravca Livna prolaze manji dijelovi radi kontrole. Sa manjim brojem
kamiona neprijatelj saobra a komunikacijom Sinj—Livno.

X. Brigada sa dva bataljona nalazi se na prostoru s. Vrdovo sa zadat-
kom kontrole u pravcu Dabra, Biteli a i Bilog Briga i Vagnja. Druga dva
bataljona ove Brigade nalaze se na prostoru Gljev—Ruda—Voštane sa za-
datkom kontrole ovog terena i mobilisanja ljudstva za Brigadu. Mobiliza-

14 Mi un

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva
NOB, reg. br. 6/3, k. 1029.

cija ljudstva iz ovih sela na kraje vrijeme bila je prekinuta uslijed nailaska ja ih snaga neprijatelja iz pravca Imotskog ka Sinju; me utim sa mobilizacijom se sada nanovo po elo i izgledi na uspjeh iste su povoljni. Ovi bataljoni koji se nalaze na ovom sektoru pokuša e likvidirati domobranski garnizon u Tijarici.²

Jedna manja zasjeda X. Brigade postavljena na cesti Livno—Sinj na dan 29. I. 1944 god. izvršila je napad na jedan kamion koji je naišao iz pravca Sinja. U kamionu je bio svega jedan Njemac, koji je ovom prilikom teško ranjen i u smrtnim mukama vikao: »ja nisam Njemac ve Srijemac«, traže i da mu dadu rakije. Nakon kra eg vremena isti je umro. U kamionu je na ena svega jedna puška, kamion je zapaljen.

31. I. 1944 god. ista Brigada postavila je jednu malu zasjedu od jedne desetine na komunikaciji Sinj—Vaganj. Na zasjedu naišao je jedan kamion u kome su se nalazili 4 Njemca. Pri ovom napadu Njemci su uspjeli da pobjegnu, me u kojima je bilo ranjenih, što se zaklju uje po svježoj krvi koja je na ena u kamionu. Pošto kamion nisu mogli zapaliti, isti je prevrnut i polupan.³ U kamionu je na eno: jedna strojnica, jedan pištolj, tri ebeta, 2 ranca, 100.000 kuna i jedna karta Jugoslavije (sjeverozapadni dio Balkana). Na karti je ucrtan put i ozna en sa strelicama na pravcu Mostar pa preko Imotskog, Sinja, Knina do Zadra. Iz nacрта na ovoj karti može se zaklju iti da je ovaj kamion pripadao istim jedinicama koje sada ovim pravcem prolaze preko Sinja ka Zadru. Isto tako može se zaklju iti da ove prolaze e trupe za sada imaju krajnju suhoputnu maršrutu zaklju no sa Zadrom.⁴

Komuniciranje neprijatelja od pravca Imotskog i Mostara preko Sinja i Splita ka sjeverozapadu i dalje se vrši samo sa manjim snagama i manjim dijelovima.

Naša VIII. Brigada sada se nalazi na Trogirskom sektoru i sa njom nemamo dobru i užu vezu.⁵

Od IX. Divizije nismo mogli dobiti akumulator za našu radio stanicu, jer oni naglašavaju da imaju svega dva akumulatora koji su njima nužni. Ukoliko raspolazete sa nekim rezervnim akumulatorom, pošaljite nam ga uz našu radio stanicu.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkom:
Zivko Zivkovi v. r.

Komandant, potpukovnik:
Vel.⁶ Kneževi v. r.

P.S. 28-1-44. g. neprij. ja ine 200 ljudi krenuo je iz D. Biteli a prema položajima jednog bataljona X. Brigade. Nakon kra e borbe neprijatelj je bio prinu en da se povu e. U ovoj borbi neprij. je imao 3 mrtva i 1 ranjenog, dok mi nismo imali gubitaka.⁷

² Napad na selo Gornja Tljarica izveden je 2/3. velja e 1944. god. Vidi dok. br. 109.

³ Vidi dok. br. 335.

⁴ Odnosi se na dijelove Prve brdske divizije.

⁵ Brigada se zadržala na tom podru ju do 4. ožujka 1944. god. Vidi dok. br. 220, 223 i 254.

⁶ Velimir

⁷ Vidi dok. br. 459 i 461.

BROJ 96

**IZVJEŠTAJ LANOVA POLITODJELA 20. DIVIZIJE OD 1. VELJA E
1914. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O PARTIJSKO-POLITI KOM
RADU U 9.110. BRIGADI¹**

POLIT-ODJEL
XX DALM. DIVIZIJE

I Z V J E Š T A J

o stanju i radu u IX i X brigadi ove divizije za posljednjih mj. dana

Rad polit-odjela za protekli mjesec dana tekao je uglavnom po planu koga je postavio Divizijski komitet, kao i prema zadacima koji su doneseni na sastanku polit-odjela dne 30 decembra. Na ovom sastanku mi smo riješili, radi bolje i efikasnije pomo i u sprovo enju u život odluka Div. komiteta kao i radi bolje pomo i u rešavanju konkretnih problema koji bi iskršavali u životu i radu brigada, da rukovodilac i tre i lan polit-odjela idu u IX, dok je drugi lan trebao da ide u X brigadu.

IX BRIGADA

Partijski rad:

U ovoj brigadi ima 91 lan partije i 42 kandidata. Dok je brigada bila na otocima² održalo se jedno partijsko savjetovanje partijskih rukovodioca brigade, ali zadaci postavljeni na ovom savjetovanju ili su bili nejasni ili nepravilno-šablonski postavljeni, tako da je rad partijskih organizacija ramao zbog krutosti i nesnalaženja partijskih rukovodioca. Pokreti i akcije brigade su promijenili uslove rada a partijski rukovodioci bi se izgovarali »da nema vremena« ili »nema mjesta«. Radni sastanci i ukoliko bi se održavali bili su neplodni jer bi sekretar jedinice ili biroa uvijek postavljao isti dnevni red i uvijek bi se razgovaralo o istim, opštim pitanjima bez konkretnih zadataka i zaklju aka. Teoretski rad u partiji, mada je postojao i esto obilat, nije se planski odvijao prema životu i potrebama partijskih lanova. Na partijskim biroima i partijskim jedinicama prora ivao se širi politički materijal, kao: »Kuda ide Bugarska«, »Peta ofanziva« i t.d., dok se proglas C.K. i teku i partijski materijal nije prora ivao jer nije bilo vremena. Rad sa kandidatima je bio nedovoljan.

Na partijskom savjetovanju na kome su prisustvovali zamjenici kome-sara bataljona (održano 5 januara), pretresano je detaljno stanje i rad par-

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu CK SKJ — Beograd, fond 1944/27.

² Brigada je povu ena iz rajona Baške Vode i preba ena na otoke Bra i Soltu, 17. studenog 1943. godine, gdje se nalazila do 28. studenog, kada je ponovo otpo elo njeno prebacivanje na kopno u rajon Trogir—Marina. Vidi knj. 9, dok. br. 59, 81, 83, 90, 102 i 139.

tijske organizacije u brigadi, pored ispravljanja izvjesnih pogrešnih postavki u radu i proračivanja zapisnika sa sastanka Div. kom-a, postavljeni su konkretni zadaci pred kojima stoje partijska organizacija u brigadi.

U svome radu mi smo bacili težište na pomoć sekretarima elija iz biroa o na inu rukovođenja partijskim sastankom, kako se podnose izvješćaji, kako treba uočavati i rešavati probleme. Težište rada na koje smo obratili najveću pažnju jeste upravo to: da se mnoge jedinice i biroi sa novim članstvom i neiskusnim rukovodiocima osposobe kao rukovodstva, pomažu i im na konkretnim primjerima, kako bataljonski biro postaje rukovodstvo bataljona a partijske elije organizatorom života i rada po etama.

Prema odlukama sa prošlog sastanka Div. kom-a u pogledu teoretskog rada, održata su predavanja o Partiji (Razvitak radničkog pokreta, stvaranje boljševičke partije, njen istorijat, kratak istorijat K.P.J.) u svim bataljonima, koja su držali rukovodioc polit-odjela i zamjenik polit, komesara brigade. Predavanja su održana pred cijelim partijskim aktivom, kandidatima i boljim skojevcima, elija je tendencija bila da upozna mladi partijski kadar o Partiji. Predavanja su veoma dobro uspjela, tako da je želja skoro svih bila da se sa ovakvim temama produži. Poslije predavanja partijske elije su proračivale raspoloživi materijal, upotpunjavaju i materijalom i diskusijom predavanje. Mislimo i dalje da nastavimo sa ovim na inom teoretskog rada prema određenim temama o Partiji.

Pored ovoga na partijskim sastancima proračuje se tekući i partijski materijal.

Partijski rukovodioci po bataljonima i etama su neiskusni i mladi, no sa dosta poleta u radu. Skoro bi svima njima bio neophodan partijski kurs. U svim etama ne postoje zamjenici komesara te njihovu funkciju vrše komesari etata, što otežava sistematski i puni rad u Partiji. Veoma je teško pronaći partijske rukovodioce i najčešće se dešava da ako neko od njih bude izbačen iz stroja, njegovo mjesto ostaje prazno. Na skorom sastanku štabova brigada pozabavilo se pitanjem političkog i partijskog kadra i razgovarali smo o mogućnosti obrazovanja jednog nižeg partijskog kursa pri štabu divizije, koji bi trebao da po ne poslije završetka vojnog kursa koji je u toku.

Opšte stanje partijske organizacije nije zadovoljavajuće. Članovi partije su zbog mladosti i sirovosti skloni da griješe. Slaba odgovornost, nemanje partijnosti i komunističkog poleta su odlike skoro uopštene. Pa ipak perspektive za dalje snaženje i omasovljavanje Partije su povoljne. U boljim uslovima za rad kao i u boljim vojnim uslovima partijska organizacija će brže koraćati naprijed.

Politički rad:

Politički rad u ovoj brigadi za posljednji mjesec dana odvijao se prema zadacima postavljenim na sastanku Div. kom-a. Naročito je pažnja posvećena objašnjavanju političke situacije, vojnih i političkih uspjeha naše n.o. borbe, šestoj neprijateljskoj ofanzivi. U tu svrhu održavane su

po etama ili bataljonima političke konferencije, proračun je sav materijal sa II zasjedanja AVNOJ-a, najprije sa komesarima i delegatima a zatim su oni ovo proračunivali sa borcima. Pored ovog najneophodnijeg političkog rada održano je po bataljonima predavanje »Kakvih ima ratova«, iz ciklusa političkih tema koje je dao komesar divizije.

Na sastanku komesara bataljona 1 januara pretresano je pitanje uloge političke, komesara u štabu, borbi, radu i životu bataljona. Na tom sastanku, na kome je prisustvovao i rukovodilac političkog odjela, postavljene su zadatke i razračun zapisnik sa sastanka Div. kom-a.

Za dan Lenjinove smrti izvršene su pripreme preko Partije i političkih radnika. Uoči 21 januara organizovana je diskusija o Lenjinu po desetina, vodovima i etama, dok su na sam dan održana predavanja po bataljonima o Lenjinu. Jedan članak o Lenjinu je umnožen u 80 primjeraka i razdijeljen na IX i X brigadu.

Politički komesari etata i bataljona u najvećem dijelu se ne snalaze na svojim dužnostima. Zbog toga je odnos između komesara i komandanata ili komandira nesaradnički. Gotovo u svim etatima bataljona komesari se ne vide iza komandanata ili su čak prejahani od ovih. O ovom smo problemu diskutovali na štabskim partijskim sastancima, pruživši pomoć komesarima u snalaženju na svojim dužnostima. Komesari ne znaju da se sažive sa borcima i poneki ni im drugim ne otkriva u sem političkog rada i svojim životom u štabu. Politički delegata nema u svakoj etati. Oni su veoma slabiji i ravniji borcima. U onoj etati ili bataljonu gdje su komesari dobri borci i staraju se o ljudima, drugovi ih vole i poštuju.

Vojni ki rad:

U ovoj brigadi je skoro završen niži vojni ki kurs, držan pri štabu brigade za borce ili desetare, koji su se istakli svojom borbenošću i bistrinom. Predavači na ovom kursu bili su: jedan aktivni domobranski kapetan i komandant brigade. Kurs je uspio. Nedostaci u njegovom radu bili su što se mnogo više radilo po starim knjigama, dosta se teoretisalo dok je malo bilo praktičnog rada u rukovođenju jedinicama. Još veći nedostatak je bio što nije postojalo na samom kursu nikakvog političkog rada.

Vojni ki rad po bataljonima i etatima takođe postoji i za njega su angažovani na elničkom i zam. komandanta brigade. No i ovaj rad se ne odvija po najnužnijim vojničkim problemima brigade, već se više priča o tome kakva vojska treba da bude, o nekim vojničkim pravilima koje borci i komandno osoblje teško primaju.

Na dva sastanka štabova bataljona ovaj rad je pravilno postavljen, ali izgleda da se po ovom nije mnogo učinilo.

Glavni vojni ki problemi jesu: nesnalaženje u noćnim akcijama, kao uopšte u napadima, zatim u pravilnom otstupanju. Ovi su se vojni ki nedostaci nekoliko puta sveli.

Kulturno-prosvjetni rad :

Kulturni odbori postoje ali tek u formiranju. Kako ovo formiranje traje ve tri mjeseca — zbog izbacivanja iz stroja kulturnih radnika — to odbori nisu još ništa ozbiljnije u inili na kulturnom poslu. Priredbe se ne održavaju, listovi ne postoje, rad na likvidaciji nepismenosti jedva 'se osje a — a sam život u bataljonu nije na visini. Ne uje se pjesma iako ima pjeva a, nema živosti ni smijeha. Ovo dolazi uglavnom zbog toga što komesari ovu živost ne znaju da organizuju, a odbori još to nisu kadri. Na sastancima bat. biroa i sas. polit, komesara mi smo im na primjerima kako se radi o starijim brigadama pomagali da organizuju živost i raspoloženje me u borcima. No ovo sve nije dovoljno. Potrebno bi se bilo mnogo više založiti na ovom poslu. Nemanje hartije ometa izlaženje zidnih novina i listova. Komesar brigade ne posve uje dovoljno brige ovom sektoru.

S.K.O.J.

Prije dolaska našeg u IX brigadu, organizacija SKOJ-a bila je postavljena, tako da je ve bio formiran brigadni komitet. U postavljanju organizacije nije bilo nepravilnosti. Pretežni dio lanstva ine drugovi koji ne posjeduju dovoljno političke svijesti, pa stoga organizacija kao cjelina se dovoljno ne opaža. Ima pojedinaca koji se isti u, ali isto tako pojedinci su slabi, ve inom u težim momentima (slaba ishrana, duži marš itd.). Borbenost, uzeta prosje no je osrednja, izuzev nekolicine u svakom bataljonu, koji otska u. Bataljonski komiteti nisu na svojoj visini u pogledu političkog i organizacionog znanja, pa ovaj najvažniji problem »podizanje političke svijesti« ne mogu s uspjehom rešavati. U bataljonskom komitetu su samo sekretari lanovi K.P., dok neki pro elnici etnih aktiva imaju izgleda da ubrzo postanu lanovima. Partija vodi brigu o SKOJ-u, ali neku konkretnu pomo nije dala. U zadnji mjesec dana SKOJ je dao Partiji oko 11 lanova. Brojno stanje je 150 skojevac (17 aktiva) naprama 190 neobuhva enih omladinaca. Pored ovolikog broja neobuhva ene omladine, omasovljavanje SKOJ-a ide sporo, pošto je politički rad slab, a u poteško ama esto podbacuju i sami lanovi SKOJ-a.

U kulturnom pogledu pomo SKOJ-a se izražava u likvidiranju nepismenosti, bataljonski omladinski listovi izlazili su dok je brigada bila na otocima. Uslijed ve ih poteško a i nestašice materijala sada ne izlaze.

Dopisni ki sektor rada uop e je bio zapostavljen pa na sastanku brig, komiteta organizirana je mreža za dopisništvo »Omladinskoj Iskri«. Savjetovanjem na bataljonskim komitetima, brig, komitetu, održavanjem bataljonskih konferencija SKOJ-a i itave omladine u pripremi za II Kongres, uglavnom sastojala se pomo tre eg lana polit-odjela na organizacionom u vrš enju, proširenju i podizanju nivoa skojevac u ovoj brigadi.

Sekretar brigadnog komiteta, drug Živkovi Sime prili no zadovoljava i ima izgleda da se razvije u dobrog rukovodioca. Bio bi mu potreban viši SKOJ-evski kurs.

po etama ili bataljonima političke konferencije, proračun je sav materijal sa II zasjedanja AVNOJ-a, najprije sa komesarima i delegatima a zatim su oni ovo proračunivali sa borcima. Pored ovog najneophodnijeg političkog rada održano je po bataljonima predavanje »Kakvih ima ratova«, iz ciklusa političkih tema koje je dao komesar divizije.

Na sastanku komesara bataljona 1 januara pretresano je pitanje uloge političke, komesara u štabu, borbi, radu i životu bataljona. Na tom sastanku, na kome je prisustvovao i rukovodilac političkog odjela, postavljene su zadatke i razračun zapisnik sa sastanka Div. kom-a.

Za dan Lenjinove smrti izvršene su pripreme preko Partije i političkih radnika. Uoči 21 januara organizovana je diskusija o Lenjinu po desetina, vodovima i etama, dok su na sam dan održana predavanja po bataljonima o Lenjinu. Jedan članak o Lenjinu je umnožen u 80 primjeraka i razdijeljen na IX i X brigadu.

Politički komesari etata i bataljona u najvećem dijelu se ne snalaze na svojim dužnostima. Zbog toga je odnos između komesara i komandanata ili komandira nesaradnički. Gotovo u svim etatima bataljona komesari se ne vide iza komandanata ili su čak prejahani od ovih. O ovom smo problemu diskutovali na štabskim partijskim sastancima, pruživši pomoć komesarima u snalaženju na svojim dužnostima. Komesari ne znaju da se sažive sa borcima i poneki ni im drugim ne otkazuju u sem političkog rada i svojim životom u štabu. Politički delegata nema u svakoj etati. Oni su većeinom slabi i ravni borcima. U onoj etati ili bataljonu gdje su komesari dobri borci i staraju se o ljudima, drugovi ih vole i poštuju.

Vojni ki rad:

U ovoj brigadi je skoro završen niži vojni ki kurs, držan pri štabu brigade za borce ili desetare, koji su se istakli svojom borbenošću i bistrinom. Predavači na ovom kursu bili su: jedan aktivni domobranski kapetan i komandant brigade. Kurs je uspio. Nedostaci u njegovom radu bili su što se mnogo više radilo po starim knjigama, dosta se teoretisalo dok je malo bilo praktičnog rada u rukovođenju jedinicama. Još veći nedostatak je bio što nije postojalo na samom kursu nikakvog političkog rada.

Vojni ki rad po bataljonima i etatima takođe postoji i za njega su angažovani na elničkom i zam. komandanta brigade. No i ovaj rad se ne odvija po najnužnijim vojničkim problemima brigade, već se više priča o tome kakva vojska treba da bude, o nekim vojničkim pravilima koje borci i komandno osoblje teško primaju.

Na dva sastanka štabova bataljona ovaj rad je pravilno postavljen, ali izgleda da se po ovom nije mnogo učinilo.

Glavni vojni ki problemi jesu: nesnalaženje u noćnim akcijama, kao uopšte u napadima, zatim u pravilnom otpuštanju. Ovi su se vojni ki nedostaci nekoliko puta svetili.

Kulturno-prosvjetni rad :

Kulturni odbori postoje ali tek u formiranju. Kako ovo formiranje traje ve tri mjeseca — zbog izbacivanja iz stroja kulturnih radnika — to odbori nisu još ništa ozbiljnije u inili na kulturnom poslu. Priredbe se ne održavaju, listovi ne postoje, rad na likvidaciji nepismenosti jedva "se osje a — a sam život u bataljonu nije na visini. Ne uje se pjesma iako ima pjeva a, nema živosti ni smijeha. Ovo dolazi uglavnom zbog toga što komesari ovu živost ne znaju da organizuju, a odbori još to nisu kadri. Na sastancima bat. biroa i sas. polit, komesara mi smo im na primjerima kako se radi o starijim brigadama pomagali da organizuju živost i raspoloženje me u boricima. No ovo sve nije dovoljno. Potrebno bi se bilo mnogo više založiti na ovom poslu. Nemanje hartije ometa izlaženje zidnih novina i listova. Komesar brigade ne posve uje dovoljno brige ovom sektoru.

S.K.O.J.

Prije dolaska našeg u IX brigadu, organizacija SKOJ-a bila je postavljena, tako da je ve bio formiran brigadni komitet. U postavljanju organizacije nije bilo nepravilnosti. Pretežni dio lanstva ine drugovi koji ne posjeduju dovoljno politike svijesti, pa stoga organizacija kao cjelina se dovoljno ne opaža. Ima pojedinaca koji se isti u, ali isto tako pojedinci su slabi, ve inom u težim momentima (slaba ishrana, duži marš itd.). Borbenost, uzeta prosje no je osrednja, izuzev nekolicine u svakom bataljonu, koji otska u. Bataljonski komiteti nisu na svojoj visini u pogledu politike i organizacionog znanja, pa ovaj najvažniji problem »podizanje politike svijesti« ne mogu s uspjehom rešavati. U bataljonskom komitetu su samo sekretari lanovi K.P., dok neki pro elnici etnih aktiva imaju izgleda da ubrzo postanu lanovima. Partija vodi brigu o SKOJ-u, ali neku konkretnu pomo nije dala. U zadnji mjesec dana SKOJ je dao Partiji oko 11 lanova. Brojno stanje je 150 skojevaca (17 aktiva) naprama 190 neobuhva enih omladinaca. Pored ovolikog broja neobuhva ene omladine, omasovljavanje SKOJ-a ide sporo, pošto je politike rad slab, a u poteško ama esto podbacuju i sami lanovi SKOJ-a.

U kulturnom pogledu pomo SKOJ-a se izražava u likvidiranju nepismenosti, bataljonski omladinski listovi izlazili su dok je brigada bila na otocima. Uslijed ve ih poteško a i nestašice materijala sada ne izlaze.

Dopisni ki sektor rada uop e je bio zapostavljen pa na sastanku brig, komiteta organizirana je mreža za dopisništvo »Omladinskoj Iskri«. Savjetovanjem na bataljonskim komitetima, brig, komitetu, održavanjem bataljonskih konferencija SKOJ-a i itave omladine u pripremi za II Kongres, uglavnom sastojala se pomo tre eg lana polit-odjela na organizacionom u vrš enju, proširenju i podizanju nivoa skojevaca u ovoj brigadi.

Sekretar brigadnog komiteta, drug Zivkovi Sime prili no zadovoljava i ima izgleda da se razvije u dobrog rukovodioca. Bio bi mu potreban viši SKOJ-evski kurs.

Stanje u brigadi:

Kod boraca ove brigade postoji »strah od Bosne« ali u manjoj mjeri, tada prilikom pokreta brigade prema Grahovu neznatan broj je dezertirao.³

Jedan veliki problem za cijelu brigadu jeste što se ona ne obnavlja novim borcima. U nekoliko akcija a i zbog bolesti i dezerterstva izba en je veliki broj iz stroja. Tako je brigada svaki dan sve manja. Zbog nestalnih prilika na sektoru na kojem ona operiše bilo je nemogu e popuniti brigadu mobilizacijom.

Ina e je opšta pojava kod ove brigade kao i kod ostalih ove divizije defanzivni duh — što se poja alo poslije nekoliko neuspjelih akcija.

Štab brigade u o ima boraca ima povjerenja. Komandanta brigade druga Savu Kesara borci i komandno osoblje vole. Me usobni odnosi u štabu brigade su dobri i prema polit-odjelu isto tako.

[..]«

Obavještajna služba:

Dobro je organizovana.

X BRIGADA

U X brigadi je bila drugarica, II lan polit-odjela, a kasnije je u ovu brigadu otišao i III lan.

U ovoj brigadi rad se pravilno razvija prema zadacima koje je postavio Div. komitet.

Partijska organizacija je solidnija nego u VIII i IX brigadi ove div. uglavnom što je rad od po etka pravilno postavljen i što se zam. komesara⁵ dobro snalazi na svom poslu. U akcijama koje je vršila ova brigada izba en je iz stroja prili an broj lanova Partije, tako da se partijska organizacija kvantitativno mnogo ne razlikuje od prije 3 mjeseca.

Teoretski rad se sprovodi na isti na in kao i u IX brig. Po svim bataljonima održana su predavanja o Partiji (prva tema »Razvitak rad. pokreta i stvaranje Boljševike partije«), pred cijelim partijskim aktivom. Predavanja su držali zamjenik komesara i II lan pol-odjela. Za prora du na partijskim jedinicama umnoženo je »Klasa proleterijata i partije proleterijata« i I gl. Istorije VKP(b), što se ve prora uje i uskoro e se mo i održati i druga tema po ovom planu.

Pitanje partijskih rukovodioca se i ovdje osje a kao nedostatak i stoji kao problem pred partijskom organizacijom. Partijski rukovodioci po bataljonima, zam. komesara bataljona, uglavnom zadovoljavaju, i stalnim radom i jedinicama osjetno se poboljšao kvalitet partijaca.

Politi ki rad se tako e dobro odvija opet na sli an na in kao u IX brigadi. Pored potrebnog objašnjavanja politike situacije, komesari su proradili sa borcima zadnji govor druga Tita, odluke AVNOJ-a, materijal

³ O pokretu Devete brigade u pravcu Grahova vidi dok. br. 139 i 154.

⁴ Redakcija je izostavila tekst o personalnim podacima.

⁵ Dušan Sijan

koji smo dobili o stvaranju »Nacionalnog komiteta«, a pošto je ranije prorađena tema »Kakvih ima ratova«, to smo prorađili sa komesarima i delegatima »Nacionalno pitanje u Jugoslaviji«, što će komesari prenijeti na borce. Za tu temu smo umnožili »23 godine velikosrpske Jugoslavije«.

Proslavu na 21. januara organizovali smo na sledeći način: Svi partijski aktivisti po bataljonima na svojim konferencijama prorađili su referat o Lenjinu, a poslije toga je održana svečanost pred borcima u obliku usmenih novina, tako da je ovaj dan ostao u sjećanju kod boraca. Za usmene novine umnožili smo: Jedan referat o Lenjinu, životu i radu, Lenjin — planinski orač, od Staljina (iz toga su se izdvojili kraći odlomci), O Lenjinovoj smrti — odlomak iz romana »Kako se kalio velik«, »Pogreb Lenjinov« od Majakovskog, ...

Komesar brigade Bilobrk⁷ je aktivan i često obilazi bataljone. Komesari bataljona zadovoljavaju se manjim izuzecima.

Kulturno-prosvjetni rad nije mnogo krojen naprijed, mada je živost u bataljonima veća nego u ove dvije brigade.

Opšte stanje u brigadi još ne zadovoljava. Iz brigade je bio osjetan broj dezertera — zbog ovoga i zbog izvesnog broja izbačenih iz stroja u akcijama brigada je brojano opala. Nešto je popunjeno mobilizacijom (80) koja je izvršena na sinjskom sektoru — mobilizacija je još u toku. Oko nje je angažovan komesar brigade, zam. komandanta⁸ uz pomoć partijske organizacije na terenu (K.K. za Sinj) kao i pozadinskih vlasti.

Odnosi u štabu brigade su dobri, postoji puna saradnja.

Po dolasku III bataljona u X brigadu, odmah se formirao brigadni komitet, koji ranije nije imao mogućnosti da se formira, pošto nije bilo u svim bataljonima odgovarajućih sekretara. Bataljonski komiteti formirani ranije prilikom nisu se uvrstili osim u dva bataljona. Brojano stanje iznosi 134 skojevca, naprama 81 neobuhvaćenog omladinca.

Pomoć Partije SKOJ-u je prilikom, a sami bataljonski komiteti sastavljeni su od članova partije.

Problemi su istovjetni kao i u IX brigadi, izuzev pojave dezerterstva kod SKOJ-evaca, tako dok je jedan bataljon ostao bez svoga rukovodioca, koji je bio na kursu, politički se nije radilo sa njima, pa je dezertiralo desetak skojevaca.

Na poboljšanje svih ovih nedostataka, a prema zaključku brigadnog komiteta, rad sekretara brigadnog komiteta i III bataljona političkog odjela svodi se na održavanje konferencija, u vrševanje bataljonskih komiteta, proširivanje organizacije i popularizaciju partije kod skojevaca.

Sekretar komiteta, Neda Trumbić, zadovoljava kao stari član Partije.

Kritički osvrt na rad političkog odjela:

Otkako smo došli u XX diviziju, mi smo — izuzev prvog mjeseca — razdijeljeni po brigadama uglavnom rukovodeći i se prema potrebama rada i problemima. III bataljon političkog odjela je uvijek bio ili sa I bataljonom ili sa dru-

⁶ Dan smrti Vladimira Iljiča Lenjina.

⁷ Mate

⁸ Luka Knezovi

gim. Poslije 20 ili mjesec dana mi bismo održali sastanak polit-odjela, pretresli rad i probleme u diviziji i ponovno se podijelili. Naš se rad osjetio a naša pomoć partijsko-političko-skojevskom radu nije se osnivala samo na savjetima već na direktnoj pomoći i u radu po etapama i bataljonima. Na prošlom sastanku polit-odjela 28-1 44. g. konstatovali smo da bi naša pomoć bila još veća a kad bi mi djelovali kao cio polit-odjel, tj. kad se ne bi razdvajali. Ali uslijed neredovitih prilika i nejednakih uslova u kojima živi naša divizija i dalje ćemo produžiti kao i do sada.

Teoretski rad članova pol-odjela odvijao se na štabskim sastancima brigade u kojoj se nalazimo, kao i ličnom radu.

Tehnika pri diviziji još nije formirana. Do skora u IX i X brigadi postojali su radio-aparati i svaka brigada izdavala je za svoje jedinice vijesti. Izvjestan materijal se umnožavao na indigo u manjem broju primjeraka — dok je IX br. imala i ciklostil i tehniku. U poslednjoj »ofanzivi« koju je neprijatelj vršio na nas izgubljen je i ciklostil i tehnika IX brigade, koja je služila za cijelu diviziju.

Pri štabu divizije formiran je niži vojni školski kurs, koji je već u toku. Kursom su obuhvaćeni bolji borci i niži vojni rukovodioci. Predava i na kursu sa dva bivša jugoslovenska kapetana. Političkom radu se i ovdje nije poklonila dovoljna pažnja, jer se cio rad oslonio na jednog starijeg profesora, koji sam nema dovoljno znanja za neka uspješnija politička predavanja.

Uz drugarski pozdrav

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

1 februara 1944. g.
Pročitao 17/11 1944 Cr.⁹

Polit-odjel XX divizije
Luki Milisav v. r.
Mihi Ljubica v. r.
Papiću Boro v. r.

BROJ 97

IZVJEŠTAJ ZAMJENIKA POLITIČKOG KOMESARA 2. BRIGADE DEVETE DIVIZIJE OD 1. VELJAŠE 1944. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O AKTIVNOSTI BRIGADNE PARTIJSKE ORGANIZACIJE U PROSINCJU 1943. GODINE¹

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE
I OBLASNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE ZA DALMACIJU.

Podnosim ovom prilikom pismeni izvještaj o partijskom radu u II Brigadi (IV Dalmatinskoj)² IX Divizije od 1. XII. 1943. god.

⁹ Sretan Zujevi -Crni, dopisano irilicom.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu CK SKJ — Beograd, fond 1944/26.

² O preimenovanju brigade vidi dok. br. 76.

Kroz ovo vrijeme Brigada je prošla jedan period prili no velikih teško- a, kroz jedan period iskušenja. Drže i položaje prema Imotskoj krajini mi smo došli u sukob sa neprijateljem i to sa prili no jakim i mehanizovanim njema kim jedinicama³. Našoj brigadi bez dovoljno iskustva u vo enju ja ih operacija nametnuta je frontalna borba sa daleko lukavijim, nad- mo nijim i u manevrisanju vi nijim neprijateljem. Neiskustvo i mladost u rukovo enju sa našim jedinicama odmah se osjetila, a iz toga je rezulti- rala i nedovoljna organizacija intendanture, saniteta i veze izme u jedinica. Zatim Brigada je držala položaj od nekih 30—40 km., što je onemogu avalo u potpunosti držanje svih jedinica u ruke i na vrijeme stizanje nare enja i dobivanje izvještaja — sve je to ometalo jednu sigurnu i jedinstvenu ko- mandu kao i pregled nad svim jedinicama. Naši položaji ispresijecani ko- munikacijama davali su neprijatelju, koji je bio prili no drzak, mogu nost estih iznena enja. Tako da nam je jednim neprijateljskim iznena enjem nebudnoš u našeg II bataljona djelomi no stradala intendantura i sanitet Brigade.⁴ Ipak, iako ne u potpunosti, mi smo u kratko vrijeme uspjeli ponovo da organizujemo i obnovimo sanitet i intendanturu. Neprijateljskim prodorom od Posušja za Duvno i od Studenaca za Karlov Han mi smo se našli na prostoru izme u te dvije komunikacije, odakle smo izvukli tri bata- ljona i ostale djelove Brigade, dok nam se IV bataljon tu odvojio i uputio se za Dalmaciju. Ovaj bataljon je mogao do i u sastav Brigade na nove položaje ali raspoloženje boraca je bilo prema moru, situacija za njih je bila momentalno nejasna a i u samom Štabu bataljona je bilo drugova koje je vukla ežnja za morem i udobnim životom na otocima. To raspo- loženje se naro ito odrazilo na komesara, koga smo po povratku bataljona smjenili sa dužnosti. Ovaj bataljon je bio van naše kontrole nekih 23 dana.

Zauzimanjem Livna⁵ od strane neprijatelja mi smo se prebacili u Glamo ko polje. Držanje položaja prema Livnu donijelo nam je slabiju ishranu a sama obu a i odje a boraca je bila slaba te su borci u zaoštravanju zime i padanju snijega teško izdržavali. U to vrijeme smo vršili napad na Livno,⁶ što nam je pokazalo da su borbe koje je vodila Brigada do tog vremena koristile a to se potvrdilo našim nezadrživim prodorom u sam grad. Neuspjeli napad na Livno i teško ekonomsko stanje odrazilo se na borce. Tome su doprinijeli vrlo esti pokreti, ponekad i drugi koji nas nisu odvajali od Glamo kog polja. Ovi pokreti, kada je neprijatelj uzeo Jajce⁷ i Bugojno,⁸ po našem mišljenju nisu bili najpotrebniji i dovo- dili su do zamaranja naših boraca i neracionalnog iskorištavanja istih. Zbog nestašice hrane naše jedinice bile su primorane na jednu prili nu glad i to poduže i sistematsko gladovanje koje je dovelo do fizi ke izne-

³ Odnosi se na borbe u vrijeme njema ke operacije »Ziethen«. Vidi knj. 9, dok. br. 107, napomenu 2.

⁴ Vidi knj. 9, dok. br. 190.

⁵ i ⁶ Po ulasku njema kih jedinica u Livno (6. prosinca 1943) Štab Osmog korpusa NOVJ naredio je etvrtoj dalmatinskoj brigadi Devete divizije i Šestoj brigadi Devet- naeste divizije da 15. prosinca 1943. izvrše napad na neprijatelja u Livnu (opširnije o tome vidi knj. 9, dok. br. 120, 124, 144, 149, 151, 187 i 374).

⁷ Jajce su, 9. sije nja 1944. zauzeli njema ki 92. motorizirani puk i dijelovi Prve brdske divizije.

⁸ Bugojno su, 13. sije nja 1944. zauzele jedinice Prve brdske i Sedbe SS divizije »Prinz Eugen«.

moglosti i slabosti boraca. Ovakvo ekonomsko stanje je pospješilo neorganiziranost divizijske intendature a i nedovoljna organizacija brigadnih i bataljonskih intendatura. Našim prebacivanjem u sjeverni dio Livanjskog polja, u kome se i sada nalazimo, ekonomsko stanje se popravilo, a i problem odje e i obu e smo rješili u nekoliko sami a ve inom s tim što nam je pristigao karavan sprema od mora.

Ovaj period vremena od 1. decembra prošle godine pa do danas bio je istovremeno i jedno razdoblje u kom je broj naših boraca prili no opao. Jedan dio boraca nam je izginuo u borbama, drugi je ranjen i zbog bolesti po bolnicama a jedan dio je dezertirao. Ve inom su dezerteri pošli svojim ku ama, dok je jedan mali dio pobjegao neprijatelju. Može se re i da je za ovo vrijeme Brigada proživjela jedno iš enje i ostao je u njoj ve inom zdravi elemenat koji je do sada prošao prili no napora i teško a ...

Svi ovi nedostaci se pojavljuju zbog nedovoljne vrstine i prili no mlade partijske organizacije u Brigadi. Nedostatak rukovodioca koji su izginuli u akcijama teško se odrazio na naše jedinice tako da smo kroz ovo vrijeme naro ito oskudijevali u politiki i partijskim rukovodiocima, pa su esto pojedinci vršili dvije dužnosti bez dovoljno smisla za jednu dužnost. Ja sam težio skupa sa drugovima iz politodjela Divizije da pomognemo našim partijskim jedinicama i partijskim rukovodiocima da na vrijeme uo e nedostatke u jedinicama i na vrijeme na njih reagiraju. Tako smo po mome shvatanju još u po etku pravilno objasnili VI neprijateljsku ofanzivu, koja nije baš zastrašila naše lanove Partije, pa ni borce, povelu kampanju protiv dezerterstva i plja ke, što je ipak imalo korisnih rezultata.

Nisu naši partijci toliko moralno klonuli koliko oni ne znaju da rade. Pojave koje su se dešavale u eti ili bataljonu oni su shvatili da treba rješavati Stab bataljona. Naro ito slaba partijska organizacija se osje a u II bataljonu gdje su partijci pod uticajem fizi ke zamorenosti i psihi ke, kao i gladi, zaboravili na potrebu svestranog rada u jedinici. Neki partijci i partijski rukovodioci ovog bataljona su se vrlo nisko srozali i doveli do tog da su ih morali isklju iti iz Partije. Površnost i povremeni rad u jedinicama je esta pojava kod svih lanova Partije u našoj Brigadi. Tako da probleme koji iskrсну u našim jedinicama partijci su uo a vali tek onda kada se oni pojave u najoštrijoj formi ili su povelu kampanju za njihovo suzbijanje i, baš onda kada su oni bili na putu ozdravljenja, zastajkiivali i zadovoljavali se sa prividno postignutim stanjem. Mi smo uo ili da stanje u našim jedinicama se može popraviti jedino ako budemo nau ili naše partijske jedinice kako da rade, tj. da na vrijeme reagiraju na svaku pojavu u svojoj eti i jednim stalnim i sistematskim radom. Naše partijske organizacije, naro ito u I i II bataljonu, nijesu još nau ile da pod svim okolnostima rade, ve i najmanji sukob sa neprijateljem, malo duži pokret dovoljan je da se poremeti normalan rad. Partijska organizacija I i II bataljona još se ne osje a kao rukovodioc u bataljonu, njima nedostaje vrstine, upornosti u radu i odgovornosti, na emu smo i postavili težište rada u ova dva bataljona. Dok u III i IV

bataljonu partijska organizacija je vrš a i ona prili no dobro rješava sve pojave u bataljonu. Rad se u svim jedinicama odvija po planu ali u nekim bataljonima se esto donese plan rada i on se bukvalno i mehani ki, bez dovoljno razmišljanja o na inu na koji ga treba sprovesti, primenjuje u jedinicama. Pa se dešavalo da se održi konferencija bataljona ili ete bez toga da se ona pripremi preko Partije, kandidata i Skoja. Zbog toga se dešava da na sastanku govori sam komesar i nekako izlazi sam sebi smješan govore i o nekoj pojavi da je ona štetna bez i ije podrške. Tome smo stali na kraj i povel i smo jednu kampanju u partijskim jedinicama protiv plja ke a potom se održavaju konferencije ete ili bataljona na kojoj uzimaju u eš a svi partijci, ve ina skojevaca, i to pitanje se ublažilo u našim jedinicama. Dezertstvo se sada ne pojavljuje u našim jedinicama.

Mogu re i da itava partijska organizacija nije još stala na stabilne noge ali se prili no i osjetno popravlja. Ja težim da se što više nalazim u jedinicama i svakodnevnim ukazivanjem na propuste ipak se naši partijci u e radu. Pokazalo se da smo morali istiti organizaciju od pojedinih malodušnih elemenata, u emu smo bili oštri i nemilosrdni a isto je u mnogom doprinijelo u vrš ivanju Partije u Brigadi i podizanju odgovornosti kod drugova partijaca. Kroz ovo vrijeme sam obišao nekoliko puta sve partijske jedinice i rukovodstva a potom smo održali savjetovanje svih partijskih biroa u Brigadi. Na savjetovanju smo postavili u najoštrijoj formi da se likvidira sa svim propustima u radu a što je najvažnije savjetovanje je ustanovilo da dosadašnji na in rada u našim jedinicama nije mogao uroditi sa plodom jer su naši partijci radili bez sistema, bez upornosti da se partijske odluke sprovedu u život i površno, bez udublivanja u probleme koji su se pojavili u našim jedinicama. Posle savjetovanja su se osjetili prili ni rezultati, koji e se i dalje iskoristiti jer ne emo dati da se na tim uspjesima pojedinci zadovolje i na njima ostanu. Ja osje am da je potrebno se nalaziti stalno u jedinicama a naro ito pri vrstiti u radu što više rukovodioce po bataljonima, tako da mi šalju svakodnevno pismeno ili usmeno izvještaje o radu a naro ito o pojedinim pojavama u eti i na inu na koji je partijska jedinica na njih reagirala.

Na snalaženje u radu i nezrelo postavljanje i rješavanje pojedinih stvari doprinosi niski teoretski nivo naših partijaca. U ovom smislu smo izradili i postavili pred jedinicama plan teoretskog rada, koga smo uveli kao svakodnevnu obavezu u partijskim jedinicama. Naši partijci, komandanti i bolji skojevci skupa sa zadovoljstvom prora uju materijal o Partiji i druge stvari do kojih do emo. U jedinicama se prora uje »Kratki kurs o Partiji«, »Teorija Partije«, »Prva, druga, tre a glava Istorije VKBP«, »Dvanaest uslova za boljševizaciju Partije«, »Linija Partije«, »II zasjedanje AVNOJ-a«, kao i sve teme koje se održavaju pred etom, prvo se pripreme preko Partije.

Sadašnje stanje u Brigadi po bataljonima je ovako:

I bataljon	ima sada na licu	21 partijac,	8 kand.,	36 skoj.,	121 boraca
II bataljon	„	33	33	33	15 9 33 38 33 115 33
III bataljon	„	33	33	33	20 6 33 24 33 90 33
IV bataljon	„	33	33	33	22 9 33 24 33 124 33
Previjalište	„	33	33	33	10 (sa bol.) 2 33 7 33 23 33
Intendantura	„	33	33	33	5 3 33 - 33 26 #
Pri štabu	„	33	33	33	3 2 33 10 33 8 33
Štab brigade	„	33	33	33	6 partijaca / 33 / # 23 #

(sa kuririma i svim djelovima pri Štabu)

Svega u Brigadi 102 partijca, 39 kand., 139 skoj., 540 boraca

Po spisku u Brigadi imamo 699 boraca, rashod je po bolnicama.

U Štapskoj partijskoj jedinici se nalaze pored nas etvorice i ob. oficir, kao i intendant Brigade.

Kada se uzme u obzir broj poginulih i teže ranjenih drugova, to je priliv u Partiju, kandidate i Skoj prili an. Socijalni sastav partijskih rukovodstava i partijaca je 59% radnika, 36% seljaka, 5% intelektualaca i privatnih namještenika. U partijskom radu sa Skojem i kandidatima je obuhva eno 276 boraca, dok ovaj broj ostalih koji nije obuhva en postavili smo da se i on obuhvati preko itala kih grupa koje e prora ivati materijal prema njihovoj izdignutosti. Da ne govorimo o tom da su svi borci obuhva eni sa politi kim, vojni kim i kulturnim radom. Brigada ima etiri bataljona, zna i etiri bataljonska biroa. Svega u Brigadi imamo 20 partijskih jedinica.

Partijske organizacije III i IV bataljona su postale organizatori i rukovodioci cjelokupnog života, dok u I i II bataljonu to nisu. Bataljonski biro i u prva dva bataljona jesu rukovodioci u radu, ali se pojedinci od biroa ne osje aju odgovornim u itavom bataljonu, ve smatraju da su odgovorni samo za svoju etu. Dok u I i II bataljonu nisu još biro i rukovodioci a naro ito najslabiji biro je u II bataljonu. Naj vrš a partijska organizacija je u IV bataljonu i stepen za primanje u Partiju je najviši, dok u II bataljonu organizacija je najslabija i stepen za primanje je blaži, u ovom smo bataljonu etiri druga dosada isklju ili iz Partije. Partijska organizacija naro ito je narasla u uslovima borbe, kada je najviši broj novoprimljenih drugova. Rad sa kandidatima je pojedina an, samo se po primanju kandidata u Partiju još sektaši a to dolazi najviše što naša partijska rukovodstva nisu se nau ila da provjeravaju svakog pojedinca. Raspodjela rada u partijskim rukovodstvima i partijskim jedinicama postoji po svim sektorima.

Vojni ki rad: rad u vojni kom pogledu te e svakodnevno i u borbi i van borbe, kao i pojedina nim ukazivanjem u nastupanju ili otstupanju. Svi borci znaju da rukuju sa svim vrstama oružja sa kojima raspolazu u svojim jedinicama. Egzercir i svestrana vojna obuka je svako-

dnevno. Rad po vojni kom sektoru odvija se po planu koga je dao Štab Brigade a bataljonski biro i ga primjenjuju na prilike u svojim bataljonima. Zapaženo je da se vojni ki rukovodioci puno bolje i brže razvijaju nego politiki. U akcijama se još vojno-politiki rukovodioci ne osjeaju doraslim da sigurno rukovode sa jedinicama u svakoj situaciji a naročito se to opaža kod komandi eta da im treba još mnogo pomoći. Poslije akcija ili dugog marša se održavaju konferencije eta i bataljona gdje se uo avaju nedostaci. Komandant Brigade⁹ i njegov zamjenik¹⁰ svakodnevno obilaze jedinice i u njima održavaju sastanke sa vojnicima rukovodiocima. Održano je nekoliko asova komandirima eta o itanju karte. Komandanti II i IV bataljona ne znaju da itaju kartu pa su drugovi iz Štaba Brigade uzeli u dužnost da ih u najkra e vrijeme nau e i u tom su prili no savladali. U vezi vojnikog rada pojavljuje se taj nedostatak da se borci u akcijama grupišu i zato ima više gubitaka nego što bi bilo da se ide vojnicima. Na tu slabost smo ukazali ali se teško otklanja. Tako er najviše ginu rukovodioci jer oni prednja e, tako da se poslije osjea ogromna teško a dok se na e zamjena i novi drugovi nau e da rukovode jedinicom. Vojnika disciplina u Brigadi je na visini. Borbenost je prili no dobra.

Politiki rad: kroz ovo vrijeme je komesar Brigade¹¹ po svim bataljonima održao sastanak komesara i delegata na kome su donijeli plan za politiki rad na osnovu uo avanja slabosti u bataljonu. Održaju se redovne konferencije po propustima i nedostacima pojedinaca ili grupica i takvi se kritikuju od strane boraca. Po pitanju kra e i plja ke održaju se konferencije na konkretnim primjerima. Po planskom politikom radu najviše otska e III bataljon i najzad I bataljon. Sve brošure i teku i materijal koji dobijamo prora uju se na etnim i bataljonskim konferencijama, radio vijesti se redovno itaju popra ene sa diskusijom. Tako er se prora uju pred etom ili bataljonom teme, kao o neprijateljskoj VI ofanzivi, O federativnoj Jugoslaviji, II zasjedanju AVNOJ-a, o Nacionalnom komitetu itd. Rad sa narodom u našim jedinicama se bio zaboravio i svodi se jedino na potražnju hrane, na što smo mi ukazali i postavili u budu e da se mora raditi. Održana je jedna konferencija seljaka u sjeverni dio Glamo kog polja na kojoj je prisustvovalo oko 400 seljaka, tu smo dali l jednu priredbu za seljake. Tako er su u selu Šumljake¹² održana dva zbora na kojima je bilo prisutno oko 500 ljudi i žena i sa njih je upu en pozdravni telegram Nac. komitetu.

Komesar II bataljona održao je jednu konferenciju u Livanjsko polje na kojoj je prisutno bilo 50 seljaka, u selo Bastasi. Odnos prema narodu u ovom kraju gdje se sada nalazimo u po etku je bio dosta slab ali se sada popravlja, tako er odnos prema narodu u Glamo kom polju bio je dobar. Održali smo jedan sastanak svih komesara bataljona na kome smo uo ili nedostake u našem radu i postavili rad za u budu e. Teoretski nivo komesara bataljona prili no je dobar, dok komesara eta je slab ali se

9 Dukljan Vukoti

10 Josip Babin

11 Josip Giz i

12 Treba: Sumnjaci

ipak svojim znanjem, hrabroš u i odanoš u razlikuje od ostalih partijaca. Jedan broj komesara eta, naročito I i II bataljona, koji su još sa terena partijci, drže se u vojsci rezervisano i žele da se na ra un razne bolesti koje je teško ispitati izvuku u bolnice. To u mnogom otežava rad u ova dva bataljona.

Kulturno-prosvjetni rad: kulturno-prosvjetni odbori u bataljonima i etama postoje i rade. Težište rada je rad u bataljonu. Nepismenih u Brigadi imamo svega 13, od toga su neki polupismeni i sa njima se radi. U svakom bataljonu je održano po nekoliko kulturnih predavanja po etama. Po broju kulturnih predavanja koja su održata u eti prednja i IV bataljon pa onda I, zatim II i najzad III bataljon. Postoje bataljonski horovi i diletantske grupe koje pripremaju razne ske eve. Dali smo ispred Brigade jednu uspjelu priredbu u Glamo kom polju na zboru seljaka, jednu u selu Glavice, a zatim je IV bataljon dao jednu priredbu za seljake u selo Šumljane, naš sanitet je dao jednu priredbu u selo Popovi.¹³ Dali smo tako er jednu uspjelu priredbu boraca itave Brigade. Svaki bataljon a skoro i svaka jedinica u Brigadi izdaju zidne i džepne novine, samo se osje a jedan ozbiljan nedostatak papira koji onemogu ava uredno izlaženje novina. Uslova za kulturno-prosvjetni rad kod nas ima dosta jer naši borci imaju za to smisla.

Sanitet: doskora nismo imali bolni arki ali sada imamo u svakoj eti po tri bolni arke i referente saniteta kao i njihove zamjenike u svakom bataljonu. Zato što nismo imali dovoljan broj stru nih bolni arki održajemo bolni arske kurseve u previjalištu Brigade. Dosada samo dva završili i otpo eo je tre i. Parenje se vrši u svakoj jedinici sedmi no. Referenti saniteta održavaju povremene sastanke sa bolni arkama i održano je nekoliko stru nih predavanja po bataljonima o pojavi bolesti i uvanju od njih.

Skoj: Postoji Brigadni komitet Skoja, pred koji je prije izvjesnog vremena postavljen glavni zadatak u vrš enje i omasovljenje Skoja. Skoj nije u našoj Brigadi na dovoljnoj visini, niti je rad Skoja po svim sektorima došao do izražaja. Tome je u prili noj mjeri kriva partijska organizacija jer pomo koju je ona dala Skoju je malena. Tako er u prili noj mjeri za nerad Skoja kriv sam i ja jer mu nisam posvetio dovoljno pažnje oslanjaju i se previše na rukovodioca Skoja u Brigadi i misle i da e on sam mo i postaviti rad i dovoljno se angažovati i založiti na tom sektoru. Sada sam postavio kao glavni zadatak i težište rada pred Brigadni komitet u vrš enje discipline i odgovornosti Skoja, kao i svakodnevnu obavezu teoretskog rada. Bataljonski komiteti pa ni Brigadni ne osjeaju se još u dovoljnoj mjeri rukovodiocima omladine. Aktivni Skoja funkcionišu. Raspodjela rada po sektorima je izvršena u rukovodstvima i aktivima. Po aktuelnim pitanjima a i na teoretskim i politiki kim sastancima (konferencijama) poziva se sva omladina u doti noj jedinici. Skoj bi mogao biti puno bolji ali su rukovodioci po bataljonima nepokretni i mlitavi.

Kako se radi po svim sektorima u bataljonima tako se radi i u intendanturi, previjalištu, minerskom vodu i kod kurira. Mineri i kuriri sa i-njavaju jednu partizansku jedinicu. Jedinstvo sektora se sve više stvara, tako da ima slu ajeva da se vojni rukovodioci bave i kulturnim radom. [...]

Drugarskim pozdravom

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

1. februara 1944 godine
Pro itao
17. II. 1944. *Crni*,¹⁵ v. r.

Zam. komesara
II Brigade (IV Dalm.) IX Diviz.:
Svetozar (Sveto) Drecun, v.r.

BROJ 98

**IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETNAESTE DIVIZIJE OD 2. VELJA E 1944.
GLAVNOM ŠTABU NOV I PO HRVATSKE O BORBAMA POT INJE-
NIH JEDINICA OD 15. DO 31. SIJE NJA¹**

STAB
XIX DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE
Op. broj 7
2. IX. 1944. g.

GLAVNI ŠTAB NOV I POI-I⁴
Broj 603, dne 17. II. 1944.

Operativni izvještaj za
vrijeme od 15. I. do 31. I. 1944. g.

**ŠTABU VIII. KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE
GLAVNOM ŠTABU NOV I PO HRVATSKE**

Dostavlja se operativni izvještaj za period od 15. I. do 31. I. 1944. g.
II. Brigada:

No u 16. na 17. I. tg. II. Brigada se prebacila sa prostora D. Karin u Ravne Kotare.³ Prilikom pokreta predvi ena je akcija likvidiranja sela Kaši , u kome se nalazilo oko 100 etnika.

¹⁴ Redakcija je ovaj tekst izostavila jer se odnosi na personalna pitanja brigade.

¹⁵ Sretan 2ujovi -Crni, dopisano crnilom.

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 23/2, k. 112.

² etvrtasti pe at Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske.

³ i 4 Zapovješ u Štaba Devetnaeste divizije od 10. sije nja 1944. god. Drugoj (Šestoj) NO brigadi nare eno je da likvidira pojedina etni ka uporišta u Ravnim kotarima (vidi dok. br. 23).

1. Opis položaja: Teren na kome se izvodila ova akcija je prema priloženoj skici dosta pošumljen sa zidovima i ogradama oko kuća i bašta, kamenim kućama, ogradačnim visokim zidovima i dobro utvrđenim prilazima. Sela (zaseoci) su sa zbijenim kućama, što omogućava najefikasniju odbranu. Predteren ovih kuća je brisan.

2. Naziv jedinica koje su se borile: U ovoj akciji učestvovali su I., II. i III. bataljon II. Brigade. Susjednih sadejstvujućih jedinica nije bilo.

3. Naziv, jačina i sastav neprijateljske jedinice: etnici, jačina oko 120, naoružani pješadijskim oružjem, 2 p. mitraljeza i jedan laki bacač. Glavni organizatori: Njegovan I. Knežević.

4. Obostrana situacija: Naša je odluka bila da preistimo i likvidiramo neprijateljsko uporište u selu Kašić. Razoružati seljake, kolovožima amafiskovati imovinu.

5. Izdate zapovijesti: Prilaže se izdata zapovijest za akciju.⁴

6. Vrijeme kad je borba počela: 16. na 17. I. tg. oko 4 sata.

7. Tok borbe: Bataljoni su se razvili prema zapovijesti. I. Bataljon je uputio patrolu u zaseok Pozder da od prvih kuća prikupi detaljne podatke. Međutim, prije ulaza u selo na patrolu je otvorena vatra od neprijateljskih straža. Mi nismo imali podataka da u ovom selu ima neprijatelja. Odmah se razvio I. Bataljon, opkolio selo i izvršio napad. Neprijatelj je davao vrlo jak otpor i naše snage i pored svih nastojanja nisu mogle zauzeti selo i likvidirati neprijatelja. U pojava nije upućena i jedna eta III. Bataljona, ali bez uspjeha. Banditima su paljenje kuća, bombama ubijana familija, a oni se još uvijek nisu htjeli predati i prestati davati otpor.

Borba je otpočela prije nego što je II. bataljon zauzeo položaj prema zapovijesti. Cijela vatra, ovaj je bataljon postavio zasjedu na kotu 186, predpostavljajući da je I. Bataljon likvidirati selo i da je bjegunci naići na ovaj pravac. Zaista, po grupicama nekoliko etnika naišlo je, gdje su došli sa vatrom, razbježali se i vratili nazad.

Zasjeda prema Smilici u povukla se u zoru, a nešto iza toga iz Smilice je stiglo pojava oko 100 bandita i napali su sa naše snage kod sela Pozdera.⁵ Naši su se dijelovi tada povukli prema Kožulju. Povlačenje je bilo pod borbom i borba se produžila kod sela Kožulj.

Pošto se borba prenijela prela selu Kožulj, II. Bataljon je upao u selo Kašić,⁶ gdje je naišao na nekoliko bjegunaca, koje je odmah zarobio i preistio selo, te je izbio kod crkve. Poslije toga u zajednici sa snagama I. Bataljona koje su zauzele položaje na liniji k. 161 — Kožulj izvršen je protivnapad, koga neprijatelj nije sačekao, već se povukao.

Ovim je bila borba završena oko 9 asova 17. I. t. g.

8. Ishod borbe: Postavljeni cilj nije u potpunosti izvršen. Selo Kašić je zauzeto, ali svi etnici nisu uništeni, pohvatani ili razoružani. Ipak je uspjeh znatan, razbijena je etnička vlast u zauzetom selu, etnici su razbijeni i protjerani.

Neprijatelj je imao jednog poginulog (što se vidilo) i 8 zarobljenih. Zaplijenjeno je 9 pušaka i izvjesna koli ina municije. Materijalna šteta nanijeta neprijatelju nije poznata.

9. Naši gubici: 4 mrtva, 6 lakše ranjenih i 3 nestala.

10. Utrošak municije: Utrošeno je 320 jugoslovenskih i 530 italijanskih pušanih metaka, 670 italijanskih za p. mitraljeze i 150 metaka za »Bredu«, 21 italij., 3 jugosl. i 52 engleske bombe i 14 mina za laki baca . Izgubljenog oružja: 1 puška, 24 mine za laki baca i 500 italijanskih pušanih i p. mitraljeskih metaka. Ošte en je jedan p. mitraljez.

11. Jedinica i pojedinaca u ovoj akciji za pohvalu nema.

12. Pojedinaca i jedinica koji su se slabo držali, kao i onih koje treba pozvati na odgovornost nema.

13. Kritika akcije, odnosno operacije: Akcija je bila pripremljena dobro. Prije polaska održan je sastanak sa štabovima bataljona, gdje je detaljno razra ena zapovijest, a ovi su na isti na in upoznali svoje potinjene. Odluke i izdate zapovijesti bile su realne.

Upravljanje i rukovo enje borbom od strane štabova bataljona je prili no, premda im je potrebno više snalažljivosti, brzine u odlu ivanju i prisebnosti. Niži komandni kadar nije zadovoljio i njegov uticaj bio je neznatan — neumješni u rukovo enju i održavanju jedinice u ruci i pod komandom, te vrlo slabim snalaženjem, bez inicijativa i samostalnosti.

Više komandovanje se dobro snašlo i samo rukovodilo akcijom, stizalo svuda i ispravljalo greške, ak i najnižih rukovodilaca.

Saradnja izme u bataljona bila je dobra.

Takti ki i borbeni postupci starješina i trupa bili su u skladu sa razvojem situacije.

Iz ove akcije mogu se izvu i sljede e pouke: Ljudstvo još nije osposobljeno za napade na naseljena mjesta, pogotovu ako su ta mjesta još i utvr ena. Slabo koristi zaklone i prikrivene prilaze, nema smjelosti i odlu nosti, niti prisebnosti da u pogodnom momentu iskoristi situaciju i drskim naletom riješi situaciju u svoju korist. Još nije dovoljno osposobljeno u rukovanju sa automatskim oružjem. Ima slu ajeva gdje su pojedinci skloni da lažno izvijeste, iz kukavi luka, da je oružje neispravno.

Dana 18. I. tg. Brigada se nalazila sa dva bataljona u selu Kaši , III. bataljon, Stab Brigade i jedinice pri Štabu u Islamu Gr kom, a I. bataljon u Islamu Latinskom. Toga dana pred zoru, iskoristivši jutarnju maglu, etni ka banda se privukla položajima koje su naše snage držale u selu Kaši i otvorila iznenadnu vatru. Jedna eta se povukla na prihvatne položaje sa kojih je bataljon izvršio protivnapad i uspio da protjera neprijatelja, koji se razbježao u pravcu Smil i a. Gubitaka nije bilo ni sa naše, ni sa neprijateljske strane.

Držanje boraca i starješina II. bataljona pri ovom protivnapadu bilo je dobro.

19. I. tg. etni ka banda iz Smil i a, ja ine oko 100 boraca, sa oko 100 Nijemaca izvršila je napad ponovo na naše položaje kod sela Kaši .

Položaji su bili isti kao i predhodnog dana. Zapovijest za akciju izdana je usmeno, pošto je neprijatelj iznenada napao.

Borba je otpočela oko 7 asova u jutro.

Tok borbe: Neprijatelj, koristeći gustu maglu, privukao se našim položajima koje je držao II. bataljon, napao iznenada lake osiguravajuće dijelove, koji su se povukli na glavni obrambeni položaj na sjeverozapadnom dijelu sela i kod crkve. Na ovim položajima vodila se borba do 12 asova, kada je neprijatelj, ne mogavši potisnuti naše snage, izvršio manevar prema selu Kožulj. Kako se borba istovremeno vodila oko sela Polešnik, a koju je vodio bataljon Zadarskog P. odreda i neprijateljske snage su se nalazile u selu Suovare, pozadi naših leđa, to se ovaj Bataljon povukao na prihvatne položaje, u dvije usamljene kuće sjeverozapadno od kote 161 — selo Kožulj i time onemogućio neprijateljski manevar. Tada je donijeta odluka da se izvrši protivnapad i ovaj Bataljon je pojačan sa jednom četom III. bataljona i odjeljenjem teškog bacača. Protivnapad je izvršen u 16 asova, neprijatelj je bio odbijen i povukao se prema Smilici u.

Postavljeni cilj u ovoj borbi je postignut, neprijatelj je odbijen i osujećen je njegova namjera da etničko uporište Kašić zadrži za sebe. Neprijatelju su nanijeti gubici: 5 mrtvih i više ranjenih. Naši su gubici bili 2 mrtva i 6 ranjenih.

Utrošak municije: 315 jugoslav. pušanih, 1515 italijanskih pušanih i 1900 metaka za »Bredu«, 1 engleska i 5 italijanskih bombi. Izgubljenog i oštećenog oružja nije bilo.

Imena pojedinaca ili jedinica koji su se naročito istakli, kao i onih koje treba pohvaliti i odlikovati nema. Dobro su se držali svi borci i rukovodioci II. bataljona, a naročito komesar I. i ete II. batalj. Trivić Obrad, komandir I. i ete 2. batalj. Novaković Branko i v. d. komandira III. i ete II. batalj. Niko Mohorović koji je za sve vrijeme borbe primjerno hrabroš u odlučnoj uporno branio položaj na kome je bio smrtno ranjen.

[...]

Kritika akcije: Akcija nije bila pripremana, jer je inicijativa bila u rukama neprijatelja, u samom početku, jedino što je Bataljon držao položaje radi osiguranja. Donijete odluke i izdate zapovijesti bile su realne. Upravljanje i rukovođenje borbom bilo je dobro. Komandni kadar se dobro snašao. Veza je bila dobra. Taktički i borbeni postupci starješina i jedinica bili su u skladu sa razvojem situacije.

20. I. o. g. Brigada se nalazi na istim položajima. Dan je prošao bez naročitih promjena. Vršena je konfiskacija od narodnih neprijatelja. Dana 21. I. t. g. na istim položajima. Oko 7 asova jedan neprijateljski avion izvršio je bombardovanje i mitraljiranje naših snaga u Islamu Gr. kom. Žrtava nije bilo, sem nekoliko civila. Ostatak dana bez promjene.

22. I. t. g. bez promjene, sem što su dva neprijateljska aviona došla u 7 asova i bombardovala i mitraljirala ponovo Islam Gr. kom. i Štab Bri-

gade. Tom prilikom imali smo 2 mrtva i 3 ranjena druga. Ostatak dana bez promjene. Štab Brigade i jedinice pri Štabu preselili su se u zaseok Grgurica.

Pripremala se akcija za razoružanje i likvidiranje bande u selu Smokovi, istoj se je i prišlo u toku noći 22/23. I. t. g. ne naišavši na otpor. Zarobljeno je oko 20 pušaka i nešto druge spremne. Banda se razbježala.

Dana 24. I. t. g. bez promjene, sem što se kao i predhodnih dana razvijala politička djelatnost. Uveče II. bataljon i bataljon Z. O.⁷ prebaeni su na sektor Nina, a neprijateljska avijacija je bombardovala naše snage u selu Polešnik. Žrtava nije bilo.

Dana 25. I. t. g. ta Brigada se preselila u selo Posedarje. Ostale snage na starim položajima. Neprijatelj je ponovo bombardovao Polešnik i Murvicu, a tako e i Nina. Napominje se da je neprijatelj bio ta no obaviješten o našem pokretu i smještaju i tamo nas bombardovao. U tom vremenu po eo je neprijatelj da spušta svoje snage iz Like i koncentriše se po izvjesnim mjestima sjeverne Dalmacije,⁸ te je Brigada dobila nareenje da se ponovo prebaci na teren Bukovice. No u 25/26. I. t. g. II. bataljon je iz Nina prebaen u Vinjerac.

26. I. t. g. Brigada se nalazila na ranijim položajima, vršila se priprema za pokret. III. bataljonu se nareuje da se prebaci na teren Karins, što je ovaj i u toku noći uinio, a II. bataljon ga smjenjuje na položajima kod Kašića.

27. I. t. g. priprema za pokret Brigade, kojeg smo izvršili uveče oko 21 as. U G. Karin i s. Popovi stigli smo 28. I. t. g. u zoru, gdje je primljeno nareenje Divizije da sa jednim bataljonom zatvorimo pravac od Zegara kod V. i M. Prošeka, jedan u Bilišanima da zatvara pravac Obrovac—Zegar, jedan u Zelengradu da zatvara pravac Obrovac—Medvide, a jedan u Bruškoj da zatvara pravac od Benkovca. Raspored bataljona bio je izvršen u toku dana. Za sve ovo vrijeme dok je Brigada bila na sektoru Ravnih Kotara, IV. bataljon ove Brigade bio je van sastava Brigade i samostalno djelovao u Bukovici i bio veza izme u Divizije i Brigade.

28. I. t. g. bez promjena. Osjeća se jak promet, tj. pojačanje neprijateljskih snaga na svim komunikacijama.

29. I. t. g. bez promjena, bataljoni na starim položajima sa istim zadacima. Štab Brigade se nalazi u s. Medvici.

30. I. bez promjena. Uveče Brigada je dobila nareenje da se prebaci na liniju: Golubiska Gradina—Bilišane (Veliko Greblje)—Gagić—Uzelac, sa zadatkom zatvaranja pravca od Obrovca. Brigada je izvršila još u toku noći i zauzela predviene položaje. Štab Brigade ostao je i dalje u s. Medvici sa I. bataljonom u rezervi i u isto vrijeme da zatvara pravac od Benkovca.

⁷ Zadarski NOP odred

⁸ Odnosi se na 92. motorizirani puk i Prvu brdsku diviziju.

[. Brigada:

Akcija na selo Lisi i u no i izme u 16/17. I. t. g.

1. Opis bojišta: Neprijatelj je smješten u utvr enim zgradama. Teren kojim se nastupalo je brisan. (Sekcija Novi Grad 1:100.000).

2. Jedinice koje su u estvovale u ovoj akciji: I. i II. ud. bataljon sa pridodatim jednim baca em 81 mm i protukolskom puškom.

3. Imena neprijateljskih jedinica: 30—40 ustaša i oko 110 naoružanih seljaka iz sela Lisi i . Namjere su neprijatelja osiguranje sela Lisi i , kao i predstraže garnizona Benkovac.

4. Obostrana situacija: Situacija prema podacima bila je povoljna. Neprijateljski garnizon Lisi i imao je posadu prili no organizovanu, pošto je ve od ranije bio napadat u tom selu, bio je oprezniji i bolje se utvrdio. Civilno stanovništvo je evakuisano u Benkovac, kao i životne namirnice. Intervencija neprijatelju stigla je od Benkovca nakon pola sata borbe i to pješadija, koja je došla u neposrednu blizinu naše zasjede gdje je otvorena sa naše strane jaka vatra na neprijatelja iz IV. p. mitraljeza i 1. teškog mitraljeza. Nakon 15 minuta borbe na zasjedi neprijatelj se povukao u pravcu Benkovca.

5. Izdate zapovijesti: Zapovijest za napad izdata je usmeno štabovima bataljona.

6. Vrijeme kad je borba otpo ela: u 22 sata i 10 minuta 16. I. t. g.

7. Tok borbe: Pri samom privla enju naših jedinica neprijatelj je primjetio naše snage, pošto je imao izvi a ku patrolu na koti 291, ista je odmah pripucala i pobjegla u selo Lisi i , tako da je neprijatelj odmah otvorio vatru na naše snage, koje su se morale pod vatrom privu i samim zgradama. I. ud. bataljon uspio je sa svojim snagama da se odmah približi ku ama, kao i dvije ete II. bataljona. Ove jedinice bacile su se u selo organizovano, tako da je svaki vod imao zadatak koje ku e ima likvidirati. Neprijatelj se ogor eno branio iz ku a, iako su naše jedinice sa štangama i krampovima raskopavale krov od ku e i zidove same ku e. Neprijatelj je bacao bombe za odbranu rušenja ku a — to mu nije uspjelo, jer su naši borci bili oduševljeni i sa ubje enjem pošli da neprijatelja likvidiraju u pomenutom selu. Pojedini koji su davali otpor iz ku a, na poziv za predaju, nisu htjeli se predati, govore i da imaju municije za odbranu i da se predati ne e, da znaju šta ih eka i da vole izgoriti, tako da su pojedine ku e bile zapaljene u kojima su i oni izgorili. Poja anje koje je išlo iz Benkovca — nije istom uspjelo da potisne našu zasjedu i da se probije za selo, ve se moralo natrag povu i. I ku e u kojima su se nalazili neprijateljski vojnici, a koje su bile niže, likvidirane su, tj. popaljene — dok ku e, koje su bile više, tj. od dva sprata, nisu se mogle likvidirati iz razloga što nismo imali eksploziva. Baca nismo mogli upotrebljavati pošto je bila no , a naši borci nalazili su se po cijelom selu. Pošto je predvi eno da se škola i još dvije ku e u kojima se nalazio neprijatelj nisu mogle likvidirati, jedinice su se povukle u 5 asova 17. o. m. u Kolarinu. Iz samog mjesta Kolarina upu ene su ja e patrole u pravcu Kozlovca i Lepura.

8. Ishod borbe: Postavljeni zadatak nije izvršen iz razloga što nismo imali dinamita i mina specijalno pripremljenih za rušenje ku a, kao i sadejstvo baca a nije se upotrebljavalo, dok sa protikolskom puškom rušeni su zazidani prozori. Borci pokazali su se dobri iako su bombe sa ku a bacane na njih — rušili su štangama i krampovima pojedine ku e. Neprijatelj je imao 5 mrtvih, 3—4 izgorjela za koje se ta no zna, dok na zasjedi ne znamo gubitke neprijatelja. Zaplijenjena je jedna šiva a mašina, jedan vo i 26 ovaca.

9. Naši gubici: 7 ranjenih, od kojih 3 teže, dva se nalaze u jedinicama. Izgubljenog oružja nije bilo.

10. Utrošak municije: U ovoj akciji utrošeno je za teške mitraljeze 470 metaka, za p. mitraljeze i puš ane jugoslovenske 593, za italijanske p. mitraljeze 1514 i 56 bombi.

11. Imena jedinica i pojedinaca koji su se istakli: ve inom su svi bili zagrijani i oduševljeni.

12. Imena jedinica i pojedinaca koji su se slabo držali: nije bilo.

13. Kriti ki osvrt: Pripreme za akciju nisu bile dovoljne — obzirom da se nije dobio predvi eni materijal za rušenje ku a. Donesene odluke nisu bile realne iz razloga što se je ekalo na materijal, za kojeg je upu eno, da se dopremi na vrijeme. Napad koji je trebao biti u 7 asova izvršen je u 10, ipak je poslije bilo mjeseca i neprijatelj se mogao bolje braniti. Jedinice II. bataljona kad su imale 3 druga teže ranjena, povu kle su se.

14. Pouke iz ove operacije bile su sljede e: Pripremiti sve potrebno za akciju koja predstoji. Vršiti izvi anje sa komandnim kadrom i skrenuti pažnju komandnom kadru da se ne nabija oko onih ku a gdje se ve borci nalaze.

Istoga dana ostali bataljoni ove Brigade osiguravali su kanal sa pravaca Biograd—Pakoštane i Pirovac—Pakoštane.

17. I. t. g. dva bataljona nalazila su se u Kolarini i patrolama izvi ali i osiguravali pravac Benkovac. Ostale jedinice ove Brigade kao i ju er.

Od 18. I. t. g. do 20. I. t. g. Brigada se nalazila na sektoru Stankovci—Vrana, sa zadatkom osiguranja kanala, a u isto vrijeme vršene su pripreme za akciju iš enja Skradinske op ine. U toku samih priprema dobivena je zapovijest za akciju na Prominu.⁹

21. I. t. g. Brigada je izvršila pokret i smjestila se na sektoru Kistanje.

22. I. t. g. Brigada je smještena kao i ju er, vršene su pripreme za akciju.

23. I. t. g. do 25. I. t. g. izvršene su posljednje pripreme i pokret za akciju, O akciji na Promini koja je izvršena 23. na 24. I. t. g. i 24. I. t. g. kao i o akciji i borbi na Šupljaju 25. I. t. g. podnijet je operativni izvještaj pod Op. br. 55 od 29. I. t. g.¹⁰

26—31. I. t. g. Brigada je smještena na sektoru Ku evi , Ervenik, Biovino selo — prema direktivama broj 14 i 15,¹¹ posijedaju i položaje,

⁹ i ¹⁰ Vidi dok. br. 77, 78, 100 i 463.

¹¹ U Vidi dok. br. 68 i 69.

tj. postavljaju i se na liniju Ku evi —Malješev V. (k. 577)—Kabi i—Jagodnik (k. 490)—Crna Glava (k. 285)—Plješevica (k. 287)—Obru (k. 300) i Zmištak (k. 562) sa desnim krilom zaključno, ali lijevim na Malješevu V., sa zadatkom zatvaranja pravca, tj. da brani pravac neprijateljskog nadiranja od pravca Kistanja i Mokrog Polja.

Narodnih promjena za sve ovo vrijeme nije bilo, sem što je 26. I. t. g. I. bataljon ove Brigade sa ekao neprijateljsku patrolu i ubio 5-ricu neprijateljskih vojnika. Vlastitih gubitaka nije bilo.

[••-]

III. Brigada:

29. I. t. g. I., II. i III. bataljon postavili su zasjedu na Malovanu. IV. bataljon bio je smješten u s. Poljice, Štab Brigade sa ostalim jedinicama u Klapavici.

II. i III. bataljon vodili su borbu na cesti izmeću Otrina i Gračaca. Ubijeno je 50 Nijemaca, 10 konja i zarobljena 2 Italijana. Zaplijenjeno je nešto materijala. Naši gubici: 8 ranjenih. Ostale snage osiguravale su pravac Gračac—Mazin.

30. i 31. I. t. g. bez podataka, koji usljed udaljenosti i slabe veze nisu još dobiveni.

III. brigada nalazi se daleko od ovoga Štaba i operativno je podređena Operativnom štabu za Liku, kojemu vjerojatno šalje operativne izvještaje. Usljed toga u ovom periodu operativni izvještaj III. Brigade nisu potpuni.

UKUPAN REZULTAT U SVIM OVIM AKCIJAMA JE SLJEDE I:

Ubijen 71 neprijateljski vojnik, ranjenih broj nije poznat, ali je vjerovatno bio veći i broj ranjenih vojnika. Zarobljeno: 8 nepr. vojnika, 29 pušaka, i 3 kim. kabla. Uništeno 7 kamiona.

Sopstveni gubici: 11 mrtvih, 44 ranjena i 9 nestalih, 500 metaka, 2 puške, 24 mine za teški baca i 1 mina za mali baca .

UTROŠAK MUNICIJE U SVIM OVIM AKCIJAMA :

22.883 pušaka, p. mitraljeska i mitraljeska metka, 13 francuskih, engleskih i ostalih bomba, 31 mina za laki baca i 7 mina za teški baca .

KRITIČKI OSVRT:

1. Prilikom stvaranja planova za napad ne stvara se plan vatre, tako da i oružja koja posjedujemo ne dolaze potpuno do izražaja i neprijatelj

¹² Rečnik*kcija je izostavila dio izvještaja koji govori o borbama te brigade do 28. siječnja. O njenim dejstvima u tom periodu vidi dok. br. 59 i 61.

ne trpi onolike gubitke kako bi trebalo. Rukovanje je sa vatrom u borbi je vrlo slabo.

2. Za vrijeme borbe a naročito u zasjedama ne poklanja se dovoljna pažnja obezbeđenju jedinice ili izvršenju operacije. Naši štabovi još nisu dovoljno uoči ili manevarsku sposobnost i drskost njemačkih jedinica i njihovu tendenciju da napadaju i dolaze našim jedinicama s boka i sa leđa i na taj način onemogućuju nam da do kraja iskoristimo već postignute pobjede, što se kod nas već nekoliko puta dogodilo na zasjedama, kada je neprijateljska kolona bila uništena, a plijen se nije mogao izvući i zbog neblagovremene intervencije. Isto tako se za vrijeme borbe na zasjedi ne preuzimaju česte u visini osiguravaju ih dijelova.

3. U borbi na utvrđenim mjestima jedinice nemaju još dovoljno iskustva i zbog toga pored neuspjeha trpimo i već gubitke.

4. U novim i nepredviđenim slučajevima naš niži komandni kadar ne može inicijativno i samostalno donositi nove odluke.

5. Osjeća se nedostatak materijala kao na primjer nagaznih mina i mina za rušenje objekata, a isto tako i strujnjaka za rukovanje tim minama. Poduzelo se potrebno da se taj nedostatak ukloni. Isto tako i nedostatak materijala za vezu: kabla, materijala, telefona, radio stanica za brigade. Za operacije na teritoriju sjeverne Dalmacije nama trebaju za svaku brigadu po jedna radio stanica. Tako na primjer za brigadu koja je operisala u Ravnim Kotarima, pa za brigadu koja je operisala u Promini potrebno je bilo da imaju radio stanicu, jer svaka druga veza je spora ili nikakva. Isto važi i za brigadu koja operiše u Lici.

6. Osjeća se nedostatak težeg naoružanja, naročito protukolskih topova i artiljerije.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar:
Petar Babi v. r.

(M. P.)

Komandant — potpukovnik
M.¹³ *Šaki* v. r.

BROJ 99

NAREDBA ŠTABA DVADESETE DIVIZIJE NOVJ OD 2. VELJA E 1944.
O PROMJENI BROJNIH NAZIVA BRIGADA¹

STAB
XX. DIVIZIJE NOVJ
Br. 20
Dne 2. II. 1944.

NAREDBA Br. 1

NUMERISANJE BRIGADA

U vezi naredbe br. 3 Štaba VIII Korpusa NOVJ² od 13. I. 1944. Štab Divizije je donio slijedeće rješenje: da se VIII Brigada naziva I. Brigada XX. Divizije da se IX. Brigada naziva II. Brigada XX. Divizije da se X. Brigada naziva III. Brigada XX. Divizije.

Ovo naređenje stupa današnjim danom na snagu.

POHVALA

Štab Divizije POHVALJUJE sprovodnika radio stanice Stjepana Šoltu, radi slijedećeg:

U zadnjoj borbi 26. I. 1944 iznad sela Nadgradine ostao je ranjen na tri mjesta. Nakon što su naše snage ostupile naišao je jedan borac i pristupio da mu pruži pomoć. Stjepan Šolta je odbio sa zahtjevom da ovaj borac prije svega sigurno sakrije radio stanicu, a tek onda da mu pruži pomoć. Kada se pohvaljeni uvjerio da je stanica sakrivena dozvolio je da mu drug pruži pomoć tj. previje i evakuiše. Isti je drugi Šoltu kao primjer ostalim borcima kako radi svoga držanja u borbi tako i radi uvažavanja našeg materijala.

Ovo pročitati borcima pred strojem.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkom.
Zivkovi Žarko, v. r

Komandant
p. pukovnik

Dostavljena na znanje:

Štabu VIII Korpusa NOVJ

Dostavljeno na postupak:

Štabu Vili, IX i X. Brigade

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 4/4, k. 1024/II.

**NAREDBA ŠTABA PRVE BRIGADE DEVETNAESTE DIVIZIJE NOVJ
OD 2. VELJA E 1941. O POHVALI BORACA I RUKOVODILACA DRUGOG
BATALJONA ZA JUNA KO DRŽANJE U BORBAMA NA OKLAJU,
MANOJLOVCU I ŠUPLJAJF**

N A R E D B A   B r .   1 8 .

Štaba I. Brigade XIX. Divizije N.O.V. Jugoslavije za dan 2. II. 44.

Za hrabro i juna ko držanje u borbama na Oklaju, Manojlovcu i Šupljaji dana 24, 25. i 26. januara 1944. g.²

P O H V A L J U J E M O

1) Borce i komandni kadar 1. i 2. ete II. ud. bataljona, koji su kod centrale »Manojlovac« sa ekali neprijatelja na blisko ostajanje i na njega izvršili snažan juriš i likvidirali ga.

2) Drugove:

Potkonjak Dmitra, desetara 1. voda 3. ete II. ud. bataljona, Calie Špiru, desetara 3. ete II. ud. bataljona i Lacmanovi Milu, borca 3. ete II. ud. bataljona, koji su se prijavili kao dobrovoljci za podmetanje mina za rušenje zgrade u kojoj se nalazio neprijatelj, i ako su bili svjesni toga da bi svoje smiono i juna ko djelo mogli platiti glavom.

3) Druga potporu nika Novakovi Nikolu, komandira 1. ete III. bataljona, koji je za vrijeme itave borbe na Šupljaji pokazao prisebnost i hrabro držanje.

4) Druga Šuša Nikolu, puškomitraljesca 1. ete III. bataljona, koji je za vrijeme borbe, dok mu je pomo nik bio ranjen, pod jakom mitraljeskom vatrom izvla io sanduk municije sa rije ima »Stani Švabo dok sanduk izvu en« — nakon toga je ponovno stupio u borbu nose i sanduk i puškomitraljez.

5) Druga Star evi Obrada, desetara 1. ete III. bataljona, koji je pod jakom vatrom izvukao ranjenog druga sa položaja.

6) Drugaricu Bilaš Zorku, bolni arku 3. ete III. bataljona, koja je za vrijeme najžeš e borbe previjala ranjenog druga na položaju sa rije ima »Udri Švabo, jedared se gine«. I ako su metci tukli povrh glave, ostala je sa ranjenim drugom dok ga je previla i izvukla sa položaja.

7) Druga Mar eti Manu, vodnika 2. ete III. bataljona, koji je za vrijeme najžeš e borbe iznosio ranjenog druga zamj. komandira, kojeg je izvukao i kad je ovaj po drugi put bio pogo en i poginuo na njegovim rukama.

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 2-1/4, k. 1015.

² Vidi dok. br. 77, 78, 98 i 134.

8) Druga Dragiši Savu, vodnika 2. ete III. bataljona, koji je za vrijeme itave borbe hrabro se držao i prisebno komandovano i u najtežim momentima.

Pohvaljeni drugovi pokazali su u ovim borbama izvanrednu prisebnost, hrabrost i upornost, pa ih isti emo kao primjer ostalim borcima kako treba tu i morskog neprijatelja i njegove sluge izrode našega naroda ustaše i etnike.

Ovu naredbu treba pro itati pred strojem.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za politkomesara:
[Potpis ne itljiv]

(M. P.)

Komandant — majora:
Vlaisavljevi * v. r.

BROJ 101

NARE ENJE ŠTABA DOBROVOLJA KOG BATALJONA OD 2. VELJAE 1944. KOMANDAMA CETA O RAZMJESTAJU I POT INJENOSTI JEDINICAMA DVADESETŠESTE DIVIZIJE¹

STAB DOBROVOLJA KOG
BATALJONA²
Broj: službeno
2. II. 1944 god.

KOMANDI I., II. i III. CETE

P o l o ž a j

U vezi formiranja Dobrovolja kog bataljona dostavlja se raspored jedinica i uputstva za rad.

Ovaj bataljon se sastoji od tri ete i to:

a) I. eta, sa sjedištem u mjestu Vis, broji 39 lanova, a podijeljena je u 3 voda. I. vod sa rejona Kut, II. vod sa rejona Luka, a III. vod sa rejona Mala Banda.

3 Dušan

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 16-3/1, k. 1100.

² Dobrovolja ki bataljon je formiran krajem sije nja 1944. god., kada je zaprijetila opasnost od napada na otok Vis. Bataljon je formiran od lanova KPJ i SKOJ-a, kao i provjerenih vanpartijaca, koji su radili u organima vlasti i komitetima KPJ i SKOJ-a. Ljudstvo bataljona do podne je radilo na svojim redovnim dužnostima, od podne izvodilo vojne vježbe a no u je posijedalo odre eni dio obale za obranu. Bataljon je rasformiran krajem travnja 1944. godine

b) II. eta, sa sjedištem u mjestu Komiža, broji 47 lanova, a podijeljena je u dva voda i dvije desetine. I. vod je sa rejona Mala Banda, II. vod sa rejona Selo, jedna desetina je sa otoka Biševo, a druga iz sela Oklju na.

c) III. eta je sastavljena od lanova sela: Podstražje, Rukavac, Podselje, Plisko Polje, Marine Zemlje, Pošpilje i Podhumlje. Podijeljena je u tri voda. I. vod je sa rejona Podstražje—Rukavac, II. vod je sa rejona Podselje—Plisko Polje—Marine Zemlje, a III. vod je sa rejona Pošpilje—Podhumlje. eta broji 34 lana.

Komanda eta e se odmah povezati sa štabovima najbližih operativnih jedinica i to:

I. eta sa Štabom IV. bataljona I. dalmatinske brigade.

II. eta sa Štabom II. bataljona XII. brigade, jedinicom koja se nalazi na otoku Biševo i Štabom I. bataljona XII. brigade u Oklju ni.

III. eta sa Štabom II. bataljona I. dalmatinske brigade, Štabom bataljona XI. brigade koji se nalazi u rezervi u selu Plisko Polje i sa Štabom bataljona XI. brigade koji se nalazi u rezervi u selu Podhumlje.

Svrha ovog Dobrovolja kog bataljona sastoji se u tome da borci pored svog redovnog posla izu e vojni ku obuku i rukovanje oružjem kako bi u danom momentu mogli pridonijeti i svoj udio u obrani ovog otoka.

U slu aju napada neprijatelja na naš otok, jedinice ovog Bataljona se odmah stavljaju na raspoloženje najbližoj operativnoj jedinici, sa kojom moraju ve sada imati veze. Stoga je za povezivanje komandi eta sa operativnim jedinicama potrebno da se odrede zborna mjesta svih vodova i desetina, kako bi se u momentu napada svi borci najhitnije našli na svojim borbenim mjestima i ispunili svoj postavljeni zadatak.

Ovaj Štab je ve uspostavio vezu sa štabovima brigada i njihovim bataljonima.

Održavanje vježbi sa oružjem i egzerciranje treba shvatiti najozbiljnije, kako bi se borci u najkra e vrijeme mogli izu iti baratanjem sa oružjem. Nastojati da se redovno održavaju vježbe i da se svaki izostanak bezuslovno opravda. Vježbe održavati bezuslovno svaki drugi dan u vrijeme podesno obzirom na poslove i udaljenost jedinica.

III. eta e održavati etnu obuku dva puta sedmi no, te e biti prisutni svi borci na jednome zbornom mjestu, t.j. u Dra evom Polju, a obuku po desetinama svaki drugi dan na zbornom mjestu desetine (voda), koje e odabrati sam vodnik. O vremenu i mjestu etne i vodne obuke izvijestiti e komande eta ovaj Štab.

Sedmi no dostaviti izvještaj o izvršenim vježbama, vremenu kada e idu e vježbe održavati, da možemo s naše strane prisustvovati i potpomo i isto, te potrebe oružja i municije.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar:

Komandant:
*Radiši*³ v. r.

IZVJEŠTAJ KOMANDANTA NAORUŽANOG BRODA »MIRAN« OD 2. VELJA E 1944. STABU TRE EG POMORSKO-OBALSKOG SEKTORA O PREBACIVANJU RANJENIKA I MATERIJALA NA OTOK VIS«

NB »MIRAN«
2 februara 1944

STABU III POM. OBAL. SEKTORA
(Operativni izveštaj)

Po telefonskom nare enju štaba III P.O.S. preko lu kog zastupništva Sali nare eno mi je 30-1-1944 u 16,30 asa: »Ukrcaj ranjenike i isplovi za Vis«. U 18,30 asova ranjenici su bili ukrcani, isplovio sam po nare enju.

31-1-1944 uplovio sam u 04,30 asa u Vis a da putem nisam nikoga sreo.

Isti dan ukrcao sam 10 ba ava plinskog ulja i 5 kanti ulja za potrebe III i II sektora i krenuo uve er u 18,00 asa iz Visa za sjever. Na putu nisam sreo nikoga.

Prije mog odlaska iz Dugog Otoka bili su otoci Ugljan, Iž i Dugi Otok još u našim rukama, a nisam ni malo posumnjao, da ne bi bili i sada, t.j. kad sam isplovio sa Visa, a najmanje sam se nadao da mogu nastati tolike promjene u tako kratko vrijeme. U Visu nisam bio obavješten od nikoga da su nastale u III sektoru kakve promjene, ni da je neprijatelj navalio na otoke.²

Produžio sam za Sali. U 03,00 sati bilo je »na vez« i u 03,10 sati pristao sam na lukobran u Sale. Na obali prima stražar vezaljku — vezuje je. Manevrom okrenuo sam brod pramcem prema vani, pri emu je bilo potrebno primjeniti i vezaljku na prednju bitvu. Naredio sam mornaru na pramcu da premjesti vezaljku, a mornar je doviknuo nare enje stražaru na obali. Stražar na obali premjestio je vezaljku i govorio njema kim jezikom, ' »Gut, was ist das«. Mornar sa pramca javlja mi da je na obali Englez i da ne razumije što govori. Kako sam sumnjao ko bi to mogao da bude, naredio sam da osvjetli stražara. Signalista osvjetli stražara i ja prepoznajem da na obali stoji Nijemac, koji ostavlja vezaljku i bježi sa lukobrana.

U 03,12 asa naredio sam: »Odreši i motor svom snagom naprijed, pravac izlaz«, u 03,13 asa naredio sam: »Brod na borbu«.

Pogled po luci, primjetio sam lijevo 90 na obali privezan neprijateljski »Mas«.³

U borbu se nisam upustio, jer sam bio iznena en i nisam znao položaj, ni ja inu neprijatelja, a bio sam spreman za borbu.

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 7-1/3, k. 2027.

² i 5 Vidi dok. br. 182.

³ Mas — talijanski naziv za manji tip torpednog amca. Skra enica dolazi od rije i Motoscafo antisomergibile.

Produžio sam za Proversu Velu, gdje sam naišao na jednu drugaricu, koja me je izvjestila o promjenama u Salima i Proversi Maloj. Kazala mi je, da se u Proversi Maloj nalaze tri neprijateljska »Masa« a nije joj poznata ja ina posade, ni koliko je iskrcano vojnika na kraj.

U 04,00 asa isplovio sam iz Proverse Vele prema Relejnoj stanici, kamo sam uplovio u 05,30 asa, bez da sam koga sreo na putu. Tamo nisam našao nikoga. U 05,40 asa isplovio sam i udaljio se oko 300 met. Netko me poziva sa visine pola brda signalom, na kojeg propisno odgovorim. Prišao sam obali i do ekao drugove koji su me zvali signalom, prepoznao ih i upitao gdje se nalazi komandir R.S.,⁴ i da li znaju za išta novoga. Drugovi su odgovorili, da je sve isplovilo za Vis. Odakle sam produžio za otok Lunga i uplovio u uvalu otoka, gdje sam morao ostati preko dana. Tu sam naišao na brodove »Ilirija«, »Nevi ane« i još dva broda od II sektora.

U 10,00 sati stupio sam u vezu sa NB »Streljko«.

1-II-1944 dobio sam obavještenje da se u Salima nalazi oko 300 neprijatelja, i 4 borbena amca: i to 1 u Salima i 3 u Proversi Maloj.⁵

U 19,00 sati 1-II-1944 isplovili smo za Vis, kamo smo uplovili 2-II-1944 u 03,00 sati. Na putu nismo sreli nikoga.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar:
Jugovi⁶ v. r.

Komandant:
Ante Jakovljević v. r.

BROJ 103

**RASPIS GLAVNOG ŠTABA NOV I PO HRVATSKE OD 3. VELJA E
1944. PODRE ENIM JEDINICAMA O POJAVI »TRUPOVA« I O MJERA-
MA ZA SUZBIJANJE NJIHOVIH DEJSTAVA NA OSLOBO ENOJ
TERITORIJI¹**

GLAVNI STAB
NARODNO-OSLOBODILACKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA
HRVATSKE
Op. broj: 6/44
3. II. 1944.

ŠTABU
KOMANDI

U posljednje vrijeme u borbi protiv naše vojske i pozadine neprijatelj je po eo da upotrebljava specijalno izobražene gupe zvane »trup«. Te grupe

4 Relejne stanice
6 Sime Božin

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 13/I, k. III.

izu ene su za borbu u našoj pozadini, za prepade na vojne štabove i komande, institucije, bolnice, magazine itd. i u svrhu toga snabdjevane lakim naoružanjem, prvenstveno šmajserima, a obu ene u uniforme, odnosno civilna odijela, ve prema potrebi koju izuskuju konkretni zadaci.²

Tako na primjer: 27 januara ov. g. jedan takav »trup« u ja ini od oko 50 ljudi, naoružan sa šmajserima, a obu en u mješovite uniforme (talijanske, domobranske, stare jugoslovenske i engleske), sa partizanskim kapama na glavi, došao je u selo Škali i svratio do odbornika. Na upit odbornika odgovorili su da su oni partizani iz II Brigade XIII Divizije koja drži položaje kod Glavica, da im je komandant brigade major Bubanj (što je ustvari odgovaralo istini, naime položaj brigade u ono vrijeme i ime komandanta). To je zavaralo odbornike i još neke drugove koji su se okupili oko tobožnjih partizana, i taj »trup« je odjednom iznenada otvorio paljbu na prisutne i zatim se izgubio u nepoznatom pravcu.

Gornji slu aj ukazuje nam na potrebu ve e budnosti i opreza u našoj pozadini, te u svrhu toga potrebno je poduzeti slijede e mjere:

— obezbijediti sve štabove, komande, bolnice itd. potrebnom stražom,
— pove ati budnost svih stražara, te kontrolu okolnog terena isturanjem patrola,

— uvesti znakove raspoznavanja po no i i danu za sve straže kod štabova, institucija itd.,

— sprije iti prilaz manjim ili ve im grupama nepoznatih partizana i civila u neposrednu blizinu štabova, bolnica, institucija itd., a ukoliko bi takve grupe bile primije ene i nešto podalje, pozvati samo pojedinca i preko njega kontrolisati o kome se radi,

— prakupljati podatke o svim bližim neprijateljskim garnizonima i obavještavati se da li iz njih izlaze kakove grupe koje bi se mogle probiti na oslobo eni teritorij,

— i primijeniti sve mjere opreza da bi se sprije ilo iznena enje od strane ovakvih i sli nih neprijateljskih grupa i da bi se iste uspjelo pohvatati ili uništiti.

O gornjem obavijestite sve podre ene vam jedinice.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

(M. P.)

Na elnik štaba,
pukovnik
Terzi³ v. r.

² O formiranju takvih »trupova« u sjevernoj Dalmaciji vidi dok. br. 402.

³ Velimir

BROJ 104

**NARE ENJE ŠTABA OSMOG KORPUSA NOVJ OD 3. VELJA E 1944.
ŠTABU DEVETE DIVIZIJE DA IZVRŠI PRITISAK NA NEPRIJATELJA
NA LINIJI ZRMANJA—KNIN¹**

Š T A B

VIII. KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

Br. 279, dne 3. II. 1944. g.

ŠTABU IX. DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE

Posljednjih dana neprijatelj² vrši veliki pritisak na sektor i na snage XIX. Divizije u sjevernoj Dalmaciji. U svrhu rastere enja XIX. Divizije, obje brigade te Divizije izvrši e pokret preko Strmice sa zadatkom energičnog pritiska na liniju Knin—Zrmanja.³ Po primitku ovog nare enja odmah povratite IV. brigadu na sektor Peulje, a III.-oj naredite da bude spremna za pokret. Komandant⁴ i komesar⁵ neka odmah do u u ovaj Štab radi dobivanja detaljnijih nare enja. Za to vrijeme potrebno se je staviti u vezu sa Grahovsko-peuljskim odredom radi dobivanja detaljnijih obavještenja o stanju neprijatelja na pravcu vašeg dejstva. Izvjestite nas o situaciji na liniji Livno—Sinj.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Na elnik Štaba —
potpukovnik :

¹ Prijepis originala (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. b. 9-1/2, k. 517.

² Rije je o 92. motoriziranom puku i Prvoj brdskoj diviziji. Vidi dok. br. 94.

³ Divizija je stigla na sektor Bos. Grahova gdje je vodila borbe protiv jedinica Prve brdske divizije. Vidi dok. br. 154, 168 i 295.

⁴ Ante Banina

⁵ Andro Kova evi

ZAPOVIJEST ŠTABA OSME DALMATINSKE NO BRIGADE DVADESETE DIVIZIJE OD 3. VELJE 1944. ZA OBRANU NA LINIJI LECEVICA—VRSNO—BRISTIVICA—SRATOK¹

Š T A B
VIII DALMATINSKE BRIGADE
XX DIVIZIJE
3. II. 1944 g.
Položaj

Z A P O V I J E S T
(Sekcija Split—Šibenik 1:100.000)

Neprijatelj je iz Mu a² sa jednom ja om kolonom uspio da protjera snage Mose ko-svilajskog odreda koje su branile Mose i iste odbacio u pravcu s. Nisko. Uspio je da prodre i dalje i sada se nalazi u s. Brštanovo.

Tako er je neprijatelj sa ja om kolonom (nepoznate ja ine) krenuo iz pravca Vinovo preko vrljeva i došao do Kladjica, gdje je i zano io.'

Na pravcima Gizdovac—Vu ivica u toku dana nije bilo nikakove promjene poslije ju erašnjeg uspjeha na tom pravcu gdje je neprijatelj sa bornim kolima naišao na nagaznu minu i gdje su mu jedna borna kola bila uništena.

Momentalno stanje kod neprijatelja na Trogirsko-šibenskom sektoru je nepromijenjeno. Ipak se osje a stalno kretanje neprijatelja u jednom i drugom pravcu, a sa manjim snagama ispada ka unutrašnjosti s. Široka — izgleda ve inom u cilju plja ke jer se ne osje a sa njihove strane za sada nikakova ofanzivna namjera. Ima pomjeranja na pravcu Seget—Prapatnica ali nisu potvr ena.

Naše snage nalaze se na dosadašnjim položajima, dok o rasporedu snaga Mose ko-svilajskog odreda nemamo ta ne podatke.

U vezi nastale situacije

N A R E U J E M O :

I B a t a l j o n :

Zauzet e sa 2 ete položaje u s. Le evica (komšiluk Vrlika), koje položaje što upornije braniti i gdje do ekati neprijatelja puštaju i ga na što bliskije otstojanje i otvaraju i u tom momentu najja u vatru nanose i

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 1/2, k. 1032.

² i ³ Dijelovi Prve brdske divizije. Vidi dok. br. 359.

mu što ve e gubitke.⁴ O rasporedu samih snaga i zauzimanju položaja izvijestiti nas.

Stalno ispitivati situaciju na sektoru Nisko—Brštanovo—Mose —Kladnjice—Cvrljevo i imati na umu da bi se mogli u slu aju potrebe prebaciti na Mose . Sigurno je da e neprijatelj krenuti dalje i ne e za sobom ostaviti nikakvo osiguranje i imat e praznine kamo e se naši bataljoni mo i povu i. Ovo najozbiljnije shvatite jer je manevar povla enja natrag mentalno otežan.

Ceta s komorom i prate im vodom može i nadalje da ostane u s. Ubije ali osigurajte se iz pravca Mala ke.

II B a t a l j o n :

Nalaziti e se i nadalje na istom mjestu gdje se i sada nalazi,⁵ s tim što e jednu etu izbaciti u s. Vrsno za osiguranje pravca Vrpolje—Ljubitovci—Prapatnica, gdje u slu aju nailaska neprijatelja istog iz zasjede do ekati.

U vaš sastav upu uje se divizijska bolnica, brigadna ambulanta i intendantura, kojima dati osiguranje i koje obezbje ivati.

III B a t a l j o n :

Zauzet e položaj povrh zaseoka Muštre (Bristivica) sa jedne i druge strane ceste, a tako er jednu snagu postaviti na položajima povrh s. Prapatnice u šumarcima (komšiluk Boji i). U slu aju nailaska neprijatelja, do ekati ga u zasjedi, puštaju i ga na blisko otstojanje, kada otvoriti najja u vatru nanose i mu što ve e gubitke.

Stalno izvi ati neprijatelja, tako da smo upoznati uvijek o njegovim pomjeranjima i namjerama, tako da bi na vrijeme mogli poduzeti potrebno.

Na s. Prapatnica do ekati divizijsku bolnicu sa ostalom komorom, sprovesti je dalje davi joj potrebno osiguranje.

IV B a t a l j o n :

Zauzet e položaje Crljeni Grmi i uke povrh komšiluka Juri i (Sratok), gdje u zasjedi do ekati neprijatelja, pustiti ga na blisko otstojanje, otvoriti najve u vatru i nanijeti mu što više gubitaka.⁷ Položaj što upornije braniti da bi mogli stvoriti dovoljno vremena za dalji rad.

Stalno ispitujte sa patrolama pravac Tešije—Kladnjice da ne bi bili izmanevrovani, u kojem slu aju rokirati snage i zauzeti položaje Crljeni Grmi—Glavica, gdje do ekati neprijatelja.

U svoj sastav povucite odmah etu koja se nalazi u Bara ima, iji smo jedan vod upotrebljavali kao osiguranje divizijskoj bolnici i ostalim komorama do s. Prapatnica, koji e se povratiti u sastav bataljona. Komoru povucite malo unatrag.

Ispitujte stalno situaciju, tako da smo uvijek upoznati sa situacijom na vašim sektorima.

⁴ i ⁷ Vidi dok. br. 116.

⁵ Drugi bataljon je bio razmješten u selu Vinovac (vidi dok. br. 116).

Stab Brigade:

Nalazite se na istom mjestu, a u slučaju potrebe premjestite se u komšiluk Sroki (do Komande Splitskog područja), kamo slati sve izvještaje.

Divizijska bolnica,
Brigadna ambulanta,
Intendantura:

Prikupite se na putu i pod osiguranjem jednog voda IV bataljona krenuti pravcem Prgomet—Prapatnica—Bristivica—Vinovac, gdje se nalazi II bataljon pod njegovim osiguranjem i komandovanjem te dalje biti.

Pokret izvršiti odmah, tako da nastojite još u toku noći i da budete na svom novom mjestu.

Veze:

Stalno održavati izmeću u sebe, a specijalno I bataljon sa IV bataljonom i II sa III bataljonom, i sa ovim štabom. Izvještaje najhitnije dostaviti ovom štabu, tako da bi mogli brzo i na vrijeme donositi odluke a prema tome i izdati potrebna naređenja. Vezu što bolje održavati sa Mosekovskim odredom, Štabom Grupe odreda⁸ (Strijelci), Trogirsko-šibenskim odredom i ostalim komandama i ustanovama na svojim sektorima.

Napomena:

Neispravna oružja, ukoliko nisu bunkerisana, odmah bunkerisati, tako da nemamo balasta nepotrebnog.

Položaje što upornije braniti i otstupiti u krajnoj nuždi kada pritisak neprijateljski bude toliko jak da se više na položaju ne može izdržati.

Drugi i III bataljon manevrovati na Trogirsko-šibenskom sektoru, a I i IV na sektoru Prapatnica—Prgomet—Vukovica—Korušca, a nastojati što detaljnije ispitivati situaciju da se možemo prebaciti na Mosek, tako da bi se našli u pozadini neprijatelja.

Iskoristiti stanovništvo preko odbora i vršiti zatvaranje svih cesta koje može neprijatelj da koristi za svoje pokrete. Zatrpavanje izvršiti u što većem obimu.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar:
*N. J. Kovač*⁹ v. r.

Načelnik:
*Mario*¹⁰ v. r.

Komandant, major:
*Nedeljko*¹¹ v. r.

⁶ Divizijska bolnica i komora iz sela Trolokve prebačene su preko Prapatnice u Vinovac siječnja 1944. god.

⁸ Odnosi se na Stab Grupe NOP odreda za srednju Dalmaciju.

⁹ Nikola Jonić-Kovač

¹⁰ Dumani

¹¹ Manojlovi

BROJ 106

**IZVJEŠTAJ KOTARSKOG KOMITETA KPH TROGIR OD 3. VELJA E
1944. OKRUŽNOM KOMITETU KPH ZA SREDNJU DALMACIJU O PO-
LITI KOJ SITUACIJI U KOTARU I ORGANIZACIONOM STANJU
PARTIJE, SKOJ-a, USAOH-a I AFŽ-a¹**

K.K. KP.H.
Trogir

Položaj 3-II-1944.

Drugarskom

O.K. K.P.H. za srednju Dalmaciju

P o l o ž a j

Dragi drugovi!

Šaljemo vam izvještaj za mjesec sije anj 1944.

Politi ka situacija

Na našem kotaru ostaje nepromjenjiva od prošlog mjeseca osim [u] gradu i Okrug. Kod našeg naroda ne može se zabilježiti nikakvog pokolebanja nego svakog dana masa skoro na itavom kotaru vrš e se povezuje uz N.O.P. a to nam dokazuje i injenica svakog dnevnog prebacivanja materijala gdje se može zaklju iti da je skoro itav naš narod mobilisan u radu za NOV. I ako neprijatelj pokušava da sa raznim akcijama i mjestimi nim blokadama da zastraši naš narod, tako po svojim starim sistemom pljaka naše napa eno seljaštvo, pored što mu nosi sve iz ku e, kupi i tegle u stoku, s kojim ubje uje naše napa eno seljaštvo s time mu oteš ava poljski rad. Ali sa svim tim neprijatelj nije postigao nikakove uspješne rezultate, nego se jedino raspirila još ja a mržnja protiv neprijatelja kao i njegovih satelita. Jedino se opaža kod naroda glad i bjeda. Pored svih teško a moral naroda ostao je vrst, i uvjeren u svoju pobjedu. ak i u akcijama savezni ke avijacije kao i mornarice narod je po eo uvi ati prave Saveznike i njihovu saglasnost sa našom N.O.V., a i samim dokazima što je posljednje vrijeme izvršila Savezni ka avijacija i mornarica, koja je potopila nekoliko brodova razne veli ine s gorivim materijalom, i u luci samog grada Trogira bez da je grad u i em bio ošte en.

Rad na politici kom polju: Ovaj mjesec je bio nešto aktivniji nego ranije osobito u zadnje dane mjeseca t.j. od same proslave 20 god. smrti druga Lenjina, održano je ve i broj zborova, i uo i toga dana po svim našim brežuljcima palenje vatara i pisanje parola i u nekim selima bile su izvje-

¹ Original (tipkan na pisa em stroiu) u Muzeju narodne revolucije — Split, snimak u Arhivu V.I.I., mikroteka MNR Split, iilm 8/349—351.

šene narodne i crvene zastave. Održani su zborovi u op . Marina i Prgo-
met, sa koji su slani pozdravni telegrami Maršalu Titu, N.K.² i AVNOJ-u,
te sa održanih manjih zborova na kotaru i to ukupni broj zborova za ovaj
mjesec 4 op.³ i 22 seoska na koje se narod u pojedinim selima masovno
odazvao, oduševljeno saslušao govornike, i potppuno ostao zadovoljan i
upoznat sa politiki kim doga ajima kod nas i u svjetu. Tako da smo uspjeli
upoznati narod na našem kotaru sa svim politiki kim doga ajima u žici⁴ i
van žice.

Rad po reakcionarnim klikama: Opazilo se u G. Okruku dje reakcio-
neri ubacuju razne parole na pr. ovdje stoje blizu neprijateljski brodovi
a Saveznici ne e da bombardiraju. Još se zapaža da u Trogiru je po eo
neki rad sa strane reakcionarnih klika t.j. ustaša i formirana je neka
narodna zaštita koja je broj ano jaka oko 40 ljudi ve im brojem mladi stu-
denata i drugih raznih pokvarenih tipova. U najskorije vrijeme emo vam
dostaviti njihova imena i politiki ke pripadnosti. Njihov rad se do sada
odnosi, na davanje znaka za uzbunu, eventualno iskopanje zatrpanih
liješeva od napadaja iz zraka. Isti imaju svoju prostoriju i komandanta
Bogdana Koš inu etni kog nastrojenja. Sada su bez naoružanja i isti se
tješe sa time da im je obe ano od strane vlasti da ne e i i u vojsku.

Organizaciono stanje: Rad na organizacionom polju bio je slijede i:
Sam K.K.⁵ je održao sastanak (dva) sa prisustvom drugova iz O.K.⁶ na
kojima se obra ivalo politiki ki i praktiki ni rad. Na istim sastancima K.K.
je dobio velikih pomo i koje im je pružio O.K. Vršili su se redovni sas-
tanci sa op . Komitetima kojima se je pružila puna pomo sa strane
K.K. u pogledu politiki kog i praktiki nog rada. Pored rada koji su pružili
op . Komiteti svojim jedinicama i lanovi K.K. su bili po svim jedinicama
po dva puta tokom mjeseca. Na zajedni kim sastancima, u više jedinica se
opazilo neshva anje dužnosti jedinica kao i pojedini lanovi. A K.K. je
držao da e pojedini lanovi jedinica ispraviti svoje nedostatke uz pomo
koju pruža op . i K.K. kao mladim lanovima partije. Me utim, se poka-
zalo da ti pojedinci ne pokazuju ništa pravilnijeg, gdje e sam K.K.
[biti] prisiljen da isti partiju, od drugova koji se [nisu] pokazali nepožrtvo-
vani u svom partijskom radu.

Organizaciono stanje partije na kotaru, izgleda ovako:

KK. ima lanova	5,	od toga	1	drugarica,	sa	3	op .	Komiteta
Op . K. Marina	5	„	1					
Jedinica Viniš e	5	„	1	„	kan.	10	l.,	od toga 6 drugarica
Jedinica Sevid	6	„	3		„4	„	„	2

2 Nacionalnom komitetu

3 Op inska

4 i 11 Misli se na neiprijateljske garnizone

5 Kotarski komitet KPH

6 Okružni komitet KPH

Jedinica Dvornice	1. 3, od toga 1 drugarica, kan. 1	1. od toga 1 drugarica				
Jedinica Orljak	„ 5	2	„ 2	„ 2	2	
Jed. Sapina Doca	„ 5	1	„ 3	„ 1	1	„
Jedinica Najevi	„ 5	2	„ 0			
Jedinica Vrsine		„ 1 4	„ 2	„ 1	1	„
Jedinica Dograda		„ 1 3	„ 0			
Jedinica Blizna	„ 3	6	„ 1			
Jed. G. K. ⁷ Trogir		„ 4				
Jedinica Seget		„ 3 2	„ 15	„ 8	8	„
Op . K. Prgomet		„ 0				
Jedinica Prgomet		„ 5 0 4	„ 3	„ 1	1	„
Jed. Trolokve		„ 0	„ 1			
Jed. Labin	„ 4	0	„ 4			
Jedinica Trogir	„ 3	0				
K.N.O.O. jed.	„ 6	„ 3 0				
K. USAOH-a ⁸		1				
K.K. SKOJ-a	„ 4	2				
Jed. K. ⁶ Mjesta	„ 4	„ 1 1				
Neobuhva . u jed.		2				

N.O.P.:

Sam Kotarski N. O. O. po eo je svoj rad pravilnije razvijati, ali uslijed nadolaska sve višeg i višeg posla, sve eš eg ometanja i ne najbolje sposobnosti lanova istog odbora posao se ne odvija kako bi trebalo. Kroz ovaj mjesec održalo se je kotarsko savjetovanje N. O. O. na kome su bili prisutni predsjednici i sekretari op . i sekretari seoskih N. O. O. Sami lanovi, N. O. O. se isto trude kako bi postavljene zadatke što bolje udovoljili, ali se ovdje opaža stru ne nesposobnosti pojedinih lanova za mjesto koje su odgovorni. Seoski N. O. O. mogu se podijeliti u tri grupe: prvi su oni, koji se nalaze gdje malo neprijatelj zalazi i njihov rad se odvija normalno. Drugi su oni koji su stalno okupirani od neprijatelja, te njihov rad je veoma težak. Me utim se isto trude da dadu sve od sebe za N. O. B. Tre i su oni koji su na terenu gdje ima dosta ustaški nastrojenog stanovništva, to su Sitno, Suhi Dolac i Sratok. Isti odbori ne daju sve od sebe obaziraju i se na špijune u ijoj sredini žive. To se je najbolje ispoljilo u ubistvu jednog druga odbornika u Sitno. Sami M. N. O. O.¹⁰ obzirom na to što se nalazi u žici¹¹ i uvijek me u neprijateljem donekle izvršava postavljene zadatke.

⁷ Gradski komitet KPH

⁸ Kotarski komitet USAOH-a

⁹ Komande

¹⁰ Mjesni N.O.P.

Svim N. O. O. po em od K. N. O. O. pa sve do seoskih fali političke izgradnje, i ako se isti trude a naročito oni u višim forumima da se što više politički izdignu. Istina neki seoski N. O. O. imaju dosta nedostataka ali se nadležni trude da ih uklone ili pojedine izmjene.

Organizaciono stanje: N. O. O. ima 7 članova sa tri općinska N. O. O. koji su u potpunosti formirani, jedan mjesni N. O. O. sa 41 seoskim N. O. O.

A. F. 2. organizaciono stanje:

Rad na organizacionom polju bio je slijedeći. K. O. održao je savjetovanje, ali nije bilo moguće da prisustvuju žene cijeloga kotara, osobito one koje su u žici. Rad K. O. nije zadovoljavajuć i jer pojedine članice K. O. su mlade članice koje su ipak shvatile dužnosti ali nemaju dovoljno stručne moguće za izvršavanje, a kod njih je nepismenost i polupismenost. Opć. O. su se popunili sa više članica ali se još ne može zapisati rezultati njihovog rada. Seoski odbori su isto tako i kao i viši odbori popustili. Dok su se pred njima postavili pravilni zadaci rada t. j. rad na političkom polju žene ne mogu odgovoriti dužnostima, ako se može biti u nadi da će žene tokom svojeg požrtvovanog [rada] savladati nedostatke. A u prvom redu nepismenosti koja je jedini i glavni zadatak i uzrok tome. Uzrok svega gore navedenog što su žene popustile u svojem radu, pošto je skoro na čitavom našem kotaru zavladao glad i bjeda. A žena kad vidi svoju djecu u lošem stanju, hvata ih briga oko ishrane svoje obitelji.

Organizaciono stanje A. F. 2. :

K. O. ima 7 članova, sa 3 opć., ukupnim brojem 26 članova sa 42 seoska odbora, ukupno 180 članova. Žena u pokretu 3300 članova, od toga pismenih 500 drugarica.

S. K. O. J.:

Kroz ovaj mjesec bilo je promjene kod mladih Skojevaca, te im je dosta pomoglo održano kotarsko savjetovanje, kao i zborovi koji su bili održavani na kojima su izrekli velike koristi. Samo kotarsko savjetovanje koje je kroz ovaj mjesec bilo održano, ima velikog uspjeha kod Skojevaca, jer su se na njemu upoznali sa strukturom Skojeve organizacije kao i političkim uspjesima u svijetu i kod nas, te se može zapaziti jedna razlika. Sami članovi K. K. daju sve od sebe da savladaju one zadatke koje se pred njih postavljaju, ali kako i sami članovi K. K. nisu baš naročito uzdignuti, tako im je i rad još uvijek težak a ima i boljih članova koji još ne mogu da odgovore dužnostima. Tako i svaki danom se pred njima postavljaju veći i veći zadaci rada osobito na političkom polju, te i sami članovi K. K. morati dati više truda i napora da bi u buduću mogli da savladaju one zadatke koje se budu pred njima postavljati. Tako

osim K. K. imamo 3 op . Komiteta. Ti op . Komiteti su slabi, jer još kod njih ima drugarica koje su nepismene ili polupismene. Tako ni jedan op . K. nije odgovorio onim dužnostima koje je pred njih postavio K. K. Pomoću koju daje op . K. K. K.¹² je dovoljna i svakidašnja, ili to putem sastanaka ili putem literature. Kod članova op . Komiteta ima koji otkažu i koji odgovaraju dužnostima op . K. Zadaci koje je bio postavio K. K. [..]¹³ nije se izvršilo, uzrok je to jer je slaba politička izgradnja . [Da] K. K. ne obilazi pojedine aktive, sami aktivisti ne bi imali nikakove pomoći. Rad Skojevaca po sebi [se] poboljšavati, ali treba to još svakidašnjim ukazivanjem njima pomoći u radu. Još kod Skojevaca postoji nepismenost, ali se je postavilo takmičenje na kotarskom savjetovanju kod njih, i kroz ovo malo vrijeme vidimo uspješne, i obe ali da je ta nepismenost savladati kroz dva mjeseca, a to je jedan i glavni uzrok aktivisti i op . K. da ne mogu da odgovore onim dužnostima koje pred njih postavlja organizacija.

Organizaciono stanje S. K. O. J.-a:

K. K. ima 6 članova, od toga 2 drugarice, sa 3 op . Komitea 13 . l., od toga 8 drugarica, i M. K. Trogir 6 . l. od toga 4 drugarice sa 31 aktiv 227 . l., od toga 141 drugarica, dva aktivisti u vojsci i to pri K. M. i na punktu 12 . l., od toga 4 drugarice.

U. S. A. O. H.:

Ujedinjeni Savez je obuhvatio skoro čitavu omladinu u našu organizaciju, osim Sitnog, Suhi Dolac i Sratok kao i [u] gradu.¹⁴ Tako se pred K. O. postavilo da i onu neobuhvaćenu omladinu obuhvati u našu organizaciju, a koja je raspoložena prema nama a osjeća se antifašistički. Kroz ovaj mjesec održano dvije op . i jedna kotarska konferencija gdje je mladim antifašistima dosta pomoglo na organizacionom i političkom polju. Na tim se konferencijama biralo op . odbore putem demokratskim i omladina birala (priznala) K. O. te mu dala priznanje za u budućem radu. Sa tih se konferencija slalo telegrame, kao i sa kotarske konferencije i sa zborova omladine popise, te sa tih konferencija omladina je izvukla lijepe koristi za u budućem radu. Sam K. O. je mlad te ima članova koji i sami nisu upoznati sa novonastalim uspjesima, tako ti članovi nisu mogli dati nikakove koristi odborima kao i omladini. Pomoću koju je davao K. K. je bila preko članova i direktna, pa to bilo za održavanje konferencija ili zborova, te su članovi K. K. bili pokreta i u radu. Rad op . odbora ne može se zabilježiti jer je to novoformirano. Pomoću K. O. seoskim odborima je svakim danom, ali je slabost odbora ta što pojedini članovi su tek pismeni a većinom je nepismeno, te one zadatke koje postavi K. O. ne mogu da izvršavaju. Ali se sad na ovim održanim konferencijama postavilo takmičenje na svim poljima, a osobito na savla-

¹² Op . inskim komitetima, kotarski komitet

¹³ Ne . itljivo

¹⁴ Misli se na Trogir.

davanju nepismenosti, te poslije toga vidimo ve uspijehe, od kojih se lijepi broj omladinaca nauio itati i pisati. To je jedan i glavni zadatak kod naše omladine i dok to ne savlada ne e mo i da izvršava postavljene zadatke.

Organizaciono stanje USAOH-a:

K. O. ima 5 lanova, od toga 2 drugarice; sa 2 op. odbora 11 l., od toga 3 drugarice; Mjesni odbor Trogir 6 l., 6 drugarica; sa 41 seoski odbor 191 l., od toga 110 drugarica; obuhva eno: omladine u našu organizaciju 2080 l. i 1333 pionira.

N. O. F.:

Primljeno samo od op. ine Marine N. O. O. lira 5291, kuna 1195, od toga izdano siromašnim i terenskim radnicima 1427 lira.

Financijski izvještaj:

Za mjesec sije anj šaljemo vam partijske lanarine 980 lira i 160 kuna.

Drugarski pozdrav

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za K. K. K. P. H.
Lu in Ivan, v.r.

BROJ 107

OBAVJEŠTENJE ŠTABA OSMOG KORPUSA NOVJ OD 4. VELJA E 1944. STABU DEVETNAESTE DIVIZIJE O PROLAZU NEPRIJATELJSKIH SNAGA KROZ DALMACIJU I MJERAMA KOJE U VEZI S TIM TREBA PODUZETI¹

ŠTAB
VIII. KORPUSA N.O.V. JUGOSLAVIJE
Br. 281, dne 4. II. 1944

STABU XIX. DIVIZIJE N. O. V. JUGOSLAVIJE

Prema prikupljenim podacima od 21. januara pa nadalje, neprijatelj je sa ja im snagama prolazio od pravca juga preko srednje Dalmacije prema sjeveru.² Do sada su prošle tri kompletne divizije, kao i dijelovi

¹ Kopija originala (tipkana na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 26-1/2, k. 517.

² Pravcem Livno—Sinj—Knin—Zadar prodirala je Prva brdska divizija i 92. motorizirani puk. Vidi dok. br. 81. napomenu 2.

još nekih jedinica. Kroz Sinj prošlo je oko 2000 motornih vozila, mnogo konjske sprege i oko 25.000 vojnika. Kroz Split prošlo je oko 3.000 raznih motornih vozila. Ovi neprijateljski dijelovi došli su iz Grčke i prema svemu izgleda da im je pravac djelomično preko mora za Italiju, djelomično za Liku, a jedan dio vjerovatno će ostati u Dalmaciji za zaštitu obale. Prema svemu izgleda da je glavnina neprijatelja već prošla i da [su] se južni dijelovi Dalmacije već prilično oistili od neprijateljskih snaga, naime ostale su samo garnizonske snage. U srednjoj Dalmaciji još se nalaze dijelovi divizija koje prolaze. Da li će još prolaziti neprijateljske kolone ne može se ustanoviti, ali, prema izjavama pojedinih njemačkih oficira, imalo bi proći i oko 6 njemačkih divizija. Neprijatelj drži još Cetinsku dolinu, zatim drži još Livno sa manjim snagama (oko 500). VIII. Brigada nalazi se na sektoru Muševac—Trogir.³ Ostale snage IX. i XX. Divizije nalaze se na prijašnjim položajima.⁴ Neprijatelj⁵ je zauzeo otoke: Ugljan, Iž i Dugi Otok. Naše snage ponovo su oslobodile Otocac i Perušići, Mrkonjić Grad, Bugojno i Kupres su u našim rukama.

Mi smo vam već ranije uputili depešu preko Komande Mornarice, da je preko III. Sektora uručen vama. Također smo vam poslali i kurirsku vezu; Komanda Mornarice poslala vam je novu radio stanicu.

Hitno nas izvijestite o stanju na vašem sektoru,⁶ o rasporedu i pravcima pokreta neprijatelja, jačini snaga i eventualnim namjerama. Ukoliko vam je položaj ugrožen, postupite na slijedeći način:

Ispitajte mogućnost prebacivanja, prvenstveno na položaje Plavna, a ukoliko vam to nije moguće, u pravcu vaše III. Brigade.⁷ Ukoliko ste eventualno već prošli na sektor Plavna, odmah se stavite u vezu sa nama radi dobivanja daljnjih naređenja. Sa nama se povežite preko Grahovskog odreda. Hitno nam pošaljite izvještaj o borbama u Promini,⁸ kao i o svim borbama na tome sektoru.

Za štab:
načelnik — potpukovnik:

³ Brigada je upućena na ovaj sektor radi obezbjeđenja transporta ranjenika, prijema materijala sa otoka Visa i izvođenja manjih napada na neprijatelja. Vidi dok. br. 10, 95 i 116.

⁴ O razmještanju ovih brigada vidi dok. br. 95.

⁵ O zauzimanju ovih otoka od strane neprijatelja vidi dok. br. 182, 184, 352, 357, 358 i 445.

⁶ U to vrijeme Devetnaesta divizija vodila je oštre borbe za vrijeme operacije »Emil« poduzete od Prve brdske divizije na Bukovicu. Vidi dok. br. 124, 129, 138, 145, 296, 359, 360, 363 i 367.

⁷ Treća (Sedma dalmatinska) NO brigada bila je tada u Lici, oko Gračaca, pod komandom Operativnog štaba za Liku.

⁸ Vidi dok. br. 50, 51, 77 i 78.

BROJ 108

**NARE ENJE ŠTABA DEVETNAESTE DIVIZIJE OD 4. VELJA E 1944.
PODRE ENIM JEDINICAMA DA ZAPOSJEDNU POLOŽAJE NA JELOV-
CU, PARIPOVCU, JAVORNIKU I TUROVCU RADI IZVLA ENJA DI-
VIZIJE U PRAVCU GRA ACA¹**

STAB
XIX. DIVIZIJE N.O.V. JUGOSLAVIJE
Op br. 6
4. II. 1944. g.
u 18.30 .

ŠTABU I. i II. BRIGADE
STABU XIII. BRIGADE
ŠTABU KNINSKOG ODREDA

1. U toku današnjeg dana neprijatelj je ja om kolonom zauzeo Lipa , koji je položaj branila XIII. Brigada, i time ugrozio evenalnu našu otstupnicu za prebacivanje preko komunikacije Knin—Gra ac. Pored toga neprijatelj se nalazi u Biovi inom Selu i Par i u. Iz Krupe neprijatelj se izgleda povukao prema Golubi ima ili prema Žegaru.²

2. U vezi ovakve situacije nare eno je Štabu XIII. Brigade posebnim dopisom da se u toku no i 4. na 5. I. t. g. zajedno sa bolnicom prebaci za Glogovo.

3. Povla enjem XIII. Brigade ostaju nezaposjednuti položaji i nezašti ena otstupnica Divizije.

4. Pošto se pretpostavlja ofenziva neprijatelja, koji e svakako nastojati da nas izbaci sa dosadašnjeg sektora, sa kojeg mu ugrožavamo sve komunikacije, u toku no i 4. na 5. I. t. g. sve jedinice e izvršiti pripreme za pokret. A u cilju osiguranja otstupnice inimo slijede i raspored jedinica:

I. Brigada:

U toku no i sa dva bataljona zaposjest e položaje Jelovac (1031) — Paripovac (1060) i ispitati ta no stanje prema Lipa u i Turovcu, kao i prikupiti sve podatke za eventualno likvidiranje, odnosno blokadu neprijatelja na Lipa u. U jutro 5. o. m. Orijenški odred i jedan bataljon uputit e kao rezervu bataljonima na položaju, a jedan bataljon zadržat e na prostoriji Ku evi —Ružište za zatvaranje pravca Ervenika i Mokrog Polja.

¹ Prijepis originala (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 13/2, k. 1020.

² Vidi dok. br. 107, napomeu 6.

II, Brigada:

Bataljon iz Javornika prebacit će u toku noći, zaposjesti s njim položaje Tremzina (1175), s tim da kontroliše kote 1037, 1187 i kotu 948 sjeverno od Turovca. Bataljon koji se nalazi na Gradini i Zaperova i i dalje će ostati na tim položajima, a ova dva bataljona vrsto povezati. Sa Dopunskim bataljonom i bataljonom iz Macura zauzeti prostor Tojage—Visibaba i tu ih držati kao rezervu. II. Brigada će u svom sastavu držati Dopunski i Inženjeriski bataljon i s njima rukovoditi u operativnom pogledu.

K.P.³ Odred:

Zadržat će dosadašnje položaje i štiti pravac od Zrmanje, kao i ispitati sve moguće prelake preko Zrmanje u pravcu Prljevo—Plavno za brigade. U slučaju prebacivanja Divizije, Odred ostaje na sektoru sjeverne Dalmacije,⁴ kontrolisati kom.⁵

XIII. Brigada:

Ima u toku noći 4. na 5. I. t. g. da se prebaci na Glogovo, a ukoliko ovo ne uspije, I. i II. Brigada povezat će se sa istom i sa bataljonima određenim za zaposijedanje položaja upotpuniti raspored XIII. Brigade, da se ista može srediti.

Veza:

U toku 5. o. m. Štab Divizije nalaziti će se u Javorniku. Vezu sa ovim Štabom i međusobnu vezu stalno održavati.

Ostale odredbe o ishrani, izvištanju i obezbjeđenju:

Ostaje kako je predviđeno današnjim naređenjem. Preko informativnih oficira štabovi brigada ispitati će detaljno situaciju, kako na pravcu prelaza, tako i u Bukovici i 5. o. m. do 8. asova poslati nam izvještaj, kako bi se u jutro moglo raspolagati sa svim podacima, radi donošenja i izdavanja konkretne zapovijesti.

Napomena:

U ovakvoj situaciji najvažnije je da se naređenja striktno i na vrijeme izvršavaju bez obzira na poteškoće i da se ovaj Štab stalno i u svemu obavještava.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar:
Petar Babi, s. r.

Komandant — ppukovnik:
M.⁶ Šaki, s. r.

³ Kninski partizanski

⁴ Kninski NOP odred nije ostao u sjevernoj Dalmaciji, već se povukao sa Divizijom u Gubavcu Polje. Vidi dok. br. 124.

⁵ Komunikacije

⁶ i 7 Mi un

Dodatak nare enja op. br. 6

S T A B
XIX DIVIZIJE N.O.V. JUGOSLAVIJE
Op. br. 6
4. II. 44. g.
u 19.45 as

STABU I. i II. BRIGADE
STABU XIII. BRIGADE
STABU KNINSKOG PART. ODREDA

Prema dobivenom obavještenju od Kninskog odreda, neprijatelj je zaposio Turovac i Duboki Dol. U vezi toga vršimo slijede e izmjene u rasporedu jedinica i to:

I. Brigada:

Držat e položaj Vrbica—Rujište—Ku evi .

II. Brigada:

Držat e položaje Zaperova a—Gradina—Visibaba—Tojaga, a kao prihvatnu liniju za ove položaje, odnosno kao pretstražarski u slu aju napada od Krupe, Mandi ev stan, Medin Vrh, Sedlo. Ovaj položaj osmatrati i samo u slu aju potrebe zaposjesti.

III. Brigada:

Zauzet e položaj Jelovac (k. 1031)—Paripovac (1060)—kota 928. Lijevo držati vezu sa II. Brigadom kod Jelovakih ku a (južno od Dubokog Dola), a desno sa I. Brigadom kod Milanov evih stanova, gdje e I. Brigada na seoskom putu držati jednu etu.

K.P. Odred:

Držat e položaje Koma.

Sve ove položaje dobro osmatrati i posjesti manjim odjeljenjima, a na pogodnim mjestima držati što ja e rezerve sa kojima e se mo i intervenisati na pravcu u kojem neprijatelj pokuša nadiranje.

Cijelog dana držati jedinice dobro u ruci i pripreme za pokret i probijanje koje mora uslijediti u toku dana, ili sutra na ve e 5. na 6. I. t. g. Još jednom se skre e pažnja na slanje ta nih izvještaja i sa potpunim podacima o ja ini, kao i pravcu odakle neprijatelj nadire i eventualno dalje namjere. Položaji odre eni gornjim nare enjem moraju se uporno držati i bez izvještaja i nare enja ne povla iti se:

Napomena :

Ukoliko se neprijatelj povukao iz Turovca i Dubokog Dola, odnosno Turovca, ostaje u važnosti naredbe op. br. 6.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar :
Petar Babi , s. r.

Komandant — pukovnik:
M.⁷ Saki , s. r.

(M. P.)

BROJ 109

**IZVJEŠTAJ ŠTABA DESETE NO BRIGADE OD 4. VELJA E 1944.
STABU DVADESETE DIVIZIJE O NAPADU NA G. TIJARICU
I O ZASJEDI KOD VAGNJA¹**

ŠTAB
X DALMATINSKE BRIGADE
4. II. 1944. g.

Br. sp. 94.-4-II-44²

STABU XX DIVIZIJE

P o l o ž a j

Operativni izvještaj o izvršenoj akciji na neprijateljsko uporište Gornja Tijarica i postavljenoj zasjedi na Vagnju (cesta Livno—Sinj).

U noći između 2. i 3. o. mj. sa dva bataljona naše Brigade i jednim bataljonom Mosorskog odreda napali smo i likvidirali neprijateljsko uporište u Gornjoj Tijarici.³ Neprijatelj se nalazio u jačini oko 50 vojnika, naoružan sa 1 teškim bacačem, 2 lakim bacačima, 2 teška mitraljeza i oko 5 puškomitraljeza. Razmješten je bio u dvije zgrade. Moral neprijateljskih vojnika bio je dosta loš, radi toga što su ih nasilno obukli u ustaške uniforme. Između istih bilo ih je 6 koji nisu htjeli da prime ustašku uniformu. Prema svim podacima, pukovnik Simi⁴ stavu svoju pukovniciju⁶ prisilno je preobukao u ustaške uniforme. Ovi vojnici što su bili u Tijarici isto su pripadali Simi evojoj pukovniciji.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 2/2, k. 1025.

² Dopisano rukom u štabu brigade.

³ i ⁶ Vidi dok. br. 114 i 473.

⁴ Franjo

⁵ Odnosi se na Prvu domobransku dobrovoljačku pukovniciju.

Napad je počeo u 22,30 sati, a trajao je svega oko 1/2 sata. [Za] sam napad određene su bile 2 čete našeg IV bataljona, koje su u cijelosti izvršile svoj zadatak prema predviđenom planu. Borci su uspjeli neopaženo se pojaviti na oko 50—60 metara, iza toga uslijedio je odmah juriš, pri čemu je neprijatelj otvorio vatru ali planski nesrećno. Od automatskog neprijateljskog oružja jedino su se poslužili sa jednom teškom »Bredom« i sa dva mala bacača, do čim teški bacač nisu uspjeli sastaviti, tako da nisu uopće iz njega tukli. Neprijatelj pod pritiskom naše žestoke vatre odmah je počeo bježati izmeću kuća u pravcu s. Aržano, i to kroz ograde, bacaju i za sobom teže oružje i municiju.

Zasjeda, koju je trebao postaviti Prvi bataljon Mosorskog odreda, i to kod samog sela Pocernje, nije bila na svome mjestu, do čim nije ta zasjeda otvorila vatru na bježećeg neprijatelja...

Druga zasjeda na istoj cesti prema s. Aržano, koju je dao naš II bataljon, za samih par časa zakasnila je stići na položaj, jer izbijaju i na položaj primijetila je neprijatelja kako bježi prema s. Aržano i na istog otvorila vatru, ali bez uspjeha.

Borbenost ovih dviju četa našeg IV bataljona, koje su vršile napad, bila je zadovoljavajuća. Primijetio se priličan broj novomobilisanih boraca da su se hrabro držali u ovoj akciji. Moramo istaknuti komandira II č. IV. batalj. drugu Vučkovića Antu za njegovo primjerno držanje i rukovođenje svojom četom u ovoj akciji. Naš Drugi bataljon sa 1. četom dao je osiguranje iz pravca Dobranje, II č. iz pravca s. Aržano, do čim III č. evakuisala je konfiskovanu hranu od narodnog neprijatelja, tako isto i III č. IV bataljona, koja je bila u rezervi, i ona je odmah po zauzeću u nepr. uporišta evakuisala materijal. I bat. Dinarskog odreda sa jednom četom dao je osiguranje izmeću Kamenskog i Brekala, sa II četom zaposjedio je kotu Gradina i ujedno demonstrativno izvršio je prepad na neprijatelja, koji se nalazi u zaseoku Dujmići, a III četa, koja je trebala držati zasjedu kod zaseoka Pocernje, zakazala je.

U ovoj akciji zarobljen je 1 domobran, zaplijenjeno je: 1 teški bacač 81 m/m sa 25 mina, 2 mala bacača sa 60 komada mina, 2 puškomitraljeza, 4 sanduka municije za tešku »Bredu« [po] 1200 metaka, 6 novih uniforma ustaških sa šinjelima, 2 para čokula, nešto čebadi, 3 kazana za kuhanje hrane i ostalih raznih vojnih sitnica. U ovoj akciji imali smo samo 3 lakše ranjena od bacača, istima nije potrebno niti da idu u ambulantu. Iz Tijarice izvećena je prilična količina živećnih namirnica od narodnih neprijatelja. Oko 4 sata izjutra povukli smo se sa jedinicama u naše polazne baze, za sobom razrušivši cestu Tijarica—Velić.

3. o. m. naš I bataljon postavio je zasjedu sa jednom četom na Vagnju⁶ i oko 11 sati prije podne napao je i uništio 6 (šest) neprijateljskih kamiona, koji su išli iz Sinja prema Livnu. Tom prilikom ubijena su 2 domobrana, a zarobljen 21 domobran, — sa istim domobranima vozili su se i razni šverceri od Livna, isti poslani u Livanjsko područje na daljnji postupak. Domobrane smo razmjestili po našim jedinicama, a poručnik Dr. Slipčević uputili smo u taj Štab.

Ustašu Mateljana strijeljali smo, isti je u više navrata vodio Talijane preko njegovih akcija na partizane ovih krajeva. Zaplijenjeno je: 1 (jed-

na) šmajserica, 9 pušaka, 12 ru nih bombi, 500 metaka, 2 opasaša obi na i razne vojni ke sprema i 100.000 kuna.

Kod ove zasjede istakli su se drugovi zamjenik kdira II . Dedi Dušan, keji je i jedini bio ranjen, ali lakše, zatim nišandžija teške »Brede« drug Milanovi Ivan, te nišandžija II »Brede« drug Ante Dedi i borac Blaž Jenji .

Na ove obadvije akcije utrošeno je 900 komada metaka teške »Brede« i 1200 metaka puš anih, 10 komada ru nih bombi.

Ovi iako ne veliki uspjesi dobro su se odrazili po našim jedinicama, a pogotovo mnogo zna e za novomobilisane drugove. Još nekoliko ovakvih manjih akcija mnogo bi zna ilo za u vrš ivanje naših jedinica. U vezi toga, Štab ove Brigade predlaže, ukoliko bi bilo mogu e, da sa svim svojim jedinicama prebaci se na sektor Kamešnice,⁷ kako bi što uspješnije o istio taj sektor, t.j. razbio nepr. uporišta Aržano—Cista—Blato i po mogu nosti Trilj. Važnost razbijanja neprijatelja u Trilju bila bi najzna ajnija radi izvla enja živežnih namirnica iz sela od Sinja do Trilja. Teški baca koji je zaplijenjen dat je Mosorskom odredu, a ostalo oružje ostavili smo u našoj Brigadi.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkom:

(M. P.)

Z. komandanta, major:
Knezovi Luka, v.r.

BROJ 110

**DIREKTIVA OBLASNOG ODBORA ANTIFAŠISTI KOG FRONTA ŽENA
ZA DALMACIJU OD 4. VELJA E 1944. SVIM OKRUŽNIM, KOTAR-
SKIM, OP INSKIM I MJESNIM ODBORIMA AFŽ-a U POVODU
PROSLAVE 8. OŽUJKA¹**

OBLASNI ODBOR A.F.Z.
ZA DALMACIJU
4. II. 1944.

SVIM OKRUŽNIM, KOTARSKIM, OP INSKIM I MJESNIM ODBORIMA

Drage drugarice,

pred nama je osmi mart, dan borbe, dan mobilizacije žena svih naroda, svega slobodoljubivog ovje anstva. Dan koji ih povezuje danas u njihovoj zajedni koj borbi protiv fašizma, protiv bacanja u ropstvo i mrak.

⁷ Na Kamešnicu su preba ena dva bataljona, a druga dva su ostala kod Vrdova. Vidi dok. br. 114.

¹ Original (tipkan na pisa em stroju, umnožen na geštetneru) u Arhivu Instituta za historiju radni kog pokreta Dalmacije — Split, reg. br. AFZ-51/17.

Taj dan su u prošlom imperijalističkom ratu napredne i slobodoljubive žene cijelog svijeta ustanovile proslavom svog borbenog dana kao uspomenu na osmomartovske demonstracije koje su u jednom američkom gradu, u zajednici sa svojim drugovima radnicima, povele radnice jedne tvornice traže i »za isti rad, istu nadnicu«. Prvi put u svojoj historiji žene izlaze na ulicu i traže priznanje svojih ljudskih prava, pravo da se i njihov rad smatra ljudskim radom. Taj osmi mart bio je prava javna manifestacija pokreta koji je u dubinama ženskih masa buktio i razvijao se, pokreta koji ima svoje značenje baš po tome što se on povezao s pokretom naprednih demokratskih snaga ovjeanstva protiv izrabljivanja svake vrste, što je on postao dio tog općeg pokreta.

Proslava osmog marta, proslava koja uvijek zna i borbu protiv nasilja i nazadka, žene uvijek povezuju s borbom svog naroda, isti u one borbene parole koje, u interesu svoje slobode, narod iste je.

Najljepša proslava osmog marta, najopitiji izraz povezivanja te proslave s borbom cjelokupnog naroda, jest osmomartovska proslava ruskih žena 1918. g. u Petrogradu, proslava koja se odvijala u obliku demonstracija, demonstracija koje su tražile »mir i hljeb«, a značile su borbu protiv rata u koji je sve narode carske Rusije bacio carski imperijalistički apsolutizam za interese svoje i svojih zapadnoevropskih imperijalističkih pomaga a, značile su borbu protiv bijede i gladi u koje ih je bacila šaržica protunarodne klike koja se okupljala oko cara. Isto to značenje imala je i borba tisu a i tisu a žena širom Rusije, borba koja je izbacila vlast izrabljiva a, borba koja je uništila pokušaj stranih imperijalista da to izrabljivanje ponovno nametnu narodima koji su već pošli izgrađivati svoju bratsku, ravnopravnu zajednicu, svoju sovjetsku vlast. Ta i takova borba, ta i takova pobjeda donijela je ženama Rusije i svih ostalih zemalja koje su ulazile u njezin sklop, slobodu za kojom su vjekovima težile žene itavog svijeta. Član 122. sovjetskog, staljinskog Ustava glasi: »Žene u SSSR imaju jednaka prava s muškarcima na svim poljima gospodarskog, državnog, kulturnog i društveno-političkog života. Mogu -nosti vršenja tih prava za žene osigurano je s izjednačenjem žene s muškarcima u pravu za rad, platu na rad, na odmor, socijalno osiguranje i naobrazbu, državnu zaštitu interesa matere i djeteta, davanjem plaćenog dopusta ženi u slučaju trudnoće, širokom mrežom rodilišta, dječjih jasala i vrtova«. U članu 138. kaže se: »Žene imaju jednaka prava s muškarcima da biraju i da budu birane.«

I dok tako, slobodne žene SSSR ravnopravno učestvuju u izgradnji svoje socijalističke domovine, dok se podiže 84040 dječjih obdaništa po gradovima, jedan milion po selima i 8 miliona takovih koji su otvorena samo preko ljeta u kojima se djeca odmaraju, dotle je u svim ostalim zemljama položaj cjelokupnog naroda, a položaj žena naročito, biva gori iz dana u dan. Taj težak položaj se povećava dolaskom na vlast fašizma, podpaljiva a rata koji njemačke žene čini strojevima za rad anje djece, a ostalim onima niže rase, naročito onima slavenskim, skupa s njihovim narodima sprema istrijebljenje, sprema se da od njih napravi vojničke djevojke, koji imaju da posluže za zabavu Hitlerovim vojnicima.

Od tog momenta, od dolaska fašizma, proslava 8 marta za žene cijelog svijeta zna i pripremanje borbe protiv fašizma, okupljanja u toj borbi svih žena bez obzira na nacionalnu, vjersku i klasnu pripadnost. U toj borbi, kao pripadnice slobodoljubivih i miroljubivih naroda SSSR, koji se odmah stavlja na čelo svih naprednih snaga u pripremanju borbe protiv fašizma, koji/prijeti ratom i nastoji da u toj borbi okupi sve narode, prednjače i sovjetske žene, a žene ostalih naroda pridružuju im se izražavaju i putem raznih demonstracija i zahtjeva. Putem štampe, svoje protufašističko raspoloženje, svoje raspoloženje protiv svih onih koji pomažu fašizam u ostvarivanju njegovih težnji, nadaju i se da će im poslužiti za uništenje Sovjetskog Saveza, a svega naprednog u svijetu.

Njemački fašistički imperijalizam pokušava ostvarivati svoje namjere. On gazi cijelu Evropu, baca u ropstvo sve njene narode, donosi porobljenim narodima novi teror i pljačku, donosi ženama tih naroda silovanje sa strane njemačkih vojnika, odvođenje stotina mladih devojaka, Poljakinja i ostalih u vojničke logore, odvođenje tisuća na rad u Njemačku, gdje pod okrutnom fašističkom policijom vrše ropski rad pod svakodnevnim bombardovanjem savezničkih aviona koji se naročito okomljavaju na industrijske centre, a njihova djeca umiru polako u logorima, kakvi su kod nas u Jaski.

U svojoj namjeri za osvajanjem čitavog svijeta, njemački fašizam baca se na Sovjetski Savez, zemlju slobode, jednakosti i ravnopravnosti svih naroda, zemlju rada, napretka i kulture, zemlju koja je, kao takva bila najveći protivnik svakog porobljavanja i izrabljivanja, glavna zapreka njemačkom fašizmu na njegovom putu ka ostvarivanju svjetskog gospodstva. Na granicama Sovjetskog Saveza sukobljava se tada ideja slobode, ravnopravnosti i napretka s idejom porobljavanja, potčinjenosti i mržnje. Sovjetski Savez uspijeva da okupi oko sebe sve napredne snage čitavog ugroženog svijeta, daje signal svim porobljenim narodima da se dižu na ustanak, daje im u ruke borbena oružja — odluke sovjetsko-inglesko-američkog sporazuma, odluke u kojima im se garantuje sloboda i ravnopravnost.

To je bio signal, za žene cijeloga svijeta, žene kao dio naroda, kojima prijeti uništenje. Proslava 8 marta zna i za njih od tada pomaganje, u estvovanje u oružanoj borbi protiv fašizma. Sovjetske žene su opet prve. One ispunjavaju one zadatke, koje pred njih postavlja borba, koje pred njih postavlja slavna Boljševička Partija. One ovlađuju proizvodnim specijalnostima, neprestano povisuju produktivnost rada, izuavaju produkovansku i protukemijsku obranu, sanitetsku službu, vezu, kao radnice u svim granama proizvodnje, kao kolhoznice, one pomažu svojoj rodnoj Crvenoj Armiji.

U zajedničkoj borbi protiv fašizma narodi Jugoslavije stavljaju se uz bok sa sovjetskim narodima i svojom borbom privezuju uz sebe znatne njemačke snage. Žene Jugoslavije učestvuju u toj borbi od samog njenog početka, njihova borba postaje dio svete narodno-oslobodilačke borbe naših naroda. Proslava 8 marta zna i za nas od tada okupljanje svih žena Jugoslavije bez obzira na njihovu nacionalnost, vjersku i klasnu pripadnost

u borbi protiv fašisti kog okupatora, ja anje Antifašisti kog pokreta žena, njegovo organizovano rukovo enje. I žene Jugoslavije asno ispunjuju taj svoj zadatak, u estvuju u borbi na najraznovrsnije na ine po ev od pletenja arapa do u estvovanja u oružanim akcijama, stvaraju svoj Anti-fašisti ki Front Žena, u kojem su okupljene gotovo sve žene Jugoslavije.

Dalmacija se pridružuje borbi naših naroda, daje svoj udio u njoj, a žene Dalmacije postaju legendarne po svojim dugim no nim penjanjima uz litice Biokova, Mosora i Kozjaka davanjem posljednjeg zalogaja partizanima, kao što su to inile žene Makarskog Primorja, žene Dalmacije su skupa s našim dalmatinskim brigadama u estvovala u IV i V ofenzivi.

Punopravni sudionici u narodno-oslobodila koj borbi, žene postaju i punopravni sudionici u pobiranju plodova te borbe. Najljepša tekovina te borbe jest ravnopravnost, koja se stekla i mogla ste i jedino s ravnopravnoš u naših naroda, jer je njeno pitanje dio te ravnopravnosti, a došla je tako jednostavno i brzo stoga što borbom rukovodi Komunisti ka Partija, u ijem je statutu kao granit vrsto zapisana ravnopravnost žena. Pod vodstvom te Partije, kao veliki dio naših naroda, žene Jugoslavije nastavljaju i nastavit e borbu do kona ne i potpune pobjede naroda, borbu za o uvanje tekovina narodno-oslobodila ke borbe, za o uvanje svoje krvlju ste ene ravnopravnosti. Mi smo danas svijesne toga da u narodu nema neprijatelja naše ravnopravnosti, da su se oni danas poistovjetili s neprijateljima ravnopravnosti i slobode naših naroda. Oni bi htjeli, na sve mogu e na ine preko povezivanja i borbe s okupatorom protiv naše Narodno-oslobodila ke Vojske da do u ponovno u zemlju i nametnu našim narodima novo ropstvo, novo uvla enje u ratove, novo iskorištavanje, a ženama novo držanje u pot injenosti, novi glad i bijedu nama i našoj djeci. Neprijatelji naših naroda, a prema tome i naše ravnopravnosti, su fašisti ki okupatori i svi oni koji ih pomažu, a to su ustaše, izdajni ka klika koja se okupila oko Ma eka, etnici, koji pod vodstvom Draže Mihailovi a, a pod pokroviteljstvom kralja Petra II. vrše ne uvene zlo ine nad našim narodima. Svoj toj bagri žene Jugoslavije poru uju da u Jugoslaviji nema više žena robova, u borbi su one stekle svoja ljudska prava, ta no upoznale ko im je prijatelj, a ko neprijatelj, i one ne e više natrag, one ho e samo naprijed, a svijesne su toga da se naprijed može samo u Narodno-oslobodila koj borbi, da se naprijed može samo s Komunisti kom Partijom, da se naprijed može samo sa Sovjetskim Savezom, s naprednim snagama Engleske i Amerike, a nikako s onim mra njacima, koji žele povratak na staro.

8. mart ove godine zna i za nas skori slom fašizma, koji se ruši pod udarcima Crvene Armije i pomo i saveznika Engleske i Amerike, 8. marta ove godine zna i, za nas visoko razbuktavanje i goleme uspjehe naše borbe, uspjehe ija je kruna pretvaranje AVNOJ-a u vrhovno zakonodavno i izvršno tijelo, stvaranje Nacionalnog Komiteta na elu s maršalom Jugoslavije drugom Titom. 8. mart ove godine zna i za nas skorbu slobodu i slobodan, ravnopravan život svih naših naroda, nas žena u bratskoj federativnoj Jugoslaviji.

Proslava 8. marta ove godine treba da bude :

U pojačanoj borbi za istjerivanje okupatora iz naše zemlje;

u još jačoj borbi protiv doma ih izdajnika, u prvom redu izbjeglike vlade i kralja Petra koji bi htjeli da nam ponovno nametnu svoju velikosrpsku vladavinu, da nam otmu ste enu ravnopravnost;

u najaktivnijem u estvovanju pri pomaganju da se provedu ove odluke AVNOJ-a i Nacionalnog Komiteta, jedine vlade koja ima prava da zastupa naše narode;

u pomaganju Narodno-oslobodilačkih odbora prave narodne vlasti;

u daljnjoj mobilizaciji i aktivizaciji svih žena u narodno-oslobodilačkoj borbi;

u podizanju njihove političke svijesti, da bi one bile kadre svijesno izvršavati sve one zadatke koje treba pred njih postavljati.

Po svim mjestima treba da se održe široki sastanci, zborovi, mitinzi, na kojima će se ženama objašnjavati značenje 8. marta, njegovo specijalno značenje u današnjem momentu i postavljati zadaci, koje pred nas stavlja 8. mart. S tih sastanaka treba da se upućuju pozdravni telegrami Nacionalnom Komitetu i drugu Titu.

Jedan od veoma važnih zadataka, koji se danas postavljaju pred naš oslobodilački front, pred Antifašistički Front Žena, jest populariziranje Nacionalnog Komiteta, populariziranje odluka sa II. zasjedanja AVNOJ-a. Taj zadatak postavljen je pred naš Antifašistički Front Žena, a sada prigodom proslave 8. marta mi treba da pojačamo taj rad.

Između u svih kotareva naše oblasti, provest ćemo 20-dnevno takmičenje od 18. februara do 8. marta u populariziranju Nacionalnog Komiteta, u objašnjavanju značenja njegovog stvaranja. Takmičenje se postavlja u broju održanih sastanaka, u broju i širini, broju zborova i mitinga održanih u tom smislu, u broju žena koje su prisustvovala tim sastancima, zborovima i mitinzima.

Na neoslobojenom teritoriju gdje nije moguće održavanje širokih sastanaka, neka se udesi onako kako to najbolje odgovara prilikama pojedinih kotareva.

Po svim našim selima i gradovima treba da [bude] prigodom 8. marta ispisane parole.

O na dan i toku proslave 8. marta, kao i o provođenju takmičenja, svi naši odbori treba da nas obavještavaju na vrijeme.

Uz drugarski pozdrav

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

OBLASNI ODBOR AFZ
ZA DALMACIJU

BROJ 111

IZVJEŠTAJ ŠTABA GRUPE SJEVERNODALMATINSKIH NOP ODREDA OD 5. VELJA E 1944. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O BORBI KOD SELA VRANE¹

STAB
GRUPE S.D.P. ODREDA
Br. 79
5. II. 1944 god.

Operativni izvještaj za
dan 2 februara 1944.

ŠTABU VIII KORPUSA N.O.V. JUGOSLAVIJE

Prema zapovijesti od 1. II. 1944² izdato je nare enje Štabu S.D.P.³ Odreda da postavi neprijatelju zasjedu na liniji Dobra Voda i D. Ceranje i na prostoru Vrane, V. i M. Umac i kota V. Bak, na koji su položaj svakodnevno izlazila neprijateljska osiguranja iz samog mjesta Vrane.⁴

Položaj:

(Sekcija Zirje 1:100.000, jug. izdanje), prostor izme u Vranskog Jezera i ceste koja vodi iz Benkovca za Miranje, G. Ceranje i Stankovce. Položaj za zasjedu koja je postavljena na V. i M. Umac (k. 159 i k. 148) pa u lijevo na kotu V. Bak (217) bio je sasvim dobar, za takvi vid borbe prirodno je podesan i sa njega imade dobar pregled i na samu neprijateljsku kasarnu u kojoj su stanovali. Prostor na liniji Dobra Voda—D. Ceranje tako er je povoljan i podesan za borbu.

Naše snage:

Sjeverno D. P. Odred, koji je sastavljen od dva bataljona, ali nepotpuna — pošto jedan bataljon imade tri ete, a jedan dvije ete, svega skupa 254 drugova. Naoružanje: 4 t. mitraljeza, 9 p. mitraljeza, 180 pušaka, 25 strojnica, 1 m. baca i 2 prot. kolske puške.

Neprijateljske snage:

Neprijateljske snage koje su se nalazile u samom mjestu Vrani a stanovale su u samom Hanu preko puta turske tvr ave — ja ine neprija-

¹ original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 30-2/I, k. 517A.

² Redakcija ne raspolaže tom zapovješ u.

³ Sjevernodalmatinski NOP odred

⁴ U Vrani su se nalazili dijelovi Sedmog ustaškog zdruga. Vidi dok. br. 450 i knj.

telja je bila od 100—120 vojnika, naoružani sa 6—7 puškomitraljeza, 1 teški mitraljez i 2 laka baca a 45 mm, ostalo sve puške. Komandant tih ustaša bio je natporu nik Frzop Kreso, rodom iz Vodica. Neprijateljsko osiguranje od 40 ljudi koje je krenulo radi osiguranja na kotu V. Bak (kota 217) sukobilo se sa našim snagama.

Obostrana situacija:

Snage S.D.P. Odreda su posjele pomenute kote radi sa ekivanja neprijateljskog osiguranja koje svakog jutra izlazi radi vršenja osiguranja, dok neprijatelj vrši plja ku i mobilisanje seljaka u doti nom selu. Pošto snage sa kojima smo raspolagali [nisu bile dovoljne] — predvi ali smo da nismo bili u mogu nosti da napadnemo neprijatelja u samom mjestu pošto je zgrada u kojoj su stanovali bila sagra ena od tvrdog materijala, te im je samo postavljena zasjeda radi onemogu avanja daljnje njihove namjere i ukoliko bi se pokazala povoljna situacija da se napadnu i u samom mjestu.

Vrijeme akcije:

Dana 2 februara 1944 u 5 i 30 asova posjednuti su dodijeljeni položaji, i to: 2 bataljon S.D.P. Odreda koji u svom sastavu ima 3 ete posjeo je položaj Veliki i Mali Umac (kotu 159 i 148), Bak (kotu 217). I. Bataljon S.D.P. Odreda, koji u svom sastavu ima dvije ete, zauzeo je položaj i to sa jednom etom položaj Donje Ceranje, Mijovac (214) a sa jednom etom padine Zmijeva a (gaj Gusta). U 8 i 20 asova istoga dana krenulo je neprijateljsko osiguranje iz Hana prema koti Bak (217), gdje je i došlo do borbe izme u naših snaga i neprijatelja.

Tok borbe:

Iz zasjede napadnut je neprijatelj (ustaše) koji je kretao prema gore navedenoj koti. Neprijatelj je pušten na sasvim blisko otstojanje i zatim je otvorena paljba iz automatskog oružja i pušaka. Odmah po otvaranju [vatre na] neprijatelja, neprijatelj se nije mogao sna i ve je po eo bježati kasarni (Hanu), odakle su mu štitili otstupnicu ustaše koji su se nalazili u samoj kasarni. I i II eta 2 bataljona S.D.P. Odreda odmah su pošle u gonjenje za neprijateljem koji je bježao prema Hanu, dok III eta toga bataljona, kojoj je bilo u zadatku da presije e neprijatelja u njegovom bjegstvu, nije se u tom momentu snašla i nije postupila po njenom zadatku.

I i II eta upale su djelimi no i u samo mjesto u gonjenju neprijatelja. Kodi 1 bataljona S.D.P. Odreda, koji se nalazi na liniji Dobra Voda— —Donje Ceranje, nije došlo do nikakove borbe pošto neprijatelj nije ni kretao u tome pravcu.

Ishod borbe:

Akcija nije u potpunosti uspjela prema predvi enom planu i zapovijesti pošto nisu sve jedinice u estvovale u toj borbi prema dodijeljenom

im zadatku i zapovijesti. U ovoj akciji nanijeti su neprijatelju gubici u ranjenim i mrtvima. Ubijeno je 8 neprijateljskih vojnika, ranjeno oko 20 i 2 zarobljena, od kojih su oba bila ranjena i jedan je umro na putu a jedan je predan u Štab ove Grupe.

Plijen:

U borbi zaplijenjeno je 10 pušaka, 1 pištolj, 15—20 bombi, kao i manji dio ostale spremne. Na našoj strani nije bilo gubitaka u mrtvima i ranjenima.

Utrošak municije:

U borbi je utrošeno za teške mitraljeze talijanske	500 metaka
za puškomitraljeze i puške	1328 metaka
za jugoslaven. puške 7/9	283 metka
za šmajser	840 metaka
ofenzivnih bombi 15 komada	
defenzivnih bombi 9 komada	

2951

Kritički osvrt na akciju:

Akcija nije u potpunosti uspjela iz razloga što su pojedine jedinice toga Odreda olako shvatile svoj zadatak i nisu pristupile presijecanju neprijatelja prilikom njegovog bjegstva, te je omogućeno neprijatelju da se sredi i pruži otpor. Jedinice toga Odreda još su mlade i neiskusne u borbi te i ne znaju da iskoriste svaki momenat kad je podesno neprijatelju dati najjači udarac i nanijeti mu što više štete. Borci troše nemilosrdno municiju, što se po istome može ocijeniti da ne koriste pravilno vatru svog oružja već su ubjeđeni da se cilj postiže što većim utroškom municije a ne pravilnim nišanjenjem u cilj koji se nalazi pred njim. Niži komandni kadar nije dovoljno snalažljiv te se puno puta i dešava greška za vrijeme same operacije. Na sve ove greške ukazivani su savjeti i pomoć, što ima izgleda na popravak i pravilniji rad.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar:

Komandant — major:

Šime Ivas, v. r.

Dostavljeno: Štabu VIII. korpusa N.O.V.J. i
Štabu XIX divizije N.O.V.J.
na znanje.

BROJ 112

IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETNAESTE DIVIZIJE OD 6. VELJA E 1944.
GLAVNOM STABU NOV I PO HRVATSKE O NEPRIJATELJSKOJ
OFENZIVI U SJEVERNOJ DALMACIJI¹

STAB
XIX. DIVIZIJE N.O.V.J.
6 februara 1944 g.
Položaj

GLAVNI STAB NOV i POH2
Broj 600 dne 17. II 1944

GLAVNOM STABU N.O.V. i P.O.H.
ŠTABU VIII. KORPUSA N.O.V.J.

Situacija: Neprijatelj je poduzeo ofanzivu na teritoriji sjeverne Dalmacije, u kojoj u estvuju pored redovnih garnizona³ i dvije regimente (98 i 99) I. Lova ke alpske divizije,⁴ kao i dijelovi nekih drugih njema kih divizija.⁵ Prema našim podacima, svega oko 8.000 njema kih vojnika, plus etnici i N.D.H. trupe.

Mi nismo imali jasnih podataka o namjeravanoj ofanzivi, što zna i da su je vrlo konspirativno pripremali, vješto ubacuju i kojekakve verzije o cilju njihovih neprekidnih manevara našim komunikacijama. Ipak, pretpostavili smo da se radi o ofanzivi. Poslije iš enja prostora južno od linije Zadar—Kistanje⁶ po ele su uvodne borbe na pravcima Benkovac—Brgud. Benkovac— ervrske, Obrovac—Bilišane, Obrovac—Zelengrad, te Mokro Polje—Ervenik, da me uprostor držimo kao mostobran za izvla enje XIII. Brigade na sektor Turovac i da se pod ja im pritiskom izvu emo na sjever. U to vrijeme nije se osje ala koncentracija neprijateljskih snaga na liniji Zrmanja—Otri —Vu ipolje, ali pošto je ofanziva postala o igledna mi smo prebacili kompletnu XIII. Brigadu na liniju Zaperova a—Tremzina—Lipa —Jelovac sa zadatkom aktivnog dejstva na komunikaciju Otri —Vu ipolje. Kninski part, odred zatvarao je pravac Zrmanja—Rujište i uvao kom. [unikaciju], a Sjev. dalm. odred sa jednom etom XIII. Brigade, koja je tamo odsje ena nalazi se na prostoru Zaton—Vodice—Stankovci—Vrana.

Time je ofanziva na teritoriji sjev. Dalmacije zapo ela, ili ona je za po ela još 24-1. t.g.⁷ prodorom njema kih kolona [pravcem] Knin—Kistanje.

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 31/2, k. 112.

² etvtasti pe at Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske

³ U sjevernoj Dalmaciji je bio razmješten oja an 891. puk njema ke 264. pješadijske divizije.

⁴ Prva brdska divizija

⁵ 92. motorizirani puk

⁶ i ⁷ Rije je o njema koj operaciji »Frühlingswetter«. Vidi dok. br. 68, napomenu 4.

Poslije toga prodora neprijatelj je stalno vršio pojedina is enja, naro ito prema obali, a pošto se naša glavčina primakla na sjever, vršio je nasilna izvi anja prema nama. U tom periodu vodili smo borbe na pravcu Kistanje—Biovi ino Selo sa 50 njema kih vojnika i oteli 5 pušaka, 4 ubili, 1 zarobili; na pravcu Obrovac—Bilišane zarobili 16 mula sa tovarima, 4 Nijemca ubili. No u 2 na 3 napali smo demonstrativno Kistanje, Mokro Polje (neke zaseoke i odsudno), te neke logore u Zrmanji. Uspjeh je bio dosta dobar i zarobili smo nešto oružja, konja, 14 zarobljenih crvenoarmejaca, koji su bili naoružani i nešto Švaba. 3 ov. mj. naša zasjeda na cesti Obrovac—Gra ac ubila je 10 Švaba, jednoga zarobila, 4 šarca, spalila 6 automobila i kamiona. Neprijateljska intervencija⁸ [na prostoru] Obrovac—Muškovci napala je jedinice II. Brigade, koje su bile orijentisane prema Prezidi. Tom prilikom neprijatelj je imao 30 mrtvih i nekoliko ranjenih. Neprijatelj je zauzeo Golubi e, strašno terorisao narod (ubio je 40 ljudi, žena i djece — sve etni kih familija), što je izazvalo strahovito ogor enje kod tamošnjeg naroda, a i etnici — špiljari poslije toga promijenili su kurs prema našim jedinicama. Tako su kao vodi i provodili jednog našeg kurira, a jednog bolni ara su sakrili i uvali, a najzad ga sproveli do naših jedinica. Istoga dana neprijatelj — Nijemci sa dvije kolone napali su položaje Tremzina—Zaperova a, ali su bili uz teške gubitke odbijeni (preko 50 mrtvih i dosta ranjenih), a sa jednom kolonom su upali u Cerovce i tako e odbijeni. Istoga dana su prodirali pravcem Obrovac—Žegar i Obrovac—Medvi e. Zano ili su u Bilišanima i Medvi u. Kolona iz Golubi a je uve er toga dana ušla u Krupu i zano ila kod manastira. Na pravcu Kistanje—Ervenik neprijatelj je toga dana zano io u Biovi inu selu potpomognut jednom kolonom iz Ivoševaca, koja je zaobišla naše položaje. Na pravcu Mokro Polje—Ervenik je odbijen. Orijski odred sa pravca Dobropoljci—Bjelina u no i 3 na 4 ov. mj. povla i se po nare enju prema Erveniku i stavlja pod komandu Štaba I. Brigade. Štab Divizije iz Par i a iste no i prelazi u Gornji Ervenik te Ku evi . U toj situaciji trebalo je donijeti odluku da se u no i 4 na 5 prebacimo sjeverno od komunikacije Zrmanja—Gra ac, ali s obzirom da jedinice (II. Brigada je bila rascijepljena i Štab Brigade u toku itavog 4 ov. mj. nije uspio povezati se sa svojim bataljonima) sve nisu bile u ruci i kompaktne, vremenski ne bi dospjeli pre i u toku no i, odlu ili smo da se prebacimo preko komunikacije u no i izme u 5 i 6, a XIII. Brigadu sa ranjenicima prebacimo još no u 4 na 5, što, me utim, nije uspjelo, pošto je ta brigada još 4 ov. mj. bila izba ena sa svih položaja i demoralisana. U takvoj situaciji donijeli smo odluku da položaje Kom—Jagodnik—Ku evi —Gradina—Visibaba—Paripovac—Jelovac—Vrbica u toku 5 ov. mj. pod svaku cijenu zadržimo i odmah uve er izvršimo prodor.

5. ov. mj. neprijatelj je ušao u Par i , Ervenik, Zegar, Duboki Dol, Turovac i nastavio sa jakim pritiskom na naše položaje. Borbe su bile dosta jake, naro ito na sektoru Gradina—Paripovac—Vrbica, [gdje su bili

⁸ Tada je otpo ela neprijateljska operacija »Emil«. Vidi dok. br. 124, 129, 138, 145, 296, 359, 360, 363 i 367.

potpomognuti sa haubi kom baterijom sa Otrina. Dva puta Paripovac prelazio je iz ruke u ruku. Predveče istoga dana neprijatelj je ovladao linijom Paripovac—Crni Vrh—Medin Vrh, odbacivši našu II. Brigadu prema Žiršanu i Sedlu i XIII. Brigadu. Tim je otpala mogućnost prebacivanja II. Brigade preko Golubica i Muškovaca za Podgorje i Ravne Kotare, kako smo bili u toku dana donijeli odluku. Istovremeno je neprijatelj sa jakim snagama (oko 1200) nadirao iz Krupe prema nam, ali mi smo ga još prije no što je izbio na Rujište i spojio se sa snagama iz Zrmanje. Također je ovladao sa pravcem Mokrog Polja sa Jagodnika. Mi smo naredili pokret iz Gornjeg Javornika u 16 sati i veče u 17 sati jedinice I. Brigade napale su Paripovac sa kojim su ovladale u prvi sumrak i produžile napad na Lipa—Turovac i Mrkiće. Neprijatelj je na Lipa u davao jak otpor, ali je poslije dva sata razbijen i panično se razbježao i večeinom posakrivao po škrapljama. Zarobljeno je nekoliko Švaba, jedan »Šarac«, nešto spremice, municije i u prolazu je ubijen oko 5 do 6 mrtvih Švaba. Turovac smo blokirali a da ga nismo ni napadali s obzirom da je zauzeta Lipa i Mrkiće. U napad je inicijativno prešao i IV. Bataljon XIII. Brigade i bio vrlo koristan obuhvativši sa desnog krila Mrkiće i Lipa. Za vrijeme toga neprijatelj je tukao sa haubicama Smrdljivac, poslije prenio vatru isto noć od Mrkića predpostavljajući i valjda da krećemo prema njemu. I. Brigada je odmah sa tri bataljona produžila napred pokraj Zekića stanova za Malovan i osiguravala cestu i prugu, a jedinice XIII. i II. Brigade osiguravale su prolaz itave kolone i ranjenika, kojih smo imali priličan broj, od kojih je oko 25 nepokretnih, koji su nošeni ili jahali. Istoga dana dalje od Turovca pratila nas je strahovita bura i vijavica, tako da smo imali veći broj izbačenih iz stroja od smrznutina, a nekoliko mrtvih. Sam prodor koštao nas je 3 do 4 mrtva, 7 do 8 ranjenih.

Sada smo raspoređeni ovako:

I. Brigada sa Orijskim odredom i XIII. Brigada, te Štab Divizije u Gubavcu Polju.

II. Brigada u Glogovu.

III. Brigada na svojim starim položajima.⁹

Sa nama je prešao i jedan dio Kninskog parta, odreda sa Štabom, jer su prodorom u Rujište bili rascijepljeni i odmah krećemo ovaj dio Kninskog parta, odreda vratiti na njihov sektor.

Prilikom prelaza materijala nije izgubljeno ništa.

Naše namjere: XIII. Brigadu prebaciti na sektor Plavno—Rastinje, sa tim da djeluje na komunikaciju Zrmanja—Knin.¹⁰

II: Brigadu mislimo prebaciti u Podgorje, sa tim da oslanjaju i se na Velebit preko Ravne Kotare i tamo djeluje.¹¹ Pod povoljnim uslovima iz

⁹ Brigada se od ranije nalazila u Lici i operativnom pogledu potčinjena Štabu Tridesetpete divizije NOVJ.

¹⁰ Trinaesta NO brigada zatvarala je pravce koji od Lovinca izvode prema Udbini. Vidi dok. br. 123 i 298.

¹¹ U Druga NO brigada je djelovala oko Gračaca do polovine veljače 1944. god. a zatim se prebacila u Ravne kotare i Bukovicu, Vidi dok. br. 117.

Ravnih Kotara može pre i u Bukovicu. Sa I. Brigadom kao manevarskom jedinicom vršiti ofanzivne akcije na prostoru Prisjeka—Otri —Gra ac.¹²

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar:
Petar Babi v. r.

(M. P.)

Komandant — p. pukovnik :
*M. Saki*¹³ v. r.

P.S. Do sada još nismo primili operativni izvještaj od jedinica i im to primimo — posla emo operativni izvještaj.¹⁴ Zbog toga ovdje nisu uneseni gubici neprijatelja, koji su nam nepoznati. Neprijatelj izgleda nije prozreo naše namjere pravcem Turovac—Malovan, nego je pretpostavljao izgleda da e naše probijanje uslijediti pravcem Rujište—Zrmanja—Prljevo, jer su te ve eri stalno tenkovima kontrolisali cestu Zrmanjski Klanac—Prevjes, a s druge strane mi smo izgleda napadom na Lipa i Paripovac 100% iznenadili neprijatelja.

BROJ 113

IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETNAESTE DIVIZIJE NOVJ OD 6. VELJA E 1944. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O PREBACIVANJU ORJENSKOG NOP ODREDA S OTOKA NA KOPNO I PREDLAŽE DA SE PRVA BRIGADA PROGLASI UDARNOM¹

Š t a b
XIX. Divizija NOV Jugoslavije
6. II. 1944. god.

Štabu VIII. Korpusa

Šaljemo Vam ponovno redovne izvještaje, koji su bili ranije poslani, ali se kuriri nisu mogli probiti usljed ofenzive, koja je otpo ela na nas.

Šaljemo operacioni izvještaj od 15 do I/II. t.g. kao izvještaj o situaciji, koja je nastupila po etkom ofenzive na nas.

Ponovno Vam šaljemo jedan vod vojnika po dvije radio stanice, koje molimo da nam dodjelite. Radio stanice e pored toga voda u Martinom Brodu prihvatiti jedna eta.

¹² Prva brigada je dejstvovala na komunikaciji Lapac—Knin. Vidi dok. br. 178.

¹³ Mi un

¹⁴ Vidi dok. br. 124.

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 26-1/1, k. 518.

Ovdje se kod nas nalazi Orjenski Part. Odred, koji je došao sa otoka,² a ima zadatak da se prebaci na teren Dubrovnik—Kotor. Mi ga upu u jemo tamo, a Vi ga prosljedite dalje.

XIII. Brigadu ćemo smjestiti u Plavno sa zadatkom da djeluje na komunikaciju Otri —Knin i borbe protiv etnika. Ona će se vezati negdje oko Strmice sa Grahovsko-Peuljskim Odredom. Ta brigada se lako demoralise i prilikom borbe u Turovcu lakim napuštanjem Lipa a i Paripovca dovela u pitanje prebacivanje naše, a naro ito velikog broja ranjenika i komora. U Plavno je šaljemo zbog toga, jer će imati direktnu vezu sa Vama i na taj način ina i ete joj direktno narediti da ide u sastav svoje nove Divizije,³ kada bude potrebno

U ovim borbama naro ito se isti e I. Brigada i pokazuje se kao solidna udarna jedinica i vojni ki i politički. Ponovno predlažemo, da se ta Brigada proglasi udarnom. To žele svi borci i u svakom pogledu razvijeno je takmičenje da se postignu najbolji rezultati i vojni ki i politički, tako da bi zaslužili taj naziv, ako se naš predlog usvoji. Tako je pred njih i postavljeno.

Tako er predlažemo, da se ona i IV. bataljon XIII. Brigade naredbom pohvale za izvanredno držanje i prodornost prilikom probijanja neprijateljskog obruba na liniji Turovac—Lipa —Borova ko Polje.

S obzirom na naše vrlo malo brojno stanje u II. Brigadi mi smo jednu etu Prekomorske Brigade,⁴ koja je zaostala dali u sastav naše II. Brigade.

Ispitivamo mogućnost akcija i im se malo odmora jedinice pre i ćemo u ofenzivu na komunikacije, a i na etnička uporišta, jer u protivnom se ovdje nemamo im hraniti.

U ovakvoj situaciji mi ćemo otvoriti kanal za dopremu materijala sa mora (bar za naše potrebe) u Starigrad, a izgleda da se je tamo ve iskrčala izvjesna koli ina materijala.

Molimo Vas da nam odgovorite po našim posljednjim izvještajima, a i najnovijim.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar:
Petar Babi v. r.

(M. P.)

Komandant, p. pukovnik:
M.⁵ Šaki v. r.

² Orjenski NOP odred se prebacio sa otoka na kopno zajedno sa Trinaestom NO brigadom. Vidi dok. br. 43, 60, 178 i 298.

³ Vidi dok. br. 60, napomenu 23.

⁴ Odnosi se na Prvu prekomorsku brigadu. Vidi dok. br. 22, napomenu 5.

⁵ Mi un

BROJ 114

**IZVJEŠTAJ ŠTABA DVADESETE DIVIZIJE NOVJ OD 6. VELJA E 1944.
ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O NAPADU TRE E BRIGADE NA
TIJARICE I POSTAVLJENOJ ZASJEDI NA VAGNJU¹**

ŠTAB
XX. Divizije NOVJ
Br. 22
Dne 6. II. 1944.

ŠTABU VIII. KORPUSA

Ovaj Štab vas je ve upoznao sa razlozima odluke po kojoj su dva bataljona III. Brigade preba ena na Kamešnicu, a dva preostala bataljona zadržana u Vrdovu.²

Na konferenciji sa štabom III. Brigade pred donošenjem gornjeg rasporeda ovaj štab dao je ovakve zadatke:

Bataljoni u Kamišnici da otpo nu likvidiranju manjih uporišta kao Tijarice i eventualno Ržanovo, a preostala dva bataljona da vrše zasjede na komunikaciji Sinj—Livno i da ne dopuste neprijatelju da iza e iz Bite- li a ka Vrdovu.

Štab III. Brigade je pristupio izvršenju gornjih nare enja.

1. II. 1944. jedna zasjeda na Bilom Brigu je uspjela, da kamion uništi i da jednog Njemca ubiju a dvojicu rane. Druga zasjeda u Prološkoj Dragi, da jedan kamion zapali, plijena nije bilo a ni žrtava.

U no i 2/3. II. Štab Brigade donio je odluku da uz pomo jednog bataljona Mosorskog Odreda i svoja dva napadne na neprijateljsko uporište Tijaricu.³

U Tijarici se je nalazilo 50 domobrana naoružani jednim teškim baca- em, dva teška mitraljeza i oko 5 puško mitraljeza. Neprijatelj je bio razmješten u dvije zgrade. Moral slab, jer su ih prisiljavali da obuku ustašku uniformu pošto ova jedinica domobranska je pripadala Šimi- evoj pukovniji.

Napad je po eo u 22 sata i 30 minuta. Trajao oko pola sata. U di- rektnom napadu u estvovale su dvije ete IV. bataljona. Neprijatelj iz- nena en jakom vatrom po eo je da bježi.

Raspored jedinica koje su u estvovale u ovom napadu bio je slije- de i: Mosorski Odred imao je zadatak da bude u zasjedi u selu Pocrnje. Bataljon ovog Odreda nije došao na predvi eno mjesto ime je omogu io da neprijatelj pobjegne. Drugi bataljon III. Brigade izbio je na položaj na cesti prema Ržanovu kada su djelovi domobrana bježali ka Ržanovu, ime je i on doprinijeo da neprijatelj izbjegne bez žrtava. Tre a eta IV.

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 31/1, k. 517A.

² Vidi dok. br. 109.

bataljona bila je u rezervi, dok je I. bataljon Dinarskog Odreda sa jednom etom davao osiguranje izme u Kamenskog i Brekala, a sa drugom etom zaposjeo kotu Gradina.

U ovoj akciji zarobljen je jedan domobran, zapljenjen je jedan teški baca od 81 mm sa 25 mina, 2 mala baca a sa 6 mina, 2 puškomitraljeza, 4 sanduka municije za tešku bredu, 6 novih ustaških uniformi sa šinjelima, kao i ostalog ratnog materijala.

U ovoj akciji naše jedinice su imale tri lakše ranjena no istima nije bilo potrebno da idu u ambulantu.

3. ovog mjeseca prvi bataljon III. Brigade postavio je zasjedu na Vagnju.⁴ Oko 11 sati prije podne naišlo je 6 kamiona iz Sinja prema Livnu. Kamioni su bili prazni. Svih 6 kamiona je zapaljeno. Ubijena su dva domobrana a zarobljeno ih je 21. Tom prilikom i 1 domobranski poru nik (isti vam je upu en) kao i 1 ustaša, koji je streljan na licu mjesta. Ovom prilikom zapljenjeno je 9 pušaka, 1 šmajserica, 500 metaka, 12 ru nih bombi kao i ostali ratni materijal.

Ova zasjeda kao i napad na Tijaricu pokazala je da naše jedinice još uvijek nepotpuno i ne vojni ki izvode svoje akcije, što je i razlog da i ovi manji zadaci nisu iskorišteni koliko su trebali biti.

Ovom prilikom ukazano je štabu Brigade kako treba praviti zasjede.

Naša II. Brigada nalazi se na liniji Cai —Sajkovi i sa tri bataljona, do im joj je IV. bataljon u Celebi u.

S obzirom da neprijatelj još uvijek vrši jaka osiguranja u Mu koj Dolini kao i Cetinskoj mi mislimo da bi bilo vrlo teško i suviše riskantno dopustiti da se ova Brigada probije preko i kroz uporišta u dolinama napred nazna enim, tim više kad se ima u vidu borbeni kvalitet ove brigade.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkom.
Zivkovi , v. r.

Komandant
p. pukovnik
Vel.⁵ M. Kneževi , v. r.

(M. P.)

P. S. Tokom 4. ovog mjeseca jedan bataljon IX. Divizije pošao je i pokušao da napravi zasjedu u Prološkoj Dragi. Me utim iz velike udaljenosti otvorio je vatru na 6 neprijateljskih kamiona, koji su išli iz Livna. Neorganizovanost ove zasjede kao i njena udaljenost omogu ila je neprijatelju da svoje kamione zaokrene i da se bez ikakvih žrtava povrati u Livno.

VIII. Brigadi⁶ je nare eno da ukoliko postoje ikakve mogu nosti za probijanje do Dinare da se probije. U koliko ne postoje mogu nosti probijanja da se zadrži na Trogirskom sektoru. Mi sa njom nemamo veze ima ve više od 15 dana, iako smo joj kurire uputili.

(M. P.)

⁵ Velimir

⁶ Vidi dok. br. 95, napomenu 4 i dok. br. 116.

**ZAPOVIJEST ŠTABA DEVETNAESTE DIVIZIJE NOVJ OD 7. VELJA E
1944. POTCINJENIM JEDINICAMA ZA RASPORED I POSTAVLJANJE
ZASJEDA¹**

Stab
XIX Divizije NOV Jugoslavije
7. II. 44. g.
u 20 asova

Z A P O V J E Š T

Sekcija Knin 1:100.000 jugoslavenska izrada.

PODACI O NEPRIJATELJU: Na liniji Otri —Gra ac neprijateljske snage ja ine su po slede em: Podmilom i kod Su evi a, nalazi se 60 njema kih vojnika.² U Vel. Popini nalazi se 120 doma ih etnika, a u toku današnjeg dana došla je i jedna njema ka kolona od 400—500 vojnika. Na koti Smrekovac nalazi se oko 120 neprijateljskih vojnika. U Vu i-polju nalazi se 90 etnika. U Gra acu ima jedan njema ki bataljon od 800 vojnika³ i nepoznat broj koji su u toku ju erašnjeg dana stigli iz Otri a; za Gra ac, tako er u okolnim selima Gra aca nalazi se oko 400 etnika. Ove su snage na ovoj liniji, dok nisu poja ali služile su im isključivo za obezbe enje linije Gra ac—Otri . Na liniji Lapac—Otri , neprijatelj raspolaže sa slede im snagama: U Lapcu ima 900 neprijateljskih vojnika,⁴ u Dobroselu 125 vojnika, od kojega jedan deo isturaju na Pri-sjeku, kao osiguranje. U Doljanima nalazi se 130 neprijateljskih vojnika, od kojih 80 u samom mjestu kod crkve, a 50 na Vari aku. U selu Suvaji nalazi se 50 njema kih vojnika i oko 60 etnika. U Srbu ima oko 700 neprijateljskih vojnika⁵ i 100 etnika. Na Srbskom Klancu ima 90 do 130 Nijemaca⁶ i oko 30 etnika. Ovi podatci su pre nekoliko dana dobiveni, da li su poja ali ove garnizone nemamo podataka. Snage neprijatelja služile su za osiguranje te linije i upada u pojedina mjesta obližnja radi plja ke.

Prebacivanjem naše Divizije na ovaj sektor neprijatelj je pored pojava-
avanja pojedinih garnizona poduzeo i koncentracije svojih snaga kao na
pr. u Popini i Grabu, a sve u cilju napada na naše snage, koje bi trebalo
prema primljenim obavještenjima otpo eti 8. o. m. oko 5—6 sati.

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva
NOB, reg. br. 2/3, k. 1020.

² O rezultatima napada vidi dok. br. 131.

³ Lemešni Dolci

⁴ Ravli stanovi

⁵ Ivo

⁶ Vlado

PODACI O NAŠIM SNAGAMA: Na ovom sektoru djeluje I. i II. Brigada XIX Divizije, XIII. Brigada, Kninski Part. Odred i Orijevski Odred, ukupne ja ine 2000 boraca.

IDEJA NEPRIJATELJA: Napasti naše snage, da bi nas odbacio od komunikacije Otri —Gra ac i ovladao selima koja mi kontrolišemo.

NAŠE IDEJE: Organizovati upornu odbranu i braniti svaki pokušaj prodora neprijatelja i osujetiti ga u njihovim namjerama.

Radi izvršenja gornjih zadataka

N A R E U J E M O :

I. BRIGADA:

Sa jednim bataljonom zatvori e pravac Lapac—Bruvno na koti 818 (Mazinska Prevlja) i na severnim padinama Urljaja k. 1087, a sa drugim bataljonom zatvori e pravac Mazin—Ple a i na koti 121, 1285 Kozjak, i jedan dio istura e u pravcu Ravne emernice radi kontrole, a sa jednim dijelom posesti kotu 988 iznad Obrodovi a, koje e snage ujedno i održavati vezu sa jedinicama II. Brigade, koje e biti na Vranom Kuku. Cestu Mazin—Bruvno na Mazinskoj Prevlji prezidati i onesposobiti je za saobra aj. Ostala dva bataljona iz brigade ostaviti u rezervi koji e se upotrebiti gdje to bude situacija nametala, a smjestiti e se u zaseok Krivošije, Bulji i jednim dijelom u isto ni deo sela Cerovca. Orijevski odred tako er u rezervi.

II. BRIGADA:

Sa svojim snagama posš e položaj k. 872 južno od Glogova, k. 901 Bat, k. 1042 Debelo Brdo, k. 1144, k. 1336 Lisac, k. 1210 Sedlo, k. 1216 Ladin Kuk i k. 1126 Vrani Kuk sa zadatkom zatvaranja pravca Vu i-polje—Glogovo, Malovan—Glogovo i Popina—Glogovo, tako er jedan dio svojih snaga sla e na Pusto Polje radi kontrole puta Labusi—Pusto Polje. II. Brigadi pridodaje se i Kninski Part. Odred, a koji e djelovati kao samostalna jedinica.

XIII. BRIGADA:

Sa svojim snagama poseš e k. 964 zapadno od Glogova, k. 864, k. 1012 Crni Vrh, bezimene kote sjeverno iznad samog Deringaja (kod ku e Tomana Duki a, pa na zapad preko ceste na kotu Oblajak zaključno, sa zadatkom zatvaranja pravca Grab—Glogovo, Gra ac—Kijani—Omsica i Gra ac—Derin Gaj—Bruvno. Na ovim pravcima razrušiti i onesposobiti ceste koje vode ovim selima, a naro ito cestu Gra ac—Bruvno, temeljito.

K. P. ODRED:

Stavlja se na raspoloženje Štabu II. Brigade s tim da ga upotrebi kao samostalnu jedinicu.

ORIJENSKI ODRED:

Ulazi u sastav I. Brigade kao samostalna jedinica, a upotrebiti ga prema naho enju Štaba.

NA IN IZVO ENJA I POSEDANJA POLOŽAJA:

Dodeljene položaje jedinice bezuslovno moraju posesti najkasnije 8. o. m. u 4 sata ujutro. Pri zauzimanju položaja nastupiti vojni ki, tj. rasturaju i izvi a ke patrole, pa potom sa ostalim dijelovima, koje su odrene za posadanje iste. Na položajima se dobro utvrditi i organizovati upornu odbranu, da bi se nanijelo što više gubitaka neprijatelju. U koliko neprijatelj ne bude nastupao u predvi enim pravcima, na položaju ostaviti ja e osmatra nice, a sa ostalim povu i se po zadi položaja u rezervi, gdje se može naložiti vatra i ogrijati ljudstvo, s tim da se ipak bude u pripravnosti. Isto tako sa samih položaja isturati patrole na pravcu neprijateljskog nastupanja radi izvi anja. Tako er na položajima organizovati i protia vijonsku odbranu.

VEZA:

Štab II. Brigade poveza e se sa telefonom od Surla do Ple aša s tim, što e eta za vezu ove Divizije postavljati liniju od Ple aša prema Surlama a eta za vezu II. Brigade od Surla prema Ple ašima.

Štab XIII. Brigade poveza e se sa telefonskim kablom od Omsice do Ple aša.

Štab I. Brigade posla e etu za vezu sa telefonskim kablom i centralom Štabu Divizije u Cerovce, gdje e joj dati zadatak, da postavi liniju od Ple aša do Cerovca i ako iste e kabla dalje sa bataljonima od vaše brigade.

Postavljanju veze pristupiti odmah pri posedanju položaja.

Za vrijeme dok se ne postavi telefonska veza štabovi brigade sla e pismene izvještaje po kuririma.

ODBRANA OD BORNIIH KOLA:

Na putevima koji vode iz neprijateljskih garnizona napraviti prepreke (prezidati i iskopati cestu), u koliko štabovi raspolažu sa nagaznim minama prema potrebi postaviti ih, a tako er organizovati branjenje tih prepreka sa protikolskim oru ima.

UTVR IVANJE, URE ENJE POLOŽAJA I KAMUFLIRANJE:

Dodeljene položaje fortifikacijski dobro utvrditi i urediti za upornu odbranu, a na mjestima gdje su rovovi ili položaji uo lji vi iste maskirati. Na položajima napraviti detaljan plan vatre, naro ito u postavljanju automatskog oru a, tako da ni jedan prostor neprijateljskog nastupanja, ne bude tu en sa našom pešadijskom vatrom.

UPOTREBA TEŠKOG ORUŽA:

U prošlim našim akcijama teški baca i nisu došli do svog izražaja, a neki put su se upotrebljavali kada to stvarno nije trebalo, a niti se njegovo dejstvo koristilo kod istog.

Upotrebu teških baca izvršiti onda kada to stvarno bude potrebno, a tako tako strogo voditi računa o utrošku municije.

SANITETSKA SLUŽBA:

Štabovi brigada organizovane na pogodnim mjestima svoja brigadna previjališta, te svoje ranjenike u koliko ih bude slati preko Divizijskog prihvatništva, koje se nalazi u Plešanima, odakle se dalje slati za Divizijsku bolnicu u selo Klapavice.

ISHRANA:

Ishranu organizovati preko intendanture ovog Štaba, sa kojom biti u vezi u granicama mogu nosti, a tako isto intendantura Štabova brigada i odreda vršiti i ishranu sa terena na kome djeluje preko N. O. O.-a.

ZNACI RASPOZNAVANJA:

Za noć 7. na 8. I. tg. STALJIN — POBJEDA, a ugovoreni znaci Oj Dušane — Oj uro. Vidni znaci za dan 8. I. tg. dizanje kape na pušci u vis dva puta, a odgovor tri puta.

VRIJEME I POČETAK OPERACIJE:

Dodeljene položaje zaposjesti najkasnije do 4 sata 8. o. m.

MJESTO ŠTABOVA:

Štab Divizije do 7 sati 8. o. m. nalazi se u Gubavcovom Polju zasiok Sovilji, gdje do tog vremena i izvještaje slati, a potom se premjestiti u Cerovce (kućna Save Rapina). Štabovi brigada smjestiti svoj štab u pravcu svog djelovanja i o tome izvjestiti.

ZAROBLJENICI I PLIJEN:

U koliko bude zarobljenih neprijateljskih vojnika, odmah ih sprovođiti ovom Štabu. Nikako ne smije da se desi da se zarobljenici ubijaju, kao što se to desilo slučaj zadnjih operacija kod I. i II. Brigade.

Plijen zadržati pri Štabu, a dostaviti spisak intendanturi ovog Štaba, koja se posle prema potrebi vršiti raspodjelu.

NAPOMENA:

U koliko neprijatelj u toku sutrašnjeg dana ne bude nastupao predviđenim pravcima, jedinice se ostati na položaju najdalje do 10 sati, a zatim na položajima ostaviti predstražarske dijelove, a sa glavninom

povu i se u najbliže baze na odmor. U toku dana sa oficirskim patrolama vršiti izvi anje na pravcu svog djelovanja radi prikupljanja što ta njihovih podataka o stanju kod neprijatelja, njegovoj ja ini, namjerama itd. U koliko se desi da je neprijatelj poseo pre posadanja naših snaga dodeljene položaje, jedinice e posesti i organizovati za upornu odbranu slede e položaje i to: XIII. Brigada Vodenu Glavu k. 933, k. 750, k. 743, k. 987 Kosa i k. 1007. II. Brigada k. 1126 Vrani Kuk, 1210 Sedlo, 1315 Orozovac, jer se pretpostavlja da bi neprijatelj mogao nastojati da u toku no i ovlada sa ovim kotama, kako bi postigao iznena enje.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar:

Komandant — potpukovnik:

M.⁷ Šaki , v. r.

(M. P.)

Dostavljeno na znanje: G. Š. Hrvatske, Stabu VIII. Korpusa.

Dostavljeno na postupak: Stabu I. i II. Brigade XIX. Divizije, Stabu XIII. Brigade, Stabu Kninskog Odreda i Orijenkog P. Odreda, Referentu saniteta ovog Štaba i Intendanturi ovog Štaba.

BROJ 116

**IZVJEŠTAJ ŠTABA OSME NO BRIGADE OD 7. VELJA E 1944. ŠTABU
DVADESETE DIVIZIJE O BORBAMA KOD LE EVICE I TROLOKAVA'**

STAB
VIII DALMATINSKE BRIGADE
XX DIVIZIJE
7-II-1944
Položaj

Operativni izvještaj
dostavlja se.

ŠTABU XX DIVIZIJE VIII KORPUSA

Dostavljamo operativni izvještaj ovog Štaba po operaciji koju je vršio 4-II-44 god. I i IV bataljon ove Brigade.

1. Opis položaja (sekcija Split—Šibenik 1:1000.000):

Borba se vodila na položajima po bataljonima.

2 do 6 Odosi se na Prvu brdsku diviziju. Vidi dok. br. 367.

7 Mi un

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 4 4, k. 1032.

I bataljon: Kapine—Crnovre—Kaduljevac—Kita—Tražbenica—Stri e-
vi —Korušca.

IV bataljon: Crljeni Grmi (k. 380)—Glavica (k. 332)—k. 273—Gradina
(k. 344)—Papi a Brijeg (k. 409)—Goli Brijeg—k. 598.

2. Naziv jedinice koja se borila:

I i IV bataljon VIII dalmatinske brigade. Na ovom prostoru druge
jedinice nisu u estvovale.

3. Naziv, ja ina i sastav neprijateljske jedinice:

Bataljon prve lova ke divizije, ime nepoznato.² Bataljon je bio kom-
pletnog sastava, ja ine oko 1000 boraca i preko 200 konja komore (ovi
nisu ura unati u borce ve plus). Bora ki dio jedinice sastavljen je isklju-
ivo od Njemaca, dok se u komori nalazio veliki broj talijanskih fašista,
nešto ustaša i po koji domobran. Osim kompletnog pješadiskog naoruža-
nja imali su još u svom sastavu i prate u artiljeriju i baca e vatre.

4. Obostrana situacija:

3. ov. mj. neprijatelj je u dvije kolone prodro do s. Kladnjice i s.
Brštanovo. U prvom bez otpora, dok u drugom uz otpor koji mu je 3 sata
pružao Svilajsko-mose ki odred na samom Mose u. Naše snage su za to
vrijeme bile skoncentrisane i to: I bataljon u Le evici, a IV bataljon
u Trolokvama. Koncentracijom neprijateljskih snaga u tim mjestima Stab
Brigade je osjetio da e biti napadnut. Namjere neprijatelja još nisu bile
poznate — da li su ofanzivnog karaktera ili se radi o ekonomskoj akciji.
O ekuju i sutradan napad, još u toku no i izvršili smo evakuaciju divi-
zijske bolnice, brigadne ambulante i intendanture u s. Vinovac, gdje se
nalazio naš II bataljon jer momentalno na tom pravcu nije prijetila
nikakva opasnost. Uzevši u izgled ofanzivnu namjeru neprijatelja, nala-
ze i se u ovakvoj situaciji — gdje nam je terenska površina bila vrlo
malena, Štab Brigade se odlu io da sa I i IV bataljonom pruži otpor sa
ciljem dobitka u vremenu, tako da se u toku no i možemo prebaciti na
drugi terenski odsjek.

5. Izdate zapovijesti:

Zapovijest za do ek neprijatelja dostavlja se u prilogu.³ Ostala nare-
enja koja smo izdali — sa njima smo nare ivali vrsto držanje veze iz-
me u bataljona i opominjali na što uporniju odbranu.

6. Vrijeme kada je borba po ela:

Borba je otpo ela 4-II-1944. u 7 sati i 30 minuta.

7. Tok borbe:

Neprijatelj je krenuo u napad sa dvije kolone pravcem: desnokrilna
kolona pravcem Kladnjice—Sratok—Trolokve, a ljevokrilna Brštanovo—Le-
evica—Ubije—Radoši . U desnu kolonu neprijatelj je skoncentrisao 3/4
svoje snage sa cijelom kolonom, a ostatak u lijevu kolonu. U navedenom
satu neprijatelj je došao pred naše položaje i tu bio do ekan mitraljes-
kom i minobaca kom vatrom. I bataljon je vrsto držao svoje položaje

² Odnosi se na I. bataljon 99. puka Prve brdske divizije i 2. bataljon 893. puka
264. pješadijske divizije. Vidi dok. br. 358, 359 i 361.

³ Vidi dok. br. 105.

i neprijatelj zbog slabe svoje snage sigurno ne bi bio prodro na tom pravcu jer je bataljon izvršio potpuno svoj zadatak. Obratno, kod IV bataljona je nastalo momentalno rasulo i borci su se dali u bjekstvo. Ovakovo stanje kod IV bataljona primoralo je i naš I bataljon da odstupi. Borba kod I bataljona završila se u 16 sati, dok kod IV bataljona već u 12 sati. Neprijatelj uspjevši proći istiti položaje desno i lijevo od gore navedenog pravca izvršio je nesmetano ekonomsku akciju te se preko Radošića sa jednim dijelom izvukao ka Mala ki, a drugim u Levicu, gdje je i zanoio.

8. Ishod borbe:

Zadatak koji je zadan bataljonima nije izvršen od strane IV bataljona, te prema tome ni rezultat same borbe nije zadovoljavajuć. Da je IV bataljon uspio da izvrši svoj zadatak, sigurno je da bi neprijatelju u tom slučaju bili zadali teži udarac, a sigurno je da ne bi bio izvršio svoj zadatak.

Gubici neprijatelja prema još nepotvrđenim vijestima iznose 10 mrtvih i oko 20 ranjenih.

9. Naši gubici:

Oni u svemu iznose: 2 mrtva druga, 7 ranjenih i 8 nestalih drugova. Njihovi podaci dostavljaju se u prilogu.

10. Utrošak municije:

Utrošeno je 500 mitraljeskih metaka, 800 puškomitraljeskih metaka, 1200 pušanih metaka i 17 minobacačkih bombi. Izgubljenog i oštećenog oružja nije bilo.

11. Imena u esnima lica i jedinica koje su se istakle:

Možemo navesti da se 1 i 2 eta I bataljona dosta dobro držala, dok od IV bataljona dobro su se držali drugovi Bolan i Ivan i Suljo Jozo koji su premda napušteni od svog komandnog kadra držali položaje sve do dolaska Štaba Brigade.

12. Ovdje nemamo ništa naročito navesti.

13. Kritika:

Istu dostavljamo u prilogu.

Sa drugarskim pozdravom

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar:	Načelnik,	Komandant, major
N. ⁴ <i>Jon i -Kosa</i> , v. r.	<i>Marijan</i> , ⁵ v. r.	<i>Manojlovi Nedeljko</i> , v. r.

(M. P.)

4 Nikola
5 Dumani

BROJ 117

**ZAPOVIJEST ŠTABA GRUPE JUZNODALMATINSKIH NOP ODREDA
OD 7. VELJA E 1944. PODRE ENIM JEDINICAMA ZA NAPAD NA
SARANC I KOZICE¹**

ŠTAB GRUPE
JUZNODALMATIN. PART. ODREDA
Dana 7. II 1944.
Br. službeno

Op. br. 384

ŠTABOVIMA: IMOTSKOG, MAKARSKOG I NERETVANSKOG
ODREDA

P o l o ž a j

Z A P O V I J E S T

(Sekcija Mostar—Makarska 1:75.000)

Neprijateljske snage u garnizonima **Saran** i **Kozica** jesu slijede e:
Na Saran u se nalazi oko 30 neprijateljskih vojnika i to narodnosti razne, koji su spremni predati se. Vojnici su smješteni u jednoj civilnoj [ku il] i dvije do tri barake. Naoružanje nije poznato, ali teškog oružja nema. U Kozici se nalazi oko 50 neprijateljskih vojnika koji su smješteni u više ku a. Vrsta neprijateljske vojske je ista i isti kvalitet. Vojnici pripadaju 118. njema koj diviziji.

U cilju napada² i likvidiranja tih neprijateljskih garnizona

N A R E U J E M O :

I. — Neretvanski, Makarski i Imotski odred kre u danas u 14 asova i to pravcem La ena, Ov je staje, dalje izme u Vitrenika i Lemešnih staja,³ Bukova a, Hriži . Tu ostaje Stab Neretvanskog part, odreda sa 3. etom, sa zadatkom napada i likvidiranja garnizona Saran .

II. — Dalje kre u Makarski i Imotski i 2. eta Neretvanskog odreda, pravcem: Hriži , Gradina, Ljube . Tu ostaje Makarski odred odakle e vršiti nastupanje na Kozicu sa svim svojim snagama pravo u mjesto. Dakle, Makarski odred ima zadatak napada na garnizon Kozica. 2. eta Neretvanskog odreda kre e dalje pravcem Ljube , Rotnji Dolac, Poljanica, te odatle napada pravcem jugoistoka, obuhvatno ispod grebena Mio-

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 3/12, k. 1603A.

² O rezultatima napada vidi dok. br. 131.

³ Lemešni Doci

vija, sve do kraja mjesta. 2. etu Neretvanskog partizanskog odreda predvodit će drug Glavina Andrija, oficir na raspoloženju pri Štabu Grupe. Drug Glavina i Štab Makarskog odreda, prije nego se razi u na položaju Gradina, imaju se usmeno sporazumiti o samom napadu, koordinaciji snaga i t. d.

III. — Imotski partizanski odred ima zadatak postavljanja i osiguravanja bojnog neprijatelja ne bi pristizao u pomoć napadnutome garnizonu. Štab Imotskog odreda mora polovinu snaga postaviti u zasjedu kod ceste između u Kozice i Rašana u cilju zatvaranja tog pravca. Drugi dio snaga postavlja u zasjedu u mjestu kod ceste između u Kozice i Dragljana sa istim zadatkom.

IV. — Napad treba izvesti u 23. času uvečer iznenadno, koncentrirano i odlučno, ne dajući neprijatelju vremena da se snađe i pripremi za odbranu. Neprijatelja treba likvidirati ili ako stane bježati tjerati ga sve do van mjesta. Znači raspoznavanja po ključu.

V. — Komoru Neretvanskog odreda i ranjenike istog, kao i Makarskog i Imotskog odreda slati u pravcu Brikve. Ranjenike sa Sarana slati pravcem Begovi — Rudelj — Brikva. Ranjenike od Kozice slati pravcem Vlaka, Rudelj, Zubača, Brikva. U istom pravcu slati zarobljenike i ratni plijen. Po završetku likvidacije neprijateljskog garnizona Neretvanski odred nekrene pravcem Brikva, tu se okupi i otkada dalje naređuje.

VI. — Komore Imotskog i Makarskog odreda imaju krenuti sa 2. etom Neretvanskog odreda preko ceste pravcem Poljanica, Radić, Rudež staja, gdje će okupiti svoje snage. Po završetku likvidacije neprijateljskih garnizona Makarski i Imotski odred kreću na sektor Kozičkih Poljica, gdje će djelovati po dobivenim uputstvima i zadacima.

VII. — Napad izvesti svi odredi u određeno vrijeme, a prethodno pripremiti niže rukovodstvo i borcu za akciju; samu akciju shvatiti i izvesti ozbiljno i napad mora da uspije.

Napominjemo da svi dijelovi za obezbjeđenje prekinu telefonske žice kad dođe do prvog sukoba. Dijelovi za obezbjeđenje moraju u momentu napada velikom brzinom postaviti zapreke za kamione i tenkove na cesti.

VIII. — Štab Grupe nalazi se kod Begovića, na koti 721, gdje slati sve izvještaje.

IX. — Svi će odredi po završetku akcije, bez obzira da li je ona uspješna ili ne, izvršiti pokret za izvršenje zadataka predviđenih ovim naređenjem.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za polit. komesara:

I. Sari, v. r.

Komandant:

Viski,⁸ v. r.

(M. P.)

4 Ravli stanovi

5 Ivo

6 Vlado

**IZVJEŠTAJ OKRUŽNOG KOMITETA KPH ZA SREDNJU DALMACIJU
OD 7. VELJA E 1944. OBLASNOM KOMITETU KPH ZA DALMACIJU
O POLITI KOJ SITUACIJI I ORGANIZACIONOM STANJU PARTIJSKE
ORGANIZACIJE¹**

Okružni Komitet KPH za
Srednju Dalmaciju
7-II-1944

Oblasnom Komitetu KPH za

Dalmaciju

Dragi drugovi,

3.eg ov. mj. održali smo sastanak O. K. na kome su bili prisutni svi članovi.

U politici koj situaciji na našem okrugu nisu se kroz posljednje vrijeme zapazile nikakove bitne promjene. Jedino možemo sa sigurnošću reći da se je situacija u Splitu i Solinu izmjenila na bolje. Mase, naime, dobro upoznate sa odlukama Teheranske konferencije i stvaranjem Nacionalnog Komiteta više ne sumnjaju u iskrenost saveza SSSR-a, Engelske i Amerike, te prema tome i daljnje bombardovanje sa strane saveznih aviona pravilno tumače kao posljedicu prisutnosti njemačkih snaga u tim mjestima kojima se mora onemogućiti svaka koncentracija. Što se tiče vojne situacije, ona je uglavnom ista kao i ranije s tom razlikom što su još u estali upadi i pokreti neprijatelja na trogirskom i leeva kom terenu, a također i na Biteli u. No ti pokreti koji su u zadnje vrijeme ponovo prateni pljačkom i otimanom, ne ostavljaju dubljeg traga na narod. Kratkotrajan strah i ponegdje momentano nasjedanje pojedinačnim ubaenim neprijateljskim parolama odmah išezne im se neprijatelj povue i sa radošću u tad ponovo oekuju naše borce.

Najnoviji politički događaji u našoj zemlji kao formiranje Nacionalnog Komiteta, stvaranje federativne Jugoslavije nisu još uvijek dovoljno popularisani u širokim seljčkim masama, jer fali upornog i planskog rada partijske i ostalih masovnih organizacija u tom smislu. A interes za svatita pitanja kod masa je ogroman. Naročito mase nisu pravilno upoznate s pitanjem budućeg ureenja naše zemlje, a to ih uveliko interesuje. Zato smo na sastanku donijeli odluku da umnožimo u posebnu brošuru što veći broj primjeraka slijedeće članke: »Odluka II zasjedanja AVNOJ-a o izgradnji Jugoslavije na federativnom principu«, »Hrvatska u federativnoj Jugoslaviji« (»Naprijed« br. 33), i »O federativnom ureenju Jugoslavije« (»Naprijed« br. 34). Na seoskim konferencijama na kojima se angažovanjem masovnih organizacija prisustvovati itavo selo prouie

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka CK SKH, film 45/414-417.

se ta brošura uz diskusiju za koju članovi Partije prethodno na sastancima partijskih odbora treba dobro da se spremi. Iz svakog sela treba se slati pozdravne telegrame Nacionalnom Komitetu i drugu Titu (i iz neoslobovanih mjesta) i da to bude neka vrsta plebiscita za Nacionalni komitet.

U kampanji održavanja zborova i sastanaka u cilju objašnjavanja masama rezultata II zasjedanja AVNOJ-a najviše se je postiglo na trogirskom kotaru. Tu su održana 4 masovna općinska zbora i 20 seoskih nerazdjeljenih i ustoj i posebne zborove žena i omladine. Na Muševcu i Sinju gdje god je bilo moguće održavali su se zborovi i sastanci, ali bili su slabo pripremljeni i uopće se nije shvatila važnost odašiljanja telegrama Privremenoj vladi i Maršalu Titu. Slično i na ostalim kotarevima.

Što se tiče dezerterstva o čemu smo vam pisali u posljednjem izvješćaju opaža se da dezerteri iz poluoslobovanih krajeva se pomalo vraćaju u NOV. Međutim to teže ide sa dezerterima iz neoslobovanih mjesta. Zato smo riješili da se preko masovnih organizacija otpone sa općim bojkotom protiv njih i žigosanjem pred masama kao izdajnika NOB. Organizatore dezerterstva i one koji su pošli da i sarađuju s okupatorom treba likvidirati.

Mobilizacija na Triljskoj općini je djelomično uspješna. Stupilo je oko 150 novih boraca u NOV. U Žitici nije pobjegao niko. Na marinskoj i zagorskoj općini trogirskog terena smo imali sprovesti mobilizaciju i već smo bili pošli sa pripremama, ali omeli su nas neprijateljski prodori na tom terenu.

Pojavila se demoralizacija kod neprijateljskih vojnika se iz dana u dan sve vidnije zapaža. Pisali smo vam već o potrebi izdavanja letaka koje bismo ubacili u neprijateljske garnizone. Na prolazu kroz neka sela Muševca i njemački vojnici² su govorili seljacima kako oni nisu više u stanju da pobjede saveznike. Na Trilju je došlo do svađe između ustaša i domobrana, jer su ovi na sav glas pjevali »Vintova ka bej ...«. Na trogirskom kotaru njemački vojnici su na jednom mjestu bacali kape o zemlju i govorili da im je dosta svega. I niz takvih sličnih momenata.

Što se tiče **organizacionog stanja Partije** konstituirali smo da se je u posljednje vrijeme primio mnogo veći broj drugova u partiju nego što to mogu mlada i neiskusna partijska rukovodstva da apsorbiraju i pravilno izdižu. Ipak moramo istaknuti da ti novoprimiti članovi su zaslužili ulazak u partiju zbog svoje odanosti, požrtvovanosti i borbenosti, ali su bez ikakvog političkog znanja i organizacionog iskustva, što naročito važi za žene koje su u velikom broju primljene. Tako n. pr., na trogirskom kotaru kroz mjesec dana primljeno je u partiju 37 novih članova a na Muševcu 20. Da bi prije ili eventualno razvodnjavanje partije, a i da bi uvrstili mladu partijsku organizaciju i izdigli partijski kadar postavili smo pred organizaciju slijedeće zadatke:

a) Općinski Komiteti treba da budu upoznati prije primanja u partijsku organizaciju sa kandidatima koji dolaze u obzir za ulazak u par-

² Iz prve brdske divizije. Vidi dok. br. 116, napomenu 2.

tiju i da znaju kakvo je bilo njihovo držanje u prošlosti i u toku ove borbe, njihov karakter, disciplina, privrženost i odanost našoj partiji i borbi.

b) Kotarski Komiteti treba da vode punu kontrolu o novoprimitom članstvu u Partiji.

c) Provjeriti i proistiti Partijsku organizaciju od svih elemenata stranih našoj Partiji i povesti oštru borbu protiv svih slabosti i na pojedinih članova Partije.

d) Planski pomoći i izdizanju partijskih rukovodstava, njihovom teoretskom i praktičnom osposobljavanju kako bi mogli savladati i uspješno rukovoditi sa pojačanim partijskim članstvom.

e) Organizirati i uvesti obavezno održavanje teoretskih sastanaka za svaku partijsku celiju i Komitet i voditi punu kontrolu o njihovom održavanju.

f) Organizirati i održavati općinska savjetovanja partijskih organizacija, kao i kotarske, upoznavši prije njihovog održavanja naš Komitet da bismo im u tome pomogli.

Kao još jednu mjeru za uvršenje p. organizacije na terenu i povećanje partijskog kadra u vojsci riješili smo da izvjestan broj članova Partije sa pojedinih kotareva (ukupno oko 30) uputimo u odrede da bi ih se tamo što bolje provjerilo a i izdiglo. A istovremeno da one partije koji se ve nalaze u vojsci kao prosti borci, a fizički su postali nesposobni za borbu, dignemo i damo na raspoloženje vojno-pozadinskim vlastima (za razne odsjeke, straže, punktove i magazine), jer tu se osjeća pomanjkanje partijaca.

U cilju što boljeg provjeravanja partijskog kadra izradili smo liste kadrova i poslali Komitetima, također smo u Komitetu zadužili za kadrovanje druga Vilića, organizacionog sekretara.

Kako u Okružni NOO ulaze neki članovi Kotarskih Komiteta, to smo riješili da popunimo neke od tih Komiteta i to K. K. Trogir sa drugom Šerom, sekretarom općinskog Komiteta Prgomet, K. K. Mu nakon partijskog savjetovanja koje smo ovih dana održati sa drugom koji bude najbolje odgovarao, K. K. Sinj sa sekretarom Općinskog Komiteta Trilj, jer se druga Ikana Perić poslala u Dinarski Odred za politkoma bataljona, pošto taj odred uopće nije imao političkih ni partijskih rukovodilaca. K. K. Solin je već popunjen drugaricom Ankom Bujan koja izgleda da će zadovoljiti na toj dužnosti.

Mjesni Komitet Splita nakon sastanka jednog njegovog člana sa drugom Vilićem³ prema dobivenim uputama prišao je reorganizaciji partijske organizacije po rejonima. Poslije toga od njih nismo ništa dobili. Sad će se ponovo drugovi Hugo⁴ i Vilić povezati s nekim iz M. K. i na taj način im pomoći dok ne primimo od vas odgovor da li da drug Hugo ode u Split. Na zadnjem našem sastanku postavili smo bili kao zadatak održavanje savjetovanja za partijske i ostale antifasišiste organizacije u cilju što bržeg uzdizanja rukovoditeljskog kadra u našem okrugu. Održali smo

³ Ante Eterović - Vilić

⁴ Gazin

partijsko kotarsko savjetovanje na Trogiru koje je dalo vidnih rezultata u osamostaljivanju partijskih rukovodioca, zatim širi partijski sastanak delegata partijskih elija op ine Solin. U planu je bilo kroz prošli mjesec održati kotarska part, savjetovanja na Mu u i Solinu, ali nismo uspjeli zbog neprijateljskih akcija, pa emo ih ovih dana održati. Dalje održano je kotarsko savjetovanje NOO-a za Trogir, op inska konferencija NOO-a za Le evicu, kotarsko savjetovanje AFŽ-a za Trogir, kotarsko savjetovanje SKOJ-a i kotarska konferencija USAOH-a za Trogir, 2 op inske konferencije USAOH-a na Trogiru i jedno op insko savjetovanje SKOJ-a na Omiškom kotaru. Sa savjetovanjima emo nastaviti jer dobro pripremljena savjetovanja daju uspješnih rezultata u ja anju svih organizacija.

Organizaciono stanje prema zadnjim podacima:

Kotarski K.	Op. K.	el.	lan.muš.	žen.	kand	muš.	žen.	simp.		
Solin	5 (2)	3	21	108	60	48	61	45	16	647
Trogir	B (1)	3	18	114	93	21	46	25	21	665?
Sinj	5 (2)	3	25	114	86	28	88	63	25	643
Omiš	6 (2)	3	15	87	69	18	81?	70	11	457?
Mu	5 (1)	3	14	58	53	5	65	55	10	257
Split	5 (1) MK	4 rej.	15	68	46	22	47	32	15	139
Ukupno	5 KK 1 MK	15 4 RK	108	549	407	142	388	290	98	2808
OK. KPH	7 (1)		7	6	1					
OK. SKOJ-a	4 (1)		4	3	1					
OO. AFŽ	6		6	-	6					
Usaoh	1		1	1	-					
K. S. P.	5		5	5	-					
K. C. P.	3		3	3	-					
OB. C.	4		4	4	-					
OB. C.	3		3	3	-					
			582	432	150					

Predlažemo vam imena lica koja bi s nama sa injavala plenum OK: Mar i Antej, sekr. K. K. Omiš (seljak); Mateo Juki , sekr. K. K. Sinj (radnik); Ante Lu in, sekr. K. K. Solin (radnik); Jakov Zekan, l. K. K. Mu (radnik); Ivan Lu in (Dalmatinski), sek. K. K. Trogir (seljak); Lala,⁵ sekr. MK Šplit (radnik); Jugana uli (O. NOO), inovnica; Mileva Benzon (O. AFŽ), intelektualka. Pišite nam da li se slažete, jer bi mi im prije sazvali sastanak plenuma.

Drugu Vojki, lanu OK skinuli smo partijski ukor kojim je bio kažnjen još dok je radio u splitskoj organizaciji, jer je svojim dosadašnjim radom ispravio u injenu grešku [...]

5 Nikica Kuzmani -Lala

Partijska istraga nad drugom Be irom, ranijim zamjenikom Kom. Mjesta Trogir završena je tako da je drug Be ir kažnjen strogim partijskim ukorom zbog nesavjesnog vo enja ra una i upropaštavanja materijala. Tako er je lišen dužnosti zamjenika i stavljen na raspoloženje K. M. Trogir. Partijskim ukorom smo kaznili i druga Buna (Krsti), sekretara K. M. Trogir radi lošeg postupanja sa drugovima i što voli da se nekad napije. Skinut je sa dužnosti sekretara.

18-11 e se formirati Okružni NOO. Javio nam je drug Marko⁶ lica za koja ste riješili da u u s tim da možemo mi dati predlog za njegovo proširenje. Mi smo mišljenja da bi ga svakako još trebalo proširiti i mi emo dati predlog drugu Marku. Formiranjem O. NOO-a uveliko e se pomo i Kotarskim NOO-ima.

Okružni odbor AFŽ-a smo popunili. Samo smo mišljenja da bi ga još trebalo oja ati sa l lanom da bi bio u stanju da izvrši zadatke koji se pred njim postavljaju. Okružni O. AFŽ je ve pisao Oblasnom AFŽ-a da bi u odbor mogla u i drugarica File Spero koja je u Splitu bila lan Mjesnog Odbora AFŽ-a, a sada je pri Korpusu, ali još nije došao nikakav odgovor.

Okružni Komitet Skoj-a e se oja ati sa još jednim lanom i to drugom Perom Hercegovim, sekr. K. K. Skoj-a Omiš. Tako er bi trebalo oja ati i Okružni USAOH-a i naš je prijedlog da u nj u e drugarica Mira Mika i koju smo uli da se je povratila iz internacije i da se sada nalazi na Visu. U Splitu je bila lan Mjesnog Komiteta Skoj-a. Ona bi ujedno bila kandidat za OK. Skoj-a.

Organizaciono stanje antifašisti kih organizacija vam ne šaljemo, jer od prošlog našeg izvještaja ima vrlo malih promjena u org. stanju.

Da bi šta više pomogli partijskoj organizaciji u vojsci zadužili smo druga Biciklistu⁷ isključivo tim sektorom rada, jer drug Roje⁸ kao politiki sekretar ne može da se specijalno tome posveti. Za prvo vrijeme e s njim obilaziti jedinice drug Roje da bi ga što bolje upoznao sa radom u vojsci. Kroz prošli mjesec pomogli smo u održavanju partijskog savjetovanja u VIII brigadi⁹ koje je bilo sazvano uslijed masovnog dezertstva što je prijetilo da se brigada raspadne, a emu je glavni uzrok bio slabi ili skoro nikakvi partijski i politiki rad u brigadi. Pomažemo im u održavanju teoretskih partijskih sastanaka. Moramo pružiti ja u pomo odredima. Ovih dana emo pomo i Mose ko-Svilajskom odredu tako što emo održati partijsku konferenciju.

U cilju ja anja Partije u vojsci dali smo slijede e drugove odredima: Peri i Peru (Perun), lan K. K. Omiš za zamjenika politkoma Dinarskog odreda, Subaša a Peru, lana Op inskog K. Klis za zamjenika politkoma u bataljonu Dinarskog Odreda, Ikana Peri a, l. K. K. Sinj za Politkoma

6 Drago Gizdi , lan Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.

7 Kajo Vu i i -Biciklista

8 Ante Roje

9 Osmo brigada Dvadesete divizije

bataljona Din. Odreda. To je bilo potrebno jer ovaj odred uopće nije imao ni partijskog ni političkog rukovodstva. Također smo istom odredu za odgovornog u njemu po SKOJ-u dali druga Bilog, I. K. K., SKOJ-a Sinj. Druga Ravlić a Nenada smo uputili štabu Grupe gdje mu je dodijeljena dužnost rukovodioca SKOJ-a u Trogirsko-Šibenskom odredu.

Organizaciono stanje Partije i Skoja u svim odredima nije nam još poznato osim za Mostu i Trogirsko-Šibenski odred. U Mostu ima 30 partijaca, 25 kandidata i 52 skojevaca. U Trog. Šib. odredu ima 40 partijaca, 24 kandidata i 46 Skojevaca.

U radu vojno-pozadinskih vlasti osjećamo se napredak. Zapravo to važi za Komandu Splitskog Područja. To se osjećamo u jačanju i pravilnijem djelovanju njenih Komandi Mjesta. U jednom dopisu drug Jordan nam je pisao o lošem radu te komande, te o potrebi da se druga a u,¹⁰ komandanta S. P. uputi u vojsku, jer da njegove ranije greške uglavnom potječu odatle što uopće nije bio vojnik. Također nam piše da partijsku istragu koju smo povelili nad članovima K. M. Trogir proširimo i na članove K. S. P. Pošto se tu radi o članu O. K. to ne možemo bez jednog člana Oblasnog Komiteta.

Ob. centar za Srednju Dalmaciju smo opet popunili sa jednim članom Partije i već se osjećamo da bolje funkcioniše. Ob. centar za Cetinsko Područje treba pojačati. Nastojamo i tu dati jednog jačeg člana Partije.

Za dopisnika pri O. K. postavili smo druga Božića, ranijeg dopisnika pri K. K. Sinj koji je već počeo da organizira mrežu dopisnika po kotarevima. Za dopisništvo u našem Komitetu postavili smo odgovornom drugaricu Jugu.

Tehnika nam je počela raditi. Izdali smo brošuru o federativnom uređenju Jugoslavije u 440 primjeraka. Radio vijesti ne izdajemo, jer još nemamo radio, odnosno akumulatora. Svega par puta smo ih izdali nakon što smo ih dobili iz Trogira [..]^u

¹⁰ Nikola Arać - a a

¹¹ Zadnja strana dokumenta nije sačuvana.

BROJ 119

IZVJEŠTAJ OKRUŽNOG KOMITETA KPH ZA MAKARSKU OD 7. VELJA E 1944. OBLASNOM KOMITETU KPH ZA DALMACIJU O POLITI KOJ SITUACIJI I ORGANIZACIONOM STANJU PARTIJSKE ORGANIZACIJE¹

OKRUŽNI KOMITET KPH
za Makarsku
7. velja e 1944 god.

Predmet: Politi ko-organizacioni
i financijski izvještaj za mjesec
sije anj 1944 godine.

Drugarskom

OBLASNOM KOMITETU KPH ZA DALMACIJU

P o l o ž a j

Pošto vam nismo poslali mjese ni izvještaj za studeni i prosinac 1943, obzirom na njema ku ofanzivu u mjesecu studenom prošle godine,² koja je prouzrokovala, da su skoro sve naše organizacije bile dezorganizovane i tako nismo mogli imati potrebiti pregled ovog Okružja. U vezi sa ovim drug sekretar³ posjetio je li no taj Komitet u mjesecu prosincu prošle godine, te vam tom prilikom podnio usmeni izvještaj o tamošnjim prilikama, kako politiki, tako i organizacionim. Da bi vam danas politiki ko i organizaciono stanje ovoga Okruga bilo jasnije, ukratko emo se osvrnuti na stanje iz mjeseca studenoga i prosinca 1943 godine, kojom prilikom emo istaknuti glavne momente koji su uslovili ovakovo današnje stanje.

POLITI KA SITUACIJA

Na narodne mase ovog Okruga, preko kojih je pregazila po prvi puta njema ka vojska,⁴ djelovalo je druga ije nego ranije talijanske ofanzive. Dok je talijanski okupator više manje upotrebljavao istu taktiku i metode prema narodu na itavom Okružju podjednako, dotle njema ki okupator upotrebljava razli ite metode, tako da se to i razli ito odrazuje na

¹ Kopija originala (tipkanog na pisa em stroju) u Arhivu Instituta za historiju radni kog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka CK SKH, film 46/127-142.

², ⁴ i ⁷ Odnosi se na njema ku operaciju »Landsturm«. Vidi dok. br. 16, napomenu 2 i 3.

³ Vice Srzi

narodne mase. I baš pošto se je svugdje drugačije i odrazilo ovo neprijateljsko djelovanje, to je radi ovih različitosti dati ukratko političku situaciju za itavu Okružje, a po kotarevima posebno.

KOTAR METKOVI . Njemački okupator služe i se, još težim terorom ubijanja i paljenja nego ranije talijanski okupator s jedne strane, rad reakcije s druge strane, pokušavaju da drže u pasivnosti narodne mase ovog kotara. U znaku zastrašivanja naroda, još uvijek više vješala na trgu u gradu Metkoviću. Povodom bombardiranja Metkovića 8. I. o.g.,⁵ kojom prilikom su Nijemci imali 275 mrtvih, dok civila 20 u znak represalija Nijemci su uhapsili 50 osoba u gradu Metkoviću. U mjesecu siječnju ove godine Nijemci su u nekoliko vojnih akcija po okolnim selima: Slivno, gdje su dvojica strijeljani i 60 uhapšeno; Desne: 8 osoba uhapšeno; Zapadna Plina: 22 osobe uhapšene; Pasičina: popaljeno itavo selo, kuće, pojate, hrana, sijeno itd. Dalje, Nijemci rekviriraju hranu i sijeno za ishranu svojih garnizona na ovaj način: na pr., od 5 komada stoke uzimali su 1 komad. Narod je pokušao da izigra ovu odredbu njemačkih vlasti, te je me osobno krio stoku time, da bi se kod svakog našlo manje od 5 komada, kako na taj način Nijemci ne bi uzimali ako je manje od 5 komada. Ali to nije pomoglo, pa su Nijemci odredili da od 4, pa od 3 komada mora se predati po 1 komad. Narod se je i ovome odupirao tako, da su stoku pošli masovno klati, ili je tjerati u brda. Kasnije ovoga Nijemci, navode i za razlog da se partizani kriju po pojatama i stogovima sijena, akcijama po etkom mjeseca siječnja, popalili su sve pojate i stogove sijena skoro u itavom kotaru, tako da na taj način stoka nema hrane za zimu.

Rad reakcije osjeća se preko uba enih parola, na primjer: savez između Rusije, Amerike i Engleske nije vrst i do i e do toga, da e unutar Saveznika izbiti sukob; Rusi i Nijemci e se sporazumjeti protiv Engleske i Amerike; obnovit e se Jugoslavija i vratiti kralj Petar. Ove parole su stare i došle su iz izvora reakcije HSS-a, a danas je podržavaju i etnički nastrojeno pravoslavno življe. U selu Glušcima, koje je pravoslavno, Nijemci su organizirali jednu etničku etu, koja naoružana stoji u selu, i za koju i Nijemci i ti pravoslavci kažu, da su oni Nedićevi etnici, a ne Dražini. Ako bi kazali da su Dražini etnici, onda ih Nijemci apse. Na taj način žele Nijemci prikazati Dražu za neprijatelja Nijemaca i tako podignuti Dražin ugled u narodu. Baš danas saznajemo da su 5 etničkih vođa iz ovog Kotara sa nekolicinom iz mjesta Opuzena, održali sastanak, na kojem su raspravljali o osobama, koje bi po padu Njemačke mogli zauzeti vlast. Ništa konkretnije o ovome sastanku još nijesmo primili. Tako er danas primili smo pismo, da je dr. Bjelović, koji je bio tražen od Nijemaca da se uhapsi, pobjegao, i preko Slivna navodno pošao za Pelješac. Na prolazu kroz Slivno, navodno je razgovarao sa jednim našim drugom iz Opuzenskog Komiteta Opuzen, kojom prilikom mu je Bjelović kazao, da on nije nikad bio protiv N.O. Pokreta, da je dosljedan antifašista, da je za Nacionalni Komitet, protiv reakcionarnog vodstva HSS-a, a da o Mačeku ne može da kaže ništa, jer da je on u zatvoru. Ovom prilikom bio je jako prestrašen i izrazio je, da želi s našim ljudima održa-

⁵ Vidi dok. br. 345.

vati vezu. Odatle je proslijedio za Pelješac. Uputili smo u naše strane pismo K.K. Metkovi, da sazna gdje ide, s kime će dolaziti u kontakt i da uopće prati njegov dalji rad. Saznajemo s druge strane da u gradu Metkovi djeluju kao istaknuti jugonacionalisti — etnici, braća Paronos, Kargoti i Boškovi. Njihovo djelovanje očituje se u tome, što povjerljivo šaputaju o povratku kralja Petra i obnovi stare Jugoslavije. Ova propaganda uspijeva im me u pravoslavcima u selu Gluščima. Međutim, rad izdajničkog dijela HSS-a (Bjelovu i Sale) u ovom periodu nije se mogao zapaziti.

Obzirom na velike vanjske i unutarnje političko-vojne događaje (Moskovska i Teheranska Konferencija, II. zasjedanje AVNOJ-a, napredovanje Crvene Armije, snaga N. O. Vojske, bombardiranje od strane Saveznika), dalje rad naših organizacija na objašnjavanju tih političkih i vojnih događaja mora biti, da narodne mase su uvjerenе da će fašizam neminovno kapitulirati i da je sigurna pobjeda Saveznika i N.O. Pokreta. Ovdje je važno pitanje, kojeg narodne mase postavljaju, pitanje svršetka rata. Djelovanje naše organizacije kroz ovo vrijeme, nije bilo dovoljno, a to iz razloga, što je neprijatelj kontrolisao i danas kontroliše i ovaj kotar, a u samom početku naša vojska je bila potpuno odsutna, što sve nije dozvoljavalo da naše organizacije dovoljno reagiraju na neprijateljski teror i djelovanje reakcije. Bez obzira na ove okolnosti, u prvim danima dolaska Nijemaca, naši drugovi probijali su se kroz sela s jedne i druge strane Neretve, sastajali su se s pojedincima i grupicama objašnjavali situaciju, jer su zborovi i konferencije bile nemoguće. Naša štampa u početku bila je nedovoljna, jer naša tehnika, kao i tehnika Kotarskog NOO nije mogla raditi. Kroz ovakvo vrijeme narod je živio pod utjecajem vijesti, koje su dolazile od naših simpatizera iz grada Metkovića. U posljednje vrijeme, dolaskom naših snaga, i nakon uvođenja neprijateljske taktike, pošlo se za efikasnijim mjerama. Neprijatelj je osjetio prisustvo naše vojske i sa velikom oprezom dolazio u sela, što je omogućilo lakše političko djelovanje. Tada se pokazala mogućnost i održavanja širih konferencija i sastanaka. Ovakova mogućnost nije bila u svim selima. Još ni danas mi nismo u mogućnosti da održavamo svugdje sastanke i konferencije. One su omogućene uglavnom na općini Plina, jer se obično na terenu te općine zadržaje naša vojska. Na sastancima i konferencijama objašnjava se narodu značenje odluke Moskve i Teheranska Konferencija, zatim značaj i dalekosežnost odluka II. zasjedanja AVNOJ-a, uspjesi Crvene Armije i naše NOV, a ujedno i raskrinkavanje reakcije svijeta. Najjači naš oblik borbe protiv reakcije, jest ispravno i neumorno objašnjavanje odluke AVNOJ-a. Koliko god neumorno tumačimo usmenim putem, tako i naša štampa. Akcije naše vojske, koje su izvedene na pojedine njemačke garnizone i narodne izdajice, imale su uticaja toliko, da je narod ipak vidio neku našu vojnu snagu, kadru da ometa neprijatelja i kažnjava narodne izdajice. Bombardiranje grada Metkovića 8. I. ove godine, luke Ploče i mjesta i garnizona uz rijeku Neretvu, povoljno je djelovalo na stanovništvo. Tim bombardiranjima narod je osjetio neposrednu opasnost, jer su mu ugroženi životi s jedne strane, a s druge strane u savezničkom bombardiranju vidi koordinaciju operacija Saveznika sa našom NOV, i time se razbija

parola o neslaganju Saveznika sa našim N.O. Pokretom, koju ubacuju jugo-nacionalisti.

Kada smo ovako objasnili s jedne strane oblike neprijateljskih akcija a s druge strane s naše strane poduzete protumjere, danas možemo dati pravilnu ocjenu, kojim putem kreću i kako se orjentišu narodne mase ovog kotara:

U selima naklonjenim ustašluku i u kojima je organizirana milicija (Vidonje, Dobranje, Krvavac, Opuzen i Podgradina) vjeruju u našu pobjedu, ali radi prisustva ve ih snaga Nijemaca i radi toga što smatraju da je kraj rata još dalek, a u namjeri da sa uvaju glave, ne idu u njema ko-ustašku vojsku, a niti pak u NOV, nego najradije stoje kod kuće kao milicija. Ine usluge našim političkim radnicima, pomažu materijalno Pokret, ali su još daleko od toga da se više od ovoga aktiviziraju za NOP. Traže veze sa našim ljudima, da bi tako stvarali perspektivu da budu pošte eni. U mjestima gdje ima, pravoslavnog stanovništva (Glušci i nešto u Metkoviću) i baš u selu Glušci, gdje je organizirana od Nijemaca jedna etnička eta (kao milicija) vjeruju u pobjedu Saveznika (zapadnih Saveznika) i nadaju se da će biti obnovljena stara Jugoslavija i da će se povratiti kralj Petar. Našim terenskim radnicima u svemu izlaze na ruku, kod prolaza, ishrane itd. Ne vjeruju dovoljno u iskrenost saveza SSSR, Engleske i Amerike. Tu kod njih uspevaju parole, koje jugo-nacionalisti proturaju. Ovdje mi imamo organizovanu jednu grupicu simpatizera, ali kao takovi još su daleko od toga, da ostave službu Nijemcima i priđu našem Pokretu.

Sela na Biokovskoj kosi, koja spadaju općini Plina, pokazuju najbolju svijest uza sav neprijateljski teror i palež, koji u posljednje vrijeme ovdje poduzima i esto okupator. Jedan primjer: Nijemci⁶ su 25. I. o.g. poduzeli akciju na selo Pasiću, Brist, Plina, kojom prilikom je popaljeno i onaj ostatak kuća, što je Talijanima preostao. Narod je sutradan ipak sa oduševljenjem prenosio materijal naše vojske.

Narod grada Metkovića, osim par nabrojanih izdajica, na našoj je strani. To se naročito osjetilo kada je u toku posljednje njemačke ofanzive narod ostao bez vojske, a politički radnici nisu bili u mogućnosti da pristupe narodu, narod iz grada Metkovića slao je utješujuće vijesti selima Neretve.

Kao općina i zaključna konstatacija bila bi ta, da se politička svijest, i ako okovana strahom od okupatora, stalno podiže na viši stepen u našu korist. Mase još uvijek ne idu uporedo sa događajima i prema razvitku događaja zaostaju, pasivne su. Na zapadne Saveznike gledaju sa izvjesnim nepovjerenjem, obzirom na mogućnosti koje su mogli pružiti NOV u danima njemačke ofanzive na ovaj sektor i na otoke. Simpatije za Crvenu Armiju rastu.

KOTAR MAKARSKA. Zadnja njemačka ofanziva⁷ i stalno prisustvo ja ih njemačkih snaga, naročito u primorskom pojasu, ostavlja na narodne mase osjećaj zarobljenika. U primorskom pojasu odlazak velikog pozitivnog

⁶ i ³⁸ Jedinice njemačke 118. lovačke divizije. Arhiva ove divizije nije sačuvana. Pretpostavlja se da je u toku rata uništena.

dijela naroda, u inio je da je ostao pasivniji dio naroda, koji ovu okupaciju još teže i fatalnije osjeća. U ovom kotaru okupator je u početku upotrebio naoko miroljubivu taktiku. Ovo radi toga, da bi smanjio značaj evakuacije naroda. Ta taktika odražavala se u tome, što Nijemci uopće nisu ništa pljačkali, niti hapsili, niti ubijali, niti na bilo koji način maltretirali. Međutim, naišavši uskoro na naše jedinice, neprijatelj je reagirao time, što je najprije po svim selima izlijepio oglase, da će se za svakog ranjenog Nijemca strijeljati 25, a za svakog ubijenog 50 stanovnika. U Zagorju osim ovoga objavljeno je prisilno prijavljivanje stanovništva njemačkoj komandi u Vrgorcu. Dalje, na akciju naših jedinica odgovarali su time, što su po selima hapsili pučanstvo kao taoce; jedan primjer: prilikom akcije naših jedinica na jedan njemački kamion kod Dragljana, uhapsili su 70 osoba, od kojih su 20 uputili na prisilni rad u Njemačku,⁸ a ostale nakon 15—30 dana zatvora pustili kućama; na mjestu izvršene akcije objesili su dvojicu naših drugova i baštinanovana naše Tehnike, drugove Peru Miljka i Stanka Mušana. Objешeni drugovi stajali su na vješalima 5 dana radi opomene narodu. Nastala je općina pljačka narodne imovine (stoka, pokućstvo, vino, hrana, odjeća, sijeno, ulje, masline itd.) koliko u Zagorju, a toliko u južnoj mjeri u Primorju, gdje su do temelja opljačkane one obitelji, koje su evakuisane.⁹ Stalna i iznenadna patroliranja po selima i brdima Biokova, hapšenja (Brikva, Kokori i, Stilja, Veliko Brdo, Bast, Drašnice) starijih osoba, jer nisu našli mladih. Preobučeni kao partizani sa partizankama, pokušavali su pronalaziti naše drugove; slušajući u Bastu i Drašnicama, kada su — naišavši na lakovjerne osobe — otkrili skloništa naših drugova, te neke strijeljali, a neke internirali. Pokušaj mobilizacije najprije na poziv, a onda iznenadna opkoljavanja sela i hvatanje (Bast, Veliko Brdo, Banja, Stilja). Sve su ovo njemačko-ustaške vlasti opravdavale radi akcija naše vojske, da bi tako paralizirali djelovanje naše vojske s jedne strane, i razbili naše organizacije i uništili rodoljube i Pokret s druge strane.

Uporedo sa ovim akcijama neprijatelj je, reakcija djeluje putem raznih parola, a i organizovano. Parole reakcije su na primjer: neiskrenost saveza SSSR, Engleske i Amerike, što će dovesti jednom do sukoba unutar njih samih; pitanje slobode naroda Jugoslavije riješiti će velike sile i bez partizana; komunisti su krivi da je dosta palo mladih života bespotrebno; sa uvajmo glave, jer još nije vrijeme za oružane akcije. Pored ovih parola po selima je reakcija bez obzira da li se neki od njih osjećaju maćkovci (oni za sebe kažu da su HSS-ovci) ili jugo-nacionalisti, potpuno zajednički da istupa i to organizovano. Ovu grupu reakcije imamo preglednu, jer nam je to omogućeno izvjesnim okolnostima, poznati su nam organizatori, koji pokušavaju na selima stvarati uporišta. Glavni funkcioneri ove grupice su jugo-nacionalisti. Iz taktičkih razloga još propuštamo da

⁸ Zbog podrške i pomoći stanovništva jedinicama NOVJ, a otkuju i desant savezničkih snaga na dalmatinsku obalu, koje bi stanovništvo također podržalo, Nijemci su otpočeli sa njihovim masovnim iseljavanjem sa otoka i obale. Opširnije o tome vidi dok. br. 214, 236, 244, 260, 357, 358, 371, 380, 387, 388, 393, 396, 306, 409, 423, 435, 439 i 445.

⁹ Misli se na one obitelji koje su se za vrijeme njemačke okupacije »Landsturm« iz primorja, zajedno sa vojskom, povukle na otoke.

stvari teku svojim tokom. Na terenu smo poduzeli mjere, da ih politiki kroz narod tu emo, ali op enito, ne isti u i još pojedince. U vezi s ovim drug Crni,¹⁰ koji je ve bio na ovom terenu, ovih dana ima ponovno da se povrati, i sporazumno s njime pristupiti emo potrebitim mjerama, a po svoj prilici i kona nim.

U vezi sa akcijama okupatora i reakcije, naše organizacije poduzimaju protumjere. U prvim danima poslije ofenzive, naše organizacije na ovom kotaru, osim op ine Vrgorac, bile su potpuno rasturene i dezorganizovane, nijesu bile mo ne da reaguju i rješavaju najhitnija i najosnovnija pitanja. Ovo s jedne strane. S druge strane neprijatelj je vrsto kontrolisao teren i naši politiki radnici nijesu uop e mogli do i do izražaja. Ovakovo stanje trajalo je sve do onog momenta, dok se nije došlo u li ni dodir sa tim Komitetom i kona no spoznali, da ova njema ka ofanziva nije sli na prošlim talijanskim — prolaznog karaktera — nego da je neprijatelj odluo da vrsto kontroliše ovo podru je. Poslije toga održano je uže partijsko savjetovanje, nastoje i na i na ina protumjera, prema uslovima u kojima smo živjeli. Nakon što su se u prvi mah naše organizacije osvijestile, po elo se sve više i više da se udubljuju u politike probleme i tražiti na ine, da se pariraju udarci upu eni od okupatora i reakcije. Uporedo sa usmenom propagandom išla je i naša pismena propaganda. Veliki politiki doga aji, kao Moskovska i Teheranska Konferencija, zatim II. zasjedanje AVNOJ-a, napredovanje Crvene Armije i NOV, bombardiranje grada Makarske, u inili su, da se kroz narod unese duh oživljavanja i koji je uspio da ga se uzdigne iz straha i mrtvila. Po paroli neprijatelja o neiskrenosti saveza izme u SSSR, Engleske i Amerike, što je neprijatelj potkrijepljivao » injenicom« da zapadni Saveznici nisu pomogli prilikom njema ke ofanzive na Biokovo i na otoke, naše organizacije postavile su u prvi red tuma enje o iskrenosti saveza SSSR, Engleske i Amerike. Pravilno tuma enje odluka II. zasjedanja AVNOJ-a kroz sve organizacije i njihov odjek u vanjskom svijetu, imao je posebnog, naro itog uticaja na narodne mase. Naše organizacije iskoriš avaju sve mogu e oblike politiki djelovanja. Obzirom što na pr. duž itave obale ovog kotara se nalaze okupatorski garnizoni, koji vrsto kontroliraju ovaj sektor, nema mogu nosti širokih sastanaka, ve rad preko pojedinaca usmeno, i ubacivanje naše štampe. U vrgorskoj op ini, obzirom što Nijemci ne drže tako vrsto teren, ali uvijek kontroliraju sa patrolama, uspijeva našim organizacijama održavati uže sastanke i konferencije, na kojima se pokazuje dobar uspjeh. Ipak, i gdje je neprijatelj uspostavio svoje garnizone, do danas nam je uspjelo uspostaviti veze, preko kojih upu ujemo štampu i primamo potrebite izvještaje. Narod ovog kotara uvijek je bio prili no dobro obavješten o svim politiki kim i vojni kim prilikama u svijetu i kod nas, pak sada dosta lakše shva a sve doga aje i zbivanja u svijetu i kod nas. Zato i rad reakcije ne nailazi na plodno tlo, i ako se na u tu i tamo pojedinci koji nasjedaju. Naro ito je važno konstantirati, da sve one osobe, koje šire izdajni ke parole, kao i one koje tome nasjedaju, nisu ugledne osobe, nego u glavnom moralno niski i bez ikakvog utjecaja na mase kao takovi.

¹⁰ Ivan "Mor in-Crni, lan Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju. Vidi dok. br. 153, napomenu 3.

Obzirom na gore istaknute metode neprijatelj s jedne strane, a s druge strane poduzete protumjere, narod ovog kotara, odnosno njegovo raspoloženje je slijedeće:

U primorskom pojasu, obzirom što je evakuacijom otišao pozitivniji dio naroda, a ostao je element koji je dosta oportunistički raspoložen, a nije dovoljno zainteresovan za N.O. Pokret, za njega se ne može kazati, da je skroz pasivan. Postoje razlike između pojedinih sela, kao na pr.: Podgora i Tu epi, koje se smatra najzaostalije, dok Zivogoše, Drvenik, Zaostrog, Brist, koji se mogu smatrati više zainteresovani za naš Pokret i željni su uti objašnjenja političkih i vojnih događaja. Razlog da je ovakovo stanje je i taj, što se narod tih sela naučio više manje kroz dvije godine borbe biti slobodan, odnosno ovan od naše vojske. Sve ranije neprijateljske ofanzive bile su prolaznog karaktera, što me utim ova ofanziva nije takova, nego kao nikada do sada vrsto okupirala svako i najmanje selo uz obalu. I ovaj dio naroda, koji tako živi u garnizonima zajedno sa neprijateljem, a organizacije su mu rasturene i evakuisane, ono nešto što ima od organizacija to živi ilegalno po brdima i ne može pristupiti narodu, sve ovo inidati da je vrlo teško narod zainteresovati i podići mu borbeni duh na potrebiti stepen. U selu Bacini na pr., gdje je neprijatelj uspostavio garnizon i esto puta naše jedinice vode borbe u samom selu, taj narod — i ako živi pod vrlo teškim okolnostima, stanuje vani usprkos zime i leda, ne e da se pomiri sa mišlju, da sa okupatorom zajedno živi u selu. Taj narod posluživa našoj vojsci za prenos raznog materijala. Život ovoga naroda postao je neizdrživ i poduzete su mjere da se izvjestan broj evakuiše. U selima, na pr. Zaostrog i Drvenik, pošto je neprijatelj zauzeo samo dio sela uz obalu, ostali dio sela živi malo slobodnije, pa i ako okupator upu uje svakodnevne patrole, narod na poziv naše vojske pomaže je u ishran^e (vino, rakija, ulje). Sve ovo kazuje nam, da je narod više manje samo naš, i da teror akupatora drži ga pasivnog, dok se na e poedinaca, koji bilo iz straha, bilo iz koristi, bilo ina e posluži neprijatelju kao doušnik.

Sam grad Makarska u ovoj ofenzivi i sada dobro se drži. Tu je naš narod, i ako se na e po koji izrod. Takav na mase stanovništva nema uticaja. Bombardiranje grada od strane Saveznika 11. I. o.g.¹¹ imalo je, koliko za neprijatelja gubitke (potopljena plove a tvrava sa itavim naoružanjem, dvije štele sa ratnim materijalom i oko 30 mrtvih Nijemaca), toliko je politički djelovalo na gradsko stanovništvo i okolna sela, da je narod vidio saradnju Saveznika i NOV. Radi bombardiranja, narod grada je napustio grad i uselio se u okolna sela. Tako isto iselila su se sva nadleštva. Prisustvo nadleštva u okolnim selima prouzrokovalo je pojavu špijunaže i još više otežalo naš rad. Za vrijeme najtežih dana ofanzive, stanovništvo grada slalo je utješujuće novosti (vijesti) po okolnim selima, što je u prvim danima dosta koristilo. Za sela zapadno od grada Makarske, uslijed još težeg terora (ubistvo dvojice odbornika u Bastu, nasilno odvoenje 25 ljudi u ustašku vojsku, hapšenje itavog sela Veliko Brdo, povodom naše neuspjele vojne akcije na ovo selo, otkrivanje skloništa municije i hrane IX.

¹¹ Vidi dok. br. 457.

Brigade u Bastu od strane špijuna u Bastu) ima za posljedicu, da narodne mase tih sela ostaju i dalje pasivne, uza sve to što su donekle upoznati sa najvažnijim vojno-političkim događajima. Ovo im je strah pred okupatorom i radom izdajica i špijuna. Dakle, ne računaju i izvjesne pojedince špijuna, taj narod je naš i o nama uvijek dobro misli. U vrgorskoj općini uza sav teror neprijatelja s jedne strane, a s druge strane rad grupice izroda, može se konstatirati, da je politička svijest porasla i jača nego prije ofanzive. U ovoj općini, pošto imamo malo više mogućnosti za rad, posljedica je, da su mase obavještene o vojno-političkim događajima. Sela (Dusina, Mijana i Poljica) ustaški raspoložena, danas se može konstatirati, da strah pred slomom Njemačke, koji se ne predviđa brzo, ali sigurno, tjeraju dosadašnje ustaše da traže veze sa našim ljudima. To se taktički iskorištava, drže i se, razumije se, strogo linije Pokreta. U tim selima stvorena su neka uporišta. Sela ove općine na Biokovskoj kosi (Duge Njive, Kljenak, Višnjica, Kozica, Vlaka, Dragljane i Zavojane) i ako narod ovdje još uvijek najviše strada radi ovih sukoba naše vojske i Nijemaca i represalija koje Nijemci vrše nad ovim selima, ova sela usprkos toga su još uvijek najbolja naša sela. Sela oko samog Vrgorca (Kotezi, Kokori i, Banja, Podprolog) u kojima ima po par izroda, pokušavaju pasivizirati mase i to im i uspjeva preko parola, koje smo gore spomenuli. S naše strane poduzeto je, da se težište rada naših organizacija prebaci na ovaj sektor. Može se zaključiti, da su narodne mase uz naš Pokret, jer smo uspješni i danas uspjevamo da ga pravilno obavještavamo o politici u ovoj situaciji i njemu su jasna zbivanja. Mi ovdje nismo u mogućnosti, da te narodne mase aktiviziramo na visinu ustanka, pošto parole izdajica ovdje uspjevaju. Samo mjesto Vrgorac je uz naš Pokret, pored par izroda, ali koji nemaju oslonca na stanovništvo mjesta. I ovdje je prebacio težište rada naših organizacija. Kao zaključak na konstataciju jeste ta, da se politička svijest podiže konstantno na viši stepen u našu korist. Naročito se podiže ugled Crvene Armije. Na savez SSSR, Engleske i Amerike gleda se pravičnije, jer neprijateljska propaganda manje uspjeva, pošto je narod politički zreliji. U odlukama II. zasjedanja AVNOJ-a vidi se oformljenje naše buduće državnosti.

KOTAR IMOTSKI. Dolazak Nijemaca, za kojeg je veći dio naroda ovog kotara uvjerljivo smatrao da su dobri ljudi, razbilo se odmah to uvjerenje od terora, kojeg su Nijemci odmah poduzeli. Rekvizicija stoke i sijena, kao i ostalih živežnih namirnica, jednim određenim procentom bez razlike da li je taj ustaša ili ne, stvorilo je uvjerenje kod naroda, da su to obični ljudi i baš onakovi, kako su o njima govorili partizani. Neprijatelj još uvijek i danas vrši povremeno rekviziciju stoke prema potrebi svoje ishrane. Ovo oduzimanje, naročito stoke, za tamošnji narod, koji živi dobrim dijelom od prihoda stoke, stvorilo je utisak da Nijemce mrze iz dna duše. Nakon toga Nijemci su objavili mobilizaciju. Odaziv je bio od prilike oko 20%. Ostali dezertiraju po brdima oko svojih sela. Sami Nijemci šire uzbuđujuće parole, kao na primjer: dolazi milion Nijemaca

sa ruskim Kozarcima,¹² koji e redom klati i paliti; do i e do sporazuma izbjegli ke vlade i kralja sa partizanima; Saveznici napustili partizane i prepustili Nijemcima da zauzmu otoke. Na svakoj ku i nalepljena je cedulja, koliko doti na obitelj ima lanova i gdje se nalaze itd. Ustaše nemaju podrške u narodu, niti uživaju nikakvog povjerenja. Oni sami, strahuju i pred slomom Njema ke, preobla e se u domobranska odijela kada idu po selima.

Rad reakcije ovdje se o ituje vrlo jako. Dana 30. XI. 1943 održan je sastanak izroda u Imotskome i to: Vlatkovi , domobranski poru nik, dr. Frano Pelicari , advokat, Radobolja, profesor i Buši , domobranski poru nik. Na sastanku je prisustvovao kao neki delegat neki iz Dubrovnika. Nismo upoznati sa sadržajem sastanka. Znamo toliko, da su izabrali neko rukovodstvo, koje se naziva HRS (izvještaji se ne slažu, jer jedan naziva Hrvatska Radni ka Stranka, a drugi Hrvatska Republikanska Stranka) i to: pretsjednik dr. Franjo Pelicari i potpretsjednik profesor Radobolja. Sutradan je od strane Kotarske oblasti najavljena mobilizacija ro enih od 1908 do 1926. i kotarski na elnik Karaman krenuo je sa jednim ustaškim zastavnikom u Aržanovo i uz pomo domobranskog nadporu nika Vlatkovi a, prisilno mobilisao 150 seljaka. etni ka reakcija na elu sa dr. Tonkovi em, bivšim potpretsjednikom sokola u Imotskome, djeluje me u pravoslavnim stanovništvom, bacaju i parole o obnovi stare Jugoslavije i povratak kralja Petra. Ove parole uspjevaju me u pravoslavcima. Formalno Ma ekova reakcija na elu sa Vlatkovi em, Pelicari em i ostalim s jedne strane, a jugo-nacionaliste dr. Tonkovi a s druge strane, nisu javno i otvoreno pred narodom istupili, ali njihovi tajni sastanci, koje nadporu nik Vlatkovi nazivlje: »Sastanci za obranu napada iz zraka« i zajedni ke parole i zajedni ko djelovanje dokazuju, da je itava reakcija potpuno ujedinjena i zajedni ki nastupa. Rezultat njihove zajedni ke akcije je taj, što Vlatkovi uspijeva da oko sebe okuplja dobar dio dezertera, koji vjeruju i Vlatkovi u, koji za sebe kaže da je potajni partizan i da ima veze sa našim VIII. Korpusom, prilaze k njemu i on od njih organizira domobranske jedinice, drže i ih u svojoj blizini. Prikazuju i se da je mu enik time, što javno govori da ga Nijemci proganjaju i da je prisiljen bježati u Zagreb, lakovjerni dezerteri nasjedaju. Zapravo, njegovo najavljeno »bježanje« ispred Nijemaca u Zagreb kod naroda trebalo je da se shvati kao bježanje, dok u stvari on je imao da dobije stolicu ministra pravde. Neznamo radi ega još nije dobio tu dužnost ministra. Parolu o tome, da e pri koncu domobrani odigrati svoju ulogu, Vlatkovi ne samo kod ovih sakupljenih dezertera, nego i me u masama djeluje u stvari razbijanja povjerenja u našu NOV, dok s druge strane javno govori o svojim vezama sa našom Vojskom. ak toliko daleko ide njegov farizejski rad, da istovremeno poru uje našim politi kim radnicima da e se izvršiti pretres doti nog sela, što zaista i uslijedi, jer on pošalje zloglasnog ustašu arapina da hvata dezertere. Kada arapina uhvati izvjestan broj dezertera i dovode u Imotski, on ih li no snabdje propusnicama i otpusti ku ama. Na ovaj na in nastoji dobiti simpatije kod dezertera i privu i ih u

¹² Odnosi se na ruske zarobljenike koje su Nijemci uklju ili u svoje borbene jedinice.

svoje satnije, pošto dezerteri smatraju da su njegove jedinice jednako kao i partizanske. Važno je ovdje uoiti, da dok on šalje poruke našim terenskim drugovima o eventualnim racijama, on je taj koji izdaje nalog zloglasnom ustaši Carapini da poduzima te racije. Drugi, ¹³ Ian ovog Komiteta, dobio je od Štaba VIII. Korpusa u listopadu prošle godine pismo, da se Vlatkovi a ne raskrinkava, jer da on ima sa Korpusom vezu. O svemu ovome posebno smo vam napisali pismo, objasnili rad Vlatkovi a, te tražili od vas mišljenje u ovom pravcu, pa vas ponovno molimo za odgovor, kako da radimo. Po našem mišljenju ovu stvar sa Vlatkovi em treba raš istiti.

Naše organizacije koje na ovom kotaru nijesu nikada bile jake, a u ovim prilikama terora Nijemaca i rada reakcije nisu u inile ono što bi ina e trebale. Politi ki i vojni ki doga aji u svijetu i kod nas prodirali su kroz narod spontano (iz grada Imotskog). Naša štampa nije mogla da prodre, obzirom na slabe veze preko Biokova. Ovo su bili prvi dani iza ofanzive. Kasnije toga naši politi ki radnici po eli su se osvještavati, a naša štampa po ela uspješno prodirati. Zaslugom naše štampe narodu je objašnjeno donekle novi doga aji: Moskovska i Teheranska Konferencija, odluke II. zasjedanja AVNOJ-a i uspjesi Crvene Armije i naše NOV. Parole Nijemaca, o dolasku silne njema ke vojske, nisu imale nikakvog uticaja, jer je narod prozreo te laži ubrzo. Po pitanju iskrenosti Saveza SSSR, Engleske i Amerike, naše organizacije uporno objašnjavaju iskrenost saveza, a što potkrepljuju i injenice o bombardovanju doline Neretve, Mostara, Makarske itd. Premda nije došlo do bombardiranja samog centra kotara — grada Imotskog, što bi svakako naro ito djelovalo, a što su organizacije sa ovog kotara stalno tražile, ipak narod vidi kroz ova bombardiranja saradnju Saveznika i NOV., pa su baš radi toga i parole, da Saveznici ne e pomagati partizane, ostale bez efekta u narodu. Ovom prilikom molimo, da se — koliko radi politi kog efekta, toliko i radi vojni kih ciljeva, koje je neprijatelj stacionirao u gradu Imotskome, grad Imotski bombardira im prije i što snažnije. Op enito se može kazati da je ve ina narodnih masa više nego do sada na našoj strani i ako tu i tamo uspjeva, što radi pritiska Nijemaca, što radom izrođa narod pasiviziraju. To je uzrokom, jer narod živi pod utiskom velikih doga aja u svijetu i kod nas, samo što do njega ne može da dopre pravilno tuma enje i svezu tih doga aja. Na zapadne Saveznike mase gledaju sa izvjesnim nepovjerenjem, obzirom na mogu nosti koje su mogle ukazati NOV u danima njema ke ofanzive na ovaj sektor. Približavanje Crvene Armije i njeni ogromni uspjesi podiže povjerenje i simpatije prema njoj. Središte svih pitanja jest to, na koji na in da se aktiviziraju mase — kako da privu emo mase dezertera u aktivnu borbu.

Trebamo istaknuti da narodne mase sva tri kotara žele brzi svršetak rata i više manje žive u uvjerenju njegovog brzog svršetka. Parole reakcije »Sa uvajmo glave« uspijevaju kroz narod baš zato, što misle na brzi

svršetak rata i prema tome ne žele da u zadnji as izgube glave. Op enito simpatije se kre u u prilog Crvene Armije, jer narod sam zaklju uje, da su Saveznici mogli više dati od sebe nego što daju. Narod sa ironijom prati napredovanje Saveznika u Italiji, a dotle s druge strane pobjede na Istom Frontu i pobjede naše NOV podižu ugled i poštovanje u prvom redu Crvenoj Armiji, a zatim i našoj NOV. Narod sva tri kotara ne može da do e do izražaja, jer je svugdje pritisnut teškim terorom neprijatelja. I baš u vezi sa terorom neprijatelja, kojeg on opravdava radi akcija partizana ovdje u Biokovu, imamo pojava i špijunaže. Odgovor na špijunažu bio je s naše strane u vidu pismene »Obavjesti«, a nakon toga likvidacija, što je imalo za posljedicu, da se je špijunaža smanjila. Šaljemo primjerak ove obavjesti.

U našim centrima (Makarska, Imotski, Metkovi i Vrgorac) da bi se mase što bolje upoznale sa doga ajima, posve ujemo ve u pažnju nego do sada i tu upu ujemo dobar dio naše štampe i ina e težište organizacija upravljeno je na ove naše centre.

ORGANIZACIONI IZVJEŠTAJ

Nakon neprijateljske ofanzive, naše partijske organizacije bile su ve im dijelom rasturene i dezorganizovane, naro ito na makarskom (osim Vrgorca) i imotskom kotaru, dok na metkovskom kotaru ostale su u cjelosti.

Da bi slika naših organizacija bila jasnija, smatramo potrebnim, da vam najprije opišemo stanje Okružnog Komiteta kao rukovodioca ostalih organizacija. Naš Okružni Komitet nije se odmah snašao kao cjelina i nije pristupio odmah rješavanju hitnih organizacionih i politiki h problema. Poslije odlaska druga Emila¹⁴ i Raosa Zvonke iz našeg Komiteta, bili su predvi eni za lanove drugovi: sekretar Gabro,¹⁵ i lanovi: Zivko,¹⁶ Vlado,¹⁷ Ciro,¹⁸ Krasna,¹⁹ Sre ko²⁰ i Domandži .²¹ Me utim, ovaj Komitet nije se sastao u cjelosti odmah poslije kooptiranja, jer je uslijedila ofanziva. Jedino drug Domandži — od novih lanova — stupio je odmah i preuzeo dužnost lana ovog Komiteta; drug Sre ko ostao je i dalje lan K.K. Metkovi , a drug Ciro bio je sa zbijegom na Hvaru. Radi ovoga sve do nedavno nije se mogao održati skupni sastanak. Uglavnom rad Komiteta kroz ofanzivu i sve do prvog zajedni kog sastanka nije bio planski. Radilo se na dohvat, a to je bilo kroz ono vrijeme, dok je drug sekretar dolazio do vas, a bio i razlog što nismo spoznali taktiku neprijatelja s jedne strane, a s druge i što su pred nama bili prili no komplicirani politiki i organizacioni problemi, u kojima nijesmo mogli odmah da se sna emo i

14 Martin Veži -Emil, posao lan Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.

15 Vice Srzi -Gabro

16 Seri

17 Despot

18 Frano Jari evi

19 Nola

20 Ivo Marinkovi -Sre ko

21 Ante

stvorimo potrebiti plan. Kao i jedan od razloga bilo je i to, što smo se nadali, da će se naš partijski kadar, koji je išao sa zbjegom ubrzo povratiti. Međutim, kada smo se konačno uvjerali da je stvar drugačija, pristupili smo organizacionom radu i formiranju novih komiteta. Tako smo 10. XII. prošle godine održali prvi sastanak, na kojem smo stvorili izvjestan plan za uvršenje i popunjavanje naših organizacija. Tada je drug Gabro išao na kotar Imotski, drug Živko i Krasna na kotar Metkovi, drug Domandži na kotar Makarsku, a drug Vlade na Oblasnu Konferenciju USAOH-a. Nakon povratka sa terena održan je sastanak ovog Komiteta 29. XII. 1943. Na ovom sastanku trebalo je da drugovi, donijevši sa raznih terena svoje utiske, taktiku i metodu neprijatelja, izrade zajednički snagama opći pogled na prilike i donesemo prema uslovima i prilikama potrebite mjere. Međutim, na ovom sastanku iskrsele su stvari za koje prije nismo znali, niti smo ih mogli naslutiti. Naime, radi se o pitanju odnosa između druga Živka i drugarice Krasne. Drug Živko je izrazio, da je drugarica Krasna uzrok, što on ne može da se uživi u rad, motivacijom da je voli, ali da mu ne uzvraća, govoreći, da ili on ili ona treba da izađe iz O.K. Drugarica Krasna odgovorila je, da se slaže s time i da u interesu rada treba da jedno od njih napusti O.K. Drug sekretar uzeo je u zadatak da to pitanje riješi. Sastanak se nastavio i u daljnjem radu donio se zaključak, da drug Živko ide na kotar Imotski, drug Domandži i Krasna na kotar Makarska, a drug Gabro na kotar Metkovi. Slijedećeg dana došao je drug Crni, član Oblasnog Komiteta, i nakon što je upoznat o unutarnjem životu u Komitetu, a obzirom na formiranje Grupe Odreda,²² donio je odluku da drug Živko primi dužnost zamjenika politkomesara u Štabu Grupe Odreda. Sa drugom Crnim došli su i članovi ovog Komiteta koji su bili na otocima, drug Vlade i Ciro, te su se naši zaključci po radu izmjenili. Po odlasku druga Živka održan je sastanak, na kojem su bili prisutni svi drugovi: Gabro, Ciro, Vlado, Krasna, Srećko i Domandži, a kojem je bio prisutan i drug Crni. Na ovom sastanku donijete su odluke u vezi daljeg rada, te drugarica Krasna i Ciro krenuli na Imotski teren, drug Domandži na teren Makarske, a drug Srećko i Vlade na teren Metkovića, na punkt drug Gabro i pomoćnik K.K. Metkoviću, pošto se punkt tu blizu nalazio. Kroz ovo razdoblje uočene su sve organizacione greške i pristupili smo njihovom rješavanju, što ćete vidjeti i u izvještaju po kotarevima. Sve ovo pisali smo vam radi toga, da bi vam objasnili koliko je naš Komitet jak kao cjelina. Mi smo sigurni, da vas je drug Crni o našem Komitetu detaljno obavjestio. Međutim, od odlaska druga Crnoga do danas, u vezi sa drugaricom Krasnom i drugom Crnom iskrslili su novi momenti, u vezi sa njihovim radom i zadacima, koje su trebali riješiti na Imotskom kotaru. U vezi sa ovim i po dolasku druga Crnoga kojeg očekujemo svakoga dana, imamo sastanak Komiteta i konačno jednom raspraviti ova pitanja našeg Komiteta i o tome vas izvjestiti. Tada ćemo izvjestiti o imenima svih članova ovog Komiteta, njihovom partijskom

²² i 38 Grupa južnodalmatinskih NOP odreda je formirana 3. siječnja 1944. god. Vidi dok. br. 46.

²³ Zarobljen 8. veljače na naoružanom brodu NB 10 u Mljetskom kanalu na putu za Pelješac. Vidi dok. br. 153, 229, 391 i 466.

stažu i svim onim podacima koje ste tražili u pismu o kadrovima. Ovo zato, jer se po svojoj prilici netko iz ovoga Komiteta ispasti.

KOTAR METKOVI . U ovom Kotaru naše organizacije poslije ofanzive ostale su u cjelosti, ali pošto su mlade nisu se snašle u novim uslovima rada, a sam Kotarski Komitet nije mogao da uo i razne nedostatke i da pristupi njihovom izvršavanju, kao ni da se prilagodi novim uslovima života i rada. Nesposobnost K. Komiteta bila je u tome, što nisu uspjeli da Partiju podignu na viši politički nivo, kao i nisu iskoristili sve mogućnosti da omasove Partiju. U K. Komitetu odlaskom druga Srećka kooptiran je drug Vujadin,²⁴ koji je ujedno član Kotarskog NOO, i drug Vinko Dragović . Ovaj Komitet imao je ove članove i to: Drago Pipini -Brko, radnik iz Metkovića, sekretar i članovi: Milan Aleksić, seljak iz Brista (Makarski kotar), Augustin Blašković -Frido, seljak iz Bačine (kotar Makarska), Vinko Dragović, radnik iz Metkovića, Momir,²⁵ radnik iz Metkovića, sekretar K.K. SKOJ-a, Vuković Vujadin,²⁶ intelektualac iz Komina. Nakon ovakvog sastava Komiteta uočeno je, da drug Milan Aleksić u naša mrtvilo u taj Komitet i posjeduje oportunizam, te je zaključeno da se ukloni iz Komiteta, i sada je dodjeljen kao obavještajac pri Štabu Grupe Odreda. Druga Frida²⁷ po ukazanoj potrebi dali smo za politkomesara Neretvanskog Odreda. Tako danas ovaj Komitet broji 4 člana i to: sekretar Drago Pipini -Brko, koji ima veliku volju za rad, nedovoljno rutine, ali sa voljom, što se sa vešćom pomoći i uspjeli da zadovolji dužnost sekretara; Vinko Dragović bio je ranije stari član K.K. Metkovića, gdje nije zadovoljio i radi toga je bio upućen u vojsku, gdje je vršio dužnost politkomesara jednog bataljona. Radi slabog zdravlja i pošto nije potpuno zadovoljio, dobio je dužnost politkomesara bolnice. I na ovoj dužnosti nije zadovoljio, već naprotiv kriv je za upropaštenje bolničkog inventara. Poslije talijanske ofanzive u srpnju 1943 vršio je dužnost komandanta mjesta za sektor Metkovića . Ova dužnost bila mu je dodijeljena zato, jer uživa prilično velike simpatije naroda tog kotara. Poslije njemačke ofanzive u studenom 1943 Komanda Mjesta je raspuštena i on je dobio zadatak od strane K.K. Metkovića, da kroz Neretvu skuplja razne podatke (žrtve reakcije, otišli u partizane i slično). Na ovoj dužnosti po izjavi druga Srećka pokazao je veliku volju u probijanju kroz sela Neretve. Uzevši u obzir njegove simpatije u narodu, kao i izjavu druga Srećka o njegovom popravljanju, a i zato što je iz tog kraja, kooptirali smo ga u K.K. Drug Vujadin pokazao se vrlo dobar na radu u Kotarskom NOO i pošto do sada nije bilo dobre partijske veze između u K.K i K. NOO, to je kooptiran za člana K.K. U ovog druga polažemo veliku nadu, jer se prilično brzo razvija, ima veliku volju, dobro poznaje liniju i slično. Četvrti član ovog Komiteta je drug Mojmir, sekretar K.K. SKOJ-a. Za njega se može reći i da ima veliku volju i brzo se razvija. Ovaj Komitet mislimo pojačati sa dosadašnjim sekretarom Opuzinskog Komiteta za Opuzen drugom ura-

24 i 26 Ivo Vuković -Vujadin

25 Milićević

27 Politički komesar Neretvanskog NOP odreda bio je Milićević .

i em. Sa našom pomo i nadamo se, da e ovaj Komitet kao cjelina zadovoljiti.

Kotar ima tri op inska komiteta i to: Op inski Komitet za Metkovi sa 3 lana, Op inski Komitet za Opuzen sa 4 lana i Op inski Komitet za Plinu sa 3 lana. Svi ovi Komiteti su mladi i neiskusni i nijesu još kadri da savladavaju probleme svojih op ina. Treba im pružiti veliku pomo i dosta vremena da odgovore svojoj dužnosti.

U kotaru ima 12 partijskih elija i tri partijska uporišta sa ukupno 69 lanova Partije. Partijsko lanstvo je mlado i neiskusno, a partijska rukovodstva nisu toliko jaka da ovo lanstvo brzo politiki i teoretski uzdiže. Pokazuje se potreba partijskih kurseva, da bi ovo lanstvo moglo savladavati materijal kojeg dobija, kao i rješava zadatke koji ekaju u budu nosti na rješavanje u tom kotaru.

Kandidata ima 31. Rad s njima je slab, a to zato, što je i samo partijsko lanstvo mlado i neiskusno.

Simpatizera, ima 236. Rad s njima tako er je slab. Velika mana p-evši od rukovodstva Kotarskog Komiteta pa na niže jest ta, što nisu nau ili da sistematski po planu rade i da vode ra una o svakom organizovanom drugu pojedina no.

KOTAR MAKARSKA: U ovom kotaru ve i broj naših partijskih organizacija prilikom evakuacije je rasturen. U svim selima uz obalu, osim sela Ba ine, nije ostalo tako reku nikakove partijske organizacije.

Kotarski Komitet pokazao se vrlo slab i nesposoban da u ini samoinicijativno bilo šta, a naro ito po pitanju stvaranja novih i u vrš ivanja postoje ih partijskih organizacija. Zapravo, taj Komitet, odlaskom druga Domandži a bio je osaka en. Danas taj Komitet, poja an je sa jednim lanom i to dosadašnjim sekretarom Op inskog Komiteta Vrgorac, drugom Miljenkom Peri em-Ratimir. Drug Mijo Bogunovi , radi izvjesnih stvari o kojima vas je upoznao drug Crni, nije više lan ovog Kotarskog Komiteta. Sada Komitet ima etiri lana i to: drug or e,²⁸ sekretar, radnik iz Makarske, bez potrebne samoinicijative, koju naro ito treba da ima sekretar, vrlo teško uo ava probleme i rješava zadatke koji se pred Komitet postavljaju, što je posljedica i nedovoljne inicijative Komiteta kao cjeline. I pored njegove velike volje, visoke partijnosti i odanosti, drug or e bi bio podesniji za lana Komiteta, a da mjesto njega se uvede neki zgodniji za sekretara. Drug Smjeli, seljak iz Ba ine, u prvom redu teško ispunjava sve zadatke radi njegove fizi ke slabosti, osobito u današnjim uslovima. Drug Jaki Ivan, seljak iz Podgore, sekretar K.K. SKOJ-a kao lan je mlad i neiskusn, ali pokazuje volju. Novi lan ovog K.K. — drug Miljenko Peri -Ratimir, kooptiran u sije nju o.g. bio je dobar rukovodilac Op inskog Komiteta za Vrgorac. Imao je partijsku organizaciju na terenu Vrgorca u svojim rukama, mlad je, ima volje i nadamo¹ se da e on u ovaj Komitet unijeti života. Kako vidite do sada pred ovaj Komitet stoje skoro najteži organizacioni zadaci, a mi svijesni toga pružiti emo mu svu mogu u pomo . Imamo namjeru poja ati ovaj Komitet uskoro sa još jednim lanom.

²⁸ Josip Martinovi - or e

U ovom Kotaru postoje tri op inska komiteta i to: Op inski Komitet za Makarsku sa 4 lana. Ovdje trebamo napomenuti da je poslije ofanzive ostao samo jedan lan ovog Komiteta, a tri lana su novokooptirana, pošto su raniji lanovi išli sa zbijegom.

Op inski Komitet Vrgorac ima 5 lanova, i kao cjelina može zadovoljiti uz dobru pomoć.

Op inski Komitet Gradac ima 4 lana, zadovoljava.

U svim ovim op inskim komitetima nalaze se mladi drugovi bez dovoljno inicijative i iskustva u radu. Danas, kada su ovakovi uslovi trebala bi naročito samoinicijativa i samoprijegor, što ni jednog ni drugog kod ovih mladih drugova nema u dovoljnoj mjeri.

U Kotaru ima 18 partijskih elija sa ukupno 119 lanova Partije. Ovdje su ura unati svi lanovi Partije u Kotarskim i op inskim organizacijama, a od ovog broja samo op insa Vrgorac ima 55 lanova. Uzevši ukupno, partijsko lanstvo je na slabom teoretskom nivou, sli no kao na kotaru Metkovi, ali ima izvjesnih drugova i drugarica koji se isti u — mla ih. Ovo nam je velika nada prema sadašnjem stanju Kotara, kojemu smo u budu e polagati više ra una.

Kandidata ima samo 19, a simpatizera 332. Od ovog broja simpatizera na vrgorskoj op insi ima 221. Rad sa kandidatima i simpatizerima za vrijeme ofenzive, a i kasnije bio je nikakav, tek u posljednje vrijeme po elo se nešto raditi. Kao i kod partijskih organizacija u Metkovskom kotaru, partijskom lanstvu i rukovodstvima fali plana i sistema u radu. Ovo je glavni i osnovni nedostatak, i trebati smo uiniti sve, da bi se pravilnije rukovodilo sa kandidatima i simpatizerima, odnosno, da bi ih se planski brže izdizalo. Ovo ne e biti lak zadatak, jer smo ostali bez dobrih drugova, koji su išli sa zbijegom, a koji da su ovdje, te bi zadatke lakše svladali.

Druga Miljenka Bori a, koji je trebao biti lan K. K., radi potreba vojske, dali smo za intendanta Štaba Grupe Odreda.

KOTARSKI KOMITET IMOTSKI: Naša partijska organizacija na ovom Kotaru prije njema ke ofanzive po ela je prili no dobro da se razvija i broj ano ja a. Sam Kotarski Komitet po eo je da ja e rukovodi s organizacijama i u vrš uje ih. Me utim, neprijatelj je na ovom kotaru skoro sva sela popunio sa garnizonima i otpo eo sa terorom. To je imalo za posljedice, da se kroz, ovo vrijeme pokrenuti rad prekine. Razne neprijateljske parole uticale su ak i na pojedine mlade lanove Partije, koji su klonili duhom i nisu bili snažni da ispune zadatke koje Partija pred njih postavlja. Kotarski Komitet kroz to vrijeme nije imao vezu sa nižim partijskim organizacijama, tako da su organizacije izvjesno vrijeme živjele ne osje aju i svoje rukovodstvo. Kotarski Komitet nije smio da izgubi pregled svojih organizacija, ali je to bilo zato, što se u ovom Komitetu nalaze stariji drugovi, koji se prili no teško saživljuju, a naročito pod novim okolnostima i uslovima, koji su sada nastupili. Ovom Komitetu pružili smo pomoć i toliko, što smo poslali na taj sektor u posljednje vrijeme druga iru i drugaricu Krasnu, da bi pomogli u prvom redu Kotarski Komitet, i zatim pomogli u vrstiti i niže organizacije.

Ovaj Komitet sada broji 6 članova i to: drug Slobodan,²⁹ sekretar, ina e stariji drug, ima volje, ali sa nedovoljno inicijative. Drug Hohol³⁰ (iz makarskog kotara) prili no dobar, sa dosta inicijative i organizatorske sposobnosti, ali ne može do i u potpunosti do izražaja, jer nema podrške od ostalih članova Komiteta. Drug Patrlj,³¹ isto stariji drug, sa malo partijskog iskustva, ne može da savla uje partijske direktive, teško se saživljuje sa uslovima rada, nije elasti an. Drug Krsti ,³² tako er stariji drug, bez dovoljno partijske ozbiljnosti, ima volje, ali nema plana u radu. Drug Bilas, sekretar K. K. SKOJ-a ima volje, ali se neda savladavati — nervozan, ina e ima uslova za razvitak. Šesti član — drugarica Antica Ujevi , mlada drugarica, ima volje, nema iskustva u radu, u posljednje vrijeme pod teškim uslovima pokazala je dobrih rezultata u pravcu li nog razvijanja. Ovom Komitetu kao cjelini, za razliku od ostalih naših K. K. treba pružiti najve u pomo i podršku, obzirom na tamošnje prilike. Bavimo se mišlju, da taj Komitet osvježimo sa mla im drugovima u koliko bude mogu nosti, premda e to biti teško. Rad politi kih radnika, uslijed stalnog krstarenja patrola ustaša i Nijemaca, omogu en je samo no u i preko dana drugovi su prisiljeni da se skrivaju.

U Kotaru ima 10 partijskih elija, sa ukupno 41 član Partije.

Kandidata ima 23. Simpatizera 188. članovi Partije su mladi, neiskusni i njihova vrijednost najbolje se ocjenila u prošloj ofanzivi, kada su neki: od njih pred terorom okupatora popustili. Rad sa kandidatima i simpatizerima je slab, a naro ito sa simpatizerima. I ovdje rad je neplan-ski, što emo taj nedostatak nastojati ukloniti.

Prema ovom izvještaju vi ete konstatirati, a to je i naša konstancija, da su naše organizacije, odnosno članovi Partije dosta slabi, nesnalažljivi i nepokretni. Potrebe su velike, treba stalne pomo i. Pored slabosti svih komiteta i organizacija, još najslabiji Komitet kao cjelina jest Imotski i baš radi toga, a obzirom na istaknute mogu nosti i potrebe toga terena, pružiti emo im unaprijed svu mogu u pomo .

Naroda sa našeg Okružja iselilo je oko 3300 stanovnika, a me u ovim 86 članova Partije, od kojih se je povratilo na naš teren 13 drugova. Tako isto išlo je 237 članova SKOJ-a, od kojih se je povratilo 6 drugova. Ako su vam potrebni još kakvi podatci o zbijegu, javite nam koji, pa emo vas naknadno izvjestiti.

29 Boško Raos-Slobodan

30 Marinko Peri -Hohol

31 Jure

32 Ivan

Trebamo vas upoznati da je na ljubuškom kotaru postavljeno od Oblasnog Komiteta za Hercegovinu Okružno Partijsko Povjereništvo od tri druga, koje rukovodi sa tamošnjim organizacijama. Mi smo održali jedan sastanak sa jednim drugom iz ovog Povjereništva, na kojem je prisustvovao drug Crni, a na sastanku smo raspravljali o daljnjoj koordinaciji rada i pružanju njima daljnje pomoći i u literaturi s naše strane.

S. K. O. J.

Sve naše Skojevske organizacije proživljavale su istu dezorganizaciju kao i partijske organizacije. Baš u isto doba — prije ofanzive — kada se reorganizovao O. K. Partije, tada se je reorganizovao i O. K. SKOJ-a, a to radi toga, što su dva člana O.K. SKOJ-a: Peri Marko i Kadijevi Veljko i dvojica predviđena za ovaj Komitet: drug Leše i drug Ante išli na partijski kurs u Jajce, odnosno viši Skojevski kurs. Tada je u Komitetu ostao drug Vlade, sekretar i drugarica Nada, novokooptirani član. Koncem prosinca 1943. kooptiran je i drug Meki. Ovaj Komitet uz najbolju volju nije mogao da brzo riješi organizacione probleme, koji su bili dosta veliki. Prvo, iz razloga, što su bili samo trojica i zato što su novi članovi bili mladi i neiskusni. Ali ipak pošlo se je baš kroz isto vrijeme kada i partijska organizacija, stvarati nova Skojevska rukovodstva od mladih i neiskusnih drugova (makarski kotar). Od drugova koji su išli na kurs, vratio se sam drug Ante Mijević i sa njegovim dolaskom Komitet je brojio 4 člana. Međutim, 26. I. ove godine uhvaćen je od Nijemaca drug Meki, i tako je Komitet konačno ostao na 3 člana, i to: drug Vlado, sekretar, njega svaki organizacioni i politički nedostatak boli i nije miran dok ga ne riješi. Ima inicijative i on će moći da dobro rukovodi sa organizacijom. Drugarica Nada, mlada je drugarica, dosta teško savladava sve što se pred nju postavlja, a to zato, što su došli najteži uslovi rada kada je ona postala član Komiteta. Ona će sa pomoćju moći da se razvije dobro. Drug Ante je dosta mlad, vide se rezultati kursa kojeg je pohađao, treba da dobije iskustva i rutine, pa će još bolje moći da iskoristi svoje sposobnosti. Pred dva dana došao je drug Peri, te će njegovim dolaskom Komitet osjetiti koristi, i ja u pomoćju.

KOTAR METKOVI. U ovom Kotaru ima K.K. SKOJ-a sa 5 članova. Sekretar ovog Komiteta išao je na Oblasnu Konferenciju USAOH-a, gdje se zadržao dulje vremena. Njegovo osustvo osjetilo se je i Komitet je poželio da labavi. Međutim, kako se povratio drug sekretar, pošto nije išao na Kongres, taj se Komitet njegovim dolaskom osvijestio. Sada ovaj Komitet kao cjelina potpuno ne zadovoljava, ali ima izgleda za dobar razvitak. Postoji jedan općinski komitet za općinu Plina, a za općinu Metkovi i Opuzen postoje općinska rukovodstva. U ovom Kotaru ima 21 aktiv sa 105 članova. Skojevskim rukovodstvima Kotarski Komitet Partije davao je vrlo slabu, čak nikakvu pomoćju. I ako smo mnogo puta ukazivali drugovima na ovu nepravilnu praksu po pitanju pomoći SKOJ-u, teško shvataju ovu dužnost Partije. Postavljeno je sada pred Kotarski

Komitet Partije, da obavezno dolaze na sastanke K. K. SKOJ-a i drugovima pomažu, jer je to danas naš najveći i izvor za jačanje naše Partije. Tako isto članovi O. K. Partije, kad završe sastanke sa K. K. Partije, obavezno održavaju i sastanke K. K. SKOJ-a. Ovako isto članovi K. K. Partije rade kod općinskih komiteta. Osnovni nedostatak Skojevskih organizacija jest u tome, što su naročito, slaba općinska rukovodstva.

KOTAR MAKARSKA: Postoji Kotarski Komitet SKOJ-a sa 3 člana. Sva trojica novi. Ovaj Komitet teško će zadovoljiti odmah, pa će se nastojati pojačati ga sa još 1 do 2 člana, i ukazati pomoć od strane O. K. i K. K. Partije.

Postoje 3 općinska Komiteta i to za općinu Makarska sa 3 člana. Sva trojica novi. Općinski Komitet za Gradac sa 3 člana. On je naš najbolji općinski Komitet SKOJ-a ovog Kotara, radi toga što su to stariji članovi, koji već imaju nešto iskustva i organizacione sposobnosti. Općinski Komitet za Vrgorac ima 5 članova, kao cjelina ne zadovoljava, ali se isti e pojedina no drugarica Kata, sekretar Komiteta. Treba im velika pomoć.

Skojevskom organizacijom za grad Makarsku rukovodi direktno K. K. SKOJ-a. U gradu ima 2 aktiva sa 32 člana.

U općini kotaru ima 58 aktiva sa 378 članova.

KOTAR IMOTSKI: Postoji Kotarski Komitet SKOJ-a sa 3 člana. Prije ofenzive bila su formirana općinska rukovodstva za općine Lovre i Zagvozd. Međutim, uslijed pritiska okupatora, već i broj omladinaca iz rukovodstva otišao je u našu vojsku i sa zbjijegom. Sada postoje, odnosno formirani su u posljednje vrijeme 2 općinska komitea SKOJ-a i to za općinu Kamen Most i općinu Imotski. Ukupno u kotaru ima 13 aktiva sa 70 članova. Na ovom Kotaru Partija uopće nije ukazivala pomoć Skojevskoj organizaciji, što je imalo teške posljedice.

U. S. A. O. H.

Kod Okružnog Odbora USAOH-a postoje samo dva člana. Treći član — drugi Mili, upućen je po potrebi u vojsku za politkomesara jedne ete. Ostali članovi išli su sa zbjijegom. Okružni će se Odbor odmah nastojati popuniti.

KOTAR MAKARSKA: Postoji Kotarski Odbor sa 4 člana. Ukupno ima organizovane omladine 1182 u 22 seoska odbora. U općini Gradac i Vrgorac postoje općinski odbori, dok za općinu Makarska još nije formiran. Omladina primorskog pojasa evakuisala se sa zbjijegom i pošto na tom pojasu mi tako rekuć nemamo više omladine, daljnji porast je nemoguć. Na ostalom dijelu Kotara omladina je uglavnom obuhvaćena (Vrgorac). Rad sa omladinom nije zadovoljavajuć i iz više okolnosti. Prvo, radi slabog i neiskusnog rukovodstva, a drugo što je teško dolaziti u kontakt sa omladinskim masama.

KOTAR METKOVI : Postoji Kotarski Odbor sa 3 lana. Ukupno ima organizirano 475 omladinaca — omladinki. Organizacija je nešto malo u porastu. U svim mjestima gdje postoje organizacije SKOJ-a, postoje i organizacije USAOH-a. Na ovom Kotaru ima objektivnih mogućnosti za daljnje okupljanje omladine. Jedino su teške okolnosti • rada.

KOTAR IMOTSKI: Postoji Kotarski Odbor sa 2 lana, ostali lanovi išli su sa zbijegom. Ukupno ima organizirano oko 500 omladine. Radi terora okupatora s jedne strane, i s druge strane pošto [su] rukovodstva SKOJ-a i Partije bili dezorganizovani, nisu se iskoristile mogućnosti kod omladinskih masa.

NARODNO-OSLOBODILACKI ODBORI

Okružni Narodno-oslobodilački Odbor kao odbor ne postoji, jer od 7 lanova, koliko ih je bilo prilikom osnivanja Okružnog NOO u mjesecu studenom 1943, danas je ostao samo jedan lan i to drug Domandži,³³ koji je ujedno i lan ovog Komiteta. Svi ostali lanovi išli su sa zbijegom. Za sada ne mislimo popunjavati Okružni Odbor, već baciti težište rada i osposobljavati Kotarske, Opinske i mjesne odbore, te u toku vremena uzdignuti najsposobnije u Okružni Odbor.

KOTAR METKOVI : Kotarski NOO ima 5 lanova (4 druga i 1 drugarica), od kojih 2 seljaka, 1 obrtnik, 1 inovnik i 1 intelektualac. Svi su lanovi Partije. Odbor kao cjelina prilično zadovoljava. Do sada nije bilo pravilne veze sa K. K. Partije i lanovi Odbora nisu se osjećali odgovorni pred Partijom,

Postoje 3 opinska NOO-a i to za opinu Metkovi sa 5 lanova, od kojih 4 lana Partije; za opinu Opuzen sa 4 lana, od kojih su 2 lana Partije; za opinu Plina sa 5 lanova, od kojih su 3 lana Partije.

U itavom Kotaru ima 18 seoskih NOO i 12 uporišta. Gradski NOO za grad Metkovi ima 3 lana, od kojih su 2 lana Partije.

Ocjena odbora bila bi ovakva:

Odbori za opinu Opuzen i Metkovi rade pod vrlo teškim okolnostima i djeluju jedino na polju propagande i veza. Odbori za opinu Plina rade osim na polju propagande i na gospodarskom polju i osjećaju se puna vlast. Na polju sakupljanja hrane nijesu odbori pokazali one uspjehe, koje bi inače mogli.

Kotarski NOO uz pomoć lanova Kotarskog Komiteta izdaje svoj list »Glas Neretve«. List se izdaje povremeno, od prilike svakih 10 dana i prilično sa bogatim sadržajem.

KOTAR MAKARSKA: Postoji Kotarski NOO sa 5 lanova, od kojih 4 seljaka i 1 radnik. Svi su lanovi Partije. Ovaj odbor se reorganizovao po etkom sije nja o. g., kada su u istoga kooptirana tri nova lana. Odbor

kao cjelina e mo i da zadovolji. Kao lanovi Partije ne osje aju se dovoljno odgovorni pred Partijom, na što im se naro ito ukazuje.

Postoje tri op inska NOO i to: op inski NOO za Makarsku, koji se sastoji od 4 lana. Svi su partijci. Obzirom što je u svakom selu neprijateljski garnizon, ovaj odbor ne može da djeluje s jedne strane, a s druge strane što su sa zbijegom evakuisani skoro svi odbori (mjesni). Pred op inski odbor stavljen je zadatak da organizira seoske odbore u selima, gdje je ikako mogu e, ili bar uporišta. Ovaj zadatak op inski odbor ve privodi kraju i danas ima u makarskoj op ini ako ne mjesne odbore, ono bar uporišta.

Op inski NOO za Gradac sastoji se od 4 lana. Svi su partijci, Prilikom evakuacije pu anstva otišao je ve i broj odbornika, ali su u toku sije nja ove godine organizaciono oformljeni svi mjesni odbori.

Op inski NOO za Vrgorac sastoji se od 4 lana. Svi partijci. Rad ovog odbora nije zaostao kroz ofanzivu. Odbor kao cjelina smatra se prili no odgovoran pred Partijom i dobro u rukama drže mjesne odbore.

Op enito, rad odbora po evši od kotarskog do mjesnih, nije zadovoljio, nije rješio sve probleme, koji su iskršli u ovoj situaciji, a to zato, jer se lanovi Partije u odborima nijesu dovoljno osjetili da su lanovi Partije. Trebalo je duže vremena, dok su se odbori po eli snalaziti u novoj situaciji.

KOTAR IMOTSKI: Prije ofenzive postojao je Kotarski NOO sa 6 lanova. Od tih su ostala samo trojica. Ostali su pošli i to jedan u Bosnu, drugi sa zbijegom, a tre i je kooptiran u Okružni NOO. Preostala tri lana ine Kotarski Odbor. Svi su lanovi Partije, ali se nisu ni malo osjetili kao partijci. Stanje nižih odbora je dosta loše, dosta ih ima raspuštenih uslijed svakodnevnog pritiska neprijatelja. Nekoliko mjesnih odbora koji su ostali u cjelosti, ne mogu do i naro ito do izražaja. Po pitanju sakupljanja hrane nekoliko mjesnih odbora postigli su izvjesne rezultate.

A. F. 2.

Prije ofenzive i Okružni Odbor AF2 trebao se je reorganizovati, odnosno bile su predvi ene neke drugarice koje su trebale da se kooptiraju u Odbor. Me utim, evakuacijom predvi ene drugarice pošle su sa zbijegom, te je Odbor ostao na 4 drugarice iz starog odbora i to: drugarica Milka,³⁴ Julija,³⁵ Ljeposava³⁶ i Krasna.³⁷ Ova organizacija prije ofanzive bila je masovna, ali nije bila dovoljno vrsta, te se je prili no rasturila.

Drugarice iz Okružnog Odbora pristupile su nanovo reorganizovanju nižih rukovodstava.

³⁴ Milka Bogunovi

³⁵ Julija Tomaševi

³⁶ Ljeposava Bori

³⁷ Krasna Nola

Do sada formiran je Kotarski Odbor za Metkovi sa 4 drugarice. Od njih tri partijke. Na ovom kotaru ima samo jedan opinski odbor AF2 i to za opinu Plinu i 12 seoskih odbora sa ukupno organiziranih 779 drugarica.

Formiran je Kotarski Odbor za Makarsku sa 2 lina, obe partijke. Do sada je formiran 1 opinski odbor AFŽ-a i to za Vrgorac, dok za Makarsku i Gradac formirana su uporišta odbora (po 1 drugarica).

Formiran je Kotarski Odbor za Imotski sa 4 drugarice, sve partijke. Nije formiran ni jedan opinski.

Na itavom Kotaru ima ukupno formiranih 7 seoskih odbora sa ukupno obuhvaenih 286 žena.

Op enito, žene ovoga Okružja su uz naš Pokret, ali teško pristupaju organizaciji. Privrženost žena N. O. Pokretu o ituje se u raznim primjerima, na primjer: baš ovih dana dok su brda snijegom pokrivena, žene prenose teška bremena kroz snijeg za našu vojsku, a da i ne govorimo o masu dnevnih primjera, koji se ne bilježe i ne pamte.

VOJSKA

Na ovom sektoru organiziran je Štab Grupe Partizanskih Odreda za južnu Dalmaciju,³⁸ sastavljen od 3 partizanska odreda i to: Imotski Partizanski Odred, Makarski Partizanski Odred i Neretvanski Partizanski Odred. Komandant Odreda je drug Vlade Viski, politkomesar drug Žarko Despot, zamjenik politkomesara drug Živko Šeri.

IMOTSKI ODRED: Stab Odreda ima 2 lica i to: komandant Marijan Bubina i politkomesar Mate Rako. Odred ima jednu etu sa 24 borca.

MAKARSKI ODRED: Štab Odreda ima 3 lica i to: komandant Ivo Prodan, politkomesar Mirko Despot i zamjenik komandanta Andrija Bogunovi. Odred ima jednu etu sa 45 boraca.

NERETVANSKI ODRED: Štab Odreda ima 3 lica i to: komandant Marovi Stanko, zamjenik komandanta Batini Nikola i politkomesar Blaškovi Augustin. Odred ima 4 ete sa ukupno 124 boraca. Jedna od ovih eta nosi naziv »Ljubuška eta«, koja operiše po ljubuškom kotaru. Ova eta operiše i na ljubuškom kotaru ima zadatak da se popuni u ve u vojni ku formaciju, nakon ega e biti uklju ena pod rukovodstvo XXIX. Divizije (Bivša X. Hercegova ka Brigada).

Ukupno brojno stanje vojske, zajedno sa Štabom Grupe, komandnim osobljem i borcima iznosi 210 ljudi.

Politi ki rad, nije na naro itoj visini, dosta je slab, a to iz razloga što je neprijatelj³⁸ veoma drzak, a naše jedinice broj ano male, tako ma gdje se one nalazile na Biokovu, moraju biti veoma budne i oprezne — stalno u pokretu, što ne dozvoljava ja i politiki rad, koji treba dosta vremena. Sa svojim garnizonima neprijatelj je kadar da stalno iznenaje i opkoljava svugdje i na svakom mjestu. S druge strane teške pri-

like opstanka, osobito radi velikog snijega i kretanja terenima bez staza, nema dovoljno staja, popaljene, sve ovo otežava ina e teško stanje. Od po etka ustanka nikad naša vojska na Biokovu nije bila ovako stjerana u brda i snijeg kao sada. Uslijed gore navedenih poteško a, oteš an je i prenos i magaziranje hrane na svim ta kama Biokova. Osim toga naše ete nijesu uvijek u sastavu, nego su radi vojni kih razloga razdijeljene u manje grupice. Sve ovo razlog je, da se politi ki rad ne može brzo ni uspješno sprovoditi, ali usprkos svega uspijeva se održavati politi ke asove u manjim grupama i upoznavati ih sa najnovijim politi kim i vojni kim doga ajima u svijetu i kod nas. Pored centralne, šalje se i lokalna štampa, pa su i tako drugovi upoznati sa doga ajima.

Op enito, vojska je dobra i prili no savladava sve teško e, i ako ima rijetkih pojedina nih pojava dezerterstva. Vojska se ne popunjava sa novim borcima, a niti ima izgleda, dok ne bude ve ih vojni kih promjena u svijetu i na ovom sektoru. Ovo i pored velikog broja ustaško-domobraskih dezertera na imotskom i metkovskom kotaru.

Vojni ki rad. Cesto se izvode razne akcije više manje uspješne. Neprijatelj je drzak i na sve akcije naše vojske odgovara protuakcijama, obilaskom terena, iznenadnim blokiranjem sela, zasjedama po putevima i sli no. U ovom periodu u injeno je oko 18 akcija. Od toga 8 ve ih. Od prilike ubijeno je oko 100 Nijemaca i špijuna. Uništeno je 8 kamiona, 1 top itd.

Stanje Partije. Štab Grupe ima jednu partijsku jedinicu, koju sa injava drug zamjenik politkomesara Živko, politkomesar Žarko Despot, intendant drug Miljenko Bori i drug Andrija Glavina, stavljen na raspoloženje, a služi kao vojni instruktor za štabove odreda i niža vojna rukovodstva. Ovaj drug je prošao vojni ki kurs i ima vojni ko-organizacionog iskustva. Drug komandant Vlade Viski nije lan Partije. Isklju en je prije dolaska ovdje za komandanta Štaba Grupe. Drug do sada savjesno vrši svoju dužnost. Nama nije jasno detaljno zašto je on isklju en iz Partije, a niti znamo kakvo imate vi mišljenje o njemu, pa vas molimo da nas o tome izvjestite.

Neretvanski P. Odred ima svega 17 lanova Partije u 5 partijskih elija. lanovi Partije su veoma mladi i sa malo partijskog iskustva. Osnovno je kod drugova borbenost, koja je na dosta visokom stepenu. Nastoji se teoretski izdignuti. Drug komandant ovog Odreda Stanko Marevi -Prpi isklju en je iz Partije u listopadu 1943. Ovaj drug kroz ovo vrijeme pokazao je skrajnu odlu nost i popularnost u vojni kim akcijama. On je bio isklju en iz Partije, me u ostalim i radi nepravilnog odnosa prema našim politi kim radnicima na terenu. Me utim, kroz ovo vrijeme vidjelo se, da on nastoji sve svoje greške ispraviti, što se vidi iz pravilnog opho enja sa partijskim forumima i drugovima na terenu. Mi smo mišljenja da ga uskoro primimo u Partiju i to prigodom proslave godišnjice Crvene Armije (23. II. 1944). U ovom pitanju molimo da nam date vaše mišljenje.

Napominjemo, da je Partiji u Ljubuškoj etni u sporazumu sa drugovima iz Okružnog Povjereništva za Ljubuški dato u dužnost po pitanju ja anja i prerastanja te ete u ve u formaciju. Prema primljenim obavještima ima nade za popunjavanje i porast ove ete.

Makarski P. Odred. Ima dvije partijske jedinice sa ukupno 10 lanova, i to jedna partijska jedinica pri Stabu, a druga u etni. Me u ovim drugovima ima starijih lanova Partije, koji još nijesu dobro partijski razvijeni. Ina e Partija kao cjelina nema dovoljno partijskog iskustva i ako ima mladih, koji pokazuju volju za dobar partijski razvitak.

Imotski P. Odred. Ima jedna partijska jedinica sa 5 lanova. Svi mladi, novoprimljeni partijci bez partijskog iskustva. Imaju uslova za dobar razvitak.

Partijska organizacija u vojsci sa partijom na terenu povezana je tako, da svaki Kotarski Komitet, dok vojska djeluje na njegovom sektoru, treba da pomogne partiju u vojsci. Ve a pomo dosta je otežana, pošto je vojska stalno u pokretu.

VOJNO-POZADINSKE VLASTI

Nakon neprijateljske ofanzive sve ovdašnje vojno-pozadinske vlasti više nemaju onaj djelokrug rada, kako to ina e ima na osloboenom teritoriju. Radi ovoga itavo osoblje ovih komandi podvrgnuto je reviziji, neke uputili u vojsku, a neke za politike radnike na terenu. Od komanda mjesta organizovani su jaki punktovi sa jednim rukovodiocem i nekoliko pomaga a, koji e voditi ra una o magazinima. Komanda Podru ja, koja ima samo jednog lana komande, a to druga komandanta Jurlinu,³⁹ ostala je sa ovim svojim nazivom. Njegova dužnost je da rukovodi ovim punktovima. Partija ovih punktova povezana je sa najbližim mjesnim partijskim organizacijama, a komanda Podru ja (drug komandant pošto živi zajedno sa Punktom za Vrgorac) ima zajedni ku partijsku jedinicu, kojom rukovodi neposredno ovaj O. K.

OBAVJEŠTAJNA SLUŽBA

Prije ofanzive ovdje je bio formiran R. O. C. od tri druga. Evakuacijom R. O. C.⁴⁰ na otoke, ovdje nije nitko ostao da i dalje vodi obavještajnu službu, ve je istu za jedno kratko vrijeme morao preuzeti O. K. a to do dolaska druga Marata. Sad je R. O. C. ponovo reorganiziran i proširen za još dva lana, tako da R. O. C. broji 3 druga, sva tri lana Partije. Drugovi imaju volje i sposobnosti za povjerenu im dužnost, ali obzirom na prilike teško uspostavljaju veze i dublje saznavanje neprijateljskih namjera.

³⁹ Toni Jurlina

⁴⁰ Rajonski obavještajni centar

T E H N I K A

Naša tehnika kroz sve ovo vrijeme bježanja po brdima, ipak je uvijek po nešto radila. Me utim, sada je nekako smještena, da ni vuk ne može pristupiti, opkoljena sa najmanje metar snijega. U Tehnici rade drug Zvonko, a sada i drug Kirigin.

U poslu snabdjevanja Tehnike potrebnim materijalom, drug Pero Miljak i Stanko Mušan uhva eni su od Nijemaca u selu Sriduši. Odvedeni su u Vrgorac i nakon mu enja obješeni. Ovim gubitkom Tehnika je teško pogo ena. O gubitku ove dvojice drugova dala je izraz naša vojska u akciji, koju su izvršili naši drugovi borci na mjestu gdje su obješeni, a u glasilu Okružnog NOO »Biokovski Vjesnik« objavili smo njihovu mu eni ku smrt i vrsto držanje pred neprijateljem.

Izvještaj o radu Tehnike kroz ovo razdoblje prilaže se.

Što se ti e daljeg rada naše Tehnike zaklju eno je, da se svako deveti dan izdaje »Biokovski Vjesnik«, a u me uvremenu dva puta Dnevne vijesti kao izdanje Vijesnika, tako da imamo vijesti svaki tre i dan. Sa materijalom se nekako krpi.

PROSLAVA II. GODIŠNJICE USTANKA U BIOKOVU

Dana 24. II.⁴¹ ove godine navršila se druga godišnjica od kada je prva partizanska puška upalila u Gradcu, kada su prve žrtve rodoljuba pale za slobodu našeg naroda, a kada su ujedno pale i prve glave narodnih izdajica — ustaša. U znak uspomene na taj, za ovaj kraj, veliki dan, i pored terora okupatora s jedne strane, a s druge kišnog vremena, upaljeno je oko 60 vatara po visovima Biokova. U vojsci i na terenu održavani su sastanci u znak sje anja na ovaj zna ajni dan. Obzirom na stalno sklanjanje i premještanje naše Tehnike, nijesmo bili u stanju da povodom toga velikog dana donesemo i jedno specijalno izdanje Biokovskog Vjesnika, kako smo imali namjeru.

FINANCIJSKI IZVJEŠTAJ

U toku ovog vremena t. j. za studeni i prosinac 1943. i sije anj 1944. od naših organizacija primili smo 60.359 Kuna. Ostatak 31. X. 1943. (saldo) iznosio je 41.465 Kuna, što ukupno iznosi 101.814 Kuna. Od ove svote potrošili smo za potrebe nabavke materijala za Tehniku i druge potrebe 38.400 Kuna. Saldo 31. I. 1944. iznosi 31.414 Kuna.

⁴¹ Odnosi se na 24. studeni 1941. godine.

Obzirom na eventualne potrebe ovog Komiteta (Tehnika i sli no), mi smo mišljenja da ovaj iznos zadržimo. Radi toga molimo vas da nam ovo odobrite, ili eventualno javite da vam pošaljemo.

- Prilažemo: 1) organizacionu tablicu,
2) tablicu J. N. O. Fronta,
3) obavjest NOO (okružnog).

Uz drugarski pozdrav

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za O.K. KPH,

BROJ 120

**IZVJEŠTAJ MJESNOG OBAVJEŠTAJNOG CENTRA U SPLITU
OD 7. VELJA E 1944. REJONSKOM OBAVJEŠTAJNOM CENTRU
ZA SREDNJU DALMACIJU O DOVO ENJU DR SMOLICA I
SIKIRICE, PARTIZANSKIH ZAROBLJENIKA, OD STRANE NI-
JEMACA U SPLIT¹**

M.O.C, za Split
Br. 26/44
Dne 7 februara 1944

Predmet: Izvještaj

1) Primili smo tvoj dopis br. 5/44 te pismo od 1/II-44 sa uputama za Trupove.² Javi nam im prije da li je potrebno da šaljemo prepis kartoteke komandi ili ROC-u.³

2) Jutros oko 8 sati cestom put Firula prošlo je oko 20 ljudi u kraim vremenskim razmacima me u njima prepoznati su etnici: Andreis, Stojanac, Mija (agent), i biv. of. Krolo. Svi ovi muškarci ušli su u bivšital. bunker izme u Zente i Trstenika i zadržali se sve do podne (Frane). Svrha i razlog ovog sastanka nije nam poznat.

3) U posljednje vrijeme esto se na šetnji u povjerljivim razgovorima primje uju avlina, Stojanac, Vlade Matoši i Kunjaši svi etnici. (Frane)

4) Ju er je u sv. Kajo (Sj. spi. luka) stigao jedan brod od 400 vagona razne robe i to sjena, zob, raž, hrana ostalo je nepoznato. Ovu robu Njemci prevoze sa kamionima u pravcu Omiša odakle su ovi kamioni došli a pripadaju SS odredima. Iskrčavanje e trajati još par dana. Trebalo bi sti i još 6 brodova. (Vasi)

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Instituta, za historiju radni kog pokreta Dalmacije — Split, reg. br. OB-S1-61/124.

² Vidi dok. br. 103.

³ Rajonski obavještajni centar.

5) Njemci su zatražili oslobodjenje brodogradilišnih radnika od mobilizacije koja se ovih dana provodi. Odavde se može zaključiti da Njemci Namjeravaju započeti sa radom na brodogradilištu. (Vasi)

6) Dr. Smoli⁴ i Sikirica⁵ dovedeni su od Njemaca kao partizanski zarobljenici. Ustaške vlasti intervenirale su u pogledu ove dvojice.

Prilažemo punomoć generalu Juppe te izaslanici PTS-a^o ustaškim stožerima.

Uz drugarski pozdrav:

S. F. — S. N.

Povjerenik:
Janko,⁷ v. r.

BROJ 121

**UPUTSTVO CENTRALNOG KOMITETA KPJ OD 8. VELJE 1944.
OBLASNOM KOMITETU KP HRVATSKE ZA DALMACIJU O PARTIJSKO-POLITICKOM RADU U JEDINICAMA 8. KORPUSA¹**

CENTRALNI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE

Kopija

Na jednom mjestu treba upozoriti
gdje sam primijetio.

T 2

OBLASNOM KOMITETU KPH ZA DALMACIJU

Dragi drugovi,

Primili smo nekoliko izvještaja od politodjela i političkih komesara brigada VIII Korpusa. Izvještaji su, usled udaljenosti i neredovnih veza,

⁴ Dr Ivo Smoli, bivši funkcionar HSS-a u Sinju. Po etkom lipnja 1943. godine prešao je na stranu NOP-a. Postao je član ZAVNOH-a. Predao se ustašama 5. veljače 1944. godine kada je sa Visa vraćen na teren Sinja. Isključen je iz ZAVNOH-a na III zasjedanju 8. svibnja 1944. godine. Vidi dok. br. 292, napomenu 9, dok. br. 461 i knj. 6. dok. br. 29, 48 i 70.

⁵ Nikola Sikirica, bivši predsjednik sinjske kotarske organizacije HSS-a. Po etkom lipnja 1943. godine prešao je na stranu NOP-a. U toku NOR-a biran je za predsjednika Okružnog NOO Splita (srednje Dalmacije). On je ostao dosljedan borac NOP-a do kraja rata. Vidi knj. 6, dok. br. 2, 29 i 70.

⁶ Poglavnikovog tjelesnog združenja

⁷ Miro Segvi -Janko

1944 43 ^{Kopija originala} Sinala (tipkanog na pisarničkoj stroju) u Arhivu CK SKJ — Beograd, fond

² Vjerojatno se primjedba druga Tita (pisana rukom) odnosi na izvještaje jedinica Osmog korpusa Centralnom komitetu KPJ.

stigli sa priličnim zakašnjenjem, a u međuvremenu su, verovatno, nastale mnoge promene u pojedinim brigadama. Ali, mi ćemo, ipak, na osnovu tih izveštaja i drugih činjenica, ukazati na izvesne nedostatke i greške u radu, kako u vojnim jedinicama, tako i u partiskim organizacijama u vojsci i pozadini.

Ovo pismo neka vam posluži više kao opšta orijentacija za prilaženje pojedinim problemima i za njihovo pravilno rešavanje.

Pre svega, Oblasni komitet nije uspeo da, u svome radu, u celini ostvari rukovode u ulogu na svim poljima svoje delatnosti. To se ispoljilo i u zapostavljanju pojedinih sektora partijskog rada i u odsutnosti brzog i energičnog reagovanja na greške nekih partiskih organizacija. Vaše udaljavanje od štaba korpusa i odlazak itavog rukovodstva na otoke,³ bilo je ustvari udaljavanje od vojske i od rada na vojni komandanti komandanti u vršavanju vojnih jedinica. Međutim, u slučaju Dalmacije i drugih krajeva naše zemlje od italijanskih fašista, i ogromnim vojnim i političkim uspesima Narodno-oslobodilačke vojske, stvoreni su povoljni uslovi za širu mobilizaciju novih snaga. Ta mobilizacija, sprovedena uglavnom na bazi dobrovoljnosti, najuspešnije je izvršena u Dalmaciji, gde je samo za nekoliko dana formirano desetak brigada.⁴ To nam govori da je narod u kapitulaciji Musolinijeve Italije, prvog, najvernijeg i moćnog saradnika nemačkog fašizma, gledao ne samo pobjedu naših velikih saveznika, nego i pobjedu oružja slavne Narodno-oslobodilačke vojske. To je velikom delu našeg naroda ulilo veru u konačnu pobjedu nad okupatorom i domaćim izdajnicima. I baš u Hrvatskoj, a naročito u Dalmaciji, mase počinju, jasnije nego ikad pre, shvatati da se samo oružjem mogu osvojiti izvojevane tekovine, dobiti nove pobjede i postići konačno oslobođenje. Tako su naši borbeni redovi postali brojniji, — i to se naročito osjetilo u porastu vojske, stvaranju novih brigada, divizija i korpusa.

Ali, daljnji razvitak vojnih jedinica pokazao je da naše partiske organizacije u Dalmaciji, uprkos dosta velikim uspesima u radu, nisu bile politički dovoljno sposobne, ni organizaciono pripremljene za nove i krupnije zadatke. Na pitanju uspostavljanja vlasti na oslobojenoj teritoriji, na pitanju organizovanja novih vojnih jedinica i rukovođenja otporom protiv neprijateljskog nadiranja na slobodnu teritoriju, na pitanju evakuacije naših ustanova, materijala i stanovništva, — došle su do izraza sve one slabosti, koje ranije nisu bile otkrivene ni kod partiskih organizacija, ni kod pojedinih rukovodilaca. Dakle, mnoge partiske organizacije, naročito od onih u vojsci, nisu izdržale ovu tešku probu. U vezi sa ovim našim konstatacijama, navodimo samo najkrupnije propuste i greške:

a) Prilikom evakuacije oslobođenog Splita i drugih gradova izgubljen je skoro sav ratni plen, koji je, kapitulacijom fašističke Italije, pao u ruke Narodno-oslobodilačke vojske. Teško i lako oružje, odeća i oprema, motorizacija, životne namirnice i ostala sprema, — sve je to ili palo neprija-

³ Oblasni komitet KPH za Dalmaciju i druga oblasna rukovodstva, poslije prodora njemačkih jedinica i zaposjedanja obale, povukla su se najprije na Brač i Hvar a zatim na otok Vis.

⁴ Formirane su 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12 i 13. dalmatinska brigada u sastavu Osmog korpusa. O njihovom formiranju vidi knj. 8 i 9.

telju u ruke, ili je uništeno nesavesnim radom. Uzrok tome nije bilo samo nesnalaženje odgovornih drugova, njihova nebudnost ili vaša pogrešna perspektiva na »držanje Splita po svaku cenu«, nego i nekomunisti ko shvatanje kod pojedinih rukovodilaca da sve što je zaplenjeno u Dalmaciji pripada samo Dalmatincima. Tako se desilo da su se neke krajiške jedinice vratile iz Dalmacije bez naoružanja i druge ratne spremne, dok su magacini u Splitu bili dupkom puni.⁵ »Nije još izvršen pregled magacina i popis spremne«, — to je bio redovan izgovor druga Mili a . . .

b) Neprijateljski prodor u Livno ponovo je izneo na površinu sve slabosti — krajnju nebudnost i birokratski odnos rukovode ih drugova prema svome poslu i prema odgovornosti pred partijom i narodom.⁶ Usljed pustog birokratizma drugova iz Korpusa, mi smo izgubili u Livnu, pored ostalog, i nekoliko članova Okružnog komiteta, a u Glamo u — nekoliko magacina s hranom i drugom spremom.

c) Kad je reč o stanju partiskih organizacija, o radu i kvalitetu rukovode ih kadrova, ne može se pre i ni preko činjenice da je XX Divizija zadnjih dana, u vrlo kratkom razmaku vremena, dozvolila da je neprijatelj dvaput iznenadi,⁷ pri čemu je imala znatne gubitke ne samo u materijalu, nego i u ljudstvu. Pored toga, što nam je zarobio i ubio izvestan broj boraca, među kojima i nekoliko rukovodilaca, neprijatelj nam je zaplenio arhivu, oružje i drugu ratnu spremu.

d) Po ovim, kao i po mnogim drugim greškama, koje isto mogu biti i sudbonosne za opstanak i razvitak jedne vojne jedinice, Oblasni komitet — kao najodgovornije partisko rukovodstvo — nije poveo ni istragu, a kamo li da je obavestio svoje nadležne forume. A sama ta činjenica već je dovoljna, da izvedemo zaključak da Oblasni komitet nije ni obavestio o svemu onome što se oko njega dešava.

[...]

Sve to postavlja pred Oblasni komitet zadatak, da u ini odluci nji korak ka konsolidovanju prilika u svim partiskim organizacijama, a naročito u organizacijama u vojsci. To znači, da težište rada mora biti vojnska: u vrstiti partiske i omladinske organizacije, razviti do maksimuma njihovu budnost, svestrano ili osposobiti za izvršavanje najtežih zadataka. Jedna od glavnih odlika naših organizacija i rukovodioca mora biti: brz i energičan reagovanje na sve pojave koje se zbivaju u sredini gde žive i rade. A, iznad svega, treba — pravilnim radom i uoavanjem najboljih i borbom najproverenijih boraca — povećati broj članova partije, jer je njihov broj, u odnosu na ukupno brojno stanje brigada, veoma mali. Pri ovome ne treba izgubiti iz vida da je ogromna većina boraca — sem jednog dela novomobilisanih ljudi broj, istina, ne treba potcenjivati — svesno i iskreno pristupila narodno-oslobodilačkoj borbi.

5 Vidi dok. br. 159, napomenu 20.

6 Pošto su njemačke jedinice 5. prosinca 1943. ušle u Livno, jedinice Treće i krajiške proleterske brigade i Treće, četvrte i Šeste dalmatinske brigade izvršile su tri neuspješna napada na neprijateljski garnizon u Livnu: 7/8, 15 i 17. prosinca 1943. Detaljnije o tome vidi knj. 9, dok. br. 115, 120, 124, 144, 149, 151, 186, 187, 191 i 374.

7 Vidi dok. br. 75, 149, 310, 346 i 348.

Još nekoliko napomena:

1_k Skoro sve brigade VIII Korpusa sastavljene su iz jezgra starih boraca i, daleko već, broja novomobilisanih vojnika. Ta dva dela nisu, dosadašnjim radom, sjedinjena u jednu vrstu celinu. Ovu podvojenost — kako u stepenu političke svesti i odanosti, tako i u vojnoj spremnosti i disciplinovanosti — treba što pre likvidirati intenzivnim političkim radom, energičnom vojnom obukom, pravilnim odnosom starešinskog kadra prema borcima i negovanjem toplih drugarskih odnosa boraca prema borcu.

2. Tvrdnja da je u brigadama »vojna disciplina i borbenost na visini« — ne bi se mogla uzeti kao ta na. U stvari, to se može reći i samo za onaj deo starih boraca, proverenih i odeli enih u teškim borbama, oboga enih iskustvom i veštinom ratovanja. Injenica da u brigadama najviše ginu rukovodioci i stari borci, najbolje potvrđuje da postoji oštra razlika između starih i novih boraca. Vojni i politički rukovodioci, skupa sa starim borcima, treba da budu u borbi primer novim borcima, ali oni moraju takođe i primerno raditi na prevaspitavanju novih boraca.

3. Sa ovim pitanjem usko je povezana i pojava dezerterstva u brigadama.⁸ Osipanje brigada treba energično zaustaviti, u prvom redu vaspitnim radom, a onda i vojnim, disciplinskim merama. U jedinicama Narodno-oslobodilačke vojske, od koji gotovo ni jedna više nije vezana isključivo za »svoju teritoriju«,⁹ kao npr. partizanski odredi, treba obavezno razvijati i gajiti kult svesne i dobrovoljne discipline svih boraca. Nosioци ove nove i razumne discipline moraju biti, u prvom redu, vojni i politički rukovodioci, a naročito članovi naše Partije. Pošto mnogi begunci iz brigada odlaze u »svoje odrede« ili — što je isto slučaj — u brigade njihovog kraja, ovo pitanje treba oštro postaviti pred štabove onih jedinica koje redovno prihvataju i zadržavaju pribeglice. Ovakvu praksu treba odmah iskoreniti, a štabove i pojedine rukovodioce koji je podržavaju — pozvati na odgovornost.

4. Disciplina, red i vojni ponašanje moraju zavladata u svim jedinicama Narodno-oslobodilačke vojske, i to u svakom pogledu, — jer je i to garancija za postizanje uspeha u našoj svetoj borbi. Treba udariti najoštrije po onima koji ruše disciplinu sa izgovorom »mi nismo buržoaska vojska« i time, ustvari, šire demoralizaciju i slabe udarnu snagu jedinice.

5. Oblasni komitet mora se energično založiti, i svojim uticajem i svojim radom, u iskorenjivanju lokalpatriotizma, kao nezdrave i štetne pojave, tuđe komunistima i narodnim borcima. U pojedinim bataljonima, brigadama i divizionima — a naročito oko štabova — vrlo često dolazi do prigovora na radu postavljajući drugova Crnogoraca, Srbijanaca ili Krajišnika za vojne i političke rukovodioce. To je, međutim, samo jedan vid lokalpatriotizma kod Dalmatinaca. U proglasu¹⁰ naših umetnika i nau-

⁸ i ⁹ Pojedini borci su napuštali svoje brigade u momentu kada su one morale napuštati teritoriju Dalmacije i povlačiti se u Liku ili zapadnu Bosnu. Većina od njih ponovo se priključila partizanskim odredima koji su dejstvovali na području gdje su i formirani.

¹⁰ Vidi knj. 9, dok. br. 148.

nika iz Dalmacije ak se ne vidi da je Dalmacija hrvatska, a da i ne govorimo o drugim pogreškama. Vaša intervencija po ovom pitanju, i vaša pomo politodelima i ostalim političkim i vojnim radnicima, mora biti što hitnija i što efikasnija. Jedinstvo vojske ima se uvati kao ženica oka. Treba nemilosrdno udariti po onima koji ga narušavaju.

6. Još jednom o pitanju broja članova partije. Kao primer broja članova slabosti partiske organizacije u brigadama, uzeo smo Prvu dalmatinsku brigadu, koja ima dvaput veći broj članova partije, nego i jedna druga brigada. Partiska organizacija ove brigade, koja broji ukupno 1404 boraca, danas ima 210 članova i samo 69 kandidata. Međutim, ova brigada je najstarija jedinica VIII Korpusa. Njeni borci prošli su četvrtu i Petu neprijateljsku ofanzivu, stekli veliko borbeno iskustvo i postali vrsto jezgro, sposobno da primi i prevaspita veći broj novih boraca. Bilo bi i pogrešno, i nepravedno prema takvim borcima, zatvoriti tako vrsto pred njima vrata naše Partije. Ne zaboravite, da Prva i Druga dalmatinska brigada moraju biti nepresušni izvor vojnih i političkih kadrova za ostale novostvorene jedinice u Dalmaciji. Nužno je, znači, posvetiti više pažnje teoretskom podizanju partiskih kadrova.

7. SKOJ-evska organizacija u brigadama, usled svoje neaktivnosti i sektaškog odnosa prema mnogim hrabrim i odanim mladim borcima, nisu postale žarište mlade omladine. Partija mora ukazati više pomo i SKOJ-u, da bi on postao masovna organizacija, kadra da okuplja, predvodi i vaspitava ostalu omladinu. Takvu pomo partija je dužna našoj herojskoj omladini.

8. U podizanju kulturnog i političkog nivoa naših boraca štampa ima ogromnu ulogu. Izdavanje etničkih, bataljonskih i brigadnih listova koristi se utoliko više, ukoliko je u njihovom uređivanju sigurnije obezbeđena ne samo kontrola, već i pomo odgovornijih i sposobnijih drugova. Osim toga, borci i narod treba da budu svakodnevno upoznati s najnovijim političkim i vojnim događajima kod nas i u svetu.

Uzگرد vam skrećemo pažnju na »Omladinsku iskru«,¹¹ br. 2—3 koji nam je ovih dana došao do ruku. Tamo su mnoge stvari postavljene pogrešno, — na primer odnos između omladine i narodno-oslobodilačkih odbora, gde izbija na videlo potpuno neshvatanje NOO kao narodne vlasti — omladinski avangardizam. Na in pisanja u »Omladinskoj iskri« potpuno je tu omladini koju vaspitava naša Partija ... i potsećanje na staro, davno preživelo vreme, kada su razni književni dekadenti trovali nove generacije. Po ovome sudeći, rekli bismo da ste pravilno vaspitavanje omladine, kao i agitaciju i propagandu, dobrim delom prepustili teoretski slabim i idejno neproverenim ljudima.

9. Po pitanju rada među ženama uopšte, poslali smo vam naš cirkular.¹² Ovde naglašavamo samo to, da odnos prema ženama — borcima mora biti u svakom pogledu pravilan i drugarski. Ali, ne sme se dopustiti da u naše redove stupe i one žene koje su bile sumnjivog morala i neproverenog držanja u okupiranim gradovima.

¹¹ Glasilo USAOH-a za Dalmaciju. List je poeo izlaziti u lipnju 1943. godine. Izlazio je povremeno do kraja rata.

¹² Vidi dok. br. 91.

Na kraju, drugovi, još nešto. Vi se nalazite na prostoriji sa koje imamo kontakt sa inostranstvom,¹³ i od vas i vašeg rada zavisi kakav će ugled uživati naša vojska i kakav će utisak o njoj ste i naši saveznici. Zato je svaki borac, svaki oficir, koji dolazi u dodir sa stranim licima, obavezan da dostojno reprezentuje našu vojsku, a time i naš narod. Da bi se to postiglo, treba svakog našeg oveka u biti beskrajnoj vernosti svome narodu i vaspitavati partiske organizacije na budnost prema svim pokušajima ma kakvog rada koji bi sada ili u budućnosti štetio našem narodu.

Razradite ovo pismo i napišite cirkular¹⁴ svim vašim organizacijama u vojsci i pozadini.

Kad budete stigli kod štaba korpusa, zakazajte sednicu Ob. K-a,¹⁵ na koju će doći i jedan drug iz CK.

S drugarskim pozdravom,

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

8. februara 1944.

Dostavljeno: Oblasnom komitetu KPJ za Dalmaciju
Centralnom komitetu KP Hrvatske
Političkom komesaru VIII Korpusa — lično

Pročitao 17. II 1944. Cr.¹⁶

BROJ 122

IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETE DIVIZIJE OD 8. VELJA 1944. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O DEJSTVU PRVE NOB BRIGADE I O SITUACIJI KOD DEVETNAESTE DIVIZIJE U SJEVERNOJ DALMACIJI¹

STAB

IX. DIVIZIJE N.O.V. JUGOSLAVIJE
8. II. 1944 god.

ŠTABU VIII. KORPUSA N.O.V. JUGOSLAVIJE

1) Jedan bataljon I. brigade izmeću 6. i 7. ov. mj. ušao je u Strmicu, gdje neprijatelja nije bilo. Sada ovaj bataljon temeljito ruši put Strmica—Bos. Grahovo preko Derala.

¹³ Misli se na jedinice Dvadesetaste divizije NOV koje se nalaze na otoku Visu.

¹⁴ Vidi dok. br. 172.

¹⁵ Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.

¹⁶ Primjedbu napisao Sreten Zujović - Crni

¹ Original (tipkan na pisaru stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 35/1, k. 517A.

2) Bataljon I. brigade koji je upućen za vezu sa XIX. divizijom izvještava: da je noć u izme u 3. i 4. ov. mj. V. brigada XIX. divizije u zajednici sa Kninskim odredom napala njemačku kolonu koja se kretala putem Knin—Srb.² U toj borbi neprijatelju su naneseni prilično veliki gubici u ljudstvu i materijalu. Izme u ostalog zaplijenjeno je 15 kamiona i 2 topa, što su uništili pod pritiskom pomoćnička koja je stizala od Knina, kada je, t. j. 4. ov. mj., V. brigada odstupila u pravcu Ervenika. Sada se XIX. divizija nalazi u selima: Biovino Selo, Modrino Selo, Ivoševci, kao i u ostalim selima u pravcu Kistanja i Obrovca.³

Ovaj bataljon I. brigade je noć u izme u 7. i 8. ov. mj. preduzeo išćenje Plavna u kome se nalazi oko 100 etnika. Ovaj bataljon nam dostavlja slijedeće podatke: U Knin stalno dolaze prilično velike snage Njemaca⁴ iz Albanije, Grčke, Bosne i Srbije. Ima ih koji su već tri mjeseca na putu, sa sobom vode izvjestan broj bosanskih seljaka, koji su usput kupili. U Kninu se mnogo ne zadržavaju, nego produžavaju pravcima Knin—Srb—Biha—Zagreb, Knin—Grac—Gospi—Ogulin, onda Knin—Kistanje—Benkovac—Obrovac, Karlobag—Sušak—Rijeka. Na svim ovim pravcima je promet stalno živ ...

U Kninu i okolici (Topolje—Vrpolje—Vrbnik) sada se nalazi oko 5.000 Njemaca⁵ i oko 1.800 domobrana.⁶ Na prostoriji Kijeva nalazi se jedna njemačka divizija.

U Srbiji se nalazi 100 Njemaca. U Benderu je do nazad dva dana bilo 1.000, ali su oni prosljedili preko Like. U Pribudi—Prljevo nalazi se 70 etnika, u Rastevu 300 Njemaca i 100 etnika, na Zrmanja Vrelu 200 Njemaca i 130 etnika, na Maloj i Vel. Popini 160 Njemaca i 100 etnika, na Srbskom Klancu 120 Njemaca sa dva topa, na Kunovcu 160 domobrana i Njemaca, u Srbu 400 Njemaca i 120 etnika, u Suvaju 80 Njemaca i 20 etnika i u Brotnji 150 Njemaca i 70 etnika sa 5 topova u mjestu i 2 topa u blizini ovog mjesta. Ovo su za sada stalne posade, koje im služe za osiguranje komunikacije. Moral ove vojske je prilično nizak, jer je ista prezamorena sa prilično slabom opremom i hranom. Druge narodnosti koje se nalaze u njemačkoj vojsci se bez volje kreću i bore i stalno pokazuju znake naklonosti prema našoj vojsci, a raduju se uspjesima Crvene armije na istočnom frontu. U ovome se naročito isti u crvenoramejci zarobljeni od njemačke vojske, a koji su sada primorani da pod jakom kontrolom idu sa njima.

3) Mi se nalazimo na mjestima⁷ na kojima smo spremni otkrivati pokret u pravcu XIX. divizije, na kojima smo se mjestima zatekli i kad smo dobili naređenje od vas da je taj pokret obustavljen.⁸ Sada smo u išćenju naređenja za daljnji rad. t. j. za daljnje zadatke.

² Vidi dok. br. 112.

³ Vidi dok. br. 124.

⁴ Odnosi se na 92. motorizirani puk i jedinice Prve brdske divizije.

⁵ Dijelovi Prve brdske divizije (vidi dok. br. 362 i 367).

⁶ Iz sastava Petnaeste domobranske pukovnije.

⁷ O rasporedu tih jedinica vidi dok. br. 104 i 295.

⁸ Pošto se Devetnaesta divizija prebacila iz okruženja u njemačkoj operaciji »Emil« na Bukovicu, to su i planirana dejstva za Devetu diviziju otpala i ona je zadržana na području Bos. Grahova. Vidi dok. br. 124 i 154.

4) Jedan bataljon naše II. brigade, prije nare enog pokreta u pravcu predvi enog pokreta divizije, bio je uputio izvjesne dijelove u zasjedu na Prološkoj Dragi, kada je naišla jedna kolona neprijateljskih kamiona od Livna u ja ini od 10 vozila. Ova zasjeda ih je do ekala, oštetila dva kamiona i ubila 15 neprijateljskih vojnika,⁹ a ostali kamioni su uspjeli da pobjegnu natrag u Livno. Kako neprijatelj komunicira još putem Livno—Sinj i to sa manjim dijelovima motorizacije, ovaj prostor od Prologa do Bilog Briga je izvanredan za zasjede i na tome pravcu bi lako bilo onemogu iti prolaz neprijateljske motorizacije, bar kad ide bez tenkova i u manjim grupama.

Pošto smo povukli svoje dijelove koji su se nalazili dublje u Livanjskom Polju, t. j. prema Livnu i sjevernom i južnom stranom polja, nepoznati su nam detaljniji podaci o neprijatelju u samom Livnu, kao i u okolnim mjestima, pa ni u Sujici ni u Duvnu.

Glamo ki i Livanjski P. Odred su vašim nare enjem isklju eni ispod naše nadležnosti i u operativnom pogledu, pa tako sa istima nemamo sada tješnje veze. Grahovsko-peuljski odred nalazi se na svojim ranijim položajima ali se pokazuje prili no neaktivan, najviše u rušenju komunikacijama, premda smo im to nekoliko puta nare ivali. Sada je rušenje komunikacije Grahovo—Strmica preduzeo jedan naš bataljon, kao što smo vam gore iznijeli.

Zbog same ishrane i održavanja kontakta sa neprijateljem, t. j. dejstva na njega na komunikacijama i mjestima, bar sa manjim posadama, predlažemo da našu I. brigadu prebacimo u Livanjsko Polje. Tako er i IV.¹⁰ pustimo još dublje prema Livnu i to jednu sa sjeverne a drugu sa južne strane Livanjskog Polja.

5) Mi smo pristupili formiranju baterije, te smo u tom smislu izuzeli iz brigada izvjestan broj boraca, me u kojima ima i ranijih artiljeraca, a tako er izuzeli smo i sve mazge sa kojima su raspolagale brigade ali ih je je bilo vrlo mali broj. Nemamo samara koje možemo kompletirati za tovarenje ovih topova. Baterija e se formirati u Velikom Ti evu i im kompletiramo samare uputit emo odmah ljudstvo sa tovarnom stokom da prihvate topove iz Like. XX. divizija nam nije uputila još ljudstvo za bateriju a izgleda da e, i ako nam pošalju, poslati vrlo mali broj.

6) Ukoliko se XIII. brigada, t. j. naša III. brigada nalazi kod XIX. divizije, molimo vas da izdate nare enje, te da ista do e u naš sastav.¹¹

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

V. d. politkomesara:
Andro Kova evi, v. r.

(M. P.)

Komandant:
A.¹² Banina, v. r.

⁹ Vidi dok. br. 154.

¹⁰ etvrta dalmatinska NO brigada

¹¹ O ulasku te brigade u sastav Devete divizije vidi dok. br. 76, 112 i 298.

¹² Ante

**DIREKTIVA ŠTABA DEVETNAESTE DIVIZIJE OD 9. VELJA E 1944.
POT INJENIM JEDINICAMA ZA RASPORED I NAREDNA DEJSTVA¹**

STAB
XIX. DIVIZIJE N.O.V.J.
9. februara 1944, g.
u 18 as.

DIREKTIVA Br. 16.

(Sekcija Knin—Biha —Novi Grad i Gospi 1:100.000)

Podaci o neprijatelju: Na liniji Lapac—Otri kontroliše se 115 njema ka divizija.² Uglavnom, koncentracija se vrši u Srbskoj kotlini (selo Kunovac), a jednim dijelom i u Lapcu, što se primje uje poja avanjem istog garnizona. Na liniji Zrmanja—Gra ac koncentrišu se uglavnom dvije njema ke divizije³ i to I. Alpska sa svojim glavnim snagama skoncentrisana je u selu Zrmanji, a jedni dijelovi divizije »Princ Eugen«⁴ skupljaju se u blizini Gra aca (zaseok Grab). Namjera neprijatelja nije nam u detalje poznata, ali se predvi a da bi nas mogao napasti i na ovom sektoru.⁵ Isto tako obaviješteni smo da se iz pravca Biha —Lapac kre e 373 njema ka divizija »Tigar«, navodno da se kre e prema Gospi u.

Podaci o našim snagama: I. i II. Brigada XIX. Divizije, XIII. Brigada XXVI. Divizije,⁶ Kninski i Orjenski partizanski odred.

Namjere neprijatelja: Napasti naše snage i odbaciti ih sa sadašnjih položaja radi slobodnijeg saobra aja sa komunikacijama kojima se služe. Isto tako težnja je neprijatelja da bi nam uništio živu snagu i ekonomski nas uništio.

¹ Prijepis originala (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 27/2, k. 517.

² Ova divizija nije bila na teritoriju Jugoslavije. Odnosi se na dijelove Prve brdske divizije. Vidi dok. br. 366.

³ U širem rajonu Knina bili su koncentrirani dijelovi brdske divizije, koji su sudjelovali u operaciji »Emil« i nakon toga se prikupljali radi povla enja iz Dalmacije. Komunikaciju Biha —Knin obezbje ivale su snage 373. legionarske divizije. Vidi dok. br. 362, 263, 367, 372, 374 i 376.

⁴ Sedma SS divizija »Prinz Eugen« dejstvovala je tada u Bosni.

⁵ Predvi eni napad nije uslijedio. Pokreti neprijateljskih snaga odnose se na smjenju jedinica i odlazak Prve brdske divizije sa teritorija Dalmacije preko Biha a prema Zagrebu.

⁶ Trinaesta dalmatinska brigada tada više nije pripadala Dvadesetšestoj diviziji. Ona je preba ena sa otoka Visa na kopno kod Pakoštana radi ulaska u sastav Devete divizije umjesto Prve dalmatinske brigade koja je ušla u sastav Dva esetšeste divizije. Uslijed njema ke operacije »Emil« u sjevernoj Dalmaciji Brigada nije mogla krenuti u rajon Livna ve je ostala na ovom podru ju i u sastavu Devetnaeste divizije vodila borbe do 1. ožujka kada je izvršila marš pravcem: Mazin—Bori evac. Martin Brod—Cvjetini ; Resanovac—Peulje— elebi gdje je ušla u sastav svoje divizije. Vidi dok. br. 76, 178 i 298.

Naše namjere: Na odre enim položajima suprotstaviti se neprijatelju, nanijeti mu što više gubitaka u živoj snazi i materijalu. Ometati ga u njegovom saobraćaju, uništiti i onesposobiti komunikacije sa kojim se služi.

U vezi ovakve situacije,

N A R E U J E M O :

I. Brigada:

Posješe položaje za odbranu na liniji Derin Gaj—Plešići—Mandi a Draga—Mazin—zaseok Kovačevići i na slijede i na in: Sa dva bataljona zatvoriti pravac Popina—Glogovo—Bruvno i Srb—Dabašnica—Bruvno na Kosi (k. 937 i 987) i Urljaj (k. 1297, 1286), a sa ostala dva bataljona posješe položaj radi zatvaranja pravca Lapac—Bruvno na Šolobanici (k. 1147, k. 818) i na sjevernim padinama Urljaja (k. 1087).⁷

II. Brigada:

Postaviše se na liniji Tojagići—Dukići—Tomin Gaj, pa zapadno, oslanjajući se na Resnik, a posješe slijede položaje: k. 633 sjeverno od zaseoka Tojagići, k. 712, k. Obljajak, pa na zapad k. 622, k. 652 (Popovi a Brdo), pa zaključno sa desnim krilom na Gradinu (k. 1052). Zatvoriti pravac Gračac—Bruvno, Gračac—Tupaie—Rudo Polje.⁸

XIII. Brigada:

Zauzeše i posjesti liniju Smokri, Vranik, Ploanski Klanac, Ploa sa slijede im položajima: Ljutača (k. 738), Kereševac Vrelo (k. 657), Sedlo (k. 822) radi zatvaranja pravca Lovinac—Smokri—Rudo Polje, Lovinac—Vranik—Ploa—Tušice.

Kninski i Orjenski P. odred :

Ostaju i dalje u sastavu jedinice, kako je to ranijom zapoviješ u određeno, sem što se ljudstvo iz Kninskog odreda Štab II. Brigade rasporediti u svoj I. Bataljon i ne smije djelovati kao samostalna jedinica.

Na in izvođenja i posijedanja položaja :

Položaji koji su određeni jedinicama za posijedanje istom zapoviješ u slučaju neprijateljskog nadiranja sa svim svojim snagama, a dok ne uslijedi napad držaše jedino predstraže na dodijeljenim im položajima i to: I. Brigada na Kosi (987), Urljaj (k. 987), k. 818 i k. 1147 (Šolobanica). II. Brigada na koti 712 (sjeverno od zaseoka Dukići), k. 622 i k. 652 (Popovi a Brdo). XIII. Brigada na k. Ljutača (738), Visočica (k. 780), Krkinac (k. 859) i Debeljak (k. 822), a sa ostalim svojim snagama držati ih pozadi položaja u rezervi i odmoru, s tim da ipak budu u pripravnosti, da se ne desi nikakvo iznenađenje od strane neprijatelja. Položaj za zaposijedanje udesiti za odbranu, fortifikacijski ih urediti, naročito paziti na maskiranje s obzirom što su uoljivi za vrijeme snijega.

⁷ O izvršenju tog zadatka vidi dok. br. 178 i 296.

⁸ Vidi dok. br. 173 i 296.

V e z a :

I. Brigada koristi e liniju istu koju i sada koristi sa zra nom linijom.
II. Brigada postavi e liniju sa zra ne linije do svoga Štaba gdje se bude nalazio. Ako ne iste e kabla, postavi e relejne stanice do Štaba Brigade. Sve promjene na položajima javlja e sa depešama svakodnevno preko telefona. XIII. Brigada prika i e liniju na zra nu liniju ukoliko bude u blizini položaja, a ukoliko ne, sla e redovne izvještaje sa kurirskim patrolama. Veza sa ovim Štabom mora biti stalna. U slu aju da telefonska veza ne bude funkcionisala, slati pismene izvještaje o stanju na položaju jedinica najmanje dva puta dnevno. U izvještajima koji da budu iscrpni, nazna iti pravu sliku stanja, kako bi se iz istih mogla ocijeniti situacija i donijeti odluka za dalji rad.

Ishrana :

Organizovati preko Intendanture ovog Štaba i strogo voditi ra una da ishrana vrši pravilno, tako isto preduzeti sve mjere da se na vrijeme prima i dovozi od Intendanture ovog Štaba. U svakodnevnim izvještajima bilo pismenim ili usmenim preko telefona izvještavati ovaj Štab, kako je ishrana ljudstva doti nog dana bila.

Sanitet :

Sve ranjenike sa svojih brigadnih previjališta upu ivati u Divizijsku bolnicu u Klapavici, a referent Saniteta ovog Štaba stara e se dalje o njihovome transportovanju. Sanitetski vodovi po brigadama i referent Saniteta brigade stara e se da se ranjenici odmah upu uju na odre eno mjesto, a ne da se desi da isti ostaju na putu dva ili više dana.

Znaci raspoznavanja:

Važe izdati od strane ovog Štaba na dan 9. o. m.

Mjesto štabova:

Štab Divizije nalazi se na svom starom mjestu u selu Cerovcu. Štabovi brigada smjesti e svoje štabove na pravcu svog djelovanja i o tome izvjestiti ovaj Štab.

Sve ostale ta ke koje nisu ovom direktivom predvi ene važe izdate zapoviješ u od strane ovog Štaba 7 o. m®

Napomena :

U slu aju da nas neprijatelj sa ozna enih pravaca zaista bude napao, i ako nas bude primorao na povla enje, jedinice e se povla iti u krajnjem slu aju ka komunikaciji Bruvno—Klapavica—Udbina i to : I. Brigada oslanjape se na Šolobanicu i Oštri Vrh (k. 1168), koje uporno braniti sa dva bataljona, a druga bataljona bi e u Divizijskoj rezervi (gdje e

biti ova rezerva odredi e se naknadno). II. Brigada oslanja e se na Op uv—
—Vodena Glava—Jasenar (k. 1178)—Risovac (k. 1112) kao drugi odbrambeni položaj, a tre i odbrambeni položaj na Mirka i (k. 1130)—Vrletuše (k. 1035)—Petraši a Vrh (k. 960) sve do cesta Klapavica—Ondi . Za I. Brigadu tre i odbrambeni položaj sjeverno od ceste Klapavica—Ondi —Rtešvo (1338). XIII. Brigada oslanja e se na Jelovi Vrh (k. 1069)—Okrugla (k. 969)—Gostuša V. (k. 934)—Plo anski Klanac (k. 733) i Lipa Vrh (k. 794) kao druga odbrambena linija, a tre a odbrambena linija Komi ska Prevoja—Troura—Plo anski Klanac i Lipa Vrh, koje uporno braniti.

Prijem ove direktive potvrditi.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar :
Petar Babi , s. r.

Komandant — p. pukovnik :
Mi un Šaki , s. r.

Dostavljeno na znanje:

Štabu VIII. Korpusa N.O.V.J. i Glavnom štabu Hrvatske.

Na postupak: Štabu I. i II. Brigade XIX Divizije i Štabu XIII. Brigade, referentu Sanitea ovog Štaba i Intendanturi ovog Štaba.

Da je prepis vjeran svome originalu tvrdi

(M. P.)

Na elnik Štaba, major
T.¹⁰ Bio i v. r.

BROJ 124

**IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETNAESTE DIVIZIJE OD 9. VELJA E 1944.
GLAVNOM ŠTABU NOV I PO HRVATSKE O PROBOJU IZ OKRUŽENJA
NA BUKOVICI I O PRELASKU IZ SJEVERNE DALMACIJE U LIKU¹**

STAB
XIX DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE
Op. br. 8
9. II. 1944. g.

GLAVNI ŠTAB NOV I POH
Broj 642, dne 20. II. 1944

Operativni izvještaj.

**GLAVNOM ŠTABU NOV I PO HRVATSKE
ŠTABU VIII KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE**

Dostavlja se operativni izvještaj za period od 1. II. tg. do 9. II. 1944. godine o izvedenim akcijama od strane jedinica ove divizije u slijede em:

¹⁰ Ton i-Ante
¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 34/2, k. 112.

I brigada:

1. II. 1944. g. jedan vod iz II bataljona I brigade sa ekao je neprijateljsku patrolu u neposrednoj blizini s. Kistanje, koja se uputila u sela radi plja ke. Ubijena su 4 njema ka vojnika, zarobljeno 4 puške i sanduk municije za »Šarac«. Vlastitih gubitaka u ljudstvu i oružju nije bilo.

2/3. II. tg. dva bataljona I brigade i jedan bataljon Kninskog part, odreda vršili su upade na neprijateljske logore u selu Zrmanja i Mokrom Polju. Ubijeno je 27 neprijateljskih vojnika i ve i broj ranjeno. Zarobljeno je jedan Nijemac, 14 Rusa, 13 konja, 16 pušaka, 2 pištolja i nešto ostale sitne spreme. Sopstvenih gubitaka bilo je 3 mrtva i 1 nestao. Izgubljena jedna puška.

3. II. 1944. g. II ud. bataljon I brigade na cesti Kistanje—Biovi ino Selo iz zasjede sa ekao je jednu neprijateljsku kolonu u neposrednoj blizini Modrina Sela. Ubijeno je 25 Nijemaca i preko 30 ranjenih. Zarobljenog oružja i materijala nije bilo. Vlastitih gubitaka: nestao je jedan bolni ar iz mitraljeske ete II ud. bataljona.

II brigada:

1. II. 1944. g. jedna eta IV bataljona II brigade, koja se je nalazila na liniji Obrovac—Bilišane, sa ekala je neprijatelja u neposrednoj blizini sela Bilišane, koji se kretao iz Obrovca, ja ine do 30 vojnika i 20 mazgi, kqji su pošli u selo Bilišene radi plja ke. Neprijatelj po primje ivanju naših snaga po eo je bježati, gdje se nije mogao posti i cilj njegovog uništenja. Naneseni su mu gubici u nekoliko ranjenih. Zarobljeno 20 mazgi sa samarima i nešto ostale spreme.

1. II. tg. IV bataljon II brigade postavio je zasjedu na cesti Obrovac—Gra ac (na mjestu Popova Kapa), gdje je u toku dana oko 9 asova naišla neprijateljska kolona ja ine 5 motornih vozila koja je po upadu na zasjedu ovog bataljona bila potpuno uništena. Ubijeno je 30 neprijateljskih vojnika i jedan zarobljen. Zaplijenjeno 4 »Šarca« sa 500 metaka, 4 pištolja, 1 fotografski aparat, 5 šinjela, 2 para cipela i nešto druge sitne spreme. Uništeno je 4 kamiona, 1 luksuzni auto i 1 trokolica, jedan protikolski top, 1 protivavionski mitraljez, 1 pun kamion pošte koja se nije mogla izvu i uslijed neprijateljske intervencije, koja je stigla od Gra aca. Naši gubici: 2 mrtva, od kojih jedan komandir 3. ete IV bataljona drug Bursa Nikola.

2. II. tg. jedan bataljon II brigade koji se je nalazio u selu Golubi i, na koti Gradina, vodio je borbu sa ja om neprijateljskom kolonom,² koja se je kretala iz Obrovca preko Muškovca za s. Golubi i. Uslijed nadmo nosti neprijateljskih snaga i jake artiljerijske i minobaca ke vatre, snage ovog bataljona povukle su se sa obrambenih položaja u pravcu sela Krupa. Neprijatelj po ulasku u selo Golubi i zapalio je nekoliko ku a i ubio 40 duša (ljudi, žena i djece). Ovo selo je sve etni ki raspoloženo i ima ve i broj ljudi u etnicima. Nakon izvršenog ovog zlo ina, neprijatelj se povu-

², ³ i ⁶ Tada je otpo ela njema ka operacija »Emil«. Vidi dok. br. 129, 138, 145, 296, 298, 359, 360, 363 i 367.

kao ponovno u pravcu Obrovca. Po povla enju neprijatelja, ovaj bataljon je u toku no i 2 na 3. II. tg. izvršio skidanje neprijateljske telefonske linije na cesti Obrovac—Gra ac u dužini od 8 kim.

3. II. 1944. g. II bataljon II brigade koji je držao kotu 541 (Uvezac) u toku dana bio je napadnut sa ja om neprijateljskom kolonom ja ine oko 700 vojnika,³ oja an sa nekoliko baca a, koji je u toku borbe sa ovim bataljonom bio uz gubitke odbijen, te se ponovno vratio za Kruševo. Istog danrl jedna ja a neprijateljska kolona probila se je od Kruševa i Karina za Zelengrad i Medvi e, dok je II. kolona iz Obrovca kretala prema Bilišanima i napala položaje II bataljona II brigade, ugrozila oba boka 3. bataljona II brigade, koji se je nakon toga povukao na k. 552 (Gradina) i k. 521, gdje je prihvatio borbu sa nastupaju im neprijateljem, koji je uslijed nadmo nosti u svojim snagama, potpomognut ša jakom artiljerijskom vatrom, uspio odbaciti naše snage, koje su se povukle na prihvatne položaje: k. 456—k. 483 i k. 319 (Greda)—k. 445—Stari Vrh (k. 552), gdje se je borba u toku no i prekinula. Neprijatelj je zauzeo sela Zelengrad i Medvi e. Sa napadom na selo Zelengrad neprijatelj je sa svojim ja im snagama napao i na selo Bilišani, gdje se nalazio II bataljon ove brigade, koji je nakon borbe pod ja im neprijateljskim pritiskom povla io se u pravcu sela Zegar na položaje Plješevice, gdje se je borba pred samu no prekinula. Tre a jedna kolona koja je istog dana došla od Obrovca do Spasidola i krenula prema Veselinovi ima i Golubi ima, gdje je stupila u borbu sa I. bataljonom II brigade na k. 458 i k. 371. Uslijed jake artiljerijske i minobaca ke vatre i jednim dijelom obilaska neprijateljskih snaga na snage ovog bataljona, isti se povla io u pravcu sela Krupa, gdje je neprijatelj nastavio sa svojim nastupanjem i uspio odbaciti snage ove brigade i iz sela Krupa, koje su se povukle na liniju Macure—Duboki Dol. Neprijatelj je iste ve eri došao u selo Krupa, gdje je i preno io. Snage ove brigade povukle su se na liniju Macure—Duboki Dol. Neprijatelj je u ovom svom nadiranju u toku borbe na dan 3-II imao preko 30 mrtvih i više ranjenih. Naši gubici: 3 mrtva, 2 ranjena i 10 nestalih, za koje se pretpostavlja da ih je ve i broj dezertirao. Ranjen je komesar 1. bataljona II brigade drug Vojislav Radakovi . Me u nestalima je i zamjenik komandanta I bataljona II brigade drug Kneževi uro.

5-II t.g. 2. bataljon II brigade, koji je trebao posjesti položaj (k. Gradina) južno od Dubokog Dola, uslijed jake magle zalutao je u magli te naišao na neprijateljsku zasjedu i pretrpio gubitke od 7 ranjenih i 7 nestalih drugova. Među ranjenima je i komesar 3. ete II bataljona drug Sladojev Dušan. Me u nestalima je i komandant II bataljona, p. poru nik Jari Luka, komandir mitraljeske ete drug Jakeli Josip i komesar 1. ete Trivi Obrad.

XIII brigada:

3. II t.g. jedna eta II bataljona XIII brigade odbila je napad neprijatelja koji je ja ine oko 50 vojnika napadao na položaj ovog bataljona koji se nalazio na Lipa u (k. 948). Gubici neprijatelja nisu poznati. Sopstvenih gubitaka nije bilo. Zarobljenog ni izgubljenog oružja nije bilo.

Istog dana jedna ja a neprijateljska kolona kretala se od Vu ipolja preko Vu jaka u pravcu položaja IV bataljona XIII brigade koji je držao položaj na Zaperova i (k. 900). U toku borbe, koja je trajala 6 sati, neprijatelj je uslijed svoje nadmo nosti uspio zbaciti snage ovog bataljona sa Zaperova e i ovladati sa istom. Ovaj bataljon se povukao prema Dubokom Dolu i k. 588 (Gradina). Ovom prilikom neprijatelju su naneseni gubici: 6 mrtvih i 4 ranjena. Zarobljenog i izgubljenog oružja nije bilo.

4. II t.g. neprijatelj je ponovno napao na položaj XIII brigade — na k. Lipa , sa ja im snagama koje je u toku borbe uspio zbaciti sa k. Lipa i Paripovac. U ovoj borbi neprijatelju su naneseni gubici u nekoliko mrtvih i ranjenih. Sopstveni gubici od 2 ranjena. Snage ove brigade povukle su se na liniju Vrbica—Gradina (k. 588).

I, II, XIII⁴ i Kninski odred:

1. Opis položaja: I brigada imala je zadatak da zaposjedne položaje Rujište—Vrbica—Jelovac i da zbací neprijatelja sa k. Paripovac. II brigada imala je zadatak da zaposjedne liniju zapadno od k. Paripovac—Visibaba—Gradina—Sedlo, sa zadatakom ne dozvoliti nastupanje neprijatelja sa pravca Krupe i Vu ipolja. XIII brigada povu ena je u selo G. Javornik i Milanovi ev stan u rezervu i osiguranje bolnice i ranjenika. Kninski part, odred imao je zadatak da drži položaj Kom (k. 1000), ne dozvoliti nadiranje neprijatelja sa pravca Zrmanja i Ku evi a. Orjenski odred nalazio se južno od G. Javornika kao osiguranje zale a naših snaga. Stab divizije u to vrijeme nalazio se je u G. Javorniku.

(Sekcija Knin 1:100.000).

2. Naziv naših jedinica: Stab XIX divizije NOVJ, I i II brigade XIX divizije, XIII brigada XXVI divizije, Kninski i Orjenski partizanski odred.

3. Naziv i ja ina neprijateljskih jedinica:⁶ I gorsko-lova ka divizija sa 98 i 99 pukovnijom. Ime komandanta nepoznato. Komandant 99 pukovnije je fon Štetner — pukovnik, imena ostalih komandanata nepoznata su.

4. Obostrana situacija: Neprijatelj je namjeravao uobru iti naše snage, a potom pristupiti našem uništenju. U tom pogledu mu je i uspjelo da nas uobru i. Radi toga zaposjeo je kao svoje polazne položaje za naše uništenje i to selo Turovac—Duboki Dol—Krupu—Ervenik—Mokro Polje—Prevjes—Planku—Zrmanju—Otri i Carev Dol.

Naš zadatak: Razbiti neprijateljski obru i izvu i se sjeverno od komunikacije Gra ac—Otri .

5. Izdate zapovijesti: Za probijanje neprijateljskog obru a izdate su pismene zapovijesti za sve jedinice, koja se prilaže u prepisu.

6. Vrijeme kad je borba po ela: Borba je odpo ela 5 februara 1944 g. u 11 .

7. Tok borbe: Na dan 5-II neprijatelj je uz pomo jake artiljerijske vatre nadirao na naše snage u tri pravca: jednom svojom kolonom na-

⁴ Odnosi se na brigade.

stupao je od pravca Krupe prema zaseoku Cengi i i G. Javorniku, drugom svojom kolonom nastupao je iz Ervenika preko Ku evi a za Rujište, tre im pravcem neprijatelj je nastupao od zaseoka Mrki i za Turovac i Duboki Dol. U ovakvoj situaciji I brigada imala je zadatak zbaciti neprijatelja sa k. Paripovac, koje bi nam po padu iste omogućilo za daljno razbijanje obru a. Borba za k. Paripovac odpo elala je u 11 . 5 ov. mj. koja je trajala sve do pred samu no . Kota Paripovac prelazila je iz ruke u ruke nekoliko puta i naposljetku zadržata je u našim rukama. Po zauze u kote Paripovac, I brigada imala je zadatak likvidirati selo Turovac i k. 948 (Lipa), osigurati bokove glavnine snaga, komore i ranjenika. Po izvršenoj pripremi za maršovanje i probijanje odpo elo se je sa napadom na k. Lipa i selo Turovac. Napad je po eo u 18 asova 5-II t.g. Borba je bila žestoka jer se na ovom dijelu nalazila dva bataljona neprijateljskih vojnika. Ali i pored žestokog odpora neprijatelja borci I brigade uspjeli su likvidirati neprijatelja sa kote Lipa i sela Turovac u 20 asova. Nakon probijanja, I brigada ostvarila je osiguranje bokova glavnine i ranjenika, a sa ostalim snagama krenula je prema komunikaciji Gra ac—Otri isto no od želj. stanice Malovan, radi osiguranja prolaza naših snaga sjeverno od ove linije. XIII brigada vršila je prenos ranjenika i osiguranje svih komora. II brigada imala je zadatak osiguranja — zaštitnicu maršuju e kolone.⁸ Prebacivanje svih naših snaga preko linije Gra ac—Otri izvršeno je do 23.30 asova na no 5 ov. mj.

Neprijatelj je po zbacivanju sa k. Lipa napustio i zaseok Mrki i u pani nom bijegu povukao se je u Otri i Malu Popinu.

8. **Rezultat** borbe: Gubici neprijatelja prilikom probijanja obru a iznose preko 30 mrtvih vojnika i ve i broj ranjenih. Zarobljeno je 8 pušaka, 4.600 metaka, 2 konja, 7 ebadi, 8 šatorskih krila, 9 ranaca, 1 nišan, sprava za teški baca , postolje za teški mitraljez i jedan p. mitraljez »šarac«.

Naši gubici prilikom probijanja neprijateljskog obru a: 9 mrtvih, 7 ranjenih i 4 nestala. Utrošak municije: Za jugoslavensko naoružanje 1.600 metaka, za talijansko naoružanje 4.500 metaka, za šmajsere 300 metaka, ru nih bombi 80 komada, 14 granata za teški baca (kal. 81 m/m).

9. **U ovim borbama naro ito su se istakli:** I brigada XIX divizije i IV bataljon XIII brigade XXVI divizije, koji su u estvovali u probijanju neprijateljskog obru a i na koti Paripovac odbili uzastopce dva neprijateljska protujuriša.

10. **U ovim borbama slabo su se držali:** Momentalno jedinice — bataljoni XIII brigade, kao i bataljoni II brigade, a naro ito 1. i 2. bataljon II brigade koji su u toku borbe sa neprijateljem bili razbijeni i proteklo više vremena njihovog prikupljanja. Ovo sve dolazi uslijed toga što su mlade jedinice i nemaju iskustva u borbi, niti imaju iskusno rukovodstvo u svim momentima.

⁵ Vidi dok. br. 108.

⁷ Vidi dok. br. 108.

⁸ Po proboju obru a snage Devetnaeste divizije otišle su u Gubav evo polje kod Gra aca. Vidi dok. br. 123.

11. Rezultat ukupan u svim ovim akcijama je slijede i: Ubijeno 186 neprijateljskih vojnika, ranjenih broj nije poznat, ali se pretpostavlja da ih je ve i broj. Zarobljeno 16 neprijateljskih vojnika, od kojih 14 Rusa, 5 p. mitraljeza »Šarac«, jedno postolje za teški mitraljez, jedne nišanske sprave za teški baca , 28 pušaka, 6 pištolja, 6000 metaka, 15 konja, 20 mazgi, 8 km. kabla telefonskog i nešto ostale sitne spreme. Uništeno 4 kamiona, 1 luksuzni auto, 1 trokolica, 1 protivkolski top i 1 protivavion-ski mitraljez. Sopstveni gubici: 23 mrtva, 22 ranjena i 23 nestala. Izgublje-na 1 puška.

Utrošak municije: 15.530 puš anih, p. mitraljeskih i mitraljeskih me-taka, 206 ru nih raznih bombi, 29 mina za teški baca i 32 za mali baca .

12. Kriti ki osvrt: U itavom ovom periodu, periodu ofanzive, naš štab nije imao jasnu predpostavku da je to ustvari ofanziva. Razlog ovome nedostaku leži u nedovoljnoj informativnoj službi. Kroz itavo to vrijeme nismo dobili niti jedan podatak da je to ofanziva ili pripreme, nego naprotiv da se radi o nekom prolasku njema kih divizija, koje nemaju za cilj ofanzivu prema nama. Uslijed toga je neki put dolazilo do mijenjanja odluka, prebrzog.

Sve odluke i zapovijesti bile su realne, ali su uvijek bile za jedan dan u zakašnjenju. To se odrazilo u tome da smo zbog toga dozvolili neprija-telju da potpuno sastavi obru oko naših jedinica iako smo imali mogu -nost da se dan ranije prebacimo.

Upravljanje i rukovo enje borbom bilo je dobro.

Komandovanje više i niže u jedinicama bilo je dobro. Griješilo se u tome što štabovi brigada ne praktikuju da u odbrani položaja odmah po-slije posijedanja ne izvrše sami kontrolu posijedanja i organizacije položaja za odbranu, te plana vatre.

Takti ki i borbeni postupci naših trupa nisu bili u skladu sa situacijom i to kod II brigade naše divizije i XIII brigade XXVI divizije. Doga alo se da se na sektoru tih jedinica istovremeno povla i i neprijatelj i naše trupe, da je neprijatelj na lak na in došao do najvažnijih položaja na sektoru svih naših trupa. Kamuflača položaja uopšte nije zadovoljila.

Disciplina vatre slaba i vatra se otvara prije komande.

Liste gubitaka dostavljamo u spisku svih gubitaka od formiranja Divi-zije do danas.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar:
Petar Babi v. r.

(M. P).

Komandant — p. pukovnik:
M.⁹ *Saki* v. r.

**IZVJEŠTAJ ŠTABA GRUPE SJEVERNODALMATINSKIH NOP ODREDA
OD 9. VELJA E 1944. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O STANJU,
RASPOREDU I ZADACIMA PODRE ENIH JEDINICA»**

ŠTAB
GRUPE S.D.P. ODREDA
Br. 99
9. II. 1944.

ŠTABU VIII. KORPUSA N.O.V.J.

Dostavlja op i izvještaj.

1) Sjev. dalmatinski odred prije rasformiranja² koje je uslijedilo po dolasku XIX. Divizije³ na teren sjeverne Dalmacije bio je u stanju da se bori sa neprijateljskim snagama u odnosu 1:1, ra unaju i tu okupatorske i etni ke snage ukupno. Ove borbe mogao je da primi na otvorenom zemljištu dok nije bio u stanju da napada utvr ena mjesta. Za zasjedu bio je bolji. U borbama sa etni kim bandama moglo ga se je upotrebiti i ra unati da e uspješno svršiti zadatak. Po rasformiranju Odreda, snaga Odreda se smanjila i dolaskom novih boraca a naro ito dolaskom jednog oto kog bataljona ta udarna snaga je dosta opala. U borbi sa ustaško- etni kim bandama danas se još može na istog ra unati u odnosu 1:1 na otvorenom polju i to ako je inicijativa u našim rukama. Na utvr ena mjesta ne može se napadati pošto isti borci nemaju iskustva za takve borbe. U borbi sa okupatorskim trupama mogu se uspješno upotrebiti za napadanje i postavljanje zasjeda manjim neprijateljskim grupama koje u svom sastavu nemaju težeg oružja. Borbenost same jedinice i njezina udarna snaga je osrednja. Pokretljivost tako er je na prili noj visini a isto tako i borbeni moral.

Kninski partiz. odred po dolasku Divizije uputio je na raspoloženje Štabu Divizije za popunu brigada svoj I. Bataljon, dok od Drugog bataljona formirana su dva bataljona. Ovaj Odred nije još imao jednih ja ih akcija a naro ito otvorenih borbi sa neprijateljem. Njegove akcije su se do danas uglavnom svodile na postavljanje zasjeda na glavnoj neprijateljskoj liniji Biha —Knin izme u Popine i Pa ena. Udarna snaga ovoga Odreda je slabija iako su sami borci dosta borbeni. Pokretljivost ovoga Odreda je još slaba. Upotrebiti ga se može najuspješnije u postavljanju zasjeda manjim neprijateljskim dijelovima i u proganjanju manjih etni kih grupica. Ovaj Odred još nije dovoljno samostalan i njegova slabost jeste ta

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 38/1, k. 517A.

², 4 i 5 Vidi dok. br. 17.

³ Divizija se vratila na ovo podru je po etkom sije nja, poslije borbi oko Livna i Bos. Grahova. Vidi dok. br. 9 i 296.

što ga se ne može da upotrebi na drugim terenima kao Sjevernodalmatinski odred, ve je privezan za jedan sektor, t.j. Rujište—Krupa.

Zadarski bataljon koji je formiran od bivšeg Zadarskog odreda⁴ nema jedan put borbe kroz koji je prošao. Njegov boravak i djelovanje bio je na terenu zapadno od linije Karin—Smil i —Zadar gdje je imao borbe sa manjim grupicama doma ih izdajnika. Slaba strana ovog Bataljona jeste što nije se mogao da prebaci na drugi sektor i što je do sada bio privezan za takav teren na kome se nisu mogle izvoditi dosta uspješne akcije. Borbenost samog Bataljona je dosta dobra ali prije reorganizacije Zadarskog odreda komandni kadar bio je vrlo mlad a naro ito niži, dok danas smo pružili punu pomo tom Bataljonu u komandnom kadru. Vjerujemo da e se borbeno stanje i udarnost tog Bataljona popraviti pošto emo istog prihvatiti uz glavninu naših snaga i nastojati da ne bude privezan stalno uz svoj teren.

Oto ki bataljon koji je formiran poslije rasformiranja Oto kog odreda,⁵ a u ijem se sastavu nalazi samo 20 boraca koji su upu eni na otoke da formiraju etu, dok ostalih oko 100 boraca jesu borci koji su samovoljno napustili Oto ki odred. Borbenost ovih boraca je dobra, a to se može dokazati s tim što su isti vršili herojske podvige u osvajanju Preka, gdje su neprijatelju zadani teški udarci. Slabost ovog Bataljona jest što je privezan uz svoj teren i što se borci boje prelaska na kopno a naro ito odlaska za Bosnu i Liku.

Prominska eta je formirana od boraca iz bivšeg Oto kog odreda i Sjevernodalmatinskog. Za osnovu toj eti uputili smo 20 starih boraca koji su imali da okupe oko sebe još novih boraca iz Promine. Borbenost samih boraca koji su upu eni je na prili noj visini, dok daljnji razvitak te ete kao i njezino djelovanje nije nam dovoljno poznato.

eta za vezu Štaba Grupe je tek formirana i sa istom se po elo da radi. Za razvitak ova eta ima uslove i dati e se od iste napraviti jedna dobra eta. Svih sredstava koji su joj potrebna još nema.

Prije po etka ofanzive neprijatelja, koja je uslijedila 24. I. o.g.⁶ na terenu sjeverne Dalmacije, bilo je povoljnih uslova za vršenje akcija i za vojni ko djelovanje. Po dolasku neprijatelja, situacija je slijede a: Neprijatelj vrsto drži pod svojom kontrolom komunikaciju Gra ac—Knin—Kistanje—Mostine—Benkovac—Zadar, Skradin—Mostine—Obrovac—Zegar—Ervenik—Mokro Polje, Gra ac—Obrovac—Zadar, Zadar—Benkovac—Biograd, Zadar—Nin. Na ovim linijama neprijatelj drži u ve im mjestima svoje garnizone koji osiguravaju put motorizaciji a sa kolonama se kre e u ja im snagama. Posljednjih dana neprijatelj sa manjim svojim dijelovima kre e se naro ito na liniji Benkovac—Zadar. U okolini trome e neprijatelj koristi etni ke bande koje mu pomažu u osiguranju ceste Otri —Pa ene. Te etni ke bande nalaze se u Popini, Rasti evu, Prljevu, Plavnu i Pa enima. Njihova kretanja su po svim ovim selima, što onemogu ava kretanje manjim našim snagama i spre ava održavanje redovne veze s tim kanalom za Bosnu i Liku.⁷ U Mokrom Polju nalazi se

⁶ Vidi operaciju »Frühlingswetter«, dok. br. 68, napomenu 4.

⁷ Odnosi se na kanal za prebacivanje materijala sa otoka Visa na kopno i dalje u unutrašnjost. Vidi dok. br. 160, napomenu 5.

jedna grupa etni kih bandi u zajednici sa okupatorskim trupama koja vrši spoljna osiguranja okupatorskom garnizonu u Mokrom Polju i upada u okolna sela radi pljačke. Još prije neprijateljske ofanzive od pravca Knina, za Osestovo i Radu i kretale su se domobranske i etničke snage, dok poslije ofanzive neprijatelja na toj liniji ostale su okupatorske trupe i da li se tamo danas nalaze nije nam ta no poznato. etničke bande koje se nalaze u Velebitu kreću se, ukoliko tamo nema naših snaga, po Golubiću i Krupi, dok održavaju vezu sa neprijateljskim garnizonom u Gračacu i Obrovcu. Nije se moglo zapaziti da ove etničke bande vrše osiguranja na cesti Gračac—Obrovac sa kojom neprijatelj esto saobraća sa svojim motoriziranim kolonama. Centralna Bukovica u okolini Pariza, Medveće, Bjeline je slobodna. Komunikacija Obrovac—Mokro Polje nalazi se pod neprijateljskom kontrolom i nije nam poznato da li neprijatelj sa tom komunikacijom stalno saobraća ili povremeno. Skradinska općina uglavnom je pod kontrolom etničkih bandi koje esto prolaze do everske. Ove etničke bande izlaze iz Skradina sa oko 300 bandita koji vrše pljačku i teror kao i mobilizaciju za svoj račun. U Promini ne nalaze se okupatorske trupe već okupator na tom dijelu drži ustaše i milicionere koje je organizovao od tamošnjih seljaka. Na ovom prostoru neprijatelj se osjeća dosta slobodan i isti kreće čak i pojedinačno. Okolica Stankovaca pa do Vodica i Vrane poslije ofenzive neprijatelja ponovo je oslobođena. Neprijatelj na ovom prostoru ne kreće se. Zapadno od linije Karin—Benkovac—Biograd neprijatelj je nastojao da pod svaku cijenu organizuje etničke i ustaške bande, što mu je u velikoj mjeri i uspjelo. U okolici Benkovca okupio je oko izrođa Stegnjanja⁸ dobar broj srpskog življa koji je većim dijelom prisilno otjeran u etničke bande,⁹ a isto tako ustaške bande¹⁰ čiji se centar nalazi u Zemuniku uspjele su da naoružaju nekoliko hrvatskih sela u okolini Zemunika. Sam boravak, naših snaga, kao i djelovanje političkih radnika na tom sektoru svaki dan postaje teže, a naročito je onemogućeno saobraćanje između Ninske općine i Biogradske pošte je neprijatelj napravio jedan lanac sa svojim ustaškim i etničkim garnizonima na liniji Zemunik—Smilici—Karin. Na ovom prostoru neprijatelj se osjeća dosta siguran i njegovi su pokreti česti sa manjim grupama. Sa garnizonima koji se nalaze uz morsku obalu neprijatelj održava vezu najčešće morskim putem. Poslije invazije na otoke¹¹ neprijatelj je napustio Dugi Otok i Kornat, dok na Ugljanu je uspostavio garnizone u Preku, Lukoranu i Sutomišćici. Na otoku Pašmanu i dalje neprijatelj drži garnizon u selu Tkonu. Neprijatelj na otocima osjeća se dosta slobodan, tako da čak bez oružja znaju se kretati i van samog mjesta. Na terenu Šibenik—Drniš—Rogoznica neprijatelj je posljednjih dana krstarilo sa jačim snagama.¹² Ceste koje idu od Šibenika prema Splitu, kao i cestu Šibenik—Drniš,

⁸ Mtlorad

⁹ O rasporedu i jačini etničkih jedinica u sjevernoj Dalmaciji vidi dok. br. 518 i 529.

¹⁰ Odnosi se na dijelove Sedmog ustaškog zdruga. Vidi dok. br. 450 i knj. 9, dok. br. 423.

¹¹ Vidi dok. br. 107, 182, 184, 353 i 445.

¹² Vidi dok. br. 116, 359 i 361.

neprijatelj drži pod svojom kontrolom. U Konjevratima nalazi se etni ki garnizon koji ima zadatak da osigurava cestu Šibenik—Drniš i da ometa akcije našim snagama na tu liniju.¹³

Poslije ofanzive na sjevernu Dalmaciju neprijatelj se osje a dosta slobodan, tako da se je po eo esto kretati i sa manjim snagama izme u pojedinih garnizona. Primje uje se posljednjih dana da neprijateljske snage na teritoriju sjeverne Dalmacije postaju sve slabije pošto se njihove glavne snage koje su vršile ofenzivu kre u u pravcu sjevera.¹⁴ Djelovanje ustaških i etni kih bandi svakim danom je sve ve e i to se naro ito vidi u okolini Benkovca i Zemunika, kao i na terenu op ine Skradin.

2) Grupa u svom sastavu ima dva odreda po dva bataljona, dva samostalna bataljona i jednu samostalnu etu. Pri štabu ima eta za vezu i eta straže Štaba Grupe.

Sjevernodalmatinski odred u svom sastavu ima dva bataljona. I. Bataljon ima dvije pješadijske ete sa po tri voda i dvije desetine. II. Bataljon ima tri ete sa po dva voda — sa po dvije desetine. U prošlom organizacionom izvještaju javili smo vam da se pri Štabu Odreda nalazi vod za vezu. Ovo je bilo pogrešno javljeno pošto vod nije ni postojao, dok stražu koja je bila kod Štaba Odreda nazivali su je vodom za vezu. Naoružanje ovog Odreda je pješadijsko, dok težeg oružja nema.

Kninski P. Odred u svom sastavu ima dva pješadijska bataljona sa po tri ete — sa po dva voda — sa po dvije desetine. U prošlom izvještaju tako er smo javili da Odred ima vod za vezu, što nije ta no jer isti ga pogrešno nazivaju, ve spomenuti vod vrši dužnost straže i intendanture.

Zadarski bataljon u svom sastavu ima tri pješadijske ete sa po tri voda — sa po dvije desetine.

Oto ki bataljon ima tri ete sa po dva voda.

Prominska eta ima dva voda sa po dvije desetine.

Ceta za vezu Štaba Grupe ima dva voda sa po dvije desetine, pošto nema potrebnih sredstava za vezu, još Ceta nije podijeljena na telefoniste i signaliste.

Kod Sjevernodalmatinskog odreda bataljoni su formirani dobro; vod za vezu, pošto nema sredstava, još nije formiran, dok štapska straža postoji prema nare enju od Glavnog štaba.

U Kninskom odredu bataljoni su dobro organizovani, dok nije dobro što je intendantura, kuriri i straža pomiješano u jednoj jedinici.

Zadarski bataljon je dobro organiziran. Organizacija intendanture tog bataljona nije nam poznata.

Oto ki bataljon organizovan je kako je ve naglašeno [...] i isti imamo namjeru da rasformiramo a da za otoke formiramo samo jednu etu ja ine oko 40 boraca koja e ostati tamo da djeluje.

Prominska eta je dobro organizirana.

Ceta za vezu Štaba Grupe nije organizovana kako glasi u uputstvima Sekcije za vezu Glavnog štaba Hrvatske a to do danas nije napravljeno što se nije imalo potrebnih sredstava.

¹³ Vidi dok. br. 539, 540 i 544.

¹⁴ O povla enju Prve brdske divizije vidi dok. br. 367, 372, 374 i 376.

Jedinice ove Grupe do sada su bile dosta razbacane i sam Štab Grupe nije mogao da sa istima pravilno rukovodi. U sastavu Sjevernodalmat. odreda bio je do sada i Zadarski bataljon koji je djelovao na terenu Ninske op ine, te ovaj Bataljon nije mogao da dobije punu pomoć niti od Štaba Odreda, kao niti od ovog Štaba. Mi smo pitanje naših jedinica postavili ovako: od Zadarskog bataljona i od boraca Oto kog bataljona formirati dva bataljona koji bi sa injavali novi Zadarski partizanski odred. U sastavu Sjevernodalmatinskog odreda ostala bi dva bataljona, a isto tako i Kninski odred ostao bi sa dva bataljona. Pod direktnom komandom Štaba Grupe nalazila bi se ova tri odreda. Za daljnji razvitak naših jedinica, kao i proširenje kontrole na još neobuhvaćeni sektor, namjeravamo da ostavimo iz sastava Oto kog bataljona jednu četetu od 40 boraca koja bi djelovala vojno i politički po otocima našeg sektora, a koja bi postepeno prerasla u bataljon. Uputili smo već ranije jednu četetu na teren Promina—Miljevci koja ima zadatak da tamo djeluje i da preraste u bataljon. Na terenu Šibenik—Drniš—Rogoznica za sada nemamo naših snaga ali koliko smo doznali — na terenu Danilo—Dubrava nalazi se jedna četeta oko 30 boraca koja je uglavnom bježe a četeta, te namjeravamo da ovu četetu povuemo u sastav glavnine Grupe a da za tu četetu koja bi dobila ime Šibenska četeta odvojimo oko 20—30 boraca starijih koji bi mogli da prime još boraca sa terena. Po ovome ćemo se još bolje dogovoriti sa drugovima iz O.K. K.P.H.¹⁵ Šibenik. Sve ove tri čete imale bi zadatak da se jačaju u bataljone i bile bi pod direktnom komandom Štaba Grupe. Naše je mišljenje da ovakvim formiranjem jedinica Grupa bi mogla da obuhvati i tavi teren sjeverne Dalmacije. Kninski odred djelovao bi na prostoru Strmica—Popina—Obrovac—Kistanje, Sjevernodalmatinski Kistanje—Obrovac—Benkovac—Biograd pa na jug, dok Zadarski Karin—Benkovac—Biograd na zapad.

3) Do reorganizacije Grupe Štab Grupe je bio nepotpun i imao je samo komandanta i informativnog oficira. Poslije reorganizacije dobili smo referenta za vezu koga nam je uputio Glavni štab Hrvatske. Na predlog drugova iz Oblasnog K. K.P.H. za Dalmaciju postavili smo drugu Karla,¹⁶ bivšeg zamjenika komesara S.D.P. Odreda, za obavještajnog oficira Grupe. Molimo da izdate naredbu za imenovanje istog. U Štabu Grupe ima sada 4 člana. Komandant, informativni oficir, obavještajni oficir i referent za vezu. Druga koga smo imali u vidu da postavimo za na elnika indendanture poslali smo ga na Vis da dovede potrebnu spremu za naše jedinice. Štab Grupe je još nepotpun. Rad koji treba da se obavi — do danas se uglavnom radilo uvijek u saglasnosti sa svim članovima Štaba. Da bi sam Štab mogao da odgovori svojoj dužnosti, nužno je potrebno da nam se da komesar i na elnik (zamjenik komandanta) pošto smo inače mnogo preopterećeni u radu. Šefa odsjeka za v.v. u p.¹⁷ još nemamo.

Štab Sjevernodalmatinskog odreda do reorganizacije Odreda bio je nepotpun. Rad Štaba kao cjeline nije mogao da zadovolji obzirom što

¹⁵ Okružni komitet KP za Šibenik

¹⁶ Zuvri

¹⁷ Vojne vlasti u pozadini.

je bilo nerazumijevanja izme u komandanta druga Dubaji a¹⁸ i zamjenika komesara druga Karla, a pošto je sam Štab bio nepotpun, nije se moglo u samom Štabu da pri e riješenju tog pitanja. Kod organizacije Odreda uzeli smo u obzir da njihov boravak nije poželjan da budu skupa u jednoj jedinici, te smo u saglasnosti sa Štabom XIX. Divizije izvršili slijede u izmjenju. U Štab S.D.P. Odreda došli su slijede i drugovi: za v.d. komesara drug Ferdo Toplak, bivši komesar Zadarskog odreda, za zamjenika komesara drug Ivo Živkovi , bivši zamjenik komesara Zadarskog odreda, za zamjenika komandanta drug Dane Potrebi , bivši komandant Zadarskog odreda (drug Potrebi još nije stigao u Štab), za informativnog oficira drug Boško Raškovi , za obavještajnog oficira drug Staniša Vukmanovi . Sada Štab Sjevernodalmatinskog odreda je potpun, samo još fali intendant za taj Odred. Tako er imaju i referenta saniteta. Ovom dopunom Štabu daje se mogu nost da Štab odgovori zadacima koji su stavljani pred njega i da može pružiti pomo jedinicama. Mišljenja smo da e uz našu pomo u Štabu vladati harmonija i da ne e biti pojava koje su ranije bile u Štabu S.D.P. Odreda.

Kninski P. Odred ima potpun štab. Kod ovoga Štaba može se primijetiti da nema dovoljno samoinicijative i da nije dovoljno pokretan, te zbog samog njihovog nedovoljnog aktivnog rada taj Odred nije imao do danas jednog vidnijeg uspjeha. Naprotiv, uspio ga je neprijatelj da iznenadi i to naro ito kod prodora 24. I. o.g. u Erveniku,¹⁹ gdje je poginulo oko 10 drugova.

Zadarski bataljon ima potpun štab. Ovaj Štab se sastoji od 4 lana. Sam Štab bataljona je jedan od najboljih štabova bataljona u našoj Grupi pošto smo za taj Bataljon kao samostalni bataljon smatrali da mu je potreban jedan takav štab. Rad i djelovanje toga Štaba nije nam dovoljno poznato pošto je od reorganizacije Zadarskog odreda uslijedila neprijateljska ofenziva, te je bio taj Bataljon prisiljen da napusti teren Ninske op ine i da se prebaci na otoke, nakon ega je opet bio prisiljen da se prebaci u Podgra e (pod Velebit).

Oto ki bataljon za sada nema štaba i nismo štab postavili za taj bataljon. Ovaj Bataljon imali smo u vidu da priklju imo u druge naše jedinice dok na otocima smo namjeravali da ostavimo samo jednu etu. Sa ovim Bataljonom bio je zadužen drug Zvonimir Santini, bivši komesar Oto kog odreda koji je dobio zadatak da formira oto ku etu i da prikupi dezertere. Kako je uspio da prikupi dezertere, odmah je formirao tri ete i izvršio napad na Preko, koji je uspio.²⁰ Sada je isti drug dobio zadatak da formira oto ku etu, dok ostatak da prebaci na ovaj sektor gdje bi iste priklju ili u sastav novog Zadarskog odreda. Koliko saznajemo, poslije neprijateljske invazije na otoke taj se Bataljon povukao na Vis te ne znamo kako e nam uspjeti da ga ovamo prebacimo.

Prominska eta ima pun komandni kadar i sama komanda ete kao komanda može da zadovolji. Nije nam poznato da li je dosad ta Ceta imala uspjeha te prema tome aktivnost iste ne možemo ovaj put ocijeniti.

¹⁸ Simo

¹⁹ Vidi dok. br. 124.

²⁰ Vidi dok. br. 52, 62, 64, 354 i 382.

Štab i Kninskog i Sjevernodalmatinskog odreda vojni i politički dobro stoje. Kod Štaba S.D.P. Odreda primijećuje se malo veća živost i veća brzina u donošenju odluka, dok kod Kninskog odreda su malo tačniji u radu [...]

Komandant Zadarskog bataljona bio je jedan od boljih komandanata bataljona u našoj Grupi, samo se isti ne osjeća dovoljno samostalan. Uslova za razvoj ima. Komesar Zadarskog bataljona²¹ je mlad kao partizan pošto isti tek upućen pred neko vrijeme u vojsku. Njegova borbenost, snalaženje, odlučnost i politička naobrazba dokazuje da mu se mogu dati i odgovornije dužnosti. Imamo ga u vidu za komesara Zadarskog odreda. Što se tiče zamjenika, za sada ne možemo dati podatke. Štabovi ostalih bataljona dosta su mladi, a naročito komandanti pošto u posljednje vrijeme dva komandanta bataljona iz S.D.P. Odreda su ranjena; komandant bataljona koji je upućen iz S.D.P. Odreda za komandanta Zadarskog bataljona nesretnim slučajem ranio se, dok jednog i to najboljeg komandanta bataljona, kapetana Glumca,²² uputili smo po naređenju Štaba Divizije istoj na raspodjelu. Od komesara također je mlad kadar i istima treba pružiti veliku pomoć. Jedan komesar bataljona u S.D.P. Odredu, koji je bio jedan od najboljih komesara, slučajno se sam ubio iz strojnice. Navedeni drugi je Stevo Obradović. Ostali kadar po štabovima, kao i po komandama, eto, ne možemo za sada ocijeniti pošto su vršene velike promjene u kadru i do danas nisu se uspjeli upoznati štabovi bataljona i odreda, kao i ovaj štab. Niži komandni kadar: vojnici, delegati i desetari su dosta mladi i svi su iz redova boraca koji su došli u vojsku poslije kapitulacije Italije. U samim komandama, eto ima malo starih boraca.

Glavni nedostaci koji su se pojavljivali do sada kod komandama, eto, štabova bataljona i odreda jesu ti što do danas nižim štabovima i komandama nije se pružila nikakva pomoć i što su se sastanci skoro nikako ili vrlo rijetko održavali. Uglavnom, do sada su se davali zadaci nižim štabovima i komandama bez da im se pružila pomoć u rješavanju tih zadataka. Da bi otklonili te nedostatke, nastojamo da bude što viša pomoć od viših štabova prema nižim komandama, eto i ukoliko bude uslova da se šalju niži rukovodioci na vojni i politički kurs.

4) Ishrana boraca možemo reći i nije bila zadovoljavajuća. Po tablici se uglavnom pridržavalo kada bi bilo, dok kada je oskudica — odlazilo bi na teret boraca. Ovo je naročito bilo u Kninskom odredu koji nema mogućnosti da se snabdijeva sa terena. Za Zadarski i Otočki bataljon, kao i za Prominsku četu, možemo reći i da je ishrana bila odlična pošto isti žive u krajevima koji su do sada malo iscrpljeni i koji imaju velike rezerve živih namirnica (Otočki bataljon se hrani iz magazina koji se nalazi na otocima). Sjevernodalmatinski odred do sada je imao dobrih i loših dana pošto isti krstari od jednog kraja na drugi gdje ekonomsko stanje nije jednako. Zaključivši sve skupa, ishrana nije bila najgora ali je trebala i mogla je da bude bolja. Glavni nedostaci kod neredovne ishrane jesu što glavnina naših snaga uvijek se nalazila na terenu Šibenskog područja i Velebitskom grebenu koji je ekonomski mnogo slabiji i više iscrpljen nego

²¹ Dane Berović

²² Slavko

teren Zadarskog podruja. Sama organizacija ekonomske službe kod komandi podruja nije dobro organizovana i nije mogla da do danas zadovolji potrebe vojske. Naročito je bilo nerazumjevanja kod Komande Zadarskog podruja koja nije nastojala da pomogne jedinicama van svog podruja iako je to bila u stanju. Da bi se pitanje ishrane poboljšalo, mi smo nastojali da pomognemo u kadru komande mjesta a isto tako smo težili da bi Komanda Zadarskog podruja sa svoga teritorija pomogla jedinicama koje se nalaze na teritoriju Šibenskog podruja. Ovo nismo mogli da sprovedemo u život do sada pošto nas je omela neprijateljska ofanziva. Naše je mišljenje da bi trebalo izgraditi na više tačaka u sjevernoj Dalmaciji takve magazine hrane odakle bi mogle jedinice da se snabdijevaju u svakoj situaciji.²³ U ove magazine trebalo bi prebaciti hrane sa teritorije Zadarskog podruja ili sa Visa. Naročito bi trebalo da se hrana što više prebaci na teritorij centralne Bukovice i južne Like pošto jedinice na tom sektoru ne mogu uopće da ostanu ukoliko ne budu dobivale pomoć iz drugih krajeva.

5) Vojni ka naobrazba jedinica nije na visini. U jedinicama se nalazi oko 70% boraca koji nisu služili ranije vojsku. Po jedinicama se vrlo malo radilo na vojni kom podizanju boraca i nižih starješina. Sve što se do sada prešlo i uglavnom što se do sada radilo jest rukovanje sa oružjem i najosnovnije vojničke radnje iz pješadijskog egzercira, kao i stražarska služba. Kod ovoga još se nije uspjelo u potpunosti pošto svi borci još nisu naučili ili dobro da vrše stražarsku službu, također svi ne poznaju sva oružja koja se nalaze u našim jedinicama. Sa komandnim kadrom također se nije radilo i nije im se pomoglo kod izgradnje boraca. Mogućnost održavanja kurseva nije bila a imali smo namjeru da sa istima otpočinemo ali nas je kod ovoga omela neprijateljska ofenziva. Ranije smo upućivali neke borce i niže rukovodioce na kurseve koji su se održavali pri Štabu XIX. Divizije ali broj kursista koji su svršili sa uspjehom kurs je vrlo mali da može da zadovolji našim potrebama. Vojničko stanje, ukoliko ne bude nekih izvanrednih događaja, ubrzo će se popraviti pošto se zaveo obavezno vojnički rad u jedinicama.

6) Disciplina, kao i borbeni moral, naših jedinica na priličnoj je visini. Borci ne odustaju od borbe, već naprotiv im je želja da se potuku naročito sa manjim grupama četnika ili ustaša. U posljednje vrijeme u estala su i slučajevi dezertiranja iz naših jedinica ali se ovo ne može uzeti kao dezertiranje i izbjegavanje borbe sa neprijateljem, već želja boraca da pod svaku cijenu ostanu na svom terenu gdje su spremni da prave junačke podvige. Ovo se naročito zapazilo kod boraca Otokog bataljona koji je uglavnom sastavljen od tih dezertera. Posljedica nediscipline i nedovoljnog borbenog morala, kao i dezertiranja, jeste nedovoljan vojnički i politički rad i prilično udaljenost starješina od boraca. Da bi se stanje popravilo, uvažavajući se više vojničkog života u jedinicama i nastoji se da borci i komandni kadar budu živjeli što tješnije.

7) Pošto su naše jedinice razbacane na širokom prostoru, a čak i veći dio naših snaga krenuo je van teritorije našeg djelovanja, nastojamo prvenstveno, da jedinice prikupimo, da izvršimo reorganizaciju kako smo

²³ O izgradnji magazina vidi dok. br. 160.

naprijed naveli. Naše akcije ududu e namjeravamo usmjeriti uglavnom po doma im izrodima, ne puštaju i priliku da udarimo po okupatoru gdje god možemo.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Komandant — major:

Šime Ivas, v. r.

Dostavljeno Štabu VIII. Korpusa N.O.V.J. i

Dostavljeno Štabu XIX. Divizije N.O.V.J.

BROJ 126

NARE ENJE ŠTABA DEVETE DIVIZIJE OD 10. VELJA E 1944. PODRE ENIM JEDINICAMA DA POSJEDNU POLOŽAJ I ORGANIZIRAJU OBRANU NA PRAVCU KNIN—BOSANSKO GRAHOVO¹

STAB

IX. DIVIZIJE N.O.V. JUGOSLAVIJE

10. II. 1944.

**ŠTABOVIMA I. I II. BRIGADE IX. DIVIZIJE
ŠTABU GRAHOVSKO-PEULJSKOG N.O.P. ODREDA**

Na prostoru Vrljka i Knin—Golubi —Vrpolje nalaze se prili no jake neprijateljske snage;² one služe za osiguranje prolaza njihovih snaga od Cetinske doline u pravcu Like. Ove neprijateljske snage sa injava uglavnom njema ka vojska, a etni ke bande služe im za osiguranje, i dobijaju zadatke za ispade u raznim pravcima. Od Mostara preko Sinja, ovim pravcem ima prolaziti još neprijateljske — njema ke vojske. Neki podaci govore da bi ova vojska u svom prolazu imala istiti Kamešnicu i jedan dio Dinare, a snage koje se nalaze u Kninu i oko Livna da bi krenule na sjever u pravcu Grahova,³ s tim što bi etni ke bande išle sporednim pravcem. U cilju odbrane pravaca na nama dodijeljenom prostoru, i da bi onemogu ili neprijatelju izvršenje njegovih namjera u tome smislu.

NARE UJEMO:

1) I. Brigada e se sa dva svoja bataljona, t.j. sa glavninom svojih snaga, smjestiti na prostori s sela Marinkovci i Maleševici, a dva bataljona — jedan u s. Kesi i, a jedan u s. Ugarci. Bataljon iz s. Kesi i ima ja im

¹ Prijepis originala (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 13/1, k. 342A.

² Iz Prve brdske divizije. Vidi dok. br. 362.

³ i 4 Vidi dok. br. 154 i 295.

svojim dijelovima održavati vrstu vezu sa Grahovsko-peuljskim odredom, koji se nalazi na položajima prema Strmici, a za slučaj neprijateljskog pokreta iz Knina preko Strmice za Grahovo⁴ ima izabrati položaj za posjedanje Glavice (k. 936) i Cigelja (k. 1075) i pronaći i zgodno mjesto za dejstvo sa protukolskim oružjem. Vrsta veza sa Grahovsko-peuljskim odredom će mu omogućiti blagovremeno posjedanje ovih položaja. Bataljon iz s. Ugarci ima slati svoje jače izviška u pravcu Vel. i Malog Mraka, hvataju i tamo vezu sa dijelovima Grahovskog odreda, i ispituju i osiguravaju ovaj pravac prema Strmici. Pored toga izviška u pravcu prema Risovcu i Suhom Polju i osiguravati se od te strane, a voditi i raunati o pravcu od Uništa preko Marić i košara za Grahovo, te da ne dozvoli iznenađenje sa ni jedne strane. U slučaju jačeg pokreta neprijateljskih snaga od Knina i Strmice za Grahovo, kao i sporednim pravcima, ovaj bataljon ima glavnu borbu primiti na sjevernoj strani puta Strmica—Grahovo zajedno sa bataljonima iz s. Kesić. Bataljon iz Marinkovaca ima održavati tijesnu vezu sa dijelovima II. Brigade u s. Peulje i po potrebi braniti pravac od Uništa preko Borove Glave u pravcu s. Korita i D. Peulja, sadejstvujući i sa dijelovima II. Brigade, a tako isto i pravac od Livanjskog Polja za Grahovo ukoliko bi neprijatelj nadirao njime.

2) Grahovsko-peuljski odred će izvršiti raspored svojih snaga u pravcu Grahovo—Knin posjedajući i položaje na Deralu i brane i vrsto prepreke na ovome putu. Razviti što aktivniju izvišku u službu preko Strmice u pravcu Knina, onda u pravcu Plavna i Cetinske doline i o svemu blagovremeno obavještavati Štab I. Brigade, sa kojom stajati u tijesnoj vezi, preko nje sa ovim štabom. Put na Deralu što bolje porušiti.

3) II. Brigada će glavninu svojih snaga imati u s. Peulje. Jedan bataljon ove brigade koji bude u s. Donje Peulje slati će jače izviška u pravcu Strmice i Borove Glave u pravcu Uništa i održavati vezu desno sa bataljonima I. Brigade u s. Maleševci i Ugarcima. Jedan bataljon imati u s. Grkovići a jedan bataljon uputiti zapadnom stranom Livanjskog Polja radi omogućavanja prikupljanja hrane, o čijem će se zadatku dati konkretna objašnjenja Štabu II. Brigade.

4) I. Brigada sa Grahovsko-peuljskim odredom će postaviti mine na putu Knin—Grahovo. Ova brigada uputiti će u ovaj štab svoga vodnika minerskog voda, kome će se predati nove šrapnel mine i nagazne mine za postavljanje i na sporednim vjerovatnim prolazima neprijatelja, putevima, prtinama i td.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

V. d. politkomesara:
A.⁵ *Kovačević*, s. r.

(M. P)

Komandant — major
A.⁶ *Banina*, s. r.

Da je prepis točan ovjerava

Na elnik Štaba — major
Momilo Poleksi, v. r.

⁵ Andro
⁶ Ante

MJESE NI IZVJEŠTAJ ZAMJENIKA POLITI KOG KOMESARA 1. BRIGADE 9. NO DIVIZIJE OD 10. VELJA E 1944. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE ZA VRIJEME BORBI NA PODRU JU LIVNO—GLAMO ¹

PARTIJSKI RUKOVODIOC I. BRIGADE
IX. DIVIZIJE N.O.V. JUGOSLAVIJE
10. II. 1944.

Drugarskom

CENTRALNOM KOMITETU K.P. JUGOSLAVIJE
OBLASNOM KOMITETU K.P. ZA DALMACIJU

Dragi drugovi,

Dostavljam vam izvještaj rada i stanja partijske organizacije u I. Brigadi² IX. Divizije N.O.V.J. (do sada III. Dalmatinska N.O.U. Brigada) za mjesec januar 1944 god.

Stanje u ovoj brigadi nije bilo zadovoljavajuće kroz protekli mjesec s tim, što se je povremeno kretalo prema situaciji i radu, nije se na vrijeme preduzimalo mjere predostrožnosti, te partijske organizacije pojedinih bataljona su se vukle na repu događaja, potpadalo se je pod uticaj teže situacije. Sam rad je bio povremen i radilo se isprekidano, s druge strane ve ina mladog kadra, koji nije u dovoljnoj mjeri iskusan u svojoj dužnosti, te se nije mogao snalaziti u svim situacijama. Može se reći, da je kroz protekli mjesec bilo i teških momenata (loša hrana, odjeća), što se je odrazilo negativno na borce, ali opet po svemu ovome nije se na vrijeme ni u dovoljnoj mjeri preduzelo sa strane partijske organizacije, da bi takvo stanje popravili.

Postojao je plan rada i dati su zadaci pred partijsku organizaciju u brigadi, ali u radu je bilo dosta površnosti, te je rad bio povremen.

Bataljonski biro i se još uvijek osjeću mladi i neiskusni u radu, te je potrebna jaka pomoć, kako bi mogli izvršavati zadatke i pravilno obaviti ono što je najpotrebnije. Sami sekretari bataljonskih biroa su različiti. I. i II. Bataljonu su prilikni, dok u IV. Bataljonu uslijed bolesti drug ne može doprinijeti koliko bi trebalo. Taj drug je fizički slab i svaki duži pokret za njega je otežan. Dok sekretar biroa III. Bataljona je priliknog teoretskog znanja (bio je na srednje-partijskom kursu pri Oblasnom K. [omitetu] K.P. za Dalmaciju), ali i on je bolestan, te ga kao takvog uzima

¹ Original (tipkan na pisanim stroju) u Arhivu Centralnog komiteta KPJ — Beograd, fond 1944/47.

² Prema naredbi Štaba Osmog korpusa NOVJ od 13. siječnja 1944. Treća dalmatinska brigada je preimenovana u Prvu brigadu Devete divizije. Vidi dok. br. 30 i 76.

Štab VIII. Korpusa za politkomesara Oficirske škole. Na mjesto z. [amjenika] politkomesara III. i IV. Bataljona ćemo postaviti drugove z. politkomesare eta iz vlastitih bataljona, koji ćemo i — uz pomoć — odgovoriti.

Jedan veliki dio članova Partije je dosta niskog teoretskog nivoa, te momentalno na dužnosti rukovodioca ne mogu odgovoriti.

Pri obilasku bataljonskih biroa i partijskih elija sam stekao dojam, da drugovi — pored gore rečenog površnog rada — ne znaju da rade, na in rada ne uzimaju koji bi im bio najzgodniji, već u samom radu upotrebljavaju šablonu. U tu svrhu smo pored rada i ukazivanja bataljonskim biroima pojedina no, te direktivnih pisama, održali savjetovanje sa svim bataljonskim biroima, te dali detaljna uputstva, kako i na koji način da se radi, odnosno što je najpotrebnije za ožviti i u vrstiti stanje partijskih organizacija.

Partijska organizacija kroz protekli mjesec nije se u dovoljnoj mjeri zalagala po svim pitanjima, što se je odrazilo u nekim bataljonima i o ito uvidilo, da partijska organizacija ne rukovodi sa svim pitanjima koja iskrsavaju pred nju.

Osjećaj odgovornosti također nije dolazio u punoj mjeri do izražaja, jer su se pojedine greške iako uoene propuštale, a da se po istima nije energično udarilo i na vrijeme ukazivalo. Kod pojedinih članova Partije je bilo aljkavosti, što je uglavnom dolazilo od toga, da pojedini rukovode i drugovi nisu bili uporni i sistematski odvijali rad partijske organizacije. Kao odraz ovome je došlo do toga da su pojedini kandidati pravili krupne greške i morali biti isključeni, a takvih je pojava bilo u II. Bataljonu, dok u III. Bataljonu se desilo to, da je Bataljon bio od neprijatelja u logoru iznenađen,³ a da partijska organizacija iza toga nije povukla iskustva za daljnji rad i život.

Na pitanju omasovljenja Part. org. nije se mnogo radilo, naročito po primanju novih kandidata. Ima drugova, koji su duže vremena u vojsci, ali im se nije dovoljno prišlo i dalo moguće za izdizanje.

Pored svih gore iznesenih nedostataka i slabosti, koje su vladale u partijskoj organizaciji prišlo se je temeljitom radu, ali ne možemo reći, da se nije radilo kroz proteklo vrijeme, već sam rad i na in rada nijesu davali plod koji su zaista mogli i trebali dati.

U dosadašnjem radu postigli smo, da je Partija oformljena i kao takva je prilično poznata svima partijcima.

Glavne zadatke, koji se name u partijskoj organizaciji ove brigade smo postavili na Divizijskom komitetu i donijeli zaključak, kako da pojačamo rad partijske organizacije u brigadi, te donijeli na in rada, kojeg sam prenio na bataljonske biroa i itavu organizaciju u brigadi.

U brigadi se nalazi 118 članova K.P. (od toga 60 radnika, 45 seljaka i 13 intelektualaca), sem toga imamo 3 u bolnici i 2 prekomandovana u Diviziju, u Partiju je primljeno kroz ovaj mjesec 12 novih članova.

Nameće nam se kao problem popuna kadrova, a koji smo u zadnjim borbama prilično broj izgubili, te iz vlastitih snaga momentalno ne možemo

³ Bataljon je tom prilikom u selu Hrtkovicima, no u 16. siječnja 1944, izgubio pet boraca, ratnu spremu i arhivu. Vidi dok. br. 295 i 297.

mo nadoknaditi uslijed niskog teoretskog nivoa članova Partije, zašto nam se neophodno name u potrebni niži partijski kursevi.

U vezi ovog se je predvidilo održavanje nižih kurseva pri Stabu Divizije, kako bi mogli osposobiti drugove za politrukovodioce i stvarati nove kadrove. Pored toga plan rada kojeg smo postavili je pomoć i za izdizanje teoretske svijesti.

Rad sa kandidatima također nije bio dovoljan, uslijed nedovoljnog zalaganja pojedinih drugova, malo se je radilo, te se nije nastojalo iskoristiti svako vrijeme i nalaziti mogućnost za što češće sastanke sa kandidatima. Prema tome sami kandidati se nijesu tako brzo izdizali, kao što bi to trebalo.

U Brigadi se nalazi 46 kandidata. Kroz ovaj mjesec smo trojicu isključili ili uslijed neprimjernog držanja i ponašanja u jedinicama.

Teoretsko izdizanje, kako partijaca tako i kandidata, nije se sistematski odvijalo već povremeno. Uzimale su se pojedine teme, ali iste su brzo i površno obrađivane, tako da se iz istih nije dobilo koliko bi zaista trebalo.

Daljnji rad sa komandantima smo postavili dosta energično, kako bi preko istih sa upornijim radom mogli što prije omasoviti partijsku organizaciju. Za dosadanji teoretski rad smo uzimali jedni bataljoni »kratki kurs«, dok ostali »Rad Partije u vojsci«, »O kadrovima« i »Teorija Partije.«

Ova brigada već duže vremena nije imala prilike, da uputi drugove na partijske kurseve, koji su neophodno potrebni za partijsku organizaciju ove brigade.

Partijske literature imamo prilično, ali nam nedostaje papira, kako bi istu mogli umnožavati za pojedine jedinice.

Rad sa moje strane je bio takav, da sam nastojao iskoristiti vrijeme u radu, sa češćim sastancima sa bataljonskim biroima, te jedinice po etama. Sama moja pomoć nije bila u tolikoj mjeri, u kojoj bi zaista trebala da bude uslijed toga, što nisam na visokom stepenu teoretske izgradnje.

Pomoć koju partijska organizacija dobiva od Polit-odjela Divizije sastoji se u Vme, da su uvijek jedan ili dva člana u Brigadi, te pružaju pomoć bataljonskim biroima i partijskim jedinicama i ete. Svaku mogućnost u vremenu drugovi nastoje iskoristiti. Odnos i rad drugova je veoma dobar. Drugovi nastoje sa svojim savjetom, da pomognu u svim pitanjima. Odnos drugova i Štaba prema drugovima iz Polit-odjela je dobar.

Rad SKOJ-a u Brigadi se je nešto skupo, time što Brigadni komitet kao cjelina nije uvijek funkcionisao, uslijed toga što je rukovodilac SKOJ-a I. Bataljona otišao za rukovodioca SKOJ-a u II. Brigadu IX. Divizije, a rukovodilac SKOJ-a IV. Bataljona je bolestan, te smo postavili nove drugove.

Brigadni komitet se je sastajao dosta redovno, gdje se uo avaju propusti i nedostatci, te se po istima donosi plan rada. Održana je konferencija SKOJ-a za itavu Brigadu, što je u mnogome pomoglo, a naročito da se SKOJ zalaže za sva pitanja, koja se name u u Brigadi. Održane su konferencije po bataljonima na kojima je u glavnom donošen na in rada i data konkretna uputstva.

Pomo SKOJ-u sa strane partijskih organizacija nije bila na dovoljnoj mjeri, što se naročito ističe da etne partijske jedinice nisu pomogle etne aktive SKOJ-a onoliko koliko se trebalo i koliko su mogle, tako da etni aktivisti nisu uvijek riješavali zadatke, radi toga što uglavnom nijesu znali kako da rade.

Između članova SKOJ-a ima primjernih drugova, koji se prilikom razvijaju, te im se pruža pomoć od strane Partije, kako bi se što bolje izdignuli.

U Brigadi se nalazi 163 članova SKOJ-a, većina su radnici, te seljaci, a jedan mali procenat intelektualaca. Kroz ovaj mjesec primljeno je u Partiju 6 SKOJ-evaca. U Brigadi se nalazi 160 neobuhvaćenih omladinaca. Po pitanju omasovljenja SKOJ-a nije se dovoljno radilo. Plan rada kojeg postavlja SKOJ obuhvaća sve sektore u vojsci. Postavljeno je jedno takmičenje između bataljona, koje je proteklo. Nisu postignuti najbolji rezultati, dok je sad postavljen novi plan rada za godišnjicu Crvene armije, te predkongresno takmičenje koje će sigurno donijeti rezultata.

Organizacija SKOJ-a u Brigadi se zapaža kao takva jer na dosta na nju služi primjerom. Brigadni rukovodilac se je prilikom snašao, fali mu još teoretskog znanja, inače je marljiv i poletan.

Organizaciji SKOJ-a u Brigadi prilikom pruža Politodjel Divizije.

Politički rad u Brigadi je bio nedovoljan početkom mjeseca. Nije se iskorištavalo svako slobodno vrijeme uslijed nemara pojedinih političara bataljona. Političari bataljona u našoj brigadi su dosta dobri i na svojoj dužnosti, kao takvi, mogu odgovoriti. Jedino više puta mogu biti zaboravni i više pažnje posvetiti intendantskim poslovima, nego samom političkom radu.

Dosadašnjeg politkomesara II. Bataljona smo smijenili uslijed nedovoljnog rada, kao i shvatanja odgovornosti, na njegovo mjesto postavili politkomesara ete i zam. bataljona druga Novaka. Politkomesar I. Bataljona je u izvesnim mjerama svojeglav, dok Politkomesar III. Bataljona je dobar i marljiv, samo ponekada znade biti preoštar. Politkomesar IV. Bataljona je drug vrlo dobar, svoju dužnost izvršava savjesno.

Kroz protekli mjesec se je držala konferencija sa politkomesarima iz etave Divizije, gdje je ukazano na sve nedostatke i data sva uputstva, kao i plan rada. Iza toga je politkomesar Brigade održao savjetovanje sa svim politrukovodiocima u Brigadi, što je naišao na dobar prijem i drugovi su shvatili dosta ozbiljno i pristupili su na rad.

Zadnje vrijeme se je pošlo da radi po planu, koji je donešen u rezoluciji za konferencije politkomesara iz divizije, što je u mnogome ojačalo politički rad, obavezalo se je politrukovodioce na aktivniji rad.

Politička svijest kod boraca je dosta dobra, izuzev pojedinaca, koji ne pokazuju naročito volje za izdizanje političke svijesti. Borcima se je ukazivalo na sve momente i događaje koji su se odigrali kod nas, kao i u svijetu, te su sa istim prilikom upoznati.

Moral boraca je dobar, jedino lošija hrana utječe na borce, te izjavljuju, da bi volili da se dobro hrane, te da se bore.

Dezerterstva je kroz ovaj mjesec bilo 3—4 slučaja.

Politički kadar nije potpun. Nedostaje nam 3 politkomesara i 5 politdelegata. Razlog je taj što su ova mjesta bila prazna, što smo se rukovodili time da nemamo sposobnih drugova, koji bi mogli zauzeti to mjesto. Ova mjesta ćemo popuniti iz vlastitih snaga, iako momentalno ne možemo zadovoljavati svojoj dužnosti. Sami članovi Partije se više izdižu vojni nego politički.

Na političkom polju kroz protekli mjesec se je uglavnom obrađivalo: Odluka sa II. Zasjedanja A.V.N.O.J-a, Teheranska i Moskovska konferencija, Govor druga Stalina, O drugom frontu, te raznim tekovima materijalom iz »Naprijed«, kao i svakodnevne radiovijesti, i Razvoj političkih dogovora u Jugoslaviji od osnutka do sloma.

Veze sa narodom su održavane u svim mjestima, gdje se je boravilo. Održano je par govora, te nekoliko predavanja, koje su predavali borci iz bataljona i Ambulante, što je nailazilo na dobar prijem kod naroda.

Odnos naroda prema vojsci je bio prijateljski.

Odnos boraca prema narodu je bio dosta dobar, jedino što je bilo nekoliko manjih kratkotrajnih nedovoljnosti, ali se je najenergije nije prišlo i uspostavilo oštre mjere kazne, tako da je jedan iz II. Bataljona strijeljan radi nepopravljivog držanja, što su borci primili sa odobravanjem. Istog je osudio Vojni sud Brigade.

Organizacija narodne vlasti kuda smo protekli mjesec bili (Glamočko polje, Preodac, Peulje) je dosta dobro organizovana, samo se je kod nekih nailazilo na nerazumijevanje u pogledu snabdijevanja vojske. Sa svima se je bilo u uskoj saradnji.

Kulturno-prosvjetni rad se nije odvijao kao što je trebalo i mogao. U tome pogledu je glavna krivnja što politkomesari bataljona nijesu u dovoljnoj mjeri cijenili važnost kulturno-prosvjetnog rada. Ranije su postojali kulturno-prosvjetni odbori u svim bataljonima i četama, dok sada, odlaskom pojedinih drugova iz bataljona, odbori ili ne rade ili uopće ne postoje. Po bataljonima se je radilo po kulturno-prosvjetnom sektoru iako to nije bilo najbolje organizovano, a taj se je rad odnosio na to: svaki bataljon je naučio po jedan predavanje, postoje horovi koji znaju nekoliko pjesama, te je održavano nekoliko predavanja iz nauke, onda po pitanju nepismenosti se je poduzeo uporan rad (u Brigadi će biti još oko 30 nepismenih, od kojih većina znađe po nekoliko slova), po pitanju zidnih novina i džepnih se je veoma malo radilo, što je uglavnom uzrok bio nedostatak papira, u pogledu dopisa se je veoma malo radilo, jedino što je omladina upućivala neke dopise za omladinsku štampu, inače drugih dopisa je bilo veoma malo.

Vojni rad se je odvijao povremeno, neko vrijeme štabovi bataljona i sam Štab Brigade osjećali su neko mrtvilo, što se negativno odražuje u Brigadi. Glavni uzrok ovome je bio, što se sama situacija nije pravilno ocijenjivala, te se je padalo u neizvjesnost, neko i šekivanje, dok štabovi

bataljona se nijesu dovoljno zalagali po ovim pitanjima, u takvom stanju komande eta su popustile. U tome momentu partijska organizacija nije dovoljno na vrijeme urgirala da bi ovakove slu ajeve predusrela.

Vojni ka sposobnost je u mnogome poja ana time što smo dobili tri druga sa kursa koji se je održao pri Vrhovnom štabu.

Brigadu sa injavaju 4 bataljona. U sastav je došao bataljon koji je bio ranije pripadao I. Dalmatinskoj N.O.U. Brigadi, a jedan bataljon ove brigade je otišao sa I. Dalmatinskom N.O.U. Brigadom.⁴

U Štabu Brigade se nalaze etiri druga: komandant,⁵ zamj. komandanta⁶ (koji je bolestan), politkomesar⁷ (koji tako er poboljava) i ja.

Što se ti e štabova bataljona oni su razli iti. I. Bataljon: Štab kao cjelina je dobar, jedino je politkomesar malo svojeglav. II. Bataljon — komandant dobar vojnik, dok mu nedostaje vojni kog znanja, malo nagao, ostali su lanovi dobri. III. Bataljon: Štab kao cjelina je dobar. IV. Bataljon — Štab kao cjelina nije najbolji. Komandant nedovoljno iskusan, zamj. politkomesara je bolešljiv (iscrpljen fizi ki), dok politkomesar je dosta dobar.

Vojni ki rad sa borcima je dosta poja an na osnovu uputstava iz Divizije, te samog plana Štaba Brigade, kojim su zaduženi Štabovi bataljona kao i komande eta za obavezan vojni ki rad.

Kroz ovaj mjesec održano je nekoliko savjetovanja sa štabovima bataljona, sa komandama eta, kao i sa svim komandnim kadrom sa strane Štaba Brigade.

Niži komandni kadar ne raspolaže naro ito vojni kom sposobnoš u, te u tom pogledp potrebno je više rada sa istim. Autoritet nižeg komandnog kadra nije na zavidnoj visini, te se je tome prišlo i postavilo svestrano dicanje autoriteta nižeg komandnog kadra.

Predvi aju se vojni ki kursevi pri Štabu Korpusa i Divizije, što e u mnogome oja ati vojni ku sposobnost, tako er kurs pri Vrhovnom štabu, koji se je održao i koji se održava, u mnogome podiže vojni ku sposobnost rukovodioca u Brigadi.

Disciplina je osrednja, ona se o ituje toliko dovoljno u koliko je vojni ki i politiki rad dovoljan.

Borbenost kod boraca je na dosta dobrom stepenu, što su do sada pokazali u borbama, jedino zadnja borba kod Glamo a sa Njemcima nije dala vidnih rezultata,⁸ a tu je glavna krivnja, kako sam ranije iznio, na rukovodiocima.

Borbena sposobnost ove Brigade se smanjuje s tim, što postoje sve to manje brojno stanje, bilo da ispadaju kao bolesni ili ranjeni, bilo da idu na nove dužnosti u Diviziju i Korpus.

4 Vidi knj. 9, dok. br. 9.

5 Ivo Puriši

6 Vlado Viskovi

7 Andro Kova evi

8 Vidi dok. br. 297.

Brojno stanje ove Brigade sada iznosi 640 ljudi, ukupno na licu, te se ukazuje kao nužno popuna ljudstva za ovu Brigadu.

Pri Brigadi imamo formiranu intendanturu koja zadnje vrijeme prilično funkcioniše, određene su komisije za snabdijevanje te uz savjete intendanture ove divizije, te pomoć u Štabu brigade bez naročinih griješaka izvršavaju svoje zadatke. Snabdijevanje je vršeno uglavnom na terenu na dobrovoljnoj bazi, sem jedan put gdje se je rekviriralo kod neprijateljski raspoloženih stanovnika kod Potočina iznad Livna, radi toga što su sami seljaci gonili stoku pod okriljem okupatora, a mi smo imali pokret na iscrpljeni teren, te uslijed toga smo digli stoku od pomenutog sela. Zadnje vrijeme ishrana je otežana uslijed toga što teren na kojem boravimo prilično je iscrpljen, prema tome vojska se loše hrani.

Obuća i odjeća je osrednja, jedino nedostaje veša i kaputa.

Postoji brigadna ambulanta koja služi za prihvatanje ranjenika, kao i liječenje pokretnih bolesnika. Održano je nekoliko sanitetskih kurseva pri bolnici Korpusa i Divizije i u samoj ambulanti koji su pomogli da smo osposobili izvjestan broj sanitetskog kadra, a koji će se i u budućem osposobljavati ovim kursevima. Sanitetsko osoblje u Brigadi je zadovoljavajuće. Zdravstveno stanje brigade je srednje, imali smo 5 slučajeva tifusa (trbušnog i pjegavog), koji su se protezali kroz cijelu Brigadu. Poduzele su se mjere za suzbijanje istoga. Daljnjih pojava zaraze se ne zapaža, jedino ima slučajeva prehlade. Sa sanitetskim materijalom prilično raspolažemo, pošto smo dobili od pošiljke koju su poslali Saveznici.

Obavještajna služba u Brigadi ne funkcioniše najbolje, uslijed toga što štabovi bataljona nisu shvatili ovu dužnost neophodno potrebnu, a i to što nemamo tako sposobnih ljudi koji bi mogli momentalno tu dužnost vršiti potpuno ispravno, već u tom smislu treba da drugove vaspitamo, što je i sadašnji rad. Obavještajna kao i informativna služba se odvija sa zakašnjenjem, nije još osposobljena da na vrijeme uoči ona što je najaktuelnije.

Odnos sa narodom je dosta dobar, sa narodom smo povezani putem N.O. Odbora, te zborova, kao i priredaba koje držimo u selima gdje za to imamo mogućnosti.

Što se tiče Štaba Brigade rad se odvija u potpuno drugarskoj saglasnosti, zaključci se donose putem zajedničkih sastanaka. Sam komandant je drug mlad, pun poleta i volje, zadatke svršava zadovoljavajuće. Potreban mu je oficirski kurs. Ima i kapetana. Zamjenik komandanta stariji drug i partizan dobrog vojnog znanja, u izvjesnim granicama nervozan, zadnje vrijeme bolestan. Politkomesar po svom dolasku nije se momentalno snašao, na što mu je ukazano, to je drug shvatio najozbiljnije i dao se je na rad. Zadnje vrijeme njegov boravak i rad u Brigadi je dosta dobar bio. Samo i on je zadnje vrijeme bolestan.

Perspektive pred ovom Brigadom su ipak dosta dobre. Sa upornim političkim i vojnim radom će se postići i uvrstiti Brigadu, da bi mogla izvršavati zadatke koji se pred nju postavljaju. Za uvrstiti i ojačati politički kadar bilo bi nam potrebno partijskih kurseva na kojima bi se drugovi osposobljavali za rukovođenje.

Sa ovim bih završio ovaj izvještaj, te ukoliko nijesam dovoljno iznio, odnosno nije jasna slika stanja u brigadi, molim drugove da mi ukažu na propuste kako bih idu i put mogao bolje da postupim, t.j. da rad partijske organizacije krene boljim putem.

Drugarski vas pozdravljam sa našim drugarskim borbenim pozdravom.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Zamjenik politkomesara
I. Brigade IX. Divizije N.O.V.J.
VIII. Korpusa:
V. ***Bubi***, " v.r.

BROJ 128

**IZVJEŠTAJ ŠTABA DRUGE NO BRIGADE DVADESETE DIVIZIJE OD
10. VELJA E 1944. ŠTABU DIVIZIJE O BORBAMA KOD HRVA A,
KOLJANA I ZASIOKA¹**

STAB
II BRIGADES XX DIVIZIJE N.O.V.J.
Br. 63
10 februara 1944 god.

Operativni izvještaj od
15—31 januara 1944 g.

ŠTABU XX DIVIZIJE N.O.V.J

Od 15 do 31 januara 1944 godine ova brigada operirala je u Cetinskoj dolini ovako:

Od 15 do 19. I. brigada se nalazila na prostoriji Vrdovo—Biteli —Zasiok—Dabar. Zadatak: kontrola komunikacije Livno—Sinj; rušenje ove komunikacije; osiguranje tih pravaca od eventualnog neprijateljskog nadiranja na Dinaru i lijevu obalu Cetine — na prostoriju na kojoj su se nalazile naše snage. Zatim osiguranje kanala za prebacivanje ranjenika preko Zelova na Ogorje i Mose .

9 Vlado

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 3/2, k. 1029.

² Prema naredbi Štaba Osmog korpusa NOVJ od 13. sije nja 1944. Deveta dalmatinska brigada je preimenovana u Drugu brigadu Dvadesete divizije. Vidi dok. br. 30 i 99.

20. januara: prostorija Zasiok—Potravlje—Satri —Zelovo. Zadatak: stvaranje i osiguranje mostobrana na desnoj obali Cetine kod Zasio kog mosta i priprema akcije na s. Hrva e.

No u 20/21 januara akcija na s. Hrva e.⁸

1) Neprijateljski položaj: Glavica kod crkve i ku e oko nje s obje strane puta Sinj—Vrlika — od mlinice do raskrsnica puta: Hrva e—Zelovo, Hrva e—k. 388 [i]za Panj.

Naš položaj: k. 438 — isto ne padine Plešivice (k. 685)—Pletikosi —k. 388—Kekez.

(Sekcija Split 1:100.000.)

2) U akciji sa naše strane u estvovali su: 1 eta I bataljona, II i III bataljon ove brigade bez jedne ete. Susjedno na osiguranju od Maljkova I bataljon bez 1 ete i IV bataljon u Potravlju kao rezerva. Ukupno sa naše strane u estvovalo je 300 boraca sa 2 baca a 81 m/m, 8 teških mitraljeza, 13 puškomitraljeza, puške i bombe — sve italijansko oružje.

3) Sa neprijateljske strane u estvovali su: 1 sat XXVII ustaške djelatne bojne — 240 ustaša, 60 domobrana 15 pješa ke pukovnije i 40 pomo nih oružnika — sve iz Sinja. Ukupna snaga neprijatelja: 340 vojnika, 1 teški i 2 laka baca a, 4 teška mitraljeza, 16 puškomitraljeza, nekoliko strojnica, jugoslavenske i njema ke puške.

4) Situacija: neprijatelj na stanovanju. Zbijen kantonman po tvrdim kamenim ku ama sa zidovima oko ku a. Ne drži nikakve položaje oko Hrva a. Osigurava se samo stražama za neposrednu zaštitu kontonmana sa nešto automatskih oružja. Patroliranja vrši prema Satri u i Potravlju. 8 km udaljen od ja eg neprijateljskog garnizona Sinj, sa kojim je spojen automobilskim ispravnim putem i telefonom.

Naše snage za ovu akciju prikupljene su na prostorijsi Vrdovo—Biteli — —Dabar i skoncentrisane u Potravlju i Satri u. Okolica neprijateljska: ustaška i etni ka sela. U blizini prisustvo ja ih neprijateljskih snaga u Sinju i slabijih u Otiši u i Mu u. Neprijateljska intervencija mogu a u roku nekoliko sati pješadijom i oklopnim snagama. Osim toga naši polazni položaji za napad u dometu su neprijateljske artiljerije iz Sinja.

Neprijateljska vjerovatna daljna namjera bila je osiguranje neprijateljskog garnizona u Sinju, zatim zatvaranje naših kanala sa morem preko Zelova i postavljanje neprijateljskih posada u Potravlju, Maljkovu i Zelovu, a potom i u selima na lijevoj obali Cetine — Biteli u, Vu ipolju, Zasioku i Dabru. Bliža namjera neprijatelja bila je braniti Hrva e po svaku cijenu.

Definitivna naša odluka: iznenadno napasti neprijatelja sa više strana: prepadom, bombama i jurišem, razbiti neprijatelja i prisiliti na predaju ili primorati na napuštanje položaja, a u bjekstvu nanijeti mu što više gubitaka.

5) Zapovijest izdata za ovu akciju dostavlja se u prilogu.

6) Ova akcija po ela je 20 januara tg. u 23,30 asova.

3 Vidi dok. br. 28, 48 i 92.

7) **Tok borbe:** naše snage podiše su kolonama pod zaštitom mraka pravcem Potravlje—put Vrlika—Hrva e, zatim Potravlje—Alebi —Radan—k. 524 te od Zelova putem Zelovo—Hrva e. Od linije Gali —Radan—k. 524 podilaženje je vršeno kolonicama sa naprijed isturenim izvi a ima. Od linije: prvih ku a Hrva a isto no od puta—k. 438—Pletikosi strelja-kim strojem. Teška oružja ostala na nadvišavaju im položajima k. 438 i kose zapadno od Hrva a.

Prolaze i kroz ku e, lavež pasa otkrio je naše pokrete. U 23.30 sati neprijateljske straže bacile su ru ne bombe i uzbunile neprijateljsku vojsku. Naše jedinice su se pritajile. Neprijateljska straža i dalje je otvarala vatru. 1 eta I bataljona koja je najbliže podišla pristupala je izvršenju svog zadatka — likvidaciji neprijatelja u Mušteri a ku ama ispod puta Hrva e—Sinj. Neprijatelj je dobio u vremenu da istr i na položaje i zauzme zaklone za obranu. Lijevo krilo II bataljona tako er je prišlo na domet ru nih bombi i tako er pristupilo likvidaciji neprijateljskih otpornih ta aka. No ve i dio II bataljona i eta III bataljona na desnom krilu bili su udaljeni od neprijatelja na daljinu od 200 do 400 metara. Uslijed jake neprijateljske vatre bili su prinu eni otvoriti vatru i njome kušati slomiti otpor neprijatelja. Neprijatelj se je povukao ispred 1 ete I bataljona i nastupalo je kolebanje u neprijateljskim redovima. Ali to nije bilo uo eno ni iskoriš eno. Neprijateljski dijelovi koji nisu bili ja e ugroženi zadržali su pokolebane dijelove i sprije ili dalje osipanje svojih redova. Ceta III bataljona sa k. 388 otvaranjem vatre neprijatelja iza le a doprinijela je još više tome da se neprijatelj zadrži i uporno brani. Borba je trajala 21. I do 4/30 sati i završila u blizini neprijateljskih položaja od 50 do 350 metara, oko ku a pored puta za Zelovo i puti a isto no od glavnog puta. Da ne bi do ekali zoru, jedinice su blagovremeno povu ene.

8) **Ishod borbe:** borba nije završila uspjehom. Postavljeni ciljevi nisu postignuti, neprijateljsko uporište nije likvidirano, ali nanijeti su neprijatelju osjetni gubici i to: 4 mrtva i 40 ranjenih. (Podaci dobiveni preko seljaka od ustaša. Vi ena 2 sanitetska automobila koji su prevezli ranjene.)

9) Naši gubici: 1 mrtav i 17 ranjenih (4 teško, od kojih 1 umro od rana). Izgubljena jedna puška i cijela oprema poginulog, jer nije izvu en.

10) **Municije utrošeno:** za puške i puškomitraljeze 2457 metaka, za mitraljeze 2440 metaka, granata za baca 30 i ru nih ofanzivnih bombi 32.

11) Istakla se 1 eta I bataljona, koja je svoj zadatak izvršila.

12) Nije bilo lica koja su se slabo držala da bi ih trebalo uzeti na odgovornost.

13) **Kritika akcije:** akcija je bila dobro pripremljena. Odluke i izdate zapovijesti bile su realne. Upravljanje akcijom bilo je dobro. Više komandovanje dobro se snalazilo, a niže slabije.

Upotreba raznog oružja nije bila najbolja — osobito baca a i ru nih bombi.

Saradnja pojedinih vrsta oružja nije bila potpuna.

Takti ki i borbeni postupci nisu bili u svemu u skladu sa stvorenom situacijom. Nije iskorišten momenat neprijateljskog kolebanja a tako isto momenat neprijateljske nespremnosti. Tajnost akcije otkrio je lavež pasa.

Pouke koje su se iz ove akcije mogle izvući i jesu: prvi nalet na neprijatelja trebaju izvesti jednovremeno sve snage, treba cijeniti psihičke momente u borbi, te kad nastupe povoljni — brzo ih iskoristiti, sve jedinice koje vrše neku akciju, a osobito noću, moraju na određena mjesta stati i jednovremeno.

21 i 22 januara: na prostoriji Satri — Zelovo—Potravlje—Maljkovo. Osiguranje ove prostorije.

23 januara: na prostoriji Satri —Zelovo—Potravlje—Maljkovo. U toku noći i prebacivanje na lijevu obalu Cetine, na prostor Dabar—Vu ipolje—Zasiok—Biteli ; rušenje komunikacije Sinj—Vrlika.

24 januara: na prostoru Dabar—Vu ipolje—Zasiok—Biteli . Osiguranje od neprijateljskog nadiranja preko Bilog Briga i Bajagića, preko Panja i preko Šegina mosta u Zasioku.

1) Opis bojišta: neprijateljski položaj na desnoj obali Cetine. Komunikacije: Livno—Sinj sa jačim osiguranjem na Bilom Brigu, Knežicama i Obrovcu, zatim Sinj—Vrlika sa jakim osiguranjem u Hrvacama, Potravlju i Maljkovu. Most na Panju porušen, a u Zasioku (Segin) prelazan za pješadiju, konjsku komoru i lakše tenkove.

Naš položaj: na lijevoj obali Cetine i to prema komunikaciji Livno—Sinj, [na] dijelu Bili Brig—Knežica—Obrovac. Debeli Umac (k. 720)—Modre Grede— a ijin Dolac—k. 439 (u Bajagiću) kao predstražni i Sljivak (k. 715)—Stipanovića i Pećina (k. 523)—potok Rumin (desna obala) kao glavna obrambena linija. Zasjeđaju na Panju za rušenje porušenog mosta; u Zasioku (k. 432) za ometanje neprijateljskog saobraćaja cestom Sinj—Vrlika, Zasiok, k. 415 (Glavica).

Sekcija Split 1:100.000.

2) IX Dalmatinska N.O. Brigada, susjedno lijevo bataljon Mosorskog odreda i 2 bataljona X Dalm. N.O. Brigade prema Vagnju; iza leđa a 2 bataljona X Dalm. N.O. Brigade prema Livanjskom Polju i desno Dinarski odred prema s. G. Koljani i s. Cetini.

3) Neprijateljske jedinice — naziv, jačina i sastav nisu poznati. To su bile neprijateljske divizije,⁴ koje su iz Grčke, Albanije, Crne Gore, Bosne i Hercegovine kretale prema sjevernoj i srednjoj Dalmaciji komunikacijama Livno—Sinj ; Livno—Aržano—Sinj ; Imotski—Sinj ; preko Vrlike za Drniš, Knin i Zadar.

U sastavu neprijateljskih snaga bilo je svih rodova kopnene vojske i vrsta oružja, kao oklopnih, motorizovanih, artiljerije, pješadije, inženjerskih jedinica, komora, kolskih i tovarnih i dr.

⁴ Odnosi se na pokret Prve brdske divizije i 92. motoriziranog puka. Vidi dok. br. 75, 149, 346, 348 i 461.

Neprijateljska pobornica, koja je vodila borbu⁵ sa našim jedinicama I i II bataljona, bila je jačine od oko 800 pješaka pomognuta sa 8 topova, 2 tenka i 1 višecijevni baca .

3) Situacija: neprijatelj je do 9 sati popravio poružene puteve i mostove, otklonio sve prepreke i stigao do Šegina mosta u s. Zasioku. Na desnoj obali Cetine u selu Hrvače—Potravlje—Maljkovo—Otiši i Koljane uputio jaka odjeljenja pješadije za osiguranje puta.

Vjerovatna namjera neprijatelja — osiguranje nesmetanog saobraćaja njegovih snaga na putu Sinj—Vrlika.

Naša situacija — u odbrani na lijevoj obali Cetine. Prelazna samo preko mosta kod Zasioka, a kod Panja moguće opravka i to samo za pješadiju, kod Zasioka i za lakše tenkove. Kroz Bajagi i Biteli moguće je prolaziti i motorizacijom nakon opravke manjih mostova na Rumin potoku. Moguće su tako i prelazi u Koljanima, Garjaku i Ježevu i to za pješadiju i kolsku komoru. Naše snage razvijene su a naši položaji mogu biti tu ni svim artiljerijskim oružjima, zatim oružje ima tenkova, te baca ima, a u Zasioku još i sa mitraljezima sa komunikacije Sinj—Vrlika. Prelaz Cetine ne može se spriječiti pod ovakvim okolnostima. U slučaju prelaza neprijatelja, i prodiranja na lijevu obalu Cetine, našim snagama jako otežano povlačenje, a komori nemoguće zbog jednoličnih, strmih, kamenitih i otkrivenih padina Dinare.

Naša definitivna odluka je upornom odbranom spriječiti neprijatelju prelaz na lijevu stranu Cetine i ugrožavanje naših snaga.

5) Prilaže se prepis izdate zapovijesti.⁶

6) Borba je počela 24. I. 1944 u 9 sati.

7) Tok borbe: neprijatelj je zaposjeo položaje u Potravlju oko komunikacije i mosta. Jednom kolonom pod zaštitom vatre sa položaja uputio se na most u cilju prelaza. Bio je do ekan vatrom naših automatskih oružja sa položaja oko mosta i uz gubitke odbijen. Pojava i poduprt automatskim topom sa tenka, sa dosta baca i mitraljeza, nakon jedan sat borbe uspio je preći most i zauzeti naše položaje na Glavici (k. 415) i tu se uvrstio. Neprijatelj je uporno branio i uvao stvoreni mostobran na lijevoj obali Cetine. Na ovim položajima neprijatelj je ostao 24. I. 1944 g.

Na 24/25 I. neprijatelj je privukao jaku pojavu pješadiju: 2 baterije po 4 topa — 8 topova, 2 tenka sa automatskim topovima 22 m/m, te ih plasirao u Potravlju iznad puta. Iste noći i neprijatelj je ojačao svoj mostobran na koti 415.

25 januara: neprijatelj je napao⁷ naš I bataljon koji je držao položaje iznad Zasioka (k. 428) lijevo i desno. Usljed jakog neprijateljskog pritiska, potpomognut minobacačima i artiljerijskom vatrom, neprijatelj je uspio da odbaci naš I bataljon prema Dabru, koji se organizovano povukao sjeverozapadno preko potoka Dabar—Laktac—Perkovi i—Braće Dolac. Sa istim napadom neprijatelj je odbacio i dijelove II bataljona koji su se na-

⁵ i ⁷ Vidi dok. br. 346, 348 i 461.

⁶ Vidi dok. br. 53.

lazili na grebenu iznad k. 433 koja se nalazi isto no od Zasioka. Isti dijelovi su se povukli u sastav svog bataljona koji je držao položaj na liniji Nad Gradina—Sari i.

III bataljon nalazio se u s. G. Juki koji je imao zadatak vrstovanje sa II bataljonom na desnom krilu i IV bataljonom koji je zatvorio pravac sa komunikacije Obrovac—Bili Brig prema Biteli u, kao i isturanje patrola prema Bajagi u, most na Panju i kontrolu komunikacije Zasiok—Biteli . III bataljon je u slučaju jačeg pritiska neprijatelja na II bataljon imao zadatak istog potpomoći, a u slučaju nadiranja neprijatelja od Bajagi a i Panja prema Vrdovu i Zasioku — da sa istim prihvati borbu na liniji Gradina, vežu i se desno sa II bataljonom, a lijevo sa IV bataljonom.

Neprijatelj po odbacivanju I bataljona koji je držao položaje iznad Zasioka nadirao je u pravcu Dabra i Vu ipolja potpomognut mnogo jačom artiljerijskom vatrom koja je bila koncentrisana većinom na položaje našeg II bataljona gdje je nastalo komešanje i bataljon se po povlaćenju neorganizovano. Povlaćenjem II bataljona, povlaćenje se brigadna intendanatura, ambulanta, kao i komora I i II bataljona, koje je neprijatelj uočio i tukao dosta mali prostor jakim artiljerijskom vatrom, što je izazvalo paniku i onemogućilo organizovati otpor, a to je neprijatelj iskoristio, tako da je imao dijelovima prodrijeti na lijevo krilo II bataljona te ugroziti ostatak II bataljona, komore, intendanaturu i ambulantu, s tim što je nadvisio dijelove II bataljona i tukao bočama istog, kao i sve ostalo što se izvlačilo. U ovakvoj situaciji izvlačilo se samo ljudstvo, a komore se napustilo. II bataljon se neorganizovano povukao za Bračev Dolac.

III bataljon koji se nalazio na lijevom krilu II bataljona i trebao da pruži otpor sa Gradine, kako bi onemogućio brzo prodiranje neprijatelja, isti je bio neaktivan, a opravdava se da je razlog neprijateljska kolona koja se pojavila od Obrovca—Bajagi a kroz Biteli (Donji Brijuni) u slučaju oko 200 ljudi sa 30 konja, te se je povukao preko južne i istočne strane Jelinjaka za Vrdovo.

IV bataljon primjetivši kolonu od Obrovca koja se kretala Bajagi — Biteli (Donji Brijuni) povukao se bez borbe iznad Biteli a iako je mogao da tu nađe neprijatelja koji je bio udaljen oko 1000 met.

Neprijatelj je krenuo preko Vu ipolja i Nad Gradine na Debelo Brdo, potiskujući i naše dijelove u povlaćenju. Oko 12 sati izbio je na Debelo Brdo (k. 1251).

Borba se završila 25. I. 1944 na padinama Debelog Brda u 15 sati povlaćenjem naših snaga u Bračev Dolac.

8) **Ishod borbe:** nisu postignuti postavljeni ciljevi. Gubici neprijatelja cijene se na oko 70 izbačenih iz stroja. Zarobljenih nije bilo. Nije zaplijenjeno ništa od materijala.

9) **Naši gubici:** 10 mrtvih, 14 ranjenih, 81 nestalih. Od nestalih 10 su pobjegli iz jedinice, a 11 se povuklo u pravcu Svilaje sa komesarom i ekipom, jer su bili preko mosta i za njihovu sudbinu ne zna se.

U ovoj borbi nestao je intendant brigade drug Karli Otmar, a zarobljen zamjenik intendanta drug Tironi Jakov. Oba su jugoslovenski re-

zervni oficiri. Isto tako nestao je komesar 3. ete II bataljona Brešan Petar, komesar 1. ete istog bataljona Miše Josip; komandir 3. ete II bataljona uran Nikola i komandir prate 3. ete I bataljona Kalik Radoslav.

Izgubljeno je 33 konja — mazgi.

10) **Gubici u oružju i materijalu:** 1 baca 81 m/m kompletan; velika podloga od drugog baca a 81 m/m; 2 teška mitraljeza, od kojih jedan uništen; 2 puškomitraljeza; 51 talijansku pušku; 1 protivkolska puška, 2 pištolja, 1 strojica koja je uništena; 100 metaka za protivkolsku pušku; 400 metaka za teški mitraljez; 1170 metaka za pušku i puškomitraljez; 16 metaka za pištolj; 12 kazana; 3 pisane mašine; 1 ciklostil; 52 lake bacake bombe; 1 radio aparat; 2 akumulatora za radio aparat; kancelarije sa arhivom Štaba brigade, intendature, referenta saniteta i I i II bataljona; sanitetski materijal brigadne bolnice i ambulante.

Nadalje je nestalo 3 telefonska aparata; 2 telefonske centrale; 14 kom. izoliranog kabla; 1 dvocijevni signalni pištolj sa 40 raketla; 1 sanduk osnovnih i dopunskih punjenja za baca 81 m/m i obmudirovna sprema koju su na sebi imali izgubljeni i poginuli drugovi.

U ovoj akciji utrošeno je 9800 pušanih i mitraljeskih metaka, 46 bombi za baca 81 m/m, 340 metaka za strojnicu, 50 ručnih bombi.

11) Nije bilo lica koja su se naročito istakla.

12) Lica koja su počinila krupnije pogreške uzeta su na odgovor.

13) **Kritika:** za ovu borbu bile su izvršene pripreme na osnovi podataka o neprijatelju i njegovim namjerama onako kako je bilo moguće pretpostaviti.

Odluke i izdate zapovijesti bile su realne prema stvorenoj situaciji.

Upravljanje i rukovanje borbom bilo je otežano, jer je to neprijatelj i hrabav položaj onemogućavao. Štabovi nisu imali brzih i dobrih veza sa podređenima, radi pariranja neprijateljskih pokreta.

Komandovanje u ovoj borbi nije dovoljno došlo do izražaja zbog iznijetih naprijed razloga. Nije bilo vrstih veza niti korisne samoinicijative i meću usobne pomoći i među jedinicama.

Upotreba pojedinih vrsta oružja bila je slaba. Baca i mitraljezi nisu dovoljno dopunjavali u vatru, te su slabo pomagali svoju pješadiju u kritičnom momentu, jer su i sami bili istovremeno sa pješadijom ugroženi. Nisu imali ni dobru preglednost nad terenom i pravcima neprijateljskog podilaženja.

Sadejstvo, saradnja i uzajmni rad pojedinih oružja bili su u toliko slabi, u koliko su bili na hrabavom mjestu, kao što je prethodnim stavom rečeno.

Taktički i borbeni postupci naših starješina nisu u svemu bili u skladu sa razvojem situacije na bojištu.

Pouke koje se mogu izvući iz ove borbe jesu: treba povećati oprez, obavještanje, izvještanje i osmatranje. Treba pojačati veze i među usobno obavještanje jedinica. Treba razviti samoinicijativan rad i odlučivanje nižih starješina u skladu sa razvojem borbene situacije. Treba redovno zadržati rezervu snaga za pariranje neprijateljskih uspjeha i manevara.

Kada se predviđa povlačenje na terenu izloženom dobrom neprijateljskom osmatranju i vatri za duže vrijeme, treba ga izvršiti blagovremeno, da se izbjegne povlačenje pod vatrom. Komore i nebora koje dijelove uvijek držati dalje od dejstva neprijateljske vatre, na što sigurnijem mjestu, a naročito kad je akcija neprijatelja o igledna ili je u toku.

26. do 28. januara: na prostorijski Vrdovalo—Braće Dolac. Srećanje jedinica, odmor i prikupljanje izgubljenog materijala.

29. januara: pokret preko Dinare i Caprazlija za Provo—Gubin—Sajkovi .

30. i 31. januara: prostorijski Provo—Gubin—Sajkovi . Obezbjede i srećanje jedinica.

Prilog: lista gubitaka, pregled brojnog stanja i naoružanja i izdate zapovijesta.

Svrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar
V. ⁸ D. Jankovi , v.r.

Komandant, major
Sava-Kesar, v.r.

BROJ 129

**IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETNAESTE DIVIZIJE OD 11. VELJA E 1944.
ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O STANJU U JEDINICAMA I NA
PODRU JU DEJSTVA DIVIZIJE¹**

Stab
XIX Divizije NOV Jugoslavije
A. Broj 35
11. II. 1944. g

OPŠTI IZVJEŠTAJ.

ŠTABU VIII. KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

**1. — OPCE VOJNI KO STANJE U JEDINICI, NA SEKTORU GDJE
JEDINICA DJELUJE:**

Opća vojni ka situacija se je u posljednje vrijeme mnogo izmjenila. **Dolaskom** novih ja ih okupatorskih snaga na teritoriju Sjeverne Dalmacije, te njihovom saobraćaju komunikacijama Sjeverne Dalmacije, naše jedi-

⁸ Vojo

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. broj. 42/1, k. 517A.

nice bile su potisnute sa obalskog pojasa prema Sjeveru, dok kona no 7 o.m. nijesmo bili prisiljeni, da se prebacimo sjeverno od komunikacije Otri —Gra ac.² Za vrijeme boravka u Sjevernoj Dalmaciji, stanje u jedinicama bilo je op enito uzevši dosta dobro, dok našim postepenim povlaenjem prema sjeveru, pomalo se pogoršavalo.

Od neprijateljskih snaga koje su u estvovala u izbacivanju naše Divizije iz Sjeverne Dalmacije za nama se povukla I. Alpiska Divizija,³ koja se i sada nalazi na komunikaciji Gra ac—Zrmanja. Ostale snage okupatora, koje su ostale na teritoriju Sjeverne Dalmacije,⁴ još su uvijek broj ano jake i nalaze se u glavnom koncentrisane u Obrovcu, Zemuniku, Biogradu i Skradinu. Imena tih okupatorskih jedinica nisu nam poznata.

Komunikacije Obrovac—Gra ac; Gra ac—Zrmanja; Otri —Srb—Lapac jesu vrlo žive i neprijatelj svakodnevno saobra a sa jakim snagama. Komunikacije Gra ac—Gospi i Lovinac—Sv. Rok—Alan—Obrovac uopšte ne rade.

Prema do sada prikupljenim podacima izgleda da se na prostoru južne Like nalaze ja e koncentracije okupatorskih vojnika i to: na liniji Lapac—Brotnja nalazi se 373 »Tiger« Divizija, dalje prema Srbu i Kunovcu 115 Divizija,⁵ a na liniji Prevlje—Zrmanja—Gra ac nalazi se I. Alpiska Divizija i SS Divizija »Princ Eugen«.⁶

Namjere neprijatelja nijesu nam poznate. Prema nekim podacima namjeravaju poduzeti ofanzivu na Liku, a prema nekim treba da produže za Sjevernu Dalmaciju.

Sastav tih okupatorskih jedinica je raznolik. Ima u njima vojnika raznih nacionalnosti, kao Rusa, Talijana, Poljaka i drugih.

Moral kod tih jedinica nije jako velik, ali nije ni naro ito slab, što se je o itovalo u dosadašnjim borbama gdje su se te jedinice solidno borile.

Stanje u pozadini pomalo se pogoršava iz razloga što smo mi morali napustiti Sjevernu Dalmaciju, a neprijatelj taj momenat iskoriš ava, pojavaju i svoju propagandu. Tako er ima i ve i broj dezertera, koji su nosioci neprijateljske propagande i koji su ve po eli stvarati organizovane grupice za sabotažu u pozadini i hvatanjem naših kurira i ometanja rada patrola.

2. — ORGANIZACIONO STANJE JEDINICA:

Divizija je formirana od tri brigade, brigade od 4 bataljona i jedne prate e ete, a bataljon od 3 pešadijske i jedne mitraljeske ete. Svaka eta sastavljena je od tri voda, a vod od dve desetine. Mitraljeske ete ja ine 3—4 mitraljeza. Svaka brigada ima etu za vezu koja se sastoji od voda telefonista i jednog voda signalista, sve ja ine oko 40 ljudi. ete prate ih oru a pri Brigadama sastoje se od teških baca a, protukolskih pušaka,

² Vidi njema ku operaciju »Frühlingswetter«, dok. br. 68, napomenu 4 i operaciju »Emil«, dok. br. 124, napomenu 2, 3 i 4.

³ Odnosi se na Prvu brdsku diviziju. Vidi dok. br. 363, 367, 372, 374 i 476.

⁴ Odnosi se na dijelove 264. pješadijske divizije i 92. motorizovanog puka u rajonu Knina.

⁵ Ova divizija nije bila u Jugoslaviji.

⁶ Sedma SS divizija »Prinz Eugen« je tada dejstvovala u Bosni.

mitraljeza i topova. U sastavu svih eta prate ih oru a imamo 7 teških baca a (fale dvoje nišanske sprave), 9 protutenkovskih pušaka, Jedna protuavionska »Breda« 13 mm.

Pri Štabu Divizije nalazi se straža (oko 40—45 drugova), eta za vezu koja se sastoji od voda telefonista i signalista i voda kurira (svega do 50 drugova), odelenje radio-stanice, izvi a ke ete (26), ambulante i bolnice, Prop, otsjeka, Intendanture i Vozarskog bataljona, Inžinjerijskog bataljona.

Štab Divizije jest potpun. Do sada je falio informativni oficir, ali ulaskom druga Rodi ure u naš Štab za informativca i to je mjesto popunjeno.

I. BRIGADA:⁷

Štab Brigade potpun, kao i štabovi bataljona i komande eta. Niži komandni kadar nije potpun, ali e se popuniti po završetku raznih kurseva.

II. BRIGADA:⁸

Štab Brigade je potpun. Štabovi bataljona nepotpuni — fale dva komandanta bataljona, tri zamjenika komandanta bataljona, jedn komesar bataljona, dva operativna oficira. Isto tako fali nekoliko komandira i komesara eta, kao i nižeg komandnog kadra. Popunu ove brigade sa komandnim kadrom, izvrši emo odmah iz I. i III. Brigade.

III. BRIGADA:⁹

Štab Brigade je potpun, kao i štabovi bataljona i komande eta. Ostalog komandnog kadra tako er fali, s obzirom što je velik broj na kursevima.

3. — OCJENA RADA ŠTABOVA I POJEDINICA:

Štab I. Brigade kao cjelina dobar. Pojedinci zadovoljavaju. Komandant je podoficir, ima iskustvo i u radu je vrlo staložen. Dobro se razvija. Ostali lanovi mnogo se trude i vrijedni su, a zamj. k-nta brzo e se razviti.

Štabovi bataljona dobri su i u glavnom zadovoljavaju. Osje a se neiskustvo u napadu na utvr ena mjesta. Niži komandni kadar još ne zadovoljava, niti ima potreban autoritet.

Štab II. Brigade je tako er dobar, i ako nije kao Štab I. Brigade. Komandant brigade je još vrlo mlad, ne staložen i neki put i neodlu an. Ima uslova da nabrzo postane dobar komandant. Zamjenik komandanta je dobar, malo mrtav, ali e se dobro razviti i ve sada ima uslove da bude komandant jedne brigade.

^{7, 8 i 9} Peta, Sesta i Sedma brigada preimenovane su naredbom Štaba Osmog korpusa od 13. sije nja 1944. godine u Prvu, Drugu i Tre u brigadu Devetnaeste divizije. Vidi dok. br. 30.

Štabovi bataljona jesu mladi i neiskusni, sa nedovoljnim osjećajem odgovornosti, nedovoljnom samostalnošću u rukovođenju i sa neiskustvom. Naročito fali teorijsko-stručno znanje. Niži komandni kadar je vrlo slab i nema dovoljno ni praktične ni teorijske spremne, slab autoritet.

Štab III. Brigade :

Ta Brigada je već dulje vremena operativno pod komandom Operativnog Štaba za Liku, odnosno XXXV Divizije i nemamo najbolji uvid u tu brigadu. U glavnom Štabu Brigade je dobrog sastava i zadovoljava. Komandant ima vojni kog znanja, vrijedan i vrlo živ. Zamjenik komandanta sad je došao sa kursa i vjerujemo da će zadovoljiti.

Štabovi bataljona jesu u glavnom kao i Štabovi bataljona I. i II. Brigade, a također i niži komandni kadar.

4. — ISHRANA VOJSKE:

*

Dok smo bili na teritoriju Sjeverne Dalmacije ishrana vojske odvijala se normalno i zadovoljavala. Kako se Divizija pomicala prema sjeveru, ishrana je bila sve to slabija i dolaskom u Liku konačno podbacila, nekoliko dana, dok se opet nije sredila i organizovala. Nedostaci su bili ti, što se nije moglo jedinicama koje su stalno u pokretu redovno sledovati, a i samo vrijeme u Lici je takovo, da usled sniježnih vijavica svaki saobraćaj prekinut. Sama tablica po kojoj se prima hrana je za naše borce premalena.

5. — VOJNI KURS I OBUKA:

Pri Štabu Divizije postoji kurs za niže vojno-političke rukovodioce kojeg posjete uje 60 kursista iz svih naših jedinica. Na kursu predaju dva druga po vojnoj i dva druga po političkoj liniji, radi se po programu koji je izrađen od Štaba Divizije. Pri štabovima brigada također se održava kurs za vodnike i desetare po istom programu samo malo kraćem. Pored toga forsiramo da se održavaju posle svake akcije analize na kojima treba da se uoče svi dobri i loši postupci u operaciji. To još nije uvedeno sto posto u praksu. Štab Divizije je jednim cirkularnim pismom registrirao dobre i loše postupke štabova u operacijama pred ofenzivu.

U pogledu osposobljavanja vojnika i rukovodioca, mislimo još da izdajemo razne vojničke brošure i da dajemo štabovima pismene taktičke radnje na izradbu.

6. — DISCIPLINA I BORBENI MORAL:

Općenito uzevši nije dobro. Ima još uvijek gunjanja, slabe odgovornosti, nevojničkog držanja, nepozdravijanja itd. Mogla bi donekle da za-

dovolji u I. Brigadi. Borbeni moral tako er još ne zadovoljava, ali se popravlja. Kod I. Brigade može se re i da je dobar, a i kod ostalih brigada posle poslednjih akcija se popravio. Dolaskom u Liku malo se pogoršava.

7. — PREDLOŽI:

Po povratku u Dalmaciju nastojati što prvo popuniti jedinice i povesti najoštriju borbu protiv dezertstva i dezertera.

Forsirati obuku boraca, naro ito u rukovanju sa automatskim i drugim oru ima. Tako er izobrazbu komandnog kadra.

Poja ati jedinice sa teškim oru ima i osposobiti ih za napade na utvr ena mjesta.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar:
Petar Babi, v. r.

(M. P.)

Komandant —p. pukovnik:
M.¹⁰ Šaki, v. r.

BROJ 130

**IZVJEŠTAJ ŠTABA GRUPE SJEVERNODALMATINSKIH NOP ODREDA
OD 11. VELJA E 1944. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O UNIŠTENJU
NEPRIJATELJSKOG KAMIONA KOD VODICA¹**

Š T A B
GRUPE S.D.P. ODREDA
Br.
11. II. 1944.

ŠTABU VIII. KORPUSA N.O.V.J.

**Dostavlja operativni
izvještaj.**

Usmenim nare enjem ovog Štaba od 9. februara 1944. jedna eta 2. Bataljona S.D.P.² Odreda i jedna eta 1. Bataljona XIII. Brigade dobile su zadatak da postavе zasjedu na cesti izme u Vodica i Martinske kod Krpejevca neprijatelju koji sa svojim manjim snagama vrši kretanje na toj cesti.

U jutro u 1,30 asova jedinice su krenule sa dva kamiona iz Banjevaca u pravcu Cista—Ga elezi, odakle su krenuli pješke na mjesto postavljanja

¹⁰ Mi un
¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 41/1, k. 517A.
² Sjevernodalmatinski NOP odred

zasjede. U 6 sati 10. februara naše jedinice bile su na odre enom mjestu. Jedan kamion u kome se nalazilo 14 švapskih pasa krenuo je u 8 sati iz Vodica te nakon nekoliko minuta kamion je upao u našu zasjedu.³ Zasjeda je bila postavljena unakrsno, tako da je prvim plotunom neprijatelj dobio težak udarac. U prvom trenutku neprijatelj je izgubio 7 mrtvih, dok ostali 7 zarobljeni su, od kojih su neki ranjeni. Kamion od praska bombi bio je oštećen i nakon toga zapaljen. U ovoj borbi zarobljeno je 10 pušaka, 1 šmajser, i nešto li ne sprema, te 32117 kuna i 17 maraka, te 12 rubalja. U ovoj akciji poginuo je operativni oficir 2. Bataljona S.D.P. Odreda drug Risto Kilibrada koga je neprijateljski metak pogodio u prvom momentu i jedan drug je teže ranjen koji je podlegao ranama. Akcija je u cjelosti uspjela. Nedostaci koji su bili bilo je potcjenjivanje neprijatelja i nedovoljna opreznost, zbog čega je i sam drug Kilibarda poginuo.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Komandant — major:

Šime Ivas, v. r.

Dostavljeno: Štabu VIII. Korpusa N.O.V.J.,
Štabu XIX. Divizije i
Štabu XIII. Dalm. Brigade.

P. S. Zbog mnogo posla nisam mogao da napišem izvještaj po priloženom formularu.

BROJ 131

**IZVJEŠTAJ ŠTABA GRUPE JUŽNODALMATINSKIH NOP ODREDA OD
11. VELJAKE 1944. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O NAPADU NA
SARANCI KOZICE¹**

ŠTAB GRUPE
JUŽNODALMAT. PART. ODREDA
Br. službeno
Dana 11. II. 1944.

ŠTABU VIII KORPUSA N.O.V.J.

P o l o ž a j

Dostavlja operativni izvještaj

I. — Od dana 2. II. do 5. II. vršili smo pokret i koncentraciju snaga, odnosno odreda, na sektor Biokova poviše Makarske. Cilj nam je bio napad

³ Vidi dok. br. 368.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 4/12, k. 1603A.

na neprijateljske garnizone Grabovac, Zagvozd,² na cesti Vrgorac — veza Split, te potom nadiranje na Imotski sektor. U me uvremenu vojni ka se situacija izmijenila a to iz razloga što su se snage u neprijateljskim garnizonima poja ale. K tome još strahovito nevrjeme i snijeg onemogu ilo nam je izvo enje tih akcija. Radi tih razloga promijenili smo odluku i stvorili plan napada na neprijateljske garnizone Saran —Kozica na cesti Makarska — veza Vrgorac.

Teren je brdovit (vidi skicu Makarska). Napadalo se je sa viših dominiraju ih položaja, frontalno i obuhvatno, kako se vidi u priloženoj zapovijesti.

II. — U ovoj akciji u estvovali su svi odredi i to: Makarski, Imotski i dvije ete Neretvanskog partizanskog odreda.

a) Ostale dvije ete Neretvanskog odreda ostale su na sektoru Brista, Pasi ina, Plina (vidi kartu Mostar) sa zadatkom djelovanja na tom terenu.

III. — Neprijateljske snage u pomenutim garnizonima bile su 118. njema ke divizije. Ja ina neprijatelja na Saran u iznosila je 30 vojnika a u garnizonu Kozica nalazilo se je od 50—80 vojnika iste divizije. Imena komandanata ne posjedujemo.

IV. — Neprijatelj se nalazio u garnizonima sa zadatkom osiguranja ceste i prometa. Naš cilj je bio udarit i likvidirat neprijatelja u tim garnizonima. U tom slu aju inicijativa je bila u našim rukama jer smo i imali uslova da iznenadimo neprijatelja.

V. — Prilaže se izdata zapovijest za akciju.³

VI. — Borba je po ela 7. II. t.g. (ponedjeljak) u 23 asa.

VII. — Tok borbe. Naše snage su se privukle, napale i iznenadile neprijatelja, kod kojeg je nastala pometnja. U prvom momentu borbe bili su likvidirani neprijateljski dijelovi za obezbe enje (stražari) i tako stvorena mogu nost brze likvidacije samih garnizona. 3. eta Neretvanskog partizanskog odreda koja je napadala na garnizon Saran u prvom momentu napada izbacila je neprijatelja iz njegovih baraka i ku e u kojoj je bio smješten. Me utim, u tom pogodnom momentu sami borci nisu bili odlu ni da gone neprijatelja i definitivno likvidiraju njegov garnizon. To je dalo prilike neprijatelju da se sna e i pripremi za otpor. Tad je nastalo pucanje sa jedne i druge strane, samo borba je trajala jedan i pol sat u kojoj se nije uspjelo kona no likvidirati sa neprijateljem. Borba je prestala, s tim što su se naši borci povukli i odstupili.⁴

a) Napad na garnizon Kozica izveden je u isto vrijeme iznenadno i odlu no. Napomenuti je da je neprijatelj u garnizonu Kozica bio vani na položaju zbog uzbune i požara koji se digao u susjednom selu Raš ane, tako da stopostotno iznena enje nije moglo biti. Borci Makarskog odreda i 2. ete Neretvanskog odreda likvidirali su stražare, upali u samo mjesto i stali goniti neprijatelja zauzimaju i ku u po ku u. Neprijatelj je davao dosta jak otpor iz ku a bore i se sa lakim automatskim oružjem i bomba-

² U tim mjestima nalazile su se jedinice njemačke 118. lova ke divizije.

³ Vidi dok. br. 117.

⁴ i 5 Vidi dok. br. 186.

ma. Mjesto je nakon oštre borbe koja je trajala jedan i pol sat vremena bilo ve zauzeto osim jedne kamene i utvr ene ku e iz koje je neprijatelj davao žilav otpor. Tada je napadnutom garnizonu stigla pomo sa tenkovima i pješadijom, probivši se iz susjednog garnizona Raš ane. Radi toga naše snage su bile prisiljene na odstupanje koje su prema zapovijesti izvršile.⁵

VIII. — **Ishod borbe.** U napadu na garnizon Saran nije izvršen postavljeni zadatak i postignut cilj likvidacije pomenutog garnizona. U tom zadatku uspjelo se iznenaditi neprijatelja i nanijet mu gubitke. Neprijatelj je tu imao 3 mrtva i više ranjenih.

Jedinice koje su napadale garnizon Kozica izvršile su postavljeni zadatak iako ne u potpunosti. Tom prilikom ubijeno je 12 neprijateljskih vojnika, ranjeno oko 14 i jedan zarobljen (bivši partizan iz Trogirske brigade), koji se u momentu borbe predao. Ubijeno je 8 konja i 4 stražarska psa. Upaljeno: jedan kamion, 5 motocikla, jedana parna mašina za parenje robe i uništene dvije poljske kuhinje. Zaplijenjeno 15 pari izama i cipela, 7 šinjela, 20 konzervi i jedna ruska puška.

IX. — **Naši gubici.** Na Saran u 3 mrtva i 2 ranjena, od tog su 2 poginula koja su htjela izvu i ranjenog druga. Na Kozici 2 ranjena i jedan nestao. Ukupno: 3 mrtva, 4 ranjena i 2 nestala.

X. — Izgubljene 4 puške, ošte en jedan puškomitraljez, potrošeno 2430 puš anih, mitraljeskih i šest stotina metaka za strojnicu i šezdeset ru nih bomba.

XI. — U ovoj borbi istakao se Makarski odred kao cjelina, te 2. eta Neretvanskog odreda. Kao pojedinci istakli su se zamjenik komandanta Makarskog odreda Andrija Bogunovi , komandir , ete Josko Srzi , zamjenik komandira potporu nik Ante Puhari , Andrija Glavina — oficir na raspoloženju pri Štabu Grupe, komesar 3. ete Neretvanskog odreda Milivoj Urli . Sa našim borcima u napadima na neprijateljske garnizone u estvovali su pet drugova crvenoarmejaca koji su pobjegli iz njema kog zarobljeništva, iji se logor nalazio u mjestu Imotski. Od njih kao pravi junaci pokazali su se drug Vanjka i Aran, dok su drugi bili prosje ni. Mišljenja smo da bi spomenute trebalo pohvaliti.

XII. — 3. eta Neretvanskog odreda kao cjelina nije se dobro pokazala, dok su rukovodioci bili prili ni. Razlog je tome mlado, novo i silom mobilisano ljudstvo. Za kazniti nemamo koga.

Kritika akcije, odnosno operacije. Naše je mišljenje da je akcija bila dobro pripremljena, da su odluke i zapovijest bile umjesne. Nedostatak i manjkavost nižih rukovodilaca je to što oni nisu još izrasli u pravog rukovodioca, pak nemaju dovoljno autoriteta i vojni ke mo i u svojim rukama da rukovode svojim borcima. Naša vojska koja je sastavljena od same pješadije bila je dobro upotrebljena, kao i oružje koje se sastojalo od lakog automatskog oružja, pušaka i bombi. Naši niži i viši rukovodioci nisu se još dovoljno snašli i uživali u ulozi komandanta, naro ito za vrijeme samih akcija. Negdje komandant juriša naprijed a negdje zamjenik komandira ostaje pozadi. Njima se ukazivalo na tu nepravilnost i nedo-

statke ali ih još nisu dovoljno otklonili. Stvar je u temperamentu, borbenosti, naviki i vojni kom vaspitanju, koje još dovoljno ne posjeduju.

Sadejstvo oružja i jedinica je bilo dobro. Takti ki i borbeni postupci naših jedinica bili su u skladu sa razvojem situacije na frontu. Pouke i injenice koje treba povu i iz ove borbe jesu :

1. — Jedinice kao cjelina vodile su do sad defanzivni na in borbe; naglo pre i na ovakvu vrstu borbe koja odgovara udarnim jedinicama, iako su se za to pripremale vojni kim radom i vaspitanjem, nije ni bilo o ekivati da bi u potpunosti zadovoljile kroz ovaj na in borbe. Naro ito kad se uzme u obzir prije toga dugi i naporni marš kroz snijeg i vjetar, zamorenost jedinica, puna mjese ina i goli teren. Iz tog proizlazi da rukovodioci i borci nisu bili odlu ni i snalažljivi. Naro ito ovo važi i za 3. etu Neretvanskog partizanskog odreda koja je napadala Saran . Naprotiv, injenica govori da Makarski partizanski odred, kod kojega su rukovodioci i borci stari, oni su kao takovi zadovoljili priliku ove akcije.

Imotski partizanski odred koji je bio u zasjedi nije dovoljno izvršio svoj zadatak koji se preda nj postavio. Oni su bez ja e borbe napustili položaj i povukli se i tako propustili neprijatelja. Komandant i drugi rukovodioci nisu dorasli za svoju ulogu. Borci nedovoljno borbeni i disciplinovani. Borci iz zasjede u kojoj je bio komandant su se prigodom povla enja raspršili. Prigodom ove akcije konstatovalo se je da je najslabija strana Imotskog partizanskog odreda sam komandant koji je mlad i koji ni iz daleka nije dorastao svojoj funkciji.

Uz borben pozdrav

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za pol. komesara:

2® Sari , v. r.

(M. P.)

Komandant:

Viski ⁷ v. r.

6 Zivko

7 Vlado

IZVJEŠTAJ OKRUŽNOG KOMITETA KPH BRAC—HVAR—VIS OD 11. VELJA E 1944. OBLASNOM KOMITETU KPH ZA DALMACIJU O VOJNO-POLITICKOM I ORGANIZACIONOM STANJU NA OKRUŽJU«

OKRUŽNI K.K.P.H.
BRAC—HVAR—VIS
U. II. 1944.

Oblasnom Komitetu K.P.H. za Dalmaciju

Izvještaj o vojno-politi kom i organizacionom stanju na okružju

VOJNO-POLITICKA SITUACIJA. Poslije povla enja naše vojske sa Bra a, Hvara i Šolte usljedilo je iskrcavanje neprijateljske vojske na ova tri otoka. Na Šolti² i Bra u³ Njemci su se iskrcali 11. I. 1944. Naša vojska koja se je nalazila na Bra u i to dio Bra ko-šoltanskog odreda nije bila u stanju da da ozbiljniji otpor neprijatelju, tako da se je neprijatelj iskrcao skoro bez gubitaka. Tom prilikom je upao u ruke komesar odreda koji je po svoj prilici strijeljan, ali još nemamo sigurnih podataka. Naša vojska se je uve er povukla sa Bra a a neprijatelj je mogao da se kre e po otoku bez ikakve smetnje. Na Bra u je ostalo samo 18 naših vojnika koji su prvih dana živjeli raštrkani u manjim grupicama. Nekoliko dana poslije Njemci su se iskrcali na Hvar⁴ nesmetano, jer se sva vojska naša povukla prije njihovog iskrcavanja. Broj ano stanje neprijateljske vojske na ova tri otoka je oko 1800. Me u neprijateljskom vojskom nalazi se ve i broj Poljaka, Ceha, Ma ara, Rumuna i Taljana. Komanduju Njemci kojih može biti oko 20%. Moral vojske je slab tako da izražavaju nezadovoljstvo. O ekuju svršetak rata, naro ito su nezadovoljni Poljaci, Cesi i Taljani. Taljani nisu ni naoružani ve ih upotrebljavaju za prenošenje materijala i s njima postupaju vrlo loše, tako da bi bili skloni dezertirati. Vojska je slabo obučena i slabo hranjena, izgleda bijedno.

Naoružani su uglavnom puškama, imaju prili an broj mitraljeza i baca a mina, te nekoliko komada lakih topova.

Njihov smještaj je slijede i: Šolta oko 150 u Grohotama.⁵ Bra :⁸ Nerežiš e, Bol, Milna, Selca i Povija su im ja i garnizoni koji broje od 100—150 ljudi, a manji garnizoni su im Supetar, Postira, Boboviš e, Pu iš e i Sumartin. Na itavom Bra u ima ih oko 800. Na Hvaru su skon-

1 Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Instituta za historiju radni kog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka CK SKH, film 45/418-423.

2 Vidi operaciju »Morgenwind II«, dok. br. 33, napomenu 2.

3 Vidi operaciju »Morgenwind«, dok. br. 32, napomenu 2.

4 Vidi dok. br. 60, napomenu 22.

5 Na Šolti su bili dijelovi 264. pješadijske divizije.

6 i 7 Na Bra u i Hvaru su bili dijelovi 738. puka 118. lova ke divizije.

centrisani u glavnom u sredini otoka i to: Jelsa, Starigrad, Rudina, dok su im manje snage u Hvaru. Najja i garnizon je u Rudini oko 400 ljudi. Na cijelom otoku ih ima oko 800.

S narodom postupaju prema o ekivanju dobro, do danas nije bilo naro itog terora. Plja kaju uglavnom hranu a naro ito kokoši i sitnu stoku. Opravdavaju i s time da e im do i hrane iz Splita i Metkovi a te da e na taj na in nadoknaditi narodu u drugoj hrani, te su stvarno i nešto hrane donjeli i dijelili narodu, nastoje i s time udobrovoljiti narod. Govore da oni ne ubijaju i da ne e nikome ništa u initi da narod nema razloga da se boji, a da su partizani narod obmanjivali da e oni ubijati te da je narod nasjedao lažima i da su mnogi bez razloga otišli u Italiju. Dozvolili su slobodno kretanje i putovanje za Split i ostala mjesta u svojim rukama, ali su istovremeno izvjesili oglase i plakate u kojima se narodu prijeti da e za svaki slu aj ubistva njema kog vojnika strijeljat 50 civila. Do sada su ubili samo jednog rodoljuba na Bra u koji nije htio da ih predvodi po terenu. Vršili su popis ljudstva izgleda da namjeravaju mobilizirati. Poslije akcije Engleza na Hvaru moral neprijateljske vojske je još više opao, saznaje se da o ekuju ja i napad na Hvar i da bi se predavali Englezima bez naro itog otpora, jer kod njih vlada mišljenje da bi im Englezi sa uvali živote a da partizani zarobljene vojnike ubijaju.

Usljed promjene vojni ke situacije poslije zauzimanja Kor ule nastale su izvjesne promjene u politi koj situaciji na ovom okružju. Samo zauzimanje Kor ule izazvalo je prili no iznena enje i strah kod naroda osjećaju i opasnost dolaska neprijatelja, jer narod nije bio dovoljno pripremljen na mogu nost ponovne okupacije naših otoka. Podržavalo se mišljenje kod naroda da e ovi otoci ostati do kraja u našim rukama i da neprijatelj nije u stanju da ih zauzme, što se može pripisati kao pogrešku partijske organizacije koja nije razbijala takvo mišljenje kod naroda, ve ga je i sama podržavala, tako da je nagli preokret u vojni koj situaciji sasvim prirodno izazvao nepotrebnu paniku i strah kod naroda. Tek poslije zauzimanja Kor ule partijske organizacije su pravilno objašnjavale narodu novonastalu situaciju i istovetno se pred narodom postavilo odlazak u zbijeg, tako da je jedan dio naroda sa Bra a, Hvara i Šolte otišao ali pak ve i dio je ostao na otocima. O ekuju i sa strahom dolazak Njemaca u ovim momentima aktivnost petokolonaša se je na otocima pojaala. Ubacivali su razne parole kako narod ne treba da odlazi jer Njemci ne e nikome ništa uraditi i kako na samoj Kor uli Njemci nikome ništa ne rade. Naro ito su bili aktivni u bacanju raketa a jedna grupa je i uhva ena na tom poslu. Njihovo hapšenje, njihovu likvidaciju je narod pozdravio.

U samom dolasku neprijatelja narod je uglavnom bježao u polja i šume, osim nekih mjesta gdje su pod utjecajem straha i nagovaranja reakcije ljudi ostajali kod svojih ku a, tako da imamo slu aj na Bra u gdje su do ekali Njemce sa zastavama i cvije em i drugi slu aj na Hvaru u mjestu Svir ima gdje je tako er ve i dio naroda ostao kod svojih ku a i do ekao Njemce na pijaci. Ovo je uglavnom bilo ne zbog toga što bi u ovim mjestima narod volio Njemce nego su ra unali da e na taj na in

jeftinije pro i. U nekim mjestima na Hvaru i Bra u su bile brisane parole poslije dolaska neprijatelja što se tako er može tuma iti sa strahom ne gube i iz vida i djelovanje oportunisti kih i reakcionarnih elemenata. Me utim, uzimaju i naro ito cijelinu možemo re i da se drži dosta dobro.

Iako Njemci nisu još vršili naro iti teror niti je bilo ubijanja narod strahuje i sa mržnjom gleda Njemce. Pokušaj Njemaca da uspostave vlast uspio je samo djelomi no, uspjeli su samo u nekim op inama postaviti nekoliko naših ljudi koji su se uglavnom primili dužnosti zbog straha ali izgleda da e ve ina njih napustiti dužnost i prebaciti se na Vis. Na selima do sada nisu uspjeli uspostaviti nikakvu civilnu vlast iako su to pokušavali. Pokušaj Njemaca da bi sa hranom udobrovoljili narod i time ga dobili za sebe tako er nije uspio iako je narod u teškoj ekonomskoj situaciji, izuzevši pojedince koji nasjedaju njihovoj prefinjenoj taktici. Narod bojkotuje njihove koncerte koji su pokušavali održati na Bra u. U Starom Gradu na Hvaru pokušavali su sakupljati mlijeko za bolesnike tako er bez uspjeha. Organiziranog djelovanja reakcije do sada se ne zapaža kao špijunažu. Narod je jedinstven, što se najbolje vidi iz zajedni kog obra ivanja vinograda gdje se **naro ito vodi ra una** o imanjima onih porodica koje su iselile. Narod po svim pitanjima traži savjete od lanova K.P. koji su ostali na terenu i od odbornika. Svijet se boji mobilizacije u slu aju da bi pokušali mobilizirati ljudi bi bili spremni da bježe i da se priklju uju partizanskim jedinicama. Vlada veliko interesovanje za situaciju u svijetu i kod nas naro ito prvih dana po dolasku Njemaca. Kad su prestali izlaziti izvještaji narod je sa nestrpljenjem o ekivao vijesti. Dolazak zbijega iz Hvara, Bra a i Šolte na Vis kod naroda na Visu izazvalo je tako er prili an strah, tako da je narod na Visu mnogo više nego na Hvaru i Bra u bio spreman da odlazi. Vladala je atmosfera odlaska u Italiju narod je nestrpljivo o ekivao prebacivanje, tako da je tim danima popustilo, interesovanje za političke probleme i vojni ku situaciju u zemlji i vani. Zborove i političke konferencije svijet je slabo posje ivao. Me utim, zadnjih dana stanje se izmjenilo: jedan dio naroda koji je imao namjeru da ide sada ne želi i i, jer narod sa više povjerenja gleda u obranu otoka, prate i pripreme i utvr ivanja za obranu otoka, u kojima narod i ako ne dovoljno u estvuje. Organiziranog djelovanja bilo koje reakcionarne grupe se ne zapaža. Me utim, ima slugeva sabotaže, kidanja telefonskih žica, a pojavljuju se sa vremena na vrijeme rakete. Svi su izgledi da su inicijatori ljudi iz vani, ali su svakako povezani sa doma im petokolonašima.

Na itavom okružju narod sa oduševljenjem prati uspjehe Crvene Armije, uspjehe Narodno-oslobodila ke vojske, dok se osje a negodovanje prema Englezima i Amerikancima, a naro ito na Bra u i Hvaru gdje narod smatra, da Englezi nisu u inili koliko su mogli te da su zbog toga uspjeli se Njemci iskrcati na otoke. Tako e o njihovom frontu u Italiji narod sa negodovanjem govori, uspore uju i Isto ni front, kao i front u našoj zemlji sa frontom u Italiji. Ljudi izražavaju sumnju u vrstinu saveza izme u Engleske, Amerike i Sovjetskog Saveza kao i u njihovu iskrenu namjeru da pomognu nama. Ovo nije uzelo toliko maha, jer se

narodu pravilno tumačilo i razbijalo ta mišljenja. Na akciju u Hvaru narod takode gleda sa nepovjerenjem. Ovde dolazi do izražaja oportunitizam s jedne strane, a nepravilno shvaćanje s druge strane, jer narodu nije dovoljno objašnjen značaj akcija, pa bile one i najmanje. S toga narod gleda na manje akcije s nepovjerenjem i negodovanjem, pa makto ih vršio boje i se represalija. Ovo je već narodu prilično objašnjeno, tako da zadnji dana narod akcije pravilnije gleda. Općenito gledaju i na situaciju u našem okružju, možemo reći, da narod stoji vrsto uz narodno-oslobodilački pokret te da je sa oduševljenjem primio stvaranje Nacionalnog komiteta i donesene odluke na dugom zasjedanju AVNOJ-a.

ORGANIZACIONO STANJE PARTIJE

U novonastaloj situaciji na okružju Partija se nije dovoljno snašla. Okružni Komitet nije djelovao kao cijelina, zato što je situacija zahtijevala da se članovi Ok.⁸ Komiteta razi u po otocima, a da predhodno nije bio donešen jedinstven plan, tako da su članovi O. Komiteta djelovali kao pojedinci prema svojoj vlastitoj inicijativi. Kotarski Komiteti također nisu u dovoljnoj mjeri imali pregled događaja, a može se reći da partija kao cijelina nije bila dovoljno spremna za rješavanje svih problema koji su iskrsli u tim momentima. Nije bilo dovoljno kontakta između partije, vojno pozadinskih vlasti, NOO i vojske.

Partija na okružju je zadnje vrijeme kvantitativno u porastu, ali je kvalitativno opala. Razlozi leže u tome što je partijsko članstvo mlado i neprokušano, a stariji sposobniji partijski kadar je gotovo sav poslat u vojsku, tako da je na terenu ostao mali broj starijih partijaca, koji nisu bili u stanju da prihvate mlade partijce i da ih za jedno kraće vrijeme za partiju osposobe. Kotarski Komiteti koji su također trpjeli mnogo od promjena nisu dorasli za malo složenije i komplikovanije situacije već im je potrebna stalna pomoć Okružnog Komiteta i onda kad to ne bi trebalo. Ovdje se može reći da je i sam O. Komitet griješio u tome što su članovi O. Komiteta direktno rješavali ona pitanja, koji su trebali rješavati Kot.⁹ Komiteti. Stanje K.¹⁰ Komiteta nije na sva tri kotara podjednako. Kotarski Komitet Braća je u periodu slobodnog rada zadovoljavaju i izvršavao zadatke koji su se pred njim postavljali, ali se za vrijeme evakuacije otoka nije snašao. Kotarski Komitet Hvara koji je u zadnje vrijeme pretrpio najviše promjena nije se osjetilo u dovoljnoj mjeri partijsko rukovodstvo na kotaru niti je imao dovoljno samostalnosti u radu, dok je Kotarski komitet Visa najlošiji. Ovom je Komitetu potrebna najveća pomoć koja mu je u zadnje vrijeme i pružena. Općinski Komiteti na ovom okružju nisu uspjeli postati općinska rukovodstva u svim općinama iako se ide putem njihovog osamostaljivanja. Partijske jedinice su sa uspjehom obavljale one poslove koje im je svako-

⁸ a Okružnog komiteta KPH

⁹ i ¹⁰ Kotarski komitet KPH

¹¹ U izvještaju je izostavljen broj članova.

dnevni rad i život nameo, ali za i malo zamršeno pitanje i kad to nije bilo nužno obrađali su se općinskim Komitetima ili čak Kotarskim Komitetima, iz čega se opet vidi da su partijske jedinice mlade i nedorasle za rješavanje i malo težih zadataka.

U samoj evakuaciji partijska organizacija nije bila dovoljno vrsta, niti je imala vrstu situaciju u svojim rukama. Partijska disciplina nije bila na visini, a kod mnogih partijaca je došlo do izražaja oportunističke nastoje i da se svakako prebace za Bari. Kao najvažnije pitanje je u vršavanju partijske organizacije, podizanje na viši stepen partijsku disciplinu i osjećaj odgovornosti kao i išćenje partijskih elemenata iz Partije. U zadnje vrijeme postignut je priličan uspjeh primanja žena u Partiju, premda to još nije prava slika borbenosti, odanosti i svijesti žena na okružju. Na Braču je zadnjih par mjeseci primljeno 35 žena u partiju. Na Hvaru je po kapitulaciji Italije primljeno oko 30 žena u Partiju. Na Visu ima još najviše sektašenja u primanju žena u Partiju, što se najbolje vidi u općini Visu gdje su od 25 partijaca samo 3 žene, dok je u općini Komiza stanje bolje.

U povlačenju sa Brača, Hvara i Šolte ostao je vrlo mali broj partijaca na terenu. Na Braču su ostali samo 28 partijaca ubrajaju i i Kotarski Komitet koji broji 5 članova. Na Hvaru su ostala 42 partijca ubrajaju i i 5 članova Kotarskog Komiteta, a na otoku Šolti ostala su samo 4 partijca. Tako se nameće potreba ubacivanja stanovitog broja partijaca natrag.

Partijska izgradnja na okružju nezadovoljava. Nije bilo planskog ni dovoljno savjesnog proučavanja materijala. Okružni Komitet organizovao je niže kurseve koji će uskoro otpočeti. Kroz srednje partijske kurseve koji su se održali na ovom okružju, prošao je priličan broj partijaca iz ovog okružja što će biti od velikog značaja za daljni rad Partije.

SKOJ. Skojevka organizacija na ovom Okružju uspjela je da organizira gotovo svu omladinu na ovom okružju ali Skoj nije uspio u dovoljnoj mjeri da aktivizira omladinu u rješavanju svakodnevnih zadataka koje borba pred omladinu kao cjelinu postavlja. K.K. SKOJ-a koji broji 6 članova, od toga jedna drugarica, trpio je od ovih promjena jer su mnogi članovi od ovog Komiteta odlazili na nove dužnosti tako da su u Komitet dolazili novi mladi rukovodioci kojima je falilo snalažljivosti. Zato se O.K. nije snalazio u pojedinim momentima, ali se ipak osjećao kao rukovodstvo SKOJ-a na okružju. Kotarski K. SKOJ-a Brač imao je 5 članova od toga su trojica ostali na Braču, dvojica su otišli u zbjeg nesposobni za vojsku. Ovaj Komitet je radio dosta dobro i rukovodio je omladinom na kotaru. Na kotaru Brač, Šolta ostalo je 47 skojevaca, u zbjeg je otišlo 82 Skojevca, u vojsku otišlo 30 Skojevaca a u radnoj jedinici se nalazi 35 Skojevaca. Kotarski K. Skoja Hvar imao je 5 članova od toga na Hvaru su ostala trojica, jedan je u Visu na kursu dok je jedan nesposoban otišao u zbjeg. Ovaj Komitet nije zadovoljavao a najveći uzrok je u tome što je sekretar bio slab i aljkav zbog čega je i smjenjen. Na kotaru Hvar ostala su 32 Skojevca dok su sposobni otišli u vojsku i radne jedinice, dok su nesposobni otišli u zbjeg. Kotarski Komitet Visa broji 4 člana od toga dvije drugarice. Iako ovom Komitetu O.K. SKOJ-a pruža

najve u pomoć ovaj Komitet je vrlo loš i nije rukovodio omladinom na kotaru. Kod Skojevaca nema dovoljno discipline, požrtvovanosti i osjećaja odgovornosti, najveći razlog leži u tome što se je uvlačilo u Skoj nespasne mlade Skojevce a stari Skojevci nisu bili u stanju da ih kroz organizaciju prokuhaju i da utječu na njihov daljnji razvoj tako da možemo reći i da se SKOJ prilično razvodnjava. Skoj je sastavljen pretežno od žena dok su muškarci uglavnom u vojsci. Partija na okružju nije imala dovoljno kontrolu nad radom SKOJ-a niti su partijci koji rade po Skoju osjećali odgovornost pred Partijom kao partijci za rad SKOJ-a.

USAOH. Na okružju je skoro sva omladina bila organizirana u USAOH-u još prije kapitulacije Italije pod uslovima ilegalnog rada a poslije kapitulacije Italije organizirana je gotovo sva omladina. Omladina iako organizirana nije bila dovoljno aktivizirana u radu. Okružni odbor USAOH-a brojio je 6 članova od toga se sada na terenu nalazi 5 dok se jedan nalazi u bolnici u Bari. Ovaj odbor nije se osjećao kao rukovodstvo omladine već je uglavnom K.K. Skoja riješavao ona pitanja koje je morao riješavati O. USAOH-a. Isti je slučaj i sa Kotarskim odborima USAOH-a. Omladina na okružju pokazala je prilično političku svijest i odanost N.O. Borbi što se naročito ispoljilo prilikom izbora za N.O. Odbore u kojima je omladina aktivno učestvovala. Omladina je tako erpotpisala pozdravna pisma II kongresu omladine Jugoslavije i u tim pismima istakla kako gleda na stvaranje Nacionalnog Komiteta i osudila izbjeglice ku vladu i sve narodne izdajnike. Već dio omladine Braća, Hvara i Šolte otišao je sa ovih otoka a od toga su zdravi i sposobni omladinci otišli u vojsku i radne jedinice, a fizički slabi otišli su sa zbjegom. Omladina na Visu učestvuje u pripremanju obrane otoka i, ako se ne može reći i da radi naročito poletom, razlog leži u tome što omladinska rukovodstva nisu uspjeli omladinu aktivizirati u rješavanju konkretnih svakodnevnih zadataka.

N.O.O. U cijelom okružju u svim mjestima postoje Narodno Oslobođilački Odbori još od prvih dana N.O. Borbe. Na Braću i Hvaru rad odbora bio je aktivniji nego na samom Visu, a sve dotle dok se nije sa strane O.K. posvetila pažnja ovom kotaru onako, kako je to iziskivala situacija. Danas, aktivizacija odbora podjednaka je na cijelom okružju. Trebalo je dugog i upornog rada da bi odbori postali politički i borbeni rukovodioci, jer njihov rad i djelovanje najviše se je ogledao kao rad organa vlasti. Tek izvršenim mobilizacijama po ovom okružju sa kojima su direktno rukovodili N.O.O. a sa tim u vezi i političkim djelovanjem za uspjeh mobilizacije, odbori su više zalazili u sam politički rad. Okupljanje naroda na konferencijama, na zborovima, svakodanji kontakt naših odbora sa narodom omogućio je afirmaciju odbora kao političkog i borbenog organa. I ako su odbori još u samom početku djelovali kao organi vlasti, to se ne može reći da su oni ovu funkciju u potpunosti svatili i da je izvršavaju, a u odnosu na novu stvorenu situaciju N.O. Odbora poslije II. zasjedanja Avnoja i poslije donijetih odluka. Djelovanje odbora u tom pravcu nije mnogo podmaklo od onog prvobitnog sadržaja. Međutim,

rad se u tom smislu donekle poboljšava, a pošto odbori u narodu na ovom okružju imaju svog dubokog korena, podignute se rad odbora na tu visinu koja je potrebna u novoj situaciji poslije II. Zasedanja. Rad odbora poslije izvršenih izbora na Braču i Hvaru 12. XII. 1943. a kasnije na Visu, dobio je novog zamaha, jer odbornici birani na velikim narodnim zborovima demokratskim putem imaju više poleta u radu, više privrženi narodu i N.O. Borbi, više vezan narod sa svojim odborima, pomaže rad i u estvuje u radu Narodne vlasti. Upravo ova veza, omogućit će uspon Narodne vlasti do onih sadržaja koji se danas od odbora traže. članovi K.P. unutar N.O.O. do danas nisu dali rezultate u potpunosti t.j. onakve, da bi se rad N.O. Odbora još više aktivizirao, da bi N.O. Odbori došli do svog punog sadržaja narodne vlasti. Ovo se ne može reći i za sve članove K.P. odnosno za sve odbore. Ovaj O.K. sva čuju i znaju N.O.O. naročito danas, daje svoje najbolje kadrove u radu N.O.O.

Na našem okružju postoji okružni N.O.O. sa 6 članova i jedan instruktor pri Okružnom N.O.O. za rad u nižim odborima. Tri kotarska N.O.O. i to na Hvaru od 10 članova, na Braču sa 9 članova i na Visu sa [...] članova. Sa Brača i Hvara ostalo je na terenu po tri i četiri člana K.N.O.O. dok su danas na Visu svi. Od članova Okružnog N.O.O. na terenu se nalaze tri odbornika kao i instruktor, a sa zbijegom su otišli tri člana od kojih je jedan u bolnici u Bari.

Kotarski odbori uspjeli su da u toku svog rada osamostaljuju mjesne N.O.O. dok su to manje uspjeli sa općinskim odborima. Zapaža se, da su prije K.N.O.O. bili više poznati, u prvom planu su nastupali u odnosu sa narodom, dok sada poslije osamostaljenja mjesnih N.O.O. više su se naučili ili kancelarijski živjeti i ne osjećaju se to rukovodstvo u narodu onako kako treba da djeluje Kotarski N.O.O. Tome se stajalo na put, izvlačilo se Kotarski N.O.O. na teren, više da je u kontaktu sa općinskim kao i mjesnim odborima, a i sa narodom.

Za vrijeme evakuacije stanovništva, odbori nisu bili u veštini služe i jeva dobri rukovodioci evakuacije. U toj novoj situaciji nisu se dovoljno snašli¹, i ako je bilo savjetovano da se nastoje evakuisati s obzirom na represalije na odbornike, ovo nisu znali odmjeriti, jer su se među prvim povukli a nisu pazili na to koliko naroda sa njima se povlači. Da bi se to ispravilo, zadržani su na Visu neki odbornici i poslani na svoja mjesta tako da pojedino mjesto ne ostane bez jezgra N.O. Odbora.

A.F.Z. U ovom okružju u organizacije AFZ-a zahvaćene su skoro sve žene. Međutim, političkim radom u organizacijama nisu bile obuhvaćene sve žene, taj rad odvijao se u glavnom u krugu samih odbora, na sastancima i slično, dok šireg zamaha s obzirom na organizaciju nije imao. Rad na okupljanju žena odvijao se u pomoć i vojsci, u širim radovima na okupljanju materijala i jedino oko tih radova se okupljalo žene, dok se preko toga rada nije u dovoljnoj mjeri politički djelovalo, radilo na podizanju političke svijesti, na podizanju borbenosti a u vezi time nije se polučilo to, da ta najmasovnija organizacija bude prava politička podrška našeg pokreta u onoj mjeri koliko se je to moglo, da bude pravi oslonac i pomagač u radu narodne vlasti.

Glavni uzrok za slabi rad organizacije AFŽ leži u tome, što K.P. nije pružala dovoljnu pomoć organizaciji AFŽ-a po evši od samog O.K. pa do mjesnih jedinica. Sa druge strane, partijke koje rade unutar AFŽ-a nisu se u dovoljnoj mjeri smatrale odgovorne za svoj rad pred Partijom. Partijke koje rade unutar AFŽ-a nisu gledale svoje rukovodstvo u K.P. ve su se smatrale odgovorne za svoj rad prema svom višem forumu AFŽ-a. Kod ovakvog stanja stvari, razumljivo je da se organizacije AFŽ-a nisu ni mogle sna i niti pravilno rukovoditi u novim nastalim situacijama. Okružni Odbor AFŽ-a koji je prili no slab nije ni bio u stanju dati bolje pomoć i nižim organizacijama, a isto stanje vrijedi u odnosu kotarskih organizacija napram op inskim i mjesnim odborima AFŽ-a. Da bi se stanje izmijenilo, potrebno je sa strane K.P. dati više pomoć i u radu organizacija AFŽ-a.

Rad tehnika. Na ovom okružju postoje u svakom kotaru pri Kotarskom NOO tehnika koja izdaje radio vijesti, publicira našu štampu. U kotaru Hvara postoji i tehnika pri op inskom NOO Starigrad. U posljednje vrijeme ponovno je pokrenuta tehnika pri Okružnom N.O.O koja sada izdaje list, svoje glasilo, kao i dnevne vijesti. Agitaciji i propagandi sa strane ovog komiteta pruža se u posljednje vrijeme veća pomoć i pažnja nego što je to prije bilo. Partijska literatura koja se dobiva nismo u stanju u dovoljnoj mjeri zadovoljiti naše organizacije partijske i van-partijske a s obzirom na pomanjkanje tehničkih sredstava za umnožavanje.

Rad kotarskih tehnika uslijed novo nastale situacije je zastao i odvija se u mnogo manjem opsegu nego prije.

Uz drugarski pozdrav:

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za O.K. K.P.II.
Bra, Hvar i Vis
Jure,¹² v. r.

BROJ 133

**NARE ENJE ŠTABA OSMOG KORPUSA NOVJ OD 12. VELJA E 1944.
ŠTABU DEVETE DIVIZIJE DA SE POVEŽE SA SNAGAMA ŠESTE I
DVADESETE DIVIZIJE I DOSTAVI IZVJEŠTAJ O STANJU KOD
RESANOVACA»**

Š T A B

VIII. KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

Br. si., dne 12. II. 1944.

u 19,30 sati.

ŠTABU IX. DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE

Hitno nas obavijestite o stanju na vašem sektoru, t.j. gdje se neprijatelj sada nalazi, s kakvim je snagama došao i sa kakvim borbenim sredstvima sve raspolaže. Ukoliko neprijatelj po e prema Resanovcima, trebate nastojati da ga napadnete bo no. Kod Resanovaca nalaze se dijelovi VI. divizije koji zatvaraju pravac prema Drvaru. Trebate se odmah povezati sa njima radi obavještavanja i uzajamnog potpomaganja. Ukoliko neprijatelj pak izvrši ja i pritisak na vas i potisne vas sa dosadašnjih položaja, vaš pravac povla enja treba da bude kako vam je javljeno danas radio-depešom. Sa XX. divizijom tako er morate održavati stalan i neprekidan kontakt i obavještavati je o svakoj promjeni na vašem sektoru.

Budu i da neprijatelj raspolaže sa skijaškim jedinicama, morate udvostru iti mjere opreza i zatvoriti pravce kojima bi neprijatelj mogao da vas izmanevriše. Napominjemo da jedinice ne smijete kordonski razvu i, nego prema neprijatelju držati polovicu ili tre inu vaših snaga, dok ostali dio držati u rezervi za pariranje eventualnih neprijateljskih manevara i davanja bitke na pogodno mjesto.

Upravniku vaše bolnice izda emo nare enje da izvrši pokret sutra u jutro sa bolnicom za selo Podi .

Grahovsko-peuljskom odredu izdajte nare enje da zatvara pravac Zebe—Drvar i da se poveže sa jedinicama VI. divizije.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Komandant,⁴ p. pukovnik

¹ Kopija originala (tipkanog na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 13/2, k. 517.

² Vidi dok. br. 154.

³ Divizija se zadržala na sektoru Bos. Grahova (vidi dok. br. 68).

⁴ Vlado Cetkovi

**NAREDBA ŠTABA DEVETNAESTE DIVIZIJE NOVJ OD 12. VELJA E
1944. O POHVALI JEDINICA I BORACA PRVE BRIGADE I SJEVER-
NODALMATINSKOG NOP ODREDA ZA POKAZANU HRABROST U
BORBI KOD ŠUPLJAJE¹**

NAREDBA Br. 25

Štaba XIX. Divizije N.O.V. Jugoslavije od 12. II. 1944 godine

Prilikom akcija I. Brigade u Promini 23. na 24. I. tg.² i borbe kod Šupljaje 25. I. tg.,³ istakli su se hrabroš u i zalaganju slijede e jedinice i drugovi iz I. Brigade i S.D.P. Odreda i zato se :

POHVALJUJU:

1. — za pokazanu hrabrost i vrlo dobru upotrebu oružja 1. i 2. eta I. ud. bataljona I. Brigade koje su sa ekale neprijatelja i na bliskom ostojanju i smjelim jurišem izbacili sa položaja i gonjenjem iskoristili situaciju i upali u jako utvr enu centralu elektri nu »Manojlovac«.

2. — desetar POTKONJAK DMITAR, CALIC SPIRO i borac LACMANOVI MILE iz 3. ete II. ud. bataljona, koji su hrabro izvršili postavljanje ruše ih mina pod žandarmerijsku stanicu u Oklaju pod najtežim okolnostima, za koju dužnost su se prijavili kao dobrovoljci.

3. — za uspješno rukovo enje odreda u akciji kod Šupljaje na cesti izme u Kistanja i Knina u borbi sa Njemcima 25. I. t.g. komandant S.D.P. Odreda poru nik Simo Dubaji .

4. — za pokazanu hrabrost prilikom akcija kod Šupljaje I. i II. bataljon S.D.P. Odreda, koji su smjelim jurišem izbacili neprijatelja sa položaja i zapalili 14 kamiona.

5. — za primjernu borbenost u istoj akciji komandant I. bataljona S.D.P. Odreda ŠUPUT NIKOLU, komesar ete I. bataljona S.D.P. Odreda MIKIN PETAR i vodnik istoga bataljona RAK DUME.

6. — za pokazanu prisebnost za vrijeme iste akcije a naro ito u rukovo enju etom pri povla enju i hrabro držanje, komandir 1. ete III. bataljona I. Brigade p. poru nik NOVAKOVIC NIKOLA.

7. — za hrabrost p. mitraljezac 1. ete III. bataljona I. Brigade ŠUŠA NIKOLA, koji je pod jakom vatrom izvukao sanduk sa municijom pošto mu je pomo nik bio ranjen sa rije ima »stani Švabo dok sanduk izvuem«, nakon toga je ponovo stupio u borbu nose i municiju i p. mitraljez.

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 12/4, k. 1015.

² i ³ Vidi dok. br. 77, 78, 98 i 100.

8. — za pokazano drugarstvo i borbenost, desetar 1. ete III. bataljona I. brigade STARCEVI OBRAD koji je pod jakom vatrom izvukao ranjenog druga sa položaja.

9. — za savjesnost, na dužnosti i hrabrost bolni arka 3. ete III. bataljona I. Brigade drugarica ZORKA BILAŠ, koja je za vrijeme najžeš e borbe previjala ranjenog druga sa rije ima »udri Švabo jedared se gine«. Metci mitraljeza tukli su povrh glave iste ali je ostala dok ranjenog druga nije previla a potom se izvukla sa položaja.

10. — vodnik 2. ete III. bataljona I. Brigade drug MARCETI MANE koji je za vrijeme najžeš e vatre nosio sa položaja ranjena zamj. komandira i nije ga ispustio iz ruku dok zamj. komandira po drugi put pogoen — poginuo.

11. — za umjesno rukovo enje vodom i hrabroš u druga vodnika 2. ete III. bataljona SAVO DRAGIŠI .

Pohvaljuju i navedene drugove i jedinice, stavljamo ih za primjer svim jedinicama, borcima, podoficirima i oficirima i komesarima naše Divizije i pozivamo ih da slijede njihovim primjerom.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar:
P.^J *Babi* , s. r.

Komandant — p. pukovnik :
M/> Šaki , s. r.

DOSTAVLJENO NA ZNANJE:
Stabu VIII Korpusa NOVJ i
Glavnom Stabu HRVATSKE,

Stab I. Brigade
XIX. Divizije N.O.V.J.
30. III. 44.

Štabu I. II. ud. III. i IV. bataljona
eti prate ih oru a i eti za vezu

Prednja naredba vam se dostavlja da se ista pro ita pred strojem.
Da je prepis ove naredbe ta an, tvrdi

M. P.

Šef kane.
[Potpis ne itak]

4 Petar
5 Mi un

**NAREDBA ŠTABA MORNARICE NOVJ OD 12. VELJA E 1941. O
FORMIRANJU MORNARI KE STANICE NA OTOKU LASTOVU»**

Prepis!

NAREDBA BROJ 10

Štaba mornarice od 12 februara 1944 godine

1 Uspostava mornari ke stanice Lastovo

U cilju organizovane izvidne i prihvatne službe na otoku Lastovu za potrebe naših brodova koji se upu uju preko ovog ostrva uspostavljamo mornari ku stanicu Lastovo.²

U vezi s tim postavljamo:

1) Za komandanta mornari ke stanice Lastovo druga Štuka Stjepana, dosadašnjeg komandanta flotile III Pomorskog obalskog sektora.

2) Za politkomesara mornari ke stanice Lastovo druga Franulovi Petra.

3) Na službu za tehni ke potrebe stanice druga Far i Pavia, do sada na službi kod tehni kog referenta Štaba mornarice.

Radna eta otseka za pomorski saobra aj Štaba mornarice ovoj stanicu dodeli e jednu probranu desetinu naoružanih drugova za opštu službu za potrebe stanice.

Štab IV Pomorskog obalskog sektora preda e tri naoružana broda potpuno opremljena sa posadama mornari koj stanicu Lastovo.³

Mornari ka stanica kao i brodovi bi e na snabdevanju kod intendature Štaba mornarice, a gorivom kod otseka za pomorski saobra aj.

Zadatak ove stanice jeste da vrši izvidnu službu i motri kretanje neprijateljskih pomorskih jedinica, prikuplja podatke i obaveštenja o neprijatelju a naro ito da prihvata sve brodove koji se upu uju preko otoka Lastovo u pravcu Kor ule, Pelješca, Mljeta, daju i im svaku pomo u cilju izvršenja njihovog zadatka, kao i uspostavljanja i održavanja veze, gde se ukaže potreba na tom podru ju.

¹ Prijepis originala (tipkanog na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 6/1, k. 2067.

² Poslije napada njema kih snaga na otok Kor ulu, koji je trajao od 22. do 25. prosinca 1943, naše snage su se, zbog nactmo nosti neprijatelja, povukle na otok Vis. Nijemci su okupirali sve južnodalmatinske otoke osim Lastova.

³ Brodovi su poslani 24. velja e 1944.

Izveštaje o svim događajima kao i podatke o neprijatelju stanica dostavlja e izravno Štabu mornarice.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar,

Komandant,

Dostavljeno:

Štabu IV Pomorskog obalskog sektora,
Otseku za pomorski saobraćaj,
Štabu III Pom. obalskog sektora,
Komandantu stanice Lastovo.

BROJ 136

**IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVE BRIGADE DEVETE DIVIZIJE NOVJ OD 13.
VELJA E 1944. O BORBAMA VO ENIM KOD STRMICE¹**

Š t a b

I. Brigade IX. Divizije N.O.V.J.

13. II. 1944.

u 9.35 h

Štabovima

VIII. Korpusa N.O.V. I P.O. Jugoslavije

IX. Divizije N.O.V. Jugoslavije

Ova Brigada je dobila 10. o. mj. podatke da se neprijatelj koncentriše u s. Golubi u i Strmici. U tu svrhu smo izdali slijede e narednje: Naš I. Bataljon, da izvrši odmah pokret u s. Zaselak, te da posjedne položaje od Trivana ka Zaselku sjeverno od komunikacije, Deralo ka okuci kod zaseoka Vrankovi i. Manjim dijelom sa automatskim oružjem tu i porušena mjesta, kao i prepre ena. Sa jednim vodom obezbjediti se od D. Tiškovca. III. Bataljon da odmah krene u s. Pe enci i da se smjesti sjeverno od komunikacije, da zauzme položaje po dubini od zaseoka Vrankovi i do k. Pe enci (916). IV. Bataljon da izvrši pokret u s. Kesi i, odakle da budno prati razvoj situacije. Jednu desetinu držati na Popova i (k. 909), II. Bataljon ostaje do daljnjeg u s. Maleševci.

Štabu Grahovsko-Peuljskog Odreda da preuzme položaje južno od komunikacije, te da posjedne Orlov Kuk (k. 1126) i Šiljak (k. 1259). Voditi

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 6/2, k. 842A.

ra una da e neprijatelj vjerovatno krenuti prtinom preko epinih Kolliba ka Orlovom Kuku.

Štab Brigade u slu aju borbe nalazi e se odmah u po etku na desnom krilu III. Bataljona, kod zaseoka Vrankovi i.

Ova nare enja su tokom iste no i izvršena, sem Grahovsko Peuljskog Odreda koji nije posjeo odrene položaje.

11. o. mj. u jutro oko 10—11 sati neprijatelj je sa jednom kolonom izbio pravcem Vrpolje—Risovac—Ugarci.² U Ugarcima se nalazio jedan bataljon Grahovsko Peuljskog Odreda, koji je bio iznena en. Druga neprijateljska kolona je krenula istim pravcem, te izbila na Grahovo.

Istoga dana ja a kolona je krenula pravcem Strmica—D. Tiškovac—G. Tiškovac prema Kaldrmi.³

Za vrijeme izbijanja neprijateljskih snaga vladalo je veliko nevrije-me, vijavica, koje nije omogu avalo manevriranje sa vojskom, kao i održavanje vrste veze.

Istog dana naš I. Bataljon je vodio borbu oko s. Zaselka i Strmice.⁴ Rezultati iste borbe detaljno nam nijesu poznati, pošto još do danas nemamo vrste veze sa tim bataljonom. A saznajemo da je naš I. Bataljon odba en i da se nalazi u s. Trivanov Do.

Naš III. Bataljon je istog dana vodio borbu na prostoriji s. Kesi i—s. Vidovi i.

IV. Bataljon je vodio borbu od s. Kesi i prema s. Obijaju.

Rezultati ove Borbe: neprijatelj je imao prili an broj mrtvih i ranjenih, dok naši gubici 2 mrtva i 2 ranjena. Neprijatelju je uspjelo, da zauzme s. Kesi e i da odbaci naš IV. Bataljon iznad s. Kesi a.

12. o. m. neprijatelj je iz isto nih ku a s. Kesi i nadirao prema zapadnim ku ama istog sela, gdje je bilo snaga našeg IV. Bataljona. Odatle nas je odbacio iznad s. Kesi i i produžio nadiranje prema s. Vidovi i. Na tom pravcu neprijatelju je pružen jaki otpor našeg III. i IV. Bataljona, gdje i je odbijen i dalje ostao u s. Kesi i. Neprijatelju su nanešeni gubici prili no ozbiljni od strane IV. Bataljona. S naše strane nije bilo gubitaka.

Usljed nevremena i jake zime nisu nam radila automatska oružja, pa ak ni neke puške. Tako er ni neprijatelju nije radilo oružje, jedino par »šaraca«.

Grahovsko Peuljski Odred od kako je bio iznena en povukao se je u s. Radlovi i i sada drži položaje sjeverno iznad s. Kesi i prema Popova i.

Jedan bataljon ovog Odreda se nalazi sa našim I. Bataljonom, kao i jedna eta našeg III. Bataljona.

Razvoj situacije na sektoru oko Tiškovca nam nije poznat, jedino prema podacima ob. službe, neprijatelj u tom pravcu kre e sa jakim snagama i dolazi mu stalno poja anje.

12. o. mj. su dvije kolone neprijateljskih snaga poja ale njihove snage na sektoru Grahova.

2, 3 i 4 Vidi dok, br. 137, 143, 154, 295, 297, 369, 370 i 375.

Ta ne podatke o snazi neprijatelja na sektoru Grahova nemamo. Raspoložu sa jednim brdskim topom, nekoliko minobaca a i mitraljezima.

Broj neprijateljskih vojnika mogao bi iznašati preko 1000. Posjeduju veliki broj konja i dobro i jako pješadijsko naoružanje.

Za 13. o. mj. raspored naših snaga je slijede i:

II. Bataljon se nalazi na prostoriji V. i M. Obljaja, sa zadatkom da uhvati vezu sa IV. Bataljonom II. Brigade IX. Divizije, koja se nalazi negdje oko Luke, te da zajedni ki brane i obrane pravac Peulje—Marinkovci, te da — u koliko neprijatelj nadire — u protivnom da napadaju neprijatelja, te s time omogu avati našem III. i I. Bataljonu, da bi se prebacili na sjevernu stranu komunikacije Grahovo—Drvar.

IV. Bataljon da posjedne V. Obijaj, te da napada neprijatelja u s. Obaljaju.

Grahovsko Peuljski Odred sa dva bataljona drži položaje od iznad s. Kesi i prema Popova i.

Sad se borba uje na prostoru Grahovo—Ugarci—Obijaj. Pretpostavljamo da vode borbu naš II i IV. Bataljon, te bataljon II. Brigade.

Sa Štabom se nalazimo u s. Marinkovci, zaseok Šeber ije, dok se drug komandant ove Brigade nalazi na položaju sa našim III. Bataljonom.

Prema podacima s kojim raspoložemo u vezi namjere neprijateljskih snaga, pretpostavljamo, da bi njihova akcija koja izgleda zamašnjeg karaktera, mogla biti usmjerena u pravcu Drvara.

Mi emo postupiti prema nare enju Štaba Divizije, uporno braniti prelaze Ti evu i Peuljama.

O daljnem razvoju izvještava emo redovno Štab Divizije.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Zamj. Politkomesara:
V.⁵ *Bubi*, v. r.

V. d. Zamj. Komandanta
Poru nik:
Žužul, v. r.

F. s. Smatrali smo za potrebno, da s ovim upoznamo i Štab VIII. Korpusa, radi toga, što je odavle bliža veza i da e biti prije obavješten o situaciji.

**IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETE DIVIZIJE NOVJ OD 14. VELJA E 1944.
ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O IZNENADNOM NAPADU NEPRIJATELJA NA PRVI BATALJON PRVE BRIGADE U SELU ZASELAK¹**

Š t a b
IX. Divizije N.O.V. Jugoslavije
14. II. 1944.
u 10 sati

Štabu VIII. Korpusa N.O.V. Jugoslavije

Neprijatelj, koji je 11. o. mj. od Vrpolja preko Suhog Polja i Risovca izbio u s. Ugarci kod Grahova po podne u 16 asova i tu je iznenadio Grahovsko Peuljski Odred, koji je bio postavljen da brani taj pravac. Bataljoni I. Brigade — dva su bila na položajima sjeverno od komunikacije Grahovo—Strmica, jedan sjeverno od Grahova u s. Kesi i i jedan kao rezerva u s. Marinkovci. Druga i glavna kolona koja je pošla od Strmice preko Derala za Grahovo, zbog nevremena i vojni ke nebudnosti iznenadila je I. Bataljon I. Brigade u s. Zaselak.² Prvo je stigla u Grahovo kolona preko Risovca, a drugi dan je stigla i kolona od Strmice. Bataljoni I. Brigade su ovoj koloni od Strmice davali prili no jak otpor i nanosili prili ne gubitke, ali zbog velikog snijega i vejavice koja je vladala ovih dana pokreti jedinica i manevar na ovome terenu bio je jako otežan tako, da je bataljonima trebalo dosta vremena da pro u i da se postave pred neprijateljem, to su uspjeli tek 13. o. m. Neprijatelj od Grahova je navaljivao da pro e putem za Drvar, ali je sa položaja Pešonci—Popova a—Kesi i i Obijaj odbijen jakom borbom bataljona I. Brigade.

No u 13/14 o. mj. bataljoni I. Brigade vršili su pritisak na neprijatelja na prostoru Grahovo, o istili su i protjerali njihove posade iz zaseoka Sari i, ali s. Obijaj i Luku nijesu mogli zbog toga što je neprijatelj ju er poja ao svoje snage u ovim selima.

Naše snage sada se nalaze na slijede im položajima:

Grahovsko Peuljski Odred drži položaje Pešonci (k. 916)—Popova a (k. 908) i Stankova a (k. 1007), održavaju i vezu preko Zebe sa djelovima VI. Divizije.

I. Brigade sa dva svoja bataljona drži položaje iznad s. Kesi a (k. 964)—Vel. Obijaj (k. 996)—k. 1195—k. 988—k. 931 — s tim, što dva bataljona ima u rezervi u s. Maleševci i Marinkovci.

II. Brigada: jedan bataljon u s. Camovi i drži položaje na M. Obijaju (k. 1009) i k. 855. Jedan bataljon nalazi se na Markova i, drži položaje na k. 926 i osigurava pravac od Grahova preko Luke za Peulje, drže i vezu

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 7/2, k. 842A.

² Vidi dok. br. 136, 143, 154, 295, 297, 369, 370 i 375.

sa bataljonom na M. Obijaju. Jedan dio ovog bataljona je u D. Peuljama sa istim zadatkom. Ovaj bataljon izvi a i osigurava pravac od Uništa preko Borove Glave i Mari a Košara. Jedan bataljon ove Brigade je ju er pošao rano u s. Crnac zbog neizvjesnosti situacije kod Grahova, da bi prokr io put kroz veliki snijeg koji je na ovome prostoru visok preko jednog metra, a jedan bataljon je bio po zadatku u Livanjskom Polju i danas e sti i u s. Peulje.

Ja ina neprijatelja u Grahovu iznosi oko 1.000 vojnika — Njemaca i etnika, imaju 2 brdska topa i na saonicama su dovukli 2 haubice, ima nešto konjice, a skijaša u bijelim mantilima imaju, ali manji broj, izgleda da im služe jedino za vezu, jer se skijaške izvi a ke patrole do sada nijesu primje ivale. U s. Obijaju imaju preko 300 vojnika, a u Luki oko 150, dok su ostale snage u samome Grahovu sa posadom u Kesi ima i Pešoncima. Od jutros do sada nijesu vršili nikakav pokret u pravcu naših položaja, jedino tuku artiljerijom, ali im samo svaka deseta granata eksplodira. Ovo valjda što iskorištava staru talijansku municiju.

Preko Grahovskog Odreda smo o ovome svemu izvjestili VI. Diviziju.

U ovim borbama I. Brigada imala je prili an broj gubitaka. Njezin I. Bataljon koji je iznena en u s. Zaselku 11. o. mj. pretrpio je velike gubitke u ljudstvu i materijalu, imao je 29 nestalih drugova i izgubio nekoliko puškomitraljeza i jedan dio komore, dok im je nešto ostalo i na putu; Ostali bataljoni imali su 2 mrtva i 7 ranjenih drugova. Pored ovoga bio je i prili an broj premrzlih drugova.

Bataljoni I. Brigade na ovim položajima trebaju dan dva da se malo srede i odmore, pa emo u najkra e vrijeme ponovo pripremiti i izvršiti pritisak na neprijatelja u cilju protjerivanja istog iz Grahova, a ako uspije da se probije prema Drvaru na pravac VI. Divizije udari emo ga bo no, tako isto ako krene preko Peulja za Livanjsko Polje. Ina e zatva-ramo pravac za Ti evo.

Namjere neprijatelja, koji je s ovolikim snagama došao u Grahovo još nijesmo mogli sigurno saznati. Pretpostavljamo da je ovo ja a po-bo nica t. j. bo no osiguranje i privla enje na sebe naših snaga, da bi nji-hova glavna kolona, koja preko Tiškovca navodno namjerava prema Drvaru, lakše išla naprijed. Može biti da sa ovim snagama iz Grahova namjeravaju pravcima Ti evo ili Peulje za Livanjsko Polje, ali to do sada nijesu znacima pokazali. Od Livna nema nikakvih njegovih pokreta, a po posljednjim podacima, koje je donijela ju er jedna naša izvi a ka patrola iz Uništa vidi se, da nemaju ja ih snaga u Cetinskoj Dolini, da drže samo manje posade u Vrlici i Kijevu, a ostale snage da su im prošle za Knin.

Štab Divizije i drugovi iz Štaba Korpusa nalaze se još u Grkovicima. Štab e se danas sigurno premjestiti na ovu prostoriju.

O svim iznijetim podacima obavješten je Štab XX. Divizije.

U koliko bude ma kakvih promjena na ovom sektoru, biti e te na vrijeme izvješteni.

Našu bolnicu koja je bila u s. Ti evu, mi smo bili predvideli premjestiti je u s. Preodac, ali pošto ste joj vi dali mjesto u s. Podi s tim je još bolje.

S drugarskim pozdravom

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Štab Divizije
Na elnik — Major:
Momilo Poleksi, v. r.

BROJ 138

**IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETNAESTE DIVIZIJE NOVJ OD 14. VELJA E
1944. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O VOJNO-POLITI KOJ
SITUACIJI⁴**

Stab
XIX Divizije NOV Jugoslavije
K. Br. 10-1944. g.
14. II. 44. g.

KOMESARSKI IZVEŠTAJ.

Politkomesaru VIII. Korpusa NOV Jugoslavije

1. — VOJNO-POLITI KA SITUACIJA:

Od poslednjeg izveštaja vojni ka situacija u Sjevernoj Dalmaciji tj. na sektoru djelovanja naše Divizije se je izmjenila. 24. I. tg. neprijatelj je poduzeo ofanzivu² u cilju izbacivanja snaga naše Divizije iz Sjeverne Dalmacije, zbog oduzimanja baza preko kojih se transportovao materijal od Saveznika i onemogu io nam je mobilizaciju koja je bila pripremljena. Neprijateljske snage koje su vršile ofenzivu na nas, bile su ja ine oko dvije divizije³ i to jedna motorizovana i jedna planinska. Tu nisu ura unati garnizoni koji su i od prije nalazili se u Sjevernoj Dalmaciji, a iz sastava su **264** Divizije.

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 9/1, k. 522.

² Vidi operaciju »Frühlingswetter« i operaciju »Emil«, dok. br. 68, napomenu 4 dok. br. 124, napomenu 2, 3 i 6.

³ U ovim operacijama sudjelovali su: Prva brdska divizija i 92. motorizirani puk sa etnicima i ustašama.

Neprijatelj u svojim namjerama uspio je uobruiti našu Diviziju, tako da smo se morali na liniji Otri—Krupa probijati. Proboj je uspio i 6. II. tg. jedinice naše Divizije su se prebacile na liniju Graac—Glogovo, gdje se i sada nalaze.

Na teritoriji Sjeverne Dalmacije ostala je Grupa Odreda za Sjevernu Dalmaciju, jačine pet manjih bataljona. Još nismo upoznati kakve su mogući djelovanja i izvodenja akcija jedinica te Grupe, koje su ostale dolje.

Jake neprijateljske koncentracije koje se nalaze u Sjevernoj Dalmaciji i na liniji Knin—Graac onemogućavaju nam momentalno povratak bar i sa jednom brigadom na taj sektor. Cilj neprijateljskih koncentracija za sada nam još nije poznat, ali se govori o ofanzivi na Liku.⁴

Politička situacija nije nam najbolje poznata, ali se može očekivati ako neprijatelj sa ovako jakim snagama ostane duže vreme u Sjevernoj Dalmaciji, da će mu uspjeti mobilisati što više etnike što u ustaše izvanstan broj ljudstva. Naravno i vjerujemo da će uspjeti u okolici Benkovca i Ravnim Kotarima, dok u Bukovici će vrlo malo uspjeti. Dezerteri kojih ima priličan broj u Sjevernoj Dalmaciji u mnogome će doprinijeti mobilizaciji u neprijateljske redove. Obalni pojas i otoci mnogo bolje politički stoje, nego Ravnim Kotari i Bukovica. Prilikom prolaza neprijateljskih snaga kroz sela u Sjevernoj Dalmaciji vojnici su pljačkali sve do čega su došli, i nisu pazili da li je to etnička, ustaška ili partizanska imovina, zbog čega se osjećaju kod etničkih porodica i ogorčeni. Čak u etničkom selu Golubi u su pobili oko 40 žena i djece etničkih. Te momente ćemo iskoristiti u našem političkom djelovanju i u tom pogledu smo izdali već dva letka. Istina ti momenti ne mogu se iskoristiti do maksimuma, pošto organizacije u Sjevernoj Dalmaciji su slabe i oportunistički nastrojene.

2. RAD ŠTABA DIVIZIJE:

Pošto je u ovo proteklo vrijeme u glavnom trajala ofenziva na našu Diviziju, to se je već inačice našeg Štaba nalazila sa brigadama, i na taj način pružali im pomoć. Održata su i dva kraća sastanka sa Štabom I. i II. Brigade u cilju davanja zadataka i razrada plana za probijanje obruba i izvlačenje naših jedinica u Liku. Posebnih konferencija sa komesarskim kadrom nije bilo za ovaj protekli period. Davate su pismene direktive po pojedinim problemima, koji su iskrsavali u našoj Diviziji.

Plan za mobilizaciju koji je naš Štab izdao nije se ostvario s razloga toga što je usledila neprijateljska ofenziva. U glavnom pripreme su bile izvršene i vjerujemo da bi bilo vidnog uspjeha. U tim namjerama mi nismo prestali i dali smo u zadatak Štabu Grupe da vrši mobilizaciju pojedinačno i ako ne masovno kako smo mi to bili postavili.

Velik dio vremena protekao je u pokretu, tako da nismo pružili dovoljnu pomoć u pogledu izvršavanja jedinica i vojničkih i političkih.

⁴ Njemačke snage su se prikupljale radi povlačenja iz sjeverne Dalmacije.

Za cijelo vrijeme trajanja ofenzive može se reći da je Stab dosta dobro rukovodio. Uslijed slabe informativne službe nismo uvijek i na vrijeme saznavali namjere neprijatelja i u tom pogledu naše odluke, donošene su sa zakašnjenjem i esto su puta mijenjane. Do poslednjeg časa nismo znali da se radi o ozbiljnijoj ofanzivi na naše snage, već smo uvijek dobivali podatke da su to trupe koje prolaze i na taj način smo dozvolili da nas neprijatelj uobruši i zahvaljujući slabom sastavu neprijateljskih trupa, mi smo obruši koji je bio oko nas stegnut razbili sa manjim poslasticama.

U budućem našem planu rada uzeli smo se u zadatak održati sastanke i konferencije sa sve tri brigade. Komesar će održati posebno savjetovanje sa komesarima brigada, na kom će savjetovanju se izraditi jedinstveni plan rada za čitavu Diviziju. Po pitanju akcija za sada imamo u projektu postavljanje zasjeda i onemogućavanja avanja saobraćaja na liniji Gracac—Otri, Gracac—Obrovac i liniji Srb—Donji Lapac.

Stab Divizije je potpun, jer smo za informativnog oficira postavili drugu grupu Rodića.

3. OPĆE STANJE U DIVIZIJI:

Naša Divizija je bila razdvojena, a još i sada uvijek se nalazi naša jedna brigada pod komandom u operativnom pogledu Štaba XXXV Divizije. Usled udaljenosti i razdvojenosti naših brigada, naš Stab nije dovoljno angažovan u podizanju kako u vojnom tako i u političkom pogledu, Divizije kao cjeline.

Boravkom na sektoru Sjeverne Dalmacije stanje u Diviziji bilo se je u mnogome popravilo, ali prelaskom ponovnim u Liku, to se stanje pomalo pogoršava. Naša Divizija je sastavljena od priličnog broja elemenata sa otoka, a i sa obalnog pojasa, te prelaskom u Liku, gdje je velika hladnoća su prema studeni neotporni. To prouzrokuje strah kod boraca od zime i velik broj se dezerterstava pojavljuje. Također velik broj boraca nalazi se po bolnicama, baš usled slabe otpornosti prema hladnoći. Brojno stanje brigada naročito II. je zabrinjavajuće, i sada momentalno nema nekih izgleda za brzu popunu.

Jedinstvenog političkog plana rada za čitavu Diviziju, nije do sada bilo, ali u glavnom po brigadama, a naročito u I. i III. se radilo poslednjih mesec dana po planu. U tu svrhu održato je i takmičenje po brigadama, čije rezultate ćemo vam u budućem izveštaju dostaviti.

4. — STANJE PO BRIGADAMA:

I. Brigada: O Stabu Brigade nema se šta reći osim onoga što je u poslednjem izveštaju iznijeto. Stab je u poslednjim akcijama vrlo dobro rukovodio sa brigadom. Brigada kao cjelina vojnički tj. u borbi pokazala je priličnu udarnu snagu kako u defanzivnom tako i u ofanzivnom načinu borbe, što svjedoče i poslednje izvedene akcije u Promini,

Šupljaji, Zrmanji, Kistanjama, a naročito prilikom proboja neprijateljskog obruba na liniji Turovac—Duboki Do. Bataljoni su u brigadi podjednaki. U vojnom pogledu trebalo bi poraditi da se bataljoni bolje osamostale i da samoinicijativnije djeluju. Trebalo bi pružiti više u teoretsku spremu komandirima koji su kao rukovodioci još dosta slabi, a borci vrlo dobri. U komandovanju i egzerciru jedinice također slabije stoje i po tom pitanju potrebno je pojačati rad. Rukovodioci se već pretvaraju u borce, a što se desilo i kod samih članova Štaba Brigade. U Brigadi je vršeno takmičenje i to od 1. I. do 1. II. tg. Sada su izvršeni ispiti po bataljonima i to u vojnom pogledu po pitanju istočnog oružja, rukovanja sa oružjem, strojeva obuka, komandovanje i praktički rad. Konstatovalo se da se u tom pogledu dosta napredovalo, ali praktički vojni rad, nije se praktikovao u dovoljnoj mjeri i povezivao sa teoretskim. Strojeva obuka zbog toga što niži rukovodioci nijesu služili vojsku, ne poznaju komandu, te je nisu najbolje i pravilno izvodili.

U vezi sa takmičenjem kroz ovaj protekli mjesec proračun je u svim jedinicama plan političke nastave od četiri teme i to:

1. — Saveznici i neprijatelji Narodno-oslobodilačkog Pokreta.
2. — Organi Narodno-oslobodilačkog Pokreta
3. — Moskva i Teheranska konferencija i
4. — Drugo zasjedanje AVNOJ-a i Nacionalni Komitet.

Plan je proračun u svim jedinicama brigade, ali borci nisu dovoljno upoznati sa političkim temama. Greška je u tome što politički komesari i delegati, teoretski slabo stoje i slabo se izražavaju prilikom govora i ako u stvari oni donekle te stvari razumiju, te zbog toga ne mogu dati borcima potrebnog znanja. Isto tako komesari bataljona slabo stoje teoretski. Zbog toga još prije mjesec i više dana pošlo se sa održavanjem teoretskih sastanaka posebno sa komesarskim kadrom. Sve četiri teme je komesar brigade proradio sa političkim rukovodiocima i poslije preko političkih konferencija su prenošene na borce. Po političkom radu također se vrše ispiti, te se na taj način doznati stvarno, šta su borci uspjeli da savladaju.

Radne i političke konferencije za ovo proteklo vrijeme usled stalnog pokreta i ofenziva nijesu održavane redovito. Ipak se uspjelo preko tih konferencija zainteresovati borce, tako da je bio slučaj u II. bataljonu gdje su borci i pitali komesara zašto da nije održao već konferenciju.

Dezerterstvo u brigadi se pojavljivalo, ali vrlo mali broj. Na putu iz Dalmacije za Liku te brigade dezertiralo je 5 boraca.

Odnos prema stanovništvu boraca te brigade je dosta dobar. U brigadi uhvaćen je jedan sumnjivi element i bivši agent i član fašističke organizacije, koji je za vrijeme okupacije Italije izdavao druge i prisiljavao ih batinama na priznanje. Taj je likvidiran.

Iz dosadašnjih uspjeha koje je brigada postigla i u vojnom i političkom pogledu smatramo da bi je trebalo proglasiti udarnom, što smo vam mi to i predložili. U tom smislu već su vršene pripreme i vrše se i dalje kod boraca i rukovodioca, i vjerujemo da će to proglašenje brigade u

mnogome još pojačati njenu udarnu snagu, a i da e poleta i volje ostalim jedinicama i brigadama u našoj Diviziji. Popuna brigade je nužna i zbog samog naoružanja sa kojim ona raspolaže, a i mogla bi da primi i prekuva ve i broj novomobilisanih drugova.

II. Brigada: Stab Brigade u poslednjem vremenu imao je niz propusta, te su im bataljoni bili nekoliko puta iznenađivani i pretrpili su gubitke. Moglo se primjetiti da drugovi iz toga Štaba su prilično pokleknuli pred poteškoćama, te da nemaju ni dovoljno ljubavi za brigadu. Prilično su kruti i netaktični. Ovo im je predočeno i uzveću pomoć mislimo da e odgovoriti svojoj dužnosti.

Brigada kao cjelina u Diviziji je najslabija i brojano najmanja. Velik broj boraca iz te brigade se nalazi u bolnicama. Brigada se je poela srećivati i oporavljati prilikom povratka iz Bosne u Sjevernu Dalmaciju i poslije onoga slućaja gdje se veći broj boraca smrtno prilikom prelaza preko Vel. Popine. Da nismo morali napustiti Sjevernu Dalmaciju, vjerujemo da bi se brigada bila ubrzo oporavili. Sadašnjim boravkom u Lici opet se poelo pojavljivati dezerterstvo. Izvršimo izvjesne izmjene po štabovima bataljona i popuniti ih iz I. i III. Brigade.

Operativna sposobnost bataljona je dosta slaba, s obzirom na brojno stanje, ne uzimaju i u obzir i druge nedostatke u vojnom pogledu, koji još nijesu savladani. Ipak nisu tako loši, a u ofenzivi imali su i izvjesnih uspjeha.

Takmićenje u brigadi nije sprovedeno, ali se ipak radilo po izvjesnom planu, u pogledu političkog uzdizanja boraca. Vrše se pripreme, te e od I. III. tg. po etički takmićenje po bataljonima.

Rukovodeći kadar a naročito niži je dosta slab. Komesarski kadar tako er ne zadovoljava i u više slućajeva vodni delegati i komesari eta su baš nosioci pojedinih nevaljalih prestupa. Brigada je sastavljena većinom od primorskog elementa.

Za sada kao najaktualnije za brigadu postavlja se rešenje sledećih problema:

1. — Popuna bataljona
2. — Nadoknada starešinskog kadra
3. — Izvjesna izmena po štabovima bataljona i
4. — Poboljšanje životnih uslova.

III. Brigada: Već kako smo naveli III. Brigada se nalazi operativno pod XXXV Divizijom već duže vremena, te pomoć koju smo joj mi davali je bila pismena, a koliko smo upoznati i Stab XXXV Divizije im je vrlo slabu pomoć davao. Dolaskom našim u Liku obiće brigadu i održati sastanke i konferencije sa štabovima brigade i bataljona.

Stab Brigade u poslednje vrijeme nije imao već ih propusta i zadovoljio je u radu. Izvjesno vrijeme brigada je bila bez komesara, jer drug Munićaba je bio na višem partijskom kursu.

Iz te brigade dezertirao je velik broj boraca, a prilično velik broj se nalazio po bolnicama. Borci te brigade dosta su slabo obučeni, što je proizrokovalo smrzavanje i prehladu kod velikog broja boraca. Vrlo loši

životni uslovi i neotpornost kao i mladost te jedinice tako er su prouzrokovali da je odasipanje bilo prili no veliko. Sad u poslednje vrijeme dezertstvo se smanjilo. U toj brigadi ima dosta elemenata koji je bio u antikomunisti koj miliciji,⁵ i koji su mobilisani na poluprisilnoj bazi. Bilo je i takvih slu ajeva gdje borci u zasjedama nisu htjeli pucati na neprijatelja* što o ito dokazuje da kod njih nije u dovoljnoj mjeri razvijena mržnja prema neprijatelju, a naro ito prema etnicima i ustašama.

U poslednje vrijeme uspjelo se je ipak putem upornog politi kog rada u vrstiti jedinicu, tako da ovaj broj boraca koji je ostao u brigadi, obe ava a i svi šu izgledi da e se stvoriti dobra jedinica. To dokazuju poslednje akcije na etnike kod Lapca, ustaše na Plo i i Nijemce na liniji Gra ac—Otri .

Politi ki rad u zadnje vrijeme sastojao se u proradi odluka donijetih na drugom zasjedanju AVNOJ-a i govor druga Tita. Nije bilo nekog planskog rada te i rezultati koji su postignuti u tom pogledu nisu zadovoljavaju i. Komesari bataljona i eta, slabo stoje teoretski i nisu u stanju u potpunosti objasniti pravilno politi ke momente, a niti zainteresovati borce. Od 5. II. po elo je takmi enje po bataljonima, a koje e trajati mjesec dana. Za teme je uzeto (politi ke) prorada odluka AVNOJ-a i govor druga Tita. Teme e proraditi komesar brigade sa komesarima bataljona i eta, a ovi e prenijeti na borce. Na posletku mjeseca vrši e se ispiti i kontrola o postignutim rezultatima. Po vojni kom i ostalim sektorima tako er se vrši takmi enje. Najbolji bataljon dobi e nacionalnu zastavu.

Postavi emo pitanje Glavnom Štabu, da nam brigadu stavi pod komandu i u operativnom pogledu, a to e biti mogu e bar dok se nalazimo na sektoru Like.

5. — KULTURNO-PROSVJETNI RAD:

Kulturno-prosvjetni rad i u I. i III. Brigadi je razvijeniji, nego u II. Brigadi. Zbog nestalnosti kulturno-prosvjetnih odbora i njihovog stalnog mijenjanja taj rad prili no hramlje. Nije se uspjelo u dovoljnoj mjeri pokrenuti mase boraca da u estvuju u kulturno-prosvjetnom radu.

Za ovaj protekli period u I. Brigadi izišle su po etama dva broja džepnih novina, izuzev mitraljeske ete. I. bataljona i IV. bataljona. Kvalitet džepnih novina je porastao jedino u tome što je porastao i procent saradnika, dok sami lanci nisu najboljeg kvaliteta, a napisi još u dovoljnoj mjeri odrazi života i rada boraca doti ne jedinice. Brigada izdaje redovno svoj brigadni list i sad je ve u izradi broja 5. Nepismenih ima 35, a polupismenih 37. Kroz mjesec dana takmi enja uspjelo se je nau iti itati i pisati 9 drugova.

U II. Brigadi džepne novine tako er izlaze, ali neredovno. Brigada još nije izdavala svoj list, ali je u pripremi i iza e u najskorije vrijeme.

⁵ Odnosi se na antikomunisti ku miliciju koju su bili formirali Talijani a poslije kapitulacije Italije jedan dio razbile su i zarobile jedinice NOV, dok se drugi dio priklju io etnicima i ustašama.

U pogledu nepismenosti prilično se uspjelo, tako da u brigadi ima 13 koji upošte neznaju pisati i 6 polupismenih.

U III. Brigadi tako se izdavaju džepne novine po etama, a i bataljoni izdaju svoje bataljonske novine. Brigada još nije izdala svoj brigadni list. U Brigadi ima prilično velik broj nepismenosti, skoro svaki bataljon dostiže oko 20.

Pri brigadama imaju kulturno-prosvjetni referenti, koji su zaduženi isključivo tim poslom i osjećaju se izvjesni rezultati. U III. Brigadi nismo još pronašli jednog drugog koji bi odgovarao toj dužnosti.

Divizijski list još ne izlazi i u tom pogledu smo trebali više učiniti. Svakoj brigadi dato je u zadatak da napiše izvještaj broja političkih i vojnih jedinica, koji se tiče i odnose na dotične jedinice, pa ćemo te članke unijeti u divizijski list, i na taj način ćemo ostvariti saradnju u istom listu. Mislimo da će idućeg mjeseca taj list sigurno izaći.

6. — AGITACIONO-PROPAGANDNI RAD:

U diviziji još postoji propagandni odsjek. U posljednje vrijeme izdali smo nekoliko letaka, koji su se odnosili na momentalnu situaciju u Sjevernoj Dalmaciji i mobilizacionog karaktera. Vijesti u posljednje vrijeme smo slabo izdavali, radi toga što radio aparata nismo imali.

Od strane Brigade održati su slijedeći i zborovi: I. Brigada u Pakoštanima, II. Brigada u Medvičici i III. Brigada u Mazinu. Bilo je pripremljeno niz zborova u Bukovici, gdje su trebali govoriti politički rukovodioci iz naših brigada, ali prodorom neprijatelja ti su zborovi odpali. Održato je i niz sastanaka sa N.O.O.-ima i ostalim antifašističkim organizacijama. Primjetilo se je da u Ravnim Kotarima uopšte narod ili vrlo malo je bio upoznat sa posljednjim političkim događajima u našoj zemlji. Organizacije na tamošnjem terenu su vrlo slabe, a negdje uopšte ne postoje, te na taj način narod je prepušten neprijateljskoj propagandi. Naravno, sada ima uslova za rad u Bukovici i po etničkim selima, jer prolaskom Nijemaca im je otplaćeno isto kao i partizanskim porodicama.

7. — OBAVESTAJNA I INFORMATIVNA SLUŽBA:

Postupili smo prema uputama koje je dao obavještajni oficir u bataljonima i obavještajne oficire brigada i uopšte obavještajnu službu ćemo zakonspirirati, ne kako je to do sada bilo da su se obavještajni oficiri bataljona i brigada znali. Informativna služba još uvijek nezadovoljava. Naši informativni oficiri još uvijek se služe kanalima kojima se služe i ostali informativni oficiri drugih jedinica. Stalno manevrovanje i premeštanje neprijateljskih snaga onemogućavaju pravilno namjeravanje neprijatelja. Neprijatelj čak pred neku ofenzivu protura sasvim suprotne glasine i vješto, tako da naša informativna služba više puta donese i pogrešne podatke. Formirane su izvištajne jedinice koje su organ informativnog oficira i služe mu za prikupljanje podataka na komunikacijama kojima neprijatelj saobraćava. U ovom pogledu rezultata je bilo.

8. — INTENDANTURA I SANITET:

Po svim jedinicama intendantura je organizovana po uputama V. S.^B Usled malog brojnog stanja radne snage i vodovi nisu potpune. Intendantura u I. i III. Brigadi je bolje organizovana, nego u II. Brigadi i intendantsko osoblje u tim brigadama je odgovornije. Načelnik naše Intendanture nije najbolji organizator, te više puta zbog slabe organizacije i ishrane jedinica je slaba. U posljednje vrijeme održate su konferencije intendantura a na jednoj od tih konferencija prisustvovao je i član Ekonomskog Otsjeka V. Š. major Čeko. Primjetilo se da se je Intendantima poklanjala slaba pažnja, tako da su više puta bili prepušteni da samoinicijativno rade što se je svakako odrazilo na slabu organizaciju ishrane.

Ishrana jedinica u Sjevernoj Dalmaciji je bila dobra, dok prelaskom u Liku se pogoršala. Slabo ekonomsko stanje sela u kojima se nalazimo, velik snijeg koji je napadao i onemogućio dopremu hrane iz pojedinih centara, prouzrokovalo je da su nam jedinice formalno gladovale. Ovo se svakako slabo odrazilo na politiku nesvjesne borbe.

Sanitetska služba u Diviziji je organizovana. U tom pogledu III. Brigada najlošije stoji. Vodili smo 15-dnevnu kampanju protiv pjegavca. Borci I. i II. Brigade skoro su svi očišćeni, dok u III. Brigadi sad se ne može pristupiti očišćanju. Prilikom vršenja smotre vidjelo se je da samo izvjestan broj boraca i rukovodilaca htjelo je da zabašuje očišćanje. Dok smo bili u Sjevernoj Dalmaciji razučavanje se je vršilo redovito i uslijevost je bila svedena na minimum. I. i II. Brigada imale su po četiri partizanska bureta, i prilikom probijanja obruba morali smo tu burad ostaviti, a veče sada I. Brigada je ponovno nabavila tri bureta, dok II. Brigada nije još nabavila.

Zaraznih bolesti u I. i II. Brigadi do sada nije bilo, dok u III. Brigadi se je pojavilo četiri slučaja trbušnog tifusa i tri slučaja pjegavca. Poduzeli smo hitne mjere za sprečavanje širenja te bolesti. Poteško je sukladno tome što kraj u kojim je razmještena naša Divizija je popaljen sa vrlo malim brojem kuća i smještaj jedinica je dosta slab, a me u narodom ovog kraja počeo se je pojavljivati tifus. Izdali smo direktive i naredbe jedinicama da dobro pazuju i nedozvoljavaju zalazak partizana u sela u kojima se pojavio tifus.

Odjeća i oprema u I. i II. Brigadi je dobra, dok u III. Brigadi je oprema vrlo slaba. Osjeća se po svim jedinicama nedostatak donjeg veša.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

(M. P.)

Politkomesar:
Petar Babi, v. r

IZVJEŠTAJ ŠTABA DVADESETE DIVIZIJE OD 14. VELJA E 1944. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O SITUACIJI NA TERENU I RASPOREDU SVOJIH JEDINICA¹

STAB
XX. DIVIZIJE NOVJ
Dne 14. II. 1944
Br 29

ŠTABU VIII. KORPUSA

Situacija na sektorima koje kontrolišu jedinice ove divizije je slijedeće: njemačke snage² koje su se do sada nalazile u Cetinskoj dolini i Vrli krajini na obezbjeđuju komunikacije povukle su se za Sinj. U Hrvacama i na Panju ostao je ustaški garnizon.³ U Sinju je stigao jedan bataljon Njemaca⁴ iz Drniša smjenivši tamo raniji posadni bataljon Gebirgsjäger Divizije, koji je 10. o. mj. došao u Livno za ojačanje Livnjskog garnizona. Prema nekim podacima, ovo pojačanje je došlo iz razloga što se sumnjalo da će partizani napadati na Livno. Na komunikaciji Livno—Karlovo Han—Duvno nalaze se manja njemačka obezbjeđenja. U Livnjskom Polju nema neprijateljskih snaga osim u selima koji su u neposrednoj blizini Livna, kao Guber, Kabli i. 12. o. mj. neprijatelj iz Livna uspostavljao je telefonsku liniju Livno—Han Prolog, a izgleda da imade namjeru sprovesti tu liniju dalje ka Sinju.

Poslije prolaska od Sinja za Vrliku jače motorizovane kolone od 1500 vozila⁵ saobraćaja na ovoj komunikaciji više nije bilo.

Neki podaci govore da je u Sinju došao neki njemački stručnjak za vazduhoplovstvo, koji pronalazi pomoćna letilišta za njihovu lovnu avijaciju, koja bi navodno trebala tu da stigne. Izvjesna količina benzina za tu svrhu je već stigla u Sinju.

U vezi ovakve situacije i u zajednici sa "elnicima" i komesarom korpusa⁷ dat je novi raspored i zadaci II. i III. Brigadi ove divizije i to:

II. Brigada sa glavninom snaga raspoređena je na prostoru Grkovci—Nuglašice sa glavnim zadatkom prihvata snaga koje se budu izvlačile iz Livnjskog Polja a u slučaju neprijateljskog nadiranja iz pravca Livna, kao i radi potrebnog sadejstva jedinicama IX. Divizije koje su angažovane

¹ Original (tipkan na pisnom stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 45/1, k. 517A.

² Odnosi se na jedinice Prve brdske divizije.

³ U Hrvacama se nalazila Treća eta (sat) Dvadesetsedme ustaške bojne koja je brojala oko 250 ljudi (vidi Arhiv V.I.I., arhiva NDH, dok. br. 2/2-27, k. 57).

⁴ Vjerojatno se odnosi na grupu Feser Prve brdske divizije. Vidi dok. br. 372.

⁵ 92. motorizovani puk

⁶ Milan Kuprešanin

⁷ Boško Siljegovi

oko Grahova.⁸ Jedan bataljon ove brigade nalazi se na položajima kod sela Bojmunte sa zadatkom zatvaranja glavne komunikacije Livno—Grahovo.

U slu aju ja eg nadiranja neprijatelja, pravac izvla enja ove brigade je preko Staretine ka Popovi ima i Glavicama.

III. Brigada sa dva bataljona ostala je i dalje na Vrdovu sa zadatkom kontrole Cetinske doline i komunikacije Sinj—Vaganj—Han Prolog, na kojoj postavljati zasjede i onemogu avati slobodan prolaz neprijatelju. Sa ostala dva bataljona postavljena je na prostori ju Rujani—Sajkovi sa zadatkom zatvaranja eventualnog nadiranja neprijatelja pravcem Han Prolog—Sajkovi i aktivnog dejstva na komunikaciji Han Prolog—Vaganj.

U slu aju iš enja Dinare i ja eg nadiranja neprijatelja na sektoru koga kontroliše Tre a brigada, ista bi se povla ila preko Vješti a Gore—Sajkovi a ka Grkovcima ili u slu aju krajnje nužde preko Gnjata na Grkovce i Peulje sa naslonom na II. Brigadu. Ukoliko bi ovi pravci povla enja bili onemogu eni izmjenom situacije na ovom terenu, ova brigada bi manevisala na terenu Kamešnice i Dinare prebacuju i se u slu aju nužde sa Dinare na Kamešnicu i obratno.

I. Brigada još se nalazi na Trogirskom sektoru. Od ove brigade dobili smo vezu 5 o. m. bez opširnijih i detaljnijih podataka. Javili su nam se jednim kratkim dopisom sa nazna enjem gdje se nalaze i jednom površnom situacijom na tamošnjem sektoru. Kratko u izvještaja pravdaju nesigurnoš u veza i bojazni da kurir ne padne neprijatelju u ruke.

Naredi emo ovoj brigadi da se najhitnije prebaci na ovaj sektor, kako bi došla pod direktnu komandu ovog štaba i izvukli je sa Trogirskog sektora koji je sada prili no osjetljiv za boravak ve e jedinice.

Do sada neprijatelj nije pokušavao izvršiti nikakav ispad iz Livna u pravcu položaja koje kontrolišu naše jedinice.

Radi mobilizacije ljudstva i prebacivanja I. Brigade, kao i ukoliko situacija u Grahovskom i Livanjskom Polju se razbistri, nužno bi bilo da se sa svim jedinicama ove divizije prebacimo na prostori ju Koljane—Biteli —Ruda do [m.] Aržano. Ukoliko se slažete sa ovim predlogom, izvijestite nas da bi isto mogli poduzeti.

U koliko se budemo prebacivali na sektor Dinare i Kamešnice, potrebno je da nam date ovlaš enje da u slu aju nužde možemo koristiti hranu koja se nalazi bunkerisana na ovom terenu, kao i to da možemo dobivati izvjesne koli ine hrane koje dolaze sa otoka na Trogirski sektor. Prema izvještaju našeg intendanta, bez odobrenja VS ili korpusa od materijala nijedna jedinica na svoju ruku ne može ništa izuzeti. Ovo tražimo iz tog razloga što je snabdijevanje iz Cetinske doline i Sinjskog sektora za ve e jedinice onemogu eno zbog nestašice hrane, tako da i III. Brigada koja se tamo nalazi traži potporu od nas.

8 O dejstvima Devete divizije oko Bos. Grahova vidi dok. br. 154, 295 i 375.

9 Vidi dok. br. 105 i 116.

10 Divizija je u ožujku dejstvovala na teritoriju pomenutih sela (vidi dok. br. 205).

11 Vrhovni štab NOV i POJ

Na terenu Cetinske doline i Kamešnice vršili bismo manje akcije i zasjede pripremaju i mogu nosti za izvo enje ozbiljnijih zadataka sa cijelom divizijom.

Jedan bataljon Mosorskog odreda prilikom jedne akcije u Dicmu zarobio je nekoliko ustaških glavešina, me u njima: logornika Dadi a, na elnika grada Sinja, Biteli a i tajnika Triljske opštine Krcu. Isti se nalaze sada u Komandi mjesta Sinjskog sektora. Prema izjavama koje smo dobili, za njih bi se mogla izvršiti zamjena za najbolje naše drugove.

[...]

Jedna patrola III. Bataljona koja se je uputila u pravcu sela Žirovi naišla je u samome selu na jednu ja u njema ko- etni ku patrolu koja je iznenada napala našu patrolu. U ovom sukobu neprijatelj je imao jednog mrtvog, dok smo mi imali dvojicu ranjenih od kojih je jednog neprijatelj zarobio.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkom.
Zivkovi Zivko, v. r.

Komandant, potpukovnik
Vel.^{ls} M. Kneževi, v. r.

BROJ 140

IZVJEŠTAJ ŠTABA TRE EG POMORSKO-OBALSKOG SEKTORA OD
14. VELJA E 1944. ŠTABU MORNARICE NOVJ O UNIŠTENJU RIBAR-
SKIH AMACA¹

STAB III POMORSKOG
OBALSKOG SEKTORA
14 februara 1944

Koncept

ŠTABU MORNARICE N.O.V.J.

Saznajemo da su Njemci pri dolasku u Pakoštane² uništili sve ribarske amce koji su se nalazili u luci i to pomo u tri naoružane penise. Uništeno je od prilike oko 10 ribarskih amaca. Prilikom prolaza njema kih jedinica iz pravca Vrane u Pakoštane i naprijed prema Pirovcu ra una se da je bilo oko 200 motornih vozila.⁸ Uništavanje amaca vršeno je 30 januara.

12 Velimir

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 9/3, k. 2027.

² i ³ Odnosi se na 92. motoriziram puk. Vidi dok. br. 352.

Na isti na in postupili su 8 februara u Betini gdje su pomo u dvije naoružane penise uništavali ribarske amce nakon što su ih prethodno izvukli sa obale prema moru. Ra una se da je što teže što lakše ošte eno oko 40 ribarskih amaca.⁴ Istog dana kraj Modrava uništeno je 8 amaca na isti na in. U selu Betini plja kali su i odnijeli oko 20 glava stoke i nešto peradi. Ove peniše koje su operirali u Betini sastoje se samo od jednog trupa sa oštrim pramcem i pravokutnom krmom i naoružane su sa jednim automatskim topom (kalibar se ra una oko 40 mm) i 2 šarca, željezne konstrukcije, brzina oko 10 vorova i izgleda prema pramcu ima nadgra e (neka vrsta komandnog mosta), top se nalazi na krmu, a šarci na pramcu. Visina iznad mora oko 1,25 met., gaz nepoznat, ali vjerojatno dosta malen.

Izgleda po svemu da su imali ta na nare enja za uništenje ribarskih amaca, jer su ponovno nave e, kad su ribari otišli da spasavanju amce koji su bili nošeni južnim vjetrom, napali te ribare kod Male Arte i amce koje su ribari bili spasili, ali bez rezultata.

31 januara no u nasukao se kod Vele Arte motorni brod »Vila« od oko 400 tona. Brod je nakon dva dana napušten od posade. Okružni komitet Šibenika imao je nakanu da brod odvu e dolaskom visoke vode, ali u me uvremenu neprijatelj je brod izvukao i oteglio u nepoznatom pravcu. Drugovi relejne stanice Modrave onesposobili su motor i izvukli nešto materijala.

Neprijateljski saobra aj izme u Zadra i Šibenika izgleda da je pri li no živ, jer mještani otoka Murtera nastanjeni na južnom kraju otoka izjavljuju da svake no i uju motore koji dolaze blizu obale otoka i to obi no oko pola no i.

Neprijateljski avioni opaženi su posljednji put 1. februara iznad otoka Kornata u vožnji prema SE.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar:

(M. P.)

Komandant:

M.ª *Ilica*, v. r.

⁴ Vidi dok. br. 368.

⁵ Mladen

BROJ 141

**IZVJEŠTAJ ŠTABA ETVRTOG POMORSKO-OBALSKOG SEKTORA
OD 14. VELJA E 1944. ŠTABU MORNARICE NOVJ O ZADACIMA I
ORGANIZACIONOM STANJU SEKTORA¹**

Š T A B
IV POMORSKOG OBALSKOG SEKTORA
Br. službeno
14 velja e 1944

ŠTABU MORNARICE NOVJ

OPCI IZVEŠTAJ

Položaj

1) Sada nje vojni ko stanje na podru ju ovog sektora sastoji se uglavnom u mjerama za odbranu otoka Visa,² podržavanju veza sa okupiranim otocima ovog sektora,³ kao i sa otocima V⁴ i III⁵ sektora. Pored podržavanja redovnih veza sa otocima, te odašiljanja materijala za kopno, Saveznici se esto poslužuju našim brodovima, bilo za vezu bilo za odrene akcije.

Zasjede naših naoružanih brodova koje su bile postavljene na izvjesnim pozicijama na moru nijesu u posljednje vrijeme urodile plodom, te su uglavnom naoružani brodovi bili upotrebljavani za konvojsanje i nasilno izvi anje.

2) Organizacija sektora je slijede a :

Štab sektora sa sjedištem u Visu,
8 naoružanih brodova,

5 flotila, i to: Viška sa sjedištem u Visu, Hvarska sa sjedištem u Rukavcu, Bra ka sa sjedištem u Komiži, Kor ulanska sa sjedištem u Oklju -noj i Pomo na sa sjedištem u Visu. Prve etiri vrše službu patrolisanja oko otoka Visa, dok Pomo na vrši naro ite i povremene zadatke.

Lu ka kapetanija Vis, sa zastupstvom u Komiži, te sa podrenom lu kom stražom, obavlja svoju redovnu funkciju primanja i otpremanja mobilisanih brodova, nadzor nad istim i pregled putnika.

Radionice u Visu i Komiži kao i brodogradilišta uglavnom su zaposleni oko popravaka naoružanih i mobilisanih brodova, te oružja. Izvidne stanice (3 na otoku Visu, a 1 na otoku Biševu) vrše posmatranje i službu javljanja.

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 6/1, k. 2034.

² O obrani otoka Visa vidi dok. br. 87, napomenu 2.

³ Jedinice 118. lova ke divizije držale su otoke: Kor ulu, Mljet, Bra i Hvar, a jedinice 264. pješadijske divizije otok Šoltu.

⁴ Petom sektoru je pripadalo Lastovo.

⁵ Tre em sektoru su pripadali: Dugi otok, Kornati, Zirje i Murter.

Dopunska eta ovog sektora vrši zadatak oko snabdijevanja plovnih i ostalih jedinica ovog sektora odgovaraju im ljudstvom.

Mobilisani brodovi vrše prevoženje vojske, putnika i materijala.

3) Op a ocjena podre enih jedinica kao cjelina je zadovoljavaju a, te uglavnom povjerene im zadatke izvršavaju. To naro ito vrijedi za naoružane brodove, koji i kod vrlo loših vremenskih prilika pokazuju skrajnju požrtvovanost kod izvršenja postavljenih im zadataka. Tako er drugovi iz radionica su pokazali spremnost u svakom pogledu kod izvršavanja popravaka na brodovima.

4) Ishrana nije zadovoljavaju a, te se osje a pomanjkanje kruha, a naro ito na brodovima i radionicama, gdje drugovi vrše vrlo napornu službu. Predlaže se da se naoružanim brodovima i flotilama priskrbi rakija, koja bi se podijelila za vrijeme no nih vožnja.

5) Vojni ka naobrazba na naoružanim brodovima i flotilama bila je na doli noj visini, a što sada više nije, iz razloga što najbolji drugovi su drugovi raspore eni sa svojih dosadašnjih dužnosti za Bazu R. M.⁶ Osje a se prvenstveno pomanjkanje navigacionog komandnog osoblja, te da bi se ovo stanje popravilo održava se »pomorski kurs« svakodnevno u Domu pomoraca, na kojem na elnik štaba ovog sektora održava predavanja o navigaciji u najpotrebnijim crtama. Kurs je naišao na vrlo dobar prijem kod naših pomoraca i interes je op enit. Izobrazba sa oružjem izva a se dnevno na brodovima, te ima izgleda da novo ukrcano ljudstvo e dosti i prvašnje. Za drugove iz radionice održava se dva puta sedmi no pješadijski egzercir i borbeno obuka, pošto su isti predvi eni tako er kao posada odbrane otoka. Nadzor nad ovom obukom vrši I dalm. brigada.

6) Disciplina i borbeni moral na naoružanim brodovima nije svud zadovoljavaju i, ali e se vojni kim i političkim asovima ovo stanje popraviti i posti i e se ono koje je bilo ranije, to jest prije iskrcavanja drugova za potrebe Baze R. M. Kod mobilisanih brodova disciplina i borbeni moral brodova je vrlo nizak, te se pojedinci još uvijek smatraju civilima, ali svestranim zalaganjem pretpostavljenih ipak izvršavaju određeni im zadatak. Jedan razlog za ovo stanje bilo je pomanjkanje odje ne spremne, što je sada zadnjim sljedovanjem donekle riješeno. Kod ostalih jedinica disciplina i borbeni moral je zadovoljavaju i.

7) Predlaže se da u budu im akcijama koje bi Saveznici poduzeli na našoj okupiranoj teritoriji uvijek sudjeluje jedan odre en broj naših boraca sa ta nim zadatkom, te tako er naši naoružani brodovi sudjeluju u tim akcijama ne samo kao prevozioci, ve kao aktivne jedinice.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar :
Radeli,⁷ v. r.

Za komandanta
B.⁸ *Saje*, v. r.

(M. P.)

6 Ratne mornarice
7 Branko
8 Baldomir

**IZVJEŠTAJ OKRUŽNOG KOMITETA KPH SREDNJE DALMATINSKOG
OTOČJA OD 14. VELJEK 1944. ŠTABU DVADESETŠESTE DIVIZIJE O
SITUACIJI NA HVARU I BRAČU¹**

Okružni K.K.P.H.
srednje dalmatinskog otočja
14. II. 1944

ŠTABU XXVI DIVIZIJE

P o l o ž a j

U toku prošle noći sa otoka Hvara stigli su drugovi i sa sobom doveli su tri njemačka zarobljenika² koje smo Vam već uputili. Oni pričaju o situaciji na Hvaru koja je zaista dobra, jer naši politički radnici mogu da se kreću po otavom skoro otoku, a ima drugova koji se kreću i u mjestima gdje su njihovi garnizoni. Represije nad narodom ne prave nikakvih već maha. Ima ponegdje slušajeva da su silovali djevojke. Odred koji se tamo nalazi broji za sada 20 boraca. Potrebno ga je pojačati da bi mogao izvršavati što bolje i uspješnije akcije. Mi ćemo sa naše strane uraditi što budemo mogli i da iz omladinskih radničkih eta nešto uzmemo što bude sposobno i pošaljemo tamo. Moguće akcija na otoku postoji. Da bi rad tog odreda bio što pravilniji smatramo potrebnim da se imenuje komanda odreda koja ista treba da bude povezana sa Vama kao što je slučaj i sa Bračkim odredom. Komandant tog odreda po našem mišljenju najbolji bi bio drug Dul i Josip, zamjenik komandanta Mili i Žarko, komesar odreda Dinko Vidošević, a njegov zamjenik Vojković Ante. U vezi našeg ranijeg dopisa bilo je naređeno da pristupe akcijama te su do danas mogli više akcija da izvrše, radi toga u naredbi koju ćete im izdati odredite im konkretne zadatke i da će biti pozvan i na odgovornost za neizvršenje istih, a mi s naše strane također ćemo im na to ukazati.

Da bi se bolje upoznali sa stanjem i situacijom na otoku upućujemo Vam ovog druga koji će Vam o tome detaljnije ispričati. Njemu možete i da usmeno saopštite izvjesne stvari, isti je član K. P. i politički radnik na terenu.

¹ Kopija originala (tipkanog na pisanim stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka CK SKH, film 37/243—244.

² Na Hvaru šu se nalazili dijelovi 738. puka 118. lovačke divizije. I saveznici su na Hvaru izvršili dvije diverzantske akcije: Prvu 27/28. siječnja (vidi dok. br. 71) i drugu 3/4. veljeka kada je jedan trup, pod vodstvom kapetana Barea, napao kuću u selu Grablju u kojoj su se nalazili Nijemci. Poslije kraje borbe komandosi su ubili 4 Nijemca, isto toliko zarobili, ali je već dio Nijemaca uspio da pobjegne. Kapetan Bare, koji je u borbi bio teže ranjen, umro je prije povratka na Vis. Kao diverziju za taj prepad britanske pomorske snage bombardirale su Stari Grad na Hvaru. Vidi Jovan Vasiljevič: »Ofanzivna dejstva saveznika snaga na otoku Visu«, Pomorski zbornik, knj. 2, str. 157, Zadar 1964.

Za ovaj odred potrebno bi bilo da im se dade nešto hrane, cipela, eksera za popravak, cipela i ostalog materijala kojeg imate u Vašoj intendanturi, tako da bi ovaj drug mogao da to ponese sve sa sobom, pošto je nezgodno da se svatko pojedina no obraća na Sperca.

Na otoku Bra u još nijesu izvršene nikakve akcije, pošto je tamošnje stanje bilo do sada dosta nesrećeno, a Vaša naredba br. 6 i ona desetina boraca tek je sino krenula, pa vjerujemo da će oni u najkraće vrijeme pristupiti vršenju akcija, jer mogućnost za njihovo vršenje postoji. U onoj naredbi mogli biste da popunite komandu odreda po našem mišljenju sa drugom Koljati Matom kao zamjenikom komandanta, a Marinkovi Vinkom za zamjenika komesara.

Na Bra u stigla je jedna desetina saveznih vojnika neznamo tačno sa kakvim zadacima, pa bi Vas molili za u buduće kad oni treba da idu na našim otocima ako budete znali da nas obavjestite, da bi im borci naši mogli biti pri ruci i da bi naš odnos prema njima bio pravilno podešen.

Obavještavajte nas o naredbama koje budete u budućem izdavali za odrede, da bi mogli i mi sa naše strane pomoći i da se iste sprovedu u život.

U vezi ispitivanja slušača zamjenika komandanta XII brigade kako je za vrijeme IV ofanzive izostao iz brigade i ostao u Dalmaciji, ustanovljeno je da je poviše Imotskog bio ranjen i kao takav došao na Biokovo u bolnicu gdje je ostao neko vrijeme, a po ukazanoj potrebi poslan na Hvar u dnevni dom.

[...]

Uz drugarski pozdrav

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za O.K. K. P. H.

**IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETE DIVIZIJE OD 15. VELJA E 1944. ŠTABU
OSMOG KORPUSA NOVJ O POVLA ENJU NEPRIJATELJSKIH
SNAGA IZ BOS. GRAHOVA I O RASPOREDU VLASTITIH
JEDINICA¹**

STAB
IX. DIVIZIJE N.O.V. JUGOSLAVIJE
15. II. 1944. g.

ŠTABU VIII. KORPUSA N.O.V.J.

Kao što smo vam ve javili,² neprijatelj³ je ju e prije podne napustio Grahovo i povukao se u pravcu Knina.

Poslije odlaska neprijatelja iz Grahova naše su snage raspore ene na slijede i na in:

Grahovsko-peuljski odred je smješten u s. Pe enci i s. Vidovi i, i još ju er uputio jedan gone i odred za neprijateljem do s. Vranjkovi i, koji je imao da ispita pravac prema Strmici. O ovome još nijesmo dobili izvještaj.

I. Brigada ima jedan bataljon u s. Kesi i, a jedan u zaseoku Sari i, gdje su se smjestili poslije nego što su ovladali Grahovom i okolinom. Dva bataljona ove brigade nalaze se u s. Marinkovci—Maleševci.

II. Brigada ima jedan bataljon u s. Luka i s. Ugarci, dva bataljona u s. Gornje i Donje Peulje, a jedan bataljon u Grkovcima.

Nare eno je I. Brigadi da sa Grahovskim odredom ispita pravac prema Strmici, da bi se ustanovilo je li on pri svome povla enju na ovome putu ostavljao svojih snaga i gdje.

Posljednjih dana, poslije prodora neprijatelja u Grahovo, o situaciji na ovome sektoru izvještavao vas je neposredno Grahovsko-peuljski odred.⁴ Ti izvještaji nijesu u potpunosti bili istiniti zato što ih odred nije provjeravao, tj. javljao je više ono što je od etni ki raspoloženog stanovništva saznavao, nego što je svojim snagama ustanovio, te je otuda proizišla vijest da je u Grahovo došlo dva bataljona skijaša. Me utim, skijaša u Grahovo nije dolazilo, samo nekolike manje patrole, koje su im služile za vezu. Tako e nije bio ni onoliki broj konja i komore.

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, Arhiva NOB, reg. br. 46/1, k. 517A.

² Vidi dok. br. 137.

³ Iz sastava Prve brdske divizije. Vidi dok. br. 372 i 374.

⁴ Grahovsko-peuljski NOP odred podnosio je direktno izvještaje Stabu Osmog korpusa iako je takti ki bio pot injen Stabu Devete divizije. Njegove jedinice obezbje i vale su desni bok snagama Devete divizije i u borbama od 10. do 12. velja e imale gubitke od 2 mrtva, 3 teže ranjena i 2 nestala vojnika. Detaljnije o rasporedu Odreda i borbama na pravcu Knin—Bos. Grahovo vidi Arhiv Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 43/1, k. 517A.

O slujaju iznenaenja I. Bataljona I. Brigade u s. Zaselak 11. ov. mj., gdje je isti imao prili an broj gubitaka u ljudstvu i materijalu, povestemo odmah istragu i krivce za ovaj sluj uzeti na odgovornost.⁵

O odlasku neprijatelja iz Grahova obavijestili smo i Štab XX. Divizije, te da oni ne bi pomjerali svoje snage u ovom pravcu.

Ostavili smo jedan bataljon naše II Brigade u Grkovce radi omoguanja prikupljanja hrane za naše jedinice iz Livanjskog Polja, jer se sa ovog terena teško može snabdijevati vojska u ovolikom broju. Naša I. Brigada pored zamorenosti u pokretima i borbama bila je posljednjih dana i gladna. Zbog velikog snijega na ovom terenu otežano je dobavljanje hrane sa drugih terena, a stvarno sa ovog terena ne možemo nahraniti vojsku.

Po posljednjim podacima koje smo prikupili preko naših jedinica u Grahovu, ja ina neprijatelja u istome bila je u onolikom broju, koji vam je ju er javljen.⁶ Sastav neprijateljske vojske bio je od Nijemaca, Francuza, Grka i Rusa. U selu Kesi i jedan Rus je molio seljake da ga sklone i prevedu k nama, ali seljaci nijesu htjeli izgovaraju e se da to nijesu smjeli uraditi. Prilikom dolaska neprijatelja u Grahovo preko Risovca i Derala, kao i za vrijeme samog boravka u Grahovu, imao je veliki broj smrznutih vojnika, kao i stoke. Sa sobom je imao veliki broj pasa, izgleda da su ih upotrebljavali pored veze i za vu u.

Pošto se u pravcu Knina po ovakvom vremenu i pod ovako lošim okolnostima ishrane i stambenih prilika ne mogu vršiti skoro nikakve uspješne akcije, niti se dublje prema Kninu držati položaje, a da bi naše jedinice malo sredili, odmorili i nahranili, predlažemo da se, ako situacija dozvoljava, naša divizija ponovo orijentiše prema Livnu,⁷ gdje bi mogla djelovati na komunikaciju Livno—Sinj, izvršiti iš enje manjih neprijateljskih posada oko Livna, kao i pritisak na samo Livno. Iz sela bliže Livnu mogla bi se izvu i hrana i stoka, a manji dijelovi mogli bi se prebaciti i ispod Kamešnice na prostor Buškog Blata ili na prostor sela južno ili jugoisto no od Livna.

Pošto su nam ove dvije brigade broj ano vrlo male, kao najnužnije ukazuje se potreba popunjavanja istih, predlažemo i molimo za narenenje da nam obe ani Odred⁸ do e kao popuna, jer mi sa terena na kome se nalazimo ne možemo uspješno sprovesti mobilizaciju u cilju popune, jer ovaj teren pripada krajiškim jedinicama. Molimo vas da, ako imate vezu sa XIX. Divizijom, istoj naredite, da nam našu III. Brigadu (XIII. Dalmatinsku) uputi odmah u sastav naše divizije.⁹

Naš štab nalazi se u s. Marinkovci — zaselak Serbedžije. Ukoliko dalje budemo trebali ostati na ovom terenu, sa vama bismo odmah uspostavili telefonsku vezu.

⁵ Vidi dok. br. 136, 137, 143, 154, 295, 297, 369, 370 i 375.

⁶ Vidi dok. br. 137.

⁷ Dejstvo divizije orijentirano je u tom pravcu 26. velja e (vidi dok. br. 168 i 295).

⁸ Odnosi se na popunu iz Grupe srednjedalmatinskih NOP odreda.

⁹ Trinaesta dalmatinska NO brigada je u to vrijeme u sastavu Devetnaeste divizije i djelovala je u Lici, a ožujka 1944. g. ušla je u sastav Devete divizije. Vidi dok. br. 53, 295, 296 i 298.

Na ovim mjestima, tj. sa ovakvim rasporedom naših snaga, o ekujemo od vas nareenje za dalji rad i zadatke.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

V. d. politkomesara:
Andro Kova evi, v. r.

Komandant — major:
A.¹⁰ *Banina*, v. r.

BROJ 144

**DIREKTIVA ŠTABA DEVETNAESTE DIVIZIJE OD 15. VELJAE 1944.
POTINJENIM JEDINIČAMA ZA VRŠENJE NAPADA NA
NEPRIJATELJA DUŽ KOMUNIKACIJE LAPAC—SRB¹**

**STAB
XIX DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE
15. II. 1944.**

DIREKTIVA br. 17

(Sekcija Knin, Biha 1 : 100.000)

Podaci o neprijatelju: Uslijed stalnih pokreta neprijatelja i slabog izvi anja jedinica nijesu se mogli dobiti potpuno ta ni podaci o stanju i rasporedu i ja ini neprijatelja, a vijesti i podaci sa kojima se raspolaže suprotni su esto i prema tim podacima momentalno stanje je slijede e: u Gra acu ima oko 1.000 Nijemaca i 250 etnika. Iz Gra aca prema Otri u krenula je kolona od oko 4.000 vojnika, izgleda da je ta kolona krenula za Strmicu. Uglavnom, na liniji Gra ac—Otri —Zrmanja nalaze se dijelovi I. Alpiske² i »Princ Eugen« divizije.³ Na liniji Srb—Lapac nalaze se dijelovi 115⁴ i 373 »Tigar« divizije. Izme u Dobrog Sela i Prisjeke nalazi se jedna zavejana kolona njema kih automobila. U Dobrom Selu nalazi se oko 500 njema kih konjanika,⁵ koji su zastali uslijed snijega. Od Grahova prema Drvaru neprijatelj vrši jaki pritisak na jedinice VI. Divizije.⁶ Namjere su neprijatelja od Grahova prema Drvaru i od Kunovca preko Trubara na Drvar i dalje za [Bos.] Petrovac, kao i iz Biha a preko Ripa -

10 Ante

1 Prijepis originala (tipkanog na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 14/2, k. 517.

2 i 5 Odnosi se na Prvu brdsku diviziju. Vidi dok. br. 367 i 372.

3 Sedma SS divizija »Prinz Eugen« je tada dejstvovala u Bosni.

4 Pomenuta njema ka divizija nije bila na jugoslavenskoj teritoriji.

Snage Seste li ke divizije zatvarale su pravce koji sa zapada i jugozapada izvode

kog Klanca za Bos. Petrovac. Prema nekim vijestima, namjere su neprijatelja preko Bruvna za Udbinu tako er preduzeti ofenzivu.

Podaci o našim snagama: I. i II. Brigada XIX. Divizije, XIII. Brigada XXVI. Divizije.⁷

Naš zadatak: Napadati neprijateljske komunikacije Lapac—Srb—Otri . Privezati što više neprijateljskih snaga uz sebe i time olakšati front naših jedinica oko Drvara.

U vezi prednjeg

N A R E U J E M O :

I. Brigada:

Prebaci e se u pravcu Mazina i dejstvovati na komunikaciju Srb—Lapac, a prema situaciji na komunikaciju Lapac—K. Vakuf i vršiti pritisak prema Martin Brodu. Ispitati mogu nost i najprije izvršiti prepad na zavejanu kolonu kod Dobrog Sela. Postavljati stalno zasjede i vršiti prepade na neprijatelja na odre enoj prostoriji.⁸

II. Brigada:

Dejstvova e na komunikaciji Popina—Srbski Klanac—Srb, postavljaju i zasjede i vrše i prepade na neprijatelja. Pored toga, prema situaciji, vršiti pritisak prema Trubaru i Tiškovcu, vode i ra una pri tome da te snage ne budu otsje ene.⁹

XIII. Brigada:

Zatvori e pravac Lapac—Mazin sa jednim bataljonom. Sa dva bataljona: Gra ac—Bruvno, a sa jednim bataljonom dejstvova e u pravcu i zatvoriti pravac Popina—Glogovo i Popina—Dabašnica u tijesnoj vezi i kao osiguranje le a i desnog boka II. Brigade u slu aju intervencije neprijateljske iz Popine.¹⁰

Na in izvo enja akcije:

Zasjede postavljati duž komunikacije, a pri tome uvijek osigurati odstupnicu. Prepade vršiti na manja uporišta uz komunikaciju i dublje koje se mogu izvršiti u toku jedne no i. Po potrebi, angažovati itavu brigadu za prepade za koje se ukaže mogu nost izvo enja istog sa uspjehom. Stalno biti u akciji i prisiliti neprijatelja da angažuje mnogo ja e snage od dosadašnjih za osiguranje ovih komunikacija.

Pri odlasku na akcije, na odmaranje, pri povla enju, uvijek izvršiti potpuno obezbje enje i mjere opreznosti sprovesti do maksimuma, jer neprijatelj ima obi aj tako er vršiti no ne napade, a sigurno e preko neprijateljskih elemenata ubrzo doznati za boravišta i raspored jedinica.

⁷ U organizacijskom smislu ova je brigada pripadala Devetoj diviziji. Vidi dok. br. 76.

⁹ i ¹⁰ Vidi dok. br. 173, 296 i 298.

Veza:

I. Brigada od Mazina prema Brezovcu uspostavi e telefonsku liniju sa svim raspoloživim kablom. II. Brigada to isto uradi e od Ple aša prema Dabašnici i Ajderovcu. Pored toga, I., II. i XIII. brigada moraju održavati sa Štabom ove Divizije stalnu kurirsku vezu i o najmanjim promjenama izvještavati. U izvještajima biti kratak ali potpuno jasan i blagovremen.

Ishrana:

Intendanti brigada neka se odmah povežu sa na elnikom intendanture Divizije i regulišu sva pitanja ishrane i na in dotura. Za I. Brigadu uredit slagalište u Mazinu, a za II. i XIII. u Ple ašima. Preduzeti sve mjere da ishrana te e uredno i na vrijeme. Ukoliko bude mogu nosti, borci e se snabdijevati sa jednim ili dva rezervna obroka, koji se apsolutno ne smiju bez nare enja trošiti.

Sanitet:

Sve ranjenike iz brigadnih previjališta upu ivati u divizijsku bolnicu u Klapavici. Referenti saniteta brigade preduze e sve da transport i prihvat ranjenika budu dobri. Bolnica je u selu Klapavica, zaselak Obradovi i:

Znaci raspoznavanja:

Važe izdani od strane ovog Štaba.

Po etak akcije:

II. Brigada otpo e e sa akcijama 16. na 17. t. g. postavljanjem zasjede. I. Brigada: 17. na 18. II. 1944. g. XIII. Brigada u toku 16. II. t. i 16. na 17. II. 1944. g. izvrši e pregrupaciju snaga.

Mjesto štabova:

Štab Divizije smjesti e se u Cerovcu. Štabovi brigada smjesti e se na pravcima svog dejstvovanja i o mjestu izvijestiti ovaj Štab.

Napomena:

U slu aju neprijateljskog napada u pravcu naših položaja, odnosno prema Bruvnu i prema Ondi u, XIII. Brigada mora stvoriti uslove i vrijeme za izvla enje II. i I. Brigade, za što e se založiti sav starješinski kadar. Još jedanput napominje se važnost, stalnost i blagovremenost slanja izvještaja i održavanja stalne veze.

Obezbje enje pored ostalog postizati isturanjem izvi akih patrola kao oficirskih patrola, koje stalno moraju biti u dodiru sa neprijateljem i tako na vrijeme saznati sve eventualnije pokrete i namjere neprijatelja.

Informativna služba i prikupljanje podataka o neprijatelju mora biti jedan od glavnih zadataka sviju štabova, jer se samo tako i sigurno obezbijediti i moći sa uspjehom izvoditi akcije, kao i pravilno rukovoditi jedinicama.

Prijem direktive potvrditi.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar:
Petar Babi, s. r.

Komandant — p.pukovnik:
Miun Šaki, s. r.

Dostavljeno na znanje: Štabu VIII. Korpusa i GŠH i XXXV. Diviziji.
Na postupak: I., II. i XIII. Brigadi.
Da je prepis vjeran svome originalu tvrdi:

Na elnik Štaba — major:
T. II Bio i, v. r.

(M. P.)

BROJ 145

**DIREKTIVA ŠTABA GRUPE SJEVERNODALMATINSKIH NOP
ODREDA OD 15. VELJA E 1944. ZA RASPORED I NAREDNA
DEJSTVA JEDINICA¹**

**STAB
GRUPE S.D.P. ODREDA
Br. 117
15. II. 1944.**

Direktiva br. 4

Op e stanje:

Poslije ofenzive koja je uslijedila 24. prošlog mjeseca o. g.,² a u kojoj je u estvovao jedan dio³ od šest njema kih divizija koje su kretale od pravca Gr ke za Italiju,⁴ na terenu sjeverne Dalmacije ostale su manje uju se uzduž glavne ceste Knin—Gra ac i Otri —Biha . Prema podaci-

¹¹ Ton i-Ante

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 15/2, k. 517.

² Vidi dok. br. 68, napomenu 4 i dok. br. 124, napomenu 2, 3 i 6.

³ U estvovao je 92. motorizirani puk i Prva brdska divizija.

⁴ U Italiju je, nakon operacije »Ziethen« (vidi knj. 9, dok. br. 107, napomenu 2), po etkom sije nja 1944. povu ena 114. lova ka divizija. Prva brdska divizija je, nakon borbi u sjevernoj Dalmaciji, preko Like i Bosne otišla za Baniju a zatim u Ma arsku.

neprijateljske snage bez veće motorizacije u cilju održavanja garnizonske službe na glavnim komunikacijama. Veće neprijateljske snage primjerena koji nisu dovoljno provjereni, neprijatelj ima da izvrši ofenzivu na zapadnu Bosnu sa dva glavna pravca, i to: Knin—Grahovo—Drvar⁵ i Srb—Trubar—Drvar, dok je sporedni pravac Zrmanja—Plavno—Tiškovac. Nije nam poznato kakove su neprijateljske snage na sektoru Sinj—Livno. Komunikacijom Kistanje—Benkovac neprijatelj ne saobraća. etničke bande koje su se nalazile u D. Bi inama povukle su se u Skradin. Iz garnizona Vodice, Zaton, Pirovac, neprijatelj ne izlazi poslije izvršene akcije 10. o. mj. na cesti Vodice—Martinska." Cestu Benkovac—Vrana neprijatelj ne koristi. Ustaške bande iz Vrane već vrše pokrete sa manjim snagama na sektoru Vrana—Pakoštane—Biograd i Vrana—Sokoluša—Biograd. Manje okupatorske grupe vojnika neredovno kreću u cestom Biograd—Zadar. Najživlji neprijateljski pokret osjeća se cestom Zadar—Smilici—Obrovac—Gračac gdje neprijatelja na toj liniji potpomažu u uklanjanju ceste etničke i ustaške bande. etničke i ustaške bande u okolini Benkovca i Zemunika nastoje da što više mobilišu i da prošire svoj uticaj na sela Kozlovac, Polau, Raštevci, Islam Latinski, Islam Grčki, Suovare, Polešnik, Rupalj i još neka sela. Ustaške i etničke bande izlaze u manjim grupama iz Smilica u pravcu Islama i iz Zemunika u pravcu Galovca i Prkosa. Njemačke snage koje se nalaze na otoku Ugljanu i Pašmanu neredovno se kreću između pojedinih mjesta u manjim grupama.⁷

Naše snage:

Sjevernodalmatinski partiz. odred sa dva bataljona, Kninski odred sa nepuna dva bataljona, Zadarski bataljon i Otočac eta naoružani sa pješadijskim oružjem.

Opći zadatak:

Razviti što aktivnije dejstvo naših snaga i usmjeriti akcije preventivno po manjim neprijateljskim grupama naročito po domaćim bandama. Najaktivnije prići prikupljanju dezertera i razviti što već i politički rad u cilju mobilizacije.

Naređujemo:

S.D.P. Odred:

Sa jednim bataljonom izvršiti prikupljanje dezertera u Bukovici i na terenu Skradinske općine. Ispitati mogućnost i postaviti zasjedu između Lisića i Lišana ustaškim bandama koje se tamo kreću. Sa jednim bataljonom od koga odvojiti jednu četku krenuti u pravcu Jagodnje gdje ispitati mogućnost i postaviti zasjedu neprijateljskim snagama na putu Vrana—Sokoluša—Biograd—Zadar, Nadin—Polau i Zemunik—Ga-

⁵ Vidi dok. br. 154.

⁶ Vidi dok. br. 130 i 368.

⁷ Vidi dok. br. 182, 184, 352 i 445.

lovac. Jednu etu drugi bataljon uputi e odmah Stabu Grupe koja e kre-
nuti da postavi zasjedu neprijateljskim brodovima koji se kre u izme u
Biograda i Pirovca, kod Rta Ze ina.

Kninski P. odred:

Od ljudstva koje se nalazi kod Štaba formirati prvi bataljon, dok
za drugi bataljon formirati štab i komandu jedne ete koje odmah uputiti
na sektor Zegar—O estovo sa zadatkom prikupljanje dezertera i izgub-
ljenih drugova. Po formiranju bataljona daljni zadatak bi e naknadno od-
re en. Stab bataljona koji kre e u pravcu Ervenika poveza e se sa Pro-
minskom etom koju e staviti pod svoju komandu.

Zadarski bataljon:

Ima zadatak prikupiti sve dezertere sa sektora svog djelovanja i pre-
baciti se na sektor Stankovci—Radašinovci gdje e dobiti daljnji zada-
tak poslije formiranja dva bataljona.

Oto ka eta:

Udarati po neprijateljskim patrolama koje vrše pokrete van stalnih
garnizona i uz pomo vojnopozadinskih vlasti i NO odbora prikupiti sve
dezertere na sektoru svog djelovanja.

Veza:

Vezu sa Štabom Korpusa i Štabom XIX. Divizije održavati kurir-
skim putem — pomo u kurira pješaka. Ovi kuriri kreta e od ovog Štaba
preko Štaba S. D. P. Odreda do informativnog oficira Kninskog odreda
koji se nalazi u Javorniku, a koji treba da pomogne prebacivanje kurira
preko komunikacije Otri —Gra ac. Vezu sa Štabom Grupe održavati po-
mo u kurira.

Dostavljanje izvještaja :

Izvještaje dostavljati ovom Štabu svakodnevno jedanput a koliko
bude iziskivala potreba i više.

U izvještaju navesti što je sve postignuto u toku prošlog dana i na-
mjere za idu i dan.

Ishrana :

Bataljon S. D. P. Odreda i Štab hrani e se preko Komande mjesta
Kistanje uz pomo narodnooslobodila kih odbora na terenu Komande
mjesta Kistanje. Bataljon S. D. P. Odreda koji kre e prema Jagodnju
hrani e se preko Komande mjesta Biograd i intendanture Grupe (inten-
dantura Grupe snabdijevati e etu koja ostaje na sektoru Stankovaca).
Kninski odred hrani e se preko intendanture Grupe, dok dijelovi koji
kre u na sektor Zegar—O estovo i dijelovi u Promini hrani e se pomo u
NO odbora sa tog terena, i uz pomo intendanture Grupe. Zadarski bata-
ljon ishranjiva e se preko Komande mjesta Nin i Biograd. Nijedni štabovi

nisu ovlašteni da na svoju ruku diraju u hranu XIX. Divizije ma gdje ona bila sklonjena i isti trebaju, ukoliko ma tko tu hranu raznosi, da sprije e i ne dozvole nikakovo otu ivanje hrane i spreme koja je u nadležstvu Štaba XIX. Divizije.

Mjesto štabova:

Štab Grupe osta e na istom mjestu. Štab Kninskog odreda osta e uz I. Bataljon na sektoru Štankovaca. Štab S. D. P. Odreda smjesti e se uz bataljon u Bukovici. Štab Zadarskog bataljona uz svoj bataljon. Štabovi odreda dostavi e izvještaj o mjestu štaba.

Plijen i zarobljenici:

Sav plijen u akcijama zadrža e jedinice za sebe, s tim što treba da dostave izvještaj o zarobljenom oružju i spremlenom ovom Štabu. Sve zarobljenike upu ivati ovom Štabu i prethodno saslušati i uz iste uputiti i saslušanje. Ne smije se dogoditi da se zarobljenici kažnjavaju bez znanja i odobrenja ovog Štaba. Sa zarobljenicima postupati ta no kako glasi naredba Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske po pitanju postupka sa zarobljenicima.⁸

Sanitet:

Štabovi odreda organizova e svoje ambulante gdje e se pružiti prva pomo ranjenim drugovima. Teže ranjene drugove Štab Grupe nastoja e odmah prebacivati na sigurnija mjesta, stoga je potrebno po akcijama najhitnije dostavljati operativne izvještaje.

Znaci raspoznavanja:

Ostaju isti koji su izdani za 10 dana.

Napomena:

Kod upu ivanja jedinice u akciju po mogu nosti snabdjeti je sa suhom hranom i težiti da se postigne iznena enje. Sa jedinicama što više razviti ofenzivni duh. Sve dezertere prikupljati i svrstati u svoje jedinice. Ne trebate imati u vidu da e Divizija oduzeti borce kada ih mi prikupimo u svoje jedinice, ve nastojati da ne ostane na terenu nijedan dezalter.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Komandant — major:
Šime Ivas, v. r.

Dostavljeno na znanje:

Štabu VIII. Korpusa i Štabu XIX. Divizije NOVJ.
Na postupak S. D. P. Odredu, Kninskom odredu, Zadarskom bat.,
Drugom bat. S. D. P. Odreda i Oto koj eti.

⁸ Naredba se nalazi u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 3—1/15, k. 470B.

**IZVJEŠTAJ KOMISIJE ZA ISPITIVANJE VOJNI KOG NEUSPJEHA
NA KOR ULI OD 15. VELJA E 1944. GODINE¹**

**Konstatacija komisije na temelju ispitivanja vojni kog neuspjeha
na Kor uli**

Dana 28. I. 1944. godine.

1) Vojni ki poraz na Kor uli² u mnogome je doprinijelo nedovoljno jedinstvo Štaba Mornarice i Štaba Divizije,⁸ od kojeg je bilo formirano Op e Operativno rukovodstvo na otocima⁴ a koje se je odrazilo na nedovoljnom jedinstvu rukovodstva na Kor uli.

2) Nerealna ocjena naših operativnih mogu nosti na Pelješac i nepravilnost priprema vezanih uz to, što je omelo pravilan raspored jedinica u momentu napada, poja ava odgovornost Operativnog Štaba što je mišljenje po mogu nosti napada na Pelješac bilo podvojeno, a nije se radilo na izgradnji jedinstvenog mišljenja.

3) Neozbiljno shva ena potreba pravovremene pomo i, aljkavost i neupornost u brzom sprovo enju odluka što se odrazilo u zakašnjavanju boraca I Dalmatinske brigade i pomo i dolaska rukovodioca Operativnog Štaba.

4) Precjenjivanje borbene sprema XIII brigade i veliko oslanjanje na savezni ku pomo .

5) Op a operativna i organizaciona slabost XIII brigade, koja se odrazila:

- a) U slabom rukovo enju operacijama.
- b) Napuštanje Kor ule bez dovoljno brige za izvla enje svojih živih snaga i ve e koli ine oružja i ostalog materijala.
- c) Vrlo loše funkcionisanje veza, obavještajne službe, intendanture i saniteta.

6) Op a bezbrižnost kod ve ine rukovodioca iz ega proizlazi, da se nije poduzelo sve u svrhu u vrš ivanja vojnih jedinica, u vrš ivanja otoka i uop e odbrane.

7) Propusti Operativnog Štaba što nije ništa poduzeo poslije povla enja sa Kor ule, da na temelju grešaka poduzme potrebna ispitivanja i donesu konkretne odluke po pojedinim lanovima rukovodiocima kao i borcima.

¹ Kopija originala (tipkanog na pisa em stroju) u Arhivu Instituta za historiju radni kog pokreta ŠR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka CK SKH, film 37/260.

² Vidi dok, br. 14, 26, 82, 260, 269 i knj. 9, dok. br. 163, napomenu 3.

³ Rije je o Dvadesetšestoj diviziji NOVJ.

⁴ O formiranju i zadacima Operativnog štaba za obranu otoka vidi knj. 9.

8) Iz dosadašnjeg rada komisije zaključuje se, da drug Manola⁶ snosi veliki dio odgovornosti u slijedećim pitanjima:

- a) Što po dolasku na Korulu nije ostao tamo i organizuje i objedini dezorganizovano komandovanje u obrani i povlačenje.
- b) Što je u nepovoljnim uslovima organizovao napad na Pelješac, bez dovoljnog sporazuma sa Operativnim Štabom. Ovakav rad oslabio je organizovanje odbrane.
- c) Što nije pokazao dovoljno brige za evakuaciju ranjenog drugakomandanta.⁶

Komisija je završila rad
i sastavila svoj izvještaj
15/11 — 194.⁸

Članovi komisije⁷

BROJ 147

**IZVJEŠTAJ NIKOLE SEKULI A I DRAGA GIZDI A OD 15. VELJA E
1944. OBLASNOM KOMITETU KPH ZA DALMACIJU O SVOM RADU
NA PODRUČJU SJEVERNE DALMACIJE¹**

Dragi drugovi,

Javljam vam se sa trogirskog terena, gdje smo stigli danas. Nalazimo se u Štabu VIII brigade.² U ovoj brigadi, mada se stanje popravlja, još je uvijek loše. Sastanak sa štabskom jedinicom još nismo održali pa ćemo vas detaljnije izvijestiti poslije sastanka.

Poslije našeg prvog pisma naš plan rada bio je izmijenjen zbog akcije neprijatelja. Bunko³ se je morao vratiti iz Bukovice, jer je uslijedila ofenziva.⁴ XIX Divizija se je povukla preko Zrmanje. Nijemci su nekoliko dana držali pod kontrolom cestu Benkovac—Kistanje. Narod je bježao pred neprijateljem. O. K.⁵ Šibenik i Zadar spustili su se na vodi ki kotar, na kome smo održali sastanke sa oba foruma. Za partorganizacije

⁵ Srećko

⁶ Niko Martinović, komandant Dvadesetšeste divizije NOVJ.

⁸ Dopisano crnilom.

⁷ Komisiju su sačinjavali: Andrija Božani -Stevo i Martin Vežić. Vidi dok. br. 269.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije — Split, reg. br. KP-26/164.

² Osmu brigadu je bila u sastavu Dvadesete divizije NOVJ.

³ Nikola Sekuli -Bunko, član Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.

⁴ Vidi 3ok. br. 68, napomenu 4 i dok. br. 124, napomenu 2.

⁵ Okružni komitet KPH

na oba okruga, osim karakteristika datih u prvom pismu,⁶ može se dodati da ne ulaze dublje u probleme okruga i da nizak partijski nivo kadrova ne sprovodi u djelo direktive. O. K. Šibenik broji 5 članova od kojih je Giljak⁷ ostati duže na lije enju, a SKOJ-evac na kursu u Lici. Ovaj forum svakako treba povećati. Za druga Valentu⁸ još nije došla nikakva odluka od Korpusa. Njegova pomoć okrugu bila bi potrebna, ali bi se i njegovo odsustvo u Brigadi dosta osjetilo.

Došli smo u doticaj i sa članovima K. K.¹⁰ Vodice i Šibenik s kojima zbog dogovora nismo mogli održati duže sastanke. K. K. Šibenik ja i je od K. K. Vodice, prvi ima više uslova za razvijanje. Tako smo održali sastanak sa M. K. Šibenik. Od ostataka (4 člana) partorg. nakon slova Italije partijska organizacija u Šibeniku se podigla na 22 člana sa članovima komiteta. Mlada, još nedorasla za dogovore, prilično solidno je postavljena.

Zapazili smo da narod na oba okruga nije dovoljno obavješten o svojim političkim dogovorima, a osobito o odlukama AVNOJ-a, dok o odlukama ZAVNOH-a skoro nikako. Odluke AVNOJ-a nisu se potpuno objasnile. Zborova i sastanaka se malo održalo. Moglo se ustanoviti i naročito u zadarskom okrugu da ni dobar dio part. članova nije temeljito upoznao odluke AVNOJ-a, pa nije jasno da ni narod o tome ne zna koliko je potrebno.

Nijemci¹¹ se utvrđuju na obali i uspostavili su mnoge garnizone po svim većim mjestima na obali. U unutrašnjosti imaju jake koncentracije u Kninu i Drnišu koje bi trebalo svakako bombardovati, jer bi se time postigao ne samo vojni uspjeh, nego bi se mnogo i politički dobilo, naročito što se tiče Knina, koji je jedini i najjači etnički centar. Neprijatelj »popustljiva ki« raznim smalicama nastoji pasivizirati zamorene mase. Tu i tamo ima uspjeha, zbog naše slabosti da se na vrijeme i energično parira.

Održani su sastanci sa Okr. NOO Šibenika i Zadra. Tako smo i sa Kot. NOO Vodice, Šibenika i NOO Šibenika. Marko¹² je uputio NOO Dalmacije opširan izvještaj o političkom i organizacionom radu NOO-a Sj. Dalmacije pa se možete poslužiti tim izvještajem.

Marko će nastaviti sa radom u srednjoj Dalmaciji, a Bunko će nastojati doći do kninskog okruga. Na povratku će se, u koliko vi nešto drugo ne javite, sastati na šibenskom ili zadarskom okrugu. Njima kao i vojnim jedinicama na tim okruzima treba pružiti jaču i vršiti pomoć.

U zadarskoj komandi dogodio se je grubo propust i nesavjesnost u radu uslijed čega je neprijatelju palo u ruke dosta hrane, oružja i 4 protutenkovska topa. Postavljena je okružna partijska komisija koja će provesti istragu.

⁶ Vidi dok. br. 72.

⁷ Ante Bego-Giljak

⁸ Ivo Družić-Valent

⁹ Riječ je o Stabu Osmog korpusa NOVJ

¹⁰ Kotarski komitet KPH

¹¹ Obalu su zaposjele i utvrđivale jedinice 264. pješadijske divizije.

¹² Ili 14. Drago Gizdić, član Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.

Na sastanku sa part. jedinicom u Štabu Grupe i Štaba Sj. dalmatinskih odreda izme u ostalih pitanja, raspravljao se slu aj nepravilnog postupka Štaba Odreda koji je hapsio i batinao nekoliko sumnjivih lica u stankova koj op ini, a da se nije savjetovao i obratio organizacijama na terenu. O tome opširnije piše Marko Obi. NOO-u.

O raznim pitanjima i detaljima podnijet emo opširan izvještaj kad se sastanemo. Savjetovanje triju Sj. Dalmatinskih okruga odgo eno je uslijed novonastale vojni ke situacije.

Drug Vice¹³ radi sa Markom.¹⁴ Drug Ziki je zadržan nekoliko dana kod Šibenika, a zatim e u VIII Brigadu, pa u Sred. Dalm. ili kninski okrug. Drug Jure¹⁶ radi zajedno sa drugom Zikom. Drugarica Zora e sa Bunkom raditi u Sj. Dalmaciji.

Poštu koju je Marko uzeo od druga e e,¹⁷ a za koju smo sumnjali da je pala u ruke neprijatelju, otišla je po drugom kuriru a ne sa onim drugom koji je poginuo.

Sviju vas drugarski pozdravljamo

Marko, v. r.

Bunko, v. r.

15 II 1944

Ako je stiglo koje pismo iz Italije za Bunka pošaljite ga preko OK. Šibenik, a za Marka preko OK. Sred. Dalmacije.

Dragi drugovi,

Otvorio sam ovaj dopis Marka. Dobili smo »Proglas katoli kog sveenstva i u iteljstva Sjeverne Dalmacije.

Potpisalo je proglas 12 katoli kih župnika.

Proglasi su vrlo dobri i zna ajni. Mislim da bi trebalo:

a) u cijelosti objaviti u »Slob. Dalmaciji« zato neka netko od agitpropa komisije do e do nas.

b) kratku depešu sa imenima župnika bezuvjetno uputiti preko V. Š. Nacionalnom Komitetu.

c) Mi emo uputiti dopis ZAVNOH-u, a mislim da bi bilo dobro i depešu ZAVNOH, jer e pismo kasno do i.

Javite mi se.

Poduzmite molimo vas korake da dobijemo telefonsku vezu sa vama.

Miloš, v. r.

13 Vice Buijan

15 Ziki Bulat

16 Kaštelan

17 Svetislav Stefanovi -Ce o, instruktor CK KPJ pri Oblasnom komitetu KPH za Dalmaciju.

**IZVJEŠTAJ OKRUŽNOG KOMITETA KPH ZA SREDNJU DALMACIJU
OD 15. VELJA E 1944. OBLASNOM KOMITETU KPH ZA DALMACIJU
O SITUACIJI U SPLITU¹**

Okružni komitet KPH za
Srednju Dalmaciju
15-11-44 god.

Oblasnom Komitetu KPH za Dalmaciju

Dragi drugovi,

Primili smo vaše dopise i koristimo odlazak našeg kurira da vas kratko upoznamo sa situacijom u Splitu što nismo uradili u mjesec nom izvještaju i da vam odgovorimo na pojedina pitanja.

1) Kako smo na našem poslednjem sastanku zaklju ili da se izvrši reorganizacija partijske organizacije mi smo prišli tom zadatku i u vezi toga razgovarali sa drugom iz MK² Splita. Drugovi su se sa ovim složili i mi smo detaljno sa drugom prou ili na in i forme reorganizacije, nakon ega su drugovi prešli na izvršenje reorganizacije. Reorganizacija se sprovela kroz mjesec dana i ona je danas potpuno završena. Pitanje konspiracije i mladosti organizacije bilo je jedino što bi moglo reorganizaciju da omete. Me utim, do danas nije bilo nikakvih slu ajeva upada, a organizacija je vrlo dobro savladala reorganizaciju. Partijska organizacija ve djeluje preko uli nih elija i rejonskih Komiteta, a kandidati i simpatizeri su tako er vezani sa novim na inom rada. Tako er partijska organizacija ve u novom obliku djeluje unutar NOP-a (akcionih odbora i pododbora) putem partijskih frakcija. Formirani su Rejonski komiteti za Grad, Lu ac i Varoš preko kojih se MK vezuje sa elijama (brodogradilište nema posebne elije, jer se ne radi). Ovako izgleda organizaciono stanje partijske organizacije nakon reorganizacije:

MK	— 5 lan. — 2 rad. tež. priv. in. doma ica	5 kand. simp.
RR» Varoš	— 3 „ — rad. — tež. int.	— 4 el. — 16 lan. — 25—64
RK Lu ac	— 4 „ — drž. in. tež. radnica i doma .	— 4 el. — 17 „ — 18—59
RK Grad	— 3 „ — 2 rad trg. pom.	— 3 cel. — 11 „ — 7—25
Jedinica Mjesnog Fonda		— 1 el. — 4
Tehnika		— 1 el. — 7
Jedinice pri Skoju		— 2 el. — 7
Ob. si*		— 1
		• 15 el. — 67 - 53—14f

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Instituta za historiju radni kog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka CK SKH, film 45/424-428.

² Mjesni komitet KPH
³ Rajonski komitet KPH
⁴ Obavještajna služba

lanovi elija pri Skoju u i e u reorganizaciju i pripasti uli nim elijama.

Glede vrstine i rada partijske organizacije mislimo da dosta solidno djeluje naro ito unutar NOP-a, a što se odrazuje u pravilnom i redovitom radu akcionih odbora i pododбора, AFŽ i USAOH-a, kao i njihovog daljnjeg omasovljavanja:

NOP — grad. rad. — dr. in. — tež. — obrt. — trg. — int. i posjed. — priv. in. trg. — pom.							
433	465	296	213	197	271	181	126
						Elektr. pod. 50	

Ukupno: 2212 lanova (od ovog broja dolazi na redovite sastanke oko 1500)

AFZ : 706 „ (od ovog broja dolazi na sastanke 523)

SKOJ : 138

USAOH: 563

Najvažnije je pitanje popunjavanja MK koji u potpunosti ne djeluje. Naime drugu sekretaru Lali⁵ se pogoršala bolest i usprkos njegove najbolje volje, primoran je da ograni enije djeluje, a jednom lanu se također pogoršala bolest (živ ano bolestan) i uop e ne djeluje, a bio je zadužen po NOF-u. Drugarica Zrna⁶ se dobro razvija, a najve i dio rada spada na druga Ivana.⁷ Oni misle da druga (oboljelog na živcima) dignu iz MK i smatraju da bi MK trebalo popuniti i to sa sekretarom jednog rejonskog Komiteta i sekretarom MK Skoja. Nismo ništa konkretno zaklju ili dok dobro ne razmotrimo potrebu i mogu nosti što emo uraditi na našem sastanku u prisustvu druga Marka.⁸ Drugovi su organizirali akciju (prigodom godišnjice Lenjinove smrti) ljepljenja plakata sa natpisima AVNOJ-a, Nacionalnog Komiteta i slike druga Tita, koja je bila izvršena bez ikakvih upada ili hapšenja. Plakati su se masovno ljepili u ve er, me utim, su ih ustaše tokom no i zapazili i pokrenuli itav svoj aparat, vojsku, policiju itd. da bi ih skinuli prije nego to zapaze Nijemci (imaju velikog respekta prema njima) u emu su uspjeli.

Me utim, narod je bio upoznat sa akcijom, jer su ipak neki plakati ostali i vrlo ju je dobro primio. Na pripremama oko izvršavanja ove akcije sekretar pokazao se nekonspirativan (bio je najbolji kandidat za MK), a kasnije na preslušavanju neiskren, te je isklju en iz Partije. Mjesni NOO sastavljen je od partijaca. Ispitali smo tko su njegovi lanovi i drugovi kažu da su trojica od njih dobro poznati u masama (težak, obrtnik-mehani ar, inžinjer). Poslali bi vam njihova imena, ali smatramo da bi to bilo neoprezno bez šifriranja. Sa njihovim imenima upoznati emo vas preko druga Marka. Drugovi misle Mjesni NOO u slujaju legaliziranja popuniti sa drugaricom Dašom, koja radi u Splitu i pomaže organizaciji AFZ (ne kre e se vani ku e).

5 Nikola Kuzmani -Lala

6 Milena Feri -Zrna

7 Dinko Bila

8 Drago Gizdi -Marko, lan Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.

U pogledu reorganizacije NOP-a drugovi misle, a isto tako i mi smatramo da je to i daleko teže nego što je to bio slučaj kod partijske organizacije obzirom na masovnost članova i pitanje konspiracije. Reorganizacija bi sigurno postigla svoj cilj, ali mi ne možemo da se prenamognemo i smatramo da njoj ne bi trebalo sada pristupiti, jer bi bilo potrebno da se partijska organizacija najprije u vrsti novim oblikom organizacije. Ta bi reorganizacija iziskivala dugo vremena (2—3 mjeseca) i mi je ne možemo poduzimati dok vi o tome ne odlučite i nas upoznate.

Primili smo novac koga ste nam poslali i to: 500.000 lira i 3.015.150 kuna i mi možemo ga uputiti u Split. Novac je drugovima dobro došao, jer slabo žive obitelji naših drugova usljed visokih cijena i nikakvog zaposlenja. Drugovi su tako sretniji ali rad oko NOP-a i oni donekle pokrivaju svoje potrebe, naime redovito isplaćuju članovima naših drugova. Novac je možemo i iskoristiti pošto se može kupiti različitih namirnica -nosti prebacivanja hrane odavle ograničene obzirom što su nam kanali za prebacivanje u Split veoma ugroženi neprijateljskim stražama. Manje količine ipak bi se mogle prebaciti (Mi možemo prebaciti nešto hrane za bolesne drugove u MK i partijskoj organizaciji). U Solinu je tako vrlo teško stanje i pokazuje se potreba da se i njima pripomogne novim sredstvima.

Neki članovi i rad reakcionarnih struja u Splitu se ne zapažaju. Pretpostavlja se da je formirano rukovodstvo HSS za Split u koji su ušli: ing. Vjekoslav Ivanišević, Tartaglia, Vojko Krstulović, što me utim još nije provjereno. Tartaglia još uvijek dolazi na sastanke NOP-a, a rad mu je dosta pasivan. Na jednom sastanku kad se davao izvještaj o prikupljanju doprinosa po čemu je on veoma malo uradio kazao je: »Šta se raditi kad još nije riješeno pitanje HSS«, ili »Pa Maček nije kriv« itd. Drugovi su mislili s njim prekinuti na nezgodan način naime udaljiti ga iz rada postavljajući mu kao uvjet razlog da plati zaostalu članarinu (svoj doprinos). Mi smo im ukazali da drug nije postupe da li nešto s njim razgovara drug Ivan, koji im i tako dolazi redovito na sastanke i da mu ukaže na njegovu nepravilno držanje i u to ga ubjedi. Pozvati ga da djeluje u interesu NOP-a, a ukoliko ne pristane i dalje se bude ovako držao isključiti ga iz rada, i NOP-a. Vojko Krstulović pokušava organizirati omladinu HSS me utim, u tome ne uspijeva. Imamo našeg uvijek u ovim redovima i razbijamo ih iznutra, tako da su već 5 od ovih omladinaca prišli USAOHU prekinuvši svaku vezu sa ovom grupom. Zaneta, Stüde i ostali razvlače ili su pregovore i uopće se drže reakcionarno (prisustvuju sastancima gdje se govori o razbijanju NOP-a ubacivanjem njihovih ljudi u naše organizacije), tako da su naši prekinuli sa njima pregovore. Drugovi su dosta s njima radili i pokušavali me utim, nisu uspjeli da ih otrgnu. Mi smo im ukazali da nastoje opet doći s njima u vezu, da ih nastoje izvesti i premda ne vjerujemo da će u tome uspjeti.

etnički održavaju neke sastanke, i ograničene, jer ih je i ograničen broj. U aktivnosti se isti u Stojanac, Holi i Mika i (Mika i se otvoreno vezuje sa Švabama). Dolazi do sukoba između ustaša i etnika (na ubistvo jednog etnika Holi je pucao na ustašu Markotića me utim, ga nije pogodio). Nijemci su uzeli u zaštitu Holia, kao i sve etnike, tako da ustaše nisu

uopće na ovo reagirali. Osjećali se raspadanje i u ustaškim redovima. Članovi ustaškog stožera Markoti, Stipčevići i drugi javno su govorili kako bi išli u partizane. Jedan naš drug želio je to ispitati i postavio je upit Stipčeviću da li bi otišao u partizane, na što je odgovorio da bi odmah išao, ali da je bolestan na pluća. Moral njemačkih vojnika⁹ u Splitu, Solinu itd. veoma je nizak. U Splitu, Solinu krađu do čega dođu, a prodavaju sve do čega dođu i što imaju robu, cipele, hranu itd., govore da su izgubili rat itd. Također se zapažaju odvajanja pojedinih nacionalnih grupacija (Austrijanaca, Poljaka itd.) unutar neprijateljske vojske, koji se nastoje opravdati i prebacuju svu krivnju za rat i počinjena zločinstva na Njemce. Ja ih neprijateljskih koncentracija inače nema na našem okružju (najveći dio onih kod Rogoznice je krenuo prema sjevernoj Dalmaciji) u ovom momentu premda su njihovi garnizoni jako rasprostranjeni i veoma pokretljivi i često upadaju u sve dijelove našeg okružja. Organizacije u Splitu su dosta aktivne u populariziranju odluka II Zasjedanja AVNOJ-a i mase su tim dobro upoznate, a efekt ovih odluka je ogroman. Postavili smo im opet za zadatak da putem organizacija još bolje to prodube i da pošalju pozdravne telegrame AVNOJ-u, Nacionalnom Komitetu i Titu, održavaju i sastanke kroz NOP i upoznavši što širi krug naroda sa sadržajem tih telegrama.

Njemci i ustaše su napravili blokadu rejonu Varoš (imali su namjeru blokirati ovaj grad, a kao razlog su iznijeli da ima mnogih koji nemaju legitimaciju itd. (na kojoj su jedino dizali narodu sve predmete i robu što potječe od kapitulacije Italije, a mnoge druge stvari su kralji). Nakon ovog njihovog čina narod je bio ogorčen. Prilikom blokade nije nitko od naših drugova nastradao. Mogući razlozi za održavanje u Splitu postoje i to dosta povoljne naročito za one koji nisu poznati. Mi ćemo na sastanku riješiti pitanje da li da netko od nas ide u Split sa drugom Markom, a zato se ukazuje potreba. Naše veze sa Splitom su dobre, a imamo ih dvije. Obavještavamo vas da se povratio iz internacije drug Soldati u Split (privatni kandidat), te nas drugovi pitaju da li da ga uvedu u rad. Obavijestite nas o vašem mišljenju po ovome.

2) Najteža situacija je na kotaru Omiš, gdje neprijatelj ima garnizon do garnizona i gdje su okolnosti održavanja veoma teške. Neprijatelj je uhvatio naše drugove: Matu Vulić i člana KK Omiš, radnik iz Zakućca zatvoren u Omišu, Maruši Jozo, članovnik, član Kotarskog NOO zatvoren u Ljubuškom i drugarica Ana Urlić, član Kotarskog odbora AFŽ zatvorena u Ljubuškom, te Vice Maruši član općinskog Komiteta zatvoren u Omišu. Ove drugove mi smo već predložili Njemcima za zamjenu, međutim, bi bilo dobro kad bi i Vi sa vaše strane poduzeli da ih se zamjeni, jer su sve to dobri drugovi. Ustaše su također ubile drugu Ivu Pivčević i člana općinskog Komiteta Gornja Poljica i drugaricu Roju Jakšu (stenoграфkinju kod KK Omiš). Zbog teške situacije na ovom kotaru nastojati ćemo naći izlaza kako da se zaštitimo članovi naših rukovodstava na tom kotaru. U Ugljanima kod Sinja uhvaćen je dr. Ivo Smolić¹⁰ i sada se na-

⁹ Jedinica 264. pješadijske divizije.

¹⁰ Vidi dok. br. 120 i 461.

lazi u Sinju, gdje su ga sa slavljem do ekali (izgleda da je on sam inscenirao ovo hapšenje prilikom koga su uhvaeni još neki drugovi). Stvar ćemo još bolje ispitati.

3) U VIII brigadi¹¹ stanje partijske organizacije je veoma slabo i mi im nastojimo pomoći i pri održavanju sastanaka. Stanje u odredima također nije zadovoljavajuće, jer u samom štabu grupe nema političkog lica, koji bi kontrolisao rad političkih komesara i zamjenika. Na sastanku ćemo porazgovoriti ima li koji drug koji bi odgovorio ovoj dužnosti.

4) Glede našeg centra mi smo se prebacili u Trolokve tako da smo sada na granici Muškog, Trogirskog i Solinskog kotara i odavde ćemo moći više pomoći svim organizacijama. Mi nismo za sada mislili ići u Solin, nego smo se nastojali pobrinuti da se izgradi jedan, dva bunkera, gdje bi mogli i dalje nastaviti raditi u slučaju da nas neprijatelj stjera sa ovih terena. Ne mislimo se, sve do zadnjeg časa dok postoje i male mogućnosti održavanja na terenu, prebacivati u Solin, jer shvaćamo važnost da ostanemo na terenu. Također sa organizacijama na terenu usko smo povezani i odlaskom naših drugova i drugarica iz svih rukovodstava na sve kotare (osim Omiša ovo zadnje vrijeme), a također i pismenim vezama sa svim organizacijama. Nastojimo ukoliko je moguće zaštititi sve naše rukovodioce da ne nastradaju, ali prebacivanja su dosta riskantna zbog neprijateljske pokretljivosti. Robu (odijela) koja smo tražili nismo mislili ni upotrebiti, već ih poslati našim drugovima iz ostalih Kotarskih Komiteta, koji su veoma slabo obučeni, jer mi za sebe imamo. Ako budete ikako mogli nastojte nam poslati jedno radio; jer mogućnosti za nabavku u Splitu uopće nema. (Ako se bar može baterija naći, onda bi se opet nekako mogli snaći).

5) Na trogirskom Kotaru došli su drug Marko, Bunko i drugarica Zora. Mi ćemo skorih dana održati sastanak sa drugom Markom.

Drugarski pozdrav:

S. F. — S. N!

Za Okružni Komitet
Vili,¹² v. r.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

¹¹ Vidi dok. br. 147. napomenu 2.

¹² Ante Eterović - Vili

**IZVJEŠTAJ ŠTABA DVADESETE DIVIZIJE NOVJ OD 16. VELJA E
1944. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O BORBAMA VODENIM U
CETINSKOJ DOLINI»**

STAB
XX. DIVIZIJE NOVJ.
16/2-44.
Br. 40/44

ŠTABU VIII. KORPUSA NOVJ.

P o l o ž a j

Operativni izvještaj
za borbe 24. i 25./I.
1944. u Cetinskoj
Dolini.

22. **januara:** jedinice ove divizije nalazile su se na raznim sektorima. I. Brigada je bila u toku prebacivanja sa trogirskog sektora prema Svilaji u vezi zadatka dobivenog od Štaba Korpusa t. j. iš enje Vrli ke krajine sa kombinovanim snagama IX. i XX divizije. II. brigada nalazila se na prostoriji Maljkovo—Potravlje—Satri —Zelovo radi zaštite prebacivanja ostalih djelova divizije preko Cetine u cilju gornjeg zadatka. III. brigada na prostoriji Biteli —Vrdovo spremaju i se za predvi enu akciju na Vrli ku krajinu.

23. **januara:** I. i II. brigada nalazile su se na istoj prostoriji kao i prethodnog dana i sa istim zadacima. III. brigada bila je u pokretu preko Zasioka i Šegin-mosta prema Potravlju.

Ovog dana kao i prošloga tj. 22/1 osmotrene su ja e neprijateljske motorizovane kolone² da se kre u iz pravca Livna preko Vagnja za Sinj. Neke od ovih kolona odmah su produžavale preko Mu a za Drniš.

Oko 11 asova primljen je radiogram od Korpusa po kome se odlaze akcija na Vrliku na neodre eno vrijeme.³ Radi ovoga, kao i nove situacije t. j. dolaska i prolaska kroz Sinj ja ih neprijateljskih snaga, izdato je nare enje II. i III. brigadi da se u toku no i 23—24. prebace na levu obalu Cetine sa zadatkom: II. brigada da iza e na liniju položaja Dabar—Zasiok—Vu ipolje—Biteli , ostavljaju i jedan svoj bataljon u Bravevu-Docu kao rezervu. III. brigada sa dva bataljona da zatvara pravce eventualnog neprijateljskog nadiranja iz Livanjskog polja prema Dinari, a s jednim bataljonom da zatvori pravce od Vagnja i Trnovih Poljana

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 41/I, k. 517A.

² i ⁶ Njema ki 92. motorizirani puk i Prva brdska divizija. Vidi dok. br. 128, napomenu 4.

³ Vidi dok. br. 50.

prema Vrdovu, zadržavaju i jedan bataljon u Vrdovu kao rezervu. Dinarski odred imao je zadatak držanje položaja u Gornjim Koljanima zatvaraju i pravce prema Ježevi u i Vukovi a mostu. Jedan bataljon Mosorskog odreda koji se je nalazio na ovom terenu povezivao je snage II. i III. brigade. I. brigadi nare eno je da ukoliko ima mogu nosti prebaci se na prostoriju Svilaja—Dinara, a ukoliko situacija u Mu koj dolini, obzirom na prolaz ja ih neprijateljskih snaga ne bi to dozvoljavala, da se zadrži na prostoriji Kladnjice—Nisko—Brštanovo.

Zadaci jedinicama po gore navedenom su dati opštom pismenom zapovješ u.⁴

Istoga dana nakon izdavanja opšte zapovjesti dobiveni su podaci: da e neprijatelj (ustaše i Njemci) u toku no i 23—24 ili 24. u zoru izvršiti napad od Hrv a u pravcu sela Potravlja i od Obrovca i Bilog Briga prema Biteli u. Prema tim podacima Njemci bi u estvovali u ovoj akciji jedino radi ispomaganja ustaša da uspostave miliciju u Potravlju i Bite- li u, dok bi se posle akcije Njemci povukli prema Sinju ostavljaju i ustaše u pomenutim selima. U vezi ovoga jedinicama koje su se nalazile pod našim operativnim rukovodstvom izdata je dopuna opštoj zapovjesti, iz- datoj istog dana.

Opšta zapovjest i dopuna zapovjesti prilažu se ovom operativnom izvještaju.

24. januara: jedinice ove divizije nalazile su se na prostoriji položajima i zadacima koji su dati u nare enju i dopuni nare enja od 23/1.

Neprijatelj se nalazio na svim sektorima oko masiva Dinare i to: U svim selima Livanjskog polja na sjevernim padinama Dinare, izme u Saj- kovi a i Prologa. U toku no i 23—24 dobili smo obaveštenje da se nepri- jatelj sa ove prostorije izvla i prema Prologu sa ciljem prebacivanja preko Vagnja za Sinj.

Duž komunikacije Han—Prolog—Vaganj—Sinj nalazile su se nje- ma ke posade i to: u Prologu, na Vagnju, Trnovim Poljanama, Bilom Brigu, Obrovcu i Hanu. U Sinju se nalazio stalni njema ko-ustaški gar- nizon poja an sa prolaze im jedinicama. Ta ne snage (ja ina i naoru- žanje) nisu nam bili poznate.

U Hrvacama nalazile su se ustaške snage ja ine do 400 ljudi. U Oti- ši u, Koljanima i Vrli koj krajini nalazile su se etni ke snage sa ustaškom milicijom ja ine do 800 ljudi.

Istog dana oko 7 asova ja e njema ke kolone krenule su od Sinja preko Hrv a ka Vrlici. Jedna manja kolona od 200 ljudi krenula je od Obrovca preko Bajagi a ka Biteli u.

2. U borbi koja je vo ena ovoga dana u estvovale su jedinice II. brigade ove divizije. Ostale jedinice nisu bile angažovane u borbi, pošto neprijatelj nije vršio nikakove ispade u pravcu njihovih položaja.

3. Neprijateljske jedinice koje su u estvovale u borbi su njema ke snage koje su prolazile od Sinja prema Vrlici. Naziv, ja ina i sastav ovih jedinica nisu poznate, jedino se je ustanovilo da su to bili djelovi od jedne divizije, koja se je iz Gr ke i Albanije preko Crne Gore, Bosne i

Hercegovine kretala prema sjevernoj Dalmaciji. Sa ovim snagama sa-
dejsstvovali su ustaše iz Hrvatske.

U neprijateljskoj maršovskoj koloni primjetili su se gotovo svi rodovi
oružja kao: pješadija, artiljerija, manji motorizovani djelovi, komore
i drugo.

I. i II. bataljon II. brigade vodili su borbu sa neprijateljskom pobom
koja je bila jačine do 600 pješaka potpomognuta artiljerijom i ba-
ca ima.

4. Situacija:

Neprijatelj se nalazi u pokretu od Sinja preko Hrvatske za Vrliku. Levo
se obezbeđuje jakom pobom preko Potravlja i Maljkovca ka Svilaji.
Desna pobona nije postojala sve do dolaska neprijatelja do Šeginog
mosta, ispod Zasioka. Neprijateljska predhodnica koja je do 9 sati opravila
porušeni put i mostove na prostoru Hrvatske—Satri krenula je glavnom
komunikacijom do Šeginog mosta, gdje je stupila u borbu sa dijelovima
IX. brigade (jedan vod drugog bataljona).

Vjerojatna namjera neprijatelja bila je prolaz glavnom cestom pre-
ma Vrlici i dalje za Knin osiguravajući i se pobom dijelovima levo i
desno.

Naša situacija:

II. brigada nalazi se na položajima na levoj obali Cetine na liniji:
Dabar—Zasiok—Vučepolje—Biteli sa isturenim dijelovima na Šeginom
mostu, Panju i prema Bilom Brigu. Prelaz preko Cetine je mogući kod
Obrovca sa svim rodovima oružja, kod Panja samo za pješake (brvno),
na Šeginom mostu za pješake i tovar. Prolaz od Bajagovca i Bitelovca ka
Vučepolju bio je onemogućen za motorna vozila usled porušenog mosta na
reči Rumin.

Naši položaji na levoj obali Cetine izloženi su dejstvu neprijateljske
artiljerije i bacačima sa glavne komunikacije. Mogućnosti za ometanje pro-
laza neprijatelju glavnom cestom za Vrliku i nanošenje gubitaka nepri-
jatelju bile su povoljne, obzirom na pogodne položaje kod sela Dabra i
Zasioka, računajući i uz to na prepreku reke Cetine koja je neprolazna
osim na mostovima koji su branjeni. Nasilni prolaz preko reke Cetine bio
je neprijatelju težak obzirom na to, da je postojao svega jedan most koji
je bio branjen i na povoljne položaje iznad mosta što je sve davalo izgleda
da se svaki prodor može sprečiti.

Eventualno povlačenje naših snaga bilo je otežano obzirom na strme
i otkrivene padine Dinare kuda se moralo izvlačiti.

Naša odluka je bila sprečiti neprijatelju prolaz glavnom komunika-
cijom ka Vrlici, nanoseći mu gubitke i onemogućiti svaki pokušaj pro-
dora na lijevu obalu Cetine.

5. Prilažu se izdate zapovjesti.⁵

6. Borba je po elu 24/1. - 44 godine u 9 časova na Šeginom mostu.⁶

⁶ i ⁷ Vidi dok. br. 75, 128, 346, 348 i 461.

7. Tok borbe:

Neprijatelj je sa djelovima pokušao prodor preko mosta, dok sa drugim delovima je produžio komunikacijom ka Vrlici. Na ove djelove kod mosta, kao i na one snage koje su išle komunikacijom otvorena je vatra ispod sela Dabra i iznad Segina mosta. Nakon ovoga neprijateljski djelovi sa komunikacije su se povla ili prema Maljkovu, dok djelovi koji su nadirali prema mostu su se zadržali oko samog mosta uzimaju i pogod- ne položaje.

Nakon prve borbe glavnina neprijateljskih snaga koja se je pozadi kretala, skrenula je prema selima na padini Svilaje (Potravlje—Maljko- vo), poja avaju i djelove oko mosta.

Nakon kra e artiljerijske i baca ke pripreme neprijatelj je ponovo izvršio juriš preko Šeginog mosta. II. bataljon II. brigade koji je obezbe- ivaio most posle prve borbe na mostu krenuo je na dominantne položaje iznad mosta: Glavica (K. 415) — K. 433. U toku izlaska ovih djelova II. bataljona na ove položaje, neprijatelj je ve uspio da savlada posadu koja se nalazila iznad samog mosta i sam vršio podilaženje gornjim po- ložajima (Glavica K. 415). Primjetivši izlazak neprijatelja ka Glavici ovaj bataljon se je bez otpora odmah povla io preko Zasioka na kose levo i desno od crkve u Zasioku. Izašavši na Glavicu neprijatelj je istu utvrdio i stvorio užu mostobran na lijevoj obali rijeke Cetine. Na ovim položajima neprijatelj je ostao u toku 24. januara i u toku no i od 24. na 25.

8. Ishod borbe:

Neprijatelj je uspeo stvoriti mostobran na levoj obali Cetine. Gubici neprijatelja oko 70 izba enih iz stroja, zarobljenih nije bilo, niti zaplje- njenog materijala.

Naši gubici 14 izgubljenih, za koje se nezna da li poginuli ili zarob- ljeni, najvjerojatnije da ih ima i poginulih i zarobljenih. Od ovih se je izvukao jedan ranjeni borac. Od materijala izgubljeno je 13 pušaka i 1 teški mitraljez koji je uništen od baca ke mine. Ovom prilikom me u izgubljenim drugovima nalazi se i komesar ete drug Miše Josip.

9. U toku no i 24—25. neprijatelj je izvršio pripreme za napad sle- de eg dana. Poja ao je sa izvjesnim djelom snaga svoje položaje na mo- stobranu, postavio je duž same komunikacije sjeverno od sela Potravlja dve baterije topova (jednu haubi ku, jednu poljsku), a na samoj cesti su se nalazila dva tenka naoružana sa topovima. Jedna baterija bila je plasirana u samom selu Maljkovu.

25. januara: U toku no i 24—25 izvršeno je pregrupisavanje bata- ljona II. brigade na taj na in, što je I. bataljon ove brigade postavljen na položaje na kosama Sjeverno od sela Zasioka (levo i desno od k. 428). II. bataljon posedao je položaje u levo od I. bataljona prema Vu ipolju sa zadatkom povezivanja sa djelovima brigade u Gornjim Juki ima (Biteli), isturaju i jedan dio snaga na k. 433. — 25/1. u 7 asova neprijatelj je zapo eo jaku artiljerijsku i minobaca ku pripremu,⁷ vrše i jednovremeno pritisak sa Glavice prema položajima I. bataljona. Sa djelom snaga nepri- jatelj je dolinom rijeke Cetine izvršio manevar, zaobilaze i dijelove II

bataljona koji su se nalazili na k. 433. Nakon kraje borbe koja je bila vrlo oštra neprijatelj je uspeo odbaciti I. bataljon prema selu Dabru, a djelove II. bataljona prema Vu ipolju i dalje ka Sari ima i Nadgradini. Nakon ovoga neprijatelj je izišao na prvu liniju položaja, koju su držali I. i II. bataljon II. brigade.

III. bataljon ove brigade, koji se je nalazio u Gornjim Juki ima imao je zadatak da se vrsto veže sa II. bataljonom kod sela Sari a i da u slučaju jačeg pritiska prema II. bataljonu, a ukoliko ne bude angažovan na svom djelu fronta, ispomaže II. bataljon dejstvujući sa Gradine iznad Juki a a ispred fronte II. bataljona. Ovaj bataljon je zatajio ovog puta i uoivši ozbiljniju situaciju na frontu I. i II. bataljona poeo se izvlačiti prema Jelinjaku.

Odbacivši I. i II. bataljon sa njihovih prvih položaja neprijatelj je iste tukao u povlačenju sa jakim artiljerijskom vatrom, tako da se ljudstvo dezorganizovano i u neredu izvlačilo prema Nadgradini. Komandni kadar usljed jake artiljerijske vatre i razbijenosti jedinica nije rukovodio sa ljudstvom. Usled ovakovog stanja nije se mogao organizovati prihvatanje na liniji k. 538—k. 576—k. 604—Gradina—k. 763.

Naše snage su se povlačile neuredno uz Debelo Brdo prema jakim artiljerijskom vatrom. Jedna neprijateljska manja kolona ugrožavala je ovo povlačenje bočnim nadiranjem preko Vu ipolja—Sari a ka Debelom Brdu.

Uvidevši ovakovo stanje kod jedinica koje se povlače, štab divizije je izdao naredenje III. brigadi da sa jednim bataljonom najhitnije izađe na Debelo Brdo i omogući izvlačenje dijelova koje odstupaju. Ovaj bataljon koji je trebao da izađe na Debelo Brdo nalazio se je na Vrdovu. Usled ove razdaljine ovaj bataljon nije mogao na vreme izaći i na predviđeni položaj, tako da je neprijatelj izašao pre njega na Debelo Brdo, dok se je glavina naših jedinica koja se je izvlačila prebacila u Brav ev Dolac i Klapavice, ne ostavljajući i nikakvu obezbjeđenu na Debelom Brdu. Po izlasku na Debelo Brdo neprijatelj se grebenom istoga uputio prema Gornjim Koljanima, dok je bataljon III. brigade uspio da izađe na Debelo Brdo tek poslije prolaza neprijatelja istim.

Istog dana jedna neprijateljska kolona oko 300 ljudi kretala se je iz pravca Obrovca ka Biteli u. IV. bataljon II. brigade nalazio se je na položajima sa kojih je mogao efikasno tučiti ovu kolonu. Međutim, ovaj bataljon je ostao pasivan ne otvarajući i uopće vatru na neprijatelja i povlačenje se u pravcu Vrdova.

Cim je poela borba u jutro 25. januara prema usmenom i preko kurira izdatom naredenju intendanturama [..] III. brigade i štaba divizije trebale su krenuti preko Debelog Brda ka Brav evu Docu. Sa ovim djelovima išla je i hirurška ekipa divizije. Usljed jake artiljerijske vatre ovi djelovi nisu se mogli uredno povlačiti preko Debelog Brda, već su se zadržavali u pojedinim jarugama i uvalama. Usled nadiranja neprijatelja ljudstvo je napuštalo konje sa tovarima i jedan deo se je povlačio sa bataljonima prema Brav evu Docu, dok se jedan deo ovog ljudstva zadržao u jaruzi i zaklonima oko sela Nadgradine.

Štab divizije, koji se je nalazio u selu Podgradina povlačio se je sa bataljonima preko Debelog Brda ka Bravcu i Docu.

Borba se završavala 25/1-44 god. na Debelom Brdu u 15 časova povlačenjem naših snaga u Bravcu i Klapavice.

10. ishod borbe:

Neprijatelj je uspeo u toku borbe izaći na Debelo Brdo nakon čega se je spustio u Koljane (Vukovići i most). Ostavio je posade u selima Bajagići, Biteli, Vučepolje, Zasiok i Dabar. Neprijateljski gubici u toku ovog dana nisu nam poznati.

Naši gubici 12 mrtvih, 14 ranjenih, 48 nestalih (ovi se prema kasnije dobivenim podacima predali neprijatelju). Nakon ove borbe dezertiralo je iz II. brigade 10 ljudi. Među nestalima nalazi se veterinar Cvjetanović Vlado, islednik Krešo Grozdani, intendant brigade Karlić Otmar, zamjenik intendanta Tironi Jakov. U borbi je poginuo komandir četete uran Nikola i komandir pratete Kalik Radoslav.

11. Gubici u oružju i materijalu:

Jedan bacač 81 mm., jedan teški mitraljez (bunkerisan je), dva puškomitraljeza, 38 talijanskih pušaka, 2 pištolja, jedna strojica (uništena), 100 metaka za protivkolsku pušku, 400 metaka za teški mitraljez, 1170 metaka za pušku i puškomitraljez, 3 pisane mašine, jedan šapilograf, 52 mine za laki bacač, jedan radio aparat, dva akumulatora, arhiva štaba II. brigade, sprema u intendanturi štaba divizije i štaba II. brigade, sanitetski materijal brigadne ambulante i hiruške ekipe, 3 telefonska aparata, 2 telefonske centrale i 14 km. kabla, izvesna količina dopunskih i osnovnih punjenja za bacač 81 mm.

U borbama 24. i 25. utrošeno je 9800 pušanih i mitraljeskih metaka, 46 mina za bacač 81 mm., 400 metaka za strojnicu.

12. U borbi se nije istakla ni jedna jedinica.

13. Prema starešinama koji su u rukovođenju napravili krupnije greške zbog kojih su nastale štetne posljedice provedena je istraga.

14. Kritika:

Komandno mjesto štaba divizije i štaba brigade bilo je nepravilno izabrano, obzirom na raspored jedinica, tako, da se nije moglo pravilno i blagovremeno rukovoditi i intervenisati jedinicama.

Nedovoljno procjenjena situacija tako da se nije imalo u vidu borbena sposobnost naših jedinica i sposobnost da izdrže ja u artiljerijsku vatru koja se predpostavljala.

Komandovanje rukovodioca u borbi nije došlo u dovoljnoj mjeri do izražaja, tako da se ljudstvo nije imalo u ruci i da je ljudstvo bilo izašlo ispod uticaja starešina. Veze između jedinica i štabova su bile vrlo slabe i oslanjale su se jedino na kurire. Na ovaj način svako dejstvo štabova na jedinice bilo je u zakašnjenju.

Raspored jedinica za odbranu i spremanje prelaza preko reke Cetine na Šeginom mostu bio je pogrešno i površno postavljen, tako da je nepri-

jatelj iskoristio ovu pogrešku i u kratkom vremenu stvorio mostobran na levoj obali Cetine.

Sadejstvo i uzajamno izpomaganje susjednih jedinica nije postojalo a kao niti inicijative kod rukovodioca.

Vatrena mo jedinica nije došla do punog izražaja. Plan vatre bio je površno sproveden i prepušten nižim komandama.

Prtljažni djelovi bili su upu eni blagovremeno prema Brav ev Docu, ali greškom kurira koji su trebali da povrate izvjesne djelove, povra en je ceo prtljag nazad u Podgradinu, gdje je i zadržan. Ovim zadržavanjem prtljažnih djelova u blizini borbenih djelova, gdje se o ekuje napad neprijatelja doveo je u rizik ovaj materijal.

15. Pouke:

Procena situacije treba da bude opsežnija i šira pri donošenju odluka.

Komandna mesta štabova postavljati na podesnija mesta odakle se može pravilnije rukovoditi jedinicama. Službu veze poja ati i pravilno organizovati tako da pruži punu podršku u komandovanju. Izvi anje i osmatranje poja ati tako da ne do e do iznena enja u pogledu neprijateljskih ispada i namjera o kojima se nije moglo blagovremeno saznati.

Poja ati i stvoriti samoinicijativu i odlu nost kod nižeg komandnog kadra i ubjediti ga u potrebu i nužnost sadejstva u borbi. Potrebna je ve a kontrola nad nižim štabovima u pogledu izvršavanja zadataka davanja i primjedbe na pogreške koje ine niži štabovi u rasporedu i upotrebi svojih jedinica i oružja.

Blagovremeno izvla enje prtljažnih djelova izvan zone dejstva neprijateljske vatre.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkom:

Živko R. Zivkovi, v. r.

Komandant — p. pukovnik:

Vel.^s M. Kneževi, v. r.

**IZVJEŠTAJ OKRUŽNOG KOMITETA KPH ŠIBENIK OD 16. VELJA E
1914. OBLASNOM KOMITETU KPH ZA DALMACIJU O VÖJNO-PO-
LITICKOM I ORGANIZACIONOM STANJU U OKRUŽJU¹**

OKRUŽNI KOMITET KPH
ŠIBENIK
16/11 — 1944. g.

OBLASNOM KOMITETU KPH ZA DALMACIJU

Dragi drugovi,
šaljemo vam mjese ni izvještaj za mjesec januar.

Politi ka situacija.

Upoznavanje sa odlukama II zasjedanja AVNOJ-a.

U cijelom okrugu su održani zborovi za upoznavanje naroda s tim odlukama i narod je s njima upoznat. Pripreme nisu izvršene na na in kako je to trebalo da bude. U tome nisu potrebnu ulogu odigrali NOO-i ni antifašisti ke organizacije. Ti zborovi nisu dali željene rezultate, tj. da bi se preko toga ja e mobilisao narod i uvjerio u našu snagu i nepobje-divost. Osim tih zborova sa kojih su se slali pozdravi i rezolucije, posebni sastanci sa diskusijom se nisu održali. To je zbog niskog politi kog nivoa koji sami još ne mogu da rukovode tim sastancima.

Kotar Kistanje je doživio još jednu ofenzivu,² oštriju no prošlu. XIX Divizija nakon teških i uspješnih borbi se probila u Liku. Źrtava je imala svega par, jedino ima izvjestan broj smrznutih drugova. Neprijatelj je palio, plja kao, ubijao i silovao žene. Nije štedio ni etni ke obitelji. Narod se dobro držao. Muškarci su bježali i sakrivali se i nijednog slu-aja bjegstva u etnike nema. Narod je plakao od sre e kad je ponovo ugledao partizane. U etni kim dokumentima stoji da zbog našeg terora taj najsrpskiji i najpatrijahalniji kraj je za njih izgubljen. Na skradinsku op inu su stigli ustaše i žandari koji imaju zadatak da na osnovu opasnosti od etnika mobilišu hrv. narod te op ine. etnici su iz 2 sela te op ine prisilno odveli oko 50 ljudi i naoružali. Iz jednog sela su se ljudi oprli, a oni su kao taoce zatvorili njihove »starce«. etnici imaju namjeru da u cijeloj Sj. Dalmaciji formiraju dva korpusa sa 9 brigada³ i zbog toga vrše propagandu i prisilno mobilišu. Naši drugovi se znaju i zaletiti, naro ito u odnosu prema kralju (smrt), a same jedinice znaju nepravilno postupiti

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Instituta za historiju radni kog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka CK SKH, film 45/316—320.

² Vidi dok. br. 68, napomenu 4 i dok. br. 124, napomenu 2.

³ Vidi dok. br. 529.

što nam smeta. Me utim, narod, mrzi etnike i dobrovoljno ne e da se odazove njihovim pozivima.

U vodi kom kotaru u primorju nema znatnijih promjena. U stankova koj op ini je prilikom zadnjeg pohoda neprijatelja selo Stankovci sve izbjeglo, što je, znatan uspjeh. Jedan dio te op ine je ustaški nastrojen i neprijateljski je prema nama raspoložen. U selu Lišani drže zasjede. Ve drugi put su tu napali naše drugove. Ovdje se zapaža jako djelovanje pete kolone koja je povezana sa Benkovcem, a ob.⁴ služba se tek pravilno uspostavlja. U primorskom dijelu se osje a ja e propagandno djelovanje ustaša koji se žele prikazati zaštitnicima od njem. terora i prijetnjama partizana. Tu su upleteni i neki popovi koje se nije potpuno razotkrilo. Neprijatelj je iz Vodica pred par dana odveo 60 ljudi kao kaznu za jednu izvršenu akciju.⁵ Time se po eo blagi postupak neprijatelja zaoštravati što e imati pozitivnih rezultata jer se tako borbenost naroda izdiže.

U šib. kotaru sada je primoštenska op ina više manje okupirana sva od Njemaca.⁶ Narod se skriva i ne spava kod ku a. Neprijatelj je izvršio jedan napad na Široke, selo te op ine. Uhvatio je druga iz Op . Komiteta koji se borio i pao ranjen. Po svemu izgleda da je napad izvršio trup koji je prema ob. službi stigao na taj teren.

Dezerteri VIII Brigade, a i sami borci (Šibensko-trogirski elemenat) mnogo su uticali na opadanje borbenog raspoloženja naroda. Svojim primama o teško ama u toj brigadi i postupcima koji »da su gori hego u jugosl. vojsci« zavode narod koji pomalo tome nasjeda. Ustaše su ponovo izvršile pokušaj mobilizacije sela Radoni a — drniški kraj — koji nije uspio. etnici su izvršili jedan napad plja kaški, uspješno odbijen, također na op ini Dubrava.⁷ I u ovom kotaru nisu zaoštreni odnosi prema okupatoru i narod je oportunisti ki raspoložen. Sada e se djelovanjem jedne ete na tom terenu nastojati to što prije poboljšati.

Narod grada, osobito onaj siromašniji sve više se vra a. Sada se preko 6000 nalazi u gradu. Osje a se djelovanje etn. propagande u pogledu nepriznavanja Nac. Komiteta. Me utim, odgovor S⁸. Saveza izbj.⁹ vladi je mnogo pomogao u raskrinkavanju njihovom. Postupak okupatora je blag, sa ustašama daju oštete za ku e uništene od Talijana, daju potpore i povisuju nadnice, ali narod tome ne nasjeda. Snaga ustaša se vidi u tome što su plakate sa slovom U poskidali i metnuli obi ne. O ustaštvu više ne govore, ve jedino o hrvatstvu.

Osim kao represivna mjera nakon akcija postupak okupatora, prema narodu je dobar. Prema dezerterima i zarobljenim drugovima, ukoliko nisu rukovodioci, se dobro ophode. To tupi borbenost kod ljudi i poja ava želju za predaju i dezerterstvo. Stalno se ubacuju parole [. . .]¹⁰

[. . .]^w Pitanje drugog fronta i saveznika te njihove iskrenosti i [. . .]¹²

4 Obavještajna

5 Vidi dok. br. 130 i 368.

6 Jedinice 893. puka 264. pješadijske divizije. Vidi dok. br. 349 i 441.

7 Vidi dok. br. 524.

8 Sovjetskog

9 Izbjegli koj

10, 11 i 12 Ne itljiv tekst u originalu.

Kroz odjela i hranu vide da nas pomažu ali znaju da to nije ni izdaleka dovoljno. S druge strane baš ta pomoć ruši moral kod etnika koji naše zarobljenike svlače i oblače engli, uniforme da pokažu kako njih saveznici pomažu.

Narod je vrlo vezan uz borbu, velikim dijelom i uz KP, ali nema onog poleta ni borbenosti. Krivo je tome teško ekonomsko stanje, iscrpljenost, oduživanje rata, povlačenje naših jedinica pred neprijateljem, slabost VIII Brigade i naš nedovoljan i nesistematski politički rad.

Organizaciono stanje KP.

6. januara formiran je plenum O.K. u prisutnosti druga Martina.¹³ Na plenumu je donesen dvomjesečni plan rada, organizacioni i teoretski, koji se dopunjava iako slabije u teoretskom pogledu jer nemamo ni najnužniji broj spremnih drugova. U birou O.K. su sada 4 člana. Sekretar O.K. SKOJ-a je još na višem kursu. Sa našeg okruga kandidati sa O.K. mogli bi biti drug Jovo¹⁴ sekretar K.K. Kistanje, koji je tek došao sa višeg kursa i nismo ga vidjeli u radu i drug sekretar M.K. Šibenik bez kojega bi M.K. ostao vrlo slab i nebi mogao odgovoriti. Oba druga su intelektualci. K.K. Kistanje sada broji 5 članova, dvoje su na srednjem partijskom kursu. K.K. Vodice broji 5 članova, K.K. Šibenik isto i M.K. Šibenik također 4 člana. Iz toga se vidi da su se pojedini Kot. Komiteti ojačali. Općinski Komitet ima 4 i jedan općinski povjereništvo. Općina sad ima 8, jer je zlarinska zbog teškog prilaznja rasformirana. Imaju uslova da se i na kotaru Kistanje sada formiraju općinski komiteta. U okrugu ima ukupno 228 članova KP. Partijska organizacija je kroz januar porasla sa 47 članova. U partiji ima 70 žena. Partijelija ima 40. Kandidata ima 79, od toga 15 žena. Simpatizera 781, žena 254.

Grad ...	1. KP	22 (10 žena),	kand.	6 (6 žena),	simp.	67 (35 žena)	novih	12
Kistanje	..	38 (12)	..	10 (5)	..	16 (—)	..	12
Kot. Sib.	..	51 (15)	..	34 (13)	..	334 (60)	..	12
Vodice	..	54 (24)	..	23 (1)	..	325 (159)	..	10

Ostali broj članova i kandidata otpada na vojnopolicijske vlasti, ROC i okružne organizacije.

Još uvijek postoji sektašenje prema ženama u kandidovanju i primanju u KP kao i u obuhvatanju u simpatizere. U pogledu simpatizera se općenito sektaši još uvijek. Za grad i kotar Kistanje nisu nam dostavljeni noviji podaci i sigurno je veći broj simpatizera. Organizacija na kotaru Kistanje se naglo proširila, a nije dovoljno uvrštena i treba joj posvetiti mnogo pažnje, tim više što u ovom kotaru partijska organizacija nije do sada navikla na rad kroz organizovane oblike (elije). Uspjeli smo da partijsku organizaciju po nemo stvarati u selima gdje je i danas okupator, što je ranije mnogo smetalo, jer se u tim krajevima partijska organizacija bila po-

¹³ i ¹⁵ Martin Veži, član Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.

¹⁴ Ugr i

ela odjeljivati od masa, a samo lanstvo kvalitativno slabiti — s manje kontrole, osje aja odgovornosti itd. U tom pogledu se osje a napredak. U gradu mali broj lanova je zapreka radu jer toliki broj ne može doprinjeti u mjestu i selima gdje se narod razno [•..] Osim toga to je mnogo složeniji i teži rad. O.K. nema toliko lanova da bi mogao pružiti dovoljnu pomo kotarima koji su mladi i neiskusni. lanovi K.K. odlaze na sastanke op inskih i part, jedinica. Održana su 3 partijska savjetovanja, za grad, Vodice i Kotar Šibenik. Za Kistanje je bilo pripremljeno i ofanziva ga je omela. Nijedan od lanova O.K. nije ranije ni održavao ni prisustvovao savjetovanjima, ali smo nastojali da budu odraz pravog stanja part, organizacije i da budu potstrek za dalji bolji rad. Na njima je razra en dvomjese ni plan i birani delegati za part, konferenciju 3 okruga Sj. Dalmacije i XIX Divizije, kako je u sporazumu s drugom Martinom¹⁵ bilo dogovoreno.

Najve a slabost naše part, organizacije je u tome što imamo mali broj lanova u NOO-ima seoskim i što do upozorenja druga Marka nismo dovoljno uo ili.

U O.K. je za kadrovika odre en drug. Marija.¹⁶ Tu dužnost bi bio preuzeo drug Giljak¹⁷ da je ostao na našem okrugu. Odre eni su kadrovici za ostale komitete koji su po eli sa sakupljanjem podataka. Literatura se po ela bolje i više prora ivati i više se kontrolira, ali još nije postignuto potrebno. Po eli su se održavati posebni teoretski sastanci, ali ih se uvijek ne kontroliše i dovoljno ne pomaže. Sami drugovi iz K.K. nemaju potrebno osnovno znanje i ne mogu da pomognu op inske komitete i part, elije u prora ivanju materijala. Prora uju se: Nac. pitanje u svjetlosti NOB, 12 uslova, iz Naprijed: Krupan nedostatak, Koraknimo napred i Više rada u organizaciji, te Razvitak društva; to je materijal za jedinice. Za Kot. komitet još Org. pitanje K.P. iz Proletera, Plitvi ka rezolucija i 6 lanaka iz zadnjih brojeva Naprijed. Za sve je predvi eno II Zasjedanje AVNOJ-a.

Po etkom marta emo održati drugi sastanak plenuma i ponovna savjetovanja da bismo postavili novi plan.

Za predava e smo predvidjeli jednog druga i drugaricu. Ta drugarica je sada na srednjem kursu i vjerujemo da e biti sposobna za održavanje nižih koji su nam neophodno potrebni. U koliko se kod vas ne održavaju niži kursevi uza svo ovakvo politi ko stanje, kod nas bi se dalo održavati kurseve za manji broj ljudi.

SKOJ — USAOH — PIONIRI

Postoje sva rukovodstva, 89 aktiva i 515 skojevac. Porast prema prošlom mjesecu je oko 60. Mladih partijaca koji rade po SKOJ-u ima oko 65.

OK SKOJ-a ne ispunjava ulogu okružnog omladinskog rukovodstva. Sekretar koji je na kursu nije imao osnovnog teoretskog znanja i nije se potpuno kao omlad. rukovodilac snalazio. Jednog lana tog komiteta emo

¹⁶ Novak

¹⁷ i 28 Ante Bego-Giljak

poslati u vojsku jer se na ovoj dužnosti više ne razvija. N.¹⁸ Jurkovi koja je završila skojevski kurs sa odličnim karakteristikama (materijal vrlo dobro savladala, svi uvjeti za razvitak na terenu se iskoristiti sve znanje, partijskost i disciplina na visini) kao najbolja omladinka je ušla u okružni NOO. Održano je okružno savjetovanje SKOJ-a koje je pokazalo da je u samom SKOJ-u potrebno izvršiti ispravke i primiti mnoge one omladince koji su bolji i borbeniji od mnogih današnjih skojevaca. Politika razina skojevske omladine je dosta niska i to je odbijalo ostalu omladinu koju nisu privlačili ili dosadni sastanci sa stereotipnim dnevnim redom. Komiteta su dosta slabi, dok Mjesni Šibenika nije loš.

USAOH

Postoje također i sva rukovodstva, mjesnih odbora ima 101, usahovaca 4751, postotak antifašista među omladinom dostiže 98%.

U sporazumu sa drugom Živkom¹⁹ razbijaju se okružni i kot. odbori i s njima se pojavljuju skojevska rukovodstva. Pokazalo se da su ti odbori bili reprezentativnog karaktera dok su omladinom rukovodili isključivo skojevski komiteta.

U omladini u NOO-ima je formalne naravi. Pomoću samim Odborima je također mala. Omladina radi, sastaje se u domovima ili na sastancima, obrađuje zemlju, kopa ceste, ali nema onog poleta i omladinskog elana. Politika djelovanje u redovima omladine je vrlo slabo, mnogi domovi su mrtvi. Nakon savjetovanja se osjećaju da se rukovodstva više trude i da se po njima ozdravljenjem takvog stanja.

PIONIRI

Ima ih 3000. Pionirima se ni izdaleka ne poklanja potrebna pažnja. Čete i rad s njima su zamrli iako ima divnih primjera njihovog herojskog držanja koje nije pojedinačno, kao i požrtvovanje i odanost. Bilo je i sastanaka skojevskih komiteta na kojima se pionire nije spominjalo. To je na savjetovanju uočeno i nastojalo se što prije ispraviti.

U razvijanju kult. prosvj. rada još uvijek smetaju stalni pokreti neprijatelja i njihovi upadi.

Na partijskim savjetovanjima je uočeno da se SKOJ-u nije pružila potrebna pomoć u čemu treba napraviti oštru prekretnicu. Sami novi članovi Partije više su se regrutovali iz redova starijih nego iz omladine što se uočilo kao i opasnost koja bi iz toga mogla nastati ako se ne bude dovoljno budan i ako se omladini ne pruži puna pomoć, što ne znači da se i ostalim, starijim rodoljubima, osobito odbornicima ne treba posvetiti velika pažnja.

¹⁸ Neva Jurkovi

¹⁹ Ziki Bulat

NO Odbori

Na tom sektoru smo najmanje uspjeli uraditi. Seoski odbori su još uvijek dosta slabi, ne djeluju kao vlast. Kotarski i okružni još nisu razvili sekcije djelovanja. U pojedinim kotarskim i općinskim Odborima ima pojava birokracije. Najslabija strana je njihovo političko djelovanje. Treba e dosta vremena i mnogo truda i sistematskog rada da se u tom pravcu izdignu. Izbori se ne provode sa dovoljno propagande i zainteresiranosti naroda. Oni nisu odraz naše snage i osobito po slabom u estvovanju žena ne možemo re i da se stvarno demokratski provode. Zborovi se održavaju ponekad, sa istim licima, a masovni sastanci se ne održavaju ili vrlo malo. To je baš zbog sirovosti odbornika, a do sada se nije vodilo ra una o tome da se odbornici osposobljavaju da razgovaraju sa narodom i da mu objašnjavaju.

Uz mjesni NOO Šibenik formiran je odbor zbjega²⁰ koji je povezan i sa okr. NOO. Tu e se kombinovati dva na ina rada, za grad po sektorima, a za dio naroda vani kao i svugdje.

Kao prvi zadatak, nam se name e da lanovi KP u u u NOO-e seoske. Na taj na in e se poja ati odgovornost, kontrola i mo i e se pružiti ve a pomo . Ovo e ujedno biti najbolja garancija i uvjet za izdizanje tih odbora na viši stepen. Prema novim direktivama ne postoje posebne jedinice unutar NOO-a. Me utim, ako se ukidaju kot. i okružni odbori USAOH-a, a djelomi no i AFZ-a zna i da e partijci lanovi NOO-a opet sa injavati posebne jedinice što radi svestranog razvitka nije dobro.

Ekonomsko stanje u okrugu je teško i sve ozbiljnije se pred nas postavlja. Narod grada i otoka je prodao i zadnje komade robe za hranu. Ljudi jedu smrike i divlju travu, a sad kad je zapao snijeg ima više slujeva smrti, krajnje iscrpljenosti i nabuhlosti. Nešto je dijeljeno narodu od pomo i koja je došla od Obi. NOO. Bili smo nabavili izvjesne koli ine soli da bi to zamijenili i podijelili narodu. Ali vojska je bila gladna i to je potrošeno, a momentalno ne postoje mogu nosti novih nabavki dok se veze ne uspostave ponovo.

Obrazovana je okružna komisija koja e organizovati transporte za Bari. Za prvu grupu u sporazumu sa drugom Markom²¹ predvi eno je do 2000 ljudi. Ma da je u po etku bilo teško, ali sa sve ve im gladovanjem stalno pitaju za prebacivanje.

AFZ

Osjetilo se neophodnim reorganizacija i razbijanje krutih formi. Okružni odbor emo smanjiti na 3 drugarice, a kotarski odbor Šibenik i Vodice razbiti. Drugarice iz tih odbora ulaze ili u komitet ili u NOO-e.

Iako je velik broj žena antifašiskinja, realna snaga tog pokreta ni iz daleka nije toliko. Za mnoge akcije i zadatke ne možemo u velikom broju

²⁰ Detaljnije o zbjegu vidi dok. br. 3, li, 15, 26 i 31.

²¹ i 25 Drago Gizdi , lan Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.

aktivirati žene. Ponegdje je uzrok tome zaostalost žena koje još i danas teško dolaze na sastanke i aktiviziraju se u bilo čemu.

Pošto u sekretarijatu ostaju drugarice politički slabo spremne bilo bi potrebno da nam Obi. SKOJ-a uputi Lenu Raki iz Šibenika koja je u KK SKOJ-a Duvno o kojoj smo vam u zadnjem izvještaju pisali. Ukoliko se vi s tim slažete mogli bi je depešom preko VIII Korpusa tražiti ili nam vi javite da znamo da je možemo tražiti. To bi mnogo pomoglo pravilnom razvitku odbora, a i same organizacije. Ove drugarice su vrijedne i odane ali se u okružnom rukovodstvu teško snalaze. Svi viši odbori postoje, 76 seoskih, u pokretu 8705 žena (srpkinja 2629), nepismenih 4398, postotak antifašiskinja prelazi 85%. Po AFŽ-u radi oko 45 partijki, AFŽ nije bio u punoj mjeri izvor za partijske kadrove zbog sektašenja prema ženama.

VOJSKA, MOBILIZACIJA, DEZERTERI

Zakazana part. konferencija mnogo bi doprinijela uočavaju problema, propusta i nerazumijevanja s jedne ili druge strane. Konfiskacije, реквизиције, hapšenja bez sporazuma su na dnevnom redu što mnogo ometa pravilan rad. Grub odnos prema odbornicima je vrlo loš.

Štab Grupe Sj. D.P. Odreda²² je na našem okrugu i sa Sj. D. Odredom²³ djeluje u vodi kom i kistanjskom kotaru. Taj odred broji svega 200 ljudi. Po udarnoj snazi i vojnim sposobnostima odred je dobar, ali politički je dosta slab. Sada je i broj onih slab za njegovo djelovanje. Njegov operativni sektor po naredbi Korpusa je do Rogoznice. Jedna eta Trogirskog odreda još se nalazi na šibenskom terenu, ali je slaba. Pred par dana je izvršila prvu akciju na etnike koji su došli pljačkati u Danilo. Nastojalo je da tu dođe eta Sj. D. Odreda jer se tu može izvršiti niz uspješnih akcija. Odredu smo zbog našeg malog broja pružili malu pomoć. U jedinice nije nitko zalazio. Jedino smo pomogli ozdravljenju odnosa u Štabu tog Odreda. O tome ćemo vas obavijestiti i drugovi Bunko²⁴ i Marko²⁵ kao i o članovima Štaba Grupe. Da li se u odredima praktikuju formiranje odredskih biroa? Nama izgleda da bi na taj način bilo mnogo bolje raditi u odredu. VIII Brigada²⁶ koja je došla na ovaj teren da mobilizira, imala je mnogo dezertera i politički dosta slabo stoji. Borci ne žele da idu dalje od Dalmacije i s nepovjerenjem gledaju na komesara i komandanta koji »da su stranci« i zato ih tamo vode. Narod vrlo slabo gleda tu brigadu iako se zove šibenska. Na part. konferenciji te brigade bio je drug Špiri²⁷, a drug Giljak²⁸ obišao IV Bataljon. Part. organizacija je po kvalitetu i po kvantitetu vrlo slaba i toj Brigadi bi trebalo pružiti puno veće u pomoć što mi u ovom sastavu nikako ne možemo.

Mobilizacija je u Bukovici u sporazumu sa Divizijom politički bila dobro pripremljena i bila bi uspješna. Uslijed nenadnog upada i kasnije

²² Štab Grupe sjevernodalmatinskih NOP odreda

²³ Sjevernodalmatinski NOP odred

²⁴ Nikola Sekuli -Bunko, član Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju. Vidi dok. br. 147.

²⁶ Osmo brigada Dvadesete divizije NOVJ.

²⁷ Nikola

ofenzive nije izvršena. U šib. kotaru VIII Brigada je trebala najprije da likvidira etni ko uporište Konjevrate²⁹ i razoruža dva ustaška sela, a zatim da se pristupi mobilizaciji. Kot. Komitet je započeo sa mobilizacijom sam bez sporazuma sa brigadom a ni jedni ni drugi nisu izvršili predviđene pripreme i mobilizacija nije uspjela. Na primoštensku opčinu je nadro neprijatelj i nismo ni tu mogli mobilisati. Iako same pripreme nisu dugo trajale (8 dana) ovo pokazuje da moramo biti brži i da ne možemo mobilisati širi teritorij odjednom, već selo po selo, najviše 2—3 odjednom dok propagandu za mobilizaciju treba neprekidno vršiti.

Dezertera na okrugu ima oko 1000, na svim kotarevima podjednako. Jedan dio je dezertirao jer je vidio da se prema starijim dezerterima nije oštro postupilo. Bio je izišao oglas da se do 25/1 svi dezerteri imaju povratiti. Oni koji su se povratili ponovo su dezertirali povlačenjem divizije. Na sve pozive etnika nijedan se nije odazvao. Sada jedan Bataljon SDP Odreda sakuplja dezertere. Oni bi se svi odazvali kad bi mogli ostati u odred. Dobri su borci, jurišaju na tenkove, a u brigade ne e jer da je to put za Bosnu i Crnu Goru koja da je grobnica dalmatinskih partizana. Sj. D Odred je prije brojio 600 ljudi i bio je dobra udarna jedinica; dezertera nije bilo. Nakon prebacivanja boraca u Diviziju nastala su dezerterstva. To rasformiranje izvršio je Štab Grupe po naredbu divizije bez ikakvog sporazuma sa Odredom. Vjerujemo da je odred bio jačan do 1000 i kompletno uvršten u diviziju da ne bi bilo dezertera iz tog odreda. Mislimo da je sada najbolje da se dezerteri prikupe u odred, a nakon toga kad prođu kroz borbu da se uvrste u brigade. U šib. i vodi kom kotaru bi također trebalo jedna jedinica za prikupljanje dezertera. Nastojamo da na šibenskom to izvrši VIII Brigada. Ovo je dosta složen problem i teško nam ga je riješiti. Ljudi u brigade ne e a u odred su dobri, pojedini i heroji. Ovo je dokaz niske političke svijesti i slabog političkog rada i na terenu i u jedinicama, a i kvalitet boraca se razlikuje od prijašnjih. Pokreti brigada i poteškoće (zima i maršovanje) su daleko teži. S druge strane brigade treba popuniti. Molimo vas da nas i vi u tome pomognete sa savjetom. Iako je mobilizacija hitna i zbog popunjavanja jedinica i da nas neprijatelj ne pretekne, prije nego se prikupe dezerteri ne možemo je provoditi jer bi i novi dezertirali.

Kroz decembar i januar smo dali nekoliko drugova u vojsku. Svi su komesari i eta.

ROC³⁰

Pisali smo vam već da je ROC slab. Nekoliko odlikih veza uopće nije iskorištavano. Jedan drug iz Gl. ob.³¹ centra pred mjesec dana napravio je cijelu zbrku. Drug Šimi³² je stvar rašio. Formiran je okru-

²⁹ Vidi dok. br. 223, 540 i 544.

³⁰ Rajonski obavještajni centar

³¹ Glavnog obavještajnog

³² Ljubo Krstulović-Simi

žni ROC u koji su ušla dva dobra i sposobna druga koji reorganizuju i proširuju obavj. mrežu. Uz pomoć istog odsjeka VIII Korpusa možemo i dobro iskoristiti postojeće veze i još i više ih proširiti.

Vojno-pozadinske vlasti

Komanda Područja je reorganizirana. Pomoćnik je jedan drug Li Anin, a bivši je sada šef ROC-a. Zamjenik je također smijenjen. Bio je dobar drug, ali nije imao samoinicijative. Poslan je u III Sektor gdje nema partijaca i možemo više koristiti. Ova komanda koja s vojne strane ne dobija pomoć još je dosta vezana uz nas, ali se sve više osamostaljuje. Komande mjesta se uvršuju, pojedini članovi u njima su još slabi. Poželji su više živjeti partijskim životom, ali ne onoliko koliko bi to trebalo. Relejne stanice funkcioniraju dok je stanje normalno. Njima neprijatelj nadređuje veze zapnu. Pošta se mnogo manje gubi ali je malo spora. Formirana je grupa za vezu koja će kao zadatak u prvom redu imati da nadzire te stanice i pomogne im u brzom i tačnom otpremanju pošte. Sa NOO-ima dolazi još uvijek do sukoba u pogledu konfiskacije, ušura od mlinova itd. Komande izvršavaju te stvari mnogo brže od Odbora, vojska se obračuna na komande i u tome dolazi do nesporazuma. Osim toga po tome još nisu stigla tačna uputstva.

AGITPROP

Iz izvještaja političkog i o radu NOO-a vidi se da je agitacija još slaba, nedovoljna i neplanska. U pismenom dijelu smo otišli nešto napred. Od partijske literature umnožili smo na mašinu nekoliko članaka iz Naprijed i po 100 kom. Nac. pitanja i Organiz. pitanja KP u NOB (iz Proleter). Izdajemo broj 5 Nar. Vjesnika. Izdali smo 2 letka u vezi mobilizacije, letak povodom strijeljanja fratara Zjani i jedan povodom zadnje ofenzive, zatim smo umnožili uredbu o NOO-ima, članke iz Zene danas, izradili plakate itd.

Kult. prosvj. grupa je dala usve 3 priredbe dosada, radi situacije. Priredbe su bile na visini i neobično su se svidile narodu. Sada se priprema za proslavu 23. veljače.

Proslava Lenjina je u obliku sastanaka održana u cijelom okrugu pisane su parole. Najbolja je priredba bila u Kistanjama. Za proslavu dana Crv. Armije nismo dobili nikakva uputstva. Molimo da nam stignu na vrijeme. Mi smo dali upute za paljenje vatara, pisanje parola, bakljanje, mitinge i zborove.

BLAGAJNA

Obračunali smo vam za 1943. g. Šaljemo za januar: 33099 kuna i 9614 lira sa tablicama. Dugujemo za Napred 2000 Lit.

Mislamo da je nepravilno što je III Sektor tako naglo otišao i povukao sobom stanicu i telegrafiste. Vezu se moglo i moralo stalno održavati. Ovako je cijela Sj. Dalmacija a da to nije bilo nužno bila otsje ena. Zato vas molimo da jednu stanicu date pod našu kontrolu.

Naš komitet je suviše malen i trebalo bi ga pojačati. Sa drugom Markom smo razgovarali o drugarici Mori iz Šibenika koja je u politodjelu IX Divizije i koja bi ovu dužnost mogla vrlo dobro ispunjavati. Na naš okrug su stigli drug Ton i u OK SKOJ-a poslan od Oblasnog i drug Marko poslan od OK Srednje Dalmacije. Ušao je u KK Šibenik. Svršio je viši kurs, ali je jako ambiciozan. Došla su nam 2 druga Li ana poslana od OK Like za rad po NOO-ima. Drugovi su u Op. NOO odborima.

Da li je za kadrovičke potrebno pokupiti samo one podatke koje ste u zadnjem pismu naveli ili i one koje ste prošle godine u tu svrhu putem ispunjavanja formulara tražili?

Molimo vas da nam javite na kakovu ustanovu ili adresu da upujemo drugove koji pojedina no idu dolje zbog bolesti ili posla. Nezgodno je da ih šaljemo preko vas.

Da li možemo izvršiti direktnu zamjenu ako o ovome ovisi život druga? Nijemci su nam zarobili jednog dobrog partijca, a Grupa nekoliko njihovih. Me utim, u Grupi kažu da je od Gl. Štaba najstrože zabranjeno vršiti zamjene ve da se zarobljenici moraju njima slati. Dotle ovaj drug može biti davno pod zemljom. Danas smo saznali da su etnici napustili Ziti, Kosovo i otišli prema Kninu, odnosno Drvaru. Me utim ovdje sad nema naših ja ih snaga da to iskoriste. Jedinice su u Lici, a tu bi mnogo koristile. Divizija nema ni stanice da bi se moglo brzo obavještavati.

Zbog slabih veza sa Sektorom molimo vas da nam potvrdite primitak izvještaja.

Uz drugarski pozdrav

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

ZA
OK KPH ŠIBENIK
Marija,³³ v. r.

BROJ 151

**DIREKTIVA CENTRALNOG KOMITETA KPJ OD 17. VELJA E 1944.
OBLASNOM KOMITETU KP HRVATSKE ZA DALMACIJU
O IZDVAJANJU ZBJEGA NARODA U POSEBNU ORGANIZACIJU I
O PARTIJSKO-POLITICKOM RADU U JEDINICAMA I USTANOVAMA
NOVJ DISLOCIRANIM U JUŽNOJ ITALIJI¹**

Red. broj	Dan i sat primitka	D e p e š a	Potpis	Br. gr.
96	16 ^h 17/11 V. Š.	Zbjeg potpuno odvajati od vojske i vojnih usta- nova ³ i po tome se držati naših ranijih direktiva.		39
97	16 ^h 17/11 V. Š.	U vojnim bazama, jedinicama i ustanovama moraju postojati part, [ijske] organizacije, a vi ih povezi- vati, a ne stvarati jedinstveno rukovodstvo. ⁴ Part. [ijski] i ostali materijal vi ete im redovno slati. Koordinaciju vojnih poslova neka vrši misija ⁵ pre- ko vojnih komanda.		109

BROJ 152

**IZVJEŠTAJ ŠTABA DVADESETSESTE DIVIZIJE OD 17. VELJA E
1944. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O ORGANIZACIONOM
STANJU POT INJENIH JEDINICA¹**

STAB
XXVI. DIVIZIJE N.O.V.J.
17. II. 1944.
Broj 60/44

ŠTABU VIII. KORPUSA N.O.V.J.

P o l o ž a j

Dostavlja se organizaciono stanje Divizije, ta ka br. 2 iz op eg izvje-
štaja.

¹ Knjiga primljenih i poslatih depeša Mornarice NOVJ, original (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 13/25-2, k. 2072.

² Vidi dok. br. 3, napomenu 2.

³ Redakcija nije pronašla te direktive.

⁴ Oblasni komitet KPH za Dalmaciju je 12. velja e 1944. predložio Centralnom komitetu KPJ da se sve organizacije KPJ u tim jedinicama i ustanovama NOVJ u orga-
nizacionom smislu povežu jednim jedinstvenim rukovode im tijelom. Vidi depešb —
68 u istoj knjizi.

⁵ Rije je o Vojnoj misiji Vrhovnog štaba NOV i POJ pri Vrhovnoj komandi sa
vezni kih snaga za Srednji istok.

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva
NOB, reg. br. 29/1, k. 518.

XXVI. Divizija je organizovana od tri brigade (I. Dalmatinske N.O.U. Brigade, XI. Dalmatinske N.O. Brigade i XII. Dalmatinske N.O. Brigade), artiljerijsko-haubi kog divizionu, sektorske artiljerije P.K. topova i P.A. mitraljeza, bataljona baca a, ete za vezu, intendanture, auto ete, divizijskog saniteta — bolnice, tehni ke ete, prate e ete Štaba Divizije i divizijske muzike, te kulturno-prosvjetne grupe.

I. Dalmatinska N.O.U. Brigada formirana je od 4 bataljona i ete prate eg oružja, voda za vezu, pionirskog voda, intendanture i brigadnog saniteta.

XI. Dalmatinska N.O. Brigada ima pet bataljona (svaki bataljon etu prate eg oružja), vod za vezu, pionirski vod, intendanturu i brigadni sanitet.

XII. Dalmatinska N.O. Brigada organizovana je od etiri bataljona (svaki bataljon ima etu prate eg oružja), vod za vezu, pionirskog voda, intendanture i brigadnog previjališta.

Uz štabove brigada nalazi se prate i vod za osiguranje štabova i štapske imovine. Svaki štab brigade ima 6 kurira.

Svi bataljoni imaju tri ete u kojima dva voda po dvije desetine.

Prate e ete formirane su od voda baca a 81 mm. (2 baca a), voda mitraljeza (2 do 3 komada) i voda P.K. pušaka (3—4 puške). Svaka desetina ima puškomitraljez, a poneke desetine i mali baca 45 mm.

Radi specijalnih uslova Divizija ima mnogo više baca a i mitraljeza nego je to izneseno po formaciji.

Artiljerija je formirana od haubi kog — 100 mm divizionu (3 baterije -3 + 2 + 2).

O ekuje se još 6 haubica 105 mm. Ostali dio artiljerije sa injava baterija brdskih topova 75 mm. (3 topa) i sektorska artiljerija od P.K. topova 40 mm, 57 mm. i P.A. 20 mm. mitraljezi »Breda«. Sektorska artiljerija raspore ena je pod organizacijom komandanta sektorske artiljerije pri štabovima brigada.²

Artiljeriji je pridodata reflektorska eta.

Bataljon baca a organizovan je od tri ete baca a. U svakoj eti ima po 6 baca a. Pristupili smo organizaciji baca kog bataljona s razloga da bi dobili pokretnu jaku baca ku vatru na mjestima gdje se ukaže potreba.

Ceta za vezu formirana je od 5 vodova za vezu. Brigadama i haubi kom divizionu pridodati su vodovi za vezu, a pri Stabu Divizije nalaze se dva voda. Oskudijeva se u telefonskom poljskom kablu i baterijama. Ceta za vezu kao cjelina i vodovi za vezu nisu u potpunosti odgovorili svojim zadacima.

Intendantura je organizovana prema nare enju Vrhovnog štaba N.O.V. i P.O.J. od 17 oktobra 1943 god.³

² Detaljan raspored snaga Dvadesetšeste divizije za obranu otoka Visa vidi u dok. br. 157.

³ Vidi dok. br. 17/10-4, k. 13 u Arhivu Vojnoistorijskog instituta.

Auto eta formirana je kao jedinstveno rukovodstvo nad svim vozilima na kopnu. Raspolažemo sa 8 kamiona u lošem stanju, jednim autobusom u srednjem stanju, šest sposobnih automobila u srednjem stanju, jednim traktorom i 12 motorbicikla u lošem stanju. U sastav auto eta ulazi i mehanička radionica.

Potrebe Divizije i Etapne stanice br. I.⁴ auto eta ne zadovoljava.

Divizijski sanitet organizovan je po brigadama i to brigadna previjališta, po bataljonima bataljonska, a po etapama bolniari - bolničke, kao i divizijska bolnica.

Tehnička eta je u organizaciji i dijeljenje se: pionirski vod, građevinski vod, mehanički vod i elektro-tehnički vod.

Prateća eta Štaba divizije organizovana je po Naredbi br. 5 od Štaba VIII. Korpusa od 24. I. 1944.

Divizijska muzika sa kapelnikom iznosi 24 druga — muzikanta. Sposobnost muzike osrednja.

Kulturno-prosvjetna grupa broji 21 druga-ricu. Do sada je pripadala Obi. N.O.O.,⁵ a dolaskom na Vis stavljena je u sastav naše Divizije.

Iako je Divizija relativno brojna, za pravilan odnos jačine artiljerije, prate ih oružja i udarnog dijela — iste pješadije, malen je broj pješaka-strijelaca i sa ovolikim brojem ne može se pravilno organizaciono iskoristiti ovoliko teško naoružanje, iako je sve teško naoružanje od prijekne potrebe za tvrđavsku borbu kakva pred nama stoji.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar:
Voj. Popovi, v. r.

Načelnik:
Parma Stanko, v. r.

V. d. komandant
p. pukovnik:
Mili,⁷ v. r.

(M. P.)

⁴ Etapna stanica br. 1 je vršila prijem i odašiljanje materijala iz Italije prema obali, kao jedinica Osmog korpusa NOVJ.

⁵ Oblastni NOO za Dalmaciju

⁶ Vojin

BROJ 153

**OPERATIVNI IZVJEŠTAJ ŠTABA ETVRTOG POMORSKO-OBALSKOG
SEKTORA ŠTABU MORNARICE NOV JUGOSLAVIJE ZA 17. VELJA E
1944.»**

ŠTAB IV POM. OBAL. SEKTORA

Pov. br. 3

17 februara 1944

u Visu

Operativni izvještaj.

ŠTABU MORNARICE

1) Bez promjene.

2) Patrolisanje oko otoka Visa i Biševa vršeno je redovno, NB3 i NB6 vršili tako er patrolisanje otoka.

NB7 isplovio u 18,30 za Osi enicu. Veza ispravna. Ukrcao 17 ranjenika, 1 doktora, 5 boraca i 1 drugaricu. Uplovio u Vis u 04,30.

PC53, pripadnost Mornari ke stanice na Lastovu, prilikom dolaska iz Lastova na Vis izgubio sposobnost manevrisanja uslijed kvara na kormilu. Improviziranim sredstvima stigao do u blizinu Visa te preko Stonice zatražio pomo . Upu en odmah NB2 koji je doteglio P 53 u Vis. Tokom dana se ne e mo i popraviti jer su oba navoza na brodogradilištu zauzeta.

NB1, NB9 ispravni u Visu.

NB8 na popravku u Visu.

3) Bez sadržaja.

4) Osposobljeno 5 brodova, prispjelo na popravak 9 brodova.

Isplovilo iz Visa 11 brodova za Bari, 2 za III sektor, 1 za Komižu, 1 za Rukavac. Uplovilo 4 broda sa mora, 1 iz Komiže.

Isplovilo 5 brodova za Bari, 1 za Vis. Uplovilo 4 broda iz Visa, 1 iz Biševa, 1 sa mora.

5) Od komandanta PC53 saznalo se da je NB10 zarobljen sa itavom posadom prilikom probijanja na Pelješac u Mljetskom Kanalu. Brod je bio opkoljen sa tri borbena amca, te je sa jednim prihvatio borbu. Na brodu je imao odmah dva mrtva, te vide i se opkoljen sa još dva borbena

[amca] predao se.² Zarobljenici nalaze se u Kor uli u zatvoru. Me u njima navodno se nalazi drug Crni³ i drug Milat. Ispitivanje tako er navodno zapo elo je ju er.⁴

Na elnik Štaba:
B. Saje, v. r.

S. F. — S. N.

BROJ 154

IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETE DIVIZIJE OD 18. VELJA E 1944. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O RASPOREDU I BORBAMA PODRE ENIH JEDINICA OD 1. DO 14. VELJA E¹

S T A B

IX. DIVIZIJE N.O.V. JUGOSLAVIJE
18. II. 1944.

ŠTABU VIII. KORPUSA N.O.V. JUGOSLAVIJE

Operacijski izvještaj za borbe I. Brigade
11., 12. i 13. ov. mj., kao i rad brigada
za svaki dan od posljednjeg izvještaja,
t.j. 31. januar ov. god.²

1. II. 1944.

I. Brigada sa dva bataljona kod Grabova, jedan u s. Luka, a jedan u s. Marinkovci. Druga dva bataljona u s. Peulje.

II. Brigada: dva bataljona na sjevernoj strani Livanjskog Polja na prostorijsi Strupni — elebi — Vrbica, jedan bataljon u s. Nuglašica i jedan u s. Crni Lug.

² Vidi dok. br. 229, 391 i 466.

³ Ivan Mor in-Crni, lan Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju. Zarobljen je 8. velja e 1944. godine u Mljetskom kanalu na putu sa Kor ule za Pelješac i sproveden u Kor ulu. Kad su ga poslije nekoliko dana prevozili brodom za Dubrovnik, pored obale Pelješca, oslobodivši se okova, sko io je u more. Nakon okrijepljenja i odmora u selu Kobašu kod Stona nastavio je put ali 18. velja e 1944. nailazi na njema ku zasjedu iznad uvale Prapatna gdje je ubijen.

⁴ Prema izvaji komandanta broda (kapetana Ra i a) Nijemci su ih, zajedno s malim brodom »Proleter« zarobili 8. velja e 1944. (vidi dok. reg. br. 35/1, k. 2034 u Arhivu Vojnoistorijskog instituta).

⁵ Baldo

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 9/2, k. 842A.

² Vidi dok. br. 85.

Grahovsko-peuljski odred prema Strmici, sa jednim bataljonom u s. Kneževi i, jednim u s. Mračaj, a jednim u selu Vidovi i.

Štab divizije u s. Grkovci, a divizijska bolnica u s. Vel. Ti evo.

2. II. 1944.

Sve jedinice na starim položajima, sem što je jedan bataljon II. Brigade upućen po naređenju ovoga Štaba jugozapadnom stranom Livanjskog Polja u s. Rujani, odakle je imao da postavi mine na putu Livno—Prolog i zasjede u Prološkoj Draži za neprijateljske kamione koji saobraćaju komunikacijom Livno—Sinj.³

3. II. 1944.

Prema naređenju Štaba VIII. Korpusa,⁴ izdato je naređenje štabovima brigada da prikupe svoje snage i to: I. Brigada na prostorijski Grahova, II. Brigada na prostorijski s. Peulje i da se sprema za pokret u pravcu Grahovo—Knin—Zrmanja. Ovo zbog nejasne situacije kod XIX. Divizije, koja je tih dana vodila borbu sa neprijateljem i sa njom se nije imalo veze, pa u cilju pomoći i istoj. Po ovom zadatku izdato je naređenje I. Brigadi da uputi jedan svoj bataljon preko Donjeg Tiškovca i Plavnog radi hvatanja veze sa dijelovima XIX. Divizije i saznanja situacije kod iste. U toku noći i brigade su se koncentrisale na određene im prostorijske.

4. II. 1944.

Dobili smo naređenje od Štaba VIII. Korpusa, da se brigade zadrže prikupljene na određenim prostorijskim i da sa ekajima izvještaj bataljona koji je pošao za vezu sa XIX. Divizijom.

5. II. 1944.

Bataljon I. Brigade je uspostavio vezu sa dijelovima XIX. Divizije kod Plavnog i izvjestio da situacija nije zabrinjavajuća.⁵ Po ovome izvještaju dobijeno je naređenje od Štaba korpusa o obustavljanju pokreta naših brigada ranije datim pravcem, pa smo zbog toga I. Brigadu i dalje zadržali na prostorijski Grahova, a II. Brigadu na prostorijski Peulje—sjeverni dio Livanjskog Polja.

Bataljon I. Brigade koji je išao za vezu sa XIX. Divizijom na putu je o istio Plavno i protjerao neprijateljsku posadu od 100 etnika za Knin. III. Bataljon ove brigade je u toku noći o istio Strmicu i protjerao etničku posadu iz iste za Knin. U ovim akcijama naši dijelovi nijesu imali gubitaka.

6. II. 1944.

Bataljoni I. Brigade u Plavnom i Strmici, dato je naređenje da se povrate u sastav svoje brigade.

³ Na toj komunikaciji bataljon je napao neprijateljsku autokolonu. Vidi dok. br. 122.

⁴ Vidi dok. br. 104.

⁵ Vidi dok. br. 112.

7. II. 1944.

Jedinice se nalaze na ranije odre enim mjestima.

8. II. 1944.

I. Brigada na starim položajima, a bataljoni II. Brigade produžili su — jedan za Celebi a jedan za Rujane.

Grahovsko-peuljski odred na položajima prema Strmici.

9. II. 1944.

I. Brigada na starim položajima, a II. Brigadi izdato nare enje da prikupi svoje snage iz Livanjskog Polja i postavi na prostoriju Grkovci—Peulje. Ovo iz razloga što je XX. Divizija obavijestila o koncentraciji neprijateljskih snaga u Livnu i okolini i namjerama iš enja istog sa prostorije Kamešnice i Dinare, pa se uslijed toga IX. Brigada njihove divizije prebacila sa prostorije Rujani—Sajkovi na sjevernu stranu Livanjskog Polja, na prostoriju Bastaci—Celebi —Strupni , a Stab XX. Divizije došao je u s. Nuglašice.

10. II. 1944.

Ovog dana izjutra smo dobili podatke od obavještajne i izvi a ke službe da je neprijatelj skoncentrisao svoje jake snage u Kninu i okolnim selima, da je došao sa nekoliko kamiona vojske u Strmicu, a sa ja im snagama u Plavno. Sastav neprijatelja: Njemci i etnici, a prvog dana dobijeni podaci govore o pokretu neprijateljskih snaga od Livna i Sinja preko Kamešnice i Dinare, koji bi se imali povezati sa snagama od Knina preko Grahova u cilju iš enja prostorije na kojoj se nalaze naše jedinice. Prema ovim podacima smo izdali nare enje za raspored naših snaga, iji prepis prilažemo ovom izvještaju."

Po ovom nare enju raspored snaga I. Brigade trebalo je biti slijede i: dva bataljona na prostoriji sela Marinkovci—Maleševci, jedan bataljon u s. Kesi i (ovaj bataljon iz Kesi a u slu aju da neprijatelj krene od Strmice imao je posjesti Glavicu (k. 936) — Čigelj (k. 1075). Ispred njega su se nalazili dijelovi Grahovskog odreda. Bataljon u s. Ugarci imao je slati ja e izvi a ke dijelove preko Risovca i Jelina Polja u pravcu Mr a aja, isto za vezu sa tamošnjim dijelovima Grahovskog odreda i osiguranje sa te strane, kao i od Uništa preko Mari a košara.

Grahovsko-peuljski odred po našem rasporedu trebao je biti kao predstraža I. Brigade drže i položaje na Deralu prema Strmici od Kneževi a do Mr a aja i Risovca.

II. Brigada sa glavninom svojih snaga u Peulju, jedan bataljon imao je biti u s. Donje Peulje, štite i pravac od Uništa preko Borove Glave i održavaju i tijesnu vezu sa bataljonima I. Brigade od Grahova i u s. Marinkovci.

Štab I. Brigade nije izvršio raspored snaga po ovom nare enju, ve kad je dobio obavijest da neprijatelj namjerava od Knina u pravcu Grahova izdao je svoju zapovijest⁷ za raspored snaga po dubini sjeverno od

⁶ Vidi dok. br. 126.

⁷ Redakcija ne raspolaže tom zapovješ u.

komunikacije Grahovo—Strmica, a Grahovskom odred u prepustio je pravce južno od ove komunikacije. Za izmjenu našeg naređenja navode da su se rukovodili željom da neprijatelju onemogu e prodor od Strmice za Grahovo i što su smatrali da bi takav raspored odgovarao bolje konkretnoj situaciji.

U ovom slučaju Grahovsko-peuljski odred je dobio dva kontradiktorna naređenja, pa je po našem naređenju ostavio jedan manji dio snaga u s. Kneževici, a po naređenju Štaba brigade postavio jedan bataljon u s. Ugarci.

11. II. 1944.

Ujutro rano pošli su bataljoni I. Brigade na položaje prema zapovijesti Štaba brigade. Prvi njihov bataljon, koji je bio u selu Kesi, kad je dobio zapovijest za pokret, Štab bataljona istu nije proradio sa komandama, niti im je objasnio situaciju niti zadatak, bataljon je preko s. Vidovi i s. Kneževici pošao za s. Zaselak, gdje je iznad Strmice imao posjesti položaje. itavim putem bataljon nije imao nikakvog osiguranja u kretanju, niti je Štab bataljona odredio prethodnice kuda su prolazili. Padao je snijeg i bila je prili na vijavica ali ovo nije bio razlog da se ne odreduje osiguranje jedinice u nastupnom maršu kad se ona kreće u pravcu neprijatelja. Bataljon je oko 12 časova došao u s. Zaselak i smjestio se bez ikakvog osiguranja i obezbjeđenja, niti pak da je isturio ma kakve i kolike dijelove u pravcu neprijatelja.

1) Selo Zaselak dođe sjeverno od Strmice, nekoliko stotina metara sjeverozapadno od puta Strmica—Grahovo, desno dođe Donji Tiškovac a lijevo brdo Deralo u vrlo maloj blizini. (Ovo se vidi na sekciji Knin razmjera 1 : 100.000).

2) U selu se smjestio bez ikakvog osiguranja I. Bataljon I. Brigade ove divizije.

3) Odmah po dolasku bataljona u selo, 15 minuta poslije smještaja istog, od Strmice je došla jedna neprijateljska kolona koja ima 80—100 vojnika i upala u s. Zaselak. Sastav neprijatelja bili su Njemci — dijelovi I. Alpske divizije, sa nešto etnika Brane Bogunovića.

4) Bataljon je bio u selu, razmješten po kućama, da bi se ljudstvo ogrijalo i raskrivilo oružje koje je bilo zamrzio, bez ikakvog osiguranja. Neprijatelj je iz Knina jednom kolonom išao preko Strmice za Grahovo a drugom preko Vrpolja i Risovca za Grahovo.

Ovo je bila predhodnica kolone preko Strmice za Grahovo i ista je na svome putu skrenula da ispita selo Zaselak baš u momentu kad je bataljon došao u selo i bio se razmjestio po kućama. Neprijatelj je udario na prve kuće i kada je primijetio našu vojsku odmah je otvorio vatru na istu. Kako je bila vijavica pa se nije moglo daleko vidjeti, a vojnici su bili svi po kućama, to neprijatelja nije niko primijetio prije nego je ušao u selo i otvorio vatru. itav bataljon pa i sam Štab bataljona bili su iznenađeni i tim iznenađenjem smeteni, tako da su grabili iza i iz kuća i povući se što prije iznad sela. Naročito otpor u cilju odbijanja neprijatelja ili omogućenja izvlačenja svih dijelova nije dat, niti je bar pokušato da se to povratnim napadom izvrši onda kad se glavnina bata-

ljona prikupila iznad sela, ve se bataljon povukao preko Stožišta u pravcu Trivanova Dola, premda je Štab bataljona znao da je u selu ostalo oko 30 ljudi i glavni dio naoružanja bataljona.

5) Štab bataljona poslije dobijene zapovijesti od Štaba brigade nije izdavao na osnovu iste nikakovu svoju zapovijest niti nare enje, pa nije ni upoznao komande eta niti ljudstvo uopšte sa situacijom niti svojim zadatkom.

6) Borba je po ela u 12 asova a trajala je svega pola sata, samo toliko koliko je trebalo da se bataljon izvu e iz sela. Ono ljudstvo koje je ostalo u selu, jedan njegov dio davao je žilav otpor brane i se iz jedne ku e koju je neprijatelj tukao baca ima i ru nim bombama dok ju je osvojio. Gro bataljona nije stupao u borbu.

7) Neprijatelj je za kratko vrijeme ovladao selom, a naše snage su se povukle iz istog sem 27 drugova koji su nastradali u borbi.

8) Ishod borbe je bio u korist neprijatelja, jer je za vrlo kratko vrijeme ovladao selom, bataljon je pretrpio jake gubitke u ljudstvu i materijalu.

9) Naši gubici u ljudstvu i materijalu bili su slijede i: 8 drugova poginulih u borbi, a 12 zarobljenih (dvanaest), 1 smrzao u putu i 5 nestalih vojnika. Od materijala je ostalo u selu 5 puškomitraljeza, 1 protivkolska puška, 1 teški mitraljez, 1 laki baca , 31 puška sa 2.500 metaka, 26 mina za baca i 90 metaka za protukolsku pušku.⁸ Komandir jedne ete koji je ostao u selu sklonio se i zatrpao u snijeg, pa pošto je neprijatelj napustio selo on je no u sa odbornikom pregledao sve ku e i pronašao 5 puškomitraljeza, 12 pušaka i oko 1.500 metaka (ovo je oružje i municiju sklonio van sela u jednu pe inu, za koje je ve upu ena jedinica da ga prihvati). Puške i puškomitraljezi su ostali ispravni samo što im je neprijatelj polomio kundake, a ostalo je sve odnijeto od strane neprijatelja.

Imena poginulih i nestalih drugova vide se iz liste gubitaka, koja se dostavlja u prilogu ovog izvještaja.

10) U borbi sa neprijateljem utrošen je vrlo mali i neznatan broj municije.

11) U ovoj se borbi nije niko od starješina ili vojnika pokazao u pogledu hrabrosti i inicijative, nego naprotiv svi su podbacili po ev od Štaba bataljona pa do vojnika.

12) U ovoj se borbi slabo ponio Štab bataljona i on uglavnom snosi krivicu zbog velikih vojnih propusta za ovakav ishod ove borbe, koji su od strane ovog Štaba uzeti na odgovornost. . .

13) Kritika ove akcije izgleda slijede a:

a) Štab bataljona po primitku zapovijesti od Štaba brigade nije istu prije pokreta niti ma gdje proradio sa komandama eta, odnosno sa komandirima, nije im objasnio zadatak niti ih je uopšte obavijestio i upoznao sa situacijom koja je bila iznijeta u zapovijesti.

b) Bataljon nije imao nikakvog osiguranja u kretanju prema neprijatelju, pa ni onda kada je prošao posljednje naše dijelove prema istome a to je etu Grahovskog odreda.

⁸ Vidi dok. br. 136, 137, 143, 295, 297, 369, 370 i 375.

c) Nije vojni ki ispitao selo prije ulaska bataljona u isto, premda su znali da neprijatelj namjerava od Strmice u pravcu Grahova.

d) Nije postavljeno obezbjeenje na mjestu kad je bataljon unišao u selo, predstraža niti ma kakav drugi dio u ovome smislu.

e) Poslije prepada neprijatelja nije se organizovao otpor u cilju suzbijanja istoga i izvlaenja zaostalih dijelova u selu.

f) Nije pokušana upotreba ručnih bombi, da bi se na taj način neprijatelju nanijeli gubici i da bi se suzbio natrag, kako bi bataljon prošao sa manje žrtava.

g) Poslije izlaska glavnine iz sela i prikupljanja jedinica iznad istoga nije se pokušalo sa povratnim napadom u cilju spasavanja i izvlaenja zaostalog ljudstva i materijala.

h) Poslije borbe pa sve do dolaska u sastav brigade nije se ništa uradilo da se sazna sudbina zaostalih drugova u selu i prilično velikog broja naoružanja bataljona.

i) Ovom se akcijom rukovodilo skroz nepravilno i nevojnički, pa se iz iste imaju izvući i pouke prvo u vještini pravilnog rukovođenja i komandovanja jedinicom u kretanju, u svim fazama borbe, u odstupanju i u svim slučajevima u kojima može jedinica da bude.

Taktički postupak Štaba I. Brigade o ovakvom rasporedu svojih snaga bio je nepravilan, on je mijenjaju i svoj raspored dat narednjem ovoga Štaba sam na sebe preuzeo veliku odgovornost, uslijed toga i borbeni postupci pojedinih jedinica nisu bili u skladu sa razvojem situacije u samoj borbi sa neprijateljem.

Druga neprijateljska kolona, koja je od Knina preko Vrpolja i Risovca oko 16 asova došla u Grahovo, u s. Ugarcima naišla je na dijelove Grahovsko-peuljskog odreda, koje su takođe iznenadili nanose i imavši gubitke od 2 mrtva, 3 ranjena i 2 zarobljena druga. Grahovski odred se je bez borbe povukao sjeverno od Grahova i neprijatelj je od 17 do 18 asova ovladao prostorijom Grahovo—Obijaj—Luka.

Kolona koja je pošla od Knina preko Strmice za Grahovo, poslije sukoba sa bataljonom u s. Zaselak i zbog velike sniježne vijavice, nije ovoga dana mogla proći i preko Derala za Grahovo, već se vratila natrag u Strmicu.

Poslije prodora neprijatelja preko Risovca i s. Ugarcima u Grahovo bataljoni I. Brigade iz s. Kesi i Marinkovića posjeli su položaje oko samog Grahova i to: Gradinu (k. 933) i Vel. Obijaj (k. 996) i 988 pojačani sa dijelovima Grahovsko-peuljskog odreda.

Vrijeme je bilo strašno loše, veliki snijeg, hladno i velika sniježna vijavica onemogućavali su održavanje veze pa i držanje samih položaja, a takođe i neprijatelju su bili onemogućeni pokreti u pravcu naših snaga.

12. II. 1944.

Ovog dana rano bataljoni I. Brigade sa jednim bataljonom Grahovsko-peuljskog odreda posjeli su položaje: Pešonci (k. 916)—Popova (k. 909)—s. Kesi i Vel. Obijaj (k. 996, 1195, 988 i 931), a poslije podne i Mali Obijaj (k. 1009).

Neprijatelj je iz Grahova iako po velikoj vijavici krenuo u pravcu s. Kesi i. Do ekan je od snaga I. Brigade i Grahovskog odreda sa Popova e i Obljaja (k. 996), kao i sa kosa iznad samog sela. Naneseno mu je prili no gubitaka, ali je isti uspio odbaciti naše snage sa položaja Pešonci—Popova a i uni i u s. Kesi i, zašto se pomogao artiljerijom i minobacima. U svome nadiranju dalje putem za Drvar do ekan je sa Stankova e i od s. Vidovi i i poslije borbe vra en natrag u s. Kesi i.

Ovog dana je ujutro rano upu en jedan bataljon II. Brigade iz s. Donje Peulje preko Korita i Malog Obljaja da izvrše pritisak na neprijatelja u s. Luka i da se poveže sa dijelovima I. Brigade. Zbog velikog snijega i jake vijavice bataljon je proveo itav dan na putu do s. Korita lutaju i po magli, preno io u s. Korita i sutradan se vratio u Donje Peulje ne mogavši uhvatiti vezu sa I. Brigadom niti kontakt sa neprijateljem.

13. II. 1944.

Ovoga dana prije podne u Grahovo je došla velika kolona neprijatelja preko Strmice i Derala sa velikim brojem konja, pasa i sa dvije haubice koje su dovukli na saonicama. Ja ina ove kolone je iznosila preko 1000 vojnika.⁹ Uz veliku artiljerijsku i minobaca ku vatru neprijatelj je ovog dana pokušao pokrete u pravcu s. Marinkovci i ponovo se probio od s. Kesi i prema Drvaru, ali je poslije uporno vo ene borbe sa jedinicama I. Brigade i Grahovsko-peuljskog odreda morao se povratiti natrag. U ovim borbama na velikoj hladno i i jakoj vijavici naši borci su se odli no držali.

Ovaj Štab izdao je nare enje Štabu I. Brigade i Štabu Grahovsko-peuljskog odreda da tokom no i 13. na 14. ov. mj. izvrše napad na neprijatelja na prostoriji Grahova—s. Obijaj i s. Luka. Za sadejstvo u ovom napadu pošao je i jedan bataljon II. Brigade u s. Trkulje, odakle je imao izvršiti pritisak na s. Luka. Neprijatelj je prije mraka poja ao svoje posade u ovim selima i napad koji su naše jedinice pokušale no u oko 24 asa bio je odbijen j kom mitraljeskom, minobaca kom i artiljerijskom vatrom, a velika hladno a i mraz nije dozvolila našim jedinicama da budu uporne u napadu, ve su se morale povu i na polazne položaje.

U ovim borbama neprijatelj je pretrpio prili an broj gubitaka, a pored toga imao je i veliki broj smrznutih vojnika, tako da se njegovi gubici cijene na preko 200 poginulih i smrznutih.

Bataljoni I. Brigade (sem I. Bataljona) u ovim borbama imali su 2 mrtva i 7 ranjenih drugova, a pored toga oko 20 promrzlih drugova.

I. Bataljon ove brigade pored navedenih gubitaka u borbi 11. ov. mj., na putu od s. Zaselak do s. Maleševci, imao je 30 promrzlih drugova, od kojih je 20 teže, koji su upu eni u bolnicu a 10 lakše.

14. II. 1944.

Ujutro rano neprijatelj je iz Grahova pod zaštitom svoje artiljerije po eo da odstupa u pravcu Knina, tako da su posljednje njegove snage

⁹ i 10 Vidi dok. br. 143 i 375.

napustile Grahovo u 10 asova kada je i artiljerija prestala tu i. etni ke bande Brane Bogunovi a ostale su kao zaštitnica njema ke vojske u Grahovu sve do 12 asova, kada su i oni pošli za Strmicu.

Veliki snijeg, mraz i magla od vijavice onemogu avale su našim jedinicama koje su bile na položajima da osmotre i blagovremeno primijete odstupanje neprijateljskih snaga, pa se zbog toga na vrijeme i nije moglo poduzeti nikakvo uspješno gonjenje neprijatelja.

Ja ina neprijateljskih snaga¹⁰ koje su u dva pravca došle u Grahovo ra una se da je bilo dva bataljona njema ke vojske (oko 1.500 ljudi), 250 etnika Brane Bogunovi a, 300 tovarnih i jaha ih konja, 200 pasa i oko 50 skijaša. Imali su dva brdska topa, 6 minobaca a, 2 haubice, viši broj protivkolskih mitraljeza i teških mitraljeza.

Poslije odstupanja neprijatelja iz Grahova ovaj Štab je izdao nareenje o slijede em rasporedu snaga: Grahovsko-peuljski odred da se smjesti u s. Pe enci i s. Vidovi i i da kao predstražu isturi jedan bataljon u s. Vranjkovi i, odakle e ispitati pravac do Strmice da li je na istome neprijatelj pri odstupanju gdje zadržao svojih snaga.

I. Brigada dva bataljona da smjesti u s. Marinkovci—Maleševci, jedan u s. Kesi i i jedan u s. Obijaj i da odatle preko Grahovskog odreda upu uje izvi a ke dijelove prema Strmici.

Bataljon II. Brigade koji je bio u s. Trkulje da pre e u s. Luka—Ugarci i da izvi a pravac preko Risovca i Marica košara. Ostali bataljoni ove brigade da ostanu u s. Peulje.

Ovakav raspored naših snaga ostao je i dalje.

Naš kriti ki osvrt poslije svih ovih akcija bio bi slijede i:

1) Štab I. Brigade je izmijenio nare enje ovoga Štaba u pogledu rasporeda svojih snaga i Grahovsko-peuljskog odreda u odnosu na neprijatelja, pa je izvršio raspored po dubini sjeverno od komunikacije Grahovo—Strmica, prepuštaju i pravce od Knina preko Vrpolja južno od ove komunikacije Grahovsko-peuljskom odreda. Ovo je ura eno dobronamjerno ali svakako ne vojni ki. Pored toga što je promijenjeno nare enje Štaba divizije, njihovi takti ki i borbeni postupci nijesu bili u skladu sa razvojem situacije u odnosu na neprijatelja i kretanjem njegovih snaga u pravcu Grahova, koje je uslijedilo u dva pravca, a da nije bilo hr a vog vremena vjerojatno da bi i preko Uništa na ovaj pravac izbila i tre a neprijateljska kolona. Ovakav postupak svakako da je doprinio nepromišljenim rasporedom stradanju njihovog I. Bataljona u odnosu na gubitak velikog broja ljudstva i materijala.

2) Komandant¹¹ i zamjenik¹² komandanta ove brigade bili su bataljonima na položajima udaljeni od svoga Štaba i jedan od drugog, tako da štab kao cjelina nije mogao objediniti komandu nad svim bataljonima, emu je mnogo doprinijela hladno a i vijavica otežavaju i vezu. U Štabu njihove brigade nalazio se samo zamjenik politkomesara, koji poslije prodora neprijatelja u Grahovo tako er nije mogao objediniti k-du nad jedinicama u cilju zatvaranja pravca Grahovo—Ti evo koje je bilo nareeno od ovoga Štaba, jer nemaju i vezu sa bataljonima koji su bili sje-

verno od Grahova, kao i sa ostalim članovima Štaba brigade, a nije ni znao dalje namjere komandantove, pa je predviđao da će komandant brigade uglavnom orijentisati brigadu na pravac Grahovo—Drvar.

3) Nije bilo povezanosti jedinica niti istaknutijeg sadejstva u ovim akcijama, a što je ustvari uglavnom ometalo i onemoglo vrlo loše vrijeme.

4) U Stabu I. Brigade, kao štabovima bataljona iste nalaze se mladi vojnici rukovodioci, bez dovoljno vojnih znanja i vojnih iskustava u komandovanju kroz samu borbu pa se uglavnom otuda i događaju estipropusti kod rukovodioca.

5) Dosadašnji Štab I. Bataljona I. Brigade u ovim akcijama pokazao se nesposobnim uopšte za vojni rukovodjenje jedinicom, zašto je i smijenjen.

6) Niže starješine također nemaju dovoljno osnovnih vojnih znanja niti boljeg iskustva u borbama, pa se u malome odvajaju i razlikuju od ostalih boraca. Od njih se rijetko može očekivati samoinicijativa i preduzimanje ma kakve korisne radnje, a nedostaje im i snalažljivost u borbama.

7) Borci iako iznureni zbog prilično teških okolnosti pod kojima izdržavaju sve napore u borbama pokazuju bezgraničnu odanost i privrženost Narodno-oslobodilačkoj borbi, kao i riješenost da u istoj istraju, pa prema tome da imaju dobre i sposobne rukovodiocel — sa injavali bi jake jedinice.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

V. d. politkomesara
Andro Kovačević v. r.

Komandant — major
A. Banina v. r.

BROJ 155

**IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETE DIVIZIJE OD 19. VELJA E ŠTABU OS-
MOG KORPUSA NOVJ O STANJU I RASPOREDU POTčinJENIH
JEDINICA¹**

STAB
VIII. KORPUSA NOVJ JUGOSLAVIJE
Dne 20. II 1944.

ŠTABU VIII. KORPUSA N.O.V. JUGOSLAVIJE

Opis izvještaja

1) Vojnici stanje u diviziji nije zadovoljavajuće, najviše zbog toga što štabovi bataljona i niži vojnici rukovodioci ne posjeduju potrebna

13 Ante

¹ Original (tipkan na pisem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 48/1, k. 517A.

vojni ka znanja, pa se usljed toga i dešavaju prili no veliki vojni ki propusti kako u borbama tako i u životu vojske. Od vojni kog stanja jedinica zavisi i njihova borbenost i sigurnost na položaju, kao i svim drugim voj- ni kim zadacima. Sami borci pored velikih teško a zbog ishrane i hr avog vremena snose i podnose sve, tako da je njihovo držanje u borbama i na položajima na visini.

Stanje na sektorima na kojima naše jedinice djeluju je normalno, drže se položaji i upu uju izvi a ki dijelovi u pravcu neprijatelja.² Samim osiguranjem predvi eni su svi vjerovatni pravci neprijateljskih pokreta u pravcu naših položaja. Veliki snijeg, hladno a i vijavica onemogu avaju potpuno držanje položaja i rad izvi a kih dijelova, kao i svih patrola za vezu.

Poja anjem vojni kog i politi kog kadra u našoj diviziji sa drugovima koji bi posjedovali dovoljno vojni kih i politi kih znanja, naše bi brigade postale dobre i borbene udarne jedinice.

Sadašnje vojni ko stanje naših jedinica prili no uslovljava vrlo malo brojno stanje istih i pitanje popune postavlja se kao najvažniji problem. Slaba i nedovoljna ishrana, uslijed ega su vojnici mnogo fizi ki oslabili tako er uslovljava slabo vojni ko stanje i borbenost jedinice.

2) Organizaciono stanje jedinica nije u potpunosti provedeno zbog malog broja stanja i zbog nedostatka kadrova. Ina e, ukoliko su to dozvolile te okolnosti, ono je sprovedeno u potpunosti. Svaka brigada ima po 4 bataljona, etu prate ih oru a, bojnu komoru, pionirski — minerski vod i etu za vezu, onda kurire i osmatra e. Bataljoni imaju po 3 ete (sem IV. bataljona I. brigade [koji ima] dvije), vod prate ih oru a. Cete imaju po dva voda, a ovi po 2 desetine. Zbog malog broja stanja, desetine, vodovi i ete po broju boraca ne odgovaraju svojim formacijama.

Štab divizije ima kurire, izvi a ku etu, etu za vezu i sve referente pri Štabu, koji su najnužniji za pojedine grane i odsjeke.

Postoji brdska baterija sa dva brdska topa, onda bolni arska eta pri našoj divizijskoj bolnici formirana po statutu Sanitetskog odjeljenja V. Š.³ i divizijska intendantura formirana po statutu Ekonomskog odjeljenja V.Š. koja još nije po istom u cjelosti formirana iz razloga nedostatka ljudstva i potrebnih sredstava.

Brigade imaju svoje intendanture, sanitete i sanitetske ambulante.

3) Ocjena rada štabova i nižeg starješinskog kadra u našoj diviziji bila bi slijede a: Štabovi brigada kao cjelina u svome rukovo enju sa jedinicama i uzdizanju kadrova nijesu zadovoljili.

U I. brigadi osjetio se nedostatak politi kog komesara i zamjenika komandanta, koji su odsutni iz komande zbog bolesti i oba se nalaze u bolnici. Komandant ove brigade je energi an, preduzimljiv, zalaže se i daje od sebe sve, ali je vrlo mlad, ne posjeduje dovoljno vojni kog znanja, usljed ega se kod istog dešavaju vojni ki propusti. Bio bi mu neophodno potreban vojni ki kurs. Zamjenik komesara ove brigade obavlja dužnosti i politi kog i

² Divizija je zatvarala pravce koji iz Knina izvode prema Bos. Grahovu (vidi dok. br. 154.)

³ Vrhovni štab NOV i POJ

partijskog rukovodioca u istoj, te ne može postići i da zadovolji na objema dužnostima.

Štab II. brigade od početka formiranja iste nije se snašao u rukovođenju mladom jedinicom, što smo objasnili u prošlom općem izvještaju. Komandant ove brigade sa vojnim znanjima dobro stoji, preduzimljiv je i od sebe li ne daje dosta sada. Zamjenik komandanta ove brigade je završio vojni kurs pri V.S. i sa vojnim znanjem stoji dobro, zauzimljiv je i odgovara svojoj dužnosti. Komesar brigade je prilično neaktivan u svom radu u čemu ga koži i njegova bolest, on još nije uspio da potpuno obuhvati sve svoje jedinice. Zamjenik komesara brigade je neiskusna i bez dovoljno rutine u radu.

Naše mišljenja o ovome Štabu iznijeli smo u posljednjem općem izvještaju i na sastanku sa tim Štabom 3. ov. mj.

Ovaj Štab od posljednjeg izvještaja izvršavao je sva naredjenja i vršio svoje redovne dužnosti, a brigada nije imala borbenih akcija.

Štabovi bataljona i niži vojni rukovodioci ne posjeduju dovoljno vojniskog znanja, pa se zbog toga dešavaju i veliki propusti. Potreban je bio kurs za vojnike usavršavanje istih. Mi smo za niže vojnike rukovodioce formirali kurs pri našem Štabu koji će otpočeti do 25. ov. mj.

4) Ishrana vojske na ovom terenu⁴ je mnogo otežana i skoro nemoguća a siromašna u ovoga kraja, takore i da slaba ishrana naših jedinica, t.j. na ovakav način ako se ne poboljša neće se moći osposobiti jedinica za uspješnu borbu i uspješno djelovanje uopće. Nedostaci ishrane su jasni i na ovom terenu je nemoguće popraviti.

Za poboljšanje ishrane naših jedinica preduzeli smo izvlačenje hrane iz Livanjskog Polja, ali to vrlo slabo ide, jer se tamo nalazi XX. divizija.

U smislu prednjeg, predlažemo da se naše jedinice premjeste na drugi teren, jer bi to bio jedini način za poboljšanje ishrane.⁵

5) Vojnik naobražba vojnih rukovodioca i boraca je tekla po planu vojniskog rada, koji je izdao ovaj Štab svim štabovima brigada i bataljona i po izvodima iz vojniskih udžbenika, koji su dostavljeni istima, kao i komandantima. Po ovome planu nije se dovoljno radilo, jer je nedostajalo nastavnika, a pored ovih borbi, pokreta i držanja položaja štabovi brigada i bataljona nijesu dali od sebe sve ono što bi mogli dati.

Izvršili smo sve pripreme za otvaranje kursa za niže vojne rukovodioce, koji ima otpočeti do 25. ov. mj. Plan ovog rada na kursu izradili smo i dostaviti ćemo vam ga.

6) Pored svih teškoća a u pogledu ishrane i hladnog vremena zbog koga smo u posljednjim borbama i na položajima imali veliki broj premrzlih drugova, disciplina i borbeni moral kod vojske se ipak popravlja.

Poboljšanjem ishrane, dobavljanjem izvjesne količine odjeće i obuće i povećanim vojnim i političkim radom bi se i jedno i drugo uzdiglo na priličnu visinu.

⁴ Riječ je o rajonu Bos Grahovo, Strmica, Peulje.

⁵ Prijedlog je uvažena i Deveta divizija je orijentirana prema Livnu (vidi dok. br. 168).

7) Predlažemo pomjeranje naših snaga u pravcu Livna i Buškog Blata za djelovanje na neprijatelja.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

V. d. politkomesara:
Andro Kovačević, v. r.

(M. P.)

Komandant — major:
A. Banina, v. r.

BROJ 156

**UPUTSTVO POLITI KOG KOMESARA 8. KORPUSA NOVJ OD 20. VE-
LJA E 1944. POLITI KOM KOMESARU 26. DIVIZIJE O BOLJOJ ORGA-
NIZACIJI POLITI KOG RADA U JEDINICAMA¹**

S T A B

**VIII. KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE
Dne 20. II. 1944.**

POLITI KOM KOMESARU² XXVI. DIVIZIJE N.O.V.J.

Izveštaj od 16. I. 1944.³ stigao je u Štabu Korpusa 18. II. t.g. Pored udaljenosti Štaba Korpusa i vaših jedinica i pored svih stvarnih objektivnih poteškoća, veza između nas mora biti daleko redovnije, sigurnije i češće. Pitanje veze u ovom slučaju nije samo pitanje odgovornosti i discipline, nego je i pitanje mogućnosti uticaja na razvoj prilika kod vas. Da tome niste puno poklonili pažnje vidi se i po samome izvještaju u kome tvrdiš da veza između štabova brigada i štabova divizije, u jednome periodu, pod izvjesnim okolnostima, nije bila redovna onoliko koliko je mogla i morala biti. Eto tako ta ne odražava po pitanju veze i uzajamnih obavještenja odnos štaba divizije sa brigadama i štaba divizije sa Korpusom. Ovome pitanju morao bi pri najozbiljnije, odabrati okretne i odgovorne drugove, posvetiti im naročitu pažnju pa će se brzo utvrditi da objektivne teškoće imaju relativno značenje.

Cjelokupni položaj jedinica našeg korpusa ima svoj specijalni naročiti značaj, kako po vojnički tako i po politički zadacima. Položaj XXVI. divizije u tome pogledu još više je istaknut. Vaša divizija nalazi se na ostrvu Visu sa zadacima odbrane ostrva, procjenjuju i vojno-politički značenje odbrane Visa kako za samu Dalmaciju i cijelu Narodno-oslobodi-

⁶ Ante

¹ Kopija originala (tipkanog na pisanim stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 4/1, k. 522.

² Politički komesar je bio Vojin Popović.

³ Vidi dok. reg. br. 4/1, k. 522 u Arhivu Vojnoistorijskog instituta.

lašku vojsku tako i za me unarodnu javnost. Vaše jedinice prve daju sliku u o ima saveznika kakva je naša slavna Narodno-oslobodila ka vojska. Takav vojni ki i politički položaj određuje krupne i obavezne zadatke vašim jedinicama. Vi morate uložiti maksimalne napore da od svih jedinica na Visu i otocima stvorite vojsku koja će svojom organizacijom, beskrajnom vjernošću i odanošću, vrlo visokom političkom svijetom, najsolidnijim vojničkim izgledom moći i reprezentovati Narodno-oslobodilačku vojsku, narode Jugoslavije i biti apsolutno sposobna da ispuni ulogu i zadatke koji se stavljaju pred nju. Takvi zadaci traže od vas ne samo maksimalne napore, nego i brz rad koji odgovara brzini razvoja svakodnevnih velikih događaja u svijetu i kod nas. Zadaci postavljeni pred vas nisu nemogući i neizvodljivi. Oni su odmjereni prilikama u kojima se nalazite i ne postoji upravo nikakav objektivni faktor koji bi onemogućio njihovo izvršenje, naprotiv veći mjesecima imate niz mogućnosti i okolnosti koje su povoljnije nego i u jednim drugim jedinicama.

Iz tvoga izvještaja ne može se uočiti političko stanje vaših jedinica, iz razloga što je on kruto šematiziran i u mnogima stvarima površan, tako da se ne dodiruje nekih glavnih političkih problema koji stoje u vašim jedinicama. Izvještaj nije stvaran presjek cjelokupnog političkog stanja XXVI. divizije, ono što bi on morao da bude. Politički izvještaji ne mogu biti po jedinstvenom formularu za sve jedinice, niti se mogu uklopiti u šemu za jednu samu posebnu jedinicu. Sektor rada političkih komesara karakterističan je po svojoj širini i svestranosti. Takav sektor zahtjeva od ljudi koji rade po njemu da se stvarno duboko unesu u svoj posao, uni u blagovremeno u sve probleme i da na njih brzo, živo i energično reaguju. To znači i da na tome sektoru mora se ispoljiti predanost poslu, upornost, organizacioni duh, planski i temeljiti rad, naročiti stil rada, što opet dalje znači i da je priroda posla takva da ne dozvoljava nikakvo kruto uokviravanje ni šematiziranje, iz čega se ne smije izvesti zaključak da će izvještaji bez šeme i šablona biti nepregledni. Politički problemi moraju se u izvještaju naročito istaknuti, uzroci njihovih pojava, na in njihovog rješavanja, predložiti u vezi sa njima itd. Nisu jednaki politički problemi ni po bataljonima iako to onako izgleda da je tako, a kamoli po brigadama. Politički problemi mogu biti općeniti za sve jedinice, ali se oni u svim jedinicama jednakom oštrinom uvijek ne postavljaju. Općeniti politički problemi mogu biti općeniti za sve jedinice, ali se oni u svim jedinicama jednakom oštrinom uvijek ne postavljaju. Općeniti politički problemi po svojoj pojavi, povezanosti sa drugim problemima i uzrocima različitih su u različitim jedinicama i ne mogu dobrom rukovodiocu prikriti niz specifičnih pitanja i problema koji se pojavljuju kod nižih jedinica u jednoj diviziji. Rad političkih komesara je širok i elastičan. On se ne može dati, bar za sada, u nekim udžbenicima specijalno komesarskim koji bi odgovarali vojnim udžbenicima koji u sebi sadrže sažeta historijska iskustva ratne vještine. Nas mora interesovati političko stanje terena na kome djelujemo, sastav ljudstva, odraz me unarodnih i unutrašnjih događaja na borcu, razvoj komesarskog kadra, njegovi nedostaci, konkretni i detaljni po imenima, na in rada, političke konferencije, političko uzdizanje boraca, međusobni odnosi boraca, rješavanje političkih problema, iskustva u radu, odnos boraca i naroda, kulturno-pro-

svjetni rad itd. Naš posao je stalan planski sistematski rad dobro organizovan. Istrajnost i savjesnost na takovome poslu i planski i sistematski na in rada, predanost i ljubav, ogromna ljubav za posao stvorila je kod nas potrebne osobine i sposobnosti, tako ćemo moći riješiti probleme i zadatke koji se pred nas postavljaju. Budući i tvoj izvještaj trebao bi otprilike da se rukovodi ovim gornjim napomenama.

Pitanje kadra političkih komesara to je pitanje svih jedinica našeg Korpusa. Na savjetovanjima štabova i posebnim komesarskim savjetovanjima IX. i XX. divizije uočio sam da po ovome pitanju mnogi rukovodioci ne odnose se samo neznajući po značaju važnosti kadrova, nego do kraja nesavjesno, površno i aljkavo. Imati široki uvid u sve borbe, a ne samo u više štabova, komanda, pratiti razvoj vojske, provjeravati je na zadacima, pomagati i organizovati pomaganje borcima u radu znači i jednim dijelom na i rješenja našega kadra. Mi se nalazimo u ratu, mi moramo računati na gubitke naših najhrabrijih i najdražih rukovodioca, mi moramo voditi takvu politiku kadra koji će nam omogućiti da imamo uvijek rukovodioce koji će riješiti probleme koji se nama postavljaju, ne samo u ovom slučaju, nego i u daljnjim perspektivama naše borbe. Nama se postavlja zadatak izdijeliti i doma i kadar, izabrati mlade ljude koji vole svoj posao, vrijedne, odane okretne, požrtvovane i imati smjelosti u izdizanju njih, pa makar njihovo političko znanje momentalno ne odgovaralo položaju koga oni primaju. Političko znanje stalnim ukazivanjem pomoći, jakim političkim životom u jedinicama biće nadoknađeno kod svih odanih i vrijednih rukovodioca. Velika je vještina odabrati ljude, postavljati ih na njihova mjesta, uzdizati ih, smjenjivati nepokretne, nemarne i nesavjesne rukovodioce, to je takva vještina od kojeg pravilnog sprovođenja zavisi uspjeh jedinice. Iskustvo rada ovo je u mnogim slučajevima potvrdilo. Pitanje kadra je tako er važan momenat, što znači i osposobiti vojno-političko rukovodstvo da po određenim zadacima može pokrenuti cjelokupnu masu boraca, a da ne idu samo rukovodioci naprijed i da borba poprimi oblik da se tuku komunisti i fašisti. Iz ovoga se nikako ne smije izvući zaključak da naši vojnici i politički rukovodioci, naročito u mladim jedinicama, ne posluže svojim ličnim primjerom hrabrosti i junaštva. Organizovanjem partijskih kurseva pri divizijama omogućiti će se novi izvori našeg domaćeg kadra. Šaljem vam prepis pisma CK KPJ⁴ za održavanje partijskih kurseva i nastojte da se osposobite da sami održavate predviđeni kurs kako to stoji i u samome pismu. U budućem prvom izvještaju posla pošaljite pored izvještaja popis svih političkih delegata, komesara, bataljona i brigada sa imenima i opširnim karakteristikama.⁵ U vezi s time posavjetujte se sa sekretarom divizijskog komiteta i rukovodiocem Polit-odjela, pa nekako i oni sa svoje strane pomognu u tom poslu. U karakteristikama treba spomenuti i njihove specijalne osobine kao komesara, političko znanje, organizatorske sposobnosti, hrabrost, odlučnost, udarnost, borbenost, ugled koji uživa u vojsci itd. Vi morate shvatiti da se zbog naročito povoljnih prilika u kojima se nalazite i sastava vaše divizije (I. dalmatinska brigada) morate založiti da postanete nepresušni izvor naročito političkog kadra za sve jedinice u cijeloj Dalra-

⁴ Redakcija nije pronašla to pismo.

⁵ Vidi dok. reg. br. 1/2 i 2/2, k. 522 u Arhivu Vojnoistorijskog instituta.

kim mjerama, streljanjem obi nih boraca. Ispitajte temeljno slu aj smrti komandanta vaše divizije.⁸ Pošaljite predloge depešom. Dezerterstvo, samoranjavanje je odraz političkog rada. Organizatore takvih sabotaza treba nemilosrdno streljati, a borcima stalno, istrajno, toplo i drugarski prilaziti — vaspitati ljude, pomagati im da se priviknu teškim ratnim prilikama, a vojnu disciplinu da usvoje kao svoju unutrašnju potrebu. Taj rad treba da je pretežan, širok, masovan i upotpunjen sa disciplinskim mjerama, t.j. raznim blažim ili ve im kaznama.

S obzirom na prilike u kojima se nalazite postoji mogućnost, a izvještaj I. brigade to potvrđuje, da moralni odnosi drugova i drugarica nisu na visini. To je također pitanje rukovodstva, njihove odgovornosti i kontrole. Vaše vojne jedinice moraju imati ozbiljan vojni izgled. Vaši štabovi moraju biti jedinstveni, neobično dobro sređeni i u njima mora vladati ozbiljan vojni duh i radna atmosfera. Treba imati u vidu da nepravilni odnos drugova i drugarica našu vojsku uopće ima svakog vojnika predstavlja vrlo hravo. Osim toga što nezdravi moralni odnosi ruše politički ugled naše vojske i onemogućuju disciplinu, imaju u vidu da se te pogreške nikada ne pojavljuju same, odvojene. Obično uz njih još se veže nemarnost, neodgovornost, pite, krađa, izvlačenje iz borbe, dakle cijeli kompleks grešaka. Kakve moralne snage imaju vojni i politički rukovodioci da postavi pitanje pred borcima moralnih odnosa drugova i drugarica, borbenosti, upornosti, odlučnosti, udarnosti, smjelosti, ako on sam po tim pitanjima griješi i nema takvih vrlina kod samoga sebe ...

Problem lokalnog patriotizma, vezanost za ostrva i težnja da se živi u privremeno lakšim okolnostima je najozbiljnije pitanje vaše jedinice. To je pitanje na kome se moraju angažovati cjelokupne snage divizije. To je stalni proces uzdizanja političke svijesti, širenja političkog horizonta i ukazivanja konkretnog i stvarnog jedinstva naše vojske u Dalmaciji, Hrvatskoj i u cijeloj zemlji. Vi morate osposobiti vojničar, političar i tehničar (pokretan sanitet, ambulanta, intendatura) vašu jedinicu, računaju i s time, da na terenima van Dalmacije po svojoj udarnosti i političkoj svijesti morate postati primjer drugim jedinicama. Još sad te probleme treba uvidjeti, pristupiti njihovom rješavanju, a ne pričekati im onda kad oni toliko nabujaju da ih i svaki borac može ući kao nezdrave.

Život vaših jedinica na ostrvu ne daje vam mogućnost da u ratnim operacijama, bar onako esto kako to rade druge jedinice, isprobate udarnost i sposobnost vaše jedinice. Zato morate po najsitnijim greškama, preko kojih bi se u drugim prilikama u potpunosti prešlo, najoštrije reagirati. Pojačati disciplinu i kontrolu. Ne dozvoliti da nikakva sitnica prođe nezapažena. Vaš kriterijum mora biti viši, a kazna oštrija. Jedino na taj način možete djelomično nadoknaditi provjeravanje i odanost kako rukovodioca tako i boraca.

Stalna savjetovanja političkih komesara, bataljona i brigada ne treba praktikovati. Savjetovanja mogu biti po naročitoj situaciji, krupnome zadatku i problemu, a u redovnim prilikama ona mogu biti mjesečna

savjetovanja koja je uvijek izložiti svoj rad i dati smjernice novome periodu rada. Inače savjetovanja mogu dobiti karakter jedinog isključivog na inače rada, što znači i birokratski i pogriješno se odnositi, ne zalaziti i ne raditi s cjelokupnom vojskom, ili se mogu pretvoriti u savjetovanja radi savjetovanja, t.j. takva koja u stvari onemogućuju da se izvrši određeni posao i koja razvijaju osobine pretjeranoga raspravljanja, ubjezivanja, diskutarstva itd., a površnoga posmatrača a mogu prevariti da se tu radi ozbiljno i temeljno.

Smatram da je nepravilna politička ocjena ljudstva vaših jedinica. Plamen ustanka u Dalmaciji i ogromni priliv boraca u naše vojne jedinice, stalna trogodišnja borba Dalmatinaca pod vrlo teškim uslovima, ukazuje na daleko veću odanost boraca Narodno-oslobodilačkoj vojsci, nego što se to može vidjeti iz izvještaja. Neki naši strani politički i vojni rukovodioci došli su iz starijih jedinica i potpali su pod jedno nepravilno i nama vrlo strano mišljenje da su Dalmatinci meki borci, nisu udarnici, nedisciplinovani, ne poštuju autoritet štabova itd. Iz takvog mišljenja ne može se stvoriti dobar uzajaman odnos niti se može imati ljubav za posao. U konkretnom slučaju ne mislim na tebe li, nego, ali takvih pojava ima, i svima tim rukovodiocima treba oštro ukazati na njihovo nepravilno mišljenje, u stvari na vjerovanje u samoga sebe, t.j. da su oni i sposobni da se ovim materijalom mašta u ime. Takve slušajevne koriste i oni koji ne vide u našim rukovodiocima koji su došli sa strane drugove koji su došli da pomognu, nego strance. Po ovim pitanjima treba angažovati sve snage i najoštrije ih osuditi.

Stalno tvrdjenje da su naše jedinice mlade, neiskusne pokriva u mnogome naš nerad. Prije svega jedinice su formirane već nekoliko meseci, pod rukovodstvom starih i iskusnih boraca i o mladosti se može govoriti u mnogim slučajevima samo u toliko koliko treba pojačati rad i pomoć, a nikako ne spominjati mladost brigade kao opravdanje za političke i vojničke neuspjehe. Zadatke koji se postavljaju pred jedinice treba dobro odmjeriti i sračunati ih na uspjeh, voditi vojsku kroz manje uspjehe ka većim pobjedama u kojima može i mora biti gubitaka. Ne dozvoliti nikakvu iznenađujuću, jer za sve te slušajevne samo, i niko više, rukovodioci su odgovorni. Kad već govorimo o mladosti, ostvarite jedinstvo divizije, t.j. prve brigade i dviju novih jedinica. Ta razlika među njima ne smije ostati kao stalna pojava, nego se mora radom sa masama boraca izjednačiti. Naročito se uvajete politike favoriziranja I. brigade i zapostavljanja i nevjerovanja u druge borce.

Politički plan rada koji prilažem treba konkretno povezati sa prilikama i problemima u kojima se vi nalazite. Iako je jedinstven za cio Korpus, on se mora živo primjeniti za krajeve različite u okviru Dalmacije.

Vi ste u vašem radu, bez sumnje, imali uspjeha, napretka, ulagali ste truda, ali to sve nije još dovoljno, a obzirom na probleme i položaj i zadatke koji stoje pred vama. Po obilasku XIX. divizije vjerojatno da ćemo

imati prilike da se sastanemo, pa makar »objektivne teško e« bile iste kao što su do sada. Prepis ovoga dopisa dostaviti politkomesaru⁹ Štaba Mornarice.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar¹⁰

BROJ 157

**ZAPOVIJEST ŠTABA DVADESETŠESTE DIVIZIJE OD 21. VELJE
1944. POT INJENIM JEDINICAMA ZA OBRANU OTOKA VISA¹**

ŠTAB
XXVI. DIVIZIJE N.O.V.J.
Br. 67/44
21 februara 1944.

Z A P O V I J E S T

(Sekcija Vfs 1:25.000, izdanje Štaba Mornarice N.O.V.J.)

Vrhovni štab N.O.V. i P.O. Jugoslavije stavio je u zadatak našoj diviziji da uz pomoć Mornarice Narodno-oslobodilačke vojske Jugoslavije i u saradnji sa saveznom snagama obrani otok Vis od iskrcavanja neprijateljskih trupa.²

Podataka o neprijateljskim napadnim snagama nemamo, ali je vjerovatno da će neprijatelj napad preduzeti sa snagama, potpomognut veći brojem pomorskih tvrđava, eventualno ratnim brodovima i avijacijom. Napad će vjerovatno uslijediti na više mjesta istovremeno.³

Za izvršenje zadatka raspoložemo sa slijedećim snagama:

Tri pješadijske brigade,
Tri haubičke baterije, svega 7 haubica,
Jedna brdska baterija 75 m/m, svega 3 topa,
43 protukulska topa i
15 protuavionskih mitraljeza.

⁹ Petar Radovi

¹⁰ Boško Siljegovi

¹ Original (tipkan na pisnom stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 2/3. k. 1100.

² O njemačkim planovima za napad na otok Vis i mjerama poduzetim od Štaba Dvadesetšeste divizije NOVJ vidi opširnije dok. br. 87, 161, 169, 174, 199, 232, 354, 391 i 446.

³ Do kraja rata Nijemci nisu poduzeli napad na Vis.

Nare u j e m o :

1) Sektori brigada:

I. Dalmatinska N.O.U. Brigada: drži položaj obalom linijom: kota 131 (Veli Vrh), do kota 48, rt južno od Uvale Zaglav uključivo.

Lijevim krilom I. Dalmatinska U. Brigada oslanja se na XII. Dalmatinsku brigadu održavaju i vezu dubinskim rasporedom: kota 131 (Veli Vrh), Radino Brdo (kota 175), Boletovo Brdo (kota 258).

Desnim krilom oslanja se na XI. Dalmatinsku brigadu dubinskom vezom: kota 48, južno od luke Zaglav, kota 103, kota 159, kota 166, Volujak (kota 189).

XI. Dalmatinska N.O. Brigada: drži položaje obalnom linijom od kote 48 uključivo u pravcu linije zapada, preko Rta Stupiša do uvale Kupinovac uključivo. Jednom etom zaposjeda i brani otok Biševo.

Desnim krilom oslanja se XI. Dalmatinska brigada na XII. Dalmatinsku brigadu i to dubinskom vezom: Kupinovac, kota 295, Hum (kota 587).

Lijevim krilom oslanja se na I. Dalmatinsku U. Brigadu dubinskom vezom preko kote 104 i kote 159.

XII. Dalmatinska N.O. Brigada: drži položaje od uvale Kupinovac uključivo, gradom Komiža, preko Rta Manjaremi, Rta Barjaci do Velikog Vrhva uključivo.

Desnim krilom oslanja se na I. Dalmatinsku brigadu a lijevim krilom na XI. Dalmatinsku brigadu.

2) Raspored po brigadama:

Komandant,
kapetan
Bogdan Stupar.

Tri batalj. pješ.
Jedna eta pješ.
18 P.K. topova.

Svega:

3 batalj. pješ.
1 eta pješ.
18 P.K. topova.

Obalna linija:

a) I. Dalmatinska N.O. Brigada sa dva bataljona pojava jedna jednom etom XII. Dalmatinske brigade brani položaje od kote 131 (Veliki Vrh) do Rta Stranina uključivo i to: tri ete na položaju, jedna eta u rezervi sjeverno od Sv. Kuzme, od koje jedan vod zaposjeda i brani otok Host.

Štab bataljona iznad ceste Vis—Komiža, blizu Kapele, sjeverno od Sv. Kuzme.

Jedan bataljon sa dvije ete zaposijeda i brani položaje od Rta Stranina do kote 48 uključivo, a jedna eta u rezervi. Štab bataljona na padinama Dudikovca.

Jedan bataljon kao brigadna rezerva u Zlom Polju.

I. Dalmatinska U. Brigada zaposjeda obalne položaje sa dubinskim rasporedom otpornih tačaka a u

pojasu uspješnog puš anog dejstva tuku i sve prilaze kosom i bo nom vatrom.

Glavna linija:

I. Dalmatinska U. Brigada ide utvr enim položajima, otpornim ta kama i centrima po dubini i to: kota 131, Terjum, kota 162, kotall6, padinama Bratosovca, Sv. Andrije, Sv. Kuzme, Križa i kotama 129. Nad cestom koja vodi od Križa ka Velingtonu: padinom Paklenice — kota 228, kota 192, kota 174, i Velington. Paklenicu i kotu 174 utvrditi, tako da može dejstvovati i prema istoku. Odsjeg Ston ica utvrditi za frontalne napade sa sjevera i sa istoka. Glavnu otpornu liniju organizirati na raskrš u odsjeka Ston ica i odsjeka Rukavac i to na kotama 228, 191, 185, 202 i 133.

Prihvatna linija:

Prihvatna linija ide utvr enim ta kama i otpornim centrima slijede ih položaja: kota 159, kota 175, Bratosovac (kota 296), Sv. Kuzma, Podselje i Sv. Vid.

Štab Brigade u Podselju.

Intendanturu i bojnu komoru smjestiti zapadno od sela Podselje.

Komandant, kap.
Milan Atlagi .
Tri batalj. pješ.
Jedna eta pješ.
Jedan vod. pješ.
II P.K. topova

b) XI. Dalmatinska brigada zaposjeda položaje od kote 48 isklju no prema zapadu preko Rta Stupiš e do uvale Kupinovac sa dva bataljona poja ana jednim vodom XII. Brigade.

Otok Biševo zaposjeda sa jednom etom, za što je izdato posebno nare enje.

Jedan bataljon kao rezerva u Pliskom Polju.

Štab III. bataljona na koti 295, Štab IV. Bataljona u selu Petri .

Svega :

3 batalj. pješ.
1 eta pješ.
1 vod pješ.
11 P.K. topova.

Obalna linija:

Obalna linija ide uz obalne položaje po otpornim ta kama i centrima odbrane, dubinskim rasporedom, udaljuju i se od obale prema takti kom zahtjevu uspješne pješadijske vatre, vode i ra una da se dobije bo na i kosa baražna vatra na samoj obali pri iskrcavanju neprijatelja.

Glavna linija:

Glavna linija položaja ide utvr enim otpornim ta kama i centrima po dubini i to: kota 103 — kota 73 (ovo spada u užu odbranu Rukavca), kota 159, kota 153, kota 178, kota 162, kota 154, kota 105, kota 209, Talež, kota 246, kota 276, Duboka, kota 226,

selo Podhumlje, kota 232, padinom kote 208 i kota 90.

Prihvatna linija:

Prihvatna linija ide utvr enim ta kama i otpornim centrima slijede im položajima: kota 295, Kamik, Borovik, kota 306, Zena Glava, 308 i Sv. Vid.

Štab brigade u Dra evu Polju.

Intendantura i bojna komora u Podšpilju.

Komandant,
kapetan

Borko Arseni .
etiri batalj. pješ.
14 P.K. topova.

Svega :

4 batalj. pješ.
14 P.K. topova.

c) XII. Dalmatinska brigada zaposjeda položaje od uvale Kupinovac do kote 131.

I. Bataljon sa jednom etom od kote 131 (Veli Vrh) do kote 270. Jedna eta u rezervi. Štab Bataljona u Oklju noj.

IV. Bataljon sa dvije ete od kote 270 do crkve Gospe na sjeverozapadnom dijelu Komiže. Jedna eta u rezervi u selu Rudine. Štab Bataljona u Rudinama.

II. Bataljon od Gospe do Kupinove vale, sa dvije ete na položaju, manje jedan vod koji je pridat XI. Brigadi. Jedna eta u rezervi na jugoisto noj periferiji Komiže. Štab Bataljona kod crkve Sv. Nikola na raskrš u staze sa cestom.

Obalna linija:

Obalna linija ide uz položaje izgra ene otpornim ta kama, tako da sve prilaze obali i samu obalu drži pod kosom i bo nom vatrom, time da se na samoj obalskoj liniji može organizirati zapre na vatra.

Glavna linija:

Glavna linija ide utvr enim ta kama i otpornim centrima slijede ih položaja: kota 100, kota 178, kota 167, kota 166, kota 134, kota 339, i selo Okljuna, Široko Brdo, kota 442, kota 446, kota 459, kota 421 vezati u jednu grupu otpornih ta aka sa tendencijom obrane prema Oklju ni, Komiži i Rudinama.

Kota 262, kota 102, nad Stazicom, kota 237.

Nad Komižom od Gospe do Sv. Nikole tri otporne ta ke. Zatim otporne ta ke na koti 217, na Sv. Nikoli i na sjevernoj padini kote 389.

Na južnoj padini kote 389 otpornu ta ku za vezu XII. i XI. Brigade organizuje i zaposjeda XII. Brigada i stoji u signalnoj vezi sa otpornim centrom na koti 295.

Prihvatna linija:

Prihvatna linija ide utvr enim ta kama i otpornim centrima položaja: kota 100, kota 187, kota 255, kota 366, kota 339, kota 476, kota 446, kota 459, kota 421, Hum - grebenom do kote 295. Na Humu 3 teška mitraljeza i 2 baca a.

Štab brigade u selu Kostima.
Intendantura i bojna komora u kućama sjeverno od Kostime.

3) Pokreti:

Vodovi ne smiju napustiti položaje bez naređenja štaba bataljona, a bez naređenja štaba brigade, bataljoni bez naređenja Štaba Divizije.

4) Artiljerija:

Komandant,
pukovnik
Karei Levi nik.
3 haubi ke bater.
1 baterija 75 m/m
43 P.K. topa.

Svi P.K. topovi, P.A. mitraljezi i baterija 75 m/m spadaju u operativnom smislu pod komandu brigada odnosno bataljona na čijem se sektoru nalaze. Ovi se i prenose preko artiljerijskih starijina.

Haubi ke baterije rasporediti: jedna baterija (dva topa) na položaju između Lokve i Pliskog Polja, sa osmatračnicom u Podstražju.

Svega: 53 topa.

Druga baterija (dva topa) na položaju sjeverno od Podšpilja, sa osmatračnicom na koti 295. Treća baterija (tri topa) na položaju Kostime sa osmatračnicom na Bratosovcu. Na osmatračnicama se nalaze komandiri baterija, oni se i povezuju sa baterijama povezani i sa Štabom Artiljerije. Komandiri baterija staju i u uskoj vezi sa komandantima bataljona i brigada. Komandant Artiljerije nalazi se uz Štab Divizije.

5) Opšta rezerva:

3 batalj. pješ.
1 eta baca a.

Svega:

3 batalj. pješ.
1 eta baca a.

Jedan bataljon I. Dalmatinske U. Brigade i dva bataljona bez jedne ete XI. Dalmatinske brigade nalaze se na sektoru Sv. Vid—Podselsje—Vino Polje i za vrijeme borbe bit će pod neposrednom komandom Štaba Divizije.

6) Protuav. odbrana:

Sektor I. Dalm. brig.
7 P.A. mitraljeza.

P.A. mitraljezi ostaju u organizacionom sastavu artiljerije a njihovom upotrebom komanduju komandanti brigada odnosno bataljona.

Sektor XI. Brigade,
3 P.A. mitraljeza.
Sektor XII. Brigade,
5 P.A. mitraljeza.

Komandanti brigada naredit će da se što veći broj teških pješadijskih mitraljeza osposobi za protuavionsku odbranu.

Na pojavu aviona skloniti se i zabraniti svako kretanje.

Svega:

15 P.A. mitraljeza.

Zabranjuje se otvaranje protuavionske paljbe, sve dok ne otvore vatru saveznički P.A. topovi ili kad se jasno vidi da avioni napadaju.

7) Odbrana od padobranaca:

Brigadne rezerve I., XI. i XII. Brigade pomoću potrebnog broja patrola kontrolisat će noću, kad god se pojave avioni nad otokom i to: bataljon I.

Dalmatinske brigade polja isto no od Sv. Vida, bataljon XI. Brigade polja zapadno od Sv. Vida, bataljon XII. Brigade kontrolisat e Hum.

Padobrance treba tu i dok su još u zraku i na zemlji, ne dozvoljavaju i istima da se grupišu i dokopaju obližnjih kota, nego ih u samom polju uništiti.

- 8) Uzbuna:
- I. Znak za uzbunu:
- a) Jedna crvena raketa, odmah poslije nje jedna zelena raketa. Znak za uzbunu se ponavlja sve dok ga nisu prihvatile i ponovile susjedne jedinice i osmatra ke stanice.
  - b) Paljenjem velikih vatara kod štabova bataljona (na podesnim kotama) i kod osmatra kih stanica.
- II. Upotreba znaka za uzbunu:
- a) Znak za uzbunu raketom dat e : predstražarski patrolni amci ili naoružani brodovi im primijete ili stupe u dodir sa neprijateljskim plovnim jedinicama koje se kre u u pravcu otoka Visa.
  - b) Obalske straže: kada opaze da se neprijateljski brod ili skupina brodova kre e u pravcu obale; kada se neprijatelj ve iskrcava na obalu; kada vide da je znak uzbune dat od strane predstražarskog amca ili broda;
  - c) Osmatra ke stanice dat e znak uzbune kao i obalske straže.
- Znak za uzbunu paljenjem vatre naredit e štabovi bataljona ili komandir osmatra ke stanice.
- III. Javljanje:
- Jedinice, na ijem je sektoru dat znak za uzbunu, javit e podatke o neprijatelju najbližim putem i to (usmeno telefonom i pismeno kurirom) svom predpostavljenom štabu a ovaj dalje do Štaba Divizije. Izvještaj treba da sadrži: vrijeme, mjesto prema kojem se neprijateljske jedinice kre u ili na kome su ve pristale i vrše iskrcavanje, broj i vrstu neprijateljskih plovnih jedinica i da li su male ili velike la e.
- Osmatra ka stanica Hum dat e o datom znaku za uzbunu i osmatrenim podacima izravno Štabu Mornarice ; ostale osmatra ke stanice davat e prvenstveno štabu brigade na ijem se sektoru nalaze kao i Divizijskom štabu.
- IV. Postupak za slu aj uzbune:
- Na dati znak za uzbunu cjelokupna posada otoka stupa u pripravnost pod oru em. Štabovi zauzimaju svoja komandna mjesta.

9) Na in obrane:

- a) Predstražarskom izvi a kom linijom,
- b) Obalnom linijom,
- c) Glavnom linijom,
- d) Prihvatnom linijom.

a) Predstražarska izvi a ka linija sastoji se od naoružanih patrolnih brodova sa zadatkom da blagovremeno otkriva približavanje neprijateljskih brodova. O tome hitno signalnim raketama obavještavaju osmatra e i obalsku liniju. U slu aju ja eg nadržanja neprijateljskih snaga, povla e se u prve luke, odakle primaju borbu a u slu aju neprijateljskog iskrcavanja, posade prelaze u sastav pješadijske jedinice, koja se na odgovaraju em položaju nalazi. U slu aju sukoba sa slabijim neprijateljem, kao što su usamljeni brodova, prima borbu na otvorenom moru.

b) Obalna linija je niz otpornih ta aka me u sobom povezanih u obrambeni položaj sa kojega treba neprijatelja tu i, netom se približi obali. U ovoj fazi borbe do i e do ja eg izražaja artiljerija, baca i i automatska oružja, kao i P.K. topovi, dok e dejstvo samih pješaka do i kad neprijatelj pristane uz obalu. U momentu neprijateljskog iskrcavanja ivica obale mora biti tu ena sa svim raspoloživim oru ima, tako da se na samoj obali stvori jedan vatretni zastor, t.j. zapre na vatra koja e neprijatelja prisiliti da odstupi. Ako neprijatelj uspije kroz našu zapre nu vatru, obasuti ga ru nim bombama.

c) Glavna odbrambena linija izgra ena je po dubini sa svojim prirodno dominantnim položajima nad obalskom linijom iz ijih se utvr enih ta aka može vatrom potpomagati obalska linija.

Sa ove glavne linije ne odstupa se bez izri itog nare enja viših pretpostavljenih. Pošto se na svim položajima fortifikacijom uporednih ta aka, centara i pojedinih bunkera po dubini dobila kosa i bo na vatra automatskog oružja na prostoru od obale do glavne linije odpora, a kako e ispred ove linije baterije i baca i imati pogodne ciljeve sa unapred upućanim oru ima, to e se ispred ove linije dobiti vatretna nadmo nost nad neprijateljem, koja e omogu iti nastupom rezerve prelaz u protunapad, radi odbacivanja neprijatelja u more.

d) Prihvatnu liniju sa injava niz dominantnih, otpornih i utvr enih centara, koji e u datom momentu sprije iti neprijatelja da manevrom prodre u pozadinu i dezorganizira naše obrane. Zadržavaju i ove centre, neprijatelj ne e mo i da presije e otok

i da se spoji sa dijelovima eventualnog drugog mostobrana. I sa ovih položaja mogu je protunapad radi protjerivanja neprijatelja. Kad bi neprijatelj zavladao ovim položajima, ugrozio bi samu obranu otoka.

10) Utvrivanje i maskiranje:

Pored do sada izra enih otpornih centara, otpornih ta aka i pojedinih bunkera nastaviti sa utvrivanjem. Sve glavnije otporne ta ke i centre opasati žicom. Gdje je mogu e postaviti minska polja, koja osigurati žicom. Pojedine položaje povezati saobraajnicama. Pripreme koje su izvršene upotrebom raznih zapaljivih sredstava kod pojedinih sektora na pristaništima ostaju i dalje na snazi.

Bunkere, saobra ajnice i sve izra ene fortifikacijske objekte, kao i sama oru a maskirati da se ne primje uju sa morske strane, ujedno iste kamuflirati da se ne opaze iz zraka.

11) Veza:

Telefonska veza od Divizije uspostavljena je sa Štabom Mornarice, Štabom Artiljerije, štabovima brigada a preko ovih sa štabovima bataljona, na istaknutim i važnim ta kama i sa etama.

Netom se dobije trebovana žica i aparati, povezati sve ete na položajima sa telefonom.

Za vrijeme borbe koristiti telefon samo u operativne svrhe.

Pored telefonske veze koristiti kurirsku vezu sa svim raspoloživim prevoznim sredstvima, koja budu na raspoloženju. Kurire izvježbati u no nom kretanju van puteva radi održavanja veze sa istaknutim položajima, kao i sa višim štabovima.

12) Sanitet:

Referent saniteta Divizije preko brigadnih referenata saniteta odredit e bataljonska previjališta i organizirati prenos ranjenika iz bataljonskih previjališta ka unutrašnjosti otoka. Pobrinit e se za dovoljan broj stoke.

Svi ranjenici i bolesnici koji se na u za vrijeme borbe u Visu ili Komiži, a ta mjesta nisu obuhva ena ja om borbom, treba da se evakuišu pod rukovodstvom njihovih upravnika u pravcu Kostime.

13) Saobra aj:

Štabovi brigada i Štab Artiljerije pobrinut e se da preko intendanture Štaba Divizije dobiju potrebnu tovarnu stoku za sve potrebe na svome sektoru.

Na elnik intendanture Divizije pobrinut e se za potreban broj tovarne stoke.

Upotreba motornih vozila, osim motocikla, vršiti se po naredjenju i odobrenju Štaba Divizije.

14) Popuna municije: Štabovi brigada pobrinuti se da potrebnu količinu municije odmah postave na obalske, glavne i prihvatne položaje, za borbu od 8 dana.

Na elnik intendanture Divizije pobrinuti se za prikupljanje i smještaj municije za sva oružja.

15) Ishrana: Divizijska intendantura nalaziti se u Žena Glavi.

Borcima izdati na ruke suhu hranu za 6 dana. Ova se hrana ne smije trošiti i ista služi kao rezervna hrana za vrijeme borbe u slučaju da pojedini otporni centri budu privremeno otkriveni. Za vrijeme borbe borcima pripremati, kad god se bude moglo, toplu hranu.

16) Pozadinske ustanove: Ljudstvo iz pozadinskih ustanova i mornaričkih jedinica u gradu Visu spadaju pod operativnu komandu I. Dalmatinske brigade, a oni u Komiži pod operativnu komandu XII. Dalmatinske brigade. Štabovi brigada, odnosno štabovi bataljona, sve ovo ljudstvo treba da osposobe, naoružaju, odrede im odgovarajuće položaje i veze za komandovanje.

Detaljne odredbe za njihove zadatke izdati će štabovi brigada u svojim zapovijestima.

17) Građanstvo: Štabovi brigada i bataljona u odnosu prema građanstvu za vrijeme uzbune i borbe treba da se drže slijedećih uputa:

a) U slučaju da grad Vis ili Komiža nisu direktno napadnuti, nesposobno građanstvo (stari i djeca) u roku od 30 minuta evakuirati se iz Visa u pravcu Sv. Nikole za VINO Polje, iz Komiže preko Sv. Mihovila za KOSTIMU. Mladi i sposobni ljudi i žene ostaju sa vojskom i stavljaju se na raspoloživanje najstarijem komandantu u mjestu. Dotični komandant odredit će znak za uzbunu i zbornu mjesto. Njih upotrebiti za sanitet i pomoćnu službu.

b) U slučaju da Vis i Komiža budu nenadno napadnuti, sva civilna lica koja su se unutra zatekla ostaju u mjestu i skupiti se u prizemnim odjeljenjima. Svi sposobni ljudi i žene stavljaju se pod najvišu komandu dotičnog mjesta. Svi nesposobni (stari i djeca) ostaju u kućama i slušaju zapovijesti najviše komande, koja će se pobrinuti da ih postepeno i organizaciono evakuiše.

c) Treba nastojati onemogućiti da bilo tko padne u zarobljeništvo jer je neprijatelj sve zarobljene htjeti iskoristiti za išćenje mina i prodor kroz preke ...

d) Iste napomene važe za sva sela otoka. Smjer evakuacije isto nog dijela: Vino Polje, zapadnog dijela: selo Kostima.

18) Savezni ke snage:⁴ Prema zajedni kom sporazumu sve snage saveznika u estvovat e u obrani otoka Visa.

Redovne savezni ke snage raspore ene su:

a) Jedinice engleskih snaga u Komiži pod komandom gosp. majora Thomasa.

b) Jedinice englesko-ameri kih snaga u Visu pod komandom gosp. majora Fynn-a.

c) Jedinice prate ih oru a u Dra evu Polju.

d) 12 P.A. topova sa engleskom posadom u Komiži.

e) 6 P.A. topova u Visu.

U slu aju uzbune savezni ke snage postupiti e kako slijedi.

Garnizon Komiža:

a) Pri neposrednom napadu na luku Komiža ostat e u mjestu i uzeti u eš e u obrani Komiže;

b) Ako luka Komiža nije direktno napadnuta, engleski garnizon skupit e se na mjesto koje oni odrede i prebacit e se kamionima u selo Podšpilje.

Garnizon Vis:

a) Pri neposrednom napadu na luku Vis ostat e u mjestu i u estovat u odbrani Visa;

b) Ako luka Vis nije neposredno napadnuta, savezni ki garnizon Visa skupit e se na mjesto koje oni odrede i krenut e starim putem preko Križa u selo Podselse gdje e se zadržati oko crkve.

Odluku za daljnju upotrebu svih snaga donijet e komandant I. Dalmatinske brigade u saglasnosti sa gosp. majorom Fynn-om.

Engleski garnizon Dra evo Polje ostaje na svom mjestu. Dalja upotreba engleskih snaga u Podšpilju i Dra evu Polju bit e prema odluci gosp. pukovnika Churchila a u saglasnosti sa Štabom Divizije.

Komandanti na sektoru Vis—Komiža imaju za dužnost da pruže punu sigurnost i omogu e saradnju sa savezni kom protuavionskom obranom.

⁴ O dolasku savezni kih snaga na Vis vidi dok. br. 3, napomenu 7, dok. br. 43, napomenu 25 i dok. br. 64.

Štab divizije, Štab Mornarice i savezni ka komanda nalaziti se kod sela Borovnik.

Na osnovu ove zapovijesti štabovi brigada i Štab Artiljerije izdati svoje detaljne zapovijesti. Prepis izdatih zapovijesti dostaviti ovome Štabu.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar: Na elnik Komandant, p. pukovnik:
Ba e Maks, v. r.

Dostavljeno radi znanja:
Vrhovnom štabu N.O.V i P.O.J
Štabu VIII. Korpusa N.O.V. i P.O.J.
Komandantu saveznih snaga na otoku Visu.
Štabu Mornarice N.O.V.J.

Na postupak :
Štabovima I, XI. i XII. Dalmatinske N.O. Brigade.
Štabu Artiljerije XXVI. Divizije N.O.V.J.

Na elnik :

BROJ 158

IZVJEŠTAJ MARTINA VEŽI A OD 21. VELJA E 1944. OBLASNOM KOMITETU KPH ZA DALMACIJU O PLANU ZA EVAKUACIJU NARODA OP INE VRGORAC NA OTOK VIS¹

Drugarskom Oblasnom Komitetu K.P.H.

V I S

Dragi drugovi!

Mojim dolaskom na Biokovsko Okružje, nijesam bio do ekan na ugovorenom mjestu, jer su drugovi tri ve eri ranije ekali dolazak broda koji nije uslijedio. Ja sam se iskrcao sa još jednim drugom i krenuo u pravcu mjesta Ba ine gdje sam dobio vezu.

Dolaskom do Štaba Grupe,² bio sam upoznat sa novostima ovoga okružja, i istu ve er održao kra i sastanak sa lanovima štaba i sa tri lana O.K.³ koji su se našli na okupu. Tom prilikom kao najvažniji problem postavljen je za riješiti; pitanje evakuacije naroda op ine Vrgorac,

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Instituta za historiju radni kog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka CK SKH, film 45/18-19.

² Odnosi se na Stab Grupe južnodalmatinskih NOP odreda.

³ Okružnog komiteta KPH

koja je posljednjih dana sa strane neprijatelja ponovno popaljena i uništena, tako da ima mnogo sela koji uopće nemaju krov nad glavom, jer u selima nema ni jednog pokrivača.

Mi smo stali na stanovište da tome narodu treba hitno pomoći, a jedina pomoć jest evakuirati, starost i nejakost a sposobne za rad ostaviti u vojsci i nešto na terenu. Ovu stvar je trebalo hitno preuzeti jer stanje na Biokovu je teško obzirom na led i snijeg, kao i na stalno krstarenje neprijatelja. Ovaj zbijeg morao bih se jedne veče krcati i to negdje na obali između Drvenika i Zivogoša. Na drugim položajima za sada je nemoguće, a i ovdje treba izvršiti sve za jednu noć sa potrebnim vojnim osiguranjem, jer ostavljanje za više puta mjesto ukrcanja bi se kompromitovalo.

Mi smo sa Štabom Grupe uredili da za takovo ukrcavanje vojni ki pripremi na taj način što i susjedne garnizone istu večer napasti ali ne u svrhu likvidiranja. Na taj način mi bi imali za tu noć slobodno kretanje na prostoru od šest kilometara obale, jer se je pokazalo kod svih dosadašnjih prepada da neprijatelj u toku noći ne izlazi iz garnizona u pomoć drugom garnizonu zato jer nije siguran gdje će ga dočekati zasjeda.

Pored ovoga raspravljali smo i donijeli zaključak, da se organizira jedna desetina kao stalna straža koja će imati za zadatak da redovno čeka brodove sa Visa i to na mjestu gdje se je do sada iskrcavao materijal. Na taj način izbjeći će se dosadašnji propusti i veća će biti na kopnu redovna bez obzira da li je unaprijed javljeno za dolazak broda ili ne. Ova desetina imati će zadatak da svaku večer čekaju brod od 10 do 2 sata poslije ponoći. Tako će njihov zadatak biti da pomognu iskrcati brod i magazinirati materijal u toku noći, a u toku dana organizirati i se prebacivanje materijala za dalje. Na taj način izbjeći će se svaka neizvjesnost i nesigurna mobilizacija naroda koji je potreban da prenosi materijal.

Da bi se sve brzo sprovelo u djelo i da bi tamo sa svim stanjem bili upoznati drugovi Štaba Mornarice i IV. Pomorske Obalne Sekcije, koji saobraćaju sa Biokovom, a koji često puta u svojim depešama stvari posmatraju sa jednog Visa gdje se odluke i naredjenja mogu brzo primijeniti u život, kao i povući u koliko nastane neki novi momenat, ovamo takvo gledanje često puta dovodi do suvišnih pokreta u zamaranja naših jedinica, a to sve zato jer ne mogu da se užive u prilike ovamo. Da bi se tome jednom stalo na kraj, smatrao sam za potrebno, da tamo pošaljem jednog druga koji bi tu stvar u saglasnosti sa drugovima pravilno postavio i omogućio normalan saobraćaj pomorskim i radio-telegrafskim putem. Kao najpodesnije lice izabrao sam drugu Jerku Radmilovića iz Obale. N.O. za Dalmaciju, koji se ovamo već dugo vremena nalazi i sa svim stvarima je vrlo dobro upoznat. Iz pisma, kojeg je on dobio od Obale. N.O.O., vidi se da bi on i dalje trebao ostati ovamo, ali smatram da je on dovoljno iskoristio sve moguće nastupe i njegov boravak ovamo, dalje nije nužno potreban. Po ovom izvršenom zadatku, drugovi ga mogu opet povratiti ovamo u koliko to smatraju nužnim.

Prije mog odlaska sa Visa, sa pol. komesarom Divizije⁴ sam uredio da iz 11. Dalmat. Brigade otpuste nekoliko hercegovaca, koji su potrebni za politički rad na terenu Ljubuškog Okruga. Danas je O.K. dobio dopis od Okružnog Povjereništva za Ljubuški, u kojem traže da im pošaljemo i druga Mirku Praljka, koji je sada intendant u jednom bataljonu 11. Dal. Brigade. Imena ostalih hercegovaca ja ne poznajem, ali Divizija znađe koji su to, i Vi proradite na tom da ih se pošalje na raspoloženje Povjereništvu Ljubuškog Okruga.

Sastanak sa O.K. održat u 24. i 25. II., a do tada nastojat u i upoznat rad partije u vojsci.

Jutros sam držao sastanak sa Okružnim Odborom A.F.Ž., koji se naša na okupu i sa njima proradio, direktivno pismo C.K. u vezi reorganizacije A.F.Z.,⁵ kao i pismo Oblasnog Komiteta.

Nekih naročitih novosti ovamo nema, a sa pojedinostima upoznat e Vas drug Jerko Radmilovi .

Primitite mnogo drugarskih pozdrava

Dana 21. II. 1944. g.

Vaš:
*Martin,*⁶ v. r.

BROJ 159

ZAPISNIK SA SASTANKA OBLASNOG KOMITETA KPH ZA DALMACIJU ODRŽANOG 22. VELJA E 1944. O NEKIM PITANJIMA MORNARICE NOVJ, ŠTABA BAZE U MONOPOLIJU, STANJU ZBJEGA U EGIPTU I DR.¹

Z A P I S N I K

sa sastanka Obi. K.K.P.H.² na 22/11. 1944.

Prisutni — Vicko,³ e o,⁴ Baja,⁵ Miloš,⁶ Raos,⁷ Mileva.⁸

Dnevni red:

1. Izvještaj druga Nikole⁹
2. itanje depeša i pisma C.K. K.P.J.

⁴ Dva esetšeste divizije NOVJ

⁵ Vidi dok. br. 91.

⁶ Martin Veži , lan Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Instituta za historiju radni kog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka CK SKH, film 45/20—22.

² Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.

³ Vicko Krstulovi , sekretar Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.

⁴ i 16 Svetislav Stefanovi -Ce o, instruktor Centralnog komiteta KPJ pri Oblasnom komitetu KPH za Dalmaciju.

⁵ i 31 Ante Jurjevi -Baja, lan Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.

⁷ Ante Raos, lan Oblasnog komiteta SPH za Dalmaciju.

⁸ i 32 Mileva Bubalo, lan Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.

⁹ Ivo Randi -Nikola, pomo nik političkog komesara Mornarice NOVJ.

3. Proslava 26 godišnjice Crvene Armije

4. Zadaća

5. Razno

Izveštaj druga Nikole, zamj. politkoma Mornarice N.O.V.J.

a) Pitanje Mornarice.

Od izručivanja naših ratnih brodova nama, za sada, nema ništa. Saveznici odgovorili da je pitanje izručivanja brodova političko pitanje i da je to pitanje povezano sa priznanjem Nacionalnog Komiteta. Jedino za sada dobili smo mornari ku bazu tj. logor za mornare.

b) Štab Baze Monopoli :

Nisam pristupio reorganizaciji Štaba, kako je bilo predviđeno jer predviđeno rješenje ne odgovara stvarnom stanju u Bazi. Stoga sam, da ne bi naglo došlo do promjene, zadržao stari Štab. Slabost Biroa Baze jest gubljenje u sitnicama, ne shvaća anje zadatka. Glede izmjene Štaba stekao sam uvjerenje da je Štab — iako se gubi u sitnicama — izvršio svoje zadatke i da baza pravilno funkcionira, te da im treba dati vremena da se snađu, jer su tek kratko vrijeme na dužnosti. Inače ne snalaze se polit. kom. i zamjenik polit. komesara Baze. Postojalo je ne slaganje i nespornost izmeću Delegacije, Vojne misije i Baze Monopoli, Izbijala su pitanja nadležnosti, uplitanje u međusobne poslove itd. To je potencirao i saveznici koji na in (stil) rade i saobraćaju s našim ustanovama.

Vojna misija — u cilju srečivanja odnosa i koordinacije rada naših ustanova donijela naredbu o formiranju jedinstvene organizacije prema vani. Formirana vojna misija sa 5 odsjeka nalazi se u Vlatkom.¹⁰ Štab Baze imao bi biti pod ekonomskim odsjekom koji je šef Makiedo.¹¹ (prilog Naredba br. 1.)

Dolaskom Dediera¹⁸ i Milentija¹⁸ stanje se popravlja, jer uživaju partijski autoritet. Sprema se druga naredba o organizovanju misije i odsjeka, jer odsjeci nisu mnogo povezani.

c) Pitanje dr. Smodlake.¹⁴

Žalio mi se je da mu je nesnosno i da će morati dati ostavku. U osnovi uzrok njegovog nezadovoljstva — nije se snašao sa našom linijom, njezino nerazumjevanje i strahovanje da naša borba ne bi prešla u diktaturu vojske. Nejasna mu je politika SSSR-a i ne shvaća suštinu pokreta. Zatim takvo njegovo stanje uzrokuju i držanje naših ljudi i ustanova prema njemu, (na pr. Dedijer i Milentije najavili posjetu, a zatim zaboravili da dođu). Na to se dr. Smodlaka oštro naljutio). Ja sam sa Smodlakom raz-

¹⁰ 1 17 Vladimir Velebit-Vlatko

¹¹ Sergije Makiedo

¹² Vladimir Dedijer

¹³ Milentije Popovi

¹⁴ Imenovanjem za povjerenika vanjskih poslova Nacionalnog komiteta oslobođene Jugoslavije dr. Josip Smodlaka se suočio sa nizom specifičnih problema koji su mu dali prve nerealne utiske. Praksom njegovog rada ove dileme su ubrzo uklonjene i Smodlaka je, u tjesnoj suradnji sa predsjednikom NKOJ-a Josipom Brozom Titom, obavljao predano i uspješno svoj odgovorni posao.

govarao da bi Sve ovo uredio i donekle sam ga umirio. Smodlaka kazao da prelazi preko svih tih sitnica. On eka ili detaljnije instrukcije ili da ga Tito pozove u domovinu. Glavne smetnje, pored navedenih, u držanju Smodlake, njegov sin Sloven. Treba s njim raditi i držati ga vrsto. Da se s njim radi kao sa kandidatom.

d) Stanje zbjega.¹⁵

itav zbjeg — izuzev viškog — ve je preba en u Egipat. Dobro su primljeni i dobri su uslovi života. To potvr uje V. Dedijer i Milentije.

e) Odnosi prema Saveznicima.

Cesto sektaški. Potrebno manje isticati K.P., srpove i eki e. Drugovi predlažu da se sa brodova ili skinu ili na manje vidna mjesta istaknu parole »Živjela K.P.«. U Italiji, po direktivi V.S., politiki komesari istupaju kao sekretari, a ne polit, komesari.

f) Odnos prema Talijanima.

Zaoštravaju se izme u nas i talijanskih vlasti. Naime u Italiji, naroito Siciliji i Sardiniji, ima Istrana i Slovenaca, koji ho e da pristupe u NOV, a mi ih verbujemo. Engleski general kazao da ih ne možemo verbovati, jer su ti Slovenci izvan granica iz 1940, koje oni sada uzimaju za mjerodavno. Talijanskih 6 antifašisti kih stranaka uputilo pozdrav Titu i Nacionalnom Komitetu .

g) Bilo bi potrebno zbog pomanjkanja partijske povezanosti i života formirati part, rukovodstvo, koje e povezati sve organizacije u Italiji. Pristupa se donošenju zaklju aka po gornjem izvještaju. Jednoglasni.

Zaključak

U svrhu sre ivanja organizacionog stanja i provo enja pravilne linije naro ito prema Saveznicima, drug Ce o¹⁶ treba da do par dana po e za Italiju, tamo se upozna sa problemima da bi dolaskom druga Vlatka¹⁷ iz V.Š.¹⁸ mogao definitivno riješiti, naro ito organizaciona pitanja, u skladu sa direktivama V.Š. tako i eventualno direktivama C.K. K.P.J., koje bi drug Vlatko mogao na povratku donijeti.

Prelazi se na drugu ta ku dnevnog reda.

itanje depeša upu enih od C.K. K.P.J.

a) Depeša od 17. II. 1944 (odgovor na depešu o stanju u Italiji i našem sjedištu). Direktive iz depeše u vezi stanja u Italiji provesti e u život drug Ce o u vezi zaklju aka pod 1. ta kom dnevnog reda.

b) Depeša od 18. II. 1944 (kritika rada Obi. K.K.P.H. za Dalm.)

¹⁵ Detaljnije o zbjegu vidi dok. br. 3, 11, 15, 26 i 31,
¹⁸ Vrhovni štab NOV i POJ

Vicko iznosi tim povodom slijede e:

»Slažem se sa kritikom i ocjenom snalaženja i rada kako part, organizacije na terenu tako i Ob. Komiteta.«¹⁹

U pogledu kritike i ocjene o formulaciji.

»Prigodom evakuacije Splita izgubljen je skoro sav materijal, kao posljedica, pored ostalog, nekomunisti kog svatanja da sve pripada Dalmatincima«.²⁰ — Smatram da je preoštra i da ne odgovara pravom stanju stvari i stvarnom držanju Dalmacije u vrijeme kapitulacije. Bilo je možda pojedinih grešaka kakvog pojedinca, ali narod, ni Ob. Komitet, ni ja li no, nismo ni pošto zauzimali takav nekomunisti ki stav i sije aju i se ovakvog stava nekih drugova (iznosi, me u ostalim, slu aj Ko e Popovi a²¹ »da IX Divizija napušta ranjenike« itd.) prema nama u vrijeme V ofanzive — ovakav stav — (onih koji su neta nim i jednostranim iznašanjem držanja Dalmacije i našeg uzrokovali da je C.K. K.P.J. stvorio takvo mišljenje) — vrije a i ja u kao odgovorni partijski rukovodilac da tu stvar iznesem i ispravno postavim pred V.Š. i C.K. K.P.J.

Dalje iznosi da je narod, naro ito iz Splita, nesebi no i požrtvovano prenašao daleko iz Splita, ali pomanjkanje oslobo enog teritorija onemogu ilo je sigurno sklanjanje. Narod je širokogrudno do ekao I. Diviziju, nije bilo nikakvog lokalpatriotizma. U dobroj mjeri gubitak materijala uzrokovalo je držanje I Divizije i IV Krajiške Divizije. I Obi. Komitet i ja li no kad smo stupili u vezu sa Ko om Popovi em, kad smo mi uzeli stav što odlu nije obrane Splita, on (Ko a) kazao je da je došao da nao ruža i obu e vojsku, a isto tako i IV Krajiška je izgubila vrijeme u ni emu ne angažiraju i se u odlu nim bitkama.²² Tako se nije dao spasiti materijal. U velikom broju naše jedinice ostale su i bez materijala i ne obu ene.

Oprajdana je kritika u vezi sa slu ajem Livna.²³ Ja sam i Veljka²⁴ i Jordana²⁵ pri povratku iz Jajca upozorio na neopreznost i nebudnost. Stoji da nismo na slu aj Livna reagirali, povelu istragu i obavjestili viši forum. To što smo se nalazili na Hvaru bez veze s njima i što smo za taj slu aj kasnije doznali, nas ne opravdava, jer ni kasnije nismo reagirali kad smo doznali. Zato je to naš veliki propust.

Drug e a iznosi

»Ta na je konstatacija i kritika o snalaženju part, organizacija, da se nisu dovoljno politi ki osposobile i organizaciono pripremile za nove i krupnije zadatke nakon ustanka«. Iznosi velike zadatke koji su se pred nas postavljali formiranjem Korpusa, a naro ito mornarice pri ijem su formiranju glavni teret snosile naše partijske organizacije.

¹⁹ Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.

²⁰ Vi i dok. br. 121.

²¹ I 27 Ko a Popovi je tada bio komandant Prve proleterske divizije.

²² O dejstvima Prve proleterske i etvrte krajiške divizije u borbama u Dalmaciji u vrijeme kapitulacije Italije, rujna 1943. godine vidi knj. 8.

²³ Vidi operaciju »Ziethen«, knj. 9, dok. br. 107, napomenu 2.

²⁴ Pavle Ili -Veljko tada je bio komandant Osmog korpusa NOVJ.

²⁶ Ivica Kuko -Jordan tada je bio politi ki komesar Osmog korpusa NOVJ.

»Slažem se u cjelosti sa svim navodima i obrazloženjima druga Vicka u vezi »nekomunisti kog držanja«. Vjerojatno se je ovakovo mišljenje, iako u osnovi bez stvarne podloge, formiralo na sastanku V.Š.²⁶ sa politko-mesarima, Ko om²⁷ i Plavim.²⁸ Donekle je i Mili²⁹ sa svojim stavom u vezi popunjavanja jedinica I Divizije, uzrokovao formiranje ovakvog gledanja kod Ko e i Plavog. Me utim, to ne može da promijeni na injenici da se kako narod tako ni partijske organizacije ni Obi. Komitet, držao u osnovi ispravno i širokogrudno. Partijske organizacije prenašale su materijal i spremale svesrdno, ali ga nisu mogle odbraniti«.

Drug Marinko²⁹ iznosi

Slaže se sa navodima i obrazloženjima drugova Vicka i e e po svim ta kama. »Dobar dio materijala je propao više usljed toga što vojni ke jedinice nisu shvatile da se na tlu Dalmacije treba što više zadržavati da bi se imalo vremena izvu i materijal, koji se nije mogao skloniti na tlu Dalmacije, gdje su sve ja e nadirali Nijemci, a jedinice I i IV Divizije nisu prihvatile odlu niju bitku i time se onemogu avalo odnosno otežavalo izvla enje«. Slaže se sa gledanjem druga Vicka i e e za slu aj Livna gdje nismo ni do danas reagirali.

Drug Baja"

Slaže se sa mišljenjem i navodima Vicka po jednom i drugom pitanju depeše. » udim se da Ko a i Plavi i ostali, usprkos svojih vrlo,pozitivnih izjava o držanju Dalmacije u danima ustanka, na jedan put uzrokuju formiranje ovakovog gledanja na nas. Bilo bi. radi zdravih odnosa Dalmatinaca, prema drugovima i obratno, potrebno razjašnjenje, i to usmeno da ne bi izgledalo da želimo zaoštriti. Naš je propust da nismo poduzeli korake u vezi sa slu ajem Livna ni do danas«.

Drug Ante Raos

Se slaže u svim pitanjima u pogledu (nekomunisti kog odnosa). Ne mogu mnogo da kažem, jer nisam bio u centru nego u Makarskoj. Me utim i odatle smo nesebi no slali materijal.

Drugarica Mileva³⁵

Tada nije bila u Obi. Komitetu, niti se nalazila u centru, te ne može dati ta nu ocjenu.

Pristupa se donošenju zaključka po gornjim pitanjima.

26 Vrhovnog štaba NOV i POJ

27 Ko a Popovi

28 Mijalko Todorovi -Plavi, tada je bio politički komesar Prve proleterske divizije.

29 Maks Ba e-Mili

30 Miloš Zanko-Marinko

Zaključci

1. Druga Baja uputiti će depešu za Jordana i Stevu,³³ kojom im se stavlja u dužnost da ispituju i sastave za naš izvještaj o sluzbu Livna da bi mogli i mi formirati mišljenje, uzeti stav i poduzeti eventualne korake, iako sa zakašnjenjem.

2. Prvi kontakt sa C.K. K.P.J. iskoristiti će se da bi se upoznao C.K. K.P.J. sa pravim stanjem i držanjem povodom kapitulacije Italije. To je potrebno iz razloga da bi se otklonila ona netrpeljivost prema Dalmatincima, koja se pojavila kod nekih jedinica formirati u vrijeme IV i V ofanzive.

3. Ista se depeša o ustrojstvu VIII Korpusa. Kad se dobiju detaljniji podaci tim u vezi pristupiti će se pretresanju popunjavanja odnosno predlaganja za popunjavanje.

Prelazi se na treću u tačku dnevnog reda

»Pripreme za proslavu 26 godišnjice Crvene Armije«

Obzirom da se radi o stvarima u estvovanje Saveznika diskutuje se o liniji baš u vezi depeše C.K. K.P.J. o držanju prema Saveznicima.

Telegrame imaju da pregledaju i konačno rediguju će a i Marinko.

Nakon diskusije — u kojoj se ističe da nas treba da rukovodi pri angažovanju Saveznika to da naš cilj jest uspostavljanje što tješnjih odnosa sa Saveznicima, a naš osnovni zadatak nije da mi radimo na uvršenju odnosa Engleske i Amerike sa SSSR — prelazi se na četvrtu tačku dnevnog reda.

Zadaci

a) Cirkularno pismo u vezi reorganizacije AFŽ-a⁸⁴ za partijske organizacije ima da napiše druga Marinko i to kroz 4 dana — a za AFŽ organizacije,³⁵ Oblasni AFŽ.

b) Po etički sa sastavljanjem izvještaja za C.K. Izvještaj će sastaviti — politički dio Vicko, — organizacioni Baja — SKOJ Raos — AFŽ Mileva — NOO Marinko — za izvještaj o vojsci tražiti će se izvještaj od Divizijskog komiteta i zamjenika političkog Mornarice — finansijski izvještaj Vicko, a isto tako o novcu i zajmu ZAVNOHA u vezi Andrijinog³⁶ pisma. U tu svrhu od Jordana će se tražiti podaci o novcu iz Splita, a NOO Dalmacije dati će podatke u vezi zajma. Izvještaj o radu AGITpropa pružiti će Agitprop.

c) Pristupiti srećivanju istražnog materijala u vezi Koruće,³⁷ dati naše mišljenje i uzeti određeni stav u svrhu upoznavanja C.K.

d) U vezi sa vojnom situacijom u Dalmaciji, koja je dovela do toga, da je Dalmacija postala poprište jakih borba druga Ceo i Baja

³³ Andrija Božani -Stevo

³⁴ Vidi dok. br. 171.

³⁵ Vidi dok. br. 172.

³⁶ Andrija Hebrang, sekretar Centralnog komiteta KP Hrvatske.

³⁷ Vidi dok. br. 146.

treba da sastave dopis³⁸ partijskim organizacijama da ih upoznaju sa situacijom, da dadu sugestije za preosposobljavanje za rad u novim uslovima, a naročito radi uvođenja kadra.

Prelazi se na petu tačku

Razno

a) Raspored drugarica iz Obi. Odbora AFZ (Luce,³⁹ Mileva,⁴⁰ Vesela).⁴¹ Raspored itavog Obi. AFZ-a izvršiti se naknadno. Luce se dodijeliti na rad nekoj partijskog organizaciji (bilo K.K. Omiš ili O.K. Dubrovnik). Isto tako i Vesela.

Formirana je redakcija lista u koju ulaze Milka⁴² — Luce⁴³ — Mileva.

Partijsku komisiju za rad među ženama sačinjavaju — Mileva, Milka, Luce, Marija Novak, Zora Rosandi, Neva.⁴⁴

Drug Baja ima da sazove tu komisiju, čim se pruži mogućnost.

Nakon ove tačke završava sastanak.

BROJ 160

UPUTSTVA ŠTABA OSMOG KORPUSA NOVJ OD 22. VELJA E 1944. ŠTABU GRUPE SJEVERNODALMATINSKIH NOP ODREDA U VEZI S PREDSTOJE IM ZADACIMA¹

S T A B

VIII. KORPUSA NOVJ JUGOSLAVIJE

Br. 342, dne 22. II 1944.

ŠTABU GRUPE SJEVERNODALMATINSKIH ODREDA

Primili smo vaš izvještaj br. 73., od 7. II, kao i opći izvještaj br. 99, od 9. II. tg.²

U vezi sa nastalom situacijom na sektoru te Grupe vaš osnovni zadatak mora biti razbijanje i uništavanje doma ih bandi³ koje su iskoristiš avaju i nastalu situaciju po ele da teroriziraju i mobilišu na cijelom prostoru. Ovaj zadatak najlakše ćete izvršiti ako glavni dio svojih snaga

³⁸ Vidi dok. br. 172.

³⁹ i ⁴³ Blaženka Mimica-Luce

⁴⁰ Mileva Bubalo

⁴¹ Vesela Segvi

⁴² Milka Lasi

⁴⁴ Neva Pai

¹ Kopija originala (tipkanog rucno pisanim stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 19/2, k. 517.

² Vidi dok. br. 125.

³ Odnosi se na četnike i ustaše.

držite na okupu i sa njima razbijete i uništavate prvenstveno banditska uporišta. Prilikom svake akcije morate voditi računa o tome da koncentrišete dovoljan broj snaga da bi neprijatelju nanijeli što jače i veće gubitke. Domaća banda i etnici i ustaše naročito su osjetljivi na gubitke, pa prema tome treba o ovome voditi računa. Ukoliko se momentalno ne može napadati neka banditska uporišta iz bilo kojih razloga, treba se poslužiti i sa udarnim grupama (lete im vodovima i desetinama) koje treba snabdjeti sa što više automatskog oružja i bomba. Ove grupe također moraju biti sastavljene od najboljih i od najodvažnijih boraca, a njihov zadatak sastojao bi se u tome što bi sa ekvivalentima domaće bande u pozadini neprijatelja, t.j. tamo gdje se najmanje nadaju, ili na bilo koji način služili i se sa svim mogu im varkama upadati u etnička, odnosno ustaška mjesta, hvatati i ubijati etnike i ustaše, a naročito vojeve. Ove grupe trebalo bi da postanu strah i trepet etničko-ustaškim bandama. Ove grupe bi trebalo da se zaliježu u neposrednu blizinu, ako za to postoje uslovi, i u veće neprijateljske garnizone, i da tamo zadaju neprijatelju udarce. Ove grupe trebaju da pokažu naročitu smjelost. Osim toga potrebno je služiti se, makar i manjim zasjedama, na svim mogu im linijama kojima saobraća neprijatelj. Zasjede se moraju praktikovati, postavljati na takovim mjestima gdje se neprijatelju nanijeti gubici, pa ako se i ne može u dovoljnoj mjeri iskoristiti rezultat borbe. Tako održavajte usku vezu sa Štabom XIX. divizije i upoznajte je sa situacijom na vašem sektoru, a ujedno pripremajte teren za akcije većeg stila ukoliko se ista povrati na vaš sektor.

Drugi osnovni zadatak vaše grupe jest pitanje mobilizacije na sektoru sjeverne Dalmacije. Problem mobilizacije radi popune naših jedinica, prvenstveno operativnih, morate shvatiti najozbiljnije i pristupiti mu sa puno upornosti. Po pitanju mobilizacije prvenstveno morate se povezati sa svim pozadinskim vlastima i odgovornim drugovima i forumima radi politike pripreme za mobilizaciju. I u ovom pogledu morate voditi računa o povratku XIX. divizije,⁴ tako da bi do momenta njezina povratka bile izvršene sve pripreme i da bi se moglo odmah pristupiti mobilizaciji. Mobilizaciju treba sprovoditi prvenstveno na dobrovoljnoj bazi, a u nekim slučajevima treba pristupiti i poluprisonoj mjeri, kako je to već račeno na tome sektoru. Vaš je ogroman propust i krivnja pada na vas zašto niste pristupili mobilizaciji ljudstva sa otoka, gdje je bilo uslova za mobilizaciju i tako ste dozvolili da neprijatelj mobilise i odvede oko 500 mladih a koji su trebali biti u našim redovima, a sada su na strani neprijatelja, protiv nas.

Treći vaš zadatak je koji ne zaostaje, a možda još važniji nego prva dva, jest pitanje stvaranja magazina na tome sektoru. Ovi magazini moraju da budu dekoncentrisani, na najsigurnijim predjelima vašeg sektora, t.j. Bukovica, teren Vrana, Rujište itd. Na ovim mjestima moraju biti izgrađeni u najvećoj tajnosti magazini, koji mogu da prime na desetine vagona hrane i ostalog materijala. Ovi magazini ne smiju ni na pojedinim predjelima biti jedan pokraj drugoga, nego moraju biti što uda-

⁴ Devetnaesta divizija je tada djelovala u Lici. Vidi dok. br. 123.

ljeniji, tako da ukoliko ih neprijatelj otkrije, ne padnu svi neprijatelju u ruke. U magazine ne smiju se metati nikada samo jedna vrsta materijala, nego je potrebno metati razni materijal, tako da u slučaju njegova uništenja ne bi ostali u potpunosti bez jedne vrste materijala. Svaki magazin mora imati skladišnik, t.j. knjigu u koju će biti uveden sav primitak i izdatak. Kod svakog magazina mora biti zadužen po jedan drug koji će voditi samo brigu o stanju u magazinu, primanju, izdavanju itd. Taj drug mora biti negdje u blizini magazina i po mogućnosti što konspirativniji. Sa ovom izgradnjom magazina po mogućnosti odmah sa najbržim tempom. Radi što bržeg rada povezati se sa komandama područja koje vam u svemu moraju izaći i u susret. Zapravo, ukoliko za to postoje uslovi, treba težište rada prenijeti na komande područja. Također je potrebno na pogodnim mjestima oko obale, a naročito na otocima Kornati i drugim pogodnim otocima izgraditi što više bunkera za primitak materijala koji će dolaziti sa Visa ili druge strane. O izgradnji ovih magazina stalno nas izvještavajte sa napomenom koliko možete primiti robe u izgrađene magazine. U magazine se može također stavljati materijal koji će biti sakupljen dobrovoljnim prilozima, konfiskacijom imovine narodnih neprijatelja itd.

U najskorije vrijeme dobit ćete naredbu⁵ o namenu osiguranja kanala, primanja, sklanjanja i transportovanja materijala koji treba da dođe morem. U svrhu ovu, radi što tješnje veze sa nama i sa morem, stavićete se odmah u vezu sa III. sektorom Mornarice, odnosno sa Štabom Mornarice, koji će vam staviti na raspolaganje jednu radio-stanicu, a telegrafistu zatražite od XIX. divizije. Radio-stanica mora biti smještena u neposrednoj blizini obale radi što bolje veze, odnosno što bolje organizacije kanala našeg izvještavanja i nama i Štabu Mornarice. Po ovome ćete dobiti detaljnija uputstva u naredbi koja slijedi, a do tog dana otpočnite odmah sa radom.

Pitanje organizacije vaših odreda je usko povezano sa općim zadacima odreda koji se u ovakvoj situaciji postavljaju pred odrede. Danas treba voditi računa o tome da je jedna od glavnih zadataka odreda da mobilizira i prikuplja što više ljudstva za operativne jedinice na samome terenu, gdje ne mogu da operiraju druge jedinice iz bilo kojih razloga. U vezi sa popunom i ojačanjem XIX. divizije ta Grupa staviće na raspolaganje XIX. diviziji dva bataljona Sjevernodalmatinskog odreda⁸ i druga Simu Dubajića, koji je predviđen za zamjenika komandanta II. brigade XIX. divizije. Ovo je učinjeno radi toga da bi se popularnost druga Dubajića u tome kraju što više iskoristila u pozitivnom smislu, a i da bi se izbjegle eventualno neke nezdrave pojave koje bi mogle nastati njegovim daljim opstankom na sadašnjem položaju. Smatramo da bi mogli organizirati Grupu uglavnom od dva odreda i tri samostalne jedinice. Ova dva odreda bi bila Kninski i Sjevernodalmatinski koga bi sa inja-

⁵ Štab Osmog korpusa je 22. veljače 1944. g. izdao naredbu br. 9, sa prilogom, po kojoj su organizirana dva kanala za prebacivanje materijala s otoka Visa do obale i dalje ka jedinicama Osmog korpusa, i to: kanal br. 1 od Visa do Trogirsko-šibenskog sektora i kanal br. 2 od Visa do obale sjeverne Dalmacije (Vidi dok. br. 50/8, k. 529 u Arhivu Vojnoistorijskog instituta).

⁶ i ⁸ Vidi dok. br. 125.

vala dva bataljona stvorena od Oto kog i Zadarskog bataljona, a možete kombinovati, tako da od Sjevernodalmatinskog odreda ostavite jednu etu, a u zamjenu za tu dadete XIX. diviziji jednu etu iz Zadarskog odreda, odnosno bataljona. Imajte u vidu da u operativne jedinice šaljete najmla e i najbolje borce jer je to pitanje ja anja i ugleda naše Narodnooslobodila ke vojske kao glavnog i najvažnijeg nosioca današnje borbe. Imajte u vidu da e uspjeh naše Narodnooslobodila ke vojske osigurati i uspjeh na ostalim poljima rada. Naro itu pažnju posvetite ja anju i organizovanju Prominske, Šibenske i Sjevernooto ke ete. Prominsku i Šibensku etu oja ati sa što više automatskog oružja, naro ito sa strojnicama, koje možete dobiti preko Visa. Ovim etama postavite sli an zadatak, kao i udarnim grupama, a naro ito treba imati u vidu da me u njima treba biti ja ih, politi ki zrelih boraca koji e mo i da politi ki rade me u stanovništvom gdje se god pojave i da sa uspjehom i pravilno suzbijaju neprijateljsku propagandu. Ovo je jedan od vrlo važnih momenata i treba mu posvetiti potrebnu pažnju. Organizaciju starješinskog kadra izvedite od osoblja koje vam stoji sada na raspolaganju a ukoliko ga nemate u dovoljnoj mjeri, obratite se na Štab XIX. divizije koji je ve u tom pogledu dobio potrebne direktive. Komesara Grupe dobi ete u najskorije vrijeme.⁷

Više pažnje posvetite i obavještajnoj službi ija je sposobnost naro ito potrebna na tome sektoru gdje je neprijateljska propaganda vrlo jaka i kombinovana, i gdje je rad neprijateljskih agenata vrlo širok. Pitanje obavještajne službe treba postaviti u širem smislu, i dati joj mnogo šire zna enje. Treba nastojati da se obavještajna služba otarasi obi nog žandarmerisanja, t.j. službe u policijskom smislu. Obavještajna služba mora da pronalazi kanale neprijateljske propagande, da prou ava na in neprijateljske propagande, da pronalazi sredstva kojim se služi neprijateljska propaganda i da se svemu tome suprotstavlja sa uspješnim protusredstvima, t.j. uspješnim na inom borbe sa neprijateljskom propagandom. Obavještajni oficiri moraju da se užive u svoj rad i da što dublje zalaze u samu bit obavještajne službe.

Informativnoj službi posvetiti tako er više pažnje nego li je to do sada bilo. Danas je takova situacija da mi možemo u svakom neprijateljskom logoru, odnosno garnizonu, prona i ljude koji e služiti nama . . . Drugovi koji se ovim bave moraju da sa više volje i samoprijedora pristupe ovome zadatku, da bi ga mogli sa uspjehom izvršiti.

Pitanje veze tako er posvetite više pažnje jer je to za nas od vitalne važnosti. Ne samo skupljanje izolovane žice i formiranje eta za vezu, odnosno vodova, nego ve sada poduzmite potrebne mjere da se podiže zra na linija gdje je god to mogu e, da se izvrše sve pripreme, kako bi se u danom momentu mogla podignuti zra na linija za najkra e vrijeme. Rad na zra noj liniji treba da se odvija po planu koji je bila postavila XIX. divizija još prije prvog napuštanja tog sektora. Prema tome planu centar treba da bude sredina Bukovice, odakle e se granati

⁷ Za politi kog komesara postavljen je Milan Munižaba.

prema Rujištima, prema Obrovcu, Skradinu i Benkovcu. Isto tako treba povezati s. Stankovci—Vrana itd.

Predložite nam spisak drugova koje treba proizvesti u inove oficira, a zasebno spisak drugova kojima treba iz bilo kojih razloga povisiti in. Isto tako predložite spisak drugova koji zaslužuju in podoficira na naimenovanje Štabu XIX. divizije. Ovi spiskovi moraju biti u najkraće vrijeme kod nas, i kod Štaba XIX. divizije. Osim toga pošaljite nam spisak cjelokupnog komandnog kadra radi evidencije uzdizanja starješina. Spiskovi trebaju da sadrže podatke prema priloženom formularu. Štab Grupe mora da vodi spisak oficira i spisak podoficira koji su već imenovani i prepis toga spiska dostavite ovome Štabu.

Dobro ste primijetili u vašem dopisu br. 99® da je pitanje dezerterstva pitanje političkog i vojnog rada sa borcima. Ostaje jedino da u tom smislu razvijete što ja u aktivnost kod vaših boraca. Nepravilno je i kosi se sa već izdatom naredbom ovoga Štaba da dezertere primete u vaše jedinice, kako ste to već ranije radili. Sa ovim morate smjesta prekinuti, jer takav na in dovodi do legalizacije dezerterstva i s time stavlja van mogući primjenjivanja kazna. Dezertere morate već prema dobivenoj naredbi sve sakupljati i upuivati pod stražom u njihove jedinice. Isto tako trebate voditi računa da sve komande područja i komande mjesta postupe na isti način, kao i narodnooslobodilački odbori. Sa onim dezerterima koji prebjegnu neprijatelju treba biti nemilosrdan.

Sve mjese ne izvještajte prema Naredbi br. 2 ovog Štaba,⁹ kao i prema priloženom rokovniku, dostavljajte redovito nama, a kopiju možete dostavljati i Štabu XIX. divizije, kako bi i ona imala uvid u stanje.

Radio-stanicu nastojte što prije dobiti da bi sa vama mogli održavati što tješnju vezu radi obavještavanja.

Sa Visa je poslan neki kancelarijski materijal, kao i tehnika koja je trebala biti prebaćena za ovaj Štab. Izvjestite nas da li vam je poznato i gdje se nalazi taj materijal, pa ukoliko je tamo, organizujte prebacivanje do nas. Nastojte nabaviti što više kancelarijskog materijala za ovaj Štab, a naročito šapirograf, ciklostil ili rotostroj, kao i ostali potrebni pribor.

Šaljemo vam 50.000.— (pedeset hiljada) kuna za nabavku raznog materijala za potrebe ovog Štaba.

Primitak dopisa, kao i novaca, potvrdite.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Na elnik Štaba — p. pukovnik

⁹ Štab Osmog korpusa je 4. siječnja 1944. godine izdao tu naredbu, a Štab Grupe sjevernodalmatinskih NOP odreda je 27. siječnja istu raspisao i razaslao podređenim jedinicama (vidi dok. br. 1/1—17/1, k. 1603A u Arhivu Vojnoistorijskog instituta).

BROJ 161

**NARE ENJE ŠTABA DVADESETŠESTE DIVIZIJE OD 22. VELJA E
1944. POTCINJENIM JEDINICAMA ZA STROGU PRIPRAVNOST
OBRANE OTOKA VISA¹**

**STAB
XXVI. DIVIZIJE NOVJ
22. II. 1944.
Br. 69/44**

**ŠTABU I., XI i XII. DALM. NO BRIGADE
ŠTABU ARTILJERIJE XXVI. DIVIZIJE NOVJ**

P o l o ž a j

Prema dobivenim obavještenjima u toku no i 22/23 pretstoji napad neprijateljskih snaga na o. Vis,² u vezi s čega

n a r e u j e m o :

1. Od 19 asova do 6 asova ujutro no u 22/23 o.mj. trajat će stroga pripravnost.

2. Evakuacija nemo njih i ostarjelih civilnih građana grada Visa i Komize po inje u 17 asova.³

Vrijeme stroge pripravnosti provest će se na taj način što će jedinice biti spremne da u najkraćem roku prime borbu, što ne znači da svi moraju biti cijelu noć budni. Jedinice na položajima da se nalaze u blizini borbenog rasporeda. Vršanjem stražarske dužnosti po vodovima treba omogućiti ostalima u vodu da spavaju na položajima. Uz svu strogu pripravnost trebamo sa uvati borbenu gotovost naših jedinica, omogućivši im spavanje noću u pojačanim stražama i blizinom jedinica uz položaje sa spremljenom municijom i svom ratnom spremom kod sebe.

3) IZMJENE U RASPOREDU SAVEZNIH SNAGA⁴

Na području I. Brigade:

Na Sv. Jurju postaviti Saveznici 2 »Boforsa« (P.A. topovi), koji su se do sada nalazili u Visu i 3 »Brauninga« (P.A. mitraljezi) i 30 pje-

¹ Kopija originala (tipkanog na pisalnom stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 3/3, k. 1100.

² Napad nije izveden. O planovima neprijatelja za napad na Vis vidi dok. br. 354, 391 i 446.

³ Vidi dok. br. 162.

⁴ Opširnije o dolasku i rasporedu saveznih snaga na otoku Visu vidi dok. br. 3, napomenu 7, dok. br. 43, napomenu 25 i dok. br. 04 i 157.

šaka — Engleza. Ostali dio engleskih snaga iz Vida (120) zaposijeda za vrijeme stroge pripravnosti k. 116, pod komandom majora Fina. Štab I. Dalm. po pitanju gornjega povezat e se sa gosp. majorom Finom i istoga povezati sa komandantom sektora Roga i . Saveznici daju veliki zna aj položaju Sv. Juraj, kojega e još ja e utvrditi u ljudstvu i oružju, tako da, ako bi uspjelo neprijatelju i prodrijeti u pozadinu Sv. Jurja, Juraj bi ostao i dalje da se brani. Sutradan postavit e se na Host 2 »Brauninga«.

Ameri ke savezni ke snage iz Visa imaju isti raspored kao i prošle no i — Podselje.

XI. Brigada:

Na sektoru Rukavca Saveznici e postaviti 2 »Boforsa« i 3 »Brauninga«. Reflektorsko odjeljenje povezati sa Saveznicima i da im budu na upotrebi.

Prona i 10 najboljih drugova i poja ati sa 2 teška mitraljeza o. Ravnika. Sutra otpo inje zaposijedanje Ravnika od savezniki h snaga i oružja. To e jednako usljediti i za Budikovac. Poja anje u mitraljezima i ljudstvu Ravniku uveliko osigurava Rukavac. Položaji mitraljeza na Ravniku neka su pokretni i u momentu, kad bi neprijatelju uspjelo do i do Rukavca, vatra sa Ravnika neprijatelju u le a porazno bi djelovala na istog.

Ovo izvršiti bez diskusije odmah.

Savezni ke snage iz Komiže imat e raspored kao i sino — Podšpilje.

Ne smijete ostaviti praznu k. 295, kao što ste u inili prošlu no . Barem manjim snagama stavite je pod kontrolu.

Divizijska rezerva.⁵

Bataljoni divizijske rezerve odmah neka krenu na podru je Lokve. Štabovi bataljona divizijske rezerve u potvrdi da su primili nare enje neka ozna e as primitka i as kada su krenuli, a kad stignu na odre eno mjesto, neka se jave preko najbližeg telefona ovom Štabu, nazna ivši as kada su stigli sa brojnim stanjem i naoružanjem.

To isto važi za broj stoke, stanje saniteta i td.

Bataljoni u rezervi, kad dobiju zadatak sa odredišta — Lokve da kre u u pravcima luka u smislu intervencije — pomo i obalnom rubu, ne treba da nose na le ima teške rance. Dovoljno je ebe — šatorsko krilo, a spremu ostaviti uz bataljonsku komoru na uvanje intendantu bataljona.

XII. Brigada:

Za vrijeme trajanja stroge pripravnosti obratiti pažnju na k. 167, koju osigurati.

⁵ O sastavu divizijske rezerve vidi dok. br. 337.

Brigade kojima manjkaju plo e za baca e najhitnije neka upute u ovaj Štab dva puta više ljudi nego im treba plo a, t.j. dvojicu na jednu plo u.

Na izvršenje.

Smrt žašizmu — Sloboda narodu!

(M.P.)

Za Štab
n a e l n i k
S. e Parma , v. r.

BROJ 162

NARE ENJE ŠTABA DVA ESETŠESTE DIVIZIJE OD 22. VELJA E 1944. O PROGLAŠENJU OTOKA VISA RATNIM GARNIZONOM, O MOBILIZACIJI I O NA INU ZBRINJAVANJA STANOVNIŠTVA¹

STAB
XXVI DIVIZIJE NOVJ
22. II. 1944.
Str. pov. br. 83/44.

N A R E E N J E :

Prema prikupljenim podacima neprijatelj namjerava napasti o. Vis.² Da bi izvršili kona ne pripreme za odlu nu odbranu o. Visa,

n a r e u j e m o :

1. Otok Vis proglašujemo ratnim garnizonom.
2. Objavljujemo posljednju mobilizaciju za vojnu službu i pozadinske radove, pod koju spadaju svi sposobni gra ani od 15 do 50 godina. Mobilizaciju e izvršiti vojno-pozadinske vlasti po sporazumu sa narodno-oslobodila kim odborima.
3. Svi gra ani nesposobni za vojnu službu i pozadinske radove treba odmah da napuste o. Vis i idu u Italiju. Za uvanje imanja narodne vlasti (narodno-oslobodila ki odbori) odredit e potreban broj ljudstva.

⁶ Stanko

¹ Kopija originala (tipkanog na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 9/2, k. 1101.

² Neprijatelj nije napao otok Vis (vidi dok. br. 161, napomenu 2).

4. Do e li do napada prije nego li se izvrše gornje mjere, za vrijeme uzbune i borbe građanstvo će se držati slijede ih uputa:

a) U slučaju da grad Vis ili Komiža nisu direktno napadnuti, nesposobno građanstvo i djeca u roku od 30 minuta evakuisati će se iz Visa u pravcu Sv. Nikole za Vino Polje, iz Komiže preko Sv. Mihovila za Kostimu. Mladi i sposobni ljudi i žene ostaju sa vojskom i stavljaju se na raspoloženje najstarijem komandantu u mjestu. Dotični komandant odredit će znak za uzbunu i zbornu mjesto. Ovi će biti upotrebljeni za sanitet i pomoćnu službu.

b) U slučaju da Vis i Komiža budu nenadno napadnuti, sva civilna lica koja su se unutar zatekla ostaju u mjestu i skupit će se u prizemnim odjeljenjima kuća. Svi sposobni ljudi i žene stavljaju se pod najvišu komandu dotičnog mjesta. Svi nesposobni borci i djeca ostaju u kućama i u slučaju zapovijesti najviše komande, koja će se pobrinuti da ih postepeno i organizovano evakuiraju — evakuisati će se.

c) Treba nastojati onemogućiti da bilo tko padne u zarobljeništvo, jer će neprijatelj sve zarobljene htjeti iskoristiti za proširenje mina i prodor bez prepreke. U tom slučaju na svakog će se pucati kao na neprijatelja.

d) Iste napomene važe za sva sela otoka.

Smjer evakuacije otoka Visa bit će slijedeći: istočni dio otoka u pravcu Vinog Polja, a zapadni dio u pravcu s. Kostime.

5. U nastanjenim mjestima i javnim putevima od 20 sati do 6 sati jutrom prestaje slobodno kretanje.

6. Zabranjeno je svako kretanje građana van javnih puteva i cesta od zalaska sunca do 6 sati jutrom.

7. Hapsiti će se svako lice koje bez specijalne dozvole obilazi utvrđena mjesta na otoku.

8. Zabranjeno je svako slikanje utvrđenih položaja.

9. U posljednje vrijeme narodni su nam neprijatelji prekidali telefonske linije u nekoliko navrata. Pozivamo sve građane da aktivno učestvuju u hvatanju pete kolone.

Ova odredba stupa odmah na snagu.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar:
Vojo,¹ v. r.

Načelnik:
(M. P.)

V. d. komandanta
p. pukovnik
Mili,⁴ v. r.

3 Vojin Popovi
4 Maks Bačić-Mili

IZVJEŠTAJ OBLASNOG KOMITETA KPH ZA DALMACIJU OD 24. II 1944. CENTRALNOM KOMITETU KP HRVATSKE O REORGANIZACIJI AFŽ-a I PROSLAVI NA VISU PRIGODOM 26-GODIŠNJICE CRVENE ARMIJE¹

Oblasni Komitet
Komunisti ke Partije Hrvatske
za Dalmaciju
24. II. 1944 godine

Centralnom Komitetu K.P.H. — P o l o ž a j

Dragi družē Andrija,²

Koristimo priliku odlaskom druga Manole³ Glavnom štabu, da vam se javimo sa nekoliko rije i. Ne znamo da li ste primili naš izvještaj koji je upu en 22 januara 44 g.⁴ o vojnom i politi kom stanju kao i o partijskoj organizaciji u našoj oblasti. Sada spremamo i u toku je iscrpan izvještaj, kojeg emo poslati kad nam se pruži prva mogu nost i sigurna veza. Nastojati emo da u tom izvještaju iznesemo što iscrpnije i detaljnije stanje u našoj oblasti.

Usljed udaljenosti od vas i rijetkih veza koje prouzrokuje vojni ka situacija osje amo manjkavosti i uvi amo da vas nedovoljno i ne navrije-me upoznavamo o svim problemima i zadacima koji pred nama stoje, kako i s druge strane je posljedica toga da ne možemo da od vas dobijemo konkretnu pomo i da nam ukažete na naše nedostatke i propuste.

Po pismu C.K. K.P.J. o reorganizaciji AFŽ-a⁵ mi smo pristupili spro-vo enju toga u život. Pismo smo razradili i u vezi s njim smo uputili razra ena upustva⁸ svim partijskim organizacijama da po njime postupe. Ova reorganizacija, koliko se do sada može zaklju iti, u našoj oblasti od strane AFŽ-a primljena je sa zadovoljstvom i razumjevanjem tako da ne e biti nekih ozbiljnijih poteško a u vezi s tim.

Otrag nekoliko dana primili smo depešu od C.K. K.P.J. po pitanju odnosa prema Saveznicima i pisanju naše štampe. Mi smo u vezi s tim izdali cirkularno pismo u kom smo dali glavne smjernice politi kog rada i djelovanja kao i pisanje štampe u duhu odluka II zasjedanja AVNOJ-a. Šaljemo vam na uvid jedan primjerak toga pisma.

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Instituta za historiju radni kog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka CK SKH, film 45/23—24.

² Andrija Hebrang, sekretar Centralnog komiteta KP Hrvatske.

³ Sre ko

⁴ Redakcija ne raspolaže ovim izvještajem.

⁵ Vidi dok. br. 91.

Pred nekoliko dana C.K. K.P.J. uputio nam je jedno pismo⁷ koje još nije stiglo do nas. Drug Jordan⁸ nam iz Korpusa, preko depeša, šalje glavne pasuse iz tog pisma. U pismu se iznose naši nedostaci, partijskih organizacija u vojsci kao i na terenu. Mi te nedostatke i propuste uviđamo i uložimo sve naše napore da u što kraćem roku to ispravimo, premda je rad i djelovanje partijske organizacije u našoj oblasti teže nego ikad do sada, usljed velikih koncentracija i prelaza njemačkih snaga, terora, ubijstava i pljačke koju oni vrše. U ovo zadnje vrijeme palo je u ruke okupatora nekoliko članova Kotarskih Komiteta — Omiškog, Makarskog, Muškovca i drug Ivan Morin Crni,⁹ član Oblasnog Komiteta. Poslali smo predlog njemačkim vojnim vlastima za razmjenu tih drugova ali do danas nemamo odgovora. U našim rukama se nalazi izvještaj o broju njemačkih zarobljenika.

Do sada naš Oblasni Komitet već duže vremena nije vam slao financijski izvještaj i obračun članarine, što smatramo da je naš nedostatak i da to nije pravilno. U slijedećem izvještaju poslati ćemo vam ta dva obračuna. Sada vam šaljemo 500.000 Kuna, 30 komada zlatnog novca kao i narukvicu, sat sa kadenom, 11 prstenova, jedan broš. To zlato je nam eno kod jednog ustaškog svećenika koji je strijeljan. 30 zlatnika šaljemo C.K. K.P.J. za njihove potrebe.

Za proslavu 26 godišnjice osnutka Crvene Armije poduzeli smo sve mjere i mobilizirali partijsku organizaciju kao i ostale organizacije da je se proslavi što je moguće bolje u znaku podizanja borbenosti masa i u vršenju partijske organizacije i vojnih jedinica, u duhu nesmiljenog obračuna sa fašizmom i svim njegovim pomagačima. Na otoku Visu program proslave, na kojoj su učestvovali i predstavnici engleske i američke vojske, bio je veličanstven. Održani su mitinzi u Visu i Komiži i u vojnim jedinicama. Sa mitinga poslani su pozdravni telegrami Crvenoj Armiji, Maršalu Staljinu, Nacionalnom Komitetu, Maršalu Titu, Predsjedniku engleske vlade Mr. Chamberlainu, predsjedniku USA g. Ruzveltu, Vrhovnom Komandantu Saveznih trupa za invaziju generalu Ajzenhaueru, Glavnom Komandantu fronta u Italiji generalu Aleksanderu i Saveznim armijama. Telegrami su potpisani u ime NOV — potpukovnik drug Maks Bačić, vršio dužnosti Komandanta XXVI Divizije, u ime Saveznika — oficir pukovnik Cerić komandant komandos¹⁰ u ime O.N.O.O. za Dalmaciju — drug Miloš Zanko, u ime Komunističke Partije — politički sekretar Obi. K.K.P.H. Vicko Krstulović, major NOVJ. Sve ove telegrame poslati ćemo vam skupa sa izvještajem. Kako je protekla proslava u ostalim djelovima naše oblasti izvjestiti ćemo vas naknadno.

Proslava na slobodnom otoku Visu i mitinzi prigodom 26 godišnjice Crvene Armije, na kojima su učestvovali predstavnici Saveznih trupa vojske ima veliki značaj jer je tako i politički značaj jer se tu neposredno kuje zbliženje i povezanost sa demokratskim narodima Engleske i Amerike kao i njihovih armija.

⁷ Vjerojatno se odnosi na dok. br. 121.

⁸ Ivica Kuko -Jordan, politički komesar Osmog korpusa NOVJ.

⁹ Vidi dok. br. 153, 229, 391 i 466.

¹⁰ Vidi dok. br. 43, napomenu 25.

U tom duhu usmjeren je naš politički i vojni rad u bazi u Italiji i u našem zbjegu kojima posve ujedno punu pažnju i ulažemo sve napore jer smo svjesni toga da preko njih legitimišemo sliku stanja u našoj zemlji, političke i nacionalne zrelosti naših naroda, vojne snage i discipline i uporne dosljednosti za stvaranje nove slobodne federativne Jugoslavije. Jugoslavije, bratske zajednice naših naroda, nacionalne ravnopravnosti, demokratskih sloboda i sretne budućnosti pod rukovodstvom Nacionalnog Komiteta na čijem čelu stoji najviši sin naših naroda, naš omiljeni drug — Maršal Tito.

Uz drugarski pozdrav

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

za Obi. Komitet K.P.H.
za Dalm.
*Vicko*ⁿ — *e a*,¹² v. r.

BROJ 164

**IZVJEŠTAJ MARTINA VEŽI A OD 24. VELJA E 1944. OBLASNOM
KOMITETU KPH ZA DALMACIJU O NAPADU I ZLO INU NJEMA KE
VOJSKE NA BIOKOVU I POTREBI BRZOG EVAKUIRANJA NARODA
IZ REJONA VRGORCA¹**

Dragi drugovi!

Prije dva dana, uputio sam Vam pismo² po drugu Jerki³ lanu Obi. N.O. Odbora za Dalmaciju. Iz tog pisma mogli ste se upoznati, sa stanjem na ovom okrugu, a specijalno na ovom kotaru — Makarske, a i sam Jerko. mogao vas je detaljno upoznati sa svim važnijim momentima.

Danas sa ovim pismom želim vas detaljnije upoznati sa stanjem na Biokovu. Neprijatelj je dana 19. II. t.g. izvršio pretres terena od Drašnica preko Soši a na Dragljane, od Višnjice preko Drvenih stijena na more. Na tom sektoru, u estvovalo je preko 2.500 njemačkih vojnika⁴ i sav teren detaljno je bio pretresen, pri tom služe i se i sa psima. Tom prilikom popaljene su sve kuće koje su ostale od ranijih ofenziva i tako je narod ostao bez krova i danas izložen svim nepogodama vremena, kao i progonstvu neprijatelja. U samom Sutvidu pronašli su i upalili šator komandanta Biokovskog područja, koji je živio i radio u tom brdu.

¹¹ Vicko Krstulovi, sekretar Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.

¹² Svetislav Steianovi -Če o, instruktor Centralnog komiteta KPJ pri Oblasnom komitetu KPH za Dalmaciju.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Muzeju narodne revolucije Split, snimak u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka MNR — Split, film 7/333—334.

² Vidi dok. br. 158.

³ Jerko Radmilovi

⁴ Iz sastava 118. lovačke divizije. Arhiva ove divizije nije sačuvana. Pretpostavlja se da je u toku rata uništena. Vidi dok. br. 213.

Neprijateljska vojska dobila je zadatak, da sve uništi i pokolje u tim selima, što je ona i učinila. Streljano je nekoliko osoba, koje su pronašli. Vojnici govore, da im je takvo naređenje izdato za itavo Biokovsko Područje. Poslije ove akcije, Njemci su bacili letak u kome opravdavaju svoj postupak, time, što su ih partizani napadali, a u koliko budu i dalje napadani, da će oni isto postupati, jer da oni mogu više izdržati nego mi.

Poslije ovog, ustaške vlasti iz Vrgorca obratile su se narodu neka se evakuiše u Slavoniju i Bosnu, jer da će tu biti uništen. Narod ne može da uđe za njihov poziv i od nas traži da mu pomognemo i da im savjetujemo što da rade. Ova sela trebaju se evakuisati i mi smo u tom pravcu poduzeli sve potrebne mjere i samo se očekuje na dolazak brodova. Sada bi se evakuisalo najmanje 1.000 osoba, koje bi se u toku dana morale sakupiti i stignuti do noći na stijene iznad Drvenika. Po tom pitanju pošao je tamo drug Jerko, ali do danas nijesmo ništa od njega dobili. Sada bi trebalo poslati brodove, koji mogu krcati oko 1.000 ljudi, a ukrcavanje i dalje se vrši na terenu između Živogoša i Drvenika, jer nam je na drugi teren nemoguće. Položaji koje mi danas kontrolišemo, nijesu sigurni, jer na iste očekujemo neprijateljsku ofanzivu, koja ima brzo uslijediti, kao reakciju na našu akciju na Nova Sela, gdje je likvidiran garnizon domobrana. Pored toga i sam pokret naroda sa vrgorske općine na Bašinski tereni bio bi zapažen sa strane neprijatelja i na taj način otkriven kanal.

Prema našem obavještenju, Njemci očekivaju iskrcavanje saveznika na našu obalu i oni se u tom pravcu grozno obavještavaju. Imaju i u vidu to, razumljiv je i njihov postupak, gdje žele uništiti naše snage i imati isto zaleđe. Pored opasnosti koje neprijatelj vidi u našoj vojsci ništa manje nije mu opasan naš narod, zato su razumljive sve njihove težnje da ga unište.

Drugovi iz Štaba Grupe⁵ vjeruju, da će se moći održati jedan dan u borbi protiv Njemaca, a poslije toga probiti se na teren gdje se neprijatelj ne bi nadao da bi mi mogli biti tamo. Poslije njihove ofenzive imamo se jasnija slika stanja i mi ćemo se donijeti odluka, da li i dalje da se ostane na ovom terenu što će se i u svakom slučaju nastaviti, ili ćemo se tražiti neki drugi izlaz.

Pošto do sada nijesmo dobili nikakve vijesti o dolasku brodova po narod, to mi ponovno šaljem drugu Antu Glavina i ekipu, koji je ovamo došao prije par dana za potrebe organiziranja jedne radionice, ali za sada ne postoje takove mogućnosti. Isti će vas drug upoznati sa stanjem ovamo i on ima zadatak da se sastane drugom Jerkom i vidi što je on do sada poduzeo u vezi evakuisanja naroda. Narod koji danju i noću živi pod otvorenim nebom, na snjegu i ledu, danas nam je najveći problem, jer taj narod koji je žrtvovao sve za borbu, ne možemo ga danas pustiti na milost i nemilost okupatoru, da od istog bude potpuno uništen. Vi sa vaše strane poduzmite sve kako bi Štab Mornarice uputio najhitnije brodove ovamo i dao im potrebno osiguranje, a u koliko bi htjeli saveznici t.j. da se li no angažuju sa brzim brodovima u mnogome bi olakšalo prebacivanje i sam ukrcaj koji će trebati dužeg vremena jer brodovi moraju pristati uz obalu gdje nema nikakvog pristaništa.

⁵ Riječ je o Štabu Grupe južno almatinskih NOP odreda.

Neznam da li ste upoznati, pak zato vas izvještavam, da su jedinice Makarskog Odreda izvršile napad na jedan blindirani kamion 17. II. u **ve er** kod Dragljana i tom prilikom, prema obavještenjima iz Vrgorca ubijeno 5 Njemaca, me u njima jedan gestapovac ja eg stila t.j. on je imao rukovodstvo Gestapoa za Balkan. Obavještajna služba do danas nije mogla ustanoviti ime istog, u tom pravcu se radi. Poslije ove akcije, bio je zabranjen svaki pristup u Vrgorac, a za same grane zabranjeno je bilo da pristupe uništenom automobilu. Dva dana kasnije uslijedila je njihova akcija o kojoj sam vam ve naglasio.

Drugovi iz O.K.⁶ ve su svi na okupu i u toku sutrašnjeg dana nastoja emo održat sastanak, u koliko nas neprijatelj u tom ne omete. Oni sa svoje strane ne e vas izvještavat, jer bi bilo suvišno, da ponavljaju iste stvari.

Svi su dobro i zdravo i rado vas pozdravljaju.

Kod mene ništa novog. Javite što je tamo novog i da li ste dobili odgovor od Njemake komande u svrhu razmjene druga »Crnoga«⁷ i ostalih mornara. Vlasnik broda »Sloga« sa kojim je drug »Crni« putovao nalazi se u logoru u Ljubušcome, ali mi nije poznato da li su i ostali mornari sa njim i drug »Crni«.

Primate mnogo drugarski pozdrava

24. II. 44. u 14^h

Od druga:
*Martina,*⁸ v. r.

BROJ 165

IZVJEŠTAJ ŠTABA GRUPE SJEVERNODALMATINSKIH NOP ODREDA OD 24. VELJA E 1944. STABU OSMOG KORPUSA NOVJ O DOLASKU JEDNOG BATALJONA OSME BRIGADE U BUKOVICU I NAPADU DIJELOVA KNINSKOG NOP ODREDA NA NIJEMCE KOD MODRAVA¹

ŠTAB

Grupa S.D.P. Odreda²

Br. si.

24. II. 1944.

Stabu VIII. Korpusa NOV i POJ

Stabu XIX. Divizije NOVJ

Jedan bataljon VIII. Dalmatinske Brigade³ uspio se probiti ispred neprijatelja preko ikole i Noskalika za Bukovicu. Pošto situacija na

⁶ Okružni komitet KPH.

⁷ Ivan Mor in-Crni, vidi dok. br. 153, napomenu 3 i dok. br. 229, 391 i 466.

⁸ Martin Veži, član Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.

¹ Kopija originala (tipkanog na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 56/1, k. 617A.

² Grupa sjevernodalmatinskih NOP odreda.

³ Osmo brigada Dvadesete divizije.

liniji Knin—Gra ac nije jasna i pošto na ovom sektoru ima malo naših snaga, odlučili smo u saglasnosti sa O.K.⁴ K.P.H. Šibenik da taj bataljon zadržimo na ovom teritoriju dok se situacija ne popravi i dok ne uhvatimo vezu sa Štabom VIII. Brigade, odnosno dok ne dobijemo naredbe gdje ćemo da ga uputimo.

U posljednje vrijeme neprijatelj saobraća cestom Kistanje—Benkovac—Skradin. etničke bande vrše i dalje ispade u pojedina sela okolice Skradina i Kistanja. Drugih promjena od zadnjeg izvještaja nema.

Smrt jiziizmu — Sloboda narodu!

Komandant — major:
Sime Ivas, v. r.

P.S. Jučer je jedan bataljon Kninskog Odreda postavio zasjedu na rtu Zeina kod Modrava gdje je ubio 8 neprijateljskih vojnika (Švaba) koji se nisu htjeli predati i potopio dvije manje lađe.

BROJ 166

**IZVJEŠTAJ ŠTABA DVADESETE DIVIZIJE NOVJ OD 25. VELJA E
1944. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ U NAPADU MOSORSKOG NOP
ODREDA NA USTAŠE U SELU DOLAC¹**

ŠTAB
XX. DIVIZIJE NOVJ
Dne 25. II. 1944.

ŠTABU VIII KORPUSA

Izvještava nas Mosorski Odred da je sa jednim bataljonom izvršio 16. t.mj. ekonomsku akciju na Kamensko, tom prilikom zarobili su 1 ustašu i 1 domobrana. 17. o.mj. izvršili su pokret na Mosor sa namjerom da 18. no u izvrše napad na Dolac gdje je neprijatelj pokušao da uspostavi garnizon. Međutim, neprijatelj je isti dan već u jutro uspostavio garnizon i u Donjem Docu. Napad na garnizone je otpočeo no u 18/19. Borba se je vodila sve do podne. Tom prilikom zarobljen je 21 ustaša i žandar; zaplijenjeno 3 teške brede, 10 sanduka razne municije, 30 pušaka, 70 ebadia, 50 šinjela, 20 pari odjela i ostalog ratnog materijala. Od hrane je naeno sledovanje za 5 dana na 70 ljudi.²

Isti dan neprijatelj je pokušao iz Zadvarja preko Blata da pruži pomoć garnizonu u Docu u jačini 1 tenka i 4 kamiona vojnika (Njemaca).³

⁴ Okružnim komitetom.

¹ Kopija originala (tipkanog na pisanim stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 57/1, k. 517A.

² Vidi dok. br. 167 i 469.

³ Iz sastava 118. lovačke divizije.

Ceta koja je osiguravala taj pravac dobro je postavila nagaznu minu te je tenk koji je naišao bio uništen, a borba sa Njemcima je trajala do 2 sata poslije podne. U ovoj borbi bila su 4 mrtva i više ranjenih od neprijatelja. U obe akcije Mosorski Odred imao je 1 mrtvog, 2 teže i 2 lakše borca ranjena, a nesretnim slu ajem pri pregledavanju zapljenjene brede poginuo je komesar III bataljona (ime mu ne javljaju). Gubitke neprijatelja ne treba smatrati samo gornjim jer su ovdje ura unati samo oni koji su na eni na terenu, svi lakše ranjeni neprijateljski vojnici su pobjegli.

Ina e neprijatelj je koncentrisao manje snage na liniji Tijarica—Strizirep i govori se da e vršiti akciju prema Kamešnici.

Ovo je izvještaj kojeg smo primili od štaba Mosorskog Odreda. Mi ne raspoložemo nikakvim detaljnijim podacima koji bi bili potrebni da se ima pregledniji izvještaj o na inu izvo enja akcije, kao i o njenim pripremama.

Upu ujemo vam 14 zarobljenika, koje je nama uputio Mosorski Odred iz razloga tog što su nama kao takvi nepotrebni tim više što uvijek postoji mogu nost da nam dezertiraju i što su ustaše i žandari, a mi nemamo mogu nosti da ih saslušamo i provjerimo njihove izjave. Ovom dopisu prilažemo i spisak zarobljenika sa najnužnijim podacima.

Mi smo prema ranijem nare enju i ju er primljene depeše pristupili pokretu.

Naša III brigada pod vrlo teškim uslovima je u no i 22/23 porušila most na Panju, a pri podilaženju selu Zasiok neprijatelj je osjetivši namjeru uspio da He izvu e i pobjegne u Sinj. Žrtava nije bilo. Posla emo detaljniji izvještaj.

Mi smo obavjestili našu I brigadu da ostane na sektoru Brštanova i da se aktivizira na obližnjim komunikacijama.

II Brigada ostaje u Cetini sa zadatkom št i enja mostobrana i da ini obezbje enje od Obrovca kao i da se aktivizira na komunikaciji Sinj—Livno.

III Brigada je upu ena na sektor Kamešnice da u sadejstvu Dinarskog Odreda (tamo se nalazi jedan njihov bataljon, sa štabom odreda) aktivizira se na iš enju neprijateljskih manjih garnizonskih uporišta.

Stab naše divizije za prvo vrijeme nalazi e se na Vrdovu odakle e se spustiti u Cetinsku dolinu, jer sredokra a nemože se na i kako bi trebalo da bude uslijed terenskih prilika kao i komunikacijskih. Najbolje bi bilo kad bi mogli biti na Svilaji, ali ako bi bili na Svilaji nebi mogli uzdržavati redovno vezu sa naše dve osnovne Brigade II i III. Javite nam vi što vi o ovome mislite, ina e bi e redovno jedan od lanova ovog štaba u obilasku naših jedinica.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za štab
Na elnik, major
elik* v. r.

BROJ 1G7

IZVJEŠTAJ ŠTABA GRUPE NOP ODREDA ZA SREDNJU DALMACIJU OD 25. VELJA E 1944. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O BORBA-MA PODRE ENIH JEDINICA OD 4. DO 20. VELJA E¹

STAB
GRUPE PARTIZANSKIH ODREDA
ZA SREDNJU DALMACIJU
Br. si., 25 II 1944
Položaj

Dostavlja operativni
izvještaj za vrijeme
od . . . do 20-11-1944.

ŠTABU VIII KORPUSA N.O.V.J.

Prema direktivnoj zapovijesti Štaba Grupe srednjodalmatinskih partizanskih odreda² u pogledu podjele sektora djelovanja odreda ove Grupe i u pogledu izvoda akcija rad je tekao po slijedećim.

SVILAJSKO-MOSE KI ODRED

Dana 9 i 10 II 1944 god. dvije čete Svilajsko-mosekog odreda izvršile su akciju na neprijateljsko uporište u selu Sutina.³ Neprijatelj koji je napadao doti no mjesto brojio je oko 25 do 30 vojnika (domobrana). Njihovo naoružanje nije nam bilo poznato. Naše snage koje su učestvovali u toj operaciji brojile su 75 boraca naoružanih sa 3 puškomitraljeza a ostalo puške i bombe.

Napad je otpočeo ta no u 10 i 30 sati sa slijedećim rasporedom: Jedan vod Druge čete Prvog bataljona Svilajsko-mosekog odreda postavljen je na osiguranje na sjeverno od samoga mjesta, dok Prva četa i jedan vod Druge čete istoga bataljona zauzeli su front u vidu potkove sa juga i jugoistočne strane samoga mjesta. Borba je trajala vrlo kratko, tako da su naše jedinice ovladale samim mjestom.

Gubici neprijatelja jesu 8 zarobljenih domobrana, među kojima se nalazio i natporučnik Bori Božidar. Pošto je samo mjesto bilo dosta rastresito da su kuće bile dosta nadaleko jedna od druge, neprijatelju je uspjelo da iskoristi noć, kao i ostale prirodne zaklone i da se izvukao iz mjesta.

¹ Original (tipkan na pisanim stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 2/7, k. 1803.

² Redakcija ne raspolaže tom zapovješću.

U ovoj akciji zaplijenjeno je 8 talijanskih pušaka, 1 jugoslovenska puška, 1 strojnica, 1 pištolj, 5 bomba, 500 pušanih metaka, 1 poljski telefon, kao i nešto robe i ostalog materijala. Na našoj strani nije bilo gubitaka.

Zaplijenjeni telefon predan je Komandi mjesta Mu na pohranu.

Dana 13 II 1944 god. izvršen je prepad na neprijateljski logor koji se nalazio kod Radmana (staja)⁴ a osiguranje je dao na svim podesnim mjestima duž ceste Donji i Gornji Mu — Postinje. Sam napad otpočeo je ta no u 2 sata no u 13 i 14 ov. mj. Pošto se nije uspjelo prići na blisko odstojanje neprijatelju uslijed njegove budnosti, isti je na naše snage otvorio jaku mitraljesku i minobacuju vatru, tako da su naše snage bile prisiljene da se povuku još u toku no i na svoje polazne položaje. U ovoj borbi sa naše strane nije bilo gubitaka.

Dana 14 II ov. g. jedna neprijateljska izviška patrola u jani oko 50 vojnika krenula je od Gizdavca prema Brštanovu radi zauzimanja pojedinih mjesta koje je držala jedna eta Svilajsko-mosekog odreda. eta se nalazila na Ošljaru iznad zaseoka Ziči i. eta koja se nalazila na spomenutom položaju sa ekala je neprijatelja na blisko odstojanje a zatim na njega otvorila pušaku i puškomitraljesku vatru. Borba je bila vrlo kratka, neprijatelj se povukao u pravcu Gizdavca, u kojoj je borbi imao 3 mrtva i nekoliko ranjenih. Sa naše strane nije bilo gubitaka.

Na dan 15 II ov. g. jedna eta I bataljona Svilajsko-mosekog odreda imali je sukob sa neprijateljem koji je kretao iz Gizdavca pored Maleševi i kuća za Brštanovo. Neprijatelj je odbijen sa nepoznatim gubicima.

16 II t.g. neprijatelj je krenuo iz tri pravca⁵ i to sa jednom kolonom preko Mose i za Nisko i Brštanovo. Jedna kolona išla je od Gizdavca u pravcu Brštanova i treća kolona od pravca sela Loli i u pravcu Korušca. Ja ina neprijatelja koji je kretao u sve tri kolone bila je oko 700 do 800 vojnika, većinom Nijemci, pomiješani sa ustašama i milicijom. Snage koje su držale položaje: kota 843 — Divoj ar (620) i kotu 634 (Kovačeva staje) uslijed duže borbe i nadmoćnijeg neprijatelja bile su prisiljene da se povuku na položaje sjeverozapadno od sela Brštanovo. Prilikom nailaska neprijateljskih kamiona naišli su na postavljene mine na cesti Gizdavac—Korušce i tom prilikom dignuta su dva kamiona u zrak od nagaznih mina. Rezultat mrtvih i ranjenih nije se mogao ustanoviti uslijed neprijateljskog nadiranja i poćetka ofenzive na tom sektoru.

Dana 17 II. t.g. Prvi bataljon Svilajsko-mosekog odreda zauzeo je položaje na Bilušu više Levice, dok jedna eta iz sastava Drugog bataljona povukla se u pravcu Vučevice — neprijatelju u zaleđje i tu je ostala do prolaska neprijateljskih snaga. Istoga dana oko 11 sati neprijatelj je otvorio vatru iz minobacujućeg i artiljerije na naše položaje i prisilio Prvi bataljon navedenoga odreda da se povuče u pravcu sela Ubijice, gdje je zauzeo položaje — kosu Tepljuv (kota 398, 494, 432) i kotu 401 više zaseoka Strižak. Tog dana na toj liniji neprijatelj je zadržat sve do 16 sati istoga dana, tada je neprijatelj izvršio pripremu minobacujućeg i arti-

³ U Sutini su se nalazili dijelovi etnaeste domobranske satnije (ete) Petnaeste pješke pukovnije (Vidi dok. br. 22—27, k. 57, arhiva NDH u vojnoistorijskom institutu).

⁴ Radmanova staje

⁵ O ovoj akciji išćenja vidi dok. br. 220, 223, 224, 276, 378, 379, 381, 383, 384 i 385.

Ilerijskom vatrom na naše položaje, tako da je prisilio naše snage da se povuku u pravcu Trolokava, gdje je i zano io. Tokom no i izme u 17 i 18 ov. mj. snage Svilajsko-mose kog odreda izvršile su pokret u neprijateljsko zale e sa pravcem selo Koši i, Divojevi , Kladjice za Nisko, pošto neprijatelj prilikom svog prodora nije ostavljao nikakvih snaga u samom zale u.

Tokom ovih borbi neprijateljski gubici nisu nam bili poznati, dok na strani Svilajsko-mose kog odreda imali smo jednog druga poginulog, jednoga lakše ranjenog. Tako er je ošte en jedan puškomitraljez kod koga je bio nišandžija poginuli drug.

MOSORSKI ODRED

Dana 16 II t.g. dvije ete Prvog bataljona izvršile su pro iš avanje neprijateljski nastrojenog sela Kamensko (Kamešnica), u koje su selo u više navrata dolazile neprijateljske (ustaške) patrole i zadržavale se u svojim ku ama. Tom prilikom zarobljena su dva neprijateljska vojnika (ustaša) iz garnizona Aržano. Zaplijenjeno: tri puške i nešto municije.

17. II t.g. preba en je prvi bataljon Mosorskog odreda preko rijeke Cetine radi izvršenja akcije na ustaški garnizon u selu D. Dolac." U zajednici sa III bataljonom Mosorskog odreda izvršen je plan za osiguravanje l napad na doti no mjesto. Osiguranje je postavljeno u pravcu Rašeljke, Biska i Dugopolja. Borba je po ela ta no u 6 sati ujutro i trajala je do 10 i 30 sati istoga dana. Neprijatelj (ustaše) koji se nalazio u selu D. Dolac dao je jak i žestok otpor, ali pod pritiskom naših snaga neprijatelj je savladan i zauzeto je mjesto Dolac. Rezultat borbe bio je slijede i: 15 do 20 mrtvih i ranjenih a zarobljeno 20 vojnika. Zaplijenjeno: 3 teška mitraljeza, 2 sanduka bombi, 2 revolvera, 30 pušaka, 8000 metaka za razne puške, 67 ebadi, kao i ostale spreme i hrane.

Naši gubici: 4 ranjena, od kojih dva lakše. Nakon završene borbe nesretnim slu ajem poginuo je komesar III bataljona — drug Dožder Bože prilikom pregledavanja zaplijenjenog mitraljeza brede. Dok se vodila borba u samome selu, neprijatelju su dolazila poja anja od pravca Blata — 4 kamiona Nijemaca i ustaša i jedan tenk. Prilikom dolaska neprijateljskih kamiona i tenka naišao je na nagaznu minu tenk i dignut u vazduh u kojem su poginula tri neprijateljska vojnika. Tako er kod toga osiguranja vo ena je borba sa neprijateljem koji je odbijen uz gubitke oko 10 mrtvih i ranjenih. Ovaj Odred vršio je stalno postavljanje nagaznih mina na komunikacije kojima je neprijatelj saobra ao. Mine su uspješno dejtvovale prilikom svakog neprijateljskog pokreta.

DINARSKI PARTIZANSKI ODRED

Dana 4 II t.g. naišla su dva neprijateljska kamiona od Hana prema Otoku. Cim je neprijatelj upao u selo Otok po eo je da plja ka u selu. Jedna eta i jedan vod II bataljona Dinarskog odreda izvršili su napad

na neprijatelja koji se nalazio u selu Otok. Tom prilikom ubijeno je 12 Nijemaca a 3 su se utopila u rijeci Cetini. Ostatak neprijateljskih vojnika sa 4 ranjena pobjegao je u pravcu Hana. Dva kamiona u kojima su došli neprijateljski vojnici zapaljeni su i uništeni. Ostalih akcija Odred samostalno nije izvodio ve u zajednici sa III brigadom XX divizije, a ve inom je i držao dodijeljene mu položaje.

ŠIBENSKO-TROGIRSKI ODRED

Ovaj Odred nalazi se na osiguranju za preba aj materijala i oružja te uslijed toga nisu vršene akcije na neprijatelja koji se nalazio u njegovoj blizini.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

(M. P.)

Za Štab Grupe
zamjenik komandanta,
kapetan
M.⁷ *Po u a*, v. r.

P.s. U prilogu dostavljaju se liste gubitaka.

BROJ 168

ZAPOVIJEST ŠTABA DEVETE DIVIZIJE OD 26. VELJA E 1944. PODRE ENIM JEDINICAMA O ZATVARANJU PRAVCA KNIN—BOS. GRAHOVO I LIVNO—BOS. GRAHOVO»

Š T A B
IX. DIVIZIJE N.O.V. JUGOSLAVIJE
26. II. 1944. g.
11 sati

Z A P O V I J E S T (Sekcija Drvar—Knin, razmjer **1:100.000**)

Podaci o neprijatelju

Njema ka I. Alpska divizija, koja je 14. ov. mj. napustila Grahovo i Tiškovac, otišla je preko Knina za Liku.² Iz Zadra u Knin došla je 83. njema ka divizija,⁸ koja se sada nalazi na prostorijski Knina i njegove bliže okoline.

⁷ Milan
¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 3/1, k. 842A.

² O dejstvima Prve brdske divizije vidi dok. br. 136, 137, 154, 362, 367, 369, 370 i 372.
³ i ⁴ Ta divizija nije bila u Jugoslaviji. Odnosi se na dijelove Prve brdske divizije.
Vidi dok. br. 372, 374 i 376.

etni ke bande popa uji a nalaze se u Kosovu Polju i oko Knina a manji dijelovi u Golubi u i Plavnom, isturaju i patrole u pravcu Tiškovca i Strmice. Podaci obavještajne službe govore da u Kninu pored 83. njema ke divizije⁴ ima još njema kih snaga, vjerovatno onih koje dolaze iz Cetinske doline, ali ove snage po podacima imaju produžiti preko Like.

U Sinju se nalaze vrlo male njema ke snage, tako da sami Sinj i okolna mjesta,⁵ kao i Cetinsku dolinu⁶ drže ve inom ustaše, domobrani i etnici. Njema ke snage iz Sinja odlaze preko Drniša i Knina za Liku, a za sobom ruše puteve i mostove na njima od Sinja preko Mu a do Drniša.

U Livnu se nalazi jedan bataljon Njemaca,⁷ koji od naoružanja ima 6 topova (4 brdska i 2 protukolska topa), 2 mala tenka sa nešto kamiona. Pored Njemaca u Livnu se nalazi 45 žandara, 600 etnika i 20 ustaša bez oružja. etnici su u Guberu, a u Podhumu ima oko 500 Njemaca. U Prologu ne drže stalne posade, ve povremeno izašlju osiguranje u pravcu Prologa. U posljednje vrijeme ne vrše saobra aj komunikacijom Livno—Sinj. U Priluci ima manji broj ustaša, koji su oživili miliciju iz okolnih sela. Neprijatelj saobra a putem Bugojno—Kupres—Šujica—Livno i putem Livno—Karlov Han—Aržano i Karlov Han—Duvno.

Podaci o našim snagama

Desno od nas na prostoriji Vrta e—Resanovci—Pe i nalaze se dijelovi V. Divizije, a oko Martin Broda i Mazina nalazi se III. Brigada ove Divizije i dijelovi XIX Divizije.

Brigade XX. Divizije nalaze se, i to: jedna u Cetinskoj dolini, jedna na prostoriji Prolog—Kamešnica, a jedna u pravcu Trogira oko Trolokve. Dinarski odred nalazi se na prostoriji Potravlje—Koljane sa desne strane Cetine.

Lijevo od nas na prostoriji Kori na nalazi se Glamo ki partizanski odred, a u s. Dolac i na Krug Planini nalazi se Livanjski partizanski odred.

Naš zadatak

Od Štaba VIII. Korpusa dobili smo nare enje⁸ da sa jednom brigadom i snagama Grahovsko-peuljskog odreda zatvaramo pravac Knin—Grahovo, a sa jednom brigadom pravce od Livna u Livanjsko Polje i da se na obima stranama vrši pritisak na neprijatelja i iš enje manjih posada.⁹ Za izvršenje ovog zadatka

5 i 6 Raspored neprijateljskih snaga je bio slijede i:

U Sinju: Stab domobranske Petnaeste pješa ke pukovnije sa dvije ete Tre e bojne, Dvadesetsedma ustaška bojna sa Jedanaestom, Dvanaestom, Trinaestom i dijelovima etrnaeste i Petnaeste ete i posadna artiljerija.

U Trilju: Deveta domobranska eta Tre e bojne Petnaeste domobranske pukovnije.

U Hanu: Deseta eta Tre e domobranske bojne Petnaeste pukovnije i Prva eta Dvadesetsedme ustaške bojne.

U Sutini: dijelovi etrnaeste domobranske ete Petnaeste pukovnije.

U Visokoj: dijelovi Petnaeste domobranske ete Petnaeste pukovnije.

U Klisu i Grlu: Druga eta Dvadesetsedme ustaške bojne.

U Hrvacama: jedna eta Dvadesetsedme ustaške bojne (vidi dok. br. 2'2—27, k. 57, arhiva NDH u Vojnoistorijskom institutu).

7 Vjerojatno 105. SS izvi a ki bataljon.

8 Vidi dok. br. 104, 133 i 175.

9 O izvršenju tog zadatka vidi dok. br. 239 i 295.

N A R E U J E M O :

Grahovsko-peuljski odred

1) Grahovsko-peuljski odred će držati iste položaje i imati iste pravce date našom ranijom zapovješću, a to je: jedan svoj bataljon imati u s. Pešonci, jedan u s. Ugarci, a jedan u s. Miljkovići, odakle će izvišćati i osiguravati pravce prema Strmici preko Derala, prema Vrpolju preko Mraja i Risovca i prema Uništima preko Marija i košara. Držati će tijesnu vezu sa dijelovima VI. Divizije u pravcu Pešići i Resanovca, a u slučaju da bi neprijatelj uspio potisnuti njegove snage i prodrijeti u Grahovo — zatvarati će pravac za Drvar, posijedaju i položaje sjeverno od Grahova, održavaju i tijesnu vezu sa dijelovima II. Brigade na Obijaju i oslanjaju i se na snage VI. Divizije u pravcu s. Pešići.

II. Brigada

2) II Brigada će 27. ov. mj. ujutro u 5 časova izvršiti pokret iz s. Peulje pravcem Markova a—Marinkovci i sa dva bataljona smijeniti bataljone I. Brigade u s. Kesići i Obijaju a jedan bataljon zadržati u s. Marinkovci koji će isturati objavnice na Mali Obijaj (k. 1009). Jedan bataljon koji se sada nalazi u Livanjskom Polju smjestiti u s. Donje Peulje sa zadatkom izvišćanja i osiguranja pravca Uništa preko Borove Glave i održavanje veze desno sa bataljonima I. Brigade i Grahovsko-peuljskog odreda. Bataljoni iz s. Kesići i s. Obijaj imaju upućivati jačanje i izvišćanje preko snaga Grahovsko-peuljskog odreda u pravcu Strumice i Risovca.

U slučaju da neprijatelj od Knina prodre u Grahovo, ova Brigada ima posjesti položaje: Vel. Obijaj (k. 996, k. 1195, k. 988, k. 931) i Mali Obijaj (k. 1009), a bataljon iz Donjeg Peulja: k. 910 i Markova u (k. 926), održavaju i tijesnu vezu sa Grahovsko-peuljskim odredom desno. Kad bi neprijatelj iz Grahova krenuo pravcem za Drvar i za Livanjsko Polje, onda ga udarati bočno, a u slučaju pokreta u pravcu Marinkovci—Tievo i Peulje—Crnac, sa označenih položaja sa tri bataljona zatvarati pravac prema Tievu, a sa jednim bataljonom pravac Peulje—Crnac.

Vežu desno održavati sa Grahovsko-peuljskim odredom i dijelovima VI. Divizije, a lijevo sa Štabom ove Divizije u s. Grkovci.

I. Brigada

3) Brigada će izvršiti sve pripreme za pokret, tako da im pristignu bataljoni II. Brigade za smjenu njezinih bataljona [na] položaju odmah izvršiti pokret pravcem Peulje—Grkovci, a to će biti 27. ov. mj. do 8 časova. Bataljoni ove Brigade imaju se smjestiti na prostoriju sjevernog dijela Livanjskog Polja, i to: dva na prostoriju Crni Lug—Kazanci, a dva bataljona na prostoriju Bastasi—Vrbica sa osiguranjem u pravcu Livna. Imati u vidu da u Livanjskom Polju nema naših snaga, jer su dijelovi XX. Divizije koji su bili u Livanjskom Polju 25. ov. mj. pošli u pravcu Vrdova.

Odmah po dolasku na određenu prostoriju razviti dobru izvištačku i obavještačku službu u pravcu Livna u cilju što bližeg i što tačnijeg saznavanja podataka o neprijatelju, na osnovu kojih će brigada dobiti dalje zadatke. Uspostaviti vezu desno sa dijelovima XX. Divizije u pravcu Vrdova, a lijevo sa Glamočkim odredom preko Staretine u pravcu Glamoča i južno od Golije sa dijelovima ovog Odrada na Korini, preko koga prikupiti podatke o Livnu sa kojima raspolaže Livanjski odred.

Baterija

4) Brdska baterija nalazi se u s. Tiševu,

Bolnica

5) Divizijska bolnica isto u s. Tiševu.

Štab Divizije

6) Štab Divizije sa hirurškom ekipom i izvištačkom etom nalazi se u s. Grkovci.

Veze

7) Štabovi brigada održavaju direktnu vezu sa ovim Štabom, a Štab Grahovsko-peuljskog odreda preko Štaba II. Brigade i javljaju nam pored redovnih dnevnih izvještaja svaku promjenu situacije i svaki novi moment na svome sektoru. Štab II. Brigade je sa svojom etom za vezu primiti od ovog Štaba poljsku telefonsku liniju sa dva telefonska aparata od Marinkovaca do Tiševa, kao i vezu sa Štabom VIII. Korpusa.

Ishrana

8) Ishrana I. Brigade biće sa terena u Livanjskom Polju koja će se prikupljati preko pozadinskih vojnih i civilnih vlasti, a što će raditi brigadna intendantura uz pripomoć divizijske intendanture. II. Brigada hranit će se na istom načinu samo sa terena Bosanskog Grahova, gdje će ishranu pripomoć i divizijska intendantura prikupljanjem hrane u Livanjskom Polju.

V.d. Politkomesara:
Andro Kovačević, v. r.

Komandant — p. pukovnik:
A.¹⁰ *Banina*, v. r.

**OBAVJEŠTENJE ŠEFA VOJNE MISIJE NOV I POJ PRI VRHOVNOJ
KOMANDI SAVEZNI KIH SNAGA ZA SREDNJI ISTOK DR VLADI-
MIRA VELEBITA OD 20. VELJA E 1944. ŠTABOVIMA MORNARICE
NOVJ I 26. NO DIVIZIJE DA IM SE ZA OBRANU OTOKA VISA MOŽE
STAVITI NA RASPOLAGANJE 3. PREKOMORSKA NO BRIGADA¹**

Red. br.	Datum i sat predaje	Komu je upu eno	S A D R Ź A J	Broj grupa	Odgovor na depešu	Primjedbe
43.	26. II. 8,00	Stab. Mom.	Br. 43, 28. 2. Cernoma i Milicu ³ od Vlatka. ⁴ Engleski ob. izvori kažu da Njemci spremaju napad na Vis. ⁵ Raspolažemo obo-ružanom brigadom od 1200 lju-di." Javiti ako vam je potrebna kao poja anje. Vlatko	84		Sardeli

¹ Knjiga primljenih i poslaih depeša Delegacije NOV i POJ u Bariju, original (rukopis, crnilom) u Arhivu vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 12/4-1, k. 2073.

² Josip Cerni je bio komandant Mornarice NOVJ.

³ Maks Ba e-Mili , vršilac dužnosti komandanta Dvadesetseste divizije.

⁴ Vlatko Velebit

⁵ Vidi dok. br. 161, napomenu 2.

⁶ Odnosi se na Tre u prekomorsku brigadu formiranu krajem velja e 1944. u vojnom logoru NOVJ u Gravini (Italija) od Istrana, Primorskih Slovenaca, jednog bataljona Crnogoraca i izvjesnog broja prezdravljenih ranjenika NOV i POJ. Preba ena je iz Italije na otok Vis 6. ožujka 1944. godine. Vidi dok. br. 294, napomenu 7. Njeno brojno stanje se i u naiednim danima pove avalo (vidi Arhiv Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 19/5-1, k. 523: knjiga primljenih i poslaih depeša Staba Dvadesetseste divizije, radiogram br. 224, sa 112 grupa, od 14. ožujka 1944).

**IZVJEŠTAJ OKRUŽNOG KOMITETA KPH ZA SREDNJU DALMACIJU
OD 26. VELJA E 1944. OBLASNOM KOMITETU KPH ZA DALMACIJU
O KADROVSKIM PROMJENAMA U KOTARSKIM KOMITETIMA¹**

Okružni Komitet KPH za
Srednju Dalmaciju
26-11-44 god.

Oblasnom Komitetu KPH za Dalmaciju

Dragi drugovi,

Nakon dolaska druga Steve² i Marka⁸ održali smo naš sastanak gdje smo se naročito dotakli rada Kotarskih Komiteta i u vezi s tim izvršili neke reorganizacije. Tako smo odlučili da se Kotarski Komitet KPH Trogir popuni sa još jednim članom obzirom što iz Komiteta ispada Roži (eki),⁴ koji ulazi u Okružni NOO i to sa drugaricom Danicom sekretarom Kotarskog odbora AFŽ. U Kotarskom Komitetu Solin posljednje vrijeme zapažale su se nezdrave pojave. Naime drug Lu in⁶ i drugarica Vanja pitanja koja treba da rješava Kotarski Komitet rješavaju sami, a da pri tom ne u estvuju u rješavanju ostali članovi tog Komiteta, za koje to može biti štetno obzirom na njihovu mladost u Komitetu. Mi smo ovo drugovima ukazali, ali smatramo da u interesu rada Kotarskog Komiteta i razvitka svakog njegovog pojedinog člana da je pravilna odluka koju smo donijeli naime da druga Lu ina postavimo za sekretara Kotarskog Komiteta Sinj, koji je i onako oslabljen odlaskom Radi a i drugarice Dobrile (koju mislimo poslati na Vis, jer je jako oslabila), a drug Mateo⁶ posljednje vrijeme sve se više osamljuje i nije blizak drugovima iz Komiteta što se može nepovoljno odraziti na sve članove tog Komiteta. On je do sada vršio privremeno dužnost sekretara Kotarskog Komiteta. Predviđaju i reorganizaciju rukovodstva AFŽ mislimo popunjavati pojedina partijska rukovodstva sa ovim drugaricama što će nam vrlo dobro doći obzirom na slabosti naših Komiteta. Tako mislimo drugaricu Milevu Benzon (iz Vranjica) postaviti za sekretara Kotarskog Komiteta Solin, ukoliko dođe do reorganizacije AFŽ, a što će sigurno ojačati ovaj Komitet naročito nakon odlaska druga Lu ina.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka CK SKH, film 45/231—232.

² Andrija Božani -Steveo, član Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.

³ Drago Giz i -Marko, član Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.

⁴ i 12 Petar Roži -Ceki

⁵ Ivan Lu in

⁶ Mate Juki

Formiran je Okružni NOO u koji su ušli: Sikirica⁷ (HSS-predsjednik), Frano Boži (partijac — sekretar — upravno politički), Hanja⁸ (partijka — propagandni), Gazin⁹ (lan OK KPH — gospodarsko financijski), Jugana Culi (lan Okružnog odbora AFŽ — kulturno prosvjetni), Nikola i¹⁰ (partijac — zdravstveni), olak¹¹ (lan KK KPH — prometni), eki¹² (lan KK KPH — socijalni).

Socijalni sastav: Sikirica — seljak, Sinj — Frano Boži — inovnik, Split — Hanja Radi — inovnica, Split — Gazin Hugo — radnik, Omiš, Jugana Culi — inovnica, Split — Nikola i — selja kog podriekla, neko vrijeme hoteljer, Solin — (olak Petar — radnik, Mu), Roži Petar (eki) — seljak, Trogir. U propagandni odsjek još je ušao drug Boži Mirko (kandidat, Sinj) dopisnik pri našem Komitetu.

U Split je otišao drug Gazin Hugo da pomogne drugovima u radu i ispita mogu nost popunjavanja MK KPH, Mjesnog NOO i mogu nosti reorganizacije NOP-a. Uskoro će se pre i na reorganizaciju SKOJ-a po rejonima.

Novac koga ste nam poslali Okružni NOO u saglasnosti sa drugom Markom razdjeljen je: 600.000 lira Splitu (korisno, jer je sada 1 lira — 10 kuna), 250.000 kuna Solinu i 750.000 kuna Omišu.

Završena je partijska istraga u Komandi splitskog područja uz prisustvo druga Steve i Marka. Drug Dada¹³ je razriješen dužnosti Komandanta, a drug Mile Odrlijin pomoćnik. Oba su otišla Štabu Korpusa na raspolaganje. Drug Guzina¹⁴ postavljen je za pomoćnik, a drug Radi¹⁵ ravnopravan je lan ove Komande, još nema određene dužnosti do odluke Štaba Korpusa, ali se predviđa za dužnost komandanta. Mi smo drugu Radi u kazali da sada dobija novu dužnost u Komandi splitskog područja, a on je tražio objašnjenje zbog kojih razloga nije ušao u Okružni NOO o čemu smo ga mi upoznali ukoliko smo znali; naime nije Splitanin, a osjeća se potreba kadra u Komandi splitskog područja. Nakon ovoga mi smatramo da je nezdravo reagirao, jer je rekao drugarici Juganici da se njemu nije rekao razlog zbog čega dobiva dužnost u Komandi, a ne u Okružni NOO, i da sa ovim upozna druga Baju.¹⁶ Mi ćemo sa ovim upoznati druga Marka, koji se nalazi u našem okrugu.

Druga Radobolju¹⁷ po sporazumu sa drugom Markom upuujemo na Vis, jer jako poboljeva.

Mi smo vam depešom javili da je uhapšen Ante Marić, sekretar Kotarskog Komiteta KPH Omiš u Tugarima i da se nalazi u zatvoru u Omišu. Ako je ikako moguće nastojte ga zamjeniti, jer je vrlo dobar drug, a komitet je jako oslabljen njegovim hapšenjem. Da bi sa uvali

7 Nikola Sikirica

8 Hanja Radi

9 Hugo Gazin

10 Vjerojatno Nikola Sitin

11 Petar olak

13 Nikola Aradić

14 Dušan Guzina

15 Ivo Radi

16 Ante Jurjević-Baja, lan Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.

17 Jozo Radobolja

partijski kadar na ovom kotaru odlu ili smo da Kotarski Komitet ima svoj centar uz Mosorski odred, a sada mislimo da ukoliko to nije mogu e da prebacimo kompromitirane drugove na sinjski kotar na terenu, koji grani i sa omiškim. Tako er vas obavještavamo da je zarobljena u Glavicama drugarica Tonka Radica (partijka lan Kotarskog odbora AFZ Sinj) i Mara Breko (partijka, lan Kotarskog odbora AFZ, Sinj) i nalaze se u zatvoru u Sinju. Prilikom zarobljavanja i sada u zatvoru vrlo se dobro drže, te ukoliko ima zato mogu nosti mogle bi se i one zamjeniti.

Uskoro emo vam poslati mjese ni izvještaj za velja u, gdje emo vas šire upoznati sa stanjem na okrugu.

Drugarski pozdrav:

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Okružni Komitet KPH
Vili,¹⁹ v. r.

BROJ 171

DIREKTIVA OBLASNOG KOMITETA KPH ZA DALMACIJU OD 27. VELJA E 1944. SVIM OKRUŽNIM I KOTARSKIM KOMITETIMA KPH ZA RAD ORGANIZACIJA ANTIFAŠISTI KOG FRONTA ŽENA¹

OBLASNI KOMITET
KOMUNISTI KE PARTIJE HRVATSKE
ZA DALMACIJU
27. II. 1944 g.

Svim Okružnim i Kotarskim Komitetima K.P.H.

Dragi drugovi,

U razvoju Narodno-oslobodila ke borbe naš narod postiže sve ve e vojni ke uspjehe. Veliki uspjesi krupne promjene na svih poljima postavljaju pred nas, pred sve partijske organizacije, pred sve antifašisti ke organizacije NOF-a nove probleme i nove zadatke na politi kom, vojni kom, državnom polju itd. Te nove momente i zadatke treba uo iti, politi ki se osposobiti, i organizaciono pripremiti za njihovo rješavanje. U razvoju i kao posljedica uspješnog razvoja NO Borbe nastale su i nastaju promjene u organizacijama NO Pokreta. Uspješni razvoj partizanske bor-

iš Ante Eterovi -Vili

¹ Original (tipkan na pisa em stroju, umnožen na geštetneru) u Arhivu Instituta za historiju radni kog pokreta Dalmacije — Split, reg. br. KP-26/166.

be, partizanskih odreda uslovio je prerastanje tih odreda u Narodno-oslobodila ku vojsku sa novim organizacionim formama i zadacima. AVNOJ je iz političkog rukovodstva prerastao u državno-pravno tijelo, u državno političko rukovodstvo, da bi se preosposobio za uspješno rješavanje novih zadataka, koji su iskrsli kao posljedica uspješnog razvoja NO Borbe.

Sve te promjene, uspjesi i razvoj opće Narodno-oslobodilačke borbe nisu mogle da ostanu bez utjecaja na pokret žena, na AFŽ kao sastavni dio NO Borbe. Narodno-oslobodilački pokret nalazi se pred novim zadacima, sa tim u vezi i AFŽ-a se nalazi pred novim zadacima, koje je opći razvoj postavio pred NO Front. I žene treba da doprinesu svoj udio u rješavanju tih općenarodnih zadataka. Da bi žene mogle što uspješnije sliti svoje napore sa općenarodnim naporima u borbi za slobodnu demokratsku, federativnu Jugoslaviju, potrebno je da i AFŽ-e (kao što su i druge organizacije) svoje organizacione forme i na in rada preosposobile za što lakše rješavanje svojih zadataka.

Još ja e povezati pokret žena sa općenarodnim pokretom, još ja e sliti energiju i napore žena sa energijom i naporima celavog naroda, na vrijeme preosposobiti organizacije i organizacionu formu AFŽ-a za nove zadatke od njegovog uspješnog rješenja ovisi ishod Narodno-oslobodilačke borbe, naroda i sudbina samih žena — to je osnovni zadatak AFŽ-a i partijskih organizacija u današnjem momentu.

Međutim, u radu organizacionom postavljanju i razvoju AFŽ javljaju se greške i nedostaci, koje otežavaju još ja e povezivanje, još ja e slivanje pokreta AFŽ-e sa općim narodno-oslobodilačkim pokretom, greške koje usporavaju povezivanje napora žena oko aktualnih zadataka NO Fronta za njegovo rješenje treba napregnuti sve narodne snage. Naša Partija treba da poduzme Sve da se te greške i nepravilnosti u razvoju AFŽ-a eliminišu prije otklone. C.K. K.P.J. u svom cirkularnom pismu od januara 1944 g. ukazuju i u ovom slučaju na te greške, ukazao je i na in njihovog otklanjanja daju i direktive potrebne da se AFŽ-a prenese na novi kolosijek rada.

Prije nego li poemo na nabranje tih grešaka i direktiva (mjera) za njihovo otklanjanje, treba da dodamo opću sliku razvoja, okvir u kojem treba postavljati i svijetlo u kojem treba posmatrati sve direktive, koje se odnose, kako na organizacione forme tako i na političke zadatke AFŽ-a. To je tim više potrebno, što je celav niz aktivistkinja i partijaca, ne ulaze i dublje u ovo pitanje, formirao mišljenje da se AFŽ »raspušta«. Takvo gledište je neispravno. Takvo gledište je štetno i po narodno-oslobodilačku borbu i po našu Partiju. Takvo gledanje partijske organizacije treba da najenergičnije suzbijaju.

AFŽ je odigrao značajnu ulogu u okupljanju žena u NO Front. Napori i žrtve žena i kod nas u Dalmaciji su velike. Kroz NO Borbu iz koje je izrastao i AFŽ kao sastavni dio i aktivna snaga — žene su se pokazale kao ogromna snaga, koja se budi i svojim sve naglijim buenjem daje velike napore i snagu općenarodno oslobodilačkom pokretu. Buenje žena, njihova aktivizacija u NOB, a preko narodno-oslobodilačke borbe u

cjelokupnom narodnom životu, ogromni je kapital za našu Partiju koja je sve svoje snage uložila za razvoj na narodno-oslobodilački pokret.

Pri svemu tome veliku ulogu i uspjehe postigao je AFZ iako je estovstav odbora i aktivistkinja AFZ-a bio krut i sektaški prema širokim masama žena i njihovim već postojećim organizacijama. Naša Partija je uza sve nedostatke uspjela da preko AFZ probudi, aktivizira i mobilizira žene u narodno-oslobodilački pokret. To je ona osnovna crta, pozitivna strana u razvoju AFZ-a koju treba da svojim radom podržavamo i razvijamo, i razvoj treba da omogući uklonjaju i pomagaju i aktivistkinjama među ženama, da uklone one zapreke koje ometaju i usporavaju pravilnu i svestranu aktivizaciju žena u ovoj oslobodilačkoj borbi. Osnovni zadatak jest. **Žene nerazdvojivo povezati uz narodno-oslobodilački front, u ovoj oslobodilačkoj borbi, uz sve probleme i zadatke koji se javljaju na bilo kojem sektoru NO Borbe, a ne samo na sektoru pokreta žena.**

Među utim izvjesne greške kao što je u svom cirkularnom pismu ukazao C.K. K.P.J. uspoređujući i onemogućavajući zapravo, sve brži razvoj u tom pravcu. Te greške sastoje se uglavnom u ovome:

1) U AFZ se razvila vrlo štetna tendencija (naginjanje, težnja) ka vrstoj centralizaciji i pretvaranje tog pokreta u posebnu i krutu organizaciju, paralelnu (usporednu) našoj Partiji sa svojim vlastitim centrom, disciplinom i svojim vlastitim unutrašnjim životom. To ima za posljedicu — izdvajanje pokreta AFZ-a iz općeg borbenog pokreta protiv fašizma. Oslabila je i sve više slabi osnovna povezanost lokalnih (mjesnih) odbora AFZ-a sa narodno-oslobodilačkim pokretom (naročito sa NOO-ima) i sa lokalnim organizacijama Partije.

2) Rukovode i organi AFZ-a (kotarski, okružni, oblasni odbori itd.) poželjeli su da stvaraju neki aparat kancelarija, instruktora i funkcionerki, koji je najviše ili manje izdvojen iz ostalog političkog života, a to sa svoje strane samim svojim postojanjem razvija tendencije ka organizacionom izdvajanju pokreta AFZ-a, iz općeg borbenog pokreta protiv fašističkih imperijalista.

3) Na toj osnovi razvija se tzv. »ženski aktiv« u našoj Partiji, ija je karakteristika (značajka) u tom da drugarice partijke iz tog »ženskog aktiva« rade isključivo samo u AFZ-u, stvaraju u njemu i svoje partijske elije, te se na taj način skoro sasvim izdvajaju iz općeg unutrašnjeg partijskog i političkog života. Žive i skoro isključivo samo sa životom i problemima organizacije AFZ-e, u okvirima i kreću, te partijke nemaju stvarnih mogućnosti i uslova da žive i bave se općenarodnim, političkim i partijskim problemima. Očito je da pod takvim uslovima razvitak tih drugarica partijki je nepravilan i jednostran i podcrtava (postoji) i onako pogrešnu i štetnu orijentaciju pri razvijanju AFZ u krutu, centralizovanu borbenu političku organizaciju koja ima tendenciju izdvojenja iz općeg narodnog pokreta.

4) Niži odbori AFZ-a sasvim u skladu sa gore pomenutim greškama esto su se razvijali u usku terensku organizaciju koja se (u mnogim mje-

stima) smatra mnogo više obaveznom prema višim odborima AFZ-a, nego prema lokalnim tijelima i lokalnim potrebama i zadacima op e NO Borbe.

Sve te greške imale su slijede e posljedice:

a) **Za op u narodno-oslobodila ku borbu.** Tendencija izdvajanja AFZ-a i op enarodne borbe i problema slabi koncentraciju i usmjeravanje svih narodnih snaga na rješavanju onih pitanja, od kojih zavisi sudbina naših naroda i žena, koja se name u u današnjim momentima kad se sakupljaju sve snage u borbi za slobodnu, demokratsku, federativnu Jugoslaviju i kad je potrebno dati punu podršku Nacionalnom Komitetu preko okupljanja itavog naroda preko NO Odbora.

b) **Za žene.** Zatvaranje u svoje samostalne uske organizacije i odvajanje (slabljenje povezanosti) od op e narodnog NO Pokreta problema i organizacija otežava i svestrani razvoj žena u pravcu zauzimanja svog mjesta u op oj borbi i životu naroda rame uz rame sa muškarcima.

c) **Za Partiju.** Žive i skoro isključivo u organizacijama AFZ i s tim izdvajaju i se od partijskog i političkog života i problema naše Partije gubi itav kadar partijki, jer se one ne razvijaju i ne sti u svestrana iskustva. Zatim pokret žena usljed te jednostranosti ne može da bude onakav izvor novih kadrova partijki za našu Partiju kao što bi to mogao da bude.

Sve naše partijske organizacije moraju poduzeti sve da se te greške što prije isprave. Upozoravamo pri tome na slijede e zadatke:

1) Op i zadatak AFZ-a jeste — okupiti i aktivizirati žene u op enarodno-oslobodila kom frontu. Pomo i im u njihovom političkom izdizanju sa ciljem da zauzmu svoje mjesto u op oj oslobodila koj borbi zajedno sa muškarcima.

2) Iz toga izlazi, da je osnovni pravac djelatnosti naših aktivistkinja u AFZ njegovo razvijanje u širinu, prilaženje što širim masama žena, prodiranje u redove još neobuhva enih masa, pronalaženje metoda za ja u aktivizaciju zaostalih ženskih masa, uporedo sa njihovom aktivizacijom treba sve više u vrstiti povezanost žena sa organima narodno-oslobodila koj fronta i lokalnih organizacija Partije.

3) Da bi se ta zadata mogla posti i, odbori AFZ-a na terenu treba da imaju najširu formu daleko od svake organizacijske krutosti. Ti odbori moraju u stvari biti samo forma za održavanje konferencija i za op u aktivnost žena u NO Borbi. Najnužnije funkcionerke tih širokih odbora AFZ-a u koje u stvari treba da ulaze sve žene sela, gradova, ulica itd. ne smiju da shvate svoju funkciju tako da su one predstavnice žena u NO Borbi nego kao funkciju aktivistkinja NO Fronta za mobilizaciju žena u zajedni koj borbi.

4) Zadata viših odbora AFZ (kotarskih, okružnih, oblasnih, glavnih i centralnog jeste prema tome, da politički manifestuju u eš e žena u NO Borbi da lokalnim organizacijama pomažu savjetima, da povezuju žene, a naročito ženske organizacije i pokrete, koje su pod uticajem raznih drugih političkih strujanja, da organizuju centralnu i nacionalnu štampu za žene

itd. To znači i da ti odbori treba da budu što širi, da obuhvataju predstavnice žena raznih političkih i vjerskih pripadnosti. Ovi odbori treba u prvom redu da su povezani sa odgovarajućim partijskim organizacijama i organima NO Borbe, a svoju aktivnost prema nižim odborima AFŽ treba da razvijaju prema potrebama i uputama tih organa. Njihov odnos prema nižim odborima AFŽ ne smije biti kruto organizacijski, već uglavnom agitaciono propagandistički. Viši odbori AFŽ moraju se starati o tome da niži odbori budu u prvom redu odgovorni lokalnim organima N.O. Borbe.

5) Treba težiti za tim da sve aktivistkinje AFŽ partijke, nepartijke i nekomunistkinje, pored njihove aktivnosti u AFŽ-u privlače na rad i u drugim sektorima opće narodno-oslobodilačke borbe da sudjeluju u radu organa i organizacija NO Pokreta. Tim u vezi razumljivo je da samo u rijetkim najnužnijim slučajevima, može se dopustiti da partijke budu partijski uposlene samo u radu AFŽ-a. Partijke aktivistkinje AFŽ moraju uporedo obavljati i druge partijske zadatke. Nije pravilno ni dopušteno formiranje partijskih elija unutar AFŽ organizacija, već naprotiv sve partijke aktivistkinje AFŽ treba da su upućene u partijske organizacije (elije i komitete) u kojima se mogu normalno razvijati i dobijati raznovrsne zadatke.

6) Osnovnu odgovornost za rad na aktivizaciji i mobilizaciji žena tj. i za rad AFŽ-a svuda treba da nose partijske organizacije tj. elije i rukovode i, komiteti naše Partije. Ako se prije svega od tih partijskih organizacija bude tražilo da polože ruku o djelatnostima u ženama, onda će gore pomenute greške biti brzo likvidirane. Baš što je u najvećoj mjeri olakšalo razvijanje pomenutih grešaka bilo je upravo to što se odgovornost za rad u AFŽ-u nepravilno prenosila sa partijskih organizacija na partijske aktivistkinje AFŽ i čak » elije u AFŽ« i na odbore AFŽ.

Kao što se vidi nastaju promjene u organizacionim oblicima i na inu rada odbora AFŽ.

REORGANIZACIJA MJESNIH ODBORA AFŽ

4

Dosadašnji uski odbori AFŽ od 5—7 članica proširuju se, dobijaju daleko širi, masovniji karakter. Te mjesne odbore AFŽ sačinjavaju sve žene sela ili mjesta, koje imaju simpatije prema NO Borbi, koje se interesuju po bilo kojem pitanju NO Borbe i u bilo kojoj formi aktiviziraju. A iste se osjećaju antifašistkinjama bez obzira kojoj su ranije ili sada organizaciji žena pripadale. Jasno je da će se po pojedinim pitanjima akcijama, kampanjama, zainteresovati ili doći na sastanak ili aktivizirati u kojoj drugoj formi (pitanja štampe, pletenja, prenošenja, dolaska na sastanke itd.) više a po drugim pitanjima manje žena. Sve te žene (bilo da dolaze na sastanke, bilo da ne dolaze ali se aktiviziraju u drugim oblicima) sačinjavaju odbor AFŽ-a. To je smisao direktive pod tačkom 3. »Ti odbori moraju u stvari biti samo forma za održavanje konferencija i za opću aktivnost žena u NO Borbi«.

Da bi se aktivizirale žene jednog mjesta, da bi ih se pokrenulo po raznim pitanjima, da bi se sastajale ili u drugim oblicima aktivizacije ispoljile svoju odanost NO Borbi, jasno je, da je potrebno da ima netko, da ima žena koje e biti pokreta i, inicijatori — koje e vršiti druge funkcije u NO Frontu ili Partiji, isto tako raditi na mobilizaciji žena u NO Borbi. Te najnužnije funkcionerke brinuti e se za primanje i odašiljanje pošte, raspodjelu literature me u ženama, organizovanja kampanja, akcija, sastanaka, ukratko za aktivizaciju žena po raznim pitanjima **NO** Pokreta.

Ali da se te najnužnije funkcije funkcionerke partijke ili nepartijke tih širokih odbora AFŽ-a ne bi jednostrano razvijale, a s druge strane da bi preko konkretnih problema NO Borbe i potreba lokalnih organa NO Fronta povezale AFŽ sa op im NO Pokretom, te funkcionerke istodobno e se raspodjeliti kako po organizacijama NO Fronta tako i Partije. Na pr. dosadašnje lanice odbora AFŽ-a (koji u dosadašnjoj uskoj formi prestaju da postoje) raspodjeljuju se na razne sektore. Jedne na partijski rad u partijskim organizacijama, druge na rad u NO Odborima ili u njegovim odjelima (prosvjetni, zdravstveni, gospodarski, propagandni itd.) tre e u bolnicama, komandama, vojsci, itd. Te funkcionarke, u koliko su partijske ulaze u mjesne partijske jedinice ili komitete u koliko imaju uslova za to, ali u smislu ta ke 5. ne ine i ne mogu da sa injavaju jednu partijsku jedinicu u AFŽ-u. Na taj na in partijke po inju da žive unutrašnjim partijskim životom, a sve aktiviskinje bilo partijke ili nepartijke saživljuju se i povezuju sa organizacijama i problemima NO Pokreta što im omogu ava svestraniji razvoj.

Te žene aktiviskinje NO Fronta vrše i razne funkcije u NO Frontu istodobno imaju za dužnost da rade na podizanju i mobilizaciji žena u op enarodnoj borbi. U tome je smisao re enice i ta ke 3. »najnužnije funkcionerke širokih odbora AFŽ-a ne smiju da shvate svoju funkciju tako da su one predstavnice žena u NO Borbi nego kao funkciju aktiviskinja NO Fronta za mobilizaciju u zajedni koj borbi.

Radi toga te žene, one najaktivnije, preuzimaju dužnost u partijskim organizacijama ili organima NO Fronta ne smiju zaboraviti da su one i žene i da ih Partija, odnosno NO Front, zadužuje za rad me u ženama. Stoga, one osim redovnih dužnosti imaju za dužnost da vode brigu i o antifašisti kom pokretu žena (AFŽ) da se me usobno redovno sastaju, ali ne više bez svrhe i radi pretresanja jednostavnih problema nego naprotiv da se posavjetuju i stvore plan za rad me u ženama o pojedinim konkretnim pitanjima, koja su im se nametnula u radu (na pr. konferencije radi populariziranja odluka II. zasjedanja AVNOJ-a, radi aktiviziranja žena u izboru NOO-a, radi pitanja ishrane, zbjega, zdravstvenih, prosvjetnih pitanja, radi organizovanja sabirnih akcija ili drugih kampanja). Time se postiže »osnovna povezanost lokalnih odbora AFŽ-a sa NO Pokretom (naro ito NOO-ima) i sa lokalnim organizacijama Partije« (ta ka 1.). Partijske organizacije su odgovorne za redovno sastajanje i rad aktiviskinja sa ženama, sa AFŽ. Partijske organizacije preko partijki pokre u, rukovode i konkretno pomažu AFŽ.

Opinski odbori AFŽ ukidaju se kao suvišna stepenica u aparatu AFŽ-a s razloga što je težište rada preneseno na seoske i mjesne odbore. **Reorganizacija kotarskih i okružnih odbora AFŽ-a.** Ti odbori u smislu tačke 4. dobijaju više i ako ne isključivo, reprezentativni manifestacioni karakter, što ne znači da prestaje svaka njihova povezanost sa nižim odborima AFŽ-a. Naprotiv, ta se veza održava, samo treba da se uže povezuju sa kotarskim i okružnim NOO-ima, a partije sa O.K. i K.K. i da se »staraju da niži odbori AFŽ budu u prvom redu odgovorni lokalnim organima NO Borbe«.

Aktivistkinje iz okružnih i kotarskih odbora AFŽ raspodjeljuju se kao što je već rečeno, na rad partijskim organizacijama ili organizacijama NO Fronta (NOO itd.). Međutim, i one treba da se povezuju i rade i bave se problemima AFŽ-a, a O.K. i K.K. treba da tim rukovode i da ih pomažu.

Sve partijske organizacije moraju da pri raspodjeli kadra iz odbora AFŽ bez obzira da li se radi o partijkama ili nepartijkama, pravilno i sistematski da raspodjeljuju žene. Pri tome ne smije biti glavni cilj. »da se otarase žena«, **da brže rješe to pitanje itd., već naprotiv moraju brižljivo i sistematski ispituju i osobine pojedinih drugarica postavljati ih na odgovarajuća mjesta, odgovarajuće polje rada prema njihovim sposobnostima.**

Treba da sve partijske organizacije obuhvate odane i požrtvovane drugarice i u partijskom radu prekinu sa sektaškim stavom o primanju žena u Partiju.

Treba da partiji u NO Odborima, odjelima, bolnicama itd. pružaju punu pomoć ženama da se snalaze i aktiviziraju u punom smislu riječi, a ne da naše drugarice budu u odboru ili odsjecima formalno ne koriste i njihove sposobnosti i preduslove za pravilan razvoj.

Sve ove promjene treba postepeno provesti da ne bi naglim i nepravilnim postavljanjem, te reorganizacije došlo do opadanja aktivizacije žena, treba izužavati iskustva u primjeni ovih direktiva.

Treba da se ova reorganizacija ispravno shvati i sprovede u život. AFŽ se ne raspušta. Naprotiv AFŽ se preosposobljava za nove zadatke AFŽ je probudio aktivizirao žene. Danas te probu žene treba još jače povezati sa NO Frontom, još jače sliti njihove napore za rješavanje svakodnevnih krupnih zadataka sa općim naporima našeg pokreta za izvojevanje slobodne, demokratske federativne Jugoslavije.

Partijske jedinice i partijski komiteti su dužni da se redovno bave pitanjima AFŽ-a i pronalaze forme za što svestraniju i širu aktivizaciju i mobilizaciju žena u vezi sa rješavanjem svih konkretnih zadataka koji se postavljaju pred NO Pokretom dotičnog sela, grada itd. Jedinica garancija da će se pokret žena još pravilnije i jače razvijati i ispuniti postavljene zadatke jesu **odgovornost partijske organizacije za rad AFŽ-a.**

Gornje direktive temeljito proraditi i sprovesti preko svih partijskih organizacija u život.

Smrt fizičmu — Sloboda narodu!

(M. P.)

DIREKTIVA OBLASNOG KOMITETA KPH ZA DALMACIJU OD 27. VELJA E 1944. SVIM OKRUŽNIM I KOTARSKIM KOMITETIMA KPH ZA RAD I DJELOVANJE U NOVONASTALOJ SITUACIJI DOLASKOM NJEMA KIH OKUPATORA¹

OBLASNI KOMITET
KOMUNISTI KE PARTIJE HRVATSKE
ZA DALMACIJU
17. II. 1944. g.

SVIM OKRUŽNIM I KOTARSKIM KOMITETIMA K.P.H.

Dragi drugovi,

Usljed novonastale situacije u Dalmaciji skre emo pažnju svim Okružnim komitetima kako bi isti pravovremeno poduzeli sve potrebne mjere koliko radi o uvanja kadra toliko i radi samog djelovanja.

Dolaskom ja ih okupatorskih snaga, posljednje vrijeme, u Dalmaciji bilo da se iste nalaze na prolazu ili su se garnizonirale u izvjesnim mjestima i utvrdile skupa sa ustaškim, etni kim i domobranskim snagama krstareći kroz itavu oblast Dalmacije, dok se u me uvremenu glavne vojni ke snage VIII. Korpusa nalaze na periferiji naše oblasti, a na samom terenu su ostali pojedini odredi, uslovilo je da se situacija izmjenila.

Situacija se u Dalmaciji u zadnje vrijeme mnogo izmijenila tako da ie u mnogim okružjima situacija mnogo teža nego u toku 2 i po godine narodnooslobodila ke borbe. Radi ovakve situacije održanje i djelovanje pojedinih partijskih komiteta, terenskih radnika i antifašisti kih organizacija se u mnogome oteželo, a ima i takvih terena i slu ajeva gdje je skoro, i pored najbolje volje, nemogu e prolaziti i djelovati. U izvjesnim slu ajevima, ne samo iz razloga što je prisustvo neprijateljske vojske to uslovalo, ve što nisu izvjesni komiteti uo ili situaciju u kojoj se nalaze i koristili se mogu nosti, a tako er i imali u vidu nekompromitovane drugove kojima je omogu eno kretati se po izvjesnim terenima i preko istih djelovati. O promjeni situacije koja je nastala u oblasti svjedo e nam bezbrojna hapšenja drugova iz izvjesnih komiteta kao i drugova na terenu bilo da pripadaju partijskim ili antifašisti kim organizacijama što se naro ito o ituje u vezi hapšenja skojevaca kao i slu aj hapšenja 15. o.mj. druga Ivana Mor ina - Crnog, lana Oblasnog Komiteta K.P.H. za Dalmaciju. Ova situacija je naro ito pogodila partijsku organizaciju u okružju Splita i to naro ito kotar Omiš, gdje je pored izvjesnog broja lanova Partije zarobljen i sam sekretar Kotarskog Komiteta, obzirom što se na terenu tog okružja nalaze najja e snage neprijatelja.

¹ . . \ Original (tipkan na pisa em stroju, umnožen na geštetneru) u Arhivu Instituta za historiju radni kog pokreta Dalmacije — Split, reg. br. 26/167.

Neprijatelj koriste i ovakvu situaciju postupa na svoj uobičajeni način. Veoma je aktivan i drzak. Koristi sve mogućnosti koje su mu na raspoloženju tako da pored snaga koje krstare komunikacijama pušta duboko u pozadinu patrole od par ljudi bilo po danu ili noću, s razloga što ne osjeća prisustvo naših snaga, a ujedno koriste i domaće izdajnike. Svijestan za ulogu kao i zadatke koje u takvim momentima odigravaju i izvršavaju partijske i sve antifašističke organizacije on koristi sve mogućnosti da bi istima ušao u trag, gdje se kreću, stanuju i djeluju, te ih uništio i onemogućio, bilo s akcijama ili propagandom, jer su mu oni najveći trn u oku i najveća prepreka za ostvarenje njegovih planova koje usmjerava u bilo kojem pravcu, bilo to u vršenju mobilizacije ili političkog utjecaja. Samim prisustvom i kontaktom partijskih i vanpartijskih organizacija sa masama onemogućava im da svoje namjere sprovedu u život. On ne nastoji samo štampom, proglasima, amnestijom itd. da utječe na narod i namaklonjene ljude već nastoji dovesti, koliko partijsko lanstvo kao i narod, u zabludu lansiranjem kojekakvih vijesti bilo to da su u pojedinim mjestima njihove vojničke snage na tom ili onom sektoru u ovolikom ili onolikom broju, da isti misle sprovesti akciju ili iščepavanje pojedinog terena itd., kako bi unio dezorganizaciju i doveo izvjesne drugove u takvo stanje da isti ne mogu djelovati, a ujedno da i sam narod pasivizira, da nas me u narodom optuži kao uzročnik za sve nevolje u kojima se narod nalazi, a koje mu okupator nanosi. On pored ovih mjera poduzima i sve vojničke namjere. Iščepavanje i pretrese izvjesnih terena na kojima misli da se nalaze naše ustanove bilo komiteti ili komande u kojima je do sada postigao izvjesne rezultate. Neprijatelj u posljednje vrijeme poeo je sa novom taktikom i novim načinom kako bi onemogućio naše djelovanje i to formiraju i izvjesne grupe — trojke, petorke, kao i sitne vodove od najkrvoločnijih domaćih izroda, bilo etnika ili ustaša na čelu sa njemačkom komandom, a naoružani najboljim oružjem. Najopasnije oružje tih banda je to što se oblače kao partizani i nose partizanke. Imaju zadatke da preko njih privrženih ljudi u izvjesnim mjestima, ispituju gdje se nalaze naši komiteti, štabovi ili komande kako bi na iste izvršili iznenadne akcije nastupaju i kao partizani te mogu da dovedu u zabludu naše stražare. Naravno im je zadatak da uništavaju komitete kao i sve naše vojničke, partijske i političke rukovodioce na terenu i kurire.

Radi svega ovoga gore navedenog, s razloga što je već ina partijskog rukovodstva veoma mlada, neiskusna, neprekaljena i neupoznata sa svim manevrima neprijatelja, potrebno je da vaš komitet preko nižih komiteta upozna svo partijsko lanstvo kao i sve masovne antifašističke organizacije o situaciji i stanju u kojem se sada, iako za izvjesno vrijeme, ali ipak nalaze. Istodobno treba konkretno upoznati o situaciji na terenu kao i manevrima s kojima se služi neprijatelj na onom gdje isti djeluju. Pred sve partijske komitete, jedinice kao i ostale organizacije s kojima Partija rukovodi postavljaju se slijedeći i zadaci :

1) Cjelokupan rad treba prisposobiti tim gore novonastalim uslovima. Pronađi i nove forme i načine rada tako da se i u ovakvim uslovima rad partijske organizacije razvija neprekidno i sa uspjehom. Pri tome pronalazi

ziti takve forme rada koje ne e dovoditi partijsko lanstvo i partijski kadar pod udarce neprijatelja, njegovih špijuna i agenata.

2) Sjedišta komiteta kao i antifašisti kih organizacija i komanda treba nastojati da budu u onim mjestima, koliko to situacija dozvoli, gdje je narod privržen i odan narodno-oslobodila kom pokretu. Pri tome ne shvatiti kruto da li su ista mjesta u centru samog okružja, kotara, itd. U koliko se pruže ovakve mogu nosti i ako iste postoje najbolja su garancija da e isti komitet i komanda pored najteže situacije uspjeti da se održi s razloga što je narod najbolja garancija, jer je isti i najbolja šuma.

3) Nastojati da se sav kadar raspodjeli u mjestima i kotarima gdje se isti može održati, a ne pregrupisati se u centrima. Težiti tome da se, sjedišta komiteta drže u najve oj tajnosti. U centrima da se zadrži onaj dio drugova koji je neophodno potreban kako bi isti komitet ili odbor imao pregled itavog rada kao i situacije nad itavim okružjem ili kotarom, a ujedno sa istim rukovodio. Pri tome ne i i u drugu skrajnost i poslati sve lanove komiteta na teren, a da u centru ne ostane nitko.

4) Održavati vezu sa svim komitetima i drugim masovnim organizacijama, a tako er i sa svim lanovima Partije na terenu. Pomagati im u svakodnevnom poslu davaju i im drugarske savjete da bi isti drugovi osjetili toplotu i staranje svojih rukovodstava. Voditi strogo ra una pri dodjeljivanju im zadataka i dužnosti koje treba da obave. Strogo voditi ra una o njihovoj mladosti i u pokretu kao i snalaženju i u kojim okvirima isti mogu, obzirom na situaciju, da zadovolje i izvrše postavljene im zadatke. Biti naro ito obazriv i pristupa an svim mladim ljudima kao i komitetima. Rješavati sve zadatke prema mogu nostima, na onaj na in na koji to sama situacija dozvoljava koriste i svaku mogu nost da se zadaci i direktive sprovedu u život, ali imati u vidu i na umu da u ovakvoj situaciji je dužnost partijskih komiteta i organizacija da o uvaju kadar i da u izvjesnim momentima treba biti elasti an i snalažljiv u prova anju direktiva.

5) U ovakvoj situaciji prenositi djelovanje rada na legalce u mjestima gdje se neprijatelj nalazi, a isti mogu slobodno da se kre u i djeluju kao nekompromitovani. Ali i pored toga imati u vidu da i na svakoga od njih vreb neprijatelj i ako ne zna ko su oni, jer on iste želi da mobilije. Paziti da pojedine organizacije ne idu s tim, a niti dozvoliti da se legalci pretvore u ilegalce gdje to nije uslovljeno sa situacijom, jer to naro ito mladim ljudima imponuje. Naprotiv imati na umu da se naša Partija još i danas nalazi u strogoj ilegalnosti. U svim ovim momentima treba izbjegavati krutost. Mi komunisti treba da smo elasti ni, nalažljivi i samoinicijativni. Kadar raspore ivati bilo da legalno ili ilegalno djeluje, gdje e se isti najbolje sna i, održati i djelovati, gdje isti uživa najviše autoriteta i povjerenja kod naroda kojemu prilazi, a to e biti u ve ini slu ajeva u ona mjestu i organizacije iz kojih je isti nikao ili gdje se rodio.

6) Razgranati jaku obavještajnu službu po svim mjestima. Budno paziti na sve pokrete neprijatelja. U tom pravcu koristiti sve raspoložive mogu nosti. Sve partijske i vanpartijske organizacije a ujedno i nama pri-

vržene žene i djecu i sve ostalo što je privrženo našoj svetoj borbi. Koristiti iste i u pravcu propagande. Ne dozvoliti da u bilo kom pogledu i vremenu pa ma kakva situacija bila neprijatelj ima inicijativu me u masama u svoje ruke, ve treba nastojati da je inicijativa stalno u našim rukama, a za to je najbolja garancija narod koji je uz nas. Treba pomo u naše agitacije i propagande u narodu i preko naroda dezorganizovati neprijatelja i paralizirati njegovu propagandu i dovesti ga u zabludu, a ne obratno. Strogo paziti pri tome na budnost. Ne shva ati da je opreznost strah. Stalno držati straže i izvidnice pri svim komitetima i ustanovama da vas neprijatelj nebi iznenadio. Ne i i sa onom starom linijom s kojom su do sada išli izvjesni komiteti postavljaju i stražu dva dana i kad se u me u vremenu ne primjete nikakove neprijateljske snage, koncentracije ili patrole automatski prestajati od vršenja tih dužnosti i dati na taj na in neprijatelju široku mogu nost da vas iznenadi, šta se dokazalo ve u par slu- ajeva kod izvjesnih okružja ili kotara gdje je radi ovakovog držanja uspio da upada neprijatelj i postigao da mu padnu u ruke mnogi rukovodioci i drugovi sa terena. U koliko se u budu e budu doga ali ovakovi propusti te bude radi te nebudnosti upadao u ruke neprijatelja bilo partijski ili vanpartijski kadar o tome emo strogo voditi ra una i krivce pozivati na odgovornost. Treba imati na umu da sve ove mjere koje treba da se poduzmu, potrebno je da se pravilno shvate i svi skupa zajedni ki da iskoriste, dosadašnje svoje iskustvo u tom pogledu. O tome treba da se strogo vodi ra una koliko smo mi važni za naš pokret, ne mi li no, ve kao komunisti, koliko smo vrijedni za sami pokret, našu borbu i naš napa eni narod. Bez partijskog kadra, bez avangarde naš narod pored svih žrtava i uspjeha koje je do sada doprinio na oltar slobode, kao i sama Partija kad bi ostala bez kadrova, bili bi prepušteni na milost i nemilost. Imati u vidu da kadrovi rješavaju sve.

7) Imati najužu vezu sa svojom majkom, a to je, narodom odnosno masama. Istima prilaziti, upozoravati ih o svim manevrima neprijatelja, kao i o situaciji i o svim koliko unutrašnjim toliko i vanjskim politi kim doga ajima kako isti ne bi padali na lijepak neprijatelja i bili pod njegovim utjecajem, ukoliko je isti pao pod njegov utjecaj treba ga otrgnuti. Dizati mu moral i povjerenje u narodno-oslobodila ki pokret i borbu. Raskrinkavati t prijatelja kod naroda na svakom koraku kao i sve njegove makinacije i manevre. Imati na umu da se neprijatelj ne tu e samo vojni ki ve i politi ki.

8) Treba upoznati narod o taktici koju neprijatelj primjenju u ita- voj oblasti iako ista nije jednaka u svim okružjima i vremenu. Neprijatelj nastupaju i u pojedina mjesta pristupa takti ki narodu kako bi podigao svoj autoritet i stekao povjerenje od naroda i prikrio svoje prave namjere da bi mogao ostvariti svoje mra ne planove. Da bi to postigao on pravi izvjesne ustupke dozvoljavaju i slobodno kretanje, neoduzimanje hrane, kažnjavanje svoje vojske radi prestupa ili nepravilnog odnosa prema narodu, puštanje zarobljenih partizana koje nakon toga što se povrate ku a- ma mobilise u svoju vojsku itd. Kona no nakon svega ovoga prilazi vrše- nju mobilizacije koja je u planu druge totalne mobilizacije koju Hitler

sprovodi u svim porobljenim zemljama Evrope. Provanje okupatorske mobilizacije u našoj oblasti pod plaštom Nezavisne Hrvatske je dio toga plana. On to vrši na taj način što opkoli pojedina mjesta sa vojskom pod parolom pregleda legitimacija i kad iste okupi mobilise ih sve bez obzira od 15—50 g. Sve sposobne odvodi u vojsku, a nesposobne za vojsku na prisilan rad koriste i iste u blizini njihovih mjesta za gradnju utvrda, a da se isti hrane sa svojom vlastitom hranom. Postupak sa ovim mobilisanim radnicima je srednjevjekovni. No samo što ih ne hrani i što nemaju nikakvih sloboda, ve i iste šamara i u nekim mjestima ak i ubija, u koliko se to izvjesnim stražarima prohtije bez obzira da li su se ovi oduprli njihovom postupku ili ne. Ovakav isti postupak sprovodi i u selima širom itave oblasti bez obzira da li je u istima uspio da izvrši mobilizaciju ili ne postupaju i po starim metodama plja kanjem, paležom, ubijanjem i silovanjem žena o emu nam svjedo i mnogo primjera Srednje, Južne i Sjeverne Dalmacije. Hitno o svemu ovome treba narod upoznati i poduzeti sve potrebne mjere, te da narod bude spreman i da spremno do eka neprijatelja, a da se neprijatelju onemogu i vršenje svih tih njegovih namjera. Mobilizaciju koju neprijatelj vrši treba onemogu iti i istu koristiti za mobilizaciju boraca za NO Vojsku. Sve mobilisane treba upu ivati u najbliže vojni ke jedinice kao i one koji budu bježali ispred neprijateljske mobilizacije, treba da ih se prihvati i šalje u vojni ke jedinice koje se nalaze u neposrednoj blizini bez obzira na teren na kojem se ista nalazi. Pri tome treba paziti da ih se pošalje u one jedinice u koliko to mogu -nosti dozvoljavaju, gdje e se isti i najbolje razvijati.

Po svim gore navedenim to kama treba poduzeti sve potrebne mjere kako vas situacija ne bi iznenadila, ali pri tome paziti da se ne ide u drugu skrajnost pri objašnjavanju ili sprovo enju u život svega ovoga, ve se prilagoditi uslovima u kojima se živi kao zadacima i problemima koji stoje pred organizacijom. Tako er imati na umu da su sve ove mjere, odnosno pojedine ta ke privremene naravi i potrebne samo u uslovima ovakovih ili sli nih situacija i da iste nisu u svim okružjima jednake. Sva ova uputstva pravilno razraditi odnosno objasniti ih svim partijskim i vanpartijskim organizacijama, odnosno partijcima u tim organizacijama, kako bi isti mogli primijeniti pravilno na terenu.

Uz drugarski pozdrav

Smrt fižizmu — Sloboda narodu!

(M. P.)

**IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETNAESTE DIVIZIJE OD 27. VELJA E 1944.
ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O BORBAMA PODRE ENIH JEDI-
NICA NA PRAVCIMA LAPAC—SRB I GRA AC—GOSPI¹**

STAB
XIX. DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE
Op. br. 11
27. II. 44. g

Operativni izvještaj.

ŠTABU VIII. KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

Dostavlja se operativni izvještaj za izvedene akcije od strane jedinica ove Divizije do 29. II. 1944. g.

Na dan 13. januara 1944. g. dva bataljona III. Brigade koji su držali položaj na Plo anskom Klancu: k. 794 (Lipa Vrh), k. 728 i k. 733 i Komi -sku Previju: k. 1180 (Koma a) i k. 1028 (Komi), odbili su istog dana neprijateljski napad, koji je imao namjeru da ovlada sa tim položajem i da oplja ka obližnja sela.²

U ovoj borbi neprijatelj je imao 15—20 mrtvih i ranjenih. Na našoj strani 4 ranjena druga, me u kojima i operativni oficir II. Bat. iste brigade — p. poru nik Backov Mirko. Zarobljenog i izgubljenog oružja nije bilo. U borbi je utrošeno 4800 puš anih i mitraljeskih metaka, 7 velikih i 3 male granate od bac a.

Na dan 28. januara 1944. g. dva bataljona III. Brigade postavili su zasjedu neprijatelju na komunikaciji Otri —Gra ac, od ku e Brklja a do željezni ke stanice Malovan. Na ovoj komunikaciji neprijatelj je saobra ao svakodnevno*, nekad sa ja im, a nekad sa manjim dijelovima. 28. o. m. od pravca Otri a krenula je ovakova jedna kolona ja ine 5—600 vojnika pješadije sa nešto komore. Jedinice ove Brigade stupile su u borbu, gdje su u toku borbe uspjele zapaliti jedan neprijateljski kamion, zarobili jedan radio-aparat, 2 to ka od gume, 3 cerade od kamiona, 11 komada ebadi, 15 pari veša, 8 pari cipela, 4 šinjela, 8 pari odijela, 25 pari arapa, jedan dvogled i jedan fotoaparat. Od oružja zaplijenjeno je 3 puške i 2 pištolja. Gubici neprijatelja iznosili su preko 50 mrtvih vojnika, 9 konja, dok broj ranjenih nije poznat. Zarobljena su 2 neprijateljska vojnika — Talijana. Naši gubici: 8 ranjenih, od kojih ve ina lakše.

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 1/2, k. 517A.

² Napad su vjerojatno izveli Tri esetprva i dijelovi Tridesetdruge ustaške bojne koji su obezbjeđivali komunikaciju Mekak—Gra ac (vidi dok. br. 1/1-33, k. 58, u arhivi NDH Vojnoistorijskog instituta).

4. II. 1944. g. dijelovi III. Brigade postavili su zasjedu izme u Dobrog Sela i Priseke, gdje su sa ekali jednu manju neprijateljsku patrolu i ubili jednog neprijateljskog vojnika i 3 ranili. Zaplijenjena je jedna puška, 100 metaka, 1 par odijela i cipela. Na našoj strani nije bilo gubitaka, niti izgubljenog oružja.

9. II. 1944. g. dijelovi III. Brigade bili su na osiguranju za vrijeme dok je I. Brigada XXXV. Divizije vršila napad na Bilaj-Ribnik. U toku dana iz Gospi a je krenula jedna kolona od 50—60 neprijateljskih vojnika sa 2 tenka srednje tonaže. IV. Bataljon na putu Gospi —Bilaj-Ribnik postavio je mine, gdje su po nailasku ovih tenkova oba uništena od mina. Pješadija koja se kretala pozadi tenkova sa ekana je od IV. Bataljona III. Brigade i natjerana na povla enje. Gubici neprijatelja iznose 10 mrtvih i nepoznat broj ranjenih. Na našoj strani jedan drug poginuo. Od materijala ništa nije izgubljeno, a niti zaplijenjeno. Uništena su dva tenka. Utrošeno municije 1040 metaka za puške i mitraljeze, 5 nagaznih mina, 3 mine za teški baca i 5 mina za mali baca .

I. Brigada: Na dan 19. o. m. na liniji Suvaja—Dobro Selo—Doljane izvedena je slijede a akcija:

1. Opis položaja: Naši položaji bili su, sa 2 bataljona bez mitraljeskih eta, Dabina Strana (k. 697) do puta Gradina—G. Poljice. Jedan bataljon postavio je zasjedu u Dobrom Selu ispod k. 732.

2. Naziv naše jedinice: I., III. i IV. Bataljon I. Brigade bez mitraljeskih eta.

3. Naziv i ja ina neprijateljske jedinice: Kolona pješadije i konja tovarnih i tegle ih, ja ine 250 vojnika i 100 konja. Nepoznata jedinica.³

4. Obostrana situacija: Saobra aj neprijatelja linijom Srb—Lapac vršen je svakodnevno sa manjim i ja im kolonama. Namjere neprijatelja bile su saobra aj. Uslijed velikog snijega i hladno e neprijatelj se nije bo no osiguravao. U vezi prednjeg donesena je odluka da se postavi zasjeda na mjestima kako je gore nazna eno i sa eka neprijatelj iz zasjede. Uslijed jake zime jedinice su trebale ostati na položajima do 12 sati istog dana, ukoliko borci budu mogli izdržati od velike zime, onda i preko ovog vremena.

5. Izdate zapovijesti bile su usmene i na licu mjesta.

6. Vrijeme kad je borba po ela: 19. o. m. u 12 sati na položaju Dabina Strana, dok na položaju Dobro Selo u 14 sati sa istom kolonom.

7. Tok borbe: U momentu kad je neprijatelj naišao na položaj Dabina Strana bila je u zasjedi jedna eta koja je otvorila vatru iz dva p. mitraljeza i nekoliko pušaka, dok ostalo — puške i automatska oru a — uslijed toga što su se zamrzli na jakoj zimi nisu mogli dejstvovati, a tako er uslijed jake hladno e i sami borci sa istim nisu mogli rukovati. Isti slujaj bio je i na položaju Dobro Selo, gdje su bile dvije ete u zasjedi. Neprijatelj je davao otpor, a nakon kra e borbe dijelovi Brigade su se povukli.

9. Naši gubici: Nije bilo.

10. Utrošak municije: Jugoslovenskih 700 metaka, talijanskih za puške i puškomitraljeze 1000 metaka.

3 Dijelovi Prve brdske divizije koja se povla ila iz sjeverne Dalmacije.

25. II. t. g. izvedena je slijede a akcija:

1) Opis **položaja**. Selo Dobro Selo, gdje su se nalazili ruski zarobljenici, položaj Lisac Br.—Donji Zaklopac, gdje je bilo osiguranje. (Na sekciji Knin razmjera 1:100.000).

2) **Naziv naše jedinice. III. Bataljon I. Brigade bez mitraljeske** ete.

3) **Naziv neprijateljske jedinice. Kolona** Nijemaca — 300 i 150 **Rusa**, koji pripadaju I. Gorskoj diviziji,⁴ iz sastava su komore Divizije. Ime komandanta komore nepoznato. Grupa etnika od 100 ljudi iz Brotnje.

4) **Obostrana situacija**. Istog datuma saobra aj neprijatelja linijom Srb—Lapac: saobra ale su ve e i manje kolone Nijemaca. Svoja stalna osiguranja neprijatelj je imao u Suvaji—Dobrom Selu—Doljanima, **dok** me uprstor nije osiguravao za vrijeme svog pokreta. Namjere neprijatelja bile su saobra aj tom linijom radi izvla enja prema sjeveru. Naše namjere: napasti neprijatelja iz zasjede i ometati mu saobra aj, uništavati njegove manje dijelove na pogodnim ta kama, izvu i zarobljenike — Ruse.

Nijemci su koristili etnike za izvi anje naših položaja, koji pravac smo trebali osigurati i ne dozvoliti etnicima izvi anje naših položaja.

5) **Izdate zapovijesti** bile su usmene [i] na položaju.

6) **Vrijeme kada je borba po ela**. Pošto se na putu na zasjedi doznalo za Ruse zarobljenike, upu ena je veza i blokirane su ku e u 19 sati **24.** ov. mj. Istog dana, tj. no u pristupilo se izvla enju Rusa. 25. ov. mj. u 9 sati napali su etnici od pravca Suvaje.

7) **Tok borbe**. Pri izvla enju Rusa nije došlo do borbe. Na položaju Zaklopac—Lisac Br. (k. 974) neprijatelj je napao iz više pravaca. Zbog pošumljenog terena uspjelo mu je da se približi i iznenadno napadne naše izvidnice. Nakon kra e borbe stigle su dvije ete, koje su se u to vrijeme povla ile iz Dobrog Sela, izvršile napad na neprijatelja i odbacile ga u Suvaju.

Gonjenje neprijatelja zbog velikog snijega nije se moglo izvesti sa uspjehom.

8) **Ishod borbe**. Gubici neprijatelja: 2 mrtva etnika i 31 oslobo eni Rus. Zarobljeno 20 pušaka i ostala ratna sprema, koji su iznijeli Rusi.

9) **Naši gubici**. Izgubljen je jedan p. mitraljez i 2 puške. Drugih gubitaka nije bilo.

10) **Utrošak municije**. Utrošeno je 80 metaka za talijansku pušku i p. m., 30 metaka za jugoslovensku pušku i 12 za strojnicu.

11) **Imena u esnika koji su se istakli u borbi**. Nije bilo.

12) **Kriti ki osvrt**. Pripreme za ovu akciju nisu bile dovoljne, veza sa Rusima bila je slaba zbog velike kontrole od Nijemaca. Napad etnika nije organizovano do ekan, ve su postigli iznena enje. Izdate zapovijesti bile su realne.

Pouke iz ove akcije bile bi posvetiti ve u pažnju izvi anju i obezbjeenju na svim položajima i pravicima. Budnost kod svih boraca i rukovodilaca razviti.

26. ov. mj. jedinice iste Brigade izvele su akciju u vidu zasjede na liniji Dobro Selo—Lapac.

4 Odnosi se na Prvu brdsku diviziju.

1) **Opis položaja.** Zasjeda postavljena neprijateljskoj koloni na Mandinoj Glavi (k. 812) i Priseki (sekcija Knin, Biha 1:100:000).

2) **Naziv naše jedinice.** I. i II. Bataljon I. Brigade XIX. Div. bez mitraljeskih eta, poja ani sa odjeljenjem teškog baca a.

3) **Naziv i ja ina neprijateljskih jedinica.** 22 legionera, koji su pripadali Diviziji »Tigar«,⁵ i 4 žandara iz I. Gorske divizije, — svi ovi kretali su za Biha po službenom putu i na kurs. Komandant I. Gorske divizije zove se fon Štetner.

4) **Obostrana situacija.** Neprijateljske kolone eš e su saobra ale linijom Dobro Selo—Lapac. Namjere neprijatelja jesu saobra aj komunikacijom. Naše namjere: postaviti neprijatelju zasjedu i nanijeti mu gubitke, ometati slobodan saobra aj neprijatelja. Manevri neprijatelja su otežani zbog velikog snijega.

5) Izdata zapovijest prilaže se.

6) **Vrijeme kada je borba po ela.** 26. ov. mj. u 9 sati i trajala je do 10.30 sati.

7) **Tok borbe.** U 9 asova od pravca Dobrog Sela naišla je izvidnica u ja ini 26 ljudi, koja je kretala na ve em odstojanju, gdje je naišla na zasjedu i otvorena je vatra. Prednji dijelovi predhodnice likvidirani su. Neprijatelj je od pravca Dobrog Sela i Lapca cestom tenkovima odmah intervenisao uz pratnju pješadije 150—200 vojnika. Sa dvije manje kolone krenuo je u pravcu Senokosa da ugrozi naš desni bok. Pošto je zasjeda bila otkrivena, jedinice su dobile zadatak da se povuku u Mazin.

8) **Ishod borbe.** Postavljeni zadatak nije u cjelosti izvršen, jer je naša zasjeda po neprijateljskoj predhodnici bila otkrivena.

Gubici neprijatelja. 14 mrtvih, 4 zarobljena. Me u mrtvima je jedan oficir nadporu nik i jedan podoficir (obojica žandarmerijski). Me u zarobljenima su 2 žandarma narednika. Broj ranjenih nepoznat. Zaplijenjeno: 3 njema ke strojnice, 4 puške, 4 pištolja, 200 metaka i ostala ratna sprema.

9) **Naši gubici.** 2 mrtva druga i 1 ranjen.

10) **Utrošak municije.** 590 jugoslovenskih metaka, 630 talijanskih. 6 mina za laki baca i 4 za teški.

11) **Imena u esnika koji su se istakli u borbi.** Nije bilo.

12) **Kriti ki osvrt na akciju.** Akcija je bila dobro pripremljena. Odluke i izdate zapovijesti bile su realne. Sadejstvo baca a i pješadijskog oružja nije postignuto uslijed magle. Zasjeda je kasno stigla na položaj, tako da se je svanulo. Pouke iz ove akcije bile bi praktikoviti kombinovane zasjede.

Istoga dana jedan vod I. Ud. bataljona I. Brigade sa operativnim oficijom bio je u izviji anju u Dabašnici, gdje se je oko 9 asova sukobio sa 50 do 60 etnika naoružanih sa 4 puškomitraljeza i jednim malim baca-em u selu Dabašnici. Isti etnici pošli su iz Srba za Dabašnicu radi plja ke. U kratkoj borbi etnici su odbijeni i natjerani u povla enje uz gubitke sa 2 mrtva. Sa naše strane nije bilo gubitaka. Utrošeno je 180 puš anih metaka. Oplja kano blago etnici su protjerali za Srb, koje im je oteto i vra eno seljacima.

5 Odnosi se na njema ki 373. legionarsku diviziju.

Ukupni rezultat akcija za sve izvedene akcije.

Neprijateljski gubici: 107 mrtvih, 3 ranjena i 6 zarobljenih.

Naši gubici: 3 mrtva, 13 ranjenih.

Uništen neprijateljski materijal: 1 kamion, 2 tenka i ubijeno 14 konja.

Zaplijenjeno: 1 radio-aparat, 2 točka od gume, 3 cerade od kamiona, 11 ebadi, 15 vrea, 9 pari cipela, 9 šinjela, 9 odijela, 25 pari arapa, 1 dvo-gled, 1 foto-aparat, 28 pušaka, 7 pištolja, 300 metaka i 3 strojnice.

Oslobo en 31 Rus.

Utrošeno: municije 9.870 pušane, mitraljeske i p. mitraljeske, 14 mina za teški baca, 14 mina za laki baca, 12 metaka za strojnicu i 5 nagaz. mina.

Izgubljeni materijal: 1 p. mitraljez i 2 puške.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar:
Petar Babi, v. r.

(M. P.)

Komandant, p. pukovnik:
M.⁶ *Saki*, v. r.

BROJ 174

**OBAVJEŠTENJE LANA VOJNE MISIJE NOV I POJ PRI VRHOVNOJ
KOMANDI SAVEZNI KIH SNAGA ZA SREDNJI ISTOK OD 27. VELJA-
E 1944. ŠTABU MORNARICE NOVJ DA SE ZA OBRANU OTOKA VISA
MOGU ODMAH UPUTITI TRI BATALJONA, A NAKON NEKOLIKO
DANA JOŠ JEDAN¹**

Red. br.	Datum i sat predaje	Komu je upu eno	SADRŽAJ	Broj grupa	Odgovor na depešu	Primedbe
45.	27. II. 8,00	Stab Mor.	Br. 45, 27. 2. Za potrebe odbrane možemo vam poslati tri bataljona od po 405 vojnika, a za nekoliko dana i četvrti bataljon. ² Vojnici tamo da produže obuku. Ja u do i na razgovor za ostalo. Miloje ³	84		Makredo

⁶ Mi un

¹ Knjiga primljenih i poslatih depeša Delegacije NOV i POJ u Bariju, original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 12/4-1, k. 2073.

² To su bili bataljoni Tre e prekomorske brigade. Ta brigada je 5. i 6. ožujka 1944. prevezena na otok Vis i uklju ena u njegovu obranu. Detaljnije o obrani Visa vidi dok. br. 87, 157, 161, 162, 169, 199, 206, 232, 354, 391 i 446.

³ Milojevi

**IZVJEŠTAJ ŠTABA OSMOG KORPUSA NOV OD 28. VELJA E 1944.
GLAVNOM STABU NOV I PO HRVATSKE O STANJU I RASPOREDU
PODRE ENIH JEDINICA«**

ŠTAB

VIII. KORPUSA NOVJ JUGOSLAVIJE

Br. 365, Dne 28. II. 1944.

Op i izvještaj broj 2

GLAVNOM STABU NOV I PO HRVATSKE

OPCE STANJE NA OPERATIVNOM SEKTORU NASIH JEDINICA :

U posljednjih mjesec dana na sektoru VIII. korpusa² bile su skoncentrisane neprijateljske snage ja ine do 6 divizija,⁸ ne ura unavši stalne posade, koje se nalaze od ranije u garnizonima. Ove neprijateljske snage⁴ ve im dijelom prolazile su kolonama uz obalu u pravcu sjevera prema Lici i Zadru. Njema ke snage na svom prolazu vršile su iš enje cijelog teritorija Dalmacije, gdje je bilo naših snaga. Ovo iš enje su ponavljali više puta. iš enje je došlo do izražaja u sjevernoj Dalmaciji, gdje su bile snage XIX. divizije, a koje su bile primorane da se pod jakim pritiskom povuku u pravcu Like, pod dosta teškim okolnostima.⁶ Neprijatelj je saobra ao na svim glavnim linijama koje vode od pravca Mostara i Metkovi a prema Splitu, Kninu, Zadru i Lici. Prilikom prolaska neprijatelj je osiguravao sve linije kojima je prolazio sa vrlo gustim posadama i poja avao ve postoje e garnizone.

Sada na sektoru VIII. korpusa neprijatelj još uvijek ima jake snage, koje su ve im dijelom u pokretu, dok su stalni garnizoni još uvijek jaki.

X Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 45/2, k. 112.

2 13 Sektor Osmog korpusa zahvatao je podru je izme u Zrmanje i Neretve, ukljuju i zadarsko oto je, srednjodalmatinske otoke (Bra , Hvar, Kor ulu, Lastovo i Vis), a u unutrašnjosti do linije Imotski—Duvno—Livno—Glamo —Bos. Grahovo—Gra ac. Od neprijateljskih snaga na tom sektoru nalazili su se Peti SS brdski i Petnaesti armijski korpus. Linija Stražanac—Trilj — uklju no Livno bila je granica izme u tih korpusa — sjeverno je bio Petnaesti a južno Peti korpus. Iz Petnaestog korpusa bila je 264. pješadijska divizija kao posada, sa sljede im rasporedom: Stab divizije u Drnišu, 892. puk oko Splita, 893. puk oko Šibenika i 981. puk oko Zadra. Na dijelu komunikacije Knin—Biha , gdje su operirale jedinice Osmog korpusa, bili su dijelovi 373. legionarske divizije. Sredinom sije nja 1944. g. došla je u sjevernu Dalmaciju Prva brdska divizija i 92. motorizirani puk i nakon izvedenih operacija »Fühlingswetter« i »Emil« (vidi dok. br. 68, napomenu 4 i dok. br. 124, napomenu 2) u drugoj polovini velja e 1944. god. napustili su Dalmaciju. Iz Petog SS brdskog armijskog korpusa 118. lova ka divizija držala je podru je obale do Slanog a u unutrašnjosti do Imotskog i Ljubuškog, gdje je bio Stab divizije. Osim pomenutih divizija, u Dalmaciji je bio i obalski lova ki bataljon »Brandenburg« i obalske artiljerijske jedinice, koje su se tih dana formirale.

4 Odnosi se na Prvu brdsku diviziju i 92. motorizirani puk (vidi dok. br. 68, napomenu 4 i dok. br. 124 napomenu 2).

Neprijatelj je naročito zaposjedio sa vrlo gustim garnizonima obalski pojas, koji osim toga kontroliše još i pokretnim jedinicama, koje su veoma djelom motorizovane. (Ta an pregled neprijateljskih snaga vidi se iz informativnog biltena ovog štaba.)⁶ Prisustvo ovako jakih neprijateljskih snaga na teritoriju Dalmacije ne dozvoljava, t.j. onemogućava opstanak naših ja ih snaga na istom teritoriju. Neprijatelj vrlo brzo reagira na svaki pokušaj naših snaga da djeluju na teritoriju bliže obalskom pojasu. Ova brza reakcija proizlazi iz važnosti koju obalski pojas ima za neprijatelja radi eventualnog iskrcavanja saveznih snaga, kao i iz razloga onemogućavanja kanala za prebacivanje materijala koji dobivamo od saveznika. U vezi sa ova dva momenta vjerovatno je da neprijatelj na ovome sektoru imati stalno jake snage, bilo garnizonirane, bilo pokretne.⁷

U ovom namjenu teritorija neprijatelj je naročito nastojao da uz pomoć domaće ustaške i etničke bande izvrši što jače mobilizaciju u korist istih. Neprijatelj je ovu mobilizaciju pripremao sistematskom propagandom, a gdje nije to koristilo — prisilnim mjerama. Ovo je dovelo do toga da su etničke bande u okolini Knina i na prostoru sjeverne Dalmacije posljednji mjesec dana porasle za preko 2000, tako da sada broje preko 7000. Ustaške snage također su znatno ojačane, tako da sada na ovome sektoru djeluje Šimova XV. pukovnija koja broji oko 2200, a koji broj je manje-više stalan. Žandarmerijska pukovnija koja je formirana u posljednje vrijeme broji oko 520 ljudi. IV. ustaški zdrug na prostoru Metkovi — Imotski—Omiš u posljednje vrijeme pojačao se za oko 800 novomobilisanih, tako da sada broji do 2000. V. staja i ustaški zdrug na prostoru Sinja pojačao se tako da u posljednje vrijeme za oko 800, tako da sada broji do 2400. Tjelesni poglavnikov zdrug⁸ na prostoru Drniš—Šibenik—Zadar pojačao se u posljednje vrijeme sa oko 350 novomobilisanih, tako da sada broji oko 1850. XXVI. ustaška djelatna bojna na prostoru Omiša, jačine oko 370. Razni dijelovi drugih bojna razbacani po raznim prostorima broje oko 790 ljudi. Osim toga u posljednje vrijeme formirana je seoska milicija po raznim selima, jačine do 4500. Ukupan broj ustaša, domobrana, žandarmerije i milicije na sektoru ovoga Korpusa iznosi oko 14.500, od čega je oko 7000 oborujeno i mobilisano u posljednje vrijeme. Ako ovome broju etnika, ustaša i domobrana pridodamo još i njemačke snage koje se nalaze stalno ili povremeno na ovome sektoru vidi se da je ovaj sektor dobro zasigurno sa neprijateljskim snagama.

Manji odredi koji su ostali na teritoriju Dalmacije neaktivni su a i nisu u stanju da u dovoljnoj mjeri suzbiju i onemogućavaju ustaško-etničko djelovanje, tim više što su prisutne jake njemačke snage. Praktički se je pokazalo da bi za ovaj sektor bile mnogo pogodnije manje udarne grupe, t.j. desetine ili vodovi, razna minerska odjeljenja koja bi vršili diverzantske akcije itd., sastavljeni od boljih boraca i sa jačim automatskim naoružanjem, imali više uspjeha, služili se zasjedama, prepadima itd. na najvažnijim mjestima neprijateljskog saobraćaja i postavljaju i zasjede domaće im

⁶ Vidi dok. br. 235.

⁷ Ta pretpostavka se pokazala točno i neprijatelj je imao sve do perioda listopada—prosinac 1944. godine jake snage uz obalu, naročito u Ravnim kotarima.

⁸ Odnosi se na Sedmi ustaški zdrug.

organizatorima. U ovom smislu mi smo već poduzeli mjerve kod štabova grupa⁹ za organizaciju ovakvih udarnih grupa¹⁰ i za izvođenje spomenutih akcija.

Sami sastav zemljišta takav je da je manevrisanje ja im snagama urt prisustvo ovako jakih neprijateljskih snaga prili no otežano. Sami pril::: Dalmaciji iz unutrašnjosti zemlje težak je, pogotovo u zimsko doba, usHjed jakih planinskih vijenaca Velebita, Dinare, Kamešnice i op e konfiguracije zemljišta. Unutrašnjost Dalmacije ispresijecana je komunikacijama koje su vrlo guste i iskrižane, tako da neprijatelju omogu uju jaku pokretljivost i brzu intervenciju.

ORGANIZACIONO STANJE:

Korpus je sastavljen od 4 divizije i to IX., XIX., XX. i XXVI. Pod komandom korpusa potpadaju tako er Mornarica, Sjevernodalmatinska, Srednjedalmatinska i Južnodalmatinska grupa odreda, kao i Grahovsko-peuljski i Duvanjski odred.¹¹ Divizije su formirane kako je ve predvi eno, tj. od 3 brigade, brigade od 4 bataljona, bataljoni od 3 pješadijske i 1 mitraljeske ete, ete od 3 voda i vod od 2 desetine. Tako er pri svakoj brigadi imade eta prate ih oru a, a u ponekim jedinicama, gdje imamo više prate eg oružja, ove su ete pridodijeljene bataljonima.

ete za vezu formirane su u IX. diviziji, tako da pri brigadama imaju jedan telefonski manji vod i jedan manji vod signalista a pri štabu divizije desetina telefonista. Cete za vezu u ovoj diviziji male su i nedavno oformljene zbog malog brojnog stanja brigada. U XIX. diviziji formirane su ete za vezu tako er kao i u IX.-oj sa razlikom što je ve e brojno stanje eta za vezu i što su ete za vezu bolje opremljene, osposobljene i sa više materijala. XX. divizija bila je oformila neke jedinice za vezu, ali gubitkom materijala u pojedinim borbama iste je rasformirala, tako da se sada ponovo mora po eti sa formiranjem novih eta za vezu. ete za vezu u XXVI. diviziji formirane su ali nam njihov kvalitet nije poznat. Op enito etama za vezu nije od strane štabova posve ivano dovoljno pažnje izuzev XIX. divizije, što je dovelo do loših posljedica pogotovo za vrijeme borbi. Putem radio stanica održavamo vezu sa svim divizijama, Mornaricom, Južnodalmatinskom grupom odreda i sa Trogirskim sektorom. Kurirska veza sa jedinicama vrlo je teška, pogotovo sa XIX. i XXVI. divizijom i sa grupama odreda s razloga što kuriri moraju prelaziti neprijateljske linije, tako da se je dogodilo da izvještaji padnu neprijatelju u ruke, što otežava administraciju.

Inžinjerske ete oformljene su uglavnom u XIX. diviziji i to tako da brigade imaju dva voda — jedan minerski i 1 pontonirski, a pri štabu divizije oformljen je manji bataljon sa perspektivom da se postepeno

⁹ Odnosi se na štabove grupa NOP odreda sjeverne, srednje i južne Dalmacije.

¹⁰ Vidi dok. br. 160.

¹¹ Pomenuti NOP odredi su u operativnom pogledu pot injeni Osmom korpusu, ali su organizacijski vezani za Peti bosanski korpus radi toga što je Osmi korpus operirao na teritoriju ovih odreda.

poja ava. U IX. diviziji pred kratko vrijeme po elo se je sa formiranjem minerskih vodova pri brigadama, a pri štabu divizije jedan minerski i jedan pontonirski. U XX. diviziji tako er se radi na tome, ali sa manje razumijevanja. U XXVI. diviziji oformljene su tako er inžinjerske ete, ali nam njihov kvalitet i sastav nije poznat.

Pormiranje intendature i saniteta ostvareno je prema datim direktivama, ali sa mnogo manje osoblja iz razloga maloga brojnog stanja.

Izvi a ka i osmatra ka odjeljenja oformljena su kod XIX., a pred par dana i kod IX., dok kod ostalih divizija nisu oformljena.

Op enito se je pokazalo da se pomo nim dijelovima posvetilo vrlo malo pažnje od strane štabova izuzev XIX. divizije, gdje se je važnost ovih pomo nih dijelova shvatila ozbiljnije. Iz ovoga je rezultiralo dosta nedostataka kod pojedinih jedinica.

Sjevernodalmatinska grupa odreda bila je sastavljena od 3 odreda i to od Kninskog, Sjevernodalmatinskog i Zadarskog odreda, a svaki odred po 2 bataljona. Pred izvjesno vrijeme trebala se je izvršiti reorganizacija grupe, tako da se stvore dva odreda i to Sjevernodalmatinski od 3 bataljona i Kninski od 2 bataljona, a da se sa dva bataljona popuni XIX. divizija. Za ovo nisu izvršene politike pripreme, tako da je ve ina boraca još usput za diviziju dezertiralo i od 260 upu enih boraca došlo je u sastav divizije 80 boraca. Nakon izvjesnog vremena ve ina tih boraca prikupila se je ponovo u odrede, dok je jedan dio još kod ku e. Pošto ovi odredi nisu odgovorili svome zadatku ni u operativnom ni u organizacionom smislu, kao i op enito u politici i vojni kom izdizanju, mi smo bili odlučili da povratkom divizije na taj sektor grupe formiramo od dva odreda sa po dva manja bataljona, a ostali dio da prebacimo u diviziju, gdje bi se ljudstvo prije moglo obuhvatiti i osposobiti.

Nare njem toga Štaba,¹² ova naša odluka stavljena je van snage i nare eno oformljenje triju odreda. Naše je mišljenje da se ljudstvo u odredima sa ovakvim kadrom kojim mi raspolažemo ne može uzdizati i odgajati i da formiranje ja ih odreda konkretno u našoj situaciji ne e dati željene rezultate. Ova Grupa formirala je još i 3 ete i to Prominsku, Šibensku i Oto ku sa perspektivom da se razvijaju u ja e jedinice i sa zadatkom da na tome prostoru ispolje što ja e dejstvo i budu jezgro za okupljanje što ve eg broja ljudstva sa tog terena, kao i izvi anje i prikupljanje podataka o neprijatelju na tom sektoru.

Srednjedalmatinska grupa sastavljena je od 4 odreda i to Dinarski, Mosorski, Mose ki i Trogirsko-segetski odred. Ja ina ovih odreda kre e se popre no 200—300. Ovi odredi tako er nisu odgovorili svome zadatku i vrlo su neaktivni, a ujedno se oko njih prikupljaju dezerteri iz operativnih jedinica, pa smo donijeli odluku da ove odrede smanjimo na 100 do 150 boraca, što je dovoljno za zadatke na terenu, dok bi sa ostalim borcima popunili IX. diviziju, ije su brigade spale na oko 500 boraca.

¹² Glavni štab NOV i PO Hrvatske putem radiodepeše od 25. velja e 1944. god. naredio je Štabu Osmog korpusa da formira Prominski, Zadarski i Oto ki NOP odred i da priklju i jedan bataljon iz Sjevernodalmatinskog NOP odreda Druvoj brigadi Devetnaeste divizije (vidi dok. br. 204, 209, 247, 265, 267, 272 i 273).

Južnodalmatinska grupa odreda sastoji se od dva odreda, od kojih svaki broji po 100 boraca. S razloga što na sektoru južne Dalmacije ne djeluje niti jedna operativna jedinica, postavili smo ovoj Grupi zadatak da se što više ojača, tako da bi odred bili u stanju i dovoljno jaki za potrebnu aktivnost na tom sektoru, bez prisustva operativnih jedinica.

Grahovsko-peuljski odred formiran je od 3 manja bataljona, a Duvanjski odred od dvije manje jedinice koje su vrlo slabe u svakom pogledu.

[...]

STANJE U JEDINICAMA I PROBLEMI KOJI ISKRSAVAJU

Poprečno uzevši stanje u našim jedinicama nije ni izdaleka zadovoljavajuće a u ponekim jedinicama može se reći da je i vrlo ozbiljno. Najgore je stanje momentalno u XX. diviziji, a naročito je ozbiljno u I. brigadi te Divizije u kojoj dolazi čak u pitanje izvršenje naređenja. U III. brigadi IX. divizije, t.j. bivšoj XIII. dalm. brigadi koja je na putu sa otoka u sastav divizije, također je stanje dosta ozbiljno, jer je to mlada jedinica koja je proživjela velike gubitke u borbama na Koruli i sada došla u malo teži položaj. U svim jedinicama pojavljuje se niz nedostataka i problema koji manje-više proističu iz vrlo slabe političke svijesti boraca, drugim riječima ima slabog političkog rada. Politički kadar u ovakvom sastavu kakav je sada nije u stanju da zadovolji vrlo teškom zadatku koji se postavlja pred njega u radu sa jedinicama. Nedostatak političkog kadra koji bi bio u stanju da temeljitim i planskim radom uzdigne svijest boraca daleko je teži od nedostatka vojnog kadra. Težina ovoga nedostatka proističe djelomično i iz itavog niza nezdravog i nepravilnog dosadašnjeg rada i uzdizanja naših jedinica i starješina, a što se sada mora da ispravlja i liječi.

Osnovni problemi koji se pojavljuju u našim jedinicama najviše se osjećaju u [...].1 nedostatku planskog rada, slabosti i nedostatku starješinskog kadrara. vrlo slaboj budnosti, nedovoljnom vojnom i političkom radu, slaboj ishrani, iz kojih proističe niz drugih nedostataka kao na pr. popune jedinica, pitanje pokretljivosti, pitanje dezerterstva, uspavanosti jedinice i bez perspektive itd.

Pitanje organizovanog i planskog rada, kao i uopće jednog sistema u radu, kako krupnom, tako i najsitnijem, jest pitanje koje u našim jedinicama mora da se naročito istakne. Vrlo se rijetko može naći u nekoj jedinici da se sve stvari odvijaju sistematski, po određenom planu itd. Ne samo što se ova dezorganizacija osjećuje za vrijeme akcije, nego se osjećuje svagdje i na svakom koraku. Sve se više-manje radi na momente, na prekidu i prema nahodjenju pojedinaca itd. Mi smo uoči ovog nedostatka i postavili ga pred naše jedinice u oštroj formi, jer se očit vidi da je iz ovakvog rada proistekao itav niz manjih ali značajnih nedostataka. Kod jedinica kojima smo ranije ukazali na ovaj nedostatak može se već da osjeti rezultat u tome pogledu.

[...]

Pitanje budnosti u našim jedinicama jest problem koji je doveo do i-tavog niza neuspjeha i gubitaka. Ovaj problem bio je ve toliko zahvatio maha da se prosto osje ala neodgovornost kod starješinskog kadra za bora ko ljudstvo. Skoro kod svake jedinice bilo je slu ajeva iznena enja samo zato što štabovi i starješinski kadar nisu bili dovoljno budni, nisu se osiguravali itd. Prou avaju i operativne izvještaje naših jedinica, može se ustanoviti da je ve i dio gubitaka u ljudstvu i materijalu nastao samo uslijed neopreznosti i nebudnosti starješinskog kadra. Posljednji slu aj po tom pitanju bio je kod I. bat. I. brigade IX. divizije u selu Zaselku kod Strmice, što je dovelo do gubitaka 27 drugova i dosta materijala.¹³ Ovaj slu aj se je desio i usprkos toga što je bila povedena itava kamanja po tome pitanju, a naro ito u toj brigadi. Ovaj slu aj bio je [. . .] primjer /ne-savjesnog i neodgovornog gubljenja ljudstva i uslijed toga što su ovakvi slu ajevi bili vrlo esti štab toga bataljona, t.j. komandant, komesar i njegov zamjenik stavljeni su pred vojni sud ovog štaba [...] Ova mjera e se politi ki iskoristiti za naše jedinice, da se ubudu e ovakvi slu ajevi ne bi doga ali.

U operativnim zadacima tako er se je pokazalo niz nedostataka, koji su esto puta dovodili do neuspjeha. Jedno od osnovnih nedostataka u tome pravcu jest pitanje procjene situacije. Mnogi štabovi nisu posve ivali dovoljno pažnje i nisu se dovoljno unosili i razmatrali same zadatke, nego su pristupali njihovom izvršenju bez ikakvih prethodnih priprema, mehani ki, bez osje aja odgovornosti. Osim toga tako er je bilo još niz takti-kih nedostataka koji su uo eni i koji e se nastojati otkloniti.

Pitanje ishrane naših jedinica, izuzev XXVI. divizije koja se nalazi na Visu, jeste pitanje koje e iziskivati mnogo napora i teško e se mo i u cje-losti riješiti, s obzirom na iscrpljenost terena na kome se nalazimo i s obzirom na pasivnost samog terena Dalmacije. Ishrana je do sada kod naših jedinica, naro ito kod XX. i IX. divizije, bila vrlo slaba i nedovoljna. Ove dvije divizije snabdijevale su se sa terena na kome se nalaze, što je bilo nedovoljno. Ishrana je ponekad bila tako slaba da je dovodila u pitanje uop e sposobnost pokreta pojedinih jedinica. Ova slabost bila je djelomi no i rezultat slabo organizovanih intendantura, a ponekad i jake zime, što je spre avalo slabu pokretljivost i otežavalo doturanje artikala za ishranu. Po ovom pitanju ostaju nam dvije mogu nosti za rješavanje i to: snabdijevanje sa terena uz vršenje ekonomskih akcija gdje je to mogu e. Ovaj na in je nedovoljan s obzirom na iscrpljenost a i na prisu-stvo jakih neprijateljskih snaga koje kontrolišu one predjele gdje bi se moglo prikupiti hrane. Drugi na in ostaje nam snabdijevanje od savezni ke pomo i koju dobivamo preko Visa. Ovaj na in je malo vjerovatan s obzirom na jaku kontrolu koju neprijatelj vrši na obalskom pojasu, pa je vrlo teško prebacivanje i doturanje materijala. Mi smo poduzeli po-trebne mjere za iskoriš avanje i jednog i drugog na ina snabdijevanja do maksimuma. Tako er smo poduzeli mjere da se izgradi dovoljan broj

¹³ Vidi dok. br. 136, 137, 143, 154, 369, 370 i 375.

magacina i bunkera na samom terenu u koje bi se prikupljala hrana i to na onim mjestima gdje je najvjerojatnije operirati naše jedinice. Tako er smo poduzeli mjere i stavili u zadatak svima jedinicama da se intendanture osposobe za vršenje **ovog teškog zadatka** — **postavili smo tako** da je pitanje ishrane i snabdijevanje vojske pitanje sa kojim mora da se bave i štabovi, a ne samo intendantsko osoblje kako je to do sada bilo. Ukazuje se potreba za jednog spremnog druga koji bi bio u stanju da organizira intendanture i koji bi ujedno bio intendant korpusa, pa smo zatražili od toga Štaba druga Egi a Dušana.

Pitanje popune jedinica i smanjenje dezerterstva tako er je jedno od važnih pitanja koje se postavlja pred nas. Brigade XX. i IX. divizije spale su na oko 500 do 600 boraca. Brigade XIX. divizije na oko 700 do 800, a jedna na 450 boraca. Ovo opadanje uslijedilo je uslijed gubitaka u akcijama koje su manje-više bile prili no nepravilno odabirate, kao i uslijed odasipanja, t.j. dezertiranja, bolesti itd. Kao osnovni na in za popunu postavili smo putem mobilizacije, u koju svrhu smo postavili pred sve naše jedinice i pred vojno-pozadinske vlasti da uz pomoć ostalih organizacija pripremaju političkim radom izvršenje mobilizacije na slobodnom teritoriju. U ovom smislu na sektoru sjeverne Dalmacije bila je već priprema privedena kraju, ali u tom momentu uslijedila je neprijateljska ofanziva i naše snage su se morale povući.¹⁴ Drugi na in popune jest iz odreda. Odredi su se ojačali s razloga što su na terenu, pa lakše vrše mobilizaciju, a ima i mnogo sluajeva dezerterstva iz operativnih jedinica koji se okupljaju oko odreda i pozadinskih vojnih komandi usprkos toga što je postavljeno najoštrije da se dezerteri vraćaju u svoje jedinice, što je u nekim sluajevima bilo i prili no teško uslijed udaljenosti jedinica, slabih veza itd. Odredi u svom sadašnjem sastavu nisu odgovorili svome zadatku, pa smo odlučili da ih smanjimo na najnužniju potrebu, a sa preostalim ljudstvom da popunimo operativne jedinice. Sa ovim bi istodobno donekle ograničeli želju kod boraca da bježe u odredske jedinice. Pitanje popune jedinica nameće se brzo i s toga razloga što su jedinice vrlo male pa borci gube pomalo samopouzdanje i u akcijama dovodi do toga da više gube starješinski kadar, koji nam je vrlo dragocjen. Pitanje dezerterstva postavili smo uglavnom kao problem svestranog političkog rada i uzdizanja svijesti kod boraca, a u nekim sluajevima, gdje se pojavljuju organizatori ili tu i elementi, pristupili i primjernim kaznama. Ujedno sa pojavom planskog rada, ishrane, odjeće i obuće smanjio se i broj dezerterstva, koji je do sada u našim jedinicama bio dosta velik.

Tako er se pojavljuje jedan od vrlo važnih problema — to je pitanje pokretljivosti jedinica. Uslijed nedostatka rada i političkog i vojnog, kao i nepravilno postavljanje pojedinih stvari, lokal-patriotizam zavladao je u jakoj mjeri me u našim jedinicama. Osim navedenih razloga tome je još doprinijelo i teža situacija u kojoj se nalaze naše jedinice na terenu van Dalmacije, jaka zima, neprijateljska propaganda, sklonost pojedinih starješina da u tom pravcu padnu pod uticaj boraca itd. Kod boraca se je

14 Riječ je o ofenzivi na Bukovicu. Vidi dok. br. 124, napomenu 2.

tako er osjetila apati nost itd. Ovo pitanje postavili smo kao jedno od važnih problema, koje se može riješiti svestranim, pravilnim i sistematskim i vojnim radom. Osim ovih navedenih problema i nedostataka, ima još mnogo drugih sitnih, koji e se tako er nastojati ukloniti, a ukloni e se i djelomi no sa uklanjanjem osnovnih problema.

AKCIJE:

Pitanje operativnih zadataka za naše jedinice skop ano je sa teško ama koje smo naveli pod prvom ta kom ovoga izvještaja. Mi smo postavili kao osnovni zadatak razbijanje doma ih bandi, naro ito etni kih grupa, koje su u posljednje vrijeme narasle na preko 7000 i koje predstavljaju osim ostalih opasnosti i prepreku za izvršenje ja e mobilizacije i popune naših jedinica. Pošto nam je u ovakvom stanju otežano, takoreku i nemogu e djelovati sa ja im snagama, to emo pristupiti, odnosno ve smo pristupili izvo enju akcija manjim dijelovima: bataljonima, brigadama itd. u vidu zasjeda, prepada, likvidacija manjih neprijateljskih uporišta, razbijanja udaljenih etni kih grupa itd. Svakako da vodimo budno rauna o tome da iskoristimo svaki povoljan momenat za operaciju u ve em stilu. U povoljnom momentu predvi amo i dejstvo naših snaga na liniji Knin—Lapac. S razloga što su naše jedinice do sada preživljavale dosta neuspjeha, primorani smo birati takove akcije koje e donositi uspjehe, pa makar bile manje i bezna ajnije.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar:
Boško Siljegovi , v. r.

(M. P.)

Komandant:
V.¹⁵ *etkovi* , v. r

BROJ 176

**PREGLED BROJNOG STANJA I NAORUŽANJA JEDINICA OSMOG
KORPUSA NOVJ DANA 28. VELJA E 1944. GOD.¹**

(VIDI TABELARNI PRILOG)

BROJ 177

**ZAPOVIJEST ŠTABA DEVETNAESTE DIVIZIJE OD 29. VELJA E 1944.
POT INJENIM JEDINICAMA ZA ORGANIZACIJU OBRANE SLOBOD-
NE TERITORIJE BUKOVICE¹**

STAB
XIX. DIVIZIJE NOVJ
29. II. 1944. g.

Z A P O V I J E S T

(Sekcija Novi Grad—Knin—šioenik 1:100.000)

I. Podaci o neprijatelju: Neprijatelj — etnici² namjeravaju u toku 1. marta izvršiti napad u pravcu oslobo enog teritorija Bukovice⁸ i to koncentri no prema zaseoku Crnobrnja (Modrino Selo) sljede im snagama:

1. Sa lete om brigadom (ja ina do 500 ljudi) iz Benkovca u pravcu Crnobrnje, s tim da do 5 asova zaposjednu sa lijevom kolonom selo Birki — kota 658 (Prošek), sa centralnom kolonom M. Gospa (kota 450) — raskrsnica s. Medvi e i desnom kolonom Roda, ice — kota 493 (Bjelina).

2. Sa Skradinskom kolonom u ja ini 200 ljudi istoga dana da izbije desnim krilom na Debelo Brdo (kota 365), a lijevom kolonom preko Dobropoljaca da hvata vezu sa Rodaljicama.

3. Kistanjskom kolonom da nastupa u pravcu Modrina Sela i da izbije na liniju Nuni —Šuša, a desnom kolonom preko Ivoševaca prema selu uri i.

¹ Kopija originala (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 2-1/7, k. 517.

¹ Prijepis originala (tipkanog na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 1-1/3, k. 517.

² Odnosi se na etnike Dinarske etni ke oblasti.

4. Sa kolonom iz Radu i a (ja ine do 600 ljudi) — od Radu i a preko Trivi a, Kanazira na Obru (kota 300) na putu izme u Biovi ina Sela i Ervenika, dok bi sa lijevom kolonom išli prema zaseoku uri i (Biovi ino Selo) i hvatala vezu sa kolonom iz Kistanja.

Na ove položaje neprijateljske kolone moraju izbiti 1. marta o.g. do 5 asova ujutro, kada bi komandant Radu i ke kolone sa svojih položaja sa 3 uzastopne bombe dao nalog za napad. Kod neprijatelja odziv je: Ru ica, a lozinka **Rudnik**; zvu ni znaci: 2 zvižduka poziv, a 2 zvižduka odziv; pozivanje: **o Miloše** — poziv, **o Uroše** — odziv. Op i znaci raspoznavanja: 1 bomba i 2 metka poziv, 1 bomba i 1 metak i dizanje kape u vis na pušci desnom rukom po 2 puta za poziv i odziv.

Naše snage: Zadarski odred u Dobropoljcima, bataljon S.D.P. Odreda u Bjelini. Kninski odred u Erveniku, 3. bataljon **II.** brigade u Biovi inu Selu, tri bataljona II. brigade u Bilišanima. Naše namjere: sa ekati neprijatelja u zasjedi pri polasku na pomenute položaje i spre avanje upada na oslobo eni teritorij, u cilju izvršenja prednjeg zadatka.⁴

N A R E U J E M O :

Zadarski odred:

Sa ekat e kolonu iz Skradina na Straži (kota 342 južno od Debelog Brda) i u selu Rodaljice prema Dubrava Gori sa ekati desnu kolonu iz Benkovca.

S.D.P. odred:

Sa ekat e kolonu iz Kistanja prema Macurama na podesnom mjestu i zatvoriti pravac koloni prema Nuni u i Šuši.

III. Bataljon II. brigade:

Zatvori e i sa ekati kolonu od Ivoševaca prema zaseoku uri i (Biovi ino Selo).

Kninski odred:

Sa ekat e kolonu od Radu i a preko Kanazira za Obru , izme u Kanazira i Obru a na pogodnom mjestu sa jednim bataljonom, dok e jednim bataljonom biti u rezervi oko Ervenika i u slu aju potrebe potpomo i bataljon na Obru u.

II. bataljon II brig.

Odnosno bataljon koji se nalazi u Zelengradu sa ekat e u zasjedi lijevu kolonu iz Benkovca izme u s. Medvi e i sela Bruška na pogodnom mjestu.

⁴ O izvršenju pomenutog zadatka vidi dok. br. 203, 208, 222, 392, 394 i 395.

II, brigada:

Sa jednim bataljonom zatvoriti se pravac od Obrovca, a sa jednim bataljonom krenuti se najhitnije usiljenim maršem u pravcu Medve—Radaljice da potpomogne odbijanje Benkovačke kolone, oslobodi snage Zadarskog bataljona iz Radaljica i potpomogne eventualno i na drugim sektorima Zadarski ili Kninski odred.

Dopunski bataljon:

Nalaziti se u Parizu kao rezerva II. bat. II. brigade.

Znaci raspoznavanja:

Puška vodoravno u vid preko dana, a za noć 29. II. na 1. III. Zatvara — Zagreb, a za noć 1/2 Puška — Piroć.

Intendantura i sanitet:

Regulisati se sve jedinice u svojoj nadležnosti.

Veza:

Meusobno se jedinice održavati vezu — susjedna sa susjednom i sa Štabom ove Divizije koji se nalazi u s. Komazec—Zegar, sa osmatračnicom na koti 645 (Prošek).

Sve ostale odredbe i na in izvođenja regulisati se pojedine jedinice, pošto se usljed kratkog vremena ne mogu propisivati detaljnije. Štab Grupe prebaciti se ranjene i bolesne odmah južno od komunikacije Skradin—Benkovac.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Na elnik major:

Bio i, 5 s. r.

Dostavljeno:

Štabu Grupe S.D.P. Odreda

S.D.P. Odredu

Knin. part. odredu

II. brigadi

II. bataljonu i III. bataljonu II. brigade.

**IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETNAESTE DIVIZIJE OD 29. VELJA E 1944.
ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O SITUACIJI NA TERENU I O BORBAMA
PODRE ENIH JEDINICA U SJEVERNOJ DALMACIJI I LICIBAMA**

Š T A B
XIX. DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE
Op. br. 10
29. II. 44. g.

STABU VIII. KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

Situacija na sektoru koga drži naša Divizija je sljede a:

I. Brigada nalazi se u Mazinu sa zadatkom djelovanja na komunikaciju Lapac—Srb. Jedinice te Brigade stalno su u kontaktu sa neprijateljem i u neprekidnim sukobima.² Pokušavaju se postaviti zasjede, ali ve ih uspjeha nije bilo zbog nepogodnog terena i opreznosti neprijatelja, tako da se sve zasjede lako otkriju sa patrolama, dakle nailaska glavnine. Operativni izvještaj o svim tim borbama posla emo im bude završen. U toku današnjeg dana tako er je bila sa jednim bataljonom postavljena zasjeda izme u Dobrog Sela i Doljana, koju je neprijatelj otkrio i napao sa obadva boka. Borbe su još u toku na liniji Senokos—Brezovac—Zaklopac.

II. Brigada u no i izme u 23 i 24 o.m. prešla je komunikaciju Otri —Gra ac i spustila se u Bukovicu. O njezinoj aktivnosti još nemamo podataka.³

III. Brigada bila je na sektoru Medak—Vrebac,⁴ odakle je prešla na prostor Janj e—Široka Kula—Ljubovo.⁵ Tamo vodi besprekidno borbe, ali operativne izvještaje još nismo primili. U posljednjim borbama kod Janj a koje su bile vrlo žestoke i prsa u prsa ranjen je i komandant Brigade — kapetan Gvardiol.⁸ Metak mu je prošao kroz butinu. Izgleda da kost nije prelomljena, ali je izgubio mnogo krvi. O svim tim borbama III. Brigade znamo toliko da je III. Brigada stalno trpila osjetne gubitke.

XIII. Brigada prema nare enju koga smo primili od GŠ Hrvatske treba da krene u sastav IX. Divizije i sada je u toku njena koncentracija u Mazinu. Pokret preko Une treba da usljedi u no i izme u 1. i 2. III. t.g.⁷

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog Instituta, arhiva NOB, reg. br. 4/2, k. 517A.

² o borbama te brigade vidi dok. br. 173 i 296.

³ Brigada je vršila pripreme za organiziranje obrane Bukovice (vidi dok. br. 177).

⁴ Iako je obezbje ivala sela Vrebac, Po itelj i Divoselo, Brigada je 8. velja e sudje-lovala u napadu na Bilaj (vidi dok. br. 296).

⁵ Tre a NO brigada bila je u operativnom pogledu pot injena Tridesetpetoj di-viziji, te je njenom zapovješ u od 21. velja e premještena u pomenuti rajon. Vidi Zbor-nik V.I.I., tom V, knj. 24, dok. br. 79.

⁶ Ante

⁷ Vidi dok. br. 298.

Na sektoru južne Like stanje, s obzirom na neprijatelja, jest redovno. Ja ih neprijateljskih koncentracija nema, ali se o ekiva prolazak još nekih divizija.

Na sektoru sjeverne Dalmacije situacija se tako er skoro normalizovala. Još nemamo ta an pregled svih neprijateljskih garnizona, ali izgleda da nema ja ih koncentracija. Neprijatelj je uspostavio nove garnizone: Kistanje, evrske, Bribirske Mostine, Vrana i Pakoštane i uva komunikaciju Kistanje—Benkovac. Usljed nekih koncentracija južno od Krke na Vodi ki teren prebacila se VIII. Dalm. brigada XX. Divizije. Poslije posljednje ofanzive neprijatelj je uspio mobilisati nešto boraca po selima duž komunikacije Obrovac—Benkovac i u Golubi u. U ostalim selima nije imao uspeha.

U ovoj situaciji mi još ne mislimo da se spuštamo dolje sa I. Brigodom, s obzirom da još neke divizije treba da pro u komunikacijom Knin—Zrmanja—Biha , a dolje se nalazi jedna naša brigada i VIII. Dalm. brigada sa na elnikom našeg Štaba⁸ i lanovima polit, odjela. Ovih dana e dolje krenuti i drug komesar Divizije.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar:
Petar Babi , v. r.

(M. P.)

Komandant — p. pukovnik:
M.⁹ *Šaki* , v. r.

BROJ 179

PORUKA SEFA DELEGACIJE NOV I POJ U BARIJU DR SERGIJA MAKIEDA OD 29. VELJA E 1944. ŠTABOVIMA MORNARICE NOV I I 26. NO DIVIZIJE DA PRIPREME PRIHVAT LJUDSTVA 3. PREKOMORSKE NO BRIGADE¹

Red. br.	Datum i sat predaje	Kome je upu eno	S A D R Ž A J	Broj grupe	Odgovor na depešu br.	Primedbe
50	29. II. 7,40	Štab Morn.	Pripremite se za prijem 1300—1300 Tre e prekomorske brigade etvrtog i petog marta.? Mak. fiedoj ³ Br. 50, 29. II.	48		Makiedo

⁸ Ante Bio i

⁹ Mi un

¹ Knjiga primljenih i poslatih depeša Delegacije NOV i POJ u Bariju, original (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 12/4-1, k. 2073.

² Brigada je prevezena na otok Vis 5. i 6. ožujka 1944. (vidi dok. br. 169, napomenu 6, dok. br. 215, 238 i 294, napomenu 7.

³ Sergije Mikiedo

BROJ 180

**IZVJEŠTAJ ŠTABA MOSORSKOG NOP ODREDA OD 29. VELJA E
1944. OKRUŽNOM KOMITETU KPH ZA SREDNJU DALMACIJU O STA-
NJU I RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U ODREDU¹**

Štab
Mosorskog odreda
Položaj 29. II. 1944.

Drugarskom Okružnom Komitetu K.P.H.

P o l o ž a j

Dragi drugovi,

Potvr ujem Vam primitak dopisa od 12. II. 1944. i udi me kako niste dobili izvještaj, jer sam isti poslao, a sada šaljem redoviti mjese ni izvještaj.

Nakon napuštanja Mose kog sektora i prebacivanja našeg Odreda na sektor Mosor—Kamešnica jedan naš bataljon priklju en je Mose ko-Svilajskom Odredu, tako sada Mosorski Odred ima dva bataljona sa ukupno oko 220 boraca.

Organizaciono stanje:

Štab Odreda :	Partijaca	4		
Pri Štabu:				Skojevacu 9
Štab I. Bat.:	▶	4		
Pri Štabu :		2	Kandidata	3 4
I. Ceta:	»	6	4	4
II. Ceta:	»?	4	9	8
III. Ceta:	„	3	3	6
Štab II. Bat.:	„	3		
I. Ceta:		3	3	3
II. Ceta:	„	3	3	5
III. Ceta:	„	3	3	3
Bolnica :		1	4	4
U k u p n o :	Partijaca	36	Kandidata 32	Skojevacu 46

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Instituta za historiju radni kog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka CK SKH, film 39 'R66—507.

U posljednji mjesec dana primljeno je samo 2 nova člana u Partiju. Razlog je što su partijske jedinice mlade, te sami drugovi ne znaju pravilno ocjeniti druga kojeg predlažu u Partiju, a rukovode i se u ja anju partijske organizacije samo brojem bez provjeravanja, uvuklo se u Partiju elementi strani Partiji i time je razvodnjavali. U vezi toga izvršeno je iš enje, isklju eno nekoliko članova, a trojica kažnjena ukorom radi greške što su prilikom vršenja ekonomske akcije kao komunisti dozvolili i sami vršili plja ku pojedinih predmeta po ku ama gdje se vršila konfiskacija i ako je više puta bilo ukazivano na partijskim sastancima i na konferencijama o tome.

Postavljena je poja ana kontrola pri primanju novih članova, ali kako je kadar mlad a i sami rukovodioci, koji nemaju iskustva partijskog rada, doga a se da se pitanje izdizanja kadrova i ja anje Partije krivo i kruto shvatilo te se donekle sektašilo, i ako postoje uslovi za izdizanje, kao borbenost i to što su borci ve inom iz radni kih redova.

Radi neprestanih pokreta i hladno e borci a i rukovodioci esto poboljevaju tako da smo zbog smalaksalosti bili prisiljeni drugaricu Zeli Maru, sekretar Skoj-a u bataljonu, ostaviti na terenu Kotarskom Komitetu Sinj..

Osim toga u posljednjim akcijama (pri postavljanju zasjeda i likvidiranje neprijateljskog garnizona u Docu)² izgubili smo 6 partijaca i to: komandant I. bataljona ranjen, komesar II. bataljona koji se usmrtio pri probanju mitraljeza, komesar ete II. bataljona teže ranjen, zamjenik komandira ete I. bataljona teže ranjen i uslijed zadobivenih rana umro, zamjenik komandira II. ete I. Bataljona ranjen, vodni delegat ete I. bataljona ranjen teže, zbog ega je partijska organizacija stalno u reorganizaciji. Rad jedinica je u prvom redu na u vrš ivanju partijske organizacije koja još nije u vrš ena da se osje a njeno rukovodstvo i zbog toga se radi na teoretskom izdizanju kadrova, a naro ito rukovodioca pošto je teoretska i politi ka sprema kadrova na niskom nivou, te dolazi do slabljenja autoriteta samih politi kih rukovodioca. Tako er se preko partijske organizacije radi na u vrš ivanju i vojne organizacije.

Osnovna slabost i nedostatak jest u pomanjkanju iskusnih politi kih rukovodioca, dok vojni rukovodioci zadovoljavaju. Naro ito zbog navedenih gubitaka, a i od ranije, komandni kadar nije upotpunjen tako da u III. bataljonu nema komesara bataljona i u dvije ete zamjenika politkomesara, ve komesari vrše dužnost i zamjenika politkomesara. Ovdje bi napomenuo, u koliko je mogu e, da bi nam poslali nekoliko partijaca sa terena, koji imaju izvjesno iskustvo u partijskom radu.

Rad Partije:

Kroz ovaj mjesec održani su sa svakim bataljonom 2 sastanka bataljonskog biroa, 4 radna i 8 teoretskih sa etnim jedinicama, pošto se pokazuju potreba više teoretskih sastanaka radi izgradnje, 2 bataljonske konferencije. Politi ki asovi održavaju se uvijek kad je vojska na odmoru u logoru.

² i 4 Vidi dok. br. 166, 167 i 469.

Teoretski rad:

Radi upoznavanja partijaca o njihovim dužnostima kao partijaca i što je Partija, proučava se »Kratki kurs« na partijskim jedinicama, a isto tako »Odluke II. Zasedanja Avnoj-a«. Proračunava se na taj način što se na sastancima čita i objasni i potom razvije diskusija, a na idućem sastanku postavljaju se pitanja o proračunom materijalu. Kako vrlo malo dobijem literaturu preporučio bi da mi poslali više a naročito »Naprijed« kojeg uopće ne dobijem.

Politički rad:

Politički rasprave održavaju se redovito poslije svake akcije, na kojim se pretresaju nedostaci u akciji kao i kritike o držanju pojedinih boraca. Kad su u logoru na raspravama se proučava »Odluke II. Zasedanja Avnoj-a« i to naročito, da bi se borci upoznali sa donesenim odlukama jer je politički nivo boraca dosta nizak, što se ogleda u vrlo slabom učestvovanju u diskusiji. Sami rasprave nisu najbolje pripremljeni jer do sada nije bilo u praksi da se jedinica prethodno sastane, tako da uglavnom komesar čete drži raspravu.

Vojni rad:

Naš I. bataljon koji se nalazio u Kamešnici izvršio je nekoliko ekonomskih akcija i učestvovao je u likvidaciji Gornje Tijarice³ sa X. Brigadom, dok II. bataljon u Mosoru izvršio je niz manjih akcija i sa I. bataljonom likvidiran neprijateljski garnizon u Docu.⁴

Rad na terenu:

Rad na terenu nije zadovoljavajuć i. Partijska organizacija slabo se povezuje sa organizacijama na terenu. Prilikom proslave godišnjice Crvene Armije održani su zborovi sa narodom na sektoru Kamešnice i Mosora. Održano je 5 zborova na Mosoru nakon likvidacije Doca, a isto tako nekoliko sastanaka sa Odborima.

Kulturno-prosvjetni rad :

Kulturno-prosvjetni odbori u bataljonima i četama postoje, ali su dosta neaktivni. Sav rad ograničava se na izdavanje zidnih novina. Pjevački hor takođe postoji, ali i oni također ne funkcionišu. Sad se radi na tome da se oživi ovaj rad. Nepismenosti nema a priredbe nisu nikakove davane.

S.K.O.J.

U svim četama postoje Skoj-evi aktivni, ali nisu svi vrstni aktivni. To je uslijed toga što već duže vremena nema u Odredu odgovornog drugu po Skoj-u, koji je otišao na konferenciju omladine i nije se više ni povratio

³ Vidi dok. br. 109 i 114.

(Rei Marin i Roje Mirko sekretar Skoj-a u bataljonu), što sam i izvjestio i tražio da se povrate, tako da sada ni u Odredu ni u bataljonima nema sekretara Skoj-a. Osim toga pomoć Partije Skoj-evojoj organizaciji je vrlo slaba. Osposobljavanje Skoj-evaca na automatskom oružju ide dosta dobro, jer veina njih rukuje sa mitraljezom.

Primio sam ovih dana pismo od Okružnog Komiteta Skoj-a u kojem mi javljaju da će raspraviti pitanje sekretara Skoj-a, te da će me izvjestiti. Stoga se obračunaj i Vama da bi po tom pitanju donijeli zaključak.

Mislim da ovaj izvještaj nije najpotpuniji, prema upustvima, ali slijede i poslati u detaljniji, a Vi mi odgovorite da li ste primili i dajte kritiku.

Primio sam direktivno pismo u vezi godišnjice C.A. ali nakon proslave.

Drugarski Vas pozdravljam sa

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Zamjenik Politkom
*Blaž*⁵ v. r.

BROJ 181

**IZVJEŠTAJ DRAGE GIZDI A, LANA OBLASNOG KOMITETA KPH
ZA DALMACIJU OD 29. VELJAKE 1944. OBLASNOM KOMITETU KPH
O NEDOSTACIMA U RADU KOTARSKIH KOMITETA KPH TROGIR
I SOLIN¹**

Dragi drugovi,

U kratkoću Vas izvjestiti o mom kretanju na terenu potla nego sam se razišao sa drugom Bunkom² i potla izvještaja kojeg smo Vam uputili od 15. o.mj.⁸

Po radu sa NOO sastao sama se sa K.NOO Trogira, skupa sa drugom Vicom.⁴ Rad ovih odbora u Sr. Dalmaciji je svakako bolji nego u Sj. Dalm., ali i njima još mnogo fali osnovnog znanja radi čega proisti u mnogi nedostaci u svakodnevnom radu. Skupa sa Vicom i Kuzmičem⁵ smo formirali O.NOO za Splitsko okružje i održali sastanak sa K.NOO Solina, a sutra

⁵ Marko Polak

¹ Original (tipkan na pisačem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije — Split, reg. br. KP-26/168.

² Nikola Sekulić-Bunke, član Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.

³ Vidi dok. br. 147.

⁴ Vice Buljan

⁸ Ivan Kuzmić

se sastajemo sa K.NOO Mu a. U O.NOO su ušli drugovi: Sikirica,⁶ Boži,⁷ Jugana,⁸ Hanja Radi, Roži (eki),⁹ olak,¹⁰ Nikola i¹¹ i Gazin.¹²

Održao sam sastanke sa: K.K. Trogira, K.K. Solina i Okružnim Komitetom. Glavni nedostaci su oni na koje ste im Vi pismeno ukazali tj. nepravilan stav prema Saveznicima i masovno primanje novog lanstva, sa ime se je Part, organizacija u mnogom razvodnila. Ovi nedostaci su op eniti kuda god sam prolazio i na njih se je ukazivalo. Tako er se za-paža svugdje i oportunisti ki stav naših organizacija po pitanju akcija na terenu, iz ega proisti e mrtvilo na terenu i pasivizacija naroda. Radi takvog držanja mobilizacija je može se re i nikakova od kapitulacije Ita-lije. Iz ovakvog držanja proisti e i pomirljiv stav prema neprijatelju, što isti sve to vješto koristi u svom držanju spram naroda, a sve ovo skupa ima i svog vidnog udjela pri dezertaciji iz naše vojske. Na sve ovo skrenuto je ozbiljnije drugovima koliko iz Part. org. tako i iz NOO, kao i Skoju.

Skupa sa drugovima iz O.K. održali smo sastanak sa Kom. Splitskog Podru ja i sprovedi istragu u vezi izgubljenog materijala. O.K. e Vas o tom detaljnije izvjestiti, jedino se može kazati da nisu odgovorni za sve ono što im se je prepisivalo i da su zadnje vrijeme potpuno zadovoljavali. Po mišljenju drugova iz O.K. Stab VIII. Korpusa je mislio da Kom. Cetinskog Podru ja odgovara a Splitskog ne, što je obratno, a što sam se i ja mogao uvjeriti iz njihova izvještaja. I. Radi¹³ za kog se misli da zam-jeni a u¹⁴ po izvješ u Sikirice isti je ostavio loš utisak u sinjskom kraju, a kako ujem ni ovdje u mu kom kotaru ne uživa bolji glas.

Danas su stigli iz Splita, upu eni od organizacije drugovi Senjanovi Ivo i Lovre Kurir koji su ranije bili internirani, a zatim svršili na rad u Austriju. Oni kažu da su pušteni na dopust i kad su stigli u Split da su se odma prijavili. Po njihovom iskazu obojica su partijci. Ja sam ih uputio u sjedište O.K. dok ih Vi izvjestite za daljnje njihovo upu ivanje.

Drug Stevo¹⁵ se je sastao samnom i drugom Bunkom i obostrano smo se upoznali o novostima. Tako e i Stevo je bio prisutan sastanku sa Kom. Podru ja i prvi dan radu sa O.K., a potom je sa ostalima produžio za Korpus.

Dok sam bio na zadarskom okružju sastao sam se sa drugom Simi-em obavještajcem iz Korpusa i on skupa sa O.K. Zadar, su tražili da se u R.O.C. Zadra dodjeli drugarica Vesela Šegvi, koja da ima smisla za taj rad, pak ako se može istu drugaricu uputiti na tu dužnost ne bi bilo loše.

U Splitu ima nekih manjih provala, kako izvještava jedna partijka koja je ju er stigla, tako da ima desetak uhapšenih, a radili su po NOP-u. Ista kaže da ustaše kane sprovesti mobilizaciju u Splitu. Kako se doli

6 Nikola Sikirica

7 Frane Boži

8 Jugana Culi

9 Petar Roži

10 Petar olak

11 Vjerojatno Nikola Šitin

12 Hugo Gazin

13 Ivo Radi

14 Nikola Ara i - a a

15 Andrija Božani, lan Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.

sada nalazi drug Hugo vjerojatno e sve to zapaziti, a mi emo mu skrenuti pažnju da sve to spre e i da se mobiliše za nas, a osobito ono što je u opasnosti da padne ili da neprijatelj mobiliše za sebe.

Kako ste Vi naknadno zaklju ili da drug Šore ne ulazi u okružni NOO a nijeste mu odredili drugu dužnost, u sporazumu sa Stevom i O.K. uposlen je do daljnjeg u tehni kom odsjeku pri Kom. Split, područja. Isti je tražio ponovo da mu se dade stara dužnost na Visu, pak i za njega odgovorite.

Prisustvovao sam i savjetovanju Skoja za kotar Solin, a sada je u planu nekoliko sastanaka, savjetovanja i konferencija sa NOO-a i Part. organizacijama u Srednjoj Dalmaciji u koliko vojni ke prilike dozvole.

Za sada ovoliko drugom prigodom u Vam se opširnije javiti. Pozdravite drugove od Obi. NOO, a Vas svih pozdravljam sa našim komunističkim pozdravom

29/11. 1944.

*Marko,*¹⁶ v. r.

BROJ 182

**IZVJEŠTAJ ŠTABA TRE EG POMORSKO-OBALSKOG SEKTORA
ŠTABU MORNARICE NOV JUGOSLAVIJE O DEJSTVIMA U
VELJA I 1944.¹**

STAB
III POMOR. OB. SEKTORA
Pov. br. 92—²

ŠTABU MORNARICE N.O.V.J.

U vezi tam. nare enja pov. br. 20/44 dostavlja se sljede i operativni izvještaj o napadu neprijatelja na Dugi Otok.

1) Na Dugom Otoku, u Zaglavu, nalazio se je štab III pomorskog obalskog sektora sa dopunskom etom. U sastav III sektora spadala je osmatra ka stanica Grpaš ak i Bonaster na o. Molatu, relejna stanica sa 11 drugova na o. Kornatu, brodogradilišna i mehani ka radionica u Sali. bolnica u Sali i minerski odred u Kornatu, a od 20. I. i osmatra ka stanica Sv. Mihovil. Mjere za osiguranje i osmatranje neprijateljskog kretanja bile su za Zaglav osmatra nica i položaji na obližnjim ukama, osmatra ke

16 Drago Gizdi -Marko, lan Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva
NÖB, reg. br. 46/5, k. 2064.

² U originalu olovkom dopisano: II; vjerojatno se odnosi na mjesec (velja a).

stanice Grpašak, Bonaster i Sv. Mihovil i telefonsko obavještanje duž itavog otoka.

2) Dopunska eta III pomorskog obalskog sektora. Na Dugom Otoku nalazio se je i dio jednog bataljona Zadarskog odreda, a na o. Ugljanu jedna eta S.D.P. odreda.³ Na Dugom Otoku bio je i II pomorski obalski sektor, koji je došao na Dugi nakon napuštanja svog rejona uslijed neprijateljskog nadiranja prema Senju.⁴

3) Naziv neprijateljske jedinice nije poznat. Ja ina neprijatelja bila je 1 februara 120 do 150 vojnika, koji su se iskrcali na mjestu koje nije bilo obranjeno. 2 februara neprijatelj se je iskrcao na Dugi Otok sa oko 750 vojnika i 150 konja.⁵ Ime neprijateljskog komandanta nije poznato.

4) Vjerojatna namjera neprijatelja nije bila poznata, ali se je pretpostavljalo da je došao, s obzirom na njegovu veliku koncentraciju u Zadru i Ravnim Kotarima,⁶ kao i na ofenzivu koju je poduzeo protiv naših snaga na kopnu, da stalno zaposjedne sa ve im snagama ostrvo. Zbog toga odlučilo se je da e širi dio štaba (kao i cijeli II sektor) napustiti ostrvo i krenuti za o. Vis, a uži dio štaba sa dopunskom etom da e ostati na otoku, a otok da e napustiti samo u zadnjem asu. Da se neprijatelju pruži nekakav ozbiljniji otpor nije se moglo pomišljati, jer se za takvu operaciju nije raspolagalo sa dovoljnim snagama. Takva je odluka bila donesena na sjednici užeg štaba 31 jan.

5) Komandant III sektora nije bio prisutan, jer je bio u bolnici te je zajedno sa svim ranjenicima i bolesnicima 30 januara transportiran na o. Vis. Na elnih štaba bio je 1. februara ujutro otišao na pregovore sa komandantom engleske grupe motornih torpiljarki MTB. Kona nu odluku donio je komesar III sektora u sporazumu sa svojim zamjenikom. Dato je nare enje da se širi dio štaba i osoblje bolnice prebace na o. Vis. Komesar je naredio da na elnik štaba, koji se je nalazio u Tajeru na pregovorima, prihvati širi dio štaba, da se sa svim slobodnim brodovima koji se nalaze u Tajeru prebaci u Kornat na relejnu stanicu, da tamo rasformira relejnu stanicu i odvede sve brodove, a naro ito one sa materijalom, koji je bio odre en za XIX diviziju, a koji se materijal nije mogao prebaciti na kopno radi neprijateljske ofenzive, i sav zbjeg povede na o. Vis. Sam se je povukao sa dopunskom etom, radiostanicom, svojim zamjenikom, intendanturom, iz Zaglava prema Zmanu.

6) Neprijatelj se je iskrcao na Dugi Otok u uvali Rasiha u 11,30 sati 1 februara 1944 godine.

7) 30 januara nastavljaju se oštre borbe oko Pakošтана.⁷ Neprijateljski avioni eš e preletavaju sva ostrva ispred Zadra. Radi nejasne situ-

3 Sjevernodalmatinski NOP odred

4 Nijemci su poduzeli ofenzivu u tom rajonu radi zaposjedanja preostalog dijela slobodne obale.

5 i 10 U iskrcavanju na Ugljan i ostale otoke sudjelovali su Prvi bataljon 98. puka Prve brdske divizije, polovica Drugog bataljona 891. puka 264. pješadijske divizije, bataljon obalskih lovaca »Brandenburg« i inženjerska desetina ete 771. inženjerskog desantnog bataljona. Akcijom je neposredno rukovodio komandant Petnaestog brdskog armijskog korpusa general Leyser. Vidi dok. br. 183, napomenu 2 i dok. br. 184, 352 i 445.

6, 7 i 8 U ovaj rajon su stigli dijelovi Prve brdske divizije i 92. motoriziranog puka. Vidi dok. br. 184, 346, 350, 352, 353 i 445.

acije odlučeno je da se svi ranjenici i bolesnici iz naše bolnice u Sali transportiraju na o. Vis. 31. januara dobivena je obavijest da su u Ravne Kotare prodrle dvije neprijateljske motorizovane divizije,⁸ jedna preko Kistanja, a druga preko Benkovca. Pakoštane je neprijatelj zauzeo tokom noći 30/31. Tokom iste noći i prispjelo je u Zadar 10 motornih jedrenjaka, 7 borbenih amaca i 3 pomorske tvrđave." S obzirom na kritičnu situaciju održana je sjednica užeg dijela štaba na kojoj je osmotrena situacija i došlo se je do zaključka, da radi toga što je neprijatelj još jako angažiran na kopnu, da se ne može još očekivati neka akcija na ostrvima, ali svakako da se to dogodi u skoro vrijeme jer naše snage na kopnu vrše povlačenje. Odlučeno je da u slučaju neprijateljskog napada na o. Dugi uži štab sa radiostanicom, sa dopunskom četom i nekim referentima ostane na otoku i da se povuče u zaklon, a širi dio štaba da se prebaci brodovima na o. Vis. U 23,30 javlja osmatračnica Sv. Mihovil da je neprijatelj sa jakim snagama napao na o. Ugljan.¹⁰ U 04,00 sati naredjena je stroga pripravnost. U 05,00 sati javlja osmatračnica Grpašak da uđe u Tajeru šum motornih torpiljarki i da ih mora biti više. U 06,00 sati javlja da su to 3 engleske motorne torpiljarke. Odlučeno je da na elnik štaba sa još dvojicom krene u Tajer, da stupi u vezu sa engleskim komandantom grupe MTB,¹¹ da mu dade potrebna objašnjenja i da ga zamoli ne bi li tokom sljedeće noći operirao u vodama izmeću Dugog, Iža, Ugljana i Pašmana. U 08,00 sati neprijatelj se je iskrcao na o. Iž sa 500 vojnika. Iskrcavanje su potpomagala 4 borbeni amca i 2 naoružane peniše. Na putu za Iž naišao je neprijatelj na jedan naš mobilizovani mot. jedr. »Sv. Nikola« te ga je poveo sa sobom. Na brodu nalazila se je samo brodska posada od 3 druga. U 09,30 opažen je ispod Zaglava jedan neprijateljski borbeni amac. Po njegovom kretanju vidjelo se je da traži nebranjena mjesta. Na njega otvarana je mitraljeska paljba i on se povukao prema o. Ugljanu. Radi nastale situacije komesar III sektora odlučio je da postupi po odlukama koje su iznijete na sjednici 31. jan., t.j. da se povuče sa štabom i dopunskom četom prema Zmanu i tu da seeka razvoj situacije. (Zman je odabrao zato, jer odavde vodi najkraći put prema najšumovitijem dijelu otoka.) Širi dio štaba poslao je prema Tajeru i naredio da se stavi u dodir sa na elnikom štaba. Usput je naredio da na elnik štaba povede sve brodove, Zbjeg i relejnu stanicu na o. Vis (Vidi tač. 5). Oko 11,30 pojavila su se 4 neprijateljska borbeni amca sa 120 do 150 vojnika sa nakanom da se iskrcaju u Zmanu. Tu se je nalazio dio bataljona Zadarskog odreda, koji je zauzeo položaj i odbio njihov pokušaj iskrcavanja. Ova su 4 borbeni amca produžila put prema S i uplovili u uvalu Rasiha (južno od Sali) i tu su se bez ikakvog otpora iskrcali, jer naših snaga tu uopšte nije bilo. U roku od 30 minuta došli su kopnenim putem do Sali. Dva borbeni amca produžili su put dalje prema jugu i spreili na taj način našim brodovima, koji su se nalazili sa istočne obale Dugog Otoka, izlaz prema jugu. U Sali nalazio se je naš brzi motorni amac »Preko«, kome je u zadnjem momentu havarisao motor (o tome se vodi istraga). Da ne padne neprijatelju u ruke, amac je zapaljen. U luci Sali nalazio se je ispravnim mot. jedr. »Tomislav«

⁹ Misli se na dvotrupne peniše.

¹¹ Torpednih amaca (Motor Torpedo Boats).

bez posade i havarisani mot. jedr. »Bože pomozite«. »Tomislav« je uplovio u Sali tokom prijepodneva istoga dana, mada je u relejnoj stanici dobio naređenje da uplovi u Tajer. »Bože pomozite« bio je tamo od ranije jer je trebalo da se izvrši popravak. Oba su broda pala neprijatelju u ruke i on ih je odveo. Radi velike koncentracije neprijateljskih snaga na kopnu, smatralo se je da će neprijatelj izvršiti temeljitu akciju isušivanja na otoku, te je stoga odlučeno da se napusti ostrvo. Sav materijal, koji je bio na rukovanju na vrijeme je sklonut, tako da nije ništa palo neprijatelju u ruke. Navečer krenula je naša dopunska eta sa dijelom Zadarskog bataljona za o. Vir. Komesar III sektora sa radiostanicom i telegrafistima prešao je na o. Molat, gdje je ostao do 5 februara navečer, kada se je prebacio sa radiostanicom na o. Ravu. Iste večeri u 17,00 sati uputio se je konvoj II i III sektora iz Tajera prema jugu. Radi toga što se je dobila obavijest sa izvidne stanice Grpašak da neprijatelj drži Proversu sa dva borbena amca, zamoljen je komandant engleske grupe MTB da prati konvoj do svjetionika Sestrice. Kod svjetionika Sestrice razdvojio se je konvoj III i II sektora. Konvoj III sektora produžio je za relejnu stanicu u Kornatu, gdje je izvršio dobiveno naređenje a zatim produžio je za o. Vis, gdje je stigao sljedećeg dana u 05,00 sati. 2. februara u 03,00 sati neprijatelj je uplovio u Luku sa 3 borbena amca, 3 luke topovnjače, 4 naoružane penise i dva večer motorna jedrenjaka sa 600 vojnika i 150 konja. Istoga dana došao je neprijatelj i u Božavu sa 4 borbena amca i oko 120 do 150 vojnika. Selo Božavu je popljao kao i ostao je do 15,00 sati, zatim je otišao na o. Zverinac gdje je tako večer popljao kao selo i ostao jedan sat. Na o. Sestrinju na dan je isto i nakon toga povratio se je na o. Ugljan. Neprijateljske snage koje su se iskrcale u Luci vršile su pljačku na srednjem i južnom dijelu ostrva. Neprijatelj je ostao na Dugom otoku do sljedećeg dana i navečer napustio je otok i povratio se je na o. Ugljan.

Dopunska eta sa dijelom Zadarskog odreda stigla je 2 februara noću na o. Vir, ali tamo je dobila informacije da nije pogodno da ostane tu, jer da je neprijatelj blizu, stoga je produžila put Ljuba kim Kanalom i u 06,30 stigla je u Hrušicu (ispod Velebita). Istoga dana navečer krenula je na o. Pag u uvalu Povijanu. Radi većeg patroliranja neprijateljskih pomorskih jedinica oko Povijane, napustilo se je to mjesto i vratila se je natrag u Hrušicu. 7 februara navečer napustila je Hrušicu i uputila se je ponovno na o. Pag u uvalu Vlašice.

8 februara napao je neprijatelj ponovno Dugi Otok. U 08,00 sati dva neprijateljska borbena amca sa oko 80 vojnika upali su u Sali i tu se je zadržao jedan sat, zatim je krenuo prema Žmanu, usput je pljačkao sela. Borbeni amci krenuli su put Luke. Tu je bila postavljena zasjeda, ali ova zasjeda nije došla do izražaja, jer je u tom momentu sav. avion izvršio napad na neprijateljske borbene amce, od kojih je uspio da jednog ošteti, a drugi je umakao. Oštećeni borbeni amac nasukao se je, a posada uspjela je da uzme mitraljeze sa amca i da umakne u šumu, a usput je uspjela da dozove u pomoć raketom. Pomoć je skoro stigla i oni su uspjeli da umaknu. Prije nego što su otišli umetnuli su u motorni prostor borbenog amca ručne bombe, od kojih je jedna kasnije eksplodirala, kada su htjela dva člana KK KPH da uđu u amac. Zbog toga amac je upaljen i u požaru

eksplodirale su još dvije bombe. Oba lada su ranjena (jedan teže, a drugi lakše). Iste večeri neprijatelj je napustio otok.

8 februara u 07,30 sati napali su neprijateljski avioni brodove dopunske i druge dijela Zadarskog odreda u Vlašićima (o. Pag). Neprijateljski avioni napadali su u kratkim razmacima skoro cijeli dan te su uspjeli da potope dva broda, a treći da onesposobe za vožnju. U 21,00 sati krenula je dopunska eta prema o. Viru, ali je iste noći i krenula dalje i prispjela na o. Molat. 10 februara krenula je dopunska eta iz Molata za Dugi Otok.

9 februara komesar III sektora prebacio se je sa o. Rave na Dugi Otok. Iste večeri uputio se je komandant III sektora sa na elnikom štaba, sanitetskim referentom iz Visa za Dugi, ali, uslijed lošeg vremena, morala su se povratiti natrag. Put je ponovljen 13 februara, a 14 stigli su na Dugi Otok. 25 februara vratio se je širi dio (preostali dio) štaba iz o. Visa na Dugi Otok.

8) Borbe uopće nije bilo sem malog arkanja, t.j. odbijanja neprijateljskih borbenih amaca od obale. Vjerovatno da neprijatelj nije imao gubitaka. Naš je cilj bio da naše snage, koje su bile brojano daleko slabije od neprijatelja, izvedemo sa što manje gubitaka. To je i postignuto, što se tiče ljudstva, materijala na rukovanju, ali što se tiče brodova, cilj nije postignut.

9) Mrtvih i ranjenih nije bilo. Nestalih 33 druga, većinom dezerteri. Materijal koji je bio na rukovanju nije pao neprijatelju u ruke. Izgubili smo 8 motornih jedrenjaka, od kojih su dva bila ispravna, dva potopljena, a ostali neispravni.

10) Utrošeno je 450 mitraljeskih metaka. Izgubljenog ili oštećenog oružja nije bilo.

11) Što se tiče pripreme akcije, nije ih bilo, već su bile samo donesene direktive, kojih se je i držalo. Neprijatelj je uspio da nas iznenadi te je i zbog toga uspio da nam odvuče priličan broj brodova. Uslijed toga, što se je do sada pokazalo, da neprijatelj kani da uspostavlja garnizone na otoku, smatra se da nije na mjestu bila odluka da se otok napusti. Budući da je otok prilično veliki i postoji mogućnost sakrivanja na samom otoku, smatra se da je potrebno da se u takvim i sličnim slučajevima povuku jedinice u brda, pa da se većim ispadima na taj način šteti neprijatelju. Budući da ovaj sektor ne raspolaže sa većim snagama, ne može se ni pomišljati na neku odbranu otoka. Neprijateljska akcija napada na otok pala je za naše vodstvo baš u najnezgodnije vrijeme, jer je komandant bio odsutan radi bolesti u Visu, na elniku štaba bio je u tom momentu odsutan, jer je bio na dogovoru sa komandantom engleske grupe motornih torpiljerki u Vajeru, a uz to imao je rane na nozi, koje mu još nisu bile zacijeljene, zamjenik komesara bio je došao na dužnost dan prije početka neprijateljske akcije, tako da je sve vodstvo bilo spaljeno samo na političkog komesara III sektora. Najvažnija pouka je ta, da se ni u kojem slučaju ne smiju držati havarisani brodovi na istočnoj obali otoka, a preko dana uopšte se ne smiju držati nikakvi brodovi na ovoj strani. Osjeća se i potreba uspostavljanja direktne veze (radio) sa relejnom stanicom, tako da bi mogla biti stalno obavještavana o situaciji na Dugom Otoku. Brodogradilišna i mehanička radionica se nalazi na istočnoj strani otoka, njeno

prebacivanje nije moguće, stoga je odlučeno da se za popravak ne smije nikada nalaziti više od jedne jedinice na toj strani.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Zam. politkomesara: Načelnik štaba Komandant:
D.¹² **Mileta** v. r. Flego¹⁸ v. r. **MM Ikica** v. r.

S/III

STAB
MORNARICE N.O.V.J.
Pov. br. 118
23 marta 1944

ŠTABU VIII KORPUSA NOVJ. — U dopuni izvještaja, koji je bio dostavljen ovd. brojem 29 od 11 februara o.g. po predmetu povlačenja štaba II P.O.S. i šireg (administrativnog) dijela štaba III P.O.S. i plovnog parka sa materijalom na otok Vis 31 XII/1 januara o.g. kada je neprijatelj preduzeo ofanzivnu akciju na otoke Ugljan, Iž, Dugi Otok — prosljeđujemo prednji izvještaj s molbom na znanje.

Izvještaj je informativnog karaktera te dopunjuje raniji izvještaj o akcijama neprijatelja na Dugom Otoku: iz izvještaja se vidi kolikim se snagama neprijatelj angažovao u ljudstvu i materijalu u tim akcijama, te je relativno imao neznatnog uspjeha, budući da je povlačenje bilo izvršeno u posljednjem momentu, a bez mogućnosti ozbiljnijeg otpora s naše strane.

Gubitak od 8 brodova ima se pripisati nedovoljnoj organizaciji i kontroli, koju je tom prilikom pokazao štab III P.O.S. na području svoga sektora, ne izvršivši blagovremeno evakuacije brodova, iako je ispad neprijatelja trebalo očekivati poslije likvidacije njegovoga garnizona u Prekorač (o. Ugljan) 20 februara o.g., na osnovu primljenih podataka o koncentraciji njegovih pomorskih sredstava oko otoka Ugljana i Pašmana i susjedne obale.

Pouke i iskustva koja je štab III P.O.S. stekao prilikom ovih akcija neprijatelja služe i za u budućem da se greške ne ponove.

Uviđamo potrebu bolje službe veze koja nedostaje štabu III P.O.S. sa njegovim djelovima, djeluju i na području najrazvedenijeg dijela naše obale, te ćemo nastojati pojačati vezu unutar III P.O.S. sa još jednom radiostanicom manjeg dometa.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar, Komandant, p. pukovnik,
p. is C.¹⁶

12 Dušan Mileta
13 Franc Flego
14 Mladen Ikica
15 Pero Radović
16 Josip Cerni

**IZVOD IZ KNJIGE DEPEŠA ŠTABA MORNARICE NOV JUGOSLAVIJE
PRIMLJENIH OD DRUGOG I TREĆEG POMORSKOG OBALSKOG
SEKTORA U VELJA I 1944.¹**

Redni broj	Dan i sat primitka	<u>Depeša</u>
88	1/II 17 III P.O.S.	31 jan. neprijatelj, oko 2 hiljade vojnika, zauzeo Dugi Otok i Iž. ² Naša vojska se povukla u pravcu Nina. Štab, osim komesara i zamjenika, upućen u Vis kao i brodovi sa materijalom svim.
100	2/II 16 III P.O.S.	Njemci temeljito pljačkaju naša sela. 1/II nasukao se jedan njem. trabakul na južni rt Oliba. Englezi su pucali na njega. 2 mrtva.
103	3/II 14 h III P.O.S.	Njemci na Dugom O. Opljačkali sela i otišli u Saleš namjerom da tamo uspostave jedan jač i garnizon. ³ Javite da li je tamo naš m. brod »Streljko«.
128	6/II 17 h III P.O.S.	Neprijatelj na Ugljanu ograđuje se žicom, u jačini 600 ljudi, Sv. Mihovil utvrdio. U vali Lukoran nalazi se 19 naoružanih peniša, potrebno bombardovati. Veza sa XIX Div. nema. Depeša upućena kurirom. ⁴ Ako možete, pošaljite 3 vešća broda za prebačanje iseljenika.
140	8/II 15 h III P.O.S.	Ponedjeljak u 16 sati u vali Sutomišćica, otok Ugljan, skoncentrisano oko pedeset do šezdeset lučkih ⁵ topovnjača i motora. Saznaje se da isti imaju namjeru poduzeti akciju iskrcavanja na Vis. ⁸ Zatražite najhitniju akciju.
141	8/II 15 III P.O.S.	Njemci se iskrcali na Sale u jačini 40 ljudi u 0,00 sati. Zaustavite brodove. ⁷
148	9/II 16 h III P.O.S.	8 febr. 10,00 izvršen napad na brodove u Sutomišćici. Rezultat javi emo. ⁸ U Luci, Dugi O., potopljen njemački borbeniamac. Njemci vrše pljačku.

¹ Original (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 4/2, 6/2, 10/2, k. 2072.

² Vidi dok. br. 182, napomenu 5 i 10.

³ Vidi dok. br. 182.

⁴ Veza je bila prekinuta, jer je radio-stanica Devetnaeste divizije pala neprijatelju u ruke (vidi dok. br. 5-7/2, k. 2072, depeša 104, u Arhivu Vojnoistorijskog instituta).

⁵ Pogrešno, treba: lakih.

⁶ O planu neprijatelja za iskrcavanje na otok Vis vidi dok. br. 354, 391 i 446.

⁷ Vidi dok. br. 182.

⁸ i 10 Riječ je o napadu savezne ke avijacije na njemačke brodove vidi dok. br. 391.

Redni broj	Dan i sat primitka	<u>D e p e s a</u>
149	9/II 17 III P.O.S.	8 febr. velike neprijateljske snage skoncentrisane u Zemuniku, Skradinu, Obrovcu i Biogradu. Potrebna akcija. ⁹
154	10/11 11 h III P.O.S.	Neprijatelj se povukao iz Dugog O. Prilikom bombardovanja brodova u Sutomišici potopljena jedna tvrđava i šest koća i parobrod od 2000 t. Pogodena kasarna, broj mrtvih velik, neustanovljen. ¹⁰ Velike koncentracije Njemaca u Obrovcu i Benkovcu. Sv. Mihovil, o Ugljan, jako utvrđen, potrebno bombardovati. Većeras pošaljite »Streljka« ili »Mirana« u Tajer za vezu. Nepr. u »-a larca« ¹¹ no i prolaze brodovima između Silbe i Premude.
156	10/11 15 h III P.O.S.	Pošto se situacija kod nas svakog dana mijenja mišljenja smo da nam za sada pošaljete sljedeće drugove: načelnik Štaba Krivica, Ivo Gatina, Adolfa izmeka, Dragu Mežnaršića, šefa saniteta Ratka Bogdanovića i sve ljudstvo bolnice. ¹²
157	10/11 15 h III P.O.S.	Svi sj. dal. otoci slobodni osim o. Ugljana i Pašmana. Neprijatelj ima mnogo malih m. brodova te vrši prepade. Brodovi su smješteni po uvalama o. Ugljana. Pošaljite nam tri veća broda potrebna za prebacivanje iseljenika na Vis. Neprijatelj, teroristi.
166	11/11 15 h III P.O.S.	11 velj. deset nepr. naoružanih koća nalaze se maskirane u uvali Muline, o. Ugljan. Jučer 17,00 primjeno devet mot. brodova između Sestrunja i Zverinca, kurs n.x. ¹³
168	12/11 15 h III P.O.S.	Glavnina neprijateljske vojske kao i motorizacija koja se nalazila na području Zadar—Šibenik u grupama se povlače u pravcu Like. ¹⁴ Neprijateljski garnizoni oko Zadra.
171	13/11 13 h III P.O.S.	8 febr. nepr. avioni u Planinskom Kanalu potopili brodove: naši »Mali Ivo«, »Dva brata«, »Zora« sa hranom. 1 mrtav i 2 ranjena. Molim znakove za tri dana.

⁹ Vidi dok. br. 108, 112 i 124.

¹¹ Tako stoji u originalu.

¹² Navedeni drugovi bili su za vrijeme neprijateljske akcije prebačeni na otok Vis.

¹³ Tako stoji u originalu.

¹⁴ Riječ je o povlačenju Prve brdske divizije i 92. motoriziranog puka iz sjeverne Dalmacije.

Redni broj	Dan i sat primitka	D e p e š a
182	14/11 11 h III P.O.S.	Nepr. namjerava opet do i na Dugi Otok. Ako možete, pošaljite tri ve a broda za prevoz iseljenika. Pošaljite traženo ljudstvo iz Štaba. M.C. »Miran« stigao.
200	16/11 17,30 h III P.O.S.	Br. 9 16/11 u 12 h savez, avioni bombardovali i izvidali uvale. Rezultat nepoznat. Bez promjene.
213	18/11 15 h III P.O.S.	Br. 53. Prema podacima 12/11 glavnina Njemaca prošla u pravcu Sušaka. Njemci drže Karlobag, Sv. Juraj, Senj, Crikvenicu, Krk, Cres i Lošinj. Naši drže Selce, Novi, Žutu Lokvu, Krivi Put, Oto ac, Zabljak, Jablanac. Na Pagu nema neprijatelja. Na Krku oko 15 Njemaca.
215	18/11 16 h III P.O.S.	Njemci kontrolišu Ljuba ki Kanal, patroliraju sa brzim amcima Pašmanskim Kanalom i oko Silbe uglavnom do pola no i. Na kopnu povu ene glavnine Njemaca, upu eni prema Kninu, među njima dosta muslimana. Radi situacije, što uspješnije mobilizacije, evakuiraju se oto ani. Potrebno najhitnije tri broda po 100 tona. Izvjestite odmah da li i kad ih šaljete.
228	20/11 13 h III P.O.S.	Javljena 2 broda kod Arte još nasukani. U Pakoštanima 40, u Pirovcu 120 Njemaca i 67 ustaša. Za zbjeg ¹⁵ potrebno još brodova, jer poslati nedovoljni. Br. 67.
233	21/11 17 h III P.O.S.	Situacija od zadnjeg izvještaja za II P.O.S. nepoznata, vjerojatno nepromjenjena. Sa Silbom i Olibom mogu saobra aj. Potrebno da se dio II Sektora sa stanicom i flotilom prebaci na svoje otoke ili u blizinu istih. Na kopnu održavamo kurirsku vezu sa grupom sj. dalm. odreda. Kanal još zatvoren. Br. 73.
234	21/11 17 h III P.O.S.	U mjestu Zemunik 600 vojnika smještenih u školi i bivšoj bogosl., carinarnici, a na aerodromu 5 aviona koji obi no lete od 7 do 17 sati. U Pakoštanima oko 100, u Pirovcu oko 180 Njemaca. U Lošinj 150 Njemaca. U Ravnim Kotarima nepr. vrši prisilnu mobilizaciju i poja va etni ke i ustaške snage. Situacija nepromjenljiva.

¹⁵ Detaljnije o zbjegu vidi dok. br. 3, 11, 15, 20 i 31.

Redni broj	Dan i sat primitka	Depesha
243	23/11 17 h III P.O.S.	22/11 oko 14 sati bombardiran Zadar, rezultat nepoznat. ¹⁶ U 11,40 savez, avioni bacili bombe u Soline kod Velog Rata, izgleda na Pašman ili Artu. U toku poslijepodneva živo kretanje brzih amaca, oko 6 naoružanih penisa, oko 31 naoružani parobrod izme u Lošinja i Zadra. Oko 12,45 bombardiran Lošinj. Ustaše vrše teror i pljačku u selima Ravni Kotari i na obali. U Zemuniku 5 aviona. Situacija ina e nepromjenjena.
249	24/11 17 h III P.O.S.	Na otoku Sv. Petar kod Lošinja nema Njemaca. Brodovi koriste otok za sklanjanje od nevremena. Saobraćaj Lošinj—Trst vrši se svaki dan. Brod stiže u podne u Lošinj. Brodovi na pruži Trst—Zadar no e u Lošnju. Na pruži Lošinj—Zadar patroliraju sa brzim amcima i usto se zadrže po uvalama Silbe preko no i. Tovar na brodu obino prikriven slanom. Obavjestite i II Sektor. Situacija ista.
250	24/11 17 h III P.O.S.	22/11 u 8 sati stigli u Preko jedna peniša, jedan brzi amac, u zaliv Poljana jedna peniša, u Sutomišici jedna peniša, u Kali jedna peniša, sve iz Zadra. U 17 sati stigao jedan parobrod od 5000 tona kod rta Mika. Nastojte bombardirati Sv. Mihovil, artiljeriju nad vodovodom i preko ku u na rtu južno od gata, jer postoji vjerojatnost napuštanja otoka u tom sluaju.
257	25/11 17 h III P.O.S.	Svi stigli u Kornate. ¹⁷ — Manola— ¹⁸
264	26/11 17 h II P.O.S.	25/11 nepr. parobrod od 1200 tona havarisan stoji u Košljunu na Pagu, krcat hranom. 25/11, ju er, bombardovani Rab, Pag. Objasnite da su svi otoci osim Pašmana, Ugljana, Lošinja, Krka i Cresa naši i svi jedrenjaci naši. Nastavljamo put danas. O situaciji slijedi. Slušajte nas, Slovenca i Carlija. ¹⁹ Mano ²⁰
271	27/11 12 h III P.O.S.	Na liniji Knin—Zrmanja—Biha nekoliko njemačkih divizija. 12. II. trebali po eti ofanzivu, razlog izo-

¹⁶ Vidi dok. br. 385.

¹⁷ Rije je o prebacivanju materijala za Vrhovni štab NOV i POJ ili za Glavni štab NOV i PO Hrvatske, preko Drugog pomorskog obalskog sektora. Vidi dok. br. 18/1, k. 523, depešu br. 186 u Arhivu Vojnoistorijskog instituta.

¹⁸ i 20 Sre ko Manola

¹⁹ Savezni ka ekipa za uspostavljanje telefonskih veza.

**IZVOD IZ KNJIGE DEPEŠA ŠTABA MORNARICE NOVJ UPU ENIH
VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ U VELJA I 1944.¹**

Redni broj	Dan i sat predaje	D e p e š a
33	1/II 8 h V.Š.	30 jan. neprijatelj napao otok Ugljan u 23,00 sata jakim snagama. Borbe se vode. ²
34	1/II 10 h V.Š.	31 jan. održali sastanak sa štabom komandosa i izaslanikom mornarice radi organizacije zajedni ke odbrane Visa. U planu su zajedni ke ofanzivne operacije. ⁸ — M. ⁴ C. ⁵ —
35	1/II 10 h V.Š.	U no i 27—28 jan. saveznici sa 150 vojnika preduzeli manju prepadnu akciju na periferiji grada Hvar radi hvatanja zarobljenika. Uspjeh skroman. ⁶ — M.C. —
36	1/II 10 h V.Š.	No u 29—30 jan. engleske motorne torpiljarke kod otoka Arkan ela — Drvenik potopile jedan parobrod od 350—350 tona i jednu manju jedrenja u, zarobile 7—7 Italijana. Njema ki dio posade utopio se. ⁷ — M.C. —
37	21/II 8 h V.Š.	1 febr. ujutro stigli u Vis Štab II Sektora sa 112 drugova i širi Štab III Sektora sa 32 druga. — M.C.—
43	4/II 10 h V.Š.	Engleske mot. torpiljarke potopile jednu jedrenja u od 40 vagona krcata municijom kod otoka Tijat. ⁸ — C. ⁹ P. ¹⁰ —

1 Original (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 13/2 i 8/2, k. 2072.

2 Vidi dok. br. 182, napomenu 5 i 10 i dok. br. 352 i 445.

3 Vidi dok. br. 87.

4 i 16 Maks Ba e-Mili , vršilac dužnosti komandanta Dvadesetšeste divizije NOVJ.

5 i 17 Josip Cerni, komandant Mornarice NOVJ.

6 Vidi dok. br. 71.

7 Prema savezni kom izvještaju, akciju su izveli MG B 662 (motorna topovnja a — Motor Gun Boats) i MTB 97 (torpedniamac — Motor Torpedo Boats), za vrijeme noćnog patroliranja kod rta Plo e, zapadno od otoka Arhan el i otoka Mali Drvenik. Potopljeni su tanker »Folgore« od 330 tona i motorni jedrenjak »Roma« od 120 tona. Vidi dok. br. 391 i Dudley Pope: »Flag 4«, Wiliam Kimber, London 1954, str. 170—183.

8 Odnosi se na potapanje broda »Francesco di Rimini« od 350 tona no u 2/3. velja e 1944. od strane saveznih brodova MGB 662 i MTB 649. Brod je prevezio 320 tona municije, 10 tona hrane i drugi materijal i 25 Nijemaca putnika. Vidi dok. br. 359, 391 i D. Pope, navedena knjiga, str. 175.

9 Josip Cerni

10 Pero Radovi , politiki komesar Mornarice NOVJ.

Redni broj	Dan i sat predaje	D e p e š a
44	5/II 8 h V.Š.	Naše naoružane plovne jedinice održavaju vezu, opskrpljavaju odrede na svim okolnim otocima i vrše predstražarsku službu oko Visa. — C.P.—
45	5/II 8 h V.Š.	U no i od 3 na 4 febr., uz našu pripomo , Englezi izvršili prepad na selo Vel. Grablje, otok Hvar. Uzeli etiri zarobljenika. Jedan engleski kapetan poginuo. ¹¹ Engl. mot. torpiljarke potopile etiri jedrenja e sa materijalom i provijantom u šibensko-zadarskim vodama. ¹² Uzeli 85—85 zarobljenika. 4 febr. ujutro dva engl. razara a bombardovali Starigrad, ¹³ otok Hvar. — C.P.—
50	8/II 11 h V.Š.	Engleski pukovnik Davis predlaže nam otvaranje naše škole za sabotažu na Visu, uz njihovu pomo u materijalu i instruktorima. Kaže da su obavješteni generali Mills ¹⁴ i Maclean. ¹⁵ Molimo vaše odobrenje. — M. ¹⁶ C. ¹⁷ —
105	20/II 8 h V.Š.	Molimo vas ako je ikako mogu e da nas povežete sa štabom II korpusa radi hvatanja veze sa Crnogorskim primorjem, jer nam je to VI sektor a nemamo ništa tamo. ¹⁸ Sa svoje strane poduze emorem sve što je mogu e u tom smislu. U toku je hvatanje veze sa Istarskim primorjem.
109	21/II 12 h V.Š.	U no i 19 na 20 febr. jedna oja ana eta Prve dalm. brig, izvršila napad na s. Milna, o. Hvar. ¹⁶ Neprijatelj se ogradio žicom. Naši gubici: etiri mrtva, devet ranjenih. Kod nepr. nepoznato. Nepr. se fortificira i ogra uje žicom po svim otocima. — M.C. —
119	23/II 12 h V.Š.	Na osnovu podataka primljenih od saveznika ve smo dva dana u punoj pripravnosti. ²⁰ Saveznike snage na otoku sara uju u odbrani u punoj

11 i 13 Vidi dok. br. 142, napomenu 2.

12 No u 3/4. velja e MGB 643 i MTB 667 potopili artiljerijskom vatrom motorni jedrenjak »Ameliju B« i zarobili deset Nijemaca i etiri Talijana, a kod Silbe su MTB 298 i MTB 242 zarobili dva motorna jedrenjaka i jedan motorni brod sa 80 ljudi, od kojih SU 20 bili Nijemci. Vidi dok. br. 391 i D. Pope, navedena knjiga, str. 175 i 176.

14. Brigadir Mills komandant britanske jedinice 133 u Bariju, vidi dok. br. 3, napomenu 7.

15 Fitzroy Maclean, šef britanske vojne misije pri Vrhovnom štabu NOV i POJ.

18 Do formiranja Šestog pomorskog obalskog sektora nije došlo.

19 Vidi dok. br. 227.

Redni broj Dan i sat predaje

D e p e š a

meri i potpunom skladu. Isto tako i mornarica. Op e njihovo angažovanje znatno poja ano.

— M.C. —

120 23/11 12 h V.Š.

Za odbranu Visa dobili ve i broj artileriskih oru a. Ne možemo ih sve zaposesti jer nemamo dovoljno ljudi. Molimo odobrite da nam Miloje²¹ pošalje tristo boraca za artilerce.

— M.C.—

138 26/11 12 h V.Š.

Dva naša partizana Bra kog odreda i jedan engl. oficir no u 20 na 21 febr. ubili u Nerežiš u komandanta nema kih snaga na o. Bra u.²² U drugoj zasedi ranili tri nema ka oficira, a jedan poginuo. Naši bez gubitaka.

— M.C. —

BROJ 185

VOJNO-OBAVJEŠTAJNI IZVJEŠTAJ ŠTABA MORNIRICE NOVJ OD 1. OŽUJKA 1944. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ¹

ŠTAB
MORNARICE N.O.V.J.
Pov. br. 93/ob.
1. III. 1944

ŠTABU VIII KORPUSA NOVJ

Vojno-obavještajni izvještaj
od 20 do 29 februara 1944 g.

Neprijateljska vojska koja drži zaposjednutu našu obalu i otoke ostala je od prošlog obavještajnog izvještaja, tj. u posljednjih devet dana — uko-

²¹ Miloje Milojevi

²² No u 13/14. velja e poru nik Barton se s 10 komandosa iskrcao na Bra i pridružio oto kom partizanskom odredu. Uve er 20. velja e prerušen u obana, upao je u pratnji 2 partizana u Nerežiš e i ubio komandanta njema kog garnizona u jednoj ku i. Trojka se povukla bez gubitaka. Nijemci su, za odmazdu, strijeljali 52 mještana. Vidi dok. br. 248, 294 i Jovan Vasiljevi : »Ofanzivna dejstva savezni kih snaga sa otoka Visa«, Pomorski zbornik knj. 2, str. 157, Zadar 1964.

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 8/1, k. 2068.

liko smo obavješteni — uglavnom ista, tj. pripada onim istim divizijama kao prije. Izvještaja sa sjevernog dijela obale nemamo. Vojska koja drži otoke Ugljan i Pašman² pripada 114 njema koj pješadijskoj diviziji.³ Vojska garnizona Vodice i Pirovac te Šibenik pripada 893 puku,⁴ ije je sjedište u Šibeniku i iji komandant se zove Blich. Vojska garnizona Kistanje pripada 264 njema koj diviziji, koja ima svoj Stab u Drnišu.⁵ Vojska koja ima zaposjednutu obalu od Makarske do Dubrovnika te otoke, Bra , Hvar, Korula, Mljet i poluotok Pelješac, pripada 118 lova koj diviziji, koja ima sjedište štaba u manastiru Humac.⁶

U pogledu kvaliteta trupa, njihove moralne visine i borbene sposobnosti, stanje se je od prošlog izvještaja pogoršalo. Moral je pao još više i pada svakog asa, borbena sposobnost se smanjila mnogo, a iz mnogih mjesta, pogotovo otoka Pašman, Ugljan, Šolta i Bra , te sa kopna zadar-skog predjela javlja se o plja ki, zlo inima i teroruru koji vrši neprijatelj nad stanovništvom.

Iz svih obavještenja vidi se da se neprijatelj utvr uje u svojim garnizonima a naro itu pažnju obra a utvr ivanju same obale.⁷

1) Lošinj, 23. II, podaci povjerenika III pom. obal. sektora: U Malom Lošinjju ima oko 200 neprijateljskih vojnika, dok u Velikom Lošinjju vojske nema. U Iloviku (Sv. Petar) nema neprijateljske vojske, ali je tamošnja omladina primila oružje od okupatora te vrši stražu za njih. Brodovi koji voze na liniji Trst—Zadar koriste Ilovik kao sklonište u slu aju lošeg vremena i esto se tu nalaze manje neprijateljske ratne jedinice. Saobra aj Mali Lošinj—Trst vrši se redovno sa parobrodom tipa »So a«; Jedan dan ide brod za Trst, drugi dan se vra a oko podne u Mali Lošinj. U Lošinjju no e brodovi koji voze Trst—Zadar.

2) Pašman, 24. II, izvještaj Štaba III pom. obal. sektora: garnizon u Tkonu broji 150 neprijateljskih vojnika, od kojih je 10% Njemaca a ostali su Poljaci, esi, Rusini itd. Stanuju u 16 privatnih ku a, a na brodu Kalvarija kod crkvice imaju položaj sa 16 do 20 vojnika. Tu su postavljena dva teška p.a. mitraljeza. Ina e imaju u svom naoružanju 8 minobaca a, 20 mitraljeza (kod svake ku e u kojoj stanuju je po jedan mitraljez, kod kablovske ku ice dva i dva kod žice koja je oko garnizona). Pored toga je primjeno da skoro svaki tre i vojnik ima šarac a skoro svaki peti signalni pištolj. Imaju telefonsku vezu sa Biogradom i etiri prenosne male radio-telefonske stanice. Hrana im je slaba, žive od plja ke.

3) Ugljan, 24. II, izvještaj Štaba III pom. obal. sektora: garnizon u Prekom broji 150 vojnika ali se brojno stanje esto mijenja. Velika ve ina

² Nakon iskrcavanja njema kih snaga na Ugljan i Pašman 31. sije nja (vidi dok. br. 182, 184, 352 i 445) ove otoke su zaposjele jedinice Drugog bataljona 891. puka 254. pješadijske divizije (vidi dok. br. 378).

³ Njema ka 114. lova ka divizija se povukla iz Dalmacije po etkom sije nja 1944. god. i otišla u Italiju.

⁴, ⁵ i ⁶ O rasporedu njema kih jedinica u Dalmaciji vidi dok. br. 175.

⁷ Prema jednom zapisniku s konferencije njema kog poslanika i hrvatskih ministara od 20. sije nja 1944. vidi se da su Nijemci tražili od hrvatskih vlasti 7000 radnika za radove na utvr ivanju obale i otoka u Dalmaciji. Jedan od zaključaka te konferencije glasi: »Kao hitna mjera ima se poduzeti prikupljanje radne snage u obalskom području i na otoku — shodno prijedlogu ministra Vran i a. Za ovo su nadležni šefovi civilne uprave, koji e odgovaraju a uputstva dobiti od Ministarstva unutrašnjih poslova. Pojednostiti po ovome urediti e ministar Vran i i pukovnik Ridiger«. (Vidi mikroreku London film N9/362991-992 u Vojnoistorijskom institutu).

vojnika su Poljaci. Smješteni su svi po kućama u Preku a 25 vojnika se nalazi u Sv. Mihovilu. Na »Trišnjaku« povrhu vodovoda imaju položaje sa dva topa 57 mm i jednim minobacačem. Tu se nalazi 45 vojnika. Vojna komanda se nalazi na rtu Marceli južno od Cresa. Imaju telefonsku vezu sa Zadrom i više prenosnih radiotelefonskih stanica. Patroliraju veoma često po cijelom otoku. Moral nizak, hrana slaba jer su Saveznici potopili avionima dva broda njihove hrane.

4) Obalni sektor od Nina do Splita i Neretve. Izvještaj Štaba III pom. obal. sektora od 24. II i podaci povjerenika iz pojedinih predjela od 23.—28. II:

Nin: 300 ustaša, etnika i nešto Njemaca. Garnizon je utvrđen žicom i raspolažu sa 6 topova, domet 14 km. Petrolne: 350 vojnika, Polešnik: 200 vojnika i tri tenka.

U Zadru je relativno malen garnizon ali se mnogo radi na utvrđivanju. Grade bunkere i sav saobraćaj sa gradom je obustavljen.

Zemunik: 300 ustaša u samom mjestu a kod aerodroma oko 100 Njemaca. Na aerodromu se nalazi pet aviona tipa Storch, koji preko cijelog dana lete.

Novi garnizoni uspostavljeni u Sukošanu i Novigradu.

U Biogradu oko 300 vojnika. Mješane su narodnosti.

Nadin (novi garnizon): 130 ustaša, koji stanuju u školi.

Smiljevi: oko 150 ustaša i etnika.

Benkovac: garnizon broji oko 500 vojnika. Brojno stanje se mnogo mijenja i ima stalno mnogo vojske na prolazu. Ima i ustaša, a u Kuli Atlagi a kraj Benkovca nalazi se etnički centar.

Obrovac: garnizon zadnjih dana pojačan.

Pakoštane: 600 Njemaca i 40 ustaša.

Vrana: 150 ustaša, koji stanuju u staroj turskoj tvrđavi (Han).

Pirovac: 120 Njemaca, 60 ustaša. Pripadaju 893 puka.

Konjevrate: 250 etnika i nešto Njemaca. Stanuju u školi. Izvršili su 20 o.m.j. pljačku i raciju u selu Dubrava i ubili 20 naših ljudi.

Kistanje: 400 njemačkih vojnika, koji pripadaju 264 diviziji koja ima sjedište u Drnišu. Pored toga 300 etnika Kosovske brigade sa komandantom Radičem. U Kistanju se nalazi također oko 100 kamiona i 12 topova malog kalibra.

Vodice: jedna eta 893 puka, tj. 120 vojnika i 20 ustaša. Stanje u bivšoj Jugoslovenskoj hidroplanskoj komandi. Imaju p.a. bateriju na brodu Mrazovcu.

Šibenik: jedna eta 893 puka sa štabom puka. U gradu se nalazi priličan broj domobrana i ustaša. Oko Šibenika Njemci miniraju ceste i utvrđuju okolna brda te dovlače na položaje artiljeriju. Pozadi bolnice sagradili su podzemna spremišta. Jugoslovenska podzemna spremišta u zalivu Sv. Petra su puna materijala. Tekstilna tvornica Antića na Šubičevcu puna je hrane.

U Vrpolju i Perkovi u nalazi se jedna satnija ustaša.

Sektor Zablače—Krapanj obiluje radovima na utvrđivanju. Od stare tvrđave Sv. Nikola pa do baterije Luša nad Krapnjem grade se utvrđenja na osam mjesta. Računa se da će tu svuda postaviti topove. U selu Zablače

ima 20 Njemaca koji stanuju u školi. Desno od sela na Alfirevoj Glavici grade Italijani neka skloništa i utvr enja.

U Šibenskom Donjem Polju prema Jadrtovcu iskopali su Njemci dva reda rovova, od kojih je jedan red ve opleten žicom. Jedan rov je širok 5 m — izgleda da e biti protukolska prepreka. Radovi se vrše i kod kote Sv. Jure. Vojska stanuje u crkvi Sv. Jure.

U zalivu Grebaštica neprijatelj drži dvije ete vojnika. Jedna je smještena u crkvi u Grebašticu a druga u uvali zvanom Stari Šibenik, dok na koti Jelinjak drže patrolu u ja ini jednog voda. Imaju pregled nad cijelim podru jem Grebaštice. Primje eno je da tu grade neke bunkere i popravljaju nešto i cestu, koju ali ujedno miniraju. Južno od sela Luša uz more prema samostanu na otoku Krapnju nalazi se jedna nova ku a, gdje je smješten njema ki štab i ve i broj vojnika.

Primošten ima oko 200 vojnika, koji kontrolišu cestu Rogoznica—Grebaštica, a ina e patrolišu u ve im skupinama u samom selu. Sa selom je svaki kontakt zabranjen pa je bilo nemogu e nešto detaljno saznati o naoružanju. Cesto mijenjaju položaj. Snabdjevaju se morskim putem.

Na Cveljinoj koti, desno od mjesta preko kojega se izlazi iz Rogoznice, nalaze se dvije haubice 75 mm sa poslugom od 20 vojnika.

Rogoznica ima garnizon od oko 300 vojnika, od kojih se polovica nalazi u selu Orljak na cesti Rogoznica—Marina, gdje patroliraju u ja im patrolama. Primje eno je da postavljaju zasjede, a mnogi se obla e u civilna odjela i ispitivaju seljake za naše položaje. Imaju dva topa kalibra 75 mm koji su postavljeni na položaju Crnica.

U selu Podorljaku na cesti Marina—Rogoznica se nalazi neka njema ka komanda, te oko 200 vojnika. Stanuju u školi, koja se nalazi pored crkve Sv. Petar. Drže stalan položaj na uki Podorljak iznad samog sela.

Marina: tu se nalazi 280 njema kih vojnika. Drže položaj na koti Bilo (194) sa 30 vojnika, jednim teškim baca em i dva mitraljeza. Drugi položaj drže na koti Drit, južno od kote Bilo. Tu je crkva u kojoj je smješteno 30 vojnika naoružanih mitraljezima. Ostala vojska je smještena na jugoisto noj strani sela. Imaju dvije haubice, od kojih se dvije nalaze na sjeveroisto noj strani sela kod crkve Sv. Marine a druge dvije malo dalje od prvih dviju. Sa južne strane sela postavljena su tri p.a. mitraljeza. Naro itih utvr enja nema.

Seget ima oko 100 vojnika koji drže dva položaja i to kotu Vlaška (453), gdje se nalazi 40 vojnika sa jednim baca em, jednim p.a. mitraljezom, jednom brenom i dva šarca. Na vrhu kote se nalazi ta vojska u barakama koje su djelimice ukopane u zemlju. Drugi im je položaj na koti Sv. Ilija (302) sa 20 vojnika kojima je dodijeljen jedan p.a. mitraljez i jedna bređa. Stanuju u crkvi. U bivšoj gostioni Ivi a nalazi se komanda ovih dvaju položaja sa jednim odjeljenjem od 15 vojnika.

Viniš e: tu se nalazi oko 250 do 300 vojnika koji drže položaje od rta Budina do Starog Trogira sa južne strane. Svakog dana mijenjaju položaje duž obale i zabranjuju civilima pristup. U selu nalazi se vazda 50 vojnika i to u ku i Bembe, gdje se nalazi i štab bataljona, a kod ku e je postavljen jedan baca . Vojska je starijih godišta i to pješadija. Snabdjevaju se morskim putem preko Trogira i to no u.

Trogir: ima 350 neprijateljskih vojnika, koji su ve inom Njemci (oko 70%). Glavna komanda nalazi se u Sudskoj zgradi na južnoj strani grada a komanda mjesta u gradu na trgu. Štab bataljona nalazi se u ku i Sonjare, izvan grada, na cesti prema Segetu. Ostala vojska smještena u privatne zgrade i to ve inom na južnoj obali grada, te na zapadnoj strani gdje se je nalazio dje ji dom. Na zapadnoj strani u bori ima kod stare tvr ave su iskopani rovovi kao skloništa za vrijeme napada iz vazduha. U garnizonu nalazi se tako er 70 novomobiliziranih hrvatskih vojnika 16—20 godina starih, ve inom iz okoline Perkovi a i Drniša. Njih vježba ustaški oficir Deni Ante iz Ogulina po njema koj komandi. Smješteni su u Cege van grada, u bori ima na Solinama. Naoružanje garnizona su 4 haubice, od kojih su dvije postavljene na zapadnoj strani grada gdje se nalaze rovovi, maskirane granjem. A druge dvije postavljene su u bori e na Solinama. Jedan teški minobaca postavljen je kod baterije zapadno od grada, a drugi u parku na sjeverozapadnoj strani. Dva p.a. mitraljeza postavljena su na staroj tvr avi Kamerlengo, dva na Ciovu kod skvera Strojan, a dva južno od skvera na uzvisinama. Municionog magacina nema jer dobivaju municiju iz Splita kamionima.

U luci Splita u predjelu Labud nalazi se kamufliranih 5 borbenih amaca i dvije maone. Dva amca svake no i isplove oko 18,00 asova na patrolisanje u pravcu NW. Neprijateljski brodovi dolaze neredovito, obi no u no i, te iskravaju i ukravaju obi no u Su urcu. Brodovi voze sami bez pratnje. Na vrhu Marjana nalazi se izvidna stanica sa 4 p.a. mitraljeza. Tako er na novoj bolnici, na cesti Split—Stobre , nalazi se izvidna stanica sa 2 p.a. mitraljeza. Na Sustipanu nalazi se signalna stanica sa 10 mornara a pored nje p.a. baterija od dva topa 20 m/m. Od sustipanskog groblja pa do krajnjeg rta Marjana uz more nalazi se mnogo baterija, na svakih 50 m jedan top — u svemu 19 komada. Topovi su talijanski poljski. U Splitu nalazi se Komanda luke (Hafenkommando) i Pomorska komanda (Seekommando). Obje nalaze se u zgradi Srpske banke, a komandant je kapetan boj. broda von Melentin. Ovim komandama dodijeljeno je oko 100 mornara. Pored toga je u Splitu oko 400 vojnika mornarice koji su ve inom po položajima. Komanda mornarice N.D.H. nalazi se iza zgrade Direkcije pomorskog saobraćaja, te broji oko 200 mornara. Ustaška kasarna nalazi se kraj kazališta gdje je prije bila komanda mjesta. Tu je oko 900 vojnika i skladište municije. Glavna komanda njema ke vojske nalazi se u novoj gimnaziji, gdje ima oko 500 vojnika. U hotelu »-Ambasador« se hrani cijela mornarica i svi oficiri. Tu oficiri i spavaju. U Špinutu na livadama blizu ljevaone Deželi nalazi se skladište benzina u ba vama. Blizu civilne bolnice u staroj gimnaziji nalazi se oko 400 neprijateljskih vojnika.

Vrgorac: 250 vojnika. Tu se nalazi jedna baterija, jedna eta te štab jednog bataljona 118 divizije. Vojska marljivo vježba po danu i po no i a u okolini Vrgorca vrše vježbe ga anja artiljerijom, te se tamo nalazi ve i broj dalekometnih i p.a. topova. U Solkovom komšiluku ispod ceste E od duvanske stanice, 150 m daleko, nalazi se oko 10 vagona benzina i nafte. 9. II. prošlo iz pravca apljine kroz Vrgorac 150 hrvatskih vojnika u

njema kim uniformama, koji su bili na školovanju u Njema koj. Ve inom bili su Bosanci muslimani i vjerovatno pripadnici Vražje divizije.

Makarska: u Drašnicama je uspostavljen novi garnizon od 250 vojnika. Ljudstvo je uzeto iz garnizona Tu epi, koji sada broji 40 ustaša i 10 do 15 Njemaca. Potpadaju pod komandu ete u Podgori. Oko Makarske i ostalih garnizona Njemci kopaju rovove. Ina e nema promjena u tom sektoru od prošlog izvještaja.

Neretva: u Plo e stiglo je jednim motornim brodom nešto njema kih mornara. Njemci su minirali sve propuste i tunele svih željezni kih pruga na teritoriji Neretve. Eksploziv je namješten. U luci Plo e je oko 50 vagona municije i drugog materijala. Magazin se nalazi u vrh rive — obale jugoisto no od brda Zmijanac oko 100 metara. Ina e je na sektoru Neretve stanje isto i garnizoni isti. Prema izvještaju od 23. o.mj. opažena je velika koncentracija neprijatelja u Plo ama i Striževu te okolini — navodno radi pretstoje e ofanzive na Biokovo.⁸

5) Otok Drvenik, 28. II, izvještaj povjerenika:

Na otoku ima oko 300 neprijateljskih vojnika, od kojih je ve ina Njemaca a ima i Poljaka i Bana ana. Garnizonom rukovode etiri oficira. Imaju 2 haubice kalibra 75 mm sa dometom 6000 m. Postavljene su na rtu Teketa i to sa sjeverozapadne strane. U samom mjestu imaju postavljene tri p.a. topa. Kod crkve Sv. Nikole postavljen je jedan teški baca . Osim toga imaju oko 25 šaraca, 10 teških bređa i oko 15 lakih mitraljeza. Municija nalazi se u crkvi Sv. Nikole. Vojska patrolira oko cijelog otoka u jakim patrolama. Stanuju u samom mjestu i to u školi, i ranijoj financijskoj kasarni.

6) Otok Divo, 28 februara, izvještaj Komande mjesta Trogir:

Na otoku se nalazi oko 400 vojnika i oko 400 vojnika radni kog bataljona i Italijana, koji rade na utvr enju otoka. Grade rovove, ceste i bunkere — ve inom na južnoj i zapadnoj strani otoka prema Šolti. Na južnom rtu otoka nalazi se jedna haubica i dva teška minobaca a. Položaj drži oko 40 vojnika. Vojska je smještena u sva etiri sela otoka i to podijeljena na etiri ete. Svaka eta broji oko 100 ljudi te ima etiri oficira. Stab bataljona nalazi se u Donjem Okrugu te ima telefonsku vezu sa komandom u Trogiru. Vojnici su ve inom stariji ljudi. Ve ina su pravi Njemci.

7) Otok Šolta, 27 februara, izvještaj povjerenika :

Na otoku Šolti je stanje ostalo nepromijenjeno. Još vazda broji njemacka posada oko 150 vojnika i drži iste položaje, tj. skoncentrisani su u selu Grohote. 21. o.mj. pošli su Njemci u dvije kolone preko otoka te sazvali sve muško stanovništvo te im saopštili da su svi muškarci od 14 do 60 godina mobilisani. Odmah su oko 250 muškaraca zatvorili u luci Roga te ih kasnije odveli dalje za Split.⁹

8) Otok Bra , 23. i 27. II, podaci povjerenika :

Neprijatelj smanjio je svoj garnizon u Pvlju i Sumartinu te sa tom

⁸ Neprijatelj je poduzeo operaciju na Biokovo 19. ožujka 1944. Vidi dok. br. 277.

⁹ O iseljavanju stanovništva sa dalmatinskih otoka i obale vidi dok. br. 358, 470, 482, 489, 491, 492, 493, 494, 499 i 500.

vojskom pojačao garnizon u Nerežišću tako, da garnizon Nerežišća sada broji 200 vojnika. Na bateriji Ražanj ima 30 Njemaca. Dva topa smještena su tamo gdje je ranije bila naša baterija. Na uzvisini iznad baterije je p.a. mitraljez. Položaji kod prilaza bateriji minirani su. Poslije akcije 20. o.m.j., kojom prilikom je poginuo njemački komandant otoka,¹⁰ vršene su represalije na stanovništvo te je mnogo muškaraca uhapšeno: u Nerežišću u svi, u Humcu 25 i u Selcima 30. Također sada mnogo više patroliraju otokom patrolama po 20 ljudi. Sa Splitom je zabranjen svaki saobraćaj za 14 dana. U lukama otoka opažaju se u posljednje vrijeme dvije naoružane maone koje stalno mijenjaju položaj. Inače je broj vojnika i njihov položaj ostao nepromijenjen.

9) Otok Hvar, 27. II, izvještaj povjerenika :

Na otoku se nalazi 800 do 900 vojnika. Stab bataljona je u Jelsi. Grad Hvar sa okolicom ima oko 160 vojnika. Na položaju Milna ima 4 laka i 1 teški bacač, na Stražbenici jedan teški bacač a na Križnom Ratu tri teška bacača. Taj položaj je miniran i ograničen bodljikavom žicom. Kod Hvarskog groblja nalazi se 1 teški bacač i dva laka. U Starigradu nalazi se oko 150 vojnika a u Rudinama oko 180, od kojih je 80 Italijana koji su kod komore i bez oružja. Imaju četiri haubice. U Dolu se nalazi oko 150 vojnika. Na položaju Purkin Kuk imaju jedan teški bacač i 1 protukolski top. Položaj je miniran i ograničen žicom. Jelsa ima oko 150 vojnika — položaji isti kao do sada. Radovi na utvrđivanju Jelse se nastavljaju. Po svim položajima postavili su telefonske linije. 18. o.m.j. otputovalo je iz Jelse oko 100 vojnika za Makarsku, navodno na odsustvo.

10) Otok Korčula, 27. II, izvještaj povjerenika:

Vela Luka ima stalni garnizon od 130 neprijateljskih vojnika. Oko Vele Luke drže slijedeće položaje: Poljica sa 20 vojnika, 2 šarča i 1 teškim mitraljezom. Gradina sa 25 vojnika, 3 šarča i 1 teškim mitraljezom. Vranina sa 15 vojnika, 1 topom i 1 p.a. mitraljezom. Vranac: 14 vojnika, 2 šarča i 1 p.a. mitraljez. Hum sa 18 vojnika, 2 šarča i osmatračnicom. Sveti Juraj (Potirna) sa 14 vojnika, 2 šarča. Zaglav sa 20 vojnika, 3 šarča i 1 teškim mitraljezom. — U selu Blato garnizon broji oko 100 vojnika. Stanuju po cijelom selu, naročito u zapadnom predjelu. Oružje im se nalazi uz cestu na zapadnom dijelu sela. Kod ulaza u Blato iz Vele Luke su 2 protukolska topa i 1 mitraljez. Na istom ulazu u selo (iz Smokvice) 4 mitraljeza. Kod crkve Sv. Vid na brdu u sjeveroistočnom dijelu Blata nalaze se 3 minobacača. Na istom padini toga brda na puteljku za groblje nalaze se 3 šarča i 1 mitraljez. Na sjeverozapadnoj strani sela, na manjem brdu sa crkvicom, na strani prema polju, nalaze se 2 protukolska topa i 1 mitraljez. Na južnom dijelu sela (brdo Vela Strana) nalazi se baterija i izvidnica, a kod najviše leže i kuće i nalaze se 3 šarča i 1 teški mitraljez. U Prigradici je garnizon od 130 vojnika koji stanuju u prvom uvalu do Prigradice prema zapadu, na sredini padine brda, u malim kućama. Svakodnevno isturaju patrole prema Babini. Na južnoj strani je položaj u Gršćici i to je na vrhu brežuljka izvidnica i teški mitraljez sa 20 vojnika sa 1 minobacačem i 1 mitraljezom. U Smokvici ima 50 vojnika, a u Brni 20;

¹⁰ Vidi dok. br. 184, napomenu 22.

kod ulaza u obadva sela po 1 teški mitraljez. U Cari ima 16 vojnika a u Zavalatici 14 — kod ulaza u selo po jedan teški mitraljez. Najveći garnizon je u Pupnatu i to 300 do 350 vojnika. Po danu stanuju u šumici uz cestu zapadno od sela. Bez naročite obrane. U Raš u je samo 8 hrvatskih žandara a iznad Raš a je položaj sa jednim topom. U Zrnovu ima nešto malo vojske razasute u tri mala zaselka, koji odlaze u patrolu. Sjeverno, u lukama Banja, a naročito u Vrbovici stoji stalno po više brodova, pa i vazda koja manja ratna jedinica. U Vrbovici ima i nekoliko naoružanih maona, koje su ali veoma dobro kamuflirane. U Pupnatskoj Luci ima 10 vojnika. U gradu Koruli je stalni garnizon od 100 do 150 vojnika. Prema izvještaju od 24. II bila je primje ena u gradu Koruli koncentracija oko 1800 vojnika — navodno prolazna vojska. Prema izvještaju od 27. II, neprovjereno, ta koncentracija više ne postoji. Grad nije naročito utvrđen te se gradi svega nekoliko bunkera, a mitraljezi postavljeni su iznad šume kod Sv. Luke, na Fortici i na ulazu u luku Uš. U Lombardi nalazi se 30 vojnika.

Po cijelom otoku grade bunkere ali ih ostavljaju prazne. Bunker i su na položajima za kontrolu cesta, ulaza u sela i povoljnije luke. Oko 1 km širok pojas od obale oko cijelog otoka ispraznili su od pučanstva. Osim toga skoro cijeli predjel S od Vele Luke (Sitnica, Dub i Potirna). Garnizoni se nikako ne povećavaju nego štaviše smanjuju. Hrana je veoma loša te svaki dan jedu mazge. Kruha dobijaju najviše 20 deka. Oficiri se hrane bolje. Usljed toga te usljed bombardovanja i vijesti sa fronte moral vojske je nizak a biva sve niži. I pravi njemački oficiri kupuju civilna odijela. U posljednje su vrijeme i patrole postale rijetke, osim predjela Sv. Juraj (Potirna) što najviše kontroliraju. Veze im vrlo dobro funkcioniraju te su svi položaji, komande pa i pojedine kuće u kojima stanuju povezane telefonom. Osim toga imaju mnogo prenosnih radiotelefonskih stanica.

11) Otok Mljet, 26. II, izvještaj povjerenika:

Na Mljetu je sve do 26. II bilo svega 150 vojnika, ali zadnjeg dana stiglo je pojačanje 80 vojnika, koji su razmješteni po postojećim garnizonima u Babinom Polju. Sovri i Pola ama. Naoružanje otoka sastoji se od 4 teška minobacača, oko 20 šaraca i velikog broja strojnica. Sa pojačanjem vojske došla je i velika količina hrane. — Obalskih baterija nema. Luke Pola e i Sovra branjene su mitraljezima. Oko Babinog Polja i Pola e razmješteni su bacači i mitraljezi. Po brdima grade bunkere, a za radove mobilizirali su civile. Izvidnice postoje iznad Babinog Polja (Mali Grad), južno od Babinog Polja — kota 141 — Fratrova Glavica, Soline — kota 243 (Montokuc), sjeverozapadni rt Mljeta (Kuzarski rat), Straževac (kota 372) zapadno od Sovre. Veza me u pojedinim izvidnicama je kurirska. Nemaju veze sa patrolnim lancima. Telefonska linija postoji Pola e—Babinog Polje—Sovra. Patroliraju po cijelom otoku u patrolama od 5—6 vojnika. Moral, borbena sposobnost i snabdijevanje odjeom i obućom veoma slabo. Starost vojnika od 20—35 godina. Stanje oružja i kvalitet komandnog osoblja veoma dobar.

NAPOMENA:

Iz raznih krajeva stigli su nam izvještaji da Njemci nastoje nagovoriti Talijane koji su kod njih da se prihvate oružja. Rezultat je svugdje bio negativan.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Zamj. Politkomesara:

I.¹¹ *Randi*, v. r.

Komandant

*Cerni*¹² v. r.

Obavještajni oficir:
Mirko Poto nik, v. r.

(M. P.)

BROJ 186

**IZVJEŠTAJ NERETVANSKOG NOP ODREDA OD 1. OŽUJKA 1944.
STABU GRUPE JUŽNODALMATINSKIH NOP ODREDA O POKRETU I
DEJSTVIMA JEDINICA U VREMENU OD 1. DO 24. VELJA E 1944.¹**

Stab
Neret. Part. Odreda
1. III. 44. god.

Štabu Grupe Južno. Dalm. Part. Odreda!

P o l o ž a j

Dostavljamo vam operativni izvještaj **za razdoblje od 1. II. do 1. III. 44.**

I) Od II. drugog do 5. II. izvršili smo pokret po vašem nare enju sa tri ete ovog odreda i to I. II. i III. etom za Biokovo. Zadatak našeg odreda bio je vršenje akcija na tome sektoru.

II) Usljed novo nastale situacije i slabog vremena, odluke su se izmijenile. Te prema tome vaš štab donio je odluku za likvidaciju garnizona Saran i Kozicu,² na cesti Vrgorac—Makarska i Vrgorac—Split.

III) U napadu na garnizon Kozica u estvovali su Makarski odred, Imotski odred (koji je bio u zasjedi) i druga eta Neret. odreda.

¹¹ Ivo
¹² Josip

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 4/10, k. 1617.

² Vidi dok. br. 117 i 131.

IV) Neprijateljske snage u pomenutim garnizonima bile su od 118 njema ke divizije, ja ina nepr. snaga bila je na Saran u 30 njema kih vojnika, a u garnizonu Kozica 80 vojnika.

V) Neprijatelj se nalazio u pomenutim garnizonima sa zadatkom, osiguranja prometa ceste.

VI) Prilaže se izdata zapovijest za akciju.

VII) Borba je po ela 7 II. 44 u ponedjeljak u 23 asa, i trajala je 2 sata.

VIII) **Tok borbe:** naši su se borci 3. ete privukli garnizonu Saran i likvidirali neprijateljske djelove (straže), ne iskoristivši taj momenat da energijom no likvidiraju sam logor, nepr. se je izbacio iz logora na prve uke odakle je davao žilav otpor. Tom prilikom ubijeno je 6 i više ranjeno nepr. vojnika.

a) II eta ovog odreda koja je skupa sa Makar, odredom napala garnizon Kozicu, približila se samom stražaru i likvidirala ga, me utim se je razvila borba iz ku a. Naši borci zauzimali su ku u po ku u dok se nepr. nije skoncentrisao u jednu kamenu ku u odakle je davao žilav otpor. Tada je napadnutom garnizonu došla pomo iz Rav e sa tenkovima i bor-nim kolima, a nakon ega su se naši borci [povukli] prema izdatoj za-povjesti.

b) Naša II eta i Makar, odred nanijeli su nepr. u gubicima 25 mrtvi i više ranjeni.

IX) **Ishod borbe:** u napadu na garnizon Saran nije postignut cilj za kojim se išlo i ako je nepr. imao 6 mrtvih i više ranjenih.

a) Druga eta skupa sa Makar, odredom izvršili su svoj zadatak i ako ne u potpunosti.

X) Naši gubici iznose 3 mrtva i 3 ranjena.

XI) U ovoj borbi se nije niko istakao za pohvalu.

XII) Dana 15. II. Komandant i Zam. Kom. sa 2 kurira do ekali su jednu njema ku patrolu u 1st. Plini (Crni vir, vidi kartu Mostar), tom prilikom ubili 2 i 1 teže ranili ali od straha sko io u jezero i crko od straha i leda. Izme u poginulih bio je jedan doktor medicine. Na našoj strani nije bilo gubitaka.

XIII) Dana 14. II. naša II eta napala je njema ku kolonu na sektoru Zapadna Plina (Peraško blato, vidi kartu Mostar) u toj borbi u estvovao je II vod II ete sa komandrom Krsti evi em. Borba je po ela u 9 sati u jutro i trajala pola sata. Neprijatelj je imao 6 mrtvih i 5 ranjenih, nakon ega im je došla pomo od 150 vojnika, naši borci su se povukli na una-pred predvi ene položaje. Na našoj strani nije bilo gubitaka.

XIV) Dana 18. II. sa I i II etom izvršili smo napad na neprijateljski garnizon Nova Sela³ (vidi kartu Mostar).

XV) Neprijateljski garnizon branili su 45 domobrana i 5 žandara.

XVI) **Izdata je zapovjest I i II eti za akciju:**

XVII) Borba je po ela 18. II. u 10 i 30 asa u no i. Naši borci su se izuli bosu privla ivši se do samih stražarskih mjesta i pohvatavši stražara i dežurnog ne ispalivši ni jednog metka, i brzo upali u sobe gdje su spavali

3 Vidi dok. br. 213 1 471.

žandari i domobrani te izvukavši im oružje neprimjetno dok su oni spavali. Tom prilikom zarobljeno je 40 domobrana i žandara a me u njima poznatog komandira te stanice Brki a, koji se je 2 puta odlikovao u obrani te stanice.

XVIII) Zaplijenjeno je 2 puškomitraljeza, 1 tipa zb., 25 pušaka, 1000 metaka, 1 pištolj vojno dr., 1 pisa u mašinu, 1 foto aparat, 1 par izama, 4 para cipela, 4 odjela, 30 kg. pašte, nekoliko i nešto drugih sitnarija.

XIX) Neprijatelj je imao 2 mrtva (jamara) i jedan teže ranjeni žandar. narednik Klanac Petar koji je uspio pobje i. Na našoj strani nije bilo gubitaka.

XX) Dana 23. II. naša II eta postavila je 2 nagazne mine na cesti Zaostrog—Podaca. Istog dana naišla su jedna njema ka radna kola sa vojskom koja su odletjeli u zrak. Tom prilikom nepr. je imao 7 mrtvih i 9 ranjenih.

a) Dana 24. II. na istoj cesti naišao je jedan luksuzni auto (taksi) na minu koja je bila postavljena i odletjeo u zrak. Podaci o tome nisu nam poznati.

XXI) Naši gubici su u ljustvu i materijalu u razdoblju od 1. II. do 1. III. su slede i:

a) Mi smo izgubili u ovom razdoblju 4 mrtva i 2 ranjena, jednog nestalog vojnika (zam. komandira II ete Radaljac Ivan).

b) Izgubljene su 4 puške.

c) Utrošeno je 2400 tal. metaka, 200 jug. met. i 100 bombi ru nih.

XXII) Kritika akcije odnosno operacije.

U svim pomenutim akcijama moglo se je i više uspjeti, da su niži rukovodioci osje ali se odgovorni i da su komande eta pružali mogu nost nižim rukovodiocima i ukazali im na njihovu ulogu u današnjoj borbi. U ovim akcijama moglo se je zapaziti da je II eta ovog odreda pokazala se najbolja, iji je komandir Ante Krsti evi . Dok I i III. eta imale su iste uslove, dapa e još i više za vršenje akcija. Sto se ti e Ljubuške ete ona ni najmanje ne pokazuje da je vojna jedinica, sa tim što do sada nije izvršila ni jednu akciju a za to je imala najviše mogu nosti i ako im je davana pomo od ovog štaba.

Uz pozdrav

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za štab Komandant

S.⁴ Marevi v. r.

**IZVJEŠTAJ KOTARSKOG KOMITETA KPH ŠIBENIK OD 1. OŽUJKA
1944. OKRUŽNOM KOMITETU KPH ŠIBENIK O POLITI KOJ SITU-
ACIJI I ORGANIZACIONOM STANJU PARTIJE¹**

Kot. K.K.P.H.² Šibenik

Izveštaj K.K.K.P.H.-Sibenik za
mjesec februar

Drugarskom

Okružnom K.K.P.H.

Š i b e n i k

1) Politi ka situacija: Politi ka situacija od prošlog mjese nog izvještaja se je mnogo pogoršala. Uzrok je tome što neprijatelji vrše stalne upade, plja ku i ubijaju po našim selima. Usprkos tog krvavog terora, kojega vrše nad našim narodom, narod isto ostao kao i do sada nepokolebivo uz Narodno-oslobodila ki Pokret. Samo se opaža u narodu neka velika zaplašenost od ponovnog plja kanja i ubijanja. Baš ovih dana kad je neprijatelj vršio ta zvjerstva po našem kotaru, opaža se da je peta kolona poja ala svoju djelatnost. Na pr. u Dubravi neki petokolonaši su bili ozibljno ubacili parolu da narod primi oružje od strane ustaške vlasti, i još mnoge druge štetne parole. Situacija na op ini Primošten—Rogoznici nije najbolja s obzirom na vojni ku situaciju u toj op ini. Ve nekoliko dana je onemogu en pristup na tu op inu, uslijed estih upada i zasjeda neprijatelja, tako da je naš politi ki rad sveden na minimum. Ali pored sve loše situacije narod Široka i sela oko Široka stoje i dalje vrsto uz naš pokret. Primorska sela, kao na pr. Primošten, Rogoznica i sela okolo njih su još više ugrožena od neprijateljskih upada i plja ke i situacija je mnogo gora. Zagora ove op ine je u popravku. Upravo ovih zadnjih dana se je poja ao politi ki rad. Op enito se opaža na ovoj op ini slabo ekonomsko stanje i mnogo dezerterstva u selu Primošten, i ovo i ovakovo stanje na ovoj op ini utje e mnogo na politi ku situaciju. Rad pete kolone na ovoj op ini se opaža, ali u veoma malom obimu. Da bi popravili ovo slabo stanje formirali smo jednu ekipu sa zadatkom da održava zborove i šire sastanke, kako bi na tim zborovima i sastancima narodu pravilno protuma ili historijske zaklju ke drugog zasjedanja AVNOJ-a. Situacija na op ini **Danilo-Dubrava**. U posljednje vrijeme uslijed etni kog pokolja u Danilo-Dubravi,³ situacija se je naglo promjenila. Moral kod naroda je silno opao. Narod je zastrašen, i boji se da se ne bi ponovo izvršio jedan takav sli an pokolj. Ustaški agenti, koji su pomogli organizirati ovaj pokolj, nastojali su da putem ovoga

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) zaplijenio neprijatelj, snimak u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njema ka, mikroteka NAV-N-T-314, film 564/299-300.

² Kotarski komitet KPH

³ Vidi dok. br. 541.

pokolja narod primi oružje i da postane na taj na in oružje u njihovim rukama s kojim bi oni mogli da raspolazu po miloj volji. Ali u ovakvoj situaciji smo se odmah snašli, i uspjeli smo prikazati narodu zajedni ki rad ustaša i etnika. Narod je odbacio od sebe svaki pokušaj osnivanja »ustaške milicije« u svojim selima kad je shvatio pravu svrhu njenog osnivanja. Narod Konjevratu silno je zastrašen pred etni kim zvjerstvima, koje su ve više puta osjetili na svojim le ima. Na ovom sektoru narod je baš ovih zadnjih dana pao pod jaki utjecaj neprijateljske propagande a uzrok tome bi bio nedostatak našeg politi kog rada. Tako na pr. seljaci sela Radoni i Goriš djelovanjem neprijateljske propagande htjeli su [da] prime oružje, ali u tome smo ih na vrijeme predusreli. Situacija na op ini Jadrtovac je ostala nepromjenjena. Narod je 80% privržen našem pokretu, ali ta privrženost je dosta pasivna. Glavni uzrok tome bio bi što se na ovoj op ini slabo politi ki djeluje. itava ova op ina je pod neposrednom kontrolom neprijatelja, i naše djelovanje je dosta sku eno. Sigurno e Vam biti poznato da smo op inu Dubrava-Danilo podijelili u dvije op ine i to: Vrpolje, Donje polje, Grebaštica, Jadrtovac, Krapanj, Zlarin, Zabla e i drugi manji zaseoci spadaju pod op inu Jadrtovac. Politi ku situaciju kvare mnogo na ovoj op ini dezenteri iz Zabla a.

2) Organizaciono stanje partije. Kotarski Komitet kao cjelina ovih zadnjih dana se prili no snalazio u ovoj novoj nadošloj situaciji. Ali pojedinci baš zadnjih dana nisu pokazali volju za rad, više su se zadržavali u selu gdje im je bilo ugodnije stajati, tako da pomo pojedinih iz Kotarskog Komiteta, nižim partijskim organizacijama nije bila nikakva. Vjerujem da Kotarski Komitet prema njegovom sastavu može više da pomogne, nego li što pomaže. Naro ito u usposobljavanju i radu nižih partijskih organizacija. Opaža se da sam Kotarski Komitet nema dovoljno interesa za politi ku i ideološku izgradnju. Drugovi su veoma spori i zanemaruju se po tom poslu. Op inski komitet Primošten—Rogoznica : Iako se sa strane Kotarskog Komiteta posvetila prili na pažnja i dala pomo tom komitetu, ipak nije napredovao onoliko koliko je imao mogu nosti. Uzrok je tome što ima drugova koji su prili no neaktivni i zanemaruju svoje dužnosti. Partijska jedinica Rogoznica, otkako se je proširila, ipak se opaža da je mnogo napredovala od prošlog mjese nog izvještaja. Partijska jedinica Primošten je dosta mlada, ali pokazuje uslove za razvitak. Op enito Partija na ovoj op ini nije zadovoljavaju a, jer još ima kod lanova partije po malo kukavi luka. Na ovo se stalno ukazuje, ali nema vidnoga uspjeha. Op inski komitet Danilo—Dubrava je pred kratko vrijeme reformiran i jedan drug je išao na dužnost u Komandu mjesta, a drugi u op inski komitet Jadrtovac. Sad smo ovaj komitet popunili sa jednom drugaricom, i vjerujemo da e isti komitet mo i da odgovori sa našom punom pomo i. 4 partijske jedinice koje ima ova op ina su dosta mlade, a pored njihove mladosti se opaža kod pojedinih lanova neaktivnost u radu, i zanemarenost o u enju o partiji. Op inski komitet Jadrtovac je tek formiran od mladih lanova, i tim mladim lanovima potrebna je velika pomo . Mi smo s naše strane poduzeli da jedan lan kotarskog komiteta bude uvijek pri tom komitetu da mu se bolje pruži svestrana pomo . Na ovoj op ini ima 3 partijske je-

dinice i to: Zlarin, Krapanj i Jadrtovac. Partija partijske jedinice Zlarin se dosta popravlja. Do im partijska jedinica Krapanj mogu kazati da je dosta slaba, jer se opažalo oportunizma u toj jedinici, iako joj je pružena obilna pomoć od općinskog i kotarskog komiteta. Partijska jedinica Jadrtovac je tek formirana, ali ima mogućnost da se pravilno razvije, jer su članovi dosta aktivni i požrtvovali. Po dvomjesečnom planu možemo javiti da smo samo ispunili zadatak o proširenju partije, da smo prestali sektašiti po pitanju žena. Ovo potvrđuje činjenica da kroz dvomjesečnu plan je primljeno u partiju oko 15 žena. Materijal, kojega smo primili na zadatak da smo ga proučili, nismo ga ni takli. Po svemu ovome možemo zaključiti da nismo shvatili važnost izdizanja kadrova i da kadrovi rješavaju sve. Također kod kandidata se je pošlo malo ozbiljnije raditi, ali ni izdaleka prema mogućnostima. Još ima masu žena, koje bi po svojim zaslugama mogle se približiti našoj partiji, ali se prilikom još uvijek sektaši. Tako isto kod simpatizera se je nešto napravilo, ali ni izdaleka prema mogućnostima.

Skoj. Odkako je Partija pružila svestranu pomoć kotarskom komitetu Skoja i kako se je sam kotarski komitet Skoja reorganizovao, opaža se velike promjene kod kotarskog komiteta Skoja. Opaža se da u zadnje vrijeme sam kotarski komitet Skoja po sebi je pružati svestranu pomoć nižim rukovodstvima, i da je Skoj ozbiljno shvatio da je ona organizacija oko koje se mora okupiti mlitava omladina. Opaža se i to da su sve partijske jedinice ozbiljno shvatile rad kod samog Skoja, i kolika je važnost u izvršenju te organizacije. Jer rad same organizacije Skoja po sebi se je odvijati i djelovati sve aktivnije na političkom odgoju omladine, i upućivati je u sve one zadatke, koji se danas postavljaju pred omladinu. Budući da su zadaci, koji se postavljaju pred Skoj dosta opsežni, i zbog pasivnosti mnogih članova rad nije dao onakove rezultate ni izdaleka kakvi su se očekivali.

Narodno O.O. Sam kotarski N.O.O. ni izdaleka nije shvatio svoje dužnosti, koje se postavljaju pred raznim odsjecima istog odbora. Mnogi članovi Kot. N.O.O. već se vole da zadržavaju svojim kućama, zanemaruju i na taj način rad na samom terenu. Iako je sa strane partije više puta ukazano na te njihove mane i nedostatke, ipak se još uvijek prave. Sam Kot. N.O.O. ne pruža obilniju pomoć općinskim N.O.O.-a, tako da su sami N.O.O.-i dosta pasivni u svom radu. Kao što Kot. N.O.O. ne ispunjava u potpunosti svoje dužnosti koje su mu postavljene, isto tako po ugledu na Kot. N.O.O. ne rade ni općinski N.O.O.-i, a ni mjesni u tome ne stoje ništa bolje. Opaža se da N.O.O. nijesu shvatili svoje dužnosti, kao prava narodna vlast, i kao pravi politički predstavnici našeg naroda. Ovaj nedostatak ne možemo pripisati samo N.O.O.-a, već i neradom od strane naše partije.

A.F.Z. Iako se često puta ukazivalo da je žena potrebno svestrano politički podizati, na tom polju još se nije mnogo postiglo. Ni sama partija još nije shvatila ulogu žene u današnjoj borbi, davaju joj onoliku važnost, koliku bi trebalo posvetiti ženi. Rad svih odbora A.F.Ž., koji su bili zaduženi oko političkog odgoja žene ni izdaleka nisu odgovorili dužnostima, koje su im bile date.

USAOH. Omladina na ovom kotaru još je uvijek nepokretna, neza-
interesovana i neaktivna. Uzrok je tome što današnji odbori USAOH-a
nisu ni izdaleka mogli rukovoditi sa omladinom. Sam Skoj nije bio u
stanju staviti se na elo omladine i rukovoditi s njom. Ali sa pravilnim
radom uvjereni smo da će se omladina i te kako pokrenuti.

Vojno-pozadinske vlasti. Sama Komanda Mjesta na našem kotaru ne
funkcioniše kako bi trebalo. Jer sam komandni kadar ima mnogo tih nedo-
stataka, sam on jadicnik nije u stanju ni izdaleka da odgovara dužnosti,
koju vrši u komandi. Drug pomoćnik ni najmanje ne odgovara politici koj
dužnosti, jer do sada u komandi se nisu držali nego jedan ili dva politika
sastanka. Tako er u komandi vlada velika nedisciplina, po evši od kurira,
stražara, pa na više. Tako er se opaža da je komandno osoblje izgubilo
autoritet u samoj komandi. S ovim su upoznati drug Bunko i komandant
podrujka, i obe ali su da će pomoći i samoj komandi.

Drugarski pozdrav:

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

1 marta 1944

Za Kot. K. K.P.H. — Šibenik
*Marko*⁴ v. r.

BROJ 188

IZVJEŠTAJ KOTARSKOG KOMITETA KPH TROGIR OD 1. OŽUJKA
1944. OKRUŽNOM KOMITETU KPH ZA SREDNJU DALMACIJU O
POLITICI KOJE SITUACIJI, ORGANIZACIONOM STANJU PARTIJE,
SKOJ-a, USAOH-a I AFZ-a¹

K.K.² K.P.H.
Trogir
1. III. 1944

Drugarskom
O.K. K.P.H. za srednju Dalmaciju

P o l o ž a j

Dragi drugovi!

Šaljemo vam izvještaj za mjesec velja u 1944 god.

Politika situacija: Na našem kotaru izgleda ovako. Opaža se oportu-
nistički stav od masa. Razlog je taj, što je neprijatelj poduzeo pomirljivi

⁴ Melkior Baranovi

¹ Kopija originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Muzeju narodne revolucije Split,
snimak u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka MNR Split, film 8/352-354.

² Kotarski komitet

stav prema narodu. O svom tom njegovom miroljubivoš u prema narodu, narod je ipak uvjeren u našu pobjedu, te nije tako masovno pao na lijepak neprijatelju, što se izrazito vidi u svakidašnjem radu, koji narod pruža našoj vojsci i vojno pozadinskim vlastima u pogledu prenosa materijala. Kroz posljedne dane po elu se zaoštravati mržnja izme u naroda i neprijatelja, jer je neprijatelj vidio, da ne može ništa postići i sa stavom svoje dosadašnje taktike. Po eo je nastavljati svoja stara zlo ina ka djela putem plja ke, paleža i ubijanja ovo zadnje vrijeme je ubio 6 rodoljuba, kao i mobilizirao na velom i malom Drveniku. Mobilizacija na jednom i drugom otoku nije mu potpuno uspjela u koliko smo do sada informirani, tako da je u ruke neprijatelja upalo oko 50 ljudi, dok je neki broj pobjegao sa barkama na otok Vis, a neki se kriju na samim otocima. Jedan broj uhapšenih je u Splitu streljan dok je drugo otpremljeno na radove. Raspoloženje naroda u samom gradu Trogiru je pokazalo sliku mržnje ja eg otpora prema neprijatelju pri samoj proslavi C.A., kao još energije nije prilikom bombardovanja njema kih brodova u Trogiru, kad su istom prilikom pogorene ku e u jednom dijelu grada. Odmah je reakcija mislila ubaciti mržnju prema Saveznicima i naprama odnosima Saveznika i nas. Tu je odmah proradila partija putem pravilnog objašnjavanja narodu, tim da kad ne bi bilo neprijateljskog uporišta ili brodova, da ne bi Saveznici ni tukli isti grad, kao što grad nije ni tu en ve je preba en objekat kojeg se ga alo. Evo jednog primjera: Jedan brod koji se nalazio vezan na obali Ciova ispred ku a, žene su ga htjele demonstrativno pustiti od kraja, tako, da je neprijatelj bio prisiljen brod prevesti i udaljiti od samog grada. Tako er su žene vojnicima govorile: da nima vas u gradu ne bi nas naši Saveznici bombardovali.

Rad po reakcionarnim klikama.

U samom gradu Trogiru narodna zaštita u broju svojih 28 članova nije više išla naprijed, ali još održava uže sastanke u ku i samog svojeg komandanta Bogdana Košine. 80 organizovanih vatrogasaca dosada ih neprijatelj nije po eo koristiti u političkom radu osim njihovog samog strukturnog rada, jedni i drugi su bez oružja. U G. Okrugu se neopaža daljnjeg rada. U Viniš u nema vidjeti osobitih rezultata, kod nijednog dosada zapaženog osim Mate Pažanin Jurova, koji je povezan čak i sa Splitom. Iz Marine se vidi rad i rovarenje najviše u Vici Cvitanovi , a za njim u Frani Cvitanovi koji se natje u tako er koji e od njih biti glavari i preuzeti dijeljenje deka. Joze Cvitanovi koji se sada nalazi u Trogiru postao je neki opinski član ujedno putem trgovine iskorištava naš narod najgnusnijom svojom špekulanskom rabotom. Tako er su u nekim selima iskršli glavari, najviše radi samih deka, s tim putem je odmah neprijatelj htio ubacivati razne parole, a i stvoriti svoja uporišta.

Na svemu gore navedenom partijska organizacija, kao i antifasističke organizacije su postavile pravilno dokazivanje, kao i razkrinkavanje pojedinih uporišta ili klika, gdje su se ipak vidili uspjesi u pojedinim selima.

Više se nepojavljuje osim što je dezertirao u prvim danima kojih ima ukupno 168, od ovoga broja povratilo se svoje voljno 9 a putem naših parola (vojni ki 18). A oni ostali se drže u žici,³ gdje smo mi putem partijskih kao i antifašističkih organizacija proveli na svaki način da ih se bojkotuje.

Rad na političkom polju:

Ovog mjeseca nije izvršen prema postavljenim zadacima rada. A i samo upadanje neprijatelja preko našeg kotara onemogućilo je već dio rada. U ovom mjesecu prije proslave kao i za samu proslavu održalo se svega 13 zborova, na kojima se upoznao narod sa svima najnovijim dogajama na vojnom i političkom polju kao i o samom završetku i njenim naporima za oslobođenje svih porobljenih naroda. Putem istih zborova kao širih i užih masovnih sastanaka upoznao narod našega kotara je površno upoznat sa II Zasjedanjem A.V.N.O.J.-a, ali nismo narodu prikazali ugovor S.S.S.R. i Čehoslovačke, kao i nepriznavanje ugovora izbjegličke vlade Poljske i Jugoslavije. Za vrijeme proslave Č.A. sa održanih zborova poslani su pozdravni telegrami N.K. i drugu Titu.

U oči same proslave palile su se vatre i to u općini Prigmet na 24 uke, u Trogiru na 7, Marini 5 i to u samom selu Vinišću, kao i pisanje parola, koje su bile izvršene pred same garnizone neprijatelja, također su bile obješene 2 zastave. Sam grad Trogir je osvanuo izljepljenim plakatima također na samim kućama gdje je useljen neprijatelj. Parole su bile izpisane hrvatski a prijevod na njemački. Crvena i nacionalna zastava je bila obješena na vidiku cijelog grada Trogira, na crvenoj zastavi je bilo napisano živjela Č.A. a u uglu srpski i četnički.

Organizaciono stanje:

Sam K.K. je održao 2 sastanka u prisustvu članova O.K.⁶ Sastanci su bili praktični i teoretski. Na teoretskim sastancima se obradila brošura »O Federativnom uređenju Jugoslavije« i prva glava iz Historije Partije, koja se prilično savladala. Sam K.K. popunjen sa 2 novim članovima drugim Šerićem i drugaricom Danicom, koji nisu imali toliko vremena da shvate svoje dužnosti, ali ipak ima izgleda da će odgovoriti mjestu kojeg zastupaju. Zadaci koji su bili postavljeni pred K.K. nisu svi savladani, a nije bila mogućnost uslijed nadiranja neprijatelja, kao i njegovih djelomica njih akcija.

Pomoć K.K. Općinskom K. bila je svestrana kao i u prisustvu članova O.K. Ta pomoć je bila za pravilno obrađivanje literature kao i za pravilno održavanje praktičnih sastanaka. Sami Općinski K. nisu bili u stanju da savladaju postavljene zadatke, kao ni jedinice.

Održavanje sastanaka Općinskog K. je redovito, dok jedinice većim dijelom održavaju 2 puta sedmično, pojedine kao i članovi istih nisu još shvatili svoje dužnosti, iako se pružala puna pomoć sa strane Općinskog K. kao i K.K.

Članarina se plaća redovito.

³ Riječ je o neprijateljskim garnizonima.

⁴ Crvene armije

⁵ Okružnog komiteta KPH za srednju Dalmaciju

Kazne:

Partijskim ukorom kažnjeni su slijede i drugovi: Be ir, Buno, Neda Sansunova i Sonja.

Partijskom opomenom: Cjela jedinica Sevid radi nepaljenja vatre, a s tim što su isti dozvolili pasti na lijepak pojedinaca iz svojeg sela. Iz jedinice Dvornice drugovi Bubi i Pile.

Izba eni iz Partije:

Ševilo iz jedinice Vrsine, Cinkvantin koji je dezertirao iz vojske iz Trogira, Meštrovi Jakov iz Drvenika koji je tako er dezertirao iz naše vojske. Matija Orli iz jedinice Viniš a i Milat Ivani a iz jedinice G. Seget.

Tonac iz jedinice Orljak je uhapšen od neprijatelja, a Ivkovi iz Lab. Drage je pobjegao u žicu kad je imao i i u vojsku.

Organizaciono stanje Partije na kotaru izgleda ovako:

K.K. ima 6 lanova od toga 2 žene.

Op . K. Marina ima 5 lanova, od toga 1 drugarica, sa 9 Partijskih jedinica, ukupno lanova 45, od toga 13 žena. Kandidata 22, od toga 13 žena.

Op . K. Prgomet, ima 3 lana sa 3 Partijske jedinice, ukupno lanova 15. Kandidata 7, od toga 1 žena.

Op . K. Trogir sa 4 Partijske jedinice, ukupno lanova 28, od toga 7 žena. Kandidata 15, od toga 8 žena.

Jedinica Trogir ima 5 lanova.

K.K. SKOJ-a, K.N.O.O. i K.O. USAOH-a ima ukupno 11 lanova.

Kom. Mjesta i pri Komandi ima 11 lanova.

Neobuhva eni 1.

Partijaca po radu N.O.O. ima 57 lanova

Partijaca po radu SKOJ-a ima 27 lanova

Partijaca po radu A.F.2. ima 14 lanova

Ostalih 24 lana se nalaze u i pri Kom. Mjesta, te po ostalim raznim otsjecima.

Simpatizera ima na cjelom kotaru 450.

N.O.O.

Sam K.N.O.O. nije u potpunosti odgovorio svojim dužnostima, obzirom i samog nadiranja neprijatelja. Op inskim N.O.O. je pružena puna pomo , dok se seoskim nije pružilo onoliko koliko se moglo. Najteži je zadatak kod svih odbora podignuti politiku izgradnju i ako su se uložili puni napori da se putem Op . N.O.O. pomogne i seoskim, tako er je ve i broj odbornika nesigur u svojem odgovaranju em položaju i neosje a se dovoljno jak u donošenju svojih odluka kao pravi lan N.O. vlasti, tako da se desi više puta da pojedini padnu na ljepak seljaka.

Kot. N.O.O. je pokazao na nedostatke u onoj mjeri kojoj su i same prilike dozvolile.

Kot. N.O.O. je održao 8 zborova, širih sastanaka i sastanaka na večernjim šilima 10. Sa op . N.O.O. 6, a seoskim 13.

S.K.O.J.

Kroz ovaj mjesec nema tako bitnih promjena kod SKOJ-e organizacije. Pomo K.K. Op . rukovodstvima i aktivima, kroz zadnje vrijeme nije bila dovoljna, uzrok taj, neprijateljsko upadanje u naša sela, kao i odsustvo bolesnih članova K.P. sa ovog terena. Sam K.K. one postavljene zadatke koji su bili postavljeni, nije sve izvršio, uzrok je tome nedovoljna politika uzdignutost samih članova kao i nedovoljan dolazak na sastanke sa Op . ruk. i aktivima. Članovi daju sve napore od sebe da bi mogli odgovoriti postavljenim zadacima. Sada se K.K. popunio sa jednim članom t.j. sekretarom op . ruk. tako da broji 5 članova. Kroz zadnje vrijeme pošlo se održavati teoretske sastanke u prisutnosti sa O.K. u kojima se vidi uspješnih rezultata. Osim K.K. imamo 3 Op . ruk. Ta op . ruk. ne odgovaraju dužnostima, i slaba politika izgradnja, polupismenost. Od op . ruk. otkazivala je drug i drugarica koji su bili kandidati [..] i K.O. te tako su i K.O. te tako su i ušli, ali smo s time oslabili Op . ruk. Rad SKOJ-evskih aktivna nije najbolji, jer kod njih se opaža oportunistički stav, tako da svakidašnjim ukazivanjem kao i radom nastojati ćemo spriječiti. Još kod njih nije na visini li na odgovornost kao i disciplina. Putem užih i širih sastanaka pa i preko zborova upoznali smo aktiviste o održavanju II Zasedanja AVNOJ-a, odluke kao i pojedine zaključke nisu potpuno savladali, te smo došli do zaključka, da treba održavati posebne referate o odlukama. Uspjeli smo aktivizirati SKOJ u pisanju dopisa i savladavanju nepismenosti, ali nismo uspjeli formirati udarne grupe.

SKOJ-evci su u estvovali u pisanju parola, paljenju vatara i u obješenju zastava prilikom proslave C.A.

U zadnje vrijeme Partija pruža punu pomoć SKOJ-u putem svih svojih partijskih organizacija. Ovaj mjesec iz organizacije SKOJ-a ušao je u K.K. jedan član koji je uvršten u partijsku jedinicu.

Organizaciono stanje SKOJ-a.

K.K. SKOJ-a ima 5 članova i to drugova, sa tri Op . ruk. 10 l., od toga 6 drugarica. M.K. Trogir 5, od toga 4 drugarice sa 35 aktivna, ukupno 253 l., od toga 154 drugarice, 2 aktivna u vojsci i to pri Kom. Mjesta i punkt Trolokve 12 l., od toga 6 drugarica i pri K.K. 2. SKOJ-evca.

Tako da se ovaj mjesec SKOJ-eva organizacija povećala za 26 l.

U.S.A.O.H.

Kot. Odbor je uspio obuhvatiti i onu omladinu koja je stala po strani, osim onih sela gornje zagore (Sitno, Dolac i Sratok) gdje je to krvno povezano sa ustašama. Postavljeni zadaci pred K.O. nisu sprovedeni u djelo, razlog je i taj što je K.O. bio u rasulu, a i slaba politika izdignutost kod pojedinih drugova, tako da ni sami članovi K.O. nisu mogli dati pomoć i Op . kao i seoskim odborima.

Kot. Odbor se popunio sa jednim članom i to drugaricom Ružicom sekretaricom Opć. ruk. Marina. Tako da sam odbor ima sada 4 čl.

Kod omladine smo uspjeli putem zborova i širih sastanaka prikazati vojne i političke uspjehe, koje je cjela omladina površno shvatila, gdje treba i svakidašnjeg rada i ukazivanja dok se omladina detaljno upozna. Još smo kod omladine uspjeli uspostaviti pisanje dopisa, ako i nisu vrijedni ali se osjećaju dužni da moraju napisati. Tako isto u nastvuju u savladavanju nepismenosti, gdje ima lijepi broj omladinaca koji je savladao slova, kao i neki naučili pisati i čitati. Kako kod SKOJ-eve organizacije tako i čitave omladine zapaža se miroljubivi stav, ali na tome se radilo, tako da je sama omladina uvidila i počinje zaoštavati svoju borbenost prema neprijatelju.

Organizaciono stanje USAOH-a.

K. Odbor ima 4 čl., od toga 1 drugaricu, sa 2 opć. odbora 10 čl., od toga 3 drugarice. M.O. Trogir ima 6 čl. [..,]⁷ sa 41 seoski odbor 193 čl., od toga 110 drugarica.

Obuhvaćeno omladine [..]⁸ 415 čl. (Pionira 1787) povećalo se za 454 čl.

A.F.Z.

Kot. Odbor se sastaje 2 puta mjesečno, dok pojedine drugarice nedolaze na sastanke, neke od straha ispred neprijatelja a neke uslijed bolesti. Ali su ipak u svojim obližnjim selima pružile pomoć svojim drugaricama putem sastanka. Sva 3 Opć. odbora nisu potpuno shvatili svoju dužnost, također neke od straha neprijatelja a neke od svoje vlastite nemarnosti sve se može pred njih postaviti ali samo daleko političkog rada. U Drveniku se apsolutno ne može uspostaviti rad. A kako sam K.O. i Opć. nije proradio kako se postavljaju zadaci tako ni seoske nisu ništa proradili. Žene su uvijek uz pokret, njihova ođanost je uvijek ista samo što one ni izdaleka ne mogu zamisliti na politički rad kao ni stvoriti sebi sigurnu temelj ulaska u N.O. vlasti.

Žene u samom Trogiru su počinje energičnijim radom, tako da su žene pokazale visoku svoju svijest i pred vrlo teškim okolnostima, i samog onog dana kad su bombe koje su bile upućene na neprijateljske brodove pogodile sam jedan dio grada.

Organizaciono stanje A.F.Z.-a

Kot. Odbor ima 7 čl., sa 3 Opć. odbora 27 čl., M. odbor Trogir sa 4 čl. i 2 rejonska 6 čl. i sa 42 seoski odbora 247 čl.

Žena u pokretu 4107, od toga pismenih 571.

Financijski izvještaj :

Šaljemo vam članarine za mjesec velja u Lira 580 i Kuna 1600.

6, 7 i 8 U originalu nečitljiv tekst.

N.O.F.

Usljied odsutnosti blagajnika **K.N.O.O.** nismo dobili.

Drugarski pozdrav

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za K.K. K.P.H

BROJ 189

IZVJEŠTAJ ŠTABA DVADESETE DIVIZIJE OD 2. OŽUJKA 1944. ŠTABU
OSMOG KORPUSA NOVJ O RAZMJJEŠTAJU JEDINICA¹

STAB
XX DIVIZIJE NOVJ
Br. 88 u sati 10 h
Dne 2. III. 1944

ŠTABU VIII KORPUSA

Na dan 1. o.mj. stigli su i primili dužnost komandant i komesar ove divizije sa stanjem kako vam je već i samim poznato.² Pristupili smo srećno Ivanju Štaba divizije, jedinica oko štaba, kao i brigada. Odmah smo premjestili štab iz sela Biteli, zasiok Matkovići, u selo Vrdovo.

Raspored jedinica ove divizije je sljedeći:

I brigada na Trogirskom sektoru, kojoj smo izdali naređenje da krene u sastav divizije.³ Ovo je učinjeno po vašem odobrenju.

II brigada nalazi se na prostoru Dabar—Biteli—Vrdovo.

III brigada nalazi se na prostoru Gljevi—Ruda—Podi, tj. južno od puta Sinj—Livno.

Dinarski odred: jedan njegov bataljon nalazi se oko Gale i Otoka. Ovaj bataljon je nepokretan, tj. vrlo teško ga je pokrenuti zato što ljudstvo ovoga bataljona ne može da ide daleko od svojih kuća. Jedna četa II bataljona tog odreda otišla je na Trogirski sektor radi sprema za odred, dok smo jednu četu istog bataljona stavili u Braćevo Dolac radi uvođenja pravca od Gornjih Koljana da nas ne bi sa te strane iznenadile četničke grupe.

¹ Original (tipkan na pisnom stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 9/3, k. 1029.

² Komandant ove divizije bio je ranije Velimir Knežević, a politički komesar Zivko Živković.

³ Vidi dok. br. 220.

Kada dođe naša I brigada, namjeravamo da je smjestimo na prostoriju gdje se sada nalazi II brigada, dok ćemo cijelu II brigadu prebaciti na jugozapadnu obalu rijeke Cetine, na prostoriju Satri —Potravlje.⁴ Ovo zato da bi obezbijedili kanal prema Trogiru kao i radi što bolje ishrane. Mi za sada držimo most na rijeci Cetini, zvani Segin most.

Naše sve jedinice imaju zadatak da prikupljaju podatke o neprijatelju, likvidiraju manja neprijateljska uporišta, sreću i odmaraju jedinice.

Naša III brigada javlja nam da se u garnizonu Aržano nalazi oko 7 eta domobranaca, od kojih 6 eta novomobilisanih. Brigada vrši pripreme za napad na pomenuti garnizon.⁵ Mi smo joj naredili da prikupi što podrobnije podatke o gore pomenutom garnizonu, ispita moral i stanje kod neprijatelja, ali da pomenuti garnizon ne napada bez našeg naređenja. Ovo zato da opet ne doživimo neuspjeh.

Neprijatelj ne vrši nikakav saobraćaj pravcem Sinj—Vrlika, niti pravcem Sinj—Livno.

Što se tiče prebacivanja materijala sa Trogirskog sektora za taj štab, kao i pomoć u ishrani za ovu diviziju, poduzećemo sve da se transporti što brže pošalju sa obezbjeđenjem. Mislimo da će vaš referent za vezu drug Gulan doći i sa našom I brigadom.

Naređeno ljudstvo za inženjersku brigadu V.Š.,⁷ avijatičare, šofere i mehaničare, traženu kordu i kapsile upućujemo 5 o.mj.

Šaljemo jedan list namijenjen drugu komesaru⁸ korpusa, poslan od strane VI divizije koga je komandant⁹ zaboravio predati prilikom posljednjeg boravka u korpusu.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkom
Edo Santini, v. r.

Komandant, major
Mile J. Uzelac, v. r.

4 O razmještanju Prve i Druge brigade vidi dok. br. 205.

5 Napad na Aržano nije tada izvršen. Vidi dok. br. 276.

6 Petar

7 Vrhovnog štaba NOV i POJ.

8 Odnosi se na političkog komesara Osmog korpusa Boška Siljegovića.

9 Riječ je o komandantu Dvadesete divizije.

BROJ 190

**NARE ENJE ŠTABA DVADESETŠESTE DIVIZIJE OD 2. OŽUJKA 1944.
ŠTABU DRUGE NO BRIGADE ZA RASPORED JEDINICA I REORGA-
NIZACIJU OBRANE NA OTOKU BIŠEVO¹**

ŠTAB
XXVI DIVIZIJE NOVJ
2. III. 1944
Br

ŠTABU II BRIGADE² XXVI DIVIZIJE NOVJ

P o l o ž a j

Odobravam vaš raspored na O. Visu.

Potrebno je reorganizirati odbranu Biševa na sljede i na in:

1. Formirati 2 otporne ta ke sa po 30 ljudi, utvrditi k. 240 i k. 151.
2. Otporne ta ke vanredno utvrditi betonskim vre ama, opkoliti ži-
com, minama, rezervnom hranom, municijom, sa odre enim brojem šarža
za svaki mitraljez itd.
3. Otporne ta ke vrlo dobro naoružati sa mitraljezima, P.K.³ topovima
i teškim baca ima od 4—6 komada.
4. Organizovati dobru, višestruku, a svakako i radiografsku vezu. Za
radio-vezu smo se pobrinuli.
5. Baca i trebaju da imaju elemente za svu obalu.
6. Svu obalu, sem ugovorenih luka, minirati i opkoliti žicom.
7. Svake no i moraju se slati jake patrole okolo.
8. Iseliti sve civilno stanovništvo.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

(M. P.)

Politkomesar:

Na elnik:
Parma,⁴ v. r.

V. d. komandanta,
p. pukovnik:
Mili,⁵ v. r.

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg.br. 11/2, k. 1101.

² Odnosi se na Jedanaestu NO brigadu. Naredbom Štaba Osmog korpusa od 13. sije nja 1944. god. brigade su dobile nove brojne nazive. Vidi dok. br. 30.

³ Protivkolskim

⁴ Stanko

⁵ Maks Ba e-Mili

UPOZORENJE SEFA VOJNE MISIJE NOV I POJ PRI VRHOVNOJ KOMANDI SAVEZNI KIH SNAGA ZA SREDNJI ISTOK OD 2. OŽUJKA 1944. STABU MORNARICE NOVJ DA SE NE VRŠI RAZMJENA ONIH NJEMA KIH ZAROBLJENIKA KOJI MOGU ZNATI O SISTEMU OBRANE OTOKA VISA I O POSTOJE IM POMORSKIM VEZAMA S ITALIJOM¹

Red. broj	Datum i sat predaje	Kome je upu eno	SADRŽAJ	Broj grupa	Odgov. na depešu br.	Primjedbe
54.	2. III 44. 14,20	Štab Morn.	Drugu Cernom. ² Mišljenja sam da nema ki zarobljenici suviše znadu o odbrani Visa i veze sa Italijom a da ih se može zamjeniti. Javite ³ vaše mišljenje po tom pitanju ⁴ . Vlatko. ⁵	76	62«	1 Makiedo

¹ Knjiga primljenih i poslanih depeša Delegacije NOV i POJ u Bariju, original (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 12/5-I, k. 2073.

² Josip Cerni, komandant Mornarice NOVJ.

³ Rije je o dvanaestorici od 40 zarobljenih Nijemaca. Njih je Štab Mornarice NOVJ htio da razmijeni za desetoricu mornara i Ivana Mor ina-Crnog, lana Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju, koje su Nijemci zarobili 8. velja e 1944. kod Žuljane u Mljetskom kanalu na naoružanom brodu br. 10 (vidi dok. br. 153). Sve te Nijemce je 8. velja e 1944. Štab Mornarice NOV i POJ, privremeno bio ustupio britanskim vojno-obavještajnim organima u Bariju, koji su molili da te zarobljenike saslušaju.

⁴ Štab Mornarice NOVJ odgovorio je 3. ožujka da zarobljeni Nijemci ne mogu znati o sistemu obrane otoka Visa i da razmjena ne e naškoditi obrani otoka (vidi knj. depeša Delegacije NOVJ u Bariju primljeni radiogram br. 68, reg. br. 13/11-2, k. 2072).

⁵ Velebit

⁶ Omaška; treba: 63. Naime, u radiogramu br. 62, koji je primljen 29. velja e u 14,26 sati, javlja se o brodovima koji su prispjeli u višku luku, a u radiogramu br. 63, koji je primljen 1. ožujka u 15 sati, javlja se o 40 zarobljenih Nijemaca privremeno ustupljenih britanskim vojnim organima radi ispitivanja.

PISMO OKRUŽNOG KOMITETA KPH SPLIT OD 2. OŽUJKA 1944. SVIM
KOTARSKIM KOMITETIMA KPH I MJESNOM KOMITETU SPLIT U
POVODU DIREKTIVE OBLASNOG KOMITETA KPH DALMACIJE ZA
O UVANJE KADROVA¹

Okružni Komitet KPH
SPLIT
2-III-44 god.

Svim kotarskim Komitetima i mjesnom Komitetu Split

Dragi drugovi,

Šaljemo vam direktivno pismo² Oblasnog Komiteta KPH za Dalmaciju u pogledu sa uvanja partijskog kadra što je naročito važno za naš okrug gdje neprijatelj ima svoje najveće vojne snage i gdje se prilično slobodno kreće, upadaju i iznenada u pojedina sela i terene ugrožavaju i naročito nebudne i nespremne organizacije i kadrove. U ovakvim prilikama ne smije se kruto ograničavati povlačenje kompromitovanih rukovodioca sa jednog terena, već pri tome treba biti elastičan za što se prebaciti na drugi teren ili dok se situacija ne poboljša, kako smo vam to ukazali u našem prošlom cirkularnom pismu. Našu organizaciju naročito je teško pogodilo masovno zarobljavanje i ubijanje drugova i drugarica rukovodioca na omiškom kotaru, što nam može poslužiti kao teško kupljena opomena i iskustvo da bi u budućnosti bolje i svijesnije uvali svoj partijski kadar. Na sinjskom kotaru također je bilo slučajeva zarobljavanja i to više iz neopreza što nas treba da upozori na veću budnost i opreznost. Pismo Oblasnog Komiteta dobro, zajednički proučite i primjenite na svoj teren i prilike ne odlaze i u drugu skrajnost sužavanja i ograničavanja djelovanja i razvijanja naših organizacija i rukovodećeg kadra.

Nadalje upoznavamo vas da neprijatelj ima namjeru utvrditi obalu od Omiša do Splita i od Splita do Šibenika. On već sada vrši početne fortifikacione radove. Za radove on namjerava upotrebiti naše radnike i narod primamljujući ih većim plaćama ili boljim uslovima rada ili pak prisilno mobilizirajući ih. Pri ovome neprijatelj se ne ograničava mobilizirati radnu snagu samo na neki primorski pojas, već on to isto nastoji uraditi u Zagori i na sinjskom kotaru. Ovi radovi za neprijatelja su veoma važni, jer utvrđuju i našu dalmatinsku obalu nastoji se bar nekako osigurati od eventualne Savezne invazije, a isto tako namjerava mobilisane radnike za ove radove i dalje koristiti odvođeni i ih na prisilne radove u Njemačku ili pak prisilno ih izvršuju i u svoje vojne jedinice. Zbog

¹ Original (tipkan na pisanim stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka CK SKH, film 45/233.

Okružni Komitet KPH
S P L I T
2-III-44 god.

Uvjetnostima i uslovima Komiteta Splita

Dragi drugovi,

Slijede vam direktivno pismo Oblasnog Komiteta KPH za Dalmacija u pogledu sačuvanja partijske kadra što je naročito važno za naš okrug gdje neprijatelj ima svoje najveće vojničke snage i gdje se prilika sledbeću kreće, upadajući iznadom u pojedina sela i terena uzimajući na svoje ruke i nepreuzne organizacije i kadrove. U ovakvim prilikama ne smije se kruti ograničavati pevladžnja kompromitovanih rukovodilaca na jednog terena, već pri tome treba biti elastičan za šta se prebaciti na drugi terena ili dok se situacija ne poboljša, kako smo vam to ukazali u našem prethodnom cirkularnom pismu. Naša organizacija naročito je teško pogodila masovne zarobljavanje i ubijanje drugova i drugarica rukovodilaca na ovom terenu, što nam može poslužiti kao teška kupljena spomena i iskustvo da bi u buduću bolje i sviješnije čuvati svoj partijski kadar. Na ovaj način također je bilo slučajeva zarobljavanja i te više iskopavanja što nam treba da posreduju na veća budnost i spreznost. Pismo Oblasnog Komiteta dobro, svjetloski proučite i primjeniti na ovaj teren i prilike uz odlaziti u drugu ekstremnost anđavanja i ograničavanja djelovanja i razvijanje naših organizacija i rukovodilaca kadra.

Nadalje upozoravamo vas da neprijatelj ima namjeru utvrđivati obalnu od Omiša do Splita i od Splita do Šibenika. On već sada vrši početne koncentracijske radove. Za radove sa namjerom upotrijebiti može radnike i na rad privremeno ih većina plaćama ili boljim uslovima rada ili pak prisili na mobilizirajući. Pri ovom neprijatelj se ne ograničava mobilizirati rad na samom samom na neki primarni pejan, već da te iste masovni uvedu u Zagorje i na slijedećem terenu. Ovi radovi sa neprijatelja su većina vrsta, jer utvrđivajući naše lokaliteta i skitaka obala namjeru da bar nekako organizirati od eventualne šavovničke izvanje, a iste terena namjerava mobilizirati radnike na ove radove i dalje koristiti odvođući ih na primarne radove u Sjevernu ili pak prisilav ih utvrđujući u svoje vojničke jedinice. Što je toga potrebno je da sve partijske organizacije, preko svih vopartijskih organizacija u prvom redu objasne narodu za šta teži neprijatelj vršiti sve svoje djelovanje, od kojih to posljedica može imati naša barba, a isto tako svaki pojedinac koji učestvuje u tim radovima i kome prijati opasnost odvođenja na primarni rad u Sjevernu ili pak prisilav mobilizirati. Uostvarenje ga u ovim radovima znači vršiti izdaju prema sveu narodu, naša pokretu i barbi, jer neprijatelj izgradivajući sve utvrde namjerava nas još više držati poredbama što će imati za posledicu još veća i teža žrtva našeg naroda. Kao nared upoznati s ovim, onda je potrebno da kroz sve naše organizacije izvršite potpuni bejotek ovih radova i pojedinaca koji ne mogu već učestvuju u ovim radovima i ne da od njega ostanu. Tiba neprocenane, naravno ne objašnjavati narodu potpuno ovog bejoteta i na ovom sačrtku je potrebno stalna aktivnost i radnost svih naših organizacija. Potrebno je također organizirati akcija ako učestvovanje svih ovih zapečatih radova, gdje god se to može uraditi. Na ovom sačrtku aktivizirati narodne grupe ili pak gdje se može mogućnosti organizirati nared i pojedina sela sa u što veću broju sudjeluju na izvršavanju ove akcije.

Dragariki pozdravi

Šest šibensko-slebedu narodu!

sa Okružni Komitet KPH

toga potrebno je da sve partijske organizacije, preko svih vanpartijskih organizacija u prvom redu objasne narodu za im teži neprijatelj vrše i ovo utvrđivanje, od kakvih to posljedica može imati naša borba, a isto tako svaki pojedinac koji učestvuje u tim radovima i kome prijete opasnost odvođenja na prisilni rad u Njemačku ili pak prisilne mobilizacije. U učestvovanje u ovim radovima znači i vršiti izdaju prema svom narodu, našem pokretu i borbi, jer neprijatelj izgrađivaju i ove utvrde namjerava nas još više držati porobljene što će imati za posledicu još veće i teže žrtve našeg naroda. Kad narod upoznate s ovim, onda je potrebno da kroz sve naše organizacije izvršite potpuni bojkot ovih radova i pojedinaca koji mogu učestvovati u ovim radovima i ne da od njega odustanu. Treba neprestano, neumorno objašnjavati narodu potrebu ovog bojkota i na ovom zadatku je potrebna stalna aktivnost i budnost svih naših organizacija. Potrebno je također organizovati akcije oko uništavanja svih ovih zapovjednih radova, gdje god se to može uraditi. Na ovom zadatku aktivizirati udarne grupe ili pak gdje postoje moguće organizirati narod i pojedina sela da učestvuju u što većem broju sudjeluju na izvršavanju ove akcije.

Drugarski pozdrav:

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

za Okružni Komitet KPH
Roje Ante, v. r

BROJ 193

**IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETNAESTE DIVIZIJE NOVJ OD 3. OŽUJKA
1944. ŠTABU OSMOG KORPUŠA NOVJ O BORBAMA TREĆE BRIGADE
KOD PERUŠIĆA I ŠIROKE KULE¹**

Štab
XIX Divizije NOV Jugoslavije
Op. br. 13
3. III. 44. g.

**OPERATIVNI IZVJEŠTAJ
ŠTABU VIII. KORPUŠA NOV JUGOSLAVIJE**

Dostavlja se operativni izvještaj za izvedene akcije 23, 24, 27 i 29. II. 1944. g.

¹ Original (tipkan na pisem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 5/2, k. 517A.

III. BRIGADA: 23. II. 1944. g.

1. — Opis položaja: Raspored naših snaga vidi se iz priložene zapovjesti² od 23. II. 1944. g., koja je izdata po sekciji Gospi i Korenica 1:50.000 (austrijska izrada).

2. — Naziv naše jedinice: III. Brigada XIX Divizije sa svim svojim jedinicama.

3. — Naziv i ja ine neprijateljske jedinice: Na sektoru Peruši —Osijek³ nalazilo se 31 i 34 bojna,⁴ brojno stanje svake bojne oko 450 ljudi. Komandant ovih bojni je Delko Bogdani , koji je pre par dana stigao u Peruši . Neprijateljski sastav ustaše.

4. — Obostrana situacija: Brigada je zatvarala pravac Li ki Osik—Široka Kula—Ljubovo—Peruši —Janj a—Oto ac. Neprijatelj je držao položaje na Marinoj Glavi i Prvan selu. eš i neprijateljski ispadi slijedili su na položaje jedinica III. Brigade. Naš zadatak bio je sprije iti neprijatelju njegov ispad u oslobo enu teritoriju i prodor za Oto ac.

5. — Izdate zapovjesti prilažu se.

6. — Kad je borba otpo ela: Izme u 7 i 8 asova 23. II. 1944. g.

7. — Tok borbe: U ozna eno vrijeme neprijatelj je krenuo iz garnizona Peruši u pravcu položaja naših jedinica, tj. u pravcu položaja IV. bataljona sa snagama od 150 vojnika, jednom kolonom u pravcu Lipave Glave, a drugom kolonom prema Konjskom Brdu i ardaku. eta koja je držala Lipovu Glavu na vrijeme je primjetila neprijatelja i istog pustila na blisko otstojanje i o'oasule vatrom. Pošto je neprijatelj bio brojno nadmo nji i razvio se u tri kolone, zbacio etu sa položaja, eta je ponovo zauzela položaj ispred Svete Trojice, odakle je sprije ila dalje napredovanje neprijatelja. eta se planski povukla. Druga kolona koja je napadala na položaje Štitar k. 605 uspjela je iznena enjem i broj ano ja a zbaciti sa položaja naše snage i ugroziti jedan vod. Borba se je vodila na bliskom otstojanju bomba. Povla enje ove ete nije bilo planski, ve se pani no i nepravilno povukla, mijenjaju i pravac povla enja. Neprijatelj je uspio da zbac i naše snage sa svih položaja i da zaposjedne Lipovu Glavu k. 671, ardak Veliki i Mali, te k. 670 i 611, na kojim se zadržao do 16 sati, kada se i povukao u svoje garnizone Peruši — [Li ki] Osik.

8. — Ishod borbe: Postavljeni zadatak i odbrana položaja nije uspjela. Gubici neprijatelja 15 mrtvih, dok broj ranjenih nije poznat, a kojih je sigurno bilo. Ovi su svi poginuli na položaju Lipova Glava.

9. — Naši gubici: 6 mrtvih, 3 ranjena, 8 nestalih, od kojih sigurno 7 zarobljenih. Izgubljenog oružja 3 p. mitraljeza i 900 metaka, što je palo neprijatelju u ruke.

10. — Utrošak municije: 1630 metaka i 22 ru ne bombe.

11. — U ovoj borbi nije se niko istakao.

12. — Jedinice koje su se slabo držale: Zbog ja e zime i neopreznosti, gdje su jedinice bile iznena ene bilo pojedinaca koji su se slabo držali. Hrabro se držao p. mitraljezac 1. ete IV. bataljona iste brigade drug Zo-

² Redakcija ne raspolaže sa ovom zapoviješ u.

³ Odnosi se na Li ki Osik

⁴ Odnosi se na ustaške bojne.

rica Petar, kada je neprijatelj natjerao u bijeg 1. i 3. vod I. ete i ve ih prestigao, u ovom momentu spomenuti drug se okrenuo prema neprijatelju i bacio bombu, te na taj na in unio zabunu me u neprijatelja i uspio da se izvu e i iznese p. mitraljez.

13. — Kriti ki osvrt: Ova akcija završila se sa neuspjehom, pošto je neprijatelj uspio iznena enjem napasti naše položaje. Osiguranje i opreznost naših jedinica, nije bilo dovoljno. Vojska je bila zamorena i gladna, što je tako er uticalo na razvoj borbe. Pouke iz ove akcije bile bi posvetiti ve u pažnju obezbje enju svih pravaca dubokim patrolama i stalnim osmatranicama.

24. II. 1944. g.

1. Neprijatelj je u ja ini jedne bojne napao na položaje Lipova Glava, Mali i Veliki ardak, Vrši i Jasenova a gdje su bili naši položaji.

2. — Naziv naše jedinice: Jedna eta I. bataljona, koja je držala Lipovu Glavu i dvije ete IV. bataljona III. Brigade, koje su držale položaje na Velikom i Malom ardaku i Vrši u k. 670 i k. 611. Jedna eta II. bataljona držala je položaj na Jasenovici k. 691.

3. — Naziv, ja ina neprijateljske jedinice: jedna bojna, nije ta no utvr ena koja je. Komandant nepoznat.

4. — Obostrana situacija: Naše jedinice držale su spomenute položaje sa zadatkom spre avanje svakog neprijateljskog pokreta u pravcu oslobo ene teritorije. Neprijatelj je namjeravao da nas iznenadi i zbací sa položaja, i svojim stalnim napadom da zamara naše jedinice.

5. — Izdate zapovjesti: važi od 23. II. 44. g.

6. — Vrijeme kad je borba po ela: u 7 asova 24. II. 1944, g.

7. — Tok borbe: Neprijatelj je napao iz tri pravca, jednom kolonom prema Lipovoj Glavi, drugom kolonom prema ardaku, a tre om preko Klenovca i Runjavice, na kojoj se nalazilo jedno izvi a ko odelenje II. bataljona. Snage IV. bataljona povukle su se bez borbe u pravcu Vijenca i Uremovi a. Snage II. bataljona u pravcu Jasenova e, bile su iznena ene sa lijevog krila, pošto su mislile od neprijatelja da su to snage IV. bataljona. Borba se vodila za izvla enje jedinica koje su bile ugrožene na Jasenova i. Kolona koja je napadala na Lipovu Glavu bila je odbijena i vra ena nazad. II. bataljon vodio je borbu ogor enu na bliskom odstojanju i bio prisiljen da se povu e na Kamenitovac prema Tomaševi a ku ama, jer je neprijatelj nesmetano napadao od istoka.

8. — Rezultat borbe: Na našoj strani bila 2 mrtva druga i 2 lakše ranjena. Gubici neprijatelja nijesu ta no poznati, ali je sigurno bilo, ne može se ustanoviti.

9. — Naši gubici: 2 mrtva druga i 2 lakše ranjena. Izgubljeno 2 p. mitraljeza, iji su p. mitraljezci poginuli.

10. — Utrošak municije: Utrošeno 500 metaka, a izgubljeno 400.

11. — Imena lica i jedinica koja su se istakli nije bilo. IV. bataljon nije se dobro držao i napustio položaj bez borbe.

12. — Kriti ki osvrt: Koordinacija rada me u bataljonima bila je nikakva, komandni kadar slabo rukovodio sa akcijom. Pouke iz ove akcije

jesu razviti koordinaciju rada i me usobnu ljubav za potpomaganje susjednih jedinica.

27. II. 1944. g.

1. — Opis položaja: Borba se vodila na terenu neprohodnom radi snijega na sektoru Široka Kula, Lipova Glava, ardak k. 674, Uremovi i, Jasenova a, Kamenitovac k. 675, Križanovo Brdo k. 602, 670, Žandar, stanica Janj e, Vršak k. 882, Alan k. 811 i Ramljane. Teren je po negdje pošumljen, ali mnogo vrta a i dubokog snijega. Sekcija Gospi 1:100.000 (jug. izrada).

2. — Naziv naše jedinice: I, II i IV. bataljon III. Brigade.

3. — Naziv i ja ina neprijateljske jedinice: 31 i 34 ustaška bojna, te dvije satnije 35 bojne. Komandant ustaških jedinica Delko Bogdani . Ukupna ja ina neprijatelja bila je oko 1500 vojnika, naoružani sa 2 teška baca a i ve i broj automatskog oru a.

4. — Obostrana situacija: Namjere neprijatelja nisu bile ta no ustanovljene, postoje dvije pretpostavke: prva prodor prema Oto cu, a druga napad na naše snage u cilju uništavanja naše žive snage. Zadatak naših jedinica bio je zatvoriti pravac: Peruši —Oto ac. Naše jedinice bile su izmorene, prozeble i bez hrane.

5. — Izdate zapovjesti prilažu se.

6. — Vrijeme kad je borba po ela: u 5 sati 27. II. tg.

7. — Tok borbe: Neprijatelj je napadao u etri kolone i to: Li ki Osik—Kula, Uremovi i Jasenova a na naše položaje Kula—Lipova Glava — ardak, Vrši k. 674, Uremovi i k. 675, Tomaševi a ku e i Križanovo Brdo. Neprijatelj je u toku no i uspio da uobru i jednu etu u Širokoj Kuli, da se uvu e me u položaje k. 674 prema Kamenitovcu i u samu zoru po eo je napadati. eta koja je bila u Kuli uz pomo ostalih jedinica pod direktnim rukovdstvom Štaba bataljona uspjela je da se probije prema Vukavi i izvrši kontranapad i protjera neprijatelja u garnizon Li ki Osik. Potom je odmah zauzela prednje položaje. Kolona koja je uspjela u toku no i da se privu e izme u položaja II. i IV. bataljona ugrozila je iznenada logor IV. bataljona u Uremovi i, tako da se razvila ogor ena borba prsa u prsa. Povla enja IV. bataljona bilo je nesre eno, prema bojištu i Vijencu gdje je Stab Brigade prihvatio i sredio te snage, izvršio gonjenje neprijatelja predhodno ga zaustavivši. Neprijatelj je tako er iznenadio II. bataljon koji nije uspio da iza e na položaj, ve se odmah po elo pod rukovdstvom Štaba bataljona planski izvla iti, osim jedne ete koja je na Kamenitovcu bila u potkovi i vodila ogor ene borbe, nakon kra e borbe povukla se kroz neprijatelja u pravcu Iv evi a kosa. Neprijatelj je sa jednom svojom kolonom sa isto ne strane k. 675 Vidova a i He imovi , nastojao da prete e glavninu II. bataljona, dok je sa ostalim snagama napadao glavninu. Na taj na in se bataljon morao tri puta da probija u toku dana u stalnom kontaktu sa neprijateljem do 16 sati, dok nije stao neprijateljskoj koloni na elo kod Ramljana, gdje je uz pomo prate e ete onemogu io neprijatelju dalje nadiranje, zaustavio ga i prisilio na povla enje. Gonjenje neprijatelja nije uspjelo, pošto su borci bili prezamoreni. Ne-

prijatelj se u prvi sumrak povukao u svoje stalne garnizone, kao i u selo Kvarte. Za vrijeme itave borbe bio je stalni kontakt sa neprijateljem.

8. — Ishod borbe: U glavnom zadatak koji je postavljen pred naše jedinice je izvršen, neprijatelj nije prodro u Oto ac i da se spoji sa snagama u Oto cu, što je njegova izgleda bila glavna namjera. Gubici neprijatelja nisu ta no poznati, jedino se zna da je neprijatelj u 5 saonica iz zaseoka Murgi i odvuкао ranjenike i mrtve.

9. — Naši gubici: 6 mrtvih, 6 ranjenih, 17 nestalih, od kojih 10 vjerovatno zarobljeni. Jedan komandir teško je bio ranjen i sam se ubio, jedan komesar ete poginuo, jedan vodni delegat. Izgubljeno od oružja 5. p. mitraljeza i puške od nestalih i poginulih drugova.

10. — Utrošak municije: Puš ane 2850, 1800 metaka od talijanskih p. mitraljeza, 1050 za teške mitraljeze, 550 za strojnice i 30 bombe.

11. — Imena jedinica i pojedinaca koji su se slabo držali: Hr avo se ponio i kukavi ki vodnik Savatovi Bogdan, koji se predao neprijatelju i pozivao ostale borce na predaju, govore i »drugovi bacimo oružje gotovi smo«, premda je postojala mogu nost da se izvuku, jer je neki uspio u tome.

12. — Dobro se držala mitraljeska eta IV. bataljona i 2. eta I. bataljona.

13. — Kriti ki osvrt: I ovoga puta kontrola obezbe enja položaja i logora nije bila dovoljna, odluke i zapovjesti bile su realne. Automatsko oružje nije sve funkcionisalo usled nedostatka ulja, me usobno potpomaganje nije bilo zadovoljavaju e. Takti ki postupci starešina nisu bili u skladu sa razvojem situacije, jedinice su ostale pasivne, im su se domakle povoljnih položaja, i ako su ostale jedinice bile u vatri. Pouke iz ove akcije: prilago avati taktiku neprijateljskoj taktici, imati u vidu da je neprijatelj drzak, jer poznaje teren i stanje naše jedinice. Bolje se obezbe ivati, patrolama i predstražarskim djelovima, što dalje prema neprijatelju, odre ivati unapred prihvatne položaje i pravce povla enja.

I. BRIGADA: 29. II. 1944. g.

1. — Opis položaja: Akcija se izvodila na sektoru Zaklopac—Brezovac—Dobro Selo. Sekcija Knin 1:100.000 (izrada biv. jug geograf, instituta).

2. — Naziv naše jedinice: IV. bataljon I. Brigade XIX Divizije samostalno.

3. — Naziv i ja ina neprijateljske jedinice: Na položaju Zaklopac napadalo je oko 200 etnika sa manjim brojem Nijemaca. Od Babina Kraja u pravcu Brezovca i Kozja e napalo je 25 Nijemaca. Kojoj jedinici neprijateljske snage pripadaju i imena njihovih komandanata nepoznata. Jedino se zna da je nekolicina etnika iz Suvaje.

4. — Obostrana situacija: Neprijatelj je imao namjeru napasti naše jedinice u Brezovcu, oplja kati selo Zaklopac. Bataljon je imao zadatak istog dana postaviti dvije ete u zasjedu izme u Dobro Sela i Doljani, a sa dvije ete da se obezbjedi od pravca Suvaje i Babina Kraja, zaposjedaju i Lisac i Kozja u i spre avaju i neprijatelju dolazak za le a etama, koje su u zasjedi. Saobra aj neprijatelja linijom Srb—Lapac bio je redi.

5. — Izdate zapovjesti bile su usmene na položaju.

6. — Vrijeme kad je borba po elu: 29. II. tg. u 18.30 i trajala je do 11.30 istog dana.

7. — Tok borbe: Neprijatelj je ja im snagama napao kotu Lisac i uspio zbaciti dva voda koji su se tamo nalazili, a koji su se povukli pod zaštitom voda sa Kozja e preko Brezova kog Polja prema ku ama Medi i. Za njima se povukao i 3 vod sa Kozja e. Nijemci koji su nadirali iz Babina Kraja, prošli su ispred položaja 4. ete, da ih ova nije osjetila, zašli joj za le a, našto se ista povukla bez borbe u pravcu Senokosa. Nakon toga Nijemci su izišli na Kozja u odakle su se nakon kra eg vremena povukli prema ku ama Petrovi i. Dvije ete koje su bile u zasjedi povukle su se im se zapucalo prema Brezova kom Liscu, kojeg su zaposjele, u to vrijeme neprijatelj je napustio Lisac i spustio u ku e ispod Lisca, gdje se nalazila komora IV. bataljona i zarobio je.

8. — Ishod borbe: Postavljeni zadaci nisu izvršeni. Gubici neprijatelja su nepoznati, zarobljeno nije ništa.

9. — Naši gubici: 1 drug mrtav (st. vodnik) Balen Jure, jedan drug ranjen i 7 zarobljenih. Izgubljeno 1 p. mitraljez i 7 pušaka.

10. — Utrošak municije: za p. mitraljeze t. 440 metaka, a za puške 92 metka.

11. — Imena lica koja su se istakla nije bilo.

12. — Imena lica i jedinica koja su se slabo držala: slabo se držala Komanda 3. ete IV. bataljona, jer je dozvolila da je neprijatelj zbac i položaja, kojeg je morala zadržati pod svaku cijenu. Operativni oficir bataljona Gleda Ilija p. poru nik, koji se nalazio sa tom etom, nije obišao položaj i u kriti nom momentu nije se snašao, dozvolio povla enje ete i time doveo u opasnost ete u zasjedi i komoru.

13. — Kriti ki osvrt: Pripreme za ovu akciju nijesu bile dovoljne. Upravljanje i komandovanje borbom nije bilo na visini, naro ito kod komande 3 i 4 ete IV. bat., koje su imale štititi pod svaku cijenu ete u zasjedi. Pouke iz ove akcije bile bi razviti više osje aja dužnosti, ocjenu situacije bolje razmatrati, biti brži i snalažljiviji u težim momentima, ovo naro ito razviti kod komanda eta.

Ukupni rezultat akcija za sve izvedene akcije.

Neprijateljski gubici 15 mrtvih, dok broj ranjenih nije ustanovljen.

Naši gubici 15 mrtvih, 5 ranjenih, 24 zarobljena, 8 nestalih. Izgubljeno 11 p. mitraljeza, 1300 metaka, i 30 pušaka.

Utrošeno 7830 raznih metaka, 550 metaka za strojnice i 30 bomba.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar:
SL

(M. P.)

Komandant — p. pukovnik:
M.⁵ Saki, v. r.

**IZVJEŠTAJ ŠTABA TRE EG POMORSKO-OBALSKOG SEKTORA OD
3. OŽUJKA 1944. ŠTABU MORNARICE NOVJ O ZAROBLJAVANJU NE-
PRIJATELJSKOG MOTORNOG JEDRENJAKA »GIUSEPPE CESARIE«
28. VELJA E 1944. GODINE¹**

ŠTAB
III POMORSKOG OB. SEKT.
Pov. br. 91
3 marta 1944 g.

Koncept

ŠTABU MORNARICE N.O.V.J.

U vezi tam. nare enja pov. br. 20/44 dostavlja se slijede i operativni izvještaj za akciju koju je izveo »P.C. 22« 28 februara 1944 godine.

1) 27 februara u 20,00 sati isplovio je »P. . 22« iz Zaglava u Brgulje sa zadatkom da prebaci ameri ku telegrafsku ekipu na o. Molat.² U 05,00 uplovio je »P. . 22« u uvalu Brgulje i vezao se na gat. U 08,00 sati uplovio je neprijateljski mot. jedr. »Giuseppe Cesarie« te se je usidrio na odstojanju od 100 metara od »P. . 22« prema S.

2) Posada patrolnog amca »P. . 22« i ameri ka telegrafska ekipa, svega 10 drugova više trojica ameri ke telegrafske ekipe.

3) Naoružani motorni jedrenjak »Giuseppe Cesarie« sa posadom: 7 Talijana, koji su bili stvarna posada broda, i 8 nema kih mornara, koji su stvarali brodsku pratnju i odbranu.

4) Neprijatelj nije obra ao nikakvu pažnju na »P. . 22«, ve kad je po ela kiša, pokrio je svoje mitraljeze. Njegova je nakana bila da predani u toj luci, te da spuštanjem mraka produži put za Zadar. Komandant »P. . 22« odlu io je da ne napadne brod sa svojim brodom, ve da iskrca automatsko i ru no vatreno oružje na kopno te da sa kraja dade neprijatelju otpor u slu aju kad bi on htio da napadne »P. . 22« ili da napadne neprijatelja ako bi pokušao da se iskrca na kraj.

5) Komesar »P. . 22«, koji je zastupao komandanta broda koji je odsutan radi bolesti, naredio je posadi da zauzme nare ni položaj, a sam je stao u neposrednoj blizini iza linije, odakle je imao pogodan pregled. Ameri ka tel. ekipa priklju ila se je brodskoj posadi. Komesar je naredio da ne smije nitko da opali nijedan metak, ve kao znak za otvaranje vatre opali e sam prvi metak. To je naredio zbog toga, da sam odlu i najpogodniji momenat za po etak borbe.

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 15/3, k. 2027.

6) Borba je započela u 12,30 sati 28 februara 1944 g.³

7) U 09,00 sati iskrcala su se tri Talijana brodske posade sa nakanom da donesu drva na brod. Ova su trojica naišla na našu zasjedu i odmah su se bez otpora predala. Nakon toga naišao je neki seljak, koji je znao koliko irraa u svemu brodske posade na tom brodu, jer je taj isti brod bio u toj uvali pred oko dva mjeseca. Na nagovor druga komesara otišao je na neprijateljski brod sa uputama koje mu je dao komesar drug Jakovljević Ljubomir: da ide na brod te da pozove što više posade, tek samo straža da ostane na brodu, jer da je praznik u selu, da je zaklao jedno jagnje te da ih poziva na ručak. Kao pratioca dodijelio mu je jednog od Talijana, ali im je strogo naredio da ne smiju kazati tko se nalazi na obali, jer inače da će i na njih otvoriti vatru. Varka je donekle uspjela jer se je odazvalo pozivu 3 Njemca, među kojima je bio i njihov starješina (podoficir), i 4 Talijana, tako da je na brodu ostalo svega 5 Njemaca. Cim su došli do zasjede, izašli su 4 naša druga i jedan od američke ekipe pred njih sa strojnicama i zatražili da se predadu. Svi su se predali bez otpora i odmah pretreseni i pronađeni je svega samo 1 pištolj. Nakon toga odvojeni su Njemci od Talijana. Prema dogovoru sa američkom ekipom (Martin Charlie) poslali su na neprijateljski brod jednog Njemca sa pismenom porukom slijedećeg sadržaja: »Vaši drugovi se nalaze u rukama partizana i žive udobnim partizanskim životom. U roku od 20 minuta ako se ne predate, otvorit ćemo vatru na vas. Ima nas jedan bataljon.« Poruka je bila potpisana »Amerikanci i partizani«. Prošlo je 14 minuta bez ikakve odluke. Nakon toga opazio je komesar da jedan od njemačke posade ide prema mitraljezu, našto je on otvorio vatru na brod, i svi ostali sa njime, trojica drugova, koji su prije toga bili poslani na »P.C. 22«, otvorili su vatru iz mitraljeza također na brod. Kratko nakon otvaranja vatre sva je njemačka posada digla ruke u znak predaje. Nakon toga je vatra bila prekinuta. Njemačka se je posada sama ukrcala uamac i doplovila na kraj s time da se preda. Kod ovih je također pronađen jedan pištolj sa nešto pušanih metaka. Budući da je talijanska posada izjavila da se na brodu nalazi jedna nagazna mina, za koju nitko ne zna gdje se nalazi sem Njemaca, zatražio je komesar od Njemaca da izjave gdje se ta mina nalazi. Oni su izjavili da te mine nema na brodu. Budući da komesar nije htio tome vjerovati, naredio je dvojici Njemaca da idu sa njime na brod, gdje ih je slao uvijek pred sobom i tako pretražio taj brod. Mina nije pronađena, jer je uopće nije bilo. Time je borba bila završena. Nakon toga komesar je poslao Štabu III sektora depešom slijedećeg sadržaja: »28. II u 13,00 sati brod »Streljko« zarobio je jedan neprijateljski brod sa 30 vagona hrane i 15 posade — 7 Talijana i 8 Njemaca. Žrtava nije bilo. Politkomesar Jakovljević Ljubomir«. Na to je Štab III sektora odgovorio depešom slijedećeg sadržaja: »Brod »Streljko« — Molat. — Veza vaše depeše od 28. II. Ukrcaj potrebnu posadu iz osmatračke stanice i iz mjesta i uputi najhitnije brod sa hranom po mogućnosti vanjskom rutom za relejnu stanicu. Na svaki način u toku ove noći i na relejnu stanicu.« U 18,00 sati isplovio je mo-

torni jedrenjak »Giuseppe Cesare« vanjskom rutom sa talijanskom posadom i patrolom od 4 naša naoružana druga. Za njim isplovio je istom rutom i »P.C. 22« sa njema kim zarobljenicima. Radi jakog SE vjetra »P.C. 22« se je vratio natrag i doplovio nutarnjom rutom do Zaglava, gdje se je javio u Štab III sektora. Mot. jedr. produžio je naprijed. Iza kako je prevalio 4—5 Nm južno od svjetionika Veli Rat, naišao je na neke ratne jedinice, koje su otvorile vatru ispred njegovog pramca i iza krme, našto je on dao propisne signale i vatra je prestala. Radi jako teškog mora, odlučio je komandant broda da se vrati natrag u Brgulje. Tama je bila velika tako da se nije ništa vidjelo. Pred ulazom u Brgulje u inio je dva do tri okreta i u tom momentu nasio je na otočić Bacili i nasukao se je. Slijedeći dan primljena je depeša o nasukanju tog broda. Budući da se po danu nije mogao poslati nikakav brod odavde, to se je u sporazumu sa područjem i Okružnim komitetom Zadar došlo do sporazuma da Partizanska straža u Božavi organizira sa tamošnjim stanovništvom iskrcavanje hrane. To je poduzeto zbog toga, jer je neprijatelj posumnjao u nestanak broda te je opaženo eš e patroliranje njema kih jedinica i traženje aviona. Neprijatelj se je toga dana u malom broju iskrcao i na o. Sestrunj i o. Molat. Radi preslabe kontrole koju je dala Partizanska straža iz Božave, svu hranu je odnijelo obližnje stanovništvo svojim kućama. Organizirana je pretraga sakrivene hrane i jedan je dio već pronađen, za ostalom se hranom još traga. U 21,00 sati stigli su u Soline »P.C. 22« i »P.C. 1« sa dijelom dopunske hrane i jednim članom Okružnog komiteta, ali prekasno, jer je već hrana bila sva odnesena. Slijedeći dan 1. III, kad se je ustanovilo da se brod ne može odsukati, a radi toga što su neprijateljski avioni stalno kružili iznad nasukanog broda, odlučeno je da se brod zapali. To je u inijeno u 13,00 sati i brod je sav izgorio.

8) Cilj borbe je postignut u potpunosti, zarobljeno je 8 Njemaca i 7 Talijana. Talijani nisu smatrani kao zarobljenici. Zaplijenjen je brod od oko 500 tona nosivosti (motorni jedrenjak) sa svim materijalom na njemu. Od oružja: 2 teška mitraljeza 20 m/m »Škot«, 6 pušaka, 3 pištolja. Municija: za teški mitraljez oko 3000 metaka, pušane 300 metaka, pištoljske 30 metaka i 12 ručnih bombi njemačkog tipa. Brodski teret sastojao se je uglavnom od hrane, benzina, bodljikave žice i slame na palubi.

9) Gubitak sa naše strane nije bilo ni u ljudstvu ni u materijalu.

10) Utrošak municije: 17 metaka za teški p.a. mitraljez »Breda«, 200 metaka mitraljeske municije, 300 metaka pušane municije i oko 40 metaka za strojnicu.

Naše oružje nije bilo oštećeno.

13) Akcija je bila smišljeno pripremljena. Odluka i izdate zapovijedi smatramo da su bile na mjestu.

Pouke: Opaženo je da se Talijani vrlo rado predavaju, međutim njemačka posada nerado, jer se boji da će ih partizani mučiti i ubijati. S obzirom na to da je neprijateljskim brodovima zabranjeno preko dana ostati u Zadru, to oni traže mrtve luke po ostalim ostrvima, te je opaženo

da bi se eš e moglo lako do i do takvog plijena, kad bi na tim ostrvima bila neka stanovita posada, t.j. poja ana partizanska straža. Pored toga osje a se pomanjkanje naoružanih brodova, koji bi se u tom sektoru mogli vrlo dobro iskoristiti. Osje a se odsustvo savezni kih pomorskih i vazduhoplovnih snaga, uprkos toga što se na vrijeme davaju pojedini podaci.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Zam. politkomesara:	Na . štaba	Komandant:
D. ⁴ <i>Mileta</i> v. r.	<i>Flego</i> ⁸ v. r.	M. ⁶ <i>Ikica</i> v. r.

(M. P.)

BROJ 195

**IZVJEŠTAJ ŠTABA DINARSKOG NOP ODREDA OD 3. OŽUJKA 1944.
OKRUŽNOM KOMITETU KPH ZA SREDNJU DALMACIJU O STANJU I
RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U ODREDU¹**

S T A B

Din. Part. Odreda, Položaj
3/III. 1944.

Drug. Ok. K.² za sred. Dalm.

P o l o ž a j

Primio sam Vaš dopis od 11. II. o.g. u kojem mi saopštavate, da sam trebao biti revniji u pogledu podnašanja izvještaja i slanja potrebnih informacija. Od kako sam primio ovaj dopis pa dalje nije mi bilo mogu e ispuniti potrebito po Vašem traženju pošto sam preuzeo dužnost 22/1. o.g. O direktnom dopisu koje ste uputili partijskim rukovodiocima našeg Odreda koji datira od 9/XII. 1943. nije ništa poznato meni a i ostalima u Štabu Odreda, u budu e u se pridržavati odre enog rokovnika i poslatih uputa

0 Vašem uvjerenju koje ste stekli preko informacija sa strane mogu Vam na osnovu podataka i uvjerenja kojeg sam stekao dati slijede e po-

4 Dušan

5 Franc

6 Mladen

1 Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Instituta za historiju radni kog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, mikroteka CK SKH, film 39/500-502.

2 Okružnom komitetu KPH

datke: Dinarski Odred je osnovan od zbjega u glavnom iz Kaštela i Trogira. Ono što je bilo sposobno za vojsku probrala je naša III. i IV. Brigada³ a ono što je ostalo bilo je svu eno i izuveno i saop eno im, da e kao nesposobi biti povra eni svojim ku ama, me utim Stab IX. Divizije je donjeo odluku, da se od toga formira Dinarski Odred ne pobrinuvši se za rukovodstvo toga Odreda osim što je poslao Komesara i Komandanta. Poslije toga Din. Odred je potpao pod Stab XX Div. od koga nije dobio skoro nikakve pomo i, svi forumi i organizacije kojemu su se obra ali za pomo u kadru nijesu shva ali potrebu toga Odreda, u samome Odredu možete zaklju iti po samome elementu od kakvog je bio sastavljen i osnovan, nije bilo mogu e odmah odrediti rukovodstvo nego mu je za dalji život bila hitno potrebna pomo , tako je osnovan Odred i takvi su bili uslovi za daljnji njihov razvitak.

Uslijed sakatosti, fizi ke slabosti, poboljevanja, oštre zime na Dinari itd. takvi ljudi su kao nesposobni ispadali svakoga dana iz jedinice, pa ako se uzme u obzir loše stanje kadra, stvarno je prijetila opasnost, da taj Odred ugine, a ne da doživi rasulo. Me utim, zahvaljuju i radu i požrtvovanosti drugova koji su se onda zatekli u Stabu Odreda to se nije dogodilo. Ispravno su shvatili da takav elemenat ne može u nikakvom slu aju biti osnova za daljnji razvitak jedinice, nego su požurili, sa sakupljanjem novih snaga na koje bi se moglo osloniti. Taj rad je išao dalje i danas raspoložemo sa dva bataljona u kojima se nalazi vrlo mali broj drugova koji su bili pri osnivanju Odreda, ostali se nalaze kao sigurno bolesni u pozadini, bolnicama i.t.d. Bio je se jednom pojavio gest dezerterstva, kojemu su drugovi pravovremeno stali na kraj i poslije toga se takvih slu ajeva nije pojavilo. Možda ste uli o nekom dezerterstvu u po etku mjeseca na Sinjskom terenu ali treba da znate, da to nisu dezertteri Din. Odreda nego III. Dalm. Brig. koji su se onda zatekli na Sinjskom sektoru. O današnjem stanju organizacije u Odredu e te se upoznati preko priloženog formulara, a o radu preko sljede ih podataka.

Slu ajeve dezerterstva povezujete sa neradom i lošim držanjem prema drugovima [od strane] druga Tripala Davora. Vjerujem ni o tom slu aju Vas nisu dovoljno obavjestili pošto ne nalazim stvarnih uzroka u tome drugu koji bi mogli da izazovu takve posljedice. Osim toga drug je neobi- no borben ovjek, poznat ne samo u Odredu kao takav nego i u drugim jedinicama te ga kao takvoga borci vole i privrženi su uza njeg. Dužnost mi je navesti slu aj njegove ženidbe. Treba da znate, da se on nije oženio, nego se izrazio drugovima da doti na kada budu prilike dozvoljavale e biti službeno priznata njegovom drugaricom. Ista nije vojnik nego se je nalazila u zbjegu Komande Mjesta Vrlika, te prema njoj kao takvoj nije moglo postupiti onako kako je to trebalo. Ona se službeno nalazi u privatnoj ku i i s vremena na vrijeme kad to prilike dozvoljavaju sastanu se. Taj odnos ne ko i u radu pomenutog druga. Drugovi su vodili ra una da bi njihov odnos bio što pravilniji. Isti drug je lan K.P.H. i kao takav je odan radin i požrtvovan.

Organizaciono stanje: je priloženo dopisu.

3 Rije je o Tre oj i etvrtoj NO brigadi Devete divizije NOVJ.

Rad partije: Pošto je ovo prvi izvještaj, to Vam ne mogu dostaviti ta no po broju koliko je sastanaka održano od zadnjeg izvještaja. Otkada sam došao u Odred partijski sastanci se održavaju dva puta sedmi no i to jedan put teoretski a jedan put radni. Bataljonski biro je osnovan u drugom bataljonu i sastaje se svakih 15 dana službeno. elije i biro osim toga sastanu se kad se za to ukaže momentalna potreba. Uбудu e, to jest od ovog izvještaja e biti ta no odre eno koliko je se sastanaka održalo i kada. etne i bataljonske konferencije i politi ki asovi održavaju se po slijede em programu:

Politi ki asovi svaki dan kad nisu konferencije i kad prilike dozvoljavaju, etne konferencije jednom sedmi no prije i poslije akcije i onda kada se ukaže potreba. Bataljonske u vremenskom razmaku od 15—20 dana.

Teoretski rad: Prilikom teoretskog rada su prora ivane historijske odluke II. zasjedanja AVNOJA (zatim Kratki kurs i brošura o razvitku društva). Na in rada je slijede i: Najprije se na zajedni kom sastanku obradi predvi ena tema, za drugi sastanak nju se uzme kao referat jednoga lana, a u isto vrijeme se predvidi program za dalji rad, tako da bi svaki sastanak imao dovoljno materijala za obra ivanje. Nivo lanova je ostao nizak te im se pri obradi puža mogu a pomo .

Politi ki rad: Na etnim konferencijama kao i bataljonskim te politikim asovima obra ivan je materijal kao historijske odluke II. zasjedanja AVNOJ-a, lanci iz naših službenih glasila i organa. Sve brošure izdate se temeljito obra uju preko jedinica. Jedinice i Komesarski kadar prethodno prou e predvi enu temu te spremni izlaze pred jedinicu. Nivo boraca još nam ne dozvoljava bar onako kako bi trebalo, da ih usamostaljujemo za referate i obra ivanje pojedinih tema.

lanovi novi se teško osamostaljuju i boje se istupati pri ovakvim slu ajevima, tek u zadnje vrijeme su postignuti neki rezultati.

Vojni rad: U zadnje vrijeme pored ekonomskih i manjih vojn. izvršene su dvije ve e akcije i to uništavanje dvaju neprijateljskih kamiona u Otoku,⁴ ubijanje 12 njem. vojnika i zarobljavanje ratne spreme; zatim likvidacija neprijateljskog garnizona na Aerodromu PIKET kraj Sinja⁵ u kojem je zarobljeno 21 neprijateljski vojnik, logor zapaljen, trojica ubijenih, zapljenjena sva ratna sprema. Sposobnost voj. rukovodioca je zadovoljavaju a, naro ito se isti e Komandant I. bat. i zam. Komandanta Odreda. Moral kod boraca u itavom Odredu je tako er zadovoljavaju i i kadri smo sa njima vršiti prema opsegu jedinice potrebite zadatke. Sa vojn. rukovodstvom se redovno 2 puta nedeljno održavaju vojn. sastanci sa namjerom da ih se vojni ki podigne i osposobi te kako bi mogli postignute sposobnosti prenašati na borce. Sa borcima se rade potrebite egzerciri kao pješadijski egzercir, rukovanje oružjem, te borbena obuka.

Rad na terenu: Sastanke sa bilo kojom jedinicom na terenu nijesmo dosada praktikovali održavati, u zadnji mjesec dana održano je 5 zborova

⁴ Vidi dok. br. 167.

⁵ Vidi dok. br. 224, 474 i 479.

sa narodom po selima na kojima im je se tumačilo vanjsku i unutrašnju situaciju, a naročito zadnje političke uspjehe naše vojske u borbi sa neprijateljem, kao osnivanje privremene vlade, priznanje i pomoć saveznika i.t.d. Osim toga gdje god Odred boravi održavaju se prigodna vjerna sjela na kojima se obrađuju posjeduju i materijal, a naročito radio-vijesti. Na kojem god sektoru boravimo redovito po potrebi održavamo sastanke sa svim odborima a u pogledu savjetovanja i sa mjesnim organizacijama. Svaki naš rad je povezan sa njima, sa njihovim sporazumom i odobrenjem.

Kulturno-prosvjetni rad: Obzirom na socijalni sastav jedinica u kulturno-prosvjetnom radu nijesmo postigli one rezultate koji su bili potrebni, za sada se bavimo sa drugovima koji još ne znaju čitati i pisati. U jednom bataljonu smo uspjeli stvoriti kulturno-prosvjetnu sekciju, u svakoj četi pjevački hor i izdavanje zidnih novina. Zatražena je pomoć od K.K. Sinj u ovome pogledu. Do sada nismo dali ni jedne priredbe ni u vojsci ni na terenu.

S K O J. Organizacija Skoja je formirana, tako da u svakoj četi postoji Skojevski aktiv a u svakom bataljonu ima po jedan drug (član partije) koji rukovodi sa tim etničkim aktivima, koji u isto vrijeme prisustvuje bataljonskom birou. Što se same organizacije tiče u našem Odredu je tek uspostavljena i poela da radi. Imade izgleda, da će od sebe dati u najkraće vrijeme potrebite rezultate. Partija im pruža pomoć ali obzirom na njen nivo možete i sami shvatiti, da ta pomoć nije zadovoljavajuća. Pred Skopevce je postavljen zadatak da svi moraju naučiti rukovati sa svim vrstama automatskog oružja, moramo vam napomenuti, da je to prvi vidni rezultat kojeg smo postigli.

Proslava za 26. god. Crvene Armije: Održano je na terenu i u vojsci sve što je bilo potrebno i sa Vaše strane predviđeno, samo nije ispalo kako treba, pošto nam je datum krivo javljen, a ispravku smo dosta kasno primili.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Zam. Politkoma Odreda
Perun, v. r.

ORGANIZACIONI PREGLED DIN. PART. ODREDA ZA MJ. FEBRUAR 1944. GOD.

JEDINICE	Partijski 1.					Soc.sastav				Nac.sastav			Kandidata			SKOJ-a				Neobuhva eni		
	Bat.biro	elija	lanova	Muški	Žena	Radnika	Sejaka	Intelekt.	Doma ica	Hrvata			lanova	Muški	Žena	Aktiva	lanova	Muški	Žena	Boraca	Muški	Žena
Štab Din.Part.Od.	.	2	8	8	.	2	4	2	.	8	.	.	3	3	.	1	6	5	1	4	4	.
Štab I.Bat.D.P.O.	1	1	4	4	.	4	.	.	.	4	.	.	1	1	.	1	6	5	1	3	3	.
I.e.I.Bat."	.	1	5	5	.	2	1	1	1	5	.	.	4	4	.	1	8	6	2	30	29	1
II..I.Bat."	.	1	4	4	.	2	2	.	.	4	.	.	8	8	.	1	7	5	2	27	26	1
Štab II. Bat."	1	1	5	5	.	3	1	1	.	5	.	.							8	7	1	
I.e.II.Bat."	.	1	5	5	.	2	3		.	5	.	.	3	3	.	1	6	6	.	40	40	.
II..II.Bat."	.	1	5	5	.	2	3	.	.	5	.	.	4	4	.	1	5	5	.	38	38	.
Straža Vješ.Gora ⁶	.	.	2	2	.	1	1	.	.	2	.	.	3	3	.	.	4	3	1	6	6	.
.Ambulanta	.	.	2	2	.	.	1	1	.	2	.	.	1	1	.	.	2	.	2	3	3	.

zam. Politkomesara

Perun, v. r.

IZVJEŠTAJ ZAMJENIKA POLITI KOG KOMESARA 3. BRIGADE 20. DIVIZIJE OD 4. OŽUJKA 1944. O RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE¹

I Z V J E Š T A J ²

o stanju partijske organizacije u III brigadi³ XX Divizije.

U brigadi ima 142 člana Partije, od toga na licu 127 a u rashodu (u bolnici i na kursevima) 15. Kandidata ima 34. Partijskih članova u brigadi ima 23. Partijske članove formirane su u svim etapama, prate im vodovima i u posebnim jedinicama kao što su brigadna ambulanta, intendantura i minerski vod. U toku ovog mjeseca primljeno je u Partiju 18 novih članova. Isključeno iz Partije dva druga i jedna drugarica. Isključeni su zbog neprimjerenog, aljkavog držanja, nediscipline a jedan od njih zbog slabog držanja u borbi. Kažnjena su dva druga strogim ukorom. Većina partijskog članstva primljena je posle formiranja brigade. Partijska organizacija je pretežno sastavljena od seljaka. Zbog partijske mladosti i pomanjkanja iskustva u radu dolazi još kod nekih partijskih članova do neopreznosti u vrijeme pojedinih problema i energičnog i brzog rješavanja. Rad partijskih članova odvija se redovito. Bataljonski birovi postoje u svim bataljonima i oni rukovode partijskim radom. Teoretski nivo je malen kod partijaca ali njihovo držanje u borbi i van borbe je zadovoljavajuće izuzev 8—10 članova, od kojih 2—3 slabo pokazuju volje za popravljanjem. Da bi se rad podigao na veći nivo održavaju se povremena savjetovanja sa svim sekretarima članova u brigadi, na kojima prenose iskustvo jedni na druge. Pored toga težište rada preneo sam uz pomoć polit-odjela naše divizije na pomaganje samih članova po konkretnim pitanjima. Teoretski rad se odvijao u ovom mjesecu po planu koji je bio doneo divizijski komitet. Proračun je u dva predavanja tema o »Partiji«. Predavanja bi održao ja ili neko iz politodjela pred partijskom organizacijom u bataljonu, nakon čega se je prešlo na proračun materijala koji je bio predviđen za ovu temu, nakon čega bi se opet održala diskusija cele bataljonske partijske organizacije. Članovi partije su pokazali velikog interesa za teoretski rad. Uspjeh po ovoj temi je zadovoljavajući i postoji zainteresovanost za daljnji rad. Sekretari su mladi i članovi Partije (jer je mlada i partijska organizacija), ima ih nekoliko koji su primljeni u partiju posle kapitulacije Italije. Iako su mladi i članovi pokazali se bolji nego oni članovi koji su kao partijci došli sa terena i primili dužnosti rukovodioca. Svi zadovoljavaju osim 3—4 koji su nedovoljno snalažljivi i energični. No i ovi drugovi imaju uslova da se razvijaju u dobre sekretare članova. Nedostaju samo dva sekretara članova, nego tu dužnost vrše polit, komesari. Partijski rukovodilac u T bataljonu, Linić Miošić, mlad je član Partije. Krajem prošle godine uzdignut je za partij-

¹ Original (tišćkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka CK SKH, film 37/162—163.

² Iz dokumenta se ne vidi kome je upućeno.

³ Odnosi se na Desetu NO brigadu.

skog rukovodioca bataljona. Iako mlad rukovodioc pokazao je vidnih rezultata u radu. Požrtvovanost u radu nadomještala je iskustvo u radu. Partijski rukovodilac u II bataljonu, Pejčković Josip, više od godinu dana je član Partije. Došao je u vojsku poslije kapitulacije Italije i odmah je primio dužnost zamjenika komesara bataljona. Neiskustvo u radu kao rukovodioca i pomanjkanje vojni kog iskustva uticalo je na njegov rad te nije dao dovoljno rezultata. Ove nedostatke je postepeno u glavnom otklonio ali se još osjeća a manjkavost u radu zbog nedovoljne energičnosti. Postoje uslovi da se razvije, samo njegov razvitak ide vrlo lagano. U III bataljonu je zamjenik komesara Pejčković Vicko, član je Partije više od godinu dana, za partijskog rukovodioca postavljen je nakon završenog srednjeg partijskog kursa pri Oblasnom komitetu za Dalmaciju, krajem prošle godine. U radu je požrtvovan i snalažljiv, samo pomalo neodlučan. Partijski rukovodilac u IV bataljonu, Borović Bona, član Partije više od godinu dana, u radu ne daje mnogo pomoći sekretarima, odnosi se grubo prema borcima, svoje nedostatke otklanja ali sporo i to mu smeta u radu.

S.K.O.J. Broj članova SKOJ-a je 144. Postoje aktivni u svim jedinicama, bataljonski komiteti, kao i brigadni komitet koji rukovodi radom SKOJ-a. Rad SKOJ-a nije se pravilno odvijao jer su se često rukovodioci SKOJ-a uzimali za političke i partijske rukovodioce, a i brigadni komitet prilično je kasno formiran, jer svi sekretari bataljonskih komiteta nisu bili članovi Partije. Skojevci se ne razlikuju mnogo od ostale omladine, po svom radu i držanju u jedinici, ali po borbenosti u mnogome se odlikuju, jer se često javlja broj onih koji trebaju da se pokažu hrabrim. Brigadni komitet još nije postao stvarno rukovodstvo ali se njegov rad u mnogome osjeća, i postoje razlozi da se daljim radom razvije u potpunosti.

Opšte stanje u brigadi :

Zbog novomobilisanih u brigadi još uvijek je najglavniji problem dezerterstvo. Masovnog i organizovanog dezerterstva nije bilo ni kod starih boraca, ni kod novomobilisanih. Za ovo dezerterstvo su unekoliko krive i pozadinske vlasti i odredili sa terena odakle su ovi borci, jer su dezertere primali u svoje jedinice i čak ih postavljali za rukovodioce.

Borbenost još nije u potpunosti ispitana mada su se u nekoliko akcija borci pokazali i hrabrim i spremnim da izvrše zadatak.

Disciplina kao i odnos prema narodu su se u mnogome popravili, mada još ima pojedina njih propusta i nedostataka.

Smrt fašizmu — sloboda narodu!

Položaj
4. marta 1944.

Zamjenik komesara
III brigade XX divizije
Dušan Sijan, v. r.

BROJ 197

**ZAPOVIJEST ŠTABA DRUGE NO BRIGADE DVADESETE DIVIZIJE OD
4. OŽUJKA 1944. PODRE ENIM JEDINICAMA ZA NAPAD NA USTAŠE
U POTRAVLJU¹**

Š T A B

II BRIGADE XX DIVIZIJE NOVJ

Br. 96

4 marta 1944 godine

Z A P O V I J E S T

(Sekcija Split 1:100.000)

Neprijateljski garnizon u Hrvacama,² radi svog obezbjeenja i sprjeavanja našeg saobraaja sa morem preko Satri a i Zelova, istura patrole u ja ini od 40—50 vojnika, naoružane teškim mitraljezom, a nekad i malim baca em, kao i puške. Ove patrole po danu dolaze u Potravlje, a pred no se vra aju u Hrvacama. Zadnje dvije no i iste su zano ile u Potravlju i onemogu avaju naš saobra aj. etni ke patrole od Otišića dolaze do Maljkova, a ponekad i u Potravlje. Na cesti Sinj—Mu nalazi se jedan manji garnizon ustaša i domobrana u Sutini. Naša brigada dobila je zadatak da sa dva bataljona obezbijedi prolaz divizijske komore koja treba no as izme u 4 i 5 o.mj. da pre e od Zelova za Zasiok i Biteli .³

N A R E U J E M O :

III bataljon:

Danas 4. III. tg. u 18 asova krenu e iz sela Zasioka i o istiti selo Potravlje od ustaških dijelova i zaposjesti položaje, i to sa dvije ete u selu Satri u kod Soldića ku a zaključno i greben do glavne komunikacije Hrvacama—Maljkovo, frontom prema Hrvacama i ne dozvoliti neprijatelju iz Hrvacama nikakve ispade kroz Satri i Maljkovo. Jednu etu prebaciti na Zelovo koja e javiti divizijskoj komori da je slobodan prelaz, a sa etom spustiti se niz komunikaciju Zelovo—Hrvacama i zaposjesti položaj izme u k. 628 koja se nalazi iznad Soldića u Satri u i k. 685 koja se nalazi desno od komunikacije Zelovo—Hrvacama. U toku današnjeg dana raspitati se gdje se nalaze ustaški dijelovi, kako bi se prema njima mogao zauzeti borbeni raspored i po mogu nosti opkoliti neprijateljski dijelovi i uništiti.

eta koja bude išla na Zelovo poslije išenja Potravlja treba da se kre e pored crkve u Potravlju—Vundušića ku a na Glavurdi a staje—Zelovo.

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 7/2, k. 1029.

² u Hrvacama se nalazila tada Tre a satnija (eta) Dva esetse me ustaške bojne. Vidi Arhiv V. I. L., arhiva NDH, reg. br. 2/2-27, k. 57.

³ Vidi dok. br. 207.

Vaše kuhinje i komore treba da ostanu u selu Zasioku, a bataljonsko previjalište kod Segina mosta kod dviju kuća na lijevoj strani Cetine.

IV bataljon:

Sa jednom etom ojaanom puškomitraljezima prebacite se preko Segina mosta i pretristite kuću Kunci i Babi i zaposjesti položaje prema Maljkovu na k. 538 i isturati ja patrolu prema Titli a stajama. Ne **dozvoliti** nikakvim neprijateljskim patrolama ili ma kakvim ispadima prema Potravlju. Sa teškim mitraljezima zaposjesti položaje na glavicama izme u Zasioka i Cetine (k. 415 i 433) sa kojih omogući avati prebacivanje naših dijelova u Potravlje, kao i nazad. Jednu etu sa intendantom brigade poslati u selo Potravlje koja e od narodnih neprijatelja izvršiti konfiskaciju i u toku no i prebaciti u selo Vu ipolje. Tre u etu postaviti u selo Dabar koja e zatvarati pravce od Laktaca i to na glavnoj cesti i mostu na potoku Dabar i na izvoru potoka Dabar.

Posjedanje položaja iznad Segina mosta izvršiti danas u 18 asova. Prebacivanje ete prema Maljkovu za III bataljonom, a etu za konfiskaciju poslije o išnog Potravlja.

Povla enje:

Poslije prelaska divizijske komore i izvršene konfiskacije povla ite se ovim redom: Prvo se ima povu i eta III bataljona koja bude išla prema Zelovu, zatim eta i intendant sa konfiskacijom, a onda ostale dvije ete III bataljona po dijelovima prebacivati za Zasiok, ostavljaju i jedno odjeljenje na k. 439, koja se nalazi izme u Cetine i glavne komunikacije Hrvae—Maljkovo. Poslije treba da se prebaci i eta od Maljkova, a zatim odjeljenje III bataljona sa k. 439. Do toga vremena obezbje enje na glavicama iznad Seginog mosta treba da ostane. Poslije prebacivanja svih snaga, IV bataljon pre i e u Dabar, a III ostati u Zasioku sa istim ranijim zadacima.

Ovo povla enje treba izvršiti u toku no i, t.j. ako se prebaci divizijska komora za Zelova, a ako se ne prebaci treba se ostati i dalje na istim položajima sa istim zadatkom.

Da bi se moglo doznati prebacivanje divizijske komore, III bataljon e držati svoju patrolu kod crkve u Potravlju koja e ih mo i obavijestiti na vrijeme kada su isti prošli, a isto tako eta koja bude išla na Zelovo treba da izvijesti o istom. Izme u bataljona treba da bude tijesna veza kako bi mogli uzajamno izvršiti ovaj posao.

Smrt fašizmu — sloboda narodu!

Politkomesar,
V.⁴ D. *Jankovi*, v. r.

Komandant — major,
Sava Kesar, v. r.

PS. Baca mina postavite na k. 415 i u slu aju potrebe upotrijebiti ga. Ovo držati u tajnosti.

4 Vojo

BROJ 198

**ZAPOVIJEST ŠTABA TRE EG POMORSKO-OBALSKOG SEKTORA OD
5. OŽUJKA 1944. PATROLNOM AMCU 21 DA PREBACI DIJELOVE
BATALJONA SJEVERNODALMATINSKOG ODREDA SA DUGOG OTO-
KA NA OTOK PAŠMAN¹**

OBALSKOG SEKTORA²
5. 3. 1944 god.

Koncept

Z A P O V I J E S T

za dan 5 marta 1944. godine

5 marta o.g. nave e izvrši e se prebacivanje dijela bataljona Sjeverno-dalmatinskog odreda sa Dugog Otoka na otok Pašman.

Ovo prebacivanje izvrši e P 21.

U cilju izvršenja prednjeg zadatka isplovi e P 21 u 20,30 za Zman gdje e se staviti u vezu sa politkomesarom Sjev. dalm. part, odreda. Prebacivanje boraca vrši e se u dva navrata, a ukoliko bude mogu e i u jedan.

Po ukrcavanju boraca isploviti rutom: uz obalu do visine južnog rta otoka Laudare, zatim uz taj rt do otoka Vele Kurbe i Vele Skale do Sita, te izme u Sita i Š itne u uvalu Soline na otoku Pašmanu. Povratak na isti na in.

Preduzeti sve mjere obezbje enja da se prebacivanje izvrši neometano, te kod vožnje prema Pašmanu izbjegavati dodir sa neprijateljem, a pri povratku nastupiti prema situaciji.

Obratiti pažnju savjesnim izvi anjem u cilju ustanovljenja eventualnih pozicija gdje se bacaju rakete. Kontrolirati pri povratku eventualne rute kuda patroliraju neprijateljske jedinice.

Po završetku akcije, uploviti prema usmenom dogovoru sa štabom.

U pogledu pristajanja radi ukrcavanja pojedinih dijelova (jedinica) boraca saglasiti se sa politkomesarom Sjev. dalm. odreda drugom Santinijem, od kojeg e dobiti potrebne podatke.

Smrt fašizmu — sloboda narodu!

Zamj. politkomesara
si. ot.

(M. P.)

Komandant:
M.³ *Ikica*

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 9/1, k. 1027.

² U originalu izostavljeno: Stab III pomorskog

³ Mladen

ZAPOVIJEST ŠTABA TREĆE NO BRIGADE DVADESETŠESTE DIVIZIJE OD 6. OŽUJKA 1944. PODREĐENIM JEDINICAMA ZA ORGANIZACIJU OBRANE OTOKA VISA¹

STAB III BRIGADE
XXVI DIVIZIJE NOVJ
Položaj, 6/III/44.

Z A P O V I J E S T

(Sekcija Vis 1:25.000 izdanje Štaba Mornarice NOVJ)

XXVI divizija NOVJ nalazi se na otoku Visu za odbranu istog, uz pomoć Mornarice NOVJ i saveznih snaga.²

Štab divizije stavio je u zadatak našoj brigadi da uz pomoć Mornarice NOVJ i saveznih snaga koje se nalaze na sektoru ove brigade branimo dodijeljeni sektor otoka od iskrcavanja neprijateljskih trupa.

Podaci o neprijatelju: Prema najnovijim obavještenjima neprijatelj koncentriše snage duž obale i na otocima Korčula, Hvar, Brač, Šolta. Ove snage su 118 njemačkih lovaca divizije, pojačane sa domobranskim jedinicama. Na Korčuli, u Splitu i okolini koncentrišu brodove s kojima bi pravili invaziju.

Iza njihovih položaja nalazi se divizija »Princ Eugen« od koje je Štab divizije u Imotskom, a dijelovi iste u Sinju, Kninu i okolini.³ Vjerojatno je da će se neprijatelj pokušati iskrcati na Vis i preduzeti napad sa jačim snagama i avijacijom.

Za izvršenje dobivenog zadatka⁴ raspolažemo sa sljedećim snagama i oružjem:

Snage:

- 1) 4 pješ. bataljona, manje 1 četa i 1 vod
- 2) 1 bacačka četa
- 3) 1 četa za vezu

Oružje:

- 1) 82 puškomitraljeza
- 2) 60 teških mitraljeza
- 3) 20 bacača 81 m/m

¹ Original (tipkan na pisanim stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 3/2, k. 1101.

² 20 njemačkih planovima za napad na otok Vis i poduzetim mjerama za njegovu odbranu od strane Dvadesetšeste divizije NOVJ vidi dok. br. 87, 157, 161, 162, 169, 174, 232, 302, 354, 391 i 446.

³ Sedma SS divizija »Prinz Eugen« se tada nalazila u Bosni.

⁴ Odlučeno na zapovijest Štaba Dvadesetšeste divizije od 27. veljače 1944. god. Vidi dok. br. 174.

- 4) 10 baca a 45 m/m
- 5) 13 protukolskih pušaka
- 6) 10 protukolskih topova
- 7) 5 protuavionskih mitraljeza
- 8) 3 topa 105 m/m
- 9) 1 reflektor
- 10) osim ovoga nalazi se na sektoru Komiža još 14 saveznih protivavionskih topova.

Da bi u potpunosti ispunili postavljene nam zadatke :

n a r e u j e m o :

Sektori bataljona
— **linijski i dubinski :**

I bataljon drži položaj obalnom linijom od kote 131 (uključno) do kote 270 (isključno). Desnim krilom oslanja se na Prvu brigadu, održavaju i vezu dubinskim rasporedom k. 131, k. 175 (Radino Brdo). Lijevim krilom oslanja se na IV bataljon, održavaju i vezu dubinskim rasporedom k. 270, k. 422, Zagrebenje, k. 476.

IV bataljon drži položaj obalnom linijom od kote 270 (uključno) do crkve Gospe na sjevernom dijelu Komiže (isključno). Desnim krilom oslanja se na I bataljon, održavaju i vezu dubinskim rasporedom k. 270, k. 422, Zagrebenje. Lijevim krilom oslanja se na III bataljon, održavaju i vezu dubinskim rasporedom od crkve Gospe na sjevernom dijelu Komiže, putem koji ide iz Komiže za Oklju nu do Zagrebenje.

III bataljon drži položaj obalnom linijom od crkve Gospe na sjevernom dijelu Komiže (uključno) do Kupinovca (isključno). Desnim krilom oslanja se na IV bataljon, održavaju i vezu dubinskim rasporedom od crkve Gospe na sjevernom dijelu Komiže, putem koji vodi za Oklju nu, do Zagrebenje i k. 476. Lijevim krilom oslanja se na II brigadu Kupinovac k. 295, k. 587 (Hum).

Raspored po bataljonima :
Potporučnik api ,
komandant bataljona ;
3 čete i prate i vod
pješačije, jedan vod
brdske artiljerije, jed-
na četa operativno
pod I. U. brigadu ;
14 p. mitraljeza,
17 teš. mitraljeza,

I bataljon

Obalna linija: I bataljon drži položaje od k. 131 (uključno) do k. 270 (isključno). Jedna četa u Rogakomandi i u operativno spada pod komandu I. U. Brigade. Štab bataljona i četa rezerve u Pasikama. Jedna četa na položaju obalnom linijom od k. 131 do k. 270, komanda čete: prve kuće iznad Uvale Oklju na. Jedan vod drži položaj od k. 131 do Rta Oklju na, vodnik u U[vali] Oklju na. Sve postavljeno oružje na ovoj liniji ima da tu četa kosom i bojom vatrom, tako da ne ostaje ni jedan ugao netouchen. Prilazne

4 baca a 81 m/m.
4 baca a 45 m/m.
p. kolska topa,...
p.a. mitraljeza

uvale i Rt Oklju na minirati i preplesti bodljikavom žicom ukoliko to do sada nije dovršeno, kako je već naređeno u prošlom naređenju.

Glavna linija: Ide utvrđenim položajima, otpornim tačkama, centrima po dubini i to k. 100, padinom k. 187, k. 166, k. 167, Oklju na, k. 116, na obalu malo zapadno od Uvale Mala Travna. Na ovoj liniji postavljeno oružje ima da tu je sav teren ispred sebe i prilazne uvale obali.

Prihvatna linija: Ide utvrđenim tačkama i centrima i to k. 100, k. 187, k. 255, k. 366, k. 339, k. 476, k. 422, k. 270. Sve gore navedene kote, na kojima nijesu još dovršena utvrđenja, I bataljon će to učiniti u najkraćem vremenu, tako da bi se sa istih kota mogla voditi duže vremena borba kad bi neprijatelj uspio da prodre na nekom sektoru i s druge strane. Puteve koji vode iz Oklju na za Vis i Komižu treba pripremiti potpuno za rušenje i prepreke puteva i kad bude potrebno da se putevi ponište Štab bataljona odredit će potreban broj drugova koji će iste u najkraćem vremenu porušiti.

Rezervna municija i rez. hrana biti će u jarku pod k. 366 iznad s. Pasike, a bataljonsko previjalište biti će u Pasikama.

P. poručnik Nikoli,
komandant bataljona;
3 čete pješadije,
prate i vod
1 vod brd. artiljer.
4 p. mitraljeza
23 t. mitraljeza
5 baca a 81 m/m
3 baca a 45 m/m
3 p. kolske puške
3 p. kolska topa
1 p.a. mitraljez

IV bataljon

Obalna linija: IV bataljon drži položaje od k. 270 (uključno) do crkve Gospe u sjevernom dijelu Komiže (isključno). Štab bataljona i četa rezerve u s. Rudina. Jedna četa drži položaj obalnom linijom od kote 270 do U. Barjaška. Komanda čete u Uvali Zakamici. Jedan vod iste čete drži položaj od k. 270 do Uvale Zakamice, vodnik u U. Mali Dol. Drugi vod iste čete drži položaj od Uvale Zakamica do Uvale Barjaška. Vodnik na Rtu Barjaci. Drugom četom drži položaj obalnom linijom od Uvale Barjaška do Rta Manjaremi (Knez Rat). Komanda čete u U. Perna. Jedan vod iste čete drži položaj od Uvale Barjaška do U. Pod Bor i a. Vodnik u U. Perna s desne strane. Drugi vod drži položaj od U. Pod Bor i a do Rta Manjaremi (Knez Rat). Vodnik u U. Knežice. Prate i vod drži položaj od Rta Manjaremi (Knez Rat) do crkve Gospe na sjevernom dijelu Komiže (isključno). Vodnik na Širokom Boku.

Sve postavljeno oružje na ovoj liniji ima da tu je kosom i bonom vatrom, tako da ne ostaje ni jedan

ugao netu en. Sve prilazne uvale minirati i preplesti bodljikavom žicom ukoliko to do sada nije dovršeno, kako je već naređeno u prošlom naređenju.

Glavna linija: Ide utvrđeni položajima, otpornim tačkama i centrima po dubini, malo sjeveroistočno od U. Zakamice, k. 102, preko Dragodira [do] na Tvrđavu. Na ovoj liniji postavljeno oružje ima da tu je sav teren ispred sebe i prilazne uvale obali.

Prihvatna linija: Ide utvrđeni tačkama i otpornim centrima i to od Uvale Dragodir Veli, k. 262, k. 237. Posebno organizovati grupu otpornih tačkama za odbranu Rudina, Komiža, Oklju na i to k. 421, k. 459, k. 446, k. 422. Na ove kote postaviti dva teška baca a 81 m/m i dva teška mitraljeza sa dovoljnim brojem municije. Uz oružje može biti manja posada.

Sve navedene kote na sektoru tog bataljona, u koliko još nisu utvrđene, to uiniti u najkraćem vremenu, tako da se na istim kotama može voditi borba duže vremena. Ukoliko bi neprijatelj uspio da se iskrcava na nekom sektoru, s tim bi se kota neprijatelj mogao potpuno uništiti i onemogućiti stvaranje mostobrana. Put koji ide iz Rudine za Komižu, ukoliko do sada nije spremno za rušenje istog, to uiniti odmah tako da u datom momentu može se porušiti za najkraće vrijeme.

Rezervna municija, hrana i batalj. previjalište bit će u Rudini pri štabu bataljona.

P. poručnik Drago-
bratović, komandant
bataljona
2 čete, 1 vod i pra-
te i vod pješadije
1 vod brd. artiljer.
1 vod pješ. operativno
pod komandom
II. Brigade.
21 p. mitraljez
18 teš. mitraljeza
4 baca a 81 m/m
3 baca a 45 m/m
3 p. kolske puške
5 p. kolskih topova
2 p.a. mitraljeza
1 reflektor
14 p.a. topova,
savezni kih

III bataljon

Obalna linija: III bataljon drži položaj od crkve Gospe na sjevernom dijelu Komiže (uključujući) do U. Kupinovac (uključujući). Jedan vod na Stupiš u spada operativno pod komandu II brigade. Štab bataljona, četa rezerve na jugoistom dijelu grada Komiže. Jedna četa i prateći vod drže položaje obalnom linijom od crkve Gospe na sjevernom dijelu Komiže do Nove Pošte. Komanda čete na sjeveroistom dijelu Komiže desno od mola (porta). Jedan vod drži položaje od crkve Gospe na sjevernom dijelu Komiže do mola (porta) do Mali Badak. Vodnik na sredini svog položaja. Treći vod drži položaj od Mali Badak do Nove Pošte, vodnik na sredini svog položaja. Jedna četa drži položaj obalnom linijom od N. Pošte do U. Kupinovac. Komanda čete iznad U. Velo Zalo. Jedan vod drži položaj od Nove Pošte do U. Kupinovac... malo na južnom dijelu Stare Pošte. Drugi vod iste čete, koji se nalazi

na Stupiš u, pada operativno pod II brigadu. Sve postavljeno oružje na ovom sektoru ima da tu e kosom i bo nom vatrom svaku uvalu, tako da ne ostane ni jedan ugao netu en. Sve prilazne uvale minirati i preplesti bodljikavom žicom ukoliko to do sada nije u injeno, kako je ve nare eno u prošlom nare enju.

Glavna linija: III bataljon ide utvr enim položajima i otpornim ta kama i centrima po dubini iznad crkve Gospe na sjeverozapadnom dijelu Komiže zvana »Mala Banda«, crkva Sv. Nikola, produžuju i cestom do okuke iznad Uvale Pizdica povezuju i se do Kupinovca. Na ovoj liniji sve postavljeno ima da tu e sav teren ispred sebe, kao i prilazne uvale obale.

Prihvatna linija: Ide utvr enim ta kama i otpornim centrima i to prvi greben iznad crkve Gospe na sjeveroistom dijelu od puta koji ide za Oklju nu, produžuju i do k. 217, k. 310 (Sv. Mihovil) grebenom do kote 389, kota 295. Naro itu pažnju posvetiti izgra ivanju na glavnoj liniji koja se odnosi na III bataljon, kao i na drugim linijama ukoliko to još nije dovršeno.

Putevi koji vode iz Komiže za Oklju nu, stara cesta iz Komiže za Vis i nova cesta Komiža—Vis (preko Podhumlja) da bude sve spremno za rušenje i gradnju prepreka na istima, a kad bude potrebno za uništenje Štaba bataljona odrediti e odgovoraju i broj drugova koji e u najkra em vremenu iste porušiti. Za eksploziv koji je postavljen u cesti odrediti drugove koji znadu rukovati sa istim da bi ga blagovremeno upalili.

Rezervna municija i hrana biti e kod Sv. Mihovila, a bat. previjalište pri Štabu bataljona. Pod operativnu komandu III bataljona spadaju sve pozadinske ustanove u gradu Komiži. Drugovi iz mehani ke radionice, drugovi iz brodogradilišta, lu ki stražari, partizanske straže, upotrijebiti ih za borbu i odrediti im položaj sa svojim jedinicama. Sa svim ovim upoznati gore navedene, tako da na dati znak uzbune ide svak na svoje mjesto, a koji nisu još naoružani, odmah ih naoružati. Detaljno nare enje za njih izdati e Štab bataljona, a primjerak istog nare enja dostaviti Štabu brigade. Za civilno stanovništvo odrediti zbornu mjesto gdje e se sakupiti na dati znak uzbune, a u slu aju da bude nenađano napadnuta Komiža, sva cviilna lica koja su se unutra zatekla skupi e se u prizemnim odjeljenjima

odre enih ku a. Sve sposobne ljude i žene upotreb-
ljavati e Štab bataljona za svoje potrebe, a svi
nesposobni starci, žene i djeca e se organizovano
izvla iti iz grada i upu ivati u selo Kostima. Na-
stojati da niko ne padne u ruke neprijatelja jer bi
neprijatelj iste iskoristio za iš enje minskih polja,
te bi doznao i za naše snage. Za sve ovo izdati nare-
enje Komandi mjesta, a prethodno se o svemu s
istom dogovoriti. I o ovoj naredbi jedan primjerak
dostaviti Štabu brigade .. ⁵

Brigadna rezerva

Drugi bataljon i minobaca ka eta, koji se nala-
ze u Kostimi kod Štaba brigade, za vrijeme borbe
bi e pod neposrednom komandom Štaba brigade a
upotrebljava e se prema potrebi.

Dok se ne nametne borba, bataljon e vršiti slje-
de e dužnosti: upu ivati e patrole jednu u pravcu
prema Visu do crkve Sv. Nikole, drugu patrolu do
Zagrebenja, tre u patrolu prema Koritima. Ove pat-
role mogu biti ja ine 2—3 druga. U slu aju borbe
iste dolaze u sastav bataljona. etvrtu patrolu od
jedne desetine upu ivati na Hum (k. 587) sa istim
zadatkom patroliranja i zaštite od padobranaca. De-
setini staviti u zadatak : ako bi se padobraneci spusti-
li, tu i ih u zraku, a u slu aju da se spuste na zemlju,
ne dozvoliti im da se grupišu i zauzmlju obližnje
kote. Jednu desetine držati na Sv. Mihovilu kod
baca a i teškog mitraljeza, pošto III bataljon nema
dovoljno snaga da preuzme isto oružje .. ⁶

Smrt fašizmu — sloboda narodu!

Politkomesar:
Trgo Fabijan, v. r.

Na elnik:
otsutan

Komandant — kapetan:
Arsenic Borko, v. r.

Na postupak: Štabovima I, II, III, IV bataljona III brigade, te referentu
Artiljerije sektora III brigade

Na znanje: Štabu XXVI divizije NOVJ

⁵ i ⁶ Redakcija je izostavila dijelove zapovijesti koji su gotovo istovjetni sa zapo-
vješ u Dvadesetšeste divizije.

BROJ 200

DIREKTIVA OBLASNOG NO ODBORA DALMACIJE OD 6. OŽUJKA
1944. SVIM OKRUŽNIM, KOTARSKIM, OP INSKIM I SEOSKIM N. O.
ODBORIMA O USPOSTAVLJANJU UŽE SURADNJE IZME U NOO-a I
AFŽ-a¹

OBLASNI NARODNO-OSLOBODILACKI
ODBOR DALMACIJE
6-III-1944.
Broj: 76

SVIM OKRUŽNIM, KOTARSKIM, OP INSKIM I SEOSKIM N.O.O.

Predmet: Uspostavljanje uže saradnje
izme u N.O.O. i A.F.Z., aktivizacija
žena u radu N.O.O.

U Narodno-oslobodila kim Odborima — politi kim rukovodiocima narodno-oslobodila e borbe i organima narodne vlasti — imaju pravo da u estvuju i žene. I doista u velikom broju našim N.O.O., od seoskih N.O.O. pa do ZAVNOH-a i AVNOJA, nalaze se i žene odbornice.

Me utim, esto žene u pojedinim N.O.O. stoje samo formalno, da se zadovolji formi, samo da budu birane, jer je tako propisano, itd. A itav rad, ili ve i dio rada i napora N.O.O. odvija se mimo njih t.j. mimo žena odbornica, bez njihovog aktivnijeg u eš a u cijelokupnom radu i naporima N.O.O. — postoji o iti nesrazmjer izme u op ih napora, aktivnosti i uloge žena u op oj narodno-oslobodila koj borbi i napora, aktivnosti i uloge žena u N.O. Odborima. Kad bi se sudilo samo po ulozi žena-odbornica u N.O.O. moglo bi se zaklju iti da žene nisu važan faktor u narodno-oslobodila koj borbi. Me utim, to nije ta no. U eš e i doprinos žena u itavoj našoj domovini pa i u Dalmaciji, u borbi za slobodu i sretniju budu nost našeg naroda ogroman je i zna ajan.

U toku ustanka našeg naroda, u razvoju narodno-oslobodila ke borbe i naše žene su se digle u borbu za slobodu svog naroda. Zapostavljene i u mraku držane žene od strane protunarodnih režima, probudile su se kroz narodno-oslobodila ku borbu iz koje je izrastao snažni antifašisti ki pokret **žena**, Antifašisti ki Front Zena — A.F.Z. uz ostale organizacije i organe narodno-oslobodila ke borbe — kao što je Narodno-oslobodila ka Vojska, N.O.O. USAOH itd. — **mo na je poluga**, koja je pokrenula i pokre e sve **šire mase** žena u borbu za postizanje ciljeva N.O. Fronta, za izvojevanje slobodne, demokratske, federativne Jugoslavije.

I zato N.O.O. — organi Nacionalnog Komiteta, ZAVNOH-a i AVNOJ-a, u borbi za slobodnu, demokratsku, federativnu Jugoslaviju, — treba da

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Instituta za historiju radni kog pokreta Dalmacije — Split, reg. br. NOO-56/1697 i zbirka Drage Giz i a, neregistrirano.

se usko povežu, sarađuju, pravilno iskoriste i rukovode tako moćnim pokretom kao što je A.F.Z.

Međutim, to još nije postignuto. Još nije ostvarena uska saradnja N.O.O. sa A.F.Z. niti u općem niti u svakodnevnom radu na pojedinim konkretnim pitanjima na političkom, propagandnom, prosvjetnom, gospodarskom, zdravstvenom i ostalim poljima narodnog života.

N.O.O. trebali bi da povezuju, usklađuju, koordiniraju rad i napore itavog naroda i narodnih organizacija (kao na pr. A.F.Z. i USAOH) za jedinstveno, plansko i sistematsko rješavanje svih pitanja koja se postavljaju pred narod i N.O.O.

Međutim, to još nije ostvareno. Još se događa da N.O.O. rješavaju svoje zadatke, a da pri tome uopće ne pomisle na koji bi način aktivizirali A.F.Z. za rješavanje tih zadataka. N.O.O. rješavaju na pr. pitanja izbrane naroda, smještaja zbjega, prosvjetnog rada itd. a da uopće u svojim mjerama i planovima ne predvide saradnju A.F.Z.-a.

N.O.O. trebali bi da budu istodobno i škola u kojima se odgajati žene za ulogu u narodnom životu i vlasti. U N.O.O. trebale bi da se osposobljavaju žene za razne zadatke na političkom, gospodarskom, propagandnom, prosvjetnom, zdravstvenom polju. N.O.O. trebali bi da budu škola za još jače podizanje i osposobljavanje žena koje su kroz narodno-oslobodilačku borbu poele stupati u javni život kao aktivni faktori.

Međutim, to još nije ostvareno. N.O.O. još nisu postali u dovoljnoj mjeri sredina u kojoj se žene stiču nova iskustva, znanja, samopouzdanje i stvarnu ravnopravnost.

Pored ostalog razloga za to treba tražiti i u držanju odbornika prema ženama odbornicama. Neki N.O.O. i odbornici smatraju ili nesvjesno tako postupaju kao da smatraju da su žene ušle u N.O.O. samo radi zadovoljenja forme. Ne uvlače u dovoljnoj mjeri žene odbornice u život i rad N.O.O. Ne upoznaju ih sa svim pitanjima rada N.O.O. Ne pomažu im u dovoljnoj mjeri u njihovom osamostaljavanju, podizanju i osposobljavanju. Žene odbornice često ne sudjeluju na svim sastancima i donošenju svih odluka N.O.O.

Na taj način snage, napori i iskustva dobrog dijela, ženskih kadrova, dobrih i odanih aktivistkinja ostaje neiskorišten.

Da bi se vršile i povezale sve narodne snage, da bi se još brže i sigurnije krenulo napred, da bi se ojačala narodna vlast, potrebno je među ostalim:

1. Da svi N.O.O. uspostave što uže saradnju sa A.F.Z., sa svim ženama aktivistkinjama. Da u vršuju tu saradnju u svakodnevnom životu i radu, preko svih konkretnih pitanja i zadataka, koji se postavljaju pred N.O.O. kao najvažnije organe Narodno-oslobodilačkog fronta. U tu svrhu treba učiniti i dodir N.O.O. sa A.F.Z., zajednički sastanci, interesovanje N.O.O. za rad, sastanke i razvoj A.F.Z.

2. Da uvlače što više žena u N.O.O., u odjele i komisije N.O.O. — Narodno-oslobodilačka borba je pokazala da među ženama ima odanih i sposobnih rukovodilaca i aktivistkinja. Njih treba uvlačiti u rad N.O.O., u rad na političkom, propagandnom, prosvjetnom, gospodarskom, zdravstveno-prosvjetnom polju. Postavljati ih u odgovarajuće odjele N.O.O.

3. Da pomažu i izdižu žene koje rade u N.O.O., odjelima, komisijama itd. Treba da se prekine sa praksom koja je rezultat i nasljeđe predrasuda iz prošlosti, da se u svim pitanjima rada N.O.O. zajednički rješava sa ženama — odbornicima. Žene — odbornice su punopravni i ravnopravni članovi N.O.O. i da bi one mogle da izvršavaju sve zadatke koji na tom polju iskrsavaju treba da ostali odbornici s njima sarađuju, uvažavaju i njihova pravilna mišljenja i iskustva i da prenašaju na njih svoja znanja i svoja iskustva. Sve to zahtjeva pojačanje kolektivnog, zajedničkog rada i života N.O.O., svih odbornika.

Provačanje, pravilno, redovno i uporno, ove uske saradnje sa A.F.Z. i osposobljavanje žena preko rada N.O.O. i njihovim odjelima omogućiti i daljnji razvoj i osvježavanje N.O.O. novim snagama, a istodobno i stvarati uslove za stvarnu ravnopravnost žena.

Svi N.O.O. dužni su da sve ovo provedu u život i da nas u svojim izvještajima redovno izvještavaju o oblicima saradnje sa A.F.Z., o broju, ulozi i ulozima žena u N.O.O.

Okružni i Kotarski N.O.O., treba da kontroliraju izvršavanje ovih mjera u život i da nas o tome posebno izvještavaju.

Uz drugarski pozdrav

Smrt fašizmu — sloboda narodu!

M. P.

za Oblasni N.O.O.
Dalmacije
Sekretar:
M.² Žanko, s. r.

BROJ 201

**IZVJEŠTAJ ŠTABA OSMOG KORPUSA NOVJ OD 7. OŽUJKA 1944.
VRHOVNOM STABU NOV I POJ O ODRŽANOJ KONFERENCIJI KOMANDANATA ETNIKE DINARSKE OBLASTI I DONIJETIM ZAKLJUČCIMA¹**

STAB

8. KORPUSA N.O.V.J.

Ob. Otsjek, ob. br. sL

7/3 1944.

**Vrhovnom Stabu N.O.V. i P.O. Jugoslavije
za druga Marka**

Dana 24/2 1944. održana je konferencija komandanata etničke Dinarske oblasti, kojom je rukovodio vođa — pop Miloš R. uji.² Prema

² Miloš

¹ Original (tipkan na pisnom stroju, irilicom) u Arhivu Vojnoistorijskog Instituta, arhiva NOB, reg. br. 31/4, k. 520.

² Vidi dok. br. 477.

primljenim podacima od lica koji su u estvovala konferenci ista je tekla ovako:

Vojvoda Momilo R. Đuji pri otvaranju konferencije naglasio je, da se konferenca održava u najvećoj tajnosti, te da bi svakog onog koji bi otkrio tajnost tog sastanka, makar se radilo i o najboljem vojvodinom prijatelju, streljao. Vojvoda u svom govoru na toj konferenci najprije iznio defanzivni njemački plan za Jugoslaviju za koji je on doznao preko svoga prijatelja — nekog njemačkog oficira, te je kazao »Njemački defanzivni plan za Jugoslaviju podjeljen je na četiri linije: prva linija: Kotor—Split—Šibenik—Karlobag—Sušak; druga obrambena linija: Metković—Sinj—Knin—Dinara—Kozjak; treća: Doboj—Zenica—Livno—Gospić i Jasenica; četvrta defanzivna linija: Kladovo—Smederevo—Zemun—Višegrad. Njemačka komanda izdala je naredenje da se miniraju sve komunikacije i mostovi u Dalmaciji. Uloga etnika pozadi ovih linija bila bi sljedeća: Voditi što uporniju borbu sa komunistima, da bi im se nanijeli što teži gubici i da bi mi zadržali što više teritorija i mjesta u svojim rukama. Za slučaj proboja njemačkih linija sa strane Engleza i Amerikanaca, naši odredi sklanjati se u šume do dolaska saveznih trupa. Po njihovu dolasku, stupiti u kontakt sa prvim saveznicima i tada ćemo se dobiti jugoslovenske vojnike u uniforme, a oficiri staviti u odmah epolete. U tom slučaju, svi etnici koji znaci ukidaju se. Sve će to zavisiti od našeg političkog pothvata u Kairu. Iz navedenog vidi se, da mi iz etničkih organizacija prelazimo u vojsku Velike Srbije. Sve varoši, koje budu Saveznici osvajali od Nijemaca, mi ćemo zaposjesti utvrditi i pod svaku cijenu spriječiti komunistima uzimanje vlasti u ruke. Ponovno napominjem, da će to zavisiti o našem političkom pothvatu u Kairu. Tamo mi imamo naše ljude koji rade na tome.

Komunisti imaju izvanredno odličnu političku taktiku i oni su nas ugrozili politički i vojnički, ali mi na to ne smijemo računati. Oni hoće pod svaku cijenu da uzmu vlast u svoje ruke, da zabrane povratak kralja, ali nama je jasno, da kralj uživa simpatije kod Saveznika i da će Saveznici — uz našu pomoć — na svaki način pokušati, da se vrati kralj. U Hrvatskoj, Dalmaciji, Slavoniji, Sloveniji, pa i u Bosni, komunisti su mnogo jači i od nas i mi na tim područjima predstavljamo manjinu. Također su i mase tih pokrajina komunistički raspoložene, ali u Srbiji i Crnoj Gori mi imamo većinu uz nas. Komunistički Vrhovni Štab pokušava na tim područjima razviti svoju propagandu, i mi znamo da su u tome donekle i uspjeli. Naš je zadatak, da pod svaku cijenu spriječimo njihov uticaj na te pokrajine. Moramo imati za sigurno te dvije pokrajine. Na pitanje jednog delegata u pogledu Srema, Banata, Bačke i Makedonije, vojvoda je odgovorio:

»Što se tiče Makedonije, ona je uvijek bila protiv dinastije, te mi danas nemamo drugo što očekivati. Za Srem, Banat i Bačku ne bi vam mogao što konkretnije reći, jer tamo Mađari i Švabe vode politiku sličnu onoj talijanskoj, prekapitulacije, u Dalmaciji. Oni ne dozvoljavaju organizaciju etničkih formacija u tim pokrajinama i bez sumnje, oni će dovesti te pokrajine do čega su Italijani doveli Dalmaciju.

Već sam rekao, da ćemo mi pozadi njemačkih linija razviti borbu protiv partizana, jer to ide u našu korist. Komunisti imaju usavršenu

politi ku taktiku, na koju mi moramo biti osjetljivi. Oni su primorali Saveznike, da ih otvoreno priznaju, pa čak i da pošalju svoju delegaciju kod njihova Vrhovnog štaba. Šalju im pomoć, na njihov zahtjev bombarduju čak i one gradove u kojima se mi nalazimo, a preko radija govore o našoj suradnji sa okupatorom, dok partizansku borbu popularišu. To nas je rukovodilo, da uputimo naše pretstavnike u Kairo. Ako bi naš pothvat u Kairu propao, bez sumnje, mi bi došli u kritičan položaj, ali ja sam ubjeđen, da će se stvar svršiti makar i djelomičnim uspjehom u našu korist. Plan koji smo mi predvidili 1942 g. propao je, stoga moramo se pridržavati drugoga.

Titove snage planski su organizovane, kvalitet njegove vojske i kod Saveznika cijeni se visoko. Te snage predstavljaju komunisti ku buktnju ne samo u Jugoslaviji, nego i na čitavome Balkanu. Naša je dužnost svim silama spriječiti širenje ove antisrpske organizacije. Mi ne smijemo nikada zamišljati da je to nemoguće. Sjetite se junačke smrti srpskih etnika, koji su umirali nabijeni na koce! Najposlije, i mi ćemo umrijeti! Današnji etnici odani su našoj stvari, svi sumnjivci dezertirali su partizanima. Ali, nije dovoljno da na tom ostanemo, mora se pristupiti najbrže mobilizaciji u svim mjestima, gdje možemo doprijeti. Moramo nastojati da uz nas vežemo još jače mase, tako ćemo imati najbolju korist. Vidim, da partizani postižu uspjehe tamo, gdje su njihove mase.

Da bi što uspješnije vodili borbu protiv partizana.

N A R E U J E M :

1) — Svi etnički komandanti pokušat će — na svaki način — da ubace u partizanske redove povjerljive etnike, koji ne će nasjesti njihovoj propagandi i koji će vijerno služiti našoj stvari. Zadatak tih etnika bio bi: vršenje špijunaže u našu korist, a u zgodnim momentima uništavanje komunističkim ubijanjem partizanskih oficira, komesara i ostalih rukovodioca. Direktive za njihov rad naknadno će se dobiti. Poznato nam je, da partizanski pokret vode komunisti, jer bez ovih ne bi bilo ni partizanskog pokreta. etnike će se ubaciti u njihove redove pomoću u prividnog dezertersstva. U slučaju da se kompromituju imaju se odmah vratiti nazad. Ove zadatke mora se izvršiti pod svaku cijenu.

2) — Razvijati etničku propagandu prema priloženim uputama.

3) — Za proljeće pripremiti etničke trojke sa partizanskim znacima i kapama, a zadatak im je: izvršiti napade iz zasjede na partizanske odbore, kurire i ostale ustanove.

4) — Komitski odred »MARI« ima odmah da pokrije partizanske kape, staviti na njih petokrake zvijezde i otpočne radom dostojnim komitskom odredom.

5) — Sve etničke grupice imaju se snabdjeti partizanskim kapama.

6) — Preporučiti da se Strmici dodjeli naziv »Srpsko heroj selo«.

7) — Da mi se dostavi predlog za imenovanje oficira i podoficira. Predloge dostavljati sa iscrpnim karakteristikama.

8) — Od Nijemaca izvu i što više municije i oružja, te sklanjati na sigurna mjesta.

9) — uvati ljudstvo.

10) — Zarobljene Srbe — partizane ne ubijati, a njihove familije odnosno sve familije Srba — partizana ne zlostavljati.

Po gornjem nare enju odmah postupiti.

Daljni tok etni ke konferencije nije poznat, a nadamo se uskoro dobiti iscrpniji izvještaj sa ove konferencije, odnosno original zapisnika.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar Boško Siljegovi , v. r.	Šef ob. odsjeka kapetan Simi , ³ v. r.	Komandant pukovnik V. ⁴ etkovi , v. r.
--	--	--

(M. P.)

BROJ 202

**IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETNAESTE DIVIZIJE OD 7. OŽUJKA 1944.
ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O BORBI KOD ŠIROKE KULE I NA-
PADU NA NEPRIJATELJSKE KOLONE NA KOMUNIKACIJI GORNJI
LAPAC—SRB¹**

S T A B
XIX DIVIZIJE NOVJ JUGOSLAVIJE

Op. br. 15
7. III. 44. g.

Operativni izvještaj.

STABU VIII KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

Dostavlja se operativni izvještaj za izvedene akcije na dan 1, 3 i 4. III. 1944. g. ¹

Dostavljamo u prilogu sekciju terena, na kojem je vo ena borba. Teren je sav bio pokriven snijegom, prtina je bilo vrlo malo i slabih. Naše jedinice nalazile su se na prostoru Široka Kula—Lipova Glavica (Sekcija Gospi 1:100.000 jug. izrade).

³ Ljubo Krstulovi -Simi

⁴ Vlado

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 9/2, k. 517A.

U ovoj akciji u estvovala su I i IV bataljon, a potpomagao ih je II bataljon III brigade.

Neprijateljske jedinice koje su u ovoj akciji u estvovala jesu 31 ustaška bojna, ojačana sa dvije satnije 34 bojne.² Komandant neprijateljskih snaga bio je Delko Bogdani, a pomagao ga domobranski pukovnik — ime mu nije poznato.

Neprijatelj je namjeravao da svojim obuhvatnim manevrom nanese što jače udarce našim jedinicama, da ih stalno uznemirava na položaju. Namjere naših jedinica bile su osujetiti svaki neprijateljski ispad u pravcu oslobođene teritorije, u vezi čega su jedinice bile i raspoređene na pomenutom položaju.

Zapovijesti za odbranu položaja važile su izdate 28. II. 44. g. koje su dostavljene uz raniji operativni izvještaj.

Napad neprijatelja uslijedio je 1. III. 1944. g. u 5 sati, dok je neprijatelj za vrijeme noći izvršio pokret i uzeo raspored za napad na naše položaje.

Tok borbe: Neprijatelj je još u toku noći u četiri pravca krenuo iz garnizona Perušić i Lički Osik i to: jednim pravcem Lički Osik—Cukovac—Miloševac (k. 663) jugozapadnim padinama Debelog Vrhca. Drugom kolonom iz Ličkog Osika na k. 578 [južna] i 578 [sjeverna], te do Vukovog mosta (k. 572). Trećom kolonom Marina Glavica—Ravni Vrh—Glun uša.

četvrtom kolonom Perušić —Konjsko Brdo—Čardak—Vijenac. U samu zoru počeo je napadati sa sviju strana na naše položaje i uspio je da izbací naše snage sa Vijenca preko Pocrnića. Sa manjim snagama došao je na Bojšće, ali našim kontranapadom odbijen je sa Bojšća i povukao se nazad, potom sa Vijenca prema Marinoj Glavici. Napad na Široku Kulu izvršio je jurišem na naše snage, koje su se nalazile u samoj Kuli kod pravoslavne crkve i kula izmeću Cukovca i Kule, kao i na Vukavi, gdje se nalazio Stab bataljona sa bataljonskom rezervom. Na sve te naše snage napao je u istom momentu i na taj način ispresjecao naše snage i prisilio ih na odlučnu bitku. Snage iz Kule većim dijelom uspjele su se povući i preko Jagodnje i Korana prema Podovima, a snage u Vukavi prema selu Nikšić i Srđarima. Neprijatelj je nastojao da što više zarobi naših boraca. Čim su neprijatelju naše snage došle za leđa i četa u pomoć sa Lipove Glave, isti je zapalio selo Vukavu i povukao se u garnizon Osik i Perušić. Borba se završila izmeću u 11 i 12 sati, kada su naše snage ponovo zauzele stare položaje.

Ishod borbe: U ovoj borbi zadatak je djelomično izvršen, neprijatelju nije uspelo da nam potpuno oduzme ove položaje, ali je ipak uspio da nas zbaci sa istih. Gubici neprijatelja: 10 mrtvih.

Naši gubici: 4 mrtva, među kojima operativni oficir drug Medani Božo, koji se sam ubio, ne htijući da padne živ u ruke neprijatelju, 6 ranjenih, zarobljenih 12, među kojima komandir iz I bataljona Potrešić Plija, zamjenik komesara čete Dimić Dušan, vodnik Vujašinović Slavko i vodnik Čalić Sava, desetari Ivanežić Tode i Ivanežić Ivan. Nestala dvojica boraca, koji su se povukli u pravcu Vrebca. Gubici u materijalu: 1 t. mi-

² Iz bojne relacije Prvog zbornog područja vidi se da su u ovom prodiru na oslobođenu teritoriju u estvovali samo dijelovi Trideset četvrtice ustaške bojne iz Ličkog Osika. (Arhiv Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 3/1-25, k. 58).

traljez, 2 p. mitraljeza, 1 šmajser, 20 pušaka, 2 pištolja, municije 1000 metaka.

U ovoj akciji utrošeno je 1500 puš anih metaka, 150 za p. mitraljeze, 300 za teški mitraljez i 100 za strojnice.³

Na dan 4. III. 1944 g. izvedena je sljede a akcija:

Položaj Prisjeka kod Dobrog Sela, cesta izme u Dobrog Sela i s. Doljane — položaj Lisac — G. Zaklopac. (Sekcija Knin 1:100.000 jug. izrada.)

Jedan bataljon na prostoru Kijani—Tupaie kod Gra aca.

etiri bataljona I brigade ove divizije bez mitraljeskih eta.

Neprijateljske jedinice u ovoj akciji: grupa Nijemaca, koji pripadaju I kompaniji I regimente⁴ 384 pukovnije 373 »Tigar« divizije. Komandir ove ete (kompanije) je oberlajtnant Hofšteter. Komandant regimente je kape-tan Šmit. Komandant divizije je generallajtnant Zeller. Broj vojnika: 40 koji su iz s. Doljane [otišli] za Dobro Selo. Druga grupa sa jednim kami-onom naišla je iz Dobrog Sela prema Prisjeci. Nepoznat sastav ove grupe. Na prostoru Gra ac vršilo je ispad oko 10 etnika mještana iz Gra aca pre-ma Br i ima i Rastovi i.

Obostrana situacija: Neprijateljski garnizoni na komunikaciji Lapac— —Srb—Otri bili su stalni,⁵ povremeno je vršen saobra aj izme u istih. etni ka banda iz Gra aca tako er je izlazila u okolna sela, radi plja ke. Naše namjere bile su : napasti neprijatelja iz zasjede na pojedinim ta kama a ometati mu slobodan saobra aj. etnicima onemogu iti plja ku po selima i izlaz van iz žice.

Izdata zapovijest prilaže se.

Borba je po ela 4. III. t.g. u 7.30 i trajala do 10 asova, na pojedinim ta kama i kra e vrijeme.

Tok borbe: Prva neprijateljska kolona naišla je u 3 grupe na jedinice bataljona u zasjedi izme u s. Doljane i s. Dobro Selo, gdje se razvila kra a ali žeš a borba; zbog intervencije bataljon se povukao. Na položaju Prisjeka naišla je druga kolona sa kamionom, koja je nastupala pod zaštitom neprijateljskog osiguranja sa Gradine, koje je dominiralo položajem Mandina Glava. Zbog intervencije i nepodesna terena za juriš, bataljon se povukao. Bataljon, koji je bio u rezervi i osiguranju prema Suvaji i Brotnji, nije imao borbe. Izme u sela Br ini i Rastovi i jedna eta sa ekala je grupu etnika od 200 vojnika na 300 metara i otvorila na njih vatru, nakon ega se povukla prema Kijanima.

U ovoj akciji neprijatelj je imao 25 mrtvih, od kojih 4 etnika i 21 Švaba; broj ranjenih nepoznat. Zarobljen jedan njema ki podoficir. Zapli-jenjeno: jedna puška, jedan pištolj, 1 konj i 3 konja ubijena.

Naši gubici: 5 ranjenih drugova, od kojih jedan svega teže.

Utrošak municije: U ovim akcijama utrošeno je 1470 metaka za p. mitraljeze, 240 metaka za talijanske puške, i jugoslovenske 320.

³ Opširnije o ovoj borbi vidi izvještaj Štaba Tre e NO brigade u Arhivu Vojnoisto-rijskog instituta, reg. br. 8/15, k. 1237.

⁴ Rije je o Prvoj eti Prvog bataljona.

⁵ Zadatak ovih garnizona 373. legionarske divizije bio je zaštita komunikacije Biha — —Knin i dejstvo protiv jedinica NOV i POJ. Vidi arhiv Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 17/2, k. 74A.

Kritički osvrt:

Pripreme za same operacije nisu bile dovoljne. Tako se dogodilo da IV bataljon III brigade nije izvršio popunu municije, zbog čega je bilo težih posljedica.

Samo posijedanje položaja nije pravilno. Praktikuje se suviše razvlačenje jedinica po širini, dok raspored po dubini ne sprovodi se. To daje neprijatelju mogućnost da sam raspored prodorima ispresjeca i onda razjedinjuje jedinice i po esno potuje ili čak izvrgne ih uništavanju. To je naročito slučaj kod III brigade.

Prilikom zauzimanja položaja ne vodi se dovoljno računa o kamuflaži istih, te o tajnosti prisustva naših jedinica na položaju. Tako se događa da naše zasjede redovno budu prije vremena otkrivene i ne ispunjavaju se zadaci.

Taktika jedinica u zasjedi ne odgovara. Zasjeda dozvoljava da je najmanja i najobičajija patrola otkrije čak i sama otvara vatru na patrolu i time upozorava neprijateljsku glavninu na sebe i uspjeh izostaje. Treba praktikovati da se prednji i osiguravajući dijelovi propuste i da se vatra otvara tek na glavninu, ili orijentisati zasjedu da se potpuno štuku svi osiguravajući dijelovi, ako teren ne dozvoljava da se ostane u tajnosti.

Obezbjede i izvištanje je nikakvo. Jedinice još uvijek dozvoljavaju da ih neprijatelj iznenadi bilo u pokretu, bilo na položaju, bilo za vrijeme borbe (intervencije neprijatelja). To se naročito katastrofalno odražava kod III brigade, čiji gubici zbog toga su ogromni.⁸ po njihovim posljednjim akcijama, i zarobljavanju njihovih vojnika, povedena je istraga i odgovorni će biti izvedeni pred sud.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar:
Petar Babi, v. r.

(M. P.)

Komandant — p. pukovnik
M. Šaki, v. r.

Po upotrebi u akta
šef. op. otdjeka
kap. *Pavlovi*, v. r.

⁸ O gubicima ove brigade poslao je Stab Jedanaestog korpusa Glavnom štabu NOV i
• i rvaške depešu slijedeće sadržine: »3. brigada 19. divizije imala je u borbama 23. 24.
; 21. i 1. III 18 mrtvih, 14 ranjenih i 39 nestalih i zarobljenih. Izgubljeno je 10 puškomi-
traija, a o ovim gubicima nitko nas nije izvještavao, Stab XXXV div. izvijestio nas je
1- III o borbama koje je brigada toga dana vodila, da je nepr. odbijen i da se povlači.
Je pak toga dana brigada bila iznenađena i doživjela neuspjeh. Na sastanku
štabova brigada sa S. div. i S. korpusa izneseno je ozbiljno stanje u 3. brigadi i naređeno
je da se povuče na sektor Ljubovo—Kuzmanova a radi uređenja i odmora« ... Vidi knjigu
depeša Glavnog štaba Hrvatske u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 3/2, k. 119/1.

BROJ 203

IZVJEŠTAJ ŠTABA GRUPE SJEVERNODALMATINSKIH NOP ODREDA
OD 7. OŽUJKA 1944. OKRUŽNOM KOMITETU KPH ZADAR O NEPRI-
JATELJSKOM NAPADU NA BUKOVICU¹

Š t a b
Grupe S.D.P. Odreda
7. III. 1944. g.

Drugarskom

OKRUŽNOM KOMITETU K.P.H. ZADAR

Dragi drugovi,

Na ovaj sektor ponovo se povratila III. Brigada XIX. Divizije a sada smo izvješteni da je stigla i I. Brigada.

Neprijateljska- etni ka ofanziva koja je usljedila na Bukovicu 1. ov. mjes. nije uspjela.² etni ke bande vršile su ofanzivu sa etiri pravca i to: Radu i a, Kistanja, Skradina i Benkovca. U ovoj ofanzivi u estvovalo je 1600 etnika, a sa samom operacijom je komandovao li no bandit uji . Kosovska Brigada sa 700 etnika nadirala je od Radu i a i sa istom se nalazio uji , Prominska Brigada iz Kistanja prema evrskama, Benko- va ka kojom komanduje bandit Stegnjaji ³ od Benkovca za Medvi u. Cilj im je bio zauzeti centralnu Bukovicu izbaciti naše snage, oplja kati neke naše magacine spremne i izvršiti mobilizaciju.

Za neprijateljsku ofanzivu saznali smo pre po etka. Naše jedinice i ako broj ano male pošle su na položaj i postavile na svim mjestima nepri- jateljju zasjede. Raspored i ja inu snaga smo znali, a isto tako i pravce na- diranja. U jutru 1 o.m. na sve strane uje se prasak bombi i kolokotanje mitraljeza. Neprijatelj nije postigao svoj cilj. Borbe su se vodile 4 dana. Neprijatelj je sa svojom glavnom kolonom uspeo da stigne do Par i a ali se nije uspio da poveže sa snagama Stegnjai a u Medvi i, pošto je Steg- njai umakao prvog dana borbe natrag u Benkovac, nakon što je izgubio oko 10 mrtvih u borbi u Bruškoj. Neprijateljju je uspjelo da prona e jedan bunker pušaka sa municijom u Crnobrnjama, koga su pokazali neki špiljari.

Naše snage uspiale su zadržati cjelu Bukovicu i istu odbraniti. Neprija- telj je imao oko 60 mrtvih i više ranjenih me u kojima i zamjenika popa uji a (ni nam je ta no poznato da li je Miovi ⁴ bio sada ili je smenut, ali znamo da je zamjenik uji a poginuo). Naše jedinice ra unaju i sami 2.

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 7/17, k. 160A.

² Vidi dok. br. 177, 203, 208, 222, 392, 394, 395 i 546.

³ Milorad

⁴ Novak

bat. S.D.P.⁵ Odreda, 1 bataljon Kninskog Odreda i Zadarski bataljon i naša straža ubili su oko 50 etnika na prostoru Otres, Ze evo, Biovi ino selo, Ervenik, na kome su zadržali neprijatelja, samo što je isti uspio da se probije preko Biovi ina sela za Modrino selo i Par i .

Uj i se sada nalazi sa svojom glavninom isto no od evrsaka i njegove daljne namjere nisu ta no poznate. Nastojati emo da bagru otjeramo što prije iz Bukovice.

Prema nare enjima koje smo dobili od Štaba VIII. Korpusa i na elnika XIX. Divizije mi treba da izvršimo formiranje naših jedinica tako da od današnjeg Zadarskog bataljona formiramo Zadarski odred, koji e i dalje djelovati na sektoru Nin—Posedarje, a isto tako treba da formiramo jedan bataljon koji e djelovati na teritoriji okolo Jagodnje. Prominska eta koja je tek formirana trebamo je poja ati i tamo oformiti odmah bataljon, koji treba da kroz najkra e vrijeme preraste u Odred.

S.D.P. Odred treba da se poja a od boraca iz Bukovice i da preraste u grupu bataljona, te nakon toga u Brigadu. Kninski ostaje isti s tim što treba da se oja a.

Što se ti e boraca koji se nalaze na otocima pred nas je postavljeno ovako. Nastojati prvenstveno da se borci prebace na ovaj kraj i da se istim poja a II. Brigada i S.D.P. Odred. U koliko za to nema uslova nastojati sve borce svrstati u jedinice na otocima i postaviti komande eta i štabove bataljona i formirati novi Sjev. Oto ki Odred, koji e djelovati na otocima. Za ove sve jedinice postaviti jedan štab t.j. Štab Odreda, koji e rukovoditi sa svim jedinicama na otocima. Sve novomobilisane borce u tom slučaju svrstati u taj odred i tamo pripremati vojni ki i politi ki. Ovi borci tamo bi prošli jedno vreme, gde bi držali pod kontrolom neprijateljske garnizone, a u datom momentu iste snage bi se upotrijebile tamo gdje treba. Ovo se ima u vidu zbog toga što postoji mogućnost da bi neprijatelj mogao da izvrši prisilnu mobilizaciju, kao što se to dogodilo na otoku Ugljanu. Nama je glavno imati borce u svojim rukama i iste uvati da neprijatelj ne pokupi, a da iste spremamo za daljne zadatke. Mi ipak treba da težimo da se ostvari ono prvo t.j. da se borce prebaci na ovaj sektor, pošto je sada ovamo nužno potrebno snaga.

U koliko budemo prisiljeni da na otocima formiramo odred mi emo težiti da dobijemo dobar komandni kadar koji e raditi sa borcima. Kadar nam je obe ala Divizija da e nam poslati.

Štab Korpusa oštro postavlja da nismo bili budni i da se nije smijelo da dogodi da neprijatelj pokupi borce sa otoka Ugljana i upozorava nas da u budu e budemo brži u radu.

Od druga Santina nikada ne dobivamo nikakva dopisa i ne znamo što je sve u inio. Na elnik intendanture naše grupe nas obavještava da je dao za borce na otocima drugu Santinu sprema za 100 boraca, a isto tako i nešto oružja.

Drug Santini predvi en je za komesara Zadarskog Odreda, s toga treba da isti što pre stigne na ovaj kraj. U koliko smatrate da je tamo potreban radi boraca istog zadržite dok tamo stigne drug koji e preuzeti dužnost nad svim jedinicama na otocima.

Druga Karla⁶ upu ujemo do Štaba III. Sektora s tim da donese radio-stanice za diviziju i ovaj štab i materijal za štab Korpusa. O zadatku Grupe detaljno e vas upoznati drug Karlo, a naro ito po pitanju organizacije jedinica. U koliko ima mogu nosti da se prebaci ljudstvo ono se može da prebaci skupa sa drugom Karlom.

Kod nas je bio ju er drug Bunko koji je otputovao za otoke i isti e se reko je svratiti kod vas, te vjerujemo da e vas on o stanju na ovom sektoru detaljno informirati.

Drugarski vas pozdravljamo

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Komandant — major,
Šime Ivas, v. r.

BROJ 204

**IZVJEŠTAJ ŠTABA GRUPE SJEVERNODALMATINSKIH NOP ODREDA
OD 7. OŽUJKA 1944. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O REORGANI-
ZACIJI JEDINICA¹**

Š t a b
Grupe S.D.P.2 Odreda
7. III. 1944.
Broj: 150

Štabu VIII. Korpusa N.O.V. i P.O.J.

Prema zadacima koje je postavio pred ovaj Štab na elnik Štaba XIX. Divizije dana 6. o.mj. u pogledu reorganizacije naših jedinica i o formiranju novih jedinica u sastavu Grupe dostavljamo slijede e:³

Od sadašnjeg Zadarskog bataljona koji broji oko 170 boraca formiramo dva bataljona. Za komandanta Odreda namjeravamo postaviti drugu poru nika Danu Potrebi a dosadašnjeg zamjenika komandanta S.D.P. Odreda koji je ranije bio komandant Zadarskog Odreda. Za komesara druga Zvonimira Santina koji je bio imenovan za komesara S.D.P. Odreda, za zamjenika komesara druga Danu Berovi a sadašnjeg komesara Zadarskog **Bataljona.**

Od Prominske ete koja sada broji 40 boraca namjeravamo formirati **bataljon, pošto** su perspektive za mobilizaciju na tom terenu dobre. Za

⁶ Marijan Žuvi -Karlo

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 18/3, k. 517.

² Sjevernodalmatinskih partizanskih

³ Vi i dok. br. 209.

ovaj bataljon potrebno nam je komandni kadar za Štab bataljona i za komandu jedne ete. U Dopunskom bataljonu S.D. Divizije nalaze se jedan komandir i komesar rodom sa teritorija Promine. Ovaj bataljon u prvo vrijeme imao bi dvije male lete e ete koje bi bile kao trupovi a potom se razvijale u jake ete.

Za Oto ki odred nemamo sada u vidu formiranje. Naše je mišljenje još uvijek da prebacimo borce sa otoka i da sa njima popunimo S.D.P. Odred koji je dosta broj ano opao. U koliko ne uspije mi emo borce prebaciti a u koliko vidimo da ne e nam ovo uspjeti nastoja emo prikupiti sve borce na otocima i formirati više eta koje bi bile pod komandom Štaba Oto kog Odreda. U ovom slu aju imali bi u vidu za komandanta oto kog Odreda druga Milu Friganovi a zamjenika komandanta Kninskog Odreda koji je prije rasformiranja oto kog Odreda bio zamjenik komandanta istog odreda.

Što se ti e formiranja Šibenske ete to je za sada nemogu e. Mi u našim jedinicama nemamo uop e boraca sa toga teritorija. Tražili smo od Štaba Grupe Srednje Dalmacije da nam dade pod komandu Šibensku etu Trogirskog Odreda. Pošto ova eta nije odgovorila zadacima koji su pred nju postavljeni mi smo imali u vidu da jedan izvjestan broj boraca izdvojimo za tu etu i da je dopunimo sa borcima iz naših jedinica. Ovo naše traženje i namjere nisu ostvarene, te molimo da nam se dodijeli bar 15 dobrih boraca koji se nalaze u jedinicama VIII. Brigade,⁴ ili Grupe Srednje Dalm. P. Odreda odnosno jedinica XIX. Divizije u koliko u njoj ima boraca sa tog teritorija.

Kninski Odred pred neko vrijeme je reorganiziran. Kod posljednje neprijateljske ofenzive u ovome Odredu je ostalo svega 100 boraca. Jedan dio boraca toga Odreda stavljen je na raspoloženje Štabu XIX. Divizije dok jedan dio je dezertirao. Od ovo ljudstva formirali smo dva bataljona i od formiranja uspjele nam je prikupiti oko 70 boraca koji su napustili svoje jedinice, tako da brojno stanje Kninskog Odreda ima sada oko 170 boraca. Prominska eta privremeno se nalazi pod komandom Odreda i ovo brojno stanje ne odnosi se na nju.

Obzirom što ovaj Štab nema sav potreban kadar mi smo u jednom dopisu Štabu Divizije tražili da nam uputi za komandanta Kninskog Odreda druga kapetana Milana Glumca koji je bio komandant 1. bataljona u tom odredu i dali predlog da drug kapetan Mile Mar eti primi dužnost nelnika u ovom Štabu.

Štab S.D.P. Odreda kao i štabovi bataljona istog odreda su popunjeni izuzev što nema zamjenika komandanta Odreda. Prema nare enju na elnika Divizije da ne oduzimamo kadar iz ovog Odreda mi nismo uzeli u obzir kadar iz istog odreda za druge naše jedinice.

Da bi mogli pri i organiziranju Zadarskog Odreda i Prominskog bataljona i eventualno Oto kog Odreda potrebno nam je tri komesara i tri zamjenika komesara bataljona, i komandant za Prominski bataljon. Tako er nam je potrebno nekoliko komandira i komesara za ete na [..]⁵ za

⁴ Osme brigade Dvadesete divizije

⁵ Na ovom mjestu ošte en dokumenat.

Zadarski i Prominski bataljon. U koliko nam ne bi uspjelo prebaciti borce sa otoka bilo bi nam potrebno štab za taj odred i najmanje dva Štaba bataljona.

Mi smo poduzeli da odmah priemo formiranju Zadarskog Odreda i da prebacimo borce sa otoka koje bi svrstali u S.D.P. Odred. U tu svrhu upujemo druga Karla (Marijana Zuvija) člana ovog Štaba na otoke s tim da se poveže sa drugom komesarom Santinom i sa Okružnim Komitetom Zadar da ispituju mogućnost prebacivanja ljudstva. Također je isti dobio u zadatak da donese radio stanicu za Štab Divizije i ovaj Štab.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Komandant — major:
Šime Ivas, v. r.

DOSTAVLJENO:
Štabu VIII. Korpusa NOV i POJ
Štabu XIX. S.D. Divizije NOVJ
Na elniku Štaba XIX. Divizije

BROJ 205

IZVJEŠTAJ ŠTABA DVADESETE DIVIZIJE OD 8. OŽUJKA 1944. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O RAZMJJEŠTANJU JEDINICA I NJIHOVIM ZADACIMA»

STAB
XX DIVIZIJE NOVJ
Br. 195
Dne 8. III. 44

ŠTABU VIII KORPUSA NOVJ

S obzirom na situaciju na ovom sektoru, kao i stanje naših jedinica, mi smo izvršili sljedeći raspored:

I Brig, smještena je na prostoru Gornji i Donji Biteli, sa zadatkom zatvaranja pravca na Panju i od Obrovca. Ovoj Brigadi posvećujemo osobitu pažnju glede njenog stvaranja vojno-političkog, radi toga što je ista bila oko 2 mjeseca van kontrole Štaba div. i koja je održavala vrlo slabu vezu sa Štabom div.²

¹ Original (tipkan na pisnom stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 10,2, k. 517A.

² Po etkom siječnja 1944. ova je brigada upućena preko Svilaje i Mušaka na područje Šibenik—Trogir, gdje je djelovala do 5. ožujka. Vidi dok. br. 10, 105, 116, 139, 165, 220 i 361.

II Brigada smještena je na prostoriji Zasiok—Miljkovi i, sa zadatkom uvanja mostobrana Zasiok i aktiviranja ka Ježevi u i Gornjim Koljanima.³ Jedan bataljon ove Brigade smješten je na Vrdovu, kao divizijska rezerva.

III Brigada se nalazi na prostoriji Marasovi —Rože—D. Tijarica i Strizirep. Zadatak joj je da vrši mobilizaciju ljudstva i da izvrši likvidiranje manjih neprijateljskih uporišta na tom sektoru.⁴ Pripreme za likvidaciju neprijateljskih uporišta su u toku.

Sa kanalom preko Cetine mi još uvijek nismo potpuno ovladali. Razlog za ovo je taj što neprijatelj u s. Hrvatske šalje jačanje patrole ka Potravlju i ka Zelovu, radi ovoga mi smo primorani da vršimo velika obezbjeđenja karavanima, koje mislimo upriličiti, a koje do sada još nismo uputili. Inače, mi smo u nekoliko navrata prelazili rijeku Cetinu, sa ciljem konfiskacije neprijateljske imovine. Neprijatelj je davao otpor, ali ne uporan. Naše jedinice su u toku prošle noći izvršile likvidaciju neprijatelja ka Ježevi a. Neprijatelj osjetivši dolazak naših snaga je pobjegao.

Prema primljenim podacima neprijatelj je izvršio koncentraciju slabijih snaga u Obrovcu (prikupio oko 600 Nijemaca, 1 satniju domobrana, 2 tenka, 1 bateriju brdskih topova). Mi smo poduzeli mjere da ga spriječimo u namjeri da proдре bilo u Cetinsku dolinu, bilo ka Livnu. Do sada neprijatelj ništa nije pokušao. Tokom juerašnjeg dana u Obrovac je stiglo oko 20 kamiona sa snagama nama nepoznatim i sa materijalom.

U najskorije vrijeme mi ćemo vam poslati spiskove i izvještaj predviđene rokovnikom.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

(M. P.)

Politkomesar:
SI. otsutan

Komandant:
major
Uzelac,⁵ v. r.

³ i ⁴ O postignutim uspjesima vidi dok. br. 276.
⁵ Mile

**IZVJEŠTAJ ŠTABA DVADESETE DIVIZIJE OD 9. OŽUJKA 1944. ŠTABU
OSMOG KORPUSA NOVJ O RAZMJJEŠTANJU I STANJU U JEDINI-
CAMA¹**

Stab
XX DIVIZIJE NOVJ
Br. 141
Dne 9. III. 1944

STABU VIII KORPUSA NOVJ

Stanje i novosti na sektoru ove divizije jesu sljedeće: naša I brigada stigla je u Ogorje, ali ne kompletna, jer je oko 150 boraca sa komesarom brigade odsjelo prilikom vođene borbe,² vjerovatno negdje oko Trogira.³ Nastojalo je prebaciti ovu brigadu na sjeveroistočnu obalu rijeke Cetine.

Naša II brigada prilikom izvođenja kanala za Trogir, tj. jugozapadne obale rijeke Cetine, sela Potravlja i Zelova izgubila je oko 8 boraca.⁴ Odredili smo komisiju, koja će ispitivati do koga je i koliko krivica i krivice, a najstrožije kazniti. Kod ove naše brigade stvar ne samo da nije dobra, nego nije ništa bolja nego kod naše I brigade.⁵

Na prostoru naše III brigade nema naročito novosti. Ova brigada sređuje se, održava zborove u selima: Strižirep, Vrpolje, Gornja i Donja Tijarica, Rože i Ugljane, ispituje neprijateljske garnizone Aržano, Svib i Trilj. Nastoji da uhvati vezu sa domobranskim vojnicima i oficirima, kako bi u pogodnom momentu pristupila likvidaciji pomenutih neprijateljskih uporišta.⁶

Dinarski odred nalazi se na dosadašnjem mjestu i kod istoga nema nikakvih novosti⁷ (nalazi se u Otoku, Gali, prema Obrovcu, dok se jedna eta nalazi u Bračevu Docu).

Primjećeno su koncentracije izvjesnih etničkih snaga na prostoru Vrlika, Podosoje, Otiši. Jačina ovih snaga za sada nam je nepoznata, ali smo poduzeli i mjere opreza i mjere radi prikupljanja podataka.

Preko Imotskoga iz pravca Dalmacije stiglo je 5 o. m. j. oko 400 Nijemaca SS trupa sa 15 kamiona.⁸ Ova jedinica zadržala se je u Studencima, da li će ovdje ostati ili je samo u prolazu još za sada ne znamo.

1 Original (tipkan na pisalnom stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 132, k. 517A.

2 Politički komesar Nikola Jon je vratio se u brigadu sa 110 boraca i rukovodilaca. Vidi dok. br. 220 i knj. 11, izvještaje Prve brigade štabu Dvadesete divizije NOVJ.

3 Opširnije o ovoj borbi vidi dok. br. 220.

4 Vidi dok. br. 197.

5 Vidi dok. br. 220.

6 O dejstvima Treće brigade na spomenutom području vidi dok. br. 276 i 287.

7 Vidi dok. br. 224 i 256.

8 Vjerovatno se odnosi na 105. SS izviđački bataljon. Vidi dok. br. 396 i 398.

Neprijateljski garnizon u Sinju je pojačan, tj. povratile su se SS trupe, koje su otišle iz Sinja, tako da se sada u Sinju nalazi oko 1000 Nijemaca i 1200 domobrana.⁸

Kanal sa Trogirskim sektorom je u priličnoj mjeri kompromitovan, neprijatelj za njega zna i na sve načine nastoji da ga izoluje, tako da u tom pogledu postoje velike poteškoće. Za svakog kurira ili dopis mora se odrediti poštiti bataljon radi osiguranja.

U vašem naredjenju a/br. 5 od 4 o.m.j. radi formiranja brdske artiljerije stoji, pored ostalog, da uputimo dva telefonska aparata sa kablom — jedan do dva ruku na dvoglede. Po istom naredjenju u pogledu ljudstva i puškomitraljeza postupi ćemo im stigne naša I brigada, ali tražene telefone i doglede ne možemo i uputiti, jer sa telefonima divizija ne raspolaže, a dvogled ima samo komandant divizije.

Poduzeli smo sve oko organizacije štabova, u vršivanju odgovornosti i discipline i formiranja jedinica — eta pri štabu, kao izvijačke, inženjerske, štabne ete, bolničke ete, ete pri intendanturi, o čemu ćemo vas detaljnije izvijestiti nakon dovršenog formiranja.

Jučer smo primili naredjenje od sekcije za naoružanje toga štaba pod br. si. od 29. II. o. god. u kome se naredjuje da ova divizija izda 10 (deset) puškomitraljeza sa odgovarajućim brojem municije i da se ovo naredjenje izvrši bez obzira da li je stigla naša I brigada. Ovo naredjenje potpisao je pomoćnik na čelu štaba, pukovnik Biočić.¹⁰ Ovo naredjenje ne možemo izvršiti iz sljedećih razloga: naša II i III brigada imaju dosta malo brojno stanje i naoružanje kojima također još nedostaje puškomitraljeza i municije i koje željno očekuju dolazak naše I brigade, također zbog popune sa puškomitraljezima i municijom. Mi smo također pristupili formiranju jedinica, koje do sada nisu postojale u formacijskom sastavu divizije. Formiranjem ovih jedinica također će nam biti potrebno i naoružanje koje moramo uzeti iz naših brigada. Neprestano izvlačenje kako ljudstva i naoružanja iz naših jedinica negativno djeluje na i onako male i slabe naše brigade i stvara se utisak da se samo od jedinica oduzima. Za ovo oružje naredjeno je u istom dopisu da se izda Grahovsko-peuljskom odredu. Automatskog oružja ima na Visu i na Trogirskom sektoru, odakle može da se snabdije Grahovsko-peuljski odred, a što se tiče prenosa istoga mislimo da to može da obavi isti odred sa svojim vlastitim snagama, a ne da to obavljaju jedinice ove divizije, koje ne raspolažu sa dovoljnim brojem konja, a i u priličnoj mjeri su zamoreni.

[...]

Izviješteni smo da je radio-telegrafista koji je održavao vezu kopna sa Mornaricom uhvaćen od strane neprijatelja i da su sa njim uhvaćene i šifre koje su trebale da služe od 8. o.m.j. Ne znamo gdje su to šifre, jer naše nisu, ali svakako treba ove šifre oglasiti nevažnim, kako se neprijatelj ne bi sa istima služio.

⁹ U Sinju su se tada nalazile slijedeće neprijateljske snage: 105. SS izviđački bataljon, jedan bataljon 892. puka 264. pješadijske divizije, Dvadesetsedma ustaška bojna i dijelovi Petnaeste domobranske pješadijske pukovnije. Vidi dok. br. 396, 398 i Arhiv V. I. I, arhiva NDH, reg. br. 19/2, k. 521 i omot 12 skica br. 163.

¹⁰ Frane

Vrijeme na Vrdovu je vrlo loše, jaka bura sa snijegom ometa skoro svaki saobraćaj i pokret. Uslijed takvog nevremena naša radio-stanica nije mogla da radi, a pri pokušaju rada oglušila je jedna lampa za koju smo vam ve javili i tražili od vas. Prema tome naša radio-stanica ne može i da radi sve dok ne dobijemo traženu lampu.

Ishrana svih jedinica ove divizije je vrlo slaba i pored nastojanja da se ona poboljša. Baš zbog tako slabe ishrane bi smo prisiljeni podešavati i operacije ove divizije, tj. pristupiti likvidiranju i išenju nepr. iz Cetinske doline. Odnos komandi mjesta i područja prema jedinicama naše divizije i prema štabu divizije je skroz nepravilan ...

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkom,
Edo Santini, v. r.

Komandant, major
Mile J. Uzelac, v. r.

BROJ 207

IZVJEŠTAJ ŠTABA DRUGE NO BRIGADE OD 9. OŽUJKA 1944. ŠTABU
DVADESETE DIVIZIJE O NAPADU NA USTAŠE U POTRAVLJU I
ZELOVU¹

II BRIGADE STAB XX DIVIZIJE NOVJ
Broj 109
9 marta 1944 godine

Operativni izvještaj
dostavlja.

ŠTABU XIX DIVIZIJE NOVJ
(Sekcija Split 1:100.000)

Brigada je razmještena na prostori Dabar—Zasiok—Biteli i Vrdovo sa zadatkom kontrole iste teritorije i onemogućavanja napredovanja neprijateljskog prolaza na lijevu stranu Cetine, kao i osiguranja kanala sa morem na prostori Zasiok—Zelovo.

No u 4/5. III. t.g. akcija na selo Potravlje i Zelovo u cilju prebacivanja Divizijske komore, t.j. materijala, sa mora na lijevu obalu Cetine.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 7/2, k. 2029.

1) **Neprijateljski** položaj: U selu Potravlju razmješten po kućama. Kuće su zidane i razmještene po grupicama. Na Zelovu isto tako neprijatelj razmješten u zidanim kućama po grupama.

Naš položaj: Zasiok—Glavica izme u Zasioka i Cetine (k. 415 i 433).

2) U borbi je u estvovao naš III bataljon i jedna eta Dinarskog odreda, kao i naš IV bataljon, koji je držao zasjedu do sela Maljkova i Glavice ispod Zasioka u cilju potpomaganja prebacivanja dijelova za napad, kao i njihovo povlačenje.

3) Ustaše iz okolnih sela, u kojima su 55 vojnika, koji su služili kao predstraža neprijateljskog garnizona u Hrvacama i za ometanje saobraćaja naših dijelova preko ovog terena. Isto tako, na Zelovu ustaše iz okolnih sela, koji su služili za predstražu neprijateljskog garnizona u Hrvacama i ometanje saobraćaja preko istog. U njima ima 30—40 ustaša. Neprijatelj naoružan sa puškama, 4 puškomitraljeza, 1 teški mitraljez i 1 laki bacač.

4) Situacija: Neprijatelj u selu Potravlju stanuje u zidanim kućama, nema nikakvih rovovskih utvrđenja, ni vanjskih obezbeđenja sem patrola. Prirodna prepreka — reka Cetina, mogu prelaz na Šeginom mostu. Odstupnica — masiv padine Svilaje, zaleće mu štiti garnizon na Zelovu. Pomoću može stići i u roku od jednog sata od garnizona Hrvaca, a teritorija koju etnici kontrolišu je susjedna Maljkovo—Otiši. Neprijateljska vjerovatna namjera je onemogućiti našim manjim dijelovima za prebacivanje preko tog sektora i veze sa morem, kao i predstraža garnizona u Hrvacama.

Naša situacija: Prelaz preko rijeke Cetine na Šeginom mostu otkriven, može biti tu i od neprijateljske pješadijske i bacačke vatre i ugrožen sa fronta i bokova od naših neprijateljskih dijelova. Naša definitivna odluka bila je: prebaciti se pod zaštitom noževa i automatskog oružja preko Šeginog mosta, probiti se izme u sela Maljkova i Potravlja vežu i se sa padinama Svilaje i brzim naletom proći istiti selo od ustaša, a jednu etu postaviti na komunikaciji izme u Satri i Potravlja, koja će iz zasjede tu i neprijatelja koji bude bježao za Hrvaca i uništiti ga. Poslije išćenja Potravlja sa dvije ete o istiti Zelovo, a sa druge dvije ete postaviti zasjede prema Hrvacama i Satri, zasiok Soldi i grebenom do glavne komunikacije Hrvaca—Maljkovo i zadržati se na istim dok ne prođe divizijska komora.

5) Prilaže se izdata zapovijest² koja je izdata za akciju, samo je još dopunjena na terenu u toliko što je sudjelovala eta Dinarskog odreda i dodato išćenje Zelova, pošto u ranijim podacima, t.j. prije pisanja zapovijesti nije se neprijatelj nalazio na Zelovu.

6) Borba je počela, t.j. krenuto je sa polaznih položaja 4. III. t.g. u 19.30 časova.

7) Tok borbe: Naše snage prešle su Šegin most bez borbe i privukle se do padina Svilaje izme u Potravlja i Maljkova i frontalno istile selo prema Satri. Išćenje Potravlja bilo je munjevito i brzo. Neprijatelj je davao otpor, ali ne organizovano, nego u panici se povlačio prema Hrvacama. Ovaj momenat nije iskorišten, jer eta Dinarskog odreda, koja je trebala biti u zasjedi, nije stigla na određeno mjesto, t.j. prešla je na padine

² Vidi dok. br. 197.

Svilaje i neprijatelj se izvukao. Gonjenje neprijatelja bilo je do Hrvata, t.j. do položaja koje je trebao bataljon zaposjesti. Druga faza borbe: Jedna eta III bataljona i eta Dinarskog odreda, koje su imale zadatak da o iste selo Zelovo, nisu izvršile u potpunosti svoj zadatak, t.j. eta Dinarskog odreda produžila je sjevernim dijelom iznad Zelova za Ogorje, prema svom ranijem zadatku, ne svračaju i uopšte na Zelovo, a prva eta III bataljona došla je u prvi zasiok sela Zelova i nije momentalno naišla na neprijatelja, našto je upitala odbornika je li se tu nalazi neprijatelj, koji je odgovorio da ne. Komanda eta na tome je ostala ne preduzimaju i vojni ko pretresanje sa itavom etom, nego je uputila samo jednu patrolu koja se je sukobila sa neprijateljem, a neprijatelj je iskoristio ovaj momenat nesnalaženja ove eta i potisnuo je nazad prema Potravlju. Borba u iš enju sela Potravlja završena je u 24 sata. Mjesto završetka borbe u selu Satri u kod Soldi a ku a.

5. III. t.g. neprijatelj je potisnuo našu etu sa Zelova, koja je oступila u Potravlje. Ostale dvije eta III bataljona, koje su držale položaj prema Hrvacama, povla ile su se prema Potravlju bez borbe, jer ih je neprijatelj ugrozio od Zelova. U me uvremenu neprijatelj je preduzeo protunapad od sela Hrvata u sadejstvu svojih dijelova koji su nadirali od Zelova. Red povla enja koji je bio predvi en po zapovijesti — nije po njemu postupljeno, jer se je III bataljon povla io prema Seginom mostu ne obaziru i se da li su se prebacili dijelovi IV bataljona iz Potravlja i Maljkova, koji su se trebali prije njega prebaciti, što je moglo dovesti do kriti ne situacije dijelova IV bataljona, da je neprijatelj bio u ja oj snazi. Za vrijeme ove operacije bilo je gadno vrijeme (me ava), što je onemogu avalo veze i preglednost terena, a sela su ustaški raspoložena, odnosno ustaše su iz tih sela što im je pomagalo lakše nastupanje i snalaženje. Borba je završena na polaznim položajima iznad Šegina mosta na lijevoj strani Cetine 5. III. t.g. u 12 asova.

8) Ciljevi borbe nisu postignuti u potpunosti, t.j. nije izvršena druga faza borbe (iš enje Zelova), kao ni povla enje nije izvršeno organizovano i kako je predvi eno. Zarobljeno nije ništa. Zaplijenjeno je nešto sanitetskog materijala i jedan sterilizator za gaze. Konfiskovano je 800 kgr. žita, 600 kgr. mesa, kao i tri konja. Neprijatelj je imao jednog mrtvog i dva ranjena (podatci dobiveni od seljaka). Zarobljenih nije bilo.

9) Naši gubitci: 8 drugova nestalih i to šest koji su bili u patroli izme u sela Satri a i Zelova na k. 628. Jedan drug na Zelovu, a jedan u Potravlju. Od ovih je jedan zamjenik politkog komesara 2 eta III bataljona drug Matijas Svetin. Prema neprovjerenim podacima isti su se drugovi predali neprijatelju. Mrtvih i ranjenih nije bilo.

10) Utrošeno je 17 metaka za teški mitraljez »Breda«, 190 metaka za jugoslovensku pušku i puškomitraljez, 800 metaka za talijansku pušku i puškomitraljez, kao i 9 ru nih bombi (ofanzivnih). Izgubljeno je 8 pušaka koje su bile na nestalim drugovima, kao i njihova li na sprema.

11) Lica nema koja su se naro ito istakla, da bi ih trebalo pohvaliti ili odlikovati, kao ni jedinica.

[...]

13) Kritika: Akcija je bila dobro pripremljena. Odluke i izdate zapovijesti za akciju bile su realne, ali nisu u potpunosti sprovedene. Što nije stajalo u zapovijesti, a prema posljednjim podacima koji su dobiveni prije polaska za napad, dopunjene su usmeno.

Upravljanje i rukovanje borbom od strane III bataljona nije bilo dovoljno u drugoj fazi borbe, kao i u povlačenju.

Komandovanje više i niže u prvoj fazi borbe snašlo se dobro, a u drugoj slabo. Greška je u tome što su bile slabe veze, što se nije zainteresovalo da li je otišeno u selo Zelovo, što se nije organizovano povlačenje i redom kojim se trebalo povlačiti, kao i u tome što se nisu jedinice držale vrsto u svojim rukama, kojom prilikom je ostalo 6 drugova na položaju bez da su od strane Štaba III bataljona bili obaviješteni o povlačenju i zadržani sve dotle, dok se ne povuku istaknuti dijelovi. Ma da su ostali drugovi donekle znali kuda se treba povlačiti, ali izgleda da nisu imali mnogo straha od neprijatelja i dovoljno mržnje i nisu se bojali da ih neprijatelj uhvati ili da mu se predaju. To se vidi iz toga, jer neprijatelj nije nadirao sa jakim snagama, t.j. da je ugrozio itav sektor, a baš gdje su se nalazile dvije patrole u jačini od šest drugova između Satri a i Zelova, tim pravcem neprijatelj nije uopšte naišao.

Upotreba pojedinih vrsta oružja nije iskorištena u potpunosti.

Sadejstvo jedinica i uzajamni rad je bio vrlo slab.

Taktički i borbeni postupci naših starijina u drugoj fazi nisu bili u skladu sa razvojem situacije na bojištu.

Pouke koje se mogu izvući iz ove akcije jesu: Treba se pridržavati u potpunosti zapovijesti i iste dopunjavati na terenu. Treba zadatak koji se dobije nastojati da se u potpunosti izvrši. Treba držati vrsto jedinice u svojim rukama i imati stalne i sigurne veze. Treba u borbi koristiti taktičke momente i ne dozvoliti neprijatelju da se snađe i da izvrši protunapad. Treba poslije izvršenja jedne faze borbe brzo i energično izvršavati i drugu fazu borbe. Treba cijeniti sve pravce kojim neprijatelj može oступati, kao i kojim može preduzeti protivnapad i na istima se blagovremeno i pravilno obezbijediti. Treba predvidjeti u povlačenju koje dijelove i sa kojeg položaja treba prije povlačenja, a na kojima davati jači otpor.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar
V.³ *D. Janković*, v. r.

Komandant — major
Sava Kesar, v. r.

IZVJEŠTAJ ŠTABA GRUPE SJEVERNODALMATINSKIH NOP ODREDA
OD 9. OŽUJKA 1944. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O BORBAMA
PROTIV ETNIKA U SJEVERNOJ DALMACIJI¹

STAB
GRUPE S.D.P.2 ODREDA
Br. 154
9. III. 1944.

ŠTABU VIII KORPUSA NOV I POJ
ŠTABU XIX DIVIZIJE NOVJ

Dostavlja operativni izvještaj.

1. (Sekcija Žirje, Šibenik, Knin, Novi Grad 1:100.000 jug. izdanja.) Zemljište je ispresijecano ogradama sa djelomično pošumljenim prostorom. Teren manevarski sa malo dominantnih tačaka na istočnoj strani, dok na zapadnoj strani planinski masivi.

2. Kninski odred sa snagama jednog bataljona, S.D.P.³ Odred sa jednim bataljonom, Zadarski bataljon i Prateća Štaba grupe.⁴ Od susjednih jedinica: jedan bataljon II Brigade XIX Divizije na sektoru Zmištak (562) — s. Par i , dok ostali dio snaga II Brigade s. Bilišane i s. Muškovci.

3. etnička Leteća brigada, jačine 500 boraca, pod komandom Milorada Stegnjaja napadala pravcem Benkovac—Medveđa, Skradinska etnička brigada, jačine 200 boraca, pod komandom kapetana Franca Kovača nadirala je pravcem Skradin—Šeševske—Bijelina, Prominska brigada, jačine 350 boraca, pod komandom potporučnika Sime Radića i Kosovska etnička brigada, jačine 600 boraca, pod komandom kapetana Asanovića nadirale su od pravca Raduša—Ivoševci—Biovino Selo. Komandant operacije bio je bandit Čuji⁵ koji se je nalazio sa Raduša kom kolonom.

4. Neprijateljska koncentracija i namjere nisu utvrđene ni sa koje strane. Podatke o neprijateljskim namjerama dobili smo od R.O.C.⁶ Šibenik tačno u 16 sati 29. II. o.g. O situaciji bio je odmah obaviješten na elnik Štaba⁷ XIX Divizije koji je donio odluku i izdao zapovijest za jedinice ove grupe i za II Brigadu XIX Divizije. Sve jedinice nisu dobile na vrijeme operativnu zapovijest. Ovo se odnosi na II Brigadu i dijelove Kninskog odreda.

¹ Original (tipkan na pisanim stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 122, k. 517A.

² Sjevernodalmatinski partizanski

³ Sjevernodalmatinski partizanski

⁴ Riječ je o Štabu Grupe sjevernodalmatinskih NOP odreda.

⁵ Momilo

⁶ Rajonski obavještajni centar

⁷ Ante Biočić

5. Stab Kninskog i S.D.P. Odreda dobili su direktno naređenje (zapovijest) od načelnika XIX Divizije. Zadarski bataljon i Prate također dobili su usmeno naređenje od Štaba grupe.

6. Borba je počela u 5 sati 1. III. o.g.⁸ kod zaseoka Grulovi i između Kistanjske neprijateljske kolone i II Bataljona S.D.P. Odreda. Ova je borba bila susretna. Na ostalim stranama kamo otpočela je borba na Divi u (324) između lijevog krila Skradinske kolone i Prate i te Štaba grupe, a u 7,20 časova otpočela je borba sa glavninom Skradinske kolone na Straži (342) sa Zadarskim bataljonom. U 8 sati Radu i ta neprijateljska kolona podilazila je Obru u (300) južno od Ervenika i sukobila se sa snagama I Bataljona Kninskog odreda.

7. Kod susreta II Bataljona S.D.P. odreda sa neprijateljem u Grulovi ima, neprijatelj se rokirao na desno i krenuo u pravcu crkve Sv. Petra (307)—Biovi ino Selo, gdje se je spojio sa Radu i tom kolonom. Na liniji lijevo Divi (324) desno Debelo Brdo (365) zaključno vodila se borba između i neprijatelj je uvećer odbaćen natrag uz gubitke. Neprijatelj je naročito napadao prema Debelom Brdu, gdje su u nastali u više navrata obostrani juriši, dok naposljetku predvećer nije neprijatelj potpuno odbaćen. Neprijatelj je s Divi a (324) uspio da zauzme Orlova u (406) ispred koga su se u toku dana povlaćile naše snage. Uvećer se i sa ovoga položaja povukao za Bribir. Neprijateljska Radu i ta kolona kretala je u dva pravca: Jedan pravac Kanaziri—Pleševica (287)—Obru (300), dok sa drugom kolonom s. Vujašinovi i—Biovi ino Selo. Prema Obru u nadirale su jaće neprijateljske snage koje su podilazile sa sjeveroistoka i juga. Na Obru u se nalazila jedna eta 1. bataljona Kninskog odreda, dok ostali dio snaga ovog bataljona bio je rasporećen do vrha Zmištaka (562). Jedna eta Zadarskog bataljona zatvarala je pravac Benkovac—Brgud—Rodaljice—Bijelina i ista nije vodila borbu, pošto neprijatelj nije nadirao tim pravcem. Prvog dana borbe glavnina neprijateljskih snaga t.j. Radu i ta i Kistanjska kolona uspjele su zauzeti Obru (300) i Zmištak (562) i ovladati sa Biovi inim Selom, dok prednji neprijateljski dijelovi uspješli su stići i do prvih kuća u Modrinom Selu. 3. bataljon II Brigade prvoga dana nije uspio da stigne u Biovi ino Selo, kako je bilo predvićeno. Bandit Stegnjaji sa svojom brigadom uspio je da stigne u 10 sati 1. o.m.j. naćeki (483) i Mala Gospa (450)—Medviće. Ova neprijateljska kolona stigla je preko Gornjeg Karina i jednim dijelom kroz Brušku. Dana 2. o.m.j. glavnina neprijateljskih snaga bila je u Biovi inu Selu, Benkovaćka kolona povukla se natrag u Benkovac, a Skradinska u Bribir. Isti dan je vladalo zatišće.

3. o.m.j. glavnina neprijateljskih snaga iz Biovi ina Sela krenula je u nekoliko kolona preko Modrina Sela i Debelog Brda u pravcu Par i a. Naše snage S.D.P. Odreda boćno su napadale na neprijatelja, dok snage III Brigade istoga dana uspješle su ga povratiti natrag. Ujutro istoga dana Prate a eta Štaba grupe postavila je zasjedu na Divi u (324) etni koj koloni koja se kretala iz Skradina i tu sećitavog dana vodila borba sve dok nije neprijatelj odbaćen natrag. Na ovom pravcu napadalo je oko 150 etnika, dok na našoj strani bilo je 25 boraca. 4 o.m.j. neprijatelj je od strane Biovi ina Sela izvršio napad u pravcu Bijeline i nakon nekolikosatne borbe uspio je odbaciti 2. bataljon S.D.P. Odreda iz sela Bijeline, nakon ćega se

isti povukao na kotu 374 (kod crkve Sv. Petke). Neprijatelj je kontrajurišom naših snaga odbacena natrag. Istoga dana od pravca Par i a—Zmištaka i Obrua (300) vršile su pritisak i napadale snage Kninskog odreda i II Brigade, nakon čega se neprijatelj povlačio prema Kolašcu i Macurama. Ujutro 5. o.mj. neprijatelj je ponovo izvršio napad u pravcu Petrove Crkve (307) i uspio je da je zauzme. Neprijateljske snage na istavom ovom prostoru prestale su ofanzivno djelovati i iste su se povukle u pravcu Kistanja. 7. o.mj. glavnina etničkih snaga izvršila je koncentraciju na prostoru Varivode—Ševerske—Krnjeve i Bribir, odakle su uvečer krenuli u dva pravca i to jednim pravcem prema Skradinu, dok glavnina je krenula preko Roškog Slapa najvjerojatnije za Kosovsku dolinu. Istoga dana Stegnjaji sa 100 etnika došao je na Bribirske Mostine iz Benkovca. 7. o.mj. neprijatelj je evakuisao i napustio garnizone Mokro Polje i Kistanje. Naše snage nakon što se neprijatelj povlačio zauzimale su naprijed teritoriju i 8. o.mj. nekoliko drugova je ušlo u Kistanje, dok Mokro Polje odmah su zauzele jedinice Kninskog odreda.

8. Našim snagama je uspjelo omesti neprijatelju plan i na pojedinim tačkama odbaciti neprijatelja, a na pojedinim zadržati. Cilj u potpunosti nije postignut obzirom što je ipak neprijatelju uspjelo probiti se do Par i a 1 sa Benkova kom kolonom do s. Medvine. Naše jedinice u odnosu na neprijatelja uglavnom su izvršile svoj zadatak. U ovoj borbi zarobljeno je i to:

1 etnik sa oružjem, dok su se 2 predala koji su bili ranije zarobljeni od etnika kao partizani.

Neprijatelj je imao kroz ovo vrijeme na svim tačkama koje su branile naše jedinice i to: na Obrua u prvog dana borbe 13 mrtvih i oko 20 ranjenih, me u kojima i zamjenik popa ujića, kod Nunića trećeg dana borbe 2 mrtva i nepoznati broj ranjenih. Kod Debelog Brda prvog dana borbe 13 mrtvih i nepoznati broj ranjenih, i trećeg dana borbe na Divi u 7 mrtvih i nepoznati broj ranjenih. Ukupan broj 35 mrtvih.

Za vrijeme ove neprijateljske ofanzive imali smo 3 mrtva i 11 ranjenih drugova i to iz Kninskog i S.D.P. Odreda. U materijalu nije bilo gubitaka, izuzev što je neprijatelj pronašao jedan bunker oružja XIX Divizije u s. Crnobrnja.

Utrošak municije:

5450	metaka	za teške mitraljeze
6800	„	za talijanske p. mitraljeze
6600	„	za talijanske puške
1390	„	za jugoslavenske puške i p. mitralj.
3045	„	za šmajsere
37	granata	za baca 45 mm
40	komada	bombi.

9. Za sve vrijeme borbe sve jedinice ove grupe koje su učestvovala u ovim borbama dobro su se držale. Za pohvalu ne bi se imalo istaknuti koju jedinicu odnosno pojedinca.

8 Vidi dok. br. 203, 222, 392, 394, 395 i 546.

10. Nije bilo takovih grešaka u borbi da bi se moglo nekog pozvati na odgovornost.

11. Obrana je bila dobro pripremljena obzirom što smo znali ta ne podatke o neprijatelju. Zapovijest i raspored naših snaga u odnosu prema neprijatelju bio je dobar. Glavni nedostatak jest taj što sve jedinice nisu mogle do i u pravo vrijeme na položaj i što nismo imali jednu op u rezervu. Starješine, kao i borci, u akciji dobro su se držali. Ovo je rezultiralo stoga što su starješine poznavale kuda neprijatelj ima da krene i kolike su njegove snage na pojedinom pravcu. Tako er se je znalo tko sve u estvuje u ofanzivi. Obzirom na poznavanje neprijateljskih namjera, sve jedinice uspjele su se zadržati na teritoriji Bukovice i uporno braniti svaki položaj. Veza izme u pojedinih jedinica više je bila idejna nego se je mogla održavati pomo u kurira. Telefonska linija koja je pružena Goši i—Dobropoljci—Bijelina—Par i jedno vrijeme nije funkcionisala na itavoj duljini. Veza sa teritorijem sjeverne Bukovice postojala je, dok za prva dva dana veze sa Primorjem nije bilo.

Komandant — major:

Šime Ivas, v.r.

BROJ 209

**IZVJEŠTAJ ŠTABA GRUPE SJEVERNODALMATINSKIH NOP ODREDA
OD 10. OŽUJKA 1944. STABU OSMOG KORPUSA NOVJ O VOJNO-
-POLITICKOM I ORGANIZACIONOM STANJU JEDINICA¹**

STAB
GRUPE S.D.P. ODREDA
br. 156
10. III. 1944. g.

Dostavlja opšti izvještaj

**STABU VIII KORPUSA NOV I POJ
STABU XIX DIVIZIJE NOVJ**

1. Od zadnjeg izvještaja² vojni ko stanje u jedinicama ove grupe nije se izmijenilo. Kod Zadarskog odreda je stanje bolje nego je javljeno u zadnjem izvještaju. Borbenost boraca Zadarskog odreda je na prili noj visini, a isto tako i vojni ko znanje. Kod ovog odreda je negativno to što

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 15/2, k. 517A.

² Vidi dok. br. 208.

nije nama do sada uspjelo da izgradimo kadar iz sredine boraca. Strani kadar koji je došao u taj odred nije se momentalno snašao, a nije se vodio kurs uzdizanja i izgradnje kadra iz sastava boraca ...

2. Sjev. dalm. part, odred ostao je isti kao i kod zadnjeg izvještaja. Kninski P. Odred poslije neprijateljske ofanzive na Bukovicu³ dao je jedan dio ljudstva za popunu jedinica XIX Divizije, tako u prvo vrijeme imao je jedan bataljon, dok sada smo oformili dva bataljona. U sastavu ovog odreda je privremeno i Prominska eta.⁴ Zadarski bataljon posljednjih dana smo oformili u odred, ali ne kako smo to javili u prošlom izvještaju. Od Zadarskog bataljona formirali smo dva mala bataljona. Oto ki bataljon još nije uspio da se prebaci sa otoka.³ Formiranje Šibenske ete nije se moglo izvršiti, pošto u našim jedinicama nema boraca sa terena isto no od Šibenika, koji bi nam poslužili kao kostur za tu etu, te nismo mogli da primemo obuhva anju terena Šibenik—Rogoznica—Drniš. Tražili smo da nam Stab Srednje dalm. grupe da na raspolaganje Šibensku etu koja je u sastavu Trogirskog odreda, od koje bismo jedan dio boraca povratili natrag na teren njihovog ranijeg djelovanja, a samu etu dopunili sa borcima iz naših jedinica. Stab Srednje dalm. grupe nam je po ovome pitanju negativno odgovorio. Formiranju Sjev. oto ke ete nije se prišlo obzirom što se mi sami trebamo pozabaviti stanjem na našim otocima. Borci koji se nalaze na otocima [...].1 nemaju nikako volje da se prebace dalje od otoka. Naše su namjere u vezi s organizacijom naših jedinica i njihovim ja anjem sljede e:

Za Sjev. dalm. P. Odred ostalo bi kao kod prvog izvještaja, t.j. da istog ja amo i da ga upotrebljavamo kao udarnu pesnicu Grupe. Ovaj odred ja ao bi se i popunjavao sa borcima iz Bukovice, a da bi brže uspio da se broj ano poja a, ukoliko nam uspije prebaciti borce sa otoka, iste bismo dodijelili jednim dijelom za popunu istoga, a jednim dijelom za popunu jedinica XIX Divizije.

Za Kninski odred mišljenja smo da treba da se isti poja a i da mu se omogu i da se broj ano popuni. Ovaj odred ostao bi i dalje sa dva bataljona, a prema mogu nosti isti bi mogao da još obuhvati i teren op ine Obrovac, gdje bi imao da formira 3. bataljon. Na sektoru njegovog djelovanja ima još dosta boraca i ima uslova da bi se taj odred oja ao i s vremenom prerastao u brigadu.⁶

Od Prominske ete namjeravamo formirati bataljon. Ova eta je porasla za još jedan put od svog osnutka, tako da sada ima oko 40 boraca. Promina zahtijeva iskusan kadar, koji se može dobro da snalazi i da je politički dobro potkovan. Tako namjeravamo da na taj teren pošaljemo jedan štab bataljona i još jednu komandu ete i da se formiraju dvije male ete koje bi imale zadatak kao trupovi i koje bi se ja ale i mobilisale za svoj ra un.

3 Vidi dok. br. 68, napomenu 4.

4 Naredbom Štaba Osmog korpusa NOVJ od 27. ožujka 1944. god. od Prominske ete formiran je Prominski NOP odred koji je djelovao pod komandom štaba Grupe NOP odreda za sjevernu Dalmaciju. Za komandanta je postavljen Staniša Vukmanović, a za politički komesar Ivo Zivković. Vidi dok. br. 267 i 279.

5 Vidi dok. br. 265.

6 Ovaj odred nije prerastao u brigadu. Njegovim ljudstvom popunjavane su ranije formirane brigade Devetnaeste divizije.

Za Zadarski bataljon organizovali smo jedan trup, koga ćemo kroz koji dan uputiti na teren.

3. Vojna situacija na terenu našeg djelovanja posljednjih dana bila je zategnuta, ali zahvaljujući i što nam je uspelo da ometamo neprijateljski plan stanje se popravlja.⁷ Bukovica je sada sva ista od neprijatelja. Na Vodi kom kotaru nema promjena. Na zadarskom terenu neprijatelj je uspio da ovlada sjeverozapadno od ceste Karin—Benkovac—Zadar, gdje je uspostavio svoje garnizone (u Ninu Švabe, u Posedarju, Islamu,⁸ Polešniku, itd. ustaše i etnici). Na otocima stanje nepromijenjeno. etni ko-ustaške bande i dalje imaju namjere da prodiru u sela koja su pod našom kontrolom i vrše iste ispade naročito iz Benkovca, Zemunika, Skradina i Vrane. Neprijatelj drži cestu Zadar—Smiljani—Obrovac, Zadar—Benkovac—Skradin, Knin—Zrmanja—Lapac, Skradin—Šibenik, Skradin—Drniš. Neprijatelj je napustio Kistanje, ali je istom izvršio pokret iz Mostina za Knin preko Kistanja, dan kasnije, pokret sa oko 60 kamiona. Cetni ko-ustaške grupe i dalje vrše iste pokrete na putu Benkovac—Bribirske Mostine, kao i iz garnizona Skradin.

4. Ishrana jedinica u Bukovici u posljednje vrijeme bila je slabija. Uglavnom je ishrana dobra. Bilo je svima jedinicama i nekoliko dana osigurano vino. Da bi se ishrana poboljšala, organizirali smo prebacivanje hrane sa zadarskog područja i veći su pošli stizati karavani hrane u Bukovicu. Na Vis smo uputili intendanta, koji je prebacio nešto hrane. Jedinice koje budu na terenu Zadarskog područja nemaju potrebe da se ekonomski pomažu, već su iste u stanju da uz pomoć vojnopozadanskih vlasti pomognu jedinicama koje djeluju na teritoriji Bukovice i Vodi kog kotara. Nastojimo da prebacujemo hranu sa terena zadarskog područja, kao i sa otoka i vjerujemo da će pitanje ishrane ne samo boraca naše grupe već svih jedinica koje budu djelovale na terenu Sjeverne Dalmacije biti povoljno riješeno.

5. Za štabove ostaje isto kao i kod zadnjeg izvještaja. Štab Zadarskog odreda je tek formiran i još je nepotpun. Ovom štabu treba dosta pomoći i u kadru pošto to zahtijeva sama situacija na terenu i sam razvoj toga odreda. Poznato nam je da se Štab bivšeg Zadarskog odreda nije snašao i da nije odgovorio u punoj mjeri. Kod bivšeg Štaba Zadarskog odreda bilo je dosta mlakosti i neodlučnosti u uništavanju narodnih neprijatelja, što se je pokazalo dosta štetnim po daljnji razvitak naše borbe na tome sektoru. Ovom štabu trebamo pomoći i mnogo i nastojati da se stanje tamo popravi čim prije. Što se tiče izgradnje boraca i kadra nije se posvetilo skoro ništa. Nikakav kurs se ne održava pri ovom štabu, a isto tako ni pri štabovima odreda. Sa borcima se također malo radi. Od odlaska naše divizije⁹ nije ni jedan drug upućen na kurs. Da bi se stanje popravilo i da bi se otpočelo sa radom potrebno bi bilo da sam ovaj štab organizuje održavanje kursa za

⁷ Vidi dok. br. 255.

⁸ Odnosi se na sela: Islam Latinski i Islam Grčki.

⁹ Devetnaesta divizija napustila je sjevernu Dalmaciju krajem siječnja 1944. god. pod pritiskom nadmoćnih neprijateljskih snaga. Vidi operaciju »Emil«, dok. br. 124. napomenu 2.

svoje jedinice. Kadro koji bi mogao da održava kurs za sada nemamo, ali mi nismo ni nastojali da pronađemo kadro i da otpočinemo sa održavanjem kursa. Tražimo da nam u kadru pomogne Stab XIX Divizije, ali uz sve to mi ćemo nastojati da organizujemo održavanje vojničkog kursa pri ovom štabu za naše niže rukovodioce. Za više vojničke rukovodioce potreban je također kurs, pošto su isti mladi i u većini im fali teoretskog znanja.

6. Disciplina nije još postignuta. Ima još dosta izbjegavanja dužnosti kod boraca. Kod komandnog kadra isto nije disciplina u punoj mjeri postignuta, a naročito po pitanju dostavljanja izvještaja. Borbenost je prilično ista se nije popravila od zadnjeg izvještaja. Još se mnogo osjeća da kod našeg kadra nema dovoljno razumijevanja za sve potrebe pomoćnih ustanova vojske, kao intendanture, saniteta, službe veze, važnosti političkog izdizanja boraca iz čega se može reći da proizlazi nedisciplina. Ovo se stalno ukazuje, ali slabo se do danas u tome uspjelo da se dokaže. U našim jedinicama se do sada uglavnom isticao samo vojnički rad, dok sve drugo se uglavnom zapostavljalo. Ovo se naročito zapaža u Sjev. dalm. odred. Kod boraca još uvijek ima samovolje i samovoljnog udaljavanja iz jedinica. Ovo se također u posljednje vrijeme naročito zapaža u Sjev. dalm. odred. Borci ovoga odreda, ukoliko se kreću u Bukovicu, samovoljno se udalje Primorci, a ukoliko se kreću u Primorje, samovoljno se udaljavaju Bukovani. Ovaj odred iako je uspio da prikupi preko 100 boraca poslije odlaska Divizije, ipak njegovo brojno stanje nije se ništa povećalo. Ovo se može smatrati najvećim dijelom krivnja nedovoljnog političkog rada. Borbenost svih naših jedinica je dobra i mi bismo pogrešno rekli kada bismo ovo krili, ali se sa borcima vrlo malo politički radi.

7. Naše su namjere da prvenstveno ojačamo naše jedinice. Sjev. dalm. odred da popunimo sa novim borcima sa sektora njegovog djelovanja, i da mu dodamo nešto boraca iz otoka, te da istog pretvorimo u grupu bataljona. Kninski da ojačamo i da mu omogućimo da se ojačava brojano te da istog razvijemo u udarni odred, koji će zadržati i sav teren zadrži pod svojom kontrolom. Zadarski odred da popunimo i da za istog formiramo 3. bataljon na prostoru Kolarine—Ceranje—Jagodnje, koji bi na tom terenu djelovao. Na Stankova kojopu formirati jednu domaću etetu i nastojati istu razviti u bataljon kao i pripremati za odlazak na drugi dio Sjev. Dalmacije. Ovaj Ceranjski bataljon i Stankoviki s vremenom bi oformili novi Sjev. dalm. odred, kada ovaj preraste u grupu bataljona. Ovo je potrebno što mi nismo u stanju da Zadarski odred prebacimo za dulje vrijeme na drugi sektor, pošto su isto borci dosta privezani za svoj teren. Na terenu Skradina nastojati ćemo formirati jednu etetu, a ukoliko nam to ne uspije, formirati ćemo bar jedan trup, koji će tamo djelovati. Prominsku etetu ćemo nastojati pretvoriti u bataljon bez obzira da li ima danas brojno stanje malo ili ne. Mi smatramo da smo pogriješili što nismo odmah u Prominu poslali jedan štab bataljona, koji bi svakako bolje radio politički i bolje se snašao. Za sve ovo nama je prethodno potrebno kadro — koliko vojničkog skoro još više političkog.

Naše akcije namjeravamo uglavnom usmjeriti prema bandi. Tako er **namjeravamo** akcije usmjeriti prema zadarskom teritoriju naro ito zbog ekonomskog razloga.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Komandant — major:
Šime Ivas, v.r.

BROJ 210

**PISMO OKRUŽNOG KOMITETA KPH SPLIT OD 10. OŽUJKA 1944.
SVIM KOTARSKIM KOMITETIMA KPH I MJESNOM KOMITETU SPLIT
ZA PODUZIMANJE MJERA U CILJU ONEMOGU AVANJA MOBILI-
ZACIJE OD STRANE NIJEMACA¹**

Okružni Komitet KPH
SPLIT
10-111-44 god.

Svim kotarskim Komitetima i MK Split

Dragi drugovi,

Mi smo smatrali za potrebnim da u ovom asu, kada neprijatelj pokušava da mobiliše naše ljudstvo za svoje vojne jedinice i na prisilne radove oko utvr ivanja naše obale, izdamo jedan letak narodu i da ga upoznamo sa situacijom i opasnosti koja mu prijeti od neprijateljske mobilizacije, pozivaju i ujedno sve muškarce sposobne za borbu da pristupe u jedinice naše NOV kao jedini na in na koji e se oni sami o uvati od neprijateljske mobilizacije i o uvati svoje domove i sela.

Razmatraju i situaciju u našem Okružju zapažamo veoma aktivno nastojanje Njemaca i ustaša da na bilo koji na in mobilišu naše ljudstvo. Pri tome se služi varkama i obe anjima, a kad im to ne uspjeva onda prilazi sili vrši hajke na muškarce opkoljavaju i pojedina sela ili itave sektore. Na nekim kotarevima on je to ve i poduzeo na pr. na Trogirskom kotaru — marinskoj op ini on je pohvatao preko 150 muškaraca što je u stvari neuspjeh naše partijske organizacije koja nije našla mogu nosti i na ina da se ovi ljudi izvuku i ne padnu neprijateljima u ruke, a mobiliše za našu NOV. Mi smo vam ve nekoliko puta ukazali, pa i putem cirkularnih pisama, na opasnost koja prijeti od neprijateljske mobilizacije i postavili kao najvažniji zadatak, koji i danas ostaje, MOBILIZACIJA za našu

¹ Kopija originala (tipkanog na pisa em stroju) u Arhivu Instituta za historiju radni kog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, Mikroteka CK SKH, film 45'234.

NOV kao najuspješniji protuudarac neprijateljskom pokušaju. Me utim, do danas se vrlo malo uradilo po ovom zadatku, osim nešto na Sinjskom kotaru, tako da danas imamo za posljedicu ove neprijateljske hajke koje tu i tamo uro uju i sa uspjehom. Danas treba da brže, upornije pri ete ovom zadatku, aktiviziraju i sve organizacije i drugove, jer neprijatelj ne e na ovome ostati on e to isto pokušati u itavom našem Okružju.

Letak koga vam šaljem potrebno je da rasturite me u narod, da ga se na seoskim sastancima, konferencijama pro ita i obrazloži i da se sa njegovim sadržajem upozna i posljednji seljak i gra anin, pozivaju i sve sposobne da pristupe u redove NOV. Tako er u ovom smislu gdje zato postoje mogu nosti održavajte seoske i op inske zborove.

Kao što smo i u letku naveli neprijatelj je protjerao narod iz nekih sela Trogirskog kotara,² obrazlažu i to kao mjere sigurnosti od savezni ke invazije, koja bi imala uskoro usljediti, a sa svrhom da pohvata muškarce nakon što itav narod prikupi na jedno odre eno mjesto i oplja ka njihovu imovinu kao što je to i u inio. Kod naroda treba razviti otpor preko naših organizacija da se odupru ovim neprijateljskim mjerama, a onima koji su ve morali napustiti svoje domove i sela kao na pr. na Trogirskom kotaru, treba naše organizacije da im prisko e u pomo i pomognu preko NOO-a, antifašisti kih organizacija žena i omladine organiziraju i za njih zajedni ke stavove, raspodjeljuju i ih po drugim obiteljima i selima, sakupljaju i dobrovoljne doprinose iz svih sela. Narod danas, kad ga je zadesila nesre a treba da osjeti našu brigu i nastojanje da mu pomognemo, jer to je naš narod koji je sve žrtvovao za našu borbu.

Da ne bi partijska organizacija oslabila usljed ovih neprijateljskih akcija potrebno je da vodite brigu i kontrolu oko svog partijskog kadra, koga treba sa uvati od neprijateljske mobilizacije i prisilnih radova, a ujedno je ne oslabiti našom mobilizacijom. Jedan dio onih koji se ne mogu zadržati na svom terenu pošaljite u vojsku, a drugove koji su potrebni našoj organizaciji na terenu i zbog kojeg bi odsustva trpila naša organizacija, rasporedite po drugim selima i op inama da tamo aktivno rade u organizacijama.

Drugarski pozdrav:

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

za Okružni Komitet KPH
SPLIT

² O iseljavanju stanovništva sa dalmatinskih otoka i obale vidi dok. br. 185, 214, 236, 244, 248, 260, 357, 358, 371, 380, 387, 388, 393, 396, 407, 409, 423, 435, 439, 445, 470, 482, 489, 491, 492, 493, 494, 497 i 500.

IZVJEŠTAJ OKRUŽNOG KOMITETA KPH BLOKOVSKO-NERETVAN-
SKOG OD 10. OŽUJKA 1944. OBLASNOM KOMITETU KPH ZA DALMA-
CIJU O POLITI KOJ SITUACIJI I ORGANIZACIONOM STANJU
PARTIJE¹

**OKRUŽNI KOMITET K.P.H.
BLOKOVSKO-NERETVANSKI
10. III. 1944.**

PREDMET : Politi ko-organizacioni
izvještaj za mjesec velja u 1944.

Drugarskom

OBLASNOM KOMITETU KPH ZA DALMACIJU

U ovom izvještaju ne možemo dati šire, op enito obrazloženje za itavi Okrug po politu koj situaciji, jer sve akcije poduzete od neprijatelja bile su u razli ito vrijeme i razli ito su se odrazile na mase pojedinih Kotara. Radi ovog je i politu ko stanje u pojedinim Kotarevima razli ito.

POLITI KA SITUACIJA

KOTAR METKOVI . Kroz ovaj mjesec na ovom Kotaru izvedeno je nekoliko uspješnih akcija, koje su dobro djelovale na mase. Neprijatelj je poduzeo protuakcije u vidu plja ke, paleža i interniranja naroda. Parole reakcije i dalje se šire, kojim parolama nastoje da mase zbunjuju i da se širi nepovjerenje naroda prema N.O. Pokretu, te na taj na in i dalje nastoje zadržati mase u pasivnom stanju, što djelomi no i uspjevaju.

Akcije naše vojske su slijede e: U selu Vidu likvidiran je jedan nje- ma ki vojnik a jedan teže ranjen. U istom selu likvidirana su dva špijuna. Ovi špijuni ranije su izdali i predali Talijanima dva naša druga, te zajedno sa Talijanima izveli strijeljanje na najgrozniji na in. Pored ove izdaje od strane dvojice likvidiranih špijuna, mase su bile upoznate i sa ostalim protunarodnim radom od strane istih, te su sa odobravanjem pozdravile njihovo likvidiranje. U selu Slivnu tako er su likvidirana dva špijuna, koji su prijavili neprijatelju dva druga partizana, koji su se vra ali iz Crne Gore. Isti špijuni sa svojim radom više puta prouzrokovali su, da u spomenuto se [lo] zagazi neprijateljska izma i uništava narodna dobra. Poslije njihovog likvidiranja mase su govorile: »Tako treba da se dogodi

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Instituta za historiju radni kog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu Vojnoistorijskog Instituta, mikroteka CK SKH, film 45/702—208.

svakom narodnom izdajici!«. U Novim Selima razoružana je žandarmerijska stanica, kojom prilikom je zarobljeno 25 domobrana, likvidiran jedan ustaški jamar — Tadija Bubalo i jedan žandarski narednik (ustaša).² U ostalim raznim akcijama likvidirano je 10—12 njemačkih vojnika. Narod je poslije ovih akcija bio uplašen, jer je znao da će neprijatelj poduzeti raciju, ali je bio potpuno zadovoljan da se uništavaju oni koji ga pljačkaju i pale. Ovakve parole iz masa su se često ule. Neprijatelj je stvarno poslije ovog poduzeo protumjere i to u slijedećem obliku: U Peraškom Blatu popalio 6 kuća i nešto žita, u Istočnoj Plini otjerao nešto stoke, u Novim Selima tri dana poslije naše akcije, Nijemci su došli sa tenkovima i vojskom, te sva sela od Malog Prologa do Vida (sela blizu Metkovića) pretresli i vršili pljačku stoke i ostale hrane, te popalio nešto kuća i staja, palio sijeno, internirao ljude.³ Ovom akcijom bio je obuhvaćen i dio Ljubuškog Kotara i to sela: Bijača, Zvirici, Hrdomilje, Dubrava. I u ovim selima od strane Nijemaca postupak je bio isti kao i u selima Metkovskog Kotara. Žene, koje su išle kod njemačke komande u Ljubuški i Metković, traže i da im povrate muževe i stoku, dobile su odgovor: »Bolje da naša vojska jede vašu stoku, jer će i onako brzo doći Englezi i partizani, pa bi je i onako oni pojeli. Bolje da vaši ljudi budu u našoj vojsci, nego u partizanima«. Neprijatelj je poslije ovih akcija ostavio po selima tabele, na kojima je pisalo: »Uvajte se partizana, oni su vam za ovo krivi«. Narod je kroz mnoge njihove akcije od početka N.O. Borbe uočio taktiku i njihove lažne parole, te je dobro izdržao ova zvijerstva počinjena od strane neprijatelja, i gleda ga sa mržnjom i prezirom, a bio je i manji dio onih koji prama našim akcijama negoduju, žele i biti mirni i »sigurni«. Reakcioneri kod ovog dijela naroda šire mržnju prema nama i našoj borbi, podržavaju i parole, da su partizani za sve akcije krivi.

Rad reakcije i dalje se nastavlja u vidu proturivanja raznih parola. Inače organizovanog rada kroz mase ne može se osjetiti. Parole su i dalje: Neiskren savez između u SSSR-a, Engleske i Amerike. Zatim sin dr. Bjelovučića u selu Slivnu govorio je: »Glupa je borba partizana, jer će Rusi i Englezi dati vlast Srbima, a ne njima. Zato treba da se Hrvati bore skupa sa etnicima za kralja Petra, a protiv partizana, da bi na taj način bar nešto dobili«. Trebamo vam spomenuti, da ove parole širi sin dr. Bjelovučića, koji je HSS-ovac. O njemu smo vam ranije mnogo pisali. Vuica Ante, veliki ustaški zlikovac, proturuje parole, da su [na] otocima Saveznici skidali petokrake partizanima sa glava, da partizani ne smiju sa petokrakama ići u Italiju, da dr. Vučković, rodom iz Metkovića, koji se sada nalazi u našoj bolnici u Italiji, ne smije govoriti sa Englezima, jer mu partizani ne dozvoljavaju. Ove i ovakve parole podržavaju i šire reakcionari svijeta: HSS-ovci, etnici, ustaše, a dolaze iz Mostara. U Mostaru izlaze iz grupe reakcionera iz redova HSS-a: Bariše Smoljana, Markana Sutona i nekog bivšeg narodnog poslanika Smiljančića.

Naši drugovi iz svih organizacija pobijaju njihove parole sa raznim objašnjenjima narodu o njihovoj protunarodnoj raboti, te koriste bliskost i saradnju HSS-ovaca sa etnicima, jer mase ovog Kotara su većinom

² Vidi dok. br. 186, 213 i 471.

³ Vidi dok. br. 492, 497, 499 i 501.

hrvatski živalj i mrze etnike i kralja. Spomenute parole ne nailaze na naro iti efekat kod širokih masa. Ipak naše organizacije u dovoljnoj mjeri ne iskorišavaju sve objektivne mogu nosti za raskrinkavanje reakcionera, obzirom na mladost organizacija i nedovoljno iskustvo. Razlog su i dosta teški uslovi rada, jer je okupator u svakom selu. Tako isto vršimo raskrinkavanje preko naše štampe, koja ima dosta dobrog efekta. Obzirom na sve ove neprijateljske parole i akcije, ipak se svakog dana situacija razvija u našu korist, i ako do sada nijesmo uspjeli da mobilishemo dezertere iz neprijateljske vojske, kojih u Kotaru ima veliki broj.

KOTAR MAKARSKA. Njema ko-ustaška vojska, pored manjih estih akcija kroz sela vrgorske op ine, izvršila je 19. i 20. II. jednu akciju ve eg stila, u kojoj je u estvovalo oko 2.000 vojnika i to na sektoru od sela Kokori a, preko Dragljana i Vlaka sve do Šoši a.⁴ Ovom prilikom neprijatelj je popalio sve ku e kroz sela, od kojih je veliki dio potpuno izgorio, dok su manjim dijelom ostali samo krovovi. Neprijatelj je poplja kao svu narodnu imovinu do koje je mogao do i, odveo svu stoku koju je uspio pohvatati. Odvedeno je preko 40 osoba, dok je 4 ubijene u bijegu. Neprijatelj bi sigurno odveo i ve i broj naroda, ali je narod pobjegao i skriva se po brdima. Trebamo naglasiti, da su brda bila pokrivena snijegom, po kojem se je narod krio sa nejakom djecom. Poslije ove akcije, neprijatelj kao i obi no govori, da su partizani krivi za sve ovo. Pošto je narod ostao bez krovova i sa malo hrane, potrebna mu je hitna pomo , koju on ne želi dobiti od neprijatelja. To se vidi po tome, što je na elnik op ine u Vrgorcu — Roje nudio nekim seljacima kada su dolazili u Vrgorac, da obavjeste i ostali narod, da e ih iz tih sela, u kojima je sada skoro nemogu opstanak, preseliti negdje u Slavoniju. Me utim, itav narod takvu njihovu pomo energi no odbija govore i: »Ne treba nam pomo razbojnika, koji su nas uništiti«. Osvr u se na našu pomo i od nas je traže, govore i, da su oni svoju sudbinu vezali sa nama, da ih mi pomognemo ako možemo, a ako ne, da e se oni mu iti kako se mu imo i mi danas po brdima. Mi smo poduzeli izvjesne korake, a to da narod iz ovih sela prebacimo na Vis, a odatle dalje, što do sada nijesmo uspjeli, a potrebno je što prije. Pored gornjih akcija neprijatelj proturuje razne letke u kojima poziva partizane Biokova da se predaju. U nekima piše da je Tito i 150.000 partizana uhva en (zarobljeni) i da se sada nalaze u Njema koj. Govore da e oduzeti svu djecu od roditelja, jer da ovdje nema škole, te da e ih oni školovati u Njema koj.

U primorskom pojasu ovog Kotara neprijatelj u svakom selu ima svoje garnizone, te mu je omogu eno da sva sela stopostotno kontroliše, a kontroliše ih dobro, jer u svakom selu obalu dobro utvr uje, postavlja dalekometne topove, pravi betonska utvr enja i kopa rovove, a i zato što zna da se u Biokovu nalaze partizani, koji su ovisni o selima. Zato sve puteve koji vode iz primorskih sela za brda minirao je. Do sada su bila dva-tri slu aja da su civili nagazili na minu. Jedna žena je ubijena, a druga ranjena.

Kroz ovaj Kotar provedeno je niz uspješnih akcija od naše vojske, koje su imale dobrog vojni kog i političkog efekta, a i prouzrokovale ve i

⁴ Vidi dok. br. 213.

teror od strane neprijatelja prema našem narodu. Naš narod dobro i hrabro izdržava pritisak od strane neprijatelja a ima i onih, koji nasjedaju neprijateljskim parolama, i za sve poduzeto od strane neprijatelja okrivljuju partizane. Radi ovoga pojavljuju se izvjesni špijuni, a i reakcioneri to iskorišuju u svojoj propagandi.

U ranijem izvještaju pisali smo o nekoj grupi reakcionera raznih stranaka, koja je poela da zajednički istupa i to organizovano. Ovo se osjeća kako smo rekli, u općini Vrgorac. Poduzeli smo izvjesne mjere, da neke vođe koje smo do onda znali, likvidiramo, i ako to još do sada nismo izvršili. Međutim, saznajemo za neke njihove šire sastanke i požrtvovalni rad. Stvar je malo ozbiljnijeg karaktera, jer su u radu uveli neki ljudi, koji imaju nešto uticaja među masama. Da bi vam bilo jasnije, istaknut ćemo vam što posljednje znamo. Na 19. II. održan je sastanak u Vrgorcu u kući Tonke Pervana. Sastanak je počeo u 9, a završio u 11 sati. Sastanku su prisustvovali: don Ivan Sumi, fra Frane Raki, Jovi Joze pok. Marka iz sela Dragljana, Ivan Jelavić Miškov, Ante Radomiljac, iz Ravne, Mate Jelavić -Božovac, Luka Bobanac, sudija Merendi, Ivan Erceg, Ante Erceg i neki Averi iz sela Podprologa. Među ovima ima etničkih elemenata, aktivnih ustaša, reakcionera iz HSS-a i gestapovaca. Organizatori su Mate Siljeg, Ivan Radić, Stipe Katavić i Ifije Roje (načelnik ustaške općine). Ovi zadnji nisu bili na sastanku, ali su vršili stražu šetajući i pored kuće. Poslije sastanka su svi učesnici ispekli janje, kao zakusku poslije sporazuma. Nakon toga je održan drugi sastanak na 27. II. u kući Luke Bobanca u Vrgorcu, na kojem su prisustvovali Miloš Martinac, Mate Siljeg, Luka Bobanac i Ante Radomiljac, svi jugo-nacionalisti. Nakon sastanka Mate Siljeg je kazao: »Jedva čekam da dođu Englezi, da uspostave demokraciju, da nam šumski divljaci ne prijetu sa svojim parolama, jer mi ne možemo dozvoliti da nam zapovijedaju seljaci, koji ne znaju dva više dva.« Ista ova grupa je dobila od svog udruženja u Zagrebu veći iznos novaca, možda koji milion kuna, koji novac dijele po selima nekim svojim pristašama. Tako su dvojica već dobili po 50 kg. raži. Na oba sastanka govorilo se da je Matko i Pavelić u sporazumu. U slučaju dolaska Engleza svi će se priključiti uz Englesku, a ne uz Rusiju, tumačeći mi u sobi da je za to dokaz Teheranska konferencija, gdje su se Staljin, Ruzvelt i Čerčil sporazumili da ne vladati onakav sistem kakav narod bude želio. Prema tome postavljaju sebi zadatak za okupljanje masa, i da nema nikakvog sporazuma između partizana i Engleza. Govore da su partizani na Korčuli pljuvali u lice Englezima i da je veliki broj partizana odveden u zarobljeništvo po Englezima. Mate Siljeg nazivlje partizane komitima i priča da se Njemačka ne može pokoriti, jedino revolucijom, a da ova tobože neće doći itd. Treća grupica se isto tako sastala 22. II. na Orahu u kući Ante Grbavca. Na sastanku su prisustvovali Ante Grbavac pok. Mate, don Tadija Bajić, Nikola Vujčić pok. Marka, Markotić Mate pok. Ante i Ivan Vujčić pok. Frane. Toga dana poslije podne išao je don Tadija Bajić do fra Frane u Vrgorac, što dokazuje da su povezane sve grupe jedna sa drugom. Osim ovih mješovitih reakcionera, postoji raznih ustaških razbojnika u selu Dusini, kao Rakušić Mate Josipov (Grga), pop don Ivan Sumi i Salinović Stipe, Mlinar, koji su istodobno

agenti gestapo-a, a Rakuši i Šalinovi su predvodnici raznih akcija koje okupator izvodi protiv naših sela.

Dosadašnji rad gornjih reacionera odvijao se ve inom u me usobnom organizacionom u vrš ivanju rukovodstva, dok se me u masama nije do sada ja e osjetio, a niti je uhvatio korjena. Me u njima ima ljudi kojima mi možemo usmeno pri i i pomo u njih nastojati razbiti ovu grupaciju i paralizirati njihov rad. Ovomu emo pristupiti. Ovi, kojima mi možemo pristupiti, nalaze se u redovima reacionera i s toga razloga, što nijesu ta no i detaljno upoznati sa pravilnim političkim stanjem kod nas i u svijetu, jer su neprestano živjeli u mjestu me u okupatorima.

U op ini Makarska ne može se zapaziti ništa, osim ono što smo u zadnjem izvještaju naveli. Jedino u selu Tu epi ja i je ustaški utjecaj, jer se ovdje nalazi glavar sela Brbi , koji je okorjeli ustaša i aktivno radi, te neki Šari Marko, koji ga pomaže. U zadnje vrijeme došao je neki raniji ustaški logornik u Makarskoj Šimi Vjekoslav, koji još više koristi svoje prisustvo u selu, ja im proširenjem ustašluka, i ako teže uspijeva, osim me u onima koji su uvijek kao takvi bili nastrojani. Kroz ovaj mjesec u ovoj op ini likvidirana su dva špijuna od naših organizacija i to: jedan u Bastu, koji je špijunirao naše drugove i na svakom koraku govorio protiv N.O. Borbe, a prije je bio lan mjesnog NOO-a, drugi u Živogož u, glavar postavljen od Nijemaca i stari reacionar Iviša Juki .

I u grada koj op ini nema naro itih promjena u vidu djelovanja reacionarnih elemenata, a i u ovoj op ini likvidiran je od naše vojske Juri Luka, umirovljeni žandar, ustaša. Za vrijeme dok smo mi držali Primorje, on je stalno bio u Makarskoj, prijete i sa svojim dolaskom. On je mnoge naše drugove špijunirao i klevetao naš Pokret. Sve ove likvidacije izvršene su u duhu obavjesti, preko koje smo opomenuli i ukazali na sudbinu, koja eka špijune. Narod je ove likvidacije sa zadovoljstvom primio.

Treba naglasiti da poslije plja ke i paleža 19. II. po selima vrgorske op ine, na elnik Roje uputio je »glavarima« sela pisma, u kojima kaže, da popišu koliko je popaljeno ku a, koliko je oplja kano hrane i živežnih namirnica, te da e on pomo i tom narodu koji sada strada. Sva ova pisma došla su u ruke naših NOO-a, koji u nekim mjestima postoje pod ilegalnim uslovima i ovi su tražili od Op inskog NOO-a za Vrgorac šta da rade. Ovaj im je odgovorio, da ne odgovaraju ništa i to se koristilo u objašnjavanju narodu o njihovom cinizmu. Jedino je bio slu aj u selu Vlaci, da je pretsjednik mjesnog NOO-a, a ujedno glavar imenovan od njihove strane, popisao ono što su oni tražili, s namjerom da pošalje u Vrgorac, ali i to je palo u ruke Op inskog NOO-a, te je isti pretsjednik odbora smjenjen i narodu objašnjeno, da taj ne radi u interesu naroda, kad je pokušao nešto takvog poduzeti.

Rad naših organizacija i dalje se osje a preko sistematskog i planskog objašnjenja Odluka AVNOJ-a i ostalih važnih političkih momenata. Rad na objašnjavanju Odluka izgleda ovako: naša Tehnika svako osam dana umnožava redom po tri Odluke AVNOJ-a, tako da sve naše organizacije ove odluke prou avaju me u masama. Tako er u Biokovskom Vjesniku donosi se uvijek po jednu Odluku. Sa konkretnim injenicama pobijaju se sve neprijateljske parole, pa ma od koga one dolazile, ali u ovom radu ima

izvjesnih propusta i ne iskorištavaju se sve mogućnosti. Najveće raspoloženje masa prema našoj N.O. Borbi je u općini Vrgorac, i ako sela ove općine danas su najviše pritisnuta terorom okupatora, osim nekoliko sela u kojima se polako po se širi utjecaj reakcionarnih elemenata. Dosta dobar moral i raspoloženje naroda prema našoj N.O. Borbi jest i u selima Makarske i Gračanske općine, sa razlikom za sela sa zapadne strane Makarske (Brela, Baška Voda) gdje je moral i raspoloženje masa na manjoj visini nego u ostalim selima.

KOTAR IMOTSKI. Raspoloženje masa na ovom Kotaru svakog dana raste prema našoj borbi, u našu korist. Ali radi izvjesnih okolnosti, koje ćemo dolje navesti, naše organizacije ne mogu da iskoriste sve objektivne mogućnosti raspoloženja masa, te na taj način raspoloženje masa ne može da dođe do svoje izražaja. Pojava dezertstva i neodazivanje u neprijateljsku vojsku, sve je isto. Ovo zato, jer i oni koji su bili najviše raspoloženi prema ustašama, uviđaju njihovu neminovnu propast, a tako i veći dio naroda uopće. Svako selo neprijatelj može da kontroliše sa svojim patrolama i postojećim garnizonima, te na taj način radi sve što je u njegovom vojnom i političkom interesu. Tako su pored svakodnevnog krstarenja kroz sela, početkom ovog mjeseca blokirali slijedeća sela: Medov Dolac, Krstacije, Lokvi i, Podbablje, Runoviće, Aržano, Studence i Slivno, sa namjerom da pohvataju dezertere, što su dijelom i uspjeli. U Medov Dolcu su ih uhapsili 35, dok su u ostalim spomenutim selima uhapsili ovome približan broj. Uhapšene su povezali žicom, te ih odveli u Imotski, gdje su ih zatvorili i u zatvoru stajali 10 dana. Tu su ih tukli i za nekoliko dana ništa im nijesu davali jesti. Poslije ovog su ih poslali u domobransku vojsku po raznim mjestima Hrvatske. Dok su vršili blokadu ovih sela, mnogi su dezerteri uspjeli pobjeći, a neki su im pobjegli iz ruku, te se sada opet kriju kod svojih kuća. Potrebno je istaknuti, da se ovo događalo u selima, koja su dala najviše ustaša i u kojima su ustaše imali najveći uticaj.

Jedna desetina Imotskog Partizanskog Odreda koncem ovog mjeseca prokrstarila je imotskim selima kroz razne zaseoke, te tom prilikom u akcijama zarobila 8 domobrana, 5 ustaša, 4 milicionera i 3 financa. U Runovićima je ubijen jedan ustaški krvnik Jakov Jakovljević. U Krstacijama još jedan njemački vojnik. Sa ovim drugovima išli su i naši politički radnici, kojom prilikom su održavali zborove. Sve ovo imalo je dobrog političkog efekta, tim više kad je to učinjeno pored toga, što u svakom selu ovog Kotara postoje neprijateljski garnizoni. Svrha ove akcije pored ostalih vojnih razloga, i pored dosadašnjeg našeg rada, bila je i radi okupljanja dezertera, kojih na ovom kotaru ima dosta veliki broj. Ali sa svim dosadašnjim pokušajima nismo uspjeli da mobilizujemo skoro ni jednog dezertera. Oni govore da nema naših snaga kojima bi se oni mogli priključiti, da su one male, a i zato da je Biokovo puno snijega, te da je opstanak težak. Govore da će se priključiti nama na proljeće. Mi ćemo i dalje uiniti sve, da ih mobilizujemo.

Rad reakcije kroz ovaj mjesec nije se naročito izmjenio u vidu njihovog rada i uticaja. Njihov rad mogao se primjetiti kroz sastanke i to u Imot-

skome. Tim sastancima prisustvuju bivši funkcioneri HSS-a skupa sa bivšim jugoslavenskim nacionalistima (etnicima). Ovakav njihov rad jasno otkriva u o ima masa njihove namjere, te radi toga u masama nemaju utjecaja, a i ono što su ga imali gube ga sa ovom sadašnjom taktikom sje-dinjavanja i zajedni kog rada etnika i HSS-ovaca. To zato, što su mase imotskog Kotara ve inom hrvatski živalj i mrze etnike, a preko njih i ove koji su im se priklju ili. U zadnjem izvještaju napomenuli smo o nekoj paroli, koju su oni proširili. Radi se o nekoj kratici, a to je: HRS.M. Onda nismo znali ta no šta ona zna i, t.j. da li zna i »Hrvatska Republikanska Stranka, ili Hrvatska Radni ka Stranka«. Me utim, sad smo doznali da se radi o nekoj »Hrvatskoj Radni koj Stranci«. Ali ovo nije poznato širim narodnim masama, ve u njihovom užem krugu. Por. Vlatkovi ne nalazi se na imotskom Kotaru. Išao je u Zagreb, i zato nijesmo mogli da sprovedemo u život vaše nare enje.

Naše organizacije rade sli no, kako smo u zadnjem izvještaju javili. Rad je dosta otežan i ne mogu da se iskoriste sve mogu nosti, a propuštaju se izvjesne mogu nosti.

Kona no, rad reakcionara ne utje e mnogo na narodne mase i možemo konstatirati, da smo ipak uspjeti da kod masa razvijemo ja e raspoloženja prema našem N.O. Pokretu.

ORGANIZACIONI IZVJEŠTAJ

Kroz ovaj mjesec naše organizacije u inile su korak naprijed u vidu u vrš enja organizacije i ja anja Partije sa nekoliko novih lanova.

Koncem ovog mjeseca održali smo sastanak našeg Komiteta, na kojem je prisustvovao i drug Martin,⁵ te su u samom Komitetu nastale izvjesne izmjene i to: dosadašnji lan našeg komiteta drugarica Krasna na ovom sastanku je isklju ena iz Komiteta, tako da Komitet sada ima 5 lanova, a za popunjavanje Komiteta predvi eni su sekretar K.K. za Makarsku drug or e⁶ i sekretar K.K. KPH za Imotski drug Mate Tadi . Kooptiranje ovih lanova imalo bi se izvršiti na dojdu em našem sastanku.

KOTAR METKOVI : Kotarski Komitet je poja an sa 1 lanom i to drugom Babi Petrom iz Novih Sela, bivšim sekretarom Op inskog Komiteta Metkovi i sa sekretarom K.K. SKOJ-a drugom Mojmirom,⁷ a na nje-govo mjesto došao je drug Smokov. Pri ovoj popuni i izmjeni sudjelovao je i drug Martin. Sada ovaj Komitet ima 6 lanova. Izvršene su nadopune i reorganizacije u svim op inskim komitetima. Dva op inska komiteta imaju po 4 lana, a jedan ima 5 lanova.

Kroz ovaj mjesec primljeno je u Partiju 4 nova lana, dok su 3 isklju- eni iz Partije, a dva su išli u vojsku, tako da sada, kao i prošlog mjeseca ima 12 partijskih jedinica sa 60 lanova, od toga 7 žena, a ovdje su ura u-nati i lanovi komiteta. Izvršene su izvjesne reorganizacije po partijskim

⁵ Martin Veži , lan Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.

⁶ Josip Martinovi

⁷ i 8 Mili evi

jedinicama u općini Opuzen. Također je izvršena reorganizacija u jedinicama u općini Opuzen. Također je izvršena reorganizacija u jedinicama NOO-a kao i organizacijama AFŽ-a. Porast kandidata je za 7 drugova, od toga 5 drugarica. Tako sada ukupno ima 31 kandidat, a od toga 8 žena.

Sam Kotarski Komitet kroz ovaj mjesec pokazao je izvjesnih rezultata u vidu samoinicijative. Vidi se po raznim reorganizacijama na uvršivanju partijskih organizacija. Još uvijek nemaju dovoljno plana i sistema u radu.

Pomoć našeg Komiteta bila je u tome što se jedan član nalazio na njihovom sektoru od 16 do 18 dana. Partijske organizacije, odnosno partiji i partijke kroz ovaj mjesec pokazali su već u volju u radu i rješavanju zadataka, kao i objašnjavanju političke situacije narodnim masama.

KOTAR MAKARSKA. Kotarski Komitet pojačali smo sa dva člana i to drugom Juran Tomišom i sa drugom Miljenkom Borićem, koji je ranije bio sekretar Općinskog Komiteta za Gradac. Drug Tomiša Juran upućen je na kurs za predavača, tako da sada ovaj Komitet ima 6 članova, bez druga Jurana. Izvršene su izvjesne reorganizacije u općinskim komitetima i ostalim organizacijama.

Partija se kroz ovaj mjesec pojačala za 9 članova, tako da sada ima ukupno 128 članova od kojih 29 ženskih, u 20 partijskih jedinica. Ovdje su uračunati i članovi komiteta. Ukupno ima 21 kandidat, od toga 3 žene. Simpatizera ima 346.

I ovaj Kotarski Komitet u ovom mjesecu pokazao je izvjesnih rezultata u snalažljivosti i u vršenju organizacije. Osjećamo se da se podiže i svijest odgovornosti pojedinih članova Partije pred Partijom. To se, vidi u raznim momentima, a i po tome što su partijske jedinice u Živogošu i u Bastu dobile zadatak da likvidiraju istaknute špijune i to je nekim članovima Partije pod cijenu opstanka u Partiji, što su oni izvršili. Inače na ovom Kotaru uslovi rada su najteži. U radu sa simpatizerima i kandidatima ne može se ništa naročito istaknuti.

KOTAR IMOTSKI. Nikakve promjene u Kotarskom Komitetu kroz ovaj mjesec nijesu izvršene. U toku ovog mjeseca: Partija se je pojačala za 8 članova. Stvorene su i dvije nove partijske jedinice, dok je 1 član Partije izbačen iz Partije, zato što iz svog Kukavi luka i straha pred neprijateljem nije provodio partijske direktive u život, niti je izvršavao postavljene mu zadatke, i zato što je svoj oportunizam prenosio na mase. Tako danas ima ukupno 49 članova Partije, od toga 8 žena.

Stvoren je jedan općinski Komitet sa 3 člana i ti za općinu Kamen Most.

Kandidata ima ukupno 17, od toga 2 drugarice. Simpatizera ima 220.

Pomoć od strane ovog Komiteta bila je u tome, što se stalno po neki član ovog Komiteta nalazi na njihovom Kotaru.

Kotarski Komitet pokazao je uspjeh u tome, što se trgnuo iz mrtvila i uočio probleme koji stoje pred njim. Djelomično su uspjeli sa uvršivanjem partijskih organizacija. U radu sa simpatizerima i kandidatima osjetio se i u tome, što su uspjeli da Partiju omasove. Uslovi rada na ovom Kotaru dosta su teški u svakom pogledu.

S.K.O.J.

KOTAR METKOVI . U toku ovog mjeseca organizacija je porasla za 36 lanova i to najviše u op ini Opuzen, a to zato jer su napravljene izvje-sne reorganizacije po am od K.K. pa niže.

Sekretar K. Komiteta drug Mojmir,⁸ kako smo gore spomenuli, uzet ie za rad po Partiji, a na njegovo mjesto došao je drug Smokov, dosadašnji lan istog Komiteta. Kooptiran je za lana ovog Komiteta dosadašnji sekre-tar Op . K. SKOJ-a za Plinu, drug Pirjevac.

U op inskim komitetima napravljene su reorganizacije, kao i po-pune istih.

Pomo Partije SKOJ-u kroz ovaj mjesec bila je vidnija nego prije. To se vidjelo po tome, što su lanovi Paraje prisustvovali njihovim sastan-cima i davali im savjete u radu. Ova pomo još nije bila u dovoljnoj mjeri, ali na putu je ka potpunom razumijevanju potrebe pomo i od strane Par-tije SKOJ-u.

Kotarski Komitet ima uslova da se razvije u dobro omladinsko ruko-vodstvo i da bude stvaran rukovodilac Skojevskih organizacija i antifa-šisti kih.

KOTAR MAKARSKA. Kotarski Komitet još uvijek ostaje sa tri la-na. Ovaj Komitet kroz ovaj mjesec nije pokazao vidnih rezultata. Biti e poja an sa jednim lanom.

Organizacija se poja ala za 17 lanova i to najviše na op ini Vrgorac. Sada ukupno ima 395 lanova.

Op inski Komiteti formirani su. Komitet za Vrgorac je popunjen, a ostala dva Komiteta nastojat e se poja ati sa novim lanovima.

Pomo Partije SKOJ-u u toku ovog mjeseca bila je dosta dobra, a naro ito od K.K. Partije K.K. SKOJ-a. Skojevci na ovom Kotaru dosta su dobri. Prvi su me u omladinom u pomo i raznim akcijama politi kim ili ekonomskim, u pomo i NOO-ima i Partiji. Pokazuju primjernih podviga u današnjim teškim uslovima života i rada uop e.

KOTAR IMOTSKI. Kotarski Komitet ima 4 lana. Kroz ovaj mjesec poja an sa 1 lanom. Komitet se dobro snalazi u radu i kroz ovaj mjesec pokazao je dobrih rezultata. Organizacija je porasla za 38 lanova i za 7 aktiva. Da je organizacija porasla, zasluga je i O.K. SKOJ-a koji je pružio dobru i aktivnu pomo Skojevskoj organizaciji na tom Kotaru, a bila je i pomo od strane K.K. Partije K.K. SKOJ-a prili na. Mogla je biti i još bolja.

Postoje dva op inska Komiteta i to za op inu Imotski i Kamen Most. Oba Komiteta su popunjeni i to: Imotski sa 4 lana, a Kamen Most sa 5 lanova.

Skojevci na ovom kotaru dobri su i odani našoj stvari, ali im je nizak teoretski nivo. U tom pravcu potrebna je najja a pomo .

JEDINSTVENI NARODNO-OSLOBODILA KI FRONT

Narodno-oslobodilački Odbori kroz ovaj mjesec u glavnom radilo se na uvrštavanju i stvaranju N.O.O.-a u selima gdje ih nema.

Kotarski N.O.O. za Makarsku pojačan je sa jednim drugom i to Boškom Raosom iz Vrgorca. Ovaj Kotarski NOO stvorio je jednu komisiju, koja ima za zadatak da popiše svu imovinu izbjeglica, te da je preda na uvrštavanje mjesnim NOO-ima, a da ovi vode računa o svemu što im se predalo. Mjesni NOO-i treba da na traženje vojske preko općinskih odbora, izdaju njima potrebni materijal (stoku, ulje, vino i si.).

U kotaru Metkovi u nije bilo narodnih promjena koje bi trebalo istaknuti.

Na kotaru Imotskome stvoreno je nekoliko mjesnih NOO-a, koji su formirani pod ilegalnim uslovima.

Okružni NOO nije kao takav postojao, već je postojao samo jedan član i to drug Domandžić.⁹ Smatraju i potrebno da se formira Okružni NOO, a to nam je predložio i složio se drug Martin, da odbor popunimo sa slijedećim drugovima: drugom Vuković (Vujadinom),¹⁰ sekretar Kotarskog NOO-a za Metkovi, a ujedno i član K.K. za Metkovi, drugom Jurom Patrljem, predsjednikom K.NOO za Imotski, drugaricom Ljubicom Tomašević, starim članom Okružnog NOO-a. Drug Vujadin i drug Jure Patrlj i dalje će biti članovi Kotarskih Komiteta, a ne Odbora. Predviđeno je jedan omladinac.

A.F.Z. Pristupili smo raspuštanju organizacija A.F.Z.-a kao takvih i upoznavanjem partijskih organizacija o značenju raspuštanja ovakvih organizacija. Drugarice koje su bile u Okružnom Odboru, predvidili smo drugaricu Milku¹¹ za članicu K.K. Partije za Metkovi, drugaricu Juliju¹² za članicu Općinskog NOO za Gradac, drugaricu Ljeposavu¹³ za članicu Općinskog NOO za Makarsku. Ovomu smo pristupili prema uputama koje je donio drug Martin. Organizacije ćemo raspuštati i polako i neprimjetno. Očekujemo na vaše pismo u vezi s tim.

U.S.A.O.H. Formiran je Okružni Odbor USAOH-a.

Radi se obuhvaćanju omladine prema najširim mogućim nostima. Organizovana omladina ukazuje kao takva pomoć i NOO-ima i Pokretu uopće. Omladina je aktivno učestvovala u proslavi 26. godišnjice stvaranja Crvene Armije.

VOJSKA

POLITIČKI RAD. U posljednjem izvještaju javljeno je o poteškoćama u političkom radu u našim jedinicama, tako da ste sa istim upoznati. Stanje se nije mnogo izmijenilo, ali pored toga politički rad je znatno uznapre-

⁹ Ante

¹⁰ Ivo Vuković -Vujadin

¹¹ Bogunović

¹² Tomašević

¹³ Borić

vao. Postignuti su dosta dobri rezultati. Ovaj rad dolazi do izražaja u tome, što se naše jedinice u svakom pogledu u vršuju, te se može reći i da su dosta dobre. Kroz ovaj posljednji mjesec dana nije se pojavio ni jedan slučaj dezertstva naših boraca, i ako im je život toliko težak, kao što do sada nije bio uopće. Putem konferencija i politasova, koji se prema uslovima redovno održavaju, proučavaju se i tumače Odluke II zasjedanja AVNOJ-a, tako da su sa istima svi borci prilično upoznati. Ovo se može naročito reći za Neretvanski Odred, gdje je pomoć bila veća nego ostalim Odredima od strane politrukova i rukovodioca Štaba Grupe. Pored toga u toku ovog mjeseca kroz jedinice proširivao se slijedeći materijal: Moskovska i Teheranska Konferencija, Ugovor između SSSR i Čehoslovačke, ciljevi i načela N.O. Borbe, Uloga SSSR u ovome ratu i 26. godišnjica Crvene Armije. U toku ovog mjeseca na vojnom polju kroz jedinice radilo se po planu postavljenom od Štaba Grupe za sve Odrede. Svakog dana u svim našim jedinicama održavaju se vojni kursovi: 1) život i rad u logoru, 2) borbena obuka, 3) ratna služba i razna savjetovanja. Pored toga u toku ovog mjeseca izvedene su dvije veće akcije i nekoliko manjih, u kojima je ubijeno 45 a zarobljeno 31 neprijateljski vojnik. Zaplijenjena su 2 puškomitraljeza i 28 pušaka. Uništeno 7 motocikla, 3 kamiona, jedna kola i 2 mašine za pranje robe, kao i ostale spremne. U toku ovog mjeseca na našu stranu iz neprijateljskih redova prešlo je 15 domobrana, Talijana i Rusa.

STANJE PARTIJE U VOJSCI: Štab Grupe,¹⁴ sa prištabskom jedinicom ima 8 članova. Štapsku jedinicu sačinjavaju zamj. politkomesar, ob. oficir, intendant i oficir na raspoloženju pri ovome Štabu. Sam komandant Grupe drug Viski¹⁵ još nije primljen u Partiju. Štapska jedinica poklanja mu dosta pažnje i prati njegov rad i držanje, koje je primjerno. Prištapsku jedinicu sačinjavaju: zamj. intendanta, komandir kurira i mehaničar pri ovome Štabu. Dva prva su mladi novoprimiti članovi, ali stari borci do kraja odani našoj borbi i stvari naše Partije. Imaju dosta uslova za razvijanje.

Neretvanski Odred: U ovom Odredu ima 25 članova u 5 partijskim celijama, prema tome Partija se ovog mjeseca ojačala za 9 članova, od kojih je jedan poginuo. Partijski kadar u ovome kao i u ostalim Odredima je na dosta niskom nivou, ali drugovi su do kraja odani našoj Partiji i spremni su da izvrše svaki postavljeni im zadatak. Najvažnije je to, da ovaj mladi partijski kadar ima dosta uslova za razvijanje i uz pomoć mogu se razviti u dobre rukovodioce. Komandant ovog Odreda drug Marevi,¹⁶ za koga smo vam javili da je bio ostranjen iz Partije, ponovno je primljen, što je uticalo na njegov dalji rad i njegov odnos prema ljudima se u mnogome izmijenilo.

U ovom Odredu ima 7 kandidata, od kojih će se partijska organizacija u najskorije vrijeme ojačati.

¹⁴ Odnosi se na Štab Grupe južnodalmatinskih NOP odreda.

¹⁵ Vlado

¹⁶ Stanko

MAKARSKI ODRED. Ima dvi partijske jedinice sa ukupno 12 lanova. Prema tome Partija u ovom odredu kroz ovaj mjesec ojačala se sa 2 lana.

Za otklonjenje organizacione slabosti u ovom Odredu postoje svi uslovi, ali treba dosta upornog rada da bi Partija došla do izražaja u životu i radu jedinice. Ovo je uvjetovano time što se stariji lanovi sporo razvijaju, dok su drugi mladi te nemaju dovoljno partijske vrstine ni iskustva u radu.

IMOTSKI ODRED. Ima jednu jedinicu od 6 lanova. U ovom Odredu još nije formirana štabna jedinica, pošto nije bilo dovoljan broj part. lanstva, te bi na taj način oslabila jednu jedinicu. Sada, kad se je ta jedinica u vrstila i malo izdigla, pristupit ćemo formiranju štabne jedinice.

Općenito stanje Partije u Grupi je svakodnevno u porastu, ali se ni izdaleka ne može reći da je zadovoljavajuće, što ćemo svojom pomoć i jedinicama nastojati da postignemo. Za ovakovo stanje u mnogome je razlog i to, što sve naše čete pa i Odredi nemaju zamjenika politkoma, već tu dužnost vrše sami komesari. Sa upornim političkim radom i pomoć drugova sa terena vjerujemo da će se kroz jedinice naših Odreda izgraditi taj potrebiti kadar.

POZADINSKE VLASTI

O pozadinskim vlastima javili smo vam ranije. Jedino obavještavamo vas, da smo preko Štaba Grupe Juž. Dalm. Part. Odreda predložili VIII. Korpusu da bi za komandanta Područja bio drug Beni¹⁷, a da se dosadašnji drug komandant Jurlina¹⁸ riješi dužnosti, jer na istoj ne zadovoljava. U ovoj odluci s nama je učestvovao i drug Martin. Predložili smo da se druga dosadašnjeg komandanta smjeni, jer je nepokretan, jer se kao takav nije snašao u ovim uslovima, a i ranije nije zadovoljavao u potpunosti na ovoj dužnosti.

PROSLAVA 26. GODIŠNJICE CRVENE ARMIJE

Na čitavom Metkovskom Kotaru proslava rođendana Crvene Armije proslavljena je paljenjem vatara, pisanjem parola, te pucaњem iz pušaka i bacanjem bombi. Krijesovi su paljeni čak i pred samim žicama neprijatelja. Proslava je prošla i u znaku održanih konferencija i sastanaka po selima i zaseocima. Zapaljeno je 170 vatara na čitavom kotaru.

U ovakvom duhu prošla je i proslava na kotaru Makarskom i Imotskom. Na ovim kotarevima, pošto su teži uslovi života i rada, manje se održavalo konferencija i sastanaka, nego u metkovskom Kotaru. Na čitavom Makarskom Kotaru zapaljeno je oko 130 vatara a u svakom selu ispisane su parole u slavu Crvene Armije. Na Imotskom Kotaru, upaljeno je oko 90 vatara. Pucale su puške nad njima kim garnizonima, praskale bombe i puškomitraljezi.

¹⁷ Ante

¹⁸ Toni

Na ovakav na in proslavljena je 26. godišnjica ro endana Crvene Armije.

Uz drugarski pozdrav

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za O.K.
*Gabro,*¹⁹ v. r.

BROJ 212

**NAREDBA ŠTABA OSMOG KORPUSA NOVJ OD 11. OŽUJKA 1944. O
PODJELI KORPUSNE VOJNE OBLASTI NA OSAM KOMANDI POD-
RU JA'**

Prilog

N A R E D B I B R. 12²

Štaba VIII Korpusa NOV Jugoslavije za dan 11. III. 1944 g.

I) — Radi boljeg, lakšeg i svrsishodnijeg rukovo enja Vojnom oblaš u ovog Korpusa, obzirom na neprijateljske garnizone, njegovu aktivnost i komunikacione prilike, cjelokupna Vojna oblast ovog Korpusa dijeli se na osam Komandi Podru ja i to:

1. Komanda Zadarskog Podru ja.³ Teritorij ove Komande obuhvata srezove: Benkovac (bez Bukovice), Biograd i Preko, te op ine Skradin i Vodice.

U sastav ove Komande podru ja nalaze se komande mjesta: Vodice, Biograd, Benkovac, Nin, Božava i Kukljica.

Komanda mjesta Nin ima se preobraziti u komandu mjesta Zadar, dok e se Komanda mjesta Ist rasformirati.

2. Komanda Kninskog Podru ja.⁴ Teritorij ove komande obuhvata srez Kninski, te Bukovicu.

U sastav ove komande nalazi se komanda mjesta Kistanje, dok se odmah imaju formirati komande mjesta Knin i Obrovac.

¹⁹ Vice Srzi -Gabro

¹ Prijepis originala (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 15/1, k. 1891-1.

² Naredba br. 12 Štaba Osmog korpusa od 11. ožujka 1944. odnosi se na imenovanja i postavljenja u komandama podru ja (vidi arhiv V.I.I., reg. br. 15/2-1, k. 1891-1).

³ Za komandanta Zadarskog podru ja postavljen je Ante Friganovi , a za politi kog komesara Petar Ron evi .

⁴ Za komandanta Kninskog podru ja postavljen Je Zivko Rogi a za politi kog komesara Ilija Miloševi .

3. **Komanda Splitskog Podruja.**⁵ Teritorij ove komande obuhvata srez Splitski, te dio Šibenskog sreza (opštine Šibenik i Rogoznica).

U sastav ove komande nalaze se komanda mjesta: Šibenik, Kaštela, Trogir i Mu .

4. **Komanda Cetinskog Podruja.**⁶ Teritorij ove komande obuhvata srezove Sinji i Omiš.

U sastav ove komande nalaze se komande mjesta: Vrlika, Satri , Sinj i Poljica.

Komanda mjesta Poljica prebacila se u komandu mjesta Omiš.

5. **Komanda Srednje-dalmatinskog otokog Podruja.**⁷ Teritorij ove komande obuhvata srezove Bra i Hvar.

U sastav ove komande nalaze se komande mjesta Vis i Komiža.

6. **Komanda Južno-Dalmatinskog Podruja.**⁸ Teritorij ove komande obuhvata srezove Korula i Pelješac.

Na teritoriji ove komande ima se odmah formirati komanda mjesta Korula i Pelješac.

7. **Komanda Biokovskog Podruja.**⁹ Teritorij ove komande obuhvata srezove Metkovi , Makarska i Imotski, te privremeno srez Ljubuški.

U sastav ove komande nalazi se komanda mjesta Metkovi , dok se odmah imaju formirati komande mjesta Imotski i Makarska.

8. **Komanda Livanjskog Podruja.**¹⁰ Teritorij ove komande obuhvata srezove Livno, Glamo i Duvno.

U sastav ove komande nalaze se komande mjesta Livno, Sajkovi i Glamo .

II) — Ukida se Otsjek za vojne vlasti u pozadini pri Štabu Grupe Sjevero-Dalmatinskih Partizanskih Odreda.¹¹

Sve Komande Podruja dužne su da svoje izvještaje šalju neposredno ovome Štabu i da se njemu neposredno obračunaju za sve potrebe.

Ova naredba stupa odmah na snagu.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar:
Boško Siljegovi , s. r.

Komandant — Pukovnik:
V.¹² Cetkovi , s. r.

⁵ Za komandanta Splitskog podruja postavljen je Ivo Radi , a za političkog komesara Dušan Guzina.

⁶ Za komandanta Cetinskog podruja postavljen je Pavao Roje, a za političkog komesara Duje Bogunovi .

⁷ Za komandanta Srednjodalmatinskog otokog podruja postavljen je Ante Vojkovi , a za političkog komesara Vlado Klari .

⁸ Gornjom naredbom nije postavljeno rukovodstvo ove komande podruja.

⁹ Za komandanta Biokovskog podruja postavljen je Ante Jurlina, a za političkog komesara Ante Beni .

¹⁰ Za komandanta Livanjskog podruja postavljen je Jovo Roži .

¹¹ Ovaj otsjek je formiran naredbom Štaba Osmog korpusa od 13. siječnja 1944. god. Vidi dok. br. 17 i 30.

¹² Vlado

BROJ 213

**IZVJEŠTAJ ŠTABA GRUPE JUŽNODALMATINSKIH NOP ODREDA OD
11. OŽUJKA 1944. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O BORBAMA OD
18. SIJE NJA DO 10. OŽUJKA¹**

**STAB GRUPE
JUŽNODALMATINSKIH PART ODREDA
Dana 11. III. 1944.
Str. Pov. br. 19/44.**

ŠTABU VIII KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

P o l o ž a j

Dostavlja operativni
izvještaj od 18. I.—10. III.

Od 18. I. t.g. naši odredi nalazili su se na sektoru Biokova sa zadacima op eg djelovanja. Neretvanski partizanski odred djeluje na sektoru isto nog Biokova — do rijeke Neretve, Makarski partizanski odred kontroliše srednji i zapadni dio Biokova. Imotski partizanski odred djeluje na zapadnoj strani i gornjim padinama Biokova sa zadacima prodiranja na imotski sektor.

I. — Od 18. I. do 21. I. Neretvanski odred je vršio kontrolu sektora Pasi ina—Brista—Isto na Plina (vidi kartu Mostar) sa zadatkom rada i djelovanja na tom podru ju, koji je opkoljen malim neprijateljskim garnizonima.

Neprijatelj iz garnizona Plo e dana 21. I. t.g. došao je u s. Ba inu da plja ka narod tog sela. Tom prilikom došlo je do borbe izme u njega i naše jedinice, iji rezultat ete vidjeti u operativnom izvještaju Štaba Neret. part. odreda povodom te akcije. (U prilogu zapovijesti i operativni izvještaj od dana 23. I.² i 19. I.³ izdate zapovijesti.)

Povodom akcije izvršene od Neret. part. odreda u s. Ba ini, o ekivali smo neprijateljsku ofanzivu na isto nom dijelu Biokova. U tu svrhu Štab grupe izradio je defanzivan plan kojeg je prenio na Neretvanski part. odred. (Prilaže se plan obrane od dana 21. I. t.g.)

Za ovo vrijeme Makarski i Imotski partizanski odred nalazili su se na središnjem dijelu Biokova u svrhu vlastitog obezbe enja i rada sa jedinicama.

Dana 25. I. uslijedila je o ekivana neprijateljska akcija ja eg obima u ja ini oko 300 neprijateljskih vojnika⁴ na sektor Briste i Pasi ine, na ko-

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 7/12, k. 1603A.

² Vidi dok. br. 56.

³ Vidi dok. br. 46.

⁴ 16 Odnosi se na dijelove njema ke 118. lova ke divizije. Arhiva ove njema ke divizije nije sa uvana. Pretpostavlja se da je u toku rata uništena.

jemu se nalazio Neret. part, odred. Neprijatelj je nastupao iz više pravaca i to Ploča—Bačina—Brista. Druga kolona nadirala je: Gradac—Grnenik—Baranovac. Treća kolona kretala je pravcem V. Prolog—Stoševica—Pasičina. Četvrta kolona nastupala je iz Peraškog Blata—Krstićevci—Ostojčići. Snage Neret. part, odreda do ekale su neprijatelja kako je izneseno u planu za odbranu. Neprijateljska kolona, koja je nastupala iz Gradca pravcem Grnenik, prodrla je na vrh Stijena ne naišavši na jači otpor, tu se odvojila krenuvši u dva pravca sa namjerom opkoljavanja naših snaga. Jedna kolona u jačini oko 70 vojnika krenula je sa vrha Stijena u pravcu Grgurnovića, a druga kolona pravcem Grnenik—Baranovac. Neprijatelj koji se probio iz tih pravaca ugrozio je naše položaje, s tim što je ovladao dominantnim vrhovima i tako doveo u neizgodan položaj naše ostale jedinice koje su se tada nalazile u kotlini Briste i Pasičine. Četa koja se nalazila u Pasičini do ekala je neprijatelja koji je nastupao od Prologa na ivici polja i tu razvila borbu. U toj borbi zaustavila je neprijatelja nanijevši mu 5—6 mrtvih i ranjenih, dok je naš jedan borac lakše ranjen. Naše snage bile su prisiljene da se povuku u sjeverozapadnom pravcu Trnova—Polutine, gdje se organizovao novi front sa zadatkom da se ponovo stupi u borbu protiv neprijatelja i zadadu mu se udarci. Međutim, Nijemci su upalili nekoliko mina u mjestima Briste i Pasičine i nakon toga povukli se u svoje garnizone. U ovoj borbi istakao se komandant Neret. part, odreda Stanko Marević, koji se vrlo dobro snašao izvukavši svoje snage iz te neizgodne situacije bez gubitaka. Također se istakao komandir 1. čete drug Jovo Bajić. Tom prilikom slabo se držao u borbi komandir 3. čete Neret. part, odreda drug [...] koji je propustio neprijatelja bez jačeg otpora i tako doveo ostale jedinice u neizgodan položaj.

Dana 27. I. neprijatelj (Nijemci) poduzeo je akciju sa 600 vojnika na prostor Brikva—Duga Njiva—Naglan—Kljenak. Neprijatelj je nastupao iz četiri pravca i to: Zivogošće—Brikva, Drvenik—Naglan, Ravča—Kljenak, i Kozica—Rudelj. Naš Makarski i Imotski odred nalazili su se na položaju brda »Susvid«, gdje su organizovali front i ekali neprijatelja. Međutim, neprijatelj iako je znao za logor i položaje naših nije išao u pravcu njih, i zbog toga nije došlo do borbe. Nijemci tada nijesu palili sela već su prokrstarili taj teren i povratili se u svoje garnizone.

Dana 28. I., po naredjenju ovog štaba, Makarski part, odred izvršio je pokret u pravcu zapadnog dijela Biokova.

Dana 29. I. Imotski partizanski odred postavio je zasjedu na cesti Drvenik—Zaostrog, ali se za to vrijeme neprijatelj iz svojih garnizona nije kretao.

Iste večeri Imotski partizanski odred krenuo po naredjenju Štaba grupe za zapadni dio Biokova.

Od 25. I. do 2. II. Neretvanski partizanski odred nalazio se je i dalje na svom sektoru sa istim zadacima. Na dan 2. II. Neretvanski partizanski odred krenuo na zapadni sektor Biokova.

Dana 4. II. izvršena koncentracija svih snaga na zapadnom dijelu Biokova sa ciljem napada na neprijateljske garnizone Grabovac—Zagvozd, a potom nadiranje na imotski sektor. Uslijed pojačavanja neprijateljskih garnizona, kao i vrlo slabog vremena (veliki snijeg), odustali smo od tog plana

i stvorili novi za napad na neprijateljske garnizone na Saran i Kozicu. Tu akciju izvršili smo no u 7. na 8. II. t.g. (Zapovijest od 7. II. za tu akciju, kao i operativni izvještaj povodom te akcije smo Vam dostavili.)" Prije same akcije, uputili smo jednu etu Neret. part, odreda na sektor Pasi i na—Plina sa zadatcima tamošnjeg djelovanja. Poslije akcije na Saran i Kozicu, Imotski i Makarski part, odred nisu izvršili pokret na imotski sektor kao što je to bilo izneseno u izdatoj zapovijesti, zbog zamorenosti boraca i drugih razloga. Imotski part, odred ostao je poslije akcije na gornjoj padini Biokova sa zadatkom djelovanja na tom sektoru. Makarski part, odred ostao je na prostoru Begovi —Rudelj—Brikva—Duga Njiva. Neretvanski part, odred povratio se ponovno na sektor isto nog Biokova do Neretve.

Dana 15. II. Makarski part, odred izvršio je napad na kamion na cesti Vrgorac—Split kod Zavojana. Prema izvavi našeg obavještajca iz Vrgorca naši borci tom zgodom iz zasjede ubili su jednog ve eg gestapovca za Balkan i jednog oficira.

Istog dana patrola Neretvanskog partizanskog odreda napala je njema ku patrolu kod sela Puljan (Isto na Plina), ubili 3 njema ka vojnika, a jedan se bježe i od straha utopio.

Dana 16. II. borci Ner. part, odreda ubili su 2 narodna neprijatelja (špijuna).

Dana 17. II. jedan vod Neretvanskog part, odreda napao je neprijateljsku kolonu kod Peraškog Blata »Plo e«, u kojoj je borbi poginulo 6 Nijemaca i 5 ranjeno.

Dana 18.—21. II. neprijatelj — Nijemci⁶ poduzeli su akciju iz više pravaca na sektor Šoši i—Brikva—Rudelj—Duga Njiva—Kljenak—Radalj, te sva sela popalili kao represaliju za ubijenog gestapovca i napad na kamion.

No u od 18 na 19. II. Neretvanski part, odred napao je i likvidirao neprij. garnizon Nova Sela⁷ na cesti Metkovi —Vrgorac. (U prilogu zapovijest od dana 17. II. i operativni izvještaj od dana 20. II. t.g.)

Dana 21. II. t.g. Makarski odred napao je i uništio na cesti Drvenik—Zaostrog jedan motorbicikl, teže ranili jednog oficira i šofera koji su kasnije ranama podlegli.

Dana 24. II. borci Neretvanskog odreda na cesti izme u Gradca i Podace postavili su nagaznu minu koja je uništila jedna njema ka kola — ubijeno 5, a ranjeno 3 njema ka vojnika. Povodom u estalih naših akcija, a po dobivenim obavještenjima sa svih strana: da e uslijediti neprijateljska ofanziva na sektor isto nog Biokova, ovaj štab izradio je defanzivan plan obrane i izdao zapovjest Makarskom i Neretvanskom odredu. Ofanziva nije još ni do danas uslijedila. (U prilogu dostavljamo zapovijest od 24. II. t.g.)

Dana 25. II. t.g. borci Neret. part, odreda digli su u zrak pomo u mine jedan automobil na cesti izme u Gradca i Podace, tom prilikom je ubijen jedan oficir i jedan vojnik.

Od 25. II.—3. III. t.g. jedna desetina (udarna grupa) Imotskog partizan, odreda prokrstarila je selima imotskog sektora: selo Podosoj, Runovi ,

⁵ Vidi dok. br. 117.

⁷ Vidi dok. br. 186 i 471.

Zmijavci, Podbablje, Krstatice, Zupa, Raš ane. U toj akciji zarobljeno je 8 domobrana, 5 ustaša, 4 milicionera, i 3 financa. Ubijeni su 1 žand. narednik i 1 legionar iz SS njema ke divizije. Zaplijenjeno je 14.300 kuna, 3 puške, jedan pištolj, 6 pari vojni kih cokula i nešto sitnog materijala. U ovoj akciji naši borci nijesu imali nikakvih gubitaka.

Dosadašnji naš plan, odnosno raspodjela snaga (bila je koncentracija naših snaga na jednom sektoru, da bi prihvatili borbu ukoliko neprijatelj nastupi, u koju svrhu smo izdali zapovijest od 24. II. koja vam se prilaže) omogu ilo bi neprijatelju da nas na e zbijene na jednom uskom sektoru me u dvije ceste, te da nas dovede u nezgodan položaj. Radi svih ovih okolnosti izmijenili smo naš plan i izradili zapovijest br. 16/44 od 1. III. tek. god. koju vam prilažemo. U me uvremenu primili smo vašu depešu o ofanzivi u kojoj nam nare ujete kako da postupimo, a po kojoj smo mi ve postupili.

Dana 26. II. Makarski part, odred izvršio prepad na Igrane.

Dana 2. III t.g. jedna njema ka kolona pokušala je da iz sela Brista pro e preko brda u selo Grn enik. Naši borci su ih do ekali i odbili.

Dana 3. III. t.g. borci Neret. part, odreda do ekali su jednu neprijatelj-sku kolonu ja ine od 30 vojnika koji su pokušali iz Brista preko brda da se probiju u pravcu sektora na kojem se mi nalazimo. Neprijateljski vojnici (Nijemci) imali su zadatak ujedno da postavljaju nagazne mine na prilazima i putevima koji vode iz Primorja [Makarskog] na brda. Tom prilikom došlo je do oštre borbe koja je trajala od podne do no i. Naši borci Ner. part, odreda nanijeli su neprijatelju osjetne gubitke od 5 mrtvih i 10 teže i lakše ranjenih i povratili ga nazad ne dozvolivši mu da postavi mine.

Posljednjih 5 dana neprijatelj je esto puta izlazio iz Primorja na brda iz raznih garnizona sa zadatkom nasilnog izvi anja, postavljanja nagaznih mina po no i i danu, te zasjeda. Tako je dana 9. III. t.g. neprijatelj (Nijemci) postavili zasjedu poviše Zaostroga na putu Banovi —Tribi . Naša patrola koja je išla na zadatak u 3 sata u jutro naišla je na neprijateljsku zasjedu koja ih je iznenadila i napala. Naši borci su prihvatili borbu i borili se dok nijesu sva tri poginula. Teren je bio nepodesan za izvla enje, a tako isto Makarski odred nije mogao na vrijeme pružiti im potrebnu pomo jer je bio udaljen jedan sat marša.

Dana 3. III. t.g. borci Ner. part, odreda pomo u nagazne mine uništili su jedna kola sa nekoliko vojnika na cesti Metkovi —Vrgorac kod mjesta Orepka.

Dana 6. III. borci Neretvanskog partizanskog odreda pomo u nagazne mine uništili su jednu motorbiciklu sa jednim oficirom i šoferom na cesti Metkovi —Vrgorac, na mjestu Podravnica.

Dana 7. III. borci Makarskog part, odreda pomo u nagazne mine uništili su jedan kamion sa njema kim vojnicima na cesti Drvenik—Gradac.⁸ Broj mrtvih i ranjenih nije bilo mogu e ustanoviti.

Dana 8. III. borci Makarskog partizanskog odreda pomo u nagazne mine uništili su jedan autobus pun njema kih vojnika na cesti Gradac—Makarska kod mjesta Drvenik.⁹ Autobus je skupa sa vojnicima odletio u zrak i nije se mogao ustanoviti broj poginulih.

⁸ i ⁹ Vidi dok. br. 484.

Naši odredi nalaze se po itavom Biokovu po kojemu je napao veliki snijeg i onemogu eni marševi i akcije.

U ovome razdoblju prišlo je u naše redove 5 crvenoarmejaca »Rusa«¹⁰ koji su pobjegli iz zarobljeništva iz njema kog logora, kod imotskog sela Vinjani. Upu eni su Štabu XXVI Divizije na Vis. Pored ovih prešlo je k nama 7 Talijana¹¹ koji su prebjegli od Nijemaca, sada se nalaze u našim jedinicama.

Uz drugarski pozdrav

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Polit, komesar:
2.¹² *Despot*, v. r.

(M. P.)

Komandant:
V.¹³ *Viski*, v. r.

BROJ 2.14

**IZVJEŠTAJ OKRUŽNOG KOMITETA KPH SPLIT OD 11. OŽUJKA 1944.
OBLASNOM KOMITETU KPH ZA DALMACIJU O VOJNO-POLITICKOJ
SITUACIJI U OKRUGU¹**

Okružni Komitet KPH
S P L I T
11-111-44 god.

Oblasnom Komitetu KPH za Dalmaciju

Dragi drugovi,

Naš mjesec ni izvještaj nismo vam mogli do danas poslati, jer se ve više vremena nalazimo u pokretu i esto mjenjamo središte, što emo nastojati uraditi odmah nakon našeg sastanka tj. 15 ovog mjeseca.

5 i 6 ovog mjeseca opet smo imali neprijateljsku akciju² na ovom sektoru, a usljedila je iz više pravaca (Sinj, Klis, Kaštela, Drniš, Perkovi , Vrpolje, Trogir, Marina, Rogoznica itd.) u kojoj je u estvovala jedna nepri-

¹⁰ Rije je o ruskim zarobljenicima koje su Nijemci uklju ili u svoje borbene jedinice.

¹¹ Odnosi se na Talijane koji su se poslije kapitulacije Italije priklju ili njema kim Jedinicama.

¹² Žarko

¹³ Vlado

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Instituta za historiju radni kog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka CK SKH, film 45/235—346.

² Odnosi se na njema ku operaciju »Bergwiese«. Vidi dok. br. 220, napomenu 4.

jateljska divizija i to prema obavještenju 181 lova ka divizija.³ Pretresli su itav teren kotara Mu i Trogir. Ovdje se nalazila VIII brigada XX divizije, koja je dala vrlo slab i neorganizirani otpor neprijatelju. Napad je usljedio iznenada tako da smo imali i nekih gubitaka — nekoliko mrtvih i oko 25 zarobljenih, i to ve inom iz brigade. Naš partijski kadar sa terena nije imao nikakvih gubitaka. Neprijatelj je putem plja kao sela, ubio nekoliko ljudi iz Marinske op ine, silovao neke žene iz sela Prapatnice i Bristivice. Protjerao je itav narod iz nekoliko sela Marinske op ine (Viniš e, Marina, Vrsine, itd.) motiviraju i i kao mjere opreznosti zbog opasnosti od savezni ke invazije koja bi imala usljediti. Namjera mu je bila da pohvata muškarce, sposobne za rad, u emu je uspio u nekoliko sela (Sevid, Dvornice, Ražanj) uhvativši prema obavještenju oko 200 ljudi. U Splitu su tako er pozvali oko 3.000 radnika da se odazovu radovima na utvr ivanju obale i prema obavještenju odazvalo se samo 13. Ina e na itavom Okružju nastoje varkama ili silom da mobilišu.

Mi smo ve više puta ukazali organizacijama na opasnost koja prijeti od neprijatelja, te smo im i u tom smislu i sada poslali jedno direktivno pismo, a isto tako i letak da ga se rasturi me u narod, koga vam prilažemo.

Neprijateljske jedinice 181 lova ke divizije⁴ otišle su sa ovog sektora i to kako saznajemo polovina u pravcu Split—Sinj, a drugi u pravcu Šibenika, tako da su na ovom sektoru ostali stari garnizoni i to u Marini, Viniš ima i Primoštenu, dok su izgleda napustili Rogoznicu pošto su je minimali na moru i kopnu, Podorljak, a na Sevid dolaze svaki dan po danu. Izgleda da su pronašli bunkere u Sevidu i u njima baca e, strojnice i municiju koje je imala prebaciti VIII brigada. Sada je mogu e uspostaviti ponovo kanal što je i veoma potrebno što je do sada bilo onemogu eno jer nije bilo drugova kod radio stanice koji bi poslali depeše. Naime u ovoj neprijateljskoj ofanzivi zarobljen je Komesar stanice (Viculin) i drug Moca, koga smo mi postavili kao odgovornog druga. Izgleda da su se predali. Drugovi su iz Komande Podru ja mislili da je sa njima propala i šifra, te je bilo zaklju eno da radio-telegrafista (Sladojev) ode na Vis po nove šifre. Me utim, šifre su se sada pronašle, jer su ih Viculin i Moca⁵ bacili i mi smo odmah poslali po radio telegrafistu koji je otišao u pravcu šibenskog okruga. Njega je potrebno odmah povratiti da bi stanica otpo ela djelovati. Tako er bi bilo potrebno, kad se ponovo uspostavi veza, poslati nove šifre, a isto tako i druga koji e zamjeniti Viculina. Tako er smo pronašli mogu nost uspostavljanja novog kanala i to na Arti u ili Port Kain izme u Grebaštice i Primoštena. Odavle bi trebalo prebaciti ovaj narod koji je ostao bez ku a, potpuno oplja kan, jer im je neprijatelj porazbivao i same ku e (Marina, Viniš e) i otjerao svu stoku. Mi smo sa svoje strane ve poduzeli da im se prisko i i pomogne. Ako vi smatrate da bi ih se moglo prebaciti za Italiju ili Egipat javite nam, jasno ako bude za to uslova.

Na omiškom kotaru Mosorski je odred likvidirao ustaški garnizon u Docima⁶ i sada u Dubravi, tako da su bile mogu nosti slobodnijeg kretanja

3 i 4 Njema ka 181. lova ka divizija se nalazila u Crnoj Gori.

5 Ljubo Prvan-Moca

našim drugovima. Me utim, smo ju er obavješteni da je neprijatelj ponovo poduzeo ofanzivu na Mosor.

U Splitu neprijatelj je pohvatao odbor zidara na sastanku, izgleda po jednoj denunciji. Palo je 5 drugova, me u njima 3 partijca i sekretar Rejonskog Komiteta koji je bio kandidat za ulazak u MK. Sama provala nije se proširila, a pohvatane drugove upotrebljavaju na radovima. U Splitu se još nalazi drug Hugo, a danas je imao drug Marko zakazani sastanak u Solinu sa lanovima MK.

Mogu nosti za rad nešto su povoljnije na sinjskom kotaru i zbog toga smo i dio naših rukovodioca i uputili na taj kotar. Tako er i drugovi iz Okružnog NOO otišli su na teren, a u centru se nalazi samo sekretar i Hanja.⁷ Ne možemo preoptere ivati centar, jer nas onda ima mnogo, te u slu aju pokreta možemo onda imati i gubitaka. Tehnika nam skoro nikako ne djeluje, jer nemamo potrebnog materijala (baterije i akumulator koga ste nam poslali ostao je u bunkeru u Sevidu, jer se nije tada moglo prebaciti), a isto tako ljudstva za nju. Drugove odre ene za kurs mi smo ve bili pozvali, ali nas je sve zajedno uhvatila neprijateljska akcija na Trogiru nakon koje su se oni povratili na teren s tim da emo im mi javiti kad kanal bude uspostavljen. Vi nam javite da li da ih šaljemo.

Upu ujemo vam drugove Lovru Kurira i Senjanovi a⁸ u sporazumu sa drugom Markom,⁹ koji su pobjegli iz internacije i došli u Split i nakon toga u partizane.

Mi smo razmatrali mogu nosti da se prebacimo na sinjski kotar sa centrom te smo dali drugovima za zadatak da to ispituju, jer smo prema jednoj nepotvr enoj vijesti upoznati da bi imala uslijediti neprijateljska akcija na Kamešnicu. Mi se još za sada nalazimo na starom mjestu na trome u mu kog, trogirskog i solinskog kotara.

Drugarski pozdrav:

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Okružni Komitet KPH
Vili,⁴⁰ v. r.

P.S. Drug Vice Buljan otišao je na sinjski kotar.

6 Vidi dok. br. 166, 167 i 469.

7 Hanja Radi

8 Ivo Senjanovi

9 Drago Gizdi -Marko

10 Ante Eterovi -Vili

BROJ215

NARE ENJE VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 12. OŽUJKA 1944. ŠTABU MORNARICE NOVJ DA LJUDSTVO PREOSTALO POSLIJE POPUNE, KOJE JE PREBA ENO IZ ITALIJE NA VIS, OPREMI NAORUŽANJEM I ŠTO PRIJE UPUTI U DRVAR¹

Red. br.	Datum i sat primitka	Depeša	Popis	Br. gr.
189	12/111 10 h V.S.	Ostatak prekomoraca kao i Italijana u- P putite što pre na sektor Drvar. ² Sa sobom neka uzmu sve postoje e naoružanje. ³		47

BROJ 216

IZVJEŠTAJ ŠTABA MORNARICE NOVJ OD 17. OŽUJKA 1944. ŠTABU OSMOG KORPUSA O ORGANIZACIONOM STANJU MORNARICE¹

STAB MORNARICE NOVJ

Broj 173
12 marta 1944 g.

ŠTABU VIII KORPUSA NOVJ

Dostavlja se opšti
izvještaj.

1) OPŠTA SITUACIJA I VOJNI KO STANJE:

Citava je naša obala sa nizom otoka obuhva ena od uš a reke So e do uš a reke Bojane, a u kojem podru ju mornarica ima da razvija svu svoju

¹ Kopija primljenih i poslanih depeša Štaba Mornarice NOVJ, original (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 8/21-2, k. 2072.

² Komandanti Dvadesetšeste divizije i Mornarice NOVJ poslali su 6 ožujka zajednički radiogram Vrhovnom štabu NOV i POJ izvještavaju i ga da je iz Barija na otok Vis prevezeno 1380 prekomoraca i naglašavaju i da je nužno njih 600 uzeti za popunu artiljerijskih jedinica na otoku, za Artiljerijsku školu i za razne stru ne kurseve, a za ostale su pitali ho e li ih uputiti na kopno ili i njih uklju iti u postoje e jedinice na otoku Visu. Vidi dok. br. 294, depešu br. 173.

³ Stab Mornarice NOVJ izvjestio je 13. ožujka da u postoje oj situaciji nema bezbjednog prolaza do obale, pa e nare enje izvršiti im se stvore uvjeti za to. Me utim, dobivši od Vojne misije NOV i POJ pri Vrhovnoj komandi savezni kih snaga na Srednjem istoku obavještenje da svih 1380 prekomoraca pripadaju Tre oj prekomorskoj NO brigadi i da e se uputiti drugo ljudstvo za popunu artiljerije, Vrhovni štab je 19. ožujka naredio da se Tre a prekomorska NO brigada sa uva u prvobitnom formacijskom sastavu.

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 20/5, k. 2064.

delatnost, koja je uslovljena raspoloživim naoružanim plovnim jedinicama, transportnim sredstvima, u vezi s time, s ljudstvom i materijalom te trenutnom vojni kom situacijom.

Ofanzivnom akcijom u sitnim vojno-pomorskim sredstvima nadom njegov neprijatelja, mornarica je primorana da vrši povremena napuštanja i zaposjedanja pojedinih otoka i ostalih to aka u arhipelagu tog morskog pojasa, te prema tome i ukidanje odnosno ponovno uspostavljanje pojedinih sektora i njihovih štabova. (Prilaže se izvještaj o izvršenom povla enju Štaba II P.O.S., prilog 1).

Mornarica NOVJ angažovana je do krajnjih granica da postoje im plovnim parkom naoružanih i transportnih brodova vrši postavljeni joj zadatak. Brodovi su manje tonaže, te obzirom na njihovu istrošenost i opravke, krajnjim naprezanjem posada i intenzivnim radom naših radionica, mornarica je u punoj mjeri iskorištena u nastojanju da zadovolji stavljenim joj zadacima.

Osnovni zadaci pred kojima je naša mornarica stajala i stoji jesu:

a) Operativno delovanje u smislu oružane akcije na moru protiv neprijateljske mornarice, transport angažovanih naših pešadijskih jedinica na otocima i na obali, prebacivanje prekomorskih brigada sa otoka na kopno, a u zadnje vreme i prebacivanje savezni kih snaga (komandos) pri izvršavanju akcija na otocima.²

b) Prebacivanje ratnog materijala i hrane, koju dobivamo od Saveznika preko naše trgova ke baze u Monopoliju, do otoka Visa, a od Visa prema mogu nostima na kopno za potrebe uopšte, kao i za jedinice VIII korpusa i za narod na sektoru delovanja korpusa te delom na sektoru G.Š.H.

c) Sva kurirska služba za mornaricu i sve jedinice na otocima i obali, uklju ivši i savezni ke snage.

d) Sve me usektorske poslove podre ene opštem opstanku mornarice, dirigovane od našeg Štaba.

Sve ove zadatke mornarica je do sada, ukoliko su to neprijatelj i vremenske prilike dozvoljavali, u punoj meri izvršavala podvla e i pravovremenost i ta nost izvršavanja tih zadataka, izuzev nekih manjkavosti pri izvršavanju pojedinih oružanih akcija, specijalno prilikom borbe na Koruli, Boži 1943. g., kada se pokazala izvesna neodgovornost u podržavanju veze i spasavanju odnosno uništenju sedam manjih plovnih jedinica (obi ni jedrenjaci), kao i u evakuisanju brodogradilišnih naprava. Sam naš Štab pokazao je istom prilikom nedovoljnu vrstinu u obuhvatnom rukovo enju izvršavanja zadataka koji su tom prilikom stajali pred našom mornaricom, pogotovo u neobjedinjavanju komandovanja sa Štabom XXVI divizije. Ina e u nekoliko slu ajeva, o kojima smo Vas ranije izveštavali, naši naoružani brodovi pokazali su pravi heroizam u borbama sa neprijateljem, bilo da su slu ajno dolazili u sukob ili bili od nas dirigovani.'

Sada ve postoji osnovno obeležje: odgovornost i odlu nost pri izvršavanju ovih zadataka od strane naoružanih patrolnih i transportnih brodova, sa izvesnom razlikom IV sektora koji od sebe daje sve do krajnjih granica mogu nosti. Kod III sektora tu i tamo pokazuju se ostaci ranijeg opor-

² Vidi dok. br. 71, 142 i 184.

tunizma, koji se je prilikom prvog napuštanja Dugog Otoka 31 januara t.g. pod navalom neprijatelja ispoljio ... isto kao što treba našem II sektoru još više smelosti u korišćenju mogu nosti veze otoka i delova otoka koji nisu okupirani po neprijatelju, kao i veze sa obalom i veze mobilizacije plovnih jedinica i ljudstva na svome području.

U osnovi svega ovoga stoji, naravno, poštena a i silna odanost mornara našoj Narodno-oslobodilačkoj borbi.

2) ORGANIZACIJA, FORMACIJA JEDINICA NEDOSTACI I PREDLOŽI:

Mornarica NOVJ organizovana je uglavnom prema općim na elima jedne vojno-pomorske organizacije, a u duhu Narodno-oslobodilačke borbe.

Podelom obale i otoka na pomorske obalske sektore uspostavljeni su i štabovi istih, koji su izravno potčinjeni Štabu mornarice. Prema do sada ste enim iskustvima izmenjena je granica između II i III sektora. (Izveštaj dostavljen ovd. brojem, naredba br. 18 od 8 marta 1944 g.).

Formacija Štaba mornarice i tih sektora razvidna je iz »Organizacije Mornarice«, koja je dostavljena pod br. pov. 71/43, i pregleda komandnog kadra mornarice (ovd. pov. broj 26/44).

U sastav sektora spadaju:

- a) Naoružani brodovi — »NB« i patrolni čamci — »PC«. (Pregled u prilogu sa stanjem 15. III. o.g., prilog 2).
- b) Transportni brodovi (TB). (Pregled dostavljen pod pov. br. 39 od 15. II).
- c) Lučke vlasti, tj. kapetanije, povereništva i lučke partizanske straže koje vrše funkciju lučke kontrolne službe.
- d) Osmatračka služba sektora.
- e) Služba veze.
- f) Pomorne ustanove kao skverovi, navozi, mehaničke radionice itd.
- g) Manje otokne partizanske jedinice van područja XXVI divizije.

Današnje stanje sektora:

I P.O. Sektor do sada nije organizovan, te mornarica u njemu ne deluje, jer se nalazi u potpunosti u rukama neprijatelja.

II P.O. Sektor deluje delimično, te se njegov štab nalazi uglavnom na otoku Rabu, a u poslednje vreme na severnom delu Dugog Otoka.

III P.O. Sektor deluje delimično, te se njegov štab i sastavni delovi nalaze na Dugom Otoku, kao i flotila naoružanih brodova i potreban broj transportnih brodova.

IV P.O. Sektor u celosti funkcioniše na otoku Visu.

V P.O. Sektor sveden je na otok Lastovo, gdje je uspostavljena mornarička stanica sa potrebnim brojem ljudstva i plovnim jedinicama za vezu i patrolisanje a sa zadatkom kontrole neprijatelja i obaveštavanja o njegovim pokretima.

VI P.O. Sektor nije organizovan, te nije nam poznato u kolikoj je meri u rukama neprijatelja. V.Š. bio je zamoljen da nas poveže sa II korpusom, što me utim do sada nije ostvareno.

(U prilogu op i izveštaj II, III i IV sektora, prilog 3, 4 i 5).

7 februara uspostavljena je u Monopoliju Baza Ratne mornarice na osnovu pretpostavke da se u toj bazi moraju formirati sve one organizacije, otseci, škole i kursevi koji su potrebni za daljnji rad i razvoj mornarice.

Primljeno je na elno odobrenje sa strane engleskih vlasti o predaji našoj mornarici 8 driftera (male škune od cca 50 t.) te 8 kaika (ribarski brodovi od 10—150 t.). Do danas ovi brodovi još nisu u našim rukama.

Provereni su podaci, da od brodova bivše jugoslovenske ratne mornarice koji su bili predati 7. XII. 43 od strane Talijana engleskoj mornarici, niže navedene jedinice su tokom februara o.g. izru ene izbjegli koj vladi: torpiljarka T 1 i T 5, minonosa »Orao«, minopologa i »Marjan«, »Meljine«, »Mosor«, jahte »Beli orao« i »Vila«, 7 brodova finansiske kontrole, 2 tipa »Kraljevi Marko«, »Velebit«, »Mosor« i pet tipa M.C.

3) OCENA RADA ŠTABOVA, NEDOSTACI I PREDLOŽI:

Štabovi II, III i IV obalskog sektora ispunjavaju svoje zadatke te pokazuju sposobnost komandovanja poverenim im sektorima sa napred navedenim nedostacima, te kao celine zadovoljavaju uz navedene ranije manjkavosti.

Nedostaci ukoliko se sada pokazuju, ispravljaju se unutar delokruga mornarice. Ovo isto važi i za niži starešinski kadar kao i pojedina no, time što štabovi sektora donose odluke u opravdanim slu ajevima. Do sada u tom pogledu nije bilo znatnijih nedostataka.

4) ISHRANA:

Ishrana mornarice vrši se bez ikakvih poteško a te se snabdevanje vrši iz slagališta V.Š. na otoku Visu.

Artikli izdavaju se prema postoje oj tablici sledovanja, te je hrana po koli ini i kakvo i dovoljna i dobra.

5) VOJNI KA OBUKA I NAOBRAZBA, POSTIGNUTI REZULTATI:

Vojni ka obuka i naobrazba posada u upravljanju brodovima i rukovanju oružjem izvo ena je prema potrebama obrazovanjem povremenih kurseva, pomorskih, nauti kih, artilerijskih, signalnih i telegrafskih. Izvodila se je obuka za vršenje partizanske lu ke kontrolne službe, na osnovu propisanog uputstva, te danas ta služba funkcioniše dobro.

Rezultati postignuti dosadašnjom nastavom i vežbama pozitivni su, te se ljudstvo ste enim znanjem i iskustvom snalazi u tolikoj meri da mu se može poveriti rukovanje artiljerijskog naoružanja i sprava za optičku signalnu vezu na brodovima i osmatra kim stanicama.

Gore izneto odnosi se poglavito na borce kao i na niži starešinski kadar.

6) DISCIPLINA I BORBENI MORAL:

Moral i disciplina na naoružanim brodovima na visini je, dok posade mobilisanih brodova nisu dokazale visinu svesti i morala kao one naoružanih, budu i se nalaze bez komandnog kadra koji bi bio svestan i prokušan. No ipak su dali dosta od sebe kao dokaz iskrene odanosti i pregalaštva.

7) PREDLOŽI, PROGRAM BUDUĆEG RADA :

- 1) Ometanje neprijateljskog rada.
- 2) Obezbeđenje vlastitog saobraćaja na moru, bilo u cilju prebacivanja materijala, ljudstva, te održavanja veze u celom obalnom području.
- 3) Koordinacija rada i usmeranje svih napora vlastitih i saveznika u oružanih snaga u odbrani otoka pod našom kontrolom, kao i ka konačnom cilju — pobedi nad neprijateljem.
- 4) Izgradnja i osiguranje solidne vojno-pomorske organizacije na područjima II, III i IV obalskog sektora.
- 5) Stvaranje preduslova za što brže i potpunije ovladanje u vojno-pomorskom smislu I i IV pomorskog sektora.
- 6) Izgradnja vojno-pomorske obavještajne mreže na našem celokupnom jadranskom obalnom području.

Priloga: 5.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar:
Pero,³ v. r.

(M. P.)

Komandant — potpukovnik:
Cerni,^{*} v. r.

**IZVJEŠTAJ ŠTABA TREĆEG POMORSKO-OBALSKOG SEKTORA OD
22. OŽUJKA 1944. ŠTABU MORNARICE NOVJ O ORGANIZACIONOM
STANJU SEKTORA¹**

Š T A B
III POM. OB. SEKTORA
Pov. br. 106/44
12 III. 1944.

Koncept

Opisni izvještaj.

ŠTABU MORNARICE N.O.V.J.

U vezi tam. nar. pov. br. 20/44 dostavlja se sljedeći opisni izvještaj:

••-I²

Na moru osjeća se življi promet parobrodima i velikim motornim jedrenjacima, koji voze veliku količinu živežne namirnice i ratni materijal iz Trsta za glavna mjesta Dalmacije do Boke Kotorske. No patrolisanje ratnih jedinica je sve teže. U posljednje vrijeme postavlja neprijatelj i morske zasjede (eka na pojedinim mjestima pogašenim motorom) pa se čak služi i ribarskim brodicama. Usljed toga naša veza sa kopnom je jako otežana.³

Od snaga, kojima raspolaže ovaj sektor, može se računati samo na dopunsku flotu, koja se brojno stalno mijenja. Poprečno uzevši, ona iznosi oko 30 drugova. S obzirom na malo brojno stanje drugova ne može se uzeti u obzir odbrana čak i samo jednog otoka, ali se obzirom na veliku udaljenost otoka, nakana je ovog štaba da se ne napusti ostrvo. Flotila ovog sektora je slaba, postoje svega dvije naoružane jedinice, od kojih jedna služi za otpadnu radnju. S obzirom na nesigurnost luka na istočnoj obali Dugog Otoka, mobilizirani nenaoružani brodovi ne predaju u tim lukama, već se uvijek šalju na predanak u Tajeru ili Kornatu.

2) Organizacija II sektora:

- a) Štab,
- b) dopunska flota,
- c) flotila patrolnih brodova,
- d) brodogradilišna i mehanička radionica,
- e) izvidne stanice Grpaš čak i Bonaster te privremena osmatračnica u Zaglavu,
- f) Relejna stanica u Ropotnici (o. Kornat),
- g) minersko odjeljenje,

¹ Original (tipkan na pisnom stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 21/3, k. 2027.

² Redakcija je izostavila dio izvještaja o dejstvima neprijatelja, jer je to objavljeno u dok. br. 218.

³ Vidi dok. br. 226.

h) lu ka kapetanija u Zmanu i lu ka zastupstva u Sali, Božavi, Istu i Silbi,

i) mobilisani nenaoružani brodovi,

j) pokretna ambulanta.

ad a) Stab sektora sastavljen je od sljede ih lica: komandanta, politkomesara⁴ (obolio 20. 3.), zamjenika politkomesara, na elnika štaba, tehnikog, pomorsko-saobra ajnog, artiljeriskog, sudskog i sanitetskog referenta. Pored ovih referenata postoje još i obavještajni oficir, intendant i a utant. Pri štabu nalazi se još 9 drugova. Stab nije potpuno kompletiran, nedostaje operativni oficir, i jedan oficir koji bi trebao da preuzme dužnost komandanta flotile.

ad b) Dopunska eta broji momentalno 44 drugova sa komandirom i komesarom ete. Ova eta služi uglavnom za prikupljanje drugova, njihovu najosnovniju predizobrazbu do njihovog kona nog rasporeda. Kao jezgro ete postoji 30 drugova, koji se ne raspore uju, ve ostaju stalno u eti. Kako je pod 1) re eno, ne može se postaviti za cilj odbrana otoka, pa prema tome i brojno stanje ete je dovoljno za držanje najpotrebnijih straža i privremene osmatra nice.

ad c) Flotila patrolnih amaca sastoji se od dvije jedinice i to »P.C. 21« i »P.C. 22« sa ukupno 21 drugova. Osje a se pomanjkanje jednog druga koji bi preuzeo družnost komandanta flotile. Naoružanje i broj posada odgovaraju tim jedinicama. U zadnje vrijeme neprijatelj ne dozvoljava svojim brodovima da predane u Zadru, ve oni traže mrtve luke po pojedinim ostrvima. Time se ukazuje prilika našim naoružanim brodovima da ih u tim lukama zasko e (slu aj sa »P.C. 22«),⁵ no mišljenja smo da su ti brodovi preslabi da stupe u dnevnu borbu sa ja e naoružanim parobrodima, stoga bi trebalo ili pove ati broj patrolnih amaca ili za takove akcije upotrebljavati ja e naoružane brodove. »P.C. 22« poslati e se na popravak motora na o. Vis, s time itava flotila bi e svedena na samo jednu jedinicu, koja e uglavnom biti upotrebljena za vršenje konvojiranja. Za itav sektor e prema tome ostati svega jedna jedinica koja e uglavnom biti angažirana gornjim zadatkom, pa prema tome se i ne može od nje mnogo o ekivati.

ad d) Brodogradilišna i mehani ka radionica su u Sali pod rukovodstvom tehni kog referenta. Ove dvije radionice služe samo za najnužnije popravke brodova. Ve i se opravci ne mogu izvršavati, jer nedostaje i alat i materijal.

ad e) Osmatranka stanica Grpaš ak ima 7 drugova, od kojih su dva signalista (komandir i jedan drug), osmatranka stanica Bonaster ima isto toliko drugova (tako er dva signalista). Pored ovih stalnih osmatrankih stanica postoji još jedna na o. Silbi, a druga na relejnoj stanici. Ove dvije potonje nemaju signalista, ve služe samo za osmatranje i javljanje kretanja neprijatelja. Privremena osmatranka nica kod Štaba II sektora služi samo za osmatranje obližnjih voda i za sigurnost štaba i dopunske ete.

⁴ Ante Sori

⁵ Vidi dok. br. 194.

ad f) Relejna stanica u Ropotnici (o. Kornat) ima komandira, komesara i 7 drugova. Nakon povratka smatralo se je potrebnim da se izmjeni položaj relejne stanice, ali kako neprijatelj prilikom nadiranja na Dugi O. [tok] uopšte nije ni pomorskim jedinicama zalazio u Kornate, to se za sada smatra da je to mjesto još uvijek dosta sigurno. Pogodnije mjesto je teško na i pa se stoga ostalo pri tome da to mjesto još neko vrijeme ostane, bar dok se ne završi sa prebacivanjem zbjega. Budu i da za sada još ne dolazi u obzir prebacivanje materijala na kopno, to se ni o. Lavša ne upotrebljava, ve samo kao sklonište brodova. Relejna stanica br. 2 na o. Zirju (Vela Stupica) služi uglavnom za prijem i prebacivanje zbjega Šibenskog okruga. Ona ima dva druga.

ad g) Minersko odjeljenje sastoji se od 8 drugova, koji su ve inom bivši jugoslovenski mornari minerske grane i ribari. Njihov je zadatak da ustanove gdje se nalaze mine, da rade na odstranjivanju mina, koje smetaju našem prometu, da dižu mine u cilju iskoriš enja eksploziva, kao i odstranjivanje otrgnutih mina.

ad h) Postoji samo jedna lu ka kapetanija, a lu ke ispostave u Sali, Božavi, Istu i Silbi. Personal sa kojim se raspolaže, može uglavnom zadovoljiti potrebe III sektora za sada. U slu aju pove anja oslobo enja teritorije, taj personal nije dovoljan. Osje a se pomanjkanje lu kih kapetana i pilota.

ad i) Koncem januara ovaj je sektor raspolagao sa 21 nenaoružanim motornim jedrenjakom. Prilikom nadiranja neprijatelja izgubili smo 7 brodova i to:

1) »Tomislav« — stigao je u Sali tik pred dolazak neprijatelja, onesposobljen za vožnju od vlastite posade, ali ipak otegljen od neprijatelja u nepoznatom pravcu. Gubitak tog broda ima se pripisati nedovoljnoj brzini obavlještavanja izme u štaba i relejne stanice (nema ni telefonske ni radio-veze).

2) »Matija Gubec« stigao je iz relejne stanice u Sali 6 sati iza kako je ve neprijatelj bio u Sali. Razlog isti kao pod 1). Potopljen u Soline na Pašmanu.

3) »Glorija« ekala je u uvali Dumboka (južno od Sali na E obali o. Dugi) da bude popravljena u brodogradilištu. Ovaj se brod nije mogao na vrijeme obavijestiti, jer se je neprijatelj iskrcao u njegovoj blizini. On je zarobljen.

4) »Mali Ivo« potopljen od neprijateljskih aviona na o. Pagu.

5) »Ljubica« bio je na popravku u Salima, otegljen od neprijatelja u neispravnom stanju.

6) »Sv. Nikola« stigao je iz sjevera u Zman gdje je ostao bez vazduha i kako nije imao prilike da napuni rezervoar vazduhom ostao je nepokretan, a neprijatelj ga je oteglio iz Zmana.

7) »Sokol III« onesposobljen je od vlasnika, a neprijatelj ga je oteglio na o. Pašman, gdje je bio potopljen od savezni kih aviona.

Po raznim udesima tih brodova mogu se povu i sljede e pouke:

a) Trebalo bi uspostaviti bolju i bržu vezu izme u štaba i relejne stanice. Radi pomanjkanja podvodnog telefonskog kabela, pomišljalo se je

na radio-vezu. Ovaj štab raspolaže sa radio-stanicom, ali uspostavom radio-stanice u Modravama, ovaj štab ne raspolaže sa radiotelegrafistom, koji bi mogao samostalno rukovati sa stanicom.

b) U brodogradilištu i mehani koj radionici mora da bude samo po jedan brod na popravku. U slučaju iznenadnog nadiranja neprijatelja, taj se brod mora potopiti, ako se ga na vrijeme ne može otegliti.

c) Preko dana ne smiju se držati brodovi na isto noj strani o. Dugog.

Od 23 raspoloživih brodova ostalo je svega 16, od kojih se 6 nalazi na o. Visu na raspoloženju IV sektora. Naknadno pridošlo je još 4 broda, tako da ovaj sektor raspolaže sa svega ukupno 20 brodova (6 od ovih na o. Visu).

ad j) Vojna bolnica, koja je bila prije nadiranja neprijatelja u Sali, pretvorena je u pokretnu ambulantu i smještena je u Zaknu (Kornati). Njen je zadatak prijem i pružanje prve pomoći i ranjenicima i staranje o njihovom transportiranju dalje. Ima jednog ljekara, jednu apotekarku, jednog bolniara i dvije bolniarke.

3) Pojedini referenti ovog štaba odgovaraju svojoj službi, osjeća se pomanjkanje operativnog oficira. Komandir dopunske flote se nalazi u bolnici, te budući da se nije moglo naći i pogodno lice koje bi ga moglo zamijeniti, to je već izvršena izmjena zastupnika komandira. Komandanti patrolnih amaca pokazali su se kao sposobni i dobri pomorci i vojnici, kod njih se opaža pomanjkanje u pogledu vojnica administracije. Smatramo da bi bilo potrebno da se odredi pogodno lice (po mogućnosti oficir pomorski), koji bi vršio dužnost komandanta flotile. Nekoji od komandanata mobilisanih brodova pokazali su se kao plašljivi, a nekoji ne poznaju dobro obalu.

4) Ishrana vojske je bila dobra, nedostataka nije bilo.

5) U dopunskoj floti održava se stalno vojna izobrazba, no usljed toga što se ova flota sastoji većinom od prolaznih drugova, koji se stalno mijenjaju, uspjeh te naobrazbe nije na potpunoj visini. Održava se uglavnom egzercir i politički časovi. Starješinski kadar odgovara svojim položajima.

6) Disciplinarnost i borbeni moral drugova nije potpuno na visini, jer mnogi od tih drugova još nisu bili u borbi, a nisu ni duže vrijeme u NOV. Nastoji se da se moral podigne održavanjem vježbe i nastave.

7) Idući i program rada u mnogome zavisi o neprijateljskim namjerama, koje on mora poduzeti na ovim ostrvima. Kako je već navedeno ranije, u ovom sektoru pokazala se je mogućnost uspješnog djelovanja protiv neprijateljskog pomorskog prometa. S obzirom što ovaj sektor raspolaže samo sa dva patrolna amca, od kojih se može sa sigurnošću računati unati samo na jedan, a tek povremeno na dva, ovaj štab smatra da bi bilo nužno da se broj patrolnih amaca poveća. Radi sve većeg neprijateljskog patrolisanja po moru i držanja zasjeda, prestao je i onaj naš dio pomorskog prometa, koji je do sada smatran sigurnim, nesiguran. I to pokazuje na potrebu pojačanja flotile. Za održavanje veze sa o. Visom ovaj štab uputiti na

o. Vis svoja dva broda, koji raspolazu ve om brzinom, s time da ih se naoruža i da tako naoružani održavaju vezu sa o. Visom, te na taj na in bi otpala potreba njihovog konvojsanja.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Zam. politkomesara:
D.« *Mileta*, v. r.

(M. P.)

Komandant:
M.⁷ *Ikica*, v. r.

BROJ 218

IZVJEŠTAJ ŠTABA TRE EG POMORSKO-OBALSKOG SEKTORA OD 12. OŽUJKA 1944. ŠTABU MORNARICE NOVJ O DEJSTVIMA NEPRI- JATELJSKIH SNAGA NA TERITORIJI SEKTORA¹

STAB III POM. OB. SEKTORA

Pov. br. 108
12. ili. 44.

Operativni izvještaj za
razdoblje od 1—11 marta
1944. g.

ŠTABU MORNARICE N.O.V.J.

U vezi nare enja Štaba mornarice pov. br. 20/44 dostavlja se slede i operativni izvještaj za razdoblje od 1. III do 11. III. 1944 g. :

1 marta. Tokom no i uplovio je u Zakan (o. Kornat) »NB-8« koji je od 23,30 sati 29. II do 00,10 sati 1. III vodio borbu sa nepoznatim jedinicama od svetionika Blitvenice do SE rta Kornat. U borbi bio je ošte en, jedan drug teško ranjen, a dvojica drugova lakše. Ukazana im je prva pomo , a brod donekle popravljen vlastitom snagom... No u 29/11 na 1/III oko 10 Nm Wo. Premuda vo ena je pomorska bitka, u esnici nepoznati. 1. III. ujutro opažen je na tom mestu jedan napušteni brod. Opažene su i dve nepoznate torpiljarke koje su prišle tom brodu i napustile ga te su se udaljile prema o. Lošinju, u 12,30 sati brod je potonuo.²

6 Dušan

7 Mladen

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 22/3, k. 2027.

² Rije je o napadu francuskih ratnih brodova »Terible« i »Malin« na njema ki konvoj koji je iz Pule plovio za Pirej a sa injavali su ga transportni brod od oko 6000 t, dvije torpiljarke i dvije korvete. Poslije 40 minuta borbe konvoj Je bio raspršen i ve im dijelom uništen. Potopljeni su transportni brod i Jedna korveta, a ošte ena je jedna torpiljarka. Vidi dok. br. 1—97, k. 2064, u Arhivu Vojnoistorijskog instituta.

2 marta. U 06,20 sati opazila je osmatra ka stanica Bonaster 5 naoružanih peniša u smeru E o. Molat u kursu 320°. U 08,00 sati jedna naoružana penisa pristala je u Zapuntel na o. Molatu. »NB-6«, »NB-8« i »P.C. 1« odre eni su da se vrata na o. Vis. Komandant II sektora, koji je dan ranije stigao sa »NB-8«, prosle uje za o. Rab. »P.C. 4« stigao je sa zarobljenicima, koje je zarobila flotila II sektora u blizini Novalje (o. Pag), u Božavu. Nave er prosledio je »P.C. 4« za o. Kornat.

3 marta. U Božavu stigla je flotila II sektora sa zam. komandanta mornarice drugom Manolom i delom Štaba II sektora sa o. Paga. Dobivena je obavest o ponovnoj koncentraciji neprijateljskih snaga u Ravnim Kotarima,³ t.j. podaci o garnizonima: ve i garnizoni u Benkovcu, Skradinu, Kninu, Drnišu i Kistanju, a manji u Lišane, Bribirske Glavice, Bribirske Mostine, Kula Atlagi a, Korlat, Vrana, Sošice, Nadin, Pirovac, Vodice i Zaton. Neprijatelj utvr uje obalu topovima i nagaznim minama. Gradi jake utvrde za p.a. artiljeriju na brdu Mrazovac kraj Vodica. Opažen je est saobra aj na pruzi Zadar—Lošinj (naro ito ratne jedinice). U 21,00 sati savezni ki avioni snažno su bombardirali Zadar upotrebljuju i padobranske svetle e bombe. Flotila II sektora sa delom Štaba II sektora produžila je prema N.

4 marta. U Božavu uplovio je »NB-3« sa komandantom II sektora dolaze i sa N. Komandant II sektora izvestio je da su Rab i Pag nesigurni, a u Jablancu da se nalaze ja e neprijateljske snage. U 08,00 sati preletela su dva nepoznata aviona o. Dugi prema o. Kornatu. U 10,00 sati održana je kritika o izvršenju alarma za vežbu. Ekipa »Charli« otišla je iz Brgulja na o. Škrda (W o. 1st).⁴

5. marta. Radi nevremena nije nijedan brod isplovio iz relejne stanice prema jugu. Iz Škrde zatražen je jedan brod radi povratka (radio-stanica neispravna). Poslat je nave er jedan brod iz II sektora ...

6. marta. II sektor zatražio je pripomo od 3 patrolna amca u svrhu patrolisanja na ruti Lošinj—Zadar. Radi nemogu nosti udovoljavanja molbi (ovaj sektor raspolaže samo sa dva patrolna amca, od kojih je jedan radi popravka poslat na o. Vis), poslat je samo »P.C. 21«. Sa o. Škrde vratila se je ekipa »Charli«.

7. marta. »P.C. 21« vratio se je sa akcije, koja nije bila do kraja izvedena radi nepovoljnih vremenskih prilika.⁵ Obaveštenje: U Zadru postavljaju se na novoj obali nagazne mine, a u moru ispred Zadra pomorske mine. — 1 marta stigao je na aerodrom Zemunik jedan neprijateljski tromotorni avion — bombarder, 4 marta torpiljarka »T-6« u Jablancu... Oko 23,00 sati dobivena je obavest da neprijatelj kani za dva tri dana da napadne na o. Dugi i verovatno da e se zadržati oko dva dana na ostrvu." Poduzete su mere opreznosti i o tome izvešten je Štab II sektora.

3 Vidi dok. br. 222.

4 Vidi dok. br. 194, napomenu 2.

5 Rije je o prebacivanju dijelova Sjevernodalmatinskog NOP odreda.

6 Do napada tada nije došlo.

8 marta. Štab mornarice izvešten je o dobivenoj vesti o neprijateljskoj nakani da napadne o. Dugi. Tog je dana uspostavljena osmatračnica na o. Silba. Komandant III sektora i zamenik komesara pozvani su u Božavu na dogovor sa zamenikom komandanta Mornarice. U 19,00 sati uputili su se sa »P.C. 21« u Božavu. Pooštrena stražarska služba.

9 marta. U 03,00 sati povratio se je komandant i zamenik politkomesara sa dogovora iz Božave. Dobivena je obavest da je u okolini Kistanja poduzeta ofanziva sa strane etnika na naše odrede propala i da su se etnici povukli u Ravne Kotare zbog vršenja prisilne mobilizacije. Navečer otkriveno se je dolazak zamenika komandanta mornarice, ali je dolazak odgođen radi nakana prebacivanja II sektora prema severu.

10 marta. U 09,00 sati došao je u sektor drug Karlo,⁷ vršilac dužnosti politkomesara grupe SDP⁸ odreda, sa kojim su proventilirana pojedina pitanja. U 19,30 otišao je »P.C. 21« u Luku da ukrca deo bataljona SDP odreda, a m/j »Hvala Bogu« u Zman radi iste svrhe. Nakon ukrcavanja trebali su da idu u Sali da i tamo ukrcaju jedan deo tog bataljona, a odavde da krenu za o. Murter, gde bi ih trebalo iskrcati . . . Navečer istoga dana prebaeno je oko 40 drugova iz tog bataljona za o. Vis. No u 10/11 marta prebaeno je oko 1200 zbegom iz relejnih stanica 1 i 2 na o. Vis.

11 marta. U 08,00 sati preletela su dva nepoznata aviona na maloj visini Dugi Otok i pretraživala sve uvale, nestali prema o. Kornatu. Izvršeno je cepljenje svih dugova protiv pegavog tifusa. Neprijatelj je izvršio »raciju« na o. Murteru sa oko 30 vojnika i istoga dana napustio je otok, te se je vratio natrag u Pirovac. Iz Štaba mornarice javljaju da je konvoj sa zbegom stigao u Vis. Dovedeno je 5 dezertera iz bataljona SDP odreda i upućeni su u Komandu mesta Sali.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Zam. politkomesara:

D." *Mileta*, v. r.

(M. P.)

Komandant:

M.^o *Ikica*, v. r.

⁷ Marijan Žuvi -Karlo

⁸ Sjeverno almatinskih partizanskih

⁹ Dušan

¹⁰ Mladen

BROJ 219

IZVJEŠTAJ POLITI KOG KOMESARA ŠTABA GRUPE JUŽNODALMATINSKIH NOP ODREDA OD 12. OŽUJKA 1944. POLITI KOM KOMESARU OSMOG KORPUSA O VOJNOM I POLITI KOM STANJU U ODREDIMA«

**STAB GRUPE
JUŽNO-DALM. PARTIZAN. ODREDA
— politkomesar —
Dne 12 ožujka 1944 g**

Politkomesar VIII. Korpusa NOVJ — P o l o ž a j

Politkomesarski izvještaj
za period od 1. I. do 1. III.
1944 g. dostavljam.

POLITI KI RAD:

Naše ete su u ovom razdoblju prili no aktivno radile na ovom sektoru. Na 14—16 teoretsko-politi kih konferencija, koliko je održano u svakoj eti, vojnici i rukovodioci su upoznati teku om štampom, centralnom i lokalnom. Tako er su prou ili: Odluke II. Zasedanja AVNOJ-a, Govor druga ilasa, Govor druga Š erbakova, Razvitak Crvene Armije i njenu ulogu u današnjoj oslobodila koj borbi, Moskovsku i Teheransku konferenciju i drugo.

Politi ki nivo boraca i nižih rukovodioca je srednji. Dosta su zainteresovani za politiki život i redovito ga prate.

Na etnim organizaciono-prakti nim konferencijama, kojih je u svakoj eti održano 13—18, a koje su se obi no održavale poslije marševa ili akcija, raspravljalo se o greškama, nedostacima, uspjesima, dobrim stranama pojedinaca i jedinica iz ega su povu ene pouke uzevši dobre a odbacivši slabe i štetne pojave. Na ovim konferencijama borbi su se osvrtnali na pojave kritiki i o sebi govorili samokritiki. Na njima su tako er iznašana zapažanja i želje pojedinaca i jedinica, koje je koristio za svoj daljni pravilan rad doti ni Štab Odreda.

Politi ki izvještaji politkomesara odreda, kao i ono što sam u jedinicama li no vidio, omogu uje mi ovakvu ocjenu politiki rada u pojedinim odredima: Neretvanski odred najbolji (rad dosta dobar) dok je u Makarskom i Imotskom odredu nešto lošiji (zadovoljavaju i).

KULTURNO-PROSVJETNI RAD :

a) U svim etama su formirani kulturno-prosvjetni odbori. Njihov je rad u ovim uslovima života — kakav je naših jedinica sada prili no sku en. Me utim, oni se trude da im više postignu na tome podru ju.

b) Pjeva ki zborovi su formirani u svim etama. U e se nove revolucionarne pjesme.

c) Diletantske sekcije nisu u svim etama organizovane, a to iz razloga što nema gdje da djeluju, t.j. prikazuju eventualno pripremljen program.

d) Kulturno-prosvjetna predavanja su održana u 3 ete i to iz oblasti nauke o postanku ovjeka, geografije i fizike.

e) Analfabetski te ajevi su kroz ovaj period radili i likvidirali nepismenost (koje nije bilo mnogo), a sada rade na izu avanju boraca 4-ju temeljnih ra una.

f) Zidne novine se izdaju u svim etama, iako ne redovito, radi teških uslova. Tako er se izdaju Džepne novine. Zidnih novina je izdato 3—5 brojeva. Sadržaj je uglavnom obuhvatio obi no vojnu i političku situaciju, po neki nau ni lanak a bavi se i kritikom, šalom, stihovima i si.

Kulturno-prosvjetni rad je najbolji u Makarskom Part. Odredu (vrlo dobar), u Neretvanskom Odredu nešto lošiji, dok u Imotskom zadovoljava.

INTENDANTURA :

Naša intendantura je organizovana u Grupi i odredima. Postoje magacini Grupe i magacini Neretvanskog Odreda. Makarski odred se svim potrebnim snabdjeva iz magacina Grupe, a Imotski samo odje om i obu om, dok se ishranjuje na terenu. Hranu, odje u, obu u, oružje, neku municiju i sitne artikle dobijamo iz magacina V.S. sa Visa. Na terenu nabavljamo stoku, ulje i vino od NOO-a iz imovine obitelji koje su pred okupatorom izbjegle u Italiju. Ishrana jedinica je dostatna i zadovoljavaju a.

SANITET:

Sanitet je organizovan u Grupi i Odredima. Referent saniteta Grupe, referenti saniteta Makarskog i Neretvanskog Odreda, te bolni ari u Imotskom odredu i svima etama Makarskog i Neretvanskog odreda skupa sa vodnim bolni arima, sa injavaju tu organizaciju. Za popunjenje mjesta etnih i vodnih bolni ara održan je bolni arski kurs, na kojem je osposobljeno 10 bolni ara.

Higijena je u jedinicama od rukovodioca i boraca dosta dobro shva ena. Skoro redovito svaki dan se borci peru, dok je parenje i pranje rublja nešto neredovitije kroz februar nego kroz januar radi stalnih pokreta i u estalih nevremena. isto a je ipak zadovoljavaju a.

Zdravstveno stanje boraca se kroz februar nešto pogoršalo. U jedinicama ima cca 40% prehla enih. Ina e opasnijih oboljenja nema.

Sanitetsko osoblje je dosta aktivno, osim referenta Grupe i referenta Makarskog odreda.

Nakon napada na Kozicu, u kojoj akciji smo imali nekoliko teže i lakše ranjenih, formirali smo ambulantu, koja je nakon što su drugovi ozdravili — raspuštena. U toj ambulanti je upravljao i liječio Dr. Iki b.² domobranski liječnik koji je k nama prebjegao.

Sanitetskog materijala imamo prilično. Skoro svaki borac je snabdjeven zavojem za prvu pomoć. Ovim se snabdjevamo sa terena i sa Visa iz stovarišta V.Š.³

DISCIPLINA:

Odnos i držanje boraca i rukovodioca prema izdatim naređenjima je dobar. Odnos boraca prema rukovodiocima još ne zadovoljava, t.j. još ima zaostataka familijarnosti, no to se svakim danom popravlja.

Odnos boraca i rukovodioca prema NOO-ima kao organima vlasti i prema antifašističkim organizacijama jeste dobar. Drugovima rukovodiocima — naročito političkim — u tom pravcu treba skrenuti pažnju.

MORAL I BORBENOST:

U našim jedinicama i pored toga što se nalaze na od neprijatelja stalno i potpuno opkoljenom terenu, moral i borbenost boraca su zadovoljavajuće. To se odražava u vedrini za boravak u logorima i držanja u akcijama, marševima i dr. Radi teških terenskih, vremenskih i stambenih prilika stanje morala po koji put nešto opadne, ali se odmah i popravlja.

ODNOS BORACA PREMA NARODU:

Odnos boraca prema narodu i obratno je odličan. Ovo se mnogo puta odražava, a za posljednjih neprijateljskih represalija naročito. Naši politički rukovodioci na ovo naročito paze.

OBAVJEŠTAJNA SLUŽBA :

Naš štab smo popunili Obavještajnim oficijerom drugom Milanom Aleksićem, uz pomoć kojega je organizovana obavještajna služba u vojsci i na području gdje se naše jedinice nalaze. Mi nemamo dovoljno potrebnog vremena ni ljudstva da iskoristimo sve ogromne mogućnosti koje postoje za organizovanje te službe na širem terenu t.j. Dubrovnik, Metković, Mostar, Ljubuški,

² bivši

³ Vrhovnog štaba NOV i POJ

⁴ Rajonskom obavještajnom centru

Imotski. Na **ovo smo skrenuli pažnju ROC⁴ za Južnu Dalmaciju, koji to može. Smatramo potiebnim da mu i Stab VIII Korpusa na to skrene pažnju i u tom cilju postavi zadatke.**

KADROVI:

a) Vojni ki kadrovi u našim jedinicama su za sadašnje uslove i brojnost jedinica dobri, osim komandanta Imotskog Odreda, druga Ljubina Marijana, koji nezadovoljava. Nižih vojni kih rukovodioca uzdižemo tako da ih je dovoljno.

b) Politi ki kadrovi, obzirom na iste prilike tako er zadovoljavaju. Me utim, je potrebno naglasiti, da ina e ti kadrovi nisu tako sjajni, naime još mnogo i mnogo treba da bi oni bili dobri politiki rukovodioci potpunih jedinica u istim uslovima. Politkomesari odreda su prili ni, dok svega 2 politkomesara eta i zamjenika zadovoljavaju toliko da bi se moglo re i da su dobri. Ostali drugovi su naglo radi potrebe izdignuti na takove dužnosti i postepeno se izdižu.

Naro itu pažnju posveti emo izdizanju vojni kih i politiki kih rukovodioca tako, da o svakoj njihovoj dobroj i lošoj strani vodimo ra una i pomo u nje nastojimo da ih ispravljamo i izdižemo.

Opaska: U rokovniku vašeg Štaba stoji da politkomesarski izvještaj treba sastavljati po obrascu kojega e sastaviti politkomesar naše jedinice. Ja sam sastavio ovakav obrazac i u budu e u slati ovakve izvještaje, a ako je nedostatak u bilo kojem smislu, molim da mi se na to im prije ukaže.

Uslovi života, pa prema tome i rada i borbe su veoma teški, što ometa i pravilan politiki rad. Ja »am ovo imao u vidu kad sam pisao ovaj izvještaj.

Drugarski borbeni pozdrav

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar:
Žarko Despot, s. r.

BROJ 220

IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVE NO BRIGADE OD 13. OŽUJKA 1944. ŠTABU
DVADESETE DIVIZIJE O BORBAMA NA PODRUJU TROGIRA¹

STAB
I BRIGADE XX DIVIZIJE
13. III. 1944
Položaj

ŠTABU XX DIVIZIJE

Operativni izvještaj

Po naređenju Štaba te divizije dostavljamo vam izvještaj o posljednjem neprijateljskom napadu na našu brigadu.

Dana 19. II. 44 g. neprijatelj u jani od jednog bataljona² (od 700 ljudi) sa 4 topa i nekoliko bacača krenuli su iz Sinja preko Mušaka, koji su nadirali prema Le evici preko Gizdavca i Moseka, sa zadatkom išćenja cesta od minskih polja i ispitivanja terena Le evica—Trolokve—Prgomet—Prapatnica i Bristivica. Navedena kolona vrlo je lagano i oprezno išla, tako da je pomoću busole istila minska polja. Neprijatelj je u svome nastupanju bio do ekan od našeg II bataljona izmeću Kladjica i Niskog. Isti je odbijen prema Le evici, gdje je toga dana zanoio. Dana 18. II. 44 g. neprijatelj je produžio iz Le evice preko Trolokava i Radošića prema Prgometu, gdje je bio napadnut od našeg III bataljona koji se nalazio u Trolokvama, zaselak Košići. Neprijatelj je uspio da se prebaci u s. Prgomet koji je otjerao naš III bataljon sa prihvatnih položaja. U toku noći bataljon smo povukli iz Trolokava i rasporedili na nove položaje u Prapatnicu i Bristivicu. Neprijatelj je po osvajanju Prgometu u istom zanoio i ostao cio dan, 19 istog mjeseca, koji je oprezno vršio pokret, ispitivao teren i minska polja na cestama Le evica—Kaštela, Prgomet—Drniš, Prgomet—Perkovi. Istog dana neprijatelj je uz pripomoć artiljerijske i bacačke vatre došao u Prapatnicu i izbio našu četetu III bataljona koja se nalazila u Prapatnici. Neprijatelj je u Prapatnici prenoio i zadržao se sa svojom snagom cio dan 21 istog mjeseca.

Nastupanje neprijatelja navedenim pravcem pomagali su garnizoni iz Vrpolja, Grebašnice, Primoštena, Rogoznice i Trogira, koji su isto tako u sadejstvu sa njima napadali na naše jedinice, koje su se nalazile u Vinovcu, Rastovcu i Bristivici, sa zadatkom ispitivanja naših snaga i položaja, kao i privezivanje uz borbu za uspješno nastupanje išćenje terena neprijateljskoj koloni koja je nadirala od Sinja prema Bristivici.

Dana 20. II. 44 g., po dolasku neprijatelja u Prapatnicu, Štab brigade prebacio je u toku noći sve komore bataljona i brigade sa ambulantom i

¹ Kopija originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 8/2. k. 1029.

² 264. dopunski poljski bataljon 264. pješadijske divizije. Vidi dok. br. 167, 376, 377, 378, 379, 381, 382, 383, 384 i 385.

Štabom iz Bristivice preko Labina u Prgomet, sa kojom je određen i III bataljon. Poslije prebacivanja, bataljon je raspoređen i zauzeo položaje prema neprijatelju koji se nalazio u Prapatnici.

Dana 21. II. 44 g. neprijatelj se zadržao na Prapatnici do 17 asova, istio minska polja i zatrpane ceste prema Šibeniku i Trogiru. U 17 asova istog dana neprijatelj u jani od 150 do 200 vojnika došao je u Bristivicu gdje je prenoio. Istog dana neprijatelj je napadao iz dva pravca sa drugim kolonama na Vinovac i Rastovac gdje je držao položaje naš IV bataljon u jani od svake kolone po 200 ljudi, sa teškim baca ima. Neprijatelj je od Vrsnoga i Grebaštice uspio potisnuti naše jedinice IV bataljona i odredske jedinice, gdje je isti upao u Vinovac, zapalio nekoliko kuća, dok je neprijatelj od Podorljaka prema Rastovcu odbijen sa gubicima. Iste noći prebacili smo naš IV bataljon iz Blizne u Ljubitovice koji je zatvarao pravac od Prapatnice prema Šibeniku.

Dana 22. II. 44 g. neprijatelj koji je prenoio u Bristivici došao je do Blizne i zapalio nekoliko kuća i ubio jednog starca i 3 ženske, koji se poslije povratio u Prapatnicu.

Dana 23. II. 44 neprijatelj je izvršio nastupni pokret iz Prapatnice prema Perkovi u i Vrpolju u dva pravca i to sa jednom kolonom u jani od 150 vojnika pravac Prapatnica—Prgomet—Suhi Dolac—Perkovi , a sa glavninom pravac Prapatnica—Ljubitovci—Vrpolje. Na tome je naišao na naš IV bataljon i sa istim stupio u borbu. III bataljon stupio je u borbu sa neprijateljem koji je išao preko Prgometa za Suhi Dolac—Perkovi . U ovim borbama neprijatelj je imao izba enih iz stroja oko 25 boraca.

Naši gubitci : 1 mrtav i 1 lakše ranjen.

Ovo nadiranje neprijatelja bilo je samo ispitivanje naših snaga, ispitivanje terena i iš enje komunikacija od prepreka i minskih polja, kao i vršenje pripreme za blokadu naše brigade i uništavanje munjevitom brzinom.

Dana 3. III. 1944 g. naša brigada nalazila se na prostori i Trogirskog sektora, koja je imala sljede i raspored: I bataljon nalazio se u s. Ljubitovci, koji je držao položaje na Vilaji, prema Vrsnom i Vrpolju i Pratu (k. 461), prema Perkovi u i Suhome Docu. Bataljon je bio smješten u zaseoku Turkovi i.

II bataljon bio je raspoređen u Blizno—Vinovac, koji je držao položaj prema Vrsnom, Grebaštici i Primoštenu, predstražnji položaji su bili iznad Vinovca i Kruševa i južno od Kruševa na Plošnjaku.

III bataljon bio je raspoređen sa 2 ete u Prapatnici koje su držale položaje prema Suhom Docu, Trolokvama i Labinu, sa 1 etom zatvarat je pravac Bristivica—Trogir na Dabgori. Stab bataljona bio je smješten u Prapatnici.

IV bataljon bio je smješten u Rastovcu koji je držao položaje na Moravšaku i Širokoj Glavici. Bataljon je imao za zadatak osiguranje i prebacivanje robe i materijala kanalom br. I.³

³ O organizaciji prebacivanja materijala kanalom br. 1 i 2 sa Visa u unutrašnjost zemlje vidi naredbu Štaba Osmog korpusa NOVJ od 22. velja e 1944, dok. br. 160, napomenu 5.

Štab brigade bio je smješten u s. Mamuti, zaselak Oštrici. Divizijska i brigadna ambulanta u zaseoku Mamuti, a intendantura brigade u Rastovcu.

Istog dana po prikupljanju bataljona, t.j. po povratku I bataljona koji se nalazio u sjevernoj Dalmaciji, a po dobivenom naređenju od Štaba Divizije da se brigada prebaci u sastav Divizije, sazvali smo štabove bataljona na sastanak gdje smo zaključili i pripremili brigadu za izvršenje pokreta prema Biteli u. U isto doba dobili smo obavještenje po dolasku majora druga Bogdana Njegoša od istog da je neprijatelj došao sa nepoznatim brojem snaga u Le evicu. Na osnovu tih podataka izmijenili smo plan rasporeda naših bataljona, novi plan napravili ovakav:

I bataljon da istovremeno izvrši nastupni marš iz s. Ljubitovci pravac Trolokve, da u toku no i zaposjedne Modre Grede prema Sratoku i da zauzme položaj prema s. Ubije i Le evici, s tim da ispita neprijateljske snage koje su zano ile u Le evici, te da iste izmanevriše i probije se kroz liniju neprijateljskih jedinica izme u Radoši a i Le evice prema Mose u ili izme u Le evice i Kladjnica prema Mose u, a poslije probijanja i kad se stavi neprijatelju iza le a da istog napadne.

IV bataljon da izvrši nastupni marš iz Prapatnice pravac Prgomet i da zaposjedne položaje na Oporu izme u Prgometu, Labina i Radoši a te da ispita neprijateljske snage koje se nalaze u Radoši u i povrh Labina, da neprijateljske snage izmanevriše u Radoši u, da se probije prema Korušcima, a poslije probijanja da napadne neprijatelja s le a, tako da bi zajedno sa I bataljonom omogući nadiranje prema glavnini.

III bataljon da izvrši nastupni marš iz Rastovca, te da isti zaposjedne sa 2. ete Prapatnicu i da zauzme položaj prema Prgometu—Suhom Docu i s. Ljubitovci, da kontroliše Labin, a s 1. etom da zaposjedne i zatvori komunikaciju Trogir—Bristivica na Dabgori.

II bataljon da i dalje ostane u Blizni i s. Vinovac sa istim zadatkom, a 1. etu da prebaci u Rastovac koja bi zatvarala pravce koje je držao III bataljon.

Dana 4. III. 44. g. neprijatelj u toku no i skoncentrisao je jedan puk vojske sa 240 vozila na prostoriji Trolokve—Ubije—Radoši.⁴ Jedan puk sa 250 vozila iz Drniša na prostoriji Kladjnice, Trolokve, Suhi Dolac. Jedan bataljon Nijemaca i jedna bojna ustaša iz Vrpolja—Perkovi a na prostoriju Boraja—Vrsno. Garnizon iz Grebaštice i 893 bataljon⁵ iz Primoštena i Rogoznice na prostoriju Kr. ulj, Široka, Kruševo, Podorljak. Bataljon koji se nalazi u Trogiru na Vlašku i Veliki Jelinak. Tri kompanije iz Kaštela koje su zatvorile pravce Velika Tre anica, Labin, Trapljeni Doci.

Sa pukom iz Sinja⁶ i sa pukom iz Drniša⁷ neprijatelj je imao 20 tenkova, me u kojima je bilo i velikih tenkova »Tigar«. Puk je imao 3 teške haubice 105 mm, a svi garnizoni i bataljoni imali su teške i lake baca e.

4, 6, 7 i 8 Radi razbijanja partizana na području Perkovi—Trogir—Primošten, zatim hvatanja muškaraca sposobnih za vojsku i evakuacije ostalog, nafto i to muškog stanovništva Nijemci su 3. ožujka otpočeli sa izvođenjem operacije »Bergwiese«. U operaciji su angažovali: 105. SS izviđački bataljon Petog SS brdskog armijskog korpusa iz Sinja, Drugi bataljon 92. motoriziranog puka iz Drniša, jedan bataljon 893. grenadirskog puka 264. pješadijske divizije i dijelove Sedmog ustaškog združenja iz rajona Perkovi—Vrpolje, 264. dopunski poljski bataljon i Drugi bataljon 893. grenadirskog puka iz rajona Trogir, Marina, Rogoznica i Primošten. Vidi dok. br. 224, 394, 395, 396, 397, 444 i 445 i Arhiv Vojnoistorijskog instituta, mikroteka London, film 9/303224—303225, 302913 i München, film 5 1286—1288.

5 Trebalo bi da stoji bataljon 893. grenadirskog puka.

Naše snage: I bataljon je imao u momentu neprijateljskog napada i borbe sa istim komplet 133 druga i drugarice, u toj borbi nestao je jedan drug. Mrtvih i ranjenih nije bilo, kao ni zarobljenih.

II bataljon je imao u momentu neprijateljskog napada 184 druga i drugarice komplet. Mrtvih 1 borac, ranjenih 2 borca, zarobljenih 7 boraca, nestalih 20 boraca. Za vrijeme borbe dezertiralo 7 boraca.

III bataljon je imao u momentu neprijateljskog napada 117 drugova i drugarica komplet. U toj borbi bila su 2 borca mrtva i ranjena 1 drug i 1 drugarica a dezertirali su 4 druga, nestalih 27 drugova i drugarica, zarobljenih se ne zna.

IV bataljon je imao u momentu neprijateljskog napada 132 druga i drugarice komplet. U toku same borbe bataljon je imao 2 mrtva druga, 2 ranjena druga, od kojih je bio 1 vodnik, zarobljenih 3 druga, nestalih 32 borca. Me u nestalim 1 vodnik, 5 desetara, 2 vodna delegata.

Dezertiralo u pokretu iz I bataljona od s. Ljubitovci do Biteli a: 1 desetar i 9 drugova. II bataljon: za vrijeme pokreta dezertirao 1 od komandnog kadra — nije Štab bataljona naveo na kojem je položaju bio, i 2 borca. Iz III bataljona od Brštanova do Biteli a dezertirala 4 borca. Iz IV bataljona u pokretu od Prgometa do Biteli a dezertiralo 4 borca, 1 desetar.

Izgubljeno oružje: I bataljon u borbama nije imao gubitaka, jedino 1 borac koji je nestao prilikom borbe u Trolokvama, isti je odnio sa sobom i puškomitraljez. Desetina boraca sa desetarom koji su dezertirali odnijeli su sa sobom puške, municiju i bombe, kao i svu spremu. II bataljon: prilikom borbe izgubio je 2 talijanska puškomitraljeza, 1 šarac, kao i oružje od mrtvih i zarobljenih. III bataljon: u borbi kod poginulih i nestalih drugova i drugarica ostalo je 5 puškomitraljeza i 29 pušaka. Štab bataljona ne zna koliko mu je oružja palo neprijatelju u ruke, a koliko se nalazi kod nestalih drugova. IV bataljon prilikom borbe izgubio je 4 puškomitraljeza, 1 teški mitraljez »breda«, 1 laki baca , 1 protivtenkovska puška sa municijom, 8 pušaka.

U pokretu do Biteli a nije izgubljeno nikakvo oružje, ve samo ono koje su odnijeli dezerteri sa kojim su bili zaduženi, puške i bombe.

Tok borbe: dana 4. III. 44. g. neprijatelj na svim navedenim sektorima u samu zoru otpo eo je sa stezanjem obru a⁸ prema našim jedinicama koji je stupio u borbu sa našom brigadom. I bataljon probio se kroz neprijateljski obru i poslije probijanja neprijatelja iza leđa napao je na neprijateljska motorna vozila u Trolokvama, gdje mu je nanio gubitke. IV bataljon je stupio u borbu na novom položaju sa neprijateljem i u neredu se povla io pred neprijateljem. Isti nije uspio da se probije neprijatelju u pozadinu, ali prilikom svoga otkupanja nanosio je gubitke neprijatelju. Bataljon je bio izba en sa novih položaja i isti je zaposjeo nove položaje na Labišćici, gdje je isto tako odba en na nove položaje Vilaja, Crni Vrh, izme u Prapatnice i Bristivice. Neprijatelj koji je nastupao od Vrsnoga i Grebašćice kao i s. Ljubitovci stupio je u borbu i bio do ekan od našeg II bataljona koji se nalazio na tim položajima. Istom su naneseni gubici.

Štab brigade po uvidenoj situaciji donio je odluku da sa svim komorama i bolnicom hitno se prebaci preko Bristivice na Labišćicu i probije se prema Labinu. Isto tako, naredio je II bataljonu da povuče svoj bataljon radi obezbjeđenja komore i bolnice i probijanja neprijateljskog obrubice, a sa I bataljonom da zaposjedne položaje na Krtolinu radi izvlačenja koje je vodila borbu u s. Mitlo, te da bude ista zaštitnica izvlačenja komore. IV bataljonu smo naredili da vrsto drži Vilaju i Crni Vrh, da štiti lijevi bok naših komora i bolnica dok se iste prebace preko Labišćice, a poslije prebacivanja komora da se isti prebaci jednim od 2 pravca i to: jedan pravac Vilaja, s. Ljubitovci, Suhi Dolac, drugi pravac za komorama Labišćica, Labin, Radoši. Naš III bataljon koji je držao položaje na Prapatnici po dolasku neprijatelja u Prapatnicu, isti je napravio zasjedu u samome mjestu Prapatnici sa I bataljonom i 5 puškomitraljeza i isti je dočeka neprijatelja u zasjedi na blizini od 80 metara i otvorio na istoga vatru, gdje mu je nanio puna 2 kamiona mrtvih i ranjenih, a poslije stupanja u borbu sa neprijateljem, koji je imao i jaku snagu, 20 tenkova, 3 teške haubice, otvorio je jaku vatru na naš bataljon iz haubica, bacaću, tenkova, kao i pješadijsku vatru, bataljon se morao povući i sa jednim dijelom preko Crnog Vrh, a sa jednim dijelom preko ceste i uhvatio Labišćicu.

Neprijatelj koji je nadirao munjevitom brzinom sa tenkovima i motornim vozilima, isti je sa svih pravaca nadirao sa jakom vatrom, a sa motorizacijom presjekao oštupnicu 2 bataljona III bataljona, dvjema bataljona IV bataljona i četiri III bataljona, gdje se u Bristivici i oko Blizna otvorila jaka borba od 13 do 18 sati. Komore sa bolnicama uspjeli smo izvući i na Labišćicu poviše Pavkovi -Mitri gdje je i neprijatelj istovremeno zatvorio pravac sa kojim smo stupili u borbu, nanijeli mu gubitke i uspjeli izvući i spasiti komore i bolnice. U toj borbi imali smo 1 mrtvog i 2 ranjena, od kojih 1 drugarica. Sa presječenoj bataljona nalazio se komandant istog bataljona, te sa četiri bataljona nije ostao nijedan član Štaba bataljona, našto je Štab brigade reagirao i poslao je istovremeno iz s. Pavkovi -Mitri komandanta bataljona i zamjenika komesara bataljona, sa zadatkom da svi odsječni dijelovi se prebace u toku noći i u sastav glavnine. Odsječene četiri bataljona, četiri bataljona i dijelovi III bataljona — sve su se nalazile kod komandanta IV bataljona između Marine i Blizna. U takvoj prilici komandant IV bataljona nije se snašao da izvuče ljudstvo koje je bilo kod istoga. Navedeni dijelovi bili su stegnuti od neprijateljske blokade koje su ih primoravale na borbu, a u samome Podorljaku naišli su na neprijateljsku blokadu gdje su se morale izvući a ne pod rukovodstvom komandanta IV bataljona, gdje je došlo do zarobljavanja pojedinih drugova i gubljenja ožujka. Komandant II bataljona sa zamjenikom komesara bataljona, kao ni komandant III bataljona nisu mogli stupiti u dodir sa glavninom odsječnih snaga, pošto su isti bili odsječeni od njih, a u toku noći i nisu znali gdje se nalaze te prema tome nisu mogli rukovoditi sa odsječnim jedinicama.

5. III. 1944 g. komandanti II, III i IV bataljona skupili su 75 boraca u s. Rastovu koje je poveo komandant IV bataljona u sastav brigade. Isti kad je naišao na neprijatelja u Bristivici nije se snašao, gdje je došlo do rasipanja boraca koje je vodio. U tome probijanju doveo je samo 15 boraca, a

ostalo se raspršilo. Istog dana Stab brigade zaključio je da se vrati komesar brigade,⁹ da uhvati vezu sa komandantima bataljona, prikupi ljudstvo koje je ostsje eno i raspršeno i dovede u sastav brigade. Od ostsje enih boraca prikupilo se i došlo u sastav 110 boraca i starješina.

U ovim borbama pohvale za borce i rukovodioce koji su se pokazali najbolji i koji su zaslužili svojom borbenošću da se pohvale dostavite im iste naknadno.

U ovim borbama neprijatelj je imao mrtvih i ranjenih oko 100 vojnika i oficira, a istom smo uništili 3 kamiona i 1 borna kola.

Da bi se prikupilo ostale borce po našem naređenju ostalo je:

1 zamjenik komandanta, 2 komesara bataljona, 8 boraca i kurir Štaba brigade i 1 vodni delegat.

REKAPITULACIJA

I. Brojno stanje brigade u početku borbe: 631

II. Brojno stanje oružja i municije u početku borbe:

a) Pušaka	477
b) puškomitraljeza	65
c) bređa	6
d) protivtenkovskih pušaka	4
e) teških bacača	1
f) lakih bacača	1
g) metaka za puške i puškomit.	46.590
h) metaka za bređu	12.000
i) metaka za protivtenkovske p.	175
j) mina za teški bacač	4
k) mina za laki bacač	40

III. Izgubljenih boraca u borbi:

1) Mrtvih boraca: 5	2) ranjenih:	3) nestalih:	4) zarobljenih:
	vodnik 1	vodnik 1	10 boraca
	boraca 5	desetara 5	
		v. deleg. 2	
		boraca 73	

IV. Izgubljenih boraca u pokretu: do Bitela a poslije borbe:

1) desetara 3   2) boraca 18

V. Izgubljeno oružje u borbi:

1) puškomitraljeza: 12, 2) pušaka 71, 3) ručnih bombi 84 4) šaraca 1,
5) bređa 1, 6) laki bacač 1, 7) protivtenkovskih pušaka 1.

VI. Izgubljenog oružja u pokretu poslije borbe do Biteli a:

1) puškomitraljeza: 2, 2) puškaka 30, 3) ru nih bombi 64.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar:

Komandant, major:

BROJ 221

IZVJEŠTAJ OKRUŽNOG KOMITETA KPH ŠIBENIK OD 13. 02UJKA
1944. O POLITI KOJ SITUACIJI U OKRUGU I ORGANIZACIONOM
STANJU PARTIJSKE ORGANIZACIJE¹

OKRUŽNI KOMITET KPH ŠIBENIK

Br. 12

13. marta 1944.

Politi ki izvještaj

A) GRAD

Kao što je ve i ranije uvijek javljano gra anstvo ovoga je još uvijek u ogromnoj ve ini uz NOB.

Okupator sam ništa ne poduzimlje u svrhu bilo kakove propagande proti nas. Isto to ne poduzimlju ni ustaše uvjereni da im to ne bi nikako ni uspjelo. Njih je u ostalom jedan vrlo mali broj. Sto se pak etnika ti e, oni su se u glavnom poslije doživljenog neuspjeha u gradu poraštrkali po raznim drugim mjestima.

Pu anstvo nastoji da što manje dolazi u kontakt sa okupatorom i njihovim slugama.

Odnosi izme u okupatora i hrvatskih vlasti nije baš najbolji, i to najviše s razloga što Njemci prama pogledima ovih posljednjih i suviše štite etnike. Odnosi izme u etnika i Njemaca² su do sada vrsti i prvi potonjima danas više vjeruju nego i ak samim ustašama. Odnos izme u hrvatske vlasti i ustaša nije ni izdaleka dobar. Naro ito su hrvatske vlasti bijesne što nisu u stanju da bilo što naredе ovima. Obzirom na spomenuti stav Njemaca prema etnicima, Hrvatske vlasti, tobože pod vidom spasa hrvatskog naroda nastoje do i u kontakt sa vo ama etnika, kako bi kod

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Instituta za historiju radni kog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu Vojnoistorijskog Instituta, mikroteka CK SKH, film 45 322—323.

² O suradnji etnika i Njemaca vidi dok. br. 531, 532, 542, 564 i 569.

ovih utjecali da bi etnici u inili što manje zvjerstava po katoli kim mjestima. Njemci na sve mogu e na ine, nastoje kako bi došlo do najtješnjih veza izme u etnika i ustaških vlasti u svrhu što ja e borbe protiv nas. Koliko je poznato baš radi toga je i bio održan sastanak u Drnišu izme u komandanta generala Nacke-a,³ župana Nikšića⁴ i predstavnika etnika Kapetanovića,⁵ te u gradu ponovo izme u Nikšića i Kapetanovića i načelnika Blaža i predstavnika etnika Franca Kovača. Rezultat ovih razgovora još nije potpuno poznat, ali svakako u najskorije vrijeme podnijeti ćemo iscrpan izvještaj.

B) Kotar Šibenik

Kao što je već više puta ranije objavljeno na ovome ima mjesta koja su od početka uz NOP ali ima i takovih koja se drže dosta pasivno, naročito kada se radi o mobilizaciji sa naše strane. Naročito se to sada opaža usljed jačeg priliva neprijateljskih vojnika i usljed raznih zvjerstava etnika.

Ipak narod i ovdje i ukoliko god se pasivno drži prema nama ne gleda najboljim okom ni okupatora kao ni njihove slugu i u odnosu prema njima je vrlo rezervisan. I ovdje se ni okupator ni ustaše ni etnici ne služe kod naroda nekom naročito propagandom. Nastoje mobilisati u tobožnje njima sklonijim mjestima ali i to im teško polazi za rukom. Ustaške vlasti naročito nastoje nagovoriti seljake da prime oružje, da stvore miliciju, kako bi se time najbolje obranili tobožnje od etnika. Sa naše strane se nastoji na sve načine spriječiti, ali ipak ondje gdje naš utjecaj je slab, odnosno gdje rad naših terenskih radnika nije mogao doprijeti, uspjeli su naoružati ne baš veliki broj ljudi. To se odnosi naročito na granična mjesta šibensko-drniška općine. U okolnim mjestima Šibenika do sada to nije uspjelo i ako ustaške vlasti nastoje svim silama. Što se pak etnika tiče na ovom kotaru oni su mobilisali sve što se moglo.

Rad bilo kakvih reakcionarnih stranaka se ne opaža i ako ima sigurno izvjestan broj petokolonaša, koji pokadkada šire alarmantne vijesti na našu štetu. U ovome se pokadkada naročito isti u dezerteri, kako bi tobožnje pred narodom opravdali svoj sramotan bijeg.

U pogledu odnosa izme u okupatora i njegovih slugu te ovih posljednjih me usobno moglo bi se spomenuti ono isto kako i za rad.

C) Kotar Vodice

I na ovom kotaru naročito primorska mjesta narod je većinom uz NOP. U kotaru naprotiv to isto nebi mogli kazati. Kako su to većinom banditska mjesta, a i katolička, to su ustaše u glavnom uspjeli da mobilišu ne baš veliki broj ljudi, naročito naših dezertera. Dok je stav dakle naroda u primorskim mjestima ovoga kotara, osim rijetkih iznimaka, nepomirljiv prema okupatoru i njegovim slugama, dotle dakle krajevi u kotaru pod utjecajem ustaša i osim rijetkih mjesta u glavnom protivnici naše borbe.

³ Komandant 264. pješadijske divizije.

⁴ Župan Velike župe Bribir i Sidraga sa sjedištem u Kninu.

⁵ Major Mijodrag Kapetanović

Naro ito se to sada isti e kada ustaše eš e krstare tim mjestima. Sav rad naših terenskih radnika nije mogao da ova mjesta i sela odvrati od puta kojeg su ve davno odabrali.

Odnos izme u Njemaca i ustaša je ovdje nešto bolji i ja i obzirom da nema etnika.

D) Kotar Kistanje

I na ovom kotaru stanje je uglavnom kako je ve ranije javljeno. Pojava etnika uo i se po koji njihov simpatizer ali se ipak narod drži dosta pasivno, prema ovima. Najbolje se to vidi na održanim zborovima gdje se pojavljuje vrlo mali broj ljudi. etnici na sve mogu e na ine nastoje da pridobiju naro ito živalj Bukovice, koji je u glavnom pravoslavne vjere. Obzirom da se tu neprestano nalazi naša vojska kao i da je omogu en rad terenaca, teško je vjerovati da e etnici mo i posti i bilo kakvog uspjeha. Dobrovoljno su rijetki, a nasilu tako er, ne uspjevaju mnogo mobilisati, jer narod na pojavu okupatora, a naro ito etnika, ostavlja svoje domove i bježi u šumu.

etnici u pogledu propagande i ovdje ne poduzimaju ništa naro ito, jedino što na zborovima napadaju našu borbu. U pogledu letaka i propagandnog materijala ništa se nije moglo naro ito opaziti. Svoju saradnju sa okupatorom oni i ne nastoje da narodu opravdavaju ve sav bijes iskalljuju na nas.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

[Potpis ne itljiv]

BROJ 222

IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETNAESTE DIVIZIJE OD 14. OŽUJKA 1944. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O BORBAMA VO ENIM OD 1. DO 11. OŽUJKA¹

STAB
XIX DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE
Op. br. 17
14. III. 1944. g.

Operativni izvještaj

STABU VIII KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

Dostavlja se operativni izvještaj za izvedene akcije od 1. III. do 11. III. 1944. g.

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 20/2, k. 517A.

II brigada

1) Opis položaja: Zemljište je brdovito i kamenito, na više prostora — položaja veliki zidovi, a mjestimi no pošumljeni teren, zgodan za napad i odbranu, brisanih prostora nema, tako da je ipak mnogo povoljnije za ofanzivno djelovanje.

2) Naše jedinice: I i II bataljon II brigade i Kninski odred.

3) Naziv, ja ina i sastav neprijateljske jedinice: Uglavnom etni ke snage potpomognute dijelovima Nijemaca sa automatskim oružjem. Lete a etni ka brigada ja ine 500 ljudi, Skradinska etni ka brigada ja ine 200 ljudi, Kistanjska i Kosovska etni ka brigada ukupno ja ine 600 ljudi. Sve ove jedinice etni ke iz sastava su Dinarske divizije, kojoj je komandant uji .² Neprijatelj je raspologao sa ve im brojem automatskog oružja i 2 teška baca a.

4) Obostrana situacija: etni ka banda imala je namjeru napasti naše snage u sjevernoj Dalmaciji na sektoru Bukovice, uništiti ih ili izbaciti sa tog terena u cilju mobilizacije tamošnjeg stanovništva u etni ke redove, a ujedno sprije iti našu mobilizaciju i pravilan razvitak politi kog rada. Ujedno su imali namjeru naše magazine oplja kati. Zadatak naših jedinica bio je izvršiti mobilizaciju, operativno djelovati na neprijateljske manje garnizone i komunikacije, ne dozvoliti neprijatelju ispad na oslobo eni teritorij i sprije iti mu svaki pokušaj mobilizacije. Brigada se nalazila na prostoru Bilišane—Zelengrad.

5) Izdate zapovijesti prilažu se.⁸

6) Vrijeme kad je borba po ela: Neprijateljska ofanziva po ela je 1. III. 1944. g., a završena je 4. III. 1944. g. Borba je otpo ela ta no u 7 asova.⁴

7) Tok borbe: U vezi izdate zapovijesti II brigada zaposjela je položaje, jedan bataljon a; Komazec, jedan Zelengrad, tre i bataljon u rezervi, a jedan zatvarao pravac Obrovac—Bilišane, smješten u zaseoku Badža. Neprijatelj je imao namjeru jednim pravcem od Benkovca prema Bruškoj, Medvi oj, uslijed ega je na elnik Divizije⁵ II bataljonu koji se nalazio u Zelengradu dao zadatak da zatvori pravac izme u G. Bruške, Medvi e zaposjedaju i k. 536 — Jaruge i bezimene kote iznad Pupavca. U 6 asova etni ka kolona ja ine 250 boraca krenula je u napad prema II bataljonu, gdje je primje en u selu Kunovcu prema k. 640 i Visibabi (k. 544). Neprijatelj je sa ekan na blisko odstojanje, gdje je otvorena paljba i isti se povukao svojim lijevim krilom. Nakon sre ivanja izvršio je obuhvat desnog boka našeg bataljona i primorao ga da se povu e na k. 450 (Mala Gospa) i bezimene kote kod zaseoka Demi i Šaki . Na ovim položajima neprijatelj je zadržan do 17 asova, kad se povukao u G. Karin. Bataljon se povukao u selo Komazec radi popune municije i hrane. I bataljon nalazio se u Komazecu, pošto je neprijatelj nadirao od Par i a i Biovi ina Sela, a koji je krenuo iz Kistanja. Oba bataljona dobili su zadatak da odbace neprijatelja u njegove polazne baze. III bataljon iz s. Bilišane upu en je za poja anje II bataljonu još za vrijeme borbe na prostoru Demi —Saki . Nakon odbac-

² Vojvoda Mom ilo Duji

³ Vidi dok. br. 177.

⁴ Vidi dok. br. 283, 208, 392, 394, 395 i 546.

⁵ Ante Blo i

civanja neprijatelja, ovaj bataljon produžio je prema Medvidoj, gdje je zatvorio pravac Bruška—Medve.

Istog dana na sektoru Kninskog odreda neprijatelj je napadao od pravca Kistanja i Mokrog Polja, gdje je sačeka na Obrub, D. Erveniku i Jagodniku (k. 490), gdje se razvila borba i neprijatelj je uspio toga dana zbaciti naše snage Kninskog odreda, koje su se povukle na liniju u zaseok Bala. Jedna eta održala je liniju Zmištak—Prklje. Nakon borbe istog dana, a pošto je istrošena municija, Odred se povukao u Komazec, a neprijatelj se zadržao na prostoru Biovino Selo—D. Ervenik—Obrub.

2. III 44. g. neprijatelj je svojim prednjim dijelovima u 14 asova izbio u Biovino Selo kod crkve. Nadirao je sa 3 kolone, jedna od pravca Vukšić—Zmištak jačine 150 etnika, druga pravcem zaseok Krešovići, Ključica Voda padinom Zmištak u zaseok Subotići. Ova kolona nastupala je u dva kraka u cilju obuhvata našeg lijevog krila izlazeći na Zmištak. Neprijatelju je uspjelo da iziđe na Zmištak. Oko 16.30 asova dva bataljona izvršila su napad na neprijatelja na prostoru Parčić—Zmištak i uspjela ga odbaciti prema Crnobrnji. Bataljoni su se zadržali u selu Parčiću i u s. Subotići radi popune. Iste noći, tj. 2. i 3. III. dobili su zadatak da izbace neprijatelja iz Modrina Sela. U 5.30 asova 3. III. bataljona su stigli u Biovino Selo, odakle se neprijatelj povukao prema Kistanjama. Bataljoni su se zadržali na toj liniji i u Modrinu Selu. Istog dana neprijatelj je od Kistanja krenuo ponovo u pravcu Biovina Sela i u krajoj borbi uspio odbaciti naše snage u selo Parčić, Krešovići i Opačić, gdje su izvan ili, a neprijatelj se zaustavio kod crkve Sv. Petra. Za ovo vrijeme Kninski odred nalazio se na prostoru Macure—Ervenik.

4. III. 44. g. neprijatelj je krenuo oko 13 asova prema položajima naših snaga u zaseok Krešovići i Opačić u jačini sa 500 etnika, dok je prema Parčiću i Bijelini nadirao sa drugom kolonom jačine 800 etnika. Neprijatelj koji je nadirao preko Opačića i Krešovića izbacio je bataljon i izišao na Zmištak, gdje se i zadržao. Kolona koja je nadirala u pravcu Bijeline odbacena je prema selu Numiću. Sa Zmištaka neprijatelj se povukao i imao je kolona odbacena od Bijeline.

8) Ishod borbe: Iako neprijatelj nije razbijen, ipak je osujećen u svom nadiranju i nakon 4 dana borbe odbacena je u svoje polazne baze pretrpjevši ozbiljne gubitke. Neprijateljski gubici na sektoru II brigade: 20 mrtvih i 30 ranjenih, na sektoru Kninskog odreda nisu tačno poznati gubici, prema naknadnim primljenim podacima neprijatelj je u ovoj ofanzivi imao oko 150 izbačenih iz stroja, što mrtvih i ranjenih.

9) Naši gubici: Za vrijeme ovih operacija 1 mrtav i 2 ranjena, među ranjenim komandir 3. ete I bataljona Kninskog odreda drug Kukić Petar.

10) Utrošak municije: Za sva pješadijska oružja utrošeno je 8071 metak, 3 mine za teški bacač i 23 za mali bacač.

11) Imena pojedinaca i jedinica koje su se istakle: Iz II brigade istakla se 1. eta I bataljona, koja se uporno držala za vrijeme intenzivne borbe i zadala neprijatelju najosjetljivije gubitke. Kao pojedinci istakli su se drugovi: v. d. komandira mitraljeske ete istog bataljona zastavnik Supić Marko i vodnik Tanjga Milenko, koji su prilikom neprijateljskog juriša sa-

ekali etnike prsa u prsa i svaki po jednog uhvatili živoga, koji su im pokušali pobjeći i ubijeni su. U istom času njihova se eta bila povukla i oni pod zaštitom vatre izvla ili su se. Imenovane drugove treba pohvaliti i odlikovati ordenom za hrabrost radi primjera ostalim borcima. Iz Kninskog odreda istakla se 3. eta I bataljona koja je bila na Zmištaku i ako sa malim brojnim stanjem i sa 3 ranjena druga i jednim mrtvim nije napustila svoj položaj pod pritiskom ja eg neprijatelja, dok nije dobila narednje. Kao pojedinac istakao se komandir ete drug Petar Kuki , koji je teže ranjen u glavu i za vrijeme itave borbe obilazio borce svoje ete.

8. III. 1944. g. izvedena je sljede a akcija:

1) Opis položaja: Zaseok Badža sela Bilišani, zemljište kamenito i isprezi ivano ve im suvozidima, podesno za napad, dok za odbranu dosta nepovoljan teren.

2) Naziv naših jedinica: IV bataljon II brigade.

3) Naziv i sastav neprijateljske jedinice: Četa 264 njema ke divizije i Velebitska etni ka brigada, svega ja ine 300 Švaba, etnika i ustaša, naoružani ve im brojem automatskog oružja, 1 t. baca em i jednim topom 75 mm.

4) Obostrana situacija: Neprijatelj je imao namjeru izbaciti naše snage iz sela Bilišana u cilju obezbje enja komunikacije Obrovac—Karin i spreavanja naše mobilizacije na tom sektoru. Neprijatelj je poznao raspored naših snaga preko stanovništva pomenutog sela. U toku no i neprijatelj je zaposio položaje koje su naše jedinice zaposjedale svakog dana i na istim položajima sa ekao naše izvidnice.

5) Izdata zapovijest bila je Štaba brigade u cilju odbrane toga pravca.

6) Kad je borba po ela : 8. III. 44. g. u 4 asa.

7) Tok borbe: U 4 asa neprijatelj je sa ekao patrole koje su kontrolisale pravac prema Obrovcu i otvorio vatru na njih, nakon ega je itavi bataljon izišao na položaj na liniji k. 351—Lokvina—k. 232. Neprijatelj se uspio podvu i koriste i mrak i ograde, desnim krilom težio obuhvatu, bataljon se povukao na liniju k. 416, 351, kod crkve Male Gospe i k. 224 na kojim je položajima zadržao se cijelo vrijeme. Neprijatelj je zapalio 3 pojate u zaseoku Majstorovi i Kuridže. Neprijatelj je nekoliko puta pokušao juriš, ali je odbijen. U 12 asova izvršen je protivnapad i odba en je neprijatelj nazad u žicu.

8) Ishod borbe: Neprijatelj je odba en uz gubitke 7 mrtvih i 15 ranjenih.

9) Naši gubici: 2 mrtva i 3 ranjena. Poginuo je zamjenik komandira Škori Ivan. Me u ranjenima komandir 1. ete Stuli Stevo i vodnik Ljevi Sre ko.

10) Utrošak municije. Utrošeno je 1390 metaka za pješadijsko oružje i 2 engleske bombe.

11) Imena lica i u esnika koji su se istakli u borbi: U ovoj borbi istakla se 1. eta IV bataljona, koja je uporno branila svoje položaje, i uspješno izvršavala protivnapad i nanijela neprijatelju gubitke od 3 mrtva i nekoliko ranjenih. Kao pojedinac istakao se komandir 1. ete Mandi Nikola i komandir 2. ete Stuli Stevo, koji je sa ekao neprijatelja prsa

u prsa i ubio jednog etnika, gdje je i sam bio ranjen. Vodnik 2. ete Lijeve Sreko, koji je kao vođa patrole primio borbu, stvorio je bataljonu vrijeme za razvijanje iako teško ranjen u rame povratio se i izvjestio svoj štab o nailasku neprijatelja.

Istog dana IV bataljon I brigade vršio je akciju na zaseok oko Gračaca, Kontić i Cvjetković. Pošto neprijatelja nije bilo u selu, povukao se bataljon bez borbe i u povlačenju neprijatelj je otvorio vatru iz teškog oružja iz Gračaca i tom prilikom lakše ranio dva druga. Konfiskovano je od narodnih neprijatelja 5 komada goveda.

11. III. 1944. g. izvršena je sljedeća akcija:

1. — Opis položaja: Položaj Velika Popina (sekcija Knin 1:100.000). Teren većinom go i pokriven snijegom, nepodesan za privlačenje.

2. — Naše jedinice: I brigada sa 4 bataljona i etom prate ih oruđa.

3. — Naziv i jačina neprijatelja: Oko 240 etnika, koji su se povremeno nalazili u Popini, a ponekad na Otrčuju. Komandant etnika je major Vukšanović.

4. — Obostrana situacija: Pomenuto neprijateljsko uporište nije bilo stalna baza neprijatelja, a naročito kad su naše jedinice osjetili, ve je eš eputa banda izlazila u pomenuto selo zadržavaju i se u njemu i pljačku i imovinu pripadnika N.O.V. Zadatak brigade bio je napasti neprijatelja, opkoliti ga prethodno i pristupiti razbijanju i uništavanju neprijatelja.

5. — Izdata zapovijest poslata je Stabu korpusa ranije.

6. — Vrijeme kad je borba počela: 11. III. 1944. g. u 3 sata noću.

7. — Tok borbe: U odreeno vrijeme brigada se spustila u Vel. Popinu i pristupila išenju, neprijatelj nije bio u selu, pošto se povukao prema Otrčuju i tamo zanoio. Brigada se zadržala u pomenutom mjestu do 6 asova u koje je vrijeme neprijatelj napao brigadu iz tri pravca, jednim pravcem od Srbskog Klanca preko Supljeg Brda i Podluti, drugom kolonom od Otrča na Sućevia Brdo i treom kolonom preko Šibulja s južne strane brda Mile Vode. Pošto je neprijatelj nastupao sa više kolona i strelja kim strojem, a pravac šibulje nije bio zaštićen, povučen je IV bataljon sa položaja Sućevia Brdo i Pekino Brdo na desno krilo snaga na položaj Mila Voda da spriječi neprijateljsko nadiranje, što mu je i uspjelo. Neprijatelj je nastupao pod jaom minobaca kom vatrom podpomognut Švabama, i izgled na neki uspjeh nije postojao gdje je Stab brigade donio odluku da se jedinice povuku u vezi predstojećeg pokreta za sjevernu Dalmaciju, koji je trebao uslijediti idućenoć. Samo povlačenje bilo je vojnički i pod zaštitom vatre, tako da je u 17 asova bilo završeno izvlačenje svih jedinica prema Glogovu, a neprijatelj se zadržao kod crkve u Vel. Popini.

8. — Ishod borbe: Ubijeno je 16 etnika, ranjeno više, nije ta poznat broj, osloboćen jedan partizan koji je ranije bio zarobljen iz I prekomorske brigade. Zarobljena jedna puška i 40 metaka. Od etnikih vođa spomenutog sela konfiskovano je 14 volova, 5 konja.

9. — Naši gubici: Jedan mrtav, 2 ranjena, izgubljenog oružja nije bilo.

10. — Utrošak municije: Utrošeno je 6445 metaka za pješadijsko oružje i 16 mina za t. baca .

11. — Imena lica i jedinica koje su se istakle: Borac desetar IV bataljona I brigade Mikuli Mate, nišandžija na p. mitraljezu »Šarac«, koji je ubio 4 etnika i ostao na položaju dok mu nije nare eno povla enje.

KRITI KI OSVRT:

U ovim operacijama pokazalo se da nema jedinstva i me usobnog potpomaganja. Može se re i da se bataljoni bore svak za sebe ne imaju i u vidu da potpomogne jedan drugome.

Sama taktika nije bila dobra. Jedinice su se razvukle na veliki prostor u cilju uvanja teritorija i samim tim svaki manevar i udar bio je onemogu en ili umanjen.

Takti ki postupak I brigade poslije operacije na Vel. Popini nije bio u skladu sa situacijom na terenu. Ta brigada trebala je da prihvati borbu sa etnicima i da je vodi do kraja, do pobjede, jer su uslovi postojali. Narro ito nije smjela da se po danu izvuce iz borbe, što su etnici vjerovatno shvatih kao slabost, a tako e taj momenat i iskoriš avati. Dostavljamo Vam listu gubitaka za 7 ranjenih i 3 mrtva druga, dok e listu za 1 mrtvog i 2 ranjena dostaviti Stab grupe odreda sjeverne Dalmacije.⁸

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar,
Petar Babi , v. r.

(M. P.)

Komandant — pukovnik:
M. Šaki , v. r.

⁷ Kriti ki osvrt: Slaba me usobna veza, kordonski raspored, bez rezerve, nedovoljne pripreme (u borbi nestalo municije).

Kod neprijatelja: Slabo me usobno potpomaganje, slaba me usobna veza.

⁶ Poslijednja re enica dopisana je u originalu crnilom.

⁷ Dopisano crnilom.

BROJ 223

IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVE BRIGADE DVADESETE DIVIZIJE OD 14. OŽUJKA 1944. ŠTABU DIVIZIJE O BORBAMA VO ENIM U VREMENU OD 17. DO 22. VELJA E¹

S T A B

I. Brigade XX Divizije

14. III. 1944.

Položaj

Štabu XX Divizije VIII Korpusa

P l o ž a j

OPERATIVNI IZVJEŠTAJ
od 17 do 22. II. 44.

I. OPIS POLOŽAJA ZA DOTI NU JEDINICU

Sekcija Šibenik 1:100.000

Naša brigada bila je raspoređena na položajima slede im: I. bataljon na Danilo—Dubrava; II. bataljon: Nisko—Le evica; III. bataljon Trolokve; IV. bataljon: Rastovac—Blizno. Svi bataljoni na svojim položajima obezbeđivali su se.

2. Samo naša brigada vodila je borbu i to bataljon svaki na svom sektoru.

3. Jedan bataljon Njemaca koji je napadao na II i III bataljon od Mu a preko Gizdavca i Le evice. Garnizon iz Marine—Rogoznice, Primoštena—Grebaštica i Vrpolja na IV bataljon. etni ki odred skoncentrisan u Konjevrate u ja ini od 600 boraca, jedna kompanija Njemaca iz Šibenika, ustaška bojna iz Vrpolja, Perkovi a i Uneši a, svi komplet napali su i blokirali naš I. bataljon koji se nalazio u Danilo.

4. Dana 17. III. 44. g. u vezi proslave 26 godišnjice Crvene Armije, bataljoni su vršili natjecanje na osnovu ega je I bataljon tražio odobrenje od Štaba brigade za izvršenje napada na etni ko uporište u Konjevrate.² Na osnovu traženja I bataljona za izvršenje napada na etni ko uporište u ja ini od 100 do 150 etnika, koji su bili smješteni u školi i s. Knežice. Namjera bataljona bila je napasti školu i Knežice selo, likvidirati etnike a potom školu zapaliti. Namjera neprijatelja je bila braniti položaj i selo u kojem su se nalazili.

5. Štab brigade nije izdavao zapovijesti za napad nego je samo dozvolio izvršenje akcije. Štab bataljona je svojom inicijativom izvršio napad, izdao usmene zapovjesti svojim jedinicama. Zapovjest je sadržavala da se najenergi nije napadne neprijatelj, selo da se skroz pro isti a škola zapali.

¹ Original (tipkan na pisa em stroju), zaplijenio neprijatelj. Snimak originala u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njema ka, mikroteka NAV-N-T-314, film 564/146—149.

² i 3 Vidi dok. br. 540 i 544.

6. Vrijeme kada je borba započela 17. II. 44 g. u 23,30 asova.³

7. TOK BORBE: Bataljon je napadao sa 2 pravca. Na školu je napadala 1 eta i prateći vod, na s. Knežice 2 eta. Po dolasku u selo i stupanja u borbu, puškomitraljezi su zamrzli usljed hladnoće gdje je ometalo uspjeh akcije. Teški baca koji se nalazio kod bataljona nije imao efikasnosti pošto nije imao elemenata, a sam nišandžija nije izvježban za pravilnu upotrebu baca a po noći. Neprijatelj se blokirao u školi i otvorio jaku automatsku vatru na naše jedinice. Bombaši koji su vršili napad na školu, koji su bacili 33 bombe, od kojih nije eksplodiralo 13 komada. Neprijatelj se drsko branio i nije mislio na predaju. Borba je bila do 5 asova ujutro 18. II. 44 g. Bataljon u toj akciji nije izvršio zadatak i isti se nazad povukao u Danilo.

8. Rezultat borbe nije postignut iz toga razloga što bataljon nije postigao borbenost u dovoljnoj mjeri za ono ne napade a automatsko oružje i teški baca nijesu djelovali uspješno. Gubici neprijatelja bili su 1 mrtav i 3 zarobljena. Zaplenjenog materijala bilo je 6 pušaka, 120 metaka, 4 ručne bombe, 1 nož i 1 opasna fišeklijama.

9. Naši gubici u ljudstvu i materijalu: 1 teže ranjen koji je posle umro. Drugih gubitaka nije bilo.

10. Utrošeno puškomitraljeske municije 2.000; pušaka 480; bombi od teškog baca a 20; malog baca a 17; ručnih bombi 65.

11 i 12. ništa.

13. KRITIKA AKCIJE: Bataljon u samome napadu na Konjevrate, operacija je bila ofanzivnog karaktera ali štab bataljona podbacio je u pogledu samoga plana, zbog toga što je podlegao samim planovima Komande mjesta Šibenik, te na njihov predlog i skrojene planove vršio napad. Štab bataljona je podcjenio neprijatelja, jedinice su mlade, neiskusne, te u vezi toga bombaška odelenja nisu se privukla kod same škole te isti da izvrše i pobjavu bombe u školu pre otvaranja vatre. Automatska oružja i baca i podbacili su. Komandovanje u borbi bilo je dobro.

11. Bataljon: dana 17. II. 44 došao je neprijateljsku kolonu u s. Kladnjice i Nisko na položajima Gomila k. 441, istoga odbila uz izvjesne gubitke. Neprijatelj je imao namjeru da uništi bataljon i da ovlada Kladnjicama. Neprijatelj je pošao sa namjerom ispitivanja naših snaga, išenje komunikacija i minskih polja, sastavljanje plana za generalni napad opkoljavanja i uništavanja naše jedinice i drugih djelova koji se nalaze na tom sektoru.⁴

Štab brigade osamostalio je bataljon da manevriše na toj prostoriji, da neprijatelju nanosi udarce i da se vrsto drži Mosea.

Borba je počela 17. II. 44 g. u 10 asova.

Tok borbe: bataljon je držao položaje na označenom mjestu i neprijatelja je došao u zasjedi. Bataljonu je bio cilj da uništi neprijatelja na što se isti obavezao kao natjecanje za proslavu 26 godišnjice, da uništi što više neprijatelja. Bataljon je manevrisao sa jedinicama i stalno tukao bok neprijatelja. Nepr. imao 6 mrtvih i 4 ranjena.

4 O ovoj akciji išenja vidi dok. br. 167, 220, 224, 376, 378, 379, 381, 383, 384 i 385.

Naši gubitci u toj borbi, imali smo 2 teže ranjena. Drugih gubitaka u materijalu nije bilo.

Utrošak municije: 800 metaka pušane i puškomitraljeske, 200 teškog mitraljeza »Breda«, 4 ručne bombe, 3 komada iz lakog bacača.

Kritika akcije: bataljon prilikom borbe sa neprijateljem, koju mu je neprijatelj nametnuo, pokazao se dobro. Štab bataljona imao je jedinice u svojim rukama, jedino nije kao Štab pravilno procijenio neprijateljske snage, te prvu kolonu neprijatelja koja je naišla propustio je da na istu nije otvarao vatru, zasjeda bataljona koja je bila pokraj same ceste, nije se držala vojnički na položaju koju je neprijatelj primjetio te zbog toga nijesu mu nanešeni gubitci što je mogao bataljon učiniti.

III. Bataljon: koji je bio raspoređen na položajima Trolokve, dana 18. II. 44. stupio je u borbu sa neprijateljskim prethodnicama kod s. Gjapića, gdje je zadržavao neprijatelja do 17. asova kada je dobio naredenje od Štaba brigade da se povuče u Bristivicu.

Naziv i namjere neprijatelja su kao i kod drugog bataljona.

Izdane su zapovijesti III bataljonu da povlačenje da samostalno djeluje na položaju na kojem se nalazi, manevriše i tu neprijatelja u kojem vremenu je dobio novo naredenje da ostupi, zauzme nove položaje u Bristivici.

Borba je otpočela 18. II. 44. u 15. asova.

Tok borbe: bataljon je dočeka neprijatelja u zasjedi, kojem je neprijatelj nametnuo borbu i dočeka neprijateljske prethodnice koje je zadržavao do označenog vremena kad se po naredenju povukao. Bataljon je postavio sebi kao utakmicu za uspjeh rezultata 26. godišnjice Crvene Armije da što više uništi neprijatelja.

Ishod borbe: postavljeni rezultati nisu potpunoma izvršeni i postignuti pošto se ne zna koliko ima neprijatelj gubitaka u toj borbi.

Naših gubitaka nije bilo.

Utrošak municije: iz pušaka i puškomitraljeza 200 metaka, iz teškog mitraljeza »Breda« 90 metaka.

Kritika akcije: Štab bataljona nije ofanzivno vodio borbu pošto nije vršio nikakve protunapade a niti obuhvatne napade na neprijateljsku isturenu kolonu koju je zadržavao.

IV. Bataljon: na položaju na kojem se nalazio imao je specijalni zadatak pored držanja položaja da obezbijedi izvlačenje materijala kanalom br. 1 i drži položaje prema Kruševu.

Dana 17, 18, 19, 20. i 21. bataljon je svakodnevno vodio borbe sa neprijateljskim garnizonima iz Marine, Rogoznice, Primoštena, Grebaštica i Vrpolja, kao i noćne borbe kod Podorljaka sa neprijateljskim djelovima iz Rogoznice i Marine koje su prije avale prolaz našim karavanima prema kanalu. Ove borbe su bile lokalne.

Tok borbe: bataljon je držao položaj i sprečavao neprijatelju nastupanje prema Rastovcu i Blizni gdje su se nalazile naše bolnice.

Ishod borbe: u pogledu držanja položaja bataljon je postigao željeni cilj, i postigao zadatak. U pogledu izvlačenja materijala, bataljon nije

postigao željeni cilj, zbog toga što je neprijatelj u samome kanalu u to vrijeme uspostavio jak garnizon. U tim borbama neprijatelj je imao 5 mrtvih i oko 15 ranjenih. Zarobljene su 2 puške i nešto ratne spremne.

Naši gubici bili su 1 mrtav i 1 lakše ranjen. Drugih gubitaka nije bilo.

Utrošaka municije: pušane i puškomitraljeske 430 metaka, iz teškog mitraljeza »Breda« 300 metaka, ručnih bombi 16.

Kritika akcije: Štab bataljona u odbrani položaja oko Rastovca i Blizne imao je inicijativu u svojim rukama. Dobro je komandovao sa svojim jedinicama, a u pogledu zadatka koji mu je postavljen za obezbeđenje kanala, izvlačio je materijala, isti je podbacio jer nije provjeravao prolaze Kanala nego je više puta podlegao izvještajima Odredskih jedinica, gdje se posle ustanovilo da nisu ta ni izvještaji koje je Odred slao, u vezi čega se nije izvuklo materijala koliko se moglo.

Dana 18, 19. i 20. II. 44. g. II bataljon nije imao borbe, nego je isti ostao na položajima Kladnjice—Matasi—Sitno.

Dana 20. II. 44. g. neprijatelj je došao u Prapatnicu iz Trolokava koji je vodio borbu sa II i III bataljonom, na osnovu čega je Štab brigade povukao sve komore sa III bataljonom i bolnice iz Blizna preko Bristivice, Labina i Papića—Prgomet, u cilju izbjegavanja neprijateljskom obru u i izvlačenja bolnice i komore iz opasne zone. Po dolasku komora i III bataljona u s. Papića isti je zauzeo položaje na Labišnici iznad Prapatnice k. 639 i k. 596 između Labina i Prgometa prema neprijatelju koji se nalazio u Prapatnici—Prgometu.

Dana 20. II. 44. g. jedinice ovoga bataljona nijesu vodile borbu sa neprijateljem jedino su napale 6 neprijateljskih vojnika sa bicikloma gdje nije imao uspjeha.

Istog dana u 17. asova neprijatelj koji se nalazio u Prapatnici došao je sa kolonom od 150 do 200 vojnika u s. Bristivicu potpomognut sa garnizonima koji su vodili borbu sa IV bataljonom. Neprijatelj je prenošio u Bristivici.

Komandant brigade koji se nalazio sa IV bataljonom promjenio je raspored IV bataljona, istoga povukao iz Blizne i Rastovca u Ljubitovicu kojeg je rasporedio na Vilaju i na Hrast k. 520 između Prapatnice i Suhoga Doca sa zadatkom da zatvara pravac između Prapatnice i Šibenika, Prapatnice i Suhoga Doca, a u koliko se neprijatelj povuče iz Bristivice bataljon da se povrati na iste položaje.

Dana 21. II. 44. g. nije bilo promjena od IV bataljona.

i. bataljon: koji je bio u Danilo na položaju 20. II. 44. g. držao je položaj Ulnovac i Sokolac.

Napali su na naš bataljon: etnički odred⁵ od 700 ljudi, koji su napadali pravcem Bilice, Danilo-Biranj; Njemci iz Šibenika sa jednom kompanijom pravcem Dubrave, Danilo-Biranj; ustaška bojna iz Vrpolja, Perkovića i Unešića pravcem Danilo-Kraljice i Velika Glava.

Namjera neprijatelja bila je uništavanje bataljona, izvršenje pripreme za mobilizaciju i naoružanje naroda na tom sektoru, a etnička namjera pljačka i pokolji, gdje su ubili 24 muškarca i 1 ženu a izvršili pljačku

na tom sektoru u vrijednosti oko 150 miliona kuna. Namjera bataljona bila je da se probije kroz neprijateljski obrub i iz istog izvuce što je i uspio.

Štab bataljona dobio je narednje od Štaba brigade da se zadrži na sektoru Danilo-Dubrava pošto je neprijatelj vodio borbu sa glavninom brigade i nadirao kroz sektor koji su držali ostali bataljoni, s tim u koliko bi istom opstanak na tom sektoru bio nemogu da se prebaci od 2 pravca jednim i to u sastav brigade ili preko rijeke Krke. U borbi, prilikom napada sa strane neprijatelja, bataljon je izdavao usmene zapovjesti svojim potinjenim.

Borba je otpočela 20. II. 44 g. u 6 asova ujutro.

Tok borbe: neprijatelj je za vrijeme noći iz navedenih pravaca došao i zaposjeo položaje oko samog Danila gdje je u samu zoru otpočeo sa borbom. Glavni neprijateljski napad bio je iznad Danilo-Kraljice preko Krtolina, a sa drugim pravcem Dubrave, Danilo-Biranj. Bataljon se ipak uspio probiti kroz neprijateljski obrub kojeg su držali etnici i to pravcem preko vrljeva na Radoni do Mirlova a odakle se bataljon povratio do zaseoka Radan, Zivkovi i, Vrljevi i do Goriša, odakle je preko Miljevaca došao u Prominu zaseok Popovi e, gdje se bataljon odmorio i krenuo dalje prema rijeci Krki, prebacio se preko iste, do s. Goši i gdje je ostao dok istog nije komandant brigade povukao.

Ishod borbe: bataljon koji je bio napadnut sa strane neprijatelja jedini mu je uspjeh bio što je izvukao ljudstvo iz neprijateljskog obruba a da mu isti ne bude uništen. Gubitci neprijatelja nijesu nam poznati.

Naši gubitci: poginuo je zamjenik komesara bataljona drug Ožegovi Veljko i njegova drugarica koja je radila na terenu. Zamjenik komesara bio je u ku i sa drugaricom gdje je neprijateljska vojska došla, pošto istome nije bilo mogu e do i u sastav svog bataljona isti se blokirao u ku u, koji se nije predao neprijatelju nego se borio do posljednjeg metka a kad mu je nestalo municije isti je prevario ustaše s tim što je rekao da e se predati, bacio im strojnicu i pištolj, a oni kad su došli da uzmu oružje, bacio je na njih bombe od kojih su bili 3 teško ranjena. Drug Ožegovi u toku same noći otišao je iz bataljona do Komande mjesta Šibenik koja se nalazila u Dubravi radi pribavljanja hrane za bataljon, gdje je uspio da se vrati do ku e u Danilu gdje je stradao i nije mogao do i u sastav bataljona pošto je bio presje en. Drug Ožegovi nije dao sebi neprijateljskim vojnicima našto je neprijatelj bio prisiljen da zapali ku u. Drug Ožegovi kad je vidio da je ku a sa strane neprijatelja zapaljena, uzeo je pištolj od svoje drugarice sa kojim je ubio najprije drugaricu a poslije sebe. Pred njegovu smrt vikao je parole Crvenoj Armiji, N.O. vojsci, V-hovnom Štabu a psovao je ustaše, Paveli a, Hitlera. Pred smrt digao je ruku i pozdravljao sa stisnutom pesnicom kako mu je ruka ostala u takvome stavu i kad je isti izgorio, našto je neprijatelj za u eno gledao na herojstvo druga Ožegovi a.

Bataljon prilikom odmora u Popovi ima bunkerisao je teški i laki baca sa odborom koji se tu nalazio i pred vojskom koji je posle pronena sa strane etnika.

Prelaz preko rijeke Krke dezertiralo je 8 boraca.

Utrošak municije: pušane i puškomitraljeske 1400 metaka.

Kritika akcije: štab bataljona u vezi izvlačenja svoje jedinice iz neprijateljskog obrambenog područja snašao se, ali je isti lakomisleno shvatio važnost oružja i nije vodio računa o tajnosti svoga plana rada. Štab bataljona dobio je odluku da bunkeriraju teški i laki bacački koji je i ušao pred cijelim bataljonom i pred odbornicima u navedenom selu Popovi ima a koji su neprijateljski raspoloženi prema nama i ako iste ni pokoji cijenu nijesu smjeli ostaviti nego su morali nositi ih sobom a pored svega bataljon je bio bez ikakvih komora gdje je bio lako kretan. Za ove greške Štab bataljona sebe ne kritikuje.

Dne 22. II. 1944 g. neprijatelj koji se nalazio u Prapatnici isti je izvršio pokret u 2 pravca i to sa jednim pravcem iz Prapatnice preko Ljubitovice a drugim pravcem Prapatnica, Prgomet, Suhi Dolac, Perkovi. Neprijatelj je imao namjeru da uništi i rasprši naš IV bataljon koji je držao položaje u Ljubitovici. Namjera našeg bataljona bila je do ekati i uništiti neprijatelja i spriječiti istome nadiranje prema Šibeniku. Usljed nadmoćnosti neprijatelja bataljon se uz borbu povlačio preko Suhog Doca prema Prgometu i Trolokvama a jedna eta koja je bila u Lepenici ista je bila osjeena i prebacila se u Danilo bez gubitaka a poslije se vratila u sastav bataljona.

Bataljon je dobio zapovjest i upustva od komandanta brigade na samome položaju koje su navedene u ovom izvještaju za 20. ov. mj.

Izme u neprijatelja i našeg IV bataljona borba je otpočela dana 22. II. 44. g. u 6 asova ujutro.

Tok borbe: bataljon je do ekao neprijatelja na svojim ranije zauzetim položajima i isti je vodio borbu sa neprijateljskim prethodnicama dok mu kolona nije došla bo no preko Suhog Doca a poslije je bio prisiljen da se povuče preko Suhoga Doca prema Trolokvama i Prgometu gdje je došao u sastav brigade.

Ishod borbe: rezultat nije postignut zbog toga što je neprijatelj bio mnogo ja i sa artiljerijom i bacačima ima te je isti prisiljavao bataljon da ostupi i da mu na tim pravcima oslobodi prolaz. U toj borbi neprijatelj je imao 1 mrtvog i 3 ranjena.

Naši gubitci: nije bilo žrtava jedino su nam zarobili jedan brdski kazan.

Utrošak municije: pušane i puškomitraljeske 20 metaka, iz teškog mitraljeza »Breda« 100 metaka.

Kritika akcije: 1) Štab bataljona u toj borbi nije se snašao zbog toga što sa etom koja se nalazila u Lepenici nije nijedan član štaba bataljona bio. 2) Štab bataljona nije postupio po narednju kojeg mu je komandant brigade izdao da se po povratku neprijatelja iz Bristovice sa cijelim bataljonom opet nazad povuče.

III. bataljon? Istoga dana kad je neprijatelj vršio napad na IV bataljon dobio je zadatak od Štaba brigade da napada neprijatelja sa le a te da omogu i uspješno izvlačenje IV bataljona. Bataljon je u samome svome pripremanju za napad na neprijatelja zadocnio koji je omoguio neprijatelju da zauzme glavne položaje izme u Suhog Doca i Prgometa a isti je poslije napadao neprijatelja sa le a koji je ve vršio brzi pokret prema Perkovi u.

U borbi sa III bataljonom gubitci su nepoznati.

Naših gubitaka nije bilo.

Kritika štaba brigade: Štab brigade nije mogao jedinstveno komandovati sa svojom jedinicom pošto su bataljoni usljed neprijateljskog nastupanja bili udaljeni, a izme u istih se nalazio neprijatelj. Štab brigade slabo je provjeravao sposobnost naših bataljona u njihovome osamostaljivanju da samostalno djeluju, manevrišu i komanduju sa svojim jedinicama, gdje se vidi iz gore izloženog da štabovi bataljona u borbama koje su naši bataljoni imali nisu potpunoma zadovoljavali, na osnovu ega trebao je štab brigade da povede ra una te u ovakvim situacijama razdjele se u bataljone ili bar u onaj bataljon koji se nalazi u teškoj situaciji.

Nedeljkov. r.

BROJ 224

**IZVJEŠTAJ ŠTABA GRUPE NOP ODREDA ZA SREDNJU DALMACIJU
OD 14. OŽUJKA 1944. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOV O BORBAMA
VO ENIM OD 25. VELJA E DO 3. OŽUJKA¹**

**STAB
GRUPA PARTIZANSKIH ODREDA
ZA SREDNJU DALMACIJU
14 III 1944**

ŠTABU VIII KORPUSA N.O.V. JUGOSLAVIJE

Operativni izvještaj :

Dinarski odred:

25 II u 21 as jedan vod II bataljona (20 boraca) pod rukovodstvom zamjenika komandanta Odreda izvršio je napad na neprijateljsku posadu na aerodromu Piket kod Sinja.² Neprijateljska posada bila je jaka 45 domobrana i ustaša.

Napad je bio smjel i drzak, tako da je neprijatelja potpuno iznenadio, u roku od 10 min. neprijatelj je savladan. U ovoj borbi zarobljen 21 neprijateljski vojnik, nekoliko mrtvih, dok su se ostali razbježali. Zaplijenjeno je 25 pušaka i nešto vojne sprema. Gubitaka na našoj strani nije bilo.

6 Manojlovi

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 47, k. 1603.

² Vidi dok. br. 474 i 479.

Pošto je napad bio brzo izveden, neprijatelj nije imao vremena da reagira. Zgrada na aerodromu je zapaljena. U ovoj borbi istakao se li nom hrabroš u zamjenik komandanta Odreda Davor Tripalo.

Osim ove akcije, ovaj odred drugih nije imao, jer se njegov Prvi bataljon nalazi na prostoriji Koljane— ubrice, sa zadatkom zatvaranja pravca Koljane—Bra ev Dolac—Dinara, a Drugi bataljon zatvara pravac Obrovac—Gala. Poduzete su mjere kod Štaba XX Divizije da se jedinice ovoga odreda oslobode stalnog zatvaranja pravaca, da bi time dobili šire mogu nosti za rad.

Mosorski odred:

18—19 i 20 jedinice su se odmarale na prostoriji Blato—Kotlenice— —Dugo Polje. U tom vremenu održana je konferencija povodom borbe u Docu.⁸

No u 20 na 21 Prvi je bataljon izvršio pokret sa bolesnicima i zarobljenim vojnicima iz akcije na Docu, pravcem Smaji i—Cikotina la a⁴—s. Podi, gdje se smjestio 22 ovaj bataljon uslijed podataka o neprijateljskoj ofanzivi pravac Kamešnice sa bolnicom prebacio se u selo Gljev, odakle je pod pratnjom jedne ete ranjenike uputio u bolnicu XX Divizije, a zarobljenike u taj štab. Na ovoj prostoriji ovaj bataljon zadržao se do 25 II, kada je izvršio pokret za s. Pode, gdje je ostao do 27, kada je izvršio sa dvije ete pokret na prostoriju Mosora, ostavljaju i jednu etu u s. Podi za zaštitu odredske ambulante i izvi anja pravac Aržano.

II bataljon ovog odreda u vremenu od 20 do 27 nalazio se je na prostoriji Dugo Polje—Dolac—Mosor. Pored vojno-politi ke obuke, obezbjeenja i izvi anja nije imao nikakve borbe ni napada na neprijatelja.

No u 1 na 2. III jedinice ovoga odreda izvršile su napad na ustašku postaju u s. Dubravi, u kojoj se nalazilo 25 ustaša. Uslijed lošeg vremena i mrkle no i neprijatelju je uspjelo pobje i poznavaju i dobro teren. Zaplijenjen je jedan teški mitraljez, 3000 metaka i 30 ebadi.

Drugog t.mj. neprijatelj je pokušao sa 60 ustaša iz pravca Gata i Tugare da ponovo ovlada s. Dubrava. Poslije borbe koja je trajala od 9 do 14 sati neprijatelj je odba en uz gubitke nekoliko ranjenih. Jedinice ovoga odreda sada se nalaze na prostoriji Dugo Polje—Dolac—Mosor (Dom Kraljice Marije)—Dubrava sa jednom etom u s. Podi. eta koja se nalazi u Podima izvršila je miniranje ceste Aržano—Duvno—Studenci—Blato n./C. [etini].

Svilajsko-mose ki odred : 24 II postavio je nagaznu minu na cesti Mu — —Drniš, na koju je naišao neprijateljski kamion sa vojskom. Broj žrtava nije nam poznat. 25 II jedna patrola ovog odreda zaplijenila je na cesti **Drniš**—Mu jedan luksuzni automobil u kojem su se nalazila 2 seljaka iz Kaštel Novog, jedan iz Umljanovi a i 2 etnika iz s. Biskupija kraj Knina i to: Luka evi Kajo i Bukorovi Jovan. Zarobljeni Luka evi je bivši jugoslovenski marinski vazduhoplovni podoficir, a zarobljeni Bukorovi je poz-

³ Vidi dok. br. 166, 167 i 469.

⁴ Odnosi se na prevozno sredstvo koje je jedinica koristila za prelaz preko rijeke Cetine.

nati etni ki bandit i švercer, koji je priznao da se borio u redovima etnika protiv NOV. Seljaci su pušteni svojim kućama, ali osim jednog koji je bio u našoj vojsci i ranjen zarobljen od etnika i pušten kući i sada je upućen u svoju jedinicu. Sofera, vlasnika automobila, na intervenciju majora druga Bogdana Njegoša Štab odreda sa automobilom pustio je kući i u Drniš.⁵ Luka ević i Bukorović predani su Komandi mjesta Muševci 2 t.mj. neprijatelj je preduzeo napad na sektoru ovoga odreda iz pravca Muševci—Mose—Brštanovo, Gizdavac—Korušca—Le evica, Brod anac—Vu evica—Le evica i Unešići—Kladnjica—Le evica.⁶ U posljedicu napada raspored jedinica ovog odreda bio je sljedeći: Rosići a stajalište—Debelo Brdo—Gola Glavica (kota 531). Neprijatelj otpočeo je napad u 9 sati ujutro iz pravca Muševci—Gizdavac i Brod anca. Borba je prihvaćena na pomenutim položajima i vodila se u toku cijelog dana, kada su pod jakim pritiskom jedinice ovoga odreda odstupale na prihvatnim položajima i do pada mraka zadržale se na liniji kota 581—kota 454—kota 495. Dvije jedinice ovog odreda odstupale su pravcem Gola Glavica—Korušca—Stričevići. Jedna jedinica bila je upućena ujutro u pravcu sela Kladnjice da zatvori taj pravac, ali je dočkan stigla, pošto je neprijatelj već bio u Kladnjicama i posjeo Ljube (kota 600).

U padu mraka Odred se prebacio preko Moseva u sela na podnožju Svilajca, ostavljajući i dvije jedinice u Mosevu. Ujutro narednog dana, tj. 3 t.m., neprijatelj je nastavio nastupanje u pravcu Levice i odatle u 3 kolone u pravcu Prapatnice i G. Segeta. U ovoj borbi neprijatelj je imao 8 mrtvih, nepoznat broj ranjenih. Jedan kamion naišao je na dvije nagazne mine na cesti Gizdavac—Korušca, od čega je uništen. Da li je tom prilikom bilo žrtava nije nam poznato. Gubici Odreda jesu dva druga i dvije drugarice zarobljene, od kojih je jedna drugarica bila zamjenik politkoma jedinice.

6 III neprijatelj,⁷ da bi obezbijedio prolazak svoje kolone pravcem Klis—Gizdavac—Muševci, sa 200 vojnika izvršio je napad na Drugi bataljon ovoga odreda pravcem Gizdavac—Brštanovo. Neprijatelj je uspio da odbaci naše dijelove sa Debelog Brda, odakle se povukao u 3 sata poslije podne. U ovoj borbi neprijatelj je imao 4 mrtva, dok naši nisu imali gubitaka.

9 t.mj. dvije jedinice Prvog bataljona izvršile su napad na neprijateljske snage (60 ustaša) u selu Zelovu. Neprijatelj se poslije kraja borbe povukao u pravcu sela Hrvace. Po odbacivanju neprijatelja, u Zelovu je ostavljena jedna jedinica. Ujutro neprijatelj je izvršio napad iz pravca Potravljica i jedinica se pod pritiskom povukla u pravcu Ogorja. U ovim borbama neprijatelj je imao dva mrtva, a mi jednog ranjenog.

9 t.mj. navečer dvije jedinice Drugog bataljona izvršile su napad na ustaški garnizon u Vinovu, gdje je bilo prema podacima do 8 t.mj. do 30 ustaša, ali 9 III garnizon je pojačan na 100, o čemu Štab odreda nije bio obaviješten. U toku borbi puškomitraljezac Muslin Ivan i pomoćnik Božić Marijan koji su bili na bojišnici obezbeđujući predali su se neprijatelju sa puškomitraljezom i time dozvolili da neprijatelj bezopasno ugrozi jedinicu u

⁵ Politički komesar Osmog korpusa NOVJ napisao je sa strane na originalu slijedeće: »Puštanje automobila. Krajnji oportunizam. U ovoj situaciji vrlo štetno. etnike strijeljati a nikako zamjenjivati. Boško«.

⁶ i ⁷ Vidi operaciju »Bergwiese«, dok. br. 220, napomenu 4.

napadu i time ih prisili na povla enje.⁸ Uslijed ovog napad nije uspio i bataljon se povukao bez gubitaka osim ove dvojice koja su se predala i Talijana Andrijeli Rema koji je u povla enju nestao. Neprijatelj je imao dva mrtva.

10 t.mj. na cesti Mu —Drniš naišao je jedan neprijateljski kamion za kojeg je bio prikopan top na postavljenu nagaznu minu. Kamion i top su oštećeni, da li je bilo ljudskih žrtava nije poznato.

Šibensko-trogirski odred: Pored obezbje enja kanala i prebacivanja robe sadejstvovao je jedinicama I Brigade XX Divizije u neprijateljskim napadima na njegovom sektoru. 18 II jedna eta ovoga odreda napala je sa le a neprijatelja u s. Kruševu koji je vodio borbu sa bataljonom I Brigade XX Divizije. Tom prilikom rianeseni su neprijatelju gubici: 4 mrtva vojnika i jedan oficir i 10 vojnika ranjeno.

22. II dvije ete ovoga odreda vodile su borbu na Vilaji sa neprijateljem koji je došao iz pravca Le evice na Prapatnicu i kretao se od Prapatnice u pravcu Boraja—Vrpolje.⁹ U ovoj borbi gubici neprijatelja nisu poznati, dok je Odred imao jednu drugaricu zarobljenu i dva nestala.

23 II jedna eta u toku no i izvršila je prepad na neprijatelja u Kaštel Novi i Kaštel Štafili , a po povratku na neprijateljski položaj Sv. Nafor. Ovaj prepad izazvao je paniku kod neprijatelja i u toku cijele no i nije smio napustiti zgrade u kojima stanuje.

24 II jedna eta postavila je zasjedu izme u Trogira i Divulja. Oko 8 sati naišli su neprijateljski kamioni i na posljednjeg je otvorena vatra — ubijen je jedan, a jedan ranjen neprijateljski vojnik. 20 min. iza ove kolone naišao je autobus koji saobra a Trogir—Split koji je zaustavljen. Sofer ustaša pokušao je da bježi, ali je ubijen. Po iskrcavanju putnika autobus je sa ru nim bombama ošte en. U automobilu je na ena blagajna sa 15.000 kuna.

26 II jedna trojka spustila se na cestu izme u Gornjeg i Donjeg Segeta. Na njih su naišla dva neprijateljska vojnika koja su išla ispred kola koja su gonila hranu u Gornji Seget na položaj Vlaška. Obadva vojnika su ubijena.

Istog dana druga trojka postavila je zasjedu izme u Gornjeg Segeta i Trogira, u tom momentu naišla je ja a neprijateljska patrola od oko 50 vojnika da ispita slu aj ubistva ove dvojice vojnika. Njihova prethodnica 4 vojnika na biciklima naišli su na zasjedu ove trojke koja je na njih otvorila vatru iz strojnice. Tri neprijateljska vojnika su ubijena, a jedan ranjen. Obje trojke povukle su se bez gubitaka.

3 III jedinice ovog odreda vodile su borbu sa neprijateljem koji je nastupao od pravca Boraja—Široka—Marina—Seget—Labin—Prgomet u zajednici sa jedinicama I Brigade XX Divizije.¹⁰ 3 ete uspjele su u zajednici sa brigadom da se izvuku iz neprijateljskog obru a, dok je 4 eta ostala u obru u i da bi izbjegla uništenje razdijelila se u manje grupice, sa zadatkom da se prikrije i izvu e iz obru a, u emu je i uspjela. U ovoj borbi Odred je imao jednog mrtvog. Gubici neprijatelja nisu poznati.

⁸ Ovdje je politiki komesar korpusa stavio slijede u primjedbu: »Veliki broj zarobljenih. Ž. p.[politikomesara] ete zarobljen! Puškomitraljezac Izdao?!«.

⁹ 1 10 Vidi dok. br. 220.

Svilajsko-moseki odred zaplijenio je kod etnika Bukorovi a i Luka evi a 800.000 kuna.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar:
Dragutin Crnogorac, v. r.

(M. P.)

Komandant, major:
Br.¹¹ Dude, v. r.

BROJ 225

**IZVJEŠTAJ ŠTABA KNINSKOG NOP ODREDA OD 14. OŽUJKA 1944.
OKRUŽNOM KOMITETU KPH ZA KNIN O PRILIVU NOVIH BORACA
IZ PROMINE I MOGU NOSTI ZA FORMIRANJE TRE EG BATALJONA¹**

S T A B

Kninskog part. Odreda
14-111-1944 god.

**DRUGARSKOM
OKRUŽNOM KOMITETU KPH ZA KNIN**

Dragi drugovi!

Poznato vam je da je veliki broj drugova iz Promine, došlo u redove naše N.O.V. Ta mobilizacija je išla u sporazumu sa jednim članom toga foruma i prema dosadašnjim rezultatima uspjeh je dobar. Pošto ima dovoljno ljudstva da se formira bataljon, koji će biti **III.** bataljon ovog Odreda, to smo predložili štabu Grupe² da nam uputi potrebno ljudstvo za imenovani štab. Predložili smo za komesara toga bataljona drugu Stevu Pericu, rodom iz Puljana, koji se do sada nalazio kao komesar ete u dopunskom bataljonu, a mišljenja smo da bi drug Sava Vukmirovi , bio dobar za operativnog oficira toga bataljona. Znamo da je vama veoma potreban i da je on bolesne noge, ali radi samoga nacionalnog sastava to bi trebalo uiniti. Za komandanta smo tražili od Štaba Grupe Odreda, da nam oni pošalju jednog dobrog druga. U koliko Vi smatrate da je drug Vukmirovi zadovoljiti na svom položaju, a ujedno i Vi da nam ga možete dati, molimo da nam po tom pitanju odmah odgovorite.

Mi ćemo formirati 3 ete. Dvije ete u svakoj sa po 20—30 ljudi, koje ćemo odmah uputiti na taj sektor tj. jednu u Prominu, a drugu u

¹¹ Branko

¹ Original (tipkan na pisa em stroju, irilicom) u Arhivu Instituta za historiju radni kog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu Vojnoistorijskog Instituta, mikroteka CK SKH, film 39/644.

² Rije je o Stabu Grupe sjevernodalmatinskih NOP odreda.

Miljevce. III. etu u kojoj emo ostaviti najslabije drugove, ostaviti emo je kod nas, dok ne do e štab bataljona sa kojom emo raditi politi ki.

Borbeni drugarski pozdrav.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Zamj. Politkomesar:
Šre ko Jaramaz, v. r.

(M. P.)

Komandant — kapetan:
M.³ Mar eti, v. r.

Molimo vas ako imate da nam pošaljete jednu pantljiku za pisa u mašinu jer oskudjevamo za istu.

Unapred vam se zahvaljujemo, jer se nadamo da ete nam je poslati.

BROJ 226

PISMO ŠTABA TRE EG POMORSKO-OBALSKOG SEKTORA OD 14. OŽUJKA 1944. STABU MORNARICE NOVJ O NOVIM KANALIMA ZA ODRŽAVANJE VEZE IZME U OTOKA I KOPNA¹

Koncept

STAB III P.O.S.
14. 3. 1944 god.
S. pov. br. 111.

STABU MORNARICE N.O.V.J.

U posljednje vrijeme neprijatelj je blokirao naše dosadanje kanale postavljanjem garnizona na obali u blizini kanala i vršenjem poja anog patroliranja po no i na našim plovnim pravcima i u blizini obale gdje se održavala veza.

Radi navedenog prisiljeni smo da naše veze sa kopnom održavamo amcima na vesla. Na isti na in vrši se i prebacivanje materijala u manjim koli inama i za štabove i ustanove u blizini obale. Praksa je pokazala da se ovakvo održavanje saobra aja sigurnije vrši danju (odnosno od vremena pred zoru do spuštanja potpunog mraka), jer u tom vremenu neprijatelj ne vrši patroliranje niti kontrolu tovara i putnika. Ve u opasnost predstavlja savezni ka avijacija, koja prema donesenim ugovorima ima za zadatak ometanje cjelokupnog prometa koji se vrši danju.

Radi toga molimo da bi se na nadležnom mjestu ishodilo odobrenje da se na amce na vesla i jedra koji plove u stanovitim odre enim podru jima ne otvara vatra iz savezni kih aviona, jer oni predstavljaju naše veze.

³ Milan

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 23/3, k. 2027.

Ti pojasi bili bi :

1. pojas na liniji Tajer²—Zirje, širok 2 Nm i koji se proteže od otoka Mažirine, kao krajne granice prema jugu, uz južnu obalu otoka Zirja, prema Veloj Kurbi i Kornatskim Kanalom do završetka zaliva Tajer, kao krajne granice prema sjeveru;

2. pojas na liniji Modrave—Kornat, širok 4 Nm i koji se proteže od Drage do Prosike, kao krajne granice prema sjeveru, do otoka Vele Smokvice i Kornata, kao krajne granice prema jugu;

3. pojas na liniji tjesnac Zdrelac (izme u otoka Ugljana i Pašmana)—Dugi Otok, širok 4 Nm i koji se proteže od rta Japleni ki (na otoku Ugljanu) i zaliva Kablin (na otoku Pašmanu), kao krajne granice prema sjeveru, i izme u sela Luke i Sali (na Dugom Otoku), kao krajne granice prema jugu.

Molimo da bi se po ovome pitanju ishodilo im prije riješenje, kako bi se veze neometano mogle održavati. Napominjemo da e se održavanje ovih kanala držati u strogoj tajnosti i koristiti samo za vojne i službene potrebe, kako ne bi iste upotrebljavali oto ani i stanovnici na kopnu za svoje privatne svrhe.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Zamj. politkomesara
Dušan Mileta, v. r.

(M. P.)

Komandant
Mladen Ikica, v. r

BROJ 227

**IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVE NOU BRIGADE OD 15. OŽUJKA 1944. ŠTABU
DVADESETŠESTE DIVIZIJE O NAPADU NA MILNU NA OTOKU HVARU
I STANJU NA POLOŽAJIMA KOJE BRIGADA DRŽI NA OTOKU
VISU¹**

STAB
I UDARNE BRIGADE
XXVI DIVIZIJE NOVJ
15. III. 1944.

ŠTABU XXVI DIVIZIJE
Izvadci iz Operacijskog dnevnika u vremenu
od 15. II. do 15. III og.

15. II. o.g. položaj i raspored jedinica ove brigade bio je sljede i:
IV bataljon poja an jednom etom III brigade i pozadinskim jedinicama u Visu držao je položaje od kote 131 do Rta Stra ine.

² Na karti: Telaš ica.
¹ Kopija originala (tipkanog na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 5/4, k. 1102.

I bataljon držao je položaje od Rta Stražine do kote 48. Jedna eta ovog bataljona nalazila se je u rezervi kod štaba bataljona u Tihobrevom Polju.

II bataljon kao brigadna rezerva nalazio se je sa glavninom u selu Podselju, a jednom etom u Zlom Polju.

III bataljon kao divizijska rezerva nalazio se je zapadno od velike okuke puta Vis—Podselje.

Brigadna intendantura nalazila se je u Visu, a previjalište u Marinim Zemljama.

Ovakav raspored naših jedinica ostao je do dana 18. II. kad je IV bataljon smijenjen po III- em, a I po II-gom bataljonu.

Dana 15. II. 5 neprijateljskih aviona mitraljiralo je naše položaje u luci Smokova i Stonica. Tom prilikom udavio se je u moru jedan borac I bataljona. Utvrđivanje se nastavlja duž itavog obalskog pojasa izgradnjom bunkera.

U noći 16/17. II. kao i ranijih noći primjenjeno je davanje signalnih znakova i raketa sa Šolte, Brača i Hvara.² Na položajima se grade prepreke od bodljikave žice, jer je ista u većoj količini bila primljena.

17. II. u 18 sati jedna eta III bataljona ove brigade krenula je brodom na Hvar sa zadatkom likvidiranja neprijateljskog garnizona u Milnoj. Zbog lošeg vremena, slabe veze brodova i velikog zakašnjenja akcija nije izvršena, već je ista odgođena. Jedna naša patrola ostala je na Hvaru za prikupljanje podataka o neprijatelju na tom otoku i prihvat naših snaga kod ponovnog napada na Milnu.

Skoro svakog dana nad otokom leti više saveznih aviona.

U toku dana 19. II. III bataljon smijenio je na položajima IV, a II smijenio je I bataljon. Istog dana jedna eta I bataljona krenula je na Hvar sa zadatkom da likvidira neprijateljski garnizon u Milnoj. Izvještaji o broju i naoružanju neprijatelja u tom garnizonu bili su netačni. Zbog neprikladnog terena, neprijateljskog utvrđivanja i žilavog otpora neprijateljski garnizon nije likvidiran i naše su se snage povukle. U borbi smo imali 3 mrtva i devet ranjenih drugova, dok su 3 nestala.

Dana 21. II. u 19 sati proglašeno je stanje stroge pripravnosti koje je trajalo do 6 sati sljedećeg dana. U toku ove noći bataljoni u rezervi izvršili su pokret, a sa manjim dijelovima izvršili i vježbu. Položaj III bataljona: zbog slabih znakova došlo do pucnjave sa kopna na brod. Ubrzo je došlo do sporazuma tako da nije bilo nikakvih žrtava ni štete. Stanje stroge pripravnosti jedinice su najozbiljnije shvatile, premda je bilo sporosti u pokretu, na što je na licu mjesta ukazano.

Stanje stroge pripravnosti se nastavlja i sljedećih noći. Naš IV bataljon, koji je u divizijskoj rezervi, svake večeri prebacuje se na prostoriju Lokve. Uoči proslave Crvene armije otvorena je mitraljeska vatra iz sveg oružja u Viškoj luci, iako smo mi iz specijalnih razloga to bili zabranili.

Dana 23. II. preko otoka preletilo je 140 saveznih aviona sa pravca juga prema sjeveru. Utvrđivanje se nastavlja izgradnjom bunkera i pre-

² Otok Šoltu držale su jedinice 892. grenadirskog puka 264. pješadijske divizije, a Brač i Hvar dijelovi 118. lovačke divizije.

preka od bodljikave žice. Danas smo proslavili roendan Crvene armije, kako jedinice koje drže položaje, tako i jedinice u rezervi.

IV bataljon koji je u divizijskoj rezervi preselili smo dana 24. II. potpuno u selo Podselje. U noć 24/25. II. letilo je nad otokom nekoliko nepoznatih aviona. Ovih posljednjih noć otplovilo je više naših brodova sa zbijegom za Bari.

U noć 25/26. II. prvi put smo primijetili reflektor sa Šolte. Utvrdili smo k. 195, 191, 185 i 202.

Brigada se stalno nalazi u stanju stroge pripravnosti. Svakog dana nastavljamo sa radovima na utvrivanju.

Stanje stroge pripravnosti ponavljalo se do 2. o.mj. kad je zamijenjeno sa stanjem pojaane budnosti. Za sve ovo vrijeme nije došlo ni do kakvog napada ili prepada neprijateljskih snaga na otok Vis, iako smo od strane obavještajnih organa upozorivani na neprijateljske pripreme za invaziju.³

Dana 3. o.mj. izvršili smo sa 2 bataljona pješadije i haubi kim divizionom vježbu na sjeveroistom dijelu otoka sa pretpostavkom da se neprijatelj iskreao u Stonici i ovladao kotom 209 i 141. Vježba je vrlo dobro uspjela i nije bilo žrtava.

Zbog redovnog rada pozadinskih jedinica u Visu djelomično su iste rastele sa držanjem položaja preko noć.

U 19 sati dana 5. o.mj. ponovo je proglašeno stanje stroge pripravnosti koje je trajalo do 6 sati sljedećeg dana. Nad otokom je u toku dana preletilo oko 80 saveznih aviona.

Stanje stroge pripravnosti produžuje se svake noć, ali se ne primjećuje nikakav pokret neprijatelja. Svake noć primijeti se više raketa sa pravca Šolte, Braća, Hvara i Korčule. Također u luku Vis uplovi i isplovi više brodova.⁴ Radovi na utvrivanju se stalno nastavljaju. Zbog pomanjkanja bodljikave žice i građevnog materijala ova utvrđenja su dosta jednostavna. Na utvrivanju smo utrošili 14.000 vrećica sa pijeskom.

Dana 7. o.mj. dijelovi IV bataljona izvršili su gađanje skupa sa američkim vojnicima.

Jedinice I bataljona izvršile su 12. o.mj. napad na Wellington⁵ pod pretpostavkom da je noć i da je neprijatelj ovladao tom kotom.

U toku noć 13/14 o.mj. nad otokom su letili 3 aviona, od kojih je jedan imao plavo svijetlo.

Zbog dolaska engleskih vojnika u selo Podselje naš I bataljon smješten je sada sa 2 čete u Borovom Polju, a sa 2 u Zlom Polju. Iz istog razloga brigadno previjalište se još uvijek nalazi u Marinim Zemljama.

Znatnijih promjena ni dogadjanja operativne prirode u ovom vremenskom periodu nije bilo.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu:

³ Vidi dok. br. 199.

⁴ Riječ je o našim i saveznim brodovima.

⁵ Wellington (kota 177) na sjeveroistom dijelu otoka Visa.

IZVJEŠTAJ ZAMJENIKA POLITIČKOG KOMESARA 1. BRIGADE 2G. DIVIZIJE OD 15. OŽUJKA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O BROJNOM STANJU I O PARTIJSKO-POLITIČKOM RADU U BRIGADI¹

CENTRALNOM KOMITETU K.P.J.

Za posljednji period vremena I. Dalmatinska brigada se je nalazila na Hvaru i Visu. Imali smo jednu jaku borbu sa Nemcima na Koruli² sa dva bataljona i jedan prepad na Hvaru³ sa dvije ete. U obe ove borbe borci su se dobro ponijeli a vojno-političko rukovodstvo također. Na Koruli se to naročito izrazilo, gdje zahvaljujući i prisustvu dva naša bataljona omogućeno je da se prilikom broja ljudstva Prekomorske i XIII. brigade izvuče, inače bi se mnogo manje spasilo. U te dvije borbe, iako kratke ali vrlo oštre, imali smo rukovodioca i partijaca poginulih i izbačenih iz stroja (15 partijaca), od čega mrtvih politkom. IV. bataljona 1. ete, 2 zamj. politkoma ete, 2 komandira i neke delegate vodnike. Broj izbačenih iz stroja boraca premašuje 55.

Naš boravak na Hvaru, a naročito na Visu, omogućio nam je bolji partijski, vojnički, politički, kulturni i ostali rad. Težište rada je bilo utvrđivanje Visa i mobilizacija Partije, Skopje-a i čitave vojske za odbranu Visa.⁴

Organizaciono stanje Partije u Brigadi je:

I. bataljon ima	68 partijaca, 11 kandidata	114 skojevaca
II. bataljon ima	59 partijaca, 12 kandidata	85 skojevaca
III. bataljon ima	74 partijaca, 5 kandidata	124 skojevaca
IV. bataljon ima	63 partijaca, 7 kandidata	104 skojevaca
Bacana eta	4 partijaca, – kandidata	15 skojevaca
Intendantura	4 partijaca, 4 kandidata	14 skojevaca
Previjalište	5 partijaca, 1 kandidata	8 skojevaca
Pionirsko-muzička . ⁵		
i kuriri	10 partijaca, 4 kandidata	18 skojevaca
Stab Brig.	7 partijaca, – kandidata	– skojevaca
Radna eta	10 partijaca, 5 kandidata	12 skojevaca

Svega u Brigadi ima 304 partijaca, 49 kandidata i 504 skojevaca i 1.450 boraca.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Centralnog komiteta SKJ — Beograd, fond 1944/83.

² Vidi dok. br. 14.

³ Vidi dok. br. 227.

⁴ O organizaciji obrane Visa vidi dok. br. 87, 157, 161, 162, 169, 174, 199, 232, 302, 354, 391 i 446.

⁵ Misli se, vjerovatno, na jednu partijsku celiju u kojoj su bili članovi KP iz pionirskog voda Prve brigade i divizijske muzike (vidi dok. br. 152).

U bataljonima ima po šest partijskih jedinica i šest partijskih jedinica oko Štaba. Svega u Brigadi ima 30 partijskih jedinica.

Bataljonski biroi rešavaju sve probleme i uo avaju ih, ali im ipak treba povremena pomo . Biroi se osje aju, rukovodioci u bataljonima. Partijske jedinice su tako er rukovodioci u etama, ali postoje pojedine partijske jedinice da im bataljonski biroi moraju ukazivati višu pomo . Skoro sva rešenja partijskih jedinica bataljonski biroi usvajaju, ali se dešava i takvih slu ajeva gdje bataljonski biroi odbijaju njihova rešenja i posle toga ukazuju punu pomo tim partijskim jedinicama. Part, jedinice uo avaju same glavne probleme ali sitniji mogu da im promaknu.

Part, jedinice intendature, Previjališta, Baca ke ete, Radne ete i Pionirsko-muzi ke tako er su rukovodioci u svojim etama. Najviša pomo treba Pionirsko-muzi koj eti zbog njene raznolikosti.

Dešavaju se este promjene u bat. biroima radi odašiljanja kadra, izbacivanja iz stroja i odašiljanja na kurseve, pa u vezi sa dolaženjem novih rukovodioca potrebno je tim novim ukazati svestranu pomo dok se upoznaju s radom.

Kao što se vidi iz broja lanova Partije, III. i I. bataljon imaju najviši broj. U I. bataljonu je naj vrš a part, organizacija iako se ne radi najviše, ali lanovi Partije u tom bataljonu su provjereni kroz borbe i odani Partiji, i ugled Partije je na najvišem stepenu iako teorijski zaostaju. U I i III. bataljonu u po tri elije broj partijaca prelazi 16 i raspodjelili smo elije na grupe. U po etku su održavali samo sastanke grupa, a nikada nijesu i sastanke elija kao cjeline. Grupe komanda ete su u po etku preuzimale funkciju biroa elije. Na sve ovo im je ukazano i popravljaju te nepravilnosti. Biroi su formirani i funkcionišu. Diobom na grupe još se je poboljšao rad a naro ito na položaju.

Disciplina u Partiji je dosta dobra i sa sve višim teorijskim radom penje se. Partijnost je prili na iako se dešavaju izvjesni propusti pojedina ni. Odanost je dobra. Pojavila se bila nebudnost u IV. i II. bataljonu, koji su iz nebudnosti primili po jednog druga u partijsku organizaciju koji su se predstavili kao partijci prilikom dolaska u bataljone za vrijeme pada Italije, iako ovaj u IV. bataljonu je dezertirao iz partizana i služio poslije okupatoru i špijunirao naše drugove u Splitu Talijanima. Kada smo saznali za ovaj slu aj bio je uhapšen a potom streljan. U II. bataljonu su primili u Partiju jednog druga koji se kukavi ki držao u zatvoru i postavili ga za zamj. politkoma ete. Na ova dva slu aja smo ukazali, budnost se podiže.

Pokazala se je i nekonspiracija u III. pa u nekoliko i u II. bataljonu. Na to je ukazano i isklju en je jedan drug zbog nekonspiracije. Isklju ili su u IV. bataljonu 2 partijca zbog toga što su tajili kra u. Bataljonski biroi su kaznili neke drugove partijce zbog pojedinih grešaka i slabosti. Kazne su dobro uticale. Odgovornost se podiže.

Rukovode i partijski kadar je potpun. Svi partijci su provjereni u borbama, samo njih oko 10 u Brigadi koji su nam dodijeljeni sa terena, od ega jedan dio po kazni. Part, organizacija je na niskom nivou poznavanja marksizma-lenjinizma. U tom pravcu smo pomogli organizaciji prili no, mada to nije još dovoljno. Održali smo jedan partijski kurs

pri Štabu Brigade na kojem je u estvovalo 20 partijaca. Kurs je trajao 38 dana. Kurs je održan po ugledu na viši i srednji part, kurs, sa istim temama. Vrijeme je bilo dovoljno. Pokazali su puno volje za rad kao i razumjevanje. 4 druga su razumjeli kurs i puno koristili za sebe ali nijesu došli do izražaja, t.j. teško mogu na druge da to prenose. 4 su dobro shvatili i koristili, dok su 12 otko ili me u ostalim, od kojih tako er ima jedan broj koji otko e. Tako er kroz part, kurs pri Oblasnom komitetu je prošlo 12 naših drugova. Sada smo poslali na kurs 11 drugova, koji se održava pri Divizijskom komitetu. Ukupno 42 druga je prošlo kroz partijske kurseve, što se vidno osje a u bataljonu.

Teorijski se radilo u III. i II. bataljonu na taj na in što bi zamj. politkoma bat. održao temu pred svim partijcima pa se onda prora ivala ta tema u elijama i za izvjesno vrijeme po tome je održavana konferencija gdje je bilo ispitavanje. U posljednje vrijeme je po eo i IV. bataljon da sprovodi tu praksu, dok je I. bataljon prora ivao materijal po elijama. elije kod Štaba Brigade su radile isto po elijama. Najdalje po tom radu je prošla elija pio.-muz. kurirska koja je održavala svaki dan ili svaki drugi teoretske part, sastanke. Teorijski se radilo — Teorija Partije — O kadrovima — Istorija — Osnovi lenjinizma — Nacionalno pitanje — Selja ko pitanje itd., no nije bilo dovoljno plana u samom radu.

Sada sam ja održao predavanje — Organizaciono pitanje Partije kroz sve partijske organizacije bataljona, a potom se za 15 dana u i i ja u prisustvovati ispitivanju. Idu ih 30 dana treba na isti na in da proradimo Linija naše Partije — prema planu Divizijskog komiteta.

Volja za teorijsko uzdizanje je velika, mada jedan broj drugova teško shvaaju. Skoro sva rukovodstva su sastavljena od radnika i seljaka.

Mali dio ima intelektualaca u Partiji a još manje, t.j. svega dva lana bat. biroa su intelektualci.

S kandidatima se radi pojedina no a na teoretskim sastancima partijaca prisustvuju. Kandidata ima malo jer je ve ina Brigade sastavljena od omladine.

Zamj. politkoma bataljona su dosta dobri, zaostaje zamj. politkoma IV. bataljona, eta su tako er prili ni, mada ima 2 u I. bataljonu koji zaostaju po teorijskom znanju i umješnosti u radu, 2 u II. bataljonu po hrabrosti nijesu na visini. Jednom dijelu teško je izvještaje na sastanku podnijeti iako su stvarno radili. Održao sam konferenciju po organizacionom stanju part, organizacije u Brigadi sa zamj. politkoma i politkomima bataljona.

POLITI KI SEKTOR

Održane su konferencije po bataljonima i etama, u koliko su bataljoni bili na položaju: O Lenjinu i o Crvenoj Armiji. Održane su tako er konferencije: II. zasjedanje AVNOJ-a, Titov govor, Molotovov, Š erbakova, Moskovska i Teheranska konferencija, ilasov govor, obra ivane novine »Naprijed«, »Slobodna Dalmacija« itd. U tome radu nije bilo dovoljno plana u okviru itave brigade. Prvo su više radili II. i III. bataljon koji su

bili u rezervi, potom kada su oni preuzeli položaje a prvi i IV. bataljon ostao u rezervi, mada oni više rade. Najviše radi IV. bataljon politiki pa II., a neke i I. bataljona tako i III. radi dosta dobro. Politiki najbolje stoji politkom IV. bataljona pa II., III. i najgore I. bataljon. Praktične konferencije se održavaju redovno a naročito kada iskrsnu neki problemi.

Pojavio se je niz problema: a) loš odnos prema narodu, b) gordost prema mladim jedinicama, c) slab odnos prema saveznicima, d) krava vojska. Radi krave smo i streljali jednoga. Po svim tim problemima napravljen je prelom iako se može desiti još pojedinaca da pogriješe.

Iz naše brigade je uzeto preko 350 drugova, dok nam je dodijeljeno oko 250 ljudi iz pozadine i drugih jedinica koji su htjeli da se izvuku iz jedinica pa i jedan broj me u njima i sumnjiv je. Zbog toga budnost mora da se poveže kao i politiki ki rad da bi se prokuvali.

Nije bilo dovoljno planskog rada. U posljednje vrijeme je stvoren plan politiki kog rada za diviziju koji treba da se svrši za 40 dana, a sastoji se od 4 teme: 1. Versajska Jugoslavija — 27 mart — Slom Jugoslavije, 2. Razvitak i ciljevi narodno-oslobodila kog pokreta, 3. Razvitak Narodno-oslobodilačke vlasti od odbora i AVNOJ-a do Nacionalnog komiteta, 4. Federativna Jugoslavija. Prvo se održe predavanja od politkoma brigade politkomima eta i bataljona a onda oni prenesu na bataljone i ete, a poslije 10 dana ispitivanje na konferencijama bataljona ili eta. Održane su dvije teme. Politkomesarima nije ukazivana dovoljna pomoć zato što je politkom brigade bio ranjen a ja sam bio sam i nijesam mogao da stignem. Nadam se da će im sada sa dolaskom novog politkoma brigade ukazati se mnogo više pomoći. Svakodnevno su dobijali, italili i diskutovali vještiti sem 6 posljednjih dana od kada nemamo radia. Politkomesari bi trebali biti na višem stepenu politiki kog znanja.

Održane su u posljednje vrijeme neke politkonferencije sa narodom.

Borbenost brigade je dobra mada ima prilika an broj novih koji nisu bili u borbama i za koje još ne znamo kako će se držati. Po borbenosti otiska e I. bataljon. Disciplina je prilika na i svaki dan se penje sa višim vojno-politiki kim radom.

[...]

Održao sam jedno predavanje engleskim oficirima o stanju u Jugoslaviji, prisutnih bilo je 37. Ponašanje naših boraca prema engleskim je za sada dobro kao i obratno.

KULTURNO-PROSVJETNI SEKTOR

Nepismenih ima 52 u Brigadi. Od njih se je 30 naučilo po 24 slova, 7 zna da piše ali još ne baš dobro, i ostali znadu od 10 do 15 slova. Najviše je naučilo II. bataljon, I., IV. a najmanje III. koji ima sam sada 30 nepismenih.

Kulturno-prosvjetna predavanja se održavaju po planu i koriste se intelektualci za to. Svaki bataljon daje priredbe. Najviše ih je do sada dao

I. bataljon pa II., IV i III. bataljon. No najviše ima smisla za to II. bataljon. itala ke grupe postoje u svakoj jedinici u kojima su obuhva eni svi drugovi koji nijesu obuhva eni u Skoj-u, kandidatima i Partiji. Na tim grupama obra uje se teku i materijal. Partijci rukovode s tim grupama. U bataljonima i etama izlaze redovito listovi bataljonski, etni i zidne novine. Zidne novine izlaze nedeljno, etne petnaestodnevno a bataljonske mjese no. Najviše radi po štampi III. bataljon koji je izdao 3 bataljonska lista, po 10 do 11 listova ete, a zidne novine ne pišu. Poslije njega dolazi I. bataljon koji je izdao 2 bataljonska lista i niz etnih i zidnih novina, onda IV. pa najmanje II. bataljon. Intendantura izdaje nedeljno dosta dobre zidne novine. Previjalište je izdalo svoj list koji je dosta dobar. Muzika i pioniri tako er izdaju svoje zidne novine. Muzika potpomaže bataljone u pripremanju i izvo enju priredaba. Pošto sada nema naroda, to se priredbe daju u okviru bataljona.⁶ Nemamo dovoljno hartije te nam se onemogu uje još bolji kulturno-prosvjetni rad. Ima prili an broj drugova koji imaju smisla za taj rad. Kulturno-prosvjetni odbori po bataljonima i etama postoje.

Odigrano je niz fudbalskih utakmica izme u bataljona i eta kao i izme u brigada, kao i sa Englezima i Amerikancima.

VOJNI KI SEKTOR

Ovaj sektor najviše zadovoljava. Težište je bilo utvr ivanje i odbrana Visa. Na našem sektoru grad Vis je dobro utvr en pa i Ston ica. Sada utvr ujemo i dubinski. Oružja ima dovoljno. Svi borci rukuju sa puško-mitraljezima a po 40 do 50 pa i više rukuju sa bredama i šarcima po etama. Na protukolskim topovima znadu da rade po 10 do 20 iz eta. Protiv-avionskim topovima i mitraljezima znaju rukovati prili an broj. Svakodnevno se vrši obuka-egzercir, manevri itd. Dugo ostasmo na otoku pa se priviknusmo na mirovanje te e biti malo teško e kada po nemo da se kre emo dok se ponovo ne priviknu borci na pokrete i eš e borbe. Vojni ko rukovodstvo je potpuno i zadovoljava. Svi zamjenici komandira iz Brigade su pošli na vojni ki kurs pri Štabu Divizije. Sa višim radom i aktivnoš u partijskih i politiki h rukovodioca i partijnost njih se pove ava.

SKOJ

Brigadno rukovodstvo SKOJ-a postoji i radi. Skoj je prili no masovan mada bi trebalo da bude još masovniji, naro ito u II. bataljonu. Skojevski rukovodilac je skoro postavljen, ima volje i poleta za rad. Partijske organizacije bataljona su pomagale Skoj ali ne u onoj mjeri u kojoj je trebalo. esto sa direktivama Skoja elije nijesu bile upoznate; nijesu pretresale šta treba da urade, kako da pomognu Skoj da bi bolje radio, ve su se zadovoljavali s tim, da konstatuju da treba pomo i Skoju. Na to im je

⁶ Brigada se nalazila na položajima van naseljenih mjesta.

ukazano i sada se zabavljaju s tim u elijama. Bataljonski komiteti Skoja postoje i djeluju. Najviše otkasala I. bataljon pa III. i IV. a najgora II. bataljon gdje je bilo i sektašenja. Tu smo smijenili skojevskog rukovodioca i postavili drugog. Nadamo se da će sada koraknuti rad u tom bataljonu. Uporedo sa radom Partije Skoj prorađuje Organizacione principe Skoja, II. zasjedanje AVNOJ-a, Titov govor itd. Aktivni se osjećaju. Bataljonski komiteti Skoja se također osjećaju ali im treba povremena pomoć. Skoj se uvršćuje, i podiže se kod njega disciplina i odgovornost. Izvjesne done-sene kazne o isključenju i kažnjavanju skojevaca dobro su utjecale na skojevce. Skoj postaje sve bolja pomoć Partiji.

SANITET

Sve drugarice su prošle bolniarski kurs. Higijena bi mogla da bude još bolja. Sprovođena su takmičenja u brigadi i diviziji u postavljanju šina i prvih zavoja. Interes pokazuju dosta veliki. Održavaju se predavanja od referenta saniteta brigada, po bataljonima pa i od strane bataljonskih referenata saniteta o bolestima i higijeni. Bilo je izvjesnih sitnih nesporazuma između komandnog kadra i sanitetskog osoblja u IV. bataljonu ali se je sada uklonio. Održavaju se sastanci povremeni sa sanitetskim osobljem u itavoj brigadi. Većina naših bolniarki su provjerene u borbama a seljanke ili radnice su, pa su u akcijama mnogo bolje, dok prilikom učenja im teže ide.

Poslali smo iz brigade za zamj. politkoma artiljerije na Visu zamj. politkoma III. bataljona i 7 politkoma četeta, za III. brigadu 4 a za artiljeriju 3.

Brigada je obučena i obučena dosta dobro. Hrana je dobra. Intendantura funkcionira dobro ali joj je ovdje i lako.

Prije mjesec i po politkom⁷ ove Brigade je bio teže ranjen i otpremljen u Bari. Sada smo dobili novog politkoma⁸ Brigade, te mislim da će moći biti u mogućnosti da pružimo više pomoći, kako polit. rukovodiocima u bataljonima i četama, tako i part. rukovodiocima, da bi još lakše rešavali sve probleme, koji se pojavljuju.

[...]

Komandant⁹ je zamj. komandanta¹⁰ naše Brigade su se pokazali sasvim radni i vrlo aktivni u uzdizanju brigade i utvrđivanju Visa. No ne znam kako će se držati prilikom rukovođenja sa brigadom u akcijama. Smatram da će i tada dobro se snalaziti, jer su kao komandanti bataljona pokazali se sposobni da rukovode sa bataljonima i u akcijama. Komandant je energičniji, dok zamj. komandanta ima više teorijsko-vojničkog znanja pa se tako dopunjavaju. Partijnost je dobra kod oba i sve više se uzdiže.

Marksizam bolje poznaje zamj. komandanta, dok i komandant ima volje za taj rad, ali mu teže ide. Komandant je do kraja odužban Partiji iako

⁷ Ante Kronja-Cen o

⁸ Ivan Romac

⁹ Bogdan Stupar

¹⁰ Ljubo Truta

može po nekad da ispadne nagao. Odnos Štaba brigade prema nižim štabovima je dobar.

Obavještajac je predan Partiji, radan i zauzmljiv za posao ali ovdje ne može da do e do nekog izražaja, a i treba mu rutine. Intendant je tako er zauzmljiv za posao ali teško mu je sa administracijom. Kod njega se mogu desiti izvjesni propusti. Bolji je za snabdjevanje sa terena nego u radu sa administracijom. Referent saniteta je tako er radan i vrijedan. Ima iskustva iz prakti nog rada, dok ima malo stru nog znanja. Dobar je organizator. Svi su stari borci i prošli kroz najve e teško e. Vole Partiju i vole da rade. Najteže se uzdiže u teorijskom smislu intendant i obavještajac. Svake druge ili tre e no i održavamo teorijske sastanke prema planu. Saglasnost unutar Štaba je dobra ali nema i popustljivosti prema greškama.

Sa drugarskim pozdravom:

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Vis, 15. III. 1944.

Zamj. politkoma
I. U. Brigade XXVI Divizije
Novovi Mirko, v. r.

BROJ 229

**IZVJEŠTAJ ŠTABA ETVRTOG POMORSKO-OBALSKOG SEKTORA
OD 15. OŽUJKA 1944. ŠTABU MORNARICE NOVJ O DEJSTVIMA I
ORGANIZACIONOM STANJU¹**

STAB IV POM. OBAL. SEKTORA

Pov. br. 105
15 marta 1944 god.
u Visu

Op i izvještaj.

ŠTABU MORNARICE

1. Vojni ko stanje

a) Teritorija. Slobodni su sljede i otoci IV Pom. obalskog sektora: Vis, Biševo i Svetac. Privremeno dodjeljeni IV Sektoru otoci: Lastovo i Sušac, koji su tako er slobodni. Ostala teritorija okupirana po neprijatelju.

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 20/1, k. 2034.

b) Snage:

Naoružani brodovi:

NB1 u specijalnoj misiji u sjevernom Jadranu od 24. II. o.g. sa zam. komandanta Mornarice.

NB2 dodjeljen stalno Mornari koj stanici u Lastovu.

NB3, havarisan od 7 o.m. na kop i motora prilikom vožnje u srednji Jadran, nalazi se u Visu na popravku, koji se za sada ne može izvršiti zbog pomanjkanja kisika potrebnog za varenje zup anika.

NB4, novonaoružani brod, opremljen 28. II. o. g.

NB6 u specijalnoj misiji u sjevernom Jadranu od 2 o.m.²

NB7 u Visu.

NB8 oštećen kod Blitvenice prilikom borbe sa nepoznatim jedinicama 29. II. o.g.³ Uplovio u Vis 8 o.m., gdje je danas završen popravak istoga.

Bolni ki brod »Marin II« na popravku u Visu.

NB9 potopljen 20. II. o.g. od savezni kih jedinica u Hvarskom Kanalu.⁴

NB10 zarobljen sa posadom po neprijatelju 8. II. o.g. na Pelješcu.⁵ (O prednjem naknadno se saznalo).

Naoružani brodovi koji nisu u naruženim misijama upotrebljeni su za održavanje veza sa okupiranim teritorijama, za konvojisanje, prihvatanje zbjega i osiguranje Visa. Pored toga su isto upotrebljavani od saveznika za prebacivanje njihovih izvidnica na okupiranu teritoriju.

Flotile:

Viška, Hvarska i Bra ka vrše osiguranje obale otoka Visa i Biševa. Ja i brodovi Viške flotile održavaju povremeno vezu sa Šoltom, Bra em i Hvarom. Kor ulanska flotila održava vezu iz Lastova sa Kor ulom i Mljetom te u manjem obimu osigurava obale Lastova.

2. Organizacija Sektora

Štab sektora u Visu. Njemu izravno potčinjene su sljedeće jedinice i odsjeci:

a) Naoružani brodovi NB1, NB2, NB3, NB4, NB6, NB7, NB8 i bolni ki brod »Marin II«, svi sa bazom u Visu.

b) Flotile:

Viška flotila, sa sjedištem u Visu, raspolaže sljedećim jedinicama: P -41, 42, 53, 55, 56, 57, 63, 64, 65, 69, 70, 71 i barkasama br. 1, 2 i 4. — P -59 potopljen od savezni kih jedinica 9. III. o.g. u Hvarskom Kanalu⁶ P -54 rashodovan zbog slabosti motora te dodjeljen Lu koj kapetaniji Vis.

Bra ka flotila sa sjedištem u Komiži, raspolaže sljedećim jedinicama: P -49, 50, 52 i 68.

² Radi se o obilasku Drugog i Trećeg pomorsko-obalskog sektora.

³ Vidi dok. br. 218.

⁴ Prema izjavi komandanta broda, izmeću Paklenih otoka i Visa na brod je velikom brzinom naleteo jedan engleski razarač i udario u krmu. Brod je odmah potonuo. Vidi dok. br. 7/1, k. 2034 u Arhivu Vojnoistorijskog instituta.

⁵ Vidi dok. br. 153, 391 i 466.

⁶ Vjerojatno se odnosi na motorni jedrenjak koji su 8/9. ožujka 1944. uništili MGB 674 i MTB 651 topovskom vatrom u blizini luke Gradac (vidi Dudley Pope: »Flag 4«, William Kimber, London 1954, str. 209.

Hvarska flotila, sa sjedištem u Rukavcu, raspolaže slijede im jedinica-
ma: P -43, 44, 45, 46 i 47.

c) Mornari ka stanica u Lastovu, koja se sastoji od Mornari kog odreda u Lastovu i od Kor ulanske flotile sa sjedištem u Lastovu, koja raspolaže slijede im jedinicama: P -48, 51, 62, 72 i 73. — P -66 zarobljen od neprijatelja 2. II. o.g. na Pelješcu.

d) Saobra ajna sekcija, kojoj su podre ene Lu ka kapetanija Vis i Lu ka kapetanija Komiža sa odgovaraju im lu kim stražama, te mobilisani brodovi. Od ovih ima ispravnih za saobra aj 35 brodova sa 975 tona nosivosti, neispravnih na oslobo enoj teritoriji: 42 broda sa 1300 tona nosivosti, neispravnih u Italiji a koji ekaju na popravku: 62 broda sa 2840 tona nosivosti.

e) Tehni ka sekcija, kojoj su podre ene slijede e radionice: Brodogradilište sa 39 radnika, Mehani ka radionica Roki sa 16 radnika, Centralna mehani ka radionica sa 20 radnika, Mehani ka radionica Kut sa 22 radnika, Elektro-radionica sa 19 radnika, sve u Visu, a Brodogradilište sa 16 radnika u Komiži. Ukupno: sa 120 drugova radnika i 12 odgovornih drugova.

f) Artiljeriski referent, koji se stara za artiljerisku nastavu na plovnim jedinicama i vrši snabdijevanje oružjem i municijom podre enih jedinica.

g) Služba veze, sa referentom kao odgovornim licem, raspolaže sa 4 izvidne stanice: Hum, Vela Glava i Turni na Visu, Biševo na istoimenom otoku. Broj signalnog osoblja iznosi 34 druga. Nastoja e se izobraziti im više signalista kako bi svaki naoružani brod imao po jednog signalistu.

h) Minerski referent za sada nema pomo nog osoblja, te se njegova služba sastoji u pomaganju minerskih radova u I Brigadi XXVI Divizije.

i) Dopunska eta: svrha ove ete je da popunjava jedinice ovog Sektora posadama. Brojno stanje ete je zbog toga promjenljivo, te na današnji dan iznaša 64 druga i drugarice.

1) Intendantura, sa intendantom kao odgovornim licem, vrši snabdijevanje svih jedinica hranom i odje om.

m) Ambulanta, sa sanitetskim referentom kao odgovornim licem, stara se za zdravstvene i higijenske prilike jedinica Sektora. Brojno stanje sanitetskog osoblja iznaša 5 drugova i drugarica.

3. Op a ocjena podre enih jedinica kao cjeline je zadovoljavaju a, te povjerene im zadatke izvršavaju. Kod toga treba uzeti najviše u obzir vrlo nepovoljne vremenske prilike koje prevladavaju u ovom periodu, te zbog toga plovne jedinice podvrgnute su vrlo zamornoj i teškoj službi; kad se ima u vidu da, zbog razgranatosti zadataka i malenog broja plovnih jedinica, naoružani brodovi i patrolni amci su takoreku svaku no u vožnji, i tim prilikama odgovaraju e posade pokazuju skrajnu požrtvovnost i samoprijegor. Tako er i drugovi radnici iz radionica, obzirom na veliki broj popravaka na plovnim jedinicama i na ostalom materijalu, te odlaskom ve eg broja drugova radnika za naše radionice u Italiji, mogu samo odoliti poslu dobro dirigovanim radom i požrtvovanoš u samih drugova radnika.

4. Ishrana se poboljšala sljedovanjem kruha, te bi trebalo još nastojati da se plovnim jedinicama, izvidnim stanicama i radionicama izda vanredan

obrok hrane, koji bi se sastojao iz ajaja, šećera i keksova, za vrijeme noćnih vožnji odnosno za vrijeme noćne službe. Ovo pitanje je pokrenuto zasebnim aktom.

5. **Vojni koj izobrazbi** na plovnim jedinicama poklanja se najvećom pažnjom. U vezi prednjeg artiljerijskog referenta ovog sektora vrše se vježbe gaubica pojedinačno na svim naoružanim brodovima. Navigacionoj izobrazbi komandnog osoblja plovnih jedinica poklanja se tako i najvećom pažnjom, te pored kursa za »kapetana male obalne plovidbe« u našoj Bazi u Monopoliju, gdje je poslato 7 drugova, otvoren je u Visu tako i jedan tečaj na kojem našim pomorcima predaje drugi major Simović najpotrebnije iz područja obalne navigacije. Po otvorenju kursa za »intendant«, ovaj je Sektor poslao 8 do 10 drugova i na taj kurs. Politiki koj izobrazbi poklanja se tako i najvećom pažnjom, te iz ovoga Sektora poslata su na »srednji partijski kurs« 11 drugova, među kojima i komandant Sektora.⁷

6. **Disciplina i borbeni moral** se od zadnjeg izvještaja popravili, što se ima pripisati održanim vojnicima i političkim.⁸ Ima još po koji rijedak primjerak nediscipline, koji se odmah uzima u postupak, te se tim na ino postizava zadovoljavajuće riješenje bez upotrebe kazni. Tako i disciplina mobilisanih brodova se popravila od zadnjeg izvještaja, a uglavnom to se ima pripisati podjeli obuke i odjedine koja je izvršena našim pomorcima.

7. **Razno.** Najkritičnije pitanje kod ovog Sektora predstavlja malen broj ispravnih mobilisanih brodova. Kako je razvidno iz čl. 2 prednjeg izvještaja, 104 broda su havarisana i čekaju na popravak ili se nalaze na popravku, dok sposobni za vožnju su samo 35 brodova. Ako se uzme u obzir da ovih 35 brodova su uglavnom manji i spori, ovaj Sektor je u nemogućnosti da odgovori na sve postavljene mu zadatke već sada, a iz iskustva poznato nam je da broj havarisanih brodova raste iz dana u dan, iz mjeseca u mjesec, stoga molimo tamošnji Stab da proradi što je više moguće da se brodovi koji su poslani na popravak u Italiju uzmu hitno u popravak i vrate ovom Sektoru čim prije.

S. F. — S. N.

Politikomesar:
Branko,⁹ v. r.

Za komadanta:
B.¹⁰ *Saje*, v. r.

⁷ Nikola Srzi

⁸ Vjerojatno se misli: asovima.

⁹ Radeli

¹⁰ Baldo

**PISMO OBLASNOG KOMITETA KPH ZA DALMACIJU OD 16. OŽUJKA
1944. SVIM OKRUŽNIM KOMITETIMA KPH U DALMACIJI I DIVI-
ZIJSKIM KOMITETIMA OSMOG KORPUSA NOVJ U POVODU NESNA-
LAŽENJA I U INJENIH GREŠAKA U DOSADAŠNJEM VO ENJU
BORBI'**

**OBLASNI KOMITET KPH
ZA DALMACIJU
16-111-1944.**

SVIM OKRUŽNIM KOMITETIMA K.P.H. U DALMACIJI I DIVIZIJSKIM
KOMITETIMA VIII. KORPUSA

Dragi drugovi !

Kapitulacijom Italije svi narodi Jugoslavije, naro ito narod Hrvatske a posebno Dalmacije neposredno je osjetio ogromnu udarnu silu savezni kih snaga u svijetu na elu sa SSSR-om i njegovom slavnom i nepobjedivom Crvenom Armijom, kao i žilavu, upornu i borbenu snagu naše slavne NOVJ i jednodušno se digao na ustanak rukovo en težnjom da doprinese svoj dio u op oj borbi protiv fašizma i oslobo enju svoje domovine od tu inskog ropstva.

Oslobo enjem Dalmacije i drugih krajeva naše zemlje od talijanskih fašista i ogromnim vojni kim i politi kim uspjesima NOV, stvoreni su povoljni uslovi za širu mobilizaciju novih snaga. Ta mobilizacija, sprovede- na uglavnom na bazi dobrovoljnosti, najuspješnije je izvršena u Dalmaciji, gdje je samo za nekoliko dana formirano desetak brigada.² To nam govori da je narod u kapitulaciji Musolinijeve Italije, prvog, najvjernijeg i mo nog saradnika njema kog fašizma, gledao ne samo pobjedu naših velikih sa- veznika, nego i pobjedu oružja slavne Narodno-oslobodila ke Vojske. To je velikom dijelu našeg naroda ulilo vjeru u kona nu pobjedu nad okupa- torom i doma im izdajnicima. I baš u Hrvatskoj, a naro ito u Dalmaciji, mase po inju jasnije nego ikada prije, shva ati da se samo oružjem u ruci mogu o uvati izvojevane tekovine, dobiti nove pobjede i posti i ko- na no oslobo enje. Tako su naši borbeni redovi postali brojniji, a to se naro ito osjetilo u porastu vojske, stvaranju novih brigada, divizija i korpusa.

U tim velikim i sudbonosnim danima, kada su stvoreni svi uslovi za organizovanje novih vojnih jedinica, naša part. org. u vojsci i na terenu kao i rukovode i kadrovi Dalmacije nijesu se dovoljno snašli i nisu bili na dovoljnoj politi koj i organizacionoj visini da rješavaju sve one zadatke, koje su im ti doga aji danomice nametali. To se odnosi u glavnom na

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog Instituta, arhiva NOB, reg. br. 24—5/1, k. 522.

² Vidi knj. 8 1 9.

pitanja uspostavljanja vlasti na oslobojenoj teritoriji, na pitanje organizovanja novih vojnih jedinica i rukovođenja otporom protiv neprijateljskog nadiranja na slobodnu teritoriju, na pitanje evakuacije naših ustanova, materijala i stanovništva, gdje su došle do izraza sve one slabosti, koje ranije nisu bile otkrivene ni kod partijskih organizacija, ni kod pojedinih rukovodilaca. — Dakle mnoge partijske organizacije, naročito od onih u vojsci, nisu izdržale ovu tešku probu. U vezi ovih naših konstatacija, navodimo ove najkrupnije nedostatke i greške i to:

1) Prodor neprijatelja u Livno, po etkom decembra 1943, bio je posljedica krajnje nebudnosti, birokratskog odnosa rukovođenih drugova u Stabu Korpusa prema svom poslu i odgovornosti pred Partijom i svojim narodom.³ Pored poduzetih mjera za obranu Livna na sektoru Suica—Duvno—Vaganj, gdje je neprijatelj bio i zadržan, propušteno je iznenaj od pravca Grahova od kuda je neprijatelj sa motorizovanim kolonom ušao u Livno bez veštice i smetnje i zapreka. Tom prilikom imali smo velikih gubitaka ne samo u materijalu i oružju nego i u velikom broju boraca, među kojima nekoliko članova O.K. Livno.

Padom Livna otvoren je bio neprijatelju put za Glamo, jer nije bilo naših jedinica koje bi mogle da ga brane. U toj situaciji odgovorni rukovođe i drugovi, ne samo što se nisu snašli, već ih je zahvatila panika i bezglavost uslijed čega je došlo do zločina kao uništavanja i paljenja magazina VIII. Korpusa i V.S.⁴ sa hranom, odjeće, obuće, spremom, koji je materijal prethodno bio evakuisan iz Livna. Uništavanjem ovih magazina teško su bile pogođene bolnice VIII. Korpusa kao i jedinice koje su se tom prilikom našle u teškoj situaciji bez hrane i spreme na planinskim masivima Kamešnice, Golije i Dinare.

2) Kad je riječ o stanju part. organizacije u vojsci, ne može se preći preko teških grešaka koje je imala XX. Divizija. Krivnjom odgovornih drugova štaba te divizije, uslijed njihove površnosti i neshvatanja postavljenih zadataka jedinice te Divizije pored upozoravanja bile su po etkom januara 1944 za kratko vrijeme dva puta iznenaj od neprijatelja,⁵ kojom prilikom su imale pored izgubljenog materijala, spreme, arhive i veliki broj poginulih i zarobljenih boraca među kojima i nekoliko rukovodilaca. Naročito treba da upozorimo na slučaj iznenaj kod Biteli a,⁶ gdje štab divizije nije našao za potrebno da blagovremeno preduzme mjere predostrožnosti, iako je do pred sam napad bio par puta upozoren o namjeri neprijatelja. Uslijed takvog štetnog birokratizma, pomanjkanja potrebne odgovornosti kod rukovodilaca i aljkavosti, vojska se našla nespremna i iznenaj, tako da se je njeno povlačenje kao i part. org. na terenu i ostalog naroda izvršilo u neredu i panici uslijed čega smo imali velike materijalne štete i gubitke u mrtvima i ranjenima.

Aljkavost, nesposobnost i površnost, koja se pokazala kod štaba XX. Divizije prirodno se odrazila i na rad štabova brigada. Naročito je ozbiljno stanje kod VIII. Brigade. Osnovni razlog ovakvog stanja su vrlo nezdravi odnosi, koji su se pojavili unutar štaba brigade. Ti odnosi su štetno djelo-

3 Vidi operaciju »Ziethen«, knj. 9, dok. br. 107, napomenu 2.

4 Vrhovnog štaba NOV i POJ

5 i 6 Vidi dok. br. 75, 149, 310, 346 i 348.

vali na itavu brigadu i skoro je doveli do rasula iako je ista od formiranja Divizije bila relativno jedna od boljih jedinica.

Sli njih nezdravosti ima i u IX. Diviziji. Kao jedan od primjera je odnos štaba IV. Brigade prema štabu svoje divizije, gdje su pojedini drugovi iz štaba brigade potcjenjivali štab divizije ija nare enja nisu provodili u život ve po njima diskutovali prema svome naho enju primjenjivali i nezdravo reagirali na ukazivanja i kritiku svog višeg štaba. Tim svojim stavom su krnjili autoritet štaba divizije i kršili princip i disciplinu naše vojske. Tako er I. Bataljon III. Brigade IX. Divizije — uslijed nebudnosti, pomanjkanja osje aja odgovornosti i ljubavi prema borcima, uprkos opomena, ukazivanja na sli ne slu ajeve u drugim jedinicama, doživio je nedavno težak udarac od Nijemaca i etnika kod Grahova, gdje je poginulo 10 drugova, a 17 zarobljeno i zatim kod Strmice strijeljano. Izgubljeno je 5 puškomitraljeza, jedan teški mitraljez, jedan laki baca itd.⁷

Iako je štab Korpusa svim jedinicama u više navrata skretao pažnju i ukazivao na potrebu budnosti i preko part, organizacije bila provo ena i kampanja u tom pogledu, naro ito u III. Brigadi, sva ta ukazivanja, opomene nisu dale željene rezultate. Ovaj teški slu aj jasno govori da štabovi divizija, brigada i bataljona ne uzimaju ozbiljno opomene i ukazivanja niti se koriste teškim iskustvima drugih jedinica.

Da bi se kona no prekinulo sa aljkavoš u i takvim stavom Stab Korpusa u saglasnosti sa Vrhovnim Štabom izrekao je smrtnu presudu strijeljanjem nad itavim štabom I. Bataljona III. Brigade IX. Divizije. Osuda je izvršena.⁸

Tako er i jedinice XXVI. Divizije pokazale su niz krupnih nedostataka za vrijeme operacija u makarskom primorju, povla enja na otoke i prigodom operacija na Kor uli.⁹ Za vrijeme operacija u makarskom primorju štabovi jedinica nisu imali potrebno rukovodstvo nad jedinicama i nisu uspostavili pravilnu saradnju sa N.O.O., koji su im mogli i htjeli ukazati pomo pri izvla enju i sklanjanju materijala. To je dovelo do gubitka ve e koli ine ratnog materijala. Isto tako je prigodom borbi na Kor uli ni vojna rukovodstva ni partijske organizacije i odgovorni drugovi kao iz štaba XXVI. Divizije i štabova brigada tako i Štaba Mornarice, nisu imali situaciju u rukama, nisu uspostavili potrebnu saradnju i jedinstvenu komandu. Njihovim propustom, jedinice su bile razdvojene, izme u part. org. i org. u vojsci, nije bilo povezanosti ni jedinstvenog plana. Takvo stanje dovelo je ne samo do gubitka Kor ule nego tu su XIII. Brigada i Prekomorska, kao i Kor ulanski odred imali velike gubitke u mrtvima i zarobljenima, me u kojima je poginuo i komandant XXVI. Divizije drug Niko Martinovi . Pored tih dragocjenih gubitaka u ljudstvu izgubljeno je skoro sve teško i lako oružje i ostala vojni ka sprema.

Osim toga izgubili smo brodogradilište u Veloj Luci sa ve im brojem brodova i potrebnim oru em.

Analiziraju i sve ove greške, koje su za ovo kratko vrijeme izbile u raznim part, org., a naro ito u vojsci postavlja sve to pred svim part. org.

⁷ Vidi dok. br. 136, 137, 143, 154 i 375.

⁸ Vidi dok. br. 295.

⁹ Vidi dok. br. 14.

narođito onim u vojsci, kao i pred sam Ob. Kom. zadatak da se odmah pristupi sređivanju prilika u svim part. org. narođito org. u vojsci. To zna i da težište rada mora biti u vršenju, proširenju, podizanje borbenosti, discipline i jedinstva u vojsci, u vrstiti part. org. i omi. organizacije, razviti do maksimuma njihovu budnost svestrano ih osposobiti za izvršavanje najtežih zadataka. Jedna od glavnih odlika naših organizacija i rukovodilaca mora biti: brzo i energično reagovanje na sve pojave, koje se zbivaju u sredini gdje žive i rade. A iznad svega treba pravilnim radom i uođavanjem najboljih i borbom najprovjerenijih boraca, povećati broj članova Partije, jer je njihov broj u odnosu na ukupno brojno stanje brigada, veoma mali. Pri ovome ne treba izgubiti iz vida da je ogromna većina boraca, osim jednog dijela novomobilisanih — iji broj istina ne treba potcjenjivati — svijesno i iskreno pristupila narodno-oslobodilačkoj borbi.

Osim ovih krupnih grešaka, koje su se desile na terenu naše oblasti usljed toga što part. org. nije bila u stanju da uođi sve zadatke koji su se pred njom postavili niti je politički ni organizaciono dorasla tim složenim zadacima, naša part. org. na terenu a osobito u vojsci ima niz nedostataka, propusta i grešaka, koje bi — ako se se sada najenergičnije tome ne stane na put i poduzme najozbiljnije korake za likvidiranje tih pojava, mogle da je onemoguđe u rješavanju krupnih zadataka koji će biti od presudnog značaja za naše narode i za našu vojsku, koja je jedini garant i temelj sretne buduđnosti i slobode naših naroda. Nju trebamo dođivati kao zjenicu svoga oka. Te štetne pojave bile bi uglavnom ove:

1) U prvom redu u svim jedinicama VIII. Korpusa iji je sastav uglavnom iz jezgra manjeg dijela starih boraca, koji je politički i vojnički na mnogo višem stepenu i onog drugog mnogo većeg dijela na dobrovoljnoj bazi novomobilisanih boraca, kod kojih je politička svijest vojnička spremnost i disciplinovanost na mnogo nižem nivou, postoji podvojenost između starih i novih boraca, kao i podvojenost između boraca i stareškinskog kadra — iz čega se vidi da u jedinicama nije postignuta jedinstvena vrsta cjelina, koja je jedan od životnih i temeljnih uslova za udarnu moć naše slavne NOV.

Da bi se ova podvojenost otklonila treba hitava part. org. u prvom redu rukovode i kadrovi, da se svestrano energično i do kraja založe na odstranjenju te grube i štetne pojave u našim jedinicama i to na način, što trebaju da intenzivno i planski provode politički rad, političko izdizanje boraca kao i energičnu vojnu obuku, pravilnim odnosom stareškinskog kadra prema borcima kao i njegovanju toplih drugarskih odnosa među samim borcima. Narođito stari borci u odnosu prema novim borcima treba da razvijaju drugarske odnose i da na njih prenose svoju visoku političku svijest i borbenu vojničku sposobnost, a ne da se od njih odvajaju.

2) Konstatacija da je u brigadama »vojnička disciplina i borbenost na visini« znači i samozadovoljstvo, koje nam zatvara oči pred činjenicom, da part. org. i rukovodioci ne uođine sve što su dužni i obavezni i da baš borbenost, disciplina, politička svijest i odanost u našim jedinicama — bez kojih se osnovnih uslova ne može ni zamisliti vojska takova kao što je naša — buduđno osnov za njen daljnji razvoj i postizavanje konačne pobjede.

3) Kao jedna od teških pojava u jedinicama VIII. Korpusa, jest pojava dezerterstva, koja ozbiljno slabi i ugrožava vrstu, broj i snagu i udarnu moć naše vojske. Dešava se, da part. org. u vojsci kao i one na terenu ne samo da nisu shvatile opasnost te pojave i poduzele najoštrije mjere, da je odmah u za etku sprijege nego naprotiv one su išle linijom toleriranja i dopuštanja dezerterima da nesmetano še u i prelaze iz regularnih jedinica u odrede i pojedine pozadinske komande, ime su dokazali, da u biti nisu shvatili u emu leži snaga i moć naše vojske.

Ova pojava otkriva nam izme u ostalog crtu lokalpatriotizma, koja je kod Dalmatinaca prili no uvriježena i ispoljava se u raznim oblicima, pa umjesto da se kod boraca ljubav i privrženost za svoj kraj razvija i kroz vojsku prenosi na itavu zemlju, part. org. i pojedini rukovodioci ne uo a vaju i dvostruku štetnost ove pojave, podržavaju je i njeguju kod boraca na in što im dozvoljavaju da svoju mržnju spram neprijatelja i volju za borbom vezuju samo za kraj u kome žive.

Dezerterstvo kao štetnu pojavu u vojsci treba da sve partijske organizacije i partijski rukovodioci u vojsci energično suzbijaju i to u prvom redu upornim, stalnim i pravilnim političkim i odgojnim radom, a vojni rukovodioci vojnim i disciplinskim mjerama.

U jedinicama Narodno-oslobodila ke Vojske, od kojih gotovo ni jedna više nije vezana isključivo za »svoju teritoriju«, kao što su na primjer partizanski odredi, treba obavezno razvijati i gajiti kult svijesne i dobrovoljne discipline svih boraca. Nosioци ove nove razumne discipline moraju biti u prvom redu vojni i pol. rukovodioci, a naročito članovi naše Partije.

Pred one Štabove i rukovodioce partizanskih odreda i jedinica, kao i vojno pozadinske vlasti koje prihvataju, pa čak i zadržavaju kod sebe na raznim dužnostima dezertere iz drugih vojnih jedinica, postavlja se ovo pitanje najoštrije. Sa ovakvom praksom treba energično prekinuti i iskorijeniti je. Sve dezertere treba vraćati u njihove jedinice. Ovi štabovi i vojno-pozadinske vlasti, kao i sve part. organizacije na terenu na elu sa O.K. treba da pomažu štabovima vojnih jedinica na suzbijanju dezerterstva i da u tom cilju poduzimlju potrebne vojni ke i političke mjere. Oni pak štabovi, vojno-pozadinske vlasti i pojedini rukovodioci, koji to i nadalje budu podržavali, pozivati e se na odgovornost.

4) Disciplina, red i vojni ko ponašanje moraju zavladatai svim jedinicama Narodno-oslobodila ke Vojske i to u svakom pogledu, jer je to i garancija za postizanje uspjeha u našoj svetoj borbi. Treba udariti najoštrije po onima, koji ruše disciplinu sa izgovorom »mi nismo buržoaska vojska« i time u stvari šire demoralizaciju i slabe udarnu snagu jedinice.

5) U našim jedinicama i part. organizacijama kao i kod pojedinih rukovode ih drugova u vojsci i na terenu pored ostalih grešaka i nedostataka izbija i najja e dolazi do izraza lokalpatriotizam kao štetna i nezdrava pojava tu a komunistima i narodnim borcima. U pojedinim bataljonima, brigadama i divizijama — naročito kod štabova — vrlo esto dolazi do prigovora na ra un postavljanja drugova Crnogoraca, Srbijanaca ili Krajišnika za vojne ili političke rukovodioce. Mi u njima ne smijemo da gledamo samo vojne i političke rukovodioce, nego sinove nama bratskih i juna kih naroda, koji skupa sa hrvatskim narodom liju svoju krv i daju

svoje živote za ljepšu i sretniju budućnost i potpunu ravnopravnost svih naših naroda.

Tako isto u danima oslobođenja Splita, kada se jevitavi narod digao na ustanak, pokazao veliku političku svijest, borbenost i disciplinu i samoprijedor na spasavanju i izvlačenju ratnog plijena iz vojnih magazina, koji je bio dragocjen i neophodno potreban za novoformirane dalmatinske brigade kao i jedinice I. Proleterske i IV. Krajiške divizije — koje su se tada nalazile u Dalmaciji, part. org. i pojedini odgovorni drugovi ne samo što se nisu zauzimali i postavili izvlačenje ratnog materijala kao jedan od prvostepenih zadataka za partije nego i onda kad je narod sam shvatio momenat i imao inicijativu u svojim rukama, nisu shvatili, da oni kao part. org. i kao rukovodioci cjelokupnog zbivanja uzmu u svoje ruke i taj zadatak i da ga organizovano i planski rukovode.

Usljed takvog neopredviđenog avanja zadataka i pomanjkanja komunisti koga shvatanja i širine, propao je veliki dio oružja, municije, odjele, obuče, životnih namirnica i motorizacije. Sve je to trebalo da bude pravovremeno dodijeljeno jedinicama koje su se našle u Dalmaciji. Međutim to nije učinjeno uslijed nekomunističkog shvatanja pojedinih odgovornih drugova što je slika da part. org. kao i pojedini drugovi boluju od lokalpatriotizma, koji slabi i razara vrstu i jedinstvo naše Partije.

Svaka part. org. na terenu i u vojsci, svi politički i vojni rukovodioci, a naročito članovi Partije treba da budu svjesni da je bezbroj žrtava i krvi koštalo razbijanje ropskih okova, koji su vjekovima držali naše narode u ropstvu, stradanju, nacionalnoj i vjerskoj mržnji što je sve skupa predstavljalo za naše narode veliko zlo, koje konačno jedinstvenim snagama zajednički uništavamo i na tim ruševinama gradimo nerazrušivo bratstvo. Ovo jedinstvo, koje se kuje u ovoj teškoj i krvavoj borbi i čiji temelj leži na kostima najboljih sinova i kćerki naših naroda, treba da nam bude najveća svetinja, koju treba da čuvamo kao zjenicu oka svoga, a svaki onaj koji bude na bilo koji način slabio ili narušavao to jedinstvo biće najteže i najoštrije kažnjen.

Sve ovo nas navodi, da na iskorijenjivanju ove štetne pojave najoštrije upozorimo sve part. org. u vojsci i na terenu, kao i odgovorne rukovodioce da se energično založe i svojim uticajem i svojim radom. U iskorišćenju avanja lokalpatriotizma i ostalih nezdravih pojava na terenu a naročito u vojsci, treba da se energično založi i svaka part. org. Naročito je potrebno da vojni i politički rukovodioci i Dalmatinci i Crnogorci i Srbijanci i Krajišnici svojom međusobnom saradnjom i prisnošću u budućnosti primjer borcima i da zajednički naporima olakšaju suzbijanje i iskorijenjivanje lokalpatriotizma kod Dalmatince.

Obični Komitet treba da svoje strane uloži sve svoje napore i snage da se u tom pravcu učini odlučan korak napred.

6) Okružni Komitet i sve partijske organizacije na terenu s jedne strane i partijske organizacije i komiteti u vojsci s druge strane treba da uspostave što učvršćeniju saradnju i da na taj način razbiju nezdrave tendencije koje se pojavljuju u nekakvom rivalitetu između O.K. i part. komiteta u vojsci (»tko je od njih viši ili niži«).

Okružni Komiteti moraju da posvete punu pažnju u vršenju part. organizacije i podizanju part. kadra u partizanskim odredima na njihovom terenu. Jedan član O.K. mora pored ostalog biti zadužen za pomoć part. organizaciji u odredu.

7) Treba ovom prilikom da skrenemo pažnju na brojani porast naše Partije. Ima više vremena da Obi. Kom. svojom direktnom pomoć u kao i dopisima upozorava part. org. kako na terenu tako i u vojsci po pitanju odstranjenja sektaškog odnosa po primanju novih članova u Partiju. Neke od org. su uspjele da to stanje na svom terenu isprave, a neke, kao na pr. part. org. u I. Dalmatinskoj brigadi koja broji 1.404 boraca ima 210 članova i samo 69 kandidata. Međutim ova brigada je najstarija jedinica VIII. Korpusa. Njeni borci prošli su IV. i V. neprijateljsku ofanzivu, stekli veliko borbeno iskustvo i postali vrsto jezgro, sposobno da primi i prevaspita veći broj novih boraca. Bilo bi i pogrešno i nepravedno prema takvim borcima zatvoriti vrsto pred njima vrata naše Partije. I. i II. Dalmatinska brigada moraju biti nepresušni izvor vojnih i političkih kadrova za ostale novoformirane jedinice u Dalmaciji. Slično slučaj je i sa II. Brigadom XXVI. Divizije koja ima 1.170 boraca, a samo 189 članova Partije, 32 kandidata i 324 Skojevca.

Treba da sve naše organizacije nastoje likvidirati sektaški odnos po pitanju prijema novih članova u Partiju i da smjelo i bez straha provjeravaju i Partiji odane drugove u članu part. org. U primanju novih članova ne smije se gubiti budnost i po linijom nedovoljnog provjeravanja novih članova kao što je to slučaj na pr. sa part. org. na Korčuli, jer se na taj način labavi i razvodnjava vrstina i vrstota part. org., usljed čega ona gubi sposobnost rukovodioca. Nedovoljna budnost i provjeravanje pri primanju u Partiju pokazuje i to što su primljeni u Partiju i takovi koji su i nakon primanja u Partiju i SKOJ dezertirali iz vojske, pa čak i neki skojevski rukovodioci.

8) U mnogim našim vojnim jedinicama osjeća se nedovoljna aktivnost SKOJ-a. Pored toga što vojne jedinice prolaze svakodnevno kroz teške bojeve i što dnevno iskravaju veliki zadaci, SKOJ nije svugdje i u svakom slučaju uspio da mobilizuje sve svoje članstvo, a preko njega i ostalu omladinu u rješavanju svih tih problema a napose po pitanju dezerterstva, lokalpatriotizma itd. Prema tome SKOJ u svim slučajevima ne pretstavlja moćnu podršku kako našoj Partiji, tako ni komandnom kadru, koliko bi objektivno mogao. Razlog tome leži s jedne strane u njegovoj uskoj, koje je posljedica sektaškog odnosa prema mladim borcima, koji su se istakli u borbama — a s druge strane u pomanjkanju političke svijesti i neiskustvu rukovodioca kadra.

Sektaštvo se najbolje vidi u III. Brigadi IX. Divizije, koja je prošla veći mnoge borbe i doživjela mnoge uspjehe, a ima samo 180 Skojevaca, a više od toga broja nisu Skojevci. Slično slučaj imamo u I. Dalmatinskoj brigadi XXVI. Divizije u kojoj ima 497 Skojevaca, što je relativno mali broj.

Pomanjkanje političke svijesti posljedica je nedovoljnog i površnog rada na ovom polju. Skojevske organizacije a i sama rukovodstva u mnogo

služe ne shvaćaju važnost naše štampe. Centralna štampa se ne proučava nego se u ovom pitanju sve svodi na površno istraživanje. Skojevska rukovodstva u vojsci isto se ne snalaze, nemaju perspektive niti znaju pri rješavanju onoga što je u danom momentu najhitnije. Obi no postavljaju rad bez prethodne analize pravog stanja u jedinici na temelju koje bi stvorili plan za daljnje djelovanje. Svi ovi nedostaci Skojevske organizacije ujedno su i nedostaci naših partijskih rukovodilaca i organizacija. Oni proističu u baš iz nedovoljne pomoći naših partija, organizacija Skoju i odvojenosti do izvjesne mjere u radu po općim zadacima (esto stvaranje dvostrukog plana).

Partijske organizacije trebaju imati više pregleda nad radom SKOJ-a u jedinicama, voditi više računa da Skojevci stvaraju svoj plan prema planu koji oni postavljaju. Part. org. u vojsci i na terenu treba da pruži više pomoći i u svakodnevnom poslu, konkretno im ukazivati na nedostatke i u biti ih kako da ih isprave. Naravno im pažnju pokloniti teoretskom izdizanju SKOJ-a.

Ovakvim na inom SKOJ treba se osposobljavati, i jačati se naša vojska i njena ubojna snaga.

9) U podizanju kulturnog i političkog nivoa nižih boraca štampa ima ogromnu ulogu. Izdavanje etničkih, bataljonskih i brigadnih listova koristi se u toliko više, u koliko je u njihovom uređivanju sigurnije obezbjeđeno ne samo kontrola već i pomoć odgovornijih i sposobnijih drugova a naravno i političkih, odjela i političkih komesara koji bi trebali biti redovni saradnici i pomoćnici tih listova. Osim toga, borci i narod treba da budu svakodnevno upoznati s najnovijim političkim i vojničkim događajima kod nas i u svijetu. (Vidi o štampi u cirkularu Obi. Kom. od 15. II. 1944).

10) Okružni Komiteti i sve partijske organizacije moraju punu pažnju i brigu posvetiti radu N.O.O. Naravno i to u današnjoj teškoj vojsci koja situaciji treba svim silama raditi na održavanju svih N.O.O. i pod ilegalnim uslovima, osnivati i dati punu podršku novo osnovanim N.O.O., pružiti punu pomoć svim N.O.O. od Okružnog do Seoskog N.O.O. Posvetiti pažnju i pružiti svakodnevnu konkretnu pomoć odborcima u njihovom radu i raditi na njihovom političkom i stručnom izdizanju. Partijski komiteti i organizacije u vojsci treba da svim silama suzbijaju neispravan stav boraca prema N.O.O., rušenje autoriteta N.O.O. i neispravnog gledanja u odborcima samo dobavljača hrane i hrane za vojsku.

Treba da preko partijaca i partija, organizacija sve borce prožme shvaćanje da su N.O.O. nosioci narodne vlasti i organi Nacionalnog Komiteta sa Maršalom Titom na čelu. Potrebno je svim silama raditi na podizanju ugleda N.O.O. u oči naroda.

11) Po pitanju reorganizacije rada, međutim u ženama poslali smo vam naš cirkular od 27. februara 1944 kojeg trebaju sve part. org. na terenu i u vojsci dobro i temeljito proučiti i što pravilnije u život primijeniti.

Ovdje treba posebno naglasiti da odnos prema ženama borcima mora biti u svakom pogledu pravilan i drugarski. Zapaža se u posljednje vrijeme, naravno i to od kapitulacije Italije, da je u redove našeg NOF kao i u redove vojske pridošlo i mnogo žena. Mnoge od njih donijele su sobom navika

gra anskog života pod okupacijom, i u ovom ili onom obliku prenose to na sredinu u kojoj rade i djeluju.

Part. org. u vojsci i na terenu kao i pol. rukovodioci obavezni su da ovom pitanju posvete punu pažnju i na primjeran na in im pomognu na odstranjivanju svih loših navika, a kod boraca stvore spram njih pravilan drugarski odnos. Na taj na in emo im dokazati da ih toplo i drugarski primamo i da u redovima NOB i vojske imaju i trebaju da imaju svoje mjesto svi estiti i poštenu sinovi i k eri naše zemlje.

Posebno treba da bude topao odnos prema drugaricama, koje se ve duže vremena nalaze u ovoj borbi, koja od njih traži samoodricanje i velikih žrtava. Naro ito treba raditi na njihovom političkom izdizanju.

Što se ti e onih žena koje su bile sumnjivog morala i neprovjerenog držanja u okupiranim gradovima, ne smije se dozvoliti da stupe u redove NOV. Ima slu ajeva da su neke takove žene pri našim štabovima kao pomoćne kancelarijske sile i slično. Takve treba odmah udaljiti.

Na kraju treba još da naglasimo svim part. org. na terenu i u vojsci da se mi nalazimo na teritoriji koja ima direktan kontakt sa saveznicima i da od našeg držanja, rada i discipline zavisi kakvo e ono mišljenje ste i o nama, našoj vojsci i narodnoj vlasti. Zato je svaki borac, svaki oficir, svaki odbornik i politički radnik koji dolazi u dodir sa stranim licem obavezan da dostojno reprezentuje našu vojsku, a time i naš narod. Da bi se to postiglo, treba svakog našeg ovjeka u biti beskrajuj vjernosti svome narodu i vaspitavati partijske organizacije na budnost prema svim pokušajima ma kakvog rada, koji bi sada ili u budućnosti štetio našem narodu.

Pismo ovo temeljito proučite i razradite i upoznajte s njim hitavo partijsko članstvo.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

(M. P.)

S drugarskim pozdravom
Za Oblasni Komitet K.P.H.
za Dalmaciju:
Vicko,¹⁰ v. r.

BROJ 231

**IZVJEŠTAJ OKRUŽNOG KOMITETA KPH ZA KNIN OD 16. OŽUJKA
1944. OBLASNOM KOMITETU KPH ZA DALMACIJU O POLITI KOJ
SITUACIJI U OKRUGU I ORGANIZACIONOM STANJU PARTIJSKE
ORGANIZACIJE'**

Okružni Komitet
Komunisti ke Partije Hrvatske
za Knin
16. marta 1944.

Drugarskom

OBLASNOM KOMITETU KOMUNISTI KE PARTIJE HRVATSKE ZA
DALMACIJU

Dragi drugovi

Dostavljamo vam mjese ni izvještaj za februar 1944.

Politi ka situacija

Poboljšanje politi kog stanja osje a se na cijelom našem okrugu, iako ne svugdje ravnomjerno. Neprijatelj je na cijelom našem okrugu i ja i prilaz NOP osje a se na onom dijelu gdje se moglo politi kom aktivnoš u koristiti uspjehe koje smo zadobili, dok u onom dijelu gdje je neprijatelj ne samo jak, nego i razvio ne uveni teror i preoštar i za naš okrug koji je podnio mnoge patnje, pa i tu nailazimo na pukotine u neprijateljskim redovima (Kosovo, Pa ene, Drniš, Vrlika). Ubijstvima koje su izvršili etnici u Kosovu nad poštenim Srbima i to dvojicom iz Kri aka, dvojicom iz O estova, jednim iz Biskupije, jednim iz Vrbnika, jednim iz Bobodola, tridesetorica iz Otiši a i Koljana (Vrlika); nasilnim odvo enjem naroda u borbu, te odlaskom grupe Šiben ana njih 30² i nekolicine iz Kosova, Zagrovi a, traženjem propusnica za daljnje bjegstvo u Beograd, odlazak u Beograd ve ine etni kih oficira i nizom drugih teroristi kih mjera, srpske mase se sve više udaljuju od etnika, dok se u redovima etnika sve ja e ispoljuje podvajanje od one nasilno mobilisane i one koji su zakrvarili. Kod hrvatskih masa stanje je bolje i nakon trzaja i živosti kojega su ustaše imale dolaskom njema ke vojske na naš okrug, dolazi ne samo do gubljenja vjere u ustašku stvar ve i mnogi prevareni ustaše ili dezertiraju ili prilaze našoj vojsci (Drniš, Promina—Miljevci). Hrvatski narod je izgubio povjere-

¹ Kopija originala (tipkanog na pisa em stroju, irilicom) u Arhivu instituta za historiju radni kog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka CK SKH, film 46/28—34.

² Poslije bombardiranja Šibenika od strane savezni ke avijacije u prosincu 1943. godine za Beograd je otputovala grupa etni kih funkcionera.

nje u njema ku vojsku jer mu ta nije donijela ništa dobra, jer su mnoge hrvatske ku e bile oplja kane (Drniš, Vrlika, Promina), a negdje djevojke i žene silovane. Pa i promjenljivi karakter i manevri njema ke vojske ne ulivaju narodu nikakvo povjerenje u njihovu mo . Pa i sama njema ka komanda ima više povjerenja u etnike nego u hrvatsku vojsku i etnicima su dali niz povlastica, omogu ili mobilizaciju, pomogli organizovanje etni kih jedinica, daju pomo u oružju, novcu i hrani, ovo ih je još više kod hrvatskog naroda raskrinkalo i Njemce i ustaše i reacionare, jer hrvatski narod ne želi etništvo i ne želi povratak u Jugoslaviju kralja Petra niti želi etni ku vladu. Odluke II zasjedanja AVNOJ-a su tek popularisane i donekle iskorištene u opštinama Sj. Bukovica, Siveri i Promina. U ostalim krajevima vrlo slabo. Tamo gdje naša partija ima utjecaja, zvu no su se odrazile i ove pobjede a to je na ove tri opštine, dok je utjecaj partije u drugim opštinama slabiji. U nekim opštinama neznatan kao: Kosovo, Zagora i Miljevci.

Kotar: Promina—Miljevci prelazi na aktivno pomaganje i u estvovanje u NOP što mjestimi no prelazi na pristupanje našem pokretu itavih sela. Velikog je odjeka imala akcija naše vojske, likvidacija nekolicine špijuna i ustaških uporišta, aktivnoš u naših udarnih grupa i likvidiranje ustaških huška a i organizatora milicije. Ali i pored toga nismo išli u korak sa uspjehom kojega smo ina e doživjeli, pogotovo kod srpskih masa. U vrijeme najve eg raskrinkavanja etnika na me unarodnoj pozornici u kotaru Promina—Miljevci imamo oformljivanje etni kih eta koje su ak na putu da s nama zakrvare. Pa i kod hrvatskog domobranstva nema odve velikog poleta u prijelazu u našu vojsku i pored opomene druga Tita i preuzimanja njema ke komande nad domobranstvom. Pokušaj Ma eka da ponovno uskrzne organizaciju nakon njezinog nedjelovanja od 3 god. nije imao vidljivih uspjeha. Ve ina funkcionera i lanova HSS-a su na našoj strani a nekoliko pojedinaca su u masama prili no žigosani i imaju utjecaja samo na ustaški raspoložene elemente. Pored letaka koje Njemci bacaju a koji su ujedno i ustaški, etnici ubacuju kralja Petra i Ruzvelta i govore 0 tome kako e se Engleska, USA na i na istoj liniji sa Njema kom, jer da oni ne e dozvoliti komunistima da preuzmu vlast, dok se u pismenoj propagandi koja stoji na uvid Njemcima, osvr u na to kako e oni bez Rusa l Engleza ipak pobjediti jer da se bore za pravednu stvar srpstva. Tamo gdje druge mjere etni ke ne uspjevaju, vrše teror i ubijaju (Bobodol), a da bi držali kontrolu nad selom, jednu od svojih komitskih eta upu uju u pretrese, prepade i zasjede. U ovom kotaru je narod 70% uz nas.

Kotar Drniš. Razvoj je u ovom kotaru sporiji, kao po blatu — težak, ali je ipak razvoj na bolje. Ali u nekoj op ini kao u Siveri u stanje je dobro, dok u ostale dvije op ine Drniš i Zagora imamo tek nekoliko uporišta. I ovdje su ustaše u mobilizaciji kroz zadnje vrijeme doživjeli neuspjeh a pojava dezterera iz ustaške vojske po prvi put se na ovom kotaru primjetilo. Da i same ustaše gube vjeru u pobjedu dokaz su i to da smo stvorili nova uporišta u jakim ustaškim centrima (Badanj i Uneši). etnici su uspjeli da nekoliko svojih uporišta drže vrsto (Zitni , Kanjane) i da

ih u dobroj mjeri zakrvare. I zadnja akcija u Dubravi³ je bila akcija etnika iz Žitnica pod komandom jugoslovenskog poručnika Miloševića, koji su se pokazali zvjerskiji i od svojih gospodara. Dok u ostalim selima etnici žele da zadrže stvorena uporišta (Baljci, Mirlovi Polje) ili najlju im terorom i uz pomoć Njemaca organizuju nove etničke ete, ali etnicima nenaklonjenog srpskog elementa (Tepljuh, Bio i i Mio i). Naravno to su truda posvetili da iz ovog dijela regrutiraju za svoje redove, da bi na taj način spriječili odlazak dobrovoljaca u našu vojsku. U tome su imali djelomični uspjeh. Čak i eva parola o sporazumu sa Englezima da se ne bombarduju srpska sela imali su mjestimično uspjeha, te da i do i do kompromisa između Njemačke i Engleske. Reakcioneri iz HSS-a u ovom kotaru su u stvari pokreta i sve HSS-ove aktivnosti na cijelom okrugu. Vidnog uspjeha u tome uzima bivši općinski načelnik za Drniš Zvonko Alfirević. Nikakvog tvrdog oslona nemaju i sve njihovo oslanjanje se na ustaški raspoložene HSS-ovce. Ma da Maček nije dovoljno raskrinkan ipak nemaju ni pojave masovnijeg uticaja. Pljačke Njemaca i njihovo u mnogo slučaju otvoreno priznanje u porazu Njemačke, imaju dobar svoj udio da je povjerenje u pobjedu naše stvari dobilo više priznanja. Povlačenje dijela njemačke vojske sa juga daju više dokaza o slabom položaju Njemačke na ostalim, osobito na Istočnoj ratištu. Teror je osim nad srpskim stanovništvom (opć. Siveri) dosta popustio. Bilo je nekoliko hapšenja i pretresa, ali nekog uspjeha nisu imali. U ovom kotaru je narod 40% uz nas.

Kotar Knin nastavaju⁴ Srbi u 2 sela koja su ustaški nastrojena i u kojima do danas nismo uspjeli stvoriti svoja uporišta. U ovom kotaru etnici imaju masovniji karakter i imaju u nekim selima podršku (Kosovo, Turi, Velika Poljana, Vrbnik, Pačine, Strmica) zato su ovdje teror i zloinstva najveća. Da bi još veći ma zaplašili narod podigli su vješala u Vrbniku i Kosovu. I najmanje sumnje ili pogovor da neko ima vezu sa partizanima pljačka to glavom ili biva opljačkano i strahovito premlaćeno. Niz sela postali su prava strahota i batinašnica za narod. U Plavnu svaki kojega odgone u etničku vojsku najprije biva strahovito mlaćeno. Ubistva vrše koliko nad našim simpatizerima, toliko i nad onim etnicima koji izbjegavaju borbe sa našom vojskom. Osim što prisiljavaju da narod ide u vojsku svaka kuća mora od tih istih etnika da kupi jednu ili više pušaka. Njemci ne samo da pomažu etnike u ovom razbojstvu već i sami prave odmazdu najkruće. Tako su u Mokrom Polju ubili 200 vojaka i 15 dana su morali visjeti na stablu. Na desetke su ljudi odveli iz Mokrog Polja i Raduša, a neke od njih drže kao taoce. Pljačka je svakodnevna pojava, osobito u Sjevernoj Bukovici. Narod je izvrnut dosta teškim mukama i redovno pred neprijateljem se sklanja. Da bi što više naškodilo i izmučilo narod isto tako vrše takve ispade i pljačka do kraja stigne. Osim što su opljačkali svu hranu, većinu stoke, opljačkali su skoro svu hranu od naroda, i pored toga što je ovo bilo po bunkerima. Većina naroda nema od kraja da se izdržava. Pa ipak etništvo gubi vjeru u pobjedu. Svjesni

3 Vidi dok. br. 147, napomenu 3 i dok. br. 541 i 551.

4 Vjerojatno bi trebalo da stoji: nastavljajući.

poslijedica oni koji su zakrvavili pripremaju da napuste ove krajeve, ali su u obra unavanju prema sebi neraspoloženom stanovništvu još zvjerskiji, dok su novi kolebljivci otstupili i nije rijetka pojava da se ispod etnika pred polazak u borbu sklanjaju. Pribjegavanjem krajnjem teroru samo je znak slabosti etnika. Odluke II. Zasjedanja AVNOJ-a imali su prili an odjek nadasve u op ini Sjeverna Bukovica. etnici se požurili protumjerama da mobilišu sve od 18 do 50 godina i tražili su potpise za kralja da se povrati u zemlju. Nadasve velikog uticaja na ovo stanovništvo imaju emisije radio London. Te pomo saveznika našoj vojsci sa kojom su prili no upoznati i sami etnici prilikom akcija na naš oslobo eni teritorij u Sjevernoj Dalmaciji. Njihov stav je prema Saveznicima nakon ove akcije: ne imati posla sa Englezima, jer pomažu partizane. »Uzdaj se u se i u svoje kljuse«. Parolu: treba koristiti prisustvo Njema ke i ovo malo partizana pobiti, a kasnije e do i do sporazuma izme u Njema ke i Engleske. U ovom kotaru je 60% naroda uz nas.

Kotar Vrlika je sa oko 55% hrvatskog, a 45% srpskog stanovništva. Nakon što su se pogoršale prilike dolaskom jakih okupatorskih snaga, sada se stanje u znatnoj mjeri popravilo, tim više što su Njemci ostavili za sobom plja ku. Slabim postupkom i naše vojske izgubili smo dosta, i to jedinice 20. divizije koje su u jednoj akciji bezobzirno uzimale sve do ega su došli, streljali zarobljenike koji nisu pucali, nego ekali naše borce. Ma da u cjelosti ustaška milicija drži hrvatska sela, osim Duvnjaka i Kosora (gdje ustaše nisu uspjeli organizirati ak ni pod prijetnjom miliciju), ipak te ustaše u odnosu prema našoj vojsci su u ve ini druk iji. Mnogi od tih milicionera sprovode naše drugove. Stanje se popravlja. Kod srpskog dijela stanje je gore. etnici su uspjeli bilo na ovaj ili onaj na in da naoružaju skoro sva sela i da ih aktiviraju. Jedino je stanje nešto bolje u dijelu Koljana, Cetini, Civiljanima i Donji Otiši . Ne uven je bio teror u ovoj krajini, gdje su etnici streljali oko 30 ljudi u Otiši u i Koljanima, a na desetke premlatili. Na elu svih ovih zvjerstava su popovi Stojisavljevi i Štrbac. U zadnje vrijeme su etvorica etnika sa oružjem prešla na našu stranu. U ovom kotaru nisu iskorišteni niti popularisani uspjesi koje doživljavamo, a tako isto jedan je dio ovog stanovništva slabo, a drugi još lošije upoznat sa odlukama II. zasjedanje AVNOJ-a. 40%> naroda ovoga kotara je uz naš pokret.

II. Stanje partijske organizacije

Posljednji mjesec dana aktivnost naše partijske organizacije bila je usmjerena na omasovljenje. Taj zadatak je bio prili no ostvaren, ali je bilo i mjestimi nih nezdravih pojava. Neki naši drugovi su to omasovljenje shvatili bukvalno i bilo je primanja u partiju i takvih koji ili nemaju baš izgleda na razvoj (nadasve stariji drugovi) ili nisu još pripravnici da u u partiju i odgovaraju partijskoj disciplini. Da se partija na našem okrugu ne bi razvodnila i iznutra oslabila, pred kotarske komitete smo postavili: I) daljnje primanje u partiju može samo da se izvrši našim znanjem. (Osje a se opšti porast simpatija za našu Partiju i val je oduševljenja u jednom dijelu našeg okruga za našu vojsku — kotar Promina—

—Miljevci — i može da se desi da se netko stran uvu e u našu partiju). Da se partija osposobi, oja a i da bi pravilno išla sa razvojem simpatija za naš pokret i našu borbu, da bi bila u stanju da absorbuje nove lanove mora: II) oja ati, teoretski i politi ki izdignuti svo lanstvo. Osobito u Promini neprijatelju je dat prili an udarac od kojega se nije mogao lako sna i i ta nesnalažljivost je još više oja ala polet nekih drugova i esto su prelazili olako pitanje konspiracije. Da ovako mladu partiju ne bi zade-sio iznenadni udarac od neprijatelja putem represalija pred sve naše organizacije postavili smo: III) partiju i sve partijske organizacije zavu i što dublje i nau iti mlade drugove konspiraciji i u svakodnevnom radu provoditi i držati se strogo ilegalnih principa rada.

Pored KK za Knin formirali smo KK za Promina—Miljevce i KK Drniš. Odlaskom druga Ilije Grubi a iz KK Knin u OK, a zatim druga Tode u ruvije isto u OK, ovaj komitet je dosta oslabljen. Sada je vršioc dužnosti sekretara Duško Radi , koji je u ovom komitetu od njegova formiranja, te još drugovi: Mirko Jeli , Avram i S. Vukadin (po SKOJ-u). Svi su ovi drugovi mladi rukovodioci, trebaju dosta pomo i i više teoretskog i prakti-nog znanja, ali se svi zdravo razvijaju i imaju uslova da se razvijaju. Do-brih osobina ima vršioc dužnosti sekretara. Ovaj KK ima tri opštine od toga ima formirana dva Opš. K. (Sj. Bukovica i Knin). Komiteti su mladi. Opš. K. Sj. Bukovica je aktivan. Opš. K. Knin slab. Stanje partije na ovom kotaru je slijede e: KK Knin ima 4. lana. Opš. K. Sj. Bukovica 6 l., Opš. K. Knin 5. l. Radu i : biro 4 lana 3 odjeljenja, 12 l., Mokro Polje part, jedinica 8 l., O estovo: p.j. 6 l., Zagrovi : 7 l., Plavno: biro 3 l., 3 odjeljenja, 11 l., Golubi : p.j. 3 l. Knin: p.j. 4 l., KNOO p.j. 3 lana, Opš. NOO p.j. 3 l., KAFZ: p.j. 3. l. Svega 62 lana od toga 17 žena.

KK Promina—Miljevci ima 4 lana. Mlad. Jedan lan nedavno po-ginuo. Osim druga Leke⁵ svi su mla i partijci. Sekretar je drug Leko koji ima dosta veliku volju i požrtvovnost, i popustljivost koja se kod njega osje ala po inje da iš ezava. Drug Jukica⁶ odan, požrtvovan sa slabim zna-njem i iskustvom. Drug Marin Ante slab, naklonjen oportunistu. Bro i (po Skoju) dobar. Zdravo se razvija. Harmonija unutar komiteta nije na visini. Samokriti nost slaba. Drug Leko od njih iska e mnogo što se i na rad odrazuje. Ima formiran jedan Opš. K. Promina dosta slab i nije ostvario rukovodstvo na opštini. Stanje partije je slijede e: KK 4. l., Opš. K. 4 l., Razvode p.j. 5 l., Lukar: p.j. 4 l., Vrbnik: p.j. 5 l., Bobodol: p.j. 3 l., Puljane: p.j. 3 l., Oklaj: p.j. 3 l., Ljuba : p.j. 3 l., Trbounje: p.j. 5 l. Svega 36, od toga 3 žene.

KK Drniš ima 4 lana. Mlad, aktivan, odan je, ali na slaboj i teoretskoj i politi koj visini. Dobro se razvija i unutar samog komiteta je stanje zdravo. Sekretar je drug uro Šain, zatim Violeta Spiro, Mileta Tode i Bukarica Rafailo (po SKOJ-u). Imaju prili no utjecaja i ostvarili su ruko-vodstvo. Imaju formiran Opš. K. Siveri . Imao je oportunizma (Opš. K.) kojega su prili no izlije ili. Za ahurenost je podosta razbijena i itava par-tijska orgariizacija na toj opštini krenula je na bolje. Stanje partijske organizacije je slijede e: KK 4 l., Opš. 3 lana, Siveri : biro 3 l., 3 odje-

⁵ Ivan Leko

⁶ Jukica Bra i

ljenja, 11 6l., Drniš: p.j. 7 l., Bio i : p.j. 8 6l., Tepljuh: 4 6l. Svega 35 6l. od toga 2 žene. Ima 30 kandidata i 150 simpatizera.

Na kotaru Vrlika imamo 2 p.j. Komanda Mjesta Vrlika 3 6l. i Opš. NOO 3. Svega 6 6l. od toga 1 žena. Ima dva kandidata. Mogu nosti postoje za ja anje partije i mišljenja smo da u tom kotaru formiramo partijsko povjereništvo, dok nema uslova da formiramo komitete, a mi se sami nalazimo dosta daleko i pomo ovome i do sada je bila vrlo slaba.

Na cijelom našem okrugu sa svim i sa Okružnim ima 156 partijaca.

SKOJ

U zadnje vrijeme SKOJ-evske organizacije su prili no koraknule naprijed, emu je dobar udio poboljšano stanje u OK SKOJ-u koji sada broji 5 lanova. Sekretar se nalazi na kursu i njegovu dužnost vrši drug Miko Tripalo. Imaju isto tako kao i partija formirana tri KK. Partija na našem okrugu ve inom se regrutira iz SKOJ-a. Odlike su naših SKOJ-evaca njihova borbenost i revolucionaran polet, vole našu vojsku. Partija znatno više gleda i pazi na SKOJ, pa i SKOJ u odnosu prema partiji je zdraviji i osje a rukovodstvo i ljubav partije. Na cijelom okrugu SKOJ ima 420 l. (Knin: 190, Promina—Miljevci: 121, Drniš: 78, Vrlika: 31).

Narodno-oslobodila ki front

NOO. Radi nelegalnih uslova skoro u svim selima našeg okruga NOO su još u svojim ranijim fazama. Kroz itavo ovo vrijeme NOO se slabo razvio i formirane odbore nismo imali u ve ini sela našega okruga. Pri li no je tome doprinijelo slabo postavljanje rada po NOO, a i nemarnoš u našom. Mi smo se rukovodili najpre formiranjem NOO-a, pa zatim dalje do kotarskih i rezultat je ne samo sporost u razvoju ve da su i ovi formirani NOO bili slabi ili esto bez rukovodstva, bez zadataka, bez plana. A i tamo gdje je bilo rada, gdje je bilo ja e partije rad je bio sku en na prikupljanje pomo i. U vezi sa ovim formirali smo Inicijativni ONOO koji e pripremiti formiranje ONOO, a do tog vremena ispitati pravo stanje NOO. Do sada ima formirana: 1 KNOO i 4 opštinska: za Knin, Sjevernu Bukovicu, Prominu i Vrliku sa 33 NOO. U Inicijativni su ušli drugovi: Pero Kneževi , Ilija Grubi , i Mari edna.

AF2

Ova organizacija nije išla u stopu sa razvitkom na našem okrugu. Cesto je bila i nikakva pomo i pažnja prema ovoj organizaciji. Sam Inicijativni nije ostvario rukovodstvo, niti je kao Inicijativni djelovao. Drugarica Radojka⁷ koja je radila po ovoj organizaciji nije dala sve od sebe, a za par mjeseci je bila izvan okruga. Ostale drugarice nisu dorasle niti su se imalo osamostalile od ega je organizacija mnogo trpjela. Da se ovo stanje popravi partija e se više angažovati.

⁷ Radojka Kati

USAOH

Po novim direktivama o radu masovne omladinske organizacije izvršilo se reorganizovanje ali pod ilegalnim uslovima, koje je znatno teže. U ovoj organizaciji SKOJ je dosta angažovan i pravilno je ostvario rukovodstvo, a njihova veza sa ostalim antifašisti kim organizacijama nije tako produbljena. Ta veza se ostvaruje preko rukovodstva org., ali na mnogim mjestima nije još tako vrsta. Antifašisti ki raspoložene omladine ima oko 2.000 na našem okrugu i obuhva enih radom bilo na koji na in.

Vojska, mobilizacija i vojne vlasti u pozadini

Zadnji mjesec dana je bio dosta težak i radi pritiska neprijatelja naše su se jedinice morale povući u Liku, po snijegu i uz dosta teške uslove borbe. Tom prilikom je dosta vojnika dezertiralo, te tako je pogo en i Kninski partizanski odred nad kojim imamo mi partijsko rukovodstvo. Osim što su dezertirali oko 100 boraca, onu jedinicu KPO, koja je stigla u Liku preuzela je XIX. divizija i to se prvo vrijeme dosta teško odrazilo i na KPO i na daljnju mogućnost mobilizacije, zatim na sam teren koji je ostao bez vojske. Nekolicina od onih koji su dezertirali pristupili su u etnike i to u Mokrom Polju (20), zatim Radu i (1), ali je opet veliki broj dezertera pokupljen ili dobrovoljno došao u vojsku. Isto tako par tih dezertera koji su otišli u etnike ubijeno je i zarobljeno a oko 10 se vratilo ponovno u jedinicu.

Tako je najveća dužnost kroz ovo vrijeme bila posvećena kupljenju dezertera, a sa kotara Drniš došlo je dobrovoljno u našu vojsku Promina—Miljevci 8, Vrlika 3 ali sad i u ovim kotarevima mobilizacija je poela da te e i to u prili nom broju kao i prelaz na našu stranu domobrana, ustaša i etnika.

Od vojnih vlasti u pozadini imamo samo komandu mjesta Vrlika koja ima samo 3 lani i danas ima više karakter relejne stanice, a nalazi se oko Vješti Gore. Komandant je Nića Cvitkovac, koji je neko vrijeme bio prili no aljkav, zatim kao pomoćnik Božo Vran i koji je odan i pošten, a bio je duže vremena borac. Komanda Mjesta Knin i komanda Kninsko podru je je rasformirana ima duže vremena, još prije ofenzive na oslobo eni teritorij Sj. Dalmacije. Ljudstvo i komandni kadar je ili dezertirao ili je u našoj vojsci.

Akcije

Naše udarne grupe izvršile su mnogo većih i manjih akcija među kojima: ubijanje zloglasnog popa Lukijana Milkovića, dvojice etnika, teško ranjen komandant etničkog bataljona Grgić, ubijen jedan etnik špijun, teško ranjen komandant ustaške milicije, izvršen napad na ustaški garnizon, izvršen napad na njemačke kamione i niz drugih akcija (kotar Drniš). Hvatanje dezertera, kopačenje i pregrađivanje ceste, kidanje telefonskog kabla, zatim ubijanje zloglasnog etničkog komandanta Bradaša zvanog »Hitler« i mnogo drugih akcija i arkanovih etničkih patrolama i

jedinicama (kotar Knin). Ubijeno 6 ustaša me u njima jedan vodnik zlikovac iz Jasenovca, jedan zloglasni etnik, razoružano oko 45 milicionera, zapalili ku u jednom lopovu koji nam je ubio jednog druga, zarobljeno 15 i još nekoliko razoružano domobrana (kotar Promina—Miljevci). Pri svim ovim akcijama nismo imali nego samo 1 ranjenog druga, ali su nas etnici iznenadili i ubili 1 dobrog i borbenog omladinca koji je bio vo a udarnih grupa i sam bio puškomitraljezac. S njim skupa uhva en je i puškomitraljez. etnici su ga našli kod ku e na spavanju i ubili a da ga nisu ni probudili (Simo Jeli , Bio i , kotar Drniš).

Ilanarina i prilozii

Nešto više discipline ima u pla anju od kad su partijske jedinice vezane za svoje op inske i kotarske. Sa drugom Bunkom smo se dogovorili da ne šalujemo novac ali da redovito šalujemo obra une, dok veza [•.]^{7a}

Obavještajna služba

Na našem okrugu je uspostavljen ROC⁸ koji ne zadovoljava. Ima 3 druga u ovome centru, od kojih je 1 otišao u POC.⁹ Mi smo dali 1 druga u ovaj ROC. Njihova je marljivost osrednja i nisu dovoljno samoinicijativni. Osobito je slaba obavještajna i informativna služba iz gradova, iako se tamo nalazi veliki broj lopova koji bi željeli našem pokretu u initi izvjesne usluge, jer se sada radi o spašavanju glava. ROC nije umjeo da ove i ovakve koriste. Ni disciplina im nije na velikom stepenu. Mi emo u budu e dati više da ovaj ROC izvrši povjereni mu zadatak.

Veze i dopisi

Veze po našem okrugu koji nije oslobo en funkcionišu, ali slabo su organizovane, jedino veza sa Vrlikom je esto prekidana, aljkavoš u Komande Mjesta Vrlika i naših drugova koji tom pitanju nisu posvetili odgovornu pažnju. Neprijatelj je mnoge od naših veza i kanala otkrio i postavlja zasjede i to dosta jake, a esto vrši sa 200—300 vojnika pretres. Ipak sve ovo nije moglo da nas otsje e ni sa jednim od naših kotara.

Naglašavali smo toliko puta ali dopisni ka služba kod nas nije niti organizovana niti [se] itko bavi po tom pitanju, ma da materijala ima i dovoljno o emu bi se moglo pisati. Nekoliko dopisa je poslano i nešto je izišlo u »Vijesniku« i »Glasu«. Jedino pri izdavanju naših vijesti unosimo skoro redovito po nešto.

Tehnika

Od zadnje neprijateljske ofenzive, izuzev nekih sitnih stvari (izvlaenje okružnica) tehnika nije radila. Nismo imali nigdje takvo mjesto gdje bi mogla raditi. Druga La u iz Tehnike smo uputili za Vis ili za Italiju. Sada imamo samo dva druga i mislimo za koji dan sa ovo nešto malo materijala da e tehnika po eti svoj rad.

^{7a} Do kraja je re enica ne itljiva.

⁸ Rajonski obavještajni centar

⁹ Pokrajinski obavještajni centar

Hapšenja i ubistva

Zadnje vrijeme je uhapšen član KP i Opš. NOO za Sjevernu Bukovicu od njemačke patrolne sa oružjem i svojim dopisima. Sada se nalazi u zatvoru u Drnišu. Uhapšena su još 6 simpatizera i 5 omladinaca. Osim toga Njemci pri svakom prolazu ili akciji odvođe po nekog starca ili ženu (drugi bježe).

U zadnje vrijeme je ubijeno naših drugova: Perica Vukadin, član KK Promina—Miljevci, član Opš. Rukovodstva Kosovo, dva simpatizera iz Osestova, dva Mokro Polje, jedan Vrbnik, jedan Bobodol (član SKOJ-a), Radu i dva.

Literaturu dobivamo samo iz Like i Bosne, dok od vas duže vrijeme nismo dobili ništa.

Okružni komitet

Sastanke okružnog smo održavali redovito. U zadnje vrijeme kod nas je bio drug Martin koji nam je pomogao rješavanje nekih pitanja. Za vrijeme zadnjeg sastanka bio je kod nas drug Bunko.

U okružnom komitetu do dolaska druga Bunka¹⁰ nalazili su se: Pešo Skari, Pero Knežević, Radojka Kati, Pepi Babi, Bajica Popović, Ilija Grubi i Brko.¹¹

Drug Skari je odan partiji, disciplinovan je, ali slab i politički i teoretski. U svom radu nije zadovoljio, a nije se ni uzdigao da bi mogao mnoge stvari sam rješavati, radi toga čini u radu mnogo grešaka i propusta. Međutim u partijskim organizacijama ne uživa dovoljno autoriteta. Ove nedostatke uočio je i sam drug Skari. Ovo je osobito izbijalo dosta zbog formiranja KK od kojih su ga mnogi članovi pretekli, brže su se razvijali.

Drug Knežević odan je partiji, ali nije dovoljno discipliniran i nije dovoljno samokritičan. U radu je mogao dati mnogo više. Bio je zadužen po Antifašističkim organizacijama NOO i AFZ. Nije se dovoljno uzdigao.

Drugarica Radojka je bila primljena u OK u 11. mjesecu, ali od tada nije išla u centar i nije prisustvovala ni jednom sastanku. Kako za nju nismo duže vremena znali nismo je mogli ni sa sobom pred OK zadužiti...

Drug Pepo Babi komesar XIX. divizije kojega je u ovaj komitet kooptirao CK nalazi se uvijek uz vojsku i mi od njega imamo skoro nikakve pomoći. Mišljenja smo da bi to pitanje trebalo riješiti.

Drug Vajica Popović bio je odgovoran po SKOJ-u, mlad je, nema dovoljno iskustva, ali ima uslova zdravo se razvijati. Sada se nalazi na višem SKOJ-evskom kursu. Bio je ujedno sekretar OK SKOJ-a.

Drug Ilija Grubi je nedavno ušao u OK kao sekretar KK za Knin. Pokazao je dosta volje i upornosti. Stekao je dobro iskustvo, prošao je više partijskih kursa i stoji na priličnoj teoretskoj visini. Grubi se pravilno razvija i ima mnogo volje za znanjem. Kao član OK je u dobroj mjeri zadovoljio.

¹⁰ Nikola Sekuli -Bunko, član Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.

¹¹ Jerko Paltrinjeri-Brko

Drug Brko je odan partiji. Ima sitnih li nih mana. Zna da se gubi u sitnicama. Aljkav je u pisanju izvještaja. Ponešto je samovoljan i ne pokazuje dovoljno pažnje da zajednički proračunje literaturu.

Nakon sastanka sa drugom Bunkom OK je nešto izmjenjen i kao novi ušao je drug Tode uruvija, koji je bio kandidat OK i bio sekretar KK Knin. Drug Tode je odan i disciplinovan drug. Ima dosta znanja i samoinicijative. Prošao je viši partijski kurs i bio me u najboljima. Ima sve uslove da se i dalje razvija.

Zatim drug Mladen Tripalo koji je bio sekretar OK SKOJ-a i član OK Partije, ali je bio ušao u Oblasni SKOJ, a zadnje vrijeme se nalazio na višem skojevskom kursu.

Okružni Komitet bi sada izgledao ovako: Pešo Škari, Pero Knežević, Pepi Babi, Ilija Grubi, Vajica Popović, Tode uruvija i Brko.

Dragi drugovi, nama bi bilo potrebno da nam pošaljete opet nekog druga jer radi uslova pod kojima smo živili drug Bunko nije mogao duže ostati. Naš komitet je još uvijek mlad, problemi dosta veliki, a rad dosta težak pod uslovima neoslobojenog teritorija. Pogotovo bi nam bila potrebna neka drugarica koja bi pomogla u radu po AFZ. Nastojte nas pomoći i sa štampom i tehničkim materijalom, jer su otežane mogući nabavke.

Vaše zadnje dopise i okružnice smo primili.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Uz pozdrav:
Za OK KPH za Knin

BROJ 232

**DOPUNA ZAPOVIJESTI ŠTABA DVADESETŠESTE DIVIZIJE OD 17.
OŽUJKA 1944. PODREĐENIM JEDINICAMA ZA OBRANU
OTOKA VISA¹**

STAB
XXVI DIVIZIJE NOVJ
Br. 67/44
17 marta 1944.

Z A P O V I J E S T
(Sekcija Vis 1:25.000 izdanje Štaba Mornarice NOVJ)

Pri napadu na otok Vis neprijatelj će vjerovatno da upotrijebi svoje padobranske jedinice i jedrilice, koje će biti praprečene i branjene od nje-

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 16/2, k. 1101.

gove avijacije. Ovaj njegov napad sigurno će biti kombinovan sa napadom — iskrčavanjem sa mora.²

Tako će postojati vjerovatno da će neprijatelj nastojati da na otok baci pojedine svoje padobrance sa prijemno-predajnim radio aparatima, u cilju davanja ta njih podataka o našim snagama i njihovom kretanju.

U cilju sprečavanja napredovanja neprijateljskih namjera, a kao nadopuna zapovijesti br. 67/44 od 21. II. 1944. god.³

N a r e u j e m o :

I Brigada:

Sa svojim snagama vršiti će stalno osmatranje i obezbjeđivanje Zlog Polja, Borovog Polja i Tihog ora e Polja, koje tu i sa najjačom vatrom. Za izvršavanje prednjega posjesta će i organizovati za obranu otporne tačke; Paklenica (kota 192) — k. 192 (Dudikovac) — k. 145 — k. 185 — k. 195. Sa ovih položaja imaju zadatak da neprijatelja tuku što jačom vatrom, onemoguavaju i mu zauzimanje tih dominantnih tačaka, nanose i mu što veće gubitke do dolaska naše rezerve.

Bataljon ove brigade, koji se nalazi u divizijskoj rezervi, vršiti će osmatranje i obezbjeđivanje Velog Polja sa istim gornjim zadatkom. Za pravilnije izvršenje gornjeg zadatka stupiti odmah u vezu sa saveznicima — engleskim snagama u selu Podselju, koje imaju isti zadatak. U ovom pogledu utvrditi što bolje selo Podselje kao otpornu tačku.

Za sprečavanje i uništavanje pojedina njih padobranaca svake noći odrediti po dvije patrole na Zlog Polje i jednu patrolu na Borovo Polje. Zadatak im je stalno noćno patroliranje i kontrolisanje neba, naročito u pravcu kojim je avion preletio.

Odmah započeti sa izradom pasivne odbrane — pobijanje kolja (takalja) u vinogradima. Za ovu svrhu stupiti u vezu sa N.O.O. pojedinih sela koja će dati radnu snagu od seljaka.

II Brigada:

Vršiti će osmatranje i obezbjeđivanje Vošića Polja i Dračevog Polja koje tu i sa najjačom vatrom. Za obezbjeđivanje Vošića Polja stupiti u vezu sa saveznicima — Englezima na k. 166 gdje oni stanuju. Posjesti i utvrditi k. 152 — k. 159 (iznad Podstražje). Dračvo Polje će obezbjeđivati u vezi sa divizijskom intendantom u s. Zena Glava, artiljerijskom baterijom i stražom Oblasnog komiteta.

Posjesti i utvrditi Sv. Vid (k. 190) — k. 184 — k. 209. Zadatak isti kao i I brigade. Dijelovi pri Stabu organizovati će se u istom smislu.

Za uništavanje i onemogućavanje pojedinih padobranaca svake noći odrediti po 1 patrolu u Vošiću Polje. Zadatak patrole isti kao i kod I brigade.

² o organizaciji obrane otoka Visa i planovima neprijatelja vidi dok. br. 87, 157, 161, 162, 169, 174, 199, 354, 391 i 446.

³ Vidi dok. br. 157.

Odmah stupiti u vezu sa N.O.O. okolnih sela i nastojati da se im prije pobije kolje (taklje) u Velom Polju, na južnom dijelu od puta i Vošica Polja.

III Brigada:

Vršiti e osmatranje i obezbjeivati Baršana. U cilju izvršenja zadatka posjesti e i utvrditi otporne ta ke: k. 480 — k. 476 — M. Hum (k. 514). Zadatak kao i kod I brigade.

Za spre avanje i uništavanje pojedina nih padobranaca stalno (no u i danju) odre ivati po 2 patrole, sa istim zadatkom kao i I brigada. Skre e se pažnja Stabu brigade da njihove patrole moraju stalno da patroliraju taj teren, a specijalno u pravcu Široko Br.—Bunikovac, jer je tu teren najprikladniji za skrivanje radio stanice.

Odmah zapo eti sa pobijanjem kolja (takalja) u vinogradima. Za ovo se može koristiti i civilna radna snaga ukoliko je ima, zašto stupiti u vezu sa N.O.O.

III Prekomorska brigada:

Vršiti e osmatranje i obezbjeivanje Podhumlja, ajnog Polja i Draevog Polja. Za izvršenje prednjeg posjesti e i utvrditi otporne ta ke: s. Podhumlje i k. 276. Ovu posljednju organizovati tako da u isto vrijeme može da tu e i Draevo Polje. Sa sjeverne strane puta na padinama Huma organizovati tako er otpornu ta ku i to od k. 441 do k. 295. Ovdje e tako er otpornu ta ku organizovati straža Štaba divizije i Mornarica na k. 306 (Borovik). Zadatak im je isti kao i kod I brigade.

Za ajno Polje posjesti k. 292—k. 309, s tim da u slujaju pada padobranaca na Draevo Polje svoju vatru orijentišu u tom pravcu.

Za tu enje Draevog Polja i Velog Polja organizovati otporne ta ke: k. 194—k.159.

Za spre avanje i uništavanje pojedina nih padobranaca svake no i odre ivati patrole i to: 2 patrole Velo Polje, 3 patrole Draevo Polje, 2 patrole Podhumlje i 1 patrolu ajno Polje. Zadatak im je isti kao kod I brigade.

Sa dva bataljona koji se nalaze u s. Marine Zemlje odmah zapo eti sa pobijanjem kolja (takalja) u Draevo Polje što nastojati završiti u najkra em roku. ajno Polje, Podhumlje i VINO Polje organizovati pobijanje kolja sa civilnom radnom snagom, zašto stupiti u vezu sa N.O.O.

Divizijska rezerva:

Bataljon I brigade u s. Podselje organizovati e isto selo za odbranu Velog Polja. Zbog istog stupiti odmah u vezu sa saveznicima — Englezima u tom selu.

Isti bataljon e biti upotrebljen kao brzopokretna divizijska rezerva za iš enje i uništenje padobranaca koji se uspiju spustiti na zemljištu bilo u kojem pravcu. U vezi ovoga predvi ati najmanje dva kamiona za brzo prebacivanje u potrebnom pravcu.

Za izvršenje ovog zadatka, pored ovog naoružanja kojega ima, mora imati još sa sobom 2 baca a i 2 protivkolska topa. Ova posljednja prika iti pozadi na kamion. Oru a i municiju složiti na zgodnom mjestu da zbog toga ne bude zastoja.

Intendantura divizije:

U zajednici sa stražom Oblasnog komiteta organizovati e za odbranu s. Zena Glava, s tim da onemogu i padobrancima koji se spuste u Dra evo Polje širenje u tom pravcu.

Straža Oblasnog komiteta:

U zajednici sa divizijskom intendanturom izvršiti e zadatak odbrane s. Zena Glava.

Straža štaba divizije i štaba mornarice:

U prednjem smislu posjesti e i organizovati Borovik (kotu 306) u cilju zaštite Dra evog Polja i Podhumlja.

Protuavionska odbrana:

Protuavionska odbrana biti e organizovana tako da e se protuavion-ski mitraljezi razmjestiti na položajima: k. 441 (isto no) 1 P.A. mitraljez, (k. 306) Borovik dva P.A., k. 292 (Dra evo Polje) 1 P.A., k. 190 (Sv. Vid) 1 P.A., Podselje (groblje) 1 P.A., k. 192 (Dudikovac) 1 P.A., k. 167 (V. Glava) 1 P.A. i P.A. sa k. 103 premjestiti na k. 159 (tvr ava).

Zadatak im je onemogu avanje i spre avanje neprijateljskim avionima nisko letenje i mitraljiranje naših jedinica. U slu aju spuštanja padobra-naca, ukoliko nisu sprije eni tu enjem ciljeva u vazduhu, vatru okrenuti i tu i padobrance (specijalno njihova mitraljeska gnijezda).

Napomena:

Divizijska e rezerva u najkra em roku intervenisati u cilju iš enja i uništavanja spuštenih padobranaca. Da ista ne bi bila tu ena od naših vlastitih snaga, koje se nalaze na položajima, davati e sa signalnim metci-ma znak do koje visine je stiglo njezino elo kolone. U tom slu aju sva naša mitraljeska gnijezda u toj visini moraju prekinuti paljbu. Znak sa signal-nim metcima mijenjati e se svaki dan, i sa istim upoznavati ljudstvo.

Na mjestima gdje je mogu nost spuštanja neprijateljskih padobranaca organizovati e se i pasivna obrana. Ovo u slu aju da stigne materijal. Ista e se sastojati u postavljanju bandera na putu, podizanju ži ane prepreke i stavljanju nagaznih mina. U ovom slu aju štabovi brigada dati e potrebno ljudstvo za rad ukoliko njih bude tražilo.

Ukoliko nekome nedostaje oru a i municije, obratiti se odmah inten-dantu divizije.

Sa pobijanjem kolja (takalja) zapo eti odmah, tako da bi ista u naj-kra e mbgu em vremenu bila pobijena. Kolja što dublje zabadati u zemlju da se ne desi slu aj da ista pri najmanjem dodiru se ne izvrne.

Stab brigade na ijem se sektoru nalazi divizijska bolnica istu e upoz-nati sa prednjim nare enjem ukoliko je njoj potrebno i u slu aju potrebe

uzeti je u zaštitu. Nastojati od ljudstva pri divizijskoj bolnici organizovati njezinu vlastitu zaštitu.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar: V. D. komandant p. pukovnik
VojPopovi, v. r. Na elnik: *Mili*,^s v. r.

Dostavljeno:
STABU I, II i III BRIGADE XXVI DIVIZIJE NOVJ
STABU III PREKOMORSKE BRIGADE
STABU ARTILJERIJE
INTENDANTURI XXVI DIVIZIJE
BOLNICI XXVI DIVIZIJE
OBLASNOM
STABU MORNARICE
KOMANDANTU SAVEZNI KIH SNAGA

ŠTAB
XI DALMATINSKE UDARNE BRIGADE
Str. pov 2/44
Dne 17 marta

BROJ 233

IZVJEŠTAJ ŠTABA NERETVANSKOG NOP ODREDA OD 17. OŽUJKA 1944. STABU GRUPE JUŽNODALMATINSKIH NOP ODREDA O IZVEDENIM AKCIJAMA U VREMENU OD 1. DO 15. OŽUJKA 1944.»

STAB
Neret Part. Odreda
17. III. 1944. god.
Br. I.

Stabu Grupe
Južno-Dalm. Part. Odreda

P o l o ž a j

Dostavlja se operativni izvještaj za razdoblje od I. III. do 15-III. 44.

I. Dana 2. III. neprijatelj² je pokušao iz garnizona Gradac da u ini ispad na naše položaje, i sukobili se sa našom izvidnicom na stinama Planje, tom

⁴ Vojin

⁵ Maks Ba e-Mili

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 5/10, k. 1617.

² Na po ru ju e jstva Neretvanskog NOP odreda nalazili su se dijelovi njema ke 118. lova ke divizije. Arhiva ove divizije nije sa uvana.

prilikom ranili lakše našega jednog borca I. ete. Namjere neprijatelja su bile da postave nagazne mine na pomenutim stijenama, s ciljem tim da spre i našim borcima silazak do samog garnizona s tim da ne budu ugroženi od naših jedinica.

II. Dana 3. III. neprijatelj je u inio ispad iz garnizona Podaca na naše položaje (I. ete) nakon ega su se sukobili sa našim borcima na Priškim stjenama gdje se je razvila borba pola sata, nakon ega je neprijatelj pobjego u pani nom bjegstvu, imavši osam mrtvih i nekoliko ranjenih. Me u mrtvim nalazio se i jedan oficir.

III. Dana 5. III. postavljena mina od II. ete uništila na cesti Plo a—Rogotin neprijateljski motorciklo (Bajka) i ubila jednog šofera i dva oficira.

IV. Dana 8. III. Ljubuška eta zarobila je osam domobrana i ubila jednog narodnog neprijatelja (eli Petarsa Duvrata). Isti domobrani bili su od Simi a pukovnije i nalazili su se svojim ku ama (Memi i Neretva) odakle su i zarobljeni i poslani na Vis.

V. Dana 10. III. Zamj. Intendanta (Mijo Medak) i jedan kurir ovoga štaba sa jednim terenskim radnikom, sa ekali su jedan motorciklo na cesti Metkovi —Dubrovnik tom prilikom uništili su motor i ubili dva oficira i jednoga šofera. U tome momentu naišli su njema ki kamioni iz oba pravca koji su se u neznajstvu sukobili. U dvosatnoj borbi neprijatelj je imao plus 8 mrtvih svojih vojnika misle i da se bori sa našim borcima.

VI. Dana 11. III. postavljene mine od II. ete na cesti Veliki i Mali Prolog, uništili su jedan taksi auto dr. Frani a tom prilikom sam doktor je teže ranjen dok mu je žena otišla u parampar ad. Istoga asa je iz Vrgorca pošao u pomo jedan njema ki bolni ki auto koji je odletio u zrak, tom prilikom ranjena su tri njema ka bolni ara koji su došli u pomo pomenutom dr. Frani u.

VII. Dana 11. III. postavljena mina od II. ete, uništila je jedna kola njema ka sa zarobljenicima (Talijani). Tom prilikom ubijena su 3 Talijana sa dvije mazge. Mina je postavljena na cesti Plo a—Rogotin.

VIII. Dana 12. III. postavljena mina na cesti Vrgorac—Kozica od I. ete, uništila je jedan kamion sa vojskom (Njemci). Žrtve neprijatelja nisu nam poznate.

IX. Dana 12. III. postavljena mina od III. ete na cesti Vrgorac—Kozica. Uništila je jedna kola civila. Tom prilikom ubijena su dva civila me u njima jednoga narodnoga neprijatelja.

X. Dana 13. III. postavljena mina od I. ete na cesti Vel. Prolog—Vrgorac. Uništila je jedan njema ki kamion i ubila 7. neprijateljskih vojnika i više ranili.

XI. Dana 15. III. postavljena mina od III. ete na cesti Vrgorac-Kozica. Uništila je jedan njema ki kamion. Gubici u ljudstvu nisu nam poznati.

XII. U svim ovim akcijama mi nismo imali nikakovi gubitaka sem jednog lakše ranjena borca.

XIII. U mjesecnom Operativnom izvještaju dostaviti ćemo vam ta nije podatke o pomenutim akcijama za koje sada nemamo ta ne podatke.

Uz pozdrav

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar:
Mili Urlić, v. r.

Komandant:
S.³ Marovi, v. r.

BROJ 234

PISMO OBLASNOG KOMITETA KPH ZA DALMACIJU OD 18. OŽUJKA 1944. DRAGI GIZDICU U POVODU DUŽEG ZADRŽAVANJA VEŠEG BROJA LANOVA KOMITETA NA VISU¹

18. III 1944 godine

Drugom

MARKU² Ivanu Običnom. Komiteta K.P.H. za Dalmaciju

Dragi druže Marko,

Primili smo tvoja dva pisma koja si nam uputio koncem februara i po etkom marta. Mi se svi nalazimo još u Visu. Stigli su svi drugovi sa terena tako da se sada nalaze u centru Vicko,³ Baja,⁴ Marinko,⁵ Martin,⁶ Mileva,⁷ Raos,⁸ Bunko.⁹ I o¹⁰ je u Italiji. Dok je drug Crni¹¹ poginuo. Nadamo se da ćeš i ti stignuti svaki dan kao što se i nadamo da ćemo se kroz najkraće vrijeme sastati s tobom, Stevom i Jordanom jer smo dobili depešu od drugu Steve¹² u kojoj nam saopštava da je bio kod drugu Starog¹³ i Marka¹⁴ i da su nas kritikovali što se nalazimo na Visu i da smo ocjepljeni

³ Stanko

¹ Original (tipkan na pisnom stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije — Split, reg. br. KP-26/179.

² Drago Gizdić, član Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.

³ Vicko Krstulović, sekretar Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.

⁴ Ante Jurjević-Baja, član Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.

⁵ Miloš Zanko-Marinko, član Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.

⁶ Martin Vežić, član Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.

⁷ Mileva Bubalo, član Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.

⁸ Ante Raos, član Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.

⁹ Nikola Sekulić-Bunko, član Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.

¹⁰ Svetislav Stefanović-Cecilio, instruktor Centralnog komiteta KPJ pri Oblasnom komitetu KPH za Dalmaciju.

¹¹ U Ivan Mordić-Crni, član Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju, o njegovoj poginulosti vidi dok. br. 153, 229, 391 i 466.

¹² Andrija Božanić-Stevo, član Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.

¹³ Vrhovni komandant NOV i POJ Josip Broz-Tito.

¹⁴ Aleksandar Ranković, član Politbiroa Centralnog komiteta KPJ.

od part, organizacija koliko na terenu toliko i u vojsci. Mi smo održali zajednički sastanak po svim pitanjima i zaključili smo da ostanemo još koji dan da bi riješili još neka vrlo važna pitanja i da bi sa ekali druga i te se s njim sporazumili u vezi naše prebacivanja. Malo nas je za udila depeša druga Steve, a naročito s razloga što je to uslijedilo nakon sastanka kojeg je održao s njim drug Marko i Stari. Izgleda da im on nije dovoljno uspio razjasniti zadatke koje vrši u ovom slučaju Ob. Komitet na Visu kao i koju je ulogu odigrao, naročito u vezi Saveznika. Da mi baš našim dolaskom u Tinevu¹⁵ ne možemo imati mogućnosti da imamo veze sa organizacijama na terenu, sa mornaricom i Italijom, a ujedno nadgledavim životom koji se na Visu razvija a naročito prema Saveznicima, njihovoj štampi i njihovim stanicama.¹⁶ Mi možemo se prebaciti im prije. Na ovom okružju i ostati samo drug Bunko sa Agitpropom, ali »Slobodna Dalmacija« se u budućnosti ne može više izdavati jer drug Bunko i pored svoje najbolje volje ne može imati mogućnosti da sam rukovodi s tim, jer je i sama Agitprop komisija osakaćena u budućnosti i se je jedan njen dio prebacio u korpus. Isto tako i prestati i održavanje part, kurseva prvo s tog razloga što je drug Fio kao iskusniji predavač u Korpusu radi održavanja kurseva, a drug Cvrlje¹⁷ nije u stanju da ih održava bez naše pomoći. Ovdje također ostaje Ob. NOO, osim druga Marinka. Ostaje i jedan dio USAOH-a i SKOJ-a. Mi možemo put Korpusa odvesti pored lanova Obi. Komiteta samo ono ljudstvo koje je najnužnije. Kako vidiš sam iz ovoga nameće se neophodna potreba da i dalje ovde ostajemo.

Na samom otoku se situacija u mnogom izmijenila od onog dana od kada si ti otišao. Obrana je mnogo pojačana bilo sa strane mora, zraka ili kopna.¹⁸ Ljudstvo se je pojačalo dolaskom Prekomorske brigade¹⁹ i mobilizacijom. Na samom otoku sada se nalazi veliki broj i Savezničke vojske kao i naoružanje sve vrste što je u mnogom izmijenilo ondašnju situaciju i dalo mogućnosti da se to koristi za izdizanje vojnog, političkog, sanitetskog i partijskog kadra. Održavaju se kursevi za artiljeriju, formacijski, radiotelegrafski, saboterski, oficirski, partijski itd.

Ti sam poznao stanje kao i odnos naših rukovodioca u vojsci koji više puta nisu u mogućnosti da sve ovo riješe. Najbolnije pitanje je pitanje rada u Italiji. Tamo organizacija potpuno dobro djeluje a baš naročito zahvaljujući svakodnevnom kontaktu sa samim ovim komitetom a potrebe se svakodnevno sve više pokazuju da im još više pomognemo, da bi što bolje predstavljali naš narod, našu borbu i našu organizaciju.

Drug Mate Jakšić koji je išao na liječenje u Italiju radi grla za par dana, zaustavljen je s razloga što je bio neophodno potreban i to izgleda kao diplomatski predstavnik da i vršiti dužnost. Kako vidiš iz gore navedenog nije nam cilj da opravdamo mišljenje da i dalje tu ostanemo veđ da te kao člana ovog komiteta upoznamo sa svim razlozima. Baš nas je zadržalo a i razlog zašto nas zadržuje je to da Stevo nije ovo prikazao [...].²⁰

15 Na Tinevu se nalazio Stab Osmog korpusa NOVJ.

16 O razlozima boravka Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju na otoku Visu vidi dok. br. 246.

17 Vjeko Cvrlje

18 O obrani otoka Visa vidi dok. br. 232.

19 Riječ je o Trećoj prekomorskoj brigadi.

20 Dalji dio teksta ovog pisma nije sačuvan.

**INFORMATIVNI IZVJEŠTAJ ŠTABA OSMOG KORPUSA NOVJ OD 18.
OŽUJKA 1944. O RASPOREDU NEPRIJATELJSKIH SNAGA
U DALMACIJI¹**

Š T A B
VIII. KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE
OBAV. OTSJEK
Ob. br. 363/44
18/III. 1944.

INFORMATIVNI IZVJEŠTAJ BR. 3

R A S P O R E D
NEPRIJATELJSKIH SNAGA U DALMACIJI

I. N i j e m c i

A) I. Gebirgdivision² (Alpenjaeger »Edelweis«), štab u Kninu, k-nt generalmajor Stettner; raspoređena je bila do 24. februara o.g. na prostoriji Knin—Kistanje—Obrovac—Knin—Pašeni—Zrmanja, a neki njeni djelovi bili su do gornjeg datuma i u okolini Gračaca. U sastav ove divizije ulaze dva puka pješadije i jedan puk artiljerije, zatim 45 pionirski bataljon, 54 motorizovani bataljon, jedan protukolski vod, konačno pekarska, mesarska i sanitetska četa. Divizija raspolaže sa jednim avionom »Fieser Storch« (Roda).

PUKOVI I. Geb. div.

89. Inf. (pješački puk), štab u Kninu, k-nt Kleber raspoređena na kninskom sektoru,

99. Inf. puk, štab u Kistanjama, k-t puk. Graaf na teritoriji Bukovice,

79. art. puk na sektoru Zrmanja, Gračaci i sa nekim djelovima oko Obrovca i Zadra.

Ova divizija napustila je pomenute sektore dana 24. februara i proslijedila u pravcu Bihaća. Divizija broji cca 12.000 voj. i of. Mjesto ove divizije, gornje prostorije, zaposjela je novodošla njemačka divizija,³ navodno 92. ili 82.⁴ motorizovana sa štabom u Kninu. Raspored nepoznat, podatci se provjeravaju.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 33/1-9, k. 460A.

² Odnosi se na Prvu brdsku diviziju. Ova divizija imala je u svom sastavu 98. i 99. brdski lovački puk i 79. artiljerijski puk. O dolasku ove divizije na područje Dalmacije, njenim djelovima i povlačenju iz Dalmacije vidi dok. br. 328, 332, 335, 336, 330, 341, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 359, 360, 363, 367, 372, 374, 375, 376, 445, 526 i 527.

³, ⁴ i ¹⁵ Odnosi se na samostalni 92. motorizirani puk. O njegovom dolasku i djelovima u sjevernoj Dalmaciji vidi dok. br. 328, 332, 335, 341, 343, 344, 345, 349, 353 i 445.

B) 115 SS. »Princ Eugen«⁵ sa štabom u Širokom Brijegu, k-nt general Oberkamp, u svom sastavu ima dva puka pješadije i jedan puk artiljerije, zatim a) izvi a ki odjel, b) etu tenkova, c) odjel za vezu, d) odjel za štampu i propagandu, e) jedan bataljon artiljerije »PAK« (Panzerabwehrkanonen — protukolski)

PUKOVI OVE DIVIZIJE

1. SS Planinski puk, k-nt puk. Peterssen
komandanti II i III. bataljona su Dische (2. b.), Wehsmann (3. b.)

2. SS Planinski puk, k-nt Schmidhuber
jedan artiljerijski puk.

Cijela divizija broji cca 7.500 voj. i of., a raspore ena je bila do 3. marta o.g. na prostoriji Neretva, Široki Brijeg, Imotski—Aržano—Studen-
ci—Duvno—Livno⁶ i dvije ete u Sinju.⁷

Ova divizija je u operacionom pogledu neovisna o redovnoj vojsci, bila je u stalnom pokretu i vršila ete akcije, njene trupe nisu bile stacionarne.

Gornje sektore, divizija je napustila 3. marta o.g. i krenula preko Šuice i Duvna u pravcu sjevera.

Trupe div. »Princ Eugen« zamjenila je jedna druga divizija navodno »Vražija divizija«,⁸ koja je nekim svojim djelovima ve došla na imotski sektor. Raspored i drugi podaci — provjeravaju se.

C) 118 jaeger div. sa štabom u Humcu (o. Bra), k-nt generalmajor Kubier, u svom sastavu ima dva puka pješadije i jedan puk artiljerije.

PUKOVI OVE DIVIZIJE SU:

738 p. p. sa štabom u Imotskom, k-nt Stocker

I. bat. u Imotskom

II. bat u Staromgradu, k-nt Torner

III. bat. u Makarskoj,

IV. bat. u Vrgorcu, k-nt Lehr

750 puk raspore en je sa I. II. III. bataljonom na o. Kor uli, a IV. bataljon u Dubrovniku.

Štab puka nalazi se u gr. Kor uli,

I. bat. u Vel. Luci,

II. bat. u Neumu,

III. bat. u Blato

IV. bat. Dubrovnik.

668 artiljerijski puk, štab u Dubrovniku raspore en je na prostoriji uz morsku obalu od Dubrovnika do Makarske, a zahva a i sektore Imotskog, Vrgorca, te Pelješca.

⁵ 14 1 16 Odnosi se na Sedmu SS diviziju »Prinz Eugen«.

⁶ Ova divizija je u to vrijeme bila u Bosni.

⁷ U Sinju se u to vrijeme nalazio 105. SS izvi a ki bataljon Petog SS-brdskog armijskog korpusa.

⁸ Rije je o njema koj 369. legionarskoj »Vražjoj diviziji« koja je u svom sastavu imala 369. i 370. pješadijski puk i 369. artiljerijski puk. Nalazila se tada u Hercegovini i južnoj Dalmaciji. Arhiva ove divizije nije sa uvana.

Formacija ovog puka je tri divizion, svaki divizion ima po tri baterije, a svaka baterija po 4 topa 105 mm.

Štabovi divizion nalaze se:

- a) jedan divizion u Zadvarju,
- b) jedan divizion Makarsko Primorje,
- c) jedan divizion Pelješac.

Ovom puku pridodata je jedna autokolona, zatim jedan bat. pion.

Ova divizija došla je sa nekim svojim djelovima (738 pukom u Sarajevu 1941) u Jugoslaviju 1941., a u Dalmaciju je došla iz C. Gore 5/11 1943. Cijela divizija broji cca 14.500 voj. i of.

Ova divizija pripada redovnoj vojsci, a zadatak joj je osiguranje obale od Dubrovnika do Omiša.

D) 240 divizija⁹ (navodno »-Brandenburg-«) od koje samo jedan puk nalazi se u Dalmaciji¹⁰ i to 98. p.p. štab u Splitu,¹¹ k-nt puk. Mueller. 98 puk 240 div.¹² sa štabom u Splitu raspoređen je:

- I. bat. u Splitu
  - II. bat. u Trogiru
  - III. bat. na Bra
  - IV. bat. Rogoznica—Drvenik—iovo.
- Cijeli puk broji 2.2000 voj. i of.

Ovaj puk u estvovao je zajedno sa 118. div. u napadu na Bra, Hvar, na Bra u je ostao samo III. bat., a ostali osiguravaju prostoriju Split—Trogir.

E) 264 Inf. divizija, štab u Drnišu, k-nt generalleutnant von Nacke.

U sastav ove divizije tri puka i to:

892. puk., štab u Klisu
- I. bat. u Drnišu
  - II. bat. Klis
  - III. bat. na prostoriji Perkovi —Vrpolje
  - IV. bat. u Sinju.
983. puk, štab u Šibeniku, k-nt puk. Blick
- I. i II. bat. u Šibeniku i okolici
  - III. bataljon u Skradinu
  - IV. bat. Vodice—Primošten.
- Jedan puk¹³ sa štabom u Zadru raspoređen je:
- I. bataljon u Benkovcu
  - II. bataljon u Biogradu n/m
  - III. bataljon u Obrovcu
  - IV. bataljon 2 ete u Zadru, a 2 ete na Ugljanu.

⁹ Ova divizija nije bila u Jugoslaviji.

¹⁰ Rije je o Prvom puku »Brandenburg«. Vidi dok. br. 400, 404, 410, 418, 422 i 445. i nared ovog puka u Dalmaciji se nalazio bataljon obalskih lovaca »Brandenburg«. Vidi dok. br. 337 i 338.

¹¹ ¹² u Splitu se nalazio 892. grenadirski puk 264. pješadijske divizije; 98. brdski lovački puk je bio u sastavu Prve brdske divizije koja se ve bila povukla iz Dalmacije. Vidi napomenu 2 ovog dokumenta.

¹³ Odnosi se na 891. grenadirski puk.

Jedinice ove divizije osiguravaju prostoriju Klis—Sinj—Drniš—Šibenik—Skradin—Zadar—Benkovac—Obrovac, te otoke Ugljan, Pašman. Divizija broji cca 11.000 voj. i oficira.

Uz morsku obalu na liniji Dubrovnik—Makarska—Split—Šibenik—Zadar prave se utvr enja, a tako isto na zaposjednutim otocima.

U tu svrhu njema ke Festungskomande mobilisale su oko 3000 radnika i specijalista. Osim radnika dopremljeni su i pionirski bataljoni 34.558 sa sjedištem u Splitu i Makarskoj, upotrebljavaju se za radove zarobljeni Talijani, a naredbom ministarstva domobranstva imaju se staviti na raspolaganje njema kim komandama oni domobrani, koji su specijalisti za gradnje.

Usljed odlaska I. Geb. div. sa kninskog sektora odnosno sa prostorije Sjeverne Dalmacije, te 115 SS. Div.¹⁴ »Princ Eugen« sa prostorije Južne Dalmacije i dolaskom novih njema kih divizija na te prostorije po am od 24. februara i 3/III. o.g. vrše se pregrupacije garnizona, koji su namjesto otišlih jedinica gore navedenih divizija zaposjele jedinice novodošlih divizija.

I. Geb. divizija na kninskom sektoru, koja je otišla 24. II sa te prostorije u pravcu Biha a, došla je jedna nova divizija, navodno 82. ili 92. motorizovana njema ka divizija,¹⁵ te je svojim jedinicama zaposjela garnizone, koje je do sada držala I. Geb. divizija.

115. SS »Princ Eugen« divizija¹⁸ zamjenjena je na Imotskom sektoru sa novodošlim jedinicama (5. III.) nove jedne divizije, navodno »Vražje Divizije«.

369 »Vražija Divizija«¹⁷ je hrv. divizija, ali pod direktnom njema kom komandom i sa njema kim komandnim kadrom.

Postoji pretpostavka, da bi se moglo raditi i o 13. SS diviziji t.zv. »Plavoj diviziji«¹⁸ ije bi jedinice imale navodno zamjeniti njema ke jedinice SS »Princ Eugen« a ove su jedinice ve napustile teritorij Južne Dalmacije i otišle preko Duvna i Šujice u pravcu sjevera).

Podatci se provjeravaju.

Napomena: Razlika izme u pješadijske i lova ke ili brdske divizije je u tom, što je bataljonima lova kih pukova odnosno brd. pukova pridodata po jedna eta više, dakle po pet eta svaki bataljon, nego li imaju bataljoni pješadijskih divizija.

Na liniji Srb—Biha nalaze se jedinice 383. puka 373. Croat. Inf. divizije¹⁹ k-nt general Schneider.

Jedan puk ove divizije nalazi se u Banja Luci.

Divizija je sastavljena od muslimana i bosanskih hrv., ali komandni kadar je njema ki (na svaku etu pridodano je 10 njem. podoficira kao instruktora).

Ukupne njema ke snage na podru ju Dalmacije, uklju ivši Livno—Duvno iznose oko 40.000 vojnika i oficira.

¹⁷ VI 1 napomenu 8 ovog dokumenta.

¹⁸ Odnosi se na 392. legionarsku »Plavu« diviziju. Ova divizija je bila raspore ena duž komunikacije Karlovac—Ogulin i na podru ju Like i Hrvatskog primorja.

¹⁹ Odnosi se na 373. legionarsku diviziju.

II. Snage N.D.H.

A) Domobrani

Stanje nepromjenjeno kao u informativnom izvještaju broj 2.

B) Ustaše

Izmjene su nastale samo u toliko, što je

a) V. Staja i Ust. Zdrug, k-nt Boban napustio sektor Imotskog—Posušje—Livno, a sada se nalazi u Križevcima.

b) u Drnišu se formira VII. ustaški zdrug od ljudstva, koje je pripadalo XVII. ustaškoj bojni, te od novomobilisanih milicionera.²⁰

c) Formirana je u Imotskom Nova ka bojna, koja ulazi u sastav VI. Ust. Zdruga.

d) Kod VI. Ust. Zdruga nastala je promjena jedino u tome što je mjesto dosadašnjeg komandanta pukovnika Šimi a²¹ (sada general), postavljen za komandanta general Cudina, dosadašnji komandant operativnog područja »LIKA«, a Šimi je postao komandant spomenutog operativnog područja.

C) Milicioneri

Stanje nepromjenjeno kao u izvještaju br. 2.

Nastavlja se mobilizacijom obveznika ro enih od 1911. do 1925. godine.

Mobilizaciju vrše popunidbena zapovjedništva u Sinju, Kninu i Mostaru.

ETNICI

Stanje nepromjenjeno kao u inf. izvještaju br. 2.

Vršili su I/III. o.g. ofanzivu proti NOV na bukova kom sektoru.²²

Neprijateljske snage u Dalmaciji:

Nijemaca	oko 40.000 voj. i of.
Domobrana, ustaša, milicionera.	oko 12.000 isto
etnika	oko 7.000 isto.
Ukupno	oko 59.000

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Polit, komesar   Za Sefa Ob. Otsjeka   Komandant — pukovnik
Boško Šiljegovi, v. r.   [Potpis ne itljiv]   V.²³ **etkovi**, v. r.

(M. P.)

²⁰ Vidi knj. 9, dok. br. 423.

²¹ Franjo

²² Vidi dok. br. 177, 203, 208, 222, 392, 394, 395 i 546.

²³ Vlado

IZVJEŠTAJ DRAGE GIZDI A OD 18. OŽUJKA 1944. OBLASNOM KOMITETU KPH ZA DALMACIJU O VOJNO-POLITICKOJ SITUACIJI NA PODRUČJU SREDNJE DALMACIJE¹

Dragi drugovi,

Od zadnjeg dopisa pa do danas bio sam prisutan na više sastanaka. Me u ostalim sa Kotarskim Komitetom Mu, sa Ivanom² iz Mjesnog Komiteta Split, Kotarskim NOO Solin, sa dva člana Gradskog NOO Split, na Kotarskoj konferenciji NOO Mu, na sastanku u Štabu grupe³ na kojem su prisustvovali dva člana Štaba, dva člana Komande splitskog područja, dva člana Okružnog Komiteta i jedan član Okružnog NOO, dva sastanka sa Kotarskim NOO Mu a (pred konferencijom i sa novo izabranim), a sa Okružnim NOO jučer itd.

Na svim ovim sastancima kao i na ranijim opaža se one dvije osnovne slabosti tj. nepravilan stav prema Saveznicima i oportunisti koji raspoloženje u vezi mobilizacije i akcija. Sve ovo proizlazi s obzirom što je narod slabo a ponegdje i nikako obavješten, isto tako što naši drugovi na zborovima i sastancima u prikazu vojno političke situacije su kratki i površni, što narod sa zakašnjenjem upoznaju, pak radi svega ovoga kod naroda se osjeća a velika zamorenost. Uticaj neprijatelja je nešto osjetljiviji u Donjim Kaštelima gdje ima 26 naoružanih etnika, a ima također i izvjestan broj njihovih simpatizera. Izme u ovih ustaša je priličan antagonizam pak je vjerojatno i odavle etnici kao i iz Splita (gdje idu i sa obiteljima) otići i za Srbiju. Ustaški utjecaj je još priličan u selima Mučkog kotara koji gravitiraju Drnišu i nešto oko Dicma, ali je ipak u opadanju. Iz pravoslavnog dijela Dicma ove zadnje dane otišlo je 7 u etnike. Također ustaše još uvijek imaju jakog utjecaja u selima cetinske doline (Maljkovo, Zasiok, Potravlje itd.) i, po nešto u krajiškoj općini Omiškog kotara. Utjecaj Mačeka je neznatan, kao i po splitskom okružju drugih reakcionarnih grupa, a ukoliko po nešto imaju to su pojedinci i manje grupe. U Primorskom dijelu trogirskog kotara Njemci su protjerali narod iz nekoliko sela (Marina, Viništa, Sevid, Dvornice, Ražanj itd.). Ukoliko se do sada moglo ustanoviti taj broj je preko 3 hiljade.⁴ Ovi protjerani su smješteni po selima gornjeg dijela kotara, ali njihovo ekonomsko stanje je vrlo kritično. NOO-i će im pružiti u granicama svojih mogućnosti pomoć, ali sve će to biti slabo pak treba nastojati im budući za to mogući da se prebace na Vis, tim više što znaju da su se neki iz šibenskog kraja evakuisali i misle da se o njima ne vodi računa. Jedan dio ovih protjeranih oko 400 su Njemci prebacili u Trogir koje oni ishranjuju, ali vrlo bjedno. 200 muškaraca sposobnih za vojsku koriste za radove i njima daju nešto bolju hranu, isto nastoje i

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Muzeju narodne revolucije Split, snimak u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka MNR Split, film 7/295-300.

² 1.15. Dinko Bila

³ Riječ je o Štabu Grupe srednjodalmatinskih NOP odreda.

⁴ Vidi njemačku operaciju »Bergwiese«, dok. br. 220, napomenu 4.

mobilisati. U Splitu su bili pozvani svi rodом nesplіani, a koji su sposobni za vojsku da se prijave, ali od pozvanih nitko se nije prijavio i oni su ih na ulicama legitimirali i hapsili, a nakon toga šestoricu odveli u vojsku, a sve druge pustili. U Splitu se pojačala reakcija. Njemci i ustaše primjenjuju talijanske metode. No u blokiraju pojedine kvartove i stalno upadaju u stanove i, to u vezi da bi pronašli organizaciju jer su uli da se esto održavaju sastanci osobito po periferiji i da bi pronašli sve one koji se nisu prijavili i koji su im sumnjivi. Radi svega ovog kao i radi njihova nastojanja da radnike odvedu na razne radove. U Splitu su uslovi za našu mobilizaciju povoljni tako da dnevno priti e po nekoliko drugova. Naša mobilizacija ima dobrih izgleda samo je pitanje kanala koji se sve više steže, ali nastojati e se da ih se na jedan ili drugi na in prebaci. U Solinskom bazenu, kao i na drugim mjestima koristi prili an broj ljudstva za rad. Samo naše organizacije po ovom pitanju nisu se snašle tako da su radili i neki članovi partije kao i članovi NOO. Na ovo je drugovima ukazano i nastojati e se u granicama mogu nosti otrgnuti ih od rada. U Vranjicu naše su pozvali dezertere da se vrate u svoje jedinice, ali su Njemci za to saznali izvršili raciju pohapsili 40 muškaraca, ali od dezertera i naših organizovanih nisu nikoga uhapsili, jer su se naši skrili i pobjegli. Najgore je to što naši rukovodioci su svi izbjegli iz Vranjica tako da se sada rad nema preko koga odvijati. U Klisu su naši likvidirali nekog pro etnika kao i pokušali likvidirati nekog dezertera, koji je ina e bandit i ološ, ali im je ovaj utekao u Split. Odmah nakon toga upali su gestapovci sa Klisa u Solin izvršili pretres gdje su naši održavali punkt i samo za sekundu su uspjeli etvorica drugova da se bacu u »bunker«. Iako su vršili pretres 6 sati nisu ih uspjeli prona i mada su potom obišli i okolne ku e i polje. Za ovo e trebati da Okružni Komitet tamošnje drugove kazni, jer oni održavaju punkt sto metara daleko od njema ke komande, mada su bili zato opomenjeni sa strane drugova iz OK, a i ja li no sam im na to ukazao i dok sam ja bio dole isti su punkt bili premjestili, ali vjerojatno to e biti bilo za dva dana. Oni vrše raciju po itavom Solinu, a izgleda da se kane useliti po svim plemenima (komšilucima), gdje su ve dali nalog da se isprazne pojedine ku e. U vezi ovoga iseljavanja, u Trogirskom kotaru dala su se uputstva da narod sam ne napušta domove. Naša mobilizacija treba da otpo ne odmah u trogirskom kotaru, jer ako ne požurimo neprijatelj e sve pokupiti. Tako er je zaključeno da se izvršu svi predradovi za mobilizaciju na mu kom kotaru i u vezi toga treba kroz deset dana držati u svim selima političke zborove, a gdje to nije mogu e sastanke i politički pripremiti narod za to, mada ovdje na dobrovoljnoj bazi nisu uslovi, nakon ja eg političkog rada putem poziva e se ipak u ve ini sela mo i mobilisati. I u ovom kotaru osobito u zapadnom dijelu Le evičke općine (Vrljevo, Vinovo, Kladnjice itd.) ustaše mobilišu ali im ipak ne polazi za rukom, jer pozvani bježe u šumu i nisu voljni da prihvate ni iju pušku. Pred naše organizacije u Mu kom kotaru postavljeno je da se nastoji približiti ovim njihovim dezerterima i pridobiti ih za NOV. U Sinjskom kotaru mobilizacija se po pojedinim selima stalno vrši, pak ima izvjesnog uspjeha. Tako er i omiški kotar iako pod teškim uslovima nastoji bar nešto mobilisati za našu vojsku, tako da je mobilizacija oživjela u cjelom splitskom

okružju, a rezultate će se moći vidjeti narednih dana. Tako će se nastojati oživjeti i akcije prema konkretnim mogućnostima u pojedinim krajevima; osobito se nastoji aktivizirati narod na rušenje u pregravanju puteva kojima se neprijatelj služi, a to su danas skoro sve ceste. U omiškom kotaru situacija će se vjerojatno popraviti obzirom što su ustaše odnosno Njemci iz Mostara pustili deset drugova koji su bili pohvatani u ovom kotaru, među kojima su se nalazili Ante Maršić i Mate Vučić itd. uglavnom sve odgovorni drugovi izim Marušića koji nije bio u njihovoj grupi. Ovi drugovi su bili upućeni za Jesenovac, ali na prolasku kroz Imotski susreo ih je Rabadan (ustaša iz Omiša) pa preko Simića,⁵ a ovaj preko Njemaca uspio je da ih se pusti, a sam prethodno poderao popratno pismo i napisao drugo na osnovu kojeg su pušteni. U vezi mobilizacije i akcije iz kojih proizlazi da neprijatelj pojačava teror unapred sve organizacije i NOO-i dobili su uputstva da se previše ne istravavaju, već da postupaju prema specifičnim prilikama i da se najozbiljnije uvaju kadrovi.

Glede partijskih organizacija nastoji se novo primljeno članstvo u vrstiti i podijeliti, jer se previše otišlo u širinu. Tako će je skrenuta pažnja rukovodstvima da budnije pazuju kako se sve nalazi u organizacijama, jer ima slučajeva da se neki dezerteri nalaze u Partiji i Skopju pa čak i na rukovodnim dužnostima. Najlošije je to što se novo primljene članove nije provjerilo ranije u radu. U rukovodstvima jedino ima promjena u Kotarskom Komitetu Solin iz kojeg je Okružni Komitet sekretara Lučina⁶ dodijelio za sekretara Kotarskog Komiteta da bi Mileva Benzon⁷ trebalo što prije postaviti za sekretara u KK Solin, a i sam Komitet reorganizovati, ovo će se sve uraditi u sporazumu sa drugovima iz Okružnog Komiteta. Ne bi bilo loše kada bi se Okružnom Komitetu dodijelio još jedan drug tako da bi dvojica iz OK radili u Okružnom NOO. Iako smo na sastanku OK o ovom razgovarali nismo mogli nikoga pronaći i tko bi odgovorio ovoj dužnosti jedini dolazi u obzir Maršić,⁸ ali bi u tom slučaju KK Omiša potpuno oslabio.

Partijska organizacija u Splitu je sprovela reorganizaciju na temelju principa i članstvo je istu vrlo dobro primilo, ali glavni nedostatak je što nisu do mog sastanka sa Ivanom izvršili podjelu dužnosti na što je također istome ukazano kao i na posljedice koje bi iz istog proistekle kada se dužnosti ne bi odmah podjelile. »Lalu«⁹ ako bi se poslalo mnogo bi se izgubilo jer jedini ga Ivan može zamijeniti, a ovaj je duša NOO pa bi s tim NOP imao ogroman gubitak. Sam drug »Lala« želi da ostane pa smo se složili sa drugovima iz OK da isti ostane na svojoj dužnosti, a »Lali« je skrenuta pažnja da mora pomoć koja mu je neophodno potrebna uzeti što se on do sada ustrajavao. O reorganizaciji op. Komiteta Solina i Rejonskog Dugopolja sam vas u posljednjem izvještaju izvjestio. Ukoliko imate u vezi tog, a inače nekih primjedaba izvjestite me što prije. Osobito me izvjestite u koje jedinice da u članovi partije u Kotarskom NOO, koji po mom

5 Odnosi se na domobranskog pukovnika Franju Sirnica.

6 Ivan Lučina

7 Mileva Benzon

8 Ante Maršić

9 Nikica Kuzmani -Lala

mišljenju bi trebali u i u seoske jedinice jer druge mogu nosti nema, a u protivnom bi ostali partijska frakcija kao i do sada. Kombinacija da bi se stvorile jedinice od partijaca u Kotarskim NOO-ima, Kotarskim odborima AF2 i Usaoha otpada, jer žene su ve u seoskim elijama što je po njihovom radu sasvim prirodno, jer one rade svaka u svom selu i najbližoj okolini i sastaju se povremeno, a Usaohu su uglavnom ukoliko ima partijaca lanovi Kotarskog Komiteta Skoja.

Za NOO-e se uglavnom može kazati da su u mnogome zaostali usljed naše duge osutnosti i što nije ranije postojao Okružni NOO. Veliki dio svih NOO je za vrijeme kapitulacije Italije otišao u vojsku tako da je u iste došao drugi dio sa terena skroz sirov i neupu en bez ikakve prakse u radu radi ega su svi odbori hramali jer materijal iako uglavnom dobar usljed gore re enog uz najbolju volju nisu mogli odgovoriti svojim dužnostima; pak radi toga je narod kako smo ve rekli slabo i površno politi ki obavješten, jer i sami odbornici malo znaju, a i ono što znaju nisu u stanju da prenesu na narod. Svi odbori željno traže pomo i kad bi bilo mogu e da bi se stanje bar nešto popravilo potrebno bi bilo održavati svaki mjesec Kotarske i op inske konferencije. Tako er ne bi bilo loše da bi se održavala savjetovanja ili ne znam kako bi to nazvao po pet, šest dana na koje bi se pozvalo po deset, petnaest odbornika i pou ilo ih se u onom najpotrebnijem, a to bi bilo im potrebnije što se pred njih ve danas postavljaju širi i ve i zadaci, a da i ne govorimo za sutra kad e trebati da se bave svim pitanjima narodnog života kao njegova vlast. Na sastancima sa Kotarskim NOO-ima su izvršene i izvjesne promjene. Kotarska konferencija na Mu u je vrlo dobro uspjela tako da je bilo 98 u esnika. Na istoj su bili zastupani skoro svi odbori, mnogo drugarica iz AFŽ i omladinaca iz Usaoha. Iako je ista organizacija i sprovedena u roku, dva, tri dana nije imala manjkavosti, jer su se i sami referenti prili no spremili. Konferencija kotarskog NOO Solina zakazana za 22 ovog mjeseca, se priprema. Na ovoj konferenciji kao i na Mu koj trebati e izabrati novi NOO u koji e u i ve i dio novih lanova, obzirom što neki su otišli u vojsku, neki su druge dužnosti, a poneki nisu odgovorili. Tako er Vice¹⁰ je otišao kako sam vam ve javio na Sinjski kotar da im pomogne i da pripremu konferenciju na koju u oti i i ja, gdje bi usput i partijskom savjetovanju prisustvovao i održao sastanak sa Kotarskim Komitetom i K. NOO, a možda i nekom jedinicom iz vojske i potom se prebacio za Kninski ili u šibenski okrug (prema mogu nosti veza). U Splitskom NOO e se sprovesti odozgo prema dole izvjesne reorganizacije. U vezi tog je drug Hugo¹¹ sa gradskim NOO prethodno ispitao mogu nosti pak kasnije na sastanku sa dva lana iz tog odbora smo se porazumili da se svi akcioni odbori ukinu, a umjesto njih da se formiraju rajonski odbori (5) u koje bi po rajonima ušli drugovi-ice raznih profesija s tim da bi se razbijala ta staleška uskogrudnost. Tako er odbori i pododbori pojedinih staleža bi se po negdje stopili to uglavnom tamo gdje pojedinih staleža po rejonima ima malo, a po svom zvanju su jedni drugima bliski na pr. trgovci i obrtnici, težaci i radnici, privatni inovnici i državni itd. Prema dole se za sada ne može i i iz konspirativnih razloga,

10 Vice Buljan

11 Hugo Gazin

ve treba najprije ovo sprovesti i u vrstiti pak tek onda reorganizaciju nastaviti s tim što e nestati i ovih staleških odbora i pododbora, a formirati e se sektorski odbori po rejonima, a potom bi se prešlo na grupe, ali to ostaje za budu nost. Ovom reorganizacijom ne samo da e se otupiti staleška uskost ve e se i sam NOP proširiti s obzirom što dosadašnjom strukturom nije bilo mogu e tako na pr. da je veliki dio i to uglavnom sirotinje bio van NOP-a na pr.: smetlari, dimnja ari, preprodava i, dio manovalnih radnika itd. Još jedan plus je u tom što e ovom reorganizacijom u i u odbore, pododbore žene aktiviskinje, u prvom redu partijke, tako da e se i u gradu donekle tupiti uskost te organizacije i da e one kao cjelina dati ja u pomo NOP-u, što se danas postavlja pred sve žene, jer do sada su žene tako reku bile van NOP-a i nezaposlene dok sada e NOP ne dobiti samo pomo žena nego ve eg broja žena — partijki a i samim tim e se žena ja e izdizati. U samom gradskom NOO u saglasnosti sa njima kao i sa Okružnim NOO i OK e se izvršiti izmjene i popune, a u glavnom za presjednika e do i dr. Vitezica.¹² Predlog gradskog NOO bio je najozbiljniji za Vitezicu, pak Fabijana Kaliternu (koji je navodno nekonspirativan i da bi mogao ne htiju i provaliti) i veterinara Kazolini. Mi smo se odlu ili za Vitezicu, koji je poznat kod težaka i radnika, a i dijela gra anstva i me u kojima uživa autoritet. Glavni nedostatak u radu Okružnog NOO što nemaju tehnike, pak radi toga ne mogu izdavati list i propagandni materijal koji je neophodno potreban, pak nastojte i vi ako je ikako mogu e da im pošaljete ciklostil, matrica, boje i papira, a i sami se oni trude da do toga do u. Tako er njihov rad kao i svih organizacija danas se ne može zamisliti bez radio-vijesti, a oni nemaju mogu nosti da do radia do u zato vi nastojte da im u tom iza ete u susret, doznajem da kod I Dalmatinske brigade ima radio samo na akumulator što bi bilo veoma podesno za njih, a pošto istoj brigadi s obzirom na tamošnje prilike isto je suvišno i nastojte da bi se isto po specijalnom kuriru istima dostavilo. Do sada se koristi radio-vijestima koji povremeno do u iz Solina i Kaštela i nisu redovite, jer nema uvijek struje. Sinjski i omiški kotar imaju radio i izdaju vijesti, ali s obzirom na tamošnje prilike istima se ne mogu predignuti. Tako er e trebati nastojati im bude sa kopnom veza uspostavljena da Oblasni NOO pošalje što više hrane, jer su ustanove bez i eg, a i narod bi trebalo tako er pomo i, dok sada isti taj gladni narod mora pomagati vojsku, jer i ona nema hrane, pak e trebati da tamošnji vojni, intendanti tako er o tome vode ra una. OK je napravio pogriješku što je radio-telegrafistu nakon predaje-zarobljavanja Mo e¹³ i Viculina poslao na Vis, jer zato nije bilo potrebe, ve su pali na lijepak njegovog oportunisti kog traženja. Da isti nije otišao stanica je mogla raditi, jer je ispravna i šifre su na mjestu. Da je ista bila u pogonu, ve dva puta od ofanzive do sada kanal je mogao raditi i mnoge stvari neriješene se mogle riješiti. Predpostavlja se da bi Njemci mogli i dalje da narod iz primorja protjeruju, pak dok to bude mogu e iste prebaciti na Vis ili im dati, neku pomo u hrani, bilo bi potrebno da Oblasni NOO pošalje Okružnom NOO nešto novca, a ukoliko oni istog nemaju da bi im vi poslali ukoliko imate. Pitanje

12 Petar Vitezica

13 Ljubo Prvan-Moca

NOF-a je slabo, a potrebe velike. Split je još uvijek glavni izvor dohodaka (u novcu), gdje Fond zadnje mjesece je stalno u porastu mjese no za milijun kuna, tako da sada su mjese ni prihodi preko 4 milijuna, ali dva i po milijuna izdaju na redovite mjese ne pomo i što ne može da zadovolji i koji e izdatak trebati poja ati. U Splitu su izdate dvije, tri izvanredne pomo i što je vrlo dobro primljeno, a za 600.000 lira su poslali neke trgovce u Slavoniju da bi dovezli hranu, jer u Splitu za taj novac ne bi dobili niti polovinu. Kako je Solin imao nešto preko 2.000.000 (milijuna) obveznica AVNOJ-a to je prošle godine Split usljed one provale istih (u Da inom stanu)¹⁴ povratio. Okružni NOO e sada te obveznice dostaviti Splitu da ih upišu što e oni u initi u roku dva, tri dana, jer po izvještaju druga Ivana¹³ oni mogu upisati oko 3.000.000 milijuna lira ili odgovaraju u koli inu kuna. Ovaj novac kad se ubere staviti e se na raspoloženje Okružnom NOO obzirom što je AVNOJ vjerojatno ve ih davno i prekrižio.

Na Mu kom, Trogirskom kraju od naše vojske nalaze se jedinice Šibensko-trogirskog i Mose ko-svilajskog odreda. Ovi odredi su na prili noj borbenoj visini, a partijska organizacija kao i na terenu otišla je u širinu, ali od toga se nije mnogo dobilo pak sada im treba pružiti ja u pomo da bi se iste u vrstile i podiglo. U tom ih pomažu OK, a dolaskom iz Korpusa politi kog Komesara u štab grupe srednjo-dalmatinskih partizanskih odreda isti e dobiti ja u pomo , što do sada nije bilo mogu e obzirom što je sve do nedavna sam Dude¹⁶ predstavljao štab grupe. Dude je bio pozvan u Korpus da podnese izvještaj i nakon toga je opet povra en na svoju dužnost, a kapetan Po u a zamjenik. Na Biteli u se nalazi XX Divizija u koju je VS¹⁷ kao i u još neke naše jedinice dodijelio nekoliko partijskih instruktora tako da se u bivšoj VIII sada I brigadi XX divizije me u ostalim nalazi drugarica Cana.¹⁸ Trebati e štab ove brigade pozvati na odgovornost radi njenog slabog držanja pri povla enju sa Trogirskog kotara. Zapazilo se da nisu vodili dovoljno ra una o jedinicama ve više o samom sebi i da nisu imali pregleda svojih jedinica. Korpus je Dudi rekao ako mu bude trebala jedna brigada na ovdašnjem sektoru radi mobilizacije da pozove istu što on namjerava i u initi da bi mobilizacija što bolje uspjela. Usljed osutnosti naših snaga sa trogirskog kotara neprijatelj esto upada u sela i sve se više proširuje. Na Mu kom kotaru tako er vojni ka situacija se mjenja s tim što Švabe se prebacuju cestom Sinj—Mu —Drniš, pak radi toga da bi obezbjedili svoje transporte esto upadaju u okolna sela blizu ceste. Sporazumili smo se da se svako 15 dana sastanu predstavnici OK, ONOO, Komande splitskog podru ja, i Štaba grupe odreda da bi me u sobno pretresli neka zajedni ka pitanja i zajedni ki koordinirali po istima rad. Sa Komandom splitskog podru ja nisam održao širi sastanak, ve u dva, tri navrata smo pretresli neka pitanja. Radi ¹⁹ i Guzina²⁰ se prili no nalaze ali Radi i po izvještaju samih drugova iz Okružnog Komiteta ne

14 Rije je o stanu Nikole Ara i a- ade

16 Branko Dude, komandant Grupe srednjodalmatinskih NOP odreda.

17 Vrhovni štab NOV i POJ

18 Spasenija Babovi -Cana. Nju je Centralni komitet KPJ uputio radi pomo i partijskim organizacijama u Dvadesetoj diviziji.

19 Ivo Radi , komandant Komande splitskog podru ja.

20 Dušan Guzina, politi ki komesar Komande splitskog podru ja.

odgovara svojoj dužnosti i odlaskom Dade²¹ osje a se prili na praznina u radu Komande. Sa Radi em sam se poduže razgovarao i ukazao mu na njegove nedostatke dok je bio u sinjskom kotaru tj. na njegovo zadržavanje i diktiranje iz središta što on opravdava da mu je drug Vicko²² na prolazu rekao da ne ide mnogo po terenu nego da bude u centru da odatle rukovodi i pomaže. I ovdje u Komandi se zapaža njegova želja da što manje bude na terenu. Radi i Guzina stavljaju primjedbe na samovolju druga Karlia iz Korpusa koji protežira razne ljude koji, pred njim puze (Mile Odrljina, [..]²³pšu i drugih). U vezi ovog ja sam pisao drugu Stevi²⁴ da on vidi u emu je stvar jer vjerujem da kod Karlia toga može da bude. Tako er razgrani avanje Komandi podru ja u Dalmaciji koju je Korpus ve usvojio kako Šimi kaže na predlog Karlia po mom mišljenju takova reorganizacija nije najzgodnije ispala. Naime Komanda šibenskog podru ja je rasformirana tako da je dio sa gradom Šibenikom pripao Komandi splitskog podru ja, Vodi ki kotar Zadarskoj, a Kistanjski Kninskoj Komandi podru ja. Vjerojatno da e kod drugova ovakva reorganizacija nai i na nezadovoljstvo, s tim što još uvijek postoji izvjesna doza antagonizma izme u Šibenika i Splita. Tako er ovom reorganizacijom Zadarska Komanda podru ja postaje previše velika, jer je ve ranije u nju se stopila Komanda podru ja sjeverno-dalmatinskih otoka, pa samim tim je bila previše široka. Tako er je nezgodno da se raspušta ova Komanda koja je bila po svom radu jedna od boljih Komandi. Razlozi za ovu reorganizaciju Karli navada rijeku Krku koja po mom mišljenju nije bila nikakva zaprijecka u radu jer se ista u svako vrijeme na više mjesta koristi za prebacivanje. Mislim da je ipak trebalo po ovom da dadete i vi sugestije Štabu Korpusa prije nego su donijeli, istu odluku. U Komandama mjesta biti e ve ih promjena u vezi reorganizacije istih kao i uop e u vojno-pozadinskim vlastima po uputstvima Vrhovnog Štaba, koje vam je dostavio Korpus.

Primio sam od vas dva cirkularna pisma (po reorganizaciji AFZ²⁵ i o uvanju kadrova),²⁶ koje su primile i ostale organizacije pak sam se istima koristio u radu sa partijskim organizacijama i NOO-ima, i ukazao im kako se gdje prakti no može sprovesti u život.

Kao što sam vam javio namjeravali smo uputiti Kuzmi a, Radobolju, Kurira i Senjanovi a još ranije na Vis, ali usljed nemogu nosti oni su opet ju er pokušali da preko Šibenika prebace se k vama. Neva Pai je trebala ostati po njenom izvještaju samo nekoliko dana ovamo, a posije da se vrati tamo, ali obzirom što je poboljela nije mogla. Zora Rosandi je stigla sada u OK i oni e je dodijeliti u jedan od Kotarskih Komiteta, a Milevu²⁷ kako ste vi ve izvjestili u Solinski Komitet i to po mišljenju drugova iz OK za sekretara, jer od sadašnjih l. momentalno ne bi se ta dužnost mogla dati nikome drugome. U ovaj Komitet e se kooptirati još jednog radnika i ovaj Komitet kao cjelina sa Milevinom pomo i e se bez sumnje

21 Nikola Ara i - ada

22 Vicko Krstulovi , sekretar Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.

23 Ne itljivo

24 Andrija Božani -Stevo, lan Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.

25 Vidi dok. br. 171.

26 Vidi dok. br. 172.

27 Mileva Bubalo

izdi i. Vaše primjedbe u vezi drugarice Vanje su potpuno opravdane, mada ona ne bi htjela da se tako razvija pak e trebati sam OK da joj pomogne i da se izlije i svojih slabosti.

Javite mi što ima novoga kod vas, je li se kanite preseliti na kopno. Mnogo vas se sje a i svih pozdravlja komunisti kim pozdravom

vaš
Marko,²⁸ v. r.

BROJ 237

DIREKTIVA BR. 19 ŠTABA DEVETNAESTE DIVIZIJE NOVJ OD 18. OŽUJKA 1944. ZA RASPORED SNAGA I DEJSTVA POTCINJENIH JEDINICA¹

DIREKTIVA br. 19

Štaba XIX Divizije NOV Jugoslavije od 18. III. 1944. g.
Sekcija Knin, Šibenik, Novigrad i Zirje 1:100.000

PODACI O NEPRIJATELJU: Neprijateljski garnizoni su stalne ja ine s tim, što neprijatelj sa kolonama od oko 50 motornih vozila od koji oko 5 tenkova vrši stalne upade i prepada na oslobo eni teritorij.² Tako je 16 i 27. o.m. oko Stankovaca i Ceranja vršio prepad na Zadarski Odred, a 18. o.m. od Skradina preko evrsaka upao u Dobropoljce, Bjelinu i Par i e.³

Pri ovom napadu naišli su na manji otpor Sjev. Dalm. Odreda, ali uslijed prisustva tenkova taj otpor bio je neznatan, tako da su ubrzo upali u Dobropoljce, Bjelinu i Par i e, ne naišavši nigdje na postavljene prepreke ili nagazne mine. Izme u Par i a i Modrina Sela bataljoni I. Brigade postavili su zasjedu i onesposobili 6 kamiona i pobivši prebrojanih 30 Njema kih vojnika. Kamioni su bili ve u rukama bataljona, ali su ih morali napustiti zbog nailaska tenkova. Poslije toga neprijatelj napustio Par i e i preko Bjeline prema Dobropoljcima, dok daljnji njegov pokret nije poznat. Na ostalim pravcima nije bilo neprijateljskih ispada, osim što se oko 20 asova uje neka paljba od pravca Mokrog Polja.

Namjere su neprijatelja da nam ovakvim stalnim upadima spre ava svako sre ivanje jedinica, pronalazi magazine, iznena uje štabove i šta je

28 Drago Glzdi -Marko, lan Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.

¹ Prijepis originala (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 2/4, k. 1020.

² Prema planu Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa izvo ena je akcija »Renate« u sjevernoj Dalmaciji od U. do 18. ožujka 1944. godine sa 105. izvi a kim bataljonom i 264. dopunskim poljskim bataljonom i sa dva bataljona 891. grenadirskog puka. Vidi dok. br. 398, 403, 404, 405, 408, 412 i 445.

³ Prvi puk »Branderburg« je 18. ožujka poduzeo akciju »Baumlüte« radi iš enja rajona Dobropoljci—Ostrovi ke Lišane—Par i . Vidi dok. br. 418.

glavno ko i mobilizaciju. Tako se mogu očekivati i daljnji njegovi upadi na oslobođene teritorije.

Naše snage I. i II. brigada, Kninski i Sjev. Dalm. P. Odred.

Naš zadatak: Onemogućiti neprijatelju upade na oslobođene teritorije sa manjim snagama, pri napadima ih snaga zadati im što jače udarce, omogućiti avanjsku provedbu mobilizacije.

U cilju izvršenja prednjeg zadatka

N A R E U J E M O :

I. BRIGADA: Skoncentrisati se sa svim snagama u Biovinom Selo. Do dolaska III. i IV. bataljona, sa sada raspoloživim snagama zatvoriti pravac Kistanje—Parožica i Dobropoljci—Parožica i to na taj način što će se izbaciti jedna četa kod Bjeline, postaviti zasjedu na putu Dobropoljci—Bjelina i na istom postaviti nagazne mine još u toku noćnog u slučaju napada neprijatelja omogućiti ostalim snagama zaposjedanje položaja i postavljanje zasjede na tom pravcu. Isto tako izbaciti i jače patrole u pravcu Kistanja i prezidati i minirati put Kistanje—Modrino Selo, Kistanje—Biovinom Selo. U slučaju nadiranja neprijatelja i jačeg pritiska povlači se prema Parožici i Prosjeku.

II. BRIGADA: Sa jednim bataljonom i Bilišanskim bataljonom zatvoriti pravac Bruška—Medvica. Sa ostalim snagama zatvoriti pravac Obrovac—Bilišane—Zegar, s tim da isti pregradi na tom pravcu komunikaciju i minira i sa manjim dijelovima osmatra, a ostale snage budu spremne da nastupe u akciju na pravcima na kojima se ukaže potreba.

K.P. Odred: Zatvara pravac Mokro Polje—Ervenik. Pod svaku cijenu porušiti most kod Mokrog Polja. Sa Prominskom jedinicom ostati u Prkljama, s tim da ju se po potrebi upotrebi na pravcu po kojim bi neprijatelj nadirao. Jednu četu Odredsku uputiti na Ruišta radi kontrole Zrmanjske kotline i pribavljanja podataka o eventualnim neprijateljskim koncentracijama kao i o svim promjenama na liniji Knin—Otrčani—Grac.

S.D.P. Odred: U toku noći 18 na 19. III. prikupiti se u Medvici. Bataljone srediti a potom se smjestiti u Bjelinu (Kalanjeva Draga).

NARODNE ODREDBE: Obzirom da neprijatelj ima dobru špijunažu a u posjedu tenkova i motorizacije u mogućnosti je da se iznenadno pojavljuje na sasvim novim pravcima na kojima se ne očekuje njegova koncentracija i time postiže iznenađenje. Da bi se izbjeglo iznenađenje i omogućio razvoj jedinica za borbu potrebno je i štabovi biti uzimani na najstrožiju odgovornost da postupaju po slijedećem:

a) Štabove i jedinice postavljati u zaseoke van komunikacija.

b) Svu spremu, hranu i materijal osim za dnevnu upotrebu bunkerisati na sigurna mjesta, a oružje i potreban materijal uvijek imati spakovane i za sve zaduženo ljudstvo koji će se brinuti o nošenju istoga.

c) Sve komunikacije pregraditi prema svim pravcima i minirati i po ovome dnevno izvještavati što je urađeno.

d) Isturati daljnje patrole no u u svim pravcima, na svakom mjestu stanovanja predvidjeti zasjedanje položaja za sve eventualne pravce napada neprijatelja, stalno imati pripravno odelenje i isturena obezbje enja koja moraju stvoriti jedinicama potrebno vrijeme za razvoj za borbu.

e) Uvijek predvidjeti i izdati zapovjesti pismene ili usmene u kojima pored gornjega za svaki slu aj posebno predvidjeti sve da neprijatelj ne bi postigao iznena enje.

Pri postavljanju zasjeda iste postavljati uz same puteve. i dobro ih maskirati, a postavljati osiguranja ovih zasjeda na oba krila na dalje osiguranja, koja e odmah po prolasku kolone na koju e napasti zasjeda pregraditi put i postaviti mine, da se sprije i iznenadan prilazak poja anja.

VEZA: eta za vezu ovog štaba odmah e uspostaviti telefonsku vezu Par i i—Bjelina. Sve jedinice dužne su da stalno izvještavaju ovaj štab i susjedne jedinice o stanju i svim promjenama na svom sektoru.

SANITET: Divizijska bolnica u Prkljama u školi koju moraju isprazniti Kninski Odred. Teže bolesnike prebacivati e se u Liku ili na otoke, im bude slobodan kanal, o emu e nas izvjestiti Štab Grupe, koji se mora pobrinuti da isti im prije proradi.

ISHRANA: Regulisa e svaka jedinica u svom djelokrugu. Zarobljenike sprovesti u ovaj štab.

MJESTO ŠTABOVA: Štab divizije nalazi e se u Par i ima; Štab Grupe smjesti e se u Bjelini a po pro iš avanju situacije u Dobropoljce. Štab I brigade u Biovi inu Selu; Štab II. brigade u Bilišanima; Štab Kninskog Odreda u Erveniku; Štab Sjev. Dal. P. Odreda u Bjelini.

ZNACI RASPOZNAVANJA: Važe stalni izdati znakovi.

NAPOMENA ZA ŠTAB GRUPE: Štab Grupe e odmah preduzeti sve da uhvati vezu sa Zadarskim Odredom i da ispita situaciju južno od komunikacije Skradin—Benkovac.

Smrt fažizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar:
S.O.

Komandant — pukovnik:
M* Saki

Dostavljeno na znanje: Štabu VIII Korpusa NOVJ,
Na izvršenje: Štabu I. i II. brigade, Štabu Grupe odreda, Štabu S.D.P.
Odreda i Kninskog Partizanskog Odreda.

Ovjerava,
Šef operativnog odsjeka
major:
Potpis ne itljiv
(M. P.)

BROJ 238

NARENJE VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 19. OŽUJKA 1944. ŠTABU MORNARICE NOVJ DA 3. PREKOMORSKU NO BRIGADU PRIKUPI KAO KOMPAKTNU JEDINICU I U CJELINI PREBACI NA OBALU¹

Red. br.	Dan i sat primitka	Depeša	Potpis	Br. sr.
235	8.00 19/111 V.Š.	Prekomorsku ne delite, ² nego je kompletnu uputite na kopno. ³ Miloje e uputiti novo ljudstvo za artileriju i ostale službe. Ako je ljudstvo podjeljeno, prikupite ga u brigadu.	M. P.C. R	71

BROJ 239,

IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETE DIVIZIJE OD 19. OŽUJKA 1944. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O BORBAMA OD 15. VELJE DO 19. OŽUJKA¹

ŠTAB
IX DIVIZIJE N. O. V. JUGOSLAVIJE
19. III. 1944.

ŠTABU VIII KORPUSA N.O.V. JUGOSLAVIJE

Operacijski izvještaj za razdoblje
od 15-11 do 19-11-1944 godine.

Važnijih borbi i akcija nije bilo.

15-11-1944. Poslije napuštanja Bos. Grahova od strane neprijatelja,² koji se je povukao preko Strmice za Knin, raspored naših snaga bio je sljede i:

¹ Knjiga primljenih i preatih depeša Štaba Mornarice NOVJ, original (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 8/28-2, k. 2072.

² Rije je o Tretoj prekomorskoj NO brigadi. O njenom formiranju i prebacivanju na otok Visci dok. br. 169, napomenu 6, dok. br. 179, 215 i 294 — depešu br. 173.

³ Pošto su Nijemci u ožujku vrsto kontrolirali priobalnu zonu, ta brigada je zadržana na otoku Visu i uključena u sistem njegove obrane. Tu je, 26. lipnja 1944, po naređenju Vrhovnog štaba NOV I POJ, ušla u sastav Dvadesetšeste divizije NOVJ. Vidi dok. br. 232.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 24-1/2, k. 517A.

² Grahovo su tada napustili dijelovi njemačke Prve brdske divizije. Vidi dok. br. 139 i 154.

I Brigada: jedan bataljon u s. Kesi ima, jedan u s. Obijaj, a dva u s. Marinkovci—Maleševci, sa zadatkom upu ivanja ja ih izvi a kih dijelova u pravcu Derala i Strmice i u pravcu Risovca.

II Brigada: jedan bataljon u s. Luka, sa zadatkom osiguranja od Risovca i Mari a košara, dva bataljona u s. Peulje, sa zadatkom slanja izvi a kih dijelova preko Borove Glave za Uništa i jedan bataljon u Livanjskom Polju,³ radi omogu avanja prikupljanja hrane.

Grahovsko-peuljski N.O.P. Odred: jedan bataljon kao predstraža prema Strmici u s. Kneževi , jedan u s. Pe enci, a jedan u s. Ugarci, desno i lijevo od Grahova prema Kninu, sa zadatkom izvi anja ovoga pravca i osiguranje istoga.

Štab divizije sa hirurškom ekipom smjestio se je u s. Marinkovci, zaselak Šerbe ije.

Desno od nas u Pe i, Zebe i Resanovcima nalazili su se dijelovi VI Divizije, a lijevo u Livanjskom Polju nalazili su se dijelovi XX Divizije.

Vrijeme je bilo hladno, sa velikom sniježnom vijavicom.

16-11-1944. Raspored naših snaga je bio bez promjena. Slali su se izvi a ki dijelovi u pravcu Strmice, povukao se je neprijatelj i iz Tiškovca i Plavnog za Knin, a manji etni ki dijelovi ostali su u Strmici.

Prispjela su dva borca iz I Bataljona I Brigade, koji su bili zaostali u s. Zaselak prilikom iznena enja⁴ i oni su poslije povratka neprijatelja iz ovog sela pronašli nešto od ostavljenog oružja, koje je od neprijatelja bilo iskvareno.

Neprijatelj je u s. Zaselak prilikom borbe sa ljudstvom I Bataljona II Brigade ubio naših 8 boraca, a 17 zarobio, koji su ovoga dana strijeljani u Strmici. Dva su poginula van sela, tako da je broj gubitaka ovog bataljona iznosio 27 mrtvih.

17-11-1944. Bez promjena na našim položajima. Ishrana ljudstva I Brigade bila je vrlo loša, zbog iscrpljenosti sela oko Grahova koja su prili no siromašna.

18-11-1944. Bez promjena na našim položajima. Hladno vrijeme i sniježna vijavica još je trajalo, tako da je bio otežan rad izvi a kih dijelova u pravcu Knina.

19-11-1944. Bez promjene na našim položajima.

20-11-1944. Bez promjena na položajima. Vojni sud pri Štabu divizije, poslije završene istrage nad Štabom I bataljona I Brigade za dozvoljeni slu aj iznena enja u s. Zaselku,⁵ gdje je nemarnoš u, nesavjesnoš u i nevršenju svojih dužnosti, kao i neizvršavanju nare enja od strane ovoga štaba bri-

³ Vidi dok. br. 276.

^{4, 5 i 6} Vidi dok. br. 136, 137, 143, 154, 295, 297, 369, 370 i 375.

gade, koji je kriv za gubitak 27 drugova boraca i glavno naoružanje svoga bataljona, potvrdio je odluku Štaba divizije o smjenjivanju Štaba ovog bataljona sa dužnosti i stavio ih Sudu asti na raspoloženje za primjenjivanje kazni prema napravljenim krivicama. Sud asti pri Stabu divizije je imenovane kaznio i to: komandanta bataljona kaznom lišenja ina, a politi kog komesara kaznom smjenjivanja sa dužnosti. Cio istražni materijal sa presudama dostavljen je Štabu VIII Korpusa na dalji rad.

- 21-11-1944.   Ovog dana su se etni ke snage — bande popa uji a sa nešto Nijemaca skoncentrisale u Vrpolju i Golubi u i sa izvjesnim dijelovima došli u Strmicu. Dobili smo podatke od obavještajne službe: da neprijatelj ima namjeru izvršiti pokret u pravcu Grahova i Trubara, te dalje za Drvar. Preduzeli smo sve vojni ke mjere, da bi onemogu ili prodor neprijatelju u ovome pravcu. Ali ovoga dana neprijatelj nije vršio pokrete dalje od Strmice.
- 22-11-1944.   Poja ali smo budnost i opreznost na položajima, a II Brigadi je nare eno da njezin bataljon iz Livanjskog Polja prebaci u s. Peulje, a jedan iz Peulja da pomjeri u s. Markova u. Neprijatelj ni ovog dana nije vršio pokrete od Strmice u pravcu Grahova.
- 23-11-1944.   Bez promjene na našim položajima.
- 24-11-1944.   Neprijatelj je svoje ja e snage povukao iz Golubi a i Vrpolja u Knin, a u ovim mjestima ostale su samo etni ke bande.
- 25-11-1944.   Vojni sud pri Štabu VIII Korpusa, pošto je pregledao cjelokupan istražni materijal po krivici Štaba I Bataljona I Brigade,⁶ za velike vojni ke propuste i nevršenje svojih dužnosti koje su dovele do bezrazložnog gubitka 27 drugova i ve eg dijela naoružanja bataljona, a da pri svemu ovome nisu uop e ništa ni pokušali urediti kao starješine da to onemogu e i kao jedini krivac za sve ovo Štab I Bataljona I Brigade: komandant bataljona, politi ki komesar i zamj. politi kog komesara kažnjeni su kaznom smrti strijeljanjem. Ova presuda je odmah izvršena.
- 26-11-1944.   Pošto se neprijatelj povukao u Knin, i jedna njegova kolona pošla u pravcu Like,⁷ donijeli smo odluku u sporazumu sa Štabom VIII Korpusa da zbog izvo enja akcija i lakše prehrane naših jedinica izvršimo izvjesno pomjeranje brigada na našem sektoru. XX Divizija, koja je bila u Livanjskom Polju dobila je nare enje i prebacila se je na pro-

⁷ Dijelovi njema ke Prve brdske divizije preba eni su iz sjeverne Dalmacije preko Like u Baniju. Vidi dok. br. 303, 307, 372, 374 i 376.

storiju Kamešnice i Cetinske doline. Mi smo izdali zapovijest za pokret I Brigade sa prostorije Grahova na prostoriju Livanjskog Polja i to: dva bataljona sjevernom stranom polja preko s. Celebi a u pravcu Livna, a dva bataljona jugozapadnom stranom polja preko s. Sajkovi a i Rujana u pravcu Prologa, da tamo vrše akcije na prostoriji južno od puta Prolog—Livno.

II Brigada da se prebaci sa prostorije s. Peulja na prostoriju Grahova i primi iste položaje, koje je do tada imala I brigada.

Grahovsko-peuljski N.O.P Odred je ostao na istim položajima i sa istim zadatkom.

27-11-1944. Ovoga dana su brigade izvršile pokret prema dobivenoj zapovijesti: I Brigada se je zadržala na prostoriji Crni Lug—Bastasi, a II Brigada je primila položaje I Brigade sa tri bataljona, dok joj je jedan ostao u D. Peulju za osiguranje pravca od Uništa.

28-11-1944. Štab divizije sa hirurškom ekipom se smjestio u s. Grkovci. Ovog dana je otpo eo kurs za niže vojni ke rukovodioce pri Štabu divizije, na koji je došlo 30 slušalaca, desetera, vodnika i zamj. komandira iz I i II Brigade i Grahovsko-peuljskog N.O.P. Odreda.

Štab VIII Korpusa nas je obavijestio da je izdato nareenje našoj III brigadi,⁸ koja se nalazila na prostoriji Mazin—Martin Brod, a nalazila se je u sastavu XIX Divizije, t.j. pod njenom komandom, da odmah krene pravcem V. i M. Cvjetni —Trubar—Resanovci—Grahovo—Livanjsko Polje u sastav naše divizije.

29-11-1944. Izdato je nare enje I Brigadi da dva bataljona krenu u pravcu Rujana i Lištana i da tamo izvode akcije južno od puta Prolog—Livno u pravcu Podhuma i Karlova Hana, da postave mine na ovoj cesti prema Livnu, da likvidiraju manje neprijateljske posade u Podhumu i Guberu, da iste sela od ustaške milicije i da omogu e izvla enje hrane i tovarne stoke iz ustaških sela za potrebe naše divizije. Dva bataljona da uputi sjevernom stranom Livanjskog Polja u pravcu sela Celebi —Strupni , da vrše izvi anja u pravcu Livna, da o iste sela na tome pravcu od ustaških etni kih bandi i da uspostave vezu sa Glamo kim N.O.P. Odredom iznad s. Priluka u pravcu s. Kori na.

1-III-1944. I Brigada je izvršila pokret po datom zadatku, a II Brigadi je nare eno da uputi jednu oficirsku patrolu pravcem Resanovci—M. Cvetni pred našu III Brigadu, da joj preda daljnju maršrutu, po kojoj ima do i u sastav divizije.

2-II-1944. II Brigadi je nare eno da minira, t.j. poruši objekte i potporne zidove na putu Grahovo—Knin—preko Derala.

- 3-III-1944. Bez promjena.
- 4-III-1944. Jedan bataljon I Brigade je prešao put Prolog—Livno, izvršio akciju u s. Orguz, potjerao miliciju i izvukao nešto hrane za brigadu.
II Brigada je porušila dva mosta i oborila nekoliko potpornih zidova na putu preko Derala.
- 5-III-1944. III Bataljon I Brigade iz Prološke Drage izvršio je akciju u s. Cosanlije, ukli i Lipa, potjerao neprijateljsku miliciju i omogu i o prikupljanje hrane organima intendature ove divizije.
- 6-III-1944. III Bataljon I Brigade produžio je akciju u s. Sr evi i i Vržerala i o istio ova sela od neprijatelja. U Vržeralima su uhva ena dva ustaška razbojnika, koji su iz I Ustaške bojne od Zagreba bili došli na odsustvo svojim ku ama, jedan je pokušao da pobjegne, pa je ubijen od naše vojske, a drugi je doveden u ovaj štab, kojega smo poslije saslušanja uputili Stabu VIII Korpusa. Ovaj bataljon tako e je napao s. Podhum, gdje je bila posada od 17 žandara i domobrana, pored seoske milicije. Ova posada je uspjela pobje i u pravcu Livna i Karlova Hana.
- 7-III-1944. Bataljoni I Brigade drže pod svojom kontrolom sela južno od puta Prolog—Livno u pravcu Buškoga Blata, iste neprijateljske bande, omogu avaju prikupljanje i izvla enje hrane za diviziju.
Ovog dana je naša III Brigada došla od Resanovaca u s. Peulje, gdje je i zano ila.
- 8-III-1944. III Brigada je došla u sastav divizije i smještena na prostoriju Bastasi—Nuglašica—Bojmunte radi odmora i sreivanja.⁹
Na sektoru I i II Brigade nije bilo nikakovih promjena. Dijelovi I Brigade održavaju vezu sa III Li kom brigadom na prostoriji Priluka—Ljubun i , iji su dijelovi došli na ovu prostoriju. II Brigada i Grahovsko-peuljski N.O.P Odred imaju vezu sa dijelovima VI Divizije u Pe i i Resanovcima.
- 9-III-1944. Bataljon III Brigade produžuje od Podhuma na Golinjevo i Prisoje, isti neprijateljsku miliciju, dolazi do Karlovog Hana i isti posade i miliciju. Jedna patrola ovog bataljona, srela je jednu neprijateljsku petorku, koju je vodio 1 Nijemac, neprijateljski vojnici su pobjegli, a Nijemac vo a patrola uperio je pušku na našeg komandira ete, koji je išao sa našom patrolom, ovaj je bio brži i ubio je Nijemca iz puške. Prilikom ove akcije porušen je most na rijeci Ra ini na Kar-

⁹ 19 Ranije nosila naziv Trinaesta južnodalmatinska brigada. O njenom dolasku i ulasku u sastav Devete divizije vidi dok. br. 298.

lovom Hanu. Milicija i neprijateljske posade nisu davali ozbiljniji otpor, već su svi bježali i napuštali svoje mjesto.

IV Bataljon ove brigade je vršio akciju u Grborezima i Guberu i rušio cestu Livno—Prolog. Prilikom rušenja mosta [r.] Sturbi otvorena je vatra na seljake, koji su tu radili i naše vojnike koji su im pomagali i osiguravali rad. Ustaše iz Livna su se bile privukle iz neposredne blizine i napale naše dijelove. Poslije kraje borbe neprijatelj se je povukao i rušenje mosta i puta se je nastavilo. Ovom prilikom je poginuo zamj. politkomesara te IV Bataljona drug Matošić Marko.

10-11-1944. Pošto je došla III Brigada u sastav naše Divizije i smještena na sjevernu stranu Livanjskog Polja, a na prostoriji Ljubunice i Priluka i u pravcu Livna nalaze se snage III Ličke brigade, to smo izdali narednje našoj I Brigadi da i druga dva bataljona, koji su se nalazili na prostoriji Vrbica—Celebići, prebace na jugozapadnu stranu Livanjskog Polja i da sahitavom brigadom t.j. sa bataljonima na smjenu vrše akcije u pravcu Buškog Blata i na putu Podhum—Karlov Han i da održavaju tijesnu vezu sa XX Divizijom preko Vrdova.

III Brigadi naredili smo da dva bataljona pomjeri u pravcu Celebića, preuzme položaje bataljona I Brigade, da stupi u vezu sa bataljonima III Ličke brigade i da upuče izvišća u dijelove u pravcu Livna, a dva bataljona da zadrži na prostoriji Bastasi—Bogdaši.

11-11-1944. I i III Brigada su izvršile pomjeranje po datom naređenju.

II Brigadi je naredjeno da uputi jedan izvišćak i vodi preko Borove Glave do Uništa, da ispita situaciju, t.j. stanje neprijatelja u Cetinskoj dolini i mogućnost akcije tamo. Ovo po naređenju Štaba VIII Korpusa.

12-11-1944. Bez promjene na položajima.

13-11-1944. Bez promjene na položajima. Izvišćak i vodi II Brigade pošto je ispitao situaciju u Cetinskoj dolini, vratio se je natrag sa slijedom podataka. U Cetinskoj dolini ima oko 400 etnika razmještenih po selima i duž puta Poljana—Vrlička—Sinj. U Vrlici i Kijevu ima oko 150 ustaša, a oko 150 po obližnjim selima. I jedni i drugi po naređenju Nijemaca vrše mobilizaciju ljudstva za vojsku. etnici mobilizuju sa pozivima, da stupaju u kraljevu gardu (misliti na kralja Petra), a ustaše mobilizuju sa pozivima, da pojačaju svoje snage, da se bore za »Nezavisnu Državu Hrvatsku«.

Njemačkih snaga u Cetinskoj dolini nema, sem u Sinju. Preko Borove Glave za Uništa snijeg je prilično velik, ali se može proći sa konjima i komorom. U Cetinskoj dolini snijega nema.

- 14-111-1944. Bez promjene na položajima.
 U II Brigadi kod tri bataljona zajedno izvršena je zakletva, na prili no sve an na in. Pripreme za zakletvu bile su izvršene i vojnicima je bio objašnjen zna aj iste. Na dan zakletve izvršena je smotra bataljona i ponovo ukazano vojnicima na zna aj zakletve, tako da su u stvari i borci i stariješine shvatili veliku važnost iste i da je ovaj sve ani dan ostavio na njih dubok utisak.
 Polaganju zakletve pored Štaba brigade prisustvovao je i jedan lan Štaba divizije.
- 15-111-1944. Bez promjene na položajima.
- 16-111-1944. Neprijatelj je u Sinju poja ao svoj garnizon sa prili nim brojem vojske i naoružanja. U Hanu [i] Obrovcu je došlo, pored dvije satnije ustaša i oko 600 Nijemaca sa namjerom da krenu preko Vagnja za Livno. U Livnu su također poja ane neprijateljske snage sa nešto tenkova i vojske. etni ke bande popa uji a — njih oko 800, pošle su od Knina i Golubi a prema Plavnom, sa ciljem plja kanja stanovništva i prikupljanja stoke za njema ku vojsku.
- 17-111-1944. Primje uje se življi saobra aj neprijateljskih snaga pravcem Livno—Šujica—Duvno i Livno—Karlovo Han—Duvno—Aržano.
 Obavješteni smo od strane Štaba XX Divizije da neprijatelj ima namjeru izvršiti pokret svojih snaga od Sinja preko Hana i Obrovca u pravcu Kamešnice i Dinare i preko Prologa za Livno. Preko obavještajne službe iz Livna smo saznali da su neprijateljske snage tamo još poja ane i da on namjerava izvršiti pokret uz Livanjsko Polje u pravcu naših snaga. Na osnovu ovih izvještaja mi smo izdali zapovijest za pomjerenje naših snaga i to: I Brigada da prebaci svoja dva bataljona na sjevernu stranu Livanjskog Polja na prostoriju elebi —Bojmunte, da postavi mine na putu prema Livnu i da brani prepreke koje su ve napravljene rušenjem objekata na ovome putu, da stupe u vezu sa bataljonima III Li ke brigade i da brane pravce od Livna uz Livanjsko Polje. Druga dva bataljona da zadrži na prostoriji Kazanci—Caprazlije sa zadatkom osiguranja od Livna preko Prologa i od Celebi a preko Livanjskog Polja, da održava tijesnu vezu sa dijelovima XX Divizije, a ako neprijatelj ne bude izvršio pokret sa ja im snagama u Livanjsko Polje, onda da djeluje na komunikaciji Prolog—Livno.
 III Brigada da se pomjeri sa dva bataljona na prostoriju Nuglašica—Grkovci, a dva bataljona da prebaci u s. Peulje (jedan u G., jedan u D. Peulje). Bataljoni iz s. Peulje imaju smijeniti bataljon II Brigade i štititi pravac od Uništa preko Borove Glave i održavati vezu sa dijelovima III Brigade

preko M. Obljaja. U slučaju da bi neprijatelj prodro iz Knina u Grahovo ili od Uništa preko Borove Glave, kao i uz Livnjsko Polje u pravcu Grahova, brigada ima zadatak da zatvara pravac Peulje—Crnac.

II Brigada ostaje na istim položajima i sa istim zadatkom, s tim što će bataljon iz Peulja prima i bliže ostalim snagama brigade, radi boljeg zatvaranja pravca za Ti evo.

Grahovsko-peuljski N.O.P. Odred također ostaje na svojim položajima sa istim zadatkom.

18-111-1944. Primili smo podatke od XX Divizije da je neprijatelj izvršio pokret od Sinja preko Hana i Obrovca u pravcu Kamešnice i Dinare, a od naše obavještajne službe od Livna primili smo podatke da je u Livno stiglo pojačanje neprijateljske vojske sa nešto tenkova, da u Livnu ima oko 2.000 vojnika, od kojih jedan bataljon Nijemaca, da ima 17 tenkova, od kojih je 7 tipa »Tigar«, 8 topova i više automatskog oružja. Ovog dana neprijateljski tenkovi su u manjem broju došli od Livna do Prologa, a drugi pokreti snaga iz Livna nisu vršeni. Podatci obavještajne službe govore da neprijatelj namjerava vršiti pokret na našu slobodnu teritoriju iz nekoliko pravaca.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

V. d. politkomesara:
Andro Kovačević, v. r.

(M. P.)

Komandant — p. pukovnik:
A.¹⁰ Banina, v. r.

BROJ 240

IZVJEŠTAJ POLITODJELA 26. DIVIZIJE OD 19. OŽUJKA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O PARTIJSKOM RADU I MORALNO-POLITICKOM STANJU U DIVIZIJI¹

POLITODJEL XXVI DIVIZIJE
VIII KORPUSA NOVJ

CENTRALNOM KOMITETU KOM. PARTIJE JUGOSLAVIJE

Dragi drugovi,

U jednom od prošlih izvještaja iznešeno je stanje uopšte u ovoj Diviziji kao i stanje po jedinicama.² Naglašene su i podvojene osobine, opšte **slabosti**, nedostaci i propusti koji su karakterisali stanje pojedinih partija

¹⁰ Ante

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Centralnog komiteta SKJ — Beograd, fond 1944/88.

² Redakcija nije pronašla taj dokument.

skih organizacija kao i samu Diviziju. Te slabosti su se sastojale u slijedećim: neuvršenost a u nekim i dezorganizacija, slab osjećaj odgovornosti, nedostatak sistematskog rada i iskustva u samom radu, pogrešno postavljanje organizacionih formi rada u Partiji i Skoju, nepravilan rad sa kandidatima nepravilno odmjeravanje partijskih kazni, nepravilan odnos Partije i Skoja kao i Skoja i omladine, slab, esto i vrlo slab, teoretski i politički rad Partije i Skoja, i na kraju nebudnost koja je dovela do težih posljedica pojedine jedinice koje su tada bile u sastavu ove Divizije (XIII brigade).⁸

Mnogi od tih propusta, nedostataka i nepravilnog postavljanja stvari su u dosadašnjem radu odstranjeni i savladani, dok druge slabosti opštijeg i trajnijeg karaktera su u svakodnevnom savlaivanju. Tako na pr. moglo bi se reći da je ova Divizija poprimila spoljnu formu organizovanosti i disciplinovanosti. No s druge strane partijska organizacija stoji dalje pred nizom opštih problema i zadataka koji se pred nju kao i pred sva rukovodstva postavljaju.

Prvo, partijske jedinice, naročito neke, još nijesu uspjele da uoavaju, pravilno postavljaju, brzo i na vrijeme rješavaju sva pitanja koja ih sretaju u svakodnevnom životu i radu. Još se kod njih nije razvio osjećaj kolektivne odgovornosti i zajedničkog ispomaganja u rješavanju i savlaivanju bilo kakvih pitanja ili problema unutar svojih jedinica. Svaki se strogo ograničava po svom sektoru ili dobijenom zadatku. Partijci ne poznaju značaj i smisao partijske kritike i samokritike te se događaju da taje svoje kao i greške drugih. Izmeću ostalog to se ogleda i u odnosu prema drugaricama, naročito kad su u pitanju rukovodioci, istina niži je greške partijci nerado iznašaju. Jedan slučaj kraje u jednom bataljonu I brigade za koju su kraje znala i dva partijca je jedan karakterističan slučaj nepartijnosti. Na partijskim sastancima estisu slučajeve nepriznavanja grešaka ili odbranaški stav ako su greške iznesene i utvrđene. Nesamokritičnost i nepartijnost su rezultat nepoznavanja Partije i dužnosti njenih članova a ne nekog svjesnog neprijateljskog stava prema njoj.

Iz ovog proističe prava i najvažnija dužnost: odsada kao i dosada u vrševati, vaspitavati, odgajati i osposobljavati partijsko članstvo i jedinice kroz svakodnevni praktični i teoretski rad.

Drugo, bataljonski biro i se još nijesu izdigli u vrsta i samostalna partijska rukovodstva, preko kojih bi se odvijao sav život i rad jedinica u kojima djeluju. Izuzetak donekle u ovom pogledu ine neki biro i u prvoj i drugoj brigadi. To se ogleda u uoavanju problema, preglednosti rada u bataljonima i sprovođenju plana po svim sektorima partijskog rada.

Otuda proističe druga dužnost — njihovo osamostaljenje.

Sve ove gornje slabosti proističu u većim dijelom iz jedne opšte slabosti ili nedostatka a to je nedostatak opšte političke i teoretske izgradnje jednog velikog broja partijskog članstva i rukovodećeg kadra.

Sve su jedinice proračivale Teoriju partije, a neke prvu glavu Historije SKP(b), nacionalno pitanje, seljačko pitanje itd. U ovom pogledu nije postojao jedinstven plan za cijelu Diviziju, kao što nije bilo dovoljno me-

³ Odnosi se na gubitke koje je ta brigada pretrpjela u borbama na Koruli od 22. do 25. prosinca 1943. (vidi dok. br. 14).

toda ni iskustva prilikom prorade odnosnih tema. Sada se sprovodi jedinstven plan koji predviđa za sada dvije teme kao najvažnije: organizaciono pitanje i linija naše partije.

Dobar uspjeh će opet zavistiti od sposobnosti i metoda brigadnih i bataljonskih partijskih rukovodioca i specifičnih stanja u pojedinim partijskim organizacijama ali nesumnjivo da će biti uspjeha. Jer se kako na teoretskom izdizanju partijskog članstva tako i na političkom, vojnom i drugim granama od skorog vremena u inio prelom, što se prilično osjeća već u nekim bataljonima.

Dakle, teoretsko izdizanje partijskog članstva a naročito kadrova je jedna od najvažnijih dužnosti pred kojom se nalazimo.

Partija se ističe i u vršuje od stranih i njoj nedostojnih elemenata. Moglo bi se reći da se u tom pogledu razvija budnost i opreznost. Dok s druge strane ima priličan broj partijaca, većina u trećoj a poneki i u prvoj i drugoj brigadi, koji nijesu kroz borbu provjereni i prekaljeni. Pa bi se sigurno našao koji plašljivac ili čak i paniker.

Usled prilika u kojima ova Divizija živi u mnogome je otežano omasovljavanje Partije i Skoja. Nema uslova da se drugovi na konkretnim i težim zadacima provjeravaju, te je kriterijum dosta oštriji nego što bi bio u povoljnijim uslovima. Svakako nijesu vrata Partije i Skoja zatvorena najboljima.

Prva brigada sada broji 304 partijaca, 49 kandidata i 467 skojevca od 1450 boraca. Palo bi možda u oko da je broj kandidata mali ali brigada je omladinska te su obuhvaćeni Skojem. Procjenjuje se prva brigada iako je svakako najsigurnija u ovoj Diviziji a možda i Korpusu. U njoj ima svega dva stara bataljona u kojima je jedan dobar procenat starih isprobanih i kroz borbu prekaljenih boraca, koji su dali i za ovu i ostale brigade i jedinice nešto rukovodećeg kadra. Partijska organizacija i rukovodstva su u ovoj brigadi najvršnija a iako ima ponegdje nebudnosti i nekonspirativnosti. Veza jednog partijca sa dosta nesigurnim elementom u brigadi (da li svjesna ili ne) je u budnom posmatranju.

Pri ovoj brigadi održan je jedan partijski kurs koji je dao prilične rezultate.

Druga (biokovska) brigada broji 189 partijaca, 32 kandidata i 324 skojevca od 1170 boraca. Većina ljudstva u ovoj brigadi je po svojim osobinama borbeni element. Ova brigada je učestvovala u akcijama i borbama manjega stila i bila je na putu brzog izdizanja u jednu dobru brigadu. Ali sadašnje prilike u kojima uopšte ova Divizija živi to u mnogome usporavaju. Kao što otežavaju provjeravanje i osposobljavanje kadrova i borbeno izdizanje cijele Divizije.

Treća (otoka) brigada broji 172 partijaca, 74 kandidata i 322 skojevca od 1250 boraca. Ljudstvo je sa otoka, kroz borbu uopšte neprokušano. Nastojalo se da se provjerenim kadrovima iz ostalih brigada popune rukovodstva i u vrsti partijska organizacija ali se u tom pogledu nije još dovoljno učinilo. Tako da je i partijska organizacija i brigada prilično slabija od ostalih. Napominjemo da se do sada nije vodilo dovoljno računa o ravnomjernoj raspodjeli partijaca i kadrova unutar Divizije.

Prije izvjesnog vremena stigla je ovdje jedna prekomorska brigada.⁴ Ona ima 1251 boraca, od toga svega 53 partijca, 12 kandidata i 131 skojevca. Ljudstvo je ve inom iz slovena kog Primorja, ima nešto Hrvata i Crnogoraca. Nepotpune su im komande eta, štabovi bataljona pa i sam štab brigade. Oblasni komitet im je poslao zamjenika komesara brigade, dok komandanta i komesara imaju. Brigada je formirana u 4 bataljona u kojima su, uslijed malog broja partijaca, ne mogu svuda formirati etne partijske jedinice. Ina e je ljudstvo dobro i dobro naoružano. Dok su ovdje mi emo im pomo i, a i štab Divizije e im dati vojne instruktore za obuku jednog dijela boraca i rukovodioca teškim oru em, kao uopšte u vojnoj nastavi.

Svi sektori partijskog rada u svim jedinicama ove Divizije su zastupljeni. Na sastanku divizijskog komiteta donešen je opšti plan rada za itavu Diviziju, koji se saobražava prilikama i uslovima i konkretnoj situaciji u pojedinim jedinicama.

Vojni ki sektor: Otok Vis je pretvoren u ratni logor. Sve su jedinice angažovane u njegovom utvr ivanju i odbrani.⁵ U tome se prili no uspelo. Sada se radi na dubinskom utvr ivanju. Ina e vojska živi kasarskim vojnim životom. Iako je vojska poprimila spoljnu formu organizovane i disciplinovane vojske, ipak e trebati duže vremena paralelnog politkog i vojni kog rada, naro ito u tre oj i drugoj brigadi, da se kod boraca razvije i uzdigne svjesna disciplina, borbenost i odanost našoj borbi i našoj Partiji.

Za stru no vojni ko uzdizanje boraca i rukovodioca štab Divizije preko štabova brigada donosi plan rada koji se sprovodi i koji se kontroliše i od strane vojnih rukovodioca i od strane partijskih rukovodstava. Pri štabu Divizije ovih dana su završili kurs 48 drugova za niže vojne rukovodiocce.

Politi ki sektor: Budu i da borci i niži kadar politkih komesara još nisu dovoljno upoznati sa najosnovnijim temama iz opšte politke oblasti prora uju se slijede e teme: 1) Jugoslavija kao versajska tvorevina — 27. mart — kapitulacija, 2) Razvitak i ciljevi narodnooslobodila kog pokreta, 3) Razvitak narodne vlasti od NOO do AVNOJ-a i Nacionalni komitet, 4) Nova federativna Jugoslavija. Plan bi se trebao završiti 1. aprila kada e se nastaviti sa novim temama. Pored toga zadatak na opšte politki kom izdizanju boraca i komesarskog kadra, Partija stoji pred nizom drugih pitanja i problema, koji se i pored ovako povoljnih uslova materijalnog života pojavljuju a koji su odraz politkog stanja i svijesti jednog dijela boraca ove divizije. Ti problemi bi dobili svakako odre eniju formu u promijenjenim i težim uslovima života. Tako pitanja kra e, plja ke, odnosa prema narodu, iako se ne pojavljuju, izuzev pojedina nih slu ajeva kra e, su pitanja koja se moraju uporedo sa politki kim radom obra ivati i oštrije postavljati.

Lokalpatriotizam je jedan od posebnih problema, naro ito u tre oj oto koj brigadi, koji se još odmah najozbiljnije postavlja obzirom da možda uskoro predstoje krupni doga aji i pokreti i ove divizije. Specijalno u tom

⁴ Odnosi se na Tre u prekomorsku brigadu. Vidi dok. br. 169, napomenu 6.

⁵ Vidi dok. br. 87, 157, 161, 162, 169, 174, 199, 232, 354, 391 i 446.

pogledu e se sprovesti kampanja, kako bi se istinski patriotizam boraca prenio i za ostale naše krajeve i narode. Kod boraca se ne osje a neka netrpeljivost ili slabo gledanje na drugove strance, dok bi se to moglo re i za neke vojne rukovodioce. To zapravo nije poprimilo neke oštrije forme ali se ipak daje naslutiti na osnovu odnosa i držanja odnosnih drugova. O tome se vodi ra una.

Odnos u moralnom pogledu prema drugaricama se tako er postavlja. To je pitanje koje stalno stoji u svakodnevnom ukazivanju i rješavanju. Dogodilo se da su i poneki od rukovodioca u tome griješili. Oštro se postavilo i ukazalo emu to vodi, kao i da time gube svaku moralnu osnovu kod ostalih boraca ...

Svakodnevni odnos prema Saveznicima⁶ je dobar.

Kulturno-prosvjetni sektor: Sve grane ovog sektora su zastupljene i osje a se dosta veliki napredak. Rad sa nepismenima, horovi, diletantske grupe, novine zidne i bataljonske kao i kulturno-prosvjetna predavanja. Pojedini bataljonski listovi nijesu još postali ogledalo života i rada svojih jedinica. Više se pišu opšti principijelni lanci i teme koje se dobro ne poznaju, pa se doga a da se u doti nim lancima skre e sa lnije današnje etape narodnooslobodila ke borbe. No to se ukazalo sa potrebnim uputstvima i materijalom kojim treba da odišu bataljonske i etne novine, kao i u poja anoj pomo i i kontroli za iste. Mali broj bataljona nije još uspio da izda novine, dok zidne postoje u svima.

Skoj: Kao što kod partijskih jedinica po brigadama postoji razlika u sposobnosti i zrelosti, tako isto i kod Skoja. Skoj se brzo omasovio u drugoj i tre oj brigadi, poslije kapitulacije Italije, te još ta organizacija nije uspjela da se kao cjelina u vrsti. Rukovodstva nijesu dovoljno shvatila ulogu Skoja kao najboljeg pomaga a Partije, kao ni to da ta organizacija po svojoj prirodi ima posebnih skojevskih odnosno omladinskih pitanja i zadataka. Tako na pr. nedostajao je masovni rad sa omladinom.

U sprovo enju plana rada po svim sektorima Skoj se prili no anga-žuje. To se naro ito osje a u takmi enju obuke oružja i oru a, kao i u gradnji bunkera. Tako er je Skoj oživio svoj rad na prou avaju skojevskog i omladinskog materijala; uloga proleTERSKE omladine, lanci druga Ribara⁷ i CK Skoja, zatim »-Omladinska borba«, »Omladinska iskra« itd.

Jedan dobar broj lanova je shvatio ulogu Skoja i svoje družnosti, disciplinovani su i osje aju se odgovorni pred svojom organizacijom, drugi dio se slabo osje a, a tre i, manji dio ne pozna ulogu Skoja. Rijetko se koji komitet Skoja osamostalio (izuzetno prva brigada), a neki su u velikom zaostajanju.

Ovih e dana da otpo ne kurs za skojevske rukovodioce.

Sada ova divizija nema obavještajca, brigade i bataljoni imaju. Obavještajna služba kao takva i njena mreža vrlo je slabo organizovana. Nemaju potrebnih uputstava za njenu organizaciju i njen rad. Da bi se potrebni kadar za tu službu osposobio kao i da bi se ona organizovala kako treba potrebno je postaviti u diviziji jednog dobrog obavještajca.

⁶ Odnosi se na pripadnike engleskih i ameri kih jedinica na otoku Visu.

⁷ Ivo Ribar-Lola

Pri diviziji je formirana artiljerija koja je po svom akcionom dejstvu podijeljena u tri sektora. Postoji i haubi ki divizion. Ljudstva ima 630, od kojih 60 partijaca, 27 kandidata i 77 skojevaca. U artiljeriji su ve inom stariji drugovi. Partijska organizacija u artiljeriji kakva je sada ne daje dovoljno garancije da e zadatak sa uspjehom izvršiti. Otud proisti e potreba poja anja partijske organizacije u artiljeriji sa partijcima i rukovodiocima iz prve brigade. Za obuku ljudstva na teškim oru ima angažovan je potreban broj instruktora.

U glavnom do sada se nije povelu dovoljno ra una da se artiljerija popuni dobrim i sigurnim borcima, kao i da se poja a partijska organizacija, niti im se dala dovoljna pomo ni od strane štaba divizije a niti od politodjela. Odmah emo nastojati da se to ispravi i nadoknadi, time što e se poja ati partijska organizacija i što e joj se pružiti potrebna pomo .

Pitanje saniteta i intendanture prili no je sre eno u ovoj situaciji i u ovim prilikama, dok u promijenjenim prilikama i na drugom terenu osje ao bi se nedostatak potrebne komore.

Odnosi uopšte u štabovima brigada, bataljona i štabu divizije kao i me usobni odnosi su uglavnom zadovoljavaju i. Svi su svijesni opštih dužnosti i zadataka koji stoje pred njima i nastoje da ih zajedni kim snagama ostvaruju i izvršuju. Dok u izvršavanju konkretnih i pojedina nih zadataka ima propusta i neshvatanja odgovornosti. U izvjesnim momentima u nekoliko-ponovljenih slu ajeva bilo je oštrijeg i grubljeg reagiranja na greške po injene od štabova ili pojedinaca i gdje se prešla granica dozvoljene oštine kritikovanja. Držala su se savjetovanja o takvim slu ajevima, a pojedinci su iskusili i partijske mjere ...

Divizijski komitet djeluje kao jedinstveno rukovodstvo. Pretresa i ima uvid u sve probleme i stvari u okviru divizije. Donosi jednoobrazan plan i zauzima odre eni stav u rješavanju svih pitanja, problema, života i rada partijskih organizacija i jedinica u ovoj diviziji.

Pri Divizijskom komitetu održava se partijski kurs i skoro e prva grupa od 36 da završi sa programom, kada e nastaviti novi. Za održavanje ovoga kursa dosta je pomogao Oblasni komitet sa predava em. U toj kao i u drugim stvarima osje a se uska saradnja izme u Oblasnog, Okružnog, Divizijskog komiteta i politodjela.

Slu aj smrti bivšeg komandanta ove divizije druga Nika Martinovi a je ispitan po specijalnoj komisiji. Taj izvještaj je sigurno dostavljen Korpusu. Izgleda da se niko ne može direktno uzeti na odgovornost za njegovu smrt budu i nije bilo zlonamjernog ili tendencioznog nezauzimanja za ukazivanje pomo i. Ali svakako i sigurno je bilo pretjerane panike i nedovoljnog osje aja odgovornosti. Po istoj stvari je Oblasni komitet formirao partijsku komisiju, koja još nije završila sa radom.

Zaklju ak: U Partiji nema stranih — neprijateljskih elemenata, no u tom pogledu se provodi provjeravanje partijskog lanstva. Budnost je zastupljena. Tako er, bilo unutar jedinica ili spolja ne zapaža se neki organizovani rad stranih elemenata ili bilo iji utjecaj za koji Partija ne bi znala. Ali postoji nekoliko pojedinaca koji su padom Italije mobilisani u naše redove i koji su ili iz neznanja ili neobavještenosti ili pak svjesno izražavali

negodovanje ili neraspoloženje. Možda uslovi u kojima se nalaze ne dozvoljavaju im da ispolje ono što bi željeli. Takvi se posmatraju i provjeravaju.

U ostvarenju predvi enog plana i postavljenih zadataka na teoretskom, političkom, vojnom, kulturno-prosvjetnom i ostalim sektorima, obzirom na povoljne uslove, može se reći i da se ova divizija nalazi na prekretnici.

Održavaju se kursevi: partijski, vojni, školski, bolnički i artiljerijski.

U diviziji kao uopšte na Visu vlada radna atmosfera.

Ali uloženi rad ne daje onih rezultata koji bi se očekivali, s jedne strane što su kadrovi mladi, sa slabim teoretskim znanjem i partijskim iskustvom, a s druge strane što se taj rad ne vrši kroz akcije, kroz tešku i kroz borbu.

Htjeli bismo na kraju napomenuti da bi poželjno bilo da se na viši oficirski kurs pozovu iz ove divizije drugovi Dalmatinci, kojih ima u brigadama i koji ispunjavaju uslove da se razviju u dobre vojne rukovodioce, što nije učinjeno do sada.

Sada se pri diviziji nalazi bivši zamjenik komandanta XIII dalm. brigade kapetan drug Bogdan Pecoti. To je dobar drug, odan, partijan, popularan, bistar i vrlo inteligentan. Koristan je. Ispunjava sve uslove da bi se poslije kursa ubrzo mogao razviti u višeg vojnog rukovodioca.

U bolnici u Bariju još se nalazi drugarica Milanda.⁸ Mi smo je obavijestili o pozivu druga Marka.⁹

Položaj, 19. marta 1944.

S drugarskim pozdravom
lanovi politodjela:

Milisav Raićević, v. r.

Grahek Zvonko, v. r.

Jovo Pužiga, v. r.

Novosel Vanda, v. r.

Izveštaj primljen 14-IV.

Napravljen izvod za druga Tita.

Potvrditi samo prijem izveštaja,

jer nema ništa za odgovor.

12-IV-44.

A. Ranković, v. r.

⁸ Rajter

⁹ Aleksandar Ranković -Marko

BROJ 241

NAREDBA VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ MARŠALA JUGOSLAVIJE JOSIPA BROZA TITA OD 20. OŽUJKA 1944. O POSTAVLJENJIMA u STABU 26. NO DIVIZIJE¹

**VRHOVNI STAB
NARODNOOSLOBODILACKE vojske
I PARTIZANSKIH ODREDA
JUGOSLAVIJE**

**N A R E D B A
VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ**

I. Za komandanta XXVI divizije postavlja se potpukovnik Božo Božovi, dosadašnji na elnik štaba VI divizije.

Za političkog komesara XXVI divizije postavlja se Dušan Kora.

Za na elnika štaba XXVI divizije postavlja se major Ante Biočić, dosadašnji na elnik štaba XIX divizije.

II. Potpukovnik Bačević Maks stavlja se na raspoloženje Glavnog štaba Hrvatske,³ major Parma⁴ na raspoloženje Štabu VIII korpusa a drug Vojin Popović⁵ na raspoloženje Vrhovnom štabu.

412²

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

20. III 1944

**VRHOVNI KOMANDANT NOV I POJ
(M. P.) MARŠAL JUGOSLAVIJE**

Tito, v. r.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 31/1, k. 15A.

² Broj je dopisan crnilom u Stabu Osmog korpusa NOVJ i označava broj djelovodnika pod kojim je naredba zavedena.

³ Maks Bačević je dotad zastupao komandanta Dvadesetšeste divizije NOVJ.

⁴ Stanko Parma je dotad bio na elniku štaba Dvadesetšeste divizije NOVJ.

⁵ Vojin Popović je dotad bio politički komesar Dvadesetšeste divizije NOVJ.

**IZVJEŠTAJ ŠTABA TRE EG POMORSKO-OBALSKOG SEKTORA OD
20. OŽUJKA 1944. ŠTABU MORNARICE NOVJ O NAPADIMA NEPRIJATELJSKIH AVIONA NA BRODOVE I TERITORIJU SEKTORA¹**

**ŠTAB III POMORSKOG
OBALSKOG SEKTORA**

Br. 132.—
20. 3.1944 god.

ŠTABU MORNARICE N.O.V.J.

Posljednja 4 dana neprijatelj je zapo eo sa sistematskim zra nim napadima na podru je Dugog Otoka u cilju pronalaženja i uništavanja naših plovnih objekata. Napadi se vrše sa tri aparata tipa »roda-«, bombama manje veli ine i mitraljiranjem. Oni zapo inju svakog dana zorom izme u 05,30 i 06,30 sati, i poslije podne pred sumrak izme u 17,30 i 18,30 sati. Prva dva dana napadi su bili upereni protiv sjevernog dijela Dugog Otoka (predjela Veli Rat) u cilju uništenja mot. jedrenjaka »Ilirija«, što im je 19. 3. poslije podne uspjelo, sa dva pogotka na krmi. Srušen je krmeni jarbol i razlomljena krmna oplata broda, tako da brod nije više sposoban za isplovljenje. Detalji još nisu poznati, ali postoji sumnja da brod propušta u ve oj koli ini vodu. Napadi su pored toga bili usmjereni na luke i mjesta sjevernog dijela otoka i u cilju uništenja brodova II Pomorskog obalskog sektora, koji su se tamo nalazili.

19 marta napadi su se produžili na ostale djelove Dugog Otoka, tako da tog dana poslije podne napadnuti su brodovi u Tajeru i mjesta Sali i Žman mitraljeskom paljbom. Osim malog kvara na »Zdenki« drugih gubitaka nije bilo.

20 marta ujutro oko 06 sati napadnuti su sa dva aviona (roda) brodovi NB1 i NB6 (koji su tokom no i bili uplovili u zaliv) i naši brodovi »Dobra obitelj« i »Sv. Nikola«. NB1 pogo en je sa dvije bombe i potonuo u dubini od oko 4 metra, dok su ostali brodovi prošli bez pogodaka. Žrtava nije bilo.

Pretpostavlja se:

1. da se napadi vrše u cilju odmazde za uništene i zarobljene brodove od strane II i III Pom. obalskog sektora, radi sistematskog uništavanja naših plovnih sredstava i naoružanih brodova a s time u vezi spre avanja naših akcija kako vojne prirode, tako i prevoza putnika i materijala;

2. da avioni uzletaju sa aerodroma u Zemuniku ili negdje u njegovoj blizini;

3. da e se napadi sistematski produžavati prema jugu obuhvaaju i Kornat, naše najvažnije sklonište za brodove.

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 30/3, k. 2027.

Prema prednjim pretpostavkama ovaj štab je zaključio da je, u cilju oduvanja plovnih jedinica, neophodno potrebno da se sav suvišak brodova, osim onih koji su najpotrebitiji za promet, povuče iz voda sektora i uputi za Vis. Zaustavljanje brodova, koji se u cilju veze stizati sa Visa, da se svede na najmanje mogući rok. U tom smislu izdate su veći potrebite upute. U sektoru zadržavaju se manji brodovi, podobni za brzu kamuflažu i rasporediti na najpogodnija mjesta.

Smatramo da bi bilo neophodno potrebno, u cilju sprečavanja da se neprijatelj i dalje koristi mogućnostima napada, čim skorije bombardovanje aerodroma Zemunik i to po mogućnosti u prvi mrak, kad se avioni već vrate u svoju bazu, jer raspoložemo podacima da se svake večeri na aerodrom u Zemuniku spuštaju 9 aviona, koji se ranom zorom upućuju u raznim pravcima. Uputna bi bila i kontrola saveznih lovaca rano ujutro ili predvečer; koji bi pravili zasjede neprijateljskim avionima i napali ih. Pretpostavlja se da ovi avioni vrše ove prepade prilikom jutarnjeg odlaska sa aerodroma i spuštanja predvečer, dok preko dana predane negdje u sigurnoj pozadini.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Zamj. Politkomesara
D.² *Mileta*, v. r.

(M. P.)

Komandant
Ikica,³ v. r.

BROJ 243

izvještaj komande nb-2 od 20. ožujka 1944. štabu četvrtog pomorsko-obalskog sektora o gubitku broda u lastovskom kanalu¹

N.B. 2 (KOCA)
20 marta 1944 g.
Položaj

Operativni izvještaj o
napadu i gubitku N.B.2.
(ko a) u Lastovskom
Kanal.

ŠTABU IV POMORSKO-OBALSKOG SEKTORA

Prema tamošnjem pov. br. od 3 marta o.g. dostavljamo sljedeći operativni izvještaj o napadu i gubitku N.B.2. (ko a) u Lastovskom kanalu u noći između 17—18 marta o.g.

² Dušan

³ Mladen

¹ Original (tipkan na pisarničkom stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 23/3, k. 2034.

1) N.B.2 (ko a) isplovio po nare enju Mornari ke stanice u Lastovu iz luke Sv. Petar 17 marta u 19,15 sati sa zadatkom da preveze hranu za partizane i 5 ameri kih vojnika sa radiostanicom i tri partizana iz Kor ulanskog odreda.

2) Plove i u kursu 180 iz Kor ule prema Lastovu u 21,30 sati primjena signalizacija na moru izme u brodova u pravcu N, što je trajalo do 21,30² sati.

3) U pomenutom kursu u 22,30 sati u daljini 3 milje pred ulazom u uvalu Sv. Petar iznenada napadnut od tri borbena broda nepoznate narodnosti koji su otvorili odmah vatru iz teškog automatskog oružja.³

4, 5, 6, 7, 8) Sa prvim rafalom neprijatelj je pogodio i onesposobio izvi a a na vrhu prove, mitraljesca i pomo nika na teškom »Scotti« 20 mm, na desnoj strani lijevi »Scotti« 20 mm, prema izjavi mitraljesca, koji je od eksplozije ba en na palubu i kad je opet stao na svoje mjesto, mitraljez je bio neupotrebljiv. Komandant im je po ela paljba dao je propisane znakove za tu no , i to poziv: 1 zeleno, zatim ak i lozinka: 2 bijela. Znakove je dao tri puta, a nakon svakog puta paljba je bila sve žeš a, stoga je komandant naredio da se otvori vatra iz svih oružja, ali sve oružje je bilo ošte eno osim Brede 8 mm na lijevoj strani i ta nije imala na koga da puca pošto lijevi bok s krme nije bio uop e napadnut. Krmeni top 40 mm bio je ošte en iz drugog rafala koji je uslijedio sa krme kad je nepr.. brod po eo da puca s naše krmne strane, komandant nare uje tobdžiji da puca na brod, po izjavi tobdžije top je onesposobljen za paljbu te nije mogao da pali. Nakon svega toga komandant nare uje da se vozi svom snagom naprijed pošto sve oružje bilo onesposobljeno i nije se moglo otvoriti vatru na neprijatelja. U me uvremenu prenesen je sa pramca u mašinski prostor ranjeni izvi a gdje mu je bolni ar pružio prvu pomo . Pokušao je povu i ranjenog mitraljesca, ali zbog jake neprijateljske vatre nije ga se moglo nego bolje ga zakloniti iza bunkera. Brod vozi svom snagom naprijed a neprijateljski brodovi pucaju rafal za rafalom. etvrti rafal koji je uslijedio nakon minut pauze bio je iz automatskog topa i naš brod je primio 5 pogodaka na vodenoj liniji. Jedna topovska granata pogodila je rezervoar nafte u mašinski prostor. Nafta koja je iscurila iz rezervoara zapalila se i vatra se proširila u itavi mašinski prostor. Motor je prestao da radi odmah nakon pogotka. Komandant **silazi u mašinski prostor i nare** uje ^trojaru da pali ponovno motor koji nije mogao biti upaljen zbog vatre i ošte enja na istom. Nakon što je prijetila opasnost da drugi rezervoar eksplodira i vatra zahvati magazin municije sakupljeni su ranjeni drugovi i ukrcani u amac te sa ostalom posadom otplovili od broda prema luci Sv. Petar. im se na brodu pojavila vatra, paljba je prestala i neprijateljski su brodovi iš ezli. Udaljenost N.B.2 od kraja u momentu napuštanja bila je 1 i po Nm. Na ulazu luke Sv. Petar prihvatio nas je patrolni amac Kor ulanske flotile i oteglio nas u luku. im su smješteni ranjeni drugovi, komandant, komesar i jedan strojar pokušali su da se vrate na brod, ali zbog vatre koja je zahvatila cijelu palubu i magazin municije,

² Vjerojatno: 22,30

³ Može se pretpostaviti da se radi o njema kim jedinicama.

koji je po eo da puca, nije se bilo mogu e približiti brodu. Isti je gorio do jutra i zanesen strujom potonuo je uz obalu na sijeku otoka Mr ara.

9) Vidi listu gubitaka.

10) Bez sadržaja.

11) Držanje posade uglavnom dobro, nije bilo panike i svak je bio na svom borbenom mjestu u momentu napadaja.

12) Bez sadržaja.

S. F. — S. N.

POLITKOMESAR:

Kusti,⁴ v. r.

KOMANDANT:

Franulovi Jure, v. r.

Prilog: Kursni nacrt

Lista gubitaka

ŠTAB IV POM. OBAL. SEKTORA

Pov. br. 110

21 marta 1944 g.

u Visu

ŠTABU MORNARICE. — Mišljenja smo da komandant i politkomesar N.B.2 nisu bili na visini svog zadatka uglavnom zbog toga što su polazili sa stanovišta da su brodovi koji su ih napali savezni ki, te su pokazivanjem signala raspoznavanja gubili vrijeme mjesto da otvore paljbu, te je u me uvremenu sve naoružanje N.B.2 bilo onesposobljeno. Prije isplovljenja N.B.2 bio je obaviješten od ameri ke radio-stanice da e sav. patrolirati oko 21,00. Prilikom potonu a N.B.2 izgubljeno je sljede e naoružanje i municija: 2 mitraljeza p.a. 20 mm »Scotti«, 1 protukolski top 40 mm, 2 mitraljeza »Breda« 8 mm, 5 raznih pištolja, 3 strojnice, 11 pušaka, 1 sign, pištolj, 1200 pu anih metaka, 4000 mitraljeskih 8 mm, 3000 mitraljeskih 20 mm, 40 revolverskih, 200 topovske 40 mm, 26 metaka signalnih.

S. F. — S. N.

POLITKOMESAR:

Bagat,⁵ v. r.

(M. P.)

NA ELNIK ŠTABA:

*B.*⁶ *Saje*, v. r.

4 Mirko

5 Vlado

6 Baldo

BROJ 244

**DIREKTIVNO PISMO OKRUŽNOG KOMITETA KPH DUBROVNIK OD
20. OŽUJKA 1944. KOTARSKOM KOMITETU KPH PELJEŠAC O POS-
TUPKU PREMA OKUPATORIMA KOJI VRŠE EVAKUACIJU
STANOVNIŠTVA¹**

OKRUŽNI KOMITET K. P. H.

Dubrovnik

Dne, 20. marta 1944. g.

Drugarskom

KOTARSKOM KOMITETU K.P.H.

PELJEŠAC

Dragi drugovi,

Na Kor uli je okupator započeo sa mobilizacijom svih sposobnih muškaraca od 12 godina do 60 i preko. Neznamo da li je to isto i kod Vas poduzeto. Ukoliko do sada to nije znajte da te iste mjere i kod vas poduzeti. Vaša je dužnost da svim sredstvima onemogućite mobilizaciju, ukazujući ljudima što mu sve okupator sprema sa tom mobilizacijom. Mobilizaciju sprovodite na taj način što pozovite zbor, opkole sela, te pokupite sve muško što je sposobno. Organizirajte zbirne logore u kojima prihvatite sve muškarce koji ne mogu da dozvole, da budu od okupatora mobilizirani, iste odmah odpremljivati postoje im vezama za Vis. Otvorite i uvrstite što bolje postoje te veze sa nama i Lastovom. Povežite se sa drugom Ivanovićem koji se nalazi na vašem terenu te izdajte jedan letak kojim ćete upozoravati narod na namjere okupatora.

Ukoliko okupator bude vodio u kolonama ljude na sabirna mjesta, za mobilizaciju, kao što će to dešavati na otoku Kor uli, vi napadnite ove kolone (mislimo, naravno, da napadnete samo okupatorske vojnike koji sa injavaju pratnju) mitraljeskom i pušanim vatrom, kako bi se raspršile kolone i time onemogućile namjere okupatora.

Odmah nas izvjestite što ste poduzeli po ovoj direktivi i shvatite je najozbiljnije.

Uz drugarski pozdrav:

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za O.K. K.P.H.

*Martin,*² v. r.

¹ Original (tipkan na pišaćem stroju) u Arhivu SUP-a BiH — Sarajevo, snimak u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka, SUP BiH, film la/3.

² Marin Cetini

BROJ 245

**NAREĐENJE GLAVNOG ŠTABA NOV I PO HRVATSKE OD 21. OŽUJKA
1944. ŠTABU OSMOG KORPUSA ZA SMEŠTAJ RANJENIKA I FOR-
MIRANJE RADNOG BATALJONA¹**

**GLAVNI STAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA
HRVATSKE
Br. A. 99/44
Dne, 21. III. 1944.**

STABU VIII KORPUSA NOVJ

Radi pojačane djelatnosti neprijateljske avijacije i eventualnih pret-
stoje ih događaja treba što prije sve naše teške ranjenike smjestiti u
bolnice izgrađene u šumi. Smještaj ranjenika po selima treba izbjegavati.
Trebaju u tu svrhu izgraditi potreban broj bolnica u šumi sa po 60—80
mjestaza ranjenike na mjestima koja ne mogu biti blizu komunikacija i ne
mogu biti vidna za avijaciju.

Iz istih razloga a i radi nesmetanog rada treba i naše više štabove
smjestiti u zgrade u šumi. Treba, dakle, izgraditi potrebne stanbene zgrade
u šumi.

Za uspješno izvršavanje tih i drugih vojnih radova vaš štab treba što
prije da formira jedan radni bataljon. Brojno stanje tog bataljona ne treba
da bude veće od 100 ljudi, ako to naročite potrebe i uslovi ne zahtijevaju.
Broj članova će zavisiti od zadatka, koje će bataljon izvršavati. Radni bata-
ljon treba da bude organizovan kao vojni odred jedinica s potrebnim kadrom,
koji će dati iz jedinica.

Štab se tog bataljona sastoji od komandanta, politkomesara i zamjenika
politkomesara.

Bataljon ima 2 čete, svaka četa 2 voda, a svaki vod 2 desetine.

Komanda se čete sastoji od komandira, politkomesara i zamjenika ko-
mandira. Vodnikom rukovodi vodnik i vodni delegat, a desetinom desetar.

Čete treba organizovati tako, da svaka posebno bude sposobna za sa-
mostalan rad (izgradnju).

Većina ljudstva tog bataljona treba da budu kvalifikovani tesari, sto-
lari, po kojima limar, bravar i slični. Za popunu tog bataljona mobilisati maj-
store starijih godišta (starije od 35 godina).

Bataljon je vojna jedinica s vojnom disciplinom i odgovornosti. Vaš
štab treba da o njemu vodi brigadu po pitanju političkog rada, smještaja,
opreme i ishrane, kao i o drugim jedinicama.

¹ Original (tipkan na pisanim stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva
NOB, reg. br. 7/3, k. 517.

Budu i oni rade tešak fizi ki posao, treba bataljonu osigurati dnevno sljedovanje 20% ve e od sljedovanja propisanog tablicom sljedovanja za borce.

Iz istih razloga treba formirati i pri svakoj komandi podru ja, ukoliko još nemaju, radne ete. To tako er treba da bude vojna jedinica. Organizaciji, politi koj obuci, smještaju, spremi i ishrani tih radnih eta komanda podru ja treba tako er da posveti pažnju. Njima isto tako pripada poja ano sljedovanje od 20%.

Uop e svim radnicima koji rade teže fizi ke poslove (u radnim jedinicama i radionicama) treba osigurati poja anje ishrane od 20%.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

(M. P.)

Politi ki komesar:
Zigi * v. r.

Komandant:
genar-lajtnant
Gošnjak,^s v. r.

BROJ 246

ZAJEDNI KO OBAVJEŠTENJE DELEGATA CENTRALNOG KOMITETA KPJ SVETISLAVA STEFANOVLCA I SEKRETARA OBLASNOG KOMITETA KP HRVATSKE ZA DALMACIJU VICKA KRSTULOVLCIA OD 21. OŽUJKA 1944. VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ I CENTRALNOM KOMITETU KPJ O RAZLOZIMA BORAVKA SEKRETARIJATA BIROA OBLASNOG KOMITETA NA OTOKU VISU¹

21/III

V.Š.² za druga Marka³

Naš sekretarijat⁴ boravio je na Visu iz ovih razloga: Pružili smo neophodnu pomo u formiranju i u vrš enju Mornarice. Direktno smo pomogli XXVI Diviziji koja je nakon ozbiljnih udaraca u Makarskom primorju⁵ i Kor uli bila u raspadanju.⁶ Gubitkom Kor ule, Hvara⁷ i Bra a⁸ u štabovi-

2 Rade

3 Ivan

1 Knjiga primljenih i poslanih depeša Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju, original (rukopis, crnilom) u Arhivu Centralnog komiteta SKJ — Beograd, reg. br. 20797.

2 Vrtiovnom štabu NOVJ

3 Aleksandar Rankovi -Marko

4 Misli se na Sekretarijat Biroa Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.

5 Vidi operaciju »Landsturm«, knj. 9, dok. br. 16, napomenu 2 i 3.

6 Vidi dok. br. 14.

7 Vidi dok. br. 32, 41, 43, 60, 311, 313 i 354.

3 Vidi dok. br. 60, 64 i 354.

ma zavladała psihoza napušćanja i posljednjeg otoka Visa. Tim bi bio onemogu en opstanak Mornarice u našim vodama i prekid direktne zna ajne veze sa Saveznicima. Mi smo odlu no stali na stanovište obrane Visa i u tom pravcu kod štabova i [na] ostalim poljima poduzeli potrebne mjere za usvajanje ovoga. Gubitkom otoka trebalo je u najtežoj situaciji hitno izvu i zbjeg, organizovati ga da nas vani dostojno reprezentira i podsti e kod Saveznika autonomiju i pomo . U Italiji broj naših ljudi i ustanova stalno u porastu, a time i sve složeniji problemi, koji bez naše direktne pomo i ne bi mogli biti rješeni pravilno i na vrijeme. Bila je nužna intervencija radi pravilnog odnosa Misije⁹ prema dr Smodlaku¹⁰ i Saveznicima.

Potrebna je bila neposredna intervencija i pomo radi pravilnog odnosa štabova i organizacija prema Saveznicima, radi produbljenja saradnje i ve e pomo i vojsci i narodu.

Zbog situacije u Dalmaciji jedino na Visu može da djeluje Agitprop, štamparija i kursevi. Sa Visa bilo je mogu e rukovoditi skoro svim okružjima. Ta no je da nismo mogli dati ja u pomo korpusu,¹¹ koji je daleko. Nakon vašeg ukazivanja poslali smo korpusu Stevu,¹² Kadijevi a,¹³ Fi u¹⁴ za kurseve, dio tehnike sa 1 lanom komisije Agitpropa i kult.-prosvj. grupu. 3 do 4 lana našeg biroa stalno su na terenu.

Odlaskom uz korpus,¹⁵ isti e dobiti pomo , ali veze sa organizacijama na terenu biti e otežan, a neke i prekinute. Mi gubimo rukovodstvo u Italiji¹⁶ i ne možemo pružiti potrebnu pomo . Prestajemo rukovoditi zbjegom, koji se prebacuje u teškim uslovima. Moramo prestati sa ve im djelovanjem Agitpropa, štamparije i kursevima.

Teško nam je ako se ima utisak da je naš boravak na Visu izazvan težnjom za udobnoš u.

Molimo vašu odluku.¹⁷

Istu depešu uputili smo drugu Andriji.¹⁸

e a,¹⁹ v. r. — *Vicko*,²⁰ v. r.

⁹ Odnosi se na Vojnu misiju NOVJ pri saveznoj Vrhovnoj komandi za Srednji istok.

¹⁰ Dr Josip Smodlaka je tada bio povjerenik za vanjske poslove Nacionalnog komiteta oslobo enja Jugoslavije.

¹¹ Rije je o Osmom korpusu NOVJ.

¹² Andrija Božani

¹³ Veljko Kadijevi

¹⁴ Filip Bajkovi -Fi a

¹⁵ Tako piše u originalu, a smisao je: Ako Oblasni komitet po e s otoka Visa i bude se nalazio tamo gdje i Štab Osmog korpusa NOVJ.

¹⁶ Odnosi se na ustanove i jedinice NOV i POJ u Bariju i južnoj Italiji.

¹⁷ Odlu eno je da se Sekretarijat Biroa Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju zadrži na otoku Visu (vidi Arhiv Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 8/32-2, k. 2072, radiogram br. 260, od 23. ožujka 1944).

¹⁸ Andrija Hebrang, sekretar Centralnog komiteta KP Hrvatske.

¹⁹ Svetislav Stefanovi -Če a, instruktor Centralnog komiteta KP Jugoslavije pri Oblasnom komitetu KPH za Dalmaciju.

²⁰ Vicko Krstulovi , sekretar Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.

BROJ 247

IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETNAESTE DIVIZIJE OD 21. OŽUJKA 1944.
ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O STANJU U SJEVERNOJ DALMACIJI,
TOKU MOBILIZACIJE I RASPOREDU JEDINICA¹

STAB XIX DIVIZIJE NOVJ JUGOSLAVIJE

A. br. 91
21. III. 44. g.

ŠTABU VIII KORPUSA NOVJ JUGOSLAVIJE

Situacija nepromijenjena. Poslije upada njemačke motorizacije pravcem evrske—Dobropoljci—Parisi, Štab Divizije se ponovno povratio u Parisi. U tom povlačenju odjeljenje radio stanice nije evakuisalo motor, koji je propao. Krivce ćemo kazniti.

Sjevernodalmatinskom odredom tom prilikom također je propalo nešto materijala i nagaznih mina, a izgleda i arhiva, a O.K.² K.P.H. Šibenik propala tehnika.

Na prostoru Skradin—evrske—Benkovac osjeća se prisustvo jedne SS regimente »Brandenburg«,³ čiji je zadatak ofenzivno djelovanje protiv N.O.V. i očišćenje terena. Ta motorizovana regimenta već je vršila ofenzivu na Zadarski P. Odred, koji je uspio da ih manevrom već i broj potuče i da se ipak zadrži na prostoru jugozapadno od linije Kistanje—Benkovac.

Situacija na teritoriju sjeverne Dalmacije je povoljna, kako za operacije, tako i po pitanju mobilizacije. Neprijateljski saobraćaj je vrlo slab i operativne mogućnosti leže u likvidaciji pojedinih manjih legionarskih, ustaških ili etničkih uporišta, kojih ima dosta, ali za njihovu likvidaciju treba nam teže oruđe.

Mobilizacija već do sad ima uspjeha, a ima izgleda da će krenuti još bolje. Naročito se osjeća dobro stanje u Promini, odakle je već dobrovoljno mobilisano preko 150 boraca i mislimo o formiranju odreda, što ćemo vam i konkretno predložiti.⁴ Jedan bataljon od 80 ljudi već je oformljen i danas će krenuti na Prominu. Također se nadamo da će i u Ravnim Kotarima biti uspjeha, samo ćemo morati za obadva ta odreda⁵ dati vrlo dobar kadar.

II Brigada sa dva bataljona, te novomobilisanim privremeno samostalnim jedinicama Muškovaca i Bilišana izvršila je izmeću 19 i 20. III. na selo Jasenicu napad i zarobila 12 ustaša (Ličani iz Sv. Roka) i 6 ubila. Također

¹ Original (tipkan na pisanim stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 29/2, k. 517A.

² Okružni komitet

³ Riječ je o Prvom puku »Brandenburg«. Vidi dok. br. 418.

⁴ Vidi dok. br. 209, napomenu 4 i dok. br. 265.

⁵ Misli se na Zadarski i Prominski NOP odred. Vidi dok. br. 265.

je zarobljeno nešto stoke, hrane i oružja. Operativni izvještaj dostavi emo naknadno.⁶

Sadanji raspored naših snaga:

I Brigada nalazi se na prostoru Biovi ino Selo—Modrino Selo, a danas dva bataljona su postavila zasjedu izme u Kistanja i Knina. Obaviješteni smo da treba da pro e jedna njema ka kolona.⁷ Dva bataljona te brigade bili smo ostavili na prostoru Turovac—Mrki i, misle i na operacije u Zrmanjskoj dolini, ali poslije njema kog upada u Par i ⁸ izvršili smo koncentraciju te brigade na navedenom prostoru.

II Brigada nalazi se sa dva bataljona u Medvi oj i sa dvije ete Bilišan-skog bataljona u Bilišanima, dok ostala dva bataljona, te ostatak Bilišnske i Muškova ke jedinice, nalaze se na prostoru Jesenica—Stari Grad. Ove Bilišance i Muškov ane mislimo uklju iti u brigadu, im budu za to pri-premljeni.

III Brigada nalazi se na prostoru Mazin—Bruvno.

Kninski part, odred nalazi se na prostoru Mokro Polje—Ervenik—Ru-jište sa obadva bataljona. Most u Mokrom Polju je srušen.

S.D.P.⁹ Odred nalazi se na prostoru Dobropoljci—Goši i sa obadva bataljona.

Zadarski part, odred nalazi se na prostoru Radošinovci—Stankovci.

I Prominski bataljon treba danas da krene za Prominu, a ostatak bo-raca nalazi se u Prkljama, gdje e se formirati II Prominski bataljon, dakle eventualno i odred. Mogu nosti opstanka ve e jedinice na Promini ne e biti. nego e ta dva bataljona prema situaciji zajedni ki ili pojedina no bora-viti i upadati na Prominu, udarati po bandi i vršiti mobilizaciju, ili e jedan drugog prihva ati na Krki.

Poduzeli smo i poduze emo ve neke mjere da se formira neka je-dinica na Skradinskom terenu, a tako isto i preko Krke na Šibenskom.

Šaljemo vam sve redovne izvještaje. Ranije ih nijesmo mogli poslati zbog pocijepanosti naše Divizije, koja je bila u sjevernoj Dalmaciji i Liki, pokreta Divizije iz Like u sjevernu Dalmaciju.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar:
Petar Babi, v. r.

(M. P.)

Komandant — pukovnik:
M.¹⁰ **Šaki**, v. r.

⁶ Vidi dok. br. 26G.

⁷ O rezultatima napada na ovu kolonu vidi dok. br. 272.

⁸ Vidi dok. br. 272 i 418.

⁹ Sjevernodalmatinski partizanski

¹⁰ Mi un

IZVJEŠTAJ OKRUŽNOG KOMITETA KPH BRA , HVAR, VIS OD 21. OŽUJKA 1944. OBLASNOM KOMITETU KPH ZA DALMACIJU O VOJNO-POLITI KOM I ORGANIZACIONOM STANJU NA OKRUŽJU¹

Okružni Komitet K. P. H.
Bra , Hvar, Vis
21. III. 1944.

Drugarskom

Oblasnom Komitetu K.P.H. za Dalmaciju
Izvještaj o vojno-politi kom i organizacionom stanju na okružju.

VOJNO-POLITI KA SITUACIJA

Od prošlog izvještaja pa do danas broj ano stanje neprijateljske vojske se nije mnogo izmjenilo, jedino je neprijatelj posljednjih dana doveo poja anje od 100 vojnika na Bra , gdje je sada ukupni broj neprijateljskih vojnika 800.² Neprijatelj se nalazi u slijede im mjestima: Sumartin 60 vojnika, Selca 80, Povija 60, Bol 30, Nerežiš e 280, Milna 160 i Supetar 80 vojnika. Neprijatelj u ovim mjestima gradi bunkere i utvr uje se, te na nekim prilazima postavlja mine. Kod Bola neprijatelj je smjestio 2 topa. Na itavom otoku imaju 10 teških baca a, ina e su naoružani lakim oružjem, uglavnom puškama, a svaka desetina ima po dvije strojnice i jedan šarac. Raspolazu sa 10 protivavionskih teških mitraljeza. Kod Nerežiš a popravljaju teren radi spuštanja aviona. Na Hvaru je broj ano stanje nepromjenjeno.³ Njihov razmještaj je slijede i: Hvar 150, Starigrad 150, Rudina 180, Bol 150, Jelsa 200 i Vrboska 250. U Rudini imaju 4 haubice, u Dolu jedan protukolski top, ina e naoružanje kao i na Bra u. Na Šolti je neprijatelj imao garnizon od 160 ljudi u Grohotama. Sa strane Saveznika je na ovaj garnizon izvršen napad u kojemu je garnizon razoružan, ve i broj neprijateljskih vojnika je zarobljen a ostali dio ubijen.⁴ Poslije ove akcije Saveznici su se povukli iz Šolte.

Na otoku Bra u se nalaze pretežno Njemci,⁵ dok su na Hvaru pretežno Poljaci, esi, Talijani i ostale narodnosti a komanduju isklju ivo Njemci.⁶ Moral neprijateljske vojske je dosta slab, naro ito na Hvaru. Teror sa strane neprijatelja je pooštren svuda. Neprijatelj plja ka od našeg naroda sve do ega dolazi: perad, stoku, hranu, zlato, novac, vino, robu itd. Neprijatelj je tako er otpo eo masovno ubijati narod na Bra u.

1 Kopija originala (tipkanog na pisa em stroju) u Arhivu Instituta za historiju radni kog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka CK SKH, film 45/434-442.

2, 3, 5 i 6 Dijelovi 118. lova ke divizije.

4 Vidi dok. br. 294, 412, 415, 416, 419, 420, 421, 424, 425, 427, 434, 440 i 445.

Na Bra u operiše partizanski odred koji broji 25 boraca. Ovaj odred je izvršio niz uspješnih akcija. Prva akcija izvršena je na jednu trokolicu gdje su ranjena tri oficira i jedan vojnik, jedan oficir je podlegao ranama. Poslije ove akcije dva partizana zajedno sa jednim savezni kim oficirima izvršili su akciju u Nerežiš e⁷ gdje je ubiven komandant bataljona, a poslije ove akcije napadnut je neprijateljski kamion na cesti izme u Humca i Pražnica, u ovoj akciji neprijatelj je imao 3 mrtva i 5 ranjenih. Ovaj odred izvršio je no ni napad na garnizon u Pu iš ima koji je broji 8 vojnika i 1 podoficir. U ovoj akciji ubivena su 2 neprijateljska vojnika, dok su ostali zarobljeni, a me u zarobljenima su 4 ranjena. Posljednja akcija izvršena je na kamion izme u Pražnica i Nerežiš a u kojoj je neprijatelj imao 12 mrtvih i 2 ranjena koja su uspjela pobje i. U ovoj akciji ubiven je jedan civil koji se je vozio s njima kamionom. Odred se je u ovim akcijama pokazao borben i disciplinovan. U svim ovim akcijama, odred nije imao ni jednog mrtvog ni ranjenog. Na svaku akciju neprijatelj je odgovorio poštrenim terorom nad narodom plja kanjem i ubijanjem civilnog stanovništva, a poslije akcije na Pu iš a i zadnje akcije na kamion neprijatelj je izvršio masovno klanje u Pu iš ima, Pražnicama i Humcu. U Pu iš ima je ubijeno 9 ljudi, uhapšeno je 35. U Pražnicama je neprijatelj na najzvijskiji na in ubio...^{7a} ljudi i zapalio 19 ku a. U Gornjem Humcu ubijena su 23 ovjeka, me u kojima se nalazio i pop. Neprijatelj je izdao oglase u kojima zabranjuje svim muškarcima izlazak iz mjesta, dok je ženama slobodno kretanje samo dva km. iz mjesta, i pucaju na svakog koga primete u poljima bez ikakve opomene, tako da svakodnevno ima pojedina n ih slu ajeva ubijanja naših ljudi. Zadnjih dana neprijatelj je otpo eo masovna hapšenja muškaraca i ve ima dosta veliki broj uhapšenih, me u kojima ima i dje aka ispod 15 godina, kao i staraca iznad 60 godina. Uhapšene neprijatelj odvodi na kopno. Neprijatelj svakodnevno vrši pretrase terena, cilj mu je opkoliti i uništiti partizane kao i politi ke "radnike. Na otoku Šolti je tako er izvršena prisilna mobilizacija, na taj na in što je neprijatelj blokirao mjesto, pohvatao ljude s time da treba da potvrde legitimacije a onda ih je prisilno odveo za Split, ukupan broj odvedenih iznaša 222 ovjeka.⁸

Na otoku Hvaru teror neprijatelja nije bio ovakav kao na Bra u, ovde se neprijatelj ograni avao uglavnom na plja kanje, zabrane kretanja, prijetnje itd., ali nije bilo ak ni pojedina n ih slu ajeva ubijanja civila. Zadnjih dana su tako er sprovedena masovna hapšenja svih muškaraca koje je neprijatelj uspio uhvatiti, tako da broj uhapšenih iznosi oko 400,⁹ koji su odvedeni na kopno, me u njima ima prili an broj dje aka i staraca. Hvarski odred je tako er izvršio nekoliko akcija. Zarobljen je jedan neprijateljski podoficir, dok su se dva austrijanca predala. Ovaj odred izvršio je akciju na motorbiciklu gdje je ranjen jedan vojnik i jedan podoficir, zatim je zajedno sa nekoliko savezni kih vojnika izvršen prepad na

⁷ Vidi dok. br. 184, napomenu 22.

^{7a} U originalu je broj izostavljen.

⁸ ¹ ⁹ O evakuaciji stanovnika sa dalmatinskih otoka 1 obale vidi dok. br. 210, napomenu 2.

garnizon u Vrboskoj.¹⁰ Izme u Poljica i Zastraziša odred je napao neprijateljsku kolonu od 40 ljudi, u tom napadu ubijeno je 5, a ranjeno 15 neprijateljskih vojnika. Na ove akcije neprijatelj nije odgovarao represalijama kao što je to slučaj sa Braom. Neprijatelj također vrši pretrese terena i postavlja zasjede, ali mnogo manje i opreznije nego na samom Brau. Na Hvaru je također izdata naredba o zabrani kretanja svih muškaraca izvan mjesta i na oba otoka proglašen je prijeki sud.

POLITIKA situacija je raznolika na svakom otoku našeg okružja.

Bra — Šolta:

Na Brau politička situacija nije dobra, ali ima pojedinih mjesta kojima je situacija dosta dobra. Naša rukovodstva od samog dolaska Njemaca nisu uspostavili vrstu veze sa narodom, niti je bilo organizirano djelovanje, tako da se je narod u mnogim mjestima našao u teškoj situaciji otkinut od svog rukovodstva a pun straha od neprijatelja. Jasno je da u takvim prilikama narod pošao putem manjeg otpora prilagoavajući se prilikama. Neprijatelju je na Brau uspješno formirati općinska vijeća, a u mnogim mjestima i glavare. Ima slučajeva gdje su se sami odbornici primali u sama vijeća a pri tome ih je i sam narod podupirao i nagovarao da prime računaju i da će takvi ljudi raditi na spašavanju naroda te da će na taj način biti manje zvijerstava sa strane okupatora. U općini Pušća u općinsko vijeće ušla su četiri odbornika, u Selcima dva, u Nerežišću dva i u Milni dva. Ovdje treba podvući da samo partijsko rukovodstvo nije bilo dovoljno odlučno a čak i u početku sam Kotarski Komitet stajao na stanovištu da je korisnije ako u takva vijeća uđu i nama povjerljivi ljudi. Ova vijeća su uglavnom razbijena, ali još funkcioniraju u općini Selca, Nerežišću i u Milni, dok su se odbornici svi odrekli. Pojedini ljudi i dalje služe neprijatelju iako idejno nisu povezani s njim ali, nemaju dovoljno smjelosti da se odreknu. Odnos naroda prema okupatoru nije u svim mjestima podjednak, u onim mjestima gdje je narod povezan s našim rukovodstvima stav naroda spram okupatoru je pravilan. U mjestima gdje nema kontakta sa narodom stav je pomirljiv, najbolji primjer je Bol gdje je narod uvijek bio vrlo vezan uz N.O. Pokret sada je stanje loše, jer od dolaska Njemaca pa do danas prekinuta je svaka veza sa narodom. Loša situacija je i u općini Selca gdje također od dolaska Njemaca pa do danas nije bilo nikakvog političkog rada, također i u Milni. Imamo lijepih primjera borbenosti naroda u pojedinim mjestima kao na pr. u Pušći ima gdje su njemački vojnici i oficiri u više navrata revolverima prisiljavali djevojke da dolaze na plesove, što im nije nikada uspješno. U Postirama su Njemci poredali oko 30 ljudi pred mitraljeske cijevi i tražili od njih da im reknu gdje partizani logoruju i kuda se kreću, ali im ni jedan nije rekao ništa. Na otoku se zapaža i špijunaža iako ne u velikoj mjeri. Posljednje klanje je prilično zastrašilo brački narod i pojavljuje se pojedina nog negodova-

¹⁰ U Vrboskoj je 25. veljače američki kapetan Roger sa 6 američkih vojnika i 2 partizana napao njemačku patrolu i ranio 1 njemačkog oficira. Vidi Jovan Vasiljevi: »Ofanzivna dejstva saveznih snaga sa otoka Visa«, Pomorski zbornik, knj. 2, str. 157, Zadar 1964.

nja protiv naših akcija, što proizlazi od straha daljnjih represalija, ali ima djelovanja reakcije, naročito ustaša. Postoji opasnost u pojedinim mjestima da se narod po ovakvoj situaciji baci u zagrljaj okupatora, ako se ne bi narod uvjeravalo o značenju i potrebi akcije na otoku. Na političku situaciju utječe i očajno ekonomsko stanje o čemu se vodi ozbiljno razmatranje, ali nemoguće s naše strane pružiti narodu efikasniju pomoć s obzirom na vojničku situaciju na otoku. U zadnje vrijeme je težište našeg rada bačeno na mobilizaciju naših ljudi u čemu nije bilo naročitih rezultata iako je narod bio voljan da se prebacuje na Vis zbog teškog prebacivanja do veze, tako da nas je neprijatelj u mnogim mjestima predusreo.

Na Šolti je politička situacija dosta dobra. Neprijatelj do mobilizacije na ovom otoku nije vršio naročito terora, nad narodom, iako je i na ovom otoku bilo pljačka i silovanja žena. Stav naroda spram okupatora je dosta dobar, sa izvršenom mobilizacijom na Šolti mržnja naroda spram okupatora se je pojačala. Pošto je Šolta momentalno slobodna narod se prebacuje na Vis. Proslava Crvene Armije na kotaru Bra —Šolta je protekla uz učešće naroda. Uzimaju i ovaj kotar kao cjelinu možemo reći da narod stoji uz N.O. Pokret, da mrzi okupatora i domaće izdajice, iako je zbog pomanjkanja političkog rada, a s druge strane zbog straha u izvjesnim mjestima došlo do pomirljivog stava naroda spram okupatoru.

Hvar:

Na Hvaru je politička situacija mnogo bolja nego na Braču, zbog toga što su na ovom kotaru naši rukovodioci od samog dolaska neprijatelja na otok ostali vrsto vezani uz narod. Ovdje ne treba zaboraviti da je politički rad i povezivanje sa narodom bilo mnogo lakše nego na Braču, zbog toga što je neprijatelj na Hvaru mnogo manje pretresivao teren i što je već broj sela ostao slabo kontroliran od neprijatelja. Narod na ovom kotaru je mnogo zainteresiran za sve probleme vojničke i političke naravi u zemlji i vani. Narod na Hvaru izbjegava neprijatelja i bježi iz mjesta ako se neprijatelj primi, kad god to može. Ne zapaža se više negodovanje sa strane naroda prema našim i saveznim akcijama, kao što je to ranije bilo, već u pojedinim mjestima i sam narod traži što više akcija, jer se je značaj i potrebu vršenja akcija narodu prilično objasnilo. Na otoku se ne zapaža naročite aktivnosti sa strane reakcije naročito po slobodnim mjestima, ali ipak, treba podvući ubacivanje raznih parola protiv saveznog bombardovanja u srednjem djelu otoka. Kod naroda vlada mišljenje da će otok biti uskoro oslobođen, što ima znatnog utjecaja na sprovođenje mobilizacije naših ljudi, jer se pojavljuje špekulacija, prikriti se nekako, jer neprijatelj neće biti dugo na otoku. Poslije sprovedenog hapšenja narod se posakrivao u šume i ozbiljnije shvaća opasnost koja mu prijete od okupatora, te ima izgleda da će se ljudi prebacivati na Vis u našu vojsku. Na itavom kotaru osjećaju se prilično živost pa čak i u onim mjestima gdje je ranije nije bilo. Proslava Crvene Armije protekla je uz veliko učešće naroda. U slobodnim mjestima održavani su zborovi i konferencije, dok su u svim mjestima bile izvješene zastave i ispisane parole.

Vis:

Sav rad našeg rukovodstva na ovom otoku u zadnje vrijeme vrti se oko prebacivanja naroda u zbjieg,¹¹ tako da je izostao politiki rad s narodom, što se odražava na samu političku situaciju. Može se reći i da narod na Visu sa puno manje povjerenja gleda N.O. Vlast, zbog toga što je pred narod postavljena prisilna evakuacija, što je dovelo do neraspoloženja naroda, jer sve ovo što je do danas ostalo na otoku ne želi da se prebaci u Italiju. S druge strane i te promjene samih naredbi stvaraju kod naroda nepovjerenje i nezadovoljstvo. Do ovakvog raspoloženja dolazi zbog toga što je svijet uvjeren u sigurnu obranu Visa, a s druge strane nema nikakvog uznemiravanja niti bombardovanja sa strane neprijatelja, tako da se kod naroda ukorijenilo mišljenje da je odlazak u Italiju suvišan i nepotreban. Ovdje treba istaknuti i djelovanje neprijateljskih elemenata koji ubacuju razne parole kako je na putu potopljeno nekoliko brodova sa zbjiegom, te kako je zbjieg loše primljen itd. Mada je zbog ovakvog stanja došlo do neraspoloženja kod naroda, ipak se može reći i da je on vrlo povezan uz N.O. Pokret. U zadnje vrijeme primijećuje se da je odnos naroda spram savezne vojske na ovom otoku mnogo pravilniji nego što je to ranije bilo, ali ipak tu postoji razlika između engleske i američke vojske, naime, narod, sa mnogo više simpatije gleda na Amerikance nego na Engleze.

Lastovo:

Politička situacija na Lastovu se postepeno popravlja, ali s obzirom na specijalne prilike na ovom otoku treba dugog i upornog rada da bi se narod Lastova podigao na viši stupanj političke svijesti, te možemo reći i da je N.O. Borba za ovaj narod još uvijek nepoznanica. Na Lastovu se vrše pripreme za izbore N.O.O. kao i za samu mobilizaciju, koju treba u najskorije vrijeme sprovesti, iako nisu još sazreli uslovi za to, ali zbog opasnosti neprijateljske mobilizacije ne može se odugovlačiti.

Na otavom okružju politički rad je usmjeren u duhu primljenih direktiva od Oblasnog Komiteta u vezi sa političkim djelovanjem, naročito se posvetila i posvećuje pažnja za popularizirati odluke II. zasjedanja AVNOJ-a, za Nacionalnog Komiteta, kao i raskrinkavanju izbjegličke vlade i monarhije na konkretnim činjenicama.

ORGANIZACIONO STANJE PARTIJE

Iako partijska organizacija na ovom okružju nije s uspjehom riješavala sve one zadatke koji su pred njom iskrsavali u ovoj situaciji, ipak možemo reći i da partijske organizacije idu putem u vršenje i oživljavanja. Okružni Komitet je uspio da postane partijsko rukovodstvo na okružju za razliku od onog što je ranije bilo, kad su pojedini članovi O.K. djelovali samo na jednom kotaru, a nisu bili saživljeni sa problemima ostalih kotara. Ovdje

U Detaljnije o zbjiegu vidi dok. br. 3, napomenu 2.

ipak treba podvući i da Okružni Komitet, iako se razvija u tom pravcu još ima mnogo nedostataka. Glavni nedostatak O. Komiteta je taj što članovi O.K. još nisu saživljeni sa svim problemima, već su više povezani u svoj sektor rada, a da ostalim sektorima rada nisu posvećivali potrebitu pažnju, niti su bili s njima saživljeni ma da se ovim putem ide. Okružni Komitet daje stalnu pomoć Kotarskim Komitetima na okružju.

Kotarski Komitet Bra -Solta nije se snašao u novoj situaciji od dolaska Njemaca pa na ovamo. Ovom Komitetu trebalo je duže vremena dok se snašao i povezao sa ostalim članovima Partije koji su se na terenu nalazili. Partijska organizacija na ovom kotaru je bila izolirana od masa i nije znala primjeniti onaj metod rada kojeg je situacija propisivala. Ovdje ne treba zaboraviti ni na teške prilike pod kojima je partijska organizacija na Bra u radila i radi s obzirom na vojni ku situaciju na samom otoku. Potrebno je podvući i greške koje su ranije napravljene kod primanja novih članova u Partiju koji stvarno nisu dorasli ni zaslužni da postanu članovi Partije to se najbolje pokazalo baš u ovakvoj situaciji gdje su pokazali da nemaju ni dovoljno borbenosti ni discipline kao ni ljubavi za Partiju. Izdizanjem novih ljudi u Partiju nije bilo sistematski sprovađeno već na mahove bez dovoljno kontrole. Zbog svega ovoga je bilo nužno u vrstiti Partiju na Bra u. Iz Partije je isključeno 7 ljudi, ta nije rečeno izbrisano, kao što smo napomenuli da oni nisu bili dorasli za Partiju, a krivica nije na njima već na rukovodstvu, a dobar dio krivice snosi i sam Okružni Komitet zato što nije bio dovoljno budan, svi ovi isključeni su u momentu evakuacije ostali na Bra u, iako im je bila data direktiva da ga napuste, a poslije dolaska Njemaca nisu radili ništa, niti su se osjećali dužni, već su se potpuno srozali. Povratkom Partijaca iz Visa koji su bili momentalno napustili Bra , formirana su sektorska rukovodstva, koja su otpočela sa radom, ali još nisu ova rukovodstva saživljena sa stvarnošću, niti su uspjeli uspostaviti vrstu vezu sa narodom, s jedne strane zbog toga što u mnogim mjestima je nemoguće uz najbolju volju, a s druge strane zbog toga što se teško privikavaju na nov način rada. Na otoku Bra u ima sada svega 49 partijaca uključujući i komitete.

Kotarski Komitet Hvara se snašao bolje nego Kotarski Komitet Bra a ma da ni ovdje ne treba gubiti iz vida da je ovaj Komitet radio pod mnogo lakšim okolnostima nego što je slučaj za kotar Bra . Kotarski Komitet Hvara je odmah po dolasku Njemaca na otok uspostavio odmah vezu sa ostalim partijskim članstvom te otpočeo odmah sa organiziranim radom, formirao sektorska rukovodstva kojima je davao i daje punu pomoć. Partijska organizacija u ovom kotaru sa dosta dobrim uspjehom je rješavala one zadatke koji su u novoj situaciji iskrsavali. Disciplina i osjećaj odgovornosti partijskog članstva na ovom kotaru je na priličnoj visini.

Kotarski Komitet Vis uz najveću pomoć O. Komiteta još nije postao partijsko rukovodstvo na ovom kotaru. Ovaj komitet nije imao potrebite perspektive u radu, njegovo djelovanje bilo je rastrgano povremeno i pojedinačno, nije se saživljavao sa problemima ustanka i sa stvarnošću. Posljednje vrijeme je ovaj Komitet pojačano ulaskom drugarice Vinke i druga Mile u ovaj Komitet, međutim je drugarica Dobrila iz Komiteta

otpala. Partijska organizacija na otavom kotaru nije dorasla za rješavanje težih zadataka iako je u zadnje vrijeme napravljen korak napred u vršavanju i osposobljavanju ove partijske organizacije. Partijska jedinica na Lastovu do sada je imala prilično uspjeha u povezivanju sa narodom, ali još nije uspjela stvoriti partijsko uporište kod samih lastovana. Gledajući i partijsku organizaciju kao cjelinu na otavom okružju možemo reći i da se ona u vršavanju iako do evakuacije naših otoka na ovome nije brojano u porastu, s tog razloga što je ovakva situacija pokazala vrijednost pojedinih partijaca, dok se s druge strane kod pojedinih partijaca ispoljila nedisciplinovanost, oportunistički, zbog čega su isključeni iz Partije, tako da broj isključenih na okružju od evakuacije na ovome je 13, a jedva da ih je toliko primljeno. Postojala bi opasnost, da zbog ukazivanja na nepravilno omasovljavanje Partije, naše partijske organizacije ne zaskakne i odu u drugu skrajnost, na što se također ukazuje i pred partijske organizacije na okružju se i dalje postavlja zadatak omasovljavanja Partije uz ozbiljnu kontrolu i provjeravanje novoprimljenih članova, naročito se postavlja pred partijske organizacije na okružju izdizanje žena u Partiju u čemu još nismo postigli dobrih rezultata. Partijska izgradnja nije na potrebitoj visini iako se o njoj povelu ozbiljno razmišljamo, za proučavanje partijske literature, postavljen je plan proučavanja. U teoretskom izdizanju mnogo nam koristi to što je priličan broj partijaca iz ovog okružja svršio partijski kurs.

SKOJ

Naše Skojevske organizacije u okružju prije evakuacije bile su u porastu. Ali evakuacijom izmijenio se broj Skojevaca na Braču i Hvaru. Iz ovih otoka otišlo je 187 Skojevaca, a iz Visa do sada 43 u Italiju. Ukupno je otišlo u Italiju do sada 230 članova Skoja.

Organizacija Skoja na Braču od evakuacije do danas nije uspjela da kroz rad USAOH-a omasovi svoju organizaciju, a isto tako nije uspjela ni da pokrene omladinu u radu. Teoretsko izdizanje Skoja također je kroz ovo vrijeme zanemareno. Skojevci koji su tamo ostali nisu dovoljno vršili i disciplinovani kada se ovo gleda u okviru izvršavanja zadataka koji se pred omladinom postavljaju. Tadašnji broj Skojevaca u Braču još neznamo. Iz Brača za Bari je otišlo 92, a u vojsku 30 članova.

Organizacije na Hvaru poslije evakuacije bolje su se snašle nego na Braču. Kroz mjesec dana primljeno je u Skoj 4 člana. Iz organizacije nije ni jedan isključen. Na ovom kotaru postavljene su ovako organizacije: postoje tri sektorska rukovodstva Skoja sa ukupnim brojem članova 13. Od toga tri drugarice, socijalni sastav: 9, seljaka, 3 radnika, 1 član. Postoje u kotaru 13 aktiva sa ukupnim brojem članova 64 od toga 31 drugarica, socijalni sastav: 61 seljak, 1 član, 1 student. Ova organizacija prilično se snašla i ima vezu sa omladinom. Omladina se aktivnije za sva ona pitanja koja se danas pod novim uslovima rada i života pred omladinom postavljaju. Organizacije su prilično vrste iako su sastavljene od mladih i novih Skojevaca, jer pred njih postavljene zadatke izvršavaju sa prilično volje i aktivnosti.

Na kotaru Visu organizacija u zadnje vrijeme nije se omasovila, ve naprotiv iz organizacije isključeno je 8 članova zbog aljkavosti u radu. U teoretskom izdizanju vrlo je malo uinjeno osim što je O.K. SKOJ-a na kursu kojega je održavao pozvao u dva puta 27 Skojevaca. Organizacija na itavom kotaru nije vrstani niti ima dovoljno discipline, jer je u njoj bilo omladinaca koji su malograđani i na taj način unosili su u itavu organizaciju malograđanskih navika i shvatanja. Na kotaru ima 18 aktiva sa ukupnim brojem članova 145, od toga 72 drugarice. Skojeva organizacija uspjela je u zadnje vrijeme da organizira svu omladinu na dobrovoljnoj bazi u radne ete.

Okružni Komitet Skoja broji 5 članova od toga 1 drugarica. S obzirom na to što je ovaj Komitet trpio od estih promjena nije se u dovoljnoj mjeri snalazio niti je bio u stanju da riješava sve one probleme koji su pred njim iskrsavali. Može se re i da se rad ovog Komiteta znatno popravlja. Ovom Komitetu potrebna je još ja a pomo O.K. Partije.

Kotarski Komitet Skoja Bra se teško snalazi u ovakvim prilikama, uzrok je tome i to što su tri člana ovog komiteta pred evakuaciju bili napustili otok i tek u zadnje vrijeme ovaj komitet je počeo sa svojim radom i djelovanjem.

Kotarski Komitet SKOJ-a Hvar u zadnje vrijeme radi sa priličnim uspjehom i može se re i da se pod ovakvim prilikama prilično snašao kao rukovodilac omladine na kotaru.

Kotarski Komitet SKOJ-a Vis je u zadnje vrijeme pojačan i može se re i da se ovaj Komitet razvija u pozitivnom pravcu, i ima izgleda da će postati rukovodilac omladine na kotaru.

Gledaju i rad SKOJ-a na okružju unutar antifašističke omladine možemo re i da SKOJ nije dovoljno uspio aktivizirati omladinu, tako da bi ona bila oslonac N.O. Odborima u izvršavanju njihovih svakodnevnih poslova, ve se je rad SKOJ-a na sastancima sa omladinom esto odvijao u jednom kalupu dok su se zaboravljali konkretni zadaci koji bi više zainteresirali omladinu, a na kojima bi se omladina aktivizirala. Pomo Partije SKOJ-u nije bila dovoljna i pred partijskom organizacijom se postavlja stvarna i puna pomo SKOJ-u.

N.O.O.

S obzirom na nastalu situaciju evakuacije naroda iz otoka ovog okruga otišao je u zbijeg i izvjestan broj odbornika kao rukovodioci tog naroda. Na otocima se zadržao također izvjestan broj odbornika sa ostalim dijelom naroda koji nije evakuiran.

Kotar Bra :

Dolaskom okupatora na otok odbornici se nisu snašli vladalo je raspoloženje panike i odalečivanja od naroda. Narod je bio prepušten vlastitom snalaženju bez iakakve pomo i odbornika preplašen ve u po etku a nastoje i da spasi glavu dozvolio je formiranje opinskih vijeća u više općina. Narodno oslobodilački odbori su bježali pred bojaznošću koja

zapravo nije postojala i na takav na in dozvolili okupatoru da se on sna e i bude gospodar situacije. Duže je trebalo vremena da se odbornici sastanu i okupe, a još uvijek nisu uspjeli da se osjete. Situacija je me utim iz dana u dan bivala sve teža i u toj situaciji odbornici sve manje vidniji bez ikakvog izražaja. Uspjelo se je u svakom mjestu postaviti, okupiti najmanje dva odbornika dok ih ima u nekim mjestima i do 6 odbornika. Pošto je ve deset dana situacija izuzetno teška konferencija odbornika na kotaru nije se mogla održati. Sada pak pojedini odbornici nastoje do i u kontakt sa narodom, uspostaviti vezu, olakšati tešku situaciju naroda, hrabriti ga da izdrži iskušenja.

Kotarski N.O.O. sastoji se od 5 lanova i okupljen je u nastojanju da uspostavi iako uz teške uslove rad odbornika, a koji bi bio usmjeren jedino u riješavanju svakodnevnih goru ih pitanja, pomo i narodu, obilaženja naroda i davanja materijalne pomo i koja se teško može raspodjeliti i prihvatiti usljed stalne blokade. Nije bilo o ekivati od dosadanjih N.O.O. u ovom kotaru koji su imali svog dubokog korena u narodu ovakav obrt u radu i snalaženju. Ovo je uslovilo osnovno držanje K.P. u ovom kotaru, koje je bilo odraz snalaženja svih ostalih organizacija.

Stara, naime vije a postavljena od okupatora nisu se još smjenila i ako se na to stalno ukazuje i njima kao i narodu.

Kotar Hvar:

Odbornici su se bolje snašli nego na Bra u i uspjeli su da budu rukovodioci sve do danas i da imaju politi ku situaciju u svojim rukama. Narod ne pozna nikog drugog osim svoje istinske vlasti, neprijatelja mrzi i sabotira nare enja neprijatelja. Odbornici ne samo da su sa narodom održavaju i njegov elan za borbu — za akciju, ve odbori obavljaju u granicama mogu nosti ostale radove. Obrezane su loze, a od vina se ubire prihod kao i od ulja. Odbori drže konferencije sa narodom. Ovo sve uslovljuje i defanzivni stav neprijatelja na politi kom polju a represalije nad dosadanje izvršene akcije nisu tako jake ni iz daleka kao na Bra u, što ne zna i da one ne e usljediti na emu se narod stalno priprema.

Održana je skorih dana konferencija Kotarske Narodne vlasti, radna konferencija na kojoj je uzeo u eš a ve i broj odbornika iz cijelog kotara. Ovo je doprinijelo uzajamnom postavljanju planskog programa za daljni rad odbora. K.P. koja je bila na djelu prigodom dolaska okupatora bila je prva koja je digla sve ostale organizacije kao i pomogla N.O.O. da se sna u i stupe u rad.

U ovom kotaru u svakom mjestu imade odbornika od 2—7 a u nekim mjestima kooptirani su novi. Kotarsko predsjedništvo sastoji se od 5 lanova koje je u svojem centru i osje a se kao rukovodstvo u kotaru.

Kotar Vis:

Na kotaru Vis rad narodne vlasti je druga iji s obzirom na uslove. Odbornici kao i odbori kao cijelina nisu nosioci vlasti u pravom smislu rije i, nisu ni politi ki rukovodioci ako se to posmatra sa stanovišta da

na otoku Visu ima uslova i mogućnosti da se to ostvari. Većinom su se odbori zanimali tehničkim poslovima koji su bili neodložni a isto tako važni, naime pitanja prebježica, smještaja oko 14.000 izbjeglica na prolazu, zatim sva pitanja koja su se odnosila na smještaj vojske. Međutim ovaj aparat narodne vlasti zanimalo se oko toga a da je pri tome zaboravio na glavni i osnovni zadatak političkog rukovodioca i organa narodne vlasti. Naravno pomoć daje se upravo ovom odboru kako bi na Visu bila organizovana i pravilno proradila narodna vlast koja treba da bude ogledalo naše istinske vlasti kako u odnosu prema saveznicima tako i za daljnji rad narodne vlasti na ostalim područjima Dalmacije. Ovdje su od kotarskog pa sve do mjesnih N.O.O. odbori kompletni sa manjim nedostatkom članova koji se mogu kooptirati.

Našim N.O.O. posvećuje se već pažnja kako od strane K.P. tako i od svih drugih masovnih organizacija, osobito poslije donesenih odluka sa drugog zasjedanja AVNOJ-a.

K.P. može se reći i tek u posljednje vrijeme pravilno se i svojski zainteresovala za sva pitanja u vršenju i osposobljavanja odbora, a što se je ovo pitanje potpuno nepravilno zanemarivalo, odnosno nije se dalo one pomoći i odborima koja im se može dati s obzirom na njihovu važnost, vrijednost i daljnji razvitak.

Odbori sa svoje strane nisu uspjeli do danas da budu organi narodne vlasti i politički rukovodioci koji bi omogućili ili pravilno obuhvatanje žena i omladine u radu fronta i time omogućili sa svoje strane pravilno sprovođenje u život direktiva partije o reorganizaciji AFŽ-a.

Okružni N.O.O. ovog okružja sada se je upotpunio i ovaj odbor iz dana u dan obuhvata sve šire zadatke iz raznih grana života djelatnosti koji mu se svakoga dana nameću. Ovaj odbor sačinjavaju 7 članova a osnovani su i odjeljeni sa dovoljnim brojem ljudstva i to za one odjele gdje je stvarna životna potreba — potreba borbe to nametala. Ovaj odbor ima sve uslove da se razvije u pravog rukovodioca narodne vlasti na ovom okružju i unutar svih mjesnih, općinskih, kotarskih odbora na otocima stekao je svoj odličan autoritet. Pomoć sa strane ovog odbora pruža se direktnim obilaskom i davanjem pomoći i na terenu svim odborima kako na okupiranim otocima tako i na slobodnom Visu. Naravno i se trud ulaže u podizanje narodne vlasti na Visu.

Iz svega gornjega proizlazi da narodna vlast birana na demokratskim izborima 12. XII. 1943 godine ostala je i dalje pa i danas u teškim uslovima okupacije na Braču i Hvaru jedini oslonac naroda izuzev neoprostive greške (koja se sada ispravlja) na Braču da se odbornici nisu u prvim danima snašli i prepustili rukovođenju političke situacije okupatoru što je u velike doprinijelo šteti samom narodu. Na ova dva ostala otoka rad se obavlja normalno iako se se uložiti mnogo truda da bi se stvar narodne vlasti na Visu podigla na onaj stepen koji to dolikuje. Rad na Lastovu odvija se normalnim tempom sistematski i uporno svakodnevno a s obzirom na prilike pod kojima je tamošnji narod živio pod fašizmom gdje narodu treba polako objašnjavati najosnovnije stvari. Radi se na pripremi terena za izvršenje demokratskih izbora na Lastovu.

Rad žena na ovom okružju nema potrebitog zamaha, jer partijske jedinice i N.O Odbori još nisu ušli u suštinu i u bitnost reorganizacija AF2-a. Sve drugarice partijke iz odbora AFZ-a su razmještene kao i sve ostale odbornice koje su dobile dužnost unutar N.O. Fronta.

VOJSKA:

Na našem okružju vojska je uglavnom koncentrirana na otoku Visu. Tu su se za vrijeme njenog dolaska pa do pred kratko vrijeme mogli vidjeti mnogi propusti i greške koje su politički štetovala. Neprestanim ukazivanjem sa strane ovog Komiteta pojedina nim zamj. polit. Brigada i bataljona i pomaganjem na samim sastancima sa batalj. borcima i part. jedinicama kojih je održano 19 što je u mnogo emu koristilo a to se i sada primje uje. Sada se primje uje da je partijska organizacija u II. i III. Brigadi postala zaista rukovodilac što ranije to ona nije bila nego je vojni ko rukovodstvo prejašivalo. Kod partijaca još nema dovoljno osje aja odgovornosti, kod I. Brigade osje a se superiornost, jer mi smo prva a to se odražuje i na pojedine rukovodioce. Nije slu ajno i to da oni bez znanja NOO i vojne pozadinske vlasti na Visu pretresaju ku u ili da premla uju ovjeka bez ikakvih podataka kao što je to slu aj bio i sa Darli em na Visu, ili da upadaju u ku e blizu položaja i odnašaju stvari (kao mreže, vrše, slanu ribu) sve ovo pokazuje da kod njih prevladava vojni ko držanje, a da se povremeno zaboravlja. Primje ujem da sa strane operat. jedinica vlada nepravilan odnos prema pozadini a naro ito prema radnim grupama i etama koje su njima stavljen na raspolaganje. Ta netrpeljivost i odnos vidi se iz toga da sa njima nema nikakvog polit. rada, ve stalno tjeranje na posao s druge strane što kroz nekoliko mjeseci oni tim borcima nisu dali nikakve odje e nego ima slu ajeva da kad pojedinac nešto pita odgovara se »da ste bolji ne bi tu bili«, ovakovo tuma enje je skoro nepravilno jer tu ima i boraca koji su 2 godine i više prolijevali krv a sada više nije sposoban, zašto on nije kriv.

Moral vojske je prili an, a iz razgovora sa vojnicima vidi se da su obranu otoka Visa pravilno shvatili i da mu je to sada postao krv i meso, još se primje uje slabosti, nevojni kog držanja naro ito kod II. brigade (misli se na odnos me usobni i pozdravljanje). I. brigada otska e na vojni kom polju.

Kod mornarice nam nisu u detalje stvari poznate ali po držanju mornara i ostalih boraca koji su pod kontrolom Štaba mornarice, vidi se ipak izvjesna disciplina i red u izvršavanju zadataka, što bi se moglo pripisati kao zaslugom part, organizacije tamo.

Vojno pozadinske vlasti sa svojim jedinicama još do danas ne zadovoljavaju, a zato ima nekoliko uzroka, to radi toga što u te jedinice ulazi ve i dio iz naroda što nema partijskog kadra, što se sa strane operat. jedinica posmatraju kao manje vrijedni i, na ra un toga prave vicevi, što nema dovoljno saradnje izme u operat. štabova i vojno pozadinskih komanda, a da ne govorimo od pomo i po ev od Štaba XXVI divizije pa na dole ima cijepidla enja po pitanju kopetenca, što se otklanja. Ovakovo stanje dolazi iz gornjih razloga a i radi toga što se partijska organizacija tamo nije

osje ala kao rukovodilac nego su se sve stvari riješavale onako familijarno, tako da se ni u Komandi podruja [nije] živjelo partijskim životom.

Obavještajna služba funkcionira ali ipak još do danas nije ostvarila onu ulogu zašto je uspostavljena t.j. otkrivanje pete kolone koje ima na otoku i to najviše kod vojske, kao ni otkrivanje kanala, kojima se prebacuju etnici za Italiju. Uzrok kao opravdanje tome je to što se usljed pomankanja tog kadra neprestano mjenjaju ljudi koji odlaze za Korpus i drugdje tako da se tu ne može stvoriti jedan jak kadar, koji je i tu tako potreban, kod tih drugova osje aj odgovornosti je na visini.

Odnos vojske prema NOO još uvijek nije dobar kao ni narodu zato bi se moglo navesti i grešaka napravljenih od strane vojske narodu. Svi ovi propusti i greške dolaze radi toga što nema povezanosti, drugarske saradnje izme u NOO i vojni kih rukovodioca. Kod mnogih rukovodioca još ima nepravilnog shvatanja odnosa prema NOO tako da Narod. O.O. nareuju, moglo bi ve tu navesti nekoliko primjera a jedan od njih je gdje štab bataljona II. brigade nare uje Op . N.O.O. da se sutra ujutro dostavi na položaj ozna ena harmonika i još neke druge stvari koje nare enje je potpisao komandant i zamjenik komesara part, rukovodioc. Nepravilan odnos vojske prema narodu izražava se, i u tome što vojska ni malo ne vodi ra una o isto i i redu ku a i prostora gdje logoruju što na narod ostavlja loš utisak, a to se može vidjeti svugdje ako obi eš logore gdje vojska logoruje, ne prednja e tu ni Štabovi, mnogo (primjer Stab III. bat. I. Dal. brigade).

Li ni život vojske u moralnom pogledu mogao bi postati jedan ozbiljan problem ako blagovremeno ne bi poduzeli potrebne mjere, jasno je da vojska pored ovakvog mirovanja i svih ostalih udobnosti traži i to, ali ove se ne e sprije iti naredbom ve objašnjavanjem i niz drugih mjera preduzeti u tom pravcu.

Liniju N.O. Borbe vojska ne sprovede a u cijelosti onako kako je to postavljeno ve su je pogrešno shvatili misle i da se pravilno sprovede enje linije sastoji u tome što e oni sa saveznicima i i po raznim konobama gdje se i opijaju, tamo se ipak razvija kojekakve pjesme koje, nisu na liniji i što ni u kom sluaju nije poželjno od naše vojske, u tom pravcu preduzeli smo izvjesne mjere koje su se ve po ele sprovede ati (stvaranje kantina pristojnih i zatvaranje tih konoba).

Ukratko emo se dotaknuti naših part, odreda na Hvaru i Bra u koji su formirani pred kratko vrijeme. Oba broje oko 52 ljudi, partijaca u njima imade oko 15, ali ovi do pred kratko vrijeme nisu uop e živjeli partijskim životom tako da rukovodioci tih odreda nisu bile partijske jedinice ve komandanti su jedino rukovodili u tim odredima koji i onako imaju slabu i nisku partijnost nisu mogli dati ono što se zaista od odreda tražilo, za sve to najviše krivnju snose K. Komiteti koji nisu ne samo težište rada tamo prebacili nego ak nisu ni ono što je najvažnije bilo, pristupili formiranju part, jedinica. Budu i da su partijske jedinice ve formirane i po ele da djeluju to vjerujemo da e ti odredi bolje i pravilnije raditi, jer i K. Komiteti su shvatili da im ti odredi mogu pomo i na polit, i vojni kompolju kod samog naroda ako oni budu pravilno radili.

Po pitanju vojske moramo reći da je bilo i sa naše strane propusta i nedostataka, kao i toga da je trebalo više pomoći, ali gledaju i na part. organiz. na teren trebalo je i tu hitno pristupiti njenom u vršavanju da bi bila spremna da dočeka sve ono što se sada događa od strane neprijatelja na samom okružju. Jasno nam je da težište našeg rada treba da bude baš na vojsku. Bilo je propusta prigodom rada u ophođenju što su se u pojedinim slučajevima stvari riješavale više vojnicima a ne putem partije. Naravno tu pomoć trebamo u budućnosti dati voj. pozadinskim vlastima, jer je s druge strane ne dobijaju, nastojati tu popraviti odnose između njih i operat. jedinica kao i N.O.O. da ne dolazi do onih slučajeva da se lijepi plakat za gradnju, o zabrani drugaricama da se krcaju na savezničke vozila kao što je bio slučaj kod Komande mjesta u Komiži.

Obavještajnoj službi u budućnosti ćemo posvetiti više pažnje, nastojati tamo dati one drugove koji će zaista odgovarati kako bi izgradili dobar kadar za tu dužnost.

Vjerujemo da ćemo u budućnosti ako nam se bude ukazivalo na propuste još više i pravilnije raditi.

Uz drugarski pozdrav

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za O.K. K.P.H.

BROJ 249

OBAVJEŠTENJE OKRUŽNOG KOMITETA KPH DUBROVNIK OD 21. OŽUJKA 1944. POLITI KOM KOTESARU DVADESETŠESTE DIVIZIJE O MOBILIZACIJI MUŠKOG STANOVNIŠTVA OD STRANE NIJEMACA NA DUBROVA KOM OKRUŽJU I NJIHOVOM PREBACIVANJU NA PELJEŠAC¹

OKRUŽNI KOMITET KPH
DUBROVNIK
21.11.1944 g.

POLITI KOM KOTESARU XXVI. DIVIZIJE NOVJ

P o l o ž a j

Dragi druže,

Upućujemo ti druga Miroševića, komesara III. bataljona XIII brigade. Njegovo saslušanje je izvršila Mjesna Jedinica u Veljoj Luci, što ti mi dostavljamo, smatramo da je to dovoljno, i potpuno vjerodostojno, pa mi nismo ni pravili nikakova preslušanja, jer smatramo da će te konačno o tome, tj. po njegovome pitanju da vi donesete odluku.

¹ Original (tipkan na pisarničkom stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka CK SKH, film 37/291.

Ujedno te upoznavamo sa situacijom koja je nastala u našem Okružju, okupator je mobilizirao sve muške od 12 godina pa do preko 70, koje je poveo za Pelješac, a odatle neznamo za sad kud namjerava sa njima, re eno je da e ih upotrebiti za gradnju ceste Metkovi —Pelješac, Dubrovnik—Pelješac. Kako nam je poznato on je na istoj bazi mobilizirao i na Mljetu i Pelješcu. Dosta ih je pobjeglo i momentalno su pridodati Odredima, ali emo njih slati dolje na raspored. Jednu grupu smo poslali ve eras, samo nam je nejasno, da li da ih upu ujemo u Stab tvoje divizije, ili emo ih skupa sa zbjegom slati dolje, pak da ih komisija pri Centralnom odboru za zbjeg sposobne za borbu pošalje u jedinice, ili emo da ih šaljemo preko Komande Podru ja za Srednjo Dalmatinsko Oto je. Molimo te da nam po ovome pitanju dadeš direktivu.

Kako nam je iz još neprovjerenih izvora poznato, štab Njema ke divizije koji se je nalazio u Metkovi u, prenesen je na Pelješac, komora sa Kor ule tako er je prenesena na Pelješac. Izgleda pak da e Njemci napustiti Kor ulu, a da e da ostanu samo Ustaše, sve ovo još nije provjereno, im provjerimo javit emo vam odmah.

Uz drugarski pozdrav

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Okružni Komitet KPH
D u b r o v n i k
*Marin,*² v. r.

Pozdravi sve drugove štaba Divizije, kao i Vandu, javi se kako ti i ima li što nova kod tebe. Ti primi mnogo drugarskih pozdrava od tvog:

BROJ 250

UPUTSTVO GLAVNOG ŠTABA NOV I PO HRVATSKE OD 22. OŽUJKA 1944. VOJNOJ OBLASTI OSMOG KORPUSA NOV ZA MOBILIZACIJU¹

GLAVNI STAB NOV I POJ
HRVATSKE
Broj 105 od 22. marta 1944.

Vojna obaveza, popis regru-
tovanja i mobilizacija.

Vojnoj Oblasti VIII Korpusa NOV Jugoslavije

Neprekidna je i pravilna mobilizacija ljudstva, blaga i prevoznih sredstava, za NOV jedan od najvažnijih zadataka Korpusnih vojnih oblasti

² Marin Ceti

¹ Prijepis originala (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Instituta za historiju rad-
ni kog pokreta Dalmacije — Split, reg. br. NOO-48/690.

i njenih organa, a za uspjehe pak mobilizacije pored političke pripreme potrebno je izvršiti i sve tehničke pripreme. Najvažniji je dio tehničke pripreme: prikupljanje podataka i sastavljanje spiskova vojnih obveznika i spiskova blaga i prevoznih sredstava.

I. Vojna obaveza:

Vojnim obveznicima smatramo sve muškarce stare od 18 do 45 godina.

Vojni se obveznici I. poziva smatraju muškarci starosti od 18 do 35 godina uključivo (za 1944. godinu dolaze u obzir godišta: 1921, 22, 23, 24, 1909, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25 i 26) svega dakle 18 godišta.

Vojnim se obveznicima II. poziva smatraju muškarci starosti od 36 do 45 godina uključivo (za 1944. godinu dolaze u obzir godišta: 1899, 1900, 1901, 02, 03, 04, 05, 06, 07, 08, svega dakle 10 godišta). Ukupno za I. i II. poziv 28 godišta.

Redovna se mobilizacija ljudstva za NOV do daljnjeg naređenja odnosi samo na obveznike I. Poziva.

Po potrebi se mobilizuju godišta II. Poziva za pozadinsku službu, povremeno vojne radove ili druge vojne poslove. U iznimnim slučajevima za vojne se radove mogu mobilizirati mlade godišta, kao i žene (muškarci, omladina mlade od 18 godina i žene do 45 godina).

II. Popis vojnih obveznika.

Za sve se vojne obveznike ustrojavaju spiskovi obveznika i to posebno za obveznike I. Poziva, a posebno za obveznike II. Poziva.

1. U spiskove se vojnih obveznika za sada unose samo oni vojni obveznici I. i II. Poziva, koji se još nalaze kod svojih kuća (nisu još u NOV i POH). To se odnosi i za odbornike N.O.O. i funkcionere ostalih organizacija NOP, koji nisu bili u NOV i POH.

2. Prikupljanje podataka kao i sastavljanje spiskova vojnih obveznika vrši se na sljedeći način:

Općinski narodno O.O. popisuje vojne obveznike u formulare koje im dostavljaju Komande Područja neposredno ili preko Kotarskih N.O.O. (Mob. obrazac 1). Popunjenje formulara potrebitim podacima N.O.O. vraćaju Komandi Područja.

Ovi se mobilizacijom spiskovi izrađuju kod Opć. N.O.O. u dva primjerka i to posebno za obveznike I. Poziva, a zasebno za obveznike II. Poziva. Po jedan popunjeni spisak obveznika I. i II. Poziva (svega 2 spiska) vraćaju se Komandi Područja, dok kopije istih (dva spiska) zadržavaju N.O.O. za svoju upotrebu.

3. U izvjesnim slučajevima bit će potrebno da Komanda Područja izradbu ovih spiskova vojnih obveznika, povjeri svojim organima (kada Mjesta i partizanskim stražama).

4. Spiskovi se vojnih obveznika popunjavaju po priloženoj uputi.

III. Regrutovanje i mobilizacija.

1. Regrutacija je pregled vojnih obveznika od strane komisije, koja ima zadatak da ustanovi njihovu sposobnost za službu u vojsci.

2. Mobilizacija je pozivanje ljudstva u NOV.

U našim se prilikama regrutacija neposredno povezuje sa mobilizacijom, tako da se sposobno ljudstvo, odmah nakon pregleda upu u je u jedinice.

3. Kada Komanda područja dobije od N.O.O. ili od vojnih organa popunjene spiskove vojnih obveznika sa teritorije jednog kotara ili opštine, ona po naređenju Štaba Korpusa preko odsjeka za mobilizaciju (kada to bude moguće i potrebno) pristupa pozivanju obveznika na regrutaciju (Komisijski pregled).

4. Regrutnu komisiju formira Komanda Područja.

U nju obavezno ulazi jedan ljekar (kao stručno lice) te jedan član Komande Područja ili njen delegat i jedan član opštine ili Kot. N.O.O. na čijem se teritoriju regrutacija ili mobilizacija vrši. Dužnost je te komisije da ustanovi sposobnost vojnih obveznika i da svoj nalaz (ocjenu) unese u spisak obveznika za svakog posebno (u rubriku 5).

Pri svom se nalazu regrutna komisija upravlja po uputu za ocjenu sposobnosti vojnih obveznika (prilog broj 8).

5. Na regrutaciju se vojni obveznici pozivaju »pozivom« (mob. obrazac br. 2), kojih Komanda Područja dostavljaju preko N.O.O. ili svojim organima (Komandi Mjesta ili partizanskih straža).

6. Komanda Područja šalju onoliko broj poziva vojnim obveznicima, u isto vrijeme koliko joj to tehnički mogući dozvoljavaju. U slučaju da se pozvani vojni obveznici na vrijeme ne odazovu, treba ih pravovremeno stražarno sprovesti na mjesto kamo su pozvani (regrutnoj komisiji). Ovakove slušajne treba predvidjeti i s njima računati. Svaki tok mobilizacije može biti poremećen, ako se odmah ne potraže oni, koji se pozivu oglašavaju.

7. Po pregledu vojnih obveznika regrutna komisija regrute sposobne za borbu predaje predstavnicima Štaba jedinice u koje će novomobilisani po naređenju Štaba Korpusa, biti upućeni. Na regrutaciju, Štabovi jedinica u koju će se regruti uputiti, šalju svoje delegate oficire i podoficire, koji imaju zadatak, da regrute prime i sprovedu u jedinice. Sprovodnik prima regrute po sprovodnoj listi (mob. obr. 4) i dužnost mu je, da ih u redu preda u jedinicu, pazi da se na putu [ne] raspu i da imaju rezervnu hranu i smještaj.

8. Ako se regrutacija iz bilo kojih razloga ne poveže neposredno sa mobilizacijom, onda se komisijski pregledanim obveznicima izdaje dokument »Vojni List« prema obrascu (mob. obr. br. 3). Vojni se list izdaje samo onim vojnim obveznicima I. i II. Poziva, koji se puštaju kući i s tim, da ih se naknadno pozove (mobilizuje) ili da su komisijski proglašeni privremeno ili trajno nesposobni. Taj im onda dokument služi kao dokaz da nisu dezerteri.

9. Komande Podru ja dostavljaju otsjeku za mobilizacije Korpusa Vojne Oblasti podatke o vojnim obveznicima, za svaki Kotar (op mob. obr. br. 5).

10. Otsjek za mobilizaciju dostavlja G.Š.H. pregled svih vojnih obveznika na teritoriju Korpusne vojne oblasti po komandama podru ja.

POPIS STOKE I PREVOZNIH SREDSTAVA

Prikupljanje podataka o voze eg i tovarnom blagu i prevoznim sredstvima u narodu vrše Komande Podru ja preko N.O.O. a po potrebi preko svojih organa (Komanda Mjesta i partizanskih straža). Podatke za voze e i tovarno blago te prevozna sredstva treba po mogu nosti uzimati u vezi s nekim drugim dopisivanjem (na pr. u vezi s popisivanjem štete, koju je okupator ili njegove sluge po inio). Potrebno bi prikupljanje tih podataka moglo izazvati strah kod naroda ili bi neprijatelj mogao iskoristiti u svoje svrhe.

Za ustrojstvo spiska voze eg i tovarnog blaga te prevoznih sredstava potrebni su obrasci mob. br. 6 i mob. br. 7.

1. Spisak voze eg tovarnog blaga i prevoznih sredstava (mob. obr. br. 6) izra uje se u dva primjerka od kojih jedan ostaje kod N.O.O. a drugi se šalje Komandi Podru ja. Formulare ovih obrazaca izra uje Komanda Podru ja i dostavlja ih N.O. Odborima.

2. Sumaran popis voze eg i tovarnog blaga i prevoznih sredstava (mobil, obr. 2).

Poslije izvršenog popisa blaga svaka Komanda Podru ja ustrojjava u duplikatu ovaj sumaran pregled. Jedan primjerak zadržava za se, a drugi šalje otsjeku za mobilizaciju Korpusne Vojne Oblasti. Na temelju toga pregleda Korpusna Vojna Oblast mo i e izdavati nare enja za mobilizaciju potrebnog broja blaga i prevoznih sredstava na teritoriji jedne Komande Podru ja. Popunjavanje se spiskova voze eg i tovarnog blaga i prevoznih sredstava vrši po priloženom uputstvu.

Mobilisano blago i prevozno sredstvo Komanda e Podru ja upu ivati u jedinice po nare enju Štaba Korpusa.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar:
R.² Žigi, s. r.

General Lajtnant *Gošnjak*,³ s. r.

Da je prepis vjeran originalu,
Ovjerava šef otsjeka za mobilizaciju
Karli* s. r.

2 Rade
3 Ivan
4 Leonardo Karli

**DNEVNI RAPORT ŠTABA ETVRTOG POMORSKO-OBALSKOG
SEKTORA ŠTABU MORNARICE NOVJ ZA 22. OŽUJKA 1944.¹**

STAB IV POM. OBAL. SEKTORA
Pov. službeno
22. marta 1944 god.
u Visu

Dnevni raport.

STABU MORNARICE

1. Nijemci nisu ponovo zaposjeli Šoltu,² jedino jedna grupa od dvadesetak Nijemaca sa jednim leutom iskrčala se na Šolti u noć od 20 na 21 patrolirali do Grohota gdje su uzeli dvije žene, vratili se u Ne ujam i istim brodom isplovili. Naša 4 gerilca uspjeli zarobiti 6 njemačkih financija koji su noćas dovedeni sa šoltanskim zbjegom u Visu.

2. Patrolisanje vršeno redovno po amcima flotila.

Po iskazu komandanta m/j »Nino« iz III P. O. S., NB1, NB6, m/j »Bog s nami« i m/j »Ilirija-2«³ potopljeni su od njemačkih aviona 17. ili 18. o. m. u Tajeru. Na NB1 bilo je tri ranjenika, od kojih jedan je umro od zadobivenih ozljeda.

U istoj noći 12. o. m. od saveznih aviona bio je potopljen m/j »Ilirija-1«, P 21 (»Miran«) oštećen i m/j »Nino« također oštećen.

Prednje, ponavlja se, saznalo se od komandanta m/j »Nino« koji je jutros uplovio u Visu iz III P. O. S. sa 52 zbjega i 8 vojnika.

NB3 morao isploviti za III P. O. S. sa američkom misijom, nije isplovio jer je ista odgodila putovanje.

NB4 u srednjem Jadranu.

NB7 održao vezu sa Bračom, u teglju sa barkasom br. 1 preveo u Visu 150 zbjega.

NB8 morao isploviti za Biokovo, ali po naređenju štaba nije isplovio.

P 71 sa barkasom br. 4 upućen po zbjeg na Šoltu, te preveli 2 Američanca. Na Šolti pristali u Stražinsku [Uvalu], Tatinju [Uvalu] i Maslinicu Valu te ukrcali 30 zbjega i 6 zarobljenih Nijemaca, te jednog američkog oficira.

P 84 održao vezu sa Hvarom, gdje je preveo nekoliko naših boraca, Engleza i Amerikanaca. Brod se vratio tek u 07,30 u Visu zbog lošeg vremena.

¹ Original (tipkan na pisanim stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 43/5, k. 2064.

² O napadu saveznih jedinica na otok Šoltu i ponovnom zaposjedanju Šolte od strane Nijemaca vidi dok. br. 294, 412, 416, 419, 420, 421, 424, 425, 427, 434, 440 i 445.

³ Vidi dok. br. 242.

Mj »P ela« isplovila za Lastovo.

3. Bez sadržaja.

4. Uplovilo u Vis: 1 brod iz III P. O. S. Isplovilo: 1 brod za Lastovo.

Uplovilo u Komižu: 0. Isplovilo: 1 brod za Monopoli.

Osposobljeno: 3 broda, prispjelo na popravak: 4 broda.

5. Bez sadržaja.

S. F. — S. N.

Politkomesar

Branko, v. r.

Operativni oficir:

Davor J. Orebi, v. r.

BROJ 252

**IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETE DIVIZIJE OD 23. OŽUJKA 1944. STABU
OSMOG KORPUSA NOVJ O PRODORU NEPRIJATELJSKIH SNAGA
NA PRAVCU LIVNO—PROLOG¹**

STAB
IX DIVIZIJE N. O. V. JUGOSLAVIJE
23. III. 1944.
u 12 sati.

STABU VIII KORPUSA N. O. V. I P. O. J.

1) Ju er smo primili obavještenje od XX divizije da je neprijatelj iz Livna došao u Prolog i zauzeo Prološku Dragu — visove Kik (k. 1117) i Visibabu (k. 1166). Mi smo odmah naredili našoj I Brigadi da ispita to, jer nas ona nije ništa izvijestila, pa po tome nemamo još izvještaja. Vjerujemo da su to manje neprijateljske snage i da e se — u koliko ih do ekaju dijelovi XX divizije i naša I brigada izvrši pritisak bo no — vratiti natrag. I Brigada se ima sva prebaciti na jugozapadnu stranu Livanjskog Polja, o istiti Prolog i Prološku Dragu i ukoliko protjera neprijatelja, produži e itava u pravcu Buškog Blata ispod Kamešnice za dejstvo na put Karlov Han—Aržano u sadejstvu sa III Brigadom XX Divizije, koja se nalazi na jugoisto nim padinama Kamešnice.² Jedan dio ove brigade e vršiti akcije na putu Livno—Karlov Han. U koliko neprijatelj bude sa ja im snagama u Prologu, ova brigada e vršiti napade na njih.³

2) Javili smo XX Diviziji da nas obavijesti o mogu nosti zajedni ke akcije na Cetinsku dolinu i da nam javi vrijeme za to, a našoj II brigadi

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 302, k. 517A.

² O ejsvima Tre e brigade na podru ju Kamešnice vidi dok. br. 253.

³ Vidi dok. br. 295.

smo naredili da izvi a kim dijelovima preko Uništa ponovo ispita stanje neprijatelja u Cetinskoj dolini sa ove strane. Kada prikupimo podatke, izvijesti emo vas i pristupi emo akcijama.⁴

3) Šaljemo vam dva risa hartije za vaše potrebe.

4) 21. o. mj. završen je prvi kurs za niže vojni ke rukovodioce pri ovome štabu. Ovaj kurs je slušaocima na njemu mnogo koristio, pokazalo se je dosta volje i interesovanja za vojni kim znanjima i postignuti su dobri uspjesi na ovome kursu. Slušaoci su pošli u svoje jedinice, osposobljeni neki za komandire, a neki za vodnike i desetare. S obzirom na to da je ovaj kurs bio od velike koristi, a dolaskom naše III Brigade u sastav ove Divizije,⁵ koja ima vrlo mali i mlad i bez dovoljno vojni kih sposobnosti niži starješinski kadar, a na drugi kurs pri ovome štabu, koji e po eti 27. o. mj., pozvali smo iz brigade 50 slušalaca, od kojih najve i broj iz III Brigade. Ovaj drugi kurs e trajati 28 radnih dana, po 8 asova dnevno, što iznosi svega 224 asa. Prema rezultatima prvoga kursa, i velikom voljom nižih rukovodilaca za vojni kim znanjem, nadamo se da e ovaj kurs dati još bolje rezultate. Izra ujemo novi plan i program rada, pa kada bude gotov, dostavi emo vam ga na pregled i ovjeru.

5) Prema vašem nare enju o polaganju zakletve kod naših jedinica postupili smo. Prvo su izvršene sve pripreme kod boraca i jedinica, pa je izvršena samo zakletva i to: kod II Brigade 14. o. mj. sa tri bataljona, gdje je izvršena prvo vojni ka smotra bataljona, pa je izvršena i zakletva uz objašnjenje zna aja iste vojnicima i nekoliko govora održanih im od strane drugova iz Štaba divizije i brigade; kod IV Bataljona ove brigade zakletva je izvršena 15. o. mj. na isti na in. Vojnici su shvatili važnost zakletve, pravilno razumjeli, tako da je polaganje zakletve izvršeno na sve ani na in i vojnici su poslije iste bili mnogo veseli.

Kod I Brigade je izvršena zakletva i to kod dva bataljona 19. o. mj., a kod druga dva 21. o. mj. Kod ove brigade je zakletva izvedena na sve-an na in sa svim prethodnim pripremama. Zakletva je izvršena i kod jedinica pri Štabu ove divizije 16. o. mj. Naša III Brigada je ranije polagala zakletvu tako da su sve naše jedinice, t.j. borci svih jedinica zakleti na vjernost svojem narodu.

Što se kod naših jedinica zakletva nije ranije izvršila, napravljen je veliki propust, što se vidjelo i po utisku kod vojnika, koji je kod njih sama zakletva ostavila i pravilno objašnjavanje iste, te da je to trebalo mnogo ranije uraditi.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

(M. P.)

Za Štab divizije
Na elnik — p.pukovnik:
Mom ilo Poleksi, v. r.

⁴ Zajedni ke operacije Devete i Dvadesete divizije prema Kninu i Cetinskoj dolini po ele su 4. travnja. Vidi dok. br. 295.

⁵ Vidi dok. br. 298.

**IZVJEŠTAJ ŠTABA DVADESETE DIVIZIJE OD 23. OŽUJKA 1944.
STABU OSMOG KORPUSA NOVJ O PRIJEDLOGU DEVETE DIVI-
ZIJE ZA IZVO ENJE OPERACIJA U CETINSKOJ DOLINI¹**

ŠTAB
XX DIVIZIJE NOVJ
Br. str. pov. 302 u 23 h
Dne 23. III. 1944

STABU VIII KORPUSA NOVJ

Primili smo danas vašu depešu br. 127 u kojoj nam javljate da IX divizija predlaže neke akcije u Cetinskoj dolini da mi sa njom koordiniramo rad. Sto se ti e akcije u Cetinskoj dolini mi smo vam još i ranije javili da smo mišljenja da akcije u Cetinskoj dolini mogu biti uspješne samo sa ja im snagama i jednovremeno, dok IX divizija javlja nam da e uputiti jednu svoju brigadu u pravcu Kamešnice za izvo enje akcija zajedno sa našom III brigadom.² Uporedo, sa ovim, oni su mišljenja da se poduzmu neke akcije u Cetinskoj dolini.³ Prema tome, mi smo došli do zaključka da bi oni u akciji na Cetinsku dolinu u estvovali samo sa jednom brigadom. Ni mi ne bi mogli sa ja im snagama u estvovati, s obzirom da nam se jedna brigada nalazi južno od Kamešnice, jedna obezbje uje prebacivanje hrane sa Mose a, te bi prema tome i mi mogli u estvovati samo sa jednom brigadom. Dakle, svega sa dvije brigade, mišljenja smo, da se ne bi postigao željeni cilj u Cetinskoj dolini.

U Cetinskoj dolini nalaze se gusto posejani etni ki i ustaški garnizoni, dok se u blizini nalaze jaki neprijateljski garnizoni Knin, Drniš i Sinj, iz kojih može vrlo brzo uslijediti intervencija. Prema ovome, mišljenja smo da bi u Cetinskoj dolini trebalo izvršiti operaciju ve ega stila sa ja im snagama, najmanje sa dvije divizije. Sa ovim snagama mogli bi likvidirati Otiši —Maovice, Podosoje, Garjak, Vrliku, Civljane, Kijevo, izvor Cetine, Ježevi i Koljane, sprijeti intervenciju neprijatelja iz Knina, Drniša i Sinja, zadržati ova mjesta bar za izvjesno vrijeme u svojim rukama, izvršiti mobilizaciju i evakuaciju živežnih namirnica. Ovo bi ujedno bila naša pobjeda i na politi kom polju, te bi mogli poja ati naše jedinice sa novomobilisanim. U jednoj ovakvoj operaciji glavnina snaga trebalo bi da napada zapadno od rijeke Cetine. Ukoliko bi izvodili sa manjim snagama, ne bi postigli nikakav zna ajniji uspjeh, zato jer bi neprijatelj vrlo brzo intervenisao sa ja im snagama, izbacio nas iz Cetinske doline, sprijeio i mobilizaciju i evakuaciju, te bi na taj na in još više porastao moral etni kih banda.

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 34/1, k. 518.
² Vidi dok. br. 295.

Za ovakvu ve u operaciju dobro bi bilo kada bi mogle u estvovati i neke snage XIX divizije i njihovom pojavom sa pravca Kistanja prema Drnišu i Kninu vezale bi ove neprijateljske garnizone da ne pruže efikasniju pomoć napadnutima u Vrlici i Kijevu. Svakako da su potrebne temeljitije pripreme za ovu akciju.

U jednoj vašoj depeši od 18. o. mj. pitali ste kako nas je neprijatelj mogao iznenaditi, kada smo znali za njegove koncentracije i namjere. Mi smo od vas tražili objašnjenje na ovu depešu, jer nas zaista neprijatelj u posljednje vrijeme nije nigdje iznenadio. Vi ste nam na nju odgovorili da smo vas mi izvijestili depešom da je neprijatelj napao Dinaru. Mi se tako er ne sje amo da smo vam poslali neku depešu o napadu na Dinaru.

U jednoj vašoj depeši od 20. o. mj. koju ste nam uputili stoji kakvo ljudstvo treba da ostane. Samo ovoliko smo mi mogli da dešifrujemo, dok cijelu depešu nismo mogli dešifrovati. Ovu depešu nijesmo mogli razumjeti, pa vas molimo da nam je ponovite ili pismeno objasnite.

U vašoj depeši od 20 o. mj. naredili ste nam dastvaramo rezerve hrane od konfiskacije i rekvizicije. Mi uvi amo potrebu rezervi hrane, ali smo u nemogu nosti da stvaramo rezerve, kad od rekvizicije i konfiskacije ne možemo da ishranimo ni ljudstvo divizije.

U vašoj depeši br. 128 stoji da uputimo jednu brigadu u pravcu Aržana. Naša se ve tamo nalazi jedna brigada,⁴ pa nam je nejasno da li mislite na nju ili na još jednu.

Ve više puta dolazi kod Štaba ove divizije karavan Grahovsko-peuljskog odreda sa dopisom Štaba odreda u kome ovaj odred dosta drsko od nas zahtijeva mitraljeza, puškomitraljeza, bombi, strojnica i municije. Mi smo ga dva puta povratili sa odgovorom da mi sa tim količinama oružja i municije ne raspolažemo, ak da i sami u tome oskudijevamo, a sada, kada je taj karavan došao i po tre i put, sproveli smo ga sa našim karavanom za Mu , da se tamo snabdije sa potrebnim.

Raspored naših snaga je sljede i:

I brigada na prostoru Biteli —Vrdovo—Bajagi . Ova brigada vršila je u toku ju erašnjeg dana zakletvu uz prisustvo Štaba divizije.

II brigada sa dva bataljona osigurava prebacivanje žita iz Mose a, dok se dva bataljona nalaze na prostoru Modraš— ubrice—Perkovi i—Laktac—Zasiok. Ova brigada mobilisala je do sada 50 novih boraca.

III brigada nalazi se južno od Kamešnice na prostoru Rože—Vrpolje—Donja Tijarica—Strižirep. Ova brigada vršila je do sada mobilizaciju i mobilizirala oko 125 boraca. Ona je više puta vodila manje borbe sa neprijateljem koji je pokušavao iz Aržana i Ciste da omete samu mobilizaciju. Svi neprijateljski napadi odbijeni su. Neprijatelj je imao oko 10 izba enih iz stroja samo u jednoj borbi, kojom prilikom je zaplijenjen 1 šarac, šmajser, pištolj sa municijom, zarobljen je jedan Nijemac koji je

⁴ Vidi dok. br. 189 i 276.

ranjen u obje noge. U toku ju erašnjeg dana 1 bataljon ove brigade izvršio je napad na Svib, neprijatelj je pobjegao, zarobljen je 1 domobran, koji je ve raspore en u jednu našu brigadu.

Bataljon odreda⁵ koji se je do sada nalazio u Bra evom Docu oslobo-dili smo i stavili odredu na raspoloženje, s tim da ga aktivizira.

Na ovome sektoru ima dosta neprijateljskih špijuna, koje pomalo hvatamo, neke uništavamo, a neke vam i šaljemo.

Neprijatelj nam je do sada najavljavao nekoliko ofanziva: po njego-vim pokretima i pripravama moglo bi se to i konstatovati, ali do sada ništa nije poduzeo. Svakako da smo poduzeli sve kako bi ga što sprem-nije do ekali i prije ili eventualno iznena enje koje bi on želio koristiti.

Usljed situacije, tj. neprijateljskih pokreta iz Livna prema Han Pro-logu i koncentracije u Sinju i Obrovcu,⁶ nismo mogli prebaciti hranu iz Kamešnice na Vrdovo. Pored ovoga naša I brigada vršila je zakletvu, dok i druge jedinice nisu imale što da jedu. Zbog ovakove situacije izuzeli smo iz vašeg bunkera na Vrdovu oko 8000 kg žita. Karavan za prebaci-vanje žita iz Mose a organizirali smo na taj na in da smo jednog inten-danta divizije sa prepisanom depešom i odobrenjem korpusa uputili Ko-mandi mjesta Mu , radi pronalaska toga bunkera i pripreme za dolazak karavana. Karavan e krenuti no u 25/26. o. mj. sa iš enjem (prethod-nim) kanala do Mose a, tj. Potravlja i Zelova.

Na Vrdovu eš e vlada vrlo r avo vrijeme, kojom prilikom uslijed takvog vremena esto ne može da radi ni naša radio-stanica, te ukoliko nas ne budete uli, molimo da imate ovo u vidu.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkom.

or e,⁷ v. r.

(M. p.)

Komandant major

Mile J. Uzelac, v. r.

⁵ Rije je o Prvom bataljonu Dinarskog NOP odreda koji je zatvarao pravac Kolja-ne—Bra ev Dolac—Dinara. Opširnije o tome vidi dok. br. 256.

⁶ Vidi dok. br. 252 i 295.

⁷ Edo Santini

BROJ 254

IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVE BRIGADE DVADESETE DIVIZIJE NOVJ OD
23. OŽUJKA 1944. ŠTABU DIVIZIJE O BORBAMA VODENIM U RAJO-
NU TROLOKVE—PRGOMET—PRAPATNICA»

STAB
I BRIGADE XX DIVIZIJE
23/III-44 god.

ŠTABU XX DIVIZIJE

P o l o ž a j

OPERATIVNI IZVJEŠTAJ
OD 4 i 5/III-44. god.

SEKCIJA: Split—Šibenik 1 : 100.000

1) Dne 4/III-44 god. Brigada je držala položaje: Trolokve, Prgomet, Prapatnicu, Bristivicu, Bliznu i Rastovac.

I Bataljon nalazio se na položajima Trolovke i Radoši a na Uble od kud su napadali neprijatelja sa le a preko Trpljuva i Crveni Grma K.380.

II Bataljon nalazio se na položajima Blizna i Rastovac.

III Bataljon držao je položaje na Prapatnici i Bristivici.

IV Bataljon držao je položaj Prgomet zas. Divi ane i zaseok Škopljani i K. 526.

2) Borila se I Brigada XX divizije i Šibensko-Trogirski Odred koji je zatvarao pravac iznad Marine, a jedna eta iznad Trogira.

3) Sa nama su se borile slede e neprijateljske jedinice:² Jedan puk Njemaca sa 250 vozila i nešto tenkova, tri haubice. Jedan puk Njemaca sa 250 vozila i nešto tenkova. Ova dva puka imali su 20 tenkova, 3 haubice i nepoznat broj baca a. Jedan bataljon Njemaca i bojna ustaša od Perkovi a i Vrpolja, jedan bataljon Njemaca iz Grebaštice, jedan bataljon Njemaca iz garnizona Primošten, Rogoznica i Marine, jedan bataljon Njemaca iz Trogira, tri kompanije Njemaca i satnija ustaša iz Kaštela. Njihovi nazivi kao ni komandanti nisu nam poznati.

4) Neprijatelj koji je vršio napad na našu brigadu napadao je pripremljeno i jednovremeno iz svih pravaca u vidu obru a. Neprijatelj u ja ini jednog puka koji je nadirao iz Sinja, isto je nastupao u 3 **pravca**, jednim pravcem Mose —Nisko—Kladjince—Trolokve—Prgomet, drugim pravcem Mu —Brštanovo—Le evica—Ubli—Trolokve—Prgomet, tre im pravcem Gizdovac—Korošce—Radoši —Prgomet, sve ove kolone bile su povezane kao obru . Drugi puk Njemaca nadirao je iz Drniša u tri pravca, sa jednom kolonom pravac Drniš—Perkovi —Suhi Dolac—Ljubitovica,

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 10/2, k. 1029.

² Odnosi se na njema ku operaciju »Bergwiese«. Vidi dok. br. 4.

drugom kolonom pravac Divojevi i—D. Vinovo—Trolokve—Prgomet—Prapatnica, tre i pravac Kljake—Kladnjice—Trolokve—Prgomet—Prapatnica, ovaj puk bio je povezan sa pukom iz Mu a. Motorizacija od ova dva puka išla je glavnim komunikacijama. Bataljon Njemaca i bojna ustaša nastupali su u dva pravca, jedna kolona nastupala je pravcem Vrpolje—Boraja—Blizna, drugim pravcem Perkovi —Ljubitovica—Bristivica. Garnizon Njemaca nadirao je u dva pravca, jednim pravcem, Grebaštica—Kalini—Široka—Blizna. Bataljon koji je garnizoniran u Primoštenu, Rogoznici i Marini nastupao je u tri pravca, garnizon iz Primoštena pravac Primošten—Kruševo. Garnizon iz Rogoznice pravac Rogoznica—Rastovac. Garnizon iz Marine pravac Marina—Podorljak—Rastovac. Bataljon koji je nadirao iz Trogira nadirao je u dva pravca, jednim pravcem Trogir—V. Jelinak, drugim pravcem Trogir komunikacijom Bristivica. Tri kompanije Njemaca i satnija ustaša zatvorili su Labin—Trapljeni Doci; satnija ustaša bila je na Velikoj Tre anici. Na svim navedenim pravcima neprijatelj bio je vrsto povezan i istio teren ispred sebe a sa munjevitom brzinom stezao obru oko naše brigade. Neprijatelj je imao namjeru potpunama uništiti našu brigadu, što je se vidilo po samoj njegovoj pripremi i planu neprijatelja.

Uvi aju i razvoj borbe, snagu i namjere neprijatelja, mi smo doneli odluku da probijemo obru i izvu emo brigadu i bolnice a neprijatelju da nanesimo gubitke.

5) Na osnovu dobivenog izveštaja da je neprijatelj došao u Le evicu i Kladnjice, Štab brigade procenio je situaciju i doneo odluku da se ispita snaga i namjere neprijatelja, te da se isti zadrži i da mu se spre i daljno nadiranje da bi brigada mogla izvršiti pokret u sastav divizije, na osnovu toga smo izdali nare enje I i IV bataljonu da ispitaju neprijatelja i da se isti probiju kroz neprijateljsku liniju a poslije ga napadnu sa le a, a III i II bataljonu da vrsto drže nazna ene položaje, prave neprijatelju zasjede i pripremaju se za pokret u sastav divizije. Posle probijanja Prvog bataljona po dobivenom zadatku neprijatelj je nabacio IV bataljon preko Prgometa—Labina na Labišticu i preko Prapatnice na Vilaju. A neprijatelj koji je nadirao i otvorio vatru sa svih pravaca, stupio u borbu sa drugim bataljonom, zbacio IV bataljon sa Vilaje. Ponovo smo doneli odluku, da se povu emo i probijemo preko Bristivice na Labišticu k. 558, da povu emo II bataljon i IV bataljon koji e štititi komore i probijati obru na Labištici, a III bataljon da do eka neprijatelja u zasjedi na Prapatnici i zadrži ga pod svaku cijenu dok se komore ne izvuku. Na osnovu te odluke izdali smo zapovest. Izdate zapovesti ne možemo priložiti pošto su iste uništene.

6) Borba je po ela 4/III-44. god. ta no u 6 asova.

7) Naša brigada raspore ena kako je gore nazna eno primila je borbu na svim položajima. Neprijatelj je u toku no i pripremio sve svoje snage i izišao na položaje a samim danom po eo pod borbom stezati obru . Neprijatelj je nastupao munjevitom brzinom.

Naš I. bataljon vješto je prevario nepr., isti se probio po danu kroz neprijateljsku liniju izme u Trolokava i Radoši a na Uble i napao neprijatelja sa le a preko Tepljuva i Crljeni Grma na neprijateljsku motori-

zaciju koja je bila u Trolokvama, gde mu je oštetiо nekoliko kamiona, ranio i ubio nekoliko vojnika a poslije se povratio u Uble. Neprijatelj koji je tjerao i jurio prema Bristvici naišao je na zasjedu III bataljona u Prapatnici koji je do ekan sa 5 puškomitraljeza na udaljenosti od oko 100 metara, na kojeg je otvorena vatra na grupisanog neprijatelja gde se nije nadao našoj zasjedi pošto su sve do mjesta gde je postavljena zasjeda išao u kamionima. Neprijatelj je otvorio jaku vatru na naše jedinice iz haubica i baca a a jurnuo tenkovima preko Prapatnice prema Bristivici koji je se spojio sa bataljonom koji je nadirao od Trogira prema Bristivici. S tim su zatvorili komunikaciju Trogir—Prgomet i presekli odstupnicu za povlaenje naših zaostalih djelova koji su vodili borbu u povlaenju na Bliznu i Bristivicu. Od zaostalih djelova su bile: dvije ete II bataljona, dvije ete IV bataljona i jedna eta III bataljona, sa kojima su ostali Komandanti bataljona.

Sa djelovima II, III i IV bataljona, komorama i ambulantama probiti se na Labišticu, probili neprijateljski obru i izvukli glavninu preko Labina. Odsje eni djelovi vodili su borbe sa neprijateljem oko Blizna—Rastovca i Podorljaka, od kojih su se neki djelovi probili kroz obru i precacili na Danilo Kraljice a neki deo se raspršio i otišao ku ama.

8) Ishod borbe: Nije postignut rezultat s tim što nismo uspjeli da izvuemo cjelu brigadu nego su nam otsje eni bili 5 eta i komora IV bataljona, gde je došlo do rasula brigade i nepotrebnih žrtava, kao i gubljenja oružja. U borbi smo ubili jednog njema kog oficira.

U ovim borbama neprijatelj je imao oko 100 izba enih iz stroja. Uništena su tri kamiona i jedan blindirani automobil a etiri kamiona ošte ena. Zarobljeno je nekoliko šatorskih krila i jedan sanduk municije od šarca.

9) Naši gubitci: U tim borbama mi smo imali 5 mrtvih, 6 ranjenih i 10 zarobljenih. Svega izba enih iz stroja 21 borac. U toku borbe dezertiralo 11 boraca. Za ovu akciju dobi ete spisak nestali, poginuli i ranjenih drugova naše brigade. Izgubili smo u toj borbi 10 puškomitraljeza od kojih je palo u ruke nepr. 2 puškomitraljeza i 21 puška poginulih, zarobljenih i ranjenih. Sa municijom i bombama, jedan teški mitraljez sa municijom kao i 2 kazana IV bataljona, jedan teški baca bez municije, jedan laki baca koji je bio bunkerisan sa teškim baca em. Od komandnog i od oficirskog kadra nismo imali žrtava a niti zarobljenih.

10) U ovoj borbi utrošeno je 1070 metaka iz pušaka i puškomitraljeza. Vrsta izgubljenog i ošte enog oružja navedena je u ta ki 9.

11) U ovoj borbi naro ito je se istakao zamjenik komandanta III bataljona drug poru nik Vukman Jozo i zamjenik komesara III bataljona drug Baranovi Krešo kao i druga eta istog bataljona. Ove drugove treba pohvaliti. Isti su do ekali neprijateljsku kolonu iz zasjede u blizini do oko 100 metara na Prapatnici i u toj borbi naneli neprijatelju puna dva kamiona mrtvih i ranjenih i istoga zadržali dok je se komora izvukla iz Bristivice, nanose i im i dalje gubitke.

12) U ovoj borbi naro ito se slabo pokazao IV bataljon, kojem je glavni krivac komandant istog bataljona koji je se pokazao kao pani ar, nije uporno držao položaje i hrabrio vojsku nego je isti i sam stvarao

paniku, raspustio jedinicu, bunkerisao se i skidao inove pred borcima na osnovu toga smo ga smenili sa položaja i sa potrebnim podacima uputili u taj štab. Smenuli smo dva zamenika komandira i jednog komesara koji su se isto tako pokazali kao kukavice i skidali inove, a ima još njih nekoliko za koje se vodi istraga i naknadno će biti kažnjeni.

13) Kritika akcije sastoji se u tome što štab brigade nije dovoljno procenio situaciju o mogućnostima koje bi mogao neprijatelj iskoristiti nego je zbio brigadu na uskom prostoru. Što nije ni jedan član štaba brigade išao sa IV bataljonom i ako je znao da je u istom slab komandant bataljona, te da se sa istim probije kroz neprijateljsku liniju kao i drugi bataljon. Nabacivanjem i potiskivanjem IV bataljona od istog je najviše bilo osipanja.

Što od našeg obavješajca nismo dobili uopšte nikakve podatke o pripremi i nadiranju neprijatelja, zbog čega smo bili iznenađeni.

Što štabovi bataljona ni jedan nije u potpunosti izvršio zadatak, gde je dovelo celu brigadu u težak položaj i nastalo nepotrebno mješanje jedinica, a I bataljon nije dovoljno pomagao ostale jedinice kad je prošao neprijatelju sa le a.

Štabovi bataljona nisu bili povezani međusobno da bi isti mogli se potpomagati a isti nisu imali stalnu vezu sa štabom brigade.

Štab brigade podbacio je što nije ni jedan član ostao sa osjeanim jedinicama kojima bi sprečio rasipanje i iste držao vrstom a u toku no i sa istima se probio u sastav glavnine.

Komandanti II, III i IV bataljona podbacili su te zbog toga nisu se snašli da zaostale dijelove prikupe i dovedu u sastav brigade, naročito komandant IV bataljona za kojeg je navedeno.

U ovoj borbi može se uzeti kao pouka probijanje kroz neprijateljsku liniju i udaranje istog sa le a, postavljanje bliskih zasjeda i nanošenje neprijatelju gubitaka, posvetiti veću pažnju u procjeni situacije, više voditi računa o sposobnosti nižeg komandnog kadra.

Uz drugarski borbeni pozdrav

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Polit komesar
Koča,³ v. r.

Komandant major
Nedeljko,⁴ v. r.

3 Koča Jonić
4 Manojlović

IZVJEŠTAJ ŠTABA GRUPE SJEVERNODALMATINSKIH NOP ODREDA OD 23. OŽUJKA 1944. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O BORBAMA OD 5. DO 20. OŽUJKA¹

GRUPE S. D. P. ODREDA
ŠTAB
Br. 172
23. III. 1944

Dostavlja operativni izvještaj
od 5—20 marta 1944. g.

ŠTABU VIII KORPUSA NOVJ
ŠTABU XIX S. D. DIVIZIJE NOVJ

Položaj:

Sekcija Knin—Novi Grad—Šibenik—Zirje 1:100.000.

Naše snage:

Kninski, Zadarski i Sjevernodalmatinski partizanski odred naoružani su s pješadijskim oružjem.

Situacija:

Neprijatelj drži vrsto u svojim rukama komunikaciju Knin—Gradac, Skradin—Benkovac—Zadar i Zadar—Smilici—Obrovac, na kojima svakodnevno vrši saobraćaj od jednog, pa i preko 100 kamiona. Cestu Knin—Kistanje, Benkovac—Vrana—Biograd, Pirovac—Biograd—Zadar neprijatelj koristi prema potrebi. Na ovim komunikacijama neprijatelj se kreće od jednog do 20 kamiona uz 1—2 tenka i 30—40 vojnika. Iz garnizona Kistanje—Skradin—Bribir—Bribirske Mostine, Ostrovičke Lišane—Benkovac—Vrana i Pirovac neprijatelj u posljednje vrijeme vršio je i ispade sa motorizacijom i sa pješadijom.

Raspored naših snaga:

Kninski odred nalazi se na prostoru Bovićino Selo—Raduša—Mokro Polje—Rujište. Ovaj odred orijentisan je na komunikacije Knin—Kistanje, Pašane—Mokro Polje i Rujište—Zrmanja.

Sjevernodalmat. part. odred nalazi se na prostoru Hrvrske—Dobropoljci—Brgud. Ovaj odred orijentisan je na komunikaciju Skradin—Benkovac i Mostine—Kistanje.

Zadarski part. odred nalazi se na prostoru Pirovac—Stankovci—Cernje—Jagodnje. Ovaj odred orijentisan je prema Vrani i Benkovcu, vrši

¹ Original (tipkan na pisem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 32/2, k. 517A.

osiguranje prihvata materijala i trupa sa otoka i osiguranje kanala Kolarine—Kozlovac preko komunikacije Skradin—Benkovac.

Zadatak naših jedinica:

Ofanzivno djelovati na neprijateljske komunikacije i postavljati zasljeđe na istima manjim neprijateljskim dijelovima. Prikupljati dezertere sa teritorije svog djelovanja, spre avati ispade manjih neprijateljskih dijelova na oslobo enu teritoriju, osiguravati prihvata materijala i trupa sa otoka i osiguravanje kanala preko ceste Skradin—Benkovac.

Akcije: Sj. dalm. odred:

Neprijateljske namjere nepoznate. Obezbjede uju i neprijateljski dijelovi u izvršenju zadatka dolazili su u sukob i napadali naša obezbje enja. Prema razvoju situacije donosili smo definitivne odluke i prihva ali borbu nakon to no ispitane ja ine neprijateljskih snaga, da neprijatelju ne do- zvolimo upadati dublje u oslobo eni teritorij, odnosno da zaštitimo našu pozadinu.

Za bataljon Štab odreda je direktno izdavao zapovijesti usmeno na temelju procjene situacije.

Dana 7. ov. mj. neprijatelj je htio u evrskama kod crkve održati zbor. Sa jednom desetinom dejstvom od pravca s. Nožica civili su se raz- bježali, a etnici se povukli, zbor nije održan. Istoga dana, no u, glavnina Dui evih etnika ja ine 652 etnika otputovala je preko Roškog Slapa za Kosovo.² Sa našim snagama zauzeli smo evrske. Dana 9. ov. mj. njema ka rnotorizovana kolona ja ine od 60 motornih vozila prošla je od Mostina prema Kistanjima, a odatle preko Roškog Slapa u Drniš. U sastavu kolone bilo je nekoliko težih tenkova i naš Drugi bataljon povukao se je iz evr- saka u zaseok Ležaji . Jedna naša eta istog dana u 16 asova napala je ne- prijateljsko obezbje enje na Planišniku. Neprijatelj je odstupio u pravcu Bribira. U 14 asova dana 10. ov. mj. jedna grupa njema kih vojnika ja ine od oko 40 napala je naše obezbje enje na Divi u. Naši vojnici u panici pobjegli su, jer je neprijatelj postigao iznena enje radi nepravilnog vršenja dužnosti stražarskog odjeljenja naše mrtve straže na Divi u. U 8 asova dana 11. ov. mj. grupa njema kih vojnika u ja ini od oko 100 u sadejstvu etnika iz Bribira ja ine 60 od pravca Mostine—Bribir poku- šala je izvršiti upad u evrske. Naš Drugi bataljon do ekao je neprijatelja i nakon kratke borbe isti se je povukao u polazne baze Bribirske Mostine.

U izvršenju zadataka djelomi no smo postigli ciljeve. Omeli smo etnike da održe zbor, protjerali smo neprijateljsko obezbje enje na Di- vi u, odbili smo pokušaj Nijemaca da izvrše plja ku u evrskama, nani- jevši mu gubitke u mrtvim i ranjenim od 13 vojnika. Kod obezbje enja naših snaga zadatak nije izvršen, a cilj nije postignut, jer je neprijatelj svaki put polu io iznena enje.

² uji evi etnici su se tada vra ali pošto su od 1. ožujka 1944. godine ja im sna- gama vršili napad na Bukovicu. Vidi dok. br. 177, 203, 208, 222, 392, 394, 395 i 546.

³ Odnosi se na dijelove 92. motoriziranog puka.

Naši gubitci:

Jedan mrtav, jedan ranjen, dva nestala. Neprijatelj je uspio da nam zarobi jedan teški mitraljez i 6 pušaka.

Utrošak municije:

metaka za teške mitraljeze	700
metaka za p. mitraljeze	660
metaka za strojnice	280
pušane municije tal.	320
pušane municije mauzer	42
5 granata za laki baca	
2 engleske bombe.	

Pohvalu za hrabro držanje u borbi protiv etnika zaslužuje poginuli vodnik Medi Ivan, koji nije dozvolio da živ padne neprijatelju u ruke.

Ukor zbog lošeg vršenja dužnosti komandira mrtve straže zaslužuje zamjenik komandira Nadoveza Sava, koji je dozvolio da ga neprijatelj iznenadi i odnese oružje bez otpora.

Akcije su pripremane na temelju situacije brzo i realno.

Rukovo enje sa jedinicama kod nižeg komandnog kadra nedovoljno. U izvršavanju dobivenih naređenja, uglavnom zbog umornosti jedinica, starješine nisu u estvovale kao starješine, već kao strijelci. Automatsko oružje nije dovoljno iskorišteno. Jedan od najglavnijih nedostataka jest taj što kod izviđanja i obezbjeđenja sopstvenih jedinica starješinski kadar pada pod utjecaj boraca i sam dozvoljava da se dužnost stražara ne vrši najstriktnije vojnički. Patrole i izvidnice na dužnosti uopće nisu dovoljno budne, a najmanje pedantne, kakove bi ustvari morale biti, obzirom na neprijatelja i situaciju. Jedan od glavnih uzroka takvog stanja jest opći umor jedinica.

Kninski p. odred:

Položaj izme u kote 270 — Radi i na cesti Kistanje—Knin. Zidovi i ograda sa gajevima, šiblje i grmovi sa kamenitim predjelima. Mjesto je pogodno za manju akciju, tu treba izvesti na brzinu i to na manje snage.

U akciji 11. ov. mj. u estvovala je 1. eta I bataljona sa 3. p. mitraljeza u kojima 17 boraca. 12-og marta o. g. je u estvovala sa 3 p. mitraljeza. 13-og ov. mj. je u estvovala sa svoja 3. p. mitraljeza i pridodata joj 2 p. mitraljeza — jedan iz prve ete, jedan iz druge ete istog bataljona. 13-og marta o. g. je zasjeda postavljena izme u zaseoka Omikusa i Cimprage, uz samu cestu.

11. ov. mj. postavljena zasjeda u kojima 1 jedne ete na cesti izme u Kistanja i Radu i a. Neprijatelj⁴ u ovoj akciji imao je jednog zarobljenog, dok broj mrtvih nije poznat. Neprijateljski kamioni uspjeli su da se probiju i isti nisu zaustavljeni.

⁵ i ⁶ Nijemci su u to vrijeme poduzeli akciju »Renate« u sjevernoj Dalmaciji. Vidi dok. br. 237, napomenu 2 i dok. br. 398, napomenu 2.

12. ov. mj. postavljena je zasjeda na istom mjestu u ja ini jedne ete. Akcija neuspjela obzirom što automatska oružja nisu dejstvovala. 13. ov. mj. jedna eta I bat. Kninskog odreda postavila je zasjedu izme u zaseoka Om ikus i Cimprage na cesti Knin—Kistanje. U zasjedu su upala 2 neprijateljska kamiona, 1 sanitetski auto i 1 tenk.⁵ Brojno stanje neprijatelja bilo je 45 Švaba i 15 etnika. U 16 sati otpo ela je borba koja je trajala kratko vrijeme. Neprijatelj je imao 35 mrtvih i nepoznat broj ranjenih. Materijal nije se uspio pokupiti, pošto je tenk branio cestu i sprije io da borci mogu pokupiti oružje.

U ove tri akcije na našoj strani nije bilo gubitaka ni u ljudstvu ni u materijalu.

U ovim akcijama utrošilo se:

metaka za p. mitraljez	715
metaka za tal. puške	40
metaka za šmajser	325
3 granate za laki baca	
3 engleske bombe.	

Nedostaci koji su se pojavili u ovoj akciji jesu ti što automatska oružja zbog pomanjkanja ulja nisu mogla da dejstvuju.

Zadarski part, odred:

Dana 16. III. 1944. uputila se jedna neprijateljska kolona⁶ kod Vrane za Benkovac i u isto vrijeme iz Benkovca za Vranu. II bat. ovog odreda ujutro u 4 sata toga dana postavio je zasjedu na cesti Benkovac—Vrana. Položaj Veliki i Mali Umac, a druga eta na cesti Donje Ceranje na koti 20 (Prokop). Neprijateljska kolona ja ine 40 vojnika, sa ekata na cesti Benkovac—Vrana, potpuno je razbijena i uništena. U isto vrijeme nastupila je jedna kolona od Vrane prema Benkovcu i uspjela sa baca ima i topovima da odbaci našu etu sa Velikog i Malog Umca. Jedna neprijateljska kolona došla je u Gornje Ceranje i zauzela položaje kod Prlinovog stana. Naše dvije ete I bataljona pošle su da sprije e neprijatelja da ne prode do Pristega. Ja ina neprijatelja koji je zauzeo položaj oko Prlinovog stana bilo je 35 ljudi. Jedna eta I bataljona otišla je da sprije i neprijatelja i ista ga je opkolila sa namjerom da ih žive zarobi. Dok je ista stezala obru oko neprijatelja, neprijateljska motorizovana kolona išla je cestom iz Stankovaca za Benkovac, te je bacila jake pobo nice koje su nastupale: jedna cestom kroz G. Pristeg—Dobra Voda—Gornje Ceranje, a druga kroz Gornji Pristeg, južno od Dobre Vode. Pobo nica koja je nastupala kroz Pristeg, kao i motorizovana kolona iz Stankovaca, udarila je po našoj eti, koja je stezala obru oko neprijatelja s le a i prisilila je našu etu da se p vla i preko brisanog prostora. U isto vrijeme jedna kolona od 20 neprijateljskih kamiona i tenkova išla je kroz s. Banjevci za Vranu i izbacila jaku pobo nicu koja je išla kotama iznad s. Radošinovci k. 217 (Ze eva Gl.), k. 208 (Plješevica), k. 264 (Zmijeva a), k. 213 (Zamina), k. 206 i 217 (Veliki Bak) do Vrane. Za ovo vrijeme kretala je jedna autokolona

dobro osigurana iz Benkovca za Vranu, tako da je ovaj odred bio potpuno opkoljen u Donjem Pristegu i Donjim Ceranjama.

Kada se ulla vatra u Banjevcima i Radošinovcima jedna eta pošla je na kotu 208 (kod Radošinovaca) sa zadatkom da sprije i neprijateljski prolaz iz Radošinovaca za Dobru Vodu i da sprije i neprijateljsku pobornicu da nam ne bi udarila s le a. Ova eta odbila je tri puta neprijateljski juriš na istu kotu, ali je bila izba ena minobaca kom vatrom i tom prilikom ranjen je komandant I bataljona. eta se povukla prema koti 163 [i] prema Donjim Ceranjima i tu se vodila borba do no i. U toku no i prebacili smo se na položaj iznad Radošinovaca u namjeri da izmanevrišemo neprijatelja te da mu do emo iza le a. Neprijatelj nas je napao 17. III. o. g. oko 7 sati jutrom u Radošinovcima. Jednom kolonom nastupao je: Vrana—k. 206—Bak—kota 213—kota 208, a drugom kolonom pravcem Vrana—Radošinovci. Istoj koloni kao prethodnica išli su kamioni i tenkovi. Tre a kolona nastupala je od pravca Vranskog Jezera i Crnogorke, dok je etvrta od Pirovca preko uka Stubice i Sanjeva kih stanova — kota 189 nastupala tako er prema nama. U isto vrijeme ulla se neprijateljska paljba u Puti anjima, tako da smo mi u toku dana opet bili skoro sasma opkoljeni. Mi smo uspjeli da se u toku dana prebacimo preko Stankova kog polja na kote više Stankovaca i tamo zauzmemo položaje.

Neprijateljski gubici: U toku ovih borbi bili su dosta veliki, ali pošto smo bili opkoljeni nismo mogli ustanoviti ta no njihove gubitke, jedino znamo za kolonu koja je išla iz Benkovca prema Vrani da je potpuno uništena, te da je iz iste uteklo samo dvojica vojnika . Na našoj strani bila su 4 mrtva i 5 ranjenih, me u kojima komandant I bataljona potporu nik Iso Pavlica.

U ruke neprijatelja pala su 3 puškomitraljeza i to kad su poginuli puškomitraljeseci.

Utrošak municije:

za teški mitraljez	2.800 metaka
za puške i p.mitraljeze	4.645 metaka
18 engl, bombi.	

Za cijelo vrijeme ove borbe borci su se dobro držali obzirom na jaku minobaca ku vatru, te na nepoznavanje terena. Naro ito se istakla 2. eta I bataljona. Nedostaci bili su u tom što su civili, naoružani puškama, pravili paniku me u borcima, a bilo ih je i onih koji su bacili oružje.

11. marta o.g. jedan vod I bat. Zadarskog odreda uz pomo seoske straže sela Ceranje od koje se formira Ceranjska eta postavili su zasjedu izme u Benkovca i Vrane kod sela Miranja. Jedna grupa od oko 30 ustaša u jutro krenula je iz Vrane za Benkovac gdje se otvorila borba. Neprijatelju je stigla pomo od pravca Benkovca sa jednim baca em i oko 100 vojnika. Našim snagama je pomogla seoska straža iz Jagodnje koja je sa jednim teškim mitraljezom udarila na neprijatelja s boka od strane zapada. Borba je vo ena skoro cijeli dan. Neprijatelj je imao 7 mrtvih ustaša. Zarobljen je jedan bicikl, jedan ranac i nešto municije. Na našoj strani bio je lakše ranjen jedan odbornik.

15. marta o. g. jedna eta Kninskog odreda pokupila je telefonski e-tvorožilni kabel na prostoru duljine 3 km između Palanke i Pa ena.

Kroz period od 5—20 marta o. g. jedinice Sjevernodalmat. i Zadarskog odreda osiguravale su prihvat i prebacivanje materijala iz Primorja u Bukovicu, a jedna eta Kninskog P. Odreda krenula je u pratnju materijala engleskog majora Roggersa. Operativni izvještaj Sj. dalmat. odreda o prodoru neprijatelja⁷ preko evrsaka—Dobropoljaca i Bijeline za Par i 18. ov. mj. nismo dobili.⁸ im dobijemo operativni izvještaj Sj. dalmat. odreda, dostavi ćemo ga, te ćemo u istom navesti i razloge neprijateljskog prodora. Što se ti e aktivnosti jedinica u periodu od 5—20 ov. mj. bila je dobra, samo što su jedinice, zbog eš ih neprijateljskih ispada i ofenzivnih namjera, ometane u izvo enju manjih akcija. Jedinice su za sve vrijeme bile na širokom prostoru i dosta zamorene.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar:
M.⁹ *Munižaba*, v. r.

Komandant, major
Sime Ivas, v. r.

P. S. Sveukupni gubici neprijatelja bili su oko 78 mrtvih, nepoznat broj ranjenih te jedan zarobljen. Naši gubici su 5 mrtvih i 6 ranjenih. Izgubljeno je od oružja 3. p. mitraljeza, jedan teški mitraljez i 6 pušaka.

BROJ 256

**IZVJEŠTAJ ŠTABA GRUPE NOP ODREDA ZA SREDNJU DALMACIJU
OD 23. OŽUJKA 1944. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O BORBAMA
OD 3. DO 20. OŽUJKA¹**

STAB
GRUPE PARTIZANSKIH ODREDA
ZA SREDNJU DALMACIJU
23 III 1944
Položaj

ŠTABU VIII KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

P o l o ž a j

OPERATIVNI IZVJEŠTAJ

Dinarski odred:

I bataljon ovoga odreda koji zatvara pravac Koljane—Bra ev Dolac—
—Dinara sa manjim dijelovima dolazio je u sukob sa etni kim patrolama na prostoriji sela Koljane; ti sukobi su prošli bez obostranih gubi-

⁷ Odnosi se na akciju Prvog puka »Brandenburg« u rajonu Dobropoljci—Ostrovi ke Lišane—Par i . Vidi dok. br. 418.

⁸ Vidi dok. br. 247 i 272.

⁹ Milan

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog Instituta, arhiva NOB, reg. br. 7/7, k. 1603.

taka. 8. III. jedna eta I bataljona prebacivala se preko Cetine za Mose da pridigne spremu i municiju. U prebacivanju preko Cetine potpomogao je Drugi bataljon II brigade XX divizije. Za vrijeme napada na neprijatelja u Potravlju, uslijed slabog održavanja veze, došlo je do me usobnog sukoba u kojem je eta izgubila 2 druga i 2 drugarice. U daljnjem probijanju prema Zelovu izostalo je 7 drugova koji su prema prikupljenim podacima zarobljeni i odvedeni u Sinj. Sa Mose a eta se prebacila sa I brigadom XX divizije ne imaju i nikakovih sukoba sa neprijateljem. 14. III. ovaj bataljon u zajednici sa dva bataljona XX divizije napadao je neprijatelja u selu Koljane—Ježevi .²

Zadatak ovoga bataljona bio je da pro isti s. Ježevi . Seoska milicija je davaju i ve ega otpora pobjegla u pravcu Vrlike. Bataljon je u s. [elu] konfiskovao 100 kg žita i 7 goveda, 18. III. patrola ovog bataljona (od 5 drugova) naišla je na etni ku zasjedu u s. Koljane; iako iznena eni borci ove patrola su se snašli i prihvatili borbu koja je trajala 1 sat. U toj borbi poginuo je vo a patrola desetar Malenica, dok su dva druga ranjena. Neprijatelj je imao jednog mrtvog i nekoliko ranjenih.

II bataljon ovoga odreda zatvara pravac Han—Gala—Otok i Han—Bili Brig—Gljev. I pored zatvaranja i obezbje ivanja tih pravaca 1. III. patrola ovoga bataljona osujetila je pokušaj jedne ustaške patrola da izvrši plja ku u selu Gala. 11. III. jedna desetina ovog bataljona izvršila je prepad na neprijateljske bunkere u Hanu — ubiven je jedan ustaša, a jedan ranjen. Manja odjeljenja ovoga bataljona u zajednici sa komandom mjesta izvršili su nekoliko no nih upada u s. Glavice i Brnaze i konfiskovali žita i stoke od narodnih neprijatelja. Tom prilikom u s. Brnazima uhva en je jedan špijun. U slobodnom vremenu jedinice ovoga odreda vršile su vojno-politi ku obuku.

Mosorski odred:

Od 3 do 11. III. jedinice ovoga odreda nalazile su se na prostoriji Dugo Polje—Mosor (Dom Kraljice Marije)—Dolac—Dubrava a jedna eta u s. Rude (u zaštiti ambulante). U tom vremenu postavljeno je nekoliko zasjeda neprijatelju na toj prostoriji na koje neprijatelj nije naišao. 11. t. mj. jedinice su prikupljene u s. Dolac i 12 na ve er sa 4 ete izvršen je napad na neprijateljski garnizon u s. Koštanje. Neprijatelj se nalazio utvr en sa zidanim bunkerima u popovoj ku i i crkvi. U borbi koja se vodila 4 sata neprijatelj je izba en iz popove ku e i bunkera u samu crkvu odakle je pružao žilav otpor. Uslijed nedostatka teškog oružja i otežanog terena oko crkve nije se uspjelo otale izbaciti neprijatelja. Za vrijeme ovoga napada neprijatelj nije pokušao da reagira iz susjednih garnizona. U ovoj borbi nismo imali gubitaka, dok gubici neprijatelja nam nisu poznati iako ih je bilo. Poslije ovoga napada 5 ustaša iz samog sela pobjegli su iz garnizona i kriju se kod svojih ku a.

13. III. sa jednom etom izvršena je konfiskacija hrane i stoke u s. Seoce kod narodnih neprijatelja. Istoga dana eta koja se nalazi u Du-

² Vidi dok. br. 406, napomenu 3.

bravi postavila je zasjedu neprijateljskoj patroli na putu Srinjine—Tugare. Ubivena su dva a zarobljena 4 ustaška vojnika, naši gubici: 1 mrtav.

14. t.mj. 2 ete I bataljona prebacile su se na prostoriju Ugljane—Ca vina. Istoga dana eta iz Dugog Polja postavila je nagaznu minu na cesti Sinj—Split. Dignut je u zrak neprijateljski kamion u kome je bilo 10 domobrana, ve ina ih je ranjeno, dok su neki od eksplozije i straha poludjeli.

15. t.mj. neprijatelj je sa dvije kolone iz pravca Srinjina i Gata u jaini oko 100 vojnika izvršio napad na našu etu u s. Dubrava, borba je trajala 3 sata i neprijatelj je prisiljen na povla enje. Naši gubici u toj borbi: 2 ranjena i 1 zarobljen. Ta ni gubici neprijatelja nisu nam poznati.

Svilajsko-mose ki odred:

Od 11 do 16 t.mj. lanovi Štaba grupe izvršili su obilazak i reorganizaciju sre ivaju i jedinice ovog odreda. U tom periodu, osim vojno-politi ke obuke, bataljoni nisu vršili operativne zadatke osim što je jedna eta u s. Zelovu izvršila kod ustaša konfiskaciju hrane i stoke.

17 na 18 na ve er izvršen je napad na ustaški garnizon u s. Ramljane.³ Neprijatelj je bio utvr en u 5 zidanih i drvljem pokrivenih bunkera na koti 499. Ja ina neprijatelja: 80 ustaša i milicionera. Prvi bataljon napadao je pravcem Vrba—Bakovi (kota 499) i sjeverozapadne strane kote 499 obezbje uju i se na Gradini (kota 580). II bataljon napadao je pravcem Borozanove staje—kota 499, Borozanove staje—Škomrlji jugozapadno na kotu 499 obezbje uju i se na Mandinu Brdu (kota 698). Uslijed nailaska ja e neprijateljske kolone cestom Mu —Drniš Drugi bataljon nije izvršio napad predvi aju i da I bataljon ne e mo i napadat uslijed te kolone, tako da je napad izvršio samo I bataljon i poslije kra e borbe neprijatelj je pobjegao. Zaplijenjen je teški mitraljez »Fiat« sa 3 sanduka municije. Gubitaka nisu imali, neprijateljski nam nisu poznati. U toku iste no i minerski vod minirao je cestu sa tri mine na prostoriji Vrba—Postinje.

18. t.mj. jedinice se nalazile na istoj prostoriji tj. Svilaja—Mose . Toga dana u 4 sata u jutro naišla su tri neprijateljska kamiona iz kolone na postavljene mine i uništena su. Broj žrtava nije nam poznat jer neprijatelj ih odmah pokupi.

19 t.mj. pošto se neprijatelj ponovno povratio u Ramljane na ve er izvršen je ponovan napad sa istim rasporedom. Napad je otpo eo u 23 sata. Neprijatelj poja an sa nekoliko aktivnih ustaša po eo je ogor eno da se brani, ali poslije borbe od 1 sata neprijatelj se u neredu provukao koriste i dobro poznavanje terena i mrkluno . Zaplijenjeno je 150 kg. razne hrane iz ustaškog magazina, a od ustaških familija je konfiskovano 500 kg žita, 11 goveda i 50 kom. sitne stoke. U ovoj borbi neprijatelj je imao prema do sada prikupljenim podacima 3 mrtva, od kojih 2 poznata ustaška terorista iz s. Raduni i Crivac i 6 ranjenih. Naši gubici: komandir II i komandir III ete I bataljona i 3 ranjena. Bunkereri su zapaljeni i

³ Vidi dok. br. 412, napomenu 3.

porušeni i neprijatelj se više nije povratio u Ramljane. Te iste no i minerski vod minirao je cestu sa dvije mine na prostorijsi Vrba—Tijesna Vrba.

20 t.mj. I bataljon nalazio se na prostorijsi G. i D. Ogorje—Bakovi , a II bataljon Mose —Brštanovo. Toga dana naišla su dva neprijateljska kamiona na postavljene mine, od kojih se jedan zapalio, a drugi je uništen.

21. t. mj. jedinice sa istim rasporedom, dok je minerski vod pod zaštitom jednoga voda minirao cestu sa tri mine na prostorijsi G. Mu —s. Pod Glavicom, od kojih su uništena tri kamiona — u jednom kamionu bila su tri mrtva i dva ranjena, a za ostale nismo mogli dobiti podataka.

No u 21 na 22 jedna eta II bataljona postavila je zasjedu na cesti Mu —Drniš na Gradini (kota 580) ali se uslijed lošeg vremena i snijega povukla.

23 t.mj. II bataljon upu en je u s. Trolokve, a Prvi u s. Bršanovo da bi izvršili prihvata novomobilisanog ljudstva' sa Trogirskog sektora.

Šibensko-trogirski odred

U borbi koju je vodio ovaj odred 3. III., kako smo izvijestili u prvom izvještaju, pored jednog mrtvog imao je i jednog zarobljenog, dok su trojica dezertirali.

Od 5 do 10. t.mj. izvršeno je prikupljanje i sreivanje jedinica ovog odreda. Odred je bio raspore en na prostorijsi Labin—Trolokve—Nadograde—Rastovac. Na ovoj prostorijsi postavljane su svakodnevno zasjede na koje neprijatelj nije naišao.

14. III. jedna desetina postavila je zasjedu u G. Segetu (Medi i) na koju je naišla neprijateljska patrola (12 vojnika). Uslijed toga što je zaglavio puškomitraljez neprijatelj je imao samo dva ranjena. 15 t.mj. minirana je cesta na prostorijsi Vrsine—Marina i na jednu minu naišao je neprijateljski kamion sa vojskom koji je uništen;⁴ neprijatelj je imao šta mrtvih šta ranjenih 21 vojnika.

15. i 16. t.mj. postavljene su zasjede na prostorijsi G. Seget—Vrsine—Marina na koje neprijatelj nije naišao.

19 na 20 t.mj. sa dvije ete izvršen je napad na ustaško uporište u G. Segetu (Baradi i) gdje je bilo 30 ustaša.⁵ Borba se vodila 1 sat i po, poslije ega je neprijatelj uz gubitke 2 mrtva (me u kojima komandir postaje), 2 koja su nestala i prema podacima još se nisu prijavila u Trogir i nepoznat broj ranjenih. Mi gubitaka nismo imali. Zaplijenjeno je 2 puške, 2000 metaka, 8 šinjela, 12 ebadi i ostale opreme. Na ovo je neprijatelj reagirao što je 20 t.mj. iz Trogirao došao u G. Seget sa 400 ustaša. Iste no i kada je napadnut neprijatelj u G. Segetu jedna udarna grupa spustila se u Trogir i izvršila prepad na zgradu gdje stanjuju njema ki oficiri, druga udarna grupa postavila je zasjedu na cesti Trogir—G. Seget, ali bez rezultata.

20. t. mj. naišla su na Prapatnici neprijateljska kola sa konjskom zapregom na nagaznu minu, ubijen je jedan neprijateljski vojnik a 2 teže ranjena.⁶

⁴ Vidi dok. br. 444.

⁵ Vidi dok. br. 414, napomenu 3.

⁶ Vidi dok. br. 414.

Napomena:

Iz samog izvještaja da se zaključiti da se stanje u pojedinim odredima popravlja, ali uo avaju se i krupniji nedostaci koji se neminovno moraju u najkra em vremenu odstraniti, kao na pr. gubici u eti I bataljona Dinarskog odreda za koje nam sam Štab odreda nije dao jasnu sliku, niti naveo razloge koji su do toga doveli. Zapaža se nedovoljna briga i olako shva a nje odgovornosti za povjerene drugove. Kod Svilajsko-mose kog odreda neodržavanje veze za vrijeme borbe i neuo avanje posljedica koje iz toga proisti u. Kod Mosorskog odreda nedovoljna aktivnost i neuo avanje situacije na svom sektoru i ne korištenje opadanja morala i bježanje neprijateljskih vojnika iz uporišta na njihovom sektoru. Kod Šibensko-trogirskog odreda tako er se zapaža neaktivnost i nedovoljno zalaganje.

Posljedica ovih nedostataka jeste nedovoljan i djelomi no površan vojno-politi ki rad štabova i loše organizovana obavještajna služba po odredima. Borbenost kod boraca je zadovoljavaju a.

Preduze e se mjere sa strane ovog štaba da ukazivanjem i pomaganjem na licu mjesta otklone se izneseni nedostaci.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar:
si. odsutan

(M. P.)

Komandant, major:
Branko Dude, v. r.

BROJ 257

DNEVNI RAPORT ŠTABA ETVRTOG POMORSKO-OBALSKOG SEKTORA ŠTABU MORNARICE NOVJ ZA 23. OŽUJKA 1944.¹

STAB IV POM. OBAL. SEKTORA
Pov. službeno
23 marta 1944 god.
u Visu

Dnevni raport.

ŠTABU MORNARICE

1. Po podacima primljenim sino na Hvaru, neprijatelj je napustio otok, sem u Jelsi gdje se navodno nalazi oko 160 njema kih vojnika po narodnosti Poljaci.² Evakuacija Hvara je zapo ela navodno odmah iza savezni kog prepada na Šoltu.³

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 45/5, k. 2064.

² Na otoku Hvaru nalazio se Drugi bataljon 738. puka 118. lova ke divizije.

³ O akciji saveznika na otoku Šolti 19. ožujka 1944. vidi dok. br. 294, 412, 415, 416, 419, 420, 421, 424, 425, 427, 434, 440 i 445.

2. Patrolisanje vršeno redovno sa amcima flotila.

NB1 izbrisan iz Flotne liste.

NB3 u Visu.

NB4 povratio se iz III P.O.S u 13,00 sati sa 15 njema kih zarobljenika, 5 naših ranjenika i zarobljenim njema kim motornim amcem u teglju.⁴

NB6 izbrisan iz Flotne liste.

NB7 upuen u 17,30 kao osiguranje konvoja u Hvar. Isti stigao u Goromin Dolac u 21,00 sati te preuzeo osiguranje konvoja na povratku za Vis, gdje je konvoj stigao u 03,00 sati.

NB8 u Visu.

3. M/jedrenjaci »Slobodan«, »Jadran«, »Sretna sloboda«, »Soko« i »Lahor« izvršili prebacivanje 2 bataljona I Dalmatinske iz Visa u Goromin Dolac na Hvaru po nare enju tam. štaba.⁵ Transportom rukovodio je operativni oficir Sektora drug Orebi . Na jednom brodu nalazio se također politkomesar Mornarice drug Pero. Pored pomenutih brodova u konvoju su se nalazila 3 leuta zbog lakšeg iskravanja boraca. Konvoj je krenuo u 14,40, zakašnjenje uslijedilo zbog toga što borci nisu bili na mjestu ukrcavanja na vrijeme. Motorni jedrenjak »Slobodan« stigao na mjesto pristajanja u 19,20 a ostali brodovi u 20,40. Ovo je uinjeno na inicijativu politkomesara Mornarice i zam. komandanta Brigade, zbog toga što su ostali brodovi bili sporiji. Iskranje vršeno u redu. Isplovljenje iz Goromin Dolca u konvoju u pratnji NB7 u 22,30, uplovljenje u Vis u 03,00 sati.

4. Isplovalo u Vis: 5 brodova na zadatak u Hvaru, 1 engl. inv. brod na zadatak u Hvaru.⁶ Uplovalo: isti brodovi i 2 broda iz III P.O.S. sa zbjegom.

Kretanje brodova u Komiži nepoznato zbog prekida telefonske linije. Osposobljena dva broda, prispjelo na popravak pet brodova.

5. Od sino njeg bombardiranja u Komiži potpuno unište P 70 pripadnosti Viške flotile, posada neozlije ena. Druge štete ovom Sektoru još nisu poznate.

U 22,00 ispred uvale Stenjalo P 65, koji je vršio patrolisanje, sudario se sa jednim sav. brodom. P 65 oštetio u manjoj mjeri pram anu statvu, sav. jedinica neošte ena prosljedila vožnju. Po drugom P , ošte eni dotegijen u luku. O prednjem vodi se istraga.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar:

Otsutan

Operativni oficir:

Davor J. Orebi , v. r.

⁴ Odnosi se na njema ki motorni amac zarobljen 18. ožujka 1944 (vidi dok. br. 288).

⁵ Re je o desa tu aju ba r' Ta P-ve 'Imatipske ^'gade P"r> "e-t- " zije NOVJ i nekoliko desetina iz sastava savezni kog komandosa na otok Hvar, gdje se nalazio Drugi bataljon 738. puka 118. lova ke divizije. Borbe su uspješno vo ene nekoliko dana. Savezni ke snage su se 23. ožujka uve er povukle na Vis. Jedinice Prve dalmatinske brigade su nastavile borbe i do 25. ožujka izbile do sela Bogomolje, gdje je Nijemcima prispjelo poja anje sa otoka Kor ule. Opširnije o tome vidi dok. br. 262, 263, 270, 279, 281, 294, 445 i 446.

⁶ Ta re enica je napisana crnilom.

P.S. Naknadno se saznaje da su slijede i brodovi ošte eni od sino -
njeg bombardiranja u Komiži: M/j »An eo«, »Mali Ante«, »Sv. Nikola«,
»Ban Jela i «, »Sv. Ivan Krstitelj« sve lakše ošte eni i jedan leut Lu ke
kapetanije ja e ošte en.

BROJ 258

**IZVJEŠTAJ ŠTABA MOSORSKOG NOP ODREDA OD 23. OŽUJKA 1944.
ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O SUKOBU S NIJEMCIMA U SELU
DOLAC I ZLO INIMA NJEMA KE VOJSKE U G. SITNOM I G. POLJU¹**

Stab
Mosorskog Odreda
23-111-44 god.

ŠTABU VIII KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

P o l o ž a j

21-111-44 Jedna njema ka patrola u ja ini od 28 vojnika² drskim ispa-
dom došla je preko Mosora u Dolac pošavši iz Gata. Naša patrola ih je na
vrijeme primetila te u sukobu koji je uslijedio naneseo je neprijatelju
4 mrtva i 3 zarobljena. Me u ubijenima nalaze se dva podoficira. Sa naše
strane nije bilo gubitaka. Zarobljen je »šarac«, 5 pušaka, jedan pištolj,
jedan dogled i oko 1000 metaka.

22-111-44 Kao represaliju na to neprijatelj³ je pokušao ofanzivu manjih
razmera iz dva smijera sa oko 500 vojnika.

Jedna grupa Njemaca krenula je iz Žrnovnice pravcem Gornjeg Sitna
i namjeravao da izbije u Dubravu. Poslije borbe od 6 sati sa jednom etom
našeg bataljona, neprijatelj se morao povu i. Pri povla enju neprijatelj
je popalio sve ku e u Gornjem Sitnom i streljao 17 civila ve inom mladosti.

Druga grupa pokušala je da prodre u Dolac iz dva pravca i to: sa
Blata na Cetini i preko Mosora kod Sv. Jure. Neprijatelj se služio haubi-
cama i baca ima. Nakon borbe koja je trajala ceo dan neprijatelj je bio
prisiljen na povla enje a pri tom je zapalio nekoliko ku a u Gornjem
Polju. Osim toga neprijatelj je vršio plja kanje i poveo je nekoliko civila
sa sobom.

Još nam nisu poznati neprijateljski gubitci u ovim borbama dok smo
mi imali jednog mrtvog i jednog ranjenog druga.

Upu ujemo Vam tri zarobljenika koji su zarobljeni 21-111 njihova
imena su: Pölz Karlo, Franc Miliši , Salko asovi . Njihovo saslušanje
prilažemo Vam.

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva
NOB, reg. br. 31/2, k. 517A.

² i ³ Vjerovatno Iz 118. IovaCke divizije.

23-III-44 god.

M. H. O. M. P. J.
SA. P. 27-7/3
5774

Op. br. 311

Stabu VIII Korpusa NOV Jugoslavije

O L O Ž A J

21-III-44 Jedna njemačka parola u jačini od 28 vojnika drskim ispadom došla je preko Mosora u Bolac posavši iz Gata. Naša patrola ih je na vrijeme primeti la te u sukobu koji je uslijedio nanebeno je neprijatelju 4 mrtva i 3 zarobljena. Među ubijenima nalaze se dva podoficira. Sa naše strane nije bilo gubitaka. Zarobljen je "šarac" 5 pušaka, jedan pištolj, jedan čoglad i oko 1000 meta ka.

22-III-44 Kao represaliju na to neprijatelj je pokušao ofanzivu manjih razmera iz dva smjera sa oko 500 vojnika.

Jedna grupa njemaca krenula je iz Trnovice pravcem Gornjeg Sitna i namjeravao da izabije u ubravu. Poslije borbe od 6 sati sa jednom četom naše bataljone, neprijatelj se morao povući. Pri povlačenju neprijatelj je popalio sve kuće u Gornjem Sitnom i streljao 17 civila većinom mladosti.

Druga grupa pokušala je u Bolac iz dva pravca i to: sa Blata na Cetini i preko Mosora kod Sv. Jure. Neprijatelj se služio haubicama i bacačima. Nakon borbe koja je trajala čeo dan neprijatelj je bio prisiljen na povlačenje a pri tom je zapalio nekoliko kuća u Gornjem Polju. Osim toga neprijatelj je vršio pljačkanje i poveo je nekoliko civila sa sobom.

Što nam nisu poznati neprijateljski gubici u ovim borbama dok smo mi imali jednog mrtvog i jednog ranjenog drugog.

Upućujemo Vam tri nja zarobljenika koji su zarobljeni 21 III njihova imena su: Filip Kurlo, Franc Milisić, Salko Jasovic. Njihovo saslušanje prilažemo Vam.

Upućujemo Vam Berlović Juru Murata iz Dika koje je naša udarna desetine uhapsila u zveč dana 19-III. Za njega smo zatražili podatke i čim ih dobijemo uputit ćemo tom Stabu. Komadant Dikanске Milicije zloglasni Radanović uputio nam je dopis, kojeg prilažemo, povodom njega te iz isto zaključujemo kao i iz dosad neprovjerenih podataka da je isti bio njeov zarobljenik.

Budući da nam literatura dolazi sa zakasnilom preko Staba Grupe to nam je drug Ivice kukoš predložio da se obratimo Vama kako bi nam Vi direktno slali materijal odredjen za nas, a ne preko Staba Grupe.

Prilažemo Vam legitimacije od zarobljenika.

SRBI PASHU - SLOBODA NARODU

Stab
Politkovesar

R. Kolic

Faksimil dokumenta broj 258

Upu ujemo Vam Nerlovi Juru Murata iz Dicma kojeg je naša udarna desetina uhapsila u ku i dana 19-111. Za njega smo zatražili podatke i im ih dobijemo uputit emo tom Stabu. Komandant Dicmanske Milicije zloglasni Radanovi uputio nam je dopis, kojeg prilažemo, povodom njega te iz istog zaklju ujemo kao i iz dosad neprovjerenih podataka da je isti bio njegov zamjenik.

Budu i da nam literatura dolazi sa zakašnjenjem preko Štaba Grupe za S. D.⁴ to nam je drug Ivica Kuko predložio da se obratimo Vama kako bi nam Vi direktno slali materijal odre en za nas, a ne preko Štaba Grupe.

Prilažemo vam legitimacije od zarobljenika.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

(M. P.)

Za štab
Politkomesar
R.⁵ Koki , v. r.

BROJ 259

**IZVJEŠTAJ PARTIJSKOG RUKOVODIOCA KNINSKOG NOP ODREDA
OD 23. OŽUJKA 1944. OKRUŽNOM KOMITETU KPH ZA KNIN O POLI
TI KOM STANJU NA TERENU I ODREDU¹**

PARTISKI RUKOVODIOCI
Kninskog part. Odreda
23-111-1944 god.

DRUGARSKOM

OKRUŽNOM KOMITETU K.P.H. za KNIN

Dragi drugovi,

Politi ko stanje na sektoru gde su delovale jedinice ovog odreda je slede e: Neprijatelj je nastojao da ubaci propagandu, ali mu u potpunosti nije uspelo. Još su mase pomirljive prema onim koji se nalaze van naše zemlje tj. prema monarhiji i izbegli koj vladi, a naro ito prema Kralju, smatraju i ga nevinim i nedužnim za zlo ine koji su se odigravali u našoj zemlji. Narod sa mržnjom gleda u okupatora i njegove sluge, jer ih na svojoj vlastitoj koži osje a. Oportunizam kod naroda je prili an, a to

⁴ Stab Grupe srednjodalmatinskih NOP odreda.

⁵ Ratomir

¹ Original (tipkan na pisa em stroju, irilicom) u Arhivu Instituta za historiju radni kog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka CK SKH, film 39/645-646.

se vidi iz slabog odazivanja u vojsku i dezerterstvo. Može se ovome pripisati neprijateljski teror koji je on vršio ranije nad ovim stanovništvom, a i njegovim upadima na našu oslobođenu teritoriju u cilju pljačke i zastrašivanja. Ja i politiki rad po ovim selima nije se vidio (Ervenik) dok u Radu i u se osjeća, ali neprijatelj kroz ovo selo saobraća i vidi se kod naroda da je kod njega strah od terora i pljačke od strane neprijatelja. Neprijatelj se služi raznim parolama samo da bi stvorio zabunu kod naroda i da se pri tome »da partizani vode borbu protiv saveznika« i drugo.

Rad naših organizacija po nekim selima se uopće ne primećuje, jer iste negde i ne postoje, kao na primjer u Erveniku. Mi smo održali sastanak sa N.O.O. Ervenik i ukazali im potrebu za stvaranje antifašističkih organizacija, a i pomogli im u samom daljem planskom radu. Ukazali smo im greške koje su do sada primjećene kod njih. Za ovaj slab rad tog Odbora obavestili smo kotarski Narodno-Oslobodilački Odbor Kistanje i ukazali na štetnost pojedinih članova toga odbora koji svojim držanjem krnje autoritet narodne vlasti.

U našim jedinicama se uopće do sada nije moglo primetiti nikakva neprijateljska propaganda ili ma koji drugi pokušaj sa strane neprijatelja. Naš I. bataljon stoji u političkom pogledu dobro i borci su svesni zadatka i dužnosti koji se pred njih postavljaju, dok je II. bataljon sastavljen većinom od dezertera iz raznih jedinica i političko stanje se popravlja iz dana u dan. Kod svih boraca se osjeća strah od brigade tj. da će otići u brigadu, jer ih je već inače zadojena i vezom za kuću. Drugarstvo me u borcima je srednje. Borbenost je dobra. Moral također dobar. Disciplina nije na visini. Borci I. bataljona su upoznati sa linijom N.O.B., dok u II. bataljonu ih ima dosta koji zbog svoje same aljkavosti i nemare za to (za dezertere iz Zegara), jer se u njihovim selima osjeća utjecaj neprijateljske propagande. Borci I. bataljona su u stanju da tumače liniju N.O.B. me u masama. Konferencije se održavaju redovito po etapama, dok u bataljonima to nije redovito, jer je nedostatak komesarskog kadra.

ORGANIZACIONO STANJE: Dobili smo direktivu da formiramo odredski biro što je i učinjeno, me utim neki drugovi rukovodioci su nam rekli da je to nepravilno. Na tom sastanku smo doneli zaključak postavljanja planskog političkog rada i da upozorimo neke druge partije zbog njihovog aljkavog rada, te da u Partiju prima i iz Partije isključuje samo odredski biro, jer se desio slučaj u oba bataljona da su neki drugovi došli iz drugih jedinica bez karakteristika i zbog slabosti bataljonskih biroa dolazili su na redovite sastanke. Ovi drugovi su udaljeni iz Partije dok se ne ispita ko je njih primio u Partiju.

U odredu imamo 46 članova Partije. Od toga ih ima 10 u rashodu što u bolnici, a što na kursu. Prema zaključku Okružnog Komiteta za Knin, ponovo je primljen u Partiju intendant ovog Odreda koji odlazi iz naših jedinica. Kandidata u odredu imamo 6 sa kojima se radi individualno kao i do sada. Partiska organizacija je prilično na, ali se još nije uspelo izdignuti je kao rukovodiocima. Partiski kadar nije teoretski najbolje sprem-

ljen i treba mu u tome velika pomoć. Disciplina kod pojedinih drugova nije bila na visini zbog čega je jedan drug kažnjen strogim partijskim ukorom. Isti drug je bio komesar jedne čete i nekoliko puta je napravio greške, a jednu od najvećih je njegov kukavi luk, prilikom neprijateljskog upada motorizacijom u Ervenik i Kistanje. Bataljonski biro je donio odluku da se on zbog toga kazni, smatralo se da je on mladi partijac i da ta stvar nije ispitana detaljno, pa da se isti ne bi pokolebao u daljnjem radu. Njemu je prikazata njegova greška i kukavi luk kojega je on imao, ali se on brani da je bila velika daleko ina od položaja do ceste sa kojom je neprijatelj saobraćao te da nije bilo smisla otvarati vatru. Po ovome pitanju čemo se još detaljnije pozabaviti, jer viši štabovi traže krivca za upad neprijatelja na oslobođeni teritorij, kojom prilikom je stradalo dosta naših drugova.

Sistematskog rada sa partijcima nije bilo jer je naš odred bio stalno u organizaciji i reorganizaciji, sem toga u stalnom pokretu.

RAD SKOJ-a u našem odredu ima 60 Skojevaca. Njihov rad je dosta slab. Dosadašnji sekretar tj. rukovodioc u odredu bio je dosta slab i bez ikakve teoretske spremnosti. Nije imao volju za politički rad zbog čega je poslat na radio-telegrafski kurs za čiji je i žudio. Sadašnji rukovodioc ima perspektiva i uslova da se razvije, samo mu je potreban kurs, koji bi ga osposobio za dobrog skojevskog rukovodioca. Skojevski sastanci nisu bili redoviti, a naročito u II. bataljonu gde ima Skojevaca koji su prilikom poslednje neprijateljske ofanzive zbog slabosti bili odsećeni od jedinica i ostali kod svojih kuća. Njima je na Skojevskim sastancima ukazivato na te greške i nedostatke kakovi trebaju da budu skojevci u N.O.V. Na mnoge je to delovalo i obećano ali su da se ispraviti.

KULTURNO-PROSVETNI RAD: Isti je organizovan ali slabo deluje. LJ I. bataljonu kulturno-prosvetni rad je dobar, dok u II. bataljonu i vođu za vezu je slabiji. Džepne novine su izlazile redovito po četama u I. bataljonu i njihov kvalitet je srednji, dok u drugom bataljonu nije. Osjeća se potreba materijala za pisanje. Nepismenih ima dosta i neuspeva se da ih se nauči i zbog toga što po neki ne pokazuju nekog interesovanja. Kroz ovo vreme uspjelo se da nauči i 3 druga pisati, dok ih ima 4—5 koji znaju po nekoliko slova. Nepismenih ima 13 drugova. Ostalo se nije uspelo organizovati. Pjevačke horovi nisu vrsti, pjesme se pjevaju ali nemaju nikakve organizacije.

VOJNI KI RAD: Usled stalnog pokreta nije se moglo sa borcima vojničke časove održavati, a ni praktično raditi, jedino u zadnje vreme u II. bataljonu je to činjeno jer je nametala potreba, a isti je bataljon bio na odmoru tj. prikupljao je dezertere i nije bio u veštem pokretu. Sa puškama znaju svi borci rukovati, a i sa engleskim bombama, kojih je veći i broj dobijeno u zadnje vreme. Sa automatskim oružjem ima dosta drugova da znaju rukovati, jedino ne znaju rukovati sa bacačima ima u čemu obuavaju. Ima dosta drugova koji znaju postavljati nagazne mine, jer njih nekoliko je bilo na kursu iz ovog bataljona.

INTENDANTURA: Ista je organizovana i u bataljonima ima bataljonski intendant te zamenici i ekonomista. Njihova sposobnost nije na visini. Imali smo intendanta odreda koji je imao sposobnosti da organizuje, me utim on je otišao. Ishrana je bila dobra, dok se u zadnje vreme pogoršala. Odjeća i obuća boraca je dobra, jer smo primili savezni ku robu.

SANITET: Ista je prilikom i u zadnje vreme organizovana je ambulanta pri štabu Odreda. Održat je bolnički kurs pri Štabu Odreda, kojem je prisustvovalo 6 drugova i drugarica. Kurs su završili sa uspehom. Na viši sanitetski kurs upućen je ref. saniteta ovog Odreda i jedna drugarica iz bataljona. Osjećaju se veliki nedostaci sanitetskog materijala i potrošak i da se isti dobije.

RAD PARTISKE ELIJE ŠTABA ODREDA:

Sastanci su održavani redovito radni, dok teoretski nisu zbog toga što je većina članova štaba stalno u rashodu. U Štabu vlada harmonija i drugarstvo.

Drugarski pozdrav.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Partiski Rukovodioc:
Kninskog P. Odreda
Srećko Jaramaz, v.r.

BROJ 260

**IZVJEŠTAJ OKRUŽNOG KOMITETA KPH ZADAR OD 23. OŽUJKA
1944. OBLASNOM KOMITETU KPH ZA DALMACIJU O VOJNO-POLITI
TI KOJ SITUACIJI U OKRUGU¹**

Okružni Komitet KPH
Zadar

Drugarskom

Oblasnom Komitetu KPH za Dalmaciju

Dragi drugovi!

Dostavljamo vam poslije dugog vremenskog razmaka vojno-političku situaciju, na našem okrugu.

¹ Kopija originala (tipkanog na pisarničkom stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka CK SKH, film 46/332-341.

Vojno-politi ka situacija na našem okrugu dosta se zna ajno izmije- nila na našu štetu. Neprijatelj je razastro mrežu novih garnizona i uspio stvoriti u mnogim selima seosku miliciju. Tako je proširio prostor na kome on ima punu kontrolu i gdje naše organizacije ukoliko nisu ugušene proživljavaju oštru krizu. Mi smo uglavnom izba eni sa op ine Smil i , Nin a jednim dijelom sa op ine Novigrad i Benkovac. Teror neprijatelja je op enito porastao. Ustaše vrše klanja. Narod u navedenim op inama osje a strah i bez otpora podnaša zlo. Ishrana op enito uzevši nije još loša. I oto ani bilo našom pomo i sa potopljenih švabskih brodova ili individualnim nabavkama su se nešto opskrbili. Naša politi ka aktivnost je dosta mala. To bi bila op enita slika na našem okrugu. Iznašanjem stanja sa pojedinih op ina i kotareva ocrtat e se bolje.

Kotar Preko zahva a slobodnog i neoslobo enog teritorija. Slobodne su op ine Sali, Iž, Božava i Silba. Op ina Preko što predstavlja otok Ugljan u stvari je pod kontrolom neprijateljske vojske. Na ovom otoku naših snaga nema. Neprijatelj sa vremena na vrijeme upada sa ve im patrolama u sela. Iza par dana od oslobo enja Preka,² koje je izvedeno sa silnom saradnjom naše vojske i organizacija Njemci su ponovo izvršili napad na otok i uspjeli ga brzo osvojiti nadmo nijim snagama.³ Pri samom iskrcavanju izvršili su blokadu mjesta i uspjeli naro ito iz mjesta Kali i Kukljica uhvatiti oko 400 muškaraca od 16—50 godina⁴ i odvedeni su na rad u Zadar, Biograd i Preko. Ove uhapšenike proglasili su taocima sa napomenom njihovim familijama da e biti svi postrijeljani ukoliko jedan Švaba izgubi glavu na otoku. Uglavnom ovom parolom uspjeli su pokolebati vrstinu naroda. U takvoj situaciji zapazio se nagli rad pete kolone. Iskrsele su parole da je nestalo partizana. Izvjesni petokolonaški elementi objavili su na narod proglas da pazi da se na otok ne uvu u partizani i da je potrebno da se skupa sa njema kom vojskom otok pretražuje. Upravo tih dana (14 velja e) nekoliko engleskih aviona bombardovali su selo Kukljica u kojem nema neprijateljskog garnizona i tom prilikom stradalo je 23 osobe, 40 ku a je što porušeno, što ošte eno. Stradale su tako er i ribarske la e.⁵ Ovaj ispad savezni kih aviona dao je neprijateljskoj propagandi argumenat da ubaci slijede e parole: da Englezi tamane Hrvate, a ne Srbe. Da su se Englezi i Njemci složili i da je SSSR postao izolovan. Partizani da su se raspršili, da se etni ka uporišta ne bombarduju, jer da etnici rašire srpsku zastavu i da savezni ki avioni onda ne bacaju bombe. Ove parole su se brzo širile i o tome se razgovaralo. Kako vidimo neprijateljska propaganda ide za tim da stvori u narodu mišljenje da je antifašisti ka koalicija razbijena i da nam Englezi nisu iskreni saveznici. Partijska organizacija ove op ine nije se politi ki snašla niti je radila na suzbijanju svih parola. Zbog ovog stanja niz slabosti koje su se pojavile unutar part, organizacije na ovoj op ini (o kojima e biti govora u organizacionom izvještaju) sazvali smo partijsku konferenciju op ine i dali drugovima upute za rad kako da odgovore na neprijateljske

2 Vidi dok. br. 52, 62, 64, 354 i 382.

3 Vidi dok. br. 182, 184, 352 i 445.

4 Vidi dok. br. 236 i 244.

5 Vidi dok. br. 376.

parole, zatim da se na zidovima obljepljuju vijesti i Titovo upozorenje. Jedan saradnik Njemaca je strijeljan. Na ovoj op ini je bilo dosta dezertera stalno ih se sakupljalo, ali i novi pristižu, tako da ih sada ima oko stotine. Ovi dezerteri se sakrivaju pred našom vojskom i teško ih je sakupiti. Oni unašaju demoralizaciju u narod. Posljednje su informacije da se stanje popravlja. Omladina je oprezna i ne spava u ku ama.

Na op ini IŽ stanje je dobro. Ovdje se vidi jedna vrstina u narodu. Postoji izvjesno mrtvilo uzrokovano slabom aktivnoš u naših organizacija. Brige su naroda upravljene na ovoj op ini uglavnom na pitanje ishrane. Naša pomo u posljednjem mjesecu u tom pravcu bila je osjetljiva.

Na op ini Sali su vladale sli ne parole kao na op ini Preko. Ovdje su radili izvjesni elementi za Ma ekovu kliku. Tako se zapazila parola: zar ne bi bilo korisnije za NOB da se Ma eku dade da stupi u NOP? Kanonik Bazioli u razgovoru je rekao: da šta bi zna ilo da se kralj Petar vrati kad ne bi imao stvarne vlasti kao kralj u Engleskoj? Politika Ma ekove klike širena je uglavnom na ovoj op ini preko popova. Mnogi su stari Radi evci nasijedali toj politici. Ustanovilo se da na ovoj op ini nije ozbiljnije pred narodom tretirano pitanje Ma eka. Osim toga naši drugovi postavljali su pitanje HSS krivo izbacuju i parolu dali HSS. Mi smo ovoj op ini posvetili jednu sedmicu tako da je svako selo imalo zbor, konferenciju, a za sva sela održao se je miting na kojim se uglavnom raspravljalo pitanje Ma eka. Iza toga su izvršeni izbori za seoske NOO. Narod je sav pristupio izborima. Samo oni koji su bili vani na ribama ili u potrazi za hranom manjkali su na glasovanje. Izbori su bili živi i postavljao se veliki broj kandidata. Glasovalo je i sve sve enstvo. Narod je primio sa oduševljenjem odluke AVNOJ-a. Iza ovog politi kog rada narod je bolje privezao uz borbu. Sve ovo radili smo kao pripremu za mobilizaciju. Stanje ishrane na ovoj op ini se nešto popravilo našom pomo i i snalaženjem samih seljaka.

U op ini Božava ima se osjetljivu razliku politi kog stanja u pojedinim selima. Savar, Brbinj i Dragove vrsto su srasli sa NOP. Ta su sela prošla težak teror talijanskog fašizma. Na vijest da su Njemci stigli narod bježi u šume. U ostalim selima vlada izvjesna sklonost pomirljivog odnosa sa okupatorom. Osobito selo Božava stoji pod neprijateljskim utjecajem. Selo se pokazalo kompaktno za brisanje naših parola. Neki su seljaci izrazili želju da se partizanska straža ukloni sa sela, jer da ih naša vojska ne može obraniti, pa prema tome nema tu da rade što. U mjestu se uje parola pa nijesu Njemci tako loši. U ovom selu radi klika Ma eka. U ovom je selu održan zbor sa konferencijom. Izvršeni su izbori za koje je bio veliki interes. Izabrani se nisu najra e primali dužnosti.

Na op ini Silba stanje je sli no situaciji na op ini Božava. Neprijatelji naše borbe iskorištavali su uglavnom neupu enost naroda u odnosu NOP prema vjeri. Prikazivali su partizanski pokret kao, protivjerski. U tom se pravcu poradilo i omladinu koja je klerikalno odgojena privuklo se u pokret. Sa otoka Ista iza jedne naše akcije Njemci su pokupili sve naše muškarce od 18—60 godina i odveli ih preko Pole⁶ za Njema ku. Narod

je dosta uplašen. Ishrana na ovoj op ini bila je najgora. Naša pomo , zatim hranom sa jednog nasukanog broda i nabavkama sa Lošinja narod se je obskrbio, tako je sada stanje u tom pogledu bolje. U selu Silba ima dosta doseljenih zaratina koji odatle malo pomalo sele u Sj. Italiju. Politi ki rad na ovoj op ini sa naše strane u posljednji mjesec bio je mali.

U kotaru Biograd stanje se zna ajno pogoršalo. Odlaskom naše vojske stvoreni su povoljni uvjeti za što eš e upadanje u razna sela nje-ma kih i ustaških bandi. Teror na ovom kotaru je porastao. Ustaška vlast u Zemuniku je uložila mnogo truda da bilo na koji na in skrši otpor naioda i pozivala je razna sela da do u priznati ustašku vlast u Zemunik. U vezi toga ustaške bande upale su niz puta u selo Galovac i dobro ga oplja kali. U selu Sukošanu uhvatili su tri odbornika i isprebijali ih. U selu Murvica ubili su sedam rodoljuba od toga jednog odbornika i dvije žene.

Na op ini Biograd Nijemci su pokušali pohapsiti na otoku Pašmanu sve muškarce od 16—50 godina. Pri blokiranju sela uspjelo im je uhvatiti oko 200 muškaraca. Ve i dio je bio odveden u Biograd za rad na utvr e-njima, a manji u Zadar. Dobar dio omladinaca uspio je pobje i, naro ito za vrijeme uzbune od bombardovanja. Sada je narod mnogo oprezniji i ve ina spava u polju. U samom Biogradu neprijatelj je prisilio ve inu stanovništva da radi na utverdama. Isto tako je postupao u Pakoštanima. Istovremeno kruže neprijateljske parole da su partizani raspršeni i da se je Tito složio sa kraljem Petrom. Naša part, organizacija se u ovim problemima nije ni osjetila. Ona nije radila na tome da se onemogu i neprijateljska prisilna mobilizacija. Ni na suzbijanju neprijateljske propagande nije se osjetila part, organizacija. Mi smo umnožili specijalno za ovu op inu odluke AVNOJ u pogledu kralja da se tako odgovori na najja u neprijateljsku laž, kako je Tito neprijatelj kralja Petra. Poduzelo se je da se narodu ukaže na put s kojim e izbje i od neprijateljskog hapšenja. I ovdje e se raditi na pripremama za mobilizaciju. Ishrana na ovoj op ini ne predstavlja problem. Par sela koja su oskudna primila su od nas pomo . Nešto dezentera što je bilo sakupilo se je na otoku Pašmanu.

U op ini Zemunik situacija je mnogo teža. U toj op ini krstare esto grupe ustaša. Tako su uspjeli staviti pod svoj utjecaj sela Zemunik, Debeljak i Škabrnje. U svim selima vlada veliki strah od ustaša. U Zemuniku je garnizon a seljaci su u Zemuniku i Škabrnju primili oružje. Ovi posljednji po drugi put. Pritisak je bio i previše jak na ta sela. Kod ve-eg broja seljana ne postoji mržnja prema našem pokretu. Jak pritisak i nepostojanje naše vojske na tom prostoru prouzrokovali su popuštanje kod seljaka . Selo Galovac poslije dugog otpora, više puta i oružanog, popustilo pod terorom i plja kom ustaša i jednog dana oko 120 seljaka pod bijelom zastavom krenuli su u Zemunik u znak pokornosti. ak su na ustaške poklike doli Tito odgovarali doli.

U selu Sukošan sakupilo se je oko 40 dezentera koje se nastojalo više puta sakupiti, ali bi se oni pred našim patrolama sakrivali. Pogoršanjem situacije bilo je teško više pristupati u to selo. Švabe su jednog dana blokirali i zatražili od dezentera da predaju oružje. Dezentera su

predali 36 pušaka i 16 pištolja. Iz ovog primjera vidi se koliko je narod popustio i pao pod utjecaj neprijateljske propagande. U ovoj op ini teško je govoriti o našem političkom radu. Od partijske organizacije pa do anti-fašističkih organizacija osjećalo se a se mrtvilo i nesnalaženje.

Na op ini Nin Njemci su skupa sa ustašama izvršili ofenzivu i uspjeli izbaciti Zadarski bataljon. Neprijatelj je vršio sve veći i pritisak na sela da prime oružje. Murvica je kako smo naveli dala sedam žrtava a Briševo je bilo opljačkano. Nekoliko aviona sipali su po selima bombe i tukli mitraljezom. Okupator je išao za tim da zastraši narod. Ubačena je parola da su Englezi dali rok partizanima da do 23. veljače priznaju kralja Petra ako hoće da ih pomažu i smatraju saveznicima. Ustaše su se prijetile narodu da ukoliko neko ne bude htio primiti oružje od njih da će ih Njemci mobilizirati i odvesti u Njemačku. Znaju i za stanje i da bi ga popravili prenijeli smo na tu općinu sjedište Kotarskog Komiteta Biograd. U toku same ofenzive uputili smo jednog člana okružnog komiteta i dva člana OK SKOJ-a, međutim članu OK nije uspjelo a SKOJ-ovci sa Kotarskim Komitetom nisu se mogli održati na tom terenu, već su se sa veći brojem članova povukli. Narod je ostao sam i popustio je, te su tako sela Murvica, Dračevac i Briševo pod bijelom zastavom odlazili u Zemunik gdje su ih ustaše naoružavali, neke zadržali a neke pustili kući. Tako da sada imamo na općini Nin oružana sela: Murvica, Briševo, Dračeva, Poljanik, Poljica i od prije Visočanje. Poljica su pola od srpskog elementa a pola od Hrvatskog. I srpski dio je primio oružje od etnika. Vrste u ovim naoružanim selima nema. U selu Privilaka pop don Ante Matacin je jedan od potpisnika proglasa svećenstva na Ninskoj općini sazvao je zbor pred dolazak Njemaca u kom je napadao partizane i da ih više nema. Na ovaj zbor narod se nije odazvao prisustvovalo je samo 16 lica. U ostalim selima ove općine narod se nekako opire iako je općenito zavladao strah. Mnogi su se odbornici pokazali borbeni pružaju i otpor neprijatelju. U vezi stanja na kotaru Biograd odlučili smo baciti težište rada na to područje i dva člana ovog Komiteta radićemo na tom terenu. Veze sa tom općinom su nam teške.

Kotar Benkovac stoji dobrim dijelom danas bez našeg utjecaja. Sva sela na cesti Zemunik—Karin i Zemunik—Benkovac—Lišane primila su oružje. Dosta su se ojačali i ustaše i etnici. To njihovo jačanje bilo je neposredno iza neprijateljske ofenzive.⁷ U posljednjoj ofenzivi kako smo vam već javili uglavnom je stradala Obrovačka općina. Narod je bježao pred okupatorom. Samo selo Medveđe koje je bilo pod utjecajem ustaške propagande te Krupa i Golubi koja su bila pod etničkom propagandom do ekale su okupatorske trupe i zato najviše stradala. Kako je do sada ustanovljeno u Medveđoj pokrajini je 31 lice a u Golubi u 19. U ostalim selima silovane su drugarice i po nekoliko lica ubiveno je. Sva su sela opljačkana osim Karina i Kruševa. Naša vojska drži i borbu dva dana sa okupatorskim snagama omogući je mnogim rodoljubima da se sklone na vrijeme. Iza povlačenja naše vojske narod se je osjetio bezpomoćan i u takvom položaju doletili su agenti etnika Miljuša da nagovaraju

⁷ Vidi dok. br. 68, napomenu 4 i dok. br. 124, napomenu 2.

narod da krene u etnike ukoliko želi da se oslobodi terora. Na ova nasjedanja nasjeli su pojedinci naročito u Bilišanima. Mi smo na ovo brzo reagirali ukazujući i narodu pravi put i izbjegla se opasnost da narod popusti pred terorom. Bukovica je ostala uglavnom vrsta uz naš pokret i našu vojsku. Ovaj teror poučio je mnogo kolebljiva sela Medvica, Rodaljice i Brušku. Narod tih sela, neprijateljski teror, bolje je povezao uz naš pokret. Dok se ova ofenziva vodila u Bukovici ustaše skupa sa etnicima radili su punom parom na prisiljavanju seljaka da prime oružje. Uspjeli su u tome u nekim selima i ustaše i etnici. Ustaše osim toga što su naoružali neka sela Ninske općine, naoružali su Paljiv, Sovare i Islam Latinski a etnici u Zemunik Gornjem sela općine Smilje. etnici u Gornjemu Zemuniku održavaju našu vezu. Kolebalo se i selo Biljane koje smo uspjeli odvojiti od etnika. Tako imamo sada u općini Smilje i sva sela naoružana bilo od ustaša ili etnika. Općina Novigrad se u ovim momentima dobro držala. Tamo smo uspjeli podići i borbenost i naoružati odbornike i omladince, njih oko 40 koji su pružali otpor ustašama kada su htjeli doći u Posedarje, Vinjerac ili Slivnicu. Naši drugovi morali su se povući. Ustaše su iza toga poslali 9 lica, uspostavili svoje garnizone u Novigradu, Posedarju i Vinjercu. Iz Posedarja pred sam prodor ustaša pobjegao je jedan ustaša Don Robert Milanja jedan od potpisnika proglasa svećenstva Ninske općine,⁸ kojemu se je pridružio i pop iz Islama Latinskog. U vezi podlosti ovoga popa održan je zbor na kojem je narod osudio ovog izroda i nazvao ga narodnim izdajicom. Narod većine sela Novigradske općine je uz NOB. U selu Pridraga koje je odavno primilo oružje od ustaša doživjelo je da su ga Nijemci opljačkali i žene im silovali. Ovaj postupak otvorio je mnogima oči i selo približio našem pokretu. Mi u tom selu imamo veze i ubacujemo naš materijal.

Na općini Benkovac ustaše⁹ su uspostavili garnizon u Vrani gdje je bilo naše sjedište. Ustaše su pokušale u tom selu mobilizirati, ali neposredno iza njihova dolaska izvršena je na njih akcija koja im je omela planove. Uspjeli smo većinu uglednih ljudi staviti pod svoj utjecaj, 19 seljana dobili su puške od nas i žive na okupu kao jedan vod, a spavaju u šumi. Ovih dana ustaše su u Vrani izvršili jedan zločin i poklali su dvije porodice srpske. Usve je bilo tri žene i deset djece. Djeca su bila sva nekako najmlađa i je bilo od 25 dana života. Sve su poklali. Ovaj zločin koji je bio provokacija na jedinstvo srpskog i hrvatskog naroda odjeknuo je strašno među Srbima. Sela Srpska koja su uz naš pokret tražila oružje i mi smo im do sada dali a davat ćemo im i još sa zadatkom da stvore lokalni odred. Seljaci nekih sela više puta su došli kod ustaše i natjerali ih u bijeg. Uslovi za to postoje i mi na tome već radimo. Do sada smo im podijelili dva teška mitraljeza i 10 pušaka, a određeno je da se doda iz Komande Područja 200 pušaka.

Do sada imamo u Benkovac komotaru od ustaša naoružana sela: Islam Latinski, Paljiv, Sovare, Pridraga, Nadin, Korlat, Popovi, Raševići, Bukovi, Benkovac, Lepuri, Sopot i Lisići, a od etnika Zemunik Gornji, Smokovi, Smilje, Islam Gornji, Biljane Donje, Korlat, Kula Atlagi, Ben-

⁸ Vidi knj. 9, dok. br. 155.

⁹ Dijelovi Sedmog ustaškog zbratimljenja.

kova ko selo i Benkovac. Sva ta sela leže na cesti Zemunik—Benkovac, Zemunik—Karin. Na ovakav na in nas je odsjeklo od Novigradske i Ninske op ine. Mi smo se posvetili tom problemu koji je postao tako zamašan. Prvo što nam je u zadatku blokirati da se druga sela ne povedu za tim primjerom. Naoružati sela i zaoštriti odnos prema etnicima i ustašama. Sa selima koja su primila oružje radimo na tome da stvorimo uporišta, da se sa njima vrsto povežemo da ih proširimo i putem njih da vršimo politički uticaj na mase. Obzirom što je sada naoružano desetke sela vojni čin potezom se neda stvar riješiti. Za svaku našu akciju na ta sela potrebno je sada više nego ikad prije iznutra pripremiti. U dobrom dijelu sela postoje uvjeti za to. Dosadašnji naleti naše vojske nisu pokazali pozitivan rezultat. Postiglo se ono za čime se nije išlo. Već ina seljaka pobjegli bi u švabski garnizon gdje je tako od seoske milicije postala redovna vojska. Sada se traži prisnija saradnja vojske i organizacija na terenu više nego ikad.

Odnosi me u etnicima i ustašama sve su više u znaku suradnje. Sela koja su miješanog stanovništva znadu ustaše upozoriti da ne mogu mobilizirati Hrvate, a ne etnici Srbe. »Vojvoda Dedo pozivao je u Pridragi Hrvate da se dignu u borbu protiv komunista, protiv kojih se bore svi pošteno Hrvati i Srbi«. Tu saradnju narod vidi i to je naša najjača parolna stvar u srpskim elementima ukazivati narodu kako etnici suraduju sa kojima ima ustašama.

Uglavnom naš se rad sastoji u onemogućavanju neprijateljske mobilizacije i na stvaranju povoljnijih uvjeta za našu. Međutim uspjeh nije bio na visini, a ni uvjeti za našu mobilizaciju nisu povoljni. Uspješna obrana Bukovice sa strane naših snaga od etnika znači i mnogo da se pokrene mobilizacija. Naš rad na političkom podizanju mase, na upoznavanju naroda sa Nacionalnim Komitetom i Odlukama AVNOJ-a nije još poprimio jedan planski i sistematski karakter. Koliko se po tome činilo nije nam dovoljno poznato ali ćemo vas uskoro jednim posebnim dopisom o tome upoznati. Političke konferencije sa diskusijom uveli smo u praksu i one pokazuju veoma dobar rezultat. Za ovakovu formu političkog rada pokazalo se da mnogi rukovodioci nisu dorasli zato što ne mogu pružiti materijal i ne rade na svome izdizanju.

Stanje Partijske organizacije

Naša Partijska organizacija se razgranala. Postavljeni su uslovi da se razbije lokalni značaj naše partije, organizacije. Imali smo pojavu da partijsku organizaciju na kotaru Preko predstavljaju partija, organizacija na općini Iž, na kotaru Biograd mjesto Biograd sa nekoliko sela, a na kotaru Benkovac uglavnom Jagodnja. Sada imamo po svim općinama partiju, organizacije. U nekim općinama nikle su općinske partije, jedinice i time stvoreni uslovi da se partija, organizacija dalje širi. Dakle naša se partija, organizacija značajno proširila. Međutim, partija, organizacija nije još u vršenju što će se vidjeti iz niza slabosti kojih ćemo niže u konkretnim primjerima navesti.

Seoske part, jedinice nisu rukovodioci masa u selu. One nisu osamostaljene da se snalaze u problemima sela. Pitanje ishrane, pitanje kulturno-prosvjetnog rada, pitanje sigurnosti sela, pitanje borbe protiv pete kolone, pitanje propagande i politike djelovanja nisu uopće rješavani radom naših seoskih part, jedinica. Seoske jedinice u svom selu se ne zapažaju. Autoritet je mali. Nivo politike svijesti je na razini simpatizera. Neprijatelj uspijeva ugarati me u narod razne parole. Na ove parole seoske jedinice ne reaguju. Na prisilno mobiliziranje naše seoske jedinice nisu poduzele da organizuju straže, budnost i da informiraju sela o opasnosti koja im prijete. Ove slabosti odnose se uglavnom na seoske part, jedinice kotara Biograd. Na kotaru Preko i Benkovac stanje je bolje. Politika svijesti i borbenost na ova dva posljednja kotara part, jedinica je jača nego na kotaru Biograd. Part, disciplina nije na visini. U part, organizaciji općenito Preko prigodom priprema za proslavu dana Crvene Armije izbio je oportunistički slučaj. Jedan član Općinskog Komiteta stao je da diskutuje da li je korisno ili ne izvršiti proslavu. Dva člana su odbili da izvrše direktivu. Na ovoj part, organizaciji izbio je još jedna slabost pitanje snalaženja u konkretnom zadatku. Sa jednog potopljenog broda članovi partije raznašali su za sebe hranu kao i ostala masa. Nisu prihvatili problem da bi organizovali iskrcavanje i osigurali rad o eventualnog nailaska Njemaca, već su se utopili u masu, nisu osjetili da bi na ovom zadatku porastao njihov autoritet i da bi narod osjetio njihovo rukovodstvo. Radi ovih pojava sazvana je hitna konferencija na kojoj su ukazane slabosti pojedinih članova. Konferencija je osudila te slabosti i donijela zaključak da se tri člana isključe iz part, organizacije radi oportunističkog, jedan koji se je pri raznašanju hrane držao kao pljačkaš na isključenje i smrtnu kaznu. Ovaj je upao u šake Njemaca. Ovi ispadi pojedinih članova govore o maloj partijnosti da se nije dovoljno pazilo koga se u part, jedinicu prima. Svi oni koji su sudjelovali u raznašanju hrane za li nisu koristili kažnjeni su strogim ukorom. Kod seoskih part, jedinica svijest odgovornosti gotovo ne postoji kako vidite nisu kod naših partijaca razvijene one odlike koje predstavljaju vrstu u part, organizacije. Kod nas je započeo niži part, kurs kojeg vodi drug Riko član ovog Komiteta. Kod kursista se zapaža općenito sirovost i nepoznavanje osnovnih pitanja, ali sa druge strane ozbiljnost i ljubav s kojom su pristupili učenje. Na kursu se nalaze 22 člana, a na srednje partijskom 5 članova. Da bi se seoske jedinice osamostalile i u vrstilu potrebno je da im pružimo više pomoći u rješavanju konkretnih zadataka, ovaj kurs pomoći će nam mnogo da se podigne nivo svijesti, a kroz to svijest odgovornosti. Jednom i drugom metodom postiže se najviše u pravcu u vršenje part, organizacije.

Općinski komiteti općenito su slabi. Donekle rukovodi na svojoj općinski Komitet. Iž, Novigrad ostali komiteti još nisu postali rukovodioci pokreta na svojoj općini. Najslabiji su najmlađi Komiteti Nin i Zemunik. Oni se gotovo ne zapažaju. Pomoć koju općinski Komiteti pružaju part, jedinicama je mala. Treba ista i da pomoć koju ukazuju Kotarski Komiteti općinskim nije dovoljna. Osobito ta pomoć nije data sa strane KK. Biograd. Naše težište rada bilo je postavljeno na u vršenje part, općinskih

Komiteta, ali zadatak nije izvršen. U tome nas je pomela neprijateljska ofenziva. Prema tome naše težište rada ostaje i dalje ja anje op inskih Komiteta.

Kotarski Komiteti ne mogu odgovoriti potpuno svojoj dužnosti rukovodioca. Snalaženje u politici i organizacionim pitanjima im manjka. Osobito je slab Kotarski komitet Biograd. Tri lana ovog Komiteta ne mogu da odgovore svojim dužnostima. U ovom Komitetu emo izvršiti reorganizaciju, sada u tom Komitetu ima pet lanova. Kotarski Komitet Preko još se nije oslobodio svoje osnovne slabosti: meko a prema greškama lanova Partije, neriješavanja postavljenih zaključaka, pomanjkanja brzine u rješavanju iskrskih problema. Uspostavilo se je za izvjesne lanove ovog Komiteta da nisu dovoljno upoznati sa svim politikim pitanjima NOP i da ne bi mogli zadovoljiti na politikim konferencijama sela. Kotarski Komitet Benkovac postepeno se razvija. Ovaj Komitet broji 6 lanova, snalažljivost politika mu nije na visini, ne pozna metode rada, odlika mu je prodornost. Drugi Rudi lan ovog Komiteta preuzeo je dužnost pomoćnika Komande Zadarskog područja. U Kotarskom Komitetu Preko došlo je do izmjene time što je drugi Albino sekretar ovog komiteta upao u ruke Njemaca, na njegovu dužnost postavljen je drugi Ive Ravkim. Ispituju i slušajući druga Albina došli smo do uvjerenja da se drugi Albino držao kapitulantski pred neprijateljem ime je izdao našu Partiju i donešena je odluka da ga se isključi iz Partije. Prepis te odluke, sa kojom je upoznato i tavo lanstvo part, organizacije Kotara Preko dostavljamo vama na uvid. U ovaj Komitet je primljena drugarica Zorka lan Kotarskog Odbora AFŽ.

Okružni Komitet posljednja dva mjeseca nije imao vrsto rukovodstvo pokreta u svojim rukama. To se zapazilo na našem posljednjem sastanku. U davanju izvještaja koji nisu bili ispunjeni dovoljnim poznavanjem stanja. U par navrata pojavilo se unutar Komiteta nedovoljna energija i ne unašanje u probleme. Nije se pristupilo rješavanju novoiskrslih problema. Nije ukazana dovoljna pomoć Kotarskom Komitetu Biograd.

Ponovo se pojavila nemarnost u pogledu plana partijske članarine.

Stanje Skojevske organizacije

Naša skojevska organizacija brojano je nešto porasla. Porast se uglavnom odnosi na kotar Benkovac. Na kotaru Preko organizovano je u SKOJ-u 177 omladinaca i 222 omladinke. Ovdje je izvršeno iščenje skojevske organizacije i isključeno je 30 lanova. Na kotaru Biograd organizovano je 107 omladinaca i 69 omladinki. Na kotaru Benkovac organizovano je 91 skojevac i 20 skojevki. U kotaru Preko od 32 sela 3 nemaju skojevsku organizaciju, a u kotaru Biograd od 48 sela samo 20 ima skojevsku organizaciju, a u kotaru Benkovac od 63 mjesta samo 18 ima skojevsku organizaciju. Bez obzira na slabost naše skojevske organizacije i rukovodioca omladine iz same ove statistike vidi se da naš Skoj nema još rukovodstvo nad omladinom našeg okruga. Na kotaru Preko Skoj se

osje a kao rukovodioc, ali na ostala dva kotara on to još nije. Skoj ne daje partiji nove kadrove koliko bi trebao dati. Osobito je to upadljivo na kotaru Benkovac gdje je lanstvo partije najmanje izašlo iz Skoja. Skoj na elu itave omladine u estvuje u pitanjima svakodnevnog života i ne pruža podršku NOO-ima.

Na politi kom polju omladina nije dovoljno aktivna. Predkongresni radovi nisu još sprovedeni. Borbenost SKOJ-a nije na visini, osobito to važi na kotaru Preko. Kotarska SKOJ-avska rukovodstva na kotaru Preko i Benkovac mogu da odgovore svojim zadacima, do im kotarsko rukovodstvo SKOJ-a Biograd ne može da odgovori naro ito je slab sekretar. Okružni Komitet je doživio reorganizaciju. Uklonjen je jedan lan radi slabog držanja pred neprijateljem i zbog toga što nije mogao da odgovori svojim dužnostima. U komitet je primljena drugarica Meri bivši lan Ok. Odbora AFŽ i drug Zvonko koji se povratio radi bolesti iz vojske. Unutar Komiteta zapazila se je slabost da se izvjesni lanovi ne bore sa poteško ama onako uporno kako je to svojstveno mladim Komunistima. Komitet sada broji sedam lanova i mo i e uz našu ve u pomo da odgovori dužnostima. Pošto su uo ene dvije osnovne stvari: pomanjkanje borbenosti na kotaru Preko i nepismenosti na kotaru Benkovac koje mnogo ko e razvoj i u vrš enje SKOJ-avske organizacije stvoren je zaklju ak da se formira što više udarnih (naoružanih) grupa i da ih se postavi na vojni ki osnov i da se mobilizira 30 omladinaca sa kotara Preka koji e pro i analfabetški te aj da mogu vršiti taj zadatak na kotaru Biograd. Na kotaru Biograd jedna i druga strana pojavljuje se u umjerenoj mjeri i tamo e trebati u oba pravca poraditi. Op enita je pojava da se part. organizacija malo ili nikako ne bavi problemima SKOJ-a, a preko njega i problemima omladine. U ovom pravcu mi smo postavili da se u ini prekretnica.

Stanje Narodno-oslobodila kih Odbora

Narodno-oslobodila ki Odbori na našem okrugu nisu još u vrš eni to op enito važi od Okružnog do seoskog. Povezanost odbora ne postoji. Op inski NOO-i nisu rukovodioci seoskih na svojoj op ini i seoski se ne osjeaju dužnim da polažu ra una i da se obraaju op inskim. Dobar dio seoskih odbora se pasivizirao, a tako er i op inskih. Ova pasivizacija proizlazi uglavnom od toga što se na neu vrš eno i politi ko slabo izgra ene odbore svalio jak pritisak ustaškog terora. Odbori su se legalizovali i postali su poznati ustaškim vlastima te ih ona progoni. Mnogi su odbornici stradali, a slabije svijesni popuštaju. Ovdje nam se postavio zadatak formiranja ilegalnih odbora. Odbori nisu politi ki razvijeni da razvijaju politi ku djelatnost, to se odnosi na seoske i ve inu op inskih odbora. Kod ve ine op inskih odbora zapaža se aktivnost pojedinih odbornika, takva je pojava ak i za Kotarski NOO Biograd. U gospodarskim pitanjima odbori nisu aktivni. Nemamo primjera na našem okrugu da je jedan odbor organizovao izmjenu dobara ili da je organizovao nabavku hrane iako takvi izvori postoje odakle pojedinci nabavljaju i razvijaju šverc i nabijanje cijena. Kontrola propusnica i izdavanje propusnica sa strane

odbora nesavjesno se vrši. Kotarski NOO-i Biograd i Benkovac uglavnom se bave nabavljanjem hrane za vojsku. Kod ovih odbora razne sekcije tek su u razvoju. Kotarski NOO Preko je razvio svoju djelatnost u više pravaca. On donekle politički djeluje, povezanost sa nižim odborima postoji. Briga se za ishranu naroda. Na ovom kotaru postavljene su dvije ambulante, pred njih sada postoji najvažniji problem ribolov. Poduzelo se je da se ribare opskrbi sa petrolejem i da se poprave brodovi. Na ovom kotaru postoji tvornica za konzerviranje ribe i to je najvažnija privredna grana. Radi se na tome da se tvornici omogući i rad. Na kulturno-prosvjetnom polju ovaj odbor je postigao dosta što je većinu škola otvorio i one sada rade. Okružni NOO nije se osjetio dovoljno kao okružno rukovodstvo. Mnogi članovi u Okružnom zaostaju za onim u kotarskom. Ja bih ti rekao. NOO zna i bi dirati u kotarske Komitete. Iz ovog kratkog izlaganja može se vidjeti da naši odbori još nisu osposobljeni za svoje dužnosti, danas a kamoli sutra. U vrstiti općinske, kotarske NOO, podi i im političku svijest, upoznati ih sa linijom borbe, naučiti ih kako riješavati praktične zadatke koje nameće razvoj pokreta to su dužnosti koje smo mi u pogledu NOO-a stavili pred našu partiju, organizaciju. Krajem rečeno pitanje razvoja NOO-a na višim nivoima to je pitanje razvoja našeg kadra.

Na kotaru Preko vrše se sada izbori za seoske NOO-e. Izbori su sprovedeni na općini Sali i Božava. Na općini Sali gdje su nam poznati rezultati narod je listom u estvovao na izborima. U samim Salima glasovali su svi osim 16 lica koji su bili bolesni ili vani na putu. Predlagalo se dosta kandidata, ali se zapazilo da pojedinci odnose apsolutnu većinu glasova. Izbori su podigli autoritet NOO. Izbori se nastavljaju na ostalim općinama.

Stanje AFŽ-a

Cirkularno pismo koje se odnosilo na promjene u organizaciji AFŽ¹⁰ mi smo dobro proučili. Proučavanje toga pisma vrši se kroz našu partiju, organizaciju. Prešli smo na sprovođenje direktiva u život. Drugarice iz Okćinskog odbora AFŽ i Kotarskog Preko već su dobili nove dužnosti. Primljene su u Komitete Partije, SKOJ-a i Odbore. Konferencija kotarskog AFŽ Preko primila je promjene u organizaciji AFŽ sa odobravanjem. To je donekle i razumljivo kad se zna da je među tim ženama bio veliki broj članova Partije. Već sada su se ustanovili tragovi da one drugarice koje su primile nove dužnosti zanemaruju pokret žena. Novi pogledi na AFŽ nisu prodrli u mase žena, a aktivistkinje pokazuju kako smo gore naveli znakove odvajanja od pokreta žena i na tu pojavu treba da naročito pazimo da se ne desi krivo shvaćanje novih forma u radu sa ženama, da pokret žena ne splasne namjesto da se još više proširi i slije sa općinarnim pokretom. Mi ćemo uložiti sve od sebe da se konkretni zadaci na kojima će se ostvariti još jači i razviti pokret žena, da se slije sa općinarnim pokretom i da budu glavna snaga NOO-ima u rješavanju njihovih različitih zadataka. Pokret žena na kotaru Preko je dosta jak, ali ga se

¹⁰ Vidi dok. br. 171.

nije znalo praktički koristiti za NOP. Recimo konkretno u uklanjanju pojava dezertstva žene nisu uopće sudjelovale. Isto tako nisu u estivoale u nizu gospodarskih problema sela. Po ovom pravcu trebale uiniti prekretnicu. Na kotarevima Biograd i Benkovac izuzevši općine Biograd i Novigrad pitanje je uvođenja žena u NOP. Ova nova forma rada sa ženama pomoći je mnogo da se taj zadatak riješi.

Vojno-pozadinske vlasti

Komande Podruja u svom radu nisu zadovoljavale. Kadar jedne i druge komande nije mogao da zadovolji u svojim zadacima. Konstatovali smo da je pitanje razvoja, osamostaljenja Komanda Podruja vezano sa pitanjem sposobnog kadra, kadra sa izgledima na razvoj. Kadar Komande Oto kog Podruja u cjelini uza svu pomoć nije mogao da zadovolji svojim zadacima, a tako je bilo i sa pomoćnikom Komande i zamjenikom Zadarskog Podruja. Da bi se u tom pogledu stanje popravilo a s druge strane što smo konstatovali da bi jedna Komanda Podruja na nivou okrugu bila prikladnija zbog razloga jedinstvenog istupa, direktiva i pitanja iskorištavanja bunkera i da bi dobili vrsniji kadar, prišli smo rasformiranju Komande Oto kog podruja i izmjeni kadra u Komandi Zadarskog Podruja. Tako da sada imamo na našem okrugu Komandu Zadarskog Podruja sa pet Komandi Mjesta. U Komandi Zadarskog Podruja izmjenili smo zamjenika i pomoćnika. Jedan i drugi drug stavljeni su pred part, sud radi lakomislenog postupka sa materijalom i sa oružjem koje je palo Njemcima u ruke. O tome detaljnije sigurno vas je upoznao drug Marko.¹¹ Odluku part, suda dostavit ćemo vam kad bude donešena. Slabe Komande podruja nisu mogle u vrstiti Komande Mjesta. U komandama Mjesta nema discipline ni izvršnosti. Kontrola Komande Podruja je bila slaba. Element u Komandama Mjesta nije borben, nije disciplinovan ni izvršan. Mobiliziran direktno na taj zadatak nije prošao borbu i u svakom težem momentu to se ispoljava. U Komandi Mjesta Sali uspostavljeno je da zamjenik nije strogo vodio kontrolu nad hranom i materijalom te su se ustanovile sitne pljačke. Element koji je iskoristio nedovoljnu kontrolu zamjenika i koristio se narodnom imovinom uklonjen je iz Komande Mjesta. Druga zamjenika isključili smo iz Part, organizacije i dali prijedlog da ga se uputi u vojsku. U Komandi Mjesta Biograd pojavili su se nemoralni odnosi koje je razvio sam komandant, kod pomoćnika primjenjeno je da se nekoliko puta napio. Jedan i drugi uklonjeni su iz part, organizacije i upućeni u vojsku. Komanda Mjesta Nin izgubila je uslijed nedovoljne budnosti i nedovoljnog zalaganja dosta hrane. Kroz niz tih krupnih nedostataka vidi se slabost naših vojno-pozadinskih vlasti. Da bi pružili ja u part, pomoćnici da bi part, organizacija u Komandi Podruja jedinstveno radila po jednom planu i rukovodstvu formiran je part, biro Komande Zadarskog Podruja u koji su ušli svi pomoćnici Komandi Mjesta. Sekretar toga biroa je drug Rudi¹² pomoćnik

¹¹ Drago Gizdi -Marko, član Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.
¹² Ante Jadrešin-Rudi.

Komande Zadarskog Podruja. Da bi part, organizacija uspješnije djelovala ušao je u biro kao član i drug Rogi Komandant Zadarskog Podruja. U vršenjem part, organizacije uspjeti ćemo u vrstiti Komande Mjesta. Potrebno je ista i teške uslove pod kojima rade naše vojno-pozadinske vlasti. One su često napadane sa strane ustaških i etničkih bandi. Komanda Mjesta Nin izbačena je sa svog teritorija. Teritorij na kome su one vršile kontrolu stalno je pod neprijateljskim nadzorom. Partizanske straže i relejne stanice morale su se sa mnogo mjesta povući. Tako je oslabila kontrola naših vojno-pozadinskih vlasti i veze kojih su se one držale. Uslijed ovakovih uslova života one su postale prave male operativne jedinice sa brзом pokretljivošću. Naš zadatak u vrstiti part, organizaciju i preko nje podići disciplinu i borbenost, osposobiti vojno-pozadinske vlasti da se pod sadašnjim uslovima održe i rade.

Stanje u Zadarskom Bataljonu

Ovaj bataljon koji je prije bio pod Odred je pod našim part, rukovodstvom. Stanje u ovom bataljonu je bilo teško. Predstojalo je njegovo pravo rasulo. Disciplina je bila na vrlo niskom stupnju, grubi ispadi prema narodu, pijanstvo bili su česte pojave. Part, organizacija je bila mlada i nedovoljno upoznata sa svojim dužnostima. Komandni kadar nije se snašao u rukovodstvu i službi i se prema borcima trikovima kada je trebalo vršiti pokret na koji su se borci teško odlučivali vjeruju i uvijek da ih se vodi u Liku, izgubili su povjerenje prema u borcima. U takvom stanju Štab Grupe u suglasnosti sa nama izmijenio je komandni kadar koji je pridržavajući i se date rije i uspio dobiti povjerenje boraca najosnovniju podlogu da se stanje u bataljonu popravi. Stanje se stvarno popravilo. Uspjelo se bataljon prebaciti na teren Stankovci—Benkovac. U borbama koje je bataljon vodio na ovom terenu pokazao je dobru borbenost i izdržljivost. Naš Komitet bio je dugo vremena odvojen od toga bataljona i nije mu pružio potrebnu pomoć. Zapazile su se izvjesne slabosti komandnog kadra. Jedan član ovog komiteta koji je zadužen radom u vojsci dobio je zadatak da ovom bataljonu pruži neku pomoć i da se zadrži duže vremena u vojsci.

Stanje ROC-a¹³

Naš ROC bio je dosta prodrman za ove dvije neprijateljske ofanzive. Imao je priličan broj gubitaka kadrova, osobito na kotaru Biograd. Samo rukovodstvo ROC-a koje se povuklo sa Komandom Podruja Velebit za vrijeme ofenzive nije za blizu mjesec dana imalo veze sa povjereništvima zbog čega je rad mnogo trpio. Obavještajna služba još uvijek slabo radi i ovdje je pitanje kadrova osnovno pitanje. Nisu uvedene metode masovne kontrole i uhañanja. Njihovi izvještaji su uglavnom informativnog karaktera o stanju neprijateljskih garnizona rad na otkrivanju petokolo-

naša i špijuna je sasvim slab. Ovaj rad ne e biti uspješan dok se ne uspije stvoriti široke mreže po mjestima i dok se te mreže ne osposobe metodama rada. U tom pravcu postavili smo da se oja a rad ROC-a. Nadoknadili smo izgubljeni kadar i sad postoje sva kotarska povjereništva sa nizom op in-skih i seoskih povjereništava. U ovoj organizaciji radi deset lanova Partije.

Mobilizacija

Iako je teror ustaša, etnika i Nijemaca na zamašnoj visini nasilna mobilizacija za rad na utvr enjima, klanje u Vrani, Islamu Latinskom, Posedarju, Medvje i, plja ka na itavom okrugu, este racije i upadi, mobilizacije na dobrovoljnoj osnovi ili putem poziva nema. Uslovi koji konkretno postoje neznaju se iskoristiti sa strane naših politi kih organizacija. Politi ki rad koji bi trebao da narodu osvijetli stanje i da nje-gova mržnja prema okupatoru upravi u pravcu aktivne borbe vrlo je slab. Tu se odražava slabost našeg kadra. Slaboj politi koj aktivnosti našeg kadra pridružuje se i negativan utjecaj i velikog broja dezertera kojeg oni vrše na mase. Da opravdaju svoj korak dezerteri potenciraju napore i poteško e partizanskog života. Prirodno je da omladina koja se nalazi kod svoje ku e pod tako negativnim utjecajem dezertera neprija-teljske propagande smatra snošljivim teror okupatora nego život u par-tizanima. Narod se snošljivo odnosi prema stanju koje je okupator stvorio i sam se snalazi da bi izbjegao žrtve. Narod je pod dojmom bespomo nosti, Ovo osobito važi za Biogradski i Pre ki kotar gdje naša vojska nije do sada ispoljila svoju snagu. Široka mobilizacija na pozive koja je sprova ana do sada tri puta na našem i Šibenskom okrugu bila je u samom toku ometena od okupatora. Prva mobilizacija provo ena u mjestima koja su bila pod neprijateljskim utjecajem Lisi i , Podlug, Okrug Zadar i Lišane, Budak, Stankovci, okrug Šibenik, bila je u samom toku skršena tako da se ogromna ve ina novomobilisanih raspršila i povratila svojim ku ama, a iz navedenih mjesta mnogi boje i se naše kazne pobjegli su u žicu. Isku-stva koja smo do sada doživili u sprova anju prisilne mobilizacije pod našim uslovima i sa našim aparatom u i nas da mobilizacija mora biti politi ki pripremljena i da se mora kod naroda to izvesti bar sa uvjere-njem da je to dužnost i da drugog puta nema. Kako saznajemo da je VI. brigada¹⁴ po ela da mobilizira na Obrova koj Op ini. Pri ovoj mobilizaciji služi se prisilnim metodama, da svakom koji se ne odazove oduzme sva stoka i hrana. Takovi su nam podaci stigli. Mi nismo u estvovali u radu na toj mobilizaciji. Iz toga se vidi osnovni nedostatak što mobilizacija se ne sprovodi uz jaku politi ku kampanju, ve to više izgleda grabljenje ljudi. Jedan lan ovog Komiteta u vezi ovih informacija otišao je na to podru je da pomogne na mobilizaciji i da joj dade zdravi izgled. U vezi ovog izloženog mi smo zaklju ili da povedemo politi ku borbu protiv dezertera i da sakupimo dezertere sa terena. Isto tako da se povede jedan sistematski politi ki rad u pravcu podizanja morala kod naroda. Pošto je

na otoku Ugljanu stjecište dezertera težište borbe protiv dezertstva bi e ba eno na tu op inu, a pošto je op ina Sali najprikladnija za masovnu mobilizaciju tu smo u tom pravcu bacili težište rada i ve prili no vremena vršimo pripreme. Sa našeg stanovišta bilo bi potrebno da se iz XXVI divizije prebaci jedna eta dobrih boraca koja e biti mobilizaciona jezgra i koja e svojim kontaktom sa narodom popraviti loše dojmove o našoj vojsci koje su ovdje dezerteri prouzrokovali. Ta pomo za mobilizaciju potrebna je i radi toga da ona sigurno uspije na op ini Sali kako bi se postignutim autoritetom moglo sprovesti mobilizaciju na ostalim op inama kotara Preko. Mi sa mobilizacijom treba da žurimo, jer ova podru ja nisu vojni ki osigurana, a ustaše su sakupili prili ne rezerve kojima mogu stvarati nove garnizone. Radi toga potrebno bi bilo da se ta eta što hitnije prebaci. Ona bi bila potrebna i za osiguranje novomobiliziranih u slu aju neprijateljske racije, koja kako smo po sadašnjem iskustvu vidjeli, je bila brza. Tako er u momentu mobilizacije potrebno je osigurati brodove za preba aj. Takovi su naši pogledi na pitanje mobilizacije. Treba ista i da mi u tom pogledu nemamo iskustva i da bi nam vaša pomo bila dragocjena da nam izložite putem jednog dopisa plan mobilizacije koji emo mi primjeniti konkretno na našu situaciju.

Rad Agitpropa

Aktivnost našeg Agitpropa je bila kroz posljednji mjesec dana mala. Razlog vam je ve poznat. Mi nismo još našli izlaz iz te situacije. Nastojimo prona i boje u Zadru zajedno mi i OK. Šibenik poslali smo jednog druga da bi nabavio tehni ka sredstva u Bari, neznamo još za rezultat i u pogledu toga o ekujemo dalju pomo od vas. Za posljednji mjesec dana izdali smo . . . puta Radio vijesti, lanci iz Naprijed 225 primjeraka, er ilov govor 100 primjeraka i Odluke II. Zasedanja AVNOJ-a 300 primjeraka. U vezi izvjesnih pojava neprijateljskih parola praktikujemo kratka obavještenja za pojedine op ine, pisana na mašini. Umnoženo je upozorenje Tita na 1000 komada.

Direktivna pisma u pogledu sektaškog odnosa prema saveznicima sektaškog odnosa prema masama koje su pod neprijateljskim utjecajem, zatim direktivno pismo u vezi izmjena u AFŽ i direktivno pismo u vezi uvanja kadrova smo prou ili i prou avamo sa Kotarskim Komitetima.

U jednom od vaših dopisa upozorili ste nas na slabost naših izvještaja iz kojih se nije moglo uo iti stvarno stanje. Nisu se kroz primjere iznosile slabe i dobre strane naše part, organizacije. Nije bilo konkretnosti. Ovaj put smo pokušali da damo izvještaju karakter kako vi postavljate. Da li smo u tome uspjeli u ovom izvještaju vi ete nam na to ukazati. Ipak naše je mišljenje da nismo iako se je nastojala unijeti takva linija, jednostavno iz razloga što se uspostavilo na našem posljednjem sastanku da mi dovoljno ne poznamo našu part, organizaciju pa prema tome ne

možemo iznijeti njenu objektivnu sliku. Vaša ukazivanja u pogledu našeg izvještaja imaju za nas koristi u dva pravca. Uložimo da naši izvještaji budu bolji i redovni.

Drugarski vas sve pozdravljamo

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

23 marta 1944 g.

OK. KPH Zadar

BROJ 261

PISMO OKRUŽNOG NO ODBORA ZADAR OD 23. OŽUJKA 1944. SVIM KOTARSKIM, OP INSKIM I MJESNIM NO ODBORIMA U POVODU DRŽANJA POJEDINIH ODBORNIKA PO DOLASKU NEPRIJATELJA NA RANIJE OSLOBO ENI TERITORIJI¹

Okružni N. O. O. Zadar
Broj 95/08
dne 23. III. 44.

Predmet: Odbori — nedostaci

Drugarskim Kotarskim, op inskim, mjesnim N. O. O.

Dragi drugovi, prilikom posljednje ofenzive neprijateljske na naš oslobo eni teritorij, okupator i njegove sluge ustaše i etnici zaposjeli su neka mjesta koja su ranije poslije ofenzive bila slobodna i u kojima su mjestima N. O. O. slobodno i javno djelovali. Dolaskom okupatora u ta mjesta poreme en je, sasvim prirodno, nesmetan i slobodan rad N. O. O.

Ali prisustvo okupatora u tim mjestima je moglo samo da poremeti, sku i djelovanje tih N. O. O., ali nikada i nikako da rad odbora potpuno prestane i da naš utjecaj u mjestu potpuno iš ezne.

Me utim, ne samo da je u nekim mjestima, iji broj sre om nije suviše velik rad i utjecaj da je potpuno prestao, nego su se i lanovi nekih odbora prvi požurili, da se okupatoru i njegovim prirepinama, ustašama i etnicima dodvore i da im se stave na raspoloženje. Nekoji su odbornici ak predali oružje okupatoru, ono isto oružje, koje je naša slavna vojska potocima krvi naših najboljih sinova u ljutim bojevima od odvratnog i svirepog neprijatelja osvojila. Ovi odbornici su najubjedljivije pokazali da nisu dostojni povjerenja koje im je N. O. P. poklonio, jer tako ne radi borac, tako ne rade lanovi N.O.O-a, tih borbenih snaga N.O.B. N.O.O-i

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Instituta za historiju radni kog pokreta Dalmacije — Split, reg. br. NOO-56/1704.

su baš u ovim trenucima morali pokazati da su najbolji sinovi svoga naroda, da nikada ne e izdati domovinu u ovom svetom domovinskom ratu, da su nepokolebivi u borbi protiv fašisti kog okupatora i njegovih doma ih slugu tog najgoreg ološa našeg naroda.

U ovom pravednom otadžbinskom ratu koji je našem narodu silom nametnut, svaka izdaja, od ma koga dolazila, biti e primjerno kažnjena, to traži osje aj pravednosti, to je zahtjev onih koji se bore, to je osnovni uvjet za sutrašnji bolji i ljepši i svijetliji život.

Izdaja onih, kojima je bilo dano puno povjerenje, izdaja koju su u inili nekoji lanovi N. O. O-a, biti e kažnjena, strogo kažnjena, jer su u inili baš oni kojima je narod poklonio povjerenje, jer su u inili baš oni koji su barjak slobode i asti morali držati visoko, toliko visoko da ga okupator nikad i nigdje svojim krvavim prljavim rukama oskvrne.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Okružni N. O. O. Zadar
Božidar Jadrešin, s. r.

BROJ 262

**DNEVNI RAPORT ŠTABA ETVRTOG POMORSKO-OBALSKOG
SEKTORA ŠTABU MORNARICE NOVJ ZA 24. OŽUJKA 1944.¹**

STAB IV POM. OBAL. SEKTORA
Pov. službeno
24 marta 1944 god.
u Visu

Dnevni raport.

ŠTABU MORNARICE

1. Neprijatelj se u no i izme u 22 i 23 o. m. iskrcao na Šolti,² njegova ja ina nije poznata.

Borbe na otoku Hvaru još traju.³

2. Patrolisanje vršeno u smanjenom obimu zbog nevremena.

NB3 održao vezu sa Šoltom i Bra em. Sa Bra a preveo oko 70 tam. zbjega. — Na Šolti nije pristao, ve naša ga je veza ekala van Šolte u jednoj barci. NB3 ukrcao vezu i uplovio u Komižu zbog nevremena.

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 35/8, k. 2036.

² Vidi dok. br. 294, 304, 412, 4'5, 416, 419, 420, 421, 424, 425, 427, 434, 440, 445 i 493. 3 i 4 Vidi dok. br. 257, napomenu 5.

NB4 u Visu.

NB7 isplovio za Lastovo sa naređenjem da se vrati u Vis iste noć, nije se povratio, vjerovatno zbog nevremena.

NB8 u Visu.

P 71 upućen za vezu za Biokovo.

P 70 u vezi ju erašnjeg izvještaja izbrisano iz Flotne liste.

3. Bez sadržaja.

4. Isplovilo iz Visa: 1 brod za Komižu sa ranjencima. Uplovilo: 2 engl. inv. broda sa Hvara sa oko 100 njemačkih zarobljenika i 20 Talijana i desetak ranjenika.⁴

Isplovilo iz Komiže: 1 engl. inv. brod za Bari sa 60 zbjega, 25 ranjenih i 70 zarobljenih. Uplovilo: 1 brod iz Visa, 1 brod iz III P.O.S.

Nijedan brod završen niti prispio na popravak.

5. Uslijed bombardiranja 22 o.m. u Komiži, pored već javljenih nastradalih brodova, dvije zgrade naših radionica su porušene, i to magazin brodogradilišnog materijala i magazin brodskih motora. Od materijala djelomično nastradao samo jedan konop manile (lanena).

S.F. — S.N.

Politkomesar:

Branko, v. r.

Operativni oficir:

Davor J. Orebi, v. r.

BROJ 263

OBAVJEŠTENJE DELEGATA CENTRALNOG KOMITETA KPJ SVETISLAVA STEFANOVIĆA I SEKRETARA OBLASNOG KOMITETA KP HRVATSKE ZA DALMACIJU VICKA KRSTULOVIĆA OD 24. OŽUJKA 1944. LANOVIMA BIROA OBLASNOG KOMITETA KP HRVATSKE ZA DALMACIJU ANDRIJI BOŽANICU I IVICI KUKOCU O USPJESNIM BORBAMA 1. DALMATINSKE NOU BRIGADE NA OTOKU HVARU¹

Bi. 6 24. III

Stevi² i Jordanu³

Jučer su 2 bat. I Dalm. sa grupom komandosa otišli na Hvar.⁴ Rezultat: preko 30 mrtvih Njemaca, 90 zarobljenih, 20 zarobljenih Talijana. Naša 3 mrtva i 11 lakše ranjenih. Komandosi zarobili 8 Njemaca. Borci pokazali veliki heroizam. Iste večeri oko 7 sati Njemci bombardovali sa preko 10 aparata Vis. Ceo, ⁵ Vicko.⁶

¹ Knjiga primljenih i poslanih depeša Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju, original (tipkan na pisarničkom stroju) u Arhivu Centralnog komiteta SK Jugoslavije — Beograd, reg. br. 20797.

² Andrija Božani -Stevo, član Biroa Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.

³ Ivica Kukoc, član Biroa Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.

⁴ Vidi dok. br. 257, napomenu 5.

⁵ Svetislav Stefanović -Ceo, delegat CK KPJ pri Oblasnom komitetu KPH za Dalmaciju.

⁶ Krstulović, sekretar Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.

BROJ 264

NARE ENJE VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 24. OŽUJKA 1944. ŠTABU 8. KORPUSA NOVJ DA LIVANJSKI I DUVANJSKI NOP ODRED I SAJKOVICKI BATALJON GRAHOVSKOG NOP ODREDA STAVI POD KOMANDU 5. KORPUSA NOVJ, A KOMANDE MJESTA GLAMO , SAJKOVI I LIVNO DA U U SASTAV VOJNE OBLASTI 5. KORPUSA NOVJ¹

Broj: 261
Primljeno: 27/111 1944.
Riješeno: 1/IV 1944 [. .]^a

Op. I.³

Depeša primljena od V.Š. 24. III

Stavite pod komandu V Korpusa Livanjski i Duvanjski odred.⁴ Sajkova ki⁵ bataljon izdvojite iz Grahovskog odreda i stavite ga na raspoloženje V Korpusa, oni će formirati Livanjski odred na prostorijski Livno—Duvno radi uspješne mobilizacije. Livanjski odred, komande mesta Glammo , Sajkovi i Livno sa komandom područja ulaze u sastav vojne oblasti V Korpusa. Vaš Korpus može imati svoje baze na teritoriji Krajine,⁶ ne svr u i se na granice vojne oblasti.

BROJ 265

IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETNAESTE DIVIZIJE OD 24. OŽUJKA 1944. ŠTABU OSMOG KORPUSA O FORMIRANJU NOVIH JEDINICA¹

**ŠTAB
XIX DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE
A. br. 97
24. III. 1944. g.**

ŠTABU VIII KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

Glavni štab Hrvatske je postavio pred naš štab zadatak da formiramo IV Brigadu,² kako bi oni mogli našu III Brigadu da uklju e u XXXV

¹ Original primljene depeše (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 25/1, k. 517.

² Potpis ne itak.

³ Oznaka je dopisana olovkom u Štabu Osmog korpusa NOVJ, a označava da je dokument operativne prirode i da je dostavljen, na izvršenje, I odsjeku Štaba korpusa.

⁴ Štab Petog korpusa je od ta dva odreda formirao jedan i nazvao ga: Livanjsko-duvanjski NOP odred.

⁵ Trebalo bi da piše: Sajkovi ki bataljon.

⁶ Rije je o Bosanskoj Krajini.

² četvrta NO brigada formirana je naredbom Štaba Devetnaeste divizije o. 28. lipnja 1944. god. od Grupe bukovi kih bataljona i dobila je naziv Bukovi ka brigada Devetnaeste divizije, br. 34-2/2, k. 517A.

Diviziju. Tako er je postavljeno ponovno formiranje Zadarskog, Oto kog odreda, te razvijanje Prominske jedinice u odred.³

Po tim zadacima mi smo ve u nekoliko i postupili i neke djelomi no i riješili.

Štabu grupe⁴ stavili smo u zadatak da pristupi formiranju još etiri nova bataljona u sastavu Sjevernodalmatinskog odreda, s tim da kada to bude izvršeno da e se etiri bataljona izdvojiti i od istih formirati nova brigada, a ostala dva sa injavati e novi Sjevernodalmatinski odred.⁵ Sadašnja dva bukovi ka bataljona Sjevernodalm. odreda da se oslobode držanja položaja i aktivnosti van Bukovice, kako bi mogli da na terenu Bukovice sre uju se, vrše mobilizaciju i popunjavaju se. Uslovi za ovako postavljenu stvar postoje. Ta brigada zvala bi se Bukovi ka brigada, a tako bi je i popularisali, i ima uslova da sa novomobilisanim borcima iz Bukovice potpuno se popuni i naraste, dok bi nova dva bataljona Sjevernodalm. odreda bili sa terena s. Stankovci, s. Ceranje. Ceranjski bataljon ve je i formiran od oko 120 boraca, a na terenu Stankovaca postoji Stankova ka eta, koja tako er naskoro treba da preraste u bataljon.

Iz sadašnjeg Štaba Sjevernodalmatinskog odreda predvi amo za Štab nove brigade samo kao komandanta — poru nika Dubai a,⁶ dok bi ostale lanove Štaba u datom momentu morali uzeti iz brigada.

Sektor djelovanja Sjevernodalmatinskog odreda samim tim pomakli bi više na sjeverozapad prema Raštanima, Jagodnji i Smil i u i podpomogli Zadarskom odredu koji taj teren ne može sav obuhvatiti, a Sjevernodalm. dali nove baze za mobilizaciju.

Isto tako postavljeno je obuhva anje Skradinskog terena jednom novom jedinicom, koju e trebati formirati, a koja bi bila u sastavu Sjevernodalmatinskog odreda.

Situacija i stanje na Promini, kao i injenica da je mobilizacija krenula, doveli su do toga da smo postavili i pitanje formiranja prominskih jedinica na bazi jednog odreda. Formiran je I Prominski bataljon od oko 80 boraca i ve se nalazi na teritoriju Promine. U toku je i formiranje II Prominskog bataljona, koji e tako er krenuti za Prominu, u koliko bude uslova. Izvještaji sa Promine govore o sve povoljnijoj situaciji i o mogu nostima daljnje mobilizacije na dobrovoljnoj bazi. Mi predvi amo formiranje Prominskog odreda od dva manja bataljona, a sa viškom boraca popunjavanje naše I Brigade. U tom smislu smo i radio-telegrafskim putem poslali predlog. U Štabu Prominskog odreda predvidjeli smo za komandanta poru nika Vukmanovi a,⁷ dosadašnjeg zamjenika komandanta III Brigade; za politkomesara druga Živkovi a, do sada zamjenika politkomesara Sjevernodalm. odreda, a za zamjenika politkomesara druga Jakov eva,⁹ do sada zamjenika politkomesara bataljona II Brigade. Druga

3 O formiranju ovih jedinica vidi dok. br. 209, 247, 267, 273 i 279.

4 Rije je o Štabu Grupe sjevernodalmatinskih NOP odreda.

5 Vidi dok. br. 267, 273 i 279.

6 Simo Dubai

7 Staniša Vukmanovi

8 Ivan Živkovi

9 Gojko Jakov ev

Zivkovi a predlažemo zbog toga što je rodom Kninjanin, dobro pozna Prominu i Promina njega, jer je ranije bio u OK KPH za Knin. Poru nik Vukmanovi je Li anin, dok drug Jakov ev je sa Šibenskog terena. Poru - nik Vukmanovi je Srbin, dok ostala dva su Hrvati. Taj štab u tom sastavu ve je i zadužen sa zadacima i privremeno postavljen, te poslan na teren. Ovo smo u inili zbog toga ne ekaju i odobrenje, jer situacija je vrlo povoljna i nismo smjeli gubiti vrijeme.

Sektor djelovanja Prominskog odreda bio bi prostor izme u Knina—Kosova—Drniša—r. ikola i r. Krka, kao težište djelovanja, a teški uslovi opstanka na samoj Promini s vremenom e vjerovatno uvjetovati i dodjeljivanje mu sektora zapadno od r. Krke pa do linije Kistanje—Ivoševci—Ervenik—Mokro Polje. Samim tim Prominski partizanski odred bi potisnuo Kninski P. Odred više na sjever i na istok, tako da bi Kninski P. Odred mogao stvarno i da djeluje na prostoru koji mu je samim imenom dodijeljen: Kninska krajina sjeverno od Knina, sa obje strane rijeke Zrmanje do u visinu Otri a i Rasti eva.

Zadarski partizanski odred je formiran u sastavu dva bataljona. Taj odred još nije uspio da se povrati na teren Ravnih Kotara, ali postavljeno je da što prije krene. Uslovi za boravak tog odreda u Ravnim Kotarima su vrlo teški i teško da e se mo i itav održavati na svom terenu. On e me utim po bataljonima upadati u Ravne Kotare i prema situaciji povlati se. Sa manjim udarnim grupicama morati e pokrivati teren i poslije svog izvla enja sa istoga. U Stab toga odreda predvidjeli smo za komandanta Potrebi a Danu, koji je i ranije bio komandant toga odreda, a za politkomesara druga Paji a Iliju, sada je još politkomesar Dopunskog bataljona. Za zamjenika politkomesara Berovi a Danu, ranije bio politkomesar Zadarskog bataljona (prije bio lan OK KPH za Šibenik). Hrvat. I taj štab je ve zadužen, privremeno postavljen, osim politkomesara druga Paji a, koji još nije razriješen dužnosti u Dopunskom bataljonu s obzirom na obuhva anje novih boraca iz Bilišana i Muškovaca.

Sektor djelovanja Zadarskog odreda bio bi uglavnom sa težištem u Ravnim Kotarima, a baze sa kojih bi upadao u Ravne Kotare: Velebit, Stari Grad, Vinjerac, Karin—Popovi , te Raštane—Ceranje.

Bataljoni toga odreda tako er moraju biti po broj anosti minimalni, a sa viškom boraca popunjavali bi brigade. Uslovi za mobilizaciju na njegovom sektoru postoje.

Oto ki partizanski odred nije još formiran, ali je formiranje u toku. U Štab toga odreda predvidjeli smo za komandanta druga Friganovi a,¹⁰ sadašnjeg zamjenika komandanta Kninskog P. Odreda, a za politkomesara imamo u projektu druga Baši a,¹¹ zamjenika politkomesara III Brigade, koji je Oto anin. Sastav Štaba toga odreda predloži emo vam naknadno.

Zadatak Oto kog odreda, odnosno Štaba, bio bi da sve borce na otocima pokupi, obuhvati i organizira u vojni ke formacije, a potom organizirano prebaci na kopno, ostavljaju i na otocima najminimalnije snage.

10 Ante Friganovi

11 Rudi Baši

Za Kninski partizanski odred postavljeno je da se više orijentira prema Kninskoj krajini (Plavno—Pa ene—Oton—Zagrovi i—Golubi i na sjever do Otrija), s tim da se formira još jedan bataljon sa teritorija još jedan bataljon sa teritorija Plavna, a po mogu nosti i jedna jedinica za teritorij Krupa—Golubi i—Turovac, koja bi parirala štetnost djelovanja velebitskih etnika i špiljara na liniji veze koja prolazi kroz Turovac—Duboki Dol—Krupa—Zegar. Ta preorijentacija Kninskog part, odreda praktički e biti mogu a ja anjem Prominskog odreda, koji e vjerovatno djelovati sa sadašnjih baza Kninskog odreda, a to je Mokro Polje—Radu i .

Tako er je postavljeno pred Štab grupe odreda sjeverne Dalmacije obuhva anje terena južno od linije Krka— ikola—Drniš do u visinu linije Rogoznica—Drniš, s tim da se što prije formira jedna šibenska jedinica koja e djelovati na tom prostoru.

To su sve zadaci koje smo mi postavili pred Štab grupe, a pri izvršavanju istih mi emo pružiti punu pomo Grupi. U prvom redu stavimo im na raspolaganje potreban broj drugova za popunu novih štabova i za nove jedinice.

Popunu naše divizije mislimo ostvariti baš na bazi stvaranja novih odreda i poletu u mobilizaciji na njihovim teritorijama. I Brigadu mislimo da emo uspjeti popuniti sa Promine. Ta brigada sa svojim akcijama na Promini dosta se je popularisala i sami Prominci koji su k nama dosad dolazili spremni su da direktno u u u tu brigadu. Od toga smo odustali boje i se da to ne bi imalo hr avih posljedica za daljnje rasplamsavanje ustanka u Promini i na samu mobilizaciju. Mobilizacijom Bilišana, Muškovaca stvorene su nove samostalne jedinice (Bilišanski i Muškova ki bataljoni) koje emo uklju iti i rasporediti po II Brigadi im se stvore uslovi. Isto predstoji mobilizacija Zegara i Zelengrada. IV Brigada u koliko do e do njezinog formiranja imala bi radi popune za svoju bazu Bukovicu. Osim toga, o ekivamo da emo sa otoka uspjeti dovu i sve borce, a tako er da e i Ravni Kotari dati velik broj boraca i sa time tako er popunjavati sve jedinice naše divizije i time bi pitanje brojnog stanja naše divizije riješili.

Molimo vas da nam po svim gornjim pitanjima što prije odgovorite i u koliko se slažete sa ovim mjerama koje smo mi poduzeli što prije izvršite imenovanje ovih štabova.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar:
Petar Babi, v. r

Komandant — pukovnik:
M.¹² *Šaki*, v. r.

(M. P.)

BROJ 266

**IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETNAESTE DIVIZIJE OD 24. OŽUJKA 1944.
ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O STANJU U SJEVERNOJ DALMACIJI I RAZMJJEŠTAJU JEDINICA¹**

**STAB
XIX DIVIZIJE NOVJ JUGOSLAVIJE**

**A. br. 98
24. III. 44. g.**

ŠTABU VIII KORPUSA NOVJ JUGOSLAVIJE

Situacija na teritoriju sjeverne Dalmacije:

Neprijatelj, tj. okupator uz pomoć ustaša i etnika drži komunikaciju Benkovac—Skradin.² Osobito dobro čuva vorište Bribirske Mostine. Također je aktivna komunikacija evrske—Kistanje—Knin, te Karin—Obrovac—Gračac. Svojim manjim dijelovima upada u pojedina sela oslobojenog teritorija.³ Teritorij Ravnih Kotara je posjeo i drži posade u Novom Gradu. U selima Vinjerac i Slivnici, Posedarju, Grčkom i Latinskom Islamu, Poljniku, Murivici i Smokovici, Petracima, Pridragi — u tim mjestima uglavnom nalaze se domaće naoružane posade, dok se na itavoj liniji Nin—Zadar nalazi 500—600 Nijemaca iz sastava 264. divizije. Ove podatke koje smo baš sada primili od II. Brigade nastojemo što prije provjeriti i istovremeno pokušati organizirati likvidaciju pojedinih tih uporišta, kao i prebacivanje naših jedinica na taj prostor.

Južno od linije Benkovac—Bribirske Mostine—Skradin neprijatelj je vršio ofenzivu na Zadarski partizanski odred, ali je ovaj ipak uspio da se održi na prostoru Stankovci—Radašinci, gdje se i sada nalazi. Dolje je situacija sad dobra. Na terenu Skradina osjeća se odsustvo naših jedinica, što iskorištavaju etničke bande za pljačku po našim selima, za hvatanje i ubijanje naših drugova na terenu.

Teritorij Bukovice je sad obuhvaćen našim jedinicama i sprovodi se mobilizacija.

Raspored naše divizije:

I. Brigada došla je na prostor Gošići—Dobropoljci—Brgud. Mislimo je upotrijebiti za postavljanje zasjeda na komunikaciji Benkovac—Bribirske Mostine, krstarenje i razbijanje etničkih banda po Skradinskoj opštini, za postavljanje zasjeda na cesti Mostine—Kistanje, te u koliko bude uslova za razbijanje uporišta Ostrovičke Lišane, Bribirske Mostine, Bribir. U toku današnjeg dana ustaše iz Lisića i Lišane pravile su ispad u pravcu Brguda, ali su odbijeni.

¹ Original (tipkan na pisnom stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog Instituta, arhiva NOB, reg. br. 352, k. 517A.

² Ovu komunikaciju držale su jedinice njemačkog 891. pukla 264. pješadijske divizije.

³ Vidi dok. br. 208, 225 i 272.

II Brigada sa bilišanskim i muškovačkim jedinicama nalazi se na prostoru Medve—Zelengrad—Bilišane. Dva bataljona su postavila zasjedu na komunikaciji Obrovac—Grac i kako smo obaviješteni da je borba u toku.

Sjevernodalmatinski P. Odred nalazi se sa dva bataljona na terenu Kistanjske opštine radi srećivanja i odmora, te mobilizacije, a istovremeno zatvaraju pravac prema Biovinu Selu, Bjelini i Parinu.

Ostale jedinice S.D.P. Odreda, tj. iz Stankovaca i Ceranja nalaze se na terenu Stankovaca i Ceranja i u fazi prerastanja u bataljone.

Kninski partizanski odred nalazi se na prostoru Mokro Polje—Ervenik—Rujište sa zadatkom da djeluje na liniju Knin—Radu i Knin—Paene i Zrmanja. Aktivnost toga odreda je manja što ćemo nastojati otkloniti.

Situacija u vezi sa kanalom za prebacivanje materijala nije povoljna. U prvom redu neprijatelj je uspio da pronađe neke bunkere u Modravi i ima izgleda da pronađe ih svi, jer su neki partizani iz Komande mjesta Vodice zarobljeni i odali su. Osim toga, ustaše stalno postavljaju zasjede na putu kojim se održava veza sa obalom i na taj način rad je mnogo otežan.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politički komesar:

Petar Babi, v. r.

(M. P.)

Komandant — pukovnik:

M.⁴ *Saki*, v. r.

BROJ 267

IZVJEŠTAJ ŠTABA GRUPE SJEVERNODALMATINSKIH NOP ODREDA OD 24. OŽUJKA 1944. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O FORMIRANJU PROMINSKOG I NOVOG SJEVERNODALMATINSKOG NOP ODREDA¹

Štab
Grupe S. D. P. Odreda
Br. 173
24. III. 1944

ŠTABU VIII. KORPUSA NOV I POJ.
ŠTABU XIX. S.D. DIVIZIJE NOVJ.

Prominska eta koja je formirana polovicom januara o.g. u prvo vrijeme pomalo se razvijala tako, da je svršetkom mjeseca veljače brojno stanje ove ete popelo se do 36 boraca. Kod formiranja eta je brojila 20 boraca.

4 Mi un

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 35/1, k. 518.

Ova eta za vrijeme svog boravka na teritoriju Promina—Miljevci izvršila je nekoliko manjih akcija koje su dobro djelovale. Politi ki rad antifašisti kih organizacija na tom terenu u posljednje vrijeme bio je poja an i usmjeren u pitanju mobilizacije. Skoro na dobrovoljnoj bazi polovicom ovog mjeseca uspilo se mobilizirati oko 120 boraca, koje smo uvrstili u novi Prominski Odred.²

Da bi se polet ustanka u Promini poja ao, u saglasnosti sa drugovima iz Štaba XIX. Divizije odlu ili smo da sve novomobilisane borce sa teritorija Promine svrstamo u jedinice koje e djelovati na teritoriju Promina—Miljevci, koje bi sa injavale Prominski Partizanski Odred.

19. ov. mj. formiran je 1. bataljon Prominskog Partizanskog Odreda, koji je odmah po formiranju krenuo na teren svog djelovanja. Drugi bataljon ima biti formiran kroz najkra e vrijeme i odmah po formiranju isti e krenuti na sektor svog djelovanja.

Štab ovog Odreda sa injavaju komandant drug STANIŠA VUKMANOVI , dosadašnji zamjenik komandanta III. Brigade XIX. S.D. Divizije, politi ki komesar drug ŽIVKOVI IVAN, dosadašnji zamjenik komesara S.D.P.³ Odreda, zamjenik politkomesara drug JAKOV EV GOJKO, dosadašnji zamjenik komesara bataljona u II. Brigadi XIX. S.D. Divizije i oficir pri Štabu Odreda drug ŠIME KULUŠI dosadašnji komandir Prominske ete.

Štabovi bataljona i komande eta još su nepotpuni i im ih popunimo imenovat emo ih naredbom koja e vam biti dostavljena na znanje.

Pred ovaj Odred stavljen je kao glavni zadatak rasplamsavanje ustanka u Promini, t.j. mobilizacija novih boraca, politi ko djelovanje i udaranje po manjim etni kim i ustaškim grupama. Ovaj Odred ima perspektive da se broj ano oja a, pošto, mogu nosti danas za mobilizaciju najbolje stoje u Promini.

Kao što smo vam ve ranije javili o mogu nosti formiranja novrg Sjevero-Dalmat. Partizanskog Odreda⁴ na teritoriju Ceranje—Stankovci, ostvaruje se. Štab Zadarskog Odreda uz pomo Komande Zadarskog Podru ja, O.K. K.P.H. Šibenik i Zadar formirao je Stankova ku etu, koja broji oko 60 boraca, a koja ima uslova da se pretvori u bataljon. Na terenu Ceranje—Pristeg—Vrana naoružali smo 120 boraca iz tih sela, od kojih emo jedan dio odvojiti kao nesposobne za operativnu jedinicu i staviti na raspoloženje odborima za seoske straže, dok od ostatka formirat emo Ceranjski bataljon, koji e u prvo vrijeme imati dvije ete. Ove jedinice za prvo vrijeme djelovat e na sektoru Jagodnja—Ceranje—Stankovci—Pirovac, a težište našeg rada u tim jedinicama bit e u glavnom u vrš enje i politi ko izdizanje boraca. Ovaj Odred ima perspektive da se broj ano oja a i da dostojno nasljedi tradiciju Sjeverno-dalmatinskih odreda. Sam elemenat od koga su sastavljene ove jedinice je zdrav i ima uslova da ove jedinice postanu dobre.

što se ti e komandnog kadra za ove jedinice najteže je pitanje, ali vjerujemo, da emo i to pitanje povoljno riješiti. Štab Divizije dat e

2 i 4 Vidi dok. br. 265, 273 i 279.

3 Sjevernodalmatinskog partizanskog

nam jedan dio kadra, dok nešto smo već dobili od strane Okr. Kom. K.P.H. Zadar.

Pošto Ceranjski i Stankova ki bataljon još nije formiran, stoga će komandant Grupe odmah oti i da organizira ove jedinice. Ovi bataljoni organizaciono pripadaju Sjevero-Dalmat. Part. Odredu, ali pošto isti se nalaze u Bukovici, to će ovi bataljoni operativno potpadati pod Štab Zadarskog Odrada, dok se isti bude nalazio na tom sektoru.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar,
M.⁵ Munižaba, v. r.

Komandant — major
Šime Ivas, v. r.

BROJ 268

**NAREĐENJE VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 25. OŽUJKA 1944.
ŠTABU MORNARICE NOVJ DA PROCJENI MOGU NOST DRŽANJA
OTOKA HVARA I ZAUZIMANJA OSTALIH SREDNJODALMATINSKIH
OTOKA¹**

Red. br.	Dan i sat primitka	D e p e š a	Potpis	Br. gr.
274	18,00 25/111 V.Š. ²	Procenite mogućnost držanja otoka Hvara ³ kao i zauzimanje ostalih otoka uz njega angažovanjem E P saveznika. ⁴	c	40

⁵ Milan

¹ Knjiga primljenih i poslanih denega Štaba Mornarice NOVJ, original (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 8/35-2, k. 2072.

² Vrhovni štab NOV i POJ

³ Vidi dok br. 257, napomenu 5.

⁴ Štab Mornarice NOVJ je dan ranije (24. ožujka) poslao izvještaj Vrhovnom štabu da komandant saveznih snaga na Sredozemlju general Henri Majtland Viison (prema Izjavi generala Milesa) odbija upućivanje pojačanja za izvođenje njihovih ofenzivnih akcija na srednjodalmatinskim otocima (vidi navedenu knjigu depeša Štaba Mornarice NOVJ, poslani radiogram 261).

ZAPISNIK SA SASTANKA OBLASNOG KOMITETA KPH ZA DALMACIJU ODRŽANOG 25. OŽUJKA 1944. GODINE¹

Z A P I S N I K

Obi. Komiteta K.P.H. za Dalmaciju

održan 25. marta 1944 u Žena Glava (Vis)

Prisutni —

Vicko,² Ce o,³ Baja,⁴ Bunko,⁵ Mileva,⁶ Raos,⁷ Martin,⁸ Marinko⁹ i lan plenuma Nikola.¹⁰

Dnevni red:

1. Prouiti, razraditi i sprovoditi u život direktive i na ela istaknuta u lanku druga Tita i ostalim lancima u »Novoj Jugoslaviji«.

2. Naše mišljenje i predlog o kazni u vezi invazije Kor ule od strane Nijemaca.¹¹

3. Odlazak drugova na teren Sjeverne Dalmacije.

4. Pitanje upravnika korpusne bolnice u Visu — odlazak dr. Zona¹² za upravnika odnosno referenta saniteta u Sj. Dalmaciju i postavljanje na njegovo mjesto dr. Kraljevi a.

Povratak Ružice Primorac u Agitprop. Raspored Lovre Kurira i Senjanovi a. Odlazak Sibe Mili i a u Italiju.

5. Hitne mjere za sprje avanje neprijateljske mobilizacije na Koruli i zbjeg.¹³

6. Savjetovanje Obi. Komiteta SKOJa. Dnevni red i prisustvo delegata Obi. Komiteta K.P.H.

7. Pitanje Italije.

8. Kampanja za obradu zemlje u vezi depeše Nacionalnog Komiteta Obi. N.O.O.

9. Sre ivanje izvještaja za C.K. K.P.J, i C.K. K.P.H.

10. Kritika i samokritika.

11. Razno.

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Instituta za historiju radni kog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Vojnoistorijskom institutu, mikroteka CK ŠKH, film 45/41-45.

² Vicko Krstulovi , sekretar Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.

³ Svetislav Stefanovi -Ce o, instruktor CK KP Jugoslavije pri Oblasnom komitetu KPH za Dalmaciju.

⁴ Ante Jurjevi -Baja, lan Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.

⁵ Nikola Sekull -Bunko, lan Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.

⁶ Mileva Bubalo, lan Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.

⁷ Ante Raos, lan Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.

⁸ Martin Veži , lan Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.

⁹ Miloš Zanko-Marlnko, lan Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.

¹⁰ Ivo Randi -Nikola, pomo nik politi kog komesara Mornarice NOVJ.

¹¹ i ¹⁴ Vidi dok. br. 146.

¹² Milan dr Zon

¹³ Detaljnije o zbjegu vidi dok. br. 3, napomenu 2.

Pošto je prihvaćen od druga Vicka predloženi dnevni red prelazi se na 1. tačku.

1. Drug Vicko ističe, me u ostalim, da naše part, organizacije nisu u punoj mjeri uoile i shvatile prekretnicu nastalu u našoj borbi nakon donošenja posljednjih odluka AVNOJ-a na II Zasedanju. Nisu u dovoljnoj mjeri uoile novi momenat, a to je stvaranje države. Sprovoditi te odluke ne zna i samo populariziranje tih odluka preko agitacije i propagande, već njihovo plansko i uporno sprovođenje u život kroz svakodnevni rad. Mase nisu u suštini shvatile značaj tih odluka, pa se nisu ni mogle još jače mobilizirati u N.O.B. Potrebno je mobilizirati sve part, organizacije u tom pravcu.

Drug Ceo u diskusiji, me u ostalim, ističe da ni mi sami, ni naš Obi. Komitet nije pristupio odlukama II zasedanja AVNOJa onako kako zahtjeva značaj tih odluka. Mi treba da shvatimo historijski značaj tih odluka i prekretnicu koja je time nastala u razvoju nar. osi. borbe. Treba da uoimo i shvatimo kvalitativne promjene, koje je izazvao uspješni razvoj nar. osi. borbe i koje su došle do izražaja u tim odlukama.

Ističe da nismo do kraja uoili zadatke koji se pred nas i pred sve part, organizacije postavljaju u vezi sa tim kvalitativno novim momentima i promjenama u razvoju naše borbe.

Težište nije u kampanjama, agitaciji i propagandi, iako je i to važno sredstvo za upoznavanje masa sa odlukama AVNOJ-a. Težište part, organizacija nije u agitaciono-propagandisti kom radu, već u tome da part, organizacije shvate značaj tih odluka, kao i činjenicu da nas te odluke postavljaju pred zadatak da sve zadatke postavljamo i rješavamo imaju i u vidu da danas gradimo državu.

Treba da u novonastaloj situaciji uoimo novu ulogu naše Partije. Mi danas izgrađujemo državu i naša partija rukovodi tom izgradnjom kao i državnom politikom. Pored borbe protiv okupatora naša Partija treba da svoje napore usmjeruje i u pravcu izgradnje države uopće, a narodne vlasti napose. Preorjentirati, kanalizirati napore i rad u tom pravcu, razmišljati o konkretnoj primjeni tih odluka u život, to je najbolji konkretni, a ne teoretsko-apstraktni način proučavanja odluka.

Mi naš rad tako nismo postavili i nismo orjentirali part, organizacije u tom pravcu. Tome je u izvjesnoj mjeri doprinijela i činjenica da je u doba donošenja tih odluka u Dalmaciji bila najteža vojnička situacija i time u vezi teški problemi održanja i preorjentiranja rada u tim uslovima.

U diskusiji u estvuju svi drugovi pridružuju i se gornjim gledištima iznose i po nekoje nove momente.

Jednoglasno se zaključuje da treba

1. Na sutrašnjem savjetovanju Obi. Komiteta SKOJa u Visu metnuti u dnevni red posebnu tačku o značenju tih odluka i zadataka, koji proizilaze iz njih.

2. Na kursevima Agitpropa Obi. Komiteta i XXVI Divizije, kao i ostalim posebno govoriti o ovom pitanju. Upozoriti na to predavača druga Cvriju i pomoćnika.

3. U »Slobodnoj Dalmaciji« i ostaloj štampi sistematskije ukazivati na značenje tih odluka, što do sad nije učinjeno u dovoljnoj mjeri.

4. Upoznati sa značenjem ovih promjena sve part, organizacije. U svrhu me u ostalima — a) sazvati u najkraćem roku kroz 10 dana sastanak partijskog aktiva na Visu i iz susjednih otoka (Hvar), b) Drugovi iz Obi. Komiteta koji odu na teren da na terenu održe posebne sastanke sa part, organizacijama posvećene tom pitanju.

5. Svi članovi Obi. Komiteta još jednom proučiti odluke i članke iz »Nove Jugoslavije« i održati jedan poseban sastanak s time u vezi.

Itajati i izvršiti proučavanje i rukovoditi se time u kakvim formama to sprovede i mobilizirati part, organizacije i mase za ostvarenje tih odluka.

Zatim se prelazi na 2. tačku dnevnog reda

Naše mišljenje i predlog za kaznu u vezi slučaja na Korčuli prigodom invazije Nijemaca.¹⁴

Drug Martin referira. On i drug Stevo su sačinjavali komisiju za ispitivanje ovog slučaja. Nakon Martinovog odlaska na teren i Stevinog u Korčulu stvar se usporila odnosno privremeno zastala.

Drug Martin iznosi projekt našeg mišljenja i prijedloga za C.K.

Nakon razmatranja njegovog projekta prelazi se na diskusiju.

Drug Marinko ističe da treba upotpuniti na takav način da se C.K.-u pruži podloga ne samo da prihvati predložene partijske kazne, već da se iznesu i svi oni momenti, koji ukazuju na slabost, nebudnost, aljkavost i neodgovornost vojnih rukovodstava kao cjeline, zatim da se istaknu slabosti vojnih i part, rukovodstava u vojsci (XXVI Diviziji) povodom napuštanja Makarskog primorja. Zatim ističe potrebu da se navedu i mjere, koje je još prije invazije Korčule poduzimao kod Štaba Mornarice i Divizije Obilaski Komitet i posebno drug Stevo i o. Zatim da se kao važan moment istakne zakašnjenje odlaska pomoćnika na Korčulu na čelu sa Manolom,¹⁵ Nikom Martinovićem,¹⁰ Crnim,¹⁷ jer je tada najjače došla do izražaja neodgovornost i aljkavost, iako je drug Stevo baš na predhodnom sastanku pred odlazak isticao potrebu hitnog odlaska.

Drug Stevo iznosi momente, koji ukazuju na postojanje atmosfere bezbrižnosti i pomanjkanja veće svijesti odgovornosti, koja je postojala u štabovima.

Svi prisutni se slažu da se za drugu Nikolu predloži kazna opomenom, blaža od ostalih članova ostalog štaba, jer nije bio član operativnog štaba i što je još važnije, jer je tek u tim danima bez ikakvog vojnog iskustva nastupio dužnost zamjenika pol. komesara Mornarice i nije mogao učiniti ništa u stvar. Međutim kažnjava ga se zbog toga, odnosno predlaže se kazna, jer nije bio uporan u traženju da drugovi Manola, Niko i Crni krenu kad je to već odlučeno.

¹⁵ Srećko Manola, zamjenik komandanta Štaba Mornarice NOVJ.

¹⁶ Niko Martinović, komandant Dvadesetšeste divizije NOVJ.

¹⁷ Ivan Marinković, član Obilaskog komiteta KPH za Dalmaciju.

Nakon pretresanja svih pitanja tim u vezi zaključilo se je da drug Martin u smislu istaknutih zapažanja proširi i preinači izvještaj i predloge za C.K. i da od Divizijskog komiteta ponovo zatraži materijal u vezi smrti Nike Martinovića. Sve da bude završeno kroz 3 dana.

Prelazi se na 3. tačku dnevnog reda.

Vicko iznosi nedostatke, propuste, slabosti i stanje partije, organizacija u Sjev. Dalmaciji u smislu izlaganja i konstatacija na prethodnom sastanku. Naročito ističe da O.K. Zadar nije uopće niti pojavu dezertiranja ni njezine posljedice, kao i da nije poduzeo nikakve ozbiljnije mjere za suzbijanje dezertiranja. Onak su dezertirali i partijci i članovi komiteta. Drugovi Martin, Mileva i Raos, koji su određeni da posreduju na terenu treba da ne da upoznaju stanje na tom terenu i potrebne mjere.

a) O.K. Zadar brzo ne reagira na pojave. Drugovi dugo vijekaju i teoretiziraju. Treba im ozbiljno skrenuti pažnju na to.

b) Tražiti da redovno i iscrpno šalju izvještaje. Nastojati pronaći kojeg dobrog, provjerenog i odanog radnika i ribara i uzdizati ih. Slaba strana O.K. je socijalni sastav. Ima 3 intelektualca i ni jedan radnik.

c) Povesti istragu u vezi propadanja materijala nakon kapitulacije Italije i ofanzive Nijemaca.

d) Zadržati se duže vremena.

e) U vezi dezertera, koji su dovedeni iz okruga Zadar na Vis da bi ih se ispitalo i ustanovilo prave uzroke dezertiranja **odlučuje se** da treba poduzeti slijedeće mjere:

Uhodu, koji je organizator i nalazi se na terenu, strijeljati. Krivima, komandirima te isključiti iz Partije i upoznati time XIX Div. Sve dezertere partijce isključiti iz Partije, a onima koji imaju zvanje u vojsci, predložiti diviziji da im se oduzme zvanje. Što se tiče onih dezertera, koji su dovedeni na Vis, postupati individualno tj. one koji su iskreno pokajali vratiti na teren Sjev. Dalm. gdje će njihov povratak u vojne jedinice pomoći i da se privuče i ostale dezertere. Nesigurne rasturati po jedinicama na Visu.

Prelazi se na 4. tačku dnevnog reda.

Pitanje upravnika bolnice VIII Korpusa na Visu.

Od strane Štaba VIII Korpusa dr. Zon, dosadašnji upravnik bolnice postavljen za referenta saniteta za Sjev. dalmatinsko otočje, a na njegovo mjesto postavljen dr. Kraljević.

Vicko ističe, čime se ostali slažu, da te promjene nisu pravilne ni korisne. Dr. Zon, kao upravnik dobar, unosi mnogo truda da se uvede red i da se uspostave tješnji odnosi sa saveznom sanitetom. Svijestan je dužnosti i odgovornosti.

Dr. Kraljević je sposoban liječnik, ali slab organizator. Ne unosi se u posao kao dr. Zon, više birokrata i ne shvaća dovoljno ulogu liječnika danas. Ne uživa autoritet kod bolničara i ranjenika.

Tim u vezi naše je zajedničko mišljenje da uputimo depešu VIII Korpusu sa slijedećim **predlozima**:

1. Da dr. Zon i nadalje ostane na položaju upravnika bolnice na Visu.
  2. Da dr. Kraljevi ostane na istoj dužnosti.
  3. Da za referenta saniteta Sjevernodalmatinskog otkada bude postavljen dr. Altaras¹⁸ (Sada u XII brig. XXVI Divizije).
- Jednoglasno se zaključuje da se obzirom na držanje dr. Zon nakon dužeg provjeravanja kao kandidata primi u Partiju.

Jednoglasno se zaključuje smjeniti zamj. polkoma bolnice u Visu, jer nije udovoljio dužnosti. Pozvati ga pred Obi. Komitet.

Pitanje rasporeda Lovre Kurira i Senjanovića¹⁹

Drug Baja iznosi: obojica su stari i provjereni komunisti. Imaju sve uslove za dobre rukovodioce nakon kraćeg vremena.

Baja predlaže, a zatim se jednoglasno **zaključuje**:

1. Da se druga Senju kooptira u Kotarski komitet Hvar.
2. Druga Lovru Kurira u Kotarski komitet Vis.
3. Da se prati njihov razvoj i pruža pomoć.
4. Da se upozori O. K. da ih se dodjeljuje privremeno.

Pitanje Sibe Milića i a sada tumača kod Štaba Mornarice.

Drug Petrović iznosi da V.²⁰ Dedijer traži Sibin Milića i a za rad na propag. polju kod Vojne Misije u Bari.

Jednoglasno se zaključuje da ga se uputi.

Pitanje primanja u Partiju Joze Radobolje.

Nakon obrazloženja druga Vicka, Bajević i Petrović, kao i druga Marinko o njegovom radu jednoglasno **zaključuje se**

Da se Jozu Radobolju ponovo primi u Partiju i da mu se to saopćiti. Prelazi se na 5. tačku dnevnog reda.

Poduzimanje hitnih mjera radi onemogućavanja njemačke mobilizacije.

Drug Vicko iznosi slučaj Korčule gdje su, kako javlja drug Marin²¹ sekretar O. K. Dubrovnik, Nijemci baš ovih dana mobilizirali 3.000 ljudi od 12—17 godina. Sličeće se dogaći uzduž obale Dalmacije.

Nemamo mogućnosti evakuacije radi teškoća probijanja i pomanjkanja brodova. Koliko bude moguće pomoć ćemo evakuaciju, a u prvom redu onih, koji dolaze pod udar njemačke mobilizacije i mobilizirati ih u redove N. O. V.

¹⁸ Jakica dr Altaras

¹⁹ Ivo Senjanović

²⁰ Vladimir Dedijer

²¹ Marin Cetini

Pozvati sve part, organizacije da najozbiljnije shvate opasnost od njema ke mobilizacije i da poduzmu konkretne mjere protiv toga. U prvom redu da se u svim tako ugroženim krajevima provede preko part, organizacija i N. O. O. mobilizacija svih sposobnih za oružje.

Zaklju uje se da se putem depeše upozna Nacionalni Komitet sa načinom mobilizacije od strane Nijemaca u Dalmaciji.

Prelazi se na 6. ta ku dnevnog reda.
Savjetovanje Obi. Komiteta SKOJa. Dnevni red i pitanje delegata Obi. Komiteta K.P.H.

Raos upoznaje sa karakterom i dnevnim redom savjetovanja. Savjetovanje ima radni karakter. Dvije ta ke dnevnog reda: drug Raos drži politiki referat, a drug Ziki organizacioni referat.

Zaklju uje se da drug Vicko po e na savjetovanje da pozdravi u ime Obi. Komiteta K. P. H. i da istodobno održi referat o zna enju odluka II zasjedanja AVNOJa (u smislu zaklju ka ta ke 1. dnevnog reda).

Prelazi se na 7. ta ku dnevnog reda.

Pitanje Italije

Na osnovu izvještaja druga e e o stanju u Italiji na sastanku 20. 3. 1944. (Vidi zapisnik 20. 3. 1944.)²² jednoglasno se ponovo konstatira da je potrebno da se jedan lan Obi. Komiteta K. P. H. stalnije zadrži u Italiji zbog velikog broja važnih problema, koji tamo iskrsavaju.

Drug Baja predlaže da po e drug e o, koji bi najbolje odgovarao. Svi se sa tim slažu.

U vezi Italije jednoglasno se **zaklju uje:**

1. Da se preko depeše upozna druga Marka²³ sa stanjem u Italiji i potrebom da jedan lan Obi. Komiteta K. P. H., odnosno da bi bilo najbolje da drug e o po e za Italiju.
2. Da bi se imalo vrsto u rukama dr. Slovena Smodlaku, sina dr. J.²⁴ Smodlake, koji na oca ima najve i uticaj i koji je ambiciozan, odlu uje se da ga se kandidira za Partiju jer izražava za to želju. Takova se odluka donosi zbog potrebe da ne bi on kod oca poticao pojedina pitanja, stvari i zaoštavanja, koja smetaju skladnom razvijanju i saradnji izme u naših rukovodioca u Italiji. Ova odluka ima se saop iti u ime Obi. Komiteta preko Milentija Popovi a.

Baza Monopoli Nakon što je predloženo od strane dr. Smodlake Nacionalnom Komitetu da uz Luku Dan evi a ukrca se na »Sengu« i Odrljin,²⁵ komandant Baze na mjesto Jukasa,²⁶ zamj. komandanta Baze (Vidi zapis-

²² Redakcija ne raspolaže ovim zapisnikom.

²³ Aleksandar Rankovi -Marko

²⁴ Josip Smodlaka

²⁵ Jakov Odrljin

²⁶ Anton Jukas

nik 20.3.44.), o emu je dr. Smodlaka upoznao depešom druga e u, drug e o je odgovorio da postoje krupni razlozi da Odrlijn ne bude postavljen na tu novu dužnost, jer se ve na staroj dužnosti nije pokazao na visini (vidi knjigu depeša o sadržaju depeša). Drug e o — ime je Obi. Komitet složan — predložio je dr. Smodlaku da na mjesto Odrlijina na »Sengu« bude ukrcaan kap. Slavko Pezelj, lan Partije i vješt za te poslove.

Obzirom na to naš predlog za Štab Baze Monopoli se donekle mijenja. Jednoglasno se **zaključuje:**

1. Da se za komandanta Baze predloži Pjero Rai , sada na part, kursu.
2. za zamj. komandanta da ostane Jukas.
3. za politkomesara Vukša.
4. za zamj. politkomesara da i nadalje ostane Ivan Rakulji -Brod.

Drug Nikola ima to da predloži i provede preko Štaba Mornarice. Prelazi se na 8. ta ku dnevnog reda.

Depeša Nac. Komiteta o obradi zemlje,

Nakon što se je pro itao i prodiskutovao sadržaj depeše **zaključuje se**

1. Da Oblasni NOO Dalmacije razradi depešu i u tom smislu uputi okružnicu i preko nižih N. O. O-a provede u život.
2. da se part, organizacijama tako er priloži taj dopis odnosno okružnica Obi. N. O. O. i poprati posebnim dopisom u kojem e se upozoriti part, organizacije da i one mobiliziraju part, organizacije i lanove Partije za provo enje toga u život.

Prelazi se na 9. ta ku dnevnog reda.

Sre ivanje izvještaja za C. K. K. P. H. i C. K. K. P. J.

Zaključuje se da je potrebno da se brže sastave i sakupe svi izvještaji u smislu zaključaka na sastanku.

10. ta ka dnevnog reda.

Kritika i samokritika.

Nakon što su svi drugovi samokritički iznijeli svoje nedostatke u radu i ponašanju i nakon što je **drug Marinko** istakao da drug e o ima da pokrene partijski postupak u vezi sa pismom koje je uputio drugu e i prigodom njegovog odlaska u Italiju 1. 3. 1944.

Drug e o iznosi da je namjeravao da to pitanje pokrene i da ga sada pokrene. Drug e o ita dopis, o kojem je rije , a zatim iste da je na in pisanja i misli iznešenih u tom pismu izgubio karakter šale i da je sasvim prešao granicu, da duboko vrije a kako njega li no tako i njega kao partijskog funkcionera i da mu je stoga dužnost da stvar pokrene partijskim putem. Isti e da treba apstrahirati od lica i li njih odnosa njega i druga Marinka i da stvar treba posmatrati u pravom smislu partijski,

cia ne bi izgledalo da Obi. Komitet u ovakvim pitanjima postupa familijarno.

Nakon dužeg pretreasnja ovog slučaja od strane svih prisutnih članova pristupa se donošenju odluke.

Drug Marinko iznosi da uviđa nepartijski postupak i opravdanost izlaganja druga Čečića. Isti kaže da mu nije bila namjera da vrijeđa. Zatim iznosi da sa spomenutim dopisom nema ništa drug J.²⁷ Radmilović, koji je samo potpisao, ne znaju i o čemu se radi. Znaju i samo da je vic. Isto tako Pavao Krce nije potpisao.

Nakon ovoga jednoglasno se **zaključuje:**

1. Da drug Marinko bude kažnjen partijskom opomenom.
  2. Da drug Mato Jakšić bude kažnjen istom kaznom za istu stvar i da mu se ta odluka pismeno dostavi u Italiju.
  3. Drug Jerko se ne kažnjava, jer nije niti dao inicijativu, niti bio upoznat sa tom stvari.
11. tačka dnevnog reda

Razno.

a) Agitprop: potrebno je da se jednog druga zaduži radom za suzbijanje etničke propagande naročito u Sjevernoj Dalmaciji.

Drug Bunko predlaže za taj posao druga Macuru,²⁸ člana Partije, Srbin iz kninskog kotara. Taj drug ne bi sjedio stalno u Agitpropu, već bi obilazio teren slao dopise i sakupljao materijal.

Ostali članovi se slažu. Drug Bunko dobiva u dužnost da pozove tog druga i da ga upozna sa zadacima.

b) U vezi depeše druga Tita sjedište do daljnjeg ostaje na Visu. (Vidi depešu iz knjige depeša).

c) Livanjsko okružje. Drug Vicko isti kaže da je bitno potrebno da se iznese pred C. K. K. P. J. pitanje pripadnosti O. K. Livno Obi. Komitetu za Bosnu i Hercegovinu, jer da to pitanje sazrijeva za rješenje da ne bi neprijateljski elementi koristili pripadnost tog O. K. pod Dalmaciju, kao težnju Dalmacije da prisvoja djelove Bosne.

d) Drug Nikola upoznaje sa nebudnošću i aljkavošću u part. organizaciji vojske, vojnopozadinskih vlasti, N. O. O. u suzbijanju pete kolone. Na Visu izgleda da postoji tajna radio stanica. Poduzete mjere za otkrivanje.

Nebudnost u otkrivanju njemačkih zarobljenika. Previše su naši stražari susretljivi s Nijemcima. Svatko ih može posjetiti.

Jednoglasno se **zaključuje:**

da je vojnički ispravna mjera da se njemački zarobljenici, koji dođu na Vis, ne zamjenjuju.

Drug Nikola isti je potrebu kontrole dolaska i odlaska brodova na Vis.

f) Slažemo se sa obrazloženjem Korpusa da zbog svestranijeg vojnog razvitka drug Banina,²⁹ komandant IX Divizije, ne bude postavljen za zamj. komandanta Korpusa, gdje se više traži političko lice, a drug Banina ima uslova da se razvije za komandanta Korpusa.

²⁷ Jerko Radmilović

²⁸ Vjerojatno se odnosi na Milana Macuru.

²⁹ Ante Banina

Stoga na mjesto zamj. komandanta VIII Korpusa predlažemo Peku Bogdana. (Vidi odgovaraju u depešu).

g) Stavlja se u dužnost drugu Nikoli da ispita tko je predložio druga Machieda³⁰ (bivši šef delegacije N. O. V. J. Bari) za in potpukovnika, jer je naše mišljenje da taj in ne odgovara njegovoj stvarnoj ulozi i doprinosu N. O. B.

Zaključeno.

Zapisni ar: Marinko³¹

BROJ 270

PISMO SVETISLAVA STEFANOVI A OD 25. OŽUJKA 1944. MISIJI NOVJ U BARIJU O VOJNO-POLITI KOJ SITUACIJI U DALMACIJI¹

Dragi moji uburci!

Znam da ete me kritikovati a da sam vam pri ruci, i pošteno bi me izboksovali, što pismo službene sadržine po injem sa ovakvim neozbiljnim naslovom. Ali šta ete. Cuburska posla! Milentije² e sada re i »e bre, ovaj se e o ništa nije izmenio«!

Pre svega da vam saopštim da sam po vašem nare enju i želji uspješno izvršio poverenu mi dužnost, da sam drugarici Ranki³ predao vaš dar. Ne znam da li je potrebno da vam spomenem, mogu e da e vam ona to drugom prilikom izraziti, da je bila prijatno iznena ena.

Kako ste mi vi? Šta ima nova kod vas? Svakako da svakodnevno imate sve više posla. Ali, što u vam ja. Strpite se malo. Što se ti e pomo i od strane Oblasnog⁴ kao što i sami znate, za sada se ne može poslati ni jedan drug. Drug Vicko⁵ i drug Baja⁶ su uputili telegram Marku⁷ u kome mu predlažu, da za jedno izvesno vreme — do em ja, kao što vidiš družu Milentije, drug Vicko i Baja su uputili telegram. To je rezultat onog mog, kako ti to kažeš, »kompleksa«. I stvarno to je kompleks. Ja bi želio da ga se oslobodim, ali eto nekako mi ne polazi za rukom. Ako budem u tvojoj neposrednoj blizini, mogu e da eš mi ti u tome pomo i. Stvarno mi u tom pogledu treba pomo , jer mi to smeta.

³⁰ Sergije Makiedo

³¹ Miloš Zanko-Marinko

¹ Kopija originala (tipkanog na pisa em stroju) u Arhivu Instituta za historiju radni kog pokreta Dalmacije — Split, reg. br. KP-26/181.

² Milentije Fopovi

³ Neda Marovi -Ranka

⁴ Oblasni komitet KPH za Dalmaciju

⁵ Vicko Krstulovi , sekretar Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.

⁶ Ante Jurjevi -Baja, lan Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.

⁷ Aleksandar Rankovi -Marko

Kod nas na Visu ima dosta posla, pa i izvjesnih novosti. Posle više od dva meseca zimskog sna, ovih dana smo se trgli. Posle likvidacije nema - kog garnizona na otoku Šolti,⁸ gde su u estvovali samo Saveznici, pre tri dana 250 savezni kih vojnika sa 400 naših, usred bela dana izvršili su uz pomo savezni ke avijacije, najkompliciraniju i najtežu vojnu operaciju, a to je iskrcavanje na otok Hvar.⁹ U toku dvodnevne borbe Hvar je skoro sav o iš en. Nemci se drže još samo na kraju otoka, u Su urju u jednom manjem garnizonu. Nemci su se branili o ajno, ali naši borci, bez ikakvog preterivanja, sjajno su se borili zadavaju i neprijatelju teške udarce. Naši su se borili sa takvim junaštvom, odlučnošću, brzinom i veštinom da je sve to Saveznike frapiralo. Njih je sve to toliko zbunilo da se uopšte nisu mogli da sna u. Pored toga, nedovoljnom oprežnošću, Saveznici su bili opkoljeni u Jelsi i pretilo im je uništenje. Me utim, brzim manevrom obuhvatom jedan naš bataljon¹⁰ Nemcima je zajašio za vrat i tu ih je razbio i omoguio Saveznicima da se izvuku izJelse, a da nisu pretrpeli ma kakve gubitke. Naši su ostali i dalje na otoku da hvataju raspršene pojedince, dok su se Saveznici vratili natrag. Oni svuda pri aju o našim boricima, kako oni do sada još nisu videli takve vojnike. ak i njihovi niži i viši oficiri izjavljuju da su oni slušali o junaštvu i veštini naših boraca, ali da nisu imali jasne predodžbe. Me utim, ovo što su videli na Hvaru da ih je to potpuno iznenadilo. Sam brigadir er il¹¹ je pun hvale o nami, ali kod viših savezni kih oficira ose a se i izvesno negodovanje i nelagodnost što su se njihovi vojnici u upore enju sa našim pokazali, slabi. Prema još nepotpunim podacima neprijatelj je imao oko 40 mrtvih vojnika i oficira i oko 130 zarobljenih. Našima je pao u ruke i prili an ratni plen (oprema i drugi ratni materijal). Saveznici su zarobili svega¹² — nema kih vojnika.

Širom itave Dalmacije Nemci, ustaše i etnici sprovode strahoviti teror. Oni su otpo eli najsvirepiju hajku na ljude. Opkole selo i kupe i odvođe sve muško stanovništvo od 12 do 70 godina na prisilne radove. Nasilno evakušu stanovništvo od vode i ga u konclogore. Pale, siluju i ubijaju. Na Bra u su žive ljude polivali benzinom i spaljivali ih. Što se ti e terena i pustošenja Dalmacija preživljuje sada najteže dane od okupacije do danas.

Šaljemo vam druga Sibiu Mili a.¹³ Mi smo malo s njim razgovarali. Uglavnom bi vi trebali s njim detaljnije razgovarati o njegovim dužnostima tamo. Za politkomesara bolnice u Grumo upu ujemo vam druga Slavka Magjera, a drug Martin Gamulin treba da do e ovamo na novu dužnost.

Depešom smo vam javili da ni drug Jukas¹⁴ ni Odrlijn¹⁵ ne bi, iz više razloga, mogli da odu na onu dužnost na koju su bili predvi eni. Sa Lukom

8 Vidi dok. br. 262, napomenu 2.

9 Vidi dok. br. 257, napomenu 5.

10 Bataljon Prve dalmatinske brigade Dvadesetšeste divizije NOVJ.

11 Tom Churchill, komandant Druge SS brigade (2. Special Service Brigade) na otoku

Visu.

12 Vidi dok. br. 275.

13 Sibiu Mili i

14 Anton Jukas

15 Jakov Odrlijn

Dan evi em mogao bi da po e drug Pezelj.¹⁶ Mi se nadamo da ste vi to sprovedi.

Od Marka¹⁷ smo dobili depešu u kojoj nam javlja da do 22 aprila najkasnije delegati iz Dalmacije za II Omladinski Antifašisti ki Kongres, trebaju biti u Korpusu. Isto tako nam je kazao da pozovemo i predstavnika omladinskih antifašisti kih organizacija.

Vi ete predložiti mere i poslati nekoliko delegata, 3—4 a može i više. Oni bi trebali najkasnije da budu na Visu do 5. IV.

Za sada ovoliko. Sve vas redom mnogo pozdravlja i rado vas se se a

vaš *uburac*¹⁸

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

25. III. 1944 godine

BROJ 271

IZVJEŠTAJ POLITI KOG KOMESARA 8. KORPUSA NOVJ OD 25. OŽUJKA 1944. POLITI KOM KOMESARU GLAVNOG ŠTABA NOV I PO HRVATSKE O MORALNO-POLITIČKOM STANJU U JEDINICAMA KORPUSA¹

STAB

VIII KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

25. III. 1944. g.

POLITI KOM KOMESARU GLAVNOG ŠTABA NOV I PO HRVATSKE

Prošli period rada, tj. od posljednjeg izvještaja pa do pred kraj ovoga mjeseca, protekao je u sre ivanju i reorganizaciji i u nekoliko navrata u obilasku najbližih jedinica. Prema tome izvještaj ne e mo i dati nekih r.ovih naro itih obavještenja niti e u pogledu poznavanja političkih prilika na terenu upotpuniti nedostatke prošlog političkog izvještaja.² Promjene u političkom stanju u prošli mjesec dana nisu osjetne i krupne, a tako er nisu ni bezna ajne, upravo one su zna ajne i osjetne za daljnji razvoj naših jedinica. Kroz nekoliko dana krenuti u na sektor Srednje Dalmacije gdje u imati kontakt, ne samo s jedinicama XX. divizije, nego neposredno na terenu Dalmacije upozna u prilike toga kraja, Srednje-

¹⁶ Slavko Pezelj

¹⁷ Aleksandar Rankovi

¹⁸ Odnosi se na Svetislava Stefanovi a- e u, instruktora Centralnog komiteta KP Jugoslavije pri Oblasnom komitetu KPH za Dalmaciju. Potpis Cuburac vjerojatno po Cuburi rajonu u Beogradu gdje je Stefanovi ro en, odnosno gdje je živio.

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 3/2, k. 522.

² Vidi dok. br. 175.

-dalmatinsku grupu odreda, Cetinsku komandu područja itd. Budući da politički izvještaj za prilike sa toga sektora bi bio precizniji i konkretniji.

Političke prilike na sektoru Sjeverno-dalmatinske grupe odreda, na koje sada djeluje i XIX. divizija, nisu u dovoljno mjeri iskorištene za nas kako to mogu nositi pod ovakvim okolnostima dozvoljavaju. Naše vojne jedinice, koje na tome terenu relativno su brojane i aktivne, nisu uništile sve tragove i ostatke cijepačke politike bivše Jugoslavije i njenih političkih grupa, i danas dolazi do izražaja u prilično oštroj formi podvojenost krajeva, Primorska i Bukovana, pa donekle Lika i Dalmatinaca, i napokon ne baš naročito vrsta povezanost Dalmacije sa Hrvatskom i drugim zemljama Jugoslavije. Na ovom sektoru, kao i na sektoru Srednje Dalmacije, mjestimično, a negdje i u većim kompleksima sela, aktivan je uticaj ujeva³ i njegovih etničkih grupa. Ujevačke snage ujeva kontrolišu, mobilišu, a ponekad inicijativno vode operacije, svakako uz pomoć okupatora, na kninskom sektoru (Kosovo polje, Pačeni), Cetinskoj Dolini i nekim djelovima Srednje Dalmacije. Ujevačke snage Duji a nisu po odanosti sastavljene od jednolične vojske. On je pokupio jezgro najokorelije bande iz Petrovca,⁴ Grahova,⁵ Drvara, Tiškovca, Strmičice. Zahvaljujući stalnoj pomoći okupatora, vršio je i vrši mobilizaciju u selima i krajevima gdje njegov uticaj nije uvijek stalan niti je od naroda svesrdno prihvaćen. Njihova je težnja da sela odakle su mobilisali izvještani broj ljudi ne samo nazivaju etničkim, nego i cijele okolne krajeve nazivaju etničkim krajevima, pa im ponekada na takvu politiku nasjedaju i naši drugovi, naročito u momentima rekvizicije i konfiskacije. Ujevačke snage etničke vojske vezana je za krajeve, i u smislu pokretnosti, slične našim brigadama, etničke vojske je terenska i nepokretna, osim »vojvoda«, njihovih grupa i okorjelih zlikovaca i izdajnika. Iako je ujevačke vojske terenska, jugoslovenski oficiri i podoficiri uspjeli su da među ujevačkim etnicima osiguraju položaj i uticaj daleko stabilniji i sigurniji, nego u etničkim jedinicama na Manji i Centralnoj Bosni. Ujevački etnici su u ujevačkim redovima ogromnom većinom Srbi, sa jednim vrlo malim brojem Hrvata, svega 40 do 50, što je procentualno beznačajno, dok politički ne zna i tako beznačajnu pojavu. Stalna, vješta i intenzivna saradnja⁶ ujevačke sa okupatorom, sakrivena pod vidom da on lično ne sarađuje nego Brane Bogunovi, Markica i uz, Mane Rokvi i druge domaće »vojvode«, formirala je mišljenje kod etnika i njihovih porodica da on nije okupatorski sluga, da je zaštitnik srpstva, da je istinski borac, i time mu je omogućen porast vojske koji je osjetan od prošle godine pa do danas. Ujevačke »vojvode« nisu vrsto sjedinjene i njih zbijaju u jedan tabor udarci Narodno-oslobodilačke vojske, a i okupator platom i zaštitom. Razmirice i mržnje među »vojvodama« obično košta odlaskom »vojvoda« koji su došli iz Srbije, njihovim razaranjem i napuštanjem kraja u koje su htjeli da dadnu dug »srpstvu«. Cijepanje i razmirice među etničkim »vojvodama« naročito su intenzivne poslije većih meunarodnih političkih pobjeda na-

3 Momilo Dujić, komandant Dinarske etničke oblasti.

4 Bosanskog Petrovca

5 Bosanskog Grahova

6 O suradnji etnika i Nijemaca vidi dok. br. 531, 532, 542, 564 i 569.

še vojske i naših naroda. Cijepanje i sva u obi no pla aju odilaskom i razo arenjem »strane vojvode«, tj. oni koji su došli iz Srbije (na pr. Šibenik).⁷ Ambicioznost i proždrljivost etni kih vojvoda koristi okupator, koji je upoznat sa njihovim razmimoilaženjem, favoriziraju i as jedne — as druge, te na taj na in za svaku sigurnost osigurava sebi uticaj na više vo a a ne na jednog, a na odilazak razo aranih »vojvoda« sa sektora Kninske Krajine ne gleda nepovoljno, jer smatra da je to sektor gdje ima on uvijek ja e snage, a sam etni ki sektor je prezasi en »vojvodama«. Vojni ki udarci po Duji evim etnicima nisu dovoljno iskoriš eni. Tada su se uji u mogli dati mnogo ve i udarci, nego što su se dali. U tim danima vrlo kratke osamljenosti, dok se još nije široko i vrsto povezao sa njema kim trupama (povezivanje je izvršio Mane Rokvi,⁸ ra unaju i da e na taj na in ste i ve u podršku kod Njemaca), uji je vodio borbu sa novim i mldaim dalmatinskim jedinicama i uspio je da o uva vojsku i izmakne udarcima naših solidnijih i iskusnijih jedinica. Politi ki udarci uji u nisu dat onakvi kakvi su se mogli i morali dati. Sva njegova zlo instva i izdajstva, li na nasilja i krvološtva nisu prikazana i poznata. O njemu se govori op enito kao etniku i etni kim bandama, ne iskorištavaju i i ne povezuju i sa njim izdajstva i zlodjela koja je on li no, ili njegova vojska, ili u saradnji sa okupatorom, u inio u ovim krajevima. Slabi politiki udarci po uji u izraženi su još i u tome da mu je dozvoljeno da nekada koristi greške naših vojnika ili da od naših borbi i akcija on pravi kapital, tuma e i ih onako kako su njemu konvenirale. Na grahovskom sektoru etni ki uticaj ne poja ava se, ali isto tako i ne smanjuje vidnijom i osjetnijom brzinom. Prošlogodišnje borbe proleterskih jedinica i represalije koje su naše jedinice primjenile nisu pravilno objašnjene, te ih etnici koriste izazivaju i sažaljenje itd. Naši politiki radnici na terenu i naše vojne jedinice nisu shvatile zna aj ovakvog politkog etni kog uticaja. Nije neinteresantno napomenuti, da se na terenu Grahova kod stanovništva razdvaja mišljenje o vrijednosti Grahovsko-peuljskog odreda, njegovom dobrom odnosu naspram naroda (iako to nije naro ita jedinica), od hrvatske dalmatinske vojske.⁹ Greške pojedinaca, dalmatinskih boraca, naro ito se potenciraju, pa ponekad dobijaju i nedobronamjerno prebacivanje i od ljudi koji su etni ki simpatizeri. U vezi sa našim politiki kim greškama interesantno je napomenuti, da mi u Sjevernoj Dalmaciji nismo uspjeli u krajevima gdje su JNS-ovci¹⁰ Grga Anelinovi, Jurica Demetrovi, Manfred Paštrovi, nismo imali uspjeha da zadržimo u našim jedinicama borce iz tih krajeva. Možda, ali ne zna se ta no, da je onaj mali broj Hrvata kod uji a baš iz tih JNS-ovskih redova. Osim toga, na tim terenima, u tuma enju federativne Jugoslavije, govorilo se je o sovjetskoj federaciji, pa odmah na po etku pri formiranju jedinica, baš iz tih krajeva, politiki komesar Gandi¹¹ zaklinjao je vojsku na »komunisti ku zakletvu« itd. Svakako ovo nisu presudni ni glavni

7 1 8 Vidi knj. 9, dok. br. 436.

9 Odnosi se na Dalmatinske jedinice pod komandom Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske koje su dejstvovale na tom terenu.

10 Pripadnici Jugoslavenske narodne stranke.

U Nikola Repani -Gandi

uzroci pojave uju evih etnika, nego su samo neki momenti koji govore o našim propustima i greškama, koje upotpunjuju sliku o tome šta smo mi politiki u inili u borbi sa Duji em.

Duji se nalazi na našem sektoru, na vrlo osjetljivim vojnim pozicijama. Svojim položajem i aktivnošću nastoji da razdvoji Hrvatsku i Dalmaciju i zaoštri odnose Srba i Hrvata, omogućuju i tako politiku u vršenju ustaša, a s druge strane rauna da se Narodno-oslobodilačka vojska u borbi sa Njemcima i Talijanima na ovom sektoru brojano oslabiti, te se on u povoljnijoj situaciji, vješto manevrišu i, oduvati svoju vojsku, porast prisilnom mobilizacijom i u povoljnoj situaciji bi se kao jedina ozbiljnija suprotnost koja bi prihvatila sve nezadovoljnike, te bi sa takvim snagama predstavljao na ovom sektoru snage »vojske kralja Petra u otadžbini«. S obzirom na najnovije događaje unutar zemlje i povoljni odjek u meunarodnom svijetu naše Narodne vlade,¹² Duji ne predstavlja onakvu snagu koja bi odgovarala njegovom broju od 7000. U objektivno povoljnoj situaciji pod udarcima Narodno-oslobodilačke vojske, polovina njegovog prisilno mobilisanog ljudstva pasivizirala bi se, raspršila, a manjim delom pristupila Narodno-oslobodilačkoj vojsci.

Formiranje naše Narodne vlade i druge odluke AVNOJ-a daju nam mogućnost da mnogo ozbiljnije politike udarce nanese uju. Možda bi Srpski klub u okviru ZAVNOH-a mogao intenzivnije i aktivnije povesti borbu sa njime. Mi ćemo po svemu ovom povesti rauna i u tome smislu organizovati i dati tok našoj politici koju i vojni koji aktivnosti.

Na Livnjskom okrugu pojavljuje se veći i broj dezertera iz ustaških i domobranskih redova, veći i broj »neposlušnika«, tj. onih koji se ne odazivaju mobilizaciji. Ovo previranje i bježanje na slobodnu teritoriju može i se iskoristiti, ne samo naročito velikim razmjerama, za mobilizaciju u Narodno-oslobodilačku vojsku. Na ovom sektoru ishranjuju se jedinice IX. i djelomično XX. divizije, pa sama rekvizicija koja se vrši ne utiče najpovoljnije za korist razvoja ovog procesa, koji je za nas vrlo važan, jer se radi o hrvatskim masama Livanjskog i Duvanjskog kraja. Uticaj Makedonika osjetno slabiji, ali to slabljenje je nezadovoljavajuće, jer se ne izražava u dobrovoljnom masovnijem pristupu Narodno-oslobodilačkoj vojsci. Stanje na ostrvima također se povoljnije razvija. Skoro bezobzirne, krvave i oštre represalije koje su Nijemci primijenili na stanovništvo ostrva, stvorile su objektivno povoljniju situaciju da se razbije izvjestan oportunistički kod naroda u odnosu na Njemce i oportunistički kod nekih jedinica i odreda da se ne vodi borba, boje i se represalija na stanovništvo i imovinu. Baš po pitanju ovakve oportunističke politike i po pitanju mobilizacije, moglo se konstatovati, da ima nekih odgovornih drugova, pre svega na terenu, pa i u vojsci, koji svojim nereagiranjem na ovakve pojave pokazuju takve osobine koje ne mogu biti svojstvene pripadnicima revolucionarne i borbene organizacije, tj. Komunističke partije. Ovaj oportunistički kod tih drugova ne izražava politiku neznanje, nego više nezdravost — nezdravo vaspitanje.

12 Misli se na nacionalni komitet oslobođenja Jugoslavije.

Politi ko stanje u našim jedinicama za prošlih 20 dana nema naro itih izrazitih promjena, nema prelomnih doga aja. Uvodi se stalan planski, metodski politiki rad, sre uju i reorganizuju jedinice. U I. i II. brigadi IX divizije osje a se življi i intenzivniji tempo rada. Nova, III. brigada (XIII. Kor ulanska) došla je pred deset dana.¹³ Stanje ove brigade je nesre eno, kako po vojni kom, politiki kom, tako i po ostalim sektorima. Brigada je mala, broji svega oko 400 ljudi, od 700 koliko ih je pošlo sa Visa, izdržala je naporan put i marš, ljudstvo joj je slabo hranjeno, izmoreno, a rukovodstva politiki ka i vojni ka kroz cijelo vrijeme puta bila su nedovoljno aktivna, kako po objašnjenju napora, tako i po objašnjenju problema koji su se u brigadi pojavljivali — strah od Bosne, lokalni patriotizam, dezerterstvo, prodavanje i gubljenje odje e i obu e, nedisciplina itd. III. i IV. bataljon su najslabiji, nedostaje im politiki kog i vojni kog kadra, a sama partijska organizacija, sve do dolaska, formalno je postojala. Mi smo poslali u tu brigadu dva druga, koji e mo i sa uspjehom vršiti funkciju zamjenika politiki kog komesara bataljona. U cijeloj diviziji osje a se nedostatak politiki kih rukovodioca. Iako je ovo najstarija jedinica po sastavu ljudstva, nije se razvila do visine koju je ve morala imati, a njeni stari borci, kao iskusniji ratnici, nisu se ispoljili u operacijama koje je divizija vršila. Borci ove divizije radi politike štabova ne osje aju se jedinstveni ni u okviru same svoje divizije, što se ispoljava na razne na ine, a naro ito nema potrebne solidarnosti u pogledu ishrane. Tako se dešava da I. brigada gladuje, a II. ima vrlo dobru hranu i obratno. Ovu pojavu tek neki dan uo ava sam štab divizije.

Stanje XX. divizije i rad u njoj odvija se u sre ivanju i upoznavanju, s obzirom da je u njoj skoro naimenovan novi štab divizije. Ova divizija je politiki ki i vojni ki naša najslabija jedinica. II. i III. brigada dobrim dijelom su se sredile i u svom radu imaju ve i izvjesne preglednosit i uspjeha. Tako er prije deset dana u sastav divizije došla je njena I. brigada (Vili).¹⁴ I. brigada po procjeni drugova, zbog sastava ljudstva iz okoline Sinja, imala je povoljne uslove da postane najborbenija jedinica u ovoj diviziji, ali je dvomjese nim bavljenjem na šibensko-trogirskom sektoru, bez kontrole, pomo i i bez vrste veze sa divizijom, oslabila i danas je najslabija u ina e najslabijoj diviziji...

Južno-dalmatinska grupa odreda održava sa nama najslabiju vezu i stanje na njenom sektoru politiki ko, kao i stanje njihovih jedinica, nije poznato.

Odlukom Vrhovnog štaba imenovan je novi štab XXVI. divizije. Drugovi Božo Božovi komandant, Dušan Kora politiki ki komesar i Bio i Ante na elnik.¹⁵ Ova jedinica, zbog zadataka koje je dobila i položaja koga zauzima, morala bi biti najsolidnija, najsre enija i najdisciplinovanija naša jedinica. II. i III. brigada slabijeg su iskustva i osjetno izostaju iza I. brigade, naro ito III. Štab divizije nije zadovoljavao. . . Osje a se da nisu shvatili objektivno povoljne uslove za razvoj jedinica i nisu

¹³ Vidi dok. br. 298.

¹⁴ Vidi dok. br. 205.

¹⁵ Novi štab je formiran 3. travnja 1944. (vidi Arhiv Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 23/10, k. 1100).

pove anom oštrinom reagirali na probleme koji su se pojavljivali, nego su svoje nedostatke mjerili sa jedinicama koje se nalaze na kopnu, koje se razvijaju pod teškim i nepovoljnijim uslovima. Nisu izvršili jedinstvo I. brigade i ostalih jedinica u okviru divizije. Štabovi, pa onda borci I. brigade gledaju sa nepovjerenjem novoformirane jedinice, što bez sumnje šteti kako I. brigadi, tako i cijeloj vojsci. Zbog povoljnijih uslova, održali su i održavaju niz vojnih kurseva, a drug Fi a¹⁶ je uz pomoć Oblasnog komiteta održao i tri partijska kursa. Ozbiljna je pogreška ovog štaba što je na kopno uputio XIII. Korulansku brigadu, sada III. i u IX. diviziji, a da je politiki i vojni ki uopšte nije pripremio za tako težak i naporan put. Novi štab divizije je potpuno upoznat sa opštim našim zadacima i problemima, kao i sa stanjem cijele XXVI. divizije. Svi su izgledi da će ovaj štab moći i zadovoljiti. Iako ovoj diviziji štab Korpusa ne može naročito pomoći, nego samo održavamo kontakt svakodnevnim depešama, razvoj ove jedinice potpomognut je ozbiljnom kontrolom Oblasnog komiteta koji se nalaze na Visu. Borci i narod na Visu obavješteni su opširno i pravilno svakodnevno o svim događajima kod nas i u svijetu. Kulturno-prosvjetni život, zborovi i konferencije, intendantura i sanitet sretni su i funkcionišu zahvaljujući i izvanredno povoljnim uslovima. Inicijativnim i aktivnim operacijama koje omogućiti provjeravanje ljudstva, ova jedinica ima uslova da postane kadrovska jedinica.

[...]

Naša XIX. divizija, iako je najbolja jedinica, vojni ki i politiki najodređenija, ima nedostataka koji se već ne bi trebali pojavljivati, ako ne nikako, a ono bar ne u onakvoj oštroj formi, kako se dosada pojavljuju. Ova iznenađenja pa već a pojava dezerterstva, osjetna razlika i neizjednjenost jedinica, slab uticaj na pozadinu itd., to su problemi ove jedinice. Na sektoru gdje djeluje ova divizija nalazi se i Grupa sjeverodalmatinskih odreda. Sve do skora Grupa nije imala politiki komesara, pa se rad odvijao u odredima gotovo bez politiki koga sektora.

Promjenom toga stanja i dolaskom politiki koga komesara druga Munižabe¹⁷ za komesara grupe odreda, ovdje će se stanje povoljnije izmijeniti.

Politički problemi u našim jedinicama slični su u mnogome problemima u drugim jedinicama naše vojske, samo što se ovdje pojavljuju pooštreni, više komplikovani, a po nekad dobijaju specifične osobine. (Prilažem dopis zamjenika politiki komesara Vojina Kovačevića.¹⁸ Ovo je pitanje riješeno.)

Politički kadar i uopšte kadar rukovodioca po vojnim i drugim sektorima je naš veliki problem. Kapitulacijom Italije, nagli i veliki porast jedinica na ovom sektoru nije se mogao podmiriti ni sa kadrom iz doma ih jedinica, a ni sa stranim. Mi smo u tom pogledu dobili vrlo veliku pomoć od Vrhovnog štaba i od Oblasnog komiteta K. P. H. za Dalmaciju. Politički kadar slabiji je od vojnog, dobrim dijelom došao je sa terena, nije prošao kroz vojsku, te mu je izraziti nedostatak vojnog duha, bor-

¹⁶ Filip Bajković - Fi a

¹⁷ Milan

¹⁸ Redakcija ne raspolaže tim prilogom

benosti, udarnosti, discipline. Mnogima njima nije ukazata pomoć da se sna u u novoj dužnosti, a ima nekih od tih drugova koji se smatraju da su po kazni došli u vojsku. Velika većina od drugova sa terena može se sna i u novim okolnostima i pred novim zadacima. Ovakva situacija rukovodi nas da se u politici kadra orijentiramo na izbor i izdizanje za jedan duži period naših nižih domaćih političkih rukovodioca. Moramo izdizati mlade, aktivne, u borbi provjerene drugove i od njih stvarati rukovodioce bataljona, odreda, a kasnije i brigada. Ovakav kriterijum uzet je i zato što se ima utisak da u našim jedinicama ima jedan izvjestan broj političkih komesara koji su dobili svoje funkcije po liniji znanja, vještini govorenja, opšte kulture, tako da se ne dobija utisak da su ovi drugovi orijentisani da postanu udarnici, inicijatori borbenosti, članovi vojnih štabova, nego neki političari. Ne samo što nije uzdizati kadar iz starih jedinica I. i II. Dalmatinske brigade, nego nema se potpun uvid ni pravilan raspored i u ovaj kadar što se nalazi u našim jedinicama. Prije pet dana organizovan je niži partijski kurs za sve jedinice, osim odreda i XXVI. divizije. Na kurs su došli gotovo sve domaći i drugovi, mladi i politički i partijski rukovodioci. Nedostatak ovog kursa je što na njemu nema vojnih rukovodioca i drugova koji rade u Intendanturi, Sanitetu, Vezi i Ob. službi. Drugi kurs koji se bude organizovao neće imati ovih nedostataka.

Slaba politička svijest naših boraca odražava se u težnji za borbom u Dalmaciji i nezdravom lokalnom patriotizmu, u strahu od Bosne itd. Ovaj problem ispoljava se dalje u neosjećanju vrstog jedinstva dalmatinskih jedinica sa Narodno-oslobodilačkom vojskom Jugoslavije. Napokon osjećamo se u vezi sa tim i pitanje »stranaca«,¹⁹ nedovoljna solidarnost i ispomaganje brigada u diviziji, bataljona u brigadama, podvojenost starih i novih boraca itd. IV. i V. ofanziva, u kojoj su sa herojskim djelima i patnjama uz glavninu Narodno-oslobodilačke vojske učestvovali neke dalmatinske jedinice, nije iskorištena politički kao moralna snaga za nova junaštva, upornosti i ustrajnosti, nego naprotiv iz tih herojskih i nad ovoj anskih borbi zapamćeni su i prepričavaju se teški momenti, gubitci, razmimoilaženja među borcima, tegobe ishrane, neslaganja itd. Prelaz preko Drine, koji je omogućio našoj vojsci zahvaljujući junaštvu dalmatinskih jedinica, ta junaštva i simbolički podvig, kao i niz drugih herojskih djela u toku ofenzive i na terenu same Dalmacije, ostaju gotovo nezapaženi i neiskorišteni. Mi ćemo morati pokrenuti list-vjesnik, a i putem samih smotri, govora, zborova i konferencija ispraviti ovo stanje.

Dezerterstvo je nadalje ozbiljan problem, iako je danas osipanje jedinica vrlo malo. Ovaj problem je ozbiljan zato što se nema sigurne garancije da bi ove brigade, koje danas broje u IX. i XX. diviziji po 500 ljudi, bile sposobne da novomobilisano ljudstvo zadrže u svojim jedinicama. Naši politički rukovodioci nisu po ovome pitanju oštro reagirali, a same vojno-pozadinske vlasti — komande područja svojom neaktivnošću i primanjem dezertera na dužnosti pri komandama objektivno potpomagale su osipanje jedinica. Naši štabovi nisu uo ili političku sadržinu ovoga

19 Misli se na rukovodioce koji su došli iz drugih krajeva i jedinica.

problema, pa tako Štab XIX. divizije jednim svojim aktom predlaže da se od dezertera obrazuju straže pri pozadinskim ustanovama. Komanda Šibenskog područja izvještava da je stanje sretno, da sve poslove vrši redovno, da je politički rad aktivan, zborovi, konferencije i napokon poslije takvih konstatacija o svome radu kaže da na svome području ima oko 500 dezertera.²⁰ Ovome pitanju u nekim krajevima nije se svestrano angažovala ni partijska organizacija. Dezerteri iz IX. divizije postali su rukovodioci SKOJ-a u Dinarskom odredu, a slika njihova je na terenu Sjeverne Dalmacije. Mi smo po ovome problemu upozorili štabove, komande područja i komande mjesta, izdali nekoliko najstrožijih mjera i naredaba, a na nekim savjetovanjima politički smo razjasnili ovaj problem. Izmijenjeni su i kazniti, najstrože kazniti sve one rukovodioce, političke i vojne, koji »ne zapažaju« ovaj problem, ne radi neznanja važnosti ovoga problema, nego što ima veći broj njih da redovno takvi dezertiraju i primjerom služe borcima. Ovakvi kolebljivci, špekulanti i organizatori dezerterstva »ne zapažaju« ovaj problem, jer sami rade unajmu na odlazak iz Bosne, tj. svoje pokretne divizije na teren Dalmacije.

Naše jedinice nemaju još izgled sretno i disciplinovane vojske. Ima slika ajeva da se još razvija diskusija po navedenim pitanjima. Da bi se opravdalo takvo stanje pojedini rukovodioci spominju mladost vojske, te im mladost služi kao opravdanje nerada, a ne kao potstrek za intenzivniji rad. Pravilno i oštro shvaćanje discipline nije ukorenjeno kod štabova bataljona, nekih štabova brigada, a ponekad se govori i mišljenje da ne može »buržuj-sku disciplinu« itd. U IX. diviziji poduzeta je kampanja za veći broj disciplinu, a neka predavanja o disciplini održala su i drugi Semjon Kuharenko, oficir Crvene armije, koji je od Vrhovnog štaba sa drugim drugovima za privremenu pomoć poslat našim jedinicama. Štabovi divizija i štabovi brigada, a naročito niži komandni kadar — desetari, vodnici, politički delegati, nemaju dovoljno autoriteta. Ovaj problem neki su drugovi htjeli riješiti brzo »efikasno« uvođenjem discipline-dresure, te su ovo pitanje na taj način još više komplikovali, na što smo mi odmah reagirali. Ima jedinica koje bi svojom visinom političke svijesti bile sposobne za veći i svestraniju disciplinu. Brzi razvoj spoljnih i unutrašnjih događaja, stalni porast ugleda naše vojske u međunarodnom svijetu i kod naših naroda, vojni i politički zadatci koji se stavljaju pred nas i koji su u našim daljnjim perspektivama, sve nas to rukovodi da ovome problemu moramo pristupiti i svestrano i brzo, ne otklanjajući i da isključivo politička svijest naših boraca bude jedini nosilac naše discipline.

Pošto je izgubljen ili nedovoljno iskorišten veliki dio zarobljenog materijala pri padu Italije, pa kasnije neuspjelim akcijama i iznenadjenjem, koja su rezultat nesavjesnog i neodgovornog rukovođenja nekih jedinica, u našim jedinicama, gotovo svima, pojavljuje se problem uvođenja vojne imovine, oružja, odjele, obuče, alata, magazina, sanitetskog materijala, radio-stanica, radio-aparata, arhive itd. I. brigada XX. divizije nije izvršila naredbu, iako je objektivno mogla, da prenese oružje koje je bilo bunkerisano, te ga je neprijatelj pronašao. Slaba je doskora bila,

²⁰ Ovdje je riječ o borcima koji su samovoljno napustili jedinice u kojima su bili raspoređeni i priključivali se jedinicama koje su dejstvovale na području Šibenika.

može se reći i nikakva ili vrlo površna kontrola vojne imovine ... I po ovom slučaju imamo primjera da vojni i politički rukovodioci ne samo da se odnose neodgovorno, nego ponekad i sami griješe. Mi sprovodimo kontrolu, mi smo kažnjavali i kažnjavaćemo najstrožije ovakve greške. Najstrožije ćemo ih kažnjavati zato, što se u ovakvim slučajevima, naročito kod rukovodioca, ne radi o neznanju, nego o ličnom poštenju. Naša organizacija kontrole poštovanja imovine mora biti takva da svakoga možemo imati u vidu stanje imovine i oružja od desetine do divizije.

[...]

Naši politički i vojni rukovodioci ne samo da nisu imali i da još sada nemaju metodskog i planskog rada, nego u mnogo slučajeva nemaju uske povezanosti sa vojskom, sa masom boraca. Na svim dosadašnjim sastancima i savjetovanjima koja sam održao, moglo se je konstatovati da je neposredan dodir sa vojskom slab, rijedak i vrlo uzak. Dokle se može otići i u ovim pogreškama, najbolje ilustrira primjer političkog komesara IV. bataljona III. brigade IX. divizije, koji izjavljuje da ne može biti i svaki dan svečete u svom bataljonu, jer su vojnici razmješteni po kućama u svitom selu, a u cijelom bataljonu ima svega 40 boraca. Najgore je što se obično ovakvi stalno dopisuju sa četama. Takva izdvojenost od vojske pokazuje se u izdvojenosti života štaba od rada i života jedinica itd.

Borci u našim jedinicama predstavljaju najpovoljniji materijal za masovne kulturne priredbe. Nepismenost je relativno vrlo malena. Jedinice IX. i XX. divizije, kao i ogromna većina terena, nisu obavještene o najnovijim događajima. Našoj vojsci nepoznati su junaci i slavni podvizi samih dalmatinskih boraca, oni nisu snaga i potstrek za nova junaštva. Ta junaštva obično se prepričavaju u najužoj okolini. U mnogim jedinicama I. i II. Korpusa Dalmatinci sa injavaju jezgro u kulturno-prosvjetnim odborima. Mi ćemo po ovome pitanju morati uiniti stvarno prelo. Mi moramo o vrsnuti i višestruko pojačati zborovima i konferencijama rad i vezu sa pozadinom. U IX. diviziji posljednjih mjesec dana u tome pogledu bilo je već aktivnosti, ali je nekim priredbama i konferencijama uspješno završenim, kasnijim radom — prikupljanjem priloga na nezgodan način i sama priredba profanisana. U kontaktu vojske i naroda svakako da ima grešaka i to obostranih, naročito onda kad se radi o mobilizaciji, prikupljanju priloga, konfiskaciji, rekviziciji itd. Osjećamo se podvojenost partijskih organizacija na terenu i u vojsci. Može se viditi jedna težnja, da se koriste greške i jednih i drugih, ne na bazi iskustava i uklanjanja istih grešaka, nego ukazivanje na te greške dobija ponekad karakter zluрадog optuživanja.

Popunu naših jedinica mislimo vršiti i vršimo iz odreda i sa terena. Mobilizacija je negdje i politički pripremljena. Na sektoru Sjeverne i Srednje Dalmacije mobilizacija je u toku i ima izvjesnih rezultata. Koliko je god pitanje mobilizacije važno, toliko je važna i široka kampanja me u starim borcima za pravilan prijem i odnos naspram novomobilisanih drugova. Zadržati novomobilisane, osposobiti ih vojni i politički ne mogu sami štabovi — politički komesari ili partijska organizacija, nego to mora biti opšti zadatak i posljednjeg vojnika. Ako uspijemo da o vr-

stimo, vojni ki i politi ki uzdignemo i zadržimo u pokretnim jedinicama sve ono što mobilišemo, stvorimo vrlo povoljne uslove za popunu naših jedinica. Najnoviji politički dogaji unutar naše zemlje, kao i ogroman ugled naše vojske u demokratskoj javnosti kod naših saveznika, stvara nam objektivno najbolje uslove, koje smo ikada do sada imali. Ma kako da je slaba obavještenost po ovim dogajima širom cijele Dalmacije, ipak su ovi dogaji vrlo snažno odjeknuli u Dalmaciji.

Jedan od velikih problema za jedinice IX. i XX. divizije, bolnice i sam Štab Korpusa jeste pitanje ishrane. Naša intendantura ne zadovoljava, nema plana u radu, niti širokog i sigurnog aparata. Na rad intendantura po divizijama štabovi utiču u savjetovanjima i naredbama, ali slabopomoćno u izboru i dodjeljivanju kadra. Ishrana je vrlo slaba i nedovoljna. Tako stanje ishrane mnogome određuje i našu vojnu aktivnost. Najveća je neizbježnost što takve naše akcije na terenu Livanjskog polja od strane IX. i XX. divizije dolaze u opasnost kad se osjeća previranje kod hrvatskog stanovništva. Naš aparat intendanture nije u stanju da pravilno sprovede i izvrši naredbe štaba, pošto Partija ima formalan ili nikakav uticaj u intendanturi. Načelnik intendanture XX. divizije nije član Partije[...] Stalne pritužbe, opravdane i teške, svakodnevno stižu na nepravilan rad intendantata. Potrebno je izmijeniti kadar intendantura i dati im popunu ljudstva, pa onda držati sa njima savjetovanja.

Štab Korpusa nije još postigao potrebnu ekspeditivnost u radu niti mogućnost svestranog rukovođenja, brzog uvida i kontrole po svim sektorima kojima rukovodi. Pomoć u našem radu daje nam Vrhovni štab i drugovi iz Oblasnog komiteta Jordan²¹ i Stevo.²² Odnosi u našem Štabu su zdravi i jednostavni, imaju izgleda da takvi i ostanu, da se još više razvijaju, ne na bazi ličnog slaganja, nego na bazi zajedničkog principijelnog stava u rješavanju zadataka, pitanja i problema koji se pred nas postavljaju.

Ovakvo stanje izgleda u našim jedinicama. Drugovi koji su sretno formirali ove jedinice po padu Italije, svakako da su pored propusta imali uspjeha u radu. Mi u dosadašnjem svome radu imamo i uspjeha i propusta i sa stanjem kako je ne može se zadovoljiti. Naš rad mora biti uporan, istrajan i stabilan, naše naredbe moraju biti odlučne, mi moramo imati uspjeha, jer su okolnosti povoljne za razvoj naših jedinica, a samo ljudstvo Dalmacije, koje je do sada dalo preko 40.000 boraca za Narodno-oslobodilačku vojsku, daje nam vrlo povoljne perspektive.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politički komesar
Boško Šiljegovi, v. r.

21 Ivica Kuko
22 Andrija Božani

**IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETNAESTE DIVIZIJE OD 25. OŽUJKA 1944.
ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O NAPADU NA NEPRIJATELJSKE
AUTOKOLONE NA CESTI BENKOVAC—DOBROPOLJCI—BJELINA I
EVRSKE—KISTANJE¹**

S T A B
XIX DIVIZIJE NOVJ JUGOSLAVIJE
Op. br. 26
25. III. 44. g.

Operativni izvještaj

ŠTABU VIII KORPUSA NOVJ JUGOSLAVIJE

1. — Lošim seoskim putem od Benkovca preko Gošića, Dobropoljaca i Bjeline neprijatelj je nadirao² kolonom oko 30 motornih vozila, me u kojima 3 tenka i ostalo kamioni. Položaj naših jedinica, obzirom da je neprijatelj iznenadno naišao i odbacio jedinice Grupe iz Dobropoljaca, bio je dosta udaljen, pošto se I brigada nalazila u Biovinom Selu, bio je dosta nepovoljan, i u toku neprijateljskog nadiranja jedan bataljon postavio se ispod Modrina Sela, pravcem dejstva prema putu Bjelina—Parožica.

2. — II ud. bataljon I brigade iz zasjede izvršio je napad na neprijateljsku kolonu od 6 kamiona sa vojskom.

3. — Neprijatelj — Nijemci sa 25 kamiona, 3 tenka, od kojih jedan 15—18 tona, a dva od 8 tona. Broj vojnika na istavom prostoru nadiranja bio je 500—600, me u kojima manji broj četnika i ustaša. Ime komandanta njemačke jedinice nepoznato.

4. — Obostrana situacija: Neprijatelj je 18. III. t.g. ujutro rano prodrio pomenutom linijom i odbacio snage Grupe odreda iz Dobropoljaca i produžio kamionima i tenkovima preko Bjeline za Parožicu; pošto na tom pravcu nije bilo naših jedinica njihova snaga uspjelo mu je da upadne u selo Parožica, gdje se je zadržao do 2 sata, u koje vrijeme je dolazilo pojačanje neprijatelju u selo Parožica od Dobropoljaca. Na ostalim sektorima neprijateljski pokret nije uslijedio. U momentu napada I brigada dobila je zadatak da se sa jednim dijelom snaga angažuje prema neprijatelju, tj. Modrinu Selu i Parožici, a ostalim snagama da se obezbijedi od pravca s. Kistanje.

5. — Borba je počela 18. III. t.g. u 15 časova, a završila se u 17 časova. Ovo je vrijeme kad su jedinice I brigade izvršile napad, a još ujutro jedinice Grupe odreda vodile su kraću borbu i preko dana jedinice pri Štabu divizije uznemirivale su neprijatelja svojom vatrom sa sjeverne strane.

¹ Original (tipkan na pisanim stroju) u Ahivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 38/22, k. 517A.

² 13 Rije je o akciji »Bamblite« Prvog puka »Brandenburg«. Vidi dok. br. 408, 410 i 418.

6. — Zapovijest za odbranu ovog pravca izdata je rasporedom jedinica i odredivanjem sektora djelovanja.

7. — Neprijatelj je naišao sa 11 kamiona, od kojih je 6 propušteno u zasjedu, dok ostali nisu bili stigli, pošto su išli na velikom odstojanju; otvorena je vatra na 6 kamiona, dok su se ostali zaustavili. Vatra je bila organizovana i posada u 6 kamiona bila je potu ena. Ostalih 5 kamiona kako su bili van domašaja vatre odmah su intervenisali. Jedna eta izvršila je juriš i uspjela je da u e u kamione bore i se sa nekoliko ranjenih Švaba, ali u istom momentu neprijatelju je stigao od Par i a jedan tenk od 18 tona, koji je prisilio borcu na povla enje, da nisu uspjeli popaliti kamione. Nakon dolaska tenka neprijatelj je intervenisao sa pješadijom i tako odbacio naše snage na prihvatne položaje.

8. — U ovoj akciji neprijatelj je imao 30 mrtvih i ve i broj ranjenih. Ošte eno je 6 kamiona, koje je neprijatelj uz pomo ostalih kamiona i tenkova odvuкао. Zarobljeno je 1 puška. Ostali materijal nije se mogao izvu i, pošto je bila municija u velikim sanducima a i uništenje kamiona nije uspjelo zbog intervencije.

9. — Naši gubici: 1 lakše ranjen, ostao u jedinici.

10. — Utrošak municije: 700 metaka talijanskih za p. mitraljeze i 500 metaka tal. za puške; 300 metaka za »Šarac«, 300 metaka za strojnice, 20 za protivtenkovsku pušku i 5 ru nih bombi.

Istog dana jedinice III bataljona I brigade koje su se nalazile u Turrovcu izvršile su hvatanje etnika u selu Maloj Popini kod Otrija, kojom prilikom su uhvata ena 4 etnika i zaplijenjeno 6 pari cipela, 6 komada šatorskih krila, 4 para odijela i konfiskovano nešto živežnih namirnica od etnikih vo a iz pomenutog sela.

Za vrijeme ovog hapšenja nije došlo do borbi.

21. III. 44. g. izvedena je sljede a akcija:

1. — Zasjeda je postavljena kod Ze eva izme u Kistanja i evrsaka (sekcija Šibenik—Knin 1 : 100.000).

2. — U ovoj akciji u estvovala su 3 ete II bataljona I brigade samostalno.

3. — Neprijateljska kolona³ od Devrsaka za Kistanje u ja ini 3 tenka, 3 blindirana automobila, 11 kamiona, 2 prikolice i 2 motocikla. U kamionima bila je vojska. Ime jedinice i njenog komandanta nepoznato.

4. — Situacija na postoru Kistanje—Devrske—Mostine bila je promjenljiva, pošto je neprijatelj eš e vršio saobra aj i povremeno se zadržavao u s. Devrske, Kistanje i Mostine. Neprijatelj je eš e puta vršio ispade sa pomenute linije na naše položaje. Zadatak naših jedinica bio je ometati neprijatelja na toj liniji, postavljaju i mu zasjede i napadaju i manje bo ne patrole.

5. — Zapovijest izdata od strane Štaba brigade.

6. — Borba je po elala 21. III. t.g. u 4.50 as. i trajala do 5.20 as.

7. — Bataljon je stigao na položaj u 4.40 i 4.50 as, ve je neprijatelj naišao i tako jedinice nisu bile dovoljno spremne da neprijatelja energino udare, tj. organizovano sa ekaju ve je jedan manji dio snaga otvorio brzu paljbu u neprijateljske kamione koji su bili puni vojske, neprijatelj

je pod zaštitom vatre produžio dalje kretanje i nakon kraje borbe uspio proći kolonom prema Kistanjama.

8. — U ovoj borbi neprijatelj je imao oko 15 mrtvih i ranjenih, koliko se moglo utvrditi, pošto su kamioni bili puni vojske.

9. — Naši gubici: 1 mrtav i 1 ranjen. Poginuo je ml. vodnik Krajinović Mile. Gubitaka u materijalu i oružju nije bilo.

10. — Utrošeno je 800 metaka talijanskih i 120 jug. metaka, 5 metaka za protivkolsku pušku.

Kritički osvrt za sve izvedene akcije. Izdate zapovijesti bile su realne, upravljanje borbom bilo je dobro. Snalaženje rukovodioca nije bilo najbolje, osjetila se sporost u donošenju odluka pri promjeni situacije, što je za vrijeme ovih akcija bilo neophodno potrebno. Minerska odjeljenja ovog puta također nisu postavljala na vrijeme nagazne mine, koje bi potpomogle jedinicu u zadatku.

Pouke iz ove akcije bile bi: koristiti više nagazne mine, koje su naročito podesne za vrijeme postavljanja zasjeda radi sadejstva, a naročito sprečavanje slobodnog pokreta tenkova, koji uglavnom svakog puta ometaju akcije.

Prilaže se lista gubitaka.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar:
Petar Babi, v. r.

(*M. P.*)

Komandant — pukovnik
M* Saki, v. r.

BROJ 273

IZVJEŠTAJ ŠTABA GRUPE SJEVERNODALMATINSKIH NOP ODREDA OD 25. OŽUJKA 1944. OKRUŽNOM KOMITETU KPH ZADAR O FORMIRANJU NOVOG SJEVERNODALMATINSKOG NOP ODREDA¹

Štab
Grupe S. D. P. Odreda
25. III. 1944. g.

Drugarskom

Okružnom Komitetu K.P.H. Zadar

Dragi drugovi,

Imaju i u vidu stanje na otocima i daljni razvitak narodnog ustanka u dogovoru sa štabom XIX Divizije odlučili smo da tamo formiramo novi Sjev. Dalm. Otočki Odred.²

4 Mi un

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radnog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka CK SKH, film 39/417.

² i 4 Vidi dok. br. 265 i 267.

Za komandanta odreda upu ujemo druga Friganovi a Milu, koji je dobio zadatak za daljni rad. Za politiki komesara odreda tražili smo druga Bašića a Ruda sadašnjeg zamjenika komesara III. Brigade XIX. Divizije.

Pred komandanta druga Friganovi a su postavljeni slijede i zadaci:

1) Ispitati situaciju na otocima i uzroke zašto se nije uspjelo prebaciti borci sa otoka.

2) Sve organizatore dezertera,³ a naročito sav nezdravi komandni kadar, koji se nalazi na otocima, a koji je bilo od koga upućen da tamo formira jedinice ili pak je dezertirao da otpremi štabu grupe. U koliko bi se isti protivili i otkazali poslušnost isti je kompetentan da ih odmah razreši dužnosti i uhapsi te pod stražom uputi ovom štabu.

3) Da formira na otocima novi Odred.⁴ Za prvo vreme da formira ete, a potom bataljone.

4) Da sve novomobilisane borci svrsta u taj odred i da iste obučava vojnički i politički, te da iste priprema i na prelazak na drugu teritoriju.

5) Da prikupi sve dezertere i da svrsta u jedinice odreda.

6) Da postavi novi komandni kadar izabran od boraca koji su zdravi i koji obećavaju da će se pravilno razvijati. Od komandnog kadra koji se nalazi na Otocima može se postaviti samo kadar koji je upućen kao nesposoban za operativne jedinice od strane štaba XIX. Divizije ili ovog Štaba, a koji prema svojoj sposobnosti mogu da odgovore zadacima koji se budu predanje postavili.

7) Ove sve zadatke treba da riješi kroz najkraće vreme i da nastoji da se ovo ostvari u djelo.

8) Da druga Santini³ odmah uputi u Štab Grupe i da mu da na znanje da njegovi zadaci koje je dobio od štaba Grupe prelaze u nadležnost štaba Novog Otoka kog odreda.

Ove odluke su donesene na osnovu stanja na otocima imaju i u vidu da neprijatelj može da isto ono napravi na Dugom otoku, kao i na Ugljanu, t. j. da pokupi borci, koje mi treba da obuhvatimo u naše jedinice. Mi smo mišljenja da treba da se najprije prikupe svi dezerteri i tada da se otpočne sa mobilizacijom za taj odred. Sve novomobilisane treba da se drži u rukama i da se sa istima stalno radi vojnički i politički.

Da bi štab odreda uspio u svome zadatku vi nastojte da im pomognete, također da nam pomognete u kadru za taj odred.

Direktive i naredjenja za daljni rad, na temelju izvještaja dobivati će ovaj odred od štaba Grupe, pod izjekom će se komandom i nalaziti.

³ Misli se na one koji su se samovoljno udaljavali iz svojih jedinica s namjerom da se priključe u druge jedinice koje su djelovale u njihovom kraju.

⁵ Zvonko Santini

Mi ćemo danas i sutra formirati Ceranjski i Stankovački bataljon, koji će ući u sastav S. D. P. Odreda, a koji će kod prelaza odreda u Brigadu ostati kao kostur za novi S. D. P. Odred. Po ovome je informiran drug Srećko⁶ i isti će nam u ovome pomoći.

Uz drugarski pozdrav

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar,

Komandant — major,
Sime Ivas, v. r.

BROJ 274

**DNEVNI RAPORT ŠTABA ETVRTOG POMORSKO-OBALSKOG
SEKTORA ŠTABU MORNARICE NOVJ ZA 24. OŽUJKA 1944.¹**

STAB IV POM. OBAL. SEKTORA

Pov. br. službeno
25 marta 1944 godine
u Visu

Dnevni raport.

ŠTABU MORNARICE

1. Nema podataka.

2. Patrolisanje vršeno u smanjenom obimu zbog nevremena.

NB3 održao vezu sa Hvarom gdje je odveo hranu za civilno puanstvo i jedan motocikl za potrebe tam. jedinice.² Ujutru uplovio u Vis.

NB4 isplovio iz Visa za Goromin Dolac gdje je ukrcao 80 sanduka municije, 30 pušaka i 20 vojnika te prednje preveo u Hvar. Ujutru uplovio u Vis.

NB7 uplovio iz Lastova u Vis sa oko 100 zbjega iz Korčule, nekoliko Amerikanaca i jednim engleskim kapetanom avijatarom. Na putu bio je napadnut od dva britanska razara a iako je pokazivao ispravne znakove legitimiranja. Jedan od razara a imao je namjeru da ga pramcem presiječe, ali NB7 vještirim manevrom uspio je ublažiti sudar tako da su se samo bokovi brodova dodirnuli. Žrtava i štete nema. Poseban izvještaj dostavlja se u prilogu.

⁶ Ivo Vodopija-Srećko, član Okružnog komiteta KPH za Zadar.

¹ Original (tipkan na pisarničkom stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 36/8, k. 2036.

² Vidi dok. br. 257.

NB8 upu en u Jelsu zbog preuzimanja i tegljenja dvaju njemačkih borbenih amaca. Jelsa je skoro potpuno prazna, te pomenuti amci ne nalaze se tamo niti se uopće zna za njih. NB8 ujutro uplovio u Vis. U prilogu dostavlja se izvještaj NB8.

P 41 upu en na traženje politkomesara Mornarice u Hvar za tam. potrebe.

P upu en 23 o. m. za vezu sa Biokovom nije se vratio.

3. Bez sadržaja.

4. Isplodio iz Komiže 1 brod za Monopoli.

Osposobljena 2 broda, prispjela na popravak tri broda.

5. Bez sadržaja.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar:
Branko, v. r.

Operativni oficir:
Davor J. Orebi, v. r.

BROJ 275

PISMO SVETISLAVA STEFANOVIĆA OD 26. OŽUJKA 1944. DR JOSIPU SMOGLAKI, POVJERENIKU ZA VANJSKE POSLOVE O VOJNO-POLITICKOJ SITUACIJI U DALMACIJI¹

26. III. 1944. godine

Doktoru Josipu Smoglaki, Povjereniku za spoljne poslove²

Druže povjereni e!

Zauzet poslovima, kojih ovde ima dosta, nisam mogao da Vam se prije javim, te Vas zbog toga molim da me izvinite.

Pre svega smatram za potrebno da Vas izvestim, a samim tim sve to skupa e vas i obradovati, da smo ovih zadnjih dana imali dvije uspešne akcije. Prva akcija je bila koju su Saveznici izveli na otok Šoltu.³ Oni su u potpunosti likvidirali garnizon na Šolti od 140 neprijateljskih vojnika. Pre tri dana oko 250 saveznih vojnika sa 400 naših, uz pomoć saveznika avijacije, usred dana izvršili su iskrcavanje na otok Hvar.⁴ Pri tome treba imati u vidu da je osvajanje otoka jedna od najkompliciranijih i najtežih vojnih operacija. U toku dvodnevne borbe Hvar je skoro sav oišen. Nemci su se branili oajno, ali naši borci, bez ikakvog preterivanja, sjajno

¹ Kopija originala (tipkana na pisaem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije — Split, reg. br. KP-26/182.

² Josip Smoglaka je bio tada povjerenik za vanjske poslove Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije.

³ Vidi dok. br. 262, napomenu 2.

⁴ Vidi dok. br. 257, napomenu 5.

su se borili, zadavaju i neprijatelju teške udarce. Naši su se borili sa takvim junaštvom, odlučno i brzinom da je sve to Saveznike frapiralo. Njih je sve to toliko zbunilo da se nisu mogli ni da snađu. Pored toga, nedovoljnom oprežnošću, Saveznici su bili opkoljeni u Jelsi i pretilo im je uništenje. Međutim, brzim manevarskim obuhvatom jedan naš bataljon Nemcima je zašao za leđa i tu ih je razbio i omogućio Saveznicima da se izvuku, a da ne pretrpe nikakove gubitke. Naši su ostali i dalje na otoku, hvataju i raspršene pojedince, dok su se Saveznici vratili natrag. Saveznici koji vojnici svuda pričaju o našim borcima, govore i kako do sada još nisu videli takve vojnike. Oni i njihovi niži i viši oficiri izjavljuju da su oni slušali o junaštvu naših vojnika, ali da nisu imali jasne predodžbe. Ali ono što su videli na Hvaru da je bilo izvan svakog očekivanja. Sam brigadir ⁵ je pun hvale o našoj vojsci, ali istovremeno jedan od njegovih nelagodnosti što su se njihovi vojnici u poređenju sa našim pokazali slabi. Onak se brigadir i izvinjavao govoreći kako njihovi vojnici nisu naučili na hodanje po kamenu i brzo kretanje po kršu. Prema još nepotpunim podacima neprijatelj je imao oko 40 mrtvih vojnika i oficira i oko 130 zarobljenih. Našima je pao u ruke i prilikom ratnog plijena (oprema i ostali materijal). Saveznici su zarobili svega 8 nemačkih vojnika.

Ove dvije akcije na Šolti, a naročito na Hvaru još uvek omeri su demoralisali i uterali strah u kosti garnizonima na Braču i Korčuli. S druge strane ova uspešna akcija na Hvaru vrlo mnogo znači za podizanje morala i borbene sposobnosti naših jedinica poslije udaraca koje su zadobile u Makarskom primorju i Korčuli. Ove prve ofanzivne akcije naših jedinica, posle tromesečnog povlačenja označavaju jedan preokret u našoj XXVI Diviziji. Borci ostalih jedinica, koji nisu učestvovali u toj akciji, svakodnevno traže nove akcije.

Širom Dalmacije Nemci uz pomoć ustaša i etnika sprovode strahoviti teror. Oni su otpočeli najsvirepiju hajku na ljude. Opkole selo, kupe i odvedu sve muško stanovništvo od 12 do 70 godina na prisilne radove. Nasilno evakušu stanovništvo odvedu i gađaju u konclogore. Pale, siluju i ubijaju. Na Braču su žive ljude polivali benzinom i spaljivali ih. Sa Korčule je odvedeno skoro sve muško stanovništvo od 12 do 70 godina. Preko 3.000 ljudi. Isto tako su odveli nešto sa Brača i Hvara, ali našim akcijama smo im to u prilikama najteže omeli. Što se tiče terora i pustošenja Dalmacija proživljava sada najteže dane od okupacije do sada. Naše vojničke jedinice, skupa sa organizacijama na terenu, preduzimaju sve da onemoguće okupatora i njegovih domaćih pomagača u uništavanju naroda. U vezi sa ovakvim stanjem u Dalmaciji svakodnevno se povećava broj ljudi koji bi želeli da idu u zbjeg. Ima dosta koji su ispred okupatorskog terora, ostavili svoje domove i kriju se po brdima čekajući i da budu evakuisani u zbjeg. To je oko Šibenika, Trogira, Zadra, Makarskog primorja pa čak i Mušaka. I pored najveće želje da se tome našem narodu pomogne, mi ne možemo i toliki narod upućivati u zbjeg. Ali ipak u inostranstvo smo sve da se jedan dio toga prebaci a drugi dio pomogne u ishrani i opremanju golih života.

⁵ Tom Churehill, komandant Druge SS brigade (2. Special Service Brigade) na otoku Visu.

Depešom smo vam javili naše mišljenje da nije najsretniji izbor bio da drug Odrlić⁶ pođe sa drugom Lukom Danjevićem. Za to ima nekoliko razloga. Pored ostalih je i taj što drug Odrlić nije po zvanju pomorac, te smo zbog toga mišljenja da bi za tu dužnost bolje odgovorio drug Pezelj,⁷ koji je mornarički oficir. Ovek velike energije i koji ima širi krug poznanika u posadama trgovačkih mornarica te bi samim tim mogao i uspješnije delovati u izvršavanju postavljenog mu zadatka.

Kao što vam je poznato ovde se nalazi Sibe Milić koji je do sada bio pri Štabu Mornarice kao prevodioc. S obzirom na znanje stranih jezika i na samo ime Sibeta smatramo da bi više mogao koristiti našoj stvari tamo u inostranstvu te ga zbog toga i upućujemo k vama na rad u kulturno-prosvetni odel. Smatra da biste se vi sa ovim složili.

Iako sam svestan toga da je moje prisustvo tamo korisno, ja u se ipak morati zadržati ovdje na Visu dok od drugova iz Vrhovnog Štaba i Nacionalnog Komiteta ne dobijem izravni nalog da dođem tamo. Za sada ovoliko. Vicko⁸ i svi ostali mnogo vas pozdravljaju.

Svi vas mnogo pozdravljamo uz drugarski pozdrav

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Vaš

BROJ 276

**IZVJEŠTAJ ŠTABA DVADESETE DIVIZIJE OD 26. OŽUJKA 1944.
ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O BORBAMA OD 4. DO 24. OŽUJKA¹**

STAB
XX DIVIZIJE NOVJ
Br. 327 u 14 h
Dne 26. III. 1944.

ŠTABU VIII KORPUSA NOVJ

Operativni izvještaj za
akciju 4/5. III. 1944.
I brigada:

(Sekcija Split—Šibenik 1:100.000)

Za ovu akciju Štab divizije nije izdavao neku specijalnu zapovijest, jer je brigada bila upućena na sprovođenje ranjenika i dobavku materijala. Štab

⁶ Jakov Odrlić

⁷ Slavko Pezelj

⁸ Vicko Krstulović, sekretar Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 392, k. 517A.

brigade nije tako er izdavao zapovijest svojim jedinicama, jer nije imao podataka o namjeri neprijatelja, a tako er nije bio upoznat niti koncentracijom neprijateljskih snaga u garnizonima sektora gdje se je brigada nalazila.

1—4. III I brigada bila je raspore ena na liniji: Trolokve—Prgomet—Prapatnica—Bristivica—Blizna—Rastovac.

I bataljon nalazio se je na položajima Trolokve.

II bataljon držao je položaje Blizna—Rastovac.

III bataljon držao je položaje Prapatnica—Bristivica.

IV bataljon držao je položaje Prgomet (zasiok Divi ane) i zasiok Skopljani i — k. 526.

2. U ovoj akciji u estvovala je naša I brigada i Šibensko-trogirski odred, koji je zatvarao pravac iznad Marine (tu je bila glavnina odreda), a jedna eta iznad Trogira.

3. Neprijatelj je imao sljede i brojni sastav: 2 puka Nijemaca sa 500 vozila i 20 tenkova, kao i 3 haubice. Pored ovih neprijateljskih snaga u estvovala je 1 ustaška bojna i 1 satnija ustaša iz Kaštela. Njihovi nazivi nisu nam poznati.

4. Neprijatelj je vršio napad na našu brigadu, kretao se je jednovremeno ka svim našim položajima, sa ciljem zatvaranja obru a oko brigade.² Neprijatelj je išao iz Sinja, kretao se u tri pravca: jednim pravcem Mose —Nisko—Kladnjice—Trolokve—Prgomet; drugim pravcem Mu —Brštanovo—Le evica—Ubije—Trolokve—Prgomet; tre im pravcem Gizdavac—Korušca—Prgomet. Drugi dio neprijateljskih snaga nadirao je u tri pravca: jedna kolona kretala se je pravcem Drniš—Perkovi —Suhi Dolac—Ljubitovci; druga kolona pravcem Divojevi —D. Vinovo—Trolokve—Prgomet—Prapatnica; tre a kolona pravcem Kljake—Kladnjice—Trolokve—Prgomet i Prapatnica. Ove neprijateljske snage bile su povezane sa snagama koje su se kretale preko Mu a. Motorizacija kretala se je glavnim komunikacijama. Jedan bataljon Nijemaca i jedna bojna ustaša nastupali su u dva pravca: jedna kolona nastupala je pravcem Vrpolje—Boraja—Blizna; druga kolona pravcem Perkovi —Ljubitovci—Bristivica. Snage koje su garnizonirane u Primoštenu, Rogoznici i Marini taj dan su izašle iz garnizona prema Kruševu—Rastovcu i Podorljaku. Tri ete Nijemaca i jedna satnija ustaša zatvarale su pravac Labin—Trapljeni Doci, satnija ustaša bila je na Velikoj Trešanici. Na svim navedenim pravcima neprijatelj je bio povezan i brzo se kretao stežu i obru oko I brigade. Kako se vidi, neprijatelj je imao namjeru uništiti brigadu i eventualno dio zarobiti. U tu svrhu neprijatelj je vukao za sobom 200 kamiona praznih, sa ciljem da ukrca zarobljene naše borce.

5. Štab brigade riješio je na osnovu gornje situacije nakon što je ispitao snage neprijatelja i njegove namjere, da se probije i do e u sastav Divizije. Za sprovo enje ove odluke izdato je nare enje I i IV bataljonu da se probiju neprijatelju iza le a i da ga napadnu, a II i III bataljon da vrsto drži nazna ene položaje, dok I i IV bataljon budu dejstvovali, ime e im se omogu iti da se i oni probiju. I bataljon se je probio, dok je

² 13 Vidi dok. br. 220, napomenu 4.

IV bataljon bio prisiljen od neprijatelja da se kreće preko Prgomet—Labina na Labišticu i preko Prapatnice na Vilaju. Neprijatelj je nadirao sa svih pravaca i stupio je u borbu sa II bataljonom, dok je IV bataljon bacio sa Vilaje. Štab brigade donio je odluku da se povuče sa jedinicom i probije preko Bristivice na Labišticu na sljedeći način: II i IV bataljon obezbjeđivaće komore i probijati obrubom na Labišticu, a III bataljon da dočeka neprijatelja u zasjedi, sa zadatkom da zadrži neprijatelja na Prapatnici dok se komore izvuku. Štab brigade na osnovu ove odluke izdao je zapovijest koju ne posjeduje, jer je istu zagubio.

6. Borba je počela 4. III. 1944 u 6 časova.³

7. I brigada imala je raspored naznačen u tablici kama naprijed navedenim. Borba je otpočela na svim položajima, i neprijatelj je stezao obrubom nastupaju i vrlo brzo.

I bataljon je izmanevrisao neprijatelja, zaobilazeći ga između Trolokava i Radošića, napavši ga sa sjevera preko Črljeni Grmi. Napad I bataljona bio je usmjeren uglavnom na motorizaciju, gdje je uništio nekoliko kamiona u Trolokavama i ubio nekoliko vojnika, a docnije se bataljon povratio u Ubije. Neprijatelj koji se kretao prema Bristivici, pao je u zasjedu III bataljona u Prapatnici. Na ovom pravcu neprijatelj je išao u kamionima. Neprijatelj se je snašao i otvorio brzo vatru iz bacača sa tenkovima prodro preko Prapatnice ka Bristivici potpomognut haubi kom vatom. Na ovaj način neprijatelj se je sjedinio sa svojim snagama, koje su se kretale od Trogira, tako da je neprijatelju uspješno zauzeti komunikaciju Trogir—Prgomet i presjekao odstupnicu brigadnim dijelovima, koji su zaostali, kao i borakim dijelovima koji su vodili borbu na Blizni i Bristivici. Od zaostalih dijelova su bile: dvije čete II bataljona, dvije čete IV bataljona, I četa III bataljona sa kojima su ostali komandanti bataljona.

Dijelovi II, III i IV bataljona, komora i ambulanta su se probili na Labišticu i na ovaj način glavnina snaga se je izvukla iz obrube preko Labina. Odsjeeni dijelovi su vodili borbu sa neprijateljem oko Blizne—Rastovca i Podorljaka. Od ovih dijelova jedan se je dio probio kroz obrubu i prebacio na Danilo Kraljice, a jedan dio se je raspršio.

8. Ishod borbe: ciljevi predviđeni zapoviješ u nisu postignuti, tj. nije uspješno da se cijela brigada probije. Odsjeeno je bilo 5 četa i 1 komora IV bataljona. Žrtava je bilo više nego što je trebalo, a gubitak oružja suvišan u odnosu na mogućnost izvlačenja.

U ovim borbama neprijatelj je imao oko 100 ljudi izbačenih iz stroja. Potpuno su uništena 3 kamiona i jedan blindirani automobil. Oštećena su 4 kamiona, zaplijenjeno nekoliko šatorskih krila i 1 sanduk municije.

9. Gubitci brigade su sljedeći: 5 mrtvih, 6 ranjenih, 10 zarobljenih. U toku borbe dezertiralo je 11 boraca i 80 raspršenih. Što se tiče oružja neprijatelj je zaplijenio 2 puškomitraljeza, 21 pušku, te dva kazana. Od komandnog kadra nije bilo žrtava.

10. U toku ove borbe utrošeno je 1070 metaka pušanih i puškomitraljeskih.

11. U ovoj borbi istakao se zamjenik komandanta III bataljona poručnik Vukman Joso i zamjenik komesara III bataljona Baranović Krešo,

kao i II eta istog bataljona. Naprijed navedeni drugovi sa drugom etom do ekali su neprijateljsku kolonu na razmaku od 100 metara i nanijeli neprijatelju dva kamiona mrtvih i ranjenih. Isto tako zadržali su ga dok se je komora izvukla iz Bristivice.

12. U borbi se je naro ito istakao po svojoj slabosti i nevojni kom držanju komandant IV bataljona [...]

II brigada:

Operativni izvještaj

za akciju 5. III. 1944

za akciju 14. III. 1944

za akciju 16. III. 1944

3. III. Stab divizije naredio je Štabu II brigade da sa svoja dva bataljona izvrši prihvat divizijske karavane, koja je išla sa Ogorja ka Cetinskoj dolini. Prihvat je trebao da uslijedi u no i 4/5. III. 1944.

4. III. 1944 Štab II brigade uputio je na izvršenje gornjeg zadatka dva bataljona. Neprijateljske snage nalazile su se u Hrvacama (oko 300 ustaša i žandara). U Potravlju nalazilo se je oko 50 ustaša. Na Zelovu nalazile su se patrole iz garnizona u Hrvacama, koje su obi avale i da preno e.

Zadatak bataljona je bio da pro iste Potravlje i da izoliraju od Satri a i Hrvaca, a Zelovo da pro iste.

Jedinice II brigade su pro istile Potravlje, do im Zelovo nije pro iš e no iz razloga tog što komanda ete nije bila odlu na i uporna u izvršenju zadatka. Neprijatelj je iz Hrvaca, potpomognut patrolama iz Zelova, koriste i buru, uspio da 5. III. potisne jedinice II brigade, koje su se po ele povla iti.

Štab bataljona, koji je bio prema Hrvacama, nije vodio dovoljno ra una o situaciji i radi slabe veze sa etama izgubio je patrole, koje je upu ivao za vezu sa dijelovima svojim tj. patrole su upu ivane u vrijeme kada su se jedinice povla ile ka Potravlju. U ovoj akciji neprijatelj je zarobio 8 boraca, do im žrtava nije bilo.

Zadatak ovih jedinica je bio vrlo lak i da su se jedinice povukle na vrijeme ne bi došlo ni do ovih gubitaka, emu je osnovni razlog slaba veza me u jedinicama. Za potvrdu naprijed navedenog, navodimo da se ovim kanalom redovno prebacuju kuriri i manje grupe, a esto i manje karavane bez gubitaka.

14. III. 1944. II brigada izvršila je ekonomsku akciju u selu Ježevi u, gdje se je nalazilo oko 60 ustaških milicionera. Milicija osjetivši dolazak naših snaga pobjegla je ka Vinali u, odakle je prepucavala, dok su naši vršili konfiskaciju. Mi smo imali 1 mrtvog i 1 ranjenog borca. Neprijatelj je imao žrtava, iji broj ne znamo, znademo da je u ovoj borbi teško ranjen komandant etni kog bataljona Sveto Bogovac.

16. III. 1944. II bataljon II brigade koji se je nalazio sa zadatkom kontrolisanje komunikacije Sinj—Livno, i zadatkom rušenja iste komunikacije, održavao je vezu sa bataljonom IX divizije, koji se je nalazio

u Prologu.⁴ 15. III. 1944. patrola našeg bataljona spustila se je u Prolog da uspostavi vezu sa bataljonom IX divizije i nakon uspostavljanja veze ugovorila sastanak da se sastane sutradan, tj. 16. III. sa patrolom bataljona IX divizije na određeno mjesto iznad Prološke Drage. Patrola našeg bataljona 16. III. došla je u određeno vrijeme na određeno mjesto, gdje je otkrivala patrolu bataljona IX divizije. Kad je naša patrola vidjela da nema patrole iz bataljona IX divizije, uputila se je u Prolog. Prilikom silazjenja i ulaska u selo nije vodila računa da bi po selu mogao se nalaziti neprijatelj, te se nije ni obezbedivala, jer je pokazala vojnicima kućnu neizgrađenost. Od 10 ljudi koji su sačinjavali patrolu 7 ih je ušlo u kuću, a 3 su ostala van sela. Odmah po ulasku ove sedmorice u kuću neprijatelj je upao i iste zarobio, doima su ova trojica, vidjevši što se desilo, pobjegli. Među zarobljenima nalazio se je i jedan komesar, ete, jedan vodni delegat, dva vodnika i tri desetara. Od trojice koji su izbjegli bili su jedan zamjenik komandira, ete i dva borca. Potrebno je bilo da štab bataljona IX divizije izvijesti da je odstupio. Bez obzira na to što štab bataljona nije izvijestio naš bataljon, mi smo uzeli na odgovornost zamjenika komandira, ete, kao vojnog rukovodioca, radi nevojne držanja i obezbjeđenja prilikom ulaska u selo i što nije vodio računa o obezbjeđenju 7 drugova, koji su ušli u kuću.

III brigada:

Operativni izvještaj

za akciju 15. III. 1944

za akciju 21. III. 1944

za akciju 24. III. 1944

Ova brigada nalazi se na prostoru Strizirep—Tijarica—Ruda—Voštane sa zadatkom vršenja mobilizacije na ovom sektoru. S obzirom da se nalazi brigada u blizini komunikacije na ovom sektoru, a i radi toga što je i neprijatelj pristupio kupljenju ljudi sa ovog sektora, neprijatelj je pokušavao da ometa našoj brigadi mobilizaciju.

15. III. 1944. bataljon III brigade koji se nalazio u s. Voštane bio je obaviješten od osmatrača da se jedna grupa od 50 vojnika kreće ka našim položajima. Bataljon je izašao na položaj, sa ekao neprijatelja i razbio ga. Neprijatelj je imao tri mrtva i 7 ranjenih (sve Nijemci). Zaplijenjeno je: 1 šarac, 1 šmajser, 1 revolver, 2 puške i 1000 metaka. Mi nismo imali ni žrtava, ni gubitaka u materijalu.

21. III. 1944. jedan bataljon III brigade pošao je na zadatak da likvidira garnizon u Svibu, gdje se je nalazilo 25 domobrana: Neprijatelj je bio obaviješten o namjeri naših bataljona, te je pobjegao. Naš bataljon zarobio je u Svibu 1 domobrana.

24. III. 1944. neprijatelj je u jutra od 35 Nijemaca pošao iz istog sela ka Strizirepu, sa zadatkom nasilnog izvištanja terena. Osmatrači, koji su se nalazili nad Strizirepom izvijestili su bataljon, koji je zauzeo položaj te sa ekao neprijatelja, nanijevši mu dva mrtva i tri ranjena. Zaplijenjeno

⁴ U Prologu je tada bio jedan bataljon Prve (Treće) brigade Devete divizije. Vidi dok. b. 239, 295 i 297.

je: 1 šarac, 1 tromblon-puška, 8 granata za tromblon-pušku, 1 puška i 100 metaka. Mi nismo imali ni žrtava, ni izgubljenog materijala.

Kritika: Štab I brigade nije vodio ra una o neprijatelju na sektoru gdje se je nalazila brigada, o njegovim pokretima, eventualnim manevrima, iz čega se jasno vidi da je kod Štaba brigade vladalo mrtvilo, nebudnost, te da uopšte nisu imali veze i preglednosti nad terenom, gdje se je nalazio sa svojim jedinicama. Štab brigade iako je znao da je sa svih strana okružen jakim neprijateljskim snagama, i da je teren na kome se brigada nalazila bio vrlo pogodan za napada a nije poduzeo i predvidio mjere za sve eventualnosti koje bi mogle da nastupe. Nije imao plana šta i u kome momentu treba uiniti. Kad je otpočela borba, Štab brigade se je vrlo sporo snalazio i donosio odluke, nije bataljonima dao određen glavni pravac poslije izlaska iz obruba, što je prouzrokovalo odsijecanje 50% od glavnine i nepotrebno raspršavanje ljudstva.

Ni Štab I brigade, ni Štab II brigade (prihvat karavana) nije uputio ni jednog svog čлана da ispomogne bataljone, koji su imali slab komandni kadar, a naročito slabe štabove bataljona, čime se nije niti moglo imati vrstu jedinice u svojim rukama, pa time ni pravilno sa njima rukovoditi. Veza me u jedinicama u ovim brigadama je vrlo slaba i štabovi još ne uviđaju ogromne greške, koje prouzrokuje slaba veza. Kod III brigade uspjesi bili bi mnogo veći i da su štabovi bataljona osposobljeni da izvrše manevar, pogotovu kada je neprijatelj brojano slab i što, kada je neprijatelj razbijen i kada je poeo da bježi, ne progone ga koliko im to dozvoljava mogućnost vezana sa obezbjeđenjima sektora na kome se nalaze.

Pouke: Štab divizije sve navedene jedinice, u naprijed navedenom pasusu, je uočio i poduzeo mjere da se one u najkraćem vremenu izliče i da naše jedinice budu sposobne i za manevar, i da imaju više samoinicijative. Štab divizije nastoja da u budućnosti u svakoj akciji koju budu vodile naše jedinice budu potpomognute članovima ovog štaba, kao i članovima Štaba brigade. Uiniti se sve da se budnost u našim jedinicama poveća do maksimuma, kako bi se uvijek i na vrijeme uočavale namjere neprijatelja. Isto tako vezu me u našim jedinicama ojačati, nastoje i da direktno kontrolišemo i ispitujemo u koliko se ne bi postupilo i ispravile greške i nedostaci koji su uočeni u prednjem pasusu.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkom
Edo Santini, v. r.

Komandant — major
Uzelac, v. r.

(M.P.)

BROJ 277

**IZVJEŠTAJ ŠTABA GRUPE JUŽNODALMATINSKIH NOP ODREDA
OD 26. OŽUJKA 1944. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O NEPRIJATELJSKOJ OFENZIVI NA BIOKOVU, PALJENJU SELA I ODVO ENJU
STANOVNIŠTVA¹**

**STAB GRUPE
JUZNODALMAT. PAR. ODREDA**

Dana 26. III. 1944.

Str. pov. 31/44

ŠTABU VIII KORPUSA N. O. V. JUGOSLAVIJE

P o l o ž a j

Dostavlja operativni izvještaj

Dana 19. III. t. g. uslijedila je neprijateljska ofanziva na isto ni dio Biokova kojeg kontroliše i na kojem djeluje Neretvanski partizanski odred. Ovu ofanzivu o ekivali smo ve od dulje vremena, o kojoj smo putem depeša obavještavali i taj štab. Imaju i u vidu svoje vlastite snage, uski sektor na kojem su se nalazile, te guste neprijateljske garnizone koji su nas opkoljavali, izradili smo naš defanzivni plan — izdali zapovijest pod brojem 16/44 od 1. III. t. g., kojeg smo Vam u našem zadnjem operativnom izvještaju priložili. Naš plan primijenili smo na naše jedinice, a koji se uglavnom sastojao i imao je cilj ne prihvatiti frontalnu borbu za koju nijesmo imali uslova, manevarski voditi borbu, izbjegavaju i ve e gubitke i dalje se održati na istom sektoru.

I. Položaji na kojima se vodila borba jesu brdoviti, mjestimi no neprohodni i šumoviti. Neprijateljska ofanziva je uslijedila iz više pravaca na sektor Kljenak—Drvenik do Kula—Desne (Neretva). (Vidi sekciju Mostar.)

II. U ovoj ofanzivi borio se je Neretvanski partizanski odred, dok su druga naša dva odreda bili na srednjem i zapadnom dijelu Biokova.

III. Neprijateljske snage koje su u estvovala u ovoj ofanzivi sastojale su se od 118. i Vražije njema ke divizije,² kao i ustaša Šimi eve pukovnije.³ Brojno stanje neprijateljskih vojnika iznosilo je od 2.500 do 3.000 vojnika raznih narodnosti. Imena komandanata ne posjedujemo.

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, rec. br. 8/12, k. 1603.

² Njema ke 118. lova ke 1 369. legionarske »Vražje« divizije. Vidi prijevod knjige »Der Weg der 118. Jäger Division u Arhivu Vojnoistorijskog instituta. ArN- i iome..uun njema kih divizija nije sa uvana. Pretpostavlja se da je u toku rata uništena.

³ Odnosi se na Prvu domobransku dobrovolja ku pukovniju iji je komandant bio pukovnik Franjo Siml .

IV. Cilj ofanzive neprijatelja je bio uništenje naših snaga, interniranje civilnog stanovništva, pljačka njegove imovine, radi toga neprijatelj je ovu ofanzivu pripremao dulje vremena planski i sa jačim snagama. Naša namjera je bila do ekati neprijateljsku ofanzivu, pružiti mu relativan otpor, dalje se održati na istom sektoru, radi čega smo već unaprijed izdali potrebnu zapovijest.

V. Zapovijest koja je bila izdata za do ek neprijateljske ofanzive dostavljena je tom štabu u prilogu operativnog izvještaja od dana 11. III. t. g. pod br. str. pov. 19/44.

VI. Ofanziva je uslijedila 19. III., a borba je počela istoga dana u 12 sati.

VII. Neprijateljske snage u ofanzivu nastupale su sa sektora Neretve 1 ceste Metkovi —Vrgorac iz garnizona Metkovi —Kula, Desne—Rogotin, što znači da je neprijatelj nastupao iz više pravaca. 2. i 4. eta Neretvanskog part. odreda nalazile su se na položajima Zavala—Širac—Trklje—Plava (Isto na Plina) te Krstići i—Graci—Radaljci—Ostoji i (Zapadna Plina). 4. eta Neretvanskog partizanskog odreda vodila je borbu 2 sata, ali kako je neprijatelj nadolazio iz više pravaca i bio ugrožavao jedinicu, eta se je odvojila u tri dijela, zašla u zaleđe neprijatelja u gustu šumu, ponovno se nije u koncentrisala, gdje je do ekala kraj ofanzive. 2. eta Neretvanskog partizanskog odreda uhvatila je front od Vrgorskog Jezera do Peraškog Blata, gdje je vodila borbu do noći, zadržavajući i neprijatelja na tim položajima. Pošto Štabu odreda još nije bila situacija jasna, kao ni namjere neprijatelja, oni su u 10 sati u večer izvršili kontranapad na neprijatelja da ispitaju njegove snage i daljnje namjere. Neprijatelj je bio na položajima, odbio je napad, sa signalnim raketama pozvao pojačanja koja su mu došla, te je Štab odreda zaključio da je neprijatelj poduzeo ozbiljniju ofanzivu na cijeli njegov sektor. Uslijed toga svoju 2. etu povukli su sa položaja i u toku noći prebacili na sektor šume Isto na Pline, gdje su do ekali kraj ofanzive. Istog dana je neprijatelj izvršio pokrete iz garnizona središnjeg dijela Biokova, Kozice—Igrana—Drvenika—Zaostroga i Vrgorca. Neprijatelj je u 5.30 h. izbio na položaje Rili i Zaostroško zastinje, gdje je došao u sukob sa snagama 1. ete Neretvanskog part. odreda. Na tim položajima neprijatelj se je zadržao cijelu noć i u jutro nastavio nadiranje u pravcu jugoistoka, te je tako došlo do borbe koja se je vodila itavi dan. Neprijatelj je toga dana nastupio iz garnizona Podaca, izašao na Stijene i razvio borbu sa našom 1. etom. Borci iste ete ujedno su držali Briške i Gračke stijene da neprijatelj ne bi nastupio iz tih garnizona, izišao na brdo i sa leđa ugrozio etu koja je vodila borbu. Neprijatelj je u toku dana uspio da ovlada grebenom Rili —Hum i tako dominira svim strateškim i dominantnim visovima na ovom sektoru. Neprijateljsko nastupanje bilo je otežano uslijed otpora kojeg mu je davala 1. eta Ner. part. odreda, dosta jakog snijega i neprohodnog krševitog terena. Ovi uslovi omogućili su 1. eti da vodi borbu cijeli dan i zadržava neprijatelja u njegovim pokretima. Istog dana 20. III. neprijatelj je nastupao sa jačim snagama u dvije kolone od Vrgorca: pravac Rili —Trnova i Prolog—Umance—Trnova. Potrebno je istaknuti da se je neprijatelj 19. na 20. III. t. g. prevezao preko jezera

koje je bilo pod vodom, a tako isto prevezle su se druge snage sa Malog Prologa na Staševicu i Pasi inu. 3. eta Ner. part, odreda se je nalazila na Polutine—Trnova—Pasi ina, sa zadatkom osiguranja tih pravaca, dala je mali otpor i povukla se u toku no i na obalu Jezera—Velika Glavica (kota 374), tu se skrila u šumi i do ekala kraj ofanzive. 1. eta Ner. part, odreda u toku no i, pošto je neprijatelj ovladao svim okolnim položajima i nju bo no ugrozio, povukla se je u Gra ko zastinje—Dubrovice—Oštri Vrh (kota 627), gdje je ostala u toku sutrašnjeg dana 21. III. Dana 21. III. neprijatelj je prokrstario terenima i došao u Grn enik (Bilas—Aleksi — —Do i i) te sve zapalio što je ostalo od prijašnjih ofanziva, i zadržao se u tim zaseocima. Ostale neprijateljske snage popalile su Trnovu, spustile se na Baranovac kojeg su zapalili i tu se zadržali. Neprijateljske snage iz Isto ne Pline došle su do s. Brista (Grguronovi), nastavile sa paljenjem tih sela i zaposjele sve okolne visove i položaje. No u od 21. na 22. III. 1. eta Ner. part, odreda prebacila se je ponovo u pravcu zapada: Juš ica— —Hum, na teren kojim je neprijatelj ve prokrstario i tako se našla iza le a neprijatelja. Dana 22. III. neprijateljske snage iz garnizona Gradac izbile su na stijene Sv. Paška — kota 722 te na greben Oštri Vrh i tu se zadržale. Istog dana neprijatelj, snage iz garnizona Ba ina i Plo a stigle su na položaje Klek—Koprlin, kojeg su zaposjele, dok su ostale snage zaposjele sve položaje i cestu u s. Ba ina koji vode na obalu. Dana 23. III. neprijatelj je pretražio cijeli teren Briste i Pasi ine, gdje je mislio da je ukotlio⁴ naše snage da bi ih uništio i to je bila njegova završna faza bitke i kona ni plan kojeg smo mi otkrili. Snage u Ba ini koje su držale sve položaje i cestu imale su zadatak da sprije e naše eventualno povla enje i evakuisanje preko mora. Pošto neprijatelju nije uspio njegov plan, on je popalio sva sela Ba ine, Pasi ine, Briste, Zapadne i Isto ne Pline i sva neretvanska sela uz brda do Komina. Dana 23. u ve er povratio se u svoje garnizone. Neprijatelj je ovom ofanzivom pohapsio mnogo civilnog stanovništva kojeg je odveo u internaciju, popalio i oplja kao sva sela. Neprijatelj je hapsio i nekoliko ustaških obitelji u Neretvi, te je tom prilikom izme u neretvanskih ustaša i Nijemaca došlo do nekoliko incidenata.

VIII. U ovoj borbi mi smo postigli svoj postavljeni cilj na taj način što smo izbjegli odlučnu bitku koju nam je neprijatelj htio da nametne, te smo tako uspjeli sa uvati živu silu ne imaju i gubitaka što je omogućilo služiti se našom manevarskom taktikom koju smo upotrebili u ovoj borbi. U ovoj borbi naše jedinice nisu izvršile sve postavljene zadatke izdate u zapovijesti a to da neprijatelja prilikom njegovog povratka u garnizone napadnu, osim 2—3 udarne grupe koje su to uinile. Gubici neprijatelja iznose 5 mrtvih, me u njima jedan doktor i 8 ranjenih. Zaplijenjena cijela oprema njema . oficira sa sanitetskim materijalom. Naši gubici u ovoj borbi iznose jedan mrtav, zarobljenih, nestalih i ranjenih nismo uopće imali. Neprijatelj je pronašao u jednoj zemunici i zaplijenio 13 pušaka i 8 pari cokula. U ovoj borbi utrošeno je 2.000 metaka, 80 ru nih bombi, 20 granata lakog minobaca a. Štab odreda izvje-

Stava da se u ovoj borbi pojedinci nisu naročito istakli, dok je 1. eta kao cjelina dobro izvršila svoj zadatak, tako isto 2. eta, i 4. eta donekle.

Za kazniti i pozvati na odgovornost nemamo koga.

IX. Naše pripreme za doček neprijateljske ofanzive i izdate zapovijesti u tom pogledu bile su realne i odgovarale su toku događaja.

X. Samo upravljanje borbom nije bilo najbolje iz razloga što je komandant Odreda bio bolestan, nije mogao doći i do izražaja. Oružje koje smo posjedovali mi smo ga upotrijebili pravilno, a vrsta naše vojske u ovoj ofanzivi bila je kao i do sada samo pješadija.

Naš komandni kadar dobro se snašao u ovoj borbi, osim komande 3. ete koja je trebala dati jači otpor a to nije učinila iz razloga što je pred sobom imala mnogo nadmoćnijeg neprijatelja i što je imala mlade i novomobilisane borce u svojoj etici.

Propust je Štaba odreda i svih komanda eta što nisu neprijatelja prilikom njegovog povratka u garnizone napali i nanijeli mu gubitke. Rukovodioci taj propust opravdavaju time što je za vrijeme ofanzive napadao snijeg, borci su bili prozebli, zamoreni i prilično gladni. Taktički potezi koji su izvršeni od strane rukovodećih drugova u ovoj borbi (osim 3. ete) bili su u skladu sa razvojem situacije na bojištu.

Prilikom ove neprijateljske ofanzive mi nismo bili na vrijeme obaviješteni od strane drugova iz R. O. C.⁵ ni našeg obavj. oficira, tako da nas je ova neprijateljska ofanziva koju smo stalno očekivali prilično iznenadila. To iz razloga jer prema izvještajima i obavještenjima naših odgovornih drugova neprijatelj nije vršio koncentracije ni nikakve pripreme za samu ofanzivu.

Iz ove borbe mogu se izvući i slijedeće pouke. Treba budno pratiti neprijateljske pokrete i namjere, ne potcjenjivati njegove snage, pripremiti se na vrijeme za svaku eventualnost, predvidjeti i poduzeti sve potrebne mjere, tako da nas neprijatelj ne bi iznenadio. S druge strane, koristiti se poznavanjem terena i primjenjivati manevarsku taktiku ratovanja, koje za nas još uvijek ostaje najbolje i najkorisnije oružje.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

v.d. Polit. komesara:

Ž.⁶ Šeri, v. r.

Komandant:

V.⁷ Viski, v. r.

(M. P.)

5 Rajonskog obavještajnog centra

6 Zivko Šeri

7 Vlado

IZVJEŠTAJ ŠTABA TREĆEG POMORSKO-OBALSKOG SEKTORA
OD 26. OŽUJKA 1944. ŠTABU MORNARICE NOVJ O AKCIJAMA NA
TERITORIJU SEKTORA¹

ŠTAB
III POM. OB. SEKTORA
26 marta 1944
Položaj
Pov. br. 143

Operativni izveštaj za vreme
od 12—25. HI. 1944 god.

ŠTABU MORNARICE N. O. V. J.

U vezi naređenja Štaba mornarice pov. br. 20/44 dostavljamo sledeći operativni izveštaj za vreme od 12 do 25 marta 1944 god.

12 marta. U 01,30 opažena je ispod o. Pašmana manja pom. bitka svetle im mitraljeskim metcima, — nije se moglo ustanoviti koje jedinice u estvuju u toj bitci.² U 02,00 sati došao je u Zaglav m/j »Darinka« sa teretom za II sektor, ali istodobno javlja II sektor da se taj jedrenjak zadrži, jer da se II sektor kreće prema o. Kornatu, gde će izuzeti potrebni materijal radi uspostave pojedinih stanica na pojedinim otocima i radi prebacivanja tog materijala na kopno. U 03,00 sati došli su brodovi II sektora i produžili sa m/j »Darinka« za o. Kornat. Tom je prilikom došao i zam. komandanta mornarice u II sektor. Tog dana pridošlo je 6 drugova iz II sektora (iz part, straže o. Rab). Na . Štaba je ozdravio nakon 46 dana bolesti. Tokom dana ništa naročito.

13 marta. Na . štaba I brigade XX divizije javlja da je stanovništvo u sektoru Marina—Rogoznica—Primošten nasilno evakuisano. Nadalje da su šifre i radno vreme radiostanice sa drugom Viculinom (radiotelegrafist) pali neprijatelju u ruke. O tome je odmah izvešten Štab mornarice. III sektor javlja da su tokom noći 12/13 prošli kroz Kornat nepoznati brzi motorni članci. Od Štaba mornarice naređeno je da se prime stanovite manje grupice drugova, koje treba prebaciti na kopno. Od 13,00 do i potonuo, lakše su ranjena dva druga iz njihove posade. »P. . 21« lakše 17,00 sati održana je sednica užeg štaba sa zam. komandanta mornarice i raspravljano je o dosadašnjem i budućem radu u sektoru. U 16,05 sati saveznički avioni napali su naše brodove u Telašćici teškim mitraljezima i manjim bombama, zapalili i potpuno su uništili m/j »Ilirija«, koji je

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 13-5/6, k. 2064.

² I 3 Akciju su vjerojatno izvršili saveznički članci MGB 645 i MTB 649. Prema saveznim dokumentima, akcija je izvršena 13/14. ožujka. Vidi Dudley Pope: »Flag 4«, William Kimber, London 1954, str. 209 i dok. br. 294, napomenu 10 u knjigu depeša Štaba Mornarice NOVJ, reg. br. 10-56/2, k. 1072, depeša br. 471 u Arhivu Vojnoistorijskog instituta.

ošte en, isto tako i m/j »Nino« i »Hvala Bogu«. Popravak tih brodova mogu je u radionicama III sektora. U 18,00 sati održana je sednica šireg štaba III sektora sa zam. komandanta mornarice u kojoj su referenti izneli svoj rad i namere za budu i rad. Zam. komandanta morn, dao je svakom referentu pojedina uputstva. Od 20,00 do 24,00 sati uo se je esto šum aviona prema N.

14 marta. Doznaje se da su 6 marta jedinice XIX divizije ušle u Kistanje, a Sj. dalm. odred u Devrske. 13 marta nema ke i etni ke snage da su ušle u Banjevce i Stankovce. U Vodi kom i Murterskom kraju da se nalazi oko 700 neprijateljskih vojnika, verovatno vrše prisilnu mobilizaciju. Tokom dana ništa naro ita. Nave er preba eni su ameri ki avijati ari (9, od kojih 4 ranjena) na o. Vis.

15 marta. Javlja se da su Kistanje napuštene od naših snaga. U 08,30 doveden je jedan nema ki mornar zarobljenik sa m/j »Romilda« (200 tona, teret: bodljikava žica, hrana, letnja ode a i slama) koji je bio potopljen no u 12/13 marta nedaleko o. Vrgade.³ Taj je mornar doplivao do jednog oto i a kod o. Laudare i tu ga je pronašao neki ribar iz Sali, a ostala posada (njih 11) utopila se je. Vršeno je ispitivanje tog zarobljenika. Obavešteni smo da su Nemci istog dana (14 marta) napustili o. Murter i povukli se u Tijesno. II P. O. S. najavio je svoj dolazak u Zaglav. U 20,00 sati došli su u Zaglav »P. . 3« i »P. . 4«. U 24,00 sati javlja »N. B. 6« da se je kod Levrnake nasukao »N. B. 1«, da ispražnjuju teret, koji odvažaju u Sali i da e ga verovatno do zore izvu i.

16 marta. U 01,30 »P. . 3« i »P. . 4« isplovili iz Zaglava prema Kornatu. Komandant II sektora sa na . štaba i oper. oficirom ostao je u Zaglavu. Pre podne održana je sednica sa ref. za vezu i šefom P. T. T. sekcije po pitanju militarizacije i ure enja pošte u rejonu III sektora te je odlučeno da se to i provede. Štab mornarice traži da se omogu i prebacivanje 1500 drugova na kopno. Zatražene su informacije od XIX divizije. U 17,00 sati jedan nema ki avion tipa Sim⁴ bombardirao je sa po dve bombe s. Dragove, Božavu i Soline te je nakon toga nestao prema Zadru. Obavešteni smo da naše snage drže Bukovicu, a Devrske da su napuštene, u Kistanju da se nalaze domobrani. Na predelu Vrana—Vodice situacija da je nestalna jer da su naše snage preslabe a neprijatelj da raspoláže sa motorizacijom. Nave er javlja »N. B. 6« da mu se je prilikom pokušaja izvla enja »N. B. 1« zamotao konop oko osovine propelera te da je nesposoban za vožnju. Odlučeno je da još tokom iste no i ide na elnik štaba III sektora sa ronila kim aparatom u Kornat radi osposobljavanja »N. B. 6«.

17. marta. U 00,30 sati otišao je na elnik štaba III sektora sa »P. . 4« na »N. B. 1« koji se je bio ponovno tu nasukao, a pokušavali su ga odsukati »P. . 2« i m/j »Zdenka«. »P. . 4« priključio se toj akciji te je nakon kratkog nastojanja »N.B. 1« odsukan i upućen u Kornat. »N. B. 6« bio je dotegljen od »P. C. 2« te no i u brodogradilište Salica (Sali) radi skidanja konopa sa osovine, ali radi nesigurnosti sa isto ne strane o. Dugi, odlučeno je da »P. . 4« odvu e »N. B. 6« natrag u Kornat i da se tamo za-

⁴ Rije o hi roavionu »Sim XIV«. Ima dva motora o po 240 konjskih snaga.

po ne sa ronila kim radovima. Otegljen je u uvalu Katina i u 08,00 sati zapo et i su radovi te je u 11,30 brod bio usposobljen za vožnju. Prilikom probne vožnje »N. B. 6« je u Maloj Proverci odsukao m/j »Nino«, koji se je prošle no i tu nasukao. Štab mornarice naredio je održavanje veze izme u relejne stanice br. 2⁵ i Dolaca. Iz Visa upu ena su etiri motorna leuta za potrebe II i III sektora. U 04,30 stigao je u Zaglav »P. C. 2« sa komesarom III sektora. U 19,30 došao je u Zaglav »P. C. 1«, »N. B. 6«, »P. . 2« i »P. . 4« sa zam. komandanta mornarice i štabom II sektora prema N.

18. marta. Komandant II sektora otišao u relejnu stanicu da produži za o. Vis za bolnicu. U 09,30 javljeno je da je jedan neprijateljski borbeni amac kod Premude u vožnji prema jugu. O tome izvešten je i II sektor, koji se je nalazio u Molatu. U 10,00 sati preletela su dva neprijateljska aviona preko Sali iz E prema W. U 11,45 sati javlja II sektor da je javljeni borbeni amac neprijateljski zarobljen u Molatu, tom je prilikom zarobljeno 16 nepr. vojnika.® U 23,30 doteglio je »P. . 4« borbeni amac sa zarobljenicima u Zaglav. »P. . 21« preuzeo je u Zaglavu tegljenje borbenog amca i zarobljenike za relejnu stanicu. U relejnu stanicu stiglo je oko 300 zanatlija, koji su odre eni za VIII korpus i Agitprop, koje se je moralo prebaciti na kopno.

19 marta. Komandantu flotile izdata je zapovest (u prilogu) za izvršenje prebacivanja 300 drugova sa njihovim materijalom na kopno. III sektor javlja da neprijateljski avioni napadaju naše brodove u Solinama. U 17,00 sati pogo ena je bombama m/j »Ilirija«, koja je usled prodora vode sela na dno. Istom prilikom izvršili su nepr. avioni napad i na »N. B. 1« ali su bili odbijeni usled p. a. mitraljeske vatre. U 18,10 sati izvršili su napad na naše brodove u Telaš ici. »P. . 21« odbio je napad, m/j »Divna« malo je ošte ena, žrtava nema. O tome izvešten je Štab mornarice.

20 marta. Tokom no i uplovili su »N.B.1« i »N.B.6« u uvalu uška Duboka u Telaš ici, a u 05,30 sati izvršen je na njih napad neprijateljskih aviona. Tom je prilikom potopljen »N.B.1«, a m/j »Dobra obitelj« je ošte en. Ovaj je još tokom dana bio osposobljen za vožnju. Prebacivanje 300 drugova na kopno nije bilo izvršeno, jer nije bilo prihvata na kopnu. Komanda mesta Vodice javlja da e osiguranje za prihvati tokom no i 20/21 te da se tada izvrši prebacivanje drugova u Desetine. U 17,30 sati ponovno su neprijateljski avioni napali brodove u Telaš ici te je tom prilikom u uvali Lu ice [bio] m/j »Bog s nami«, a u Šipnati »N.B.6« i oba potopljeni. O tome je izvešten Štab mornarice (21. III). Odlu eno je da se svi brodovi III sektora i IV, sem najpotrebnijih, što pre pošalju za Vis.

21 marta. Izdate su upute komandantu Flotile III sektora kako se mora odbraniti od napada iz vazduha (zapovest u prilogu). U 11,00 sati osmotreno je savezni ko bombardovanje prema Pakoštanima. Osmotren je visok stup crnog dima. Rezultat: potopljene su dve naoružane peniše i izgleda jedan petrolejski brod. U 09,00 sati javlja Silba da je opažen jedan neprijateljski razara u vožnji prema Zadru. Komandiru relejne

⁵ Odnosi se na stanicu Velika Stupica na otoku Zirju.

⁶ Vidi dok. br. 288 i 294.

stanice izdato je naređenje o na inu skrivanja materijala i odašiljanju svih nepotrebnih brodova za Vis. Navečer tog dana stigao je u sektor zam. komandanta mornarice sa politkomesarom II sektora, koji je nakon jednog sata otišao natrag prema Božavi, a zam. komandanta mornarice ostao je i dalje u sektoru. U 24,00 sati data je uzbuna za vežbu.

22 marta. No u 21/22 marta prebačeno je 300 drugovi iz relejne stanice u Desetine (Modrave). Tom prilikom vraćeno je m/j »Zdenka« sa materijalom, jer se nije mogao proizvesti prihvrat materijala, i na povratku, usled nevremena, nasukao se je na o. Zminjak. Odmah je poduzeto prebacivanje materijala na o. Murter. Preko dana m/j »Zdenka« mitraljiran je od saveznih aviona, šteta mala. U 09,00 sati potopljen je m/j »Sv. Nikola« kraj o. Zakan (Kornati), potopili su ga savezni avioni. U 10,00 sati održao je komandant sektora sastanak u dopunskoj eteti, raspravljano je o ciljevima N.O.B., moralu, disciplini it.d. U 14,00 vratio se je artileriski referent te je obavestio da su topovi postavljeni na određena mesta i posada podučena. Tokom noći 21/22 marta otišao je »N.B.4« (»Top ider«), koji je trebao po ovdašnjem naređenju da usputi e i o. Žirje, da preuzme zbeg, ali on je i pored toga naređenja otputovao direktno za o. Vis. U 15,30 otišao je zam. komandanta mornarice u relejnu stanicu da produži za o. Vis. »K.20« na putu za o. Žirje zahvaćen je od nevremena, motor mu se je pogasio i bio je bačen na obalu i uništen.

23 marta. U 06,00 sati neprijateljski su avioni ponovo napali naše jedinice u Telašćici i u Kornatu (2 aparata) te su uspeli da potope »P.C.5« (II sektor). Izvršili su napade i na »P.C.21« i »P. .22«, ali su ovi uspešno odbili napade. Na »P.C.21« bačene su 3 bombe, ali su sve tri promašile cilj, jer su bile bačene iz veće visine. Tokom noći 22/23 »P.C.21« i »P. .22« uspeli su da odsu u m/j »Zdenku« (koji se je prošle noći nasukao na o. Zminjak). Doznalo se je o rezultatima saveznih bombardovanja:

21. III u Zaklopci potopljene 2 naoružane peniše, u Sv. Kati jedan I-amac,⁷ u Biograd n/m jedan m/j od oko 15 vagona nosivosti sa 7 vagona hrane i oko 200 žrtava (po prianju su to bili Slovenci), kod Ruše jedan m/j od oko 10 vagona, kod Arte jedan mot. jedrenjak i jedan I-amac.

22. III mitraljirana su dva m/j kod Sv. Kate. — U 16,00 sati opaženo je bombardovanje aerodroma Zemunika (dizao se je gusti crni dim), rezultati još nepoznati. U 18,30 sati dva neprijateljska aviona tipa Sim napali su ponovo naše brodove u Kornatima i potopili m/j »Divnu« (bomba nije eksplodirala, ali je probila brod i potonuo je usled prodora vode). Napadnuti su »P.C.21« i »P. .22« i date su im upute da se sklone na o. Zut. Sa »P. .22« poslato je u Kornate 22 druga, radi spasavanja i bunkerisanja hrane i materijala sa potopljenih brodova, kao i one iskrcane. U 23,00 sati uplovio »P.C.2« (II sektor) i doveo sa sobom 4 zarobljenika sa nekog malog amca. U 23,30 uplovio je u Kornate sa time da uzme teglo i »P. .3« te da ga otegli na Vis.

24 marta. U 05,00 sati data je dopunskoj eteti pripravnost, radi eventualnog doeka nepr. aviona. U 08,00 bombardovan je neki objekt u Zadarskom Kanalu, opažena su dva gusta crna dima. Naknadno je doznat

rezultat bombardovanja: potopljene su dve naor. penise, a treća je oštećena. Od 10,00 do 11,30 sati preletaju jake formacije saveznih aviona prema N i zatim prema S pa prema NW. U 16,00 sati obavješteni smo da je 5 naoružanih peniša pristalo na o. Vir i da neprijatelj vrši raciju. U 17,30 neprijateljski razara prolazi Tun pasažom u pravcu prema Zadru. Obavješteni smo da neprijatelj vrši raciju u koncentraciju u okolini Benkovca. U 20,00 sati održana je konferencija užeg štaba sa Komandom mesta Sali, jednim lanom OK KPH — Zadar i jednim lanom KNOO — Preko o bunkerisanju hrane sa Kornata i odele (materijal je određen za XIX diviziju, ali radi nemogućnosti prebacivanja na kopno, mora se ovdje bunkerisati), nadalje o prebacivanju dezertera SDP odreda na o. Vis. U svemu postignuta je potpuna saglasnost. Tokom noći 24/25 izvršeno je preseljenje tehničkih radionica iz Sali u Vrulje (o. Kornat). »P. 22« stigao je u 21,00 sati u Zaglav gdje je dobio naredbe za sutrašnji dan.

25. marta. Tokom prepodneva održana je sednica referencata u kojoj je odlučeno da se izvrši decentralizacija i seljenje štaba iz Zaglava radi manje uoljivosti. Deo SDP odreda i zbeg od 20 žena i dece upućeni su u Malu Proversu radi ukrcavanja na »P. 21« i »P. 22«, radi prebacivanja na o. Vis. Tokom dana nije se desilo ništa naročito.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Zam. politkomesara:
D.⁸ Mileta, v. r.

Operativni oficir:
Flego,⁹ v. r.

Komandant:
M.¹⁰ Ikica, v. r.

(M. P.)

BROJ 279

NAREDBA BROJ 15 ŠTABA OSMOG KORPUSA NOVJ OD 27. OŽUJKA 1944. O IMENOVANJU RUKOVODILACA, FORMIRANJU PROMINSKOG NOP ODREDA I POHVALAMA JEDINICA¹

N A R E D B A broj 15

Štaba VIII. Korpusa NOV Jugoslavije za dan 27. III. 1944. god.

I. IMENOVANJA I PREMEŠTAJI

Naredbom Vrhovnog štaba NOV i POJ, postavljeni su:

Za političkog komesara IX. Divizije drug KOVA EVI ANDRO, do sada vršioc dužnosti komesara iste divizije.

⁸ Dušan

⁹ Franc

¹⁰ Mladen

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 27/9, k. 529.

Za Šefa Operativnog Otsjeka ovog Štaba potpukovnik KRAUT BO-ŽIDAR, dosadašnji referent artilerije ovog Korpusa.

U smislu gornjega kapetan PAVLOVI MILUTIN, razriješava se dužnosti Šefa Operativnog Otsjeka i ostaje na radu u istom Otsjeku.

Po ukazanoj potrebi premještaju se i postavljaju:

Za zamjenika komandanta Dinarskog odreda drug OREŠNJAK NIKOLA, dosadašnji zamjenik komandanta Svilajsko-Mose kog odreda.

Za zamjenika komandanta Svilajsko-Mose kog odreda drug TRIPALO DAVOR, dosadašnji zamjenik komandanta Dinarskog odreda.

Za zamjenika komandanta Mosorskog odreda drug KRIŽAN MARKO, dosadašnji komandant II. bat. istog odreda.

Za komandanta II. bat. Mosorskog odreda drug BRKI MATE, dosadašnji zamjenik komandira ete istog bataljona.

Za zamjenika komandanta Šibensko-Trogirskog Odreda, poru nik ŠEVO IVAN, do sada komandant bataljona u istom odredu.

II. ORGANIZACIONE PROMJENE

Po nare enju Vrhovnog štaba NOV i POJ, Livanjski i Duvanjski Odred, izuzimaju se ispod komande ovog korpusa i stavljaju pod komandu Štaba V. Korpusa.²

Istom Naredbom, Komanda Livanjskog Podru ja izuzima se iz nadležnosti Vojne Oblasti VIII. Korpusa i stavlja u nadležnost Vojne Oblasti V. Korpusa.

III. FORMIRANJE NOVIH JEDINICA

Od dosadašnje Prominske ete formira se Prominski odred³ koji e ostati pod komandom štaba Grupe Sjevero-Dalmatinskih odreda.

Novoformirani odred djelova e na prostoru Promine i okoline prema potrebi i situaciji.

Za komandanta odreda imenuje se poru nik VUKMANOVI STANIŠA, dosadašnji na elnik štaba III. brigade XIX. divizije.

Za politi kog komesara odreda imenuje se drug ZIVKOVIC IVO, dosadašnji zamjenik komesara Sjevero-Dalmatinskog Odreda.

Štab Sjevero-Dalmatinske Grupe izvrši e organizaciju ovoga odreda uz pomo štaba XIX. Divizije.

IV. POHVALE

U borbama za oslobo enje otoka Hvara naro ito se je istakao I. bataljon I. brigade XXVI. divizije⁴ sa svojom borbenoš u i upornoš u.

U borbama prilikom neprijateljske ofanzive u Sjevernoj Dalmaciji na prostoru Bukovice, istakla se je 1. eta I. bataljona II. brigade XIX. divizije sa svojom upornoš u u borbi sa nadmo nim neprijateljem.⁵

² Vidi dok. br. 264.

³ Vidi dok. br. 267.

⁴ Vidi dok. br. 257, napomenu 5.

⁵ Vidi dok. br. 124.

U istoj borbi istakli su se drugovi: zastavnik ŠUPE MARKO v.d. komandira mitraljeske čete I. bat. II. brigade i vodnik istog bataljona drug TANJIGA MILENKO, koji su sami sa ekali juriš protiv neprijatelja i borbom prsa o prsa uhvatili dvojicu živih neprijatelja i uspjeli da se pod vlastitom vatrom u sastav svoje jedinice povuku.

U istim borbama istakla se je 3. četa I. bataljona Kninskog Odreda sa svojom upornom odbranom položaja pod pritiskom daleko jačeg neprijatelja. Za vrijeme iste borbe iz te čete istakao se je komandir čete KUKI PETAR, koji je iako teže ranjen u glavu, zadržao za cijelo vrijeme borbe, komandu u svojim rukama i lično primjerom služio ostalim borcima.

Sve navedene jedinice i drugovi pohvaljuju se i stavljaju kao primjer borbenosti i požrtvornosti, svima jedinicama ovog Korpusa.

V. KAZNE

Odlukom Suda vojske pri Glavnom Štabu NOV i PO Hrvatske, kažnjen je lišenjem činovnika desetara MIJI NIKOLA, koji je u svojstvu kurira pri Glavnom Štabu NOV i PO Hrvatske izvršio krađu. U smislu ove odluke Suda vojske, isti se lišava čina desetara Narodno-Oslobodilačke Vojske i kao borac upisuje u jedinice IV. Korpusa.

Ova naredba stupa na snagu odmah.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar:
Boško Siljegovi, v. r.

Komandant — Pukovnik:
V. ⁶ *etkovi*, v. r.

Dostavljeno:
na znanje:

Glavnom Štabu NOV i PO Hrvatske,
na postupak:
Štabu IX., XIX., XX. i XXVI. Divizije,
Štabu Sjevero, Srednje i Južno-Dalm. Grupe Odreda,
Štabu Grahovsko-Peuljskog i Duvanjskog Odreda,
Štabu Mornarice i
Svim Otsjecima ovoga Štaba.

OBAVJEŠTENJE IVICE KUKOCA OD 27. OŽUJKA 1944. ANDRIJI BOŽANICU O STANJU U DESETOJ BRIGADI DVADESETE DIVIZIJE I MOSORSKOM NOP ODREDU¹

27. III — 44

Druže Stevo!²

Primio sam tvoje pismo od 19. ov. mj. Ja sam Ti ve uputio jedno pismo koje si sigurno ve primio. U njemu sam Ti ukratko izložio stanje u XX Div. i mojim namjerama. Zadnjih dana skupa s drugom Veljkom iz Obi. Skoja obišao sam neke jedinice u X Brigadi skupa sa drugom Brankom³ koji je privremeno upu en u C.K. K.P.J. Stanje u ovoj Brigadi je relativno dobro. Osje a se organizacija i neki red. Treba ista i da sama Brigada nije imala neke teže borbe i pokrete i njena snaga i organizacija nisu provjerene. Sama part, organizacija je veoma mlada. Ve ina partijskog lanstva je sa stažom od nekoliko mjeseci uklju ivši i niže rukovodioce. Rad partije je dobro postavljen samo ga treba pokrenuti. Part, organizacija se još ne snalazi u svakodnevnom radu. Težište rada je u tome da im se pomogne i konkretno ukaže kako treba raditi. Ina e postoje dobri uslovi za razvitak organizacije i same jedinice. Zamjenik komesara je iskusan i radin. U Štabu postoji harmonija i radinost. Zadnjih dana je na itavom kotaru po op inama vršena mobilizacija koja je uglavnom dobro uspjela. Novodošli borci su dobar i borben materijal. Dezertstva za sada nema i ako se može o ekivati u slu aju ja ek pokreta ili teže situacije. Na ovo je skrenuta pažnja Štabu i part, organizaciji.

Kao komesar II bataljona ove Brigade bio je Kurir Toni. Mišljenje drugova a i moje (sa jedne konferencije) da se nije snašao. Krut je i sitni av. Fali mu iskustva. Za komand. bat. je neki drug sa Mosora borben ali mnogo sirov i ambiciozan. Sam Kurir nije uspio da stvori sa njime dobre odnose. Na zadnjem sastanku Divkoma⁴ odlu eno je da ga se prebaci u VIII Brigadu i to na partijski rad koji mu više odgovara. Treba e mu mnogo pomo i da bi i na toj dužnosti zadovoljio.

Bio sam i kod Mosorskog odreda odnosno kod jednog bataljona koji se nalazi s ove strane Cetine. U Štabu je bio samo komesar Koki⁵ dok su ostali na Mosoru. Stanje part, organizacije u ovom bataljonu je dosta slabo. Zamjenik komesara odreda i ako ih je obilazio, nije im pružio potrebnu pomo . Vidi se da i njemu fali iskustvo. Nastojao sam da im pomognem i ukažem kako treba da rade. Provjeravaju i part, lanstvo naišao sam na jednog sa Bra a — tehni ara koji je u mladosti bio križar, poslije kapitulacije organizovani ustaša do po etka 1942. došao u NOV padom Italije. Poslije dva mjeseca primljen je u SKOJ a nakon mjesec da-

¹ Original (rukopis, crnilom) u Arhivu Instituta za historiju radni kog pokreta Dalmacije — Split, reg. br. KF-26/183.

² Andrija Božani -Stevo, lan Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.

³ Jure Bili -Branko

⁴ i 8 Divizijskog komiteta KPJ

⁵ Ratomir Koki

na u Partiju. Sada je komesar ete. Skrenuo sam im na ovo pažnju i s obzirom na ovaj slučaj naredio opet provjeravanje partijskog članstva. Za ovaj slučaj naredio sam da ga osobno provjere u borbi i što prije smjene sa dužnosti komesara ete jer i onako ne zadovoljava. Ispituju i provjeravaju i članstvo partije naišao sam u Mosorskom a i u VIII Brigadi gdje su pojedini komandanti ili komesari (Peran, Zivkovi) primili u partiju. Izgleda da je ovo dosta raširena pojava. Upozorit u na ovo O.K.⁶ Split.

Sa K.K. Sinj razgovarao sam o predstojećem partijskom savjetovanju. Detalje ćemo utvrditi po dolasku Marka⁷ i drugova iz O.K. Split. Do savjetovanja nastojat u obi i Dinarski odred i Komandu mjesta. Oko 15. IV. trebao bi da se sastane sa DIVkom.⁸ Nakon ovoga nastojat u po i do Korpusa. O ovome u te još obavjestiti kako bi se i sa tobom mogao vidjeti.

U vezi prebacivanja Obi. kom. udi me da neshvaćaju razloge njihovog prebacivanja.⁹ Pismo C.K. K.P.J. morali su primiti. Pored toga ja sam im glavni sadržaj sa porukom o sastanku prenio radio putem. Ta nije da je njihov boravak ta no odigrao krupnu ulogu, ali to ne smije i ne treba da bude težište part. rada. Sto se ti e tehnike ja mislim da bi trebalo prebaciti onaj dio za izdavanje radio vješt i manjih publikacija, dok štamparija sa »Slobodnom Dalmacijom« treba da ostane na Visu gdje svakako treba obezbjediti njeno izlaženje kao i ostalih brošura. Mislim da je najpravičnije da su postupili kako sam im bio javio da se najprije oni presele, upoznaju ovdašnje prilike i donesemo zajedno u sporazumu sa C.K. odluku o sjedištu Obi. kom. kao i tehnike. U svakom slučaju smatram da je potrebno da se oblasni komitet što prije sastane.

Saznajem da O.K. Split ima namjeru da se uskoro prebaci na ovaj teren. Već je stigao Frane Božić i drugarica Hanja Radić.

Na Mosorski odred neprijatelj je izvršio ofenzivu¹⁰ i prisilio ga da se preseli ovamo. Tamo je ostala jedna eta. Ovamo se prebacio K.K. Omiš i K.N.O.O. Nastojat u se sa njima sastati.

Upravo je stigao drug Marko. Poslije razgovora sa njime javit u ti se ponovo.

Drugarski te pozdravlja sa:

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Jordan,¹¹ v. r.

⁶ Okružni komitet KPH

⁷ Drago Gizdić-Marko, član Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.

⁹ Vidi dok. br. 234, napomenu 16 i dok. br. 246.

¹⁰ Vidi dok. br. 426 i 443.

¹¹ Ivica Kuko -Jordan, član Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.

IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVE NOU BRIGADE OD 27. OŽUJKA 1944. ŠTABU DVADESETŠESTE DIVIZIJE O BORBAMA ZA OTOK HVAR¹

STAB
I UDARNE BRIGADE
XXVI DIVIZIJE NOVJ
27. III. 44

ŠTABU XXVI DIVIZIJE

Dostavljamo Vam prepis pismenog izvještaja zamj. komandanta² ove brigade o operacijama na otoku Hvaru:

»U vezi minulih borbi na otoku Hvaru za vrijeme od 22. do 26. o.mj. podnosim sljede i izvještaj:

Dana 22. o.mj. u 14 sati i 30 min. I i IV bataljon u 6 trabakula isplavio je iz luke Vis, sa zadatkom da se iskrca na otok Hvar i napadne neprijatelja.³ Iskricali smo se u uvali Goromin Dolac u 21 sat. I bataljon krenuo je odmah u pravcu Jelse sa namjerom napada na neprijatelja skupa sa saveznicima. IV bataljon ostao je na obali zbog mišljenja odgovornih drugova i saveznika da je dovoljan samo jedan bataljon a da se IV bataljon vrati na Vis. Po dolasku na mjesto zvano Vrh nad Jelsom uspostavili smo kontakt sa saveznicima. Oni su nam rekli da još nemaju nikakvih izvještaja od svojih dijelova koji su već u 18 sati bili pred Jelsom. U vezi s tim mi smo pričekali. U momentu kad je bataljon postavljao patrole za vlastito osiguranje, sa jedne strane dobijena je vatra iz strojnica, kojom prilikom su ranjena 2 druga iz patrole. Ispitavši situaciju, uvjerali smo se da su to Nijemci te smo sa istim bataljonom krenuli u napad. Neprijatelj je pružio žilav otpor jer se pod svaku cijenu želio probiti u isto nom pravcu otoka.⁴ Naši borci izdržali su borbu prsa u prsa i poslije dva sata borbe potpuno razbili neprijatelja. Odmah zatim II eta I bataljona zarobila je 24 neprijateljska vojnika. Im je naša

¹ Kopija originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 7/4, k. 1102.

² Zamjenik komandanta Prve dalmatinske brigade bio je tada Ljubo Truta. On je istodobno bio na čelu Štaba ove brigade.

³ Na otoku Hvaru nalazio se Drugi bataljon 738. puka 118. lovačke divizije. Vidi dok. br. 257, napomenu 5.

⁴ U knjizi »Der Weg der 118. Jäger Division« piše o tome slijedeće: »Plan je bio da osim naše čete bataljon napusti otok, a naša četa da dalje pod svojom kontrolom drži isto ni dio otoka. Ustvari je trebalo da tamo odmaršujemo 21. 3. Utovar je, kao obično, trajao duže nego što je bilo predviđeno i tako je za isti pridodat još jedan dan. Cio ovaj dan (22. ožujka) bio je u znaku potištenih nervoze. Avioni su postali dosadniji nego ikada... Više nisu dolazili kamioni, pa i sama tehnička sredstva za vezu povremeno su otkazivala. Sa drugih otoka je osmotreno i nama javljeno da se iskrcalo najprije 16 a poslije još 9 neprijateljskih kamiona. Svjetle čete i rakete su se uzdizale ne mnogo daleko od nas. Bilo je jasno da nitko više nije mogao da napusti otok, pa je marš naše čete, neotvorene 8. čete i svih ostataka bataljona nareden 23. 3. u 3.00 sata ujutro... Pod utjecajem ovih uzbuđenih znakova i vijesti odlučeno je da treba odmarširati već 22. 3. u 8.00 uveče... Mi smo namjeravali da se dohvatimo puta koji od Jelse vodi grebenu i da duž grebena odemo na naš novi položaj...«

patrola dobila nenadnu vatru, pozvali smo IV bataljon sa obale i dali mu zadatak da se razvije lijevo od I bataljona u svrhu zajedni kog napada. Malo po završetku borbe razdanilo se je, te je nastavljeno sa zarobljavanjem neprijatelja koji se je predavao po grupicama.

Oko 6 sati povratile su se savezničke snage iz Jelse, te smo u sporazumu sa saveznicima predvidjeli da naše snage iste zapadni a saveznici isto ni dio otoka. Obzirom na to da je prije ovog sporazuma jedna eta IV bataljona progonila manju grupu neprijatelja u isto nom pravcu, to je nastavila gonjenje i zarobila 15 neprijateljskih vojnika, Englezi su u istom pravcu napredovali, ali sa manjim uspjehom. Na ve er istoga dana saveznici su se povukli sa otoka. Tada je situacija izgledala takva kao da na otoku ima samo nekoliko razbijenih grupica neprijatelja, te je iste no i donesen zaključak da bataljoni što hitnije nastave iš enje otoka. I bataljon krenuo je u 23 sata u pravcu zapada, sa zadatkom iš enja tog dijela, a IV bataljon pred zoru na istok sa istim zadatkom.

Me utim, iste no i kad smo i mi došli, stigle su na Su uraj 2 ete Nijemaca u pomo svojim snagama. Ove dvije ete prikupljale su svoje grupice i 23. o. mj. na ve er sukobile su se pred s. Bogomolje sa IV bataljonom. Borba je bila dosta teška, neprijatelj je bio u premo i u broju i naoružanju. U vezi ovoga, a u duhu nare enja Štaba divizije, bataljon se glavninom povukao, dok je sa jednim vodom ostao u blizini neprijatelja.

Dana 24. o. mj. dok se bataljon povla io primije en je u uvali Bristova jedan neprijateljski brod koji ošte en od aviona upravo je pristajao. Naši borci zarobili su 5 mornara, posadu ovog broda, koji je došao da prihvati razbijene dijelove i da ih prebaci na Kor ulu.

Dana 25. o. mj. IV bataljon se je po nare enju Divizije smjestio u s. Pitvanska Plaža, a I bataljon u s. Brusje. Vod IV bataljona ostao je na prostoriји Zastraiš a.

Neprijateljske snage brojale su tada oko 350 vojnika.

Ovakav raspored bataljona ostao je do danas. Neprijatelj se nalazi oko s. Bogomolje i isto no od njega.

U ovim borbama mi smo imali 4 mrtva i 12 ranjenih drugova. Mi smo zarobili 131 neprijateljskog vojnika, ubili 35, a mnogo više ranili.

Zaplijenjen je sljede i materijal:

5 »šaraca«, 127 pušaka, 9 strojica, 13 pištolja, 2 poluautomatske puške, 4 telefona, 5 dvogleda, dosta municije, sanitetskog materijala i drugog ratnog materijala.

Zaplijenjena je jedna sekcija njema kog oficira na kojoj su ucrtani njihovi položaji, te istu prilažemo, kao i neke papire.

U svim borbama borci obaju bataljona su se odli no i hrabro borili i nastupali.

I bataljon izvijestio je da su se istakli sljede i drugovi:

I eta: Škubonja Paško, vodni delegat, Jaman Ivan, Torlo Jovo, Bakula Marko;

- II eta: Mirkovi Ilija, Jovi Jakov i bolni arka Fran eski Tatjana;
III. eta: Boji , Rosandi , Andriji , Bubi i Baranovi .
IV. bataljon nije još izvijestio o istaknutim borcima«.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Stab:
komandant, kapetan

BROJ 282

**DIREKTIVNO PISMO OBLASNOG KOMITETA KPH ZA DALMACIJU
OD 29. OŽUJKA 1944. SVIM OKRUŽNIM KOMITETIMA KPH U DAL-
MACIJI, ZA BUDU I RAD U NOVONASTALOJ SITUACIJI¹**

OBLASNI KOMITET
KOMUNISTI KE PARTIJE HRVATSKE
za Dalmaciju
29. marta 1944 godine

SVIM OKRUŽNIM KOMITETIMA KPH U DALMACIJI

Dragi drugovi,

bijes i strah od skoro potpune propasti usljed katastrofalnog položaja na istoj fronti, njemačke bande, osjećaju i se naročito ugrožene u našoj zemlji, nastavljaju sa terorom od svirepog klanja i pljačkanja do prisilne mobilizacije za radove na utverdama, protjerivanja svih stanovnika iz jednog kraja u drugi, odvojenje na radove i logore gotovo celog muškog stanovništva. U ovim crnim danima za naciste, njihov položaj postaje naročito osjetljiv u Dalmaciji, zbog snažnog ustanka masa i prisutnosti naše vojske, zbog blizine saveznih snaga i sistematskog bombardiranja saveznih avijacije, zbog otkivanja, invazije koja ih u neizvjesnosti dana i mjesta sili da bezglavo prebacuju i rasparavaju snage. Poslije uspješnih akcija iščupanja njemačkih garnizona na otocima Šolti² i Hvaru,³ u kojima su u estovale zajedničke jedinice NOV i američkih i engleskih vojnih snaga, okupator je započeo sa progonima našeg naroda na primorju i otocima u srazmjerima kakvih do sada nije bilo u ovim krajevima. Na Korčuli, Mljetu i Pelješcu hvatao je sve muškarce od 12 do 70 godina.⁴ Pri tom se je služio i silom i lukavošću, tako da je na Korčuli uspio pohvatati oko 3.000 muškaraca. Sličnim mjerama pro-

¹ Original (tipkan na pisnom stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka CK SKH, film 45/46-47.

² Vidi dok. br. 262, napomenu 2.

³ Vidi dok. br. 257, napomenu 5.

⁴ Vidi dok. br. 236, 244 i 260.

dužava i na ostalim krajevima. Može se očekivati da će se pritisak neprijatelja i pojačati u njegovom povlačenju sa istoka i u pripremanju obrane od invazije.

U ovoj novoj, momentalno, težoj situaciji dužnost je partijskih organizacija da ulože sve svoje snage, iskustvo i požrtvovanost u sprječavanju neprijatelja da istrebljuje naš narod i da ga prisiljava da mu služi. Partijske organizacije treba da dadu najveću pomoć NOO-ima i AFZ-u i omladini, da zajednički organizovano, preduzmu najhitnije sve mjere u sprječavanju neprijatelja da nam uništava narod i u zaštitu naroda da se sposobni za borbu putem mobilizacije spasavaju i bore protiv švapskih zločinaca, a da se neboračko stanovništvo zaštiti u ime naroda, koji će prema mogućnostima smanjiti žrtve i olakšati patnje.

Pitanje mobilizacije postaviti na prvo mjesto i smatrati ga otvorenim i goru im dok god traje ova borba. Uz tolike argumente koje možemo upotrebiti u privlačenju masa za mobilizaciju u redove NOV, kod do sada pasivnih masa i onih koji još čekaju pod uticajem agitacije Maekovih agenata, isticati, uz ogromne vojne i političke uspjehe narodno-oslobodilačke borbe izražene u odlukama AVNOJ-a i stečeno priznanje i sve moguće jačanje meunarodnih pozicija naše borbe, u kakvi je položaj doveden hrvatski narod najsramnijom izdajom i prodajom Dalmacije od strane Pavelića najprije talijanskom a sada njemačkom okupatoru i da istrijebljivanje hrvatskog naroda u Dalmaciji s jednakom zločinom kao brutalnošću u sprovođenju Hitler, kao što je ranije sprovodio Mussolini. Ranija Maekova propaganda čekanja, zar se nije pokazala kao služenje okupatoru, ustašama i etnicima u saradnji i pomoć za krvarenje i uništavanje hrvatskog naroda; zar nije Maeka srozala na običnog slugu kralja Petra i njegovih etničkih vlada, do sporazuma sa Dražom Mihailovićem, ije etničke bande zajedno sa Švabama kolju hrvatski narod i pokušavaju da mu nametnu nove okove velikosrpske hegemonije. Patriotizam hrvatskih masa uzdizati sa dokazima u borbi narodno-oslobodilačkih boraca protiv svih ugnjetalaca hrvatskog naroda, fašističkih okupatora Talijana, Nijemaca i Mađara, protiv domaćih izdajica ustaša i kraljevih velikosrpskih etničkih koljača. Pred opasnošću u koja je prijetila i još prijete hrvatskom narodu od izdajničkog rada Pavelića i Maeka i njihove saradnje sa etnicima, u jasnoj slici predstaviti veliku današnju oslobodilačku borbu hrvatskog naroda, u zajednici sa bratskim srpskim narodom i ostalim narodima Jugoslavije, za svoju slobodnu hrvatsku domovinu u federativnoj i demokratskoj Jugoslaviji.

Na akciju etnika u Sjevernoj Dalmaciji da samostalno, a ako to ne uspije onda uz pomoć švapskih gospodara, mobiliziraju što više Srba »za doček kralja Petra i Engleza«, ne čekati vojničku intervenciju naše vojske, koja će neminovno udariti i dotući te izrode, već razviti najaktivniji politički rad i agitaciju u raskrinkavanju njihove izdaje i njihovih prljavih namjera sa srpskim narodom. Predusresti njihove namjere za mobilizaciju i izmeću ostalih argumenata uporno ponavljati i sa inženjericama i primjerima podvlaštenje i evo služenje i saradnju sa ustašama, talijanskim i njemačkim okupatorom i u ime kralja Petra klanje i pljačku

srpskog naroda Bukovice i Kninske krajine. Danas je svakom jasno što bi bilo od srpskog naroda da je pošao stopama popa ugi a, Draže Mihailovi a i kralja Petra, a kakva ga svijetla budnost eka u estovanjem u Narodno-oslobodila koj borbi. Popularisati veli anstvene uspjehe Crvene Armije, bratsku pomo Sovjetskog Saveza i dolazak vojne misije u našu zemlju, zatim najnoviji stav engleskih i ameri kih saveznika, koji su na putu da priznaju naš Nacionalni Komitet. Radio emisije Londona sada otvoreno govore o saradnji etnika sa Nijemcima i o borbi jedinica NOV sa etnicima. Isti emo da etni ko uporište u Sjevernoj Dalmaciji ostaje jedinim osloncem etni kog kralja u Hrvatskoj i da moramo sve uiniti da ga likvidiramo. Pravilnim politi kim radom me u srpskim masama uspjet emo da suzbijemo pokušaje širenja etni kog uticaja. Zlo ini koje ine etni ki izrodi nad samim srpskim masama treba da budu najja i argumenti za mobilizaciju tih masa. Zlo ini etnika u hrvatskim krajevima treba da daju najve eg potstreka ugroženim hrvatskim masama za mobilizaciju.

U sprova anju mobilizacije koristiti sve doga aje i svaki dan uo avati sve povoljne momente. Parola treba da nam bude: ko može svojim radom da i najmanje koristi neprijatelju ne smije da mu upadne u ruke i dužnost mu je i jedini spas da stupi u redove NOV, koja isti zemlju od neprijatelja i nosi mir, slobodu i bolju budnost njemu, njegovoj porodici i itavom narodu. Oportunisti ko ili lakomisleno prepuštanje neprijatelju žigosat emo kao sramotu i izdaju prema svome narodu. Najšira mobilizacija masa u redove NOV u ovom asu dobiva svoj zna aj koliko u zaštiti naroda od uništenja, sprije avanja da djelovi našeg naroda služe neprijatelju, ja anja naših vojni kih snaga, pred kojima stoje veliki zadaci, sa zna enjem i srazmjerima koje prelaze okvir naše zemlje, u velikoj borbi za kona ni obra un sa Hitlerovom tiranijom, toliko i radi politi ke afirmacije, u unutrašnjem i me unarodnom zna enju, s razloga što se mobilizacijom stvara naj vrš a osnova u osu ivanju i uništavanju doma e reakcije i davanje podrške Nacionalnom Komitetu. Poziv druga Tita za mobilizaciju stalno imati na umu. Na vrijeme poduzimati prakti ne mjere za prikupljanje i prebacivanje novo mobilisanih do terena naših vojnih jedinica.

U ovim danima, iznimno teškim za naš narod, ali po trajanju kratkim i posljednjim teškim danima, dužnost je naših partijskih organizacija da inspiriraju sve rukovodioce sa osobitom brigom da se narodu pomogne do najve ih mogu nosti. U budnosti da neprijatelj ne iznena uje narod, organizovati seoske straže, me usobnu vezu sela i povezivat se sa vojском. Olakšati patnje naroda sa brigom, koliko je to mogu e, u pogledu ishrane, obra ivanja zemlje, prebacivanja i smještaja zbjega u sigurnija mjesta. Kod prebacivanja naroda iz ugroženih krajeva, u prvom redu izvla iti i slati u vojne jedinice sve one koji su sposobni za rad i koje bi mogao neprijatelj odvu i i koristiti za svoje ciljeve. Paziti da se u zbjeg ne uvuku ustaške i etni ke porodice. U svim ovim zadacima pod rukovodstvom NOO angažirati direktnu saradnju i u eš e organizacija omladine i žena.

Ponovo se skre e pažnja na cirkularno pismo ovog Komiteta u vezi sa uvanjem kadrova.⁵

Izvještavajte nas redovno i na vrijeme o svim događajima i promjenama u vašem okrugu i o mjerama koje ste poduzeli u reagiranju na akcije neprijatelja.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

sa drugarskim pozdravom

(M. P.) Za OBLASNI KOMITET:
*Bunko,*⁶ v. r.

BROJ 283

**DNEVNI RAPORT ŠTABA ETVRTOG POMORSKO-OBALSKOG
SEKTORA ZA 29. OŽUJKA 1944. ŠTABU MORNARICE NOVJ O BOMBARDIRANJU VISA OD NEPRIJATELJSKE AVIJACIJE¹**

STAB IV POM. OBAL. SEKTORA
Pov. službeno
29 marta 1944. godine
u Visu

Dnevni raport.

ŠTABU MORNARICE

1. Od 19,10 do 19,35 Vis i okolina bombardirani od neprijateljske avijacije.² Ba eno oko pedesetak bombi. U neposrednoj blizini zgrade IV Sektora ba eno 18 bombi, od kojih 4 nisu eksplodirale.

Od bombardiranja potpuno uništeni brodovi su slijede i: m/j »Vela Luka«, »Mir vami«, »Sv. Ana«, »Maksim Gorki«, »Sv. Šimun«, ukupno 152 tone.

Djelomi no ošte eni: m/j »Darinka«, »Nino«, »Jadran«, »Edison«, »Sv. Josip«, »Sv. Nikola«, NB »Velebit« III P.O.S., »Ljuboman« (jedrenjak), ukupno 207 tona.

Ranjena dva druga.

Ostale ustanove ovog Sektora neošte ene.

⁵ Vidi dok. br. 172.

⁶ Nikola Sekuli -Bunko, Clan Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB; reg. br. 12/6, k. 2064.

² Vidi dok. br. 293 i 294.

U Dopunskoj eti ranjena 4 druga, od kojih 1 teže, u Viškoj flotili tako er jedan drug lakše ranjen.

2. Patrolisanje vršeno redovno po amcima flotila.

NB3 održava vezu sa Bra em, gdje je iskrcan 1 Amerikanac a ukrcano 6 Amerikanaca, komandant III Brigade i jedan borac. Sa Šoltom nije uspostavljena veza.

NB4 sa m/j »Sv. Nikola« u teglju isplovio za Pitvansku Plažu i ukrcao 150 zbjega za Vis.

NB7 u Lastovu, nije se vratio.

NB8 upu en za Biokovo, nije izvršio zadatak zbog lošeg vremena i preno io na Š edru, u zoru povratio se u Vis.

3. Bez sadržaja.

4. Uplovilo u Vis: 8 brodova iz Hvara, 1 brod iz Komiže, 3 broda iz III Sektora sa 150 zbjega. Isplovilo: 8 brodova za Hvar, 1 brod za Komižu.

Za Komižu nema podataka uslijed prekida telef. veze.

4. Bez sadržaja.

5. Zbog zbjega upu eno u Hvar 9 brodova, prenijeto u Vis 437 zbjega i 420 boraca.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomesar:
Bagat,³ v. r.

Operativni oficir:
Davor J. Orebi, v. r.

BROJ 284

NARE ENJE NA ELNKA OBAVJEŠTAJNOG ODJELJENJA VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 30. OŽUJKA 1944. OBAVJEŠTAJNOM ODSJEKU 8. KORPUSU NOVJ DA PROVJERI PODATKE O NUMERACIJI, SASTAVU I DISLOKACIJI NEPRIJATELJEVIH SNAGA NA OPERATIVNOM PROSTORU KORPUSA I ŠTO PRIJE O TOME DOSTAVI IZVJEŠTAJ¹

OBAVJEŠTAJNO ODJELJENJE
VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ
30. 3. 1944. u 7.30

OBAVJEŠTAJNOM ODJELJENJU VIII KORPUSA NOV I POJ

Prema podacima koji su stigli do nas iz vašeg izvora,² na sektoru vašeg korpusa nalazile su se slijede e neprijateljske jedinice:

³ Vlado

¹ Original (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 5/1, k. 16.

² Vidi dok. br. 235.

1) 118 jäger divizija (sa dva pješadijska puka: 178, 750 i 268 art. puk)³ na podru ju južne Dalmacije do Makarske. Neki djelovi su otišli iz Dubrovnika.

2) 240 pješ. divizija i to 98 pješ. puk u okolini Splita.⁴

3) 264 pješ. divizija (891, 892 pješ. i 193 art. puk) na podru ju sjeverne i srednje Dalmacije.⁵

4) 369 »Vražja« divizija na sektoru Imotski. Jedan je puk otišao u Knin.⁷ Dijelovi II domobr. zdruga otišli 3. 3. na sektor Livno. Tako er ste nam javili o prisustvu 92 divizije,⁸ koja je došla na sektor Knina, pa se povukla preko Mostara prema Sarajevu, a zatim da je na njen sektor došla 513 divizija.⁹

U vezi s ovim [vašim] izvještajem, mi vam napominjemo da sastavni pukovi 188 (divizije) nisu 178 i 750, te 263 art. puk, nego: 378¹⁰ i 668 art. puk. Za 240 (???) diviziju, odnosno 98 puk javili ste još 18. III da je u pokretu; da li je on još tu?¹¹

Nije nam jasno o kome se zdrugu radi — lova kom ili gorskom, no ni jedan do sada nisu bili kod vas osim 14 p. pukov.[nije] i 15 pješ. pukovnije, zato to provjerite.¹²

Za novodošlu diviziju 513 svakako javite brojeve pukova, jer broj divizije esto je puta proizvoljan. Broj puka na i ete u ratnom rasporedu [njegovih pripadnika].

Što je bilo sa tom 92 divizijom?¹³ Za nju javlja VI korpus da je prešla preko njega. Odakle je ta divizija, koji su joj pukovi, to nas svakako zanima i treba da nam javite sve što u vezi s tim znadete.

Pošaljite nam odmah kratak pregled snaga, nazna avaju i pukovniju i broj divizije, nema kih, tako er domobranskih i ustaških i etni kih jedinica i [za] svaku [navedite] dislokaciju.

3 Njema ka 118. lova ka divizija (Petog SS-brdskog armijskog korpusa) imala je u svom sastavu 738. i 750. lova ki puk i 668. artiljerijski puk. O dolasku ove divizije u Dalmaciju i njenim dejstvima vidi knj. 9. Arhiva divizije iz 1944. godine nije sa uvana.

4 U Jugoslaviju nije dolazila njema ka 240. pješadijska divizija. Njema ki 98. pješadijski puk je bio iz sastava Prve brdske divizije. Vidi dok. br. 235, napomenu 2.

5 Njema ka 264. pješadijska divizija (Petnaestog brdskog armijskog korpusa) je imala u svom sastavu 891, 892. i 893. grenadirski puk i 264. artiljerijski puk. O dolasku ove divizije u Dalmaciju vidi knj. 9.

6 O njema koj 369. legionarskoj »Vražjoj« diviziji (Petog SS brdskog armijskog korpusa) vidi dok. br. 235, napomenu 8.

7 Nijedan njen dio nije se tada nalazio u Kninu.

8 i 13 Njema ka 92. divizija nije dolazila u Jugoslaviju. Ovdje se radi o samostalnom 92. motoriziranom puku. Vidi dok. br. 235, napomenu 3, 4 i 15.

9 Njema ka 513. divizija nije dolazila u Jugoslaviju.

10 Omaškom su pri pisanju izmješane cifre; trebalo bi da piše: 738.

11 Vidi dok. br. 235, napomenu 9, 10, 11 i 12.

12 Na podru ju Dubrovnik—Gacko—Konjic—Duvno—Livno—Sinj—Split, od 11. do 15. travnja 1944. godine, formiran je Deveti posadni zdrug, od dijelova 14. i 15. domobranske pješake pukovnije i onih posadnih jedinica, vodova i domobranskih jedinica koje nisu bile u sastavu lova kih i gorskih zdrugova (vidi Arhiv Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 2/27-4, k. 135: zapovjest Tre eg zbornog podru ja od 1. travnja 1944).

Redoviti izvještaj pošaljite što prije i u njemu naznačite sve što znate o dotičnim jedinicama, utvrđenju, namjerama itd., a zatim sve ovo grupišite po garnizonima, da se vidi koja jedinica drži koji garnizon.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Na elnik Obav. odjeljenja
ppukovnik:
Jefto Šaši, v. r.

P. S.

Na prostor Knina otišao je štab 15. arm. korpusa, Javite što znadete o tome i koje divizije potpadaju pod njega.¹⁴

BROJ 285

PISMO OBLASNOG KOMITETA KPH ZA DALMACIJU OD 30. OŽUJKA 1944. IVICI KUKOCU U VEZI MJERA KOJE CE PODUZETI PARTIJA NA JAVANJU SVOJIH REDOVA I STANJU PARTIJSKIH ORGANIZACIJA NA TERENU¹

OBLASNI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE
ZA DALMACIJU
30. III. 1944. godine

Drugom Jordanu,² članu biroa Obi. K. K. P. H.

Dragi druže,

Primili smo tvoje pismo³ — kojim nas obavještavaš o stanju jedinica IX i XX Divizije — kao i priložene izvještaje politodjela, prilog o paležu Glamoča, izvještaj O. K. Livna i ostale priloge C. K. K. P. J. i C. K. K. P. H.,⁴ što smo ti već i depešom potvrdili.

Stanje u jedinicama IX i XX Divizije kao i u odredima, prema tvom izvještaju je dosta ozbiljno i zabrinjavajuće. Štetne i nezdrave pojave, kao i počinjene greške i propusti, proizlaze uglavnom — kao što ste i vi tamo točno konstatare — usljed niskog teoretskog nivoa, slabe partijnosti i pomanjkanja potrebne odgovornosti, što je rezultat malodobnosti i malobrojnosti part. organizacije u vojsci. Usljed toga, i kao odraz takove orga-

¹⁴ Štab Petnaestog brdskog armijskog korpusa preselio se iz Banje Luke u Knin 3. ožujka 1944. god. Vidi dok. br. 445.

¹ Kopija originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka CK SKH, film 45/48-52.

² Ivica Kuko -Jordan

³ 14 Redakcija nije pronašla ove izvještaje i priloge.

nizacije, izbijaju one brojne loše pojave, koje dolaze do izraza kroz lokal-patriotizam, dezertstvo, slabe i nezdrave odnose kod rukovodećeg kadra što se — razumije se — prenosi i na same borce.

Pored vojno disciplinskih mjera, koje se prema takvim pojavama preduzimati vojno rukovodstvo, sa partijske strane mora se dati i uiniti sve da se part, organizacija naročito u vojsci ojača i u vrsti, da bi sve one zadatke koji se pred njom budu postavili, uspješno riješili. Da bi to postigli potrebno nam je voditi računa, ne samo o broju članova Partije, nego i o tome kakvi su oni partijci. To ne mora da znači da u borbi provjereni borci ne ulaze u Partiju, ali ne smije se dozvoliti ni da u Partiju ulaze ljudi a da nisu dovoljno provjereni, koji u prvim teškoćama pokleknju i na taj način štete i krnje autoritet Partije. (Među dezerterima u vojsci i u odredima, ovo zadnje vrijeme, kao što ti je i samom poznato, bio je priličan broj članova Partije i SKOJa. Mora se poduzeti sve, da se to u budućnosti pojedinačno a kamoli masovno, više ne dogodi. Da bi se to postiglo, tj. da bi partijska organizacija bila u stanju da riješi sve ono što se pred nju postavi, nameće se potreba da se u prvom redu u cjelosti provjeri i proisti part, organizacija u vojsci. Svi kolebljivi, svi neprovjereni elementi, kao i oni koji su se prošvercovali u Partiju ili došli u nju po bilo kojoj liniji, smatraju i da su se tako politički osigurali i stekli preimu stvar nad ostalim borcima, treba iz Partije ukloniti, jer ti su baš oni koji labave i razvodnjavaju part, organizaciju, i koji joj na taj način ruše ugled i autoritet. Osim toga, nastojati provoditi jednim planskim i sistematskim radom teoretsko politički rad i tako podizati partijsku svijest na jedan veći nivo, koji se uporedo sa neprekidnom borbom protiv neprijatelja, stvarati od boraca prave i odane članove Partije. Part, organizacija koju sa injavaju takovi članovi biti će sposobna da riješi sve zadatke i danas i sutra. Dalje, posvetiti veliku pažnju održavanju kurseva, na kojima odgajati, provjeravati i izdizati nove rukovodioce. U vezi toga šaljem vam druga Filipa,⁵ koji je održavanjem srednjih kurseva pri Obi. Komitetu postigao dobre rezultate, pa se i vama tamo biti od velike pomoći. Mnogo se nam u tom pravcu koristiti pomoć, koju nam ukazuju C. K. K. P. J., otvaranjem kursa za političke rukovodioce VIII Korpusa, zatim primanjem 5 do 8 drugova na viši partijski kurs, kao i upućivanjem 10 do 15 drugova iz I Korpusa⁶ za rad po našim jedinicama. Uputivanjem ka Štabu Korpusa jednog dijela naše tehnike, sa odgovarajućim brojem drugova kao i materijala i radio aparata, moramo se zadovoljiti potrebom svakodnevnog obavješćavanja boraca o događajima u svijetu i kod nas. Uputili smo vam kult. prosvj. grupu Obi. N. O. O.-a, i nadamo se da će ona sa svojim djelovanjem dosta doprinijeti kulturnom izdizanju naših boraca. Što se tiče tvog predloga, da bi mogli ovde formirati glazbu i uputiti je za Korpus, možemo reći da niti imamo glazbarni instrumenata, i prema tome nismo u stanju da vam u tome pomognemo. XXVI Divizija ima svoju glazbu, pa ukoliko Štab Korpusa smatra da je njima potrebnija neka je zatraži od nje. Harmonike, koje ste

⁵ Filip Bajković -Filip

⁶ Riječ je o Prvom proleterskom korpusu.

zatražili, nastojati ćemo kupiti u Italiji i ukoliko ih dobijemo, što prije uputiti.

Što se tiče ishrane VIII Korpusa, kao i prebacivanja spremne, oružja i ostalog materijala, mi smo se od prvog dana dolaska na otoke u cjelosti zalagali, traže i koriste i sve mogući načini, da se prebacuje koliko je moguće više. Što se u tome nije uspjelo razložiti su uglavnom objektivne prirode, a i onaj dio koji se teškom mukom uspio da prebaci, dobrim dijelom je propao usljed neprijateljske aktivnosti i nesnalaženja i nesavjesnosti odgovornih drugova po tom poslu. Najveća je teškoća i ostaje i dalje u tome, što nema slobodne obale gdje bi mogla da se prebacuje hrana i ostali materijal.

Što se tiče popunjavanja jedinica, tj. pitanje mobilizacije, postavljeno je pred našu partiju, organizaciju, kao i N. O. O.-e. Uza sve teškoće i koje nam stoje na putu, a naročito prisilna mobilizacija sa strane okupatora (od 12 do 70 godina), vjerujemo da ćemo pored svega toga postići i zadovoljavajuće rezultate.

Nekoliko riječi o izvlačenju boraca iz odreda za operativne jedinice — brigade i divizije. Po ovom pitanju odgovorni rukovodeći i drugovi dosta su griješili, što kad su iz odreda izvlačili ili dio najboljih boraca za popunu brigade iste nisu politički ni vojnički dovoljno pripremili i uvjerali ih u neophodnu potrebu njihovog odlaska u jedinice. Oni su tom pitanju prilazili uglavnom sa strane, što je kod ovih izazivalo nerazpoloženje za brigadu, usljed njihove političke nezrelosti, niske svijesti i vezanosti za svoj kraj. U mnogim slučajevima, nagovaranjem tu ih i nezdravih elemenata, to se stanje mnogo jače ispoljilo i urodilo onako štetnim pojavama i dezerterskim iz brigada, što je ostalo jedan od ozbiljnih problema za našu vojsku. Usljed ovakvog prilaženja ovom ozbiljnom pitanju imamo dvostruku štetu. Na jednoj strani imamo prorijeđene i oslabljene odrede, a na drugoj brigade koje ne dobivaju one i onakove borce, koji su joj neophodno potrebni, nego čak njihovim dolaskom i unašanjem takovog duha, negativno utječu i na ostale borce. I treće, njihovim dezertiranjem na svoj teren vrlo štetno utječu na sredinu u koju se vraćaju, kao i na sam narod u kojemu ima srozavajući ugled naše vojske i ispravnost i opravdanost N. O. V.

Kao primjer može da nam posluži stanje u vojsci na zadarskom okrugu. Borci iz tog kraja, koji su se nalazili u XIX. Diviziji, dezertirali su i vraćali se u svoj kraj. Njihovim povratkom, političko stanje se dosta pogoršalo. Mi smo poduzeli potrebne mjere za suzbijanje dezerterske, pomoću partijske organizacije i srećom u prilikama na tom okrugu. Kao pomoćnik O. K. Zadar, šaljem drugove Milevu⁷ i Martina,⁸ da se tamo dulje zadrže. Od dezertera, njih oko 120, doveli smo na Vis, povelili istragu, da pronađemo i kaznimo organizatore, ostale predali XXVI Diviziji, da se u njezinim jedinicama vojnički i politički izdignu.

Što se tiče istrage u vezi Livna, mislimo da je potrebno, ukoliko nije moguće povesti temeljitu istragu, a ono barem koliko ste vi danas u mo-

⁷ Mileva Bubalo, član Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.

⁸ Martin Veži, član Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.

gu nosti. Tako er nastojte da povedete istragu u XX Diviziji, pa nam materijal jedne i druge istrage što prije uputite.

Što se ti e O. K. Livno, dobro je što ste kooptirali Bari a i zatražili da komitet prikupi podatke o livnjacima u raznim jedinicama, koji bi mogli do i u obzir za to okružje. Mi, za sada, nismo u stanju da bilo koga pošaljemo za pomo . Obzirom na političko i vojničko stanje livanjsko-duvanjskog okruga mišljenja smo, da biste trebali o tome kojoj e part, organizaciji pripasti O. K. Livno, porazgovarati sa drugom Markom⁹ i donijeti po tom pitanju, ukoliko je to sazrelo, jednu cjelishodnu odluku. Ukoliko se odlu i, da to okružje pripadne part, organizaciji za Bosnu i Hercegovinu, mi emo i dalje tom okrugu, bez obzira na ovakvo rješenje, pružiti pomo . Ukoliko razgovarate sa drugom Markom o tom pitanju, nastojte da ne dobije utisak da se mi želimo riješiti rada i odgovornosti u tom okružju, nego da to pitanje bude rezultat analize političkog i vojnog stanja, partijske organizacije i raspoloženja naroda tog kraja. Ovo pitanje napominjemo zato što smo ve jednom postavili pred O. K. Livno da o tom pitanju porazgovori sa drugom Markom, jer ve se onda nametalo rješenje tog pitanja. Osim toga, ponukalo nas je pismo druga Kadijevi a,¹⁰ upu eno pred nekoliko dana Obi. SKOJa, u kojem iznosi da se kod nekih livnjaka, lanova Partije, javlja tendencija da njihovo okružje pripada part, organizaciji Bosne i Hercegovine.

Smatramo za potrebnim da te upoznamo sa stanjem rukovodstva SKOJa za Dalmaciju. Ovo rukovodstvo, pored postignutih rezultata i njihovog nastojanja da rješe sve zadatke na terenu i u vojsci, koji su se pred njih, kao omladinsko rukovodstvo postavili — nisu zadovoljiti niti postigli mogu e rezultate. Analiziraju i u emu leži razlog nedostatka i slabosti tog komiteta i zbog ega nije zadovoljio, iako su bili uporni i savjesni u radu, jest taj što on po svom socijalnom sastavu ne odgovara. Sastav ovog komiteta je u ve ini od intelektualaca, naime samo jedan lan je radnik, a i taj usljed njegove bolesti i duljeg osustva na lje enju, nije u komitetu mogao da do e do izraza. Pored toga što lanovi Oblasnog SKOJa nisu ni radnici ni seljaci, a uz to niti masovici, nijedan od njih nije ni iz industrijskih centara Dalmacije — Splita, Šibenika, itd. — pa prema tome me u omladinom Dalmacije nisu dovoljno poznati a kamoli popularni i voljeni kao što bi trebali i morali da budu lanovi omladinskog rukovodstva.

Za vrijeme ovog rata, radni ka i selja ka omladina Dalmacije, dala je hiljade boraca, koji ne zaostaju za omladinom ostalih djelova naše zemlje, od kojih su mnogi poginuli smr u heroja — junaka. Mnogi od njih i dan danas su u jedinicama svjetli primjeri herojstva i odanosti našoj Komunisti koj Partiji, N. O. B-u i svom narodu. Mi treba da vodimo kurs na to da od te i takove omladine, koja je prokušana u borbi, od selja ke i radni ke omladine, odvajamo pojedince i izdižemo ih za rukovodioce. Zato smo donijeli odluku, koju smo stavili u zadatak i samom Oblasnom SKOJA, a tako er stavljamo i tebi kao i drugu Stevi¹¹ u za-

⁹ Aleksandar Rankovi

¹⁰ Veljko Kadijevi

¹¹ Andrija Božani -Stevo, lan Biroa Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.

datak, da kroz naše jedinice pronađete popularne, radnike, seljake omladince — masovike, koji bi mogli da dođu u obzir kao rukovodioci SKOJa za Dalmaciju. Ovo pitanje smatrajte kao ozbiljno i hitno. Ukoliko već sada u ovom pravcu imate nekoga u vidu, odmah nas obavijestite. Mi smo već dali u zadatak Oblasnom SKOJa da od Štaba Korpusa zatraži za O. K. SKOJa Split, druga Jozu Jurjevića, sadanjeg komesara pratećete IX Divizije.

Sli no stanje kakovo je kod Oblasnog Komiteta SKOJa, vlada i u nekim partijskim O. Komitetima.

O. K. Zadar. — Socijalni sastav 3 intelektualca, 1 ribar koji je po svom duhu više intelektualac nego radnik.

O. K. Šibenik — 3 intelektualca, 1 radnik, koji je već i intelektualac nego ostala trojica — isti slučaj kao kod O. K. Zadar.

O. K. Dubrovnik — Skoro nikakav partijski rad. Nekoji od drugova, koje smo bar nešto uspili izdignuti, usljed djelovanja špijuna, izgubili smo. Zbog oportunitizma od strane starijih drugova — uza sve uslove i mogu nosti koje postoje u tom okruženju — može se reći da, uglavnom, tamo nemamo part, organizacije. Stoga smo odlučili, na našem predzadnjem sastanku, da druga Viliu Eterovića¹² dignemo iz O. K. Split i damo za O. K. Dubrovnik.

Kako vidite, stanje ovih okružnih komiteta prilično je nezadovoljavajuće. Potrebno bi bilo da se kroz jedinice pogleda i pronađu dobri radnici, seljaci, dobri partijaci, koji imaju uslova da se razviju u rukovodioca i koji bi mogli odgovoriti na dužnosti članova okružnih komiteta. Pitanje druga Valenta na O. K. Šibenik, riješite u saglasnosti sa komesarom Korpusa i što prije ga uputiti na njegovu dužnost.

O. K. Knin. Kod ovog komiteta potrebno je bilo izvršiti reorganizaciju iz razloga što dosadašnje rukovodstvo, posebno sekretar drug Brko, nisu zadovoljili..¹³

O. K. Split i O. K. Biokovo—Neretva. Stanje ovih okruženja je dosta dobro. Socijalni sastav dobar. Odnosi unutar komiteta zdravi i drugarski. Uza sve teškoće koje imaju na svojim terenima, rad prilično savladavaju i dosta dobro rukovode organizacijom.

[•••]¹⁴

O. K. Bra —Hvar—Vis. Ovaj Komitet, uz našu direktnu pomoć i reorganizacijom koja je izvršena u istom — time što je drug Benko¹⁵ smjenjen sa dužnosti sekretara i postavljen za zamjenika komesara brigade XXVI Divizije — krenuo je putem ozdravljenja i stvaranja boljih odnosa unutar istog. Ovim je ujedno razbijeno i otklonjeno usko lokalno gledanje i familijarnost koja je vladala komitetom i odražavala se na nitavu partijsku organizaciju. I samom drugu Benki je ova izmjena mnogo pomogla, tako da se i on lično, danas mnogo bolje osjeća. Da je ovaj komitet uspio da za kratko vrijeme pođe jednim putem srećivanja i

¹² Ante Eterović -Vili

¹³ i ¹⁴ Redakcija je izostavila dio teksta koji se odnosi na personalna pitanja.

¹⁵ Benko Matuli

osamostaljenja je i dolazak druga Gandia,¹⁶ kao organizacionog sekretara na mjesto Benka.

A sada da te još malo upoznamo sa stanjem u Italiji i našeg odnosa sa Saveznicima. Na svim sektorima (tenkovski, avijacija, mornarica, baza Monopoli, bolnice, zbjeg) osjeća se organizovanost, meću povezanost u svakodnevnom radu i djelovanju. Ide se pomalo ka otklanjanju nedostataka i grešaka, koje su se do sada pojavljivale i smetale radu. Jedan od krupnih propusta od strane naših odgovornih drugova, bio je nepravilan odnos prema Povjereniku dr. Smodlaku.¹⁷ Naši drugovi nisu našli za shodno da dr. Smodlaku obavještavaju o svim našim problemima, koji se dnevno tamo nameću i iskrsavaju, kao i o odnosu prema Saveznicima. Oni ga nisu angažovali, niti ušla ili u sve te probleme, tako da je on kao Povjerenik Nacionalnog Komiteta za vanjske Poslove, bio po strani od cjelokupnog zbivanja i prepušten sam sebi. Na taj način se mnogo štetilo i propuštala prilika da se baš kroz njegovo sudjelovanje u cjelom tom radu, utire put i stvaraju mogući afirmacije Nacionalnog Komiteta, kao privremene vlade Jugoslavije, u inostranstvu. Odlaskom drugaće e,¹⁸ po drugi put, u Italiju stanje se sredilo, dr. Smodlaka se danas nalazi u centru svih događaja.

Danomice se vežu sa Saveznicima u vršuju i produbljavaju na svim poljima, tako da je u posljednje vrijeme došlo do saradnje i na kulturnom polju. Na njihov predlog došlo je do snimanja na ploče, kulturnih priredbi vojničkog života. Održani su govori od strane partizana o našoj borbi i bratstvu i jedinstvu naših naroda, što ste i sami mogli čuti 27 marta. Tog dana, na godišnjicu pobune naroda Jugoslavije protiv potpisivanja »Trojnog pakta«, radio London je prijevjerilovog¹⁹ govora dao dio tog programa. Tako isto ste, vjerovatno, slušali pohvale Saveznika o organizaciji našeg zbjega i njihovog života na bliskom Istoku, sa napomenom da u istoriji ratova nije još bilo tako organizovanog zbjega.

Prema posljednjim izvještajima sa svih okruženja, stižu nam obavještenja i vijesti o strahovitom terorizmu, koje na svim područjima vrši okupator uz pomoć etnika i ustaša. Na najsvirepiji način obaraju se na narod, kolju, ubijaju i pale ga benzinom. Kuće koje ne mogu da zapale, minama dižu u zrak. Otoci u tome ništa ne zaostaju. I na njima se vrše svakojaka zvjerstva. Prisilno mobilisu gdje god stignu sve muškarce od 12 do 70 godina i vode ih na prisilan rad. Narod se, u većini krajeva, drži dobro. Sve ono što je sposobno ide u našu vojsku i traži oružje.

Situacija na samom Visu, osobito nakon izvršenih akcija na Šolti²⁰ i Hvaru,²¹ prilično se izmjenila. Imali smo jaka bombardovanja Visa i Komiže, gdje je bilo dosta mrtvih i ranjenih, naših i Saveznika. Potopljeno je nekoliko brodova i srušeno dosta kuća. Ovim drugim bombardovanjem poginula je i drugarica Draga Lukinović, član O. K. i Ok.

¹⁶ Nikola Ređani -Gandi

¹⁷ Josip dr Smodlaka, povjerenik za vanjske poslove Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije.

¹⁸ Svp'-lav Stefanović -Ce o, instruktor Centralnog komiteta KPJ pri Oblasnom komitetu KPH za Dalmaciju.

¹⁹ Winston Churchill, predsjednik britanske vlade.

²⁰ Vidi dok. br. 262, napomenu 2.

²¹ Vidi dok. br. 257, napomenu 5.

N. O. O-a za Bra —Hvar—Vis. Ovaj komitet, njenom smr u, je dosta izgubio, jer je imala uslova da se razvije u dobrog rukovodioca.

Primili smo izvještaj O. K. Šibenik, u kojem nas pored ostalog obavještavaju o rasformiranju Šibenske Komande Podru ja. Po novoj podjeli teritorije bivše Komande Podru ja Šibenik od sada bi imala da pripada Splitskoj i Zadarskoj Komandi Podru ja. Znamo da je VIII Korpus, prilikom donošenja ove odluke, rukovodio se geografskim položajem same Komande Podru ja i da je granicu potegao dolinom rijeke Krke. Ta podjela s vojni kog stanovišta može da odgovara, ali rasformiranje same Komande izazvalo je negodovanje kod naroda i to je od vojni kog postalo političko pitanje. Osim negodovanja samog naroda, i neprijateljski elementi to iskorištavaju za svoju propagandu tumače i to kao zapostavljanje samog šibenskog okruga u upoređenju sa Zadrom i Splitom. Naše je mišljenje da bi trebalo, bar za sada, da ostane i dalje u djelovanju Komanda Šibenskog Podru ja i time otklonile, u sadašnjim momentima, štetene i nepotrebne trzavice i nezadovoljstva.

Reorganizacija komanda podru ja koju je na predlog druga Karlija² proveo VIII Korpus poremetila je rad partijske organizacije u pojedinim okružjima a tako isto i djelovanje N. O. O.-a. Ovakva reorganizacija ne može i ostati.

I sa same tehničke strane podjela je sasvim nepodesna i nezadovoljava. Na jednoj strani imamo na pr. Splitsko Podru je sa dodatkom grada Šibenika i istočnog dijela Šibenskog okruga isto no od rijeke Krke, a sa druge strane Zadarsku Komandu Podru ja, koja je i do sada bila prevelika, a sa dodatkom zapadnog dijela šibenskog okruga, postaje preglomazna, te tako ni jedna ni druga komanda nisu u stanju da pravilno rukovode svojim radom.

Mišljenja smo da treba ponovo formirati Šibensku Komandu Podru ja i da ova kao i ostale djeluju dalje u svom prijašnjem djelokrugu.

Udimo nas, da se ova reorganizacija sproveda, a da se prethodno nije tražilo ni mišljenje ni saglasnost Oblasnog Komiteta, što se tiče samog druga Karlija, po našem mišljenju, on nije pozitivan uvijek. Mi smo se sami o tome uvjerali, a i njegov daljnji rad na terenu potvrđuje to naše mišljenje. Usljed pomanjkanja kadrova zadržavamo ga i dalje na tom poslu. Potrebno je zato da sva njegova mišljenja i predloge temeljito proučite, pretresete i dovoljno prokontrolirate, pa tek onda provedete u djelo. Naravno kada se radi o krupnijim pitanjima i problemima kao što je ovoga puta slučaj sa komandom podru ja.

Drugarskim pozdravom

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

**IZVJEŠTAJ OKRUŽNOG KOMITETA KPH ZA KNIN OD 30. OŽUJKA
1944. OBLASNOM KOMITETU KPH ZA DALMACIJU O POLITI KOJ
SITUACIJI I ORGANIZACIONOM STANJU PARTIJSKE
ORGANIZACIJE¹**

**Okružni komitet
Komunisti ke partije Hrvatske
za Knin
30. marta 1944.**

Drugarskom

OBLASNOM KOMITETU KOMUNISTI KE PARTIJE HRVATSKE
za Dalmaciju

Izvještaj: od 20. februara do 20. marta 1944.

Politi ka situacija

Poslije našeg zadnjeg izvještaja² ve ih promena je bilo na kotaru Promina—Miljevci, gde je u partizane pristupilo ili našom vojskom mobilizirano oko 150 boraca.

Ja a neprijateljska aktivnost osetila se na itavom okrugu. I sadrnja neprijatelja otvoreno se ispoljila u zajedni kim i kombinovanim akcijama ustaša i etnika na kotaru Promina—Miljevci, što nam dokazuje da ni sami etnici, niti ustaše bez etnika nisu u stanju da poprave svoj položaj u ovom kotaru.

Kotar Promina—Miljevci se poboljšava i naša jedinica koja je u tom kraju izvršila akcije i koja je kao mobilizaciono jezgro okupljala, mobilisala ili odvodila domobrane ili silom mobilisane etnike, danas je postala ve oformljena vojna jedinica i ve je formiran Prominski part. Odred.³ Formiranjem ovog Odreda želilo se posti i još ja a mobilizacija i okupljanje sveg prominsko-miljeva kog kraja, jer važnost toga kotara sem što je važnost kao mobilizacionog rezervoara, ve je bio kroz ovo itavo vreme naslon koliko ustašama kotara Drniš, toliko jakom etni kom bazenu u Kotaru Knin. Koliko je silnog odjeka i kakav je udarac po neprijatelju bila naša mobilizaciona akcija vidi se na reagiranju neprijatelja. Likvidiranje nekoliko ustaških organizatora, razbijanje etni kih uporišta, neprijatelj je ostao jako oslabljen i jedini put i na in kojim ide je put reakcije i represalija. Civilna vlast koju su etnici uspostavili mjestimi no je razbijena, ali nije dobila neki vrst karakter niti je ostvarila politi ko rukovodstvo nad srpskim masama. Što im danas preostaje to i ine: u

¹ Original (tipkan na pisa em stroju, irilicom) u Arhivu Instituta, za historiju radni kog pokreta SR Hrvatske, Zagreb, snimak u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka CK SKH, film 46/35-38.

² Vidi dok. br. 231.

Bobodolu su zapalili dvije kuće, u Lukaru 3 kuće. Odveli su i ispremlatili nekoliko hrvatskih i srpskih rodoljuba. Patrolama i komitskim odredima su u estali pretresati ovaj kotar i pretnjama se groze i Srbima i Hrvatima. Naročito aktivnost u teror su razvili u Vrbniku, gdje su mobilisali skoro sve stanovništvo, jedan dio sela ispraznili i to onaj u koji su naši drugovi nailazili, dok su u samom selu podigli vešala po receptu nema kog oficira Lepermana. Njihova parola da imaju savez sa Engleskom, da engleski kralj ne dopusti vlast partizanima i da je kumovao kralju Petru na vjenčanje, da su se složili sa saveznicima da ne bombarduju Knin i srpska sela, naročito je naglašavano zadnje vreme, ali su prilikom zбора kojega je održao u Vrbniku etnički komandant Simo Radi bivši žandar iz Kosova došao do bombardovanja Knina⁴ i mitraljiranja i bombardovanja samog zбора. Neobično težak je bio udarac po etnicima ovo bombardovanje i raspršenje samog zбора.

Ustaše su u zadnje vreme mjenjale nekoliko zapovednika u garnizonu Oklaj kojima nije pošlo za rukom vezati uz ustašku stvar seoske glavare, koji u većini sela samo formalno postoje. N. O. O. sve više poprimaju karakter narodne vlasti i ugled im je u znatnoj mjeri porastao. Mnogi od ovih odbora su se otkrili i žive ilegalno. Dezertiranje nekih ustaša još više je diskreditiralo ustašku stvar. Ustaški nastrojeni elementi iz HSS-a vješto, zamaskirano i organizovano rade na tome da od milicije koja je velikim delom ili predala oružje ili je razoružana, nastoje opet formirati »bjelu gardu«, što im do danas ne uspeva. Ali njihov provokatorski i protunarodni rad se ipak poeo osjećati, nadasve sada pristupanje mobilizaciji naše vojske. Narod i ako je uz naš pokret ipak sa svim što je kod Mađaka nije raskrstio. Odluke AVNOJ-a primljene su sa odobravanjem i oduševljenjem, što smo mogli dobro viditi na mnogim selima i nekim konferencijama. Ali kod srpskih masa nije dovoljno popularisano ni II zasjedanje AVNOJ-a ni Srpski klub. Na njih još ima utjecaj neprijatelj, mada jedan dio stoji po strani iz bojazni pred neprijateljskim terorom i represalijama. Na općini Miljevci stanje je dosta loše i neprijateljski utjecaj je jak ali opada. Osobiti odjek je imala mobilizacija u Promini i blizina naše vojske.

Kotar Drniš stoji daleko lošije i neprijatelj je jednako aktivan koliko kod Hrvata toliko i kod Srba, neobično jakim terorom, uspeo je neprijatelj da onemogući odlazak iz srpskih sela boraca za N. O. V. primjenjivao je krajnji teror, uništavao svu imovinu onih koji su odlazili u partizane. U selima Kanjani, Žitni u, nešto manje Kričke, Baljci i Mirlovi Polje, stvorili su jaka uporišta. U svim selima su uspostavili etničke odbore, koje aktiviraju po em od prikupljanja novca i materijala do regrutovanja za etnike. Odbori su direktno podređeni bližem komandantu bataljona, oni ih postavljaju i oni po njegovim direktivama rade. U selima Bio i , Mio i , Tepljuh i Siveri nisu uspjeli ni stići da približe narod svojoj etničkoj stvari, niti su im odbori odani jer su postavljeni dekretom i silom, a da prije toga sa etnicima nisu imali ništa zajedničko. Nastoje birati višestruke i skoro isključivo članove N. O. O. Ne manje aktivni su kod

⁴ 15 Vidi dok. br. 411, 488 i 495.

omladine koja nije organizovana, ali pripremaju uspostavljanje: Uzdanicu — otadžbine, u koju ulaze mladi i do 15 godina, te zatošnici otadžbine (15 do 20 g.). Ovo pripremaju etni ki »politi ki radnici«. Ni žene nisu mimo ene. U Kolu srpskih sestara su silom i milom uvukli sve djevojke i žene, koje moraju nositi šajka e sa kokardom i kokardu izvezenu na prsima. Ovo je ujedno i jedina od ovih organizacija u kojoj se na demokratski na in bira uprava društva. Sastaje se sedmi no jednom i odgajaju ih u velikosrpskom duhu, pjevaju etnicima slavu, pletu i prikupljaju dobrovoljne priloge za etnike. Ve ina devojaka idu silom na te sastanke, ali je utjecaj etni ke propagande ipak porastao.

I ustaše u zadnje vreme bilježe u ovom kotaru uspehe. Nakon dezertiranja iz ustaških redova, zadnje vreme još nekoliko desetaka su još prišli u ustašku vojsku. Neprijatelj je vešto podastro da e svi mobilisani za domobrane biti upu eni za Rusiju, jer su mnogi koji su dobili poziv od NDH prišli ustašama, jer ovi ostaju u Drnišu. Utjecaj naš je vrlo malen, pristupanje u našu vojsku malo (pet). Reakcioneri iz HSS-a se više pojavljuju i aktiviziraju. Sve eš i su i ja i etni ki ispadi u samom Drnišu. Njihova saradnja sa djelom HSS-a je u nekoliko došla do izražaja. U mnogome je poljuljalo sve te njihove zamisli o potpunom predobijanju naroda drniškog kotara za svoju ustaško- etni ku stvar i stvar reakcije. Mitraljiranje od strane saveznika Drniša, etni kog Žitni a (gde je ubijen jedan etni ki stražar dok je mahao na avion), zatim uništavanje nekoliko nema kih kolona na cesti Drniš—Kri ke. (Radi ovoga Nemci su uvjerenja da je tu u blizini partizanska radio-stanica i vrše pretrese po itavoj krajinu). Naš utjecaj i uspesi i sve pobjede koje doživljavamo niti su dovoljno popularisane niti iskorištene. Osim nešto u opštini Siveri , zadnje vreme nikakvih uspeha ne možemo zabilježiti u ovom kotaru.

Kotar Knin je znatno izmenio sliku akcijom savezni ke akcije na samo mesto Knin,⁵ i ovo je imalo više odjeka nego ma koja naša pobjeda sa kojom je jedan dio ovog kotara vrlo loše upoznat (op . Kosovo, delimi no Knin) osim što je stradalo 150 civila i vojnika, etnicima i njihovome vojvodi je odzvonilo sa parolama o tobožnjoj zajednici interesa u srpskim i etni kim selima i o sporazumu Engleza. Ovo bombardovanje narod je do ekao sa oduševljenjem. Knin kao centar etništva više ne postoji. Sada su se etnici i etni ki ideolozi razmilili i silom teraju narod da ih trpi. Ali ta banda svoju vojsku drži vrsto na uzdama. U zadnjim borbama koje su vodili sa našim jedinicama nisu tajili ni svoj položaj ni svoju ulogu vikali su: majku vam vašu, znamo da je vašu pobjeda ali je naša osveta. uji ⁶ je mnoge uspio da zakrvari, a ovi na u na ina i sredstva da drugima nedaju da ostanu pasivni. Uzdаница otadžbine i Zato nici otadžbine otvorili su svoje domove po svim selima. Vo e koje postavljaju etni ki komandanti u ovim omladinskim organizacijama esto puta su najugledniji, po nama obuhva eni omladinci. Ni sladunjavim re ima, ni Kraljevi em Markom nisu uspeli omladinu oduševiti, a niti omiliti ovako vaspitanje, jer za vreme tih predavanja i pjesama stalno stoji batina i mnogi omladinci se vra aju ku ama premla eni. Kolo

6 Mom ilo uji , komandant Dinarske etni ke oblasti.

srpskih sestara je kao i u kotaru Drniš. Svi ovi moraju nositi šajka e, ne smiju se kretati bez dozvole iz mesta u mesto i kao glavno pripremaju ih da uzmu puške da se odupru partizanima, a ko ne može to, taj da ih poljeva vru om vodom kada do u u selo.

Ali panika i strah pred sutrašnjicom nije kod etnika malena. Stalno novi i novi se javljaju i traže propusnice za Beograd. Vojvoda eki (edo)⁷ ve nekoliko dana eka sa svojih 150 etnika u Kninu polazak nema ke kolone za Biha —Beograd. Duji nastoji da spre i etnicima napuštanje kninske krajine, ali se u tome o ituje sve više vojvodina popustljivost. Da bi oprao svoje podlo izdajni ko lice sad protura glasine kako se Nemci i Englezi sporazumevaju i da se jedino u tome ne slažu jer ne znaju dali da sklope mir na 10 ili 100 godina.

Kotar Vrljika. Sa ovog kotara nemamo potpunih podataka jer drug koji je na tom kotaru nije poslao svoga izveštaja. Koliko iz pisama i dopisa možemo videti i dalje vlada strahovlada popova Stojisavljevi a⁸ i Štrbca. I ovoga meseca su ubili jednog rodoljuba iji sin je pobjegao iz komitske ete u partizane. Narod o ekuje našu vojsku, a neprijatelj se priprema da je do eka. Osobita nastojanja ustaša jesu da miliciju do kraja sa nama zakrve. Narod izbegava iz nekih sela i sklanja se sa imovinom u Hrv a e gde se nalazi ustaška satnija poja ana s okolnom milicijom.

II. Partijska organizacija

Partijska organizacija kroz ovaj mjesec se nešto pove ala. Zadaci koji su bili stavljeni pred partijske organizacije nisu dovoljno realizovani. Partija je op enito uzevši mlada, neiskusna i nije sposobna da apsorbuje više još mla e elemente, neiskusno lanstvo. Rad na u vrš enju i uzdizanju nivoa partijske organizacije, glavni je zadatak, ali ovo nije dovoljno shva eno, osobito u kotaru Promina—Miljevci, gdje se partija naglo uzdigla i dobrim dijelom razvodnila. KK za Prominu—Miljevce nije dovoljno jak da bi mogao izvršiti plodno svoju rukovode u ulogu. Ovome komitetu smo dali pomo i to druga Stevu Vukadina, koji je došao sa višeg SKOJ-evskog kursa i lan je KK za Knin. Drug Stevo se zdravo razvija i posjeduje prili no iskustvo u radu. Njegova vrstina i odlu nost trebaju da se plodno odraze na ovaj komitet. Sekretar drug Leko⁹ mnogo se zamara, jer ostali lanovi su ispod prosjeka. lan ovog komiteta drug Marin ne zadovoljava i nije dorastao radu po partijskoj liniji. Ostala dvojica su prosje na, nešto odska e drug koji radi po SKOJu. Na ovom kotaru su formirane tri part, j.: Suknovci 3 l., Ljuboti 3 l., Podi 3 Cl. Prilikom mobilizacije ovaj je komitet poslao u vojsku dva lana, dok su dva udaljena iz partije radi nediscipline i nepartijskog držanja. Broj lanstva je pove an za 9 Cl.

Kotarski za Drniš nije bolji, nisu dovoljno ni samoinicijativni. Ovome kotaru tako er treba i to dosta velika pomo . Jedina im je odlika što su

⁷ Radomir Bekl - eko. Vidi dok. br. 560.

⁸ Petar Stoisavljevi

⁹ Ivan Leko

borbeni. I ovdje se partija povećala za 11 članova, ali je ovome kotaru potrebno daleko jačanje članstva da ne bi omlitavili i razvodnili partiju.

Kotarski komitet Knin je borbeni i odan i aktivan je. U dobroj mjeri je ostvario rukovodstvo nad part. org. Općinski Kom. za Sj. Bukovicu je zadovoljavajući, dok je Općinski Komitet za Knin slab. Part. org. nije povećala, ali se nešto uvrstila u Sj. Bukovici.

Na kotaru Vrlike ima jedan partijac više. U taj kotar su otišli drug Pešo, 1. OK i neki drugovi po Skoju.

Na pomoć vojsci i to Prominsko i Kninskoj poslali smo druga Saku Škarića, koji je u Prom. PO primio dužnost zamj. komes. bataljona, zatim 1. OP. K. Knin druga Dmitra Zelenbabu u Kninski PO. Ovaj drug se u radu pokazao slab i radi nedovoljne kontrole uspeo se do Op. K., zatim još 5 članova partije.

III. SKOJ

OK Skoja općenito zadovoljio, ali unutar OK dva člana nisu zadovoljili i to drug Sako Škarić i Boško Njegić. Ovaj komitet je dobio od OK Like 5 drugova i to po direktivama PK SKOJa. Razvoj ove organizacije zdrav, članstvo je borbeno, u većini aktivni su, ali još ima sektaškog rada i nije se negdje dovoljno, a negdje i vrlo malo pomagalo i ostvarilo koordinaciju preko USAOHa sa NOO. Broj članova SKOJa je 425.

IV. Narodno-oslobodilački front

NOO. Kroz ovaj mjesec unutar OK nije bio nitko zadužen po radu NOO, što je bio veliki naš propust, samoinicijativa nikakova i nedostaci o kojima smo ranije pisali ostali su neotklonjeni. Ovaj mjesec je drug Pero Knežević unutar OK zadužen uglavnom po NOO, a pomoć mu na tome daje drug Grgić.¹⁰ Pred Inicijativni se postavilo da u što kraćem vremenu pristupi formiranju Okružni NOO. Stanje je istina nešto bolje uopšte, ali organizovani, planski rad NOO nedostaje ne samo po ostalim odsjecima, već i na političkom, što bi našim NOO bila osnovna i glavna dužnost, Kroz ovo vrijeme je formiran i Kotarski NOO za Drniš i 1 seoski (Vrlika), 2 seoska (Promina).

AFŽ. Nešto se tapka, ali sve kao na mjestu. Formirali su par odbora (Promina), ali nedostatak je što drugarice nemaju centra, same nemaju ni dovoljno iskustva i spremne, tek su nešto gurane aktivnošću u drugarice Dese, 1. Oblasnog AFZ. Kako je drugarica Radojka¹¹ otišla, zatim drugarica Kati, formiran je novi Okružni odbor AFZ i to svega tri drugarice. Trebalo bi više pomoći, a ako ima netko koga bi drugarice iz Oblasnog poslale dobro bi došla.

USAOH isto što i zadnji put. Nešto je omasovljena, dok je banda etnika jedan dio antifašistički raspoloženih omladinaca uvukla u svoje organizacije i na njih je ostavilo nešto utiska. U svemu omladina je polet-

¹⁰ Ivan dr Grgić
¹¹ U Radojka Kati

nija od starijih i daleko ima više u eša u pokretu. Pa i tamo gdje su sela posvema ili djelomično pod kontrolom nisu dovoljno sa svoje strane uzeli u eša u opštem radu i pomoći NOO. Sama organizacija je još slaba da može obuhvatiti svu omladinu. Zadnje vrijeme uzima aktivnog u eša u predkongresnom takmičenju.

V. Akcije su vršene samo na kotaru Knin i to prekopavanje ceste i postavljanje nagaznih mina.

VI. lanarina, prilozi i blagajna

lanarinu primamo, dok smo priloga za partiju primili vrlo malo. Uglavnom lanarinu nam kotarski obrađunava redovito, ali primjeujemo da sve partijske jedinice još sve nisu shvatile u tome svoje dužnosti.

VII. Ubijstva i hapšenja

etnički su u zadnje vrijeme ubili druga Ivicu Pokrovca, čl. KK SKJa za Promina—Miljevci, druga Luku Lađu, čl. Kot. USAOHa, Obrada Vagića, čl. KP, čl. NOO, te oca jednog našeg druga (Vrlika), ranili i uhapseli jednog čl. KP, te još 12 simpatizera, premlaeno je nekoliko desetina ljudi, žena i djece.

VIII. Vojska i mobilizacija

Kninski PO¹² se nešto oporavlja. Stanje u njemu ozdravlja. Ima 46 čl. KP i 60 SKOJ-evaca, ali se u svim pitanjima i radu Partija još nije osjetila rukovodiocem. Odnosi u štabu odreda i bataljona su dobri. Drug Srećko Jaramaz, partijski rukovodioc u odredu je dobar i aktivan. Komesar je slabiji.

Prominski PO¹³ je tek formiran, ali su svi izgledi da će se dobro razvijati.

Mobilizacija je vršena u Promini gdje je na dobrovoljnoj bazi i akcijama mobilizirano oko 150 boraca. Pripremamo mobilizaciju u Plavnu.

Dezertere koje nije uspjela naša vojska i NOO da prikupe, postaju sve opasniji i žive i istupaju već i kolektivno i na putu su da se organizuju u vojnu formaciju. Za sada još bježe i od neprijatelja. Svi su izgledi da će nam pasti u ruke inicijatori i organizatori dezertera.

IX. Obavještajna služba, veze i dopisi

Na prolazu drug Šimi¹⁴ je reorganizovao ROC¹⁵ Nisu zadovoljili. Veze su ometane, nadasve teške sa kotarom Drniš i Vrlika. Dopisi su neki pisani, i po ovom pitanju krenulo se nešto naprijed.

¹² Kninski partizanski odred

¹³ Vidi dok. br. 279.

¹⁴ Ljubo Krstulović - Simi

¹⁵ Rajonski obavještajni centar

X. Vojne vlasti u pozadini

Dobili su novu administrativnu podjelu područja. Komanda za naše područje je formirana, bolje reći i tek u formiranju.

XI. Okružni Komitet

Sastanak OK smo održali dana 19. III. na kome su prisustvovali I. OK: P.¹⁶ Knežević, I.¹⁷ Grubić, T.¹⁸ Turuvija, V.¹⁹ Popović, M.²⁰ Tripalo i Brko,²¹ zatim su bili prisutni drug Švabi,²² instruktor CK KPJ i drug Pero²³ član Politodjela XIX Divizije. Ovom sastanku nisu prisustvovali članovi komiteta drug Pešo Škarić, koji je na vrlo komotaru, zatim drug Pepo Babić koji je bio zauzet poslom.

Kroz ovaj mjesec dana, osim druga Tripala svi su drugovi radili po Partiji, dok je drug V. Popović bio na višem skojevskom kursu.

— 0 —

Što se tiče rada naše tehnike, nije bio na visini uglavnom radi toga što nismo imali slobodan teritorij, prostorije i isto tehnički materijal. Drug Plenković²⁴ se opet povratio kod nas u tehniku. Tek smo sad otpočeli sa izdavanjem vijesti.

Sjedište našeg OK je i dalje uz Kninski PO.

Nadamo se da će netko od vas k nama.

Primite naš drugarski i borbeni pozdrav

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za OK KPH za Knin
[Potpis nečitljiv]

16 Pero

17 Ilija

18 Tode

19 Vajleć

20 Mika

21 Jerko Paltrinjeri-Biko

22 Mihailo

23 Pero Damjanović

24 Dušan

BROJ 287

**IZVJEŠTAJ ŠTABA TRE E NO BRIGADE OD 30. OŽUJKA 1944. ŠTABU
DVADESETE DIVIZIJE O BORBAMA KOD ARŽANA I KAMEŠNICE¹**

**STAB
III BRIGADE² XX DIVIZIJE NOVJ
Položaj 30/111. 1944
u 21 sat**

Operativni izvještaj

ŠTABU XX DIVIZIJE NOVJ

P o l o ž a j

Zadnji naš izvještaj kojeg ste primili bio je pisan 26 o. m. Posle toga radi neprijateljske ofanzive nismo mogli uhvatiti vezu sa vama do danas, slali smo kurire u vaš štab, ali se nisu mogli probiti.

26 o. m. vodili smo borbu sa Nemcima³ iz garnizona Cista. Neprijatelj je napao naše položaje na Strizirepu preko Kravlje Glave i Budimira. Ja ina neprijatelja je bila do 150 vojnika i 2 tenka, potpomognuti sa artiljerijskom paljbom iz Ciste sa tri haubice. Borba je po elu izjutra oko 8 sati, te je na prekide trajala do 17 sati. Kroz to vreme neprijatelj je bacio preko sto granata iz haubice po našim položajima. Težište napada mu je bilo preko Budimira. Usled jake artiljerijske vatre i pod dosta snažnim pritiskom neprijatelja naš Drugi bataljon svoje desno krilo je povukao sa prednjih položaja (Mala i Velika Gradina) te ponova prihvatio borbu na novim položajima na Jagodniku, i oko 15 sati neprijatelj je bio odbijen te se povukao u svoju polaznu bazu, u Cistu.

U ovoj borbi na našoj strani lakše je ranjen samo jedan borac. Na strani neprijatelja bilo je 4 mrtva, broj ranjenih nepoznat.

Istoga dana neprijatelj⁴ je u ja ini oko 120 vojnika izašao iz Aržana u pravcu našeg Tre eg bataljona s. D. Tijarica gde je nakon kra e borbe bio odbijen, a potom se zadržao kod crkve Sv. Duha u Gornjoj Tijarici gde je zidao bunkere. Naš I bataljon sa dve ete napao je neprijatelja u toku no i kod crkve Sv. Duha, isti je odmah pobegao u pravcu Aržana im je osetio prisustvo naših jedinica i tom prilikom zarobljen je jedan domobran, 2 puške i dva sandu i a mina za teški baca .

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. U/2, k. 1029.

² Deseta dalmatinska brigada. Vidi dok. br. 30.

³, ⁴, ⁵ 1 7 Po planu komandanta Petog SS-brdskog armijskog korpusa, generala Arthura Phelps a otpo ela je 25. ožujka akcija iš enja planine Mosora a zatim i Kamešnice. u Akciji su sudjelovala etiri njema ka bataljona: bataljon »Meckelburg« (naziv po komandantu bataljona) iz sastava Drugog puka Sedme SS divizije »Prinz Eugen«, jedan bataljon 118. lova ke divizije, Prvi bataljon 370. puka 369. legionarske divizije i 105. SS izvi a ki bataljon (sve ove jedinice su iz Petog SS brdskog armijskog korpusa). Ovim snagama sadejstvovall su dijelovi 264. pješadijske divizije i ustaško-domobranske jedinice pukovnika Franje Simi a. Vidi dok. br. 426, 445, 502, 504, 505 i 507 (arhiva jedinice Petog SS brdskog armijskog korpusa i pot injenih mu jedinica nije sa uvana).

U borbi na Tijarici neprijatelj je imao jednog mrtvog, broj ranjenih nepoznat, mi nismo imali gubitaka.

27 o. m. neprijatelj⁵ je ponova napao naše položaje na Strizirepu sa istim snagama kao i prethodnog dana, samo što mu je posle podne došlo pojačanje oko 200 Nemaca sa 4 tenka i 6 kamiona. Celog dana neprijateljska artiljerija je tukla naše položaje. Pravci napada su bili kao i dan ranije. Neprijatelj je oko 14 sati uspeo izbaciti naše snage sa prvih položaja, a oko 17 sati sa znatno jačim snagama izbacio nas je i sa položaja na Jagodniku pred samo veče gde se neprijatelj zadržao i preko noći. U ovoj borbi imali smo dva lakše ranjena. Gubici kod neprijatelja nisu nam poznati, ali po pričaju boraca koji su bili na Jagodniku vidi se da je neprijatelj tada imao gubitaka.

I ovoga dana jedna neprijateljska kolona od 120 vojnika iz Aržana nastupala je u pravcu naših položaja prema D. Tijarici. Nakon kraće borbe bila je odbijena.

U noć između 27 i 28 o. m. naš I i III bataljon dobio je zadatak da izvrši demonstrativni napad na neprijateljski garnizon u Aržanu. Naš I bataljon izvršio je prepad od Prisike na zaseok Dujme i to sa dve čete. Po otvorenoj vatri neprijatelj je pokušao bežati i tom prilikom ubijena su dva ustaša, a mi nismo imali žrtava. Zaplenili smo dva laka bacača sa 4 sanduka municije (113 mina) za laki bacač, dva postolja od teške »Breda«, 300 metaka za tešku »Breda«, jedan talijanski p. mitraljez bez municije i dve puške. Ove dve čete su izbile do samog Aržana, a pošto se neprijatelj još nalazio na Gradini (gde je trebao napadati III bataljon) oni su se povukli u svoj logor.

III bataljon imao je sa dve čete da vrši prepad na Gradinu, a sa jednom četom na Aržano — sa jugozapadne strane. Ovaj bataljon imao je prethodno da napadne neprijatelja kod crkve Sv. Duha, ali isti se povukao neprimetno i onim je pala noć. Po dolasku kod crkve Svetoga Duha bataljon je krenuo da izvrši demonstrativan napad na Aržano. Dve čete krenule su u napad u pravcu Gradine na kojoj su otvorile vatru, ali je neprijatelj odgovorio sa žestokom vatrom. Trećeta ovoga bataljona kretala se cestom od Sv. Duha prema Aržanu i dolaskom u sredinu G. Tijarice, u kojoj se nalazio neprijatelj, četa je ušla u selo neprimetno da je neprijatelj nije osetio, mada se je nalazio okolo na položajima. Iz jedne kuće izašao je jedan vojnik i pokušao bežati, istoga je z. komesara bataljona ubio iz šmajserice, potom je iz kuće izašao domobranski narednik Soldo Blaž koji se je predao i upozorio nas da se tu nalazi oko 100 vojnika na položajima, po tome se četa neprimetno izvukla i vratila u logor. Poviše ovih domobrana nalazilo se i 150 Nemaca i to na položajima od Tijarice prema Gradini. Tom prilikom zaplenjena je jedna puška, jedna ručna bomba i jedan nemački pištolj. Tom prilikom jedan borac je zalutao u selo i većeratno zarobljen.

Ovaj demonstrativan prepad na Aržano vršili smo zbog toga da bismo privukli pažnju neprijatelja na drugu stranu i time oslabili pritisak na naš II bataljon koji je neprijatelj vršio već dva dana, zatim što je nepri-

lutelj kvalitativno bio slab, i što smo želeli borce priviknuti na no ne akcije.

U no i izme u 27 i [...] ⁸ izvršili smo nov raspored jedinica na slede im ta kama: I bata [...] bataljon selo Grubiši i, južno od s. Rože, II i IV bataljon na Podima [...] pomo nim jedinicama Botica—Rože, Mosorski odred u s. Kamber [...] šili jer smo obavešteni da je neprijatelj zano io na Jagodniku severno od Budimira i što smo bili obavešteni da je neprijatelj zano io u Gljevu i Gali.

28 o. m. neprijatelj ⁷ je (SS trupe, ja ine 400 ljudi) napao iz pravca Gale i Gljeva sa jednim delom preko Kambera, a drugim delom preko Stražbenice i Korita. Na tim pravcima imao je Dinarski i Mosorski odred da zadrži neprijatelja. Ve u samo jutro oko 8 sati neprijatelj je izbio preko Otoka u Kamber, a pomenute jedinice povukle su se bez otpora a nas o tome nisu obavestili. U no i 27 i 28 Štab Dinarskog odreda izvestio je da se ove snage imaju probiti preko Vagnja prema Livnu. Primitivši da je neprijatelj stigao do Kambera, mi smo se povukli u s. Rože, a naša dva bataljona iz Poda povukli smo u tom pravcu preko Krivodola. Pri samom povla enju, osmatraju i videli smo da neprijatelj nadire od Kambera prema s. Botica i grebenom preko Orlovca (k. 787) pravcem prema Rožama. Mi sa našim jedinicama nismo mogli neprijatelja zadržati pre nego što smo izašli u Rože. Kroz to vreme neprijatelj je ve izbio na kotu 1000, a mi smo sa jednim našim bataljonom zauzeli položaj Ravna Glavica (k.1094) i kotu 1027, tj. uvik isto no od samih Roža, a bataljon Mosorskog odreda na Zbornja i (k. 1246). Ovde smo neprijatelju pružili otpor i omogu ili time izvla enje naših dvaju bataljona koji su se nalazili na položajima južno i jugoisto no ispod Roža. I bataljon zadržao je neprijatelja koji je nadirao iz pravca Kamenskog prema Voštanima jednom kolonom, a drugom manjom od s. Liskova ke staje prema Voštanima. im smo uo ili namere neprijatelja, mi smo odmah odlu ili da se povla imo u pravcu Bijeloga Polja. Ra unaju i da e jedinice Dinarskog i Mosorskog odreda zadržati neprijatelja ukoliko bi pokušao iz Gljeva da po e prema navedenim pravcima, mi smo zauzeli raspored naših jedinica kako smo naveli. Pošto su ove jedinice propustile neprijatelja bez otpora, a nas ne obavestivši, a vide i da se neprijatelj kre e prema Voštanima, mi smo se odmah odlu ili izvla iti sa jedinicama u pravcu kojeg smo naveli. Samo izvla enje je dugo trajalo jer su nam jedinice bile dosta razbacane.

Jedan vod koji se nalazio na položaju iznad Graba nije se ceo povukao jer novomobilisani borci, primitivši da neprijatelj pali sela, ⁸ a budu i da su bili u civilnoj robi i iz tih sela, odbili su da se povla e i razišli su se u pravcu Graba i Jabuke. Što je bilo sa njima kasnije nije nam poznato. Taj vod mogao se kompletan povu i jer nije bio u kriti noj situaciji pošto se neprijatelj još nalazio u Kamberu, a sa druge strane neprijatelj je tek bio krenuo iz pravca Trilja.

U otporu kojeg smo pružili neprijatelju iznad Roža naneli smo neprijatelju znatne gubitke i prema izveštaju samog komandanta II bata-

⁶ To kicama su ozna ena mjesta gdje je okumenat ošte en.

⁸ Vidi dok. br. 504, 505 i 507.

ljona vidi se da je neprijatelj preko svojih mrtvih i ranjenih nastupao dalje ne obaziru i se na njih.

Samo izvla enje bilo je dobro organizovano i uspeli smo celu brigadu prebaciti preko Kamešnice sa celokupnim oružjem i materijalom sem jednog p. mitraljeza koji je bio sa onim vodom poviše Graba i izvesnim brojem novomobilisanih boraca.

Ra unaju i na snage koje je neprijatelj tih dana upotrebljavao u borbi protiv naših jedinica na sektoru Aržano—Budimir, a pošto nismo bili na vreme izvešteni o stanju na sektoru Dinarskog odreda, mi nismo se ose ali ugroženim i prema tome nismo pokušali te no i izme u 27 i 28 o. m. da bez borbe izvu emo naše jedinice sa toga sektora. Ujutro 28 o. m., kada je neprijatelj bez otpora izbio u Kamber, mi smo odmah preduzeli pod borbom izvla enje naših jedinica sa toga sektora prema Bijelom Polju. Sa jedinicama još za dana usledilo je izvla enje preko Kamešnice od G. Voštana, a zadnji bataljon koji je držao zaštitnicu kod Voštana krenuo je u 20 sati prema B. Polju.

U borbama toga dana imali smo jednu drugaricu teško ranjenu u stomak koja je na putu prema B. Polju preminula. Neprijatelj je celoga dana kao i ranijih dana upotrebljavao artileriju, ali od iste nismo imali nikakvih gubitaka.

Pošto nismo znali kakva je situacija na severnoj strani Kamešnice, tj. na Vagnju i Han Prologu, povla enje smo mislili usmeriti preko Golinjeva na sektor izme u Livna i Duvna. Dolaskom u Bijelo Polje stupili smo u kontakt sa jedinicama I brigade IX divizije koja se nalazila na severnoj strani Kamešnice u Lipi i ukli u, te smo i mi krenuli u tome pravcu, gde smo iste no i pred zoru stigli i smestili se u pomenuta sela zajedno sa I brigadom.⁹ Na ovome prostoru smo se zadržali jer je ljudstvo bilo premoreno i jer je ve svitalo, a preko dana je postojala opasnost prebacivanja preko ceste Sinj—Livno zbog tenkova jer je neprijatelj tih dana bio aktivan na toj cesti.

29. o. m. izjutra u 7,30 sati neprijatelj je sa pet kamiona i pet tenkova došao cestom od Livna u Han Prolog. Mi smo odmah ljudstvo i materijal povukli na padine masiva Kamešnice iznad sela Lipa i ukli a. U isto vreme neprijatelj se nalazio redom po komšilucima¹⁰ Sr evi i koji je pokušao sa jednom grupicom da se prebaci preko polja u pravcu nas, isti je bio odmah odbijen. Neprijatelj je tukao po našim položajima iz jednog brdskog topa koji se nalazio negde kod sela Bila. Od ove artilerijske vatre nismo imali gubitaka. Tokom dana neprijatelj je držao blokadu u Sr evi ima i cestom Han Prolog—Grborezi, a sa jednim tenkom bio je izbio do u samo selo uki , odk [...] naše položaje. Na istog je bila otvorena vatra iz »Breda«, nakon ega [...] Pred samu no neprijateljska motorizacija i pešadija su se [...] Potom smo nahranili [...] ljudstvo i izvršili [...] lje u 22.45 sati. U samu zoru 30 o. m. stigli smo sa jedinicama na prostoriju Rujani—Caprazlije u kojoj su se smestile jedinice na odmaranje.

⁹ Vidi dok. br. 295.

¹⁰ Zaseocima

Radi napornog puta i borbi koje smo imali ljudstvo je zamoreno, tako da je potrebno nekoliko dana da se potpuno oporavi. Preduzeli smo mere da se jedinice odmore i nahrane.

U ovim borbama neprijatelj je upotrebio sledeće snage: iz Aržana 500—600 domobrana, Ciste 300—350 Nemaca, iz pravca Ugljana 150—200 vojnika i iz pravca Gljev—Gala 400 SS trupa. Ove kolone su bile potpomognute sa artiljerijskom vatrom: Cista tri haubice, od Otoka 2—3 haubice, i navedeni broj tenkova.

Od prvog dana borbe do danas imali smo ostalih na tome terenu i dezertiranih sa puta 40—60 boraca. Ta an broj podne ćemo sutra. Od ovoga ljudstva verovatno da nije niko otišao ka neprijatelju jer su većinom dezertirali zbog napuštanja toga terena i zbog represalija koje je neprijatelj izvršio na tome terenu, tj. zbog neizvesnosti o sudbini njihovih porodica i imanja.

Nije nam poznato da li se neprijatelj nalazi na tome terenu. One noć kada smo prešli preko Kamešnice za Bijelo Polje neprijatelj je zanočio u Voštanima.

Koliko smo mogli mi osmotriti, neprijatelj je palio u Otoku—Rudi—Bitunjca staji i Kamberu i redom sela do Voštana, nešto po Podima, Krivodolu i Strizirepu. Nije nam poznato da li je neprijatelj ubijao civilno stanovništvo. Sa nama su preko Kamešnice prešli pozadinske organizacije i nešto civilnog stanovništva, te ambulanta i komora Mosorskog odreda.

Danas su nam došli kuriri sa poštom koju ste nam poslali u pravcu Kamešnice.

Preduzeli smo nabavku hrane za naše jedinice, ali nam je nemoguće nabaviti soli. Bila bi nam nužno potrebna ista, jer nam borci jedu neslanu hranu.

Držanje boraca općenito bilo je dobro, samo je zadnjeg dana usled paljevine sela zavladao neraspoloženje koje je povećano usled zamorenosti ljudstva.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Zam. komesara
Dušan,¹¹ v. r.

Zam. komandanta — major
Knezovi Luka, v. r.

(M. P.)

BROJ 288

**IZVJEŠTAJ ŠTABA DRUGOG POMORSKO-OBALSKOG SEKTORA
OD 30. OŽUJKA 1944. ŠTABU MORNARICE NOVJ O NAPADU NA
NEPRIJATELJSKI MOTORNI AMAC KOD LUKE LUČINE NA OTOKU
MOLATU¹**

**ŠTAB
II POMORSKOG OBALSKOG SEKTORA**
Broj službeno
30 marta 1944 god.

ŠTABU MORNARICE NOVJ

P o l o ž a j

Operativni izvještaj.

Prema naredjenju Glavnog štaba Hrvatske ob. br. 440/43. dostavlja se operativni izvještaj.

- Ad. 1) Luka Lucina na otoku Molatu.
- Ad. 2) Naše jedinice koje su sudjelovale u operaciji su: NB-1, NB-6, P -2, P -4 i osoblje Štaba II Pomorskog obalskog sektora.
- Ad. 3) Neprijateljska jedinica nosi naziv K. J. (Küstenjäger)² na kojoj se nalazilo 16 njemačkih vojnika.³
- Ad. 4) Neprijatelj se nalazio u jačini jedne pomorske jedinice sa slabim naoružanjem. Odmah je donijeta odluka za napad sa strane naših naoružanih jedinica.
- Ad. 5) Izdate su slijedeće zapovjesti: Brodovi spremni za borbu i motori u pogonu. Pošto se je NB-6 i P -4 nalazio u uvali Podgrablje (o. Molat) to je upućen kurir sa slijedećim naredjenjem: Brodovi na borbu, spremni za isplovljenje i da isplove kad opaze da je NB-1 i P -2 isplovio. NB-1 i P -2 isploviti i prijeći povlačenje neprijatelja.
- Ad. 6) 18 marta 1944 godine u 10,00 sati.
- Ad. 7) Neprijateljski KJ, koji je imao da izvrši putovanje Rijeka—Zadar—Split, zalutao je i ne znaju gdje se nalazi imao je namjeru da uz otoke nastavi putovanje prema jugu iako nije znao kod kojeg se otoka nalazi.
Kad je osmatračica stanica Bonaster izvjestila da uz zapadnu obalu Molata putuje prema jugu motorni amac, odmah je izdato naredjenje naoružanim jedinicama da se isplove i napadnu neprijatelja. Im je izdato to naredjenje, pojavio se na južnom rtu poluotoka Bonastera,⁴ tada je izdata zapovijest NB-1 i P -2 da ne

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 26/6, k. 2064.

² Obalski lovac

³ Vidi dok. br. 278 i 294.

⁴ Odnosi se na neprijateljski motorni amac.

isplove, ve sa upaljenim motorima stoje uz obalu, ali ako neprijatelj skrene sa kursa prema uvali Lu ina, tada moraju isploviti i otvoriti vatru na njega. Kad je KJ došao do južnog rta uvale Lu ina, NB-1 i P -2 su isplovili s namjerom da zatvore izlaz neprijateljskom KJ. U isto vrijeme izlaze iz uvale Podgarblje (o. Molat) NB-6 i P -4 i vrše zatvaranje izlaza iz luke Lu ine. Neprijateljski KJ je opkoljen sa zapadne, južne i isto ne strane, da ne bi neprijatelj se iskrcao na sjevernu stranu uvale, osoblje Štaba zauzelo je položaje na obali. Neprijatelj, vidjevši da je u bezizlaznom položaju pozvat na predaju odmah je izvršio.

- Ad. 8) Neprijateljski KJ je zarobljen, sa posadom i vojnicima koji su se u njemu nalazili kao putnici. S time su potpuno postignuti postavljene ciljevi i zadatci su izvršeni veoma dobro i u potpunosti.

BROJ 289

IZVJEŠTAJ DUŠKA BRKICA OD 31. OŽUJKA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KP HRVATSKE O STANJU JJEDINICA OSMOG KORPUSA NOVJ¹

31. marta 1944 god.

CENTRALNOM KOMITETU K. P. HRVATSKE

Dragi drugovi!

Na putu za Dalmaciju prolazio sam kroz jugo-zapadnu Bosnu, pa sam svratio do Vrhovnog Štaba. Sa drugom Markom² sam porazgovorio o problemima i stanju u Dalmaciji. On mi je ukazao detaljno na koje stvari i probleme treba da obratim pažnju.

Oblasni komitet K. P. H. za Dalmaciju, kao i štabovi ovdašnjih jedinica i Divizijski Komiteti, šalju stalno izvještaje o svome radu Vrhovnom Štabu i C. K. K. P. J., dok mi iste izvještaje uopšte ne dobivamo ili dobijemo samo neke od njih.

Oblasni Komitet K. P. H. za Dalmaciju ne osje a dovoljnu potrebu i dužnost slanja izvještaja našem Komitetu. To se odražava i u svim drugim organizacijama i ustanovama prema našim centralnim organizacijama u Hrvatskoj.

Oblasni Komitet je razaslao ve inu svojih lanova po terenu, dok je samo trojica drugova ostala u sjedištu Komiteta. Uopšte ne postoji ruko-

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Instituta za historiju radni kog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu Vojnoistorijskog Instituta, mikroteka CK SKH, film 41/106-109.

² Aleksandar Rankovi -Marko

vo enje iz centra. Poslije depeše druga Andrije³ da se Oblasni Komitet preseli na kopno, biro Oblasnog Komiteta se je obratio na druga Tita i izvjestio ga da se za sada nemogu e probiti na kopno. S obzirom na taj njihov izvještaj drug Tito im je dozvolio da ostanu još mjesec i po dana, dok se ne napravi neki kanal izme u Visa i kopna. Me utim, ju er su došli sa Visa kuriri, koji su mi saopštili, da se može do i na kopno. Osim toga prema izvještaju drugova, tehnika oblasnog Komiteta je ve preba ena na kopno. Dobio sam utisak da Oblasni Komitet nema naro ite želje da do e na kopno,⁴ odakle i gdje je jedino mogu e rukovoditi sa svim organizacijama i koordinirati svoj rad sa vojskom.

Oblasni N. O. O. tako er nije na okupu i ne rukovodi iz centra. lanovi Oblasnog N. O. O.-a nalaze se dva u Južnoj Dalmaciji, 2 u Srednjoj, 1 u Sjevernoj Dalmaciji, 3 na Visu, 2 u Italiji i 1 u Africi. Prema tome nekog naro itog rada ne može ni biti. U N. O. O.-ima se ne zapaža planski rad, pošto N. O. O.-i nisu ni od koga ni dobili neka uputstva i direktive kako po pojedinim pitanjima da postupe i riješe probleme koji nai u pred njih. Pitanje ishrane vojske je vrlo ozbiljno. Cijela Dalmacija je dosta iscrpljena. Me utim, da N. O. O.-i rade kako treba i da planski organizuju sabirne akcije, moglo bi se i pitanje ishrane bar djelimi no povoljno riješiti.

Drug Jakov⁵ i ja smo sazvali na sastanak Izvršni odbor Oblasnog N. O. O. za 20 aprila u Srednjoj Dalmaciji. Na tome sastanku emo prodiskutovati po svim pitanjima i pomo i drugovima sa uputstvima kako i na koji na in da podignu N. O. O.-e i organizuju njihov rad. Usput emo formirati Okružne N. O. O.-e u onim okruzima, u kojima do sada nisu organizovani.

VOJSKA:

VIII. Korpus je sastavljen od etiri divizije i to: IX., XIX., XX. i XXVI. i tri Grupe Part. Odreda (Sjevero-Dalm., Srednje-Dalm. i Južno-Dalm.). Odmah po dolasku u Korpus, održao sam sastanak sa elijom štaba Korpusa. Na tom sastanku smo pretresali stanje i rad u jedinicama.

Štab Korpusa je sastavljen od dobrih drugova, koji su po svojoj vojnoj, politi koj sposobnosti, kao i po svojoj partijnosti, na visini. I ako u jedinicama VIII. Korpusa ima dosta problema za rješavanje, lanovi štaba Korpusa s obzirom na svoje sposobnosti i osobine, daju garancije da e sve to riješiti.

Sva mjesta u štabu su popunjena, osim zamjenika komandanta Korpusa, šefa ekonomskog odsjeka, šefa odsjeka za zaštitu naroda. Za zamjenika komandanta Korpusa drugovi traže Peku Bogdana, sada komesara 11. Hercegova ke brigade. Tako er traže za šefa obaveštajnog odsjeka druga Sr ena Bruji a. Oni smatraju da bi im pomenuta dva druga odgovorila na poslu, kao i da su im neophodno potrebni.

Rad oko sre enja odsjeka napreduje. Treba e im još pomo i na sektoru odsjeka za vezu. Služba veze je tek u povoju, a osim toga imaju vrlo

³ Andrija Hebrang, sekretar Centralnog komiteta KP Hrvatske.

⁴ Vidi dok. br. 234 i 246.

⁵ Jakov Blaževi

malo potrebnog materijala. Trebali bi pomoći iz G. Š. H-a.⁶ Također se im trebati ukazati pomoć u pogledu sreivanja intendanture, pošto je pitanje i organizacija ishrane vrlo ozbiljna.

IX. Divizija:

Štab Divizije: Komandant Banina Ante, potpukovnik, politkomesar Andro Kovačević, Načelnik Momčilo Poleksić, potpukovnik.

Divizija danas broji 1700 ljudi. Sastavljena je iz 96% Hrvata, a sastoji se iz tri brigade. Njen sektor djelatnosti je Livno—Grahovo.

Štab IX Divizije može i zadovoljiti uz pomoć štaba Korpusa. Do sada se kod njega odražavalo dosta familijarnosti i rad bez sistema. Obilaskom pomenutog štaba od strane drugova iz Korpusa, stanje se popravlja.

Divizija u posljednje vrijeme nije imala borbe ni težih akcija.⁷ Počelo se je u njoj življe politički i vojnički raditi. Do sada se dešavalo, da borci nisu upoznati sa najvažnijim političkim događajima u svijetu i kod nas. (Nisu znali gdje je doprla Crvena Armija, kao ni za akcije naše N. O. V.-e).

Pošto nisu sva mjesta političkih rukovodioca popunjena, pristupa se popunjavanju istih. Politički kadar još je uvijek slab i nedovoljan. Osobina istoga je da se ne unose u probleme i stanje svojih jedinica. To se odnosi prvenstveno na politkomesare brigada. Politički komesari II. i III. brigade (Gizdić Josip i Marinko Borić) za posljednjih 5 nedelja nisu uopšte obilazili jedinice, niti su što drugo radili. Donijeta je odluka da ih se smijeni. Mora se napomenuti da se politkomesari uopšte, malo unose i zalažu po pitanjima sreivanja intendanture, sanitetske službe i t. si. Osim toga politkomesari se slabo unose u vojna pitanja i često puta smatraju da to nije dornen u koji treba oni da ulaze i zadiru. Na savjetovanjima politkomesari četa i polit, delegati vrlo teško u estvuju u diskusiji, najčešće ne u estvuju zbog njihove slabe političke izgrađenosti i znanja.

Mi smo po gornjim pitanjima donijeli zaključke za rješenje istih. Komesar Korpusa je također obišao IX. Diviziju i po gornjim pitanjima im ukazao pomoć.

Kada budem održao sastanak sa Divizijskim Komitetom, onda ćemo sva gornja pitanja pretresti i donijeti plan rada za rješenje svega gore pomenutog.

Sama jedinica će morati da intenzivno politički radi, ali ujedno da prođe kroz borbe bez kojih ne može biti u stanju da se ovršne.

XIX. Divizija:

Štab divizije: Komandant Mićun Šakić, pukovnik, politkomesar Petar Babić, načelnik Vlasisavljević Dušan, major.

Divizija danas broji 2500 ljudi. Nacionalni sastav 50% Srba, a 50% Hrvata. Sastavljena je iz tri brigade. Međutim, odlukom Glavnog Štaba

⁶ Glavni štab NOV i PO Hrvatske

⁷ Vidi dok. br. 295.

III. brigada je dodijeljena novoj XXXV. diviziji. Stavljen je zadatak da se iz jedinica Sjevero-Dalmatinske Grupe odreda, formira nova brigada, koja treba da u e u sastav XIX. divizije. Djelatnost XIX. divizije je Sjeverna Dalmacija (Bukovica—Promina—Ravni Kotari—Primorje—Stankovci).

Štab XIX. divizije pokazao se je do sada sposoban. Komandant Šaki ima dobro iskustvo i dovoljnu teoretsku vojni ku spremu. Uporan je i do-sljedan. Vodi ra una o izgradnji kadrova i o osposobljavanju jedinica.

XIX. divizija je najbolja divizija u VIII. Korpusu.

Kod ove divizije tako er se nailazi na probleme odnosno podvojeno-sti: Primorci—Bukovani, Dalmatinci—Lijani. To vješto proturuje nepri-jatelj, koji na taj na in ho e da rascjepi jedinstvo jedinice. Politi ki kom-esari na to pitanje posve uju dovoljnu pažnju.

Prilikom odlaska XIX. divizije u Liku, dezertiralo je oko 120 boraca. Me utim, u Sjevernoj Dalmaciji ima oko 500 dezertera, koji se ve ina krije oko svojih ku a, a jedan broj (oko 100) otišao je neprijatelju.

Postoji vrlo nezdrava pojava, da dezertere iz operativnih — pokretnih jedinica primaju partizanski odredi i pozadinske ustanove. Izdata su na-re enja u vezi sa spre avanjem pomenute pojave.

XX. Divizija:

Štab divizije: Komandant Uzelac Mile, major, polit-komesar Edo San-tini, na elnik štaba major elik Ramadanov.

Divizija danas broji 1800 ljudi, u kojoj je 95%o Hrvata, a 5% Srba.

Divizija djeluje na sektoru Srednje Dalmacije (Cetinska Dolina—Sinj).

Stari štab divizije nije zadovoljio, radi toga je naimenovan novi. Glav-na osobina dosadašnjeg vojnog i političkog rada bila je: ne vo enje ra una o operativnim zadacima, po pitanju uzdizanja kadrova, familijarnost, ne-disciplina. To je sve dovelo do toga, da štab divizije (stari) nije imao dovoljno autoriteta, pa nije mogao ni da rukovodi sa divizijom. Me u-tim, te greške i propusti ranijeg štaba divizije osje aju se i dan danas. XX. divizija je najslabija divizija VIII. Korpusa.

U poslednjih mjesec i po dana dezertiralo je oko 200 boraca. U XX. diviziji ima dosta intelektualaca koji svojom nedisciplinom i ne isto om prednja e. (Desilo se je da je jedna drugarica referent saniteta Antu Vatavuka, u itelja iz Šibenika a sada partizana, nasilu svukla i oprala ne mogavši gledati njegovu prljavštinu i nemarnost).

Moral i disciplina kod boraca nije na visini. Kod boraca se zapaža zamišljenost, mrtvilo i ežnja za rodnim krajem. Ne obra aju nikakvu paž-nju na obu u i odje u koja je stalno zamazana. Vidi se da se po tim pita-njima vrlo malo angažuju politički komesari, koji smatraju da im je jedina dužnost baviti se nekom višom politikom.

Kra a krompira i kukuruza po selima je redovna pojava. Dešavaju se me usobne kra e. Jedni drugima krađu ebad, šatorska krila, veš i to daju po selima za hranu. Dešava se da neki daju municiju za hranu (ta municija dolazi u ruke etni ki nastrojenih ljudi).

Borci XX. divizije se odnose prema svojim starešinama sa izvjesnim strahom. To je posljedica ranijih grešaka i propusta bivših rukovodioca. Partizani vrlo esto oslovljavaju starešine sa »vi«. To je poteklo ne radi poštovanja prema starešinama, nego iz bojazni. Dešavali su se slu ajevi šamaranja partizana od strane komandanta i komandira.

Na ovome sektoru neprijatelj se služi sa propagandom i ubacuje u redove naših boraca parole, da ne treba i i u Bosnu, jer da tamo svi stari borci gube glavu. Dešava se da i majke dolaze u posjetu svojim sinovima i da ih odvla e ku ama.

Iz gore iznetog vidi se da e rad politi kih rukovodioca kao i vojnih, trebati da bude što intenzivniji, da bi se sve te greške uklonile i jedinica osposobila. lanovi štaba Korpusa, stalno ukazuju pomo XX. diviziji.

XXVI. Divizija:

Štab Divizije: Komandant potpukovnik Božo Božovi , politkomesar Kora Dušan, na enlik Bio i Ante, potpukovnik.

Dosadašnji štab divizije s obzirom na to da nije zadovoljio, smenjen je po saglasnosti i predlogu Vrhovnog Štaba.

Divizija danas broji 5200 ljudi. Nacionalni sastav 99% Hrvati. Divizija se nalazi na ostrvu Visu i glavni joj je zadatak odbrana otoka.

Održavaju se stalni sastanci sa partizanima, na kojima se pretresa važnost odbrane Visa i potreba utvr ivanja istog. Sami borci u estvuju u izgradnji odbrambenih objekata. Disciplina je dobra. Borci esto puta pitaju kada e u borbu. Me utim, mora se napomenuti da u XXVI. diviziji ima dosta dezertera iz ostalih divizija.

Borci su dosta bili angažovani oko izgradnje fortifikacijskih objekata, radi ega je bilo nedovoljno politi kog rada. Novi štab divizije e morati organizovanije i planski raditi vojni ki i politi ki.

S obzrom na to da u pomenutoj diviziji ima mnogo dezertera iz drugih jedinica, svakodnevna je pojava da se veliki broj partizana javlja na komisijski pregled, traže i da se oslobode borbene jedinice i upute u Bari i dalje [...]

Svemu tome mora e se posvetiti ozbiljna i velika pažnja.

Partizanske grupe odreda:

Partizanski odredi nisu odgovorili svojim zadatcima. U poslednje vrijeme nisu ispoljili svoju aktivnost. Istina oni lakše mobilišu nove borce, ali se dešava da se njihov broj ljudstva poja ava i na taj na in, što partizani iz operativnih — pokretnih jedinica bježe k njima. Do sada štabovi odreda na te pojave i stvari nisu reagirali, nego su sa zadovoljstvom prihvatili takve pojave i slu ajeve. Štab Korpusa je izdao nare enje radi regulisanja toga pitanja. Važno je napomenuti da je u poslednje vrijeme formiran Prominski Partizanski Odred,⁸ koji ima zadatak da prodire na teritoriju na kojoj imaju uticaj etnici i ustaše.

⁸ Vidi dok. br. 267 i 279.

S obzirom na to da su naše organizacije u Južnoj Dalmaciji vrlo slabe, odnosno na nekim sektorima uopšte ne postoje, razvitak Grupe Južnodalm. part, odreda nije zadovoljavaju i. Preduze emu kod naših organizacija, da se pomenutim odredima pomogne, kao i da se naša organizacija na tamošnjem terenu pomogne i uzdigne.

Neprijateljske snage na teritoriju Dalmacije:

Na cijeloj teritoriji Dalmacije, neprijatelj ima 50 hiljada svojih vojnika. Jedinice su mu sastavljene: iz 15. ustaške⁹ pukovnije, žandarmarijske pukovnije,¹⁰ IV. ustaškog zdruga, V. staja eg ustaškog zdruga, tjelesnog poglavnikovog zdruga,¹¹ XXVI. ustaške djelatne bojne, seoske milicije, etni kih jedinica popa uji a,¹² i njema kih jedinica.¹³ 50% su njema ke trupe, a 50% satelitske (ustaške i etni ke).

S obzirom na to da se glavna djelatnost naših jedinica u Sjevernoj Dalmaciji svodi protiv etni kih grupa popa uji a, iznije u vam brojno stanje njegovih jedinica, formaciju istih, njegov rukovode i kadar, sjedište štabova i naoružanje.

Komandanti etni kih jedinica u Dalmaciji:

1. Vojvoda pop Mom ilo Duji
2. Vojvoda Mane Rokvi i
3. Vojvoda Radomir eki (edo).¹⁴

Sve etni ke snage su formirane u tri divizije:¹⁵ **1. Dinarska etni ka divizija** (sa štabom u Strmici) komandant pop Mom ilo uji . **2. Kosovska Dinarska divizija** (Kosovo) komandant Mijovi Miloš, bivši jugosl. kapetan. **3. Bukovi ka etni ka divizija** (Žagrovi) komandant uruvija Stevo, bivši jug. kapetan.

Osim dalmatinskih etni kih jedinica, na sektoru Knin—Drniš se nalaze i crnogorska etni ka¹⁶ i bosanska etni ka brigada.¹⁷

Brojno stanje etnika u Kninskoj Krajini (Dalmaciji) jeste: **5301** od toga 128 podoficira i 48 oficira. Ostalo obi ni banditi.

Naoružanje: pušaka 4734, puškomitraljeza 172, teških mitraljeza 77, baca a 14.

Ni politički radnici na terenu ni politički rukovodioci iz vojske nisu pravilno i organizovano politički i vojni ki razbijali etni ku djelatnost u Dalmaciji. Preko etni ke opasnosti u Dalmaciji olako se je prelazilo, smatraju i istu kao neznatnu i nevažnu ili prepuštaju i da se onemogu e

⁹ Trebalo bi da stoji domobranske.

¹⁰ Sedma oružni ka pukovnija

¹¹ Sedmi ustaški zdrug

¹² Dinarsko etni ka oblast pod komandom vojvode Mom ila uji a. Vidi dok. br. 529.

¹³ U Dalmaciji su se tada nalazile 264. pješadijska i dijelovi 373. legionarske divizije Petnaestog brdskog armijskog korpusa; 118. lova ka i dijelovi 369. legionarske divizije Petog SS brdskog armijskog korpusa; mornari ke jedinice a povremeno su upu ivane i druge samostalne jedinice pukovi i bataljoni.

¹⁴ Komandant Zlatiborskog etni kog odreda. Vidi dok. br. 560.

¹⁵ Vidi dok. br. 529.

¹⁶ Vjerojatno se odnosi na Zlatiborski etni ki odred. Vidi napomenu 14.

¹⁷ Odnosi se na Drvarsko-petrova ki odred pod komandom Mane Rokvi a.

etnici u neko doenije nedogledno vrijeme. Po tome pitanju dao je uputstva za rad političkih rukovodioca u jedinicama komesar Korpusa, a ja u porazgovoriti sa Oblasnim Komitetom i Okružnim Komitetima na terenu, kako i na koji način raditi.

Važno je napomenuti da po pitanju etnika, naše organizacije vrlo slabo rade. To se vidi da je njihov uticaj po eo da ja a i me u Hrvatima. Tako se desilo nazad 20 dana, da su po eli Hrvati — katolici prelaziti u pravoslavlje, jer su ih etnici ubijali i obmanili da e do i kralj Petar i da e se mo i sa uvati i o uvati glavu, koji budu pravoslavne vjere (Cetinska dolina).

»Mobilizacija«:

Mobilizacija je vrlo važan faktor i zadatak svih naših organizacija na terenu, kao i štabova naših jedinica. Mobilizacija je važna naročito i radi toga, što je potrebno popuniti izvjesne jedinice, koje su se smanjile usljed dezertstva. (U nekim brigadama ete broje po 14 do 23 borca).

Uslovi za mobilizaciju postoje i ona e se mo i uspješno odvijati.

Dragi drugovi,

ovo sam vam u brzini iznio nekoliko važnih i bitnih stvari, a kad stupim u dodir sa divizijskim Komitetima, onda u vam poslati detaljne izvještaje.

Bez obzira na pri anje Oblasnog Komiteta o težini prebacivanja na otoke, ja u svakako zajedno sa drugom Blaževićem i Bibanom oti i do Visa, a usput emo obi i sve naše organizacije i ustanove, održati s njima sastanke i ukazati im pomoć.

Napomenuo sam drugovima iz Korpusa, da vam sve divizije šalju izvještaje (politkomesarske) i izvještaje Divizijskih Komiteta, kako bi imali jasan i stalni uvid na rad i stanje u našim jedinicama. Tako er e vam elija Štaba Korpusa slati stalni i redovan izvještaj.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Svima vam šaljem srda ne drugarske pozdrave

Duško,^{ia} v. r.

BROJ 290

PREGLED SOCIJALNOG I NACIONALNOG SASTAVA JEDINICA OSMOG KORPUSA NOVJ DANA 31. OŽUJKA 1944.

31. III 1944.

JEDINICA		Brojno stanje	Socijalni sastav						Nacionalni sastav								Primjedba	
			Radnika	Seljaka	Zanatlija	Intelektualaca	Namještenika	Vojno-politički skin liga	Srba	Hrvata	Slovenaca	Crnogoraca	Makedonac.	Muslimana	Italijana	Rusa		Ostalih
1 Štab VIII korpusa	komandni sastav	49	5	-	5	16	14	9	5	36	3	2	-	1	-	1	1	
	partizara	109	37	43	12	2	8	2	28	79	-	-	-	-	-	-	2	
2 IX Divizija	komandni sastav	334	120	113	39	29	15	18	24	302	2	-	-	3	3	-	-	
	partizani	1330	385	737	144	64	38	12	34	1319	4	-	-	6	17	-	-	
3 XIX Divizija	komandni sastav	677	94	480	37	28	18	20	430	347	-	-	-	-	-	-	-	
	partizani	1522	110	1298	62	29	18	5	719	751	-	-	-	2	6	44	-	
4 XX Divizija	komandni sastav	406	99	158	59	53	23	14	28	372	2	3	-	1	-	-	-	
	partizani	1307	368	744	107	35	46	7	20	1284	-	-	-	-	3	-	-	
5 XXVI Divizija ²	komandni sastav																	
partizani																		
6 Mornarica	komandni sastav	543	288	95	31	41	56	32	12	493	34	2	1	-	-	-	1	
	partizani	1235	657	208	112	62	41	155	15	1196	8	2	1	-	12	1	-	
7 Grupa sjev. dalm. odreda	komandni sastav	198	15	127	21	17	10	8	104	94	-	-	-	-	-	-	-	
	partizani	510	17	421	45	5	17	5	258	251	-	-	-	-	1	-	-	
8 Grupa sred. dalm. odreda	komandni sastav																	
partizani																		
9 Grupa južno-dalm. odreda	komandni sastav																	
	partizani																	
10 Grahovsko-Peuljski odr	komandni sastav	33	23	8	2	-	-	-	33									
	partizani	324	104	217	2	1	-	-	324									
	komandni sastav																	
partizani																		
Svega	komandni sastav	2240	644	981	194	184	136	101	636	1544	41	7	1	5	3	1	2	
	partizani	6387	1678	3673	484	198	168	186	1398	4880	12	2	1	8	39	45	2	
UKUPN3		8627 ³	2322	4654	678	382	304	287	2034	6424	53	9	2	13	42	46	4	

1 Original (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 4/7, k. 517.

2 O brojnom stanju Dvadesetšeste divizije vidi dok. br. 289, dio teksta koji se odnosi na pomenutu diviziju.

3 Ovo je brojno stanje Osmog korpusa bez Dvadesetšeste divizije. Vidi napomenu 2.

BROJ 291

**IZVJEŠTAJ OKRUŽNOG KOMITETA KPH ŠIBENIK OD 31. OŽUJKA
1944. OBLASNOM KOMITETU KPH ZA DALMACIJU O POLITI KOJ
SITUACIJI I ORGANIZACIONOM STANJU PARTIJSKE
ORGANIZACIJE¹**

OKRUŽNI KOMITET KPH
ŠIBENIK
31/111-1944.

OBLASNOM KOMITETU KPH ZA DALMACIJU

Dragi drugovi,

Šaljemo Vam izvještaj za mjesec februar i mart.

Politi ka situacija

Kroz ova dva mjeseca izmijenila se u mnogom situacija na itavom okrugu. Iz onog ranijeg pomirljivog stava na ve em dijelu okruga našli smo se pomalo u potpuno zaoštrenom stavu prema okupatoru kao i prema ustašama i etnicima. Toj promjeni pridonio je nešto sam neprijatelj svojim poja anim terorom, zatim o ito slizavanje ustaša i etnika u zajedni - kim akcijama, i u zadnje vrijeme planski postavljen, iako još uvijek slab i nedovoljan polit ki rad ovih organizacija, kako partijskih tako, i anti-fašisti kih. I dalje se narod upoznao sa odlukama II zasjedanja AVNOJa, a takti nije se pristupilo raskrinkavanju kralja (naro ito me u srpskim masama). Izdajni ku ulogu Ma eka smo tako er prikazivali. Najviše djeluje na narod pomo Saveznika i silne pobjede Crvene Armije.

Kotar Kistanje. Poslije neprijateljske ofenzive na Bukovicu i povla - enja naših jedinica u Liku² (osim Sj. d. Odreda) po ela se kroz sela razvijati propaganda etnika. Širila se naro ito preko Mokrog polja, i to u dva pravca — 1) Biovi ino Selo, Modrino [Selo], Par i , Bjelina, Brgud, Ravni Kotari i 2) Ivoševci, Kistanjska sela, op . evrske i Skradin. Par puta su izdavali letke specijalno za Bukovicu.

U samom mjestu Kistanjama poslije našeg boravka nisu nailazili na uspjeh ak ni kod svojih ranijih velikih pristalica. U o ito ima samih Kistanjaca ispali su etnici obi na banda i sluge okupatora, dok se po mnogim selima u isto vrijeme osje alo izvjesno kolebanje, uslijed etni ke propagande, prisustva mnogih dezertera i nedovoljnog polit ki rada. Sve to je ozbiljno zabrinjavalo sva kotarska rukovodstva za slu aj nove ofenzive. Me utim, je došla i tre a ofenziva na Bukovicu, i to ovaj put etni ka.

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Instituta za historiju radni kog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka CK SKH, film 45/329-335.

² Vidi dok, br. 124, napomenu 2.

etnici Kninske krajine sa etnicima Kistanja, Skradina i Stegnjaji evim³ bandama poduzeli su 1-og marta ofenzivu⁴ sa više strana u ja ini preko 2000 etnika, dok su Nijemci i ustaše osiguravali motorizacijom ceste. Od naših snaga u Bukovici tada su se nalazili samo po jedan bataljon S. D.⁵ i Zadarskog Odreda, i Kninski Odred. II Brigada nalazila se tada još u gornjem dijelu Bukovice. Prvog dana vodili su borbu borci Odreda i zadržali neprijatelja u nadiranju, dok su drugog dana stigla i dva bataljona II Brigade i vratili ih ponovo do ispred samih Kistanja. Ofenziva je trajala 5 dana. etnici su doživeli vojni ki i politički neuspjeh. Na zborovima koje je održavao sam Duji u Biovinom i Modrinom Selu, Par i ima i evrskama bile su gotovo same babe i starci. Narod je bježao, a bježali su čak i dezerteri (dok se jedan mali dio povezao s njima). Iako im je bilo zabranjeno, etnici su isto pljačkali. Sve skupa srozalo je u ono malo naroda Bukovice i ono malo ugleda što su ga etnici imali. Narod je sad vidio da su pljačkajući i da su sluge okupatora, a što je najvažnije narod je vidio da se ovog puta N.O.V. borila, da je branila i odbranila Bukovicu, (i to zajedno Srbi i Hrvati). Sve to je uinilo da se situacija u Bukovici neposredno iza ofenzive bila poboljšala.

Kroz to su mjesta skradinske i evrske koje opet padala sve više i više pod vojničku kontrolu okupatora. Uz to se teror pojačavao svakog dana (za mjesec dana samo na skradinskoj općini poginulo je 12 drugova, političara, radnika i odbornika a 3 su ranjena i uhvaćena). Naročito po selima na cesti Mostine—Benkovac okupator je s ustašama i etnicima upadao svaki dan i ubijao. Ujedno su prisiljavali narod ovih sela da odlazi i njima u garnizone, i na taj način su uspili da mobilišu ustaše i etnike. Ta se mobilizacija pojačala naročito ove zadnje dane. Sad se njihovi garnizoni nalaze osim u Skradinu, evrskama i Kistanjama još u Bribiru, u Mostinama, Sonkoviću, Zažviću, Bratiškovcima i Rupama.

Tako je sad jedino Kistanjska općina ostala slobodna. Samo na njoj je iza etničke ofenzive bilo preko 200 dezertera. Međutim, je S. D. Odredu uspelo dosad da ih prikupi većinu (i to glavne). Prikupljanje ostalih se nastavlja i ujedno se vrše pripreme za stvaranje Bukovske Brigade. Međutim, daljnjoj mobilizaciji treba pristupiti opreznije (pojačati politički rad) jer u narodu nema sad naročito raspoloženja za to. Daleko je još od toga da je narod oduševljen za stvaranje Bukovske brigade. Politički rad je slab, etnički garnizoni su svaki dan bliže (što daje podršku petoj koloni), a ishrana gotovo svih naših jedinica je opet pala uglavnom na Bukovicu (odavno nije uspelo prebaciti iz Primorja već u količinu hrane za vojsku). Tako da je po ovim selima rekviriranje volova i žita na dnevnom redu.

18/11 bio je izvršen iznenadni upad ustaša, Nijemaca i etnika na Dobropoljce, Bjelinu i Par i e.⁸ Istog dana su bili i vraćeni. Tom prilikom je propao sav naš tehnički materijal i starija arhiva, dok je arhiva S.D. Odreda pala u ruke Nijemaca.

³ Milorad Stegnjai

⁴ Vidi dok. br. 177, 203, 208, 222, 392, 394, 395 i 546.

⁵ Sjevernodalmatinskog

⁶ Vidi dok. br. 272, 408 i 410.

Kotar Vodice. U mjestima Zaton, Vodice i Tribunj boravi stalno okupator još od ranije. Narod se drži uglavnom dobro. Dosta je naroda otišlo sa zbjegom, a još ih se javlja. U Pirovcu su osim Njemaca i ustaše. Dosad ih jednih i drugih nije bilo više od 60, a ipak su uspjevali da i stim brojem ugrožavaju itavu tješnjansku opinu. U zasjedama koje su postavljali poginulo je više drugova. Zasjede postavljaju prema Proški, na Modravama i prema Tijesnom (tuda idu naši kanali za prebacivanje robe). Tako er su kroz ovaj mjesec vršili este upade u Betinu, Tijesno i Murter. Plja kali su, porazbijali la e i ubili nekoliko ljudi. Što je najvažnije uspjeva im da ometaju prebacivanje robe i ljudstva jedinim kanalom koji nas (kopno) veže sa našim otocima. (U zadnjoj zasjedi palo im je u ruke 40 vre a sanitetskog materijala koji je išao za VIII Korpus).

U Stankova koj op ini se poslije likvidiranja ustaških trgovaca Pane Orlovi a, Radi a i dr. dalo mnogo bolje raditi i polit, djelovati. Osje a se da ima još petokolonaša koji ko e vra anje dezertera s time i samu mobilizaciju za koju sad ima uslova. Odnos izme u ustaškog dijela Stankovke op ine i naroda ostalih sela sve se više u zadnje vrijeme zaoštravao. To je upravo i bilo povod za stvaranje Stankovke ete koju je narod bio oduševljeno prihvatio. Za kratko vrijeme bilo se okupilo u nju 65 ljudi. Me utim, pri zadnjem upadu neprijatelja u Stankovce i Banjevce komandir ete se predao a eta se raspršila. (Tom prilikom su ustaše zaklale u Stankovcima nekoliko drugarica). Iz Morpola e su odveli nekoliko ljudi u ustaše.

Još ranije su Njemci skupa sa etnicima i ustašama bili izvršili upad na Grabovce (gdje se tada nalazila naša Kom. Podru ja i Okr. N.O.O.), poplja kali selo i pronašli sve naše bunkere. Spuštanje Savezni kih avijati ara (kojima je avion bio ošte en) na ovaj teren iskoristili su kao povod za raciju. U prvoj raciji na Banjevce i Stankovce prema Vrani vodio je snjima Zadarski Odred itav dan borbu u kojoj ih je stradalo 30. Prilikom zadnje zasjede (kad je propao sanitetski materijal) cestu su osiguravala dva bataljona I Brigade. U borbi koju su vodili stradalo je preko stotine Njemaca. Ina e u zadnje vrijeme se teror sve više i više poja ava. U Vodice je došao jedan njema ki trup (o tome nas je upoznao jedan njem. vojnik — Poljak koji je dezertirao iz istog trupa), koji broji 12 ljudi.

Kotar Šibenik. Kod naroda šib. kotara naro ito se zaoštrio odnos prema okupatoru, što ranije nije bilo. Stalni upadi i plja ke njema kih razbojnika po svim selima Prim. Rog. op ine, plja ke, racije i onaj veliki pokolj etnika nad narodom Danila i Dubrave,⁷ i teror od ustaša i špijuna poja ali su mržnju itavog naroda prema svim fašisti kim zlikovcima. Ustaše su pokušavali da lukavo iskoriste narodnu mržnju prema etnicima i da se prikažu nekakvi zaštitnici pa su sve poduzeli da stvore po ovim selima stanice ustaške milicije. Ali to im uop e nije uspjelo (ak je i poznati ustaša Nikši pokušavao pregovarati s nama), premda se u to vrijeme nije nalazila naša vojska u tom kraju. A i polit, rad je prili no slab. Neuspjeh II bataljona VIII Brigade pri napadu na Konjevrate⁸ nije

⁷ Vidi dok. br. 187, napomenu 3, i dok. br. 541 i 551.

⁸ Vidi dok. br. 233, 540 i 544.

narođito pokolebao narod, premda neprijatelj iskorištava svaku stvar ne bi li odvratio narod ovih sela od N.O.P. Kritično stanje u kojem se bila našla 11. divizija VIII Brigada (kad je bila opkoljena)⁹ iskorišteno je time što su se pronile glasine po 11. divizijom kotaru i u gradu da se brigada raspala, da se većina boraca predala, itd. Međutim, se narod brzo uvjerio da je i to laž.

Na ovom kotaru pokupljeni su svi muškarci iz Rogoznice i okolnih sela, također Zlarina, Prvi a i Zablaća.

Po gornjim selima, koja su blizu drniške Zagore, skoro svaki dan dolaze ustaše i etnici, tako da su većinom pod kontrolom neprijatelja (naših organizacija tamo gotovo i nema).

Poduzeli smo sve za stvaranje Šibenske čete, jer uslova ima.

Grad. Poslije etničkog pokolja u Dubravi i Danilu narod se iz Šibenika sav vratio u grad, makar da su i dalje povremeno padale bombe. Glavni ustaški propagator je nekud oputovao i danas se 11. divizija ustaška propaganda svela na sviranje pjesama. etnici u gradu imaju izgled rulje bjednika bez ikakvog ideala (nekidan su održali zajedničku pijanku u 11. divizijast kraljeve ženidbe). Ranije je postojala bojžan da je jedan dio građana pokleknuti ustaškoj propagandi, jer je bila nastala velika glad i djeljenje novca čak i partizanskim familijama od strane ustaša. Međutim, je proslava 8. marta pokazala koliko je taj stav prema neprijatelju »pomirljiv«. Uza sve straže i pucjavu 11. divizijom grad je bio ispisan parolama i izlijepljen plakatima (oko 130 kom.). U akciji je učestvovalo 90 drugarica i 2 druga. Akciji su se pridružile i dvije Srпкиnje koje prije toga nisu bile obuhvaćene nikakvom organizacijom.

Sad u gradu ima dosta hrane. Nešto sa potopljenih brodova, nešto iz Drniša i Knina, tako da su trgovina i šverc opet oživjeli. Ali većina i dio građana ipak gladije, zato ih se dosta javilo za zbjeg. Moral naroda je prilično na visini. O pobjedama C.A. i pomoć Saveznika svakodnevno je grad obavještavan. Također je u Šibeniku dobro odjeknilo bombardiranje Knina.

Na 11. divizijom okrugu neprijatelj poduzima upade, racije i ofenzive. Mobiliziraju ljude ili ih silom odvodi, izvršivši prethodno kakvo nasilje u dotičnom mjestu. U narodu se osjeća previranje jer vidi da oni koji su još kod kuće moraju se odlučiti za jednu ili drugu stranu. Neprijatelj je brz a mi sporo djelujemo, pa bi mogao vezati izvjesna sela preko etnika ili ustaša uz sebe. Još k tome naša vojska je uglavnom u defanzivi, premda su na ovom terenu naše većine jedinice (dvije brigade). Uslova za mobilizaciju na 11. divizijom okrugu ima. Izmeću organizacije u vojsci i organizacija na terenu nije još postignut onaj odnos koji bi bio potreban da se mnoge stvari bolje, pravilnije i brže riješe.

Dosad nije uspjelo osigurati kanal kojim prebacujemo robu, što također loše djeluje na narod. Neprijatelj je ovim zadnjim upadima i racijama došao do mnogo našeg materijala. Otkriveni su mnogi važni bunker, tako skoro svi bunker na Modravama. Sad se opet očekuje nova ofenziva na Bukovicu, sa više snaga nego zadnji put. Ukoliko se bude Divizija povla-

⁹ Vidi dok. br. 220, napomenu 4.

ila, ne znamo kako bi se ovaj put narod držao. etnici su naročito pažnju i taktiku pridali Bukovici (u etni kom listu Naša Lika vidi se da imaju i u Bukovici svoju mrežu).

Dobro je odjeknulo po okrugu odašiljanje zbjega. Sad se javljaju i iz onih sela odakle ranije nisu htjeli, što je znak da sad vjeruju u savezni ku pomoć. I to je doprinilo da se ve ina naroda još vrše veže uz N.O.P.

Za proslavu rođendana Crvene Armije održali su se zborovi u Kruševu, Stankovcima, Tijesnom, Murteru, Banjevcima, Dobropoljcima i Gošićima. Palile su se vatre na svima brdima, i sve part. jedinice su obradile referat koji smo sami napisali. 8 marta održan je zbor samo u Stankovcima.

Organizaciono stanje K.P.

Drugi sastanak plenuma O.K.¹⁰ se imao održati 4-og marta, ali do danas se nije održao. Razlog su ofenzive i racije koje nas stalno prate. Održan je sastanak biroa, ovaj put od sva 4 člana. Sa kursa se vratio drug Brico, sekretar O.K. Skoja. Tako su se ovog mjeseca sva 4 čl. O.K. našla na terenu. Drug Valent,¹¹ za kojeg ste nam javili da dolazi u naš O.K., dosad nije stigao.

K.K. Kistanje sad broji 3 člana (drug Vinko¹² koji je sad na srednjem part. kursu, kad se vrati radi e u K.K. Vodice). Sekretar ovog komiteta koji je svršio viši part. kurs i postao kandidat za O.K. do sada se nije pokazao snalažljiv u radu. Razvija se prilično sporo. Drugi član komiteta, koji je svršio srednji part. kurs u vojsci najbolje bi odgovorio jednoj seoskoj part. jedinici. Treći član je drugarica koju smo odredili za održavanje nižih part. kurseva. Sad još uvijek radi u komitetu. Kandidat za ovaj komitet je drug sekretar Kot. N.O.O., koji ima uslova za razvijanje. K.K. Vodice broji 4 člana (2 m., 2 ž.). Ovaj komitet isto ne zadovoljava, naročito sekretar. Više uslova za razvijanje imaju drugarice, naročito drugarica — sekretar Skoja.

K.K. Šibenik sad ima 5 članova. Sekretar se nalazi na kursu, zamjenjuje ga drug Marko Miloš. Isti drug je dosta nagal i nepažljiv, ali dosta radi i pomaže opć. komit.

M.K. Šibenik ima 4 čl. od kojih je jedan na kursu. OK se povoljno razvija isto kao i cijela part. org. u gradu.

Opć. inških komiteta ima šest. Na kotaru Kistanje nema još opć. inških komiteta. Šaljemo tablicu iz koje se najbolje vidi stanje part. organizacija na okrugu.

Partijska org. na Šib. kotaru se poela u vršivati i sreivati. Iako je kot. kom. mlad, njegova pomoć se osjeća. Na opć. inš. Prim. Rog. održano je partijsko savjetovanje. Od ranije opć. Dubrava—Danilo sad su se formirale dvije. Nova opć. ina se zove Jadrtovac. Na kotaru Kistanje formirano je pet part. jedinica koje su obuhvatile opć. inš. kistanjsku i jevrsku ku. Skradinska opć. je najslabija. Tamo part. org. nikako ne djeluje.

10 Okružnog komiteta KPH

11 Ivo Družić-Valent

12 Vinko Budev

Kotarski komitet Vodice je slab, njegovo rukovodstvo se i ne osje a. U gradu je part, organizacija porasla za 9 lanova. U vršava se i osje a.

Sad, u novo nastaloj situaciji, još više osje amo malobrojnost našeg komiteta. Da nesre a bude još ve a drug Špiri¹³ nam se razbolio. Morao bi što prije na Vis. Ve je tamo morao da bude, ali posao i prilike nisu dozvoljavali da tako brzo ode. Drug Marko¹⁴ nam je pisao da proširimo naš komitet sa drugom Perom Škaricom (da bi se Spiri mogao više posvetiti partijskom radu). Trebalo bi nas svakako više lanova jer ovako nikako ne dospijemo da riješimo ni najnužnije.

Pred tri dana stigao je od C.K. K.P.H. drug uro Špoljari za održavanje part, kurseva za ova tri okruga. Me utim, kako nijedan O. Komitet sad nema uslova da organizuje kurs na svom okrugu, to je na sebe preuzela Divizija uz uvjet da bude i jedan dio kursista iz vojske. Tako je od svakog okruga određeno po 6 lanova a od Divizije 12. Kurs je zapo eo pri OK Zadar.

SKOJ — USAOH — PIONIRI

Sad ima 112 aktiva sa 595 Skojevaca. Okružni Komitet Skoja broji pet lanova. Drug Roko je otišao u vojsku (mornaricu).

O.K. Skoja ima uslova da se razvije u dobro Skojevsko rukovodstvo, ali bi i sama Partija morala više pažnje posvetiti Skoju. Me utim, se doga a da i sam sekretar Skoja koji je ujedno i lan O.K. Partije, zbog malobrojnosti našeg komiteta, više se bavi drugim problemima nego samim Skojem.

Drugarica Ranka, l. C.K. Skoja, održala je snjima sastanak, na kojem je konkretno objasnila bit reorganizacije USAOHa i u emu se zapravo sastoji rukovode a uloga Skoja me u omladinom. Tako er im je detaljno razradila polit, situaciju.

Op enito za Skojevske organizacije važi da se one bave problemima kraja u kojem djeluje i da se ne dopunjava u vršenju konkretnih zadataka sa ostalim organizacijama, pa ni sa Partijom.

Što se ti e ostale omladine obuhva ene u USAOHu razvijala bi se mnogo bolje kad bi bar neki rukovodioci prošli kurseve, a dobar dio omladine savladao nepismenost.

Za Pionire važi isti izvještaj kao i zadnji put. Nema dana kad Pioniri ne zadivljuju svojim akcijama i pothvatima.

N.O.O.-i. Nar. osi. odbori su slabi, naro ito na Vodi kom i Šibenskom kotaru. Kako seoski i op inski, tako i sami kotarski. Kotarski NOO Vodice uop e ne djeluje dok se kotarski NOO Kistanje razvija i napreduje.

I onaj broj partijaca koji radi po NOO-ima u stvari je ve im djelom u kotarskim ili op inskim odborima, dok ih je me u narodom u seoskim odborima veoma mali broj. Na Šibenskom kotaru pristupamo reorganizaciji svih odbora. I to postepeno, jer zadnji put na kotarskoj konferenciji opet nije izabran dobar odbor. Na vodi kom kotaru se reorganizacija ve sprovela. Ali tako šablonski i bez priprema da to uop e nisu ispali narod-

¹³ Nikola Spiri

¹⁴ Drago Gizdi -Marko

ni izbori, a niti je postignut cilj, naime da u odbore u ljudi odani Partiji i aktivni. Sad se i tu nameće opet nova reorganizacija. Na kistanjskom kotaru je postavljen plan za izbornu kampanju. Prvi izbori su već sprovedeni i to sa velikim uspjehom. Narod je izbore prihvatio i sad je izabran odbor s kojim je zadovoljno selo i mi (u odboru su dva člana K.P. i jedan kandidat). Na izborima je bila prisutna i vojska. Glasovale su žene i omladina i pioniri su učestvovali na zboru. Na ovom kotaru smo članove kotarskog odbora razmjestili po seoskim partijskim jedinicama (zbog malobrojnosti i slabosti partijske organizacije na terenu). To već pokazuje korisno, jer na ovaj način kotarski odbornici bolje pomažu i kontroliraju seoske odbore. A s druge strane učestvuju partijsku organizaciju. Pitanje formiranja partijskih jedinica u druga dva kotarska odbora Vodice nije još riješeno. U mjesnom NOO Šibenik vladaju nezdravi odnosi. Jedan član odbora je neaktivan i treba ga isključiti, dok je sam predsjednik pao pod utjecaj jednog oportuniste koji je ranije bio u odboru. U zadnje vrijeme Mj. NOO se sve više razvija i osjeća kao organ nar. vlasti.

Djelovanje Okr. NOO se u zadnje vrijeme više osjetilo, ali odbor ne živi kao jedna cjelina. I u Okr. NOO ima još birokratizma. Članovi Komiteta koji su u NOOu nemogu se još dovoljno posvetiti prvenstveno radu NOO-a. Kroz mjesec mart nije se održao nijedan sastanak. Sadašnji sekretar odbora bi puno bolje odgovorio za gospodarsko-financijski odsjek, a funkcija sekretara ga naprotiv čini birokratom. Također o nacionalnom sastavu moramo povesti više računa, jer sada u odboru imamo samo jednog Srbina.

Za otpremanje zbjega bila je formirana okružna komisija. Članovi komisije nisu se pokazali snalažljivi premda moramo imati u vidu da se kod otpremanja zbjega nailazilo na velike poteškoće. Najaktivnija se pokazala drugarica Neva¹⁵ — član Okr. N.O. Jedan član komisije je poginuo.

Formiran je ekonomski odsjek pri Okr. NOO kao i pri kotarskom Kistanju. Također su formirani propodjeli pri okružnom i sva tri kotarska odbora.

A.F.Z.

Okružnicu koju smo primili od vas proučili smo zajedno što nam je pomoglo da shvatimo kako u stvari mora izgledati reorganizacija A.F.Z.-a. Lako se moglo dogoditi da se organizacija razbije, a pokret oslabi kad ne bismo postupili po direktivi koja je razrađena u okružnici. Zato smo bili postavili plan, da se na svakom kotaru održe posebni sastanci sa partijskim članstvom na kojima bi se prenijela konkretno razradila direktiva o reorganizaciji. Međutim, do tih sastanaka nije došlo radi vojne situacije u okrugu. Umjesto toga održali smo sastanke sa kotarskim komitetima i kotarskim AOZ kotara Šibenik i Kistanje, a isto tako i sa mjesnim Šibenik. Sa kotarskim Vodice nije došlo do sastanka zbog stalnih upada neprijatelja kroz ovaj mjesec. Brzojavi 8 marta upu-

eni Titu i Nacionalnom komitetu od žena šib. kotara, parole u gradu koje žene [...] uz priznanje N. komitetu i uz Federat. Jugoslaviju pokazuju da žene [...]

Djelovanje okružnog AOZ kroz ova dva mjeseca nije se naročito osjetilo. Neke su drugarice dobile nove dužnosti, dvije se nalaze na kursu, dok je drugarica Milica Jurković poginula prilikom upada ustaša i etnika u Danilo i Dubravu.

VOJSKA, MOBILIZACIJA, DEZERTERI.

Na našem okrugu sad se nalazi Štab XIX. Divizije sa I. Brigadom i Štab Grupe Odreda sa Sjev. Dalm. Odredom. Neko vrijeme se nalazio i Zadarski Odred na Stankova koji opet u ini.

Odmah po dolasku Divizije održan je jedan sastanak sa Komandantima i Komesarima Sjevernodalmatinskog i Kninskog Odreda više informativnog karaktera. Na tome sastanku je prisustvovala drugarica Rada. Odmah nakon toga sastanka održao se sastanak Komesara i Zamjenika Sjevernodalmatinskog i Kninskog Odreda kojemu je prisustvovao komesar Grupe i Divizije. Na tome sastanku je bio drug Špiri. Na ovom sastanku pretresalo se stanje partijske organizacije i politički rad u vojsci.

Sjev. Dalm. Odred dobio je zadatak da stvori Bukovaku Brigadu. Zato je oslobođen položaj i akcija. Uspjehu mobilizacije prethodi uspješno prikupljanje dezertera kojih je na kistanjskom kotaru bilo 400. Zato je Štab Odreda pristupio formiranju letećih vodova od dezertera koji su se odmah prijavili i u koje je dat dobar komandni kadar. To se pokazuje uspješno, jer se već dosad razbilo dezertere koji su se pošli okupljati u grupice — »špiljari«. Dosad je Odred prikupio 120 dezertera, a ima izgleda da će ih na ovaj način prikupiti sve. Zatim će se pristupiti mobilizaciji po selima gdje su već zreliji uslovi.

Na kotaru Vodice bili su stvoreni uslovi za mobilizaciju Stankovaca i okolnih sela. Budući da su Stankovci zahtjevali da im se za komandira dade Stipe Klarić iz njihova sela, predložili smo ga Štabu Grupe. Tako je formirana Stankovčica koja je u kratkom vremenu okupilo se u nju oko 65 ljudi. U međuvremenu se ispostavilo da se dotični Klarić svojevravno loše držao u zatvoru. Mi smo tad savjetovali Štabu Grupe da im prije zatraži od Divizije jednog Stankovca koji bi zamjenio Klarića a njega da se otkloni. To nije izvršeno, a inače nije sa strane Štaba Grupe ukazana potrebna pomoć. Dana 29. marta iznenadio je i blokirao neprijatelj Stankovčicu. Tom zgodom predalo se 25 ljudi sa komandiranjem i zamjenikom komesara i ete. Ostali su se razbježali, nastala je demoralizacija. Ali ih se već nakon 3 dana uspješno ponovno prikupilo 35.

Na šibenskom kotaru također postoje uslovi za stvaranje jedne ete. Jezgro za ovu etu već smo dobili od Trogirskog Odreda, samo bi trebala Grupa pristupiti formiranju iste. Poslije ovoga moglo bi se pristupiti daljnjoj mobilizaciji na poluprisilnoj bazi, samo bi bilo potrebno da u blizini bude jedna naša jačina a jedinica koja bi prihvatila novomobilisane.

Od strane komandanta Grupe druga Sime Ivasa ne nailazimo na potrebno razumijevanje po pitanju mobilizacije, ishrane vojske i drugih pitanja u kojima bi morali biti saglasni.

R.O.C.

Okružni ROC¹⁶ broji 3 druga. Sva tri su članovi Partije, savjesni i aktivni drugovi u radu. U zadnje vrijeme je ROC odigrao veliku ulogu, naročito u pogledu etnika. Uspjeh odbijanja etničkih snaga iz Bukovice zasluga je u prvom redu okružnog ROC-a, koji je na vrijeme Stabu Grupe dostavio važne podatke o etničkoj akciji i tako omogućio pripremu našim jedinicama. Isto tako je dao podatke o svim etničkim agentima na teritoriju Sjeverne Dalmacije. Hapšenje istih je preuzela Divizija. Međutim, su do sada šestorica od tih pobjegli (neki iz zatvora, a neki prilikom samog loše organizovanog hapšenja). Ovuda je prošao drug Simi¹⁷ i održao sastanak sa drugovima iz ROC-a. Druga Jovanića, koji održava glavnu vezu sa licem od kojeg dobivamo dragocjene podatke, postavio je Štab VIII. Korpusa za komesara Zadarskog Područja. Smatramo da drugovi nijesu imali u vidu važnost funkcije koju isti drug sada vrši. Korpusu smo poslali depešu, ali do sada nije stigao odgovor. Nastojte i vi da tu stvar preko Korpusa uredite.

Po kotarevima su organizovana povjereništva ROC-a sa mrežom obližnjih službi, a to isto i u Gradu. Ova povjereništva sporo djeluju.

AGITPROP

Agitacija i propaganda na našem okrugu još nikako ne zadovoljavaju. Premda je izašlo 11 brojeva »N. Vjesnika« i pišu se svaki dan radio-vijesti kao i plakati, narod još uvijek nije upoznat sa onim što se događa u potpunosti.

Naš agitprop nije još srećan, a kako tome agitaciju i propagandu bi morale razviti sve organizacije od okružnih do seoskih, kako Partijske tako i sve antifašističke. Sada u agitpropu rade dva člana Partije. Drugovi su prilično aktivni, ali u zadnje vrijeme bilo je dosta poteškoća. Tako je prilikom zadnjeg upada neprijatelja stradala najviše tehnika. Ciklostil koji ste nam vi uputili odnio je sobom vaš agitprop. Zato smo mi ustavili ciklostil Oblasnoga i ako je bio neispravan. U gradu još najbolje stojimo s vijestima. Grad sam izdaje vijesti i osim toga poeo je umnažati materijal. Nove vijesti pronosu se gradom odmah čim završi radioemisija. Uspjeli smo preko Partijske organizacije da grad ozbiljnije shvati pitanje zapadnih Saveznika. Tome je mnogo pomoglo i odašiljanje zbjega koje se upravo vrši, zatim bombardovanje Knina i u zadnje vrijeme Drniša.

Na Sibenskom kotaru je agitacija i propaganda isto nešto oživjela. Po mnogim zaseocima vide se table s vijestima, iako ne uvijek najnovijim. Kotarski propodjel izdaje stalno vijesti. Na vodi kom kotaru nije bilo u zadnje vrijeme radija, pa su vijesti u zakašnjenju stizale. Inače se na ovom kotaru bilo prilično postiglo u tom pogledu, naročito u Stan-

¹⁶ Rajonski obavještajni centar
¹⁷ Ljubo Krstulović-Simi

kovcima i primorskim mjestima. Najlošije stoji s agitacijom i propagandom na kistanjskom kotaru. Tek u zadnje vrijeme, odkad boravi ovdje tehnika okružnoga, proširili su se i u bukova kim selima plakati sa vijestima. Narod je vrlo slabo upoznat sa situacijom u svijetu, a naročito o odnosu Saveznika prema nama i etnicima. Ta ih stvar naročito interesira. Značno je da se u početku nitko nije javljao za zbjeg, a sada bi mnogi išli.

Prilikom proslave Crvene Armije i 8. Marta izradio je naš agitprop veći broj dobro izrađenih plakata, koji su se ljepili po svim okruzima kao i u samome gradu.

Kulturno-prosvjetna grupa koja je dala više uspješnih priredaba nije se više mogla zadržavati na našem okrugu pod ovakvim okolnostima. Zato smo je uputili na Zadarski okrug da tamo održi par priredaba dok se kod nas situacija ne rasipri. Prigodom svake proslave ispisivale su se odgovarajuće parole.

BLAGAJNA

Šaljemo vam lanarinu za mjesec februar (osim kotara Kistanje). Svota iznosi 636 lira i 78.686 kn.

Primite naš drugarski pozdrav

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Ok KPH Šibenik
Rada,¹⁸ v. r.

BROJ 292

IZVJEŠTAJ OKRUŽNOG KOMITETA KPH SPLIT OD 31. OŽUJKA 1944. OBLASNOM KOMITETU KPH ZA DALMACIJU O VOJNO-POLITICKOJ SITUACIJI I ORGANIZACIONOM STANJU PARTIJSKE ORGANIZACIJE¹

Okružni komitet KPH
SPLIT
31-111-1944

Oblasnom Komitetu KPH za Dalmaciju

Dragi drugovi,

Naš mjesecni izvještaj za februar šaljem vam sa zakašnjenjem, jer nam je situacija na terenu i neodložni zadaci koji su se postavili pred nas

¹⁸ Marija Novak
¹ Original (tipkan na pisarničkoj stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu Vojnoistorijskog Instituta, mikroteka CK SKH, film 45/237-244.

(mobilizacija) sprije ili da vam ga uredno pošaljemo. U budu e emo nastojati da vam redovito šaljem naš mjesecni izvještaj.

Kroz ovo vrijeme primili smo od vas cirkularna pisma: o uvanju partijskog kadra,² reorganizaciji AF2³ i ovo posljednje o nedostacima partijske organizacije u vojsci i na terenu.⁴ Ujedno smo primili vaša pisma od 20-11, 28-11, i 12-111. Mi smo vam se nekoliko puta javili kratkim dopisom koriste i odlazak pojedinih drugova do vas.

Posljednjem našem sastanku, održanom 20-111, prisustvovao je i drug Marko,⁵ dok drugarica Juga⁶ i drug Vojko nisu prisustvovali. Danas se na našem okružju zapaža veoma jako nastojanje Njemaca i ustaša da mobiliziraju muškarce od 18—60 godina odvla e i ih u svoje vojni ke jedinice ili na prisilne radove oko utvr ivanja obale. U ovom nastojanju oni su postigli i neke uspjehe. Tako su na kotaru Omiš sproveli mobilizaciju kojoj su se odazvali oni koji su ra unali da e biti otpušteni kao nesposobni i bolesni. Mobilizirali su 650 muškaraca od kojeg broja su zadržali samo 150. Mobilisani su ve inom iz Koštanja, Seoca i Doca u kojim selima ustaše imaju utjecaja. Na kotaru Trogir pohvatano je preko 200 muškaraca koje neprijatelj koristi na radovima oko utvr ivanja obale. Na Sinjskom kotaru neprijatelj je nenadano upadao u sela i negdje uspjevao da pohvata nešto muškaraca, koji su me utim, kasnije iz samog Sinja pobjegli tako da je neprijatelju uspelo mobilizirati svega oko 50 seljaka. U Splitu su nekoliko puta blokirali gradske rejone (Varoš dva puta) pohvatali nešto muškaraca koje su me utim, kasnije pustili. Na ulicama su legitimirali i tako er odvodili na policiju sve one koji nisu rodnom iz Splita, ali su svega desetak zadržali i upotrebljuju ih na radovima. Od 200 željezni ara koje su pozvali da se prijave neprijatelj je uspio mobilisati svega 6. Tako er je pokušao mobilisati zidare i rezervne oficire u emu tako er nije uspio. U samom Splitu neprijatelj nije prišao strogo mobilizaciji i drasti nijim mjerama što me utim, treba uskoro o ekivati. U Kaštelima je vršio blokade i pohvatao veliki broj muškaraca od kojih je najve i dio ve pušten. U Vranjicu od 40 osoba koje su bili pohvatali samo su 16 zadržali, a ostale pustili. Mi smo nastojali da sprijeimo ovu neprijateljsku prisilnu mobilizaciju i ukazali smo partijskim organizacijama u direktivnom pismu na tu opasnost. Ujedno je Okružni NOO izdao letak za narod koji je umnožen za kotareve u preko 1000 komada, a Split je za sebe umnožio 1000 komada i raspar ao. Smatrali smo da emo najbolji udarac zadati ovom neprijateljskom pokušaju ako sami pri emo mobilizaciji i ukazali smo svim organizacijama na važnost ovog zadatka. Na Sinjskom kotaru uz pomo i aktivno u eš e jedinica XX divizije izvršena je mobilizacija sa pozivima. Na op ini Trilj u dva navrata mobilisano je oko 350 novih boraca. U posljednjoj mobilizaciji nije nitko pobjegao neprijatelju samo što se nije odazvalo selo Voštane i Ljut. Na Biteli koj i Sinjskoj op ini bilo je bježanja od mobilizacije, ali nisu odlazili u neprijateljsku vojsku, tako da mobilizacija nije imala do-

2 Vidi dok. br. 172.

3 Vidi dok. br. 171.

4 Vidi dok. br. 230.

5 Drago Gizdi -Mako

6 Juga Kesi

broj uspjeha. Na Trogirskom kotaru prišli smo tako er mobilizaciji sa pozivima i to uglavnom na Marinskoj općini i djelomično Trogirskoj (Gornji Seget). Ovdje je mobilisano do 200 od kojih je jedan dio pušten kao nesposobni ili pak su organizirani u seoske straže. Ni ovdje mobilizacija nije imala uspjeha. Prilikom same mobilizacije zapazila se je slabost partijske organizacije, jer je bilo slučajeva da se i članovi partije njoj nisu odazvali. NOO-i pokazali su se veoma slabi i bilo je dosta slučajeva bježanja odbornika od mobilizacije i njeno kočenje. Politika predradnja mobilizaciji bila je vršena, međutim, ima i niz drugih razloga, uz onaj gore najosnovniji tj. slabost partijske organizacije, koji su uvjetovali da mobilizacija nije uspjela. Mobilizacija se vršila na terenu potpuno opkoljenom od neprijatelja (neprijatelj se nalazi u G. Segetu, Prapatnici, Ljubitovici, Boraji i primorskom pojasu) koji danomice upada u mnoga sela. Samo prebacivanje ovog ljudstva bilo je skupo i opasno u poštu je neprijatelj postavljao zasjede. Negativno je utjecalo na uspjeh mobilizacije i to što se vršila samo noću. Zatim ljudstvo koje je trebalo mobilisati uglavnom je bilo vezano kao hranitelji uz obitelji, a dosta od njih nesposobni i bolesni. Veći broj ovih skrivao se po selima pred mobilizacijom, a jedan dio već mobilisanih i upućeni na Ogorje, i to uglavnom iz Labina, pobjegao je u Kaštela i Labinske drage (oko 20). Međutim, oni se pomalo vraćaju i osim jednog slučajeva nije nitko otišao u neprijateljsku vojsku. Trogirska Zagora i Levice ka sela doznajući za ovu mobilizaciju uskomešali su se i uglavnom se to negativno odrazilo na njih. Poželjno je govoriti kako će oni otići u ustaše ako ih partizani pokušaju mobilisati i obratno ako ih ustaše pokušaju da otiđu i partizanima. Po Levicima kim selima se čula Matkova parola »Mi ne možemo ni u jednu vojsku«. Neka su sela dapače uvala stražu (Prgomet, Sratok), a ima slučajeva da su neki iz ovih sela (oko 30) već pobjegli u Kaštela i Perković. Da ne bi mobilizirali za neprijatelja ako bi otpočeli ovakvim načinom mobilizacije zaključili smo da se u ova sela mobilizacija postavi na dobrovoljnoj bazi formiraju i lokalne terenske seoske čete ili straže. U Splitu i Solinu organizacije rade na tome da mobiliziraju sposobne i da ih pošalje u partizane i već je iz Splita u nekoliko posljednjih dana stiglo oko 50 novih boraca. Velika poteškoća masovnijom odazivu je nesigurnost kanala i ograničenost prebacivanja ljudstva preko njega. Sa mobilizacijom bilo to dobrovoljno ili sa pozivima, već prema uslovima, nastaviti ćemo i dalje. Na Omiškom kotaru povratilo se iz ustaša oko 50 silom mobilisanih seljaka nakon što je Mosorski odred izvršio uspješne akcije likvidiranja ustaškog garnizona u Docima i Dubravi. Njemački i ustaški utvrđuju obalu od Omiša do Splita i od Splita do Šibenika. Miniraju sve važnije ceste, ulice i zgrade kao i more oko Rogoznice. Iz nekih sela općine Marine protjeran je narod, a imovinu mu je neprijatelj svu opljačao. Sada se ovaj narod nalazi u veoma teškoj situaciji zbog nestašice hrane, jer je ovaj kraj i onako pasivan. Organizacije su se pobrinule da ih se smjesti po ostalim selima međutim, u pogledu prehrane veoma je malo urađeno. Sada je formirana komisija i sabirne grupe koje će obilaziti sela i prikupljati hranu po selima Zagore za ove izbjeglice, a isto tako je i Okružni NOO dao 100.000

lira da se nabavi za njih hrane. Na Mu kom i Solinskom katoru tako er e se formirati ove grupe koje e po selima sakupljati za njih dobrovoljne priloge. Bilo bi neophodno potrebno, ako ima mogu nosti, prebaciti ovaj narod u Italiju ili Egipat,⁷ jer je situacija za njih veoma teška, kao i uop e za narod ovog kotara koji se u dosta slu ajeva sada hrani samo smri kama. Postoji mogu nost njihova prebacivanja na Mali Drvenik, gdje nema neprijatelja, a odakle bi ih se moglo prebaciti na Vis. Me utim, ovo je mogu e uraditi kad se uspostavi radio veza sa vama, jer se situacija u kratko vrijeme esto mjenja.

Organizacije su i dalje politi ki djelovale upoznavaju i narod sa odlukama AVNOJa što me utim, još uvijek nije dovoljno, osim u Splitu gdje je narod veoma dobro upoznat, jer se objašnjavanje odluka ne produbljuje. Split i sada Sinj poslali su pozdravne telegrame AVNOJu, Nacionalnom Komitetu i Titu što me utim, nije dovoljno. Mogu nosti za održavanje zborova prili no su ograni ene osim na jednom dijelu kotara Sinj. Još se uvijek zapaža nepravilan odnos i mišljenje naroda, naro ito na Solinu, prema Engleskoj i Americi, premda se to dosta popravilo. Sada su rje i slu ajevi dezertiranja iz naše vojske premda ima još uvijek slu ajeva. U Donjim Kaštelima je organizirano i naoružano 26 etnika i zbog slabosti partijske organizacije nisu do sada razbijeni. Neprijatelj je posljednjih dana vršio hapšenja naših drugova koji su me utim, u ve ini ve pušteni. Morati emo ipak iz Kaštela izvu i sve kompromitovane drugove jer njima i preko njih organizaciji prijeti opasnost od provale. etnici su tako er pokušali uspostaviti organizacije u Solinu i u selu Dabar (Biteli) me utim, u tome nisu uspjeli jer su naše organizacije na ovo na vrijeme reagirali i suzbili. Neprijatelj je u nekim selima (Solin, Donja Kaštela, Mravinca, Ku ine) zbog nebudnosti naših organizacija uspio uspostaviti seoske glavare. Na ovaj nedostatak mi smo ukazali drugovima i prilazi se njihovom razbijanju. U redovima neprijateljske vojske zapaža se padanje morala i dezorganizacija. KNOO Sinj je izdao letak upu en domobranima koji me utim, ima nedostataka, jer se drugovi pri njegovom sastavljanju nisu poslužili Titovim »Upozorenje gra anima itd.« tako da je letak ispao dosta mlak. U Splitu neprijatelj je izvršio neka hapšenja upavši u prostoriju gdje se održavao sastanak akcionog odbora zidara i tom prigodom uhapsio sekretara rejonskog komiteta (kandidata za MK) i dva lana partije. Osje a se aktivnost nekoliko reakcionarnih vo a HSS kao Vojka Krstulovi a, i grupe oko njega, Ivaniševi , Marko Mika i itd. Nekog uporišta u masama nemaju. Izgleda da je formirano reakcionarno rukovodstvo HSS od »starijih« i to: Vojko Krstulovi , Tartaglia, Ivaniševi . Oni podržavaju veze sa Zaharijom (Komandantom mornarice) za koga se smatra da je u službi Intelligence Service. Tartaglia održava veze sa Meštrovi em⁸ i preko njega i Švajcarske sa Londonom. Vojko Krstulovi je izvršio »iš enje« »zaštite« (od napada iz zraka) i u nju uvukao svoje pristaše a sam preuzeo rukovodstvo nad njom. 16 omladinaca iz grupe HSS oko Vojka Krstulovi a i 8 etni ki zavedenih omladinaca prišlo je Usaohu. Sve se više osje a zbliženje reakcionera HSS

⁷ Rije je o zbjegu, vidi dok. br. 3, napomenu 2.

⁸ Ivan

na selu sa Vojkom Krstulovićem i ustaškog pokreta što se je najbolje potvrdilo na sprovođenju Paške Kaliterne kome su prisustvovali jedni i drugi. Iako dolazi do sukoba u ustaškom stožeru, te je izgleda Markotić izbačen iz njega. Ustaše pokušavaju razoružavati etnike koje onda Njemci uzimaju u zaštitu. Dosta se etničkih obitelji iselilo iz Splita za Srbiju, kao i iz okolice Drniša i Knina, i do sada je u Splitu izdano preko 100 propusnica etnicima za Srbiju. Smolić nije zarobljen od ustaša već se je sam predao.⁸ Prije toga drugarice koje su ove dane zamjenjene da je dolazio kod njih u zatvor, te da im je govorio kako su mu drugi krivi da su ga ustaše zarobili time što mu se nije vjerovalo da je bolestan i što ga se tako bolesnog slalo na rad, te na taj način omogućilo ustašama da ga uhvate. Inače, kaže, da je ostao i dalje uz narodno-oslobodilački pokret. Ovaj njegov dolazak u zatvor imao je za svrhu da upozna drugarice koje se nalaze u zatvoru tako da može ustašama dati podatke o drugaricama gdje su i što radile, a to se je moglo najbolje uvidjeti nakon njegove posjete drugaricama kad je neprijatelj saznao koju su dužnost drugarice vršile i gdje su radile. Na nalog Pavelića odveden je sa pratnjom u Zagreb. Neprijatelj je uspostavio nove garnizone na Prapatnici, Ljubitovici, Boraji (Trogirski kotar) i Divuljama. Pokušao je uspostaviti ustaški garnizon na Leevici ali je zbog nesuglasica ustaše Penge (koji bi imao biti zapovjednik ustaša na Leevici) i ustaških vlasti u Sinju do sada nije uspostavljen. Neprijatelj se sada kreće kamionima cestom Trogir—Prapatnica—Šibenik, a istu cestu kroz Bristivicu i Mitlo—Vinovac, kao i cestu od Mala ke prema Leevici. Na cesti Trogir—Šibenik i cesti Drniš—Muć odletjelo je u zrak dosta neprijateljskih kamiona koji su naletili na nagažne mine. Neprijatelj je inače u Litavom okružju pokretan. Dnevno upada u sela Trogirskog kotara, a prije par dan izvršio je ofanzivu na Mosor¹⁰ (Mosorski odred) kojom prigodom je u Gornjem Sitnom ubio 17 ljudi, a u Docima i Kotlenicama je izvršio masovniji pokolj (prema nepotvrđenim vještima oko 300 što me utim, ne mora biti ta no, jer izvori nisu vjerodostojni). Isto tako izgleda da se ofanziva produžila na Triljsku općinu⁰¹ (gdje se prebacio mosorski odred) i Kamešnicu što još nije potvrđeno. U ovim operacijama učestvuje neki bataljon »Vražje divizije«.

Prigodom proslave Crvene Armije paljene su vatre po Litavom okružju a najveće a na sinjskom kotaru, dok je na Omiškom i Solinskom kotaru bilo to slabije. Održani su zborovi na Sinjskom, Mućkom i Trogirskom kotaru, a isto tako pisane parole i vješane zastave. Pisanje parola bilo je izvršeno također u Splitu, Sinju i Trogiru. 8. marta organizacija AFŽ u Splitu izvršila je akciju bacanja letaka. Štampalo se 1000 komada i obzirom na veliki broj žena koje su učestvovala u akciji svaka je žena dobila 1 do 2 komada. Također su održani mnogobrojni sastanci a isto tako sprovedeno tronedjeljno takmičenje po regijama koji će više žena naučiti što je to AVNOJ, Nacionalni komitet i federativna Jugoslavija, a isto tako gdje će se više žena naučiti čitati i pisati.

⁹ Vidi dok. br. 120 i 1461.

¹⁰ i ¹¹ Vidi dok. br. 287, napomenu 3, 4 i 5.

U Kotarskim Komitetima izvršili smo neke reorganizacije. Za sekretara Kotarskog Komiteta Solin postavili smo drugaricu Milevu,¹² u sporazumu sa drugom Markom,¹³ pošto je ona najbolje odgovoriti za sada od ostalih iz ovog komiteta na ovoj dužnosti. Tako je Komitet popunjen sa jednim novim članom Fabom¹⁴ (radnik) iz Solina, dok je drugi Lu in¹⁵ postavljen za sekretara KK Sinj, a drugarica Vanja za člana KK Mu. Sada ovaj Komitet broji 6 članova: Mileva (intelektualka), Plavi^{15a} (radnik), Fabo (radnik), Jurko (radnik), Anka i Marija (koja se povratila iz vojske) domaći. Bilo je riješeno da u KK Solin uđe i drugi Lovrica me utim, smo njega sada dali na dužnost Komandanta Komande Mjesta Kaštela. U Kotarski Komitet Trogir ušao je drugi Šero¹⁶ (iz Trolokava), drugarica Danica i sada Zora¹⁷ (koju ste nam uputili), a ispao je drugi Mla i¹⁸ koji je ostao u Kotarskom NOO. Tako sada ovaj Komitet broji 6 članova: Dalmatinski¹⁹ (seljak), Rilje²⁰ (srednjoškolac), Šero²¹ (radnik-seljak), Vinka²² (domaćica), Danica (seljanka) i Zora²³ (radnica). Za sekretara KK Sinj postavljen je drugi Lu in,²⁴ dok se Mateo²⁵ posvetio radu Kotarskog NOO. Sastav ovog komiteta je sljedeći: Lu in (mornarički narednik), Mateo (radnik), Lovri²⁶ (privatni namještenik), Silvestar²⁷ (radnik), Neva²⁸ (srednjoškolica), Dobrića (inovnica). Ovaj Komitet mislimo popuniti sa još jednim članom nakon što se povrati sa kursa (pri Korpusu) dva člana općinskih Komiteta koji su kandidati, pošto je iz njega ispala drugarica Dobrića koju smo mislili uputiti na Vis. Ona je željela da prisustvuje partijskom savjetovanju, koje će se održati ovih dana, i po njenoj želji krenuti na Vis nakon njegovog održavanja. U Kotarskom Komitetu Mu postavljen je na dužnost sekretara drugi Zekan,²⁹ a odlučeno je da i drugarica Vanja uđe u ovaj Komitet koja je me utim sada bolesna i prema tome nije još primila novu dužnost. Sastav ovog Komiteta je sljedeći: Zekan³⁰ (radnik), Šundov³¹ (radnik-seljak), Paško³² (seljak), Cvita³³ (seljanka). Kotarski Komitet Omiš sada je opet u punom svom sastavu pošto su ustaše u Mostaru pustili na slobodu druga Mar i³⁴ (sekretara KK), Vulić³⁵ (član KK), 3 člana općinskih Komiteta i 6 partijaca sa terena. Bili su pušteni jer se je za njih u Imotskom zauzeo profesor Radobolja Nedjeljko i puk Luce iz Omiša koji su isposlovali preko generala

- 12 Mileva Benzon
- 13 Dago Giz i -Marko
- 14 Fabo Muži
- 15 i 24 Ante Lu in
- 15a Ivan Poljak
- 16 i 21 Ante Sevo
- 17 i 23 Zora Rosandi
- 18 Jakov Mila i
- 19 Ivan Lu in-Dalmatinski
- 20 Mijo Rilje
- 22 Vinka Kova evi
- 25 Vjerojatno Mate Juki
- 26 Ante Lovri
- 27 Silvestar Marasovi
- 28 Neva Deli
- 29 i 30 Jakov Zekan
- 31 Ante Sundov
- 32 Paško irli
- 33 Cvita Gili
- 34 Ante Mar i
- 35 Mate Vuli

Simi a³⁶ (pozvavši ga na banket) da ih se pusti. Šimi je iskidao popratno pismo i napisao drugo sa sugestijom da ih se pusti na slobodu i oni su u Mostaru bili pušteni. Svi se pušteni drugovi ve nalaze na svojim dužnostima osim druga Vuli a koji leži, jer je bio tu en od ustaša. Ovaj se Komitet usljed situacije (ofanziva na Mosor) izgleda sada prebacio na Triljsku op inu kako smo im mi sugerirali. U zatvoru i zarobljeništvu još se nalazi 11 drugova me u njima: Maruši Jozo (»pjesnik«) — lan Kotarskog NOO, Trgo Marija (lan KK Skoja u Omišu), Urli i Ana (lan Kotarskog odbora AF2). Drugove smo upozorili da u budu e moraju voditi strogo ra una o uvanju svog partijskog kadra. MK Split je popunjen sa jednim novim lanom (student) sekretarom MK Skoja tako da e se sada drug Ivan³⁰ mo i posvetiti potpuno radu NOO, jer je do sada on održavao veze sa Skojem. MK sada broji 6 lanova: 2 radnika, 1 težak, 1 priv. in., 1 student, i 1 doma ica. Druga Lala³⁷ namjeravali smo poslati na Vis kako smo bili zaklju ili, me utim, kasnije na sastanku za MK drug Lala je želio da ostane govore i da se može i u Splitu lije iti samo mu treba poboljšati hranu što je i u injeno. On je sam uvidio važnost da sada ostane u Splitu, a s ovim se je složio i drug Marko.³⁸ U ovoj situaciji i mnogih zadataka koji se postavljaju pred mjesnom organizacijom njegov odlazak bi se umnogome osjetio, pošto nema za sada za njega dobre zamjene. U Split je ponovo otišao i drug Hugo³⁹ koji e im pomagati u radu. Organizacija djeluje po rejonima i uli nim elijama, a isto tako uspostavljeni su rejonski odbori NOP-a dok se dalje me utim, sada ne e i i (reorganizovanje odbora i grupa), jer zato ne postoje uslovi. Nakon reorganizacije partijske organizacije drugovi nisu izvršili raspodjelu dužnosti u elijama što smo im ukazali i oni sada prilaze toj raspodjeli. Postavili smo za zadatak drugovima u Splitu da organizaciju oja aju, jer zato postoje uslovi i mogu nosti i to najve ma iz redova radnika kojih po NOPu ima obuhvaenih oko 435. U Solinu izvršena je reorganizacija op inskog Komiteta Solin koji sada obuhva a bazen Solina bez Klisa, a za Klis, Dugopolje i Bro anac formiran je posebni op inski Komitet, a za op inu Dicmo op inska elija. Na kotaru Trogir bilo je slu ajeva nezdravih pojava u partijskoj organizaciji gdje su lanovi partije sastavljali protestne žalbe na nas radi nedostataka (kako oni misle) lanova KK. To je bio slu aj sa op inskim Komitetom Prgomet i mi smo udrili po ovome jer se u ovom vidjela štetna ambicija kod ovih lanova Partije. Odlu ili smo kazniti lanove ovog Komiteta, a sekretara riješiti dužnosti i poslati u vojsku. Ukazali smo i drugovima u KK Sinj na nepravilnost koju oni rade kada riješava pitanja sami koja bi trebali da sa nama riješavaju, odlu ivši popuniti KK sa jednim novim lanom bez da su nas prije upoznali, poslavši u vojsku Grgu Marasa predsjednika Kotarskog NOO i izdavši letak domobranima koji nije najbolje ispao. Mi smo ukazali Kotarskim Komitetima na opasnost koja prijete pojedinim organizacijama u razvodnjavanju radi slabe kontrole primanja novog lanstva i njegova provjeravanja.

36 Franjo Simi
36a Dinko Bila -Ivan
37 Nikica Kuzmani -Lala
38 Drago Gizdi -Marko
39 Hugo Gazin

Postavivši pred njih zadatak da provjere svoje partijsko članstvo Kotarski Komiteti po malo idu u drugu skrajnost izbacivaju i iz organizacije pojedine, a malo primaju i nove. Tako je kroz ovo vrijeme izbačeno preko 14 članova iz Partije, a malo primljeno, iako smo drugove upozorili da nisu ove mjere u vršenju naše partijske organizacije jedine, već da oni treba da upornim radom što se da popraviti poprave. Održano je partijsko savjetovanje za kotar Solin koje je dobro uspjelo. Dnevni red je bio sljedeći: 1) Politička situacija sa izvještajem i diskusijom, 2) Organizaciono pitanje sa diskusijom, 3) Narodno-oslobodilački pokret sa NOO, AFZ sa diskusijom, 4) Skopje i Usah sa diskusijom, 5) Vojska i pozadinske vlasti sa diskusijom i razno. Nastojali smo preko ovih savjetovanja (koji traju dva dana) da članove partije upoznamo sa osnovnim političkim i organizacionim zadacima što je neophodno potrebno pošto je partijski kadar sirov i mlad u organizaciji. Uskoro ćemo održati partijsko savjetovanje na Sinju dok nas je neprijateljska akcija spriječila da održimo na Mu. Popravlja se i neaktivnost organizacija po pitanju akcija (što je bilo prouzrokovalo oportunistički stav masa prema neprijatelju, a ega još uvijek ima) i izvršeno je nekoliko akcija. Članovi partijske organizacije na Trogiru likvidirali su u Vinišima 1 špijuna i dvojicu aktivnih ustaških simpatizera, a organizacija na Solinu likvidirala jednog špijuna i jednu špijunku dok je jedan dezertir iz naše vojske na koga je tako er pokušano izvršiti atentat uspio pobjeći i u Split. U Radošima u (Sinju) ubijena su dva ustaška vojnika, a jedan ranjen (pobjegao u Sinj). Stanje partijske organizacije je sljedeće:

Kotarski komitet	Op. K.	el.	lan.	muš.	žen.	kand.	muš.	žen.	simp.	
Solin	6/3	4	18	102	67	35	64	–	–	995
Trogir	6/3	3	19	115	93	22	44	22	22	450
Sinj	6/2	3	20	101	77	24	76	–	–	499
Omiš	6/1	3	17	73	56	17	70	56	14	360
Mu	4/1	3	14	52	47	5	65	55	10	257
Split	6/1	3rej.	11	64	46	18	52	31	21	143
Ukupno:	5 KK	16	99	507	386	121	371	–	–	2709
	2MK	3rej.								

Kotarski Komitet	Op. K.	el.	lan.	muš.	žen.
OK KPH	7/1		7	6	1
O NOO	5/1		5	4	1
OO AFZ	6		6	–	6
O Skoja	5/1		5	4	1
O Usah	1		1	1	–
K. S. P.	5		5	5	–
K. C. P.	3		3	3	
OB. C.	3		3	3	
Ob. C.	4		4	4	–
			546	416	130

Kotarski Komitet Solin nam je prošli put dao krivi broj drugarica (48) dok ih ima 35. Ni ovaj izvještaj nije potpun, a ni najta niji jer nam ga organizacije nisu u redu poslale, tako da vam nismo mogli poslati one podatke koje ste vi tražili u vašoj organizacionoj tabeli. Zbog toga smo mi sastavili za naše Komitete jednu zajedničku organizacionu tabelu (prilažemo vam jednu) tako ćemo vam u budućem i slati ta an organizacioni izvještaj.

Kroz ovo vrijeme otišlo je u vojsku oko 15 članova KK, 14 ih je izbačeno, 1 neaktivan radi bolesti, 4 uhapšena (3 u Splitu, a 1 na Trogiru), a 2 ubijena na Trogiru. Ubijen je od Njemaca sekretar općinskog Komiteta Marina drug Maturan i drugarica Neda iz Podorjaka član seoske organizacije. U prošlom izvještaju smo vam i pogriješno naveli broj članova partije, jer su bili uračunati i oni koji su bili zarobljeni od neprijatelja (14). Napravili smo kadrovičke liste i uputili ih Kotarskim Komitetima da bi imali što bolji pregled partijskog kadra. Za sebe zadržavamo biografije članova Partije u Okružnim rukovodstvima, kotarskim rukovodstvima svih organizacija, kao i članove općinskih i mjesnih komiteta, a isto tako članove partije u Komandama područja i mjesta (komandni kadar) kao i članove ROCa. Vama ćemo slati biografije članova partije u Okružnim i kotarskim rukovodstvima organizacija i Komandama područja. Sada vam šaljem biografije rukovodioca splitske partijske organizacije.

Zbog otežane situacije održavanja i uspješnog djelovanja na ovom terenu odlučili smo da prebacimo centar na Sinj i Okružni NOO je već tamo prebacio svoj centar dok ćemo mi po svojoj prilici prebaciti ga do 20-IV kada imamo naš sastanak koga ćemo održati na Sinju. Ovo je bilo potrebno uraditi ako smo htjeli da naša središta uspješno i bez opasnosti djeluju, a naročito tehnika jer radimo na izdavanju prvog broja lista Okružnog NOO »Glas borbe«. Sam Okružni NOO još ne djeluje najpravičnije, a tome je dosta kriva i situacija, jer pojedini članovi djeluju rastrgano po pojedinim kotarevima. Na Sinj je otišao drug Roje.⁴⁰ Kroz ovo vrijeme održane su kotarske konferencije NOO na Solinu i Muju u koje su dosta dobro uspjele, a isto tako održani su sastanci sa kotarskim NOO-ima. Pripravljaju se konferencija na Sinju koja će se uskoro održati. Nastojati ćemo dati što veći pomoć Okružnom NOO kako nas i vi sami upozorujete. Okružni Komitet Skoja je popunjen sa novim članom Perom sekretarom KK Skoja i partije Omiš. Okružni odbor Usah je dosta slab. Sada ne djeluje, drugarica Bistra (koja je bolesna i otišla na Vis), a isto tako ni drugarica Mile koja je takođe bolesna i nalazi se kod svoje kuće. U Splitu se prilazi reorganizaciji Skoja po rejonima i ulicama. Otpočeli smo sprovesti reorganizaciju odbora AFZ, ali smo je primjenjivali različito prema uslovima na pojedinim terenima. Seoske odbore ne ćemo proširivati na kotaru Omiš, Solin radi ilegalnih uslova rada, a isto tako ostaviti ćemo seoske odbore na općini Prgomet i kotaru Muju da redovito djeluju kao do sada, a povremeno sakupljati žene iz sela na zajedničke

sastanke, konferencije za rješavanje nekih pitanja. Na ovoj općini i kotaru Mu AFŽ je tek u razvoju i tamo se također ne mogu kruto primjeniti ova reorganizacija. Općinske odbore AFŽ ćemo ukinuti. Reorganizirati ćemo i proširiti sve Kotarske odbore osim na Mu u (gdje je organizacija u razvoju). Drugarice iz svih ovih odbora gdje je izvršena reorganizacija i gdje nije dati ćemo na rad u ostalim antifašističkim organizacijama NOO, Skoj, Usao i partiju. U vrijeme od sastanka do sastanka Kotarskog odbora AFŽ sa organizacijom ćemo rukovoditi (razdjeljivanje literature, pošta itd.) dvije ili tri drugarice iz istog odbora, a koje će biti ujedno članovi jednog od kotarskih rukovodstava NOO, Partije, Skoja itd. Drugarice iz Okružnog odbora AFŽ raspodjelili smo ovako: Mileva⁴¹ za sekretara KK Solin, Vjeka⁴² u propagandni odsjek NOO, Jugana⁴³ član Okružnog NOO, Tetka sekretar općinskog Komiteta Klis, Pera Braulj za članicu općinskog Komiteta Biteli, Anka Marinovi za članicu općinskog NOO Solin, Luce⁴⁴ član Kotarskog NOO Mu. Drugarica Jugana i Vjeka uz pomoć drugarice Juge rješavati će pitanja koja se nametnu Okružnom odboru u razdoblju od sastanka do sastanka. Usljed ovakih prilika još nismo proširili Okružni odbor što ćemo uraditi. U Splitu ne ćemo vršiti nikakvu reorganizaciju jedino će drugarice iz odbora AFŽ i grupa ući u pojedine akcijske odbore, pododbore i grupe, a isto tako svestranije se angažovati, ukoliko su partijke, u partijskoj organizaciji. Tonku Radi u mislimo dati u komandu cetinskog područja (u nekom odsjeku) ili u ROC za Cetinu, a drugaricu Kitu u propagandnom odsjeku Kotarskog NOO Sinj.

Štab grupe⁴⁵ je sada popunjen i uz Dudu Branka komandanta ima zamjenik i sada Komesar. Kroz ovaj posljednji mjesec pružili smo pomoć Mose ko-svilajskom odredu održavanjem većeg broja sastanaka, a pripremali smo i konferenciju koja nije održana jer su se razbolili komandant i komesar odreda kao i komesar jednog bataljona. Sada ćemo pružiti pomoć Dinarskom odredu. Dali smo partijsku opomenu drugu Javoru zamjeniku polit-koma Šibensko-trogirskog odreda, jer je ostavio svoj odred za par dana i otišao kući uzvraćajući sam dopust. Stanje se u odredima ipak popravlja, a to se osjeća u podizanju borbenosti boraca i jačanju discipline i rijetkih slučajeva dezertiranja. Izvršiti će se neke izmjene. Tripalo će doći za zamjenika komandanta u Mose ko-svilajskom odredu, a Orešnjak dosadašnji zamjenik komandanta u tom odredu na istu dužnost u Dinarski odred. Ravlić će dobiti dužnost polit-koma Šibensko-trogirskog odreda dok će dosadašnji komesar koji nije odgovorio dobiti dužnost komesara jednog bataljona Mose ko-svilajskog odreda. Stanje partijskih organizacija je sljedeće:

41 Mileva Benzon

42 Vjeka Maruši

43 Jugana Culi

44 Luce Soldo

45 Štab Grupe srednjodalmatinskih NOP odreda

Odred	bat. biroa	elija	partijaca	kandidata	skojevaca
Mose ko-svilaj.	1	8	30	25	52
Mosorski	2	9	36	32	46
Trogir.-šiben.		6	35	22	43
Dinarski	2	8	40	27	44
Ukupno:	5	31	141	106	185

Iz internacije se povratio drug Zanko Ivan (iz zatvora u Šibeniku) iz Obrovca (Sinj), Blaž Jazi i ja iz Turjaka bio u logoru Parmi, Vojkovi iz Gljeva, (svi članovi partije), a isto tako Samardži Jakov iz Otoka u logoru Udine i Rosa Vladovi iz Kotlenica bila je u Peruggi koji nisu članovi partije. Bili bi nam potrebni podaci o njima, kao i onima za koje smo vam već pisali tako da ih možemo uvesti u rad ukoliko to dozvoljava njihovo držanje u internaciji. Također vas obavještavamo da su u Split iz internacije stigli Vicko Jelaska i Mari .

Sada se vrši reorganizacija vojno-pozadinskih vlasti po novim uputstvima Vrhovnog Štaba. Pri ovome nailazimo na poteškoće i pošto nemamo raspoloživog partijskog kadra. Nastojati ćemo neke koji se nisu našli u vojsci, a vrlo su dobri drugovi (Borovac itd.) dignuti i dati na rad u Komandama područja i Mjesta. Osje a se u Komandi splitskog područja netrpeljivost izmeću u Radi a s jedne strane i s druge Radi a⁴⁶ i Guzine.⁴⁷ Kod Radi a već se zapaža krutost, pokušaji zajašivanja, i više voli kancelarijski rad. Mi nastojimo ovo suzbijati održavanjem sastanaka i estim vezama sa područjem. Komandant cetinskog područja (Roje) i pomoćnik Mjesta Satri (Glavina) otišli su na partijski kurs, pri Korpusu. Drugovi se u Komandi splitskog područja tuže na nepravilne odluke, i esto puta kancelarijske, druga Karlija⁴⁸ u čemu ima istine. Smatramo da je nepravilno da drug Karli upućuje direktivne instrukcije iz »Naprijed« (organ CK KPH) na proučavanje Komandama područja i mjesta, a isto tako da se pozivaju drugovi iz Komanda na partijske kurseve, a da prije toga nije upitana partijska organizacija na terenu o vrsno i tog druga. Tako se i sada dogodilo da je Korpus pozvao na partijski kurs druga Tepšu (iz Komande mjesta Trogir), a koji to možda i ne zaslužuje radi svojih mana, a ujedno se danas osjeća potreba da on ostane u Komandi kada je drug komandant (Jadran) otišao na Vis radi bolesti. Osjeća se netrpeljivost i nesuglasice izmeću u druga Jadrana i druga Tepše, ali osnovni razlog je ovome slabi partijski život u ovoj komandi. Problem ishrane jedinica i ustanova na ovom terenu je dosta otežan obzirom na siromaštvo ovog kraja, a isto tako nesnalazljivošću u drugova iz vojno-pozadinskih vlasti i Kotarskih NOO. Na Trogirskom kotaru propalo je nekoliko bunkera koje je neprijatelj uspio pronaći i pomoću u dezertera koji su ih pokazali. Tako je otkrio bunker u Dvornicama sa 7.500 kg soli, te izgleda da su seljaci iz ovog sela krivi da je do ovog došlo, jer su itavu sol sami raznijeli pošto ju je neprijatelj nije odnio nakon što je otkrio.

46 Ivo Radi

47 Dušan Guzina

48 Leonardo Karli

Na partijski kurs koga ste vi održavali mislili smo poslati partijske rukovodioce sa Trogira, Mu a i Solina koji bi im bio vrlo koristan u emu nas je spriječila neprijateljska ofanziva i nesigurnost prebacivanja ljudstva preko kanala. Osjeća se velika potreba za kursevima pošto je partijski kadar mlad i sirov. Obavjestite nas da li će se više održavati kursevi i možemo li da i mi pošaljemo drugove, jer se sada može prebacivati pojedina no i u malim grupama preko Šibenskog kanala. Ovdje se osjeća velika potreba održavanja radio veze sa Visom i mi smo vam već pisali o sluhaju Mo e,⁴⁹ Viculina⁵⁰ i Sla ojeva. Sla ojev je trebao da se odmah prebaci ovamo nakon što primi nove šifre me utim, njega još nema, tako da stanica ne može biti upotrebljena. Nastojte ukoliko imate mogućnosti poslati jednog radiotelegrafistu. Stanica je ispravna i nalazi se kod Komande Splitskog područja. Moca i Viculin su odvedeni u Drniš i zatim prema Bihaću. Oni su se slabo držali i dopustili su da ih neprijatelj zarobi, dok je Maruši An elko uspio pobjeći i iako teže ranjen, a bio je s njima. Sada se Moca obraćao pismom na nas da ga zamjenimo jer da mu je teško u zarobljeništvu, a ujedno je pisao ocu da ga iskupi na svaki način u inivši pri tome jednu ludost naime rekavši ocu da se obrati na jednog našeg druga (ob. povjerenika za Split) koji bi trebao utjecati na organizaciju da ga se zamjeni. Njegov otac je s tim pismom otišao na policiju tako da je sada ovaj drug ugrožen. Njegovo držanje i moljakanje da mu se spasi život nije komunistički i mi ga ne mislimo mjenjati, kao ni Viculina.

Šoru koji je bio određen da uđe u Okružni NOO dali smo privremeno na rad u Komandu splitskog područja koja ga je kasnije uputila na Vis.

Nastojte nas upoznati u koje ćemo elije staviti članove partije u Kotarskim NOO-ima i Okružnom. Da li da se formira partijska elija unutar NOO ili da oni uđu u seoske, terenske elije. Na našem sastanku smo postavili da formiramo eliju u koju će ući članovi Okružnog NOO, članovi partije iz raznih odsjeka NOO i organizacije AFŽ i Usaha. Me utim, i u ovakvom sluhaju neće se partijski redovito živjeti pošto se drugovi nalaze po dužnosti na različitim terenima i rijetko bivaju zajedno u centru. Članove Partije u Kotarskim NOO-ima bili smo mišljenja dati u seoske elije što je na nekim kotarevima omogućeno ograničeno kretanje (Solun, Omiš), dok je negdje otežano obzirom na prostranost terena (Sinj, Trogir, Mu). Vi nam dajte mišljenje po ovome tako da bi se znali ravnati.

Saznajemo da se na dužnosti komesara umetničke grupe na Visu nalazi drug Kostović Ante («Košta»), Ovaj drug bio je nekad član KK Trogir i zatim izbačen iz partije kada je sa Drvenika dezertirao u Split ne obavjestivši organizaciju i predstavši uopće raditi u organizaciji.

Ispitali smo što je sa stvarima druga Augustin i a⁵¹ i Komanda mjesta Trogir kaže da je sve njegove predmete u Sevidu poslao jednom

49 Ljubo Prvan-Moca

50 Vjerojatno se odnosi na Božidara Marušića

51 Antun Augustinčić, kipar

prigodom na Vis, a jedno poprsje (druga Tita) razbilo se u samoj komandi Trogir o emu ste ve bili upoznati. Dijelovi ovog poprsja nalaze se bunkerisani.

Obavještava nas MK Split da se na Gripama u Splitu nalaze internirani: drug Bjedov Ilija sekretar op in. Komiteta i predsjednik NOO sjeverne Bukovice (Okrug Kninski) i drugarica Šonki Marija lan KP sekretar Kotarskog odbora AFZ Vodice (Okrug Šibenik).

Drug Marko⁵² i Vice Buljan nalaze se na Sinjskom kotaru. Šaljemo vam neprijateljske letke i novine.

Partijska lanarina odbivši 20 posto, koje ostaje nama: iznosi: 64.992 kune i 952 lire. KK Omiš i MK Split nisu poslali lanarinu jer su novac upotreбили za prehranu lanova svog Komiteta i partijaca na terenu. Mi vam šaljemo: 9.076 lira. Ne šaljemo vam u kunama, jer ra unamo da ete vi bolje koristiti lire, a isto tako nama trebaju kune, jer ovdje manje cirkulišu lire. Kune smo vam izmjenili u odnosu 1—8.

Šaljemo vam: 10 dolara, 2 para zlatnih naušnica, 1 zlatni prsten i 1 par zlatnih puca za košulju.

Upravo smo obavješteni o neprijateljskoj akciji na Triljskoj op ini i Kamešnicu od KK Sinj i Mosorskog odreda. Ofanzivu su vršile jedinice »Vražje divizije« (nakon akcije na Mosor) i po itavoj Triljskoj op ini po inili su grozna zvijerstva.⁵³ Popalili su sva sela s onu stranu Cetine, oplja kali svu imovinu seljacima, pobili preko 500 muškaraca, žena i djece, a najve i dio od njih masovno zatvarali u ku ama i onda zapalili. Stradala su gotovo sva sela, a drugovi u dopisu spominju Otok, Ruda, Gala, Rože, Bitunjci, Kamberi, Korita, Podi, Krivodol, Voštane itd. Podaci o ovim zvjerstvima još nisu potpuni. KK Omiš i KK Sinj nalaze se na Vrdovu (bili su se povukli prema Livanjskom polju). Neprijatelj je imao mnogo gubitaka. (III brigada XX divizije i Mosorski odred).

Drugarski pozdrav

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Okružni Komitet
Vili,⁵⁴ v. r.

⁵² Drago Gizdi

⁵³ Vidi napomenu 10 i 11 u ovom dokumentu.

⁵⁴ Ante Eterovi -Vili

BROJ 293

**IZVJEŠTAJ OP INSKOG KOMITETA KPH VIS OD 31. OŽUJKA 1944.
KOTARSKOM KOMITETU KPH VIS O ŽRTVAMA I NANIJETOJ ŠTETI
PRILIKOM BOMBARDIRANJA MJESTA VIS OD NEPRIJATELJSKIH
AVIONA¹**

OP INSKI KOMITET K. P. H.

Vis

31-III. 1944. god.

Izvještaj o
bombardovanju.

Drugarskom

KOTARSKOM KOMITETU K.P.H.

Vis

No u 28. III. 1944. godine u 19,45 sati napadnut je otok Vis sa strane neprijateljskog vazduhoplovstva, te vam dostavljamo izvještaj o žrtvama i u injenoj šteti.²

Mjesto Vis

Prilikom napada poginula su sljedeća lica:

- 1) Drugarica Draga Lukinovi član OK. N.O.O-a.
- 2) " Neli kuharica OK. N.O.O-a.
- 3) Drug Blaž Šari

Teže ranjena lica:

- 1) Drug Ante Roda pekar Komande Mjesta.
- 2) „ Paromo Boris na brodu S.J. Poljana.
- 3) " Koludrovi Karlo na brodu Lov en.
- 4) " Poranin Jerko na brodu Barkasa 4.
- 5) " Pavlovi Petar vratar bolnice VIII. Korpusa.
- 6) " Friganovi

Lakše ranjeni:

- 1) Drug Cola Miro I. Posadnik eta Vis.
- 2) „ Perlain Andrija I. Posadnik eta Vis.

Srušene i oštećene kuće u predjelu Mala Banda:

- 1) Kuća Zorotovi Mandić i pekara srušena do temelja.
- 2) " Ili Lovro teško oštećena (potrebno ju je srušiti)
- 3) " Ivićević Bakulić (dio srušen do temelja ostalo oštećeno)
- 4) " Roki Miha teško oštećena, dio potreban srušiti

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije — Split, reg. br. KP-29/563.

² O bombardiranju Visa vidi dok. br. 283 i 294.

- 5) " Ili Stjepan teško ošte ena.
- 6) " Sili Mate ošte ena, srušen krov jedne štale.
- 7) " Ruljan i , skrbnik Petar Ivuli ošte ena.
- 8) " Ruljanovi Ivo lakše ošte ena, a štala srušena do temelja.
- 9) „ Žitko Roko ošte en krov.
- 10) " Kuzmani Ana ošte ena, krov od štale srušen.
- 11) " Ili Kazimiru ošte en krov od teze.
- 12) ku a Ili a Niko Stjepanov lakše ošte en krov.

U uvali Stonca kod brodogradilišta potopljeno 5 brodova nosivosti od 2 do 5 vagona.

Ošte ene ku e u predjelu Kut:

- 1) Tvornica Sardina Mardeši Kuzma teško ošte ena.
- 2) Ku a Darli Stjepana pk. Ante lakše ošte ena.
- 3) Dom Staraca lakše ošte en — stakla i plafoni popucali.
- 4) Osnovna škola lakše ošte ena, stakla i plafoni popucali.
- 5) Crkva Spilice teže ošte ena.
- 6) Prolazna Kuhinja lakše ošte ena.
- 7) Kargoti Jakovu srušena štala do temelja.

Žrtava kao ni ranjenih nema.

Velikom broju ku a stakla popucana.

Od naših vojnika u mjestu Vis poginuo 1, dok su tri ranjena.

Srušene i ošte ene ku e u selu Poselje:

- 1) Ku a Ivi evi Ivana pok. Šimuna srušena do temelja.
- 2) " Klari Ante pk. Vicka teže ošte ena.
- 3) " Žitkovi Vid pk. Roka teže ošte ena.
- 4) " Žitkovi Jakica ud. Ante teže ošte ena.
- 5) " gdje stanuje župnik lakše ošte ena.
- 6) " Škola lakše ošte ena.
- 7) " Žitkovi Nikola lakše ošte ena.
- 8) „ Žitkovi Ivana lakše ošte ena.
- 9) „ Klari Ante pk. Pavia lakše ošte ena.
- 10) " Žitkovi Ante pk. Nikole lakše ošte ena.
- 11) Crkva lakše ošte ena.

Sa strane civilnog pu anstva nema žrtava, teže ni lakše ranjenih.

Od naših vojnika ima 5 mrtvih, 2 teže ranjena i 3 lakše ranjena.

Od Savezni kih vojnika ima 9 mrtvih, lakše ili teže ranjenih nije poznat broj.

Nekoliko bombi je palo na aerodrom i okolinu te je pri injena izvjesna šteta vinogradima.

Tako er je vinogradima pri injena šteta u predjelu Valica — Vis.

U predjelu Dra evo Polje su pale dvije bombe, bez ikakve štete.

Bombe su još pale na nekoliko mjesta po poljima i brdima, bez ikakove štete.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Op inski Komitet K.P.H. Vis.

Sekretar

Luka Radiši , v. r.

BROJ 294

**IZVOD IZ KNJIGE DEPEŠA ŠTABA MORNARICE NOVJ UPU ENIH
VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ U OŽUJKU¹**

Redni broj	Dan i sat predaje	D e p e š e
149	1/III 12 ^h V.Š.	26 febr. stigao novi 43 komando u ja ini petsto vojnika. ² — M. ³ . ⁴ —
151	2/III 13 ^h V.Š.	No u 27 na 28 febr. patrolni amci Drugog P.O.S. potopili u sjev. Jadranu dva nepr. mot. jedrenjaka. Zarobili 92 Nijemca. Vlastitih gubitaka nema. — C.P. ⁵ —
156	3/III 10,00 ^h V.Š.	25/11 grupa ameri kih podoficira i partizana pod rukovodstvom ameri kog kapetana napala je Njemce u Vrboskoj, o. Hvar. ⁶ Ranjen je zamj. knta njem. snaga na Hvaru. — M.C. —
161	4/III 9 ^h V.Š.	Postoji mogu nost da se u izvesnoj mjeri formira Prvi P.O.S. — Slovensko Primorje. Kao organizatora šaljem našeg ob. oficira kapetana Poto nika. Molimo naredite G.Š. Slovenije da mu izlazi u susret i da mu stavi na raspoloženje sve oficire, podoficire i mornare bivše jugoslovenske mornarice. — C.P. —
169	5/III 13 ^h V.Š.	Na Vis stiglo 405 — 405 zbeга iz Šibenskog područja. — C.P. —
170	6/III 12 ^h V.Š.	Od 25 febr. do 2 marta savezn. vazduhoplovstvo izvršilo 427 — 427 pojedina nih letova na prostoru od Zadra do Bara. Uništeno je najmanje šest mot. jedrenja a, ošte en ve i broj mitralji-

¹ Original (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 13/2 i 8/2, k. 2072.

² O dolasku savezni kih jedinica na otok Vis vidi dok. br. 3, napomenu 7, dok. br. 43, napomenu 25 i dok. br. 64.

³ Maks Ba e-Mili, vršilac dužnosti komandanta Dvadesetšeste divizije.

⁴ Josip Cerni, komandant Mornarice NOVJ.

⁵ Pero Radovi, politički komesar Mornarice NOVJ.

⁶ Američki kapetan Roger sa 6 američkih vojnika 1.2 partizana napao je u Vrboskoj njemačku patrolu i ranio jednog njemca kog oficira (vidi Jovan Vasiljevi: »Ofanzivna dejstva savezni kih snaga sa otoka Visa«, Pomorski zbornik, knj. 2, str. 157, Zadar, 1964).

Redni broj	Dan i sat predaje	Depeše
		ranjem, uništeno sedam lokomotiva i jedan nepr. borni amac. Gubici savezn. etiri aviona. — C.P. —
173	6/III V.Š.	14 ^h Iz Italije stiglo hiljadu tristo osamdeset drugova. ⁷ Za nezaposednute topove i art. školu nama je nužno potrebno etiristo. Za razne kurseve specijalista dvesto. Da li da ostale orijentišemo prema kopnu ili da ih uklopimo u naše jedinice za što bolju vežbu i poja anje rezerve? Molimo nare enje za sve ovo. — M.C. —
176	9/III V.Š.	10 ^h U no i od 2—3 ov. mj. Bra ki P.O. sa tri engl. vojnika i jednim oficirom likvidirali su njem. garnizon od 9 vojnika u s. Pu iš u. ⁸ Borba je trajala tri etvrt sata, tada su se partizani popeli na krov kasarne i prisilili ih na predaju. Nepr. gubici: dva mrtva, sedam zarobljenih, me u njima etiri ranjenja. Zaplijenjeno: 2 strojnice, 1 šarac, 6 pušaka, 1 tromblon. Naši bez gubitaka. — M.C. —
177	9/III V.Š.	10 ^h 2-III Hvarski P.O. vodio je pola sata borbu sa dvostruko ja im neprijateljem. Neprijatelj je imao, koliko se zna, 7—7 ranjenih i dva mrtva. Naši bez gubitaka. — M.C. —
179	9/III V.Š.	10 ^h Poslije naših uspjelih akcija Njemci poduzimaju represalije. Na Mljetu su iznenadili naše u logoru, rezultat ne znamo. Na Bra u su strijeljali troje, na Hvaru hapse, po svim otocima vrše napore za mobilizaciju na razne na ine. — M.C. —
202	12/111 V.Š.	16 ^h Poja ano utvr ivanje i miniranje obale Privlaka—Zadar. Plovnih jedinica ima u manjem broju na prostoru sev. Dalm. Redovni saobra aj Lošinj—Zadar. Nemci u sev. Dalm. prisilno prikupljaju muškarce za radove i postupaju loše. Svi podaci važe za 10 marta. — C.P. —

⁷ Rije je o Tre oj prekomorskoj NO brigadi. O njenom formiranju vidi dok. br. 169, napomenu 6, dok. br. 179, 215 i 238.

⁸ Poru nik Barton sa 2 komandosa i 10 boraca Bra kog partizanskog odreda napao je njema ko stražarsko odjeljenje i poslije oštre borbe prisilio ga na predaju (vidi Jovan Vasilievi : »Ofanzivna dejstva savezni kih snaga sa otoka Visa«. Pomorski zbornik, knj. 2, Str. 157.

<u>Redni broj</u>	<u>Dan i sat predaje</u>	<u>D e p e š e</u>
204	13/111 V.Š.	11 ^h Uz izveštaj koji ste dobili o tome gde se nalaze ratni brodovi bivše Jugoslavije javljamo da su tokom februara predali u Malti izbegli koj vladi ove ratne plovne jedinice: Dve torpiljarke TI i T5. Tri minopolaga a: »Mosor«, »Marjan« i »Meljine«. Minonosa »Orao«. Dve jahte: »Beli orao« i »Vila«. Sedam brodova finansijske kontrole. Dva tipa »Kraljevi Marko«. Brodovi »Velebit« i »Mosor« i pet brodova tipa M.C.C. Dalje se nalaze sada pod britanskom zastavom u Augusti ili Tarantu još tri broda finansijske kontrole: »Senjanin Ivo«, »Jug Bogdan« i »Miloš Obili«. Pod italijanskom zastavom se nalaze u Tarantu ili Bariju mot. torpiljarka »Uskok«, brod matiča »Hvar«, jahta »Oplenac«, remorkeri: »Spasi-lac«, »Jaki«, »Snažni«, R6 i R11. Još ništa sigurno ne znamo šta možemo o ekivati od povratka naših plovnih jedinica bivše jugosl. ratne mornarice. Molimo za instrukcije. — C.P. —
215	15/111 V.Š.	12,00 Nepr. je na Bra u preduzeo teške represalije. Streljao, zaklao i zapalio 52 — 52 osobe. ⁸ Moral naroda dobar. — M.V. —
223	17/111 V.Š.	10,00 No u 12/13 marta nema ki mot. jedr. »Romilda« — 200 tona tereta: letnja ode a, žica i hrana — potopljen od savezn. kod o. Vrgada. Jedan Nemač zarobljen od naših, ostalih jedanaest nestalo. ¹⁰ — C.P. —
234	19/111 V.Š.	7,00 17 marta situacija na Hrv. Primorju: na o. Krku — u Omišlju, Vrbniku i Krku ukupno 180 — 180 Nemaca. Na Pagu 600 — 600 ustaša drže Novalju, Pag i Barbat. U Karlobagu 1.000 — 1.000 ustaša, u Jablancu 200 — 200, Starigradu 20 — 20. Kraljeвица proglašena od strane Nemaca ratnom lukom.
238	19/111 V.Š.	11,45 U zoru 19 marta u saradnji sa avijacijom saveznicima likvidirali nema ki garnizon u s. Grobi-

⁹ Vidi dok. br. 184.

¹⁰ Vidi dok. br. 278, napomenu 3.

Redni broj	Dan i sat predaje	Depeshe
		šte, ¹¹ o. Šolta. Zarobljeno 100 - 100 nem. vojnika i dva oficira. Detalji slede. ¹² — C.P. —
248	21/III 12,00 V.S.	10 marta jedinice Vražje div. preuzele garnizon Dubrovnik — Gruž. ¹³ — C.P. —
249	21/III 12,00 V.S.	U no i 17/18 marta naš naoružani brod N.B.2, vra aju i se sa akcije prebacivanja drugova na o. Kor ula, sreo tri neprijat. borna amca 3 Nm južno Lastova. Posle borbe od 20 — 20 minuta N.B.2 bio zapaljen i po eo tonuti, napušten od posade nasukao se na nekom grebenu. Vlastiti gubici 4 — 4 ranjena, od kojih jedan podlegao. Nepr. gubici nepoznati. ¹⁴ — C.P. —
250	21/III 12,00 V.S.	18 marta kod o. Molata naš naoružani brod N.B.1 zaplenio nepr. jedrilicu. Zarobljeno 16 — 16 Nemaca. Vlastitih gubitaka nema. ¹⁵ — C.P. —
268	25/III 12,00 V.S.	24 mar. nepr. avijacija svakodnevno kontroliše sve otoke i uvale Kornata i Dugog. 22. mar. potopljen mot. amac P.C.5. ¹⁶ 23 mar. ošte ena je jedna jedrenja a. Ostale naše jedinice uspešno odbile napade. 22 mar. Drugi P.O.S. zarobio u luci Brgulje, o. Molat, dva nem. podoficira i 4 — 4 mornara. Kod o. Jakljana potopljena jedna jedrenja a. 21 mar. savezn. avioni kod Biograda zapalili jednu mot. jedrenja u i potopili jedan nepr. borni amac. — C.P. —
271	25/III 17,00 V.S.	Dostavljamo kratice za oznaku vrsti plovnih sredstava: MJ — motorna jedrenja a, NB — naoružani brod, PAR — parobrod, NPAR — naoružani parobrod, MC — motorni amac, BC — borni amac, PC — patrolni amac, MT — motorna torpiljarka, MTP — motorna topovnja a,

¹¹ Odnosi se na selo Grohote.

¹² Vidi dok. br. 412, 415, 416, 419, 420, 421, 424, 425, 427, 434, 440 i 445.

¹³ Odnosi se na njema ku 369. legionarsku »Vražju« diviziju. U ožujku 1944. ona je zaposjela nodru je: Konjic—Mostar—ušće Neretve—Dubrovnik—Trebinje—Gacko. Komandant divizije bio je Fritz Neidholdt. Arhiva ove divizije nije sa uvana.

¹⁴ Vidi dok. br. 243.

¹⁵ Vidi dok. br. 278 i 288.

¹⁶ Vidi dok. br. 278.

Redni broj	Dan i sat predaje	Depeshe
		T — torpiljarka, RAZ — razara , NMO — naoružana maona, SF — naoružani dupli pontonski brod. — C.P. —
277	26/III 7,00 V.Š.	19 marta u 09,00 sati nepr. u ja ini 700 iskrcao se na o. Rabu. Dve T krstarile oko otoka. Nastupaju i sa svih strana prema gradu uhvatili 200 — 200 grana i odveli na o. Krk. 22 mar. ve i deo nepr. vratio se u Senj. Na otoku ostalo 200 — 200 nepr., drže grad i važne ta ke. Na otoku se nalazi savezn. radiostan. koja je u vezi sa Drugim POS. Nepr. jed. pripadaju 371 — 371 panzer div. i Plavoj div. — C.N. —
279	26/111 16,00 V.Š.	Napad na Hvar po eo je 22-111. Neprijatelj je bio razbijen iste no i i dana 23, 24 i 25 naši su gonili neprijatelja preko 20 — 20 kilometara do s. Bogomolje. Tu je nepr. dobio poja anje sa Kor ule. Radi blizine kopna [obale], Bra a i Kor ule mi smo jedinice povukli do sredine otoka. Saveznici su napustili otok 23 uve e. U svim borbama zarobljeno 150 — 150 Njemaca, Poljaka, Italijana i 2 oficira. Poginulo 30 — 30 vojnika i 2 oficira. Naši gubici: 3 mrtva i 20 — 20 ranjenih. U borbama se istakao I Bat. I Brigade. Saveznici odali priznanje našim borcima. Prilazimo najširoj mobilizaciji na Hvaru. ¹⁷ — M. ¹⁸ V. ¹⁹ —
282	27/111 7,00 v.š.	24 mar. pre podne kod s. Kali, o. Ugljan, savezn. avioni potopili dve i oštetili jednu nepr. NMO. U sektoru Zadar ima još 11 — 11 NMO. 23. mar. na aerodromu Zemunik zapaljeno gorivo. — C.N. —
297	29/111 12,00 v.š.	22 mar. od 18,45 do 19,15 Komiža bombardovana od 12 — 12 nepr. aviona. Materijalna šteta mala, poginulo 3, ranjeno 33. 28 mar. od 19,35 do 20,00 bombardovan Vis i isto ni deo o. Vis. Svega 6 ku a uništeno, pet jedrenja a potoplje-

17 Vidi dok. br. 257, 262, 263, 270, 279, 281, 445 i 446.

18 Maks Ba e-Mili

19 Vojin Popović , politički komesar Dvadesetaste divizije.

Redni broj	Dan i sat predaje	D e p e š e
		no, osam ošte eno. Poginulo 6 partizana, 6 Engleza. Ranjeno svega 12. ²⁰ — C. ²¹ N. ²² —
300	30/111 7,00 v. š.	29 mar. nem. trupe se nalaze u Rabu, ustaše u Barbatu. Nemci mobilišu. Na Krku drže samo mesto Krk, 26 mar. bomb. Bakarski Zaliv. Poptopljeno nekoliko NMO. Detalji slede. Po vestima prebeglog vojnika Poljaka iz s. Vodice Nemci spremaju ofanzivu na terenu Skradin—Vodice—Benkovac protiv 26 Div. ²³ — C.P. —
305	31/111 11,00 V.S.	30. III nepr. se sa Bra a iskrcao na o. Hvar. ²⁴ Poslije prebacivanja zbjega i novomobilisanih naše su jedinice 31-111 napustile otok. Na Hvaru je ostao manji partizanski odred. — M.V. —
306	31/III 11,00 V.S.	Nepr. vrši stalne pokrete po otocima. Ispražnja-va zapadni dio Kor ule, na Hvar se ponovo vra- a, na Bra je dovukao poja anje, me u njima 200 — 200 etnika, ²⁵ nekoliko topova i više kami-ona. — M.V. —

BROJ 295

IZVOD IZ OPERACIJSKOG DNEVNIKA DEVETE DIVIZIJE NOVJ ZA PERIOD OD 1. SIJE NJA DO 31. OŽUJKA 1944. GODINE¹

1. I. 44.

Po nare enju štaba VIII. Korpusa naše dvije brigade trebaju da se postave za zatvaranje pravca Livno—Glamo i Glamo —Mlinište i to sa zapadne strane puta na ovim pravcima. Izdali smo u duhu ovoga nare enja brigadama:

²⁰ Vidi dok. br. 283 i 293.

²¹ Josip Cerni

²² Ivo Randi -Nikola, pomo nik politi kog komesara Mornarice NOVJ.

²³ Omaška. Trebalo bi da stoji 19. divizija.

²⁴ Odnosi se na dijelove 118. lova ke divizije. Arhiva ove divizije nije sa uvana.

²⁵ Redakcija nije utvrdila na koje se etnike odnosi.

¹ Original (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 56/2, k. 842A.

III Dalm. brigada da ima jedan bataljon u Arnautovim košarama drže i položaj iznad Priluke, jedan bataljon u Starom Selu, da može u slu aju potrebe odmah iza i na položaj na Kori no kao prihvata bataljona koji je napred. Druga dva bataljona u sela Podgradina i Kamen — jedan da u slu aju neprijateljskog nastupanja posjedne položaje Debele Kose i dalje iznad s. Rudine, a drugi Rajan k. Ova brigada ima položaj po dubini.

IV Dalmatinska brigada smjestila se je na prostoriju Halapi — Glavice—Šumnjaci na odmor, ali da bi odatle u slu aju neprijateljskog pokreta od Livna prema Glamo u zauzela zgodne položaje za bo no dejstvo na neprijatelja kad bi pošao od Glamo a prema Mliništu.

Baterija je smeštena u s. Šumnjaci, divizijska bolnica u s. Popovi i, Hirurška ekipa u s. Glavice, a štab divizije u s. Radaslije.

2. I. 44.

Pošto je nastupila jaka meava — vijavica — jedinice su se tek ovog dana sredile na predvi enim položajima i mjestima.

Uspostavili smo telefonsku mrežu i vezu sa Štabom korpusa u s. Vagnju, sa djelovima III brigade na Kori nu, sa Štabom III brigade i komandom mjesta u Glamo u i sa IV brigadom u s. Glavicama.

Glamo ki part, odred je dobio raspored na sektoru III Dalmatinske brigade i dopunjuje njene položaje. Polovinu snaga ima na Kori nom, a polovinu Skucanima — koji idu preko dana da postavljaju barikade na put Kori na—Glamo .

Livanjski partizanski odred je zadržan severno od Livna i to: jedna eta na Krug Planini, drže i položaj iznad Livna i održavaju i vezu sa li kom brigadom u pravcu Donjeg Malovana; jednu etu ima na Cincaru u tamošnjim skloništima po zadatku dobivenom od štaba VIII Korpusa, a jednu etu ima u s. Dragi ima kao rezervu. Ovaj odred treba da razvije dobru obavještajnu i izvi a ku službu prema Livnu i Livanjskom polju, pa o svemu tome da nas izveštava.

3. I. 44.

Ovog dana nije bilo nikakvih promjena na našim položajima. Saznali smo preko obavještajne službe, da u Livnu nije dolazilo neprijateljskih snaga u cilju neke koncentracije, ve da je to obavještajna služba Livanjskog odreda pogrešno izvijestila.

Dobili smo naredbu Vrhovnog komandanta N.O.V. i P.O.J. maršala Jugoslavije druga Tita koja glasi:

»Izražavam svoju zahvalnost i priznanje borcima, komandirima, komandantima i politkomesarima III i IV-brigade IX Dalmatinske divizije, koje su se istakle u etrdesetodnevnim bojevima na sektoru

Aržano—Posušje i oko Livna² svojom velikom izdržljivošću i požrtvovanjem uprkos nadove anskim naporima i teškim uslovima borbe«.

Bilten br. 44
od 28-XII-43 god.

VRHOVNI KOMANDANT N.O.V. i P.O.J.
maršal Jugoslavije
Tito s. r.

Ova pohvalna naredba našeg Vrhovnog komandanta, maršala Jugoslavije — druga Tita je stvarno priznanje njegovo — odanosti i izdržljivosti pri nadove anskim naporima koje su borci naših brigada zaista podnijeli na položajima Aržano—Posušje i Aržano—Trilj. Naši borci su kruto držali neprijatelja i sa njim vodili skoro svaki dan borbe — skoro na itavom ovom sektoru.

Neprijatelj je na ovim položajima za vrijeme od etrdeset dana imao preko petstotina mrtvih vojnika, a svakako još više je imao ranjenih.

Mi smo imali 50 mrtvih i 100 ranjenih drugova.

U ovim borbama se je istakla naša III brigada na ijem su se sektoru iznad Posušja vodile skoro svakog dana ogor ene borbe na frontu duga-
kom 40 kilometara.

IV brigada je mlada jedinica i ona je vodila este borbe sa neprijateljem na frontu duga kom oko 50 kilometara.

Ova naredba je pro itana svim borcima naše divizije — sem I Dalmatinske brigade, koja nije ovde.⁵

4. I. 44.

III Dalmatinska brigada je imala sa svojim snagama da napadne neprijateljsku posadu od 30 Njemaca i 60 milicionera u selu Priluci i da postavi zasjedu na putu za Livno, koja bi imala do ekati ove iz Priluke kad bi bježali u Livno ili one iz Livna kad bi išli u pomo onima iz Priluke.

Glamo ki partizanski odred sadejstvovao bi zapadno na Priluku, a upu uju i jednu etu na Prisap u zasjedu.

Livanjski odred sa jednom etom iz III brigade — imao je vršiti demonstrativni napad na Livno sa sjeverne strane.

Napad na Priluku nije vršen jer je neprijatelj pobjegao u Livno. Demonstrativni napad je vršen i neprijatelj je reagirao jakom mitraljeskom i minobaca kom vatrom sa položaja Bašajkovac, Vejs kule i iz grada. Naši su se poslije izvjesnog vremena povukli, a seljaci sela Priluke i Kabli a su pobjegli u Livno sa neprijateljem.

Saznali smo da je naša vojska ušla u Banja Luku, oslobodila ve u polovinu grada, oslobodila 300 naših drugova koji su bili u zatvoru.

5. I. 44.

Djelovi III brigade, Glamo kog i Livanjskog odreda, koji su trebali napadati Priluku vratili su se na svoja mjesta, kao i oni koji su vršili demonstrativni napad na Livno.

³ Prva dalmatinska brigada se tada nalazila na otoku Visu gdje je ušla u sastav Dvadesetšeste divizije NOVJ. Vidi dok. br. 76.

IV brigada se odmarala u s. Glavicama.

Saznali smo preko radia — da je Crvena Armija prešla svoju granicu prema Poljskoj i pojurila 60 km u Poljsku.

6. I. 44.

Nikakvih promjena kod naših jedinica nije bilo.

Formirali smo kurs za vezu pri štabu divizije, došlo nam je iz III i IV brigade 20 slušalaca sa 20 njih iz naše ete za vezu — svega 40 vojnika na kursu, koji po inje 7-1-44 godine.

Uputili smo obaveš. oficira divizije kod Livanjskog odreda na sektor kod Livna da razvije obavještajnu službu u pravcu Livna i da prati kretanje neprijatelja u njemu, pa o svemu t.j. svim promenama da nas hitno izveštava.

Štab je bio u Radaslijama.

7. I. 44.

Ovog dana je bio pravoslavni Boži . Dan je bio sun an i fin. Proletjelo je preko 200 aviona saveznih sa pravca juga na sjever.

No u oko 23 asa dobili smo izveštaj od Livanjskog odreda i našeg obavještajca, da su obavješteni od pouzdanih izvora u Livnu da se Njema ka vojska⁴ sprema i pakuje da napusti Livno, da su zato dobili nareenje i da ih je ve uhvatila neka panika, da su pokupili telefonsku liniju i da su potovarili u kamione vrata i prozore i razni namještaj i da ga tjeraju u pravcu Sinja. Ovi izveštaji tvrde da je Njema ka vojska iz Livna ovog dana krenula sva za Sinj i da su napustili položaje u i oko grada.

Napisao je nareenje štabu III brigade i štabovima Glamo kog i Livanjskog odreda, da odmah provjere svojim snagama ove podatke. Da upute bataljone u pravcu Livna, da ispitaju Šujicu i ako sve bude isto od Njema ke vojske da organizovano u u u Livno. Podvuenim je važnost brzog izveštavanja.

8. I. 44.

Ujutro prije podne održali smo sastanak sa referentom saniteta VIII Korpusa po pitanjima saniteta u našoj diviziji. Po podne je na elnik Štaba pošao na položaj prema Livnu u cilju provjere stanja kod neprijatelja tamo.

Neprijatelj je iz Livna u stvari prikupio sve i krenuo za Sinj. Pošto je ovaj otišao iz Livna, tamo je došlo iz Šujice oko 100 kamiona sa 500 Njemaca.⁵ Ovi su trebali tako e produžiti za Sinj ali im je baš pred pokret stiglo nareenje da se zadrže.

9. I. 44.

Neprijatelj još ovog dana nije bio posjeo položaje oko Livna. eta Glamo kog odreda i bataljona III brigade vršile su pritisak na grad, ali su se odbila od neprijateljske tenkove.

⁴ Odnosi se na dijelove 114. lova ke divizije koja se poslije operacije »Ziethen« (vidi knj. 9, dok. br. 107, napomenu 2) povla ila preko Like i Hrvatskog primorja u Italiju.

⁵ i 6 Odnosi se na dijelove etvrtog puka »Brandenburg«. Vidi dok. br. 445.

Razvili smo obavještajnu služu u gradu. Neprijatelja nema u Šujici, zapalio je bunkere. Ovog dana smo saznali da je neprijatelj iz Banja Luke zauzeo Mrkonji Grad i da napreduje prema Jajcu.

10. I. 44.

Dva bataljona III. brigade sa jednim bataljonom Glamo kog odreda bili su prema Livnu, dok su se ostale snage odmarale na svojim mjestima.

Pred mrak ovog dana smo dobili naređenje od Štaba VIII korpusa da sa jednom brigadom pređemo na južnu i jugoistočnu stranu od Livna i da se otuda vrši pritisak na grad, kao i da se djeluje na komunikacije koje vode iz Livna u pravcu Šujice, u pravcu Karlova Hana i u pravcu Prologa. Na osnovu ovoga izdali smo naređenje III. brigadi da se spremi za taj zadatak, a IV. brigada da smjeni III. brigadu na sadašnjim položajima prema Livnu.

11. I. 44.

IV. brigada je primila položaje III. brigade, a III brigada je sa Štabom divizije krenula pravcem Glamo —s. Vidimlije—s. Dolac—do Krug planine.

12. I. 44.

III. brigada sa Glamo kim i Livanjskim odredom prelazi na prostoriju Borove Glave i odatle upu uje djelove prema Šujici i selima jugoistočno od Livna. IV. brigada je na istim položajima. Ovog dana noću, poslije prodora neprijatelja od Jajca u Janj i iz Janja u Blagaj, uslijedilo je naređenje Štaba korpusa, da se III. i IV. brigada prebace odmah na prostoriju zapadno od puta Glamo —Mlinište. U tome smislu ovo naređenje se prosljedilo III. brigadi, a IV. brigada u toku noći je izvršila pokret na prostoriju s. Šumnjaci—Vagan—Preduhovo selo.

Ovog dana su bataljoni III. brigade, koji su prešli južno od komunikacije Livno—Borova Glava, imali borbu sa neprijateljem⁶ u s. Potoanima, koji je sa motorizacijom bio iz Livna krenuo za Šujicu. Ova borba trajala je nekoliko sati i neprijatelj se morao vratiti natrag. Neprijateljski gubici su nepoznati, dok su naši imali 3 mrtva, 3 lakše ranjena i 1 nestalog druga.

13. I. 44.

III. brigada sa Glamo kim i Livanjskim odredom su izvršili pokret sa prostorije Borove Glave i južne strane puta Livno—Šujica popodne i u toku noći do južnog dijela Glamo kog polja—s. Dragnji—Dolac. IV. brigada se nalazila na prostoriji s. Šumnjaci—Vagan—Podgradina, odakle je upu ivala izviška djelove u pravcu aradaka i Mliništa, kao i oficirske patrole u vezi sa djelovima VI. divizije.

14. I. 44.

III. brigada prešla je na prostoriju Glamo . Glamo kim odred došao je na Kori no, Livanjski na Krug planinu, a IV. brigada bila je i dalje na ranijim mjestima.

15. I. 44.

Prema naredbu štaba korpusa, IV. brigada je upućena na prostoriju s. Glavice—s. Halapi —Glamo , a III. brigada na prostoriju Šumnjaci—Vagan—Hotkovci. Prva da zatvara pravac preko Staretine i u slučaju pritiska da se povuče južnim padinama planine Šatora na sjeverni dio Livanjskog polja, a druga da štiti pravac Rore, drže i položaje na zapadnoj strani puta s. Glavice—Mlinište.

Ovog dana u 18 časova došla je jedna neprijateljska kolona⁷ od Kupresa preko Hrljina u s. Pribelju, a druga od Dragnia i Pljeve preko Gradaka na Mlinište. Izdato je naredbe III. brigadi i skrenuta joj pažnja na ovo.

16. I. 44.

Na izme u 15. i 16. I. poslije dolaska neprijatelja na Pribelju i Mlinište, Štabu III. brigade dat je zadatak i položaji koje ima posesti. Ovog dana je bila borba:

1) III. Dalm. brigadi dati su položaji Mala Glava k. 1002 i Truljuša k. 1028 iznad s. Glavice, onda Ozren k. 1118 i Gradina k. 1116 i k. 1069 iznad s. Šumnjaka za dva bataljona, a za dva bataljona s. Vaganj—s. Maleševi i s. Hotkovci sa položajima prema putu Glavice—Mlinište, sa glavnim položajima Oblaj k. 1143—Velika Gradina k. 1224, sa osiguranjem prema Mliništu na Kosi k. 1159, šalju i izviška djelove napred. Ovaj i ovakav položaj se može vidjeti na sekciji »Drvar« razmjere 1 :100.000.

2) Ovog dana je na ovim položajima vodila borbu III. Dalm. brigada. Desno od nje na prostoriji Halapi —Glamo nalazila se je IV. Dalm. brigada a lijevo u s. Stekerovcima bio je II. bataljon I. Proleterske brigade a oko Mliništa djelovi VI. divizije. U borbi koju je vodila III. brigada ovoga dana sa neprijateljem koji je došao od pravca Pribelje, nije sadejstvovala ni jedna druga jedinica.

3) Ujutro u 8 časova neprijatelj se od pravca Pribelje pojavio u tri kolone. Srednja i glavna kolona išla je od Pribelje—Ninkovi a Glava, izme u Kuruzi i Razvale na emernicu i sašli u s. Hasanbegovci. Desna i manja kolona sašla je na s. Prijane, a lijeva u s. Dubrave. Sve su se spustile u naznačena sela i odatle u borbenom rasporedu prvo sa manjim djelovima, a poslije sa većim krenule preko polja u pravcu položaja III. brigade. Jačina neprijatelja u sve tri ove kolone iznosila je 600 do 800 vojnika (1 bataljon) sa prilično velikim brojem komore. Sastav neprijatelja su bili Njemci sa grupama etničkih bandi Duvnjaka i Doki a, koji su im služili kao putovnici i izviška djelovi. Kako se zvala ova njemačka jedinica nijesmo saznali.⁸

4) Ove neprijateljske snage koje su došle prvo od Jajca preko Janja za Blagaj i od Bugojna na Kupres, te su okrenule preko Hrljina i Pribelje za Glamo ko polje, imale su zadatak vjerojatno da iste ovaj teren izme u komunikaciju misle i da se na njima nalaze bolnice i skloništa sa naše slobodne teritorije, a ujedno su poslužile kao baza na osiguranja

⁷ i ⁸ Tada su pošli pristizati dijelovi njemačke Prve brdske divizije. Vidi dok. br. 328, 332 i 335.

kolona koje su se kretale iz Jajca preko Bugojna i Kupresa za Livno i iz Mrkonjić grada preko Mliništa i Glamoča za Livno.

III. Dalm. brigada imala je sa zgodnih položaja koji su joj dati do e-kati neprijatelja i iskoristivši ovakve položaje nanijeti mu što veći i broj gubitaka i onemogućiti mu prolaz na zapadnu stranu puta Glamoč—Mlinište i dalje nadiranje u pravcu Rora.

5) Pismenu zapovjest za ovu borbu nijesmo izdavali, već smo na licu mjesta po karti i na terenu izdali lično zadatke Štabu III. brigade, kako noć u kad smo saznali da je neprijatelj došao u Pribelju i Mlinište, tako i ovog dana izjutra, kad smo primjetili neprijateljske kolone da su se pojavile od Pribelja u pravcu Glamoča kog polja.

6) Borba je počela 16. o.m.j. u 10.30 časova.

7) Bataljoni III. brigade nijesu na vrijeme i uredno posjeli svoje položaje, već su na iste polako i bez reda izlazili. Štab brigade se ovoga puta nije založio, da se položaji što prije i što pravilnije posjednu, te da bi se neprijatelj dočekao pravilnim rasporedom svojih snaga i sa tim mu se nanijeli osjetni gubici. Svoju pratnju u početku od nekoliko bacača i teških mitraljeza nisu ni postavljali na položaje već su bili cjelokupnu uputili u s. Rore i tek na direktnu primjedbu Štaba divizije, povratili su jedan bacač na položaj.

Prilikom nastupanja neprijatelja preko polja u pravcu s. Glavice i Šumnjaka, otvorena je na njega prilično slaba pušćana i p. mitraljeska vatra, koja nije mnogo zadržavala neprijatelja u svome kretanju preko polja. Dejstvovao je i teški bacač, ali se posluga na istome pokazala neumješna i nesposobna za iznalaženje elemenata i uspješno ga nije ciljevala sa istim. Neprijateljski prednji djelovi su za prilično kratko vrijeme uspjeli ući u s. Glavice i s. Šumnjake, potisnuvši sa prilično lakom minobacačkom i artiljerijskom vatrom naše djelove sa vojničke ivice na Ozrenu i Gradini kotama 1118, 1116 i 1069. Tako su poslije ulaska u ovo selo prilično lako izašli na ove kote i ovladali sa njima. Tako isto su prilično lako ovladali položajima Mala Glava—Truljuša i Radovo Brdo kota 1002, 1028 i 1124. Poslije nekoliko sati borbe i povlačenja sa prvih položaja, djelovi III. brigade su se zadržali iznad Vagna na koti 1095—Jun Kravica k. 1136—Veliki Vršić k. 1105. Desna kolona od s. Prijana prešla je u Perduhovo Selo i Podgradinu, odakle se uputila u pravcu zaseoka Ivić i Malešević i poslije manjeg otpora naših snaga ovladali sa njima, prošli su u pravcu Vagna i zauzeli ga. II. bataljon III. brigade sa 2 čete bio je na Oblaju t.j. sa jednom četom, dok je jedna trebala biti prema Podgradini, ali se i ona povukla na Oblaj. Neprijateljski manji djelovi, koji su krenuli uz brdo na Oblaj izašli su na njega bez otpora, jer su se čete II. bataljona koje su bile gore, kad su primjetile neprijatelja da izlazi na brdo i poslije lake minobacačke vatre, povukle sa ovoga brda preko Glavica na Kadinju u k. 1134. Naređeno je Štabu III. brigade, da pošto je neprijatelj ovladao Oblajem, sa jednim bataljonom posjedne položaje iznad Korita, pored k. 1096 i k. 1085 i Kadinja u 1134. Na ovim položajima je snage III. brigade zatekao mrak, a neprijatelja na Oblaju—Vagnu—Šumnjacima i Glavicama.

III. bataljon III. brigade nalazio se je na prostoru Lonari—Krmari, odakle je imao osiguranje na Velikoj Gradini k. 1224 i Kosi 1159. Jedna eta II. bataljona koja je bila pridodata ovom bataljonu imala je osiguranje na Oblajku k. 1077, dok je neprijatelj ovladao Oblajem, onda su se djelovi povukli. Ovaj bataljon nije preko dana imao uopšte borbe, premda mu je bilo naređeno da preko Oblajke djeluje, ali ne uz neprijatelja, koji se sa Perduhova sela i Podgradine bio uputio na Oblaj. Zato je u s. Hotkovci osiguravaju i se samo patrolama, premda je znao i vidio neprijateljske djelove da su omrkli na Oblaju. Neprijatelj je no u 16. na 17. oko 24. asu upao u s. Hotkovce i zbog neaktivnosti osiguravaju ih djelova iznenadio bataljon i stvorio zabunu kod njega. Jedinice nisu imale vremena da se spremne i dadnu otpor. Štab bataljona se nije snašao da organizuje otpor i da do eka neprijatelja, nego je dozvolio da se jedinice u neredu povuku u s. Štekerovce uz priličnu gubitke u ljudstvu i materijalu.

8) Rezultat borbe bio je taj da je neprijatelj ovladao položajima III. brigade bez velikih napora i tako reći bez gubitaka s obzirom na to, da je bilo bolje organizacije položaja i komande nad ljudstvom, da bi neprijatelj trebao pretrpjeti ogromne gubitke. Cilj koji se mogao postići i u ovoj borbi nije postignut, niti je pak postavljeni zadatak izvršen. Neprijatelj u ovoj borbi je imao vrlo mali broj gubitaka u ljudstvu, a u materijalu nije uopće. Zarobljeno i zaplijenjeno neprijateljskih vojnika i materijala nije ništa.

9) II. i IV. bataljon III. brigade u ovoj borbi imali su 4 mrtva i 7 ranjenih drugova, a III. bataljon prilikom iznenadjenja noću u s. Hotkovcima imao je 5 nestalih drugova. Neprijatelju je pao u ruke slijedeći materijal: 1 mali bacač, 1 protivkolska puška, 1 teški mitraljez »Breda«, 2 p. mitraljeza »Breda«, 5 pušaka, 4 konja, 1700 metaka za mitraljez »Breda«, 40 metaka za protivkolsku pušku, kao i sva spremna i arhiva Štaba III. bataljona.

10) Municije je utrošeno: 1000 metaka za pušku, 200 metaka za puško-mitraljez i 50 metaka za teški mitraljez. Izgubljeno oružje vidi se pod tačkom 9).

11) U ovim borbama nije se naročito istakla nijedna jedinica, niti pak ko od starešina, nego se čak mnogo podbacilo.

12) U ovoj borbi podbacio je štab III. brigade i svi štabovi bataljona, jer prvo nisu na vrijeme posjeli položaje, a poslije se nisu zalagali u rukovođenju svojim jedinicama. Štab III. bataljona je za nevojnički postupak, što je dozvolio iznenadjenje noću u s. Hotkovcima, te je izgubio pet drugova, navedeni broj oružja i materijala. Sastav ovog štaba bataljona je slijedeći: komandant kapetan Pezelj Vlado, politkomesar drug Palaveršić Ante, zamjenik komandant drug Dušan Romac i zamjenik komesara drug Tadin Dušan. Po ovom slučaju je povedena istraga, o rezultatima koje će se izvijestiti Štab korpusa.

13) Naš kritični osvrt:

a) poslije dobivenog zadatka, operacije koje su se vodile ovoga dana na položajima III. brigade mogle su biti mnogo bolje pripremljene.

b) Odluka i zadatak Štaba divizije dat III. brigadi su bili realni, jer se sa položaja koje je imala III. brigada moglo nanijeti neprijatelju mnogo gubitaka, jer su sami položaji bili vrlo povoljni i pogodni.

c) Upravljanje t.j. rukovanje borbom, koju su vodili bataljoni III. brigade ovog dana nije bilo dobro. Rukovodioci nisu zadovoljili, naprotiv sii mnogo podbacili.

d) Komandno osoblje u ovoj borbi nije se snašlo od po etka iste. Nijesu izvršili potrebne pripreme, niti pak organizovali položaje, koji su bili povoljni za to, a imali su i vremena. Nisu se znali postaviti na mjesta odakle bi mogli komandovati sa svim svojim djelovima i pravilno rukovoditi borbom, a pri tom imati preglednost nad razvojem i tokom iste. Ovo se odnosi na Štab brigade i Štabove bataljona, kao i na viša rukovodstva. Štabovi bataljona i niži rukovodioci nisu imali dovoljno uticaja nad svojim jedinicama niti su mogli objediniti komandu. Drskost neprijatelja ih je prili no zbunila.

e) Automatska oru a može se re i da skoro nisu dejstvovala, jer nisu bila sposobna za to iz razloga zbog nedostatka maziva i ulja, što se ni u kom slu aju nije smilo dogoditi. Da su ovog dana radila sva automatska oru a i pored toga što položaji nisu bili organizovani ipak bi se nanijelo neprijatelju prili no gubitaka.

Štab brigade je svoju etu prate ih oru a prije po etka borbe uputio sa komorom pozadi, ne postavljaju i teške baca e na položaj odakle su mogli uspješno tu i neprijateljske kolone i komore u Glamo kom polju, koje su se približavale našim položajima. Za ovo glavnu krivicu snosi Štab III. brigade.

f) Sadejstvo izme u jedinica, kao i pojedinih oru a nije se uop e primjetilo.

g) Takti ki i borbeni postupci starešina i jedinica nisu bili u skladu sa razvojem situacije na bojištu, jer se nije imalo preglednosti situacije, niti su jedinice koordinirale za vrijeme borbe onoliko, koliko je trebalo i koliko je moglo biti.

h) Ukoliko rukovodstva nisu dovoljno nastojala, da se borba što povoljnije razvija i bolje rješi u našu korist, utoliko i poslije prekida borbe, tokom no i, nisu nastojali da se dobro obezbjede i osiguraju, pa je to omogu ilo iznena enje III. bataljona u s. Hotkovicima.

i) Iz ove akcije treba izvu i velike pouke, a to e se u initi ako se otklone svi nedostaci kod rukovodioca, koji su se ovog dana pokazali, a koji su u tekstu ovog izvještaja prili no ukazani. Sve starešine t.j. rukovodioci III. brigade trebaju znati, da se u ovoj borbi sa ovako pogodnih položaja koji su se imali, mogli nanijeti veliki broj gubitaka u ljudstvu i materijalu neprijatelju, koji je onako drsko i tako re i vojni ki u neredu nastupao u pravcu našeg položaja, a što se ovo nije postiglo svakako da je glavni razlog neumješnost i nesnalaženje u komandovanju i rukovanju jedinicama u borbi, pa neka to bude glavna opomena svima, da se na tim propustima pou e i da ne dozvole njihovo ponavljanje kod sebe i kod sebi pod injenih rukovodioca.

IV. Dalm. brigada je ovog dana bila na prostoriji Glamo —Radaslije—Halapi do 16 asova, do kog vremena neprijatelj nije kretao na njezine položaje, a pošto je ovladao položajem III. brigade ona se iz Halapi a preko Staretine prebacila u Bastase ostavljaju i jedan bataljon u zaštitnicu.

17. I. 44.

III. brigada je u toku no i i ujutru rano po nare enju ovoga štaba izvršila pokret do sela Preodca gde se je smjestila isturaju i osiguravaju e djelove prema Rorama i Popovi ima. U s. Štekerovcima došli su djelovi III. Proleterske brigade.

IV. brigada je došla, na prostoriju Grkovci—Peulje, a Glamo ki odred na prostoriji s. Bastasi—s. Nuglašica.

18. I. 44.

III. brigada je u Preodcu.

IV. brigada i Glamo ki odred na prostoru Grkovci—Peulje. Oko 16 asova je jedna neprijateljska kolona⁹ od oko 200 vojnika i 50 konja iz Glamo kog Polja od s. Halapi a preko Staretine izbila na pomol s. Bastasi u sjevernom dijelu Livanjskog Polja. Ova kolona spustila se u selo i odmah produžila u pravcu Nuglašice. Jedan bataljon IV. brigade i jedan bataljon Glamo kog odreda koji su bili u s. Grkovcima, zauzeli su položaje na južnoj strani brda Orlovca, na Gradu i Goloj Glavi prema s. Nuglašicama, pustili su neprijatelja blizu i otvorili na njega vatru, on se je uskomešao i povratio natrag i zadržao se u isto nom dijelu s. Nuglašice gde ih je zatekao mrak. Padom mraka pojavila se je neprijateljska motorizacija¹⁰ od Sajkovi a u pravcu Grkovaca, do kog je sela pristizala sve do 24 asa gdje je zastala, pogasila svjetla na vozilima. Vozila se primjetilo pri svjetlu da ih ima preko 50. Djelovi bataljona IV. brigade i Glamo kog odreda, koji su bili prema neprijatelju, ostavili su tamo samo manje djelove, a oni su se povukli u Gornje Peulje.

19. I. 44.

Ovog dana bila je III. brigada u s. Preodcu, a na položajima IV. brigade i Glamo kog odreda bila je borba sa neprijateljem, koji je sa motorizacijom došao od Livna preko Sajkovi a.

1) Bataljoni IV brigade nalazili su se na slijede im položajima: Golubovina k. 1056—Popova a— alakuša—k. 1201 i Pilip ov Tavan k. 941. Glamo ki odred držao je položaje lijevo prema neprijatelju na Milakovini k. 971, onda osiguravaju e djelove na Babinu Gradu i Orlovcu k. 1483 i 1366, a izvi a ke djelove u pravcu Me ugorja, jer se predpostavljalo da bi neprijatelj iz Popovi a mogao preko Me ugorja izbiti na Nuglašicu ili skrenuti desno na Šatorsko jezero, kako bi preko Crnca zašao iza le a djelovima IV. brigade, pa je zbog ovoga III. brigadi nare eno da uputi jedan bataljon na s. Crnac, te da zatvori pravac od Šatorskog jezera. Ovi se položaji vide na sekciji Drvar razmjere 1 :100.000.

⁹ i U Dijelovi Prve brdske divizije.

¹⁰ i 12 Dijelovi 92. motoriziranog puka. Vidi dok. br. 328, 332 i 335.

2) Na položajima je bila IV. Dalm. brigada sa tri bataljona, dok je jedan sa nebora kim djelovima brigade bio upu en u s. Marinkovci, i Glamo ki odred sa jednim bataljonom.

3) Neprijateljska pješadija¹¹ u ja ini od 200 vojnika došla je od Glamo kog Polja preko Staretine, a motorizovana kolona¹² od 50 vozila (5 tenkova, a ostalo kamioni), došla je od Livna preko Sajkovi a. Sa pješadijom bilo je oko 100 etnika Markice u uza¹³ iz bande popa uji a, a ostalo je bila njema ka vojska. Naziv ove neprijateljske jedinice je prema podacima, koje nam je dao jedan bivši Crveno-armejac, koji je prošle godine zarobljen od Nijemaca na Isto nom frontu, a sada prebjegao na našu stranu, jest: djelovi 98 puka 68. Alpinske divizije.¹⁴ Komandant bataljona je pukovnik Rossel, a komandir jedne ete poru nik Golier.

4) Namjere neprijatelja nijesmo mogli ta no saznati¹⁵ ili su bile da preko Grahova produže za Knin ili su htjeli da budu bo no osiguranje njihovih ve ih motorizovanih kolona, koje su se kretale sa sjevera na jug od Glamo a i Kupresa preko Livna za Sinj, a odatle za Knin. Štab divizije preko svoga na elnika dao je zadatak IV. brigadi i Glamo kom odredu da se postave na navedenim položajima i da sa protivkolskim i automatskim oru ima udare neprijatelja bo no prilikom nailaska komunikacijom za Grahovo i da mu ne dozvole prilaz tamo.

5) Pismene zapovjesti nisu izdavate, ve je na elnik Štaba Štabu IV. brigade i Štabu Glamo kog odreda na licu mjesta izdao zadatak.

6) Borba je po ela u 9 asova 19. I. t.g.

7) Iz s. Grkovaca su ujutro rano neprijateljski manji djelovi pješadije krenuli zapadnom stranom puta pored žandarmerijske stanice u pravcu k. 890, a za njima motorizacija — 2 ve a i 3 manja tenka došli su preko Ražnjeve Glavice do škole i crkve prema Gornjim Peuljama. Na k. 808 postavili su dva brdska topa, iz kojih su otvorili vatru na naše položaje. Od crkve je jedna grupa od 30 Nijemaca i etnika krenula u pravcu s. Gornje Peulje, do ekani su sa naših položaja vatrom iz automatskog oru a i pušaka i oni su u bjegstvu pobjegli nazad. Tenkovi koji su došli do crkve, pošto je na njih otvorena vatra iz protivkolskih pušaka, stali su iz tenkova malim protivkolskim topovima i protivkolskim mitraljezima otvarati vatru na naše položaje, a s. Gornje Peulje ga ali su zapaljivim zrnima i sa tim zapalili oko 10 zgrada u Gornjim Peuljama, koje su odmah po ele da gore. Ovde je neprijatelj ostao do 12 asova, a poslije se povukao u pravcu Grkovaca zadržavaju i tenkove na Ražnjevoj Glavi k. 870, a kamione njih oko 25 — kod žandarmerijske stanice u pravcu Grkovaca. Topovi su im i dalje ostali na k. 808 i odatle vrlo esto tukli naše položaje, ali su vrlo slabo ga ali, jer su ili mnogo podbacivali ili prebacivali. Naši djelovi su i dalje ostali na svojim položajima.

U 14 asova izdato je nare enje Štabu IV. brigade i Štabu Glamo kog odreda, da se tokom no i ima neprijatelj napasti na prostoru izme u Ražnjeve Glave i s. Grkovaca. Za ovaj zadatak IV. brigada je imala uputiti dva svoja bataljona, i to jedan, da u D. Peuljama pre e na donju

¹³ Odnosi se na bosanske etnike.

¹⁴ Prve brdske divizije.

¹⁵ Prva brdska divizija i 92. motorizirani puk upu eni su u sjevernu Dalmaciju. Vidi dok. br. 332, 335, 336, 337, 346, 347, 349, 350, 351, 352 i 353.

siranu puta t.j. južnu, onda iznad s. Trivnovi a i Podgore do e na k. 890, a odatle jednom etom da napadne topove i posadu na k. 808, a sa jednom etom kamione kod žandarmerijske stanice. II. bataljon da uputi preko Milakovine na Golu Glavu, odakle da sa jednom etom neutrališe tenkove kod Ražnjeve Glave, a sa drugom etom napadne neprijateljske kamione kod žandarmerijske stanice u zajednici sa etom bataljona sa južne strane puta. Glamo ki odred imao je uputiti jedan bataljon preko Milakovine ispod Orlovca na Grad, da ako bude neprijatelja na njemu, ima da ga likvidira i da sa jednom etom po e u pravcu Nuglašice, a drugom u pravcu Grkovaca te da izvrši pritisak i sa tim osigura le a bataljonima, koji napadaju neprijatelja na prostoru Grkovci—Ražnjeva Glava. Štabovima su stavljeni na raspoloženje vodi i iz mještanske straže koji dobro poznaju predjele, kojima e bataljoni prilaziti na cilj, a štabovima na terenu ukazati pravce prilaza bataljonima i same pravce napada, a tako isto i po karti. Napad je predvi en da otpo ne u 21 as. Bataljoni su pred prvi mrak pošli svojim pravcima na zadatak. Štab brigade i štab odreda trebali su biti na Golubovini, k. 1056, prije po etka napada da se odatle prati tok i razvoj borbe.

Oko 22 asa otpo ela je borba i to tako što su bataljoni uputili manje djelove prema neprijatelju na koga su pripucali. Neprijatelj je otvorio vatru u pravcu i jednog i drugog bataljona koja je povremeno trajala sve do 24 asa. Bataljoni nisu odlu no napali neprijatelja, ve su se zadržali na polaznim položajima i odatle oko pola no i povukli nazad na položaje gde su bili u toku dana.

8) Ovom borbom nisu postignuti nikakvi rezultati, niti je izvršen zadatak koji je postavljen. Zarobljeno i zaplijenjeno nije ništa, niti se zna da je neprijatelj pretrpio gubitke.

9) Naših gubitaka nije bilo, sem u toku dana što su lakše ranjena dva druga na položajima od artiljerijske vatre.

Bataljon Glamo kog odreda je sa štabom odreda pošao na vrijeme na zadatak, pcsjeo Grad ispod Orlovca, na kome nije bilo neprijatelja i uputio jednu etu u pravcu Nuglašice i Grkovaca, tamo su bili sklonjeni neki neprijateljski kamioni i jedan dio vojske, na koje u samim selima nisu vršili napad, ve samo pripucali, ali neprijatelj na njih nije reagirao.

10) Puš ane municije i municije za automatska oru a utrošeno je 1300 metaka i 50 metaka za protivkolsku pušku.

11) U ovoj borbi nije se naro ito istakla ni jedna jedinica.

12) Štab IV. brigade nije bio na odre enom mjestu odakle je trebao pratiti tok borbe, odnosno razvoj, ve su se odmarali u selu. Štabovi bataljona, koji su išli u napad nisu najozbiljnije shvatili akciju, niti su izvršili zadatke premda su im najozbiljnije postavljeni i skrenuta pažnja, da se sto bolje vojni ki pokažu. Sam štab brigade, pored toga što nije bio na mjesto i pored toga što nije pratio razvoj borbe, sa tim nije uticao da se sama borba uspješnije razvija i završi. Vodnik 1. voda 3 ete II. bataljona IV. Dalm. brigade, drug Daškovi Ratimir, namjerno je izbjegao borbu zašto je uzet na odgovornost od svoga štaba brigade.

13) Naš kriti ki osvrt na ovu akciju:

a) Pripreme za posjedanje položaja i borbu koja se je vodila preko dana nisu dobro izvedene, t.j. štab I. bataljona IV. brigade je pogrešno razumio nare enje štaba brigade pa je izjutra mjesto da posjedne položaje prema neprijatelju, povukao se sa bataljonom u pravcu Crnca, poslije ega mu se moralo davati posebno nare enje da posjedne položaj.

Akcija za napad koji se imao izvesti no u tako er nije dobro pripremljen, premda je zadatak bio jasno postavljen.

b) Odluke i izdata nare enja kako za borbu preko dana tako i za napad u toku no i bile su realne.

c) Upravljanje odnosno rukovo enje borbom prilikom napada u toku no i nije bilo zadovoljavaju e, jer štab brigade nije pratio razvoj borbe. Štab Glamo kog odreda bio je sa svojim bataljonom koji je išao na zadatak.

Sadejstvo izme u jedinica kao i samog oružja s kojima se raspolagalo nije se osjetilo.

e) Takti ki i borbeni postupci u toku dana bili su donekle u skladu sa situacijom, ali u toku no i postupci starešina nisu zadovoljavali.

f) Pouke iz ove akcije možemo izvu i tako, što e se na sve greške, koje su po injene ukazati i ista i ih tako da ih jasno vide svi oni koji su ih po inili. Ne bi se smjelo više dogoditi ovako našim rukovodiocima, da se zaborave svojim dužnostima u borbi, jer ovakvi postupci i ovakvo izvršavanje zadataka ne daju sigurnost niti u jedinice niti pak u starešine tih jedinica.

Bataljoni IV. brigade i bataljon Glamo kog odreda u toku no i došli su na položaje, koje su držali prvoga dana.

20. I. 44.

Ovog dana III. brigada je imala slede i raspored: jedan bataljon u s. Crnci sa zadatkom zatvaranja pravca od Me ugorja preko Šatora na Šatorsko jezero. Dva bataljona na prostori ju Veliko i Malo Ti evo na odmaranje i jedan bataljon u s. Preodcu, koji ima zadatak izvi anja u pravcu Popovi a i Vagna i vezu sa djelovima III. Proleterske brigade u Štekerovcima.

IV. brigada i jedan bataljon, Glamo kog odreda su na položajima koji su iznijeti pod prednjim datumom, t.j. 19 o.mj. Ostatak Glamo kog odreda prešao je u s. Preodac, da bi preko svojih vojnika, koji su ina e iz Glamo kog polja, vrši što dublja izvi anja i na taj na in saznavao podatke o neprijatelju.

Neprijatelj koji je bio na Ražnjevoj Glavi k. 808 povukao se u s. Grkovci i Nuglašica.

21. I. 44.

III. brigada je na istim položajima.

Jedna neprijateljska patrola ja ine 15 vojnika od Grkovca krenula je u pravcu položaja IV. brigade koja se bila sklonila t.j. bili su neobazrivi kao izvi a i i dozvolili su da ih neprijatelj iznenadi i pohvata. Djelovi sa položaja otvorili su na neprijatelja vatru, kojom je prilikom ranjen jedan njema ki vojnik i jedan naš od ove dvojice zarobljnih. Ovaj

ranjeni drug je ostao, dok je drugi vjerovatno zbog vatre pobjegao sa Nijemcima. Nijemci su uspjeli odnijeti svog ranjenog vojnika i povratili su se natrag u s. Grkovce.

22. I. 44.

III. brigada je sa dva bataljona prešla na prostoriju Maleševci—Marinkovci, jedan je ostao u Crncima, a jedan na Malom Ti evu.

IV. brigada i Glamo ki odred bili su na istim položajima.

23. I. 44.

Brigade su bile na istim položajima.

Neprijateljska motorizacija se po elu povla iti iz Grkovaca preko Sajkovi a u pravcu Livna tako, da je u sjevernom dijelu Livanjskog polja ostalo vrlo malo neprijateljske pješadije. Ovog dana su etni ke bande od Knina prešle preko Dinare i jedna grupa pred mrak došla u s. Peulje, gde su iznenadili djelove IV. brigade, ali pošto su bili malobrojni i neku-ražni, odbijeni su sa svega jednom patrolom naših boraca. Još u toku no i preduzeto je iš enje ove bande na pravcu kojim je došla.

24. I. 44.

Ovog dana smo dobili predlog od Štaba IV. brigade, da im se odobri napad t.j. iš enje terena južno od puta Priluke—Grahovo gde se ra una da su se sklonile etni ke bande, koje su došle preko Dinare. Ovaj štab je na taj predlog izdao nare enje o iš enju toga terena sa dva bataljona IV. brigade u sadejstvu jednog bataljona III. brigade i jednog dijela Grahovsko-Peuljskog odreda sa sjeveroisto ne strane. Ovaj napad je trebalo izvesti no u od 25. na 26. o.mj. Štab IV. brigade, pošto je dobio ovu zapovjest, preduzeo je sam na svoju ruku napad t.j. iš enje ove bande ranije za jedan dan bez sadejstva djelova III. brigade i Grahovsko-Peuljskog odreda. Kad je akcija izvršena, na terenu nije bilo nikoga, ve su se etnici bili povukli natrag u pravcu Dinare iz razloga što se i nje-ma ka vojska povla ila iz Livanjskog polja. Opomenut je Štab IV. brigade za ovaj neispravan i nevojni ki postupak.

25. I. 44.

Brigade su bile na svojim mjestima. Neprijatelj se iz Livanjskog polja t.j. njegovog sjevernog dijela potpuno povukao u pravcu Livna i Prologa. Za ovo smo izvješteni od strane štaba IV. brigade poslije 24 sata od vremena kad su oni saznali. Naredili smo odmah štabu IV. brigade da uputi izvjesne djelove za neprijateljem koji e održati kontakt. Sa istim, bataljonu Glamo kog odreda naredili smo da krene sjevernom stranom polja u pravcu Livna sa istim zadatkom.

26. I. 44.

Bataljon IV. brigade i bataljon Glamo kog odreda pošli su za neprijateljem i izvjestili su, prvi da neprijatelja nema na ovoj strani Rujana, a drugi da ga nema na ovoj strani s. Vrbice.

27. I. 44.

Jedinice su bile na istim mjestima.

Zbog velike oskudice u ishrani, jer smo se nalazili na siromašnim predjelima, predložili smo Štabu Korpusa da svoje snage pomjerimo jednim dijelom na sjeverni dio Livanjskog polja. Na ve e smo dobili nare enje od Štaba Korpusa da možemo pomjeriti snage tako, što emo jednu brigadu imati na sjevernom dijelu Livanjskog polja, a drugu na prostoru od Livanjskog polja do Grahova. No u smo izdali nare enje brigadama i to: IV. brigadi da se smjesti na prostoriju Grkovci—Nuglašica—Bastasi, sa manjim djelovima niz Livanjsko Polje u pravcu neprijatelja, a III. brigadi da dva bataljona smjesti na prostoriju sela Peulje, a dva u s. Marinkovci i Maleševci. Bolnica da ostane i dalje u s. Ti evo, osiguranje da joj da u ja ini jedne ete III. brigada.

28. I. 44.

U toku dana brigade su izvršile pokret na nova mjesta i položaje. Štab divizije se premjestio iz s. Veliko Ti evo u s. Grkovci. Veliki pokreti neprijateljske motorizacije od Livna u pravcu Sinja i od Šujice u Livno primje eni su od naših izvi a kih djelova iz s. Rujana i Lištana.

29. I. 44.

Ovog dana smo uspostavili vezu sa brigadama XX divizije, koje su prije dva dana vodile jake borbe sa Nijemcima na prostoru Biteli —Bajagi . Jedna njihova brigada (IX) je ovog dana pred mrak izbila na prostori ju Sajkovi a.

Bataljon Glamo kog odreda, koji je upu en preko Vrbice za elebi tamo je naišao na miliciju i etni ke bande, sa njima vodio borbu i protjerao ih u pravcu elebi a. Ovaj bataljon je zatražio poja anje da bi likvidirao ovu bandu.

Dobili smo izvještaj od Štaba Glamo kog odreda (drugog dijela) koji se nalazi na Kori noj i iznad Priluke prema Livnu, tako isto dobili smo izvještaj i od Štaba Livanjskog odreda, koji se nalazi u s. Docu sa djelovima na Cincaru. Izdali smo nare enje ovim bataljonima da se primaknu na položaje bliže Livnu. Naredili smo Štabu IV. brigade da uputi jedan bataljon sjevernom stranom Livanjskog polja u pravcu elebi a, da tamo sa bataljonom Glamo kog odreda potjera bandu, koja se nalazi na tom pravcu.

30. I. 44.

Ovog dana su bataljon IV. brigade i bataljon Glamo kog odreda o istili s. elebi i protjerali bandu u pravcu Ljubun i a i Priluke.

Izdali smo naredbu o promjeni naziva brigada,¹⁶ a prema Naredbi Štaba VIII. Korpusa,¹⁷ a III. Dalm. brigada sada nosi naziv I. brigada, a IV. Dalm. brigada nosi naziv II. brigada, a XIII. Dalm. brigada nosi naziv III. brigada IX divizije N.O.V. Jugoslavije.

¹⁶ Vidi dok. br. 76.

¹⁷ Vidi dok. br. 30.

I ovog dana neprijateljska motorizacija je saobraćala stalno pravcem Livno—Sinj i Šujica—Livno.

31. I. 44.

Izdali smo naredbu IV brigadi da još jedan bataljon uputi u pravcu elebi a tako, da bi bataljon Glamo kog odreda prešao na prostoriju Kori nog u sastav svoga odreda radi držanja položaja i zatvaranja pravca prema Glamo u. Dobili smo izvještaj od Štaba Grahovsko-Peuljskog odreda, da je banda popa uju a od Knina i Strmice pošla u pravcu Grahova i stigla do s. Zaseok gde se sada vodi borba, a da obavještajni podaci govore da su Nijemci iz Knina došli u Strmicu i da namjeravaju preko Derala u pravcu Grahova.

1. II. 44.

I. Brigada sa dva bataljona kod Grahova, jedan u s. Luka, a jedan u s. Marinkovci. Druga dva bataljona u s. Peulje.

II. Brigada i dva bataljona na sjevernoj strani Livanjskog Polja na prostoriji Strupni — elebi —Vrbica. Jedan bataljon u s. Nuglašica i jedan u Crni Lug.

Grahovsko-Peuljski odred prema Strmici, sa jednim bataljonom na Kneževi i, jednim u s. Mra aj, a jednim u selu Vidovi i.

Štab divizije u s. Grkovci, a Divizijska bolnica u s. Vel. Ti evo.

2. II. 44.

Sve jedinice na starim položajima, sem što je jedan bataljon II. brigade upućen po naredbu ovoga Štaba jugozapadnom stranom Livanjskog Polja u s. Rujane odakle je imao da postavi mine na put Livno—Prolog i zasjede u Prološkoj Draži za neprijateljske kamione koji saobraćaju komunikacijom Livno—Sinj.

3. II. 44.

Prema naredbi Štaba VIII. Korpusa, izdato je naredbu Štabovima brigada da prikupe svoje snage i to: I. Brigada na prostoriji Grahova, II. brigada na prostoriji s. Peulja i da se spremi za pokret u pravcu Grahovo—Knin—Zrmanja. Ovo zbog nejasne situacije kod XIX. Divizije, koja je tih dana vodila borbu sa neprijateljem i sa njom se nije imalo veze, pa u cilju pomoći i istoj. Po ovom zadatku izdato je naredbu I. brigadi da uputi jedan svoj bataljon preko Donjeg Tiškovca i Plavnog radi hvatanja veze sa djelovima XIX. Divizije i znanja situacije kod iste. U toku noći i brigade su se koncentrisale na određene prostorije.

4. II. 44.

Dobili smo naredbu od Štaba VIII. Korpusa, da se brigade zadrže prikupljene na određenim prostorijama i da sa ekaju izvještaj bataljona koji je pošao za vezu sa XIX. Divizijom.

5. II. 44.

Bataljon I. brigade je uspostavio vezu sa djelovima XIX. Divizije kod Plavnog i izvjestio, da situacija nije zabrinjavajuća. Po ovome izvje-

štaju dobijeno je nare enje od Štaba Korpusa o obustavljanju pokreta naših brigada ranije datim pravcem, pa smo zbog toga I. brigadu i dalje zadržali na prostori Grahova, a II. brigadu na prostori Peulje—sjeverni dio Livanjskog Polja.

Bataljon I. Brigade koji je išao za vezu sa XIX. Divizijom u putu je o istio Plavno i protjerao neprijateljsku posadu od 100 etnika za Knin. III. bataljon ove brigade je u toku no i o istio Strmicu i protjerao etniku bandu iz iste za Knin. U ovim akcijama naši djelovi nijesu imali gubitaka.

6. II. 44.

Bataljonima I. brigade u Plavnom i Strmici dato je nare enje da se povrate u sastav svoje brigade.

7. II. 44.

Jedinice se nalazile na ranije odre enim mjestima.

8. H. 44.

I. Brigada na starim položajima, a bataljoni II. brigade produžili su jedan za elebi a jedan za Rujane.

Grahovsko-Peuljski odred na položajima prema Strmici.

9. n. 44.

I. Brigada na starim položajima, a II. brigadi izdato nare enje da prikupi svoje snage iz Livanjskog Polja i postavi na prostori Grkovci—Peulje. Ovo iz razloga što je XX. Divizija obavještena o koncentraciji neprijateljskih snaga u Livnu i okolini i namjerama iš enja istog prostori Kamešnice i Dinare, pa se uslijed toga IX. Brigada njihove divizije prebacila sa prostori Rujani—Sajkovi na sjevernu stranu Livanjskog Polja na prostori Bastasi—elebi —Strupni , a Štab XX. Divizije došao je u s. Nuglašice.

10. II. 44.

Ovog dana izjutra smo dobili podatke od Obavještajne i izvi a ke službe, da je neprijatelj skoncentrisao svoje jake snage u Kninu i okolnim selima, da je došao sa nekoliko kamiona vojske u Strmicu, a sa ja im snagama u Plavno. Sastav neprijatelja Nijemci i etnici, a prvog dana dobijeni podaci govore o pokretu neprijateljskih snaga od Livna i Sinja preko Kamešnice i Dinare, koji bi se imali povezati sa snagama od Knina preko Grahova u cilju iš enja prostori na kojoj se nalaze naše jedinice. Prema ovim podacima smo izdali nare enje za raspored naših snaga, iji propis priložen izvještaju Štaba VIII. Korpusa.

Po ovom nare enju raspored snaga I. brigade trebao je biti slijede i: dva bataljona na prostori sela Marinkovci—Maleševci, jedan bataljon u s. Kesi ima, ovaj bataljon iz Kesi a u slu aju da neprijatelj krene od Strmice imao je posjesti Glavicu Cigelj k. 936 i 1075, ispred njega su se nalazili djelovi Grahovskog odreda. Bataljon u s. Ugarci imao je slati ja e izvi a ke djelove preko Risovca i Jelina Polja u pravcu Mra aja isto

za vezu sa tamošnjim djelovima Grahovskog Odreda i osiguranje sa te strane, i od Uništa preko Mari a Košara.

Grahovsko-Peuljski odred po našem rasporedu trebao je biti kao predstraža I. brigade drže i položaje na Deralima prema Strmici od Kneževi a do Mra aja i Risovca.

II. Brigada sa glavninom svojih snaga u Peulje, jedan bataljon imao je biti u Donjim Peuljima štite i pravac od Uništa preko Borove Glave i održavaju i tijesnu vezu sa bataljonima I. Brigade kod Grahova i u s. Marikovcima.

Stab I. brigade nije izvršio raspored snaga po ovom nare enju, ve kad je dobio obavjest da neprijatelj namjerava od Knina u pravcu Grahova izdao je svoju zapovjest za raspored snaga po dubini sjeverno od komunikacije Grahovo—Strmica, a Grahovskom Odredu prepustio je pravce južno od ove komunikacije. Za izmjenu našeg nare enja navode da su se rukovodili željom da neprijatelju onemogu e prodor od Strmice za Grahovo i što su smatrali da je takav raspored odgovarao bolje konkretnoj situaciji.

U ovom slu aju Grahovsko-Peuljski odred je dobio dva kontradiktorna nare enja, pa je po našem nare enju ostavio jedan manji dio snaga u s. Kneževi ima, a po nare enju Štaba Brigade postavio jedan bataljon u s. Ugarci.

11. II. 44.

Ujutro rano pošli su bataljoni I. Brigade na položaje prema zapovjesti štaba brigade. Prvi njihov bataljon koji je bio u s. Kesi ima kad je dobio zapovjest za pokret, štab bataljona istu nije proradio sa komandama eta, niti im je objasnio situaciju niti zadatak, bataljon je preko s. Vidovi i i Kneževi a pošao za s. Zaseok, gdje je iznad Strmice imao posjesti položaje. itavim putem bataljon nije imao nikakvog osiguranja u kretanju, niti je štab bataljona odredio prethodnice kuda su prolazili. Padao je snijeg i bila je prili na vijavica, ali ovo nije bio razlog da se ne odreduje osiguranje jedinica u nastupnom maršu kad se ona kre e u pravcu neprijatelja.

1) Selo Zaseok do e sjeverno od Strmice, nekoliko stotina metara sjeveroisto no od puta Strmica—Grahovo, desno do e Donji Tiškovac, a lijevo brdo Deralo u veoma maloj blizini. Ovo se vidi na sekciji Knin razmjera 1 :100.000.

2) U selu se smjestio bez ikakvog osiguranja I. bataljon I. brigade ove divizije.

3) Odmah po dolasku bataljona u selo 15 minuta poslije smještaja istog od Strmice je došla jedna neprijateljska kolona ja ine 80—100 vojnika i upala u s. Zaselak. Sastav neprijatelja bili su Nijemci — djelovi I. alpinske divizije — sa nešto etnika Brane Bogunovi a.

4) Bataljon je bio u selu, razmješten po ku ama, da bi se ljudstvo ogrijalo i raskravelo oružje koje je bilo zamrzio, bez ikakvog osiguranja. Neprijatelj je iz Knina jednom kolonom išao preko Strmice za Grahovo, a drugom preko Vrpolja i Risovca za Grahovo.

Ovo je bila prethodnica kolone preko Strmice za Grahovo i ista je na svome putu skrenula da ispita selo Zaselak baš u momentu kad je bataljon došao u selo i bio se razmjestio po kućama. Neprijatelj je udario na prve kuće i kad je primjetio našu vojsku odmah je otvorio vatru na istu. Kako je bila vijavica pa se nije moglo daleko vidjeti, a vojnici su bili svi po kućama, to neprijatelja nije niko primjetio prije nego je unišao u selo i otvorio vatru. I ovaj bataljon pa i sam Štab bataljona bili su iznenađeni i tim iznenađenjem ometeni tako, da su grabili iza i iz kuća i povući se što prije iznad sela. Naročiti otpor u cilju odbijanja neprijatelja ili omogućenja avanjanja svih dijelova nije dat, niti je bar pokušato da se to povratnim napadom izvrši onda kad se glavnina bataljona prikupila iznad sela, već se bataljon povukao preko Stožišta u pravcu Trivanova Dola, premda je Štab bataljona znao da je u selu ostalo oko 30 ljudi i glavni dio naoružanja bataljona.¹⁸

5) Štab bataljona poslije dobijene zapovjesti od Štaba brigade nije izdavao na osnovu iste nikakvu svoju zapovjest niti naredbe, pa nije ni upoznao komande četa niti ljudstvo uopšte sa situacijom niti svojim zadatkom.

6) Borba je potrajala u 12 časova, a trajala je svega pola sata, samo toliko koliko je trebalo da se bataljon izvuce iz sela. Ono ljudstvo koje je ostalo u selu, jedan njegov dio davao je žilav otpor brane i se iz jedne kuće, koju je neprijatelj tukao bacačima ima i ručnim bombama dok ju je osvojio. Glavni bataljona nije stupao u borbu.

7) Neprijatelj je za kratko vrijeme ovladao selom, a naše snage su se povukle iz istog sem 27 drugova koji su nastradali u borbi.

8) Ishod borbe je bio u korist neprijatelja, jer je za vrlo kratko vrijeme ovladao selom, bataljon je pretrpio jake gubitke u ljudstvu i materijalu.

9) Naši gubici u ljudstvu i materijalu bili su slijedeći: 8 drugova poginulih u borbi, a 12 zarobljenih, 1 zamrzo u putu i 5 nestalih vojnika. Od materijala je ostalo u selu 5 puškomitraljeza, 1 protivkolska puška, 1 teški mitraljez, 1 laki bacač, 31 puška sa 2500 metaka, 25 mina za bacač i 90 metaka za protukolsku pušku. Komandir čete koji je ostao u selu sklonio se zatrpao u snijeg, pa pošto je neprijatelj napustio selo on je noću sa odbojnikom pregledao sve kuće i pronašao 5 puškomitraljeza, 12 pušaka i oko 1.500 metaka, ovo je oružje i municiju sklonio van sela u jednu pećinu, za koje je već upućena jedinica da ga prihvati. Puške i puškomitraljezi su ostali ispravni samo što im je neprijatelj polomio kundake a ostalo je sve odneto od strane neprijatelja.

Imena poginulih i nestalih drugova vide se iz liste gubitaka.

10) U borbi sa neprijateljem utrošen je vrlo mali i neznan broj municije.

11) U ovoj se borbi nije niko od starešina ili vojnika pokazao u pogledu hrabrosti i inicijative, nego naprotiv svi su podbacili po ev od Štaba bataljona pa do vojnika.

¹⁸, 19 i 20 Vidi dok. br. 136, 137, 143, 154, 297, 369, 370 i 375.

12) U ovoj se borbi slabo ponio Štab bataljona i on uglavnom snosi krivicu zbog velikih vojnih propusta za ovakav ishod ove borbe, koji su od strane ovog Štaba uzeti na odgovornost, smjenjen je sa dužnosti, ispitana je težina njihove krivice, stavljeni su pod vojni sud. Imena članova štaba ovog bataljona su slijede a: komandant bataljona Domazet Mihajlo, poručnik, političar, komesar bataljona Jadri Josip i zamjenik političar, komesara bataljona drug Radojkovi Miloš.

13) Kritika ove akcije izgleda slijede a:

a) Štab bataljona po primitku zapovjesti od Štaba brigade nije istu prije pokreta niti ma gdje proradio sa komandama, odnosno sa komandirima, nije im objasnio zadatak, niti ih je uopšte obavjestio i upoznao sa situacijom koja je bila iznenađujuća u zapovjesti.

b) Bataljon nije imao nikakvog osiguranja u kretanju prema neprijatelju, pa ni onda kada je prošao posljednje naše djelove prema istome a to je četetu Grahovskog odreda.

c) Nije vojnički ispitaio selo prije ulaska bataljona u isto, premda su znali da neprijatelj namjerava od Strmice u pravcu Grahova.

d) Nije postavljeno obezbjeđenje na mjestu kad je bataljon unišao u selo, predstražu niti ma kakav drugi dio u ovome smislu.

e) Poslije prepada neprijatelja nije se organizovao otpor u cilju sabiranja istoga i izvlačenja zaostalih dijelova u selu.

f) Nije pokušana upotreba ručnih bombi, da bi se na taj način neprijatelju nanijeli gubici i da bi se suzbio natrag, kako bi bataljon prošao sa manje žrtava.

g) Poslije izlaska glavnine iz sela i prikupljanja jedinica iznad istoga nije se pokušalo sa povratnim napadom u cilju spašavanja i izvlačenja zaostalog ljudstva i materijala.

h) Poslije borbe pa sve do dolaska u sastav brigade nije se ništa uradilo da se sazna sudbina zaostalih drugova u selu i prilikom velikog broja naoružanja bataljona.

i) Ovom se akcijom rukovodilo skroz nepravilno i nevojnički, pa iz iste imaju izvući i pouke prvo o vještini pravilnog rukovanja i komandovanja jedinicom u kretanju, u svim fazama borbe, u ostupanju i svim slučajnostima u kojima može jedinica da bude.

Taktički postupak Štaba I. brigade o ovakvom rasporedu svojih snaga bio je nepravilan, on je mijenjaju i svoj raspored dat narednjem ovoga štaba sam na sebe preuzeo veliku odgovornost, uslijed toga i bezbedni postupci pojedinih jedinica nisu bili u skladu sa razvojem situacije u samoj borbi sa neprijateljem.

Druga neprijateljska kolona,¹⁹ koja je od Knina preko Vrpolja i Risovca oko 16 časova došla u Grahovo, u selu Ugarcima naišla je na dijelove Grahovsko-Peuljskog Odreda, koje su tako iznenadili nanose i im gubitke od 2 mrtva, 3 ranjena i 2 zarobljena druga. Grahovski Odred se je bez borbe povukao sjeverno od Grahova i neprijatelj je do 17 časova ovladao prostorijom Grahovo—Obijaj—Luka.

Kolona koja je pošla od Knina preko Strmice za Grahovo, poslije sukoba sa bataljonom u selu Zaselak i zbog velike sniježne vijavice, nije

toga dana mogla pro i preko Derala za Grahovo, ve se vratila natrag u Strmicu.

Poslije prodora neprijatelja preko Risovca iz s. Ugarci u Grahovo bataljoni I. brigade iz s. Kesi a i Marinkovaca posjeli su položaje oko samog Grahova i to: Gradina k. 933 i Vel. Obijaj k. 996 i 988 poja ani djelovima Grahovsko-Peuljskog Odreda.

Vrijeme je bilo strašno loše, veliki snijeg, hladno a i velika sniježna vijavica onemogu avali su održavanje veze, pa i držanje samih položaja, a tako er i neprijatelju su bili onemogu eni pokreti u pravcu naših snaga.

12. II. 44.

Ovog dana rano bataljoni I. brigade sa jednim bataljonom Grahovsko-Peuljskog Odreda posjeli su slijede e položaje: Pešonci k. 916—Popova a k. 909—s. Kesi i, Vel. Obijaj k. 996, 1195, 988 i 931, a poslije podne i Mali Obijaj k. 1009.

Neprijatelj je iz Grahova iako po velikoj vijavici krenuo u pravcu s. Kesi i²⁰ do ekan je od snaga I. brigade i Grahovskog Odreda sa Popova e i Obljaja k. 996, kao i sa kosa iznad samog sela, nanešeno mu je prili no gubitaka, ali je isti uspio odbaciti naše snage sa položaja Pešonci—Popova a i uni i u s. Kesi e, zašto se pomogao artiljerijom i minobaca ima. U svome nadiranju dalje putem za Drvar do ekan je sa Stankova e i od s. Vidovi a i poslije borbe vra en natrag u s. Kesi i.

Ovog dana je ujutro rano upu en jedan bataljon II. brigade iz Donjih Peulja preko Korita i Malog Obljaja da izvrši pritisak na neprijatelja u s. Luka i da se poveže sa djelovima I. Brigade. Zbog velikog snijega i jake vijavice bataljon je proveo itav dan na putu do s. Korita, lutaju i po magli, preno io u s. Koritima i sutradan se vratio u Donje Peulje, nemogavši uhvatiti vezu sa I. brigadom niti kontakt sa neprijateljem.

13. II. 44.

Ovog dana prije podne u Grahovo je došla velika kolona neprijatelja preko Strmice i Derala sa velikim brojem konja, pasa i sa dvije haubice koje su dovukli na saonicama. Ja ina ove kolone je iznosila preko 1000 vojnika. Uz veliku artiljerijsku i minobaca ku vatru neprijatelj je ovog dana pokušao pokret u pravcu s. Marinkovaca i ponovo se probiti od s. Kesi a prema Drvaru, ali je poslije uporno vo ene borbe sa jedinicama I. brigade i Grahovsko-Peuljskog odreda morao se povratiti natrag. U ovim borbama na velikoj hladno i i jakoj vijavici naši borci su odli no držali.

Ovaj Stab izdao je nare enje Stabu I. Brigade i Štabu Grahovsko-peuljskog odreda da tokom no i 13. na 14. o.mj. izvrše napad na neprijatelja na prostoriji Grahova, s. Obljaja i s. Luke. Za sadejstvo u ovom napadu pošao je jedan bataljon II. brigade u s. Trkulje, odakle je imao izvršiti pritisak na s. Luku. Neprijatelj je prije mraka poja ao svoje posade u ovim selima i napad koji su naše jedinice pokušale no u oko 24 asa bio je odbijen jakim mitraljeskom, minobaca kom i artiljerijskom vatom, a velika hladno a i mrak nije dozvolila našim jedinicama da budu uporne u napadu, ve su se morale povu i na polazne položaje.

U ovim borbama neprijatelj je pretrpio priličan broj gubitaka, pored toga imao je i veliki broj smrznutih vojnika, tako da se njegovi gubici cijene na preko 200 poginulih i smrznutih.

Bataljoni I. brigade (sem I. bataljona) u ovim borbama imali su 2 mrtva i 7 ranjenih drugova.

I. bataljon ove brigade pored navedenih gubitaka u borbi 11. o.mj., na putu s. Zaselak do s. Maleševaca imao je 30 promrzlih drugova, od kojih je 20 teže, koji su upu eni u bolnicu, a 10 lakše.

14. II. 44.

Ujutro rano neprijatelj je iz Grahova pod zaštitom svoje artiljerije po eo da odstupa u pravcu Knina, tako da su posljednje njegove snage napustile Grahovo u 10. asova kada je i artiljerija prestala. etni ke bande Brane Bogunovi a ostale su kao zaštitnica njema ke vojske u Grahovu sve do 12. asova, kada su i oni pošli za Strmicu.

Veliki snijeg, mrak i magla od vejavice onemogu avale su našim jedinicama koje su bile na položajima da osmotre i blagovremeno primjete odstupanje neprijateljskih snaga, pa se zbog toga na vrijeme nije moglo poduzeti nikakvo uspješno gonjenje neprijatelja.

Ja ina neprijateljskih snaga, koja je u dva pravca došla u Grahovo ra una se da je bila dva bataljona njema ke vojske (oko 1.500 ljudi) 250 etnika Brane Bogunovi a, 300 tovarnih i jaha ih konja, 200 pasa i oko 50 skijaša. Imali su 2 brdska topa, 6 minobaca a, 2 haubice, ve i broj protivkolskih mitraljeza i teških mitraljeza.

Poslije odstupanja neprijatelja iz Grahova, ovaj Štab je izdao nare enje o slijede em rasporedu snaga: Grahovsko-Peuljski odred da se smjesti u s. Pe enci i Vidovi i i da kao predstražu isturi jedan bataljon u s. Vrankovi i, odakle e ispitati pravac do Strmice da li je na istome neprijatelj pri odstupanja gdje zadržao svojih snaga.

I. Brigada dva bataljona da smjesti u s. Marinkovci—Maleševci, jedan u s. Kesi i i jedan u s. Obijaj i da odatle preko Grahovskog Odreda upu uje izvi a ke djelove prema Strmici.

Bataljon II. brigade koji je bio u s. Trkulje da pre e u s. Luka—Ugarc i i da izvi a pravac preko Risovca i Mari a Košara. Ostali bataljoni ove brigade da ostanu u s. Peulje.

Ovakav raspored naših snaga ostao je i dalje.

Naš kriti ki osvrt poslije ovih akcija bio bi slijede i:

1) Štab I. brigade je izmijenio nare enje ovog Štaba u pogledu rasporeda svojih snaga i Grahovsko-Peuljskog Odreda u odnosu na neprijatelja, pa je izvršio raspored po dubini sjeverno od komunikacije Grahovo—Strmica, prepupuštaju i pravce od Knina preko Vrpolja južno od ove komunikacije Grahovsko-peuljskom odreda. Ovo je ura eno dobro namjerno, ali svakako ne vojni ki. Pored toga što je promijenjeno nare enje Štaba divizije, njihovi takti ki i borbeni postupci nijesu u skladu sa razvojem situacije u odnosu na neprijatelja i kretanje njegovih snaga u pravcu Grahova, koje je uslijedilo u dva pravca, da nije bilo hr avog vremena vjerovatno da bi i preko Uništa na ovaj pravac izbila i tre a neprijateljska kolona. Ovakav postupak svakako je doprinio nepromi-

šijenim rasporedom stradanju njihovog I. bataljona u odnosu na gubitak velikog broja ljudstva i materijala.

2) Komandant i zamjenik komandanta ove brigade bili su sa bataljonima na položajima udaljeni od svoga Štaba i jedan od drugog tako da Štab kao cjelina nije mogao objediniti komandu nad svim bataljonima emu je mnogo doprinijela hladno a i vijavica otežavaju i vezu. U štabu njihove brigade nalazio se samo zamjenik polit, komesara koji poslije prodora neprijatelja u Grahovo tako er nije mogao objediniti komandu nad jedinicama u cilju zatvaranja pravca Grahovo—Ti evo koje je bilo nare eno od ovoga štaba, jer nemaju i vezu sa bataljonima koji su bili sjeverno od Grahova, kao i sa ostalim lanovima Štaba brigade, a nije ni znao dalje namjere komandantove, pa je predvi ao da e komandant brigade uglavnom orijentisati brigadu na pravac Grahovo—Drvar.

3) Nije bilo povezanosti jedinica niti istaknutijeg sadejstva u ovim akcijama, a što je u stvari uglavnom ometalo i onemogu avalo vrlo loše vrijeme.

4) U Štabu I. Brigade, kao i štabovima bataljona iste nalaze se mladi neiskusni vojni ki rukovodioci, bez dovoljno vojnih znanja i ve ih iskustava u komandovanju kroz samu borbu pa se uglavnom otuda i doga aju esti propusti kod rukovodioca.

5) Dosadašnji štab I. bataljona I. brigade u ovim akcijama pokazao se nesposobnim uopšte za vojni ko rukovo enje jedinicama, zašto je i smjenjen.

6) Niže starješine tako er nemaju dovoljno osnovnih vojnih znanja niti boljeg iskustva u borbama, pa se u malome odvajaju i razlikuju od ostalih boraca. Od njih se rijetko može o ekivati samoinicijativa i preduzimanje ma kakve korisne radnje, a nedostaje im i snalažljivost u borbama.

7) Borci i ako iznureni zbog prili no teških okolnosti pod kojima izdržavaju sve napore u borbama pokazuju bezgrani nu odanost i privrženost Narodnooslobodila koj borbi kao i rešenost da u istoj istraju, pa prema tome da imaju dobre i sposobne rukovodioce sa injavali bi jake jedinice.

15. n. 44.

Poslije napuštanja Grahova od strane neprijatelja, koji se je povukao preko Strmice za Knin, raspored naših snaga bio je slijede i:

I. Brigada: jedan bataljon u s. Kesi ima, jedan u s. Obijaj a dva u s. Marinkovci—Maleševci, sa zadatkom upu ivanja ja ih izvi a kih djelova u pravcu Derala i Strmice i u pravcu Risovca.

II. Brigada: jedan bataljon u s. Luka, sa zadatkom osiguranja od Risovca i Mari a Košara, dva bataljona u s. Peulje sa zadatkom slanja izvi a kih djelova preko Borove Glave za Uništa i jedan bataljon u Livanjskom Polju, radi omogu avanja prikupljanja hrane.

Grahovsko-Peuljski N.O.P. Odred: jedan bataljon kao predstraža prema Strmici u s. Kneževi i, jedan u s. Pe onci, a jedan u s. Ugarci, desno i lijevo od Grahova prema Kninu, sa zadatkom izvi anja ovoga pravca i osiguranja istoga.

Štab Divizije sa hirurškom ekipom smjestio se u s. Marinkovci, zase-
lak Serbe ije.

Desno od nas u Pe j, Zebe i Resanovci nalazili su se djelovi VI. Divi-
zije, a lijevo, u Livanjskom Polju nalazili su se djelovi XX. Divizije.

Vrijeme je bilo hladno sa vetrom sniježnom vijavicom.

16. II. 44.

Raspored naših sna^a bio je bez promjena. Slali su se izvi a ki dje-
lovi u pravcu Strmice, jovukao se je neprijatelj i iz Tiškovca i Plavnog
za Knin, a manji etniclci djelovi ostali su u Strmici.

Prispjela su dva borca iz I. bataljona I. brigade, koji su bili zaostali
u s. Zaselak prilikom iznena enja i oni su poslije povratka neprijatelja
iz ovog sela pronašli nešto od ostavljenog oružja, koje je od neprijatelja
bilo iskriveno.

Neprijatelj je u s. gaselak prilikom borbe sa ljudstvom I. bataljona
I. brigade ubio naših 8 "boraca, a 17 zarobio, koji su ovog dana strijeljani
u Strmici. Dva su poginula van sela tako, da je broj gubitaka ovog bata-
ljona iznosio 27 mrtvih.

17. II. 44.

Bez promjena na našim položajima. Ishrana ljudstva I. brigade bila
je vrlo loša, zbog iscrpljenosti sela oko Grahova, koja su prili no siro-
mašna.

18. II. 44.

Bez promjena na našim položajima. Hladno vrijeme i sniježna vija-
vica još je trajala, tako da je bio otežan rad izvi a kih djelova u prav-
cu Knina.

19. II. 44.

Bez promjena na našim položajima.

20. II. 44.

Bez promjena na položajima. Vojni sud pri Štabu Divizije, poslije
završene istrage nad Štabom I. bataljona I. brigade za dozvoljeni slu aj
iznena enja u s. Zaselku, gdje je nemarnoš u, nesavjesnoš u i nevršenju
svojih dužnosti, kao i neizvršavanju nare enja od strane svoga Štaba
brigade, koji je kriv za gubitak 27 drugova boraca i glavno naoružanje
svoga bataljona, potvrdio je odluku Štaba Divizije o smjenjivanju Štaba
ovog bataljona sa dužnosti i stavio ih Sudu asti na raspoloženje za pri-
mjenjivanje kazni prerjia napravljenim krivicama. Sud asti pri Štabu
Divizije je imenovane Kaznio i to: komandanta bataljona poru nika Do-
mazeta Mihajla kaznom lišenja ina, a politi kog komesara Jadri a Josipa
i zamjenika politi kog komesara Radojkovi Miloša, kaznom smjenjivanja
sa dužnosti. Cio istražni materijal sa presudom dostavljen je Štabu VIII.
Korpusa na dalji rad.

21. II. 44.

Ovog dana su se etni ke snage — bande popa uji a sa nešto Nijemaca skoncentrisale u Vrpolju i Golubi u i sa izvjesnim djelovima došli u Strmicu. Dobili smo podatke od obavještajne službe, da neprijatelj ima namjeru izvršiti pokret u pravcu Grahova i Trubara te dalje za Drvar. Preduzeli smo sve vojni ke mjere da bi onemogu ili prodor neprijatelja u ovome pravcu. Ali ovoga dana neprijatelj nije pravio pokrete dalje od Strmice.

22. II. 44.

Poja ali smo budnost i opreznost na položajima, a II. brigadi je nare eno, da njezin bataljon iz Livanjskog Polja prebaci u s. Peulje, a jedan iz Peulja da pomjeri u s. Markova u. Neprijatelj ni ovoga dana nije vršio pokrete od Strmice u pravcu Grahova.

23. II. 44.

Bez promjena na našim položajima.

24. II. 44.

Neprijatelj je svoje ja e snage povukao iz Golubi a i Vrpolja u Knin a u ovim mjestima ostale su samo etni ke bande.

25. II. 44.

Vojni sud pri Štabu VIII. Korpusa, pošto je pregledao cjelokupni istražni materijal po krivici Štaba I. bataljona I. Brigade, za velike vojni ke propuste i nevršenje svojih dužnosti, koje su dovele do bezrazložnog gubitka 27 drugova i ve eg dijela naoružanja bataljona, a da pri svemu ovome nijesu uop e ni pokušali uraditi kao starješine, da to onemogu e i kao jedini krivac za sve ovo — Štab I. bataljona I. Brigade: Komandant bataljona, Politi ki komesar i zamjenik političkog komesara kažnjeni su kaznom smrti strijeljanjem. Ova presuda je odmah izvršena.

26. II. 44.

Pošto se neprijatelj povukao u Knin i jedna njegova kolona pošla u pravcu Like, donijeli smo odluku u sporazumu sa Štabom VIII. Korpusa, da zbog izvo enja akcija i lakše prehrane naših jedinica izvršimo izvjesno pomjeranje brigada na susjedni sektor XX. Divizije koja je bila u Livanjskom Polju i dobila je nare enje i premestila se na prostoriju Kamešnice i Cetinske doline. Mi smo izdali zapovijest za pokret I. Brigade sa prostorije Grahova na prostoriju Livanjskog polja i to: dva bataljona sjevernom stranom polja preko s. elebi a u pravcu Livna, a dva bataljona jugozapadnom stranom polja preko s. Sajkovi a i Rujana u pravcu Prologa, da tamo vrše akcije na prostoru južno od puta Prolog— —Livno.

II. Brigada da se prebaci sa prostorije s. Peulja na prostoriju Grahova i primi iste položaje koje je do tada imala I. Brigada.

Grahovsko-Peuljski N.O.P. Odred je ostao na istim položajima i sa istim zadatkom.

27. II. 44.

Ovoga dana su brigade izvršile pokret prema dobivenoj zapovjesti: I. brigada se je zadržala na prostoriji Crni Lug—Bastasi a II. Brigada je primila položaje I. brigade sa tri bataljona, dok je jedan ostao u D. Peulijama za osiguranje pravca od Uništa.

28. II. 44.

Štab Divizije sa hirurškom ekipom se smjestio u s. Grkovci. Ovoga dana otpočeo je kurs za niže vojnike rukovoditelje pri Štabu Divizije, na koji je došlo 30 slušalaca, a desetara, vodnika i zamj. komandira iz I. i II. brigade i Grahovsko-Peuljskog N.O.P. Odreda.

Štab VIII. Korpusa nas je obavijestio da je izdato naređenje našoj III. brigadi,²¹ koja se nalazila na prostoriji Mazin—Martin Brod, a nalazila se je u sastavu XIX. Divizije t.j. pod njenom komandom, da odmah krene pravcem V. i M. Cvjetni —Trubar—Resanovci—Grahovo—Livanjsko polje u sastav naše Divizije.

29. II. 44.

Izdato je naređenje I. brigadi da dva bataljona krenu u pravcu Rujana i Lištana i da tamo izvode akcije južno od puta Prolog—Livno u pravcu Podhuma i Karlova Hana, da postavljaju mine na ovu cestu prema Livnu, da likvidiraju manje neprijateljske posade u Podhumu i Guberu, da ista sela od ustaške milicije i da omogućavaju izvlačenje hrane i tovarne stoke iz ustaških sela za potrebe naše Divizije. Dva bataljona da uputi sjevernom stranom Livanjskog polja u pravcu sela Elebi —Strupni, da vrše izvištanje u pravcu Livna, da o ista sela na tom pravcu od ustaških i etničkih bandi i da uspostave vezu sa Glamočkim N.O.P. Odredom iznad Priluke u pravcu Kori na.

1. III. 44.

I. Brigada je izvršila pokret po datom zadatku. II. Brigadi je naređeno da uputi jednu oficirsku patrolu pravcem Resanovci—M. Cvjetni, pred našu III. Brigadu, da joj preda daljnju maršrutu, po kojoj ima doći u sastav Divizije.

2. III. 44.

II. Brigadi je naređeno da minira t.j. poruši objekte i potporne zidove na putu Grahovo—Knin preko Derala.

3. III. 44.

Bez promjena.

Jedan bataljon I. brigade je prešao put Prolog—Livno, izvršio akciju u s. Orguz, potjerao miliciju i izvukao nešto hrane za brigadu.

II. brigada je porušila dva mosta i oborila nekoliko potpornih zidova na putu preko Derala.

²¹ i ²² Odnosi se na Trinaestu dalmatinsku brigadu. Vidi dok. br. 298.

5. III. 44.

III. bataljon I. brigade iz Prološke drage izvršio je akciju u s. osanulije, ukli i Lipa, potjerao neprijateljsku miliciju i omogućio prikupljanje hrane organima Intendanture ove Divizije.

6. III. 44.

III. bataljon I. brigade produžio je akciju u s. Sr evi i i Vržerala i o istio ova sela od neprijatelja. U Vržeralima su uhvaćena dva ustaška razbojnika, koji su iz I. ustaške bojne od Zagreba bili došli na osustvo svojim kućama, jedan je pokušao da pobjegne, pa je ubijen od naše vojske, a drugi je doveden u ovaj Stab, kojega smo poslije saslušanja uputili Štabu VIII. Korpusa. Ovaj bataljon je također napao s. Podhum gdje je bila posada od 17 žandara i domobrana, pored seoske milicije. Ova posada je uspjela pobjeći u pravcu Livna i Karlova Hana.

7. III. 44.

Bataljoni I. Brigade drže pod svojom kontrolom sela južno od puta Prolog—Livno u pravcu Buškoga blata da i iste neprijateljske bande, omogućavaju prikupljanje i izvlačenje hrane za Diviziju.

Ovog dana je naša III. Brigada došla od Resanovaca u s. Peulje, gdje je zanočila.

8. III. 44.

III. Brigada je došla u sastav Divizije²² i smještena na prostoriju Bastasi—Nuglašica—Bojmunte radi odmora i srećivanja.

Na sektorima I. i II. Brigade nije bilo nikakvih promjena. Djelovi I. Brigade održavaju vezu sa III. Ličkom Brigadom na prostoriji Priluka—Ljubun i , koji su djelovi došli na ovu prostoriju. II. Brigada i Grahovsko-Peuljski N.O.P. Odred imaju vezu sa djelovima VI Divizije u Peulji i Resanovcima.

9. III. 44.

Bataljon I. brigade produžuje od Podhuma na Golinjevo i Prisoje, isti neprijateljsku miliciju odlazi do Karlovog Hana i isti posade i miliciju. Jedna patrola ovog bataljona, sreća je jednu neprijateljsku patrolu, koju je vodio 1 Nijemac, neprijateljski vojnici su pobjegli, a Nijemac, vođa patrola uperio je pušku na našeg komandira ete, koji je išao sa našom patrolom, ovaj je bio brži i ubio je Nijemca iz puške. Prilikom ove akcije porušen je most na rijeci Rini na Karlovu Hanu. Milicija i neprijateljske posade nisu davali ozbiljniji otpor, već su svi bježali i napuštali svoje mjesto.

IV. Bataljon ove brigade je vršio akciju u Grborezima i Guberu i rušio cestu Livno—Prolog.

Prilikom rušenja mosta na Sturbi otvorena je vatra na seljake, koji su to radili i naše vojnike, koji su tu pomagali i osiguravali rad. Ustaše iz Livna su se bile privukle iz neposredne blizine napali naše djelove. Poslije kraće borbe neprijatelj se je povukao i rušenje mosta i puta se je nastavilo. Ovom prilikom je poginuo zamjenik politkomesara ete IV bataljona drug Matošić Marko.

10. III. 4.

Pošto je došla III. Brigada u sastav naše Divizije i smještena na sjevernu stranu Livanjskog polja na prostoriji Ljubuni —Priluka i u pravcu Livna nalaze se snage III. Li ke Brigade, to smo izdali nare enje našoj I. brigadi da i druga dva bataljona koji su se nalazili na prostoriji Vrbica—Celebi , prebace na jugozapadnu stranu Livanjskoga polja i da sa itavom brigadom t.j. sa bataljonima na smjenu vrši akcije u pravcu Buškoga Blata i na putu Podhum—Karlov Han i da održava tijesnu vezu sa XX. Divizijom preko Vrdova.

III. Brigadi naredili smo, da dva bataljona pomjeri u pravcu Celebi a, preuzme položaje I. brigade, da stupi u vezu sa bataljonima III. Li ke Brigade i da upu uje izvi a ke djelove u pravcu Livna, a dva bataljona da zadrži na prostoriji Bastasi—Bogdaši.

11. III. 44.

I. i III. Brigada su izvršile pomjerenje po datom nare enju.

II. Brigadi je nare eno da uputi jedan izvi a ki vod preko Borove Glave do Uništa da ispita situaciju, t.j. stanje neprijatelja u Cetinskoj dolini i mogućnost akcija tamo. Ovo po nare enju Štaba VIII. Korpusa.

12. III. 44.

Bez promjene na položajima.

13. III. 44.

Bez promjene na položajima.

13. III. 44.

Bez promjene na položajima. Izvi a ki vod II. Brigade, pošto je ispitao situaciju u Cetinskoj dolini, vratio se je natrag sa slijede im podacima: U Cetinskoj dolini ima oko 400 etnika razmještenih po selima i duž puta Pola a—Vrlika—Sinj. U Vrlici i Kijevu ima oko 150 ustaša, a oko 150 po obližnjim selima. I jedni i drugi po nare enju Njemaca vrše mobilizaciju ljudstva za vojsku. etnici mobilišu sa pozivima da stupaju u kraljevu gardu (misle i na kralja Petra); a ustaše mobilišu sa pozivima da poja aju svoje snage da se bore za »Nezavisnu Državu Hrvatsku«.

Njema kih snaga u Cetinskoj dolini nema, sem u Sinju. Preko Borove Glave za Uništa snijeg je prili no velik, ali se može pre i sa komorom i konjima. U Cetinskoj dolini snijega nema.

14. III. 44.

Bez promjene na položajima.

U II. Brigadi kod tri bataljona zajedno izvršena je zakletva na prili no sve an na in. Pripreme za zakletvu bile su izvršene i vojnicima je bio objašnjen zna aj iste. Na dan zakletve izvršena je smotra bataljona i ponovo ukazato vojnicima na zna aj zakletve tako, da su u stvari i borci i starješine shvatili veliku važnost iste i da je ovaj sve ani dan ostavio na njih dubok utisak.

Polaganju zakletve pored Štaba brigade prisustvovao je i jedan lan Štaba Divizije.

15. III. 44.

Bez promjene na položajima.

16. III 44.

Neprijatelj je u Sinju poja a o svoj garnizon sa prili nim brojem vojske i naoružanja. U Han—Obrovcu je došlo, pored dvije satnije ustaša i oko 600 Njemaca sa namjerom, da krenu preko Vagnja za Livno. U Livnu su tako er poja ane neprijateljske snage sa nešto tenkova i vojske. etni ke bande popa Duji a — njih oko 800, pošle su od Knina i Golubi a prema Plavnu²³ sa ciljem plja kanja stanovništva i prikupljanja stoke za njema ku vojsku.

17. ni. 44.

Primje uje se življi saobra aj neprijateljskih snaga pravcem Livno—Sujica—Duvno i Livno—Karlov Han—Duvno—Aržano.

Obavješteni smo od Štaba XX. Divizije, da neprijatelj ima namjeru izvršiti pokret svojih snaga od Sinja preko Hana i Obrovca u pravcu Kamešnice i Dinare i preko Prologa u Livno. Preko obavještajne službe iz Livna smo saznali da su neprijateljske snage tamo još poja ane i da on namjerava izvršiti pokret iz Livanjskog Polja u pravcu naših snaga. Na osnovu ovih izvještaja mi smo izdali zapovjest za pomeranje naših snaga i to: I. Brigada da prebaci svoja dva bataljona na sjevernu stranu Livanjskog Polja, na prostoriju elebi —Bojmunte, da postavi mine na putu prema Livnu i da brani prepreke, koje su ve napravljene rušenjem objekata na ovome putu, da stupi u vezu sa bataljonima III. Li ke Brigade i da brani pravac od Livna uz Livanjsko polje. Druga dva bataljona da zadrži na prostoriji Kazanci— aprazlije sa zadatkom osiguranja od Livna preko Prologa i od elebi a preko Livanjskog polja, da održava tijesnu vezu sa djelovima XX. Divizije, a ako neprijatelj ne bude izvršio pokret sa ja im snagama u Livanjsko polje, onda da dejstvuje na komunikaciji Prolog—Livno.

III. Brigada da se pomjeri sa dva bataljona na prostoriju Nuglašica—Grkovci, a dva bataljona da prebaci u s. Peulje (jedan u G., a jedan u D. Peulje). Bataljoni iz s. Peulja imaju smjeniti bataljon II. Brigade i štititi pravac od Uništa preko Borove Glave i održavati vezu sa djelovima II. Brigade preko M. Obljaja. U slu aju da bi neprijatelj prodro iz Knina u Grahovo ili od Uništa preko Borove Glave, kao i uz Livanjsko polje u pravcu Grahova, brigada ima zadatak da zatvori pravac Peulje—Crcni.

II. Brigada ostaje na istim položajima i sa istim zadatkom s tim, što e bataljon iz Peulja prima i bliže ostalim snagama Brigade radi boljeg zatvaranja pravca za Ti evo.

Grahovsko Peuljski N.O.P. Odred tako er ostaje na svojim položajima sa istim zadatkom.

²³ Vidi dok. br. 563 i 566.

18. III. 44.

Primili smo podatke od XX. Divizije da je neprijatelj izvršio pokret od Sinja preko Hana i Obrovca u pravcu Kamešnice i Dinare, a od naše obavještajne službe iz Livna primili smo podatke, da je u Livno stiglo poja anje neprijateljske vojske sa nešto tenkova, da u Livnu ima svega oko 2000 vojnika, od kojih jedan bataljon Njemaca, da ima 17 tenkova, od kojih je 7 tipa »Tigar«, 8 topova i više automatskog oružja.²⁴ Ovog dana neprijateljski tenkovi su u manjem broju došli od Livna do Prologa, a drugi pokreti snaga iz Livna nisu vršeni. Podaci obavještajne službe govore, da neprijatelj namjerava vršiti pokret na našu slobodnu teritoriju iz nekoliko pravaca.

19. IH. 44.

I. brigada sa dva bataljona na sjevernoj strani Livanjskog polja na prostoru Vrbica—elebi—Strupni, a dva bat. na jugozapadnoj strani Livanjskog polja na prostoru aprazlije—Rujani. Ovoga dana je brigada položila zakletvu.

II. Brigada na sektoru Grahova sa sljede im rasporedom snaga: I. bat. u s. Kesi i, II. bat. u selu Obijaju, III. bat. u s. Trkulje i IV. bat. u s. D. Peulje, svi sa zadatkom izvi anja u pravcu Knina i Cetinske doline i osiguranja sa tih strana.

III. brigada sa dva bataljona na prostoriji Bastasi—Nuglašice, a dva bataljona Grkovci—Peulje.

Štab Divizije u s. Grkovci.

20. III. 44.

Bez promjene na položajima i u rasporedu snaga.

21. III. 44.

Bez promjena, sem što se IV. bat. II. brigade prebacio iz sela D. Peulje u Markova u, sa ranijim zadatkom.

22. III. 44.

Bez promjena na položajima.

23. III. 44.

Ovaj dan je izdato nare enje brigadama tj. I. i III. brig. za sljede e pomjeranje snaga: I. brigada da se itava premjesti tj. prebaci na jugozapadnu stranu Livanjskog polja na prostoriju Rujani—Lištani i izvodi akcije u pravcu Buškoga Blata i ispod Kamešnice južno od puta Prolog—Livno i da uspostavi vezu sa djelovima XX. Divizije na pravcu Aržano.

III. brigada da pomjeri svoje bataljone na prostoriju Vrbica—elebi sa zadatkom održavanja veze sa djelovima III. Krajiške brigade u pravcu Kori ne i Krug planine i da vrši osiguranje prema Livnu.

II. brigada na istim položajima s istim zadatkom s tim da joj se IV. bat. ponovo premjesti iz Markova e u D. Peulje.

²⁴ Vjerojatno se odnosi na prikupljanje neprijateljskih snaga radi iš enja planine Mosora i Kamešnice. Vidi dok. br. 287, napomenu 3, 4, 5 i 7.

24. III. 44.

Ovoga su dana brigade vršile pokret svojih snaga na određene prostorije.

25. III. 44.

Bez promjene u rasporedu i na položajima.

26. III. 44.

I. brigada se bitava prebacila u pravcu Buškoga Blata južno od puta Prolog—Livno i izvršila bitenje svih sela na ovoj prostoriji od manjih posada i milicije, prethodno je srušila most na Sturbi kod Gubera.

II. i III. brigada bez promjene.

27. III. 44.

Ovog dana neprijatelj vrši ispad iz Livna²⁵ sa 4 tenka i nekoliko kamiona u s. Cukli na djelove I. brigade. Poslije kra ega otpora sa položaja ispod Kamešnice neprijatelj se je povukao u Livno. Gubitaka je imao ali nisu ustanovljeni. Naši su imali 1 mrtvog i 1 ranjenog druga, izgubili su 4 konja iz komore.

Na položajima II. i III. brigade nema promjene.

28. III. 44.

Ovoga dana I. brigada produžuje sa akcijama i prikupljanjem hrane u selima: Podgradina, Bijelo Polje, Vržerala i Sr evi i.

29. III. 44.

Poslije pokreta ja ih neprijateljskih snaga od Sinja i Aržana u pravcu Kamešnice III. brigada XX. Divizije i Mosorski Odred prebacili su se u Livanjsko Polje.²⁶

Neprijatelj je ponovo izvršio ispad iz Livna sa nekoliko tenkova i kamiona i došao do Han Prologa, gdje je napao karavan naše I. brigade 1 djelove koji su ga štitali, borba je trajala nekoliko sati. Neprijatelj je imao gubitaka u mrtvim i ranjenim oko 10, a naši su imali 1 mrtvog i 2 zarobljena druga. U isto vrijeme neprijatelj je napravio ispad i u pravcu s. Sr evi i i ukli , poslije kra e borbe neprijatelj je odbijen.

Sa oba pravca neprijatelj se je povukao u pravcu Livna.

30. III. 44.

I. brigada je poslije dolaska neprijatelja od Sinja i Aržana u Voštane i na Kamešnicu,²⁷ kao i ja ih i eš ih napada motorizacije iz Livna povukla se od Buškoga Blata i smjestila na prostoriju Prolog—Rujane Lištane.

31. III. 44.

Neprijatelj je sa nekoliko tenkova i kamiona iz Livna stigao u Han Prolog, gdje ga je do ekao I. bataljon I. brig, i poslije kra e borbe primorao ga da se vrati u Livno. Na ve er je 1 bataljon ove brigade izvršio akciju na selo Guberi tamo ponovo srušio most na Sturbi, a dva bataljona su vršila prikupljanje hrane iz s. Vržerala i Podgradine.

II. i III. brigada su bile na svojim položajima bez promjene.

²⁵, ²⁶ i ²⁷ vidi dok. br. 287.

BROJ 296

IZVOD IZ OPERATIVNOG DNEVNIKA DEVETNAESTE DIVIZIJE
NOVJ ZA PERIOD OD 1. SIJE NJA DO 31. OŽUJKA 1944.¹

GODINA 1944.

1. I 1944 g. V brigada dobila je nare enje za pokret prema Dalmaciji. VI brigada ostala je i dalje u Bastasima, pošto je pao veliki snijeg i nije mogla vršiti pokret. VII brigada nije imala borbe.
2. I 1944 g. V brigada krenula je od Grahova prema Tiškovcu. Tri bataljona koja su se nalazila u D. Tiškovcu krenula su za Gornji Tiškovac. Tu se skoncentrisala itava brigada i tu se sastala i preno ila VI brigada, pošto se vrijeme popravilo krenula je iz Bastasa sela za Grahovo. VII brigada nije imala borbe, ona drži položaj oko Glogova i Mazina prema Gra acu i Lapcu.
3. I 1944 g. V brigada je krenula iz Tiškovca prema Ljubinoj Poljani i Popini za Duboki Do i Turovac gdje je zano ila. VI brigada produžila je put iz Radlovi a i Maleševci iz Bosne. Preko no i stigla preko Trivanov Dola u Kaldrumu gdje se smjestila i zano ila. VII brigada u toku no i 3/4 sa jednim vodom i etom za vezu izvršila je akciju kupljenje telefonskog kabla između Dobrosela i Doljana. Isti vod uspio je da pokupi do 4 km. kabla. Bez gubitaka uspio je da poruši 15 telegrafskih stubova na istoj liniji.
4. I 1944 g. V brigada krenula je iz Dubokog Dola i Turovca za Dalmaciju prema Krupi i Zegararu. VI brigada u iš ekivanju ranjenika vršila je pripreme za pokret u Dalmaciju. VII brigada nije imala borbe.
5. I 1944 g. V brigada je krenula za Ervenik, a sa jednim bataljonom za Bilišane osiguravaju i od pravca Obrovac. VI brigada krenula je od Tiškovca prema Ljubinoj Poljani preko Popine, Turovca za Dalmaciju. Velika studen i jak vjetar prouzrokovao je 13 smrznutih drugova, 4 su zaostala na putu — izgubila se. VII brigada postavila zasjedu na liniji Gra ac—Lovinac. Naišla je kolona Nijemaca. U borbi je neprijatelj imao 3 mrtva, a broj ranjenih nije poznat. Nismo imali gubitaka. (Vidi detaljnije podatke u op. izvještaju od 1—15 I 1944.)²

¹ Original (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 43/2.k. 1009.

² Vidi dok. br. 38.

6. I 1944. g. V brigada je dobila zadatak da se prebaci sa tri bataljona u Dobropoljce prema Stankovcima. U Dobropoljcima zano ila.
Dva bataljona VI brigade su preba ena za Krupu a dva su ostala u Dubokom Dolu i Turovcu.
VII brigada nije imala borbe.
7. I 1944 g. V brigada se prebacila iz Dobropoljaca u Stankovce i zauzela položaje.
itava VI brigada preba ena je u Krupu gdje je vršeno prikupljanje ranjenika, IV bataljon preba en je u Bogatnik sa zadatkom da se osigura od pravca Zegar—Obrovac.
VII brigada nije imala borbe.
8. I 1944 g. V brigada na položajima oko Stankovaca.
VI brigada na položajima oko Krupe.
VII brigada nije imala borbe.
9. I. 1944 g. V brigada napala Švabe kod Pirovca.
VI brigada na položajima oko Krupe.
VII brigada nije imala borbe.
10. I 1944 g. V brigada zarobila kod Pirovca 1 Švabu i 25 ubila. Zaplijenila 25 bicikla i nešto municije za baca .³
VI brigada izvršila pokret za selo Bruška i Popovi i, s tim što je i dalje ostavila jedan bataljon na prostoru Zegar—Krupa.
VII brigada nije imala borbe.
11. I 44. V brigada napala Pirovac.⁴ Ubijeno je 15 neprijateljskih vojnika. Naši gubitci 3 mrtva i 12 ranjenih.
VI brigada na istom mjestu.
VII brigada nije imala borbe na položajima oko Gra aca.⁵
12. I 1944 g. V brigada na istim položajima. Izvi anje neprijatelja.
VI brigada na istom mjestu.
VII brigada nije imala borbe.
13. I 44. V brigada, I i II bataljon izvršio je napad na Lisi i .
30 ustaša i 110 naoružanih seljaka branilo je. U borbama ubijeno je 6 bandita, ostali su se razbježali. Zaplijenjene su 4 puške i 270 metaka.
VII brigada postavljala zasjedu na cesti Obrovac—Karin.
VII brigada nije imala borbe.
14. I 1944 g. V brigada nije imala borbe a ostala je na istom položaju.
VI brigada: oko 15 sati neprijatelj je napao zasjedu koju je ona postavila teškim oružjem. Zasjeda je dala žestok otpor i neprijatelj je bio zaustavljen.
VII brigada na istim položajima.

³ i ⁴ Vidi dok. br. 38, 318 i 319. •

⁵ Ovo je u originalu dopisano rukom na kraju strane.

⁵ Ovdje je tako er važno napomenuti da od povratka brigada u Dalmaciju VII brigada ostaje u Lici na ozna enom prostoru.

15. I — V brigada na položajima oko Stankovaca.
VI brigada na položajima oko Obrovca i Karina.
VII brigada drži položaje oko Gra aca i Lovinca.
16. I — V brigada izvršila napad na Lisi i e. Stigla pomo iz Benkovca koju je III bataljon razbio i odbacio.
VI brigada prebacila se iz Karina u Ravne Kotare. Napala je selo Kaši . Neprijatelj protjeran. Ubijen 1, zarobljeno 8 etnika. Zaplijenjeno 9 pušaka. Naša 4 mrtva, 6 lakše ranjenih i 3 nestala.
VII brigada postavila zasjedu na cesti Lovinac—Gra ac.⁶ U 10 i 30 neprijatelj je krenuo sa 40 kamiona. U žestokoj borbi neprijatelj je imao 12 mrtvih i ve i broj ranjenih. Ošte ena su 2 kamiona.
17. I — Brigada Peta na položaju Lisi i . Naše su se snage povukle u mjesto Kolarine.
VI brigada nije imala borbe.
VII brigada nije imala borbe.
18. I — I i II bataljon V brigade smješteni su oko s. Stankovci, II bataljon u Pakoštanima, a IV bataljon kod Pirovca. VI brigada se nalazila sa 2 bataljona u s. Kaši , III bat. i štab brigade u Gr kom Islamu, a I bataljon u Latinskome Islamu. Banda je u zoru napala II bataljon u Kašima, ali je pokušaj bio razbijen bez gubitaka na našoj strani.
VII brigada nije imala borbe.
19. I — IV bataljon V brigade ubio 2 Nijemca na istim položajima.
VI brigada: Neprijatelj se ponovo privukao našim položajima kod Kašica. Borba je po ela oko 7 sati i trajala do 12 sati. U 16 sati izvršen je protivnapad i neprijatelj je odbijen prema Smil i u.
VII brigada nije imala borbe.
20. I — V brigada na istim položajima.
Kod VI brigade dan je prošao bez naro itih promjena. Izvršena je konfiskacija imovine od narodnih neprijatelja.
VII brigada se nalazi na sektoru Bruvno—Mazin u svrhu zatvaranja ove komunikacije.
21. I — V brigada se skoncentrisala u Stankovcima.
VI brigada na istim položajima. Neprijatelj bombardovao avionima naše snage u Gr kom Islamu — žrtava nije bilo.
VII brigada na sektoru Mazin—Bruvno.
22. I — V brigada dobila hitan nalog za pokret u Kistanje.
VI brigada: neprijatelj ponovo bombardovao Gr ki Islam.

⁶ Vidi dok. br. 61 i 98.

- Naša 2 mrtva i 3 ranjena. Štab brigade u Grgurici.
VII brigada na liniji Mazin—Bruvno.
23. I — V brigada dobila je zadatak da likvidira Prominsku⁷ opčinu u sadejstvu sa dva bataljona XIII brigade. VI brigada priprema akciju na Smokovi i istu je izvršila. Banda se preko noći i razbježala a brigada je zaplijenila 20 pušaka.
VII brigada na liniji Mazin—Bruvno.
24. I — V brigada vršila napade na Oklaj i Mlatovo. Zarobila 14 ustaša i razne spremne.
VI brigada bez promjena razvijala se na političkoj djelatnosti — II bataljon prebačen na sektor Nina, neprijateljska avijacija bombardovala naše snage u Polešniku. Žrtava nije bilo.
VII brigada na liniji Bruvno—Mazin.
25. I — V brigada se povukla iz Promine preko Krke i na cesti Knin—Kistanje postavila zasjedu. Ubijeno je 100 Nijemaca, oštećeno 2 tenka i 12 kamiona.⁸ Brigada se prebacila na sektor Biovi i Sela. Štab brigade u Ivoševcima. VI se brigada prebacila u selo Posedarje. Neprijatelj je bombardovao Polešnik i Nin. Neprijatelj koncentriše snage u Sjevernoj Dalmaciji.
VII brigada na liniji Mazin—Bruvno. Bataljoni u Tupalama, Poljicima, Mazinu i Vraniku. Štab brigade u Cerovcu.
26. I — V brigada se prebacila na sektor Biovi i Sela. Zatvorila pravac Kistanje—Biovi i Selo.
VI brigada se nalazi na ranijim položajima i vrši pripreme za pokret.
VII brigada je smještena na istom mjestu, s time što je IV bataljon postavio zasjedu kod Ličkog Cerja. Ubijene 3 ustaše i 4 ranjene. Prikupljanje podataka o neprijateljima.
27. I — V brigada bez promjene. Neprijatelj je imao velike pokrete na liniji Mokropolje—Ervenik—Zegar.⁹
VI brigada pripremala pokret kojeg je izvršila u 21 sat u G. Karinu i Popovici. Stigla 28. o. m. Jedan je bataljon zatvorio pravac Zegar kod V. i M. Prošeka. Jedan u Bilišanima, jedan u Zelengrad—Obrovac—Medvici, a jedan u Bruškoj prema Benkovcu.
VII brigada na istom mjestu.
28. I — V brigada na istim položajima prema Kistanjama.
VI brigada bez promjene, osjetila se jak promet neprijatelja na svim sektorima.

⁷ Vidi dok. br. 77, 78, 98 i 463.

⁸ Iz 92. motoriziranog puka. Vidi dok. br. 112, 129, 138, 343, 344, 345, 353 i 445.

⁹ Vidi dok. br. 367.

- Kod VII brigade bez promjene.
29. I — V brigada na položajima oko Kistanja.
VI brigada: Štab u Medvidi, bataljoni na istim položajima.
VII brigada: I, II i III bat. u Poljicu, štab brigade u Klavavicama.
II i III bataljon ubili 50 Nijemaca, 10 konja i zarobili 2 Talijana. Naši gubitci 8 ranjenih.¹⁰
30. I — V brigada, štab brigade u Suboti ima—Biovi ino Selo.
VI brigada dobila je naređenje da se prebaci na liniju Golubiška Gradina—Bilišane—Veliko Greblje—Uvezac i tako zatvoriti pravac od Obrovca. Štab brigade u Medvidi, IV bataljon u rezervi.
Kod VII brigade bez promjene.
31. I 1944 g. V brigada se prebacila na liniju Mokro Polje—Ervenik.
VI brigada — bez promjene.
VII brigada — bez promjene.
1. II 1944 g. II bat. V brigade izvršio demonstrativni napad na Kistanje i Šupljaju. I bataljon u zaseok Prodanovi i u Zrmanji. U ovim je borbama ubijeno 20 Švaba, predalo se našim jedinicama 8 Rusa a u svitanje su se naše snage povukle.
Jedna eta IV bataljona VI brigade sa ekala je neprijatelja kod Bilišana koji je kretao od Obrovca u pljačku. Pošto je primjetio našu zasjedu dao se u bijeg. U krajoj borbi neprijatelj je imao: više ranjenih. Zarobljeno je 20 mazgi. IV bataljon postavio je zasjedu na cesti Obrovac—Gracac, na mjestu Popova Kapa. U 9 sati naišla je neprijateljska kolona sa 5 mot. vozila koja je upadom u zasjedu potpuno uništena.¹¹ Ubijeno je 30 nepr. vojnika, 1 zarobljen. Zaplijenjeno 4 Šarca, 500 metaka, 4 pištolja, 1 foto aparat. Uništena 4 kamiona, 1 luksuzni auto, 1 protukolski mitraljez i 1 kamion, pošto ga neprijatelji nisu mogli izvući. Naši gubitci: 2 mrtva.
VII brigada na liniji Mazin—Bruvno.
2. II — Dva bataljona V brigade i jedan bat. Kninskog P. Odreda vršili su napad u Zrmanji i Mokrom Polju. Zarobljen 1 Švaba i 4 Rusa, 13 konja, 16 pušaka, 2 pištolja. Naši gubitci 3 mrtva i 1 nestao.
VI brigada: Jedan bataljon vodio je borbu sa Nijemcima na cesti za Obrovac. Uslijed nadmoći neprijatelja naši su se povukli prema Krupi. Neprijatelj je upao u Golubiški i pobio 40 duša. U toku noći i naši borci skinuli su 8 km. kabla na liniji Obrovac—Gracac.

¹⁰ Vidi dok. br. 173 i 351.

¹¹ Vidi dok. br. 358.

- VII brigada na istim položajima.
3. II — Neprijatelj vrši koncentraciju svojih snaga na sektoru V brigade u prostoru Mokro Polje i Kistanje sa namjerom da opkoli naše jedinice.¹²
VI brigada: Neprijatelj je nadirao prema položajima naših bataljona pretrpivši gubitke od 30 mrtvih i više ranjenih. Naši gubitci: 3 mrtva, 2 ranjena i 10 nestalih.
VII brigada na liniji istoj.
4. II — V brigada: Neprijatelj vrši jak pritisak na naše snage. Opkoljava nas sa svih strana: Krupe, Zrmanje, Mokrog Polja, Ervenika, Turovca, Dubokog Dola i Popine.
VI brigada bacila se prema Dubokom Dolu i Turovcu. Vršene pripreme za razbijanje neprijateljskog obru a i proboj u pravcu južne Like.
VII brigada oko Gra aca, Bruvna i Mazina.
5. II — V i VI brigada vršile pripreme i vodile borbu sa neprijateljem preko cijelog dana a preko no i na juriš probile obru na Paripovcu i Lipa u i probile komunikaciju Gra ac—Otri i stigle u južnu Liku sa svim djelovima divizije i 100 ranjenika.
VII brigada na istim položajima.
6. II — Divizija se nalazi u Glogovu i Gubav evom Polju. Štab divizije i jedinice pri štabu nalaze se u Soviljima. I brigada¹³ nalazi se u Petrovi ima, Soviljima i Miljušima, sa zadatkom osiguranja od Kijana i Gra aca. Naro itih promjena nije bilo. Brigada se odmarala poslije teške borbe i još težeg marša. U svom sastavu imamo Orijen-ski Odred.
II brigada:¹⁴ smještena je u Glogovu i Grcalu sa zadatkom osiguranje od pravca Vu ipolja i Velike Popine. Neprijateljska patrola iz Vu ipolja zapucala je na logor III bataljona i ista je odmah bila rastjerana. Drugih promjena nije bilo.
III brigada¹⁵ smještena je na liniji Gra ac—Mazine sa zadatkom zatvaranja toga pravca i ometanja neprijateljskog saobra aja na komunikaciji Lapac—Srb i Otri —Gra ac—Gospi . **Ova brigada se nalazi pod komandom XXXV Li ke divizije** u operativnom smislu.
XIII brigada je smještena u Surlama sa zadatkom osiguranja i obezbje enja prema Kokirni. Naro itih promjena nema. Brigada se sre uje i odmara.
Primjedba: itava divizija uglavnom se odmarala poslije napornog marša i probijanja iz neprijateljskog

¹² Nijemci su 3. velja e poduzeli operaciju »Emil« protiv Devetnaeste divizije. Vidi dok. br. 124, 129, 138, 145, 296, 298, 359, 360, 363, 367 i 375.

^{13, 14 i 15} Naredbom Štaba Osmog korpusa NOVJ od 13. sije nia 1944. mijenja se brojni naziv brigada u divizijama. Tako je Peta brigada dobila naziv Prva, Šesta brigada se zvala Druga, a Sedma brigada je postala Tre a brigada Devetnaeste divizije.

obru a. Dobiveni su preko informativnih organa podaci o koncentraciji neprijatelja u Velikoj Popini i Grabu, također i o saobraćaju na komunikaciji Otri — Graac i obratno. Vrijeme ružno, vijavica sa snijegom.

7. II — Štab divizije sa jedinicama pri Štabu i sa ostalim brigadama smješten je i kao 6 II sa istim zadatkom. Vrijeme do 14 s. kao i jučer a kasnije se proljepšalo. Dobijeni su podaci o koncentraciji neprijatelja u V. Popini i Grabu koji nas imaju namjeru napasti, tokom sutrašnjeg dana.¹⁶ Naše snage dobile su zadatak da zaposjednu u toku noći položaje nad V. Popinom i zorom je napasti. Na osnovu toga i dobivenih podataka izdata je brigadama zapovjest u 20 časova. Zapovjest sadrži: Organizovati upornu odbranu i braniti svaki pokušaj prodora neprijatelja i osujetiti ga u njihovoj namjeri. Raspored snaga za izvršenje ovog zadatka vidi se iz zapovjesti izdatoj 7 II 1944 g. u 20 časova.

8. II — Štab divizije smješten je u Cerovcu sa jedinicama pri štabu divizije.

I brigada zatvara pravac Lapac—Bruvno i Mazin—Pleaši sa 2 bataljona, ostale snage ove brigade su u rezervi. Zadatak je brigade da zatvori pomenute pravce te da onesposobi cestu Bruvno—Mazin za saobraćaj; i da održava vezu sa II brigadom.

II brigada smještena je u Glogovom polju sa zadatkom zatvaranja pravca Vuipolje—Glogovo, Malovan—Glogovo i Popina—Glogovo. Sa izvjesnim snagama kontroliše put Labusi—Pusto Polje. Ovoj brigadi je pridodat Kninski Part. Odred koji djeluje kao samostalna jedinica.

XIII brigada smještena je u Gubavčevom polju sa zadatkom zatvaranja pravca Grab—Glogovo, Graac—Kijani—Omsica i Graac—Derin Gaj kao i razrušiti sve ceste koje vode ovim selima a naročito cestu Graac—Bruvno.

III brigada nalazi se pod komandom XXXV divizije (nju se kroz dnevnik vodi samo ovakvom zabilježkom). Orijenjski Odred stavlja se pod Komandu V brigade kao samostalna jedinica.

Primjedba: Vrijeme vedro. Na svim pravcima bez naročite promjene. Neprijatelj nije uopće vršio pokrete prema našim jedinicama (položajima). Osjetila se koncentracija neprijateljskih snaga na liniji Otri — Graac, kao i na liniji Otri — Srb. Namjere neprijatelja nisu poznate.¹⁷

¹⁶ ¹⁷ Odnosi se na pokrete Prve brdske divizije radi povlačenja iz sjeverne Dalmacije ka Lici. Vidi dok. br. 362.

9. II — Raspored i smještaj jedinica isti kao i 8. II. Zadaci jednaki. Bez promjene. Još uvijek se osjeća koncentracija na liniji Gračac—Otri—Srb.
10. II — Bez naročitih promjena. XIII brigada dobila zadatak da se preko noći prebaci preko Martin Broda na sektor Plavna, ali nije uspjela već je ostala u Mazinu. I brigada dobila je zadatak da se prebaci sa tri bataljona na sektor Lovinac—Udbina. Ostalih promjena nije bilo. Neprijatelj nije vršio pokret. Vrijeme oblačno i južno. III brigada u akciji na Bilaju uništila 2 tenka i ubila 10 Nijemaca.
11. II — Raspored i smještaj jedinica isti. Nevrijeme i dalje traje i snijeg onemogućava pokret.
12. II — Raspored i smještaj jedinica isti. Jako nevrijeme, vijavica i onemogućava svaku vezu kuririma. I brigada na prostoru Poljice—Komi—Paklari—Smokri. II brigada zatvara pravac Gračac—Bruvno, Popina—Bruvno i Srb—Bruvno. III brigada pod komandom XXXV divizije: I bat. u Mogori ima, IV bat. u Pavlovcu II i III bat. na području Vrepa i Barleta. XIII brigada u Mazinu. Uslijed ravnog vremena slaba ishrana jedinica. Nemoгуće je prebacivanje hrane.
13. II — Raspored isti. Nepogodno vrijeme i dalje traje. Ishrana otežana.
14. II — Stab divizije preselio se u Ondi. Raspored jedinica isti. Dobijeni su podaci da je na liniji Dobro Selo—Doljani zavijena neprijateljska kolona u snijegu.¹⁸ Preko Glavnog Štaba Hrvatske smo izvješteni o neprijateljskoj ofanzivi prema Grahovu. Dobiveni zadatak: napadati neprijatelja na liniji Otri—Srb—Lapac radi angažovanja neprijateljskih snaga i opterećenja jedinica VI div. i IX divizije¹⁹ koje na tom prostoru vode ofanzivne bojeve. Sektor Grahovo—Drvar.
15. H — Raspored jedinica isti. XIII brigada sa dva bataljona u zasjedi prema Dobrom Selu—bez rezultata. Dobiveni podaci: Na liniji Otri—Lapac nalaze se djelovi I Alpinske Jeger divizije,²⁰ SS divizije »Princ Eugen«, 115 divizije, 373 »Tigar« divizije. Ove su divizije zastale

¹⁸ Vidi dok. br. 370, 372 i 374.

¹⁹ Vidi dok. br. 295.

²⁰ Na toj liniji se nalazila Prva brdska divizija (vidi napomenu 15 ovog dokumenta). Sedma SS divizija »Prinz Eugen« —e nalazila tad" u Bo^ni, 115. divizija nije b'H i Jugoslaviji, možda su bili neki dijelovi 373. legionarske divizije, jer je ona obezbjeđivala tu komunikaciju.

- na toj komunikaciji jer je napao veliki snijeg. Namjera im je bila: proboj ili ofanziva na Drvar.
 U vezi toga izdana je direktiva br. 17.²¹
 I brigada: prebaciti se u Mazin. Postavljati zasjede prema Dobrom Selu i Lapcu.
 II brigada orijentisati snage prema Popini i Srbu, praviti zasjede i prepade.
 XIII brigada zatvara pravac prema Gra acu.
 III brigada isti raspored.
 I, II i XIII brigada u pokretu na nove zadatke.
16. II — Jedinice u pokretu na nove zadatke. Vrijeme slabo, snijeg, vjetar.
17. II — Štab divizije smjestio se u s. Cerovac.
 II brigada u s. Dobašnica.
 I i XIII brigada u pokretu. Vrijeme slabo. Vjetar i snijeg. Marš je težak. Naporan. Uslijed lošeg vremena ni I ni II brigada ne uspijevaju na vrijeme pri i izvršavanju zadataka.
 III brigada na istim položajima.
18. II — Štab divizije u s. Cerovcima.
 I brigada smještena na liniji Mazin—Brezovac—Kozja a i pripremala se za postavljanje zasjeda na komunikaciji Srb—Lapac.
 II brig, u s. Dabašnici vršila pripreme na akciji linijom Srb—Otri .
 XIII brig, zatvara pravac Gra ac—Bruvno.
 III brigada na sektoru Medak—Po itelj—Vrebac.
19. II — Štab divizije na istom mjestu.
 I brigada sa jednom etom na liniji Dobro Selo—Doljane ubila 15 Nijemaca i nekoliko konja, a ostale snage na istim položajima.
 II brigada postavila zasjedu na liniji Srb—Kunovac. Do borbe nije došlo.
 XIII brig, sa dva bataljona zatvara pravac Gra ac—Bruvno, a sa dva bataljona na liniji Klapavice—Ondi vrši iš enje snijega na komunikaciji radi saobra aja.
 III brigada na istim položajima.
20. II — Štab divizije na istom mjestu.
 I brigada na položajima: G. Zaklopac — i pod Kozjom. Štab brigade u selu Zaklopac. Brigada se nalazila na kantonmanovanju.
 II brigada skoncentrisana — vrši koncentraciju na prostoru Gubav evo polje—Glogovo.
 XIII brigada na istim položajima i istim zadacima.
 III brigada na starim položajima.

21 Vidi dok. br. 144.

21. II — Štab divizije na istom mjestu.
I brigada sa jednim djelom porušila neprijateljsku telefonsku liniju Dobro Selo—Brotnja u dužini nekoliko kilometara. Ostale snage brigade na istim mjestima.
II brigada priprema ljudstvo za pokret u Sj. Dalmaciju.
XIII brigada sva na istim položajima. Stigla je u sastav brigade i eta koja je ostala u Pakoštanima.
III brigada na starim položajima.
22. II — Štab divizije na istom mjestu.
I brigada na liniji Mazin—Brezovac na odmaranju i sreivanju.
II brig, priprema se za pokret u Sj. Dalmaciju u toku idu e no i. Sada je smještena na prostoru G. Polje—Glogovo.
XIII brigada na istim položajima.
III brig, na istim položajima.
23. II — Štab divizije na istom mjestu.
I brigada na istom mjestu.
II brigada prebacuje se na ve e 23. II 1944 g. preko Malovana za Sjev. Dalmaciju.
II brig, na istim položajima.
XIII brig, jedan bataljon u Klapavicama radi iš enja snijega, dok ostala dva bataljona zatvaraju pravac prema Gra acu na liniji Gra ac—Bruvno.
24. II — Štab divizije na istom mjestu.
I brigada prebacila se sa položaja Zaklopac—K. Poljica u Mazin na odmaranje. Jedan bataljon ostao u zaštiti na Brezovcu i vodio borbu sa grupom etnika koju je odbio i odbacio.
II brigada u toku no i 23 na 24 II prebacila se preko pruge i ceste Gra ac—Zrmanja prema Malovanu u Turovac i Duboki Do. Istog dana brigada se je prebacila u Krupu gdje se odmarala.
III brigada pod XXXV divizijom.
XIII brigada na istim položajima.
25. II — Štab divizije na istom mjestu.
I brigada smještena u Mazinu, III bataljon pošto je 24. II doznao za Ruse zarobljenike²² u njema kim kolonama, sa njima je uhvatio vezu pomo u patrole. Oslobo ena su 31 Rusa koja su se nalazila u garnizonu Dobro Selo. Sutradan t.j. 25 II napali su etnici od pravca Suvaje, ali su bili odbijeni. Gonjenje za neprijateljem nije moglo uslijediti uslijed r avog vremena i velikog snijega koji je napao. Neprijateljski gubitci: 2 mrtva etnika i oslo-

²² Odnosi se na ruske zarobljenike koje su Nijemci uklju ili u svoje borbene jedinice.

boden 31 Rus. Zaplijenjeno je 20 pušaka i ostala sprema koju su iznijeli Rusi.

II brig, po odmoru u Krupi, raspoređena je i to: dva bataljona prema Benkovcu i Obrovcu, dva bataljona prema Mokrom Polju i Erveniku u cilju da se sprije i neprijateljska mobilizacija, da se sakupe dezerteri i postavljaju zasjede neprijateljskim patrolama.

XIII brigada na istim položajima.

III brigada pod komandom XXXV divizije.

26. II —

Štab divizije na istom mjestu.

I brig, izvela je akciju na liniju Dobro Selo—Lapac²³ sa I i II bataljonom bez mitraljeskih eta. Zaseda je postavljena na k. 812 i Prisjeki (sekcija Knin—Biha I :100 000). Borba je počela 26 II u 9 sati i trajala je do 10,30. Zaseda je bila po neprijatelju otkrivena. Ubijeno je 14 neprijateljskih vojnika, 4 zarobljena, među njima jedan oficir nadporučnik, jedan podoficir, obojica žandari. Broj ranjenih nepoznat. Zaplijenjene su 3 njemačke strojnice, 4 puške, 4 pištolja, 200 metaka i ostala ratna sprema. Naši gubitci 2 mrtva i 1 ranjen.

II brig. 2 bat. prema Obrovcu, a dva bataljona Biovinu i Dobro Selo, sa zadatkom zatvaranja pravca od Kistanja.

III brig, pod operativnom komandom XXXV divizije.

XIII brigada na istim položajima.

27. II —

Štab divizije na istim položajima (mjestima).

I brig, na odmaranju i sređivanju u Mazinu. U Brezovcu jedan bataljon.

II brig, na istim položajima.

III brig, pod XXXV diviziju.

XIII brigada na istim položajima.

28. II —

Štab divizije na istom mjestu — Cerovac.

I brigada na istim položajima.

II brigada na istim položajima.

III brig, pod komandom XXXV divizije.

XIII brigada: Izdato joj je naređenje da se odmah uputi u sastav svoje — IX divizije²⁴ sa marševskim redom: Mazin—Brezovac—Martin Brod—V. i M. Cvjetni —Resanovca—Radulovići i da na putu uhvati vezu sa štabom divizije.

29. II —

Štab divizije na istom mjestu.

I brigada smještena na liniju Mazin—Brezovac. Bataljon koji se nalazio na Brezovcu napadnut je sa dva pravca i to jednim od pravca Dobro Selo preko Senokosa i jednim od pravca D. i G. Zaklopca. Borbu su vodile dvije ete ovog bataljona. Neprijatelj je bio odbijen.

²³ Vidi dok. br. 173.

²⁴ Vidi dok. br. 298.

- II brigada na istim položajima.
 III brigada pod komandom XXXV divizije.
 XIII brigada vrši pripreme za pokret prema nare enju od 29 II i koncentriše se u Mazinu.
1. III. 1944 g. Štab divizije nalazi se u Cerovcu. Komandant i komesar otišli su do III brigade.
 I brigada na istim položajima.
 II brigada: jedan bataljon u Komazecu; drugi u Zelengradu; III bataljon u rezervi, a jedan zatvara pravac Obrovac—Bilišane. Ovog dana po ela je neprijateljska ofanziva u 7 asova i borbe su trajale itav dan.
 III brigada na sektoru Peruši .
 XIII brigada, pokret iz Mazina za Brezovac i G. Zaklopac radi odmora i pripreme za pokret prema nare enju.
2. III —
 I brig, na istom mjestu.
 II brigada: jedan bataljon prema Obrovcu a ostali na istim položajima.
 Neprijateljska ofenziva i dalje traje.
 III brigada vodila borbu sa ustašama iz Peruši a i Osika (vidi op. br. 15/44.)
3. III —
 Štab divizije u Cerovcu (Bruvno).
 I brigada na prostoru Mazin, vrši pripreme za akciju.
 II brigada na istim položajima. Jedinice u borbi protiv neprijatelja koji je poduzeo ofanzivu koja još uvijek traje.
 III brigada odmara se poslije borbe sa ustašama iz Peruši a i Gospi a.
 XIII brigada se prebacila preko komunikacije Doljani—Dobro Selo, preko Martin Broda za Bosnu u sastav svoje IX divizije.
4. III —
 Štab divizije na istom mjestu.
 I brigada: jedan bataljon na prostoru Kijani—Tupaia. Ostale jedinice na položaju — u zasjedi. Zaseda je postavljena na Prisjeki kod Dobro Sela. cesti izme u Dobrog Sela i Doljana, Lisac—G. Zaklopac. Jedan bataljon I brigade upao je u selo Grab kod Gra aca, tom prilikom ubio 7 etnika, zaplijenio 2 puške. Bataljoni koji su se nalazili na liniji Lapac—Srb tako er su vodili borbu. Detaljniji podaci o ovoj operaciji upisani su u Op. br. 15/44.²⁵
 II brigada: sve jedinice u borbi. Neprijatelj je odba en na svoje polazne položaje. Rezultat akcije kao i sve ostalo vidi u aktu Op. br. 17/44.
 III brigada na istim položajima.

25 Vidi dok. br. 202.

5. III — Štab divizije na istom mjestu.
I brigada, jedinice se povukle poslije akcije, sre ivale i odmarale. Jedinice se smjestile u Mazin. Jedan bataljon kod Gra aca.
II brigada: Poslije završene i slomljene neprijateljske ofanzive na odmaranju i sre ivanju.
III brigada na istom položaju.
6. III — **Štab divizije na istom položaju.**
I brigada, pokret iz Mazina na nove položaje t.j. Ple aši, Grcalo, G. Kijane.
Štab brigade smješten u Petrovi e.
II brigada na istim položajima.
III brigada na istim položajima.
7. III — Štab divizije na istom mjestu.
Sve tri brigade na istim položajima.
8. III. 1944. Štab Divizije na istom položaju.
I brigada na istim položajima, tj. na sektoru G. Polje—Glogovo i oko Gra aca.
II. brigada tako er na istim položajima. Nijemci iz Obrovca i etni ka velebitska brigada u jutro rano u 4 sata napali su na položaje IV bataljona II. brig, kod zaseoka Badža u Bilišanima.²⁶ Borba je trajala do 12 h kada je neprijatelj odba en na polazne položaje. Rezultat akcije vidi u aktu Op. br. 17/44.
III. brigada na istim položajima.
9. III. 1944. Štab Divizije na istom položaju tj. Cerovcu kod Bruvna.
I. brigada na istim položajima. IV. bataljon izvršio je akciju na etni ke grupice u zaseocima Konti i i Cvjetkovi i, radi hvatanja — zarobljavanja etnika i konfiskacije. Akcija je po ela u 01^h. Akcija nije u cjelosti uspjela, jer etnika nije bilo u ovim zaseocima. Izvršena je konfiskacija nad imovinom narodnih neprijatelja, gde je zaplenjeno 5 komada goveda i dvoje teladi i jedan selja ki konj. Telad je kao dobrovoljni prilog dao Jovo Bu in iz Cvjetkovi a. Naši gubici bili su 12 lakše ranjena druga, koji su ranjeni prilikom povla enja iz ovih zaseoka, jer je neprijatelj iz Gra aca doznao za naše snage i iz Gra aca tukao teškim i automatskim oru em.
II. brigada na istim položajima.
III. brigada na istom položaju tj. na sektoru Peruši —L. Osik.
10. III. 1944. Štab Divizije na istom položaju. Vrijeme nepogodno, sniježna vijavica strašna cijeli dan.
I. brigada: smještena na istom položaju. Štab Brigade

²⁶ Vidi dok. br. 222.

- u Petrovi ima (Gubav evo Polje). Jedinice su pripremane za akciju na V. Popinu.
 II. brigada: na istim položajima, borbe nije bilo.
 III. brigada na istim položajima.
11. III. 1944. Štab Divizije na istom mjestu. Vrijeme kao i prošli dan, jaka sniježna vijavica. Jedinice pri štabu Divizije pripremane za pokret za Sj. Dalmaciju.
 I. brigada: sa svim svojim jedinicama izvršila akciju na V. Popinu.²⁷ Nakon završene akcije dva bataljona prebacili su se na sektor Turovac, a dva bataljona povukli su se u na sektor G. Polje. (Rezultat akcije vidi u aktu Op. br. 17/44.)
 II. brigada na istim položajima.
 III. brigada bez promjena.
12. III. 1944. Štab Divizije na istom položaju. Vrijeme i dalje hravo i onemoguava prebacivanje za Sj. Dalmaciju.
 I. brigada: dva bataljona na sektoru G. Polje, a dva na sektoru Turovac—Mrki i, jedan bataljon prebaen u Dalm. Krupu.
 II. brigada na istim položajima.
 III. brigada na istim položajima tj. oko Perušia u Liki. Borba nije voena.
13. III. 1944. Štab Divizije na istom mjestu. Vršene pripreme za pokret u Sj. Dalmaciju.
 I. brigada na istom položaju, bez borbe.
 II. brigada na istom položaju, bez borbe; tri bataljona u pravcu Obrovac—Benkovac, a jedan bataljon zatvara pravac Kistanje—Parovo.²⁸
 III. brigada bez promjena.
14. III. 1944. Štab Divizije u 14^h krenuo sa jedinicama pri štabu iz Cerovca (Bruvno) u pravcu Sj. Dalmacije pravcem Cerovac—Pleši—G. Polje—Glogovo—Turovac.
 I. brigada: Dva bataljona iz G. Polja pokret zajedno sa Štabom Divizije preko ceste Malovan—Otri za Sj. Dalmaciju.
 II. brigada: na istim položajima bez borbe.
 III. brigada bez promjena.
15. III. 1944. Štab Divizije stigao u 4^h u Duboki Do, odakle je izvršen pokret u 14^h za Žegar preko Krupe, gde je u Žegar stigao na noizme u 15/16. III. 44. gde je zanoeno.
 I. brigada: Dva bataljona stigla u Turovac—Mrki i, gde su rasporeni radi odmora i djelovanja na komunikaciju Otri—Malovan. Ostala dva bat. premještena na sektor Modrino Selo—Biovino Selo, sa zadatkom zatvaranja pravca od Kistanja.

²⁷ Vidi dok. br. 222.

²⁸ Ne itljivo

- II. brigada: bez promjena.
 III. brigada bez promjena.
16. III. 1944. Štab Divizije sa jedinicama pri štabu, krenuo u 7^h iz **Zegara** u Par i e, gde se je smjestio. U Par i e stigao u 10^h.
 I. brigada na istom položaju.
 II. brigada na sektoru Muškovci—Bilišane—Zelengrad.
 III. brigada smještena na sektoru Bruvno: dva bataljona u Mazinu, jedan u G. Polju—Petrovi i, a jedan bataljon u Tupalama.
17. III. 1944. Štab Divizije u Par i ima.
 I. brigada na istom položaju, bez borbe.
 II. brigada na istom položaju, bez borbe.
 III. brigada na istom položaju.
18. III. 1944. Štab Divizije na istom mjestu. U 6 asova dobiven je telefonski izveštaj da neprijatelj nadire od evrsaka prema Bjelini i Par i ima.²⁹ Štab Divizije i jedinice pri Štabu bile su u pripravnom stanju. Neprijatelj je nadirao sa brzinom i stigao u Par i e. Štab Divizije se na vrijeme evakuisao u pravcu Komazeca.
 I. brigada je sa neprijateljem koji je nadirao i došao u Par i e, vodila borbu, koja je otpo ela u 15 asova, a završena u 17^h. Borba je vo ena po povratku neprijatelja iz Par i a na cestu Par i —Bjelina kod Modrina Sela. U ovim borbama neprijatelj je imao 30 mrtvih i ve i broj ranjenih. Ošte eno je 6 kamiona, koje je neprijatelj uz pomo ostalih kamiona odvukao prilikom svog povla enja. Detalje po ovoj akciji mogu se viditi u aktu Op. br. 26/44. Ostali bataljoni I brigade na istim položajima.
 II. brigada na istim položajima.
 III. brigada na istim položajima.
 Štab Divizije ostao je sa jedinicama pri Štabu na istom mjestu.
19. III. 1944. Štab Divizije na istom mjestu, tj. u Par i ima.
 I. brigada na istom položaju, tj. dva bataljona Modrino Selo—Biovino Selo, a dva bataljona vršila konfiskaciju od narodnih neprijatelja u Krupoj, Jabukovcu, i V. Popini. (Ovo je izvršeno 15, 16. i 17. o.mj.)
 II. brigada na istom položaju.
 III. brigada na istom položaju. Inžinjerski bataljon postavljao nagazne mine na komunikacijama neprijateljevima.

²⁹ Vidi dok. br. 272, 408, 410 i 418.

20. III. 1944. Štab Divizije na istom mjestu.
I. brigada na istom položaju, dva bat. u Erveniku, a dva prema Kistanjama.
II. brigada na istom položaju.
III. brigada na istom položaju.
21. III. 1944. Štab Divizije na istom mjestu.
I. brigada postavila je zasjedu kod Ze eva na liniji: Kistanje—Devrske sa II. ud. i III. bataljonom. Zasjeda je postavljena u 4,50^h, kada je borba po ela i trajala do 5,20^h, kada su naišli neprijateljski kamioni. U ovoj akciji ubijeno je oko 40—50 neprijateljskih vojnika, jer su kamioni bili puni vojske. (Detaljno o ovom vidi Op. izv. br. 26.)³⁰ Ostali bataljoni na istim položajima.
II. brigada na istom položaju.
III. brigada na istom položaju.
22. III. 1944. Štab Divizije na istom položaju.
Jedinice na istom položaju, bez borbe.
23. III. 1944. Štab Divizije na istom mjestu.
I. brigada smještena prema Kistanjama i M. Polju.
II. brigada na istom položaju. II. i IV. bat. napao je selo Neki pod Bobijom. Rezultat o ovoj akciji vidi Op. br. 27/44.
III. brigada na istom položaju.
24. III. 1944. Štab Divizije na istom mjestu.
I. brigada pokret iz dosadašnjih položaja za Rodaljice, Šapan, Goši i, Brgud, gdje je brigada i smještena, vo ena je borba sa neprijateljem, vidi akt Op. br. 27/44.
II. brigada na istom položaju.
III. brigada na istom položaju.
25. III. 1944. Štab Divizije na istom mjestu.
I. brigada na istom položaju. Neprijatelj Nijemci³¹ iz evrsaka napali su položaje III bat., neprijatelj, je odbijen. Ubijeno je 12 nepr. vojnika, kao i ve i broj ranjeno. Naši gubici 1 mrtav i 5 lakše i 1 teže ranjen.
II. brigada na istom položaju.
III. brigada na istom položaju.
26. III. 1944. Štab Divizije na istom mjestu.
I. brigada na istom položaju, bez borbe. Radi se sa boricima vojni ki i politi ki.
II. brigada: jedan bataljon na liniji Obrovac—Gra ac, jedan bataljon na putu za M. Polje, radi hvatanja dezertera, jedan u Bilišanima, a jedan u Medvi oj.
III. brigada: štab u Cerovcima, dva bat. u Mazinu, jedan u Petrovi ima, a jedan u Tupalama.

³⁰ Vidi dok. br. 272 i 422.

³¹ Dijelovi Prvog puka »Brandenburg«.

27. III. 1944. Štab Divizije na istom mjestu.
I. brigada na istom položaju.
II. brigada: na istom položaju, bez promjena.
III. brigada: na istom položaju.
28. III. 1944. Štab Divizije na istom mjestu.
I. brigada: dva bataljona na osiguranju transporta preko komunikacije Benkovac—Kistanje, ostali bataljoni na istim položajima.
II. brigada: jedan bataljon na liniji Mokro Polje—Ervenik, jedan bataljon u Bilišanima, jedan u Medvi oji i jedan prema Obrovcu. Dan prošao bez borbe.
III. brigada operativno pod komandom [XXXV divizije]
29. III. 1944. Štab Divizije na istom položaju.
I. brigada: dva bataljona vodili borbu u Ceranjama, prilikom osiguranja karavana. Neprijatelj je imao 80 mrtvih i veći broj ranjenih, oštećen jedan tenk.³² Naši gubici 6 mrtvih i 12 ranjenih. Opširno o ovoj akciji vidi akt Op. br. 27/44. Ostala dva bataljona na sektoru Dobropoljci, bez borbe. Radilo se vojnički i politički.
II. brigada na istom položaju.
III. brigada: operativno pod komandom XXXV Divizije N.O.V.J. U selu Parici ima, jaki vetar srušio je jedno drvo na jednu zgradu, koja se srušila, ranjeno je 2 druga.
30. III. 1944. Štab Divizije na istom položaju.
I. brigada: dva bataljona povratila se iz borbe iz Ceranja. Bataljoni su smješteni ovako: I. bat. u Rodaljice, IV. bat. u Brgudu, II bat. u Španama, III. bataljon u Gošici u. Bataljoni zatvaraju pravac Popovici, Lisići, Ostrovičke Lišane, Mostine i Devrske. U toku dana nije bilo nikakvih promjena. Bataljoni su se odmarali i srećivali.
II. brigada: Na položaju bez promjena. Štab Brigade u Bogatniku. Radi se vojnički i politički.
III. brigada: operativno pod komandom XXXV Divizije.
31. III. 1944. Štab Divizije na istom mjestu.
I. brigada na istom položaju.
II. brigada: jedan bataljon u M. Polju i Raduici, radi sakupljanja dezertera.
III. brigada: operativno pod komandom XXXV Divizije.

³² Vidi dok. br. 436.

**IZVOD IZ OPERACIJSKOG DNEVNIKA TRE E BRIGADE DEVETE
DIVIZIJE ZA PERIOD OD 1. SIJE NJA DO 31. OŽUJKA 1944. GODINE¹**

1. I. 1944. g. Na položajima bez promjena.
2. I. 1944. g. Na položajima bez promjena.
3. I. 1944. g. Od V Bat. preuzeo je položaj II Bat. nad Prilukom bez promjena.
4. I. 1944. g. Bez promjena.
5. I. 1944. g. Bez promjena. Dvije ete III Bat. pošle u Livanjsko Polje.
6. I. 1944. g. Od II Bat. preuzeo je položaje nad Prilukom IV Bataljon, bez promjena.
7. I. 1944. g. Posljednjih 6 dana itava Brigada gladuje. Problem ishrane postavlja se najozbiljnije. II Bat. se nalazi na odmoru u selu Kamenu.
U jutro i poslije podne radilo se u ovom Bataljonu vojni ki i politiki.
III Bat. sa jednom etom u Glamo u. Ostale dvije ete koje su bile u Lusni stigle su pred mrak u Glamo . Sa etom koja je bila u logoru radilo se vojni ki i politiki.
IV Bat. se nalazi na položajima nad Prilukom. Jedna eta vršila ekonomsku akciju u s. Priluci.
V Bat. se nalazi u Starom Selu. Radilo se po etama vojni ki i politiki.
U toku današnjeg dana ishrana vrlo loša i nikakva. U toku no i primljeno nare enje od Štaba Divizije da se Nijemci povla e iz Livna. U vezi toga izdato je nare enje V Bat. da krene na Krug planinu i ispita stanje u Livnu, a II Bat. da preko Kabli a—Suha e ispita sa svoje strane. Na položajima nije bilo nikakvih promjena.
Formirana je eta prate eg oružja, sa naoružanjem 3 teška baca a, 1 protutenkovski mitraljez i 1 protukolska puška i teški mitraljez Breda.
Komandir ete je Krsto Gulin, a pol. komesar Manjoka Ivan, eta je u formiranju u Glamo u.
8. I. 1944. g. II Bataljon se nalazi u selu Kamen na odmoru. Radilo se vojni ki i politiki u Bataljonu.
III. Bat. se nalazi na odmoru u Glamo u, u Bataljonu radilo se politiki.
IV. Bataljon i dalje na položaju nad Prilukom. Imao je biti smjenjen po III Bataljonu ali nije zbog zamorenosti, dviju eta III Bataljona.

¹ Original (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 17/1, k. 845A.

- V Bataljon se nalazi na Borju sa položajima na Borovoj Glavi.
- Prate a ete se nalazi u Glamo u.
Ambulanta Brigade u s. Sumnjaci.
Stab Brigade u Glamo u.
- Na položajima nije bilo nikakvih promjena. Jedan dio neprijateljskih snaga iz Livna pošao za Sinj a jedan dio iz Sujice došao u Livno. Tokom dana Brigada nije ništa sledovala tako da borci nisu ništa jeli.
9. I. 1944. II Bat. se nalazi na odmoru u selu Kamenu.
III Bat. se nalazi na odmoru u Glamo u.
Oba bataljona su radila vojni ki i politi ki.
IV Bat. se nalazi na zatvaranje pravca Livno—Glamo .
Obzirom na vješti o napuštanju Livna od strane neprijatelja² nalazi se sa jednom etom u selu Zastinju.
V Bat. se nalazi u Borju sa položajima na Borovoj Glavi.
Prate a eta nalazi se sa Štabom u Glamo u.
Ambulanta se nalazi u selu Sumnjaci.
Tokom dana ishrana u Brigadi slaba.
Na položajima nije bilo nikakvih promjena.
10. I. 1944. Bez promjena. Ishrana nešto bolja.
11. I. 1944. Bataljoni na istim položajima. IV Bataljon je bio s dijelovima IV Dalm. Brigade. Dobili smo nare enje za pokret na prostorijama Livno sa zadatkom vršenja pritiska sa zapadne i južne strane na Livno.
Pokret je izvršen po Bataljonima.
12. I. 1944. U jutro prije zore III Bat. je stigao u Podgredi i Poto ane.
U jutro u li sati smo bili napadnuti u Poto anima³ i to sa 3 tenka i nekoliko kamiona cestom Livno—Poto ane, a pješadijom sjeverno od Livna, sa o itom namjerom da posednu položaje na gredi — Poto anima, nabacuju u nas na cestu.
Jedinice (ete) su izvršile se izvukle pod vatrom na Krug planinu i odbile pješadiju. Zatim su se tenkovi povukli u Livno.
U Purišine kočare stigli su ostali dijelovi Brigad. oko 14 sati.
13. I. 1944. g. II i III Bataljon u Podgredi i Poto anima.
IV i V Bataljon u Zagori anima.
Dobili nare enje da se hitno prebacimo u Glamo ko Polje, jer da neprijatelj prodire u pravcu Mliništa.
Izdato nare enje za pokret a II i V Bataljon za konfiskacije u selima Poto ane i Zagori ane.

² Vidi dok. br. 295, napomenu 4.

³ Vidi dok. br. 295, napomenu 5 i i

Zapljenjeno je od 600—700 sitne stoke i 15 goveda. Iz Stipi evih košara je izvršen pokret u s. Dragni , gdje smo našli novo nare enje t.j. za zatvaranje pravca Livno—Glamo , dok smo po prvom imali izvršiti na prostori Glamo —Sumnjaci.

14. I. 1944. g. U jutro stiglo je nare enje da hitno izvršimo pokret na prostori Sumnjaci. Pokret je izvršen te su Bataljoni stigli II i V u s. Halapi , III i IV Bataljon u Glavice. Štab Brigade sa prate om etom u s. Glavice. Intendantura u s. Popovi i, a Ambulanta u s. Rore. Pojavio se u našem II Bataljonu pjegavac. Ustanovljeno je 6 slu ajeva.
15. I. 1944. g. Radi aktivnosti neprijatelja⁴ u pravcu Mliništa dobili smo nare enje za zatvaranje pravca [prema] Rorama. I Bataljon na odmoru u s. Halapi ima. Po etama se radi vojni ki i politi ki. Održan je sastanak komandi eta sa Štabom Bataljona na kome je pretre- sano pitanje pokreta i konfiskacija. Na ve er je izvršen pokret u s. Glavice. eta prate eg oružja Otava K. II Bat. sa komorom vrši pokret iz s. Halapi i za s. Male- ševi i. III Bataljon se odmara u s. Glavice, u ve er kre e u s. Hotkovci. IV Bataljon se nalazi u Glavice tu se Bataljon pari i isti. eta prate eg oružja i Štab Brigade u s. Vagan. Intendantura i Ambulanta u s. Popovi i.
16. I. 1944. Prema izvještaju Štaba Divizije neprijatelj je prošlog dana zano io u Mliništima, i s. Pribelji. U jutro raspored naših jedinica bio je slijede i: I Bat. u s. Glavice. IV Bat. u s. Sumnjaci. II. Bat. u s. Maleševi i. III Bat. u s. Hotkovci. Štab Brigade, eta prate eg oružja nalazili su se u s. Vagan. Intendantura u s. Popovi i, a Ambulanta je do- bila nare enje za pokret u s. Rore. Bataljonima je nare ena najve a budnost i da im osje- te neprijatelja sve nebora ke dijelove upute u s. Popo- vi i. Izme u 9. i 10 sati primje ene su dvije neprijateljske kolone,⁵ koje su se kretale jedna prema s. Dubravi, a druga prema Hasanbegovcima. eta prate eg oružja osim jednog odelenja teškog baca a upu ena u s. Rore. Neprijateljska kolona kada je došla u s. Dubravu, raz- dvojila se je, te je jedan dio krenuo u pravcu s. Šumnja-

4 15 Vidi dok. br. 295, napomenu 7 18.

ka, a drugi dio u pravcu Hasanbegovaca Podgrede. Štab Brigade nije pravilno ocijenio situaciju te nije ujutro rano izišao na položaje pretpostavljaju i da neprijatelj prije krenuti u pravcu Glamo a, tako da su naše jedinice ve bile u situaciji da uspostave kontakt sa neprijateljem, a nikog od Štaba Brigade nije bilo, ko bi objedinio komandu nad svim Bataljonima.

Štabovi Bataljona nijesu bili u ovoj situaciji samoinicijativni, te je uslijedilo najprvo bez ikakvog razloga odstupanje. I Bat. u pravcu Truljuše (1028)—Radov eva brda (1124) — Vide i povla enje I Bataljona po eli su se povla iti nakon kra e borbe i borci IV Bat. koji su bili raspore eni od strane Ozrena (1118) preko Gradine (1116) do k. (1069).

II Bataljon koji je imao jednu etu u sastavu III Bataljona u s. Hotkovicima, izašao je sa ostale dvije ete na položaje za zatvaranje me uprostora izme u Šumnjaka i Vagana. Jedan poja an vod ovog Bataljona bio je izvu en na Oblaj (1143) radi onemogu avanja prodiranja neprijatelja ovim pravcem.

Neprijatelj osjetivši neorganizovan otpor nesmetano je napredovao, te je ušao u s. Sumnjaci—Odžak—Podgre da—Podgradina—Perdunovo selo i Vagan i ovladao Oblajem (1143) potpuno bez borbe.

Nakon ovoga I Bataljon je zauzeo Lipova u (1152) i Gradinu (1116), IV Bataljon nalazio se je izme u k. 1069 i k. 1095, dok je II Bat. upu en na zatvaranje pravca prema Rorama na položaje k. 1085 i Kadinja a (1134).

Neprijatelj padom mraka nije bio više aktivan. Osim gore navedenih razloga koji su usloveli kao najglavniji neuspjeh u ovoj borbi, jedan od sporednih razloga je nedejstvovanje automatskih oružja zbog nedostatka maziva i leda.

Utrošak municije I Bataljona jest 300 met. i 1 teški mitraljez »breda« i 1 puškomitraljez pokvareni to su poslani na popravak.

II Bataljon imao je 2 mrtva, 6 ranjenih, a izgubio 1 talijanski puškomitraljez i 1 talijansku pušku.

III Bataljon nije sudjelovao u borbi.

IV Bataljon imao je 2 mrtva i 1 lakše ranjenog. Izgubio je 33 para donova, 5 pari cipela, šusterski alat i 1 konja. Potrošio je 400 talijanskih puš anih i mitraljeskih metaka, 200 jug., dok je od Brede potrošeno 50 komada.

III Bat. se je nalazio smješten na prostorijsi Lon ari—Kr mari i to sa dvije ete i vodom prate eg oružja u s. Lon ari, dok se sa tre om etom i etom II Bataljona nalazio u s. Kr mari. Patrole smo upu ivali u toku

no i u ovim pravcima V. Gradina, Dolovi, zaseok Vuja-kovi i u pravcu Oblajka, Deli-brda, Kose te još jednu u pravcu Oblajka. Blagodare i neaktivnosti naših patro-la neprijatelj je uspio da u 24 sata upadne pred sam logor ijim prisustvom je stvorena zabuna i iznena enje kod naših jedinica i starješina. Neprijatelj najprije upa-da u zasiok Kr mari gdje su bile smještene dvije ete našeg i III eta II Bataljona kod kojih postizava iznena-enje i koje nisu imale vremena da obavijeste ostale dvije ete odnosno Štab Bataljona se je nalazio sa eta-ma u zaseoku Lon ari. Na isti na in neprijatelj upada jednovremeno u zaseok Lon ari, gdje iznena uje i ove dvije ete.

U tom slu aju, kao i starješine nijesu se smatrale da neprijatelju pruže otpor nego su se povukli na položaje Tuvanja (1241).

Tom prilikom nestalo je 5 drugova. Tako er je neprija-telju pao u ruke i slijede i materijal: mali minobaca , protutenkovska puška, teški mitraljez »Breda«, puškomi-traljez »Breda«, 4 puške, 4 konja, 1.700 metaka za »Bre-du«, 40 metaka za protukolsku pušku, i sva sprema Štaba me u kojim se nalazila i arhiva.

Smatramo da se ovo ne bi dogodilo, da su se u punoj mjeri poduzele mjere obezbe enja i što se nije vršilo dovoljno kontrola nad patrolama sa strane i samog Štaba.

17. I. 1944. g. I i II i IV Bataljon vrše pokret prema nare enju Štaba Divizije, vrše pokret u s. Preodac.
III Bat. vrši pokret iz s. Hotkovaca preko Rora prema s. Preodac.
Štab Brigade, eta prate eg oružja i Intendantura, Am-bulanta nalaze se u s. Preodac.
18. I. 1944. itava Brigada u s. Preodac.
19. I. 1944. I Bat. se nalazi u s. Preodac.
II Bataljon poslije podne krenuo je u s. V. Ti evo.
III Bataljon u podne krenuo je u s. Crnac.
IV Bataljon u jutro je krenuo u selo Ti evo.
Štab Brigade, eta prate eg oružja, Ambulanta nalaze se u s. M. Ti evo, a Intendantura u s. V. Ti evo.
20. I. 1944. g. Brigada raspore ena kao i 19. ovog mj. Po Bataljonima, se radi vojni ki i politički.
21. I. 1944. g. Brigada u s. Marinkovci. Prema nare enju Štaba Divi-zije za koncentraciju Brigade u s. Marinkovci izdata su nare enja svim dijelovima Brigade za pokret u tom selu.

22. I. 1944. U jutro je došlo nare enje Štaba Divizije za smještaj Bataljona na ovaj na in: I. Bat. se nalazi u s. Marinkovci i održava vezu sa IV Dalm. Brig, i našim III Bataljonom koji se nalazi u s. Maleševci a koji održava vezu sa Grahovsko Peuljskim odredom. IV Bataljon se nalazi u s. Crnac, a održava vezu sa IV Dalm. Brigadom, i sa I Bataljonom, II Bat. se nalazi u s. V. Ti evo. Štab Brigade, eta prate eg oružja nalaze se u s. M. Ti evo, Ambulanta u s. M. Ti evo, a Intendantura u s. V. Ti evo.
23. I. 1944. g. Raspored jedinica kao i 22 ov. mj., po Bataljonima radi se vojno-politi ki.
24. I. 1944. g. Kao i 23. ov. mj.
25. I. 1944. g. I Bataljon se nalazi u s. Marinkovci. II Bataljon u s. M. Ti evo. III Bataljon u s. Maleševci. IV Bataljon u s. Crnac. Štab Brigade, eta prate eg oružja i Ambulanta nalaze se u selu M. Ti evo. Intendantura u s. V. Ti evo. Na položajima bez promjena.
26. I. 1944. g. Kao i 25 ov. mj.
27. I. 1944. Kao i 26. ov. mj.
28. I. 1944. U jutro rano izvršen je pokret itave Brigade u vezi nare enja Štaba Divizije, pošto je dobiven zadatak zatvaranja pravca Livno—Grabovac. I. Bat. se nalazi u s. Marinkovci, dok mu se jedna eta nalazi na osiguranju Bolnice IX Divizije u s. V. Ti evo. U jutro se nije vojni ki radilo radi pokreta ve se je istilo oružje. Poslije podne su održane etne konferencije na terenu kakav treba da bude vojni u N.O.V. III Bataljon je izvršio pokret i smjestio se u s. Podgoru, eta prate eg oružja i Štab Brigade nalaze se u s. D. Peulje dok se Intendantura i Ambulanta nalaze u s. Crnac.
29. I. 1944. Kao i 28. ovog. mj.
30. I. 1944. Kao i 29. ov. mj.
31. I. 1944. Kao i 30. ov. mj.
1. II. 1944. Kao i 31. I. t.g.
- 2 i 3. II 1944. Bez promjene, 3. II. pola godine od osnutka Brigade.
4. II. 1944. Prema nare enju Štaba Divizije I Bataljon je krenuo preko Derala na D. Tiškovac, [...] da bi uhvatio vezu sa XIX Divizijom i tako ustanovio kakova je situacija na njenom sektoru. Istovremeno upu en je i III. Bat. u s. V. Mra aj da bi poslužio u koliko bi bilo potrebno kao pomo I Bataljonu u izvršavanju zadataka, te poslužio kao prihvat i omogu io pra enjem kretanja I Bataljona i stalnu vezu sa istim.

U sastavu I Bataljona, kao poja anje, isto je i jedna eta II Bataljona i jedna eta Grah.-Peuljskog odreda. Ostale jedinice se nalaze na istim mjestima.

5. II. 1944. g. Prema izvještaju Štaba I Bataljona kojeg smo dobili oko pola dana, izvješteni smo da se u Strmici nalazi oko 100 etnika, a u Plavnom nešto preko 100 etnika. I Bataljon je imao namjeru preduzeti iš enje Plavnog a mi smo izdali nare enje III Bat. da preuzme iš enje Strmice. U putu ka Plavnom I Bataljon je naišao na kurire XIX Divizije, koji su krenuli iz svog Štaba još 31. I. o.g. I Bataljon misle i da je sa hvatanjem veze sa kuririma XIX Divizije njegov zadatak završen, je izvršio marš natrag u pravcu s. Kesi i odakle je vra en prema istom zadatku. III Bataljon je u istu no izme u 23/24 asa prema nare enju istio Strmicu. Nakon kra e borbe, neprijatelj se je razbižao. Mi gubitaka nismo imali, a vjerovatno ni neprijatelj. Ostale jedinice na istim mjestima bez promjena.
6. II. 44. g. I Bataljon vrši pokret t.j. preko Tiškovca istim pravcem Tiškovca—Crnih Potoka ka Plavnom. Istu no bataljon je poduzeo iš enje Plavnog, koje je o iš eno nakon vrlo kratke borbe. U Plavnom su prikupljeni podaci o snagama XIX Divizije, kao i o neprijateljskim [...] i njegovom kretanju. Prema istim podacima saznali smo da je do sada prošlo oko 12.000 Njemskih vojnika [u pravcu] Knina, a da dolaze iz Gr ke, Albanije, Srbije i Bosne. III Bataljon sa dvije ete nalazi se na položaju k-448—Radoši, a sa jednom etom i minobaca kim odelenjem u Crnom Vrelu. Na k-638 se nalaze etni ke snage kojih tako e ima u zaseocima Kamalji i i Mami i. Ostale jedinice na istim položajima bez promjene.
7. II. 1944. Prema nare enju Štaba Divizije, a na osnovu podataka, da se XIX Divizija nalazi u opasnosti, izdali smo nare enje: Da se I Bataljon povрати sa svog zadatka i smesti u s. Kesi i, II Bataljon ostaje i dalje sa dvije ete u s. Maleševci sa istim zadatkom t.j. osiguranja nebora kih djelova Brigade, a tre om etom kao osiguranje Divizijskoj bolnici u s. V. Ti evo. III Bataljon vrši pokret i smešta se u s. Marinkovci. IV Bataljon ostaje i dalje u s. Ugarci. Ambulanta i Intendantura u s. Maleševcima. Štab Brigade i I eta prate eg oružja u s. Marinkovci — zaseok Trkulje.

8. II. 1944. Bez promene.
9. II. 1944. Bez promene.
10. II. 1944. Raspored naših snaga nepromenjen.
U ve er izme u 20 i 21 sati, dobili smo nare enje Štaba Divizije za smeštaj Bataljona. Prema nare enju, imala su nam dva Bataljona biti na prostoriji Maleševci—Marinkovci a jedan Bataljon u s. Kesi i, jedan Bataljon u s. Ugarci, tog dana je i bio takav raspored, naših snaga. Prema istom nare enju G.P.O imale su posjesti položaje prema Strmici. U vremenu kada smo spremali nare enje jedinicama prema nare enju Štaba Divizije, došla nam je obavjest Š.G.P.O.⁸ o koncentraciji ja ih Njema kih snaga na prostoru Knin—Golubi —Plavno, a sa namjerama da sa jednim krakom krenu preko Grahova, a drugim prema Drvaru. Istovremeno nas je Š.G.P.O. izvjestio da im borci nemaju nego po 10—15 metaka, tako da ne e biti u mogu nosti da prime borbu te mi u tom slu aju ne bi imali vremena da posjedamo položaje prema Deralama te je postojala mogu nost da neprijatelj brzo prodre cestom Grahovo—Peulje i tako otsje e naš Bataljon iz s. Ugarci južno od iste komunikacije, te ugrozi snage II Brigade naše Divizije i djelove XX Divizije. Rukovode i se tim razlozima i željom da neprijatelju onemogućimo prodor, ili da mu barem zadamo osjetne gubitke, izdali smo nare enje našim jedinicama za raspored po dužini sjeverno od ceste od s. Zaselka do s. Kesi i, dok nam je jedan Bataljon bio u rezervi u s. Maleševci i dok je osiguranje južno od ceste imao preuzeti G.P.O. Isto nare enje je izmenjeno i 23/24 upu eno jedinicama, kao i prepis štabu Divizije na znanje.
11. II. 1944. I Bataljon je u jutro u 6 sati izvršio pokret koji se može u normalnom vremenu izvršiti za najviše 3 i pol sata, ovaj bataljon je stigao tek prije podne istoga dana pred s. Zaselak.
Upu en je jedan vod u selo da vidi jeli u selu neprijatelj, u selu nije bilo nikog. To je itav bataljon sašao u selo i smestio se po ku ama. Odbornik ih je izvjestio da se je neprijatelj nalazio u Strmici, ali da se je povukao.
Borci su odložili oružje i spremu i po eli se grijati, a da nisu postavili nikakovo obezbe enje. Zatim je neprijatelj naišao iz pravca Strmice, koriste i vijavicu neprijatelj je neprimjetno upao u selo i potpuno iznenadio bataljon.⁷

6 štaba Gahovsko-peuljskog odreda
7 i 8 Vidi dok. br. 295, napomenu 18, 19 i 20.

Ovom prilikom je naš bataljon izgubio 27 drugova, 4 talij. p. mitraljeza sa 1100 met., 32 puške sa 2000 met., jednu t. »Breda« sa 450 met. p. t. pušku sa 30 met., laki baca sa 36 mina i 10 konja.

Od drugova koji su izgubljeni 8 ih poginulo, 12 zarobljeno i streljano u s. Strmici, dok su ostali zalutali te se smrzli.

Bataljon je odmah zatim izvršio pokret u s. Trimanov do gdje stigao istog dana na večer. (Komandir Kelera sa jednim vodnikom je uspio spasiti 5 p. mitraljeza i 12 pušaka, municije i ostale sprema.)

III Bataljon je bio u s. Vidovi i sa jednom etom na k. 916 Pešonci. Ista eteta je imala zadatak da hvata vezu sa djelovima I Bataljona kod s. Vrankovi i što joj nije bilo u mogućnosti radi jakog nevremena.

IV Bataljon je bio u s. Kesi ima, drže i vezu sa etom III Bataljona, dok je II batalj. bio u s. Maleševcima. Posle podne oko 3 i pol sata ulla se jaka mitralj. vatra iz pravca Ugarci. Po tom je zaključeno da G.P.O. nije postupio po naredbu od 10 ov. mjes. t.j. da nije osigurao prilaze preko Risovca, te da je neprijatelj nesmetano upao u s. Ugarci, gdje je iznenadio jedan bataljon istog odreda. Snage neprijatelja su bile od 200—300 vojnika predvođeni od grupe etnika.

Odmah je upućena jedna eteta II bataljona da sa jednim vodnikom posjedne k. 933. Gradina a drugi vod da uspostavi vezu sa delovima III bataljona, dok je II eteta III bataljona dobila zadatak da krene jedinicama k. 1195 V. Obijaj u pravcu neprijatelja te da se orijentišu i sa vatrom uspostavi kontakt neprijateljem s ciljem da ga udari bočno između u s. Luke i Ugarci. Istovremeno su zaustavljeni delovi bataljona odreda, koji su bili iznenađeni u s. Ugarci te je snjima bio pojačan položaj na k. 933 — Gradina, a jedan dio je ostavljen u rezervi. Istovremeno je poslato naredbu II bataljonu da posjedne k. 1009 i Obijaj, te da uspostavi vezu sa našim delovima prema V. Obijaju i da upućuje jačanje patrole prema cesti, između u s. Luke i s. Korita. Međutim, kurir sa tim naredbom je zalutao tako da je naenpre smrznut. Po odborniku u Polju Maleševci, tek 13 ov. mj. u jutro vod IV bat. koji je upućen za hvatanje veze sa djelovima III bataljona, nije vezu uspostavio radi poznatih razloga. Djelovi IV bataljona koji su bili na Gradini onemogu ili su neprijatelju posle kraja borbe zauzimanje iste. Četa ovog bataljona koja je bila upućena, da uspostavi kontakt s neprijateljem, primjetila je neprijatelja kako kolonom od 100—150 vojnika prilazi pad-

nama u V. Obijaj izme u s. Kesi i s. Obijaj. Neprijatelj je pušten na blisko ostojanje te je otvorena vatra, me utim, automatsko oružje zbog leda nije radilo a ni same puške, osim njih nekoliko, dok su neprijatelju radili »šarci« razvila se je borba te je neprijatelj uspio sa jednim delom kolone upasti u isto ne ku e s. Obijaj te je sa istim snagama pokušao okružiti našu etu, hvataju i se padina V. Obljaja. U tom je neprijatelj osuje en ali je uspio da sa ovim snagama u e u s. Obijaj. Zatim je naša eta povu ena u s. Kesi e kao i ostale snage koje su bile na Gradini i svojim delovima hvatali vezu sa III bataljonom.

Isti dan u ve er naš raspored je bio slijede i:

I bataljon s. Trivanov Do, sa kojim nismo imali vezu, III Bataljon u s. Vidovi i.

IV bataljon s. Kesi i, a II bataljon u s. Maleševci, jer nije dobio nare enje (zbog poznatog slu aja) za posjedanje u Obijaju.

U toku no i je IV bataljon u dva navrata sa manjim delovima uznemiravao neprijatelja u s. Obijaj, dok je III bataljon u nasilnom izvi anju sa manjim odelenjem ustanovio da se neprijatelj nalazi u s. Pe onci.

12. II. 1944.

U jutro prije zore IV bataljon posjeo k. 1195—V. Obijaj k. 988—k. 931 sa zadatkom da uspostavi vezu sa II bataljonom prema s. Obijaju — k. 1009, i obrani pravac preko Sari i u pravcu Marinkovci, II bataljon G.P.O. je posjeo k. 1195 — V. Obijaj ka Stankova i k. 1097, dok je III bataljon posjeo k. 909 Popova a, k. 916 Pešonci i k. 954, sa zadatkom sadejstva sa II bataljonom G.P.O. u slu aju nadiranja neprijatelja ovim pravcem i uspostavljanjem veze sa našim I Bataljonom.

U jutro rano neprijatelj je pod okriljem vijavice i pod borbom koju je vodio sa našim IV bataljonom ušao u s. Kesi e,⁸ te je i nastavio sa prodorom preko V. Obljaja, ali je IV bataljon povu en na položaje, tako er je u jutro oko 10^h pokušao prodirati drumom prema Drvaru, me utim je vra en tu en bo no po II bataljonu Odreda i od snaga našeg III bataljona.

Pošto IV bataljon izvijestio da nije uspio uspostaviti vezu sa našim II bataljonom upu en je jedan lan Štaba Brigade sa položaja u s. Maleševci da uputi II Bataljon na položaj t.j. na M. Obijaj i da mu povjeri kontrolu na cestom s. Luka prema Peuljama.

Poslije podne izme u 14/15 sati neprijatelj pod okriljem magle i vijavice uspio izbaciti naše snage sa k. 916 Pešonci te se uspio zavu i izme u položaja III Bataljona, podpomažu i se vatrom iz protutenkovskog oružja, dva

brdska topa i dva teška minobaca a. Odmah je posjednut položaj i na k. 911, te je prihvaćena borba. Uzvratili napadom, pred mrak, neprijatelj je povraćen je u s. Kesić. U večer istog dana naš III i IV Bat. te II Bataljon Odreda zano ili su na istim položajima, koji su bili zaposjednuti u jutro a naš II Bataljon je pojačao k. 1195 — V. Obijaj i zatvorio uz IV Bataljon prema Marinkovcima, do k. 1009 M. Obijaj. Sa I Bataljonom se nije uspostavljala veza iako je bilo upućeno nekoliko patrola da vezu uspostave i prenesu narednje koje je bilo da Bataljon krene u s. Malešavac kao Brig, rezerva.

13. II. 1944.

Neprijatelj je u nekoliko navrata pokušao da se probije prema s. Markovcima, ali po našim II i IV Bataljonu svaki put osujećen u namjerama. U toku tog dana neprijatelj je tukao položaje sviju naših jedinica iz haubica koje je dovukao pomoću saonica cestom preko Derala. Patrola III bataljona je uspostavila oko 15 sati vezu sa I Bataljonom te je isti krenuo prema narednju u s. Maleševci, gdje je stigao istu noć.

Prema narednju Štaba Divizije imali smo u toku noć izvršiti napad na neprijateljske položaje. Jedinicama su izdate usmene zapovjesti. Napad je vršio sam IV Bataljon, koji je uspio izbaciti neprijatelja iz zaseoka Sari i jednoga dijela s. Obijaj. II Bataljon, koji je imao preko Luke vršiti pritisak na s. Ugarke, zadatak nije izvršen jer su zalutali i upali u vrlo dubok snijeg, tako da su imali veliki broj promrzlih, a III Bataljon nije vršio zbog prezamorenog ljudstva.

14. II. 1944. g.

U jutro rano neprijatelj se je povukao sa prostorije Grahovo u pravcu Knina.

Neprijatelj je raspolagao u ovim borbama sa snagama oko 800 vojnika plus oko 150 skijaša i jednom grupom etnika, koje su upotrebljavali za vodeće. Sastav ove vojske sačinjavali su osim Njemaca i Grci, Francuzi, Poljaci i bilo je nešto i Rusa.

Namjere neprijatelja su vjerovatno bile da prodire ka Titevu, a vjerovatno da su atmosferske prilike dozvoljavale bio bi prodirao i prema selu Peuljama.

Municije smo potrošili za puške 2500 metaka, »Bredu« 30 metaka, a puškomitraljeske 1200 metaka.

U ovim borbama smo imali 11 ranjenih, 8 mrtva, 5 nestalih i oko 50 promrzlih.

Uzevši nevrjeme, koje je vladalo borci su se zalagali u izvršavanju zadataka i narednja nad ove anksih napora a kako tome i nedovoljno ishranjeni, a stalno dan i noć na položajima. Nije bilo uopšte grananja i neizvršavanja

nare enja. U borbama se svi od reda držali primjerno, a najviše IV Bataljon koji se je najviše trudio.

Komandni kadar je bio dobar osim desetara i vodnika koji se još uvijek ne snalaze.

Radi nevremena veza je bila nemogu a naro ito onakva kakova je potrebna u borbama.

Naše teško oružje nije uop e došlo do izražaja tako er radi nevremena.

Da su atmosverske prilike bile pogodnije vjerovatno bi neprijatelj bio aktivniji i uporniji u sprovo enju svojih namjera, ali po držanju boraca kod ovakvog vremena zaklju ujemo da bi neprijatelj u sprovo enju svojih namjera, u koliko bi uspio, pretrpio velike gubitke.

Veliki je nedostatak naših jedinica bio što nisu odmah nakon odstupanja neprijatelja, krenuli za istim nego su se zadržali na svojim položajima.

Istoga dana poslije podne II Bataljon je krenuo prema nare enju u s. Sari e, IV Bat. u s. Marinkovci, III bat. u s. Maleševci, I Bat. u s. Maleševci. Intendantura i Ambulanta u s. Ti evo.

Ceta prate eg oružja u s. Marinkovci, a Štab Brigade u s. Marinkovci, zaseok Trkulje.

15. II. 1944. g. III Bataljon je izvršio pokret za s. Kesi e, ostale jedinice na istim mjestima bez promjene.

16. II. 1944. g. Jedinice na istim mjestima bez promjena. Obavješteni smo da su se snage koje su bile na prostoriji Grahovo zadržale u Strmici i Golubi u sa namjerom da im se popravi vrijeme krenu jednim krakom ka Drvaru a drugim preko Grahova—Ti eva i Peuljama. Komisija sastavljena od Na elnika IX Divizije, major Poleksi a⁹ z-k-danta 2 Brigade, majora Babina¹⁰ i z-k-danta naše Brigade V.¹¹ Bubi a ispitivala je slu aj u s. Zaseoku sa I Bataljonom.

17. II. 1944. Jedinice na istim mjestima bez promjena. Komisija je ustanovila da dosadašnji Štab I Bataljona snosi punu odgovornost za gubitke u ljudstvu i materijalu.

Na osnovu toga Štab Divizije je svojom naredbom br. 6 smjenio Štab I Bataljona (poru nika M.¹² Domazeta, politkomesara J.¹³ Jadri a i zamj. komesara M.¹⁴ Radojkovi a), te ih stavio na raspoloženje Brigadi do kona ne odluke vojnog suda.

9 Mom ilo Poleksi
10 Josip Babin
11 Vlado Bubi
12 Mihajlo Domazet
13 Josip Jadri
14 Miloš Radojkovi

Istom naredbom postavljeni su članovi Štaba i V.D. k-danta Mili evi I. Ante, politkomesara atlak Mile i zamj. politkomesara Smiljan Jurin.

Izdato nare enje Ambulanti da izvrši pokret u s. Maleševci.

18. II. 1944. Jedinice na istim mjestima bez promjene, a Ambulanta izvršila pokret u s. Maleševci.
I Bataljon se nalazi u s. Maleševcima, II u s. Obijaj, III u s. Kesi i, IV u s. Marinkovci, sa etom prate eg oružja. Ambulanta i Intendantura u s. Maleševci, a Štab Brigade u s. Marinkovci u zaseoku Trkulje.
Poslije podne smo obavješteni da je neprijatelj napustio Strmicu i Golubi i da sa velikim snagama odlazi iz Knina, kao i da vozi materijal. Kurs je imao po eti kod Štaba Korpusa odložen do daljnjega.
19. II. 1944. Jedinice na istim položajima bez promjena.
Poslije podne održano je savjetovanje sa Štabovima bataljona, i etom prate eg oružja.
Ambulanta i Intendantura u s. Maleševci.
Štab Brigade u Trkuljama.
20. II. 1944. Bez promjena.
21. II. 1944. Bez promjena.
Novi Štab I Bataljona preuzeo dužnost. Štab sa injavaju: V.D. k-danta Mili evi Ante, politkomesar atlak Mile, zamj. politkomesara Smiljan Jurin. Bivši Štab I Bataljona predan je vojnom sudu Divizije te e sud o njima donjeti odluku.
Poslije podne bilo je savjetovanje I i II Brigade sa Štabom Divizije u s. Marinkovcima.
Ishrana je o ajna, borci sleduju poslednjih deset dana po 15 dkg. mesa bez soli.
22. II. 1944. Prema podacima neprijatelj je opet došao u s. Golubi , Strmicu sa ja im snagama, a sa namjerom nadiranja ka Grahovu—Ti evu.
II i III Bataljonu izdata su nare enja za pove anje budnosti i opreznosti, dok IV Bat. e odmah uputiti jednu ja u patrolu u pravcu Mliništa da ne bi bili iznena eni iz tog pravca. U toku jutrošnjeg dana, prema istom nare enju držati e sa jednom etom M. Obijaj 1009. Ostalim jedinicama nare ena je pripravnost i budnost.
Ishrana bez promjene.
23. II. 1944. g. Na položajima bez promjene. Jedinice su poja ale budnost, jer se o ekivao napad. Jedna eta IV Bat. bila je na M. Obijaj (1009), radi bo nog osiguranja rasporeda. Desetina IV Bataljona je bila do Mari evih košara, jer se je o ekivao iz tog pravca. Ustanovljeno je da se ne

prijatelj ne nalazi na tom pravcu, osim sa manjim posadama u Cetinskoj dolini.

Saznajemo da su se njemačke snage povukle iz Strmice, Golubića i Plavnog, a da se u tim selima nalaze manje snage etnika.

Po svim jedinicama održavana je godišnjica 26. god. Crvene Armije.

Ishrana bez promjene vrlo loša.

Dezertirao je borac IV Bataljona Slišković i borac ete za vezu Vidurinović.

Izdato je naređenje IV Bataljonu da sutra u jutro rano prije svanu uputi jednu etu na M. Obijaj. II Bataljon u s. Obijaju III u s. Kesić, IV u s. Marinkovci sa etom pratećeg oružja, I u s. Maleševci, Ambulanta i intendantura u s. Maleševci.

Štab Brigade sa etom za vezu u Trkuljama.

24. II. 1944. Bez promjene. Jedinice na istim položajima. Ishrana bez promjena.
25. II. 1944. Bez promjene.
26. II. 1944. Prema naređenju Štaba, naša Brigada ima izvršiti pokret u Livanjsko polje, i to 2 Bataljona južnom stranom a 2 sjevernom stranom polja. U tom smislu izdata su naređenja Bataljonima i ostalim jedinicama. Na naše položaje Bos. Grahovo dolazi II Brigada naše Divizije. Danas na položajima bez promjene. Vojni sud Štaba VIII Korpusa u saglasnosti sa V.Š.¹³ streljao je Štab bivši I Bataljona radi slušaja u s. Zaseoku.
27. II. 1944. U vezi naređenja od jučer jedinice su ujutro u 6 sati krenule u pokret, i to: I Bataljon u s. Bogdaši, II u s. Vrbica, III u s. Kazanci, a IV u s. Crni Lug. Štab Brigade, ete pratećeg oružja, intendantura, Ambulanta, ete za vezu i minerski vod nalaze se u s. Nuglašica.
28. II. 1944. Intendantura vrši pokret u s. Zadržani, Ambulanta u s. Zadržani. Jedna ete IV Bataljona dobila je naređenje da sa jednim članom Štaba krene u pravcu Prologa u svrhu prikupljanja podataka. Jedna ete I Bat. sa istim zadatkom krenula je u pravcu Priluke. Ostale jedinice na istim položajima bez promjene.
29. II. 1944. Bez promjena. Dobili smo naređenje od Štaba Divizije za pokret dublje u Livanjsko polje koji se ima vršiti ujutro rano.

ete koje su pošle izvi ati izvjestile da se u Livnu nalazi oko 800 neprijateljskih vojnika.

1. III. 1944. g. Bez promjene. Dobili smo nare enje. Prema nare enju I Bat. vrši pokret u s. Radanovci, II Bataljon u s. elebi , III Bataljon u s. Lištani, IV Bataljon u s. Rujani, eta prate eg i eta za vezu, minerski vod sa Štabom Brigade u s. Kazanci, Intendantura u s. Vrbica, Ambulanta u s. Bogdaši.
2. III. 1944. g. Jedinice se nalaze na istim položajima bez promene. U Livno su stigla poja anja i to: Šimi eva bojna i nešto Njemaca sa 3 tenka. Hrana je u jedinicama dobra. Izdali smo jedno-mjese ni vojni ki plan. Došao je politkomesar Danilo¹⁶ iz Bolnice. Zamj. politkomesara Vovo¹⁷ ide sutra ujutro na viši partijski kurs. Bez promjene. IV Bataljon je izvršio pokret iz s. Rujana u s. ai e.
3. III. 1944. g. III Bataljon imao je pokret u s. Orguz, radi konfiskacija kod narodnih neprijatelja. Ostale jedinice bez promjene.
4. III. 1944. g. III Bataljon vrši konfiskacije u selima južno od komunikacije Livno—Prolog. IV Bataljon se nalazi u Prološkoj draži. Ostale jedinice bez promjene.
5. III. 1944. g. III Bataljon (i dalje konfiskuje) napao je domobrane koji su se nalazili u školi u Podhumu. Domobrani su pobjegli a škola je zapaljena. U selu Vržeralima je uhva en jedan ustaša koji je upu en Štabu Divizije. I dalje se konfiskuje. Ostale jedinice bez promjene.
6. III. 1944. g. III Bataljon i dalje konfiskuje. IV Bataljon je konfiskovao u s. Gubin. Ostale jedinice bez promjene.
7. III. 1944. g. III i IV Bataljon i dalje prikupljaju hranu. mjene. Otišao je major Viski za zamj. k-danta XI. D. Brig.
8. III. 1944. g. III i IV Bataljon i dalje prikupljaju hranu. Ostale jedinice bez promjena.
9. III. 1944. g. III i IV Bat. i dalje prikupljaju hranu. Jedinice na istim položajima. Jedna eta IV Bat. bila je prošlu no na rušenju mosta na cesti Livno—Prolog, napadnuta od Njemaca i etnika. Poslije kra e borbe, neprijatelj se je povukao. Imali smo jednog nestalog druga i zamj. komesara ete Matoši a. Za neprijateljske gubitke ne znamo. Dobili smo nare enje od Štaba Divizije da sve naše jedinice [krenu] na jugozapadnu stranu Livanjskog polja. Izdali smo nare enje jedinicama za pokret koji ima uslije-

¹⁶ Danilo Smiljani

¹⁷ Vlado Bubl -Vovo

diti sutra u jutro u 6—9. Na sjevernu stranu polja je došla III Brigada naše Divizije.

11. III. 1944. Prema nare enju jedinice vrše pokret i to: I Bat. u s. D. Rujani, II u s. G. Rujani, III u s. Odžak, IV u s. Lištani, Štab Brigade, eta prate eg oružja, eta za vezu, minerski vod u s. Caprazlije i intendantura, a Ambulanta u s. Provo.
III Bataljon obezbe uje itavu Brigadu iz pravca Livno.
12. III. 1944. Bez promjena. Saznali smo preko obav. si. da je u Livno došlo 5 tenkova kao poja anje.
13. III. 1944. g. Bez promjene.
14. III. 1944. g. Bez promjene.
15. III. 1944. g. Bez promjene.
16. III. 1944. g. Bez promjene.
17. III. 1944. g. Prema podacima obaveštajne služ. saznajemo da je neprijatelj poja ao svoj garnizon u Livnu. Tako er saznajemo da je neprijatelj poja ao svoj garnizon u Sinju. Navodno da bi imali krenuti u akciju na naše snage u Dinari i u Livanjskom polju. U vezi ovih podataka doбили smo nare enje od Štaba Divizije [za prebacivanje] na sjevernu stranu polja.
18. III. 1944. g. Prema nare enju III Bataljon vrši pokret u s. elebi , IV bat. u s. Bojmunti, II Bat. u s. Caprazlije, Bataljon u s. Kazanci. Štab Brigade, eta prate eg oružja, eta za vezu i minerski vod s. Radanovci a intendantura i Ambulanta u s. Bogdaši.
Svi Bataljoni su pristupili rušenju cesta i to Prolog—Kazanci—Priluka, Bojmunti—Kazanci. Saznali smo da je na minu, koju je postavio naš II Bataljon kod sela Vaši, naletio jedan njema ki kamion koji je uništen. Broj žrtava nepoznat.
19. III. 1944. g. Jedinice na istim položajima. Štab Brigade sa etom prate eg oružja i minerskim vodom izvršio pokret u s. Vrbi-
cu, i eta za vezu.
Ceste se i dalje uz pomo seljaka ruše.
Polagana sve ana zakletva našeg III i IV Bataljona, te ete prate eg oružja, ete za vezu i minerskog voda. Zakletva je polagana izme u s. elebi i s. Bojmunte.
20. III. 1944. g. Bez promjene. Polagana zakletva u Ambulanti i intendanturi.
21. III. 1944. g. Polagali zakletvu I i II Bat., ostali bez promjene.
22. III. 1944. g. Bez promjene.
23. III. 1944. g. Bez promjene.

24. III. 1944. g. Prema naredjenju Štaba Divizije vrši Brigada pokret na jugozapadnu stranu Livanskog polja i to: I Bat. iz s. a-prazlije za s. Cai e, II Batalj. iz s. G. Rujane za s. ... III i IV Bataljon za selo Lištane. Štab Brigade sa etom za vezu i minerskim vodom u s. Lištane. Intendantura i Ambulanta iz s. Bogdaši za s. Bastasi. Teški baca i iz ete prate eg oružja u s. Bastasi. Protivkolska oružja pripojeni su III bataljonu.
25. III. 1944. g. itava Brigada je imala vršiti pokret na južnu stranu ceste Livno—Prolog sa zadatkom prikupljanja hrane za itavu Diviziju. Pokret je obustavljen radi lošeg vremena. Jedinice su ostale na istim mjestima.
26. III. 1944. g. U toku no i itava Brigada je vršila pokret i to: I Bat. u s. Cukli , II Bataljon u s. Tribi , III Bat. za s. Lipu, IV Bat. za selo ukli . Štab Brigade sa minerskim vodom za s. Lipu. eta za vezu je formirala 4 relejne stanice za vezu sa Štabom Divizije.
27. III. 1944. g. Neprijatelj je u 4 sata po podne došao sa 4 tenka i 2 kamiona u s. ukli . Jedinice su se povukle na prve položaje prema Kamešnici. Pred ve er neprijatelj se je povukao iz Livna. I. i IV. Bataljon izgubili su 7 konja. Gubitaka nismo imali. U ve er su I i IV Bataljon krenuli u s. Sr evi i u konfiskacije. Seljaci su sve posakrivali.
28. III. 1944. Bez promjene, sva etiri Bataljona krenuli su na prikupljanje hrane na dobrovoljnoj bazi u s. Podgradina, Bijelo Polje, Vržerala, Sr evi i. Prikupljeno 3000 kg žita i 1000 kg mesa. Neprijatelj je došao poslije podne u s. Bilu i odatle durbinima izvi ao u pravcu nas.
29. III. 1944. g. Jutro 4 sata došla je III Brigada XX. Divizije koja je odba ena sa Kamešnice.¹⁸ Pri prenašanju hrane kroz Prolog [napali] su tenkovi tako da nam je propalo oko 100 kg žita i 3 druga iz I Bataljona. U jutro u 9 sati neprijatelj je sa nekoliko tenkova došao u Han Prolog gdje se nalazio jedan Bataljon III Brigade naše Divizije sa snagama od 200 ljudi je tako er došao u s. Sr evi . Na naše položaje je tukao artilerijom. Patrola II Bataljona koja je bila upu ena da izvi a prema Han Prologu naišla je na neprijatelja. Puškomitraljezac je ranjen i izgubili smo puškomitraljez.

- Istu no smo vršili [pokret u] pravcu Lištana. Vršila je pokret i III Brigada XX Divizije.
30. III. 1944. I Bataljon ostaje u Han Prologu, II Bataljon u s. ai i, III i IV Bataljon u s. Lištane, sa Štabom Brigade, etom za vezu i minerskim vodom.
31. III. 1944. Poslije podne u 17 sati neprijatelj je došao u Han Prolog sa 5 tenkova i 2 kamiona pješaka. Razvila se borba u kojoj nijesmo imali gubitaka. Neprijatelj se u no povukao u Livno.
- Istu no I i II Bataljon ruše most kod Gubera na Sturbi, a da su prethodno bez gubitaka izbacili posadu sa istog. III i IV Bataljon vrše pokret za Vržerala, Podgradinu gdje sakupljaju hranu.

BROJ 298

IZVOD IZ OPERATIVNOG DNEVNIKA TRINAESTE BRIGADE IX DIVIZIJE NOVJ ZA PERIOD OD 1. SIJE NJA DO 31. OŽUJKA 1944.¹

1. sije nja 1944

- Izvršili smo pokret danju u selo Pasike. Tu je brigada posjela položaj tako što 3 bataljona posjedaju sa jednim dijelom svojih jedinica položaj dok se cio IV. bataljon nalazi u rezervi u selu Oklju no. Glavno osjeganje luke Okljuna i Slatina. Snabdijevanje se vrši iz Visa. Veza sa operat. štabom i Divizijom održava se telefonom i kuririma.
2. I. 1944 Raspored jedinica na položaju i odmor.
3. I. 1944 Nije bilo naro itih promjena po jedinicama. Na položaj Oklju na postavljena su 2 protivavionska mitraljeza i 2 protuoklopna topa.
4. I. 1944 Nije bilo nikakvih promjena, jedinice na položajima i odmor. Dva neprijat. aviona letjela nad našim položajima, iz saveznih brodova otvorena vatra na iste, te ih natjerala u bijeg. Konferenca sa štabovima bataljona.
5. I. 1944 Bez promjena na položajima. Koman. brigade i Politkom. brigade otišli na konferencu u Oper. štab. Na elnik u obilasku bataljona i položaja.
6. I. 1944 Ništa nova nije bilo

¹ Original (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 18/13, k. 847A.

7. I. 44 Na položajima u toku dana nije bilo promjena, no u stroga pripravnost. Bataljoni radili prema rasporedu. Stigla 42 borca. Primljeno je naređenje za pokret.
8. I. 1944 Bez promjena. U 12 1/2 sati izvršen je pokret brigade sa položaja Oklju na u Dra e Polje. Bataljoni zaposjeli određene položaje. U brigadu stigli drugovi iz Politodjela i Ob. K. Stab brigade u Dra evu Polju.
9. I. 1944 Bez promjena. Bataljoni vršili obuku prema rasporedu. članovi Štaba u obilasku bataljona. članovi Štaba u obilasku. Pod komandom Brigade stavljen Orjent. Odred i Prekomorska eta.
10. I. 44 Nije bilo promjena. Rad u bataljonima po rasporedu. članovi štaba u obilasku sa drugovima.
11. I. 44 Bez promjena. Stigla intendantura iz Visa. Jedinice rade vojnički i politički.
12. I. 44 Bez promjena.
13. I. 1944 Bez promjena.
14. I. 44 Vršena je popuna brigade iz drugih jedinica.
15. I. 44 Primljena zapovjest za pokret. Brigada je izvršila sve anu zakletvu. Poslije zakletve ples i pjesma.
16. I. 1944. Vršen je pokret iz Dra e Polje za Vis, gdje je izvršeno ukrcajanje u brodove. Zbog lošeg mora pokret je obustavljen i brigada je prenošila u gradu.
17. I. 44 U 19^h krenuli smo iz Visa za otok Kornat.²
18. I. 44 Na otok Kornat stigli smo u 8³⁰ sati. Tu predanili, a u prvi mrak krenusmo za Pakošćane.
19. I. 44 U 2^h stigli smo u selo Pakošćane, a otale je preduzet pokret u selo Vrana, gdje se vojska odmorila i prenošila. Uhvaćena je veza sa XIX. Divizijom.
20. I. 44 Štab se je upoznao sa zadatkom 5. brigade koju treba smjeniti. Paljene su vatre u slavu druga Lenjina iji se dan slavi sutra. Primljeno je naređenje za smjenu 5. brigade. Jedinice su krenule na nova odredišta. I. bat. u s. Pakošćane, II ostaje u Vrani, III. u Banjevce, a ostali dijelovi u Radošćinovi.
Zadatak e brigade biti osiguranje kanala i iskrcaja materijala, zatvaranje pravca prema Benkovcu i Pirovcu, te zasjede na komunikacijama.
21. I. 1944 Smjena 5. brigade u toku prije podne izvršena je. Na reonu III. bat. položaj prema Pirovcu. Njemci su otvorili bacačku, topovsku i mitraljesku paljbu. Imali smo jednog druga ranjenog. Kod ostalih snaga bez promjene, vršena obuka po određenom planu.

² Brigada je sa otoka Visa prebaćena na kopno radi odlaska u sastav Devete divizije NOVJ. Vidi dok. br. 60 i 178.

22. I. 1944   Neprijatelj je baca kom vatrom tukao Štab III. batalj. na polož. kod Pirovca i izišao sa 1 etom poviše sela. Otvorena je mitraljeska vatra. Poginula je jedna drugarica, a 8 drugova je ranjeno, od toga 3 teško. Na ostalim sektorima bez promjena.
23. I. 1944.   Brigada je osim I. i III. bataljona krenula u akciju na sektor Bukovice. Sa I. III. bat. ostao je Na elnik i politkomesar, a sa II. i IV. komandant i zamj. Politkomesara. Štab sa II. i IV. krenuli su za Kistanje. No u stigli u selo Devrske gdje smo preno ili, ujutro krenuli za Kistanje, ali prije Kistanja dat pravac za selo Smrdelje.
24. I. 1944   Na sektoru I. i III. bat. bez promjena, jedan drug, polit. komesar ete podlegao je ranama. Kod II. i IV. bat. i Orjent.³ Odreda bile su akcije. Orjen. Odred osjegur. neprijat. nadiranje iz Roškog Slapa na Smrdelje II. bat. u 24^h napada na selo Rupe, a IV. u zasjedi izme u Rupa i Roškog Slapa. U Rupama nije bilo neprijatelja, ali kad je IV. bat. pošao za Rupe do ekan od neprijatelja, morao se povu i prema Smrdelje. U 10 sati neprijatelj je napao na Bratiškovce i desno na Gorice i ugrozio put Devrske—Kistanje. Odbijeni napadi.⁴ Dobili nare enje za omogu enje prebacivanja V. brigadi preko Krke, ali kasnije povu eno i dobili drugo nare enje za napad na liniji Ze evo Brdo—Kistanje—Manastir Krka, i ovo je promjenjeno a nare eno za pokret prema Dobropoljcima. Odmor u Kalanjevim Dragama. U borbama ranjeno 7 drugova, jedan komandir, a 2 nestala u putu.
25. I. 1944.   Kod drugog i IV. bat. i Orjen. Odreda bilo je sljede e: Nakon odmora u Kalanj. Dragama Orjent. Odred otišao za Radoljice, II. za Bjelinu, a IV u Brušku. Štab u Medije. Kod I i III. bat. jedna eta je ostala u Pakoštane, a dvije u Vranu za zatvaranje pravca. Jedna eta I. na položaju Pirovca, a dvije u Banjevce. Bez promjena.
26. I. 1944.   Na sektoru I. i III. bat. bez promjena. Situacija nejasna. Kod II, III i Orjen. Odreda pokret za Dobropoljce, gdje je izvršena priprema za napad na Ostravice Lišane i Buli , ali nijesu vršene, ve manje akcije iš enja.
27. I. 1944.   Kod I. i III. bez promjene. Kod drugih snaga zauzimanje položaja. Orjen. Odred izbio na Orlova u k. 406, II. batalj. izme u sela Gornje i D. Lepuri. IV. bat. na Mijancu k. 413 i sišli u Buli i selo Lepuri. Odred u Ostrovi ke Lišane. I. eta II batalj. otišla u Stankovce radi veze sa snagama na jugu. U 12 sati 3 kamiona neprij. došla od Benkovca u Lisi i . 50 vojnika u strelja . stroju prema k. 415. II. bat.

³ Orjenski NOP odred.

⁴ i ⁵ Vidi dok. br. 296, napomenu 8.

je otišao za selo G. Lepuri, IV. na položaju Mijanca (k. 413), Orjen. Odred u selo Ostrovi ke Lišane. Oko 15 sati neprijatelj, motorizovana kolona oko 300 vozila⁵ došla od Kistanja u selo Ostrovi ke Lišane, tukli naše položaje artil. i minobaca . vatrom. Orjen. Odred uništio 2 kamiona a jednog zapalio.

28. I. 1944. Kod II. i IV. bat. bez promjene. Kod I. i III. neprijatelj je pokušao ispadom iz Biograda u Pakoštane. eta I. bat. odbila je napad bez žrtava. Preba eni ranjenici iz diviz. bolnice za Vis.
29. I. 1944. Kod I. i III. batalj. Za zabilježiti je sljede e: Neprijatelj je napao naš I. batalj. kod Vrane i Pakoštana.⁶ Borba je trajala do 12^h. Jedan drug je ranjen. Avioni su itav dan izvi- ali. Kod Banjevca poginuo je jedan drug iz III. bat. od aviona. eta I., III. batalj. otsje ena je od bataljona i ostala na tom sektoru. U 21 sat I. i III. batalj. koji je vršio osiguranje kanala preduzeli su pokret pravac Dobra Voda—Kolarine—Kozlovac. Kod drugih snaga akcije manjeg stila. Osim 1. ete i jedne desetine 2 ete III. Bat. Brigada na okupu.
30. I. 1944. Batalj. IV. odbio napad 3 tenka koji su u pratnji 8 kamiona pokušali prodrjeti iz Benkovca—Lisi i za Dobropoljce. I i III bat. dobio zadatak da krene za Velebit za selo Duboki Dol. U 10 sati krenuo je po nare enju divizije i II i IV. batalj. u isti pravac. I., III. i IV. batalj. no i u Krupi, a II. bat. u Žegarju.
31. I. 1944. Pokret cijele Brigade na nove položaje, kretanje u dvije grupe. Nije bilo promjena.
1. II. 1944. Pokret iz s. Krupe u selo Duboki Dol i posjedao položaje Jelovac—Lipa —Pena—Tremzina—Zaperova a posjela su tri bataljona, dok je I. bat. ostao u Brigadnoj rezervi u Dubokom Dolu gdje se nalazi i Štab Brigade. Kod posjedanja položaja IV batalj. je uo io neprijatelj sigurno naše položaje (izvi a e) te je bacio nekoliko mina iz baca a.
2. II. 1944. Nije bilo promjena na položajima. Dezertiralo je 6 iz II. bat.
3. II. 1944. Neprijatelj je pokušao manjim snagama probiti na naš položaj,⁷ koji je držao III. i II. bataljon (k. 948 i Lipa), ali je bio odbijen. Na položaju IV. bat. ranjen je jedan drug iz nepoznatog razloga.
- Neprijatelj je u inio napad na položaj IV. batalj. na Zaperova u. Borba je trajala 5 sati i pred mrak je neprijatelj ovladao položajem IV. batalj. Neprijatelj je zano io na položaju. Gubitci neprijatelja su veliki. Mi smo imali tri ranjena druga i jednog poginulog. Dezertiralo je 4 iz istog bataljona.

⁶ Vidi dok. br. 353.

⁷ Nijemci su 3. velja e poduzeli operaciju »Emil« protiv Devetnaeste divizije. Vidi dok. br. 296, napomenu 12.

4. II. 1944 S ja im snagama i sa pravca Krupe, Zaperova e, uluma i Cerovca neprijatelj je ovladao našim položajima i prisilio nas na povla enje. Brigada se je povukla u selo Javornik gdje je zano ila.
5. II. 44 Zauzeli smo položaje Paripovac (III. bat.)—Jelovac (IV. bat.)—Vrbica (II. bat.). Ostatak brigade i ete u rezervi odmarale su se u Milanovi evim stanovima. Na svim položajima bilo je u toku dana pokušaja neprijatelj, prodora sa slabijim snagama. Poslije podne nare eno je probijanje svih jedinica XIX. Divizije. Tada je neprijatelj ja e napadao na Paripovac. Vodila se žestoka borba do no i. Iz 3. bat. poginula su tri druga i polit, komesar bataljona Atif ampara, a ranjeno je 5. U 17 sati naš IV. bat. sa jedinicama 5. brigade napao je neprijatelja i ovladao Lipa em. Ovim je stvorena mogu nost za prolaz svih jedinica pravcem Turovac — preko komunikacije Gra ac—Otri —Glogovo.
6. II. 1944 Kroz silnu buru i vijavicu snjega, jedinice su oko 3 sata stigle u selo Glogovo. Smrzla su se 2 druga. Nestalo ih je u maršu nepoznati broj. Odatle smo produžili za Gubav evo Polje — gdje su bataljoni razmješteni po zaseocima: Surle, Blanuše i Tojagi i.
7. II. 1944. Odmor boraca u nazna enim zaseocima Gubav evo Polja.
8. II. 1944. Ovog dana smo zaposjeli po nare enju XIX divizije sljede e položaje: k. 964 zap. od Glogova — k. 864—k. 1012 Crni Vrh—Oblajak. Zadatak zatvaranja pravca Grab—Glogovo, Gra ac—Kijani—Omsica i Gra ac—Derin Gaj—Bruvno. Ideja: organizovati upornu odbranu i braniti svaki pokušaj prodora neprijatelja i osujetiti ga u njegovim namjerama. I. bat. zaposjeo je k. 964, II. bat. k. 1014 i 864, III. Oblajak zatvorio cestu, dok je IV. u brig, rezervi u s. Omsicu.
9. II. 1944. Nikakovih promjena nije bilo. Vrijeme veoma hladno i sniježno.
10. II. 44 Izvršen je pokret u Rudopolje, a potom poslije nekoliko sati odmora produženo kretanje za Mazin. Ceta I. bat. kod Vodica napala je neprij. kamion i ubila 7, ranila 3, a zarobila 5 neprij. vojnika.⁸
Imamo krenut za Bosnu u sastav IX. Divizije.
11. II. 1944 Brigada se odmara u selu Mazin, jer zbog ružnog vremena, me ave i snijega onemogu en je pokret dalje.
12. II. 1944 Bez promjena u selu Mazinu gdje se jedinice naše brigade odmaraju po zaselcima Mazina. Ishrana vrlo slaba, i jedino se bazira na dobrovoljnim prilozima naroda.

⁸ Vidi dok. br. 130 i 368.

13. II. 1944 Krenuli smo pravcem prema Martin Brodu u 14 sati. Zbog velikog snijega pokret je nemoguć, te su se jedinice povratile u kantoman u selo Mazin.
14. II. 44 Prokr en je put preko Dobro Sela prema Martin Brodu. Povučeno je narednje o našem pokretu u pravcu IX. Divizije. Vrijeme užasno, stalno pada snijeg uz veliki vjetar.
15. II. 44 Dva bataljona I. i II. smješteni u zaseocima Mazina a III. i IV. su prešli u selo Brezovac radi napada na komunikaciju Dobro Selo—Doljani. Vrijeme još gore nego juče.
16. II. 44 Postavljena zasjeda neprijatelju na liniji Dobro Selo—Doljani. Neprijatelj nije prolazio. Noću je sa naše strane demonstrativno napadnut neprijatelj u selo Doljani, ali on nije odgovorio vatrom. Logorovalo ih je oko 1000 vojnika. Vrijeme nešto popustilo.
17. II. 1944 Brigada je izvršila pokret sa današnjih položaja, da sa 2 bataljona zatvara pravac Graac—Bruvno, a sa jednim Dabašnica—Glogovo, dok je jedan izvršio pokret iz Mazina u Vagan, gdje će zatvoriti pravac prema Lapcu. Jedinice su prenošile u Krivošijama, Krajnovi ima i Plešima.
18. II. 44 Izvršen pokret sa prenošenja i to: I i II. bataljon u selo Tojagići, Miljuši i Duki, IV. bat. u zaseok Surle, a ostali dijelovi brigade u selo Petroviće i aliće. Na putu naš I. bataljon i intendanturu brigade napao je neprijatelj avion, imali smo jednog mrtvog druga i tri ranjena. Zbog velikog vjetrova nije se čuo zvuk aviona i do toga je došlo.
19. II. 1944 I. i III. bataljon prema narednji Divizije upućeni u selo Klapavicu da istu put od snijega. Stigla je 1. eta I. batalj. sa komand. I. batalj., koja je bila ostala kod povlačenja sa terena Vranskog Jezera. Ta eta dovela je sa sobom 5 Njemaca koje su zarobili kod jedne akcije — napada na kamion kod Vodica.
20. II. 1944 Za zatvaranje pravca Graac—Mazin upućen je IV. bataljon, po depeši Štaba Divizije. Kod drugih jedinica nema promjena, iste se nalaze na istim položajima.
21. II. 1944 Nema se šta zabilježiti.
22. II. 1944 Za zatvaranje pravca od Glogova prema Gubavčevom Polju, IV. bataljon krenuo je u selo Plešići za izvršenje dobivenog zadatka. I. bataljon vratio se iz Klapavica i smješten u selo Omsica.
23. II. 1944 Primitljena je naredba VIII. Korpusa po kojoj naša brigada ulazi u sastav IX. Divizije. Ovog dana proslavljena je 26-godišnjica osnivanja Crvene Armije. IV. bat. prisustvovao je mitingu u selu Omsica. Drugih promjena nije bilo.
24. II. 44 Nije bilo promjena.
25. II. 44 Bez naročitih događaja.

26. II. 1944 II. Bataljon dobio je zadatak da izvrši pokret u selo Grčala, sa zadatkom zatvaranja pravca od neprijateljskog teritorija prema Gubav evom Polju. Otišli tri naša kurira da uhvate vezu sa IX. Divizijom. Drugih promjena nije bilo.
27. II. 44 Nije bilo promjena na teritoriju ove brigade. Bataljoni na istom položaju.
28. II. 44 Bez promjena. Dezertirao borac IV. batalj. neprijatelju u Gra ac.
29. II. 44 Bez ikakvih promjena. Primljeno nare enje za pokret Brigade u sastav IX. Divizije.
1. III. 44 Izvršen pokret pravcem selo Petrovi i—Mazin—Bori evac—Bubanj. U selu Bubnju jedinice su zano ile, jer je prelaz preko rijeke Une bio nemogu zbog nabujale vode. Ovaj pokret je izvršen sa I, III i IV. Bataljonom, dok je Bolnica i II. bataljon ostao u Mazinu.
2. III. 44 Brigada izvršila pokret i prelaz preko Une, druge etape na sljede i na in: I i IV. bataljon iz sela Bubnja do sela Poli evica, zajedno sa bolnicom. III. bataljon sa ostalim djelovima od sela Bubnja do sela Rajinovac, gdje se zano ilo. II. bataljon od Mazina do sela Poli evica gdje je izvršen prelaz preko Une i zano ilo.
3. III. 44 Sa preno išta sve jedinice su krenula preko Martin Broda za selo O egrije — Veliki i Mali Cvjetni . U ovim selima ljudstvo je razmješteno u cilju odmora.
4. III. 44 Odmor u Velikom i Malom Cvjetni u. Vrijeme je slabo jer pada snijeg uz veliki vjetar. Ishrana nije najbolja.
5. III. 44 Odmor u V. i M. Cvjetni u. Vrijeme se poboljšalo kao i ishrana.
6. III. 44 Izvršen je pokret do sela Resanovci, gdje su jedinice zano ile. Pokret je trajao osam sati. Ishrana nije zadovoljavaju a. Za vrijeme pokreta vrijeme je bilo dobro.
7. III. 44. Izvršen je pokret do sela Gornje i Donje Peulje, gdje su jedinice zano ile. Pokret je trajao sedam sati. Borci su ovaj marš teško izdržali zbog izmorenosti i slabe ishrane. Ishrana i ovog dana je slaba, vrijeme je sniježno. Uhva ena je direktna veza sa štabom IX. Divizije.
8. III. 44. Izvršen je pokret brigade iz sela Peulje kroz Grkovce u sela Bastasi i Nuglašicu. Po zaseocima ovih sela jedinice su razmještene u cilju odmora i iš enja. Odmah se pristupilo iš enju i spre avanju zaraze od tifusa koji vlada u manjoj mjeri u ovim krajevima. Vrijeme je dobro. Ishrana se znatno poboljšala.
9. III. 44. Odmor brigade po razmještenim zaseocima. Nastavlja se iš enje i parenje. Ishrana dobra. Vrijeme tako er dobro.

- Upu ena je jedna naša patrola da uhvati vezu sa I. Brigadom IX. Divizije u pravcu Celebi a.
10. III. 44 I. bataljon i eta Prate ih oru a izvršili su pokret za Radanovce i Bojmunte. Drugih promjena nije bilo. Vrijeme je dobro, kao i ishrana.
11. III. 44 Bez promjene. Po jedinicama vršeno parenje i iš enje. Ishrana loša. Vrijeme dobro. Otišla 4 druga na radioteleg. kurs.
12. III. 44 U Štabu ove Brigade održan je sastanak lanova brigade sa lanovima Divizije. Štab Brigade premjestio se je u selo Vrbica. Štabovi bataljona sa Štabom Brigade u prisutnosti lanova Štaba Divizije održana konferencija. Vrijeme dobro. Ishrana prili na.
13. III. 44 Bez promjene na sektoru Brigade. Vrijeme dobro. Ishrana nedovoljna. Otišlo 6 drugova na viši bolni . kurs.
14. III. 44 Jedinice na istom mjestu. Formirane su nove jedinice: pionirski vod, eta za vezu (samo 1 vod), eta prate ih oru a (samo baca ko odjeljenje). Održana je konferencija svih lanova Skoja ove brigade u prisutnosti [delegata] Skoja za Hrvatsku. Vrijeme je hladno i snježno. Ishrana nešto bolja.
15. III. 44 Jedinice na odmorištu, raspored za iste isti. Po eo je intenzivan rad na vojni kom i politički kom polju, svakodnevna obuka. Vrijeme je hladno. Ishrana dobra. Umro 1 drug na putu za bolnicu.
16. III. 44 Bez promjena. Vrijeme je dobro. Ishrana nedovoljna. Naša prosvjetna grupa održala je zabavu u selu Bastasi. Stigli drugovi iz Politodjela. Umro jedan drug od tifusa.
17. III. 44 Jedinice su izvršile pokret iz Bogdaša, Vrbice i Radanovca u sela Nuglašice i Jaruge zbog eventualnog neprijateljskog pokreta iz Livna u ovom pravcu. Vrijeme je dobro. Ishrana slaba. Osje a se velik broj bolesnih drugova, za ljekarsku pomo .
18. III. 44 Izvršen je pokret iz Nuglašica i Jaruge i sa dva bataljona, Štab brigade, intendatura, bolnica i prate a eta u G. i D. Peulje. I. bataljon ostaje u s. Jaruge, a II. je razmješten u Nuglašici. IV. bat. održava vezu iz D. Peulja sa II. Brigadom. Vrijeme je prili no. Ishrana slaba i nedovoljna. Sve više se bolesnici javljaju na ljekarsku. Zapo elo je parenje brigade protiv ušiju. Otišla 4 druga na niži part. kurs.
19. III. 44 Jedinice na odmorištima sa istim rasporedom. Vrijeme prili no. Ishrana nedovoljna. Upu eno u Div. bolnicu 25 bolesnika. Stigla 3 druga podof. sa kursa za poja anje voj. kadra. Umro jedan drug od sr ane kapi.

20. III. 44 Bez promjena. Vrijeme sniježno i hladno. Ishrana nedovoljna. Upu eno na kurs u SSSR avijat. 4 druga. Zapo elo je pelcovanje Brigade protiv pjegavog tifusa. Radi se po planu.
21. III. 44 Bez promjena. Vrijeme sniježno. Ishrana nešto bolja. Bolest raste. Jedan drug umro u Div. Bolnici. 26 drugova upu eno u Diviz. Bolnicu.
22. III. 44 Jedinice na istim položajima. Vrijeme slabo. Ishrana nedovoljna. Jedna naša izvi . patrola sukobila se sa neprijatelj, patrolom u Uništima.
23. III. 44 Jedinice na istim položajima. Vrijeme nešto bolje. Ishrana dobra, ali nedovoljna. Umro jedan drug u Diviz. Bolnici.
24. III. 44 I. i II. bataljon krenuli su za elebi po nare enju Štaba Divizije, IV u Jarugu, i Štab Brigade. Prate a eta u Bastase, III bataljon i bolnica na istom mjestu. Vrijeme slabo. Ishrana nedovoljna. Upu eno u Div. Bolnicu 5 bolesnih drugova. Sa I. i II batalj. krenuo na elnik, I. i II. batalj. imaju održavat vezu sa III. li kom Brig.
25. III. 44 I. batalj. na istom mjestu, kao i ostali djelovi. Vrijeme je nešto bolje. Ishrana nešto bolja ali nedovoljna. Upu eni u bolnicu Divizije 8 drugova. Zadatak I. batalj. zatvaranje pravca od Livna i održavanje veze sa I. Brigadom. II i IV Batalj. izvršili su pokret za s. G. D. Rujane radi veze i zaštitnice I. Brig, koja e krenuti u akcije južno od linije Livno—Prolog.
26. III. 44 I. u elebi ima, II i IV. u Odžaku i Rujane, Prate a u jarugu. III bataljon i Bolnica izvršili pokret za Nuglašicu. Opremljeno na podoficirski i veterinarski kurs 25 drugova. Vrijeme sniježno i jaki vjetar. Ishrana bolja. Svakog dana po nekoliko drugova ide za bolnicu.
27. III. 44 Jedinice na istom položaju, Štab Brigade i Prate a izvršili pokret za Vrbicu. Vrijeme hladno. Ishrana zadovoljava. I. bataljon ima zadatak održavati vezu sa III. li kom Brigadom i zatvaranja pravca od Livna. IV. bat. izvršio pokret za Han Prolog, II. bat. za Odžak sa zadat, osiguranja karavana i veze sa I. Brigadom i kontrole s. Prolog.
28. III. 44 Jedinice na istim položajima. Štab Brigade i Prate a izvršili pokret za elebi . Vrijeme dobro. Ishrana dobra i zadovoljavaju a. IV i II Bataljon imaju zadatak zatvaranja pravca iz Livna na juž. strani Livanjsk. polja i uvanja karavana koji dolaze iz Dalmacije. IV. Batalj. pravio je prepreke u Han Prologu. Bolest napreduje, dosta se drugova javlja ljeakar. pomo .

29. III. 44 Sve jedinice na istim položajima. IV. Bataljon vodio je borbu sa neprijateljem⁹ na svom položaju. Imali smo jednog poginulog druga i 4 lakše ranjena. Vrijeme dobro. Ishrana vrlo dobra. Opis borbe: u Han Prolog stiglo u 9^h dva tenka, 1 motocikl i 4 kamiona sa oko 120 pješaka, te otvorili vatru na IV. bat. Neprijat. pješad. krenula je za s. Prolog i Cosanlije i vodili borbu sa I. bat. I. Brig. Motorna vozila kod prepreka u Hanu su se zaustavili. Oko podne neprijatelj je krenuo za Livno i tek pred mrak vratio se u Livno. Naši borci otvarali su vatru na prevelikom ostojanju, dvije ete povukle se bez nare enja i u pogrešnom pravcu. Ista- kao se je u borbi drug Mate Blaži .
30. III. 44. Položaj u Han Prologu posjeo je II. batalj. dok je IV. poslije ju erašnje akcije razmješten u s. ai u rezervi. U 6 sati neprijatelj je kretao iz Livna¹⁰ u pravcu Han Prologa sa 4 tenka. Bataljon je posjeo položaj na vrijeme. Neprija- teljski tenkovi zaustavili su se na nekoliko kilometara is- pred položaja i nakon kra eg vremena povratili se u svoje baze. Uve e po izvršenoj smjeni od jedinica I. brigade, III i IV. bat. krenuli su za selo Rujane. Ostale jedinice na svo- jim položajima t.j. I. bat., Štab Brig., Prate a u s. elebi , III. bat. i Bolnica u Nuglašici. Intendantura u Kazancima. Vrijeme je vrlo loše, snjeg i veliki vjetar. Ishrana zado- voljava. Javilo se nekoliko drugova za ljekarsku. Dobar dio boraca jako slabo izgleda.
31. 3. 44 Jedinice razmještene na tri prostori je Livanjskog Polja, I. bat., Štab Brigade, Prate a u elebi , III. bat. i Bolnica u Nuglašici. II i IV u G. i D. Rujani. Izvršena je smotra od strane na elnika brigade jedinica u s. Rujane. Vrijeme ružno: bura i kiša. Ishrana dobra. Javilo se nekoliko dru- gova za bolnicu. Intendantura je izvršila pokret za s. e- lebi .

SAVEZNI KI DOKUMENTI

BROJ 299

**PISMO AMERI KOG MAJORA F. N. ARNOLDY OD 31. SIJE NJA 1944.
PUKOVNIKU SRE KU MANOLI O MOGU NOSTI PREBACIVANJA
AGENATA AMERI KE OBAVJEŠTAJNE SLUŽBE NA OTOK VIS¹**

HO. SBS.

BARI — ITALIJA.

31-1-1944.

**Major F. N. ARNOLDY, šef Jugosl. Sekcije S. I. — Pukovniku MANOLI,²
Partizanski Glavni Stab Mornarice NOVJ — VIS.**

Poštovani pukovni e,

Za vrijeme Vašeg boravka u Bariju razgovarali smo o mogu nostima prebacivanja agenata naše obavještajne službe u Jugoslaviju. Odobrili ste odlazenje jedne grupe na otok IZ.

Sada imam malu grupu s radio aparatom,³ koju u poslati na otok VIS. Molio bih Vas, da joj omogu ite prevoz na njezino operacijsko mjesto.

Ta se grupa sastoji od jednog radio-operatera,⁴ Amerikanca, i jednog agenta, isto Amerikanca ali rodom s otoka Ista, koji je dugo vremena radio na partizanskim la ama. Radio operator e ostati s Komandom partizanskih jedinica na otoku Ižu, dok e agent djelovati gdje e prilike biti najpogodnije, na sakupljanju svih vojni kih i pomorskih informacija o neprijatelju, koje e javiti radio-operatoru, koji e u me uvremenu biti vo a grupe.

Bit u Vam veoma zahvalan bilo za pomo , bilo za savjete, koje ete tom prilikom mo i pružiti.

**F. N. Arnoldy, v. r.
pješ. major
U.S.A.**

FNA/EP

¹ Original (tipkan na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 2-2/1, k. 1104.

² Sre ko Manola, zamjenik komandanta Mornarice NOVJ.

³ Radio-stanicom

⁴ Radio-telegrafista

BROJ 300

**IZVOD IZ IZVJEŠTAJA FOTO-IZVIŠTAČKE KOMANDE SAVEZNIH
SNAGA NA SREDOZEMLJU OD 1. VELJE 1944. O OSTACIMA
POTOPLJENIH BRODOVA DUŽ DALMATINSKE OBALE¹**

Foto-izviška komanda
saveznih snaga na
Sredozemlju

Britansko povjerljivo shodno
američkom povjerljivo
1. velje 1944.

Podrtine (ostaci brodova) i neupotrebljivi
brodovi između Zadra i Patrasa

1. Pregled

Pregled ovog područja je potpun, s izuzetkom malih dijelova zapadne obale Grčke. Međutim, treba napomenuti da su neki snimci suviše lošeg kvaliteta ili pak suviše sitni da bi se mogle uočiti podrtine, naročito onih brodova koji su djelomično potopljivi. Osim toga, neki dijelovi ovog područja nisu se mogli pregledati od prosinca mjeseca 1943. godine, a pošto je više brodova i malih brodića paljeno i prinudno odvučeno na obalu svakodnevno duž dalmatinske obale, ovaj spisak ostataka brodova ne može se smatrati potpunim.

¹ Original (tipkana na pisanim stroju) u Arhivu Volnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 3-1/1, k. 1104.

Uzeti su u obzir samo brodovi preko 100 tona.

Brod	Položaj	Geografska širina	Geografska dužina	Koordinate	Stanje	Snimak
Trg. brod	Izvan otoka Zut	43°52 min. 00 sek. sjeverno	15°22 min. 00 sek. isto no	Mapa Jugoslavije i Albanije 1:100, 000 G.S.G.S. 4396 Po šitu 92090 762	skoro potpuno potopljen	115 GRO
Trg. brod	Jugoisto no od otoka Kornat	43°42 min. 00 sek. sjeverno	15°29i min. 00 sek. isto no	Po šitu 186 92579	skoro potpuno potopljen	135 GRO
Jedrenjak od približno 160 tona	Otok Murter	43°49 min. 00 sek. sjeverno	15°34 min. 52 sek. isto no	Po šitu 922,66 709	izgorio	23 SD 232 4054
Jedrenjak od 220/230 tona	Šibenik	43°49 min. 30 sek. sjeverno	15°53 min. 50 sek. isto no	Po šitu 93523 613 karta zone ga anja S/39(1) ZE/41	prevrnuo se	23SE/278 4115
Torpedni amac od 180 tona	Šibenik	43°43 min. 40 sek. sjeverno	15°53 min. 30 sek. isto no	Po šitu 93 517 614 karta zone ga anja S/39(1) ZE/41	ne radi	23SE/278 4115
Motorni jedrenjak od 100 tona	Šibenik	43°43 min. 39 sek. sjeverno	15°53 min. 30 sek. isto no	Po šitu 93 517 614 karta zone ga anja S/38(1) ZC/34	prevrnuo se	23SE/278 4115
Trgova ki brod od 380 tona	Split	Gat Sv. Duje		Po šitu 94972 378 karta zone ga anja S/32(1) T/U 56	nasukan	23SE'254 LO 30 23 SE/278 3130
Trgova ki brod od 240 tona	Split	Gat Sv. Duje		Po šitu 94973 376 karta zone ga anja S/32(1) U.57	potpuno potopljen	23SE/254 LO 30 23 SE/278 3130

Brod	Položaj	Geografska širina	Geografska dužina	Koordinate	Stanje	Snimak
Trgova ki brod od 230 tona	Split	Gat Stolana		Po šitu 94 972 380 karta zone ga anja S/32(2) U.54	prevrnuo se	23SE/254 LO 30 23 SE/278 3130
Obalski brod od 150 tona	Split	Gat Mleta ki		Po šitu 94 969 384 karta zone ga anja S/32(1) T.52.	potopljen	23SE/254 LO 30 23 SE/2,78 3130
Trgova ki brod od 270 tona	Kaštelanski zaljev	43°31 min. 10 sek. sjeverno	16°25 min. 45 sek. isto no	Po šitu 94 957 396 karta zone ga anja S/32(1) G.38	nasukan	23SE/254 LO 24 23SE/278 4121
Trgova ki brod od 250/300 tona	Kaštelanski zaljev	43°31 min. 30 sek. sjeverno	16°26 min. 50 sek. isto no	Po šitu 94 973 403 karta zone ga anja S/32(1) X.30	izgorio	23SE/278 4115
Jedrenjak od 100 tona	Otok Kor ula	42°54 min. 30 sek. sjeverno	16°46 min. 30 sek. isto no	Po šitu 123 263 818	prevrnuo se	60PR/148 3135
Brod od 190/200 tona	Otok Stolta	43°23 min. 00 sek. sjeverno	16°19 sek. 00 sek. isto no	Po šitu 109967 018	nasukan	GOPR/169 3046
Brod od 100/150 tona	Otok Hvar	43°10 min. 45 sek. sjeverno	16°25 min. 40 sek. isto no	Po šitu 109967 018	nasukan	15SG/24 4055
Brod Siebel	Makarska	43°17 min. 47 sek. sjeverno	17°01 min. 15 sek. isto no	Po šitu 110 445 164	djelomi no potopljen	23SE/278 3136
Torpedni amac	Otok Lastovo	42°44 min. 50 sek. sjeverno	16°49 min. 40 sek. isto no	Po šitu 123640 310	nasukan	P/59. 3018

Brod	Položaj	Geografska širina	Geografska dužina	Koordinate	Snimak	Stanje
Obalski brod-cister-na od 150 tona	Trogir	43°30 min. 40 sek. sjeverno	16°15 min. 30 sek. isto no	Po šitu 93818 383	sada izgorio	23SE/278 3124
Trgova ki brod od 340 tona	Dubrova ki zaljev	42°39 min. 52 sek. sjeverno	18°07 min. 24 sek. isto no	Po šitu 126 377 59,7 karta zone ga anja D/14(1) K. 59/60	ne upotreb-ljava se	23SE/277 3080
Trgova ki brod od 250 tona	Dubrova ki zaljev	42°39 min. 51 sek. sjeverno	18°07 min. 24 sek. isto no	Po šitu 126 377 597 karta zone ga anja D/14(1) K. 59/60	ne upotreb-ljava se	23SE/277 3080
Brod od 180 tona	Dubrova ki zaljev	42°39 min. 57 sek. sjeverno	18°07 min. 27 sek. isto no	Po šitu 126 378 598 karta zone ga anja D/14(1) I. 60	ne upotreb-ljava se	23SE/277 3080
Brod Siebel	Dubrova ki zaljev	42°39 min. 45 sek. sjeverno	18°05 min. 05 sek. isto no	Po šitu 126 345 594 karta zone ga anja D/14(1) L. 25	ne upotreb-ljava se	23SE/277 3082
Trgova ki brod od 200/250 tona	Luka Gruž	42°39 min. 24 sek. sjeverno	18°04 min. 54 sek. isto no	Po šitu 126 344 587 karta zone ga anja D/14(1) I. 23	skoro potpuno potopljen	23SE/277 3082
Trgova ki brod od 375 tona	Zaljev Tivat	42°24 min. 45 sek. sjeverno	18°42 min. 45 sek. isto no		ne uprtreb-ljava se	23SE/263 4130
Trgova ki brod od 200/220 tona	Blizu Ulcinja	41°57 min. 05 sek. sjeverno	19°10 min. 00 sek. isto no	Po šitu 137 858 165	nasukan neupotreb-ljava se	15SG/131 4162

BROJ 301

IZVJEŠTAJ SAVEZNI KIH SNAGA NA OTOKU VISU OD 23. VELJA E
1944. O ZRA NIM NAPADIMA NA SOLIN, ŠIBENIK, ZADAR I ZAGREB¹

Za Bari
s Visa

Loše vrijeme od 19—21. velja e ograni ilo je zra ne napade na brodove i izvi anja COBFUBI Dalmacia Albania 42 aviona »Spitfires« i nekoliko aviona Maccis s bezna ajnim osmatranjima. 22. velja e, 24 aviona Kittyhawks, 12 spitfires oštetili su motorni brod od 500 tona i jedan jedrenjak u luci Solin sjeverno od Splita. 28 tvr ava bacilo je 81 tonu bombi na Zagreb A-D pogoci na hangare i zgrade. 68 aviona Liberator bacilo je 160 tona bombi na Šibenik. M-Y pogoci na skladišta i presjekli željezni ku prugu na nekoliko mjesta. 38 aviona Liberator bacili su 90 tona bombi na luku Zadar; mnogi pogoci u podru ju luke.

br. 411 od 23. velja e

BROJ 302

UPUTSTVO SAVEZNI KIH SNAGA U DALMACIJI OD 25. VELJA E
1944. ZA OBRANU OTOKA VISA¹

Vrlo povjerljivo
Kopija br. 19

Savezni ke snage u Dalmaciji
Hitna operacija br. 1

1. Obavještenje

Može se o ekivati da neprijatelj u svako doba napadne otok Vis jednom od dobro uvježbanih divizija snabdjevenih (Siebels) dvotrupnim penišama i drugim ratnim pomorskim sredstvima.

Združene pomorske i zrakoplovne snage dovoljne su da unište neprijatelja ukoliko vremenske prilike budu povoljne. Ako vrijeme ne bude povoljno, neprijatelj može iskoristiti tu situaciju za uništavanje naših kopnenih snaga, prije nego što naše mornari ke i zra ne snage mogu prekinuti njegove operacije.

¹ Original (tipkati na pisa em stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg br. 10/1, k. 1104.

Kopnena obrana otoka Visa sastoji se od jedne partizanske divizije,² namijenjene uglavnom za obalsku obranu i trupa združenih snaga, čiji je sastav prikazan u prilogu »F«. Partizanska divizija broji oko 4000 ljudi.

2. Upozorenje

Na primljeno upozorenje da se neprijateljske snage približavaju otoku Visu, bit će dati slijedeći signali :

a) Crveno-zelenu raketu ispaliti ako u brodovi koji stoje udaljeni od obale i centar za vezu Hum, kada se budu vidjeli neprijateljski brodovi.

b) Centralisti će prekinuti sve veze sa združenim (savezni kim) snagama i poslati šifriranu riječ Balloon svim prijemnim stanicama.

c) Radio-stanica Kyte and Huntinghorn poslati šifriranu riječ Balloon prekidajući i veze, koristeći prioritet 4 D.

g) Ako su poznate obale na koje se iskrcava neprijatelj, radi stanica Kyte poslati šifriranu riječ Malta, zajedno sa mapom te obale, prekidajući i vezu i koristeći prioritet 4 D.

d) Sva crkvena zvana, zvoniti će deset minuta.

3. Štab saveznih snaga na bojištu

Cim budu dati signali a, b, i d za upozorenje, formirati će se štab saveznih obramb. snaga pri partizanskom štabu. Plan štaba saveznih snaga dat je u prilogu »A«. Svi oficiri i vojnici koji čine formaciju, otići će odmah na svoje položaje.

Stanovi sa telefonima, osvjetljenjem, stolovima itd. predviđeni su za oficire sa sobama odvojenim od operativnog odjeljenja. Operativno odjeljenje partizanskih snaga koristi se samo dežurni oficir komande i glavnog štaba. Ostali oficiri će dolaziti u ova operativna odjeljenja i zadržavati se što je moguće kraće, za vrijeme borbe. Savezni ki intendant rasporediti će rezerve hrane, goriva i maziva i municije za štab saveznih snaga na bojištu.

4. Dežurni oficir »G«

Oficir glavnog štaba bit će uvijek dežuran na komandnom uredu »ABLE«, koji će se nalaziti u partizanskom štabu. Knjiga svih primljenih poruka čuvati će se na na in iznijeti u dodatku »B«, a ona će sadržati isto tako važne poruke koje šalje radio-stanica Kyte an Huntinghorn. Tako će se čuvati i jedna novija mapa sa svim postojećim položajima.

Izvještaj o situaciji podnositi će se svakih 24 sata. On se neće otvoreno radiotelegrafirati.

5. Međusobna veza

Plan veze nalazi se u prilogu »C«. Dijagram veza i pravaca nalazi se u prilogima »D« i »E«.

² Odnosi se na Dva desetsetu diviziju NOVJ.

6. Trupe pod Comando

Borbeni raspored i saopćenje o položaju prikazani su u prilogu »F«.

7. Artiljerija

Napomena o partizanskoj artiljeriji nalazi se u prilogu »H«.

8. Bezbjednost

a) Razvrstavanje dokumenata. Sva dokumenta označena sa »strogo povjerljivo« (u Most Secret) uvatke se zajedno u jednoj kutiji svake jedinice. Tu kutiju treba da uzme štab jedinice radi borbenog rasporeda. Jedinice operativne komande? (Os. C) bitke odgovorne za izvršenje pravih postupaka pri uništavanju tih dokumenata ukoliko im bude prijetila opasnost da budu zaplijenjeni.

b) Lozinke. Partizani su tražili da se utvrde znaci za uvođenje posjetilaca u njihov štab, samo oni ne smiju stalno biti dostupni. Taj znak se saopći i telefonom partizanskom štabu i zatraži se znak koji će se dati prilikom posjete partizanskom štabu no u. Riječi »Inglezi« upotrijebit će se kao odgovor na uzvik »Stoj«. »Naprijed« se kaže na engleskom »advance« »[advans]« i zatim se jedna strana može približiti stražaru.

c) Protivavionska obrana. Jedinice će izvršiti ukoliko je moguće, odgovarajuće pripreme za obranu od avionskih napada, požara, civilnu zaštitu, iznenadnih napada gasovima itd. i podnijet će kopiju svojih naređenja ovom štabu.

d) Vozila. Po prijemu šifrirane riječi i »Balloon« ne će se upotrebljavati nezamranci farovi na putevima koji vode u partizanski štab sve dok oni ne napuste put Vis—Komiža. Samo kola koja pripadaju slijede im oficirima, moći će tada da se više približe partizanskom štabu nego raskrscnici puta 739851 :

Dežurnom oficiru glavnog štaba, pomoćnik na elniku pri intendantskoj službi i na elniku intendantske službe partizanskog štaba.

Nisu data nikakva ograničenja za motocikle.

9. Pozadinski štab

Uobičajeni rad će se nastaviti sve dok to neprijateljske operacije dozvoljavaju i osoblje pozadinskog štaba ne će se uključiti u operacije osim ako to nije značajno za uspjeh operacije.

Ured poz. štaba ostati će u Komiži sve dok gradu ne zaprijeti opasnost od napada. Otada, za pokret će se što je prije moguće obavijestiti štab bojišta.

Pozadin. štab (određen u naređenju pozadinske službe 133, br. 3) kreće se po naređenju glav. intendanta.

AQ [Pozadinski štab] — će ako je moguće, obilaziti danju, štab bojišta u toku borbe.

10. Sanitet

Raspored sanitetskog osoblja dat je u prilogu »J«. U toku borbe, sanitet mora biti u što tješnjoj vezi sa štabom na bojištu da bi se dobilo što prije obavještenje o postojanju im pokretima.

11. Upravljanje pozadinom

Uputstva za pozadinu izdaju se posebno. Ukoliko bude potrebno uništiti skladište, naređuje se glavni štab ili glavnom intendantu ili neposredno skladištu, a kopiju glavnom intendantu.

12. Ratni zarobljenici

Ratni zarobljenici zarobljeni od strane britanskih trupa ne smiju se uručivati partizanima. Ratni zarobljenici partizana, mogu se uručiti britanskim trupama, ali se ne smiju vraćati partizanima.

Glavni intendant mora dati raspored za uvođenje rat. zarobljenika.

25. 2. 1944.

[Potpis nečitak]
generalštabni major
za namještanika

BROJ 303

PREGLED RASPOREDA SAVEZNIH SNAGA NA OTOKU VISU 25. VELJA E 1944.»

Hitna operacija br. 1. Savezni snage u Dalmaciji²

Prilog »F«

Formacija

Štab savezn. snaga, otok Vis

Glavni štab (G)

Štab za pozadinu (AO)	Borbeni raspored i položaji	Štab bojišta
	Komiža	Borovik
	Komiža	Komiža
2. komando	Komiža	Borovik
1. i 2. trupa, manja jedinica	Vis	PT. 142 (769891)

¹ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 8-6/1, k. 1104.

² O dolasku saveznih snaga na dalmatinske otoke vidi dok. br. 3, napomenu 7, dok. br. 43, napomenu 25 i dok. br. 64.

jedinica 2. trupe	Vis	tvr ava Džordž
3. i 4. trup. (eta)	Komiža	Dra evo polje
5. i trup. teškog naoružanja	Podšpilje	
Snage SAD	Vis	Sv. Kuzma (781870)
101. baterija malokalib. protiva- vionske artiljerije	Komiža	Borovik
manja jedinica trupe A	Komiža	Komiža
jedinica trupa A	Komiža	Rukavac
manja jedinica trupe B	Komiža	Komiža
jedinica trupe B	Komiža	Rukavac
manja jedinica trupe C	Vis	Vis
jedin. trupe C (tvr ava George)	[tvr ava Džordž]	tvr . Džordž
RSR malo kalibar, protiva- vionska artiljerija		
6. trupa	Komiža	Borovik
Manje odjeljenje 7. trupe	Podselje	Podselje
odjeljenje 7. trupe	Vis	Vis
manje odjeljenje 8. trupe	tvr ava Džordž	tvr . Džordž
Odjeljenje 8. trupe	Meteor, stan. Podhumlje	Meteor, stan. Podhumlje
Sanitet		
odjeljenje EFA		
kirurška grupa	Komiža	Komiža
Pozadinsko odjeljenje kraljevske vojske		
Podrška		
SNOAL(E)	Komiža Podhumlje	Komiža Podhumlje
Misija kraljevske artiljerije	Podhumlje (štab partizanske artiljerije)	Podhumlje

BROJ 304

**IZVJEŠTAJ AMERIČKOG ŠTABA NA VISU OD 24. OŽUJKA 1944. O
ISKRCAVANJU NIJEMACA 22. OŽUJKA NA OTOK ŠOLTE¹**

24. ožujka 1944.

Američki štab na Visu

Obavještenje o Šolti

1. 22. ožujka uvečer, Nijemci su se iskrcali na Maslinicu, isto no od Šolte.² Rasturili su se po cijelom otoku, šalju i grupe u svako mjesto da bi tražili partizane. Oko 50—60 Nijemaca pretražilo je mjesto Gornje Selo.

2. 23. ožujka u 06 h, dva aviona izvijetala su nisko leteći. U 08,30 h kružilo je 6 »Štuka« tražeći ciljeve. Oni su mitraljirali upola potopljeni brodovi u kanalu [uvali] Necugam [vjerojatno Neujam].

3. Noću 23. ožujka, Nijemci su bacili rakete i svijetleće signale na Split. Lijevo od Šolte nije bilo uopće partizana. Svi su se vratili na Vis 23. ožujka noću.

Nepotvrđene vijesti

Pronose se glasovi da Nijemci neće ostati u Šolti. Ukupan broj Nijemaca nije poznat; stanovništvo tih mjesta pretpostavlja da ih ima oko 100—200.

Nijemci uzimaju sve zalihe hrane od civilnog stanovništva pa čak i zlato i nakit.

Garl. E. Bathory. v. r.
poručnik pješadije

¹ Original (tipkan na pisalnom stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog Instituta, arhiva NOB, reg. br. 25/1, k. 1104.

² Vidi dok. br. 262. Maslinica je mjesto na krajnjem zapadnom dijelu Šolte, a ne »isto no od Šolte«.